مۇھەممەد سالىھ

قاموس

عربى ـ أويغورى

ئەرەبچە-ئۇيغۇرچە چوڭ لۇغەت

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

مۇھەممەد سالىھ

قاموس

عربى — ئويغۇرى

ئەرەبچە-ئۇيغۇرچا چۈشلۈك لۇغەت

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

قاموس

عربي ـ أويغوري

ئەرەبچە ـ ئۇيغۇرچە

چوڭ لۇغەت

تاليف:

البحاث الأستاذ محمد بن العلامة

داملأ صالح الكاشغرى الآرتوجى

تۈزگۈچى : مۇھەممەد سالىھ

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

مەسئۇل مۇھەررىرى: مۇختار مامۇت
بېكىتكۇچى: خوجابدۇللا ئوسمان
مەسئۇل كوررېكتورى: ئەنسە سالىھ
مۇقاۋىسىنى لايىھىلىگۈچى: ئەكبەر سالىھ

ئەرەبچە - ئۇيغۇرچە چوڭ لۇغەت

تۈزگۈچى: مۇھەممەت سالىھ

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى №348)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 787×1092 1/16 مىللىمېتىر
باسما تاۋىقى: 63.5 قىستۇرما ۋاراقى: 4
2002 - يىل 10 - ئاي 1 - نەشرى
2002 - يىل 10 - ئاي 1 - بېسىلىشى
تىراژى: 1—5,000
ISBN7—228—07561—7/H.555
باھاسى: 120.00 يۈەن

بسم الله الرحمن الرحيم

محمد حسني مبارك

رئيس جمهورية مصر العربية

إلى السيد الأستاذ محمد صالح مدير المعهد الإسلامي بمدينة أروسيس بإقليم سينكيا بالصين

تقديراً لتميز صفاتكم وجليل خدماتكم قررنا منحكم

وسام العلوم والفنون من الطبقة الأولى

وأمرنا بإصدار هذه البراءة إيذاناً بذلك.

تحريراً بقصر الرئاسة بالقاهرة في اليوم السابع من شهر ربيع الأول لسنة ألف وأربعمائة واثنى عشرة هجرية خاتم المرسلين

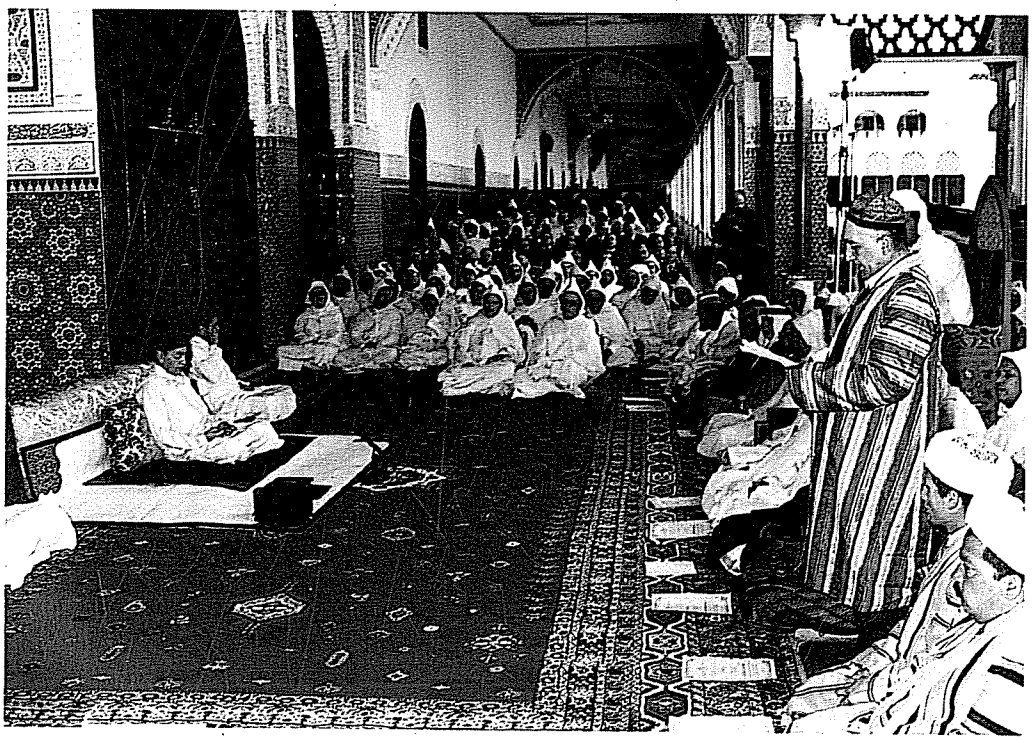
١٦ سبتمبر ١٩٩١

رئيس ديوان رئيس الجمهورية

زكريا عزمي

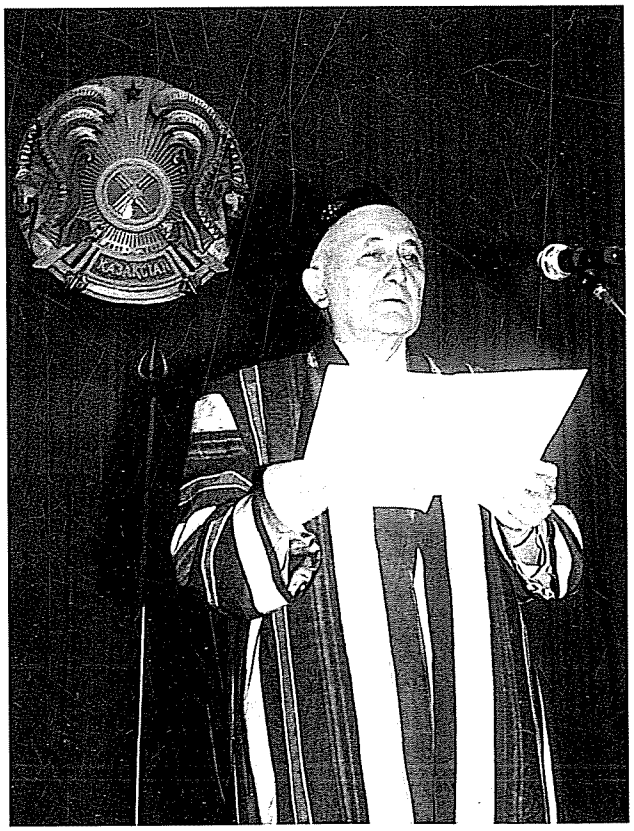
مۇئەللىپنىڭ 1991 ـ يىلى مىسىر زۇڭتۇڭى مۇھەممەت خوسنى مۇبارەك ئىسلام تەتقىقاتىدا ئالاھىدە تۆھپە يارانقان ئون ئالىمنىڭ بىرى قاتارىدا تەقدىم قىلغان بىرىنچى دەرىجىلىك ئىلىم ـ پەن ئوردىنىنى تاقاپ چۈشكەن سۈرىتى .

مۇئەللىپ 1990 ـ يىلى ماراكەشتە ئېچىلغان رامىزان ئېيى لېكسىيە يىغىنىغا قاتنىشىپ پادىشاھ ھەسەن II ھۇزۇرىدا ئەرەبچە يازغان قەسىدىسىنى ئوقۇماقتا .

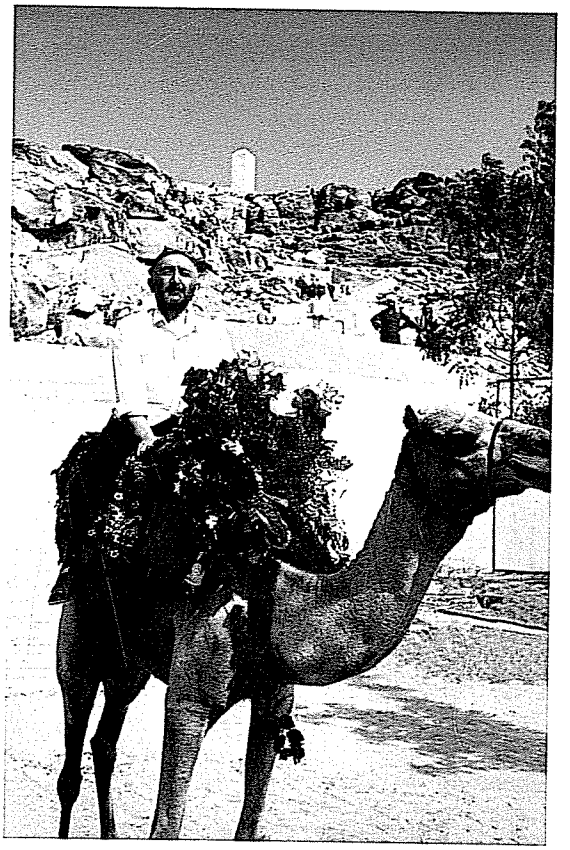

مۇئەللىپ 1990 ـ يىلى پادىشاھ ھەسەن II گە ئۆزىنىڭ ئىلمىي تەتقىقات نەتىجىلىرىنى تونۇشتۇرماقتا .

مۇئەللىپ 2000 ـ يىلى ئالمۇتادا ئۆتكۈزۈلگەن خەلقئارالىق ئىسلام مەدەنىيىتى ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىدا ئىلمىي ماقالە ئوقۇماقتا .

مۇئەللىپ مەككە ـ موكەررەمە ئەرەپات تېغىدا

مۇئەللىپ 1983 ـ يىلى كۇۋەيتتە كۇتۇۋېـ
لىش يىغىنىدا كۇۋەيت تەسىراتى ئۇستىدە
يازغان ئەرەبچە شېئىرىنى ئوقۇماقتا .

Abdulcelil TURAN
Yenidoğan Mh. 41. Sk. No: 7
Daire: 4 Zeytinburnu - İST.

مؤئەللىپنىڭ 1957-يىلى بېجىڭدا دادىسى سالىھ دامۇللاھاجىم بىلەن چۈشكەن سۈرىتى

المؤلف مع والده فى عام ١٩٥٧ م ببكين

الإهداء

كنتَ أستاذى وشيخى يا أبى ... بِك قَد حقَّقتُ أشهى مأربى

عشتَ فى أعماق قلبى رائدا ... لم يغِبْ ذِكراكَ عنّى يا أبى

عشتُ أيَّام حياتى كلَّها ... مُسْعدًا مع ذكرك الْمُسْتعذبِ

والدى أنْجَبْتَنى أو رَثْتَنى ... عِزَّة النَّفس و حُسنَ الأدب

ولَقَدْ علَّمتنى نهجَ الهدى ... و أنا فى ذلك العهد صَبِى

كنتُ فردا نابغًا ربَّيْتنى ... فى بنيك الكرماء النُّجب
وطموحُ النَّفس فى نَيْل العُلَى ... فى صُعودى و هُبوطى مركبى
والدى لم يَبقَ فى قلبى سِوى ... قَطْفِ رُمَّان النُّهى من طَلَبِ
نَمْ قَريرً اليس بِالْميِّت مَن ... خَلَّفَ ابْنًا عاش بين الكتبِ
إنَّمَا التَّصْنِيفُ والتَّأليفُ فى ... دَعْوة الإسلام أسمى مَطلَبى
و كتابَ الله قَدْ فَسَّرتُهُ ... مثلما ترجمتُ أقْوال النَّبى
ها هو القَاموس يبدوا زاهيا ... مُشْرقا بين الورى كالكَوْكبِ
مَرْجَعُ الطُّلَّاب نِبراسُ النُّهى ... مَنبع العرفان عَذْبُ الْمَشْرب
مُعْجَمٌ فى دَفَّتَيْهِ قَدْحَوَى ... كلَّ لفظٍ مُنتَقًى مُنْتَخَبِ
بَاسِمٌ رَوْضُ المَعَانِى فيه إذْ ... نَبتَ الزَّهْرُ مَكانَ الْعُشْبِ
شَعَّ نورُ الْعلم مِن أسْطُرِه ... فتسامى فوقَ هام الشُّهب
أشرق المعنى جليًّا بعدما ... صار أحْلَى لفظُه مِن ضَرَبِ
كُلُّ من طالعه يُعْجِبه ... يا له من مُعْجمٍ مُستَعْذَبِ
قد بذلتُ الْجهدَ فى تأليفه ... طول عمرى ذُقتُ معنى النَّصَبِ
يالَجَفْنٍ لم يَذق طعم الكَرى ... ساهرا طول اللَّيالى مُتْعبِ
سَهَرٌ أجْهَدَنِى لَكِنَّنى ... لا أُبالى يا أخى بِالتَّعَبِ
إننى مستحسنا أُهْدِى كتا ... بى لروح الوالدى الْمُحْتَسِبِ
كان حقا عالما علَّامة ... مَفْخَرَ الأعلام سامِى اللَّقَب
كان مِحسانا كريما فاضلًا ... أوجدَ الْعصر بعلم الأدب
كان رمْزَ الصِّدق والإخلاص فى ... كلِّ أعماله عالِى الْحَسب
مات مرحوما وقد فارقتُه ... مِن قضاء الله هل مِن مَهْرب
بمرور الدَّهر فى أحفاده ... ذكره يُمْلَى بماءِ الذَّهب
كم من التَّأليف لم أُكْمِلْه إذ ... شمسُ عُمْرٍ أسْرعَتْ للمغرب
فى متاهات الهوى مضطربا ... مُعْظَمُ الْعمر مضى فى اللَّعب
أأنا ضيَّعتُ أوقاتى سُدى ؟ ... أم شياطين غدت تلعب بى ؟
جاء نظمى ناقصا لا أدَّعى ... لى كَمَالاً فى لسان العرب
كيف يُرْجَى السَّبْقُ فى آدابه ... مِن أديب أويغوريِّ النَّسب

محمد بن صالح

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمة

الحمد لله الذى اختار اللغة العربية لغة للقرآن الكريم والصلاة والسلام على رسوله الأمين محمد خاتم النبيين وعلى آله و اصحابه أجمعين.

أما بعد، فقد توفر على خدمة لغة القرآن الكريم عدد كبير من العلماء في الماضي والحاضر. وقد دبت الى قلبي فكرة تأليف قاموس عربي - أويغوري منذ سنوات عديدة حرصا مني على سد الحاجة التي طالما شعرت بها وسط طلاب اللغة العربية الناطقين باللغة الاويغورية. فلجأت الى جمع عشرات الالاف من بطاقات المفردات العربية في مجرى ترجمتي معاني القرآن الكريم و الحديث الشريف و السيرة النبوية الى اللغة الاويغورية حتى ألفت أول ما ألفت «معجم وجيز عربي - أويغوري» قبل سنوات وبين دفتيه مفردات عربية أكثر شيوعا لكي يكون مرجعا لطلاب العربية في زماننا. ولكن ما ان خرج هذا المعجم الوجيز الى النور حتى تواردت الى رسائل من طلاب اللغة العربية والمثقفين واهل العلم وهم يلحون على بتأليف قاموس عربي -أيغوري لسد حاجتهم الماسة. زد على ذلك ان عددا من العلماء و أئمة المساجد لهجوا منذ وقت بعيد بحاجتهم المسيسة الى معجم غزير المادة وافرها. كل هذا هو سبب لإقبالي على تأليف القاموس المنشود رغما عن ضخامة المشروع وقلة خبرتي في هذا المجال.

فرأيت اني، اذا وفقت الى انجاز هذا المشروع الضخم، قد خدمت لغة القرآن الكريم خدمة جلى وأرضيت الامة آملا في ان يقابل أهل العلم هذه الخدمة بمزيد من الارتياح بشدة حاجتهم الى ذلك. واني لأرجو أن أكون قد وفقت فيما قصدت في محاولتي الفردية هذه.

وقد أمضيت سنوات عديدة في تأليف هذا القاموس مستعينا بالله سبحانه و تعالى. وكان من عادتي أن أتفانى في هذا العمل الشاق معتذرا عن الامور الروتينية.

قدِ انْقطعتُ عن الأعمال كلهِمِ ... فى البيت مُعْتزلاً أغلقتُ أبوابى

مازلت بالعلم والتأليف مشتغلا ... هجرتُ أهلى و خِلّانى و أصحابى

وقد عانيت من النصب فى جمع مواد القاموس وترجمتها وشرحها وانا أتصفح أمهات المعاجم أناء الليل وأطراف النهار دون أن ادخر جهدا لاخراج القاموس الى حيز الوجود على خير وجه.

وتم تأليف هذا القاموس الثنائي اللغة تيسيرا لتعلم العربية من قبل الاويغوريين غير الناطقين بها. فتتمثل مزايا هذا القاموس في غزارة مواده و ضبط معاني مفرداته بوجه عام و في يسر استعماله بوجه خاص، لأن كلماته مرتبة حسب حروفها الثلاثة الأولى مما يلخص الباحث من الرجوع الى مصادرها و أصولها. واني

لأرجو أن أحرز قصب السبق في هذا المضمار و لكن الى اي حد سوف يلازمني التوفيق.

وكثيرا ما أستشهد في هذا القاموس بالأمثلة من الايات القرآنية والأحاديث النبوية والامثال القيمة والعبارات السياقية والتعابير العصرية استلهاما من أمثولة قائلة «بأن معجما بلا أمثلة جسم بدون هيكل عظمي» و الى جانب ذلك اضفت الى القاموس ملحقا مما يتيح لبعض القراء أن يجدوا منه ما يحتاجون اليه من المفردات.

وعلى هذا النحو تضخم القاموس في نهاية المطاف حتى أخرجته في مجلدين كبيرين. وما يدعوني الى السرور والفخر هو أن اضع القاموس العربي – الاويغوري بين أيدي القراء الاعزاء باعتباره اول قاموس من نوعه في ديارنا.

واكون شاكرا للقراء الاعزاء سلفا اذا تفضلوا بإبداء ملاحظاتهم في اختيار مواد اللغة أو في تهذيب معانيها أو في ايضاحها و الله ولي التوفيق والحمد لله أولا وآخرا.

وقد اعتمدت فى إعداد هذا المعجم على المعاجم العربية الآتية:

المعجم العربى الأساسى	:	جماعة من كبار اللغويين العرب
لاروس	:	خليل جر
مختار الصحاح	:	محمد بن أبي بكر
القاموس المحيط	:	فيروز آبادى
معجم مفردات ألفاظ القرآن	:	الراغب الأصفهاني
تاج اللغة وصحاح العربية	:	إسماعيل بن حماد الجوهري
القاموس الجديد للطلاب	:	مجموعة من المؤلفين
المعجم الوجيز	:	مجمع اللغة العربية
المنجد	:	الأب لويس معلوف
المعجم الوسيط	:	مجموعة من المؤلفين
الرائد	:	جبران مسعود
مختار القاموس	:	طاهر احمد الزاوى
تاج العروس من جواهرالقاموس	:	مرتضى الزَّبيدى
معجم العربية الصينية	:	قسم اللغةالعربية فى جامعةبكين

تۇزگۇچىلىق

مۇنداق چوڭ ھەجىملىك ئەرەبچە ـ ئۇيغۇرچە لۇغەتنىڭ تۇزۇلۇشى تۇنجى قېتىملىق ئىش .

كۆپ يىللىق جاپالىق ئىشلەش ، ئەتراپلىق ئىزدىنىشنىڭ سەمەرىسى سۈپىتىدە بۇ لۇغەت ئاخىر رويابقا چىقتى .

بۇ لۇغەتنى تۇزۇشتە ئەھلى ئىلىملەر ، ئەرەب تىلىنى ئۆگەنگۈچىلەر ، ئەرەبچە كىتابلارنى مۇتالىئە قىلغۇچىلار ، ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى ۋە ئىجتىمائىي پەن تەتقىقاتچىلىرى ئىچىدە مۇنداق لۇغەتكە ئېھتىياجى بولغانلارنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش مەقسەت قىلىندى . شۇنىڭدەك ، بۇرۇنلا شەكىللىنىپ ئەھلى ئىلىملەر تەرىپىدىن قوللىنىلىپ كېلىۋاتقان ، خەلق تىلىدىن يىراقلاشقان مەدرىس تىلىنى ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلى بويىچە قېلىپلاشتۇرۇشتا تۇرتكىلىك رول ئويناشى كۆزدە تۇتۇلدى .

لۇغەتنى تۇزۇشتە نەچچە ئون يىل دىنشۇناسلىق بىلەن شۇغۇللىنىش ، ئىلمىي تەتقىقات ئېلىپ بېرىش ۋە ئىسلام دىنىنىڭ بىر قىسىم نوپۇزلۇق كلاسسىك كىتابلىرىنى تەرجىمە قىلىش ئەملىيىتىم جەريانىدا توپلىغان كارتلارنى ئاساسىي مەنبە قىلىشتىن تاشقىرى ، لۇغەتكە ھازىرقى زامان ئەرەب ئەدەبىي تىلىدا كەڭ قوللىنىلىۋاتقان ھەرقايسى ساھەلەرگە ئائىت ، مەزمۇن دائىرىسى كەڭ سۆزلۈكلەر كۆپلەپ كىرگۈزۈلدى . ئەرەب تەمسىلىدە « مىسالسىز لۇغەت قۇرۇق ئىسكىلىتقا ئوخشايدۇ » دېيىلگىنىدەك ، سۆزلەرنىڭ ئىشلىنىدىغان ئورۇنلىرىنى چۈشەندۈرۈش ئۈچۈن نۇرغۇن مىساللار بېرىلدى . مىساللارنىڭ كۆپرەكى خىلمۇ خىل مەزمۇندىكى ئۆلچەملىك ، راۋان ئىبارە ـ جۈملىلەر ، تەمسىل ـ ماقالىلار بولۇش بىلەن يەنە ئايەت ، ھەدىسلەردىنمۇ خېلى كۆپ مىساللار ئېلىندى . سۆزنىڭ مەنىسىنى ئوخشىمىغان نۇقتىلاردىن چۈشەندۈرۈش يۇزىسىدىن بىر قىسىم سۆزلەرگە بىردىن ئارتۇق مىسال بېرىلدى . مىسالار دېگۈدەك تەرجىمىلىرى بىلەن قوشۇپ بېرىلدى . مۇشۇ نۇقتىدىن ئېيتقاندا ، بۇ لۇغەت تەرجىمىنى قانداق ئىشلەش ۋە تەرجىمە سۈپىتىنى ئۆستۈرۈش جەھەتلەردىمۇ كىتابخان ئۈچۈن ياخشى يېتەكچى بولالايدۇ . ئەرەب تىلى لېكسىكىسى ناھايىتى مول ، لۇغەت تەركىۋىدىكى قەدىمكى سۆزلەرنىڭ مەنىلىرى تىل تەرەققىياتى جەريانىدا كېڭىيىپ بارغان . مانا بۇ ئەرەب تىلىنىڭ راۋاجلىنىش تارىخىدىكى بىر خۇسۇسىيەت بولۇپ ، لۇغەتتە شۇنداق سۆزلەرنىڭ يېڭى ـ كونا مەنىلىرىنىڭ ھەممىسى چۈشەندۈرۈلدى .

دەسلەپتە ، لۇغەتنى ئوتتۇرا دەرىجىلىك بىر جىلدلىق قىلىپ تۇزمەكچى بولغان بولساموۇ ، نۆۋەتتىكى ئېھتىياجنى كۆزدە تۇتۇپ ، لۇغەتكە كىرگۈزۈلگەن سۆزلەملەرنىڭ دائىرىسى كېڭەيتىلدى . بېرىلگەن مىساللار كۆپەيتىلدى . شۇنىڭ بىلەن لۇغەت تېخىمۇ بېيىدى . ھەجمى زورىيىپ ، ئۇنى ئىككى جىلد قىلىپ ئىشلەشكە توغرا كەلدى . لۇغەتكە كىرگۈزۈلگەن سۆزلەملەر ۋە مىساللارنىڭ توغرا تەلەپپۇز قىلىنىشىنى كاپالەتلەندۈرۈش ئۈچۈن ، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئاستى ـ ئۈستى تەرەپلىرىگە ئەرەب تىلىغا خاس تاۋۇش بەلگىلىرى بولغان ھەرەكەلەر قويۇلدى . بۇ ئىش لۇغەتنى تۇزۇش ، كومپىيۇتېردا ئۇرۇش ، سېلىشتۇرۇش

جەھەتلەردىكى مەشغۇلات سالمىقىنى زور دەرىجىدە ئېغىرلاشتۇرۇۋەتتى . تىل لۇغىتى تۈزۈش-
نىڭ ئۆزى ئىنتايىن جاپالىق ، نازۇك ئىلمىي ئىش . ئەڭ تىلىدىن ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىغا
تەرجىمە قىلىنغان ئەسەرلەرنىڭ يوق ھېسابتا بولغانلىقى ، بۇ جەھەتتە پايدىلىنىش ماتېرىيالى
بولالمىغۇدەك بىر ئۇلگىنىڭ بولماسلىقى ئەڭ ئۇيغۇرچە قوش تىللىق لۇغەت تۈزۈشنىڭ
تېخىمۇ قىيىن ۋە مۇرەككەپ بولىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپتۇ .

لۇغەت ئىشلەش جەريانىدا شۇنى ھېس قىلدىمكى ، تۇتۇنغان ئىشىنىڭ قىيىنلىق دەرد-
جىسى مېنىڭ ئويلىغىنىمدىنمۇ ئېشىپ چۈشتى .

مەشھۇر يازغۇچى، چوڭ ھەجىملىك ئىنگلىز تىلى لۇغىتىنىڭ تۈزگۈچىسى جونسون
مۇنداق دېگەن: «ئەسەر يازغانلار كىشىلەرنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشىشىنى ئۈمىد قىلىدۇ، ئەما
لۇغەت تۈزگەن ئادەم ئۇچۇن ئېيتقاندا ، ئۇ كىشىلەرنىڭ ئەيىبلەشلىرىدىن قۇتۇلالىسا چوڭ
گەپ» . لۇغەت تۈزۈشتە ئۇنى بىر يولىلا مۇكەممەل قىلىپ كەتكىلى بولمايدۇ. ئۇنىڭدا يا
ئۇنداق، يا مۇنداق مەسىلىلەرنىڭ ساقلىنىشىدىن خالىي بولۇش تەس .

مەشھۇر قەلەم ساھىبى ئىمادۇددىن ئىسفاھانى مۇنداق دېگەن : « كىشى بۇگۇن كىتاب
يېزىپ چىقىپ ئەتىسىلا ، بۇ يەرنى ئۆزگەرتكەن بولسام ياخشى بولىدىكەن ، بۇنى قوشقان بولسام
قارشى ئېلىنىدىكەن ، بۇ نۇقتىنى ئالدىدا بايان قىلسام بوپتىكەن ، بۇنى چىقىرۋەتكەن بولسام
بەلەن بولاتتىكەن ، دېگەن سۆزلەرنى قىلىدۇ . مانا بۇ ئىنسانىنىڭ قىلغان ئىشىنىڭ ھامان
نۇقساندىن خالىي بولمايدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ . »

بۇ لۇغەتنى ئىشلەش جەريانىدا ، شىنجاڭ دىنى ئىسلام ئىنستىتۇتى رەھبەرلىكى ھەرجە-
ھەتتىن قوللاپ ـ قۇۋۋەتلىدى . شىنجاڭ دىنى ئىسلام ئىنستىتۇتى مۇدەررىسلىرىدىن قۇدرىتىلا
لا ھاجى ، تاھىر ھاجى ، ئوسمان ھاجى ، قەمەردىن ھاجى ، قۇربانجان يۈسۈپ قاتارلىقلار لۇغەت-
نى رەتلەش ، سىلىشتۇرۇش ، تولۇقلاش ، كۆچۈرۈش جەھەتلەردە يېقىندىن ياردەمدە بولدى .
سۆزلەملەر ۋە مىسالارنى ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىشتا قىزىم نەزىرە ياردەملەشتى . ئۇلارنىڭ
ھەممىسىگە تەشەككۇر ئېيتىمەن . بۇ لۇغەت ھەۋەسكارلىرى ئۇچۇن ياخشى ھەمراھ ، سادىق
دوست ، ئايرىلماس ئۇلىپەت بولۇپ قالغۇسى . لۇغەتنى رەتلەش ، تۈزىتىش ۋاقىتنىڭ زىچ
بولغانلىقى ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئوقۇرمەنلەر جىددىي ئېھتىياجلىق بولغانلىقى ئۇچۇن ، لۇغەت-
نىڭ تېزرەك چىقىشىنى سۈيلەپ ، پېقىرنى ئالدىرىتىشى بىلەن لۇغەتتە بەزى خاتالىق ۋە
سەۋەنلىكلەرگە يول قويغان بولۇشۇم مۇمكىن . كېيىنكى نەشرىدە تولۇقلىنىشى ئۇچۇن كەڭ
ئوقۇرمەنلەرنىڭ قىممەتلىك پىكىرلىرىنى تەقدىم قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن .

لۇغەتنىڭ تۈزۈلۈشى ۋە ئۇنىڭدىن پايدىلىنىش ئۇسۇلى

ئوخشىمىغان سەۋىيەدىكى كىتابخانىلارنىڭ ئېھتىياجلىق سۆزلەرنى ئاختۇرۇپ تېپىشىغا ئوڭايلىق بولۇشى ئۈچۈن ، سۆزلەرنىڭ يىلتىزى(مصدر)ئاساس قىلىنماي، بەلكى باش ھەرپى ئاساس قىلىنىپ، سۆزلەر ئەرەب ئېلىپبەسى تەرتىۋى بويىچە تىزىلدى. مەسىلەن: (مَدْرَسَة) (د) ھەرپىدە ئەمەس ، (م) ھەرپىدە، (تَدَارَسَ) (د) ھەرپىدە ئەمەس، (ت) ھەرپىدە، (دَرَسَ) بولسا (د) ھەرپىدە بېرىلدى .

1 . (ا) ئەلىف ساكىنلىق كەلسە (ا) ئەلىف ، ساكىندىن باشقا ھەرەكە بىلەن كەلسە (ء) ھەمزە ھېسابلىنىدۇ. لۇغەت تەرتىۋىدە ئالدى بىلەن(ا) ئەلىف، ئاندىن(ء) ھەمزە تىزىلدى .

2 . سۆزلەرنىڭ 3 ـ ھەرپىي(ء) ھەمزە بولۇپ ، (فاعل) ۋەزنىدە كەلگەن ئىسىملار يېڭى ئۇسلۇبتا تۈزۈلگەن ئەرەبچە لۇغەتلەردىكى تەرتىپ بويىچە 3 ـ ھەرپى ،ي، بولغان سۆزنىڭ ئالدىغا قويۇلدى . مەسىلەن : الحائم ، الحايكە توخۇش .

3 . تۇپ سۆزلەملەر باشلاپ كەلگەن قوشۇمچە سۆزلەملەر رەت تەرتىۋى بويىچە تۇپ سۆزلەرنىڭ ئاخىرىغا بېرىلدى .

4 . سۆزلەرنىڭ باش ھەرپى ئېلىپبە تەرتىۋى بويىچە بېرىلىشتىن تاشقىرى ، سۆزلەرنىڭ 2 ـ ، 3 ـ ھەرپلىرىنمۇ رەت تەرتىۋى ھېسابقا ئېلىنىدى . مەسىلەن : ئاج، ئىد، ئَار، ثبت، ثبج، ثبر قاتارلىقلار.

5 . ئايرىم سۆزلەرنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، ئالدىدا پېئىللار ، ئاندىن ئىسىملار بېرىلدى . پېئىللارنىڭ تەرتىۋىدە ئالدىدا (فعل ماضى) ئاندىن (فعل مضارع) ئاندىن (مصدر) بېرىلىپ، پەقەت ئۆتكەن زامان پېئىلىنىڭ تەرجىمىسى بېرىلدى .

6 . مىسالى بېرىلگەن (مصدر) لەرنىڭمۇ سۆزلەملەر قاتاردا تەرجىمىسى بېرىلدى .

7 . ئاھاڭداش سۆزلەر ئايرىم سۆزلەملەر قاتاردا ئىزاھلاندى .

8 . ئايرىم ئىشلىتىلمەي ، سۆز بىرىكمىلىرىدىلا كېلىدىغان سۆزلەر ئايرىم ئىزاھلانماي ، سۆز بىرىكمىسى ئىچىدە ئىزاھلاندى .

9 . لۇغەتتىكى سۆزلەرنىڭ مەنىسى بىرلىككە كەلگەن ئاتالغۇ شەكلىدە بېرىلىش بىلەن بىللە ، يەنە بىر قىسىم سۆزلەرنىڭ مەنىسى يەشمە ئىزاھ شەكلىدە بېرىلدى .

10 : رجل، شخص، عمل، أمر، شيء قاتارلىق سۆزلەر، باش ماددا بولۇپ كەلگەن

پېئىللارنىڭ پائىلى ياكى مەفئۇلى بولۇپ كەلسە ، ئۇلار تەرجىمىدە بېرىلمىدى . مەسىلەن : جَاءَ الشَّخْصُ: كەلدى. ظهرالأمرُ: ئايدىنكلاشتى . تَمَّ الْعملُ: تۈگىدى .

11 . ئەرەبچە سۆزلەملەر بىلەن تەرجىمىسى ئارىسىغا قوش چېكىت قويۇلدى .

12 . مىسالىلار قوش تىرناق ئىچىگە ئېلىنىپ ، قوش چېكىت قويۇلغاندىن كېيىن تەرجىمىسى تىرناقسىز بېرىلدى .

13 . قۇرئان ئايەتلىرى ۋە ھەدىسلەردىن ئېلىنغان مىسالىلارنىڭ ئاخىرىدىكى ‹قرآن› ‹حديث› سۆزلىرى تىرناق ئىچىگە ئېلىندى .

14 . ئەرەبچە بولسۇن ، ئۇيغۇرچە بولسۇن ، ئەسكەرتمە ، چۈشەندۈرۈش خاراكتېرلىك ئىزاھاتلار تىرناق ئىچىگە ئېلىندى .

15 . ئەرەبچە سۆزلۈكلەر ۋە مىسالىلارنىڭ ھەممىسى چوڭراق قارا خەت بىلەن بېرىلدى .

16 . لۇغەتتىن پايدىلانغۇچىلارغا ئەپلىك بولۇشى ئۈچۈن ، مەنداش سۆزلەرنىڭ مەنىسى بىر ـ بىرىگە ھاۋالە قىلىنماي ، ئۆز نۆۋىتىدە بېرىلدى .

17 . تەڭداش مەنىلىك سۆزلەر پەش بىلەن ، مەنىلىرىدە پەرق بار سۆزلەر چېكىتلىك پەش بىلەن ئاجرىتىلدى .

18 . سۆزلەرنىڭ جمع (كۆپلۈك) شەكلى «ج » بەلگىسى بىلەن ، مۇئنث (چىشى ، ئايال جىنسىغا مەنسۇپ) شەكلى «م» بەلگىسى بىلەن بېرىلدى .

19 . فِعل مُضَاعَف (تەكرار ھەرپلىك پېئىل) ‹تَشْدِيد› لىك ئوقۇلمىغان ھەرپكە ئىككى ھەرپ بويىچە مۇئامىلە قىلىندى . شۇنىڭ بىلەن ، ئۇ ھەرپ ئۆز نۆۋىتىدە ئۆزئارا ئورنىغا قويۇلدى . مەسىلەن : ‹دَرَسَ› سۆزى ‹دَرَّسَ› سۆزىنىڭ ئالدىغا قويۇلدى .

كىتابخانىغا
مۇھەممەد سالىھ

كىتاب - قەغەز ، سۆيۈملۈكتۇر ماڭا ھەر جايدا يار بولسا ،
نادانلار ئالدىدا قەغەز - قەلەم بىئىختىيار بولسا .

كىتابقا ئاشنا بولدۇم ئىلىمنىڭ پەيزىنى سۈردۈم ،
سۆيۈنمەمدۇ كىشى دىلدىن بەخت ئىقبالغا يار بولسا .

بىلىم ئىشقىدا يانغانمەن بولۇپ مانەندە پەرۋانە ،
يۈرەكتىن سۆيگىنىم سۆيگەن كىتابتەك خۇش نىگار بولسا .

قەلەم - قەغەز بىلەن سىرداش بولۇپ خىلۋەتتە ئۇن - تىنسىز ،
نى كۈيلەر كۈيلىمەس ئىنسان بىلىمگە دىل خۇمار بولسا .

گۈزەكلىك چاغلىرىمدىنلا بىلىمگە مەھلىيا بولدۇم ،
دەمى ئايرىلمىقىم مۇشكۈل ، بىلىمدەك گۈلئۇزار بولسا .

ئارامگاھىم كىتابىمدۇر ئۇنىڭسىز ھېچ ئارامىم يوق ،
ئارامبەخش قۇرلىرى دىللار ئارا چاقناپ تۇرار بولسا .

سۆكۈناتقا چۆمۈلگەن كائىنات تۇن ئىچرە مەن تەنھا ،
نە تەنھا ئۇلپىتىم دىلكەش كىتابىم ياندا بار بولسا .

بولۇپ خىلۋەتتە كۆلبەم ئىچرە مەزھەر جىلۋە ئى جانان ،
نە جانان ھەر ۋەرەقتىن يوز تەجەللى ئاشكار بولسا .

تىنمىسىز ئىنتىلىش روھى راۋانمدۇر بەدەن ئىچرە ،
خىرەد ئەھلىگە خاس غەيرەت دىلىمدا جۇش ئۇرار بولسا .

نېسىپ بولماس كىشىگە نوكتەدانلىق ئەجر - مەھنەتسىز ،
كېچىپ ۋاز ئىستىقامەتتىن بەھۇش ئۇخلاپ ياتار بولسا ،

پاراغەت ئىستراھەتتىن كېچىپ تىنماي ئۆگەنمەستىن ،
قېلىپ غەپلەتتە ئاغرىنما بىلىم سەندىن قاچار بولسا .

جاھالەت دەشتىدىن قاچتىم بەدەر نۇرانە يول ئىزدەپ ،
كامالەت ۋەسلىگە يەتكەي كىشى ھەق يول تاپار بولسا .

نادانلىق بىرلە ئاڭسىزلىق كىشىگە بىداۋا دەردتۇر ،
نە قىلغاي دىل كۆزى كور بىداۋا دەردكە دۇچار بولسا .

ئىلىم ئەھلى ماكان تۇتتى كامالەت تەختىدە ھەرچاغ ،
ئىلىمسىزلار زەبۇنلۇقتا پېقىرۇ خاكسار بولسا .

زۇھور ئەيلەپ ئەدەم سەھراسىدىن يېگانە بىر قامۇس ،
تەبەسسۇم ئەيلەبان ناز ئىلكىدە سىزگە ياقار بولسا .

ئېچىلغاي زەر چېچىلغان مەنىلەردىن توزۇماس گۇللەر ،
نەخۇشتۇر زەڭمۇ رەڭ گۇللەر مۇئەتتەر ھىد چاچار بولسا .

ئارامبەخش باغچىدۇر قامۇس ئېچىلغان غۇنچىدۇر ھەرسۆز ،
تۇرارمۇ يايرىماي دىللار چىمەنلىك مۇرغىزار بولسا .

بولۇر ھەل مۇشكۈلاتلار دەرمەھەل قامۇسنى ئاختۇرساڭ ،
كۆڭۈل رىشتىڭ ئۇزۇلمەستىن كىتابقا باغلىنار بولسا .

دىماغلار يايرىغاي يىلداپ مۇئەتتەر ھىد ئېلىپ ھەردەم ،
شامال تارقاتقىنى بەدبۇي ئەمەس خۇشبۇي ئىپار بولسا .

كىتاب كۆرسەڭ مۇھەييادۇر قولۇڭدا رەھنەما قامۇس .
داۋان ئاشماق بولۇر ئاسان يولۇچى شەھسۇۋار بولسا .

لاتايەت بابدا يەكتا لۇغەتلەر غۇنچە رەناسى ،
تولۇپ ھېكمەتكە ھەرقۇر شۇنچە چوڭقۇر مەندار بولسا .

يېزىپ ھەر سۆزنى مېڭەڭسەپ دۇرۇس مەنانى قوغلاشتىم ،
قىزىقمايدۇ خېرىدارىڭ مېلىڭ ئۆتمەس تاۋار بولسا .

قانات قاققاي خىيال كەپتەرلىرىم ئۆرلەپ ساما ئۆزرە ،
قەلەم جەۋلان قىلىپ ئىلھاملىرىم سەلدەڭ تاشار بولسا .

لۇغەتتۇر يار دىلخاھى ئۇنى سەن تۇتىيا بىلگىن ،
بولۇپ شوتا نىشانغا ئۆرلىمەككە ئەسقاتار بولسا .

خىرام ئەيلەيدۇ قۇرلار ئىچرە سۆزلەم ئىشتۇە ناز بىرلە ،
نە خۇش زېھنىڭنى سۆزلۇكلەر قۇياشتەك يورۇتار بولسا .

ئىلىنم سەھراسىنى كەزگىن بولۇپ قامۇسقا چىن مەپتۇن ،
ئويۇن سەيناسىدا يۇرمەك خالايىق ئىچرە ئار بولسا .

بۇدۇر ئابى ھايات يا ئابلى كەۋسەردۇر ئوقۇر تەھسىن ،
ئىلىم تەشناسى چاڭقاقلار ئىچىپ كەۋسەر قانار بولسا .

تاماملانماي تۇرۇپ قامۇس قاچان كۆڭلۈم تاپار تەسكىن ،
كىتابخان تەلمۇرۇپ تېزرەك كۆرۈشكە ئىنتىزار بولسا .

ئوقۇرمەن زوقلىنىپ خۇشتار بولۇر ھەرچاغدا قامۇسقا ،
تىرەن مەنالىدىن ھەربەتتە ئاھۇلار شىكار بولسا .

خىيالىم كەزدى مەنالەر بابابانىنى تىنماستىن ،
ساڭا يەتمەمدۇ ھەر بەت ئىچرە مول مەنا ياتار بولسا .

ھۇمايۇن قۇشلىرى قونغاي بېشىغا تۆھپىكارلارنىڭ ،
ئۇلاردا ئىجتىھات ، غەيرەت ، ئىرادە ، ئىلقىتدار بولسا .

تالاي يىللار رىيازەتتە ئىلىنم گىردا بىدل ئۇزدۇم ،
جاۋاھىرلار سۆزۈپا تىنماي ، غەرەز دۇرلار نىسار بولسا .

كىشى ئاجىز ئىكەن زەپمۇ نەپەستىن قالسا يوق ئىنسان ،
ھاياتتۇر كەتسىمۇ ئىنسان ھەقىقىي تۆھپىكار بولسا .

بېرىلدىم ئىلمۇ ئىرپانغا بوشاشماي ئىزدىنىپ شۇنچە ،
نىشانغا يەتمىگەي ئىنسان يۇرەردە بىمادار بولسا .

لۇغەت مەستانىسى بولدۇم چېكىپ كۆپ رەنجۇ مېھنەتلەر ،
يېنىكدىن ئايرىما ھەرگىز لۇغەت قۇتلۇق تۇمار بولسا ،

چاچار بەتلەر ئارا دۇردانە سۆزلۈكلەر جۇلاسىنى ،
تېپلىپ قامۇستا چىن مەنا بۆلەكتىن جانلىنار بولسا .

تەپەككۇر قۇشلىرىم ساقى بولۇپ خۇش پەيتتە قوش قولاپ ،
ۋىسال جامىغا شەربەت تولدۇرۇپ بېرەك تۇتار بولسا .

پاچاقلاپ مۇشكۈلاتلارنى بولۇرمەن شىرى يەزدانەك ،
سېزىرمەن مىڭ ھۇزۇر دىلدىن توساقلار تارمار بۇلىسا .

مۇئەممالار بەسى كۆپ دۇچ كېلەر ماڭدامدا بىر مۇشكۈل ،
نىھان سىرلار ئايان بولماس كۆڭۈللەر بىقارار بولسا .

شايانلار بولۇرمىش خەستە دىللار ئاھىغا بائىس ،
ئەقىل ئىدراكقا گۇمراھلىق يېتىپ يولدىن ئازار بولسا .

پەرى پەيكەر بولالماس دىلبەرى ئەيياره ناز ئەيلەپ ،
ئوقلۇپ ئەپسۇن دەمادەم ئىشقى بازاردا زار بولسا .

يورۇقتۇر ھەرزامان كۆڭلۇم ئۆيى خۇرشىدى تابانەك ،
تىلەكلەر ھەل بولۇر بېشەك كۆڭۈللەر بىغۇبار بولسا .

بولۇرمەن گاھى ناشاد ، گاھى شاد باشمدا مىڭ سەۋدا ،
جاھان غەۋغالىردىن بىباھا ئۆمرۇم بىكار بولسا .

كېتەرايللار ئۆتەر ئايلار پەسلىلەر ئالمىشىپ بىر-بىر ،
نەۋائەيلەر ھامان بۇلبۇل خازان بولماس باھار بولسا .

چېچەكلەپ بەختۇ ئىقبالىم ھاياتىم مەنىلىك ئۆتكەي ،
ۋەتەن ئەل ئىشقى قەلبىمدە بولۇپ ئاتەش يانار بولسا .

دىيارىم قەرزى زىممەمدە ئۆمۇرۋايەت ئادا بولماس ،
ھېلىغۇ تەندىكى بىر جان تۇمەنىمىڭ جان نىسار بولسا .

بىكاردۇر ئەلگە خىزمەتسىز بىھۇدە ئۆتكۈزۈپ چاغنى ،
تەبەسسۇم ئىلكىدە دەۋران سۈرۈپ مىڭ پىل ياشار بولسا .

ئۆمۈر يۈلتۇزلىرىم ساقىپ تۇگەپتۇ بەرق ئۇرۇپ بىر-بىر،
مۆكۈنگەي كۆكتىكى ئەختەر كېتىپ شەب ، گەر ، نەھار بولسا .

قاراپ باقسام تۇرۇپتۇ كۆز ئوڭۇمدا شۇنچە كۆپ ماۋزۇ ،
نىتەي ساقىندى ئۆمرۈمدە قەلەم چارچاپ يازار بولسا .

بېرىلگەي ئىلمۇ ئىرپانغا قەدەمدە قالدۇرۇپ بىر ئىز ،
كىمىكى روھى ئەجدادلارغا بەرھەق ئىز باسار بولسا .

كىتاب يازدىم ئۈمىد شۇكى جاھاندا قالدۇرۇپ كەتسەم ،
نىشانەم قالسا ئەۋلادلارغا مەندىن يادىكار بولسا .

تەمەيىم يوق مۇكاپاتتىن پەقەت ئالەمچە بەختىمدۇر ،
ئىشىم مەقبۇل بولۇپ دىللاردا نامىم يادلىنار بولسا .

الحروف الهجائية

ا	ب	ت	ث	ج	ح	خ
د	ذ	ر	ز	س	ش	ص
ض	ط	ظ	ع	غ	ف	ق
ك	ل	م	ن	ھ	و	ي

مۇندەرىجە

الإهداء 1
مقدمة 3
المراجع 4
تۈزگۈچىدىن 5
لۇغەتنىڭ تۈزۈلۈشى ھەققىدە 7
كىتابخانغا 9
لۇغەت تېكىستى 1
ا 1
ب 317
ت 379
ث 543
ج 560
ح 607
خ 685
د 737
ذ 780
ر 798
ز 881
س 916

ا

آبَ يَؤُوبُ أَوْبًا وَمَآبًا: قايتتى، ياندى، قايتىپ كەلدى.

آبَ إِلَى اللّٰهِ: ئاللاهقا تەۋبە قىلدى.

آب: ئاۋغۇست.

«سَوْفَ يُعْقَدُالْإِجْتِمَاعُ فِيآبِالْقَادِمِ»: يېڭىن ئالدىمىزدىكى ئاۋغۇستتا ئېچىلىدۇ.

آبِدٌ: ياۋايى، كۆندۈرۈلمىگەن، ۋەھشىي، ياۋۇز.

آبِدَةٌ ج آوَابِدُ: تۇرغۇن قۇشلار، قىش - ياز بىر جايدا ياشايدىغان قۇش؛ ياۋايى ھايۋان؛ كىشىنى چۆچۈتىدىغان چوڭ ئىش، مەڭگۈ ئەسلىنىپ تۇرىدىغان چوڭ ۋەقە؛ چەتتىن كىرگەن سۆز؛ مەڭگۈلۈك نەرسە، قەدىمكى قەبرە بۇيۇمى.

أَوَابِدُ الشِّعْرِ: ئوخشىشى يوق قالتىس شېئىر.

أَوَابِدُ الْكَلَامِ: ئاجايىپ - غارايىپ سۆزلەر.

آبٍ ج آبُوْنَ و أُبَاةٌ أَبَاءُ: باش تارتقۇچى، رەت قىلغۇچى، نارازى بولغۇچى.

آبِقٌ ج أُبَّقٌ و أُبَّقٌ: قاچقۇچى قۇل، قاچقۇن قۇل؛ قاچقۇچى، قاچقۇن.

آتَى يُؤْتِى إِيْتَاءً: بەردى، ئاتا قىلدى.

آتَى الزَّكَاةَ: زاكاتنى بەردى، زاكاتنى ئادا قىلدى.

«وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِى الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ» ‹قرآن›: ئاللاھنى سۆيۈش يۈزىسىدىن خىش - ئەقرىبالارغا، يېتىملەرگە، مىسكىنلەرگە ... پۇل - مال ياردەم بەردى.

«فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً» ‹قرآن›: ئۇلارغا بېكىتىلگەن مەھرلىرىنى بېرىڭلار.

«قَالَ لِفَتَاهُ آتِنَاغَدَاءَنَا» ‹قرآن›: مۇسا ياش خادىمىغا: « ئەتىگەنلىك تامىقىمىزنى ئېلىپ كەلگىن» دېدى.

«لَمْ تُؤْتِ الثَّمَرَةُ أُكُلَهَا»: مېۋە بولمىدى، ھوسۇل بەرمىدى.

«آتَى الشَّيْءُ لَهُ»: ئۇ ئوڭۇشلۇق بولدى، قولايلىق بولدى.

آتَتْهُ الْفُرْصَةُ: پۇرسەت كەلدى.

آتَى يُؤَاتِى مُؤَاتَاةً عَلَى الْأَمْرِ: قوشۇلدى، ماقۇل كۆردى، ئۇنىدى.

آتٍ: كەلگۈچى، يېتىپ كەلگۈچى؛ كېلەركى.

اَلشَّهْرُ الْآتِى: كېلەركى ئاي، كېلەر ئاي.

اَلْآتِى ذِكْرُهُ: ئۇ تۆۋەندىكىچە بايان قىلىنىدۇ.

اَلْآتِى بَيَانُهُ: تۆۋەندىكىدەك چۈشەندۈرۈلىدۇ.

كَمَا هُوَالْآتِى: تۆۋەندىكىدەك، تۆۋەندىكىچە.

اَلْأَجْيَالُ الْآتِيَةُ: ئەۋلاد، كەلگۈسى ئەۋلادلار.

عَلَى وَجْهِ الْآتِيَةِ: تۆۋەندىكىدەك.

فِى الْأُسْبُوعِ الْآتِى: كېلەر ھەپتە.

اَلْأَشْخَاصُ الْآتِيَةُ أَسْمَاؤُهُمْ: ئىسمى بايان قىلىنىدىغان كىشىلەر.

آثَرَ يُؤْثِرُ إِيْثَارًا عَلَى كَذَا: تاللىدى، خالىدى، ئارتۇق بىلدى.

«وَيُؤْثِرُونَعَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْكَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ» ‹قرآن›: ئۇلار موھتاج تۇرۇقلۇق (مۇھاجىرلارنىڭ مەنپەئەتىنى) ئۆزلىرىنىڭ (مەنپەئەتىدىن) ئەلا بىلىدۇ.

«إِنْ هُوَ إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ» ‹قرآن›: بۇ پەقەت ئۆگىنىلگەن سېھرىدۇر.

«بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا» ‹قرآن›: سىلەر دۇنيادىكى تىرىكچىلىكنى ئارتۇق كۆرىسىلەر.

«آثَرَ أَنْ يُوَاصِلَ دِرَاسَتَهُ الْعَالِيَةَفِىالْخَارِجِ»: ئالىي مەكتەپتە ئوقۇشنى چەت ئەلدە داۋاملاشتۇرۇشنى ئارتۇق بىلدى.

آثَارٌ: ئەسەر، ئىز، ئاسار - ئەتىقە؛ داغ.

أَزَالَ آثَارَ الْعُدْوَانِ: تاجاۋۇزچىلىق قالدۇقلىرىنى تۈگەتتى.

«إِنَّا نَحْنُ نُحْيِ الْمَوْتَى وَنَكْتُبُ مَاقَدَّمُوا وَ آثَارَهُمْ» (قرآن): شۇبھىسىزكى بىز ئۆلۈك-لەرنى تىرىلدۈرىمىز، ئۇلارنىڭ (دۇنيادا) قىلغان ئەمەللىرىنى ۋە ئىشلىرىنى خاتىرلەپ قويىمىز.

اَلْآثَارُ الْمَادِّيَّةُ: ماددىي دەلىل ـ ئىسپات، ماددىي پاكىت.

عِلْمُ الْآثَارِ الْقَدِيْمَةِ: ئارخېئولوگىيە.

آثَارُ الْمُؤَلِّفِ: ئاپتورنىڭ ئەسەرلىرى، ئاپتورنىڭ قىلغان ئىشلىرى.

دَارُ الْآثَارِ: مۇزىي.

تَخْرِيْبُ الْآثَارِ الْقَدِيْمَةِ: قەدىمىي مەدەنىي يادىكارلىقلارنى ۋەيران قىلىش.

آثَمَ يُؤْثِمُ إِيْثَامًا فُلَانًا: گۇناھقا باشلىدى، گۇناھقا يېتەكلىدى.

آثِمٌ ج أَثَمَةٌ: گۇناھكار، جىنايەتچى، ياۋۇز، قۇلاق كەستى.

«وَلَاتُطِعْ مِنْهُمْ آثِمًا أَوْكَفُورًا» (قرآن): ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ھېچبىر گۇناھكارغا ياكى كۇفرىلىق قىلغۇچىغا بويسۇنمىغىن.

آجَرَ يُؤْجِرُ إِيْجَارًا: ئىجارىگە بەردى؛ مۇكاپاتلىدى.

«آجَرَهُ الدَّارَ وَنَحْوَهَا»: قورۇ ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەرنى ئىجارىگە بەردى.

«آجَرَ الدَّارَ مِنَ الشَّرِكَةِ»: ئۇ شىركەتتىن قورۇنى ئىجارىگە ئالدى.

آجَرَ يُؤَاجِرُ مُؤَاجَرَةً الرَّجُلَ: يالىدى، يالىلاپ ئىشلەتتى.

آجِرٌ: خوجايىن، يالىغۇچى.

آجُرَّةٌ ج آجُرٌّ: خىش، پىششىق خىش، كېسەك.

آجُرُّومِيَّةٌ: گرامماتىكا، گرامماتىكا قائىدىلىرى.

اَلْآجِلُ. اَلْآجِلَةُ: ئاخىرەت، قىيامەت كۈنى، ئۇ دۇنيا.

آجِلًا أَوْ عَاجِلًا: ئاخىر بىر كۈنى، ھامان بىر كۈنى، بەربىر، قاچانلا بولمىسۇن.

مَاءٌ آجِنٌ: توختام سۇ، سېسىق سۇ.

آحٌ: تۇخۇم ئېقى؛ سۇس ھاۋارەك.

آحَادٌ: تاق سانلار، بىرلەر خانىسى، بىرىنچى خانە.

آحَادُ النَّاسِ: ئادەتتىكى ئادەملەر، پۇقرا.

خَبَرُ حَدِيْثِ الْآحَادِ: بىر ئادەمدىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىس.

مَرْتَبَةُ الْآحَادِ (فِي الْحِسَابِ): بىرىنچى خانە، بىرلەر خانىسى.

آخٌ: ئاھ ـ ۋاھ، ۋوي خۇدايىمەي، ۋاي خۇدايىم.

آخَذَ يُؤَاخِذُ مُؤَاخَذَةً: كايىدى، ئەيىبلىدى، جازالىدى.

لَا تُؤَاخِذْنِي: كەچۈرۈڭ، خاپا بولماڭ.

«لَاتُؤَاخِذْنِي بِمَانَسِيْتُ وَلَاتُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا» (قرآن): ئېھتىياتسىزلىقىمدا ئېيتقان سۆزۈم ۋە قىلغان ئىشىمغا مېنى ئەيىبلىمە، ماڭا بىلەن بىللە بولۇشتا مېنى قىيىن ھالغا چۈشۈرۈپ قويما.

«وَلَوْيُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَاتَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ» (قرآن): ئەگەر ئاللاھ ئىنسانلارنى ئۇلارنىڭ زۇلمى تۈپەيلىدىن جازالايدىغان بولسا يەر يۈزىدە قىمىرلاپ تۇرىدىغان ھېچ بىر جان ئىگىسىنى قويمىغان بولاتتى.

«آخَذَ الْكَاتِبَ عَلَى عَدَدٍ مِنَ الْهَفَوَاتِ»: ئۇ يازغۇچىنى بىر قىسىم خاتالىقلىرى ئۈچۈن ئەيىبلىدى.

آخِرٌ ج أَوَاخِرُ: ئاخىرقى، ئىككىنچىسى؛ چېكى، ئاخىرى.

آخِرُ الْأَمْرِ: ئاخىرقى ھېسابتا، تېگى ـ تەكتىدە ئالغاندا.

«أَمَّا صَدِيْقِي فَكَانَ هُوَ الْآخِرُ يُخَالِفُنِي»: مېنىڭ دوستۇم ماڭا مۇخالىپەتچىلىك قىلىدىغان ئىككىنچى بىر ئادەم بولۇپ قالدى.

«وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ» (قرآن): كېيىنكىلەر ئارىسىدا ياخشى نامىمنى قالدۇرغىن.

«هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ» (قران): ئاللاھنىڭ ئېتىدىسى يوقتۇر، ئىنتىھاسى يوقتۇر.

«كَانَ وَاقِفًا فِي آخِرِ الصَّفِّ»: ئۇ سەپنىڭ

ئاخىرىدا تۇرغانىدى.

«جَاءُوا عَنْ آخِرِهِمْ»: ئۇلارنىڭ ھەممىسى كەلدى.

«مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ»: باشتىن - ئاخىرغىچە.

آلْآخِرُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «مەڭگۈ»، «باقى» دېگەن مەنىلەردە.

آلْآخِرَةُ: ئاخىرەت، ئۇ دۇنيا.

جُمَادِيَ الْآخِرَةُ: ھىجرىيە ھېسابىدا 6 - ئاي.

آخَرُ ج آخَرُوْنَ م أُخْرَى ج أُخْرَيَاتٌ وَأُخَرُ: باشقا، باشقىلار، باشقا بىرى، يەنە بىرسى.

مِنْ يَوْمٍ لِآخَرَ: بىر كۈندىن ئىككىنچى كۈنگىچە.

مِنْ وَقْتٍ إِلَى آخَرَ: بىر ۋاقىتتىن ئىككىنچى ۋاقىتقىچە.

«أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصْلَبُ» «قۇرئان»: سىلەرنىڭ بىرىڭلار خوجايىنىغا ھاراق قۇيۇپ بېرىدۇ، يەنە بىرىڭلار دارغا ئېسىلىدۇ.

رَجُلٌ آخَرُ: ئىككىنچى بىر ئادەم، باشقا بىر كىشى.

«ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ» «قۇرئان»: ئاندىن ئۇنى باشقا مەخلۇققا ئايلاندۇردۇق.

«هَذَا الْكِتَابُ مُفِيدٌ أَمَّا الْآخَرُ فَلَا يَنْفَعُ كَثِيْرًا»: بۇ كىتاب پايدىلىق، ئىككىنچى كىتاب بولسا كۆپ پايدىلىق ئەمەس.

آخَى يُؤَاخِي إِخَاءً وَمُؤَاخَاةً وَإِخَاوَةً: دوستلاشتى، قېرىنداش بولۇشتى.

آخَى بَيْنَهُمَا: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا قېرىنداشلىق ئورناتتى، ئۇ ئىككىسىنى قېرىنداش قىلىپ قويدى.

«آخَى الرَّسُولُ عَلَيْهِ السَّلَامُ بَيْنَ الْمُهَاجِرِيْنَ وَالْأَنْصَارِ»: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇھاجىرلار بىلەن ئەنسارلار ئارىسىدا قېرىنداشلىق ئورناتتى.

آخِيَّةٌ ج أَوَاخِيُّ وَأَوَاخٍ: چىغىرتىق.

صَدَاقَةُ مَتِيْنَةُ الْأَوَاخِي: مۇستەھكەم دوستلۇق.

آدَ يَؤُودُ أَوْدًا الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى، ئەگرى قىلدى.

آدَ يَؤُودُ أَوْدًا وَأُوُودًا الْحَمْلُ: يۈك ئېغىرلاپ كەتتى، بېسىپ كەتتى.

آدَ الشَّيْءُ: ئەگرى بولدى.

آدَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا مەرھەمەت قىلدى، ئۇنىڭغا شەپقەت قىلدى.

آدَبَ يُؤْدِبُ إِيْدَابًا: زىيابەت بەردى، مېھمان قىلدى.

آدِبٌ ج آدِبَةٌ: ساھىبخان، خوجايىن، مېھمان ئىگىسى.

آدَرُ: پوردىقى چىقىپ قالغان.

آدَمُ: ئادەم، ئادەم ئاتا.

بَنُو آدَمَ: ئادەم بالىلىرى، ئىنسانلار.

اِبْنُ آدَمَ: ئىنسان، ئادەم بالىسى.

ثُفَّاحَةُ آدَمَ: بۇغدىيەك.

آدَمِيٌّ: ئىنسانىي، ئادەملىك، ئادەمىي، كىشىلىك.

آدَمِيَّةٌ: كىشىلىك خاراكتېر؛ ئىنسانپەرۋەرلىك.

آذَنَ يُؤْذِنُ إِيْذَانًا فُلَانًا: ئۇقتۇردى، بىلدۈردى، خەۋەر قىلدى.

آذَنَ الْحُكْمُ بِالسُّقُوطِ: ھاكىمىيەت يىمىرىلىشكە باشلىدى، ھاكىمىيەت لېكىشىپ قالدى.

«آذَنْتُكُمْ عَلَى سَوَاءٍ» «قۇرئان»: مەن سىلەرگە ئوخشاش ئۇقتۇردۇم.

«آذَنَ الْمُؤَذِّنُ بِالصَّلَاةِ»: مۇئەززىن نامازغا ئەزان توۋلىدى.

آذَنَهُ الْأَمْرَ وَبِهِ: ئىشقا سالدى، ئىش قىلدۇردى.

آذَى يُؤْذِي إِيْذَاءً: زىيان يەتكۈزدى، ئەزىيەت يەتكۈزدى، پاراكەندە قىلدى.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى» «قۇرئان»: ئى مۇمىنلەر! سىلەر مۇساغا ئازار قىلغان كىشىلەرەك بولماڭلار.

آلْآذِيُّ ج أَوَاذِيُّ: دولقۇن، دېڭىز دولقۇنى، ئۆركەش.

آرَقَ يُؤْرِقُ إِيْرَاقًا: ئۇيقۇسىنى قاچۇردى، بىدار قىلدى.

آرِقٌ: ئۇيقۇسى قاچقان، كېچىنى بىدار ئۆتكۈزگۈچى.

آزَرَ يُؤْزِرُ إِيزَارًا ه: ياردەملەشتى، قوللىدى، مەدەت بەردى.

آزَفَ يُؤْزِفُ إِيْزَافًا الْأَمْرَ: ئالدىراتتى.

آزِفٌ: يېقىنلاشتۇرغۇچى.

اَلْآزِفَةُ: قىيامەت.

آزَى يُؤَازِى مُؤَازَاةً وإِيْزَاءً الرَّجُلَ: ماسلاشتى، مادارا قىلدى.

آسٌ: خۇشبۇي، ئاق گۈللۈك، دائىم يېشىل تۇرىدىغان نوتا ئۆسۈملۈك.

آسِرٌ: ئەسىر ئالغۇچى، مەپتۇن قىلغۇچى.

مَنْطِقٌ آسِرٌ: كىشىنىڭ ئەقلىنى لال قىلىدىغان سۆز.

جَمَالٌ آسِرٌ: كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان گۈزەللىك.

آسَفَ يُؤْسِفُ إِيْسَافًا: رەنجىتتى، كۆڭلىنى يېرىم قىلدى، ئېچىندۇردى، بىئارام قىلدى.

آسَفَ الشَّخْصَ: غەزەپلەندۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى، خاپا قىلدى.

«يُؤْسِفُنِى أَلَّا أَسْتَطِيْعَ تَلْبِيَةَ دَعْوَتِكَ»: سېنىڭ دەۋىتىڭنى قوبۇل قىلالماسلىقىم مېنى ئەپسۇسلاندۇرىدۇ.

آسِفٌ: ئەپسۇسلانغۇچى، ئېچىنغۇچى، ھەسرەت چەككۈچى.

«ظَهَرَ غَيْرَ آسِفٍ عَلَى الْوَظِيفَةِ الَّتِى فَقَدَهَا»: ئۇ قولدىن كەتكەن ۋەزىپىگە پۇشايمان قىلمىغان ھالدا ئوتتۇرىغا چىقتى.

«أَنَا آسِفُ كُلَّ الْأَسَفِ لِمَا بَدَرَ مِنِّي»: مەندىن سادىر بولغان ئىشقا ناھايىتى ئەپسۇسلىنىمەن.

آسِنٌ: تەمى ئۆزگەرگەن، رەڭگى ئۆزگەرگەن.

مَاءٌ آسِنٌ: تەمى ئۆزگەرگەن سۇ، رەڭگى ئۆزگەرگەن سۇ.

«طَالَبَ السُّكَّانُ بِإِزَالَةِ الْمِيَاهِ الْآسِنَةِ مِنَ الْأَحْيَاءِ الشَّعْبِيَّةِ»: ئاھالىلەر ئاھالىلەر رايونىدىن سېسىق سۇلارنى بىر تەرەپ قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

آسَى يُؤَاسِى مُؤَاسَاةً: ياردەم بەردى، كۆڭلىنى يوپۇتتى، تەسەللى بەردى.

آسَى صَدِيقَهُ: ئۇ دوستىنىڭ كۆڭلىنى يوپۇتتى.

آسَى فُلَانًا بِمَالِهِ: ئۆزى مېلىنغا شېرىك قىلدى.

«إِنَّ أَخَاكَ مَنْ آسَاكَ»: كۆڭلۈڭنى يوپۇتقان ئادەم سېنىڭ قېرىندىشىڭ ھېسابلىنىدۇ.

آسٍ ج أُسَاةٌ وَأَسَاءٌ م آسِيَةٌ ج آسِيَاتٌ وأَوَاسٍ: تېۋىپ، دوختۇر؛ غەم-قايغۇدا بىللە بولغۇچى.

آسٍ ج أَسْيَانُونَ م أَسْيَانَةٌ وآسِيَةٌ ج أَسْيَانَاتٌ وَأَسَايَا: قايغۇرغۇچى، دەرد - ئەلەمدىك.

آسِيَا: ئاسىيا قىتئەسى.

آسِيَا الْوُسْطَى: ئوتتۇرا ئاسىيا.

آسِيَوِيٌّ: ئاسىيالىق، ئاسىياغا خاس، ئاسىيادىن چىققان.

آصِرَةٌ ج أَوَاصِرُ: دوستلۇق، مۇناسىۋەت، تۇغقانچىلىق، يېقىنچىلىق.

أَوَاصِرُ الصَّدَاقَةِ: دوستلۇق مۇناسىۋىتى.

«إِنَّ مَابَيْنَنَا مِنْ أَوَاصِرِ الصَّدَاقَةِ (الْقَرَابَةِ) لَايُفْسِدُهُ اخْتِلَافُ الرَّأْيِ»: بىزنىڭ ئارىمىزدا پىكىر ئىختىلاپى بولۇپمۇ دوستلۇق ئالاقىسى بار.

آضَ يَئِيضُ أَيْضًا: تەكرارلىدى، قايتىلىدى.

آضَ إِلَيْهِ: ئايلاندى، ئەسلىگە قايتتى، ئۆرۈلدى.

آفَةٌ ج آفَاتٌ: ئاپەت، ۋابا، كېسەللىك.

آفَةٌ زِرَاعِيَّةٌ: زىرائەتلەرگە چۈشىدىغان كېسەللىك.

آفِلٌ ج أُفَّلٌ وَأُفُلٌ: ئۆچكۈچى، ئولتۇرغۇچى، (تۇڭۇلغۇچى).

نَجْمٌ آفِلٌ: تەلەيسىز، ئىشى ئوڭدىن كەلمىگەن تەلىيى قاچقان.

آقَ يَؤُوقُ أَوْقًا عَلَيْهِ: شۇملۇق ئەكەلدى.

آكَدَ يُؤَاكِدُ مُؤَاكَدَةً: تەكىتلىدى، چىڭىتتى پۇختىلىدى.

آكَلَ يُؤَاكِلُ مُؤَاكَلَةً: بىللە تاماق يېدى، ھەمداستىخان بولدى.

آكِلٌ ج أَكَلَةٌ وآكِلُونَ: يېگۈچى، غىزالانغۇچى.

آكِلُ الْحَشَرَاتِ: ھاشارانخور.

آكِلُ اللُّحُومِ: گۆشخور.

آكِلُ الْعُشْبِ: ئوتخور.

آكِلُ لُحُومِ الْبَشَرِ: ئادەم گۆشىنى يېگۈچى.

آكِلُ النَّمْلِ: چۈمۈلەخور.

آكِلَةٌ: چاقا ، يارا ، جاراھەت.

آلَ يَؤُولُ أَوْلاً: ياندى، قايتتى، ئېلىپ باردى.

«إِنَّ تَغَيُّبَ الطَّالِبِ عَنِ الْمَدْرَسَةِ قَدْ يَؤُولُ إِلَى فَشَلِهِ»: ئوقۇغۇچىنىڭ مەكتەپكە كەلمەسلىكى ئۇنى ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەسلىككە ئېلىپ كېلىدۇ.

آلَ الْأَمْرُ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا قايتتى، ئۇنىڭغا يېتىپ باردى.

آلْ: ئېزىتقۇ، سەراپ؛ ئائىلە ـ تاۋابىئاتلار (مەشھۇر كىشىلەرگىلا ئېيتىلىدۇ.)

آلُ مُحَمَّدٍ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەھلى ئەۋلادى، مۇسۇلمانلار ئاممىسى.

آلَاتِيٌّ ج آلَاتِيَّةٌ: مۇزىكانت، سازچى.

آلَةٌ ج آلَاتٌ وآلٌ: قورال، سايمان، ئەسۋاب؛ ئەزا (ئادەم، ھايۋانلارنىڭ ئورگانىزمى).

آلَةُ الْحِسِّ: سەزگۈ ئەزالار.

آلَةُ الْعُودِ: بەرباب (چالغۇ ئەسۋابى).

آلَةُ الطَّرَبِ: چالغۇ ئەسۋابى.

آلَةُ الْكَاتِبَةُ: ماشىنكا.

آلَةُ الْحَاسِبَةُ: ھېسابلاش ماشىنىسى.

آلَةٌ حَاسِبَةٌ: كومپيۇتېر.

آلَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ: ئېلېكتر سايمىنى، ئېلېكتر ئەسۋابلىرى.

آلَةُ الْعَيْشِ: تۇرمۇش ۋاستىلىرى.

«آلَةُ الْعَيْشِ صِحَّةٌ وَشَبَابٌ»: ساغلاملىق ۋە ياشلىق تۇرمۇش ۋاستىسىدۇر.

آلَةُ طَغْطِ الْهَوَاءِ: ھاۋا كومپرېسسورى، ھاۋا بېسىمىنى ئۆلچىگۈچ.

آلَةٌ مُوسِيقِيَّةٌ: چالغۇ ئەسۋابى.

آلَةٌ مُكَبِّرَةٌ لِلصَّوْتِ: مىكروفون، ئاۋاز يانگىراتقۇ.

آلَةُ التَّنْبِيهِ: سىگنال، سىگنال ئاپپاراتى.

آلَةٌ بُخَارِيَّةٌ: پار ماشىنىسى.

آلَةُ التَّحْرِيكِ. آلَةٌ مُحَرِّكَةٌ: ماتور.

آلَةُ التَّصْوِيرِ: رەسىم ئاپپاراتى، فوتو ئاپپاراتى.

آلَةُ الْجَرِّ: تراكتور.

آلَةٌ حَصَّادَةٌ: كومبايىن، ئورۇش ماشىنىسى.

آلَةُ التَّنْقِيبِ: بۇرغىلاش ماشىنىسى.

آلَةُ الِاسْتِقْبَالِ: تېلېگراف ئاپپاراتى.

آلَةُ الْخَيَّاطَةِ: تىكىش ماشىنىسى.

آلَةٌ حَرْبِيَّةٌ: قورال ـ ياراغ، ھەربىي ئەسلىھە.

آلَةٌ رَافِعَةٌ: كران.

آلَةُ الْجَرْفِ: توپا ئۆسۈش ماشىنىسى.

آلَةٌ جَهَنَّمِيَّةٌ: بومبا.

آلَةُ التَّكْسِيرِ: يەنجىش ماشىنىسى، ئۇششاقلاش ماشىنىسى.

آلَةٌ حَدْبَاءُ: تاۋۇت.

«هُوَ آلَةٌ فِي أَيْدِيهِمْ»: ئۇ ئۇلارنىڭ قولىدىكى قورچاق.

آلَاتُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرى.

آلَاتُ الْإِسْتِشْفَاءِ: داۋالاش ئۇسكونىلىرى.

آلَفَ يُؤْلِفُ إِيلَافًا: دوست بولدى، مۇناسىۋەت ئورناتتى، ئىناق بولدى.

آلَفَ الشَّيْءَ: كۆنۈپ قالدى.

آلَفُ مِنْ: ... دىن تېخىمۇ يېقىن، ... دىنمۇ يېقىن.

آلَمَ يُؤْلِمُ إِيلَامًا: ئاغرىتتى، دەرد قىلدى.

«يُؤْلِمُ الْمُوَاطِنَ أَنْ يَرَى الْفَسَادَ طَاغِيًا فِي الْبِلَادِ»: مەملىكەتتە پىتنە ـ پاساتنىڭ ئەۋج ئېلىشى پۇقرانى ئازابلايدۇ.

آلَى يُؤْلِي إِيلَاءً الرَّجُلُ: قەسەم قىلدى.

«آلَى عَلَى نَفْسِهِ أَنْ يَقُومَ بِوَاجِبِهِ»: ئۇ ئۆز ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىشقا قەسەم قىلدى.

آلِيٌّ: ماخانىزىم، ماشىنا.

إِنْسَانٌ آلِيٌّ: ماشىنا ئادەم.

آلِيَّةٌ: ماشىنلىق، مېخانىزملىق.

حَرَكَةٌ آلِيَّةٌ: ئىستىخىيىلىك ھەرىكەت.

قُوَّةٌ آلِيَّةٌ: ماشىنىلاشقان قىسىم.

آمَ يَؤُومُ أُومًا: تەشنا بولدى، ئۇسساپ كەتتى.

آمَ يَئِيمُ أَيْمَةً و أُيُومًا و أَيْمًا الرَّجُلُ مِنْ زَوْجَتِهِ: ئايالى ئۆلۈپ كېتىپ، ئەر تۇل قالدى.

أَيْمَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ زَوْجِهَا: ئېرى ئۆلۈپ كېتىپ ئايال تۇل قالدى.

آمَرَ يُؤَامِرُ مُؤَامَرَةً: مەسلىھەتلەشتى، كېڭەشتى.

آمَرَ الْقَوْمُ: مەسلىھەتلەشتى، كېڭىشىشتى.

آمِرٌ: قوماندانلىق قىلغۇچى، كوماندىر.

آمِرُ لِوَاءٍ: ببرىگادا (ھەربىيە).

اَلْآمِرُ النَّاهِي: ھوقۇقى چەكسىز ئادەم، چەكسىز سەلتەنەتكە ئىگە ئادەم، دېگىنى دېگەن، قىلغىنى قىلغان ئادەم.

آمِرُ الْحَرْسِ: مۇھاپىزەت ئەترىتى باشلىقى.

آمِرَةٌ ج أَوَامِرُ: بۇيرۇق، ۋەزنپە.

آمِلٌ: ئۈمىد قىلغۇچى، ئارزۇ قىلغۇچى، ئۈمىدۋار بولغۇچى.

آمَنَ يُؤْمِنُ إِيْمَانًا بِهِ: ئىشەندى، ئىمان ئېيتتى، ئېتىقاد قىلدى.

آمَنَ الشَّخْصُ: ئېتىقاد قىلدى، ئىمان ئېيتتى.

«كَانَتِ السَّلْوَةُ الْكُبْرَى لِلنَّاسِ فِي جِيْلِنَادِيْنُهُمْ فَكَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ»: بىز بىر ئەۋلاد كىشىلەر ئارىسىدا ئۇلارنىڭ دىنى ئۇلار ئۈچۈن چوڭ ئەمەك بولدى، ئۇلار ئاللاھقا ئىمان ئېيتمىغان بولدى.

«لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيْهِ مَايُحِبُّ لِنَفْسِهِ» «حديث»: سىلەردىن بىرىڭلار نېمىنى ياخشى كۆرسە قېرىندىشىغىمۇ شۇنى ياخشى كۆرمىگىنچە ھەقىقىي ئىمان ئېيتقان بولمايدۇ.

آمِنٌ: ئىشەنچ قىلغۇچى، ئامان بولغۇچى، ئەمىن بولغۇچى، خاتىرجەم، تىنچ، ساق ـ سالامەت.

اَلْمَوَاطِنُ الْآمِنُ: تىنچ ئاھالە.

آمِينَ: ئى ئاللاھ! ئىجابەت قىلغىن، ئى ئاللاھ! قوبۇل قىلغىن.

آنَ يَئِينُ أَيْنًا: توشتى (ۋاقىت).

آنَ الْأَوَانُ: ۋەل ۋاقتى بولدى.

آنَ الْمَوْعِدُ: پەيت كەلدى، ۋەدىلەشكەن ۋاقىت بولدى.

آنٌ: ۋاقىت، مەزگىل.

آنًا بَعْدَ آخَرَ: پات ـ پات، ئارىلاپ ـ ئارىلاپ.

فِي آنٍ وَاحِدٍ: بىرلا ۋاقىتتا، ئەينى ۋاقىتتا.

مِنْ آنٍ لِآخَرَ: پات ـ پات، ئارىلاپ ـ ئارىلاپ.

بَيْنَ آنٍ وَآخَرَ: پات ـ پات، ئارىلاپ ـ ئارىلاپ.

إِلَى الْآنَ: ھازىرغىچە.

حَتَّى الْآنَ: ھازىرغىچە.

مِنَ الْآنَ فَصَاعِدًا: ھازىردىن باشلاپ، بۇنداىن ئېتىبارەن.

حَتَّى الْآنَ. لِلْآنَ: ھازىرغىچە، ھازىرغا قەدەر.

اَلْآنَ: ھازىر، ئەمدى، نۆۋەتتە.

آنَئِذٍ: بۇ چاغدا، ئەينى ۋاقىتتا، شۇ چاغدا.

آنَذَاكَ: شۇ ۋاقىتتا، ئەينى چاغدا، شۇ پەيتتە.

آنَسَ يُؤْنِسُ إِيْنَاسًا و آنَسَ يُؤَانِسُ مُؤَانَسَةً: تەسەللى بەردى، كۆڭلىنى ياسىدى.

آنَسَ الرُّشْدَ مِنْهُ: بىلدى، بايقىدى.

آنَسَهُ: كۆردى.

آنَسَ الشَّيْءَ: ھېس قىلدى.

«آنَسْتُ فِيهِ الْكَفَاءَةَ»: ئۇنىڭدا لاياقەتنى بايقىدىم.

آنِسَةٌ ج آنِسَاتٌ وأَوَانِسُ: قىز، خېنىم، خانىمىز (توي قىلمىغان قىزلارغا قارىتا ئىپتىلىدۇ)

آنِفًا: بايا، ھېلى.

آنِفُ الذِّكْرِ: يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان، يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتۈلگەن، يۇقىرىدا بايان قىلىنغان.

آنِفُ الْبَيَانِ: يۇقىرىدا بايان قىلىنغان.

آنِفَةٌ: ئەۋۋىلى، دەسلىپى.

آنِفَةُ الشَّبَابِ: ياشلىق، ياشلىق باھارى.

«قَضَتْ آنِفَةُ الشَّبَابِ»: ياشلىق باھارى ئۆتۈپ كەتتى.

آنَقَ يُؤْنِقُ إِيْنَاقًا وَ نِيقًا الشَّيْءُ فُلاَنًا: خۇشال قىلدى، شادلاندۇردى، مەمنۇن قىلدى.

مَالَهُ حَانَّةٌ وَلاَآنَّةٌ: تۆگىسىمۇ يوق، قويىمۇ يوق.

آنِيٌّ: ھازىرقى ۋاقىتتا، ھازىرغا مەنسۇپ، دەرھال.

تَرْجَمَةٌ آنِيَّةٌ: دەرھال تەرجىمە، ئۈدۈللۇق تەرجىمە.

آهَ يَؤُوهُ أَوْهًا: ئاھ ئۇردى، خۇرسىندى.

آهْ: ۋايجان، ۋاييەي، ئاھ، ئۇھ.

آهْ مِنْ دَعَاةِ التَّفْرِقَةِ: ئىتتىپاقسىزلىق تەرەپدارلىرىغا ۋاي.

آهَةٌ ج آهَاتٌ: ئۇھ تارتقان ئاۋاز، ئاھ ئۇرغان ئاۋاز.

آهَلَ يُؤْهِلُ إِيْهَالاً: ئۆي ئوچاقلىق قىلدى، تۇرمۇشلۇق قىلىپ قويدى.

آهِلٌ: ئاۋات، كۆجۈم، ئادەم ئولتۇراقلاشقان (جاي).

أَمَاكِنُ آهِلَةٌ بِالسُّكَّانِ: زىچ ئاھالىلىق رايون، ئاھالىسى زىچ رايون.

آوِنَةٌ. مُفْرَدُهُ الْأَوَانُ: ۋاقىت، سائەت، زامان، چاغ.

آوَى يُؤْوِي إِيْوَاءً: ھىمايە قىلدى، ھىمايىگە ئالدى، قوغدىدى، قانات ئاستىغا ئالدى.

آوَى اللَّاجِئَ: ئۇ مۇساپىرنى قوينىغا ئالدى.

آيَةٌ ج آىٌ و آيَاتٌ: ئالامەت، نىشان، سىمۋول، بەلگە، مۆجىزە، ئاجايىبات، ئىبرەت، دەلىل.

آيَاتُ الشُّكْرِ وَالْوِلاَءِ: تەشەككۇر ۋە ساداقەت ئالامەتلىرى.

آيَسَ يُؤْيِسُ إِيْنَاسًا: ئۈمىدسىزلەندۈردى.

آيَسَ عَلَيْهِ أَوْ عَنْهُ: قارامايلىق قىلدى، تەۋەككۈل قىلدى.

آيِلٌ إِلَى الزَّوَالِ: زاۋاللىققا يۈزلەنگەن، يوقۇلۇشقا يۈز تۇتقان.

آيِبٌ: قايتقۇچى، يانغۇچى.

إِتْتَثَرَ يَأْتَثِرُ إِتْتِثَارًا بِكَذَا: تەسىرگە ئۇچرىدى.

إِتْتَجَرَ يَأْتَجِرُ إِتْتِجَارًا: ھەق تەلەپ قىلدى.

إِتْتَدَمَ يَأْتَدِمُ إِتْتِدَامًا الْعُودُ: دەرەخكە سۇ يۇگۈردى.

إِتْتَدَمَ فُلاَنٌ: نانىنى تەم تەڭشىگۈچكە قوشۇپ يېدى.

إِتْتَزَرَ يَأْتَزِرُ إِتْتِزَارًا الرَّجُلُ: تون كىيدى؛ تامبال كىيدى.

إِتْتَسَى يَأْتَسِي إِتْتِسَاءً: ئولگە قىلدى، نەمۇنە قىلدى.

إِتْتَكَلَ يَأْتَكِلُ إِتْتِكَالاً النَّارُ: ئوت چاراسلاپ ياندى.

إِتْتِلاَقٌ: ئىناق، بىرلىك.

دُوَلُ الْإِتْتِلاَفِ: ئىتتىپاقداش دۆلەتلەر، ئانتانتا دۆلەتلىرى.

إِتْتِلاَفِيٌّ: بىرلەشمە.

حُكُومَةٌ إِتْتِلاَفِيَّةٌ: بىرلەشمە ھۆكۈمەت (بىرقانچە تەرەپتىن تەشكىل قىلىنغان ھۆكۈمەت).

إِتْتَلَفَ يَأْتَلِفُ إِتْتِلاَفًا النَّاسُ: كىشىلەر بىرلىككە كەلدى، بىرلەشتى.

إِتْتَلَقَ يَأْتَلِقُ إِتْتِلاَقًا الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى، چاقماق يورىدى.

إِتْتَلَى يَأْتَلِي إِتْتِلاَءً: قەسەم قىلدى، قەسەمياد قىلدى.

إِتْتِمَارٌ: مۇھاكىمە، مۇلاھىزە.

إِتْتِمَانٌ: ئىشەنچ؛ ئىناۋەت.

إِتْتِمَانِيٌّ: ئامانەت ـ قەرزگە مەنسۇپ.

«قَدَّمَ لَهُ الْمَصْرَفُ تَسْهِيلاَتٍ إِتْتِمَانِيَّةً»: بانكا ئۇنىڭغا ئامانەت قەرز ئىشلىرىنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەردى.

إِتْتَمَرَ يَأْتَمِرُ إِتْتِمَارًا: مەسلىھەتلەشتى، كېڭەشتى.

«وَاْتْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ» ‹قرآن›: ھەققانىي ئاساستا ئۆزئارا مەسلىھەتلىشىڭلار.

«قَالَ يَامُوسَى إِنَّ الْمَلأَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ» ‹قرآن›: «ئى مۇسا! شۇبھىسىزكى، كاپىرلار سېنى ئۆلتۈرۈشنى مەسلىھەت قىلىشۇاتىدۇ...» دېدى.

إِثْتَمَرَ الرَّجُلُ: بۇيرۇقنى بېجا كەلتۈردى، بۇيرۇقنى ئورۇندىدى.

إِثْتَمَرَ بِأَمْرِهِ: ئۇنىڭ تەلىپىنى ئورۇندىدى.

«أَمَرْتُهُ فَائْتَمَرَ»: ئۇنى بۇيرىغانىدىم، ئۇ بۇيرۇقىمنى ئورۇندىدى.

إِئْتَمَرَ بِهِ: ئۇنىڭغا سۇيىقەست پىلانلىدى.

إِئْتَمَّ يَأْتَمُّ إِئْتِمَامًا: ئەگەشتى، ئىقتىدا قىلدى، دوردى، تەقلىد قىلدى.

إِئْتَمَّ بِالشَّخْصِ: ئەگەشتى.

«يَأْتَمُّ الْمُؤْمِنُ بِالسَّلَفِ الصَّالِحِ»: مۆمىن ئادەم سەلەف سالىھلارغا ئەگىشىدۇ.

إِئْتَمَنَ يَأْتَمِنُ إِئْتِمَانًا عَلَى كَذَا: ھاۋالە قىلدى، تاپشۇردى.

«فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ أَمَانَتَهُ» ‹قرآن›: ئاراڭلاردا بىرىڭلار بىرىڭلارغا ئىشىنىپ ئامانەت قويسا، ئۇ چاغدا ئامانەتنى ئالغۇچى ئادەم ئامانەتنى تاپشۇرسۇن.

إِئْتَمَنَ الشَّخْصَ: ئىشەنچلىك قىلىۋالدى، ئىشەنچلىك ھېسابلىدى.

إِئْتَنَفَ يَأْتَنِفُ إِئْتِنَافًا: يېڭىدىن باشلىدى.

أَبٌ ج آبَاءٌ: ئاتا، دادا؛ ئەجدادلار، ئاتا - بوۋا.

«وَجَاءُوا أَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار كەچتە ئاتىسىنىڭ ئالدىغا يىغلاپ كېلىشتى.

«إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ» ‹قرآن›: ئۇلار ھەقىقەتەن ئاتا - بوۋىلىرىنى گۇمراھ بىلدى.

«فَلَيْتَ لِأَبْنَائِنَا الصِّغَارِ تَجَارِبَ الْآبَاءِ الْكِبَارِ»: كاشكى بىزنىڭ ئوغۇللىرىمىزنىڭ چوڭ ئاتىلىرىمىزنىڭكىگە ئوخشاش تەجرىبىلىرى بولسىچۇ!

يَاأَبَتِ: ئى، ئاتا، ھەي، دادا.

«قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَاتُؤْمَرُ» ‹قرآن›: ئۇ ئېيتتى: «ئى ئاتا! نېمىگە بۇيرۇلغان بولساڭ، شۇنى ئىجرا قىلغىن».

بِأَبِي أَنْتَ: ساڭا ئاتام بىلەن پىدا بولاي.

«مَنْ أَشْبَهَ أَبَاهُ فَمَاظَلَمَ» ‹مثل›: دادىسىنى دوراغان ئادەم جايىدا ئىش قىلغان بولىدۇ.

أَبَا عَنْ جَدٍّ: ئاتا - بوۋىلىردىن تارتىپ، نەسلىدىن نەسلىگە، ئەۋلادتىن - ئەۋلادقا.

لَاأَبَا لَكَ. لَاأَبَ لَكَ: (مەدھىيە ياكى ھەجۋىدە ئىشىتىلمىدىغان سۆز) ئاناڭغا رەھمەت؛ ئاناڭغا لەنەت.

أَبَا يَأْبُو إِبَاوَةً و أُبُوَّةً وَ أُبُوَّا الْوَلَدَ: بالا بېقىۋالدى، بالا ئاسرىۋالدى.

أَبَاءَ يُبِيءُ إِبَاءَةً: ئورۇنلاشتۇردى.

أَبَابِيلُ: توپ - توپ.

«وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە توپ - توپ قۇشلارنى ئەۋەتتى.

أَبَاتَ يُبِيتُ إِبَاتَةً: قوندۇرۇۋالدى.

أَبَاحَ يُبِيحُ إِبَاحَةَ السِّرِّ: مەخپىيەتلىكنى ئاشكارىلاپ قويدى.

أَبَاحَ الْأَمْرَ: رۇخسەت قىلدى، قويۇۋەتتى.

اِسْتَبَاحَ يَسْتَبِيحُ إِسْتِبَاحَةَ الْعَمَلَ: ئەملىي قانۇنلۇق دەپ سانىدى، ئىختىيارىغا قويۇۋەتتى.

إِبَاحَةٌ: ئىجازەت، رۇخسەت (فىقھە ئىلمىدە قىلىش - قىلماسلىق ئىختىيارىغا قويۇلغان ھۆكۈم).

إِبَاحَةُ السِّرِّ: مەخپىيەتلىكنى ئاشكارىلاپ قويماق.

إِبَاحِيٌّ: ئەخلاق جەھەتتىن چۈشكۈنلەشكەن بولۇپ، ئەخلاقسىز ئىشلارنى قىلىشتىن چەكلىنمەيدىغان كىشى.

إِبَاحِيٌّ ج إِبَاحِيَّةٌ: ئەخلاق-قانۇن چەكلىمىسىدىن چىقىپ كېتىش (چەكلەنگەن ئىشلارنى قىلىشنى تەشەببۇس قىلىدىغان بىر خىل ئېقىم، يەنى ئىنگلىزىم).

أَبَادَ يُبِيدُ إِبَادَةً: يوقاتتى، ھالاك قىلدى.

أَبَادَهُ: ئۇنى يىلتىزىدىن قۇرۇتۇپ تاشلىدى.

«يُحَاوِلُ الْعِلْمُ الْقَضَاءَ عَلَى الْأَوْبِئَةِ الَّتِي أَبَادَتْ آلَافَ النَّاسِ»: ئىلىم - پەن مىڭلىغان كىشىلەرنىڭ جېنىنى ئالغان يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنى يوقىتىشقا تىرىشۋاتىدۇ.

إِبَادَةٌ: يوقاتماق، ھالاك قىلماق، تۈپ يىلتىزىدىن يوقاتماق، گۇمران قىلماق.

أَبَادِيدُ: ئايرىلغان، تارقاق، چېچىلىپ كەتكەن.

إِبَارٌ: چاڭلاشماق.

أَبَاشَةٌ: لوكچەك، قولاقكەستى، سايات.

إِبَاضَةٌ: تورموز.

أَبَاطِيْلُ: بىھودە ئىشلار، يالغان ـ ياۋىداق ئىشلار، ساختا ئىشلار، ئاساسسىز ئىشلار.

أَبَاعَ يُبِيعُ إِبَاعَةً الشَّيْءَ: كۆرگەزمىگە قويدى.

أَبَالَ يُبِيلُ إِبَالَةً: سىيگۈزدى، توستى.

إِبَالَةٌ: باغ، باغلام، تېكىق، تاكتىكا، ئىستراتېگىيە، چارە ـ تەدبىر؛ ھوقۇق.

أَبَانَ يُبِينُ إِبَانَةً: ئاشكارىلىدى، چۈشەندۈردى، ئىزاھلىدى، روشەنلەشتۈردى.

أَبَانَ الشَّخْصُ: كۆڭۈلدىكىنى دېدى، كۆڭۈلدىكىنى تولۇق دېدى.

أَبَانَهُ: ئۇنى چۈشەندۈردى، ئۇنى ئىزاھلىدى، ئۇنى روشەنلەشتۈردى.

أَبَّ يَؤُبُّ أَبًّا وَ أَبَابًا وَ أَبَابَةً إِلَيْهِ: سېغىنىدى، ئەسلىدى، ياد ئەتتى.

أَبٌّ ج أُوبٌّ: ئوت، ئوت ـ چۆپ.

«وَفَاكِهَةً وَأَبًّا» ‹قرآن›: تۈرلۈك مېۋىلەرنى ۋە ئوت ـ چۆپلەرنى...

أَبَّارٌ: يېڭە ياسىغۇچى؛ يېڭە ساتقۇچى، يېڭىچى.

أَبَّارَةٌ: يېڭە قۇتىسى.

إِبَّالَةٌ: بوپا، تېكىق، يوك ـ تاق، بولاق.

«ضَغْطٌ عَلَى إِبَّالَةٍ» ‹مثل›: بالا كەلسە قوشلاپ كەپتۇ، كۆتۈرەلمەسكە ساڭگىلىتىۋال، ئۆلگەننىڭ ئۈستىگە تەپمەك.

إِبَّانٌ: ۋاقىت، مەزگىل، چاغ.

إِبَّانُ الثَّوْرَةِ: ئىنقىلاب مەزگىلى.

إِبَّانُ الشَّيْءِ: مەزگىل ، پەيتى.

إِبَّانُ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ بېشى.

«ثُوقِّي وَهُوَ فِي إِبَّانِ شَبَابِهِ»: ئۇ ياشلىق مەزگىللىرىدىلا ۋاپات بولۇپ كەتتى.

أَبَّرَ يُؤَبِّرُ تَأْبِيرًا الزَّرْعَ: زىرائەتنى چاڭلاشتۇردى.

أَبَّدَ يُؤَبِّدُ تَأْبِيدًا: ئەبەدىيلەشتۈردى، ئۆلمەس قىلىپ قالدۇردى، ئۆچمەس قىلىپ قالدۇردى.

أَبَّنَ يُؤَبِّنُ تَأْبِينًا: تەزىيە بىلدۇردى.

أُبَّهَةٌ: ھەيۋەتلىك، سەلتەنەتلىك، ئۇلۇغۋارلىق، ئۇلۇغلۇق.

«تَبْدُو عَلَيْهِ أُبَّهَةُ السُّلْطَانِ»: ئۇنىڭ چىرايىدىن پادىشاھنىڭ ئۇلۇغۋارلىقى چىقىپ تۇرىدۇ.

اِبْتَأَرَ يَبْتَئِرُ اِبْتِئَارًا: قۇدۇق كولىدى.

اِبْتَأَسَ يَبْتَئِسُ اِبْتِئَاسًا: قايغۇردى، غەم قىلدى.

اِبْتَاعَ يَبْتَاعُ اِبْتِيَاعًا صَفْقَةً وَاحِدَةً: دۇكۇ سېتىۋالدى، ھەممىنى سېتىۋالدى.

اِبْتَاعَ الشَّيْءَ: سېتىۋالدى.

اِبْتَدَأَ يَبْتَدِئُ اِبْتِدَاءً: باشلىدى.

اِبْتِدَاءٌ: دەسلىپى، باشلىنىش نۇقتىسى، چىقىش نۇقتىسى، ئېتىبداسى؛ باشلىماق، ئېتىبدا قىلماق.

اِبْتِدَائِيٌّ: باشلانغان، دەسلەپكى، باشتىكى، باشلانغۇچ دەرىجىدىكى، ئاساسلىقى.

مَدْرَسَةٌ اِبْتِدَائِيَّةٌ: باشلانغۇچ مەكتەپ.

اِبْتِدَاعٌ: ئىجاد قىلماق.

اِبْتَدَرَ يَبْتَدِرُ اِبْتِدَارًا إِلَى كَذَا: بىرىنچى ئورۇندا تۇرۇشنى تالاشتى، ئالدىرىدى.

اِبْتَدَعَ يَبْتَدِعُ اِبْتِدَاعًا الشَّيْءَ: كەشىپ قىلدى، يارىتتى، ئىجاد قىلدى، پەيدا قىلدى.

«وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ» ‹قرآن›: رەھبانىيەتنى ئۇلار ئۆزلىرى پەيدا قىلدى، ئۇلارغا ئۇنى بىز بېكىتمىدۇق.

اِبْتَدَهَ يَبْتَدِهُ اِبْتِدَاهًا الْخُطْبَةَ: ئويلانماستىنلا نۇتۇق سۆزلىدى.

اِبْتَذَلَ يَبْتَذِلُ اِبْتِذَالاً الشَّيْءَ: سەل قارىدى، كۆزگە ئىلمىدى، مەنسىتمىدى.

أَبْتَرُ م بَتْرَآءُ ج بُتْرٌ: قۇيرۇقسىز، قۇيرۇقى كېسىك، نەسلى ئۈزۈك، پەرزەنتسىز، خار؛ ئەرزىمەس، كەمتۈك.

«إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ» ‹قرآن›: ھەقىقەتەن سېنىڭ دۈشمىنىڭنىڭ نام ـ تىنشانى قالمايدۇ.

اِبْتَرَدَ يَبْتَرِدُ اِبْتِرَادًا الشَّخْصُ: سوغۇق سۇدا يۈيۇندى، سالقىنلاش ئۈچۈن سوغۇق سۇ ئىچتى، سالقىنلىدى.

اِبْتَرَدَتْ حَمَاسَتُهُ: قىزغىنلىقى سۇۋۇپ كەتتى.

إِبْتَرَى يَبْتَرِي إِبْتِرَاءً الْقَلَمَ: قەلەمنى ئوچلىدى.

إِبْتَزَّ يَبْتَزُّ إِبْتِزَازًا: تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى.

إِبْتِسَامٌ: كۈلۈمسىرىمەك، تەبەسسۇم قىلماق.

إِبْتَسَرَ يَبْتَسِرُ إِبْتِسَارًا بِالشَّيْءِ: ھەممىدىن بۇرۇن باشلىدى.

إِبْتَسَرَ الْحَاجَةَ: ۋاقتىسىز ئىلتىماس قىلدى.

إِبْتَسَرَ الرَّأْيَ: پىشمىغان پىكرىنى بايان قىلدى.

إِبْتَسَمَ يَبْتَسِمُ إِبْتِسَامًا: تەبەسسۇم قىلدى، كۈلۈمسىرىدى.

أَبْتَعُ م بَتْعَاءُ ج بُتْعٌ: ھەممە، پۇتۇنلەي، بارلىق.

إِبْتَعَثَ يَبْتَعِثُ إِبْتِعَاثًا: ئەۋەتتى.

إِبْتَعَدَ يَبْتَعِدُ إِبْتِعَادًا: يىراق بولدى، يىراقلاشتى.

«مِنَ الْحِكْمَةِ أَنْ يَبْتَعِدَ الْمَرْءُ عَمَّا يُسِيئُ عَلَيْهِ»: ئادەم ئۆزىگە زىيانلىق نەرسىگە يولىماسلىقى دانالىقتۇر.

إِبْتِغَاءٌ: تەلەپ قىلماق، ئۈمىد قىلماق.

إِبْتَغَى يَبْتَغِي إِبْتِغَاءً: ئۈمىد قىلدى.

«وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ» (قرآن): ئاللاھ ساڭا بەرگەن بايلىق بىلەن ئاخىرەت يۇرتىنى ئىزلىگىن.

إِبْتَكَرَ يَبْتَكِرُ إِبْتِكَارًا: ئىجاد قىلدى، كەشپ قىلدى.

إِبْتَكَرَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭ يېنىغا ئەتىگەندە كەلدى.

إِبْتَكَرَ الْمَعْنَى: يېڭى مەنا چىقاردى.

إِبْتَكَرَ الْفَاكِهَةَ: مېۋىنىڭ دەسلەپ پىشقىنىنى ئۈزدى.

إِبْتَلَجَ يَبْتَلِجُ إِبْتِلَاجًا الصُّبْحُ: ئاق يورىدى.

إِبْتَلَعَ يَبْتَلِعُ إِبْتِلَاعًا: يۇتتى، چاينىماي يۇتتى.

إِبْتَلَّ يَبْتَلُّ إِبْتِلَالاً الشَّخْصُ: نەملەشتى، نەم بولدى، ھۆل بولدى.

إِبْتَلَى يَبْتَلِي إِبْتِلَاءً: سىنىدى.

«فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ»: پەرۋەردىگارى ئىنساننى نېمەت بەرسە ئۇ: «پەرۋەردىگارىم مېنى ئەزىز قىلدى» دەيدۇ.

إِبْتِهَاجٌ: خۇشال بولماق، شادلانماق.

إِبْتِهَالٌ ج إِبْتِهَالَاتٌ: دۇئا قىلماق، تەزەررۇ قىلماق، ئىلتىجا قىلماق.

إِبْتَهَجَ يَبْتَهِجُ إِبْتِهَاجًا: شادلاندى، خۇرسەن بولدى.

«يَبْتَهِجُونَ بِرُؤْيَةِ الضَّيْفِ»: ئۇلار مېھمانىنى كۆرۈش بىلەن شادلىنىدۇ.

إِبْتَهَلَ يَبْتَهِلُ إِبْتِهَالاً: ئىلتىجا قىلدى، تىلىدى.

إِبْتَهَلَ إِلَى اللّٰهِ: ئاللاھقا ئىلتىجا قىلدى.

إِبْتِيَاعٌ: سېتىش؛ سېتىۋالماق.

أَبَتَّ يُبِتُّ إِبْتَاتًا السِّرَّ: مەخپىيەتلىكنى ئاشكارىلىدى، مەخپىيەتلىكتىن خەۋەردار قىلدى.

أَبْجَدِيٌّ: ئېلىپبە، ئېلىپبە تەرتىپىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى، ھەرپ تەرتىپىگە ئاساسلىنىش، ئېلىپبە تەرتىپى بىلەن ئورۇنلاشتۇرۇش، ھەرپلىك.

أَبْجَدِيَّةٌ: ئەرەب تىلىدا ئېلىپبە ھەرپلىرى جەملەنگەن سۆزلەرنىڭ بېشى، بۇ سۆزلەر.

«أَبْجَدْ، هَوَّزْ، حُطِّي، كَلَمَنْ، سَعَفَصْ، قَرَشَتْ، ثَخَّذْ ضَظَّغْ»: بۇ سۆزلەردىكى ھەربىر ھەرپ تۆۋەندىكى جەدۋەلدە كۆرسىتىلگەندەك مەلۇم سانغا ۋەكىللىك قىلىدۇ:

ا	1	ج	8	س	60	ت	400	
ب	2	ط	9	ع	70	ث	500	
ج	3	ي	10	ف	80	خ	600	
د	4	ك	20	ص	90	ذ	700	
ھ	5	ل	30	ق	100	ض	800	
و	6	م	40	ر	200	ظ	900	
ز	7	ن	50	ش	300	غ	1000	

اَلْحُرُوفُ الْأَبْجَدِيَّةُ: ئېلىپبە، ھەرپ جەدۋىلى.

أَبْجَرُ م بَجْرَاءُ ج بُجْرٌ: باداك قورساق.

أَبَحَّ يُبِحُّ إِبْحَاحًا: بوغدى، سقتى.

أَبَحُّ م بَحَّاءُ ج بُحٌّ: ئاۋازى پوتۇپ قالغان ئادەم.

أَبْحَرَ يُبْحِرُ إِبْحَارًا الشَّخْصُ: دېڭىزدا سەپەر قىلدى.

أَبْخَرَيُبْخِرُإِبْخَارًاالْمَاءَ: سۇنى پارغا ئايلاندۇردى.

أَبْخَقَ يُبْخِقُ إِبْخَاقًا عَيْنَهُ: بىر كۆزىنى قۇيۇۋەتتى، يەكچەشمە قىلىپ قويدى.

أَبَدَ يَأْبِدُ و يَأْبُدُ أَبُودًا: ئولتۇراقلاشتى، تۇردى، تۇرۇپ قالدى، ماكانلاشتى.

أَبَدٌ: مەڭگۈ، مەڭگۈگە، ئەبەدىي، ئەبەدىلئەبەد، ھەمىشە، دائىم.

«خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا» ‹قرآن›: ئۇلار جەننەتلەردە مەڭگۈ قالىدۇ.

إِلَى الْأَبَدِ: دائىم، مەڭگۈلۈك، ئەبەدىيلىك.

إِلَى أَبَدِ الْآبِدِيْنَ: ئۆمۈرۋايەت، مەڭگۈگە، مەڭگۈ، ئەبەدىلئەبەد.

أَبَدًا: ھەرگىز، ئەسلا.

«لاَ أَفْعَلُهُ أَبَدًا»: ئۇنى ھەرگىز قىلمايمەن.

أَبِدَيأْبَدُأَبَدًاالْحَيَوَانُ: ۋەھشىلەشتى، غەزەپلەندى.

إِبْدَاءٌ: ئاشكارىلىماق، بىلدۈرمەك، كۆرسەتمەك، ئىپادىلىمەك.

إِبْدَاعٌ: ئىجاد قىلماق، يېڭىلىق ياراتماق، ئوبدان ئورۇنلىماق.

إِبْدَالٌ: ئۆزگەرتمەك، ئالماشتۇرماق، تېگىشمەك.

أَبْدَعَ يُبْدِعُ إِبْدَاعًا: ياراتتى، ئىجاد قىلدى، ئوبدان ئورۇنلىدى.

أَبْدَلَ يُبْدِلُ إِبْدَالاً: ئۆزگەرتتى، ئالماشتۇردى.

أَبْدَى يُبْدِي إِبْدَاءً: ئاشكارىلىدى، ئوچۇق قىلدى.

«إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّاهِيَ» ‹قرآن›: سەدىقىنى ئاشكارا بەرسەڭلار، بۇ ياخشىدۇر.

أَبَدِيٌّ: دائىم، دائىملىق، ئەبەدىي، ئەبەدىيلىك، مەڭگۈلۈك، ئەزەلدىن.

أَبَدِيَّةٌ: ئەبەدىيلىك، چەكسىزلىك، ئەزەلدىن، مەڭگۈگ.

أَبَرَ يَأْبُرُ وَيَأْبِرُ أَبْرًا و إِبَارًا الْعَقْرَبُ: گەزىدە (چايانغا ئوخشاشلار) چېقىۋالدى.

أَبَرَ فُلاَنًا: تۆھمەت چاپلىدى، قارا چاپلىدى، غەيۋەت قىلدى، گەپ توشۇدى.

أَبَرَ الشَّجَرَةَ: دەرەخنى ئۇلىدى، چاتىلاشتۇردى.

إِبْرَةٌ ج إِبَرٌ و إِبَارٌ و إِبْرَاتٌ: يىڭنە، ئوچلۇق، ئوچى ئوچلۇق نەرسە.

اَلْعِلاَجُ بِالْإِبَرِ: يىڭنە بىلەن داۋالاش.

إِبْرَةُ الرَّاعِي: قوغۇنگۈل.

إِبْرَةُ الْعَجُوزِ: پىلەك ئۆزىتىدىغان قوغۇنگۈل.

إِبْرَةُ الْمِدْفَعِ: زەمبىرەكنىڭ پىستان چاقماقچىسى.

وَخْزُ الْإِبَرِ: نەشتەر سانجىش، يوشۇرۇن زىيان ـ زەخمەت.

إِبْرَةُ الْمِحْقَنِ: ئوكۇل يىڭنىسى.

«حَقَنَهُ الطَّبِيبُ إِبْرَةً»: دوختۇر ئۇنىڭغا ئوكۇل سالدى.

إِبْرَةُ النَّبَاتِ: ئاتلىق (ئۆسۈملۈكنىڭ).

إِبْرَةٌ مَغْنَاطِيْسِيَّةٌ: ماگنىتلىق يىڭنە، ماگنىتلىق ئىستىرلكا.

إِبَرةُ الْمَلاَّحِيْنَ: كومپاس.

بَيْتُ الْإِبْرَةِ: كومپاس.

شُغْلُ الْإِبْرَةِ: تىككۈچىلىك، كەشتىچىلىك، يىڭنە ئىشى.

إِبْرَةُ الْفُونْغِرَافِ: فاتىفون يىڭنىسى.

«لاَبُدَّ دُونَ الشَّهْدِمِنْإِبَرِالنَّحْلِ» ‹مثل›: قىزىل گۈلنىڭ تىكىنى بار (جاندىن كەچمىگىچە جاناڭغا يەتكىلى بولماس).

أَخَذَ الْمَرِيْضُ إِبْرَتَيْنِ: كېسەلگە ئىككى ئوكۇل سېلىندى.

أَبْرَأَ يُبْرِئُ إِبْرَاءً اللّٰهُ الْمَرِيْضَ: ئاللاھ كېسەلنى ساقايتتى، ئاللاھ كېسەلگە شىپالىق بەردى.

إِبْرَاءٌ: كەچۈرۈم قىلىش، گۇناھىدىن ساقىت قىلىش.

إِبْرَازٌ: ئىپادىلىمەك، ئاشكارىلىماق، گەۋدىلەندۈرمەك.

اَلْإِبْرَامُ: تەستىقلىماق.

قَرَارَاتُ الْإِبْرَامِ: تەستىقلانغان قارار.

مَحْكَمَةُ النَّقْضِ وَالْإِبْرَامِ: ئالىي سوت مەھكىمىسى.

أَبْرَدَ يُبْرِدُ إِبْرَادًا: پوچتىدىن ئەۋەتتى.

أَبْرَدَ الْمَاءَ: سوۋۇتتى.

أَبْرَدَ السَّمَاءُ: مۆلدۈر ياغدى.

أَبْرَدُ ج أَبَارِدُ م أَبْرَدَةٌ: قاپلان، يىلپىز.

أَبْرَزَ يُبْرِزُ إِبْرَازًا: ئىپادىلىدى، كۆرسەتتى، ئوتتۇرىغا قويدى، ئاشكارىلىدى.

أَبْرَشُ م بَرْشَاءُ ج بُرْشٌ: ئالا ـ بۇلا، ئالابالداق، ئالا ـ تاغىل.

أَبْرَصُ م بَرْصَاءُ ج بُرْصٌ: ئاق كېسەل ئادەم، بەرەس.

أَبْرَقَ يُبْرِقُ إِبْرَاقًا: گۈلدۈرماما گۈلدۈرلىدى؛ تېلېگرامما ئەۋەتتى.

أَبْرَمَ يُبْرِمُ إِبْرَامًا الْحَبْلَ: ئارغامچىنى تولغىدى، ئارغامچىنى ئەشتى.

أَبْرَمَ الْأَمْرَ: ئىشنى كۆچەيتتى، پۈختىلىدى.

«أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا سۇيىقەست قىلىشتا) بىر ئىشنى قارار قىلغان بولسا، بىز (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) يارداەم بېرىشتە بىر ئىشنى قارار قىلىمىز.

إِبْرِيزٌ: ساپ ئالتۇن.

تِمْثَالٌ مَصْنُوعٌ مِنَ الذَّهَبِ الْإِبْرِيزِ: ساپ ئالتۇندىن ياسالغان ھەيكەل.

إِبْرِيسَمٌ: يىپەك، مەشۇت، ئەۋرىشىم.

إِبْرِيقٌ ج أَبَارِيقُ: چۆگۈن، چەينەك، ئىۋرىق، ئاپتاۋا.

«وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ» ‹قرآن›: (قىيامەت كۈنى) ھەممىشە بىر خىل تۇرىدىغان غىلمانلار ئېقىپ تۇرغان شارابتىن تولدۇرۇلغان پىيالە، چەينەك، جاملارنى ئۇلارغا ئايلىنىپ سۇنۇپ تۇرىدۇ.

إِبْرِيقُ الشَّايِ: چەينەك، چۆگۈن.

إِبْرِيقُ الْقَهْوَةِ: قەھۋە چەينىكى.

إِبْرِيقُ الزَّيْتِ: مايۇ كوزىسى.

أَبْرِيلُ: ئاپرىل، 4 ـ ئاي.

أَبْزَى م بَزْوَاءُ: توخۇ كۆكرەكلىك؛ پاختەك تۆش، دەم كۆتە.

إِبْزِيمٌ ج أَبَازِيمُ: تۇگمە، ئىلگەك، ئىلمەك، ئىزمە.

أَبْسَطُ الْمَعَارِفِ: ئاددىي ساۋات.

إِبْسِيطٌ ج أَبَاسِيطُ: چاق ئۇلتىكى.

أَبَشَ يَأْبُشُ أَبْشًا الشَّيْءَ: يىغدى، توپلىدى.

أَبْشَرَ يُبْشِرُ إِبْشَارًا بِهِ أَوْ لَهُ: خۇشاللاندى... ئۇچۇن شادلاندى.

أَبْشَرَتِ الْأَرْضُ: زېمىن ئۆسۈملۈكنى ئۇندۇردى.

أَبْشَرَهُ: خۇشال قىلدى.

«أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ» ‹قرآن›: قورقماڭلار، غەم قىلماڭلار، سىلەرگە ۋەدە قىلىنغان جەننەت ئۇچۇن خۇشال بولۇڭلار.

أَبْشَرُ الْأَدِيمُ: يەر يۈزى يېرىلدى.

أَبْشَرَ الْأَمْرُ وَجْهَهُ: يۈزىنى گۈزەللەشتۈردى، چىرايىنى ئېچىۋەتتى.

أَبْصَارِيٌّ: كۆرۈش سېزىمى.

أَبْصَرَ يُبْصِرُ إِبْصَارًا: قاراىدى، كۆردى، ئەقىل كۆزى بىلەن قاراىدى، كۆرۈپ توغرا يول تاپتى.

«وَأَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ» ‹قرآن›: ئۇلارنى (ئۇلارغا ئازاب نازىل بولغان چاغدا) كۆرگىن، ئۇلارمۇ ئۇزۇنغا قالماي (كۇفرىنىڭ ئاقىۋىتىنى) كۆرىدۇ.

أَبْصَرَ الطَّرِيقَ: يولنى روشەن كۆردى.

«أَبْصَرْتُ النُّجُومَ تَلْمَعُ بَيْنَ السَّحَابِ»: يۇلتۇزلارنىڭ بۇلۇت ئارىسىدا يالتىراپ تۇرغانلىقىنى كۆردۇم.

أَبْضٌ ج آبَاضٌ: تېغىم، تىزنىڭ كەينى.

إِبْطٌ ج آبَاطٌ: قولتۇق.

أَبْطَأَ يُبْطِئُ إِبْطَاءً الرَّجُلُ: كېچىكتى، ئارقىغا سوزدى.

أَبْطَحُ ج أَبَاطِحُ: سايى، تۇزلاقلىق.

أَبْطَرَ يُبْطِرُ إِبْطَارًا ـــ هُ الْغِنَى: بايلىق ئۇنى

هەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتى.

أَبْطَلَ يُبْطِلُ إِبْطَالاً: ئەملدىن قالدۇردى، بىكار قىلدى.

«يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَتُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالأَذَى» ‹قرآن›: ئى مۆمىنلەر! بەرگەن سەدىقىلارنى مىننەت قىلىش ۋە ئەزىيەت يەتكۈزۈش بىلەن بىكار قىلىۋەتمەڭلار.

أَبْطَنَ يُبْطِنُ إِبْطَانًا الشَّيْءَ: يوشۇردى، مەخپىي قىلدى.

إِبْطِيٌّ: قولتۇققا ئائىت، قولتۇققا خاس.

أَبَظَّ يُبِظُّ إِبْظَاظًا الرَّجُلُ: سەمرىدى، سەمرەپ كەتتى.

أَبْعَادِيَّةٌ ج أَبْعَادِيَّاتٌ: دېھقانچىلىق مەيدانى، ئېكىنزارلىق، يەر - مۈلۈك، باغ - ۋاران.

أَبْعَدَ يُبْعِدُ إِبْعَادًا: يىراقلاشتۇردى، ئايرىۋەتتى، ئاجراتتى.

أَبْعَدَهُ عَنْ: ئۇنى ھەيدەۋەتتى، ئۇنى چىقىرىۋەتتى.

أَبْعَدَهُ فِي: سۈرگۈن قىلدى، پالىدى.

أَبْعَدَ فِي الشَّيْءِ: چېكىدىن ئېشىپ كەتتى.

أَبْعَدَهُ: چەتكە قاقتى، يەكلىدى.

أَبْعَدَهُ اللّٰهُ: ئاللاھ ئۇنى يىراق قىلسۇن.

أَبْعَدُ ج أَبْعَدُونَ وَأَبَاعِدُ: ئەڭ يىراق، تېخىمۇ يىراق.

أَبْغَضَ يُبْغِضُ إِبْغَاضًا الشَّيْءَ: ئۆچ كۆرسەتتى.

أَبْغَى يُبْغِي إِبْغَاءً الرَّجُلُ الشَّيْءَ: تەلىپىگە ياردەم قىلدى، ئۇنىڭ تەلىپىنى قاندۇردى، ياردەم قىلدى.

أَبِقَ يَأْبَقُ وَ يَأْبِقُ وَأَبَقَ يَأْبَقُ إِبَاقًا وَ أَبْقًا: قاچتى، قېچىپ كەتتى.

أَبَقٌ: زىغىر.

إِبْقَاءٌ: قالدۇرماق، ساقلىماق.

إِبْقْرَاطُ: بۇقرات (يۇنانلىق مەشھۇر ھۆكۈما، ئاتاقلىق تېۋىپ، مىلادىدىن ئىلگىرىكى 468 - 359 يىللىرى ئۆتكەن).

أَبْقَلَ يُبْقِلُ إِبْقَالاً النَّبْتُ: ئۆسۈملۈك بىخ سۈردى، ئۆسۈملۈك بىخ چىقاردى.

أَبْقَى يُبْقِي إِبْقَاءً: قالدۇردى؛ داۋام قىلدۇردى.

أَبْقَى عَلَى الشَّيْءِ: ساقلىدى.

«وَمَاأَدْرَىٰكَ مَاسَقَرُ لاَتُبْقِي وَلاَتَذَرُ» ‹قرآن›: سەقەرنىڭ نېمىلىكىنى قانداق بىلەلەيسەن؟ ئۇ ھېچنەرسىنى قالدۇرمايدۇ، قويمايدۇ (بەلكى كۆيدۈرۈپ تاشلايدۇ).

أَبْقَى فِي مَالِهِ: مېلىنىڭ بەزىسىنى زاياس ساقلىدى.

أَبْقَاكَ اللّٰهُ: ئاللاھ سېنى ساقلىسۇن، ئۆمرۈڭنى ئۇزۇن قىلسۇن.

أَبْقَى الضَّيْفَ: مېھمانىنى تۇتۇۋالدى، مېھمانىنى قالدۇرماقچى بولدى.

أَبْقَى فِي الشَّيْءِ: بەزىنى قالدۇردى.

أَبْكَرَ يُبْكِرُ إِبْكَارًا: ئەتىگەن تۇردى، پالدۇر كەلدى، ئىشنى بالدۇر باشلىدى.

أَبْكَمَ يُبْكِمُ إِبْكَامًا: ئۇن چىقارغۇزمىدى، لام - جىم دېگۈزمىدى، ئېغىز ئاچقۇزمىدى.

أَبْكَمُ م بَكْمَاءُ ج بُكْمٌ: گاچا، تىلسىز، زۇۋاندىسىز.

أَبْكَى يُبْكِي إِبْكَاءً: يىغلاتتى.

إِبِلٌ ج آبَالٌ: تۆگە، تۆگە توپى.

«أَفَلاَيَنْظُرُونَ إِلَى الإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ» ‹قرآن›: ئۇلار قارىمامدۇكى، تۆگىلەر قانداق يارىتىلدى.

إِبْلاَقٌ يَبْلاَقُ إِبْلِيقًا: داغ چۈشتى، ئالىچىپار بولۇپ قالدى.

أَبْلَجَ يُبْلِجُ إِبْلاَجًا الصُّبْحُ: تاڭ يورىدى.

أَبْلَجَ الْحَقُّ: ھەقىقەت نامايەن بولدى.

أَبْلَجَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئېچىپ بەردى، ئىزاھلىدى.

أَبْلَجُ م بَلْجَاءُ ج بُلْجٌ: پارلاق، روشەن؛ شادلىق، خۇشخۇي.

أَبْلَعَ يُبْلِعُ إِبْلاَعًا: يۇتقۇزدى (تائام ياكى سۇنى).

أَبْلَعَهُ الدَّوَاءَ: ئۇنىڭغا دورا ئىچكۈزدى.

أَبْلَغَ يُبْلِغُ إِبْلاَغًا: يەتكۈزدى، خەۋەر قىلدى.

«فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَاقَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي» ‹قرآن›: ئۇ (ئۇلار ھالاك بولغاندىن كېيىن) ئۇلارغا ئارقىسىنى قىلدى ۋە «ئى قەۋمىم! سىلەرگە ھەقىقەتەن پەرۋەردىگا-

رەسىمنىڭ ئالچىلىكىنى يەتكۈزدۇم. . . »دېدى.

أَبْلَقَ يُبْلِقُ إِبْلاَقًا: ئالىچىپار بولۇپ قالدى.

أَبْلَقُ م بَلْقَاءُ ج بُلْقٌ: ئالىچىپار، ئالىبۇلماچ؛ چىپار ئات.

اِبْلَقَّ يَبْلَقُّ اِبْلِقَاقًا: داغ چۈشتى، ئالىچىپار بولۇپ قالدى.

أَبَلَّ يُبِلُّ إِبْلاَلاً الْمَرِيضُ: كېسەل ساقايدى.

أَبْلَهُ م بَلْهَاءُ ج بُلْهٌ: گالۋاڭ، مەتۈ، ھاڭۋاقتى، دەلدۇش، دۆت، دەلتە.

إِبْلَوْلَقَ يَبْلَوْلِقُ اِبْلِيقَاقًا: داغ چۈشتى، ئالىچىپار بولۇپ قالدى.

أَبْلَى يُبْلِي إِبْلاَءً الثَّوْبَ: كىيىمنى كونىرتىدۇ؛ ۋەتتى.

أَبْلَى فِي الأَمْرِ: تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

إِبْلِيزُ: لاي، لاتقا.

إِبْلِيسُ ج أَبَالِسَةُ: شەيتان، ئىبلىس، ئازازۇل.

«وَإِذْ قُلْنَالِلْمَلاَئِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلاَّ إِبْلِيسَ» ‹قرآن›: ئۇز ۋاقتىدا پەرىشتىلەرگە: «ئادەمگە سەجدە قىلىڭلار» دېدۇق، ئىبلىستىن باشقا ھەممىسى سەجدە قىلدى.

إِبْلِيسُ اللَّعِينُ: لەنەتكەردى ئىبلىس، قاغىشتەگكۆر شەيتان.

إِبْلِيسِيٌّ: شەيتانى، شەيتانغا خاس.

إِبْنٌ ج بَنُونَ وَأَبْنَاءٌ: ئوغۇل، ئوغۇل بالا.

إِبْنٌ بِالتَّبَنِّي: بېقىۋالغان بالا، ئاسراندى بالا.

هُوَ ابْنُ أَبِيهِ: ئۇ دادىسىغا قويۇپ قويغاندەك ئوخشايدۇ.

اِبْنُ الْبَلَدِ: يەرلىك ئادەم، مۇشۇ يەرلىك كىشى.

اِبْنُ الْبِنْتِ: قىزنىڭ ئوغلى، نەۋرە ئوغۇل.

اِبْنُ الْجِنْسِ: قېرىنداش، يۇرتداش، بىر يۇرتلۇق.

اِبْنُ أَكَابِرَ: ئېسىل نەسەبلىك، نەسەبى ئۇلۇغ.

اِبْنُ سَاعَتِهِ: ۋاقىتلىق، ئۇزۇنغا بارمايدىغان.

اِبْنُ الْعِرْسِ ج بَنَاتُ الْعِرْسِ: ئاغمىخان.

اِبْنُ الآخِرَةِ: زاھىد، تەقۋادار.

اِبْنُ آوِى: چىلىبۆرە.

اِبْنُ الأَخِ: ئەر بىر تۇغقانىنىڭ ئوغلى، جىيەن، جىيەن ئوغۇل.

اِبْنُ الأُخْتِ: ئايال بىر تۇغقانىنىڭ ئوغلى، جىيەن ئوغۇل.

اِبْنُ الْخَالِ: بىر نەۋرە ئاكا ياكى ئىنە(ئانا تەرەپ تاغىسىنىڭ ئوغلى).

اِبْنُ الْخَالَةِ: بىر نەۋرە ئاكا ياكى ئىنى (ئانا تەرەپ ھاممىسىنىڭ ئوغلى).

اِبْنُ الدِّينِ: دىنداش، دىنىي قېرىنداش.

اِبْنُ الزَّوْجِ: ئاۋۋالقى خوتۇندىن بولغان ئوغۇل، ئانىغا ئوگەي ئوغۇل.

اِبْنُ الزَّوْجَةِ: ئاۋۋالقى ئەردىن بولغان ئوغۇل، ئاتىغا ئوگەي ئوغۇل.

اِبْنُ الْعَمِّ: بىر نەۋرە ئاكا ياكى ئىنى(ئاتا تەرەپ تاغىنىڭ ئوغلى).

اِبْنُ قَوْمِهِ: ۋەتەنداشلىرى، مىللەتداشلىرى.

اِبْنُ اللُّغَةِ: ئانا تىلدا سۆزلىگۈچى.

اِبْنُ اللَّيْلِ: ئوغرى.

اِبْنُ السَّبِيلِ: مۇساپىر، يولۇچى، ماكانسىز.

«وَ آتَى الْمَالَ عَلَىحُبِّهِ ذَوِى الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ» ‹قرآن›: ئاللاھنى سۆيۈش يۈزىسىدىن خىش ـ ئەقرىبالارغا، يېتىملەرگە، مىسكىنلەرگە، ئىبنى سەبىللەرگە يارىدەم بېرىش. . .

اِبْنُ وَحِيْدٌ: يالغۇز ئوغۇل.

اِبْنُ الشَّرْقِ: شەرقلىق، شەرق ئوغلى.

اِبْنُ الْعَرَبِ: ئەرەب، ئەرەب ئوغلى.

اِبْنُ يَوْمِهِ: بىغەم، بىپەرۋا، ئەتىسىنى ئويلىمايدىغان.

اِبْنٌ غَيْرُشَرْعِيٍّ: نىكاھسىز تۇغۇلغان بالا، ھارامدىن بولغان بالا.

اِبْنُ الْمَدِينَةِ: شەھەرلىك.

اِبْنُ النَّاسِ: ئېسىل نەسەبلىك.

اِبْنُ الْيَوْمِ فِي. . .: يېڭىياچە.

«هُوَابْنُ أَبِيهِ»: ئۇ دادىسىغا ئوخشايدۇ، ئۇ دادىسىنىڭ بالىسى.

أَبْنَاءُ الضَّادِ: ئەرەبلەر.

أَبْنَاءُ جِلْدَتِهِ: ئىرقداش.

أَبْنَاءُ الشَّعْبِ: ۋەتەنداشلار.

أَبْنَاءُ الْبِلَادِ: ۋەتەنداشلار.

أَبْنَاءُ الْوَطَنِ: ۋەتەنداشلار.

إِبْنَةٌ ج بَنَاتٌ: قىز بالا، قىز.

إِبْنَةُ الْأَخِ: ئەر بىر تۇغقانىنىڭ قىزى، جىيەن قىز.

إِبْنَةُ الْأُخْتِ: ئايال بىر تۇغقانىنىڭ قىزى، جىيەن قىز.

إِبْنَةُ الْعَمِّ: بىر نەۋرە ئاچا ياكى سىڭىل (ئاتا تەرەپ تاغىسىنىڭ قىزى).

إِبْنَةُ الْخَالِ: بىر نەۋرە ئاچا ياكى سىڭىل (ئانا تەرەپ تاغىنىڭ قىزى).

إِبْنَةُ الْخَالَةِ: بىر نەۋرە ئاچا ياكى سىڭىل (ئانا تەرەپ هاممىسىنىڭ قىزى).

إِبْنَةُ الزَّوْجِ: ئاۋۋالقى ئايالدىن بولغان قىز (ئانىغا ئۆگەي قىز).

إِبْنَةُ الزَّوْجَةِ: ئاۋۋالقى ئەردىن بولغان قىز (ئاتىغا ئۆگەي قىز).

أَبْنَةٌ ج أُبَنٌ: قاداق (ياغاچنىڭ)، چوماق، ئۆچمەنلىك؛ كەمچىلىك، يېتەرسىزلىك، ئېۋەن.

«لَيْسَ فِي حَسَبِهِ أَبْنَةٌ»: ئۇنىڭ ئېسىللىكىدە ئېۋەن يوق.

إِبْنِيٌّ: ئوغۇلنىڭ، ئوغۇل بالىغا خاس.

أَبَهَ يَأْبَهُ أَبْهًا: بايقىدى، سەزدى، كۆردى.

يُؤْبَهُ لَهُ: دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك.

لَا يُؤْبَهُ: تىلغا ئالغۇچىلىكى يوق، ئەرزىمەيدىغان.

لَا يُؤْبَهُ لَهُ أَوْ بِهِ: پەرۋا قىلىنمايدۇ، پەرۋايىم پەلەك دەپ قارىلىدۇ، مەنسىتمەيدۇ.

إِبْهَامٌ ج أَبَاهِمُ: تۇتۇق، مۇجمەل؛ بارماق قول.

إِبْهَامُ الْيَدِ: باش بارماق.

إِبْهَامُ الرِّجْلِ: پۇتنىڭ باش بارمىقى.

أَبْهَجَ يُبْهِجُ إِبْهَاجًا الشَّخْصَ: خۇشال قىلدى، خۇش قىلدى، خۇرسەن قىلدى.

أَبْهَرُ: ئانا تومۇر.

اَلْأَبْهَرَانِ: يۇرەككە قان يەتكۈزۈپ بېرىدىغان ئىككى قان تومۇرنىڭ نامى.

أَبْهَمَ يُبْهِمُ إِبْهَامًا الْأَمْرُ: ئىش يوشۇرۇن بولدى، تۇتۇق بولدى، مۇجمەل بولدى، قىيىن بولدى.

أَبْهَمَ الْكَلَامَ: سۆزنى مۇجمەل قىلدى، سۆزنى مۇجمەللەشتۈردى.

أَبُو الْبَيْتِ: ئۆي ئىگىسى.

أَبُو الْكَرَمِ: سېخىي.

أَبُو الْبَشَرِ: ئىنسانلارنىڭ ئاتىسى، ئادەم ئەلەيهىسسالام.

أَبُو الْمَسْرَحِ: تىياتىرنىڭ مەيدانغا كېلىشى ياكى تەرەققىياتىدىكى مۇهىم شەخس.

أَبُو الْهَوْلِ: (ئەبۇلھەۋل) مىسىردىكى شىرتەلىك، ئادەم يۈزلۈك ھەيكەل.

لِلّٰهِ أَبُوكَ: قالتىس قىلدىك، ئاجايىپ چوڭ ئىش قىلدىك، يارايسەن، ئاتاڭغا رەھمەت.

أَبَوَانِ: ئاتا ـ ئانا.

«وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ» (قرآن): ئۇنىڭغا ئاتا ـ ئانىسى ۋارىسلىق قىلدى.

أَبُونَ: ئاتا، دادا.

أُبُوَّةٌ: ئاتىلىق سۈپەت، ئاتىلىق ھوقۇق.

رَابِطَةُ الْأُبُوَّةِ: ئاتىلىق مۇناسىۋەت.

أَبَوِيٌّ: ئاتىلىق، ئاتىلارچە.

شَمَلَهُ بِعَطْفِهِ الْأَبَوِيِّ: ئۇنىڭغا ئۇ ئاتىلىق مېھرىبانى يەتكۈزدى.

أَبَوِيَّةٌ: قانداش بىر جاماەتنىڭ ئائىلە تۈركۈمى؛ ئۇلارنىڭ ئاربىدا يېشى چوڭ ھېسابلانغان كىشى؛ بويسۇنۇلغان ئىجتىمائىي تۈزۈم.

أَبَى يَأْبِى إِبَاءً و إِبَاءَةً: باش تارتتى، رەت قىلدى؛ ئۇنىمىدى؛ تاشلىدى.

«فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ» (قرآن): ئىبلىستىن باشقا ھەممىسى سەجدە قىلدى، ئىبلىس (سەجدە قىلىشتىن) باش تارتتى، تەكەببۇرلۇق قىلدى.

«أَبَى إِلاَّ أَنْ يَفْعَلَ كَذَا» : ئۇ قىلىمەن دەپ چىڭ تۇردى.

أَبَى الشَّخْصُ: باش تارتتى.

شَاءَ أَمْ أَبَى: مەيلى خالىسۇن ياكى خالىمىسۇن.

«سَأُسَافِرُ شِئْتَ أَمْ أَبَيْتَ»: مەيلى ئۇنا، مەيلى ئۇنىما، سەپەرگە چىقىۋېرىمەن.

أَبَيْتَ اللَّعْنَ: ئەيىبلىنىدىغان ئىشنى قىلماي-سەن، ناچار ئىشقا يولىمايسەن.

أَبْيَضُ م بَيْضَاءُ: ئاپئاق.

«وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ» «قرآن»: تاكى تاڭنىڭ ئاق يېپى قارا يېپىدىن ئايرىلغانغا (يەنى تاڭ يورۇغانغا) قەدەر يەڭلار، ئىچىڭلار.

أَبْيَضُ الْبَشَرَةِ: ئاق تەنلىك.

أَبْيَضُ نَاصِعٌ: قاردەك، ئاپئاق.

اَلْإِرْهَابُ الْأَبْيَضُ: ئاق تېررورلۇق.

لَايَمْلِكُ أَبْيَضَ وَلَا أَسْوَدَ: ھېچنېمىسى يوق.

أَبْيَضُ الْقَلْبِ: دىلى پاك، پاكدىل.

سِلَاحٌ أَبْيَضُ: پاك ئەسلىدار؛ ئاق قىلىچ.

مَوْتٌ أَبْيَضُ: ئۇشتۇمتۇت ئۆلۈم.

نَهَارُكَ أَبْيَضُ: (سالام قىلغاندا ئېيتىلىدىغان سۆز بولۇپ كۆنلىرىڭىز بەختلىك بولسۇن دېگەن مەنىدە).

اَلْأَبْيَضَانِ: سۇ بىلەن سۈت؛ سۇ بىلەن نان.

أَبْيَضَانِيٌّ: ئاق تەنلىك.

اِبْيَضَّ يَبْيَضُّ اِبْيِضَاضًا الشَّعْرُ: چاچ ئاقاردى.

«وَأَمَّا الَّذِيْنَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللّٰهِ» «قرآن»: يۈزى ئاقارغانلار ئاللاھنىڭ رەھمىتىدە (يەنى جەننەتتە) بولىدۇ.

لِلّٰهِ دَرُّ أَبِيْكَ: ئاتاڭغا رەھمەت.

أَبِيْلٌ ج آبَالٌ و أُبُلٌ: راھىب.

أَبِيْلَةٌ: مۇناچ، راھىبە.

أَبْيِنَاءُ: پاساھەتلىك، تىلى راۋان.

أَبِيٌّ ج أَبِيُّونَ: ئالىيجاناب، ۋىجدانلىق.

لَهُ نَفْسٌ أَبِيَّةٌ: ئۇ ئالىيجاناب.

أَتَاحَ يُتِيحُ إِتَاحَةً لَهُ: ئۇنىڭغا تەييارلاپ بەردى، ئۇنىڭغا پۇرسەت يارىتىپ بەردى.

«أَتَاحَتْ لَهُ الرَّحَلَاتُ التَّعَرُّفَ عَلَى كَثِيْرٍ مِنَ النَّاسِ»: ئۇنىڭ قىلغان ساياھەتلىرى ئۇنىڭغا نۇرغۇن كىشىلەر بىلەن تونۇشۇش پۇرسىتىنى يارىتىپ بەردى.

أَتَانٌ ج أُتُنٌ: مادا ئېشەك.

أَتَاهُ يُتِيهُ إِتَاهَةً: تەڭلىكتە قالدۇردى؛ تۇيۇق يولغا باشلىدى.

إِتَاوَةٌ ج أَتَاوَى: باج، سېلىق؛ پارا.

أَتْأَمَ يُتْئِمُ إِتْآمًا ــ تِ الْمَرْأَةُ: ئايال قوشكىزەك تۇغدى.

إِتْبَاعٌ: ئەگەشتۈرمەك؛ ئۇلىماق؛ بويسۇندۇرماق.

أَتْبَعَ يُتْبِعُ إِتْبَاعًا: ئەگەشتۈردى، كەينىگە سېلىۋالدى.

«إِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُبِيْنٌ» «قرآن»: لېكىن ئوغرىلىقچە قۇلاق سالماقچى بولغان شەيتاننى روشەن ئاقار يۇلتۇز قوغلاپ يېتىدۇ.

«أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الْآخِرِينَ» «قرآن»: (پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن) ئىلگىرىكىلەرنى ھالاك قىلمىدۇقمۇ؟ ئاندىن ئۇلارغا ئەگەشتۈرۈپ كېيىنكىلەرنى ھالاك قىلدۇق.

أَتْبَعَ الْمَرْءُ فِي كَلَامِهِ «فى البلاغة»: بىر ۋەزندىكى (ۋەزن ئوخشاش ئىككى سۆز ئىشلىتىلگەندە، ئۇلاردىن بىرىنىڭ مەنىسى بولۇپ، يەنە بىرىنىڭ مەنىسى بولمايدۇ... «حَسَنٌ بَسَنٌ» غا ئوخشاش).

أَتْبَعَ الشَّخْصَ بِهِ: ئەگەشتۈردى.

اِتَّأَدَ يَتَّئِدُ اِتِّئَادًا فِي مَشْيَتِهِ: ئالدىرماي ماڭدى، تەمكىن ماڭدى، ۋەزمىن ماڭدى.

اِتَّأَدَ فِي الْأَمْرِ: ئىشتا تەمكىن بولدى، ئىشتا ۋەزمىن بولدى.

إِتَّأَسَ يَتَّئِسُ إِتِّآسًا فِيهِ: ئۈمىد ئۈزدى، ئۈمىد-سىزلەندى.

اِتِّبَاعًا لَهُ: ئەمەل قىلىش يۈزىسىدىن، ئاساسەن.

«أَصْدَرَ أَمْرًا بِمَنْعِ السَّفَرِ اِتِّبَاعًا لِلتَّعْلِيمَاتِ الْجَدِيدَةِ» : يېڭى يوليورۇقلا ئاساسەن سەپەر-لىك چەكلەش بۇيرۇقى چىقاردى.

اِتَّبَسَ يَتَّبِسُ اِتِّبَاسًا الشَّيْءُ: قۇرىدى، قۇرۇپ قالدى.

اِتَّبَعَ يَتَّبِعُ اِتِّبَاعًا: ئەگەشتى، كەينىگە كىردى، ئەمەل قىلدى.

«وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ» ‹قرآن› : ساڭا ئەگەشكەن مۆمىنلەرگە مۆلايىم بولغىن.

اِتَّبَعَ الْقُرْآنَ وَالْحَدِيثَ: قۇرئان ۋە ھەدىسكە ئەمەل قىلدى.

اِتَّبَعَ فِي الْأَمْرِ: بۇيرۇق بويىچە ئىش قىلدى.

اِتِّجَاهٌ ج اِتِّجَاهَاتٌ: يۆنىلىش، تەرەپ؛ يۆزلىنىش، مەلۇم تەرەپكە يۆزلىنىش.

طَرِيقٌ ذُو اتِّجَاهٍ وَاحِدٍ: بىر يۆنىلىشلىك يول.

اِتِّجَاهٌ سِيَاسِيٌّ مُعْتَدِلٌ: نورمال سىياسىي يۆنىلىش.

اِتِّجَاهٌ فِكْرِيٌّ: ئىدىيەۋى يۆنىلىش.

اِتِّجَاهٌ مُضَادٌّ: قارىمۇ قارشى يۆنىلىش.

«غَيَّرَتِ السَّيَّارَةُ اِتِّجَاهَهَا بِسُرْعَةٍ» : ماشىنا تېزلىك بىلەن بۇرالدى.

اَلْاِتِّجَاهَاتُ الْمُتَطَرِّفَةُ: چېكىدىن ئاشقان يۆنىلىشلەر.

اِتَّجَرَ يَتَّجِرُ اِتِّجَارًا: سودا قىلدى، تىجارەت قىلدى.

اِتَّجَهَ يَتَّجِهُ اِتِّجَاهًا إِلَى: ماڭدى، كەتتى، يۈرۈپ كەتتى، ئاتلاندى، يۈزلەندى.

اِتَّجَهَ لَهُ رَأْيٌ: ئويلىدى، خىيالىغا كەلدى، كاللىسىغا كەلدى، ئېسىگە كەلدى.

«اِتَّجَهَ السَّائِحُ نَحْوَ الْجَنُوبِ» : ساياھەتچى جەنۇب تەرەپكە يۈزلەندى.

اِتِّحَادٌ: بىرلەشمەك، بىرلىككە كەلمەك، ئۇيۇشماق، ھەمكارلاشماق؛ جەمئىيەت، ئىتتىپاق، بىرلەشمە، ئىتتىپاقداش، فېدېراتسىيە، قوشما.

اِتِّحَادٌ: بىرلىك، ئىتتىپاقلىق، بىرلەشمەك؛ بىرلەشمە، ئىتتىپاق.

اِتِّحَادُ الْآرَاءِ: بىر نىيەت - بىر مەقسەتتە، پىكىر بىرلىكى.

اِتِّحَادُ الشَّبَابِ الدُّوَلِيُّ الْعَالَمِيُّ: دۇنيا دېموكراتىك ياشلار بىرلەشمىسى.

اَلْاِتِّحَادُ الدُّوَلِيُّ لِلْعِلْمِ الْفَلَكِيِّ: خەلقئارا ئاستىرونومىيە جەمئىيىتى.

اِتِّحَادُ الصَّحَفِيِّينَ الدُّوَلِيُّ: خەلقئارا ئاخباراتچىلار بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ النِّقَابَاتِ الدُّوَلِيُّ: دۇنيا ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى.

اِتِّحَادُ الْجُمْهُورِيَّاتِ الْاِشْتِرَاكِيَّةِ السُّوفِيَاتِ: سوۋېت سوتسىيالىستىك جۇمھۇرىيەتلەر ئىتتىپاقى.

اِتِّحَادُ الْكُتَّابِ الْعَرَبِ: ئەرەب يازغۇچىلار بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ أَطِبَّاءِ الْأَسْنَانِ وَجَرَاحَى الْأَسْنَانِ الْعَرَبِ: ئەرەب چىش بۆلۈمى ۋە چىش تاشقى بۆلۈمى دوختۇرلىرى بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الصَّحَفِيِّينَ الْعَرَبِ: ئەرەب ئاخبارات خىزمەتچىلىرى بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ وَكَالَاتِ الْأَنْبَاءِ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب ئاگېنتلىقلىرى بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الْبِيُولُوجِيِّينَ الْعَرَبِ: ئەرەب بىئولوگلىرى بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الْأَطِبَّاءِ النَّفْسِيِّينَ الْعَرَبِ: ئەرەب پسىخىك دوختۇرلىرى بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الصَّيَادِلَةِ الْعَرَبِ: ئەرەب دورىگەرلىرى بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الْمُحَامِينَ الْعَرَبِ: ئەرەب ئادۋوكاتلار بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُالْمُهَنْدِسِينَ الزِّرَاعِيِّينَ الْعَرَبِ: ئەرەب يېزا ئىگىلىك تېخنىكىلىرى بىرلەشمىسى.

اَلْاِتِّحَادُ الْعَامُّ لِلْغُرَفِ التِّجَارِيَّةِ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب سودا جەمئىيىتى باش بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الْغُرَفِ التِّجَارِيَّةِ وَالصِّنَاعِيَّةِ وَالزِّرَاعِيَّةِ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب سودا - سانائەت يېزا ئىگىلىكى بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ مَجَالِسِ الْبَحْثِ الْعِلْمِيِّ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب

ئىلىم - پەن تەتقىقاتى مۇدىرىيىتى بىرلەشمىسى.

اَلْاِتِّحَادُ النِّسَائِيُّ الْعَرَبِيُّ: ئەرەب ئاياللار بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُالْحُقُوقِيِّينَ الْعَرَبِ: ئەرەب قانۇن خىزمەتچىلىرى جەمئىيىتى.

اَلْاِتِّحَادُالْعَرَبِيُّ لِلْأَمْنِ الصِّنَاعِيِّ: ئەرەب سانائىتىنى قوغداش ئىتتىپاقى.

اَلْاِتِّحَادُ الدُّوَلِيُّ لِنِقَابَاتِ الْعُمَّالِ الْعَرَبِ: ئەرەب ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى خەلقئارالىق بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُالْخُطُوطِ الْجَوِّيَّةِ الْعَرَبِيَّةِ الْعَالَمِيَّةِ: ئەرەب خەلقئارا ئاۋىئاتسىيە شىركىتى ئىتتىپاقى.

اِتِّحَادُالْجَامِعَاتِالْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب ئۇنىۋېرسىتېت ئىتتىپاقى.

اَلْاِتِّحَادُ الْعَرَبِيُّ لِلْمُوَاصَلَاتِ السِّلْكِيَّةِ وَاللَّاسِلْكِيَّةِ: ئەرەب تېلېگراف ئىتتىپاقى.

اِتِّحَادُ دُوَلِ جَنُوبِ شَرْقِ آسِيَا «الآسِيَانِ»: شەرقىي جەنۇبىي ئاسىيا دۆلەتلىرى ئىتتىپاقى - ASEAN.

اِتِّحَادُالْبَرِيْدِ الْآسِيَوِيِّ الْأُوقْيَانُوسِيِّ: ئاسىيا - ئوكيانىيە پوچتا ئىتتىپاقى.

اِتِّحَادُ الْإِذَاعَاتِ الْعَرَبِيِّ: ئەرەب رادىئو ئىتتىپاقى.

اَلْاِتِّحَادُ الدُّوَلِيُّ لِكُرَةِ الطَّاوِلَةِ: خەلقئارا تىكتاك توپ بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الْبَرِيْدِ الدُّوَلِيِّ: خەلقئارا پوچتا ئىتتىپاقى.

اَلْاِتِّحَادُ النِّسَائِيُّ لِلدُّوَلِ الْأَفْرُوَاسِيَوِيَّةِ: ئاسىيا - ئافرىقا ئاياللار بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الْكُتَّابِ الْأَفْرُوَاسِيَوِيِّيْنَ: ئاسىيا - ئافرىقا يازغۇچىلار ئۇيۇشمىسى.

اِتِّحَادُالطَّيْرَانِ الدُّوَلِيُّ: خەلقئارا ئاۋىئاتسىيە كومىتېتى.

اِتِّحَادُ الْقَانُونِيِّينَ الدِّيْمُقْرَاطِيِّينَ الدُّولِيُّ: خەلقئارا دېموكراتىك قانۇن خىزمەتچىلىرى ئۇيۇشمىسى.

اَلْاِتِّحَادُ الدُّوَلِيُّ لِلنَّقْلِ الْجَوِّيِّ: خەلقئارا ئاۋىئاتسىيە ترانسپورتى ئۇيۇشمىسى.

اِتِّحَادُ الْبَرِيْدِ الْعَالَمِيِّ: دۇنيا پوچتا ئىتتىپاقى - UPU.

اَلْإِتِّحَادُ الدُّوَلِيُّ لِلْمُوَاصَلَاتِ السِّلْكِيَّةِ وَاللَّاسِلْكِيَّةِ: خەلقئارا تېلېگراف ئىتتىپاقى - ITU.

اِتِّحَادُ الطَّلَبَةِ الدُّوَلِيُّ: خەلقئارا ئوقۇغۇچىلار كومىتېتى.

اِتِّحَادُ النِّسَاءِ الدِّيْمُقْرَاطِيِّ الْعَالَمِيُّ: خەلقئارا دېموكراتىك ئاياللار كومىتېتى.

بِالْاِتِّحَادِ: ئورتاق، بىللە، بىر ياقىدىن باش، بىر يەڭدىن قول چىقىرىپ.

اِتِّحَادِيٌّ: بىرلەشمىنىك، ئىتتىپاقنىك، فېدېراتسىيىنىك، ئۇيۇشمىنىك.

حُكُومَةٌ اِتِّحَادِيَّةٌ: بىرلەشمە ھۆكۈمەت.

اَلْحُكُومَةُ الْاِتِّحَادِيَّةُ لِلْوِلَايَاتِ الْمُتَّحِدَةِ الْأَمْرِيكِيَّةِ: ئامېرىكا قوشما شىتاتلىرى ھۆكۈمىتى.

اِتَّحَدَ يَتَّحِدُ اِتِّحَادًا الْأَشْيَاءُ: شەيئىلەر بىرلىكە كەلدى، شەيئىلەر بىرلەشتى، شەيئىلەر بىر بولدى؛ شەيئىلەر تەركىب تاپتى، شەيئىلەر قوشۇلدى.

اِتَّحَدَ الْقَوْمُ: ئىتتىپاقلاشتى، بىرلىككە كەلدى.

اِتَّحَدَ الْقَوْمُ: ئىتتىپاقلاشتى، بىرلەشتى.

اِتَّحَدَ الشَّيْئَانِ: ئىككىسى بىرلەشتى.

اِتِّخَاذُ إِجْرَاءَاتٍ طَارِئَةٍ: جىددىي تەدبىر قوللىنىش.

اِتَّخَذَ يَتَّخِذُ اِتِّخَاذًا: پايدىلاندى، قوللاندى، ئىشلەتتى.

اِتَّخَذَ قَرَارًا: قارار ماقۇللىدى.

«اِتَّخَذَ اللّٰهُ اِبْرَاهِيمَ خَلِيلاً» «قرآن»: ئاللاھ ئىبراھىمنى دوست تۇتتى.

«اَلَّذِيْنَ اتَّخَذُوا دِيْنَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا» «قرآن»: كاپىرلار دىنلىرىنى مەسخىرە ۋە ئويۇنچۇق قىلىۋالدى.

«اِتَّخَذَتِ الْحُكُومَةُ التَّدَابِيْرَ أَوِالْإِجْرَاءَاتِ الضَّرُورِيَّةَ»: ھۆكۈمەت زۆرۈر تەدبىر - چارىلەرنى قوللاندى.

إِتَّخَمَ يَتَّخِمُ إِتِّخَامًا: تويدى، قورساق بەك تويۇپ كەتتى.

إِتَّخَمَهُ الطَّعَامُ: تاماق ئۇنىڭ قورسقىنى ئېسىپ قويدى.

إِتَّرَكَ يَتَّرِكُ إِتِّرَاكًا: ئېتىبارسىز قالدۇردى، نەزەرگە ئالمىدى، كۆز يۇمدى.

إِتِّزَانٌ: بالانس، تەڭپۇڭلۇق، مۇۋازىنەت تەكشىلىك، تەك، باراۋەر، ئوخشاش.

إِتِّزَانُ الْعَقْلِ: خاتىرجەم، ئەركىن، تەمكىن، سالماق، تىنچ.

إِتَّزَرَ يَتَّزِرُ اتِّزَارًا بِكَذَا: پەرتۇق تارتتى، پەرتۇق كىيدى.

إِتَّزَرَالشَّخْصُ: گۇناھ قىلدى، جىنايەت ئۆتكۈزدى، ئىشتان كىيدى.

إِتَّزَنَ يَتَّزِنُ إِتِّزَانًا: تەڭپۇك بولدى، ئوخشاش بولدى، باراۋەر بولدى، تەڭپۇڭلۇقنى ساقلىدى، ئېغىر - بېسىق بولدى، سالماق بولدى، تەمكىن بولدى، ئۆزىنى باستى.

إِتَّزَنَ الشَّيْءَ: جىڭلىدى، جىڭغا سېلىپ باقتى، تارتىپ باقتى.

إِتَّزَنَ الْعِدْلُ: تەڭپۇك بولدى.

إِتَّزَنَ الشَّيْئَانِ: ئېغىرلىقتا ئوخشاش بولدى.

إِتَّزَنَ الشَّخْصُ: تەمكىن بولدى.

إِتِّسَاعٌ: كېڭەيمەك؛ كەڭ، زور، سىغىمچانلىق.

إِتَّسَخَ يَتَّسِخُ إِتِّسَاخًا الشَّيْءُ: كىر بولۇپ كەتتى، مەينەتلىشىپ كەتتى.

إِتَّسَعَ يَتَّسِعُ إِتِّسَاعًا الشَّيْءُ: كېڭەيدى، كەڭ بولدى.

«إِتَّسَعَ صَدْرُهُ لِمُخْتَلِفِ الْآرَاءِالْمَعْرُوضَةِ فِي الْإِجْتِمَاعِ»: يىغىندا قويۇلغان تۈرلۈك پىكىرلەرگە كەڭ قورساق بولدى.

إِتَّسَقَ يَتَّسِقُ إِتِّسَاقًا الشَّيْءُ: تەرتىپلىك بولدى؛ يىغىلدى، توپلاندى.

إِتَّسَقَ الْقَمَرُ: ئاي تولدى.

«وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ» «قرآن»: نۇرى كامالەتكە يەتكەن ئاي (يەنى تولۇن ئاي) بىلەن قەسەمكى.

إِتَّسَقَتِ الْأَشْجَارُ: دەرەخلەر بۇك - باراقسان بولدى.

إِتَّسَقَتِ الْعِبَارَاتُ: سۆز - ئىبارىلەر رەتلىك بولدى.

إِتَّسَمَ يَتَّسِمُ إِتِّسَامًا: تامغا بېسىلدى، ئەن سېلىندى، بەلگە قويۇلدى.

إِتَّشَحَ يَتَّشِحُ إِتِّشَاحًا الشَّخْصُ: گالىستۇك تاقىدى.

إِتَّشَحَ بِسَيْفِهِ: قىلىچ ئېسىۋالدى.

إِتِّصَالٌ: تۇتاشماق، ئۇلاشماق، باغلانماق، مۇناسىۋەتلەشمەك؛ داۋاملاشماق.

«أَقَامَ هَذَانِ الْمَعْهَدَانِ لِلْأَبْحَاثِ إِتِّصَالَاتٍ فِيمَا بَيْنَهُمَا مُنْذُ ثَلَاثِ سَنَوَاتٍ»: بۇ ئىككى تەتقىقات ئىنىستىتۇتى ئۈچ يىل بۇرۇن ئۆزئارا مۇناسىۋەت ئورناتتى.

قَطْعُ الْإِتِّصَالَاتِ: كەلدى - باردىنى ئۈزمەك.

إِتَّصَفَ يَتَّصِفُ إِتِّصَافًا بِكَذَا: سۈپەتلەندى، تەسۋىرلەندى، خۇسۇسىيەتكە ئىگە بولدى.

إِتَّصَفَ الشَّيْءُ: سۈپەتلىنگىلى بولدى، خاراكتىرلەندى.

إِتَّصَفَتْ بِالْكَرَمِ: سېخىيلىق بىلەن ئاتىقى چىقتى.

إِتَّصَلَ يَتَّصِلُ إِتِّصَالاً بِالشَّيْءِ: ئۇلاشتى، تۇتاشتى، باغلاندى، مۇناسىۋەتلەشتى.

إِتَّصَلَ بِالْوَزِيْرِ: مىنىستىر بىلەن ئالاقىلەشتى.

إِتَّصَلَ بِهِ الْخَبَرُ: خەۋەر تاپتى، ۋاقىپ بولدى.

إِتَّصَلَ بِهِ: تۇتاشتى، چېگرىداش بولدى، ئۇچراشتى؛ كۆرۈشتى.

إِتَّصَلَ الْعَمَلُ: خىزمەت داۋاملاشتى.

إِتَّصَلَ إِلَى: يەتتى، يېتىپ باردى، يېتىپ كەلدى.

إِتِّضَاعٌ: كىچىك پېئىل بولماق، كەمتەر بولماق.

إِتَّضَحَ يَتَّضِحُ إِتِّضَاحًا الْأَمْرُ: ئىش ئاشكارا بولدى، ئايدىڭلاشتى.

إِتَّضَحَ الطَّرِيْقُ: يول روشەن بولدى.

يَتَّضِحُ مِنْ كَلَامِهِ أَنَّهُ صَادِقٌ: ئۇنىڭ سۆزىدىن ئۇنىڭ راستچىللىقى ئوچۇق كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ.

إِتَّضَعَ يَتَّضِعُ إِتِّضَاعًا الرَّجُلُ: كەمتەر بولدى، كىچىك پېئىل بولدى؛ پەسكەش بولدى.

إِتَّطَنَ يَتَّطِنُ إِتِّطَانًا الْمَكَانَ: ماكانلاشتى، ئولتۇ-راقلاشتى، ماكان تۇتتى.

إِتَّعَدَ يَتَّعِدُ إِتِّعَادًا الْقَوْمُ: ۋەدىلەشتى، ۋەدە قىلىشتى، توختاملاشتى.

إِتَّعَدَهُ: قورقۇتتى، تەھدىت سالدى.

إِتَّعَدَ الشَّخْصُ: ۋەدىگە ئىشەندى.

إِتَّعَظَ يَتَّعِظُ إِتِّعَاظًا الرَّجُلُ: ۋەز - نەسىھەت ئالدى، ۋەز - نەسىھەتنى قوبۇل قىلدى.

إِتَّعَظَ بِكَذَا: ساۋاق ئالدى.

إِتِّفَاقٌ: بىرلىك، ئىتتىپاقلىق، مۇۋاپىقلىق، ماس كەلمەك.

إِتِّفَاقًا: ئويلىمىغان يەردىن، تاسادىپىي.

إِتِّفَاقٌ. إِتِّفَاقِيَّةٌ ج إِتِّفَاقِيَّاتٌ: كېلىشىم، شەرتنامە، مۇئاھىدە.

إِتِّفَاقُ تِجَارِيٌّ: سودا توختىمى.

إِتِّفَاقُ سِيَاسِيٌّ: سىياسىي سۇلھى.

«لَقَدْ تَمَّ التَّوَصُّلُ إِلَى اتِّفَاقٍ»: كېلىشىم ھاسىل قىلىندى.

«إِتَّفَقَ عَلَى شِرَاءِ الْبَضَائِعِ»: مال زاكاس قىلدى.

إِتَّفَقَ يَتَّفِقُ إِتِّفَاقًا الشَّخْصَانِ: ئىتتىپاقلاشتى، بىرلىككە كەلدى، سۆھبەتلەشتى.

إِتَّفَقَ الْأَمْرُ: تاسادىپىي توغرا كېلىپ قالدى.

إِتَّفَقَ عَلَى: قوشۇلدى، ماقۇل بولۇشتى، بىرلىككە كېلىشتى.

كَيْفَمَا اتَّفَقَ: بولۇشىچە، قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، قانداقلا بولمىسۇن.

إِتَّقَى يَتَّقِي إِتِّقَاءً: ساقلاندى، ئېھتىيات قىلدى، ھەزەر ئەيلىدى، قورقتى، تەقۋادارلىق قىلدى.

إِتَّقَى بِالشَّيْءِ: قالقان قىلىۋالدى، پاناھلاندى، مۇداپىئەلەندى.

«وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُالْعِقَابِ» «قۇرئان»: ئاللاھقا تەقۋادارلىق قىلىڭلار، بىلىڭلاركى، ئاللاھنىڭ ئازابى قاتتىقتۇر.

«وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ» «قۇرئان»: كۇففارلار ئۈچۈن تەييارلانغان دوزاختىن (يەنى دوزاختقا كىرىشكە سەۋەب بولىدىغان يامان ئىشلاردىن) ساقلىنىڭلار.

إِتَّقَى اللَّهَ: ئاللاھدىن قورقتى، تەقۋادار بولدى، پەرھىزكار بولدى.

إِتَّقَى بِالشَّجَرَةِ: دەرەخنى دالدا قىلدى.

إِتَّقَدَ يَتَّقِدُ إِتِّقَادًا اللَّهَبُ: يالقۇنجىدى.

إِتَّقَدَتِ النَّارُ: ئوت ياندى.

إِتَّقَدَتِ الْكَوْكَبُ: يۇلتۇز پارلىدى.

إِتَّقَدَ فُلَانٌ حَمَاسًا: تولۇپ تاشقان قىزغىنلىققا چۆمدى.

إِتَّقَدَ غَضَبًا: دەرغەزەپ بولدى، زەردىسى قاينىدى.

إِتِّكَاءٌ: يۆلەنمەك، تايانماق.

إِتَّكَأَيَتَّكِئُ إِتِّكَاءً عَلَى الشَّيْءِ: يۆلەندى، تايانىدى.

إِتَّكَأَ عَلَى السَّرِيرِ: يۆلىنىپ ياتتى.

إِتَّكَلَ يَتَّكِلُ إِتِّكَالاً: يۆلەندى، تايانىدى، يۆلىنىۋالدى.

إِتَّكَلَ عَلَى اللَّهِ: ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلدى.

إِتِّهَامٌ: شىكايەت قىلماق، ئەرز قىلماق، تۆھمەت قىلماق، قارا چاپلىماق.

وَرَقَةُ إِتِّهَامِ الْقَرَارِ: ئەرزنامە.

قَرَارُالْإِتِّهَامِ: قارىلاش ئاساسى، قارىلاش قارارى.

إِتِّهَامٌ كَاذِبٌ: تۆھمەت.

إِتِّهَامِيٌّ: ئەرزنىك، ئەرز قىلغۇچى.

هَيْئَةُالْمُحَلَّفِينَالْإِتِّهَامِيَّةُ: زاسپىداتسىلار ھەيئىتى.

إِتَّهَبَ يَتَّهِبُ إِتِّهَابًا: سوۋغات ئالدى، سوۋغات قوبۇل قىلدى.

إِتَّهَمَيَتَّهِمُإِتِّهَامًاهُبِكَذَا: ئەرز قىلدى، شىكايەت قىلدى، تۆھمەت قىلدى، قارا چاپلىدى.

إِتَّهَمَ الرَّجُلَ: گۇمانلاندى، شۇبھىلەندى.

أَتُونٌ ج أَتَانِيْنُ وَأُتُنٌ: ئوچاق، مەش، تونۇر.

أَتُونُ صَهْرٍ: دومنا مەش، ئۆرە مەش.

أَتُونُ الْحَمَّامِ: مۇنچا ئوچىقى.

أَتُونُ الْمَعْرِكَةِ: ئۇرۇشنىڭ ئوچىقى.

أَتْحَفَ يُتْحِفُ إِتْحَافًا: تەقدىم قىلدى، ھەدىيە

قىلدى.

أَتْحَفَ صَدِيقَهُ: دوستىغا سوۋغا بەردى.

«أَتْحَفَهُ بِهَدِيَةٍ ثَمِينَةٍ»: ئۇ ئۇنىڭغا قىممەتلىك سوۋغا تەقدىم قىلدى.

أَتْخَمَ يُتْخِمُ إِتْخَامًا الطَّعَامُ: قورساقنى ئېسىۋەتتى، چىڭقالدى.

أَتْرَبَ يُتْرِبُ إِتْرَابًا الشَّيْءَ: چاڭ - توزانغا كۆمۈۋەتتى.

أَتْرَبَ الشَّخْصُ: مالدار بولدى، بېيىدى.

أَتْرُجٌّ تُرُنْجَةٌ ج تُرُنْجَاتٌ: تۇرۇنج لىمونىنىڭ بىر تۈرى.

أَتْرَحَ يُتْرِحُ إِتْرَاحًا: غەم - قايغۇغا قالدى.

أَتَرَّ يُتِرُّ إِتْرَارًا: سۇرگۈن قىلماق، پالدى.

أَتْرَزَ يُتْرِزُ إِتْرَازًا: چىڭىتتى.

أَتْرَصَ يُتْرِصُ إِتْرَاصًا الْمِيزَانَ: تارازىنى تەڭپۇڭلاشتۇردى.

أَتْرَعَ يُتْرِعُ إِتْرَاعًا: تولدۇردى.

أَتْرَفَ يُتْرِفُ إِتْرَافًا: زۇلۇم قىلىشتا چىڭ تۇردى؛ نازو نېمەتكە چۆمدۇردى.

«وَأَتْرَفْنَاهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا» ‹قرآن›: بۇ دۇنيادا ئۇلار بىز تەرەپتىن بايلىقات تۇرمۇشقا ئىگە قىلىنغان ...

أَتْرَفَ الْأَبُ وَلَدَهُ: دادا بالىسىغا دېگىنىنى قىلىپ بېرىپ ئەركىلەتتى.

أَتْعَابٌ: تاپان ھەققى، مىنناتدارلىق يۈزىسىدىن بېرىلىدىغان ئازغىنە ھەق.

أَتْعَابُ الْمُحَامِي: ئادۋوكاتلىق ھەققى.

أَتْعَابُ الطَّبِيبِ: دوختۇرنىڭ ئىش ھەققى.

أَتْعَبَ يُتْعِبُ إِتْعَابًا: ھارغۇزۇۋەتتى، تويغۇزۇۋەتتى، چارچىتىۋەتتى.

أَتْعَبَ الْعَامِلَ: ئىشچىنى چارچىتىۋەتتى، ھالسىرىتىۋەتتى.

أَتْعَبَ النَّاسَ: كىشىلەرنى چۆچۈتىۋەتتى.

«كَانَ يُتْعِبُ النَّاسَ بِأَسْئِلَتِهِ»: ئۇ سوئال سورا- ۋېرىپ ئادەمنىڭ ئىچىنى پوشۇراتتى.

أَتْعَسَ يُتْعِسُ إِتْعَاسًا: بەختسىز قىلدى، ئازاب- لىدى.

أَتَعَّ يُتِعُّ إِتْعَاعًا: پۇت- قولى بوشاپ كەتتى، ھالسىزلاندى.

أَتْفَرَ يُتْفِرُ إِتْفَارًا الشَّجَرُ: دەرەخ بىخ سۇردى، ئۇندى.

أَتْفَلَ يُتْفِلُ إِتْفَالاً: ئوسۇردى.

أَتْفَهَ يُتْفِهُ إِتْفَاهًا فِي الْعَطَاءِ: سوۋغىنى ئازايتىۋەتتى، سوۋغىنى ئاز بەردى.

إِتْقَانٌ: پۇختا ئورۇندىماق، كامالەتكە يەتكۈزۈپ ئىشلىمەك.

«أَكْمَلَ عَمَلَهُ بِبَرَاعَةٍ وَإِتْقَانٍ»: ئىشىنى ماھارەت ۋە پۇختىلىق بىلەن تاماملىدى.

فِي غَايَةِ الْإِتْقَانِ: ناھايىتى پۇختا ئاساستا، مۇكەممەل ئاساستا.

أَتْقَنَ يُتْقِنُ إِتْقَانًا: مۇكەممەل قىلدى، تولۇق قىلدى، پۇختا قىلدى، كەم -كۈتسىز قىلدى.

«لاَ بُدَّ لِلْمُتَرْجِمِ النَّاجِحِ أَنْ يُتْقِنَ عَدَدًا مِنَ اللُّغَاتِ»: مۇۋەپپەقىيەت قازانغان تەرجىمان بىرقانچە تىلنى پۇختا بىلىشى زۆرۈر.

أَتْلَجَ يُتْلِجُ إِتْلاَجًا: كىرگۈزدى، سانجىدى.

أَتْلَحُ: بوينى ئۇزۇن.

أَتْلَفَ يُتْلِفُ إِتْلاَفًا: بۇزۇپ-چاچتى، بىكار قىلىۋەتتى.

أَتْلَفَ الْمَالَ: مالنى ئىسراپ قىلىۋەتتى، بۇزۇپ چېچىۋەتتى.

إِتْمَامٌ: تاماملىماق، تۈگەتمەك، پۈتتۈرمەك.

أَتَمَّ يَأْتُمُّ أَتْمًا بِالْمَكَانِ: ماكانلاشتى، ئولتۇراق- لاشتى.

«بَذَلَ أَقْصَى جُهُودِهِ لِإِتْمَامِ الْمُهِمَّةِ قَبْلَ الْمَوْعِدِ الْمُحَدَّدِ»: ۋەزىپىنى ئالدىدىن ئورۇن- لاشقا كۈچىنىڭ بېرىچە تىرىشتى.

أَتَمَّ يُتِمُّ إِتْمَامًا: ئاخىرلاشتۇردى، تۈگەتتى، تولۇقلىدى، قوشۇمچە قىلدى.

«اَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي» ‹قرآن›: بۈگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارىنى پۈتۈن قىلدىم، سىلەرگە نېمەتىمنى تامام- لىدىم.

أَتَمَّتِ الْحَامِلُ: تۇغۇتى يېقىنلاشتى، ئاي كۈنى يېقىنلاشتى.

أَتَمَّ دِرَاسَتَهُ: ئوقۇشنى تاماملىدى.

أَتَمَّ وَاجِبَهُ: مەجبۇرىيەتنى ئادا قىلدى.

«أَتَمَّتْ دَوْرَةَ تَدْرِيْبِ اللُّغَةِ الْأَجْنَبِيَّةِ الدَّوْرَةَ الْأُوْلَى»: ئۇ بىرىنچى قارارلىق چەت ئەل تىلى كۇرسىنى تۈگەتتى.

أَتْهَمَ يُتْهِمُ إِتْهَامًا بِكَذَا: ئەرز قىلدى، شىكايەت قىلدى؛ تۆھمەت قىلدى، قارا چاپلىدى.

أَتَى يَأْتِي إِتْيَانًا وَأَتْيًا وَإِتْيَانَةً وَمَأْتَاةً: كەلدى، يېتىپ كەلدى، كەلتۈردى.

«مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيهِ إِلاَّ جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ» ‹قرآن›: ئۇ (يەنى بوران) ھەرقانداق نەرسىنىڭ يېنىدىن ئۆتسە، ئۇنى چىرىگەن سۆڭەكتەك تىتما ـ تالاڭ قىلىۋېتەتتى.

«أَتَى أَمْرُاللّٰهِ فَلَاتَسْتَعْجِلُوهُ» ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ پەرمانى (يەنى قىيامەت) چوقۇم كېلىدۇ، ئۇنىڭغا ئالدىراپ كەتمەڭلار.

أَتَى الْمَرْأَةَ: ئايال بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت قىلدى.

أَتَى عَلَى الْأَمْرِ: پۈتتۈردى، ئورۇنلىدى.

أَتَى الْأَمْرَ: ئىشنى قىلدى.

أَتَى عَلَيْهِ الدَّهْرُ: ئۇنىڭغا كېلىشمەسلىك بولدى، ئۇنى ۋەيران قىلدى.

أَتَى الْجُرْمَ: جىنايەت ئۆتكۈزدى، گۇناھ قىلدى.

أَتَى عَلَى الْأَخْضَرِ وَالْيَابِسِ: ھەممىنى تۈگىتىۋەتتى.

أَتَى بِهِ: ئۇنى ئېلىپ كەلدى، ھازىر قىلدى، ئېلىپ بەردى.

أَتَى الْجَوْ اَوِالثَّوْبُ فُلَانًا: ھاۋا ياكى كىيىم مۇۋاپىق كەلدى.

أَتَى الْمَكَانَ: كەلدى.

«حَتَّى إِذَا أَتَوْا عَلَى وَادِالنَّمْلِ» ‹قرآن›: ئۇلار چۈمۈلىلەر ۋادىسىغا يېتىپ كەلگەندە.

أَتَى عَلَى الْمَكَانِ: مەلۇم جايغا چىقتى.

أَتَى الْجَيْشُ: قوشۇن بېسىپ كەلدى.

أَتَى عَلَى آخِرِهِ: تاماملىدى، ئاياغلاشتۇردى.

أَتَى عَلَيْهِ: ئۇنىڭ يېنىدىن ئۆتتى.

«أَتَانِي بَعْدَ غِيَابٍ طَوِيلٍ»: ئۇ ئۇزۇن غايىب بولغاندىن كېيىن مېنىڭ يېنىمغا كەلدى.

«إِنَّهُ لَمْ يَأْتِ حَتَّى الْآنَ وَ مِنَ الْمُحْتَمَلِ أَلاَّ يَأْتِيَ»: ئۇ ھازىرغىچە كەلمىدى، كەلمەسلىكى مۇمكىن.

«مِنْ مَأْمَنِهِ يُؤْتَى الْحَذِرُ»: كېلىشمەسلىك ئويلىمىغان يەردىن كېلىدۇ، بالا ـ قازا پۈت ـ قولىنى ساڭگىلىتىپ كەلمەيدۇ.

كَمَاسَيَأْتِي: تۇڭۇندە، تۇڭۇندىكىچە.

فِيْمَا يَأْتِي: تۇڭۇندە، تۇڭۇندىكىچە.

«لَمْ يَأْتِ الْكَاتِبُ بِجَدِيْدٍ فِي بَحْثِهِ»: يازغۇچى ئۆز تەتقىقاتىدا يېڭى نەرسىنى ئوتتۇرىغا قويالمىدى.

أَثَابَ يُثِيبُ إِثَابَةً الشَّخْصَ: مۇكاپاتلىدى.

«فَأَثَابَهُمُ اللّٰهُ بِمَا قَالُوا جَنّٰتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَاالْأَنْهٰرُ خَالِدِيْنَ فِيهَا» ‹قرآن›: بۇ سۆزلىرى ئۈچۈن ئاللاھ ئۇلارنى ئاستىدىن ئۆتسەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەر بىلەن مۇكاپاتلايدۇ.

أَثَابَ الْحَوْضَ: كۆلنى تولدۇردى.

أَثَاثٌ جـ أُثُثٌ: ئۆي سايمانلىرى، ئۆي جاھازلىرى.

«وَمِنْ أَصْوَافِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثَاثًا وَمَتَاعًا إِلَى حِيْنٍ» ‹قرآن›: سىلەرگە قويلارنىڭ يۇڭلىرىدىن، تۆگىلەرنىڭ يۇڭلىرىدىن، ئۆچكىلەرنىڭ يۇڭلىرىدىن ئۆي جاھازلىرىنى (يەنى سىلەر كىيىدىغان ۋە ئويۇڭلارنى سەرەمجانلاشتۇرىدىغان) ھەم مەلۇم مۇددەتكىچە (يەنى ئۆلۈم كەلگۈچە ياكى ئۇلار كونىراپ تۈگىگىچە) پايدىلىنىدىغان نەرسىلەرنى قىلىپ بەردى.

أَثَارَ يُثِيرُ إِثَارَةً الشَّيْءَ: قوزغىدى.

«وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا» ‹قرآن›: ئۇلار يەر تېرىدى ۋە ئىمارەتلەرنى سالدى.

«قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لاَ ذَلُولٌ تُثِيْرُ الْأَرْضَ وَلاَتَسْقِي الْحَرْثَ» ‹قرآن›: مۇسا: «ئاللاھ ئۇنىڭ يەر ھەيدەپ، ئېكىن سۇغىرىپ كۆنىدۇرۇلگەن بولماسلىقىنى ... ئېيتتى» دېدى.

«مَا أَقْدَرَهُمْ عَلَى أَنْ يُثِيرُوا عَاصِفَةً مِنْ غَيْرِ رِيحٍ وَيَبْعَثُوا حَرْبًا مِنْ غَيْرِ جُنْدٍ» : ئۇلار شامال-سىز بوران - چاپقۇن چىقىرىشقا، قوشۇنسىز ئۇرۇش قوزغاشقا نىمىدىگەن ئوستا، ئۇلار تېرە تاراقلىتىشقا نىمىدىگەن ئوستا.

أَثَارَ أَعْصَابَهُ: نېرۋىسىنى قوزغىدى، نېرۋىسىغا تەگدى.

أَثَارَ الْأَمْرَ: ئىزدەندى، تەتقىق قىلدى.

«أَثِيرُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّ فِيهِ خَيْرَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخَرِينَ» ‹حديث› : سىلەر قۇرئاننى تەتقىق قىلىڭلار، قۇرئان كەرىمدە بۇرۇنقى ئۆتكەن ۋە كېيىنكى-لەر ئۈچۈن ياخشىلىقلارنىڭ ھەممىسى تېپىلىدۇ.

أَثَارَ اِنْتِبَاهَهُ: دىققىتىنى قوزغىدى.

أَثَارَ اِهْتِمَامَهُ: دىققىتىنى قوزغىدى.

أَثَارَ بَيْنَهُمُ الْخِلَافَ: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىختىلاپ قوزغىدى.

أَثَارَ شَهْوَتَهُ: شەھۋىتىنى قوزغىدى.

أَثَارَ الضِّحْكَ: كۈلكىسىنى كەلتۈردى.

أَثَارَ فُضُولَهُ: ئىزدىنىش قىزغىنلىقىنى قوزغىدى.

أَثَارَ مَسْأَلَةً أَوْ نُقْطَةً: بىرەر مەسىلە ياكى بىرەر نۇقتىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

أَثَارَ الْأَرْضَ: يەرنى تېرىش ئۈچۈن ئاغدۇردى.

أَثَارَةٌ وَأُثْرَةٌ ج أُثَرٌ: ئىزى يوقالغان ئىلىم، ئونتۇلۇپ قالغان ئىلىم.

«اِئْتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ أَثَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ» ‹قرآن› : بۇ (قۇرئاندىن) ئىلگىرى كىتاب ياكى (ئىلگىرىكىلەردىن) قالغان ئىلىم بولسا ماڭا ئېلىپ كېلىڭلار.

أَثَامٌ: گۇناھنىڭ جازاسى.

«وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا» ‹قرآن› : كىمكى بۇنى قىلىدىكەن، ئۇ جازاغا ئۇچرايدۇ.

إِثْبَاتٌ: ئىسپات، دەلىل، پاكىت؛ مۇقەررەر-لەشتۈرۈش، مۇئەييەنلەشتۈرۈش، مۇقىملاش-تۇرۇش، ئېنىق ئىپادىلىمەك؛ ھۆججەت.

إِثْبَاتُ الذَّاتِيَّةِ: سالاھىيىتىنى ئىسپاتلىماق.

شَاهِدُ الْإِثْبَاتِ: گۇۋاھچى.

إِثْبَاتِيٌّ: ئېنىق، مۇئەييەن.

دَلِيلٌ إِثْبَاتِيٌّ: مۇئەييەن دەلىل.

أَثْبَتَ يُثْبِتُ إِثْبَاتًا الشَّيْءَ: پۈختىلىدى، دەلىل-لىدى، تەستىقلىدى، ئېنىقلىدى.

«يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ» ‹قرآن› : ئاللاھ (ئەھكاملاردىن) خالىغىنىنى بىكار قىلىدۇ، خالىغىنىنى ئۆز جايىدا قالدۇرىدۇ.

أَثْبَتَ الْأَمْرَ: ئىشنى ئېنىقلىدى، ئىشنى ئىسپاتلىدى.

أَثْبَتَ إِرَادَتَهُ: ئىرادىسىنى كۆرسەتتى.

أَثْبَتَ شَخْصِيَّتَهُ: سالاھىيىتىنى ئېنىقلىدى.

أَثْبَتَ الْكَلَامَ: سۆزنى خاتىرىلىدى.

أَثْبَتَ الْحَقَّ: ھەقىقەتنى پاكىتلار ئارقىلىق ئىسپاتلىدى.

أَثْبَتَ وُجُودَهُ: ئۆزىنىڭ مەۋجۇدىيىتىنى كۆرسەتتى.

إِثْتَمَدَ يَثْتَمِدُ اِثْتِمَادًا: كۆلدىن سۇ چىقاردى.

أَثَّ يَؤُثُّ وَ يَأَثُّ وَيَئِثُّ أَثًّا وَ أُثُونًا وَ أَثَاثَةً: قويۇقلاشتى، زىچلاشتى.

أَثَّثَ يُؤَثِّثُ تَأْثِيثًا الْبَيْتَ : ئۆينى رەتلىدى، سەرەمجانلاشتۇردى.

أَثَّثَ الْفِرَاشَ: ئورۇن - كۆرپىلەرنى يىغدى، ئورۇن - كۆرپىلەرنى يىغىشتۇردى.

إِثَّاقَلَ يَثَّاقَلُ إِثِّيقَالاً إِلَى الْمَكَانِ: چاپلىشى-ۋالدى، تۇرۇۋالدى، ئايرىلغۇسى كەلمىدى.

«مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمُ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ اثَّاقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ» ‹قرآن› : سىلەرگە ئاللاھنىڭ يولىدا جىھاد قىلىشقا چىقىڭلار دېيىلسە، نېمىشقا يۇرتۇڭلاردىن ئايرىلغىڭلار كەلمەيدۇ.

أَثَّرَ يُؤَثِّرُ تَأْثِيرًا: تەسىر قىلدى، تەسىرلەن-دۈردى، تەسىر قالدۇردى، تەسىر كۆرسەتتى.

«أَثَّرَ الْعَرَبُ فِي الشُّعُوبِ الَّتِي اتَّصَلُوا بِهَا» : ئەرەبلەر ئالاقىلاشقان خەلقلەر ئىچىدە ئۆز تەسىرىنى قالدۇردى.

«أَثَّرَ تَأْثِيرًا بَلِيغًا» : زور دەرىجىدە تەسىر

كۆرسەتتى.

أَثَّرَالدَّوَاءُ: دورا ئۇنۇم بەردى، دورا پايدا قىلدى، دورا كۆچىنى كۆرسەتتى.

«أَثَّرَ مَنْظَرُهُ فِي نَفْسِي تَأْثِيْرًا عَمِيْقًا»: ئۇنىڭ كۆرۈنۈشى مېنده چوڭقۇر تەسىرات قالدۇردى.

إِثَّرَدَ يَثَّرِدُ إِثِّرَادًا الْخُبْزَ: شورپىغا نان چىلىدى.

أَثَّلَ يُؤَثِّلُ تَأْثِيْلاً فِي: مەبلەغ سالدى.

أَثَّلَ الْمَجْدَ: شان ـ شەرەپنىڭ ئاساسىنى قۇردى.

أَثَّمَ يُؤَثِّمُ تَأْثِيمًا: گۇناھكار قىلدى.

إِثَّمَدَ يَثَّمِدُ إِثِّمَادًا: كۆلدىن سۇ چىقاردى.

أَثْخَنَ يُثْخِنُ إِثْخَانًا فِي الْأَمْرِ: ۋايىغا يەتكۈزۈپ قىلدى، مۇكەممەل ئىشلىدى.

أَثْخَنَ فِي الْأَرْضِ: دۈشمەننى تەلتۆكۈس قىردى، كۆپلەپ ئۆلتۈردى.

«مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ» (قرآن): پەيغەمبەرگە زېمىندا دۈشمەننى كۆپرەك ئۆلتۈرمەي تۇرۇپ ئەسىرلەر-دىن فىدىيە ئېلىشى لايىق ئەمەس.

أَثْخَنَ فِي الْعَدُوِّ: راۋۇرۇس ئۇرۇشتى، دۈشمەننى قىرىپ تاشلىدى.

أَثْخَنَهُ الْأَمْرُ: ئۇستۇن كەلدى، يەڭدى.

أَثْخَنَهُ ضَرْبًا: قاتتىق ئۇردى.

أَثْخَنَهُ بِالْجَرَاحِ: قاتتىق يارىلاندۇردى.

أَثْخَنَتْهُ الْجَرَاحُ: نابۇت قىلدى، يارىلاندۇردى، زەخمىلەندۇردى.

أَثَرَ يَأْثُرُ وَ يَأْثِرُ أَثْرًا وَأَثَارَةً وَ اُثْرَةً: نەقىل قىلدى، رىۋايەت قىلدى، دەلىل كەلتۈردى، ھۆرمەتلىدى، ئىززەتلىدى.

أَثَرَ فِيهِ: تەسىر كۆرسەتتى، تەسىرقالدۇردى.

أَثَرَ الشَّيْءَ: ئىختىيار قىلدى.

أَثَرَ عَلَى نَفْسِهِ: باشقىلارنى ئۆزىدىن ئۈستۈن كۆردى.

أَثِرَ يَأْثَرُ أَثَرًا وأَثَرَةً عَلَيْهِ: ئۆزىنى ئۇنىڭدىن ئۈستۈن قويدى.

أَثِرَ أَنْ يَدْرُسَ: ئۆگىنىشنى ئۈستۈن قويدى.

أَثَرٌ ج آثَارٌ وَ أُثُرٌ: ئىز، نىشان، ئەسىر، ئالامەت؛ داغ، تەسىر؛ مەك؛ بەلگە؛ تاختا؛ قەدىمكى بىنا، قەدىمكى يادىكارلىق؛ ھەدىس.

«سِيْمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ» (قرآن): ئۇلارنىڭ يۈزلىرىدە سەجدىنىڭ ئەسىرىدىن نىشانلار بار.

«تَرَكَ أَثَرًا عَظِيمًا فِي نَفْسِهِ»: ئۇ ئۇنتۇغا چوڭ تەسىر قىلدى.

فِي أَثَرِ كَذَا: ... دىن كېيىن.

أَبْعَدُ الْأَثَرِ: چوڭقۇر تەسىر.

عَلَى الْأَثَرِ: دەرھال، ھاپىلا ـ شاپىلا.

مِنْ أَثَرِهِ: سەۋەبتىن.

أَثَرُالْجُرْحِ: جاراھەت ئىزى، تاتۇق.

«تُوُفِّيَ مِنْ أَثَرِالْجُرْحِ الَّذِي أُصِيْبَ بِهِ»: ئۇ يەتكەن يارا تەسىرىدىن ئۆلۈپ كەتتى.

أَثَرٌ سَيِّئٌ: يامان تەسىر.

«أَصْبَحَ أَثَرًا بَعْدَعَيْنٍ»: قۇرۇق ئىزلا قالدى، ئىسمى بار، جىسمى يوق بولۇپ قالدى، نامدا بار، ئەمەلدە يوق بولۇپ قالدى.

عَلَى أَثَرِكَذَا: ھازىرلا، دەرھال.

«تَيَّهَ عَنِ الْأَثَرِ»: ئىزىدىن ئاداشتى.

أَضَاعَ الْأَثَرَ: ئىزىنى يوقاتتى (يەپ ئۇچىنى ئۇزۇپ قويدى).

آثَارُ الْمُؤَلِّفِ: يازغۇچىنىڭ ئەسەرلىرى.

«حَيْثُمَا يَذْهَبُ يَزُورُالْأَمَاكِنَ الْمَحَلِّيَّةَ الْجَمِيْلَةَ وَالْآثَارَالتَّارِيخِيَّةَ الْمَشْهُورَةَ»: ئۇ بارغانلىقى جايدا مەنزىرىلىك جايلارنى ۋە مەشھۇر تارىخىي يادىكارلىقلارنى زىيارەت قىلدۇ.

أُثْرٌ ج آثَارٌ وَأُثُورٌ: جاراھەت ئىزى، تاتۇق.

أَثِرٌ: سۆيۈملۈك، دىلدىن سۆيىدىغان، باشقىلار-دىن ئۈستۈن ھېسابلانغان؛ ھاۋا بوشلۇقى.

إِثْرَ: ئارقا، كەينى.

فِي إِثْرِهِ: ئارقىدىنلا، كەينىدىنلا.

أَثْرَبَ يُثْرِبُ إِثْرَابًا: ئېيىبلىدى، مالامەت قىلدى.

أَثْرَةٌ: ھاكاۋۇزلۇق، چوڭچىلىق، ماختانچاقلىق، مەنپەئەتپەرەسلىك، نەپسانىيەتچىلىك، شەخسىيەتچىلىك.

أَثْرَدَ يُثْرِدُ إِثْرَادًا الْخُبْزَ: شورپىغا نان چىلىدى.

أَثْرَمَ يُثْرِمُ إِثْرَامًا: ئۇرۇپ چىشىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

أَثْرَمُ م ثَرْمَاءُ ج ثُرْمٌ: چىشى چۈشۈپ كەتكەن ئادەم، كۆماك.

أَثْرَمَانِ: كېچە بىلەن كۈندۈز، كېچە - كۈندۈز.

أَثْرَى يُثْرِى إِثْرَاءً الرَّجُلُ: بېيىدى، مالدار بولدى.

«أَثْرَى بَعْضُ الْحُكَّامِ وَالْمُقَرَّبُونَ إِلَيْهِمْ بِسَبَبِ الْفَسَادِ وَطَبِيعَةِ الْحُكْمِ الْفَرْدِيِّ»: بەزى ئەمەلدارلار ۋە ئۇلارنىڭ يېقىنلىرى چىرىكلىك ۋە ھاكىمىيەتلەقلىق تۈپەيلىدىن بېيىپ كەتتى.

أَثْرَى الرَّجُلَ: باي قىلىۋەتتى، باي قىلدى، بېيىتتى.

«اَلشَّاعِرُ الْمُبْدِعُ يُثْرِى بِنَتَاجِهِ لُغَتَهُ الْقَوْمِيَّةَ»: ئىجادچان شائىر ئۆز ئىجادىيىتى بىلەن ئانا تىلىنى بېيىتىدۇ.

«وأُهَنِّئُهُ عَلَى عِنَايَتِهِ بِهَذَا التُّرَاثِ الْخَصْبِ الْمُفِيدِ الَّذِى سَيُثْرِى الْمَكْتَبَةَ»: ئۇنىڭ بۇ كۈتۈپخانىنى بېيىتىدىغان بۇ مول پايدىلىق مەدەنىي يادىكارلىقلا كۆڭۈل بۆلگەنلىكىنى ئالقىشلايمەن.

أَثَرِيٌّ: ئارخېئولوگىيە ئالىمى؛ يادىكارلىق، قەدىمكى نەرسە، ئەسەر خاراكتېرلىك، خاتىرە بۇيۇمى خاراكتېرلىك.

لُغَةٌ أَثَرِيَّةٌ: ئىستېمالدىن قالغان ئۆلۈك تىل.

قِطْعَةٌ أَثَرِيَّةٌ: مەدەنىي يادىكارلىق پارچىسى، مەدەنىي يادىكارلىقتىن پارچە.

أَثَرِيَّاتٌ: مەدەنىي يادىكارلىقلار.

بَائِعُ الْأَثَرِيَّاتِ: قەدىمىي ئەسەرلەرنى ساتقۇچى، مەدەنىي يادىكارلىقلار سودىگىرى.

أَثْغَى يُثْغِى إِثْغَاءَ الشَّاةَ: قوينى مەرەتتى.

أَثْفِيَّةٌ ج أَثَافِي: قازان-ئېسىش ئۈچۈن ئاستىغا قويىدىغان ئۈچ تاش، قازان ئېسىلىدىغان ئۈچ پۇتلۇق تۆمۈر جازا.

أَثْقَبَ يُثْقِبُ إِثْقَابًا النَّارَ: ئوتنى ياندۇردى.

أَثْقَبَ الزِّنَادَ وَنَحْوَهُ: چاقماقنى ياندۇردى.

أَثْقَلَ يُثْقِلُ إِثْقَالاً ــ تِ الْحَامِلُ: ھامىلدار ئايال ئېغىرلىشىپ قالدى، تۇغۇت ۋاقتى يېقىنلىشىپ قالدى.

أَثْقَلَهُ: ئېغىر يۈك ئارتتى، ئېغىرلاشتۇرۇۋەتتى.

«أَثْقَلَ ذَاكِرَتَهُ بِحِفْظِ الْأَشْيَاءِ»: يادلاۋېرىپ مېڭىسىنى چارچىتىۋەتتى.

أَثْقَلَهُ النَّوْمُ: ئۇيقۇ باستى، ئۇيقۇ بېسىۋالدى.

«لَقَدْ أَثْقَلَ أَجْفَانِى الْكَرَى وَأَخَافُ أَنْ أَنَامَ قَبْلَ أَدَاءِ الصَّلَاةِ»: ئۇيقۇ بېسىۋالدى، نامازنى ئوتتەشتىن بۇرۇن ئۇخلاپ قالارمەنمۇ دەپ ئەنسىرەۋاتىمەن.

أَثْقَلَ كَاهِلَهُ: ئوڭشىنىسىگە كۆتۈرەلمەيدىغان يۈك ئارتتى.

أَثْكَلَ يُثْكِلُ إِثْكَالاً الْأُمُّ وَلَدَهَا: ئانا بالىسىدىن ئايرىلدى.

أَثْكَلَهَا اللّٰهُ: ئاللاھ ئونىڭ بالىسىنى قەبزە روھ قىلدى (بالىسىنىڭ جېنىنى ئالدى).

أَثَلَ يَأْثِلُ أُثُولاً وَ أَثَلَ يَأْثُلُ أَثَالَةً: يىلتىز تارتتى.

أَثْلٌ وَاحِدَتُهُ أَثْلَةٌ ج أَثَلَاتٌ وَآثَالٌ. وَأُثُولٌ: يۇلغۇن.

«وَأَثْلٍ وَشَىْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ»: يۇلغۇنلۇق، ئاز - تولا سىدىرلىق (ياۋا چىلانلىق).

أَثْلَجَ يُثْلِجُ إِثْلَاجًا السَّمَاءُ: قار ياغدى.

أَثْلَجَتْ مَاءُالْبِئْرِ: قۇدۇق قۇرۇپ كەتتى.

أَثْلَجَتْ نَفْسُهُ: ئىشەندى، خاتىرجەم بولدى، مەمنۇن بولدى.

أَثْلَجَهُ: ئونى خۇشال قىلىۋەتتى.

أَثْلَجَ الْقَوْمُ: قاردا قالدى.

أَثِمَ يَأْثَمُ إِثْمًا وَ أَثَمًا وَمَأْثَمًا: گۇناھ قىلدى، جىنايەت ئۆتكۈزدى، گۇناھكار بولدى.

إِثْمٌ ج آثَامٌ: گۇناھ، جىنايەت، يامان ئىش، يامانلىق.

«أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ»: غۇرۇر ئونىڭغا گۇناھ يۈكلەيدۇ.

«إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ» ‹قرآن›: بەزى گۇمانلار ھەقىقەتەن گۇناھتۇر.

«اَلْبِرُّ مَااطْمَأَنَّتْ إِلَيْهِ النَّفْسُ وَالْإِثْمُ مَاحَاكَ فِي الصَّدْرِ» : كۆڭۈل ئارام تاپقان نەرسە ياخشى. لىققا كىرىدۇ، دىلغا تىنىچ قالغان نەرسە گۇناھقا كىرىدۇ.

جَعَلَ اللَّيْلَ إِثْمًا: كېچىنى بىكار ئۆتكۈزدى.

أَثْمَدَ يُثْمِدُ إِثْمَادًا الْمَاءَ: كولاپ سۇ چىقاردى.

إِثْمِد. أُثْمُد: سۈرمە تېشى، سىنىك، سۈلفات.

«جَعَلَ اللَّيْلَ إِثْمَدًا» : كېچىچە كۆز يۇمىدى.

أَثْمَرَ يُثْمِرُ إِثْمَارًا الشَّجَرُ: دەرەخ مېۋىلىدى، مېۋە پىشتى؛ مېۋىگە كىردى.

«كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ» ‹قرآن› : مېۋىسى پىشقاندا، ئۇلاردىن يەڭلار.

أَثْمَرَ الْعَمَلُ: ئىشى نەتىجىلىك بولدى.

أَثْمَلَهُ يُثْمِلُ إِثْمَالاً الشَّرَابُ: ئىچىملىك ئۇنى مەست قىلىپ قويدى.

أَثْمَنَ يُثْمِنُ إِثْمَانًا الْقَوْمُ: سەككىزدىن بولدى.

أَثْمَنَتِ السِّلْعَةُ: مالنىڭ باھاسى ئۆرلىدى، مالنىڭ باھاسى ئاشتى.

أَثْنَاءَ . فِي أَثْنَاءِ: ئارىسىدا، ۋاقتىدا، ... دا، ... دە، ... تە، ... ئارىسىدا، ... لار... ئارىسىدىكى.

«أَمْرٌ بِحَدِيْقَةِ الْحَيَوَانِ كُلَّ يَوْمٍ فِي أَثْنَاءِ ذِهَابِي إِلَى الْعَمَلِ» : خىزمەتكە بېرىشتا ھەركۈنى ھايۋانات باغچىسىدىن ئۆتىمەن.

أَثْنَاءَ الْكَلاَمِ: سۆزلەر ئارا، قۇرلار ئارا.

جَاءَ فِي أَثْنَاءِ الْأَمْرِ: ئۇ، شۇ ئارىلىقتا كەلدى.

فِي أَثْنَاءِ ذَلِكَ: ئۇچاغدا، ئۇ ئارىلىقتا.

أَثْنَاءَ التَّحْقِيْقِ: تەكشۈرۈش جەريانىدا، سوراق ۋاقتىدا.

إِثْنَاعَشَرَ م إِثْنَتَاعَشْرَةَ: ئون ئىككى.

«إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَاعَشَرَ شَهْرًا» ‹قرآن› : شۇبھىسىزكى، ... (قەمەرى) ئايلار- نىڭ سانى ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا (يەنى لەۋھۇل- مەھپۇزدا) 12 دۇر.

«فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا» ‹قرآن› : تاشتىن ئون ئىككى بۇلاق ئېتىلىپ چىقتى.

إِثْنَاعَشَرِيُّ الْأَضْلاَعِ: ئون ئىككى بۇرجەكلىك.

إِثْنَاعَشَرِيُّ السُّطُوحِ: ئون ئىككى يۈزلۈك.

اَلْإِثْنَاعَشَرِيَّةُ الْإِمَامِيَّةُ: ئون ئىككى ئىمامچىلار، شىئە ئون ئىككى ئىمام مەزھىپىدىكىلەر.

اَلْإِثْنَاعَشَرِيُّ: ئون ئىككى بارماق ئۇچەي.

إِثْنَانِ م إِثْنَتَانِ: ئىككى، بىر جۈپ.

«يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُم» ‹قرآن› : ئى مۆمىنلەر! ئاراڭلاردىن بىر كىم ئۆلىدىغان چېغىدا ۋەسىيەت قىلماق- چى بولسا، ئۇنىڭغا ئىچىڭلاردىن ئىككى ئادىل كىشى گۇۋاھ بولسۇن.

إِثْنَوْنَى يَثْنَوْنِي اِثْنِيناءً صَدْرُهُ عَلَى الْبَغْضَاءِ: ئاداۋۇت ساقلىدى، غۇم ساقلىدى.

أَثْنَى يُثْنِي إِثْنَاءً عَلَى فُلاَنٍ: مەدھىيىلىدى.

«إِمْتَلأَتْ زَهْوًا عِنْدَمَا سَمِعْتُ أَحَدَهُمْ يُثْنِي عَلَى مَقَالِي» : بىراۋنىڭ ماقالەمنى ماختىغىنىنى ئاڭلاپ پەخىرلىنىپ كەتتىم.

أَثْنَى عَلَيْهِ ثَنَاءً عَاطِرًا: ئۇنى كۆپ ماختىدى.

أَثْنَى عَلَيْهِ عَاطِرَالثَّنَاءِ: ئۇنى كۆپ ماختىدى.

أَثْنَى الرَّجُلُ: ئىككىنچى بولدى.

إِثْنَيْنِيَّةُ: ئىككى مەنبەچىلىك، ئىككى ياقلىمە- لىق.

يَوْمُ الْإِثْنَيْنِ: دۈشەنبە.

أَثْوَلُ م ثَوْلاَءُ ج ثُوْلٌ: بىتەلەي، گالۋاڭ.

أَثْوَى يُثْوِي إِثْوَاءً بِالْمَكَانِ: ئورۇنلاشتى، جايلاشتى، ماكانلاشتى، تۇرۇپ قالدى.

أَثْوَاهُ بِالْمَكَانِ: چۈشۈردى.

أَثِيْثٌ: زىچ، قويۇق؛ سېمىز.

أَثِيْرٌ ج أُثَرَاءُ: سۆيۈملۈك، تاللانغان، ياقتۇر- دىغان؛ فىزىكا.

عَلَى أَمْوَاجِ الْأَثِيْرِ: رادىئو دولقۇنلىرى ئارقىلىق.

«يَنْتَقِلُ الصَّوْتُ وَالضَّوْءُ فِي الْأَثِيْرِالْمُحِيْطِ بِنَا» :

ئاۋاز ۋە نۇر بىزنى ئوراپ تۇرغان رادىئو دولقۇنلىرى ئارقىلىق تارقىلىدۇ.

«نُقِلَتْ وَقَائِعُ مُؤْتَمَرِ الْقِمَّةِ عَبْرَ الْأَثِيرِ»: دۆلەت باشلىقلىرى يىغىنىنىڭ ئەھۋالى سۈنئىي ھەمراھ ئارقىلىق تارقىتىلدى.

«مِنَ الْأَعْمَالِ الْأَثِيرَةِ عِنْدِي مُسَاعَدَةُ الْمُحْتَاجِينَ»: موھتاجلارغا ياردەم قىلىش مېنىڭ نەزەرىمدە باشقا ئىشلاردىن ئۈزۈل.

أَثِيلٌ: تېگى ئېسىل، ئېسىل ئائىلە، ئېسىل ئائىلىدىن كېلىپ چىققان، كېلىپ چىقىشى ئېسىل.

شَرَفٌ أَثِيلٌ: يۇكسەك شەرەپ.

«وُلِدَ فِي أُسْرَةٍ ذَاتِ مَجْدٍ أَثِيلٍ»: ئۇ شان - شەرەپلىك ئېسىل ئائىلىدە تۇغۇلدى.

أَثِيمٌ ج أُثَمَاءُ: گۇناھكار، جىنايەتچى؛ ياۋۇز، قۇلاق كەستى، مۇتىھەم.

«وَيْلٌ لِكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ» ‹قرآن›: ھەر بىر گۇناھكار يالغانچىغا ۋاي!

أَجَاءَ يُجِيئُ إِجَاءَةً: قىستاپ باردى، مەجبۇرلىدى.

«فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ» ‹قرآن›: تولغاقنىڭ قاتتىقلىقى مەريەمنى (يۆلىنىۋېلىش ئۈچۈن) بىر خورما دەرىخىنىڭ يېنىغا كېلىۋېلىشقا مەجبۇر قىلدى.

أَجَابَ يُجِيبُ إِجَابَةً: جاۋاب قايتۇردى، ئىجابەت قىلدى، قوبۇل قىلدى.

«أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِي» ‹قرآن›: ماڭا دۇئا قىلسا، مەن دۇئا قىلغۇچىنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىمەن.

«أَرَادَ مِنِّي أَنْ أَزُورَهُ فَأَجَبْتُ طَلَبَهُ»: ئۇ مېنىڭ ئۇنى يوقلىشىمنى تىلىدى، مەن ئۇنىڭ تەلىپىنى قوبۇل قىلدىم.

أُجَاجٌ: ئاچچىق، تۇزلۇق.

«هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ» ‹قرآن›: بۇنىڭ سۇيى تاتلىق، تەملىك بولۇپ سىلىق ئۆتىدۇ؛ بۇ ناھايىتى ئاچچىق، تۇزلۇق.

مَاءٌ أُجَاجٌ: تۇزلۇق سۇ، زەي سۇ.

أَجَادَ يُجِيدُ إِجَادَةً: ياخشى قىلدى، (ئىش ياكى سۆزنى).

أَجَادَ بِالْوَلَدِ: مەرد بالا تۇغدى.

أَجَادَهُ النَّقْدَ: ئوبدان پۇللارنى بەردى.

أَجَادَ الشَّيْءَ: ئوبدان ئىشلىدى، كۆڭۈلدىكىدەك ياسىدى.

«أَجَادَ الْمُمَثِّلُ فِي تَأْدِيَةِ دَوْرِهِ»: ئارتىس ئۆز رولىنى ئوبدان ئالغان.

«يُجِيدُ التَّحَدُّثَ بِعَدَدٍ مِنَ اللُّغَاتِ الْأَجْنَبِيَّةِ»: بىرقانچە چەت ئەل تىلىنى ئوبدان سۆزلەيدۇ.

أَجَارَ يُجِيرُ إِجَارَةً الْمَتَاعَ: مال - مۇلۇكنى ئوبدان ساقلىدى، بىرەر نەرسىنىڭ ئىچىگە سېلىپ ساقلىدى.

أَجَارَهُ: ئۇنى قۇتقۇزدى، ئۇنى قوزغىدى.

«قُلْ لَنْ يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ» ‹قرآن›: ئېيتقىنكى، (ئەگەر مەن ئاللاھقا ئاسىي بولسام) مېنى ئاللاھنىڭ ئازابىدىن ھېچ كىشى قۇتقۇزالمايدۇ.

«أَجَارَهُ اللَّهُ مِنْ عَذَابِهِ»: ئاللاھ ئۇنى ئازاب قىلىشتىن ساقلىدى.

أَجَارَهُ عَنِ الطَّرِيقِ: ئۇنى بۇرنۇەتتى، ئەگرى يولغا سېلىپ قويدى.

إِجَارَةٌ: ئىجارە، ئىش ھەققى؛ ساقلىماق؛ قۇتقۇزماق.

أَجَازَ يُجِيزُ إِجَازَةً الشَّيْءَ: جائىز قىلدى، روخسەت بەردى، يوللۇق قىلدى.

أَجَازَ الْعَالِمُ تِلْمِيذَهُ: ئالىم شاگىرتىغا ئىجازەت بەردى، ئالىم ئۆزىدىن ئىلىم رىۋايەت قىلىشقا روخسەت قىلدى.

أَجَازَهُ بِجَائِزَةٍ: ئۇنى مۇكاپاتلىدى.

أَجَازَ الشَّخْصَ: مەلۇم مىقدارداً مال بەردى.

أَجَازَ الرَّأْيَ: روخسەت قىلدى، بولىدىغان قىلدى.

أَجَازَ الْمَوْضِعَ: ئۆتۈپ كەتتى.

إِجَازَةٌ ج إِجَازَاتٌ: گۇۋاھنامە، ئىجازەتنامە.

اَلْإِجَازَةُ الصَّيْفِيَّةُ: يازلىق تەتىل.

أَجَاعَ يُجِيعُ إِجَاعَةً: ئاچ قويدى، ئاچ قالدۇردى.

أَجَالَ يُجِيلُ إِجَالَةً: ئايلاندى، ئايلاندۇردى، ھەرىكەتلەندۇردى.

أَجَالَ الْفِكْرَ: چوڭقۇر ئويلاندى، خىيال سۈردى.

أَجَالَ بَصَرَهُ: كۆز يۈگۈرتتى، قاراپ چىقتى.

«أَجَالَ النَّظَرَ حَوْلَهُ»: ئەتراپىغا كۆز يۈگۈرتتى، ئەتراپقا نەزەر تاشلىدى.

أَجْبَرَ يُجْبِرُ إِجْبَارًا عَلَى الْأَمْرِ: مەجبۇرلىدى، زورلىدى.

أَجْبَرَهُ عَلَى الْأَمْرِ: بەسىم ئىشلەتتى، زورلىدى.

«لَمْ يَكُونُوا يَنْشُدُونَ هَذِهِ الْحَرْبَ وَلَكِنَّهُمْ أُجْبِرُوا عَلَى خَوْضِهَا»: ئۇلار بۇ ئۇرۇشنى ئۆز ئىختىيارى بىلەن تەلەپ قىلغان ئەمەس، لېكىن ئۇلار ئۇرۇشقا سۆرەپ كىرگۈزۈلگەن.

أَجْبَلَ يُجْبِلُ إِجْبَالاً: تاغقا كىردى.

اِجْتَابَ يَجْتَابُ اِجْتِيَابًا الصَّخْرَةَ: تاشنى يارىدى.

اِجْتَابَ الْبِئْرَ: قۇدۇق قازدى.

اِجْتَابَ الْأَرْضَ وَالْبِلَادَ: كەزدى، ئايلاندى.

اِجْتَابَ الْقَمِيصَ: كۆڭلەك كىيدى.

اِجْتَاحَ يَجْتَاحُ اِجْتِيَاحًا الْعَدُوُّ الْبِلَادَ: دۈشمەن شەھەرنى بېسىۋالدى.

اِجْتَاحَ السُّيُولُ الْأَرَاضِي: كەلكۇن زىمىننى ۋەيران قىلدى.

«تَجْتَاحُ النَّزَعَاتُ الثَّوْرِيَّةُ أَقْطَارَ الْعَالَمِ الثَّالِثِ»: ئىنقىلابىي نىزا ئۈچىنچى دۇنيا ئەللىرىنى گۈمران قىلىپ تاشلىماقتا.

اِجْتَازَ يَجْتَازُ اِجْتِيَازًا الطَّرِيقَ: يولنى كېسىپ ئۆتتى.

اِجْتَازَ شُهْرَتُهُ الْآفَاقَ: ئۇنىڭ داڭقى جاھانغا پۇر كەتتى، شۆھرەت قازاندى، داڭق چىقاردى.

اِجْتَازَ الْحُدُودَ: چېگرىدىن ھالقىپ ئۆتتى.

«اِجْتَازَتِ الْبِلَادَ فِتْرَةً عَصِيبَةً فِي تَارِيخِهَا الْأَخِيرِ»: دۆلەت ئاخىرقى ۋاقىتلاردا قىيىن ئۆتكەللەرنى بېسىپ ئۆتتى.

اِجْتَبَى يَجْتَبِي اِجْتِبَاءً: تاللىدى، ئىلغىدى.

«ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَى» ‹قرآن›: ئاندىن پەرۋەردىگارى ئۇنى تاللىدى، ئۇنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى ۋە ئۇنى ھىدايەت قىلدى.

«وَكَذَلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ» ‹قرآن›: شۇنىڭغا ئوخشاش پەرۋەردىگارىڭ سېنى تاللايدۇ.

اِجْتَثَّ يَجْتَثُّ اِجْتِثَاثًا الشَّجَرَ: دەرەخنى يىلتىزىدىن قومۇرۇۋەتتى.

«وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَالَهَا مِنْ قَرَارٍ» ‹قرآن›: يامان سۆز زېمىندىن قومۇرۇپ تاشلانغان، ھېچقانداق قارارى يوق ناچار دەرەخكە ئوخشايدۇ.

اِجْتَدَى يَجْتَدِي اِجْتِدَاءً: سوۋغا تەلەپ قىلدى، نەرسە تىلىدى.

اِجْتَدَاهُ: مەنپەئەت تەلەپ قىلدى.

اِجْتِذَابٌ: تارتماق، سۆرىمەك، جەلپ قىلماق.

اِجْتَذَبَ يَجْتَذِبُ اِجْتِذَابًا: ئۆزىگە تارتتى، جەلپ قىلدى.

«تُحَاوِلُ حُكُومَةُ الْعَالَمِ الثَّالِثِ اِجْتِذَابَ أَبْنَاءِهَا مِنَ الْمُغْتَرِبِينَ»: ئۈچىنچى دۇنيا ئەللىرى ھۆكۈمەتلىرى ئۆز مۇھاجىرلىرىنى ئۆزىگە تارتىشقا ئورۇنماقتا.

اِجْتَذَّ يَجْتَذُّ اِجْتِذَاذَ الصُّوفَ: يۇڭ قىرقىدى.

اِجْتَرَحَ يَجْتَرِحُ اِجْتِرَاحًا الشَّيْءَ: قولغا كەلتۈردى، قىلدى.

اِجْتَرَحَ السَّيِّئَةَ: گۇناھ ئۆتكۈزدى.

«أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا» ‹قرآن›: يامان ئىشلارنى قىلغانلار ئۆزلىرىنى ئىمان ئېيتقانلاردەك قىلىشىمىزنى ئويلامدۇ؟

اِجْتَرَعَ يَجْتَرِعُ اِجْتِرَاعًا الدَّوَاءَ: دورىنى گۇپپىدە ئىچىۋەتتى، دورىنى چىشىنى چىشلەپ تۇرۇپ ئىچتى.

اِجْتَرَدَ يَجْتَرِدُ اِجْتِرَادًا الْقُطْنَ: پاختىنىڭ چىگىتىنى چىقاردى.

اِجْتَرَفَ يَجْتَرِفُ اِجْتِرَافًا: ئېقىتىپ كەتتى، سۇپۇرۇلۇپ كەتتى.

اِجْتَرَمَ يَجْتَرِمُ اِجْتِرَامًا الذَّنْبَ: گۇناھ قىلدى گۇناھ ئۆتكۈزدى.

اِجْتَزَأَ يَجْتَزِئُ اِجْتِزَاءً بِالشَّيْءِ: كۇپايىلەندى قانائەت قىلدى.

اِجْتَزَأَ: بۆلۈندى، تەقسىم قىلىندى، پارچىلاندى.

«نَجْتَزِءُ بِهَذَا النَّمُوذَجِ الْقَصِيرِ مِنْ نَثْرِ الْكَاتِبِ» : يازغۇچىنىڭ نەسرىي ئەسىرىدىن مۇشۇنچىلىك قىسقىغىنا ئۈلگىنى بېرىش بىلەن كۇپايىلەنىمىز.

اِجْتَزَرَ يَجْتَزِرُ اِجْتِزَارًا: بوغۇزلىدى.

اِجْتَزَعَ يَجْتَزِعُ اِجْتِزَاعًا ـــ هُ الْعُوْدَ: ياغاچنى كەستى.

اِجْتَزَفَ يَجْتَزِفُ اِجْتِزَافًا: قالايمىقان ئىش قىلدى، ئىختىيارچە ئىش قىلدى، يېنىكلىك بىلەن ئىش قىلدى، قارامىلىق قىلدى.

اِجْتَزَفَ الشَّيْءَ: تەخمىن قىلىپ ساتتى ياكى سېتىۋالدى.

اِجْتَعَلَ يَجْتَعِلُ اِجْتِعَالاً الشَّيْءَ: ياسىدى.

«اِجْتَعَلَ مِنَ الْخَشَبِ سَرِيرًا» : ياغاچتىن كارۋات ياسىدى.

اِجْتَعَفَ يَجْتَعِفُ اِجْتِعَافًا الشَّجَرَةَ: دەرەخنى قومۇرۇۋەتتى.

اِجْتَفَّ يَجْتَفُّ اِجْتِفَافًا مَا فِي الْإِنَاءِ: قاچىدىكى ھەممىنى ئىچىۋەتتى.

اِجْتَلَبَ يَجْتَلِبُ اِجْتِلاَبًا السِّلْعَ: مالنى ئىمپورت قىلدى، مالنى سىرتتىن كىرگۈزدى.

اِجْتَلَبَ الشَّاعِرُ: شائىر شېئىرنى باشقىلارنىڭ شېئىرىدىن ئالدى.

اِجْتَلَدَ يَجْتَلِدُ اِجْتِلاَدًا الْقَوْمُ بِالسُّيُوفِ: قىلىچلاشتى، قىلىچ بىلەن ئۇرۇشتى.

اِجْتَلَدَ الْإِنَاءَ: قاچىدىكى ھەممىنى ئىچىۋەتتى.

اِجْتَلَفَهُ يَجْتَلِفُ اِجْتِلاَفًا: تۇپ يىلتىزىدىن قومۇرۇۋەتتى.

اِجْتَلَفَهُ الدَّهْرُ: زامان ئۇنى ۋەيران قىلىۋەتتى.

اِجْتَلَفَ الشَّيْءَ: خاراب قىلدى، ۋەيران قىلدى.

اِجْتَلَى يَجْتَلِي اِجْتِلاَءً الشَّيْءَ: قارىدى.

اِجْتَلَى الْعَرُوسَ عَلَى بَعْلِهَا: يېڭى كېلىنىنى ئېرىگە چىرايلىق كۆرسەتتى.

اِجْتَلَى الْعَمَامَةَ عَنْ جَبِينِهِ: سەللىنى پېشانىسىدىن كۆتۈرۈپ قويدى.

اِجْتِمَاعٌ: ئۇچراشماق، كۆرۈشمەك، يىغىلماق، مەجلىس ئاچماق.

عِلْمُ الاِجْتِمَاعِ: ئىجتىمائىي پەن.

«لَقَدْ تَأَجَّلَ الْإِجْتِمَاعُ فَلْيَفْعَلْ كُلُّ وَاحِدٍ مَايَحْلُولَهُ» : يىغىن كېيىنگە قالدۇرۇلدى، ھەركىم قىلماقچى بولغان ئىشنى قىلسۇن.

اِجْتِمَاعِيٌّ: كىشىلەرگە كۆپ ئارىلىشىدىغان ئادەم، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتنى قويۇق ئادەم، جامائەت ئەربابى.

اَلْعُلُومُ الْإِجْتِمَاعِيَّةُ: ئىجتىمائىي پەنلەر.

اَلشُّؤُونُ الْإِجْتِمَاعِيَّةُ: ئىجتىمائىي ئىشلار.

اِجْتَمَرَ يَجْتَمِرُ اِجْتِمَارًا بِالْمِجْمَرَةِ: ئىسرىق سالدى.

اِجْتَمَعَ يَجْتَمِعُ اِجْتِمَاعًا الْغُلاَمُ: بالاغەتكە يەتتى.

اِجْتَمَعَ الْمَاشِي: تېز ماڭدى، چاپتى.

اِجْتَمَعَ الْقَوْمُ: يىغىلدى.

«قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَايَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْكَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا» «قرآن» : ئىيتقىنكى، ئەگەر ئىنسانلار، جىنلار بۇ قۇرئاننىڭ ئوخشىشىنى مەيدانغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن يىغىلىپ بىر - بىرىگە ياردەملەشكەن تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ ئوخشىشىنى مەيدانغا كەلتۈرەلمەيدۇ.

«إِجْتَمَعَ رُؤَسَاءُ الدُّوَلِ الْعَرَبِيَّةِ فِي الرِّبَاطِ» : ئەرەب دۆلەتلىرى باشلىقلىرى رىباتقا يىغىلدى.

اِجْتَنَبَ يَجْتَنِبُ اِجْتِنَابًا الشَّيْءَ: ساقلاندى، يىراق بولدى.

«وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ» «قرآن» : گۇناھى كەبىرلەردىن، قەبىھ ئىشلاردىن ساقلانغۇچىلار.

«يَجِبُ أَنْ يَجْتَنِبَ الْمُدَرِّسُونَ الْعَامِيَّةَ فِي التَّدْرِيسِ» : ئوقۇتقۇچىلار ئوقۇتۇشتا بۇزۇلغان ئاغزاكى تىلدىن ساقلىنىشى لازىم.

اِجْتَنَى يَجْتَنِي اِجْتِنَاءً الثَّمَرَ: مېۋە يىغدى؛ مېۋىنى ئۈزدى.

اِجْتَنَى الْعَسَلَ: ھەسەل يىغدى.

اِجْتَنَى مَاءَ الْمَطَرِ: يامغۇر سۇيىنى كېچىپ

تۇرۇپ ئىچتى.

إِجْتَهَدَ يَجْتَهِدُ إِجْتِهَادًا: تىرىشچانلىق كۆرسەتتى، تىرىشتى.

«إِجْتَهَدَ كَثِيرٌ مِنَ الْمُعَرِّبِينَ فِي وَضْعِ كَلِمَاتٍ جَدِيدَةٍ»: ئەرەب تىلىغا تەرجىمە قىلىدىغانلارنىڭ كۆپىنچىسى يېڭى سۆز ياساشتا تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

إِجْتِيَازٌ: ئۆتۈش، كېسىپ ئۆتۈش، ئاتلاپ ئۆتۈش.

«إِجْتِيَازُ عَقَبَاتِ التَّخَلُّفِ لَنْ يَتِمَّ إِلَّا بِالْحُرِّيَّةِ الْحَقِيقِيَّةِ»: قالاقلىق توسالغۇلىرىدىن بۆسۈپ ئۆتۈش پەقەت ھەقىقىي ئەركىنلىك ئارقىلىقلا ئىشقا ئاشىدۇ.

أَجَّ يَؤُجُّ أَجِيجًا: يالىتىردى، پالىلدىدى، پارقىردى، نۇر چاچتى.

أَجَّ النَّهَارُ: ئىسسىق قاتتىق بولدى، كۈندۈزى ھاۋا ئىسسىپ كەتتى.

أَجَّ الْمَاءُ: سۇ تۇزلۇق بولۇپ كەتتى.

أَجَّتِ النَّارُ: ئوت يالىتىردى.

أَجَّاجٌ: ئوتتەك قىزىق.

إِجَّاصٌ: ئالۇچا؛ ئامۇت؛ نەشپۈت.

إِجَّانَةٌ ج أَجَاجِينُ: داس، كىر دېسى، جاۋۇر.

أَجَّجَ يُؤَجِّجُ تَأْجِيجًا النَّارَ: ئوتنى يالقۇنجاتتى، ئوتنى يالىتىراتتى.

أَجَّرَ يُؤَجِّرُ تَأْجِيرًا: كىرا قىلدى، ئىجارىگە بەردى.

أَجَّرَ قَلَمَهُ: ئۇ مۇئەييەن ماددىي ھەق بەدىلىگە قەلىمىنى ئىشقا سالدى.

أَجَّلَ يُؤَجِّلُ تَأْجِيلاً: كېچىكتۈردى، ئارقىغا سوزدى.

أَجَّلَ الْجَلْسَةَ: يىغىننى كېچىكتۈردى.

إِجْحَافٌ: شەپقەتسىزلىك، ئادالەتسىزلىك.

أَجْحَرَ يُجْحِرُ إِجْحَارًا السَّبُعَ: يىرتقۇچنى ئۇۋۇسىغا كىرگۈزۈۋەتتى.

أَجْحَرَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر ياغمىدى، ھاۋا ـ يېغىن بولمىدى، قۇرغاقچىلىق بولدى.

أَجْحَرَ الْقَوْمُ: قەھەتچىلىككە يولۇقتى، قۇرغاقچىلىققا دۇچار بولدى.

أَجْحَفَ يُجْحِفُ إِجْحَافًا بِهِ: زىيان كەلتۈردى، زىيانغا ئۇچراتتى، ئەزدى، زۇلۇم قىلدى.

أَجْحَفَ بِهِمِ الدَّهْرُ: زامان ئۇلارنى ھالاك قىلدى، زامان ئۇلارنى ۋەيران قىلدى.

«أَجْحَفَ بِهِمِ الْفَقْرُ»: يوقسۇزلۇق ئۇلارنى نامراتلاشتۇرىۋەتتى.

«أَجْحَفَ الْحَاكِمُ بِالنَّاسِ»: ھاكىم كىشىلەرنى ئەزدى، ھاكىم كىشىلەرگە زۇلۇم سالدى.

أَجْحَمُ ج جَحْمَى ج جُحْمٌ: قىزىل كۆزلۈك، كۆزى قىزىرىپ كەتكەن.

أَجْحَنَ يُجْحِنُ إِجْحَانًا عَلَى عِيَالِهِ: ئائىلىسىنى تۇرمۇش جەھەتتىن قىستى.

أَجْدَبَ يُجْدِبُ إِجْدَابًا الْقَوْمُ: قۇرغاقچىلىققا ئۇچرىدى، قۇرغاقچىلىق ئاپىتىگە ئۇچرىدى.

أَجْدَبَتِ السَّنَةُ: قۇرغاق يىل بولدى.

أَجَدُّ: ئەڭ يېڭى.

اَلْأَجَدَّانِ: كېچە بىلەن كۈندۈز، كېچە ـ كۈندۈز.

أَجْدَرُ: ئەڭ لايىق ، ئەڭ مۇۋاپىق.

«اَلْأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَى رَسُولِهِ» «قرآن»: ئەئرابىلارنىڭ كۇفرى ۋە مۇناپىقلىقى تېخىمۇ زىيادىدۇر، ئاللاھ پەيغەمبىرىگە نازىل قىلغان شەرىئەت ئەھكاملىرىنى بىلمەسلىككە ئۇلار ئەڭ لايىقتۇر.

اَلْأَجْدَلُ: قارچۇغا.

أَجْدَى يُجْدِي إِجْدَاءً: ئىنئامغا ئېرىشتى.

أَجْدَى فُلَانًا: ئىنئام قىلدى، تارتۇق قىلدى.

أَجْدَى الْأَمْرُ: ئەسقاتتى، ئۈنۈم بەردى.

لَايُجْدِي: نەتىجىسىز، پايدىسىز، مەنپەئەت قىلمايدىغان، ئەسقاتمايدىغان.

«آنَ لَنَا أَنْ نَعْمَلَ بِحَسْمٍ فَالْكَلَامُ وَحْدَهُ لَايُجْدِي نَفْعًا»: چىڭ تۇرۇپ ئىشلەشنىڭ پەيتى كەلدى، يالغۇز گەپلا ھېچنېمىنگە پايدىسى يوق.

أَجْدَى: ئەڭ پايدىلىق، ئەڭ مەنپەئەتلىك.

أَجْذَلَ يُجْذِلُ إِجْذَالاً ـ هُ: خۇشال قىلدى.

أَجَرَ يَأْجُرُ أَجْرًا وَإِجَارَةً: ھەق بەردى، ئەجرىنى بەردى، ياخشىلىقنى قايتۇردى، رەھمەت ئېيتتى.

«عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِى ثَمَانِىَ حِجَجٍ» (قرآن): ماڭا سەككىز يىل ئىشلەپ بېرىشىڭ بەدىلىگە...

«أَجَرَ اللّٰهُ عَبْدَهُ»: ئاللاھ بەندىسىگە ساۋاب بەردى.

أَجَرَهُ الشَّىْءَ: ئىجارىگە بەردى، كىراغا بەردى.

أَجَرَهُ الدَّارَ: قورۇنى ئىجارىگە بەردى.

أَجْرٌ ج أُجُورٌ وَ آجَارٌ: ھەق، ئىش ھەققى؛ مۇكاپات؛ ساۋاب.

«إِنَّا لَانُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلاً» (قرآن): بىز ئۇلارنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنىڭ ساۋابىنى ھەقىقەتەن يوققا چىقىرىۋەتمەيمىز.

«عَظَّمَ اللّٰهُ أَجْرَكُمْ»: ئاللاھ سىلەرگە چوڭ ساۋاب بەرسۇن، ئاللاھ سىلەرگە ھەسسىلەپ ساۋاب بەرسۇن.

إِجْرَاءٌ: يۇرگۈزمەك، ئىجرا قىلماق، بېجىرمەك.

إِجْرَاءٌ قَانُونِىٌّ: قانۇن تەرتىپى.

مَأْمُونُ الْإِجْرَاءِ: قانۇن ساقچىسى.

إِجْرَاءَاتٌ: رەسمىيەت، ۋاستە، ئۇسۇل، قەدەم - باسقۇچ، تەدبىر.

اِتَّخَذَ الْإِجْرَاءَاتِ: تەدبىر قوللاندى، تەدبىر كۆردى.

اَلسُّلْطَةُ الْإِجْرَائِيَّةُ: مەمۇرىي ھوقۇق.

إِجْرَامِيٌّ: جىنايەتكە ئائىت.

أَعْمَالٌ إِجْرَامِيَّةٌ: جىنايى ئىشلار.

«اِرْتَكَبَتْ قُوَّاتُ الْاِحْتِلَالِ أَعْمَالاً إِجْرَامِيَّةً»: ئىشغالىيەتچى قوشۇن جىنايى ھەرىكەتلەرنى ئېلىپ باردى.

أُجْرَةٌ ج أُجَرٌ: ئىش ھەققى، مائاش، ئايلىق؛ كىرا.

«طَالَبَ الْعُمَّالُ بِزِيَادَةِ أُجُورِهِمْ»: ئىشچىلار ئىش ھەققىنى ئاشۇرۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

«كَمْ ثَمَنُ مِعْطَفِكَ بِمَا فِى ذَلِكَ قِطْعَةُ مِنَ الْقُمَاشِ وَأُجْرَةُ الْخِيَاطَةِ؟»: رەخت ۋە ئىش ھەققى قوشۇلۇپ پەلتۇيۇڭ قانچە پۇلغا پۈتكەندۇ؟

«يَتَقَاضَى عَامِلُ الْبِنَاءِ أُجْرَةً يَوْمِيَّةً»: قۇرۇلۇش ئىشچىسى كۈنلۈك ئىش ھەققى ئالىدۇ.

أُجْرَةُ الْبَرِيدِ: پوچتا ھەققى.

أُجْرَةُ السَّيَّارَةِ: ماشىنا كىراسى، ھارۋا كىراسى.

أُجْرَةٌ يَوْمِيَّةٌ: كۈنلۈك ئىش ھەققى.

أُجْرَةُ السَّفَرِ: سەپەر چىقىمى، يول خىراجىتى.

أُجْرَةُ النَّقْلِ: كىرا ھەققى.

سَيَّارَةُ أُجْرَةٍ: تاكسى، كىرا ماشىنىسى.

أُجُورُ الدِّرَاسَةِ: ئوقۇش خىراجىتى.

أَجْرَبُ: قوتۇر ئادەم.

أَجْرَدُ م جَرْدَاءُ ج جُرْدٌ: تاقىر، تۆكسىز، چاچسىز، سىدام، غىلتاڭ، تاقىر باش.

أَجْرَزُ يُجْرِزُ إِجْرَازًا الْبَعِيرُ: تۆگە ئورۇقلىدى، يادىدى.

أَجْرَزَ الْقَوْمُ: زېمىنغا چۈشتى، چۆلدە بولۇپ قالدى، قۇرغاقچىلىق، گىياھ ئۇنمەس زېمىندا بولۇپ قالدى.

أَجْرَزَتِ الْأَرْضُ: يەر قاقاسلىشىپ كەتتى، يەر قاغجىراپ كەتتى.

أَجْرَسَ يُجْرِسُ إِجْرَاسًا الطَّائِرُ: قۇش سايرىدى، قۇش ۋىچىرلىدى.

أَجْرَسَ الْجَرَسَ: قوڭغۇراق چالدى، داڭ ئۇردى.

أَجْرَسَ الْحَلْىُ: زىننەت بۇيۇملىرى جىرىڭلىدى.

أَجْرَسَ الْحَادِى: تۆگىچى دىمىغىدا ناخشا ئېيتتى.

أَجْرَعُ ج أَجَارِعُ: بىپايان قۇملۇق، قاقاس چۆل.

أَجْرَفَ يُجْرِفُ إِجْرَافًا الْمَكَانُ: چوڭ كەلكۈنگە ئۇچرىدى.

أَجْرَفَ الرَّاعِى: پادىچى تۆگىلىرىنى يايلاقتا باقتى.

أَجْرَمَ يُجْرِمُ إِجْرَامًا إِلَيْهِ: جىنايەت ئۆتكۈزدى، گۇناھ قىلدى.

أَجْرَمَ بِهِ الدَّمُ: قان چاپلىشىپ قالدى.

«سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ» ‹قرآن› : (بۇ) گۇناھكارلار ئۆزلىرى ئىشلەتكەن ھىيلە ـ مىكىرلەر تۈپەيلىدىن ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا خورلۇققا ۋە قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ.

أَجْرُومِيّ: گرامماتىكىلىق.

أَجْرَى يُجْرِي إِجْرَاءَ الْمَاءَ: سۇنى ئاقتۇردى.

أَجْرَى السَّفِينَةَ: كېمىنى ماڭغۇزدى.

أَجْرَى بَحْثًا: تەتقىقات ئېلىپ باردى.

أَجْرَى اِتِّصَالاَتٍ: مۇناسىۋەت ئورناتتى، ئالاقە ئورناتتى.

أَجْرَى عَمَلِيَّةً جَرَاحِيَّةً: ئوپېراتسىيە قىلدى.

أَجْزَلَ يُجْزِلُ إِجْزَالاً لَهُ الْعَطَاءَ: سېخىيلىق بىلەن بەردى، مەردلىك بىلەن بەردى.

«أَجْزَلَ الْقَتَبُ غَارِبَ الْبَعِيرِ» : تۆگىنىڭ لوككىسىنى چوم كېسىۋەتتى.

أَجَشّ م جَشَّاءُ ج جُشٌّ: بوغۇلغان ئاۋاز.

أَجْعَفَ يُجْعِفُ إِجْعَافًا ــ هُ: ئۇنى يېقىتىۋەتتى، ئۇنى ئۆرۈۋەتتى.

أَجْعَفَ الشَّجَرَةَ: دەرەخنى قومۇرۇۋەتتى.

أَجْفَرَ يُجْفِرُ إِجْفَارًا: يوقالدى، غايىب بولدى.

أَجْفَرَ الشَّيْءَ: تەرك ئەتتى.

أَجْفَرَ فُلاَنًا: مۇناسىۋەتنى ئۈزدى.

أَجْفَرَ عَنْهُ: ئۈزۈلدى.

أَجْفَلَ يُجْفِلُ إِجْفَالاً الظَّلِيمُ: تۆگە قۇشى چاپتى. تېز ماڭدى، يورغىلىدى.

أَجْفَلَتْهُ الرِّيحُ بِالتُّرَابِ: بوران چاڭ ـ توزاننى سورۇۋەتتى.

أَجِلَ يَأْجَلُ أَجَلاً: كېچىكتى، تەخىر قىلدى.

أَجَلٌ ج آجَالٌ: ئۆلۈش ۋاقتى، ئەجەل؛ مۇددەت، قەرەل.

«وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى» ‹قرآن› : كۇن بىلەن ئاينى بويسۇندۇرغانلىقىنى كۆرمەمسەن؟ (كۇن بىلەن ئاينىڭ ھەر بىرى مۇئەييەن مۇددەت (يەنى قىيامەت) كېچە (ئۆز پەلىكىدە) سەيرە قىلىدۇ.

«فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لاَ يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلاَيَسْتَقْدِمُونَ» ‹قرآن› : ئۇلارنىڭ (ھالاك بولۇش) ۋاقتى كەلگەندە قىلچە ۋاقىتمۇ كېچىكتۈرۈلمەيدۇ، (ۋاقتى كەلمىسە) قىلچە ۋاقىتمۇ ئىلگىرى سۈرۈلمەيدۇ.

لِأَجَلٍ: ۋاقىتلىق.

إِلَى أَجَلٍ غَيرِ مُسَمًّى: مۇددەتسىز.

قَصِيرُ الْأَجَلِ: قىسقا مۇددەتلىك، ئۆمرى قىسقا.

اِنْقَضَى اَجَلُهُ: ئۆلدى، ئەجىلى توشتى، كۇنى تۈگىدى، ئۆمرى ئاخىرلاشتى.

لِأَجْلِ كَذَا. لِأَجْلِ اَنْ: ... ئۈچۈن، سەۋەبتىن، تۈپەيلىدىن.

لِأَجْلِ خَاطِرِ فُلاَنٍ: پالانىنىڭ يۈز خاتىرىسى ئۈچۈن.

«مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ» ‹قرآن› : شۇ (يەنى قابىلنىڭ ھابىلنى ناھەق ئۆلتۈرگەنلىكى) سەۋەبتىن (تەۋراتتا) ئىسرائىل ئەۋلادىغا ھۆكۈم قىلدۇقكى.

«فَعَلْتُ ذَلِكَ لِأَجْلِكَ أَوْمِنْ أَجْلِكَ» : ئۇنى سېنىڭ ئۈچۈن قىلدىم.

أَجَلْ: ھەئە، شۇنداق.

إِجْلٌ: بويۇن ئاغرىقى.

إِجْلٌ ج آجالٌ: كالا پادىسى.

إِجْلاَلٌ: ئۇلۇغلىماق، قەدىرلىمەك، ھۆرمەتلىمەك.

أَجْلَبَ يُجْلِبُ إِجْلاَبًا الْقَوْمُ: قەۋم توپلاندى، قەۋم يىغىلدى.

أَجْلَبَ عَلَى الْقَوْمِ: خەپلىدى، يامانلىقنى ۋەدە قىلدى؛ ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ قىلدى؛ ئۇرۇش ئۈچۈن توپلاندى.

أَجْلَبَ الْقَوْمَ: يىغدى.

أَجْلَبَ الدَّمُ: قان قۇرۇپ قالدى.

أَجْلَبَ لِأَهْلِهِ: ئائىلىسىنى قامداش ئۈچۈن ئىشلىدى.

أَجْلَبَ عَلَى الْفَرَسِ: ئاتنى چېپىش ئۈچۈن دۈبتىتى.

أَجْلَحُ م جَلْحَاءُ ج جُلْحٌ: پاينەكباش ئادەم؛

توقال.

إِجْلَخَّ يَجْلَخُّ إِجْلِخَاخًا: ئاجىزلاشتى، سۆڭەكلىرى بوشىشىپ كەتتى.

أَجْلَسَ يُجْلِسُ إِجْلاَسًا ــ هُ: ئولتۇرغۇزدى.

اَلْأَجْلَدُ: قاقاس يەر.

أَجَلٌّ ج جُلٌّ: ئەڭ چوڭ، ئەڭ كاتتا.

إِجْلَوَّزَ يَجْلَوِّزُ إِجْلِوَّازًا: تېز ماڭدى.

أَجْلَى يُجْلِي إِجْلاَءً الْقَوْمُ عَنْ اَوْ مِنْ: قورقۇنچ ياكى قۇرغاقچىلىق تۈپەيلىدىن يۇرتىدىن چىقىپ كەتتى.

اَلْأَجْلَى: چىرايلىق يۈزلۈك.

اِبْنُ أَجْلَى: يولۋاس.

أُجُمٌ ج آجامٌ: قورغان، ئىستىھكام، قەلئە، پوتەي.

اَلْإِجْمَاعُ: ئىجتىمائىي، بىر ئىش ئۈستىدە ھەممىنىڭ بىرلىككە كېلىشى (بىرەر دىنىي مەسىلە ئۈستىدە بىر ئەسىردە ئۆتكەن مۇجتەھىد ئالىملارنىڭ بىرلىككە كېلىشى، بۇ شەرئەتنىڭ شەكىللىنىشىدىكى ئاساسلارنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ).

«تَمَّ الْاِتِّفَاقُ بِصُورَةٍ إِجْتِمَاعِيَّةٍ عَلَى الْمَشْرُوعِ الْجَدِيْدِ»: يېڭى پىلان ئۈستىدە ھەممەيلەن بىرلىككە كەلدى.

إِجْمَالاً. بِالْإِجْمَالِ. عَلَى الْإِجْمَالِ. بِوَجْهِ الْإِجْمَالِ: قىسقىچە، ئومۇمەن.

«كَانَ اللِّقَاءُ اِسْتِعْرَاضًا إِجْمَالِيًّا لِلْأَوْضَاعِ عَلَى السَّاحَةِ الْعَرَبِيَّةِ»: ئۇچرىشىش ئەرەبلەرنىڭ ۋەزىيىتىنى ئومۇمەن كۆزدىن كەچۈرۈشتىن ئىبارەت بولدى.

«يَبْلُغُ الطُّوْلُ الْإِجْمَالِيُّ لِهَذَا الْجِسْرِ خَمْسُمِائَةِ مِتْرٍ»: بۇ كۆۋرۈكنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلۇقى 500 مېتىر كېلىدۇ.

أَجَمَةٌ ج أُجَمٌ و أُجُمٌ و أَجَمَاتٌ ج أُجَامٌ: ئورمانلىق، دەرەخلىك ؛ يولۋاس ئۇۋىسى.

أَجْمَعَ يُجْمِعُ إِجْمَاعًا الْقَوْمُ: بىرلىككە كېلىشتى، بىر ياقىدىن باش چىقىرىشتى، ئىتتىپاق بولۇشتى، بىرەك قارار قىلىشتى، جەملىدى، توپلىدى.

أَجْمَعَ مَاكَانَ مُتَفَرِّقًا: تارقاقلارنى بىرلەشتۈردى، تارقاقلارنى يىغدى، تارقاقلارنى توپلىدى.

«فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غَيَابَاتِ الْجُبِّ» (قرآن): ئۇلار يۈسۈپنى ئېلىپ چىقىپ كەتكەن ۋە ئۇنى قۇدۇققا تاشلاشنى بىرەك قارار قىلىشقان چاغدا.

«فَأَجْمِعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا صَفًّا» (قرآن): ھىيلەڭلارنىڭ ھەممىسىنى جەملەڭلار، ئاندىن سەپ تارتىپ كېلىڭلار.

أَجْمَعَ الْأَمْرَ: پۇختىلىدى، بەل باغلىدى.

أَجْمَعَ الشَّيْءَ: تەييارلىدى؛ توپلىدى.

«أَجْمَعَ الْأَعْضَاءُ الْحَاضِرُونَ عَلَى تَأْيِيدِ الْمَشْرُوعِ»: قاتناشقان ئەزالار پىلاننى بىر ئېغىزدىن ماقۇللىدى.

أَجْمَعُ ج أَجْمَعُونَ و جُمَعَاءُ: پۈتۈنلەي، ھەممە.

«نِلْتُ حَقِّي أَجْمَعَهُ»: مەن ھەقىمنىڭ ھەممىسىگە ئېرىشتىم.

«فَسَجَدَ الْمَلاَئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ» (قرآن): پەرىشتىلەرنىڭ بىرىمۇ قالماي ، ھەممىسى (ئادەم ئەلەيھىسسالامغا) سەجدە قىلدى.

أَجْمَلَ يُجْمِلُ إِجْمَالاً الشَّيْءَ: جەملىدى، يىغدى، ئىخچاملىدى.

أَجْمَلَ الشَّيْءَ: گۈزەللەشتۈردى؛ كۆپەيتتى.

أَجْمَلَ فِي الْعَمَلِ: ياخشى قىلدى.

أَجْمَلَ فِي الطَّلَبِ: نورمال بولدى، ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتمىدى.

أَجْمَلَ الْقَوْمُ: تۆگىسى كۆپ بولدى.

«مَنْ أَجْمَلَ قِيْلاً سَمِعَ جَمِيْلاً»: كىشىلەرگە ياخشىلىق قىلغان ئادەم خاپىلىق تارتمايدۇ.

أَجَمِيَّةٌ: بەزگەك.

بَعُوضَةُ الْأَجَمِيَّةِ: بەزگەك پاشىسى.

أَجِنَ يَأْجَنُ أَجَنًا و أَجَنَ يَأْجُنُ وَيَأْجِنُ أَجْنًا وَ أُجُونًا الْمَاءُ: سۇنىڭ رەڭگى ۋە تەمى ئۆزگەرىپ كەتتى.

أَجَنَ يَأْجُنُ أَجْنًا الصَّانِعُ الثَّوْبَ: ھۇنەرۋەن كىيىمنى توقماقلىدى، دۇمبالىدى.

أَجْنَبِيٌّ ج أَجَانِبُ: چەت ئەللىك.

اَللُّغَاتُ الْأَجْنَبِيَّةُ: چەت ئەل تىللىرى.

إِجْنَةٌ ج وَجْنَاتٌ: قوۋۇز، كاچات، مەڭز.

إِجْهَادٌ: تىرىشماق، پۈتۈن كۈچىنى سەرپ قىلماق، كۈچ ئىشلەتمەك.

إِجْهَازٌ عَلَى الْجَرِيحِ: يارىدارنى ئالدىراڭغۇلۇق قىلىپ ئۆلتۈرۈپ قويۇش.

«لَا يَجُوزُ فِي الْإِسْلَامِ قَتْلُ الْأَسِيرِ أَوِ الْإِجْهَازُ عَلَى الْجَرِيحِ»: ئىسلام دىنىدا ئەسىرلەرنى ئۆلتۈرۈش ياكى يارىلانغانلارنى ئالدىراڭغۇلۇق قىلىپ ئۆلتۈرۈۋېتىش دۇرۇس بولمايدۇ.

إِجْهَاضٌ: بويىدىن ئاجراش؛ بالا چۈشۈرۈش.

أَجْهَدَ يُجْهِدُ إِجْهَادًا الدَّابَّةَ: چارچىتىۋەتتى، كۆتۈرەلمەيدىغان يۈكنى ئارتتى.

أَجْهَدَ الْمَالَ: مېلىنى تۈگىتىۋەتتى، ۋەيران قىلىۋەتتى، تارقىتىۋەتتى.

«أَجْهَدَهُ عَلَى أَنْ يُنْجِزَ عَمَلَهُ فِي ظُرُوفٍ غَيْرِ مُلَائِمَةٍ»: مۇڭلىق كەلمەيدىغان شارائىتتا ئۆز ئىشىنى تاماملاش ئۈنى چارچىتىۋەتتى.

أَجْهَدَ الْحَقُّ: ھەقىقەت ئاشكارا بولدى، نامايەن بولدى.

أَجْهَدَ فِيهِ الشَّيْبُ: ئاق پەيدا بولدى، ئاق كۆرۈندى؛ ئاق كۆپەيدى.

أَجْهَدَ فِي الْأَمْرِ: پەخەس بولدى، ئېھتىياتچان بولدى.

أَجْهَدَ الْأَمْرُ: قالايمىقانلىشىپ كەتتى، مالىماتاق بولۇپ كەتتى.

أَجْهَرُ ج جَهْرَاءُ ج جُهْرٌ: گۆزەل، چىرايلىق، كېلىشكەن.

أَجْهَزَ يُجْهِزُ إِجْهَازًا عَلَى الْجَرِيحِ: يارىدارنى ئۆلتۈرۈۋەتتى.

أَجْهَشَ يُجْهِشُ إِجْهَاشًا بِالْبُكَاءِ: يىغلاشقا ئىنتىلدى.

«أَجْهَشَ بِالْبُكَاءِ حِينَ عَلِمَ بِمَوْتِ أُمِّهِ»: ئانىسىنىڭ ئۆلۈمىدىن خەۋەر تېپىپ يىغلاشقا باشلىدى.

أَجْهَضَ يُجْهِضُ إِجْهَاضًا ـــ هُ: يىراقلاشتۇردى، چەتنەشتۇردى.

أَجْهَضَهُ عَنْ مَكَانِهِ: جايىدىن قوزغىۋەتتى، جايىدىن قوپۇرۇۋەتتى، ئورنىدىن ئېلىۋەتتى.

«أُجْهِضَتِ الْحُرِّيَّةُ السِّيَاسِيَّةُ غَدَاةَ الِاسْتِقْلَالِ»: مۇستەقىللىق ھارپىسىدا سىياسىي ئەركىنلىك يوق قىلىندى.

أَجْهَضَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال بالىسىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

أَجْوَائِيٌّ: ھاۋارايى مۇتەخەسسىسى، مېتېئورولوگ.

أَجُوجُ: يېنىپ تۇرغان.

أَجْوَحُ ج جَوْحَاءُ ج جُوْحٌ: كەك.

أَجِيجٌ: يېنىۋاتقان ئوتنىڭ چاراسلىغان ئاۋازى، ئوتنىڭ يالقۇنى، ئوتنىڭ كۈچلۈك تەپتى.

أَجِيرٌ ج أُجَرَاءُ: چاكار، مالاي، يالالنما ئىشچى، يالالنما، مەدىكار، كۈنلۈكچى.

أَحَاحٌ: چاڭقاش، ئۇسسۇزلۇق؛ غەزەپ.

أَحَادٌ: بىر، يەككە.

«جَاؤُوا أَحَاد أَحَاد»: ئۇلار بىردىن - بىردىن كەلدى.

أَحَادِيُّونَ: يالغۇز كىشىلىك ناخشا ئېيتقۇچىلار.

أَحَارَ يُحِيرُ إِحَارَةً الْجَوَابَ: جاۋاب قايتۇردى.

أَحَاطَ يُحِيطُ إِحَاطَةً: پۈختا بىلدى، كەڭ دائىرىدە بىلدى، تەلتۆكۈس چۈشەندى؛ ئورىۋالدى، قورشىۋالدى.

«وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ» ‹قرآن›: ئۇلار ئاللاھنىڭ مەلۇماتىدىن ئاللاھ ئۇلارغا بىلدۈرۈشنى خالىغان نەرسىلەردىن باشقا ھېچنەرسىنى بىلمەيدۇ.

أَحَاطَ بِهِ عِلْمًا: پىششىق بىلدى، ئومۇملاشتۇردى.

أَحَاطَ بِالْمَوْضُوعِ: ماۋزۇنى ئەتراپلىق ئېگىلدى.

أَحَاطَ بِاللُّغَةِ: تىل ئېگىلدى.

أَحَاطَهُ عِلْمًا بِالْأَمْرِ: ئۇنى بىلدۈردى.

«أَحَاطَ الْأَمْرَ بِالْكِتْمَانِ»: ئىشنى يوشۇردى، مەخپىي تۇتتى.

«كَانَتِ الْمَدِينَةُ مُنْعَزِلَةً تُحِيطُ بِهَا الْجِبَالُ»: شەھەر چەت جايدا بولۇپ، تاغلار بىلەن ئورالغان

نىدى.

أَحَاقَ يُحِيقُ إِحَاقَةً بِهِ: قورشىۋالدى، ئورىۋالدى.

أَحَاقَ بِهِمَ الْعَذَابُ: ئازاب ئورىۋالدى، قىيىن ئەھۋالدا قالدى.

أَحَالَ يُحِيلُ إِحَالَةً الْأَمْرَ: ئىشنى ئۆتكۈزۈپ بەردى.

«أَحَالَ الْمُوَظَّفَ إِلَى الْإِسْتِيْدَاعِ»: خىزمەتچىنى ماڭاشنى بېرىپ خىزمەتنى ۋاقىتلىق توختاتتى.

أَحَالَهُ عَلَى الْمَعَاشِ: ئۇنى پېنسىيىگە چىقاردى.

«أَحَالَهُ إِلَى مَرْجِعٍ أَوْمَصْدَرٍ»: ئۇنىڭغا مۇراجىئەت قىلىشنى كۆرسەتتى.

أَحَالَ الدَّيْنَ: قەرزنى بىر دەپتەردىن يەنە بىر دەپتەرگە يۆتكىدى.

أَحَالَ عَلَى الْمَحْكَمَةِ: سوتقا تاپشۇردى.

إِحَالَةٌ: كۆچۈرمەك، يۆتكىمەك، يەتكۈزمەك.

أَحَبَّ يُحِبُّ إِحْبَابًا: ياخشى كۆردى، كۆڭۈل بەردى، دوست تۇتتى.

«لَايُحِبُّ اللّٰهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلاّ مَنْ ظُلِمَ» ‹قرآن›: زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچىدىن باشقا (ھېچقانداق) بىر كىشىنىڭ ئاشكارا يامان سۆز قىلىشىنى ئاللاھ ياقتۇرمايدۇ.

«وَالْعَبْدُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ» ‹حديث›: ئىنسان سۆيگەن كىشىسى بىلەن بىللە بولىدۇ.

«قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ» ‹قرآن›: ئېيتقىنكى، ئەگەر سىلەر ئاللاھنى دوست تۇتساڭلار ماڭا ئەگىشىڭلارکى، ئاللاھ سىلەرنى دوست تۇتىدۇ.

أَحَبَّ الزَّرْعُ: دان تۇتتى.

أَحَبُّ: ئەڭ سۆيۈملۈك.

«اَلسِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ» ‹قرآن›: ماڭا ئۇلار ئۇندىگەن نەرسىدىن كۆرە زىندان سۆيۈملۈكتۇر.

أَحْبَجَ يُحْبِجُ إِحْبَاجًا: يېقىنلاشتى، ئاشكارىلاندى.

أَحْبَجَ الْأَمْرُ: ئىش ئۇشتۇمتۇت پەيدا بولدى.

أَحْبَرَ يُحْبِرُ إِحْبَارًا: خۇشال قىلىۋەتتى، مىننەتدار قىلىۋەتتى، شادلاندۇرۇۋەتتى؛ بېزىدى، زىننەتلىدى.

أَحْبَرَهُ الشَّيْءُ: خۇشال قىلدى، شادلاندۇردى؛ زىننەتلىدى.

أَحْبَرَتِ الْأَرْضُ: زېمىن بۇك ـ باراقسان بولدى.

أَحْبَرَ الْكَلَامَ: سۆزنى تۈزلىدى، ئوڭشىدى، چىرايلىقلاشتۇردى.

أَحْبَطَ يُحْبِطُ إِحْبَاطًا الْعَمَلَ: ئەمەلنى بىكار قىلىۋەتتى، مەغلۇپ قىلدى، بىتچىت قىلدى، تارمار قىلدى؛

«وَكَرِهُوا رِضْوانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ» ‹قرآن›: ئۇلار ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى ياقتۇرمىدى، شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى بىكار قىلدى.

أَحْبَطَ مَسَاعِيَهُ: ھەرىكەتلىرىنى مەغلۇپ قىلدى.

أَحْبَكَ يُحْبِكُ إِحْبَاكًا: پۈختىلىدى، مۇستەھكەملىدى.

أَحْبَلَ يُحْبِلُ إِحْبَالاً: ھامىلدار قىلدى، ئۇرۇقلاندۇردى، بۇغاز قىلدى، چاڭلاشتۇردى.

أَحْبَى يُحْبِي إِحْبَاءً الرَّامِيَ: ئوقچى نىشانغا تەگكۈزەلمىدى.

رَمَى فَأَحْبَى: ئېتىپ تەگكۈزەلمىدى.

أُحْبُوشٌ و أُحْبُوشَةٌ ج أَحَابِيْشُ: ئايرىم قەبىلىلەردىن بولغان كىشىلەر توپى.

أُحْبُولٌ: ئورا، قاپقان، توزاق.

أُحْبُولَةٌ ج أُحْبُولَاتٌ وأَحَابِيلُ ج حَبَائِلُ: قاپقان، قىسماق، تور، توزاق؛ ئارغامچا، ئارقان، سالما، كەمەن، سىرتماق.

«ذَهَبَتْ ضَحِيَّةَ أَحَابِيلِهِ»: ئۆزى كولىغان ئورىغا ئۆزى چۈشتى.

اِحْتَاجَ يَحْتَاجُ اِحْتِيَاجًا إِلَيْهِ: موھتاج بولدى، ھاجىتى چۈشتى، ئېھتىياجلىق بولدى.

«إِنَّنَا نَجِدُ كُلَّ مَا نَحْتَاجُ إِلَيْهِ مِنَ الْبَضَائِعِ فِي الْأَسْوَاقِ»: بىز ئېھتىياجلىق بولغان مالىارنىڭ ھەممىسىنى بازارلاردا چوقۇم تاپىمىز.

اِحْتَارَ يَحْتَارُ اِحْتِيَارًا: يول تاپالمىدى، ئېزىپ قالدى؛ ھودۇقۇپ قالدى.

اِحْتَازَ يَحْتَازُ اِحْتِيَازًا: ئىگىلىدى؛ قولغا كەلتۈر-

دى، ئېرىشتى، ئۇز ئىچىگە ئالدى.

اِحْتَاطَ يَحْتَاطُ اِحْتِيَاطًا: ئالدىنى ئالدى، ساقلاندى، مۇداپىئەلەندى.

اِحْتَاطَ لِنَفْسِهِ: ئاۋايلىدى، پەخەس بولدى.

اِحْتَاطَ عَلَى الشَّيْءِ: قاردى، ھالىدىن خەۋەر ئالدى.

اِحْتَاطَ بِهِ: قورشىدى، ئوردى.

اِحْتَالَ يَحْتَالُ اِحْتِيَالاً الرَّجُلُ: ھىيلە ئىشلەتتى.

اِحْتَالَ عَلَيْهِ: ئالدامچىلىق قىلدى، پەللىدى.

اِحْتِبَاسٌ: توختاپ قالماق؛ توسۇلۇپ قالماق، كېچىكتۈرمەك.

اِحْتِبَاسُ الْبَوْلِ: سۈيدۈك توسۇلۇپ قېلىش، سۈيدۈك يولى توسۇلۇپ قېلىش، سۈيدۈك تۇتۇلۇش.

اِحْتَبَسَ يَحْتَبِسُ اِحْتِبَاسًا: توختاپ قالدى، توسۇلۇپ قالدى؛ يىغدى، جەم قىلدى.

اِحْتَبَسَ أَنْفَاسَهُ: تىنالماي قالدى.

اِحْتَبَسَ فِي الْكَلَامِ: توختىۋالدى، كېكەچىلدى.

اِحْتَبَكَ يَحْتَبِكُ اِحْتِبَاكًا الثَّوْبَ: رەختنى پۇختا توقىدى، سىلىق توقىدى.

اِحْتَبَلَ يَحْتَبِلُ اِحْتِبَالاً الصَّيْدَ: قاپقان بىلەن ئوۋلىدى، قاپقان قويۇپ ئوۋلىدى.

اِحْتِجَابٌ: يوشۇرۇنۇش، كۆرۈنمەسلىك، يۈزىنى يېپىش، ھىجاپ.

«عَدَمُ الْاِحْتِجَابِ عَادَةٌ قَدِيمَةٌ فِي نِسَاءِ الْعَرَبِ»: ھىجاپسىز يۈرۈش ئەرەب ئاياللىرىنىڭ قەدىمىي ئادىتىدۇر.

اِحْتِجَاجٌ ج اِحْتِجَاجَاتٌ: نارازىلىق، ئېتىراز بىلدۈرۈش، رەددىيە بېرىش، نارازىلىق بىلدۈرۈش؛ ئاقلاش.

اَلْاِحْتِجَازُ: ئىككى ئارىغا توسما ئورنىتىش.

اِحْتَجَبَ يَحْتَجِبُ اِحْتِجَابًا: يوشۇرۇندى، مەخپىي بولدى، كۆرۈنمىدى.

اِحْتَجَبَ عَنِ النَّاسِ: كىشىلەردىن ئۆزىنى چەتكە ئالدى، كىشىلەرگە كۆرۈنمىدى.

اِحْتَجَبَ وَرَاءَ كَذَا: يوشۇرۇنۇۋالدى، مۆكۈۋالدى.

«اِحْتَجَبَتِ الْجَرِيدَةُ أَوِ الْمَجَلَّةُ عَنِ الصُّدُورِ»: گېزىت ياكى ژۇرنال توختاپ قالدى.

اِحْتَجَبَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال يۈزىنى ياپتى، يات ئەرلەرگە كۆرۈنمىدى.

اِحْتَجَّ يَحْتَجُّ اِحْتِجَاجًا: نارازىلىق بىلدۈردى، رەددىيە بەردى، ھۇججەتلەشتى.

اِحْتَجَّ عَلَى الْأَمْرِ: رەددىيە بەردى، رەت قىلدى، پاكىت كۆرسەتتى.

«اِحْتَجَّ الطُّلَّابُ عَلَى رَفْعِ مَصَارِيفِ الدِّرَاسَةِ»: ئوقۇغۇچىلار ئوقۇش راسخوتىنىڭ ئۆرلەپ كەتكەنلىكىگە نارازىلىق بىلدۈردى.

اِحْتَجَّ بِكَذَا: نارازىلىق بىلدۈردى.

اِحْتَجَرَ يَحْتَجِرُ اِحْتِجَارًا: ھوجرا تۇتتى (ئۆي).

اِحْتَجَرَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۆيدە قويدى.

اِحْتَجَزَ يَحْتَجِزُ اِحْتِجَازًا: توپلاندى، يىغىلدى، چەكلىدى؛ قولغا ئالدى.

اِحْتَجَزَ الرَّجُلُ: كىشى ھىجاز زېمىنىغا كەلدى.

اِحْتَجَزَ بِهِ: باش تارتتى.

اِحْتَجَنَ يَحْتَجِنُ اِحْتِجَانًا: جەلپ قىلدى، مايىل قىلدى؛ بۇلىدى، تارتىۋالدى؛ يۇلدى.

اِحْتَجَنَ بِالْمِعْجَنِ: ئىلمەك بىلەن ئىلدى، بۇلىدى، تارتىۋالدى؛ يۇلدى.

اِحْتَجَى يَحْتَجِي اِحْتِجَاءً: يوشۇردى، مەخپىي تۇتتى.

اِحْتِدَامٌ: كەسكىنلەشمەك.

اِحْتَدَّ يَحْتَدُّ اِحْتِدَادًا الشَّخْصُ: غەزەپلەندى، قوپال گەپ قىلدى.

اِحْتَدَّ: ئېغىرلاشتى، كەسكىنلەشتى، غەزەپى تاشتى.

اِحْتَدَّ السَّيْفُ: قىلىچ ئىتتىدى.

«تَحْتَدُّ الْمَعْرَكَةُ بَيْنَ أَنْصَارِ الْقَدِيمِ وَأَنْصَارِ الْجَدِيدِ»: كونىلىق تەرەپدارلىرى بىلەن يېڭىلىق تەرەپدارلىرى ئوتتۇرىسىدا كۈرەش كەسكىنلەشتى.

اِحْتَدَمَ يَحْتَدِمُ اِحْتِدَامًا: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى، چېچىلدى.

اِحْتَدَمَ النَّهَارُ: قاتتىق ئىسسىق بولدى.

اِحْتَدَمَ الشَّرَابُ: شاراب كۆچلۈك بولدى، كۆچەيدى.

اِحْتَدَمَ الْقِدْرُ: قازان قاينىاپ كەتتى.

«اِحْتَدَمَ النِّقَاشُ بَيْنَهُمَا»: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا مۇنازىرە كەسكىن بولدى.

اِحْتَدَى يَحْتَدِى اِحْتِدَاءً: ئەگەشتى، كەينىدىن ماڭدى؛ قوغلاشتى.

«اِحْتَدَى اللَّيْلُ والنَّهَارُ»: كېچە كۈندۈزگە ئەگەشتى، كېچە كۈندۈزنى قوغلىدى.

اِحْتَذَرَ يَحْتَذِرُ اِحْتِذَارًا: ساقلاندى، ھەزەر قىلدى، ئالدىنى ئالدى، ئېھتىيات قىلدى.

اِحْتَذَى يَحْتَذِى إِحْتِذَاءً: ئاياغ كىيدى؛ دوربدى.

اِحْتِرَازٌ: ساقلىنىش، پەرھىز تۇتۇش.

قَرَارٌ إِحْتِرَازِيٌّ: قوغدىنىش ھەققىدىكى بەلگىلىمىلەر.

تَدَابِيْرُ اِحْتِرَازِيَّةٌ: قوغدىنىش ھەققىدىكى چارە - تەدبىرلەر.

اِحْتِرَاسٌ: ساقلانماق، قوغدالماق، مۇداپىئەلەنمەك.

بِاِحْتِرَاسٍ: ھوشيارلىق بىلەن.

«فَعَلَ ذَلِكَ عَلَى سَبِيلِ الْاِحْتِرَاسِ»: بۇنى ئېھتىيات يۈزىسىدىن قىلدى.

اِحْتِرَاقٌ: كۆيمەك، يانماق.

اِحْتِرَاقٌ دَاخِلِيٌّ: ئىچىدە يانماق، ئىچكى جاھەتتىن كۆيمەك.

مُحَرِّكٌ بِالْاِحْتِرَاقِ الدَّاخِلِيِّ: ئىچىدىن يانىدىغان دېڭىگاتىل.

اِحْتِرَامٌ: ھۆرمەتلىمەك، ئىكرام قىلماق.

اِحْتِرَامُ الْمِلْكِيَّةِ: خۇسۇسىي مۈلۈككە چېقىلماسلىق.

«عَفَوْتُ عَنْهُ اِحْتِرَامًا لَكَ»: سېنىڭ ھۆرمىتىڭدىن ئۇنى كەچۈردۇم.

«وَقَفْنَا اِحْتِرَامًا لِلْأُسْتَاذِ»: ئۇستازنى ھۆرمەتلەپ ئورنىمىزدىن تۇردۇق.

اِحْتِرَامًا لَهُ: ھۆرمەتلەش يۈزىسىدىن.

«تَقَبَّلْ وَافِرَ الْاِحْتِرَامِ أَوْ مَزِيدَ الْإِحْتِرَامِ»: چوڭ ھۆرمەتنىمنى قوبۇل قىلىڭ (خەت - چەكلەردە يېزىلىدىغان ھۆرمەت سۆزلىرى).

«يَتَمَتَّعُ بِاِحْتِرَامِ الشَّعْبِ»: ئۇ خەلقنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر.

جَدِيْرٌ بِالْاِحْتِرَامِ: ھۆرمەتلەشكە لايىق.

اِحْتِرَامُ الذَّاتِ: ئۆزىنىڭ ھۆرمىتىنى بىلىش، ھۆرمىتىنى ساقلاش.

اِحْتَرَثَ يَحْتَرِثُ اِحْتِرَاثًا الْأَرْضَ: يەر ھەيدىدى.

اِحْتَرَزَ يَحْتَرِزُ اِحْتِرَازًا مِنْ: ساقلاندى، پەخەس بولدى.

«يَحْتَرِزُفِي أَكْلِهِمِنَ الْحُومِ الْحَمْرَاءِ»: تامىقىدا گۆشتىن پەرھىز تۇتىدۇ.

إِحْتَرَسَ يَحْتَرِسُ اِحْتِرَاسًا مِنَالشَّيْءِ: ساقلاندى، مۇداپىئەلەندى، پەخەس بولۇپ تۇردى.

اِحْتَرِسْ مِنْ كَذَا: ھېزى بول، ساقلانغىن، ھەزەر قىل.

اِحْتَرِسْ مِنَ النَّشَّالِينَ: يانچۇقچىلاردىن ساقلان.

اِحْتَرَصَ يَحْتَرِصُ اِحْتِرَاصًا الرَّجُلُ: بىر نەرسىگە ئېھتىياجى ئۈچۈن تىرىشتى.

اِحْتَرَفَ يَحْتَرِفُ اِحْتِرَافًا: كەسىپ قىلدى، كەسىپ بىلەن شۇغۇللاندى.

اِحْتَرَفَ الْمُحَامَاةَ: ئادۋوكات بولدى.

اِحْتَرَقَ يَحْتَرِقُ اِحْتِرَاقًا: كۆيدى، ياندى، لاۋۇلدى.

«لَقَدْاِحْتَرَقَتْ يَدُهُوَلَايَزَالُ يُعَانِيأَلَمًا شَدِيْدًا»: ئۇنىڭ قولى كۆيۈپ كېتىپ ئېچىشىپ ئاغرۇاتىدۇ.

«فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ» ‹قرآن›: (بۇ باغ) ئوت ئېلىپ كەلگەن بىر قارا بوراندا كۆيۈپ كەتتى.

اِحْتَرَمَ يَحْتَرِمُ إِحْتِرَامًا: ھۆرمەتلىدى.

«مِنْ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ أَنْ يَحْتَرِمَ الْمَرْءُ مَنْ هُمْ أَكْبَرُ سِنًّا مِنْهُ»: ئادەمنىڭ ياش جاھەتتىن ئۆزىدىن چوڭ كىشىلەرنى ھۆرمەتلىشى گۈزەل ئەخلاقنىڭ جۈملىسىدىندۇر.

«اَلَّذِيْنَ يَحْتَرِمُونَ النَّاس يَحْتَرِمُهُمُ النَّاسُ»: كىشىلەرنى ھۆرمەتلەيدىغان ئادەملىنى كىشىلەر

مۇ ھۆرمەتلەيدۇ.

«أَحْتَرِمُ مَوَاعِيْدَ الْمَدْرَسَةِ»: مەكتەپنىڭ ۋاقتىلىرىغا رىئايە قىلىمەن.

اِحْتَزَمَ يَحْتَزِمُ اِحْتِزَامًا: ئۇنىڭغا تەييارلاندى.

اِحْتِسَابٌ: ھېساب ئىلىش، تەكشۈرۈش.

اِحْتَسَبَ يَحْتَسِبُ اِحْتِسَابًا الْأَمْرَ: ئويلىدى، سانىدى، تەھقىقلىدى، تەكشۈردى، گۇمان قىلدى.

«وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَايَحْتَسِبُ» (قرآن): ئاللاھ ئۇنىڭغا ئويلىمىغان يەردىن رىزقى بېرىدۇ.

اِحْتَسَبَ بِهِ: كۆپايىلەندى، ھېسابقا ئىلىندى.

اِحْتَسَبَ وَلَدًا لَهُ: ساۋابنى كۆزدە تۇتۇپ بالىنىڭ ۋاپاتىغا سەۋر قىلدى.

«هَذَا رَأْيٌ لَا يُحْتَسَبُ بِهِ»: بۇ پىكىر ھېسابقا ئىلىنمايدۇ.

اِحْتَسَى يَحْتَسِي اِحْتِسَاءَ الْقَهْوَةَ: قەھۋەنى ئوتلاپ ئىچتى.

اِحْتِسَاءٌ: سۇ چىقىرىش ئۈچۈن سازلىقنى كولىماق.

اِحْتِشَامٌ: ھايا قىلماق، تارتىنماق، قورۇنماق؛ ئەدەب، ئەدەبلىك، تۇغقانچىلىق.

«تَكَلَّمَ بِاِحْتِشَامٍ»: ئۇ خىجىللىق بىلەن گەپ قىلدى.

اِحْتَشَدَ يَحْتَشِدُ اِحْتِشَادًا النَّاسُ: كىشىلەر يىغىلدى، توپلاندى، جەم بولدى.

«اِحْتَشَدَتْ قُوَّاتُ الْعَدُوِّ عَلَى الْحُدُودِ»: دۈشمەن قوشۇنلىرى چېگرىغا توپلاندى.

«اِحْتَشَدَتِ الشَّوَارِعُ بِالنَّاسِ»: كوچا ئادەم بىلەن تىقما ـ تىقما بولۇپ كەتتى.

اِحْتَشَمَ يَحْتَشِمُ اِحْتِشَامًا: ھايا قىلدى، ئويالدى، تارتىندى؛ ياخشى ئورتا يول تۇتتى.

اِحْتَصَدَ يَحْتَصِدُ اِحْتِصَادًا الزَّرْعَ: زىرائەتنى ئورىدى.

اِحْتِفَارٌ: سەكراتقا چۈشۈپ قالماق، ئۆلۈم يېقىنلاشماق، ھازىر بولماق.

اِحْتَفَرَ يَحْتَفِرُ اِحْتِفَارًا الْمَجْلِسَ: يىغىنغا قاتناشتى، ھازىر بولدى.

اِحْتَفَرَ الْمَكَانَ: چۈشتى، تۇردى.

اُحْتُفِرَ الْمَرِيْضُ: كېسەل سەكراتقا چۈشتى، كېسەل ئۆلۈش ھالىتىدە تۇردى.

اِحْتَفَنَ يَحْتَفِنُ اِحْتِفَانًا: ئېرىشتى، ئىگە بولدى، قوينىغا ئالدى.

«اِحْتَفَنَ نَصِيْبَهُ مِنْ هَذِهِ الْحَيَاةِ»: بۇ ھاياتتىن ئۆز نېسىۋىگە ئىگە بولدى، ئارزۇسىغا يەتتى.

«كَانَتْ دَعْوَتُهُ تَحْتَفِنُ مُخْتَلِفَ الْقَبَائِلِ لِأَنَّهَا قَامَتْ تَحْتَ شِعَارِ التَّوْحِيْدِ»: ئۇنىڭ چاقىرىقى ئوخشىمىغان قەبىلىلەرنى ئۆز قوينىغا ئالدى، چۈنكى، ئۇنىڭ چاقىرىقى تەۋھىد شوئارى ئاستىدا ئېلىپ بېرىلغانىدى.

اِحْتَطَبَ يَحْتَطِبُ اِحْتِطَابًا: ئوتۇن يىغدى، ئوتۇن تەردى.

اِحْتَطَّ يَحْتَطُّ اِحْتِطَاطًا: قويۇۋەتتى؛ چۈشۈردى، تۆۋەنلەتتى.

اِحْتَظَرَ يَحْتَظِرُ اِحْتِظَارًا: (كالا، قويلارغا) قوتان ياسىدى.

اِحْتِفَاءٌ: قارشى ئالماق، قىزغىن كۈتۈۋالماق.

اِحْتِفَالٌ ج اِحْتِفَالَاتٌ: مۇراسىم، يىغىن، تەبرىك كۈنى، يىغىلىش؛ قاتار، رەت، سەپ.

اِحْتِفَالٌ تَذْكَارِيٌّ: خاتىرىلەش يىغىنى.

«أُقِيْمَ الْإِحْتِفَالُ وَسَطَ جَوٍّ مِنَ الْحَمَاسَةِ الْحَارَّةِ»: تەبرىكلەش يىغىنى قىزغىن كەيپىيات ئىچىدە ئېچىلدى.

قَاعَةُ الْإِحْتِفَالَاتِ: يىغىن زالى، مۇراسىم زالى.

اِحْتِفَالًا: خاتىرىلەش يۈزىسىدىن، تەبرىكلەش ئۈچۈن.

اِحْتَفَدَ يَحْتَفِدُ اِحْتِفَادًا: خىزمىتىنى قىلدى، يارەملەشتى، ھەمكارلاشتى.

اِحْتَفَرَ يَحْتَفِرُ اِحْتِفَارًا: كولىدى، قازدى.

اِحْتَفَرَ عَلَى الْخَشَبِ: ياغاچقا ئويدى.

اِحْتَفَرَ الْكِتَابَةَ: خەت ئويدى.

«اَلرَّأْيُ أَنْ يَحْتَفِرَ كُلٌّ مِنْكُمْ حُفْرَتَهُ»: دېمەك، ھەر ئادەم ئۆزىگە ئۆزى ئورا كولايدۇ.

اِحْتَفَزَ يَحْتَفِزُ اِحْتِفَازًا: تۇگۈلدى، يىغىلىۋالدى؛ تەييارلاندى.

اِحْتَفَظَ يَحْتَفِظُ اِحْتِفَاظًا بِرَأْيِهِ: ئۆز پىكرىنى ساقلاپ قالدى.

اِحْتَفَظَ بِسِرِّهِ: سىر ساقلىدى.

«اِحْتَفَظَ فِي غُرْبَتِهِ بِحَفْنَةٍ مِنْ تُرَابِ بَلَدِهِ»: ئۇ غۇربەتچىلىكتە يۈرتىنىڭ بىر ئۈچۈم توپىسىنى ساقلاپ قالدى.

«اِحْتَفَظْتُ بِالرِّسَالَةِ مُنْذُ تَسَلَّمْتُهَا حَتَّى الْيَوْمَ»: خەتنى مەن تاپشۇرۇپ ئالغان كۈندىن تارتىپ بۈگۈنگىچە ساقلاپ كېلىۋاتىمەن.

اِحْتَفَظَ بِرَأْيِهِ: پىكرىنى ساقلاپ قالدى.

اِحْتَفَظَ بِمَنْصِبِهِ: مەنسىپىنى ساقلاپ قالدى.

اِحْتَقَّ يَحْتَقُّ اِحْتِفَافًا النَّبْتَ: ئۆسۈملۈكنى ئورىدى، يۇلدى.

اِحْتَقَّ الْقَوْمُ بِهِ: قورشىۋالدى.

اِحْتَقَّ الشَّيْءَ: سويدى.

اِحْتَفَلَ يَحْتَفِلُ اِحْتِفَالاً: يىغىلدى، توپلاندى.

اِحْتَفَلَ بِالرَّجُلِ: قارشى ئالدى، كۈتۈۋالدى.

«اِحْتَفَلَ بِعِيْدِ مِيْلاَدِهِ»: ئۇ تۇغۇلغان كۈنىنى ئۆتكۈزدى.

«اِحْتَفَلَ بِالْعِيْدِ الْوَطَنِيِّ»: دۆلەت بايرىمىنى تەبرىكلىدى.

«اِحْتَفَلَ الطُّلاَّبُ فِي قَاعَةِ الْجَامِعَةِ بِمُنَاسَبَةِ الْعِيْدِ الْوَطَنِيِّ»: دۆلەت بايرىمى مۇناسىۋىتى بىلەن ئوقۇغۇچىلار ئۇنىۋېرسىتېت زالىغا يىغىلدى.

اِحْتَفَلَ بِالأَمْرِ: كۆڭۈل بۆلدى، دىققەت قىلدى.

اِحْتَفَلَهُ الْقَوْمُ: يىغىلدى، توپلاندى.

«لاَ تَحْتَفِلْ بِمَنْ يَبْخَلُ بِمَالِهِ»: پىخسىقنى ھۆرمەتلىمە.

اِحْتَفَنَ يَحْتَفِنُ اِحْتِفَانًا الشَّجَرَةَ: دەرەخنى قومۇرىۋەتتى، دەرەخنى يۇلدى.

اِحْتَفَى يَحْتَفِي اِحْتِفَاءً الشَّخْصُ: يالاڭ ئاياغ ماڭدى؛ تەبرىكلىدى.

«اِحْتَفَى الْمُوَاطِنُونَ بِالأُدَبَاءِ اِحْتِفَاءً بَالِغًا»: پۇقرالار ئەدىبلەرنى قىزغىن تەبرىكلىدى.

اِحْتِقَارٌ: مەنسىتمەسلىك، كەمسىتمەك، ھاقارەتلىمەك، پەس كۆرمەك، كۆزگە ئىلماسلىق.

اِحْتِقَانٌ: قان چۈشمەك.

اِحْتِقَانٌ دِمَاغِيٌّ: مېڭىگە قان چۈشمەك.

اِحْتَقَبَ يَحْتَقِبُ اِحْتِقَابًا الشَّيْءَ: يىغدى، توپلىدى.

«اِحْتَقَبَ زَيْدًا عَلَى نَاقَتِهِ»: زەيدنى تۆگىسىگە مىنگۈزۈۋالدى.

اِحْتَقَبَ الإِثْمَ: گۇناھ قىلدى، گۇناھ ئۆتكۈزدى.

اِحْتَقَبَ خَيْرًا أَوْ شَرًّا: ياخشىلىق ياكى يامانلىق قىلدى.

اِحْتَقَدَ يَحْتَقِدُ اِحْتِقَادًا: ئاداۋەت ساقلىدى؛ ئۆچ كۆردى.

اِحْتَقَرَ يَحْتَقِرُ اِحْتِقَارًا: كەمسىتتى، ھاقارەتلىدى، كۆزگە ئىلمىدى، خورلىدى.

اِحْتَقَنَ يَحْتَقِنُ اِحْتِقَانًا: ئوكۇل ئۇرۇلدى.

اِحْتَقَنَ الْبَوْلُ: سۈيدۈك توسۇلۇپ قالدى.

اِحْتَقَنَ وَجْهُهُ: يۈزى قىزىرىپ كەتتى.

اِحْتَقَنَ الدَّمُ: قان چۈشتى، قان تۆكۈلدى.

اِحْتَكَأَ يَحْتَكِئُ اِحْتِكَاءً: چىڭىتتى، پۈختىلىدى، مەھكۇم قىلدى.

اِحْتِكَارٌ: مونوپول قىلماق، بېسىمدارلىق قىلماق.

اِحْتِكَارُ التِّجَارَةِ الْخَارِجِيَّةِ: تاشقى سودىنى مونوپول قىلۋېلىش.

اِحْتِكَارٌ نَوَوِيٌّ: يادرو مونوپولىيىسى.

اِحْتِكَارِيٌّ: تاماخور، ئاچكۆز؛ بېسىمدار، مونوپول قىلۋالغۇچى. بېسىمدارلىققا ئائىت، مونوپولىققا ئائىت؛ مونوپول تەشكىلات، مونوپول كاپىتالىست، مونوپول قىلغۇچى.

اِحْتِكَاكٌ: سۈركىمەك، سۈركەلمەك.

قُوَّةُ الاِحْتِكَاكِ: سۈركىلىش كۈچى.

قَوَانِيْنُ الاِحْتِكَاكِ: سۈركىلىش قانۇنىيىتى.

«اَلاِحْتِكَاكُ يُوْلِدُ الْحَرَارَةَ»: سۈركىلىش ئىسسىقلىق پەيدا قىلىدۇ.

«اَلتَّغْيِيْرُ الَّذِي حَدَثَ فِي الشَّرْقِ إِنَّمَا حَدَثَ لِلْمُثَقِّفِيْنَ لِكَثْرَةِ اِحْتِكَاكِهِمْ بِالأَجَانِبِ»: شەرقتە يۈز بەرگەن ئۆزگىرىش زىيالىيلارنىڭ چەت ئەللىكلەر بىلەن كۆپ مۇئامىلە قىلىشى

قانلىقى سەۋەبىدىن يۇز بەرگەن.

اِحْتَكَرَ يَحْتَكِرُ اِحْتِكَارًا: مونوپول قىلدى، يالغۇز ئىگىلىۋالدى.

اِحْتَكَرَ الثَّوَابَ: مېنىڭ زاست دەپ تۇرىۋالدى، ئۆزىنىڭلا گېپىنى يورغىلاتتى.

«تُحَاوِلُ بَعْضُ الدُّوَلِ الْكُبْرَى أَنْ تَحْتَكِرَ بَيْعَ السِّلاَحِ فِي الْعَالَمِ الثَّالِثِ»: بەزى چوڭ دۆلەتلەر ئۈچىنچى دۇنيا ئەللىرىگە قورال - ياراغ سېتىشنى مونوپول قىلىشقا ئۇرۇنماقتا.

اِحْتَكَّ يَحْتَكُّ اِحْتِكَاكًا الْجِلْدُ: تېرە قىچىشتى.

اِحْتَكَّ بِالْقَوْمِ: ئالاقىلەشتى.

اِحْتَكَمَ يَحْتَكِمُ اِحْتِكَامًا: يالغۇز ئىگىلىۋالدى، مونوپول قىلىۋالدى.

«يَحْتَكِمُ النَّاسُ إِلَى مُحَكِّمِيْنَ يَحْكُمُوْنَ بَيْنَهُمْ»: كىشىلەر تەجرىبىلىك كىشىلەرگە ئەرز سۇنۇپ باردى، ئۇلار ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم قىلدى.

اِحْتَكَمَ فِيْهِمْ: زالىملىق قىلدى، مۇستەبىتلىك قىلدى.

اِحْتَكَمَ فِي السُّوْقِ: بازارنى ئىگىلىۋالدى.

اِحْتِلاَلٌ: ئىشغال قىلماق، بېسىۋالماق، ئىگىلىۋالماق.

جَيْشُ الْاِحْتِلاَلِ: ئىشغالىيەتچى قوشۇن.

اِحْتِلاَلِيٌّ: ئىشغالىيەتكە مەنسۇپ.

اِحْتَلَبَ يَحْتَلِبُ اِحْتِلاَبًا: ساغدى.

اِحْتَلَّ يَحْتَلُّ اِحْتِلاَلاً الْمَكَانَ: ئىگىلىۋالدى، ئىشغال قىلىۋالدى.

«لاَسَلاَمَ فِي الْمِنْطَقَةِ قَبْلَ أَنْ تَنْسَحِبَ إِسْرَائِيلُ مِنَ الْأَرَاضِي الَّتِي اِحْتَلَّتْهَا»: ئىسرائىلىيە بېسىۋالغان يەرلەردىن چېكىنىپ چىقىپ كېتىشتىن بۇرۇن بۇ رايوندا تىنچلىق بولمايدۇ.

اِحْتَلَمَ يَحْتَلِمُ اِحْتِلاَمًا: بالاغەتكە يەتتى، ئېھتىلام بولدى.

اِحْتِمَالٌ: مۇمكىنچىلىك، ئىمكانىيەت، ئېھتىمال.

بَعِيْدُ الْاِحْتِمَالِ: ئېھتىمالدىن يىراق، مۇمكىن بولمايدىغان.

اِحْتِمَالٌ. اِحْتِمَالِيٌّ: ئېھتىمالغا ئائىت، مۇمكىنچىلىككە ئائىت.

أَحْتَمُ: قارا.

اِحْتَمَلَ يَحْتَمِلُ اِحْتِمَالاً: مۇمكىن بولدى، دۇرۇس بولدى.

اِحْتَمَلَ الْأَمْرُ: بەرداشلىق بەردى.

اِحْتَمَلَ الضَّنِيْعَةَ: ھەممىتىگە رەھمەت ئېيتتى.

«اِحْتَمَلَ مَاكَانَ مِنْهُ امَاصَدَرَعَنْهُ»: كۆز يۇمدى؛ كەچۈرساقلىق قىلدى.

اِحْتَمَى يَحْتَمِي اِحْتِمَاءً بِهِ: سېغىندى؛ ئىلتىجا قىلدى.

اِحْتَمَى فِي الْحَرْبِ: ئۇرۇشتا ئۆزىنى قوغدىدى.

اِحْتَمَى الْمَرِيضُ: كېسەل پەرھىز تۇتتى.

اِحْتَمَى مِنْهُ: ساقلاندى.

اِحْتَنَكَ يَحْتَنِكُ اِحْتِنَاكًا فُلاَنًا: قولغا كەلتۈرۈپ رام قىلىۋالدى.

اِحْتَوَشَ يَحْتَوِشُ اِحْتِوَاشًا: قورشىۋالدى.

اِحْتَوَضَ يَحْتَوِضُ إِحْتِوَاضًا الْمَاءَ: سۇ يىغدى.

اِحْتَوَضَى الْأَرْضَ: يەرنى تاختىلاشتۇردى.

اِحْتَوَى يَحْتَوِي اِحْتِوَاءً الشَّيْءَ: ئۆز ئىچىگە ئالدى، ئىچىگە سىغدۇردى.

اِحْتِيَاجٌ ج اِحْتِيَاجَاتٌ: ھاجەت، لازىملىق نەرسە، ئېھتىياج.

فَائِضٌ عَنِ الْاِحْتِيَاجِ: ئېھتىياجدىن ئوشۇق، ئارتۇقچە، ھاجەتسىز.

اِحتِيَاطٌ ج اِحْتِيَاطَاتٌ: دىققەت قىلماق؛ ئېھتىياتلىق قىلماق، پەخەس بولماق، ھەزەر ئەيلىمەك.

دُونَ اِحْتِيَاطٍ: بوشاشماي، قىلچە يوشۇرماي، ئېھتىياتسىزلىق.

عَلَى سَبِيلِ الْاِحْتِيَاطِ: ئېھتىيات ئۈچۈن.

اَلْاِحْتِيَاطُ الرَّسْمِيُّ مِنَ الذَّهَبِ: ھۆكۈمەتنىڭ ئالتۇن زاپىسى.

ضَابِطُ اِحْتِيَاطٍ: زاپاس ئوفىتسېر؛ زاپاس ئەسكەر.

جُنْدِيُّ اِحتِيَاطٍ: زاپاس قوشۇن.

اِحْتِيَاطُ الْبَنْكِ: بانكىنىڭ ئېھتىيات فوندى.

إِحْتِيَاطِيٌّ: ئېھتىياتقا ئائىت.

اِحْتِيَاطِيُّ النِّفْطِ أَوِالزِّيْتِ الْخَامِ: زاپاس نېفىت.

تَدَابِيرُ أَوْ اِجْرَاءَاتٌ اِحْتِيَاطِيَّةٌ: ئېھتىياتلىق تەدبىرلەر.

حُبُوبٌ اِحْتِيَاطِيَّةٌ: زاپاس ئاشلىق.

اِحْتِيَالٌ: ھىيلە ئىشلەتمەك، ئالدامچىلىق قىلماق.

أَحَثَّ يُحِثُّ إِحْثَاثًا عَلَى: ھەربىكەتلەندۈردى، سەپەرۋەر قىلدى، رىغبەتلەندۈردى، قىزىقتۇردى، ئىلھاملاندۇردى، قوزغىدى، قۇتراتتى.

إِحْجَامٌ: چېكىنىش، داجىش، ئارقىغا يېنىش؛ تىزگىنلىنىش.

أَحَجَّ يُحِجُّ اِحْجَاجًا: ھەج قىلدۇردى، ھەج قىلىشقا ئەۋەتتى.

أَحْجَرَهُ يُحْجِرُ اِحْجَارًا: يوشۇردى، سەترى قىلدى، ياپتى.

أَحْجَمَ يُحْجِمُ إِحْجَامًا عَنِ الشَّيْءِ: چەكلەندى، تىزگىنلەندى؛ چېكىندى.

أَحْجَمَ عَنِ الْأَمْرِ: ژاز كەچتى، رەت قىلدى، ياندى.

«أَحْجَمَ الْجُنْدُ عَنِ الْقِتَالِ»: قوشۇن ئۇرۇشتىن چېكىندى.

أَحْجَمَتِ النَّارُ: ئوت گۈرۈلدەپ كۆيدى، ئوت ئۇلغىيىپ كۆيدى.

أَحْجَنُ م حَجْنَاءُ ج حُجْنٌ: ئەگرى.

أَحْجَى يُحْجِي اِحْجَاءً: تېگىشلىك، ئەڭ لايىق، ئەڭ ھەقلىق.

أُحْجِيَّةٌ ج أَحَاجِي: تېپىشماق، مۇئەممالا، تېپىشماق.

إِنَّهُ بَارِعٌ فِي حَلِّ الأَحَاجِيِّ: ئۇ، مۇئەممالا (تېپىشماق) تېپىشقا ئۇستا.

أَحَّ يَؤُحُّ أَحًّا: يۆتەلدى.

أَحَدَ يُؤَجِّدُ تَأْجِيدًا الشَّيْءَ: تاق قىلدى، بىرلىككە كەلتۈردى.

أَحَدٌ م اِحْدَى: بىر، يەككە ـ يېگانە، يالغۇز، تەنھا.

اَلْأَحَدُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، يەككە ـ يېگانە ئاللاھ دېگەن مەنىدە.

يَوْمُ الْأَحَدِ: يەكشەنبە.

«قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ» ‹قرآن›: (ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، ئۇ ئاللاھ بىردۇر.

أَحَدٌمَا: ھېچ ئادەم، ھەرقانداق ئادەم.

«حَدَّثَ عَنْهُ أَحَدُ تَلَامِذَتِهِ»: شاگىرتلىرىنىڭ بىرى ئۇ توغرىلىق سۆزلەپ بەردى.

اَحَدَ عَشَرَ م اِحْدَى عَشَرَةَ: ئون بىر.

لَمْ أَرَ أَحَدًا: مەن ھېچكىمنى كۆرمىدىم.

«هَلْ فِي الدَّارِ أَحَدٌ»: قورۇدا بىرەرسى بارمۇ؟

«سَيَصِلُ يَوْمَ الْأَحَدِ»: ئۇ يەكشەنبە كۈنى يېتىپ كېلىدۇ.

«لَايَعْمَلُ الْأُورْبِّيُّونَ أَيَّامَ الْأَحَادِ»: ياۋروپالىقلار يەكشەنبە كۈنلىرى ئىشلىمەيدۇ.

أَحَدُ النَّاسِ: مەلۇم بىر ئادەم، بىر ئادەم.

«قَالَ أَحَدُهُمْ»: ئۇلارنىڭ بىرى ئېيتتى.

«حَضَرَتْ إِحْدَى الطَّالِبَاتِ»: قىز ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىرى ھازىر بولدى.

أُحُد: ئوھود تېغى. (مەدىنىگە تۆت كىلومېتىر كېلىدىغان مەدىنىنىڭ شىمال تەرىپىدىكى بىر تاغنىڭ ئىسمى .)

أَحْدَبَ يُحْدِبُ إِحْدَابًا: دوك قىلىپ قويدى.

أَحْدَبُ م حَدْبَاءُ ج حُدْبٌ: بىلەكتىكى بىر تومۇر؛ دوك، دوڭغاق؛ ئەگمە قىلىچ؛ ئەگمە پىچاق.

أَحْدَثَ يُحْدِثُ إِحْدَاثًا: ئىجاد قىلدى، پەيدا قىلدى، بەرپا قىلدى، كەشىپ قىلدى، ياراتتى، ياسىدى.

«لاَ تَدْرِي لَعَلَّ اللّٰهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا» ‹قرآن›: سەن بىلمەيسەنكى، ئاللاھ شۇنىڭدىن كېيىن (يەنى تالاقتىن كېيىن) بىرەر ئىشنى مەيدانغا كەلتۈرۈشى مۇمكىن.

«أَحْدَثَ الْإِنْفِجَارُ كَارِثَةً»: پارتلاش كىرىزىس پەيدا قىلدى.

أَحْدَثَ الرَّجُلُ: تاھارەتنى بۇزۇلدىغان ئىش سادىر بولدى.

أَحْدَثَ تَأْثِيرًا كَذَا: تەسىر كۆرسەتتى.

«أَحْدَثَ طُرُقًا جَدِيدَةً فِي التَّدْرِيسِ»: ئوقۇ - ئوقۇتۇشتا يېڭى ئۇسۇللارنى ئىجاد قىلدى.

أُحْدُوثَةٌ ج أَحَادِيثُ: گەپ - سۆز، سۆز - چۆچەك، سۆھبەت تېمىسى؛ ساپاق، تۇتقا (گەپنىڭ).

صَارَ أُحْدُوثَةً: چۆچەككە ئايلاندى.

أَحْدَجَ يُحْدِجُ إِحْدَاجًا الْبَعِيرَ: تۆگىگە كاجۇ ئارتتى، تۆگىگە توقۇم توقىدى.

أَحَدَّ يُحِدُّ إِحْدَادًا السِّكِّينَ: پىچاقنى بىلىدى.

أَحَدَّتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ھازا تۇتتى، قارىلىق تۇتتى.

أَحَدَّ السَّيْفَ: قىلىچنى بىلىدى، ئىتتىكلەتتى.

أَحَدَّ إِلَيْهِ النَّظَرَ: تىكىلىپ قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى، دىققەت بىلەن قارىدى.

أَحْدَرَ يُحْدِرُ إِحْدَارًا الْقِرَاءَةَ: تېز ئوقۇدى.

أَحْدَقَ يُحْدِقُ إِحْدَاقًا بِهِ: قورشىۋالدى، ئورىۋالدى.

أَحْدَقَتْ بِنَا الشَّدَائِدُ: بىزنى قىيىنچىلىقلار ئورىۋالدى.

اِحْدَوْدَبَ يَحْدَوْدِبُ اِحْدِيدَابًا: دوك بولۇپ قالدى.

أُحْدُورٌ: يانتۇ ئېتىز، يانتۇلۇق.

اِحْدَوْدَقَ يَحْدَوْدِقُ اِحْدِيدَاقًا: قورشىۋالدى، ئورىۋالدى.

أُحْدُوَّةٌ. أُحْدِيَّةٌ: تۆگە ھەيدىگەندە ئېيتىلىدىغان ناخشا، پادىچى ناخشىسى.

أَحَدِيٌّ: يەكشەنبىلىك.

أَحَدِيَّةٌ: بىردەكلىك، ئوخشاشلىق.

أَحْذَى يُحْذِي إِحْذَاءً ـــ هُ: غەنىيمەتتىن بىر قىسمىنى بەردى؛ نەيزە سانجىدى.

أَحْزَارِيٌّ: لىببرالىزمچى، لىببرالىزم.

إِحْرَاقٌ: كۆيدۈرمەك.

إِحْرَامٌ: ئېھرام باغلىماق (ھەج قىلغۇچىلار ھەج ۋاقتىدا ئادا قىلىدىغان بەلگىلىمىلەرنىڭ بىرى).

مَلاَبِسُ الإِحْرَامِ: ئېھرام كىيىمى، ئېھراملىق.

أَحْرَثَ يُحْرِثُ إِحْرَاثًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى چارچىتىۋەتتى.

أَحْرَجَ يُحْرِجُ إِحْرَاجًا: مەجبۇرلىدى، زورلىدى، قىستىدى؛ گۇناھقا گىرىپتار بولدى.

«وأَحْرَجَ عَلَيْهِ الأَمْرَ»: مەنئى قىلدى.

«أَحْرَجَنِي بِإِفْشَاءِ مَا اتَّفَقْنَا عَلَى كِتْمَانِهِ»: يوشۇرۇشقا كېلىشكەن ئىشنى مېنى ئاشكارىلاشقا قىستىدى.

أَحْرَجَ مَرْكَزَهُ: قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى.

أَحْرَجَ فِي يَمِينِهِ: قەسەمنى بۇزدى.

أَحْرَدَ يُحْرِدُ إِحْرَادًا: ئۇنى يالغۇز قويدى.

أَحْرَدَ فِي الْمَشْيِ: تېز ماڭدى.

أَحْرَدُ: بېخىل.

رَجُلٌ أَحْرَدُ: پىخسىق ئادەم.

عَلَى أَحَرَّ مِنَ الْجَمْرِ: ئۇزۇن كۈتۈپ ئازابلىنىش، كۆپ ئىنتىزار بولۇپ ئازابلىنىش.

«كَانَتْ تَنْتَظِرُ عَلَى أَحَرَّ مِن الْجَمْرِ عَوْدَةَ ابْنِهَا مِنَ الْبَعْثَةِ»: ئوغلىنىڭ قايتىپ كېلىشىنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتەتتى.

أَحَرَّيُحِرُّإِحْرَارًاالنَّهَارُ: كۈن ئىسسىدى، قىزىدى.

أَحَرَّ صَدْرَهُ: ئۈسىتىۋەتتى، تەشنا قىلدى.

أَحْرَزَ يُحْرِزُ إِحْرَازًا الشَّيْءَ: ئېرىشتى، ئىگە بولدى.

أَحْرَزَ الْمَكَانُ الرَّجُلَ: پاناھ بولدى، پاناگاھ بولدى.

أَحْرَزَ شُهْرَةً: شۆھرەت قازاندى.

أَحْرَزَ فَوْزًا: يېڭىپ چىقتى، غەلىبىگە ئېرىشتى.

أَحْرَزَ نَجَاحًا: مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

أَحْرَزَ قَصَبَ السَّبْقِ: چېمپىيون بولدى، باشقىلارنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى.

أَحْرَسُ: قەدىمىي.

أَحْرَشُ م حَرْشَاءُ ج حُرْشٌ: قوپاللىق، يىرىكلىك.

أَحْرَقَ يُحْرِقُ إِحْرَاقًا: كۆيدۈردى، ئوت قويدى.

أَحْرَقَهُ بِالْمِبْرَدِ: ئىكەكلىدى.

«لاَ يَسْتَطِيعُ الْمَرْأُ أَنْ يُحْرِقَ مِثْلَ هَذِهِ الْكَمِيَّةِ

الْكَبِيْرَةِ مِنَ الْفَحْمِ فِي شِتَاءٍ وَاحِدٍ»: كىشى مۇنچىۋالا نۇرغۇن كۆمۈرنى بىر قىش ئىچىدە قالاپ بولالمايدۇ.

أَحْرَقَهُ بِالْحَرَارَةِ: كۆيدۈردى.

أَحْرَقَ أَمَامَهُ بُخُورَ الْمَدِيْحِ: كۆككە كۆتۈردى (خۇشامەتچىلىك قىلدى).

«مِنَ الْمُؤَسِّفِ أَنْ تُحْرَقَ هَذِهِ الْأَخْشَابُ وَهِيَ لَاتَزَالُ صَالِحَةً لِلْإِسْتِعْمَالِ»: ھېلىمۇ ئىشلىتىشكە بولىدىغان ياغاچلارنى قالاش ئەپسۇسلىنارلىق ئىش.

أَحْرَمَ يُحْرِمُ إِحْرَامًا: ئېھرام باغلىدى، ھەرەمگە كىردى.

أَحْرَمَ بِالْحَجِّ أَوِالْعُمْرَةِ: ھەجگە ياكى ئۆمرىگە ئېھرام باغلىدى.

أَحْرَمَ بِالصَّلَاةِ: نامازغا كىردى.

اِحْرَنْجَمَ يَحْرَنْجِمُ إِحْرِنْجَامًا الْقَوْمُ: يىغىلدى، توپلاندى، جەم بولدى.

اِحْرَنْجَمَ عَنِ الْأَمْرِ: ئىرادە باغلاپ نىيىتىدىن ياندى.

أَحْرَى يُحْرِي إِحْرَاءً الشَّيْءَ: ئازايتتى، كېمەيتتى.

أَحْرَى الشَّيْءَ: كېمەيتىۋەتتى.

مَاأَحْرَى بِهِ: تازا لايىق كەلدى.

اَلْأَحْرَى: ئەڭ لايىق.

«مِنَ الْأَحْرَى أَنْ نَذْهَبَ إِلَى الْإِجْتِمَاعِ مُبَاشَرَةً»: ئەڭ ياخشىسى بىز ئۇدۇللا يىغىنغا بارايلى.

أَحْزَمَ يُحْزِقُ إِحْزَامًا الْفَرَسَ: ئاتنىڭ تۆشىنى چىڭىتتى.

أَحْزَمُ ج مَحَازِمُ: پەرتۇق؛ بەلباغ؛ بەل قىسمى.

أَحْزَمُ: ئەڭ ئاقىلانە، ئەڭ ئېھتىياتچان.

أَحْزَنَ يُحْزِنُ إِحْزَانًا: غەمكىن قىلدى، خاپا قىلدى، قايغۇغا سالدى.

أَحْزَنَ عَلَيْهِ: ماتەم تۇتتى، تەزىيە بىلدۈردى.

إِحْسَاسٌ ج إِحْسَاسَاتٌ و أَحَاسِيسُ: سېزىم، ھېس - تۇيغۇ.

«اَلْأَدَبُ يُعَبِّرُ عَنْ أَحَاسِيسِ الشَّعْبِ وَ اتِّجَاهَاتِهِ»: ئەدەبىيات خەلقنىڭ ھېس - تۇيغۇلىرىنى ۋە ئىنتىلىشىنى ئىپادىلەيدۇ.

عَدِيْمُ الْإِحْسَاسِ: بىخودلۇق، بىپەرۋالىق، سەزگۈنى يوقاتماق.

إِحْسَاسٌ دَاخِلِيٌّ: ئىچكى سېزىم.

إِحْسَاسٌ مُشْتَرَكٌ: ئورتاق تۇيغۇ، ئورتاق ھېسسىيات.

قِلَّةُ الْإِحْسَاسِ: سەزمەسلىك، سەزگۈ - تۇيغۇنىڭ ناچارلىشىشى.

إِحْسَانٌ ج إِحْسَانَاتٌ: ياخشىلىق، ئېھسان، مەرھەمەت، ياخشى ئىش.

صَاحِبُ الْإِحْسَانِ: خەير - ساخاۋەتلىك ئادەم، ياخشىلىق قىلغۇچى ئادەم.

جَمْعِيَّةُ الْإِحْسَانِ: خەيرىيەت ئۇيۇشمىسى.

أَحْسَبَ يُحْسِبُ إِحْسَابًا الشَّيْءَ: كۆپ قىلدى، يېتەرلىك بولدى.

أَحْسَبُ: چېچى ۋە تېرىسى ئاق ئادەم، ئاق كېسەل ئادەم، چېچى ۋە تېرىسى تۇغما ئاق ئادەم.

أَحَسَّ يُحِسُّ إِحْسَاسًا: ھېس قىلدى، سەزدى، بىلدى.

«فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَى مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللّٰهِ» ‹قرآن›: ئەيسا ئۇلارنى (يەنى يەھۇدىلار) دىن كۆفرىنى (كۆفرىدا چىڭ تۇرۇۋ، ئۆزىنى ئۆلتۈرۈش نىيىتىگە كەلگەنلىكىنى) سەزگەن چاغدا: «ئاللاھ ئۈچۈن (ئاللاھقا دەۋەت قىلىش يولىدا) ماڭا كىملەر يارىدەم بېرىدۇ؟» دېدى.

«فَلَمَّا أَحَسُّوا بَأْسَنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار بىزنىڭ ئازابىمىزنىڭ (كەلگەنلىكىنى) ھېس قىلغان چاغدا ئۇشتۇمتۇت قاچىدۇ.

«أَحَسَّ بِقِيْمَةِ الدِّرَاسَةِ بَعْدَ ضَيَاعِ الْفُرْصَةِ»: پۇرسەتنى كەتكۈزۈپ قويغاندىن كېيىن ئوقۇشنىڭ قىممەتلىكىنى ھېس قىلدى.

«أَحْسَسْتُ بِالْأَلَمِ يَسْرِي فِي بَطْنِي»: قورسىقىمنىڭ ئاغرىغانلىقىنى ھېس قىلدىم.

أَحْسَنَ يُحْسِنُ إِحْسَانًا: ياخشىلىق قىلدى، ياخشى ئىش قىلدى.

أَحْسَنَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلدى، يارىدەم بەردى، سىلە - رەھىم قىلدى.

أَحْسَنَ الْفَهْمَ: ئوبدان چوشەندى.

«أَحْسَنَ اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ»: ئەرەب تىلىنى پۈختا ئىگىلىدى.

أَحْسَنَ الِاخْتِبَارَ: ئوبدان تاللىدى.

«وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللّٰهُ إِلَيْكَ» ‹قرآن›: ئاللاھ ساڭا ياخشىلىق قىلغاندەك، سەن (ئاللاھنىڭ بەندىلىرىگىمۇ) ياخشىلىق قىلغىن.

«إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ» ‹قرآن›: ئەگەر ياخشىلىق قىلساڭلار، ياخشىلىقىڭلار ئۆزۈڭلار ئۈچۈندۇر.

أَحْسَنَ الظَّنَّ بِهِ: ئىشەندى.

أَحْسَنَ مُعَامَلَتَهُ: ياخشى مۇئامىلە قىلدى، ئوبدان مۇئامىلىدە بولدى.

«إِذَا أَحْسَنْتَ الْقَوْلَ فَأَحْسِنِ الْفِعْلَ»: سۆزۈڭ چىرايلىق بولغاندىن كېيىن، ئىشىڭمۇ چىرايلىق بولسۇن.

أَحْسَنْتَ: بەك ياخشى، بەللى، ئاپىرىن.

أَحْسَنُ ج أَحَاسِنُ م حُسْنَى: ئەڭ ياخشى، ئەڭ گۈزەل.

«وَإِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا» ‹قرآن›: سىلەرگە بىر كىشى سالام بەرسە، ئۇنىڭغا تېخىمۇ ياخشى سالام بىلەن جاۋاب قايتۇرۇڭلار (يەنى بىر كىشى ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم دەپ سالام بەرسە، ئۇنىڭغا ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ۋە رەھمەتۇللاھى ۋە بەرەكاتۇھۇ دەڭلار).

أَحَاسِنُ الْقَوْمِ: قەۋمنىڭ ياخشىلىرى.

«لَمْ تُحْضَرِ الْمَوَادُّ بَعْدُ لِذَا فَمِنَ الْأَحْسَنِ أَنْ يُبْدَأَ الْعَمَلُ بَعْدَ أَيَّامٍ»: ماتېرىياللار تېخى تولۇق ئەمەس، شۇڭلاشقا ئىش بىرقانچە كۈندىن كېيىن باشلانسا ياخشى بولىدۇ.

«يُؤَدِّي كُلُّ فَرْدٍ وَاجِبَهُ عَلَى أَحْسَنِ وَجْهٍ»: ھەر ئادەم ۋەزىپىسىنى ناھايىتى ئوبدان ئادا قىلماقتا.

بِأَحْسَنِ قَصْدٍ أَوْ نِيَّةٍ: ياخشى نىيەت بىلەن.

«أَفْضَلُ الْمُؤْمِنِيْنَ أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا» ‹حديث›: گۈزەل ئەخلاقلىق مۆمىن مۆمىنلەرنىڭ ئەڭ ئارتۇقىدۇر.

أَحْشَبَ يُحْشِبُ إِحْشَابًا ــ هُ: غەزەپلەندۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

أَحْشَدَ يُحْشِدُ إِحْشَادًا الْقَوْمُ: يىغىلدى، توپلاندى، جەم بولدى.

أَحْشَمَ يُحْشِمُ إِحْشَامًا: خىجىل قىلدى، ئۇيالدۇردى؛ غەزەپىنى كەلتۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

إِحْصَاءٌ: سانماق، ھېسابلىماق، مەلۇم قىلماق؛ ستاتىستىكا قىلماق.

إِحْصَاءُ النُّفُوسِ: نوپۇس تەكشۈرمەك.

عِلْمُ الْإِحْصَاءِ: ستاتىستىكا ئىلمى.

إِحْصَائِيٌّ: ستاتىستىكىغا خاس.

إِحْصَائِيَّةٌ ج إِحْصَائِيَّاتٌ: ستاتىستىكا سان.

إِحْصَانٌ: ئۆيلەنمەك، ئېپەتلىك بولماق.

أَحْصَدَ يُحْصِدُ إِحْصَادًا الزَّرْعُ: زىرائەت پىشتى، يىغىم ۋاقتى يېقىنلاشتى، ھوسۇل يىغىش ۋاقتى يېقىنلاشتى، ئوما يېقىنلاشتى.

أَحْصَرَ يُحْصِرُ إِحْصَارًا ــ هُ الْمَرَضُ: كېسەل ئۇنى ھالسىزلاندۇردى.

أَحَصَّ يُحِصُّ إِحْصَاصًا: بىر ئۇلۇش بەردى.

أَحَصَّ الشَّيْءَ: بۆلدى.

أَحَصَّهُ: بىر ئۇلۇش بەردى.

أَحْصَقَ يُحْصِقُ إِحْصَاقًا: تېز يۈگۈردى، چاپتى.

أَحْصَقَ الْحَبْلَ: ئارقاننى پۈختا ئەشتى.

أَحْصَقَ الْحَرُّ فُلَانًا: تېرىسىگە ئىسسىقتىز ھۇررەك چىقىپ كەتتى.

أَحْصَنَ يُحْصِنُ إِحْصَانًا الرَّجُلُ: ئۆيلەندى.

أَحْصَنَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال تالاق بولدى، ئەرگە تەگدى.

أَحْصَى يُحْصِي إِحْصَاءَ الشَّيْءَ: سانىدى، ھېسابلىدى، مەلۇم قىلدى، تەكشۈردى، تىزىملىدى، چۈشەندى، تولۇق بىلدى.

أَحْصَى الْكِتَابَ: يادقا ئالدى، ھېپزى قىلدى.

أَحْصَى عَلَيْهِ أَنْفَاسَهُ: ئۇنىڭ ئىش ـ ھەرىكىتىنى نازارەت قىلدى.

أَحْصَى الشَّيْءَ: سانىدى، ئىگىلىدى، ھېسابلىدى، ستاتىستىكا قىلدى، رويخەتكە ئالدى.

«وَإِنْ تَعُدُّوانِعْمَةَ اللّٰهِ لَاتُحْصُوهَا» ‹قرآن›: سىلەر ئاللاھنىڭ نېمەتىنى ساناپ تۈگىتەلمەيسىلەر.

«وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا» ‹قرآن›: ھەر نەرسىنى تولۇق خاتىرىلەپ قويىمىز.

«أَحْصَى الْضَّابِطُ عَدَدَ الْجُنُودِفِي وَحْدَتِهِ»: ئوفىتسىر ئۆز قارمىقىدىكى ئەسكەرلەرنىڭ سانىنى ئالدى.

لَايُحْصَى: ساناقسىز، ساناپ تۈگەتكىلى بولمايدىغان.

«طَلَبَ الْقَاضِي إِحْضَارَ الْمُتَّهَمِ أَمَامَهُ»: باش سوتچى جاۋابكارنى ئالدىغا ئېلىپ كېلىشنى تەلەپ قىلدى.

أَحْضَرَ يُحْضِرُ إِحْضَارًا بِهِ: ئېلىپ كەلدى، ئەكەلدى.

مُذَكِّرَةُ إِحْضَارٍ: چاقىرىقنامە، باغاق.

«أَحْضَرَ بَعْضَ الْمُنْتَجَاتِ الْمَحَلِّيَّةِ مِنْ قَرْيَتِهِ»: ئۆز يېزىسىنىڭ بەزى يەرلىك مەھسۇلاتلىرىنى ئېلىپ كەلدى.

أَحْطَبَ يُحْطِبُ إِحْطَابًا: ئوتۇن يىغدى، ئوتۇن تەردى.

أَحَظَّ يُحِظُّ إِحْظَاظًا: تەلەيلىك بولدى، نېسىۋىلىك بولدى، تەلىيى كەلدى.

أَحْظَى يُحْظِي إِحْظَاءً: ئۇنى ئۆزىگە يېقىنلاشتۇردى؛ ئورنىنى كۆتۈردى.

أَحْظَاهُ بِالشَّيْءِ: مەرھەمەت قىلدى.

أَحْفَظَ يُحْفِظُ إِحْفَاظًا: غەزىپىنى كەلتۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

«أَحَسَّ أَنَّ أُمَّهُ تَأْذِنُ لِإِخْوَتِهِ فِي أَشْيَاءٍ تَحْظُرُهَا عَلَيْهِ وَكَانَ ذَلِكَ يُحْفِظُهُ»: ئۇ ئانىسىنىڭ ئۇنىڭ قېرىنداشلىرىغا ئۇنىڭغا رۇخسەت قىلمايدىغان نەرسىلەرگە رۇخسەت قىلغانلىقىنى ھېس قىلدى، ئۇ ئۇنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرگەندى.

«أَحْفَظَهُ الْكِتَابَ كُلَّهُ فِي عَشَرَةِ أَيَّامٍ»: ئۇ ئۇنىڭغا پۈتۈن كىتابنى 10 كۈندە يادلاتقۇزدى.

أَحْفَظَهُ عَلَى: غەزىپىلەندۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

أُحْفُورٌ ج أَحَافِيرُ: يەر ئاستىدىن قېزىۋېلىنغان قەدىمىي شەيئىلەر، قازما مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى.

أَحْفَى يُحْفِي إِحْفَاءً شَارِبَهُ: بۇرۇتنى ياسىتىپ قىسقارتتى.

أَحْفَى السُّؤَالَ: سوئالنى قىلدى، تېگى - تەكتىنى سوردى.

أَحْفَى بِهِ: زىيادە ھۆرمەتلىدى، چوڭقۇر تىنچلىق سوردى.

أَحْقَدَ يُحْقِدُ إِحْقَادًا ـ هُ: ئۇنى ئۆزىگە دۈشمەن قىلىۋالدى، غەزەپلەندۈردى، ئۆچ قىلدى، ئۆچمەنلىكىنى قوزغىدى.

أَحْقَرَ يُحْقِرُ إِحْقَارًا: كەمسىتتى، ھاقارەتلىدى، كۆزگە ئىلمىدى، خورلىدى.

أَحَقَّ يُحِقُّ إِحْقَاقًا: ھەقنى سۆزلىدى، ھەقنى دېدى، ھەقنى ئېيتتى.

«وَيُحِقُّ اللّٰهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ» ‹قرآن›: ئاللاھ پاكىتلىرى ئارقىلىق ھەقىقەتنى ئىسپاتلايدۇ.

«أَحَقَّ اللّٰهُ الْحَقَّ»: ئاللاھ تائالا ھەقنى ئۆز جايىغا قارار تاپقۇزدى، ئاللاھ ھەقىقەتنى ئىزچىللاشتۇردى.

أَحَقَّ الشَّيْءَ: ھەقنى دەۋا قىلىپ مۇقىملاشتۇردى، ھەقنى دەۋا قىلىپ ئىسپاتلىدى.

أَحَقَّ الْأَمْرَ إِحْقَاقًا: ھەقىقىي ئەھۋالىنى تەكشۈردى، ھەقىقەتنى ئېنىقلىدى.

أَحَقُّ: ئەڭ ھەقلىق، ئەڭ توغرا، ئەڭ لايىق.

«وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللّٰهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ» ‹قرآن›: كىشىلەرنىڭ تەنە قىلىشىدىن قورقىسەن، ئاللاھدىن قورقۇشۇڭ ئەڭ ھەقلىق ئىدى.

إِحْكَامٌ: پۈختىلىماق، مۇستەھكەملىمەك.

بِإِحْكَامٍ: پۈختىلىق بىلەن.

أَحْكَأَ يُحْكِئُ إِحْكَاءً: چىڭىتتى، پۈختىلىدى، مەھكەم قىلدى.

أَحَكَّ يُحِكُّ إِحْكَاكًا الْجِلْدَ: قېچىشتى.

أَحْكَمَ يُحْكِمُ إِحْكَامًا: پۈختا ئىشلىدى، پۈختا قىلدى. كۆچەيتتى، مۇستەھكەملىدى، پۈختىلىدى.

أَحْكَمَ أَقْفَالَ الْبَابِ: دەرۋازىنى پۈختا ئەتتى.

أَحْكَمَ الْعَمَلَ: ئىشنى ياخشى ئىشلىدى، پۈختا ئىشلىدى.

«كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ» (قۇرئان): ئايەتلەرنىڭ تۈزۈلۈشى پۈختا... كىتابتۇر.

أَحْلَسَ يُحْلِسُ إِحْلاَسًا: تاڭدى، مەجبۇرلىدى.

أَحْلَسَتِ السَّمَاءُ: سىم - سىم يامغۇر ياغدى.

أَحْلَسُ م حِلْسَاءُ ج حَلَسٌ: زىغىرىرەك، خورما رەڭ، بېغىررەڭ؛ ئايپاڭ، پاينەك.

أَحَلَّ يُحِلُّ إِحْلاَلاً الشَّخْصَ: چۈشۈردى، تۈرغۇزدى، ھالال قىلدى، ئورۇنلاشتۇردى.

أَحَلَّهُ مَحَلَّهُ: ئۇنىڭ ئورنىغا تەينىلىدى، ئۇنىڭ ئورنىغا قويدى.

أَحَلَّ لَهُ الْأَمرَ: رۇخسەت قىلدى، ئىجازەت بەردى.

«وَأَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا» (قۇرئان): ئاللاھ سودا - سېتىقنى ھالال قىلدى، جازانىنى ھارام قىلدى.

«اَلَّذِى أَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ» (قۇرئان): ئاللاھ مەرھەمىتىدىن بىزنى جەننەتتە تۇرغۇزدى.

«نُقِلَ السَّفِيْرُ إِلَى الْخَارِجِيَّةِ وَأَحَلَّ مَحَلَّهُ سَفِيْرٌ جَدِيْدٌ»: باش ئەلچى تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكىگە يۆتكەلدى، ئۇنىڭ ئورنىغا يېڭى باش ئەلچى كەلدى.

أَحَلَّ الشَّيْءَ: ھالال قىلدى، مۇباھ قىلدى.

أَحَلَّ الْمُحْرِمُ: (ھەج ياكى ئۆمرە قىلغۇچى) ئېھرامدىن چىقتى.

أَحَلَّهُ: چۈشۈردى، ئورناتتى، قويدى.

أَحَلَّهُ مَحَلَّهُ: ئورنىنى باستى، ئورنىغا قويدى.

أَحِلَّةٌ: تۈرالغۇ جاي، مەھەللە؛ سورۇن.

اِحْلَوْلَكَ يَحْلَوْلِكُ اِحْلِيْلاَكًا: قاراڭغۇ چۈشتى، زۇلمەت باستى.

إِحْلِيلٌ ج أَحَالِيلُ: سۈيدۈك يولى ئېغىزى، زەكەرنىڭ بېشىندىكى تۆشۈك.

إِحْمِ: ھىم (دىمىغىنى قېقىش)، بەس!

اِحْمَارَّ يَحْمَارُّ إِحْمِيْرَارًا: ئاستا - ئاستا قىزاردى.

أَحْمَدُ: بەك ماختىغۇچى.

أَحْمَرُ. حَمْرَاءُ ج حُمْرَانُ و حُمْرٌ وأَحَامِرُ: قىزىل رەڭ.

أَحْمَرُ كَالدَّمِ: قېنىق قىزىل، توق قىزىل قاندەك.

اَلْأَحْمَرُ و الْأَبْيَضُ: ئالتۇن - كۈمۈش.

اَلْجَيْشُ الْأَحْمَرُ: قىزىل ئارمىيە.

اَلْبَحْرُ الْأَحْمَرُ: قىزىل دېڭىز.

أَحْمَرُ قَانٍ: قىپقىزىل، توق قىزىل.

أَحْمَرُ وَرْدِيٌّ: قىزىل گۈل رەڭلىك.

أَحْمَرُ قَرَنْفُلِيٌّ: شاپتۇل چېچىكى (رەڭ).

أَحْمَرُ فَاتِحٌ: ئاچ قىزىل.

اَلْأَحْمَرُ وَالْأَسْوَدُ: ئاق تەنلىك ۋە قارا تەنلىك.

مَوْتٌ أَحْمَرُ: ھادىسە بىلەن ئۆلۈش، بالا - قازا بىلەن ئۆلۈش.

اَلْهِلاَلُ الْأَحْمَرُ: قىزىل ھىلال ئاي.

اَلصَّلِيْبُ الْأَحْمَرُ: قىزىل كرېست.

اَلْأَحْمَرَانِ: ئالتۇن بىلەن زەپىران؛ نان بىلەن گۆش؛ گۆش بىلەن ھاراق.

اِحْمِرَارٌ: قىزىللىق.

اِحْمَرَّ يَحْمَرُّ اِحْمِرَارًا: قىزاردى.

أَحْمَسَ يُحْمِسُ إِحْمَاسًا: غەزەپلەندۈردى؛ قوزغىدى، ھاياجانلاندۇردى، تەسىرلەندۈردى.

أَحْمَسُ م حَمْسَاءُ ج حُمْسٌ: قىزغىن، ھەۋەسكار.

أَرْضٌ حَمْسَاءُ: تاقىر يەر، قاقاس يەر.

أَحْمَشَ يُحْمِشُ إِحْمَاشًا ـــ هُ: ئېچىشتى.

أَحْمَقَ يُحْمِقُ إِحْمَاقًا: ئەخمەق قىلدى.

أَحْمَقُ م حَمْقَاءُ ج حُمْقٌ: مەتۇ، كەم ئەقىل ئەخمەق، نادان.

«عَدَاوَةُ الْعَاقِلِ أَقَلُّ ضَرَرًا مِنْ صَدَاقَةِ الْأَحْمَقِ» ئەقىللىق ئادەم بىلەن دۈشمەنلىشىش ئەخمە ئادەم بىلەن دوستلىشىشقا قارىغاندا زىيان ئاز.

أَحَمُّ م حَمَّاءُ ج حُمٌّ: قارا؛ ئاق پارقازىنى قازان.

أَحْمَى يُحْمِي إِحْمَاءً: قىزىتتى؛ قوزغىدى؛ هاياجانلاندۇردى.

«يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ» ‹قرآن›: ئۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) ئۇ ئالتۇن ـ كۈمۈشلەر جەھەننەمنىڭ ئوتىدا قىزىتىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ پېشانىلىرى، يانلىرى ۋە دۈمبىلىرى داغلىنىدۇ.

إِحْنَةٌ ج إِحَنٌ: ئۆچمەنلىك.

أَحْنَفُ م حَنْفَاءُ ج حُنْفٌ: ئىچ مايماق، خاموت ئاياغ.

أَحْنَقَ يُحْنِقُ إِحْنَاقًا: دۈشمەن بولدى، ئۆچ بولدى.

أَحْنَقَهُ: ئاچچىقىنى كەلتۈردى، خاپا قىلدى.

أَحْنَكَ يُحْنِكُ إِحْنَاكًا فُلَانًا: قايتۇردى.

أَحْنَى يُحْنِي إِحْنَاءً عَلَيْهِ: ھېسداشلىق قىلدى، ئىچ ئاغرىتتى.

أَحْنَى الشَّيْءَ: ئەگدى.

أَحْنَى رَأْسَهُ: بېشىنى ئەگدى.

أَحْوَجَ يُحْوِجُ إِحْوَاجًا الشَّخْصُ: نامراتلاشتى، كەمبەغەللەشتى، موھتاج بولدى.

أَحْوَجَهُ إِلَى الشَّيْءِ: ئۇنى موھتاج قىلدى.

أَحْوَجَهُ: كەمبەغەللەشتۇرۇۋەتتى؛ كېرەك قىلدى.

أَحْوَجَ إِلَيْهِ: ھاجىتى چۈشتى، موھتاج بولدى.

أَحْوَذَ يُحْوِذُ إِحْوَاذًا: ئالدىرىدى، تېز ماڭدى.

أَحْوَرُ ج حَوْرَاءُ: قارا كۆز.

أَحْوَصُ م حَوْصَاءُ ج حُوصٌ وَأَحَاوِصُ: قىسماق كۆز.

أَحْوَلُ ج حَوْلَاءُ ج حُولٌ: ئەلەس، ئالىغاي.

إِحْوَلَّ يَحْوَلُّ إِحْوِلَالًا: ئالىغاي بولدى، ئالىغايغا ئايلاندى.

إِحْوَلَّتْ عَيْنُهُ: ئالىغاي بولۇپ قالدى.

أَحْوَى م حَوْاءُ ج حُوٌّ: توق يېشىل؛ توق قىزىل؛ قارامتۇل.

«فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَى» ‹قرآن›: ئاندىن ئۇلارنى قارامتۇل قۇرۇق ئوت ـ خەسسىگە ئايلاندۇردى.

أَحْيَى يُحْيِي إِحْيَاءً: تىرىلدۈردى.

«وَاللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا» ‹قرآن›: ئاللاھ بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرۇپ، شۇنىڭ بىلەن قاغجىراپ قالغان زېمىننى (تۇرلۇك زىرائەتلەرنى) ئۈندۈردى.

إِحْيَاءُ ذِكْرَى الشُّهَدَاءِ الثَّوْرِيِّينَ: ئىنقىلابىي قۇربانلارنى خاتىرىلەش.

إِحْيَاءُ التُّرَاثِ الْأَدَبِيِّ: ئەدەبىيات مىراسلىرىنى گۈللەندۈرۈش.

إِحْيَائِيٌّ: بىئولوگ، بىئولوگىيىلىك.

أَحْيَى اللَّيْلَ: ئۇيقۇسى قاچتى، تۈنىدى.

«أُقِيمَ احْتِفَالٌ لِلْإِحْيَاءِ ذِكْرَى الشَّاعِرِ شَوْقِي بِمُنَاسَبَةِ مُرُورِ خَمْسِينَ عَامًا عَلَى وَفَاتِهِ»: شائىر (ئەھمەد) شەۋقى ۋاپاتىنىڭ 50 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن خاتىرىلەش يىغىنى ئېچىلدى.

أَحْيَى حَفْلَةً: يىغىن ئاچتى.

أَحْيَى الذِّكْرَى: خاتىرىلىدى، تەبرىكلىدى.

أَحْيَى سِيرَتَهُ: ئۇنىڭ تۇتقان يولىنى گۈللەندۈردى.

أَحِيحٌ. أَحِيحَةٌ: ئاچچىقلىنىش، غەزەپلىنىش.

اَلْأَحْيَلُ وَالْأَحْوَلُ: ئەپچىل چارە.

أَخٌ ج إِخْوَةٌ و إِخْوَانٌ: ئاكا ـ ئۇكا (ئەر بىر تۇغقان)، قېرىنداش؛ دوست، بۇرادەر.

«وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ» ‹قرآن›: ئۇنىڭ پەقەت ئانا بىر قېرىندىشى ۋە ئانا بىر ھەمشىرىسى بولسا، ئۇلارنىڭ ھەر بىرىگە مىراسنىڭ ئالتىدىن بىرى تېگىدۇ.

«رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە ۋە بىزدىن ئىلگىرىكى ئىمان ئېيتقان قېرىنداشلىرىمىزغا مەغپىرەت قىلغىن.

أَخٌ فِي الرَّضَاعَةِ: ئېمىلدەش، بىر تۇغقان، ئېمىلدەش ئاكا ـ ئۇكا.

أَخُو الزَّوْجِ: قېيىن ئىنى.

أَخُوالنَّوْمِ: ئۇيقۇم، ھالاكەت.

أَخُو ثِقَةٍ: ئىشەنچ قىلىشقا بولىدىغان، ئىشەنچلىك.

«رُبَّ أَخٍ لَكَ لَمْ تَلِدْهُ أُمُّكَ»: بەزى بۇرادەرلەر بىر قورساقتىن چۈشكەن قېرىنداشتىنمۇ يېقىن بولىدۇ.

«إِخْوَانُ الْوِدَادِ أَقْرَبُ مِنْ إِخْوَةِ الْوِلاَدِ»: تۇغقان قېرىنداشلىقتىن دوستلۇق قېرىنداشلىق يېقىن.

إِخَاءٌ: قېرىنداشلىق، دوستلۇق، دوستلىشىش.

أَخَابَ يُخِيبُ إِخَابَةً الْأَمَلَ: ئۈمىدسىزلەندۈردى؛ ئارزۇسىنى يوققا چىقاردى.

أَخَافَ يُخِيفُ إِخَافَةً: قورقۇتتى.

إِخَافَةٌ: قورقۇتماق، تەھدىت سالماق.

أَخَالَ يُخِيلُ إِخَالَةً عَلَيْهِ الشَّيْءُ: مۇجمەل بولدى، تۇتۇق بولدى.

إِخَاوَةٌ: قېرىنداشلىق، دوستلۇق.

إِخْبَارٌ: ئاڭلاتماق، ئۇقتۇرماق، خەۋەر قىلماق؛ خەۋەرچىلىك، مەلۇم قىلماق.

«إِخْبَارُكَ بِوَقَائِعِ الْمُقَاوَمَةِ يَهُزُّ الْمَشَاعِرَ»: قارشىلىق كۆرسىتىشكە ئائىت خەۋەرلەرنىڭ ھېسسىياتنى قوزغايدۇ، يەنى كىشىنى ھاياجانلاندۇرىدۇ.

إِخْبَارِيٌّ: ئاخبارات خاراكتېرلىك، ئاخباراتلىق.

أَخْبَارِيٌّ: تارىخشۇناس.

إِخْبَارِيَّةٌ ج إِخْبَارِيَّاتٌ: ئاخبارات، خەۋەر، مەلۇمات.

أَخْبَتَ يُخْبِتُ إِخْبَاتًا الْقَوْمُ: يوشۇرۇندى.

أَخْبَتَ إِلَى اللّٰهِ: ئاجىزلىق بىلدۈردى، قورقتى.

«وَأَخْبَتُوا إِلَى رَبِّهِمْ» ‹قرآن›: ئۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ ھوزۇرىدا ئاجىزلىق بىلدۈردى.

أَخْبَثَانِ: چوڭ ـ كىچىك تاھارەت.

«لاَ صَلاَةَ بِحَضْرَةِ طَعَامٍ وَلاَ وَهُوَ يُدَافِعُهُ الْأَخْبَثَانِ» ‹حديث›: تاماق ھازىر بولغان چاغدا، چوڭ ـ كىچىك تاھارەت قىستاپ قالغانداڭ نامازغا تۇرۇش دۇرۇس ئەمەس.

أَخْبَرَ يُخْبِرُ إِخْبَارًا: خەۋەر قىلدى، ئېيتىپ بەردى، يەتكۈزدى.

أَخْبَى يُخْبِي إِخْبَاءً النَّارَ: ئوتنى ئۆچۈردى.

أُخْتٌ ج أَخَوَاتٌ: ھەمشىرە، قىز قېرىنداش.

اَلْأُخْتُ الْكَبِيرَةُ: ئاچا.

الْأُخْتُ الصَّغِيرَةُ: سىڭىل.

اِخْتَارَ يَخْتَارُ إِخْتِيَارًا الشَّيْءَ: تاللىدى.

«وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَى» ‹قرآن›: مەن سېنى (پەيغەمبەرلىككە) تاللىدىم، سەن ۋەھىيگە قۇلاق سالغىن.

اِخْتَارَ صَدِيقَهُ: دوستنى تاللىدى.

«اِخْتَارَهُ اللّٰهُ إِلَى جِوَارِهِ»: ئاللاھ ئۇنى قەبرە روھ قىلدى، دەرگاھىغا بېرىشقا تاللىدى.

اِخْتَالَ يَخْتَالُ اِخْتِيَالاً الشَّخْصُ: غادىيىۋالدى گىدىيىۋالدى، ھاكاۋۇرلاشتى.

إِخْتَالَ فِي مَشْيِهِ: گىدىيىپ ماڭدى، ئىرغاڭلاپ ماڭدى.

اِخْتَبَأَ يَخْتَبِئُ إِخْتِبَاءً مِنْهُ: يوشۇرۇندى، مۆكۈندى.

اِخْتِبَارٌ: باشتىن كەچۈرمەك، تەجرىبە قىلماق سىنىماق؛ تەكشۈرمەك.

إِخْتِبَارٌ: تەجرىبە، سىناق.

عَدَمُ اِخْتِبَارٍ: تەجرىبىسىزلىك، خاملىق پىشمىغانلىق.

عَلَى سَبِيلِ الْاِخْتِبَارِ: تەجرىبە ئاساسىدا.

حَقْلُ الْاِخْتِبَارَاتِ الزِّرَاعِيَّةِ: دېھقانچىلىق تەجرىبە ئېتىزى.

اِخْتَبَّ يَخْتَبُّ اِخْتِبَابًا: سوكۇلداپ ماڭدى.

اِخْتَبَرَ يَخْتَبِرُ إِخْتِبَارًا الْأَمْرَ: ماھىيىتىنى تونۇش ئۈچۈن تەكشۈردى.

اِخْتَبَرَ الشَّيْءَ: تەكشۈردى، ماھىيىتىنى بىلىش ئۈچۈن تەكشۈردى.

اِخْتَبَرَ الرَّجُلَ: كىشىنى سىندى.

اِخْتَبَزَ يَخْتَبِزُ اِخْتِبَازًا: نان پىشۇردى، بۇلاپ ياسىدى.

اِخْتَبَطَ يَخْتَبِطُ اِخْتِبَاطًا: تىمسىقلاپ يۇردى؛ تەمتىرەپ يۇردى.

اِخْتَبَلَ يَخْتَبِلُ اِخْتِبَالاً الرَّجُلُ: ساراڭ بولدى

ئەقلىدىن ئازدى، نېرۋىسىدىن ئاداشتى.

إِخْتَتَلَ يَخْتَتِلُ إِخْتِتَالاً: تىك تىكلىدى، يوشۇرۇن مەلۇمات ئالدى.

إِخْتَتَلَ لِأَسْرَارِالْقَوْمِ: تىك تىكلىدى، يوشۇرۇن مەلۇمات ئالدى.

إِخْتَتَمَ يَخْتَتِمُ إِخْتِتَامًا: ئاخىرلاشتۇردى، ئاياغلاشتۇردى، تاماملىدى.

إِخْتَتَنَ يَخْتَتِنُ إِخْتِتَانًا: خەتنە قىلىندى.

إِخْتِرَاعٌ: كەشىپ قىلماق.

إِخْتِرَاعٌ ج إِخْتِرَاعَاتٌ: كەشپىيات، ئىجادىيەت.

«تَتَرَكَّزُ الْإِخْتِرَاعَاتُ فِي الْجَامِعَاتِ وَمَرَاكِزِ الْبُحُوثِ»: كەشپىياتلار ئۇنىۋېرسىتېتلار ۋە تەتقىقات مەركەزلىرىگە مەركەزلەشكەن.

إِخْتِرَاقٌ: تېشىپ ئۆتمەك.

«سَمِعَ الشُّكَّانُ قَرْقَعَةً نَتِيجَةَ إِخْتِرَاقِ الطَّائِرَةِ حَاجِزَ الصَّوْتِ»: ئايروپىتلان ئاۋاز توسۇغۇچىتىن بېسىپ ئۆتۈش نەتىجىسىدە ئاھالىلەر گۇرۇلدىگەن ئاۋازنى ئاڭلىدى.

إِخْتَرَشَ يَخْتَرِشُ إِخْتِرَاشًا: تاتىلاپ تاشلىدى؛ يارا قىلىۋەتتى.

إِخْتَرَصَ يَخْتَرِصُ إِخْتِرَاصًا عَلَيْهِ: بوھتان چاپلىدى، تۆھمەت چاپلىدى.

إِخْتَرَعَ يَخْتَرِعُ إِخْتِرَاعًا: كەشىپ قىلدى.

إِخْتَرَعَ الْمِذْيَاعَ: رادىئونى كەشىپ قىلدى.

إِخْتَرَقَ يَخْتَرِقُ إِخْتِرَاقًا الصُّفُوفَ: سەپنى يېرىپ ئۆتتى.

«إِخْتَرَقَ الْمُسَافِرُ الْأَرْضَ»: مۇساپىر زېمىننى توغرىسىغا كېسىپ ئۆتتى.

إِخْتَرَقَ الرَّجُلُ الْقَوْمَ: ئوتتۇرىسىدىن ئۆتۈپ كەتتى.

إِخْتَرَقَ السَّهْمُ الرَّمْيَةَ: ئوق ئۆتۈپ كەتتى.

إِخْتَرَقَ الْجَيْشُ الْحِصَارَ: ئارمىيە مۇھاسىرىنى كېسىپ ئۆتۈپ كەتتى.

إِخْتَرَقَ الْعَدُوُّ الْحُدُودَ: دۈشمەن چېگرىدىن بېسىپ ئۆتتى.

إِخْتَرَقَ الْكَلَامُ مَسَامِعَهُ: سۆز ئۇنىڭ قۇلىقىغا يەتتى.

«هُنَالِكَ نَهْرٌ يَخْتَرِقُ هَذِهِ الْقَرْيَةَ»: بۇ يەردە بۇ يېزىنى كېسىپ ئۆتىدىغان بىر ئۆستەڭ بار.

«إِخْتَرَقَتْ رَصَاصَةُ جَنَاحَ الطَّائِرَةِ»: ئايروپىلان قانىتىنى ئوق تېشىۋەتتى.

إِخْتَرَمَ يَخْتَرِمُ إِخْتِرَامًا الدَّهْرُ: ھالاك قىلدى، يوقاتتى.

إِخْتَرَمَتِ الْمَنِيَّةُ: ئۆ ئۆلدى.

إِخْتِزَالٌ: قىسقارتماق، ئاددىيلاشتۇرماق.

كِتَابَةُ الْإِخْتِزَالِ: تېز خاتىرلەش ئۇسۇلى.

كَتَبَ بِالْإِخْتِزَالِ: تېز خاتىرلىدى (مەلۇم بەلگە ئارقىلىق تېز يازدى).

كَاتِبٌ بِالْإِخْتِزَالِ: مەلۇم بەلگە ئارقىلىق خاتىرلىگۈچى.

إِخْتِزَالِيٌّ: مەلۇم بەلگىلەرنى تېز خاتىرلەش ئۇسۇلى.

إِخْتَزَلَ يَخْتَزِلُ إِخْتِزَالاً الْكَلَامَ: سۆزنى قىسقارتتى، ئاددىيلاشتۇردى، يىغنىچاقلىدى.

«هَذِهِ أَهْرَامُ مِصْرَ تَخْتَزِلُ لَكَ فِي مَظْهَرِهَا مَدَنِيَّةَ مِصْرَ الْغَابِرَةَ»: مىسىرنىڭ بۇ ئېھرامىلىرى ساڭا ئۆزىنىڭ سىرتقى مەنزىرىسى بىلەن قەدىمىي مىسىر مەدەنىيىتىنى يېغىنچاقلاپ بېرىدۇ.

إِخْتَزَلَ شَيْئًا فِي الْمَالِ: يۇلۇۋالدى.

إِخْتَزَلَ النَّصَّ: تېكىستنى قىسقارتىش ئۇسۇلى بىلەن يازدى (بۇ خىل تېز يېزىش ئۇسۇلى بولۇپ، ئۇنىڭدا سۆزلەرنىڭ ئۇرۇنغا مۇئەييەن بەلگىلەر قوللىنىلىدۇ).

إِخْتَزَنَ يَخْتَزِنُ إِخْتِزَانًا الشَّيْءَ: تويلاپ يېغىپ زاپاس ساقلىدى، خەزىنىگە سالدى.

إِخْتَزَنَ الطَّرِيقَ: يېقىن يول بىلەن ماڭدى.

إِخْتَزَنَ السِّرَّ: سىرنى يوشۇردى، سىر ساقلىدى.

إِخْتِصَارٌ: قىسقارتماق، ئاددىيلاشتۇرماق.

بِالْإِخْتِصَارِ: سۆزنىڭ قىسقىسى، يېغىپ ئېيتقاندا.

إِخْتِصَاصٌ: ئىلىم ـ پەندە مۇئەييەن بىر ساھەگە بېرىلىش، كەسىپكە بېرىلىش، ئىختىساس.

إِخْتِصَاصُهُ: كەسپىي دائىرىسى.

اِخْتِصَاصُهُ الْمَحْكَمَةُ: ئەدلىيە ھوقۇقى.

«عَلَى الرَّغْمِ مِنْ أَنَّهُ لِكُلِّ وَاحِدٍ اِخْتِصَاصُهُ لَكِنْ عَلَى الْجَمِيعِ أَنْ يَتَعَلَّمُوا شَيْئًا مِنَ الْفَلْسَفَةِ»: ھەربىر ئادەمنىڭ ئوخشاش بولماسلىقىدىن قەتئىينەزەر، ھەممە ئادەم بىرئاز پەلسەپە ئۆگىنىشى كېرەك.

عَدَمُ اِخْتِصَاصٍ: قابىلىيەتسىزلىك، ئىقتىدارسىزلىق.

اِخْتِصَاصِيٌّ: مۇتەخەسسىس، ئىختىساس ئىگىسى.

اِخْتَصَرَ يَخْتَصِرُ اِخْتِصَارًا الْكَلَامَ: سۆزنى قىسقارتتى، ئاددىيلاشتۇردى.

اِخْتَصَرَ الطَّرِيْقَ: يولنى قىسقارتتى، قىسقا يول بىلەن ماڭدى.

اِخْتَصَّ يَخْتَصُّ اِخْتِصَاصًا الشَّيْءُ: ئايرىم بولدى، خاس بولدى.

اِخْتَصَّ: خاس قىلدى.

«وَاللّٰهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ» (قرآن): ئاللاھ ئۆزىنىڭ خالىغان بەندىسىگە پەيغەمبەرلىكنى خاس قىلدۇ.

اِخْتَصَّ بِكَذَا: ئايرىم بولدى، ئالاھىدىلىكى بولدى، خاس بولدى.

اِخْتَصَفَ يَخْتَصِفُ اِخْتِصَافًا النَّعْلَ: ئاياغنى يامىدى.

اِخْتَصَمَ يَخْتَصِمُ اِخْتِصَامًا الْقَوْمُ: جاڭجاللاشتى.

«وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُوْنَ» (قرآن): ئۆزئارا جاڭجال قىلىشقانلىرىدا سەن ئۇلارنىڭ يېنىدا يوق ئىدىڭ.

«اِخْتَصَمَ الْإِخْوَةُ الْأَشِقَّاءُ عَلَى الْمِيْرَاثِ اِخْتِصَامَ الْأَعْدَاءِ الْأَلِدَّاءِ»: يېقىن قېرىنداشلار مىراس تالىشىپ ئەشەددى دۈشمەنلەردەك جېدەل - ماجىرا قىلىشتى.

اِخْتَصَى يَخْتَصِي اِخْتِصَاءً: ئاختا قىلدى، پىچەۋەتتى.

اِخْتَضَبَ يَخْتَضِبُ اِخْتِضَابًا: بويىدى، بوياق ئىشلەتتى.

اِخْتَضَرَ يَخْتَضِرُ اِخْتِضَارًا الْفَلَّاحُ الزَّرْعَ: دېھقان زىرائەتنى كۆك ئورۇۋەتتى.

أُخْتُفِرَ الشَّخْصُ: ياش تۇرۇپ قازا قىلدى.

«اِزْدَادَتْ حَوَادِثُ اِخْتِطَافِ الطَّائِرَاتِ لِأَغْرَاضٍ سِيَاسِيَّةٍ»: سىياسىي مەقسەت ئۈچۈن ئايروپىلان بۇلاش ۋەقەلىرى كۆپەيىپ قالدى.

اِخْتَطَّ يَخْتَطُّ اِخْتِطَاطًا الشَّيْءَ: پىلانلىدى.

اِخْتَطَّ الشَّارِبُ: بۇرۇت خەت تارتتى.

اِخْتَطَفَ يَخْتَطِفُ اِخْتِطَافًا: نەرسىنى ئېلىۋالدى، بۇلۇۋالدى، تارتىۋالدى.

اِخْتَطَفَ وَلَدًا: بالىنى ئالداپ ئېلىپ قاچتى.

اِخْتَطَفَ الطَّائِرَةَ: ئايروپىلان بۇلىدى.

اِخْتَطَفَ الْكَلَامَ: تېز سۆزلىدى، تېز گەپ قىلدى.

اِخْتَطَفَ الْبَصَرَ: كۆزنى قاماشتۇردى.

اِخْتِفَاءٌ: يوشۇرۇنماق، مۆكۈنمەك.

اِخْتَفَى يَخْتَفِي اِخْتِفَاءً: يوشۇرۇندى، مەخپى بولدى.

اِخْتِلَابٌ: قايمۇقتۇرماق.

مَرَضُ الْاِخْتِلَابِ: قورساق پەردە يالليۇغى.

اِخْتِلَاجٌ: تارتىشىپ قېلىش، پەي تارتىشىپ قېلىش.

اِخْتِلَاسٌ: ئوغرىلىماق، ئېلىۋالماق.

«وُجِّهَتْ إِلَى الْمُوَظَّفِ تُهْمَةُ اِخْتِلَاسِ أَمْوَالِ الدَّوْلَةِ»: كادىرغا دۆلەتنىڭ مال - مۈلكىنى ئوغرىلىغانلىق تۆھمىتى چاپلاندى.

اِخْتِلَاسُ مَالِ الْحُكُومَةِ: ھۆكۈمەت مال - مۈلكىنى ئېلىۋالماق.

اِخْتِلَاطٌ: ئارىلاشتۇرماق؛ قالايمىقانلاشماق، ئېلىشىپ كەتمەك؛ ئالاقە.

اِخْتِلَاطُ الْعَقْلِ: نېرۋا كېسىلى بولماق، روھىي كېسەل بولماق.

اِخْتِلَاطُ التَّعْلِيْمِ: قىز - ئوغۇللارنىڭ ئارىلاشما ئوقۇشى.

اِخْتِلَافٌ ج اِخْتِلَافَاتٌ: ئىختىلاپ، پەرق، ئايرىملىق، ئوخشىماسلىق.

عَلَى اخْتِلَافِهِ: پەرقلىق بولۇشىغا قارىماي.

«اِخْتِلَافُ الرَّأْيِ لَايُفْسِدُ لِلْوُدِّ قَضِيَّةً»: پىكىر ئوخشىماسلىقى دوستلۇققا تەسىر يەتكۈزمەيدۇ.

مەيدۇ.

اِخْتِلَاقْ مَبْدَئِيّ: پرىنسىپلىق ئىختىلاپ.

اِخْتِلَافَاتْ دَاخِلِيَّةْ: ئىچكى زىددىيەت، ئىچكى قارىمۇ قارشىلىق.

اِخْتِلَاقْ: يالغاننى ئويدۇرماق، يالغاننى توقۇپ چىقماق.

«مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْمِلَّةِ الآخِرَةِ إِنْ هَذَا إِلاَّ اخْتِلَاقْ» ‹قرآن›: بۇنى بىز باشقا بىر دىندىن ئاڭلىمىدۇق، بۇ پەقەت ئويدۇرمىدۇر.

اِخْتِلَالْ: نورمالسىزلىق، قالايمىقانلىشىپ كەتمەك، ئارىلىشىپ كەتمەك.

اِخْتِلَالُ الْعَقْلِ: ئەسەبىيلىك، تېرۇسىدىن ئادىشىش.

اِخْتِلَالُ مِيزَانِ الْقُوَى: كۈچلەر تەڭپۇڭلۇقىنىڭ بۇزۇلۇشى.

اِخْتَلَبَ يَخْتَلِبُ اِخْتِلَابًا فُلَانًا: ئالدىدى، قايمۇقتۇردى.

اِخْتَلَجَ يَخْتَلِجُ اِخْتِلَاجًا فِي صَدْرِهِ كَذَا: كۆڭلى غەش بولدى، كۆڭلى پەرىشان بولدى.

اِخْتَلَجَ يَخْتَلِجُ اِخْتِلَاجًا الشَّيْءُ: مىدىرلىدى، تەۋرىدى.

اِخْتَلَجَ غَمًّا: يۈرىكى قايغۇ ـ ئەلەم بىلەن تولدى.

اِخْتَلَسَ يَخْتَلِسُ اِخْتِلَاسًا الشَّيْءَ: ئوغرىلىدى.

اِخْتَلَسَ النَّظَرَ إِلَيْهِ: ئوغرىلىقچە قارىدى.

اِخْتَلَطَ يَخْتَلِطُ اِخْتِلَاطًا الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ: ئارىلاشىپ كەتتى، ئېلىنىشىپ كەتتى، قالايمىقانلاشتى.

«وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الحَيَاةِ الدُّنْيَاكَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَبِهِنَبَاتُالْأَرْضِ» ‹قرآن›: (ئى مۇھەممەد!) ئۇلارغا (يەنى كىشىلەرگە) دۇنيا تىرىكچىلىكى ھەققىدە مۇنداق مىسالنى كەلتۈرگىن: (ئۇ شۇنىڭغا) ئوخشايدۇكى، بىز ئاسماندىن يامغۇر ياغدۇردۇق، شۇ سۇ بىلەن زېمىننىڭ ئۈسۈملۈكلىرى بىر ـ بىرىگە چىرمىشىپ بولۇق ئۈستى.

«اِخْتَلَطَتْ خُطُوطُ الْهَاتِفِ»: تېلېفون سىملىرى خاتا ئۇلۇنۇپ قالدى، تېلېفون سىملىرى ئالمىشىپ قالدى.

اِخْتَلَطَ الشَّخْصُ: نېرۋىسىدىن ئازدى.

«اِخْتَلَطَ النَّابِلُ بِالْحَابِلِ»: مالىماتاك بولۇپ كەتتى.

اِخْتَلَطَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئىش مۇجمەللەشتى.

اِخْتَلَفَ يَخْتَلِفُ اِخْتِلَافًا: ئىختىلاپ قىلىشتى، قارىمۇ قارشىلاشتى.

«وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيْدٍ» ‹قرآن›: كىتاب توغرىسىدا ئىختىلاپ قىلغۇچىلار چوڭقۇر نىزادىدۇر.

اِخْتَلَفَ الشَّيْئَانِ: قارىمۇ قارشى بولدى، زىت بولدى، كېلىشەلمىدى.

اِخْتَلَفَ الشَّخْصُ إِلَى الْمَكَانِ: پالانى كېلىپ تۇردى، قاتناپ تۇردى.

يَخْتَلِفُ إِلَى الْمَسْجِدِ: مەسچىتكە كېلىپ تۇرىدۇ.

اِخْتَلَفَ مُحَمَّدٌ مَعَ عَلِيٍّ: مۇھەممەد بىلەن ئەلى بىرلىككە كېلەلمىدى.

اِخْتَلَفَ زَيْدٌ عَنْ خَالِدٍ: زەيد خالىد بىلەن تەڭ بولمىدى.

اِخْتَلَفَ عَلَيْهِ الْفُصُولُ: پەسىللەر ئۆتتى.

اِخْتَلَقَ يَخْتَلِقُ اِخْتِلَاقًا الْقَوْلَ: يالغاننى ئويدۇردى، يالغاننى توقۇپ چىقاردى.

اِخْتَلَقَ كَذِبًا: يالغاننى ئويدۇردى، بوھتان چاپلىدى، تۆھمەت قىلدى.

اِخْتَلَّ يَخْتَلُّ اِخْتِلَالاً الْأَمْرُ: بۇزۇلدى.

اِخْتَلَّ جِسْمُ فُلَانٍ: ياداپ كەتتى.

اِخْتَلَّ الْعَقْلُ: ئەقلىدىن ئاداشتى، كاللىسىدىن كېتىپ قالدى.

«اِخْتَلَّ مِيْزَانُ الْقُوَى فِي الْعَالَمِ»: دۇنيادىكى كۈچلەر تەڭپۇڭلۇقى بۇزۇلدى.

اِخْتَلَى يَخْتَلِي اِخْتِلاَءً: مەخپى كۆرۈشتى، خىلۋەتتە بىللە بولدى.

اِخْتَلَى بِهِ وَ مَعَهُ وَإِلَيْهِ: ئۇنىڭ بىلەن يالغۇز بىللە بولدى، خالى جايدا تېپىشتى.

اِخْتِمَارْ: ئېچىتماق، خېمىر تۇرۇچ قىلماق.

اِخْتَمَرَ يَخْتَمِرُ اِخْتِمَارًا الْعَجِيْنُ: خېمىر بولدى.

اِخْتَمَرَ الْعَصِيْرُ: شىرنە ئېچىدى.

إِخْتَمَرَتِ الْفِكْرَةُ: ئوي - پىكىر پىشىپ يېتىلدى.

إِخْتِنَاقْ: بوغۇلماق، تۇنجۇقماق؛ قىستالماق.

إِخْتِنَاقْ دَمَوِيّ: هوشىدىن كەتمەك.

«خُصِّصَ الطَّرِيقُ السَّرِيعُ لِلتَّغَلُّبِ عَلَى الْإِخْتِنَاقَاتِ الْمُرُورِيَّةِ دَاخِلَ الْمَدِينَةِ»: تېز سۈرئەتلىك يول شەھەر ئىچىدىكى قاتناش قىستاڭچىلىقىنى تۈگىتىش ئۈچۈن ياسالدى.

إِخْتَنَقَ يَخْتَنِقُ إِخْتِنَاقًا الشَّخْصُ: تۇنجۇقۇپ ئۆلدى، بوغۇلۇپ ئۆلدى.

إِخْتِيَارْ: ئىختىيارلىق، ئىختىيارى.

إِخْتِيَارْ طَبِيعِيّ: تەبئىي تاللىنىش.

إِخْتِيَارًا: ئۆزلۈكىدىن، رازىلىقى بىلەن، ئۆز ئىختىيارى بىلەن، ئىختىيارى.

إِخْتِيَارِيّ: ئىختىيارى، ئىختىيارلىق.

مُقَرَّرْ إِخْتِيَارِيّ: تاللانما دەرس.

عَمَلْ إِخْتِيَارِيّ: ئىختىيارى ئىش، خالىسانە ئەمگەك.

أَخْثَرَ يُخْثِرُ إِخْثَارًا الشَّيْءَ: قويۇق قىلدى، قويۇلدۇردى.

أَخْثَرَ اللَّبَنَ: سۈتنى ئۈيۈتتى، قېتىق ئۈيۈتتى.

أَخْجَلَ يُخْجِلُ إِخْجَالاً الشَّخْصَ: ئۇيالدۇردى، خىجىل قىلدى، رەسۋا قىلدى.

أَخْ: ئاھ - ۋاھ، ۋوي خۇدايىمەي، ۋاي خۇدايىمەي.

أَخَّاذْ: تەسىرلىك، مەپتۇن قىلىدىغان.

مَنْظَرْ أَخَّاذْ: جەلپكار مەنزىرە.

أَخَّرَ يُؤَخِّرُ تَأْخِيرًا: ئارقىغا سوزدى، كېچىكتۈردى.

«عَلِمَتْ نَفْسٌ مَاقَدَّمَتْ وَ أَخَّرَتْ» ‹قرآن›: ھەر ئادەمنىڭ ئىلگىرى - كېيىن قىلغان ئىشلىرىنىڭ ھەممىسىنى بىلىدۇ.

«إِنَّ أَجَلَ اللّٰهِ إِذَاجَاءَ لَايُؤَخَّرُ» ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ (ئىنسانغا بېكىتكەن) ئەجىلى كەلگەن چاغدا كېچىكتۈرۈلمەيدۇ.

أَخَّرَ الْإِجْتِمَاعَ: يىغىننى كېچىكتۈردى.

أَخَّرَ الْأَمْرَ: ئىشنى كېچىكتۈردى.

«يُقَدِّمُ رِجْلاً وَيُؤَخِّرُ أُخْرَى»: ئىككىلەنمەكتە، ياپسام پىشارمۇ، كۆمسەم پىشارمۇ دەپ تۇرماقتا.

«أَخَّرَ سَاعَتَهُ بِضْعَ دَقَائِقَ»: ئۇ سائىتىنى بىرقانچە مىنۇت ئارقىغا سۈردى.

«لَاتُؤَخِّرْ عَمَلَ الْيَوْمِ إِلَى الْغَدِ»: بۈگۈنكى ئىشنى ئەتىگە قالدۇرمايمەن.

أَخْدَرَ يُخْدِرُ إِخْدَارًا: ھوشسىزلاندۇردى.

أُخْدُودْ ج أَخَادِيدُ: ئازگال، ئورەك، خەندەك، چوڭقۇر، ئۇزۇن ئېرىق؛ ئىز.

«قُتِلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ» ‹قرآن›: ئورەكلەرنىڭ ئىگىلىرىگە لەنەتلەر بولسۇن.

أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ: زامان ئۆتۈشلىرىدە نەجراندا ياشىغان خىرىستىئان دىنىدىكىلەر بولۇپ، ئۇلار يەھۇدى دىنىغا كىرىشكە زورلانغاندا ئۇنىڭدىن باش تارتقان، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئوت يانداۋۇلغان ئورەككە تاشلانغان.

«بَقِيَتْ أَخَادِيدُ السِّيَاطِ عَلَى ظَهْرِهِ»: قامچىنىڭ ئىزلىرى ئۇنىڭ دۇمبىسىدە قالدى.

أَخَذَ يَأْخُذُ أَخْذًا وَ تَأْخَاذًا الشَّيْءَ: ئېرىشتى، ئىگە بولدى.

أَخَذَا فِي كَذَا: باشلىدى، كىرىشتى.

أَخَذَ بِهِ: تۇتۇۋالدى، ئېسىلىۋالدى.

«فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنْبِهِ» ‹قرآن›: ھەر بىرىنى گۇناھ تۈپەيلىدىن جازالىدۇق.

«وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ إِلَيْهِ» ‹قرآن›: قېرىندىشىنىڭ چېچىدىن تۇتۇپ ئۆز تەرىپىگە تارتتى.

«لَاتَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ» ‹قرآن›: ئۇ مۇگدەپ قالمايدۇ، ئۇنى ئۇيقۇ باسمايدۇ.

«وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ» ‹قرآن›: ئۆز ۋاقتىدا بىز ئىسرائىل ئەۋلادىدىن ئەھدى ئالدۇق.

«خُذْمِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ مالىلىرىنىڭ بىر قىسمىنى سەدىقە ھېسابىدا ئالغىنكى، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى گۇناھلىرىدىن پاكلىغايسەن، ياخشىلىقلىرىنى كۆپەيتكەيسەن.

أَخَذَ عَلَى نَفْسِهِ أَوْ عَاتِقِهِ: ئۈستىگە ئالدى،

مەسئۇل بولدى.

أَخَذَ الْأَمْرُ مَجْرَاهُ: ئىش كۆڭۈلدىكىدەك ئورۇنـ دالدى.

«أَخَذَ عَلَى الْمُؤَلِّفِ إِهْمَالَهُ ذِكْرَ مَصَادِرِهِ»: ئۇ يازغۇچىنىڭ پايدىلانغان مانبەلىرىنى ئەسكەر- تىشكە سەل قارىغانلىقىنى تەنقىد قىلدى.

أَخَذَ مِنْهُ التَّعَبُ: چارچىدى، ھاردى.

أَخَذَ بِتَعَالِيمِ الْإِسْلَامِ: ئىسلام تەلىماتىغا ئەگەشتى.

«أَخَذَ يَفْعَلُ كَذَا»: ئۇ شۇنداق قىلىشقا باشلىدى.

أَخَذَهُ النَّوْمُ: ئۇيقۇ باستى.

أَخَذَ بِيَدِهِ: ياردەم قىلدى.

أَخَذَ عَلَيْهِ كَذَا: تەنقىد قىلدى، ئەيىبلىدى.

أَخَذَ حِذْرَهُ: پەخەس بولدى، ئېھتىيات قىلدى، دىققەت قىلدى.

أَخَذَ أُهْبَتَهُ: تەييارلىق قىلدى.

أَخَذَ بِلُبِّهِ: مەپتۇن قىلىۋالدى.

أَخَذَ مَكَانَهُ: ئورۇن ئالدى، ئورۇنلاشتى.

أَخَذَتِ الْحُمَّى: قىزىتمىسى ئۆرلەپ كەتتى.

«أَعْطَيْتُهُ الْكِتَابَ فَأَخَذَهُ»: ئۇنىڭغا كىتابنى بەرىۋىدىم، كىتابنى ئۇ ئالدى.

أَخَذَ عَنْهُ الْعِلْمَ: ئىلىم ئالدى، ئۆگەندى.

«أَخَذَ عَنْ أَبِيهِ التَّفْسِيرَ وَالْحَدِيثَ»: ئۇ ئاتىسىدىن تەپسىر ھەدىس ئۆگەندى.

أَخَذَ بِأَسْبَابِ الْحَضَارَةِ: مەدەنىيەت ئۆگەندى.

«أَخَذَ عَلَى عَاتِقِهِ الْقِيَامَ بِالْأَمْرِ»: ئۇ مەسئۇ- لىيەتنى ئۈستىگە ئالدى.

«أَخَذَتِ الْعَدَالَةُ مَجْرَاهَا وَحُكِمَ عَلَى الْمُجْرِمِ بِالسِّجْنِ»: ئادالەت جايىغا چۈشۈپ، جىنايەت- چى قاماق جازاسىغا ھۆكۈم قىلىندى.

أَخَذَهُ بِالْأَمْرِ: ئۇنىڭغا تاڭدى.

أَخَذَ فُلَانٌ بِفُلَانٍ: پالانىنى پالانىغا جاۋابكار قىلدى.

أَخَذَهُ بِذَنْبِهِ: ئۇنى گۇناھى تۈپەيلىدىن جازالىدى.

أَخَذَ الثَّأْرَ: ئىنتىقام ئالدى.

أَخَذَ عَلَيْهِ: تەنقىد قىلدى.

«قَدْ يُؤْخَذُ الْجَارُ بِجُرْمِ الْجَارِ»: گاھى قوش- قوشنىنىڭ كاساپىتىگە كېتىدۇ.

أَخَذَ يَفْعَلُ كَذَا: باشلىدى، قىلىشقا باشلىدى.

أَخَذَ بِالْقُلُوبِ: مەپتۇن قىلدى.

أَخَذَ بِتَلَابِيبِهِ: كانىيىنى سىقتى، ياقىسىنى سىقتى.

أَخَذَهُ بِخَاطِرِهِ: ئۇنىڭغا تەسەللى بەردى.

أَخَذَ بِرَأْيِهِ: ئۇنىڭ پىكرىگە ئەگەشتى.

أَخَذَتِ الْخَمْرُ عَقْلَهُ: ھاراق ئۇنى مەست قىلىپ قويدى.

أَخَذَتِ الْأَلْسِنَةُ: غەيۋەتنى قىلدى.

أَخَذَ عَلَيْهِ الطَّرِيقَ: يول يوردى.

أَخَذَ الطَّائِرَةَ: ئايروپىلان بىلەن سەپەر قىلدى.

أَخَذَ عَلَيْهِ عَهْدًا: ۋەدە ئالدى، ئەھدە ئالدى.

أَخَذَ فِيهِ الدَّوَاءُ: دورا تەسىر قىلدى.

أَخَذَ مَجْلِسَهُ: ئولتۇردى.

أَخَذَ وَأَعْطَى: ئۆزئارا ئالاقە قىلىپ چۈشىنىش ھاسىل قىلدى.

أَخَذَهُ بِالْحُسْنَى: يۇمشاق مۇئامىلىدە بولدى.

أَخَذَهُ بِالشِّدَّةِ: قاتتىق مۇئامىلە قىلدى.

أَخَذَ بِيَدِهِ: ياردەم بەردى.

أَخَذَ عَلَى حِينِ غِرَّةٍ: تۇيۇقسىز كەلدى.

أَخَذَ رُوحَهُ: ئۆلتۈردى.

أَخَذَ رَاحَتَهُ: ئارام ئالدى.

أَخَذَ عَلَى خَاطِرِهِ: كۆڭۈلنى غەش قىلدى.

أَخَذَهُ بِعَيْنِ الْاِعْتِبَارِ: ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلدى.

أَخَذَهُ صَدِيقًا: ئۇنى دوست تۇتتى.

أَخَذَ فُلَانَةً زَوْجَةً لَهُ: پالانى ئايالىنى نىكاھىغا ئالدى.

أَخْذٌ: ئالماق.

أَخْذٌ وَ رَدٌّ: ئۆزۈن مۇنازىرە.

«جَرَى بَيْنَهُمَا أَخْذٌ وَرَدٌّ»: ئۇلار ئوتتۇرىسىدا بەس - مۇنازىرە بولدى.

«كَذَّبُوْا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا فَأَخَذْنَاهُمْ أَخْذَ عَزِيزٍ مُقْتَدِرٍ» «قرآن»: ئۇلار بىزنىڭ پۈتۈن ئايەت-لىرىمىزنى يالغانغا چىقاردى، ئۇلارنى غالىپ، قۇدرەتلىك هالەتتە تۇرۇپ هالاك قىلدۇق.

«اَلْحَيَاةُ أَخْذٌ وَعَطَاءٌ»: هايات - ئۆزئارا مەنپە-ئەت يەتكۈزۈشتۇر.

أَخْذًا مِنْ هَذِهِ التَّارِيْخِ: مۇشۇ تاريختىن باشلاپ.

إِخْرَاجٌ: چىقارماق، ئېكسپورت قىلماق؛ ئىشلەپچىقىرىش؛ رېژىسسورلۇق.

اَلْإِخْرَاجُ السِّيْنَمَائِيُّ: كىنو رېژىسسورلۇقى.

«اَلْإِخْرَاجُ السِّيْنَمَائِيُّ مِنْ أَرْقَى الْفُنُوْنِ الْعَصْرِيَّةِ»: كىنو رېژىسسورلۇقى ئەڭ زامانىۋى سەنئەتنىڭ بىرى هېسابلىنىدۇ.

أَخَرَةٌ: كېچىكتۈرمەك، ئاستىلاتماق.

جَاءَ أَخَرَةً وَبِأَخَرَةٍ: ئۇ ئاخىرى كەلدى.

أَخْرَجَ يُخْرِجُ إِخْرَاجًا: چىقاردى، چىقىرىۋەتتى.

«وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ» «قرآن»: سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن چىقىرىۋەتكەندەك، سىلەرمۇ ئۇلارنى يۇرتىدىن چىقىرىۋېتىڭلار.

«ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ» «قرآن»: ئاندىن ئاللاه ئۇنىڭ بىلەن رەڭگى خىلمۇ خىل زىرائەتلەرنى ئۈندۈردى.

أَخْرَجَهُ: ئېلىپ تاشلىدى، هەيدىۋەتتى، بوشاتتى، چىقىرىۋەتتى.

أَخْرَجَ الْمَسْأَلَةَ: مەسىلىنى چۈشەندۈردى.

أَخْرَجَ الشَّيْءَ: تارقاتتى.

أَخْرَجَ الْكِتَابَ: نەشر قىلدى.

أَخْرَجَ الْمَسْرَحِيَّةَ: رېژىسسورلۇق قىلدى.

أَخْرَجَ الصَّوْتَ: ئاۋاز چىقاردى.

أَخْرَجَ رِيْحًا: ئوسۇردى.

أَخْرَجَ الصُّوَرَ: رەسىم يۇدى.

أَخْرَجُ م خَرْجَاءُ: ئاق - قارا گۇللۈك.

أَخْرَسَ يُخْرِسُ إِخْرَاسًا: گاچا قىلىپ قويدى، ئېغىزنى ئاچۇرمىدى، لام - مىم دېگۈزمىدى.

أَخْرَسُ م خَرْسَاءُ ج خُرْسٌ. وخُرْسَانٌ: گاچا، تىلسىز.

أَخْرَقُ م خَرْقَاءُ ج خُرْقٌ: گالۋاڭ، هاماقەت، ئەخمەق، دۆت.

«لَا تَكُنْ أَخْرَقَ بِمُغَامَرَاتِكَ الْهَوْجَاءِ»: سارىڭ-لارچە تەۋەككۈلچىلىكىڭ بىلەن ئەخمەق بولما.

اِخْرَوْرَقَ يُخْرَوْرِقُ اِخْرِيرَاقًا: يېرىلدى، دەز كەتتى.

إِخْرَوْرَقَ الْكِذْبَ: پىتنە - پاسات تېرىدى.

أُخْرَى ج أُخْرَيَاتُ وَأُخَرُ: ئاخىرقى، ئايىغى.

بَيْنَ آوِنَةٍ وَأُخْرَى: ئاندا - ساندا، ئارىلاپ.

مِنْ سَنَةٍ إِلَى أُخْرَى: بىر يىلدىن ئىككىنچى يىلغىچە.

فِي أُخْرَيَاتِ أَيَّامِهِ: هاياتىنىڭ ئاخىرقى كۈنلە-رىدە.

أُخْرَوِيٌّ: ئاخىرەتلىك، ئۇ دۇنيالىق.

أَخْزَرُ م خَزْرَاءُ خُزْرٌ وَخَزْرَوَاتٌ: ئەلەس.

أَخْزَمُ: ئەركەك يىلان.

أَخْزَى يُخْزِي إِخْزَاءً: خىجالەت قىلدى، رەسۋا قىلدى.

«فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ مَنْ يَأْتِيْهِ عَذَابٌ يُخْزِيْهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيْمٌ» «قرآن»: خار قىلغۇچى ئازاب (يەنى توپان بالاسى بىلەن غەرق بولۇش) نىڭ كىمنىڭ ئۈستىگە كېلىدىغانلىقىنى، دائىمى ئازاب (يەنى جەهەننەم ئازابى) نىڭ كىمگە چۈشىدىغانلىقىنى كېلەچەكتە بىلىسى-لەر.

أَخْسَرَ يُخْسِرُ إِخْسَارًا الْبَائِعُ الْمِيْزَانَ: ساتقۇچى جىڭنى كەمەيتىۋەتتى.

«وَإِذَا كَالُوْهُمْ أَوْوَزَنُوْهُمْ يُخْسِرُوْنَ» «قرآن»: كىشىلەرگە ئۆلچەپ ياكى تارتىپ بەرگەن چاغدا، كەم بېرىدۇ.

أَخْسَرَ الْبَائِعُ فِي تِجَارَتِهِ: ساتقۇچى زىيان تارتقۇزۇۋەتتى.

اِخْشَوْشَبَ يَخْشَوْشِبُ اِخْشِيشَابًا: ئاددىي - ساددا بولدى، جاپالىق تۇرمۇش كەچۈردى.

«اِخْشَوْشَبَ الْجُنُودُ فِي مَلْبَسِهِمْ وَعَيْشِهِمْ»: ئەسكەر-لەر كىيىم - كېچەك ۋە يېمەك - ئىچمەكتە ئاددىي - ساددا ياشىدى.

اِخْشَوْشَنَ يَخْشَوْشِنُ اِخْشِيشَانًا: ئاددىي- ساددا ياشىدى، ئېغىر تۇرمۇش كەچۈردى.

«اِخْشَوْشِنُوافَإِنَّ النِّعَمَ لَاتَدُومُ» «حديث»: ئاددىي - ساددا ياشاڭلار، نېمەتنىڭ داۋامى يوق.

إِخْصَائِيٌّ: ماھىر، كەسىپ ئەھلى، مۇتەخەسسىس.

أَخْصَبَ يُخْصِبُ إِخْصَابًا الْقَوْمُ: مولچىلىق بولۇپ كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشى بایاشات بولدى.

أَخْصَبَ الْمَكَانُ: مولچىلىق بولدى.

«جَادَتِ السَّمَاءُ فَأَخْصَبَتِ الْأَرْضُ»: يامغۇر كۆپەيدى، شۇڭا يەر مۇنبەتلەشتى.

أَخْصَرُ: ئەڭ ئىخچام.

«عَرَضَ فِكْرَتَهُ بِأَخْصَرِ عِبَارَةٍ»: ئۇ ئۆزىنىڭ پىكرىنى ئەڭ ئىخچام ئىبارىلەر بىلەن ئوتتۇرىغا قويدى.

عَلَى الْأَخَصِّ. بِوَجْهٍ أَخَصَّ: تېخىمۇ، ئالاھىدە، بولۇپمۇ.

«أَدِّ الصَّلَوَاتِ فِي مَوَاعِيدِهَا وَصَلَاةَ الصُّبْحِ بِوَجْهٍ أَخَصَّ / عَلَى الْأَخَصِّ»: سەن نامازلارنى بەلگىلەنگەن ۋاقتىدا ئادا قىلغىن، بولۇپمۇ بامدات نامازنى ۋاقتىدا ئادا قىل.

أَخْصَفَ يُخْصِفُ إِخْصَافًا النَّعْلَ: كەشنى يامىدى.

أَخْضَرُ م خَضْرَاءُ و خُضْرٌ: يېشىل، ياپيېشىل.

«أَتَى عَلَى الْأَخْضَرِ وَالْيَابِسِ»: ھەممىنى گۈمران قىلدى، ھەممىنى بىتچىت قىلدى.

«اَلَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا» «قرآن»: ئاللاھ سىلەر ئۈچۈن يېشىل دەرەخ-تىن ئوت پەيدا قىلدى.

شَابٌّ أَخْضَرُ: بالاغەت يېشىدىن ھالقىغان ياش.

«اَلْأَمْرُ بَيْنَنَا أَخْضَرُ»: ئارىمىزدىكى ئىش يېڭى.

اَلْخَطُّ الْأَخْضَرُ: يېشىل لىنىيە (تاموژنىدا تەكشۈرۈشكە تېگىشلىك بولغان مال كۆتۈر-مىگەنلەر ئۆتىدىغان يول).

اَلضَّوْءُ الْأَخْضَرُ: يېشىل چىراغ.

«اِجْتَازَ الْمَارَّةُ الطَّرِيقَ عِنْدَ ظُهُورِ النُّورِ الْأَخْضَرِ»: يولۇچىلار يېشىل چىراغ يانغاندا يولنى كېسىپ ئۆتتى.

أَخْضَرَانِ: دەرەخ ۋە ئوت - چۆپ.

اِخْضَرَّ يَخْضَرُّ اِخْضِرَارًا الشَّيْءُ: يېشىللاشتى.

اِخْضَرَّتِ الْأَرْضُ: يەر كۆكەردى، يېشىللاشتى.

«أَقْبَلَ الرَّبِيعُ فَاخْضَرَّتِ الْأَرْضُ»: باھار كېلىپ زېمىن كۆكەردى.

أَخْضَعَ يُخْضِعُ إِخْضَاعًا: بوي سۇندۇردى، باش ئەگدۈردى.

«أَخْضَعَ الْفَقْرُ الرَّجُلَ»: يوقسۇزلۇق ئەركىشىنى بويسۇندۇردى.

أَخْضَلَ يُخْضِلُ إِخْضَالًا الشَّيْءَ: ھۆل قىلىۋەتتى.

أَخْضَلُ م خَضْلَاءُ ج خُضْلٌ: يۇمشاق.

اِخْضَلَّ يَخْضَلُّ اِخْضِلَالًا: ھۆل بولۇپ كەتتى.

إِخْضَوْضَبَ يَخْضَوْضِبُ إِخْضِيضَابًا الشَّجَرُ: دەرەخ كۆكەردى.

أَخْطَأَ يُخْطِئُ إِخْطَاءً الرَّجُلُ: خاتالاشتى، خاتا قىلدى، گۇناھ قىلدى.

«رَبَّنَالَاتُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا» «قرآن»: پەرۋەردىگارىمىز! ئەگەر بىز ئۇنتۇساق ياكى خاتالاشساق بىزنى جازاغا تارتمىغىن.

أَخْطَأَ بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ: خاتا چۈشىنىپ قالدى.

أَخْطَأَتْهُ الرَّصَاصَةُ: ئوق ئۇنىڭغا تەگمىدى.

أَخْطَأَالِاسْتِعْمَالَ: خاتا ئىشلەتتى.

أَخْطَأَ التَّقْدِيرَ: خاتا مۆلچەرلىدى.

أَخْطَأَهُ السَّهْمُ: ئوقى نىشانغا تەگمىدى.

أَخْطَأَ الْغَرَضَ: خاتا چۈشىنىپ قالدى.

أَخْطَأَ الْفَهْمَ: خاتا چۈشىنىپ قالدى.

أَخْطَأَهُ الْحَظُّ: تەلىيى ئوڭدىن كەلمىدى.

أَخْطَأَهُ الْحَقُّ: ھەقنەتكە ئېرىشەلمىدى.

أَخْطَأَ فِي الْإِسْتِنْتَاجِ: خاتا ھۆكۈم چىقاردى.

أَخْطَأَهُ التَّوْفِيقُ: مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمىدى.

أَخْطَأَ فِي النَّقْلِ: خاتا تەرجىمە قىلدى.

أَخْطَأَ فِي التَّهْجِئَةِ: خاتا تەلەپپۇز قىلدى.

أَخْطَأَ فِي اللَّفْظِ: خاتا تەلەپپۇز قىلدى.

أَخْطَأَ فِي التَّسْمِيَةِ: خاتا ئاتىدى.

إِخْطَارٌ: ئاگاھلاندۇرۇش، ئۇقتۇرۇش، ئەسكەرتىش.

«جَاءَكَ إِخْطَارٌ بِمَوْعِدِ نَظَرِ قَضِيَّتِكَ»: سىنىڭ مەسىلەڭنى قاراپ چىقىش ۋاقتى ھەققىندە ئۇقتۇرۇش كەلدى.

أَخْطَرَ يُخْطِرُ إِخْطَارًا الشَّيْءَ: ئۇقتۇردى، يەتكۈزدى.

أَخْطَرَ الْمَرِيضُ: كېسەل ئېغىرلاشتى.

اِخْطَطَّ يَخْطَطُّ اِخْتِطَاطًا الشَّيْءَ: سىزدى.

أَخْطَلُ م خَطْلاَءُ ج خُطْلٌ: ئەخمەق، دۆت.

إِخْفَاءٌ: يوشۇرماق، مەخپى تۇتماق.

إِخْفَاقٌ: يېڭىلمەك، مەغلۇپ بولماق.

«إِنَّ تَأْخِيْرَ عَمَلِ الْيَوْمِ إِلَى غَدٍ هُوَالسَّبَبُ فِي إِخْفَاقٍ كَثِيرٍ مِنَ الطُّلاَّبِ»: كۆپلىگەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۆتۈك قازىنالماسلىقىنىڭ سەۋەبى بۈگۈنكى ئىشنى ئەتىگە قويغانلىقىدۇر.

أَخْفَتَ يُخْفِتُ إِخْفَاتًا: ئاۋازىنى پەسلەتتى.

أَخْفَشُ م خَفْشَاءُ ج خُفْشٌ: نامازشام قارىغۇسى.

أَخَفُّ م خَفَّاءُ ج خُفٌّ: تەنتەك.

أَخْفَقَ يُخْفِقُ إِخْفَاقًا الشَّخْصُ: مەقسىتىگە يېتەلمىدى، يېڭىلدى.

أَخْفَى يُخْفِي إِخْفَاءً الشَّيْءَ: يوشۇردى، مەخپى تۇتتى.

«رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَانُخْفِي وَمَانُعْلِنُ» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىمىز! سەن بىزنىڭ يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا قىلغانلىرىمىزنى بىلىپ تۇرىسەن.

أَخْفَى الْمَسْرُوقَاتِ: ئوغرىلانغان مالنى يوشۇردى، ھارام مالنى يوشۇردى.

أَخْفَى الصَّوْتَ: ئاۋازىنى يوشۇردى.

«أَخْفَى التَّاجِرُ الْخَسِيسُ السِّلْعَةَ»: بېخىل تىجارەتچى مېلىنىڭ باھاسىنى يوشۇردى.

«أَخْفَى الْمُصَلِّي قِرَاءَتَهُ»: نامازخان ئوقۇغۇچى قىرائەتنى يوشۇرۇن ئوقۇدى.

أَخْفَى مُجْرِمًا: جىنايەتچىنى يوشۇردى.

إِخْلاَءٌ: بوشاتماق، چىقارماق، بىكار قىلماق.

إِخْلاَصٌ: سادىق بولماق، سەمىمىي بولماق، ئىخلاس قىلماق.

«عَزَمْتُ أَنْ أَخْدُمَ الشَّعْبَ بِكُلِّ إِخْلاَصٍ»: جان - دىل بىلەن خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىشقا بەل باغلىدىم.

سُورَةُ الْإِخْلاَصِ: «قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ» سۈرىسى.

سُورَتَا الْإِخْلاَصِ: «قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ» سۈرىسى بىلەن «قُلْ يَاأَيُّهَا الْكَافِرُونَ» سۈرىسى.

أَخْلاَطُ النَّاسِ: ئېگىز - پەس ئادەملەر، قۇلاق كەستىلەر، ئالمانلار.

أَخْلاَطُ الْإِنْسَانِ: ئىنسان خىلتلىرى (قەدىمقى تېببابەتتە ئىنسانىنىڭ مىزاجى سەپرا، سەۋدا، بەلغەم، قاندىن ئىبارەت تۆت تۈركە بۆلۈنەتتى.)

إِخْلاَقٌ: خىلاپلىق قىلىش، ئەمەل قىلماسلىق، رىئايە قىلماسلىق.

«مِنْ صِفَاتِ الْمُنَافِقِ الْكِذْبُ وَإِخْلاَفُ الْوَعْدِ»: يالغان سۆزلەش ۋە ۋەدىگە خىلاپلىق قىلىش مۇناپىقنىڭ ئالامەتلىرىدىندۇر.

أَخْلاَقٌ: ئەدەپ، ئەخلاق.

اَلْأَخْلاَقُ الْإِجْتِمَاعِيَّةُ: ئىجتىمائىي ئەخلاق.

«وَلْتَكُنِ الْأَخْلاَقُ الْكَرِيْمَةُ خُلَيْتَكُمْ»: قېيمەتلىك ئەخلاق سىلەرنىڭ زىننىتىڭلار بولسۇن.

شُرْطَةُ الْأَخْلاَقِ: ئەدەپ - ئەخلاققا ياتىدىغان ئىشلارنى باشقۇرىدىغان ساقچى، ئەدەپ - ئەخلاق ساقچىسى.

كَرَمُ الْأَخْلاَقِ: ئەخلاقىي ئېسىل.

مَكَارِمُ الْأَخْلاَقِ: ئېسىل ئەخلاقلار.

عِلْمُ الْأَخْلاَقِ: ئەخلاق نەزەرىيىسى، ئېتىكا.

اَلْأَخْلاَقُ الطَّيِّبَةُ: ياخشى ئەخلاق، گۈزەل ئەخلاق.

أَخْلاَقِيٌّ: ئەخلاقى، ئەخلاققا ياتىدىغان.

أَخْلاَقِيَّةٌ ج أَخْلاَقِيَّاتٌ: ھەققانىيەت؛ مەنىۋى قابىلىيەت، ئىستىدات.

لاَأَخْلاَقِيَّةَ: ئەخلاقنى ئىنكار قىلىپ رىئاللىقنى ھېسابقا ئالمىدىغانلار.

«يَخْضَعُ الْعَالَمُ الْيَوْمَ لِعَقْلِيَّةٍ جَدِيدَةٍ وَأَخْلَاقِيَّةٍ جَدِيدَةٍ» : بۈگۈنكى دۇنيا يېڭى ئاڭ ۋە يېڭى ئەخلاققا بويسۇنماقتا.

اَلْفَلْسَفَةُ الْأَخْلَاقِيَّةُ: ئەخلاق پەلسەپىسى، ئەخلاق نەزەريىسى، ئېتىكا.

اَلْجَرَائِمُ الْأَخْلَاقِيَّةُ: كىشىنىڭ نومۇسىغا چېتىلىدىغان جىنايەتلەر.

إِخْلَالٌ: دەخلى يەتكۈزمەك، تەسىر يەتكۈزمەك.

إِخْلَالٌ بِالْأَمْنِ: جەمئىيەت تەرتىپىنى بۇزۇش.

إِخْلَالٌ بِالْعَهْدِ: ئەھدىنى بۇزۇش، ۋەدىنى بۇزۇش.

مَعَ عَدَمِ الْإِخْلَالِ بِكَذَا: كۆڭۈلدە سان بولۇش؛ دەخلى يەتكۈزمەسلىك.

أَخْلَدَ يُخْلِدُ إِخْلَادًا الشَّيْءَ: مەڭگۈلۈك قىلدى، داۋاملاشتۇردى، باقى قالدۇردى.

أَخْلَدَ إِلَى: بېرىلىپ كەتتى.

«وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ» ‹قرآن› : لېكىن ئۇ دۇنياغا بېرىلىپ كەتتى، نەپسى - خاھىشىغا بويسۇندى.

«وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا» ‹قرآن› : ئۇ مەڭگۈ ئازاب ئىچىدە خارلانغان ھالدا قالىدۇ.

«يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ» ‹قرآن› : ئۇ مېلى ئۆزىنى دۇنيادا مەڭگۈ قالدۇرىدۇ دەپ ئويلايدۇ.

أَخْلَدَ بِالْمَكَانِ أَوْ فِي الْمَكَانِ: ماكانلاشتۇردى، ئولتۇراقلاشتۇردى.

أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ: ئارام تاپتى.

أَخْلَدَ إِلَى الرَّاحَةِ: ئارام تاپتى، ئارام ئالدى.

أَخْلَدَ إِلَى النَّوْمِ: ئارام تاپتى.

أَخْلَدَ إِلَى السُّكُونِ: ئارام ئالدى، ئىستىراھەت قىلدى.

أَخْلَصَ يُخْلِصُ إِخْلَاصًا: سەمىمىي بولدى، خالىس قىلدى، چىن كۆڭلى بىلەن قىلدى.

«إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللَّهِ وَأَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلَّهِ» ‹قرآن› : پەقەت (مۇناپىقلىقتىن) تۆۋە قىلغان، (ئەمەللىرىنى) تۈزەتكەن، ئاللاھنىڭ كىتابىغا چىڭ يېپىشقان، دىنىنى ئاللاھ ئۈچۈن خالىس قىلغان كىشىلەر بۇنىڭدىن مۇستەسنا.

أَخْلَصَ الشَّيْءَ: ساپ قىلدى، پاكىزلىدى، تازىلىدى.

أَخْلَصَ لِلَّهِ: ئاللاھقا سەمىمىي بولدى.

أَخْلَصَ لِصَاحِبِهِ: دوستىغا سەمىمىي بولدى، دوستىغا ئىخلاسمەن بولدى.

أَخْلَصَ فِي عَمَلِهِ: ئىشىدا ئەستايىدىل بولدى، سەمىمىي بولدى.

«إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ» ‹قرآن› : ئۇلارنى بىز پاك - خىسلەتلىك، ئاخىرەتنى ئەسلەپ تۇرىدىغان سەمىمىي كىشىلەر قىلدۇق.

أَخْلَفَ يُخْلِفُ إِخْلَافًا وَعْدَهُ أَوْ بِهِ: ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلدى.

«إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ» ‹قرآن› : شۇبھىسىزكى، ئاللاھ ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ.

أَخْلَفَهُ: ئارقىسىدا قىلدى، ئارقىسىغا ئۆتكۈزدى.

أَخْلَفَ الْفَمُ: ئېغىز پۇرىدى.

أَخْلَفَ الثَّوْبَ: كىيىمنى ئوڭشىدى.

«أَخْلَفَ اللَّهُ عَلَيْكَ أَوْلَكَ مَالَكَ» : ئاللاھ قولۇڭدىن كەتكەن مال - دۇنيانىڭ ئورنىنى تولدۇرۇپ بەرسۇن.

أَخْلَفَ وَعْدَهُ: ۋەدىسىگە ئەمەل قىلمىدى، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلمىدى.

أَخْلَفَ رَجَاءَهُ: ئۈنى ئۈمىدسىزلەندۈردى.

أَخْلَقَ يُخْلِقُ إِخْلَاقًا الثَّوْبُ: كىيىم كونىراپ كەتتى، ئەسكىرەپ كەتتى.

أَخْلَقَ الشَّبَابُ: ياشلىق كەتتى، ياشلىق تۈگىدى.

أَخَلَّ يُخِلُّ إِخْلَالًا بِالشَّيْءِ: دەخلى يەتكۈزدى، بىخەستىلىك قىلدى.

أَخَلَّ بِالنِّظَامِ الْعَامِّ: جامائەت تەرتىپىنى بۇزدى، قالايمىقانچىلىق چىقاردى.

أَخَلَّ بِعَمَلِهِ: خىزمىتىگە بىخەستىلىك قىلدى.

أَخَلَّ بِالْعَهْدِ: ئەھدىنى بۇزدى، ۋەدىگە خىلاپلىق قىلدى.

أَخَلَّ بِالتَّقَالِيدِ: ئەنئەنىگە سەل قارىدى.

اِخْلَوْلَقَ يَخْلَوْلِقُ اِخْلِيلَاقًا: يىرتىلدى، ئەسكىرىدى.

رەپ كەتتى، كونىراپ كەتتى؛ ئېھتىمال، مۇمكىن.

«إِخْلَوْلَقَتِ السَّمَاءُ أَنْ تُمْطِرَ»: يامغۇر يېغىشى مۇمكىن.

أَخْلَى يُخْلِي إِخْلاَءً الْمَكَانَ وَالإِنَاءَ: جاينى ياكى قاچىنى قۇرۇقداپ قويدى، بوشاتتى.

أَخْلَى لِفُلاَنٍ مَجْلِسَهُ: بوشتىپ بەردى.

«لاَ أَخْلَى اللّٰهُ مَكَانَكَ»: ئاللاھ ساڭا ئۇزۇن ئۆمۈر ئاتا قىلسۇن.

أَخْلَى سَبِيْلَهُ: تۇرمىدىن بوشاتتى، قويۇپ بەردى.

أَخْمَدَ يُخْمِدُ إِخْمَادًا النَّارَ: ئوتنى ئۆچۈردى.

أَخْمَدَ الْفِتْنَةَ: پىتنىنى بېسىقتۇردى.

أَخْمَدَ الصَّوْتَ: ئاۋازنى پەسەيتتى.

أَخْمَصُ الْقَدَمِ ج أَخَامِصُ: تاپان ئوتتۇرىسى.

«نَظَرَ مِنْ قِمَّةِ رَأْسِهِ إِلَى أَخْمَصِ قَدَمَيْهِ»: بېشىدىن ئاياغىغىچە سىنچىلاپ قاراپ چىقتى، باشتىن ـ ئاخىر دىققەت بىلەن قاراپ چىقتى.

أَخْمَصُ الْبَطْنِ: ئاچ قورساق.

أَخَمَّ يُخِمُّ إِخْمَامًا: ئېچىتتى، بولدۇردى.

أَخْنَسُ م خَنْسَاءُ ج خُنْسٌ: پوچۇق بۇرۇن، پاناق.

أَخْنَعَ يُخْنِعُ إِخْنَاعًا الْحَاجَةُ: بويسۇندۇردى، خار قىلدى.

أَخْنَفُ م خَنْفَاءُ ج خُنْفٌ: دىمىغىدا گەپ قىلىدىغان ئادەم، خىك ـ خىك ئادەم، قاتتىق ئادەم.

أَخَنَّ م خَنَّاءُ ج خُنٌّ: دىمىغىدا گەپ قىلىدىغان ئادەم، قاتتىق ئادەم.

أَخْنَى يُخْنِي إِخْنَاءً عَلَيْهِ الدَّهْرُ: جاپا تارتتى، زامانىنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىنى بېشىدىن كەچۈردى.

أَخْوَصَ يُخْوِصُ إِخْوَاصًا النَّخْلَةُ: خورما ياپراق چىقاردى.

أَخْوَصُ: كىچىك كۆزلۈك، كۆزى كىچىك.

أُخُوَّةٌ: قېرىنداشلىق، دوستلۇق.

أَخْوَى يُخْوِي إِخْوَاءً الشَّخْصُ: قورسىقى ئاچتى.

أَخْوَى الشَّيْءَ: قۇرۇقداپ قويدى، بىكار قىلدى، خالى قىلدى.

أَخَوِيٌّ: قېرىنداشلىق مۇناسىۋىتى، قېرىنداشلارچە دوستلۇق.

أَخَوِيَّةٌ: قېرىنداشلىق، دوستلۇق.

عَلاَقَةٌ أَخَوِيَّةٌ: قېرىنداشلىق مۇناسىۋىتى.

أَخِيذٌ ج أَخْذَى: ئەسىر ۋە غەنىيمەت، ئەسىر ۋە ئولجا.

أَخِيذَةٌ: غەنىيمەت، ئولجا.

أَخِيْرٌ ج أَخِيرُونَ: ئاخىرى، ئايىغى، تۆگەنچىسى، ئاخىرقى، ئەڭ ئاخىرقى.

اَلأَخِيْرُ: يېقىندا.

أَخِيْرًا: ئاخىرى، ئاخىرقى ھېسابتا.

أَخِيْرًا لاَ آخِرًا: ئاخىردا، ئايىغىدا، تۆگەنچىسىدە.

«أَنْتَ مَسْؤُولٌ أَوَّلاً وَأَخِيْرًا»: باشتىن ـ ئاخىرى سەن مەسئۇل.

«وَصَلَتْنَا أَخِيْرًا الطَّبْعَةُ الْجَدِيْدَةُ مِنَ الْكِتَابِ»: كىتابنىڭ يېڭى نۇسخىسى ئاخىرى بىزگە يېتىپ كەلدى.

«وَأَخِيْرًا قَرَّرَ أَنْ يُوَاصِلَ دِرَاسَتَهُ بَعْدَ تَرَدُّدٍ طَوِيْلٍ»: ئۇ ئۇزۇن ئىككىلەنگەندىن كېيىن ئاخىرى، ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇشنى قارار قىلدى.

«كَانَ الْمُتَكَلِّمُ الأَخِيْرَ»: ئاخىرقى سۆزلىگۈچى بولدى.

اَلْمَرْحَلَةُ الأَخِيْرَةُ: ئاخىرقى باسقۇچ، ئاخىرقى مەزگىل.

فِي الْمُدَّةِ الأَخِيْرَةِ: ئاخىرقى مەزگىل.

«لَقَدْ تَحَقَّقَتْ أُمْنِيَّتِي أَخِيْرًا»: ئارزۇيۇم ئاخىرى ئەملىگە ئاشتى.

أَخِيَّةٌ: چىغرىق.

أَدَاءٌ: ئادا قىلماق، ئورۇنلىماق، بېجىرمەك.

«مِنْ شُرُوطِ نَجَاحِ الْمُمَثِّلِ حُسْنُ الأَدَاءِ»: ياخشى ئورۇنداش بولسا ئارتىسنىڭ ئەتىجە قازىنىشىنىڭ شەرتلىرىدىندۇر.

أَدَاءٌ فَرْدِيٌّ: يالغۇز رول ئېلىش.

أَدَاءُ الْخِدْمَةِ الْعَسْكَرِيَّةِ: ھەربىي خىزمەت

ئۇتتىمەك.

أَدَاةٌ ج **أَدَوَاتٌ**: ماتېرىيال، سايمان، قورال، ئەسۋاب.

أَدَوَاتُ الْبِنَاءِ: قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى.

أَدَوَاتٌ مَنْزِلِيَّةٌ: ئۆي جاھازلىرى، ئۆي سايمانلىرى.

«لَمْ يَكُنْ إِلاَّ أَدَاةً فِي أَيْدِيهِمْ»: ئۇ ئۇلارنىڭ قولىدا قورالغا ئايلىنىپ قالدى.

«لاَبُدَّ مِنْ رَدِّ الْأَدَوَاتِ إِلَى مَكَانِهَا الْأَصْلِيِّ بَعْدَ اسْتِعْمَالِهَا»: سايمانلارنى ئىشلىتىپ بولغاندىن كېيىن ئۆز جايىغا ئاپىرىۋېتىش كېرەك.

أَدَوَاتُ الْحِرَاثَةِ: دېھقانچىلىق سايمانلىرى.

أَدَاةُ تَعْرِيفٍ: ئېنىقلىق قوشۇمچىسى (مەسىلەن: ئەرەبچە سۆزنىڭ بېشىدا كېلىدىغان «ال»).

أَدَوَاتٌ مَكْتَبِيَّةٌ: يېزىش - سىزىش قوراللىرى.

أَدَوَاتٌ كِتَابِيَّةٌ: يېزىش - سىزىش قوراللىرى، يېزىقچىلىق قوراللىرى.

أَدَوَاتٌ مُخْتَبَرِيَّةٌ: تەجرىبە ئۈسكۈنىلىرى.

أَدَادَ يُدِيدُ إِدَادَةً: قۇرتلاپ قالدى، قۇرت چۈشتى.

أَدَادٌ: ئىسسىقلىق، ھارارەت، قىزىقلىق، تېمپېراتۇرا؛ ئۈسسۈزلۇق.

أَدَارَ يُدِيرُ إِدَارَةً: ئايلاندۇردى، چۆرگىلەتتى.

أَدَارَ الشَّكْلَ: يۇمىلاق قىلدى.

«إِلاَّ أَنْ تَكُوْنَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُوْنَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ» «قۇرئان»: لېكىن ئاراڭلاردا قىلىشقان قولىمۇ قول سودىدا ھۈججەت يازمىساڭلارمۇ ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

أَدَارَ الرَّجُلَ عَلَى الْأَمْرِ: قۇتقۇزدى، تەشەببۇس قىلدى.

أَدَارَ الرَّأْيَ: پىكىرنى ئۆزگەرتتى.

أَدَارَالرَّجُلَ عَنِ الْأَمْرِ: تەزدۇردى، زېرىكتۈردى.

أَدَارَ الْآلَةَ: ماڭدۇردى، ئايلاندۇردى.

أَدَارَ الشَّرِكَةَ: شىركەتنى باشقۇردى.

«أَدَارَ الْعَمَامَةَ حَوْلَ رَأْسِهِ»: سەللە يۆگىدى.

أَدَارَ بِوَجْهِهِ عَنْهُ: يۈز ئۆرۈدى، كۆرمەسكە سالدى.

أَدَارَ ظَهْرَهُ لَهُ: كارى بولمىدى، ئەھمىيەت بەرمىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى، ئارقىسىنى قىلىۋالدى.

أَدَارَ رَأْسَهُ عَنِ الشَّيْءِ: كارى بولمىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى، ئەھمىيەت بەرمىدى.

أَدَارَ دَفَّةَ الْحَدِيثِ: سۆزنى بۆلۈۋەتتى.

أُدِيرَ بِهِ: بېشى قايدى.

إِدَارَةٌ: باشقۇرماق، ئايلاندۇرماق، ئىدارە قىلماق.

إِدَارَةُ الْأَمْنِ: خەۋپسىزلىك باشقارمىسى، خەۋپسىزلىك ئىدارىسى، ساقچىخانا.

إِدَارَةُ الْآلاَتِ: ماشىنىنى ئايلاندۇرماق.

إِدَارَةُ الْعَمَلِ: باشقۇرماق، ئىدارە قىلماق، شۇغۇلانماق.

مَجْلِسُ الْإِدَارَةِ: باشقۇرۇش ھەيئىتى، باشقارما.

مَجْلِسُ إِدَارَةِ الْبَنْكِ: بانكا باشقۇرۇش ھەيئىتى.

رَئِيسُ الْإِدَارَةِ: باشقۇرماق، باشلىق، دېرىكتور.

مَرْكَزُ الْإِدَارَةِ: باش بېيرۇ، باش ئىدارە، باش باشقارما.

إِدَارَةُ تَحْرِيرِ الْجَرِيدَةِ: گېزىتخانا، گېزىت ئىدارىسى.

إِدَارَةُ الْكُلِّيَّةِ: فاكۇلتېت ئىشخانىسى.

إِدَارَةُ الْجَامِعَةِ: ئۇنىۋېرسىتېت ئىشخانىسى.

اَلْإِدَارَةُ الْمُبَرْمَجَةُ: پىلانلىق باشقۇرۇش.

إِدَارِيٌّ: مەمۇرىي.

إِدَارِيًّا: مەمۇرىي جەھەتتىن.

أَدَافَ يُدِيفُ إِدَافَةً الدَّوَاءَ: دورىنى ئارىلاشتۇردى، قوچىدى.

أَدَالَ يُدِيلُ إِدَالَةً: يەڭدى.

إِدَالَةٌ: يەڭمەك، غەلىبە قازانماق.

أَدَامَ يُدِيمُ إِدَامَةً الشَّيْءَ: قەتئىي داۋاملاشتۇردى.

«أَدَامَ اللّٰهُ بَقَاءَكُمْ»: ئاللاھ سىلەرگە ئۇزۇن ئۆمۈر ئاتا قىلسۇن.

«أَدَامَ اللّٰهُ فَضْلَكَ»: ئاللاھ پەزلىڭنى تۈگىمەيدىغان قىلسۇن.

إِدَامٌ: تېتىقۇ.

أَدَانَ يُدِينُ إِدَانَةً الْقَاضِي الْمُتَّهَمَ: سوديه قارار لانغوچىنىڭ جىنايىتىنى بېكىتتى.

أَدَانَ الْغَنِيُّ الْمُحْتَاجَ: باي موهتاجغا قەرز بەردى.

«أَدِنِّي عَشْرَةَ دَنَانِيرَ»: ماڭا ئون تىللا قەرز بېرىپ تۇرسىڭىز.

إِدَانَةٌ: بېكىتمەك، ھۆكۈم قىلماق، ئەيىبلىمەك.

أَدْأَبَ يُدْئِبُ إِدْآبًا الْعَمَلَ: داۋاملاشتۇردى.

أَدْأَبَ: چارچىتىۋەتتى.

أَدُبَ يَأْدُبُ أَدَبًا: ئەدەپلىك بولدى، تەربىيىلەندى.

أَدَبٌ ج آدَابٌ: ئەدەپ، ئەدەپ - ئەخلاق، ئەدەپ - قائىدە، قائىدە - يوسۇن؛ ئەدەبىيات.

أَدَبٌ: ئەدەپلىك بولماق، نازاكەتلىك بولماق.

«كَانَ يُعَامِلُ النَّاسَ بِكُلِّ أَدَبٍ وَاحْتِرَامٍ»: ئۇ كىشىلەر بىلەن ئەدەپ - ئەخلاق ۋە ھۆرمەت ئېھتىرام بىلەن مۇئامىلە قىلىشاتتى.

اَلْأَدَبُ الْمُعَاصِرُ: ھازىرقى زامان ئەدەبىياتى.

اَلْأَدَبُ الشَّعْبِيُّ: خەلق ئەدەبىياتى.

أَدَبُ الْأَطْفَالِ: ئۆسمۈرلەر ئەدەبىياتى.

عِلْمُ الْأَدَبِ: ئەدەبىيات؛ ئەدەبىياتشۇناسلىق؛ تىلشۇناسلىق.

بَيْتُ الْأَدَبِ: ھاجەتخانا، خالاجاي.

قَلِيلُ الْأَدَبِ: ئەخلاقسىز، ئەدەپسىز، مەدەنىيەتسىز، تەربىيىسىز.

فُنُونُ الْأَدَبِ: ئەدەبىيات پەنلىرى.

أَدَبُ الْكَاتِبِ: يازغۇچىلىق ئەدەپلىرى.

كُلِّيَّةُ الْأَدَبِ: ئەدەبىيات فاكۇلتېتى، ئەدەبىيات ئىنستىتۇتى.

إِدْبَارٌ: قاچماق، چېكىنمەك، يۈز ئۆرىمەك.

أُدَبَاتِيٌّ ج أُدَبَاتِيَّةٌ: ھازىر جاۋاب شائىر، قوشاقچى شائىر.

أَدْبَرَ يُدْبِرُ إِدْبَارًا الرَّجُلُ أَوِالنَّهَارُ أَوِالشَّيْءُ: قاچتى؛ داجىدى؛ كەتتى؛ يۈز ئۆرىدى.

أَدْبَرَ الدَّهْرُ عَنْهُ: زامان ئۇنىڭغا باقمىدى؛ ئەھۋالى يامانلاشتى.

أَدْبَرَ فُلَانٌ: ئۆلدى.

أَدْبَرَ الشَّيْءَ: ئارقىنى قىلىۋالدى.

«ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ» (قرآن): ئاندىن (ئىماندىن) يۈز ئۆرىدى (پەيغەمبەرگە ئەگىشىشتىن) تەكەببۇرلۇق بىلەن باش تارتتى.

أَدَبِيٌّ: ئەخلاقىي؛ ئېتىنكىلىق؛ نەزەرىيەۋى؛ ئەدەبىي.

نَقْدٌ أَدَبِيٌّ: ئەدەبىي تەنقىد، ئەدەبىي ئوبزور.

ضَغْطٌ أَدَبِيٌّ: روھىي بېسىم.

حَرَكَةٌ أَدَبِيَّةٌ: ئەدەبىيات ھەرىكىتى.

«شَجَاعَةٌ أَدَبِيَّةٌ»: روھىي جۇشقۇنلۇق، ئەدەبىياتنىكى قەھرىمانلىق.

قِيمَةٌ أَدَبِيَّةٌ: مەنىۋى قىممەت.

مَادِّيًّا وَأَدَبِيًّا: ماددى ۋە مەنىۋى جەھەتتىن.

اَلْفَلْسَفَةُ الْأَدَبِيَّةُ: ئىستېتىكا، ئەخلاق ھەققىدىكى پەلسەپىۋى تەلىمات.

أَدَبِيَّاتٌ: ئەدەبىيات.

أَدْجَنَ يُدْجِنُ إِدْجَانًا الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: يەرلەشتى، تۇردى، ماكانلاشتى.

أَدْجَنَ اللَّيْلُ: قاراڭغۇ چۈشتى، قارايدى، قاش قارايدى.

أَدْجَنَ يَوْمُنَا: قاراڭغۇ بولۇپ كەتتى.

أَدْجَنَ فِي بَيْتِهِ: ئۆيدە تۇردى.

أَدْجَنُ م دَجْنَاءُ ج دُجْنٌ: قارا.

بَعِيرٌ أَدْجَنُ: قارا تۆگە.

أَدْحَضَ يُدْحِضُ إِدْحَاضًا الْحُجَّةَ: پاكىتنى بىكار قىلىۋەتتى.

أَدْحَضَ قَدَمَ فُلَانٍ: ئىككى پۇتىنى بىر ئۆتۈكەتتى، كەشىنى توغرىلىدى.

أَدْحِيَةٌ ج أَدَاحٍ: تۆگە قوشىنىڭ تۇخۇم باسىدىغان جايى.

أَدْخَلَ يُدْخِلُ إِدْخَالاً الشَّيْءَ: كىرگۈزدى، ئىچىگە ئالدى.

«وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ» (قرآن): ئۇلارنى رەھمىتىمىز دائىرىسىدە كىرگۈزدۇق، ئۇلار ھەقىقەتەن ياخشىلاردىن ئىدى.

«أَدْخَلَ ضَيْفَهُ الْمَنْزِلَ»: مېهمانىنى ئۆيگە باشلىدى.

أَدْخَلَ الرَّجُلَ: ئىجازەت بەردى.

أُدْخِلَ عَلَيْهِ التَّعْدِيلَاتُ: رەتلەندى، رەتكە سېلىندى، ئۆزگەرتىش كىرگۈزۈلدى.

«أَدْخَلُوا تَعْدِيلَاتٍ عَلَى الْإِقْتِرَاحِ الْأَصْلِيِّ»: تەكلىپلەرنىڭ ئەسلى نۇسخىسىغا ئۆزگەرتىش كىرگۈزدى.

أَدْخَنُ م دَخْنَاءُ ج دُخْنٌ: ئىس - توتەك قاپلىغان، تومانلىق.

أَدَّ يَأُدُّو يَئِدُّ أَدًّا الْوَيْلُ: ئۇنىڭ بېشىنى قاتۇردى، پەرىشان قىلدى، ئۇنى باش ئاغرىتقىغا قويدى.

إِدٌّ. إِدَّةٌ ج إِدَادٌ وَ إِدَدٌ: بالايىئاپەت، پالاكەتچىلىك.

إِدَّارَكَ يَدَّارَكُ إِدِّرَاكًا: قوغلاپ يېتىشتۇالدى.

«حَتَّى إِذَا ادَّارَكُوْا فِيْهَا جَمِيْعًا» (قرآن): ئۇلارنىڭ ھەممىسى دوزاخقا كىرىپ جەملەشكەندە...

أَدَامٌ: تېرىچى، خۇرۇم سودىگىرى.

أَدَّبَ يُؤَدِّبُ تَأْدِيْبًا: تەربىيىلىدى، يېتىشتۇردى، ئەدەپ بەردى، ساۋاق بەردى، ئەدەپلىك جازالىدى.

«أَدَّبَنِي رَبِّي فَأَحْسَنَ تَأْدِيْبِي» (حديث): پەرۋەردىگارىم مېنى ئەخلاقلىق قىلىپ تەربىيىلىدى، شۇنىڭ بىلەن مېنىڭ ئەدەپ - ئەخلاقىمنى گۈزەل قىلدى.

أَدَّبَ الْمِسْعَ: يامانلىق قىلغۇچىنى جازالىدى، ئەخلاقسىزلىقىنى تۈگەتتى، يامانلىق قىلغۇچىغا ئەدەپ ئۆگەتتى.

إِدَّثَرَ يَدَّثِرُ إِدِّثَارًا الشَّخْصُ: يۆگىنىۋالدى، يېپىنىۋالدى.

«يَأَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنْذِرْ» (قرآن): ئى (ۋەھيى نازىل بولغان چاغدا) كىيىمگە چۈمكىلىۋالغۇچى (پەيغەمبەر) تۇر! (ئىنسانلارنى) ئاللاھنىڭ ئازابىدىن ئاگاھلاندۇر.

إِدِّخَارٌ: يىغماق، قۇرامساق قىلىپ ساقلىماق.

إِدِّخَارٌ إِنْتَاجِيٌّ: ئىشلەپچىقىرىش ئۈچۈن كىرىم-نىڭ بىرقىسمىنى مەبلەغ قىلىپ سېلىش.

إِدِّخَارٌ اِحْتِيَاطِيٌّ: ئېھتىياتىي ئۈچۈن پۇل - مال ساقلىماق.

إِدَّرَأَ يَدَّرِئُ إِدِّرَاءً لِلصَّيْدِ: ئوۋنى قارىغا ئالدى.

إِدَّارَأَ يُدَّارِءُ إِدِّيرَاءً الْقَوْمُ: قارشىلاشتى، ماجىر قىلىشتى، دەتالاش قىلىشتى.

«وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا» (قرآن): ئۆز ۋاقتىدا سىلەر بىر كىشىنى ئۆلتۈرگەن ۋە (قاتىلنىڭ كىملىكى) توغرىسىدا دەتالاش قىلىشقان ئىدىڭلار.

إِدَّرَعَ يَدَّرِعُ إِدِّرَاعًا الْفَارِسُ بِالدِّرْعِ: چەۋەنداز ساۋۇت كىيدى.

إِدَّرَى يَدَّرِي إِدِّرَاءً: ئالدىدى، قىلتاقلا چۈشۈردى.

إِدَّرَى الرَّأْسَ: باش تارىدى، چاچ تارىدى.

إِدِّعَاءٌ: ئەرز، شىكايەت، دەۋا.

مُمَثِّلُ الْإِدِّعَاءِ: ئاقلىغۇچى، ئادۋوكات.

إِدَّعَمَ يَدَّعِمُ إِدِّعَامًا عَلَى: يۆلەندى، تايانىدى.

إِدَّعَى يَدَّعِي إِدِّعَاءَ الشَّيْءِ: ... نى تەلەپ قىلدى، ھوقۇق تەلەپ قىلدى، دەۋا قىلدى.

«فُلَانٌ يَدَّعِي كَرَمَ فُعَالِهِ»: ئۆزىنىڭ ئىسىللىكىنى دەۋا قىلىدۇ.

إِدَّعَى بِكَذَا: قىياپىتىگە كىرىۋالدى، ... نى قىلىپ كۆرسەتتى، بانا قىلدى، سەۋەب قىلىپ كۆرسەتتى.

إِدَّعَى عَلَيْهِ كَذِبًا: تۆھمەت قىلدى، تۆھمەت چاپلىدى.

إِدَّعَى عَلَيْهِ بِكَذَا: ئەرز قىلدى، داتلىدى.

إِدَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيْهِ: ئۆزىنى ئۆز دادىسىدىن باشقىغا نىسبەت بەردى.

«لَيْسَ مِنْ رَجُلٍ إِدَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُهُ إِلَّا كَفَرَ» (حديث): بىلىپ تۇرۇپ باشقا كىشىنى دادام دەپ، ئۆزىنىڭ نەسەبىنى باشقىغا نىسبەت بەرگەن ئادەمنى راست مۇسۇلمان دېگىلى بولمايدۇ.

إِدَّغَمَ يَدَّغِمُ إِدِّغَامًا الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: كىرگۈزدى.

إِدَّغَمَ الْحَرْفَ: ھەرپنى كىرىشتۈرۈپ ئىدغام بىلەن ئوقىدى.

إِدَّلَجَ يَدَّلِجُ إِدِّلَاجًا: قاپلىدى، دالدىغا ئالدى، ياپتى.

اِدَّلَجَ يَدَّلِجُ اِدِّلاَجًا: كېچىسى يۈرۈش قىلدى، كېچىدە يۈرۈش قىلدى، كېچىنىڭ ئاخىرىدا يۈرۈش قىلدى.

اِدَّلَعَ يَدَّلِعُ اِدِّلاَعًا: تىلى چىقتى (تىلىنى ئېغىز-دىن چىقىرىش).

اِدَّمَجَ يَدَّمِجُ اِدِّمَاجًا: بىرلەشتى، كىرىشىپ كەتتى، قوشۇلدى، ئۇيۇشتى.

اِدَّمَلَ يَدَّمِلُ اِدِّمَالاً: پۈتتى، ساقايدى.

اِدَّنَى يَدَّنِى اِدِّنَاءً: يېقىنلاشتى.

أَدَّى يُؤَدِّى تَأْدِيَةً: قايتۇرۇپ بەردى، ئادا قىلدى، ئورۇنلىدى.

أَدَّى الدَّيْنَ: قەرز تۆلىدى.

أَدَّى الضَّرَائِبَ: باج تاپشۇردى.

«وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ اِنْ تَأْمَنْهُ بِقِنْطَارٍ يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ» ‹قرآن›: ئەھلى كىتابتىن بەزى كىشىلەر بارىكى، ئۇنىڭدا كۆپ مال ئامانەت قويساڭمۇ ساڭا ئۇنى قايتۇرۇپ بېرىدۇ.

«إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا» ‹قرآن›: شۇبھىسىزكى، ئاللاھ سىلەرنى ئامانەتلەرنى ئىگىسىگە قايتۇرۇشقا بۇيرۇيدۇ.

أَدَّى الصَّلاَةَ: نامار ئوقۇدى.

أَدَّى الشَّهَادَةَ: گۇۋاھلىق بەردى.

أَدَّى الْيَمِيْنَ: قەسەم قىلدى.

أَدَّى عَمَلاً: ۋەزىپىنى ئادا قىلدى.

أَدَّى غَرَضَهُ: مەقسىتىنى بايان قىلدى، مەقسىتىنى ئورۇنلىدى.

«أَدَّى اِمْتِحَانًا شَفَوِيًّا»: ئاغزاكى ئىمتىھان بەردى.

أَدَّى إِلَيْهِ الشَّيْءَ: يەتكۈزۈپ بەردى.

أَدَّى بِهِ إِلَى كَذَا: يېتەكلىدى.

أَدَّى بِهِ إِلَى الْعُزْلَةِ: يېتىم قالدۇردى.

«كُلُّ الطُّرُقِ تُؤَدِّى إِلَى رُومَا»: يوللارنىڭ ھەممىسى، رىمغا ئېلىپ بارىدۇ (ۋاستىلار خىلمۇ خىل بولسىمۇ مەقسەت - غايە بىردۇر) جاھاندىكى قاغىنىڭ ھەممىسى قارا.

«هَذَا الطَّرِيقُ يُؤَدِّى بِنَا إِلَى مَعْهَدِ اللُّغَاتِ»: بۇ يول بىزنى تىل ئىنىستىتۇتىغا ئېلىپ بارىدۇ.

إِدْرَاكٌ: يەتمەك، تاپماق، ئېرىشمەك، چۈشەنمەك، ئاڭ پىشىپ يېتىلمەك؛ قۇرامىغا يەتمەك؛ توسماق.

اَلْإِدْرَاكُ الْوَاعِي: ئاڭلىق چۈشىنىش.

سِنُّ الْإِدْرَاكِ: بالاغەتكە يېتىش يېشى.

اَلْإِدْرَاكُ الْحِسِّيُّ: ھېسسىي بىلىش.

أَلْإِدْرَاكُ الذِّهْنِيُّ: ئەقلىي بىلىش.

فَقْدُ الْإِدْرَاكِ: ھوشىدىن كېتىش، دەققەتسىزلىك.

أُدْرَةٌ. أُدَرَةٌ: ئۇرۇقدان چۈقۇقى.

أَدْرَجَ يُدْرِجُ إِدْرَاجًا الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: كىرگۈزدى.

«أَدْرَجَ الْمَوْضُوعَ فِي جَدْوَلِ الْأَعْمَالِ»: ماۋزۇنى كۈنتەرتىپكە كىرگۈزدى.

أَدْرَجَ الْمَيِّتَ فِي قَبْرِهِ: مېيىتنى يەرلىككە قويدى، مېيىتنى دەپنە قىلدى.

أَدْرَدُ م دَرْدَاءُ ج دُرْدٌ: چىشى يوق، كاماك.

أَدَرَّ يُدِرُّ إِدْرَارًا الشَّخْصُ: پايدىسى كۆپ بولدى، تەمىنلىدى.

أَدَرَّ الدَّوَاءُ الْبَوْلَ: دورا سۈيدۈكنى راۋان قىلدى.

«أَدَرَّ الْغَضَبُ الْعَرَقَ عَلَى جَبِيْنِهِ»: غەزەپ ئۇنىڭ پېشانىسىدىن تەر ئاققۇزۇۋەتتى.

أَدَرَّتِ الْمَرْأَةُ الْغَزْلَ: ئايال يىپنى قاتتىق ئەشتى، چىڭ ئىگىردى.

أَدْرَعَ يُدْرِعُ إِدْرَاعًا: ساۋۇت كىيگۈزدى.

أَدْرَكَ يَدْرِكُ إِدْرَاكًا الصَّبِيُّ: بالا بالاغەتكە يەتتى.

أَدْرَكَهُ الْبَصَرُ: ئۇنى كۆردى.

«لَاتُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ» ‹قرآن›: كۆزلەر ئاللاھنى كۆرمەيدۇ، ئاللاھ كۆزلەرنى كۆرۈپ تۇرىدۇ.

أَدْرَكَ عَلَيْهِ خَطَأَهُ: ئۇنىڭ خاتالىقىنى تۈزەتتى.

أَدْرَكَتِ الثِّمَارُ: مېۋىلەر پىشتى.

أَدْرَكَتِ الْقِطَارَ: ئۇ ئايال پويىزغا ئۈلگۈردى.

أَدْرَكَ الْحَقِيْقَةَ: ھەقىقەتنى چۈشەندى.

«هَذِهِ هِيَ الْحَقِيْقَةُ الَّتِي يُدْرِكُهَا عَامَّةُ النَّاسِ»: بۇ ھەممە ئادەم چۈشىنىدىغان ھەقىقەت.

أَدْرَكَ الْمَعْنَى بِعَقْلِهِ: چۈشەندى.

أَدْرَكَ الشَّيْءَ بِبَصَرِهِ: كۆزى بىلەن كۆردى.

أَدْرَكَ مِنْهُ حَاجَتَهُ: مەقسىتىگە يەتتى.

«رَكَضَ وَرَاءَ الرَّجُلِ حَتَّى أَدْرَكَهُ»: كىشىنىڭ ئارقىسىدىن يېتىشۈالغىچە يۈگۈردى.

«مَالاَ يُدْرَكُ كُلُّهُ لاَيُتْرَكُ جُلُّهُ»: ھەممىسىنى قىلالمىساڭمۇ، ئازراق بولسىمۇ قىل.

أَدْرَمُ م دَرْمَاءُ ج دُرْمٌ: چىشى چۈشۈپ كەتكەن ئادەم.

أَدْرَنَ يُدْرِنُ إِدْرَانًا: كىر بولدى، كىرلەشتى.

أَدْرَى يُدْرِي إِدْرَاءً بِكَذَا: بىلدۇردى، ئۇقتۇردى، خەۋەر قىلدى.

«وَلاَ أَدْرَاكُمْ بِهِ» ‹قرآن›: ئاللاھمۇ ئۇنى (مەن ئارقىلىق) سىلەرگە بىلدۈرمەس ئىدى.

«وَمَا يُدْرِيْكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيْبًا» ‹قرآن›: سەن نېمە بىلسەن، قىيامەت يېقىن بولۇشى مۇمكىن.

اَللَّا أَدْرِيَّة: بىلگىلى بولماسلىق نەزەرىيىسى.

أَدْعَجُ م دَعْجَاءُ ج دُعْجٌ: شەھلا كۆز، قارا كۆز.

لَيْلٌ أَدْعَجُ: قاراڭغۇ كېچە.

ثَوْرٌ أَدْعَجُ: قارا ئۆكۈز.

أَدْعَمُ م دَعْمَاءُ ج دُعْمٌ: كۆكرىكى ئاق ئات.

أَدْعَى يُدْعِي إِدْعَاءً إِلَى الْفَشَلِ: مەغلۇبىيەتنىڭ ئاساسلىق ئامىلى.

إِدْغَامٌ: كىرىشتۈرمەك، بىرلەشتۈرمەك؛ بىر ھەرپنى ئىككىنچى بىر ھەرپكە كىرىشتۈرۈپ ئوقۇماق.

أَدْغَلَ يُدْغِلُ إِدْغَالاً فُلاَنٌ: ئورمانلىققا كىردى.

أَدْغَلَ بِهِ: خىيانەت قىلدى، سۈيىقەست قىلدى.

أَدْغَمَ يُدْغِمُ إِدْغَامًا الْقَارِئُ الْحَرْفَ فِي الْحَرْفِ: قارى ھەرپنى ھەرپكە كىرىشتۈرۈپ ئوقىدى، ئىدغام بىلەن ئوقۇدى.

أَدْفَأَ يُدْفِئُ إِدْفَاءً الثَّوْبُ: ئىسسىتتى.

أَدْفَرُ م دَفْرَاءُ ج دَفْرٌ: بەد بۇي، سېسىق.

أَدْقَعَ يُدْقِعُ إِدْقَاعًا الشَّخْصُ: نامراتلاشتى، كەمبەغەللەشتى.

أَدَقَّ يُدِقُّ إِدْقَاقًا فِي عَمَلِهِ: ئىنچىكە ئىشلىدى، ئەستايىدىل ئىشلىدى.

أَدَقَّ النَّظَرَ فِي الْأَمْرِ: قاراپ چىقتى، بىرلەپ كۆزدىن كەچۈردى.

أَدَقَّ الْبَحْثَ فِي: تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلدى، تەھلىل قىلدى، ئىزدىنىدى.

أَدَقَّ النَّظَرَ فِي الْأَمْرِ: قاراپ چىقتى، بىرلەپ كۆزدىن كەچۈردى.

أَدْكَنُ م دَكْنَاءُ ج دُكْنٌ: قارىغا مايىل، قارامتۇل.

أَدْلَجَ يُدْلِجُ إِدْلاَجًا: كېچىسى يۈرۈش قىلدى، كېچىنىڭ ئاخىرىدا يۈرۈش قىلدى.

أَدْلَعَ يُدْلِعُ إِدْلاَعًا: تىلىنى چىقاردى.

أَدْلَفَ يُدْلِفُ إِدْلاَفًا الْكِبَرُ: قېرىلىق ئۇنىڭ قەدىمىنى قىسقارتىۋەتتى.

أَدَلَّ يُدِلُّ إِدْلاَلاً عَلَيْهِ: ھاياسىزلىق قىلدى، ئەدەپسىزلىك قىلدى.

أَدَلَّ بِفَضْلِهِ أَوْ شَجَاعَتِهِ: پەزىلىتى ياكى قەھرىمانلىقى بىلەن پەخىرلەندى.

إِدْلَهَمَّ يَدْلَهِمُّ إِدْلِهْمَامًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، قاراڭغۇ چۈشتى.

إِدْلَهَمَّ الْمَكَانُ: غۇۋا كۆرۈندى، تۇتۇق كۆرۈندى.

أَدْلَى يُدْلِي إِدْلاَءً الشَّخْصُ الدَّلْوَ: قۇدۇققا ساڭگىلاتتى، سوغىنى قۇدۇققا سالدى.

«فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَى دَلْوَهُ» ‹قرآن›: ئۇلار سۇچىسىنى ئەۋەتتى، ئۇ سوغىسىنى قۇدۇققا تاشلىدى.

أَدْلَى إِلَى فُلاَنٍ بِرَحِمٍ: نەسەبى تۇتاشتى، تۇغقان بولدى.

أَدْلَى فِي فُلاَنٍ: سەت گەپ قىلدى.

أَدْلَى بِتَصْرِيحٍ: پىكىر بايان قىلدى.

«أَدْلَى رَئِيسُ الْوُزَرَاءِ بِتَصْرِيحٍ لِلصَّحَفِيِّينَ قَالَ فِيهِ...»: باش مىنىستىر مۇخبىرلارغا سۆھبەت بايان قىلىپ... دېدى.

أَدْلَى بِمَالِ فُلَانٍ إِلَى الْحُكَّامِ: پارا بەردى. **«وَ لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ» ‹قرآن›:** بىر - بىرىگىلارنىڭ مالىلىرىنى ناھەق يەۋالماڭلار، ھاكىملارغا پارا بەرمەڭلار.

أَدْلَى بِشَهَادَتِهِ: ئىسپاتلىدى.

أَدْلَى بِدَلْوِهِ فِي الدِّلَاءِ: پىكىر بىلەن ھەسسە قوشتى.

أَدْلَى إِلَيْنَا بِمَا يَأْتِي: ئۇ بىزگە تۆۋەندىكى بىرقانچە نۇقتىنى بايان قىلدى.

أَدْلَى بِحَدِيثِهِ: سۆھبەت ئېلان قىلدى.

أَدْلَى بِرَأْيِهِ: پىكىر بايان قىلدى.

أَدْلَى بِفُلَانٍ إِلَيْكَ: شاپائەت تەلەپ قىلدى.

أَدْلَى بِالْاِعْتِرَافَاتِ: ئىقرار قىلدى.

أَدْلَى بِحُجَّتِهِ: پاكىتنى ئاشكارىلىدى، پاكىتنى ئايدىڭلاشتۇردى.

أَدَمَ يَأْدِمُ أَدْمًا الْخُبْزَ: نانغا تەم تەڭشىگۈچ ئارىلاشتۇردى.

أَدَمٌ. أَدَمَةٌ: تېرە.

أُدْمٌ: تەم تەڭشىگۈچ، تېتىتقۇ.

أُدْمَةٌ: قوڭۇر رەڭ.

أَدْمَجَ يُدْمِجُ إِدْمَاجًا الْحَبْلَ: ئارغامچىنى پىششىق ئەشتى، پۇختا ئەشتى.

أَدْمَجَ الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: نەرسىنى نەرسىگە كىرىشتۇردى، كىرگۈزدى.

أَدْمَجَ الْكَلَامَ: سۆزنى تۆزەتتى، سۆزنى ئوڭشىدى.

أَدْمَعَ يُدْمِعُ إِدْمَاعًا الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

أَدْمَعَهُ: ئۇنىڭ قايغۇسىنى قوزغىدى.

أَدْمَعَ عَيْنَهُ: يىغىسىنى كەلتۈردى، يىغلاتتى.

إِدْمَانٌ: ئىنتىزارلىق، تەشنالىق.

أَدَمَّ يُدِمُّ إِدْمَامًا الشَّخْصُ: سەت بالا تۇغدى؛ يامان ئىش قىلدى.

أَدْمَنَ يُدْمِنُ إِدْمَانًا الشَّيْءَ أَوْعَلَى الشَّيْءِ: بىر-لىپ كەتتى، چۆكۈپ كەتتى، كەينىگە كىرىپ كەتتى، ئايرىلالمايدىغان بولۇپ كەتتى.

أَدْمَنَ الْمُسْكِرَاتِ. أَدْمَنَ شُرْبَ الْخَمْرَةِ: ھاراقنى بىرلىپ كەتتى، پىيەنچۇك بولۇپ كەتتى.

أَدْمَى يُدْمِي إِدْمَاءً الْجُرْحَ: جاراھەتتىن قان چىقاردى، ياردىن قان ئاققۇزدى.

أَدْنَفَ يُدْنِفُ إِدْنَافًا الْمَرَضُ: كېسەل ئۇنى ھالسىزلاندۇردى، كېسەل ھالىدىن كەتكۈزدى.

أَدْنَفَتِ الشَّمْسُ: زاۋال ۋاقتى بولدى.

أَدَنَّ يُدِنُّ إِدْنَانًا بِالْمَكَانِ: ئولتۇراقلاشتى، تۇرۇپ قالدى، ماكانلاشتى.

أَدْنَى يُدْنِي إِدْنَاءً الشَّيْءَ: يېقىنلاشتۇردى.

أَدْنَى الْجِلْبَابَ: پۇركەنجە بىلەن پۇركۈنۋالدى، پۇركەنجىنى يېپىنۋالدى.

«قُلْ لِأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ» ‹قرآن›: ئاياللىرىڭغا، قىزلىرىڭغا ۋە مۆمىنلەرنىڭ ئاياللىرىغا ئېيتقىنكى، پۇركەنجى بىلەن بەدىنىنى ئورىۋالسۇن.

أَدْنَى الْحَاكِمُ مَجْلِسَ فُلَانٍ: ھاكىم ئۇنى قارشى ئالدى، ھاكىم ئۇنى ئالقىشلىدى، ھاكىم ئۇنى ھۆرمەتلىدى، ھاكىم ئۇنى كۈتۈۋالدى.

أَدْنَى ج دُنًى: ئەڭ يېقىن، ئەڭ تۆۋەن، ئەڭ ئەقەللى.

«قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَى بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ» ‹قرآن›: مۇسا: «سىلەر ياخشىنى ناچارغا تېگىشەمسىلەر؟» دېدى.

اَلْحَدُّ الْأَدْنَى: ئەڭ تۆۋەن چەك بويىچە، ئەڭ بولمىغاندا، ھېچ بولمىغاندا.

اَلشَّرْقُ الْأَدْنَى: يېقىن شەرق.

اَلْمَغْرِبُ الْأَدْنَى: ئالجىرىيە.

أَدْنَاهُ: تۆۋەندىكىچە، تۆۋەندىكىدەك.

إِدْهَامَّ يَدْهَامُّ إِدْهِيمَامًا الشَّيْءُ: نەرسە قارايدى.

أَدْهَشَ يُدْهِشُ إِدْهَاشًا ـــ هُ الْأَمْرُ: ھەيران قالدۇردى، ھاڭ - تاڭ قالدۇردى، چۆچۈتتى، چاقناتتى، قاماشتۇردى.

«أَدْهَشَهُ أَنْ يَسْمَعَ ذَلِكَ»: بۇنى ئاڭلاپ ھاڭ - تاڭ قالدى.

«فِي مِصْرَ مِنَ الآثَارِ مَايُدْهِشُ الأَبْصَارَ»: مىسىردا كۆزلەرنى چاقنىتىدىغان قەدىمىي ئاسار ئەتىقلەر بار.

أَدْهَقَ يُدْهِقُ إِدْهَاقًا الْكَأْسَ: قەدەھنى تولدۇرۇدى.

أَدْهَمُ ج أَدَاهِمُ: ئىشكەل، كىشەن.

«أَوْعَدَهُ بِالسِّجْنِ وَالأَدَاهِمِ»: ئۇنىڭغا تۇرمە ۋە كىشەنلەر بىلەن تەھدىت سالدى.

أَدْهَمُ م دَهْمَاءُ ج دُهْمٌ: قارا، قاپقارا، تۇم قارا.

فَرَسٌ أَدْهَمُ: قارا ئات.

اِدْهَمَّ يَدْهَمُّ اِدْهِمَامًا الشَّيْءُ: قارايدى.

أَدْهَنَ يُدْهِنُ إِدْهَانًا الشَّخْصُ: ئالا كۆڭۈللۈك قىلدى، ئالدامچىلىق قىلدى.

«وَدُّوا لَوْتُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ» «قۇرئان»: ئۇلار سېنىڭ (ئۆزلىرى بىلەن) ماداراً قىلىشىڭنى، شۇنىڭ بىلەن ئۆزلىرىنىڭ (سەن بىلەن) ماداراً قىلىشىنى ئارزۇ قىلىدۇ.

أَدْهَى م دَهْيَاءُ: ئەڭ يامان، قورقۇنچلۇق.

أَدِيْبٌ ج أُدَبَاءُ: ئەدىب، ئەدەبىياتشۇناس، ئەدەبىياتچى، يازغۇچى.

أَدِيْمٌ ج أُدُمٌ: ئەيلەنگەن تېرە.

أَدِيْمُ الأَرْضِ: يەر يۈزى، يەر پوستى.

أَدِيْمُ السَّمَاءِ: ئاسمان، ھاۋا بوشلۇقى.

أَدِيْمُ اللَّيْلِ: كېچە قاراڭغۇسى.

أَدِيْمُ النَّهَارِ: كۈندۈزنىڭ يورۇقلۇقى، كۈن بويى.

إِذْ: 1. ئاشۇ چاغ، شۇ چاغدا، ئۆز ۋاقتىدا.

«فَقَدْ نَصَرَهُ اللّٰهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِيْنَ كَفَرُوا» «قۇرئان»: ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇنىڭغا ياردەم قىلغانىدى، ئۆز ۋاقتىدا كۇففارلار ئۇنى ھەيدەپ چىقارغانىدى.

إِذْ: 2. ئۆتكەن زامانىنى بىلدۈرىدىغان ۋاقىت تولدۇرغۇچىسى بولۇپ ... چاغدا، (قىلغان) دا، (ئەتكەن) دە مەنىسىدە كېلىدۇ.

«اِنْتَصَرَتْ ثَوْرَةُ الشَّعْبِ إِذْ قَادَهَا زَعِيْمُ الشَّعْبِ»: خەلق داھىيسى يېتەكچىلىك قىلغان چاغدا خەلق ئىنقىلابى غەلبە قىلدى.

«لَمْ يَسْتَطِعِ السَّفَرَ إِذْ أُصِيْبَ بِمَرَضٍ مُفَاجِئٍ»: تۇيۇقسىز كېسەل بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن سەپەرگە چىقالمىدى. توساتتىن كېسەل بولۇپ قالغاچقا سەپەر قىلالمىدى (ئۇشتۇمتۇت، توساتتىن دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ. «بينا» ياكى «بينما» دىن كېيىن قوللىنىلىدۇ).

«بَيْنَمَا أَنَاسَائِرٌ إِذْ هَطَلَ الْمَطَرُ»: كېتىپ بارسام ئۇشتۇمتۇت يامغۇر يېغىپ كەتتى.

«بَيْنَمَاأَنَاجَالِسٌ فِي الْمَطْعَمِإِذْحَضَرَ صَدِيْقِي»: مەن ئاشخانىدا ئولتۇراتتىم، ئۇشتۇمتۇت دوستۇم كېلىپ قالدى.

إِذْ ذَاكَ: شۇ چاغدا، ئۆز ۋاقتىدا، ئەينى زاماندا.

«مَاكَانَ الْعِلْمُ رَاقِيًا إِذْ ذَاكَ»: شۇ چاغدا ئىلىم - پەن تەرەققىي قىلمىغانىدى.

إِذْمَا: شەرت قوشۇمچىسى بولۇپ، «إن» غا ئوخشاش ئەگەر مەنىسىدە كېلىدۇ.

«إِذْمَا تَأْتِ تَجِدْ مَا يَسُرُّكَ»: سەن كەلسەڭلا، سېنى خۇشاللاندۇرىدىغان نەرسىلەرنى كۆرىسەن.

إِذَا: كەلگۈسى زامان ۋاقىت تولدۇرغۇچىسى بولۇپ شەرت مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

«إِذَا أَرَدْتَ إِصْلَاحَ النَّاسِ فَابْدَأْ بِنَفْسِكَ»: كىشىلەرنى تۈزەيمەن دېسەڭ، ئالدى بىلەن ئۆزۈڭدىن باشلىغىن، جۈملە ئىسىمنىڭ ئالدىدا كېلىپ، ئۇشتۇمتۇت، توساتتىن دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ.

«خَرَجْتُ فَإِذَا الْمَطَرُ يَهْطِلُ غَزِيرًا»: سىرتقا چىقتىم، ئۇشتۇمتۇت يامغۇر قۇيۇۋەتتى.

إِذَا: ئۇنداقتا، ئەمىسە، ئۇھالدا مەنىلىرىدە كېلىدۇ.

أَذَابَ يُذِيبُ إِذَابَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى ئېرىتتى.

أَذَابَ الثُّلُوجَ بَيْنَهُمَا: ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئىختىلاپنى تۈگەتتى.

أَذَابَهُ الْهَمُّ: ئورۇقلىتىۋەتتى.

إِذَابَةٌ: ئېرىتمەك.

أَذَاةٌ: زىيان - زەخمەت، ئازار، ئەزىيەت.

أَذَاعَ يُذِيعُ إِذَاعَةً بِهِ: تارقاتتى؛ ئاڭلاتتى؛ ئاشكارا

را قىلدى، پاش قىلدى.

«وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ» ‹قرآن›: (مۇمىنلەرگە ئائىت) ئامانلىق-خەتەر ياكى قورقۇنچنىڭ بىرەر خەۋىرى ئۇلارغا (يەنى مۇناپىقلارغا) يەتسە، ئۇنى تارقىتىدۇ.

أَذَاعَ الْحَدِيثَ أَوِ النَّشْرَةَ أَوِ الْأُغْنِيَةَ: سۆز ياكى خەۋەر تارقاتتى، ياكى ناخشا ئاڭلاتتى.

أَذَاعَ السِّرَّ: سىرنى پاش قىلدى، ئاشكارىلىدى.

«أُذِيعَتْ هَذِهِ الْمَقَالَةُ الْإِفْتِتَاحِيَّةُ الْهَامَّةُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مُتَتَابِعَةٍ» : بۇ مۇھىم باش ماقالە ئارقىمۇ-ئارقا ئۈچ قېتىم ئاڭلىتىلدى.

إِذَاعَةٌ: ئېلان قىلماق، جاكارلىماق.

إِذَاعَةُ الْأَخْبَارِ بِاللَّاسِلْكِيِّ: رادىئو ئاڭلاتماق.

اَلْإِذَاعَةُ الْمَسْمُوعَةُ: رادىئو.

دَارُ الْإِذَاعَةِ: رادىئو ئىستانسىسى.

مَحَطَّةُ الْإِذَاعَةِ: رادىئو ئىستانسىسى.

مَحَطَّةُ إِذَاعَةٍ اللَّاسِلْكِيِّ: رادىئو ئىستانسىسى.

اَلْإِذَاعَةُ الْمَرْئِيَّةُ: تېلېۋىزور.

أَذَاقَ يُذِيقُ إِذَاقَةَ الشَّيْءِ: نەرسىنى تېتىتقۇزدى.

«أَوْيَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ» ‹قرآن›: ياكى سىلەرنى پىرقىلەر قىلىپ، ئارىلاشتۇرۇپ (يەنى ئۇرۇشقا سېلىپ) بىرىڭلارغا بىرىڭلارنىڭ ئازابىنى تېتىتىشقا قادىر-دۇر.

«لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَ نُذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ» ‹قرآن›: ئۇ دۇنيادا خارلىنىپ-قاپ دۇچار بولىدۇ، ئاخىرەتتە ئۇنىڭغا كۆيدۈرگۈچى (ئوتنىڭ) ئازابىنى تېتىتىمىز.

أَذَاقَهُ الْعَذَابَ: ئۇنى ئازاب تارتقۇزدى، جاپا چەككۈزدى.

أَذَاقَهُ الْأَمَرَّيْنِ: ئۇنىڭغا قاتتىق ئەزىيەت يەتكۈزدى.

أَذَالَ يُذِيلُ إِذَالَةً الْمَرْأَةُ الْقَمِيصَ: كۆڭلەكنىڭ ئېتىكىنى ئۈزۈن قىلدى.

أَذَالَ مَالَهُ: پۇل-مېلىنى كەڭ قوللۇق بىلەن خەجلىدى.

أَذَالَ الشَّخْصُ خَادِمَهُ: خورلىدى.

أَذَانٌ: ئەزان؛ ئۇقتۇرماق، ئېلان.

«وَأَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ» ‹قرآن›: (بۇ) چوڭ ھەج كۈنىدە ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى تەرىپىدىن كىشىلەرگە چىقىرىلغان ئېلاندۇر.

أَذَانَانِ: ئەزان بىلەن ئېقامەت.

أَذْأَبَ يُذْئِبُ إِذْآبًا الشَّخْصُ: بۆرىدىن چۆچىدى.

أَذْأَبَتِ الْأَرْضُ: بۆرىلەر پەيدا بولدى، بۆرىلىك بولۇپ كەتتى.

أَذْأَبَتِ الْمَرْأَةُ طِفْلَتَهَا: ئايال قىزىغا ماڭلاي چاچ قويدى.

أَذْبَلَ يُذْبِلُ إِذْبَالاً ـــ هُ الْمَرَضُ: كېسەل ئۇنى ھالسىزلاندۇردى.

إِذْخِرٌ ج أَذَاخِرُ: قەغەزگۈل.

إِذْخَارٌ: جۇغلانما، زاپاس؛ ساقلىنىماق، غەملىنىمەك، قۇرامسىاق قىلماق.

شَهَادَاتُ إِذْخَارٍ: زايوم.

إِذَّخَرَ يَذَّخِرُ إِذِّخَارًا الشَّخْصُ الْمَالَ: ئۇ مالنى ساقلاپ قويدى، ئۇ مالنى زاپاس قىلىپ ساقلىدى؛ ئۇ مالنى يىغدى، ئۇ مالنى توپلىدى، ئۇ مالنى قۇرامساق قىلىپ قويدى.

«لَايَذَّخِرُ وُسْعًا» : قولىدىن كېلىشچە ھەمىنى قىلدى.

إِذَّكَرَ يَذَّكِرُ إِذِّكَارًا: ئەسلىدى، ياد ئەتتى.

إِذَّكَرَ الشَّخْصُ الْمَوْعِدَ: ۋەدىسىنى ئەسلىدى، ۋەدىسىنى ياد ئەتتى.

أَذَّنَ يُؤَذِّنُ تَأْذِينًا: چاقىردى، ئۇقتۇردى، خەۋەر قىلدى؛ ئەزان ئېيتتى.

أَذَّنَ بِالصَّلَاةِ: نامازغا ئەزان توۋلىدى.

«وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالاً وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ» ‹قرآن›: كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا ھەجگە چاقىرىپ ندا قىلغىن، ئۇلار پىيادە ۋە ئورۇق تۆگىلەرگە مىنىپ كېلىدۇ.

أَذْرَأُ م ذُرْآءُ ج ذُرْءٌ: چېكتىسىگە ئاق كىتىرگەن ئادەم.

أَذْرَأَ يُذْرِئُ إِذْرَاءً: قورقىتى، ھەزەپلەندى.

أَذْرَأَ الدَّمْعَ: ياش تۆككۈزدى، ياش ئاققۇزدى.

أَزْرَأَتِ النَّاقَةُ: تۆگە سۈت بەردى.

أَذْرَعَ يُذْرِعُ إِذْرَاعًا: غۇلاچلىدى، قۇچاقلىدى.

أَذْرَعَ فِي كَلَامِهِ: كۆپ گەپ قىلدى.

أَذْرَى يُذْرِي إِذْرَاءً الرِّيحُ التُّرَابَ: شامال چاڭ توزۇتتى، شامال توپا چىقاردى، شامال توپا توزۇتۇتتى.

أَذْرَى الرَّجُلُ الْحَبَّ لِلدَّجَاجِ: توخۇغا دان چاچتى.

أَذْرَتِ الْعَيْنُ الدَّمْعَ: ياش تۆكتى.

أَذْعَرَ يُذْعِرُ إِذْعَارًا ــ هُ الْإِنْفِجَارُ: پارتلىتىش ئۈنى قورقۇتتى، ئۈنىڭغا تەھدىت سالدى.

أَذْعَقَ يُذْعِقُ إِذْعَاقًا: تېز قەتلى قىلدى.

أَذْعَنَ يُذْعِنُ إِذْعَانًا لَهُ: بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى، باش ئەگدى.

أَذْعَنَ لِرَأْيِهِ: گەپ ئاڭلىدى، پىكرگە بويسۇندى.

أَذْعَنَ الْمَدِينُ بِالْحَقِّ: قەرزدار ئىقرار قىلدى.

أَذْعَنَ بِالْحَقِّ: ھەقنى (ھەقسەتنى) ئېتىراپ قىلدى.

أَذْقَنُ م **ذَقْنَاءُ** ج **ذُقْنٌ:** ئېگىكى ئۇزۇن ئادەم.

أَذْكَرَ يُذْكِرُ إِذْكَارًا حَقَّهُ: ئۇنىڭ ھەققىنى ئەسلەتتى.

أَذْكَرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئوغۇل تۇغدى.

«أَذْكَرْتِ وَأَيْسَرْتِ»: ئوغۇل تۇغۇپ خۇشال بولغايسەن (ئېغىر ئاياغقا ئېيتىلىدىغان سۆز).

أَذْكَى يُذْكِي إِذْكَاءَ النَّارَ: ئوت ياقتى.

أَزْكَى الْحَرْبَ: ئۇرۇشنى قوزغىدى.

أَذْكَى مُسَدَّسًا: تاپانچا ئاتتى.

أَذْكَى عَلَيْهِمُ الْعُيُونَ: ئۇلارغا جاسۇسلارنى تاراتتى.

أَذَلَّ يُذِلُّ إِذْلَالًا عَدُوَّهُ: دۈشمىنىنى مەغلۇپ قىلدى، خار قىلدى، خورلىدى.

«وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ» (قرآن): خالىغان ئادەمنى ئەزىز قىلىسەن، خالىغان ئادەمنى خار قىلىسەن.

أَذِنَ يَأْذَنُ أَذَنًا إِلَيْهِ: قۇلاق سالدى، زەن قويۇپ ئاڭلىدى.

أَذِنَ يَأْذَنُ إِذْنًا وَأَذِينًا لَهُ فِي الشَّيْءِ: رۇخسەت قىلدى، ئىجازەت بەردى.

«فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّى يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي» (قرآن): ئاتام ماڭا رۇخسەت قىلمىغىچە ياكى ئاللاھ مەن ئۈچۈن ھۆكۈم چىقارمىغىچە بۇ يەردىن ھەرگىز ئايرىلمايمەن.

«طَلَبَ الْمُوَظَّفُ مِنْ مُدِيرِهِ أَنْ يَأْذَنَ لَهُ بِالتَّغَيُّبِ لِمُدَّةِ أُسْبُوعٍ»: خىزمەتچى بىر ھەپتە خىزمەتكە قاتنىشالمايدىغانلىقى توغرىسىدا رۇخسەت قىلىشنى مۇدىردىن تەلەپ قىلدى.

أَذِنَ الشَّمْسُ بِالْغُرُوبِ: قۇياش پاتاي دەپ قالدى.

إِذَنْ: ئەمىسە، ئۇنداقتا، ئۇھالدا مەنىلىرىدە كېلىدۇ.

سَأَزُورُكَ، إِذَنْ أَنْتَظِرُكَ: سىزنى يوقلايمەن، ئۇنداقتا سىزنى كۈتىمەن.

إِذْنٌ: رۇخسەت قىلماق، ئىجازەت بەرمەك، ئىجازەت؛ قۇلاق سالماق، بىلمەك.

بِإِذْنِ اللَّهِ: ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن، خۇدا بۇيرۇسا.

جَعَلْتُ ذَلِكَ بِإِذْنِهِ: ئۇنىڭ رۇخسىتى بىلەن قىلاي.

«سَأَرَاكَ غَدًا بِإِذْنِ اللَّهِ»: خۇدا خالىسا سېنى ئېتە كۆرىمەن.

إِذْنٌ ج **أُذُونٌ** ج **أُذُونَاتٌ:** چەك، ھۆججەت، ۋىكسىل.

إِذْنُ الْبَرِيدِ: پوچتا پېرېزوت چېكى.

إِذْنُ الصَّرْفِ: چەك، پۇل چېكى.

إِذْنٌ بِالْخُرُوجِ: چىقىش رۇخسىتى.

إِذْنُ إِقَامَةٍ: تۇرۇش رۇخسىتى.

إِذْنُ الطَّبْعِ: نەشر قىلىش رۇخسىتى.

عَنْ إِذْنِكَ: كەچۈرۈڭ، رۇخسەت قىلغايسىز.

أُذُنٌ ج **آذَانٌ:** قۇلاق؛ تۇتقۇچ.

«لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ»

«قرآن»: سىلەرگە ئۇنى ئىبرەت قىلىش ئۈچۈن، تۇتۇۋالىدىغان قولاقلارنىڭ ئۇنى تۇتۇۋېلىشى ئۈچۈن بىز شۇنداق قىلدۇق.

«وَيَقُولُونَ هُوَأُذُنٌ قُلْ أُذُنُخَيْرٌ لَكُمْ» «قرآن»: ئۇلار (پەيغەمبەرنى) «ئاڭلىغان نەرسىنىڭ ھەممىسىگە ئىشىنىدۇ» دەيدۇ. ئېيتقىنكى، (دۇرۇس، ئۇ) سىلەرگە پايدىلىق سۆزلەرنى ئاڭلاپ ئىشىنىدۇ.

طَبَلَةُ الْأُذُنِ: قولاق پەردىسى.

«غَرِقَ فِي الدَّيْنِ حَتَّى الْأُذُنَ»: قەرزگە بوغۇلۇپ كەتتى.

«كُلِّي الْأُذُنُ صَاغِيَةٌ»: قولىڭىزنى سىزدە، دىققەت بىلەن ئاڭلاۋاتىمەن.

أُذُنُ الْحَائِطِ: ئوغرىلىقچە ئاڭلىغۇچى.

أُذُنُ الظَّفْرِ: تىرناق گۆشى.

أُذُنُ الْإِبْرِيقِ: چۆگۈننىڭ تۇتقۇچى.

آذَانُ الذِّئْبِ: نورۇزگۈل.

آذَانُ الْفَأْرِ: بوتا كۆز (گۈل).

آذَانُ الْفَأْرِ الْجَبَلِيِّ: ياۋا بوتا كۆز (ئۆسۈملۈك).

آذَانُ الْحِيطَانِ: تامنىڭ قولىقى (سۇخەنچى).

أَذْنَبَ يُذْنِبُ إِذْنَابًا الْعَبْدُ: بەندە گۇناھ قىلدى.

أَذْنَبَ الْمُتَّهَمُ: قارىلانغان ئادەم جىنايەت ئۆتكۈزدى.

«وَجَدَ الْقَاضِي الْمُتَّهَمَ مُذْنِبًا فَحَكَمَ عَلَيهِ بِالسِّجْنِ»: سوتىيە قارىلانغان ئادەمنى گۇناھكار ھېسابلاپ، تۈرمىگە ھۆكۈم قىلدى.

أُذَنَةٌ: يان يوپۇرماق.

أُذُنِيٌّ: قولاققا خاس، قولاق بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

أَذْهَبَ يُذْهِبُ إِذْهَابًا الشَّيْءَ: بىكار قىلىۋەتتى، زايا قىلىۋەتتى، كەتكۈزۈۋەتتى.

«اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيأَذْهَبَ عَنَّاالْحَزَنَ» «قرآن»: جىمى ھەمدۇ سانا بىزدىن غەم ـ قايغۇنى كەتكۈزۈۋەتكەن ئاللاھقا مەنسۇپتۇر.

«إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ» «قرآن»: شۇبھىسىزكى، ياخشى ئىشلار ئارقىلىق يامان ئىشلار يوقىلىدۇ.

أَذْهَبَ عَنْهُ الْهَمَّ: ئۇنىڭدىن غەمنى كۆتۈرۈۋەتتى.

أَذْهَلَ يُذْهِلُ إِذْهَالاً الْأَمْرُ عَنْ كَذَا: ئۇنىتۇلدۇرۇدى، غەپلەتتە قالدۇردى، بىپەرۋا قالدۇردى.

أَذْهَلَهُ: دېنىقاتقۇزدى، دېنىقىغان ھالدا قالدۇردى، تېڭىرقىغان ھالدا قالدۇردى.

أَذْوَى يُذْوِي إِذْوَاءً ـــ هُ الْحَرُّ وَ الْعَطَشُ: ئۇنى ئىسسىق ياكى سۇسىزلىق قۇرىتىۋەتتى، سولاشتۇرۇۋەتتى.

أَذِيَ يَأْذِي أَذًى وَأَذَاةً: ئەزىيەت يەتكۈزدى، زىيان ـ زەخمەت يەتكۈزدى.

أَذًى: زىيان ـ زەخمەت، ئازار، ئەزىيەت.

«قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى» «قرآن»: ياخشى سۆز ۋە كەچۈرۈم قىلىش ئەزىيەت يەتكۈزىدىغان سەدىقىدىن ئەۋزەلدۇر.

أُذَيْنُ الْقَلْبِ: يۈرەك قېرىنچىسى.

أُذَيْنَةٌ ج أُذَيْنَاتٌ: كىچىك قولاق (تىكىشاش ئەسۋابى).

أَذِيَّةٌ: زىيان ـ زەخمەت، ئازار، ئەزىيەت.

أَرَابَ يُرِيبُ إِرَابَةً: شەك قىلدۇردى، گۇمانغا تاشلىدى، شۇبھىلەندى.

أَرَابَ الشَّخْصُ: گۇمان قىلدى، شەكلەندى، گۇماندا لاندى.

أَرَابَ اللَّبَنَ: سۈت ئۆيۈتتى.

«أَرَابَنِي مِنْهُ أَمْرٌ»: ئۇنىڭ بىر ئىشى مېنى گۇمانلاندۇرۇپ قويدى.

أَرَابَهُ الْأَمْرُ: شەك چۈشۈردى، گۇمان تۇرغۇزدى.

«يُرِيْبُنِي مَا يُرِيْبُهَا» «حديث»: ئۇنى گۇمانغا تاشلىغان نەرسە مېنىمۇ گۇمانغا تاشلايدۇ.

أَرَابَهُ الشَّيْءُ: ئەنسىرەتتى، چۆچۈتتى، بىئارام قىلدى، تەشۋىشلەندۈردى.

أَرَابَ بَيْنَهُمْ: ئۇلارنىڭ ئارىسىغا ئىناقلىق سالدى.

أَرَاثَ يُرِيثُ إِرَاثَةً: سۈسلاشتۇردى، ئاستىلاتتى.

أَرَاجِيحُ: ئويدۇرما خەۋرلەر، سۆز ـ چۆچەكلەر.

أَرَاجِيلُ: ئوۋچى.

أَرَاحَ يُرِيحُ إِرَاحَةً الشَّخْصُ: ئارام ئالدى، ئىستە-

راهەت قىلدى.

أَرَاحَ: كەچكە داخىل بولدى؛ ئۆلدى؛ نەپەس ئالدى.

«وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِيْنَ تُرِيْحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ» ‹قرآن›: ئۇلارنى كەچتە ئوتلاقتىن قايتۇرۇپ كەلگەن ۋە ئەتىگەندە ئوتلاققا ئېلىپ چىققان ۋاقتىدا، چارۋا ـ مالىلار سىلەرگە زىننەت بولۇپ خۇشاللىق بېغىشلايدۇ.

أَرَاحَ الشَّيْءُ: پۇراپ قالدى، سېسىپ قالدى.

أَرَاحَ عَنْ: ئۇنى ... دىن قۇتۇلدۇردى.

أَرَاحَهُ: ئۇنى ئارام ئالدۇردى، ئۇنى راھەتلەندۈردى.

أَرَاحَ رَأْسَهُ عَلَى: ... نىڭ ئۈستىگە بېشىنى قويدى.

أَرَاحَ نَفْسَهُ: ئۆزىنى راھەتلەندۈردى.

أَرَاحَ ضَمِيْرَهُ: ۋىجدانىنى ئارام تاپقۇزدى.

أَرَاحَ أَعْصَابَهُ: نېرۋىسىنى تىنجىتتى.

أَرَاحَ عَيْنَيْهِ: كۆزىنى دەم ئالدۇردى.

أَرَاحَ إِبِلَهُ: تۆگىلىرىنى كەچتە ئوتلاقتىن قايتۇرۇپ كەلدى.

أَرَاحَ فُلَانٌ: ئۆلدى.

«أَرَاحَ فَأَرَاحَ»: ئۇ ئۆلۈپ ئۆزىمۇ، باشقىلارمۇ ئارام تاپتى.

إِرَاحَةٌ: قۇتۇلدۇرماق؛ كۆڭلىنى ياسىماق، كۆڭلىنى ئالماق؛ ئارام ئالدۇرماق.

أَرَادَ يُرِيدُ إِرَادَةَ الشَّيْءِ: خالىدى، ئارزۇ قىلدى، تاللىدى، قىلماقچى بولدى.

«إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ» ‹قرآن›: ئاللاھ بىرەر شەيئىنى (يارىتىشنى) ئىراده قىلسا، ئۇنىڭغا «ۋۇجۇدقا كەل» دەيدۇ ـ دە، ئۇ ۋۇجۇدقا كېلىدۇ.

«مَاأُرِيدُمِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ» ‹قرآن›: ئۇلاردىن مەن رىزىق تىلىمەيمەن.

«فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ فَأَقَامَهُ» ‹قرآن›: ئۇلار بۇ شەھەردە ئۆرۈلۈپ چۈشەي دەپ قالغان بىر تامنى ئوچراتتى، (خىزىر قولى بىلەن سىلاپ) تۈزلەپ قويدى.

أَرَادَهُ عَلَى الْأَمْرِ: زورلىدى.

أَرَادَأَنْ يَفْعَلَ: قىلماقچى بولدى.

أَرَادَ بِهِ خَيْرًا: ئۇ ئۇنىڭغا ياخشىلىق تىلىدى.

إِرَادَةٌ: ئىراده، خاھىش، ئىختىيار، ئارزۇ، ئىستەك، تىلەك.

خَارِجٌ عَنْ إِرَادَتِهِ: ئۆز ئىختىيارىنىڭ سىرتىدا، ئىرادىسىدىن تاشقىرى، ئىرادىسىنىڭ سىرتىدا، ئىرادىسىگە باغلىق بولمىغان.

اَلْإِرَادَةُ الطَّيِّبَةُ: ياخشى تىلەك، ياخشى ئارزۇ.

«فَالْإِرَادَةُ الْقَوِيَّةُ كَفَالَةُ النَّجَاحِ»: كۈچلۈك ئىراده مۇۋەپپەقىيەتكە كېپىللىك قىلىدۇ.

إِرَادَةٌ مَلَكِيَّةٌ: پادىشاھنىڭ پەرمانى، خانىنىڭ يارلىقى.

بِحَسْبِ الْإِرَادَةِ: خالىغانچە، ئۆز مەيلىچە.

بِإِرَادَةِ اللّٰهِ: ئاللاھنىڭ ئىرادىسى بويىچە، ئاللاھنىڭ خاھىشى بويىچە.

فَاقِدُ الْإِرَادَةِ: ئىرادىسىز، ئىرادىسىنى يوقاتقان.

إِرَادَةٌ قَوْمِيَّةٌ: مىللەتنىڭ ئارزۇسى.

إِرَادِيٌّ: ئىرادىگە مەنسۇپ.

عَمَلٌ إِرَادِيٌّ: ئىختىيارى ئىش.

غَيْرُ إِرَادِيٍّ: تەبىئىي، ئۆز ـ ئۆزىدىن.

أَرَاشَ يُرِيشُ إِرَاشَةَ السَّهْمَ: ئوق سالدى.

أَرَاعَ يُرِيعُ إِرَاعَةً: چۆچىتىۋەتتى، قورقىتىۋەتتى.

أَرَاغَ يُرِيغُ إِرَاغَةً: ئالداپ ئېلىۋالدى.

أَرَاقَ يُرِيقُ إِرَاقَةَ الْمَاءَ: سۇ قويدى، سۇ تۆكتى.

أَرَاقَ الدَّمَ: قان تۆكتى، خۇن تۆكتى.

أَرَاقَ مَاءَ وَجْهِهِ: ئۆزىنى خار قىلدى.

أُرَاقٌ: سىرىق كېسىل.

إِرَاقَةٌ: تۆكمەك.

إِرَاقَةُ الدِّمَاءِ: ئۇرۇش قوزغاش، قان تۆكۈش.

أَرَاكٌ: سەندەل ياغىچى؛ مىسۋاك دەرىخى.

إِرَانٌ ج أُرُونٌ: ياۋا كالا؛ ئۆلۈك ساندۇقى.

أَرْأَسُ م رَأْسَاءُ ج رُؤْسٌ: يوغان باش.

أَرْأَمَ يُرْئِمُ إِرْئَامًا الْجُرْحَ: يارىنى داۋالىدى، يارىنى ساقايتتى.

«أَرْأَمَ النَّاقَةَ عَلَى غَيْرِ وَلَدِهَا»: تۆگىنى باشقا بوتىلاققا كۆندۈردى.

أَرِبَ يَأْرَبُ أَرَبًا: ئۇستا بولدى، يېتىشتى، چېنىقتى، ماهىر بولدى.

أَرَبَ يَأْرِبُ أَرْبًا الْعَقْدَ: توقۇناقنىڭ چىگدى، چىگىكنى تۈگدى.

أَرْبٌ ج آرَابٌ: هاجەت، كېرەكلىك.

أَرَبٌ: غايە، مەقسەت، تىلەك، ئۈمىد.

بَلَغَ أَرَبَهُ: مەقسەتكە يەتتى، ئۇ مەقسىتىگە يەتتى.

إِرْبًا إِرْبًا: پارچە ـ پارچە، بىر پارە ـ بىر پارە.

اِرْبَادَّ يَرْبَادُّ اِرْبِيدَادًا: رەڭگى ئۆڭۈپ كەتتى، توپا رەڭگە كىردى.

أَرْبَاعٌ: كىشىلەر توپى، خەلق ئاممىسى.

أَرْبَاعُ النَّاسِ: كىشىلەر توپى.

أَرْبَانٌ: كاپالەت نەرسە، كاپالەت.

أَرَبَّ يُرِبُّ إِرْبَابًا بِالْمَكَانِ: تۇرۇپ قالدى، قېلىپ قالدى.

أُرْبَةٌ ج أُرَبٌ: تۇگۈن، چىگىك.

إِرْبَةٌ: ئارزۇ، تەلەپ، هاجەت، ئېهتىياج.

«غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ» «قرآن»: خوتۇنلارغا ئېهتىياجى يوق خىزمەتچىلەردىن.

أَرْبَحَ يُرْبِحُ إِرْبَاحًا: پايدىغا ئېرىشتۈردى، پايدا بەردى.

أَرْبَدَ يُرْبِدُ إِرْبَادًا الرَّجُلُ فِي الْمَشْيِ: ئاستا دەسسەپ ماڭدى، شەپە چىقارماي ماڭدى، ئاۋايلاپ ماڭدى.

أَرْبَدُ ج رُبْدَاءُ ج رُبْدٌ: توپاراڭ.

عَامٌ أَرْبَدُ: قەھەتچىلىك يىلى.

اِرْبَدَّ يَرْبَدُّ اِرْبِدَادًا وَجْهُهُ فِي الْغَضَبِ: رەڭگى ئۆڭۈپ كەتتى، توپا رەڭگە كىردى.

أَرْبَشُ م رَبْشَاءُ ج رُبْشٌ: ئالا ـ بۇلماچ.

أَرْبَضَ يُرْبِضُ إِرْبَاضًا الشَّمْسُ: ئىسسىقى كۈچەيدى.

أَرْبَضَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى تىزلاندۇردى، ئۇلاغنى چۆكتۈردى.

أَرْبَعَ يُرْبِعُ إِرْبَاعًا الْعَدَدَ: سانىنى تۆت قىلدى.

أَرْبَعَ الْمَوْلُودُ: ئېزىنق چىشى چىقتى.

أَرْبَعَ الْمَرِيضَ: كېسەلنى ئىككىنچى كۈنى يوقلىماي ئۇچىنچى كۈنى يوقلىدى.

أَرْبَعَ الْإِبِلَ: تۆگىنى خالىغان چاغدا سۇ ئىچىشكە قويىۋەتتى.

أَرْبَعَتِ الْحُمَّى عَلَيْهِ: قىزىتما بىر كۈن قوزغىلىپ، ئىككى كۈن توختاپ، 4 ـ كۈنى قوزغالدى.

أَرْبَعَتِ الْحَامِلُ: هامىلدار باهار پەسلىدە يەڭگىدى.

أَرْبَعُوا: باهار پەسلىگە كىردى.

أَرْبَعُ م أَرْبَعَةٌ: تۆت.

«لَوْلَا جَاؤُا عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ» «قرآن»: ئۇلار نېمىشقا تۆت نەپەر گۇۋاهچىنى كەلتۈرمىدى.

«رَكَعَ الْعَابِدُ أَرْبَعًا»: ئىبادەت قىلغۇچى تۆت قېتىم رۇكۇ قىلدى.

«فِي السَّنَةِ أَرْبَعَةُ فُصُولٍ»: بىر يىلدا تۆت پەسىل بار.

أَرْبَعَ عَشْرَةَ: ئون تۆت.

أَرْبَعَةُ أَضْعَافٍ: تۆت هەسسە.

ذَوَاتُ الْأَرْبَعِ: تۆت پۇتلۇق هايۋان چارپاي.

يَوْمُ الْأَرْبِعَاءِ: چارشەنبە.

أُمُّ أَرْبَعَةٍ وَأَرْبَعِينَ: سەكسەن پوت، مىڭ ئىياغ.

أَرْبَعُونَ: قىرىق.

اَلْأَرْبَعُونَ: قىرىقىنچى.

«وَإِذْ وَاعَدْنَا مُوسَى أَرْبَعِينَ لَيْلَةً» «قرآن»: ئۆز ۋاقتىدا مۇساغا 40 كېچە (كۈتكەندىن كېيىن تەۋراتنى نازىل قىلىشنى) ۋەدە قىلدۇق.

ذِكْرَى الْأَرْبَعِينَ: 40 نەزىرىسى.

حَفْلَةُ الْأَرْبَعِينَ: قىرىق مۇراسىمى، 40 نى ئۆتكۈزۈش، 40 نەزىرىسى.

أَرْبَعِينِيَّاتٌ: 40 بىلەن 49 ئوتتۇرىسىدىكى سانلار؛ 40 ـ يىللار.

«مَاتَ فِي الْأَرْبَعِينِيَّاتِ مِنْ عُمْرِهِ»: 40 ياشلىرىدا ئۆلدى.

أَرْبَكَهُ يُرْبِكُ إِرْبَاكًا: گاڭگىرىتىپ قويدى، قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى، ئىسەنگىرىتىپ قويدى، تەمتىرىتىپ قويدى.

«لَقَدْ أَرْبَكَنِي قَرَارُكَ الْمُفَاجِئُ»: سېنىڭ ئۇشتۇمتۇت قارارىڭ مېنى گاڭگىرىتىپ قويدى.

أَرْبَنَ يُرْبِنُ إِرْبَانًا: زاكالەت پۇل بەردى.

أَرْبُونَ: كاپالەت نەرسە.

أَرْبَى يُرْبِي إِرْبَاءً: بەرگىنىدىن كۆپ ئالدى، جازانە قىلدى، ئېشىپ كەتتى.

«يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ» ‹قرآن›: ئاللاھ جازانىڭ (بەرىكىتىنى) ئۇچۇرۇۋېتىدۇ، سەدىقىنىڭ (بەرىكىتىنى) زىيادە قىلىدۇ.

أَرْبَى الشَّيْءَ: ئۆستۈردى، كۆپەيتتى.

أَرْبَى عَلَيْهِ: كۆپەيدى، ئاشتى.

«أَرْبَى عَلَى الْخَمْسِينَ»: 50 دىن ئاشتى.

أُرْبِيَانْجَمْبَرِيٌّ: راك.

أَرْبِيَانٌ: چوڭ راك.

أَرْبِيَةٌ: چات، چات ئېرىقچىسى.

أَرْبِيٌّ: چاتنىڭ.

أُرْبِيَّةٌ: چاتراق.

اِرْتَابَ يَرْتَابُ اِرْتِيَابًا فِي الشَّيْءِ: شەك قىلدى، شەكلەندى، گۇمان قىلدى.

«إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ» ‹قرآن›: (ئى مۇھەممەد!) سەندىن پەقەت ئاللاھقا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشەنمەيدىغانلار، دىللىرىدا (ئاللاھنىڭ بىرلىكىگە ۋە سېنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە) گۇمانى بارلارلا رۇخسەت سورايدۇ.

«وَلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ» ‹قرآن›: ئەھلى كىتاب ۋە مۇمىنلەر (بۇنىڭدىن) شەكلەنمەيدۇ.

اِرْتَابَ فِي الْأَمْرِ: شەك قىلدى، شەكلەندى، گۇمان قىلدى.

اِرْتَابَ بِالْأَمْرِ: گۇمان قىلدى، شەكلەندى.

اِرْتَابَ مِنَ الْأَمْرِ: شەك قىلدى، شەكلەندى، گۇمان قىلدى.

اِرْتَابَ عَنْ رَوِيَّةٍ: مەقسەتلىك شەكلەندى، ئاڭلىق غەرەزلىك شەكلەندى، ئەتەي شەكلەندى، بىلىپ تۇرۇپ شەكلەندى.

اِرْتَاحَ يَرْتَاحُ اِرْتِيَاحًا لِلْأَمْرِ: مەمنۇن بولدى، قانائەتلەندى، رازى بولدى، خۇشال بولدى.

اِرْتَاحَ مِنَ الْعَمَلِ: دەم ئالدى.

اِرْتَاحَ ضَمِيرُهُ: ۋىجدانى راھەتلەندى.

اِرْتَاحَ بَالُهُ: كۆڭلى ئارام تاپتى، كۆڭلى يايرىدى.

اِرْتَادَ يَرْتَادُ اِرْتِيَادًا الشَّيْءَ: نەرسە تەلەپ قىلدى، ئىزدىدى.

اِرْتَادَ الْأَمَاكِنَ: چارلىدى، كۆزدىن كەچۈردى.

اِرْتَاضَ يَرْتَاضُ اِرْتِيَاضًا: مەشىق قىلدى.

اِرْتَاعَ يَرْتَاعُ اِرْتِيَاعًا: قورقتى، چۆچىدى.

اِرْتَاعَ لِلْخَبَرِ: خەۋەردىن چۆچۈپ كەتتى.

اِرْتَاعَ مِنَ الْخَبَرِ: چۆچۈپ كەتتى.

اِرْتَأَى يَرْتَئِي اِرْتِئَاءً الشَّخْصُ: كۆردى.

اِرْتَأَى رَأْيًا: تەكلىپ بەردى.

«اِرْتَأَى رَأْيًا فِي كَذَا»: ... ھەققىدە تەكلىپ بەردى.

اِرْتِبَاطٌ: ئالاقە، مۇناسىۋەت؛ شەرتلەشمەك، توختام تۈزمەك، باغلانماق، چېتىلماق.

بِدُونِ ارْتِبَاطٍ: باغلانماستىن، مەجبۇرىيەتنى ئۈستىگە ئالماستىن.

«أُطْلُبْ نُسْخَةً مِنَ التَّعْلِيمَاتِ بِدُونِ اِرْتِبَاطٍ مِنْكَ»: مەجبۇرىيەتنى ئۈستۈڭگە ئالماستىن تەلىماتتىن بىر نۇسخا تەلەپ قىلغىن.

ضَابِطُ الْاِرْتِبَاطِ: ئالاقىچى ئوفىتسىر.

اِرْتِبَاكٌ: گاڭگىراش، تەمتىرەش.

«لَقَدْ شَعَرْنَا بِالْاِرْتِبَاكِ حِينَ رَأَيْنَاهُ يَدْخُلُ الْغُرْفَةَ غَاضِبًا»: ئۇنىڭ غەزەپ بىلەن ئۆيگە كىرىپ كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ گاڭگىراپ

قالدۇق.

اِرْتَبَأَ يَرْتَبِئُ اِرْتِبَاءً عَلَى جَبَلٍ: ئېگىزدىن قارىدى، ئېگىزدىن نەزەر سالدى.

اِرْتَبَطَ يَرْتَبِطُ اِرْتِبَاطًا الشَّخْصَانِ: ئىككىيلەن باغلاندى، مۇناسىۋەتلەشتى.

اِرْتَبَطَ الشَّيْءُ فِي الْحَبْلِ: ئىلىنىپ قالدى.

«يَرْتَبِطُ هَذَا الْمَشْرُوعُ بِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْكِلاَتِ التَّقْنِيَةِ الْمُعَقَّدَةِ»: بۇ لايىھە نۇرغۇن مۇرەككەپ تېخنىكا مەسىلىلىرىگە چېتىلىدۇ.

اِرْتَبَعَ يَرْتَبِعُ اِرْتِبَاعًا الْحِصَانُ: ئايغىر ئوتلىدى، ئايغىر ئوت يېدى.

اِرْتَبَعَ بِالْمَكَانِ: كۈتتى، ساقلىدى، تۇتۇپ قالدى، ھايال بولدى.

اِرْتَبَقَ يَرْتَبِقُ اِرْتِبَاقًا فِي حِبَالَةٍ: قىلتاقتا چۈشتى، قاپقانغا چۈشتى، تورغا چۈشتى.

اِرْتَبَكَ يَرْتَبِكُ اِرْتِبَاكًا الشَّخْصُ: گاڭگىراپ قالدى، تەمتىرەپ قالدى، گېپىنىڭ باش-ئايىغىنى تاپالماي قالدى.

«اِرْتَبَكَ الصَّيْدُ فِي الْحِبَالَةِ»: ئوۋ قاپقانغا چۈشۈپ قۇتۇلۇشنىڭ يولىنى بىلەلمىدى.

أَرَتُّ م رَتَّاءُ ج رُتٌّ: كېكەچ.

«هَذَا الشَّابُّ لاَ يَصْلُحُ مُدَرِّسًا لِأَنَّهُ أَرَتُّ»: بۇ ياش كېكەچ بولغانلىقى ئۈچۈن ئوقۇتقۇچىلىققا يارىمايدۇ.

أَرْتَجَ يُرْتِجُ إِرْتَاجًا الْحَارِسُ الْبَابَ: قوغدىغۇچى ئىشىكنى تاقىۋەتتى.

أُرْتِجَ عَلَيْهِ: توساتتىن توختاپ قالدى (ناتىق).

اِرْتِجَاجٌ: تەۋرەنمەك، سىلكىنمەك، لىڭشىماق.

اِرْتِجَاجٌ مُخِّيٌّ: قاتتىق سىلكىنىش ياكى ئۇرۇلۇش سەۋەبىدىن نېرۋىنىڭ قالايمىقان-لىشىپ كېتىشى.

اِرْتِجَاعٌ: ئەكسىيەتچىل.

اِرْتِجَاعِيٌّ: ئەكسىيەتچىلىك.

اِرْتِجَالٌ: ھېچقانداق تەييارلىقسىزلا سۆزلىمەك، ئويلاپ تۇرماستىنلا سۆزلىمەك.

«تَجَنَّبِ الْقَرَارَاتِ الاِرْتِجَالِيَّةَ»: پۈختا ئويلانماي قارار چىقىرىشتىن ساقلان.

اِرْتَجَّ يَرْتَجُّ اِرْتِجَاجًا الشَّيْءُ: تەۋرەندى، تىترىدى.

اِرْتَجَّتِ الْأَرْضُ: يەر تەۋرىدى.

اِرْتَجَّ الْكَلاَمُ: سۆز ئىلىشىپ كەتتى.

اِرْتَجَّ الْمُخُّ: مېڭىسى سىلكىنىپ كەتتى.

اِرْتَجَحَ يَرْتَجِحُ اِرْتِجَاحًا: تەۋرەندى، پۇلاڭلىدى، ئىرغاڭلىدى.

اِرْتَجَزَ يَرْتَجِزُ اِرْتِجَازًا الرَّاجِزُ: رەجەز بەھرىنده شېئىر ئوقۇدى.

اِرْتَجَفَ يَرْتَجِفُ اِرْتِجَافًا الشَّخْصُ: تىترىدى.

اِرْتَجَفَ غَضَبًا: غەزەپتىن تىترەپ كەتتى.

اِرْتَجَفَتْ فَرَائِصُهُ: قورقۇپ كەتتى، قورقۇپ چۆچۈپ كەتتى.

اِرْتَجَلَ يَرْتَجِلُ اِرْتِجَالاً الْمُتَكَلِّمُ الْحَدِيْثَ: سۆز قىلغۇچى ئويلاپ تۇرماستىنلا سۆزلىدى، سۆز قىلغۇچى تەييارلىقسىزلا سۆزلىدى.

اِرْتَجَلَ الشِّعْرَ: تەييارلىقسىز ئىجاد قىلىپ شېئىر ئوقۇدى.

اِرْتَجَلَ الشَّخْصُ: پىيادە ماڭدى، ياياق ماڭدى.

اِرْتَجَمَ يَرْتَجِمُ اِرْتِجَامًا بِالْحِجَارَةِ: تاش ئاتتى.

اِرْتَجَى يَرْتَجِي اِرْتِجَاءً الشَّيْءَ: ئۈمىد قىلدى، ئۈتۈندى.

اِرْتِحَالٌ: كۆچمەك، يولغا چىقماق، ئاتلانماق، ھىجرەت قىلماق.

اِرْتَحَلَ يَرْتَحِلُ اِرْتِحَالاً الشَّخْصُ: كۆچۈپ كەتتى.

اِرْتَحَلَ الطِّفْلُ أَبَاهُ: بالا دادىسىغا مىنىۋالدى.

«إِنَّ ابْنِي اِرْتَحَلَنِي» (حديث): مېنىڭ ئوغلۇم ماڭا مىنىۋالدى.

اِرْتَحَلَ عَنِ الْوَطَنِ: ۋەتەندىن ھىجرەت قىلدى، يۇرتىدىن كۆچتى.

«اِرْتَحَلَ إِلَى رَحْمَةِ اللّٰهِ»: ۋاپات بولدى، ئاخىرەتكە سەپەر قىلدى.

اِرْتِخَاءٌ: بوشىشىپ كەتمەك، ئۆزىنى تاشلىۋەتمەك.

اِرْتِخَاءُ الْعِظَامِ: سۆڭەك بوشاپ كېتىش كېسىلى.

اِرْتَخَّ يَرْتَخُّ اِرْتِخَاخًا الشَّخْصُ: بوشىشىپ كەتتى.

اِرْتَخَشَ يَرْتَخِشُ اِرْتِخَاشًا: چۆچۈپ كەتتى، ئۇركۈپ كەتتى.

اِرْتَخَصَ يَرْتَخِصُ اِرْتِخَاصًا الشَّيْءَ: ئەرزان ھېسابلىدى؛ رۇخسەت سورىدى.

اِرْتَخَى يَرْتَخِي اِرْتِخَاءً الشَّخْصُ: بوشىدى، ھاردى، چارچىدى.

«مَا أَنِ ارْتَخَتْ يَدُهُ حَتَّى طَارَتِ الْحَمَامَةُ»: ئۇنىڭ قولى بوشاپ كەتكەنىدى، كەپتەر ئۇچۇپ كەتتى.

اِرْتِدَادٌ: ئارقىغا قايتماق، چېكىنمەك.

اِرْتِدَادُ عَنِ الدِّيْنِ: مۇرتەد بولماق، دىندىن يانماق.

اِرْتَدَّ يَرْتَدُّ اِرْتِدَادًا: قايتتى، يانىدى، چېكىنىدى، مۇرتەد بولدى، ئىسلامدىن چېكىنىدى.

«فَارْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا» «قرآن»: ئىككىسى كەلگەن ئىزى بويىچە كەينىگە يېنىشتى.

«مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ» «قرآن»: سىلەردىن كىمكى مۇرتەد بولىدىكەن، ئاللاھ (ئۇنىڭ ئورنىغا) ئاللاھ ئۇلارنى دوست تۇتىدىغان، ئۇلارمۇ ئاللاھنى دوست تۇتىدىغان، بىر قەۋمنى كەلتۈرىدۇ.

«فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيْرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيْرًا» «قرآن»: خۇش خەۋەرچى كېلىپ كۆڭلەكنى ياقۇپنىڭ يۈزىگە تاشلىدى، ئۇنىڭ كۆزى ئېچىلدى.

اِرْتَدَّ عَنْهُ: ئۇنىڭدىن چېكىنىدى، ئۇنىڭدىن ۋاز كەچتى، ئۇنى تاشلىدى، ئۇنى چۆرىۋەتتى.

اِرْتَدَّ رَاجِعًا إِلَى: ... غا قايتتى.

اِرْتَدَّ إِلَى الْوَرَاءِ: ئارقىغا قايتتى.

اِرْتَدَّ عَلَى عَقِبَيْهِ: چېكىنىدى.

اِرْتَدَّ إِلَيْهِ صَوَابُهُ: خاتالىقىنى تونىدى.

اِرْتَدَّ مِنْ سَفَرِهِ: سەپەردىن قايتتى.

اِرْتَدَّ إِلَى رَبِّهِ: پەرۋەردىگارىغا توۋا قىلدى، پۇشايمان قىلدى.

اِرْتَدَعَ يَرْتَدِعُ اِرْتِدَاعًا الشَّخْصُ: توسۇلدى، توختىتىلدى، تىزگىنلەندى، ياندى.

«اِرْتَدَعَ بِرَوَادِعِ الْقُرآنِ»: قۇرئاننىڭ گۈناھىتىن توسقۇچى ئايەتلىرى بىلەن توسۇلدى.

اِرْتَدَى يَرْتَدِي اِرْتِدَاءً الشَّخْصُ الرِّدَاءَ أَوْ بِالرِّدَاءِ: يەكتەك كىيدى، تون كىيدى.

«أَرْتَدِي مَلَابِسِيَ الْجَدِيْدَةَ»: يېڭى كىيىملىرىمنى كىيىمەن.

«لَقَدِ ارْتَدَى النَّاسُ جَمِيْعًا الْمَلَابِسَ الْمَحْشُوَّةَ بِالْقُطْنِ»: كىشىلەرنىڭ ھەممىسى پاختىلىق كىيىم كىيدى.

اِرْتَدَى فِي كَذَا: چۈشۈپ كەتتى، غولىدى، يىقىلدى.

«لَاأُرِيْدُهُ أَنْ يَلْبَسَ الْمِعْطَفَ غَيْرَ أَنَّهُ عَلَى ارْتِدَائِهِ»: مەن ئۇنىڭ پەلتۇ كىيىشىنى خالىمايمەن، لېكىن ئۇ ئۇنى كىيىشتە چىڭ تۇرىۋاتىدۇ.

اِرْتَزَقَ يَرْتَزِقُ اِرْتِزَاقًا الْجُنْدِيُّ: ئەسكەر يالىلانىدى.

اِرْتَزَقَ الْعَامِلُ: ئىشچى تەمىناتىنى ئالدى.

اِرْتَسَّ يَرْتَسُّ اِرْتِسَاسًا الْخَبَرَ: خەۋەر تارقاتتى.

اِرْتَسَمَ يَرْتَسِمُ اِرْتِسَامًا الْخَوْفُ أَوِ الْفَزَعُ أَوِ الْفَرَحُ عَلَى وَجْهِهِ: چىرايىدىن بىلىنىدى، چىرايىدىن چىقىپ تۇردى.

اِرْتَسَمَ مَرَاسِمَ فُلَانٍ: ئۇنىڭ ئىزىدىن ماڭدى.

اِرْتَسَمَ الْأَمْرَ: بۇيرۇققا بويسۇندى.

اِرْتَشَحَ يَرْتَشِحُ اِرْتِشَاحًا: سۇ تەپچىرىدى.

اِرْتَشَحَ الْإِنَاءُ: قاچىدىن سۇ تەپچىرىدى.

اِرْتَشَحَ الْجَسَدُ: بەدەندىن تەر چىقتى.

اِرْتَشَدَ يَرْتَشِدُ اِرْتِشَادًا: توپلىدى، دۆۈلىدى، تىزدى.

اِرْتَشَفَ يَرْتَشِفُ اِرْتِشَافًا سَلْسَبِيلَ الْعِرْفَانِ: بىلىم بۇلىقىدىن ئىچتى، بىلىم مەنبەسىنى ئىگىلىدى.

اِرْتَشَى يَرْتَشِي اِرْتِشَاءً الشَّخْصُ مِنْ فُلَانٍ: پارا ئالدى، پارا يېدى.

«لَعَنَ اللّٰهُ الرَّاشِيَ وَالْمُرْتَشِيَ» (حديث): ئاللاه تاپالاپارا بەرگۈچى ۋە پارا ئالغۇچىغا لەنەت قىلسۇن!

اِرْتَصَدَ يَرْتَصِدُ اِرْتِصَادًا: كۆزەتتى، تەكشۈردى.

اِرْتَصَّ يَرْتَصُّ اِرْتِصَاصًا الْمُصَلُّونَ: نامازخانلار سەپ بولۇپ تىزلدى.

اِرْتَصَعَ يَرْتَصِعُ اِرْتِصَاعًا بِالشَّيْءِ: يېپىشتى، چاپلاشتى.

اِرْتَصَعَ الْحَبَّ: ئاشلىقنى يانجىدى.

اِرْتَضَحَ يَرْتَضِحُ اِرْتِضَاحًا لُكْنَةً أَعْجَمِيَّةً: ئەرەپچىنى باشقا تىلغا ئارىلاشتۇرۇپ سۆزلىدى.

اِرْتَضَعَ يَرْتَضِعُ اِرْتِضَاعًا الْوَلَدُ ثَدْيَ أُمِّهِ: بالا ئانىسىنى ئەمدى، بالا ئانىسىنىڭ ئەمچىكىنى شورىدى.

اِرْتَضَى يَرْتَضِي اِرْتِضَاءً: رازى بولدى، مەمنۇن بولدى؛ ئىختىيار قىلدى، تاللىدى.

«وَلاَ يَشْفَعُونَ إِلاَّ لِمَنِ ارْتَضَى» (قرآن): ئۇلار ئاللاه رازى بولغانلارغىلا شاپائەت قىلىدۇ.

اِرْتَضَاهُ لِصُحْبَةٍ: ئۇنى سۆھبەتكە لايىق ھېسابلىدى.

اِرْتَطَمَ يَرْتَطِمُ اِرْتِطَامًا بِالشَّيْءِ: ئورۇلدى.

اِرْتَطَمَ الْمَرْكَبُ: كېمە خادا تاشقا ئورۇلدى.

اِرْتَطَمَ الْجِدَارَ: تامغا ئورۇلدى، تامغا ئوستى.

اِرْتَطَمَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ: مۇجمەل بولدى.

اِرْتَطَمَ فِي الطِّيْنِ: پاتقاققا پېتىپ قالدى.

اِرْتَطَمَ فِي الْأَمْرِ: دەشۋارچىلىققا يولۇقتى، چىقىش يولى تاپالمىدى.

«اِرْتَطَمَ بِصُعُوبَاتٍ لاَ حَصْرَ لَهَا»: چەكسىز قىيىنچىلىقلارغا دۇچ كەلدى.

اِرْتَطَمَ بِـ: ئورۇلدى، سوقۇلدى، تېگىپ كەتتى.

اِرْتَطَمَ بِعَقَبَاتٍ: توسالغۇلارغا دۇچ كەلدى.

أَرْتَعَ يُرْتِعُ إِرْتَاعًا الْمَكَانُ: ئوت - چۆپ مول بولدى.

أَرْتَعَ الرَّاعِي إِبِلَهُ: پادىچى تۆگىسىنى باقتى.

اِرْتِعَاشٌ: تىترىمەك.

اِرْتِعَاشُ الْحُمَّى: قىزىتمىدىن بولغان تىترەك.

اِرْتِعَاشُ شَيْخُوخِيٌّ: قېرىلىق تىترىكى.

اِرْتَعَبَ يَرْتَعِبُ اِرْتِعَابًا الشَّخْصُ: قورقتى، چۆچىدى، قورقۇپ تىترەپ كەتتى.

اِرْتَعَدَ يَرْتَعِدُ اِرْتِعَادًا الشَّخْصُ: تىترىدى، پارا-كەندە بولدى.

اِرْتَعَدَ خَوْفًا أَوْ غَضَبًا: قورقۇنچ ياكى غەزەپتىن تىترەپ كەتتى.

اِرْتَعَدَتْ فَرَائِصُهُ: قورقۇنچتىن لاغىلداپ تىترەپ كەتتى، يۈرىكى قېپىدىن چىقىپ كەتكۈدەك بولۇپ قاتتىق ۋەھىمىدە قالدى.

«إِنِّي أَرْتَعِدُ مِنَ الْبَرْدِ»: مەن سوغۇقتىن تىترەۋاتىمەن.

اِرْتَعَشَ يَرْتَعِشُ اِرْتِعَاشًا: تىترىدى.

«اِرْتَعَدَتْ مَفَاصِلُهُ، وَارْتَعَشَتْ أَنَامِلُهُ»: ئۇگىلىرى ۋە بارماقلىرى تىترىدى.

اِرْتَعَصَ يَرْتَعِصُ اِرْتِعَاصًا: قىمىرلىدى، لىڭشىدى، لۆمشىدى.

اِرْتَعَى يَرْتَعِي اِرْتِعَاءً الْغَنَمُ: قوي ئوتلىدى.

اِرْتَغَثَ يَرْتَغِثُ اِرْتِغَاثًا الْوَلَدُ أُمَّهُ: بالا ئانىسىنى ئەمدى، شورىدى.

اِرْتَغَى يَرْتَغِي اِرْتِغَاءً الرَّغْوَةَ: كۆپۈكنى ئىچتى؛ كۆپۈكنى سۆزگۈچ بىلەن سۆزدى.

اِرْتِفَاعٌ: يۇقىرى ئورۇنمەك، ئېگىزلىمەك، ئورلىمەك، كۆتۈرۈلمەك، يۇكسەلمەك.

اِرْتِفَاعٌ ج اِرْتِفَاعَاتٌ: ئېگىزلىك، ئېگىز، يۇقىرى، ئۈستۈن، ئالىي.

اَلْاِرْتِفَاعُ عَنْ سَطْحِ الْبَحْرِ: دېڭىز يۈزىدىن ئېگىز.

اِرْتِفَاقٌ: پايدىلانماق، ئىشقا سالماق، پايدا ئالماق.

حَقُّ الْاِرْتِفَاقِ (فِي الْقَانُونِ): پايدىلىنىش ھوقۇقى.

اِرْتَفَدَ يَرْتَفِدُ اِرْتِفَادًا مَالاً: مال - مۈلۈكنى قولغا كەلتۈردى، مال - مۈلۈك ھاسىل قىلدى.

اِرْتَفَصَ يَرْتَفِصُ اِرْتِفَاصًا السِّعْرُ: باھا ئورلەپ كەتتى.

اِرْتَفَعَ يَرْتَفِعُ اِرْتِفَاعًا الْبِنَاءُ: ئېگىزلىدى.

اِرْتَفَعَ عَنْ سَطْحِ الْبَحْرِ: دېڭىز يۈزىدىن كۆتۈرۈلىدى.

اِرْتَفَعَ وَ انْخَفَضَ: بىر ھالەتتە تۇرمىدى، تۇراقسىز بولدى.

اِرْتَفَعَ الْخَطَرُ: خەتەر تۈگىدى.

اِرْتَفَعَ السِّعْرُ: باھا ئۆستى.

«اِرْتَفَعَتْ أَسْعَارُ بَعْضِ السِّلَعِ»: بەزى مالنىڭ باھاسى ئۆسۈپ كەتتى.

اِرْتَفَعَ النَّهَارُ: كۈندۈز ئۇزاردى.

اِرْتَقَّ يَرْتَقُّ اِرْتِقَافًا الْقَلْبُ: يۈرەك سالدى، يۈرەك سوقتى.

اِرْتَفَقَ يَرْتَفِقُ اِرْتِفَاقًا بِهِ: پايدىلاندى، مەنپەئەتلەندى.

اِرْتَفَقَ الْقَوْمُ: يولداش بولۇشتى، ھەمراھ بولۇشتى.

اِرْتَفَقَ عَلَى مِرْفَقِهِ: جەينىكىگە يۆلەندى.

اِرْتِقَاءٌ: ئۆرلىمەك، ئېگىزلىمەك، تەرەققىي قىلماق.

مَذْهَبُ النُّشُوءِ وَالْاِرْتِقَاءِ: تەدرىجى تەرەققىيات نەزەرىيىسى.

اِرْتَقَبَ يَرْتَقِبُ اِرْتِقَابًا الشَّيْءَ: كۈتتى؛ كۈزەتتى.

«فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ» ‹قرآن›: (ئى مۇھەممەد!) سەن ئاسمان (ھەممە ئادەم) ئوچۇق (كۆرىدىغان) تۈتۈننى كەلتۈرىدىغان كۈندە (ئۇلارغا بولىدىغان ئازابىنى) كۈتكىن.

اِرْتَقَبَ الْمَكَانَ: جاينى كۆزەتتى.

اِرْتَقَشَ يَرْتَقِشُ اِرْتِقَاشًا: گۈزەللىكىنى ۋە زىننىتىنى ئاشكارا قىلدى.

اِرْتَقَشَ الْقَوْمُ: ئارىلىشىپ كەتتى.

اِرْتَقَشَ الْمُقَاتِلُونَ: جەڭچىلەر گىرەلىشىپ كەتتى.

اِرْتَقَصَ يَرْتَقِصُ اِرْتِقَاصًا السِّعْرُ: باھا ئۆرلىدى، باھا ئۆرلەپ كەتتى.

اِرْتَقَنَ يَرْتَقِنُ اِرْتِقَانًا: سۈركىدى، سۈرتتى، بويىدى.

اِرْتَقَى يَرْتَقِي اِرْتِقَاءً الرَّجُلُ السُّلَّمَ أَوْ فِي السُّلَّمِ أَوْعَلَى السُّلَّمِ: شوتىغا چىقتى، شوتىغا ياماشتى.

«أَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَابَيْنَهُمَافَلْيَرْتَقُوْافِي الْأَسْبَابِ» ‹قرآن›: ياكى ئۇلار ئاسمانلارنىڭ، زېمىننىڭ ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى نەرسىلەرنىڭ پادىشاھلىقىغا ئېگەمدۇ؟ (ئەگەر ئۇلار ئېگە بولسا، ئۇلار ئۇزلىرىنى ئاسمانغا ئېلىپ چىقىدىغان) شوتىلارغا چىقسۇن.

اِرْتَقَى الْأَمِيْرُ عَلَى الْعَرْشِ: ئەمىر تەختتە ئولتۇردى.

اِرْتَقَى مُرْتَقًى صَعْبًا: ئۇزۇنى قاتتىق چارچىتىدىغان، قىيىن ئىشقا تۇتۇش قىلدى.

اَلْاِرْتِكَازُ: مەركەز، نۇقتا.

مِحْوَرُ الْاِرْتِكَازِ: ئاساسىي نۇقتا.

«إِنَّ نُقْطَةَ الْاِرْتِكَازِ لِكَلَامِي هِيَ أَنَّ الدِّيْنَ عِنْدَ اللّٰهِ الْإِسْلَامُ»: مېنىڭ سۆزۈمنىڭ ئاساسىي نۇقتىسى ئاللاھنىڭ نەزىرىدە مەقبۇل دىن ئىسلام دىنى دېگەندىن ئىبارەت.

اِرْتَكَبَ يَرْتَكِبُ اِرْتِكَابًا الرَّجُلُ الذَّنْبَ: گۇناھ ئۆتكۈزدى.

اِرْتَكَبَ عَمَلاً شَائِنًا: قەبىھ ئىش قىلدى.

اِرْتَكَبَ جَرَائِمَ شَائِنَةً: ئېغىر جىنايەت ئۆتكۈزدى.

اِرْتَكَبَ الْفَحْشَاءَ: زىنا قىلدى، پاھىشە قىلدى.

اِرْتَكَزَ يَرْتَكِزُ اِرْتِكَازًا الشَّيْءُ: مۇقىملاشتى، مەركەزلەشتى، قارارلاشتى، ئورناشتى.

«هَذَا الرَّأْيُ لَايَرْتَكِزُ عَلَى أَسَاسٍ صَحِيْحٍ»: بۇ پىكىر توغرا ئاساسقا ئىگە ئەمەس.

اِرْتَكَزَ عَلَيْهِ: يۆلەندى.

اِرْتَكَسَ يَرْتَكِسُ اِرْتِكَاسًا: دۇم بولدى، ئۆرۈلدى، قايتىلىدى.

اِرْتَكَسَ فِي أَمْرٍ: قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى.

اِرْتَكَضَ يَرْتَكِضُ اِرْتِكَاضًا: تەپتى، داۋالغۇدى.

اِرْتَكَضَ خَيْلَهُمْ إِلَيْهِ: ئاتنى قامچىلاپ چاپتۇردى.

اِرْتَكَفَ الْجَنِيْنُ فِي الْبَطْنِ: ھامىلە قورساقتا

مىدىرلىندى.

اِرْتَكَفَ يَرْتَكِفُ اِرْتِكَافًا: (قار ـ يامغۇر) يەر يۈزىنى قاپلىدى.

اِرْتَكَمَ يَرْتَكِمُ اِرْتِكَامًا: توپلاندى، يىغىلدى.

اِرْتَكَنَ يَرْتَكِنُ اِرْتِكَانًا عَلَيْهِ: يۆلەندى.

اِرْتَمَخَ يَرْتَمِخُ اِرْتِمَاخًا: خار بولدى، بوزەك بولدى، قورقۇنچاقلىق قىلدى.

اِرْتَمَزَ يَرْتَمِزُ اِرْتِمَازًا: تەسىرلەندى، ھاياجانلاندى، تەييارلاندى.

اِرْتَمَسَ يَرْتَمِسُ اِرْتِمَاسًا فِي الْمَاءِ: سۇغا چىلاندى.

اِرْتَمَى يَرْتَمِي اِرْتِمَاءَ الْمُتَنَاضِلَانِ: ئېتىشتى.

اِرْتَمَى الصَّيْدَ: ئوۋنى ئاتتى.

اِرْتَمَى عَلَى الْأَرْضِ: زېمىنغا يىقىلدى.

اِرْتَمَى عَلَى قَدَمَيْهِ: ئۇنىڭغا كۇچۇكلەندى، ئۇنىڭغا ئۆزىنى خار قىلدى.

اِرْتَمَى تَحْتَ قَدَمَيْهِ: ئۇنىڭغا كۇچۇكلەندى، ئۇنىڭغا ئۆزىنى خار كۆرسەتتى.

اِرْتَمَى الْوَلَدُ فِي حِضْنِ أُمِّهِ: بالا ئانىسىنىڭ قوينىغا ئۆزىنى ئاتتى.

اِرْتَهَنَ يَرْتَهِنُ اِرْتِهَانًا الشَّيْءَ مِنْهُ: رەتكە ئالدى، گۆرۈگە ئالدى.

اِرْتَهَنَ بِالْأَمْرِ: باغلىنىپ قالدى.

«حَفَرَ الْآبَارَ الْإِرْتِوَازِيَةَ فِي الْمِنْطَقَةِ لِأَغْرَاضٍ زِرَاعِيَّةٍ»: تېرىلغۇ ئىشلىرى ئۈچۈن بۇ رايوندا ئۇزلۇكسىز ئېتىلىپ چىقىدىغان قۇدۇقلارنى كولىدى.

اِرْتَوَى يَرْتَوِي اِرْتِوَاءً مِنَ الْمَاءِ: سۇنى ئىچىپ قاندى.

اِرْتَوَى الْحَبْلَ: ئارغامچا ئەشتى.

اِرْتِيَاءٌ: چوڭقۇر ئويلىنىش، خىيال سۈرمەك.

اِرْتِيَابٌ: شەك، گۇمان.

«نَظَرَ إِلَيْهِ بِارْتِيَابٍ شَدِيدٍ»: ئۇنىڭغا قاتتىق گۇمان بىلەن قارىدى.

اِرْتِيَابِيٌّ: شۇبھىلىك، گۇمانلىق.

اِرْتِيَاحٌ: مەمنۇنىيەت، مەمنۇنلۇق، رازى بولماق.

«أَعْرَبَ عَنِ ارْتِيَاحِهِ الشَّدِيدِ»: ئۆزىنىڭ قاتتىق مەمنۇن بولغانلىقىنى ئىپادىلىدى.

اِرْتِيَادٌ: تەكشۈرمەك، ئىزدىمەك.

اِرْتِيَادُ الْمُحِيطِ: دېڭىزدا يۈرمەك.

اِرْتِيَادُ الْمَخَازِنِ: دۇكان ئارىلىماق.

اِرْثٌ: مىراس.

«كُلُّ أُمَّةٍ تَعْتَزُّ بِإِرْثِهَا الْحَضَارِيِّ»: ھەر بىر مىللەت ئۆزىنىڭ مەدەنىي مىراسلىرى بىلەن پەخىرلىنىدۇ.

أُرْثَةٌ: پىلىك، پىلىتە.

اِرْثَعَنَّ يَرْثَعِنُّ اِرْثِعْنَانًا الْمَطَرُ: يامغۇر توختىماي ياغدى.

اِرْثَعَنَّ الشَّعْرُ: چاچ ساڭگىلاپ كەتتى، چۈشۈپ تۆردى.

اِرْثَعَنَّ فُلَانٌ: ئاجىزلىدى، بوشاپ كەتتى.

أُرْثُوذُكْس: پراۋوسلاۋىيە دىنى.

أُرْثُوذُكْسِيٌّ: پراۋوسلاۋىيە دىنىغا ئېتىقاد قىلغۇچى.

إِرْثِيٌّ: ئىرسىي، ۋارىسلىق، مىراسخورلۇق.

أَرِجَ يَأْرَجُ أَرَجًا و أَرِيجًا: خۇش ھىد پۇرىدى، خۇش پۇراق پۇرىدى.

أَرِجٌ: خۇش پۇراق ، خۇش ھىد.

إِرْجَاءٌ: كېچىكتۈرمەك، ئارقىغا سۈرمەك، تەخىرقىلماق.

أَرْجَابٌ: ئۇچەي.

إِرْجَافٌ ج أَرَاجِيفُ: پىتنە ـ پاسات تېرىدىغان يالغان ـ ياۋداق خەۋەرلەر، ئۆسەك سۆزلەر.

«كَثُرَتِ الْأَرَاجِيفُ حَوْلَ مَصِيرِ الطَّائِرَةِ الْمَخْطُوفَةِ»: بۇلاپ كېتىلگەن ئايروپىلانىڭ تەقدىرى توغرىسىدا سۆز ـ چۆچەكلەر كۆپەيدى.

أَرْجَأَ يُرْجِئُ إِرْجَاءَ الشَّخْصُ الْأَمْرَ: كېچىكتۈردى، تەخىر قىلدى، ئارقىغا سۈردى، كەينىگە سۈردى.

أَرْجَأَ تَنْفِيذَ الْعُقُوبَةِ: جازانى كېچىكتۈردى.

أَرْجَبَ يُرْجِبُ إِرْجَابًا: ئەيمەندى، تارتىندى،

سۇر باستى.

أَرْجَحَ يُرْجِحُ إِرْجَاحًا الشَّيْءَ: تاللىدى، ئارتۇق كۆردى، ئەھمىيەت بەردى، تەكىتلىدى.

أَرْجَحَ الْمِيزَانَ: تارازىنىڭ بىر تەرىپىنى ئېغىرلاتتى.

أَرْجَحُ: ... ئېھتىمالغا يېقىن، ... بولۇشى مۇمكىن.

أَرْجَحُ الظَّنِّ أَنْ...: ئېھتىمالغا ئەڭ يېقىن، كۆچلۈكرەك تەرىپى.

«مِنَ الْأَرْجَحِ أَلَّا يَنْزِلَ الْمَطَرُ الْيَوْمَ»: بۇگۈن يامغۇر ياغماسلىق تەرىپى كۆچلۈكرەك.

«يَعُودُ عَلَى الْأَرْجَحِ بَعْدَ نِصْفِ سَاعَةٍ»: ئۇنىڭ يېرىم سائەتتىن كېيىن قايتىشى گۇمانلىق چىلىكرەك.

«اَلْأَرْجَحُ أَنْ نُسَافِرَ غَدًا»: ئەتە يولغا چىقىشىمىز مۇمكىن.

عَلَى الْأَرْجَحِ: كۆپىنچە، كۆپ هاللاردا.

وَالْأَرْجَحُ كَذَا: كۆچلۈك تەرىپى.

أَرْجَحِيَّةٌ: بىر تەرەپكە ئاغماق، بىر تەرەپ بېسىنچە كەتمەك، ئارتۇق كەلمەك، ئۈستۈنلۈك.

«تَتَّضِحُ هُنَا أَرْجَحِيَّةُ الْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ»: بۇ يەردە ھەقنىڭ باتىلنى بېسىپ چۈشۈشى ئېنىق.

أَرْجَعَ يُرْجِعُ إِرْجَاعًا الشَّخْصَ: قايتۇردى، يانداردى.

«أَرْجَعَ الزَّوْجَةَ إِلَى زَوْجِهَا»: ئايالنى ئۆز ئېرىگە قايتۇرۇپ بەردى.

«أَرْجَعَ اللّٰهُ الْمَيِّتَ»: ئاللاھ ئۆلۈكنى تىرىلدۈردى.

أَرْجَفَ يُرْجِفُ إِرْجَافًا الشَّخْصُ: مىدىرلىدى، تەۋرىدى.

أَرْجَفَتِ الْأَرْضُ: يەر تەۋرىدى.

أَرْجَلَ يُرْجِلُ إِرْجَالاً الْمَرْأَةُ: ئايال ئوغۇل تۇغدى.

أَرْجَلَ فُلَانًا: پىيادە قويدى، پىيادە ماڭغۇزدى.

أَرْجَلَهُ: مۆھلەت بەردى.

أُرْجُوَان: توق قىزىل رەڭ؛ مەرتىۋىلىك كىشىلەر كىيىدىغان كىيىم؛ قىزىل بوياق؛ سۆسۈن رەڭ، بىنەپشەرەڭ.

أُرْجُوَانِيٌّ: سۆسۈن رەڭلىك، بىنەپشە رەڭلىك.

أَحْمَرُ أُرْجُوَانِيٌّ: توق قىزىل.

أُرْجُوحَةٌ ج أَرَاجِيحُ: ئەلەڭگۈچ؛ لەڭگىرتاقتاق.

أُرْجُوحَةُ الطِّفْلِ: بۆشۈك، تەۋرەنمە كارىۋات.

أُرْجُوزَةٌ ج أَرَاجِيزُ: رەجەز ۋەزنىدە يېزىلغان شېئىر قەسىدە.

أَرْجَى يُرْجِي إِرْجَاءَ الشَّيْءَ: كېچىكتۈردى، كەينىگە سۈردى.

«تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ» (قرآن): ئاياللىرىڭلاردىن خالىغىنىڭنى نۆۋىتىنى ئارقىغا سۈرسەڭ، خالىغىنىڭنى يېنىڭدا (نۆۋىتىدىن باشقا ۋاقىتتا) بىر يەردە بولساڭ بولىۋېرىدۇ.

أَرْحَبَ يُرْحِبُ إِرْحَابًا الْمَكَانُ: ئورۇن كېڭەيدى.

أَرْحَبَ الْمَكَانَ: ئورۇننى كېڭەيتتى.

أَرْحَضَ يُرْحِضُ إِرْحَاضًا: يۇدى.

أَرْحَلَ يُرْحِلُ إِرْحَالاً الشَّخْصُ: يۈك تۆگىلىرى كۆپەيدى.

أَرْحَلَ الْمُسَافِرَ: يولۇچىغا ئۇلاغ بەردى.

أَرْحَلَهُ: ئۇنى سەپەرگە ماڭدۇردى.

أَرْحَضَ يُرْحِضُ إِرْحَاضًا الشِّعْرَ: باھانى تۆۋەنلەتتى، باھانى چۈشۈردى.

أَرْخَصَ لَهُ: ئۇنىڭغا رۇخسەت قىلدى، ئۇنىڭغا ئىجازەت بەردى.

أَرْخَصَ الشَّخْصُ نَفْسَهُ: ئۆزىنى ئۆزى خار قىلدى.

إِرْخَامُ الْبَيْضِ: تۇخۇم باستۇرماق.

أَرْخَمَ يُرْخِمُ إِرْخَامًا الدَّجَاجَةُ عَلَى بَيْضِهَا: مېكىيان تۇخۇم باستۇردى.

أَرْخَى يُرْخِي إِرْخَاءً الشَّخْصُ: بایاشات تۇرمۇش كەچۈردى، پاراۋان تۇرمۇش كەچۈردى.

أَرْخَى الشَّيْءَ: يۇمشاتتى؛ ساڭگىلاتتى؛ كېڭەيتتى، ئۇزارتتى.

أَرْخَى السِّتْرَ: پەردىنى چۈشۈردى.

أَرْخَى عِمَامَتَهُ: خاتىرجەم بولدى.

أَرْخَى لَهُ الْقَيْدَ: كىشەننى بوشتىۋەتتى، باغلاقىنى بوشتىۋەتتى.

أَرْخَى الدَّابَّةَ: چۇلۇۋرنى قويىۋەتتى.

«أَرْخَى اللَّيْلُ سُدُولَهُ»: قاراڭغۇ چۈشتى.

أَرْخَى لَهُ الْعَنَانَ: ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتتى.

أَرْخِيَةٌ ج أَرَاخٍ: چۈشۈرۈۋېتىلگەن پەردە.

أَرْدَأَ يُرْدِئُ إِرْدَاءً: ناچارلاشتۇردى، يامانلاشتۇردى.

إِرْدَبٌّ ج أَرَادِبُ: مىسىرنىڭ جىڭ بىرلىكى 1050 كىلوگرامغا ئاشىدىغان-ئۆلچەيدىغان كەمچەن.

أَرْدَفَ يُرْدِفُ إِرْدَافًا الشَّيْءُ: داۋاملاشتى، ئارقىمۇ ئارقا بولدى.

أَرْدَفَ الشَّخْصَ: ئۈنىڭدىن كېيىن كەلدى.

«أَرْدَفَ خَيْلَهُ بِخَيْلٍ أُخْرَى»: ئېتىغا ئىككىنچى ئاتنى ئەگەشتۈردى.

أَرْدَفَهُ الرَّاكِبُ: مىنگەشتۈردى، كەينىگە مىندۈردى.

أَرْدَمُ ج أَرْدَمُونَ: ئۇستا ماتروس، چېچەن دېڭىزچى.

اَلْأُرْدُنُّ: ئىئوردانىيە.

أُرْدُنِيٌّ: ئىئوردانىيىلىك.

أَرْدَى يُرْدِي إِرْدَاءً ـــ هُ الدَّهْرُ: زامان ئۇنى هالاك قىلدى.

«وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ» «قۇرئان»: پەرۋەردىگارىڭلارغا قىلغان ئەنە شۇ (قەبىھ) گۇمانىڭلار سىلەرنى هالاك قىلدى، شۇنىڭ بىلەن زىيان تارتقۇچىلاردىن بولدۇڭلار.

«قَالَ تَاللَّهِ إِنْ كِدْتَ لَتُرْدِينِ» «قۇرئان»: ئۇ (يەنى مۆمىن) ئېيتتىدۇ: «ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، مېنى (ئازدۇرۇپ) هالاك قىلغىلى تاسقىلىپتىكەنسەن».

أَرْدَاهُ قَتِيلاً: ئۇنى قەستلەپ ئۆلتۈردى.

أَرْدَاهُ فِي الْبِئْرِ: قۇدۇققا ئىتتىرىۋەتتى.

اَلْأُرْدِيَّةُ: ئوردۇ مىللىتى، پاكىستانلىق.

اَللُّغَةُ الْأُرْدِيَّةُ: ئوردۇ تىلى.

أَرَدَّ يُرِدُّ إِرْدَادًا السَّمَاءُ: سىم-سىم يامغۇر ياغدى.

أَرْذَلُ ج أَرْذَلُونَ وَأَرَاذِلُ: خار، پەس، زاتى پەس، تېگى پەس، ئەڭ تۆۋەن.

«وَمَا نَرَاكَ اتَّبَعَكَ إِلاَّ الَّذِينَ هُمْ أَرَاذِلُنَا» «قۇرئان»: بىزنىڭچە، ئارىمىزدىكى پەس كىشىلەر ساقا ئەگەشكەن.

أَرْذَلُ الْعُمُرِ: قېرىلىق، قاتتىق قېرىلىق.

«وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ» «قۇرئان»: ئاراڭلاردا ئۆمرىنىڭ يامان (يەنى ئەڭ قېرىلىق) باسقۇچىغا ئۆلىشىدىغانلارمۇ بار.

أَرْذَمَ يُرْذِمُ إِرْذَامًا الْإِنَاءُ: قاچا توشتى، قاچا تولدى.

أَرَّثَ يُؤَرِّثُ تَأْرِيثًا النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت يانداۋردى.

أَرَّثَ بَيْنَ الْقَوْمِ: ئىختىلاپ سالدى، پىتنە-پاسات تۇغدۇردى، ئىغۋا ئۆرۈقتىنى چاچتى.

أَرَّخَ يُؤَرِّخُ تَأْرِيخًا: تارىخ يازدى، خاتىرىلىدى.

أَرَّشَ يُؤَرِّشُ تَأْرِيشًا: كۆشكۈرتتى، ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى.

أَرَّشَ النَّارَ: ئوت ياقتى.

أَرَّشَ الْحَرْبَ: ئۇرۇش قوزغىدى.

أَرَّشَ بَيْنَهُمْ: ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى، ئارىنى بوزدى، ئوتقۇيرۇقلۇق قىلدى.

أَرَّقَ يُؤَرِّقُ تَأْرِيقًا الْأَرْضَ: چىگرا بەلگىلىدى.

أَرَّقَ يُؤَرِّقُ تَأْرِيقًا: ئۇيقۇسىنى قاچۇردى.

«أَرَّقَهُ صَوْتُ الْمِذْيَاعِ»: رادىئونىڭ ئاۋازى ئۇنىڭ ئۇيقۇسىنى قاچۇردى.

أَرَّمَ: ئېزىق چىشى.

إِرِّيسٌ ج إِرِّيسُونَ و أَرَارِيسُ: دېھقان؛ ئاگرانوم.

أَرْزٌ: شەمشاد.

أُرْزٌ: گۈرۈچ.

أُرْزٌ بِلَبَنٍ: ئاق ئاش.

أَرْزَمَ يُرْزِمُ إِرْزَامًا الرَّعْدُ: هاۋا گۈلدۈرلىدى.

أَرْزَنُ: قاتتىق ياغاچ.

أَرْزِيْزٌ: تېلېفون.

أَرَسَ يَأْرِسُ أَرْسًا: تېرىقچىلىق قىلدى.

إِرْسَالٌ: ئەۋەتمەك، يوللىماق.

إِرْسَالٌ تِلْفِزْيُونِيٌّ: تېلېۋىزىيە ئاڭلىتىش.

جِهَازُ الْإِرْسَالِ: تارقىتىش ئەسۋابى، تارقىتىش ئۈسكۈنىسى.

اِنْقِطَاعُ الْإِرْسَالِ: ئاڭلىتىشنىڭ توختاپ قېلىشى، ئاڭلىتىشنىڭ ئۈزۈلۈپ قېلىشى.

إِرْسَالِيَّةٌ ج إِرْسَالِيَّاتٌ: ئۆمەك (بولۇپمۇ خرىستىئان دىنىنى تەشۋىق قىلىدىغان ئۆمەككە ئېيتىلىدۇ.)

أَرْسَبَ يُرْسِبُ إِرْسَابًا: چۆكتۈردى، تىندۇردى.

أَرْسَلَ يُرْسِلُ إِرْسَالاً الشَّيْءَ: مەيلىگە قويۇۋەتتى.

«يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا» ‹قرآن›: ئۇ سىلەرگە مول يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىدۇ.

«هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِيْنِ الْحَقِّ»

‹قرآن›: ئاللاھ ئۆزىنىڭ پەيغەمبىرىنى (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى تولۇق) ھىدايەت ۋە ھەق دىن بىلەن ئەۋەتتى.

أَرْسَلَ فِي طَلَبِهِ: چاقىرتتى.

أَرْسَلَ نُقُودًا: پۇل ئەۋەتتى، پۇل پېرىۋوت قىلدى.

أَرْسَلَ حُكْمًا: ھۆكۈم چىقاردى.

أَرْسَلَ الصَّوْتَ: ئاۋازنى قويۇۋەتتى، ئاۋازنى چىقاردى.

أَرْسَلَ الدُّخَانَ: تۈتۈن چىقاردى.

أَرْسَلَ نَظْرَةً إِلَى: قارىدى، نەزەرىنى تىكتى.

أَرْسَلَ يَدَه عَنْ يَدِه: كۆرۈشۈپ بولغاندىن كېيىن قولىنى قويۇۋەتتى.

أَرْسَلَ شَعْرَهُ: چېچىنى قويۇۋەتتى.

أَرْسَلَ الطَّائِرَ: قۇشنى قويۇۋەتتى.

أَرْسَلَهُ: ئەۋەتتى.

أَرْسَلَ إِشَارَةَ إِسْتِغَاثَةٍ: قوتقۇزۇۋېلىش سىگنالىنى چالدى.

أَرْسَلَ إِنْذَارًا: ئاگاھلاندۇرۇش بەردى.

أَرْسَنَ يُرْسِنُ إِرْسَانًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغقا يۈگەن سالدى، نۇقتا سالدى.

أُرْسُوسَةٌ: ئېگىز قالپاق، ئۈزۈن قالپاق.

أَرْسَى يُرْسِي إِرْسَاءَ السَّفِيْنَةُ: كېمە توختىدى، لەڭگەر تاشلىدى.

«وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا» ‹قرآن›: تاغلارنى (زېمىندا) مۇقىم قىلدى.

أَرْسَى حَجَرَالْأَسَاسِ: ئۇل تاشنى بېكىتتى.

«أَرْسَى قَوَاعِدَ الْعَدْلِ»: ئادالەت ئاساسلىرىنى تىكلىدى.

أَرْسَى الْمَلَّاحُ السَّفِيْنَةَ: كېمىچى كېمىنى توختاتتى.

أَرْسَى الْبَنَّاءُ دَعَائِمَ الْبِنَاءِ: قۇرغۇچى بىنانىڭ تۈۋرۈكلىرىنى پۈختا بەرپا قىلدى، پۈختا ئورناتتى.

أَرْسَى الْقَوَاعِدَ: قائىدىلەرنى مۇقىملاشتۇردى.

إِرْشَاءٌ: پارا بەرمەك.

إِرْشَادٌ ج إِرْشَادَاتٌ: يېتەكچىلىك قىلماق، باشلامچىلىق قىلماق، تەلىم بەرمەك، يېتەكلىمەك؛ مەسلىھەت، نەسىھەت.

هَيْئَةُ الْوَعْظِ وَالْإِرْشَادِ: ۋەز - نەسىھەت ھەيئىتى.

إِرْشَادَاتُ الْمُرُورِ: قاتناش بەلگىلىرى.

أَرْشَحَ يُرْشِحُ إِرْشَاحًا الْمَاءُ: سۇ تەپچىرىدى.

أَرْشَدَ يُرْشِدُ إِرْشَادًا إِلَى الشَّيْءِ أَوْ عَلَى الشَّيْءِ أَوْلِلشَّيْءِ: يېتەكلىدى، كۆرسەتتى، توغرا يولغا باشلىدى.

«أَرْشَدَهُ اللّٰهُ»: ئاللاھ ئۇنى توغرا يولغا باشلىدى، ھىدايەت قىلدى.

أَرْشَدَهُ لِلصَّوَابِ: توغرا يول كۆرسەتتى.

أَرْشَدَهُ إِلَى الصَّوَابِ: توغرا يول كۆرسەتتى.

أَرْشَدِيَّةٌ: ۋايىغا يەتمەك، ياش قۇرامىغا يەتمەك.

أَرَشَّ يُرِشُّ إِرْشَاشًا ــ تِ السَّمَاءُ: ئۇتكۇنچى يامغۇر ياغدى، سىم - سىم يامغۇر ياغدى.

أَرْشَقَ يُرْشِقُ إِرْشَاقًا الْمَاءَ: سۇنى سۈمۈردى، سۇنى ئوتلىدى.

أَرْشَقَ يُرْشِقُ إِرْشَاقًا الشَّيْءَ: ئاتتى.

أَرْشَقَ إِلَيْهِ: تىكىلىپ قارىدى.

أَرْشَى يُرْشِي إِرْشَاءً الدَّلْوَ: سوغىنى ئارغامچىدا باغلىدى.

أَرْصَدَ يُرْصِدُ إِرْصَادًا لَهُ شَيْئًا: تەييارلىدى، هازىرلىدى، مەبلەغ چىقاردى.

أَرَضٌ م رَضَاءُ جـ رُضٌ: چىشلىرى زىچ.

أَرْضَعَ يُرْضِعُ إِرْضَاعًا بِالرُّمْحِ: نەيزە ئوردى، نەيزە سانجىدى.

أُرْضُوصَةٌ: دوبۇلغا.

أَرْضٌ جـ أُرُوضٌ و أَرْضُونَ وأَرَاضٍ وآرَاضٍ: زېمىن، يەر، قۇرۇقلۇق، يەر يۈزى.

«وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ» ‹قرآن›: ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھلىقى ئاللاھقا خاستۇر.

كُرَةُ الْأَرْضِ: يەر شارى.

أَرْضٌ رَاعِيَةٌ: تېرىلغۇ يەر.

أَرْضٌ بِكْرٌ. أَرْضٌ عَذْرَاءُ: بوز يەر، بىنام، ئېچىلمىغان يەر.

أَرْضٌ خِصْبَةٌ: بولۇق يەر، مۇنبەت يەر.

أَرْضٌ فَضَاءُ: بوش يەر، بىكار يەر.

اَلْأَرْضُ الْمُقَدَّسَةُ: مۇقەددەس زېمىن، پەلەستىن.

«لَاتَرَى لَهُ مَثِيلاً عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ»: يەر يۈزىدە ئۇنىڭ ئوخشىشى يوق.

طَابِقُ أَرْضٍ: يەر ئاستى قەۋىتى، بىنانىڭ بىرىنچى قەۋىتى.

«اَلْأَرْضُ مُغَطَّاةٌ بِالثَّلْجِ»: زېمىن قار بىلەن قاپلانغان.

«اِشْتَرَى قِطْعَةً مِنَ الْأَرْضِ لِبِنَاءِ دَارٍ عَلَيْهَا»: ئۇ ئۆيى سېلىش ئۈچۈن بىر پارچە زېمىن سېتىۋالدى.

أَرْضُ الْوَطَنِ: ۋەتەن زېمىنى.

اِبْنُ الْأَرْضِ: يانچى، مەدىكار.

إِرْضَاعٌ: ئېمىتمەك، سۈت بەرمەك.

أَرْضَبَ يُرْضِبُ إِرْضَابًا الْمَطَرُ: يامغۇر ياغدى.

أَرَضَةٌ جـ أَرَضٌ: ياغاچ يەيدىغان قۇرت؛ ئاق چۈمۈلە.

«أَصَابَتِ الْأَرَضَةُ هَذِهِ الْكُتُبَ»: بۇ كىتابلارنى قۇرت يەپ كەتتى.

أَرَضَّ يُرِضُّ إِرْضَاضًا: هۇركۇپ كەتتى، ئۇچۇپ كەتتى.

أَرْضَعَ يُرْضِعُ إِرْضَاعًا الْأُمُّ: ئېمىتتى، سۈت بەردى.

«وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ» ‹قرآن›: ئانىلار (بالىلارنى ئېمىتىش مۇددىتىدە) تولۇق ئېمىتمەكچى بولسا، تولۇق ئىككى يىل ئېمىتىشى لازىم.

أَرْضَعَتِ الْمَرْأَةُ وَلَدَهَا: ئايال بالىسىنى ئېمىتتى.

«وَأَوْحَيْنَا اِلَى أُمِّ مُوسَى أَنْ أَرْضِعِيْهِ» ‹قرآن›: مۇسانىڭ ئانىسىغا ئىلھام بىلەن بىلدۈردۇقكى، «مۇسانى ئېمىتكىن».

أَرْضَى يُرْضِي إِرْضَاءً: ئۇنى رازى قىلدى، ئۇنى خۇشال قىلدى.

«يَحْلِفُوْنَ بِاللّٰهِ لَكُمْ لِيُرْضُوْكُمْ» ‹قرآن›: ئۇلار سىلەرنى رازى قىلىش ئۈچۈن ئاللاھ بىلەن قەسەم قىلىدۇ.

أَرْضِيٌّ: يەر شارى خاراكتېرلىك دۇنياۋى، يەر - جاھان؛ تېرىلغۇ؛ تېررىتورىيە.

أَرْضِيَّةٌ: يەر ھەققى؛ ئارقا كۆرۈنۈش.

«رَفَعَ الْأَرْضِيَّةَ قَبْلَ إِخْرَاجِ سَيَّارَتِهِ مِنَ الْمِيناءِ»: ئۇ ماشىنا توختىتىش مەيدانىدىن چىقىشتىن بۇرۇن يەر ھەققىنى تۆلىدى (تاپشۇردى).

«يُمْكِنُ أَنْ نَفْهَمَ الْقَرَارَ إِذَا عَرَفْنَا أَرْضِيَّتَهُ»: ئارقا كۆرۈنۈشنى بىلەلىسەك، قارارنى چۈشىنەلەيمىز.

أَرْضِيَّةُ الْحُجْرَةِ: ئۆينىڭ يەر يۈزى (تورۇسنىڭ ئەكسى).

أَرْضِيَّاتٌ: كىشىلەر ئارتىسىدىكى گۈزەل ئەخلاق؛ دۇنياۋى بەخت ـ سائادەت.

أَرْطَبَ يُرْطِبُ إِرْطَابًا الْبُسْرُ: خورمىغا ئايلاندى.

أَرْطَبَ الثَّوْبَ: كىيىمنى ھۆل قىلىۋەتتى.

أَرْطَبَ النَّخْلُ: خورمىغا ئايلاندى.

أَرْطَبَ الْبَلَحُ: غورا خورمىغا ئايلاندى.

أُرْطَةٌ. أُورْطَةٌ ج أُرُطٌ: پولك، باتالىيون، توۋن.

أَرْعَبَ يُرْعِبُ إِرْعَابًا: قورقاتتى، چۆچۈتتى.

أَرْعَدَ يُرْعِدُ إِرْعادًا السَّحَابُ: ھاۋا گۈلدۈرلىدى.

أَرْعَدَ الشَّخْصَ: تىترىتىۋەتتى.

أَرْعَدَ لَهُ وَ أَبْرَقَ: قاتتىق غەزەپلەندى، تەھدىت سالدى، ۋارقىراپ ـ جارقىرىدى.

أَرْعَشَ يُرْعِشُ إِرْعَاشًا الْكِبَرُ: قېرىلىق ئۇنى تىترەتتى.

أُرْعِشَتْ يَدَاهُ: يېشى چوڭىيىپ كەتتى؛ ياشىنىپ قالدى.

أَرْعَصَ يُرْعِصُ إِرْعَاصًا: نەرسىنى مىدىرلاتتى؛ نەرسىنى ھەرىكەتلەندۈردى.

أَرْعَفَ يُرْعِفُ إِرْعَافًا الإِنَاءَ: قاچىنى تاشقىچە تولدۇردى.

أَرْعَفَ الْقَلَمَ: قەلەمگە سىياھنى كۆپ ئىچۈردى.

أَرْعَفَهُ: ئۇنى ئالدىراتتى.

أَرْعَلَ يُرْعِلُ إِرْعَالاً هُ: ئۇنىڭغا قاتتىق نەيزە سانجىدى.

أَرْعَلُ م رَعْلاَءُ ج رُعْلٌ: ئەخمەق؛ ئۆسۈپ ئىگىلىپ كەتكەن ئوت ـ چۆپ.

أَرْعَمَ يُرْعِمُ إِرْعَامًا: ئورۇقلاپ ماڭقا بولۇپ قالدى.

أَرْعَنَ يُرْعِنُ إِرْعَانًا الْمَاشِيَةَ: باقتى.

أَرْعَنُ م رَعْنَاءُ ج رُعْنٌ: ئەخمەق، ھاماقەت، دۆت، قاپاقباش؛ ئۆزۈن بۇرۇن.

رَجُلٌ أَرْعَنُ: ئەخمەق ئادەم.

جَبَلٌ أَرْعَنُ: ئۈزۈن تۇمشۇقلۇق ئېگىز تاغ.

جَيْشٌ أَرْعَنُ: زور قوشۇن.

أُرْعُوفَةٌ: رىشاتكا.

اِرْعَوَى يَرْعَوِي اِرْعِوَاءً عَنْ غَيِّهِ: نادانلىقتىن قايتتى، گۇمراھلىقتىن ياندى.

أَرْ أَرْعَى يُرْعِي إِرْعَاءَ الْمَكَانَ: ئوتلاققا ئايلاندۇردى.

أَرْعَى فُلاَنٌ سَمْعَهُ: قولاق سالدى، كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىدى.

أَرْعَتِ الأَرْضُ: سۇ ۋە ئوت ـ چۆپلىرى مول بولدى.

إِرْغَامٌ: زورلىماق، مەجبۇرلىماق.

أَرْغَبَ يُرْغِبُ إِرْغَابًا فِيهِ: ئىلھام بەردى، رىغبەتلەندۈردى، ئىلھاملاندۇردى.

أَرْغَبَهُ عَنِ الشَّيْءِ: سوۋۇتتى، يۈز ئۆرۈگۈزدى.

أَرْغَبَ: مېلى كۆپەيدى.

أَرْغَبَ الشَّيْءَ: كېكەيتتى.

أَرْغَدَ يُرْغِدُ إِرْغَادًا الشَّخْصُ: بایاشات ياشىدى، پاراۋان تۇرمۇش كەچۈردى.

«أَرْغَدَ اللّٰهُ عَيْشَهُمْ»: ئاللاھ ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىنى پاراۋان قىلسۇن.

أَرْغَفَ يُرْغِفُ إِرْغَافًا فِي الْمَشْيِ: تېز ماڭدى.

أَرْغَفَ إِلَيْهِ: تىكىلىپ قاردى.

أَرْغَلَ يُرْغِلُ إِرْغَالاً إِلَيْهِ: مايىل بولدى، ئېغىپ كەتتى، قىيسايدى.

أَرْغَمَ يُرْغِمُ إِرْغَامًا ـ هُ: زورلىدى، بويسۇندۇردى؛ خورلىدى.

أَرْغَمَ أَنْفَهُ: خارلىدى، خار قىلدى.

أُرْغُنٌ ج أَرَاغِنُ: ئارگون (چالغۇ).

أَرْغَى يُرْغِي إِرْغَاءَ الْبَعَاءُ: سۇ كۆپۈكلەشتى.

أَرْغَى خَصْمَهُ: دۈشمەننى باستى.

أَرْغَى وَ أَزْبَدَ: غەزەپتىن چېچىلدى، تەھدىت سالدى، ھەيۋە قىلدى.

أَرْغَى الصَّابُونُ: سوپۇنىڭ كۆپكى چىقتى.

أَرْغَى الْبَعِيرُ: تۆگىنى بوقىراتتى.

أَرْغَى الرَّجُلُ: كۆز ئالايتتى؛ ھۇرپەيدى.

أَرْفَأَ يُرْفِئُ إِرْفَاءَ الْمَلاَّحُ السَّفِينَةَ: كېمىچى كېمىنى يېقىنلاشتۇردى.

أَرْفَأَتِ السَّفِينَةُ: كېمە پرىستانغا يېقىنلاشتى.

أُرْفَةٌ ج أُرَفٌ: چېگرا.

أَرْفَدَ يُرْفِدُ إِرْفَادًا: يارەدەم بەردى، يۆلىدى، مەدەت بەردى.

اِرْفَضَّ يَرْفَضُّ اِرْفِضَاضًا النَّاسُ عَنْهُ: كىشىلەر ئۇنىڭدىن تاراپ كەتتى، تارقىلىپ كەتتى.

اِرْفَضَّ الْمَجْلِسُ: مەجلىس تارقالدى.

اِرْفَضَّ الدَّمْعُ أَوِ الْعَرَقُ أَوْنَحْوُهُمَا: قان ۋە ياش ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر ئاقتى، تۆكۈلدى؛ قويۇلدى.

أَرْفَغُ: راھەتلىك تۇرمۇش.

أَرَقَّ يُرِقُّ إِرْقَافًا الرَّايَةُ: بايراق لەپىلدىدى.

أَرْفَقَ يُرْفِقُ إِرْفَاقًا: پايدا يەتكۈزدى، مەنپەت بەردى، ياردەم قىلدى، مۇلايىم بولدى.

أَرْفَقَ كَذَا بِكَذَا: كىرگۈزدى، قوشتى، تىركەپ قويدى.

«أَرْفَقَ طَلَبَهُ بِشَهَادَةِ الْإِجَازَةِ»: تەلىپىنى رۇخسەت سوراش قەغىزىگە تىركەپ قويدى.

أَرْفَقُ: ئەڭ پايدىلىق.

أَرْفَلَ يُرْفِلُ إِرْفَالاً: مەغرۇرانە ماڭدى، كۆرەڭلەپ ماڭدى.

أَرْفَهَ يُرْفِهُ إِرْفَاهًا: راھەت كۆرسەتتى، ئەيش ـ ئىشرەتلىك تۇرمۇشقا ئىگە قىلدى.

أَرْفَهَ عَنْ نَفْسِهِ: ئۆزىنى خۇشال قىلدى.

أَرْفَى يُرْفِي إِرْفَاءَ الرُّبَّانُ السَّفِينَةَ: ماتروس كېمىنى پربستانغا يېقىنلاشتۇردى.

أَرْفَتِ السَّفِينَةُ: كېمە پربستانغا يېقىنلاشتى.

أَرِقَ يَأْرَقُ أَرَقًا: ئۇيقۇسى قاچتى، بىدار بولدى.

أَرِقٌ. أُرُقٌ: ئۇيقۇسى قاچقان.

أَرَقٌ: ئۇيقۇسىزلىق، ئۇخلىيالماسلىق كېسىلى.

«أَصَابَهُ أَرَقٌ فَلَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَنَامَ»: ئۇ، ئۇيقۇسى قېچىپ ئۇخلىيالمىدى.

اِرْقَاطَّ يَرْقَاطُّ اِرْقِيطَاطًا: چەل بولدى.

إِرْقَانٌ: خېنە، زەپە، سېرىق كېسەل.

أَرْقَأَ يُرْقِئُ إِرْقَاءَ الدَّمَ أَوِالدَّمْعَ: قاننى ياكى ياشنى توختاتتى.

«لاَ أَرْقَأَ اللّٰهُ دَمْعَتَهُ أَوْعَيْنَهُ»: ئۇنىڭ كۆز يېشى قۇرىمىسۇن (بەد دۇئا).

أَرَقَّةٌ: كېپىنەك لىچىنكىسى.

أَرْقَبَ يُرْقِبُ إِرْقَابًا دَارًا: قورۇنى كۆزىتىشكە قويدى.

أَرْقَدَ يُرْقِدُ إِرْقَادًاهُ: ئۇنى ئۇخلاتتى.

أَرْقَدَ الْأَعْصَابَ: نېرۋىنى تىنچلاندۇردى.

أَرْقَدَتِ الْأُمُّ طِفْلَهَا: ئانا بالىسىنى ئۇخلاتتى.

أَرْقَدَتِ الدَّجَاجَةَ عَلَى الْبَيْضِ: توخۇغا تۇخۇم باستۇردى.

أَرْقَدَتِ النَّبَاتَ: ئۆسۈملۈكنى كۆمدى.

أَرْقَشُ م رَقْشَاءُ ج رُقْشٌ: ئالا ـ بۇلماچ، چار، چىپار.

أَرْقَصَ يُرْقِصُ إِرْقَاصًا ــ تِ الْأُمُّ وَلَدَهَا: ئانا بالىسىنى پۇلاڭلىتىپ ئويناتتى.

أَرْقَطُ ج أَرَاقِطُ: ئالا ـ بۇلماچ، چىپار؛ شىر.

أَرْقَطُ م رَقْطَاءُ ج رُقْطٌ: چار يىلان.

اِرْقَطَّ يَرْقَطُّ اِرْقِطَاطًا: چەل بولدى، داغ چۈشتى.

أَرَقَّ يَرِقُّ إِرْقَاقًا الشَّيْءُ: نازۇكلاشتى، ئىنچىكىلەشتى.

أَرَقَّ الْخَابِزُ الرَّغِيفَ: ناۋاي نانىنى نېپىز قىلدى.

أَرَقَّ فُلاَنٌ: قولى قىسقىراپ ھالى ناچارلاشتى.

أَرَقَّ الْوَعْظُ قَلْبَهُ: ۋەز ئۇنىڭ دىلىنى ئىرىتتى، ئۇنىڭ دىلىنى يۇمشاتتى، ئۇنى تەسىرلەندۈردى.

أَرْقَلَ يُرْقِلُ إِرْقَالاً: ئالدىرىدى.

أَرْقَمُ ج أَرَاقِمُ: ئەڭ زەھەرلىك يىلان؛ قەلەم.

أَرْقَنَ يُرْقِنُ إِرْقَانًا: سۈركىدى، سۈرتتى، بويىدى.

إِرْكَانٌ: ئىشەنچ، تايانچ.

أَرْكَبَ يُرْكِبُ إِرْكَابًا الشَّخْصَ: مىندۇرۇۋالدى.

أَرْكَبَهُ خَلْفَهُ: ئۇنى ئارقىسىغا مىنگەشتۈرۈۋالدى.

أَرْكَسَ يُرْكِسُ إِرْكَاسًا اللّٰهُ عَدُوَّا: ئاللاھ دۈشمەنى قايتۇردى.

«كُلَّمَا رُدُّوالَى الْفِتْنَةِ أُرْكِسُوافِيهَا» (قرآن): ئۇلار ھەرقاچان پىتنە ـ پاساتقا چاقىرىلسا ئۆزلىرىنى ئۇنىڭدىن تارتىدۇ.

«أَرْكَسَهُ فِي الشَّرِّ»: ئۇنى يامانلىققا قايتۇردى، ئۇنى يامانلىققا چۈشۈرۈپ قويدى.

أَرْكَعَ يُرْكِعُ إِرْكَاعًا ــ هُ: ئۇنى رۇكۇ قىلدۇردى.

أَرْكَنَ يُرْكِنُ إِرْكَانًا عَلَى: پاناه ئىزدىدى، پاناه ئىزدەپ باردى، يۆلەنچۈك ئىزدىدى.

أَرْكَنَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا يۆلەندى، ئۇنىڭغا ئىشەندى.

أَرْكُونٌ ج أَرَاكِيْنُ وَأَرَاكِينَةٌ: شاھزادە، يول باشچى، رەھبەر، داھى، سەردار.

إِرِمٌ ج أَرَامٌ وَ أُرُومٌ: قۇملۇق دالىلاردىكى بەلگە تاش (يول بەلگىسى).

أُرْمَةٌ ج أُرَمٌ: ژۈيسكا، تاختا، ئىزناك، بەلگە.

أَرْمَدُ م رَمْدَاءُ ج رُمْدٌ: كۆز يالليۇغنىغا گىرىپتار بولغان ئادەم.

رَجُلٌ أَرْمَدُ: كۆز ئاغرىقىغا گىرىپتار بولغان ئادەم.

ثَوْبٌ أَرْمَدُ: كىر كىيىم، پاسكىنا كىيىم.

اِرْمَدَّ يَرْمَدُّ اِرْمِدَادًا: كۈلرەڭگە ئۆزگەردى.

اِرْمَدَّتِ الْعَيْنُ: كۆز ئاغرىدى.

أَرْمَسَ يُرْمِسُ إِرْمَاسًا: كۆمدى، دەپنە قىلدى، يەرلىكىگە قويدى.

أَرْمَشُ م رَمْشَاءُ ج رُمْشٌ: كۆزى قىزارغان، كىرپىكلىرى چۈشۈپ كەتكەن.

أَرْمَضَ يُرْمِضُ إِرْمَاضًا الْحَرُّ: ئىسسىق كۆيدۈردى، ئىسسىق كۆيدۈرۈۋەتتى.

أَرْمَضَهُ الشَّيْءُ: ئاغرىق پەيدا قىلدى، ئاغرىتتى.

أَرْمَضَهُ التَّعَبُ: قاتتىق ھاردۇردى، قاتتىق چارچاتتى.

اِرْمَكَّ يَرْمَكُّ اِرْمِكَاكًا: ئىنچىكىلەپ كەتتى.

اِرْمَكَّ الْجَمَلُ: تۆگە كۈلرەڭگە كىردى.

أَرْمَلَ يُرْمِلُ إِرْمَالاً الشَّخْصُ: نامراتلاشتى، ئوزۇق - تۈلۈكى تۈگەپ كەتتى.

«كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ فِي غَزَاةٍ فَأَرْمَلْنَا وَأَنْفَضْنَا» ‹حديث›: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىر غازاتتا بولۇپ ئوزۇق - تۈلۈكىمىز تۈگەپ كەتكەنىدى.

أَرْمَلَ الْمَكَانُ: قۇملۇققا ئايلاندى.

أَرْمَلَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال تۇل قالدى.

أَرْمَلُ م رَمْلاَءُ ج رُمْلٌ: قۇملۇق.

أَرْمَلٌ ج أَرَامِلُ: بويتاق ئەر.

أَرْمَلَةٌ ج أَرَامِلُ: تۇل ئايال، تۇل خوتۇن.

أَرْمَلَةُ الْمَلِكِ: خان ئانا، پادىشاھنىڭ ئانىسى.

أَرَمَّ يُرِمُّ إِرْمَامًا الْعَظْمُ: سۆڭەك چىرىدى.

أَرَمَّ إِلَى اللَّهْوِ: ئويۇنغا بېرىلدى؛ لام - جىم دېمىدى، جىم تۇردى.

«أَيْكُمُ الْمُتَكَلِّمُ بِكَذَا وَكَذَا فَأَرَمَّ الْقَوْمُ» ‹حديث›: ... قايسىڭلار ئۇنداق - مۇنداق دېدىڭلار؟ جاماۋەت لام - جىم دېمىدى.

أَرَمَّ الشَّخْصُ: جىم بولدى، سۈكۈت قىلدى.

أَرْمَى يُرْمِي إِرْمَاءً عَنِ ظَهْرِ فَرَسِهِ: ئات ئۈستىدىن ئېتىپ چۈشۈردى.

أَرِنَ يَأْرَنُ أَرَنًا وَ أَرِينَا وَإِرَانًا الْبَعِيْرُ: تۆگە جانلاندى، روھلاندى، تېتىكلەشتى، شوخلاشتى.

أَرْنَبٌ ج أَرَانِبُ: توشقان.

أَرْنَبٌ بَيْتِيٌّ: ئۆي توشقىنى.

أَرْنَبٌ بَرِّيٌّ: ياۋا توشقان.

أَرْنَبٌ هِنْدِيٌّ: دېڭىز چوشقىسى.

أَرْنَبَةُ الْأَنْفِ: بۇرۇننىڭ ئۇچى.

«لَأَرَى أَبْعَدَ مِنْ أَرْنَبَةِ أَنْفِهِ»: بۇرنىنىڭ ئۇچىنى كۆرەلمەيدىغان كالتە پەم.

«فَلَقَدْ رَأَيْتُ عَلَى أَنْفِ رَسُولِ اللّٰهِ وَأَرْنَبَتِهِ أَثَرَ الطِّينِ» ‹حديث›: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇرنىدا ۋە بۇرنىنىڭ ئۇچىدا لاينىڭ ئىزىنى كۆردۈم.

جَدَعَ أَرْنَبَةَ: خورلىدى.

قَطَعَ أَرْنَبَةَ فُلاَنٍ: خورلىدى.

«هُمْ شُمُّ الْأَرَانِبِ»: ئۇلار ئابرۇيلۇق ئادەملەر، ئۇلار ئىززەتلىك ئادەملەر، ئۇلار شەرەپلىك ئادەملەر.

أَرْنَبَةٌ ج أَرَانِبُ: چىشى توشقان، ئانا توشقان.

أَرْنَقَ يُرْنِقُ إِرْنَاقًا الْمَاءَ: سۈزنى لېيىتتى.

أَرَنَّ يُرِنُّ إِرْنَانًا الشَّيْءُ: جارانلىدى.

أَرَنَّ الْمَاءُ فِي خَرِيْرِهِ: سۇ يېقىملىق شىرىلدى، سۇ شىر - شىر ئاۋاز چىقاردى.

أَرَنَّتِ الْمَرْأَةُ فِي نَوْحِهَا: ئايال مۇڭلۇق يىغلىدى.

أَرِنَّتِ الْحَمَامُ فِي سَجْعِهَا: كەپتەر مۇڭلۇق سايرىدى.

أَرَنَّتِ السَّحَابَةُ فِي رَعْدِهَا: بۇلۇت ھەيۋەتلىك گۈلدۈرلىدى.

أَرْنَى يُرْنِي إِرْنَاءً هُ حُسْنُ مَنْظَرِهِ: ئۇنىڭ گۈزەل مەنزىرىسى ئۇنى ھەيران قالدۇردى.

إِرْهَابٌ: قورقۇتماق، تەھدىت سالماق، ھەيۋە قىلماق.

اَلْإِرْهَابُ الْأَبْيَضُ: ئاق تېررورلۇق.

إِرْهَابِيٌّ: تېررورچى.

حُكْمٌ إِرْهَابِيٌّ: تېررورلۇق ھاكىمىيەت، ئىستىبداد ھاكىمىيەت.

«قَامَ فَرِيقٌ مِنَ الْإِرْهَابِيِّيْنَ بِاخْتِطَافِ طَائِرَةٍ أَمْسِ»: بىر گۇرۇھ زوراۋانلار تۈنۈگۈن ئايروپىلان بۇلىدى.

إِرْهَاصٌ: پەيغەمبەر پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى يۈز بېرىدىغان ئادەتتىن تاشقىرى ئىشلار، بۇ پەيغەمبەرلىكنىڭ بېشارىتى ھېسابلىنىدۇ.

إِرْهَاقٌ: ئېغىر يۈك ئارتماق.

«لَا يُبَالِي بِالتَّعَبِ وَالْإِرْهَاقِ»: ھېرىش - چارچاشتىن ۋە ئېغىر يۈكتىن قورقمايدۇ.

أَرْهَبَ يُرْهِبُ إِرْهَابًا ــ هُ: ئۇنى قورقۇتتى، تەھدىت سالدى.

«تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّٰهِ وَعَدُوَّكُمْ» ‹قرآن›: بۇنىڭ بىلەن، ئاللاھنىڭ دۈشمىنىنى ۋە ئۆزۈڭلارنىڭ دۈشمىنىڭلارنى قورقۇتىسىلەر.

«لَمْ تُرْهِبْهُمُ الصِّعَابُ»: ئۇلارنى قىيىنچىلىقلار قورقۇتالمىدى.

أَرْهَجَ يُرْهِجُ إِرْهَاجًا: چاڭ - توزان چىقاردى، توپا توزۇتتى.

أَرْهَجَ بَيْنَهُمْ: ئېغىزاكەرلىك قىلدى.

أَرْهَمَ يُرْهِمُ إِرْهَامًا الْحَائِطَ: تامغا ئۇل سالدى، مۇستەھكەملىدى.

أَرْهَمَ بِالشَّيْءِ: ئالدىن خەۋەر بەردى.

أَرْهَفَ يُرْهِفُ إِرْهَافًا أُذُنَيْهِ: دىققەت بىلەن ئاڭلىدى، ئەستايىدىل قولاق سالدى.

أَرْهَفَ جِسْمَهُ: بەدىنىنى ئورۇقلاتتى.

أَرْهَفَ سَيْفَهُ: قىلىچىنى بىلىدى؛ قىلىچىنى چاقلىدى.

أَرْهَقَ يُرْهِقُ إِرْهَاقًا هُ: ئۇنىڭغا كۈتۈرەلمەيدىغان يۈكنى ئارتتى، قولىدىن كەلمەيدىغان ئىشقا زورلىدى.

«لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا» ‹قرآن›: ئەھدىنى ئۇنتۇپ قالغانلىقىمغا مېنى ئەيىبلىمە، سەن بىلەن بىللە بولۇشتا مېنى قىيىن ھالغا چۈشۈرۈپ قويما.

أَرْهَقَنَا السَّهَرُ: بىزنى ئۇيقۇسىزلىق ھالسىرىتىۋەتتى.

أَرْهَقَهُ الدَّيْنُ: ئۇنى قەرز بېسىۋالدى.

أَرْهَقَ الذَّاكِرَةَ: ئۆلۈك يادلىدى.

أَرْهَقَهُ طُغْيَانًا: سىقتى، باستى، قىستى، بوغدى.

أَرْهَنَ يُرْهِنُ إِرْهَانًا ــ هُ الشَّيْءَ: رەنگە قويۇش ئۈچۈن ئۇنىڭغا بەردى.

أَرْهَنَ عَقَارًا: كۆچمەس مۈلۈكنى رەنگە قويدى.

أَرْهَنَ لِلْمَوْتِ: ئۆلۈمگە تاپشۇردى، ئۆلۈمگە تۇتۇپ بەردى.

أَرْوَحَ يُرْوِحُ إِرْوَاحًا اللَّحْمُ: گۆش سېسىپ قالدى.

أَرْوَحَ الشَّيْءَ: ھىدىنى پۇرىدى.

أَرْوَحَ عَلَيْهِ حَقَّهُ: ھەققىنى قايتۇردى.

أَرْوَعُ ج رُوَّعٌ و أَرْوُعٌ: قالتىس، كېلىشكەن، كىشىنى قايىل قىلىدىغان، ئىنتايىن ئېسىل، چېچەن، زېرەك.

أَرُومَةٌ وَ أَرُومٌ ج أُرُمٌ: دەرەخ يىلتىزى؛ كېلىپ چىقىشى، نەسلى.

طَبِيبُ الْأُرُومَةِ: تېگى ئېسىل.

أَرْوَنَان: قىيىن كۈن، قاتتىق كۈن؛ ئاۋاز.

يَوْمٌ أَرْوَنَان: قاتتىق كۈن.

أَرْوَى يُرْوِي إِرْوَاءً إِبِلَهُ: تۆگىسىنى سۇغاردى.

أُرْوِيَّةٌ ج أَرَاوِيُّ وَأَرَاوٍ وَ أَرْوًى: چشى تاغ تېكىسى، چشى تاغ ئۆچكىسى.

أَرَى يُرِي إِرَاءَةً الشَّيْءَ: كۆرسەتتى.

«فَأَرَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَى» ‹قرآن›: مۇسا پىرئەۋنگە چوڭ مۆجىزىنى كۆرسەتتى.

أَرَى اللّٰهُ بِفُلَانٍ: پالانىنى جازالىدى.

«أَرَى عَلَى جَفْنِهِ الْكَرَى فَنَامَ»: ئۇ چارچاپ كېتىپ ئۇخلاپ قالدى.

«أَرَاهُ طَرِيقَ الصَّوَابِ»: ئۇنىڭغا توغرا يولنى كۆرسەتتى.

أَرَاهُ الْمِرْآةَ: ئۇنىڭغا ئەينەكنى تەڭلىدى.

أَرَاهُ: ئويلايمەن، قارايمەن، ھېسابلايمەن.

أَرِيبٌ م أَرِيبَةٌ: ئۇستا، ماھىر، يېتىشكەن؛ زېرەك، ئەقىللىق، ئۆتكۈر.

أَرِيجٌ: خۇش پۇراق، خۇش ھىد.

حَدِيقَةٌ يَفُوحُ أَرِيجُهَا: خۇش ھىد چېچىپ تۇرغان باغچا.

أَرْيَحِيٌّ ج أَرْيَحِيُّونَ: مەرد، ئالىيجاناب، ئېسىل، كەڭ قورساق، مەردانە، كۆڭلى ـ كۆكسى كەڭ.

«أَنْتَ رَجُلٌ أَرْيَحِيٌّ فَلَاتَبْخَلْ بِمُسَاعَدَتِكَ لِهَذَا الْمَشْرُوعِ الْخَيْرِيِّ»: سەن ئالىيجاناب ئادەمسەن، بۇ خەيرىيەت ئىشى ئۈچۈن ياردەم بېرىشكە بېخىللىق قىلمىغىن.

أَرْيَحِيَّةٌ: مەردلىك، كەڭ قورساقلىق، ئالىيجانابلىق، ئېسىللىك.

«فِيكَ أَرْيَحِيَّةٌ»: سەن ئالىيجانابلىق خېسلىتىگە ئىگە.

أَرِيسٌ ج أَرِسُونَ: دېھقان، ئاگرانوم.

أَرْيَفَ يُرْيِفُ إِرْيَافًا: يېزىغا باردى.

أُرْنِيكٌ: جەدۋەل، سخېما، گراف.

أَرِيكَةٌ ج أَرَائِكُ وَ أَرِيكٌ: ساپا، يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇق، تەخت.

«مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ» ‹قرآن›: ئۇلار جەننەتتە تەختىلەرگە يۆلىنىپ ئولتۇرىدۇ.

أَرْيَى يُرْيِي إِرْيَاءً الرَّايَةَ: بايراق چىقاردى.

أَرْيَى الصَّمْتَ: ئۇ جىمىپ كەتتى.

أَرِسْتُوقْرَاطِيٌّ: ئاق سۆڭەك.

«لَمْ يَعُدِ الشِّعْرُ أَرِسْتُوقْرَاطِيًّا كَمَا كَانَ الشَّأْنُ فِي الْقَدِيمِ بَلْ أَصْبَحَ دِيمُقْرَاطِيًّا...»: قەدىمكى زامانغا ئوخشاش شېئىر ئاق سۆڭەكلەر ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان بولماي، بەلكى دېموكراتىكلىق ئەركىن ھالەتكە قايتتى....

إِزَاءٌ: ئۇدۇلىدا، روبروسىدا، قارشىسىدا.

«جَلَسَ إِزَاءَهُ/بِإِزَائِهِ»: ئۇ ئۇنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇردى.

أَزَاجَ يُزِيجُ إِزَاحَةً: چىقىرىۋەتتى، يوقاتتى، يۆتكەۋەتتى.

أَزَاحَ: يىراقلاشتۇردى، ئايرىدى، يۆتكەۋەتتى، يوق قىلدى، ئېلىۋەتتى.

أَزَاحَ اللِّثَامَ عَنْ: پاش قىلدى، ئاشكارىلىدى، ئېچىپ تاشلىدى.

«أَزَاحَ اللِّثَامَ عَنْ وَجْهِهِ»: يۈزىدىن چۈمبەلنى ئېلىۋەتتى.

«أَزَاحَ اللّٰهُ عِلَّتَهُ»: ئاللاھ ئۇنىڭ كېسىلىنى ساقايتتى.

إِزَاحَةٌ: يۆتكەۋەتمەك، نېرى قىلىۋەتمەك، يىراقلاشتۇرماق.

أَزَادَ يُزِيدُ إِزَادَةً: تەمىنات بەردى.

أَزَارَ يُزِيرُ إِزَارَةً الرَّجُلَ: زىيارەت قىلغۇزدى، يوقلاتقۇزدى.

أَزَارَهُ الْمَرِيضَ: كېسەلنى يوقلاتقۇزدى.

إِزَارٌ ج آزِرَةٌ وَأُزُرٌ: چاپان، تون، پۇركەنجە، خالات، پالاش، پەلتو، تاشقى كىيىم.

أَزَاغَ يُزِيغُ إِزَاغَةً: ئادىشتۇردى، ئازدۇردى.

«رَبَّنَالَا تُزِغْ قُلُوبَنَابَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى ھىدايەت قىلغىنىڭدىن كېيىن دىللىرىمىزنى توغرا يولدىن بۇرۇۋەتمىگىن.

«أَزَاغَهُ عَنْ طَرِيقِ السَّوِيِّ»: ئۇنى توغرا يولدىن ئازدۇردى.

أَزَالَ يُزِيلُ إِزَالَةً: يوقاتتى، تۈگەتتى، نېرى قىلىۋەتتى، يىراقلاشتۇردى، چەتلەشتۈردى.

أَزَالَهُ عَنْ وَظِيفَتِهِ: ئۇنى ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلىدى.

أَزَالَ شُكُوكَهُ: گۇمانىنى توگەتتى.

«أَزَالَ اللّٰهُ زَوَالَهُ»: ھالاك بولسۇن، يوقالسۇن، بېشىنى يېسۇن، ئۆلسۇن.

أَزْأَرَ يُزْئِرُ إِزْآرًا الْأَسَدُ: شىر ھۆركۈرىدى.

أَزَبَ يَزِبُ أَزْبًا الْمَاءُ: سۇ سىرغىپ ئاقتى، سۇ سىرغىپ چىقتى.

إِزْبٌ: دوغلاق.

أَزَبٌ: تۈكلۈك، چاچلىق، ساقاللىق.

أَزْبَدَ يُزْبِدُ إِزْبَادًا الْبَحْرُ: دېڭىز كۆپۈك چىقارىدى.

«هَاجَ الْبَحْرُ وَأَزْبَدَ»: دېڭىز دولقۇنلىدى ۋە كۆپۈك چىقاردى.

أَزْبَدَ الرَّجُلُ: غەزەپلەندى، تەھدىت سالدى.

أَزْبَدَ الْفَلَّاحُ: دېھقاننىڭ قايمىقى كۆپەيدى.

أَزِجَ أَزَجًا الْعُشْبُ: چۆپ ئۆستى.

أَزَجٌ ج أُزُجٌ وَ أَزَاجٌ وَإِزْجَةٌ: ئەگمە ئىشىك.

أَزَجٌ م زَجَّاءُ ج زُجٌّ: قەلەم قاش.

حَاجِبٌ أَزَجٌّ وَعَيْنٌ سَوْدَاءُ: قەلەم قاش ۋە قارا كۆز.

اِمْرَأَةٌ جَمِيلَةٌ ذَاتُ حَاجِبٍ أَزَجٍّ: قەلەم قاشلىق چىرايلىق ئايال.

أَزْجَى يُزْجِي إِزْجَاءً: سۈرىدى، ھەيدەكچىلىك قىلدى، ئالدىراتتى، ئالغا ئىتتىردى، ئىلگىرى سۈردى، سىلجىتتى.

أَزْجَى الْأَمْرَ: كېچىكتۈردى، كەينىگە سۈردى.

أَزْجَى التَّحِيَّةَ: تەبرىكلىدى، ئېھتىرام بىلدۈردى، تەشەككۈر ئېيتتى، مىننەتدارلىق بىلدۈردى.

أَزْجَى الثَّنَاءَ: ماختىدى، مەدھىيىلىدى، كۈيلىدى.

أَزْجَى الشَّيْءَ: ئاۋات قىلدى، راۋاجلاندۇردى.

أَزَحَ أَزْوَحًا: كېچىكتى.

أَزَحَ الْعِرْقُ: تومۇر ئېگىز - پەس سوقتى.

أَزَحَ الْقَدَمُ أَوِالنَّعْلُ: تېپىلىپ كەتتى.

أَزْحَفَ يُزْحِفُ إِزْحَافًا الْقَوْمُ: دۈشمەنگە قاراپ ئىلگىرىلىدى.

أَزْحَفَ الصَّبِيَّ: بوۋاقنى ئۆمىلەتتى.

أَزْحَفَهُ: ئۇنى ئۆمىلەتتى.

أَزْحَلَ يُزْحِلُ إِزْحَالاً الشَّيْءَ: يۆتكىۋەتتى، يىراقلاشتۇرۇۋەتتى.

أَزْحَلَ فُلَانًا: يىراقلاشتۇردى.

أَزْحَلَ إِلَيْهِ: ئىلتىجا قىلدۇردى، قىندى، ھامىلە قىلغۇزدى.

أَزْخَمَ يُزْخِمُ إِزْخَامًا اللَّحْمُ: گۆش پۇراپ قالدى، سېسىپ قالدى.

أَزْخَمُ ج زَخْمَاءُ وَ زُخْمٌ: سېسىپ قالغان، پۇراپ قالغان.

اِزْدَادَ يَزْدَادُ اِزْدِيَادًا: كۆپەيدى، ئارتتى، ئاشتى.

«هُوَ الَّذِيأَنْزَلَ السَّكِينَةَفِي قُلُوبِالْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوْا إِيْمَانًا مَعَ إِيْمَانِهِمْ» «قرآن»: مۆمىنلەرنىڭ ئىمانىغا ئىمان قوشۇلۇشى ئۈچۈن، ئاللاھ ئۇلارنىڭ دىللىرىغا تەمكىنلىكنى چۈشۈردى.

«اِزْدَادَ الطِّفْلُ بُكَاءً»: بوۋاقنىڭ يىغىسى تېخىمۇ ئەزۋەيلىدى.

«اِزْدَادَتْ لَهُ بِنْتٌ»: ئۇنىڭغا قىز تۇغۇلدى.

اِزْدَادَ الْمَوْلُودُ: بالا تۇغۇلدى.

اِزْدَادَ سُوءًا: يامانلاشتى، ئېغىرلاشتى، ناچارلاشتى.

اِزْدَانَ يَزْدَانُ اِزْدِيَانًا: ياسالدى، چىرايلىق بولدى، گۈزەل تۇسكە كىردى.

«اِزْدَانَ فِرَاشُهُ بِمَوْلُودٍ»: يېڭى بوۋاق بىلەن نېسىۋىدار قىلىندى.

«اِزْدَانَتِ الْحَدِيقَةُ بِالْأَزْهَارِ»: باغ چېچەكلەر بىلەن گۈزەل تۇسكە كىردى.

اِزْدَبَرَ يَزْدَبِرُ اِزْدِبَارًا الْكِتَابَ: كىتاب يازدى.

اِزْدَجَّ يَزْدَجُّ اِزْدِجَاجًا حَاجِبُهُ: قېشى ئىنچىكە بولدى.

اِزْدَجَرَ يَزْدَجِرُ اِزْدِجَارًا: توستى، چەكلىدى، مەنئى قىلدى.

«وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ» «قرآن»: ئۇلار (نۇھنى) مەجنۇن دېدى ئۇ (دىنىغا دەۋەت قىلىشتىن) ھەيۋە بىلەن مەنئى قىلىندى.

اِزْدَجَى يَزْدَجِي اِزْدِجَاءً: سۈردى، ئالدىراتتى، ھەيدەكچىلىك قىلدى، سىلجىتتى، ئالغا سۈردى.

اِزْدِحَامْ: قىستاڭچىلىق، تىقىنچىلىق.

«تَجَنَّبْ سَاعَةَ الْاِزْدِحَامِ لِلطُّرُقَاتِ»: يوللارنىڭ قىستاڭچىلىق ۋاقىتلىرىدىن يىراق بول.

اِزْدَحَقَ يَزْدَحِقُ اِزْدِحَاقًا: ئىلگىرىلىدى.

اِزْدَحَمَ يَزْدَحِمُ اِزْدِحَامًا الْمَكَانُ: ئورۇن قىستاڭچىلىق بولۇپ كەتتى.

اِزْدَحَمَ الْقَوْمُ: قىستاشتى، بىر - بىرىنى قىستاشتى.

اِزْدَحَمَتِ الْأَفْكَارُ فِي ذِهْنِهِ: خىياللار چىرمىۋالدى، تەپەككۇرى قالايمىقانلاشتى.

اِزْدَحَمَتِ الْأَمْوَاجُ: دولقۇنلار كۆتۈرۈلدى.

«يَزْدَحِمُ النَّاسُ فِي الْأَسْوَاقِ»: كىشىلەر بازاردا قىستى - قىستاڭ بولۇشىدۇ.

اِزْدِرَاءْ: كەمسىتمەك، كۆزگە ئىلماسلىق

اِزْدِرَاءٌ بِالْخَطَرِ: خەۋپ - خەتەرنى كۆزگە ئىلماسلىق.

«نَظَرَ إِلَيْهِ بِازْدِرَاءٍ»: ئۇنىڭغا مەنسىتمەسلىك بىلەن قارىدى.

«كَانَتْ نَظْرَتُهُ إِلَيْهِ تَنُمُّ عَنِ ازْدِرَاءٍ»: ئۇنىڭ ئۇنىڭغا قارىشى ئۇنى كەمسىتكەنلىكتىن دېرەك بېرەتتى.

اِزْدَرَدَ يَزْدَرِدُ اِزْدِرَادًا اللُّقْمَةَ: يالماپ يۇتىۋەتتى.

«اِزْدَرَدَ الطِّفْلُ الثَّرِيدَ»: بالا شورپىغا چىلانغان نانىنى يالماپ يۇتىۋەتتى.

اِزْدَرَى يَزْدَرِي اِزْدِرَاءً: كەمسىتتى، كۆزگە ئىلمىدى.

اِزْدَرَى بِالْخَطَرِ: خەۋپ - خەتەرگە پەرۋا قىلمىدى.

«اِزْدَرَى الشَّابُّ بِالْخَطَرِ»: يىگىت خەۋپ - خەتەرگە پەرۋا قىلمىدى.

اِزْدَرَى كَلَامَهُ: ئۇنىڭ سۆزىنى مەنسىتمىدى.

اِزْدَعَقَ يَزْدَعِقُ اِزْدِعَاقًا: دەرھال ئۆلتۈردى.

اِزْدَقَقَ يَزْدَقِقُ اِزْدِقَاقًا الشَّيْءَ: تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى.

اِزْدَقَمَ يَزْدَقِمُ اِزْدِقَامًا الطَّعَامَ: تاماقنى تېز يەپ يۇتتى، يالماپ يۇتىۋەتتى.

اِزْدَلَفَ يَزْدَلِفُ اِزْدِلَافًا إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى، ئۇنىڭغا يېقىنچىلىق قىلدى، ئۇنىڭغا خۇشامەتچىلىك قىلدى.

«يَكْرَهُ كُلَّ مَنْ يَزْدَلِفُ إِلَيْهِ»: ئۆزىگە خۇشامەت قىلغانلارنىڭ ھەممىسىنى ياقتۇرمايدۇ.

اِزْدَمَلَ يَزْدَمِلُ اِزْدِمَالاً بِثَوْبِهِ: كىيىمى بىلەن يۆگىنىۋالدى، كىيىمى بىلەن ئورىنىۋالدى.

اِزْدَمَّ يَزْدَمُّ اِزْدِمَامًا بِأَنْفِهِ: كۆرەكلەپ كەتتى، گىدىيىۋالدى.

اِزْدِهَافْ: ئۆلۈم يېقىنلاشماق.

اِزْدَهَرَ يَزْدَهِرُ اِزْدِهَارًا السِّرَاجُ: چىراغ يورۇپ كەتتى.

اِزْدَهَرَ الشَّيْءُ: سۈرۈلۈپ كەتتى، تېخىمۇ سۈزۈك بولدى؛ گۈللەندى.

اِزْدَهَرَتِ الشَّرِكَةُ: شىركەت گۈللەندى.

اِزْدَهَرَ الْوَرْدُ: قىزىل گۈلنىڭ رەڭگى سۈزۈك بولدى.

«يَزْدَهِرُ الْاِقْتِصَادُ يَوْمًا فَيَوْمًا»: ئىقتىساد كۈندىن - كۈنگە گۈللەنمەكتە.

«اَلصَّنَاعَاتُ تَزْدَهِرُ فِي رُبُوعِ الْبِلَادِ»: دۆلەتنىڭ جاي - جايلىرىدا سانائەت گۈللەنمەكتە.

اِزْدَهَقَ يَزْدَهِقُ اِزْدِهَاقًا الْمَوْتُ: ئۆلۈم يېقىنلاشتى.

اِزْدَهَى يَزْدَهِي اِزْدِهَاءً الشَّخْصُ: مەغرۇرلاندى.

«اِزْدَهَاهُ مَنْصَبُ صَدِيقِهِ فِي الْإِدَارَةِ»: ئۇنىڭ دوستىنىڭ ئىدارىسىدىكى مەنسەپى ئۇنى مەغرۇرلاندۇردى.

اِزْدَهَاهُ عَلَى الْأَمْرِ: مەجبۇرلىدى.

«يَزْدَهِي عُمَّالَهُ عَلَى الْاِشْتِغَالِ لَيْلاً»: ئۇ ئىشچىلىرىنى كېچىسى ئىشلەشكە مەجبۇرلايدۇ.

اِزْدِوَاجْ: جۈرە بولماق، بىر جۈپ بولماق.

اِزْدِوَاجُ الضَّرَائِبِ: باجنى ئىككى جايدا ياكى ئىككى مەملىكەتتە تاپشۇرماق.

اِزْدِوَاجِيَّةُ اللُّغَةِ: ئەدەبىي تىل بىلەن خەلق ئېغىز تىلىنىڭ بىرلىكتە ئىشلىتىلىشى.

اِزْدَوَجَ يَزْدَوِجُ اِزْدِوَاجًا الشَّيْءُ: بىر جۈپ بولدى، قوشماق بولدى.

اِزْدَوَجَ الْقَوْمُ: ئۆزئارا قىز ئېلىشىپ ـ بېرىشتى، قايچا قۇدا بولۇشتى.

اِزْدَوَجَ لِسَانُهُ: ئەدەبسىز تىل بىلەن ئېغىز تىلىنى بىرلەشتۈرۈپ ئىشلەتتى.

اِزْدِيَادُ الْإِنْتَاجِ فِي الشَّرِكَةِ: شىركەتتە ئىشلەپ چىقىرىشنىڭ ئېشىشى.

شَهَادَةُ الْإِزْدِيَادِ: تۇغۇلۇش ئىسپاتنامىسى.

أَزَرَ يَأْزِرُ أَزْرًا الشَّيْءَ: كۆچەيتتى.

أَزْدٌ: كۈچ ـ قۇۋۋەت.

«شَدَّ أَزْرَهُ/شَدَّ مِنْ أَزْرِهِ»: كۈچەيتتى، كۈچلەندۈردى.

«أُشْدُدْ بِهِ أَزْرِي» ‹قرآن›: ئۇنىڭ بىلەن مېنى تېخىمۇ كۈچەيتكىن.

إِزْرٌ: پەلتۇ، خالات، پىلاش.

أَزْرَقُ م زَرْقَاءُ ج زُرْقٌ: كۆك، كۆك رەڭ، ھاۋا رەڭ، كۆكۈش.

أَزْرَقُ سَمَاوِيٌّ: ھاۋا رەڭ، ئاسمان كۆكى.

اَلْعَدُوُّ الْأَزْرَقُ: ئەشەددى دۈشمەن.

دَمُهُ أَزْرَقُ: ئاقسۆڭەك، ئېسىلزادە.

اِزْرَقَّ يَزْرَقُّ اِزْرِقَاقًا الشَّيْءُ: كۆكەردى.

«اِزْرَقَّ الْبَحْرُ وَصَفَا»: دېڭىز كۆپكۆك ۋە سۈپسۈزۈك بولدى.

أَزْرَى يُزْرِي إِزْرَاءً ـــ هُ وَ بِهِ وَ عَلَيْهِ: ئۇنى كۆزگە ئىلمىدى، ئۇنى كەمسىتتى، ئۇنى مەنسىتمىدى، ئۇنىڭغا ئېتىبارسىز قارىدى.

أَزْرَى بِكَلَامِهِ: ئۇنىڭ سۆزىنى مەنسىتمىدى.

أَزْرَى بِالْأَمْرِ: سەل قارىدى.

أَزَّ يَؤُزُّ وَ يَئِزُّ أَزًّا وَ أَزَازًا وَ أَزِيزًا الطَّبْخُ عَلَى النَّارِ: پىتىق ـ پىتىقلىدى، پورۇقلىدى (قاينىدى)، قىزىدى.

«أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ أَزًّا» ‹قرآن›: بىزنىڭ شەيتانلارنى كۇففارلارغا ئۇتكىنلىكىمىزنى بىلمەمسەن؟ شەيتانلار ئۇلارنى قىزىقتۇرىدۇ.

أَزَّ الْقِدْرُ: قازان پورۇقلاپ قاينىدى.

أَزَّ الطَّائِرَةُ: ئايروپىلان غۇڭۇلدىدى.

أَزَّ الرَّعْدُ: ھاۋا گۈلدۈرلىدى.

أَزَّجَ يُؤَزِّجُ تَأْزِيجًا الْبَيْتَ: ئۆيگە ئەگمە ئېشىك ئورناتتى.

أَزَّرَ يُؤَزِّرُ تَأْزِيرًا: كۈچەيتتى.

اِزَّمَّلَ يَزَّمَّلُ اِزِّمَّالاً: ياپتى، ئوردى، يۆگىدى.

اِزَّيَّنَ يَزَّيَّنُ اِزِّيَّانًا: ياساندى، چىرايلىق بولدى، گۈزەل تۇسكە كىردى.

«حَتَّى إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ» ‹قرآن›: ھەتتا زېمىن گۈزەل تۇسكە كىرگەن، چىرايلىق ياسانغان...

إِزْعَاجٌ: پاراكەندە قىلماق، ئاۋارە قىلماق، ھودۇقتۇرماق، قالايمىقان قىلماق.

إِزْعَاجُ النَّاسِ فِي اللَّيْلِ: كېچىدە كىشىلەرنىڭ دەككە ـ دۈككىگە چۈشۈشى.

بِدُونِ إِزْعَاجٍ أَرْجُوكَ أَنْ: ئاۋارىچىلىق كۆرمەسكىڭ ئىلتىماسىم شۇكى (تەكەللۇپ سۆزى).

إِزْعَاجُ السُّلْطَاتِ: ھۆكۈمەت دائىرىلىرىنى چۆچۈتمەك.

«وُجِّهَتْ إِلَيْهِ تُهْمَةُ الْبَلَاغِ الْكَاذِبِ وَإِزْعَاجُ السُّلْطَاتِ»: ئۇنىڭغا يالغان مەلۇمات بېرىش ۋە ھۆكۈمەت دائىرىلىرىنى چۆچۈتۇش تۆھمىتى چاپلاندى.

أَزْعَجَ يُزْعِجُ إِزْعَاجًا ـــ هُ: پاراكەندە قىلدى، چۆچۈتتى.

أَزْعَجَهُ مِنْ بَلَدِهِ: ئۇنى يۇرتىدىن مەجبۇرىي چىقىرىۋەتتى.

«أَزْعَجَ الْمُسْتَعْمِرُ فَلَّاحِي الْبَلَدِ»: مۇستەملىكىچىلەر يۇرتنىڭ دېھقانلىرىنى ھەيدەپ چىقاردى.

«أَخْشَى أَنْ أَكُونَ قَدْ أَزْعَجْتُكَ»: سېنى بىئارام قىلىپ قويدۇممىكىن دەپ ئەنسىرەيمەن.

«لَاتَتَكَلَّمْ بِصَوْتٍ مُرْتَفِعٍ فِي قَاعَةِ الْمُطَالَعَةِ حَتَّى لَاتُزْعِجَ الْآخَرِيْنَ»: باشقىلارنى بىئارام قىلماسلىق ئۈچۈن قىرائەتخانىدا يۇقىرى ئاۋاز

بىلەن سۆزلىمە.

أَزْعَرُ ج زُعْرٌ: چېچى شالاڭ.

رَجُلٌ أَزْعَرُ: چېچى شالاڭ ئادەم.

شَابٌّ أَزْعَرُ: بەدقىلىق ياش، بەد ئەخلاق ياش، قىلىقسىز ياش.

أَزْعَفَ يُزْعِفُ إِزْعَافًا عَلَى الْجَرِيحِ: ھۇجۇم قىلىپ ئۆلتۈردى.

أَزْعَقَ يُزْعِقُ إِزْعَاقًا: چۆچۈتتى، قورقۇتتى، چۆچۈتىۋەتتى، قورقۇتىۋەتتى.

«أَزْعَقَ الرَّضِيعَ بِصِيَاحِهِ»: بوۋاقنى توۋلاپ قورقۇتتى.

أَزْعَلَ يُزْعِلُ إِزْعَالاً: ئاۋارە قىلدى، مالال قىلدى.

أَزْعَلَهُ بِكِذْبِهِ: يالغانچىلىق بىلەن ئۇنى پاراكەندە قىلدى.

أَزْعَمَ يُزْعِمُ إِزْعَامًا الْأَمْرُ: مۇمكىن بولدى.

أَزْعَمَ إِلَيْهِ: بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى، باش ئەگدى.

إِزْعِيلٌ: ئەنسىز، پاراكەندە، نارازى، خاپا، بىئارام.

أَزْغَبُ م زَغْبَاءُ ج زُغْبٌ: سېرىق توكلۇك.

طَائِرٌ أَزْغَبُ: پەي چىقارغان قۇش.

أَزِفَ يَأْزَفُ أَزْفًا وَ أُزُوفًا الْوَقْتُ: ۋاقىت يېقىنلاشتى.

«أَزِفَتِ الْآزِفَةُ» ‹قرآن›: قىيامەت يېقىنلاشتى.

أَزَقُّ: ئىتتىك، تېز، چاققان.

أَزَقَ يَأْزُقُ وَيَأْزِقُ أَزْقًا وَأَزِقَ يَأْزَقُ أَزَقًا: تارلاشتى، تار بولدى.

إِزْقَامٌ: يۇتقۇزۇش، نەپچە ئارقىلىق ئۇزۇقلاندۇرۇش.

أَزْقَمَ يُزْقِمُ إِزْقَامًا الشَّيْءَ: يۇتقۇزدى.

أَزْكَمَ يُزْكِمُ إِزْكَامًا: زۇكامدىتىپ قويدى، زۇكام تەككۈزۈپ قويدى.

أَزْكَى يُزْكِي إِزْكَاءَ الشَّيْءُ: ئۆستى، ئاۋۇدى، كۆپەيدى.

«ذَلِكُمْ أَزْكَى لَكُمْ وَأَطْهَرُ» ‹قرآن›: بۇ سىلەر ئۈچۈن ئەڭ پايدىلىقتۇر ۋە ئەڭ پاكتۇر.

«أَزْكَى ثَرْوَتَهُ بِمَشْرُوعَاتٍ اِقْتِصَادِيَّةٍ مُتَنَوِّعَةٍ»: ئۆزىنىڭ مال ـ دۇنياسىنى تۈرلۈك ئىقتىسادىي پىلانلار ئارقىلىق كۆپەيتتى.

أَزْكَى الشَّيْءَ: ئۆستۈردى، ئاۋۇتتى.

أَزَلٌ: باشلىنىشى يوق، ئەۋۋىلى يوق، قەدىم.

أَزْلَجَ يُزْلِجُ إِزْلاَجًا الْبَابَ: ئىشىكنى تاقىدى.

أَزْلَحُ م زَلْحَاءُ ج زُلْحٌ: تاقىر باش، پايتەكباش، ئايپاڭ باش.

أَزْلَعُ م زَلْعَاءُ ج زُلْعٌ: يېرىلغان، يېرىق.

كَفٌّ أَزْلَعُ: يېرىق ئالقان.

أَزْلَقَ يُزْلِقُ إِزْلاَقًا الشَّيْءَ: يېقىلاشتۇردى.

«وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ» ‹قرآن›: جەننەت تەقۋادارلارغا يېقىنلاشتۇرۇلىدۇ.

أَزْلَقَ الشَّيْءَ: جەملىدى، توپلىدى، يىغدى.

أَزْلَقَ يُزْلِقُ إِزْلاَقًا فُلاَنًا بِبَصَرِهِ: تىكىلىپ قاردى.

«وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ» ‹قرآن›: (ساڭا بولغان دۈشمەنلىكىڭ قاتتىقلىقىدىن ياماق) كۆزلىرى بىلەن سېنى يېقىتۇۋېتىشكە تاس قالىدۇ.

أَزْلَقَتِ الْحَامِلُ: بالىسىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

أَزْلَقَ م زَلْقَاءُ: يېڭىدىن چاچ چىققان ئادەم.

أَزَلَّ يُزِلُّ إِزْلاَلاً ـــ هُ: تېيىلدۇرۇۋەتتى.

«فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ» ‹قرآن›: شەيتان ئۇ ئىككىسىنى تېيىلدۇردى (يەنى مەنئى قىلىنغان دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يېگۈزۈپ خاتالاشتۇردى) تۇرۇۋاتقان جەننەتتىن چىقاردى.

أَزَلَّ إِلَيْهِ النِّعْمَةَ: ئۇنىڭغا نېمەت ئاتا قىلدى.

«أَزَلَّهُ فِي أَثْنَاءِ اللَّعْبِ فَزَلِقَتْ قَدَمُهُ»: ئويناۋاتقاندا ئۇنى تېيىلدۇرۇۋەتتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ پۇتى تېيىلىپ كەتتى.

أَزَلُّ م زَلاَّءُ ج زُلٌّ: ئىككى يوتىسى ۋە ساغرىسى ئورۇق.

أَزَلِيٌّ. أَزَلِيَّةٌ: قەدىمدىن، ئەزەلدىن، بۇرۇندىن، ئەسلىدىن، ھەمىشە بار بولۇپ كەلگەن، باشلىنىش يوق، ئەبەدىي.

أَزَمَ يَأْزِمُ أَزْمًا وَأُزُومًا عَلَى الشَّيْءِ: چىشلىدى.

أَزَمَ الْفَرَسُ عَلَى اللُّجَامِ: ئات يۇگەننى چىشلىدى.

أَزَمَ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى يەشتى.

أَزَمَ الْبَابَ: ئىشىكنى ئەتتى.

أَزَمَتِ السَّنَةُ: قەھەتچىلىك بولدى.

أَزْمَةٌ ج أَزَمَاتٌ وَأَزْمٌ وَأَوَازِمُ: كرىزىس، بوھران، جىددىي پەيت.

أَزْمَةٌ اِقْتِصَادِيَّةٌ: ئىقتىسادىي كرىزىس.

أَزْمَةٌ قَلْبِيَّةٌ: يۈرەك كېسىلىنىڭ قوزغىلىشى.

أَزْمَةٌ نَقْدِيَّةٌ: پۇل پاخالىلىقى.

أَزْمَةٌ وَزَارِيَّةٌ: ئىچكى كابىنېت كرىزىسى.

أَزْمَةٌ سِيَاسِيَّةٌ: سىياسىي كرىزىس.

أَزْمَةٌ نَفْسِيَّةٌ: كېسەللىك بوھرانى.

أَزْمَعَ يُزْمِعُ إِزْمَاعًا الْأَمْرَ وَبِهِ وَعَلَيْهِ: بەل باغلىدى، ئىرادە باغلىدى، بىر نىيەتكە كەلدى.

«أَزْمَعَ عَلَى السَّفَرِ غَدًا»: ئەتە سەپەر قىلىشقا بەل باغلىدى.

أَزِمَّةُ الْأُمُورِ: ھوقۇق، ھاكىمىيەت، ئىشلارنىڭ چۈلۈۋرى.

أَزْمَنَ يُزْمِنُ إِزْمَانًا الشَّيْءُ: ۋاقىت ئۇزىراپ كەتتى.

أَزْمَنَ فِي الْمَكَانِ: بىر مەزگىل تۇردى.

أَزْمَنَ عَلَيْهِ الْمَرَضُ: كېسىلى ئۇزۇنغا سوزۇلۇپ كەتتى.

«أَزْمَنَ الْمُعَلِّمُ فِي الْمَدَارِسِ الْاِبْتِدَائِيَّةِ»: مۇئەللىم باشلانغۇچ مەكتەپتە ئۇزۇن تۇرۇپ قالدى.

اِزْمَهَرَّ يَزْمَهِرُّ اِزْمِهْرَارًا ــ تِ الْعَيْنُ: ئاچچىقىدا قىزىرىپ كەتتى.

اِزْمَهَرَّتِ الْيَوْمُ: بۇگۈن سوغۇق كۈچەيىپ كەتتى.

إِزْمِيلٌ ج أَزَامِيلُ: موزدۇز پىچىقى، ئىسكىنە (نەيزىنىڭ ئۇچىدىكى ھىلال شەكىللىك تۆمۈر بولۇپ، بۆكەن ئوۋلاشقا ئىشلىتىلىدۇ) رەندە يونۇش سايمىنى.

إِزْمِيلُ الْمَعَادِنِ: ئويمىچىلىق پىچىقى، ئويۇش پىچىقى.

«قَطَعَ الْجِلْدَ بِالْإِزْمِيلِ»: ئۇ تېرىنى قىرىش پىچىقى بىلەن كەستى.

أَزْنَدَ يُزْنِدُ إِزْنَادًا الشَّيْءُ: ئاشتى، كۆپەيدى ئۆستى.

أَزْنَقَ يُزْنِقُ إِزْنَاقًا عَلَى أَوْلَادِهِ: بالىلىرىغ پىخسىقلىق قىلدى.

أَزْنَمُ: ئەن ـ بەلگە، نىشان، قۇلىقى كېسىك.

أَزْنَى يُزْنِي إِزْنَاءً: ئۇنى زىنىغا زورلىدى؛ ئۇنى زىنا بىلەن قارىلىدى.

«أَزْنَى الْفَاجِرُ رَفِيقَهُ»: پاسىق ئادەم بۇرادىرىنى زىناغا زورلىدى.

«أَزْنَى الرَّجُلَ فَهُوَ بَرِيءٌ»: پاك بولسىمۇ زىنا بىلەن تۆھمەت چاپلىدى.

أَزْهَدَ يُزْهِدُ إِزْهَادًا الشَّخْصُ: مەلى ئاز بولدى.

أَزْهَدَ الشَّيْءَ: ئۇنى ئاز ھېسابلىدى.

أَزْهَدَ الْغَنِيُّ: بايىنىڭ مەلى ئاز بولدى.

«أَزْهَدَتِ الْبِنْتُ الْهَدِيَّةَ»: قىز سۇغىنى ئاز كۆردى.

أَزْهَرَ يُزْهِرُ إِزْهَارًا النَّارَ وَغَيْرَهَا: ئوتنى يورۇتتى.

أَزْهَرَ النَّبَاتُ أَوِالشَّجَرُ: ئۆسۈملۈك چېچەكلىدى.

«تُزْهِرُالْأَشْجَارُ فِي الرَّبِيعِ»: دەرەخلەر ئەتىيازدا چېچەكلەيدۇ.

أَزْهَرُ ج زُهْرٌ: نۇرلۇق، نۇر چېچىپ تۇرىدىغان، روشەن؛ رەڭگى پارقىراپ تۇرىدىغان، پارلاق، سۈپسۈزۈك؛ گۈلچىنىرە، رەڭگى سۈزۈك، چىرايلىق.

اَلْجَامِعُ الْأَزْهَرُ: ئەزھەر جامەسى.

فَرَسٌ أَزْهَرُ: يالتىراپ تۇرغان ئاق ئات.

«وَافَقَ فَضِيلَةُ الدُّكْتُورُ . . . شَيْخَ الْأَزْهَرِعَلَى إِيفَادِ بَعْثَةٍأَزْهَرِيَّةٍ مِنَ الْعُلَمَاءِ»: ئەزھەر ئونىۋېرسىتېتىنىڭ مۇدىرى ئەزھەر ئۇلىمالىرىدىن تەشكىللەنگەن ئۆمەكنى ئەۋەتىشكە قوشۇلدى.

اَلْأَزْهَرُ: جۈمە كۈنى.

اِزْهِرَارٌ: چېچەكلىمەك، چېچەك چىقارماق.

اَلْأَزْهَرَانِ: ئاي بىلەن كۈن، قۇياش بىلەن ئاي.

اِزْهَرَّ يَزْهَرُّ اِزْهِرَارًا اَلنَّبَاتُ أَوِالشَّجَرُ: چېچەك-لىدى، كۆپ چېچەكلىدى.

أَزْهَرِيٌّ ج أَزْهَرِيُّون: ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇغان، ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنى پۈتتۈر-گەن، ئەزھەرگە ئائىت.

تَعْلِيمٌ أَزْهَرِيٌّ: ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتى پىداگو-گىكىسى.

اَلْجَامِعَةُ الْأَزْهَرِيَّةُ: ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتى.

«طَهَ حُسَيْن مِنَ الْأَزْهَرِيِّينَ»: دوكتۇر تاھا ھۈسەين ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇغانلار-دىن.

أَزْهَقَ يُزْهِقُ إِزْهَاقًا الْبَاطِلَ: يوقاتتى، ئۆگە-تتى.

أَزْهَقَ اللّٰهُ رُوحَهُ: ئاللاھ ئۇنى قەبزى روھ قىلدى (جەننىتى ئالدى).

أَزْهَقَ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

أَزْهَقَ فِي السَّيْرِ: تېز ماڭدى، ئالدىرىدى.

«أَزْهَقَ الْحَاكِمُ الْبَاطِلَ بِعَدْلِهِ»: ھاكىم ئۆزىنىڭ ئادالەتچىلىكى بىلەن باتىلنى يوق قىلدى.

أَزْهَمَ يُزْهِمُ إِزْهَامًا الْعَظْمُ: ئىلىك تولدى.

أَزْهَى يُزْهِي إِزْهَاءً الشَّخْصُ: مەغرۇرلاندى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى، پەخىرلەندى.

أَزْهَى الْبُسْرُ: غورا رەڭگە كىردى.

أَزْهَى عَلَى جِيْرَانِهِ: قوشنىلارغا چوڭچىلىق قىلدى.

«مَا رَأَيْتُ أَزْهَى مِنْ هَذَا الرَّجُلِ»: بۇ ئادەم-دىنمۇ مەنمەنچى ئادەمنى كۆرمىدىم.

«اَلنَّبَاتُ فِي الرَّبِيعِ أَزْهَى مِنْهُ فِي الْخَرِيفِ»: باھار ئۆسۈملۈكلىرى كۈز ئۆسۈملۈكلىرىگە قارىغاندا كۆركەم.

أَزْوَتَاةٌ: ئازوت كىسلاتاسى.

أَزْوَحُ: كېچىككۈچى، زامانىنىڭ ئارقىسىدا قالغۇ-چى.

أَزْوَرُ ج زُورٌ: ئەگرى، قىڭغىر؛ يىراق؛ ئەلەس.

حَائِطٌ أَزْوَرُ: قىڭغىر تام.

اِزْوَرَّ يَزْوَرُّ اِزْوِرَارًا عَنْهُ: ئاغدى، قىيسايدى، مايىل بولدى، ئۆزىنى قاچۇردى، ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

«اِزْوَرَّ عَنْ طَرِيقِ الصَّوَابِ»: توغرا يولدىن ئېزىپ كەتتى.

اِزْيَانَّ يَزْيَانُّ اِزْيِيْنَانًا: بېزەلدى، زىننەتلەندى.

أَزْيَدُ: تېخىمۇ كۆپ.

«ثَمَنُ الْقَمِيصِ أَزْيَدُ مِنْ ثَمَنِ الْجَوَارِبِ»: كۆڭلەكنىڭ باھاسى پايپاقنىڭ باھاسىدىن يۇقىرى.

أَزِيزٌ: قاتتىق ئاۋاز، گۈلدۈرماما ئاۋازى، قازاننىڭ قاينىغان ئاۋازى، مىلتىق ئاۋازى، ئايروپىلان ماتورى ئاۋازى.

«سَمِعَ أَزِيزَ الطَّائِرَةِ الْحَرْبِيَّةِ»: ئۇ ئۇرۇش ئايروپىلانىنىڭ گۈركىرىگەن ئاۋازىنى ئاڭلا-دى.

أَزِيزُ النَّفَسِ: ھۇشتۇرتماق، ئىسقىرتماق.

أَسَا يَأْسُو أَسْوًا وَأَسًا: تەسەللى بەردى، كۆڭۈلنى ياسىدى، بەزلىدى.

أَسَاءَ يُسِيئُ إِسَاءَةً: يامان ئىش قىلدى، زىيان يەتكۈزدى، نابۇت قىلدى.

«صِلْ مَنْ قَطَعَكَ وَأَحْسِنْ إِلَى مَنْ أَسَاءَ إِلَيْكَ»

‹حديث›: سېنى تاشلىۋەتكەنگە سىلە رەھىم قىلغىن، يامانلىق قىلغانغا ياخشىلىق قىلغىن.

«مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا»

‹قرآن›: كىمكى ياخشى ئىش قىلسىكەن، پايدىسى ئۆزىگىدۇر ۋە كىمكى يامانلىق قىلسا زىيىنىمۇ ئۆزىگىدۇر.

أَسَاءَ مِنْهُ: خاپا بولدى، رەنجىدى، ئاغرىندى.

أَسَاءَ اسْتِعْمَالَ الشَّيْءِ: سۈيئىستېمال قىلدى، جايىدا ئىشلەتمىدى.

أَسَاءَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا يامانلىق قىلدى، ئۇنى كۆڭۈلسىز قىلدى.

أَسَاءَ مُعَامَلَةَ شَخْصٍ: ياخشى مۇئامىلە بولمە-دى، چىقىشالمىدى.

أَسَاءَ مِنَ الْعَمَلِ: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى، قاپىندى، چېچىلدى.

أَسَاءَ التَّصَرُّفَ: ياخشى باشقۇرمىدى، مۇۋاپىق ئىشلەتمىدى، قول ئۇچىدا ئىشلەپ قويدى.

أَسَاءَ الْفَهْمَ: خاتا چۈشىنىپ قالدى، چۈشىنىدىلىمىدى، ئۇقۇشماسلىق بولۇپ قالدى، يېڭىلىشتى.

أَسَاءَ التَّعْبِيرَ: ياخشى ئىپادىلىيەلمىدى.

إِسَاءٌ ج أَسِيَّةٌ: دورا.

إِسَاءَةٌ: گۇناھ، جىنايەت، يامانلىق قىلماق، رەنجىتمەك، چېقىلماق، خاپا قىلىپ قويماق، كۆڭلىنى ئاغرىتماق، چىشىغا تېگىپ قويماق.

«إِنْ تُقَابِلَ الْإِسَاءَةَ بِالْعَفْوِ يَحْمَدْكَ النَّاسُ»: باشقىلارنىڭ ساڭا قىلغان يامانلىقىنى كەچۈرسەڭ، كىشىلەر سېنى مەدھىيىلەيدۇ.

إِسَاءَةُ الْاِسْتِعْمَالِ: خاتا ئىشلەتمەك، كەلسە-كەلمەس پايدىلانماق، سۈيىئىستېمال قىلماق.

إِسَاءَةُ الْمُعَامَلَةِ: يامان مۇئامىلىدە بولماق، ھاقارەتلىمەك، خورلىماق.

أَسَاحَ يُسِيحُ إِسَاحَةً الْمَاءَ: سۇنى ئاققۇزدى، ئېرىتتى.

أَسَارَ يُسِيرُ إِسَارَةً: ماڭغۇزدى، يولغا سالدى، ھەرىكەتلەندۈردى.

إِسَارٌ ج أُسُرٌ: كىشەن، ئارغامچا.

وَقَعَ فِي إِسَارِهِ: كىشەن سېلىندى.

اَلْأَسَارِيرُ: پۈرۈك، قورۇق (يۈز ۋە پېشانىدىكى)؛ چىراي، قىياپەت، ئىككى مەڭزى.

«ظَهَرَ السُّرُورُ فِي أَسَارِيرِ وَجْهِهِ»: ئۇنىڭ ئىككى مەڭزىدە خۇشاللىق جىلۋىلەندى.

أَسَاسٌ و أُسُسٌ ج أُسُسٌ و آسَاسٌ: ئاساس، بىنانىڭ ھۆلى؛ ئەسلى، تېگى؛ تېگىزى؛ سەۋەب؛ مەنبە، پوندامنت.

لَا أَسَاسَ لَهُ: ئاساسسىز.

حَجَرُ الْأَسَاسِ: ئۇل تاش.

مِنْ حَيْثُ الْأَسَاسِ: ئاساسىي جەھەتتىن.

«أُقِيمَ احْتِفَالٌ لِوَضْعِ حَجَرِ الْأَسَاسِ»: ئۇل قويۇش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى.

خَبَرٌ لَا أَسَاسَ لَهُ مِنَ الصِّحَّةِ: ئاساسىي يوق خەۋەر، يالغان خەۋەر.

«لَمْ يَكُنِ الرَّجُلُ عَلَى حَقٍّ أَسَاسًا»: بۇ كىشى ئەزەلدىن ھەقتە تۇرۇپ باقمىغان.

«اَلْعَدْلُ أَسَاسُ الْمُلْكِ»: ئادالەت سەلتەنەتنىڭ ئاساسىدۇر.

«اِنْتَهَى الْعُمَّالُ مِنْ وَضْعِ أَسَاسِ الْمَصْنَعِ»: ئىشچىلار زاۋۇتنىڭ ئۇلىنى قويۇشنى تاماملىدى.

«مَا هُوَ الْأَسَاسُ الَّذِي بُنِيَ عَلَيْهِ نَظَرِيَّتُهُ»: ئۇنىڭ نەزەرىيىسى قۇرۇلغان پرىنسىپ قايسى؟

«إِنَّ التَّعَاوُنَ أَسَاسُ النَّجَاحِ»: ھەمكارلىشىش مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشنىڭ ئاساسىدۇر.

فِي الْأَسَاسِ: ئەسلىدە.

عَلَى أَسَاسِهِ: ئۇنىڭغا ئاساسەن، ئۇنىڭغا بىنائەن.

«وَاصَلَ الْمُؤْتَمَرُ دِرَاسَةَ الْمَوْضُوعِ عَلَى أَسَاسِ مُقَرَّرَاتِ وُزَرَاءِ الْخَارِجِيَّةِ»: قۇرۇلتاي ماۋزۇنى تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكلىرىنىڭ قارارلىرىغا ئويغۇن ھالدا مۇھاكىمە قىلىشنى داۋاملاشتۇردى.

أَسَاسِيٌّ: ئاساسلىق، ماھىيەتلىك، تۈپلۈك، مۇھىم.

«اَلْقُرْآنُ وَالشِّعْرُ الْجَاهِلِيُّ مَادَّتَانِ أَسَاسِيَّتَانِ فِي دِرَاسَةِ الْعَرَبِيَّةِ»: قۇرئان بىلەن جاھىلىيەت دەۋرى شېئىرلىرى ئەرەب تىلىنى تەتقىق قىلىشتىكى ئاساسلىق ماتېرىيالدۇر.

اَلْقَانُونُ الْأَسَاسِيُّ: ئاساسىي قانۇن.

اَلتَّعْلِيمُ الْأَسَاسِيُّ: ئاساسىي مائارىپ، ئاساسىي تەربىيە، مەجبۇرىيەت مائارىپى باسقۇچى.

اَلْحَجَرُ الْأَسَاسِيُّ: ئۇل تاش.

اَلْقَانُونُ الْأَسَاسِيُّ: ئاساسىي قانۇن.

اَلنِّظَامُ الْأَسَاسِيُّ: ئاساسىي قانۇن.

أَسَاسِيًّا: ئاساسەن.

اَلتَّرْبِيَةُ الْأَسَاسِيَّةُ: ئاساسىي مائارىپ، ئاساسىي تەربىيە، مەجبۇرىيەت مائارىپى باسقۇچى.

أَسَاسِيَّاتُ الْمَوْضُوعِ: ماۋزۇنىڭ پرىنسىپلىرى.

أَسَاغَ يُسِيغُ إِسَاغَةً: يېقىشلىق قىلدى، مۇۋاپىق

قىلدى.

أَسَاغَ الطَّعَامَ أَوِ الشَّرَابَ: سىلىق يوتتى، سۇ بىلەن يوتتى.

«يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ» ‹قرآن›: (ئۇنىڭ ئاچچىقلىقىدىن) ئۇنى يوتۇملاپ ئىچىپ تەسلىكتە يوتىدۇ.

أَسَالَ يُسِيلُ إِسَالَةً: ئاققۇزدى.

«وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ» ‹قرآن›: ئۇنىڭغا (سۇلايمانغا) مىس (چىقىدىغان) بۇلاقنى ئاققۇزۇپ بەردۇق.

أَسَالَ الدَّمْعَ: ياش ئاققۇزدى.

أَسَالَ اللُّعَابَ: شالىنى ئاققۇزدى، شۆلگىيىنى ئېقىتتى.

أَسَامَ يُسِيمُ إِسَامَةً الْمَاشِيَةَ: ئۇلاقنى ئوتلاققا قويۇۋەتتى، ئوتلاققا ھەيدىدى.

«يُسِيمُونَ أَغْنَامَهُمْ حَيْثُ يُوجَدُ الْكَلَأُ»: ئۇلار قويلىرىنى قەيەردە ئوتلاق بولسا شۇ يەردە باقىدۇ.

أُسَامَةُ: شىر (ئادەم ئىسمى بولۇپ كېلىدۇ).

«إِنَّ أُسَامَةَ سَيُرَشَّحُ لِمَنْصَبٍ جَدِيدٍ هَامٍّ فِي مَعْهَدِنَا»: ئوسامە ئىنىستىتوتىمىزدا مۇھىم يېڭى ۋەزىپىگە نامزات قىلىنىپ كۆرسىتىلىدۇ.

أَسْأَدَ يُسْئِدُ إِسْآدًا: كېچىچە پول يوردى.

أَسْأَرَ يُسْئِرُ إِسْآرًا مِنَ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ: ئاشۇرۇپ قويدى، قالدۇرۇپ قويدى.

«إِذَا شَرِبْتُمْ فَأَسْئِرُوا» ‹حديث›: سۇ ئىچسەڭلار ئازراق قالدۇرۇپ قويۇڭلار.

أَسْئَمَ يُسْئِمُ إِسْآمًا: زېرىكتۇردى.

أَسْئَمَنِي حَدِيثُهُ: ئۇنىڭ سۆزى مېنى زېرىكتۈردى.

أَسْبَتَ يُسْبِتُ إِسْبَاتًا: شەنبىگە داخىل بولدى، شەنبىگە ئولاشتى.

أَسْبَحَ يُسْبِحُ إِسْبَاحًا: سۇ ئۈزدۈردى، سۇ ئۈزگۈزدى.

«أَسْبَحَ إِبْنَهُ الصَّغِيرَ فِي الْبِرْكَةِ»: كىچىك ئوغلىنى كۆلچەكتە سۇ ئۈزگۈزدى.

أَسْبَخَتْ يُسْبَخُ إِسْبَاخًا الْأَرْضُ: يەر شورلىشىپ كەتتى.

أَسْبَرَ يُسْبِرُ إِسْبَارًا الْمَاءَ: سۇنىڭ چوڭقۇزلۇقىنى تەكشۈردى.

أَسْبَطَ يُسْبِطُ إِسْبَاطًا: داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى. ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ تۇرۇپ قالدى.

أَسْبَعَ يُسْبِعُ إِسْبَاعًا الشَّيْءَ: يەتتىگە ئايلاندۇردى، يەتتە قىلدى.

أَسْبَغَ الْمَكَانُ: يىرتقۇچ ھايۋانلار كۆپ بولدى.

أَسْبَغَتِ الْحَامِلُ: يەتتە ئايدا تۇغدى.

أَسْبَعُوا: يەتتىگە ئايلاندى، يەتتە بولدى.

أَسْبَغَ يُسْبِغُ إِسْبَاغًا الشَّيْءَ: كېڭەيتتى.

«وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً» ‹قرآن›: سىلەرگە ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن (يەنى ماددىي ۋە مەنىۋى) نېمەتلەرنى كامالەتتىكە يەتكۈزۈپ بەردى.

أَسْبَغَ وُضُوءَهُ: تاھارەتنى تولۇق ئالدى.

أَسْبَغَ اللّٰهُ عَلَيْهِ نِعْمَتَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭغا بەرگەن نېمەتلىرىنى مۆكەممەللەشتۈردى.

أَسْبَغَ عَلَيْهِ الْمَدِيحَ: ئۇنى تازا مەدھىيىلىدى، ئۇنى راسا مەدھىيىلىدى.

أَسْبَغَ الثَّوْبَ: كىيىمنى كەڭ قىلدى.

أَسْبَغَ عَلَيْهِ صِفَةً شَرْعِيَّةً: ئۇيغۇنلاشتۇردى، قانۇنلاشتۇردى، مۇۋاپىقلاشتۇردى.

أَسْبَغَ لَهُ فِي الْعَطَاءِ أَوِالنَّفَقَةِ: ئۇنىڭغا كۆپلەپ بەردى، ئۇنىڭغا كۆپلەپ خەجلىدى.

أَسْبَقَ يُسْبِقُ إِسْبَاقًا إِلَى الْأَمْرِ: ئالدىرىدى.

أَسْبَقَ الرَّأْيَ أَوِالْقَرَارَ أَوْنَحْوَهُمَا: پىكىر ياكى قارارنى بىكىتىشتىن بۇرۇن بىرلىككە كېلىتۇرۇۋالدى.

«أَسْبِقْ إِلَى الْخَيْرِ»: ياخشى ئىش قىلىشقا ئالدىرا.

أَسْبَقِيَّةٌ: ئەۋزەللىك، ئۈستۈنلۈك؛ ئۆتۈپ كەتمەك.

أَسْبَلَ يُسْبِلُ إِسْبَالاً: (پەردىنى) چۈشۈرۈۋەتتى؛ (پەردىنى) ياپتى.

أَسْبَلَ السَّتْرَ: پەردىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

أَسْبَلَ الْمَاءَ: تۆكتى، كۆمتۇردى.

أَسْبَلَ الدَّمْعَ: ياش تۆكتى.

أَسْبَلَ الزَّرْعُ: زىرائەت باشاق چىقاردى.

أَسْبَلَ أَهْدَابَهُ: قاپقىنى تۇردى.

أَسْبَلَ الْمَطَرُ: يامغۇر چۈشتى، يامغۇر تۆكۈلدى.

أَسْبَلَتِ الْعَيْنُ: كۆزدىن ياش ئاقتى، كۆزدىن ياش تۆكۈلدى.

أَسْبَلَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر تۆكتى، يامغۇر قۇيۇۋەتتى.

أَسْبَلَتِ الطَّرِيقُ: ئۆتكۈچىلەر كۆپ بولدى، يولۇچىلار كۆپ بولدى.

زَرْعٌ أَسْبَلُ: ئۇزۇن باشاقلىق زىرائەت.

أُسْبُوعٌ ج أَسَابِيعُ: ھەپتە، بىر ھەپتە.

«قَضَيْنَا أُسْبُوعًا فِي مِصْرَ»: بىر ھەپتىنى مىسىردا ئۆتكۈزدۇق.

«فِي كُلِّ أُسْبُوعٍ أُطَالِعُ كِتَابًا عِلْمِيًّا ثُمَّ قِصَّةً»: ھەر ھەپتىدە بىرەر ئىلمىي كىتاب ئاندىن بىرەر ھېكايە ئوقۇپ تۇرىمەن.

أُسْبُوعِيٌّ. أُسْبُوعِيًّا: ھەر ھەپتە، ھەپتىسىگە، ھەپتىدە بىر قېتىم.

أَسْبِيدَاجٌ: قوغۇشۇن، قېرىنداشنىڭ سىياھى.

اِسْتٌ ج أُسْتَاهٌ: مەقئەت.

كَانَ كَذَا عَلَى اسْتِ الدَّهْرِ: ئەۋزەلدە، ئاۋۋالقى زاماندا.

اِسْتُ الشَّخْصِ: مەقئىتى.

اِبْنُ اِسْتِهَا: دېدەكنىڭ بالىسى، ھارامدىن بولغان، يوتقان تېشىدىن بولغان.

اِسْتَاءَ يَسْتَاءُ اِسْتِيَاءً: رەنجىدى، ئاغرىندى، خاپا بولدى، نارازى بولدى.

«اِسْتَاءَ مِنْ تَصَرُّفِكَ»: سېنىڭ قىلىقىڭدىن يۈرىكى سىقىلدى.

أُسْتَاذٌ ج أَسَاتِذَةٌ وَأَسَاتِيذُ: مۇئەللىم، ئۇستاز، ئوقۇتقۇچى، پروفېسسور؛ ئەپەندى.

أُسْتَاذٌ مُسَاعِدٌ: دوتسېنت.

اَلْأُسْتَاذُ الْأَكْبَرُ: ئەزھەر داشۋىسىنىڭ مۇدىرى.

«هَذَا الْعَامِلُ أُسْتَاذٌ فِي تَصْلِيحِ السَّيَّارَاتِ»: بۇ ئىشچى ماشىنىلارنى رېمونت قىلىشقا ماھىر.

«اَلْأَسَاتِذَةُ لَايَنْكِتُونَ الْعَهْدَأَبَدًا»: ئوقۇتقۇچىلار ۋەدىسىدە چىڭ تۇرىدۇ.

أُسْتَاذِيَّةٌ: پروفېسسورلۇق ئورۇن.

«مَنْصَبُ الْأُسْتَاذِيَّةِفَوْقَ كُلِّ الْمَنَاصِبِ الْمَدَنِيَّةِ»: ئۇستازلىق مەرتىۋە بولسا بارلىق مەمۇرىي مەنسەپلەردىن ئۈستۈندۇر.

اِسْتَافَ يَسْتَافُ اِسْتِيَافًا: قىلىچۋازلىق قىلدى، قىلىچۋازلىق قىلىشتى، قىلىچۋازلىق جېڭى قىلىشتى.

اِسْتَافَ يَسْتَافُ اِسْتِيَافًا الْمَاشِيَةَ: ئۇلاغنى ھەيدىدى.

اِسْتَاكَ يَسْتَاكُ اِسْتِيَاكًا: مىسۋاك قىلدى، چوتكىلىدى.

اِسْتَامَ يَسْتَامُ اِسْتِيَامًا بِالسِّلْعَةِ: سودىلاشتى، باھا ئۈستىدە تالاش - تارتىش قىلىشتى.

اَلْأَسْتَانَةُ الْعَلِيَّةُ: ئىستانبول.

اِسْتِئْثَارٌ: ھاكاۋۇرلۇق، چوڭچىلىق، نەپسانىيەتچىلىك، ماختانچاقلىق، مەنپەئەتپەرەستلىك، شەخسىيەتچىلىك.

اِسْتَأْثَرَ يَسْتَأْسِرُ اِسْتِئْثَارًا بِكَذَا: يالغۇز ئىگىلىۋالدى، ئۆز چاڭگىلىغا ئېلىۋالدى.

اِسْتَأْثَرَ اللّٰهُ بِهِ: ئۆلدى، ۋاپات بولدى.

«يَسْتَأْثِرُ الْبَخِيلُ بِمَالِهِ»: بېخىل قولىدىكى نەرسىنىڭ ھەممىسىنى يالغۇز ئۆزىنىڭ قىلىۋالدى.

إِسْتِئْجَارٌ: يالىماق.

اِسْتِئْجَارُ الْأَيْدِي الْعَامِلَةِ: ئەمگەك كۈچى يالىلاش.

اِسْتَأْجَرَ يَسْتَأْجِرُ اِسْتِئْجَارًا: يالىدى.

«إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ» ‹قۇرئان›: بۇ سەن ئىشلەتكەنلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇر، كۈچلۈك ئىشەنچلىكتۇر.

اِسْتَأْجَرَالْبَيْتَ: ئۆينى ئىجارىگە ئالدى.

«اِسْتَئْجَرْتُ شُقَّةً مَفْرُوشَةً مُتَكَوِّنَةً مِنْ أَرْبَعِ غُرَفٍ»: تۆت بۆلمىدىن تەركىب تاپقان، جاھازلانغان بىر يۈرۈش ئۆينى ئىجارىگە ئالدىم.

اِسْتَأْجَلَ يَسْتَأْجِلُ اِسْتِئْجَالاً: ئۈزارتىشنى تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَأْجَلَ الطُّلَّابُ الْإِمْتِحَانَ»: ئوقۇغۇچىلار ئىمتىھاننى كېچىكتۈرۈشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَأْخَرَ يَسْتَأْخِرُ اِسْتِئْخَارًا: كېچىكتى، ئارقىدا قالدى.

«فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَايَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَايَسْتَقْدِمُونَ» (قرآن): ئۇلارنىڭ ئەجىلى كەلگەندە قىلچە ۋاقىتمۇ كېچىكتۈرۈلمەيدۇ ۋە قىلچە ۋاقىتمۇ ئىلگىرى سۈرۈلمەيدۇ.

اِسْتَأْذَنَ يَسْتَأْذِنُ اِسْتِئْذَانًا: ئىجازەت سورىدى، رۇخسەت سورىدى.

أَسْتَأْذِنُكُمْ: سىلەر بىلەن خوشلىشاي، خەير - خوش.

«فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ» (قرآن): بەزى شەخسى ئىش ئۈچۈن ئۇلار سەندىن ئىجازەت سورىسا ئۇلارنىڭ ئىچىدىن سەن خالىغان ئادەمگە ئىجازەت بەرگىن.

«عَلَيْكَ أَنْ تَسْتَأْذِنَ قَبْلَ أَنْ تَدْخُلَ»: كىرىشتىن بۇرۇن ئىجازەت سورىشىڭ كېرەك.

اِسْتَأْسَدَ يَسْتَأْسِدُ اِسْتِئْسَادًا الرَّجُلُ: يولۋاستەك باتۇر بولدى.

اِسْتَأْسَدَ عَلَيْهِ: جۇرئەتلىك بولدى، ھۇجۇم قىلدى.

اِسْتَأْسَدَ الْقَوْمُ: مەسلىھەت سالدى، مەسلىھەت بەردى.

اِسْتَأْسَرَ يَسْتَأْسِرُ اِسْتِئْسَارًا: ئەسىر ئالدى.

اِسْتَأْشَمَ يَسْتَأْشِمُ اِسْتِئْشَامًا: ئۇمىدسىزلەندى.

اِسْتَأْصَلَ يَسْتَأْصِلُ اِسْتِئْصَالاً: يۇلۇۋەتتى، قومۇرۇۋەتتى.

«اِسْتَأْصَلَ الزَّائِدَةَ الدُّوْدِيَّةَ»: سوقۇر ئۇچەينى ئوپېراتسىيە قىلىپ ئېلىۋەتتى.

«اِسْتَأْصَلَ شَأْفَةَ الْمُتَمَرِّدِيْنَ»: ئوپىلاڭچىلارنى تەلتۆكۈس يوقاتتى.

اِسْتَأْصَلَ الشَّجَرَةَ: قومۇردى، دەرەخنى قومۇردى.

«اِسْتَأْصَلَ الطَّبِيْبُ الْوَرَمَ»: دوختۇر ئوپېراتسىيە قىلىپ ئېلىۋەتتى.

اِسْتَأْصَلَ الْعِلَّةَ: تۈپتىن ساقايتتى، تۈپتىن ئېلىپ تاشلىدى.

«لَقَدِ اسْتُؤْصِلَتِ الْأَعْشَابُ كُلُّهَا مِنَ الْفَنَاءِ: ھويلىدىكى ئوت - چۆپلەرنىڭ ھەممىسى قومۇرۇپ تاشلاندى.

اِسْتِئْمَارَةٌ ج اِسْتِئْمَارَاتٌ: جەدۋەل، سخېما.

«إِمْلَأْ هَذِهِ الْإِسْتِئْمَارَةَ مِنْ فَضْلِكَ»: جەدۋەلنى تولدۇرۇۋەتسىڭىز.

اِسْتَأْنَفَ يَسْتَأْنِفُ اِسْتِئْنَافًا الْحُكْمَ: ئۇ، ھۆكۈم قايتا قاراپ چىقىشنى تەلەپ قىلدى.

«صَمَتَ لَحْظَةً ثُمَّ اسْتَأْنَفَ الْحَدِيْثَ»: بىر سۆكۈت قىلغاندىن كېيىن سۆزنى قايتا باشلىدى.

مَحْكَمَةُ الْإِسْتِئْنَافِ: يۇقىرى سوت.

قَاضِي اسْتِئْنَافٍ: يۇقىرى كوللېگىيە ئەزاسى.

اِسْتِئْنَافِيٌّ: شىكايەت خاراكتېرلىك.

جُمْلَةٌ اِسْتِئْنَافِيَّةٌ (فِي النحو): جۈملە ئىستىئنافىيە (ئىستىئنافنىڭ «واو» سى مەيلى كەلسۇن ياكى كەلمىسۇن يېڭىدىن باشلانغان جۈملە).

اِسْتَأْنَسَ يَسْتَأْنِسُ اِسْتِئْنَاسًا: كۆندى، مۇلايىملاشتى، ياۋاشلاشتى.

«لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا» (قرآن): باشقىلارنىڭ ئۆيىگە ئىجازەت سورىمىغىچە ۋە ئۆيدىكىلەرگە سالام بەرمىگىچە كىرمەڭلار.

اِسْتَأْنَسَ الْحَيَوَانُ: ھايۋان كۆندى.

اِسْتَأْنَسَ الزَّائِرُ: رۇخسەت سورىدى، ئىجازەت سورىدى.

اِسْتَأْنَسَ بِرَأْيِهِ: پىكرىنى ئالدى، مەسلىھەت سورىدى.

اِسْتَأْنَسَ لَهُ: زەن قويۇپ ئاڭلىدى.

اِسْتَأْنَى يَسْتَأْنِي اِسْتِئْنَاءً: كۈتتى، كۈتۈپ تۇردى، ساقلاپ تۇردى، مۇنتەزىر بولدى؛ سۈرەلمىلىك قىلدى، ئېغىرلىق قىلدى؛ ئالدىراقسانلىق قىلمىدى.

اِسْتَأْهَلَ يَسْتَأْهِلُ اِسْتِئْهَالاً الشَّيْءُ: تېگىشلىك بولدى، لايىق بولدى.

اِسْتَبَاحَ يَسْتَبِيْحُ اِسْتِبَاحَةً دَمَهُ: ئۆلتۈرۈدى، قېنىنى تۆكتى، قانۇنلۇق ئۆلتۈردى، ئۆلتۈرۈشكە

رۇشكە رۇخسەت قىلدى.

اِسْتَبَاحَ مَالَهُ: مۇسادىرە قىلدى.

اِسْتَبَاحَ الْقَوْمَ: قىرىپ تاشلىدى.

اِسْتِبَاحَةُ الْأَمْوَالِ: مۇسادىرە قىلماق، تارتىۋالماق.

اِسْتَبَالَ يَسْتَبِيلُ اِسْتِبَالَةً: سىيگۈزدى، توستى.

اِسْتَبَالَ الطَّبِيبُ الْمَرِيضَ: تەكشۈرۈش ئۈچۈن سۈيدۇك بېرىشنى بۇيرىدى.

اِسْتَبَانَ يَسْتَبِينُ اِسْتِبَانَةً الشَّيْءَ: روشەن بولدى، ئېنىق بولدى.

«وَكَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ» (قرآن): گۇناھكارلارنىڭ يولى ئاشكارا بولسۇن ئۈچۈن، ئايەتلەرنى مۇنداق روشەن بايان قىلىمىز.

اِسْتَبَأَ يَسْتَبِئُ اِسْتِبَاءً الْجِلْدَ: تېرە سويۇلدى.

اِسْتِبْدَادٌ: ئېستىبداتلىق قىلماق، زورلۇق قىلماق.

اِسْتِبْدَادِيٌّ: مۇستەبتەلىك.

حُكْمٌ اِسْتِبْدَادِيٌّ: ھاكىممۇتلەقلىق.

اِسْتِبْدَادِيَّةٌ: مۇستەبتەلىك.

اِسْتِبْدَالٌ: ئۆزگەرتمەك، ئالماشتۇرماق، يەڭگۈشلىمەك.

اِسْتَبَدَّ يَسْتَبِدُّ اِسْتِبْدَادًا: زالىملىق قىلدى، زورلۇق قىلدى، ئېستىبداتلىق قىلدى.

«مَنِ اسْتَبَدَّ بِالرَّأْيِ هَلَكَ»: كىمكى ئېستىبداتلىق قىلسا ھالاك بولىدۇ، كىمكى زورلۇق بىلەن ئىش قىلسا، ھالاك بولىدۇ.

اِسْتَبْدَلَ يَسْتَبْدِلُ اِسْتِبْدَالاً: ئۆزگەرتتى، ئالماشتۇردى، يەڭگۈشلىدى.

اِسْتَبْدَلَ مَلاَبِسَهُ: كىيىمنى يەڭگۈشلىدى.

اِسْتَبَرَ يَسْتَبِرُ اِسْتِبَارًا الْجُرْحَ: يارىنى تەكشۈردى.

اِسْتَبْرَأَ يَسْتَبْرِئُ اِسْتِبْرَاءً: ئاقلاشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَبْرَأَ مِنَ الْبَوْلِ: تازىلدى.

اِسْتَبْرَأَ مِنَ الدَّيْنِ: قەرزدىن خالاس بولۇشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَبْرَقٌ: گۈللۈك تاۋار، دۇردۇن، چۇچۇنچە.

«وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَاِسْتَبْرَقٍ (قرآن): نېپىز ۋە قېلىن يىپەكتىن ئىشلەنگەن يېشىل كىيىملەرنى كىيىدۇ.

اِسْتَبْرَكَ يَسْتَبْرِكُ اِسْتِبْرَاكًا بِالشَّيْءِ: ياخشى بىر ئالدى، بەرىكەت تەلەپ قىلدى.

اِسْتَبْسَلَ يَسْتَبْسِلُ اِسْتِبْسَالاً: جان پىدا قىلدى، جان تىكتى.

اِسْتَبْشَرَ يَسْتَبْشِرُ اِسْتِبْشَارًا: خۇش بولدى، خۇشلاندى.

اِسْتَبْشَرَ صَدِيقَهُ: دوستىغا خۇش خەۋەر يەتكۈزدى.

«يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَ فَضْلٍ وَ أَنَّ اللّٰهَ لاَ يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ» (قرآن): ئۇ ئاللاھ تەرىپىدىن بېرىلگەن نېمەت ۋە پەزلىدىن مۇمىنلەرنىڭ ئەجرىنى ئاللاھنىڭ بىكار قىلمايدىغانلىقىغا بىلەن خۇش خەۋەر بېرىشتىلەبىدۇ.

«اِسْتَبْشَرَ بِهِ خَيْرًا»: ياخشىلىقنى بايقاپ ئۇنىڭدىن ياخشى پال ئالدى.

اِسْتَبْشَعَ يَسْتَبْشِعُ اِسْتِبْشَاعًا الشَّيْءَ: سەت قارىدى.

اِسْتَبْصَرَ يَسْتَبْصِرُ اِسْتِبْصَارًا الشَّخْصَ: كۆردى.

اِسْتَبْصَرَ فِي الْأَمْرِ: تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلدى، دىققەت قىلىپ كۆزەتتى.

اِسْتَبْضَعَ يَسْتَبْضِعُ اِسْتِبْضَاعًا فِي الْمَرْأَةِ: خوتۇن ئالدى.

اِسْتَبْضَعَ الشَّيْءَ: مالنى ئۆزىنىڭ قىلدى.

اِسْتَبْطَأَ يَسْتَبْطِئُ اِسْتِبْطَاءً: ئاستا بولۇشنى تەلەپ قىلدى؛ ئاستا دەپ قارىدى.

اِسْتَبْطَنَ يَسْتَبْطِنُ اِسْتِبْطَانًا الْأَمْرَ: ئىچكى ئىشنى تونىدى، بىلدى.

اِسْتَبْطَنَ بِالْوَادِي: جىلغىنى كەزدى.

اِسْتَبْطَنَ السِّرَّ: سىرنى يوشۇردى.

اِسْتَبْعَدَ يَسْتَبْعِدُ اِسْتِبْعَادًا الْمَكَانَ: يىراق ھېسابلىدى، يىراق سانىدى؛ ئېنىپ تاشلىدى، چەتكېرىپ تاشلىدى، قىسقارتتى.

اِسْتَبَقَ يَسْتَبِقُ اِسْتِبَاقًا: مۇسابىقىلەشتى.

«وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ» «قرآن»: ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى (يۈسۈپ چىقىپ كېتىش ئۈچۈن، زۇلەيخا ئۇنى قايتۇرۇپ كېلىش ئۈچۈن) ئىشىككە قاراپ يۈگۈرۈشتى، (بۇ چاغدا) ئۇ (يەنى زۇلەيخا) يۈسۈپنىڭ كۆڭلىكىنى ئارقىسىدىن (تارتىپ) يىرتىۋەتتى.

«قَالُوا يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ» «قرآن»: ئۇلار: ئى ئاتىمىز! بىز يۈگۈرۈشكىلى كېتىپ قېلىپتۇق... دېيىشتى.

اِسْتِبْقَاءٌ: قالدۇرماق، ساقلىماق.

اِسْتَبْقَى يَسْتَبْقِي اِسْتِبْقَاءً: ساقلىدى، داۋام قىلدۇردى.

اِسْتَبْكَى يَسْتَبْكِي اِسْتِبْكَاءً: يىغا - زارە قىلدى، يىغلاڭغۇلۇق قىلدى.

اِسْتَبْكَى الشَّخْصَ: يىغلاتتى.

اِسْتَبْهَمَ يَسْتَبْهِمُ اِسْتِبْهَامًا عَلَيْهِ الْكَلَامُ: سۆز ئۇنىڭغا مۇجمەل بولۇپ قالدى، سۆز ئۇنىڭغا ئېنىق بولمىدى.

اِسْتَبَى يَسْتَبِي اِسْتِبَاءً الْعَدُوَّ: دۈشمەننى ئەسىر ئالدى.

اِسْتَبَى الْعَقْلَ: مەپتۇن قىلدى، ئەقلى-ھوشىنى كەتكۈزۈۋەتتى، ھەيرەتتە قالدۇردى.

اِسْتَبَى الرَّجُلَ: پالىدى، سۈرگۈن قىلدى.

اِسْتَتَابَ يَسْتَتِيبُ اِسْتِتَابَةً: تۆۋە قىلىشقا ئۈندىدى، تۆۋە قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَتَبَّ يَسْتَتِبُّ اِسْتِتَابًا الْأَمْرُ: مۇقىملاشتى، تەرتىپ ئەسلىگە كەلدى، ئوڭشالدى.

«اِسْتَتَبَّ الْأَمْنُ وَالنِّظَامُ فِي الْبِلَادِ بَعْدَ وُقُوعِ الْاِضْطِرَابَاتِ الْأَخِيرَةِ»: كېيىنكى مالىمانچىلىق يۈز بەرگەندىن كېيىن مەملىكەتتە تىنچلىق ۋە تەرتىپ ئورنىدى.

اِسْتَتْبَعَ يَسْتَتْبِعُ اِسْتِتْبَاعًا: ئەگىشىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَتْبَعَ الشَّيْءَ: تەقەززا قىلدى، زۆرۈرىيەت بولۇپ قالدى.

اِسْتَتَرَ يَسْتَتِرُ اِسْتِتَارًا: يوشۇرۇندى.

«وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ» «قرآن»: سىلەر (دۇنيادىكى چېغىڭلاردا) قولۇڭلارنىڭ، كۆزۈڭلارنىڭ سىلەرنىڭ زىيىنىڭلارغا گۇۋاھلىق بېرىشىدىن ساقلانمىغان ئىدىڭلار.

اِسْتَتَلَ يَسْتَتِلُ اِسْتِتَالًا الْقَوْمُ: ئارقىمۇ ئارقا چىقتى، كەينى - كەينىدىن چىقتى.

اِسْتَتَلَ الدَّمْعُ: ياش تامچىلىدى.

اِسْتَتْلَى يَسْتَتْلِي اِسْتِتْلَاءً الشَّخْصَ: تەلىم قىلدى.

اِسْتِتْلَاءُ الشَّيْءِ: ئۇنىڭغا ئەگەشتۈردى.

اِسْتَتَمَّ يَسْتَتِمُّ اِسْتِتْمَامًا: تۈگەتتى، تاماملىدى، تولۇقلىدى، تاماملاشنى تەلەپ قىلدى.

«اَلْمَسْرَحِيَّةُ الْعَرَبِيَّةُ الْحَدِيثَةُ لَمْ تَسْتَتِمَّ جَمِيعَ عَنَاصِرِهَا»: ئەرەب يېڭى تىياتىرچىلىقى ئۇنىڭ ھەممە ئېلېمېنتلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئېلىپ كەتكىنى يوق.

اِسْتَثَابَ يَسْتَثِيبُ اِسْتِثَابًا الْمَالَ: مالنى قايتۇرۇۋالدى.

اِسْتَثَابَ الرَّجُلُ: ھەق تەلەپ قىلدى.

اِسْتَثَارَ يَسْتَثِيرُ اِسْتِثَارَةً: قوزغىدى.

«لَا نَدِمَ مَنِ اسْتَثَارَ وَلَا عَالَ مَنِ اقْتَصَدَ» «حديث»: مەسلىھەت بىلەن ئىش قىلغۇچى ئادەم پۇشايمانغا قالمايدۇ، ئىقتىسادچانلىق بىلەن ئىش قىلغان ئادەم كەمبەغەللىشىپ قالمايدۇ.

اِسْتِثَارَةٌ: قوزغاش.

اِسْتَثَارَ غَضَبَهُ: غەزىپىنى قوزغىدى، غەزەپلەندۈردى.

«دَعَا إِلَى مَنْعِ الْأَفْلَامِ الَّتِي تَعْتَمِدُ الْاِسْتِثَارَةَ الْجِنْسِيَّةَ»: جىنسىي شەھۋەتنى قوزغايدىغان فىلىملەرنى چەكلەشكە دەۋەت قىلدى.

اِسْتَثْبَتَ يَسْتَثْبِتُ اِسْتِثْبَاتًا فِي الْأَمْرِ أَوْ مِنْهُ: كېڭەشتى، تەتقىق قىلدى، قاراپ چىقتى.

اِسْتَثْخَنَ يَسْتَثْخِنُ اِسْتِثْخَانًا مِنْهُ الْمَرَضُ: غالىپ كەلدى، بېسىپ چۈشتى.

اِسْتَثْقَلَ يَسْتَثْقِلُ اِسْتِثْقَالًا الشَّيْءَ: ئېغىر بولدى، ئېغىرلاشتى.

اِسْتَثْقَلَ الشَّيْءَ: ئېغىر سانىدى.

اِسْتَثْقَلَ فِي النَّوْمِ: ئۇيقۇغا غەرق بولۇپ كەتتى.

اِسْتَثْقَلَ الشَّخْصُ: ئۇنىڭدىن تويۇپ كەتتى، ئۇنىڭدىن زېرىكىپ كەتتى.

اِسْتِثْمَارْ: پايدىلانماق، مەبلەغ سالماق، ئېكسپلاتاتسىيە قىلماق.

اِسْتِثْمَارُ الْإِنْسَانِ لِإِنْسَانٍ: ئادەمنىڭ ئادەمنى ئېكسپلاتاتسىيە قىلىشى.

اِسْتِثْمَارُ الْقُوَّةِ الْعَامِلَةِ: ئەمگەك كۈچىنى ئېكسپلاتاتسىيە قىلىش.

مَصَارِيْفُ اِسْتِثْمَارٍ: چىقىم، خىراجەت، راسخوت.

«يَحْرُصُ جِدًّالْحَرْصِ عَلَى اسْتِغْلَالِهِ وَاسْتِثْمَارِهِ»: ئۇ ئۇنىڭدىن پايدىلىنىشقا ۋە ئۇنى ئېكسپلاتاتسىيە قىلىشقا تولىمۇ ئامراق.

اِسْتَثْمَدَ يَسْتَثْمِدُ اِسْتِثْمَادًا الْمَاءَ: كولاپ سۇ چىقاردى.

اِسْتَثْمَدَهُ: تىلەمچىلىك قىلدى، دۇانچىلىك قىلدى، قەلەندەرچىلىك قىلدى.

اِسْتَثْمَرَ يَسْتَثْمِرُ اِسْتِثْمَارًا الْمَالَ فِي كَذَا: مەبلەغ سالدى.

«اِسْتَثْمَرَ رَأْسَ مَالِهِ فِي التِّجَارَةِ»: ئۆزىنىڭ مال ـ دۇنياسىنى تىجارەتكە مەبلەغ قىلىپ سالدى.

اِسْتَثْمَرَ الْجُهْدَ: پايدىلاندى، ئىشلەتتى، ئىشقا سالدى، سۈيئىستېمال قىلدى.

«اِسْتَثْمَرَ بَعْضُ الْحُكَّامِ مَفْهُومَ الْخِلَافَةِ الدِّينِيَّةِ أَبْشَعَ اِسْتِثْمَارٍ»: بەزى ھۆكۈمرانلار دىنىي خەلىپىلىكنى سۈيئىستېمال قىلدى.

اِسْتَثْمَرَ الْمَرْءُ: مەبلەغ سالدى.

اِسْتِثْناءٌ: چىقىرىۋەتمەك، ئاجرىتىۋەتمەك.

«تُفَحَّصُ نَوْعِيَّةُ الْمُنْتَجَاتِ كُلُّهَا بِلَااسْتِثْنَاءٍ قَبْلَ أَنْ تُغَادِرَ الْمَصْنَعَ»: زاۋۇتتىن چىقىش-تىن بۇرۇن مۇستەسنالىق رەۋىشتە مەھسۇلات-لارنىڭ سۈپىتى تەكشۈرۈلىدۇ.

«أَدْرُسُ سَاعَةً وَنِصْفَ كُلَّ يَوْمٍ مَسَاءً بِاسْتِثْنَاءِ يَوْمِ السَّبْتِ»: شەنبە كۈنىنى ھېسابلىمىغاندا ھەر كۈنى كەچ بىر يېرىم سائەت ئوقۇيمەن.

حَادِثٌ اِسْتِثْنَائِيٌّ: پەۋقۇلئادە ۋەقە.

اِسْتَثْنَى يَسْتَثْنِي اِسْتِثْنَاءً الشَّيْءَ: مۇستەسنا قىلدى، ئايرىۋەتتى، چىقىرىۋەتتى.

«إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ وَلَايَسْتَثْنُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار (يەنى باغنىڭ ئىگىلىرى) ئۇنىڭ مېۋىلىرىنى (كەمبەغەللەر ئوقمېسۇن، ئۇلارغا ھېچنەرسە بەرمەيلى دېيىشىپ) سەھەر-دىلا ئۈزۈۋېلىشقا قەسەم ئىچىشكەنىدى. ئۇلار خۇدا خالىسا دېمىگەنىدى.

اِسْتَثْنَى فُلَانًا وَعَلَى فُلَانٍ: خالاس قىلدى، ئازاد قىلدى، كەچۈرۈم قىلدى، ئېلىپ تاشلىدى.

اِسْتَجَابَ يَسْتَجِيبُ اِسْتِجَابَةً لَهُ: ھاجەتنى راۋا قىلدى.

«إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ» ‹قرآن›: ئۈز ۋاقتىدا (دۈشمەن) پەرۋەردىگارىڭلاردىن ياردەم تىلىدىڭلار، ئاللاھ: «سىلەرگە ئارقىمۇ ئارقا (چۈشىدىغان) مىڭ پەرىشتە بىلەن ياردەم بېرىمەن» دەپ دۇئايىڭلارنى ئىجابەت قىلدى.

اِسْتَجَابَ اللّٰهُ فُلَانًا: ئاللاھ دۇئاسىنى قوبۇل قىلدى.

«فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي» ‹قرآن›: ئۇلار مېنىڭ دەۋەتىمنى قوبۇل قىلسۇن.

اِسْتِجَابَةٌ: ئاۋاز قوشۇش، قوشۇلۇش، جاۋاب تەلەپ قىلماق، ئاۋاز قوشۇش يۈزىسىدىن، قوشۇلۇش يۈزىسىدىن، جاۋاب تەلەپ قىلىش يۈزىسىدىن.

اِسْتَجَابَةً لِطَلَبِهِ: تەلىپىگە ئاۋاز قوشۇش يۈزىسىدىن، قوشۇلۇش يۈزىسىدىن.

اِسْتَجَادَ يَسْتَجِيدُ اِسْتِجَادَةً الشَّيْءَ: ياخشى ھېسابلىدى، ياخشى دەپ بايقىدى؛ سېخىلىقنى تەلەپ قىلدى.

«رَأَيْتُ مِنْ عُلَمَائِنَا مَنْ يَسْتَجِيدُ الشِّعْرَ السَّخِيفَ لِتَقَدُّمِ قَائِلِهِ»: ئۇلىمالىرىمىز ئارىسىدا شېئىردا مۇۋەپپەقىيەت قازانغۇچىنىڭ ناچار شېئىرنىمۇ ياخشى ھېسابلايدىغانلىقىنى كۆردۈم.

اِسْتَجَارَ يَسْتَجِيرُ اِسْتِجَارَةً: پاناھلىق تىلىدى، ئامانلىق تىلىدى.

«وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللّٰهِ» ‹قرآن›: ئەگەر مۇشرىكلار-دىن بىرەر كىشى سەندىن ئامانلىق تىلىسە،

تاكى ئۇ ئاللاهنىڭ كالامىنى ئاڭلىغانغا قەدەر ئۇنىڭغا ئامانلىق بەرگىن.

اِسْتَجَازَ يَسْتَجِيزُ اِسْتِجَازَةً الرَّجُلُ: رۇخسەت سورىدى.

اِسْتَجَاشَ يَسْتَجِشُ اِسْتِجَاشَةً: قوشۇننى يىغدى، قوشۇننى توپلىدى، ئەسكەر ئالدى.

«اِسْتَجَاشَ أَقْطَارَ أَرْضِهِ فَجَمَعَ جَيْشًا جَرَّارًا»: ئۆز يەرلىرىنىڭ ئەتراپىدىن قوشۇن ئالدى، شۇنىڭ بىلەن زور قوشۇن يىغدى.

اِسْتَجْدَى يَسْتَجْدِي اِسْتِجْدَاءً: مەنپەئەت تەلەپ قىلدى.

«يُؤْلِمُنِي مَنْظَرُ الْفُقَرَاءِ يَسْتَجْدُونَ النَّاسَ فِي الشَّوَارِعِ وَالْمَحَلَّاتِ الْعَامَّةِ»: كوچىلاردا ۋە ئاممىۋى سورۇنلاردا تىلەمچىلىك قىلىدىغان نامراتلارنىڭ كۆرۈنىشى مېنى ئازابلايدۇ.

«طَرَحَ النِّقَاشَ جَانِبًا اِسْتِجْلَابًا لِرَاحَةِ النَّفْسِ»: جاننىڭ راھەتىنى تىلەش يۈزىسىدىن دە تالاشىنى قايرىپ قويدى.

اِسْتَجْلَبَ يَسْتَجْلِبُ اِسْتِجْلَابًا السِّلَعَ: ئىمپورت قىلدى، سىرتتىن كىرگۈزدى.

اِسْتَجْلَى يَسْتَجْلِي اِسْتِجْلَاءً الشَّيْءَ: يورۇتتى، ئاچتى، روشەنلەشتۈردى.

دَارُ الْاِسْتِجْمَامِ: دەم ئېلىش ئۆيى، ساناتورىيە.

اِسْتَجْمَرَ يَسْتَجْمِرُ اِسْتِجْمَارًا الرَّجُلُ: چوڭ تاھارەت قىلغاندىن كېيىن تاش ئىشلەتتى.

اِسْتَجْمَعَ يَسْتَجْمِعُ اِسْتِجْمَاعًا السَّيْلُ: سەل توپلاندى، يىغىلدى، سۇ جاي ـ جايدىن كېلىپ توپلاندى.

اِسْتَجْمَعَ الْقَوْمُ: ئەتراپتىن يىغىلدى.

«كَانَ يَشْعُرُ بِتَعَبٍ شَدِيدٍ وَلَكِنَّهُ اسْتَجْمَعَ قُوَاهُ وَوَاصَلَ السَّيْرَ»: ئۇ قاتتىق چارچىغانىدى، لېكىن ئۇ كۈچىنى توپلاپ مېڭىشنى داۋاملاشتۇردى.

اِسْتَجْمَلَ يَسْتَجْمِلُ اِسْتِجْمَالًا الشَّيْءَ: چىرايلىق سانىدى.

اِسْتَجَمَّ يَسْتَجِمُّ اِسْتِجْمَامًا: دەم ئالدى، ئارام ئالدى.

اِسْتَجَمَّ عَافِيَتَهُ: سالامەتلىكنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

اِسْتَجَمَّ الشَّيْءُ: كۆپەيدى.

«آنَ لَهُ أَنْ يَسْتَجِمَّ قَلِيلًا بَعْدَ طُولِ الْعَنَاءِ» ئۇ ئۇزۇن جاپا تارتقاندىن كېيىن ئۇنىڭغا ئاز تولا دەم ئېلىش ۋاقتى كەلدى.

اِسْتَجْهَلَ يَسْتَجْهِلُ اِسْتِجْهَالًا: نادان سانىدى نادان دەپ قارىدى، بىلىمسىز دەپ قارىدى بىلىمسىز ھېسابلىدى.

اِسْتَجْوَبَ يَسْتَجْوِبُ اِسْتِجْوَابًا: سوراق قىلدى.

«يَتَعَرَّضُ الْمُعْتَقَلُونَ لِأَنْوَاعِ التَّعْذِيبِ وَالْمَهَانَةِ خِلَالَ عَمَلِيَّاتِ اسْتِجْوَابِهِمْ»: قولغا ئېلىنغانلار سوراق قىلىنىش جەريانىدا تۈرلۈكقىيىن قىستاق ۋە خورلۇقلارغا ئۇچرايدۇ.

اِسْتَحَا يَسْتَحِي اِسْتِحَاءً: چاچنى ئالدى، چاچنى چۈشۈرۈۋەتتى.

اِسْتَحَاثَ يَسْتَحِيثُ اِسْتِحَاثَةً: ئاچتى، كولىدى قازىدى.

اِسْتَحَاثَ الشَّيْءَ: چىقاردى.

اِسْتَحَالَ يَسْتَحِيلُ اِسْتِحَالَةً الشَّيْءُ: ئۆزگەردى.

اِسْتَحَالَ الْأَمْرُ: مۇمكىن بولمىدى.

اِسْتِحَالَةٌ: مۇمكىن بولماسلىق؛ ئۆزگەرمەك، ئۆزگەرتمەك.

اِسْتَحَانَ يَسْتَحِينُ اِسْتِحَانَةً: پۇرسەت كۈتتى.

اِسْتَحَبَّ يَسْتَحِبُّ اِسْتِحَابًا: بىللە بولدى، ھەمراھ بولدى.

اِسْتَحَبَّ الْكَسَلَ: ھورۇنلۇقنى ئادەت قىلىۋالدى.

اِسْتَحَبَّ يَسْتَحِبُّ اِسْتِحْبَابًا: ياخشى كۆردى، خۇشتار بولدى.

«ذَلِكَ بِأَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ» «قۇرئان»: بۇ (يەنى ئازاب) ئۇلارنىڭ دۇنيا تىرىكچىلىكىنى ئاخىرەتتىن ئارتۇق كۆرگەنلىكلىرى ئۈچۈندۇر.

اِسْتَحَبَّ الشَّيْءَ: ئۇنى ئارتۇق كۆردى، ئەۋزەل كۆردى.

اِسْتَحَثَّ يَسْتَحِثُّ اِسْتِحْثَاثًا عَلَى الْأَمْرِ: ھەركەتلەندۈردى، سەپەرۋەر قىلدى، رىغبەتلەندۈردى، قىزىقتۇردى، ئىلھاملاندۇردى، قوزغىدى، قۇتراتتى.

«اِسْتَحَثَّ حَمَاسَةَ النَّاسِ»: كىشىلەرنىڭ قىزغىنلىقىنى قوزغىدى.

«اِسْتَحَثَّ تَلاَمِيذَهُ عَلَى السَّعْيِ الْجَادِّ»: شاگىرتلىرىنى ئەستايىدىل تىرىشىشقا ھەرىكەتلەندۈردى.

اِسْتَحْجَرَ يَسْتَحْجِرُ اِسْتِحْجَارًا الشَّيْءُ: تاشقا ئايلاندى، تاشتەك قېتىپ كەتتى.

اِسْتَحْدَثَ يَسْتَحْدِثُ اِسْتِحْدَاثًا: پەيدا قىلدى، ئىجاد قىلدى، ياراتتى، ياسىدى.

«اِسْتَحْدَثَ الاِسْتِعْمَارُ حُدُودًا جَدِيدَةً»: جاھانگىرلىك يېڭى چېگرىلارنى پەيدا قىلدى.

اِسْتَحْدَثَ الأَمْرَ: يېڭى دەپ قارىدى، يېڭى ھېسابلىدى.

اِسْتَحَرَّ يَسْتَحِرُّ اِسْتِحْرَارًا الْقِتَالُ: جەڭ قاتتىق بولدى، ئۇرۇش كەسكىن بولدى (كەسكىنلەشتى).

اِسْتَحْرَمَ يَسْتَحْرِمُ اِسْتِحْرَامًا: ھارام ھېسابلىدى.

«يَسْتَحْرِمُ الْمُسْلِمُ شُرْبَ الْخَمْرِ وَالْقِمَارَ وَأَخْذَ الرِّبَا»: مۇسۇلمان ھاراق ئىچىش، قىمار ئويناش ۋە جازانە ئېلىشنى ھارام ھېسابلايدۇ.

اِسْتَحْسَنَ يَسْتَحْسِنُ اِسْتِحْسَانًا: ياخشى سانىدى، ياخشى ھېسابلىدى، ياخشى دەپ بىلدى.

اِسْتَحْصَلَ يَسْتَحْصِلُ اِسْتِحْصَالاً: ئىگە بولدى، ئېرىشتى، ھاسىل بولدى؛ خۇلاسىلىدى.

اِسْتِحْضَارٌ: چاقىرماق، ھازىر قىلماق، تەييارلىماق.

اِسْتِحْضَارُ الأَرْوَاحِ: ئۆلگەنلەرنىڭ روھىنى چاقىرماق.

اِسْتَحْضَرَ يَسْتَحْضِرُ اِسْتِحْضَارًا: ھازىرلىدى، ھازىر بولۇشنى تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَحْضَرَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ بَيْنَ يَدَيْهِ بِمَحْضَرٍ مِنَ الْفُقَهَاءِ»: ئەمىرۇل مۇمىنىن ئۆز ھوزۇرىدىكى فىقھە ئۆلىمالىرى يىغىلىشىغا ئۇنىڭ كېلىشىنى تەلەپ قىلدى.

«نَسْتَحْضِرُ الْمَاضِيَ لِنَسْتَخْلِصَ مِنْهُ الْعِبَرَ»: بىز ئۆتمۈشنى ئۇنىڭدىن ئىبرەت ئېلىش ئۈچۈن ئەسلەيمىز.

«اِسْتَحْضَرَ الْمَعَانِيَ»: مەنىلەرنى ئەسلىدى.

اِسْتَحَطَّ يَسْتَحِطُّ اِسْتِحْطَاطًا: قويۇشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَحَطَّ مِنَ الثَّمَنِ: باھا چۈشۈرۈشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَحْفَظَ يَسْتَحْفِظُ اِسْتِحْفَاظاً: ساقلاشنى تەلەپ قىلدى، ساقلاشنى سورىدى.

«اِسْتَحْفَظْتُ صَدِيقِي سِرِّي»: مەن دوستۇمدىن سىرىمنى ساقلاشنى تەلەپ قىلدىم.

اِسْتِحْقَاقٌ: سالاھىيەت، لاياقەت؛ تېگىشلىك ھوقۇق.

تَارِيخُ الاِسْتِحْقَاقِ: قەرزنى بېرىش ۋاقتى، قايتۇرۇش ۋاقتى، ئاخىرقى كۈن.

مَدَالِيَّةُ الاِسْتِحْقَاقِ: خىزمەت كۆرسىتىش مېدالى.

اِسْتِحْقَاقُ دَفْعِ الدَّيْنِ: قەرز تۆلەش ۋاقتىنىڭ توشۇشى، قەرز قايتۇرۇش ۋاقتىنىڭ توشۇشى.

بِلاَ اسْتِحْقَاقٍ: تېگىشلىك بولمىغان ھالدا، لايىق بولمىغان ئەھۋالدا.

بِغَيْرِ اسْتِحْقَاقٍ: ھەقسىز رەۋىشتە، لايىق بولمىغان ھالدا.

عَنِ اسْتِحْقَاقٍ: مۇقەررەر، ئۈيغۇن، مۇۋاپىق، تېگىشلىك.

وَقْتُ الاِسْتِحْقَاقِ: قەرەلى توشۇش.

بِدُونِ اِسْتِحْقَاقٍ: ھەقسىز، ئادالەتسىز؛ ھەقسىز رەۋىشتە.

اِسْتَحْقَرَ يَسْتَحْقِرُ اِسْتِحْقَارًا: كەمسىتتى.

«مَايَزَالُ بَيْنَنَا مَنْ يَسْتَحْقِرُ الْقِيَامَ بِأَعْمَالٍ يَدَوِيَّةٍ وَيُفَضِّلُ التَّعْلِيمَ النَّظَرِيَّ عَلَى التَّعْلِيمِ الصِّنَاعِيِّ أَوِ الْمِهَنِيِّ»: بىزنىڭ ئارىمىزدا قول بىلەن قىلىدىغان ئىشلارنى كەمسىتىدىغان، نەزەرىيە ئۆگىنىشنى سانائەت ۋە ھۈنەر ئۆگىنىشتىن ئارتۇق كۆرىدىغانلار يەنىلا بار.

اِسْتَحَقَّ يَسْتَحِقُّ اِسْتِحْقَاقًا: ئېرىشتى، ئىگە بولدى، لايىق بولدى، تېگىشلىك بولدى.

«فَإِنْ عُثِرَ عَلَى أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّا إِثْمًا فَآخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا» (قرآن): ئەگەر ئۇ ئىككى گۇۋاھچىنىڭ (يالغان گۇۋاھلىق بەرگەنلىك

ياكى مبراسقا خيانەت قىلغانلىق) گۇناهى بىلىنسە، ئۇلارنىڭ ئورنىغا مبراس ئېلىشقا ئەڭ ھەقلىق بولغان ژارسلاردىن ئىككى كىشى گۇۋاھ بولىدۇ.

اِسْتَحَقَّ لَهُ كَذَا: ئۇنىڭغا تېگىشلىك بولدى.

«هَذَا كِتَابٌ يَسْتَحِقُّ الْقِرَاءَةَ»: بۇ ئوقۇشقا تېگىشلىك كىتاب.

«هَذَا لَايَسْتَحِقُّ الذِّكْرَ»: بۇنى تىلغا ئېلىشقا ئەرزىمەيدۇ.

اِسْتَحَقَّ الذِّكْرَ: تىلغا ئېلىشقا لايىق بولدى.

اِسْتَحَقَّ الْاِهْتِمَامَ: كۆڭۈل بۆلۈشكە ئەرزىيدۇ.

اِسْتَحَقَّ الدَّيْنَ: بېرىش ۋاقتى يېقىنلاشتى.

اِسْتِحْكَامٌ ج اِسْتِحكَامَاتٌ: قورغان، ئىستىھكام، مۇداپىئە قورۇلۇشى.

«عَزَّزَ الْجَيْشُ اِسْتِحْكَامَاتِهِ عَلَى الْحُدُودِ لِمُوَاجَهَةِ الْهُجُومِ الْمُتَوَقَّعِ»: ئارمىيە يۇز بېرىش ئېھتىمالى بولغان ھۇجۇمغا قارشى چېگرا ئۇستىدە ئىستىھكامنى كۈچەيتتى.

اِسْتَحْكَمَ يَسْتَحْكِمُ اِسْتِحْكَامًا الْأَمْرُ: پۇختا بولدى، مۇستەھكەم بولدى.

اِسْتَحْكَمَ الشَّخْصُ: تادان بولدى.

«اِسْتَحْكَمَ عَلَيْهِ الْكَلَامُ»: سۆز ئۇنىڭغا مۇجمەل بولدى، چۈشىنىكسىز بولدى.

اِسْتَحْلَبَ يَسْتَحْلِبُ اِسْتِحْلَابًا: سىقىپ چىقاردى.

اِسْتَحْلَبَ الدَّوَاءَ: دورىنى شوربىدى.

اِسْتَحْلَفَ يَسْتَحْلِفُ اِسْتِحْلَافًا: قەسەم قىلدۇردى، قەسەم ئىچكۈزدى، قەسەم ئىچىشنى تەلەپ قىلدى.

«لَا تَسْتَحْلِفْنِي بِالْأَشْيَاءِ الْمُقَدَّسَةِ لِأَنَّنِي أَعْرِفُ مِنْكَ بِأَسْرَارِهَا وَخَبَايَاهَا»: سەن مەندىن مۇقەددەس نەرسىلەر بىلەن قەسەم قىلىپ بېرىشنى تەلەپ قىلما، چۈنكى مەن ئۇلارنىڭ سىرلىرىنى ۋە ئۇلاردا يوشۇرۇنغان نەرسىلەرنى سەندىن ئوبدان بىلىمەن.

اِسْتَحْلَكَ يَسْتَحْلِكُ اِسْتِحْلَاكًا: قاپقاراڭغۇ بولۇپ كەتتى، قاراڭغۇ چۈشتى، زۇلمەت باستى.

اِسْتَحَلَّ يَسْتَحِلُّ اِسْتِحْلَالًا: ھالال سانىدى، قانۇنلۇق سانىدى.

«تَسْتَحِلُّ قُوَى الشَّرِّ كُلَّ مُحَرَّمٍ فِي سَبِيلِ تَحْقِيقِ مَصَالِحِهَا وَأَطْمَاعِهَا»: يامان كۈچلەر ئۆزلىرىنىڭ پايدىسى ۋە مەقسەتلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش يولىدا بارلىق ھارام ئىشلارنى ھالال دەپ ھېسابلايدۇ.

اِسْتَحْلَى يَسْتَحْلِي اِسْتِحْلَاءً الشَّيْءَ: ياخشى دەپ ھېسابلىدى، ياخشى دەپ قارىدى؛ تاتلىقلىقىنى ھېس قىلدى، تاتلىق ھېسابلىدى.

اِسْتِحْمَامٌ: يۇيۇنماق، مۇنچىغا چۈشمەك.

اِسْتَحْمَسَ يَسْتَحْمِسُ اِسْتِحْمَاسًا: تەسىرلەندى ھاياجانلاندى.

اِسْتَحْمَقَ يَسْتَحْمِقُ اِسْتِحْمَاقًا: ئەخمەق بولدى.

اِسْتَحْمَلَ يَسْتَحْمِلُ اِسْتِحْمَالًا: چىداملىق بولدى، ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

اِسْتَحْمَلَهُ: باشقىلارنىڭ كۆتۈرۈۋېلىشىنى، يۈدۈۋېلىشىنى سورىدى.

اِسْتَحَمَّ يَسْتَحِمُّ اِسْتِحْمَامًا: يۇيۇندى.

اِسْتَحْوَذَ يَسْتَحْوِذُ اِسْتِحْوَاذًا: ئىگىلىۋالدى، ئىشغال قىلىۋالدى.

اِسْتَحْوَذَ عَلَى فُلَانٍ: يېڭىۋالدى، ئۈستۈن كەلدى.

اِسْتَحْوَذَ عَلَى الْإِعْجَابِ: ئالقىشقا ئېرىشتى.

«اِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنْسَاهُمْ ذِكْرَاللّٰهِ» ‹قۇرئان›: ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن شەيتان غەلىبە قىلدى، (شەيتان) ئۇلارغا ئاللاھنىڭ زىكرىنى ئۇنتۇلدۇردى.

اِسْتَحْوَزَ يَسْتَحْوِزُ اِسْتِحْوَازًا: خەۋەردار بولدى، ئىگىلىدى.

اِسْتَحْيَى يَسْتَحِي اِسْتِحَاءً: خىجىل بولدى، ئىزا تارتتى.

اِسْتَحْيَى مِنْهُ: ئۇنىڭدىن خىجىل بولدى.

«وَاللّٰهُ لَايَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ» ‹قۇرئان›: ئاللاھ ھەق (نى ئېيتىش)تىن خىجىل بولمايدۇ.

اِسْتَحْيَا يَسْتَحْيِي اِسْتِحْيَاءً الرَّجُلُ: تارتىندى، ھايا قىلدى، خىجىل بولدى.

«إِنَّ اللّٰهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا» ‹قۇرئان›: ئاللاھ ھەقىقەتەن پاشا ۋە ئۇنىڭدىنمۇ كىچىك نەرسىلەرنى مىسال

قىلىپ كەلتۈرۈشتىن تارتىنىپ قالمايدۇ.

اِسْتَحْيَا غَيْرَهُ: تىرىك قالدۇردى.

«وَإِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوْءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُوْنَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُوْنَ نِسَاءَكُمْ»

«قۇرئان»: ئۆز ۋاقتىدا سىلەرنى قاتتىق قىينىغان ئوغۇللىرىڭلارنى بوغۇزلاپ، قىزلىرىڭلارنى (ئىشقا سېلىش ئۈچۈن) تىرىك قالدۇرغان پىرئەۋن گۇرۇھىدىن سىلەرنى قۇتقۇزدۇق.

عَلَى اسْتِحْيَاءٍ: ئۇيۇلۇپ، خىجىل ھالدا، ئىزا تارتىپ.

«فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ»

«قۇرئان»: ئۇلارنىڭ بىرى مۇسانىڭ يېنىغا ئۇياتچانلىق بىلەن مېڭىپ كەلدى.

اِسْتَحْيَنَ يَسْتَحْيِنُ اِسْتِحْيَانًا: پۇرسەت كۈتتى.

اِسْتَخَارَ يَسْتَخِيْرُ اِسْتِخَارَةً: ياخشىلىقنى تەلەپ قىلدى، تىلىدى.

اِسْتَخَارَاللّٰهَ: ئاللاھ تائالادىن پايدىلىق ئىشقا مۇۋاپپەقىيەت تىلىدى.

صَلَاةُ الْاِسْتِخَارَةِ: ئىستىخارە نامىزى.

اِسْتِخْبَارٌ: تىڭ - تىكلىماق.

قَلَمُ الْاِسْتِخْبَارَاتِ: ئاخبارات ئىدارىسى.

اَلْاِسْتِخْبَارَاتُ الْعَسْكَرِيَّةُ: ھەربىي ئاخبارات.

اِدَارَةُ الْاِسْتِخْبَارَاتِ: ئاخبارات ئىدارىسى.

اِسْتَخْبَرَ يَسْتَخْبِرُ اِسْتِخْبَارًا الشَّخْصَ عَنْ كَذَا: سوراشتۇردى، ئىشنىڭ ماھىيىتىنى سوردى.

اِسْتِخْدَامٌ: قوللانماق، ئىشلەتمەك، خىزمەتكە سالماق، ئىشقا سالماق.

اِسْتِخْدَامُ الطَّاحُونَةِ الْيَدَوِيَّةِ: يارغۇنچاق ئىشلىتىش.

اِسْتَخْدَمَ يَسْتَخْدِمُ اِسْتِخْدَامًا: قوللاندى، ئىشلەتتى، خىزمەتكە سالدى.

«مِنَ السَّهْلِ أَنْ تَفْهَمَ هَذِهِ الْكَلِمَةَ وَلَكِنْ مِنَ الصَّعْبِ أَنْ تَسْتَخْدِمَهَا»: بۇ سۆز چۈشىنىشلىك بولسىمۇ، لېكىن ئۇنى ئىشلىتىش قىيىن.

اِسْتِخْرَاجٌ: چىقارماق، چىقىشنى تەلەپ قىلماق؛ قازماق، ئاچماق.

اَلصِّنَاعَةُ الْاِسْتِخْرَاجِيَّةُ: كانچىلىق.

اِسْتَخْرَجَ يَسْتَخْرِجُ اِسْتِخْرَاجًا: چىقاردى، چىقدىرىشقا ئۇرۇندى.

«فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا» **«قۇرئان»:** پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارنىڭ چوڭ بولغاندا تام ئاستىدىكى خەزىنىسىنى چىقىرىۋېلىشىنى ئىراده قىلدى.

اِسْتَخْرَجَ الْمَعْدِنَةَ: مەدەننى تازىلىدى، توپا تاشلاردىن ئىلغۇالدى.

اِسْتَخْرَجَ الْمَسْأَلَةَ: مەسىلىنى ھەل قىلدى، مەسىلىنى چۈشەندۈردى.

اِسْتَخْرَطَ يَسْتَخْرِطُ اِسْتِخْرَاطًا فِي الْبُكَاءِ: ئىسەدەپ يىغلىدى، ئۆكسۈپ يىغلىدى.

اِسْتَخْزَى يَسْتَخْزِي اِسْتِخْزَاءً الرَّجُلُ: خىجىل بولدى، ئۇيالدى، ئىزا تارتتى.

اِسْتِخْفَاءٌ: باشقىچە ياسانماق، مەخپى ۋە يوشۇرۇن گىرىم قىلماق؛ غۇۋا، تۇتۇق.

اِسْتِخْفَافٌ: سەل قارىماق، سەل چاغلىماق، كۆزگە ئىلماسلىق، مەنسىتمەسلىك.

اِسْتَخْفَرَ يَسْتَخْفِرُ اِسْتِخْفَارًا الْمَالِكُ حَارِسًا: خوجايىن مۇھاپىزەتچىدىن ئۆزىنى مۇھاپىزەت قىلىشىنى سورىدى.

اِسْتَخَفَّ يَسْتَخِفُّ اِسْتِخْفَافًا: سەل قارىدى، يەڭگىل سانىدى؛ ئۆڭمىدى.

«فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطَاعُوهُ» **«قۇرئان»:** پىرئەۋن قەۋمىنى گوللىغانلىقتىن، قەۋمى ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلدى.

اِسْتَخَفَّ الشَّيْءَ: يەڭگىل سانىدى.

اِسْتَخَفَّ بِهِ: كۆزگە ئىلمىدى، مەنسىتمىدى.

اِسْتَخْفَى يَسْتَخْفِي اِسْتِخْفَاءً مِنْهُ: غايىب بولدى، يوشۇرۇندى.

«يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَايَسْتَخْفُونَ مِنَ اللّٰهِ»

«قۇرئان»: ئۇلار (خىيانەتلىرىنى) ئىنسانلاردىن (خىجىل بولۇپ) يوشۇرىدۇ، ئاللاھدىن (خىجىل بولۇپ) يوشۇرمايدۇ.

اِسْتِخْلَاصْ: تاللىماق، ئىلغىماق؛ خۇلاسىلىماق.

اِسْتِخْلَاصُ الطَّاقَةِ الذَّرِّيَّةِ: ئاتوم ئېنېرگىيەسىنى ئايرىپ چىقماق.

اِسْتَخْلَصَ يَسْتَخْلِصُ اِسْتِخْلَاصًا: ئۆزىنىڭ قىلىۋالدى؛ تاللىۋالدى، ئىلغىۋالدى:

«وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي» ‹قۇرئان›: پادىشاھ: «يۈسۈپنى ئالدىمغا ئېلىپ كېلىڭلار، ئۇنى ئۆزۈمنىڭ خاس ئادىمىم قىلىمەن» دېدى.

اِسْتَخْلَصَ الشَّيْءَ: تاللىۋالدى، ئىلغىۋالدى.

اِسْتَخْلَصَ نَتِيجَةً: نەتىجىنى يەكۈنلىدى.

اِسْتَخْلَصَ الصَّدِيقَ: دوستىنى تاللىۋالدى.

اِسْتَخْلَفَ يَسْتَخْلِفُ اِسْتِخْلَافًا: ئورۇن باسار قىلدى، ئورۇن باسار قىلىپ بېكىتتى، ۋارىس قىلدى.

«وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ» ‹قۇرئان›: ئاللاھ ئىچىڭلاردىكى ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان كىشىلەرگە، ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرنى زېمىندا ھۆكۈمران قىلغاندەك، ئۇلارنىمۇ چوقۇم ھۆكۈمران قىلىشنى ۋەدە قىلدى.

اِسْتَخْلَفَتِ الْأَرْضَ: زېمىنغا ئورۇن باسار بولدى.

اِسْتَخْوَنَ يَسْتَخْوِنُ اِسْتِخْوَانًا الشَّخْصَ: خائىن ھېسابلىدى.

اِسْتَدَارَ يَسْتَدِيرُ اِسْتِدَارَةً الشَّخْصُ: ئايلاندى، چۆرگىلىدى.

اِسْتَدَارَ الشَّيْءُ: يۇمىلاق بولدى، دۇگلەك بولدى.

اِسْتَدَارَ لَهُ: ... غا بۇرۇلدى.

اِسْتَدَارَ عَلَى: قايىتتى.

«بَعْدَ أَنْ تَحَدَّثَ مِنَ الشَّخْصِ الْوَاقِفِ خَلْفَهُ اِسْتَدَارَ وَتَابَعَ طَرِيقَهُ»: ئۇ ئارقىسىدا تۇرغان ئادەم بىلەن سۆزلەشكەندىن كېيىن بۇرۇلۇپلا كېتىپ قالدى.

اِسْتِدَارَةٌ: دۇگلەك، يۇمىلاق.

اِسْتَدَامَ يَسْتَدِيمُ اِسْتِدَامَةً الشَّيْءَ: داۋاملاشتۇردى، ئۇزاقلىقىچە داۋاملاشتۇردى.

اِسْتَدَامَ الرَّجُلُ الْأَمْرَ: ئېغىر ـ بېسىق بولدى، سالماق بولدى، تەمكىن بولدى.

اِسْتَدَامَهُ: داۋاملىشىشىنى تەلەپ قىلدى، داۋاملىشىشىنى تىلىدى.

«فَلَا تَعْجَلْ بِأَمْرِكَ وَاسْتَدِمْهُ»: ئىشىڭغا ئالدىرىماي، تەمكىن بولغىن.

اِسْتَدَانَ يَسْتَدِينُ اِسْتِدَانَةً الشَّخْصُ: نېسىگە ئالدى، قەرزگە ئالدى، قەرزدار بولدى.

اِسْتَدْبَرَ يَسْتَدْبِرُ اِسْتِدْبَارًا: ئارقىسىدىن كەلدى.

اِسْتَدْبَرَ الْأَمْرَ: خۇلاسە چىقاردى، يەكۈنلىدى.

اِسْتِدْرَاكٌ: تۈزەتمەك.

اِسْتَدْرَجَ يَسْتَدْرِجُ اِسْتِدْرَاجًا: ئالدىدى، گوللىدى.

«سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ» ‹قۇرئان›: بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلارنى تۈيدۈرماستىن ئاستا ـ ئاستا ھالاكەتكە يېقىنلاشتۇرىمىز.

اِسْتَدْرَجَ اِلَى الْإِقْرَارِ بِالْحَقِيقَةِ: ھەقىقەتنى تونۇشقا ئاستا ـ ئاستا ئىقرار قىلدۇردى.

اِسْتَدْرَجَ الرَّجُلَ: مۆھلەت بەردى، ئازابلاشنى كېچىكتۈردى.

اِسْتَدَرَّ يَسْتَدِرُّ اِسْتِدْرَارًا اللَّبَنَ: سۈت ساغدى.

اِسْتَدَرَّ عَطْفَهُ: مېھىر ـ شەپقەت تىلىدى، يالىنىدى، يالۋۇردى.

«اِسْتَدَرَّتْ شَفَقَتُهُ بِبُكَائِهِ»: ئۇنىڭ يىغىسى بىلەن ئىچى ئاغرىدى.

اِسْتَدَرَّ النَّاقَةَ: تۆگىنى ساغدى.

اِسْتَدَرَّ الْبَوْلَ: سۈيدۈكنى راۋانلاشتۇردى.

اِسْتَدْرَكَ يَسْتَدْرِكُ اِسْتِدْرَاكًا عَلَيْهِ الْقَوْلَ: خاتا سىنى تۈزەتتى، مۇجمەللىكنى تۈزەتتى.

اِسْتَدْرَكَ مَافَاتَ: تولۇقلىدى، تولدۇرۇۋالدى.

اِسْتَدْرَكَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: بىرىشىشكە ئورۇندى، بىر ۋاستە ئارقىلىق قولغا كەلتۈرۈشكە تىرىشتى.

اِسْتَدْعَى يَسْتَدْعِي اِسْتِدْعَاءً: چاقىردى، تۇۋلىدى.

دى؛ تەلەپ قىلدى.

اِسْتَدْعَى الإِعْجَابَ: قايىل قىلدى.

اِسْتَدْعَى إِلَى الْمَحْكَمَةِ: سوراق قىلىشقا چاقىرتتى.

«هَذَا الأَمْرُ يَسْتَدْعِي أَنْ نَهْتَمَّ بِهِ دَائِمًا»: بۇ ئىش كۆڭۈل بۆلۈپ تۇرۇشىمىزنى تەلەپ قىلىدۇ.

اِسْتِدْفَاءٌ: ئىسسىنىشنى تەلەپ قىلماق.

«يَلْبَسُ النَّاسُ الْمَعَاطِفَ فِي الشِّتَاءِ لِاسْتِدْفَاءِ أَنْفُسِهِمْ»: كىشىلەر قىشتا تۆكۈلمىسلىق ئۈچۈن پەلتو كىيىدۇ.

اِسْتَدْفَأَ يَسْتَدْفِئُ اِسْتِدْفَاءً الرَّجُلَ: ئىسسىنىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَدْفَعَ يَسْتَدْفِعُ اِسْتِدْفَاعًا: ئاللاھ تائالادىن يامانلىقتىن ساقلاشنى تىلىدى.

اِسْتَدْفَقَ يَسْتَدْفِقُ اِسْتِدْفَاقًا الْمَاءُ: سۇ تۆكۈلىدى.

اِسْتَدَقَّ يَسْتَدِقُّ اِسْتِدْقَاقًا الشَّيْءُ: ئىنچىكە بولدى، ئىنچىكىلەشتى؛ نازۇك بولدى؛ ئۆتكۈرلەشتى؛ نېپىزلەشتى.

اِسْتَدَقَّ الشَّيْءَ: ئىنچىكە سانىدى، كىچىك ھېسابلىدى، سەل چاغلىدى.

اِسْتِدْلَالٌ: يەكۈن چىقارماق، ھۆكۈم چىقارماق، نەتىجە چىقارماق، دەلىللىمەك.

اِسْتَدَلَّ يَسْتَدِلُّ اِسْتِدْلَالاً: ئىسپات تەلەپ قىلدى.

اِسْتَدَلَّ بِكَذَا عَلَى الأَمْرِ: نەقىل كەلتۈردى، دەلىل كەلتۈردى.

اِسْتَدَلَّ عَلَيْهِ: يېتەكلىدى، رەھبەرلىك قىلدى.

اِسْتَدْمَى يَسْتَدْمِي اِسْتِدْمَاءً الْجُرْحُ: قان تامدى.

اِسْتَدْنَى يَسْتَدْنِي اِسْتِدْنَاءً الشَّخْصَ: يېقىنلىشىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَدَى يَسْتَدِي اِسْتِدَاءً بِيَدِهِ: قول سۇندى.

اِسْتَدَى الْفَرَسَ: ئات مىندى.

اِسْتَذَابَ يَسْتَذِيبُ اِسْتِذَابَةً: ئېرىدى؛ ئۆزگەردى.

اِسْتَذْرَى يَسْتَذْرِي اِسْتِذْرَاءً: ساقلاشنى ئىلتىجا قىلدى، ساقلاشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَذْرَى بِالشَّجَرَةِ: دەرەخ ئاستىدا سايىدى.

اِسْتَذْكَرَ يَسْتَذْكِرُ اِسْتِذْكَارًا الشَّيْءَ: ياد ئەتتى، يادىغا كەلتۈردى، ئەسلىدى.

اِسْتَذْكَرَ الطَّالِبُ الدَّرْسَ: يادلىدى، يادىغا ئالدى؛ ئەسلىدى، ياد ئەتتى، يادىدا تۇتتى.

«وَاسْتَذْكَرَهَا جَيِّدًا»: ئۇنى ئويدان يادلىدى.

«تَعَبْنَا مِنْ شِدَّةِ الإِسْتِذْكَارِ»: تولا تەكرارلاپ ھېرىپ كەتتۇق.

اِسْتَذْكَى يَسْتَذْكِي اِسْتِذْكَاءً النَّارَ: ئوت ياقتى.

اِسْتَذْكَتِ النَّارُ: ئوت يالقۇنجىدى.

اِسْتَذَلَّ يَسْتَذِلُّ اِسْتِذْلَالاً عَدُوَّهُ: دۈشمەننى بويسۇندۇردى.

اِسْتَذَلَّهُ: ئۇنى خورلىدى.

اِسْتَذْنَبَ يَسْتَذْنِبُ اِسْتِذْنَابًا: جىنايەتچى دەپ قارىدى، گۇناھ ئۆتكۈزدى دەپ قارىدى.

اِسْتَرَابَ يَسْتَرِيبُ اِسْتِرَابَةً بِهِ: گۇمانلاندى، خەۋپسىرىدى.

اِسْتِرَاتِيجِيٌّ: ستراتېگىيلىك.

«لِلشَّرْقِ الأَوْسَطِ مَوْقِعٌ اِسْتِرَاتِيجِيٌّ مُهِمٌّ»: ئوتتۇرا شەرقنىڭ ئىستراتېگىيلىك ئورنى مۇھىم.

«لِهَذَا الْحَاكِمِ اِسْتِرَاتِيجِيَّةٌ سِيَاسِيَّةٌ وَاقْتِصَادِيَّةٌ وَاضِحَةٌ»: بۇ ھاكىمنىڭ سىياسىي ستراتېگىيسى ۋە روشەن ئىقتىسادىي ئېنىق بار.

اِسْتَرَاحَ يَسْتَرِيحُ اِسْتِرَاحَةً الرَّجُلُ: دەم ئالدى، ئارام ئالدى.

اِسْتَرَاحَ فِي عَمَلِهِ: راھەتلەندى.

اِسْتَرَاحَ الْمُتْعِبُ: چارچىغان ئادەم دەم ئېلىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتِرَاحَةٌ ج اِسْتِرَاحَاتٌ: دەم ئالماق، ئىستىراھەت.

«اِنْتَظَرَ وُصُولَ الْقِطَارِ فِي اِسْتِرَاحَةِ الْمَحَطَّةِ»: ئۇ پويىزنىڭ يېتىپ كېلىشىنى ۋوگزالنىڭ دەم ئېلىش زالىدا كۈتتى.

«تُوْجَدُ اِسْتِرَاحَةٌ فِي مُنْتَصَفِ الْفِلْمِ»: كىنو يېرىملاشقاندا دەم ئېلىنىدۇ.

اِسْتَرَادَ يَسْتَرِيدُ اِسْتِرَادَةً الرَّجُلُ: كۈن كەچۈردى،

جان باقتى، تىرىكچىلىك قىلدى.

اِسْتَرَادَتِ الدَّابَّةُ: ئۇلاغ ئوتلىدى، يايلىدى.

اِسْتَرَاضَ يَسْتَرِيضُ اِسْتِرَاضَةً: تاماشا قىلدى، ئايلىنىپ يۈردى.

اِسْتَرَاضَ النَّفْسَ: كۆڭۈل ئازادىلىكى ھېس قىلدى.

اِسْتَرْأَفَ يَسْتَرْئِفُ اِسْتِرْءَافًا الطِّفْلُ أَبَاهُ: بالا ئاتىسىدىن كۆيۈنۈشنى تەلەپ قىلدى، بالا ئاتىسىدىن كۆيۈنۈشنى تىلىدى.

اِسْتَرْأَلَ يَسْتَرْئِلُ اِسْتِرْآلاً: پىشىپ يېتىلدى، ئۆسۈپ يېتىلدى.

اِسْتَرْأَى يَسْتَرْئِ اِسْتِرْآءً: كۆرۈشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْأَى الشَّيْءَ: كۆرسەتتى.

اِسْتَرْأَى الشَّخْصَ: ئۆزىنى رىياكار ھېسابلىدى.

اِسْتَرَأَى هُ: مەسلىھەت سورىدى.

اِسْتَرْبَعَ يَسْتَرْبِعُ اِسْتِرْبَاعًا الرَّجُلُ: دۆڭلىنىپ كەتتى.

اِسْتَرْبَعَ الْغُبَارُ: چاڭ - توزان كۆتۈرۈلدى.

اِسْتِرْجَاعٌ: قايتۇرماق، چېكىندۈرمەك، قايتۇرۇۋالماق.

اِسْتَرْجَعَ يَسْتَرْجِعُ اِسْتِرْجَاعًا حَقَّهُ: ھەققىنى قايتۇرۇۋالدى.

اِسْتَرْجَعَ الْحَادِثَةَ: ۋەقەنى ئەسلىدى.

اِسْتَرْجَعَ الْأَمْرَ: ئەمەلدىن قالدۇردى، بىكار قىلدى.

اِسْتَرْجَعَ مَاضَاعَ: يوتكەننى ئەسلىگە كەلتۈردى.

اِسْتَرْجَعَ عَافِيَتَهُ: سالامەتلىكىنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

اِسْتَرْجَعَ عِنْدَ الْمُصِيْبَةِ: مۇسىبەتكە يولۇققان چاغدا «إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُوْنَ» دېدى.

اِسْتَرْجَفَ يَسْتَرْجِفُ اِسْتِرْجَافًا: چايقىدى، لىڭشىتتى (باشنى).

اِسْتَرْجَلَ يَسْتَرْجِلُ اِسْتِرْجَالاً: ئەرەنچە ياساندى.

اِسْتَرْجَمَ يَسْتَرْجِمُ اِسْتِرْجَامًا الرَّجُلُ: چالما - كېسەك قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْحَلَ يَسْتَرْحِلُ اِسْتِرْحَالاً صَدِيقَهُ: دوستىدىن ئۇلاغ تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْحَلَ الزَّائِرَ: كېتىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْحَمَ يَسْتَرْحِمُ اِسْتِرْحَامًا: مېھىر - شەپقەت تەلەپ قىلدى، ئەپۇ سورىدى، كەچۈرۈم سورىدى.

«اِسْتَرْحَمَ الْمُذْنِبُ الْقَاضِيَ»: گۇناھكار سوتچىدىن رەھىم قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتِرْخَاءٌ: يۇمشاپ كەتمەك، ئۆزىنى تاشلىۋەتمەك، بوشاڭلىق قىلماق، بوشاشماق.

اِسْتَرْخَصَ يَسْتَرْخِصُ اِسْتِرْخَاصًا الشَّخْصُ: ئەرزانىنى تەلەپ قىلدى، ئەرزانىنى ئىزدىدى.

اِسْتَرْخَصَ الْمُشْتَرِي السِّلْعَةَ: خېرىدار مالنى ئەرزان ھېسابلىدى، ئەرزان دەپ قارىدى.

اِسْتَرْخَى يَسْتَرْخِي اِسْتِرْخَاءً الشَّخْصُ: بوشاپ قالدى، ئوڭدىسىغا راھەتلىنىپ ياتتى؛ چارچىدى.

اِسْتَرْخَى بِهِ الْأَمْرُ: ئوڭۇشلۇق بولدى.

اِسْتِرْدَادٌ: قايتۇرۇۋالماق، ئەسلىگە كەلتۈرۈشنى تەلەپ قىلماق.

«يَجِبُ أَنْ نَعْمَلَ لِاسْتِرْدَادِ أَرْضِنَا السَّلِيبَةِ»: تارتۇۋلىنغان زېمىنىمىزنى قايتۇرۇۋېلىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىشىمىز كېرەك.

اِسْتَرَدَّ يَسْتَرِدُّ اِسْتِرْدَادًا الشَّيْءَ: قايتۇرۇۋالدى، يانداۋۇرۇۋالدى.

اِسْتَرَدَّ أَنْفَاسَهُ: چارچىغاندىن كېيىن ئارام ئالدى، دېمىنى ئېلىۋالدى.

اِسْتَرَدَّ خَسَارَةً: تولدۇرۇۋالدى، تولۇقلىۋالدى.

اِسْتَرَدَّ حُرِّيَّتَهُ: ئەركىنلىكىنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

اِسْتَرَدَّ هُدُوَّهُ: تىنچلاندى.

اِسْتَرَدَّهُ الشَّيْءَ: قايتۇرۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْذَلَ يَسْتَرْذِلُ اِسْتِرْذَالاً هُ: تاشلىۋەتتى، تەرك ئەتتى؛ ھاقارەتلىدى، كەمسىتتى، پەسكەش سانىدى، پەسكەش ھېسابلىدى.

اِسْتَرْزَقَ يَسْتَرْزِقُ اِسْتِرْزَاقًا: رىزقى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْزَقَ الشَّخْصُ: تەمىنات سورىدى، تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرىنى ئىزدىدى.

اِسْتَرْسَلَ يَسْتَرْسِلُ اِسْتِرْسَالاً الشَّعْرُ: چاچ ساڭگىلاپ تۆردى.

اِسْتَرْسَلَ الْحَدِيْثُ: سۆز يېقىملىق داۋاملاشتى.

اِسْتَرْسَلَ الشَّخْصُ فِى حَدِيْثِهِ: كەڭ دائىرىلىك سۆزلىدى.

اِسْتَرْسَلَتْ فِى أَفْكَارِهَا: چوڭقۇر ئويلاندى، ئەتراپلىق پىكىر قىلدى.

اِسْتَرْسَلَتِ الدُّمُوعُ فِى عُيُونِهَا: كۆزىدىن ياش ئېتىلىپ چىقتى، ياش قۇيۇلدى.

اِسْتَرْسَلَ فِى الْكَلاَمِ: گەپ ساتتى، گەپدانلىق قىلدى، ئاغزىدىن ئېتىلىپ چىقتۇەردى.

اِسْتَرْشَدَ يَسْتَرْشِدُ اِسْتِرْشَادًا بِكَذَا: ھىدايەت تاپتى، توغرا يولغا كىردى.

اِسْتَرْشَدَ الشَّخْصُ فُلاَنًا: يېتەكلەشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْشَى يَسْتَرْشِى اِسْتِرْشَاءً هُ الْعَامِلُ: پارا تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْضَى يَسْتَرْضِى اِسْتِرْضَاءًالرَّجُلُ: ئەپلەشتى، يارىشتى، ياخشىچاق بولدى، كەلىشتى، رازى بولۇشتى.

اِسْتِرْضَاءً لَهُ: رازى قىلىش ئۈچۈن.

اِسْتَرْضَعَ يَسْتَرْضِعُ اِسْتِرْضَاعًا الْاَبُ وَلَدَهُ: ئاتا بالىسى ئۈچۈن ئېنىك ئانا ئىزدىدى.

«وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلاَدَكُمْ فَلاَجُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ»

‹قرآن›: ئەگەر بالىلىرىڭلارنى ئېنىك ئانىلارغا ئېمىتمەكچى بولساڭلار، قائىدە بويىچە ئۇلارنىڭ ھەققىنى بەرسەڭلارلا سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

اِسْتَرْضَعَ الطِّفْلُ أُمَّهُ: ئانىسىنى ئېمىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرَطَ يَسْتَرِطُ اِسْتِرَاطًا الشَّىْءَ: يۇتتى.

اِسْتَرْعَى يَسْتَرْعِى اِسْتِرْعَاءً هُ الشَّىْءَ: كۆڭۈل بۆلۈشنى ۋە قوغداشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْعَى الْإِنْتِبَاهَ: دىققەتنى قوزغىدى.

«مَنِ اسْتَرْعَى الذِّئْبَ فَقَدْ ظَلَمَ» ‹مثل›: بۆرىنى باققان ئادەم ناتوغرا ئىش قىلغان بولىدۇ.

اِسْتَرْغَدَ يَسْتَرْغِدُ اِسْتِرْغَادًا الْعَيْشَ: بايلىقتا ھېس قىلدى، پاراۋان ھېس قىلدى.

اِسْتَرْفَدَ يَسْتَرْفِدُ اِسْتِرْفَادًا الْمُحْتَاجُ الْغَنِيَّ: موھتاج ئادەم بايدىن يارىدەم تەلەپ قىلدى، يارىدەم سورىدى.

اِسْتَرْفَقَ يَسْتَرْفِقُ اِسْتِرْفَاقًا: يارىدەم سورىدى، يارىدەم تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرَقَ يَسْتَرِقُ اِسْتِرَاقًا النَّظَرَ: ئوغرىلىقچە قارىدى.

اِسْتَرَقَ السَّمْعَ: ئوغرىلىقچە ئاڭلىدى.

اِسْتِرْقَاقٌ: قۇللۇق، قۇللۇق تۈزۈم.

اِسْتَرْقَعَ يَسْتَرْقِعُ اِسْتِرْقَاعًا الثَّوْبُ: كىيىم يامىغدەك بولۇپ قالدى.

اِسْتَرَقَّ يَسْتَرِقُّ اِسْتِرْقَاقًا الْأَسِيْرَ: ئەسىرگە ئېگە بولدى.

اِسْتَرَقَّ الْحُرَّ: ئەركىن ئادەمگە قۇلغا ئوخشاش مۇئامىلە قىلدى.

اِسْتَرْقَنَ يَسْتَرْقِنُ اِسْتِرْقَانًا: سۈركىدى، سۈرتتى، بويىدى.

اِسْتَرْكَبَ يَسْتَرْكِبُ اِسْتِرْكَابًا شَخْصًا: مىنىشنى تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَرْكَبْتُهُ فَأَرْكَبَنِى»: ئۇنىڭدىن مىندۇرۇۋېلىشنى تەلەپ قىلغانىدىم، ئۇ مېنى مىندۇرۇۋالدى.

اِسْتَرْهَبَ يَسْتَرْهِبُ اِسْتِرْهَابًاهُ: ئۇنى چۆچۈتتى، قورقۇتتى.

«وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَاؤُوا بِسِحْرٍ عَظِيمٍ» ‹قرآن›: ئۇلارنى (يەنى كىشىلەرنى) قاتتىق چۆچۈتۈۋەتتى، ئۇلار (كىشىلەرنىڭ كۆزلىرىگە چوڭ (كۆرۈنىدىغان) سېھرىنى كۆرسەتتى.

اِسْتَرْهَنَ يَسْتَرْهِنُ اِسْتِرْهَانًا الشَّىْءَ: گۆرۈ تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْوَحَ يَسْتَرْوِحُ اِسْتِرْوَاحًا إِلَى حَدِيْثِهِ: ئۇنىڭ سۆزىدىن مەمنۇنىيەت ھېس قىلدى، ئۇنىڭ سۆزىدىن مەمنۇن بولدى.

اِسْتَرْوَحَ الْغُصْنُ: شاخ ئىرغاڭلىدى.

اِسْتَزَادَ يَسْتَزِيدُ اِسْتِزَادَةً: ئاشۇرۇشنى تەلەپ

قىلدى، ئۇنىڭدىن ئوزۇق تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَزَادَ رَئِيسَهُ فِي تَحْسِينِ مُرَتَّبِهِ»: باشلىقىدىن مائاشىنى ئۆستۈرۈپ قويۇشنى تەلەپ قىلدى.

لَمْ يَبْقَ لِمُسْتَزِيدٍ اِسْتِزَادَةٌ: ئەڭ يۇقىرى پەللىگە يەتتى، ئەڭ يۇقىرى چەككە يەتتى.

اِسْتَزَارَ يَسْتَزِيرُ اِسْتِزَارَةً: يوقلاشنى تەلەپ قىلدى، زىيارەت قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَزَارَ الْمَرِيضُ أَصْدِقَاءَهُ»: كېسەل دوستلىرىدىن يوقلاشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَزْرَعَ يَسْتَزْرِعُ اِسْتِزْرَاعًا الْأَرْضَ: يەر تېرىشنى تەلەپ قىلدى، بوز يەر ئاچتى.

«اِسْتَزْرَعَ الْأَرْضَ الْمَتْرُوكَةَ»: ئاختاما يەرنى تېرىدى.

اِسْتَزْرَى يَسْتَزْرِي اِسْتِزْرَاءً: كەمسىتتى، سەل قارىدى، مەنسىتمىدى.

اِسْتَزْرَى بِالْخَطَرِ: خەۋپ - خەتەرگە پەرۋا قىلمىدى.

اِسْتَزَلَّ يَسْتَزِلُّ اِسْتِزْلَالًا: ئۇنى تېيىلدۇرۇۋەتتى؛ ئاستا - ئاستا خاتالىققا باشلىدى.

«إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَاكَسَبُوا» (قرآن): بەزى قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن، شەيتان ئۇلارنى تېيىلدۇرۇشقا ئۇرۇندى.

«اِسْتَزَلَّ الشَّرِيرُ الْوَلَدَ فَسَقَطَ فِي الْخَطِيئَةِ»: قۇلاق كەستى، بالىنى ئازدۇردى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ جىنايەت ئۆتكۈزدى.

اِسْتَسَاغَ يَسْتَسِيغُ اِسْتِسَاغًا الطَّعَامَ أَوِ الشَّرَابَ: يېمەك ياكى ئىچىملىكنى سىلىق ئۆتىدىغان دەپ ھېسابلىدى.

«لَا أَسْتَسِيغُ هَذَا الطَّعَامَ وَلَا هَذَا الْكَلَامَ»: بۇ تاماقنىمۇ ۋە بۇ سۆزنىمۇ ياقتۇرمايمەن.

اِسْتَسْخَرَ يَسْتَسْخِرُ اِسْتِسْخَارًا مِنْهُ: زادىلىق قىلدى، مەسخىرە قىلدى.

«وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ» (قرآن): ئۇلار بىرەر مۆجىزىنى كۆرسە مەسخىرە قىلىشىدۇ.

اِسْتَخَفَّ يَسْتَخِفُّ اِسْتِخْفَافًا: ئەھمىيەتسىز دەپ قارىدى، مەنسىز دەپ قارىدى.

اِسْتَسَرَّ يَسْتَسِرُّ اِسْتِسْرَارًا: يوشۇرۇن بولدى، مەخپى بولدى، ئۇنىڭغا سىر بەردى.

«اِسْتَسَرَّ أَمْرُهُ عَنْ أَقْرَبِ النَّاسِ إِلَيْهِ»: ئۇنىڭ ئىشى ئۇنىڭ ئەڭ يېقىن كىشىلىرىگىمۇ مەخپى.

اِسْتِسْقَاءٌ: سۇلۇق ئىشىش، ئىششىق (قورساق بوشلۇقىغا سۇ يىغىلىش كېسىلى).

دُعَاءُ الْاِسْتِسْقَاءِ: ئاللاھدىن يامغۇر تىلەپ ئوقۇلىدىغان دۇئا.

صَلَاةُ الْاِسْتِسْقَاءِ: ئاللاھدىن يامغۇر تىلەپ ئوقۇلىدىغان ناماز.

اِسْتِسْقَائِيٌّ: سۇلۇق ئىششىق كېسىلىگە ئائىت.

اِسْتَسْقَا يَسْتَسْقِي اِسْتِسْقَاءً مِنْهُ: ئۇنىڭ سۇغۇرۇشنى تەلەپ قىلدى.

«وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى إِذِ اسْتَسْقَاهُ قَوْمُهُ أَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ» (قرآن): مۇسانىڭ قەۋمى (بايا‌ۋاندا) ئۇنىڭدىن سۇ تەلەپ قىلغاندا، مۇساغا: «ھاساڭ بىلەن تاشنى ئۇرغىن» دەپ ۋەھىيى قىلدۇق.

اِسْتِسْلَامٌ: بويسۇنماق، باش ئەگمەك.

اِسْتِسْلَامِيٌّ: تەسلىمچىلىك.

اِسْتِسْلَامِيَّةٌ: تەسلىمچىلىك.

اِسْتَسْلَمَ يَسْتَسْلِمُ اِسْتِسْلَامًا لَهُ: بويسۇندى، تەسلىم بولدى.

«اِسْتَسْلَمَتِ الْمَدِينَةُ بَعْدَ حِصَارٍ طَوِيلٍ»: ئۇزۇن مۇددەت قورشاۋلىنىپ قالغاندىن كېيىن شەھەر تەسلىم بولدى.

اِسْتَسْمَجَ يَسْتَسْمِجُ اِسْتِسْمَاجًا: سەت دەپ قارىدى، كۆرۈمسىز دەپ قارىدى.

اِسْتَسْمَحَ يَسْتَسْمِحُ اِسْتِسْمَاحًا: كەچۈرۈم سورىدى، ئەپۇ سورىدى، ناماقۇل بولدى.

اِسْتَسْمَنَ يَسْتَسْمِنُ اِسْتِسْمَانًا: سېمىز ھېسابلىدى.

اِسْتَسْمَى يَسْتَسْمِي اِسْتِسْمَاءً: ئىسمىنى سورىدى، ئىسمىنى سۈرۈشتە قىلدى.

«اِسْتَسْمَيْتُهُ فَقَالَ عُمَرُ»: ئۇنىڭ ئىسمىنى سورىسام «ئۆمەر» دېدى.

اِسْتَسَنَّ يَسْتَسِنُّ اِسْتِسْنَانًا: يېشى چوڭىيىپ قالدى، قېرىپ قالدى.

اِسْتَسَنَّ الطَّرِيقَةَ: ماڭدى.

اِسْتَسْهَلَ يَسْتَسْهِلُ اِسْتِسْهَالاً الشَّيْءَ: ئاسان دەپ قاردى، ئاسان ھېسابلىدى، سەل چاغلىدى.

«اِخْتَارَهَذِهِالْوَظِيفَةَلِأَنَّهُاسْتَسْهَلَ الْعَمَلَفِيهَا»: ئۇ بۇ ۋەزىپىنى ئىشلەشنى ئاسان چاغلىغانلىقى ئۈچۈن ئۇنى تاللىدى.

اِسْتَشَارَ يَسْتَشِيرُ إِسْتِشَارَةً مَعَهُ: ئۇنىڭغا مەسلەھەت سالدى، مۇراجىئەت قىلدى، پىكىر سورىدى.

اِسْتَشَارَ نَفْسَهُ: ئويلاندى.

اِسْتَشَارَ فُلاَنًا فِي كَذَا: مەسلىھەتلەشتى، ئۇنىڭ پىكرىنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتِشَارَةٌ: كېڭەشمەك، مەسلىھەتلەشمەك، پىكرىنى ئالماق، مۇھاكىمە قىلماق.

اِسْتِشَارَةٌ طِبِّيَّةٌ: تېببىي مەسلىھەت.

اِسْتِشَارَةٌ قَانُونِيَّةٌ: قانۇنىي كېڭەش.

اِسْتِشَارِيٌّ: كېڭەشلىك، مەسلىھەتلىك.

رَأْيٌ اِسْتِشَارِيٌّ: تەكلىپ.

اَلْمَجْلِسُ الْاِسْتِشَارِيُّ: مەسلىھەت كېڭىشى، كېڭەش يىغىنى.

اَلْمَجْلِسُ الْإِسْتِشَارِيُّ السِّيَاسِيُّ: سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشى.

لَجْنَةٌ اِسْتِشَارِيَّةٌ: كېڭەش كومىتېتى، مەسلىھەت كومىتېتى.

اِسْتَشَاطَ يَسْتَشِيطُ اِسْتِشَاطَةً عَلَيْهِ غَضَبًا: غەزىپى تاشتى، قاتتىق ئاچچىقلاندى، سەپراسىي ئۆرلىدى.

اِسْتَشْرَفَ يَسْتَشْرِفُ اِسْتِشْرَافًا: يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ئۆرلىدى.

اِسْتَشْرَفَ الشَّيْءَ: ئالقىنىنى چېكىنسىگە قويۇپ نېرىدىن قاردى.

اِسْتَشْرَقَ يَسْتَشْرِقُ اِسْتِشْرَاقًا: شەرق تىلى ۋە ئەدەبىياتى قاتارلىقلارنى ئۆگەندى.

اِسْتَشْرَقَ الْأُورُبِّيُّ: شەرقنى تەتقىق قىلىشقا كۆڭۈل بۆلدى.

حَرَكَةُ الْاِسْتِشْرَاقِ: شەرقشۇناسلىق ھەرىكىتى.

اِسْتَشْرَى يَسْتَشْرِي اِسْتِشْرَاءً الشَّرُّ أَوِ الدَّاءُ: يامانلىق ياكى دەرد چوڭىيىپ كەتتى، يامراپ كەتتى.

اِسْتَشْرَى الرَّجُلُ: خاپا بولدى، ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

اِسْتَشْرَتِ الْأُمُورُ: كېڭىيىپ كەتتى.

اِسْتَشْرَتِ الْفَسَادُ: پىتنە ـ پاسات ئەۋج ئېلىپ كەتتى.

اِسْتَشْرَتِ الرِّشْوَةُ: پارا يامراپ كەتتى.

اِسْتِشْعَارٌ عَنْ بُعْدٍ: زامانىۋى ئۇسكۇنىلەر ئارقىلىق يىراقتىن سېزىش.

قَرْنَا الْاِسْتِشْعَارِ «فِي بَعْضِ الْحَشَرَاتِ»: ھاشاراتلارنىڭ بېشىدىن ئۇنۇپ چىققان مۇڭگۈزسىمان بىر جۈپ سەزگۈ ئەزاسى.

اِسْتَشْعَرَ يَسْتَشْعِرُ اِسْتِشْعَارًا الشَّيْءَ: سەزدى، ھېس قىلدى، بايقىدى.

اِسْتَشْعَرَ الطِّفْلُ الْخَوْفَ: بوۋاق قورقۇنۇسىرىدى، قورقۇنچ ھېس قىلدى.

اِسْتِشْفَاءٌ: دوختۇرغا كۆرۈنمەك، دوختۇر تەلەپ قىلماق، دوختۇردىن تەكشۈرۈپ قويۇشنى ئۆتۈنمەك.

مَدِينَةُ الْاِسْتِشْفَاءِ: ساناتورىيە.

آلَاتُ الْإِسْتِشْفَاءِ: داۋالاش ئۈسكۈنىلىرى.

مِيَاهُ الْاِسْتِشْفَاءِ: داۋالاشتا ئىشلىتىدىغان مىنېرال سۇ.

اِسْتَشْفَعَ يَسْتَشْفِعُ اِسْتِشْفَاعًا إِلَى فُلاَنٍ: ئىلتىجا قىلدى، شاپائەت قىلىشنى ئۆتۈندى.

فُلاَنٌ يُسْتَشْفَعُ بِهِ: شاپائەت تەلەپ قىلىنىدىغان ئادەم.

اِسْتَشَفَّ يَسْتَشِفُّ اِسْتِشْفَافًا الشَّيْءَ: كۆزى يەتتى، تېگىگە يەتتى، تونۇپ يەتتى، ياخشى چۈشەندى؛ ئىنچىكىلىك بىلەن تەكشۈردى.

اِسْتَشَفَّ الثَّوْبَ: كىيىمنىڭ بىرەر ئەيىبى بارلىقىنى يورۇققا تۇتۇپ تەكشۈردى.

اِسْتَشَفَّ الْأَمْرَ: ئىنچىكىلىك بىلەن تەكشۈرۈپ ماھىيىتىگە يەتتى.

اِسْتَشْفَى يَسْتَشْفِي اِسْتِشْفَاءً: شىپا تەلەپ قىلدى، داۋالاندى، دوختۇرغا كۆرۈندى، دوختۇردىن تەكشۈرۈپ قويۇشنى ئۈمىد قىلدى.

«مِنَ الْأَفْضَلِ أَنْ تَسْتَشْفِيَ فِي مِنْطَقَةٍ خَلَوِيَّةٍ»:

ئەڭ ياخشىسى سەن سەھرادا داۋالانغىن.

اِسْتَشْفَى بِكَذَا: ... دىن ساقايدى، ... سەۋەبتىن شىپالىق تاپتى.

اِسْتَشْفَى قَلْبُهُ: ئۇنىڭ ئارزۇسى قاندى.

اِسْتَشْكَلَ يَسْتَشْكِلُ اِسْتِشْكَالاً: ئارىلىشىپ كەتتى.

اِسْتَشْكَلَ الْأَمْرُ: غۇۋالاشتى، مۇجمەل بولدى.

اِسْتَشْكَلَ عَلَى الْحُكْمِ أَوْ فِي تَنْفِيذِ الْحُكْمِ: ھۆكۈمنىڭ ئىجرا قىلىنىشىغا قىيىنچىلىق پەيدا قىلدى.

اِسْتَشَمَّ يَسْتَشِمُ اِسْتِشْمَامًا: پۇرىدى.

اِسْتَشْنَعَ يَسْتَشْنِعُ اِسْتِشْنَاعًا الْأَمْرَ: قەبىھ سانىدى، يىرگىنىشلىك دەپ قارىدى.

«أَنَا أَسْتَشْنِعُ فَعْلَتَكَ هَذِهِ»: مەن سېنىڭ بۇ قىلمىشىڭنى قەبىھ ھېسابلايمەن.

اِسْتَنَّ يَسْتَنُّ اِسْتِنَانًا: ئۇپرىدى، خورىدى.

اِسْتِشْهَادٌ: نەقىل كەلتۈرمەك، دەلىل كەلتۈرمەك، دەلىل قىلماق.

اِسْتَشْهَدَ يَسْتَشْهِدُ اِسْتِشْهَادًا: گۇۋاھلىق بەرگۈزدى، ئىقرار قىلدۇردى، گۇۋاھچى قىلدى.

اِسْتَشْهَدَ الشَّخْصَ: گۇۋاھلىق تەلەپ قىلدى.

اِسْتَشْهَدَ بِقَوْلٍ: نەقىل كەلتۈردى، دەلىل كەلتۈردى.

«وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ» ‹قرآن›: سىلەر ئەركىشىلاردىن ئىككى كىشىنى گۇۋاھلىققا تەكلىپ قىلىڭلار.

اِسْتَشْهَدَ عَلَى رَأْيِهِ وَنَحْوِهِ بِكَذَا: دەلىل كەلتۈردى، گۇۋاھ قىلدى.

«اِسْتَشْهَدَ عَلَى رَأْيِهِ بِآيَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ»: ئۆز پىكرىگە قۇرئان كەرىمدىن بىر ئايەتنى دەلىل كەلتۈردى.

«اِسْتَشْهَدَ عَدَدٌ مِنْ جُنُودِنَا فِي سَاحَةِ الشَّرَفِ»: قوشۇنىمىزدىن بىرقانچە نەپەر ئادەم شان ـ شەرەپ يولىدا قۇربان بولدى.

أُسْتُشْهِدَ الرَّجُلُ: ئاللاھ يولىدا قۇربان بولدى، شېھىت بولدى.

اِسْتَصَابَ يَسْتَصِيبُ اِسْتِصَابَةً الرَّأْيَ: پىكىرنى توغرا تاپتى.

اِسْتَصْبَحَ يَسْتَصْبِحُ اِسْتِصْبَاحًا الرَّجُلُ: چىراق ياقتى.

اِسْتَصْبَحَ بِالزَّيْتِ: چىراغقا ماي قۇيدى.

اِسْتَصْبَرَهُ يَسْتَصْبِرُ اِسْتِصْبَارًا: ئۇنىڭدىن سەۋىر قىلىشنى تەلەپ قىلدى، ئۇنىڭدىن چىداملىق بولۇشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَصْبَى يَسْتَصْبِي اِسْتِصْبَاءً: كىچىك بالىنىڭ قىلىقىنى قىلدى.

اِسْتَصْبَاهُ: كىچىك بالىدەك مۇئامىلە قىلدى گۆدەكلىك قىلدى.

اِسْتَصْحَبَ يَسْتَصْحِبُ اِسْتِصْحَابًا: ھەمراھ بولۇشنى ئۆتۈندى، بىللە بولۇشنى سورىدى ھەمسۆھبەت بولۇشنى سورىدى.

اِسْتَصْحَبَهُ الشَّيْءَ: بىللە ئېلىۋالدى.

اِسْتَصْحَبَ فُلَانًا: ئۇنى سۆھبەتكە چاقىردى.

اِسْتَصْحَبَ الْأَبُ اِبْنَهُ: دادا ئوغلىنى سۆھبەتكە چاقىردى.

اِسْتَصَحَّ يَسْتَصِحُّ اِسْتِصْحَاحًا: ساقايدى، شىپا تاپتى.

اِسْتَصْدَرَ يَسْتَصْدِرُ اِسْتِصْدَارًا الْأَمْرَ: بۇيرۇق چىقىرىشنى تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَصْدَرَتِ الْحُكُومَةُ مِنَ الْبَرْلَمَانِ قَانُونَ الْمُرُورِ»: ھۆكۈمەت پارلامېنتتىن قاتناش قانۇنى چىقىرىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَصْرَخَ يَسْتَصْرِخُ اِسْتِصْرَاخًا: ئۇنىڭدىن ياردەم تىلىدى.

«فَإِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ» ‹قرآن›: ناگاھان تۈنۈگۈن ئۇنىڭدىن ياردەم تىلىگەن ئادەم مۇساغا يەنە ياردەم تىلىدى.

اِسْتَصْرَخَ: ناله قىلدى، پەرياد چەكتى.

«اِسْتَصْرَخَ بِجَارِهِ عِنْدَمَا هَاجَمَهُ السَّارِقُ»: ئۇ ئوغرى ھۇجۇم قىلغان چاغدا قوشنىسىدىن ياردەم تىلىدى.

اِسْتَصْرَفَ يَسْتَصْرِفُ اِسْتِصْرَافًا اللَّهَ الْمَكَارِهَ: ئاللاھدىن بالا ـ قازادىن قوتۇلۇشنى ئىلتىجا قىلدى.

اِسْتَصْعَبَ يَسْتَصْعِبُ اِسْتِصْعَابًا الْأَمْرَ: ئىشنى قىيىن دەپ قارىدى، ئىشنى مۇشكۈل ھېسابلىدى.

لىدى.

اِسْتَصْعَبَ الْأَمْرُ: قىينىلاشتى، تەسلەشتى.

اِسْتَصْعَبَ الْعَمَلُ فِي الْخَارِجِ: سىرتتا ئىش قىينىلاشتى.

اِسْتَصْعَبَ رُكُوبَ الْبَحْرِ فَاخْتَارَ الطَّائِرَةَ: دېڭىز سەپىرىنى قىيىن ساناپ ئايروپىلانىنى تاللىدى.

اِسْتَصْغَرَ يَسْتَصْغِرُ اِسْتِصْغَارًا: ئۆزىنى كىچىك كۆردى، كىچىك ھېسابلىدى، كەمسىتتى، كۆزگە ئىلمىدى، خورلىدى، مەنسىتمىدى.

اِسْتَصْغَرَ نَفْسَهُ: ئۆزىنى كەمسىتتى، ئۆزىنى تۆۋەن كۆردى، كىچىك ساندى.

اِسْتَصْغَرَ الْوَلَدَ: بالىنى كىچىك ھېسابلىدى.

اِسْتَصْغَرَتِ الْهَدِيَّةَ: سوۋغىنى كىچىك ساندى.

يَسْتَصْغِرُ آرَاءَهُ: ئۆزىنىڭ پىكىرلىرىنى مەنسىتمەيدۇ.

«لَيْسَ عَلَيْكَ أَنْ تَسْتَصْغِرَ نَفْسَكَ»: ئۆزۈڭنى كەمسىتمەسلىكىڭ كېرەك، ئۆزۈڭنى تۆۋەن چاغلىماسلىقىڭ كېرەك.

اِسْتَصْفَحَ يَسْتَصْفِحُ اِسْتِصْفَاحًا: كەچۈرۈم سورىدى، گۇناھىنى تىلىدى.

«اِسْتَصْفَحَ التِّلْمِيذُ مُعَلِّمَهُ»: شاگىرت مۇئەللىمدىن كەچۈرۈم سورىدى.

اِسْتَصْفَى يَسْتَصْفِي اِسْتِصْفَاءً الشَّيْءَ: تاللىدى، ئىلغىدى، تاللىۋالدى، ئىلغىۋالدى.

اِسْتَصْفَى الْمَالَ: مالىنىڭ ھەممىسىنى ئالدى.

اِسْتَصْفَى التَّاجِرُ الْبِضَاعَةَ: سودىگەر مالىلىرىنى تاللىدى.

«اِسْتَصْفَتِ الدَّوْلَةُ أَمْوَالَ الْخَوَنَةِ»: دۆلەت خىيانەتچىلەرنىڭ مېلىنىڭ ھەممىسىنى مۇسادىرە قىلدى.

«اِسْتَصْفَتِ الشَّرِكَةُ دُيُونَهَا»: شىركەت قەرزلىرىنى ئايرىپ چىقتى.

اِسْتَصْلَحَ يَسْتَصْلِحُ اِسْتِصْلَاحًا الشَّيْءَ: ياخشىلاندى دەپ ھېسابلىدى، مۇناسىپ دەپ قارىدى.

اِسْتَصْلَحَ الْأَرْضَ: تۇپراقنى ياخشىلىدى.

«اِسْتَصْلَحَ الْوَكِيلُ سُلُوكَ الْيَتِيمِ»: يېتىمگە ئىگىدارچىلىق قىلغۇچى ئۇنىڭ يۇرۇش - تۇرۇشىنى تۈزىدى.

اِسْتَصْلَحَ الْبِنَاءَ: قۇرۇلۇشنى رېمونت قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَصْلَحَ الطُّرُقَاتِ الْمُتَضَرِّرَةَ مِنَ الْفَيَضَانَاتِ»: تاشقىندا بۇزۇلغان يوللارنى تۈزەشنى تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَصْلَحَ الْأَرَاضِيَ الزِّرَاعِيَّةَ»: تېرىلغۇ يەرلەرنى ياخشىلىدى.

اِسْتَصْمَغَ يَسْتَصْمِغُ اِسْتِصْمَاغًا الشَّجَرَةَ: دەرەخنىڭ يېلىمىنى چىقاردى.

اِسْتَصْنَعَ يَسْتَصْنِعُ اِسْتِصْنَاعًا الشَّخْصَ شَيْئًا: ياساپ بېرىشكە بۇيرىدى، زاكاس قىلدى.

اِسْتَصْنَعَ الصَّائِغَ خَاتَمًا: زەگەرگە ئۈزۈك ياساپ بېرىشنى زاكاس قىلدى.

اِسْتِصْوَابٌ: ئىقرار قىلماق، تونۇماق، بوينىغا ئالماق، ئېتىراپ قىلماق.

اِسْتَصْوَبَ يَسْتَصْوِبُ اِسْتِصْوَابًا: ئېتىراپ قىلدى، ئىقرار قىلدى.

اِسْتَصْوَبَ الرَّأْيَ: قوشۇلدى، توغرا تاپتى.

اِسْتَضَاءَ يَسْتَضِيئُ اِسْتِضَاءَةً بِهِ: نۇرلاندى، نۇر تەلەپ قىلدى، مەسلىھەت سورىدى.

اِسْتَضَافَ يَسْتَضِيفُ اِسْتِضَافَةً: ئۈنىكۈدىن كۆتۈشنى تەلەپ قىلدى، مېھمان قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَضَافَ مِنْ فُلَانٍ إِلَى فُلَانٍ: پاناھ ئىزدەپ باردى، بىراۋغا تايانىدى، يۆلەنچۈك ئىزدىدى.

اِسْتَضَافَ بِهِ: يارەدەم تىلىدى، قوتۇلدۇرۇشنى تەلەپ قىلدى، پاناھلىق ئىزدىدى.

اِسْتَضَامَ يَسْتَضِيمُ اِسْتِضَامَةً: زۇلۇم قىلدى، ئەزدى، خورلىدى، بوزەك قىلدى.

اِسْتَضْحَكَ يَسْتَضْحِكُ اِسْتِضْحَاكًا: كۈلدى، كۈلۈشتى، چاقچاق قىلىشتى.

اِسْتَضْرَمَ يَسْتَضْرِمُ اِسْتِضْرَامًا النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت تۇتاشتۇردى، ئوتنى ئۇلغايتتى.

اِسْتَضْرَمَ النَّارَفِي: ئوت قويدى، ئوت ياقتى.

اِسْتَضْعَفَ يَسْتَضْعِفُ اِسْتِضْعَافًا: ئاجىز دەپ قارىدى، كۈچسىز ھېسابلىدى، بوش دەپ قارىدى، بوزەك قىلدى.

«قَالَ ابْنَ أُمَّ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِي وَكَادُوا

يَقْتُلُونَنِي» ‹قرآن› : (هارون) ئېيتتى: «ئى قېرىندىشىم! (بۇ) قەۋم مېنى بوزەك تاپتى، مېنى ئۆلتۈرۈۋەتكىلى تاس قالدى.»

«وَنُرِيْدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ» ‹قرآن› : بىز (مىسىر) زېمىنىدا بوزەك قىلىنغانلارغا مەرھەمەت قىلىشنى ئىرادە قىلىمىز.

اِسْتَفْلَعَ يَسْتَفْلِعُ اِسْتِفْلَاعًا: توشتى، تولدى.

اِسْتَطَابَ يَسْتَطِيبُ اِسْتِطَابَةً: گۈزەل دەپ قارىدى، ياخشى دەپ قارىدى.

اِسْتَطَابَ الطَّعَامَ: تاماقنى ياخشى دەپ ھېسابلىدى.

اِسْتَطَارَ يَسْتَطِيرُ اِسْتِطَارَةً: يېيىلىپ كەتتى، تارالدى، چېچىلىپ كەتتى، تاراپ كەتتى.

اِسْتَطَارَ الْبَرْقُ: چاقماق تارالدى.

اُسْتُطِيْرَ: چۆچىدى، چۆچۈتۈلدى.

اُسْتُطِيرَ فُؤَادُهُ: ئۈنىڭ يۈرىكى چۆچۈتۈلدى.

اِسْتَطَاعَ يَسْتَطِيعُ اِسْتِطَاعَةً: كۈچى يەتتى، قادىر بولدى، قادىر بولالىدى، قىلالىدى.

«وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَوِاسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ» ‹قرآن› : ئۇلار ئاللاھ بىلەن قەسەم ئىچىپ: «ئەگەر چىقىشقا قادىر بولالىغان بولساق، ئالۋەتتە سىلەر بىلەن بىللە چىقاتتۇق» دەيدۇ.

«لَا أَسْتَطِيْعُ أَدَاءَ هَذَا الْعَمَلِ بِصُورَةٍ جَيِّدَةٍ» : بۇ ئىشنى ياخشى بېجىرەلمەيمەن.

اِسْتَطَاعَ الْأَمْرَ: كۈچى يەتتى، قادىر بولالىدى، قىلالىدى.

لَمْ يَسْتَطِعْ إِنْجَازَ عَمَلِهِ: ئىشنى پۈتتۈرەلمىدى.

اِسْتَطَاعَةٌ ج اِسْتَطَاعَاتٌ: قابىلىيەت، ئىقتىدار، ئىمكانىيەت، مۇمكىنچىلىك.

فِي اِسْتِطَاعَتِهِ أَنْ...: ئۇ كۈچىنىڭ يېتىشىچە.

عَلَى قَدْرِ الْاِسْتِطَاعَةِ: مۇمكىن بولغان دائىرىدە، قولىدىن كېلىشىچە.

اِسْتَطَالَ يَسْتَطِيلُ اِسْتِطَالَةً: ئۇزۇرىدى، سوزۇلدى، ئۇزۇن دەپ قارىدى.

اِسْتَطَالَ الظِّلُّ: سايە ئۇزۇرىدى.

اِسْتَطَالَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا چېقىلدى، تاجاۋۇز قىلدى.

اِسْتَطَالَةٌ: ئۇزارماق، سوزۇلماق.

اِسْتَطَبَّ يَسْتَطِبُّ اِسْتِطْبَابًا الطَّبِيبَ: دوختۇر ئىزدىدى، دوختۇر تەلەپ قىلدى.

اِسْتَطَرَ يَسْتَطِرُ اِسْتِطَارًا: يازدى، خاتىرلىدى.

اِسْتَطَرَهُ بِالسَّيْفِ: ئۇنى قىلىچ بىلەن چاپتى، قىلىچ بىلەن توغرىدى.

اِسْتَطَرَهُ بِالْمِسْطَرَةِ: ئۇنى سىزغۇچ بىلەن سىزدى.

اِسْتِطْرَادٌ: تېمىدىن يىراقلاشماق، ماۋزۇدىن چېقىپ كەتمەك.

اِسْتَطْرَبَ يَسْتَطْرِبُ اِسْتِطْرَابًا فُلَانًا: ناخشا ئېيتىپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَطْرَدَ يَسْتَطْرِدُ اِسْتِطْرَادًا فِي الْكَلَامِ: تېمىدىن يىراقلاپ كەتتى، ماۋزۇدىن چەتنەپ كەتتى.

«كَانَ بَعْضُ الْكُتَّابِ الْقُدَمَاءِ يَمِيلُونَ فِيمَا يَكْتُبُونَ إِلَى الْإِسْتِطْرَادِ» : قەدىمكى بەزى يازغۇچىلار يازغان نەرسىلىرىنى تېمىدىن چەتنەپ يىزىشقا مايىل ئىدى.

اِسْتَطْرَفَ يَسْتَطْرِفُ اِسْتِطْرَافًا الشَّيْءَ: يېڭى دەپ قارىدى، يېڭىلىق ھېس قىلدى.

اِسْتَطْرَقَ يَسْتَطْرِقُ اِسْتِطْرَاقًا الشَّيْءَ: چارە قوللاندى، تەدبىر كۆردى، ئۇسۇل ئىشلەتتى.

اِسْتَطْرَقَ إِلَى الشَّيْءِ: يول ئىزدىدى.

اِسْتَطْعَمَ يَسْتَطْعِمُ اِسْتِطْعَامًا: تاماق تەلەپ قىلدى، تاماق تىلىدى، ئوزۇقلاندۇرۇشنى تىلىدى.

«فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا» ‹قرآن› : ئۇلار ئىككىسى يەنە بىللە مېڭىپ بىر شەھەرگە يېتىپ كەلدى، شەھەر ئاھالىسىدىن تاماق سوردى.

اِسْتَطْعَمَ الشَّيْءَ: تەمنى تېتىدى.

اِسْتَطْعَمَ اللَّحْمَ: گۆشنىڭ تەمىنى تېتىپ كۆردى.

اِسْتَطَلَ يَسْتَطِلُ اِسْتِطْلَالًا: تېكىرقاپ قالدى.

اِسْتِطْلَاعٌ ج اِسْتِطْلَاعَاتٌ: تەكشۈرمەك، كۆزدىن كەچۈرمەك، كۆزەتمەك، چارلىماق.

حُبُّ الْاِسْتِطْلَاعِ: بىلىمگە ھەۋەسكار، بىلىم ئاشۇرۇشقا خۇشتار.

طَائِرَةُ الْاِسْتِطْلاَعِ: چارلاش ئايروپىلانى.

اِسْتِطْلاَعَاتٌ طُبُوغْرَافِيَّةٌ: توپوگرافىك ئۆلچەش، يەر شارائىتىنى تەكشۈرۈش، يەر تۈزۈلۈشىنى تەكشۈرۈش.

اِسْتِطْلاَعِيٌّ: تەكشۈرۈشنىك، چارلاشنىك، قېدىرىشنىك، رازۋېدكا قىلىشنىك.

اِسْتَطْلَعَ يَسْتَطْلِعُ اِسْتِطْلاَعًا فُلاَنًا رَأْيَهُ: كېڭەشتى، مەسلىھەتلەشتى، پىكىرلەشتى، تەكشۈردى، مۇھاكىمە قىلدى.

اِسْتَطْلَعَ حَقِيقَةَ الْأَمْرِ: ئىشنىك ماھىيىتىنى تەكشۈردى.

اِسْتَطْلَقَ يَسْتَطْلِقُ اِسْتِطْلاَقًا الْبَطْنُ: ئىچى سۈرۈپ كەتتى، قورسىقى ئاغرىدى.

اِسْتَطْيَبَ يَسْتَطْيِبُ اِسْتِطْيَابًا: گۈزەل دەپ قارىدى.

«هُوَ يَسْتَطِيبُ الْجُلُوسَ مَعَ أَصْدِقَائِهِ»: ئۇ دوستلىرى بىلەن ئولتۇرۇشنى ياخشى دەپ قارايدۇ.

اِسْتَظْرَفَ يَسْتَظْرِفُ اِسْتِظْرَافًا: نازاكەتلىك ھېسابلىدى، قىزىق دەپ قارىدى، ئەدەپلىك دەپ قارىدى.

اِسْتَظَلَّ يَسْتَظِلُّ اِسْتِظْلاَلاً بِالْحِمَايَةِ: ئۇنىڭ ھىمايىسىگە ئېرىشىشنى تەلەپ قىلدى، پاناھ بېرىشنى تىلىدى.

اِسْتَظَلَّ الشَّخْصُ: سايىدا تۇردى، سايىدىدى.

اِسْتَظْهَرَ يَسْتَظْهِرُ اِسْتِظْهَارًا عَلَى: يەڭدى، مەغلۇپ قىلدى، ئۈستۈپ چىقتى، تۈگەتتى، خاتىمە بەردى.

اِسْتَظْهَرَ بِهِ: ياردەم تەلەپ قىلدى، مەدەت تىلىدى.

اِسْتَظْهَرَ الدَّرْسَ أَوِ الْقَصِيدَةَ: دەرس ياكى قەسىدىنى يادلىدى.

اِسْتَعَادَ يَسْتَعِيدُ اِسْتِعَادَةً: ئۇنى چاقىرىۋالدى، قايتۇرۇۋالدى.

اِسْتَعَادَ أَرْضَهُ: زېمىنىنى قايتۇرۇۋالدى.

اِسْتَعَادَ سُكُونَهُ: ئۇ يەنە جىمىپ كەتتى.

اِسْتَعَادَ قُوَّتَهُ: كۈچ - قۇۋۋىتىنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

اِسْتَعَادَ اِلَى الْأَذْهَانِ: ئەسلەتتى.

اِسْتَعَادَ حُقُوقَهُ: ھوقۇقىنى قايتۇرۇۋالدى.

اِسْتَعَادَ عَافِيَتَهُ: سالامەتلىكىنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

اِسْتَعَادَ وَعْيَهُ: ئېڭىنى ئەسلىگە كەلتۈردى، ھوشىغا كەلتۈردى.

اِسْتَعَادَ سُمْعَتَهُ: نوپۇزىنى ئەسلىگە كەلتۈردى، نامىنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

اِسْتَعَاذَ يَسْتَعِيذُ اِسْتِعَاذَةً بِهِ: پاناھ تىلىدى، پاناھ ئىزدىدى، يۆلەنچۈك ئىزدىدى، بىراۋغا تايانىدى.

«فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ» «قرآن»: سەن قۇرئان ئوقۇماقچى بولغىنىڭدا، قوغلاندى شەيتاننىڭ (ۋەسۋەسىسىدىن) ئاللاھقا سېغىنىپ پاناھ تىلىگىن.

اِسْتَعَاذَ بِالصَّمْتِ: سۈكۈت قىلدى، جىم بولۇۋالدى، زۇۋان سۈرمىدى.

اِسْتَعَارَ يَسْتَعِيرُ اِسْتِعَارَةً الشَّيْءَ: ئارىيەت ئېلىشنى تەلەپ قىلدى، قەرز سورىدى، ئارىيەت سورىدى.

«نَسْتَعِيرُ الْكُتُبَ مِنَ الْمَكْتَبَةِ»: ئامبۇدىن كۈتۈپخانىدىن كىتاب ئارىيەت ئالىمىز.

اِسْتِعَارَةٌ ج اِسْتِعَارَاتٌ: قەرز ئالماق، ئۆتنە ئالماق، ئارىيەت ئالماق، ئىجارىگە ئالماق.

اِسْتِعَارَةٌ دَاخِلِيَّةٌ: كۈتۈپخانىنىڭ ئىچىدە كۆرۈشكە ئارىيەت بېرىش.

اِسْتِعَارَةٌ خَارِجِيَّةٌ: كۈتۈپخانىنىڭ سىرتىغا ئارىيەت بېرىش.

اِسْتَعَاضَ يَسْتَعِيضُ اِسْتِعَاضَةً فُلاَنًا: تۆلەم بېرىشنى تەلەپ قىلدى، تۆلەم تەلەپ قىلدى.

اِسْتَعَانَ يَسْتَعِينُ اِسْتِعَانَةً الرَّجُلُ بِهِ: ئۇنىڭدىن ياردەم تەلەپ قىلدى.

«إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ» «قرآن»: (رەببىمىز) ساڭىلا ئىبادەت قىلىمىز ۋە سەندىنلا ياردەم تىلەيمىز.

«اِسْتَعِنْ بِاللّٰهِ عَلَى قَضَاءِ حَاجَتِكَ»: ھاجەتىڭنى راۋا بولۇشى ئۈچۈن ئاللاھدىن ياردەم تىلىگىن.

اِسْتِعَانَةٌ: ياردەم سورىماق، مەدەت تىلىمەك، ياردەم تىلىمەك.

اِسْتِعْبَادٌ: قۇل بولماق؛ قۇللۇققا چۈشۈرمەك.

اِسْتَعْبَدَ يَسْتَعْبِدُ اِسْتِعْبَادًا: قۇل قىلدى، قۇللۇق-قا چۈشۈردى.

«مَتَى اسْتَعْبَدْتُمُ النَّاسَ وَقَدْ وَلَدَتْهُمْ أُمَّهَاتُهُمْ أَحْرَارًا» ‹من مأثور عمر›: كىشىلەرنى ئانىلىرى ئەركىن ھالەتتە تۇغقان تۇرسا، سىلەر ئۇلارنى قاچان قۇل قىلىۋالدىڭلار؟

«إِذَا أَحْسَنْتَ إِلَى النَّاسِ اِسْتَعْبَدْتَ قُلُوبَهُمْ»: كىشىلەرگە ياخشىلىق قىلساڭ ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى ئۆتۈۋالىسەن.

اِسْتَعْبَرَتْ يَسْتَعْبِرُ اِسْتِعْبَارًا الْعَيْنُ: ياش تۆكتى، يىغلىدى.

اِسْتَعْبَرَ فُلَانًا الرُّؤْيَا: چۈشنى ئۇرۇپ بېرىشنى سورىدى، چۈشىگە تەبىر سورىدى.

اِسْتِعْجَالٌ: تېز، ئۆچقاندەك، ئالدىراش.

حَالَةُ اِسْتِعْجَالٍ: ئالدىراشلىق ھالىتى.

قِسْمُ الْاِسْتِعْجَالِ ‹فِي الْمُسْتَشْفَى›: جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمى.

اِسْتَعْجَبَ يَسْتَعْجِبُ اِسْتِعْجَابًا: ئەجەبلەندى، ھەيران قالدى.

اِسْتَعْجَلَ يَسْتَعْجِلُ اِسْتِعْجَالاً: ئالدىرىدى، ئالدىراتتى.

«قَالَ يَاقَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُوْنَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ» ‹قرآن›: سالىھ ئېيتتى: «ئى قەۋىم، سىلەر نېمىشقا رەھمەتتىن بۇرۇن ئازابنىڭ كېلىشىنى تىلەيسىلەر».

«أَتَى أَمْرُاللّٰهِ فَلَاتَسْتَعْجِلُوهُ» ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ پەرمانى چوقۇم كېلىدۇ، ئۇنىڭغا ئالدىراپ كەتمەڭلار.

اِسْتَعْجَلَ فِي مَشْيِهِ: ئالدىراپ ماڭدى.

لَاتَسْتَعْجِلْنِي فَإِنِّي تَعِبٌ: مېنى ئالدىراتمىغىن، مەن چارچاپ كەتتىم.

اِسْتَعْجَمَ يَسْتَعْجِمُ اِسْتِعْجَامًا: مۇجمەل گەپ قىلدى، چەت ئەل تىلىدا گەپ قىلدى.

اِسْتَعْجَمَ عَلَيْهِ الْكَلَامُ: مۇجمەل بولۇپ قالدى، ئېنىق بولمىدى؛ ئىرانلىققا ئوخشاپ قالدى، پارسلارغا ئوخشاپ قالدى.

اِسْتِعْدَادٌ ج اِسْتِعْدَادَاتٌ: تەييارلىق، ھازىرلىق؛ تەرەددۇت؛ قابىلىيەت، ئىقتىدار، ماھارەت.

«نَحْنُ عَلَى اسْتِعْدَادٍ تَامٍّ لِلدِّفَاعِ عَنِ الْوَطَنِ»: ۋەتەننى قوغداشقا بىزنىڭ تەييارلىقىمىز تولۇق.

اِسْتِعْدَادَاتٌ حَرْبِيَّةٌ: ئۇرۇش تەييارلىقلىرى.

اِسْتِعْدَادَاتُ السَّفَرِ: سەپەر تەييارلىقلىرى.

كَانَ عَلَى أُهْبَةِ الْاِسْتِعْدَادَاتِ: ئۇ تەييارلىق ھالەتتە ئىدى.

«تَجْرِي اِسْتِعْدَادَاتٌ كَبِيرَةٌ لِلْاِحْتِفَالِ بِعِيْدِ النَّصْرِ»: غەلىبە بايرىمىنى تەنتەنىلىك زور تەييارلىقلار ئېلىپ بېرىلماقتا.

اِسْتِعْدَادِيٌّ: تەييارلىق، ھازىرلىق.

عَدَمُ اسْتِعْدَادِيٍّ: ئىقتىدارسىز، قابىلىيەتسىز.

اِسْتَعَدَّ يَسْتَعِدُّ اِسْتِعْدَادًا لِلْأَمْرِ: تەييارلاندى، ھازىرلاندى، تەرەددۇت قىلدى، ھازىرلىق كۆردى.

«يَاحَاجُّ اِسْتَعِدَّ لِلرُّكُوبِ»: ئى ھاجى، (ماشىنا ياكى ئايروپىلانغا) چىقىشقا تەييارلانغىن.

هَلِ اسْتَعْدَدْتَ لِلْإِمْتِحَانِ: ئىمتىھانغا تەييارلىق كۆردۈڭمۇ؟

اِسْتَعْدَمَ يَسْتَعْدِمُ اِسْتِعْدَامًا: بۇزۇلدى، كاردىن چىقتى.

اِسْتَعْدَى يَسْتَعْدِي اِسْتِعْدَاءً هُ عَلَى شَخْصٍ: ئۇنىڭغا قارشى ياردەم تىلىدى.

اِسْتَعْذَبَ يَسْتَعْذِبُ اِسْتِعْذَابًا الطَّعَامَ أَوِالشَّرَابَ: تاماق ياكى ئىچىملىكنى تەملىك ھېسابلىدى، تەملىك دەپ قارىدى، مەززە قىلدى.

اِسْتَعْذَبَ الْغِنَاءَ: ناخشىنى مۇڭلۇق ھېسابلىدى.

اِسْتَعْذَبَ الْكَلَامَ: سۆز يېقىملىق، شېرىن تۇيۇلدى.

اِسْتَعْذَرَ يَسْتَعْذِرُ اِسْتِعْذَارًا إِلَيْهِ: ناماقۇل بولدى، ئەپۇ سورىدى، ئۆزىنى قوبۇل قىلىشىنى سورىدى.

اِسْتَعَرَ يَسْتَعِرُ اِسْتِعَارًا الشَّرُّ أَوِالْمَرَضُ أَوْنَحْوُهُمَا: يامانلىق ياكى كېسەل تارالدى.

اِسْتَعَرَتِ النَّارُ: ئوت يانىدى.

اِسْتَعَرَتِ الْحَرْبُ: ئۇرۇش كۈچەيدى.

اِسْتَعْرَبَ يَسْتَعْرِبُ اِسْتِعْرَابًا: ئەرەبلەشتى، ئەرەبنى دوردى.

اِسْتَعْرَضَ يَسْتَعْرِضُ اِسْتِعْرَاضًا: كۆزدىن كەچۈر-دى، ئەسلىدى.

اِسْتِعْرَاضُ رِيَاضِيٌّ: تەنھەرىكەت كۆرىكى.

اِسْتَعْرَضَ الْأَمْرَ: قاراپ چىقتى.

اِسْتَعْرَضَ الْجَيْشَ: قوشۇننى پاراتتىن ئۆتكۈزدى، كۆرەكتىن ئۆتكۈزدى.

اِسْتَعْرَفَ يَسْتَعْرِفُ اِسْتِعْرَافًا الشَّيْءَ: بىلدى، خەۋەردار بولدى.

اِسْتَعَزَّ يَسْتَعِزُّ اِسْتِعْزَازًا عَلَيْهِ: غەلىبە قىلدى، يەڭدى.

اِسْتَعْسَرَ يَسْتَعْسِرُ اِسْتِعْسَارًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئىش قىيىن بولدى.

اِسْتَعْسَرَ الْأَمْرَ: تەس دەپ قاردى، قىيىن ھېس قىلدى.

اِسْتَعْصَمَ يَسْتَصِمُ اِسْتِعْصَامًا بِهِ: تايانىدى، يۆلە-دى، سىغىندى، ئىلتىجا قىلدى؛ ئۆزىنى چىڭ ساقلىدى.

«وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ» (قرآن): مەن ئۇنىڭدىن مۇناسىۋەت ئۈتكۈزۈشنى تەلەپ قىلدىم، لېكىن ئۇ ئۆزىنى چىڭ ساقلىدى.

اِسْتَعْصَى يَسْتَعْصِي اِسْتِعْصَاءً الْأَمْرُ: قىيىنلاش-تى، مۇشكۈل بولدى، تەس بولدى.

اِسْتَعْصَى عَلَيْهِ: توپىلاڭ كۆتۈردى، ئىسيان كۆتۈردى، يۈز ئۆردى، ئاسىيلىق قىلدى.

اِسْتَعْصَى الدَّاءُ: كېسەلنىڭ ساقىيىشى قىيىن بولدى، كېسەل ئېغىرلاشتى.

اِسْتَعَطَ يَسْتَعِطُ اِسْتِعَاطًا: بۇرندى.

اِسْتِعْطَاءٌ: دۇانچىلىك، قەلەندەرچىلىك، تىلەم-چىلىك، ئابداللىق.

اِسْتَعْطَفَ يَسْتَعْطِفُ اِسْتِعْطَافًا: كۆيۈندى، ئىچ ئاغرىتتى، يېلىندى، شەپقەت تىلىندى، ئەپۇ سورىدى.

اِسْتَعْظَفَهُ: كۆڭلىنى ياسىدى، كۆڭۈل ئېيىتتى، تەسەللى بەردى، بەزلىدى، تىنچلاندۇردى.

اِسْتَعْطَى يَسْتَعْطِي اِسْتِعْطَاءً: تىلىدى، قەلەندەر-چىلىك قىلدى، تىلەمچىلىك قىلدى، دۇانە-چىلىك قىلدى.

اِسْتَعْظَمَ يَسْتَعْظِمُ اِسْتِعْظَامًا الْأَمْرَ: چوڭ سانە-دى، زور ئەھمىيەت بەردى، دىققەت ئېتىبارى بىلەن قارىدى، كۆڭۈل بۆلدى.

«اِسْتَعْظَمَ الْقَاضِي الْجَرِيمَةَ فَطَالَبَ بِالْحُكْمِ عَلَى الْمُجْرِمِ بِالْإِعْدَامِ»: سوتىيە جىنايەتنى چوڭ سانىدى، شۇنىڭ بىلەن جىنايەتچىگە ئۆلۈم جازاسى بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَعْظَمَ الْأَمْرَ: مۇھىم دەپ بىلدى، چوڭ دەپ قارىدى، زور ھېسابلىدى، چوڭ كۆردى.

اِسْتَعْظَمَتِ الْفِتْنَةُ: قالايمىقانچىلىق چوڭىيىپ كەتتى، قالايمىقانچىلىق ئېغىرلىشىپ كەتتى.

اِسْتِعْفَاءٌ: كەچۈرۈم سورىماق، ئەپۇ سورىماق، كەچۈرۈم قىلىشنى ئۆتۈنمەك.

اِسْتِعْفَاءٌ مِنْ مَنْصَبٍ: ئىستىپا بەرمەك.

اِسْتَعَفَّ يَسْتَعِفُّ اِسْتِعْفَافًا: ئۆزىنى پاك تۇتتى، ئۆزىنى ساقلىدى.

«وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ» (قرآن): (يېتىمگە ۋەسى بولغانلاردىن) كىمكى باي ئىكەن، (ۋەسى بولغانلىق ھەققى ئۈچۈن) يېتىمنىڭ مال ـ مۈلكىنى يېيىشتىن ئۆزىنى ساقلىسۇن.

اِسْتَعْفَى يَسْتَعْفِي اِسْتِعْفَاءَهُ: كەچۈرۈم سورىدى، ئەپۇ سورىدى، كەچىلىك قىلىشنى ئۆتۈندى، ئىستىپا بەردى.

اِسْتَعْفَى مِنْ: رەت قىلدى، قايتۇردى، باش تارتتى.

«اِسْتَعْفَى رَئِيسُ الْوُزَرَاءِ الْمَلِكَ فِي مَنْصَبِهِ»: باش مىنىستىر پادىشاھتىن ئىستىپا سورىدى.

اِسْتَعْقَلَ يَسْتَعْقِلُ اِسْتِعْقَالاً: ئەقىللىق ھېسابلە-دى، ئەقىل ـ پاراسەتلىك سانىدى، دانا ھېسابلىدى.

اِسْتِعْلَامَاتٌ: سوراشتۇرمەك، ئۇقۇشماق.

مَكْتَبُ الْاِسْتِعْلَامَاتِ: ئاخبارات ئىدارىسى، سوراشتۇرۇش ئورنى، خەۋەرلىشىش بۆلۈمى.

اِسْتَعْلَمَ يَسْتَعْلِمُ اِسْتِعْلَامًا الْأَمْرَ: سورىدى، سوراشتۇردى، ئۇقۇشتى.

اِسْتَعْلَنَ يَسْتَعْلِنُ اِسْتِعْلَانًا: روشەنلەشتى، ئايدىڭ-لاشتى، ئاشكارا بولدى، ئېنىق بولدى.

اِسْتَعْلَى يَسْتَعْلِي اِسْتِعْلَاءً: يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ئۆرلىدى، ئۆستى؛ يەڭدى؛ ئۈستۈنلۈك قازاندى، ئۈتۈپ چىقتى.

«وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلَى» ‹قرآن›: بۈگۈن ئۇستۈنلۈك قازانغان ئادەم راستتىنلا مەقسەتكە ئېرىشىدۇ.

«اِسْتَعْلَى عَنْ قَبُولِ شَيْءٍ»: قوبۇل قىلغىلى ئۇنىمىدى.

اِسْتَعْلَى الشَّيْءَ: چىقتى، ياماشتى، ئېسىلدى، ئۆرلىدى.

اِسْتَعْلَى الْوَلَدُ الْمَنَارَةَ: بالا مۇنارغا چىقتى.

اِسْتَعْلَى النَّهَارُ: كۈن كۆتۈرۈلدى.

اِسْتِعْمَارٌ: مۇستەملىكىچىلىك، جاھانگىرلىك.

اَلدُّوَلُ الْاِسْتِعْمَارِيَّةُ: جاھانگىر دۆلەتلەر، مۇستەملىكىچى دۆلەتلەر.

اِسْتِعْمَالٌ: يالىماق، پايدىلانماق، ئىشلەتمەك، ئىشقا سالماق.

أَسَاءَ الْاِسْتِعْمَالَ: كەلسە-كەلمەس ئىشلەتتى، قارىسىغا ئىشلەتتى، خاتا ئىشلەتتى، سۈيىئىستېمال قىلدى.

اِسْتَعْمَرَ يَسْتَعْمِرُ اِسْتِعْمَارًا الْأَرْضَ: مۇستەملىكە قىلىۋالدى.

اِسْتَعْمَرَتْ دَوْلَةٌ دَوْلَةً أُخْرَى: بىر دۆلەت يەنە بىر دۆلەتنى مۇستەملىكە قىلىۋالدى.

اِسْتَعْمَرَهُ فِي الْمَكَانِ: ئۇنى ئولتۇراقلاشتۇردى، ماكانلاشتۇردى، تۇرغۇزدى.

اِسْتَعْمَلَ يَسْتَعْمِلُ اِسْتِعْمَالاً: قوللاندى، تەتبىق قىلدى، ئىشلەتتى، ئىستېمال قىلدى، پايدىلاندى، ئىشقا سالدى.

اِسْتَعْمَلَ الشَّخْصَ: يالىدى، ئىشقا سالدى.

«لَاتَسْتَعْمِلْ فُوطَةَ غَيْرِكَ»: باشقا ئادەمنىڭ لۆڭگىسىنى ئىشلەتمىگىن.

«يُسْتَعْمَلُ الذَّهَبُ وَالْفِضَّةُ فِي النُّقُودِ وَالْحُلِيِّ»: ئالتۇن بىلەن كۈمۈش پۇل ۋە زىبۇ زىننەت ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

اُسْتُعْمِلَ: مەمۇرىي ئەمەلدارلىققا تەيىنلەندى.

«يَسْتَعْمِلُ النَّجَّارُ مِنْشَارًا لِقَصِّ الْخَشَبِ»: ياغاچچى ياغاچنى تىلىش ئۈچۈن ھەرىنى ئىشلىتىدۇ.

«يَسْتَعْمِلُ هَذَا الْمَصْنَعُ مِئَاتِ الْعُمَّالِ»: بۇ زاۋۇت يۈزلىگەن ئىشچىلارنى يالىلاپ ئىشلىتىدۇ.

اِسْتَعَمَّ يَسْتَعِمُّ اِسْتِعْمَامًا: سەللە كىيدى، سەللە ئورىدى، سەللە يۆگىدى.

اِسْتَعَمَّهُ: ئۇنى تاغا قىلىۋالدى.

اِسْتَعْنَدَ يَسْتَعْنِدُ اِسْتِعْنَادًا فُلَانًا: پالانىنىڭ قېشىغا باردى، پالانىنى كۆزلىدى.

اِسْتَعْهَدَهُ اِسْتِعْهَادًا مِنْ نَفْسِهِ: ھاياتىنىڭ بىخەتەرلىكىنى قوغدىدى.

اِسْتَعْهَدَ مِنْهُ: توختام تۈزدى، شەرتنامە تۈزدى.

اِسْتَغَاثَ يَسْتَغِيثُ اِسْتِغَاثَةً: ياردەم تەلەپ قىلدى، مەدەت تىلىدى.

«ظَلَّ يَسْتَغِيثُ مُدَّةً طَوِيلَةً وَلَكِنْ لَمْ يَسْمَعْهُ أَحَدٌ»: ئۇزۇن زامان ياردەم تىلىگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭغا ھېچ ئادەم قۇلاق سالمىدى.

«فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِي مِنْ شِيَعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ» ‹قرآن›: ئۆز قەۋمىدىن بولغان ئادەم دۈشمىنىگە قارشى ئۇنىڭدىن ياردەم تىلىدى.

اِسْتِغَاثَةٌ: ياردەم تىلىمەك، مەدەت تىلىمەك، ئىلتىجا قىلماق.

اِسْتَغْبَى يَسْتَغْبِي اِسْتِغْبَاءً: دۆت دەپ قارىدى، گالۋاڭ ھېسابلىدى.

اِسْتِغْرَابٌ: ھەيران قالماق، ئەجەبلەنمەك.

عَلَامَةُ الْاِسْتِغْرَابِ: ئۈندەش بەلگىسى (!)

اِسْتَغْرَبَ يَسْتَغْرِبُ اِسْتِغْرَابًا الْأَمْرَ: ھەيران قالدى، ئەجەبلەندى.

اِسْتَغْرَبَ فِي الضِّحْكِ: قاقاقلاپ كۈلدى، قاتتىق كۈلدى.

«اِسْتَغْرَبَتْ تَصَرُّفَاتِهِ»: ئۇنىڭ ئىش-ھەرىكىتىدىن ئەجەبلەندىم.

اِسْتَغَرَّ يَسْتَغِرُّ اِسْتِغْرَارًا: ئالداندى؛ تۇيۇقسىز كەلدى، ئۇشتۇمتۇت كەلدى.

اِسْتَغْرَقَ يَسْتَغْرِقُ اِسْتِغْرَاقًا الشَّيْءَ: مونوپۇل قىلدى، تولۇق ئىگىلىۋالدى.

اِسْتَغْرَقَ فِي الشَّيْءِ: ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتى.

اِسْتَغْرَقَ فِي النَّوْمِ: ھوزۇرلىنىپ ئۇخلىدى، قاتتىق ئۇخلىدى.

اِسْتَغْرَقَ الْوَقْتَ: ۋاقتىنى ئالدى.

اِسْتَغْرَقَتِ الزِّيَارَةُ أُسْبُوعًا: زىيارەت بىر ھەپتىنى ئالدى.

اِسْتَغْرَقَ فِى الضِّحْكِ: قاقاقلاپ كۈلدى.

اِسْتَغْرَقَ فِى التَّفْكِيْرِ: چوڭقۇر ئويلاندى.

اِسْتَغْرَقَتِ الْخُطْبَةُ سَاعَتَيْنِ: نۇتۇق ئىككى سائەت داۋاملاشتى.

اِسْتَغْرَقَ الْغُرْفَةَ: ئۆينى تولدۇردى، لىقمۇ لىق قاچلىندى.

«اِسْتَغْرَقَتِ الْعَمَلِيَّةُ الْجَرَاحِيَّةُ سَاعَةً وَاحِدَةً»: ئوپېراتسىيە بىر سائەت داۋاملاشتى.

«عَادَةً تَسْتَغْرِقُ هَذِهِ النَّشَاطَاتُ يَوْمًا كَامِلاً»: بۇ پائالىيەتلەر ئادەتتە تولۇق بىر كۈن داۋاملىشىدۇ.

اِسْتَغَشَّ يَسْتَغِشُّ اِسْتِغْشَاشًا: ئالدامچىلىق دەپ گۇمان قىلدى، ئالدامچىلىق دەپ ئويلىدى.

اِسْتَغْشَمَ يَسْتَغْشِمُ اِسْتِغْشَامًا: نادان دەپ قاردى، قارا قورساق ھېسابلىدى.

اِسْتَغْشَى يَسْتَغْشِى اِسْتِغْشَاءً ثَوْبَهُ: كىيىمگە يۆگىنىۋالدى، ئورۇنىۋالدى.

«جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ» **«قرآن»:** (دەۋىتىمنى ئاڭلىماسلىق ئۈچۈن) بارماقلىرىنى قۇلاقلىرىغا تىقىۋالدى، (سۆزۈمنى ئاڭلىماسلىق ياكى مېنى كۆرمەسلىك ئۈچۈن) كىيىملىرى بىلەن باشلىرىنى چۈمكىۋالدى.

اِسْتَغْضَبَ يَسْتَغْضِبُ اِسْتِغْضَابًا عَلَيْهِ: خاپا بولدى، ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

اِسْتَغْفَرَ يَسْتَغْفِرُ اِسْتِغْفَارًا: كەچۈرۈم سورىدى، مەغپىرەت تىلەپ قىلدى.

اِسْتَغْفَرَ اللّٰهَ ذَنْبَهُ: ئاللاھتىن گۇناھىنى تىلىدى.

«وَمَنْ يَعْمَلْ سُوْءًا أَوْيَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ يَجِدِاللّٰهَ غَفُورًارَحِيمًا» «قرآن»: كىمكى بىرەر يامانلىق ياكى ئۆزىگە بىرەر زۇلۇم قىلىپ قويۇپ، ئاندىن ئاللاھتىن مەغپىرەت تىلەپ قىلسا، ئۇ ئاللاھنىڭ مەغپىرەت قىلغۇچى، ناھايىتى مېھرىبان ئىكەنلىكىنى كۆرىدۇ.

«قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّى إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ» «قرآن»: ياقۇپ: «پەرۋەردىگارىمدىن سىلەرگە مەغپىرەت تىلەيمەن، ئاللاھ گۇناھلارىنى ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، بەندىلىرىگە مېھرىباندۇر» دېدى.

اِسْتَغْفَلَ يَسْتَغْفِلُ اِسْتِغْفَالاً ــ هُ: ئۇنىڭ بىپەرۋالىقىنى كۈتتى، بىپەرۋالىقىدىن پايدىلاندى، ئۇنى بىپەرۋا سالدى.

اِسْتَغْلَظَهُ يَسْتَغْلِظُ اِسْتِغْلاَظًا: قوپال ھېسابلىدى، قوپال دەپ قاردى، توم بولدى، چوڭايدى.

اِسْتَغْلَظَ الزَّرْعُ: زىرائەت چوڭايدى.

«كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوْقِهِ» «قرآن»: شاخ چىقارغان، كۆچلىنىپ چوڭايغان، ئاندىن ئۆز غولى بىلەن ئۆرە تۇرغان .... بىر زىرائەتكە ئوخشايدۇ.

اِسْتَغْلَقَ يَسْتَغْلِقُ اِسْتِغْلاَقًا الْأَمْرُ: ئىش مۇجمەل بولدى.

اِسْتَغْلَقَتِ الْمَسْئَلَةُ: مەسىلە چۈشىنىكسىز بولدى.

اِسْتَغَلَّ يَسْتَغِلُّ اِسْتِغْلاَلاً الشَّىْءَ: پايدىلاندى.

اِسْتَغَلَّ الشَّخْصَ: ئېكسپىلاتاتسىيە قىلدى.

«اِسْتَغَلَّ الْأَرْضَ أَوِالْفُرْصَةَ أَوِ الْوَقْتَ»: ئۇ زېمىن ياكى پۇرسەت ياكى ۋاقىتتىن پايدىلاندى.

«لاَ يَحِقُّ لِلْإِنْسَانِ أَنْ يَسْتَغِلَّ أَخَاهُ الإِنْسَانَ»: ئىنسانغا ئۆزىنىڭ قېرىندىشى بولغان ئىنساننى ئېكسپىلاتاتسىيە قىلىش توغرا بولمايدۇ.

اِسْتَغْلَى يَسْتَغْلِى اِسْتِغْلاَءً الشَّىْءَ: قىممەت كۆردى، باھانى ئۈستۈن كۆردى.

«اِسْتَغْلَى السَّيَّارَةَ فَلَمْ يَشْتَرِهَا»: ماشىنىنى قىممەت كۆرۈپ سېتىۋالمىدى.

اِسْتَغْنَمَ يَسْتَغْنِمُ اِسْتِغْنَامًا الْفُرْصَةَ: پۇرسەتتىن پايدىلاندى، پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلدى.

اِسْتَغْنَى يَسْتَغْنِى اِسْتِغْنَاءً: باي بولدى.

اِسْتَغْنَى بِالشَّىْءِ عَنْ غَيْرِهِ: قانائەتلەندى، مەمنۇن بولدى، ئېھتىياجەت بولدى.

اِسْتَغْنَى عَنِ الشَّخْصِ: ئىشتىن بوشاتتى.

«كَلاَّ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَيَطْغَى أَنْ رَآهُ اسْتَغْنَى»

‹قرآن› : شەك - شۇبھىسىز ئىنسان ئۆزىنى باي ساناپ (ئاللاھقا بويسۇنۇشتىن باش تارتىپ) راستتىنلا ھەددىدىن ئاشىدۇ.

«اِنْتَقَلَ إِلَى بَيْتٍ قَرِيبٍ مِنْ مَكَانِ عَمَلِهِ فَاسْتَغْنَى عَنْ سَيَّارَتِهِ» : ئۇ ئىش ئورنىغا يېقىن جايغا يۆتكىلىپ باردى، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ماشىنىغا ئېھتىياجى چۈشمىدى.

«اِسْتَغْنَتِ الشَّرِكَةُ عَنْ عَدَدٍ مِنَ الْمُوَظَّفِينَ وَالْعُمَّالِ» : شىركەت ئىشچى - خىزمەتچىلىرىدىن بىرقانچىنى ئىشتىن بوشاتتى.

اِسْتَغْوَى يَسْتَغْوِي اِسْتِغْوَاءً الرَّجُلَ: ئازدۇردى، ئاداشتۇردى، يولدىن چىقاردى.

اِسْتَفَادَ يَسْتَفِيدُ اِسْتِفَادَةً مَالاً: ئېرىشتى، ئىگە بولدى.

«اِسْتَفَدْتُ كَثِيرًا مِنَ الْمَعْلُومَاتِ مِنْ قِرَاءَةِ هَذَا الْكِتَابِ» : مەن بۇ كىتابنى ئوقۇش ئارقىلىق نۇرغۇن مەلۇماتقا ئىگە بولدۇم.

اِسْتَفَاضَ يَسْتَفِيضُ اِسْتِفَاضَةً فِي الْحَدِيثِ: سۆزدە كەڭ توختالدى، ئەتراپلىق سۆزلىدى.

اِسْتَفَاضَ الرَّجُلَ: سۇنى كۆپ تۆكۈشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَفَاضَ الْقَدَاحَ: پال سالدى.

اِسْتَفَاضَ الْمَكَانُ: جاي كېڭەيدى.

اِسْتَفَاقَ يَسْتَفِيقُ اِسْتِفَاقَةً: ئويغاندى، ھوشىغا كەلدى.

اِسْتِفْتَاحٌ: باشلىماق، ئاچماق.

اِسْتَفْتَحَ يَسْتَفْتِحُ اِسْتِفْتَاحًا: باشلىدى، يارىدەم تەلەپ قىلدى.

«اِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَ كُمُ الْفَتْحُ» ‹قرآن› : (ئى كۇففارلار جامائەسى!) ئەگەر سىلەر غەلىبىنى تىلىسەڭلار، غەلىبە ئاللىقاچان سىلەرگە كەلدى (يەنى ئۇ سىلەرنىڭ زىيىنىڭلارغا كەلدى).

«وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ» ‹قرآن› : پەيغەمبەرلەر ئاللاھدىن مەدەت تىلىدى، ھەر بىر ئۇچىغا چىققان تەرسا، شەپقەتسىز ھالاك بولدى.

اِسْتَفْتَى يَسْتَفْتِي اِسْتِفْتَاءً: پەتىۋا سورىدى، پەتىۋا تەلەپ قىلدى.

«فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا» ‹قرآن› : ئۇلاردىن (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشنى ئىنكار قىلغۇچىلاردىن) سوراپ باققىن! ئۇلارنى يارىتىش قىيىنمۇ؟ يا بىزنىڭ يارىتقانلىرىمىز (يەنى ئاسمان - زېمىن ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى پەرىشتىلەر ۋە چوڭ مەخلۇقاتلار) نى يارىتىش قىيىنمۇ؟.

«وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ» ‹قرآن› : (ئى مۇھەممەد!) سەندىن ئاياللار توغرىسىدا پەتىۋا سورايدۇ، ئېيتقىنكى، ئۇلار توغرىسىدا ئاللاھ سىلەرگە پەتىۋا بېرىدۇ.

اِسْتَفْحَلَ يَسْتَفْحِلُ اِسْتِفْحَالاً الْأَمْرُ: چوڭايدى، كېڭەيدى، زورايدى.

اِسْتَفْحَلَتِ الْمُشْكِلَةُ: مەسىلە يوغىنىدى.

اِسْتَفْخَرَ يَسْتَفْخِرُ اِسْتِفْخَارًا الشَّيْءَ: شان - شەرەپ ھېسابلىدى، ئىلا دەپ قارىدى، پوزۇر دەپ بىلدى.

«اِسْتَفْخَرَ ثَوْبًا فَدَفَعَ مَبْلَغًا كَبِيرًا مِنَ الْمَالِ ثَمَنًا لَهُ» : كىيىمنى پوزۇر ساناپ، ئۇنىڭ باھاسى ئۇچۇن كۆپ پۇل تۆلىدى.

اِسْتِفْرَاغٌ: ياندۇرماق، قۇسماق.

اِسْتَفْرَدَ يَسْتَفْرِدُ اِسْتِفْرَادًا ـــ هُ: ئۇنى يالغۇز دەپ ھېسابلىدى، يېگانە دەپ قارىدى.

اِسْتَفْرَدَ الشَّيْءَ: ئوخشاشلىرى ئارىسىدىن تاللىۋالدى.

اِسْتَفْرَدَ بِالرَّأْيِ: پىكرىدە يالغۇز بولۇۋالدى، يېگانە بولۇۋالدى.

اِسْتَفْرَغَ يَسْتَفْرِغُ اِسْتِفْرَاغًا الشَّيْءَ: سەرپ قىلدى، تۆگەتتى، ياندۇردى، قۇستى.

اِسْتَفْرَغَ مَجْهُودَهُ: بارلىق كۈچىنى چىقاردى.

«اِسْتَفْرَغَ كُلَّ مَا تَنَاوَلَهُ مِنْ طَعَامٍ وَشَرَابٍ» : ئۇ يېگەن - ئىچكەنلىرىنىڭ ھەممىسىنى قۇسۇۋەتتى.

اِسْتِفْزَازٌ ج اِسْتِفْزَازَاتٌ: ئىغۋا، ئىغۋاگەرلىك، ئىغۋاگەرچىلىك.

اِسْتِفْزَازِيٌّ: ئىغۋاگەرچىلىكنىڭ.

«يُعْتَبَرُ تَحْلِيقُ طَائِرَاتِ الْعَدُوِّ فَوْقَ أَرَاضِينَا عَمَلاً اِسْتِفْزَازِيًّا»: دۈشمەن ئايروپىلانلىرىنىڭ بىزنىڭ زېمىنىمىز ئۈستىدە ئايلىنىشى ئىغۋاگەرچىلىك ھەرىكەت ھېسابلىنىدۇ.

اِسْتَفَزَّ يَسْتَفِزُّ اِسْتِفْزَازًا ــ هُ: ئۇنى تەسىرلەندۈردى، ئىلھام بەردى، قۇتراتتى، ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى.

«وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا» ‹قرآن›: (يەھۇدىيلار) سېنى (مەدىنە) زېمىنىدىن چىقىرىۋېتىش ئۈچۈن، ئۇ يەردە سېنى خاتىرجەم تۇرغۇزماسلىققا تاس قالدى.

اِسْتِفْسَارٌ: سۈرۈشتە قىلماق، سورىماق.

اِسْتَفْسَدَ يَسْتَفْسِدُ اِسْتِفْسَادًا: خاراب بولدى، ۋەيران بولدى، بۇزۇلدى.

اِسْتَفْسَرَ يَسْتَفْسِرُ اِسْتِفْسَارًا: سۈرۈشتە قىلدى، چۈشەندۈرۈشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَفْسَرَ عَنْ صِحَّتِهِ: تىنچلىق سوربدى، سالام ئېيتتى، ئامانلىق سوربدى.

«اِسْتَفْسَرْنَا عَنْ سَبَبِ تَأَخُّرِ الطَّائِرَةِ فَلَمْ نَحْصُلْ عَلَى جَوَابٍ»: بىز ئايروپىلاننىڭ كېچىكىدىلىك سەۋەبىنى سۈرۈشتە قىلغاندۇق، جاۋابقا ئېرىشەلمىدۇق.

«كَتَبَ إِلَيَّ صَدِيقِي رِسَالَةً يَسْتَفْسِرُ فِيهَا عَنِ الْأَوْضَاعِ الرَّاهِنَةِ»: دوستۇم ھازىرقى ئەھۋالىمنى سوراپ خەت يېزىپتۇ.

اِسْتَفْظَعَ يَسْتَفْظِعُ اِسْتِفْظَاعًا الْأَمْرَ: قورقۇنچلۇق دەپ قارىدى، ۋەھىمىلىك دەپ ھېسابلىدى.

«لَمْ يَرَ مَاحَدَثَ أَحَدٌ إِلَّا اسْتَفْظَعَهُ»: يۈز بەرگەن ۋەقەنى كۆرگەن ھەرقانداق ئادەم قورقۇنچلۇق ھېس قىلىدۇ.

اِسْتَفَّ يَسْتَفُّ اِسْتِفَافًا: سوقۇلغان دورنىنى قۇرۇق پېتى يېدى، كاپ ئەتتى.

اِسْتِفْهَامٌ ج اِسْتِفْهَامَاتٌ: سۈرۈشتۈرمەك، سوراشتۇرماق، ئۇقۇشماق.

حَرْفُ الْإِسْتِفْهَامِ: سوراق قوشۇمچىسى.

«هُنَاكَ عَلَامَةُ اسْتِفْهَامٍ حَوْلَ تَصَرُّفِهِ»: ئۇنىڭ قىلمىشى توغرىسىدا سوراق بەلگىسى بار.

اِسْتَفْهَمَ يَسْتَفْهِمُ اِسْتِفْهَامًا مِنْهُ عَنِ الْأَمْرِ: سوربدى، سۈرۈشتۈردى، جاۋاب تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَفْهَمَ مِنْهُ عَنْ مَوْعِدِ الْاِجْتِمَاعِ»: ئۇنىڭدىن يىغىنىڭ ۋاقتىنى سوربدى.

اِسْتَقَالَ يَسْتَقِيلُ اِسْتِقَالَةً الْبَيْعَ: سودىنى بىكار قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَقَالَ مِنَ الْخِدْمَةِ: خىزمەتتىن ئىستېپا سوربدى.

«اِسْتَقَالَ مِنْ اِدَارَةِ الشَّرِكَةِ»: ئۇ شىركەت ئىدارىسىدىن ئىستېپا سوربدى.

اِسْتِقَالَةٌ ج اِسْتِقَالَاتٌ: ئىستېپا سورىماق.

اِسْتِقَالَةُ الْمُوَظَّفِ: خىزمەتچىنىڭ ئىستېپا سورىشى.

اِسْتَقَامَ يَسْتَقِمُ اِسْتِقَامَةً الْعُوْدُ: ياغاچ تۈزلەندى، ياغاچ تۈز بولدى، ياغاچ رۇس بولدى.

اِسْتَقَامَ الْإِنْسَانُ: ئەخلاقلىق بولدى، راۋۇرۇس بولدى، توغرا يولدا بولدى.

«إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا» ‹قرآن›: شۇنداقلا «پەرۋەردىگارىمىز ئاللاھدۇر» دېگەنلەر ئاندىن توغرا يولدا بولغانلارغا...

«فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ» ‹قرآن›: (ئى مۇھەممەد!) ئاللاھ سېنى بۇيرۇغاندەك توغرا يولدا بولغىن.

اِسْتِقَامَةٌ: رۇس بولماق، تۈز بولماق، توغرا بولماق، رۇسلانماق.

اِسْتِقَامَةُ الْأَخْلَاقِ: ئەخلاقنىڭ دۇرۇس بولۇشى، ئەخلاقنىڭ گۈزەل بولۇشى.

اِسْتَقَأَ يَسْتَقِئُ اِسْتِقَاءً: كۆڭلى ئېلىشقان قىياپەتكە كىرىۋالدى، ياندۇرغان بولۇۋالدى.

اِسْتِقْبَالٌ: قارشى ئالماق، كۈتمەك، قوبۇل قىلماق؛ رو بىرو تۇرماق؛ كەلگۈسى.

اِسْتِقْبَالُ الْاِعْتِدَالَيْنِ: يىل پەرقى.

غُرْفَةُ الْاِسْتِقْبَالِ: كۈتۈش زالى.

حَفْلَةُ الْاِسْتِقْبَالِ: كۈتۈۋېلىش يىغىنى.

جِهَازُ الْاِسْتِقْبَالِ: قوبۇللىغۇچ، رادىئو.

اَلْقَمَرُ فِي الْاِسْتِقْبَالِ: تولۇن ئاي.

حُرُوفُ الْاِسْتِقْبَالِ: ھازىرقى زامان پېئىللىرى

ئالدىدا كېلىپ ئۇلارنى كەلگۈسى زامانغا ئۆزگەرتىدىغان قوشۇمچىلاردۇر، ئۇلار «س»، «سَوْفَ»، «لَنْ» قاتارلىقلاردۇر.

اِسْتَقْبَحَ يَسْتَقْبِحُ اِسْتِقْبَاحًا: سەت دەپ قارىدى، قەبىھ سانىدى، ئەيىبلىدى، كايىدى، نەپرەت لەندى، يىرگەندى.

اِسْتَقْبَحَ أَفْعَالَهُ: ئۇنىڭ ئىشلىرىنى يىرگىنىشلىك دەپ ھېسابلىدى.

اِسْتَقْبَحَ كَلَامَهُ: ئۇنىڭ سۆزلىرىنى قەبىھ دەپ قارىدى.

اِسْتَقْبَلَ يَسْتَقْبِلُ اِسْتِقْبَالاً ـــ هُ: ئۇنى كۈتۈۋالدى، قارشى ئالدى.

اِسْتَقْبَلَ الشَّيْءَ: دۇچ كەلدى، دوقۇرۇشۇپ قالدى.

اِسْتَقْبَلَ الطَّرِيْقَ: يولغا چىقتى.

اِسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ: قىبلىگە يۈز كەلتۈردى.

اِسْتَقْبَلَ عَهْدًا زَاهِرًا: شانلىق ھاياتقا قەدەم قويدى.

«اِسْتَقْبَلَ اِسْتِقْبَالاً بَارِدًا»: سوغۇققىنە قارشى ئالدى.

اِسْتَقْتَلَ يَسْتَقْتِلُ اِسْتِقْتَالاً: جان تىكتى، جان پىدا قىلدى، قىيىنچىلىققا پەرۋا قىلمىدى.

اِسْتَقْتَلَ فِي الْعَرَاكِ: جان تىكىپ ئېلىشتى، ھايات ـ ماماتلىق جەڭ قىلدى.

اِسْتَقْدَمَ يَسْتَقْدِمُ اِسْتِقْدَامًا الشَّخْصَ: كېلىشنى مۇراجىئەت قىلدى، تەكلىپ قىلدى.

«فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَايَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ» (قرآن): (ھالاك بولىدىغان) ۋاقتى يەتكەندە، ئۇلار بىردەممۇ ئىلگىرى-كىيىن بولمايدۇ.

«اِسْتَقْدَمَهُ الْقَاضِي لِيُدْلِيَ بِشَهَادَتِهِ»: ئۇنىڭ گۇۋاھلىق بېرىشى ئۈچۈن قازى ئۇنىڭ كېلىشىنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَقْذَرَ يَسْتَقْذِرُ اِسْتِقْذَارًا: نىجىس دەپ قارىدى، پاسكىنا دەپ ھېسابلىدى.

اِسْتَقْذَرَ لِبَاسَهُ: كىيىمىنى پاسكىنا دەپ قارىدى.

اِسْتَقْذَرَ فُلَانًا: مەينەتلىكىدىن يىرگەندى.

اِسْتِقْرَاءٌ ج اِسْتِقْرَاءَاتٌ: ئويلانماق، مۇلاھىزە قىلماق، تەتقىق قىلماق، قاراپ چىقماق.

اِسْتِقْرَاءُ نَوَامِيْسِ الطَّبِيْعَةِ: تەبىئەت قانۇنىيىتىنى تەتقىق قىلماق.

اِسْتِقْرَارٌ: تۇراقلىق، تۇرغۇن، مۇقىم، مۇقىملاشتۇرماق.

فِتْرَةُ عَدَمِ الْإِسْتِقْرَارِ: مۇقىمسىزلىق مەزگىلى.

اَلْإِسْتِقْرَارُ السِّيَاسِيُّ: سىياسىي مۇقىملىق.

اِسْتَقْرَأَ يَسْتَقْرِئُ اِسْتِقْرَاءَ الْأُمُورَ: قاراپ چىقتى، مۇھاكىمە قىلدى، تەتقىق قىلدى.

«اِسْتَقْرَأَ الْمُعَلِّمُ تَلَامِيذَهُ»: ئوقۇتقۇچى ـ ئوقۇغۇچىلىرىدىن ئوقۇشنى تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَقْرَأَ كُلَّ جَوَانِبِ الْمَوْضُوعِ»: ئۇ ماۋزۇ ئۈستىدە ئەتراپلىق ئىزدەندى.

اِسْتَقْرَبَ يَسْتَقْرِبُ اِسْتِقْرَابًا الشَّيْءَ: يېقىن دەپ قارىدى، يېقىن دەپ ھېسابلىدى.

اِسْتَقْرَبَ الْمَسَافَةَ: مۇساپىنى يېقىن دەپ سانىدى.

اِسْتَقْرَبَهُ: ئۇنى ئۆزىگە يېقىنلاشتۇردى.

«اِسْتَقْرَبَ الْمُعَلِّمُ تِلْمِيذَهُ النَّجِيبَ»: ئوقۇتقۇچى زېرەك ئوقۇغۇچىنى ئۆزىگە يېقىن قىلدى.

اِسْتَقَرَّ يَسْتَقِرُّ اِسْتِقْرَارًا الْمَكَانَ: ئولتۇراقلاشتى، ئورۇنلاشتى.

اِسْتَقَرَّ رَأْيُهُ عَلَى كَذَا: بەلگىلىدى، قارار قىلدى، بېكىتتى، بىرلىككە كەلدى.

«وَلَكِنِ انْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي» (قرآن): «لېكىن تاغقا قارىغىن، ئەگەر تاغ ئورنىدا مەھكەم تۇرالىسا، مېنى كۆرەلەيسەن» دېدى.

«اِسْتَقَرَّ بِالْعَاصِمَةِ»: ئۇ پايتەختتە ئولتۇراقلىشىپ قالدى.

«اِسْتَقَرَّ الرَّأْيُ عَلَى كَذَا»: پىكىر شۇنىڭغا مۇقىملاشتى.

«اِسْتَقَرَّ سِعْرُ الدُّولَارِ»: دوللارنىڭ باھاسى مۇقىملاشتى.

«اِسْتَقَرَّ الْحُكْمُ فِي الْبِلَادِ»: ھاكىمىيەت مۇستەھكەملەندى.

اِسْتَقْرَضَ يَسْتَقْرِضُ اِسْتِقْرَاضًا: قەرز سورىدى.

اِسْتَقْرَى يَسْتَقْرِي اِسْتِقْرَاءً: مېھمان قىلىشنى

تەلەپ قىلدى.

اِسْتِقْرَى الْأَمْرَ: سۈرۈشتە قىلدى.

«اِسْتَقْرَى الْحَاكِمُ الْقَضِيَّةَ»: ھاكىم مەسىلىنى سۈرۈشتە قىلدى.

اِسْتَقْسَمَ يَسْتَقْسِمُ اِسْتِقْسَامًا: تەقسىم قىلىپ بەرمەكچى بولۇپ تەلەپ قىلدى.

اِسْتَقْسَمَ بِالْأَزْلَامِ: پال ئوقلىرى بىلەن پال سالدى.

«وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ذَلِكُمْ فِسْقٌ» ‹قۇرئان›: ئەزلام (يەنى جاھىلىيەت دەۋرىدە پال ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان ئۈچ پارچە ياغاچ) بىلەن پال سېلىشنىڭ ھارام قىلىنىدى، بۇ گۇناھتۇر.

اِسْتِقْصَاءٌ: تەكشۈرمەك، سۈرۈشتۈرمەك.

«بَعْدَاسْتِقْصَاءٍ دَقِيْقٍ تَمَكَّنَتِ الشُّرْطَةُ مِنَ الْعُثُورِ عَلَى أَهْلِهِ الَّذِيْنَ انْقَطَعَتْ أَخْبَارُهُمْ عَنْهُ مُنْذُ سِنِيْنَ عَدِيْدَةٍ»: ساقچىلار ئىنچىكە تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىپ، ئۇنىڭ كۆپ يىلدىن بۇيان تېپىشالمىغان تۇغقانلىرىنى تېپىپ بەردى.

اِسْتَقْصَرَ يَسْتَقْصِرُ اِسْتِقْصَارًا ــ هُ: قىسقا دەپ قاردى، قىسقا دەپ ھېسابلىدى.

اِسْتَقْضَى يَسْتَقْضِي اِسْتِقْضَاءً الْأَمْرَ: تەكشۈردى، سۈرۈشتە قىلدى.

اِسْتَقْضَى يَسْتَقْضِي اِسْتِقْضَاءً الدَّيْنَ: قەرز سورىدى، قەرز تەلەپ قىلدى.

اِسْتِقْطَابٌ: قارىمۇ قارشى ئىككى قۇتۇپنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشى، چوڭ دۆلەتلەرنىڭ بىرقىسىم كىچىك دۆلەتلەرنى ئۆزىگە تارتىش ئۈچۈن قوللىنىدىغان بىر خىل سىياسىي ئۇسۇلى.

اِسْتِقْطَادٌ: چەككىلەك، ئايرىماق، تازىلىماق، سۈزۈلدۈرمەك.

اِسْتِقْطَارٌ ‹فى الْكِيمياء›: چەككىلەپ ئېلىش.

اِسْتَقْطَبَ يَسْتَقْطِبُ اِسْتِقْطَابًا الْأَمْرُ اِهْتِمَامَهُ: پۈتۈن دىققەت ـ ئېتىبارىنى تارتىۋالدى.

اِسْتَقْطَبَ الْأَشْيَاءَ: نەرسىلەرنى توپلىدى.

«اِسْتَقْطَبَتْ قَضِيَّةُ الْحُرِّيَّةِ كُلَّ جُهُودِ الدَّوْلَةِ»: ئەركىنلىك مەسىلىسى دۆلەتنىڭ پۈتۈن تىرىشچانلىقىنى ئۆزىگە مەركەزلەشتۈرۈۋالدى.

اِسْتَقْطَرَ يَسْتَقْطِرُ اِسْتِقْطَارًا: سۇ تامچىلىتىش بىلەن مەشغۇل بولدى، سۇ تامچىلىتىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَقْطَرَ فُلَانٌ الْخَيْرَ: تەدرىجى ياخشىلىققا ئېرىشتى، پەيدىنپەي ئېرىشتى.

اِسْتَقْطَعَ يَسْتَقْطِعُ اِسْتِقْطَاعًا أَرْضًا: يەر بۆلۈپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَقْطَعَ مِنْ مَرْتَبَتِهِ: مەرتىۋىسىدىن چۈشۈرۈۋەتتى.

اِسْتِقْلَالٌ: مۇستەقىل بولماق، ئۆزىگە ـ ئۆزى خوجا بولماق.

اَلْإِسْتِقْلَالُ التَّامُّ: پۈتۈن مۇستەقىللىق.

اَلْإِسْتِقْلَالُ الذَّاتِيُّ: ئاپتونومىيە.

اِسْتِقْلَالِيٌّ: مۇستەقىللىق، مۇستەقىللىقچا مەنسۇپ.

اِسْتِقْلَالِيَّةٌ: ئاپتونومىيە ھوقۇقى.

حَرَكَةُ اسْتِقْلَالِيَّةٌ: مۇستەقىللىق ھەرىكىتى.

اِسْتَقَلَّ يَسْتَقِلُّ اِسْتِقْلَالاً الشَّيْءَ: كۆتۈردى، ئۈستىگە ئېلىۋالدى، ئازدەپ قاردى، كەم دەپ قاردى، سەل قاردى، مەنسىتمىدى، كەمسىتىتى.

اِسْتَقَلَّ الشَّخْصُ: يالغۇز باشقۇردى، مۇستەقىل بولۇۋالدى.

«اِسْتَقَلَّتْ مُعْظَمُ الْأَقْطَارِ الْإِفْرِيْقِيَّةِ فِى النِّصْفِ الثَّانِي مِنْ هَذَا الْقَرْنِ»: ئافرىقا دۆلەتلىرىنىڭ تولىسى مۇشۇ ئەسىرنىڭ ئىككىنچى يېرىمىدا مۇستەقىل بولدى.

اِسْتَقَلَّ الْبَلَدُ: دۆلەت مۇستەقىل بولدى.

«اِسْتَقَلَّ سَيَّارَتَهُ مُتَّجِهًا اِلَى مَكْتَبَتِهِ بِالْوَزَارَةِ»: ئۇ ماشىنىغا چۈشۈپ مىنىستىرلىكتىكى ئىشخانىسىغا قاراپ ماڭدى.

«اِسْتَقَلَّ الطَّائِرَةَ اِلَى جِدَّةَ»: ئۇ ئايروپىلانغا ئولتۇرۇپ جىددىگە ماڭدى.

اِسْتَقْوَسَ يَسْتَقْوِسُ اِسْتِقْوَاسًا الشَّيْءُ: ئېگىلدى، يا شەكلىدە بولدى.

اِسْتَقْوَى يَسْتَقْوِي اِسْتِقْوَاءً: كۈچەيدى، قۇدرەت تاپتى، روھلاندى، جانلاندى.

اِسْتَقَى يَسْتَقِي اِسْتِقَاءً مِنَ الْبِئْرِ أَوِ النَّهْرِ وَ نَحْوِ ذَلِكَ: قۇرۇق ياكى ئۆستەڭنىڭ سۇيىنى تارتتى، سۇيىنى ئالدى.

اِسْتَقَى مِنْهُ: ئۇنىڭدىن سۇ سوردى، سۇ تەلەپ قىلدى.

اِسْتَكَانَ يَسْتَكِينُ اِسْتِكَانَةً لَهُ: ئۇنىڭغا باش ئەگدى، بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى.

«فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَااسْتَكَانُوا» «قۇرآن»: ئۇلار ئاللاه يولىدا يەتكەن كۈلپەتلەردىن روھسىزلانمىدى، بوشاشمىدى، باش ئەگمىدى.

اِسْتِكَانَةٌ: ئىتائەت قىلماق، بويسۇنماق، باش ئەگمەك.

اِسْتَكْبَرَ يَسْتَكْبِرُ اِسْتِكْبَارًا الشَّخْصُ: چوڭچىلىق قىلدى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى، تەكەببۇرلۇق قىلىپ ھەقتىن باش تارتتى.

اِسْتَكْبَرَ الْأَمْرَ: ئىشنى چوڭ بىلدى.

«إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ» «قۇرآن»: ئىبلىس (سەجدە قىلىشتىن) باش تارتتى، تەكەببۇرلۇق قىلدى، ئۇ كۇففارلاردىن بولۇپ كەتتى.

اِسْتَكْتَبَ يَسْتَكْتِبُ اِسْتِكْتَابًا: خەت يېزىشنى تەلەپ قىلدى، كاتىپ قىلىۋالدى.

اِسْتَكْتَبَهُ: ئۇنىڭغا خەت يازدۇردى.

اِسْتَكْتَمَ يَسْتَكْتِمُ اِسْتِكْتَامًا ــ هُ: ئۇنىڭدىن سىر ساقلاشنى تەلەپ قىلدى، سىرنى يوشۇرۇشنى تاپىلدى.

اِسْتَكْثَرَ يَسْتَكْثِرُ اِسْتِكْثَارًا الشَّيْءَ: نەرسىنى كۆپ دەپ قاردى، جىق دەپ سانىدى.

اِسْتَكْثَرَ ثَمَنَهُ: باھاسىنى يۇقىرى دەپ قاردى، قىممەت كۆردى.

«يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنَ الْإِنْسِ» «قۇرآن»: ئى جىنلار جامائەسى! سىلەر نۇرغۇن ئادەملەرنى ئازدۇردۇڭلار.

«وَلَوْكُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ» «قۇرآن»: ئەگەر مەن غەيىپنى بىلىدىغان بولسام نۇرغۇن مەنپەئەت ھاسىل قىلغان بولاتتىم.

«وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ» «قۇرآن»: كۆپ ئىلىش نىيىتىدە بەرمە.

اِسْتَكْثَرَ مِنَ الشَّيْءِ: كۆپ ئىشلىدى، كۆپ شۇغۇلالاندى.

اِسْتَكْثَرَ فِي الشَّيْءِ: تېخىمۇ كۆپ بولۇشنى ئۈمىد قىلدى.

اِسْتَكْثَرَ بِخَيْرِهِ: رەھمەت ئېيتتى، مىننەتدارلىق بىلدۈردى.

اِسْتَكَدَّ يَسْتَكِدُّ اِسْتِكْدَادًا ــ هُ: ئۇنىڭغا ھەيدەكچىلىك قىلدى، رىغبەتلەندۈردى.

اِسْتَكْرَهَ يَسْتَكْرِهُ اِسْتِكْرَاهًا ــ هُ الشَّيْءَ: يامان دەپ قاردى، يىرگىنىشلىك ھېسابلىدى.

اِسْتَكْرَهَ عَلَى أَمْرٍ: مەجبۇرلىدى، زورلىدى.

«اِسْتَكْرَهَ سَمَاعَ الْكَلَامِ الْبَذِيِّ»: ئۇ چۈپەي سۆزنى ئاڭلاشنى ياقتۇرمىدى.

«اِسْتَكْرَهَهُ عَلَى فِعْلِ مَالَايُرِيدُ»: ئۇ ئۇنى خالىمىغان ئىشقا زورلىدى.

اِسْتَكْرَشَ يَسْتَكْرِشُ اِسْتِكْرَاشًا الْجَدْيُ: قورسىقى چوڭايدى، يوغان قورساق بولدى.

اِسْتَكْرَشَ الشَّخْصُ: قوشۇمىسى تۇرۇلدى، چىرايى تۇتۇلدى.

اِسْتِكْشَافٌ ج اِسْتِكْشَافَاتٌ: پاش قىلماق، ئېچىپ تاشلىماق، رازۇيدكا قىلماق، چارلىماق.

اِسْتِكْشَافُ مَرَاكِزِ الْعَدُوِّ وَ تَحَرُّكَاتِهِ: دۈشمەنىڭ ئورنى ۋە ھەرىكىتىنى چارلىماق.

طَائِرَاتُ الْإِسْتِكْشَافِ: چارلىغۇچى ئايروپىلان.

اِسْتِكْشَافِيٌّ: ئاختۇرغۇچى، ئىزدىگۈچى، قېدىرغۇچى.

بَعْثَةٌ اسْتِكْشَافِيَّةٌ إِلَى الْقَمَرِ: ئاينى تەكشۈرگۈچى ئەتىرەت.

اِسْتَكْشَفَ يَسْتَكْشِفُ اِسْتِكْشَافًا الشَّيْءَ: رازۇيدكا قىلدى، چارلىدى، كۆزدىن كەچۈردى.

اِسْتَكْشَفَ عَنِ الشَّيْءِ: ئايدىڭلاشتۇرۇپ بېرىشنى ئۆتۈندى.

اِسْتَكْشَفَ الْقَمَرَ: ئاينى كۆزەتتى.

اِسْتَكْشَفَ الْخَبَرَ: خەۋەرنى سۈرۈشتۈردى.

اِسْتَكَفَّ يَسْتَكِفُّ اِسْتِكْفَافًا النَّاسَ: تىلەمچىلىك قىلدى، سائىللىق قىلدى.

اِسْتَكَفَّ الشَّيْءُ: ئايلاندى، چۆرگىلىدى.

اِسْتَكَفَّ النَّاسُ حَوْلَهُ: ئۇنى ئورىۋالدى، ئۇنى قورشىۋالدى.

اِسْتَكَفَّتِ الْحَيَّةُ: يىلان چەمبىرەك بولۇۋالدى.

«اِسْتَكَفَّ الْمُتَفَرِّجُونَ حَوْلَ الْمَدَّاحِ»: تاماشىبىنلار مەددادىنى ئورىۋالدى.

«اِسْتَكَفَّهُ عَنِ الْكِذْبِ»: ئۇنىڭدىن يالغانچىلىق قىلماسلىقنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَكْفَى يَسْتَكْفِي اِسْتِكْفَاءً: تولۇق بولۇشنى تەلەپ قىلدى، يېتەرلىك بولۇشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَكْفَيْتُهُ الْأَمْرَ فَكَفَانِيهِ: ئىشنىڭ تولۇق بولۇشنى تەلەپ قىلىۋىدىم، ئۇ تولۇقلاپ بەردى.

اِسْتِكْمَالٌ: تولۇقلىماق، مۇكەممەللەشتۈرمەك، تاماملىماق، ئورۇنلىماق.

اِسْتَكْمَلَ يَسْتَكْمِلُ اِسْتِكْمَالاً الشَّيْءَ: تاماملىدى، ئورۇنلىدى، تۈگەتتى.

اِسْتَكْمَلَتْ شُغْلَهَا: ئىشنى تاماملىدى، مۇكەممەللەشتۈردى.

اِسْتَكَنَ يَسْتَكِنُ اِسْتِكَانًا لَهُ: ئۇنىڭغا باش ئەگدى، بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى.

اِسْتَكَنَّ يَسْتَكِنُّ اِسْتِكْنَانًا: يوشۇرۇندى، مۆكۈۋالدى.

اِسْتَكَنَّ الْحَيَوَانُ: ھايۋان ئۇۋۇسىغا كىرىۋالدى.

«اِسْتَكَنَّ السَّارِقُ تَحْتَ ظِلِّ الشَّجَرَةِ»: ئوغرى دەرەخ سايىسىغا يوشۇرۇندى.

اِسْتَكْنَهَ يَسْتَكْنِهُ اِسْتِكْنَاهًا الْأَمْرَ: ئىشنى تەكشۈردى، چوڭقۇر تەتقىق قىلدى.

اِسْتَلَانَ يَسْتَلِينُ اِسْتِلاَنَةً الشَّيْءَ: يۇمشاق دەپ قارىدى، يېقىملىق دەپ قارىدى، مۇلايىم ھېسابلىدى، نازاكەتلىك ھېس قىلدى.

اِسْتَلاَنَ الْعَيْشَ: تۇرمۇشنى ئاسان ھېس قىلدى، تۇرمۇشنى يېقىملىق ھېس قىلدى.

«اِسْتَلاَنَ الْحَيَاةَ فِي الرِّيفِ»: ئۇ يېزىدا ياشاشنى كۆڭۈللۈك ھېسابلىدى (ئۇ يېزىدا ياشاشنى ئوڭاي ھېسابلىدى).

اِسْتَلاَّ يَسْتَلِيُ اِسْتِلاَءَ السَّمْنَ: سېرىق مايىنى پىششىقلاپ ئىشلىدى.

اِسْتَلأَمَ يَسْتَلْئِمُ اِسْتِلأَمًا: ساۋۇت كىيدى، قورالـلاندى.

اِسْتَلَبَ يَسْتَلِبُ اِسْتِلاَبًا الشَّيْءَ: تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى، بۇلىۋالدى.

اِسْتَلْبَثَ يَسْتَلْبِثُ اِسْتِلْبَاثًا: ئۇنىڭ توختىشىنى تەلەپ قىلدى، ئۇنىڭدىن توختاشنى تەلەپ قىلدى، ئۇنى ئاستا، كېچىككەن ھېسابلىدى.

اِسْتَلْبَنَ يَسْتَلْبِنُ اِسْتِلْبَانًا: سوت تەلەپ قىلدى.

اِسْتَلَجَ يَسْتَلِجُ اِسْتِلاَجًا الشَّخْصُ بِيَمِينِهِ: ئۆزىنىڭ قەسىمىنى راست دەپ تېخىمۇ ئەزۈيـلەپ كەتتى.

اِسْتَلَجَ الشَّخْصُ مَتَاعَ الْغَيْرِ: باشقىلارنىڭ نەرسىسىنى ئۆزۈمنىڭ دەۋالدى.

اِسْتَلْحَقَ يَسْتَلْحِقُ اِسْتِلْحَاقًا الشَّخْصُ: ئۆزىگە نىسبەت بەردى، ئۆزىنىڭ قىلىۋالدى.

«اِسْتَلْحَقَ الْوَلَدَ أَمَامَ الْقَاضِي»: ئۇ سوتىيە ئالدىدا بالىنى ئۆزۈمنىڭ دەپ دەۋا قىلدى.

اِسْتَلَذَّ يَسْتَلِذُّ اِسْتِلْذَاذًا الشَّيْءَ وَبِهِ: تەبىئى تېتىدى، لەززەتلىك ھېس قىلدى، ھۇزۇرلاندى، خۇشاللىق ھېس قىلدى.

اِسْتَلْزَمَ يَسْتَلْزِمُ اِسْتِلْزَامًا الشَّيْءَ: زۆرۈر ھېسابلىدى، زۆرۈر دەپ قارىدى، تەقەززا قىلدى.

«يَسْتَلْزِمُ هَذَا الْأَمْرُ عِنَايَةً خَاصَّةً»: بۇ ئىش ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈشنى تەقەززا قىلىدۇ.

«اَلْحَجُّ يَسْتَلْزِمُ تَرْكَ الرَّفَثِ وَالْفُسُوقِ»: ھەج جىما قىلىشنى ۋە گۇناھ قىلىشنى تەرك ئېتىشنى تەقەززا قىلىدۇ.

اِسْتَلْطَفَ يَسْتَلْطِفُ اِسْتِلْطَافًا: يېقىملىق ھېس قىلدى، نازۇك ھېسابلىدى، نازاكەتلىك ھېس قىلدى.

اِسْتَلْطَفَ الْفَتَاةَ: قىزنى نازاكەتلىك ھېس قىلدى.

«اِسْتَلْطَفَ طَرِيقَتَهُ فِي عَرْضِ الْمَسْئَلَةِ»: مەسـلىنى ئوتتۇرىغا قويۇشتا ئۇنىڭ ئۇسۇلىنى كۆركەم ھېسابلىدى.

اِسْتَلْغَى يَسْتَلْغِي اِسْتِلْغَاءَهُ: سۆزلەشنى تەلەپ قىلىپ قۇلاق سالدى.

«إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَسْمَعَ مِنَ الْأَعْرَابِ فَاسْتَلْغِهِمْ»:

سەن سەھرالىقلاردىن ئاڭلىماقچى بولساڭ ئۇلارنى سۆزلەتكىن.

اِسْتَلَفَ يَسْتَلِفُ اِسْتِلاَفًا الْمَالَ: مالنى قەرز بەردى، مالنى ئۆتنە بەردى.

اِسْتَلَفَتْ يَسْتَلِفُتُ اِسْتِلْفَاتًا: دەققەتنى قوزغىدى، دەققىتىنى تارتتى، دەققەتنى بۇردى.

اِسْتِلْقَاءٌ: كۆرۈشمەك، ئۇچراشماق، يۈز كۆرۈشمەك، يولۇقۇپ قالماق، دۇچ كېلىپ قالماق؛ قارشى ئالماق، كۈتۈۋالماق.

اِسْتَلْقَى يَسْتَلْقِى اِسْتِلْقَاءً: ياتتى، يېنىچە ياتتى، يانپاشلىدى، ئوڭدىسىغا ياتتى.

اِسْتَلْقَى عَلَى الْأَرْضِ: يەردە يانپاشلىدى.

«اِسْتَلْقَى الرَّاعِي تَحْتَ شَجَرَةٍ فِي الظِّلِّ»: پادىچى دەرەخ سايىسىدا يېنىچە ياتتى.

«اِسْتَلْقَى عَلَى ظَهْرِهِ مِنْ شِدَّةِ الضِّحْكِ»: تېلىقىپ كۈلۈپ ئوڭدىسىغا يېتىپ قالدى.

اِسْتَلْقَى الشَّخْصُ: ئۇخلىدى.

اِسْتَلَّ يَسْتَلُّ اِسْتِلاَلاً: سۇغۇرۇۋالدى، تارتىۋالدى، چىقىرىۋالدى.

اِسْتَلَّ سَيْفَهُ: قىلىچنى سۇغۇرۇۋالدى.

اِسْتَلَمَ يَسْتَلِمُ اِسْتِلاَمًا: ئۆتكۈزۈۋالدى، تاپشۇرۇۋالدى، ھەج قىلغۇچى كەبىدە ھەجەرۇلئەسۋەدنى قولى بىلەن سىلىدى، ياكى بۇسە قىلدى.

«اِسْتَلَمْتُ رَسَائِلَ مِنْ أَصْدِقَائِي وَاحِدَةً إِثْرَ أُخْرَى»: دوستلىرىمدىن كەينى - كەينىدىن خەت تاپشۇرۇۋالدىم.

«اِسْتَلَمَ الْعَمَلَ مِنَ النَّوْبَةِ السَّابِقَةِ»: ئىسمىنا ئۆتكۈزۈۋالدى.

اِسْتَلْهَمَ يَسْتَلْهِمُ اِسْتِلْهَامًا: ئىلھام بېرىشنى ئۆتۈندى، ۋەھىي تەلەپ قىلدى، يولىيورۇق سورىدى، چۈشەنچە بېرىشنى ئىلتىماس قىلدى.

اِسْتَلْهَمَ اللّٰهَ خَيْرًا: ئاللاھتىن ياخشىلىقنى كۆڭلىگە سېلىشنى تىلىدى.

اِسْتَلْهَمَ رَأْيَ فُلاَنٍ: پالانىنىڭ پىكىر بېرىشىنى سورىدى، پالانىنىڭ پىكرىنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَمَاتَ يَسْتَمِيتُ اِسْتِمَاتَةً: ئۆلۈمنى تىلىدى، جان تىكتى، جان پىدالىق قىلدى.

اِسْتَمَاحَ يَسْتَمِيحُ اِسْتِمَاحَةً ـــ هُ: ئۇنىڭدىن يارەم سورىدى، ئىنئام سورىدى، ۋاستىچى بولۇشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَمَاحَ مِنْهُ عُذْرًا: كەچۈرۈم سورىدى.

اِسْتِمَارَةٌ: سىخىما، جەدۋەل، گرافا.

اِسْتِمَارَةُ قَبُولٍ: تىزىمغا ئالدۇرۇش جەدۋىلى.

«أَعْطِنِي مِنْ فَضْلِكَ اِسْتِمَارَةَ بَرْقِيَّةٍ»: ماڭا تېلېگراممىا قەغىزىدىن بەرسىڭىز.

اِسْتِمَاعٌ: قۇلاق سالماق، ئاڭلىماق، تىڭشىماق.

جَلْسَةُ اسْتِمَاعٍ: باشقىلارنىڭ پىكرىنى ئاڭلاش يىغىنى.

اِسْتَمَالَ يَسْتَمِيلُ اِسْتِمَالَةً: قىڭغايدى، قىيسايدى، ئاغدى، جەلپ قىلدى، قىزىقتۇردى.

اِسْتَمَالَ إِلَى: ئېلىپ كەلدى، ئۆزگەرتتى.

اِسْتَمَالَ الْقُلُوبَ: دىللارنى مايىل قىلدى، مەھلىيا قىلدى.

اِسْتَمْتَعَ يَسْتَمْتِعُ اِسْتِمْتَاعًا بِالشَّيْءِ: پايدىلاندى، مەنپەئەتدار بولدى، بەھرىمەن بولدى.

«فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلاَقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلاَقِهِمْ» (قرآن): سىلەردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەر (دۇنيا لەززەتلىرى جەھەتتىكى) نېسىۋىسىدىن بەھرىمەن بولغاندەك، سىلەرمۇ (دۇنيا لەززەتلىرى جەھەتتىكى) نېسىۋىڭلاردىن بەھرىمەن بولدۇڭلار.

«اِسْتَمْتَعَ بِرَغَدِ الْعَيْشِ»: ئۇ بايلىقات تۇرمۇشتىن بەھرىمەن بولدى.

«تَسْتَمْتِعُ بِسِمَاعِ الْمُوسِيقَى»: سەن مۇزىكا ئاڭلاش بىلەن ھۇزۇرلىنىسەن.

اِسْتَمَدَّ يَسْتَمِدُّ اِسْتِمْدَادًا فِيْهِ: قولغا كەلتۈردى، ئېرىشتى، ھاسىل قىلدى.

اِسْتَمَدَّ فُلاَنًا: يارەم سورىدى، مەدەت تىلىدى.

اِسْتَمَدَّهُ أَجَلَ الدَّيْنِ: قەرز مۆھلىتىنى ئۇزارتىپ بېرىشنى ئۆتۈندى.

«اِسْتَمَدَّ الْمُتَفَرِّجُونَ الدَّوْلَةَ عَلَى عُسْرِهِمْ»: ئاپەتكە ئۇچرىغۇچىلار دۆلەتتىن يارەم تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَمَدَّ آرَاءَهُ مِنْ كُتُبِ التُّرَاثِ»: پىكرىنى كلاسسىك كىتابلاردىن ئالدى.

اِسْتِمْرَارْ: داۋاملاشماق.

بِاسْتِمْرَارٍ: داۋاملىق، ھەمىشە، ئۈزلۈكسىز.

«اَلْبَدْرَةُ تَنْمُو بِاسْتِمْرَارٍ»: ئۇرۇق ئۈزلۈكسىز ئۆسۈپ تۇرىدۇ.

اِسْتَمْرَأَ يَسْتَمْرِئُ اِسْتِمْرَاءً الطَّعَامَ: تاماقنى يېيىشلىك دەپ قارىدى، تاماق ئېغىزغا تېتىدى.

اِسْتَمَرَّ يَسْتَمِرُّ اِسْتِمْرَارًا الشَّيْءُ: داۋاملاشتى، سوزۇلدى.

اِسْتَمَرَّ الْمُوَظَّفُ فِي عَمَلِهِ: خىزمەتچى خىزمىتىنى داۋاملاشتۇردى.

اِسْتَمَرَّ الْأَمْرُ: ئىش پۈتتى، ئىش تۈگىدى.

اِسْتَمْرَضَ يَسْتَمْرِضُ اِسْتِمْرَاضًا: كېسەل بولۇۋالدى.

اِسْتَمْسَكَ يَسْتَمْسِكُ اِسْتِمْسَاكًا الْبَوْلُ: ئىدرا كەلمىدى، كىچىك تەرەت ماڭمىدى.

اِسْتَمْسَكَ بِالشَّيْءِ: ئېسىلۋالدى، تۇتۇۋالدى، چىڭ تۇتتى.

«وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى» (قرآن): ياخشى ئىش قىلغۇچى بولغان ھالدا ئىخلاس بىلەن ئاللاھقا بويسۇنغان ئادەم مەھكەم تۇتقىغا ئېسىلغان بولىدۇ.

اِسْتَمْطَرَ يَسْتَمْطِرُ اِسْتِمْطَارًا: يامغۇر تەلەپ قىلدى.

اِسْتَمْطَرَ فُلَانًا: ياردەم تەلەپ قىلدى.

اِسْتَمَعَ يَسْتَمِعُ اِسْتِمَاعًا إِلَيْهِ أَوْ لَهُ: قۇلاق سالدى، ئاڭلىدى.

«وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ» (قرآن): قۇرئان ئوقۇلغان چاغدا، ئۇنى دىققەت بىلەن ئاڭلاڭلار.

اِسْتَمَعَ خُلْسَةً: ئوغرىلىقچە ئاڭلىدى.

اِسْتَمْكَنَ يَسْتَمْكِنُ اِسْتِمْكَانًا: كۈچەيتتى، مۇستەھكەملىدى، ياخشىلىدى، ئۆستۈردى.

اِسْتَمْكَنَ الشَّخْصُ: ئورنى بار ھېسابلىدى.

اِسْتَمْكَنَ مِنَ الْأَمْرِ: قولىدىن كەلدى، ھۆددىسىدىن چىقتى، قولغا كىرگۈزدى، كۈچى يەتتى.

اِسْتَمْكَنَ مِنْ عِلْمٍ: پۈختا بىلدى، پىششىق ئىگىلىدى.

اِسْتَمَلَ يَسْتَمِلُ اِسْتِمَالاً عَيْنَهُ: كۆزىنى ئويۇۋەتتى، كۆزىنى قويۇۋەتتى.

اِسْتَمْلَحَ يَسْتَمْلِحُ اِسْتِمْلَاحًا الشَّيْءَ: چىرايلىق دەپ قارىدى، گۈزەل دەپ بىلدى.

اِسْتَمْلَحَ صَوْتَ الْمُطْرِبَةِ: ناخشىچىنىڭ ئاۋازىنى يېقىملىق دەپ سانىدى.

اِسْتَمْلَحَ الطَّعَامَ: تاماقنى تۇزلۇق سەزدى.

اِسْتَمْلَى يَسْتَمْلِي اِسْتِمْلَاءً التِّلْمِيذُ الْمُعَلِّمَ: شاگىرت ئۇستازدىن يېزىپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتِمْنَاءٌ: ئاناڭنىزم قىلماق، قولدا لەززەتلەنمەك.

اِسْتَمْنَحَ يَسْتَمْنِحُ اِسْتِمْنَاحًا ـــ هُ: ئۇنىڭدىن سوۋغا تەلەپ قىلدى.

اِسْتَمْنَى يَسْتَمْنِي اِسْتِمْنَاءً: ئاناڭنىزم قىلدى، قول بىلەن لەززەتلەندى.

أَسْتَنُ: قاقشال دەرەخنىڭ يىلتىزى.

اِسْتَنَابَ يَسْتَنِيبُ اِسْتِنَابَةً غَيْرَهُ: ۋەكىل قىلىپ ئەۋەتتى، ئۆز ئورنىدا ئەۋەتتى.

اِسْتَنَارَ يَسْتَنِيرُ اِسْتِنَارَةً الشَّيْءُ: يورىدى.

اِسْتَنَارَ بِهِ: نۇرلاندى، ئۇنىڭدىن نۇر ئالدى، ئۇنىڭ نۇرى بىلەن يورىدى.

اِسْتَنَارَ الشَّعْبُ: خەلق ئىلىم ـ مەرىپەتلىك بولۇپ ئويغاندى، ئىلىم ـ مەرىپەت بىلەن ئاقاردى.

اِسْتَنَامَ يَسْتَنِيمُ اِسْتِنَامَةً إِلَيْهِ: كۆڭلى تىندى، يۆلەندى، قانائەتلەندى، ئۇخلىغان بولۇۋالدى، مۇقىملاشتى.

اِسْتَنَامَ مِلْءَ جَفْنِهِ: قاتتىق ئۇخلىدى.

اِسْتَنَامَ: ئۇخلىدى، ئۇخلاشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتِنْبَاطٌ: ئىجاد قىلماق، كەشىپ قىلماق؛ ئىزدىنىپ يەكۈن چىقارماق؛ سۇغۇرۇپ چىقارماق، كولاپ چىقارماق.

اِسْتَنْبَأَ يَسْتَنْبِئُ اِسْتِنْبَاءً الرَّجُلَ: سۇرۇشتا قىلدى، ئۇقۇشتى، سۇرۇشتۇرۇپ بىلدى، دېرەكىنى ئاڭلىدى، تېگى ـ تەكتىدى، سۇرۇشتۇردى، سوراشتۇردى.

«وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقٌّ هُوَ قُلْ إِيْ وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِيْنَ» «قرآن»: ئۇلار سەندىن: «ئۇ (يەنى ۋەدە قىلغان ئازاب، ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش) راستمۇ؟» دەپ سورايدۇ، سەن: «ھەئە، پەرۋەردىگارىم بىلەن قەسەمكى، ئۇ ئەلۋەتتە راستتۇر، سىلەر قېچىپ قۇتۇلالمايسىلەر» دېگىن.

اِسْتَنْبَتَ يَسْتَنْبِتُ اِسْتِنْبَاتًا: تېرىدى، تىكتى.

اِسْتَنْبَطَ يَسْتَنْبِطُ اِسْتِنْبَاطًا الْبِئْرَ: قۇدۇقتىن سۇ تارتتى.

«وَلَوْرَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَ إِلَى أُوْلِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ» «قرآن»: ئەگەر ئۇنى پەيغەمبەرگە ۋە ئۇلار (يەنى مۇمىنلەر) نىڭ ئىچىدىكى ئىش ئۇستىدىكىلەرگە مەلۇم قىلسا، (شۇ) خەۋەرنى چىقارغۇچىلار ئۇنى (يەنى شۇ خەۋەرنىڭ ھەقىقى ئەھۋالىنى) ئۇلاردىن ئەلۋەتتە بىلۋالاتتى.

اِسْتَنْبَطَهُ: تاپتى، كەشىپ قىلدى، بىلدى، بايقىدى، سەزدى، قېدىردى، ئىختىرا قىلدى، تېگىگە يەتتى.

اِسْتَنْبَطَ الْفَقِيْهُ الْحُكْمَ: فىقھەشۇناس يەكۈن چىقاردى، فىقھەشۇناس ئىزدىنىپ ھۆكۈم چىقاردى.

«اِسْتَنْبَطَ قَوَانِينَ جَدِيدَةً فِي الرِّيَاضِيَّاتِ»: ماتېماتىكىدا يېڭى قانۇنىيەتلەرنى كەشىپ قىلدى.

اِسْتَنْبَهَ يَسْتَنْبِهُ اِسْتِنْبَاهًا مِنْ نَوْمِهِ: چۆچۈپ ئويغاندى، ئويغاندى، ئويغاق تۇردى، ھوشىغا كەلدى.

اِسْتِنْتَاجٌ ج اِسْتِنْتَاجَاتٌ: ئەقلىي خۇلاسە، ئەقلىي يەكۈن.

«أَشُكُّ فِي اسْتِنْتَاجَاتِكَ»: سېنىڭ خۇلاسىلىرىڭدىن گۇمانلىنىمەن.

اِسْتَنْتَجَ يَسْتَنْتِجُ اِسْتِنْتَاجًا: خۇلاسە چىقاردى، يەكۈن چىقاردى، ئەقلىي خۇلاسە چىقاردى.

اِسْتَنْتَجَ الْأَمْرَ: خۇلاسە چىقاردى، خۇلاسىگە كەلدى، ھۆكۈم قىلدى، ئىزدەندى، تەكشۈردى، سۈرۈشتۈردى.

«اِسْتَنْتَجَ الْقَاضِي الْحُكْمَ مِنَ الْأَدِلَّةِ الَّتِي تَحَصَّلَ عَلَيْهَا»: سوتىيە ئىبرىشكەن پاكىتلارغا ئاساسەن ھۆكۈم چىقاردى.

اِسْتَنْثَرَ يَسْتَنْثِرُ اِسْتِنْثَارًا: بۇرنىنى يۇيدى، بۇرنىنى تازىلىدى، بۇرنىغا سۇ ئالدى.

«اِسْتَنْثَرَ الْمُتَوَضِّئُ بَعْدَ أَنِ اسْتَنْشَقَ»: تاھارەت ئالغۇچى ئاغزىغا سۇ ئالغاندىن كېيىن بۇرنىغا سۇ ئالدى.

اِسْتَنْجَبَ يَسْتَنْجِبُ اِسْتِنْجَابًا ـــ هُ: ئۇنى ئېسىل ھېسابلىدى، ئۇنى ئالىيجاناب بايقىدى، ئۇنى مۇنەۋۋەر ھېسابلىدى.

«اِسْتَنْجَبَ الْمُعَلِّمُ فَاطِمَةَ»: ئوقۇتقۇچى پاتىمەنى مۇنەۋۋەر ھېسابلىدى.

اِسْتَنْجَدَ يَسْتَنْجِدُ اِسْتِنْجَادًا فُلَانًا أَوْ بِهِ: ياردەم سورىدى، ياردەم تىلىدى، مەدەت تىلىدى، ياردەمگە چاقىردى، مۇراجىئەت قىلدى.

اِسْتَنْجَدَ جَارَهُ: قوشنىسىدىن ياردەم سورىدى.

اِسْتَنْجَدَ عَلَيْهِ: جۇرئەت قىلدى، پېتىندى.

اِسْتَنْجَدَ بِصَدِيقِهِ: دوستىنى ياردەمگە چاقىردى.

اِسْتَنْجَزَ يَسْتَنْجِزُ اِسْتِنْجَازًا: ئەمەلگە ئاشۇرۇشنى تەلەپ قىلدى، ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزۈشنى ئۆتۈندى، ئادا قىلىشنى سورىدى، ئەمەل قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَنْجَزَ الْحَاجَةَ: ھاجەتتىدىن چىقىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَنْجَزَ الْوَعْدَ: ۋەدىسىگە ئەمەل قىلىشنى تىلىدى.

اِسْتَنْجَى يَسْتَنْجِي اِسْتِنْجَاءً الرَّجُلُ: نىجاتلىقنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَنْجَى مِنَ النَّجَسِ: نىجاسەتتىن تازىلاندى.

اِسْتَنْجَى الشَّخْصُ: سۇ بىلەن تازىلىدى، سۇ بىلەن ئېرىغدىدى، سۇ بىلەن پاكلىندى.

اِسْتَنَدَ يَسْتَنِدُ اِسْتِنَادًا إِلَيْهِ: يۆلەندى، تايانىدى.

«اِسْتَنَدَ إِلَى كَتِفِ صَاحِبِهِ لِئَلَّا يَسْقُطَ»: يىقىلىپ چۈشمەسلىك ئۈچۈن ھەمراھىسىنىڭ مۇرىسىگە يۆلىنىۋالدى.

اِسْتِنْزَافٌ: خوراتماق، ئالماق، بۇزۇپ چاچماق، چىقارماق.

حَرْبُ الْاِسْتِنْزَافِ: خورىتىش ئۇرۇشى.

اِسْتَنْزَفَ يَسْتَنْزِفُ اِسْتِنْزَافًا الدَّمْعَ: ياش چىقاردى.

اِسْتَنْزَفَ الْمَالَ: پۇل - مالنى بۇزۇپ چاچتى،

يوقاتتى، خوراتتى.

«اِسْتَنْزَفَ الْمُقَاتِلُونَ كُلَّ طَاقَاتِهِمْ»: جەڭچىلەر ئۆزلىرىنىڭ پۈتۈن كۈچ - قۇۋۋەتىنى چىقاردى.

اِسْتَنْزَفَ مَوَارِدَ الْبِلَادِ: دۆلەتنىڭ بايلىقىنى بۇزۇپ چاچتى.

اِسْتَنْزَفَ دَمَهُ: قېنىنى ئاققۇزدى، قان ئالدى.

اِسْتَنْزَلَ يَسْتَنْزِلُ اِسْتِنْزَالاً: چۈشۈشنى سوردى، چۈشۈشنى ئۆتۈندى، چۈشۈشنى تەلەپ قىلدى، ۋاز كېچىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَنْزَلَ الْعَدَدَ: سانىنى تاشلىدى، ئېلىۋەتتى، چۈشۈردى.

اِسْتَنْزَلَ الْأَرْوَاحَ: جېنىنى ئالدى.

اِسْتَنْزَلَ اللَّعَنَاتِ عَلَى: كايىدى، لەنەت ئوقۇدى.

اِسْتَنْسَخَ يَسْتَنْسِخُ اِسْتِنْسَاخًا الشَّيْءَ: كۆچۈرۈشنى تەلەپ قىلدى، نۇسخا ئېلىشنى تەلەپ قىلدى.

«إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ» «قرآن»: بىز قىلمىشىڭلارنى يازدۇرۇپ تۇرغانىدۇق (يەنى پەرىشتىلەرنى ئەمەللىرىڭلارنى يېزىپ تۇرۇشقا بۇيرۇتتۇق).

اِسْتَنْسَخَ الْمَخْطُوطَ: قولىزمىنى كۆچۈردى.

اِسْتَنْسَرَ يَسْتَنْسِرُ اِسْتِنْسَارًا الطَّائِرُ: قۇش بۈركۈت-تەك كۆچلۈك بولدى.

اِسْتَنْسَرَ الْبُغَاثُ: ئاجىزلار نوچىلىق قىلىدىغان بولۇپ كەتتى.

اِسْتِنْشَاقٌ: سۇمۇرمەك، ئىچىگە تارتماق، بۇرنىغا سۇ ئالماق.

اِسْتَنْشَأَ يَسْتَنْشِئُ اِسْتِنْشَاءً: سۈرۈشتە قىلدى، ئۇقۇشتى، سۈرۈشتۈرۈپ بىلدى، دېرىكىنى ئالدى، خەۋەر ياكى ماقالىلەر ئۈچۈن ماتېرىيال توپلىدى.

اِسْتَنْشَدَ يَسْتَنْشِدُ اِسْتِنْشَادًا فُلَانًا شِعْرًا: پالانىدىن شېئىر ئوقۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَنْشَقَ يَسْتَنْشِقُ اِسْتِنْشَاقًا الْمَاءَ فِي أَنْفِهِ: بۇرنىغا سۇ ئالدى.

اِسْتَنْشَقَ الرَّائِحَةَ: پۇرىدى.

اِسْتَنْشَقَ الْخَبَرَ: تىڭ - تىڭلىدى.

اِسْتَنْشَقَ الْهَوَاءَ: ھاۋانى سۇمۇردى، ئىچىگە تارتتى.

«يَسْتَنْشِقُ الْمُتَوَضِّئُ»: تاھارەت ئالغۇچى بۇرنىغا سۇ ئالىدۇ.

«صَحَافِيٌّ فَطِنٌ يَسْتَنْشِقُ أَسْرَارَ الْأَخْبَارِ»: سەزگۈر مۇخبىر مەخپىي خەۋەرلەرنى تىڭ - تىڭلىماق تا.

اِسْتَنْشَى يَسْتَنْشِي اِسْتِنْشَاءً: پۇرىدى، نەپەس ئالدى، ئىچىگە تارتتى.

اِسْتَنْصَحَ يَسْتَنْصِحُ اِسْتِنْصَاحًا: مەسلىھەت سورىدى، نەسىھەت قىلىشنى ئۆتۈندى.

اِسْتَنْصَرَ يَسْتَنْصِرُ اِسْتِنْصَارًا ـ هُ: ئۇنىڭدىن ياردەم سورىدى، مەدەت تىلىدى.

اِسْتَنْصَرَ بِهِ: ياردەمگە چاقىردى.

«فَإِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ» «قرآن»: ناگاھان تۈنۈگۈن ئۇنىڭدىن ياردەم تىلىگەن ئادەم (بىر قىبتى بىلەن ئۇرۇشۇپ تۇرغان ھالدا) مۇسادىن يەنە ياردەم تىلىدى.

اِسْتَنْصَفَ يَسْتَنْصِفُ اِسْتِنْصَافًا: ئادىل بولۇشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتِنْطَاقٌ: سوراق قىلماق، بىر خىل تەكشۈرۈش ۋە ئېنىقلاش ئۇسۇلى.

اِسْتِنْطَاقُ الْمَسَاجِينِ السِّيَاسِيِّينَ: سىياسىي مەھبۇسلارنى سوراق قىلماق.

اِسْتَنْطَعَ يَسْتَنْطِعُ اِسْتِنْطَاعًا لَوْنُهُ: رەڭگى ئۆڭدى، رەڭگى ئۆزگەردى.

اِسْتَنْطَقَ يَسْتَنْطِقُ اِسْتِنْطَاقًا ـ هُ: سۆزلەشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَنْطَقَهُ الْقَاضِي: سوتچى ئۇنى سوراق قىلدى، سۈرۈشتە قىلدى.

اِسْتَنْطَقَ الشَّاهِدَ: گۇۋاھچىنى گەپكە كىرگۈزدى، گۇۋاھچىنى گەپ قىلدۇردى.

«اِسْتَنْطَقَ الشُّرْطِيُّ الْمُتَّهَمَ»: ساقچى قارىلانغۇچىنى سوراق قىلدى.

«اِسْتَنْطَقَتِ الْأُمُّ صَغِيرَهَا»: ئانا بالىسىنى گەپكە سالدى.

اِسْتَنْظَرَ يَسْتَنْظِرُ اِسْتِنْظَارًا ـ هُ الدَّيْنَ: ئۇنىڭدىن قەرزنى كېچىكتۈرۈشنى تىلىدى، ئۇنىڭدىن مۆھلەت بېرىشنى تىلىدى.

اِسْتَنْظَرَهُ عَلَى كَذَا: ئۇنى قارانچۇق قىلىشقا

قويدى، نازارەتچىلىككە قويدى.

«اِسْتَنْظَرَهُ عَلَى الْمَعْهَدِ» : ئۇنى ئىنستىتۇتقا قاراشقا قويدى.

اِسْتِنْفَادْ: تۈگىتىۋەتمەك، قۇرۇتىۋەتمەك.

اِسْتَنْفَجَ يَسْتَنْفِجُ اِسْتِنْفَاجًا الشَّيْءَ: كۆرسەتتى، ئاشكارىلىدى.

«مَاالَّذِى اسْتَنْفَجَ غَضَبَكَ؟» : غەزىپىڭنى قوزغىغان نەرسە نېمە؟

«اِسْتَنْفَجَ الْأَرْنَبَ مِنْ مَخْبَئِهِ» : توشقاننى ئۇۋىسىدىن چىقاردى.

اِسْتَنْفَدَ يَسْتَنْفِدُ اِسْتِنْفَادًا الشَّيْءَ: تۈگىتىۋەتتى، سەرپ قىلىۋەتتى.

اِسْتَنْفَدَ أَغْرَاضَهُ: مەقسەتلىرىنى ئىشقا ئاشۇردى.

«اِسْتَنْفَدَ ثَرْوَتَهُ» : بايلىقىنى تۈگىتىۋەتتى.

اِسْتَنْفَدَ وُسْعَهُ: بارلىق كۈچىنى چىقاردى.

اِسْتَنْفَرَ يَسْتَنْفِرُ اِسْتِنْفَارًا: سەپەرۋەر قىلدى، ھەربىكەتلەندۈردى، دەۋەت قىلدى.

اِسْتَنْفَرَتِ الْبَهِيْمَةَ: چاھار پاينى ئۈركىتىۋەتتى.

اِسْتَنْفَعَ يَسْتَنْفِعُ اِسْتِنْفَاعًا الشَّيْءَ: پايدىلاندى.

اِسْتَنْفَعَهُ: ئۇنىڭدىن پايدا تەلەپ قىلدى.

اِسْتَنْفَقَ يَسْتَنْفِقُ اِسْتِنْفَاقًا: سەرپ قىلدى، سەرپ قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَنْقَذَ يَسْتَنْقِذُ اِسْتِنْقَاذًا مِنْ: قۇتۇلدۇردى، قۇتقۇزدى، خالاس قىلدى.

«وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًالَايَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ» (قۇرئان) : چىۋىن ئۇلارنىڭ بەدىنىدىن بىر نەرسىنى ئېلىپ قاچسا، ئۇنى چىۋىندىن تارتىپ ئالالمايدۇ.

اِسْتَنْقَصَ يَسْتَنْقِصُ اِسْتِنْقَاصًا الثَّمَنَ: باھانى چۈشۈرۈشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَنْقَصَ الْمُكَافَأَةَ: مۇكاپاتنى ئاز كۆردى.

اِسْتَنْقَصَ الشَّيْءَ: كەم كۆردى، ئاز كۆردى.

«اِسْتَنْقَصَ ثَمَنَ السِّلْعَةِ» : مالنىڭ باھاسىنى چۈشۈرۈپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَنْقَعَ يَسْتَنْقِعُ اِسْتِنْقَاعًا فِى النَّهْرِ: سۇغا چۆمۈلۈپ سەگىدى.

اِسْتَنْقَعَ الْمَاءُ: سۇ ئۆزگىرىپ كەتتى، سېسۇ سارغىيىپ كەتتى.

اِسْتَنْقَعَ الصَّوْتُ: ئاۋاز كۆتۈرۈلدى.

أُسْتُنْقِعَ لَوْنُهُ: تاتىرىپ كەتتى.

اِسْتِنْكَارْ: ئەيىبلىمەك، كايىماق، سۆكمەك.

اِسْتَنْكَحَ يَسْتَنْكِحُ اِسْتِنْكَاحًا الْمَرْأَةَ: تۇيۇ قىلىشنى تەلەپ قىلدى، تۇيۇ قىلىشقا ئېلچى ئەۋەتتى.

اِسْتَنْكَرَ يَسْتَنْكِرُ اِسْتِنْكَارًا الْأَمْرَ: ئىشنى سەت سانىدى، قەبىھ ھېسابلىدى.

اِسْتَنْكَرَ سُلُوكَهُ: ئۇنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشىنى ياراتمىدى.

اِسْتَنْكَفَ يَسْتَنْكِفُ اِسْتِنْكَافًا مِنْ كَذَا: چوڭچىلىق قىلىپ باش تارتتى.

«يَسْتَنْكِفُ مِنْ الْعَمَلِ الْيَدَوِيِّ» : ئۇ چوڭچىلىق قىلىپ قول ئەمگەكتىن باش تارتىدۇ.

«وَأَمَّا الَّذِيْنَ اسْتَنْكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُم عَذَابًا أَلِيْمًا» (قۇرئان) : (ئاللاھقا قۇلچىلىق قىلىشتىن) باش تارتقان ۋە كۆرەڭلەپ كەتكەنلەرگە كەلسەك، ئاللاھ ئۇلارغا قاتتىق ئازاب قىلىدۇ.

اِسْتَنَّ يَسْتَنُّ اِسْتِنَانًا سُنَّةً: ئەگەشتى، ئەگىشىپ قىلدى.

اِسْتَنَّ السَّرَابُ: كۆچتى، سۈرۈلدى، يۆتكەلدى، تەۋرىدى.

«اِسْتَنَّ الْخُلَفَاءُ الرَّاشِدُونَ سُنَّةَ النَّبِيِّ» : ھەزرىتى ئەبۇبەكرى، ھەزرىتى ئۆمەر، ھەزرىتى ئوسمان ۋە ھەزرىتى ئەلىدىن ئىبارەت چاريىارلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىنى تۇتتى.

اِسْتَنَّتِ الْعَيْنُ: ياش قۇيۇلدى، ياش تۆكۈلدى.

اِسْتَنَّ بِالشَّيْءِ: ئەمەل قىلدى، چىڭ تۇتتى.

اِسْتَنَّ الطَّرِيقَ: ماڭدى، يول يۈردى.

اِسْتَنَّ الْفَرَسُ: ئات ئالدى - كەينىگە چاپتى، ئات ئۇيان - بۇيان يۈگۈردى.

اِسْتَنَى يَسْتَنِى اِسْتِنَاءً: كۇتتى، كۈتۈپ تۇردى، ساقلاپ مۇنتەزىر بولدى.

اِسْتَنْهَجَ يَسْتَنْهِجُ اِسْتِنْهَاجًا الطَّرِيقَ: يول ئوچۇق بولدى.

اِسْتَنْهَجَ فُلَانٌ مَسْلَكَ فُلَانٍ: پالانى پالانىنىڭ يولىنى تۇتتى، پالانچى پۇستانچىنى دوردى.

اِسْتَنْهَرَ يَسْتَنْهِرُ اِسْتِنْهَارًا الشَّيْءُ: كېڭەيدى، زورايدى.

اِسْتَنْهَضَ يَسْتَنْهِضُ اِسْتِنْهَاضًا ـــ هُ: ئويغاتتى، قوزغىدى.

اِسْتَنْهَضَ الْكَسُولَ: هورۇننى تۇرۇشقا ئالدىراتتى.

اِسْتَنْوَقَ يَسْتَنْوِقُ اِسْتِنْوَاقًا الْجَمَلُ: تۆگە خار بولدى.

اِسْتَهَالَ يَسْتَهِيلُ اِسْتِهَالَةً فُلَانٌ الْأَمْرَ: قورقۇنچلۇق دەپ قارىدى، دەھشەتلىك دەپ ھېسابلىدى.

اِسْتَهَانَ يَسْتَهِينُ اِسْتِهَانَةً بِالْأَمْرِ: سەل چاغلىدى، مەنسىتمىدى.

اِسْتَهَانَ بِالْقِيَمِ الْأَخْلَاقِيَّةِ: ئەخلاقىي پرىنسىپلارغا سەل قارىدى.

رَأْيٌ لَايُسْتَهَانُ بِهِ: كۆڭۈل بۆلۈشكە ئەرزىيدىغان پىكىر.

قُوَّةٌ لَايُسْتَهَانُ بِهَا: سەل چاغلىغىلى بولمايدىغان كۈچ.

اِسْتَهْتَرَ يَسْتَهْتِرُ اِسْتِهْتَارًا فُلَانٌ: نەپسى ـ خاھىشىغا بېرىلىپ كەتتى، بېپەرۋا بولۇپ كەتتى.

«اِسْتَهْتَرَ الْوَلَدُ رَغْمَ تَحْذِيرِهِ»: بالا ئاگاھلاندۇرۇشقا قارىماي ھاۋايى ـ ھەۋەسكە بېرىلدى.

اِسْتَهْتَرَ بِـ: كەلسە ـ كەلمەس ئىشلەتتى، قالايمىقان پايدىلاندى.

اُسْتُهْتِرَ بِكَذَا: بېرىلىپلا كەتتى، مەپتۇن بولدى.

اُسْتُهْتِرَ الشَّخْصُ: ئەقلىدىن ئازدى، ئالجىپ قالدى، يالغان ـ ياۋداقلا بېرىلدى.

«اِسْتَهْتَرَ بِالشَّرَابِ»: ھاراقلا بېرىلىپ كەتتى.

«اُسْتُهْتِرَ بِالْمَبَادِئِ الْأَخْلَاقِيَّةِ»: ئەخلاق ـ پرىنسىپلاردىن چەتنەپ كەتتى.

اِسْتَهْجَنَ يَسْتَهْجِنُ اِسْتِهْجَانًا الشَّيْءَ: سەتلەشتۇردى، ئەيىبلىدى، تۆۋەن سانىدى، پەسكەش دەپ تونىدى.

«هَذَا مِمَّا يُسْتَهْجَنُ قَوْلاً و فِعْلاً»: بۇ سۆز ۋە ھەرىكەت جەھەتتىن ئەيىبلىنىدۇ.

اِسْتَهْدَفَ يَسْتَهْدِفُ اِسْتِهْدَافًا لَهُ: كىرزىسقا ئۇچرىدى، ھۇجۇمغا يولۇقتى، زەربە يېدى.

اِسْتَهْدَفَ إِلَى كَذَا: مەقسەت قىلدى، نىشان قىلدى، كۆزلىدى، قارىغا ئالدى.

اِسْتَهْدَفَ لِلْأَمْرِ: دۇچ كەلدى، يولۇقتى.

«اِسْتَهْدَفَ طَلَبَ الْعِلْمِ»: ئىلىم ئېلىشنى كۆزلىدى.

«اِسْتَهْدَفَ عَامِلُ الْمَنْجَمِ لِإِصَابَةِ عَمَلٍ»: كان ئىشچىسى ئىش ئۈستىدە ھادىسىگە يولۇقتى.

«اِسْتَهْدَفَ مُؤَلِّفُ الْكِتَابِ لِلنَّقْدِ»: كىتاب ئاپتورى تەنقىدكە ئۇچرىدى.

اِسْتَهْدَى يَسْتَهْدِي اِسْتِهْدَاءً فُلَانٌ: ھىدايەت تەلەپ قىلدى، توغرا يول تەلەپ قىلدى.

اِسْتَهْدَى مِنْ شَيْخِهِ النَّصِيحَةَ: ئۇستازىدىن نەسىھەت قىلىپ قويۇشنى تىلىدى.

اِسْتَهْدَى الشَّيْءَ: سوۋغا تەلەپ قىلدى.

اِسْتِهْزَاءٌ: زاڭلىق قىلماق، مەسخىرە قىلماق، مازاق قىلماق.

اِسْتَهْزَأَ يَسْتَهْزِئُ اِسْتِهْزَاءً بِهِ: مەسخىرە قىلدى، زاڭلىق قىلدى، ئىستېھزا قىلدى.

«وَمَايَأْتِيهِمْ مِنْ نَبِيٍّ اِلَّاكَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ» ‹قرآن›: ئۇلارغا قانداق بىر پەيغەمبەر كەلمىسۇن، ئۇلار ئۇنى (قەۋمىگە سېنى مەسخىرە قىلغاندەك) مەسخىرە قىلدى.

«اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ» ‹قرآن›: مەسخىرە قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن ئاللاھ ئۇلارنى جازالايدۇ.

اِسْتِهْلَاكٌ: سەرپ قىلماق، خورىتماق؛ ئىستېمال قىلماق؛ تۈگەتمەك؛ چىقىم، سەرپىيات خىراجەت؛ ياندۇرماق، قايتۇرماق؛ يېغىۋالماق.

اِسْتِهْلَاكُ الْمَوَادِّ الْغِذَائِيَّةِ: ئوزۇقلارنىڭ ئىستېمال قىلىنىشى.

مُجْتَمَعٌ اِسْتِهْلَاكِيٌّ: ئىستېمالچىلار جەمئىيىتى.

اِسْتِهْلَالٌ: باشلىماق، تۇتۇش قىلماق.

اِسْتِهْلَالٌ مُوسِيقِيٌّ: مۇقەددىمە، باشلىنىش مۇزىكىسى.

بَرَاعَةُ الْاِسْتِهْلَالِ: سۆزنىڭ گۈزەل باشلىنىشى چىرايلىق باشلىنىش، گۈزەل مۇقەددىمە.

اِسْتَهْلَكَ يَسْتَهْلِكُ اِسْتِهْلَاكًا الشَّيْءَ: يوقاتتى

تۈگەتتى، سەرپ قىلدى، ئىستېمال قىلدى.

اِسْتَهْلَكَ الدَّيْنَ: قەرزنى ئۈزدى، قەرزنى قايتۇرـدى، قەرزنى تۆلىدى.

اِسْتَهْلَكَ السَّنَدَاتِ الْمَالِيَّةَ: زايومنى يىغىۋالدى، زايومنى قايتۇرۇۋالدى.

اِسْتَهَلَّ يَسْتَهِلُّ اِسْتِهْلَالاً: ۋازقىرىدى، يۇقىرى ئاۋازدا توۋلىدى.

اِسْتَهَلَّ الْمَوْلُودُ: بوۋاق تۇغۇلغان چاغدا ئۇنلۇك يىغلىدى.

اِسْتَهَلَّ الشَّهْرُ: يېڭى ئاي كۆتۈرۈلدى.

اِسْتَهَلَّ الْوَجْهُ: يۈزى يورۇپ كەتتى، يۈزى نۇرلـنىپ كەتتى.

اِسْتَهَلَّ الشَّخْصُ الشَّيْءَ: باشلىدى، كىرىشىپ كەتتى.

أُسْتُهِيمَ قَلْبُ فُلَانٍ: قەلبى مۇھەببەت ئوتىدا كۆيدى، مەپتۇن بولدى، شەيدا بولدى.

اِسْتَهْوَى يَسْتَهْوِي اِسْتِهْوَاءً ــ هُ الشَّيْءُ: ئۇنى ھەيران قالدۇردى، ئۆزىگە جەلپ قىلدى، خىيال سۈرگۈزدى.

اِسْتَهْوَتْهُ أَزْهَارُ الرَّبِيعِ: باھارنىڭ گۈل ـ چېچەكلىرى ئۇنى مەپتۇن قىلدى.

«كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِيْنُ فِي الْأَرْضِ حَيْرَانَ لَهُ أَصْحَبٌ يَدْعُونَهُ إِلَى الْهُدَى ائْتِنَا» (قرآن): مۇنداق بىر ئادەمگە: شەيتانلار ئۇنى بىر چۆلگە باشلاپ بارغان (چۆلدە ئۇ) تېخىرقاپ قالغان، دوستلىرى ئۇنى بېرى كەل دەپ توغرا يولغا چاقىرىۋاتقان (ئۇ چاقىرىقنى قوبۇل قىلماي ئاخىرى ھالاك بولغان ئادەمگە) ئوخشاپ قالـمىز.

اِسْتِوَاءٌ: تۈز، تۆپتۈز، تەكشى، توغرا، توغرا بولماق، راۋۇرۇس، توغرىلىق.

خَطُّ الْاِسْتِوَاءِ: ئېكۋاتور.

اِسْتِوَائِيٌّ: ئېكۋاتورنىڭ، ئېكۋاتور توغرىسىدا.

اَلْمَدَارُ الْاِسْتِوَائِيُّ: تروپىك، كۈن توختاش سىزـقى (شىمالىي تروپىك سىزىقى ياكى جەنۇبىي تروپىك سىزىقى).

اِسْتَوْبَقَ يَسْتَوْبِقُ اِسْتِوْبَاقًا: ھالاك بولدى، يوقالـدى، مۇنقەرز بولدى، ۋەيران بولدى، ئۆلدى.

اِسْتَوْثَرَ يَسْتَوْثِرُ اِسْتِيْثَارًا الشَّخْصُ مِنَ الشَّيْءِ: كۆپ ئالدى، كۆپ ئېلىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَوْثَرَ الْفِرَاشَ: تۆشەكنى يۇمشاق ھېسابلىدى.

اِسْتَوْثَقَ يَسْتَوْثِقُ اِسْتِيْثَاقًا عَنْهُ: تەكشۈرۈپ ئېنىقلىدى، ئۇقۇملۇق بولدى؛ قوغدىدى، پانـاھىغا ئالدى، ھىمايە قىلدى.

اِسْتَوْثَقَ الشَّخْصَ: ئىشەنچ باغلىدى، ئىشەنچ قىلدى، ئىشەنچ تىكلىدى.

اِسْتَوْثَقَ مِنَ الْأَمْرِ: تەكشۈردى، ئېنىقلىدى.

اِسْتَوْثَقَ مِنَ الشَّخْصِ: ئىشەنچ باغلىدى، قەتئىي ئىشەندى.

اِسْتَوْجَبَ يَسْتَوْجِبُ اِسْتِيْجَابًا الشَّيْءَ: مەجبۇرـيەت دەپ قارىدى، قىلىشقا تېگىشلىك ئىشىم دەپ قارىدى، لايىق بولدى، ھەقلىق بولدى.

اِسْتَوْجَبَ تَفْكِيْرًا: پىكىر قىلىشقا تېگىشلىك بولدى، ئويلىنىشقا زۆرۈر بولدى.

اِسْتَوْجَبَ عِقَابًا: جازاغا لايىق بولدى.

اِسْتَوْجَبَ الْأَمْرَ: زۆرۈر ھېسابلىدى، تېگىشلىك دەپ بىلدى.

عَمَلٌ يَسْتَوْجِبُ الشُّكْرَ: رەھمەت ئېيتىشقا لايىق ئىش.

اِسْتَوْجَفَ يَسْتَوْجِفُ اِسْتِيْجَافًا: تەسىرلەندۈردى، ھاياجانلاندۇردى، بۇلدىدى، بۇلاڭچىلىق قىلدى، تالان ـ تاراج قىلدى.

اِسْتَوْجَفَ الْحُبُّ فُؤَادَهُ: مۇھەببەت ئۇنىڭ قەلبـىنى ئەسىر قىلۋالدى.

اِسْتَوْجَزَ الْكَلَامَ: سۆزنى قىسقارتتى، ئىخچام قىلدى، مېغىزلىق بولدى.

اِسْتَوْحَشَ يَسْتَوْحِشُ اِسْتِيْحَاشًا الْمَكَانُ: جان ئادەمىزاتتىن خالى بولۇپ قالدى، چۆلدەرەپ قالدى.

اِسْتَوْحَشَ الشَّخْصُ: ئىچى پۇشتى، يالغۇزلۇق ھېس قىلدى، غېرىبسىندى.

اِسْتَوْحَشَ مِنْهُ: يامان كۆردى، ياقتۇرمىدى، بىزار بولدى، كۆڭلىگە ياقمىدى.

اِسْتَوْحَى يَسْتَوْحِي اِسْتِيْحَاءً: ۋەھىي قىلىشنى تەلەپ قىلدى، يولىورۇق سورىدى، بېشارەت بېرىشنى ئۆتۈندى، ئىلھام بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَوْحَى مِنْهُ: ئۇنىڭدىن ئالدى.

اِسْتَوْحَى رَأْيَهُ: ئۇنىڭ پىكرىنى سورىدى.

رَأْيٌ اِسْتَوْحَى مِنْ خِطَابِهِ: ئۇنىڭ نۇتقىدىن ئالغان پىكىر.

اِسْتَوْحَاهُ: ئۇنىڭ پىكرىنى سورىدى، ئالدىراتتى.

اِسْتَوْدَعَ يَسْتَوْدِعُ اِسْتِيدَاعًا: ھاۋالە قىلدى، قويۇپ تۇردى، ئامانەت قويدى، تاپشۇردى.

اِسْتَوْدَعَ الشَّخْصَ الشَّيْءَ: كىشىگە نەرسىنى ئامانەت قويدى.

اِسْتَوْدَعَ أَمْوَالَهُ فِي الْخَزِينَةِ: مالىنى خەزىنىگە قويدى.

اِسْتَوْدَعَ الشَّخْصَ الْمَالَ: مالنى ئامانەت قويدى.

اِسْتَوْدَعَ الْجُثَّةَ الْقَبْرَ: جەسەتنى قەبرىگە دەپنە قىلدى، يەرلىككە قويدى.

اِسْتَوْدَعَ السِّجْنَ: ئۇنى تۇرمىگە ئالدى، قامىدى.

اِسْتَوْدَعَ التَّأْمِينَ: كاپالەت پۇل بەردى.

اِسْتَوْدَعَهُ السِّرَّ: ئۇنىڭغا سىر ساقلاشنى تاپىلىدى، مەخپىيەتلىكنى ساقلاشنى ھاۋالە قىلدى.

أَسْتَوْدِعُكُمُ اللّٰهَ: ئاق يول بولسۇن، خۇداغا ئامانەت.

اِسْتَوْرَدَ يَسْتَوْرِدُ اِسْتِيْرَادًا: سىرتتىن كىرگۈزدى، ئىمپورت قىلدى.

اِسْتَوْرَطَ يَسْتَوْرِطُ اِسْتِيرَاطًا: مۇشكۈل ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى، تۇرۇپ قالدى، نېمە قىلىشنى بىلمەي قالدى؛ پۇتۇن زېھنىنى بەردى، ئۇي – پىكرىنى يىغدى.

اِسْتَوْرَطَ فِي الْخَطَأِ: خاتالاشتى، خاتالىق ئۆتكۈزدى.

اِسْتَوْرَى يَسْتَوْرِي اِسْتِيرَاءً الزَّنْدُ: چاقماق ياقتى.

اِسْتَوْرَى غَيْظَهُ: ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

اِسْتَوْزَرَ يَسْتَوْزِرُ اِسْتِيْزَارًا: ۋەزىر قىلىۋالدى، مىنىستىر قىلىۋالدى، مىنىستىرلىككە تەيىنلىدى، ۋەزىرلىككە تەيىنلىدى.

اِسْتَوسَعَ يَسْتَوْسِعُ اِسْتِيْسَاعًا الرَّجُلُ: ھالى ياخشىلاندى.

اِسْتَوْسَعَ الْمَكَانَ: يەرنىڭ كەڭلىكىنى بايقىدى.

اِسْتَوْسَقَ يَسْتَوْسِقُ اِسْتِيْسَاقًا: توپلاندى، ئىرىشتى، مۇۋەپپەق بولدى.

اِسْتَوْسَقَ الْأَمْرُ: ئىش تەرتىپلىك بولدى، ئىش سىستېمىلىق بولدى، ئىش مۇنتىزىم بولدى.

اِسْتَوْسَقَ لَهُ: تەييار بولدى، تەق بولدى.

اِسْتَوْسَقَ لَهُ النَّصْرُ: ئۇ غەلىبىگە ئېرىشتى.

اِسْتَوْصَدَ يَسْتَوْصِدُ اِسْتِيْصَادًا: قوتان سالدى.

اِسْتَوْصَفَ يَسْتَوْصِفُ اِسْتِيصَافًا الطَّبِيْبَ: دوختۇر-دىن رېتسېپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى، كېسەل كۆرسەتتى.

اِسْتَوْصَى يَسْتَوْصِي اِسْتِيْصَاءً: تەۋسىيە قىلىشنى سورىدى، تونۇشتۇرۇشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَوْصَى الشَّخْصُ بِهِ: تەۋسىيىسىنى قوبۇل قىلدى.

اِسْتَوْصَى بِهِ خَيْرًا: ياخشىلىقنى ئىزدە قىلدى، ياخشىلىقنى تەۋسىيە قىلدى.

«اِسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا» (حديث): ئاياللارغا ياخشى مۇئامىلىدە بولۇڭلار.

اِسْتَوْضَحَ يَسْتَوْضِحُ اِسْتِيضَاحًا الشَّخْصَ: روشەن-لەشتۇرۇپ بېرىشنى سورىدى.

اِسْتَوْضَحَ عَنِ الْأَمْرِ: ئىزدەندى، تەتقىق قىلدى.

اِسْتَوْضَحَ الشَّخْصُ الشَّيْءَ: كۆرۈنەرمدۇ-دەپ قاراپ بېقىش ئۈچۈن قولنى كۆزنىڭ ئۈستىگە قويدى.

اِسْتَوَطَ يَسْتَوِطُ اِسْتِوَاطًا الْأَمْرُ: ئىش مۇرەككەپ-لەشتى، كىرەلىشىپ كەتتى، چىگىشلەشتى، ئارىلىشىپ كەتتى.

اِسْتَوْطَنَ يَسْتَوْطِنُ اِسْتِيْطَانًا الْمَكَانَ: ئولتۇراق-لاشتى، ماكانلاشتى، ماكان تۇتتى.

اِسْتَوْعَبَ يَسْتَوْعِبُ اِسْتِيْعَابًا الشَّيْءَ: ھەممىنى ئالدى.

اِسْتَوْعَبَهُ: يىلتىزىدىن قومۇرۇۋەتتى، پۈتۈنلەي يوقاتتى.

اِسْتَوْعَبَ الْمَكَانُ الشَّيْءَ: سىغدۇردى.

اِسْتَوْعَبَ الْحَدِيْثَ: سۆزنى ئاڭلاپ ئىگىلىدى.

«هَذِهِ الْقَاعَةُ كَبِيْرَةٌ جِدًّا وَيُمْكِنُ أَنْ تَسْتَوْعِبَ ثَلَاثِيْنَ مِنْضَدَةً»: بۇ زال ناھايىتى چوڭ بولۇپ بۇنىڭغا 30 ئۈستەل قويغىلى بولىدۇ.

اِسْتَوْعَى يَسْتَوْعِي اِسْتِيْعَاءً الشَّيْءَ: ھەممىنى ئالدى.

اِسْتَوْفَزَ يَسْتَوْفِزُ اِسْتِيْفَازًا فِي قَعْدَتِهِ: ئارامسىز ئولتۇردى.

اِسْتَوْفَى يَسْتَوْفِي اِسْتِيْفَاءً: ئىجرا قىلىشنى تەلەپ قىلدى، ئەمەلگە ئاشۇرۇشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَوْفَى الشَّخْصُ حَقَّهُ: ھەققىنى تولۇق ئالدى.

«اَلَّذِيْنَ اِذَا كْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار كىشىلەردىن ئۆلچەپ ئالغان چاغدا، تولۇق ئالىدۇ.

اِسْتَوْفَى قِسْطَهُ مِنَ الرَّاحَةِ: ئۇ بىر ئاز ئارام ئالدى.

اِسْتَوْقَدَ يَسْتَوْقِدُ اِسْتِيْقَادًا النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت ياندۇردى، ئوت تۇتاشتۇردى.

«مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا» ‹قرآن›: ئۇلار گويا كى (كېچىدە ئېسىنىش ۋە يورۇقلۇق ئېلىش ئۈچۈن) ئوت ياققان كىشىلەرگە... ئوخشايدۇ.

اِسْتَوْقَعَ يَسْتَوْقِعُ اِسْتِيْقَاعًا الْأَمْرَ: كۈتتى، كۆزلىدى، مۇنتەزىر بولدى، قورقتى، ئەنسىرىدى، تەشۋىشلەندى.

اِسْتَوْقَفَ يَسْتَوْقِفُ اِسْتِيْقَافًا: توختىتىشنى تەلەپ قىلدى، تۇرۇشنى ئۈتۈندى.

اِسْتَوْقَفَهُ: توسىدى، توسالغۇ بولدى، توختاتتى، تىزگىنلىدى.

اِسْتَوْقَفَ الشُّرطِيُّ السَّائِقَ: ساقچى شوپۇرنىڭ توختىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَوْقَفَ الْأَمْرُ اِنْتِبَاهَهُ: ئىش ئۇنىڭ دىققىتىنى قوزغىدى.

اِسْتَوْلَدَ يَسْتَوْلِدُ اِسْتِيْلَادًا: بالا تەلەپ قىلدى.

اِسْتَوْلَدَ الْمَرْأَةَ: ئايالنى ھامىلدار قىلدى.

اِسْتَوْلَى يَسْتَوْلِي اِسْتِيْلَاءً عَلَيْهِ: ئىگىلىدى، بېسىۋالدى، ئىشغال قىلدى، ئىستىلا قىلدى، يەكلىدى، مەغلۇپ قىلدى، بويسۇندۇردى.

اِسْتَوْلَى عَلَى الْعَدُوِّ: دۈشمەن ئۈستىدىن غەلبە قىلدى.

اِسْتَوْلَى عَلَى الشَّيْءِ: ئىگە بولۇۋالدى، پايدىلاندى، ئىگىلەندى.

اِسْتَوْلَى عَلَيْهِ الدَّهْشَةُ: تېكىرقاپ قالدى، قاتتىق چۆچىدى.

اِسْتَوْلَى عَلَيْهِ الشَّكُّ: ئۇ دەرگۇمان بولدى.

اِسْتَوْلَى عَلَى الْحُكْمِ: ھاكىمىيەتنى ئىگىلىدى، ھاكىمىيەتنى قولغا ئالدى.

اِسْتَوْهَبَ يَسْتَوْهِبُ اِسْتِيْهَابًا: سوۋغا تەلەپ قىلدى.

اِسْتَوَى يَسْتَوِي اِسْتِوَاءً: تۈز بولدى، توغرىلاندى؛ يىگىتلىك پەيتى توشتى.

«وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَى آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا» ‹قرآن›: مۇسا ئۆسۈپ يېتىلگەندە، ئەقلىي توشقاندا ئۇنىڭغا پەيغەمبەرلىكنى ۋە ئىلىمنى ئاتا قىلدۇق.

«لِتَسْتَوُوا عَلَى ظُهُورِهِ» ‹قرآن›: ئۈستىگە چىقىشىڭلار ئۈچۈن...

اِسْتَوَى هَذَا بِذَلِكَ: بۇ ئۇنىڭ بىلەن تەڭلەشتى، باراۋەر بولدى.

«فِي الرَّبِيْعِ يَسْتَوِي اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ»: ئەتىيازدا كېچە بىلەن كۈندۈز تەڭلىشىدۇ.

«اِسْتَوَى الْمَاءُ وَالْخَشَبَةَ»: سۇ ياغاچ بىلەن تەڭلەشتى.

اِسْتَوَى عَلَى الْكُرْسِيِّ: تەختتە ئولتۇردى، ئورۇندۇقتا ئولتۇردى.

اِسْتَوَى عَلَى الدَّابَّةِ: ئۇلاققا مىندى.

اِسْتَوَى إِلَى الشَّيْءِ: باردى، يۇرۇپ كەتتى.

اِسْتَوَى النَّمَرُ: مېۋە پىشتى، مېۋە تەييار بولدى.

اِسْتَوَى الطَّعَامُ: تاماق پىشتى.

اِسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ: كۆتۈرۈلدى، تەختكە ئولتۇردى.

اِسْتَوَى عَلَى سَرِيْرِ الْمُلْكِ: پادىشاھلىق تەختتە ئولتۇردى، سەلتەنەتلىك ئورۇنغا چىقتى.

اِسْتِيَاءٌ: نارازى بولماق، خاپا بولماق، ئاغرىنماق.

اِسْتَيْأَسَ يَسْتَيْئِسُ اِسْتِيْآسًا مِنْهُ: ئۇنىڭدىن ئۈمىد ئۈزدى، ئۈمىدسىزلەندى.

«فَلَمَّا اسْتَيْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا» ‹قرآن›: ئۇلار (بۇنيامىننىڭ ئورنىغا ئۆز ئارىسىدىن

بىرسىنى ئېلىپ قېلىشقا يۈسۈپىنىڭ ماقۇل بولۇشىدىن) ئۇمىدسىزلەنگەندىن كېيىن، چەترەك يەرگە بىرىپ مەخپى مەسلىھەتلەشتى.

اِسْتِيدَاعٌ: خىزمەتچىنى پېنسىيە بېشىدىن بۇرۇن خىزمەتتىن چېكىندۈرۈش.

«أُحِيلَ الضَّابِطُ إِلَى الاِسْتِيدَاعِ»: ئوفىتسىر پېنسىيە بېشىغا توشۇشتىن بۇرۇن خىزمەتتىن چېكىندۈرۈلدى.

زِيَادَةُ الْاِسْتِيْرَادِ عَلَى التَّصْدِيْرِ: پاسسىپ بالانس (ئىمپورت قىلىنغان مال ئېكسپورت قىلىنغان مالدىن ئېشىپ كەتمەك).

اِسْتَيْسَرَ يَسْتَيْسِرُ اِسْتِيْسَارًا الْأَمْرُ: ئىش ئاسانلاشتى، ئىش ئوڭاي بولدى.

اِسْتِيْضَاحٌ ج اِسْتِيْضَاحَاتٌ: چۈشەندۈرۈپ بېرىشنى تەلەپ قىلماق، شەرھلەپ بېرىشنى ئۆتۈنمەك.

«طَلَبَ الْحِزْبُ الْإِشْتِرَاكِيُّ اِسْتِيْضَاحَاتٍ مِنَ الْحُكُومَةِ»: سوتسىيالىستىك پارتىيە ھۆكۈمەتتىن چۈشەندۈرۈپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتِيْطَانٌ: ئورۇنلاشتۇرماق، ماكانلاشماق، ئورۇنلاشماق.

اِسْتِيْطَانُ الْمُسْتَعْمِرِيْنَ الْأَجَانِبَ: مۇستەملىكىچىلەرنىڭ چەت ئەللىكلەرنى ماكانلاشتۇرۇشى.

اِسْتِيْعَابٌ: سىغدۇرماق، ئىگىلىمەك، ھەممىنى ئالماق؛ ئىقتىدار.

«لَهُ اِسْتِيْعَابٌ عَلَى فَهْمِ أَصْعَبِ الْمَشَاكِلِ الرِّيَاضِيَّةِ»: ئۇ ئەڭ قىيىن ماتېماتىكا مەسىلىلىرىنى چۈشىنىش ئىقتىدارىغا ئىگە.

اِسْتِيْفَاءٌ: ئادا قىلماق، ئورۇنلىماق.

اِسْتَيْقَظَ يَسْتَيْقِظُ اِسْتِيْقَاظًا: ئويغاندى، ئۇيقۇسى ئېچىلدى؛ ھوشىغا كەلدى.

اِسْتَيْقَظَهُ: ئويغىتىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَيْقَظَ مِنْ غَفْلَتِهِ: ھوشىنى تاپتى.

«اِسْتَيْقَظَ الْمُعَلِّمُ التِّلْمِيْذَ الْكَسُولَ»: ئوقۇتقۇچى ھورۇن ئوقۇغۇچىدىن ھوشىنى يىغىشنى تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَيْقَظْتُ مِنَ النَّوْمِ مُبَكِّرًا وَارْتَدَيْتُ مَلَابِسِي مُسْرِعًا»: ئۇيقۇدىن بالدۇرلا ئويغىنىپ، كىيىملىرىمنى تېز كىيدىم.

اِسْتَيْقَنَ يَسْتَيْقِنُ اِسْتِيْقَانًا الْأَمْرَ: ھەقىقى ئىشەندى.

«لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِيْنَ أُوْتُوا الْكِتَابَ وَيَزْدَادَ الَّذِيْنَ آمَنُوْا إِيْمَانًا» ‹قرآن›: تاكى ئەھلى كىتاب (ئۆزلىرىنىڭ ساماۋى كىتابلىرىدىكى بۇ سانىنى كۆرۈپ قۇرئاننىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە) ئىمان ئېيتقاي، مۆمىنلەرنىڭ (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەرگەن خەۋىرىگە ئىشەنگەنلىكىلىردىن ۋە ئەھلى كىتابنىڭ قۇرئان خەۋىرلىرىنىڭ تەۋرات، ئىنجىلدىكى خەۋەرلەرگە ئۇيغۇن كەلگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلغانلىقىدىن) ئىمانى كۈچەيگەي.

اِسْتَيْمَنَ يَسْتَيْمِنُ اِسْتِيْمَانًا بِهِ: ياخشىلىقنىڭ ئالامىتى دەپ قارىدى، ياخشىلىقنىڭ بىشارىتى دەپ تونىدى.

اِسْتِيٌّ: سوك ئاقمىسى، مەقئەت ئاقمىسى.

أَسْجَحَ يُسْجِحُ إِسْجَاحًا: سىلىق بولدى، يۇمشاق بولدى، مۇلايىم بولدى، نازاكەتلىك بولدى، خۇشخۇي بولدى.

أَسْجَحُ ج سُجَحَاءُ: چىرايلىق يىگىت؛ ساھىبجامال قىز.

أَسْجَقَ يُسْجِقُ إِسْجَاقًا الْبَيْتَ: ئۆيگە پەردە تارتتى.

أَسْجَمَ يُسْجِمُ إِسْجَامًا الْمَاءَ: سۇنى ئاققۇزدى، تۆكتى.

أَسْجَمَتِ السَّحَابَةُ: يامغۇر توختىماي ياغدى.

أُسْجُوعَةٌ ج أَسَاجِيعُ: «لَوْلَا الْوِئَامُ لَهَلَكَ الْأَنَامُ»: غا ئوخشاش قاپىيىلىك سۆز.

أَسْحَتَ يُسْحِتُ إِسْحَاتًا: بۈزۈۋەتتى، كاردىن چىقاردى.

أَسْحَتَتِ التِّجَارَةُ: تىجارەتكە ھازام ئارىلىشىپ قالدى.

أَسْحَتَ الشَّيْءَ: تۈپتىن قومۇرۇۋەتتى، ھالاك قىلدى.

«لَاتَفْتَرُوا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ» ‹قرآن›: ئاللاھقا يالغاننى چاپلىماڭلار (يەنى سېھرىڭلار ئارقىلىق مۆجىزىلىرىمگە تاقابىل تۇرۇشنى دەۋا قىلماڭلار) ئاللاھ سىلەرنى قاتتىق ئازاب بىلەن ھالاك قىلىدۇ.

أَسْحَتَ الشَّيْءَ: قانۇنسىز پايدا ئالدى، ھالاك قىلدى، خاراب قىلدى، ۋەيران قىلدى.

أَسْحَتَ فِي تِجَارَتِهِ: سودىسىدا ھارام پايدا ئالدى.

أَسْحَتَ الشَّخْصُ: ھارام پايدىغا ئېرىشتى.

أَسْحَتَ التِّجَارَةُ: سودىسى ھارام بولدى، سودىسى قانۇنسىز بولدى.

أَسْحَرَ يُسْحِرُ إِسْحَارًا: ئەتىگەندە ماڭدى، سەھەردە ماڭدى، سەھەر تۇردى.

أَسْحَمُ م سَحْمَاءُ ج سُحْمٌ: قارا، قاپقارا.

أَسْخَطَ يُسْخِطُ إِسْخَاطًا: غەزەپلەندۇردى، ئاچچىقلىنى كەلتۇردى.

«ذَلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوْا مَاأَسْخَطَ اللّٰهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ» «قرآن»: بۇ (ئازاب) شۇنىڭ ئۈچۈندۇركى، ئۇلار ئاللاھنى دەرغەزەپ قىلىدىغان نەرسىلەرگە ئەگەشتى، ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى ياقتۇرمىدى، شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى بىكار قىلدى.

«لاَ تَفْعَلْ مَا يُسْخِطُ اللّٰهَ»: ئاللاھنى غەزەپلەندۈرىدىغان ئىشنى قىلمىغىن.

أَسْخَمُ ج سُخْمٌ: قارا.

لَيْلٌ أَسْخَمُ: قاپقاراڭغۇ كېچە.

اِسْخَمَّ يَسْخَمُّ اِسْخِمَامًا: قارايدى.

أَسْخَنَ يُسْخِنُ إِسْخَانًا: قىزىتتى، ئىسسىتتى.

أَسْخَنَ اللّٰهُ عَيْنَهُ: ئۇنىڭ بېشىغا خاپىلىق كەلسۇن.

أَسَدٌ ج أُسُودٌ و أُسْدٌ و آسَادٌ و آسُدٌ م لَبْوَةٌ: شىر.

لَهُ حِصَّةُ الْأَسَدِ: ئۇ چوڭ نېسىۋىگە ئىگە.

دَاءُ الْأَسَدِ: جۈزام كېسىلىنىڭ بىر خىلى.

أَسَدٌ هِنْدِيٌّ: يولۋاس.

أَسَدٌ بَحْرِيٌّ: دېڭىز شىرى.

بُرْجُ الْأَسَدِ: ئەسەد بۇرجى.

أَسَدٌ ج سُدٌّ: ئەك مۇڭاپىق، ئەك توغرا، ئەك ئۈيغۇن، دۇرۇس.

أَسْدَسَ يُسْدِسُ إِسْدَاسًا الْقَوْمُ: ئالتە بولدى.

أَسْدَفَ يُسْدِفُ إِسْدَافًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، قارايدى، زۇلمەت باستى.

أَسْدَفَ عَنْ: ئايرىلدى، چەتنەندى.

أَسْدَفَ الشَّخْصُ: قاراڭغۇلۇقتا كىردى.

أَسْدَفَتِ الْعَيْنُ: كۆزى قاراڭغۇلاشتى.

أَسْدَلَ يُسْدِلُ إِسْدَالاً الشَّعْرَ: چاچنى قويۇۋەتتى چاچنى ساڭگىلىتىپ قويدى.

أَسْدَلَ السِّتَارَ: پەردىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

«اِنْتَهَتِ الْمَسْرَحِيَّةُ وَأُسْدِلَ السِّتَارُ»: تىياتىر تۈگىدى، پەردە چۈشۈرۈلدى.

أَسْدَى يُسْدِي إِسْدَاءً بِيَدِهِ: قول سۇندى، قول سوزدى.

أَسْدَى إِلَيْهِ مَعْرُوفًا: ئۇنىڭغا نەرسە بەردى، ئاتقىلدى، ياردەم بەردى، ياخشىلىق قىلدى، خەيرئېھسان قىلدى.

أَسْدَى إِلَيْهِ النُّصْحَ: ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلدى، مەسلىھەت بەردى، سەممىي بولدى.

أَسَدِيٌّ: ئۇرۇش يىپ.

أَسَرَ يَأْسِرُ أَسْرًا وَإِسَارَةً وَإِسَارًا: ئەسىر ئالدى؛ ھاك ـ تاك قالدى.

«فَرِيْقًا تَقْتُلُوْنَ وَتَأْسِرُوْنَ فَرِيْقًا» «قرآن»: (ئۇلارنىڭ) بىر بۆلىكىنى ئۆلتۈردۈڭلار ۋە بىر بۆلىكىنى ئەسىر ئالدىڭلار.

أَسَرَ لُبَّهُ: ئەقلىنى لال قىلدى.

أَسْرٌ: پۇتۇن، ھەممە؛ ئەسىر ئالماق.

«جَاءَ الطُّلاَّبُ بِأَسْرِهِمْ»: پۇتۇن ئوقۇغۇچىلار كەلدى.

أَسْرٌ: سولىماق؛ كۈچ ـ قۇۋۋەت.

هُوَ شَدِيْدُ الْأَسْرِ: ئۇ ناھايىتى كۈچلۈكتۇر.

«نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَالَهُمْ تَبْدِيْلاً» «قرآن»: بىز ئۇلارنى ياراتتۇق، ئۇلارنىڭ بەدىنىنى مەزمۇت قىلدۇق، ئەگەر بىز خالىساق (ئۇلارنى ھالاك قىلىپ) ئورنىغا ئۇلارغا ئوخشاش باشقا ئادەملەرنى دەسسىتەتتۇق.

أُسْرٌ: سۆيدۈك توختاپ قېلىش.

إِسْرَاءٌ: كېچىده سەپەر قىلماق.

اَلْإِسْرَاءُ: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر كېچىده ھەرەم مەسچىتىدىن ئەقسا مەسچىتىگە بېرىپ كەلگىنى.

إِسْرَائِيْلُ: ياقۇپ ئەلەيھىسسالامنىڭ نامى

إِسْرَائِيلِيٌّ: يەھۇدى، جوھۇت.

إِسْرَافٌ: ئىسراپ قىلماق، بۇزۇپ چاچماق.

إِسْرَافِيلُ: قىيامەت قايىم بولغاندا بۇرغا چالىدىغان پەرىشتە.

أَسْرَأَ يُسْرِئُ إِسْرَاءً: تۇخۇم تۇغدۇرۇش ۋاقتى يېقىنلاشتى.

أَسْرَبَ يُسْرِبُ إِسْرَابًا الْمَاءَ وَنَحْوَهُ: سۈنى ئېقىتتى، ئاققۇزدى.

أَسْرُبٌ: سۈرمە تاش، گرانىت.

أُسْرَةٌ ج أُسَرٌ: ئائىلە؛ جەمەت؛ سۇلالە، خاندان.

رَبُّ الْأُسْرَةِ: ئائىلە باشلىقى.

أُسْرَةُ الْجَرِيْدَةِ: گېزىتخانىدىكىلەر جامائەسى.

أُسْرَةُ اللُّغَاتِ السَّامِيَةِ: سام تىللىرى ئائىلىسى.

اَلْأُسْرَةُ التَّعْلِيْمِيَّةُ: مائارىپ ساھەسىدە ئىشلىگۈچىلەر.

أَسْرَجَ يُسْرِجُ إِسْرَاجًا الْحِصَانَ: قېچىرنى ئېگەرلىدى، ئېگەر توقىدى.

أَسْرَجَ السِّرَاجَ: چىراغنى ياقتى.

أَسْرَجَ الشَّيْءَ: بېزىدى، زىننەتلىدى، چىرايلىق قىلدى.

أَسْرَدَ يُسْرِدُ إِسْرَادًا الشَّيْءَ: تەشتى، تۇشۇك ئاچتى.

أَسَرَّ يُسِرُّ إِسْرَارًا الشَّيْءَ: خۇش قىلدى، ھەيران قالدۇردى.

أَسَرَّ إِلَيْهِ السِّرَّ: سىر ساقلىدى، سىرنى يوشۇردى.

أَسَرَّ إِلَيْهِ حَدِيْثًا: ئۇنىڭغا يوشۇرۇن سۆزلىدى، پىچىرلىدى، پىچىرلاپ سۆزلىدى.

«فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ» ‹قرآن›: يۈسۈپ (ئۇلارنىڭ) بۇ سۆزىنى ئىچىده بىلدى.

«وَإِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا»

‹قرآن›: ئۆز ۋاقتىدا پەيغەمبەر ئاياللىرىدىن بىرىگە (يەنى ھەفسەگە) بىر سۆزنى يوشۇرۇن ئېيتقانىدى.

أَسْرَعَ يُسْرِعُ إِسْرَاعًا: ئالدىرىدى.

«أَسْرِعْ حَتَّى لَا تَتَأَخَّرَ»: كېچىكمەسلىكىڭ ئۈچۈن ئالدىرا.

أَسْرَفَ يُسْرِفُ إِسْرَافًا الْمَالَ: ئىسراپ قىلدى، بۇزۇپ چاچتى، ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتى، بەتخەجلىك قىلدى، چېكتىدىن ئاشتى.

«وَكُلُوْا وَاشْرَبُوْا وَلَاتُسْرِفُوْا» ‹قرآن›: يەڭلار، ئىچىڭلار، ئىسراپ قىلماڭلار.

أَسْرَفَ فِي كَذَا: ئىسراپ قىلدى، ھەددىدىن ئاشتى.

أَسْرَفَ فِي الْكَلَامِ: چېكىدىن ئاشۇرۇۋەتتى.

أُسْرُوعٌ ج أَسَارِيْعُ: يېسۈلەك قۇرتى، كېپىنەك قۇرتى.

أَسْرَى يُسْرِي إِسْرَاءً النَّوْبَ عَنْهُ: كىيىمنى سېلىۋەتتى، سالدۇردى.

أَسْرَى اللَّيْلَ وَبِهِ: كېچىسى ماڭدى.

«سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى» ‹قرآن›: ئاللاھ (بارچە نۇقساندىن) پاكتۇر، بەندىسىنى (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى) بىر كېچىده مەسچىتى ھەرەمدىن ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ كەلدى.

أَسْرَى الشَّخْصَ وَبِهِ: سەپەر قىلدۇردى، سەيرى قىلدۇردى.

أُسَرِيٌّ: ئائىلىگە مەنسۇپ.

«يَجِبُ الْمُحَافَظَةُ عَلَى الرَّوَابِطِ الْأُسَرِيَّةِ»: ئائىلىۋى مۇناسىۋەتنى ساقلاش لازىم.

أُسٌّ ج أَسَاسٌ: تۈپ يىلتىز، ئاساس.

«قَلَعَهُ مِنْ أُسِّهِ»: ئۇ، ئۇنى تۈپ يىلتىزىدىن قومۇرۇپ تاشلىدى.

اِسَّخَنَ يَسَّخِنُ اِسِّخَانًا: ئىسسىدى، قىزىدى.

أَسَّسَ يُؤَسِّسُ تَأْسِيْسًا الْبِنَاءَ: ئۇل سالدى، ئاساس ئورناتتى.

«لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ

أَنْ تَقُوْمَ فِيْهِ» «قرآن»: بىرىنچى كۈنىدىن تارتىپلا تەقۋا ئاساستىغا قۇرۇلغان مەسچىت ھەقىقەتەن سېنىڭ ناماز ئوقۇشۇڭغا ئەڭ لايىق تۇر.

أَسَّسَ شِرْكَةً: شىركەت قۇردى.

أَسَّسَ الْمَشْرُوعَ: پىلان تۈزدى.

«أَسَّسَتِ الْحُكُومَةُ جَامِعَةً جَدِيْدَةً»: ھۆكۈمەت يېڭى ئۇنىۋېرسىتېت تەسىس قىلدى.

أَسَّلَ يُسِّلُ تَأْسِيْلاً: تۈبىركۈلىيۇز كېسىلىگە گىرىپتار بولدى.

إِسْطَارٌ: يېزىلغان نەرسە؛ ھېكايە.

إِسْطَافَ يَسْطَافُ إِسْطِيَافًا بِالشَّيْءِ: تاۋاپ قىلدى.

إِسْطَبْلٌ ج إِسْطَبْلَاتٌ: ئېغىل، قوتان، ئاتخانا.

أُسْطُرْلَابٌ: قەدىمكى ئاسمان جىسىملىرىنى ئۆلچەش ۋە ۋاقىتلارنى بىلىش ئەسۋابى.

أَسْطَحُ: بوينى ئۇزۇن.

أُسْطُوَانَةٌ: تۈۋرۈك؛ سىلىندىر؛ ناخشا؛ ساز ئېلىندىغان لېنتا.

أُسْطُوَانَةٌ ج أَسَاطِينُ و أَسَاطِنَةٌ وَأُسْطُوَانَاتٌ: تۈۋرۈك؛ ئېللىپس شەكلىدىكى جىسىم؛ سىلىندىر شەكىللىك جىسىم.

أُسْطُوَانَةُ الْغَازِ: گاز تۈڭى.

أُسْطُوَانَةُ الْفُتُغْرَافِ أَوِ الْفِتِغْرَافِ: پاتىفون تەخسىسى، پاتىفون پىلاستىنكىسى.

أُسْطُوَانَةُ آلَةِ التَّسْجِيْلِ: غالتەك (ئۇنئالغۇنىڭ).

أُسْطُوَانَةُ الْحَاكِي: پاتىفون تەخسىسى.

أَسَاطِيْنُ الْأَدَبِ: مەشھۇر ئەدىبلەر.

«هُوَ مِنْ أَسَاطِينِ الْحِكْمَةِ»: ئۇ ئەقىل - پاراسەتتە ئىشەنچلىك تايانچلاردىن.

أُسْطُوَانِيٌّ: سىلىندىر شەكىلدە.

أُسْطُورَةٌ ج أَسَاطِيرُ: ھېكايە، چۆچەك، ئەپسانە، رىۋايەت؛ سەپسەتە، قۇرۇق سۆز، يوقىلاڭ سۆز.

«يَسْتَخْدِمُ الْأُدَبَاءُ الْأُسْطُورَةَ لِلتَّعْبِيْرِ عَنْ فِكْرَةٍ مَا»: ئەدىبلەر ئەپسانىنى مەلۇم ئىدىيىلوگىيىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن قوللىنىدۇ.

عِلْمُ الْأَسَاطِيرِ: ئەپسانىشۇناسلىق.

أَسَاطِيرُ الْأَقْدَمِينَ: بۇرۇنقىلارنىڭ ئەپسانىلىرى.

«إِنْ هَذَا إِلاَّ أَسَاطِيْرُ الْأَوَّلِيْنَ» «قرآن»: بۇ پەقەت بۇرۇنقىلاردىن قالغان ئەپسانىلاردۇر.

أُسْطُورِيٌّ: ئەپسانىۋى.

بُطُولَةٌ أُسْطُورِيَّةٌ: ئادەتتىن تاشقىرى باتۇرلۇق.

«تَحْتَوِي أَلْفُ لَيْلَةٍ وَلَيْلَةٌ عَلَى حِكَايَاتٍ أُسْطُورِيَّةٍ»: مىڭ بىر كېچە ئەپسانىۋى ھېكايىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

أُسْطُوْلٌ بَحْرِيٌّ ج أَسَاطِيْلُ: فىلوت، ئىسكادرا جەڭ پاراخوتلىرى؛ كېمە ئەترىتى.

أُسْطُولٌ جَوِّيٌّ: ھاۋا پولىتى، ئۇچقۇچىلار ئەترىتى.

إِسْطِيرٌ: يېزىلغان نەرسە؛ ھېكايە.

إِسْعَافٌ: يارەدەم بەرمەك، قوتقۇزماق.

عَرَبَةُ الْإِسْعَافِ: قوتقۇزۇش ماشىنىسى.

رِجَالُ الْإِسْعَافِ: جىددىي قوتقۇزۇش خادىملىرى.

جَمْعِيَّةُ الْإِسْعَافِ: جىددىي قوتقۇزۇش جەمئىيىتى.

سَيَّارَةُ إِسْعَافٍ: قوتقۇزۇش ماشىنىسى.

أَسْعَدَ يُسْعِدُ إِسْعَادًا: ئۆنى بەختلىك قىلدى.

أَسْعَدَهُ اللَّهُ: ئاللاھ ئۇنىڭغا بەخت ئاتا قىلسۇن.

«أَسْعَدَكَ اللَّهُ مَسَاءَكَ»: ئاللاھ كەچلىكىڭنى خەيرلىك قىلسۇن.

أَسْعَرَ يُسْعِرُ إِسْعَارًا النَّارَ أَوِ الْحَرْبَ أَوْ نَحْوَهُمَا: ئوت يانداردى، ئۇرۇش قوزغىدى.

أَسْعَطَ يُسْعِطُ إِسْعَاطًا الدَّوَاءَ: بۇرنىغا دورا تېمىتتى.

أَسْعَفَ يُسْعِفُ إِسْعَافًا الْمَرِيضَ: كېسەلنى قوتۇلدۇردى، دورا بىلەن داۋالىدى.

أَسْعَفَهُ بِحَاجَتِهِ: ھاجىتىدىن چىقتى، ھاجىتىنى راۋا قىلدى.

أَسْعَنَ يُسْعِنُ إِسْعَانًا: چىدىر تىكتى، سايىۋەن تىكتى.

أَسْعَى يُسْعِي إِسْعَاءَ الرَّجُلَ: ھەربىكەتلەندۈردى، چاپتۇردى.

أَسْعَى بِـ: ئىزدىدى؛ تاپتى.

أَسِقَ يَأْسَقُ أَسَقًا: ئەپسۇسلاندى، ئۆكۈندى، پۇشايمان قىلدى.

أَسِقَ عَلَيْهِ: قايغۇردى.

«أَسِقَ عَلَى وَفَاةِ صَدِيْقِهِ»: ئۇ دوستىنىڭ ۋاپات بولغانلىقىغا كۆڭلى يېرىم بولدى.

«أَسِفْتُ لِمَا وَقَعَ بَيْنَنَا مِنْ سُوءِ فَهْمٍ»: بىزنىڭ ئارىمىزدا يۈز بەرگەن ئۇقۇشماسلىقتىن ئەپسۇسلاندىم.

أَمْرٌ يُؤْسَفُ لَهُ: ئەپسۇسلىنارلىق ئىش.

يُؤْسَفُ لَهُ: كىشىنى ئەپسۇسلاندۇرىدىغان.

«وَمِمَّا يُؤْسَفُ لَهُ أَنَّنَا لَانَتَّعِظُ أَحْيَانًا بِدُرُوسِ الْمَاضِي»: كىشىنى ئەپسۇسلاندۇرىدىغىنى شۇكى، گاھىدا ئۆتكەن ساۋاقلاردىن ئىبرەت ئالمايمىز.

أَسَفٌ: ئەپسۇسلانماق، ھەسرەت چەكمەك.

بِكُلِّ أَسَفٍ: ئېچىنىش بىلەن، ئەپسۇسلىنىش بىلەن.

مَعَ الْأَسَفِ: ئېچىنىش بىلەن، ئەپسۇسلىنىش بىلەن.

«كَانَ بِكُلِّ أَسَفٍ غَيْرَمُسْتَعِدٍّ لِلتَّفَاهُمِ»: ئۇنىڭ ئۆز ئارا چۈشىنىش نىيىتىنىڭ يوقلىقىدىن بەك ئەپسۇس.

يَالَلْأَسَفِ: ئەپسۇس، ئىسىت، ئەتتەك، ئەتتىگىنەي، بەك ئەپسۇس.

وَاأَسَفَاهُ. يَاأَسَفَاهُ: ئىسىت، ھەي ئىسىت.

«يَا أَسَفَى عَلَى يُوسُفَ» ‹قرآن›: ئىسىت يۇسۇپ!

أَسِفٌ: ئەپسۇسلانغۇچى، ئېچىنغۇچى.

«فَرَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا» ‹قرآن›: مۇسا قەۋمىگە غەزەپلەنگەن ھالدا خاپا قايتتى.

أَنَا أَسِفٌ: مېنى كەچۈرۈڭ، ئىنتايىن خىجىلمەن.

أَسْفَرَ يُسْفِرُ إِسْفَارًا: يورىدى، ئوچۇق بولدى، ئاشكارا بولدى، روشەن بولدى.

أَسْفَرَ الصُّبْحُ: تاڭ يورىدى.

«وَاللَّيْلِ إِذْ أَدْبَرَ وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ» ‹قرآن›: ئۆتۈپ كەتكەن كېچە بىلەن قەسەمكى، يورۇغان سۈبھى بىلەن قەسەمكى.

أَسْفَرَ الْفَجْرُ: تاڭ يورىدى.

أَسْفَرَ عَنْ أَمْرٍ: ئاشكارىلىدى، نەتىجىلىدى.

«أَسْفَرَ الْإِجْتِمَاعُ عَنْ اتِّفَاقٍ تَامٍّ»: يىغىن تولۇق ئىتتىپاقلىق ئېلىپ كەلدى.

أَسْفَرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال يۈزىنى ئاچتى.

أَسْفَرَتِ الْحَرْبُ: ئۇرۇش قىزىپ كەتتى، ئەۋجىگە چىقتى، يۇقىرى پەللىگە چىقتى.

أَسْفَعُ: سۆسۈن رەڭ.

أَسَفَّ يُسِفُّ إِسْفَافًا: ناچار ئىشلارنى تەلەپ قىلدى، چۈشكۈنلەشتى.

أَسَفَّ الطَّائِرُ: قۇش پەسلىدى، ئۇچۇپ ئۆتتى.

أَسَفَّ الْخُوْضَ: توقۇدى، يەشتى، ئەشتى.

أَسَفَّ النَّظَرَ إِلَيْهِ: تىكىلىپ قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى، دىققەت بىلەن قارىدى.

أَسَفَّ فِي حَدِيْثِهِ أَوْ مُنَاقَشَتِهِ: تۆۋەن دەرىجىگە چۈشۈپ قالدى، چۈشكۈن دەرىجىگە چۈشۈپ قالدى.

أَسْفَقَ يُسْفِقُ إِسْفَاقًا الْبَابَ: ئىشىكنى قاتتىق ياپتى، «چاق» قىلىپ ياپتى.

أَسْفَلُ ج أَسَافِلُ: تۆۋەن تەرىپى، تۆۋەن قىسمى، ئەڭ تۆۋەن قىسمى.

«ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ» ‹قرآن›: ئاندىن ئۇنى (چىرايلىق يارىتىلىش نېمىتىمىزگە شۈكۈر قىلماي ئاسىيلىق قىلغانلىقتىن) دوزاخقا قايتۇردۇق.

أَسْفَلُ السَّافِلِينَ: ئەڭ تۆۋەنكى، ئەڭ ئاستىنقى، ئەڭ تېگىدىكى، دوزاخ.

اَلدَّرْكُ الْأَسْفَلُ: ئەڭ ئاستى، ئەڭ تېگى تەرىپى.

«إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ» ‹قرآن›: مۇناپىقلار چوقۇم دوزاخنىڭ ئەڭ ئاستىنقى قەۋتىگە (يەنى قەئرىگە) تاشلىنىدۇ.

أَسْفَلْتٌ: ئاسفالت، قارامايى.

إِسْفَنْجٌ: بۇلۇت؛ بىر خىل سۇ ھايۋىنى، دېڭىز يوسۇنى.

إِسْفَنْجِيٌّ: كۆپ تۆشۈكلۈك.

أَسْفَى يُسْفِي إِسْفَاءً الرِّيْحُ التُّرَابَ: ئۇچۇردى، شامال توپىنى تۇزۇتتى.

إِسْفِينٌ: شىنا، قوزۇق.

«دَقَّ بَيْنَهُمْ إِسْفِيْنًا»: ئۇلارنىڭ ئارىسىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى، ئۇلارنى ئايرىۋەتتى.

إِسْقَاطٌ: چۈشۈرۈۋەتمەك، ئاغدۇرماق، ئىلىپ تاشلىماق، چىقىرىپ تاشلىماق، يىقىتماق، غۇلاتماق، ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋەتمەك.

إِسْقَالَةٌ ج أَسَاقِيلُ: ئۈستەل، شىرە، پەشتاق، سۇپا، قۇرۇلۇش جازىسى.

أَسْقَبَ يُسْقِبُ إِسْقَابًا: يېقىنلاشتى، ئاز قالدى، تۇتاشتى.

إِسْقِدَاحٌ: قوغۇشۇن ئېقى.

إِسْتَقْرَبُوطٌ: ئىتامىن C يېتىشمەسلىك كېسىلى بولۇپ، ئۇنىڭدا تېرە يېرىلىدىغان ۋە چىشنىڭ گۆشلىرى قانايدىغان ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ.

أَسْقَطَ يُسْقِطُ إِسْقَاطًا الشَّيْءَ: چۈشۈرۈۋەتتى، غولىتۇەتتى، يىقىتتى، ئاغدۇرۇپ تاشلىدى.

«فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِيْنَ» (قرآن): ئەگەر (سۆزۈڭدە) راستچىللاردىن بولساڭ، بىزگە ئاسماندىن ئازاب چۈشۈرگىن.

أَسْقَطَ عَدَدًا مِنْ عَدَدٍ: ئىلىۋەتتى، كېمەيتتى، ھەققىدىن ۋاز كەچتى.

أَسْقَطَ الدَّعْوَى: دەۋادىن ۋاز كەچتى.

أَسْقَطَ اِسْمَهُ: ئىسمىنى ئۆچۈرۈپ تاشلىدى.

أَسْقَطَ الْأَسْنَانَ: چىشنى چۈشۈرۈۋەتتى.

أَسْقَطَ الطَّائِرَةَ: ئايروپىلانىنى چۈشۈردى.

«أَسْقَطَ سَاعَتَهُ فِي الْمَاءِ»: ئۇ سائىتىنى سۇغا چۈشۈرۈۋەتتى.

أَسْقَطَ حِصْنًا: قورغاننى ئىشغال قىلدى.

أُسْقِطَ فِي يَدِهِ: ھاڭ - تاڭ قالدى، تېڭىرقاپ قالدى.

أَسْقَطَتِ الْحَامِلُ الْجَنِيْنَ: ھامىلدار بالىسىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

أُسْقُفٌ ج أَسَاقِفَةٌ و أَسَاقِفُ: باش روھانى ئېپىسكوپ.

رَئِيْسُ الْأَسَاقِفَةِ: باش ئېپىسكوپ.

أُسْقُفِيٌّ: ئېپىسكوپ باشقۇرۇشىدىكى رايون.

أُسْقُفِيَّةٌ: ئېپىسكوپ باشقۇرۇشىدىكى رايون.

أَسْقَمَ يُسْقِمُ إِسْقَامًا ـــ هُ: كېسەل قىلدى.

«أَسْقَمَهُ الْعِشْقُ وَهَجْرُ الْحَبِيبِ»: ئىشق - مۇھەببەت ۋە دوستلارنىڭ پىراقى ئۇنى كېسەل قىلىۋەتتى.

إِسْقَنْقُوْرٌ: سەقەنقور، كەسلەنچوك، دېڭىز ئېتى.

أَسْقَى يُسْقِي إِسْقَاءً الرَّجُلَ: ئۇسسۇزلۇق بەردى، سۇغاردى.

«وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا» (قرآن): سىلەرنى تاتلىق سۇ بىلەن سۇغاردۇق.

إِسْكَافٌ ج أَسَاكِفَةٌ: موزدۇز، ياماقچى.

إِسْكَافِيٌّ: موزدۇز، ياماقچى.

إِسْكَانٌ: ماكانلاشتۇرماق، ئورۇنلاشتۇرماق، ئورۇن بەرمەك.

دَائِرَةُ الْإِسْكَانِ: ئۆي - جاي ئىدارىسى.

وَزَارَةُ الْإِسْكَانِ: ئۆي - جاي تۇرالغۇ مىنىستىرلىكى.

أَزْمَةُ الْإِسْكَانِ: ئۆي - جاي تۇرالغۇ كرزىسى.

أَسْكَتَ يُسْكِتُ اِسْكَاتًا هُ: ئۇنى گەپ قىلدۇرمىدى، ئېغىز ئاچقۇزمىدى، زۇۋان سۈرگىلى قويمىدى، جىملىدى، تىنچلاندۇردى.

«حَاوَلْنَا أَنْ نُسْكِتَهُ وَلَكِنَّهُ اسْتَمَرَّ فِي كَلَامِهِ»: ئۇنى ئېغىز ئاچقۇزماسلىققا ئۇرۇنغان بولساق-مۇ ئۇ ئۇزىنىڭ سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇۋەردى.

أَسْكَرَ يُسْكِرُ إِسْكَارًا الْخَمْرُ: ھاراق ئۇنى مەست قىلىپ قويدى.

«مَا يُسْكِرُ كَثِيرُهُ فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ» (حديث): كۆپى مەست قىلىدىغان نەرسىنىڭ ئېزىمۇ ھارام.

أَسْكَرَهُ الشَّخْصُ: ئۇنىڭغا ھاراق ئىچكۈزۈپ مەست قىلىپ قويدى.

«أَسْكَرَهُ أَصْحَابُهُ لِيَفْضَحُوا عَلَيهِ»: مازاق قىلىش ئۈچۈن دوستلىرى ئۇنى مەست قىلىپ قويدى.

أَسْكَفُ: موزدۇز، ياماقچى.

أُسْكُفَّةٌ: بوسۇغا.

أُسْكُفَّةُ الشُّبَّاكِ: دېرىزە تەكچىسى.

أَسْكُفَّةُ الْبَابِ: بوسۇغا.

أَسَكُّ م سَكَّاءُ ج سُكٌّ: گاس، پاك.

أَسْكَنَ يُسْكِنُ إِسْكَانًا هُ الْمَكَانَ أَوْ فِي الْمَكَانِ: ئولتۇراقلاشتۇردى، ئورۇن بەردى، ماكانلاشتۇردى، تۇرغۇزدى.

«رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىمىز! ئەۋلادىمنىڭ بىر قىسمىنى (يەنى بالام ئىسمايىل بىلەن ئايالىم ھاجەرنى) ناماز ئوقۇسۇن دەپ سېنىڭ ھۆرمەتلىك ئۆيۈڭنىڭ قېشىدىكى ئېكىنسىز بىر ۋادىغا (يەنى مەككىگە) ئورۇنلاشتۇردۇم.

«إِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ» ‹قرآن›: ئەگەر ئاللاھ خالىسا، شامالنى توختىتىۋېتىدۇ.

أَسْكَنَهُ: تىنچلاندۇردى، بېسىقتۇردى.

أَسْكَنَهُ اللّٰهُ فَسِيحَ جَنَّاتِهِ: ئاللاھ ئۇنىڭغا كەڭ جەننەتتىن ئورۇن بەرسۇن.

«أَسْكَنْتُ أَخِي فِي مَنْزِلِي»: قېرىندىشىمنى ئۆيۈمدە تۇرغۇزدۇم.

أُسْكُوبٌ: تۇكۇلگەن، قويۇلغان، سېپىلگەن.

أَسْكُوفٌ: موزدۇز، ياماقچى.

أَسْكُوفَةٌ: بوسۇغا، تاپسا.

أُسْكُوفَةُ الْبَابِ: بوسۇغا، تاپسا.

إِسْكِيمٌ: راھىبلارنىڭ مۇراسىم كىيىمى، كاسايا.

أَسَلُ و أَسَلَةٌ: پىلىكئوت؛ چىمئوت.

إِسْلَامٌ: بويسۇنماق، باش ئەگمەك، ئىتائەت قىلماق.

اَلْإِسْلَامُ: ئىسلام دىنى.

«اَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا» ‹قرآن›: بۈگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم، سىلەرگە نېمەتلىمنى تاماملىدىم، ئىسلام دىنىنى سىلەرنىڭ دىنىڭلار بولۇشقا تاللىدىم.

أَهْلُ الْإِسْلَامِ: مۇسۇلمانلار.

إِسْلَامِيٌّ: ئىسلام دىنىنىڭ، ئىسلام دىنىغا ئائىت.

أَسْلَبَتِ يُسْلِبُ إِسْلَابًا الْمَرْأَةُ: ئايال بالىسىنى يوقاتتى، بالىسى ئۆلدى.

أَسْلَتُ ج سُلْتٌ: كېسىلگەن بۇرۇن.

أَسَلَةٌ: تىكەن.

أَسَلَةُ اللِّسَانِ: تىلنىڭ ئۇچى.

أَسْلَسَ يُسْلِسُ إِسْلَاسًا قِيَادَهُ: بويسۇندۇردى، باش ئەگدۇردى، ئىتائەت قىلدۇردى.

أَسْلَعُ م سَلْعَاءُ ج سُلْعٌ: پۇتى يېرىق ئادەم.

أَسْلَفَ يُسْلِفُ إِسْلَافًا الْأَرْضَ: يەرنى تۇزلىدى، يەرنى تەكشىلىدى، سۇرەم سالدى، يەرنى تىرنىلىدى.

«كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ» ‹قرآن›: ئاللاھ ئۆتكەنكى كۈنلەردە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلىقىڭلار ئۈچۈن خۇشال ـ خۇرام يەڭلار، ئىچىڭلار.

أَسْلَفَهُ مَالًا: مالنى قەرز بەردى، مالنى ئۆتنە بەردى، مالنى ئارىيەت بەردى.

أَسْلَفَهُ الشَّيْءَ: ئىلگىرى قىلدى، بۇرۇن قىلىپ ئۆتتى.

أَسْلَكَ يُسْلِكُ إِسْلَاكًا هُ الْمَكَانَ أَوْ فِي الْمَكَانِ: كىرگۈزدى.

«أَسْلَكَهُ طَرِيقًا وَعْرَةً»: ئۇنى ئەگرى يولغا ماڭغۇزدى.

أَسْلَمَ يُسْلِمُ إِسْلَامًا: ئىسلام دىنىغا كىردى، ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلدى؛ تىنچلىق دائىرىسىگە كىردى، ئەل بولدى، تەسلىم بولدى، بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى، باش ئەگدى، تاپشۇردى.

«قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ» ‹قرآن›: (ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «مەن بويسۇنغۇچىلارنىڭ ئەۋۋىلى بولۇشقا بۇيرۇلدۇم».

«مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ» ‹قرآن›: كىمكى ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان ھالدا ئۆزىنى ئاللاھقا تاپشۇرىدىكەن، ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا ساۋاب-

تىن بەھرىمەن بولىدۇ.

«فَلَمَّا اَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِيْنِ» «قۇرئان» : ئىككىسى (ئاللاھنىڭ ئەمرىگە) بويسۇندى، ئىبراھىم ئوڭنى (يەنى ئوغلىنى بوغۇزلاش ئۈچۈن) يېنىچە ياتقۇزدى.

«طَلَبَ مِنْهُ صَدِيقُهُ أَنْ يُسْلِمَ فَأَسْلَمَ» : دوستى ئۇنىڭدىن مۇسۇلمان بولۇشنى تەلەپ قىلىۋىدى، ئۇ مۇسۇلمان بولدى.

«أَسْلِمْ هَذِهِ الرِّسَالَةَ إِلَى أَخِيكَ» : بۇ خەتنى قېرىندىشىڭغا تاپشۇرغىن.

أَسْلَمَ عَنْ: تەرك ئەتتى.

أَسْلَمَ أَمْرَهُ إِلَى اللّٰهِ: ئىشنى ئاللاھقا تاپشۇردى، تەقدىرگە تەن بەردى.

أَسْلَمَ الرُّوحَ: ئۆلدى، ۋاپات بولدى.

أَسْلَمَ الشَّيْءَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا بەردى.

أَسْلَمَهُ: تاشلىۋەتتى، ۋاز كەچتى، دۈشمەنگە تاشلاپ بەردى.

أَسْلَمَ قِيَادَهُ إِلَيْهِ: بويسۇندى، تاپشۇردى.

«أَسْلَمُوا قِيَادَهُمْ إِلَيهِ فَقَادَهُمْ إِلَى الْهَلَاكِ» : ئۇلار يېتەكچىلىك قىلىشنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى، ئۇ ئۇلارنى ھالاكەتكە ئېلىپ كەلدى.

أَسْلَمَ وَجْهَهُ إِلَى اللّٰهِ: ئاللاھنىڭ ئىبادىتىگە بېرىلدى، ئاللاھقا بويسۇندى، چىن دىلى بىلەن ئاللاھقا يۈزلەندى.

اِسْلَنْطَحَ يَسْلَنْطِحُ اِسْلِنْطَاحًا الْوَادِي: سۇزۇلدى.

اِسْلَنْطَحَ الرَّجُلُ: ئوڭدىسىغا يېقىلدى، دۈم چۈشتى.

أُسْلُوبٌ ج أَسَالِيبُ: ئۇسلۇب، ئۇسۇل، ئىستىل، شەكىل، پاسون، فورما؛ رەسمىيەت؛ چارە - تەدبىر؛ كۆرۈنۈش؛ تىپ؛ جەريان؛ يول.

«أُسْلُوبِي فِي مُعَالَجَةِ هَذِهِ الْمُشْكِلَةِ يَخْتَلِفُ عَنْ أَسَالِيبِكُمْ» : مېنىڭ بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىش ئۇسۇلۇم سىلەرنىڭ ئۇسۇلۇڭلاردىن پەرق قىلىدۇ.

«لِكُلِّ أَدِيبٍ أُسْلُوبُهُ الْخَاصُّ فِي الْكِتَابَةِ» : ھەر بىر يازغۇچىنىڭ يېزىقچىلىقتا ئۆزىگە خاس ئۇسلۇبى بولىدۇ.

اَلْأُسْلُوبِيَّةُ: يېزىقچىلىق ئىلمىنى تەتقىق قىلىدىغان ئىلىم.

أَسْلَى يُسْلِي إِسْلَاءً: كۆڭۈلنى كۆتۈردى، خۇشال قىلدى، كۆڭۈلنى يۇپۇنتتى.

أَسَلِيٌّ: تىل ئۇچى تاۋۇشى.

اَلْحُرُوفُ الْأَسَلِيَّةُ «فى علم الاصوات» : «ز» ، «س» ۋە «ص» ھەرپلىرى.

اِسْمٌ ج أَسْمَاءُ و أَسَامٍ وَأَسَامِيٌّ وَ أَسْمَاوَاتٌ: ئىسىم، نام، ئات، ئىسىم - فامىلە؛ ئابرۇي، شۆھرەت، ئىناۋەت.

«وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ» «قۇرئان» : مەريەم ئوغلى ئىسا شۇنداق دېدى: مەندىن كېيىن كېلىدىغان ئەھمەد ئىسىملىك پەيغەمبەر بىلەن خۇش خەۋەر بەرگۈچى پەيغەمبەرمەن.

اِسْمُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ ئىسمى، كىتابنىڭ ماۋزۇسى، كىتابنىڭ سەرلەۋھىسى.

اِسْمُ الشُّهْرَةِ: نام، ئاتاق.

اِسْمُ الْعَائِلَةِ: فامىلە.

اِسْمُ سِرِّيٌّ: لەقەم، تەخەللۇس.

اِسْمُ شَخْصِيٌّ: ئۆزىنىڭ ئىسمى.

اِسْمُ مُسْتَعَارٌ: باشقا ئىسمى، باشقا ئاتىلىشى، تەخەللۇسى، يالغان ئىسمى.

اِسْمُ كَاذِبٌ: يالغان ئىسىم.

اِسْمُ مُنْتَحَلٌ «لِلتَّأْلِيفِ» : تەخەللۇس.

اِسْمُ عَلَمٌ: ئەسلى ئىسىم، خاس ئىسىم، تۇراقلىق ئىسىم.

اِسْمُ الْإِشَارَةِ: كۆرسىتىش ئالماشلىرى.

اِسْمُ الْبَدَلِ: ئىزاھلىغۇچى ئىسىم.

اِسْمُ التَّصْغِيرِ: ئەركىلەتمە ئىسىم.

اِسْمُ الْجِنْسِ: تۈرداش ئىسىم، ئابستراكت ئىسىم.

اِسْمُ جَامِدٌ: تۇرلىگىلى بولمايدىغان ئىسىم.

اِسْمُ مَرَّةٍ: ئىشنىڭ بىر قېتىم بولغانلىقىنى كۆرسىتىدىغان ئىسىم.

اِسْمُ الْهَيْئَةِ: پېئىلنىڭ شەكلى ۋە ھالىتىنى كۆرسىتىدىغان ئىسىم.

بِاسْمِ فُلَانٍ: پالانىڭا ۋاكالىتەن.

اِسْمُ تَهَكُّمِيٌّ: لەقەم، تەخەللۇس.

اِسْمُ الْعَدَدِ: سان.

اِسْمُ الْفَاعِلِ: ئىگە ئىسىم.

اِسْمُ الْمَفْعُولِ: تولدۇرغۇچى.

اِسْمُ مَعْنًى: ئابستراكت ئىسىم، مەۋھۇم ئىسىم.

اِسْمُ الْآلَةِ: قورال ـ سايمانىنى بىلدۈرىدىغان ئىسىم.

اِسْمُ تَفْضِيلٍ: ئاشۇرۇش دەرىجىسىنى بىلدۈرىدىغان ئىسىم.

اِسْمُ جَمْعٍ: كۆپلۈك ئىسىم (ئىسىمنىڭ كۆپلۈك شەكلى).

اِسْمُ مَكَانٍ: ئىشنىڭ يۈز بەرگەن ئورنىنى بىلدۈرىدىغان ئىسىم.

اِسْمُ زَمَانٍ: ئىشنىڭ يۈز بەرگەن ۋاقتىنى بىلدۈرىدىغان ئىسىم.

بِسْمِ اللّٰهِ: ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن.

اَلْإِسْمُ الْأَعْظَمُ: ئەڭ ئۇلۇغ ئىسىم، ئاللاھنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ نامى، ئىسمى ئەئزەم.

اِسْمُ مَعْرِفَةٍ: ئېنىق ئىسىم.

اِسْمُ نَكِرَةٍ: ئېنىقسىز ئىسىم.

اِسْمًا: نامدا، ئاتاقتا.

«كَانَ اِسْمًا مِنْ غَيْرِ مُسَمًّى»: پەقەت قۇرۇق ناملا بار، ئىسمى بار جىسمى يوق.

اَلْأَسْمَاءُ الْخَمْسَةُ «فِي النَّحْوِ»: ئەرەب تىلى گىرامماتىكىسىدا «و» بىلەن رەفئى ئوقۇلىدىغان، «ي» بىلەن كەسرە ئوقۇلىدىغان بەش ئىسمنى كۆرسىتىدۇ ئۇلار «أَبُو، أَخُو، فَمُو، ذُو، فُو» لاردىن ئىبارەت.

اَلْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى. أَسْمَاءُ اللّٰهِ الْحُسْنَى: ئاللاھ تائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرى.

اِسْمَارَّ يَسْمَارُّ اِسْمِيرَارًا: قوڭۇر رەڭلىك بولدى؛ بۇغداي ئۆڭلۈك بولدى؛ جىگەر رەڭگە كىردى.

أَسْمَرُ ج سُمْرٌ م سَمْرَاءُ ج سُمْرٌ و سَمْرَاوَاتٌ: بۇغداي ئۆڭلۈك، قوڭۇر، جىگەر رەڭ، بېغىر-رەڭ.

«كُثَيِّرٌ مِنَ الْعَرَبِ سُمْرٌ»: ئەرەبلەرنىڭ تولىسى قوڭۇر رەڭ كېلىدۇ.

اَلْأَسْمَرَانِ: سۇ ۋە بۇغداي.

أَسْمَرَانِيٌّ: قوڭۇر رەڭلىك، جىگەر رەڭلىك، بېغىر رەڭلىك.

أَسْمَعَ يُسْمِعُ إِسْمَاعًا هُ كَلَامًا أَوْ صَوْتًا أَو مُوسِيقَى: ئاڭلاتتى.

«وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ» «قرآن»: ئەگەر ئاللاھ ئۇلاردا بىرەر ياخشىلىق بار دەپ بىلسە ئىدى، ئەلۋەتتە ئۇلارغا ئاڭلىتاتتى.

«إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَى» «قرآن»: سەن ئۆلۈك-لەرگە دەۋەتنى ئاڭلىتالمايسەن.

أَسْمَعَهُ مُرَّ الْكَلَامِ: زەھەرخەندىلىك بىلەن سۆزلىدى.

أَسْمَلَ يُسْمِلُ إِسْمَالاً الثَّوْبُ: كىيىم كونىرىدى، يىرتىلدى.

أَسْمَنَ يُسْمِنُ إِسْمَانًا الرَّجُلَ: سەمرىتتى.

«لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ» «قرآن»: زەرى كىشىنى سەمرىتمەيدۇ، ئاچلىقنى پەسەيتمەيدۇ.

أَسْمَنَ الطَّعَامَ: يېمەكلىككە قايماق قوشتى.

أَسْمَنْتَ. إِسْمَنْتٌ: سېمونت.

إِسْمِنْتٌ مُسَلَّحٌ: بېتون.

أَسْمَى يُسْمِي إِسْمَاءً هُ: كۆتۈردى، يۇقىرى قىلدى، ئېگىزلەتتى، ئۈزلەتتى.

أَسْمَاهُ كَذَا أَوْ بِكَذَا: ئاتىدى.

«أَسْمَتْهُ كَفَاءَتُهُ إِلَى أَعْلَى الْمَرَاتِبِ»: ئۇنىڭ ئىقتىدارى ئۇنى يۇقىرى مەرتىۋىگە كۆتۈردى.

أَسْمَى: ئەڭ يۇقىرى، ئەڭ يۇكسەك، ئەڭ ئالىي.

اِسْمِيٌّ: ئىسىملىق، ئىسىمغا خاس.

اِسْمِيَّةٌ: ئىسىملىق.

جُمْلَةٌ اِسْمِيَّةٌ: ئىسىملىق جۈملە (ئىسىمدىن تۈزۈلگەن جۈملە).

أَسَنَ يَأْسُنُ و يَأْسِنُ أَسْنًا و أُسُونًا الْمَاءُ:

سەبەپ سۇنۇق رەڭگى، تەمى ۋە پۇرىقى ئۆزگەرىپ كەتتى.

أَسِنَ يَأْسِنُ أَسَنًا: زەھەرلەندى.

إِسْنَادٌ ج أَسَانِيدُ: ئىسناد ، ئاساس ، پاكىت (تارىخىي ۋەقەلەردە ئاساسلىنىدىغان، پاكىتنۇق يېپ ئۇچى).

أَسْنَدَ يُسْنِدُ إِسْنَادًا: قوللىدى، ياردەملەشتى.

أَسْنَدَ إِلَيْهِ الْأَمْرَ: ئىشنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى، ھاۋالە قىلدى، بۇيرىدى، ۋەزىپە قىلىپ يۈكلىدى.

أَسْنَدَ إِلَيْهِ تُهْمَةً: ئۇنىڭغا تۆھمەت چاپلىدى، قارىلىدى.

«أُسْنِدَ إِلَيَّ عَمَلٌ فَقُمْتُ بِهِ»: ماڭا بىر ۋەزىپە تاپشۇرۇلدى، مەن ئۇنى ئورۇنلىدىم.

أَسْنَدَ ظَهْرَهُ إِلَى الْحَائِطِ: ئۇ تامغا يۆلەندى.

أَسْنَدَ الْحَدِيثَ إِلَى شَخْصٍ: ھەدىسنى بىراۋغا نىسبەت بەردى.

أَسَنَّ يُسِنُّ إِسْنَانًا الطِّفْلُ: چىشى چىقتى.

أَسَنَّ الشَّخْصُ: ياشىنىپ قالدى، قېرىپ قالدى.

أَسْنَى يُسْنِي إِسْنَاءً الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى، يورىدى.

إِسْهَابٌ: ئەزمىلىك بىلەن سۆزلىمەك، تىلىنى چاينىپ سۆزلىمەك.

بِإِسْهَابٍ: كەڭ، مۇكەممەل، تەپسىلىي.

«تَحَدَّثَ عَنْ هَذَا الْمَوْضُوعِ بِإِسْهَابٍ»: بۇ ماۋزۇنى تەپسىلىي سۆزلىدى.

إِسْهَالٌ: ئىچىنى سۇرگۈزمەك، چوڭ تەرەتنى ماڭدۇرماق.

إِسْهَالُ الْبَطْنِ: ئىچى سۇرمەك، ئىچى ئۆتمەك.

أَسْهَبَ يُسْهِبُ إِسْهَابًا الدَّابَّةَ: ھايۋاننى ئوتلاققا قويۇۋەتتى.

أَسْهَبَ فِي الْكَلَامِ: سۆزنى ئۇزارتىۋەتتى، كېڭەيتىۋەتتى؛ ئۆڭدى، ئەسلى رەڭگىنى يوقاتتى، تاتاردى.

«لِمَاذَا تُسْهِبُ فِي كَلَامِكَ أَلَا تَسْتَطِيعُ الْإِخْتِصَارَ»: نېمىشقا سۆزۈڭنى ئۇزارتىۋېرىسەن؟ ئىخچاملاشقا قىلالمامسەن؟

أَسْهَبَتِ الْخَيْلُ: ئات تازا ماڭدى.

أُسْهِبَ الرَّجُلُ: ئالجىدى، ئەقىلدىن ئازدى.

أَسْهَبَ الشَّاةَ وَلَدُهَا: قوزا ئانىسىنى ئەمدى.

أَسْهَدَ يُسْهِدُ إِسْهَادًا: ئۇيقۇسىنى قاچۇردى، ئۇيقۇسىراتتى، بىدار قىلدى.

أَسْهَرَ يُسْهِرُ إِسْهَارًا: ئۇخلاتمىدى.

«لَا أَشْرَبُ الْقَهْوَةَ فِي اللَّيْلِ لِأَنَّهَا تُسْهِرُنِي»: كېچىسى قەھۋە ئىچمەيمەن، چۈنكى ئۇ ئۇيقۇمنى قاچۇرىدۇ.

أَسْهَلَ يُسْهِلُ إِسْهَالًا الدَّوَاءُ الْبَطْنَ: دورا ئىچنى بوشاتتى، ئىچنى سۇردى.

أَسْهَلَ الشَّيْءَ: قولايلاشتۇردى، ئاسانلاشتۇردى.

أَسْهَمَ يُسْهِمُ إِسْهَامًا لَهُ فِي كَذَا: بىر ھەسسە بۆلۈپ بەردى.

أَسْهَمَ فِي شَيْءٍ أَوْ أَمْرٍ: قاتناشتى.

أَسْهُمٌ نَارِيَّةٌ: ئوچقۇن.

أَسْهُمٌ مَالِيَّةٌ: پاي، ھەسسە.

حَمَلَةُ الْأَسْهُمِ: ھەسسىدار، پايچىك.

أَسْهَى يُسْهِي إِسْهَاءَهُ عَنِ الشَّيْءِ: غەپلەتتە قالدۇردى، ئۇنتۇلدۇردى.

اِسْوَادَّ يَسْوَادُّ اِسْوِيدَادًا: قارايدى.

اِسْوَارٌ ج أَسْوِرَةٌ و أَسَاوِرُ: بىلەيزۈك.

«يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ» ‹قرآن›: جەننەتتە ئۇلار ئالتۇن بىلەيزۈكلەرنى سالىدۇ.

أُسْوَةٌ ج أُسًى: ئۈلگە، نەمۇنە.

«كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ» ‹قرآن›: سىلەرگە ئۇلار ياخشى ئۈلگىدۇر.

أَسْوَدُ ج سُودٌ وَ سُودَانٌ: قارا؛ توم.

فَقْرٌ أَسْوَدُ: نامرات، گاداي.

«لَوْنُ الْفَحْمِ أَسْوَدُ كَذَلِكَ لَوْنُ الْغُرَابِ»: كۆمۈر-نىڭ رەڭگى قارا، شۇنداقلا قارغىتىڭمۇ رەڭگى قارا.

سُوقٌ أَسْوَدُ: قاراڭغۇ بازار.

أَسْوَدُ الْكَبِدِ: دۈشمەن.

اَلْأَسْوَدَانِ: خورما بىلەن سۇ؛ يىلان بىلەن چايان.

أَسْوَدُ. اَلْجِنْسُ الْأَسْوَدُ: قارا تەنلىك.

أَسْوَدُ الْقَلْبِ: ئۆچمەن، دىلى قارا.

اَلْحَجَرُ الْأَسْوَدُ: قارا تاش، ھەجەرۇلئەسۋەد.

أَسْوَدُ ج أَسَاوِدُ: قارامتۇل چوڭ يىلان.

أَسْوَدُ فَاحِمٌ: تۇم قارا، قاپقارا.

اِسْوَدَّ يَسْوَدُّ اِسْوِدَادًا: قارايدى.

«يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ» «قرآن»: شۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈندە) بەزى يۈزلەر (يەنى مۆمىنلەرنىڭ يۈزلىرى) ئاقىرىدۇ. بەزى يۈزلەر (يەنى كۇففارلارنىڭ يۈزلىرى) قارىيىدۇ.

«اِسْوَدَّتِ الدُّنْيَا فِي عَيْنَيْهِ»: ئۇنىڭ كۆزىدە پۈتۈن جاھان قاراڭغۇلۇققا ئايلاندى.

أَسْوَغُ: لەززەتلىك، مەززىلىك؛ جائىز، مۇباھ.

أَسْوٌّ: دورا.

أَسِيَ يَأْسَى أَسًى: ھەسرەت چەكتى، قايغۇردى.

«فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ» «قرآن»: كاپىر قەۋملىرى ئۈچۈن سەن ھەسرەت چەكمىگىن.

أَسِيَ عَلَيْهِ وَ لَهُ: قايغۇردى.

أَسًى: قايغۇ ـ ئەلەم، ھەسرەت.

أَسْيَافٌ: قورال ساقلىغۇچى ئامما.

أَسِيرٌ ج أُسْرَى و أُسَرَاءُ وَأُسَارَى: ئەسىر.

«وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَ أَسِيرًا» «قرآن»: ئۆزى موھتاج تۇرۇقلۇق، مىسكىنگە، يېتىمگە ۋە ئەسىرگە تائام بېرىدۇ.

«تَبَادَلَ الْفَرِيقَانِ أُسْرَى الْحَرْبِ»: ئىككى تەرەپ ئۇرۇشتا ئەسىر ئېلىنغانلارنى ئۆزئارا ئالماشتۇردى.

أَسِيرُ التَّقَالِيدِ: ئەنئەنىلەرنىڭ ئەسىرى.

أَسِيرُ الشَّهْوَةِ: ھاۋايى ـ ھەۋەسنىڭ قولى.

أَسِيلٌ م أَسِيلَةٌ: سىلىق، يۇمشاق.

خَدٌّ أَسِيلٌ: يۇمران مەڭز.

أَسِيلُ الْخَدَّيْنِ: يۇمران مەڭزلىك؛ سوزۇنچاق يۈزلۈك.

أَشَاءَ يُشِيئُ إِشَاءَةً ـــ هُ إِلَى كَذَا: زورلىدى؛ قانات ئاستىغا ئالدى.

أَشَابَ يُشِيبُ إِشَابَةً هُ الْحُزْنُ: قېرىتىۋەتتى، خاپىلىق چېچىنى ئاقارتىۋەتتى.

أَشَابَةٌ ج أَشَائِبُ: چۆپرەندە ئادەملەر، قالايمىقان ئادەملەر؛ ھارام ئارىلىشىپ قالغان كەسىپ.

أَشَاحَ يُشِيحُ إِشَاحَةً بِوَجْهِهِ: ياقتۇرماي يۈزىنى ئۆرىدى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى، قاچتى.

أَشَاحَ بِـ...: تەرەپكە ئۆزگەرتتى.

أَشَادَ يُشِيدُ إِشَادَةً بِذِكْرِهِ: ئۇنى ماختىدى، كۆيلىدى، تەرىپلىدى.

أَشَادَ الْبِنَاءَ: ئېگىزلەتتى.

أَشَارَ يُشِيرُ إِشَارَةً إِلَيْهِ بِيَدِهِ: ئىشارەت قىلدى، ئىما قىلدى.

«فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا» «قرآن»: مەريەم بوۋاقىنى كۆرسەتتى، ئۇلار: «بۆشۈكتىكى بوۋاقنا قانداق سۆزلەيمىز» دېدى.

أَشَارَ إِلَيْهِ: كۆرسەتتى، تەكىتلىدى، بەلگىلىدى؛ باش لىڭشىتتى، قوشۇلدى، دارتمىلىدى، دارتىپ ئېيتتى، كىنايە قىلدى، ئىشارەت قىلدى، بىشارەت بەردى؛ تىلغا ئالدى.

أَشَارَ عَلَيْهِ بِكَذَا: نەسىھەت قىلدى، پەند ـ نەسىھەت قىلدى؛ مەسلىھەت بەردى.

أَشَارَهُ: بېزىدى، زىننەتلىدى.

أَشَارَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى كۆز ـ كۆز قىلىش ئۈچۈن سىندى.

أَشَارَ عَلَيْهِ: نەسىھەت قىلدى، مەسلىھەت بەردى.

إِشَارَةٌ ج إِشَارَاتٌ: نەسىھەت؛ پىكىر، قاراش، كۆز قاراش؛ تەكلىپ.

إِشَارَةُ الْخَطَرِ: خەتەر سىگنالى، ئاگاھلاندۇرۇش بەلگىسى.

إِشَارَةُ ضَبْطِ الْوَقْتِ: ۋاقىت سىگنالى.

إِشَارَةٌ بَرْقِيَّةٌ «تِلْغِرَافِيَّةٌ»: تېلېگراف، تېلېگرام؛ تېلېفون ئالاقىسى؛ تېلېگراف ئالاقىسى؛ رادىئو ئالاقىسى.

إِشَارَةُ دَلِيلٍ: بەلگە، ئالامەت، نامايەندە، قول ئىشارىتى؛ سىگنال.

إِشَارَةٌ لَاسِلْكِيَّةٌ: سىمسىز تېلېگراف.

إِشَارَةُ الْيَدِ: قول ئىشارىتى.

قُوَّاتُ الْإِشَارَةِ: ئالاقىلىشىش ئەترىتى، خەۋەرلىشىش قىسمى.

إِشَارَةُ الذِّرَاعِ: يەڭ بەلگىسى.

سِلَاحُ الْإِشَارَةِ: خەۋەرلىشىش قىسمى، ئالاقە قىسمى.

سَرِيَّةُ الْإِشَارَةِ: ئالاقىلىشىش ئەترىتى.

إِسْمُ الْإِشَارَةِ: كۆرسىتىش ئالمىشى.

إِشَارَةُ أَمْرٍ: بۇيرۇق.

رَهْنَ إِشَارَتِهِ: بۇيرۇقى ئاستىدا، يېتەكچىلىكىدە.

إِشَارَةٌ ج أَشَائِرُ: سىگنال؛ بايراق، تۇغ، ئەلەم.

أَشَاطَ يُشِيْطُ إِشَاطَةً: قورۇتتى، كۆيدۈردى، كۈلگە ئايلاندۇردى.

أَشَاعَ يُشِيْعُ إِشَاعَةَ الْخَبَرَ: خەۋەر تارقاتتى.

أَشَاعَ الدَّارَ: قورۇنى ئورتاق قىلدى.

إِشَاعَةٌ: تارقاتماق، يايماق؛ ئېلان قىلماق، جاكارلىماق.

إِشَاعَةٌ ج إِشَاعَاتٌ: ئىغۋا، پىتنە ـ پاسات، يالغان ـ ياۋداق گەپلەر، سۆز ـ چۆچەك، تارقىلىپ يۈرگەن گەپ، مىش ـ مىش پاراڭ، غەيۋەت ـ شىكايەت.

أَشَاكَ يُشِيْكُ إِشَاكَةً: تىكەن كىردى؛ سانجىدى.

أَشَالَ يُشِيْلُ إِشَالَةً: كۆتۈردى.

أَشْأَمَ يُشْئِمُ إِشْآمًا الْمُسَافِرُ: يولۇچى شامغا كىردى، سۇرىيەگە كىردى.

أَشْأَمُ: ئۇمىدسىزلىك، شۇملۇق ئالامىتى، يامانلىق ئالامىتى، شۇملۇق.

أَشَأَمُ ج أَشَائِمُ م شُؤْمَى: شۇم، شۇملۇق ئېلىپ كېلىدىغان ئادەم.

«أَشْأَمُ كُلِّ امْرِئٍ بَيْنَ لِحْيَيْهِ»: ھەر ئادەمنىڭ شۇملۇقى تىلدا (پۈت يۈگۈرۈكى ئاشقا، تىل يۈگۈرۈكى باشقا).

أَشِبَ يَأْشَبُ أَشَبًا الشَّجَرُ: دەرەخ چىرمىشىپ كەتتى، گىرەلىشىپ كەتتى.

أَشَبُّ: ئورمان، ئورمانزارلىق، دەرەخزارلىق.

اَلْأَشْبَالُ: ئارسلان.

«اِنْضَمَّ الصَّبِيُّ إِلَى فَرِيْقِ الْأَشْبَالِ»: كىچىنا بالا «ئارسلان ئەترىتى» گە قاتناشتى.

أَشَبَّ يُشِبُّ إِشْبَابًا الْغُلَامُ: يىگىت بولدى، چوڭ بولدى، ئۆستى.

أَشَبَّ الْفَرَسَ: ئاتنى دۈلگىتتى.

أَشَبَّ الشَّخْصُ: بالىلىرى چوڭ بولۇپ قالدى، يىگىتلىك قورامىغا يەتتى.

أَشَبَّ اللّٰهُ غُلَامًا: ئاللاھ بالىنى يىگىتلىك قورامىغا يەتكۈزدى، ئاللاھ بالىنى ياشلىق قورامىغا يەتكۈزدى.

أَشْبَعَ يُشْبِعُ إِشْبَاعًا الرَّجُلُ ضَيْفَهُ: مېھمىنىغا تويغۇچە تاماق بەردى، تويغۇزدى، تويدۇردى.

أَشْبَعَ الشَّيْءَ: ۋايىغا يەتكۈزدى.

أَشْبَعَ الصَّابِغُ الثَّوْبَ: بوياقچى كىيىمنى قېنىق بويىدى.

أَشْبَعَ الطِّفْلَ ضَرْبًا: بالىنى قاتتىق ئۇرىۋەتتى.

أَشْبَعَ نَهَمَهُ الْعِلْمِيَّ: كۆپ ئىزدىنىپ، كۆپ ئوقىدى، ئىلىم تەشنالىقىنى قاندۇردى.

أَشْبَعَ السَّائِلَ وَنَحْوَهُ: سۇيۇقلۇقنى تولۇق ئېرىتىتى.

أَشْبَعَ الْأَمْرَ بَحْثًا: ئىنچىكىلىك بىلەن تەتقىق قىلدى.

أَشْبَلَ يُشْبِلُ إِشْبَالًا عَلَيْهِ: يارەم بەردى، كۆيۈندى.

أَشْبَلَتِ اللَّبْؤَةُ: يولۋاس تۇغدى.

أَشْبَلَتِ الْمَرْأَةُ عَلَى وَلَدِهَا: ئايال بالىسىنى سېغىندى.

أَشْبَهَ يُشْبِهُ إِشْبَاهًا الشَّيْءُ الشَّيْءَ: ئوخشاپ قالدى، ئوخشىدى.

أَشْبَهَ وَالِدَهُ: دادىسىغا ئوخشاتتى.

أَشْبَهَ أُمَّهُ: ئانىسىغا ئوخشاتتى.

وَمَا أَشْبَهَ ذَلِكَ: شۇنىڭغا ئوخشاش، شۇ قاتارلىق، شۇنىڭدەك.

مَا أَشْبَهَ بِأَبِيْكَ: ئاتاڭغا نېمىدېگەن ئوخشايسەن.

«أَنْتَ تُشْبِهُ أَبَاكَ فِي سَمَاحَتِهِ»: سەن كەڭ قورساقلىقتا داداڭغا ئوخشايسەن.

مَا أَشْبَهَ اللَّيْلَةَ بِالْبَارِحَةِ: ھېلىقى ئاتام كۆرگەندەك.

أَشْبَهَ: ئەك ئوخشايدىغان.

إِشْبِينْ م إِشْبِينَةْ: قولداش.

إِشْبِينُ الْعَرِيسِ: ئوغۇل قولدىشى.

إِشْبِينَةُ الْعَرُوسِ: قىز قولدىشى.

أَشْتَاتْ: تارقاق، چېچىلاڭغۇ، رەتسىز، قالايمىقان.

«يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِيُرَوْاأَعْمَالَهُمْ» «قرآن»: بۇ كۈندە كىشىلەر قىلغان ئەمەللىرىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرۈش ئۈچۈن توپ - توپ بولۇپ تارىلىپ كېتىدۇ.

اِشْتَاطَ يَشْتَاطُ اِشْتِيَاطًا عَلَيْهِ: غەزىپى تاشتى، قاتتىق ئاچچىقلاندى.

اِشْتَافَ يَشْتَافُ اِشْتِيَافًاإِلَى الشَّيْءِ: سىنچىلاپ قارىدى، كۆزەتتى، تەكشۈردى.

اِشْتَاقَ يَشْتَاقُ اِشْتِيَاقًا الشَّيْءَ وَإِلَيْهِ: سېغىندى، ئەسلىدى، تەشنا بولدى، ئىنتىزار بولدى، ئارزۇ قىلدى.

اِشْتَأَى يَشْتَئِي اِشْتِئَايًا: ئۆتۈپ كەتتى، ھالقىپ كەتتى، ئىلگىرىلەپ كەتتى.

اِشْتِبَاكْ: ئارىلاشما، گىرەلەشمەك، گىرەلىشىپ كەتمەك.

«وَقَعَ الْاِشْتِبَاكُ»: توقۇنۇشۇپ قالدى.

اِشْتِبَاهْ: تۇتۇق، مۇجىمەل، شۇبھە، گۇمان، گۇمانلانما، شۇبھىلەنمەك؛ ئەنسىرىمەك، تەشۋىشلەنمەك.

اِشْتَبَكَ يَشْتَبِكُ اِشْتِبَاكًا: ئارىلىشىپ كەتتى، ئارىلاشتى، گىرەلىشىپ كەتتى، كىرىشىپ كەتتى، چىگىشىلەشتى، جېدەللەشتى، تاكالىلاشتى، جاڭجاللاشتى، توقۇنۇشتى.

اِشْتَبَكَ فِي الْأَمْرِ: چېتىلدى.

اِشْتَبَكَ فِي حَدِيثٍ: پاراڭلاشتى، سۆھبەتلەشتى، سۆزلەشتى.

اِشْتَبَكَ الْجَيْشَانِ: ئىككى قوشۇن گىرەلىشىپ كەتتى.

«لَقَدِ اشْتَبَكَ الْحَبْلَانِ مَعًا»: ئىككى ئارغامچا بىر - بىرىگە چىگىلىشىپ كەتتى.

اِشْتَبَكُوا فِي قِتَالٍ: ئۇرۇش قىلىشتى، جەڭ قىلىشتى، قالايمىقان ئۇرۇشتى.

اِشْتَبَهَ يَشْتَبِهُ اِشْتِبَاهًا: ئوخشاش بولدى، ئوخشىشىپ كەتتى.

اِشْتَبَهَ فِي الْأَمْرِ: گۇمان قىلدى، گۇمانلاندى، شۇبھىلەندى، شەك كەلتۈردى، ئىشەنمىدى.

اِشْتَبَهَ الْأَمْرُ عَلَيْهِ: ئارىلىشىپ كەتتى، تۇتۇق بولدى، مۇجىمەل بولدى.

اِشْتَبَهَ الرَّجُلُ فِي الْمَسْأَلَةِ: شەكلىنىپ قالدى.

أَشَتَّ يُشِتُّ إِشْتَانًا الْقَوْمَ: تارقاتتى، بوشاشتۇردى، پارە، پارە - پارە قىلىۋەتتى، ئايرىۋەتتى.

اِشْتَجَرَ يَشْتَجِرُ اِشْتِجَارًا الرَّجُلُ: ئالغا باستى، ئىلگىرىلىدى.

اِشْتَجَرَ الشَّيْءُ: كىرىشىپ كەتتى، گىرەلىشىپ كەتتى.

«اِشْتَجَرَتِ الْأَصَابِعُ»: بارماقلار كىرىشىپ كەتتى.

اِشْتَجَرَتِ الرِّمَاحُ: نەيزىلەر گىرەلىشىپ كەتتى.

اِشْتَجَرَتِ الْقَوْمُ: دەتالاش قىلىشتى، جاڭجال قىلىشتى، ماجىرا قىلىشتى، كىرىشىپ كەتتى، گىرەلىشىپ كەتتى.

اِشْتَدَّ يَشْتَدُّ اِشْتِدَادًا: كۈچەيدى، كەسكىنلەشتى.

«مَثَلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيْحُ فِى يَوْمٍ عَاصِفٍ» «قرآن»: پەرۋەردىگارىنى ئىنكار قىلغانلارنىڭ قىلغان (ياخشى) ئەمەللىرى بورانلىق كۈندە شامال ئۈچۈرۈپ كەتكەن بىر دۆۋە كۈلگە ئوخشايدۇ.

اِشْتَدَّ مَرَضُهُ: كېسىلى كۈچەيدى.

اِشْتَدَّ الضَّغْطُ: بېسىم كۈچەيدى.

اِشْتَدَّ الزِّحَامُ: بەك قىستاڭچىلىق بولۇپ كەتتى.

اِشْتَدَّ السِّعْرُ: باھا ئۆسۈپ كەتتى، باھا ئۆرلەپ كەتتى.

اِشْتَدَّ فِي عَدْوِهِ: تېز يۈگۈردى

اِشْتَدَّ عَلَيْهِ الْمَرَضُ: كېسەل ئېغىرلاشتى، كېسىلى كۈچەيدى.

اِشْتَدَّ اللَّبَنُ: سۈت ئۈيىدى، سۈت ئۈيۈشقا باشلىدى.

اِشْتَدَّ النَّهَارُ: كۈن ئۆرلىدى، كۈن يۇقىرىلىدى.

اِشْتَدَّ فِي السَّيْرِ: جەددىي يۈرۈش قىلدى، ئالدىرىدى.

«فِي الصَّيْفِ تَشْتَدُّ الْحَرَارَةُ»: يازدا ئىسسىق قاتتىق بولىدۇ.

«كُلَّمَا اشْتَدَّ الضَّغْطُ ارْتَفَعَتْ نِيْرَانُ الْمُقَاوَمَةِ»: بېسىم كۈچەيگەنسىرى، قارشىلىق شۇنچە ئۆزۈ ئالىدۇ.

«تَشْتَدُّ حَرَارَةُ الْجَوِّ يَوْمًا إِثْرَ يَوْمٍ»: ھاۋا كۈندىن - كۈنگە ئىسسىماقتا.

«فِي هَذِهِ الْأَيَّامِ اِشْتَدَّالْبَرْدُوَهَبَّتِ الْعَوَاصِفُ»: بۇ كۈنلەردە سوغۇق قاتتىق بولدى، بوران قاتتىق چىقتى.

اِشْتِرَاطٌ: ۋەدىلەشمەك، كېلىشمەك، شەرتلەشمەك.

اِشْتِرَاعٌ: قانۇن تۈزۈش، قانۇن چىقىرىش.

اِشْتِرَاعِيٌّ: قانۇنى، قانۇنلۇق.

اِشْتِرَاكٌ: ھەمكارلىق، يارىدەم؛ سۈزگۈچ، ئىنئام، قاتناشماق، ئىشتىراك قىلماق.

اَلْاِشْتِرَاكُ فِي مَجَلَّةٍ: ژۇرنالغا مۇشتەرى بولماق.

اِشْتِرَاكُ مَحَاصَّةٍ: قاتناشماق، كىرمەك.

رَسْمُ اِشْتِرَاكٍ: قاتنىشىش ھەققى.

اِشْتِرَاكِيٌّ: سوتسىيالىستىك، سوتسىيالىستلار پارتىيەسىنىڭ ئەزاسى، سوتسىيالىزمچى، سوتسىيالىزمنىڭ.

اَلنِّظَامُ الْإِشْتِرَاكِيُّ: سوتسىيالىستىك تۈزۈم.

اِشْتِرَاكِيَّةٌ: سوتسىيالىزم.

نَزْعَةٌ إِشْتِرَاكِيَّةٌ: سوتسىيالىستىك خاھىش.

اَلْإِشْتِرَاكِيَّةُ الْأُطُوبَاوِيَّةُ: خىيالىي سوتسىيالىزم.

اَلْإِشْتِرَاكِيَّةُ الشُّوفِنِيَّةُ: سوتسىيال شوۋىنىزم.

اَلْإِشْتِرَاكِيَّةُ الْعِلْمِيَّةُ: ئىلمىي سوتسىيالىزم.

اِشْتَرَطَ يَشْتَرِطُ اِشْتِرَاطًا: ۋەدىلەشتى، شەرتلەشتى، كېلىشتى، بەلگىلەشتى.

اِشْتَرَطَ الْمَرِيْضَ: كېسەلدىن قان ئالدى.

اِشْتَرَطَ الْجِلْدَ: تېرىنى تىلىۋەتتى.

اِشْتَرَعَ يَشْتَرِعُ اِشْتِرَاعًا: قانۇن چىقاردى، قانۇن تۈزدى.

اِشْتَرَكَ يَشْتَرِكُ اِشْتِرَاكًا الرَّجُلَانِ فِي كَذَا: شېرىكلەشتى، ئورتاقلاشتى.

اِشْتَرَكَ فِي الضُّحْفِ وَالْمَجَلَّاتِ: گېزىت - ژۇرنال-لارغا مۇشتەرى بولدى.

اِشْتَرَكَ فُلَانٌ فِي النَّادِي وَغَيْرِهِ: قاتناشتى، ئەزا بولدى.

اِشْتَرَكَ الْأَمْرُ: ئورتاق بولدى.

اِشْتَرَكَ التَّرْكِيبُ أَوِ اللَّفْظُ: جۈملە ياكى لەۋزى كۆپ مەنىلىك بولدى، بىردىن ئارتۇق مەنىگە ئىھتىماللىقى بولدى.

اِشْتَرَكَ فِي اكْتِسَابٍ أَوْعَمَلٍ: يارىدەم بەردى، تەقدىم قىلدى، ئىنئام قىلدى، سۈزگا قىلدى.

«لَمْ أَشْتَرِكْ فِي الْمُؤْتَمَرِ بَلْ سَمِعْتُ تَبْلِيْغَ مُحْتَوَيَاتِهِ فَقَطْ»: مەن يىغىنغا قاتناشمىدىم، يالغۇز ئۇنىڭ يەتكۈزمىسىنى ئاڭلىدىم.

«هَلِ اشْتَرَكْتَ فِي نِشَاطَاتِ الْإِحْتِفَالِ بِالْعِيْدِ الْوَطَنِيِّ فِي الْعَامِ الْمَاضِي؟»: ئۆتكەن يىلى دۆلەت بايرىمىنى تەبرىكلەش پائالىيىتىگە قاتناشتىڭمۇ؟

اِشْتَرَى يَشْتَرِي اِشْتِرَاءً الشَّيْءَ: سېتىۋالدى، ئالدى.

«وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِي مَثْوَاهُ» «قۇرئان»: ئۇنى سېتىۋالغان مىسىر-لىق ئادەم ئايالىغا: «ئۇنى ياخشى كۈتكىن» دېدى.

اِشْتَرَى الرَّجُلُ: خاپا بولدى، ئاچچىقلاندى، چېچىلدى، سەپراسى ئۆرلىدى.

اِشْتَرَتِ الْأُمُورُ: ئىشلار چوڭىيىپ كەتتى، ئېغىرلىشىپ كەتتى، جەددىيلىشىپ كەتتى.

اِشْتَطَّ يَشْتَطُّ اِشْتِطَاطًا عَلَيْهِ: زۇلۇم قىلدى، خارلىدى، ئازابلىدى.

اِشْتَطَّ الرَّجُلُ فِي حُكْمِهِ: ناتوغرا ھۆكۈم قىلدى.

اِشْتِعَالٌ: كۆيمەك، يانماق.

قَابِلُ الْإِشْتِعَالِ: كۆيىدىغان، يانىدىغان.

اِشْتَعَبَ يَشْتَعِبُ اِشْتِعَابًا: ئايرىلدى، بۆلۈندى.

اِشْتَعَلَ يَشْتَعِلُ اِشْتِعَالاً غَضَبًا: غەزەپلەندى،

زەردىسى قاينىدى.

اِشْتَعَلَ رَأْسُهُ شَيْبًا: چېچى ئاقاردى.

«وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا» ‹قۇرئان›: چېچىم ئاقاردى.

اِشْتَعَلَتِ النَّارُ: ئوت كۆيدى، ئوت ياندى، ئوت ئېلىپ كەتتى؛ ئۇجىگە چىقتى.

اِشْتَعَلَ غَيْظًا: غەزەپلەندى، جۇدۇنى تۇتتى.

اِشْتَغَلَ يَشْتَغِلُ اِشْتِغَالاً بِهِ: مەشغۇل بولدى، شۇغۇللاندى؛ پايپىتىك بولۇپ كەتتى، ئالدىراپ - تېنەپ ئىشلىدى.

اِشْتَغَلَ بِكَذَا: شۇغۇللاندى، ئىشلىدى.

اِشْتَغَلَ بِالْعِلْمِ: ئىلىم بىلەن شۇغۇللاندى.

اِشْتَغَلَ قَلْبُهُ: تەشۋىشلەندى، بىئارام بولدى، بېسىرەمجان بولدى، ئارامسىزلاندى.

اِشْتَغَلَ عَنْهُ: ئۇنى تاشلاپ قويۇپ باشقىسى بىلەن بولۇپ كەتتى.

اِشْتَغَلَ الْمُحَرِّكُ: ماتور ھەرىكەتلەندى، ماتور چۇرگىلىدى.

«يَشْتَغِلُ أَخُوهُ فِي وَزَارَةِ الصِّحَّةِ»: قېرىندىشى سەھىيە نازارىتىدە ئىشلەيدۇ.

اِشْتَقَّ يَشْتَقُّ اِشْتِقَافًا الشَّارِبُ مَافِي الْإِنَاءِ: قاچىدىكى ھەممىنى سۇمۇرۇپ ئىچىپ قۇرۇقدۇۇتتى.

اِشْتَقَّ الْأُمُورَ: چوڭقۇر ئىزدەندى، چوڭقۇر تەكشۈردى.

اِشْتَفَى يَشْتَفِي اِشْتِفَاءً: ئارزۇسى قاندى، ئارزۇسىغا يەتتى، ئارزۇسى ئەملگە ئاشتى، مۇرادىغا يەتتى، تولۇق قانائەت ھاسىل قىلدى؛ بىراۋنىڭ بەختسىزلىكىدىن خۇشال بولدى، كۆڭلى قارىلىق قىلدى.

اِشْتَفَى الرَّجُلُ مِنْ عَدُوِّهِ: دۈشمىنىدىن ئىنتىنى ئالدى، ئۆچىنى ئالدى، دەردىنى چىقىرىۋالدى.

اِشْتِقَاقٌ ‹فِي النَّحْوِ›: ياسالما سۆز (گرامماتىكىدا).

عِلْمُ الْاِشْتِقَاقِ: ئېتىمولوگىيە.

اِشْتَقَّ يَشْتَقُّ اِشْتِقَاقًا: ئايرىلدى، تۇرلەرگە ئايرىلدى، بۆلۈنۈپ چىقتى.

اِشْتَقَّ الْكَلِمَةَ مِنْ غَيْرِهَا: سۆز ياسىدى.

اِشْتَكَلَ يَشْتَكِلُ اِشْتِكَالاً: ئارىلىشىپ كەتتى، مۇجمەل بولۇپ قالدى.

اِشْتَكَى يَشْتَكِي اِشْتِكَاءً اِلَيْهِ: دەرد تۆكتى، ھال ئېيتتى، شىكايەت قىلدى؛ كېسەل بولدى، ئاغرىپ قالدى.

«قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِيْ إِلَى اللّٰهِ» ‹قۇرئان›: ئاللاھ ھەقىقەتەن ئېرى توغرىسىدا سەن بىلەن مۇنازىرىلەشكەن ۋە ئاللاھقا شىكايەت قىلغان ئايالىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىدى.

«اِشْتَكَى الْبَائِعُ الْمُشْتَرِيَ عِنْدَ الْقَاضِي»: مال ساتقۇچى خېرىدار ئۈستىدىن سوتىغا شىكايەت قىلدى.

اِشْتَكَى الْأَمْرَ: ئىزھار قىلدى، بايان قىلدى.

اِشْتَكَى بَطْنَهُ: قورساق ئاغرىقى بىلەن ئاغرىدى.

اِشْتَمَلَ يَشْتَمِلُ اِشْتِمَالاً عَلَيْهِ: ئۆز ئىچىگە ئالدى، ئىچىدە بولدى، تەركىبىدە بولدى.

«وَأَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنْثَيَيْنِ» ‹قۇرئان›: ياكى ئىككى چىشىنىڭ قورسىقىدىكى قوزا بىلەن ئوغلاقنىمۇ؟

اِشْتَمَلَ الْأَمْرُ عَلَى كَذَا: ئۆز ئىچىگە ئالدى، تەركىب تاپتى، ھاسىل بولدى.

اِشْتَمَلَ الرَّجُلُ بِثَوْبِهِ: كىيىمى بىلەن يۆگىنىۋالدى.

اِشْتَمَلَ الْفَارِسُ بِسَيْفِهِ: چەۋەندار قىلىچىنى ئېسىۋالدى.

اِشْتَمَّ يَشْتِمُّ اِشْتِمَامًا: پۇرىدى، ھىدىنى ئالدى.

«اِشْتَمَّ فِي كَلَامِهِ رَائِحَةَ الْكِذْبِ»: ئۇنىڭ سۆزىدىن يالغانىنىڭ ھىدىنى سەزدى.

اِشْتِهَاءٌ: ئۇمىد قىلماق، ئارزۇ قىلماق، كۆڭلى تارتماق؛ ئىشتىھا.

اِشْتِهَارٌ: داڭ چىقارماق، مەشھۇر بولماق، تونۇلماق.

اِشْتَهَرَ يَشْتَهِرُ اِشْتِهَارًا الْأَمْرُ: داڭقى چىقتى، داڭ كەتتى، شۆھرەت قازاندى، مەشھۇر بولدى، ئاتىقى چىقتى؛ يېيىلدى، تارقالدى.

اِشْتَهَرَ بِكَذَا: تونۇلدى، شۆھرەت قازاندى.

اِشْتَهَى يَشْتَهِي اِشْتِهَاءً: تەشنا بولدى، ئىنتىزار

بولدى، ئارزۇ قىلدى، سېغىندى، ئەسلىدى.

اِشْتَهَى الشَّيْءَ: كۆڭلى تارتتى.

«وَلَكُمْ فِيهَا مَاتَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ» ‹قرآن›: جەننەتتە سىلەر ئۈچۈن كۆڭلۈڭلار تارتقان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى بار.

«وَأَمْدَدْنَاهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ»

‹قرآن›: ئۇلار كۆرۈۋاتقان نېمەتنىڭ ئۈستىگە يەنە (ئۇلارنى) كۆڭلى تارتقان مېۋە ۋە كۆڭلى تارتقان گۆش بىلەن تەمىنلەيمىز.

«اَلْأُمُورُ قَدْتَجْرِي عَلَىٰ غَيْرِ مَانَشْتَهِي»: ئىشلار ھەمىشە بىزنىڭ ئارزۇيىمىز بويىچە بولمايدۇ.

«كُلْمَا اشْتَهَيْتَوَالْبَسْ مَاتَشْتَهِيهِ النَّاسُ»: تاماقتىن كۆڭلۈڭ تارتقانىنى يېگىن، كىيىمنى كىشىلەرنىڭ رايىغا قاراپ كىيگىن.

اِشْتَوَى يَشْتَوِي اِشْتِوَاءً اللَّحْمَ: گۆشنى كاۋاپ قىلدى.

أَشْتَى يُشْتِي إِشْتَاءً: قىشقا كىردى، قىش پەسلىگە كىردى.

اِشْتِيَاقٌ: ئىشتىياق؛ سېغىنىش، قىزغىن ئارزۇ.

أَشْجَبَ يُشْجِبُ إِشْجَابًا ـــ هُ: مەيۇسلەندۈردى، ئازابلىدى، قايغۇ ئەلەمگە دۇچار قىلدى.

أَشَجُّ م شَجَّاءُ ج شُجٌّ: باش ـ كۆزى يېرىلغان ئادەم، قاش ـ قاپاقلىرى يېرىلغان ئادەم.

أَشْجَرَ يُشْجِرُ إِشْجَارًا الْمَكَانُ: جاي دەرەخلىككە ئايلاندى، دەرەخزارلىققا ئايلاندى.

أَشْجَرُ: دەرەخلىك.

مَكَانٌ أَشْجَرُ: دەرەخزارلىق.

أَشْجَعُ م شَجْعَاءُ ج شُجْعٌ: ئەڭ باتۇر، شىر؛ قورقماس، باتۇر، چوڭ يىلان، قول تۆگىسى.

أَشْجَنَ يُشْجِنُ إِشْجَانًا: قايغۇرغۇزدى، غەم ـ قايغۇدا قالدۇردى، غەمگە قالدۇردى.

أَشْجَى يُشْجِي إِشْجَاءً: ئەلەمگە دۇچار قىلدى، قايغۇغا سالدى، ئازابلىدى.

أَشْجَاهُ الْهَمُّ: ئۇنى قايغۇ ئازابلىدى.

أَشْحَصَ يُشْحِصُ إِشْحَاصًا: جاپا سالدى، چارچىتىۋەتتى.

أَشْحَصَهُ مِنَ الْمَكَانِ: قوغلاپ چىقاردى، ھەيدەپ چىقاردى، ھەيدىدى، قوغلىدى.

أَشْحَطَ يُشْحِطُ إِشْحَاطًا الشَّيْءَ: يىراقلاشتۇردى، نېرى قىلدى، ھەيدىۋەتتى، قوغلىۋەتتى.

أَشْحَمَ يُشْحِمُ إِشْحَامًا: سەمرىدى، بوردالدى، ماي قاپلىدى.

أَشْحَنَ يُشْحِنُ إِشْحَانًا السَّفِينَةَ: كېمىگە يۈك باستى، كېمىگە يۈك قاچىلىدى.

أَشْحَنَهُ: تولدۇردى، قاچىلىدى.

أَشْخَصَ يُشْخِصُ إِشْخَاصًا: ئاۋارە قىلدى، بىسەرەمجان قىلدى، قالايمىقان قىلدى.

أَشْخَصَ فُلَانًا مِنْ بَلَدِهِ: شەھىردىن چىقىرۋەتتى، ھەيدەپ چىقاردى، قوغلاپ چىقاردى.

أَشْخَصَ فُلَانًا إِلَى أَخِيهِ: قېرىندىشىغا ئەۋەتتى.

أَشْخَصَ الرَّجُلُ: ماڭىدىغان ۋاقتى بولدى، ۋاقىت توشتى.

أَشْخَصَ بِهِ: ھاقارەتلىدى، قارىلىدى، غەيۋەتنى قىلدى؛ قارا چاپلىدى، تۆھمەت قىلدى.

أُشْخُوبٌ ج أَشَاخِيبُ: سۇت ساغقاندا چىقىدىغان ئاۋاز.

أَشَدَّ يُشِدُّ إِشْدَادًا الْفَتَى: يىگىت قۇرامىغا يەتتى، ۋايىغا يەتتى، بالاغەتكە يەتتى، كۈچ ـ قۇۋۋەتكە تولدى.

أَشَدَّ الشَّخْصُ: كۆچلۈك ئۇلاغلىق بولدى.

أَشُدُّ: ئەڭ كۆچلۈك، ئەڭ قاتتىق.

أَشُدُّ: كۈچ ـ قۇۋۋەت، غەيرەت.

بَلَغَ أَشُدَّهُ: كۈچ ـ قۇۋۋەتكە تولدى، كۈچ ـ قۇۋۋەتتى ۋايىغا يەتتى.

«وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُآتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا» ‹قرآن›: يۈسۈپ قۇرامىغا يەتكەندە، ئۇنىڭغا ھېكمەت بىلەن ئىلىم ئاتا قىلدۇق.

أَشْدَقُ م شَدْقَاءُ ج شُدْقٌ: سۆزمەن، گەپكە ئۇستا، گەپدان؛ قوۋۇزى كەڭ، جاۋغىيى كەڭ.

أَشْدَنَ يُشْدِنُ إِشْدَانًا الظَّبْيَةُ: كىيىك چوڭ بولۇپ ئانىسىدىن ئايرىلدى.

أَشْدَهَ يُشْدِهُ إِشْدَاهًا الْأَمْرُ: ھاڭ ـ تاڭ قالدۇردى، ھەيران قالدۇردى.

أَشِرَ يَأْشَرُ أَشَرًا: چوڭچىلىق قىلدى، مەنمەنچىلىك قىلدى.

أَشِرٌ: مۇتەكەببۇر، ھاكاۋۇر، ھەددىدىن ئاشقۇچى.

«سَيَعْلَمُوْنَ غَدًا مَنِ الْكَذَّابُ الْأَشِرُ» (قۇرآن): ئۇلار ئەتە (يەنى ئاخىرەتتە) كىمنىڭ يالغانچى، مۇتەكەببۇر ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ.

«بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌ» (قۇرآن): بەلكى ئۇ ھەددىدىن ئاشقان كاززاپتۇر.

اَلْإِشْرَاسُ: بىر تۈرلۈك يېپىشقاق ماددا، شىلىم.

أَشْرَاطٌ: ئالامەت، بەلگە.

أَشْرَاطُ السَّاعَةِ: قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرى.

«فَهَلْ يَنْظُرُوْنَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا» (قۇرآن): ئۇلار (يەنى مەككە كۇففارلىرى) پەقەت قىيامەتنىڭ ئۇلارغا تۇيۇقسىز كېلىشىنىلا كۈتىدۇ، شۇبھىسىزكى، قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرى كەلدى.

إِشْرَافٌ: باشقۇرماق، ئىدارە قىلماق، كۆزەتمەك، نازارەت قىلماق؛ تەپتىش قىلماق.

لَجْنَةُ إِشْرَافٍ: باشقۇرۇش ھەيئىتى، نازارەت قىلىش كومىتېتى.

تَحْتَ إِشْرَافِهِ: ئۇنىڭ رىياسەتچىلىكى ئاستىدا، ئۇنىڭ نازارىتى ئاستىدا.

«سَيَكُوْنُ ذَلِكَ الْإِجْتِمَاعُ تَحْتَ إِشْرَافِهِ»: بۇ يىغىنى ئۇ باشقۇرىدۇ.

«أُنْجِزَ الْمَشْرُوْعُ تَحْتَ إِشْرَافِ فُلَانٍ»: پىلان پالانىنىڭ رىياسەتچىلىكى ئاستىدا ئورۇندالدى.

اَلْأَشْرَافُ: ئاقسۆڭەكلەر.

إِشْرَاقٌ م إِشْرَاقَةٌ ج إِشْرَاقَاتٌ: سەزگىلى بولمايدىغان، ئالدىدىن تولۇق بىلىش ھاسىل بولىدىغان بىر خىل نۇرنىڭ ئادەم زېھنىگە ئورۇنلىشىشى.

إِشْرَاقِيٌّ ج إِشْرَاقِيُّوْنَ: چوڭقۇر بىلىشتە ئىشراق مەزھىپىگە ئەگەشكۈچى.

اِشْرَأَبَّ يَشْرَئِبُّ اِشْرِئْبَابًا لِلشَّيْءِ: يىراقتا نەرسىگە تاشلىدى.

اِشْرَأَبَّ الرَّجُلُ: كۆرۈش ئۈچۈن بوينىنى سوزدى، بويۇنداپ قارىدى.

أَشْرَبَ يُشْرِبُ إِشْرَابًا: سۇغاردى؛ يۇقۇملاندى؛ تەسىرگە ئۇچرىدى؛ يۇقتى.

أَشْرَبَ سَائِلَ غَيْرِهِ: ھۆل ئۆتۈپ كەتتى؛ مېڭىپ كەتتى.

أَشْرَبَ الْخَشَبَ: ياغاچنى رەندىلىدى، ياغاچنى يوندى.

أَشْرَبَ الْبَيَاضَ حُمْرَةً: ئاققا قىزىلنى ئارىلاشتۇردى.

أُشْرِبَ حُبَّهُ: ئۇنى ئىنتايىن ياخشى كۆردى.

«وَأُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ» (قۇرآن): ئۇلارنىڭ كۇفرى تۈپەيلىدىن دىللىرىغا موزاينىڭ مۇھەببىتى سىڭىپ كەتتى.

«أَشْرَبَ ضُيُوفَهُ اللَّبَنَ»: مېھمانلىرىغا سۈت بەردى.

«أَشْرَبَنِي مَالَمْ أَشْرَبْ»: قىلمىغان ئىشنى ماڭا ئارتتى، يېمىگەن مانتىغا پۇل تۆلەتكۈزدى.

أَشْرَبَ اللَّوْنَ: رەڭنى قېنىق بەردى.

أَشْرَدَ يُشْرِدُ إِشْرَادًا: قاچۇرۇۋەتتى، قوغلاپ چىقاردى، ھەيدىۋەتتى؛ تۇزىتىۋەتتى، بۆلۈۋەتتى، تارقىتىۋەتتى.

أَشَرَّ يُشِرُّ إِشْرَارًا الرَّجُلُ فُلَانًا: يامانلىدى، ياماندىققا نىسبەت بەردى.

أَشَرَّ الرَّجُلُ اللَّحْمَ: گۆشنى قاقلىدى.

أَشَرٌّ: ئەڭ يامان، ئەڭ قەبىھ، ئەڭ رەزىل، ئەڭ مۇدھىش.

أَشَرُّ مِنْ كَذَا: ... دىنمۇ يامان.

أَشْرَسُ م شَرْسَاءُ ج شُرْسٌ: ئەخلاقسىز، بەد ئەخلاق.

أَشْرَعَ يُشْرِعُ إِشْرَاعًا الرُّمْحَ: نەيزىنى چەنلىدى، نىشانلىدى، قارىغا ئالدى.

أَشْرَعَ الطَّرِيْقَ: يولنى كۆرسەتتى.

أَشْرَعَ نَحْوَهُ الرُّمْحَ: نەيزە بىلەن ئۇنى چەنلىدى.

أَشْرَفَ يُشْرِفُ إِشْرَافًا عَلَى الْعَمَلِ: نازارەت قىلدى، باشقۇردى، ئىدارە قىلدى.

أَشْرَفَ عَلَى الْمَكَانِ: ئىگىشىپ قاردى، ئېگىز-دىن نەزەر سالدى.

أَشْرَفَ عَلَى الْمَشْرُوعِ: پىلانغا يېتەكچىلىك قىلدى.

أَشْرَفَ عَلَى الْمَوْتِ: ئۆلۈمگە يۈزلەندى، جان تۇمشۇقىغا كېلىپ قالدى، سەكراتقا چۈشۈپ قالدى، ئۆلەي دەپ قالدى، كېسەل ئېغىرلىشىپ كەتتى.

أَشْرَفَ عَلَى الْأَمْرِ: باشقۇردى، ئىدارە قىلدى، يولباشچىلىق قىلدى.

أَشْرَفَ عَلَى الشَّيْءِ: يېقىنلاشتى.

أَشْرَفَ عَلَى الشِّفَاءِ: ساقىيىشقا يۈزلەندى.

أَشْرَفُ م شَرْفَاءُ ج شُرُفٌ: ئېگىز، ئالىي، ئەڭ شەرەپلىك؛ شەپەرەڭ.

قَصْرٌ أَشْرَفُ: ئېگىز ساراي.

رَجُلٌ أَشْرَفُ: دوك، دۇمچەك.

أَشْرَقَ يُشْرِقُ إِشْرَاقًا وَجْهُهُ: چىرايى ئېچىلىپ كەتتى، يورۇپ كەتتى.

أَشْرَقَتِ الشَّمْسُ الْمَكَانَ: كۈن يورۇتتى، نۇر چاچتى، قۇياش چىقتى.

أَشْرَقَتِ الْأَرْضُ: زېمىن يورۇدى.

«وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا» ‹قرآن›: مەھشەرگاھ پەرۋەردىگارىنىڭ نۇرى بىلەن يورۇيدۇ.

أَشْرَقَ اللَّحْمَ: گۆشنى قۇرۇتتى.

أَشْرَقَ النَّخْلُ: خورما سارغايدى.

أَشْرَقَ وَجْهُهُ بِشْرًا: چىرايىدىن خۇشاللىق يېغىپ تۇردى.

أَشْرَكَ يُشْرِكُ إِشْرَاكًا: قاتناشتۇردى.

أَشْرَكَ بِاللّٰهِ: ئاللاهقا شېرىك كەلتۈردى.

«وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا» ‹قرآن›: ئاللاهنىڭ شېرىكى بولۇش ھەققىدە ئاللاه سىلەرگە ھېچقانداق دەلىل چۈشۈرمىگەن بۇتلارنى ئاللاهقا شېرىك كەلتۈرۈشتىن قورقمايۋاتساڭلار، سىلەرنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن بۇتلىرىڭلاردىن مەن قانداقمۇ قورقاتتىم.

أَشْرَكَ النَّعْلَ: ئاياغقا شوينا ئۇتكۈزدى، ئاياغقا يېپ ئۇتكۈزدى.

أَشْرَكَهُ فِي الْأَمْرِ: ئۇنى ئىشقا ئورتاقلاشتۇردى، تەڭ بەھرىمەن قىلدى.

أَشْرَكَ فِي اكْتِسَابٍ أَوْ عَمَلٍ: ياردەم بەردى، تەقدىم قىلدى، ئىنئام قىلدى.

أَشْرَمُ م شَرْمَاءُ ج شُرْم: كالىپۇكى يېرىق، توشقان كالىپۇك.

أَشَّرَ يُؤَشِّرُ تَأْشِيرًا: ئىمزا قويدى (پاسپورتقا).

أَشَّرَ عَلَى جَوَازِ السَّفَرِ: پاسپورتقا ئىمزا قويدى.

«أَشَّرَ الْمُدِيرُ عَلَى الطَّلَبِ بِالْمُوَافَقَةِ»: مۇدىر ئىلتىماس ئۈستىگە قوشۇلغانلىق ئالامىتى قويدى.

أَشْطَأَ يُشْطِئُ إِشْطَاءَ الزَّرْعُ: زىرائەت بىخ چىقارىدى، بىخلىدى.

أَشَطَّ يُشِطُّ إِشْطَاطًا: زۇلۇم قىلدى، ئەزدى، بوزەك قىلدى.

أَشَطَّ فِي سِلْعَتِهِ: كۆز بويامچىلىق قىلدى، ناھەقچىلىق قىلدى.

«فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ» ‹قرآن›: بىزنىڭ ئارىمىزدا ئادىللىق بىلەن ھۆكۈم قىلغىن، ناھەق ھۆكۈم چىقارمىغىن.

أَشَطَّ فِي حُكْمِهِ: زۇلۇم قىلدى.

أَشَطَّ عَنِ الْمَوْضُوعِ: تېمىدىن يىراقلاپ كەتتى، تېمىدىن چەتنەپ كەتتى.

أَشْطَنَ يُشْطِنُ إِشْطَانًا: نېرى سۈردى، سۈرۈپ قويدى.

إِشْعَارٌ ج إِشْعَارَاتٌ: ئىلان، خەۋەر، مۇراجىئەت، ئۇقتۇرۇش، بىلدۈرمەك، ئۇقتۇرماق، ئىلان، خەۋەر، ئۇقتۇرۇش، مۇراجىئەت.

إِلَى إِشْعَارٍ آخَرَ: يېڭى بەلگىلىمە چىقىرىلمىغىچە.

سَيُعْمَلُ بِهَذَا الْقَانُونِ حَتَّى إِشْعَارٍ آخَرَ: ئىككىنچى بەلگىلىمە چىقىرىلغانغا قەدەر مۇشۇ قانۇن كۈچكە ئىگە.

إِشْعَارُ وُصُولٍ: ھۆكۈمەت تەرەپ ھۆججەتنى.

إِشْعَارُ بِتَسَلُّمِ رِسَالَةٍ: خەت تاپشۇرۇۋالغانلىق ئۇقتۇرۇشى.

إِشْعَاعٌ: نۇر چېچىلماق، يالتىرماق، پارقىرىماق، ۋالىلدىماق، نۇر چاچماق؛ ئىپادىلەنمەك، كۆرۈنۈپ تۇرماق، بىلىنىپ تۇرماق.

إِشْعَاعُ شَمْسِيٌّ: قۇياش نۇرى.

إِشْعَاعٌ ثَقَافِيٌّ: مەدەنىي ئاقارتىش.

«لاَ يَقِلُّ خَطَرُ الإِشْعَاعِ الذَّرِّيِّ عَنِ التَّدْمِيرِ نَفْسِهِ»: ئاتوم زەررىلىرىنىڭ تارقاپ كېتىش خەتىرىنى ئاتومنىڭ ئۆزى ئېلىپ كېلىدىغان ھالاكەتتىن تۆۋەن چاغلىغىلى بولمايدۇ.

إِشْعَاعِيٌّ: نۇرلۇق، شانلىق، پارلاق.

نَشَاطٌ إِشْعَاعِيٌّ: رادىئاتسىيە ئېنېرگىيىسى، رادىئو ئاكتىپلىق ئېنېرگىيە، رادىئوئاكتىپلىق.

إِشْعَاعِيَّةٌ: رادىئوئاكسىيە ئېنېرگىيىسى، رادىئو ئاكتىپلىق ئېنېرگىيە.

إِشْعَالٌ: ئوت ياقماق، كۆيمەك، يانماق.

قَابِلُ الإِشْعَالِ: كۆيىدىغان، يانىدىغان.

أَدَاةُ إِشْعَالٍ: ئوت يېقىش ئەسۋابى.

أَشْعَبِيٌّ: ئاچكۆز، تويماس.

اَلأَشْعَثُ م شَعْثَاءُ ج شُعْثٌ: چاك - توزان بېسىپ كەتكەن، پاخپىيىپ كەتكەن.

شَعْرٌ أَشْعَثُ: پاخپىيىپ كەتكەن چاچ، چىگىلىشىپ كەتكەن چاچ، چۈژۈلۈپ كەتكەن چاچ.

أَشْعَرَ يُشْعِرُ إِشْعَارًا ـــ هُ الأَمْرَ وَ بِهِ: ئۇقتۇردى، خەۋەر قىلدى، دوكلات قىلدى، مەلۇم قىلدى، مەلۇمات بەردى، بىلدۈردى.

«وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَا إِذَا جَاءَتْ لاَ يُؤْمِنُونَ» (قرآن): سىلەر نېمىنى بىلىسىلەر؟ مۆجىزىلەر كەلسە، ئۇلار ئېھتىمال ئۇنىڭغا ئىشەنمەسلىكلىرى مۇمكىن.

أَشْعَرَ الْحَاجُّ الْبُدْنَ: ھاجى قۇربانلىق مېلىغا بەلگە سالدى.

أَشْعَرَهُ بِالأَمْرِ: ھېس قىلدۇردى.

أَشْعَرَ الْغُلاَمُ أَوِ الْجَارِيَةُ: بالا ياكى قىزغا چاچ چىقتى.

أَشْعَرَ فُلاَنًا بِالأَمْرِ: بىلدۈردى.

أَشْعَرَ الْقَوْمُ: بەلگە قىلدى.

أَشْعَرُ م شَعْرَاءُ ج شُعْرٌ: يۇڭلۇق، توكلۇك.

رَجُلٌ أَشْعَرُ: توكلۇك ئادەم.

أَشْعَرُ الرَّقَبَةِ: كۆچلۈك، نوچى، باتۇر.

أَشْعَرِيٌّ ج أَشْعَرِيَّةٌ و أَشَاعِرَةٌ: ئەشئەرىلەر پىرقىسىغا مەنسۇپ ئادەم.

أَشْعَرِيَّةٌ ج أَشَاعِرَةٌ: مۇتەكەللىملەردىن بولغان ئەبۇل ھەسەن ئەشئەرىگە مەنسۇپ بىر پىرقە.

أَشَعَّ يُشِعُّ إِشْعَاعًا الشَّمْسُ الشَّيْءَ: نۇرىنى چاچتى، پارقىرىدى.

أَشَعَّتِ النَّارُ: ئوت يورۇقلۇق ۋە ئىسسىقلىق چىقاردى.

اَلأَشِعَّةُ ج شُعَاعٌ: نۇر، شولا.

«اَلْمَقْصُورَةُ الْمُوَاجَهَةُ لِلْمَاءِ تُحْظَى بِأَشِعَّةِ الْقَمَرِ أَوَّلاً»: ئاي شولىسى ئالدى بىلەن سۇ بويىدىكى راۋاققا چۈشىدۇ.

أَشِعَّةُ رُونْتِجِينْ: رېنتگېن نۇرى.

أَشِعَّةُ إِكْسْ: رېنتگېن نۇرى.

اَلْمُعَالَجَةُ بِالأَشِعَّةِ: رادىئوئاكتىپلىق نۇر بىلەن داۋالاش.

أَشْعَلَ يُشْعِلُ إِشْعَالاً النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت تۇتاشتۇردى.

أَشْعَلَ نِيرَانَ الْحَرْبِ: ئۇرۇش ئوتىنى تۇتاشتۇردى، ئۇرۇش باشلىدى.

«أَشْعَلَ الصَّيَّادُونَ النَّارَ فِي الْغَابَةِ لَيْلاً»: ئوۋچىلار كېچىسى ئورمانلىقتا ئوت ياقتى.

أَشْعَلَ السِّرَاجَ: چىراغنى يورۇتتى.

«أَشْعَلَ الثَّوْرَةَ»: ئىنقىلاب قىلدى، ئىنقىلاب كۆتۈردى، ئىنقىلاب ئوتىنى ياقتى.

أَشْعَلَ نَارَ الْفِتْنَةِ: پىتنە قوزغىدى؛ ئىسيان كۆتۈردى.

أَشْغَالٌ: كەسىپ، ھۈنەر، خىزمەت، ئىش مەشغۇلات.

أَشْغَالٌ شَاقَّةٌ مُؤَبَّدَةٌ: مۇددەتسىز قاماپ ئېغىر ئەمگەككە سېلىش جازاسى.

وِزَارَةُ الأَشْغَالِ الْعَامَّةِ: ئاممىۋى پاراۋانلىق قۇرۇلۇشى مىنىستىرلىكى.

أَشْغَلَ يُشْغِلُ إِشْغَالاً: ئىشلەتتى، سەرپ قىلدى.

أَشْغَلَ الْبَالَ: ئەنسىرىدى؛ ئەنسىرەتتى، تەشۋىشلەندۈردى.

أَشْغَلَهُ: كۆڭلى بۆلۈندى، چېچىلدى، دىققىتى چېچىلدى.

أُشْغُولَةٌ: كەسىپ، ئىش، خىزمەت، ئەمگەك.

أَشْفَقَ يُشْفِقُ إِشْفَاقًا عَلَيْهِ: قورقتى، خەيرىخاھلىق قىلدى، ھېسداشلىق قىلدى، ئىچ ئاغرىتتى، كۆيۈندى، غەمخورلۇق قىلدى، كۆڭۈل بۆلدى، ئېچىندى.

«إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا»

«قرآن»: شۇبھىسىزكى، بىز ئامانەتنى ئاسمانلارغا، زېمىنغا ۋە تاغلارغا تەڭلىدۇق، ئۇلار ئۇنى ئۈستىگە ئالمىدى، ئۇنىڭ (ئېغىرلىقى) دىن قورقتى.

أَشْفَقَ مِنَ الْخَطَإِ: ئېھتىيات قىلدى، پەخەس بولدى.

«أَشْفَقْتُ عَلَيهِ أَنْ يَنَالَهُ مَكْرُوهٌ»: ئۇنى بىرەر يامانلىق يېتىپ قېلىشتىن ئايىدىم.

أَشْفَى يُشْفِي إِشْفَاءً عَلَى الشَّيْءِ: يېقىنلاشتى.

«أَشْفَى الْمَرِيضُ عَلَى الْمَوْتِ»: كېسەل سەكراتقا چۈشۈپ قالدى.

أَشْفَى الرَّجُلُ عَلَى الْهَلَاكِ: ئۆلەي دەپ قالدى.

أَشْفَى الْمَرِيضَ: شىپالىق تەلەپ قىلدى؛ كېسەلگە رېتسېپ يېزىپ بەردى.

أَشْفَى عَلَى الْغَرَقِ: ئۇ سۇدا غەرق بولاي دەپ قالدى.

إِشْفَى ج أَشَافٍ وَ أَشَافِيُّ: بىگىز.

أَشْقَحَ يُشْقِحُ إِشْقَاحًا: قوغلاپ چىقاردى، ھەيدەپ چىقاردى، قوغلىدى، بوشاتتى.

أَشْقَرُ م شَقْرَاءُ ج شُقْرٌ: قىزغۇچ سېرىق، قوڭۇر، بېغىررەڭلىك، بۇغداي ئۆڭلۈك.

أَشْقَرُ الشَّعْرِ: سېرىق چاچ.

رَجُلٌ أَشْقَرُ: بۇغداي ئۆڭلۈك ئادەم.

اِشْقَرَّ يُشْقَرُّ اِشْقِرَارًا: قوڭۇر تەنلىك بولدى.

أَشْقَى يُشْقِي إِشْقَاءً: بەختسىز بولدى؛ بىتەلەي قىلدى.

«فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى لَايَصْلَهَا إِلَّا الْأَشْقَى الَّذِيْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى» «قرآن»: سىلەرنى لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتتىن ئاگاھلاندۇردۇم، ئۇنىڭغا پەقەت (ھەقنى) ئىنكار قىلغان، (ئىماندىن) يۈز ئۆرىگەن ئادەملا كىرىدۇ.

إِشْكَالٌ ج إِشْكَالَاتٌ: قىيىن، مۇشكۇل، تەس، قىينىچىلىق، مۇشكۈللۈك، مۇرەككەپ.

«أَنَارَ الْمُتَحَدِّثُ إِشْكَالَاتٍ عِدَّةً فِي حَدِيثِهِ»: سۆزلىگۈچى ئۆز سۆزىدە بىرقانچە قىيىن مەسىلىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

أَشْكَرَ يُشْكِرُ إِشْكَارًا الضَّرْعُ: يېلىن سۈتكە تولدى، يېلىن ئىسسىلىپ كەتتى.

أَشْكَلَ يُشْكِلُ إِشْكَالاً الْأَمْرُ: مۇجمەل بولدى، شۇبھىلىك بولدى.

أَشْكَلَ الْكِتَابَ: كىتابقا زىر ـ زەۋەر قويدى، كىتابقا ھەربكە قويدى.

أَشْكَلُ م شَكْلَاءُ: ئىككى خىل ئارىلاشما رەڭ.

أَشْكَمَ يُشْكِمُ إِشْكَامًا: ئېغىز دۇرۇق سالدى.

أَشَلَّ يُشِلُّ إِشْلَالاً فُلَانٌ: پالەچ بولۇپ قالدى.

«أَشَلَّ اللّٰهُ فُلَانًا وَ يَدَ فُلَانٍ»: قولى تۇتماس بولسۇن، قولى پالەچ بولسۇن.

أَشَلُّ م شَلَّاءُ ج شُلٌّ: پالەچ.

أَشْلَاءُ الْإِنْسَانِ: ئىنسانىنىڭ پارچىلىنىپ چېرىپ كەتكەن پۈت ـ قولى.

إِشْمَاطٌ: چېچى ئاقارماق.

اِشْمِئْزَازٌ: يىرگىنمەك، يامان كۆرمەك، بىزار بولماق، نەپرەتلەنمەك، ياقتۇرماسلىق.

اِشْمَأَزَّ يَشْمَأِزُّ اِشْمِئْزَازًا مِنَ الْأَمْرِ: قورقىنىدىن چاچلىرى تىك تۇرۇپ كەتتى، قورقۇپ شۇمشىيىپ كەتتى؛ زېرىكتى، سىقىلدى.

اِشْمَأَزَّتْ نَفْسُهُ: يىرگىندى، يامان كۆردى، بىزار بولدى، ياقتۇرمىدى، نەپرەتلەندى.

«إِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَايُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ» «قرآن»: يالغۇز ئاللاھ تىلغا ئېلىنسا، ئاخىرەتكە ئىشەنمەيدىغانلارنىڭ دىللىرى سىقىلىپ كېتىدۇ.

اِشْمَأَزَّ مِنْهُ: كۆڭلى يېنىپ كەتتى، كۆڭلى قايتتى، زېرىكتى، تويۇپ كەتتى، جېنىغا تەگدى.

اِشْمَأَطَّ يَشْمَأِطُّ اِشْمِئْطَاطًا: چېچى ئاقاردى.

أَشْمَتَ يُشْمِتُ إِشْمَاتًا بِعَدُوِّهِ: دۈشمەنگە يەتكەن خاپىلىقتىن خۇشاللاندى.

«فَلَا تُشْمِتْ بِيَ الْأَعْدَاءَ» (قرآن): مېنى دۈشمەنلەرگە تەپەررۇج قىلىپ بەرمىگىن.

اِشْمَخَرَّ يَشْمَخِرُّ اِشْمِخْرَارًا: قەد كۆتۈرۈپ تۇردى.

أَشْمَسَ يُشْمِسُ إِشْمَاسًا يَوْمُنَا: كۈن ئېچىلدى.

أَشْمَطُ ج شُمْطٌ و شُمْطَانٌ م شَمْطَاءُ: چېچىغا ئاق سانجىغان ئادەم، چېچىغا ئاق كىرگەن ئادەم.

اِشْمَطَّ يَشْمِطُّ اِشْمِطَاطًا: چېچى ئاقاردى.

أَشْمَعَ يُشْمِعُ إِشْمَاعًا السِّرَاجُ: چىراغ يورىدى، يورۇپ كەتتى.

أَشْمَلَ يُشْمِلُ إِشْمَالاً الْقَوْمَ: ئۇلارغا شىمال شامىلى چىقتى.

أَشْمَلَ فُلَانًا: پۈركىدى، يۆگىدى، ئورىدى.

أَشْمَلَتِ الرِّيحُ: شامال شىمالدىن چىقتى.

أَشَمَّ يُشِمُّ إِشْمَامًا الْوَرْدَ: قىزىلگۈل پۇرىدى.

أَشَمَّ فُلَانًا الطِّيْبَ: خۇش پۇراق پۇراتتى.

أَشَمَّ الرَّجُلُ: گىدىيىۋالدى.

أَشَمَّ فِي الْقِرَاءَةِ: ئاۋازنى ئوچۇق چىقارماي ھەرىكەتكە مايىل قىلىپراق ئوقىدى.

أَشَمُّ م شَمَّاءُ ج شُمٌّ: ئېگىز؛ قاڭشارلىق؛ مەرد، ئېسىل ئادەم.

جَبَلٌ أَشَمُّ: ئېگىز تاغ.

أَشْنَبُ م شَنْبَاءُ و شَانِبَةٌ: چىشى ئاق ئادەم، چىشى چىرايلىق ئادەم.

أُشْنَةٌ: موخ.

أَشْنَعُ م شَنْعَاءُ ج شُنْعٌ: سەت، كۆرۈمسىز، قەبىھ، يامان.

أَشَنَّ يُشِنُّ إِشْنَانًا: ئۈپرىدى، خورىدى.

أَشَنَّ الْغَارَةَ عَلَيْهِمْ: كەڭ كۆلەمدە ھۇجۇم قىلدى، ئومۇميۈزلۈك ھۇجۇم قىلدى.

إِشْهَارٌ: نام، ئابرۇي، ئاتاق، شۆھرەت؛ داڭلىق، ئېلان؛ ئېلان قىلماق، جاكارلىماق، سازايى قىلماق.

إِشْهَارُ الْإِفْلَاسِ: ۋەيران بولغانلىقنى ئېلان قىلىش.

أَشْهَبُ م شَهْبَاءُ ج شُهْبٌ: كۈلرەڭ، كۈلرەڭلىك.

عَامٌ أَشْهَبُ: قۇرغاقچىلىق يىلى.

رَجُلٌ أَشْهَبُ: چاراباش ئادەم.

أَشْهَدَ يُشْهِدُ إِشْهَادًا: گۇۋاھلىق بەرگۈزدى، ئىقرار قىلدۇردى؛ گۇۋاھچى قىلدى.

أَشْهَدَهُ عَلَى كَذَا: گۇۋاھلىققا تارتتى.

«وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ» (قرآن): ئۆزئارا سودا قىلىشقان ۋاقىتلاردا گۇۋاھچى تەكلىپ قىلىڭلار.

«أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ»: گۇۋاھلىق بېرىمەنكى، بىر ئاللاھتىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ ئەلچىسى.

أُشْهِدَ الرَّجُلُ: شەھىد بولدى، ئاللاھ يولىدا قۇربان بولدى.

أَشْهَرَ يُشْهِرُ إِشْهَارًا الشَّيْءَ: ئېلان قىلدى، جاكارلىدى، يايدى.

أَشْهَرَ التَّاجِرُ إِفْلَاسَهُ: سودىگەر ۋەيران بولغانلىقنى ئېلان قىلدى.

أَشْهَرَ الْحَرْبَ: ئۇرۇش جاكارلىدى.

أَشْهَرَ الصَّبِيُّ: بوۋاق بىر ئايلىق بولدى.

أَشْهَرَتِ الْحَامِلُ: قورساق (ھامىلە) بىر ئايلىق بولدى.

أَشْهَرُ: ئەڭ مەشھۇر، داڭدار.

«هُوَ أَشْهَرُ مِنْ نَارٍ عَلَى عَلَمٍ»: داڭقى ئالەمگە تونۇلغان.

أَشْهَلَ يُشْهِلُ إِشْهَالاً: تېزلەتتى، ئالغا سۈردى، ئىلگىرىلەتتى.

أَشْهَلُ م شَهْلَاءُ ج شُهْلٌ: كۆكىكۆز، چېقىر كۆز.

أَشْوَشُ م شَوْشَاءُ ج شُوشٌ و أَشَاوِشُ: قەھرىمان، باتۇر، جەسۇر، دادىل، جۈرئەتلىك، يۈرەكلىك، ئەزىمەت.

رَجُلٌ أَشْوَشُ: باتۇر ئادەم.

اَلْفِرْسَانُ الْأَشَاوِشُ: قەھرىمان چەۋەندازلار.

أَشْوَصُ م شَوْصَاءُ: كۆزىنىڭ كىرپىكى قارىغا مايىل ئادەم؛ پوتەي كۆز، پالكۆز.

أَشْوَلُ م شَوْلاَءُ ج شُوْلٌ: سولخاي.

أَشْوَهُ م شَوْهَاءُ ج شُوْهٌ: سەت، كۆرۈمسىز، بەتبەشىرە؛ غەيرىي تەبىئى، غەيرىي نورمال.

رَجُلٌ أَشْوَهُ: سەت ئادەم، كۆرۈمسىز ئادەم.

أَشْوَى يُشْوِي إِشْوَاءً فُلاَنًا: كاۋاپ بىلەن غىزالاندۇردى.

أَشْوَى الصَّائِدُ الصَّيْدَ: ئوۋچى ئوۋ قىلالمىدى، ئولجىغا ئېرىشەلمىدى.

أَشْيَبُ ج شُيَّابٌ و شِيَّبٌ: ئاق باش، ئاق چاچلىق.

أَشْيَمُ م شَيْمَاءُ: مەڭلىك، خاللىق.

رَجُلٌ أَشْيَمُ: مەڭلىك كىشى، مەڭلىك ئادەم.

أَصَابَ يُصِيبُ إِصَابَةً: ئاتتى، چاپتى، تارقاتتى.

أَصَابَ السَّهْمُ الْغَرَضَ: ئوق نىشانغا تەگدى.

«اَلَّذِيْنَ إِذاأَصابَتْهُمْ مُصِيْبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلّٰهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ» «قرآن»: ئۇلارغا بىرەر مۇسىبەت كەلگەن چاغدا، ئۇلار: «بىز ئەلۋەتتە ئاللاھنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىمىز، (يەنى ئاللاھنىڭ بەندىلىرىمىز) بىز چوقۇم ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتىمىز» دەيدۇ.

أَصَابَ الشَّخْصُ: توغرا قىلدى، خاتالاشمىدى.

أَصَابَ الشَّيْءَ: تاپتى، ئېرىشتى.

أَصَابَ مُرَادَهُ: مەقسىتىگە ئېرىشتى.

أَصَابَهُ الْأَمْرُ: بېشىغا كەلدى.

أَصَابَ مِنَ الْعِلْمِ نَصِيْبًا: بىر ئۇلۇش ئىلىمگە ئېرىشتى.

«أَصَابَ عُصْفُورَيْنِ بِحَجَرٍ»: بىر تاش بىلەن ئىككى قۇچقاچنى سوقتى (بىر چالمىدا ئىككى پاختەكنى سوقتى).

أَصَابَ مِنَ الشَّيْءِ: ئالدى، ئىلىپ كەتتى، ئىشغال قىلدى.

أَصَابَ فِي عَمَلِهِ: توغرا قىلدى.

«أَصَابَ نَجَاحًا فِى عَمَلِهِ»: ئىشىدا نەتىجە قازاندى.

أَصَابَ مَنَامَهُ: ئۇخلىدى.

«أَصَابَتِ الْكُرَةُ الْمَرْمَى»: توپ نىشانغا كىردى.

أَصَابَتِ الْمُصِيبَةُ فُلاَنًا: پالاكەتكە مۇسىبەت يەتتى.

أُصِيْبَ بِجَرَاحٍ بَلِيغَةٍ: ئېغىر يارىلاندى.

أُصِيْبَ بِمَرَضٍ: كېسەل بولدى.

أُصِيْبَ بِالزُّكَامِ: زۇكام بولۇپ قالدى.

أُصِيْبَ بِالْعَيْنِ: كۆزى ئاغرىدى.

«أَصَبْتُ قَلِيْلاً مِنَ الطَّعَامِ»: ئازراق تاماق يېدىم.

إِصَابَةٌ ج إِصَابَاتٌ: توغرا قىلماق؛ جايىغا تەگكۈزمەك، نىشانغا تەگكۈزمەك؛ جاراھەت، زەخىم، زەخمەت.

إِصَابَةٌ مَرَضِيَّةٌ: كېسەل، ئاغرىق.

إِصَابَةٌ فِي حَادِثٍ: كۈتۈلمىگەن ۋەقە، بالا ـ قازا، ھادىسە، خەتەر.

إِصَابَةُ مَرَضِ الْجُدَرِيِّ: چېچەك چىقماق، چېچەك بىلەن ئاغرىماق.

«عَايَنَ الدُّرْطِيُّ مَحَلَّ الْإِصَابَةِ»: ساقچى ھادىسە يۈز بەرگەن جاينى كۆزدىن كەچۈردى.

«فَازَ الْفَرِيقُ بِأَرْبَعِ إِصَابَاتٍ مُقَابِلَ وَاحِدَةٍ»: بۇ ئەترەت بىرگە قارشى تۆت نەتىجە بىلەن ئۈتتۈپ چىقتى.

أَصَاخَ يُصِيخُ إِصَاخَةً لَهُ أَوْ إِلَيْهِ: كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىدى.

أَصَاخَ بِسَمْعِهِ: قۇلاق سېلىپ ئاڭلىدى، دىققەت بىلەن ئاڭلىدى، زەن قويۇپ ئاڭلىدى.

أَصَاخَ لِنَصَائِحِهِ: ئۇنىڭ نەسىھەتلىرىگە قۇلاق سالدى.

أَصَاخَ السَّمْعَ: قۇلاق سېلىپ ئاڭلىدى.

أَصَارَ يُصِيرُ إِصَارَةً: ئۆزگەرتتى، ئايلاندۇردى، مەلۇم دەرىجىگە ئېلىپ كەلدى.

أَصَارَ إِلَى: ئېلىپ كەلدى، ئېلىپ باردى؛ سەۋەب بولدى.

أَصَارَ الشَّيْءَ: قىڭغايتتى، قىيسايتتى.

أَصَارَ الْبِنَاءَ: بۇزدى، ئۆرىۋەتتى، خاراب قىلدى، ۋەيران قىلدى.

أَصَاعَ يُصِيعُ إِصَاعَةً الْغَنَمَ: قويلارنى بۆلۈۋەتتى، تارقىتىۋەتتى.

أَصَالَةً: چوڭقۇر يىلتىز تارتىش.

أَصَالَةُ الْأُسْلُوبِ: ئۇسلۇبنىڭ پۈختا، ساغلام بولۇشى.

أَصَالَةُ الطِّرَازِ: شەكىلنىڭ پۈختا، توغرا بولۇشى.

أَصَالَةُ الثَّقَافَةِ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب مەدەنىيىتىنىڭ پۈختا، ساغلام بولۇشى.

أَصَالَةُ الْعَمَلِ الْفَنِّيِّ: سەنئەتنىڭ ئىجادىيەتچىل ئالاھىدىلىكى.

أَصَالَةً عَنْ نَفْسِي: ئۆز نامىدىن.

أَصَالَةُ الرَّأْيِ: كۆز قاراشنىڭ توغرا، ئېنىق بولۇشى، پىكرىنىڭ پۈختا، ساغلام بولۇشى.

بِالْأَصَالَةِ عَنْ نَفْسِي: ئۆزۈمنىڭ نامىدىن.

بِأَصَالَةٍ عَنْ نَفْسِي وَ بِالنِّيَابَةِ عَنِ الْحُكُومَةِ: ئۆزۈمگە ۋە ھۆكۈمەتكە ۋاكالىتەن، ئۆزۈم ۋە ھۆكۈمەت نامىدىن.

إِصْبَاحٌ: كۈندۈزنىڭ ئەۋۋىلى، كۈندۈزنىڭ باشلىنىشى.

«فَالِقُ الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا» ‹قرآن›: ئاللاھ سۈبھىنى يېرىپ چىقارغۇچىدۇر، ئاللاھ كېچىنى ئىستىراھەت قىلىپ ياراتتى.

أَصْبَأَ يُصْبِئُ إِصْبَاءً النَّبَاتُ: ئۈسۈملۈك ئۈندى، بىخ چىقاردى، بىخلاندى، بىخ سۈردى.

أَصْبَحَ يُصْبِحُ إِصْبَاحًا: سەھەر كىردى، سەھەر بولدى، ئەتىگەن كىردى، ئەتىگەن بولدى، ئەتىگەنگە ئۇلاشتى.

«قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ» ‹قرآن›: (ئۇلارغا) «ئېيتىپ ببىقىڭلارچۇ؟ (سۈيىڭلار يەر ئاستىغا) سىڭىپ كەتسە ـ سىلەرگە كىم ئېقىن سۇ كەلتۈرۈپ بېرىدۇ» دېگىن.

«فَسُبْحَانَ الَّذِي حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ» ‹قرآن›: سىلەر ئاخشامدا ۋە ئەتىگەندە ئاللاھقا تەسبىھ ئېيتىڭلار.

«فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا» ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ نېمىتى بىلەن ئۆزئارا قېرىنداش بولدۇڭلار.

أَصْبَحَ الشَّيْءُ: ئاشكارا بولدى، ئاشكارىلاندى، روشەن بولدى.

أَصْبَحَ الْحَقُّ: ھەقىقەت ئاشكارا بولدى.

أَصْبَحَ ‹فِي خَبَرِ كَانَ›: ھالاك بولدى، يوقالدى.

أَصْبَحَ الصَّبَاحُ: تاڭ ئاتتى، سۈبھى يورىدى.

أَصْبَحَ أَثَرًا بَعْدَ عَيْنٍ: يوقۇلۇپ تۈگىدى، غايىب بولدى.

«أَصْبَحَ» ‹صَارَ›: مەنىسىدە كېلىپ، ... گە ئايلاندى، ... گە ئۆزگەردى دېگەن مەنىلەرنى بېرىدۇ.

أَصْبَحَ غَنِيًّا: باي بولدى.

أَصْبَحَ يَقْرَأُ: ئوقۇشقا باشلىدى.

أَصْبَرَ يُصْبِرُ إِصْبَارًا الشَّيْءُ: ئاچچىق بولدى، ئاچچىقلا ئايلاندى.

«أَصْبَرَ الْمَرِيضَ بِمُوَاسَاتِهِ»: كېسەلنى تەسەللى بېرىش بىلەن سەۋر قىلدۇردى.

أَصْبَرَهُ: ئۇنى سەۋر قىلدۇردى.

إِصْبَعٌ ج أَصَابِعُ: بارماق.

«يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ» ‹قرآن›: قۇلاقلىرىنى بارماقلىرى بىلەن ئېتىۋالغان كىشىلەرگە (ئوخشايدۇ).

إِصْبَعُ الْمَوْزِ: بانانىنىڭ تىلى.

إِصْبَعُ الْأَحْمَرِ: لەۋ ئەڭلىكى، لەۋ سۇرۇخ.

«وَضَعَ إِصْبَعَهُ عَلَى الْمُشْكِلَةِ»: مەسىلىنىڭ قىينىلىقىنى تونۇپ يەتتى.

بَصْمَةُ الْإِصْبَعِ: بارماق ئىزى.

وَضَعَ إِصْبَعَهُ عَلَيْهِ: ئۇنىڭ سىرىنى توندى.

إِصْبَعُ الْقَدَمِ: ئاياغ ئىزى.

«لَهُ إِصْبَعٌ فِي الْأَمْرِ»: ئۇنىڭ مۇداخىلەتچىلىكى بار، ئۇنىڭ چېتىشلىقى بار.

«لَهُ إِصْبَعٌ فِي هَذَا»: بۇنىڭدا ئۇنىڭ قولى بار ئۇ بۇ ئىشقا چېتىلىپ قالغان، ئۇنىڭ مۇداخىلەتچىلىكى بار.

«عَلَى مَاشِيَتِهِ إِصْبَعٌ»: ئۇنىڭ ئات ـ ئۇلاغلىرى ناھايىتى ياخشى.

إِصْبَعُ الْأَحْمَرِ: بىر تال لەۋ ئەڭلىكى.

«قَلْبُ الْمُؤْمِنِ بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ اللّٰهِ يُقَلِّبُهُ كَيْفَ يَشَاءُ» ‹حديث›: مۇمىننىڭ دىلى ئاللاھنىڭ ئىلكىدە بولۇپ ئاللاھ ئۇنى خالىغانچە تەسەررۇپ قىلىدۇ.

أَصَابِعُ الْعَذْرَاءِ: سايۋا ئۇزۇم.

«لَايَزِيدُ عَلَى أَصَابِعِ الْيَدَيْنِ عَدًّا»: ساناقلىق-لا، بارماق بىلەن سانىغۇدەكلا.

أَصَابِعُ الْعَرُوسِ. أَصَابِعُ الْعَذَارَى: سايۋا ئۇزۇم.

تُعَدُّ عَلَى الْأَصَابِعِ: بارماق بىلەن ساناقلىق، سانى چەكلىك.

«أَصَابِعُ الْيَدِ خَمْسَةٌ»: قولنىڭ بارمىقى بەش بولىدۇ.

أَصْبَغُ: جىددىي ئېغىر، كەلكۈن.

أَصْبَغُ م صَبْغَاءُ ج صُبْغٌ: قاشقا؛ پېشانە، ماڭلاي.

أُصْبُوحَةٌ: ئەتىگەن، سەھەر، تاڭ ۋاقتى.

أَصْبَى يُصْبِي إِصْبَاءً: ئۇنىڭ كىچىك بالىسى بولدى؛ شەرق شامىلىغا يولۇقتى.

أَصْبَى الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ: ئەر - ئاياللىق ئۆزىگە مايىل قىلىۋالدى.

«أَصْبَاهَا بِكَلَامِهِ الْمَعْسُولِ»: شېرىن سۆزلىرى بىلەن ئۇنى ئۆزىگە تارتىۋالدى.

أَصْحَابٌ: ئىگىلەر، دوستلار، ھەمراھلار.

أَصْحَابُ الْمَذَاهِبِ الْفَلْسَفِيَّةِ: پەلسەپىگە ئاساس سالغۇچىلار.

إِصْحَاحٌ ج إِصْحَاحَاتٌ: ماددا، باب ‹ئىنجىل تەۋراتنىڭ›.

أَصْحَبَ يُصْحِبُ إِصْحَابًا الشَّيْءَ: قوشتى.

أَصْحَبَ الشَّخْصُ: دوست تۇتتى.

أَصْحَبَهُ النَّاسَ: ئۇنى قوغداش ئۈچۈن كىشىلەرنى ئەۋەتتى.

«أَصْحَبَ الْوَزِيرُ أَعْوَانَ الْأَمْنِ»: مىنىستىر ئامانلىق ساقلىغۇچىلارنى ھەمراھ قىلىۋالدى.

أَصَحَّ يُصِحُّ إِصْحَاحًا الرَّجُلُ: ساقايدى، ساغلاملاشتى.

أَصَحَّ اللّٰهُ فُلَانًا: ئاللاھ ئۇنىڭ كېسىلىنى ساقايتتى.

أَصَحُّ: تېخىمۇ ساغلام، ئەڭ توغرىسى.

«أَخِي أَصَحُّ مِنْ أُخْتِي»: مېنىڭ قېرىندىشىم ھەمشىرەمدىن ساغلامراق.

عَلَى الْأَصَحِّ: كۆپىنچە، ئەڭ توغرىسى.

أَصْحَرَ يُصْحِرُ إِصْحَارًا الْقَوْمُ: چۆلگە كىردى، باياۋانغا كىردى.

أَصْحَرَ الْمَكَانُ: جاي كەڭتاشا بولدى.

أَصْحَرَ الْأَمْرَ: ئىشنى بىلدۈردى؛ ئىپادىلىدى، چۈشەندۈردى.

أَصْحَرَ الرَّجُلُ: ئالىغاي بولۇپ قالدى، پەكچەشمە بولۇپ قالدى.

أَصْحَرَ الرَّحَّلُ: كۆچمەنلەر باياۋانغا كىردى.

أَصْحَرُ م صَحْرَاءُ ج صُحْرٌ: كۈل رەڭلىك.

أَصْحَمُ م صَحْمَاءُ ج صُحْمٌ: سېرىق رەڭلىك.

أَصْحَى يُصْحِي إِصْحَاءً السَّمَاءُ: ھاۋا ئوچۇق بولدى.

أَصْحَاهُ: ئۇنى ئويغىتىۋەتتى.

أَصْحَى الْيَوْمُ: كۈن ئوچۇق بولدى، كۈن سالقىن بولدى.

إِصْدَارٌ: تارقاتماق، چىقارماق؛ نەشر قىلماق.

بَنْكُ الْإِصْدَارِ: پۇل تارقىتىش بانكىسى.

إِصْدَارُ الْقَوَانِينِ: قانۇن چىقىرىش.

إِصْدَارُ الْكُتُبِ وَالْمَنْشُورَاتِ: كىتاب ۋە تەشۋىقات ۋاراقلىرىنى تارقاتماق.

إِصْدَارُ الْأَوْرَاقِ النَّقْدِيَّةِ: قەغەز پۇل تارقىتىش.

أَصْدَأُ م صَدْآءُ: قوڭۇر رەڭلىك، كۆش رەڭلىك.

أَصَدَّ يُصِدُّ إِصْدَادًا الْجُرْحُ: جاراھەت يىرىڭلىدى.

أَصْدَرَ يُصْدِرُ إِصْدَارًا: يوللىدى، ئەۋەتتى، تارقاتتى؛ نەشر قىلدى.

«قَالَتَا لَانَسْقِي حَتَّى يُصْدِرَ الرِّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ» ‹قرآن›: ئۇلار: «پادىچىلار قويلىرىنى سۇغىرىپ بولغاندىن كېيىن، ئاندىن بىز سۇغىرىمىز، ئاتىمىز بولسا ياشىنىپ قالغان بوۋايدۇر».

«أَصْدَرَ الْبَضَائِعَ إِلَى الْخَارِجِ»: مالنى ئېكسپورت

پورت قىلدى.

«أَصْدَرَ الْبَنْكُ أَوْرَاقًا نَقْدِيَّةً»: بانكا قەغەز پۇل تارقاتتى.

أَصْدَرَ الْأَمْرَ: بۇيرۇقنى ئىجرا قىلدى.

أَصْدَرَ النَّاشِرُ كِتَابًا: نەشر قىلغۇچى كىتابنى تارقاتتى.

«أَصْدَرَ الْقَاضِي أَمْرًا بِإِيْقَافِ الْمُجْرِمِ»: قازى جىنايەتچىنى توختىتىپ قويۇشقا بۇيردى.

«فُلَانٌ يُوْرِدُ وَلَايُصْدِرُ»: بىر ئىشنى باشلايدۇ، تاشلايدۇ.

أَصْدَرُ: كۆكرەكلىك، كۆكرەكى چوڭ.

رِيَاضِيٌّ أَصْدَرُ: كۆكرىكى چوڭ تەنھەرىكەتچى.

اَلْأَصْدَرَانِ: چېكە ئاستىدىكى ئىككى تومۇر

جَاءَ يَضْرِبُ أَصْدَرَيْهِ: خۇشال ـ خۇرام كەلدى.

أَصْدَقَ يُصْدِقُ إِصْدَاقًا ابْنَتَهُ: قىزىغا تويلۇق سالدى، قىزىنىڭ مەھرىنى بېكىتتى.

أَصْدَقَ الشَّخْصَ: راستچىل ھېسابلىدى.

أَصْدَى يُصْدِي إِصْدَاءَ الْجَبَلُ: تاغ ئەكس ساداسىنى قايتۇردى، ئىنكاس قايتۇردى.

أَصْدَى الشَّخْصُ: ئۆلدى.

أَصَرَ يَأْصِرُ أَصْرًا الْحَبْلَ: ئارغامچىنى باغلىدى.

إِصْرٌ ج آصَارٌ: ئىتتىپاقداشلىق ئەھدىنامىسى، ئېغىر يۈك.

«قَالَ أَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَى ذَلِكُمْ إِصْرِي» ‹قرآن›: ئۇ «ئىقرار قىلدىڭلارمۇ؟ شۇنىڭ ئۈچۈن مېنىڭ ئەھدىمنى قوبۇل قىلدىڭلارمۇ؟» دېدى.

إِصْرَارٌ: چىڭ تۇرماق، جاھىللىق قىلماق، داۋاملاشتۇرماق.

سَبَقَ الْإِصْرَارَ: كويىغا چۈشتى، پېيىغا چۈشتى.

«لَدَيْهِ إِصْرَارٌ عَلَى فِعْلِ الشَّرِّ»: ئۇ يامان يولدىن قايتمايدۇ.

أَصَرَّ يُصِرُّ إِصْرَارًا عَلَى الْأَمْرِ: چىڭ تۇردى، تاشلىمىدى.

«وَأَصَرُّوا وَاسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَارًا» ‹قرآن›: (كۇفىردا) چىڭ تۇردى، چوڭچىلىق قىلىپ (ئىماندىن) تېخىمۇ باش تارتتى.

أَصَرَّ عَلَى الذَّنْبِ: يامان يولدىن قايتمىدى، گۇناھىنى داۋاملاشتۇردى، گۇناھىدا چىڭ تۇردى.

أَصَرَّ عَلَى أَخْطَائِهِ: خاتالىقىدا چىڭ تۇردى.

أَصَرَّ عَلَى التَّدْخِينِ رَغْمَ ضَرَرِهِ: تاماكىنىڭ زىيىنى بولسىمۇ، ئۇنى تاشلىمىدى.

أَصْرَفَ يُصْرِفُ إِصْرَافًا عَنْ عَمَلِهِ: ئىشتىن بوشاتتى، ئىشتىن قايتۇردى، ئىشتىن توستى؛ ۋەزىپىدىن قالدۇردى، ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلىدى.

أَصَلَ يُصِلُّ تَأْصِيلاً الشَّيْءَ: چىكىنتتى، پۇختىلىدى.

أَصَّلَ الْكَلِمَةَ: سۆزنى ئەسلىگە قايتۇردى.

اِصْطَادَ يَصْطَادُ اِصْطِيَادًا: ئوۋ قىلدى، ئوۋ ئوۋلىدى، ھېيلە بىلەن تۇتۇۋالدى.

«وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا» ‹قرآن›: ئېھرامدىن چىققان چېغىڭلادا شىكار قىلساڭلار بولىدۇ.

اِصْطَافَ يَصْطَافُ اِصْطِيَافًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا يازلىدى، مەلۇم جايدا يازنى ئۆتكۈزدى.

اِصْطَامَ يَصْطَامُ اِصْطِيَامًا عَنْ كَذَا: پەخەس بولدى، ساقلاندى، قول ئۈزدى.

اِصْطِبَارٌ: سەۋر قىلماق، چىدىماق، تاقەت قىلماق

اِصْطَبَحَ يَصْطَبِحُ اِصْطِبَاحًا: چىراغ ياقتى؛ ناشتا قىلدى.

اِصْطَبَرَ يَصْطَبِرُ اِصْطِبَارًا الشَّخْصُ عَلَى الشَّيْءِ لِلشَّيْءِ: سەۋر قىلدى، چىڭ تۇردى، چىدىدى، تاقەت قىلدى.

«وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا» ‹قرآن›: (ئى مۇھەممەد!) ئائىلەڭدىكىلەرنى نامازغا بۇيرىغىن، ئۆزۈڭمۇ ئۇنى قىلىشقا چىداملىق بولغىن.

اِصْطَبَغَ يَصْطَبِغُ اِصْطِبَاغًا بِكَذَا: پەردازلىدى، بويالدى، رەڭ بېرىلدى؛ رەڭ بەردى، سىرلىدى

اِصْطَبَغَ النَّصْرَانِيُّ: (خرىستىئان دىنى قائىدىسى بويىچە) يۇيۇنۇش رەسىمىيىتىنى ئورۇندىدى.

اِصْطَبْلٌ ج اِصْطَبْلَاتٌ: ئاتخانا، ئات ئېغىلى.

اِصْطِحَابٌ: بىللە بولماق، ھەمراھ بولماق، ج بولماق، شېرىك بولماق.

اِصْطَحَبَ يَصْطَحِبُ اِصْطِحَابًا الْقَوْمُ: ھەمراھ بولۇشتى، ھەمراھ قىلىۋالدى، ھەمراھ بولۇشقا ئېلىۋالدى.

اِصْطَحَبَ زَوْجَتَهُ فِي سَفَرِهِ: سەپەرگە ئايالىنى بىللە ئېلىۋالدى.

اِصْطَحَبَ فُلاَنًا: ھەمراھلىققا ئېلىۋالدى.

اِصْطِخَابٌ: ژاراك - چۇرۇك قىلماق، ژارقىرىماق، توۋلىماق، شاۋقۇن كۆتۈرمەك.

اِصْطَخَبَ يَصْطَخِبُ اِصْطِخَابًا الْقَوْمُ: شاۋقۇن - سۇرەن قىلىشتى؛ جارقىراشتى، ژارقىراشتى.

اِصْطَخَبَ الْمَوْجُ: دولقۇن شارقىردى.

اِصْطِدَامٌ ج اِصْطِدَامَاتٌ: ئۇرۇلماق، سوقۇلۇپ كەتمەك؛ توقۇنۇش؛ نىزا، جاڭجال، ئىختىلاپ.

جُنُودُ الْاِصْطِدَامِ: توقۇنۇشۇۋاتقان قوشۇنلار.

«وَقَعَتْ اِصْطِدَامَاتٌ دَمَوِيَّةٌ مُتَعَدِّدَةٌ بَيْنَ الشُّرْطَةِ وَالْمُتَظَاهِرِيْنَ»: ساقچىلار بىلەن نامايىشچىلار ئارىسىدا بىرقانچە قېتىملىق قانلىق توقۇنۇش يۈز بەردى.

اِصْطَدَمَ يَصْطَدِمُ اِصْطِدَامًا الشَّخْصَانِ: بىر - بىرىگە سوقۇلۇپ كەتتى.

اِصْطَدَمَ بِهِ: دوچ كەلدى، يولۇقتى.

اِصْطَدَمَ الْفَرَسَانِ: ئىككى ئات بىر - بىرىگە ئۇرۇلۇپ كەتتى.

اِصْطَدَمَتِ السَّيَّارَتَانِ: ئىككى ماشىنا بىر - بىرىگە سوقۇلۇپ كەتتى.

اِصْطَدَمَ الْفَارِسَانِ: ئىككى چەۋەندار توقۇنۇشۇپ قالدى.

«اِصْطَدَمَ الطَّالِبُ بِصُعُوبَاتٍ فِي دِرَاسَتِهِ»: ئوقۇغۇچى ئۆگىنىشتە نۇرغۇن قىيىنچىلىقلارغا دوچ كەلدى.

اِصْطَرَخَ يَصْطَرِخُ اِصْطِرَاخًا الْقَوْمُ: يارەمگە چاقىرىشتى.

اِصْطَرَعَ يَصْطَرِعُ اِصْطِرَاعًا: ئۆزئارا ئېلىشتى، تۇتۇشتى.

أُصْطُرْلاَبٌ: قەدىمكى ئاسمان جىسىملىرىنى ئۆلچەش ئەسۋابى.

اِصْطِفَاءٌ: تاللىماق، ئىختىيار قىلماق.

اَلْاِصْطِفَاءُ الطَّبِيْعِيُّ: تەبىئىي تاللىنىش.

اِصْطِفَائِيٌّ: تاللىغۇچى.

اِصْطَفَّ يَصْطَفُّ اِصْطِفَافًا: رەتكە تۇرۇشتى، باراۋەر تۇرۇشتى، رەتكە تىزىلدى، قاتارغا تۇرۇشتى.

«اِصْطَفَّ التَّلاَمِيذُ فِي سَاحَةِ الْمَدْرَسَةِ»: ئوقۇغۇچىلار مەكتەپ مەيدانىدا سەپ بولۇپ تىزىلدى.

اِصْطَفَقَ يَصْطَفِقُ اِصْطِفَاقًا الْبَحْرُ: دېڭىز دولقۇنلاپ مەۋج ئۇردى.

اِصْطَفَقَتِ الْأَشْجَارُ: دەرەخلەر ئىرغاقلىدى.

اِصْطَفَى يَصْطَفِي اِصْطِفَاءً: تاللىدى، ئىلغىدى، خىللىۋالدى، خىللىدى.

«إِنَّ اللّٰهَ اصْطَفَى آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيْمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِيْنَ» (قرآن): ئاللاھ ھەقىقەتەن ئادەمنى، نۇھنى، ئىبراھىم ئەۋلادىنى، ئىمران ئەۋلادىنى تاللاپ جاھان ئەھلىدىن ئارتۇق قىلدى.

«اَللّٰهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلٰئِكَةِ رُسُلاً وَمِنَ النَّاسِ» (قرآن): ئاللاھ پەرىشتىلەردىنمۇ، ئىنسانلاردىنمۇ ئەلچىلەرنى تاللايدۇ.

اِصْطَكَّ يَصْطَكُّ اِصْطِكَاكًا الشَّيْئَانِ: ئىككى نەرسە دىرىلدىدى، تىترىدى.

«اِصْطَكَّتِ الْأَسْنَانُ مِنَ الْبَرْدِ»: چىشلىرى سوغۇقتىن كىرىشىپ كەتتى.

اِصْطَكَّتْ رُكْبَتَاهُ خَوْفًا: قورقۇنچتىن ئىككى تىزى لاغىلداپ كەتتى.

اِصْطِلاَحٌ ج اِصْطِلاَحَاتٌ: سۆز ئادىتى، قائىدە؛ بىرەر پەنگە خاس ئاتالغۇ، تۇراقلىق ئىبارە.

اِصْطِلاَحٌ فَنِّيٌّ: تېرمىن، ئاتالغۇ، خاس ئىسىم.

اِصْطِلاَحٌ تِلْغِرَافِيٌّ: تېلېگراما شىپىرى، تېلېگرافقا خاس ئىسىم.

اِصْطِلاَحَاتُ الْفُقَهَاءِ: فىقھەشۇناسلارغا خاس ئاتالغۇلار.

اِصْطِلاَحَاتُ الْبَنَّائِينَ: قۇرۇلۇشچىلارغا خاس تالغۇلار.

اِصْطِلاَحِيٌّ: ئادەت خاراكتېرلىك؛ ئىستىلاھىي؛ (ھەر بىر پەندە مەجبۇس مەنادا ئىشلىتىلىدىغان ئايرىم ئاتالغۇ).

تَعْبِيرٌ اِصْطِلاَحِيٌّ: ئىستىلاھى سۆز بىلەن ئىپادىلەش، دائىم ئىشلىتىدىغان سۆزنى قوللىنىش.

مُفْرَدَاتٌ تِقْنِيَّةٌ اِصْطِلاَحِيَّةٌ: مەخسۇس تېخنىكىغا دائىر يەككە سۆزلەر.

اِصْطَلَحَ يَصْطَلِحُ اِصْطِلاَحًا النَّاسُ: كىشىلەر يارىشىپ قالدى، ئەپلىشىپ قالدى.

اِصْطَلَحَ الْأَعْدَاءُ: دۈشمەنلەر يارىشتى.

اِصْطَلَحَ الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: بىرلىككە كەلدى، ئۆز ئارا چۈشىنىشتى.

«اِصْطَلَحَ الْعُلَمَاءُ عَلَى تَسْمِيَةِ الْعَنَاصِرِ الْكِيْمِيَاوِيَّةِ»: ئالىملار خىمىيىۋى ئېلېمېنتلارغا ئىسىم قويۇشقا بىرلىككە كېلىشتى.

اِصْطَلَى يَصْطَلِي اِصْطِلاَءً النَّارَ وَ بِالنَّارِ: ئوت سۇندى، ئوتقا قاقلاندى.

«لَعَلِّي آتِيْكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُوْنَ» «قۇرئان»: ئۇ يەردىن مەن سىلەرگە بىر خەۋەر ئېلىپ كېلەي، ياكى سىلەرنىڭ ئىسسىنىشىڭلار ئۈچۈن ئوتتىن بىر پارچە چوغ ئېلىپ كېلەي.

«اِصْطَلَى بِنَارِالْمِدْفَأَةِ فِي الشِّتَاءِ»: قىشتا ئوچاقتا ئوت سۇندى.

لاَيُصْطَلَى بِنَارِهِ: يېڭىلمەس، قەھرىمان، يېڭىلمەس، باتۇر.

اِصْطِنَاعٌ: ئىشلىمەك، ياسىماق.

اِصْطِنَاعِيٌّ: سۇنئىي، ساختا، ياسالما، يالغان.

تَنَفُّسٌ اِصْطِنَاعِيٌّ: سۇنئىي يول بىلەن نەپەسلەنمەك.

«غُرِسَ لَهُ قَلْبٌ اِصْطِنَاعِيٌّ»: ئۇنىڭغا سۇنئىي يۈرەك سېلىندى.

اِصْطَنَعَ يَصْطَنِعُ اِصْطِنَاعًا الشَّيْءَ: ياسىدى، ئىشلەپچىقاردى؛ زاكاس قىلدى، بۇيرۇتتى، ياساشقا بۇيرىدى.

اِصْطَنَعَ الرِّزْقَ: رىزقى بەردى، بەردى.

اِصْطَنَعَ الشَّجَاعَةَ: باتۇرلۇق كۆرسەتتى.

اِصْطَنَعَ التِّجَارَةَ: تىجارەت قىلدى.

اِصْطَنَعَ حَقَّ الْاِنْتِخَابِ: سايلام ھوقۇقىنى يولغا قويدى.

اِصْطَنَعَ الْأَنَاةَ: تاقەت قىلدى، سەۋرى قىلدى.

اِصْطَنَعَ الْحَيَاةَ بِهُدُوءٍ: خاتىرجەم تۇرمۇش كەچۈردى، تىنچ ياشىدى.

اِصْطَنَعَ فَتًى: يىگىتنى تەربىيىلىدى، يېتىشتۈردى.

اِصْطَنَعَ الشَّيْءَ لِنَفْسِهِ: تاللىدى، ئىلغىدى.

«وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي» «قۇرئان»: سېنى مېنىڭ مۇھەببىتىمگە تاللىدىم.

اِصْطَنَعَ عِنْدَهُ صَنِيعَةً: ياخشىلىق قىلدى، ئىلتىپات قىلدى، مەرھەمەت قىلدى.

اِصْطَنَعَ الْحَدَّادُ بَابًا: تۆمۈرچى ئىشىك ياسىدى.

اِصْطِيَافٌ: يازنى ئۆتكۈزمەك، يازلىماق.

أَمَاكِنُ الْاِصْطِيَافِ: سالقىنلايدىغان جايلار.

أَصْعَدَ يُصْعِدُ إِصْعَادًا الشَّخْصُ: ئۆرلىدى، يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

«إِذْ تُصْعِدُونَ وَلاَتَلْوُونَ عَلَى أَحَدٍ» «قۇرئان» سىلەر ھېچ كىشىگە قارىماي قاچاتتىڭلار.

أَصْعَدَهُ أَعْلَى الرُّتَبِ: ئۇنى يۇقىرى مەرتىۋىگە كۆتۈردى.

أَصْعَرَ يُصْعِرُ إِصْعَارًا خَدَّهُ: تەلەتىنى بۇزدى ھاكاۋۇرلۇق قىلىپ چىرايىنى تۇردى، چىرايىنى پۈرۈشتۈردى.

أَصْعَرُ م صَعْرَاءُ ج صُعْرٌ: تەكەببۇرلۇق قىلىدىغان؛ كېسەلدىن بوينى ئەگرى بولۇپ قالغۇچى؛ ئەركەك تۆگە قۇش.

أَصْعَقَ يُصْعِقُ إِصْعَاقًا: چاقماق چېقىۋەتتى ئۇستىگە چاقماق چۈشۈپ كەتتى.

«أَصْعَقَتِ السَّمَاءُ الرَّاعِيَ»: پادىچىنى چاقماق سوقۇپ ئۆلتۈرۈپ قويدى.

أَصْعَقَهُ بِكَلاَمِهِ: گەپىنى بىلەن ئۇنى قاتتىق تەسىر لەندۈردى.

«يُصْعِقُ الزَّعِيْمُ الدِّينِيُّ أَتْبَاعَهُ بِوَعْظِهِ» دىنىي داھى ئەگەشكۈچىلىرىنى ۋەز ئېيتىپ قاتتىق تەسىرلەندۈردى.

أَصْعَلُ م صَعْلاَءُ ج صُعْلٌ: بېشى كىچىك ئادەم.

إِصْغَاءٌ: دىققەت بىلەن قۇلاق سېلىش، كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىماق، دىققەت قىلماق.

إِصْغَاءٌ «فِي الطِّبِّ»: تىڭشىماق.

أَصْغَرَ يُصْغِرُ إِصْغَارًا الشَّخْصُ: ئەرزىمەس ئىشنى قىلدى.

«أَصْغَرَ الْمُحْتَلُّ سُكَّانَ الْبِلَادِ»: مۇستەملىكىچى يۇرت ئاھالىسىنى خورلىدى.

أَصْغَرَ فُلَانًا: خورلىدى، كەمسىتتى.

أَصْغَرُ ج أَصَاغِرُ و أَصَاغِرَةُ وَ أَصْغَرُونَ م صُغْرَى ج صُغْرٌ: ئەڭ كىچىك، كىچىككىنە.

اَلْوَلَدُ الْأَصْغَرُ: كەنجى بالا، ئەڭ كىچىك بالا.

اَلْأَصْغَرَانِ: قەلب ۋە تىل، دىل بىلەن تىل.

«اَلْمَرْءُ بِأَصْغَرَيْهِ قَلْبِهِ و لِسَانِهِ» «حديث»: ئادەمنىڭ قەدىر - قىممىتى ئۇنىڭ دىلى ۋە تىلىدىن ئىبارەت ئىككى كىچىك ئەزاسىغا باغلىق بولىدۇ.

أَصْغَى يُصْغِي إِصْغَاءً إِلَى الْحَدِيثِ: كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىدى، دىققەت بىلەن قۇلاق سالدى.

«أَصْغَى التِّلْمِيذُ إِلَى مُدَرِّسِهِ»: ئوقۇغۇچى ئوقۇتقۇچىسىغا قۇلاق سالدى.

أَصْغٍ: قۇلاق سال، ئاڭلاپ تۇر.

إِصْفَاقٌ: شاراب قۇيماق.

إِصْفَاقُ الدَّمِ: قان بەرمەك.

أَصْفَدَ يُصْفِدُ إِصْفَادًا: ئىشكەل سالدى؛ كويزا سالدى.

أَصْفَرَ يُصْفِرُ إِصْفَارًا الْبَيْتَ: ئۆينى بوشاتتى، ئۆينى قۇرۇقلىدى.

أَصْفَرُ م صَفْرَاءُ ج صُفْرٌ: سېرىق، سېرىق زەڭ؛ سارغىيىپ كەتمەك.

اَلْأَصْفَرُ الرَّنَّانُ: ئالتۇن، سېرىق ئالتۇن، تىللا.

«قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَوْنُهَا» «قرآن»: مۇسا ئېيتتىكى: «ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇنىڭ رەڭگى قارىغۇچىلارنى زوقلاندۇرىدىغان ساپسېرىق بولسۇن دېدى».

«إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ كَأَنَّهُ جِمَالَةٌ صُفْرٌ» «قرآن»: ئۇ يالقۇن قەسىرىدەك (چوڭ) ئۇچقۇنلارنى چىقىرىدۇ. ئۇ ئۇچقۇنلار قارا - سېرىق تۆگىلەرگە ئوخشايدۇ.

اَلْهَوَاءُ الْأَصْفَرُ: خولىرا، ۋابا.

اَلْجِنْسُ الْأَصْفَرُ: سېرىق تەنلىك.

اَلنُّحَاسُ الْأَصْفَرُ: سېرىق تۇج.

أَصْفَرُ الْوَجْهِ: يۈزى ساپسېرىق.

بَنُو الْأَصْفَرِ: كىچىك ئاسىيا ئاھالىلىرىدىن بولغان رۇملۇقلارنىڭ لەقىمى.

إِصْفِرَارٌ: چىرايى سارغىيىپ كەتمەك، تاتارماق؛ سېرىقلىق، سېرىق رەڭ.

اَلْأَصْفَرَانِ: ئالتۇن بىلەن زەپەر.

إِصْفَرَّ يَصْفَرُّ إِصْفِرَارًا: سارغايدى.

إِصْفَرَّ الشَّيْءُ: ئالتۇن رەڭگە كىردى.

إِصْفَرَّ وَجْهُهَا مِنَ الْخَوْفِ: قورقۇنچتىن يۈزى تاتىرىپ كەتتى.

إِصْفَرَّ الزَّرْعُ: زىرائەت سارغىيىپ ئۇرۇش ۋاقتى كەلدى.

إِصْفَرَّ الْقَمْحُ: بۇغداي سارغايدى.

أَصْفَقَ يُصْفِقُ إِصْفَاقًا الشَّرَابَ: شاراب قۇيدى.

أَصْفَقَ الدَّمَ: قان بەردى.

أَصْفَى يُصْفِي إِصْفَاءً الْمَوَدَّةَ: سەمىمىي دوستلۇقنى ئىزھار قىلدى.

«أَفَأَصْفَاكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَئِكَةِ إِنَاثًا» «قرآن»: ئەجبا ئاللاھ سىلەرگە ئوغۇللارنى خاس قىلىپ، پەرىشتىلەرنى ئۆزىنىڭ قىزلىرى قىلىۋالغانمۇ؟

أَصْفَى الشَّاعِرُ: شېئىرى ئۆزۈلۈپ قالدى.

«أَصْفَى الشَّخْصُ مِنَ الْمَالِ»: پۇل - مالدىن قۇرۇقدىنلىپ قالدى.

أَصْفَى الشَّيْءَ: سۈزۈك قىلدى، ساپ قىلدى.

أَصْفَى بِهِ: خاس قىلدى.

أَصْفَى لَهُ الْوُدَّ: ئۇنىڭغا سەمىمىي ساداقەتلىك بىلدۈردى، چىن دىلىدىن سۆيدى.

أَصْقَبَ يُصْقِبُ إِصْقَابًا الْمَكَانُ: يېقىنلاشتى.

أَصُلَ يَأْصُلُ أَصَالَةً: مەھكەم ئورناشتى، چوڭقۇر يىلتىز تارتتى، چوڭقۇر سىڭدى.

أَصْلَ الرَّجُلُ: ئېسىل ئائىلىدىن كېلىپ چىقتى.

أَصْلَ النَّسَبُ: نەسەب ئېسىل بولدى.

أَصْلَ الْأُسْلُوبُ: ئۇسلۇب يېڭى بولدى.

أَصْلٌ ج أُصُولٌ: ئەسلى يىلتىز، مەنبە، ئاساس؛ ئۇرۇق سەۋەب.

فِي الْأَصْلِ: ئەسلىدە، دەسلەپتە.

«كَشَجَرَةٍطَيِّبَةٍأَصْلُهَاثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِيالسَّمَاءِ» «قۇرئان»: خۇددى يىلتىزى يەرنىڭ ئاستىدا بولغان، شېخى ئاسمانغا تاقاشقان ئېسىل دەرەخكە ئوخشايدۇ.

شَرِيفُ الْأَصْلِ: كېلىپ چىقىشى ئېسىل، يۇقىرى نەسەبلىك.

«كَانَ هَذَا الْمَنْزِلُ مِلْكَنَا فِي الْأَصْلِ»: ئەسلىدە بۇ ئۆي بىزنىڭ مۈلكىمىز ئىدى.

«اَلْفَضْلُ بِالْعَقْلِ وَالْأَدَبِ لَا بِالْأَصْلِ وَالنَّسَبِ»: (كىشىنىڭ) پەزىلىتى ئۇنىڭ ئەسلى ۋە نەسەبى بولماستىن، بەلكى ئۇنىڭدىكى ئەقىل ۋە ئەدەپ بىلەن بولىدۇ.

«هَذَا الْكَاتِبُ أَصْلُهُ مِنْ لُبْنَانَ أَوْ لُبْنَانِيُّ الْأَصْلِ»: بۇ يازغۇچىنىڭ ئەسلى كېلىپ چىقىشى لۇئانلىق.

رَجُلٌ مِنْ أَصْلٍ شَرِيفٍ: تېگى ئېسىل ئادەم.

«اِسْتَخْرَجَ نُسْخَةً مُصَوَّرَةً مِنْهَذَا الْأَصْلِ»: بۇ ئورىگىنالنىڭ دەسلەپكى فوتو نۇسخىسىنى چىقىرىپ بەردى.

طِبْقَ الْأَصْلِ: ئەسلىگە ئوخشاش.

نُسْخَةٌ طِبْقَ الْأَصْلِ: ئەسلىگە ئوخشاش نۇسخا.

أَصْلاً: ئەسلىدە، دەسلەپىدە؛ قەتئىي، ئەسلا، ھەرگىز.

«مَا فَعَلْتُهُ أَصْلاً»: ئۇنى ھەرگىز قىلمىدىم.

«لَا أَعْتَقِدُ بِذَلِكَ أَصْلاً»: مەن ھەرگىز ئۇنداق قارىمايمەن.

اَلْأَصْلاَنِ: دىنىڭ ۋە فىقھىنىڭ ئۇسۇل ـ قائىدىلىرى.

إِصْلاَتٌ: ئاكتىپ، شوخ، تېتىك.

إِصْلاَحٌ ج إِصْلاَحَاتٌ: ئىسلاھ قىلماق، ياخشىلىماق، ئۆزگەرتمەك، رۇسلىماق.

إِصْلاَحُ ذَاتِ الْبَيْنِ: ئارىنى ياخشىلاش، ئارىنى تۈزەش، ئەپلەشتۇرۇپ قويۇش.

«أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَفْضَلَ مِنْ دَرَجَةِ الصِّيَامِ وَالصَّلَاةِ وَالصَّدَقَةِ إِصْلَاحُ ذَاتِ الْبَيْنِ» «حديث»: سىلەرگە مەن روزىدىنمۇ، نامازدىنمۇ، سەدىقىدىنمۇ دەرىجىسى ئۇستۇن ئەملىنى دەپ بېرەيمۇ؟ ئۇ بولسا ئاراز بولۇپ قالغانلارنىڭ ئارىسىنى تۈزەپ قويۇشتۇر.

إِصْلاَحُ الْأَرَاضِي: تۇپراقنى ياخشىلىماق.

إِصْلاَحُ إِجْتِمَاعِيٌّ: ئىجتىمائىي ئىسلاھات، جەمئىيەتنى تۈزەش.

إِصْلاَحُ الْخَطَأِ: خاتانى ئوڭشىماق.

إِصْلاَحُ الْيَدِ: كىچىك رېمونت، ئاددى رېمونت.

اَلْإِصْلاَحُ الْأَرَاضِيُّ: يەر ئىسلاھاتى.

لَا يُمْكِنُ إِصْلاَحُهُ: تۈزەتكىلى بولمايدۇ.

عَهْدُ الْإِصْلاَحِ الدِّيْنِيِّ «اَلْقَرْن السادِسُ عَشَرَ»: دىنىي ئىسلاھات دەۋرى (16 ـ ئەسىردە ياۋروپا دىكى چوڭ دىنىي ئىسلاھات دەۋرى).

إِصْلاحِيٌّ: ئىسلاھاتچىلىق، ئىسلاھاتچى.

قَانُونٌ إِصْلاَحِيٌّ: ئىسلاھات قانۇنى.

إِصْلاَحِيَّةٌ ج إِصْلاَحِيَّاتٌ: تەربىيىلەش ئۇرنى (ئۆسمۈر جىنايەتچىلەرنى تەربىيىلەش ئورنى).

إِصْلاَحِيَّةُ الْأَحْدَاثِ: ئۆسمۈر جىنايەتچىلەرنى تەربىيىلەش ئورنى.

أَصْلَتَ يُصْلِتُ إِصْلاَتًا السَّيْفَ: قىلىچنى غىلاپتىن سۇغاردى.

أَصْلَةٌ: بوغما يىلان.

أَصْلَتِيٌّ: ئاكتىپ، شوخ، تېتىك.

أَصْلَجُ م صَلْجَاءُ ج صُلْجٌ: گاس؛ تاۋۇشسىز.

أَصْلَحَ يُصْلِحُ إِصْلاَحًا الشَّيْءَ: ئۆزگەرتتى ئىسلاھ قىلدى، ياخشىلىدى.

أَصْلَحَ بَيْنَهُمْ: ئۇلارنى يارىشتۇردى، مۇرەسسە قىلدى، سۇلھى قىلدى، ئەپلەشتۇرۇپ قويدى تۈزىتىش كىرگۈزدى.

«إِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا» «قرآن»: ئەگەر مۆمىنلەردىن ئىككى گۇرۇھ ئۇرۇشۇپ قالسا، ئۇلارنىڭ ئارىسىنى تۈزەپ قويۇڭلار.

أَصْلَحَ السَّيَّارَةَ الْمُعَطَّلَةَ: بۇزۇلغان ماشىنىنى ئوڭلىدى.

أَصْلَحَ الشَّخْصُ مِنْ أَمْرِهِ: ئىشنى تۈزىدى، ياخشىلىدى.

«أَصْلَحَتِ الْحُكُومَةُ قَانُونَ الضَّرَائِبِ»: ھۆكۈمەت باج قانۇنىغا تۈزىتىش كىرگۈزدى.

«وَلَا تَجْعَلُوْا اللّٰهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوْا وَتَتَّقُوْا وَتُصْلِحُوْا بَيْنَ النَّاسِ» «قرآن»: ياخشىلىق قىلماسلىققا، تەقۋادار بولماسلىققا ۋە كىشىلەرنى ئەپلەشتۈرمەسلىككە قەسەم قىلىش شەكلى بىلەن (ئۇلارنى قىلىشقا) ئاللاھنى توسالغۇ قىلماڭلار.

أَصْلَخُ م صَلْخَاءُ ج صُلْخٌ: گاس، پاك.

أَصْلَدَ يُصْلِدُ إِصْلَادًا الْأَرْضُ: يەر قېتىپ قالدى، چىڭىپ كەتتى، ئۆيۈپ قالدى.

أَصْلَدُ م صَلْدَاءُ ج صُلْدٌ صُلْدَوَاتٌ: قاتتىق؛ بېخىل، پىخسىق.

غِنِيٌّ أَصْلَدُ: بېخىل باي، پىخسىق باي.

أَصْلَعُ م صَلْعَاءُ ج صُلْعٌ: ئايپاڭباش، پاينەكباش.

سَيْفٌ أَصْلَعُ: پارقىراق قىلىچ.

أَصْلَمُ م صَلْمَاءُ ج صُلْمٌ: قۇلىقى ياكى بۇرنى كېسىك.

أَصْلَى يُصْلِي إِصْلَاءً يَدَهُ: قولىنى ئىسسىتتى، قولىنى قاقلىدى.

أَصْلَاهُ النَّارَ: ئۇنى ئوتقا تاشلىدى، دوزاختا كىرگۈزدى.

«سَأُصْلِيهِ سَقَرَ» «قرآن»: ئۇنى مەن دوزاختا سالىمەن.

«إِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيْهِمْ نَارًا» «قرآن»: شۈبھىسىزكى، بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلارنى دوزاختا كىرگۈزىمىز.

أَصْلَاهُ نَارًا مِنَ الْغَيْرَةِ: ئۇنى ئازابلىدى.

«أَصْلَى حَرْبًا عَوَانًا»: شىددەتلىك جەڭ قىلدى

إِصْلِيتٌ: ئاكتىپ، شوخ، تېتىك.

أَصْلِيٌّ: ئېپتىدائىي، قەدىمىي؛ ئالدىنقى، مۇھىم، ئاساسلىقى؛ ھەقىقىي؛ يەرلىك.

تَعْلِيْمٌ أَصْلِيٌّ: ئاساسىي مائارىپ.

اَلْعَدَدُ الْأَصْلِيُّ: تۈپ سان، بىرلىك سان.

ثَمَنٌ أَصْلِيٌّ: تەننەرخى.

اَللُّغَةُ الْأَصْلِيَّةُ: ئانا تىل.

كَلِمَةٌ أَصْلِيَّةٌ: سۆز يىلتىزى، سۆز تومۇرى.

اَلسُّكَّانُ الْأَصْلِيُّوْنَ: يەرلىك ئاھالىلەر، يەرلىك خەلق.

إِصْمَاغٌ: يىلىم چىقارماق؛ مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ يىلىملىشىش كېسىلى.

«دَاوَى الْمُهَنْدِسُ الزِّرَاعِيُّ الْأَشْجَارَ مِنَ الْإِصْمَاغِ»: ئاگرانوم دەرەخلەرنىڭ يىلىملىشىش كېسىلىنى داۋالىدى.

أَصْمَتَ يُصْمِتُ إِصْمَاتًا: گەپ قىلدۇرمىدى، ئېغىز ئاچقۇزمىدى.

أَصْمَتَ الْمَرِيْضُ: كېسەل تىلى تۇتۇلۇپ سۆزلىيەلمىدى.

«أَصْمَتَ الْجَرِيحُ إِثْرَ الْحَادِثِ»: يارىدار ئادەم ھادىسىدىن كېيىن تىلى تۇتۇلۇپ سۆزلىيەلمىدى.

أَصْمَتَ الشَّخْصَ: لام - جىم دېگۈزمىدى، ئېغىز ئاچقۇزمىدى.

أَصْمَعُ م صَمْعَاءُ ج صُمْعٌ: قۇلىقى كىچىك ئادەم.

أَصْمَغَ يُصْمِغُ إِصْمَاغًا الشَّجَرَةُ: دەرەخ يىلىم چىقاردى.

أَصْمَقَ يُصْمِقُ إِصْمَاقًا الْبَابَ: ئىشىكنى تاقىدى، ئىشىكنى قولۇپلىدى.

أَصْمَقَ اللَّبَنَ: سۈتنىڭ تەمى ئۆزگەردى، پۇراپ قالدى.

أَصَمَّ يُصِمُّ إِصْمَامًا الشَّخْصُ: گاس بولۇپ قالدى.

«أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ» «قرآن»: ئەنە شۇنداق كىشىلەرنى

ئاللاه رەھمىتىدىن يىراق قىلدى، ئۇلارنى گاس قىلدى، كور قىلدى.

أَصَمَّهُ: ئۇنى گاس قىلىۋەتتى، گاس قىلىپ قويدى.

«أَصَمَّتِ الْقُنْبُلَةُ الْجُنْدِيَّ»: بومبا ئەسكەرنى گاس قىلىپ قويدى.

أَصَمُّ م صَمَّاءُ ج صُمٌّ: گاس، پاكا؛ قاتتىق، پۇختا.

«مَثَلُ الْفَرِيْقَيْنِ كَالْأَعْمَى وَالْأَصَمِّ» (قرآن): ئىككى پىرقە بار، (بىر پىرقە) ئەمانغا ۋە گاسقا ئوخشايدۇ.

أَصَمُّ أَبْكَمُ: گاس ـ گاچا.

أَصَمُّ أَصْلَخُ: قىلچە ئاڭلىمايدىغان گاس.

عَدَدٌ أَصَمُّ: ئاتالغۇلۇق سان.

حَرْفٌ أَصَمُّ: ئوقۇلمايدىغان ھەرپ.

خَطْبٌ أَصَمُّ: قاتتىق مۇسىبەت، قاتتىق كۆڭۈل-سىزلىك.

اَلشَّهْرُ الْأَصَمُّ: رەجەپ ئېيى.

اَلْفِعْلُ الْأَصَمُّ «فِي الصَّرْفِ»: «ع» بىلەن «ل» باراۋىرىدە ئوخشاش بىر ھەرپ بولغان پېئىل مەسىلەن «صَمَمَ» گە ئوخشاش.

أُصْمُوخٌ: قۇلاق پەردىسى، قۇلاق نەيچىسى، قۇلاق يولى.

أَصْمَى يُصْمِي إِصْمَاءً الصَّيْدَ: ئوۋنى ئاتتى.

أَصَنَّ يُصِنُّ إِصْنَانًا اللَّحْمُ: گۆش سېسىپ قالدى، پۇراپ قالدى، بۇزۇلۇپ قالدى.

أَصْهَبُ م صَهْبَاءُ ج صُهْبٌ: جىگەر رەڭ، بېغىر رەڭ.

أَصْهَرَ يُصْهِرُ إِصْهَارًا إِلَيْهِمْ: قودا بولدى.

«أَصْهَرَ إِلَى أُسْرَةٍ عَرِيقَةٍ فِي قَرْيَتِهِ»: يېزىسىدىكى ئېسىل بىر ئائىلە بىلەن قودىلاشتى.

أَصْوَاتٌ: ئاۋاز، تاۋۇش، ئاھاڭ، ناۋا؛ مۇقام، كۈي؛ ئىنتوناتسىيە.

أَصْوَاتُ اللُّغَةِ: سۆز ئاھاڭى.

عِلْمُ الْأَصْوَاتِ: فونېتىكا.

أَخْذُ الْأَصْوَاتِ: ئاۋازغا قويماق.

بِاتِّفَاقِ الْأَصْوَاتِ: بىر ئېغىزدىن ماقۇللىماق.

أَصْوَبُ: ئەڭ توغرا، ئەڭ ئادىل، ئەڭ سەمىمى.

وَالْأَصْوَبُ أَنْ...: ئەڭ توغرىسى، توغرىراقى.

أَصْوَبِيَّةٌ: ئادىللىق، ھەققانىلىق.

أُصُولٌ: قائىدە، قانۇن، پرىنسىپ.

أُصُولُ الدِّينِ: دىنىنىڭ ئۇسۇل ـ قائىدىلىرى.

كُلِّيَّةُ أُصُولِ الدِّينِ: دىنىنىڭ ئۇسۇل ـ قائىدىلىرى ئاكۇلتېتى.

أُصُولُ الْفِقْهِ: فىقھىنىڭ ئۇسۇل ـ قائىدىلىرى.

«كَانَ يَتَعَامَلُ مَعَ النَّاسِ حَسَبَ الْأُصُولِ»: ئۇ كىشىلەر بىلەن قائىدە ـ يوسۇن بويىچە مۇئامىلە قىلاتتى.

أُصُولُ الْعُلُومِ: پەنلەرنىڭ ئەھكاملار ئاساسلىنىدىغان قائىدە ـ پرىنسىپلىرى.

عِلْمُ أُصُولِ التَّدْرِيْسِ: پېداگوگىكا.

أُصُولُ الْمُحَاكَمَاتِ: مۇھاكىمە ئۇسۇل ـ قائىدىلىرى، مۇنازىرە ئۇسۇل ـ قائىدىلىرى.

اَلْأُصُولُ وَالْخُصُومُ: شېركەتنىڭ دەسمايىسى ۋە ئۇستىگە ئارتىلغان قەرزلىرى.

حَسَبَ الْأُصُولِ: ئېقىۋاتقان قائىدە ـ يوسۇن بويىچە.

اِبْنُ أُصُولٍ: نەسەبى ئېسىل ئادەم.

أُصُولِيٌّ: قانۇنشۇناس.

إِجْرَاءٌ أُصُولِيٌّ: فىقھە ئۇسۇل ـ قائىدىلىرىغا ئائىت چارە ـ تەدبىرلەر.

أَصْوَى يُصْوِي إِصْوَاءً الشَّيْءُ: خازان بولدى، تۆكۈلدى، توزىدى.

أَصْيَدُ م صَيْدَاءُ ج صُيْدٌ: ھاكاۋۇر، مەنمەنچى؛ ئىككى تەرىپىگە قارىيالمايدىغان قىڭغىر بويۇن.

أَصِيْصٌ: تەشتەك.

أَصِيْلٌ ج أُصَلَاءُ: ئېسىل نەسەبلىك، ئاقسۆڭەك ئائىلىسىدىن كېلىپ چىققۇچى.

مَجْدٌ أَصِيلٌ: ئېسىل شان ـ شەرەپ.

اَلْأَصِيلُ يَجُودُ: ئېسىل ئادەم مەرد كېلىدۇ.

حَيَوَانٌ أَصِيلٌ: نەسىللىك مال.

حِصَانٌ أَصِيلٌ: نەسىللىك ئات، ئېسىل ئات.

عَيْبٌ أَصِيلٌ: تۇغما ئەيىب.

أَصِيلٌ ج آصَالٌ و أَصَائِلُ وَأُصُلٌ وأُصْلاَنٌ: ناماز دېگەر بىلەن ناماز شام ئارىلىقىدىكى ۋاقىت، كۈن كىرىش ئالدىدىكى شەپەق قىزارغان چاغ، گۈگۈم چۈشكەن چاغ، كەچقۇرۇن.

«وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلاً» ‹قرآن›: ئۇنىڭغا ئەتىگەن - ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىڭلار.

«فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللّٰهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ» ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلىنىشى ۋە ئىسمىنىڭ ياد ئېتىلىشى بۇيرۇلغان مەسچىتلەردە (مۆمىنلەر) ئەتىگەن-ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىپ تۇرىدۇ.

جَنَحَ الْأَصِيلُ: كەچقۇرۇن ۋاقتى يېقىنلاشتى.

أَصِيلُ الرَّأْيِ: چوڭقۇر پىكرلىك.

بَحْثٌ أَصِيلٌ: چوڭقۇر تەتقىقات.

فِكْرَةٌ أَصِيلَةٌ: چوڭقۇر پىكىر.

جَاءُوا بِأَصِيلَتِهِمْ: ئۇلار ھەممىسى كەلدى.

أَضَاءَ يُضِيئُ إِضَاءَةً الْقَمَرُ: نۇر چاچتى، يالتىرىدى، پارقىرىدى، ۋالىلدىدى، يورۇتتى.

«يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ» ‹قرآن›: ئۇنىڭ يېغى ئوت تەگمىسىمۇ يورۇپ كېتەيلا دەپ قالىدۇ.

أَضَاءَ الْمَكَانَ: جاينى يورۇتتى.

«فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَاحَوْلَهُ ذَهَبَ اللّٰهُ بِنُورِهِمْ» ‹قرآن›: ئوت ئۇلارنىڭ ئەتراپىنى يورۇتقاندا، ئاللاھ ئۇلارنىڭ (ئوتىنىڭ) يورۇقىنى ئۆچۈرۈۋەتتى.

أَضَاءَ الْعُقُولَ: ئەقىللەرنى يورۇتتى، غەپلەتتىن ئويغاتتى، دىلىنى ئاقارتتى.

أَضَاءَ عَلَيْهِمْ: يورۇتتى، نۇر چاچقۇزدى، نۇرلاندۇرىدى.

أَضَاءَتِ النَّارُ الشَّخْصَ: ئوت كىشىنى ئاشكارىلاپ قويدى.

«اَلشَّمْسُ تُضِيءُ الدُّنْيَا»: قۇياش دۇنيانى يورۇتۇپ تۇرىدۇ.

«كَانَتِ الْمَسَاجِدُ تُضَاءُ بِقَنَادِيلِ الزَّيْتِ»: مەسچىتلەر قارا چىراغلار بىلەن يورۇتۇلاتتى.

إِضَاءَةٌ: يورۇتماق، نۇرلاندۇرماق.

مِصْبَاحُ الْإِضَاءَةِ: يورۇتۇش چىرىغى.

أَضَدَّ يُضِدُّ إِضْدَادًا: قارشىلاشتى، توقۇنۇشتى.

أَضَاعَ يُضِيعُ إِضَاعَةً الشَّيْءَ: يوقىتىپ قويدى، ئىسراپ قىلدى، زايا قىلدى، مەھرۇم بولدى، ئايرىلىپ قالدى.

«إِنَّ اللّٰهَ لَايُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ»: ئاللاھ ئەلۋەتتە ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنىڭ ئەجرىنى بىكار قىلۋەتمەيدۇ.

أَضَاعَهُ: ئۇنى ۋايران قىلدى، خاراب قىلدى، ھالاك قىلدى.

«أَضَاعَ عَلَى الْعَدُوِّ فُرْصَةَ الْإِسْتِفَادَةِ مِنْ غَزْوِهِ»: دۇشمەننىڭ بېسۇبلىشىگە پايدىلىنىش پۇرسىتىنى يوققا چىقاردى.

إِضَاعَةٌ: بىكار قىلماق، زايا قىلماق.

«آفَةُ الْعِلْمِ النِّسْيَانُ وَإِضَاعَتُهُ أَنْ تُحَدِّثَ بِهِ غَيْرَ أَهْلِهِ» ‹حديث›: ئىلىمنىڭ ئاپىتى ئۇنتۇشتۇر، ئۇنىڭ ئەھلى بولمىغانلارغا ئىلىمدىن سۆزلەپ بېرىش بىلىمنى زايا قىلغانلىقتۇر.

أَضَافَ يُضِيفُ إِضَافَةً إِلَيْهِ: قوشۇۋەتتى، قوشۇلدى، بىرىكتۈرۈۋەتتى؛ قوشۇمچە قىلدى.

«أَضَافَ إِلَى حِسَابِهِ مَبْلَغًا صَغِيرًا»: ئۆز ھېسابىغا ئازراق مال قوشۇۋالدى.

أَضَافَهُ: ئۇنى مېھمان قىلدى، كۈتۈۋالدى، قوبۇل قىلدى؛ قوشۇۋالدى.

أَضَافَهُ عَلَيْهِ: مېھمان قىلىپ كۈتۈۋالدى.

«لَا خَيْرَ فِي مَنْ لَايُضِيفُ»: مېھماننى دوست تۇتمىغان كىشىدە خەيرىيەت يوق.

أَضَافَ الْإِسْمَ وَنَحْوَهُ: قوشتى، نىسبەت بەردى، مەنسۇپ قىلدى.

أُضِيفَ إِلَى ذَلِكَ: بۇنىڭدىن تاشقىرى، بۇنىڭدىن باشقا.

إِضَافَةٌ ج إِضَافَاتٌ: ئېنىقلىغۇچى ۋە ئېنىقلانغۇچىلىق مۇناسىۋىتىدىكى بىرىكمە، يانداش سۆز بىرىكمىسى؛ ئاشۇرماق، ئۆرلەتمەك؛ ئۈستۈرمەك، كۆپەيتمەك.

بِالْإِضَافَةِ إِلَى كَذَا: بۇنىڭدىن باشقا، بۇنىڭدىن سىرت، بۇنىڭدىن تاشقىرى.

«بِالْإِضَافَةِ إِلَى الدِّرَاسَةِ عَلَيْنَا أَنْ نَهْتَمَّ بِالنَّظَافَةِ»: ئوقۇشىمىكە كۆڭۈل بۆلۈشتىن تاشقىرى تازىلىققىمۇ كۆڭۈل بۆلىشىمىز كېرەك.

«لَا شَكَّ أَنَّ التِّلْفِزْيُونَ وَسِيلَةٌ مِنْ وَسَائِلِ التَّسْلِيَةِ غَيْرَ أَنَّهُ بِالْإِضَافَةِ «إِضَافَةً» إِلَى ذَلِكَ أَدَاةُ تَعْلِيمٍ إِنْ أَحْسَنَ اسْتِعْمَالَهُ»: شۇبھىسىزكى، تېلېۋىزور كۆڭۈل ئېچىش ۋاستىلىرىدىن بىرىدۇر. بۇنىڭدىن تاشقىرى ئۇ يەنە، ئورۇنلۇق پايدىلىنىلسا، ئوقۇتۇش قورالىدۇر.

«تَفْتَقِرُ هَذِهِ الْمُحْتَوَيَاتُ إِلَى بَعْضِ الْإِضَافَاتِ»: بۇ مەزمۇنلار بىرئاز قوشۇمچىغا ئېھتىياج.

إِضَافِيٌّ: قوشۇمچە.

عَمَلٌ إِضَافِيٌّ: قوشۇمچە ئەمگەك.

مَبْلَغٌ إِضَافِيٌّ: قوشۇمچە مەبلەغ.

أَضَالِيلُ: يالغان، ناھەق، ساختا، ناتوغرا.

«نَشَرَ أَضَالِيلَهُ بَيْنَ الْعَوَامِ وَالسُّذَّجِ»: ئۇ ئاۋام ۋە گول ئادەملەر ئارىسىدا ئۆزىنىڭ يالغان ـ ياۋداقلىرىنى تارقاتتى.

إِضْبَارَةٌ ج إِضْبَارَاتٌ وَأَضَابِيرُ وَأُضْبُورَةٌ: قەغەز قىستۇچ؛ پوپكا؛ ئارخىپ، باغلام، ياغ.

خَزَانَةُ إِضْبَارَةٍ: ئارخىپ ئىشكاپى.

أَضَبَّ يُضِبُّ إِضْبَابًا الْيَوْمُ: تۇمانلىق بولدى، تۇمان قاپلىدى.

أَضَبَّ الْمَكَانُ: تۇمانلىق بولدى.

أَضَبَّ عَلَى مَا فِي يَدِهِ: قويۇپ بەرمەي چىڭ سىقىمدىۋالدى.

أَضْبَطُ م ضَبْطَاءُ ج ضُبْطٌ: قولى ئەپچىل، قولى چېۋەر ئادەم.

أَضْبَرَهُ يُضْبِرُ إِضْبَارًا: ئۇنىڭ ئىچىنى پۈشۈرـ دى، زېرىكتۈردى، تىت ـ تىت قىلدى، بىئارام قىلدى، ئازابلىدى.

أَضْبَعَ يُضْبِعُ إِضْبَاعًا: ياتقۇزدى، يېنىچە ياتقۇزدى، ئۇخلاتتى.

«تُضْبِعُ الْأُمُّ طِفْلَهَا إِلَى جَانِبِهَا حِرْصًا عَلَى رِعَايَتِهِ»: ئانا كۆيۈنۈش يۈزىسىدىن بالىسىنى يېنىدا ياتقۇزدى.

أَضْجَعَهُ الْمَرَضُ: كېسەل ئۇنى يېتىشقا مەجبۇر قىلدى.

أَضْحَاةٌ ج أَضْحًى: قۇربان، قۇربانلىق، نەزىر، ھەدىيە.

أَضْحَكَ يُضْحِكُ إِضْحَاكًا: كۈلدۈردى.

«وَأَنَّهُ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَى» «قرآن»: ئاللاھ ئىنسانىنى كۈلدۈرىدىغان ۋە يىغلىتالايدىغۇ ۋە يىغلىتالايدىغۇ.

أَضْحَكَ الثَّكْلَى: ھازىدارنى كۈلدۈردى.

شَرُّ الْبَلِيَّةِ مَا يُضْحِكُ: ئورۇنسىز ۋە ۋاقىتسىز-كەلگەن بالايىئاپەت، كۆڭۈلسىزلىك (مەسەل).

أُضْحُوكَةٌ ج أَضَاحِيكُ: چاقچاق، قىزىق گەپ، كۈلكىلىك گەپ، كۈلدۈرگە.

«انْكَشَفَ أَمْرُهُ عَلَى حَقِيقَتِهِ وَغَدَا أُضْحُوكَةً لِلنَّاسِ»: ئۇنىڭ ماھىيىتى ئاشكارلىنىپ كىشىلەر ئارىسىدا كۈلكىگە ئايلاندى.

أَضْحَى يُضْحِي إِضْحَاءَ الشَّيْءَ: ئاشكارلىدى، نامايەن قىلدى، كۆرسەتتى، پەيدا قىلدى، مەيدانغا چىقاردى؛ چاشكاھ ۋاقتىغا كىردى؛ ئايلاندى، ئۆزگەردى.

«أَضْحَتِ الْآبَارُ كَثِيرَةَ الْمِيَاهِ»: قۇدۇقلارنىڭ سۈيى كۆپەيدى.

أَضْحَى يَفْعَلُ كَذَا: قىلىشقا باشلىدى، ئىشلەشكە باشلىدى.

«أَضْحَى التَّنَائِي بَدِيلًا مِنْ تَنَائِينَا»: يېقىنلىقنىڭ ئورنىنى يىراقلىق ئالدى، يىراقلىق يېقىنلىققا ئايلاندى.

«اطْمَأَنَّ إِلَى صَدِيقِهِ الَّذِي أَضْحَى يَهُزُّهُ فِي أَعْمَقِ أَوْتَارِ صَدْرِهِ»: يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر يېرىدىكى تارنى تىترەتكەن دوستىدىن كۆڭلى تىندى.

أَضْحَى م ضَحْيَاءُ ج ضُحًى: ئاپتاپ ئۆتۈپ قالغان، قۇياشنىڭ ئىسسىقى ئۆتكەن.

أُضْحَى: قۇربان ھېيىت.

يَوْمُ الْأُضْحَى: قۇربان ھېيىت كۈنى.

عِيْدُ الْأُضْحَى: قۇربان ھېيت.

أُضْحِيَّةٌ ج أَضَاحِيُّ: قۇربان، قۇربانلىق، نەزىر، ھەدىيە.

«أَلْأَضْدَادُ فِي اللُّغَةِ»: قارىمۇ قارشى مەنىنى بىلدۈرگۈچى سۆزلەر.

إِضْرَابٌ ج إِضْرَابَاتٌ: ئىش تاشلىماق؛ دەرس تاشلىماق؛ بازار تاشلىماق.

إِضْرَابُ الْعُمَّالِ عَنِ الْعَمَلِ: ئىشچىلارنىڭ ئىش تاشلىشى.

إِضْرَابٌ عَامٌّ: ئومۇميۈزلۈك ئىش تاشلاش.

إِضْرَابُ أَصْحَابِ الْمَصَانِعِ: كارخانىچىلارنىڭ ئىش توختىتىشى، زاۋۇتنى تاقىشى.

أَعْلَنَ الْإِضْرَابَ: ئىش تاشلىغانلىقىنى ئېلان قىلدى.

لَجْنَةُ الْإِضْرَابِ: ئىش تاشلاش كومىتېتى.

إِضْرَابٌ عَنِ الطَّعَامِ: ئاچلىق ئېلان قىلماق.

أَضْرَابٌ: ئوخشاش، ئوخشاشلىق، بىر خىللىق.

هُمْ وَ أَضْرَابُهُمْ: ئۇلار ۋە ئۇلارنىڭ ئوخشاشلىرى.

إِضْرَارٌ: زىيان يەتكۈزمەك.

«لَمْ يَقْصُدِ الْإِضْرَارَ بِهِ»: ئۇنىڭغا زىيان - زەخمەت يەتكۈزۈشنى كۆزلىگىنى يوق.

إِضْرَامٌ: ئوت يېقىش، ئوت تۇتاشتۇرۇش، ئوتنى يانداۋۇش، ئوت قويۇش.

أَضْرَبَ يُضْرِبُ إِضْرَابًا فِي الْمَكَانِ: ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى، ماكان تۇتتى.

أَضْرَبَ عَنْهُ: تاشلىۋەتتى، تاشلاپ قويدى، ۋاز كەچتى، چۆرىۋەتتى.

أَضْرَبَ الْعَامِلُ عَنِ الْعَمَلِ: ئىشچى ئىش تاشلىدى.

أَضْرَبَ عَنِ الطَّعَامِ: ئاچلىق ئېلان قىلدى.

«أَضْرَبَ الطَّالِبُ عَنِ الدَّرْسِ»: ئوقۇغۇچى دەرس تاشلىدى.

أَضَرَّ يُضِرُّ إِضْرَارًا بِهِ: زىيان يەتكۈزدى، پاراكەندە قىلدى، ۋەيران قىلدى، نابۇت قىلدى.

أَضَرَّ الرَّجُلُ: قوش نىكاھلىق بولدى، خوتۇن ئۈستىگە خوتۇن ئالدى.

أَضَرَّهُ عَلَى أَوْ إِلَى الْأَمْرِ: ئۇنى مەجبۇر قىلدى زورلىدى، قىستىدى.

أَضْرَسَ يُضْرِسُ إِضْرَاسًا الْأَسْنَانَ: چىشنى غۇچۇرلاتتى.

أَضْرَسَهُ الْحَامِضُ: ئاچچىق - چۈچۈك نەرسە چىشىنى قاماتتى.

أَضْرَعَ يُضْرِعُ إِضْرَاعًا لَهُ أَوْإِلَيْهِ: بويسۇندۇردى خورلىدى.

أَضْرَعَتْهُ الْحُمَّى: قىزىتما ئۇنى ھالسىزلاندۇردى ھالىدىن كەتكۈزدى.

أَضْرَمَ يُضْرِمُ إِضْرَامًا النَّارَ: ئوت تۇتاشتۇردى ئوت ياقتى، ئوتنى ئۇلغايتتى.

أَضْرَمَ نَارَالْفِتْنَةِ: پىتنە قوزغىدى.

«كَانَ الرَّئِيسُ بِخُطَبِهِ يُضْرِمُ الشُّعُورَ الْوَطَنِيَّ وَالْحَمَاسَ لَدَى شَعْبِهِ»: رەئىس ئۆزىنىڭ نۇتۇقلىرى ئارقىلىق خەلقىنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك ھېسسىياتى ۋە قىزغىنلىقىنى قوزغايتتى.

أَضْرَمَ الشَّيْءَ: ياندۇردى، كۆيدۈردى.

أَضْرَمَ النَّارَ فِي الْمَوْقِدِ: ئوچاققا ئوت ياقتى.

أَضْرَى يُضْرِي إِضْرَاءً: كۆچلەندۈردى، كۈچەيتتى.

إِضْطَبَعَ يَضْطَبِعُ إِضْطِبَاعًا رِدَاءَهُ: يەكتىكىنى ئېچىۋەتتى، ئاچتى.

إِضْطِجَاعٌ: ياتماق، يېنىچە ياتماق؛ ئۇخلىماق.

إِضْطَجَعَ يَضْطَجِعُ إِضْطِجَاعًا: ياتتى، يېنىچە ياتتى؛ ئۇخلىدى.

«إِضْطَجَعَ عَلَى السَّرِيْرِ وَ نَامَ»: ئۆزىنى كارۋاتقا تاشلاپلا ئۇخلاپ قالدى.

إِضْطِرَابٌ ج إِضْطِرَابَاتٌ: داۋالغۇش، چايقىلىش، تەۋرىنىش، پاراكەندىچىلىك، ئەنسىزچىلىك، قالايمىقانچىلىق، مۇقىمسىزلىق.

إِضْطِرَابَاتٌ إِجْتِمَاعِيَّةٌ: ئىجتىمائىي مۇقىمسىزلىق، ئىجتىمائىي قالايمىقانچىلىق.

إِضْطِرَابَاتٌ سِيَاسِيَّةٌ: سىياسىي پاراكەندىچىلىك.

إِضْطِرَابَاتٌ عَصَبِيَّةٌ: نېرۋىنىڭ قالايمىقانلىشىشى.

إِضْطِرَابَاتٌ جَوِّيَّةٌ: ئاتموسفېرانىڭ بۇلغىنىشى، ئاتموسفېرانىڭ قالايمىقانلىشىشى.

اِضْطِرَارٌ: ئېھتىياج، جەددي ئېھتىياج، جەددي زۆرۈرىيەت، جەددي موھتاجلىق.

عِنْدَ الْاِضْطِرَارِ: ئامال تاپالمىغاندا، ئامالسىز قالغاندا، چارىسىز قالغاندا.

«لَمْ يَكُنْ مِن عَادَتِهِ أَنْ يَتَّصِلَ بِأَهْلِهِ هَاتِفِيًّا إِلاَّ عِنْدَ الْاِضْطِرَارِ»: پەقەت زۆرۈرىيەت بولمىسىلا ئائىلىسى بىلەن تېلېفوندا ئالاقىلىشىش ئۇنىڭ ئادىتى ئەمەس.

فِي حَالَةِ الْاِضْطِرَارِ: ئامالسىز قالغاندا، چارىسىز قالغاندا.

اِضْطِرَارِيٌّ: مەجبۇرىي، مەجبۇرلۇق، زورمۇ زور، زورلۇق، زۆرۈرىيەتكە ئائىت.

«تَأَخَّرَ عَنْ حُضُورِ الْاِجْتِمَاعِ لِأَسْبَابٍ اِضْطِرَارِيَّةٍ»: زۆرۈرىيەت تۈپەيلىدىن يىغىنغا كېچىكىپ كەلدى.

«قَامَ الطَّيَّارُ بِهُبُوطٍ اِضْطِرَارِيٍّ بَعْدَ نَفَادِ الْوُقُودِ»: لېيوتچىك يېقىلغۇ تۈگىگەندىن كېيىن يەرگە قونۇشقا مەجبۇر بولدى.

اِضْطِرَامٌ: كۆيۈش، يېنىش.

اِضْطَرَبَ يَضْطَرِبُ اِضْطِرَابًا: تەۋرەندى، چايقالدى، داۋالغۇدى، قالايمىقانلىشىپ كەتتى؛ پاراكەندە بولدى، ئەنسىز بولدى.

«أَحَسَّتْ أَنَّ جَنِينًا يَضْطَرِبُ فِي أَحْشَائِهَا»: ئانا بالىنىڭ قورسىقىدا تەۋرەۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى.

اِضْطَرَبَ الْبَحْرُ: دېڭىز دولقۇنلىدى.

«اِضْطَرَبَ الْأَمْنُ فِي الْبِلَادِ»: دۆلەت تىنچلىقى بۇزۇلدى.

اِضْطَرَبَ فِي الْأَرْضِ: سەرسان بولۇپ يۈردى، سەرگەردان بولۇپ يۈردى.

اِضْطَرَبَ الْحَبْلُ بَيْنَهُمْ: ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئىتتىپاقلىق بۇزۇلدى، بىرلىك بۇزۇلدى، قارىمۇ قارشى پىكىر بولۇشتى، ئۆزئارا پىكرى ئوخشىمىدى.

اِضْطَرَبَ الْأَمْرُ: ئىشى قالايمىقانلاشتى، پاراكەندە بولدى.

اِضْطَرَبَ الْقَوْمُ: ئۇرۇشتى.

اِضْطَرَبَ الرَّجُلُ: بىئارام بولدى، ئەنسىرىدى، خاتىرجەم بولالمىدى، تەشۋىشلەندى.

اِضْطَرَّ يَضْطَرُّ اِضْطِرَارًا إِلَى: مەجبۇرلىدى، زورلىدى، قىستىدى.

«لَمْ تُحَاوِلِ الْاِتِّصَالَ بِالنَّاسِ إِلاَّ حِينَ كَانَتِ الضَّرُورَةُ تَضْطَرُّهَا إِلَى ذَلِكَ»: زۆرۈرىيەت مەجبۇر قىلمىسىلا، سەن كىشىلەر بىلەن مۇناسىۋەت قىلمايسەن.

اُضْطُرَّ: مەجبۇر قىلىندى، مەجبۇرلاندى، زورلاندى.

«فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلاَ عَادٍ فَلاَ إِثْمَ عَلَيْهِ» «قۇرئان»: (يۇقىرىقى ھارام قىلىنغان نەرسىلەردىن) كىمكى ئۆز ئىختىيارىنچە ئەمەس، ئىلاجسىزلىقتىن ھاياتىنى ساقلاپ قالغۇدەك يېسە، ئۇنىڭغا گۇناھ بولمايدۇ.

اُضْطُرَّ إِلَى كَذَا: جەددي ئېھتىياجى چۈشتى، جەددي لازىم بولدى، جەددي زۆرۈر بولدى.

اِضْطَرَمَ يَضْطَرِمُ اِضْطِرَامًا النَّارُ: ئوت ياندى، كۆيدى.

«تَضْطَرِمُ الْعَوَاطِفُ فِي نَفْسِهِ اِضْطِرَابًا»: ئۇنىڭ قەلبىدە ھېسسىيات ـ تۇيغۇلار ئوت بولۇپ يانماقتا.

اِضْطَرَمَ الشَّرُّ وَالْحَرْبُ وَ نَحْوُ هُمَا: يانىدى، يالقۇنجىدى؛ ئەۋج ئالدى.

«إِنَّكَ عَرَفْتَ حِينَ تَرَكْتَنِي أَنَّ بَيْنَ جَنْبَيَّ نَارًا تَضْطَرِمُ»: مېنى تاشلاپ كەتكەن چېغىڭدا ئىچىمدە ئوت يېنىۋاتقانلىقىنى ئوبدان بىلەتتىڭ.

«بَدَأَ لَهِيبُ النَّارِ يَضْطَرِمُ»: ئوت يالقۇنجاپ يانماقتا.

اِضْطَرَمَ الشَّيْبُ فِي الرَّأْسِ: باشتىكى ئاق چاچ كۆپەيدى.

اِضْطَغَنَ يَضْطَغِنُ اِضْطِغَانًا عَلَيْهِ ضَغِينَةً: ... غا ئاداۋەت تۇتتى.

اِضْطِلاَعٌ: ھۆددىسىدىن چىقماق، قولىدىن كەلمەك.

اِضْطِلاَعٌ بِالتَّبِعَةِ: مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالماق، جاۋابكار بولماق.

اِضْطِلاَعٌ بِالْاِلْتِزَامَاتِ: مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالماق.

فِي أَثْنَاءِ اِضْطِلاَعِي بِمَنْصَبِي: مەن ۋەزىپە ئۆتەۋاتقان چاغدا، مەن ۋەزىپە ئىجرا قىلىۋاتقان ۋاقتىتا.

اِضْطَلَعَ يَضْطَلِعُ اِضْطِلاَعًا بِالأَمْرِ: ھۆددىسىدىن چىقتى، قولىدىن كەلدى، ئۇستىگە ئالالىدى.

اِضْطَلَعَ بِمَسْؤُولِيَّتِهِ: مەسئۇلىيەتنىڭ ھۆددىسىدىن چىقتى.

«تَسَاءَلَ النَّاسُ عَنِ الْمَهَامِّ الَّتِي تَضْطَلِعُ بِهَا وِزَارَةُ الأَوْقَافِ»: كىشىلەر دىنىي مۇئەسسەسلىك ئۇستىگە ئالغان ۋەزىپىلەردىن سورىماقتا.

اِضْطِهَادٌ ج اِضْطِهَادَاتٌ: زىيانكەشلىك قىلىش، خارلاش، ئېزىش، زۇلۇم سېلىش.

«تَعَرَّضَ الشَّعْبُ الْفِلَسْطِينِيُّ لِاضْطِهَادَاتٍ كَثِيرَةٍ»: پەلەستىن خەلقى نۇرغۇن خورلۇقلارغا ئۇچرىدى.

«أَيْنَمَا يَشْتَدُّ الاِضْطِهَادُ تَتَعَالَى نِيرَانُ الْمُقَاوَمَةِ»: قەيەردە ئېزىلىش بولىدىكەن، شۇ يەردە قارشىلىق ئوتلىرى لاۋۇلايدۇ.

اِضْطَهَدَ يَضْطَهِدُ اِضْطِهَادًا الرَّجُلَ: كىشىگە زىيانكەشلىك قىلدى، ئەزدى، زۇلۇم قىلدى، خارلىدى.

اِضْطَهَدَ لِاسْتِعْمَارُ: جاھانگىرلىك ئەزدى، ئېكسپلاتاتسىيە قىلدى.

«يَضْطَهِدُ الْحُكَّامُ الْمُسْتَبِدُّونَ كُلَّ مَنْ يَخْرُجُ عَلَى رَأْيِهِمْ مِنْ مُوَاطِنِيهِمْ»: مۇستەبىت ھۆكۈمرانلار ئۆزلىرىنىڭ پىكرىگە قارشى چىققان پۇقرالارنىڭ ھەممىسىنى باستۇرىدۇ.

إِضْعَافٌ: ئاجىزلاشتۇرماق، زەئىپلەشتۈرمەك، بوشاشتۇرماق، كۈچسىزلەندۈرمەك؛ كېچىكتۈرمەك؛ يېنىكلەتمەك.

أَضْعَافٌ: قاتمۇ قات ئاشۇرماق، ھەسسىلەپ ئاشۇرماق.

«لاَ تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً» ‹قرآن›: جازانىنى قاتمۇ قات ئاشۇرۇپ يېمەڭلار.

أَضْعَافُ الْكِتَابِ: قۇرلار ئارا، قۇرلار ئارىسى.

أَضْعَفَ يُضْعِفُ إِضْعَافًا ـــ هُ: ئۇنى بوشاشتۇردى، ئاجىزلاشتۇردى؛ كېچىكتۈردى، يەڭگىللەتتى.

«إِنَّ تَقَدُّمَ السِّنِّ يُضْعِفُ الْجِسْمَ»: شۇبھىسىزكى، ياشنىڭ چوڭىيىشى بەدەننى ئاجىزلاشتۇ-ردۇ.

أَضْغَاثُ أَحْلاَمٍ: قالايمىقان چۈش، يامان چۈش، قارا بېسىش؛ خىيال، ئارزۇ، تىلەك، خام خىيال، قۇرۇق خىيال، قۇرۇق پەرەز.

أَضْغَطَ يُضْغِطُ إِضْغَاطًا: ئەزدى؛ بېكىتتى، باستى.

أَضْفَى يُضْفِي إِضْفَاءً عَلَيْهِ: مۇكەممەللەشتۈردى، تولۇقلىدى.

«يُضْفِي أُسْلُوبُ الإِسْتِعَارَةِ عَلَى الْكَلاَمِ قُوَّةً وَيَكْسُوهُ حُسْنًا»: ئىستىئارە ئۇسلۇبى سۆزنى كۈچلەندۈرىدۇ ۋە گۈزەللەشتۈرىدۇ.

«أَضْفَى حَيَوِيَّةً عَلَى الْجَوِّ»: كەيپىياتنى جانلاندۇردى.

أَضَلَّ يُضِلُّ إِضْلاَلاً: ئازدۇردى، ئاداشتۇردى، ئېزىقتۇردى.

«أَلَّذِينَ كَفَرُوْا وَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ» ‹قرآن›: كاپىر بولغان ۋە (كىشىلەرنى) ئاللاھنىڭ يولىدىن توسقانلارنىڭ (ياخشى) ئەمەللىرىنى ئاللاھ بىكار قىلىۋېتىدۇ.

أَضَلَّ الشَّيْءَ: يوقاتتى، چۈشۈرۈپ قويدى، يۇتتۇرۇپ قويدى.

أَضَلَّهُ: ئۇنى ئالدىدى، ئېزىقتۇردى، يولدىن چىقارىدى.

«وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلاَلاً بَعِيدًا» ‹قرآن›: شەيتان ئۇلارنى چوڭقۇر ئازدۇرۇشنى خالايدۇ.

إِضْمَارٌ: يوشۇرماق.

إِضْمَارٌ ‹فى النحو›: قىسقارتماق (ئىسىمنىڭ ئورنىغا ئالماشنى ئىشلەتمەك).

إِضْمَارُ النَّوَايَا الْخَبِيْثَةِ: يامان نىيەتنى كۆڭلىگە پۈكۈش.

إِضْمَامَةٌ ج أَضَامِيْمُ وَإِضْمَامَاتٌ: بىر توپ، بىر تۇركۈم، جامائە، گۇرۇپپا؛ بىر باغلام.

اِضْمِحْلاَلٌ: يوقالماق، ئاجىزلىماق، تۈگىمەك (جانلىق ئورگانىزملارنىڭ ئۆز ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىشقا ئاجىز كېلىشى).

اِضْمَحَلَّ يَضْمَحِلُّ اِضْمِحْلاَلاً: تارقاتتى، تارقالدى، يوقالدى، تۈگىدى؛ ئاجىزلاشتى.

«جُمُودُ الشُّعُوبِ كَجُمُودِ الْأَفْرَادِ يُؤَدِّي إِلَى الْإِضْمِحْلَالِ»: ئەلنىڭ قاتمالليقى شەخسلەر-نىڭ قاتمالليقىغا ئوخشاش، يوقولۇشقا ئېلىپ بارىدۇ.

أَضْمَرَ يُضْمِرُ إِضْمَارًا الْأَمْرَ: ئىشنى يوشۇردى.

«مَا أَضْمَرَ أَحَدٌ شَيْئًا إِلَّا ظَهَرَ فِي فَلَتَاتِ لِسَانِهِ وَصَفَحَاتِ وَجْهِهِ»: بىرەر ئادەم بىرەر نەرسىنى يوشۇرغان ئىكەن، ئۇنىڭ تىلى ۋە رەڭگى روھىدىن ئاشكارا بولماي قالمايدۇ.

أَضْمَرَ لَهُ كَذَا: ئۇنىڭغا ياماناتلىق قىلدى.

أَضْمَرَ الشَّيْءَ: يوشۇردى.

أَضْمَرَ فِي نَفْسِهِ: كۆڭلىدە ساقلىدى، كۆڭلىگە پۈكۈپ قويدى.

أَضْمَرَهُ: ئۇنى ئورۇقلاتتى، ئاجىزلاشتۇرۋەتتى.

اِضْمَرَّ يَضْمَرُّ اِضْمِرَارًا الْغُصْنُ: شاخ قۇرۇپ قالدى، يىگىدەپ قالدى، سولىشىپ قالدى.

أَضْنَى يُضْنِي إِضْنَاءً: ئورۇقلاتتى، ياراتتى، ھارغۇزۋەتتى، ھالسىرتۋەتتى، ماجالىنى قويمىدى، ھالىدىن كەتكۈزۋەتتى.

أَضْنَاهُ: ئۇنىڭ ماجالىنى قويمىدى، ھالىدىن كەتكۈزدى، ماغدۇرسىزلاندۇردى.

أَضْهَدَ يُضْهِدُ إِضْهَادًا الرَّجُلُ: زىيانكەشلىك قىلدى، ئەزدى، زۇلۇم قىلدى، خورلىدى، ئازاب-لىدى.

أَضْهَدَهُ: ئۇنى ئەزدى، زۇلۇم قىلدى، زۇلۇم سالدى، باستى، خارلىدى.

أَضْوَى يُضْوِي إِضْوَاءً: ئاجىز نەسىل قالدۇردى (ئۇرۇقلىرى).

أَضْوَى الرَّجُلَ: ئاجىزلاتتى.

أَضْوَى حَقَّهُ: ھەققىنى كەم بەردى.

أَضْوَى الْأَمْرَ: ئىشنى پۈختا قىلدى.

«اِغْتَرِبُوا لَا تُضْوُوا» (حديث): ياتلاردىن ئۆيلە-نىڭلار، شۇنداق قىلساڭلار نەسلىڭلار ئاجىز بولۇپ قالمايدۇ.

أَطَابَ يُطِيْبُ إِطَابَةً: ياخشىلىدى، تۈزەتتى، ياخشىلىق قىلدى، چىرايلىق ئىش قىلدى.

أَطَاحَ يُطِيْحُ إِطَاحَةً: ئاغدۇرۇۋەتتى، ئۆرۈۋەتتى، يىقىتىۋەتتى.

أَطَاحَ الْجَيْشُ بِرَئِيْسِ الْجُمْهُورِيَّةِ: ئارمىيە جۇمھۇرىيەت رەئىسىنى ئاغدۇرىۋەتتى.

أَطَارَ يُطِيْرُ إِطَارَةً: ئۇچۇرۇۋەتتى، ئۇچۇردى.

أَطَارَ الْخَبَرَ: خەۋەر تارقاتتى.

إِطَارٌ ج أُطُرٌ و إِطَارَاتٌ: رامكا، جازا.

إِطَارُ الصُّورَةِ: رەسىمنىڭ رامكىسى.

إِطَارٌ فِكْرِيٌّ: پىكىر رامكىسى.

«أَدَّى ظُهُورُ الْإِسْلَامِ إِلَى تَوْحِيدِ الْعَرَبِ فِي إِطَارٍ فِكْرِيٍّ وَاحِدٍ»: ئىسلام دىنىنىڭ پەيدا بولۇشى ئەرەبلەرنى بىر پىكىر ئېقىمىدا بىرلىككە كېلىشكە ئېلىپ باردى.

تَفَجَّرَالْإِطَارُ: بالون ئېتىلىپ كەتتى.

«لَقَدْ نُوقِشَتْ هَذِهِ الْمَسْئَلَةُ فِي إِطَارِالْفِرْقَةِ»: بۇ مەسىلە گۇرۇپپا ئىچىدە مۇزاكىرە قىلىن-دى.

إِطَارُ الدَّرَّاجَةِ: ۋېلىسىپىتنىڭ تاش كامىرى.

إِطَارُ النَّظَّارَةِ: كۆزەينەك جازىسى.

إِطَارُ الْعَجَلَةِ: چەمبىرەك، ھالقا، ئۇلتاڭ، قاسقار (چاقنىڭ).

إِطَارُ الْعَجَلَةِ الْخَارِجِيُّ: چاق، بالون، تاش كامىر.

إِطَارَاتُ الدَّوْلَةِ أَوِ الْحُكُومَةِ: دۆلەت ياكى ھۆكۈ-مەت ئورگانلىرى.

أَطَاشَ يُطِيْشُ إِطَاشَةً: ئۇنى شاللاقلىق قىلدۇر-دى، ئۇنى تەنتەكلىك قىلدۇردى.

أَطَاعَ يُطِيْعُ إِطَاعَةً: بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى، باش ئەگدى.

«مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللّٰهَ» (قرآن): كىمكى پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىدىكەن، ئۇ ئاللاھقا ئىتائەت قىلغان بولىدۇ.

إِطَاعَةٌ: بويسۇنماق، ئىتائەت قىلماق.

«إِطَاعَتُكَ لِوَالِدَيْكَ وَاجِبَةٌ»: ئاتا ـ ئاناڭغا ئىتا-ئەت قىلىش سېنىڭ مەجبۇرىيىتىڭ.

أَطَافَ يُطِيْفُ إِطَافَةً: تاۋاپ قىلدى؛ يېقىنلاشتى؛ قورشىۋالدى.

أَطَافَ بِهِ: ئۇنىڭ ئۈستىگە چۈشتى.

أَطَاقَ يُطِيْقُ إِطَاقَةَ الشَّيْءَ: تاقەت قىلدى، چىدىدى، بەرداشلىق بەردى.

أَطَاقَ الْإِبْتِلاَءَ: سىناقتا بەرداشلىق بەردى.

لاَيُطَاقُ: چىدىغىلى بولمايدىغان، بەرداشلىق بەرگىلى بولمايدىغان.

أَمْرٌ لاَيُطَاقُ: تاقەت قىلغىلى بولمايدىغان ئىش.

كَانَ لاَ يُطِيقُ الظُّلْمَ: زۇلۇمغا چىداشلىق بېرەلمەيتتى.

لَمْ يُطِقْ صَبْرًا: چىدىيالمىدى، سەۋر قىلالمىدى.

أَطَالَ يُطِيْلُ إِطَالَةً: ئۇزارتتى، سوزدى.

أَطَالَ اللّٰهُ بَقَاءَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭغا ئۇزۇن ئۆمۈر ئاتا قىلسۇن.

أَطَالَ عَلَيْهِ: ئۇنى ئۇزۇن كۈتكۈزدى.

أَطَالَ لِسَانَهُ: سۆز بىلەن چېقىلدى.

أَطَالَ الْوُقُوفَ: ئۇزۇن ساقلىدى، ئۇزۇن كۈتتى.

أَطَالَ النَّظَرَ: دىققەت بىلەن قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى.

«لاَتُطِيْلُوا النَّظَرَ إِلَى الْأَشْيَاءِالدَّقِيقَةِ»: ئىنچىكە نەرسىلەرگە ئۇزۇن قارىماڭلار.

إِطَالَةٌ: سوزماق، ئۇزارتماق.

إِطْبَاقٌ: ياپماق، ئېتمەك، ئورىماق، ئورىۋالماق، قورشىۋالماق؛ بىرلىككە كەلمەك.

حُرُوفُ الْإِطْبَاقِ: «ص ض ط ظ» ھەرپلىرى.

أَطْبَانٌ: بەدەننىڭ كوچ - قۇۋۋىتى ۋە ياشلىق نەۋقىرانلىقى.

أَطْبَقَ يُطْبِقُ إِطْبَاقًا عَلَى: ياپتى، ھۇجۇم قىلدى، يوپۇرۇلۇپ كەلدى، دالدىغا ئالدى، قاپلىدى، يوشۇردى، پۈركىدى، ئوردى.

«أَطْبَقَتْ قُوَّاتُنَا عَلَى الْعَدُوِّ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ»: بىزنىڭ قوشۇنىمىز دۈشمەنگە ھەممە تەرەپتىن ھۇجۇم قىلدى.

أَطْبَقَ عَلَى رَقَبَتِهِ: ئۇنى بوغۇپ قويدى.

أَطْبَقَ اللَّيْلُ: قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتتى، قاراڭغۇلاشتى، قاراڭغۇ چۈشتى.

«أَطْبَقَ اللَّيْلُ وَخَيَّمَ الْهُدُوءُ»: كېچە قاراڭغۇلىشىپ ئەتراپنى جىمجىتلىق باستى.

أَطْبَقَ عَيْنَيْهِ: ئىككى كۆزىنى يۇمدى، كۆزىنى يۇمۇۋالدى.

أَطْبَقَ الصَّحِيفَةَ: گېزىتنى ياپتى.

«أَطْبَقَتْ كِتَابَهَا»: كىتابىنى ياپتى.

أَطْبَقَ فَمَهُ: ئاغزىنى يۇمۇۋالدى، لام - جىم دېمىدى.

أَطْبَقَ شَفَتَيْهِ: ئاغزىنى يۇمۇۋالدى، لام - جىم دېمىدى.

أَطْبَقَ الْقَوْمُ عَلَى كَذَا: بىرلىككە كەلدى.

أَطْحَلُ: بوزرەڭ، كۈلرەڭ.

أَطَرَ يَأْطُرُ و يَأْطِرُ أَطْرًا: ئەگدى.

إِطْرَاءٌ: ئالقىشلىماق، ماختىماق، مەدھىيىلىمەك، ماختاپ كۆككە كۆتۈرمەك، ماختاپ ئۇچۇرماق.

عِبَارَاتُ الْإِطْرَاءِ وَالْمَدِيحِ: كۆككە كۆتۈرۈش ۋە مەدھىيىلەش ئىبارىلىرى.

أَطْرَارُ الْبِلاَدِ: چېگرا، چېگرا جاي.

أَطْرَأَ يُطْرِئُ إِطْرَاءً - هُ: ئۇنى مەدھىيىلىدى، كۆككە كۆتۈردى.

أَطْرَبَ يُطْرِبُ إِطْرَابًا: مەستخۇش قىلدى، مەپتۇن قىلدى، جەلپ قىلىۋالدى.

«أَطْرَبَنِي صَوْتُ هَذَا الْمُغَنِّي»: بۇ ناخشىچىنىڭ ئاۋازى مېنى مەستخۇش قىلىۋەتتى.

أَطْرَشُ وَأَطْرُوشٌ وأُطْرُشُ م طَرْشَاءُ ج طُرْشٌ: گاس، پاڭ، قۇلىقى ئېغىر.

أَطْرَفَ يُطْرِفُ إِطْرَافًا: قىزىقارلىق نەرسىنى مەيدانغا كەلتۈردى، قىزىق ئىش قىلدى، كۈلكىلىك گەپ قىلدى، قىزىق گەپ قىلدى، ھىكمەتلىك سۆز قىلدى؛ سۆزغا قىلدى، ھەدىيە قىلدى.

أَطْرَقَ يُطْرِقُ إِطْرَاقًا الرَّجُلُ: بېشىنى ساڭگىلىتىپ سۆكۈت قىلىپ تۇردى، بېشىنى سېلىپ سۆكۈت قىلدى.

أَطْرَقَ مُفَكِّرًا: چوڭقۇر ئويلاندى، چوڭقۇر ئويغا چۆمدى، خىيالغا چۆمدى.

أَطْرَقَ رَأْسَهُ: بېشىنى تۆۋەن سالدى.

«أَطْرَقَ الشَّيْخُ قَلِيلاً ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ»: ئۇستاز ئازراق بېشىنى تۆۋەن قىلىپ ئاندىن كۆتۈردى.

أَطْرَمَ يُطْرِمُ إِطْرَامًا أَسْنَانُهُ: چىشى كىرلىشىپ قالدى.

أَطْرَمَ فُوهُ: ئېغىزى پۇراپ قالدى.

أُطْرُوحَةٌ: ئىلمىي ماقالە، مەكتەپ پۈتتۈرۈش ئىلمىي ماقالىسى.

أُطْرُوفَةٌ: قىزىق پاراڭ، ئاجايىپ سۆز، يېڭى شەيئى.

أَطْرَى يُطْرِي إِطْرَاءً فُلَانًا: ماختىدى، ئالقىشلىدى، تەرىپلىدى؛ قاتتىق ماختىدى، كۆپ تەرىپلىدى، ئاشۇرۇپ ماختىدى، ماختاپ كۆككە كۆتۈردى، ماختاپ ئۇچۇردى.

«أَطْرَى الْمُدِيرُ مَا فَعَلَ مُسَاعِدُهُ»: مۇدىر يارەمچىسىنىڭ قىلغانلىرىنى ماختىدى.

اِطْرِيَّةٌ: ئۇگرە، كەسكەن چۆپ.

أَطَّ يَئِطُّ أَطِيطًا الْإِبِلُ: تۆگە بوزلىدى.

أَطَّرَ يُؤَطِّرُ تَأْطِيرًا: ئەگدى.

أَطَّرَ الصُّورَةَ: سۈرەتنى رامكىغا ئېلىپ قويدى.

اِطِّرَادٌ: باغلانماق، تۇتاشماق، ئىزچىللاشماق، ئۇزلۇكسىز، ئۈدا.

«يَزْدَادُ مُسْتَوَى مَعِيشَتِهِم بِاطِّرَادٍ»: ئۇلارنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسى ئۇزلۇكسىز ئۆسمەكتە.

اِطَّرَحَ يَطَّرِحُ اِطِّرَاحًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئاتتى، تاشلىدى، چۆرىۋەتتى.

اِطَّرَدَ يَطَّرِدُ اِطِّرَادًا الْأَمْرُ: باغلاندى، تۇتاشتى، ئۇزلۇكسىز داۋاملاشتى.

اِطَّرَدَ الْكَلَامُ: سۆز ئىزچىل بولدى، تۇتاشتى.

اِطَّرَدَتِ الْقَاعِدَةُ: قائىدە ئومۇملاشتى.

اِطَّعَنَ يَطَّعِنُ اِطِّعَانًا: قىرىشتى، ئۆلتۈرۈشتى، سانجىشتى؛ كۈرەش قىلدى.

اِطَّفَحَ يَطَّفِحُ اِطِّفَاحًا الْقِدْرَ: قازاننىڭ كۆپۈكىنى ئالدى.

اِطِّلَاعٌ: قارىماق، كۆزەتمەك، نەزەر تاشلىماق؛ كۆرۈش قۇۋۇتى، كۆرۈش سېزىمى، بىلىش، سېزىش، خەۋەردار بولۇش، نەزەر دائىرىسى.

«بَعْدَ الْإِطِّلَاعِ عَلَى الْمَادَّةِ كَذَا مِنَ الْقَانُونِ حَكَمْنَا بِالْآتِي...»: قانۇننىڭ پالانى ماددىسىنى كۆرگەندىن كېيىن تۆۋەندىكىدەك ھۆكۈم چىقاردۇق.

«يُعَدُّ مِنْ ذَوِي الْإِطِّلَاعِ الْوَاسِعِ»: ئۇ كەڭ مەلۇمات ئىگىلىرىدىن سانىلىدۇ.

عِنْدَ الْإِطِّلَاعِ: بىر قاراپلا، بىر ئۆچرىشىپلا، بىر قاراشتىلا.

اِطِّلَاعٌ عَلَى الْأَعْمَالِ: ئىشلارنى باشقۇرماق، ئىدارە قىلماق، تەپتىش قىلماق، نازارەت قىلماق قوماندانلىق قىلماق، باشچىلىق قىلماق تەكشۈرمەك، كۆزەتمەك.

سَعَةُ الْإِطِّلَاعِ: مەلۇمات دائىرىسى كەڭ، كۆپ كىتاب ئوقۇغان.

حُبُّ الْإِطِّلَاعِ: بىلىمگە ھەۋەسكار، بىلىم ئاشۇرۇشقا خۇشتار.

اِطَّلَعَ يَطَّلِعُ اِطِّلَاعًا عَلَى الشَّيْءِ: كۆرۈپ قالدى كۆردى، قاردى، سەزدى، بايقىدى، بىلىدى تونىدى.

«لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا» ‹قرآن›: ئەگەر ئۇلارنى كۆرىدىغان بولساڭ، ئەلۋەتتە ئۇلاردىن قاتتىق قورقۇپ، يۈز ئۆرۈپ چوقۇم قاچقان بولاتتىڭ.

اِطَّلَعَ عَلَى: خەۋەردار بولدى، ئاخبارات تاپشۇرۇۋالدى، تەكشۈردى، كۆزەتتى، ئىنچىكىلىك بىلەن تەتقىق قىلدى.

اِطَّلَعَ عَلَى الْعَمَلِ: باشقۇردى، ئىدارە قىلدى، نازارەت قىلدى، قوماندانلىق قىلدى، باشچىلىق قىلدى.

اِطَّوَفَ يَطَّوِفُ اِطِّوَافًا: تاۋاپ قىلدى.

اِطَّوَقَ يَطَّوِقُ اِطِّوَاقًا: بوينىغا تاقىدى.

اِظَّهَرَ يَظَّهِرُ اِظِّهَارًا: ئۆزىنى پاكلىدى، پاكلاندۇرۇلاندى، تازىلاندى، يۇيۇلدى.

اِطَّوَى يَطَّوِي اِطِّوَاءً عَلَى كَذَا: ئۆز ئىچىگە ئالدى.

اِطَّيَّرَ يَطَّيِّرُ اِطِّيَّارًا بِهِ أَوْمِنْهُ: شۇم پال ئالدى؛ شۇملۇق ھېس قىلدى.

«اِطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ» ‹قرآن›: (بىز كەلگەن قەھەتچىلىك) سېنىڭ ۋە سەن بىلەن بولغان كىشىلەرنىڭ شۇملىقىدىن كەلدى.

أَطْعَمَ يُطْعِمُ إِطْعَامًا: تاماق بەردى، ئوزۇقلۇق بەردى.

«فَكُلُوامِنْهَاوَأَطْعِمُواالْبَائِسَ الْفَقِيرَ» ‹قرآن› : سىلەر قۇربانلىقلارنىڭ گۆشىدىن يەڭلار، موھتاجغا، پېقىرغا بېرىڭلار.

أَطْعَمَ الشَّجَرَةُ: دەرەخ مېۋىگە كىردى، مېۋىلىدى.

أَطْعَمَهُ اللّٰهُ وَلَدًا: ئاللاھ ئۇنىڭغا پەرزەنت ئاتا قىلدى.

أَطْعَمَ الشَّيْءُ: تەمى ئۆزگەردى.

أَطْعَمَ الْغُصْنُ بِآخَرَ: شاخنى ئۇلىدى.

أَطْغَى يُطْغِي إِطْغَاءً ــ هُ: ئۇنى زالىم قىلىۋەتتى، ئۇنى مۇستەبىت قىلىۋەتتى.

«قَالَ قَرِيْنُهُ رَبَّنَا مَا أَطْغَيْتُهُ وَلَكِنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ بَعِيْدٍ» ‹قرآن› : ئۇنىڭ ھەمراھى (بولغان شەيتان) : «پەرۋەردىگارىمىز! مەن ئۇنى ئازدۇرمىدىم، لېكىن ئۇ ئۆز ئىختىيارى بىلەن چوڭقۇر گۇمراھلىققا بولدى» دەيدۇ.

أَطْغَى الْمَاءُ: سۇ تاشتى، تاشقىن بولدى، كەلكۈن بولدى، سۇ ئاپىتى بولدى.

«كُلَّمَاأَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَااللّٰهُ» ‹قرآن› : ئۇلار ھەرقاچان (رەسۇلۇللاغا قارشى) ئۇرۇش ئوتىنى ياقماقچى بولسا، ئاللاھ ئۇنى ئۆچۈرىدۇ.

أَطْفَأَ يُطْفِئُ إِطْفَاءَ النَّارَ أَوِ الْفِتْنَةَ أَوِ الْحَمَاسَ: ئۆچۈردى.

أَطْفَأْتُ الْمِصْبَاحَ: چىراغنى ئۆچۈردۇم.

إِطْفَاءٌ: ئۆچۈرمەك.

إِطْفَاءُ النَّارِ: ئوتنى ئۆچۈرمەك.

«جُنُودُ الْإِطْفَاءِ يُخْمِدُونَ النَّارَ»: ئوت ئۆچۈرگۈچى خادىملار ئوت ئۆچۈرمەكتە.

إِطْفَائِيٌّ: ئوت ئۆچۈرگۈچى.

إِطْفَائِيَّةٌ ج إِطْفَائِيَّاتٌ: ئوت ئۆچۈرۈش ئەترىتى، ئوت ئۆچۈرگۈچىلەر كومانىدىسى، ئوت ئۆچۈرۈش ئىدارىسى.

أَطْفَحَ يُطْفِحُ إِطْفَاحًا الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

أَطْفَرَ يُطْفِرُ إِطْفَارًا الْفَرَسَ النَّهْرَ: ئاتنى ئېرىق-ئېرىقتىن سەكرىتىپ ئۆتكۈزدى.

أَطْفَقَ يُطْفِقُ إِطْفَاقًا بِمُرَادِهِ: مۇرادىغا يەتكۈزدى، ئارزۇسىغا قاندۇردى.

أَطْفَلَ يُطْفِلُ إِطْفَالاً الْمَرْأَةُ: ئايال بالىلىق بولدى، پەرزەنت زىنىق قىلىپ بېرىلدى، بالىلىق بولدى.

إِطْلاَقٌ: ئازاد قىلماق، قويۇپ بەرمەك، يېشىۋەتمەك.

«أَنَّهُ غَيْرُ مَسْرُورٍ فِي هَذَا الْيَوْمِ إِطْلاقًا وَلاَ أَعْرِفُ مَاالسَّبَبُ»: ئۇ بۈگۈن خاپا، سەۋەبىنى بىلمەيمەن.

«إِنَّ حِلَّ الْمُشْكِلَةِ عَلَى هَذَا النَّحْوِ لَيْسَ مَرْضِيًّا عَلَى الْإِطْلاَقِ»: مەسىلىنى مۇنداق ھەل قىلىش ئومۇمەن كۆڭۈلدىكىدەك بولماپتۇ.

لَمْ يَحْدُثْ إِطْلاَقًا أَوْ عَلَى الْإِطْلاَقِ: مۇتلەق يۈز بەرمىدى.

«عِيدِكَاهْ هُوَ أَكْبَرُ مَسَاجِدِ مِنْطَقَتِنَا عَلَى الْإِطْلاَقِ»: ھېيتگاھ پۈتكۈل رايونىمىزدىكى مەسچىتلەرنىڭ ئەڭ چوڭى.

إِطْلاَقًا أَوْعَلَى الْإِطْلاَقِ: مۇتلەق، مۇتلەقەن، پۈتۈنلەي، تامامەن.

إِطْلاَقُ النَّارِ: توپ ئاتماق، ئوت ئاچماق، ئوق چىقارماق، ئوققا تۇتماق.

أَطْلَبَ يُطْلِبُ إِطْلاَبًا الشَّيْءَ: تەلەپ قىلدى، ئىزدىدى.

أَطْلَسُ ج أَطَالِيسُ: ئاتلاس، خەنتىلەر توپلىمى؛ قەدىمكى چاغدا شىمالىي ئافرىقىنىڭ ئاتلەشى؛ ھازىر ئاسمان قۇببىسىنى ياكى يەر شارىنى كۆتۈرۈپ تۇرغان زور جازا.

أَطْلَسُ م طَلْسَاءُ ج طُلْسٌ: دۇردۇن، ئەتلەس، تاۋار.

أَطْلَسِيٌّ: ئاتلانتىك؛ تاۋارغا ئائىت.

اَلْمُحِيطُ الْأَطْلَسِيُّ: ئاتلانتىك ئوكيان.

حِلْفُ الْأَطْلَسِيِّ: شىمالىي ئاتلانتىك ئوكيان ئىتتىپاقى.

أَطْلَعَ يُطْلِعُ إِطْلاَعًا النَّبَاتُ أَوِ السِّنُّ: ئۈسۈملۈك ياكى چىش چىقتى؛ ئۈندى، پەيدا بولدى، كۆرۈندى.

أَطْلَعَهُ عَلَى السِّرِّ: ئۇنىڭغا مەخپىيەتلىكنى بىلدۈرۈپ قويدى.

«وَمَاكَانَ اللّٰهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ» (قرآن): ئاللاه سىلەرنى غەيىبدىنمۇ خەۋەردار قىلمايدۇ.

أَطْلَعَ رَأْسَهُ عَلَى الشَّيْءِ: بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىدى.

أَطْلَعَ الشَّجَرُ: دەرەخ ياپراق چىقاردى، بىخ سۈردى.

أَطْلَعَهُ عَلَى الشَّيْءِ: بىلدۈردى، ئۇقتۇردى.

«سَرَرْتُ بِأَنْ أَطْلَعْتَنِي عَلَى أَحْوَالِكَ الدِّرَاسِيَّةِ»: ئۆگىنىش ئەھۋالىڭدىن مېنى خەۋەردار قىلغانلىقىڭدىن خۇشالاندىم.

أَطْلَعَ الشَّيْءَ: ئۆرلەتتى.

أَطْلَقَ يُطْلِقُ إِطْلَاقًا: يەشتى، قويۇۋەتتى، ئېچىۋەتتى.

أَطْلَقَ السِّهَامَ: ئوقيا ئاتتى، قارىغا ئالدى.

أَطْلَقَ الْمِدْفَعَ عَلَى: توپ ئاتتى، توپقا تۇتتى، بومبارداسمان قىلدى، ئوت ئاچتى.

أَطْلَقَ الرَّصَاصَ أَوِالنَّارَ عَلَيْهِ: مىلتىق ئاتتى، ئوق چىقاردى، ئوت ئاچتى.

أَطْلَقَ الْبُخُورَ: ئىسرىق سالدى، كۆچە ياقتى؛ بۇتقا چوقۇندى.

أَطْلَقَ سَرَاحَهُ وَسَبِيلَهُ: ئۇنى قويۇپ بەردى، ئازاد قىلدى.

أَطْلَقَ الشَّجَرَةُ الْأَزْهَارَ: دەرەخ چېچەكلىدى.

أَطْلَقَ يَدَهُ: يارەدەم قولىنى سۇندى، خەير - ساخاۋەت قىلدى.

أَطْلَقَ يَدَهُ فِي الْأَمْرِ: ئەركىن ھەرىكەت قىلدى، ئىختىيارى ھەرىكەت قىلدى.

أَطْلَقَ صَرْخَةً: ۋارقىرىدى، چۇقان كۆتۈردى.

أَطْلَقَ الْكَلَامَ: بولۇشىغا گەپ قىلدى، ئەركىن سۆزلىدى.

أَطْلَقَ فِي كَلَامِهِ: توختىماي گەپ قىلدى، قارا - قويۇق ئېيتتى، ئومۇملاشتۇرۇپ دېدى.

أَطْلَقَ لِسَانَهُ: كۆپ سۆزلىدى.

أَطْلَقَ لِحْيَتَهُ: ساقال قويدى.

أَطْلَقَ نَفْسَهُ عَلَى سَجِيَّتِهَا: ئىختىيارى ھەرىكەت لەندى.

أَطْلَقَ لَهُ الْعِنَانَ: يول قويدى، مەيلىگە قويۇپ بەردى، بولۇشىغا تاشلىۋەتتى، ئىختىيارىغا قويۇپ بەردى، ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتتى.

أَطْلَقَ الْعِنَانَ لِفَيْضِ الدُّمُوعِ: كۆز يېشى قىلدى، كۆز ياشلىرىنى تۆكتى، يىغلىدى.

أَطْلَقَ اِسْمًا أَوْ لَقَبًا: ئىسىم ياكى لەقەم قويدى.

أَطْلَقَ فِيهِ النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت قويدى؛ قۇنداتتى.

أَطْلَقَ الْحُكْمَ جُزَافًا: قارىسىغا ھۆكۈم چىقاردى.

أَطْلَقَ سَاقَيْهِ لِلرِّيحِ: قاچتى.

أَطْلَقَ غَرَائِزَهُ: ھاۋايى - ھەۋەسكە بېرىلدى.

«يُطْلَقُ أَسْمَاءُ بَعْضِ الزُّعَمَاءِ عَلَى بَعْضِ الشَّوَارِعِ»: بەزى كوچىلارغا بەزى داھىلارنىڭ ئىسىملىرى قويۇلىدۇ.

أَطَلَّ يُطِلُّ إِطْلَالًا عَلَى الشَّيْءِ: يېتەكچىلىك قىلدى، باش بولدى، باشقۇردى.

أَطَلَّ مِنَ النَّافِذَةِ: دېرىزىدىن قارىدى، پەسكە قارىدى، ئېڭىشىپ قارىدى.

«أَطَلَّ بِرَأْسِهِ مِنَ النَّافِذَةِ»: ئۇ بېشىنى دېرىزىدىن چىقاردى.

«كُنْتُ أُطِلُّ دَائِمًا مِنَ الشُّبَّاكِ عَلَى مُتَنَزَّهٍ»: دائىم پەنجىرىدىن سەيلىگاھقا نەزەر تاشلايتتىم.

أُطُمٌ ج آطَامٌ: قورغان، ئىستىھكام، ساراي، بىنا.

اِطْمِئْنَانٌ: خاتىرجەملىك، كۆڭۈل تىنچلىق.

اِطْمَأَنَّ يَطْمَئِنُّ اِطْمِئْنَانًا: خاتىرجەم بولدى، كۆڭلى تىندى، كۆڭلى ئارام تاپتى.

«أَلَابِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ» (قرآن): بىلىڭلارکى، دىللار ئاللاھنى ياد ئېتىش بىلەن ئارام تاپىدۇ.

اِطْمَأَنَّ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئىشەندى، يۆلەندى، تايانىدى.

«اِطْمَأَنَّ التَّاجِرُ إِلَى ابْنِهِ اِطْمِئْنَانًا»: تىجارەتچى ئۆز ئوغلىدىن خاتىرجەم بولدى.

«اِطْمَأَنَّ عَلَى مَصِيرِ عَائِلَتِهِ بَعْدَ أَنْ تَلَقَّى رِسَالَةً مِنْ زَوْجَتِهِ»: ئايالىدىن بىر پارچە خەت تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن، ئائىلىسىدىن خاتىرجەم بولدى.

أَطْمَعَ يُطْمِعُ إِطْمَاعًا: تەمە قىلدۇردى، قىزىقتۇردى.

«لاَ تُطْمِعِ الأَعْدَاءَ قِبَلَنَا»: دۈشمەنلەرنى بىزگە قارىتا خام ـ خىيالغا كەلتۈرۈپ قويمىغىن.

إِطْنَابَةٌ ج أَطَانِيبُ: چەدىر.

بِلاَ إِطْنَابٍ مُمِلٍّ وَلاَ إِيجَازٍ مُخِلٍّ: كىشىنى زېرىكتۈرىدىغان دەرىجىدە كۆپىتۈرۈۋەتمەستىن، مەناغا تەسىر يېتىدىغان دەرىجىدە ئىخچاملاشتۇرماستىن.

وَصَفَ مُغَامَرَاتِهِ بِإِطْنَابٍ: ئۆزىنىڭ تەۋەككۈلچىلىكىنى مۇبالىغىلەشتۈرۈپ تەسۋىرلىدى.

إِطْنَابٌ «فِي عِلْمِ الْمَعَانِي»: مۇئەييەن پايدىنى كۆزدە تۇتقانلىقتىن مەزمۇندىن گەپنىڭ كۆپ بولۇپ كېتىشى.

بِإِطْنَابٍ: ئاشۇرۇش بىلەن، كۆپىتۈرۈش بىلەن، مۇبالىغە بىلەن.

أَطْنَبَ يُطْنِبُ إِطْنَابًا فِي الْوَصْفِ أَوِ الْمَدْحِ: ماختىدى، ماختاپ كۆككە كۆتۈردى، ماختاپ ئۇچۇردى، مۇبالىغە قىلدى، چوڭايتتى، چوڭايتىپ كۆرسەتتى، ئاشۇرۇۋەتتى.

أَطْنَبَ فِي الْكَلاَمِ: ئاشۇرۇپ سۆزلىدى، كۆپىتۈرۈپ سۆزلىدى.

أَلأَطْهَارُ: پاكىز، تازا (ئايالنىڭ ھەيزىسىز كۈنلىرى).

أَطْهَارُ الذَّيْلِ: پاك، تازا، گۇناھسىز؛ ئەيىبسىز؛ توغرا، ئادىل، دۇرۇس، ھەققانى.

أَطْهَقَ يُطْهِقُ إِطْهَاقًا فِي كَلاَمِهِ: راۋان سۆزلىدى، تېز سۆزلىدى.

أَطْهَى: پىشىق، پۇختا، مەلىكىلىك، چاققان، ئەپچىل، تېتىك؛ ئۆتكۈر.

أَطْوَلُ ج أَطَاوِلُ م طُوْلَى ج طُوَلٌ: ئەڭ ئۇزۇن.

«أَطْوَلُ مَايَكُونُ النَّهَارُ عِنْدَ زِيَادَتِهِ خَمْسَ عَشْرَةَ سَاعَةً وَاللَّيْلُ حِيْنَئِذٍ يَكُونُ تِسْعَ سَاعَاتٍ»: كۈندۈز ئەڭ ئۇزارغاندا ئون بەش سائەت بولىدۇ، بۇ چاغدا كېچە توققۇز سائەت بولىدۇ.

«مَا أَطْوَلَ لَيْلَ الشِّتَاءِ»: قىشنىڭ كېچىسى نېمىدېگەن ئۇزۇن.

أَطْوَمٌ ج أُطُمٌ وآطِمَةٌ: دېيوكون (دېڭىزدا ياشىغۇچى ھايۋان) سۇ پەرىسى (ئەپسانىلەردە) دېڭىز تاشپاقىسى؛ كىرپە.

أَطْوَى يُطْوِي إِطْوَاءً: قورسىقى ئاچتى، ئاچارچىلىقتا دۇچ كەلدى.

أَطْيَانٌ: مۇنبەت يەر.

«يَمْتَلِكُ أَطْيَانًا كَثِيرَةً»: ئۇ نۇرغۇن مۇنبەت زېمىنغا ئىگە.

أَطْيَبُ ج أَطَايِبُ م طُوبَى ج طُوبَيَاتٌ: ئەڭ ياخشى، ئەڭ گۈزەل.

«مَا أَطْيَبَ الْخُبْزَ وَ مَاأَلَذَّ طَعْمَهُ»: نان نېمىدېگەن بەلەن، نېمىدېگەن مەززىلىك.

«لاَ يَأْكُلُ إِلاَّ أَطَايِبَ الطَّعَامِ»: تاماقنىڭ ئەڭ ياخشىلىرىنلا يەيدۇ.

أَطِيْرٌ: گۈناھ.

أَخَذَنِي بِأَطِيْرِ غَيْرِي: باشقىلارنىڭ گۈناھى بىلەن مېنى جازالىدى.

أَطْيَشُ: بېشى، بوينى ۋە دۈمبىسى قارا، كۆكرىكى ۋە قورسىقى ۋە قۇيرۇق تەرىپى ئاق پاراخوتلارغا قونۇشلىدىغان بىر خىل دېڭىز قۇشى.

أَظْبَى يُظْبِي إِظْبَاءً الْمَكَانُ: بۆكەن كۆپەيدى، بۆكەن كۆپ بولدى.

اِظْطَنَّ يَظْطَنُّ اِظْطِنَانًا: ئويلىدى، تەخمىن قىلدى، مۆلچەرلىدى.

اِظَّعَنَ يَظَّعِنُ اِظِّعَانًا الْهَوْدَجَ: كاجاۋغا ئولتۇرۇپ سەپەر قىلدى.

اِظْلَمَ يَظْلِمُ اِظْلاَمًا: زۇلۇمغا ئۇچرىدى، ئازابلاندى؛ خورلاندى.

اِظَّنَّ يَظُنُّ اِظِّنَانًا: ئويلىدى، تەخمىن قىلدى، مۆلچەرلىدى.

أَظْفَرَ يُظْفِرُ إِظْفَارًا: تاتلىدى، مورلىدى.

«وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ» «قۇرئان»: ئاللاھ ئۇلارنى سىلەرگە قول سېلىشتىن توستى ھەمدە ئۇلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلغىنىڭلاردىن كېيىن، مەككىنىڭ ئېچىدە (يەنى) سىلەرنى ئۇلارغا قول سېلىشىڭلاردىن توستى.

أَظْفَرَ بِعَدُوِّهِ: دۈشمىنىنى غەلىبىگە ئېرىشتۈرۈ-

دى، دۈشمەننى مۇۋەپپەقىيەت قازاندۇردى.

إِظْفَرَّ يَظْفَرُّ إِظْفِرَارًا: ئىگە بولدى، ئېرىشتى، غەلىبە قازاندى.

أُظْفُورٌ ج أَظَافِيرُ: تىرناق.

أُظْفُورٌ نَبَاتِيٌّ: بەزى پىلەكلىك ئۆسۈملۈكلەرنىڭ يېپى.

أَظَلَّ يُظِلُّ إِظْلَالاً: سايە تاشلىدى؛ پۈركىدى، يېپىۋالدى.

«أَخَذَ يَبْحَثُ عَنْ شَجَرَةٍ تُظِلُّهُ»: سايىلىق دەرەخ ئىزدەشكە باشلىدى.

أَظَلَّ شَخْصًا: ئۆزىنىڭ ھىمايىسىگە ئالدى، ئۆزىنىڭ ھىمايىسىگە كىرگۈزدى.

أَظْلَمَ يُظْلِمُ إِظْلاَمًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلىشىپ كەتتى، ھاۋا قاراڭغۇلاشتى.

«كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا» ‹قرآن›: ئۇلار چاقماق يورۇقىدا مېڭىۋالىدۇ، قاراڭغۇلۇق قاپلىغاندا تۇرۇپ قالىدۇ.

«وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْكَذَّبَ بِآيَاتِهِ» ‹قرآن›: ئاللاھقا يالغان چاپلىغان ياكى ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلغانلاردىنمۇ زالىم ئادەملەر بارمۇ؟.

«انْقَطَعَتِ الْكَهْرَبَاءُ فَأَظْلَمَتِ الْحُجْرَةُ»: توك قېچىپ كېتىپ ئۆي قاراڭغۇلىشىپ كەتتى.

«أَظْلَمَتِ الدُّنْيَا فِي عَيْنَيْهِ»: دۇنيا ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا قاراڭغۇلاشتى.

أُظْلُوفَةٌ ج أَظَالِيفُ: قاتتىق يەر.

أَظَنَّ يُظِنُّ إِظْنَانًا: ئويلىدى، تەخمىن قىلدى، مۆلچەرلىدى.

إِظْهَارٌ: ئاشكارىلىماق، كۆرسەتمەك، بايان قىلماق، ئېلان قىلماق.

أَظْهَرَ يُظْهِرُ إِظْهَارًا الشَّيْءَ: كۆرسەتتى، ئاشكارىلىدى.

«هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ» ‹قرآن›: ئاللاھ ھەق دىننى بارلىق دىنلاردىن ئۈستۈن قىلىش ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ پەيغەمبىرىنى ھىدايەت ۋە ھەق دىن بىلەن ئەۋەتتى.

أَظْهَرَهُ: جاكارلىدى، بايان قىلدى، ئىپادىلىدى.

«وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ» ‹قرآن›: ئاسمانلاردىكى زېمىندىكى ھەمدۇسانا، كەچ ۋە پېشىن ۋاقىتلىرىدىكى ھەمدۇسانانىڭ ھەممىسى ئاللاھ خاستۇر.

أَظْهَرَهُ فِي مَظْهَرِهِ: ... قىلىپ كۆرسەتتى، ... قىياپىتىگە كىرگۈزدى.

أَظْهَرَ نَفْسَهُ بِمَظْهَرِ الصَّدِيقِ: ئۆزىنى دوست قىلىپ كۆرسەتتى، دوست قىياپىتىدە بولۇۋالدى.

أَظْهَرَ الْكِتَابَ: كىتاب يادلىدى.

أَظْهَرَ كُلَّ مَا كَانَ يُخْفِيهِ: مەخپىيەتلىكىنى ھەممىسىنى ئاشكارلىدى.

«أَظْهَرَ صَدِيقَهُ عَلَى سِرِّهِ»: دوستىغا ئۆزىنىڭ سىرىنى ئاشكارلىدى.

أَعَادَ يُعِيدُ إِعَادَةً الشَّيْءَ إِلَى مَكَانِهِ: ئۇنى جايىغا قايتۇردى.

«كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ» ‹قرآن›: مەخلۇقاتلارنى دەسلەپتە قانداق ياراتقان بولسا شۇ ھالىتىدە ئەسلىگە قايتۇرىمىز.

أَعَادَ الْأَمْرَ أَوِ الْكَلاَمَ: تەكرارلىدى، قايتىلىدى.

أَعَادَ الشَّيْءَ: ئادەتكە ئايلاندۇردى.

أَعَادَ إِلَيْهِ الثِّقَةَ: ئىشەنچىسىنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

أَعَادَ الْكَرَّةَ: ئىككىنچى قېتىم ئۇرۇندى.

أَعَادَ النَّظَرَ فِي الْأَمْرِ: قايتا قاراپ چىقتى.

أَعَادَ طَبْعَ الْكِتَابِ: قايتا باستى.

أَعَادَ النَّظَرَ فِي الدَّعْوَى: دەۋانى قايتا قاراپ چىقتى، دەۋانى باشقىدىن تەكشۈردى.

أَعَادَ الْإِنْشَاءَ: قايتىدىن قۇرۇپ چىقتى، ئۆزگەرتتى، گۈللەندۈردى.

«أَعَادَ الشَّيْخُ كَلِمَتَهُ لِلْمَرَّةِ الثَّالِثَةِ»: ئۇ سۆزىنى ئۈچىنچى قېتىم تەكرارلىدى.

«نَسِيتُ أَنْ أُعِيدَ إِلَيْكَ الْكِتَابَ الَّذِي أَعَرْتَنِيهِ»: سەن ماڭا ئارىيەت بەرگەن كىتابنى ساڭا قايتۇرۇپ بېرىشنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن.

إِعَادَةٌ: ئەسلىگە كەلتۈرمەك، ئەسلىگە قايتۇرۇش، تەكرارلىماق.

إِعَادَةُ أَسْرَى الْحَرْبِ: ئۇرۇش ئەسىرلىرىنى قايتۇرماق.

إِعَادَةُ التَّنْظِيمِ: قايتا تەشكىللىمەك، ئۆزگەرتىپ تۈزمەك.

إِعَادَةُ الْإِنْتِخَابِ: باشقىدىن سايلىماق، يېڭىباشتىن سايلىماق، قايتا سايلام ئۆتكۈزمەك.

إِعَادَةُ النَّظَرِ فِي الْقَضِيَّةِ: قايتىدىن قاراپ چىقماق، باشقىدىن تەكشۈرمەك، مەسىلىگە قايتىدىن قاراپ چىقماق.

أَعَادَ يُعِيْدُ إِعَادَةً الرَّجُلُ: پاناھ تىلىدى، پاناھ ئىزدىدى.

«وَإِنِّي أُعِيْذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ» ‹قرآن›: مەن ھەقىقەتەن ئۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى ئۈچۈن ساڭا سىغىنىپ، قوغلاندى شەيتاندىن پاناھ تىلەيمەن.

أَعَاذَهُ بِاللّٰهِ: ئاللاھقا سىغىنىپ ئۇنىڭ ئۈچۈن پاناھ تىلىدى.

أَعَاذَ الرَّجُلَ: تۈمار ئېسىپ قويدى.

أَعَارَ يُعِيْرُ إِعَارَةً: قەرز بەردى، ئارىيەت بەردى، ئىجارىگە بەردى، ئۆتنە بەردى.

أَعَارَهُ الشَّيْءَ وَعَنِ الشَّيْءِ: قەرز بەردى، ئۆتنە بەردى، ئارىيەت بەردى.

«أَعَرْتُهُ مُعْجَمِي»: ئۇنىڭغا لۇغىتىمنى ئارىيەت بەردىم.

أَعَارَهُ اِهْتِمَامًا: كۆڭۈل بۆلدى.

أَعَارَهُ سَمْعَهُ: كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىدى.

«لَا تُعِرْ هَذَا الْأَمْرَ أَيَّ اِهْتِمَامٍ»: بۇ ئىشقا پەرۋا قىلىپ كەتمىگىن.

أَعِرْنِي سَمْعَكَ: ئاڭلاپ تۇر، گېپىمگە قۇلاق سال.

إِعَارَةٌ: قەرز بەرمەك، ئارىيەت بەرمەك، ئۆتنە بەرمەك، ئىجارىگە بەرمەك.

أَعَاشَ يُعِيْشُ إِعَاشَةً: تىرىكچىلىك قىلدۇردى، ياشايدىغان قىلدى.

«أَعَاشَهُ اللّٰهُ زَمَنًا طَوِيلاً»: ئاللاھ ئۇنىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلدى.

أَعَاشَةٌ: باقماق، ھالىدىن خەۋەر ئالماق، كۈتمەك، قارىماق، تەمىنلىمەك، تەمىنات بەرمەك، ئاشلىق بىلەن تەمىنلىمەك؛ ئوزۇق - تۈلۈك بەرمەك.

قِسْمُ الْإِعَاشَةِ: ئوزۇق - تۈلۈك بۆلۈمى.

بِطَاقَةُ الْإِعَاشَةِ: ئاشلىق سېتىۋېلىش كېنىشكىسى.

أَعَاضَ يُعِيْضُ إِعَاضَةً فُلَانًا مِنْ كَذَا: تۆلىدى، تۆلەپ بەردى، تولدۇردى، تولۇقلاپ بەردى.

أَعَاضَ عَنِ الضَّرَرِ: تۆلىدى، تۆلەپ بەردى، تولدۇرۇپ بەردى، تولدۇردى.

أَعَاقَ يُعِيْقُ إِعَاقَةً ه عَنْ كَذَا: كېچىكتۈردى، ھايال قىلدى، ئارقىغا سوزدى، ئاستىلاتتى، سۈسلۇق قىلدۇردى، كېچىكتۈردى.

أَعَاقَهُ: ھايال قىلدى، كېچىكتۈردى، ئارقىغا سوزدى، مەنئى قىلدى، تۇتقۇنلۇق قىلدى، دەخلى قىلدى، توستى، بېلىگە تەپتى.

إِعَاقَةٌ: توسماق، توسقۇنلۇق قىلماق، دەخلى قىلماق، پۇتلىكاشاك بولماق، مەنئى قىلماق، بېلىگە تەپمەك.

أَعَالَ يُعِيْلُ إِعَالَةً الرَّجُلُ: ئائىلىدە نوپۇس سانى كۆپىيىپ كەتتى، يوقسۇل بولۇپ قالدى، نامرات بولۇپ قالدى، غۇربەتچىلىكتە قالدى، موھتاج بولۇپ قالدى.

أَعَالَ الرَّجُلُ عِيَالَهُ: پۇتۇن ئائىلىنىڭ باقتى، پۇتۇن ئائىلىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالدى.

أَعَالَهُ: ئائىلىنى باقماق، ئائىلىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالماق.

أَعَالٍ ‹أَلْأَعَالِي›: ئېگىزلىك، ئېگىزلىكلەر، ئېگىز جايلار.

أَعَانَ يُعِيْنُ إِعَانَةً: ياردەم قىلدى.

«قَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا إِنْ هَذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُوْنَ» ‹قرآن›: كۇففارلار: «بۇ (يەنى قۇرئان) پەقەت ئۇ (يەنى مۇھەممەت) ئۆزى توقۇغان يالغاندۇر، ئۇنىڭغا ئۇنى توقۇشقا باشقا بىر قەۋم (يەنى ئەھلى كىتاب) ياردەم بەرگەن» دەيدۇ.

أَعَانَهُ مِنْهُ: قۇتقۇزدى، ياردەم پۇلى بەردى.

«أَعِنْ أَخَاكَ إِذَا احْتَاجَ إِلَيْكَ»: قېرىندىشىڭ ساڭا موھتاج بولسا ئۇنىڭغا ياردەم بەرگىن.

إِعَانَةٌ ج إِعَانَاتٌ: قۇتقۇزماق، ياردەملەشمەك، ياردەم بەرمەك، يار - يۆلەك بولماق؛ يازدەم،

ئىئانە پۇل.

إِعَانَةٌ مَالِيَّةٌ: ياردەم پۇل، مۇكاپات، مۇكاپات پۇلى، ياردەم، نەپىقە.

«حَصَلَ عَلَى إِعَانَةٍ لِأَكْمَالِ دِرَاسَتِهِ»: ئوقۇشنى تاماملاش ئۈچۈن ئوقۇش ياردەم پۇلىغا ئېرىشتى.

إِعَانَةٌ دِرَاسِيَّةٌ: ئوقۇش ياردەم پۇلى.

«حَصَلَ عَلَى إِعَانَةِ غِلَاءِ الْمَعِيشَةِ»: مال باھاسى ئۆسۈپ كېتىش يۈزىسىدىن بېرىلگەن ياردەم پۇلىغا ئېرىشتى.

أَعْبَلْ ج أَعْبِلَةٌ: گرانىت.

حَجَرٌ أَعْبَلْ: گرانىت تاش.

أُعْبُوَةٌ ج أَعَابِيثُ: چاقچاق، كۈلكە، قىزىق گەپ، كۈلكىلىك گەپ.

اِعْتَادَ يَعْتَادُ اِعْتِيَادًا: ئادەتكە ئايلاندۇرۇۋالدى؛ كۆنۈپ قالدى، ئادەتنى قوبۇل قىلدى.

اِعْتَاصَ يَعْتَاصُ اِعْتِيَاصًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: قىيىن لاشتى، مۇشكۈل بولدى.

اِعْتَاضَ يَعْتَاضُ اِعْتِيَاضًا عَنْهُ: تۆلەتتى، تۆلىتىۋالدى، تولدۇرۇۋالدى.

اِعْتَاضَ مِنَ الشَّيْءِ: تۆلىتىۋالدى، ئورنىغا تۆلەتكۈزدى، ئورنىغا دەسسەتتى.

اِعْتَاقَ يَعْتَاقُ اِعْتِيَاقًا عَنْ كَذَا: كېچىكتۈردى، ھايال قىلدى، ئارقىغا سوزدى، ئاستىلاتتى، سۈسلۇق قىلدى، كېچىكتى.

اِعْتِبَارٌ: ھۆرمەتلىمەك، ئىززەتلىمەك، قەدىرلىمەك، ئەتىۋارلىماق؛ ئېتىبار، مۇھاكىمە قىلماق، ئويلانماق، مۇلاھىزە قىلماق؛ مۇناسىۋەت، ئالاقە سەۋەب، ۋەج.

اِعْتِبَارُ الشَّيْءِ: ئويلانماق، مۇلاھىزە قىلماق، كۆزدە تۇتماق، ھېسابقا ئالماق.

يَسْتَحِقُّ الْإِعْتِبَارَ: ھۆرمەتكە سازاۋەر، ھۆرمەتكە لايىق؛ دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدۇ، مۇھىم، قىممەتلىك، كۆزدە تۇتۇشقا تېگىشلىك.

«رَجُلٌ لَهُ اِعْتِبَارُهُ وَمَكَانَتُهُ فِي الْمُجْتَمَعِ»: جەمئىيەتتە ھۆرمىتى ۋە ئورنى بار ئادەم.

رَدُّ الْإِعْتِبَارِ إِلَى الشَّخْصِ «في القَضَاءِ»: كىشىنىڭ ئىززىتى - ھۆرمىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش.

اِعْتِبَارًا لِـ ...: ... نى كۆزدە تۇتۇپ، ... نى ھېسابقا ئېلىپ.

أَخَذَهُ فِي الْإِعْتِبَارِ: ئۇ ھەقتە ئويلاندى، ئۇنى ئېتىبارغا ئالدى.

أَخَذَهُ بِعَيْنِ الْإِعْتِبَارِ: ئۇ توغرىلىق ئويلاندى، ئۇنى كۆزدە تۇتتى.

اِعْتِبَارًا مِنْ هَذَا التَّارِيخِ: مۇشۇ تارىختىن ئېتىبارەن (باشلاپ).

«سَتُبَاعُ تَذَاكِرُ عَرْضِ الْفُنُونِ الْجَمِيلَةِ اِعْتِبَارًا مِنَ الْيَوْمِ»: بۈگۈندىن باشلاپ گۈزەل - سەنئەت كۆرگەزمىسىنىڭ بېلىتى سېتىلىدۇ.

بِاعْتِبَارِهِ مُدِيرًا وَ نَحْوِهِ: ئۇنىڭ مۇدىرلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ، ئۇنىڭ مۇدىرلىقىنى ھېسابقا ئېلىپ، ئۇنىڭ مۇدىرلىقىنى ئېتىبارغا ئېلىپ.

اِعْتِبَارَاتٌ: سەۋەب، ۋەج.

«تَخَلَّفَ عَنِ الْحُضُورِ لِاعْتِبَارَاتٍ شَخْصِيَّةٍ»: شەخسىي سەۋەب بىلەن كېچىكتۈرۈپ كەلدى.

اِعْتِبَارِيٌّ: مۇناسىۋەتلىك، ئالاقىدار، باغلىنىشلىق، چېتىشلىق.

أَمْرٌ اِعْتِبَارِيٌّ: ئالاقىدار ئىش.

اِعْتِبَاطٌ: سەۋەبسىز.

فَعَلَ ذَلِكَ اِعْتِبَاطًا: ئۇنى سەۋەبسىز قىلدى.

اِعْتِبَاطِيٌّ: سەۋەبسىز، چۈشەندۈرۈشسىز.

«هَذَا حُكْمٌ اِعْتِبَاطِيٌّ لَا يُقْنِعُ أَحَدًا»: بۇ چۈشەندۈرۈشى يوق ھۆكۈم ھېچ ئادەمنى قانائەتلەندۈرەلمەيدۇ.

اِعْتَبَدَ يَعْتَبِدُ اِعْتِبَادًا: قۇل قىلدى، قۇللۇققا چۈشۈردى.

اِعْتَبَرَ يَعْتَبِرُ اِعْتِبَارًا الشَّيْءَ: دەپ قاردى، دەپ ھېسابلىدى، دەپ ئېتىبارغا ئالدى؛ تەكشۈردى كۆزەتتى؛ ئويلاندى، مۇلاھىزە قىلدى.

اِعْتَبَرَ الرَّجُلَ: ھۆرمەتلىدى، ئىززەتلىدى، قەدىرلىدى، ئەتىۋارلىدى.

اِعْتَبَرَ بِهِ: ئىبرەت ئالدى.

«فَاعْتَبِرُوا يَاأُولِي الْأَبْصَارِ» ‹قرآن›: ئى ئەقىل - ئىگىلىرى! (ئۇلارنىڭ ھالىدىن) ئىبرەت ئېلىڭلار.

«اِعْتَبِرْ بِمَا حَدَثَ لِغَيْرِكَ» : باشقىلارنىڭ بېشىغا كەلگەن ئىشلاردىن ئىبرەت ئالغىن.

«اِعْتَبَرَهُ الْقَاضِي مُذْنِبًا» : قازى ئۇنى گۇناھكار دەپ قارىدى.

«اَلْأَطْفَالُ الصِّغَارُ كُلُّهُمْ يُحِبُّونَ حَيَوَانَ الْبَنْدَا الَّذِي يُعْتَبَرُ حَقًّا حَيَوَانًا مَحْبُوبًا» : راستتىنلا ئەتىۋارلىق ھايۋان مۇشۇك ئېيىققا كىچىك بالىلارنىڭ ھەممىسى ئامراق.

اِعْتَبَطَ يَعْتَبِطُ اِعْتِبَاطًا الذَّبِيحَةَ: سېمىز، ياش، ساغلام قوربانلىقنى بوغۇزلىدى.

اِعْتَبَطَهُ الْمَوْتُ: ئۇ ياش، ساغلام تۇرۇپ ھېچقانداق ئاغرىقسىز ئۆلدى.

اِعْتَبَطَهُ: ئۇنى ناھەق ئۆلتۈردى.

اِعْتَبَطَ الْعِرْضَ: ئابرۇيىنى تۆكتى.

أَعْتَدَ يُعْتِدُ إِعْتَادًا الشَّيْءَ: تەييارلىدى، ھازىرلىدى.

«وَأَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا» ‹قرآن› : زالىملارغا (ئاخىرەتتە) قاتتىق ئازاب تەييارلىدۇق.

اِعْتِدَاءٌ ج اِعْتِدَاءَاتٌ: دەخلى قىلماق، چېقىلماق، تاجاۋۇز قىلماق، ھۇجۇم قىلماق، دەخلى - تەرۇز قىلماق.

اِعْتِدَاءٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي تاجاۋۇزچىلىق.

مُعَاهَدَةُ عَدَمِ اعْتِدَاءٍ: ئۆز ئارا تاجاۋۇز قىلىشماسلىق شەرتنامىسى.

اَلْإِعْتِدَادُ بِنَفْسِهِ: ئۆزىگە ئىشەنمەك، مەغرۇرلانماق.

بَالَغَ فِي الْإِعْتِدَادِ بِنَفْسِهِ: ئۆزۈمنىڭ راست دەپ تۇرۇۋالدى.

أَفْرَطَ فِي الْإِعْتِدَادِ بِنَفْسِهِ: ئۆزىگە ھەددىدىن ئارتۇق ئىشىنىپ كەتتى.

«فَمَالَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا» ‹قرآن› : بۇ چاغدا ئۇلار سىلەر ئۈچۈن ئىددەت تۇتماسلىقى كېرەك.

اِعْتِدَالٌ: توغرا، ئادىل، دۇرۇس، ھەققانى، راۋۇرۇس، بېجىرىم؛ توز؛ مۇۋاپىق، لايىق، جايىدا، دەل، ماس.

اِعْتِدَالُ الْخُلُقِ: راۋۇرۇس، بېجىرىم؛ توز، سەمىمىي، ھالال، راستچىل، ئاق كۆڭۈل، ھەققانىي.

عَلَى وَجْهِ الْإِعْتِدَالِ: مۇۋاپىق، لايىق، دەل، جايىدا، ماس؛ مۆتىدىل.

اِعْتِدَالٌ خَرِيفِيٌّ: كۈزلۈك كۈن - تۈن تەڭلىشىشى.

اِعْتِدَالُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ: كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ تەڭلىشىشى.

زَمَنُ الْإِعْتِدَالِ الشَّمْسِيِّ: كۈن - تۈننىڭ تەڭلەشكەن ۋاقتى.

«أَلْحَمْدُ لِلّٰهِ إِنِّي فِي غَايَةِ الْإِعْتِدَالِ» : خۇداغا شۈكرى، مەن ناھايىتى نورمال.

اِعْتَدَّ يَعْتَدُّ اِعْتِدَادًا بِنَفْسِهِ: ئۆزىگە ئىشەندى، ئۆزىگە ئىشەنچ قىلدى.

اِعْتَدَّ بِالشَّيْءِ: كۆڭۈل بۆلدى، ھېسابقا كىرگۈزدى، سانغا كىرگۈزدى.

يُعْتَدُّ بِهِ: مۇھىمى، مۇھىم، جىددىي؛ ھېسابقا ئۆتىدىغان، قاتارلىق بار.

لَايُعْتَدُّ بِهِ: ئەرزىمەس، كۆڭۈل بۆلۈشكە ئەرزىمەيدىغان.

هَذَا الشَّيْءُ لَايُعْتَدُّ بِهِ: بۇ ھېسابتا يوق نەرسە.

اِعْتَدَلَ يَعْتَدِلُ اِعْتِدَالًا: توغرا بولدى، توزۇك بولدى؛ مۆتىدىل بولدى.

اِعْتَدَلَ فِي جَلْسَتِهِ: ئۇ ئۆلتۈردى.

«إِنَّهُ الْآنَ فَصْلُ الرَّبِيعِ فَقَدِ اعْتَدَلَ الْجَوُّ وَتَفَتَّحَتِ الْأَزْهَارُ» : ھازىر ئەتىياز پەسلى بولۇپ ھاۋا نورمالىلىشىپ گۈل - چېچەكلەر ئېچىلدى.

اِعْتَدَى يَعْتَدِي اِعْتِدَاءً عَلَى: زۇلۇم قىلدى، ئازابلىدى؛ زىيانكەشلىك قىلدى، تاجاۋۇز قىلدى، ئىشغال قىلدى.

«فَمَنِ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَااعْتَدَى عَلَيْكُم» ‹قرآن› : بىراۋ سىلەرگە قانچىلىك چېقىلغان بولسا، سىلەرمۇ ئۇنىڭغا شۇنچىلىك چېقىلىڭلار.

اِعْتَدَى عَلَى حَيَاةِ فُلَانٍ: پالانىنى قەستلىدى.

اِعْتَدَى عَلَيْهِ: خارلىدى، زۇلۇم قىلدى، ئىغۋا-گەرچىلىك قىلدى.

اِعْتَدَى عَلَى عِرْضِ مَرْأَةٍ: نومۇسىغا تەگدى،

باسقۇنچىلىق قىلدى.

اِعْتَدَى عَلَيْهِ بِالضَّرْبِ: ئۇنى ئۇردى.

اِعْتَدَتْ دَوْلَةٌ عَلَى أُخْرَى: بىر دۆلەت يەنە بىر دۆلەتكە ھەربىي ھۇجۇم قىلدى، بىر دۆلەت يەنە بىر دۆلەتكە تاجاۋۇز قىلدى.

اِعْتِذَارٌ: ئۆزرە بايان قىلماق، كەچۈرۈم سورىماق؛ ئاقلىماق.

اِعْتَذَرَ يَعْتَذِرُ اِعْتِذَارًا عَنْ و مِنْ فِعْلِهِ: ئاقلىدى، يان باستى؛ ناماقۇل بولدى.

اِعْتَذَرَ عَنْ فُلَانٍ: ئەپۇ سورىدى.

«هَذَا يَوْمٌ لَايَنْطِقُوْنَ وَلَايُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُوْنَ» ‹قرآن›: بۇ كۈندە ئۇلار سۆز قىلالمايدۇ، ئۇلارنىڭ ئۆزرە ئېيتىشىغا ئىزن بېرىلمەيدۇ.

«اِعْتَذَرَ عَنْ نَشْرِ الْمَقَالَةِ كَامِلَةً»: ماقالىنى تولۇق باسمىغانلىقى ئۈچۈن ئۆزرە بايان قىلدى.

اِعْتَذَرَ عَنْ غِيَابِهِ: ئۆزرىنىڭ ھازىر بولالمىغانلىقىدىن ئەپسۇسلاندى.

اِعْتَذَرَ اِلَيْهِ: ئۆزرىنى قوبۇل قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

«اِعْتَذَرْتُ اِلَيْهِ عَمَّا فَعَلْتُ فَقَبِلَ اِعْتِذَارِى»: مەن ئۇنىڭغا قىلمىشلىرىم ھەققىدە ئۆزرە ئېيتىۋىدىم، ئۇ ئۆزرەمنى قوبۇل قىلدى.

اِعْتِرَاضٌ ج اِعْتِرَاضَاتٌ: قارشى تۇرماق، باشقىچە پىكىردە بولماق، ئېتىراز بىلدۈرمەك، نارازىلىق، قارشىلىق، ئېتىراز.

اِعْتِرَافٌ: ئىقرار قىلماق، ئېتىراپ قىلماق.

كُرْسِيُّ الْاِعْتِرَافِ: ناسارا (خرىستىئان) لارنىڭ ئىستىغپارخانىسى، ناسارالارنىڭ تۆۋەخانىسى.

اَلْاِعْتِرَافُ بِالْوَاقِعِ: بىرەر ھۆكۈمەتنىڭ يېڭىدىن قۇرۇلغان يەنە بىر ھۆكۈمەتنى ئۆز ئارا ئەلچى ئالماشتۇرۇشتىن بۇرۇن رېئاللىقنى ئاساس قىلىپ تۇرۇپ ۋاقتىلىق ئېتىراپ قىلىشى.

اِعْتِرَافًا لِكَذَا: ... نى ئېتىراپ قىلغانلىقتىن.

اِعْتَرَضَ يَعْتَرِضُ اِعْتِرَاضًا: توسقۇنلۇق قىلدى، توسالغۇ بولدى.

اِعْتَرَضَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭ سۆز ياكى ھەرىكىتىنى ئىنكار قىلدى.

اِعْتَرَضَ سَبِيْلَهُ: توسقۇنلۇق قىلدى، توسالغۇ بولدى.

«تَعْتَرِضُنِى مَسْئَلَةٌ صَعْبَةٌ»: مەن قىيىن مەسىلىگە دۇچ كەلمەكتىمەن.

اِعْتَرَفَ يَعْتَرِفُ اِعْتِرَافًا: ئېتىراپ قىلدى، ئىقرار قىلدى، بوينىغا ئالدى؛ تونىدى.

«وَآخَرُونَ اِعْتَرَفُوْا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلاً صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا» ‹قرآن›: يەنە بىر قىسىم كىشىلەر گۇناھلىرىنى ئېتىراپ قىلدى، ئۇلار ياخشى ئىشقا يامان ئىشنى ئارىلاشتۇرۇپ قويدى.

اِعْتَرَفَ بِاِبْنِهِ: ئۆزىنىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلدى.

اِعْتَرَفَ لَهُ بِالْجَمِيلِ: ئۇنىڭ قىلغان ياخشىلىقىنى بىلدى.

«اِعْتَرَفَ بِذَنْبِهِ فَعَفَا الْقَاضِى عَنْهُ»: ئۇ گۇناھىنى بوينىغا ئالدى، شۇنىڭ بىلەن قازى ئۇنى ئەپۇ قىلدى.

«اِعْتَرَفَتِ الدَّوْلَةُ بِدَوْلَةٍ أُخْرَى»: بىر دۆلەت يەنە بىر دۆلەتنىڭ قانۇنلۇق ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلدى.

اِعْتَرَكَ يَعْتَرِكُ اِعْتِرَاكًا الْقَوْمُ: ئۇرۇشتى، سوقۇشتى، ئېلىشتى.

اِعْتَرَى يَعْتَرِى اِعْتِرَاءً: ئۇچرىدى، دۇچار بولدى، يولۇقتى، دۇچ كەلدى.

«اِنْ نَقُوْلُ اِلَّا اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوْءٍ» ‹قرآن›: بىز پەقەت سېنى بەزى ئىلاھلىرىمىز سارىڭ قىلىپ قويۇپتۇ دەيمىز.

اِعْتَرَاهُ الْهَمُّ: ئۇنى غەم بېسىۋالدى.

اِعْتَرَتْهُ الْأَمْرَاضُ: ئۇنىڭغا كېسەل چاپلىشىۋالدى.

اِعْتِزَازٌ: پەخىرلەنمەك، شەرەپ قازانماق.

اَلْاِعْتِزَازُ بِالنَّفْسِ: ئالىيجانابلىق تۇيغۇسى بولۇش، ئۆزىنىڭ قەدىر - قىممىتىنى چۈشىنىش.

اِعْتَزَّ يَعْتَزُّ اِعْتِزَازًا: خالات كىيدى، چاپ كىيدى، پەلتۇ كىيدى، تاشقى كىيىم كىيدى

اِعْتَزَّ يَعْتَزُّ اِعْتِزَازًا بِهِ: پەخىرلەندى، شەرەپ ھېس قىلدى.

اَعْتَزِلْ بِصَدَاقَتِكَ: سېنىڭ دوستلۇقۇڭ بىلەن پەخىرلىنىمەن.

اِعْتَزَلَ يَعْتَزِلُ اِعْتِزَالاً عَنْ مَنْصِبِهِ: خىزمىتىدىن ئېلىپ تاشلاندى، مەنسىپىدىن ئايرىلدى.

«اِعْتَزَلَ الْعَمَلَ السِّيَاسِيَّ لِأَسْبَابٍ صِحِّيَّةٍ»: سالامەتلىك تۈپەيلىدىن سىياسىي خىزمەتتىن ئايرىلدى.

اِعْتَزَلَ وَظِيفَتَهُ: ۋەزىپىسىدىن قالدۇرۇلدى.

اِعْتَزَلَ الْعَالِمُ: ئالىم يالغۇزلۇقتا ياشىدى؛ مۇتەزىلىلەر مەزھىپىگە كۆچۈل بۆلدى.

«فَإِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوا إِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّوا أَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ» (قرآن): ئەگەر ئۇلار سىلەردىن يىراق تۇرمىسا، سىلەرگە تەسلىم بولمىسا، (سىلەر بىلەن) ئۇرۇشۇشتىن قول يىغمىسا، بۇ چاغدا ئۇلارنى قەيەردە كۆرسەڭلار شۇ يەردە (ئەسىر ئېلىڭلار) تۇتۇپ ئۆلتۈرۈڭلار.

اِعْتَزَمَ يَعْتَزِمُ اِعْتِزَامًا الْأَمْرَ: نىيەت قىلدى، بەل باغلىدى، ئىرادىگە كەلدى، تىكلىدى.

اِعْتَزَمَ أَنْ يَفْعَلَ كَذَا أَوْعَلَى كَذَا: نىيەت قىلدى، بەل باغلىدى، ئىرادىگە كەلدى، ئىرادە تىكلىدى.

اِعْتَزَى يَعْتَزِي اِعْتِزَاءً اِلَيْهِ: ئېتىراپ قىلدى، بوينىغا ئالدى، تەن ئالدى، خاتالىقنى ئارتىپ قويدى.

اِعْتَزَى الرَّجُلُ: سەۋر قىلدى، چىداشلىق بەردى، سەۋر ـ تاقەت قىلدى، ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

اِعْتِسَافٌ: زۇلۇم قىلماق، ئۆكتەملىك قىلماق، زورلۇق قىلماق، شەپقەتسىزلىك، ياۋۇزلۇق.

اِعْتَسَفَ يَعْتَسِفُ اِعْتِسَافًا الْأَمْرَ: ئىشنى ئويلىمايلا قىلدى، قالايمىقان ئىش قىلدى، كەلسە ـ كەلمەس ئىش قىلدى، قارغۇلارچە ئىش قىلدى.

اِعْتَسَفَ عَنِ الطَّرِيقِ: يولدىن ئازدى، چېكىدىن ئاشتى، يولدىن چىقىپ كەتتى.

اِعْتَشَّ يَعْتَشُّ اِعْتِشَاشًا الطَّائِرُ: قۇش ئۇۋا ياسىدى، ئۇۋا سالدى.

اِعْتِصَابٌ: ئىش تاشلىماق.

اِعْتِصَابٌ ج اِعْتِصَابَاتٌ: ئىش تاشلاش.

اَلْاِعْتِصَابُ الْعَامُّ: ئومۇميۈزلۈك ئىش تاشلاش.

اِعْتِصَابُ الْعُمَّالِ: ئىشچىلارنىڭ ئىش تاشلىشى.

اِعْتِصَامٌ ج اِعْتِصَامَاتٌ: جىم تۇرۇۋېلىپ ئىش تاشلىماق.

اِعْتَصَبَ يَعْتَصِبُ اِعْتِصَابًا الْقَوْمُ: ئىش تاشلىدى.

اِعْتَصَبَ الْعُمَّالُ: ئىشچىلار ئىش تاشلاشتى.

اِعْتَصَرَ يَعْتَصِرُ اِعْتِصَارَ الشَّيْءَ: سىقتى، باستى؛ ساغدى.

اِعْتَصَرَهُ الْهَمُّ: ئۇنى قايغۇ جۇدىتىۋەتتى.

اِعْتَصَرَ الْحُبُوبَ: ياغ تارتتى.

اِعْتَصَمَ يَعْتَصِمُ اِعْتِصَامًا بِهِ: ئۇنىڭغا سىغىندى، تايانىدى، ئىلتىجا قىلدى، ئۈمىد باغلىدى، يۆلەندى.

«وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» (قرآن): ھەممىڭلار ئاللاھنىڭ ئارغامچىسىغا (يەنى ئاللاھنىڭ دىنىغا) مەھكەم يېپىشىڭلار، ئايرىلماڭلار.

اِعْتَصَمَ بِالصَّمْتِ: جىم تۇردى، لام ـ جىم دېمىدى.

اِعْتَصَمَ بِالْمَكَانِ: تەلىپى ئورۇندالمىغىچە مىدىرلىماي تۇرۇۋالدى.

اِعْتَصَمَ بِالصَّبْرِ: ئۆزىنى تۇتۇۋالدى، سەۋر قىلدى، بەرداشلىق بەردى، چىڭ تۇردى، قەتئىي داۋاملاشتۇردى.

«اِعْتَصَمَ الْعُمَّالُ بِالْمَصْنَعِ اِحْتِجَاجًا عَلَى قِلَّةِ أُجُورِهِمْ»: ئىشچىلار ئىش ھەققىنىڭ ئازلىقىغا نارازىلىق بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن زاۋۇتتا مىدىرلىماي چىڭ تۇرۇۋالدى.

اِعْتَصَى يَعْتَصِي اِعْتِصَاءً الْأَمْرُ: قىيىنلاشتى، مۇشكۈل بولدى، تەس بولدى.

اِعْتَضَدَ يَعْتَضِدُ اِعْتِضَادًا بِهِ: ياردەم تىلىدى، ياردەم تەلەپ قىلدى، ياردەم سورىدى.

اِعْتَطَفَ يَعْتَطِفُ اِعْتِطَافًا: پەلتۇ كىيدى.

اِعْتِقَادٌ: ئىشەنچ، ئېتىقاد، ئىشىنىش، ئىخلاس؛ كۆز قاراش، نۇقتىئىنەزەر.

اِعْتِقَالٌ: قامىماق، نەزەربەنت قىلماق.

أَعْتَقَ يُعْتِقُ إِعْتَاقًا الْعَبْدَ: قۇلنى ئازاد قىلدى.

«حَتَّ الْإِسْلَامُ عَلَى اِعْتَاقِ الْعَبِيدِ»: ئىسلام دىنى قۇللارنى ئازاد قىلىشقا رىغبەتلەندۈردى.

أَعْتَقَ الْأَسِيرَ: ئەسىرنى قويۇۋەتتى.

اِعْتَقَدَ يَعْتَقِدُ اِعْتِقَادًا: ئىشەندى، ئېتىقاد قىلدى.

أَعْتَقِدُ أَنَّهُ عَلَى خَطَإٍ: ئۇنى خاتا قىلدى دەپ قارايمەن.

اِعْتَقَرَ يَعْتَقِرُ اِعْتِقَارًا ظَهْرَ الدَّابَّةِ: ئۇلاغنىڭ دۇمبىسىنى غاجاپ يارا قىلىۋەتتى، سۈركەپ يارا قىلىۋەتتى.

اِعْتَقَلَ يَعْتَقِلُ اِعْتِقَالاً: قاماپ قويدى، نەزەربەنت قىلدى، تۈرمىگە سولىدى.

اِعْتَقَلَ أَوِاعْتُقِلَ لِسَانُهُ: تىلى تۇتۇلدى.

اِعْتَقَلَ الْبُنْدُقِيَّةَ: مىلتىق ئاتتى.

«اِعْتَقَلَتِ الشُّرْطَةُ اللِّصَّ»: ساقچى ئوغرىنى سولاپ قويدى.

اِعْتِكَافْ: ئېتىكاپتا ئولتۇرۇش.

اِعْتَكَرَ يَعْتَكِرُ اِعْتِكَارًا: دۇغ بولدى، بۇلغاندى.

اِعْتَكَرَ الْجَوُّ: ھاۋا چاك ـ توزان بولدى.

اِعْتَكَفَ يَعْتَكِفُ اِعْتِكَافًا فِى الْمَكَانِ: يوشۇرۇندى، خىلۋەتتە ياشىدى، دۇنيا بىلەن بولغان ئالاقىسىنى ئۈزدى.

اِعْتَكَفَ فِي الْمَسْجِدِ: مەسچىتتە ئېتىكاپتا ئولتۇردى.

اِعْتَكَفَ الْقَوْمُ حَوْلَهُ وَبِهِ: ئايلاندى، چۆرگىلىدى، ئورىۋالدى.

اِعْتَكَفَ فِى غُرْفَتِهِ: ئۆيىدە ئېتىكاپتا ئولتۇردى، ئىشىكنى تاقاپ قويۇپ سىرتقا چىقمىدى، بېكىنىۋالدى.

اِعْتَكَفَ مُدَّةَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ: ئۈچ كۈنلۈك ئېتىكاپتا ئولتۇردى.

«اِعْتَكَفَ فِى الْمَكْتَبَةِ يَوْمًا كَامِلاً»: ئۇ كۈتۈپخانىدا تولۇق بىر كۈن ئولتۇردى.

اِعْتِلَالُ الصِّحَّةِ: ئاغرىپ قالماق، بىتاپ بولماق، كېسەل بولماق.

اِعْتَلَجَ يَعْتَلِجُ اِعْتِلَاجًا الْقَوْمُ: ئورۇشتى.

اِعْتَلَجَتِ الْأَرْضُ: زېمىنىنىڭ ئۈسۈملۈكلىرى ئۈستى.

اِعْتَلَجَتِ الْأَمْوَاجُ: دولقۇنلار گىرەلىشىپ كەتتى.

اِعْتَلَجَتِ الْهُمُومُ فِي صَدْرِهِ: يۈرىكىدە غەم ـ قايغۇلار ئۆركەشلىدى؛ ھەرخىل خىياللارغا چۆمدى، تەشۋىشلەندى، خىلمۇ خىل ئىشلار كۆڭلىگە كەچتى.

اِعْتَلَجَ الْأَمْوَاجُ: دولقۇنلىدى، ئۆركەشلىدى.

اِعْتَلَفَ يَعْتَلِفُ اِعْتِلَافًا ـ تِ الدَّابَّةُ: ئۇلاغ يەم ـ خەشەك يېدى، بوغۇز يېدى.

اِعْتَلَّ يَعْتَلُّ اِعْتِلَالاً بِشَيْءٍ: سەۋەب قىلىپ كۆرسەتتى.

أَكْثَرَ مِنَ التَّدْخِيْنِ فَاعْتَلَّ: تاماكىنى كۆپ چېكىپ كېسەل بولۇپ قالدى.

«اِعْتَلَّ بِحَاجَتِهِ إِلَى الْمَالِ يُبَرِّرُ تَوَقُّفَهُ عَنِ الدِّرَاسَةِ»: ئۇ ئۆزىنىڭ دەرستىن توختاپ قالغانلىقىنى ئاقلاش ئۈچۈن پۇل ـ مالغا بولغان ئېھتىياجىنى سەۋەب قىلىپ كۆرسەتتى.

اِعْتَلَّتِ الْكَلِمَةُ: سۆز «حرف العلة» لىك بولدى.

اِعْتَلَنَ يَعْتَلِنُ اِعْتِلَانًا الْأَمْرُ: روشەنلەشتى، ئايدىڭلاشتى، ئاشكارا بولدى، ئېنىق بولدى، ئاپئاشكارا بولدى؛ چاۋىسى چىقتا يېيىلدى.

اِعْتَلَى يَعْتَلِى اِعْتِلَاءً: ئۆرلىدى، كۆتۈرۈلدى، يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، تىكلەندى، ئېگىز بولدى.

اِعْتَلَى الطَّائِرُ فِي الْفَضَاءِ: قۇش ئاسماندا پەرۋاز قىلدى.

اِعْتَلَى الشَّيْءَ: ئۆرلىدى.

اِعْتَلَى ظَهْرَ جَوَادِهِ: ئېتىغا مىندى.

اِعْتَلَى الْمَكَانَ: چىقتى، ئاشتى.

اِعْتَلَى الْعَرْشَ: تەختكە چىقتى.

اِعْتَلَى الدَّابَّةَ: ئۇلاغقا مىندى.

أَعْتَمَ يُعْتِمُ إِعْتَامًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى.

اِعْتِمَادْ: يۆلەنمەك، تايانماق، بېقىندى بولماق؛ ئىشەنچ، ئىشەنمەك، تەستىقلىماق.

«إِنَّ الْإِعْتِمَادَعَلَى النَّفْسِ صِفَةٌحَمِيْدَةٌ»: ئۆزىگ

تايىنىش ھەقىقەتەن ياخشى خىسلەتتۇر.

إِعْتِمَادْ عَلَى الْغَيْرِ: باشقىلارغا تايانماق.

إِعْتِمَادْ ج إِعْتِمَادَاتْ: ئامانەت قەرز.

إِعْتِمَادْ إِضَافِيٌّ: قوشۇمچە باج (قەرز).

إِعْتِمَادُ ذَاتِ الْأَعْجَالِ الطَّوِيلَةِ: ئۇزۇن مۇددەتلىك قەرز.

وَثَائِقُ الْإِعْتِمَادِ: قوماندانلىق، ھۆكۈمرانلىق ھوقۇقى.

إِعْتِمَادْ مَالِيٌّ: مەبلەغ، فوند، ئاجرىتىلغان پۇل.

أَوْرَاقُ إِعْتِمَادٍ: دۆلەت خېتى، دۆلەت مەكتۇبى.

طَلَبَ إِعْتِمَادًا إِضَافِيًّا: قوشۇمچە قەرز تەلەپ قىلدى.

«قَدَّمَ السَّفِيرُ أَوْرَاقَ إِعْتِمَادِهِ إِلَى رَئِيسِ الدَّوْلَةِ»: باش ئەلچى دۆلەت رەئىسىگە دۆلەت مەكتۇبى تاپشۇردى.

إِعْتِمَادْ مَالِيٌّ: مەبلەغ.

إِعْتِمَادَاتْ مَصْرَفِيَّةْ: بانكا ئامانەت قەرزى.

إِعْتِمَارْ: ئانانىزم قىلماق، قولدا زىننا قىلماق، قولدا لەززەتلەنمەك.

إِعْتَمَدَ يَعْتَمِدُ إِعْتِمَادًا عَلَى: يۆلەندى، تايانىدى؛ ئۈمىد باغلىدى.

إِعْتَمَدَ الْأَمْرَ: قوشۇلدى، ئىجرا قىلىشقا بۇيرىدى.

إِعْتَمِدْ عَلَى نَفْسِكَ: ئۆز كۈچۈڭگە يۆلەن.

إِعْتَمَدَ عَلَى عَصَاهُ: ھاسسىغا تايانىدى.

«إِعْتَمَدَ الرَّئِيسُ قَرَارَ الْمَحْكَمَةِ»: رەئىس مەھكىمىنىڭ قارارىغا قوشۇلۇپ، ئىجرا قىلىشقا بۇيرىدى.

إِعْتَمَدَ لِـ: ئاجراشتى.

إِعْتَمَرَ يَعْتَمِرُ إِعْتِمَارًا الرَّجُلُ: ئۈمرە ھەجنى ئادا قىلدى؛ سەللە، تاج قاتارلىقلارنى كىيدى.

«فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِاعْتَمَرَ فَلَاجُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا» (قرآن): ھەج قىلغان ياكى ئۈمرە قىلغان ئادەم ئۈلارنىڭ ئارىسىدا سەئىي قىلسا ھېچ باك يوق.

إِعْتَمَقَ يَعْتَمِقُ إِعْتِمَاقًا: چوڭقۇر كولىدى، چوڭقۇرلاشتۇردى، ئويدى.

إِعْتَمَلَ يَعْتَمِلُ إِعْتِمَالًا: قىلىندى، ئىشلەندى، ئورۇنلاندى.

إِعْتَمَّ يَعْتَمُّ إِعْتِمَامًا: سەللە كىيدى، سەللە ئورىدى، سەللە يۆگىدى.

إِعْتَنَقَ يَعْتَنِقُ إِعْتِنَاقًا دِينًا أَوْ مَذْهَبًا: ئىشەنىدى، ئېتىقاد قىلدى.

إِعْتَنَقَ الْإِسْلَامَ: ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلدى.

«هَذَا الرَّجُلُ إِعْتَنَقَ الْإِسْلَامَ» (حَدِيث): بۇ ئادەم ئىسلامنى يېخىدىن قوبۇل قىلدى.

إِعْتَنَى يَعْتَنِي إِعْتِنَاءً بِالْأَمْرِ: كۆڭۈل بۆلدى، كۆيۈندى، جىددىي قارىدى، غەمخورلۇق قىلدى، دىققەت قىلدى، ئەھمىيەت بەردى.

إِعْتَنَى بِالطِّفْلِ: كىچىك بالىغا غەمخورلۇق قىلدى.

إِعْتَنَى بِالْحَدِيقَةِ: باغقا ئەھمىيەت بەردى.

«مَدْرَسَتِي تَعْتَنِي بِصِحَّتِي»: مەكتىپىم تەن سالامەتلىكىمگە كۆڭۈل بۆلىدۇ.

إِعْتَهَدَ يَعْتَهِدُ إِعْتِهَادًا: ئەھدىلەشتى، ۋەدىلەشتى، قەسەم بېرىشتى.

أُعْتُوبَةْ ج أَعَاتِيبُ: بەس مۇنازىرىلىك سوئال، ئەيىبلەشنىڭ ئاساسلىق سەۋەبى.

إِعْتَوَنَ يَعْتَوِنُ إِعْتِوَانًا الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: ھەمكارلاشتى، بىر - بىرىگە ياردەملەشتى.

إِعْتِيَادْ: ئادەت، خۇسۇسىيەت.

إِعْتِيَادِيٌّ: ئادەت، ئادەتتىكى، ئادەتتىكىچە، ئادەتتىكىدەك، نورمال.

غَيْرُ إِعْتِيَادِيٍّ: ئادەتتىن تاشقىرى، پەۋقۇلئادە.

كَسْرٌ إِعْتِيَادِيٌّ: ئاددى كەسىر.

إِعْتِيَاضْ: ئورنىغا قويماق، ئورنىغا دەسسەتمەك، ئورنىنى ئالماق؛ ئورنىدا، ۋاكالەتەن.

أَعْثَرَ يُعْثِرُ إِعْثَارًا: يىقىتتى، پۇتلىشىۋەتتى، پۇتلىدى.

إِعْجَابْ: ھەيران قالدۇرماق، ئەجەبلەندۇرمەك، قىزىقسىندۇرماق، ئالقىشلىماق، زوقلانماق، تەئەججۇپلەنمەك.

اَلْإِعْجَابُ بِمَاهُوَأَجْنَبِيٌّ: چەت ئەلنىڭ نەرسىلىرىگە زوقلانماق.

«كَانَ مَحَلَّ إِعْجَابِ الْجَمِيعِ»: ھەممىسىنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشتى.

إِعْجَازُ الْقُرآنِ: قۇرئاننىڭ مۆجىزىلىكى، ئىنسانلارنىڭ قۇرئاننىڭ ئوخشىشىنى كەلتۈرۈشتىن ئاجىز كېلىشى.

أَعْجَبَ يُعْجِبُ إِعْجَابًا: ئەجەبلەندۈردى، ھەيران قالدۇردى، ھاڭ ـ تاڭ قالدۇردى، مەپتۇن قىلدى.

«وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ» «قرآن»: (ھۆر) مۇشرىك ئەر سىلەرنى مەپتۇن قىلغان تەقدىردىمۇ مۇمىن قۇل ئەلۋەتتە، ئۇنىڭدىن ئارتۇقتۇر.

«قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ» «قرآن»: ئېيتقىنكى، گەرچە ھارامنىڭ كۆپلۈكى سېنى ئەجەبلەندۈرسىمۇ، ھالال بىلەن ھارام باراۋەر ئەمەس.

أُعْجِبَ بِالشَّيْءِ: خۇشالاندى، ئەجەبلەندى.

«قَدْ أُعْجِبَ بِالْمَدْرَسَةِ كُلُّ مَنْ زَارَهَا»: مەكتەپنى ئېكسكۇرسىيە قىلغانلار ھەيران قالدى.

أُعْجِبَ بِنَفْسِهِ: ئۆزىنى چوڭ تۇتتى، ئۆزىنى قالتىس چاغلىدى، مەغرۇرلاندى.

«أُعْجِبْتُ بِشَجَاعَتِهِ وَذَكَائِهِ»: ئۇنىڭ قەھرىمانلىقى ۋە زېرەكلىكىدىن خۇشاللاندىم.

أَعْجَرُ م عَجْرَاءُ ج عُجْرٌ: سېمىز ئادەم، بەستەلىك ئادەم.

أَعْجَزَ يُعْجِزُ إِعْجَازًا: ئاجىزلاتتى، ئامالسىز قالدۇردى.

أَعْجَزَهُ الشَّيْءُ: ئۇنى ئامالسىز قالدۇردى.

«وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ» «قرآن»: ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھېچ نەرسە ئاللاھنى ئىلاجسىز قالدۇرالمايدۇ.

أَعْجَزَ فِي الْقَوْلِ: پاساھەت بىلەن سۆزلىدى، ئەدەبلىي ئۇسلۇبتا سۆزلىدى.

«أَعْجَزَهُ الْمَرَضُ عَنْ مُتَابَعَةِ دِرَاسَتِهِ»: كېسەل ئۇنىڭ داۋاملىق ئوقۇشىنى ئاقساتىپ قويدى.

«أَعْجَزَ مَرَضُهُ الْأَطِبَّاءَ»: ئۇنىڭ كېسىلى دوختۇرلارنى ئامالسىز قالدۇردى.

أَعْجَفَ يُعْجِفُ إِعْجَافًا الدَّابَّةَ: ھايۋاننى ئورۇقلىتىۋەتتى، ھايۋاننى يادىتىۋەتتى.

أَعْجَفُ ج عُجْفٌ وَعِجَافٌ م عَجْفَاءُ ج عُجَافٌ وَعَجْفَوَاتٌ: ئورۇق، جۈدەڭگۈ، يادا ئاغۇ.

«لَيْسَ عِنْدِي سِوَى ثَوْرٍ أَعْجَفَ وَبَقَرَةٍ عَجْفَاءَ»: مېنىڭ پەقەتلا بىر ئورۇق ئۆكۈزۈم ۋە بىر جۈدەڭگۈ ئىنىكىم بار.

أَعْجَلَ يُعْجِلُ إِعْجَالًا: ئالغا سۈردى، ئالدىراتتى، ئىلگىرىلەتتى.

«وَمَا أَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَامُوسَى» «قرآن»: ئى مۇسا! ئالدىراپ (تۇرسىناغا) قەۋمىڭدىن ئىلگىرى كېلىشىڭنىڭ سەۋەبى نېمە؟

«أَعْجَلَهُ الْوَقْتُ عَنْ عَمَلِ كَذَا»: ۋاقىت تاپالمىدى.

أَعْجَلَ الشَّيْءَ: مەلۇم ئىشقا ئالدىرىدى، ھاپىلا ـ شاپىلا قىلدى.

أَعْجَلَتِ النَّاقَةُ: تۆگە چالا تۇغۇپ قويدى.

أَعْجَمَ يُعْجِمُ إِعْجَامًا: چۈشەندۈردى، چۈشەنچە بەردى، ئىزاھات بەردى، شەرھلىدى، ئۇقتۇردى.

أَعْجَمَ الْحَرْفَ أَوِ الْكِتَابَ: ھەرپ ياكى كىتابقا چېكىت ياكى ھەرەكە قويدى.

أَعْجَمُ م عَجْمَاءُ ج عُجْمٌ وَأَعْجَمُونَ و أَعَاجِمُ و أَعْجَمِيٌّ: تىلسىز، گاچا.

اَلْحَيَوَانُ مَخْلُوقٌ أَعْجَمُ: ھايۋان تىلسىز مەخلۇق.

اَعْجَمِيٌّ: پارس؛ چەت ئەللىك، غەيرىي ئەرەب.

«أَأَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ» «قرآن»: ئۇلار «پەيغەمبەر ئەرەب، كىتاب ئەجەمچىمۇ؟» دەيتتى، ئۇ ئىمان كەلتۈرگەنلەرگە ھىدايەتتۇر ۋە (دىللاردىكى شەك ـ شۈبھىگە) شىپادۇر.

لِسَانٌ أَعْجَمِيٌّ: پارسچە سۆز؛ ئەرەبچە بولمىغان سۆز.

أَعْجَمِيَّةٌ: چەت ئەل تەلەپپۇزى، چەت ئەلچە ئاھاڭ.

أُعْجُوبَةٌ ج أَعَاجِيبُ: مۆجىزە، ئاجايىبات، ئاجايىپ نەرسە.

«اِسْتَطَاعَ أَنْ يُحَقِّقَ بِذَكَائِهِ وَاجْتِهَادِهِ الْأَعَاجِيبَ» : ئۆزىنىڭ زېرەكلىكى ۋە تىرىشچانلىقى بىلەن مۆجىزىلەرنى يارىتالىدى.

إِعْدَادٌ: تەييارلىماق، ھازىرلىماق، ھازىرلانماق.

«لاَ تَضَعْ كَثِيرًا مِنَ الْمِلْحِ فِي الطَّبَقِ الَّذِي تَقُومُ بِإِعْدَادِهِ» : تەييارلاۋاتقان تاماقنىڭ تۈزنى كۆپ سېلىۋەتمە.

إِعْدَادُ الْبَرَامِجِ: پروگراما تەييارلىماق.

إِعْدَادُ الْعُدَّةِ: ھازىرلىماق، سايمانلارنى تەڭلەش.

إِعْدَادِيٌّ: تەييارلىق، ھازىرلىق.

إِعْدَامٌ: يوق قىلماق، قىرىپ تاشلىماق، ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلماق، ئۆلتۈرمەك، ئۆلۈم جازاسى بەرمەك؛ غۇربەتچىلىك، نامراتلىق، كەمبەغەللىك.

تَنْفِيذُ حُكْمِ الْإِعْدَامِ: ئۆلۈم جازاسىنى ئىجرا قىلماق.

اَلْحُكْمُ بِالْإِعْدَامِ: ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلماق.

أَعَدَّ يُعِدُّ إِعْدَادًا: تەييارلىدى؛ تەييارلاندى، ھازىرلىق كۆردى.

«وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ» ‹قۇرئان› : دۈشمەنلىرىڭلار (بىلەن ئۇرۇش قىلىش) ئۈچۈن، قولۇڭلاردىن كېلىشچە قورال كۆچى، جەڭ ئېتى تەييارلاڭلار.

أَعَدَّ الْعُدَّةَ لِلْأَمْرِ: يېتەرلىك تەييارلىقلارنى ئىشلىدى، يېتەرلىك ھازىرلىق قىلدى.

أَعْدَدْتُ نَفْسِي لِلِامْتِحَانِ: ئىمتىھانغا ھازىرلىق كۆردۈم.

أَعْدَلَ يُعْدِلُ إِعْدَالاً: ئوڭشىدى، تۈزەتتى، تۈزىدى.

أَعْدَمَ يُعْدِمُ إِعْدَامًا الرَّجُلُ: نامرات بولۇپ قالدى، كەمبەغەل بولۇپ قالدى، غۇربەتچىلىكتە قالدى.

أَعْدَمَ الشَّخْصَ: يوقاتتى؛ ئۆلۈم جازاسى بەردى.

أَعْدَمَهُ الشَّيْءَ: ئېلىۋالدى، تارتىۋالدى، مەھرۇم قىلدى.

أَعْدَمَ الْحَيَاةَ: ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلدى.

أَعْدَمَهُ: ئۇنى يوق قىلدى، يوقاتتى، گۇمران قىلدى، قىرىپ تاشلىدى، تۈگەتتى.

أَعْدَمَهُ رَمْيًا بِالرَّصَاصِ: ئاتتى، ئېتىپ ئۆلتۈردى.

«أُعْدِمَ رَمْيًا بِالرَّصَاصِ» : ئېتىپ ئۆلتۈرۈلدى.

أَعْدَى يُعْدِي إِعْدَاءً الْمَرِيضَ: كېسەلنى يۇقتۇردى، تارقاتتى.

أَعْذَرَ يُعْذِرُ إِعْذَارًا فِي أَوْ عَلَى مَا صَنَعَ: كەچۈردى، كەچىلىك قىلدى.

أَعْذَرَ الشَّخْصُ: ئۆزىنى كەچۈردى، ئۆزىگە ئۆزى كەڭ قورساق بولدى.

«أَعْذَرْتُهُ بَعْدَ أَنْ عَرَفْتُ مُشْكِلَتَهُ» : ئۇنىڭ قىيىنچىلىقىنى بىلگەندىن كېيىن ئۇنى كەچۈردۈم.

أَعْذَرَ الْغُلاَمَ: بالىنىڭ خەتنىسىنى قىلدى.

اِعْذَوْذَبَ يَعْذَوْذِبُ اِعْذِيذَابًا الشَّرَابُ: تاتلىق بولدى، شېرىن بولدى، تەملىك بولدى.

إِعْرَابٌ: ئەرەبچە سۆزلەرنىڭ ئاخىرىدىكى «رَفْع، نَصْب، جَرّ، جَزْم» قاتارلىقلارنىڭ ئۆزگىرىشى.

اَلْأَعْرَابُ: قىرلىق، سەھرالىق.

«مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ» ‹قۇرئان› : مەدىنە ئاھالىسى ۋە ئۇلارنىڭ ئەتراپىدىكى ئەرەبلارنىڭ رەسۇلۇللا بىلەن جىھادقا بىللە چىقماي قېلىپ قېلىشى توغرا ئەمەس...

اَلْأَعْرَابِيُّ ج أَعْرَابٌ وَ أَعَارِيبُ: قىرلىق ئەرەب، سەھرالىق ئەرەب.

إِعْرَاضٌ: يۈز ئۆرىمەك، ئۆزىنى چەتكە ئالماق، ئۆزىنى قاچۇرماق.

أَعْرَاضٌ: خاراكتېر، ئالامەت.

أَعْرَاضُ الْمَرَضِ: كېسەلنىڭ ئالامەتلىرى.

«بَدَتْ عَلَيْهِ أَعْرَاضُ الْمَرَضِ فَذَهَبَ إِلَى الطَّبِيبِ» : كېسەلنىڭ ئالامەتلىرى كۆرۈلۈشۈدى، دوختۇرغا كەتتى.

اَلْأَعْرَافُ: جەننەت بىلەن دوزاخ ئوتتۇرىسىدىكى پاسىل.

«وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلاًّ بِسِيمَاهُمْ» ‹قۇرئان› : ئەئرافتا (ئەھلى جەننەت ۋە ئەھلى

دوزاخنى) ئۇلارنىڭ سىماسىدىن تونۇيدىغان ئادەملەر بولىدۇ.

أَعْرَبَ يُعْرِبُ إِعْرَابًا: ئىپادىلىدى، بايان قىلدى.

أَعْرَبَ عَنْ نَوَايَاهُ: كۆڭلىگە پۈككىنىنى بايان قىلدى.

أَعْرَبَ عَنْ نَفْسِهِ: كۆڭلىدىكىنى ئېيتتى، كۆڭلىدىكىنى ئىزھار قىلدى.

أَعْرَبَ الْكَلَامَ: سۆزنى بايان قىلدى.

أَعْرَبَ عَنْ حَاجَتِهِ: ھاجىتىنى ئىپادىلىدى، ئىزھار قىلدى، كۆرسەتتى.

أَعْرَبَ اللَّفْظَ الْأَعْجَمِيَّ: چەت ئەل تىلىنى ئەرەبچىگە ئۆرىدى.

أَعْرَبَ الْكَلَامَ «فِي النَّحْوِ»: گرامماتىكا قائىدىسى بويىچە سۆزلىدى.

«يُسْعِدُنِي أَنْ أُعْرِبَ لَكُمْ عَنْ خَالِصِ التَّمَنِّيَاتِ»: سىلەرگە سەمىمىي ئارزۇلىرىمنى بىلدۈرۈش بىلەن بەختىيارمەن.

«أَعْرِبِ الْجُمْلَةَ الْآتِيَةَ»: تۆۋەندىكى جۈملىنىڭ ئىئرابىنى بايان قىل.

أَعْرَجَ يُعْرِجُ إِعْرَاجًا: توكۇر قىلىپ قويدى، ئاقساتتى، ئاقسىتىپ قويدى.

أَعْرَجُ م عَرْجَاءُ ج عُرْجٌ وَعُرْجَانٌ: توكۇر، ئاقساق.

«لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ» (جىھادقا چىقمىسا) ئەمالغا گۇناھ بولمايدۇ، توكۇرغىمۇ گۇناھ بولمايدۇ، كېسەلگىمۇ گۇناھ بولمايدۇ.

أَعْرَسَ يُعْرِسُ إِعْرَاسًا بِالْمَرْأَةِ: توي مۇراسىمى ئۆتكۈزدى، نىكاھىغا ئالدى.

أَعْرَضَ يُعْرِضُ إِعْرَاضًا عَنْهُ: يۈز ئۆرىدى، ئۆزىنى چەتكە ئالدى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

«وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىنىڭ ئايەتلىرى بىلەن ۋەز ـ نەسىھەت قىلىنغان، ئاندىن ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرىگەن ئادەمدىنمۇ زالىم ئادەم بارمۇ؟

أَعْرَضَ عَنِ الشَّيْءِ: ۋاز كەچتى، تاشلىدى، تاشلىۋەتتى.

أَعْرَضَ الشَّيْءُ: ئاشكارا بولدى، مەيدانغا كەلدى.

أَعْرَقَ يُعْرِقُ إِعْرَاقًا الشَّجَرُ: دەرەخ يىلتىز تارتتى.

أَعْرَقَ الْخَمْرَ: ھاراقنى سۇ قۇيۇپ سۇيۇلدۇردى.

أَعْرَقَ الرَّجُلُ: ئىراقنى كەلدى؛ ئالىيجاناب بولدى، شەرەپلىك بولدى.

أَعْرَى يُعْرِي إِعْرَاءً: يالىڭاچلىدى، كىيىمنى سالدۇردى.

أَعْزَبَ يُعْزِبُ إِعْزَابًا: يىراقلاپ كەتتى، ئۇزاپ كەتتى.

أَعْزَبُ م عَزْبَاءُ ج عُزْبٌ م عَزْبَاوَاتٌ: بويتاق.

أَعَزَّ يُعِزُّ إِعْزَازًا: كۈچەيتتى، كۈچلەندۈردى.

أَعَزَّهُ: ئۇنى ھۆرمەتلىدى، ياخشى كۆردى، كۆيۈندى.

هُوَ يُعِزُّ أَصْدِقَاءَهُ: ئۇ ئادەم دوستلىرىنى ھۆرمەتلەيدۇ.

«وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ» ‹قرآن›: خالىغان ئادەمنى ئەزىز قىلىسەن، خالىغان ئادەمنى خار قىلىسەن (قۇرئان).

اَلْأَعَزُّ: ئەڭ ئەزىز، ئەڭ ھۆرمەتلىك ئادەم.

«يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ» ‹قرآن›: ئۇلار: (يەنى مۇناپىقلار): مەدىنىگە قايتساق، ئەڭ ئەزىز ئادەم ئەڭ خار ئادەمنى مەدىنىدىن چىقىرىۋېتىدۇ دەيىشىدۇ.

أَعْزَلُ ج عُزْلٌ وَأَعْزَالٌ وَ عُزَّلٌ و عُزْلَانٌ م عَزْلَاءُ ج عَزْلَاوَاتٌ وَعُزَلٌ: قورالسىز، قۇرۇق قول، قورالى يوق، قولىدا تۆمۈرنىڭ سۇنۇقى يوق.

اَلسِّمَاكُ الْأَعْزَلُ وَالسِّمَاكُ الرَّامِحُ: ئىككى يورۇق يۇلتۇزنىڭ ئىسمى، بىرى «**السِّمَاكُ الرَّامِحُ**» بولۇپ، شىمال تەرەپكە توغرا كېلىدۇ، يەنە بىرى «**السِّمَاكُ الْأَعْزَلُ**» بولۇپ، جەنۇب تەرەپكە توغرا كېلىدۇ.

أَعْسَرَ يُعْسِرُ إِعْسَارًا الْغَرِيمَ: قەرزدارنى قىستىدى.

أَعْسَرَ الشَّخْصُ: غورىبەتچىلىكتە ياشىدى، موھتاج بولۇپ قالدى، نامراتچىلىقتا ياشىدى؛ بەربات بولدى، بىتچىت بولدى.

أَعْسَرَتِ الْمَرْأَةُ: ئاياللىنىڭ تۇغۇتى قىيىنلاشتى.

أَعْسَرُ م عَسْرَاءُ ج عُسْرٌ: سولخاي، سولچى.

أَعْسَرُ وأَيْسَرُ: ئوڭ ۋە سول قولى بىلەن ئوخشاش ئىشلەيدىغان ئادەم.

يَوْمٌ أَعْسَرُ: قىيىن كۈن.

اَلْأَعْسَرُ مِنَ الْأَيَّامِ: قاتتىق كۈن.

اَلْأَعْسَرُ مِنَ الرِّجَالِ: سولخاي.

أَعْسَفَ يُعْسِفُ إِعْسَافًا: ئېغىر ئىش يۈكلىدى، مۇشكۈل ئىشقا زورلىدى، ھەددىدىن ئارتۇق ئىشنى قىلدۇردى، ئېغىر مەسئۇلىيەتنى ئارتتى.

اَعْشَارِيٌّ: ئونلۇق كەسىر، ئونلۇق سىستېما بويىچە ھېسابلاش ئۇسۇلى.

كَسْرٌ اَعْشَارِيٌّ: ئونلۇق كەسىر.

كَسْرٌ اَعْشَارِيٌّ دَائِرٌ: دەۋرىي ئونلۇق كەسىر، بۆلۈنمەس كەسىر.

أَعْشَبَ يُعْشِبُ إِعْشَابًا الْمَكَانُ: ئوت - چۆپلۈك بولدى، ئوت - چۆپ ئۈندى.

أَعْشَبَ الْإِبِلُ: تۆگە ئوتلىدى.

أَعْشَرَ يُعْشِرُ إِعْشَارًا الْقَوْمُ: ئون بولدى، ئونغا يەتتى.

أَعْشَرَ الْعَدَدَ: سانىنى ئوندىن قىلدى.

أَعْشَرَتِ النَّاقَةُ: تۆگە ئون ئايلىق قورساق كۆتۈردى.

اِعْشَوْشَبَ يَعْشَوْشِبُ اِعْشِيشَابًا الْمَكَانُ: ئوت - چۆپلەر قاپلاپ كەتتى، ئوت بېسىپ كەتتى.

أَعْشَى يُعْشِي إِعْشَاءً: نامازشام قارىغۇسى قىلىپ قويدى، يېراقنى كۆرەلمەيدىغان قىلىپ قويدى، كۆرۈش قۇۋۋىتىنى ئاجىزلاشتۇرىۋەتتى.

أَعْشَى الرَّجُلَ: كەچلىك تاماق بەردى.

أَعْشَى م عَشْوَاءُ عُشْيٌ: نامازشام قارىغۇسى، كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىز، يېراقنى كۆرەلمەيدىغان ئادەم.

إِعْصَارٌ ج أَعَاصِيرُ وَأَعَاصِيرُ: قۇيۇن، چاپقۇن، قارا بوران.

«فَاصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ» «قرآن»: (بۇ باغ) ئوت ئېلىپ كەلگەن بىر قارا بوراندا كۆيۈپ كەتتى.

«تَكْثُرُ الْأَعَاصِيرُ فِي ذَلِكَ الْبَلَدِ»: ئۇ يۇرتتا بوران كۆپ چىقىدۇ.

أَعْصَفَ يُعْصِفُ إِعْصَافًا الرِّيحُ: بوران چىقتى، بوران سوقتى.

أَعْصَلُ م عَصْلاَءُ ج عُصْلٌ: ئەگرى، قىڭغىر.

أَعْصَمَ يُعْصِمُ إِعْصَامًا الْقِرْبَةَ: تۇلۇمنى باغلىدى، تاڭدى، ئوردىدى، يۆگىدى، چەگدى.

أَعْصَمَ مِنَ الشَّرِّ: قاچتى، ئۆزىنى قاچۇردى، ئۆزىنى چەتكە ئالدى، يوشۇرۇندى.

أَعْصَمَ بِهِ: چىڭ تۇتتى، ئېسىلىۋالدى، يېپىشتى.

أَعْصَمُ ج عُصْمٌ م عَصْمَاءُ ج عَصْمَوَاتٌ: ئالا ئاياغ.

حَيَوَانٌ أَعْصَمُ: ئالا ئاياغ ھايۋان.

أَعْضَلَ يُعْضِلُ إِعْضَالاً الْأَمْرُ: مۇرەككەپلەشتى، قىيىنلاشتى، چىگىشلەشتى.

أَعْضَلَ الدَّاءُ الْأَطِبَّاءَ: دوختۇرلارغا كېسەلنى داۋالاشتىن ئاجىز كەلدى.

أَعْطَبَ يُعْطِبُ إِعْطَابًا: بۇزدى، ۋەيران قىلدى، كاردىن چىقاردى، زىيان سالدى.

أَعْطَشَ يُعْطِشُ إِعْطَاشًا: ئۇسساتتى، تەشنا قىلدى.

أَعْطَى يُعْطِي إِعْطَاءَ الدَّوَاءَ: دورا بەردى.

أَعْطَاهُ الشَّيْءَ: ئۇنىڭغا بەردى، تەقدىم قىلدى، ئاتا قىلدى.

أَعْطَاهُ دَرْسًا: ئۇنىڭغا تەلىم بەردى، ئۇنى ساۋاقلىق قىلدى.

أَعْطَى ثِمَارَهُ: مېۋە بەردى.

أَعْطَى لَهُ الْكَلِمَةَ: سۆزلەشكە يول قويدى، سۆز بەردى.

أَعْطَاهُ اللّٰهُ عِلْمًا وَحِكْمَةً: ئاللاھ ئۇنىڭغا ئىلىم-ھېكمەت ئاتا قىلدى.

أَعْطَاهُ الضَّوْءَ الْأَخْضَرَ: يول قويدى، يېشىل چىراغ يېقىپ بەردى.

«فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى» «قرآن»: (پۇل - مېلىنى ئاللاھنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن) سەرپ قىلغان،

تەقۋادارلىق قىلغان، (كەلىمە تەۋھىدنى) تەستىق قىلغان ئادەمگە كەلسەك، ئۇنىڭغا بىز ياخشى يولنى مۇيەسسەر قىلىپ بېرىمىز.

أَعْطَاهُ مَالاً: مال تەقدىم قىلدى، سوۋغا قىلدى.

أَعْطَاهُ مَثَلاً: مىسال كەلتۈردى، مىسال قىلدى.

أُعْطِيَةٌ ج أَعْطِيَاتٌ: ھەربىي تەمىنات.

أَعْظَمَ يُعْظِمُ إِعْظَامًا: چوڭايتتى، چوڭايتىپ كۆرسەتتى، مۇبالىغە قىلدى، كۆپتۈردى، ئاشۇرۇۋەتتى.

أَعْظَمَ اللّٰهُ أَجْرَكَ: ئاللاھ ئەجرىڭنى بۈيۈك قىلسۇن.

أَعْظَمَهُ الْأَمْرُ: چۆچىتىۋەتتى، قورقۇتىۋەتتى.

أَعْظَمُ م عُظْمَى ج أَعَاظِمُ: ئەڭ ئۇلۇغ، ئەڭ چوڭ، كاتتا، ئەڭ زور، ئەڭ مۇھىم.

«يُعْتَبَرُ فُلاَنٌ أَعْظَمَ قَائِدٍ عَسْكَرِيٍّ فِي الْعَصْرِ الْحَدِيْثِ»: پالانى يېڭى دەۋردىكى ئەڭ زور ھەربىي قوماندان ھېسابلىنىدۇ.

اَلسَّوَادُ الْأَعْظَمُ مِنَ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ تولىسى، كىشىلەرنىڭ كۆپىنچىسى.

أَعَاظِمُ النَّاسِ: مەشھۇر زاتلار، مەشھۇر ئەربابلار.

إِعْفَاءٌ: كەچۈرۈم قىلماق، ئازاد قىلماق، ئەمەلدىن قالدۇرماق، ئىلىپ تاشلىماق، بىكار قىلماق؛ قۇتۇلدۇرماق، قۇتقۇزماق.

«قَرَّرَ الرَّئِيْسُ إِعْفَاءَ الْوَزِيْرِ مِنْ مَنْصَبِهِ»: رەئىس ۋەزىرنى ۋەزىپىسىدىن قالدۇرۇشنى قارار قىلدى.

أَعْفَرُ م عَفْرَاءُ ج عُفْرٌ: خورما رەڭ.

أَعْفَى يُعْفِي إِعْفَاءً: بىكار قىلدى، ئازاد قىلدى.

أَعْفَاهُ مِنَ الْمَسْؤُلِيَّةِ: مەسئۇلىيەتتىن ئازاد قىلدى.

أَعْفَتْهُمُ الْحُكُوْمَةُ مِنَ الْعُقُوبَةِ: ھۆكۈمەت ئۇلارنى جازالاشتىن كەچۈرۈم قىلدى.

أَعْفِنِي مِنْ هَذَا الْأَمْرِ رَجَاءً: بۇ ئىشتىن مېنى ئازاد قىلىشىڭىزنى ئۆتۈنىمەن.

إِعْفَاءُ اللِّحْيَةِ: ساقال قويماق.

أَعْقَبَ يُعْقِبُ إِعْقَابًا: ئەگەشتى، ئەگىشىپ كەلدى، ئارقىدىنلا كەلدى، ئۇلىشىپلا كەلدى، سوقۇشتۇرۇپلا كەلدى.

أَعْقَبَ الرَّجُلُ: ياخشى ئادەمگە ئايلاندى.

أَعْقَبَ أَبَاهُ فِي مَنْصَبِهِ: دادىسىنىڭ ئورنىنى باستى.

أَعْقَبَ بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ: بىرىنىڭ كەينىدىن بىرىنى كەلتۈردى.

أَعْقَبَ نَسْلاً: پەرزەنت كۆردى، نەسىل قالدۇردى.

أَعْقَبَ الْأَمْرُ: ئاقىۋىتى ياخشى بولدى.

«مَاتَ دُوْنَ أَنْ يُعْقِبَ»: ئەۋلاد قالدۇرماي ئۆلۈپ كەتتى.

أَعْقَدُ: ئەڭ قالايمىقان، ئەڭ مۇرەككەپ، چىگىش.

اَلْمَسْأَلَةُ أَعْقَدُ مِنْ ذَنَبِ الضَّبِّ: بۇ مەسىلە ئىنتايىن مۇرەككەپ ئىكەن.

أَعْقَرَ يُعْقِرُ إِعْقَارًا: ھەيزانلىقتا قالدۇردى، ھاڭ تاڭ قالدۇردى.

أَعْقَفُ م عَقْفَاءُ ج عُقْفٌ: ئەگرى ـ بۈگرى ئەگرى ـ توقاي، ئىلمەكتەك.

أَنْفٌ أَعْقَفُ: ئىلمەك بۇرۇن.

عُوْدٌ أَعْقَفُ: ئەگرى ياغاچ.

قَرْنٌ أَعْقَفُ: ئەگرى مۈڭگۈز.

أَعْقَمَ يُعْقِمُ إِعْقَامًا الْمَرْأَةَ: تۇغماس قىلدى؛ تۇغماس قىلىۋەتتى.

أَعْكَرَ يُعْكِرُ إِعْكَارًا: بۇلغىدى، لەيتتى، پاسكىنا قىلىۋەتتى.

أَعْكَرَ الْمَاءَ: سۇنى بۇلغىدى، پاسكىنا قىلدى.

إِعْلاَلٌ: ئىللەتلىك ھەرپلەرنى ئالماشتۇرماق.

إِعْلاَمٌ ج إِعْلاَمَاتٌ: ئۇقتۇرۇش، ئېلان، خەۋەر دوكلات، مەلۇمات.

وَزَارَةُ الْإِعْلاَمِ: ئاخبارات مىنىستىرلىكى.

إِعْلاَمٌ شَرْعِيٌّ: گۇۋاھنامە، گۇۋاھلىق.

إِعْلاَنٌ ج إِعْلاَنَاتٌ: ئېلان قىلماق، جاكارلىماق، بىلدۈرمەك، بايان قىلماق، ئىپادىلىمەك؛ ئېيتماق؛ ئېلان، ئۇقتۇرۇش؛ مۇراجىئەتنامە؛ خەۋەر؛ خىتاپنامە.

إِعْلاَنٌ صَغِيْرٌ: تەشۋىقات ۋەرەقىسى، تەشۋىقنامە.

إِعْلاَنُ حُضُوْرٍ إِلَى الْمَعْلَمَةِ: چاقىرىقنامە.

إِعْلاَنٌ إِلاَهِيٌّ: ۋەھىي، ۋەھنىي ئىلھام.

إِعْلاَنُ حُقُوقِ الْإِنْسَانِ: كىشىلىك ھوقۇق خىتاپنامىسى.

شِرْكَةُ إِعْلاَنَاتٍ: ئېلان شىركىتى.

لَوْحَةُ عَرْضِ الْإِعْلاَنَاتِ: ئېلان تاختىسى.

«تُخَصِّصُ بَعْضُ الصُّحُفِ صَفَحَاتٍ كَامِلَةً لِلْإِعْلاَنَاتِ»: بەزى گېزىتلەر ئېلان ئۈچۈن تولۇق بەتلەرنى ئاجرىتىدۇ.

أَعْلَقَ يُعْلِقُ إِعْلاَقًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغقا بوغۇز بەردى، ئۇلاغقا يەم ـ خەشەك بەردى، ئۇلاغقا ھەلەپ بەردى.

أَعْلَقَ يُعْلِقُ إِعْلاَقًا ـــ هُ: ئاستى، ئېسىپ قويدى، ئېلىپ قويدى.

أَغْلَقَ الْبَابَ: ئىشىكنى تاقىدى، ياپتى، ئەتتى.

أَعْلَقُ: ئەڭ قىممەتلىك.

هَذَا أَهَمُّ وَأَعْلَقُ مِنْ...: بۇ ... غا قارىغاندا تېخىمۇ مۇھىم، تېخىمۇ قىممەتلىك.

أَعَلَّ يُعِلُّ إِعْلاَلاً: كېسەل قىلىپ قويدى، ئىللەتلىك ھەرپلەرگە ئالماشتۇردى.

أَعَلَّهُ الْهَوَاءُ الْفَاسِدُ: بۇزۇق ھاۋا ئۇنى كېسەل قىلىپ قويدى.

أَعْلَمَ يُعْلِمُ إِعْلاَمًا: ئۇقتۇردى، خەۋەر قىلدى، ئېيتتى، دەپ قويدى، بىلدۈردى، دوكلات قىلدى، مەلۇم قىلدى، مەلۇمات بەردى.

«وَلَوْكُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ» «قرآن»: ئەگەر مەن غەيبنى بىلىدىغان بولسام، نۇرغۇن مەنپەئەت ھاسىل قىلغان بولاتتىم.

أَعْلَمْتُهُ بِمَا حَدَثَ: يۈز بەرگەن ئىشنى ئۇنىڭغا خەۋەر قىلدىم.

أَعْلَمُ: ئەڭ ئالىم، ئەڭ بىلىملىك.

وَاللّٰهُ أَعْلَمُ: ئاللاھ ئەڭ ئالىم، خۇدا بىلىدۇ.

أَعْلَنَ يُعْلِنُ إِعْلاَنًا الْأَمْرَ وَبِهِ: ئېلان قىلدى، جاكارلىدى، بىلدۈردى.

«رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ» «قرآن»: پەرۋەردىگارىمىز! سەن بىزنىڭ يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا قىلغانلىرىمىزنى بىلىپ تۇرىسەن.

أَعْلَنَهُ: ئاشكارلىدى، ئېلان قىلدى، جاكارلىدى، بايان قىلدى، ئىپادىلىدى.

«كُلُّ شَيْءٍ سَيُعْلَنُ فِي حِيْنِهِ»: ھەممە نەرسە ۋاقتى كەلگەندە ئاشكارلىنىدۇ.

أَعْلَنَ الْحَرْبَ: ئۇرۇش ئېلان قىلدى.

أَعْلَنَ الْحُكْمَ: ھۆكۈم ئېلان قىلدى، ھۆكۈم چىقاردى.

«أَعْلَنَ مَوْقِفَهُ مِنْ هَذِهِ الْقَضِيَّةِ»: بۇ مەسىلىدىكى ئۆز مەيدانىنى بايان قىلدى.

أُعْلُومَةٌ ج أَعَالِيمُ: يول بەلگىسى، كۆرسەتكۈچ بەلگىسى، ئالامەت؛ نومۇر؛ سۈرەت.

أَعْلَى يُعْلِي إِعْلاَءً: كۆتۈردى، ئېگىزلەتتى، يۇقىرى كۆتۈردى.

أَعْلَى قَدْرَهُ: قەدر ـ قىممىتىنى يۇقىرى كۆتۈردى.

أَعْلَى م عُلْيَا ج أَعَالٍ: ئەڭ ئېگىز، ئەڭ يۇقىرى، ئەڭ يۇقىرىدىكى، ئەڭ يۇكسەك، ھەممىدىن ئالا، بۈيۈك، ئېگىزرەك، يۇقىرىراق، ئۈستۈنرەك، يۇقىرى دەرىجىلىك.

«سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى» «قرآن»: ھەممىدىن ئۈستۈن پەرۋەردىگارىڭنىڭ نامىنى پاك ئېتىقاد قىلغىن.

أَعْلَى دَرَجَةٍ: ئەڭ ئالىي، ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك، ئەڭ چوڭ.

أَعْلَى مَنْزِلٍ: ئەڭ ئالىي ئورۇن، ئەڭ ئېگىز جاي.

«نَظَرْتُ إِلَى الْأَعْلَى فَرَأَيْتُ حَمَامَةً تُحَلِّقُ فِي السَّمَاءِ الزَّرْقَاءِ»: مەن ئېگىزگە قارىدىم، كۆك ئاسماندا كەپتەرنىڭ ئايلىنىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم.

هَذَا الْجَبَلُ أَعْلَى مِنْ ذَلِكَ: بۇ تاغ ئۇ تاغدىن ئېگىز.

اَلْقَائِدُ الْأَعْلَى لِلْجَيْشِ: ئەڭ ئالىي قوماندان.

اَلْمَجْلِسُ الْأَعْلَى لِلْقَضَاءِ: يۇقىرى سوت مەھكىمىسى.

«اِنْعَقَدَ الْمُؤْتَمَرُ عَلَى أَعْلَى مُسْتَوًى»: ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك قۇرۇلتاي ئېچىلدى.

بِأَعْلَى صَوْتٍ: يۇقىرى ئاۋاز بىلەن.

سَقَطَ مِنْ أَعْلَى إِلَى الْأَسْفَلِ: يۇقىرىدىن تۆۋەنگە چۈشۈپ كەتتى.

مَذْكُورٌ أَعْلَى: يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان، يۇقىرىدا بايان قىلىنغان.

صَرَخَ بِأَعْلَى صَوْتِهِ: ئەڭ يۇقىرى ئاۋاز بىلەن توۋلىدى.

«ثَمَنُ الْبَضَائِعِ الْمَذْكُورَةِ أَعْلَاهُ أَلْفُ دِيْنَارٍ»: يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان مالالارنىڭ باھاسى مىڭ دىنار.

مِنَ الْأَعْلَى: ئېگىزدىن، يۇقىرىدىن، ئۈستۈندىن، تۆپىدىن.

أَعْمَدَ يُعْمِدُ إِعْمَادًا: قوللىدى، تۈتۈپ تۇردى، چىدىدى، چىداشلىق بەردى، بەرداشلىق بەردى.

أَعْمَدَ السَّقْفَ: تورۇسقا تىرەك قويدى، تىرەپ قويدى.

أَعْمَرَ يُعْمِرُ إِعْمَارًا الْمَنْزِلَ: ئۆي ياسىدى؛ ئاۋات قىلدى.

أَعْمَشُ م عَمْشَاءُ ج عُمْشٌ: كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىز، كۆپ چاغلاردا كۆزى ياشاڭغىراپ تۇرىدىغان ئادەم.

أَعْمَصُ م عَمْصَاءُ ج عُمْصٌ: چاپاق، چاپاق كۆز.

أَعْمَقَ يُعْمِقُ إِعْمَاقًا: چوڭقۇر كولىدى، چوڭقۇر لاشتۇردى، ئويدى.

أَعْمَلَ يُعْمِلُ إِعْمَالاً الْآلَةَ: ئىشلەتتى، ئىشقا سالدى، قوللاندى، تەتقىق قىلدى.

أَعْمَلَ ذِهْنَهُ أَوْفِكْرَهُ فِي الْأَمْرِ: ئويلاندى، پىكىر قىلدى، ئەقلىنى ئىشلەتتى.

أَعْمَلَ السَّيْفَ فِيهِمْ: قىرىپ تاشلىدى، بوغۇزلاپ تاشلىدى.

أَعْمَلَ الْهِمَّةَ: كۈچ چىقاردى، تىرىشتى.

أَعْمَهُ ج عُمْهٌ م عَمْهَاءُ ج عَمْهَوَاتُ وَ عُمْهٌ: يولنى تاپالماي ئادىشىپ قالغان، ئېزىپ قالغان ئادەم، توغرىسىنى تاپالماي تېكىرقاپ قالغۇچى.

أَعْمَى يُعْمِى إِعْمَاءً الرَّجُلَ: قارىغۇ قىلىۋەتتى، كۆزنى كۆرمەس قىلىۋەتتى.

«أُولَئِكَ الَّذِيْنَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ» ‹قرآن›: ئەنە شۇنداق كىشىلەرنى ئاللاھ رەھمىتىدىن يىراق قىلدى، ئۇلارنى (ھەقنى ئاڭلاشتىن) كاس قىلدى، (ھىدايەت يولىنى كۆرۈشتىن) كور قىلدى.

«أَعْمَاهُ الْحَقْدُ أَوِالْغَضَبُ أَوِالْحُبُّ»: ئۆچمەن لىك ياكى غەزەپ، ياكى مۇھەببەت ئۇنىڭ كۆزىنى كور قىلىپ ھەقىقەتنى كۆرەلمەس قىلىپ قويدى.

أَعْمَى ج عُمْيٌ م عَمْيَاءُ ج عَمْيَاوَاتٌ: قارىغۇ كور، ئەما.

«قُلْ هَلْ يَسْتَوِى الْأَعْمَى وَالْبَصِيْرُ» ‹قرآن›: ئېيتقىنكى، «كور ئادەم بىلەن كۆزى ساق ئادەم باراۋەرمۇ؟»

أَعْمَى الْقَلْبِ: دىلى كور، ھەقىقەتنى كۆرمەيدىغان.

أَبُو أَعْمَى: قارىغۇ چاشقان.

إِعْنَاتٌ: مەجبۇرلىماق، زورلىماق، قىينىماق، مەجبۇرىي.

أَعْنَتَ يُعْنِتُ إِعْنَاتًا: قىينىدى ئەھۋالغا چۈشۈرۈۋەتتى قويدى، پەرىشان ھالغا چۈشۈرۈپ قويدى، ئېغىرچىلىققا قالدۇردى، گۇناھقا دۇچ قىلدى.

«وَلَوْشَاءَ اللّٰهُ لَأَعْنَتَكُمْ» ‹قرآن›: ئەگەر ئاللا خالىسا، سىلەرنى چوقۇم جاپاغا سالاتتى.

أَعْنَسَ يُعْنِسُ إِعْنَاسًا الْجَارِيَةُ: قېرى قىز بولۇپ قالدى.

أَعْنَشُ م عَنْشَاءُ عُنْشٌ: ئالتە بارماقلىق ئادەم.

أَعْنَقُ م عَنْقَاءُ ج عُنْقٌ: بوينى ئۇزۇن.

أَعْنَى يُعْنِى إِعْنَاءً الْأَمْرُ: مۇھىم بولدى، چارە تېپىشنى، مالال قىلدى، ئاۋارە قىلدى، ھالسىرىتىپ لاندۇردى؛ كۆڭۈل بۆلدى، كۆيۈندى.

إِعْوَازٌ: ھاجەت، تەلەپ، ئېھتىياج؛ كەمبەغەللىك، نامراتلىق، موھتاجلىق، غۇربەتچىلىك؛ كەمچىل، يېتەرسىز.

أَعْوَجُ م عَوْجَاءُ ج عُوجٌ: ئەگرى، ئەگرى بۈگرى، ئەگرى - توقاي، يىغىلىۋالىدىغان تۈگۈلۈۋالىدىغان، ئۆمىلەپ ماڭىدىغان.

سُلُوكٌ أَعْوَجُ: ناتوغرا مەسلەك.

طَرِيقٌ أَعْوَجُ: ئەگرى يول.

كَلَامٌ أَعْوَجُ: قىڭغىر گەپ.

عُوْدٌ أَعْوَجُ: ئەگرى ياغاچ.

اِعْوَجَّ يَعْوَجُّ اِعْوِجَاجًا: ئىگىلدى، ئەگرى بوا

قىڭغىر بولدى.

إِعْوَجَّتِ الْعَصَا: ھاسا ئەگرى بولدى.

أَعْوَدُ: ئەڭ پايدىلىق.

«أَلَعِلْمُ أَعْوَدُ عَلَيْكَ مِنَ الْمَالِ»: ئىلىم ساڭا مالدىن پايدىلىق.

أَعْوَذَ يُعْوِذُ إِعْوَاذًا الرَّجُلُ: پاناھ تىلىدى، پاناھ ئىزدىدى.

أَعْوَرُ ج أَعَاوِرُ: قاغا؛ نىشانسىز يول، بەلگىسىز يول.

اَلْأَعْوَرُ: سوقۇر ئوچەي، قارىغۇ ئوچەي.

اَلْمِعْيَرُ الْأَعْوَرُ: سوقۇر ئوچەي، قارىغۇ ئوچەي.

إِلْتِهَابُ الْأَعْوَرِ: سوقۇر ئوچەي ياللۇغى، قارىغۇ ئوچەي ياللۇغى.

أَعْوَرُ م عَوْرَاءُ ج عُورٌ وَعَوْرَانٌ وَعِيرَانٌ: يەكچەشمە.

«اَلْأَعْوَرُ فِي بَلَدِ الْعُمْيَانِ مَلِكٌ»: كورلار مەملىكىتىدە يەكچەشمە پادىشاھ ھېسابلىنىدۇ.

إِعْوَرَّيَعْوَرُّإِعْوِرَارًا: ئالىغاي بولۇپ قالدى، يەكچەشمە بولۇپ قالدى، بىر كۆزىدىن ئايرىلدى.

أَعْوَزَ يُعْوِزُ إِعْوَازًا الرَّجُلُ: كەمبەغەل بولۇپ قالدى، نامرات بولۇپ قالدى، موھتاج بولۇپ قالدى.

أَعْوَزَهُ الدَّهْرُ: پەلەك ئۇنى نامرات قىلىپ قويدى.

أَعْوَزَ الشَّيْءُ: كەملىك قىلدى، يېتىشمىدى، كەمىيىپ قالدى، يەتمىدى.

أَعْوَزَتْهُ الشَّجَاعَةُ: ئۇنىڭغا باتۇرلۇق كەملىك قىلىپ قالدى.

أَعْوَزُ ج عُوزٌ م عَوْزَاءُ ج عَوْزَاوَاتٌ و عُوزٌ: نامرات، كەمبەغەل، يوقسۇل، گاداي.

«خَسِرَ ثَرْوَتَهُ كُلَّهَاو أَصْبَحَ أَعْوَزَ»: بايلىقىنىڭ ھەممىسى قولدىن كېتىپ نامرات بولۇپ قالدى.

أَعْوَلَ يُعْوِلُ إِعْوَالاً: قاتتىق يىغلىدى، ئۆكسۈپ يىغلىدى، ھۆكۈرۈپ يىغلىدى.

أَعْيَا يُعْيِي إِعْيَاءً الْمَاشِي فِي سَيْرِهِ: ھاردى، چارچىدى، كۈچى قالمىدى، دەرماندىن كەتتى.

أَعْيَاهُ: چارچاتتى، ھالدىن كەتكۈزدى، ھاردۇردى، ھالسىزلاندۇردى.

أَعْيَا الدَّاءُ الطَّبِيبَ: كېسەلنى داۋالاشتىن دوختۇر ئاجىز كەلدى.

أَعْيَاهُ السَّيْرُ: سەپەر ئۇنى قاتتىق ھاردۇرۇۋەتتى.

أَعْيَا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ھەل قىلىشنى تاپالمىدى، چارىسىز قالدى.

أَعْيَتْهُ الْحِيلَةُ: ھېچ يول تاپالمىدى، قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى.

أَعْيَانٌ: ئاقسۆڭەك، مەشھۇرزات، ئاتاقلىق ئەرباب، كۆزگە كۆرۈنگەن تۇرە، ئېسىلزادە، ئاتاقلىق شەخسلەر.

مَجْلِسُ الْأَعْيَانِ: ئالىي پالاتا.

أَعْيَسُ م عَيْسَاءُ ج عِيسٌ: نەسىللىك تۆگە.

أَعْيَلَ يُعْيِلُ إِعْيَالاً: ئائىلىدە جان سانى كۆپەيدى.

أَعْيَلَ عِيَالَهُ: باقتى، ھالىدىن خەۋەر ئالدى، قارىدى، تەربىيىلىدى.

أَغَاثَ يُغِيثُ إِغَاثَةً: ياردەم بەردى، مەدەت بەردى.

أَغَاثَهُ اللَّهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلدى.

«أَغَاثَهُمُ اللَّهُ بِرَحْمَتِهِ»: ئاللاھ ئۇلارنىڭ بېشىغا كەلگەن كۈلپەتنى كۆتۈرۈۋەتتى.

أَغَاثَ الشَّخْصَ: ياردەم قىلدى، يارەملەشتى.

إِغَاثَةٌ: ياردەم بەرمەك، قۇتقۇزماق، بىرونىڭ بېشىغا چۈشكەن كۈلپەتنى كۆتۈرۈۋەتمەك.

وَكَالَةُ إِغَاثَةِ اللَّاجِئِينَ: مۇساپىرلار ئىشلىرى مەھكىمىسى (بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىغا تەۋە بىر ئورۇن بولۇپ مۇساپىرلارنى قۇتقۇزۇش ۋە ئۇلارنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش قاتارلىق ئىشلارغا مەسئۇل بولىدۇ).

«نِعْمَ خَلَّةُ إِغَاثَةِ الْمَلْهُوفِ»: دەردمەنىڭ دەردىگە دەرمان بولۇش نېتمىدىگەن ياخشى خىسلەت.

أَغَارَ يُغِيرُ إِغَارَةً وَ غَارَةً وَمَغَارًا عَلَيْهِمْ: ھۇجۇم قىلدى.

أَغَارَ الْجَيْشُ عَلَى الْعَدُوِّ: قوشۇن دۈشمەنگە زەربە بەردى.

«أَغَارَتِ الطَّائِرَاتُ عَلَى الْمَدِينَةِ»: ئايروپىلانلار شەھەرگە ھۇجۇم قىلدى.

أَغَاضَ يُغِيضُ إِغَاضَةً الْمَاءَ: سۇ تۆتتى، سۇ قويدى.

أَغَاضَ الثَّمَنَ: باهانى چۈشۈردى.

أَغَاظَ يُغِيْظُ إِغَاظَةً ـ هُ: ئاچچىقىنى كەلتۈردى، تېرىكتۈردى.

«أَغَاظَهُ مَا فَعَلْتَ»: قىلغانلىرىڭ ئۇنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرۈپ قويدى.

أَغَالَ يُغِيْلُ إِغَالَةً ـــ تِ الْمَرْأَةُ وَلَدَهَا: ئايال بالىسىنى ئېمىتتى، بالىنى ئەمدۈردى.

أَغَبَّ يُغِبُّ إِغْبَابًا الْقَوْمَ: بىر كۈن كېلىپ بىر كۈن كەلمىدى.

أَغَبَّتْهُ الْحُمَّى وَعَلَيْهِ: كۈن ئارىلاپ قوزغىدى.

أَغْبَرَ يُغْبِرُ إِغْبَارًا: خۇنۇكلەشتۈردى، توپا-ئۆگە كىردى؛ توپا توزۇتتى.

أَغْبَرُ ج غُبْرٌ م غَبْرَاءُ ج غَبْرَاوَاتٌ وَغُبْرٌ: توپا-چاڭ بېسىپ كەتكەن، توپا زەرگە كىرگەن، كۈلرەڭگە ئۆزگەرگەن.

«رَأَى ذِئْبًا أَغْبَرَ»: كۈلرەڭ بۆرىنى كۆردى.

اِغْبَرَّ يَغْبَرُّ اِغْبِرَارًا الشَّيْءُ: كۈلرەڭ بولدى، غۇۋا-لاشتى، خۇنۇكلەشتى.

اِغْبَرَّ الْيَوْمُ: بۇگۈن چاڭ-توزانلىق كۈن بولدى.

اِغْبَرَّ الْجَوُّ: ئاسمانىنى چاڭ-توزان قاپلىدى.

أَغْبَسَ يُغْبِسُ إِغْبَاسًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇ-لاشتى، غۇۋالاشتى، قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

اِغْبَسَّ يَغْبَسُّ اِغْبِسَاسًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇ-لاشتى، غۇۋالاشتى، قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

أَغْبَشَ يُغْبِشُ إِغْبَاشًا اللَّيْلُ: كېچە خىرەلەشتى، غۇۋالاشتى.

أَغْبَشُ م غَبْشَاءُ ج غُبْشٌ: قاراڭغۇ، قاراڭغۇلۇق، زۇلمەت، قاپقاراڭغۇ، قاپقارا.

زُجَاجٌ أَغْبَشُ: خىرە ئەينەك، توتۇق ئەينەك.

إِغْتَابَ يَغْتَابُ إِغْتِيَابًا: غەيۋەت قىلدى، شىكايەت قىلدى.

«وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا» (قرآن): بىر-بىرىڭلارنىڭ غەيۋىتىنى قىلماڭلار.

إِغْتَاظَ يَغْتَاظُ إِغْتِيَاظًا: چېچىلدى، ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

لِمَاذَا اِغْتَظْتَ؟: نېمە ئۈچۈن ئاچچىقلاندىڭ؟

«اِغْتَاظَ كَثِيرًا وَلَكِنَّهُ كَظَمَ غَيْظَهُ»: ئۇ كۆپ ئاچچىقلاندى، لېكىن ئۇ ئاچچىقىنى بېسىۋالدى.

اِغْتَالَ يَغْتَالُ إِغْتِيَالاً: يوشۇرۇن ئۆلتۈردى، سۈيىقەست بىلەن ئۆلتۈردى.

اِغْتَالَ الْأَمْوَالَ: پۇل-مالنى ئالداپ ئېلىۋالدى، ئوشتۇمتوت هوجۇم قىلدى، تۈيۇقسىز ئۆلتۈردى.

اِغْتَالَتْهُ الْمَنُونُ: ئۇ ئۆلدى.

«اِغْتَالَ الرَّئِيسَ أَحَدُ حُرَّاسِهِ»: رەئىسنى قوغدىغۇچىلىرىدىن بىرى يوشۇرۇن ئۆلتۈردى.

اِغْتِبَاطٌ: خۇشاللىق، خۇشال-خۇراملىق، كۆڭۈللۈك، شاد-خۇراملىق، خۇش بولماق؛ ئارزۇ قىلماق.

اِغْتَبَطَ يَغْتَبِطُ اِغْتِبَاطًا: خۇشال بولدى، شادلاندى.

اِغْتَبَقَ يَغْتَبِقُ اِغْتِبَاقًا الْخَمْرَ: كەچتە هاراق ئىچتى.

اِغْتَدَى يَغْتَدِي اِغْتِدَاءً: ئەتىگەندە يولغا چىقتى.

اِغْتِرَابٌ: غېرىبسىنماق، غېرىبلىق هېس قىلماق، مۇساپىر بولماق، ياقا-يۇرتتا بولماق، غېرىب بولماق.

اَلْاِغْتِرَابُ النَّفْسِيُّ: روهىي غېرىبلىق.

«اِنْتَابَهُ شُعُورٌ بِالْاِغْتِرَابِ رَغْمَ وُجُودِهِ فِي بَلَدِهِ»: ئۇ ئۆزىنىڭ يۇرتىدا بولۇشىغا قارىماي غېرىبسىنىش هېسسىياتىدا بولدى.

الْاِغْتِرَابُ الثَّقَافِيُّ: مەدەنىيەت جەهەتتىكى غېرىبلىق.

اَلْاِغْتِرَابُ الذِّهْنِيُّ: ئەقلىي غېرىبلىق (بىر خىل روهىي كېسەللىك بولۇپ، كېسەلنىڭ يۈرۈش-تۇرۇشى نورمال بولمايدۇ، جەمئىيەتنى يات هېسابلاپ هەمىشە خىلۋەت جايدا بولۇشقا ئىنتىلىدۇ).

اِغْتَرَبَ يَغْتَرِبُ اِغْتِرَابًا: ۋەتەندىن ئايرىلدى يۇرتتىن ئايرىلدى، غېرىبسىندى.

اِغْتَرَّ يَغْتَرُّ اِغْتِرَارًا: تۈيۇقسىز كەلدى، ئوشتۇمتوت كەلدى؛ ئالدىنىدى.

اِغْتَرَّ بِظَهْرٍ: سىرتقى كۆرۈنۈشىگە ئالدىنىپ قالدى.

اِغْتَرَّ بِنَفْسِهِ: ئۆز-ئۆزىدىن قانائەتلەندى

چوڭچىلىق قىلدى، مەغرۇرلاندى؛ ئىززەت ـ ھۆرمەتنى ساقلىدى.

إِغْتَرَفَ يَغْتَرِفُ إِغْتِرَافًا الْمَاءَ بِيَدِهِ: سۇنى ئۇچۇملاپ ئىچتى.

«وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّيْ إِلاَّ مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ» (قرآن): كىمكى دەريا سۈيىنى تېتىمايدىكەن، ئۇ ھەقىقەتەن ماڭا تەۋەدۇر، ئۇنىڭدىن (ئۇسسۇزلۇقنى بىر ئاز بېسىش ئۈچۈن) ئىچكەن ئادەم (بۇيرۇققا خىلاپلىق قىلغان بولمايدۇ).

إِغْتَرَقَ يَغْتَرِقُ إِغْتِرَاقًا النَّفَسَ: تىندى، نەپەس ئالدى.

إِغْتِسَالٌ: يۇيۇنماق، غۇسلى قىلماق، بويىنى سۇغا سالماق.

إِغْتَسَلَ يَغْتَسِلُ إِغْتِسَالاً: غۇسلى قىلدى، يۇيۇندى، سۇغا چۈشتى.

«يَغْتَسِلُ كُلَّ صَبَاحٍ بِالْمَاءِ الْبَارِدِ»: ھەر كۈنى ئەتىگىنى سوغۇق سۇ بىلەن يۇيۇنىدۇ.

«لاَ تَنْسَ أَنْ تَغْتَسِلَ يَدَيْكَ قَبْلَ الْأَكْلِ وَ بَعْدَهُ»: تاماقتىن بۇرۇن ۋە كېيىن ئىككى قولۇڭنى يۇيۇشنى ئۇنتۇمىغىن.

إِغْتَشَّ يَغْتَشُّ إِغْتِشَاشًا: ساختىپەز دەپ ھېسابلىدى.

إِغْتِصَابِيٌّ: مەجبۇرىي، زورمۇ زور، زورلۇقچا ئائىت.

إِغْتَصَبَ يَغْتَصِبُ إِغْتِصَابًا الشَّيْءَ: بۇلىۋالدى، تالىۋالدى.

إِغْتَصَبَ السُّلْطَةَ: ھاكىمىيەتنى ئىگىلىۋالدى.

إِغْتَصَبَ الْأَرْضَ: زېمىننى تارتىۋالدى.

إِغْتَصَبَ الْمَرْأَةَ: باسقۇنچىلىق قىلدى.

إِغْتَصَّ يَغْتَصُّ إِغْتِصَاصًا الْمَكَانَ: ئورۇن قىستاڭچىلىق بولدى، تىقىمچىلىق بولدى.

إِغْتَطَى يَغْتَطِي إِغْتِطَاءً: يۆگەلدى، پۈركەندى، يوشۇرۇندى.

إِغْتَفَرَ يَغْتَفِرُ إِغْتِفَارًا: كەچۈرۈم سورىدى.

جَرِيْمَةٌ لاَ تُغْتَفَرُ: كەچۈرۈم قىلغىلى بولمايدىغان جىنايەت، كەچۈرگۈسىز گۇناھ.

«إِرْتَكَبَ جَرَائِمَ لاَ تُغْتَفَرُ»: ئۇ كەچۈرگۈسىز جىنايەت ئۆتكۈزدى.

إِغْتَفَلَ يَغْتَفِلُ إِغْتِفَالاً: دەققەتسىزلىكنى كۆتتى.

إِغْتَلَمَ يَغْتَلِمُ إِغْتِلاَمًا: كۈيلىدى؛ جىنسىي ھەۋىسىنى باسالمىدى، دەخسىرىدى.

إِغْتَلَى يَغْتَلِي إِغْتِلاَءً: كۆپەيدى.

إِغْتَمَزَ يَغْتَمِزُ إِغْتِمَازًا: قارىلدى، ئەيىبلىدى، بوھتان چاپلىدى، غەيۋەت قىلدى.

إِغْتَمَسَ يَغْتَمِسُ إِغْتِمَاسًا فِي كَذَا: كەينىگە كىرىپ كەتتى، چۆكۈپلا كەتتى.

إِغْتَمَضَ يَغْتَمِضُ إِغْتِمَاضًا طَرْفُهُ: كۆزى يۇمۇلدى، ئۇخلىدى.

إِغْتَمَّ يَغْتَمُّ إِغْتِمَامًا: قايغۇردى، ھەسرەت چەكتى، مەيۇسلەندى.

إِغْتِنَامٌ: غەنىيمەت ئالماق، غەنىيمەت بىلمەك.

إِغْتَنَمَ يَغْتَنِمُ إِغْتِنَامًا الْفُرْصَةَ: پۇرسەتتىن پايدىلاندى، پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلدى.

«إِغْتَنَمَ الْفُرْصَةَ لِتَحْقِيقِ أَهْدَافِهِ»: مەقسەتلىرىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلدى.

إِغْتَنَى يَغْتَنِي إِغْتِنَاءً: باي بولدى، بېيىدى، پۇل ـ مېلى كۆپەيدى.

إِغْتِيَابٌ: غەيۋەت قىلماق.

إِغْتِيَاظٌ: غەزەپلەنمەك، دەرغەزەپ بولماق.

إِغْتِيَالٌ ج إِغْتِيَالاَتٌ: قەستلەپ ئۆلتۈرمەك، سۈيىقەست قىلىپ ئۆلتۈرمەك، يوشۇرۇن ئۆلتۈرۈش.

«إِرْتَفَعَ عَدَدُ الْإِغْتِيَالاَتِ السِّيَاسِيَّةِ»: سىياسىي خاراكتېرلىك قەستلەپ ئۆلتۈرۈشنىڭ سانى كۆپىيىپ كەتتى.

أَغْدَرَ يُغْدِرُ إِغْدَارًا: قالدۇردى، تاشلىۋەتتى.

أَغْدَقَ يُغْدِقُ إِغْدَاقًا الْمَطَرُ: يامغۇر شارقىراپ ياغدى.

«أَغْدَقَ عَلَيْهِ وَابِلاً مِنَ الثَّنَاءِ»: ئۇنى مەدھىيىلەرگە ئالقىشقا كۆمۈۋەتتى.

أَغْدَقَ عَلَيْهِ الْعَطَاءَ: ئۇنىڭغا كۆپ بەردى.

أَغْدَقَ عَلَيْهِ الْهَدَايَا: ئۇنىڭغا سوۋغا ـ سالامنى كۆپ بەردى.

أَغْدَقَتْ عَيْنُ الْمَاءِ: بۇلاق سۇيى كۆپەيدى.

أَغَذَّ يُغِذُّ إِغْذَاذًا الْجُرْحُ: جاراھەت يىرىڭلىدى، يىرىڭ ئاقتى.

أَغَذَّ السَّيْرَ: يۈگۈردى، چاپتى.

«أَغَذُّوا السَّيْرَ فِي طَلَبِهِ وَلَكِنَّهُمْ لَمْ يُدْرِكُوهُ»: ئۇلار ئۇنى تۇتۇش ئۈچۈن تېز يۈگۈرۈشتى، لېكىن ئۇلار ئۇنىڭغا يېتىشەلمىدى.

إِغْرَاءٌ: قۇتراتماق، ئاداشتۇرماق، قىزىقتۇرماق، قوزغىماق، تەرغىپ قىلماق.

إِغْرَاقٌ: مۇبالىغە قىلماق، كۆپىتۈرمەك.

أَغْرَبَ يُغْرِبُ إِغْرَابًا: غەربكە كەلدى؛ غەربكە كەتتى؛ پاساھەتلىك سۆزلىدى؛ قىزىقارلىق ئىشلارنى قىلدى.

أَغْرَبَ فِي الْبِلَادِ: ئىچكىرىلەپ كىردى، چوڭقۇرلاپ كىردى.

أَغْرَبَ فِي الضِّحْكِ: غەلىتە كۈلدى، كۈلۈپ تېلىقىپ قالدى.

أَغْرَدَ يُغْرِدُ إِغْرَادًا الطَّائِرُ: قۇش سايرىدى، قۇش ۋىچىرلىدى.

أَغَرُّ: ئاق قاشقىلىق ئات.

أَغْرَزَ يُغْرِزُ إِغْرَازًا الْإِبْرَةَ فِي الشَّيْءِ: يىڭنىنى سانجىدى، كىرگۈزدى.

أَغْرَزَ عُوْدًا بِالْأَرْضِ: چىرىم تىكتى.

أَغْرَسَ يُغْرِسُ إِغْرَاسًا الشَّجَرَ: دەرەخ تىكتى، كۆچەت تىكتى، ئورمان ئەھيا قىلدى.

أَغْرَضَ يُغْرِضُ إِغْرَاضًا الشَّخْصُ: (سۆز ياكى ھەرىكەتنى) غەرەزلىك قىلدى.

أَغْرَضَ الْغَرَضَ: مەقسەتكە يەتتى.

أَغْرَقَ يُغْرِقُ إِغْرَاقًا: ئاشۇرۇۋەتتى، كۆپىتۈرۈۋەتتى، مۇبالىغە قىلدى؛ ئولتۇرغۇزدى.

أَغْرَقَ السَّفِينَةَ: كېمىنى چۆكتۈرۈۋەتتى، كېمىنى غەرق قىلىۋەتتى.

«فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ» (قرآن): ئۇلارنى دېڭىزغا غەرق قىلىپ جازالىدۇق.

أَغْرَقَ فِي الضِّحْكِ: قاتتىق كۈلدى، تېلىقىپ كۈلدى.

أَغْرَقَ الشَّوقَ بِالْبَضَائِعِ: تۆكمە قىلىپ ساتتى، ئەرزان ساتتى.

أَغْرَقَ فِي مَدِيْحِهِ: ماختاپ كۆككە كۆتۈردى، ماختاپ ئۇچۇرۇۋەتتى.

أَغْرَمَ يُغْرِمُ إِغْرَامًا الشَّخْصَ: جەريمانە قويدى؛ قەرزدار قىلىپ قويدى.

أُغْرِمَ بِهِ: قاتتىق بېرىلدى، شەيدا بولدى، ئامراق بولۇپ كەتتى، ئاشىق بولدى.

«أُغْرِمَ بِالْقِمَارِ فَخَسِرَ مَالَهُ»: قىمارغا بېرىلىپ كېتىپ، مېلىنى زىيان تارتتى.

أُغْرُوْدٌ. أُغْرُوْدَةٌ ج أَغَارِيْدُ: قۇشنىڭ سايرىشى ناخشا.

طَائِرٌ أَوْ مُغَنٍّ مُسْتَمْلَحُ الْأَغَارِيْدِ: چىرايلىق سايرايدىغان قۇش ياكى مۇڭلۇق ناخشىچى.

إِغْرَوْرَقَ يَغْرَوْرِقُ إِغْرِيْرَاقًا: غەرق بولدى.

إِغْرَوْرَقَتِ الْعَيْنُ بِالدَّمْعِ: كۆز ياش بىلەن تولدى كۆزدە ياش ئۆگىدى.

أَغْرَى يُغْرِي إِغْرَاءً: قۇتراتتى، كۈشكۈرتتى ۋەسۋەسىگە سالدى.

أُغْرِيَ بِالشَّيْءِ: قىزىقتۇردى؛ شەيدا بولۇپ قالدى كۆيۈپ قالدى، قاتتىق بېرىلدى.

«فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ» (قرآن): (بۇنىڭ جازاسى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئارىسىغا قىيامەتكىچە ئاداۋەت ۋە دۈشمەنلىك سالدۇق.

أَغْرَاهُ بِقَبُولِ الْوَظِيْفَةِ: ئۇنى مەنسەپكە قىزىقتۇردى.

أَغْرَى الْعَدَاوَةَ بَيْنَهُمْ: ئارىغا بۆلگۈنچىلىق سالدى، دۈشمەنلىك پەيدا قىلدى.

إِغْرِيقٌ ج أَغَارِقَةٌ: قەدىمكى يۇنانلىقلار.

إِغْرِيقِيٌّ: يۇنان، قەدىمكى يۇنان تىلى، گرېك تىلى.

إِغْرِيقِيٌّ ج إِغْرِيقٌ: يۇنانلىق، قەدىمكى يۇنانلىق، گرېتسىيلىك.

اَلْإِغْرِيقِيَّةُ: گرېك تىلى.

أَغْزَرَ يُغْزِرُ إِغْزَارًا: كۆپەيتتى، مول قىلدى.

أَغْزَرَ الْمَعْرُوفَ: كۆپ ياخشىلىق قىلدى.

«أَغْزَرَ اللّٰهُ مَالَهُ»: ئاللاھ ئۇنىڭ مېلىنى كۆپ قىلسۇن.

أَغَزَّ يُغِزُّ إِغْزَازًا الشَّجَرُ: دەرەخ تىكەنلىك بولدى.

أُغُسْطُسْ: ئاۋغۇست (ميلادىيە 8 ـ يىلى).

أَغْسَقَ يُغْسِقُ إِغْسَاقًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، قاراڭغۇ چۈشتى، قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

أَغْشَى يُغْشِي إِغْشَاءً اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

«فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ كۆزلىرىنى پەردىلىدۇق، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار (ھېچ نەرسىنى) كۆرەلمەيدۇ.

أَغَصَّ يُغِصُّ إِغْصَاصًا: قىستىدى، سىقتى، دەم ئالغۇزمىدى.

إِغْضَاءٌ: كەچۈرمەك، ئەپۇ قىلماق، كەچىلىك قىلماق، كۆز يۇمماق، سۈكۈت قىلماق، كۆرمەسكە سالماق.

أَغْضَبَهُ يُغْضِبُ إِغْضَابًا: تېرىكتۈردى، غەزەپلەندۈردى.

أَغْضَى يُغْضِي إِغْضَاءً عَنْهُ: كۆزىنى ئېچاچتى، كۆزىنى باشقا ياققا بۇردى.

أَغْضَى عَلَى الشَّيْءِ: سەۋر قىلدى، جىم بولدى، سۈكۈت قىلدى.

أَغْضَى حَيَاءً: تارتىنىپ يەرگە قارىۋالدى.

أَغْضَى عَلَى أَخْطَاءِ صَدِيقِهِ: دوستىنىڭ خاتالىقلىرىغا كۆز يۇمدى.

«لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُغْضِيَ عَلَى الظُّلْمِ»: ئۇ زۇلۇمغا سۈكۈت قىلىپ تۇرالمايدۇ.

أَغْضَى اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى.

أَغْضَى عَيْنَهُ: كۆزىنى يۇمۇۋالدى.

أَغْطَشَ يُغْطِشُ إِغْطَاشًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇ لاشتى.

«وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا» ‹قرآن›: ئۇنىڭ كېچىسىنى قاپقاراڭغۇ، كۈندۈزىنى يورۇق قىلدى.

أَغْطَشُ م غَطْشَاءُ ج غُطْشٌ: كۆروش قۇۋۇتى ئاجىز ئادەم.

لَيْلٌ أَغْطَشُ: قاراڭغۇ كېچە.

أَغَطَّ يُغِطُّ إِغْطَاطًا الشَّيْءَ فِي الْمَاءِ: سۇ چۆكتۈردى، پاتۇردى، شۇڭغۇتتى.

إِغْفَالٌ: بىپەرۋالىق قىلماق، دەققەتسىزلىك قىلماق.

إِغْفَالُ الْأُمُورِ: بۇيرۇقنى سەل قارىماق، ئىشلارنى كۆڭۈل بۆلمەسلىك.

أَغْفَلَ يُغْفِلُ إِغْفَالًا: ئېتىبارسىز قالدۇرۇپ بىخەستىلىك قىلدى، دەققەتسىزلىك قىلدى.

«وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ» ‹قرآن›: بىز دىلىنى زىكرىمىزدىن غەپلەتتە قالدۇرغان، نەپسى خاھىشىغا ئەگىشىپ كەتكەن، ئىشى ھەددىدىن ئاشقان ئادەمنىڭ (سۆزى) گە ئەگەشمىگىن.

«أَغْفَلَ وَاجِبَتَهُ فَخَسِرَ وَظِيفَتَهُ»: مەجبۇرىيىتىگە سەل قارىغانلىقتىن ۋەزىپىسىدىن ئايرىلىپ قالدى.

أَغْفَى يُغْفِي إِغْفَاءً: مۈگدەپ قالدى، كۆزى ئۇيقۇغا كەتتى.

إِغْلَاقٌ: ياپماق، تاقىماق، قۇلۇپلىماق، بىكىتمەك.

إِغْلَاقُ الرَّهْنِ: رەھنە مالنىڭ قايتۇرۇۋېلىش ھوقۇقىنى بىكار قىلىش.

أَغْلَبُ: زور كۆپچىلىك، كۆپىنچىسى، تولىسى.

فِي الْأَغْلَبِ: كۆپىنچە.

فِي أَغْلَبِ الْأَحْيَانِ: كۆپ ۋاقىتلاردا.

«أَغْلَبُ النَّاسِ هُنَا فُقَرَاءُ»: بۇ يەردە كىشىلەرنىڭ كۆپىنچىسى كەمبەغەللەردۇر.

أَغْلَبِيَّةٌ: زور كۆپچىلىك، كۆپلىگەن، كۆپىنچىسى.

فِي الْأَغْلَبِيَّةِ: كۆپىنچە ھاللاردا.

«وَافَقَتْ أَغْلَبِيَّةُ الْأَعْضَاءِ عَلَى الْقَرَارِ»: ئەزالارنىڭ زور كۆپچىلىكى قارارغا قوشۇلدى.

«فَازَ فِي الْانْتِخَابَاتِ بِأَغْلَبِيَّةٍ سَاحِقَةٍ»: سايلامدا مۇتلەق كۆپ ئاۋاز بىلەن غەلىبە قىلدى.

حِزْبُ الْأَغْلَبِيَّةِ: كۆپ سانلىقلار پارتىيىسى.

أَغْلَبِيَّةٌ سَاحِقَةٌ: مۇتلەق كۆپ قىسمى، مۇتلەق كۆپچىلىكى.

اَلْأَغْلَبِيَّةُ النِّسْبِيَّةُ: نىسبى كۆپ ئاۋاز.

أَغْلَطَ يُغْلِطُ إِغْلاَطًا ـ هُ: خاتالاشتۇردى.

أَغْلَطَ يُغْلِطُ إِغْلاَطًا الْيَمِيْنَ: قاتتىق قەسەم ئىچتى.

أَغْلَظَ لَهُ الْقَوْلَ: قوپال گەپ قىلدى، قوپاللىق قىلدى، توڭلۇق قىلدى.

أَغْلَقَ يُغْلِقُ إِغْلاَقًا الشَّيْءَ: پېچەتلىدى، ئەتتى، يۆگىدى، ياپتى.

أَغْلَقَ الْكِتَابَ: كىتابنى تۇپلىدى، كىتابنى مۇقاۋىلىدى.

أَغْلَقُ ج غُلْقٌ: خەتنە قىلىنمىغان.

أَغْلَقُ الْعَقْلِ: ئەخمەق، كالۋا.

قَلْبٌ أَغْلَقُ: دۆت، ھېچ نېمە بىلمەيدىغان.

أَغْلَقَ يُغْلِقُ إِغْلاَقًا: ياپتى، ئەتتى، تاقىدى.

أَغْلَقَ الْمَصْنَعَ: زاۋۇتنى تاقىدى.

«بَعْدَ الْإِنْقِلاَبِ الْعَسْكَرِيِّ أَغْلَقَتِ الْحُكُومَةُ الْحُدُودَ وَالْمَطَارَاتِ وَالْمَوَانِئَ»: ھەربىي ئۆزگىرىشتىن كېيىن ھۆكۈمەت چېگرا، ئايرودروم ۋە پورتلارنى تاقىدى.

«أَغْلَقَتِ الْمَدْرَسَةُ أَبْوَابَهَا»: مەكتەپ دەرۋازىلىرىنى ئەتتى.

أَغْلَقَ الْبَابَ: ئىشىكنى قۇلۇپ سالدى، قۇلۇپلىدى.

أَغْلَقَ الْأَزْرَارَ: تۈگمىلىدى، توپچىلىدى.

«أَغْلَقَتِ الثُّلُوجُ الْكَثِيْفَةُ الطُّرُقَ الْجَبَلِيَّةَ»: قېلىن قار تاغ يوللىرىنى توسۇۋالدى.

«أَغْلِقْ مِنْ فَضْلِكَ التِّلْفَازَ»: تېلېۋىزورنى ئۆچۈرۈۋەتكىنا.

أَغَلَّ يُغِلُّ إِغْلاَلاً الْأَرْضُ: زېمىندا ئاشلىق مول بولدى.

«نَزَلَ مَطَرٌ غَزِيرٌ هَذَا الْعَامَ فَأَغَلَّتِ الْأَرْضُ كَثِيرًا»: بۇ يىل يامغۇر كۆپ يېغىپ، يەردىن ئاشلىق كۆپ ئېلىندى.

أُغْلُوطَةٌ ج أَغَالِيطُ: خاتا قاراش، خاتالىق، سەپسەتە.

اِغْلَوْلَى يَغْلَوْلِى اِغْلِيْلاَلاً الشَّجَرُ: دەرەخ بوىلۇق ئۆستى، بۇك ـ باراقسان بولدى.

أَغْلَى يُغْلِى إِغْلاَءً السِّعْرَ: باھانى ئۆستۈردى، باھانى ئۆرلەتتى.

أَغْلَى الشَّجَرُ: دەرەخ بولۇق ئۆستى.

أَغْلَى الْقِدْرُ: قازان قاينىدى.

أَغْلَى الْقِدْرَ: قازاننى قاينىتتى.

أَغْلَى: ئەڭ قىممەت، باھاسى ئەڭ يۇقىرى.

«إِنَّ الْوَطَنَ أَغْلَى شَيْءٍ فِى الْوُجُودِ»: ۋەتەن ئەڭ قەدىرلىكتۇر.

«وَهِىَ أَغْلَى مَايَمْلِكُهُ فِى الْحَيَاةِ»: ئۇ ھاياتىدىكى ئەڭ قىممەتلىك نەرسىدۇر.

إِغْمَاءٌ: ھوشىدىن كەتمەك، ئايلىنىپ كەتمەك.

أَغْمَدَ يُغْمِدُ إِغْمَادًا السَّيْفَ: قىلىچنى غىلاپقا سالدى.

أَغْمَدَ سِكِّيْنًا فِى كَذَا: پىچاقنى تىقتى.

«أَغْمَدَ خَنْجَرَهُ فِى صَدْرِ عَدُوِّهِ»: ئۇ خەنجىرىنى دۈشمەننىڭ كۆكرىكىگە سانجىدى.

أَغْمَضَ يُغْمِضُ إِغْمَاضًا عَيْنَيْهِ: كۆزىنى يۇمۇۋالدى، كۆرمەسكە سالدى.

أَغْمَضَ عَنْ كَذَا: خۇپسەنلىك قىلدى، ئۆزىنى باشقا قىياپەتكە سېلىۋالدى.

أَغْمَضَ فِى السِّلْعَةِ: سودىدا كەڭ بولدى.

«وَلَسْتُمْ بِآخِذِيْهِ إِلاَّ أَنْ تُغْمِضُوْا فِيْهِ» (قرآن): ئۆزۈڭلارمۇ پەقەت كۆزۈڭلارنى يۇمۇپ تۇرۇپ ئالىدىغان ناچارلىرىنى ئىلغاپ سەدىقە قىلماقلارلار.

«أَغْمَضْتُ عَيْنَىَّ عَنْ عُيُوبِهِ وَإِسَاءَتِهِ إِلَىَّ»: ئۇنىڭ ئەيىبلىرىنى ۋە ماڭا قىلغان يامانلىقلىرىنى كەچۈردۈم.

أَغَمَّ يُغِمُّ إِغْمَامًا: غەم ـ قايغۇغا سالدى، ئەندىشىگە سالدى، ھەسرەت چەكتۈردى.

أَغَمَّتِ السَّمَاءُ: ئاسمانىنى بولۇت قاپلىدى.

أَغَمُّ م غَمَّاءُ ج غُمٌّ: قويۇق بۇلۇت.

أُغْمِيَ يُغْمِى إِغْمَاءً عَلَيْهِ: ھوشىدىن كەتتى، ھوشىنى يوقاتتى، ئايلىنىپ كەتتى.

«سَمِعَ النَّبَأَ فَأُغْمِيَ عَلَيْهِ»: خەۋەرنى ئاڭلاپ ھوشىدىن كەتتى.

«أُغْمِيَ عَلَيَّ إِغْمَاءَةً»: مەن ھوشۇمدىن كەتتىم.

أَغْنَمَ يُغْنِمُ إِغْنَامًا: ئىنئام قىلدى، ھەدىيە قىلدى، ئىلتىپات قىلدى.

أَغَنَّ يُغِنُّ إِغْنَانًا الشَّجَرُ: دەرەخ بۇك ـ باراقسان بولدى.

أَغَنَّ الْوَادِي: دەرەخلىق بولدى، دەرەخزارلىق بولدى.

أَغَنَّ الرَّجُلُ: دىمىغدا غىڭشىدى.

أَغَنَّ الذُّبَابُ: چۈن غۇڭۇلدىدى.

أَغَنَّتِ الْأَرْضُ: زېمىنىڭ ئوت ـ چۆپلىرى كۆپ بولدى.

أَغَنُّ م غَنَّاءُ ج غُنٌّ: بۇك ـ باراقسان دەرەخلىق، ئورمانلىق.

وَادٍ أَغَنُّ: ئورمانلىق جىلغا.

أَغْنَى يُغْنِي إِغْنَاءً: باي قىلدى، بېيىتتى.

أَغْنَاهُ مِنَ الشَّيْءِ: ئۇنى ھەممىدىن بىھاجەت قىلدى.

«وَوَجَدَكَ عَآئِلاً فَأَغْنَى» ‹قرآن›: سېنى يوقسۇز بىلىپ (كىشىلەردىن) بىھاجەت قىلمىدىمۇ؟

«مَا أَغْنَى عَنِّي مَالِيَه» ‹قرآن›: مېنىڭ مال ـ مۈلكۈم ماڭا ھېچ نەرسىگەئەسقاتمىدى.

أَغْنَى عَنْهُ غَنَاءَ فُلَانٍ: ئۇنىڭ ئورنىنى دەسسىدى.

مَا أَغْنَى عَنْهُ: ئۇنىڭ پايدىسى بولمىدى.

«لِكُلِّ امْرِىءٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ» ‹قرآن›: ئۇ كۈندە ھەر ئادەمنىڭ بىر ھالى بولىدۇكى، ئۇنىڭ باشقىلارغا قارىشىغا (شۇ ھالى) يار بەرمەيدۇ.

أُغْنِيَّةٌ ج أَغَانِيُّ وَأَغَانٍ: ناخشا، غەزەل، ناخشا تېكىستى، ناخشا سۆزى.

«كَلِمَاتُ هَذِهِ الْأُغْنِيَّةِ جَمِيلَةٌ»: بۇ ناخشىنىڭ تېكىستلىرى چىرايلىق.

أَغْوَى يُغْوِي إِغْوَاءً: يولدىن چىقاردى، ئاداشتۇردى.

أَغْوَاهُ الشَّيْطَانُ: شەيتان ئۇنى ئازدۇردى.

«رَبَّنَا هَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَغْوَيْنَا أَغْوَيْنَاهُمْ كَ

غَوَيْنَا» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىمىز! بـ (سېنىڭ يولۇڭدىن) ئازدۇرغانلارنى (يەن ئەگەشكۈچىلىرىمىزنى) ئۆزىمىز ئازغانده ئازدۇردۇق.

«لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ

‹قرآن›: يەر يۈزىدە ئادەم بالىلىرىغا (گۈنا لارنى) ئەلۋەتتە چىرايلىق كۆرسىتىمەن ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئەلۋەتتە ئازدۇرىمەن.

أَغْيَا يُغْيِي إِغْيَاءَ الرَّايَةَ: بايراق چىقاردى بايراقنى قادىدى.

أَغْيَا الْغَايَةَ: نىشانىنى بەلگىلىدى؛ نىشان يەتتى.

أَغْيَدُ م غَيْدَاءُ ج غِيْدٌ: نازۇك، زىبا، گۈزە قامەت، زىلۋا بوي.

أَغْيَمَ يُغْيِمُ إِغْيَامًا ــ تِ السَّمَاءُ: ھاۋا تۇتۇ بولدى، ئاسمانىنى بۇلۇت قاپلىدى.

أَفَاءَ يُفِيْئُ إِفَاءَةً اللّٰهُ عَلَيْهِ الْخَيْرَ: ئاللا ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلدى، ئاللاھ ئۇنىڭغ غەنىيمەت قىلىپ بەردى.

أَفَاءَ الظِّلُّ: سايە كەتتى.

«مَا أَفَاءَ اللّٰهُ عَلَى رَسُوْلِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى»

‹قرآن›: ئاللاھ پەيغەمبىرىگە غەنىيمەت قىلىپ بەرگەن ئەھلى قۇرانىڭ مالىلىرىنى.

أَفَادَ يُفِيْدُ إِفَادَةً مَالاً: ھاسىل قىلدى، قولغ كەلتۈردى، پايدىلاندى؛ پايدا يەتكۈزدى.

أَفَادَهُ: ھاسىل قىلدۇردى، ئېرىشتۈردى، پايد بەردى.

«أَفَادَنِي عَمَلِي هَذَا خِبْرَةً كَبِيْرَةً»: مېنىڭ بۇ خىزمىتىم مېنى چوڭ تەجرىبىگە ئېرىشتۈر دى.

إِفَادَةٌ: پايدا قىلماق، پايدا بەرمەك، ھاسىل قىلماق، ئالماق.

أَفَارَ يُفِيْرُ إِفَارَةً: تاشتۇرۇۋەتتى، ئۇرغۇتۇۋەتتى.

أَفَاضَ يُفِيْضُ إِفَاضَةً فِي الْحَدِيْثِ: كەڭ دائىرىد سۆزلىدى، سۆزنى ئۇزۇن قىلدى، بىلجىرلە دى.

أَفَاضَ الدَّمْعَ: ياش تۆكتى.

أَفَاضَ اللّٰهُ الْخَيْرَ: ئاللاه ياخشىلىقنى كۆپ قىلدى.

«وَنَادَى أَصْحَابُ النَّارِ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ أَفِيضُوْا عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ» (قرآن): ئەھلى دوزاخ ئەھلى جەننەتكە: «سۇدىن ياكى ئاللاه سىلەرگە بەرگەن ئىچىدىغان نەرسىلەردىن بىزگە بىرئاز قۇيۇپ بەرسەڭلار!» دەپ توۋلايدۇ.

أَفَاضَ الْحَاجُّ مِنْ عَرَفَاتٍ إِلَى مِنًى: ھاجىلار ئەرەفاتتىن مىناغا قايتتى.

إِفَاضَةٌ: قۇيماق، تۆكمەك، ئېقىتماق، ئاققۇزماق؛ قايتماق.

طَوَافُ الإِفَاضَةِ: ھاجىلار مىنادىن قايتىپ مەككىگە كىرىپ قىلىدىغان تاۋاپ.

أَفَاظَ يُفِيْظُ إِفَاظَةً: ئۆلتۈردى، جېنىنى ئالدى.

أَفَاظَهُ اللّٰهُ: ئاللاه ئۇنى قەبزى روھ قىلدى.

أَفَاعِيْلُ: تۇراق (شېئىردا).

أَفَاقَ يُفِيْقُ إِفَاقَةً: ئوڭشالدى، ھوشىغا كەلدى.

أَفَاقَ مِنْ نَدَمٍ: ئويغاندى.

«فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ» (قرآن): ئۇ ھوشىغا كېلىپ: (پەرۋەردىگارىم!) سەن پاكتۇرسەن، ساڭا تەۋبە قىلدىم، دېدى.

«أَفَاقَ عَلَى صَوْتِ جَرَسِ الْمُنَبِّهِ»: ئۇ قوڭغۇراقلىق سائەتنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئويغاندى.

أَفَاقَ الزَّمَانُ: زامان كۆلۈپ باقتى.

أَفَاقَ مِنْ جُنُونِهِ: ساقايدى.

أَفَاقَ مِنْ سُكْرِهِ: مەستلىكى يېشىلدى.

إِفَاقَةٌ: ئويغانماق، ھوشىغا كەلمەك، ئېسىگە كەلمەك.

إِفْتَاءٌ: پەتىۋا بەرمەك، پەتىۋا چىقارماق.

إِفْتِئَاتٌ: يالغان، ساختا، تۆھمەت.

إِفْتَاتَ يَفْتَاتُ اِفْتِيَاتًا بِرَأْيِهِ: ئۆز بېشىمچىلىق قىلدى، مۇستەبىتلىك قىلدى، ئۆزىنىڭكىنى راست قىلدى، دېگىنىدە چىڭ تۇردى.

«أَعْزَلُوهُ عَنِ الْقِيَادَةِ لِأَنَّهُ كَانَ يَفْتَاتُ بِرَأْيِهِ»: ئۇ ھاكىمۇتلەق بولۇۋالغانلىقتىن ئۇنى رەھبەرلىكتىن قالدۇردى.

اِفْتَاتَ فِي الْأَمْرِ: ئۆزۈمچە بولۇۋالدى، ئۆز خاھىشى بويىچە ئىش قىلدى.

اِفْتَاتَ الْكَلَامَ: گەپنى ئويدۇرۇپ چىقاردى، توقۇپ چىقاردى.

«هَذَا كَلَامٌ اِفْتَاتَهُ خُصُومِي»: بۇ دۈشمەنلىرىم توقۇپ چىققان سۆز.

اِفْتَأَتَ يَفْتَئِتُ اِفْتِئَاتًا الْقَوْلَ عَلَيْهِ: بوھتان چاپلىدى، تۆھمەت قىلدى.

اِفْتَأَتَ بِرَأْيِهِ: مۇستەبىتلىك قىلدى، ئۆز بېشىمچىلىق قىلدى، باشباشتاقلىق قىلدى.

«اِفْتَأَتُوا عَلَيْهِ بِالْبَاطِلِ»: ئۇنىڭغا يالغان چاپلىدى.

«لَمْ يَنْتَخِبُوهُ رَئِيسًا لِلَّجْنَةِ لِأَنَّهُمْ يَعْرِفُونَ أَنَّهُ يَفْتَئِتُ بِرَأْيِهِ»: ئۇلار ئۇنى كومىتېتنىڭ رەئىسى قىلىپ سايلىمىدى، چۈنكى، ئۇلار ئۇنىڭ باش باشتاقلىق قىلىدىغانلىقىنى بىلىدۇ.

«حَرَّفَ خُصُومِي بَعْضَ مَا قُلْتُهُ وَافْتَأَتُوا عَلَيَّ مَا لَمْ أَقُلْهُ»: دۈشمەنلىرىم بەزى سۆزلىرىمنى ئۆزگەرتىپ مەن دېمىگەن گەپلەرنى ماڭا چاپلىدى.

إِفْتَأَدَ يَفْتَئِدُ إِفْتِئَادًا الرَّجُلُ: ئوت ياقتى، ئوت تۇتاشتۇردى.

اِفْتِتَاحٌ: باشلىماق، تۇنجى قىلماق.

حَفْلَةُ اِفْتِتَاحِ الْمَعْرَضِ: كۆرگەزمە ئېچىلىش مۇراسىمى.

اِفْتِتَاحِيٌّ: مۇقەددىمە، كىرىش سۆز.

عَرْضٌ اِفْتِتَاحِيٌّ: ئېچىلىش يېغىنى.

مَقَالٌ اِفْتِتَاحِيٌّ: باش ماقالە.

إِفْتِتَاحِيَّةٌ ج اِفْتِتَاحِيَّاتٌ: باش ماقالە.

جَلْسَةٌ اِفْتِتَاحِيَّةٌ: ئېچىلىش مۇراسىمى.

«يُحَرِّرُ مُدِيرُ الْجَرِيدَةِ الْمَقَالَاتِ الْاِفْتِتَاحِيَّةَ»: گېزىتنىڭ باش تەھرىرى باش ماقالىلەرنى يازىدۇ.

اِفْتَتَحَ يَفْتَتِحُ اِفْتِتَاحًا: باشلىدى، تۇنجى، كىرىشتى.

«اِفْتَتَحَ الرَّئِيسُ الدَّوْرَةَ الْبِرْلَمَانِيَّةَ وَأَلْقَى

خِطَابَ الْاِفْتِتَاحِ»: رەئىس پارلامېنت يىغىنىنى ئېچىپ ئېچىش نۇتقى سۆزلىدى.

«اِفْتَتَحَ الْكَلَامَ بِاسْمِ اللّٰهِ»: ئۇ سۆزىنى «بسم الله» بىلەن باشلىدى.

اِفْتَتَحَ الْبِلَادَ: يۇرتنى بويسۇندۇردى، ئىستىلا قىلدى، قولغا كىرگۈزدى، ئازاد قىلدى.

اِفْتَتَنَ يَفْتَتِنُ اِفْتِتَانًا بِالْمَرْأَةِ: ئايال كىشىگە مەپتۇن بولدى، شەيدا بولدى.

اِفْتَتَنَ بِالْأَمْرِ: ھەيران قالدى.

اِفْتُتِنَ بِهِ: قايمۇقۇپ قالدى، ئازدى.

اِفْتَجَأَ يَفْتَجِئُ اِفْتِجَاءً الرَّجُلَ: تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلدى.

اِفْتِخَارٌ: پەخىرلەنمەك، ئىپتىخارلانماق، ماختانچاقلىق قىلماق، كۆز - كۆز قىلماق، كۆرەڭلىمەك.

«اَلْاِفْتِخَارُ بِالْعِلْمِ وَالْأَدَبِ. لَا بِالْمَالِ وَالنَّسَبِ»: پەخىرلىنىش مال - دۇنيا ۋە نەسەب بىلەن ئەمەس، ئەدەپ بىلەن بولىدۇ.

اِفْتَخَرَ يَفْتَخِرُ اِفْتِخَارًا: پەخىرلەندى، ئىپتىخار قىلدى، ماختانچاقلىق قىلدى.

«إِنِّي أَفْتَخِرُ بِصَدَاقَتِكُمْ»: مەن سىلەرنىڭ دوستلىقىڭلار بىلەن پەخىرلىنىمەن.

اِفْتَدَى يَفْتَدِي اِفْتِدَاءً بِهِ: ھەق تۆلىدى، ھەق تۆلەپ قايتۇرۇۋالدى.

اِفْتَدَى نَفْسَهُ بِمَالِهِ: مېلى بىلەن ئۆزىنى سېتىۋالدى.

«يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ» (قرآن): گۇناھكار ئادەم ئۆز ئورنىغا ئوغۇللىرىنى... بېرىپ بولسىمۇ بۇ كۈندىكى ئازابتىن قۇتۇلۇشنى ئارزۇ قىلىدۇ.

أَفْتَرَ يُفْتِرُ إِفْتَارًا: تىنجىتتى، پەسەيتتى، بېسىقتۇردى؛ ئاجىزلاشتۇردى، بوشاتتى.

أَفْتَرَ الْمَاءَ: سۈنى ئىسسىتتى، سۈنى يىلىتتى.

إِفْتِرَاءٌ: تۆھمەت قىلماق، بوھتان چاپلىماق.

إِفْتِرَائِيٌّ: تۆھمەتكە ئالاقىدار، تۆھمەت خاراكتېرلىك.

اِفْتِرَاضٌ: پەرەز قىلماق، تەسەۋۋۇر قىلماق.

اِفْتِرَاضُ الْأَحْكَامِ: قانۇنلارنى تۈزمەك، قانۇنلارنى ئورناتماق.

«مَا قَالَهُ بِمُجَرَّدِ الْاِفْتِرَاضِ»: ئۇنىڭ ئېيتقانلىرى نوقۇل پەرزىدىنلا ئىبارەت.

اِفْتِرَاضِيٌّ: تەخمىنەن، قىياسەن.

اِفْتِرَاقٌ: ئايرىلماق، بۆلۈنمەك، تارقالماق.

«لِكُلِّ اِجْتِمَاعٍ اِفْتِرَاقٌ»: ھەربىر جەم بولۇشنىڭ بىر ئايرىلمىقى بار.

اِفْتَرَّ يَفْتَرُّ اِفْتِرَارًا الشَّخْصُ: كۈلۈمسىرىدى، تەبەسسۇم قىلدى.

اِفْتَرَّ ثَغْرُهُ: يېقىملىق كۈلۈمسىرىدى.

اِفْتَرَّ الْبَرْقُ: چاقنىدى، يورىدى.

اِفْتَرَسَ يَفْتَرِسُ اِفْتِرَاسًا الْكُتُبَ: كىتابلارغا قاراپ چىقتى، كۆزدىن كەچۈردى.

اِفْتَرَسَ الْأَسَدُ فَرِيسَتَهُ: شىر ئوۋنى ئوۋلىدى.

اِفْتَرَشَ يَفْتَرِشُ اِفْتِرَاشًا: ياپىدى.

اِفْتَرَشَ ثَوْبَهُ: كىيىمىنى سېلىنجا قىلدى.

اِفْتَرَشَ الْخَضْرَاءَ: چۆپلۈكتە ياتتى.

اِفْتَرَشَ الْغَبْرَاءَ: يەردە ياتتى.

اِفْتَرَشَ الرَّجُلَ: يېقىتتى.

اِفْتَرَشَ الْمَرْأَةَ: خوتۇن ئالدى، ئۆيلەندى.

«اِفْتَرَشَ الْأَرْضَ وَالْتَحَفَ السَّمَاءَ»: ئۇ يەرنى سېلىنجا، ئاسمانىنى يېپىنچا قىلدى.

اِفْتَرَصَ يَفْتَرِصُ اِفْتِرَاصًا الْفُرْصَةَ: پۇرسەتتىن پايدىلاندى.

اِفْتَرَضَ يَفْتَرِضُ اِفْتِرَاضًا الْأَمْرَ: تەسەۋۋۇر قىلدى، پەرەز قىلدى.

«اِفْتَرَضَتْ أَنَّ زَوْجَهَا قَدْ مَاتَ فَتَزَوَّجَتْ ثَانِيَةً بَعْدَ سَنَةٍ مِنِ اخْتِفَائِهِ»: بۇ ئايال ئېرىنى ئۆلدى دەپ پەرەز قىلىپ ئېرى غايىب بولۇپ بىر يىلدىن كېيىن ئىككىنچى قېتىم نىكاھلاندى.

اِفْتَرَقَ يَفْتَرِقُ اِفْتِرَاقًا عَنْهُ: ئايرىلدى، بۆلۈندى، پارچىلاندى؛ يىراقلاشتى.

«سَافَرْنَا مَعًا إِلَى مِصْرَ ثُمَّ افْتَرَقْنَا»: مىسىرغا بىرلىكتە سەپەر قىلىپ ئاندىن كېيىن ئايرىدى.

لىپ كەتتۇق.

«اِفْتَرَقَ أَهْلُ الْقَرْيَةِ بَعْدَ أَنِ اجْتَمَعُوا»: كەنت ئاھالىسى يىغىلغاندىن كېيىن تارقاپ كەتتى.

اِفْتَرَى يَفْتَرِي اِفْتِرَاءً: بوھتان قىلدى، قارا چاپلىدى، يالغان ـ ياۋداق سۆز قىلدى.

«فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا» ‹قرآن›: ئاللاھقا يالغان چاپلىغاندىنمۇ زالىم ئادەم بارمۇ؟

اِفْتَصَدَ يَفْتَصِدُ اِفْتِصَادًا الْعِرْقَ: داۋالاش ئۈچۈن تومۇردىن قان ئالدى.

اِفْتِضَاضُ الْبَكَارَةِ: قىزلىق پەردىسىنى بۇزۇۋەتمەك، قىزلىقىنى ئالماق.

اِفْتَضَحَ يَفْتَضِحُ اِفْتِضَاحًا الْأَمْرُ: ئېچىپ تاشلاندى، ئاشكارىلاندى، پاش بولدى.

اِفْتَضَّ يَفْتَضُّ اِفْتِضَاضًا الْبِكْرَ: قىزلىقىنى ئالدى.

اِفْتَعَلَ يَفْتَعِلُ اِفْتِعَالاً الشَّيْءَ: ئويدۇرۇپ چىقاردى، ئويلاپ چىقاردى، توقۇپ چىقاردى.

اِفْتَعَلَ حُجَّةً: پاكىتنى ئويدۇرۇپ چىقاردى.

اِفْتِقَادٌ: ئىزدەمەك، تەكشۈرمەك، ئىز ـ دېرەكىنى قىلماق.

اِفْتِقَارٌ: موھتاج بولماق، ھاجىتى چۈشمەك.

اِفْتَقَدَ يَفْتَقِدُ اِفْتِقَادًا الشَّيْءَ: يوقلۇقنىڭ قەدرىگە يەتتى.

«فِي اللَّيْلَةِ الظَّلْمَاءِ يُفْتَقَدُ الْبَدْرُ»: قاپقاراڭغۇ كېچىدە تولۇن ئاينىڭ يوقلۇقى بىلىنىدۇ.

اِفْتَقَرَ يَفْتَقِرُ اِفْتِقَارًا: نامراتلىشىپ قالدى، موھتاج بولۇپ قالدى.

اِفْتَقَرَ إِلَى كَذَا: ھاجەت چۈشتى، ھاجەتمەن بولدى.

«اِفْتَقَرَ بَعْدَ غِنًى»: بايلىقتىن كېيىن نامراتلىشىپ قالدى.

«هَذَا الشَّخْصُ يَفْتَقِرُ إِلَى الذَّكَاءِ»: بۇ ئادەم ئەقىل ـ پاراسەتكە موھتاج.

«هَذَا الْمَكَانُ يَفْتَقِرُ إِلَى الْمَاءِ»: بۇ ئورۇندا سۇ قىس.

«مَنِ اسْتَغْنَى بِمَالِ النَّاسِ اِفْتَقَرَ»: كىشىنىڭ مېلى ئارقىلىق بايلىق ئىزدىگەن ئادەم گادايلىشىپ قالىدۇ.

اِفْتَكَرَ يَفْتَكِرُ اِفْتِكَارًا: ئەسلىدى، ياد ئەتتى، ئېسىگە ئەكەلدى.

«حَاوَلْتُ أَنْ أَفْتَكِرَ اسْمَهُ فَلَمْ أَسْتَطِعْ»: ئۇنىڭ ئىسمىنى شۇنچە ئويلىنىپمۇ ئېسىمگە ئالالمىدىم.

اِفْتَكَّ يَفْتَكُّ اِفْتِكَاكًا الرَّهْنَ: گۆرۈنى قايتۇرۇۋالدى.

اِفْتَكَّ الشَّيْءَ: تارتىۋالدى.

اِفْتَلَى يَفْتَلِي اِفْتِلاَءً بِعَيْنَيْهِ: زەن قويدى، سىنچىلاپ قارىدى.

أَفْتَنَ يُفْتِنُ إِفْتَانًا: قايمۇقۇپ قالدى، گاڭگىراپ قالدى؛ قايمۇقتۇردى، ئازدۇردى، قىزىقتۇردى، ئالدىدى.

اِفْتَنَّ يَفْتَنُّ اِفْتِنَانًا فِي الْقَوْلِ: چىرايلىق ئۇسلۇبتا سۆزلىدى.

أَفْتَى يُفْتِي إِفْتَاءً: پەتىۋا بەردى، پەتىۋا چىقاردى.

أَفْتَى فِي الْمَسْئَلَةِ: ھۆكۈم چىقاردى، شەرىئەت ھۆكۈمىنى بايان قىلدى.

«قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي أَمْرِي» ‹قرآن›: ئۇ (يەنى بىلقىس) ئېيتتى: «ئى ئۇلۇغلار! مېنىڭ بۇ ئىشىمدا مەسلىھەت بېرىڭلار».

«يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ» ‹قرآن›: ئى ئەربابلار! سىلەرئەگەر چۈش تەبىرىنى بىلسەڭلار، بۇ چۈشۈمگە تەبىر بېرىپ بېقىڭلار.

«مَنْ أَفْتَى بِغَيْرِ عِلْمٍ كَانَ إِثْمُهُ عَلَى مَنْ أَفْتَاهُ» ‹حديث›: كىمكى بىلمەي تۇرۇپ پەتىۋا بەرسە، ئۇنىڭ گۇناھى پەتىۋا بەرگۈچىگە بولىدۇ.

أَفَجَّ يُفِجُّ إِفْجَاجًا فِي الْمَشْيِ: قەدەم تاشلىدى، چوڭ قەدەم بىلەن ئىلگىرىلىدى.

أَفْجَرَ يُفْجِرُ إِفْجَارًا: گۇناھ قىلدى، ناشايان ئىشلارنى قىلدى؛ يالغانچىلىق قىلدى.

أَفْجَعَ يُفْجِعُ إِفْجَاعًا ـــ هُ: ئۇنى ھەسرەت چەكتۈردى، پەرىشان قىلدى، ئېچىندۇردى، ئازابلىدى.

إِفْحَامٌ: ئاغزىنى تۇۋاقلاپ قويماق، مات قىلماق.

أَفْحَجُ م فَحْجَاءُ ج فُحْجٌ: پۇتى مايماق ئادەم.

أَفْحَشَ يُفْحِشُ إِفْحَاشًا: ناشايان ئىشلارنى قىلدى، بەتقىلىقلىق قىلدى، ئۇياتسىز گەپ قىلدى.

أَفْحَشَ فِي قَوْلِهِ وَفِعْلِهِ: ناچار سۆز ـ ھەرىكەت لەرنى قىلدى.

أَفْحَمَ يُفْحِمُ إِفْحَامًا الْبُكَاءُ الصَّبِيَّ: بالا يىغلاپ ئۇنى پۈتۈپ كەتتى.

أَفْحَمَهُ: ئېغىز ئاچالماس قىلىۋەتتى، جاۋاب بېرەلمەس قىلىۋەتتى، لام ـ جىم دېگۈزمىدى.

«أَصَبْتَ وَأَخْطَأْتُ. لَقَدْ أَفْحَمْتَنِي»: سەن توغرا قىلدىڭ، مەن خاتالاشتىم، مېنى زۇۋان سۇرەلمەس قىلىپ قويدۇڭ.

أَفِدَ يَأْفَدُ أَفَدًا: يېقىنلاشتى، ئاز قالدى.

أَفِدَ السَّفَرُ: سەپەر يېقىنلاشتى.

أَفَرَ يَأْفِرُ أَفْرًا وَأُفُورًا: سوكۇلدىدى، يۇگۇردى؛ خوشال بولدى.

إِفْرَادٌ «فى النحو»: بىرلىك، يەككىلىك.

إِفْرَادٌ «فى الفقه»: ھەج بىلەن ئۆمرىنى بىر ۋاقىتتا جەملىمەسلىك.

إِفْرَادًا وَ إِجْمَالاً: ئايرىم ـ ئايرىم ۋە توپ ـ توپ.

«اَلصِّفَةُ تُطَابِقُ الْمَوْصُوفَ فِي الْإِفْرَادِ وَالتَّثْنِيَةِ وَالْجَمْعِ»: ئېنىقلىغۇچى بىرلىك، ئىككىلىك ۋە كۆپلۈك شەكىللىرىدە ئېنىقلانغۇچىغا ماس كېلىشى كېرەك.

إِفْرَازٌ ج إِفْرَازَاتٌ: ئاجرالما (بەدەندىن چىقىدىغان تەرگە ئوخشاشلار).

إِفْرَازُ الْغُدَدِ: بەز ئاجراتمىسى.

«يُسَبِّبُ هَذَا الْمَرَضُ زِيَادَةً فِي إِفْرَازَاتِ بَعْضِ الْغُدَدِ»: بۇ كېسەل بەزى بەزلەرنىڭ ئاجراتمىلىرىنىڭ كۆپىيىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

إِفْرَاطٌ: ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتمەك، نورمالسىز.

إِفْرَاطُ الْإِنْتَاجِ: مەھسۇلاتنىڭ ئېھتىياجدىن ئېشىپ كېتىشى.

إِفْرَاغٌ: بوشاتماق، قۇرۇقدىماق، بىكار قىلماق.

أَفْرَجَ يُفْرِجُ إِفْرَاجًا عَنِ الشَّيْءِ: قويۇپ بەردى، بوشىتىۋەتتى، چىقاردى، ئايرىلدى، چەتنىدى.

«أَفْرَجَتِ الْحُكُومَةُ عَنْ جَمِيعِ الْمُعْتَقَلِينَ السِّيَاسِيِّينَ»: ھۆكۈمەت بارلىق سىياسىي مەھبۇسلارنى قويۇپ بەردى.

أَفْرَحَ يُفْرِحُ إِفْرَاحًا: شادلاندۇردى، خۇشال قىلدى، خۇرسەن قىلدى.

«سَمِعْتُ الْيَوْمَ نَبَأً سَيُفْرِحُكَ»: بۈگۈن سېنى خۇشال قىلىدىغان خەۋەرنى ئاڭلىدىم.

أَفْرَخَ يُفْرِخُ إِفْرَاخًا: چۈجە چىقاردى، چۈجىلىدى.

أَفْرَخَ الْقَوْمُ بَيْضَتَهُمْ: مەخپىيەتلىكنى ئاشكارىلىدى.

أَفْرَخَ رَوْعُهُ: كۆڭلى تەسكىن تاپتى.

أَفْرَدَ يُفْرِدُ إِفْرَادًا الشَّيْءَ: ئايرىۋەتتى، ئاجراتتى، بۆلدى.

أَفْرَدَ الْإِسْمَ: ئىسمىنى تاق سانغا ئايلاندۇردى.

«أُفْرِدَ الطُّلَّابُ الْمُتَفَوِّقُونَ فِي شُعْبَةٍ خَاصَّةٍ»: ئەلاچى ئوقۇغۇچىلار ئايرىم قىسىمغا ئايرىۋېتىلدى.

أَفَرَّ يُفِرُّ إِفْرَارًا: قاچۇرۇۋەتتى.

أَفَرَّ الْحِصَانَ: ئاتنى قاچۇرۇۋەتتى.

أَفْرَزَ يُفْرِزُ إِفْرَازًا: ئايرىدى، ئاجراتتى، بۆلدى، تالىلىدى.

أَفْرَزَ الْعَرَقَ: تەرلىدى.

أَفْرَطَ يُفْرِطُ إِفْرَاطًا: ئاشۇرۇۋەتتى، چەكتىن ئاشۇرۇۋەتتى.

«أَفْرَطَ فِي تَأْدِيبِ صَاحِبِهِ»: ھەمراھىنى ئېيىبلەشتە چەكتىن ئاشۇرۇۋەتتى.

أَفْرَغَ يُفْرِغُ إِفْرَاغًا الْإِنَاءَ: قاچىلارنى بوشاتتى، قۇرۇقلىدى.

أَفْرَغَ الشَّحْنَةَ: يۈكنى چۈشۈردى.

أَفْرَغَ الْمَاءَ: سۇنى قۇيدى، سۇنى تۆكتى.

أَفْرَغَ فِي قَالِبٍ: قېلىپقا قۇيدى، تۆكتى.

أَفْرَغَ الْعُمَّالُ الْبِضَاعَةَ: ئىشچىلار مال يۈتكىدى.

«أَفْرَغَ الْعُمَّالُ السَّفِينَةَ»: ئىشچىلار پاراخوتنى

بوشاتتى.

أَفْرَغَ الْبَارُودَ: ئوق ئاتتى، ئوققا تۇتتى.

أَفْرَغَ اللّٰهُ عَلَيْهِ صَبْرًا: ئاللاه ئۇنىڭغا سەۋر ئاتا قىلسۇن.

إِفْرَنْجُ اَلْوَاحِدُ إِفْرَنْجِيٌّ: ياۋروپالىق؛ ياۋروپاغا خاس.

بِلَادُ الْإِفْرَنْجِ: ياۋروپا.

اَلْمَلَابِسُ الْإِفْرَنْجِيَّةُ: ياۋروپاچە كىيىم ـ كېچەك، كاستۇم، شىم.

أَفْرَى يُفْرِي إِفْرَاءً الشَّيْءَ: ياردى، پارچىلىدى، ئاجراتتى، بۆلدى.

إِفْرِيزٌ ج أَفَارِيزُ: لەمپە، پېشايۋان.

إِفْرِيزُ الطَّرِيْقِ: يول ياقىسىدىكى پىيادىلەر يولى.

إِفْرِيزُ الْمَحَطَّةِ: ئىستانسىنىڭ ياكى بېكەتنىڭ ئاسفالت ياتقۇزۇلغان يولى.

إِفْرِيقَةُ. إِفْرِيْقًا: ئافرىقا.

إِفْرِيقِيَا الْجَنُوبِيَّةُ: جەنۇبىي ئافرىقا.

جَنُوبِيُّ إِفْرِيقِيَا: ئافرىقىنىڭ جەنۇبى.

شِمَالِيُّ إِفْرِيقِيَا: ئافرىقىنىڭ شىمالى.

إِفْرِيقِيَا السَّوْدَاءُ: ئافرىقا سەھراسىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان رايونلار.

إِفْرِيقِيٌّ: ئافرىقىلىق، ئافرىقىغا خاس.

أَفَزَّ يُفِزُّ إِفْزَازًا: ئۇركۈتۈۋەتتى، ئۇركۈتۈپ قاچۇرۇۋەتتى، ھاياجانلاندۇردى، چۆچىتىۋەتتى.

«حَلِمْتُ حُلْمًا أَفَزَّنِي فَصَحَوْتُ مِنْ نَوْمِي»: شۇنداق بىر چۈش كۆرۈپتىمەنكى، مېنى قورقۇتۇۋەتتى، شۇنىڭ بىلەن مەن ئويغىنىپ كەتتىم.

أَفْزَعَ يُفْزِعُ إِفْزَاعًا: قورقۇتتى، تەھدىت سالدى، چۆچۈتتى، ئۇركۈتتى.

«أَفْزَعَتِ الْغَارَةُ الْجَوِّيَّةُ النَّاسَ فَانْدَفَعُوا إِلَى الْمَلَاجِئِ»: ھاۋا ھۇجۇمى كىشىلەرنى قورقۇتۇۋەتتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ھاۋادىن مۇداپىئەلىنىش ئاكوپلىرىغا يۈگۈردى.

إِفْسَادٌ: بۇزماق، بۇزغۇنچىلىق قىلماق؛ چىرىتىمەك.

أَفْسَحَ يُفْسِحُ إِفْسَاحًا الْمَكَانَ: ئورۇن كېڭەيتتى.

أَفْسَدَهُ يُفْسِدُ إِفْسَادًا: ئۇنى خاراب قىلدى، ۋەيران قىلدى، بۇزغۇنچىلىق قىلدى.

أَفْسَدَ الْعَلَاقَاتِ: مۇناسىۋەتنى بۇزدى.

«إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا» ‹قرآن›: شۇبھىسىزكى، پادىشاھلار بىرەر شەھەرگە ھۇجۇم قىلىپ كىرسە، ئۇنى خاراب قىلىدۇ.

«وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ» ‹قرآن›: ئۇلارغا: «يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلماڭلار» دېيىلسە، «بىز ئىسلاھ قىلغۇچىلارمىز» دەيدۇ.

أَفْسَدَ الْآدَابَ: ئىستېتىنى بۇزدى، ئەخلاقىنى بۇزدى، ئۆرپ ـ ئادەتنى بۇزدى.

أَفْسَدَ الْجَوَّ بَيْنَهُمَا: ئىككىسىنىڭ ئارىسىدىكى كەيپىياتنى بۇزدى.

أَفْسَدَ بَيْنَهُمْ: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى، بۆلگۈنچىلىك سالدى.

أَفْسَدَ عَلَى فُلَانٍ: يىراقلاشتى، ئايرىلدى.

أَفْسَدَ تَأْشِيرَهُ: پاسپورتنىكۆچىدىنقالدۇردى.

إِفْشَاءٌ: تارقاتماق؛ ئاشكارا قىلماق، پاش قىلماق.

أَفْشَلَهُ يُفْشِلُ إِفْشَالًا: مەغلۇپ قىلدى، يەڭدى، تارمار قىلدى.

أَفْشَى يُفْشِي إِفْشَاءً: تاراتتى، ئاشكارىلىدى، پاش قىلدى.

أَفْشَى السِّرَّ: مەخپىيەتلىكنى ئاشكارىلىدى.

أَفْصَحَ يُفْصِحُ إِفْصَاحًا: بىلدۇردى، ئىپادىلىدى؛ ئىخچام سۆزلىدى.

أَفْصَحَ عَنْ مُرَادِهِ: مەقسىتىنى بايان قىلدى.

أَفْصَحَ الْأَمْرُ: ئىش ئايدىڭلاشتى، ئېنىق بولدى.

«أَلْمَحَ إِلَى مَا يُرِيدُ وَلَكِنَّهُ لَمْ يُفْصِحْ عَنْهُ»: ئۇ كۆڭلىندىكى ئىشنى ئىشارە قىلىپ ئۆتتى، لېكىن ئوچۇق سۆزلىمىدى.

أَفْصَحَ النَّصَارَى: ناسارالار پاسخا بايرىمى ئۆتكۈزدى.

أَفْصَحُ م فُصْحَى: ئەڭ پاساھەتلىك، ئەڭ ئىخچام سۆزلەيدىغان، سۆزگە ماھىر، سۆزمەن.

«وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا» ‹قرآن›: قېرىندىشىم ھارۇننىڭ تىلى مېنىڭدىن راۋاج

دۇر.

أَفْضَلَ يُفْضِلُ إِفْضَالاً عَلَيْهِ: ئاشۇرۇۋەتتى، ئېشىپ چۈشتى؛ ئارتۇق بولدى.

«أَفْضَلَ عَلَى أَصْحَابِهِ فِي الْجَدِّ وَ الْإِجْتِهَادِ»: ئۇ ئىخلاس ۋە تىرىشچانلىقتا ھەمراھلىرىدىن ئېشىپ چۈشتى.

«لَا تَنْسَ فَضْلَ مَنْ يُفْضِلُ عَلَيْكَ»: ساڭا ياخشىلىق قىلغان ئادەمنىڭ ياخشىلىقىنى ئۇنتۇمىغىن.

أَفْضَلُ ج أَفْضَلُونَ وَأَفَاضِلُ م فُضْلَى وَفُضْلَيَاتٌ وَفُضْلَيَاتٌ: ئەڭ ياخشى، ياخشىراق، ئەۋزەل، مۇنەۋۋەر.

أَفْضَلُ جِدًّا: ئىنتايىن ياخشى، ناھايىتى ياخشى.

«عَرَضَ الْمَوْضُوعَ بِصُورَةٍ أَفْضَلَ»: تېمىنى ئەڭ ياخشى رەۋىشتە ئوتتۇرىغا قويدى.

«صِحَّتُكَ الْيَوْمَ أَفْضَلُ كَثِيْرًا مِنْ أَمْسِ»: بۈگۈن سالامەتلىكىڭ تۈنۈگۈنكىدىن كۆپ ياخشى.

«إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَزُورَهُ فَمِنَ الْأَفْضَلِ أَنْ تَتَّصِلَ بِهِ أَوَّلاً حَتَّى لَاتَذْهَبَ وَهُوَ غَائِبٌ»: ئۇنى يوقلىماقچى بولساڭ، ئەڭ ياخشىسى ئۇ ئۆيدە يوق بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەتلىشىپ باق.

أَفْضَلِيَّةٌ: ئەۋزەللىك، ئارتۇقلۇق، ئېسىللىك (ئورۇن ۋە دەرىجە جەھەتتىن).

اَلْأَفْضَلِيَّةُ لِكَذَا: ئەڭ ئۈستۈنلۈك... غا مەنسۇپ.

«نَسْتَوْرِدُ هَذَا الصِّنْفَ بِسَبَبِ أَفْضَلِيَّتِهِ عَلَى الْأَصْنَافِ الْأُخْرَى»: بۇ خىلدىكىلىرى باشقا خىلدىكىلىرىدىن ئارتۇق بولغانلىقى ئۈچۈن بىز ئۇنى ئىمپورت قىلىمىز.

«اَلْأَفْضَلِيَّةُ فِي الْحُصُولِ عَلَى الْمُسَاعَدَةِ»: ياردەمنى قولغا كەلتۈرۈشتىكى ئۈستۈنلۈك.

أَفْضَى يُفْضِي إِفْضَاءً الْمَكَانُ: ئورۇن خالى بولدى، كەڭ بولدى.

أَفْضَى إِلَى: ئېلىپ كەلدى، سەۋەب بولدى.

أَفْضَى بِهِ إِلَى كَذَا: ئېرىشتى، يېتىشتى.

«وَكَيْفَ تَأْخُذُوْنَهُ وَقَدْ أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنْكُمْ مِيْثَاقًا غَلِيْظًا» «قرآن»: ئۆز ئارا خىلۋەتتە بولۇشقان تۇرمۇشلار ۋە ئايالىلار سىلەردىن (نىكاھ ئەقىدىسىدىن ئىبارەت) مۇستەھكەم ئەھدە ئالغان تۇرسا، ئۇنى قانداقمۇ قايتۇرۇۋالىسىلەر؟

«لَا تَسُبُّوا الْأَمْوَاتَ فَإِنَّهُمْ قَدْ أَفْضَوْا إِلَى مَا قَدَّمُوا» **«حديث»:** ئۆلگەن كىشىلەرنى ھاقارەتلىمەڭلار، چۈنكى ئۇلار ئىلگىرى قىلغان ئەمەللىرىنىڭ نەتىجىسىنى كۆردى.

أَفْضَى إِلَيْهِ بِكَذَا: مەلۇم قىلدى، دەپ قويدى، ئۇقتۇردى، خەۋەر قىلدى.

أَفْضَى إِلَى الْمَرْأَةِ: ئايال بىلەن بىر يەردە بولدى.

«أَفْضَتِ الْمُبَاحَثَاتُ إِلَى اتِّفَاقٍ بَيْنَ الْفَرِيقَيْنِ»: مۇزاكىرە ئىككى تەرەپنى بىرلىككە ئېلىپ كەلدى.

أَفْضَى بِسِرِّهِ: مەخپىيەتلىكىنى ئاشكارىلىدى.

أَفْضَى الْأَمْرُ إِلَى كَذَا: ئىش بۇ يەرگە يەتتى.

إِفْطَارٌ: ئىپتار؛ ئىپتار قىلماق.

أَفْطَحُ م فَطْحَاءُ: كەڭ.

رَأْسٌ أَفْطَحُ: يايپاق باش.

أَفْطَرَ يُفْطِرُ إِفْطَارًا الصَّائِمُ: ئىپتار قىلدى؛ ئەتىگەنلىك تاماق يېدى، ناشتا قىلدى.

أَفْطَرَهُ: ئەتىگەنلىك تاماق بەردى، ناشتا قىلدۇردى.

أَفْطَرَ الصَّائِمَ: ئىپتار قىلدۇردى، روزىسىنى بۇزۇۋەتتى.

يُفْطِرُ الصَّائِمُونَ عِنْدَ غُرُوبِ الشَّمْسِ: روزىدارلار كۈن پاتقاندا ئىپتار قىلىدۇ.

تَنَاوُلُ الطَّعَامِ يُفْطِرُ الصَّائِمَ: تاماق يېيىش روزىدارنىڭ روزىسىنى بۇزۇپتىدۇ.

أَفْطَسُ م فَطْسَاءُ ج فُطْسٌ: پاناق، پاناق بۇرۇن، ياپىلاق بۇرۇن.

شَخْصٌ أَفْطَسُ: پاناق بۇرۇن ئادەم.

أَفْطَمَ يُفْطِمُ إِفْطَامًا: ئەمچەكتىن ئايرىلىش ۋاقتى بولدى.

«فَطَمَتْهُ أُمُّهُ قَبْلَ أَنْ يُفْطَمَ»: ۋاقتى توشۇشتىن بۇرۇن ئانىسى ئۇنى ئەمچەكتىن ئايرىۋەتتى.

أَفْظَعَ يُفْظِعُ إِفْظَاعًا: قورقۇتۇۋەتتى، چۆچۈتۈۋەتتى، ۋەھىمە پەيدا قىلدى.

«أَفْظَعَهُ مَا رَأَى مِنْ جَرَائِمَ» : ئۇ كۆرگەن جىنايەتلەر ئۇنى قورقۇتۇۋەتتى.

أَفْعَمَ يُفْعِمُ إِفْعَامًا: تولدۇردى، لىقمۇ لىق قاچىلىدى.

أُفْعُوَانٌ: ئەركەك زەھەرلىك يىلان.

أُفْعُوَانِيَّةٌ: زەھەرلىك، قەبىھ، مەككار، ھىيلىگەر، قارانىيەت، خەتەرلىك.

أُفْعُولَةٌ ج أَفَاعِيلُ: قەبىھ ئىش، قەبىھ ھەرىكەت، ناشايان ئىش.

«نَبَذَتْهُ عَشِيرَتُهُ بِسَبَبِ أَفَاعِيلَ» : ئۇنىڭ ناشايان ئىشلىرى تۈپەيلىدىن ئۇنى قەۋم قېرىنداشلىرى تاشلىۋەتتى.

أَفْعَى ج أَفَاعٍ: زەھەرلىك جىنى يىلان.

أَفْغَرَ يُفْغِرُ إِفْغَارًا فَمَهُ: ئېغىزىنى ئاچتى.

أَفَّ يَؤُفُّ وَيَئِفُّ أَفَّا الرَّجُلُ: ئۇ ئۇھ دېدى، ئوش دېدى.

أُفٍّ: تۇفى! ھۇ.

«فَلاَ تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ» ‹قرآن› : ئۇلارغا ئوھوي دېمىگىن!

أُفُّ الْأُذُنِ: قۇلاق كىرى.

أُفٍّ لَكَ: ماڭا نېرى! سەندىن تويدۇم!

أَفَّاقٌ: سەيلە قىلغۇچى، ئېقىپ يۈرگۈچى، سەرگەردان.

أَفَّاكٌ: يالغانچى، كاززاپ، پىتنە ـ ئىغۋا تارقاتقۇچى، ئويدۇرمىچى.

أَفَّكَ يُؤَفِّكُ تَأْفِيكًا: يالغانچىلىق قىلدى.

أَفَّكَ يُؤَفِّكُ تَأْفِيفًا: ئۇھ تارتتى، ئوھوش دېدى، ھوي دېدى.

أَفَقَ يَأْفِقُ أَفْقًا: سەيلە قىلدى، سەرسان بولۇپ يۈردى.

أُفُقٌ. أُفْقٌ ج آفَاقٌ: ئۇپۇق، ئۇپۇق سىزىقى، ئاسمان گۈمبىزى.

«ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَى وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَى» ‹قرآن› : ئۇنىڭ (يەنى جىبرىئىلنىڭ) كۆرۈنۈشى چىرايلىق بولۇپ، يۇقىرى ئۇپۇقتا (ئۆز شەكلىدە) تۇردى.

ضَيِّقُ الْأُفُقِ أَوْ ذُوأُفُقٍ مَحْدُودٍ: بىلىمسىز، چەكلىك.

«بَعُدَ عَنْ ضَيِّقِ الْأُفُقِ وَالْأَنَانِيَّةِ» : تار رامكىدىن، شەخسىي مەنپەئەتپەرەسلىكتىن خالى بولدى.

وَاسِعُ الْأُفُقِ: كەڭ مەلۇماتلىق، بىلىمى كەڭ دائىرىلىك، كۆپىنى بىلىدىغان.

ذُو أُفُقٍ وَاسِعٍ: كەڭ مەلۇماتلىق، بىلىمى كەڭ دائىرىلىك، كۆپىنى بىلىدىغان.

«هُوَ يَتَطَلَّعُ إِلَى الْفَجْرِ الْجَدِيْدِ وَرَاءَ الْأُفُقِ الْبَعِيْدِ» : ئۇ يىراق ئۇپۇقنىڭ كەينىدىكى يېڭى تاڭغا قاراۋاتىدۇ.

آفَاقُ الْأَرْضِ: زېمىن ئەتراپى.

«إِجْتَازَتْ شُهْرَتُهُ الْآفَاقَ» : ئۇنىڭ شۆھرىتى جاھانغا پۈر كەتتى.

جَوَّابُ آفَاقٍ: كۆپ سەپەر قىلغۇچى، جاھان كېزىر.

أَفْقَدَ يُفْقِدُ إِفْقَادًا ـــ هُ الشَّيْءَ: ئايرىدى، قولدىن كەتكۈزۈپ قويدى، يوقىتىپ قويدى، مەھرۇم قىلدى.

أَفْقَدَهُ صَوَابَهُ: ھوشىنى يوقاتتى.

أَفْقَدَهُ الْحَيَاةَ: ھاياتىدىن ئايرىدى.

أَفْقَدَ صَبْرَهُ: سەۋر ـ تاقىتىنى يوقاتتى.

أَفْقَدَهُ تَوَازُنَهُ: تەڭپۇڭلۇقىنى يوقاتتى.

أَفْقَرَ يُفْقِرُ إِفْقَارًا: كەمبەغەل قىلىۋەتتى، نامراد لاشتۇرۇۋەتتى.

«أَفْقَرَهُ الْقِمَارُ وَحُبُّ اللَّهْوِ» : قىمار ۋە ئويىپەرەسلىك ئۇنى نامراتلاشتۇرۇۋەتتى.

أَفْقَرَ الْمَكَانُ: چۆللىشىپ كەتتى، چۆلگە ئايلىنىپ قالدى.

أَفْقَمُ: ھېڭگاك چىش.

أَفْقَهَ يُفْقِهُ إِفْقَاهًا: ئەشلەتتى، ئېسىگە سالدى، يادىغا كەلتۈردى، بىلدۈردى، خەۋەردار قىلدى

أُفْقِيٌّ: ئۇپۇقچە، توغرىسىغا.

أَفَكَ يَأْفِكُ أَفْكًا و أُفُوكًا و أَفِكَ يَأْفَكُ أَفَكًا وَإِفْكًا: يالغانچىلىق قىلدى، يالغان ـ ياۋداقلارنى توقىدى، بوھتىان چاپلىدى، ئويدۇردى.

«فَأَلْقَى مُوْسَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ

يَأْفِكُوْنَ» «قرآن»: مۇسا ھاسسىنى تاشلىدى، (ئۇ ئەجدىھاغا ئايلىنىپ) ئۇلارنىڭ ئويدۇرما نەرسىلىرىنى يۇتۇۋەتتى.

«قَالُوا أَجِئْتَنَا لِتَأْفِكَنَا عَنْ آلِهَتِنَا» «قرآن»: ئۇلار سەن بىزنى ئىلاھلىرىمىزدىن توسقىلى كەلدىڭمۇ؟ - دېدى.

أَفَكَهُ عَنِ الشَّيْءِ: ئۇ پەللەپ ئۇنى پىكرىدىن ياندۇردى.

إِفْكٌ. أَفَكٌ: يالغان ئېيتماق، پىتنە - ئىغۋا تارقاتماق.

«بَلْ ضَلُّوْا عَنْهُمْ وَذَلِكَ إِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ» «قرآن»: بەلكى ئۇلارنىڭ مەبۇدلىرى غايىب بولدى، بۇ (يەنى بۇتلار بىزنى خۇداغا يېقىن قىلىدۇ، دېگەن سۆزى) ئۇلارنىڭ ئويدۇرمىسىدۇر ۋە ئاللاھقا چاپلىغان بوھتانلىرىدۇر.

أَفْكَرَ يُفْكِرُ إِفْكَارًا: ئويلاندى، مۇلاھىزە قىلدى، پىكىر قىلدى.

أُفْكُوهَةٌ ج أَفَاكِيْهُ: ئاجايىپ خەۋەر، قىزىقارلىق خەۋەر، كىنايە سۆز.

أَفَلَ يَأْفُلُ وَيَأْفِلُ وَأَفِلَ يَأْفَلُ أُفُوْلاً النَّجْمُ أَوِ الْقَمَرُ: ئۆچتى، ئولتۇردى.

أَفَلَ نَجْمُ فُلاَنٍ: ئامىتى قاچتى، تەلىيى ئۈك كەلمىدى، بەختى قاچتى.

أَفِلَ يَأْفَلُ أَفْلاً وَ أُفُولاً: غايىب بولدى، يوقالدى، ئۆچتى.

«كَانَ مَشْهُورًا ثُمَّ أَفَلَ نَجْمُهُ فِي السَّنَوَاتِ الْأَخِيرَةِ»: ئۇ داڭدار ئىدى، يېقىنقى يىللاردا شۆھرىتى پەسىيىپ كەتتى.

إِفْلاَسٌ: سۇنماق، ۋەيران بولماق، خاراب بولماق، خانىۋەيران بولماق.

«أَعْلَنَ التَّاجِرُ إِفْلاَسَهُ»: سودىگەر ۋەيران بولغانلىقىنى ئېلان قىلدى.

أَفْلاَطُونِيٌّ: ئەپلاتونچى، ئەپلاتون پەلسەپىسىگە ئەگەشكۈچى.

حُبٌّ أَفْلاَطُونِيٌّ: روھىي مۇھەببەت، مەنىۋى مۇھەببەت.

اَلْأَفْلاَطُونِيَّةُ الْجَدِيدَةُ: يېڭى پىلاتونزم.

اَلْأَفْلاَطُونِيَّةُ الْمُحْدَثَةُ: يېڭى پىلاتونزم.

اَلْأَفْلاَطُونِيَّةُ الْحَدِيثَةُ: يېڭى پىلاتونزم.

أَفْلَتَ يُفْلِتُ إِفْلاَتًا الشَّيْءَ: قوتقۇزدى، بوشاتتى، قويۇۋەتتى.

أَفْلَتَ فُلاَنٌ: قوتۇلدى، خالاس تاپتى.

أَفْلَجَ م فَلْجَاءُ: كوماك ئادەم.

أَفْلَحَ يُفْلِحُ إِفْلاَحًا الرَّجُلُ: نىجات تاپتى، ئوتۇق قازاندى، نەتىجىگە ئېرىشتى.

«قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا» «قرآن»: روھىنى پاك قىلغان ئادەم چوقۇم مۇرادىغا يېتىدۇ.

«قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ» «قرآن»: مۆمىنلەر ھەقىقەتەن بەختكە ئېرىشتى.

أَفْلَسَ يُفْلِسُ إِفْلاَسًا: مىلىدىن ئايرىلىپ ۋەيران بولدى.

«أَفْلَسَ كَثِيرٌ مِنَ التُّجَّارِ بِسَبَبِ الْأَزْمَةِ الْاِقْتِصَادِيَّةِ»: ئىقتىسادىي كرىزىس تۈپەيلىدىن نۇرغۇن سودىگەرلەر ۋەيران بولدى.

أَفْلَقَ يُفْلِقُ إِفْلاَقًا الشَّاعِرُ: شائىر قالتىس شېئىر يازدى.

إِفْلِكَانٌ: بادامچە بەز، بادام تەنچە.

أَفَلٌّ: پۇچۇق، كوماك.

سَيْفٌ أَفَلٌّ: پۇچۇق قىلىچ.

إِفْلِيْكَانٌ: بادامچە بەز، بادام تەنچە.

أَفِنَ يَأْفَنُ أَفَنًا و أَفْنًا الرَّجُلُ: كالتا پەملىك قىلدى، دۆتلىك قىلدى، ئەقلىي قىنسىقا بولدى.

أَفَنَ يَأْفِنُ أَفْنًا النَّاقَةَ: تۆگىنى ۋاقىتسىز ساغدى.

أَفَنَ اللّٰهُ فُلاَنًا: ئاللاھ كالتە پەم قىلىپ قويدى.

أَفْنَدَ يُفْنِدُ إِفْنَادًا: رەددىيە بەردى، يالغانغا چىقاردى؛ مات قىلدى.

أُفْنُونٌ ج أَفَانِيْنُ: سەنئەت تۈرلىرى؛ گىرەلىشىپ كەتكەن شاخ، قويۇق شاخ، بولۇق شاخ.

أَفَانِيْنُ الْكَلاَمِ: سۆزنىڭ ئۇسلۇبلىرى.

«اِخْتَفَى الطَّائِرُ بَيْنَ الْأَفَانِينِ»: قۇش قويۇق شاخلار ئارىسىغا مۆكۈندى.

أَفْنَى يُفْنِي إِفْنَاءً الشَّيْءَ: يوقاتتى، مۇنقەرز قىلدى، تۈگەتتى.

«أَفْنَى عُمْرَهُ فِي خِدْمَةِ وَطَنِهِ»: ئۆمرۈنى ۋەتەن خىزمىتى يولىدا ئۆتكۈزدى.

«إِذَا أَفْنَيْتَ عُمْرَكَ فِي الْجَمْعِ فَمَتَى تَأْكُلُ»: ئۆمرۈڭنى پۇل ـ مال يىغىش بىلەن ئۆتكۈزسەڭ، ئۇنى قاچان يەيسەن.

أَفْهَمَ يُفْهِمُ إِفْهَامًا الْأَمْرَ: چۈشەندۈردى، بىلدۈردى.

أَفْوَاجٌ: توپ ـ توپ، گۇرۇھ ـ گۇرۇھ.

أَفْوَاهٌ ج أَفَاوِيهُ: دورا ـ دەرمەك.

يُكْثِرُ مِنَ الْأَفَاوِيهِ فِي طَعَامِهِ: ئۇ تامىقىغا دورا ـ دەرمەكنى كۆپ سالىدۇ.

أُفُوكٌ: يالغان ئېيتماق.

أَفْوَهُ م فَوْهَاءُ ج فُوهٌ: ئېغىزى يوغان، يوغان ئېغىز.

أَفْيَحُ م فَيْحَاءُ ج فِيحٌ: كەڭ، پايانسىز.

أَفِيُونٌ: دوّت، گالۋاڭ.

أَقَاتَ يُقِيتُ إِقَاتَةً عَلَى فُلَانٍ: يېمەكلىك بەردى، تەمىنات بەردى، ئوزۇقلاندۇردى.

أَقَالَ يُقِيلُ إِقَالَةً الْبَيْعَ: سودىنى بىكار قىلدى، ئەسلىدىن قالدۇردى.

أَقَالَ مِنْ وَظِيفَتِهِ: ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلىدى.

أَقَالَ اللّٰهُ: ئاللاھ كەڭچىلىك قىلىپ ئۇنى كەچۈردى.

«أَقَالَ الرَّئِيسُ الْوَزِيرَ»: رەئىس ۋەزىرنى ۋەزىپىسىدىن قالدۇردى.

إِقَالَةٌ: (كېلىشىم، توختام قاتارلىقلارنى) بىكار قىلماق، ئەسلىدىن قالدۇرماق، بۇزماق.

أَقَامَ يُقِيمُ إِقَامَةً الشَّيْءَ: تۇرغۇزدى، تىكلىدى، بەرپا قىلدى، ئورناتتى، داۋاملاشتۇردى.

أَقَامَ الْمَعْرَضَ: كۆرگەزمە ئۇيۇشتۇردى، كۆرگەزمە ئاچتى.

أَقَامَ الصَّلَاةَ: نامازنى ئوقىدى.

أَقَامَ لِلصَّلَاةِ: نامازغا چاقىردى.

«وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ» (قرآن): نامازنى ئوقۇغان ۋە زاكا بەرگەن كىشىلەر پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھى (چوڭ) ساۋابقا ئېرىشىدۇ.

«وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْ

حَسَنًا» (قرآن): نامازنى ئادا قىلىڭلار، زا نى بېرىڭلار، ئاللاھقا قەرزى ھەسەنە بېرىڭلا

«فَإِن خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ فَلَا جُ

عَلَيْهِمَا» (قرآن): ئەگەر سىلەر ئۇلار (ي ئەر ـ ئايال) نىڭ ئاللاھنىڭ بەلگىلىمىلىر رىئايە قىلالماسلىقىدىن قورقساڭلار، خو نىڭ (تالاق خېتىنى ئېلىش مەقسىتىدە) بەرگەنلىكى ئۈچۈن ئۇ ئىككىسىگە (يەنى خوتۇنغا) گۇناھ بولمايدۇ.

أَقَامَ فُلَانًا: بەلگىلىدى، تەيىنلىدى.

أَقَامَ حَفْلَةً: يىغىن ئۆيۈشتۇردى.

«أَقَامَ حَفْلَةَ الْوَدَاعِ»: ئۇ خوشلىشىش يىغ ئۆتكۈزدى.

أَقَامَ حَفْلَ عِشَاءٍ: كەچلىك زىياپەت ئۆتكۈزدى.

أَقَامَ فِي بَلَدٍ: يۇرتتا توختىدى، تۇرۇپ قالدى

«أَقَامَ بِالْعَاصِمَةِ»: ئۇ پايتەختتە تۇردى.

أَقَامَ بِالْمَكَانِ: ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى.

أَقَامَ الْحُجَّةَ: دەلىل ـ ئىسپات كۆرسەتتى.

«أَقَامَ الدَّلِيلَ عَلَى صِحَّةِ قَوْلِهِ»: ئۇ سۆز راستلىقى ئۈچۈن دەلىل كەلتۇردى.

أَقَامَ الدَّعْوَى: ئەرز قىلدى، شىكايەت قىلدى.

أَقَامَ الْمَائِلَ: قىڭغىرنىتوغرىلىدى، تۈزەتتى

أَقَامَ السُّوقَ: بازارنى گۈللەندۈردى، ئاۋا تۇردى.

أَقَامَ عَلَى كَذَا: چىڭ تۇردى، قەتئىي داۋا تۇردى.

أَقَامَ عَلَى الْعَهْدِ: ۋەدىگە ئەمەل قىلدى، ل تۇردى.

أَقَامَ لَهُ وَزْنًا: ئويلاپ كۆردى، مۆلچەرلىدى، قىلدى.

«أُقِيمَتِ الْعَلَاقَاتُ الدِّبْلُومَاسِيَّةُ بَيْنَ الْبَلَدَ

ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا دىپلوماتىك

سۈرەت ئورنىتىلدى.

«أُقِيمَتْ خَمْسَةُ جُسُورٍ فَوْقَ النَّهْرِ»: دەريادا بەش كۆۋرۈك سېلىندى.

إِقَامَةٌ: قۇرماق، تەسىس قىلماق، بەرپا قىلماق، تۇرغۇزماق؛ كۆتۈرمەك.

إِقَامَةُ عَلَاقَاتٍ دِيبلُومَاسِيَّةٍ: دىپلوماتىك ئالاقە ئورنىتىش، دىپلوماتىك مۇناسىۋەت تىكلەش.

إِقَامَةٌ مُؤَقَّتَةٌ: ۋاقىتلىق تۇرماق، ۋاقىتلىق ماكان لاشماق.

إِقَامَةُ الْعَدْلِ: سوت قىلماق، قانۇن ئىجرا قىلماق.

إِقَامَةُ شَعَائِرِ الدِّيْنِ: دىنىي مۇراسىم ئۆتكۈزمەك.

إِقَامَةٌ جَبْرِيَّةٌ: نەزەربەنت قىلىش.

إِقَامَةُ نَدْوَةٍ: سۆھبەت يىغىنى ئېچىش.

إِقَامَةُ مَهْرَجَانٍ رِيَاضِيٍّ: تەنھەرىكەت يىغىنى ئېچىش.

إِقَامَةٌ ج إِقَامَاتٌ: تۇرالغۇ، ماكان، جاي.

مَحَلُّ الْإِقَامَةِ: ئۆي ـ ماكان، ھويلا ـ ئارام، ئولتۇراق ئۆي.

«إِقَامَةُ فُلَانٍ بَشَارِعِ الْحُرِّيَّةِ»: پالانىنىڭ تۇرالغۇسى ئەركىنلىك كوچىسىدا.

أَقَاوِيلُ: ئىغۋا، سۆز ـ چۆچەك، ئۆسەك سۆز، غەيۋەت ـ شىكايەت.

إِقْبَالٌ: كەلمەك، باشلىماق، يېقىنلاشماق، بەخت، راۋاج تاپماق.

عَلَيْهِ إِقْبَالٌ: بازىرى ئىتتىك.

إِقْبَالاً وَإِدْبَارًا: بارماق ۋە كەلمەك.

أَقْبَرَ يُقْبِرُ إِقْبَارًا: قەبرە ياسىدى، قەبرە قوپاردى.

أَقْبَرَ الْقَضِيَّةَ: سەل قاردى، كۆڭۈل بۆلمىدى.

«ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ» «قرآن»: ئاندىن ئۆنى ۋاپات قىلدۇردى، ئۆنىڭغا (كۆمۈلىدىغان) قەبرىنى بەرپا قىلدى.

أَقْبَلَ يُقْبِلُ إِقْبَالاً الْوَقْتُ: ۋاقىت يېقىنلاشتى، ۋاقىت توشتى.

أَقْبَلَ عَلَى الْعَمَلِ: كۆڭۈل بۆلدى.

أَقْبَلَ الشَّخْصُ: يېتىپ كەلدى.

«يَامُوْسَى أَقْبِلْ وَلَاتَخَفْ إِنَّكَ مِنَ الْآمِنِيْنَ» «قرآن»: ئى مۇسا! ئالدىڭغا ماڭغىن، قورقمىغىن، سەن ھەقىقەتەن (قورقۇنچىدىن) ئەمىن بولغۇچىلاردىنسەن.

«أَقْبَلَ عَلَى دُرُوسِهِ»: ئۇ دەرسكە كۆڭۈل بۆلۈپ كىرىشتى.

«أَقْبَلَ مِنَ الْمَهْجَرِ»: ئۇ ھىجرەتگاھىدىن قايتىپ كەلدى، ئۇ مۇھاجىرلىقتىن قايتىپ كەلدى.

أَقْبَلَ إِلَيْهِ: يېتىپ كەلدى، ئۆدۈل كەلدى.

أَقْبَلَ الرَّبِيْعُ بِدَفْئِهِ: ھەممە ياقنى باھار قاپلىدى.

«تَتَفَتَّحُ الْأَزْهَارُ كُلَّمَا أَقْبَلَ الرَّبِيعُ»: باھار كەلگەندە چېچەكلەر ئېچىلىدۇ.

«أَقْبَلَتِ السَّيَّارَةُ مُسْرِعَةً»: ماشىنا تېز چىقىپ كەلدى.

أَقْبَلَ عَلَى الْأَمْرِ: باشلىدى، كىرىشتى، تۇتۇش قىلدى.

أَقْبَلَتِ الدُّنْيَاعَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئامەت كەلدى، بەخت ئىقبالى ئېچىلدى.

اِقْتَاتَ يَقْتَاتُ اِقْتِيَاتًا الشَّخْصُ: يېمەكلىك تەييارلىدى، ئوزۇقلۇق راسلىدى.

اِقْتَادَهُ يَقْتَادُ اِقْتِيَادًا: يېتەكلىدى، يول باشلىدى، يولغا سالدى، ئېلىپ باردى.

اِقْتَادَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى يېتىلىدى.

اِقْتَاسَ يَقْتَاسُ اِقْتِيَاسًا الشَّيْءَ: ئۆلچىدى، مۆلچەرلىدى، قىياس قىلدى، سېلىشتۇردى.

اِقْتَاسَ بِهِ: دوردى، تەقلىد قىلدى.

اِقْتَافَ يَقْتَافُ اِقْتِيَافًا إِثْرَ فُلَانٍ: ئىزىغا چۈشتى، ئىز قوغلىدى، ئەگەشتى.

اِقْتِبَاسٌ ج اِقْتِبَاسَاتٌ: نەقلى قىلىنغان سۆز.

اِقْتِبَاسَاتٌ مِنَ الْقُرْآنِ الْكَرِيْمِ: قۇرئان كەرىمدىن ئېلىنغان سۆزلەر.

إِقْتَبَّ يَقْتَبُّ اِقْتِبَابًا يَدَ فُلَانٍ: قولىنى كەستى، چاپتى.

اِقْتَبَسَ يَقْتَبِسُ اِقْتِبَاسًا نَارًا: ئوتنى ئالدى.

اِقْتَبَسَ الْحُمَّى: يوقۇملاندى، تەسىرلەندى.

إِقْتَبَسَ مِنْهُ عِلْمًا: ئۇنىڭدىن ئىلىم ئالدى، ئۇنىڭدىن ئىلىم ئۆگەندى.

«أَنْظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ» ‹قرآن›: بىزنى كۈتۈپ تۇرۇڭلار، سىلەرنىڭ نۇرۇڭلاردىن ئازراق ئالايلى.

إِقْتَبَسَ عِبَارَةً: مىسال كەلتۈردى، نەقىل كەلتۈردى.

إِقْتَبَسَ الْمَالَ: مالنى تاپشۇرۇپ ئالدى.

«إِقْتَبَسَتْ نَارًا مِنْ جَارَتِهَا»: ئۇ قوشنىسىدىن ئوت ئۆتنە ئالدى.

«إِقْتَبَسَ مَسْرَحِيَّةً مِنْ تَأْلِيفِ شِكْسْبِير»: ئۇ شېكسپىرنىڭ ئەسەرلىرىدىن بىر سەھنە ئەسىرىنى ئۆزگەرتىپ ئىشلىدى

إِقْتَبَلَ يَقْتَبِلُ إِقْتِبَالاً الْكَلَامَ: ھېچقانداق تەييارلىقسىزلا سۆزلىدى، ئويلاپ تۇرمايلا سۆزلىدى.

إِقْتَبَلَ الرَّجُلُ: ئەقلى - ھوشىنى تاپتى.

إِقْتَبَلَ الْأَمْرَ: قايتا باشلىدى، قايتىدىن تۇتۇش قىلدى.

إِقْتَبَى يَقْتَبِي إِقْتِبَاءً الْمَتَاعَ: مالنى رەتلىدى، رەتكە سالدى، تۇزەشتۇردى.

إِقْتَتَّ يَقْتَتُّ إِقْتِتَاتًا الشَّيْءَ: تۇپ يىلتىزىدىن يوقاتتى.

إِقْتَتَلَ يَقْتَتِلُ إِقْتِتَالاً الْقَوْمُ: ئۆزئارا ئۆلتۈرۈشتى، قىرغىنچىلىق قىلدى.

«وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ اقْتَتَلُوْا فَأَصْلِحُوْا بَيْنَهُمَا» ‹قرآن›: ئەگەر مۆمىنلەردىن ئىككى گۇرۇھ ئۇرۇشۇپ قالسا، ئۇلارنىڭ ئارىسىنى تۈزەپ قويۇڭلار.

إِقْتَتَّ يَقْتَتُّ إِقْتِتَاتًا: يۇلدى، سۇغۇرۇۋالدى، تارتتى، چىقاردى، قومۇردى.

إِقْتَحَقَ يَقْتَحِقُ إِقْتِحَاقًا مَافِي الْإِنَاءِ: قاچىدىكىنى بىراقلا ئىچىۋەتتى، گۇپپىدە ئىچىۋەتتى.

إِقْتَحَمَ يَقْتَحِمُ إِقْتِحَامًا الْمَكَانَ: بېسىپ كىردى، زور بىلەن كىردى، كۈچ بىلەن كىردى.

إِقْتَحَمَ اللُّصُوصُ الْبَنْكَ: ئوغرىلار بانكىغا بېسىپ كىردى.

إِقْتَحَمَ الْمَسْؤُلِيَّةَ: مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالدى.

إِقْتَحَمَ الْحَمْلَةَ الْإِنْتِخَابِيَّةَ: سايلام ھەرىكىتىگە دۇچ كەلدى.

إِقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ: داۋان ئاشتى، قىيىنچىلىقنى يەڭدى.

«فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ» ‹قرآن›: ئۇ داۋان ئاشمىدى.

«إِقْتَحَمَ مَوْقِعَ الْعَدُوِّ»: ئۇ دۈشمەننىڭ جايىغا بېسىپ كىردى.

إِقْتِدَاءٌ: ئىقتىدا قىلماق، ئەگەشمەك.

إِقْتِدَارٌ: كۈچ - قۇۋۋەت، قابىلىيەت، ئىقتىدار، قۇدرەت.

إِقْتَدَّ يَقْتَدُّ إِقْتِدَادًا الشَّيْءَ: ئۇزىۋەتتى، كېسىۋەتتى.

إِقْتَدَّ الْكَلَامَ: گەپنى ئۇزىۋەتتى، گەپنىڭ بېلىگە تەپتى.

إِقْتَدَّ الْأُمُورَ: بىر تەرەپ قىلدى، بىر تەرەپ قىلىپ ئايرىدى.

إِقْتَدَرَ يَقْتَدِرُ إِقْتِدَارًا عَلَى الشَّيْءِ: كۈچى يەتتى، قادىر بولدى، قۇربى يەتتى.

إِقْتَدَرَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: سېلىشتۇردى، ئۆلچىدى، تەڭلەشتۇردى.

إِقْتَدَرَ الْأَمْرَ: پىلانلىدى، كۆڭلىگە پۈكتى.

إِقْتَدَرَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ: پۈتكۈزدى، مەھكەم قىلدى، بەلگىلىدى، تەقدىر قىلدى.

إِقْتَدَى يَقْتَدِي إِقْتِدَاءً بِهِ: ئەگەشتى، دوراندى، تەقلىد قىلدى، ئۈلگە قىلدى.

«فَبِهُدَاهُمْ اقْتَدِهْ» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ يولىغا ئەگەشكىن.

«إِقْتَدَى التِّلْمِيذُ بِمُعَلِّمِهِ»: ئوقۇغۇچى ئوقۇتقۇچىنى ئۈلگە قىلدى.

أَقْتَرَ يُقْتِرُ إِقْتَارًا: قىيىنچىلىقتا قالدى، غۇربەتچىلىكتە قالدى، كەمبەغەللىشىپ كەتتى.

أَقْتَرَ عَلَى عِيَالِهِ: بېخىللىق قىلدى، پىخسىقلىق قىلدى، ئائىلىسىنى خىراجەتتىن قىستى.

إِقْتِرَابٌ: يېقىنلاشماق.

إِقْتِرَاحٌ ج إِقْتِرَاحَاتٌ: تەكلىپ.

اِقْتِرَاحَاتُ الْمُشَارِكِينَ فِي الْاِجْتِمَاعِ: يىغىنغا قاتناشقۇچىلارنىڭ تەكلىپلىرى.

«لَقِيَ هَذَا الْاِقْتِرَاحُ مُعَارَضَةً شَدِيْدَةً مِنْ جَانِبِ الْجُمْهُورِ»: بۇ تەكلىپ ئاممىنىڭ قاتتىق قارشىلىقىغا ئۇچرىدى.

اِقْتِرَاضْ: قەرز ئالماق.

اِقْتِرَاعْ: ئاۋاز بەرمەك (سايلامدا ئاۋاز بەرمەك). چەك تاشلىماق.

حَقُّ الْاِقْتِرَاعِ: ئومۇمىي سايلامدا ئاۋاز بېرىش هوقۇقى.

صُنْدُوقُ الْاِقْتِرَاعِ: سايلام بېلىتى تاشلاش ساندۇقى.

مَرْكَزُ الْاِقْتِرَاعِ: سايلام پونكىتى، سايلام نۇقتىسى.

اِقْتِرَاعٌ عَامٌّ: ئومۇمىي سايلام.

اِقْتِرَانْ: چاپلاشماق، يېپىشماق، تۇتاشماق.

اِقْتِرَانٌ «فَلَكِيًّا»: ساماۋى ئىككى جىسىمنىڭ تۇزسىزىق ئۇستىدە ئۇچرىشىشى.

اِقْتَرَأَ يَقْتَرِئُ اِقْتِرَاءَ الْكِتَابَ: كىتاب ئوقىدى، قىرائەت قىلدى.

اِقْتَرَبَ يَقْتَرِبُ اِقْتِرَابًا: يېقىنلاشتى، يېقىن كېلىپ قالدى.

اِقْتَرَبَ الْوَقْتُ: ۋاقتى بولۇپ قالدى، ۋاقىت توشۇپ قالدى.

«وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ اَبْصَارُ الَّذِيْنَ كَفَرُوا» «قرآن»: راست ۋەدە (يەنى قىيامەتنىڭ ۋاقتى) يېقىنلاشتى، ئۇ كۈندە كۇففارلارنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ قالىدۇ.

اِقْتَرَحَ يَقْتَرِحُ اِقْتِرَاحًا: كەشىپ قىلدى، ئىختىرا قىلدى.

اِقْتَرَحَ الْخُطْبَةَ: تەييارلىقسىزلا نۇتۇق سۆزلىدى.

اِقْتَرَحَ الشَّخْصُ: ئەكە يېكىي پىكىرنى ئوتتۇرىغا قويدى.

«اِقْتَرَحَ فَتْحَ مَكْتَبَةٍ عَامَّةٍ بِالْحَيِّ»: ئۇ مەھەللىدە ئاممۇۋى كۇتۇپخانا ئېچىش پىكرىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

اِقْتَرَسَ يَقْتَرِسُ اِقْتِرَاسًا عَلَى كَذَا: زورلىدى، مەجبۇرلىدى، تاڭدى.

اِقْتَرَشَ يَقْتَرِشُ اِقْتِرَاشًا: پۇل تاپتى، كەسىپ قىلدى.

اِقْتَرَضَ يَقْتَرِضُ اِقْتِرَاضًا مِنْهُ: قەرز ئالدى، ئارىيەت ئالدى.

اِقْتَرَعَ يَقْتَرِعُ اِقْتِرَاعًا الْقَوْمُ: چەك تاشلىدى.

اِقْتَرَعَ الشَّخْصُ: سايلامدا ئاۋاز بەردى.

«اِقْتَرَعَ لِفَائِدَةِ مُرَشَّحٍ حِزْبِهِ»: ئۆز پارتىيەسىنىڭ نامزاتى ئۈچۈن ئاۋاز بەردى.

اِقْتَرَفَ يَقْتَرِفُ اِقْتِرَافًا: گۇناھ قىلدى، گۇناھقا يېقىنلاشتى.

اِقْتَرَفَ الذَّنْبَ: جىنايەت ئۆتكۈزدى، يامان ئىش قىلدى.

«وَ مَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيْهَا حُسْنًا» «قرآن»: كىمكى بىرەر ياخشى ئىش قىلسا، ئۇنىڭغا بىز ساۋابنى زىيادە بېرىمىز.

«اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْسِبُونَ الْاِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ» «قرآن»: شۇبھىسىزكى، گۇناھ قىلغۇچىلار ئۆز قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن (ئاخىرەتتە) جازاغا تارتىلىدۇ.

اِقْتَرَفَ فُلَانٌ مِنْ مَرَضٍ: كېسەل يۇقتۇرۇۋالدى.

اِقْتَرَفَ الْمَالَ: مال توپلىدى، پۇل تاپتى.

«اِقْتَرَفَ سَرِقَةً وَاعْتَرَفَ بِهَا»: ئۇ ئوغرىلىق قىلدى ۋە ئوغرىلىق قىلغانلىقىنى ئېقرار قىلدى.

اِقْتَرَنَ يَقْتَرِنُ اِقْتِرَانًا الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ: بىرلەشتى، يېقىنلاشتى، تۇتاشتى.

اِقْتَرَنَ بِامْرَأَةٍ: تۇرمۇش قۇردى.

اِقْتَرَنَ الشَّخْصُ: توي قىلدى، ئۆيلەندى.

اِقْتَرَنَتْ بِهِ: ياتلىق قىلدى، تۇرمۇشقا چىقتى.

«اِقْتَرَنَ فُلَانٌ بِفُلَانَةٍ»: پالانى پوكۇنى ئايال بىلەن توي قىلدى.

«اِقْتَرَنَتْ زِيَارَتُهُ بِعِيْدِ الْفِطْرِ»: ئۇنىڭ زىيارىتى روزا ھېيتقا توغرا كەلدى.

اِقْتَرَى يَقْتَرِي اِقْتِرَاءَ الضَّيْفَ: مېھمان قىلدى، مېھمانىنى كۈتۈۋالدى.

اِقْتَسَرَ يَقْتَسِرُ اِقْتِسَارًا عَلَى الْأَمْرِ: مەجبۇرلىدى،

زورلىدى، قىستىدى.

اِقْتَسَمَ يَقْتَسِمُ اِقْتِسَامًا: بۆلىشۋالدى، تەقسىم قىلىشۋالدى.

اِقْتِصَادٌ: تېجىمەك، ئىقتىساد قىلماق.

اِقْتِصَادٌ فِى الْكَلَامِ: ئىخچام سۆزلىمەك.

اِقْتِصَادٌ فِى الْوَقْتِ: ۋاقىتنى تېجىمەك.

أُسْتَاذُ فِى الْاِقْتِصَادِ السِّيَاسِيِّ: سىياسىي ئىقتىساد كەسپىدە پروفېسسور.

اَلْاِقْتِصَادُ الْقَوْمِىُّ: مىللىي ئىقتىساد.

اَلْاِقْتِصَادُ الْمُوَجَّهُ: پىلانلىق ئىقتىساد، پىلانلىق ئىگىلىك.

الْاِقْتِصَادُ الْحُرُّ: بازار ئىگىلىكى، ئەركىن ئىقتىساد.

اِقْتِصَادٌ فِى الْمَعِيْشَةِ: تۇرمۇشتا تېجەشلىك بولماق.

وَزِيْرُ الْاِقْتِصَادِ: ئىقتىساد مىنىستىرى.

عِلْمُ الْاِقْتِصَادِ: ئىقتىسادشۇناسلىق.

اَلْاِقْتِصَادُ الرَّأْسِمَالِىُّ: كاپىتالىستىك ئىگىلىك.

اَلْاِقْتِصَادُ الزِّرَاعِىُّ: يېزا ئىگىلىكى.

اِقْتِصَادِىٌّ ج اِقْتِصَادِيُّونَ: ئىقتىسادشۇناس، ئىقتىسادىي، ئىقتىسادچىللىق، ئىقتىسادشۇناس.

بَاحِثٌ اِقْتِصَادِىٌّ: ئىقتىسادشۇناس.

تَخْطِيْطٌ اِقْتِصَادِىٌّ: ئىگىلىك پىلانى.

اَلْعَوَامِلُ الْاِقْتِصَادِيَّةُ: ئىقتىسادىي ئامىللار.

مِنَ الْجِهَةِ الْاِقْتِصَادِيَّةِ: ئىقتىسادىي جەھەتتىن، ئىقتىسادىي جەھەتتىن ئېلىپ ئېيتقاندا.

حَرْبٌ اِقْتِصَادِيَّةٌ: ئىقتىسادىي ئۇرۇش.

اَلْعَلَاقَاتُ الْاِقْتِصَادِيَّةُ: ئىقتىسادىي ئالاقە، ئىقتىسادىي مۇناسىۋەت.

وِزَارَةُ الشُّؤُونِ الْاِقْتِصَادِيَّةِ: ئىقتىسادىي ئىشلار مىنىستىرلىكى.

اِقْتِصَادِيَّاتٌ: ئىقتىسادشۇناسلىق، ئىقتىسادىي مەسىلە، ئىقتىسادىي ئىگىلىك.

اِقْتِصَادِيَّاتُ الْبِلَادِ: دۆلەت ئىگىلىكى.

«اِقْتِصَادِيَاتُ الْبِلَادِ فِى نُمُوٍّ مُنْذُ خَمْسَ سَنَوَاتٍ»: بەش يىلدىن بۇيان خەلق ئىگىلىكى راۋاجلاندى.

اِقْتِصَاصٌ: قىساس ئالماق، ئىنتىقام ئالماق، ئۆچ ئالماق، ئەنتىنى ئالماق.

اِقْتَصَدَ يَقْتَصِدُ اِقْتِصَادًا الشَّخْصُ: تېجىدى، ئىقتىساد قىلدى، ئىقتىسادچىل بولدى.

اِقْتَصَدَ فِى النَّفَقَةِ: تېجەپ خىراجەت قىلدى.

«يَقْتَصِدُ كُلَّ شَهْرٍ مَبْلَغًا مِنَ الْمَالِ»: ئۇ ھەر ئايدا مەلۇم مىقدارىدا پۇل تېجەيدۇ.

اِقْتَصَرَ يَقْتَصِرُ اِقْتِصَارًا عَلَى كَذَا: قانائەتلەندى، مەمنۇن بولدى، رازى بولدى، كۆپايىلەندى.

اِقْتَصَرَ بِقَصَرَتِهِ: شىللىسىدىن ئالدى، پاتىكىدىن ئالدى.

«اِقْتَصَرَ عَلَى تَنَاوُلِ وَجْبَةٍ وَاحِدَةٍ فِى الْيَوْمِ»: ئۇ كۈندە بىر ۋاق تاماق يېيىش بىلەن قانائەتلەندى.

اِقْتَصَّ يَقْتَصُّ اِقْتِصَاصًا الْخَبَرَ: بايان قىلدى، ھېكايە قىلىپ بەردى، قىسسە قىلىپ بەردى.

اِقْتَصَّ الشَّخْصُ: قىساس ئالدى، ئىنتىقام ئالدى.

اِقْتَصَّ أَثَرَهُ: ئىز قوغلىدى، ئىزىغا چۈشتى، ئەگەشتى.

اِقْتَصَّ الْحَدِيْثَ: رىۋايەت قىلدى، سۆزلەپ بەردى، ھېكايە قىلدى.

اِقْتَصَلَ يَقْتَصِلُ اِقْتِصَالاً الشَّىْءَ: ئۈزدى، كەستى، يارىدى.

اِقْتِضَاءٌ: زۆرۈر بولماق، تەقەززا بولماق، موھتاج بولماق.

عِنْدَ الْاِقْتِضَاءِ: زۆرۈر تېپىلغاندا، لازىم بولغاندا.

«أُسَاعِدُكَ عِنْدَ الْاِقْتِضَاءِ»: زۆرۈر تېپىلغاندا ساڭا ياردەم بېرىمەن.

اِقْتَضَبَ يَقْتَضِبُ اِقْتِضَابًا: قىرقىدى، چاتىدى، پۇتىدى، كەستى، توغرىدى.

اِقْتَضَبَ الْغُصْنَ: شاختى چاتىدى.

اِقْتَضَبَ خُطْبَتَهُ: نۇتقىنى ئۆزۈپ قويدى.

اِقْتَضَبَ الْكَلَامَ: تەييارلىقسىز سۆزلىدى.

اِقْتَضَبَ حَدِيْثَهُ: سۆزىنى يىغىنچاقلىدى،

ئىخچاملىدى.

اِقْتَضَى يَقْتَضِي اِقْتِضَاءً: سوراش، تەلەپ قىلىش، تەقەززا قىلىش، لايىق كەلمەك، ھەقلىق بولماق.

اِقْتَضَى دَيْنَهُ: قەرزنى تەلەپ قىلىش.

«اِفْعَلْ مَا يَقْتَضِيهِ الْوَاجِبُ»: سەن مەسئۇلىيەتكە لايىق كېلىدىغان ئىشنى قىلغىن.

«نَحْنُ مُسْتَعِدُّونَ لِمُسَاعِدَتِكُمْ إِذَا اقْتَضَى الْأَمْرُ»: زۆرۈر تېپىلغاندا بىز سىلەرگە ياردەم بېرىشكە تەييار.

اِقْتَضَى الْحَالُ ذَلِكَ: ئەھۋال مۇشۇنى تەقەززا قىلدى.

اِقْتِطَافٌ: (مېۋىنى) ئۈزمەك.

اِقْتَطَّ يَقْتَطُّ اِقْتِطَاطًا: ئۇچلىدى، قىرقىدى، ياسىدى، پۈتىدى.

اِقْتَطَعَ يَقْتَطِعُ اِقْتِطَاعًا الشَّيْءَ: ئۈزۈۋالدى، بۆلۈۋالدى، ئېلىۋالدى.

اِقْتَطَعَ الْحَجَرَ مِنَ الْجَبَلِ: تاغدىن تاشنى قومۇرۇۋالدى.

اِقْتَطَفَ يَقْتَطِفُ اِقْتِطَافًا الثَّمَرَ: مېۋە ئۈزدى، يىغدى، توپلىدى.

اِقْتَطَفَ الشَّيْءَ: ئېلىۋالدى، تارتىۋالدى، بۆلىۋالدى.

اِقْتَطَفَ مِنَ الْأَشْيَاءِ كَذَا: تاللىۋالدى، ئىلغىۋالدى.

اِقْتَطَفَ الْقَوْلَ: سۆزنىڭ مۇھىم نۇقتىسىنى ئالدى، سۆزنىڭ مېغىزىنى چاقتى.

«اِقْتَطَفَ مِنَ الْقَصِيدَةِ بَيْتَيْنِ»: ئۇ قەسىدىدىن ئىككى بەيىتنى تاللىۋالدى.

اِقْتَعَدَ يَقْتَعِدُ اِقْتِعَادًا: ئىگىلىۋالدى، بېسىۋالدى، ئىشغال قىلدى.

اِقْتَعَدَ الدَّابَّةَ: مىنىدىغان ئۇلاغ قىلىۋالدى.

اِقْتَعَدَ الْكُرْسِيَّ: ئورۇندۇقنى ئولتۇرىدىغان جاي قىلىۋالدى.

اِقْتِفَاءُ الْأَثَرِ: ئىزىغا چۈشمەك، ئىز قوغلىماق، ئارقىسىدىن ئەگەشمەك.

اِقْتَفَرَ يَقْتَفِرُ اِقْتِفَارًا الشَّخْصُ الْأَثَرَ: ئىز قوغلىدى، ئىزىغا چۈشتى، پېيىغا چۈشتى.

اِقْتَفَى يَقْتَفِي اِقْتِفَاءً: ئەگەشتى.

اِقْتَفَى بِفُلَانٍ: ئۆرنەك قىلدى، ئۈلگە قىلدى.

«اِقْتَفَى أَثَرَ اللِّصِّ»: ئۇ ئوغرىنىڭ ئىزىدىن قوغلىدى.

اِقْتِلَاعٌ: قومۇرماق، يۇلماق.

اِقْتَلَعَ يَقْتَلِعُ اِقْتِلَاعًا: يۇلۇۋەتتى، قومۇرۇۋەتتى.

اِقْتَلَعَ الشَّجَرَةَ: دەرەخنى يىلتىزىدىن قومۇرۇۋەتتى.

«اِقْتَلَعَ الدَّاءَ مِنْ أَصْلِهِ»: ئۇ كېسەلنى تۈپتىن ساقايتتى.

أَقْتَمُ م قَتْمَاءُ ج قُتْمٌ: قىزغۇچ، ساغۇچ.

اِقْتَمَّ يَقْتَمُّ اِقْتِمَامًا: قارايدى.

اِقْتِنَاءٌ: ئىگە بولماق، قولغا كەلتۈرمەك، مالىك بولماق.

اِقْتِنَاعٌ: مەمنۇن بولماق، رازى بولماق، قانائەت قىلماق، مەمنۇنىيەت.

اِقْتَنَصَ يَقْتَنِصُ اِقْتِنَاصًا الصَّيْدَ: ئۇۋ ئوۋلىدى، شىكارغا چىقتى.

اِقْتَنَصَ الْفُرْصَةَ: پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلدى، پۇرسەتتىن پايدىلاندى.

اِقْتَنَعَ يَقْتَنِعُ اِقْتِنَاعًا بِخَطَئِهِ: خاتالىقىغا قايىل بولدى.

«اِقْتَنَعَ بِصِحَّةِ رَأْيِ خَصْمِهِ»: دۈشمىنىڭ پىكرىنىڭ توغرىلىقىغا قايىل بولدى.

«قَدِ اقْتَنَعَ الطَّرَفَانِ تَمَامًا بِنَتِيجَةِ الْمُحَادَثَاتِ»: سۆھبەت نەتىجىسىدىن ئىككى تەرەپ تولۇق مەمنۇن بولدى.

اِقْتَنَّ يَقْتَنُّ اِقْتِنَانًا الرَّجُلُ: قول قىلىۋالدى، قولغا ئىگە بولدى، قول قىلىپ ئىشلەتتى؛ سۈكۈت قىلدى.

اِقْتَنَى يَقْتَنِي اِقْتِنَاءً الشَّيْءَ: ئىگە بولدى، ھاسىل بولدى، قولغا كەلتۈردى.

اِقْتَنَى السَّيَّارَةَ: ماشىنىغا ئېرىشتى.

اِقْتَوَّرَ يَقْتَوِّرُ اِقْتِوَّارًا الشَّيْءَ: ئويدى، كولىدى، ئويۇپ ئېلىۋەتتى.

أَقْحَطَ يُقْحِطُ إِقْحَاطًا: قەھەتچىلىك بولدى، قۇرغاقچىلىق بولدى.

أَقْحَطَ الْعَامُ: بۇ يىل قۇرغاقچىلىق بولدى.

«أَقْحَطَتْ بُلْدَانُ السَّاحِلِ فِي إِفْرِيقِيَا»: ئافرىقىيانىڭ دېڭىز بويلىرىدىكى دۆلەتلەردە قۇرغاقچىلىق يۈز بەردى.

أَقْحَلَ يُقْحِلُ إِقْحَالاً الشَّيْءَ: قۇرۇتىۋەتتى، سولاشتۇردى.

«أَقْحَلَ الْقَحْطُ الْأَرْضَ»: قۇرغاقچىلىق زېمىنى قۇرىتىۋەتتى.

أَقْحَمَ يُقْحِمُ إِقْحَامًا فُلَانًا فِي الْأَمْرِ: ئويلىمايلا كىرگۈزۈۋەتتى، ئىتتىرىۋەتتى.

أَقْحَمَ نَفْسَهُ فِيمَا لاَ يَعْنِيهِ: مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلاشتى.

إِقْدَامٌ: قەھرىمانلىق قىلماق، باتۇرلۇق قىلماق، قەيسەرلىك، جۈرئەتلىك.

إِقْدَامُ رِجَالِ الْأَعْمَالِ: كارخانىچىلارنىڭ دادىللىقى.

إِقْدَامُ الْجُنْدِيِّ: جەڭچىنىڭ باتۇرلۇقى.

«اَلْمَوْتُ مَعَ الْإِقْدَامِ وَالشَّجَاعَةِ خَيْرٌ مِنَ الْحَيَاةِ مَعَ الذُّلِّ وَالْإِسْتِعْبَادِ»: ... قەھرىمانلىق ۋە قەيسەرلىك بىلەن ئۆلۈش خارلىق ۋە قۇللۇق ئاستىدا ياشىغاندىن ئەلا.

أَقْدَرَ يُقْدِرُ إِقْدَارًا هُ: ئۇنى ئىقتىدارلىق ھېسابلىدى، ئۇنى كۈچى يېتىدۇ دەپ بىلدى، ئۇنى قولىدىن كېلىدىغان كۆردى.

أَقْدَرَهُ عَلَى كَذَا: ئۇنى كۈچى يېتىدىغان قىلدى، ئۇنى قىلالايدىغان قىلدى.

أَقْدَرَهُ كَذَا: سېلىشتۇرىدىغان قىلدى، تەڭلەشتۈرىدىغان قىلدى.

«أَقْدَرَ الْمُوَظَّفَ عَلَى تَحَمُّلِ مَهَامِّهِ»: خىزمەتچىنى ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالالايدىغان دەپ بىلدى.

اَلْأَقْدَرُ: پاكار ئادەم، بوينى كالتا ئادەم.

اَلْأَقْدَرُ مِنَ الْخَيْلِ: قەدىمىي چوڭ ئات.

أَقْدَمَ يُقْدِمُ إِقْدَامًا عَلَى قِرْنِهِ: جۈرئەت قىلدى، پېتىنىدى، جاسارەتلىك بولدى.

أَقْدَمَ عَلَى الْعَمَلِ: شۇغۇللاندى، ئۈستىگە ئالدى، مەسئۇل بولدى؛ باشلىدى؛ ئورۇنداشقا ئالدىردى.

«أَقْدَمَ عَلَى فِلاَحَةِ أَرْضِهِ»: ئۇ زېمىنىنى تېرىشقا كىرىشتى.

أَقْدَمَ عَلَى الشَّيْءِ: كىرىشتى، باشلىدى.

أَقْدَمَ عَلَى الْأَمْرِ: توختىماي ھۇجۇم قىلدى.

«أَقْدَمَ عَلَى مُوَاجَهَةِ خُصُومِهِ بِكُلِّ شَجَاعَةٍ»: ئۇ دۈشمەنلىرىگە قارشى باتۇرلۇق بىلەن ئۇزلۇكسىز ھۇجۇم قىلدى.

أَقْدَمُ: ئەڭ قەدىمكى، ئەڭ كونا.

اَلْأَقْدَمُونَ: قەدىمكىلەر، قەدىمكى كىشىلەر، پېشقەدەملەر، ئالدىنقىلار، كونىلار.

«أَنْتُمْ وَ أَبَاؤُكُمُ الْأَقْدَمُونَ» (قرآن): سىلەر-نىڭ ۋە سىلەرنىڭ ئەڭ بۇرۇنقى ئەجدادلىرىڭلار (نېمە ئىبادەت قىلغىنى نېمە؟)

أَقْدَمِيَّةٌ: پېشقەدەملىك، ستاژى ئۇزۇن.

تَرْقِيَةٌ بِالْأَقْدَمِيَّةِ: ستاژىغا قاراپ ئۈستۈرۈش.

«مُوَظَّفٌ لَهُ أَقْدَمِيَّةٌ فِي الْإِدَارَةِ»: ئۇ باشقۇرۇش-تا ئالدىدا تۇرىدىغان خىزمەتچى.

«طَبِيبٌ مُمْتَازٌ لَهُ أَقْدَمِيَّةٌ»: ئۇ پېشقەدەم مۇنەۋۋەر دوختۇر.

أَقْذَعَ يُقْذِعُ إِقْذَاعًا فُلاَنًا: يامان گېپىنى قىلدى.

أَقْذَعَ الْقَوْلَ: سەت گەپ قىلدى، قەبىھ سۆز قىلدى، ئاغزىنى بۇزدى.

أَقْذَى يُقْذِي إِقْذَاءً عَيْنَهُ: كۆزىگە توپا چاچتى.

إِقْرَارٌ ج إِقْرَارَاتٌ: ئېقرار قىلماق، ئېتىراپ قىلماق، تونۇماق.

إِقْرَاضٌ: قەرز بەرمەك.

أَقْرَأَ يُقْرِئُ إِقْرَاءً الشَّخْصَ: ئوقۇتتى.

أَقْرَأَهُ السَّلاَمَ: ئۇنىڭغا سالام يوللىدى.

«سَنُقْرِئُكَ فَلاَ تَنْسَى إِلاَّ مَا شَاءَ اللّٰهُ» (قرآن): (ئى مۇھەممەد!) ساڭا (قۇرئاننى) ئوقۇتىمىز، ئاللاھ (نەسىخى) قىلماقچى بولغان نەرسىدىن باشقىنى ئۇنتۇمايسەن.

أَقْرَأَهُ الْقُرْآنَ: ئۇنىڭغا قۇرئان ئۆگەتتى، قۇرئان ئوقۇشنىڭ قائىدىلىرىنى تەلىم بەردى.

أَقْرَأَتِ الْمَرْأَةُ: ھەيز كۆردى؛ پاك بولدى.

أَقْرَبَ يُقْرِبُ إِقْرَابًا السَّيْفَ: قىلىچىنى قىنىغا سالدى.

أَقْرَبَتِ الْحُبْلَى: هامىلدار ئايالنىڭ تۇغۇتى يېقىنلاپ قالدى.

أَقْرَبُ: ئەڭ يېقىن.

«اِعْدِلُوْا هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوَى» (قرآن): (دۈشمىنىڭلارغا) ئادىل بولۇڭلار، بۇ تەقۋادارلىققا ئەڭ يېقىندۇر.

اِهْتَمَّ بِشُؤُونِ الْأَقْرَبِ فَالْأَقْرَبِ: ئۇ يېقىنلىرىغا يېقىنلىق دەرىجىسى بويىچە كۆڭۈل بۆلىدۇ.

أَقْرَبُ ج أَقَارِبُ: قانداش تۇغقانلار.

أَقْرَبُ ج أَقْرَبُونَ: يېقىنلار.

«لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ» (قرآن): ئاتا ـ ئانىلىرى ۋە تۇغقانلىرى قالدۇرغان مىراستا ئەرلەرنىڭ ھەسسىسى بار.

أَقَرَّ يُقِرُّ إِقْرَارًا: مەنۇن بولدى، رازى بولدى، قوبۇل بولدى، قوشۇلدى، ئىسپاتلىدى، تەستىقلىدى.

أَقَرَّهُ: مۇقىملاشتۇردى، تۇراقلاشتۇردى.

«قَالُوْا أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوْا وَ اَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ» (قرآن): ئۇلار: «ئېتىراپ قىلدۇق» دېدى. ئاللاھ «(ئۆزۈڭلارنىڭ ۋە تەۋەلىرىڭلارنىڭ ئېتىراپ قىلغانلىقىغا) گۇۋاھ بولۇڭلار، مەنمۇ سىلەر بىلەن بىللە گۇۋاھ بولغۇچىلاردىندۇرمەن» دېدى.

أَقَرَّ الْمُعَاهَدَةَ: كېلىشىمنى تەستىقلىدى.

أَقَرَّ بِالشَّيْءِ: ئېتىراپ قىلدى.

أَقَرَّ فُلَانًا: ئورۇنلاشتۇردى، ماكانلاشتۇردى.

أَقَرَّ الْعَامِلَ عَلَى الْعَمَلِ: ئىشچىنىڭ ئىشىدىن رازى بولدى.

«وَ نُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَى اَجَلٍ مُسَمًّى» (قرآن): بىز خالىغان ئادەمنى بەچچىدانىدا مۇئەييەن مۇددەتكىچە قالدۇرىمىز.

أَقَرَّ اللّٰهُ عَيْنَهُ: خۇشال قىلدى، مەمنۇن قىلدى، ئاتا قىلدى، رازى قىلدى، قانائەتلەندۈردى.

أَقَرَّ بِالْجَمِيْلِ لَهُ: مىننەتدارلىق بىلدۈردى، تەشەككۇر ئېيتتى.

«أَقَرَّ الْمُوَظَّفَ فِي وَظِيفَتِهِ»: ئۇ خىزمەتچىدىن مەمنۇن بولۇپ ئۇنى ۋەزىپىسىدە قالدۇردى.

«أَقَرَّ بِانْتِصَارِ خَصْمِهِ عَلَيْهِ»: ئۇ دۈشمىنىدىن يېڭىلگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلدى.

«مَنْ أَقَرَّ بِذَنْبِهِ فَلَا ذَنْبَ لَهُ»: گۇناھىنى ئىقرار قىلغان كىشى گۇناھسىز ھېسابلىنىدۇ.

«أَقَرَّتِ الدَّوْلَتَانِ السِّلْمَ»: ئىككى دۆلەت تىنچلىقنى مۇقىملاشتۇردى.

أَقْرَسَ يُقْرِسُ إِقْرَاسًا الْمَاءَ: سۇنى قاتتىق مۇزلىتىۋەتتى.

أَقْرَسَ الْبَرْدُ أَصَابِعَهُ: سوغۇق ئۇنىڭ بارماقلىرىنى ئۇششىتىۋەتتى.

أَقْرَضَ يُقْرِضُ إِقْرَاضًا: قەرز بەردى، ئارىيەت بەردى، ئۆتنە بەردى.

أَقْرَضَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن قەرز ئالدى.

«وَاَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا» (قرآن): ئاللاھقا قەرزىي ھەسەنە بېرىڭلار.

«أَقْرَضَهُ أَلْفَ دِينَارٍ»: ئۇ ئۇنىڭغا مىڭ دىنار قەرز بەردى.

أَقْرُطٌ م قَرْطَاءُ ج قُرْطٌ: ھالقىلىق، ھالقا سالغان.

أَقْرَعُ م قَرْعَاءُ قُرْعٌ: پاينەكباش، ئايپاكباش.

أَقْرَنَ يُقْرِنُ إِقْرَانًا الْأَمْرَ: ئىككى ئىشنى بىرلەشتۇردى، ئىككى ئىشنى بىر ۋاقىتتا قىلدى.

أَقْرَنُ م قَرْنَاءُ ج قُرْنٌ: مۈڭگۈزلۈك، قوشۇما قاش.

أَقْرَى يُقْرِي إِقْرَاءً: مېھمان قىلىشنى تەلەپ قىلدى، كۆتۈۋېلىشنى تەلەپ قىلدى.

أَقْزَلُ م قَزْلَاءُ ج قُزْلٌ: ئاقساق، توكۇر.

إِقْسَامٌ: قەسەم قىلىماق، قەسەم ئىچمەك، قەسەمياد قىلماق.

أَقْسَطَ يُقْسِطُ إِقْسَاطًا الشَّخْصُ: ئادىل ئىش قىلدى، توغرا ئىش قىلدى، ھەققانى ئىش قىلدى.

أَقْسَطَ فِي حُكْمِهِ: توغرا ھۆكۈم چىقاردى.

«فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا» (قرآن): ئۇلارنىڭ ئارىسىنى ئادىللىق بىلەن تۈزەپ قويۇڭلار، ئادىل بولۇڭلار.

أَقْسَمَ يُقْسِمُ إِقْسَامًا: قەسەمياد قىلدى، قەسەم بەردى.

«وَأَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ» «قرآن»: (مۇناپىقلار) ئەگەر سەن ئۇلارنى (جىھادغا) چىقىشقا ئەمر قىلساڭ، چوقۇم چىقىدىغانلىقىغا ئاللاھ بىلەن كۆچلۈك قەسەم قىلىدۇ.

«لاَ أُقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ» «قرآن»: بۇ شەھەر (يەنى مەككە) بىلەن قەسەم قىلىمەن.

«أَقْسَمَ بِاللّٰهِ أَلاَّ يَقُولَ إِلاَّ الْحَقَّ»: ئۇ پەقەت ھەقتىن باشقىنى سۆزلىمەسلىككە قەسەم قىلدى.

أَقْسَى يُقْسِي إِقْسَاءً الشَّيْءَ: قاتتىقلىق قىلدى، شەپقەتسىزلىك قىلدى، باغرى تاشلىق قىلدى.

أَقْشَعَ يُقْشِعُ إِقْشَاعًا الْقَوْمُ: تارقاپ كەتتى.

أَقْشَعَتِ السَّمَاءُ: ھاۋا ئېچىلدى.

اِقْشَعَرَّ يَقْشَعِرُّ اِقْشِعْرَارًا جِلْدُهُ: قورقۇنچتىن بەدىنىنى تىترەك باستى.

«اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيْثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ» «قرآن»: ئاللاھ سۆزلەرنىڭ ئەڭ چىرايلىقى بولغان قۇرئاننى نازىل قىلدى، (پاساھەتتە، بالاغەتتە) ئۇنىڭ بەزىسى بەزىسىگە ئوخشاپ كېتىدۇ، تەكرارلىنىدۇ، (قۇرئاندىكى ئازاب ئايەتلىرى تىلاۋەت قىلىنغان چاغدا) پەرۋەردىگاردىن قورقىدىغان كىشىلەرنىڭ بەدەنلىرى تىترەيدۇ.

شَيْءٌ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ الْأَبْدَانُ: بەدەنگە تىترەك ئولىشىپ كېتىدىغان ئىش.

أَقْصَدَ يُقْصِدُ إِقْصَادًا: شېئىر يازدى، قەسىدە يازدى.

أَقْصَدَهُ إِلَى: قىلدۇردى، قىلىشقا زورلىدى، مەجبۇرلىدى.

أَقْصَدُ: ئەڭ تېجەشلىك، ئەڭ ئىقتىسادچىل.

أَقْصَرَ يُقْصِرُ إِقْصَارًا الشَّيْءَ: قىسقارتتى، كېمەيتتى، چىقىرىپ تاشلىدى.

أَقْصَرَ عَنِ الشَّيْءِ: كارى بولمىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى، سەل قارىدى، پەرۋاسىز قارىدى.

«وَإِخْوَانُهُمْ يُمِدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لاَ يُقْصِرُوْنَ» «قرآن»: شەيتانلار (كۇففار) بۇزۇقلۇقنى بولۇشىچە ئازدۇرىدۇ، ئۇلارنى ئازدۇرۇشتىن بوشاشمايدۇ.

أَقَضَّ يُقِضُّ إِقْضَاضًا الشَّخْصُ مِنْ نَفْسِهِ: باشقىلارنىڭ ئۆزىدىن قىساس ئېلىشىغا يول قويدى.

أُقْصُوصَةٌ ج أَقَاصِيْصُ: ھېكايە، قىسقا ھېكايە، چۆچەك.

«مَحْمُوْدٌ تَيْمُورُ كَاتِبٌ لِلأُقْصُوصَةِ»: مەھمۇد تەيمۇر ھېكايە يازىدىغان يازغۇچىدۇر.

أَقْصَى يُقْصِي إِقْصَاءً: قوغلىۋەتتى، يىراقلاشتۇردى.

أَقْصَى الشَّيْءَ: ئاخىرقى نۇقتىغا يەتكۈزدى، يۇقىرى پەللىگە چىقاردى.

«أَقْصَاهُ عَنْ عَمَلِهِ»: ئۇنى خىزمىتىدىن ھەيدىدى.

أَقْصَى ج أَقَاصٍ م قَصْوَى: ئەڭ يىراق.

«وَجَاءَ مِنْ أَقْصَى الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَى» «قرآن»: شەھەرنىڭ يىراق جايىدىن بىر كىشى يۈگۈرۈپ كەلدى.

مِنْ أَقْصَاهَا إِلَى أَقْصَاهَا: ئۇ باشتىن بۇ باشقىچە.

«عَمِلَ بِأَقْصَى جُهُودِهِ»: ئۇ جېنىنىڭ بىرىچە ئىشلىدى.

«عِنْدَمَا تُلْقِى كَلِمَةً لِيَكُنْ حَدُّهَا الْأَقْصَى خَمْسَ عَشْرَةَ دَقِيْقَةً»: سۆز قىلغىنىڭدا ئۇنىڭ يۇقىرى چېكى 15 مىنۇت بولسۇن.

اَلْأَقْصَى: ئىبرۇسالىم (قۇددۇس شەھىرى) دىكى چوڭ مەسچىت بولۇپ، ئىسلام دىنىنىڭ دەسلىپىدە مۇسۇلمانلارنىڭ قىبلىسى بولغان.

اَلْمَسْجِدُ الْأَقْصَى: ئەقسا مەسچىتى.

«سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى» «قرآن»: ئاللاھ پاكتۇر، ئۇ (قۇدرىتىمىزنىڭ دەلىللىرىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن) بەندىسىنى بىر كېچىدە مەسچىتى ھەرەمدىن ئەتراپىنى بەرىكەتلىك قىلغان مەسچىتى ئەقساغا ئېلىپ كەلدى.

أَقَضَّ يُقِضُّ إِقْضَاضًا الشَّخْصُ: ئۇخلىمىدى.

أَقَضَّ الْهَمُّ مَضْجَعَهُ: بىئارام قىلدى، پاراكەندە

قىلدى، ئىچىنى پۈشۈردى، ئىچى تېتىلدىدى.

أَقَطَ. إِقْطٌ. أُقْطٌ. أَقِطٌ. أُقْطٌ: قۇرت، ئىرمىچەك.

إِقْطَاعٌ وَإِقْطَاعَةٌ ج إِقْطَاعَاتٌ: يەر - زېمىنى سۈيۈرغال قىلىپ بېرىش.

هُوَ مِنْ ذَوِي الْإِقْطَاعِ: ئۇ سۈيۈرغاللىققا ئىگە بولغان كىشىلەردىن.

طَبَقَةُ الْإِقْطَاعِ: سۈيۈرغاللىقتىن بەھرىمەن بولغۇچى سىنىپ، فېئودالىلار سىنىپى.

حُكْمُ الْإِقْطَاعَاتِ: فېئودال ھۆكۈمرانلىق، فېئودالىلىق.

اِنْقَضَى عَهْدُ الْإِقْطَاعِ: سۈيۈرغاللىق دەۋرى تۈگىدى.

إِقْطَاعِيٌّ ج إِقْطَاعِيُّونَ: زېمىنى سۈيۈرغال قىلىش تۈزۈمى، فېئودالىزملىق.

نِظَامٌ إِقْطَاعِيٌّ: فېئودالىلىق تۈزۈم.

حُكْمٌ إِقْطَاعِيٌّ: فېئودالىلىق ھاكىمىيەت.

إِقْطَاعِيَّةٌ ج إِقْطَاعِيَّاتٌ: فېئودالىزم.

أَقْطَرَ يُقْطِعُ إِقْطَارًا الْمَاءَ: سۇنى سۈزۈلدۈردى.

أَقْطَعَ يُقْطِعُ إِقْطَاعًا مِنْهُ: ۋاز كەچتى، تاشلىۋەتتى، ئۈزۈۋەتتى.

أَقْطَعَ الشَّخْصُ: مات بولدى، مۈلزەم بولدى.

أَقْطَعَهُ الرَّئِيْسُ الْأَرْضَ: باشلىق زېمىننى ئۇنىڭغا سۈيۈرغال قىلىپ بېرىۋەتتى.

أَقْطَعَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر توختىدى.

«سَتُقْطَعُ أُجْرَةُ الْمَسْكَنِ مِنْ رَاتِبِ كُلِّ شَهْرٍ»: ئۆي ئىجارىسى ھەر ئايلىق ئىش ھەققىدىن تۇتۇپ ئېلىنىدۇ.

أَقْطَفَ يُقْطِفُ إِقْطَافًا الثَّمَرَ: مېۋىنىڭ ئۈزۈش ۋاقتى يېقىنلاشتى.

أَقْطَفَ الرَّجُلُ: مېۋە ئۈزدى.

«فِي فَصْلِ الصَّيْفِ يُقْطَفُ الْعَسَلُ»: ياز پەسلىدە ھەسەل يىغىۋېلىنىدۇ.

أَقْعَدَ يُقْعِدُ إِقْعَادًا: چەكلىدى، مەنئى قىلدى، تىزگىنلىدى.

أَقْعَدَهُ عَنِ الْعَمَلِ: ئۇنى ئەمگەكتىن ئايرىدى.

«أَقْعَدَهُ عَنْ وَظِيفَتِهِ»: ئۇنى ۋەزىپىسىدىن قالدۇردى.

أَقْعَدَ فُلَانٌ: ئولتۇرۇپ قالدى، ئورۇن تۇتۇپ قالدى.

أَقَامَ الدُّنْيَا وَأَقْعَدَهَا: ئالەمنى مالەم قىلدى، جاھاننى بېشىغا كىيدى.

أَقْعَدَ الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: تۇرۇپ قالدى، ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى.

أَقْعَدَهُ: ئولتۇرغۇزدى.

أَقْعَرَ يُقْعِرُ إِقْعَارًا الْبِئْرَ: قۇدۇقنى چوڭقۇر كولىدى، قۇدۇقنى چوڭقۇرلاشتۇردى.

أَقْعَسُ م قَعْسَاءُ ج قُعْسٌ: كۆكرىكى چىقىپ تۇرغان، دەمكۇتە.

أَقْعَى يُقْعِي إِقْعَاءً الْكَلْبُ فِي جُلُوسِهِ: ئىت زۇكۈنىپ ئولتۇردى.

أَقْفَرَ يُقْفِرُ إِقْفَارًا الْمَكَانُ: جاي چۆل - باياۋانغا ئايلاندى، چۆللىشىپ قالدى.

أَقْفَرَ الرَّأْسُ مِنَ الشَّعْرِ: چېچى چۈشۈپ كەتتى، تاقىر باش بولۇپ قالدى، پاينەك باش بولۇپ قالدى.

«أَقْفَرَ الْحَيُّ بَعْدَ الْقَصْفِ الْجَوِّيِّ»: ھاۋا ھۇجۇمىدىن كېيىن شەھەر رايونى چۆللىشىپ كەتتى.

أَقْفَعُ م قَفْعَاءُ ج قُفْعٌ: قورۇلۇپ قالغان قۇلاق، بېشى ساڭگىلاپ قالغان.

أَقْفَلَ يُقْفِلُ إِقْفَالاً الْبَابَ: ئىشىكنى ئەتتى، تاقىدى، قۇلۇپلىدى.

أَقْفَلَ الْكَهْرَبَاءَ: توكنى ئۈچۈردى.

أَقَّتَ يُؤَقِّتُ تَأْقِيتًا الْأَمْرَ: ۋاقىتنى توغرىلىدى، ۋاقىتنى بېكىتتى.

أُقَّةٌ ج أُقَّاتٌ و أُقَقٌ: مىسردا قوللىنىلغان ئۆلچەم بىرلىكى بولۇپ، 1248 گرامغا تەڭ كېلىدۇ.

اَلْإِقْلَاعُ: كۆتۈرۈلمەك، چەكلەنمەك.

إِقْلَاعُ الْحُمَّى: قىزىتمىنىڭ كۆتۈرۈلۈشى.

اَلْإِقْلَاعُ عَنِ التَّدْخِيْنِ: تاماكا تاشلاش.

إِقْلَاقٌ: چۆچۈتىۋەتمەك، ئۈركۈتىۋەتمەك.

أَقْلَصَ يُقْلِصُ إِقْلَاصًا - تِ النَّاقَةُ: تۆگىنىڭ سۈتى سوغۇلۇپ كەتتى، تۆگىنىڭ سۈتى تارتىلدى.

لىپ كەتتى.

أَقْلَعَ يُقْلِعُ إِقْلاَعًا: قوزغالدى، قەلئە سالدى، قورغان بىنا قىلدى.

أَقْلَعَتِ الطَّائِرَةُ: ئايروپىلان قوزغالدى.

أَقْلَعَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر توختىدى.

«وَقِيْلَ يَاأَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَاسَمَاءُ أَقْلِعِي» «قۇرئان»: «ئى زېمىن سۈيىڭنى يۇتقىن، ئى بۇلۇت تارقىغىن» دېيىلدى.

أَقْلَعَ السَّحَابُ: بۇلۇت تارقىدى.

أَقْلَعَ عَنِ الشَّيْءِ: چەكلەندى، تاشلىدى، ساقلاندى، قول ئۈزدى، توختىدى.

«أَقْلَعَ عَنْ شُرْبِ الْخَمْرِ»: ئۇ ھاراق ئىچىشتىن قول ئۈزدى.

أَقْلَعَ الْمَلاَّحُ السَّفِيْنَةَ: ماتروس كېمىنى ماڭدۇرۇش ئۈچۈن يەلكەننى كۆتۈردى.

أَقْلَعَتِ الْحُمَّى: قىزتما يانىدى.

اِقْلَعَطَّ يَقْلَعِطُّ اِقْلِعْطَاطًا: (چاچنى) بۈدرە قىلدى.

أَقْلَفُ: خەتنە قىلىنمىغان ئادەم.

هُوَ أَقْلَفُ الْقَلْبِ: ياخشى ئاقىۋەتلىكىنى بىلمەيدىغان ئادەم.

عَامٌ أَقْلَفُ: مەۋرچىلىق يىل.

أَقْلَقَ يُقْلِقُ إِقْلاَقًا ـ هُ: ئۇنى چۈچىتىۋەتتى، ئۇركىتىۋەتتى، بىئارام قىلدى، ئەنسىرەتتى.

«أَقْلَقَ الرَّاحَةَ الْعَامَّةَ»: جەمئىيەت ئامانلىقىنى بۇزدى.

«أَقْلَقَ الضَّجِيجُ النَّائِمَ»: ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ ئۇخلاۋاتقان ئادەمنى بىئارام قىلدى.

أَقْلَقَ بَالَهُ: خاتىرجەمسىزلەندۈردى.

أَقْلَقَ الْخَبَرُ الْعَائِلَةَ: خەۋەر ئائىلىنى ئەنسىرەتتى.

أَقَلَّ يُقِلُّ إِقْلاَلاً الشَّيْءَ: كۆتۈردى، ئۈستىگە ئېلىۋالدى.

أَقَلَّ الشَّيْءَ إِلَى: يەتكۈزۈپ بەردى.

«حَتَّى إِذَا أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالاً لِبَلَدٍ مَيِّتٍ» «قۇرئان»: شامالالار ئېغىر بۇلۇتلارنى كۆتۈرگەن چاغدا، ئۇلارنى ئۆلۈك (ياكى قاغجىراپ ياتقان گىياھسىز) جايلارغا سۈرىمىز.

أَقَلَّهُ: كېمەيتتى، قىسقارتتى، ئازايتتى.

أَقَلَّ الرَّجُلُ: كەمبەغەللىشىپ قالدى.

أَقَلُّ: ئاز، كەم، ئەڭ ئاز، ئازراق، نىسبەتەن ئاز.

أَقَلُّ مِنَ الْقَلِيْلِ: ئەڭ ئاز، كەمدىن ـ كەم.

«ثَرْوَتُهُ أَقَلُّ مِنْ ثَرْوَةِ شَقِيقِهِ»: ئۇنىڭ بايلىقى قېرىندىشىنىڭ بايلىقىغا قارىغاندا ئازدۇر.

«جِسْرٌ كَبِيْرٌ مِثْلُ هَذَا سَيَحْتَاجُ إِلَى سَنَتَيْنِ عَلَى الْأَقَلِّ حَتَّى يُنْجَزَ تَمَامًا»: مۇنداق چوڭ كۆۋرۈكنى پۈتتۈرۈش ئۈچۈن ئاز دېگەندىمۇ 2 يىل ۋاقىت كېتىدۇ.

بِأَقَلِّ التَّكَالِيْفِ: ئەڭ تۆۋەن سەرپىيات بىلەن.

اَلْأَقْطَارُ الْأَقَلُّ تَطَوُّرًا: تەرەققىياتى ئەڭ تۆۋەن رايونلار.

فِي أَقَلَّ مِنْ لَمْحِ الْبَصَرِ: كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقىچە.

لاَ أَقَلَّ وَلاَ أَكْثَرَ: كەم ـ زىيادە ئەمەس، چەكلىك دائىرە.

أَقَلِّيَّةٌ ج أَقَلِّيَاتٌ: ئاز سانلىق.

قَوْمٌ أَقَلِّيَّةٌ: ئاز سانلىق مىللەت.

أَقَلِّيَّةٌ ضَئِيْلَةٌ جِدًّا: ناھايىتى ئاز سانلىق.

«اَلْأَقْبَاطُ أَقَلِّيَّةٌ فِي مِصْرَ»: قىبتىلار مىسىردا ئاز سانلىقتۇر.

أَقْلَمَ يُقْلِمُ إِقْلاَمًا نَفْسَهُ: ئۆزىنى ئادەتلەندۈردى، كۆندۈردى.

«كَانَتِ الْبِيْئَةُ غَرِيبَةً عَلَيْهِ وَلَكِنَّهُ اِسْتَطَاعَ أَنْ يُقْلِمَ نَفْسَهُ وَيُكَيِّفَهَا»: شارائىت ئۇنىڭغا يات ئىدى، لېكىن ئۇ ئۆزىنى ئادەتلەندۈرۈپ كېتەلىدى ۋە كۆندۈرەلىدى.

إِقْلِيْبٌ: ئاچقۇچ.

إِقْلِيمٌ ج أَقَالِيمُ: ئىقلىم، رايون، يەر جاي.

«كَانَتِ الْخِلاَفَةُ الْعَبَّاسِيَّةُ تَضُمُّ عَدَدًا مِنَ الْأَقَالِيمِ»: ئابباسىيلار خەلىپىلىكى بىرقانچە ئىقلىمنى ئۆز ئىچىگە ئالاتتى.

إِقْلِيمٌ مُنَاخِيٌّ: ھاۋا كېلىماتى ئالاھىدە بولغان ئىقلىم.

إِقْلِيمِيٌّ: ئىقلىمغا تەۋە، ئىقلىمغا مەنسۇپ.

إِقْلِيمِيَّةٌ: يەرلىك ئالاھىدىلىكلەرنى تەكىتلەيدىغان خاھىش.

إِقْلِيمِيَّةٌ: مەلۇم رايوندىكى تۇرمۇشنى مىللىي ئەدەبىيات رامكىسى دائىرىسىدە تەسۋىرلەيدىغان خاھىش (ئەدەبىياتتا).

إِقْلِيمِيَّةٌ: مەركەزسىزلىك تۈزۈمى (ھاكىمىيەتتە).

حُكُومَةٌ إِقْلِيمِيَّةٌ: يەرلىك ھۆكۈمەت، ئۆلكىلىك ھۆكۈمەت.

اَلْمِيَاهُ الْإِقْلِيمِيَّةُ: مەلۇم ئىقلىمغا تەۋە سۇ.

أَقْمَحَ يُقْمِحُ إِقْمَاحًا اَلسُّنْبُلُ: باشاق دان تۈتتى.

أَقْمَرَ يُقْمِرُ إِقْمَارًا اَلْهِلَالُ: ئاي تولدى، ئاي تولۇپ بولدى.

أَقْمَرَ اللَّيْلُ: كېچە ئايدىك بولدى.

أَقْمَرُ م قَمْرَاءُ ج قُمْرٌ: ئايدەك، يورۇق، نۇرلۇق.

وَجْهٌ أَقْمَرُ: نۇرلۇق يۈز.

أَقْمَسَ يُقْمِسُ إِقْمَاسًا ـ هُ اَلْمَاءَ: سۈغا چىلىۋەتتى، ھۆل قىلىۋەتتى.

أَقْمَعَهُ يُقْمِعُ إِقْمَاعًا: بويسۇندۇردى، توختاتتى، كونترول قىلدى، باشقۇردى، ئۇچۇردى.

أَقْمَعَ الثَّوْرَةَ: ئىنقىلابنى باستۇردى، ئىنقىلابنى ئۇجۇقتۇردى.

إِقْنَاعٌ: رازى قىلماق، مەنمۇن قىلماق، قانائەتلەندۈرمەك، قايىل قىلماق.

«لَاتُضِعْ وَقْتَكَ فِى الْحَدِيْثِ مَعَهُ لِأَنَّكَ لَنْ تَكُونَ قَادِرًا فِى النِّهَايَةِ عَلَى إِقْنَاعِهِ»: ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلىشىپ ۋاقتىڭنى زايا قىلما، چۈنكى ئاخىر ئۇنى قايىل قىلالمايسەن.

أَقْنَطَ يُقْنِطُ إِقْنَاطًا ـ هُ: مەيۈسلەندۈردى، ئۈمىدسىزلەندۈردى.

«أَقْنَطَهُ مِنَ الْمُسَاعَدَةِ»: ياردەم بېرىشتىن ئۇنى ئۈمىدسىزلەندۈردى.

أَقْنَعَ يُقْنِعُ إِقْنَاعًا: قانائەتلەندۈردى، رازى قىلدى، مەمنۇن قىلدى، قايىل قىلدى.

أَقْنَعَ الْإِنَاءَ: قاچىدىكى سۇنى كۆمتۇرۇپ تۆكتى.

«أَقْنَعَهُ بِالْحُجَّةِ وَالدَّلِيلِ»: ئۇنى دەلىل ئىسپات بىلەن قايىل قىلدى.

«أَقْنَعْتُهُ بَعْدَ جَهْدٍ جَهِيْدٍ»: مەن ئۇنى ئاران قانائەتلەندۈردۇم.

أَقْنُومٌ ج أَقَانِيمُ: ناسارالارنىڭ ئېتىقادى بويىچە، خۇدا، ئىسا ۋە جىبرىئىلدىن ئىبارەت «ئۈچىنىڭ بىرلىشىشى».

اَلْأَقَانِيمُ الثَّلَاثَةُ: ناسارالارنىڭ ئېتىقادى بويىچە، خۇدا ئىسا ۋە جىبرىئىلدىن ئىبارەت «ئۈچىنىڭ بىرلىشىشى»، «ئۈچ بىر تەن» تەلىماتى.

أَقْنَى يُقْنِى إِقْنَاءً: ھايالىق بولدى، ئۇياتچان بولدى.

أَقْنَاهُ اللَّهُ: ئاللاھ ئۇنى باي قىلدى، مەمنۇن قىلدى.

«وَأَنَّهُ هُوَ أَغْنَى وَأَقْنَى» (قۇرئان): ئاللاھ ئىنسانىنى باي قىلالايدۇ ۋە مەمنۇن قىلالايدۇ.

أَقْنَى م قَنْوَاءُ: ئەگرى، دوناي.

أَقْنَى الْأَنْفِ: ئىلمەك بۇرۇن.

أَقْهَى يُقْهِى إِقْهَاءً اَلشَّخْصُ: قەھۋە ئىچتى، قەھۋە ئىچىشنى داۋاملاشتۇردى.

إِقْوَاءٌ: چۈلدەرەپ قالماق.

«اَلْإِقْوَاءُ مِنْ عُيُوبِ الشِّعْرِ»: بىر مىسرانىڭ ئاخىرىنىڭ پىش بىلەن، ئىككىنچى مىسرانىڭ ئاخىرىنىڭ زىر بىلەن تۈگىشى شېئىرىيەتتە ئەيىب ھېسابلىنىدۇ.

أَقْوَرُ م قَوْرَاءُ ج قُورٌ: كەڭ، كەڭچىلىك، ئازادە.

أَقْوَسُ م قَوْسَاءُ ج قُوسٌ: دوك، دوڭغاق.

أَقْوَلَ يُقْوِلُ إِقْوَالًا فُلَانًا: تۆھمەت قىلدى، بوھتان چاپلىدى.

أَقْوَمُ: ئەڭ توغرا.

هَذَا الرَّأْىُ أَقْوَمُ مِنْ غَيْرِهِ: بۇ پىكىر باشقىسىغا قارىغاندا ئەڭ توغرا.

«إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِى لِلَّتِى هِىَ أَقْوَمُ» (قۇرئان): بۇ قۇرئان ھەقىقەتەن ئەڭ توغرا يولغا باشلايدۇ.

أَقْوَى يُقْوِى إِقْوَاءً اَلشَّخْصُ: كەمبەغەللىشىپ قالدى، يوقسۇل بولۇپ قالدى.

أَقْوَى الدَّارُ: قورۇ چۈلدەرەپ قالدى.

أُقْيَانُوس: ئوكيان.

أَكَادِيمِيٌّ ج أَكَادِيمِيُّونَ: ئاكادېمىك (ئىلمىي ياكى ئەدەبىي جەمئىيەتنىڭ ئەزاسى).

«كَانَ بَحْثُهُ أَكَادِيمِيًّا»: ئۇنىڭ تەتقىقاتى ئىلمىي ئىدى.

أَكَادِمِيَّةٌ. أَكَادِيمِيَّةٌ: ئاكادېمىيە، ئىلمىي جەمئىيەت.

أَكَادِمِيَّةُ الْعُلُومِ الْإِجْتِمَاعِيَّةِ: ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى.

«لَقَدْ قُدِّرَتْ مُنْجَزَاتُ هَذَا الْبَاحِثِ الرِّيَاضِيِّ تَقْدِيرًا عَالِيًا فِي الْأَوْسَاطِ الْأَكَادِمِيَّةِ»: ئىلىم ساھەسىدىكىلەر تەرىپىدىن بۇ ماتېماتىكا ئالىمىنىڭ تەتقىقات نەتىجىلىرى يۇقىرى باھالاندى.

أُكَافٌ ج أُكُفٌ و آكِفَةٌ: ئۈچۈلۈق.

أَكَبَّ يُكِبُّ إِكْبَابًا: غەم ـ قايغۇغا دۇچارقىلدى، پەرىشان قىلدى، غەمگە قالدۇردى.

أَكَبَّ يُكِبُّ إِكْبَابًا عَلَى وَجْهِهِ: يۈزىچە يىقىلىپ چۈشتى، دۈم چۈشتى.

أَكَبَّ عَلَى الْأَمْرِ: پۈتۈن دىققىتىنى يىغدى، بېرىلىپ كەتتى.

أَكَبَّ عَلَى الْبَحْثِ: بېرىلىپ تەتقىق قىلدى، قېتىرقىنىپ ئىزدەندى.

أَكْبَرَ يُكْبِرُ إِكْبَارًا الْأَمْرَ: چوڭ بىلدى، چوڭ ھېسابلىدى.

أَكْبَرَ الشَّخْصَ: چوڭ كۆردى، ئەتىۋا بىلدى، قەدىرلىدى.

«فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ» ‹قرآن›: ئۇلار يۈسۈپنى كۆرۈپ ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ قېلىشتى ۋە ئۆزلىرىنىڭ قوللىرىنى كېسىۋېلىشتى.

«أَكْبَرَ الْمُشْكِلَةَ وَهِيَ صَغِيرَةٌ»: ئۇ كىچىك مەسىلىنى چوڭ دەپ ھېسابلىدى.

«نُكْبِرُهُ لِمَوَاقِفِهِ الشَّرِيفَةِ»: ئىشلارىدا ئۇنىڭ تۇتقان ياخشى پۈزىتسىيىسىگە قاراپ ئۇنى چوڭ بىلىمىز.

أَكْبَرُ ج أَكَابِرُ و أَكْبَرُونَ م كُبْرَى ج كُبَرُ وَ كُبْرَيَاتٌ: ئۇلۇغ، ئەڭ زور، يۇقىرى مەرتىۋە.

لىكلەرگە قارىتىلىپ ئېيتىلىدىغان لەقەم.

هُوَ أَكْبَرُ مِنْهَا: ئۇ ئۇنىڭدىن چوڭراق.

«وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ» ‹قرآن›: پىتنە (يەنى مۇسىلمانلارگە زىيانكەشلىك قىلىش) ئادەم ئۆلتۈرۈشتىنمۇ قاتتىق گۇناھدۇر.

اَلْوَزِيرُ الْأَكْبَرُ: ئەڭ چوڭ ۋەزىر، باش ۋەزىر.

اَلْمُفْتِي الْأَكْبَرُ: ئەڭ كاتتا مۇپتى، شەيخ.

أَكَابِرُ الْقَوْمِ: يۇرت كاتتىلىرى.

هُوَ مِنْ أَبْنَاءِ الْأَكَابِرِ: ئۇ ئىسىل ئائىلىدىن كېلىپ چىققان، ئۇ چوڭ ئۆتكەن ئادەملەرنىڭ ئەۋلادى.

«اِرْتَقَى اللَّاعِبُ مِن صِنْفِ الْأَصَاغِرِ إِلَى صِنْفِ الْأَكَابِرِ»: تەنھەرىكەتچى كىچىكلەر قاتارىدىن چوڭلار قاتارىغا ئۆتتى.

اَلْأَكْبَرُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «ئاللاھ ئەڭ ئۇلۇغ» دېگەن مەنىدە.

اِكْتَالَ يَكْتَالُ اِكْتِيَالاً الشَّخْصُ مِنْه: ئۆلچەپ ئالدى.

«وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِيْنَ الَّذِيْن إِذا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ» ‹قرآن›: (ئۆلچەمدە ۋە تارازىدا) كەم بەرگۈچىلەرگە ۋاي! ئۇلار كىشىلەردىن ئۆلچەپ ئالغان چاغدا تولۇق ئالىدۇ.

«كَالَ الْمُعْطِي وَاكْتَالَ الْآخِذُ»: بەرگۈچى ئۆلچەپ بەردى، ئالغۇچى ئۆلچەپ ئالدى.

اِكْتِئَابٌ: قايغۇرماق، غەمگە پاتماق، ھەسرەت چەكمەك، پەرىشان بولماق.

اِكْتِئَابُ الْمَهْمُومِ: غەمكىننىڭ ھەسرەت چېكىشى.

اِكْتَئَبَ يَكْتَئِبُ اِكْتِئَابًا الشَّخْصُ: قايغۇردى، ئىچى پۇشتى، بىئارام بولدى، ھەسرەت چەكتى.

اِكْتَئَبَ اللَّوْنُ: قارايدى، قارامتۇل بولدى.

أَكْتَبَ يُكْتِبُ إِكْتَابًا ـ هُ: يازدۇردى، يازغىلى سالدى.

اِكْتِتَابٌ: كۆچۈرۈپ يازماق، قاتناشماق.

اِكْتِتَابٌ لِإِعَانَةِ الْيَتَامَى: يېتىملەرگە ئىئانە قىلماق.

اِكْتِتَامْ: يوشۇرماق.

اِكْتَتَبَ يَكْتَتِبُ اِكْتِتَابًا: كۆچۈردى، كۆچۈرۈپ يازدى، قاتناشتى، ئىئانە قىلدى.

«وَقَالُوا اَسَاطِيرُ الْأَوَّلِيْنَ اكْتَتَبَهَا» (قرآن): ئۇلار ئېيتتى: (بۇ) بۇرۇنقىلارنىڭ ئەپسانىلىرىدۇركى، ئۇلارنى ئۇ يازدۇرۇۋالغان.

«اِكْتَتَبَ فِى بِنَاءِ مَسْجِدٍ»: ئۇ مەسچىت قۇرۇلۇشىغا ئىئانە قىلدى.

اِكْتِحَالْ: سۈرمە تارتماق، سۈرمە سۈرمەك.

اِكْتَحَلَ يَكْتَحِلُ اِكْتِحَالاً ـ تِ عَيْنُهُ بِرُؤْيَةِ أَهْلِهِ: ئۇنىڭ كۆزى بالا ـ چاقىلىرىنى كۆرۈپ خۇشال بولدى.

مَا اكْتَحَلَتْ عَيْنَاهُ بِالنَّوْمِ: ئۇخلىمىدى.

اِكْتَدَحَ يَكْتَدِحُ اِكْتِدَاحًا لِعِيَالِهِ: ئائىلىسى ئۈچۈن تىرىشىپ ئىشلىدى.

اِكْتَدَّ يَكْتَدُّ اِكْتِدَادًا ـ هُ: ھەيدەكچىلىك قىلدى، رىغبەتلەندۈردى.

اِكْتِرَاءْ: ئىجارىگە ئالماق، كىراغا ئالماق.

اِكْتِرَاثْ: دىققەت قىلماق، كۆڭۈل بۆلمەك، غەمخورلۇق قىلماق.

إِنَّكَ قَلِيْلُ الْاِكْتِرَاثِ بِهَذَا الْمَوْضُوعِ: بۇ مەسىلىگە ئانچە كۆڭۈل بۆلۈپ كەتمەيسەن.

عَدَمُ اِكْتِرَاثٍ: كۆڭۈل بۆلمەسلىك، پەرۋا قىلماسلىق.

اِكْتَرَبَ يَكْتَرِبُ اِكْتِرَابًا: قايغۇردى، غەم قىلدى، ھەسرەت چەكتى، مەيۈسلەنىدى.

«اِكْتَرَبَ الْأَبُ لِإِخْفَاقِ وَلَدِهِ»: بالىسى مەغلۇپ بولغانلىقى ئۈچۈن دادا غەمگە چۆمدى.

اِكْتَرَثَ يَكْتَرِثُ اِكْتِرَاثًا لِلْأَمْرِ: دىققەت قىلدى، كۆڭۈل بۆلدى.

اِكْتَرَثَ لَهُ: ئۇنىڭ ئۈچۈن قايغۇردى.

اِكْتَرَى يَكْتَرِى اِكْتِرَاءَ الدَّارَ: ئۆي ئىجارىگە ئالدى.

«اِكْتَرَى سَيَّارَةً لِمُدَّةِ أُسْبُوعٍ»: ئۇ ماشىنىنى بىر ھەپتىلىك كىراغا ئالدى.

إِكْتِسَابْ: ئېرىشمەك، ھاسىل قىلماق، قولغا كەلتۈرمەك.

اِكْتِسَابُ الْوَقْتِ: ۋاقىتنى قولغا كەلتۈرمەك.

اِكْتِسَابِىٌّ: كېيىن شەكىللەنگەن، كېيىن پەيدا بولغان.

اِكْتَسَبَ يَكْتَسِبُ اِكْتِسَابًا مَالاً: مال توپلىدى، پايدىغا ئېرىشتى، نەپ ئالدى، كەسىپ قىلدى.

اِكْتَسَبَ الشَّخْصُ: تەسىرلىرۇپ قىلدى، تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

اِكْتَسَبَ الْإِثْمَ: گۇناھ ئارتىۋالدى.

«لَهَا مَاكَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَااكْتَسَبَتْ» (قرآن): كىشىنىڭ قىلغان ياخشىلىقى ئۆزىگىدۇر، يامانلىقىمۇ ئۆزىگىدۇر.

«اِكْتَسَبَ اللَّوْنُ صِبْغَةً زَرْقَاءَ»: رەڭ كۆك رەڭگە كىردى.

اِكْتَسَحَ يَكْتَسِحُ اِكْتِسَاحًا الشَّىْءَ: يوقاتتى، تازىلىدى، تۆگەتتى، قومۇرۇپ تاشلىدى.

اِكْتَسَحَ الشَّخْصُ: ھۇجۇم قىلدى.

«اِكْتَسَحَ الرِّيَاحُ الْأَشْجَارَ»: بوران دەرەخلەرنى قومۇرۇپ تاشلىدى.

«اِكْتَسَحَ الْعَدُوُّ الْأَرَاضِيَ»: دۈشمەن زېمىنغا ھۇجۇم قىلدى.

«اِكْتَسَحَ الْبَالُوعَةَ»: پەر ئاستى ئېرىقىنى تازىلىدى.

اِكْتَسَى يَكْتَسِى اِكْتِسَاءً الشَّخْصُ: كىيىم كىيدى.

«اِكْتَسَتِ الْأَرْضُ بِالنَّبَاتِ»: زېمىن ئۆسۈملۈك بىلەن يېپىلدى.

«لَمْ أَغِبْ عَنْ مَسْقَطِ رَأْسِى سِوَى عَامَيْنِ غَيْرَأَنَّ مَلاَمِحَهُ الْقَدِيْمَةَ قَدْتَغَيَّرَتْ وَاكْتَسَى بِمَلاَمِحَ جَدِيْدَةٍ»: يۇرتۇمدىن ئايرىلغىلى پەقەت ئىككى يىل بولدى، لېكىن ئۇنىڭ كونا قىياپىتى ئۆزگىرىپ يېڭى تۈس ئېلىپتۇ.

اِكْتِشَافْ ج اِكْتِشَافَاتْ: كەشىپيات، ئىختىرا، ئىجادىيەت، كەشىپ قىلماق، ئىختىرا قىلماق.

اِكْتِشَافُ كَنْزٍ: خەزىنە تاپماق.

اِكْتِشَافُ الْحِجَابِ: يوپۇق ئاچماق.

اِكْتَشَفَ يَكْتَشِفُ اِكْتِشَافًا الْأَمْرَ: ئاشكارىلىدى،

ئېچىپ تاشلىدى، پاش قىلدى.

اِكْتَشَفَ السِّرَّ: سىرنى پاش قىلدى.

«اِكْتَشَفَ الْقَاضِى مُلاَبَسَاتِ الْقَضِيَّةِ»: سوتچى مەسىلىنىڭ ماھىيىتىنى ئاچتى.

«اِكْتَشَفَ كُولُومْبُوسْ أَمْرِيكَا سَنَةَ ٨٩٨ هـ ١٤٩٢م»: كولۇمبو ئامېرىكىنى ھىجرىيە 898 - يىلى يەنى مىلادىنىڭ 1492 - يىلى تاپقان.

اِكْتَشَمَ يَكْتَشِمُ اِكْتِشَامًا الأَنْفَ: بۇرنىنى كەستى.

اِكْتَظَّ يَكْتَظُّ اِكْتِظَاظًا الْمَكَانُ: جاي تولۇپ كەتتى.

اِكْتَظَّ مِنَ الطَّعَامِ: تاماققا تويۇپ كەتتى، چىڭقىلىپ كەتتى.

«تَكْتَظُّ الشَّوَارِعُ بِالْمُتَظَاهِرِينَ»: كوچىلار نامايىشچىلار بىلەن تولۇپ كەتمەكتە.

أَكْتَعُ م كَتْعَاءُ ج كُتْعٌ: بارمىقى مېيىپ بولۇپ قالغان.

اِكْتِفَاءٌ: قانائەتلەنمەك، كۇپايىلەنمەك.

اَلاِكْتِفَاءُ الذَّاتِيُّ: ئۆز - ئۆزىنى تەمىنلەش.

«اَلاِكْتِفَاءُ الذَّاتِيُّ فِى الْمَوَادِّ الْغِذَائِيَّةِ»: ئاشلىق بىلەن ئۆز - ئۆزىنى تەمىنلەش.

اِكْتَفَأَ يَكْتَفِئُ اِكْتِفَاءً الإِنَاءَ: قاچىنى ئۆردى، كۆمتۈردى.

أَكْتَفُ م كَتْفَاءُ ج كُتْفٌ: دولىسى ئاغرىق ئادەم.

اَلأَكْتَفُ مِنَ الْخَيْلِ: ئاقساق ئات.

اِكْتَفَى يَكْتَفِى اِكْتِفَاءً بِكَذَا: كۇپايىلەندى، قانائەتلەندى، كۇپايە قىلدى، يېتەرلىك بولدى.

اِكْتَفَى بِالأَمْرِ: ئۈستىگە ئالدى.

«اِكْتَفَى بِأَجْرٍ زَهِيدٍ»: ئۇ ئازغىنا ھەق بىلەن كۇپايىلەندى.

اِكْتَلأَ يَكْتَلِئُ اِكْتِلاَءً - تِ الْعَيْنُ: بىدار بولدى، ئۇخلىمىدى.

اِكْتَمَلَ يَكْتَمِلُ اِكْتِمَالاً الشَّىْءُ: تولۇقلاندى، تاكامۇللاشتى.

اِكْتَمَنَ يَكْتَمِنُ اِكْتِمَانًا: يوشۇرۇندى، مۆكۈۋالدى، بېكىنىۋالدى.

اِكْتِنَازٌ: توپلىماق، يىغماق، يىغىلماق.

اِكْتِنَازُ الْمَالِ: مال توپلاش.

أَكْتَنَ يُكْتِنُ إِكْتَانًا الشَّىْءَ: يەملىدى، چاپلىدى، يېپىشتۇردى.

اِكْتَنَزَ يَكْتَنِزُ اِكْتِنَازًا: توپلاندى، يىغىلدى، جۇغلاندى، ساقلاندى.

اِكْتَنَزَ اللَّحْمُ: گۆش يىغىلدى، سەمرىدى.

اِكْتَنَزَ الْمَالَ: مال توپلىدى.

«اِكْتَنَزَ الْمَالَ كَهْلاً لِيَجِدَهُ شَيْخًا»: ئۇ قېرىغاندا ئىشلىتىش ئۈچۈن قېرىن ۋاقتىدا مال توپلىدى.

اِكْتَنَفَ يَكْتَنِفُ اِكْتِنَافًا الشَّىْءَ: ئورۇۋالدى، قورشىۋالدى، مۇھاسىرىگە ئالدى.

اِكْتَنَفَ الشَّخْصَ: ھىمايىسىگە ئالدى، تەربىسىگە ئالدى.

تَكْتَنِفُهُ الْمَصَائِبُ: قاتمۇ قات قىينىچىلىق ئىچىدە قالدى.

اِكْتَنَّ يَكْتَنُّ اِكْتِنَانًا: يوشۇرۇندى، مۆكۈۋالدى.

اِكْتَنَهَ يَكْتَنِهُ اِكْتِنَاهًا الأَمْرَ: پۈتۈنلەي چۈشەندى، ماھىيىتىگە يەتتى.

اِكْتَنَى يَكْتَنِى اِكْتِنَاءً بِكَذَا: لەقەم قويۇلدى، باشقا ئىسىم بىلەن ئاتالدى.

اِكْتَهَفَ يَكْتَهِفُ اِكْتِهَافًا الشَّخْصُ: غارغا ماكانلاشتى.

اِكْتَهَفَ الْمُتَصَوِّفُ: سوپى غارنى ماكان قىلىۋالدى.

اِكْتَهَلَ يَكْتَهِلُ اِكْتِهَالاً الشَّخْصُ: ئوتتۇرا ياش بولدى.

أُكْتُوبَرْ: ئۆكتەبىر (مىلادىيە 10 - ئاي).

اِكْتَوَى يَكْتَوِى اِكْتِوَاءً: كۆيدى، قىزىتىلدى، داغلاندى.

اِكْتَوَى الشَّخْصُ: ئۆزىنى كۆيدۈرۈۋالدى.

أَكْثَرَ يُكْثِرُ إِكْثَارًا الرَّجُلُ: كۆپ نەرسە كەلتۈردى.

أَكْثَرَ الشَّىْءَ: كۆپەيتتى، جىقلاتتى.

«قَالُوا يَانُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ»

«قرآن» : ئۇلار (يەنى نۇھنىڭ قەۋمى): «ئى نۇھ! بىز بىلەن مۇنازىرىلەشتىڭ، ناھايىتى كۆپ مۇنازىرىلەشتىڭ، ئەگەر راست سۆزلىگۈچىلەردىن بولساڭ، بىزنى قورقۇتقان ئازابىنى چۈشۈرۈپ باققىن» دېدى.

«اَلَّذِينَ طَغَوا فِى الْبِلاَدِ فَاَكْثَرُوافِيهَا الْفَسَادَ»

«قرآن» : ئۇلار شەھەرلەردە (زۇلۇم قىلىشتا) ھەددىدىن ئاشتى، ئۇ يەرلەردە بۇزغۇنچىلىقنى كۆپ قىلدى.

أَكْثَرَ مِنَ الصَّدَقَةِ: سەدىقىنى كۆپ بەردى.

هُوَ يُكْثِرُ مِنَ الْإِبْتِسَامِ: ئۇ تولا كۈلىدۇ.

أَكْثَرُ: ئەڭ كۆپ، تولاراق.

«مَا أَكْثَرَ الْأَعْمَالَ الَّتِى تَحْتَاجُ إِلَيْهَا تَحْوِيْلُ الْقُطْنِ إِلَى قُمَاشٍ» : پاختىنىڭ رەخت بولۇپ چىقىشىغا نۇرغۇن جاپالىق ئەمگەك كېتىدۇ.

أَكْثَرُ عَدَدًا: سان جەھەتتىن بەك كۆپ.

«إِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَشْكُرُوْنَ» «قرآن» : ئاللاھ ئىنسانلارغا ھەقىقەتەن مەرھەمەتلىكتۇر ۋە لېكىن ئىنسانلارنىڭ كۆپچىلىكى (ئاللاھنىڭ نېمەتىگە) شۈكۈر قىلمايدۇ.

عَلَى أَكْثَرِ تَقْدِيْرٍ: ئەڭ كۆپ مۆلچەرلىگەندە، ئەڭ كۆپ بولغاندا.

أَكْثَرُ أَهَمِّيَّةً: ئەھمىيەتى تېخىمۇ كۆپ.

أَكْثَرِيَّةٌ ج أَكْثَرِيَّاتٌ: كۆپچىلىك، كۆپ سانلىق.

«نَجَحَ فِى الْإِنْتِخَابَاتِ بِأَكْثَرِيَّةِ الثُّلُثَيْنِ» : سايلامدا ئۈچتىن ئىككى قىسىم كۆپ سانلىق بىلەن غەلىبە قىلدى.

«تَلْقَى مُعَارَضَةَ الْأَكْثَرِيَّةِ» : ئۇ كۆپچىلىك كىشىلەرنىڭ قارشىلىقىغا ئۇچرايدۇ.

أَكْحَلَ يُكْحِلُ إِكْحَالاً ـ تِ السِّنُونُ الْقَوْمَ: قەۋمگە قەھەتچىلىك يەتتى.

أَكْحَلَتِ الْأَرْضُ بِالْخُضْرَةِ: زېمىندا يېشىللىق كۆرۈلۈشكە باشلىدى.

أَكْحَلُ م كَحْلاَءُ ج كُحْلٌ: سۈرمە تارتقاندەك كىشى.

أَكْحَلُ م كَحْلاَءُ ج كُحْلٌ و كَحْلاَوَاتٌ: كۆزى، قارا كۆز: قان ئېلىنىدىغان ياكى ئوكۇل قىلىنىدىغان بىلەكتىكى تومۇر.

هَذَا عَامٌ أَكْحَلُ: بۇ قۇرغاقچىلىق يىل.

أَكْدَى يُكْدِى إِكْدَاءً: بېخىللىق قىلدى، پىخسىقلىق قىلدى، نامراتلىشىپ كەتتى، مەغلۇپ بولدى، يېڭىلدى.

أَكْدَى الْعَامُ: يىل قۇرغاقچىلىقى بولدى، يىل قەھەتچىلىك بولدى (قۇرغاقچىلىق يىلى بولدى، قەھەتچىلىك يىلى بولدى).

«أَفَرَأَيْتَ الَّذِى تَوَلَّى وَأَعْطَى قَلِيْلاً وَأَكْدَى» : (ئى مۇھەممەد!) ئىماندىن يۈز ئۆرىگەن ئادەمدىن خەۋەر بەرگىن، ئۇ (شەرت قىلىغان مالدىن) ئازغىنا بەردى، قالغىنىنى بەرمىدى.

أَكْذَبَ يُكْذِبُ إِكْذَابًا ـ هُ: يالغان ئېيتقۇزدى، يالغان گەپ قىلدۇردى.

أُكْذُوبَةٌ ج أَكَاذِيْبُ: يالغان ـ ياۋداق، يالغان خەۋەر.

إِكْرَاءٌ: ئىجارىگە بەرمەك، كىراغا بەرمەك.

إِكْرَامٌ: ھۆرمەتلىمەك، ئىززەتلىمەك، قەدىرلىمەك، ئىكرام قىلماق.

إِكْرَامُ الضَّيْفِ: مېھمان قوبۇل قىلماق، كۈتمەك.

إِكْرَامًا لِخَاطِرِ فُلاَنٍ: ... گە يۈز خاتىرە قىلىپ، ... نىڭ يۈزىنى قىلىپ، ... نىڭ يۈزىدىن.

إِكْرَامًا لِوُجُودِهِ: ئۇنىڭ كەلگەنلىكىنى قارشى ئېلىپ.

«قَامَ بِهَذَا الْعَمَلِ إِكْرَامًا لَهُ» : ئۇ بۇ خىزمەتنى ئۇنىڭ ئۈچۈن قىلدى.

إِكْرَامِيٌّ: شەرەپلىك، شان ـ شەرەپلىك، ئابرۇيلۇق، ھۆرمەتلىك.

إِكْرَامِيَّةٌ ج إِكْرَامِيَّاتٌ: مۇكاپات پۇل، ئىنئام پۇل.

إِكْرَامِيَّةُ الْمُحَامِى: ئادۋوكاتلىق ھەققى.

إِكْرَاهٌ: زورلىماق، مەجبۇرلىماق، بېسىم ئىشلەتمەك.

مِنْ غَيْرِ إِكْرَاهٍ: زورلىماستىن، مەجبۇرلىماستىن، ئىختىيارى.

اِعْتَرَفَ تَحْتَ الْإِكْرَاهِ: مەجبۇرلاش ئاستىدا ئىقرار قىلدى.

إِكْرَاهِيٌّ: زورلۇق، مەجبۇرىي، زاۋرمۇ زور، مەجبۇرەن.

أَكَرَ يَأْكُرُ أَكْرًا الْأَرْضَ: يەر تىرندى، دېھقانچە-لىق قىلدى.

أَكَرَ النَّهْرَ: ئۆستەك قازدى.

أَكْرَبَ يُكْرِبُ إِكْرَابًا فِي السَّيْرِ: تېز ماڭدى، ئالدىراپ ماڭدى، يېقىنلاشتى، يېقىن كەلدى.

أَكْرَبَ الْأَمْرُ: يۈز بەرگىلى تاس قالدى.

أُكْرَةٌ ج أُكَرٌ: ئورا، ئازگال، خەندەك، گودالك؛ شار.

أُكْرَةُ الْبَابِ: ئىشىكنىڭ تۈتقۇچى.

أَكْرَثَ يُكْرِثُ إِكْرَاثًا الْغَمُّ فُلَانًا: غەم بېسىۋالـ-دى، غەم ـ قايغۇدا قالدى.

أَكْرَجَ يُكْرِجُ إِكْرَاجًا الْخُبْزُ: نان يۇزۇلۇپ قالدى، نان كۆكسىرىپ قالدى.

أَكْرَشُ م كَرْشَاءُ ج كُرْشٌ و كَرْشَوَاتٌ: يوغان قورساق، باداك قورساق.

أَكْرَفَ يُكْرِفُ إِكْرَافًا الشَّيْءَ: پۈرىدى، ھىدلىدى.

أَكْرَفَ الْحِمَارُ: ئېشەك سۈيدۈكىنى پۈراپ تۇمشۇ-قىنى ئاسمانغا قىلدى.

أَكْرَمَ يُكْرِمُ إِكْرَامًا الشَّخْصَ: ھۆرمەتلىدى، قەدىرلىدى، ئىززەت ـ ئىكرام قىلدى.

أَكْرَمَ اللّٰهُ مَثْوَاهُ: ئاللاھ ئۇنىڭغا خاتىرجەملىك ئاتا قىلسۇن، ئاللاھ ئۇنىڭ ياتقان يېرىنى جەننەتتە قىلسۇن.

«فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُوْلُ رَبِّي أَكْرَمَنِ» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارى ئىنساننى سىناپ ئەزىز قىلسا ۋە ئۇنىڭغا نېمەت بەرسە، ئۇ: «پەرۋەردىگارىم مېنى ئەزىز قىلدى دەيدۇ».

«أَكْرَمَ نَفْسَهُ عَنِ الْمَعَاصِي»: ئۇ گۇناھلاردىن ئۆزىنى يىراق تۇتتى.

«أَكْرَمَ نَفْسَهُ عَنْ سَيِّءِ الْأَفْعَالِ»: ناچار قىلىق-لاردىن يىراق بولدى، ناچار قىلىقلاردىن پاك بولدى.

أَكْرَمَ اللّٰهُ وَجْهَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭغا شەرەپ ئاتا قىلسۇن.

أَكْرَمُ: ئەلا، سېخى، ئەڭ مەرد، ئەڭ ئېسىل.

«إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ أَتْقَاكُمْ» ‹قرآن›: ئەڭ تەقۋادار بولغانلىرىڭلار ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئەڭ ھۆرمەتلىك ھېسابلىنىسىلەر.

أَكْرَهَ يُكْرِهُ إِكْرَاهًا عَلَى الْأَمْرِ: زورلىدى، مەجبۇرلىدى، قىستىدى.

أَكْرَهَهُ عَلَى الطَّاعَةِ: مەجبۇرىي باش ئەگدۈردى، بېسىم ئىشلەتتى، بويسۇندۇردى.

«أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتَّى يَكُونُوا مُؤْمِنِيْنَ» ‹قرآن›: سەن كىشىلەرنى مۇسۇلمان بولۇشقا مەجبۇرلامسەن؟

«إِلَّامَنْ أُكْرِهَو قَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيْمَانِ» ‹قرآن›: قەلبى ئىمان بىلەن مۇستەھكەم تۇرسىمۇ مەجبۇرلاش ئاستىدا ئىماندىن يانغانلىقىنى بىلدۈرگەنلەربۇنىڭدىن مۇستەسنا.

أَكْرَى يُكْرِي إِكْرَاءً دَارَهُ: ئۆيىنى ئىجارىگە بەردى.

أَكْسَبَ يُكْسِبُ إِكْسَابًا فُلَانًا مَالًا: پايدىغا ئېرىشتۇردى، نەپ بەردى.

أَكْسَبَ حَقًّا: ھوقۇقدار قىلدى.

«أَكْسَبَ الْأُسْتَاذُ تِلْمِيذَهُ الْعِلْمَ»: ئۇستاز شاگىرتىنى ئىلىمگە ئىگە قىلدى.

«يُكْسِبُ التَّطْعِيْمُ الْجِسْمَ مَنَاعَةً ضِدَّ الْمَرَضِ»: بەدەنگە ئوكۇل سېلىش كېسىلگە قارشى كۈچ پەيدا قىلىدۇ.

أَكْسَحُ م كَسْحَاءُ ج كُسْحٌ و كُسْحَانٌ: راخىت كېسىلىگە دۇچار بولغۇچى، پازالىچ كېسىلىگە دۇچار بولغۇچى.

رَجُلٌ أَكْسَحُ: پالەچ ئادەم.

أَكْسَدَ يُكْسِدُ إِكْسَادًا الْقَوْمُ: بازىرى كاساتلاشتى، راۋاج تاپمىدى.

أَكْسَدَتِ السُّوقُ: بازار كاساتلاشتى، رونىق تاپالمـ-دى.

أَكْسَدَهُ: تاشلىۋەتتى، تاشلاتقۇزىۋەتتى، ئۇنى داتلاشتۇردى.

أَكْسَدَ الْمَادَّةَ: ماددىنى ئوكسىدلاشتۇردى، دات باستۇردى.

أَكْسَدَ يُكْسِدُ أَكْسَدَةً: ئوكسىگېن ئارىلاشتۇردى.

أُكْسِيدُ الْحَدِيدِ: تۆمۈر ئوكسىدى، دات.

أُكْسِيدُ الرَّصَاصِ: ئالىۋمىن ئوكسىدى.

أَكْسَلَ يُكْسِلُ إِكْسَالاً الأَمْرُ فُلاَنًا: هورۇن قىلىپ قويدى، هالىنى قويمىدى.

أَكْسَى يُكْسِي إِكْسَاءً الثَّوْبَ: كىيىمكىيگۈزدى.

«أَكْسَى حَدِيثَهُ مُلَحًا وَنَوَادِرَ»: ئۇ سۆزىگە يۇمۇر ۋە لەتىپىلەرنى قوشتى.

أُكْسِيْجِين: ئوكسىگېن.

إِكْسِيْرٌ: ئارىلاشما ماددا (قەدىمقىلار ئۇنىڭ بىلەن تۆمۈر، مىستەك مەدەن مەھسۇلاتلىرىنى ئالتۇنغا ئايلاندۇرغىلى بولىدۇ دەپ قارايتتى، يەنە ئۇلارنىڭ قارىشىچە ئۆمۈرنى ئۇزارتقىلى بولىدىغان ئىچىملىك).

إِكْسِيْرُ الْحَيَاةِ: قېرىماسلىق دورىسى.

أَكْفَأَ يُكْفِئُ إِكْفَاءَ الإِنَاءَ: قاچىنى ئۆرىدى، كۆمتۇردى، سىندۇردى.

أَكْفَرَ يُكْفِرُ إِكْفَارًا الرَّجُلَ: كاپىر دەپ قارىدى، كاپىرغا چىقاردى، كۇپرىغا نىسبەت بەردى.

أَكْفَرَهُ: گۇناھقا مەجبۇرلىدى.

أَكْفَسُ م كَفْسَاءُ ج كُفْسٌ: مايماق پاچاق، پۇتى قىڭغىر.

أَكْفَلَ يُكْفِلُ إِكْفَالاً: كېپىل قىلدى، كاپالەتلىك قىلدى، كېپىل قىلدۇردى.

أَكْفَلَ فُلاَنًا مَالَهُ: مېلىنى كېپىللىككە بەردى، ساقلاپ بېرىشكە بەردى.

«فَقَالَ أَكْفِلْنِيهَا وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ» (قۇرئان): قېرىندىشىم ئۇ بىر ساغلىقنىمۇ ماڭا بەرگىن دەيدۇ، (ئارىمىزدا بۇ توغرىلىق مۇنازىرە بولۇپ) ئۇ مېنى سۆزدە يېڭىپ قويدى.

إِكْفِهْرَارٌ: قاراڭغۇ، تۇتۇق.

إِكْفَهَرَّ يَكْفَهِرُّ إِكْفِهْرَارًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇ بولدى، قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

إِكْفَهَرَّ السَّحَابُ: بۇلۇت قويۇقلىشىپ ھاۋا قاراڭغۇلاشتى.

إِكْفَهَرَّ وَجْهُهُ: قاپىقى تۇرۇلدى، چىرايى تۇتۇلدى.

أَكَّارٌ ج أَكَرَةٌ وَأَكَّارُوْنَ: دېھقان، تېرىقچى.

أَكَّالٌ: ئوچۇلۇقچى.

أَكَّالٌ: قارنى يامان، كۆزى ئاچ، چوڭ يەپ چوڭ ئىچكۈچى، ئوپقان.

«سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ» (قۇرئان): ئۇلار يالغانغا قۇلاق سالغۇچىلاردۇر، ھارامنى يېگۈچىلەردۇر.

أَكَّدَ يُؤَكِّدُ تَأْكِيدًا الأَمْرَ: تەكىتلىدى، كۈچەيتتى.

أَكَّدَ الْفَرَسَ: ئاتنى ئىگەرلىدى.

أَكَّدَ الْخَبَرَ: تەكىتلىدى.

أَكَّدَ صِحَّةَ النَّبَأِ: ئۇ خەۋەرنىڭ توغرىلىقىنى تەكىتلىدى.

أَكَّدَ الشَّائِعَاتِ: ئۇ ئېپقاچتى گەپلەرنى ئىسپاتلىدى.

«أَكَّدَعَلَيْهِ ضَرُورَةَ حُضُورِهِ قَبْلَ مَوْعِدِ السَّفَرِ»: ئۇنىڭغا سەپەرگە چىقىش ۋاقتىدىن بۇرۇن ھازىر بولۇش كېرەكلىكىنى تەكىتلىدى.

أَكَّفَ يُؤَكِّفُ تَأْكِيفًا الْحِمَارَ: ئېشەككە ئوچۇلۇق توقىدى.

أَكَّلَ يُؤَكِّلُ تَأْكِيلاً الطَّعَامَ: تاماقنى يېگۈزۈپ تويغۇزدى.

أَكَلَ يَأْكُلُ أَكْلاً و مَأْكَلاً الطَّعَامَ: تاماقنى چاينap يۇتتى.

أَكَلَ حَقَّهُ: ھەققىنى يەۋالدى، ئۇنىڭ ھەققىنى ئىگىلىۋالدى.

أَكَلَتِ النَّارُ الشَّيْءَ: ئوت بەربات قىلىۋەتتى.

«وَ مِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا» (قۇرئان): ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسىدىن يېڭى گۆشلەرنى يەيسىلەر.

«حَتَّى يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ» (قۇرئان): ئوت يەپ كېتىدىغان بىر قۇربانلىق كەلتۈرمىگۈچە...

«أَكَلْتُ بِالْعُوْدَيْنِ»: چوكا بىلەن تاماق يېدىم.

أَكَلَ عَلَيْهِ الدَّهْرُ وَشَرِبَ: ئۇزۇن ئۆمۈر كۆردى، كونىلىقتىن چىرىپ كەتتى.

أَكَلَ الْمَالَ: مالنى يەۋالدى.

أَكَلَتِ الأَرَضَةُ الْخَشَبَ: ياغاچنى قۇرت يېدى.

أَكَلَ عُمْرَهُ: قېرىپ كەتتى.

أَكَلَ لَحْمَهُ: غەيۋەتنى قىلدى.

«يَعْلَمُ أَوْيَعْرِفُ مِنْ أَيْنَ تُؤْكَلُ الْكَتِفُ»: ئىشنىڭ يولىنى بىلىدۇ، ئىشنى ئەپلىيە-

لەيدۇ.

أَكَلَ يَأْكُلُ أَكْلاً و أُكَالاً رَأْسُهُ: بېشى قىچىشىتى.

أَكِلَ يَأْكَلُ أَكَلاً السَّقْيُ: قۇرت يېدى، چىرىدى.

أَكْلٌ: يېمەك.

غُرْفَةُ الْأَكْلِ: تاماقخانا، تاماق يەيدىغان ئۆي.

قَاعَةُ الْأَكْلِ: تاماقخانا.

أُكُلٌ. أُكْلٌ ج آكَالٌ: مېۋە، يېمەكلىكلەر، كەك رىزىق.

«أَلَمْ تَرَكَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلاً كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ تُؤْتِي أُكُلَهَا كُلَّ حِيْنٍ» (قرآن): ئاللاھنىڭ مۇنداق بىر تەمسىل كۆرسەتكەنلىكىنى كۆرمىدىڭمۇ؟ كەلىمە تەييبە (يەنى ياخشى سۆز ئىمان كەلىمىسى) يىلتىزى يەرنىڭ ئاستىدا بولغان، شېخى ئاسمانغا تاقاشقان، پەرۋەردىگارىنىڭ ئىزنى بىلەن ۋاقتى - ۋاقتىدا مېۋە بېرىپ تۇرىدىغان ئېسىل دەرەخقە ئوخشايدۇ.

«آتَى أَكْلَهُ»: مېۋە بەردى.

أَكْلاً يُكْلِئُ إِكْلاءَ الْمَكَانُ: جاي ئوت - چۆپلۈك بولدى، ئوت - چۆپى مول بولدى.

أَكْلَأَتِ النَّاقَةُ: تۆگە ئوتلىدى.

أَكْلَانٌ: يەل تاشماس قىچىشقاق، قوتۇر.

أَكْلَةٌ: بىر ۋاقلىق.

أُكْلَةٌ: بىر چىشلەم، بىر پارچە، بىر لوقما.

اُكَلَةٌ: قارنى ياماق، تويماس، ئوپقان.

أَكْلَفُ م كَلْفَاءُ ج كُلْفٌ: سەپكۈنلۈك، سەپكۈنى بار.

أَكَلَّ يُكِلُّ إِكْلاَلاً الْعَمَلُ فُلاَنًا: خىزمەت ھارغۇزۇپ تىتى، چارچىتىۋەتتى.

أَكَلَّ الْبُكَاءُ بَصَرَهُ: يىغا ئۇنىڭ كۆزىنى ئاجىزلاشتۇرىۋەتتى.

إِكْلِيْلٌ ج أَكَالِيْلُ: تاج؛ تىرناقنىڭ ئەتراپىدىكى گۆش؛ گۈلچەمبىرەك، گۈل ياپراقلىرى توپى؛ كۈن تۇتۇلغاندا قۇياش كۆرۈنمىدىغان گەردىش.

إِكْلِيْلُ الزَّوَاجِ: توي مۇراسىمىدا قىز بېشىغا كىيىدىغان گۈلچەمبىرەك.

إِكْلِيْلِيٌّ: تاجلىق.

اَلْعَظْمُ الْإِكْلِيْلِيُّ: ماڭلاي سۆڭىكى.

شَرْيَانٌ إِكْلِيْلِيٌّ: ئارتېرىيە، قىزىل قان تومۇرى.

إِكْمَالٌ: تامامىلىماق، تۈگەتمەك، كامالەتكە يەتكۈزمەك، ئورۇنلىماق.

«سَتُرْسِلُنِي الْجَامِعَةُ لِإِكْمَالِ دِرَاسَتِي فِي الْخَارِجِ»: ئۇنىۋېرسىتېت مېنى بىلىم ئاشۇرۇشقا چەتكە ئەۋەتىدۇ.

أَكَمَةٌ ج أَكَمَاتٌ و أَكَمٌ ج آكَامٌ وَإِكَامٌ: دۆڭ، دۆڭلۈك، تۆپىلىك.

وَرَاءَ الْأَكَمَةِ مَاوَرَاءَهَا: بۇ يەردە ئويۇن بار (گۇمانلىق ئىش ياكى سۆيىقەست).

«قَدْأَيْقَنْتُ أَنَّ مَاوَرَاءَ الْأَكَمَةِ مَاوَرَاءَهَا»: بۇنىڭدا ئويۇن بارلىقىغا تامامەن ئىشەندىم.

أَكْمَدَ يُكْمِدُ إِكْمَادًا الْعُضْوَ: ئەزاغا قىزىق لاتا بىلەن ئىسسىق ئۆتكۈزدى.

أَكْمَدَ الْهَمُّ فُلاَنًا: ھەسرەت چەكتۈردى، ئېچىندۇردى، ئازابلىدى.

إِكْمَدَّ يَكْمَدُّ اِكْمِدَادًا: ئۆڭدى، رەڭگى ئۆچتى، رەڭگى ئۆزگەردى.

أَكْمَلَ يُكْمِلُ إِكْمَالاً الشَّيْءَ: تامامىلىدى، ئورۇنلىدى، تۈگەتتى، مۇكەممەللەشتۈردى.

«اَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِيْنَكُمْ» (قرآن): بۈگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم.

أَكْمَلُ: ئەڭ تولۇق، ئەڭ مۇكەممەل.

«حَضَرَ الْأَنْصَارُ بِأَكْمَلِهِمْ»: يارەمچىلەر تولۇق ھازىر بولدى.

بِأَكْمَلِهِ: تولۇقى بىلەن، تولۇق رەۋىشتە، تامامەن، تەلتۈكۈس.

«أَدَّاهُ عَلَى أَكْمَلِ وَجْهٍ»: ئۇ تولۇق ئادا قىلدى.

أَكَمَّ يُكِمُّ إِكْمَامًا الْقَمِيْصَ: كۆڭلەككە يەڭ ئورناتتى.

أَكَمَّتِ النَّخْلَةُ: خورما بوغۇن چىقاردى.

أَكْمَنَ يُكْمِنُ إِكْمَانًا الشَّيْءَ: يوشۇردى.

أَكْمَهُ ج كَمْهَاءُ ج كُمْهٌ: تۇغما كور، ئەما.

كَلَأٌ أَكْمَهُ: كۆز يەتمەس ئوتلاق.

«وَتُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي» ‹قۇرئان›: مېنىڭ ئىزنىم بىلەن تۇغما كورنى، بەرەس كېسىلىنى ساقايتاتتىڭ.

أُكْنَةٌ ج أُكَنٌ: قوش ئۇۋۇسى.

أَكْنَفَ يُكْنِفُ إِكْنَافًا الرَّجُلَ: ياردەم قىلدى، ياردەم بەردى.

أَكَنَّ يُكِنُّ إِكْنَانًا الشَّيْءَ: يوشۇردى، مەخپىي تۇتتى.

«هُوَ لَا يُكِنُّ لَكَ خَيْرًا»: ئۇ ساڭا ياخشىلىقنى تىن باشقىنى كۆڭلىگە پۈكمەيدۇ.

«وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ» ‹قۇرئان›: پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارنىڭ دىللىرىدا يوشۇرغانلىرىنى ۋە ئاشكارا قىلغانلىرىنى شەك ـ شۈبھىسىز بىلىدۇ.

«وَلَاجُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُم بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنْتُم فِي أَنْفُسِكُمْ» ‹قۇرئان›: ئىددىتى توشمىغان ئاياللارغا ئۇلارنى ئالماقچى بولغانلىقىڭلارنى پۈرىتىپ ئۆتسەڭلار ياكى بۇنى دىلىڭلاردا يوشۇرۇن تۇتساڭلار سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

أَكْنَى يُكْنِي إِكْنَاءً: لەقەم قويدى، باشقا ئىسىم بىلەن ئاتىدى.

أَكْوَعُ م كَوْعَاءُ ج كُوْعٌ: جەينىكى چوڭ، مايماق جەينەك.

أَكْوَلُ: قارنى يامان، كۆزى ئاچ، چوڭ يەپ چوڭ ئىچكۈچى.

أُكُولَةٌ ج أَكَائِلُ: مەخسۇس سەمرىتىپ ئۇلتۇرۇپ يېيىش ئۈچۈن بېقىلىدىغان ھايۋان، بورداق مال.

أَكْوَمُ م كَوْمَاءُ ج كُومٌ: لوككىسى چوڭ تۆگە.

أَكِيدٌ: ئىنىق، مۇھەققەق.

«هَذَا أَمْرٌ أَكِيدٌ»: بۇ بولسا ئىنىق بىر ئىش.

«إِنَّهُ قَادِمٌ أَكِيدًا»: ئۇ جەزمەن كېلىدۇ.

أَكْيَسُ م كَيِّسَى وكُوسَا ج كَيْسٌ: ئەقىل چېچەن، ئەقىل زېرەك، ئەقىل ياخشى.

أَكِيلٌ: قارنى يامان، تويماس، كۆزى ئاچ.

أَلَا: ئەجىبا... ئەمەسمۇ؟ ... مۇ، قايتۇرما سوراقنى كۈچەيتىش رولىنى ئويناىدۇ، ئۆتۈنۈش مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ.

«أَلَا تَتَفَضَّلُ بِقَبُولِ دَعْوَتِنَا»: تەكلىپىمىزنى قوبۇل قىلىشىڭىزكەن.

«أَلَا تَتَوَحَّدُونَ لِمُقَابَلَةِ عَدُوِّكُمْ»: دۈشمىنىڭلارغا تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن بىرلەشمەمسىلەر.

«أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللّٰهِ لَاخَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ» ‹قۇرئان›: راستتىنلا ئاللاھنىڭ دوستلىرىغا (ئاخىرەتتە ئاللاھنىڭ ئازابىدىن) قورقۇش، (دۇنيا قولدىن كەتكۈزۈپ قويغانغا) قايغۇرۇش يوقتۇر.

«أَلَا تَكُفَّ عَنِ الْإِسَاءَةِ إِلَى أَهْلِكَ؟»: سەن ئۆز ئائىلەڭلەردىكىلەرگە يامانلىق قىلىشتىن توسالمامسەن.

أَلَا يَأْلُو أَلْوًا و أُلُوًّا وأَلِيًّا: بوشاڭلىق قىلدى، بىپەرۋالىق قىلدى، ھورۇنلۇق قىلدى.

«لَا آلُوكَ نُصْحًا وَإِرْشَادًا»: سەندىن نەسىھەت ۋە كۆرسەتمىلەرنى ئايىمايمەن.

«لَا يَأْلُو خَيْرًا»: ئۇ ياخشىلىق قىلىشقا سەل قارىمايدۇ.

«لَا يَأْلُو جُهْدًا»: ئۇ تىرىشچانلىقنى ئايىمايدۇ.

أَلَاحَ يُلِيحُ إِلَاحَةً الشَّيْءُ: ئايان بولدى، روشەن كۆرۈندى، كۆز ئالدىدا گەۋدىلەندى، ئاشكارا بولدى.

أَلَاحَ الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى.

أَلَاحَ النَّجْمُ: يۇلتۇز پارلىدى.

أَلَاحَ الْفَجْرُ وَالنَّهَارُ: تاڭ ئاتتى، تاڭ يورىدى.

أَلَاحَ الشَّخْصُ بِثَوْبِهِ: باشقىلار يىراقتىن ئۇنى كۆرسۇن دەپ كىيىمنى پۈلاڭلاتتى.

أَلَاحَ بِسَيْفِهِ أَوْعَصَاهُ: قىلىچى ياكى ھاسىسىنى پۈلاڭلاتتى.

أَلَاحَ بِيَدِهِ أَوْ بِمِنْدِيلِهِ: قولىنى ياكى ياغلىقىنى پۈلاڭلاتتى.

أَلَاحَ الشَّيْءَ بِالنَّارِ: ئوتقا قاقلاپ قورۇتتى، پىشۇردى، كاۋاپ قىلدى.

أَلَامَ يُلِيمُ إِلَامَةً الشَّخْصُ: ئەيىبلىنىدىغان

ئىشنى قىلدى، مالامەت قىلىشقا تېگىشلىك ئىشنى قىلدى.

أَلَامَ الشَّخْصَ: ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى.

أَلَانَ يُلِينُ إِلَانَةً الشَّيْءَ: يۇمشاتتى، سىلىقلاتتى، نازاكەتلىك قىلدى.

«وَأَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ» (قرآن): تۆمۈرنى داۋۇدقا يۇمشاق قىلىپ بەردۇق.

أَلَانَ الْبَطْنَ: قورسىقىنى بوشاتتى، ئىچىنى سۈردى.

أَلَانَ الْمَعْدَنَ: مەدەننى يۇمشاتتى.

«أَلَانَ لِلْقَوْمِ جَنَاحَهُ»: قەۋمىگە مۇلايىم بولدى، قەۋمىگە سىلىق مۇئامىلە قىلدى.

«أَلَانَ مَوْقِفَهُ مِنْ خَصْمِهِ»: ئۇ دۈشمىنىگە بولغان مەيدانىنى يۇمشاتتى.

إِلَاهٌ. إِلَهٌ ج آلِهَةٌ: مەبۇد، تەڭرى، خۇدا.

«وَلَاتَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ» (قرآن): ئاللاھقا قوشۇپ باشقا بىر ئىلاھقا ئىبادەت قىلما.

«لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ»: بىر ئاللاھدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر.

إِلَهُ الشِّعْرِ وَالْمُسِيقَى: شېئىر، مۇزىكا ئىلاھى (قەدىمكى يۇنان ئېتىقادىدا).

إِلَهُ الْخَصْبِ: 7- ئاي (بابىللارنىڭ ئېتىقادىدا).

إِلَاهَةُ الْخَصْبِ وَ الْأُمُومَةِ: قەدىمكى مىسىرلىقلارنىڭ ئېتىقادىدىكى ئىنىزىس نامىلىق خۇدا-سى.

إِلَاهِيٌّ: ئىلاھىي، دىنىي؛ ئىلاھقا مەنسۇپ.

اَلْحَقُّ الْإِلَاهِيُّ: ئىلاھىي ھوقۇق.

اَلْإِلَاهِيَّاتُ: ئاللاھنىڭ زاتى ۋە سۈپىتىگە ئائىت تەرسىلەر.

عِلْمُ الْإِلَاهِيَّاتِ: تېئولوگىيە، ئىلاھىيەت ئىلمى، ئىلاھشۇناسلىق.

أَلْأَمَ يُلْئِمُ إِلْئَامًا: رەزىللىك قىلدى، پەسكەشلىك قىلدى، ئىپلاسلىق قىلدى، رەسۋالىق قىلدى.

أَلْأَمَ الشَّخْصُ: پەسلىك قىلدى، بېخىللىق قىلدى؛ پەس بالىلارنى تۇغدى، بېخىل بالىلارنى تۇغدى.

أَلْأَمَ الشَّيْءَ: تۇزەتتى، ساقايتتى.

«أَلْأَمَ الْمُمَرِّضُ الْجُرْحَ بِالدَّوَاءِ»: سېستىرا يارىنى دورا بىلەن ساقايتتى.

أَلَبَ يَأْلِبُ أَلْبًا: يىغىلدى، توپلاندى.

إِلْبٌ: دۈشمەنلىشىش، ئۆچلىشىش.

هُمْ عَلَيَّ إِلْبٌ: ئۇلار بىرلىكتە ماڭا قارشى تۇردى.

أَلَبَّ يُلِبُّ إِلْبَابًا الْغَرْسُ وَنَحْوُهُ: دەرەخ مېۋىگە كىرىپ غورا بولدى، مېۋىگە كىرىپ ئۇچكە تۇتتى.

أَلَبَّ الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: تۇردى.

«أَلَبَّ الْمُهَاجِرُونَ فِي ضَوَاحِي الْمَدِينَةِ»: كۆچمەنلەر شەھەر ئەتراپىغا ئورۇنلاشتى.

أَلْبَتَّةَ: قەتئىي، ئىلۇەتتە، ھەرگىز.

أَلْبَثَ يُلْبِثُ إِلْبَاثًا: ساقلاتتى.

«أَلْبَثَهُ عَلَى بَابِ مَكْتَبِهِ طَوِيلًا»: ئۇ ئۇنى ئىشخانىسى ئالدىدا ئۇزۇن ساقلاتتى.

أَلْبَسَ يُلْبِسُ إِلْبَاسًا الشَّخْصَ ثَوْبًا: كىيدۈردى، تون كىيدۈردى.

أَلْبَسَ الشَّيْءُ الشَّيْءَ: ياپتى، قاپلىدى، پۈركىدى، ئوردىدى، يۆگىدى.

أَلْبَسَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ: مۇجمەل بولۇپ قالدى، ئېنىقسىز بولۇپ قالدى.

«أَلْبَسَ النَّبَاتُ الْأَرْضَ»: زېمىننى ئۆسۈملۈك قاپلىدى.

أَلْبَنَ يُلْبِنُ إِلْبَانًا الْقَوْمُ: سۈتى كۆپەيدى.

«يُلْبِنُ الْفَلَّاحُونَ فِي الرَّبِيعِ»: باھار پەسلىدە دېھقانلارنىڭ سۈتى كۆپ بولىدۇ.

اِلْتَاثَ يَلْتَاثُ اِلْتِيَاثًا الشَّخْصُ بِرِدَائِهِ: رىداسىغا يۆگىنىۋالدى، چۈمكىنىۋالدى، ئورىنىۋالدى.

اِلْتَاثَ الْأَمْرُ: قالايمىقان بولۇپ كەتتى، مالىماتاقلىق بولۇپ كەتتى، چىگىلىشىپ كەتتى، پاراكەندە بولۇپ كەتتى.

«اِلْتَاثَ الثَّوْبُ بِالدَّمِ»: كىيىم قان بىلەن بۇلغاندى.

اِلْتَاعَ يَلْتَاعُ اِلْتِيَاعًا قَلْبُهُ: سېغىنىش ياكى غەمدىن يۈرىكى كۆيدى، قەلبى ئۆرتەندى.

«اِلْتَاعَتْ لِفِرَاقِ زَوْجِهَا»: ئۇ ئېرىدىن ئايرىلغانلىقى بىلەن ئۇنىڭ قەلبى ئۆرتەندى.

اِلْتِئَامْ: زىچ بىرلەشمەك، چاپلاشماق، يېپىشماق.

اِلْتَأَمَ يَلْتَئِمُ اِلْتِئَامًا: چاپلاشتى، يېپىشتى، زىچ بىرلەشتى، تولۇقلاندى، تولدۇرۇلدى.

اِلْتَأَمَ الشَّيْءُ الْفَاسِدُ: ئوخشالدى، توزەلدى.

اِلْتَأَمَ الْجُرْحُ: يارا ساقايدى، جاراھەت پۈتتى.

اِلْتَأَمَ الشَّيْئَانِ: بىر - بىرىگە ماس كەلدى، بىر - بىرىگە ئويغۇن كەلدى، بىر - بىرىگە لايىق كەلدى.

اِلْتَأَمَ الْمَجْلِسُ: ئېچىلدى، يىغىن ئېچىلدى.

اِلْتَأَمَ الْقَوْمُ: جەم بولدى، توپلاندى.

اِلْتَأَمَ الثُّوَارُ: قوزغىلاڭچىلار توپلاندى.

«لَقَدْ الْتَأَمَ جُرْحُهُ أَخِيرًا»: ئۇنىڭ يارىسى ئاخىر ساقايدى.

«لَمْ يَلْتَئِمْ جُرْحُ رِجْلِهِ»: ئۇنىڭ پۇتىنىڭ جاراھىتى ساقايمىدى.

اِلْتِبَاسْ: تۇتۇق، ئېنىقسىز، خۇنۇك، مۇجمەل، غۇۋا، خىرە.

اِلْتَبَدَ يَلْتَبِدُ اِلْتِبَادًا الشَّعْرُ وَالصُّوفُ: يۇڭ چىگىلىشىپ كەتتى، چىرمىشىپ كەتتى.

اِلْتَبَدَ الشَّجَرُ: دەرەخنىڭ ياپرىقى كۆپ بولدى.

اِلْتَبَسَ يَلْتَبِسُ اِلْتِبَاسًا الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ: ئارىلاشتى، ئارىلىشىپ كەتتى، قوشۇلۇپ كەتتى، چىگىشلەشتى.

اِلْتَبَسَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئۇنىڭغا مۇجمەل بولۇپ قالدى، چىگىش بولۇپ قالدى.

«اِلْتَبَسَ عَلَيْهِ الْحَقُّ بِالْبَاطِلِ»: ھەق - ناھەق ئارىلىشىپ كەتتى.

اِلْتَبَسَ الظَّلَامُ: قاراڭغۇلاشتى، قاراڭغۇلىشىپ كەتتى.

اِلْتُبِسَ بِهِ: ئېلىشىپ قالدى، ئەقلىدىن ئازدى.

اِلْتَبَكَ يَلْتَبِكُ اِلْتِبَاكًا الْأَمْرُ: قالايمىقان بولۇپ كەتتى، پاراكەندە بولۇپ كەتتى، ئارىلىشىپ كەتتى، چېچىلىپ كەتتى، ئېنىقسىز بولۇپ كەتتى.

«اِلْتَبَكَتْ عَلَيْهِ السُّبُلُ»: يوللار ئۇنىڭغا ئېنىقسىز بولۇپ قالدى.

اِلْتَبَنَ يَلْتَبِنُ اِلْتِبَانًا: سۈت ئەمدى.

«اِلْتَبَنَ الرَّضِيعُ مِنْ ثَدْيِ أُمِّهِ»: بوۋاق ئانىسىنىڭ ئەمچىكىنى ئەمدى.

اِلْتَثَمَ يَلْتَثِمُ اِلْتِثَامًا الرَّجُلُ: دالدا قىلدى، توسۇۋالدى، ئورىۋالدى، شارپا بىلەن يۈزىنى يۆگىۋالدى.

اِلْتِجَاءْ: ئىلتىجا قىلماق، سىغىنماق، پاناھ تىلىمەك.

اِلْتَجَأَ يَلْتَجِئُ اِلْتِجَاءً إِلَى الْحِصْنِ أَوْ غَيْرِهِ: پاناھلاندى، يوشۇرۇندى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى، مۆكتى.

اِلْتَجَأَ الشَّخْصُ إِلَى الْمَكَانِ: پاناھلاندى، مۆكتى، يوشۇرۇندى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

اِلْتَجَأَ الشَّخْصُ إِلَيْهِ: تايانىدى، يۆلەندى، ئىلتىجا قىلدى.

«اِلْتَجَأَتْ إِلَى جَارَتِهَا لِكَيْ تُسَاعِدَهَا»: ئۇ يارىدەم بېرىشنى تىلەپ قوشنىسىغا ئىلتىجا قىلدى.

اِلْتَجَّ يَلْتَجُّ اِلْتِجَاجًا الْبَحْرُ: دېڭىز دولقۇنلىدى، مەۋج ئۇردى، ئۆركەشلىدى.

اِلْتَجَّتِ الْأَصْوَاتُ: ئاۋاز قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

اِلْتَجَمَ يَلْتَجِمُ اِلْتِجَامًا الْحِصَانَ: ئاتنى يۆگەندى، نۇقتىلىدى.

اِلْتِحَامْ: چاپلاشماق، يېپىشماق.

اِلْتَحَدَ يَلْتَحِدُ اِلْتِحَادًا عَنِ الدِّينِ: كاپىر بولدى، دىندىن چىقتى، مۇرتەد بولدى، ئاسىيلىق قىلدى.

اِلْتَحَدَ الشَّخْصُ إِلَيْهِ: ئاغدى، مايىل بولدى، بۇرالدى، تايانىدى، يۆلەندى.

اِلْتَحَدَ فِي الدِّينِ: ئاسىيلىق قىلدى، دىندىن يۈز ئۆرىدى.

اِلْتَحَدَ السَّهْمُ عَنِ الْهَدَفِ: ئوق نىشانغا تەگمەدى، نىشاندىن چەتنەپ كەتتى.

اِلْتَحَدَ إِلَى الشَّيْءِ: مايىل بولدى، يان باستى.

اِلْتَحَفَ يَلْتَحِفُ اِلْتِحَافًا الشَّخْصُ: يۆگىنىۋالدى، يېپىنىۋالدى.

«اِلْتَحَفَتِ الْمَرْأَةُ عِنْدَ خُرُوجِهَا مِنَ الْبَيْتِ»: ئايال ئۆيدىن چىققان چاغدا يۆگىنىۋالدى.

اِلْتَحَقَ يَلْتَحِقُ اِلْتِحَاقًا بِهِ: يېتىشىۋالدى، قوشۇلدى، كىردى، ئىشتىراك قىلدى، ئۇلگۈردى.

«اِلْتَحَقَ الْمُسَافِرُ بِالْقِطَارِ»: پولۇچى پويىزغا ئۇلگۈردى.

«اِلْتَحَقَ بِكُلِّيَّةِ الطِّبِّ»: ئۇ تېببىي فاكۇلتېتقا كىردى.

اِلْتَحَقَتْ أَخْبَارُ الْعَائِلَةِ: ئائىلىنىڭ خەۋەرلىرى ئۇزۇلمەي كېلىپ تۇردى.

«اِلْتَحَقَتْ بِهِ الْمَصَائِبُ»: ئۇنىڭغا مۇسىبەت يەتتى.

اِلْتَحَقَتْهُ الْخَسَارَةُ: زىيان تارتتى، زىيانغا ئۇچرىدى.

اِلْتَحَمَ يَلْتَحِمُ اِلْتِحَامًا الْجُرْحُ: يارا ساقايدى، پۈتتى.

اِلْتَحَمَ الْحَرْبُ: ئۇرۇش كۈچەيدى.

اِلْتَحَمَ الْجَيْشَانِ: ئىككى قوشۇن گىرەلىشىپ كەتتى.

اِلْتَحَمَ الْمُوَاطِنُونَ: ۋەتەنداشلار بىرلەشتى، ئىتتىپاقلاشتى.

اِلْتَحَى يَلْتَحِي اِلْتِحَاءً الشَّابُّ: يىگىت ساقال قويۇۋالدى.

اِلْتَخَى يَلْتَخِي اِلْتِخَاءً الشَّخْصُ: بۇرنى ياكى ئاغزىغا دورا تېمىتتى.

«اِلْتَخَتْ وِقَايَةً مِنَ الزُّكَامِ»: ئۇ زۇكامدىن ساقلىنىش ئۈچۈن بۇرنىغا دورا تېمىتتى.

اِلْتَذَّ يَلْتَذُّ اِلْتِذَاذًا الشَّيْءَ وَبِهِ: تەمنى تېتىدى، ھۇزۇرلاندى، لەززەتلەندى، لەززەتلىك ھېس قىلدى، مەززە قىلدى.

اِلْتَذَذْتُ بِالْعَشَاءِ: كەچلىك تاماق بىلەن مەززە قىلدىم.

«تَلْتَذُّ بِحَدِيثِ اِبْنِهَا»: ئۇ ئوغلىنىڭ سۆزى بىلەن ھۇزۇرلىنىدۇ.

اِلْتَذَعَ يَلْتَذِعُ اِلْتِذَاعًا الشَّخْصُ: كۆيدۈرۈپ ئاغرىدى.

اِلْتَذَعَ الْجُرْحُ: جاراھەت ئېچىشىپ ئاغرىدى.

اِلْتِزَامٌ: ئىلاجسىز، ئامالسىز، نائىلاج، مەجبۇرىي، زورمۇ زور مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئېلىش، ۲۶ ئىلتىزىمگە ۋەزنىدە بولكلىمەك.

وَفَّى بِالْتِزَامِهِ: ئۇ ئۆز مەجبۇرىيىتىنى ئادا قىلدى.

اِلْتِزَامُ الْأَدِيبِ: ئەدىبنىڭ مەسئۇلىيىتى.

اِلْتِزَامًا: ھۆددە قىلىپ، ھۆددىگە ئېلىپ، كۆتۈرىگە ئېلىپ.

«أَخَذَتْ عَلَى نَفْسِهَا اِلْتِزَامًا كِتَابِيًّا»: ئۇ يازما مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالدى.

اِلْتِزَامَاتٌ: ۋەزىپە، بۇرچ، مەجبۇرىيەت، تېگىشلىك ئىش، تەنها ئىگىلىۋالماق، مەخسۇس پايدىلىنىش ھوقۇقى، ھۆددىگە ئالماق.

اِلْتَزَّ يَلْتَزُّ اِلْتِزَازًا بِهِ: يېپىشتۇرۇلدى، چاپلاشتۇرۇلدى.

اِلْتَزَقَ يَلْتَزِقُ اِلْتِزَاقًا بِالشَّيْءِ: چاپلىشىپ قالدى.

اِلْتَزَمَ يَلْتَزِمُ اِلْتِزَامًا الشَّخْصُ الْأَمْرَ أَوْ بِالْأَمْرِ: مەجبۇر بولدى، چەكلىمگە ئۇچرىدى، ئۈستىگە ئالدى.

اِلْتَزَمَ بِنَاءَ مَسْجِدٍ فِي حَيِّهِ: ئۇ ئۆز رايونىدا مەسچىت سېلىشنى ئۈستىگە ئالدى.

اِلْتَزَمَ الْعَمَلَ وَالتِّجَارَةَ: ئەمگەك ۋە تىجارەتنى ئۈستىگە ئالدى.

«اِلْتَزَمَ بِدَفْعِ مَبْلَغٍ مِنَ الْمَالِ كُلَّ شَهْرٍ لِلْفُقَرَاءِ»: ئۇ كەمبەغەللەرگە ئېيىغا مۇئەيەن مىقداردا پۇل ـ مال بېرىشنى ئۈستىگە ئالدى.

اِلْتَزَمَ الْكِتْمَانَ: مەخپىيەتلىكنى ساقلىدى.

«حَانَ لَنَا أَنْ نَلْتَزِمَ بِمَا نُصْدِرُهُ مِنْ قَرَارَاتٍ»: بىز چىقارغان قارارلىرىمىزغا ئەمەل قىلىدىغان ۋاقىت يېتىپ كەلدى.

اِلْتَصَقَ يَلْتَصِقُ اِلْتِصَاقًا الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ: يېپىشتى، چاپلاشتى.

اِلْتَصَقَ بِالشَّيْءِ: تۇتاشتى، چاپلاشتى، يېپىشتى، بىرىكتى، ئويۇشتى، بىرلەشتى.

اِلْتَصَقَ الشَّخْصُ بِهِ: يېپىشتى.

«اِلْتَصَقَتْ أَجْزَاءُ الطَّاوِلَةِ بِبَعْضِهَا»: ئۈستەلنىڭ بۆلەكلىرى بىر ـ بىرىگە تۇتاشتى.

«يَلْتَصِقُ الصَّبِيُّ بِأُمِّهِ»: بالا ئاپىسىغا چاپلىشىۋالدۇ.

اِلْتَطَعَ يَلْتَطِعُ اِلْتِطَاعًا: يالىدى.

اِلْتَطَمَ يَلْتَطِمُ اِلْتِطَامًا الْأَمْوَاجُ: دولقۇنلار گىرەلىشىپ كەتتى.

«اِلْتَطَمَ التَّلَامِيذُ فِي سَاحَةِ الْمَدْرَسَةِ»: مەكتەپ مەيدانىدا ئوقۇغۇچىلار ئۇرۇشتى.

اِلْتَطَمُوا: بىر ـ بىرىنى كاچاتلىدى.

اِلْتَظَى يَلْتَظِي اِلْتِظَاءَ النَّارُ: ئوت لاۋۇلدىدى، قاتتىق قىزىپ كەتتى.

اِلْتَعَجَ يَلْتَعِجُ اِلْتِعَاجًا: بېشىغا كەلگەن غەمدىن بىئارام بولدى.

اِلْتِفَاتٌ: بۇرۇلۇپ قارىماق، ئەتراپقا نەزەر سالماق، ئۇيان ـ بۇيان قارىماق؛ دىققەت قىلماق، قارىماق، ھالىدىن خەۋەر ئالماق، كۆتمەك، باقماق، غەمخورلۇق قىلماق.

عَدَمُ الْاِلْتِفَاتِ: كۆڭۈل بۆلمەسلىك، كارى بولماسلىق، بىپەرۋالىق، دىققەتسىزلىك، بىخەستەلىك قىلماق.

بِلَا اِلْتِفَاتٍ: كۆڭۈل بۆلمەي، دىققەت قىلماي، پەخەس بولماي.

«نَظَرَ إِلَيْهِ بِعَيْنِ الْاِلْتِفَاتِ»: ئۇنىڭغا ئىلتىپات كۆزى بىلەن قارىدى.

بِلَا اِلْتِفَاتٍ إِلَى: ... غا قارىماستىن، مەيلى ... بولسۇن... بىلەنمۇ... بولسۇن... دىن قەتئىينەزەر.

أَمْرٌ جَدِيرٌ بِالْاِلْتِفَاتِ: كۆڭۈل بۆلۈشكە ئەرزىيدىغان ئىش.

اِلْتِفَاتَةٌ ج اِلْتِفَاتَاتٌ: بۇرۇلۇپ قاراش، كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراش، بىر قاراش، بىرنەزەر تاشلاش.

اِلْتِفَاتَةٌ كَرِيمَةٌ مِنْ جَلَالَةِ الْمَلِكِ: پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ قىممەتلىك غەمخورلۇقى.

اَعَارَهُ اِلْتِفَاتَةً: ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلۈش يۈزىسىدىن ئارىيەت بەردى.

اِلْتِفَافٌ: ئورىۋالماق، يۆگىۋالماق.

اِلْتَفَتَ يَلْتَفِتُ اِلْتِفَاتًا الشَّخْصُ: بۇرۇلۇپ قارىدى، ئوڭ ـ سولغا قارىدى.

«فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ» (قرآن): ئائىلەڭدىكىلەرنى ئېلىپ كېچىنىڭ ئاخىرىدا (ئۇلارنىڭ ئىچىدىن) چىقىپ كەتكىن، سىلەردىن ھېچ كىشى ئارقىسىغا قارىمىسۇن.

«اِلْتَفِتْ قَبْلَ أَنْ تَجْتَازَ الطَّرِيقَ»: يولدىن ئۆتۈشتىن بۇرۇن ئوڭ ـ سول تەرىپىڭگە قارا!

«اِلْتَفَتَ الْوَزِيرُ إِلَى تَحْسِينِ الْوَضْعِ الصِّحِّيِّ فِي الْمُسْتَشْفَيَاتِ»: مىنىستىر دوختۇرخانىلاردىكى ساقلىقنى ساقلاش شارائىتىنى ياخشىلاشقا كۆڭۈل بۆلدى.

«أَسَاءَ إِلَيْهِ فَالْتَفَتَ عَنْهُ»: ئۇ ئۇنىڭغا يامانلىق قىلىۋىدى، ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرىدى.

«اِلْتَفَتَ يَمْنَةً وَ يَسْرَةً»: ئەتراپىغا نەزەر تاشلىدى، ئۇيان ـ بۇيان قارىدى، ئوڭ ـ سولغا قارىدى.

اِلْتَفَتَ إِلَى كَذَا: دىققەت قىلدى، كۆڭۈل بۆلدى؛ قارىدى، ھالىدىن خەۋەر ئالدى، كۆتتى، باقتى، باشقۇردى، غەمخورلۇق قىلدى، كۆيۈندى.

«اِلْتَفَتَ الشَّخْصُ إِلَى الشَّيْءِ»: كۆڭۈل بۆلدى.

اِلْتَفَتَ الشَّخْصُ عَنْهُ: ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرىدى.

اِلْتَفَعَ يَلْتَفِعُ اِلْتِفَاعًا الْأَرْضُ: مايسا تەكشى بولدى.

اِلْتَفَّ يَلْتَفُّ اِلْتِفَافًا الشَّيْءُ: قويۇق بولدى، غۇجىمەك بولۇۋالدى، توپ بولۇۋالدى.

«اِلْتَفَّ الشَّجَرُ بِالْحَدِيقَةِ»: باغدىكى دەرەخ بۇتاق ـ باراقسان بولۇپ كەتتى.

اِلْتَفَّ الشَّخْصُ بِثَوْبِهِ: شەخس كىيىمگە يۆگىنىۋالدى، ئورىنىۋالدى.

اِلْتَفَّ بِعَبَائَتِهِ: تونىغا يۆگىنىۋالدى.

اِلْتَفَّ حَوْلَهُ الْقَوْمُ: قوللاپ ـ قۇۋۇەتلىدى، مەدەت كار بولدى، مەدەت قىلدى، ياردەم بەردى.

«اِلْتَفَّ حَوْلَهُ أَتْبَاعُهُ فِي الْاِنْتِخَابَاتِ»: سايلامدا ئۇنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى ئۇنى قوللاپ ـ قۇۋۇەتلىدى.

اِلْتَفَّ عَلَيْهِ الْقَوْمُ: ئەتراپىغا يىغىلدى، ئەتراپىغا ئولاشتى، ئەتراپىغا توپلاندى.

اِلْتِقَاءٌ: ئۇچراشماق.

اِلْتِقَاطٌ: تېرىۋالماق، يىغىۋالماق.

اِلْتِقَاطُ صُوَرٍ جَمَاعِيَّةٍ: كوللېكتىپ رەسىمگە تارتىش.

اِلْتِقَامْ: يۇتماق، يېمەك.

اِلْتَقَحَ يَلْتَقِحُ اِلْتِقَاحًا الأُنْثَى: چىشى هايۋان بوغاز بولدى، ئۇرۇقلاندى.

اِلْتَقَطَ يَلْتَقِطُ اِلْتِقَاطًا: يەردىن تېرىۋالدى، توپلىدى، جۇغلىدى.

«يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ» ‹قرآن›: ئۇنى يولدىن ئۆتكەن كارۋان ئېلىۋالسۇن.

«فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّاوحَزَنًا» ‹قرآن›: پىرئەۋنىنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر مۇسانى ئاقىۋەت ئۆزلىرىگە دۈشمەن ۋە خاپىلىق (نىڭ مەنبەسى) قىلىش ئۈچۈن (نىل دەريا-سىدىن) سۇزۇۋالدى.

«اِلْتَقَطَ الدِّيكُ الْحَبَّ»: خوراز دان تېرىپ يېدى.

اِلْتَقَطَ الزَّيْتُونَ: زەيتۇننى يىغدى.

اِلْتَقَطَ الإِذَاعَةَ: رادىئو ئاڭلىدى.

اِلْتَقَطَ الصُّورَةَ: سۈرەت تارتتى، رەسىم تارتتى.

«اِلْتَقَطَ لَهَا صُورَةً جَمِيلَةً»: ئۇ ئۇنىڭغا چىرايلىق بىر سۈرەت تارتىپ بەردى.

«لَمْ تُتَحْ لَهُ فُرْصَةٌ لِيَلْتَقِطَ أَنْفَاسَهُ»: ئۇنىڭغا تىنىغۇدەك پۇرسەت بولمىدى.

اِلْتَقَفَ يَلْتَقِفُ اِلْتِقَافًا الشَّيْءَ: قولغا ئالدى، تۇتتى، تۇتۇۋالدى، تېز تۇتۇۋالدى.

«يَلْتَقِفُونَ كُرَّةَ السَّلَّةِ»: ئۇلار ۋاسكېتبولنى تۇتۇۋالماقتا.

اِلْتَقَمَ يَلْتَقِمُ اِلْتِقَامًا: يۇتتى.

«فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ» ‹قرآن›: ئۇنى چوڭ بىر بېلىق يۇتۇۋەتتى، ئۇ ئەيىبلىنىشكە تېگىشلىك ئىدى.

اِلْتَقَمَ الشَّخْصُ الطَّعَامَ: تاماقنى يۇتتى.

اِلْتَقَمَ أُذُنَهُ: كۆسۈلداشتى، پىچىرلاشتى، قۇلىقىغا گەپ قىلدى.

اِلْتَقَى يَلْتَقِي اِلْتِقَاءً: يولۇقۇپ قالدى، ئۇچرىشىپ قالدى، كۆرۈشتى، ماس كەلدى، يىغىلدى، توپلاندى.

اِلْتَقَى الْحَبِيبَانِ: ئىككى دوست ئۇچراشتى.

«مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ» ‹قرآن›: ئۇ ئىككى دېڭىزنى ئاققۇزىدى، ئۇلار ئۇچرىشىدۇ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا توسما بولۇپ بىر - بىرىگە قوشۇلۇپ كەتمەيدۇ.

اِلْتَقَى الْجَيْشَانِ: ئىككى قوشۇن توقۇنۇشۇپ قالدى، ئۇرۇشۇپ گىرەلىشىپ كەتتى.

اِلْتَقَى الشَّيْئَانِ: ئۇچراشتى، روبىرو بولۇشتى، جەم بولدى.

اِلْتَكَّ يَلْتَكُّ اِلْتِكَاكًا الْعَسْكَرُ: ئەسكەر زىچ توپلاندى، گىرەلىشىپ كەتتى، قىستا - قىستاڭ بولۇپ كەتتى.

اِلْتَكَّ الشَّخْصُ فِي كَلاَمِهِ: سۆزىدە خاتالاشتى.

اِلْتِمَاسْ: تەلەپ قىلماق، ئىلتىماس قىلماق.

اِلْتَمَحَ يَلْتَمِحُ اِلْتِمَاحًا الشَّيْءَ: نەزەر تاشلىدى، قاراپ قويدى.

اِلْتَمَسَ يَلْتَمِسُ اِلْتِمَاسًا الشَّخْصُ الشَّيْءَ مِنْ: ئىلتىماس قىلدى، ئۆتۈندى، ئۆتۈنۈپ سورىدى، مۇراجىئەت قىلدى، تەلەپ قىلدى، تىلىدى.

«قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا» ‹قرآن›: ئۇلارغا (مەسخىرە يۇزىسىدىن): «ئارقاڭلارغا قايتىپ نۇر تىلەڭلار» دېيىلىدۇ.

«تَلْتَمِسُ مِنْهَا مُسَاعَدَةً»: ئۇ ئۇنىڭدىن ياردەم بېرىشنى ئۆتۈندى.

اِلْتَمَسَ مِنْهُ عَمَلاً: ئۇنىڭدىن خىزمەت تەلەپ قىلدى.

اِلْتَمَسَ لَهُ عُذْرًا: ئۆزرە ئېيتتى.

اِلْتَمَعَ يَلْتَمِعُ اِلْتِمَاعًا الْبَرْقُ: چاقماق يورىدى، چاقماق ۋالدىدى.

اِلْتَمَعَ الشَّخْصُ الشَّيْءَ: ئوغرىلىقچە ئېلىۋالدى.

«اِلْتَمَعَ لَوْنُهَا خَوْفًا»: ئۇ قورقۇنچتىن تاتىرىپ كەتتى.

اِلْتَمَّ يَلْتَمُّ اِلْتِمَامًا فُلاَنًا: زىيارەت قىلدى، يوقلىدى.

اِلْتِهَابْ: كۆيمەك، يانماق، قىزىپ كەتمەك، بىردىنلا ئوت ئېلىپ كەتمەك، يالۇلۇغلانماق، شەلۋىرەمەك.

اِلْتِهَابُ الْعَيْنِ: كۆز يالۇغى.

اِلْتِهَابُ الأُذُنِ: قۇلاق يالۇغى.

اِلْتِهَابُ الْمَفَاصِلِ: بوغۇم ياللۇغى.
اِلْتِهَابُ الْبِلْيُورَا: كۆكرەك پەردە ياللۇغى.
اِلْتِهَابُ الْجُفُونِ: كۆز قاپىقى ياللۇغى.
اِلْتِهَابُ الرِّئَةِ: ئۆپكە ياللۇغى، زاتىل.
اِلْتِهَابُ الزَّائِدَةِ الدُّودِيَّةِ: سوقۇرئوچەي ياللۇغى.
اِلْتِهَابُ الْكِلَى: بۆرەك ياللۇغى.
اِلْتِهَابُ الْأَدَمَةِ: تېرە ياللۇغى.
اِلْتِهَابُ بِطَانَةِ الْقَلْبِ: يۈرەك ئىچكى پەردە ياللۇغى.
اِلْتِهَابُ التَّأْمُورِ: يۈرەك قېپى ياللۇغى.
اِلْتِهَابُ الشُّعَبِ: كانايچە ياللۇغى.
اِلْتِهَابُ اللَّوْزَتَيْنِ: ئانگىنا، بادامسىمان بەز ياللۇغى.
اِلْتِهَابُ الْمَعِدَةِ: ئاشقازان ياللۇغى.
اِلْتِهَابُ اللَّوْزَتَيْنِ التَّقَيُّحِيُّ: يىرىڭلىق بادام بەز ياللۇغى.
اِلْتِهَابُ الْكَبِدِ الْمُزْمِنُ: ئاستا خاراكتېرلىك جىگەر ياللۇغى.
قَابِلُ الْاِلْتِهَابِ: ئوت ئالىدىغان، يانىدىغان.
سَرِيعُ الْاِلْتِهَابِ: ئاسان ئوت ئالىدىغان، تېز يانىدىغان.
اِلْتِهَابِيٌّ: ياللۇغلىنىشچانلىق، ئاسان ياللۇغلىنىدىغان.
اِلْتَهَبَ يَلْتَهِبُ اِلْتِهَابًا النَّارُ: ئوت يانىدى، كۆيدى، لاۋۇلىدى، يالقۇنلىدى.
اِلْتَهَبَ غَيْظًا: قاتتىق ئاچچىقلاندى، چىچاقشىپ كەتتى.
اِلْتَهَبَتِ الْأُذُنُ: قۇلاق ياللۇغلاندى.
اِلْتَهَبَ عَطَشًا: قاتتىق ئۇسسىدى، چاڭقاپ كەتتى.
فُلَانٌ يَلْتَهِبُ جُوعًا: پالانىنىڭ قورسىقى بەك ئېچىپ كەتتى.
اِلْتَهَمَ يَلْتَهِمُ اِلْتِهَامًا الشَّيْءَ: بىر يولىلا يۇتۇۋەتتى، يالماپلا يۇتۇۋەتتى.
«يَلْتَهِمُ الْجَوْعَانُ الطَّعَامَ اِلْتِهَامًا»: ئاچ ئادەم تاماقنى يالماپ يۇتىدۇ.
اِلْتَهَى يَلْتَهِي اِلْتِهَاءً بِكَذَا: كۆڭۈل ئاچتى، تاماشا قىلدى، ئويىنىدى، ئىچ پۇشۇقىنى چىقاردى.
اِلْتَهَى عَنْ كَذَا: دەققىتى بۆلۈندى، دەققىتى باشقا ياققا بۇرالدى.
اِلْتِوَاءٌ: ئەگرى، ئەگرى - بۈگرى، قىڭغىر - سىڭغىر، تۈگۈلمەك، تولغانماق، چىقىش (سۆڭەك بوغۇملىرىنىڭ ئورنىدىن) چىقىپ كېتىشى.
اِلْتَوَى يَلْتَوِي اِلْتِوَاءً عَلَيْهِ الْأَمْرُ: قىينىلىشىپ كەتتى، تەسلىشىپ كەتتى، چىگىش بولۇپ كەتتى، مۇرەككەپلىشىپ كەتتى.
اِلْتَوَى الثُّعْبَانُ: يىلان يۆگەلدى، تۈگۈلدى، ئورالدى، چىرماشتى، يىغىلدى، تولغاندى.
اِلْتَوَى الْحَبْلُ: ئارغامچا ئېشىلدى.
اِلْتَوَى الشَّيْءُ: قىڭغىر بولدى، ئەگرى بولدى، قىيسايدى، سىڭايان بولدى.
«اِلْتَوَتِ الطَّرِيقُ عِنْدَ سَفْحِ الْجَبَلِ»: تاغ باغرىدىكى يول ئەگرى بولدى.
اِلْتَوَتْ عَلَيْهِ السُّبُلُ: يوللار قىيىنلاشتى، تەسلەشتى.
أَلْثَغُ م لَثْغَاءُ ج لُثْغٌ: تىلى كەمتۈك، كېكەچ، دۇدۇقلىنغۇچى.
أَلْثَى يُلْثِي إِلْثَاءً: يىلىم ئاقتى.
إِلْجَاءٌ: ساقلىماق، ئاسرىماق؛ زورلىماق؛ قانات ئاستىغا ئالماق.
أَلْجَأَ يُلْجِئُ إِلْجَاءً: قوغلىدى، مۇھاپىزەت قىلدى، ھامىيلىق قىلدى، قانات ئاستىغا ئالدى، يان باستى؛ زورلىدى، مەجبۇرلىدى.
أَلْجَأَ الشَّخْصَ إِلَى كَذَا: مەجبۇرلىدى، بېسىم قىلدى، زورلىدى.
أَلْجَأَ أَمْرَهُ إِلَى اللّٰهِ: ئىشنى ئاللاھقا تاپشۇردى.
أَلْجَأَهُ فِي الْحِصْنِ: ئۇنى قورغاندا قوغلىدى.
«أَلْجَأَهُ مِنَ الْجُوعِ»: ئۇ ئۇنى ئاچلىقتىن ساقلىدى.
«أَلْجَأَالدَّائِنُ فُلَانًا إِلَى بَيْعِ دَارِهِ لِخَلَاصِ دَيْنِهِ»: قەرز ئىگىسى پالانىنى قەرزدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن قورۇسىنى سېتىشقا زورلىدى.

أَلَجَّ يُلِجُّ إِلْجَاجًا الْقَوْمُ: دېڭىزنىڭ چوڭقۇر يېرىدە سەپەر قىلدى.

أَلْجَمَ يُلْجِمُ إِلْجَامًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى يۈگەنلىدى، نۇقتىلىدى.

أَلْجَمَ الشَّخْصَ عَنْ حَاجَتِهِ: توستى، چەكلىدى، جىم تۇرغۇزدى.

«تَكَلَّمَ فَأَلْجَمْتُهُ»: ئۇ سۆزلىگەنىدى، مەن ئۇنىڭ سۆزىنى قىلدۇردۇم، سۆزلىگەنىدى، مەن ئۇنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاپ قويدۇم.

إِلْحَاحٌ: قاتتىق تەلەپ قىلماق، تەلىپىدە چىڭ تۇرۇۋالماق.

إِلْحَادٌ: ھەقىقەتتىن چەتنەش، دىندىن يۈز ئۆرۈش، ئاللاھنىڭ مەۋجۇتلىقىنى ئىنكار قىلىش.

«وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ» ‹قرآن›: كىمكى (مەسچىتى ھەرەمدە) زۇلۇم بىلەن گۇناھ قىلماقچى بولسىدىكەن.

إِلْحَادِيٌّ: كاپىرلىق قىلماق، دەھرىيلىك قىلماق؛ مېيىتنى كۆممەك.

إِلْحَافٌ: چۆمكىمەك، يۆگىمەك؛ تەكرار سوراپ تۇرۇۋالماق.

«تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْئَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا»

‹قرآن›: ئۇلارنىڭ چىرايىدىن تونۇيسەن، ئۇلار كىشىلەرگە چاپلىشىۋېلىپ تىلەمچىلىك قىلمايدۇ.

إِلْحَاقٌ: ئۇلماق، تۇتاشتۇرماق، بىرلەشتۈرمەك.

إِلْحَاقَاتٌ: قوشۇمچە، تولۇقلىما.

أَلَحَّ يُلِحُّ إِلْحَاحًا فِي السُّؤَالِ: ... دەپ تۇرۇۋالدى، قايتا ـ قايتا تەلەپ قىلدى، بېزەكلىك بىلەن سۆزىندى.

أَلَحَّ الشَّخْصُ عَلَى الشَّيْءِ: داۋاملاشتۇردى، چىڭ تۇردى.

أَلَحَّ فِي الْمُطَالَبَةِ بِدَيْنٍ: قەرزنى سۆيلەپ كەتتى، ھەيدەكچىلىك قىلدى، قىستىدى.

أَلَحَّ السَّحَابُ: يامغۇر توختىماي ياغدى.

«أَلَحَّ عَلَى طَلَبِ عَمَلٍ»: ئۇ ئىش تەلەپ قىلىپ چىڭ تۇرىۋالدى.

أَلَحُّ م لَحَّاءُ ج لُحٌّ: چاپاق.

أَلْحَدَ يُلْحِدُ إِلْحَادًا الْمَيِّتَ: مېيىتنى كۆمدى، دەپنە قىلدى، يەرلىكىگە قويدى.

أَلْحَدَ الشَّخْصُ عَنِ الدِّيْنِ: دىندىن چىقتى، دىنسىز بولدى.

أَلْحَدَ الشَّخْصُ عَنِ الْحَقِّ: ھەقنەھەتتىن بۇرۇلۇپ كەتتى، ئېزىپ كەتتى.

«إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا» ‹قرآن›: شۇبھىسىزكى، بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى بۇرمىلاپ چۈشەندۈرىدىغانلار بىزگە مەخپى قالمايدۇ.

أَلْحَفَ يُلْحِفُ إِلْحَافًا الشَّخْصُ فِي الطَّلَبِ: قايتا ـ قايتا تەلەپ قىلدى، قەتئىي تەلەپ قىلدى.

أَلْحَفَهُ الثَّوْبَ: ئۇنىڭغا كىيىم كىيدۈردى، ئۇنى چۆمكىدى، ئۇنى يۆگىدى.

أَلْحَقَ يُلْحِقُ إِلْحَاقًا بِهِ: يېتىشتۈرالدى.

أَلْحَقَهُ بِهِ: قوشتى، قوشۇۋەتتى.

«رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ»

‹قرآن›: پەرۋەردىگارىم! ماڭا ـ ھېكمەت ئاتا قىلغىن، مېنى ياخشىلارغا قوشقىن.

أَلْحَقَ بِهِ عِقَابًا: ئۇنى جازالىدى.

أَلْحَقَ بِهِ الضَّرَرَ: ئۇنىڭغا زىيان يەتكۈزدى.

أَلْحَقَ الْعَدَّاءُ بِزَمِيلِهِ: يۈگۈرگۈچى ھەمراھىغا يېتىشتۈرالدى.

«أَلْحَقَهُ بِقَائِمَةِ الْمُرَشَّحِيْنَ»: ئۇنى نامزاتلار تىزىملىكىگە كىرگۈزدى.

«أَلْحَقَ الْمُدِيرُ فُلَانًا بِإِدَارَةِ الْحِسَابَاتِ»: مۇدىر پالانىنى بوغالتىرلىق ئىدارىسىغا كىرگۈزدى.

أَلْحَنَ يُلْحِنُ إِلْحَانًا الشَّخْصُ فِي كَلَامِهِ: خاتا سۆزلىدى.

«كَثِيرًا مَا يُلْحِنُ فِي خُطَبِهِ»: ئۇ نۇتۇقلىرىدا كۆپىنچە خاتا تەلەپپۇز قىلىدۇ.

أَلْحَى: ئۇزۇن ساقال.

رَجُلٌ أَلْحَى: ئۇزۇن ساقال ئادەم.

أَلْخَصُ م لَخْصَاءُ ج لُخْصٌ: قاپىقى يوغان، قاپىقى ساڭگىلاپ قالغان، غورا قاپاق.

أَلْخَنُ م لَخْنَاءُ ج لُخْنٌ: بەدبىنى پۇرايدىغان

ئادەم.

أَلَدَّ يُلِدُّ إِلْدَادًا ـ هُ: قاتتىق دۈشمەن ھېسابلىدى.

أَلَدُّ م لَدَّاءُ ج لُدٌّ ولُدَادٌ: ئەشەددى رەقىب.

«وَيُشْهِدُ اللّٰهَ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ» ‹قرآن›: ئۇ دىلىدىكى نەرسىگە (يەنى دىلى باشقا، تىلى باشقا ئەمەسلىكىگە) ئاللاھنى گۇۋاھ قىلىدۇ، ھالبۇكى، ئۇ (ساڭا ۋە ساڭا ئەگۈشكۈچىلەرگە) ئەشەددى دۈشمەندۇر.

عَدُوٌّ أَلَدُّ: ئەشەددى دۈشمەن.

أَلْدَغُ م لَدْغَاءُ ج لُدْغٌ: كېكەچ، تىلى كەمتۈك.

أَلْدَى يُلْدِي إِلْدَاءً الشَّخْصُ: تەك تۇشلىرى كۆپ بولدى.

إِلْزَامٌ: مەجبۇر قىلماق، زورلىماق، تاڭماق، قىستىماق.

إِلْزَامُ الشَّبَابِ بِالْخِدْمَةِ الْعَسْكَرِيَّةِ: ياشلارنى ھەربىي خىزمەت ئۆتەشكە مەجبۇرلاش.

إِلْزَامِيٌّ: مەجبۇرلۇق، زورلۇق، بۇرچ، ۋەزىپە، مەجبۇرىيەت.

اَلتَّعْلِيمُ الْإِلْزَامِيُّ: مەجبۇرىي مائارىپ.

إِلْزَامِيَّةٌ: ۋەزىپە، مەجبۇرىيەت، بۇرچ، جاۋابكارلىق، مەسئۇلىيەت، مەسئۇلىيەتچانلىق.

اَلْخِدْمَةُ الْإِلْزَامِيَّةُ: مەجبۇرىي خىزمەت.

أَلْزَقَ يُلْزِقُ إِلْزَاقًا: يېپىشتۇردى، چاپلاشتۇردى، يەملىدى.

أَلْزَمَ يُلْزِمُ إِلْزَامًا خَصْمَهُ: رەقىبىنى مات قىلدى، دۈشمىنىنى پاكىت بىلەن يەڭدى.

«وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا» ‹قرآن›: ئۇلارغا تەقۋا كەلىمىسىنى (يەنى كەلىمە تەھۋىدنى) ئىختىيار قىلدى، مۇمىنلەر تەقۋا كەلىمىسىگە ئەڭ لايىق ئىدى ۋە ئۇنىڭ ئەھلى ئىدى.

أَلْزَمَ الشَّخْصَ الشَّيْءَ: مەجبۇرلىدى، زورلىدى، قىستىدى، مەجبۇر قىلدى.

«أَلْزَمَ الطَّبِيبُ الْمَرِيضَ الْفِرَاشَ»: دوختۇر كېسەلنى ئورنىدىن تۇرماسلىققا مەجبۇرلىدى.

أَلْزَمَهُ بِكَذَا: مەسئۇلىيەتنى ئارتتى، جاۋابكارلىقنى ئارتتى.

أَلْزَمَهُ الْمَالَ وَبِهِ: پۇل تاپشۇردى، پۇل بەردى.

أَلْزَمَ الْعَمَلَ وَبِهِ: تاپشۇردى، بۇيرىدى، ۋەزىپە قىلىپ يۈكلىدى.

أَلْزَمَهُ دَفْعَ دَيْنِهِ: ئۇنى قەرزىنى تۆلەشكە قىستىدى.

أَلْسَنُ م لَسْنَاءُ ج لُسْنٌ و لَسْنَاوَاتٌ: پاساھەتلىك، سۆزمەن، سۆزگە ئۇستا، ناتىق.

أَلْسِنِيٌّ ج أَلْسِنِيُّونَ: تىلشۇناس.

بَحْثٌ أَلْسِنِيٌّ: تىلشۇناسلىق تەتقىقاتى.

أَلْسِنِيَّةٌ: تىلشۇناسلىق.

قِسْمُ الْأَلْسِنِيَّةِ فِي الْجَامِعَةِ: ئۇنىۋېرسىتېت تىلشۇناسلىق فاكۇلتېتى.

اَلْأَلْسِنِيُّونَ الْمَغَارِبَةُ: شىمالىي ئافرىقا تىلشۇناسلىرى.

إِلْصَاقٌ: چاپلىماق، يېپىشتۇرماق، يەملىمەك.

إِلْصَاقُ طَابِعِ الْبَرِيدِ: پوچتا ماركىسى چاپلىماق.

أَلْصَقَ يُلْصِقُ إِلْصَاقًا بِالشَّيْءِ: چاپلىدى، يېپىشتۇردى، چاپلاشتۇردى، يەملىدى.

أَلْصَقَ النَّجَّارُ قِطْعَتَيِ الْخَشَبِ: ياغاچچى ئىككى پارچە ياغاچنى يەملىدى.

أَلْصَقَ بِهِ تُهْمَةً خَطِيرَةً: ئۇنىڭغا چوڭ تۆھمەت چاپلىدى.

«أَلْصَقَتْ صُورَةً عَلَى الْحَائِطِ»: ئۇ تامغا رەسىم چاپلىدى.

أَلْصَقَهُ بِالْأَمْرِ: مەجبۇرىي قىلدى، مەجبۇرىي قوبۇل قىلدۇردى.

أَلْطَعُ م لَطْعَاءُ ج لُطْعٌ وَلَطْعَوَاتٌ: چىشلىرى چۈشۈپ كەتكەن ئادەم، كومىك ئادەم.

أَلْطَفَ يُلْطِفُ إِلْطَافًا الشَّخْصَ بِكَذَا: ھۆرمەتلىدى، ئىززەتلىدى.

أَلْطَفَ لَهُ فِي الْقَوْلِ: سىلىق سۆز قىلدى، مۇلايىم سۆز قىلدى.

أَلْطَفَ لِلْيَتِيمِ: يېتىمنىڭ بېشىنى سىلىدى.

كَمْ أَتْحَفَ وَأَلْطَفَ: كۆپ ئىنئاملارنى بەردى ۋە ئىززەت ـ ھۆرمەتنى قىلدى.

أَلْعَبَ يُلْعِبُ إِلْعَابًا: ئويناتتى، ناماشا قىلدۇردى، كۆڭۈل ئاچتۇردى.

أَلْعَجَ يُلْعِجُ إِلْعَاجًا النَّارَ فِي الْحَطَبِ: ئوت ياقتى، ئوت توتاشتۇردى.

أَلْعَسُ م لَعْسَاءُ ج لُعْسٌ: لېۋىنىڭ ئىچى تەرەپى قارامتۇل ئادەم (ئەرەبلەر بۇنى چىرايلىق دەپ قارايدۇ).

أَلْعَقَ يُلْعِقُ إِلْعَاقًا الْعَسَلَ: ھەسەل يالاتتى.

«أَلْعَقَتِ الْأُمُّ رَضِيعَهَا طَعَامَهُ»: ئانا بوۋىقىغا تاماق يېگۈزدى.

أَلْعَقَ النَّسَّاجُ الثَّوبَ: توقۇمىچى رەختنى نېپىز توقىدى، يۇققا توقىدى.

أُلْعُوبَةٌ ج أَلَاعِيبُ: ئويۇنچۇق، قورچاق.

فُلَانٌ أُلْعُوبَةٌ فِي يَدِفُلَانٍ: پالانى پالانىنىڭ قولدىكى قورچاق.

أَلْغَى يُلْغِي إِلْغَاءَ ثَدْيُ الْمَرْأَةِ: ئايالىنىڭ ئەمچىكى ھامىلدارلىق تۈپەيلىدىن ئۆزگەردى.

إِلْغَاءٌ: بىكار قىلماق، ئەمەلدىن قالدۇرماق، ئىنادۇتسىز قىلماق.

إِلْغَاءُ السَّفَرِ: سەپەرنى بىكار قىلماق.

إِلْغَاءُ الْحُكْمِ الْعَسْكَرِيِّ: ھەربىي ھاكىمىيەتنى ئەمەلدىن قالدۇرماق.

أَلْغَبَ يُلْغِبُ إِلْغَابًا: چارچىتىۋەتتى، ھارغۇزدى، ھالىدىن كەتكۈزىۋەتتى.

أَلْغَتَ يُلْغِتُ إِلْغَاتًا الشَّيْءَ: ئايلاندۇردى، بۇردى، چۆرگىلەتتى، پىرقىراتتى، ئۆزگەرتتى.

أَلْغَزَ يُلْغِزُ إِلْغَازًا الشَّخْصُ الْكَلَامَ وَفِيْهِ: گەپ يورغىلاتتى، مۇجمەل گەپ قىلدى، چالغىتىپ گەپ قىلدى، گەپ قاچۇردى.

«يُلْغِزُ السِّيَاسِيُّ فِي كَلَامِهِ»: سىياسەتچى گەپ يورغىلىتىدۇ.

أَلْغَطَ يُلْغِطُ إِلْغَاطًا الْقَوْمُ: ۋاراڭ - چۇرۇك كۆتۈردى، شاۋقۇن - سۇرەن كۆتۈردى، جار سالدى.

«أَلْغَطَ الْمُتَظَاهِرُونَ»: نامايىشچىلار ۋارقىراپ - جارقىرىدى.

أَلْغَطَ الْحَمَامُ: كەپتەر بوقۇلدىدى.

أُلْغُوزَةٌ ج أَلَاغِيزُ: تېپىشماق، سىرلىق قىيىن مەسىلە، كىشىنىڭ ئەقلى يەتمەيدىغان مەخپىيەت.

أَلْغَى يُلْغِي إِلْغَاءَ الشَّيْءَ: ئەمەلدىن قالدۇردى، بىكار قىلدى، ئېلىپ تاشلىدى.

أَلْغَى الْمَوْعِدَ: ۋەدىلەشكەن ۋاقىتنى ياكى ۋەدىنى بىكار قىلدى.

أَلْغَى الْمَرْسُومَ: مۇراسىمنى بىكار قىلدى.

«أَلْغَى الْبَرْلَمَانُ الْقَانُونَ»: پارلامېنت قانۇننى بىكار قىلدى.

«أَلْغَى مِنَ الْفَاتُورَةِ عُشْرَهَا»: ھۆججەتنىڭ ئوندىن بىرى (1/10) نى ئەمەلدىن قالدۇردى.

أَلْغَى مِنَ الشَّيْءِ كَذَا: ئېلىپ تاشلىدى.

أُلْغِيَ الْحُكْمُ بِالْإِعْدَامِ: ئۆلۈم جازاسى بىكار قىلىندى.

أَلِقَ يَأْلَقُ أَلَقًا: ئادەتلەندى؛ ياخشى كۆردى، بويسۇندى؛ كۆندى.

أَلِقَ الرَّجُلُ صَدِيقَهُ: دوستنى ياخشى كۆردى.

أَلِقَ الْمَكَانَ: جايغا ئادەتلەندى، كۆندى.

أَلْقْ: كۆنمەك، ئادەتلىنىپ قالماق.

أَلْقْ ج آلَاقْ و أُلُوقْ: مىڭ، مىڭلار (بىر نەچچە مىڭ).

أَلْفُ لَيْلَةٍ وَلَيْلَةٌ: مىڭبىر كېچە.

اَلْأُلُوفُ «اَلْآلَافُ» الْمُؤَلَّفَةُ: مىڭلىغان، ئونمىڭلىغان.

أَلْفٌ مُؤَلَّفٌ: تولۇق مىڭ.

«وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ اَلْفٌ يَغْلِبُوْا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللّٰهِ» «قۇرئان»: ئەگەر سىلەردە (چىدامليق) مىڭ ئادەم بولىدىغان بولسا، ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن ئىككى مىڭ (دۈشمەن) نى يېڭەلەيدۇ.

«أُضِيفَتْ إِلَى الْعَرَبِيَّةِ آلَافٌ مُؤَلَّفَةٌ مِنَ الْمُصْطَلَحَاتِ الْعِلْمِيَّةِ الْحَدِيثَةِ»: ئەرەب تىلىغا ھازىرقى زامان ئىلمىي ئاتالغۇلىرىدىن مىڭلىغان سۆزلەر قوشۇلدى.

إِلْفٌ ج آلَافٌ: دوست، ئاغىنە، بۇرادەر، ئۇلپەت.

«حَنَّ حَنِيْنَ الْإِلْفِ إِلَى إِلْفِهِ»: ئۇ دوست دوستىنى سېغىنغاندەك سېغىندى.

أَلِفْ: ئېلىپ ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ بىرىنچى ھەرپىنىڭ نامى، بەزىدە ھەمزە «ء» ئەرەب ئېلىپ-

بەسىنىڭ 1 ـ ھەرپى ھېسابلىنىدۇ.

مِنْ أَلِفِهِ إِلَى يَائِهِ: باشتىن ـ ئاخىرغىچە.

أَلِفْبَاءُ: ئېلىپبە.

أَلِفْبَائِيٌّ: ئېلىپبەلىك.

أَلِفْبَائِيًّا: ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە.

أَلْفَتُ م لَفْتَاءُ ج لُفْتٌ: سولچى.

أُلْفَةٌ: دوستلۇق، بۇرادەرچىلىك، دوستانىلىق، يېقىنچىلىق، ئۇلپەتچىلىك، چوڭقۇر ئالاقە.

اَلْأُلْفَةُ تَرْفَعُ الْكُلْفَةَ: ھەقىقى دوستلۇق تەكەللۇپقا موھتاج ئەمەس.

أَلَقَّ يُلِقُّ إِلْقَافًا الشَّخْصُ رَأْسَهُ: بېشىنى ئىچىگە تىقىۋالدى.

«أَلَقَّ رَأْسَهُ فِي رِدَائِهِ»: ئۇ بېشىنى يەكتىكىگە تىقىۋالدى.

أَلَقَّ الطَّائِرُ رَأْسَهُ: قۇش بېشىنى قانىتى ئاستىغا تىقىۋالدى.

أَلَقُّ م لَقَّاءُ ج لُقٌّ: تىلى ئېغىر، سۆزنى راۋان قىلالمايدىغان، مەس ـ مەس؛ قاشاڭ؛ ئاھالىسى زىچ جاي.

حَيٌّ أَلَقُّ: ئاھالىسى زىچ رايون.

اَلْأَلَقُّ: ھايۋاننىڭ ئالدى قولىدىكى تومۇر.

أَلْفَى يُلْفِي إِلْفَاءَ الشَّيْءَ: تاپتى، بايقىدى، ئۇچراتتى.

«إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ» ‹قرآن›: ئۇلار ھەقىقەتەن ئاتا ـ بوۋىلىرىنى گۇمراھ بىلدى.

«زَارَهُ فَأَلْفَاهُ يَسْقِي الْأَزْهَارَ»: ئۇ ئۇنى يوقلىغىلى بېرىپ، ئۇنىڭ گۈل سۇغۇرۇۋاتقانلىقىنى بايقىدى.

أَلْفِيٌّ: مىڭ يىللىق.

أَلْفِيَّةٌ: مىڭ يىل.

«عُقِدَ اِحْتِفَالٌ بِالذِّكْرَى الْأَلْفِيَّةِ لِتَأْسِيسِ جَامِعَةِ الْأَزْهَرِ»: ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ قۇرۇلغانلىقىنىڭ مىڭ يىللىق مۇناسىۋىتى بىلەن تەبرىكلەش يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى.

أَلَقَ يَأْلِقُ أَلْقًا: چاقنىدى، پىلىلدىدى، جىلۋىلىنىپ تۇردى.

أَلْقَ الْبَرْقُ: چاقماق يورىدى.

إِلْقَاءٌ: تاشلىماق، ئاتماق، چۈرۈتمەك، نۇتۇق سۆزلىگەن چاغدىكى ئىما ـ ئىشارەت.

إِلْقَاءُ الْكَلَامِ أَوِ الْخُطَبِ: نۇتۇق سۆزلىمەك، سۆزگە چىقماق.

إِلْقَاءُ الشَّيْءِ الْمَحْفُوظِ: ياد ئوقىماق، يادلىماق، دېكلاماتسىيە قىلماق، ئۇنلۇك ئوقىماق.

إِلْقَاءُ الْقَبْضِ: قولغا ئالماق.

عِلْمُ الْإِلْقَاءِ: نۇتۇق سۆزلەش سەنئىتى، نۇتۇق سۆزلەش ئىلمى.

أَلْقَاطٌ: لۇكچەك، سایاق.

«جَاءَنَا أَسْقَاطٌ مِنَ النَّاسِ وَأَلْقَاطٌ»: بىزگە چۈپرەندە ۋە سایاق ئادەملەر كەلدى.

أَلْقَحَ يُلْقِحُ إِلْقَاحًا: چاڭلاشتۇردى، ئۇرۇقلاندۇردى، ئۇلىدى.

أَلْقَحَ الْفَحْلُ النَّاقَةَ: ئەركەك تۆگە چىشى تۆگىنى بوغاز قىلىپ قويدى.

أَلْقَحَ الْفَلَّاحُ النَّخْلَةَ: دېھقان خورمىنى ئۇلىدى.

أَلْقَحَتِ الرِّيحُ الْأَشْجَارَ: شامال دەرەخلەرنى چاڭلاشتۇردى.

«أُلْقِحَتْ شَجَرَةُ التِّينِ»: ئەنجۈر دەرىخى ئۇلاندى.

أَلْقَمَ يُلْقِمُ إِلْقَامًا الطَّعَامَ: تاماق يېگۈزدى، تاماق بەردى.

أَلْقَمَهُ الْحَجَرَ: جەدەللەشكەندە ئاغزىنى تۇۋاقلىدى، لام ـ جىم دېگۈزمىدى، ئېغىز ئاچۇرمىدى.

أَلْقَنَ يُلْقِنُ إِلْقَانًا الْكَلَامَ: تېز يادلىۋالدى.

أَلْقَى يُلْقِي إِلْقَاءَ الشَّيْءَ: تاشلىدى، ئاتتى، چۈرىدى، ئىرغىتىپ تاشلىدى.

«فَأَلْقَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ» ‹قرآن›: مۇسا ھاسىسىنى تاشلىۋىدى، ئۇ ناگاھان ئاشكارا بىر ئەجدىھاغا ئايلاندى.

«فَأَلْقَوْا إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ إِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ» ‹قرآن›: بۇتلىرى ئۇلارغا جاۋاب بېرىپ: «شۇبھىسىزكى، سىلەر ھەقىقەتەن يالغانچىسىلەر» دەيدۇ.

أَلْقَى قُرْعَةً: چەك تارتتى، چەك ئالدى، چەك تاشلىدى.

أَلْقَى الدَّرْسَ: دەرس ئۆتتى، دەرس بەردى.

أَلْقَى خُطْبَةً: نۇتۇق سۆزلىدى، سۆزگە چىقتى، سۆزلىدى.

«أَلْقَى إِسْمَاعِيلُ كَلِمَةَ الْإِفْتِتَاحِ فِي الْحَفْلِ نِيَابَةً عَنْ عَمِيدِ الْكُلِّيَّةِ»: ئىسمائىل فاكۇل-تېت باشلىقى ناممدىن يىغىندا ئېچىلىش نۇتقى سۆزلىدى.

أَلْقَى إِلَيْهِ السَّمْعَ: كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىدى، زەن قويۇپ ئاڭلىدى، تىنچ ئاڭلىدى.

«يُلْقُونَ السَّمْعَ وَأَكْثَرُهُمْ كَاذِبُونَ» (قرآن): ئۇلار (پەرىشتىلەرنىڭ سۆزلىرىنى ئوغرىلىقچە) ئاڭلايدۇ، ئۇلار (يەنى شەيتانلار) نىڭ تولىسى يالغانچىلاردۇر.

أَلْقَى إِلَيْهِ الْقَوْلَ أَوْبِالْقَوْلِ: سۆزنى يەتكۈزدى، يەتكۈزۈپ قويدى، خەۋەر قىلدى، ئۇقتۇردى.

«وَلَاتَقُولُوا لِمَنْ اَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا» (قرآن): سىلەرگە مۇسۇلمان بولغانلىقىنى بىلدۈرۈپ سالام بەرگەن ئادەمگە سەن مۇمىن ئەمەس دېمەڭلار.

اَلْقَى بَالَهُ إِلَى: دىققەت قىلدى، كۆڭۈل بۆلدى، غەمخورلۇق قىلدى، كۆيۈندى.

أَلْقَاهُ عَلَى الْأَرْضِ: ئۇنى يەرگە تاشلىۋەتتى، ئۇنى يەرگە ئۇردى.

أَلْقَى عَلَيْهِ الْقَوْلَ: ئېغىزچە يېشىپ بەردى، سۆزلەپ بەردى، ئاغزاكى ئېيتتى، يەتكۈزدى، خەۋەر بەردى، خەۋەر قىلدى.

أَلْقَى الْقَبْضَ عَلَيْهِ: قولغا ئالدى، تۇتتى.

أَلْقَى الْحَبْلَ عَلَى الْغَارِبِ: بولىغا قويدى، مەيلىگە قويۇپ بەردى، بولۇشىغا تاشلىۋەتتى، ئىختىيارىغا قويۇپ بەردى.

«أَلْقَى قُنْبُلَةً عَلَى جَيْشِ الْعَدُوِّ»: دۇشمەن قوشۇنىغا بومبا تاشلىدى.

أَلْقَى بِنَفْسِهِ فِي الْخَطَرِ: ئۆزىنى خەتەرگە ئاتتى.

أَلْقَى بِهِ مِنَ النَّافِذَةِ: ئۇنى دېرىزىدىن تاشلىۋەتتى.

أَلْقَى إِلَيْهِ أَوْ عَلَيْهِ الْأَمْرَ: ئىش تاپشۇردى، تەكلىپ قىلدى.

أَلْقَى إِلَيْهِ مَقَالِيدَ الْأُمُورِ: ئىشلارنىڭ تىزگىنى ئۇنىڭغا تۇتقۇزدى، ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى.

أَلْقَى الرُّعْبَ فِي قَلْبِهِ: ئۇنىڭغا قورقۇنچ سالدى.

أَلْقَى سَلَاحَهُ: تەسلىم بولدى.

أَلْقَى الضَّوْءَ عَلَيْهِ: روشەنلەشتۇرۇپ بەردى، بايان قىلىپ بەردى، شەرھلەپ بەردى.

أَلْقَى عَلَيْهِ سُؤَالاً: ئۇنىڭدىن سوئال سوردى، ئۇنىڭغا سوئال قويدى.

أَلْقَى عَلَيْهِ الْقَبْضَ: ئۇنى تۇتىۋالدى، ئۇنى سولاپ قويدى.

أَلْقَى عَلَيْهِ مُتَلَبِّسًا: ئۇنى گۇمان بىلەن قولغا ئالدى.

أَلْقَى نَظْرَةً عَلَى الشَّيْءِ: خەۋەردار بولدى، خەۋەر تاپتى، قاراپ چىقتى، مەلۇمات ئالدى.

أَلْقَى نَظْرَةً عَلَى الصَّحِيفَةِ: گېزىتكە كۆز يۈگۈرتۇپ چىقتى، گېزىتنى ئوقىدى.

أَلْقَتْ مُحَاضَرَةً: لېكسىيە سۆزلىدى.

أَلْقَتِ الْبَاخِرَةُ مَرَاسِيَهَا: پاراخوت پورتتا توختىدى.

سَيُلْقِي بَيَانًا: بايانات ئېلان قىلىدۇ.

أُلْقِيَّةٌ ج أُلَاقِيُّ: پاپتا گەپ، تېپىشماق، مۇشكۇل مەسىلە.

«أَلْقَيْتُ عَلَيْهِ أُلْقِيَّةً عَجَزَ عَنْ فَكِّهَا»: ئۇنىڭغا بىرەر تېپىشماقنى دېۋىدىم، ئۇ يېشىپ بېرەلمىدى.

أَلَكَ يَأْلِكُ أَلْكًا و أُلُوكَةً و أُلُوكًا و مَأْلَكًا: ئەۋەتتى (ئادەمگە قارىتىلىدۇ).

أَلْكَعُ م لَكْعَاءُ ج لُكْعٌ: پەسكەش، رەزىل، ئەخمەق.

أَلْكَنُ م لَكْنَاءُ ج لُكْنٌ: كېكەچ.

«لَهُ وَلَدٌ أَلْكَنُ»: ئۇنىڭ بىر كېكەچ بالىسى بار.

إِلٌّ: ئەھدۇ پەيمان، ئەھدنامە، توختامنامە (قەسەم بىلەن قىلىنغان چىڭ ۋەدە)، ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت.

«لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً» (قرآن): ئۇلار مۇمىنلەر ھەققىدە نە تۇغقانچىلىققا ۋە نە ئەھدىگە رىئايە قىلمايدۇ.

إِلاَّ: باشقا، سىرت، تاشقىرى، پەقەت، لېكىن.

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ: بىر ئاللاھدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق.

«وَعَدَ بِالْحُضُوْرِ إِلاَّ أَنَّهُ لَمْ يَفْعَلْ»: كېلىشكە ۋەدە قىلدى، لېكىن كەلمىدى، شەرت مەنىسىنى بىلدۈرۈپ كېلىدۇ:

«إِنْ تَذْهَبْ أَذْهَبْ و إِلاَّ تَذْهَبْ فَلاَأَذْهَبْ»: سىز بارسىڭىز مەنمۇ بارىمەن، ئەگەر بارمىسىڭىز مەنمۇ بارمايمەن.

«كُلُّ شَيْءٍ يَنْقُصُ بِالْإِنْفَاقِ إِلاَّ الْعِلْمَ»: ئىلىمدىن باشقا ھەرقانداق نەرسە خەجلىسە كەملەيدۇ.

لَيْسَ إِلاَّ: پەقەت، باشقا ئەمەس.

كَانَ غَرَضُهُ أَنْ يُذَكِّرَكَ لَيْسَ إِلاَّ: ئۇنىڭ مەقسىتى ساڭا ئەسلىتىپ قويۇشتىن باشقا ئەمەس ئىدى، ئۇنىڭ مەقسىتى پەقەت ساڭا ئەسلىتىپ قويۇش ئىدى.

أَللّٰهُمَّ إِلاَّ: بىرەر شەك بولغان نەرسىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن ئىشلىتىدۇ.

أَلاَّ ـ أَنْ ـ لاَ: 1. رىغبەتلەندۈرۈش مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ؛ 2. ئەيىبلەشنى بىلدۈرىدۇ.

أَلاَّ آمَنْتَ: ئىمان ئېيتساڭ بولماسمىدى.

اَلاَتُكْرِمُ أَبَوَيْكَ: ئاتا ـ ئاناڭنى ھۆرمەتلىمەمسەن!

وَدِدْتُ اَلاَّ أَرَاكَ: سېنى كۆرگۈم يوق.

اَلَّتِى: ئۇلانما ئالماش تۈرىنىڭ مۇئەننەس شەكلى.

«وَاللاَّئِى يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنِ ارْتَبْتُمْ» (قرآن): ئاياللىرىڭلار ئىچىدىكى ھەيزىدىن ئۈمىدىنى ئۈزگەنلەردىن شۈبھىدە بولساڭلار...

لاَتُ: جاھىلىيەت دەۋرىدىكى بىر بۇتنىڭ ئىسمى.

«اَفَرَأَيْتُمُ اللاَّتَ وَالْعُزّٰى وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْاُخْرٰى» (قرآن): ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ! لات، ئۇززا ۋە ئۈچىنچىسى بولغان مانات‌لار (ئاللاھ تائالادەك كۈچ ـ قۇۋۋەتكە ئىگىمۇ؟)

أَلاَقُ: پارقىراق، يالتىراق، يارقىن.

أَلَبَ يُؤَلِّبُ تَأْلِيبًا: توپلىدى، جەملىدى.

أَلَبَ الْقَوْمَ: توپلىدى.

أَلَّبَ عَلَيْهِ النَّاسَ: ئۇنىڭغا قارشى كىشىلەرنى كۈشكۈرتتى.

أَلَّةٌ: بىسى كەڭ ياكى يالتىراپ تۇرىدىغان نەيزە.

أُلَّةٌ: نەيزە.

اَلَّذِى (مثناه) **اَلَّذَانِ اَلَّذَيْنِ** ج **اَلَّذِينَ:** ئۇلانما ئالماش تۈرىنىڭ مۇزەككەر شەكلى.

«اَلَّذِيْنَ يَحْتَرِمُونَ النَّاسَ يَحْتَرِمُهُمُ النَّاسُ»: كىشىلەرنى ھۆرمەت قىلغانلارنى كىشىلەر ھۆرمەت قىلىدۇ.

أَلَّفَ يُؤَلِّفُ تَأْلِيفًا بَيْنَهُمْ: بىرلەشتۈردى، ئەپلەشتۈردى، كېلىشتۈردى.

أَلَّفَ الْكِتَابَ: كىتاب يازدى، كىتاب تۈزدى.

أَلَّفَ وَزَارَةً: كابىنىت تەشكىل قىلدى.

أَلَّفَ الرَّجُلُ: مېلى مىڭغا يەتتى.

«لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيْعًا مَا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ» (قرآن): سەن يەر يۈزىدىكى پۈتۈن بايلىقنى سەرپ قىلىپمۇ ئۇلارنىڭ دىللىرىنى بىرلەشتۈرەلمەيتىتىڭ، لېكىن ئاللاھ ئۇلارنى ئىناق قىلدى.

«كَانَ الْعَرَبُ يَعِيشُونَ قَبَائِلَ مُتَفَرِّقَةً فَأَلَّفَ الْإِسْلاَمُ بَيْنَهُمْ وَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً»: ئەرەبلەر تارقاق قەبىلىلەر شەكلىدە ياشايتتى، ئىسلام دىنى ئۇلارنى بىرلەشتۈردى ۋە ئۇلارنى بىر ئۈممەت قىلدى.

أَلَّفَ الْعَمَلَ الْمُوْسِيقِيَّ: مۇزىكا ئىجاد قىلدى.

«أَلَّفَ مَسْرَحِيَّةً جَدِيدَةً»: يېڭى سەھنە ئەسىرى يازدى.

أَلَّمَ يُؤَلِّمُ تَأْلِيمًا: ئاغرىتتى، ئازابلىدى، قىينىدى.

أَلَّهَ يُؤَلِّهُ تَأْلِيهًا: ئىلاھ قىلىۋالدى، ئىلاھلىق ئورۇنغا كۆتۈردى.

«تُؤَلِّهُ بَعْضُ الشُّعُوبِ حُكَّامَهَا»: بەزى خەلقلەر ئۆز ھۆكۈمدارلىرىنى خۇدا قاتارىدا كۆرىدۇ.

اَللّٰهُ: ئاللاھ، خۇدا.

«أَشْهَدُ أَنْ لاَإِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ»: «بىر ئاللاھدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق» دەپ گۇۋاھلىق بېرىش

مەن».

«قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى»: ئاللاھ تائالا مۇنداق دېدى.

«مَاشَاءَ اللّٰهُ»: قىزىقسىنغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

«وَاللّٰهُ أَعْلَمُ»: ئاللاھ ئەڭ بىلگۈچىدۇر.

بِاللّٰهِ عَلَيْهِ: ئاللاھ كۆرۈپتۇرۇپتۇ، خۇدا ھەققى، ساڭا ئىلتىماس قىلىمەنكى.

بِاللّٰهِ: ئاللاھ بىلەن قەسەمكى.

وَاللّٰهِ: ئاللاھ بىلەن قەسەمكى.

لِلّٰهِ: نېمىدېگەن ياخشى.

لِلّٰهِ أَنْتَ: سىز نېمىدېگەن ياخشى.

لِلّٰهِ دَرُّكَ: نېمىدېگەن بەلەن.

أَلَّلْهُمَّ: ئى خۇدا، ئى ئاللاھ.

«مِنَ الْمُقَرَّرِ أَنْ يُسَافِرَ الْيَوْمَ أَلَّلْهُمَّ إِلَّا أَنْ يَكُونَ قَدْ غَيَّرَ رَأْيَهُ»: ئەگەر ئۇ پىكرىنى ئۆزگەرتمىگەن بولسىلا، ئۇ بۈگۈن چوقۇم سەپەر قىلىدۇ.

أَلَى يُؤْلِي تَأْلِيَةً: بوشاڭلىق قىلدى، بىپەرۋالىق قىلدى، ھورۇنلۇق قىلدى.

أَلِمَ يَأْلَمُ أَلَمًا: دەرد تارتتى، ئەلەم چەكتى، جاپا چەكتى.

«يُعْنِي الْكَاتِبُ الْإِجْتِمَاعِيُّ بِهُمُومِ أُمَّتِهِ فَيَأْلَمُ لِمَا يُؤْلِمُهَا وَيُسَرُّ لِمَا يُسِرُّهَا»: ئىجتىمائىي يازغۇچى مىللىتىنىڭ غېمى - قايغۇسى بىلەن بولىدۇ، مىللىتى يىغلىسا يىغلايدۇ، كۈلسە كۈلىدۇ.

أَلَمٌ ج آلَامٌ: ئاغرىق، دەرد، ئازاب - ئوقۇبەت.

أَلَمُ الْأَسْنَانِ: چىش ئاغرىقى.

زَهْرَةُ الْآلَامِ: مېھرىگۈل (بېدە غوللۇق ئۆسۈملۈك).

بِمَزِيدٍ مِنَ الْأَلَمِ: قاتتىق ئەلەم بىلەن، قاتتىق دەرد، قاتتىق ھەسرەت.

«تَلَقَّيْتُ بِمَزِيدٍ مِنَ الْأَلَمِ نَبَأَ وَفَاةِ الْمَرْحُومِ...»: مەرھۇمنىڭ ۋاپاتىدىن قاتتىق قايغۇردۇم.

«قَاسَى كَثِيرًا مِنْ آلَامِ الْمَرَضِ»: ئۇ كېسەل دەردىنى كۆپ تارتتى.

أَلِمٌ: ئاغرىتقۇچى، ئەلەم تارتقۇزغۇچى.

أَلْمَاسٌ: ئالماس، بىرلىيانت.

إِلْمَاعَةٌ: ئىشارەت، ئىشارەت قىلماق، بېشارەت بەرمەك، دارتمىلماق، پۈرىتىپ قويماق، كۆرسەتمەك.

إِلْمَامٌ: بىلمەك، تېگى - تەكتىگە يەتمەك.

إِلْمَامَةٌ: بىر قېتىم بىلمەك، تېز كۆز يۈگۈرتۈپ چىقماق.

«أَعْطِنِي إِلْمَامَةً عَاجِلَةً عَنِ الْقَضِيَّةِ»: مەسىلە ئۈستىدە ماڭا بىرەر تېز مەلۇمات بەرسىڭىز!

أَلْمَانُ: گېرمان، نېمىس.

أَلْمَانِيَا: گېرمانىيە.

أَلْمَحَ يُلْمِحُ إِلْمَاحًا الشَّيْءَ: كۆزنىگە چېلىقىپ قالدى، قاراپ قويدى، كۆزىنىڭ قويروقىدا قاراپ قويدى.

أَلْمَحَ إِلَيْهِ: ماردى، ئوغرىلىقچە قاردى.

أَلْمَحَ إِلَيْهِ بِأَنَّهُ مُخْطِئٌ: ئۇنىڭ خاتالاشقانلىقىنى پۈرىتىپ ئۆتتى.

أَلْمَحَ إِلَيْهِ شَيْئًا وَبِهِ: كۆرسەتتى.

أَلْمَعَ يُلْمِعُ إِلْمَاعًا إِلَى فُلَانٍ: ئىشارەت قىلدى، دارتمىلدى، پۈرىتىپ قويدى.

«أَلْمَعَ فِي حَدِيثِهِ إِلَى الْمَوْضُوعِ الْفُلَانِيِّ»: ئۇ سۆزىدە پالانى ماۋزۇنى ئىشارەت قىلىپ ئۆتتى.

أَلْمَعَتِ الْأُنْثَى: قورساقلىنىكى بالا مىدىرلىدى.

أَلْمَعَتِ الشَّخْصُ فِي حَدِيثِهِ: سۆزىدە پۈرىتىپ ئۆتتى.

أَلْمَعُ. أَلْمَعِيٌّ: دانا، دانىشمەن، ئەقىللىق، ئەقىل - پاراسەتلىك، چېچەن، زېرەك، زېھنى ئۆتكۈر.

رَجُلٌ أَلْمَعِيٌّ: زېرەك ئادەم.

أَلْمَعِيَّةٌ: دانالىق، دانىشمەنلىك، پەم - پاراسەت، زېرەكلىك، چېچەنلىك، ئەقىللىق.

شَابٌّ ذُو أَلْمَعِيَّةٍ وَقَّادَةٍ: زېھنى ئۈرغۈپ تۇرغان ئۆتكۈر ياش.

أَلَمَّ يُؤَلِّمُ إِلْمَامًا الرَّجُلُ: سەۋەنلىك ئۆتكۈزدى.

أَلَمَّ بِالْمَعْنَى: چۈشەندى، ئۇقتى، بىلدى.

أَلَمَّ الْغُلَامُ: ياش - قۇرامسغا يەتتى، بالاغەتكە يەتتى.

أَلَمَّ بِهِ الْمَرَضُ: كېسەل بولدى.

أَلَمَّ بِالْمَوْضُوعِ أَوْكَادَ: ماۋزۇ ئۇستىدە چوڭقۇر-لاشماي ئومۇمەن توختالدى.

«أَلَمَّ بِأَطْرَافِ الْمُشْكِلَةِ»: قىيىن مەسىلە ئۇستىدە ئومۇمەن توختىلىپ ئۆتتى.

أَلَمَّ بِالذَّنْبِ: جىنايەت ئۆتكۈزدى، گۇناھ قىلدى، جىنايەت سادىر قىلدى.

أَلَمَّ بِالْأَمْرِ: قول ئۇچىدا ئىشلىدى، ئەپلەپ - سەپلەپ ئۆتكۈزۈۋەتتى، يۈزەكى ئىشلىدى.

أَلَمَّ بِهِ أَمْرٌ: بىرەر ئىشقا دۇچار بولدى.

أَلَمَّ بِهِ مَرَضٌ: كېسەلگە دۇچار بولدى، كېسەل بولۇپ قالدى.

أَلْمَى م لَمْيَاءُ لُمْيٌ: بۇغداي ئۆڭلۈك، قوڭۇر.

رُمْحٌ أَلْمَى: قوڭۇر نەيزە.

أَلَهَ يَأْلَهُ إِلَاهَةً وَأُلُوهَةً وَأُلُوهِيَّةً: چوقۇندى، ئىبادەت قىلدى.

أَلَهَ إِلَيْهِ: ئىلتىجا قىلدى.

أَلِهَ فُلَانٌ أَلَهًا: تېڭىرقاپ قالدى.

إِلْهَابٌ: ئوت ياقماق، ئوت تۇتاشتۇرماق.

إِلْهَاجُ اللَّبَنِ: سۈتنىڭ ئۆيۈشى، قېتىشى، قېتىپ قېلىشى، قويۇقلىشىشى.

إِلْهَامٌ: ۋەھىي، ئىلھام، چۈشەنچە، بىشارەت، كۆرسەتمە، رىغبەتلەندۈرۈش.

أَلْهَبَ يُلْهِبُ إِلْهَابًا النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت تۇتاشتۇردى، كۆيدۈردى.

أَلْهَبَ الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى.

أَلْهَبَ الْحِصَانُ: ئايغىر توپا - چاڭ توزۇتۇپ چاپتى.

أَلْهَبَ دِمَاغَهُ بِالرَّصَاصِ: مىلتىق بىلەن ئېتىپ، مېڭىسىنىڭ قېتىقىنى چىقىرىۋەتتى.

أَلْهَجَ يُلْهِجُ إِلْهَاجًا بِالشَّيْءِ: خۇمار بولدى، ياخشى كۆردى، مەستانە بولدى، خۇشتار بولدى، مېھرىنى ئۈزەلمىدى، مەپتۇن بولدى.

«أَلْهَجَ لِسَانَهُ بِالشُّكْرِ»: ئۇ ھەمىشە تەشەككۈر بىلدۈرۈپ تۇردى.

أَلْهَجَ الْفَصِيلَ: كالىنىڭ موزىيىنى ياكى تۆگىنىڭ بوتىلىقىنى ئانىسىنى ئېمىۋالماسلىقى ئۈچۈن ئاغزىغا ئېغىز دۇرۇق سېلىپ قويدى.

أَلْهَجَ الشَّخْصُ بِالْأَمْرِ: بىرىلىپ داۋاملاشتۇردى، دائىم قىلدى.

أَلْهَجَ بِذِكْرِهِ: توختىماي ئەسلىدى، داۋاملىق تىلغا ئالدى.

أَلْهَمَ يُلْهِمُ إِلْهَامًا: ئىلھام بەردى، ئىلھاملاندۇردى.

«وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا» قۇرئان»: روھ بىلەن ۋۇجۇدنى چىرايلىق قىلىپ ياراتقان، ئۇنىڭغا ياخشى - يامانلىقىنى بىلدۈرگەن زات بىلەن قەسەمكى.

أَلْهَمَهُ اللَّهُ خَيْرًا: ئاللاھ ئۇنىڭ دىلىغا ياخشىلىقنى ئىلھام قىلدى.

أَلْهَمَهُ شَيْئًا: بىشارەت بەردى، ئىلھام بەردى، كۆڭلىگە سالدى، ۋەھىي قىلدى.

«أَلْهَمَهُ الْمَوْقِفُ قَصِيدًا رَائِعًا»: شارائىت ئۇنىڭ كۆڭلىگە گۈزەل قەسىدىنى ئىلھام ئارقىلىق سالدى.

أَلْهَى يُلْهِي إِلْهَاءً فُلَانًا عَنْ كَذَا: مەشغۇل قىلدى، ئۇنۇتتۇردى؛ توسقۇنلۇق قىلدى، دەخلى قىلدى، توسالغۇ بولدى، كاشىلا قىلدى.

«أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ» قۇرئان»: تاكى قەبرىلەرنى زىيارەت قىلغىنىڭلارغا (يەنى قەبرىلەرگە كۆمۈلگىنىڭلارغا) قەدەر، (پۇل - مال، بالىلار بىلەن) پەخىرلەنمەك سىلەرنى غەپلەتتە قالدۇردى.

أَلْهَاهُ الشَّيْءُ: كۆڭۈل ئاچتى، ئەمەك بولدى.

«يُلْهِيهِ لَعِبُ الشَّطْرَنْجِ»: شاھمات ئويۇنى ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئاچىدۇ.

أَلْهَاهُمُ الْكَلَامُ عَنْ وَقْتِ الصَّلَاةِ: پاراڭ ئۇلارغا نامازنى ۋاقتىنى ئۇنۇتتۇردى.

أُلْهِيَّةٌ ج أُلْهِيَّاتٌ: تاماشا، كۆڭۈل ئېچىش، ئىچ پۇشۇقنى چىقارماق.

أَلْوَةٌ. أُلْوَةٌ: ئەھدە، قەسەم.

أَلْوَثُ م لَوْثَاءُ ج لُوثٌ: ئەخمەق، دۆت.

أَلْوَفُ ج أُلُفٌ: يېقىن، سىرداش (دوست).

اَلْأُلُوْفُ «اَلْآلَافُ» الْمُؤَلَّفَةُ: مىڭلىغان، ئون مىڭلىغان، ھەددى ـ ھېسابسىز، سان ـ ساناقسىز.

أُلُوكَةٌ ج أَلَائِكُ: خەت ـ ئالاقە، خەت ـ چەك.

أُلُوهَةٌ. أُلُوهِيَّةٌ: ئىلاھلىق، ئىلاھلىق سۈپەت.

أُلُوهِيَّةٌ: ئىلاھلىق، ئىلاھنىڭ سۈپىتى.

«يُؤْمِنُ الْمَسِيْحِيُّونَ بِأُلُوهِيَّةِ الْمَسِيْحِ وَنَاسُوتِيَّتِهِ مَعًا»: ناسارالار مەسىھنى ھەم ئىلاھ ھەم ئىنسان دەپ ئېتىقاد قىلىدۇ.

أَلْوَى يُلْوِى إِلْوَاءً بِيَدِهِ: قول ئىشارىتى قىلدى، قول پۇلاڭلاتتى.

أَلْوَى الشَّخْصُ: ئارزۇ ـ ئارماننى كۆپ قىلدى، ئۆزى ئۈچۈن ياكى مېھمان ئۈچۈن ساقلاپ قويغان نەرسىنى يېدى.

أَلْوَى بِهِ: ئېلىپ كەتتى، ئايرىپ بەردى.

أَلْوَى الشَّخْصُ بِحَقِّهِ: ھەققىنى ئىنكار قىلدى، ھەققىدىن تېنىۋالدى.

أَلْوَى الشَّخْصُ بِرَأْسِهِ: بېشىنى ئەگدى، بېشىنى ساڭگىلاتتى.

أَلْوَى الشَّخْصُ بِيَدِهِ أَوْبِثَوْبِهِ: قولى ياكى كىيىمىنى پۇلاڭلاتتى.

أَلْوَى الْبَقْلُ: ئوت ـ چۆپ قۇرۇپ قالدى.

أَلْوَى الشَّخْصُ اللِّوَاءَ: تۇغ ياسىدى، تۇغنى كۆتۈردى.

أَلْوَى بِهِمُ الدَّهْرُ: زامان ئۇلارنى ھالاك قىلدى.

أَلْوَى الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى، قىڭغايتتى، ئەگرى قىلدى.

إِلَى: غا، قا، گە، كە.

إِلَى آخِرِهِ «إِلَخْ»: قاتارلىقلار ۋە باشقىلار.

«هُنَاكَ كَلِمَاتٌ تَجْرِى عَلَى أَلْسِنَتِنَا الْيَوْمَ مِثْلُ الشَّعْبِ وَالْحُرِّيَّةِ وَالْمُسَاوَاةِ وَحَقِّ الْإِنْتِخَابِ إِلَى آخِرِهِ أَوْإِلخ»: بۇ يەردە بۇگۈنكى كۈندە ئاغزىمىزدىن چۈشۈرمەيدىغان خەلق، ئەركىنلىك، باراۋەرلىك، سايلاش ھوقۇقى قاتارلىق سۆزلەر بار.

إِلَى أَيْنَ: قەيەرگە، نەگە.

إِلَى أَنْ: ... غىچە، گىچە.

إِلَى مَتَى: قاچانغىچە، نەۋاققىچە.

«إِلَى مَتَى نَبْقَى وَنَنْتَظِرُ الْحَلَّ الْمَوْعُودَ»: ۋەدە قىلىنغان جاۋابنى ساقلاپ قاچانغىچە قالىمىز.

وَمَاإِلَى ذَلِكَ: قاتارلىقلار، دېگەنلەرگە ئوخشاش ۋە باشقىلار.

«اِنْتَظَرَهُ مِنَ السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ إِلَى الرَّابِعَةِ»: ئۇ ئۇنى سائەت ئىككىدىن تۆتكىچە ساقلىدى.

«اَلشِّعْرُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ النَّثْرِ»: شېئىر مەن ئۈچۈن نەسرى ئەسەردىن ياخشى، شېئىر ماڭا نەسىرگە قارىغاندا يېقىملىق تۇيۇلىدۇ.

«اَلْقَلِيْلُ إِلَى الْقَلِيْلِ كَثِيْرٌ»: تاما ـ تاما كۆل بولۇر (ئازغا ـ ئاز قوشۇلسا كۆپ بولىدۇ).

«يَقَعُ الْمَصْنَعُ إِلَى الْجَنُوبِ مِنْ مَدِيْنَةٍ كَبِيْرَةٍ»: زاۋۇت چوڭ شەھەرنىڭ جەنۇب تەرىپىگە جايلاشقان.

إِلَى جَانِبِ ذَلِكَ: شۇنىڭ بىلەن بىللە.

إِلَى غَيْرِ ذَلِكَ: شۇنىڭ بىلەن بىللە.

إِلَى يَمِينِهِ: ئوڭ تەرىپىدە.

جَلَسَ إِلَى الْمَائِدَةِ: داستىخاندا ئولتۇردى.

«دَخَلْتُ عَلَى الْمُدِيرِ وَ جَلَسْتُ إِلَيَمِيْنِهِ»: مەن مۇدىر ئىشخانىسىغا كىردىم، ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپىدە ئولتۇردۇم.

هَذَا إِلَى أَنَّ الْأَمْرَ: شۇنىڭ بىلەن بىللە.

إِلَى غَدٍ: ئەتە كۆرۈشەرمىز.

إِلَى الْجَنُوبِ مِنْهُ: جەنۇبقا.

إِلَى اللِّقَاءِ: خەير ـ خوش، ئەتە كۆرۈشەرمىز.

إِلَامَ / إِلَامَا: قاچانغىچە، نەۋاققىچە.

«إِلَامَ/إِلَامَا الْخُلْفُ بَيْنَكُمَا؟»: سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى ئىختىلاپ قاچانغىچە تۈگىمەيدۇ.

إِلَيْ. إِلَى ج آلَاءٌ: ئىلتىپات، مەرھەمەت، نېمەت.

«فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ» «قرآن»: (ئى ئىنسانلار! جىنلار) پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟

أَلْيَةٌ ج أَلَايَا وَأَلَيَاتٌ: قوينىڭ قۇيرۇقى؛ ساغرا، كاسا.

أَلْيَسُ م لَيْسَاءُ لِيْسٌ لُوْسٌ: قەھرىمان، باتۇر، ئەزىمەت، مەرد.

أَلِيْقٌ: كۆنۈك، كۆندۈرۈلگەن، ياۋاش، ئۇلپەت، چىل، چىقىشقاق.

أَلِيْفٌ ج أَلاَئِفُ: دوست، ئاغىنە، بۇرادەر، ئۇلپەت.

إِلَيْكَ لَكَ: ئىختىيارىڭىز، مەيلىڭىز.

إِلَيْكَ هَذَا الْكِتَابَ: بۇ كىتابنى ئالە، ئال بۇ كىتابنى.

اَلْأَمْرُ إِلَيْكَ: بۇ ئىشقا سىز ئىگە بولۇڭ.

إِلَيْكَ هَذَا: بۇنى ئېلىڭ.

إِلَيْكَ عَنِّي: نېرى كەت، نېرى تۇر.

إِلَيْكَ الْبَيَانَ: چۈشەندۈرۈشكە قۇلاق سېلىڭ.

وَمَا إِلَيْهِ: شۇنىڭغا ئوخشاش، قاتارلىق.

«تَنَاوَلَ الْكَاتِبُ الْفَقْرَ وَ الْجَهْلَ وَالْمَرَضَ وَمَا إِلَى ذَلِكَ «إِلَيْهِ» مِنْ عَوَامِلِ التَّأَخُّرِ»: يازغۇچى قالاقلىقنىڭ ئامىللىرىغا كەمبەغەللىك، بىلىمسىزلىك (مەدەنىيەتسىزلىك) ۋە كېسەللىككە ئوخشاش سەۋەبلەرنى كەلتۈردى.

أَلْيَلُ: زۇلمەتلىك، قاپقاراڭغۇ.

لَيْلٌ أَلْيَلُ: زۇلمەتلىك كېچە.

أَلِيْمٌ: ئاغرىتقۇچى، ئەلەم تارتقۇزغۇچى، ئەلەملىك.

«فَوَيْلٌ لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ أَلِيْمٍ» «قرآن»: زالىملارغا قاتتىق كۈن ئازابىدىن ۋاي!

أَلْيَنُ: ئەڭ يۇمشاق، ئەڭ مۇلايىم.

فُلاَنٌ أَلْيَنُ مِنْ فُلاَنٍ: پالانى پوكۈنىدىن مۇلايىم-راق.

«هُوَ أَلْيَنُ قَوْمِهِ»: ئۇ قەۋمى ئىچىدە ئەڭ رايىش.

أَلِيٌّ: قەسەمخور.

أَلِيَّةٌ ج أَلاَيَا: ئەھدە، قەسەم.

أَمْ: تاللاش باغلىغۇچىسى بولۇپ، ياكى، يا دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ.

أَقَرِيْبٌ أَمْ بَعِيْدٌ: يېقىنمۇ يا يىراقمۇ؟

«هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَ الْبَصِيْرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّوْرُ» «قرآن»: قارىغۇ بىلەن كوزى كۆرىدىغان ئادەم تەڭ تۇرامدۇ يا قاراڭغۇ-لۇق بىلەن يورۇقلۇق ئوخشاشمۇ؟

«سَوَاءٌ عِنْدِي حَضَرْتَ أَمْ لَمْ تَحْضُرْ»: مەيلى كەل، مەيلى كەلمە، مەن ئۈچۈن بەربىر.

أَمَا: سۆزنىڭ بېشىدا سۆزگە كىرىش ھەرپ بولۇپ كېلىدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن قەسەم ئىچىلىدۇ.

«أَمَا أَنَّكَ كَرِيْمٌ»: سەن راستتىنلا مەرد.

«أَمَا وَاللّٰهِ مَاقَصَدْتُ الْإِسَاءَةَ إِلَيْكَ»: ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، مەن ساڭا يامانلىق قىلىشنى ئويلىمىدىم.

أَمَاتَ يُمِيتُ إِمَاتَةً غَيْرَهُ: ئۆلتۈردى.

أَمَاتَ نَفْسَهُ: ئۆزىنى تىزگىنلىدى، ئۆزىنى توختىتىۋالدى.

أَمَاتَ غَضَبَهُ: غەزىپىنى بېسىۋالدى.

أُمِيتَتِ الْكَلِمَةُ: ئەملدىن قالدى.

«رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَ يُمِيْتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَ أُمِيْتُ» «قرآن»: «مېنىڭ پەرۋەردىگارىم (ئۆلۈكنى) تىرىلدۈرەلەيدۇ، (تىرىكنى) ئۆلتۈرەلەيدۇ» دېدى، ئۇ: «مەنمۇ (ئۆلۈكنى) تىرىلدۈرەلەيمەن (تىرىكنى) ئۆلتۈرەلەيمەن» دېدى.

إِمَاتَةٌ: ئۆلتۈرمەك، ھاياتىدىن ئايرىماق.

إِمَاتَةُ الشَّهَوَاتِ: شەھۋانىي نەپسىنى باسماق، ھاۋا-يى - ھەۋەسكە بېرىلمەسلىك.

أَمَارَ يُمِيرُ إِمَارَةً: تەمىنلىدى، باقتى، ھالىدىن خەۋەر ئالدى.

أَمَارَتِ الرِّيْحُ التُّرَابَ: شامال توپا - چاڭ توزۇتتى.

إِمَارَةٌ ج إِمَارَاتٌ: كېنەزلىك، بەگلىك، ئەمرلىك، شاھزادىلىك، مەرتىۋە.

أَلْإِمَارَاتُ الْعَرَبِيَّةُ الْمُتَّحِدَةُ: ئەرەب بىرلەشمە ئەمرلىكى.

أَمَارَةٌ ج أَمَارَاتٌ: ئالامەت، نىشان، بەلگە؛ قومان-دا، شوئار.

«بَدَتْ عَلَيْهِ أَمَارَاتُ التَّعَبِ»: ئۇنىڭدا چارچى-غانلىقنىڭ ئالامەتلىرى كۆرۈلدى.

اَلْغَيْمُ أَمَارَةُ الْمَطَرِ: بۇلۇت يامغۇرنىڭ ئالامىتى.

أَمَازَ يُمِيزُ إِمَازَةً: تاللىۋالدى، خىللىۋالدى.

أَمَاطَ يُمِيطُ إِمَاطَةً: يىراقلاشتۇردى، نېرى قىلىۋەتتى، چەتنەتتى.

أَمَاطَ اللِّثَامَ عَنْ وَجْهِهِ: چۈمپەردىنى ئېلىۋەتتى.

إِمَاطَةٌ: نېرى قىلماق، يىراق قىلماق، چەتنەشتۈرمەك.

«إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيْقِ صَدَقَةٌ» «حديث»: يولدىن كىشىلەرگە ئەزىيەت يەتكۈزىدىغان نەرسىنى ئېلىۋېتىش سەدىقە ئورنىدا بولىدۇ.

أَمَاعَ يُمِيعُ إِمَاعَةً الْجَامِدَ: ئېرىتتى، سۇيۇقلۇققا ئايلاندۇردى.

إِمَاعَةٌ: ئېرىتمەك، سۇيۇقلاندۇرماق.

أَمَالَ يُمِيلُ إِمَالَةً الشَّيْءَ: قىڭغايتتى، قىيسايتتى، ئاغدۇردى.

أَمَالَ قَارِئُ الْقُرْآنَ: قارى قۇرئاننى ئىماله بىلەن ئوقۇدى.

أَمَالَهُ: مال بەردى.

إِمَالَةٌ «فى التَّجويد»: ئېلىپنى ئېلىپ بىلەن يانىڭ ئوتتۇرىسىدا تەلەپپۇز قىلىش، فەتھەنى كەسرىگە مايىلراق قىلىپ ئوقۇش.

اَلْأَمَالِيُّ: خاتىرە؛ خاتىرە يازماق، خاتىرلىمەك.

إِمَامٌ ج أَئِمَّةٌ وَ أَيِمَّةٌ: ئىمام، رەھبەر، يېتەكچى، داھىي، باشلىق، يولباشچى؛ چوڭ يول؛ خەلىپە، يۇرت چوڭى؛ بىرەر پەندە كامالەتكە يەتكەن زات؛ دەپتەر.

«قَالَ اِنِّى جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ اِمَامًا» «قرآن»: ئاللاھ (ئۇنىڭغا: «سېنى چوقۇم كىشىلەرگە (دىندا) پېشۋا قىلىمەن» دېدى).

«وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِى اِمَامٍ مُبِيْنٍ» «قرآن»: ھەممە شەيئىنى روشەن دەپتەردە (يەنى لەۋھۇلمەھپۇزدا) تولۇق خاتىرلەپ قويغانمىز.

إِمَامُ الْمَسْجِدِ: مەسچىتنىڭ ئىمامى.

أَئِمَّةُ الْمَذَاهِبِ: مەزھەپ ئىماملىرى.

أَئِمَّةُ أَرْبَعَةٌ: تۆت ئىمام (سۈننى مەزھىپىنىڭ ئىماملىرى).

اَلْإِمَامُ الْأَكْبَرُ: جامىئۇل ئەزھەر شەيخى.

إِمَامٌ «عند الشيعة»: شىئەلەردە خەلىپە ئەلى ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ ئاتىلىشى.

«يُعْتَبَرُ سِيبَوَيْهِ مِنْ أَئِمَّةِ النَّحْوِ الْعَرَبِيِّ»: سىيبەۋەيھى ئەرەب تىلى گراماتىكىسىنىڭ پېشۋاسى ئىدى.

«لِكُلِّ جَامِعٍ إِمَامٌ يَأْتَمُّ بِهِ الْمُصَلُّونَ»: ھەر بىر جامەئىنىڭ نامازغا ئۆتۈگۈچىلەر ئېقتىدا قىلىدىغان ئىمامى بار.

«مَنْ ذَالَّذِى يَسْتَطِيْعُ أَنْ يَفْضِلَ عَلِيَّ بْنَ أَبِى طَالِبٍ إِمَامَ الْمُسْلِمِيْنَ عَنْ عَلِيِّ إِمَامِ الْبَلَاغَةِ وَالْفَصَاحَةِ الْعَرَبِيَّةِ؟»: كىمنىڭ مۇسۇلمانلارنىڭ خەلىپىسى بولغان ئەلى بىن تالىبنى ئەرەب تىلىدىكى پاساھەت بالاغەتنىڭ پېشۋاسى بولغان ئەلىدىن ئايرىپ قارىيالايدۇ؟

أَمَامَ: ئالدىدا، ئالدى تەرەپتە، ئۇدۇلدا.

أَمَامَ عَيْنَيْهِ: كۆز ئالدىدا.

إِلَى الْأَمَامِ: ئالغا، ھۇررا.

«وَقَفَ أَمَامَ الْحَاضِرِيْنَ يَخْطُبُ فِيْهِمْ»: ئۇ مەيداندىكى كىشىلەر ئارىسىدا نۇتۇق سۆزلەپ تۇردى.

أَمَامَكَ: ئېھتىيات قىل، ھېزى بول.

إِمَامَةٌ: رىياسەتچىلىك، قوماندانلىق، يېتەكچىلىك.

أَمَامِيٌّ: ئالدىنقى، ئالدىدا، ئالدىغا تەۋە.

مَقْعَدٌ أَمَامِيٌّ: ئالدىنقى رەت، ئالدىنقى ئورۇن.

اَلْخُطُوطُ الْأَمَامِيَّةُ: ئالدىنقى سەپ.

أَمَانٌ: ئامانلىق، تىنچلىق، بىخەتەرلىك.

«لَا يَحُسُّ النَّاسُ بِأَمَانٍ إِلَّا فِي ظِلِّ حُكْمٍ عَادِلٍ»: كىشىلەر پەقەت ئادىل ھاكىمىيەت سايىسىدىلا ئامانلىق ھېس قىلىدۇ.

بِكُلِّ أَمَانٍ: تامامەن بىخەتەر.

حِزَامُ أَمَانٍ: بىخەتەرلىك تاسمىسى.

فِى أَمَانِ اللّٰهِ: ئاللاھ ئامان قىلسۇن، خۇدا ساقلىسۇن.

أَمَانُ الْمُرُورِ: قاتناش بىخەتەرلىكى.

«طَلَبَتِ السُّلْطَاتُ إِلَى الْمُتَمَرِّدِيْنَ أَنْ يُسَلِّمُوا

أَنْفُسَهُم وَوَعَدْتُهُم بِالْأَمَانِ» : هۆكۈمەت دائىر رىلىرى توپىلاڭ كۆتۈرگۈچىلەرنىڭ تەسلىم بولۇشىنى تەلەپ قىلدى ۋە ئۇلارغا ئامانلىق بېرىدىغانلىقى توغرىسىدا ۋەدە بەردى.

أَمَانَةٌ: سادىقلىق، راستچىللىق، سەمىمىيلىك.

«لَا إِيْمَانَ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ» (حديث) : راستچىللىق بولمىغان كىشىدە ئىمان بولمايدۇ.

«قَامَ بِأَدَاءِ وَاجِبِهِ بِكُلِّ إِخْلَاصٍ وَأَمَانَةٍ» : ئۇ ئۆز ۋەزىپىسىنى پۈتۈنلەي سەمىمىيلىك ۋە ساداقەتلىك بىلەن ئادا قىلدى.

أَمَانَةٌ ج أَمَانَاتٌ: ئامانەت، ساقلىغىلى بەرگەن مال، ئامانەت قويۇلغان نەرسە؛ كاتىبات باشقارمىسى.

أَمَانَةُ الْعَاصِمَةِ: شەھەرلىك ھۆكۈمەت (ئىراقنىڭ).

«إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا» (قرآن) : شۇبھىسىزكى، ئاللاھ سىلەرنى ئامانەتلەرنى ئىگىسىگە قايتۇرۇشقا بۇيرۇيدۇ.

اَلْأَمَانَةُ الْوَطَنِيَّةُ: مىللىي غۇرۇر.

اَلْأَمَانَةُ الْعَامَّةُ لِلْجَامِعَةِ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب ئىتتىپاقى كاتىبات باشقارمىسى.

اَلْأَمَانَةُ الْعَامَّةُ لِمُنَظَّمَةِ الْوَحْدَةِ الْإِفْرِيقِيَّةِ: ئافرىقا بىرلىكى تەشكىلاتى باش سېكرېتارىياتى.

اَلْأَمَانَةُ الْعَامَّةُ لِلْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى باش سېكرېتارىياتى.

مَخْزَنُ الْأَمَانَاتِ: يۈك تاق ـ ساقلاش ئورنى.

أَمَاهُ يُمِيهُ إِمَاهَةً الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: ئالماشتۇردى.

أَمَاهُ السِّكِّينَ: پىچاقنى سۇغاردى.

أَماهَتِ الْأَرْضُ: زېمىنىنىڭ سۇيى كۆپ بولدى، زېمىنىنىڭ سۇيى ئەلۋەك بولدى.

إِمْبِرَاطُورٌ ج أَبَاطِرَةٌ: ئىمپېراتور، ئىمپېراتورلار.

إِمْبِرَاطُورُ الْحَبَشَةِ: ھەبەشىستان ئىمپېراتورى.

إِمْبِرَاطُورُ الْيَابَانِ: ياپون ئىمپېراتورى.

«تَقَلَّدَ إِمْبِرَاطُورٌ جَدِيْدٌ زِمَامَ الْحُكْمِ» : يېڭى ئىمپېراتور ھاكىمىيەتنى ئىگىلىدى.

إِمْبِرَاطُورِيَّةٌ: ئىمپېراتورلۇق.

إِمْبِرِيَالِيٌّ: جاھانگىرلىك، مۇستەملىكىچىلىك.

حُكْمٌ إِمْبِرِيَالِيٌّ: جاھانگىرلىك ھاكىمىيىتى.

إِمْبِرِيَالِيَّةٌ: مۇستەملىكىچىلىك، جاھانگىرلىك.

أَمْبِيرٌ: ئامپىر.

أَمْتٌ ج أُمُوتٌ وَإِمَاتٌ: تۇپلىنىك، ئېگىزلىك.

«فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا لَا تَرَى فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا» (قرآن) : ئۇلارنى تۈزلەڭلىككە ئايلاندۇرىدۇ، ئۇ يەرلەردە نە چوڭقۇرلۇقنى، نە ئېگىزلىكنى كۆرمەيسەن.

أَمَةٌ ج إِمَاءٌ و أُمُوَاتٌ وآمٌ: دېدەك، چۆرە، ئايال قۇل.

«لَا تَضْرِبُوا إِمَاءَ اللّٰهِ» (حديث) : ئاللاھنىڭ مەخلۇقاتىدىن بولغان ئاياللارنى ئۇرماڭلار.

اِمْتَاحَ يَمْتَاحُ اِمْتِيَاحًا الْمَاءَ: سۇنى ئۇچۇملاپ ئالدى.

اِمْتَارَ يَمْتَارُ اِمْتِيَارًا: سەپەر ئۈزۈقى تەييارلىدى؛ ئاشلىق جۇغلىدى.

اِمْتَازَ يَمْتَازُ اِمْتِيَازًا: پەرقلىق بولدى، ئايرىم بولدى، ئالاھىدە بولدى.

«وَامْتَازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ» (قرآن) : (گۇناھكارلارغا) «ئى گۇناھكارلار! بۈگۈن (بىر تەرەپكە) ئايرىلىڭلار» (دېيىلىدۇ).

اِمْتَازَ الشَّخْصُ: ئۇستۇن بولدى، ئالاھىدە بولدى، يېگانە بولۇۋالدى؛ ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

اِمْتَازَ لِكِبْرِيَائِهِ: چوڭچىلىقتىن ئايرىم بولۇۋالدى.

اِمْتِثَالٌ: بويسۇنماق، ئىتائەت قىلماق؛ بەجا كەلتۈرمەك.

اِمْتَثَلَ يَمْتَثِلُ اِمْتِثَالاً الْأَمْرَ: باش ئەگدى، ئىتائەت قىلدى.

اِمْتَثَلَ الْمَثَلَ: ئۈلگىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى.

اِمْتَثَلَ طَرِيْقَةَ فُلَانٍ: پالانىنىڭ يولىغا ئەگەشتى.

اِمْتَثَلَ مِنْ فُلَانٍ: قىساس ئالدى.

اِمْتَثَلَ الشَّيْءَ: دوردى، تەقلىد قىلدى، ئولگە قىلدى.

اِمْتِحَانْ ج اِمْتِحَانَاتْ: ئىمتىهان، تەجرىبە، سىناق؛ تەكشۈرۈش، كۆرۈپ چىقىش.

اِمْتِحَانُ الْاِلْتِحَاقِ بِالْجَامِعَةِ: ئۇنىۋېرسىتېتقا كىرىش ئىمتىهانى.

اِمْتِحَانُ الطَّلَبَةِ آخِرَ السَّنَةِ: ئوقۇغۇچىلارنىڭ يىل ئاخىرىدىكى ئىمتىهانى.

اِمْتِحَانْ تَحْرِيرِيٌّ: يازما ئىمتىهان، قەغەز ئىمتىهانى.

اِمْتَحَنَ يَمْتَحِنُ اِمْتِحَانًا الشَّخْصُ: سىناق قىلدى، تەجرىبە قىلدى، ئىمتىهان ئالدى؛ تەكشۈردى.

اِمْتَحَنَ قُوَاهُ: ئۇنىڭ كۈچىنى سىناپ كۆردى.

«يَا أَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوْهُنَّ» (قرآن): ئى مۇمىنلەر! سىلەرگە مۇمىن ئاياللار ھىجرەت قىلىپ كەلسە، ئۇلارنى سىناپ كۆرۈڭلار.

«اِمْتَحَنَ الْمُعَلِّمُ تَلَامِيذَهُ»: مۇئەللىم ئوقۇغۇچىلىرىدىن ئىمتىهان ئالدى.

«اِمْتَحَنَ تَصَرُّفَاتِ الشَّبَابِ»: ئۇ ياشلارنىڭ ئىش ھەرىكىتىنى كۆزدىن كەچۈردى.

اِمْتَحَنَ الشَّيْءَ: كۆرۈپ چىقتى، قاراپ چىقتى، تەكشۈردى.

أُمْتُحِنَ فُلَانٌ: قىينىن سىناقتا دۇچ كەلدى.

اِمْتَحَى يَمْتَحِي اِمْتِحَاءً الشَّيْءُ: ئۆچتى، يوقالدى، تۈگىدى، بىكار قىلىندى.

اِمْتَخَضَ يَمْتَخِضُ اِمْتِخَاضًا الْجَنِيْنُ: قورساقتىكى بالا تەۋرىدى.

اِمْتَخَضَ اللَّبَنُ: سوت ئۈيۈپ قالدى.

اِمْتَخَطَ يَمْتَخِطُ اِمْتِخَاطًا الْمُخَاطَ: مىشقاردى، بۇرنىنى تاشلىدى.

اِمْتِدَادْ: سوزۇلما، ئۇزارما.

اِمْتَدَحَ يَمْتَدِحُ اِمْتِدَاحًا: ماختىدى، مەدھىيىلىدى، ئالقىشلىدى، تەرىپلىدى.

اِمْتَدَّ يَمْتَدُّ اِمْتِدَادًا: سوزۇلدى، كېڭەيدى، يېيىلدى.

اِمْتَدَّ الشَّخْصُ فِي مَشْيَتِهِ: كېرىلىپ ماڭدى.

«يَمْتَدُّ الْعَالَمُ الْعَرَبِيُّ إِلَى الْبَحْرِ الْأَبْيَضِ الْمُتَوَسِّطِ شِمَالاً»: ئەرەب دۇنياسى شىمال تەرەپتىن ئوتتۇرا دېڭىزغىچە سوزۇلىدۇ.

اِمْتَرَى يَمْتَرِي اِمْتِرَاءً الشَّيْءَ: چىقاردى.

اِمْتَرَى اللَّبَنَ: سوت ساغدى.

«ذَلِكَ عِيْسَى بْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيْهِ يَمْتَرُوْنَ» (قرآن): ئەنە شۇ ئىسا ئىبنى مەريەمنىڭ (قىلىسىندۇر) ئىسا ئۇلاردا تالاش قىلىۋاتقان ئۆزىنىڭ ئىشىنىڭ (ھەقىقىتى) ئۇستىدە ھەق گەپنى قىلدى.

اِمْتَرَى فِي الشَّيْءِ: شەك قىلدى، شەك كەلتۈردى، شەكلەندى، گۇمانلاندى.

اِمْتِزَاجْ: بىرىكمەك، ئارىلاشما، ئارىلاشما، بىرىكمە.

اِمْتَزَجَ يَمْتَزِجُ اِمْتِزَاجًا بِهِ: ئارىلاشتى.

اِمْتَسَحَ يَمْتَسِحُ اِمْتِسَاحًا السَّيْفَ: قىلىچنى سۈغاردى، قىلىچنى چىقاردى.

اِمْتَشَطَ يَمْتَشِطُ اِمْتِشَاطًا الشَّخْصُ: باش تارىدى، چاچ تارىدى.

اِمْتَشَقَ يَمْتَشِقُ اِمْتِشَاقًا الشَّيْءَ: بۇلاپ كەتتى، ئوغرىلىدى.

اِمْتَشَقَ السَّيْفَ: قىلىچنى سۈغۇرۇپ چىقاردى.

اِمْتِصَاصْ: شورىماق، سۈمۈرمەك، ھاۋانى ئىچىگە تارتماق.

اِمْتَصَّ يَمْتَصُّ اِمْتِصَاصًا: شوردى، سۈمۈردى.

اِمْتَصَّ الْهَوَاءَ: نەپەس ئالدى.

اِمْتَطَلَ يَمْتَطِلُ اِمْتِطَالاً النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك ئۆستى، شاخلار چىرمىشىپ كەتتى.

اِمْتَطَى يَمْتَطِي اِمْتِطَاءً الدَّابَّةَ: ئۇلاغقا مىندى.

أَمْتَعَهُ يُمتِعُ إِمْتَاعًا اللّٰهُ بِكَذَا: ئاللاھ ئۇنى پايدىلانسۇن دەپ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلدى؛ ئاللاھ ئۇنى ئۇنىڭدىن بەھرىمەن قىلسۇن.

اِمْتَعَضَ يَمْتَعِضُ اِمْتِعَاضًا: غەزەپلەندى، ئازابلاندى.

اِمْتَغَطَ يَمْتَغِطُ اِمْتِغَاطًا الشَّيْءُ: سوزۇلدى؛ ئۇزۇرىدى.

اِمْتَغَطَ النَّهَارُ فِي فَضْلِ الضَّيْفِ: ياز پەسلىدە كۈن ئۇزۇرىدى.

اِمْتَغَطَ السَّيْفَ: قىلىچنى سۇغاردى.

اِمْتَقَعَ يَمْتَقِعُ اِمْتِقَاعًا وَلَدُالنَّاقَةِ مَا فِي الضَّرْعِ: بوتىلاق ئانىسىنىڭ سۈتىنى ھەممىسىنى ئېمىۋالدى.

اُمْتُقِعَ: رەڭگى ئۆڭدى، رەڭگى ئۆزگەردى.

اِمْتَكَّ يَمْتَكُّ اِمْتِكَاكًا الْعَظْمَ: يىلىكنى شورىدى.

اِمْتَلَأَ يَمْتَلِئُ اِمْتِلَاءً: تولدى، تولدۇرۇلدى، توشتى.

اِمْتَلَأَ فُلَانٌ غَيْظًا: پالانىنىڭ غەزىپى تاشتى.

«يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَّزِيْدٍ» (قرآن): ئۇ كۈندە بىز جەھەننەمگە: «توشتۇڭمۇ؟ دەيمىز، جەھەننەم: «يەنە بارمۇ» دەيدۇ.

اِمْتِلَاءٌ: تولماق، توشماق؛ تولدۇرماق.

اِمْتِلَاكٌ: ئىگە بولماق، مالىك بولماق، ئېگىلىمەك.

حَقُّ الْاِمْتِلَاكِ الْفَرْدِيِّ: خۇسۇسى مۈلۈك ھوقۇقى.

اِمْتَلَجَ يَمْتَلِجُ اِمْتِلَاجًا: ئەمدى، شورىدى.

اِمْتَلَجَ الْفَصِيْلُ مَافِي الضَّرْعِ: بوتىلاق ئەمچەكنى ئەمدى.

اِمْتَلَخَ يَمْتَلِخُ اِمْتِلَاخًا الشَّيْءَ: يۇلدى، سۇغۇرۇۋالدى.

اِمْتَلَخَ اللَّحْمَةَ عَنْ عَظْمِهَا: گۆشنى سۆڭەكتىن شىلدى.

اِمْتَلَخَ عَقْلُهُ: ئەقلىدىن ئازدى، ئەقلىنى يوقاتتى.

اِمْتَلَكَ يَمْتَلِكُ اِمْتِلَاكًا الشَّيْءَ: ئىگە بولدى، ئىگىلىدى.

اِمْتَلَكَ نَوَاحِيَ الْأُمُورِ: ئىشنىڭ ھەممىسىنى قولغا ئالدى.

اِمْتَلَّ يَمْتَلُّ اِمْتِلَالًا الْخُبْزَةَ: كۆمەچ ياقتى، قوقاستا كۆمەچ پىشۇردى.

اِمْتَلَّ الشَّخْصُ مِلَّةَ الْإِسْلَامِ: ئىسلام دىنىغا كىردى.

اِمْتِنَاعٌ: رەت قىلماق؛ مۇمكىن بولماسلىق، باش تارتماق.

اِمْتِنَانٌ: مەمنۇن بولۇش، مەمنۇنىيەت، قىلغاننى بىلىش، ياخشىلىقنى ياندۇرۇش.

«بِكُلِّ امْتِنَانٍ أُقَدِّمُ لَكَ جَزِيْلَ شُكْرِي»: مەمنۇنىيەت بىلەن ساڭا كۆپ تەشەككۇر بىلدۈرىمەن.

اِمْتَنَعَ يَمْتَنِعُ اِمْتِنَاعًا عَنْ كَذَا: توسالدى، چەكلەندى.

اِمْتَنَعَ الشَّيْءُ: ئېرىشىش قىيىن بولدى، مۇمكىن بولمىدى.

«اِمْتَنَعَ عَنْ تَنَاوُلِ الطَّعَامِ الَّذِي وَقَفَ عَلَيْهِ الذُّبَابُ»: ئۇ چىۋىن قونۇپ قالغان تاماقنى بىيىشتىن باش تارتتى.

اِمْتَنَعَ الشَّخْصُ بِهِ: كۈچەيدى، قۇغداندى.

اِمْتَنَّ يَمْتَنُّ اِمْتِنَانًا عَلَيْهِ بِكَذَا: ئىنئام قىلدى، ئۇنىڭغا بېرىۋەتتى، ئۇنىڭغا سوۋغا قىلدى.

اِمْتَنَّ عَلَيْهِ: مىننەت قىلدى، مىننەت قىلىپ رەنجىتتى.

اِمْتِهَانٌ: كۆزگە ئىلماسلىق، مەنسىتمەسلىك، سەل قارىماق.

اِمْتَهَنَ يَمْتَهِنُ اِمْتِهَانًا الشَّخْصُ: بىرەر كەسنى بىلەن بولدى.

اِمْتَهَنَ التِّجَارَةَ: تىجارەت بىلەن شۇغۇللاندى.

اِمْتَهَنَ الشَّيْءَ: خورلىدى، كەمسىتتى.

اِمْتَهَنَ الْعَمَلَ الْيَدَوِيَّ: قول ھۈنىرىنى كۆزگە ئىلمىدى.

اِمْتَهَنَ الرَّجُلَ: خىزمەتچى قىلىۋالدى، چاكار قىلىۋالدى.

اِمْتِيَازٌ: پەرقلىق بولماق، ئايرىم بولماق، ئالاھىدە بولماق.

اِمْتِيَازٌ ج اِمْتِيَازَاتٌ: ئەۋزەل، ئۈستۈنلۈك، ئالاھىدە، ئىمتىياز، پەرق، ئايرىمىلىق؛ ئالاھىدە رۇخسەت.

صَاحِبُ امْتِيَازِ الْجَرِيْدَةِ: گېزىتنىڭ قانۇنىي مەسئۇلى.

اَلْاِمْتِيَازَاتُ: دىپلوماتلار ۋە خەلقئارا تەشكىلاتلارنىڭ خادىملىرى بەھرىمەن بولىدىغان

ئىمتىياز.

إِلْغَاءُ الْإِمْتِيَازَاتِ الْأَجْنَبِيَّةِ: چەت ئەل ئىمتىيازلىرىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش.

أَمْثَلُ ج أَمَاثِلُ وَمُثْلَى م مُثْلَى: ئەڭ ئالىي، ئەڭ ئەۋزەل، ئەڭ ئېسىل، ئەڭ ئىلغار، ئەڭ تىپىك، ئەڭ مۇناسىۋەتلىك.

أَمْثَلُ الْقَوْمِ: قەۋمنىڭ كاتتىسى، مىللەتنىڭ تىپىك ئادىمى.

اَلْمَرِيْضُ الْيَوْمَ أَمْثَلُ: ئاغرىق بۈگۈن خېلى ياخشى.

أَمَاثِلُ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ ياخشىلىرى، ئىلغارلىرى.

أُمْثُولَةٌ ج أُمْثُولَاتٌ و أَمَاثِيلُ: ھېكمەتلىك سۆز، ئىبرەتلىك سۆز، ئاتالار سۆزى؛ تەمسىل قىلىنىدىغان ھېيىتلەر؛ ئوقۇغۇچىغا بەلگىلەنگەن دەرس؛ ئۈلگە.

«جَعَلَهُ أُمْثُولَةً لِلْجَمِيعِ»: ئۇ ئۇنى ھەممىگە تەمسىل قىلىپ كۆرسەتتى.

أَمْجَدَ يُمْجِدُ إِمْجَادًا فُلَانًا: قەدىرلىدى، ئىززەتلىدى، ئۈلۈغلىدى، ماختىدى.

أَمْجَدُ ج أَمَاجِدُ: ئەڭ شەرەپلىك، ئەڭ ئېسىل، ئەڭ ئۈلۈغ، ئەڭ ئالىيجاناب.

أَمْجَلَ يُمْجِلُ إِمْجَالاً الْعَمَلَ يَدَهُ: ئەمگەك قولىنى قاپارتىۋەتتى.

أَمْجَلَتْ يَدُهُ: قولى قاپاردى.

أَمْحَصَ يُمْحِصُ إِمْحَاصًا الشَّمْسُ: كۈن تۇتۇلغاندىن كېيىن ئېچىلدى.

أَمْحَضَ يُمْحِضُ إِمْحَاضًا فُلَانًا النُّصْحَ: سەمىمىي نەسىھەت قىلدى، دوستلۇق ئىزھار قىلدى.

أَمْحَفَهُ الثَّنَاءَ: ئۇنى ماختاپ كۆككە كۆتۈردى.

أَمْحَقَ يُمْحِقُ إِمْحَاقًا الْمَالُ: مال زىيانغا ئۇچرىدى.

أَمْحَقَ الْقَمَرُ: ئاي تۇتۇلدى، نۇرى ئۆچتى.

أَمْحَكَ يُمْحِكُ إِمْحَاكًا الشَّخْصُ: جېدەلخور بولدى، تالاشقاق بولدى.

أَمْحَلَ يُمْحِلُ إِمْحَالاً الْمَطَرُ: قۇرغاقچىلىق بولدى، ھۆل ـ يېغىن بولمىدى.

أَمْحَلَ الْأَرْضُ: يەر قاقاسلىققا ئايلاندى.

أُمْحُوضَةٌ: سەمىمىي نەسىھەت، خەيرىخاھلىق.

أَمَخَّ يُمِخُّ إِمْخَاخًا الْعَظْمُ: سۆڭەككە يىلىك قوندى.

أَمَدٌ ج آمَادٌ: مۇددەت، ۋاقىت، قەرەل، مەزگىل، دائىرە؛ غايە.

مُنْذُ أَمَدٍ بَعِيْدٍ: ئۇزۇندىن بۇيان.

«قُلْ إِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ مَاتُوْعَدُوْنَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا» ‹قرآن›: (ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «سىلەرگە ئاگاھلاندۇرۇلغان ئازاب يېقىنمۇ؟ ياكى پەرۋەردىگارىم ئۇنىڭغا (ئۇزاق) ۋاقىت تەيىن قىلامدۇ؟ ئۇقمايمەن».

«تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيْدًا» ‹قرآن›: ئۆزى بىلەن يامان ئىشلىرىنىڭ ئارىسىدا ئۇزۇن مۇساپە بولۇشىنى ئارزۇ قىلىدۇ.

قَصِيرُ الْأَمَدِ: قىسقا مۇددەت.

أَمَدُ الْحَيَاةِ: ھايات مۇددىتى.

«أَقَامَ فِي هَذِهِ الْبِلَادِ أَمَدًا طَوِيْلاً»: بۇ مەملىكەتتە ئۇزۇن زامان تۇردى.

إِمْدَادٌ: ياردەم؛ ياردەملەشمەك، ياردەم قىلماق، قوللىماق، ئىئانە قىلماق.

أَمَدَّ يُمِدُّ إِمْدَادًا الرَّجُلَ: ياردەم بەردى، ياردەم قىلدى؛ ئاتا قىلدى، مۇھلەت بەردى، مۇددەتنى سوزدى.

أَمَدَّهُ بِمَالٍ كَثِيْرٍ: ئۇنىڭغا نۇرغۇن ئىقتىسادىي ياردەم بەردى.

«أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَنِيْنَ وَجَنَّاتٍ وَعُيُوْنٍ» ‹قرآن›: ئۇ سىلەرگە چارۋىلارنى، ئوغۇللارنى، باغلارنى، بۇلاقلارنى ئاتا قىلدى.

«فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَانَ قَالَ أَتُمِدُّوْنَنِيْ بِمَالٍ» ‹قرآن›: ئەلچى سۇلايمانىنىڭ ئالدىغا يېتىپ كەلگەندە، سۇلايمان ئېيتتى: «سىلەر ماڭا مال بىلەن ياردەم قىلماقچىمۇ؟».

أَمَدَّ الْجُرْحُ: جاراھەت يىرىڭلىدى.

أَمَدَّهُ اللّٰهُ فِي الْخَيْرِ: ئاللاھ ئۇنىڭغا كۆپ ياخشىلىق ئاتا قىلدى.

أَمَدَّ اللّٰهُ عُمْرَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلسۇن.

أَمْدَرُ م مَدْرَاءُ ج مُدْرٌ: يوغان قۇرساق ئادەم؛ تازىلىققا كۆڭۈل بۆلمەيدىغان ئادەم.

أُمْدُوحَةٌ ج أَمَادِيحُ: مەدھىيە شېئىرى.

أَمْدَى يُمْدِي إِمْدَاءً الشَّخْصُ: ياشىنىپ قالدى، يېشى چوڭايدى.

أَمْدَاهُ: مۆھلەت بەردى، مۇددەتنى ئۇزارتتى.

أَمْدَرُ م مَدْرَاءُ ج مُدْرٌ: ھاجەتخانىغا كۆپ بارىدىغان ئادەم.

أَمَرَ يَأْمُرُ أَمْرًا وَآمَرَةً وَإِمَارًا الشَّيْءَ وَبِالشَّيْءِ: بۇيرىدى، بۇيرۇق قىلدى، بۇيرۇق چۈشۈردى.

«وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ» ‹قرآن›: سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا خەيرلىك ئىشلارغا دەۋەت قىلىدىغان، ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇپ، يامان ئىشلارنى مەنئى قىلىدىغان بىر جامائە بولسۇن.

«أَمَرَ الرَّئِيسُ بِإِطْلَاقِ سَرَاحِ السُّجَنَاءِ»: باشلىق تۇرمىدىكىلەرنى قويۇپ بېرىشكە بۇيرىدى.

أَمَرَ عَلَيْهِمْ: ئۇلارغا باشلىق بولدى، ئۇلارغا بەگ بولدى.

أَمِرَ يَأْمَرُ أَمْرًا و إِمَارَةً وَ أَمَرَ يَأْمُرُ أَمْرًا وَ إِمْرَةً وَإِمَارَةً: ئەمر بولدى، بەگ بولدى، باشلىق بولدى.

أَمْرٌ: بۇيرۇق قىلىش، تاپىلاش، تەيىنلەش، بەلگىلەش.

صِيغَةُ الْأَمْرِ: بۇيرۇق پېئىلى.

أَلْأَمْرُ الْمَلِكِيُّ: خانىنىڭ يارلىقى، خانىنىڭ پەرمانى.

صَاحِبُ الْأَمْرِ وَالنَّهْيِ: ھۆكۈمران.

مَهْمَا يَكُنْ مِنْ أَمْرٍ: قانداقلا بولمىسۇن، قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر.

أَمْرٌ ج أُمُورٌ: مەسىلە، ئىش، ماۋزۇ.

«مَهْمَا يَكُنْ مِنْ أَمْرٍ فَإِنَّهُ لَا بُدَّ مِنْ إِيْجَادِ حَلٍّ سَرِيعٍ لِهَذِهِ الْمُشْكِلَةِ»: قانداق ئىش بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، تېز سۈرئەتتە بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىشنىڭ چارىسىنى تېپىشى كېرەك.

فِي أَوَّلِ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ بېشىدىلا، دەسلەپىدە، بېشىدا، ئالدىدا.

أَوَّلَ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ بېشىدا، ئالدىدا.

فِي بَادِئِ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ بېشىدا، ئالدىدا.

بَادِئَ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ بېشىدا، ئالدىدا.

«وَافَقَ أَوَّلَ الْأَمْرِ عَلَى الْمُشَارَكَةِ فِي الْمَشْرُوعِ وَلَكِنَّهُ اِعْتَذَرَ فِيمَا بَعْدُ»: ئۇ دەسلەپتە پىلانغا قوشۇلدى، لېكىن كېيىن ئۇ ئۆزىرە بايان قىلدى.

اَلْأَمْرُ الْوَاقِعُ: ئوبيېكتىپ ۋەزىيەت.

«لَا يَعْرِفُ مِنْ أَمْرِهِ إِلَّا أَنَّهُ تَرَكَ الرِّيْفَ وَانْتَقَلَ إِلَى الْعَاصِمَةِ لِلدِّرَاسَةِ»: ئۇ پەقەت تاشلاپ پايتەختكە ئوقۇش ئۈچۈن كەتكەنلىكىدىن باشقا ئىشنى بىلمەيدۇ.

«كَانَ بِيَدِهِ الْأَمْرُ وَالنَّهْيُ»: ئۇ دېگىنى دېگەن، قىلغىنى قىلغان ئادەم ئىدى.

صَاحِبُ الْأَمْرِ وَالنَّهْيِ فِي كُلِّ مَوْضُوعٍ: ھەر ماۋزۇدا گەپنى ئۆتىدىغان ئادەم.

«أَصْدَرَتِ الْحُكُومَةُ أَمْرًا ‹أَوْ أُمُورًا› بِمَنْعِ السَّفَرِ إِلَى الْخَارِجِ»: ھۆكۈمەت چەت ئەلگە سەپەر قىلىشنى چەكلەش توغرىسىدا بۇيرۇق چىقاردى.

«تُقَاسِي الطَّبَقَاتُ الْفَقِيْرَةُ الْمَغْلُوبَةُ عَلَى أَمْرِهَا مِنْ فَسَادِ الْحُكْمِ»: مەھكۇملۇقتىكى نامرات تەبقە كىشىلىرى چىرىك ھاكىمىيەتنىڭ دەردىنى تارتىدۇ.

بَيْنَ أَمْرَيْنِ: ئىككى خىل تاللاش ئارىسىدا.

«نَحْنُ بَيْنَ أَمْرَيْنِ إِمَّا أَنْ نَقْبَلَ سِيَاسَةَ الْأَمْرِ الْوَاقِعِ أَوْ نُوَاصِلَ كِفَاحَنَا»: بىز ئىككى خىل تاللاش ئارىسىدا تۇرىۋاتىمىز، يا ئوبيېكتىپ ۋەزىيەتنىڭ سىياسىتىنى قوبۇل قىلىشىمىز، يا كۈرەشىمىزنى داۋاملاشتۇرۇشىمىز لازىم.

أَمْرٌ مَّا: مەلۇم ئىش.

«لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ» ‹قرآن›: ھېچ ئىش سېنىڭ ئىختىيارىڭدا ئەمەس.

«وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ صَدَقَةٌ» ‹حديث›: ئەمر-

مەئرۇف سەدىقە ئورنىدا بولىدۇ.

أَمْرٌ بَدِيهِيٌّ: چۈشىنىشلىك ئىش، ئوچۇق مەسىلە.

أَمْرٌ وَاقِعِيٌّ: ئەمەلىي ئىش، نەق ئىش، رېئال ئىش، ئوبيېكتىپ ئىش.

تَحْتَ أَمْرِكَ: خىزمىتىڭگە تەييار، باش ئۈستىگە.

أُولُو الْأَمْرِ: ئىش ئۈستىدىكىلەر، ھاكىمىيەت ئۈستىدىكىلەر.

لِأَمْرٍ مَّا: مەلۇم سەۋەبتىن.

أَمْرٌ مَعْلُومٌ: مەلۇم ئىش، بەلگىلىك ئىش.

أَمْرٌ ذُوبَالٍ: مۇھىم مەسىلە.

غُلِبَ عَلَى أَمْرِهِ: قاتتىق مەغلۇپ بولدى، تەلتۆكۈس يېتىلدى.

وَلِيُّ الْأَمْرِ: ھۆكۈمران، ئىش بېشىدىكى ئادەم، باشلىق.

قُضِيَ الْأَمْرُ: ئىش تۈگىدى، ئىش پۈتتى.

صَغَائِرُ الْأُمُوْرِ: ئۇششاق - چۈششەك ئىشلار، پارچە - پۇرات ئىشلار.

إِمْرٌ: چوڭ ئىش، قاتتىق ئىش، قىزىق ئىش، ئاجايىپ.

«قَالَ أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا» «قرآن»: مۇسا (ئۇنىڭغا): «كىمىدىكىلەرنى غەرق بولۇپ كەتسۇن، دەپ كېمىنى تەشتىڭمۇ؟ سەن ھەقىقەتەن (قورنۇنچلۇق) چوڭ بىر ئىشنى قىلدىڭ» دېدى.

أَمْرَأَ يُمْرِئُ إِمْرَاءً الطَّعَامَ: تاماقنى سىلىق ئۆتىدىغان قىلدى.

أَمْرَأَهُ الطَّعَامُ: ئۇنىڭغا تاماق ياقتى.

امْرُؤٌ. اِمْرَأٌ. اِمْرِئٌ: ئىنسان، ئادەم، كىشى، ئەر.

اِمْرَأَةٌ ج نِسَاءٌ: ئايال كىشى.

أَمَرَةٌ: مۇساپە بەلگىسى، مۇساپە كۆرسەتكۈچ.

إِمْرَةٌ: بۇيرۇق؛ قوماندان.

أَمْرَحَ يُمْرِحُ إِمْرَاحًا الشَّخْصَ: خۇشال قىلدى، خۇشاللاندۇردى.

أَمْرَخَ يُمْرِخُ إِمْرَاخًا: يۇمشاتتى.

أَمْرَدُ ج مُرْدٌ: بۇرۇتى خەت تارتقان يېگىت؛ ساقالسىز، كۆسا.

غُصْنٌ أَمْرَدُ: ياپراقسىز شاخ.

أَمَرَّ يُمِرُّ إِمْرَارًا: ئاچچىق بولدى.

أَمَرَّهُ بِكَذَا: بەردى، سۇنۇپ بەردى، ئۆتكۈزۈپ بەردى؛ ئالەمدىن ئۆتكۈزدى، ۋاپات قىلدۇردى.

أَمَرَّ بِنَظَرِهِ: كۆزدىن كەچۈردى، قاراپ چىقتى.

أَمَرَّ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى ئەشتى، ئارغامچىنى تولغىدى.

أَمَرَّ الشَّيْءَ: ئۆتكۈزدى، ئۆتكۈزىۋەتتى.

أَمَرَّ الْأَمرَ: پۇختىلىدى.

أَمَرٌّ: ئىنتايىن جاپالىق، ئىنتايىن قىيىن.

«بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَى وَأَمَرُّ» «قرآن»: ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس (يەنى ئۇلارغا بېرىلىدىغان ئازاب بۇلا ئەمەس)، قىيامەت ئۇلارغا (ئازاب قىلىنىش) ۋەدە قىلىنغان ۋاقىتتۇر، قىيامەت تېخىمۇ قىيىندۇر، تېخىمۇ جاپالىقتۇر.

أَمَرَّانِ: كەمبەغەللىك ۋە قېرىلىق؛ قېرىلىق ۋە كېسەللىك.

لَقِيَ مِنْهُ الْأَمَرَّيْنِ: يامانلىق ۋە چوڭ ئىشقا يولۇقتى.

أَمْرَضَ يُمْرِضُ إِمْرَاضًا الشَّخْصُ: كېسەل بولدى، ئاغرىپ قالدى.

أَمْرَضَ الشَّخْصَ: كېسەل قىلىپ قويدى، ئاغرىتىپ قويدى.

أَمْرَضَ الضَّجِيْجُ أَعْصَابَهُ: ۋاراڭ - چۇرۇڭ ئۇنىڭ نېرۋىلىرىنى قوچۇۋەتتى.

أَمْرَطُ م مَرْطَاءُ ج مُرْطٌ: قاش - كىرپىكلىرى شالاڭ ئادەم.

أَمْرَعَ يُمْرِعُ إِمْرَاعًا الْمَكَانُ: جاي مۇنبەت بولدى، ئۇنۇملۇك بولدى، ھوسۇللۇق بولدى.

أَمْرَغَ يُمْرِغُ إِمْرَاغًا عِرْضَهُ: نومۇسىنى بۇلغىدى؛ ئابرۇيىغا داغ تەگكۈزدى.

أَمْرَكَهُ يُمْرِكُ أَمْرَكَةً: ئۇنى ئامېرىكىغا تەۋە قىلدى.

أَمْرِيكَا. أَمْرِيكِيَّةٌ: ئامېرىكا.

أَمْرِيكَا اللَّاتِينِيَّةُ: لاتىن ئامبىركىسى.

أَمْرِيكَا الْوُسْطَى: ئوتتۇرا ئامبىركا.

أَمْرِيكَان: ئامبىركا پۇقراسى، ئامبىركىلىق.

أَمْرِيكِيٌّ: ئامبىركىلىق، ئامبىركا پۇقراسى.

اَلْحُكُومَةُ الْأَمْرِيكِيَّةُ: ئامبىركا ھۆكۈمىتى.

اَلسِّيَاسَةُ الْأَمْرِيكِيَّةُ: ئامبىركا سىياسىتى.

أَمْسِ: تۈنۈگۈن.

أَمْسِ الْأَوَّلِ: ئۆلۈشكۈن، بۈرناكۈن، ئالدىنقى كۈن.

«كَانَ الْجَوُّ أَمْسِ صَافِيًا»: تۈنۈگۈن ھاۋا ئوچۇق ئىدى.

«اَلَّذِي جَاءَ مِنْ كَاشِغَر أَمْسِ هُوَ مَحْمُودٌ»: قەشقەردىن تۈنۈگۈن كەلگەن ئادەم مەھمۇددۇر.

«كَانَ أَمْسُنَا طَيِّبًا»: تۈنۈگۈنىمىز ياخشى بولدى.

«هَلْ هُمْ تَحَدَّثْتُمْ عَنْهُمْ أَمْسِ الْأَوَّلِ»: ئۆلۈشكۈن سىلەر گېپىنى قىلغان كىشىلەر شۇلار-مۇ؟

أَوَّلُ أَمْسِ: ئۆلۈشكۈن، بۈرناكۈن، ئالدىنقى كۈنى.

أَوَّلُ مِنْ أَمْسِ: ئۆلۈشكۈن، بۈرناكۈن، ئالدىنقى كۈنى.

«سَافَرَ الْوَفْدُ الْيَوْمَ وَكَانَ قَدْ وَصَلَ الْعَاصِمَةَ أَوَّلَ أَمْسِ»: ئۆمەك بۈگۈن يولغا چىقتى، ئۆلۈشكۈن پايتەختكە يېتىپ كەلگەنىدى.

اَلْأَمْسُ ج آمُسٌ و أُمُوسٌ وآمَاسٌ: يېقىنىدىن بۇيان.

اَلْأَمْسُ الْبَعِيدُ: يىراق ئۆتمۈش.

اَلْأَمْسُ الْقَرِيبُ: يېقىن ئۆتمۈش.

إِمْسَاكٌ: بېخىللىق قىلماق؛ باش تارتماق؛ قەۋز-يەت بولماق.

إِمْسَاكُ النَّفْسِ: قول ئۈزمەك، تاشلىماق.

بِهِ إِمْسَاكٌ لَا يُطَاقُ: ئۇ چىدىغۇسىز قەۋزىيەت.

إِمْسَاكِيَّةٌ ج إِمْسَاكِيَّاتٌ: زامزان ئېيىدا سۇھۇر-لۇق ۋە ئىپتار ۋاقتى بەلگىلەنگەن ۋاقىت جەدۋىلى.

أَمْسَحُ م مَسْحَاءُ ج مُسْحٌ: سىلىق، تەكشى.

أَمَسَّ إِلَى: ئىنتايىن ئېھتىياجلىق.

أَمْسَكَ يُمْسِكُ إِمْسَاكًا الشَّيْءَ: چىڭ تۇتتى، تۇتتى.

أَمْسَكَ اللَّهُ الْغَيْثَ: ئاللاھ تائالا يامغۇرنى توختاتتى.

«قُلْ لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذًا لَأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ» «قرآن»: ئەگەر پەرۋەردىگارىمنىڭ رەھمەت خەزىنىلىرى سىلەر-نىڭ قولۇڭلاردا بولسا، چىقىمدىن (يەنى تۆگەپ كېتىشتىن) قورقۇپ، چوقۇم بېخىل-لىق قىلاتتىڭلار.

أَمْسَكَ بِغَيْرِهِ: ئېسىلدى.

أَمْسَكَ عَنِ الْكَلَامِ: سۆزلىمىدى، سۈكۈت قىلدى، جىم تۇردى.

أَمْسَكَ الرَّجُلُ: بېخىللىق قىلدى.

أَمْسَكَهُ: ئۇنى تۇتۇۋالدى.

«أَمْسَكَ الْفَرِيقُ الْأَوَّلُ بِطَرَفِ الْحَبْلِ»: ئا گۇرۇپپا ئارغامچىنىڭ بىر تەرىپىنى تۇتتى.

«لَا تَنْتَظِرْ غَدَكَ. فَأَمْسِكِ الْمُنْبِئَ عَنْهُ»: ئەتىنى كۈتمە، ئۇنىڭدىن خەۋەر بەرگۈچىنى تۇت.

أَمْسَكَ بِهِ: يېپىشتى، چاپلاشتى، بېقىندى؛ ساقلىدى.

أَمْسَكَ بِرَقَبَتِهِ: گەجگىسىدىن ئالدى.

أَمْسَكَ عَنِ الشَّيْءِ: چەكلەندى، باش تارتتى.

أَمْسَكَ الْمَرِيضُ عَنِ الطَّعَامِ: كېسەل-يەرھەز تۇتتى.

أَمْسَكَ رَمَقَهُ: ھاياتىنى-ساقلاپ قالدى.

أَمْسَى يُمْسِي إِمْسَاءً: كەچە بولدى، كەچ بولدى؛ ئايلاندى، ئۆزگەردى.

«فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ» «قرآن»: سىلەر ئاخشامدا ۋە ئەتىگەندە ئاللاھقا تەسبىھ ئېيتىڭلار.

أَمْسَى الْجَوُّ صَحْوًا: ھاۋا ئېچىلىپ كەتتى.

أَمْسَى الرَّجُلُ: كەچقۇرۇندا بولدى؛ كەچلىدى،

كەچ قىلدى.

أُمْسِيَّةٌ ج أُمْسِيَّاتٌ وَأَمَاسِيُّ: كەچقۇرۇن، كەچە، تۈن.

أَتَاهُ أُمْسِيَّةَ أَمْسِ: ئۇنىڭ يېنىغا تۈنۈگۈن كەچقۇرۇن كەلدى.

أُمْسِيَّةٌ شِعْرِيَّةٌ: شېئىرىيەت كەچىلىكى.

يُنَظِّمُ النَّادِي أُمْسِيَّةً ثَقَافِيَّةً: كۇلۇب مەدەنىيەت كەچىلىكى تەشكىللەيدۇ.

أَمْشَى يُمْشِي إِمْشَاءً: ماڭغۇزدى، يۈرگۈزدى.

أَمْشَاهُ الدَّوَاءُ: دورا ئۇنىڭ ئىچىنى ماڭغۇزدى، ئىچىنى سۈرگۈزدى.

أَمَضَّ يُمِضُّ إِمْضَاضًا الشَّيْءَ: شۇراتقۇزدى، سۈمۈرگۈزدى.

إِمْضَاءٌ ج إِمْضَاءَاتٌ: ئىمزا قويماق، قول قويماق؛ ئىمزا؛ ئورۇنلىماق.

مُعَاهَدَةُ بِإِمْضَاءِ رَئِيْسِ الدَّوْلَةِ: دۆلەت رەئىسىنىڭ ئىمزاسى قويۇلغان كېلىشىم.

صَاحِبُ الْإِمْضَاءِ: ئىمزا قويغۇچى، قول قويغۇچى.

إِمْضَاءٌ مُسْتَعَارٌ: تەخەللۇس.

«يَحْتَاجُ إِقْرَارُ هَذَا الْمَوْضُوعِ إِلَى إِمْضَاءَاتٍ كَثِيْرَةٍ»: بۇ ماۋزۇنى مۇقىملاشتۇرۇش نۇرغۇن ئىمزالارغا موهتاج.

أَمَضَّ يُمِضُّ إِمْضَاضًا الْأَمْرُ الرَّجُلَ: قىيىن بولدى، جاپالىق بولدى.

أَمَضَّ الْجُرْحُ فُلَانًا: يارا ئاغرىتتى، ئەلەم قىلدى، ئازابلىدى.

أَمْضَى يُمْضِي إِمْضَاءَ الْحُكْمَ: ھۆكۈمنى يۈرگۈزدى، ھۆكۈمنى ئىجرا قىلدى.

أَمْضَى الْبَيْعَ: سودىنى كېلىشتى.

أَمْضَى الْوَثِيْقَةَ: توختامغا قول قويدى.

أَمْطَرَ يُمْطِرُ إِمْطَارًا السَّمَاءُ: يامغۇر ياغدى.

أَمْطَرَهُ: يامغۇردا قالدى.

«وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً» (قرآن): ۋە ئۇلارنىڭ ئۈستىگە (يامغۇردەك) ساپال تاش ياغدۇردۇق.

«أَمْطَرَهُ بَوَابِلٍ مِنَ الشَّتَائِمِ»: ئۇنى تىل - ئاھانەتكە كۆمۈۋەتتى.

أَمْطَى يُمْطِي إِمْطَاءً الدَّابَّةَ: ئۇلاغقا مىندى.

إِمْعَانٌ: چوڭقۇرلىماق، ئىچكىرىلىمەك.

إِمْعَانُ النَّظَرِ: دىققەت قىلماق، كۆڭۈل بۆلمەك؛ چوڭقۇر ئويلىماق.

إِمْعَانٌ فِي الْعَمَلِ: جاپاغا چىداپ ئىشلىمەك، تىرىشىپ ئىشلىمەك، باش چۆكۈرۈپ ئىشلىمەك.

إِمْعَانٌ فِي الْبَغْيِ وَالطُّغْيَانِ: زورلۇق - زومبۇلۇق قىلىش.

أَمْعَرَ يُمْعِرُ إِمْعَارًا الشَّعْرُ: چاچ چوشتى.

أَمْعَرَ الْحَيَوَانُ: ھايۋان تۈك تاشلىدى.

أَمْعَرَ الرَّجُلُ: نامراتلىشىپ كەتتى.

أَمْعَرَ الْأَرْضُ: زېمىن قاقاسلىشىپ كەتتى.

اَلْأَمْعَرُ: تار، تۈكسىز، تاقىر.

أَمْعَزُ م مَعْزَاءُ ج مُعْزٌ: قاتتىق؛ ئۆچكە كۆپ جاي.

مَكَانٌ أَمْعَزُ: قاتتىق يەر.

أَمْعَطُ: قاقاس، تاقىر.

رَأْسٌ أَمْعَطُ: پاينەكباش.

أَمْعَنَ يُمْعِنُ إِمْعَانًا فِي كَذَا: چوڭقۇرلىدى، ئىچكىرىلىدى.

أَمْعَنَ النَّظَرَ فِي الْمَسْئَلَةِ: مەسىلىنى چوڭقۇر كۆزەتتى.

أَمْعَنَ الشَّخْصُ: قاچتى، يىراقلاشتى؛ پۇلدار بولدى، مالدار بولدى.

أَمْعَنَ الشَّخْصُ بِالْحَقِّ: ھەقنى ئىنكار قىلغاندىن كېيىن ئېتىراپ قىلدى.

أَمْعَنَ فِي الْأَمْرِ: ئىنچىكىلىك بىلەن تەكشۈردى.

أَمْعَنَ فِي السَّيْرِ: تېز ماڭدى.

«أَمْعَنْتُ النَّظَرَ فِي هَذِهِ الْمَسْئَلَةِ»: بۇ مەسىلىنى چوڭقۇر قاراپ چىقتىم.

أَمْعَنَتِ الْأَرْضُ: زېمىن سۇغا قاندى.

أَمْغَرُ م مَغْرَاءُ ج مُغْرٌ: قوڭۇر رەڭلىك، جىگەر رەڭلىك.

أَمْقٌ ج آمَاقٌ: كۆز قويرۇقى، كۆز ئۇچى، كۆز

بۇرجىكى.

مَاءُ الْآمَاقِ: كۆز يېشى.

أَمْقَرَ يُمْقِرُ إِمْقَارًا السَّمَكَةَ الْمَالِحَةَ: تۇزلۇق بېلىقنى (سۇغا) چىلىدى.

إِمْكَانٌ: قابىلىيەتلىك بولماق، ئىقتىدارلىق بولماق؛ مۇمكىن بولماق.

عِنْدَ الْإِمْكَانِ: مۇمكىن بولغان چاغدا.

عَلَى قَدْرِ الْإِمْكَانِ: مۇمكىن قەدەر، ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە.

عَدَمُ الْإِمْكَانِ: مۇمكىن ئەمەس، ئىمكانىيەت يوق.

إِمْكَانِيَةٌ ج إِمْكَانِيَاتٌ: ئىمكانىيەت؛ قۇدرەت، كۈچ - قۇۋۋەت.

«إِمْكَانِيَاتُ الدَّوْلَةِ مَحْدُودَةٌ»: دۆلەتنىڭ كۈچ-قۇۋۋىتى چەكلىك.

أَمْكَنَ يُمْكِنُ إِمْكَانًا الشَّخْصَ: تۇرغۇزدى، تۇرغۇشقا زورلىدى.

أَمْكَنَ يُمْكِنُ إِمْكَانًا: ئىمكانىيەت يارىتىپ بەردى، قىلىشقا پۇرسەت يارىتىپ بەردى.

أَمْكَنَ الْأَمْرُ: ئاسانلاشتى، قولايلاشتى، شارائىت ھازىرلاندى، پۇرسەت چىقتى.

«وَإِنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ» ‹قرآن›: (ئى مۇھەممەد!) ئەگەر ئۇلار سىڭا خىيانەت قىلماقچى بولسا، ئۇنداقتا ئىلگىرى ئۇلار ئاللاھقا خىيانەت قىلغانىدى، ئاللاھ سېنى ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن غالىب قىلدى.

أَمْكَنَهُ: قادىر بولدى، قۇدرىتى يەتتى.

«أَمْكَنَهُ الْقَاضِي مِنَ التَّصَرُّفِ فِي ثَرْوَةِ وَالِدِهِ»: سودىيە ئۇنى دادىسىنىڭ مال - مۈلكىنى ئىشلىتىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى.

«أَمْكَنَهُ مِنَ الشَّيْءِ»: ئۇنى بىر ئىشنى قىلالايدىغان قىلدى.

«يُمْكِنُ أَنْ تُمَارِسَ الرِّيَاضَةَ»: سەن تەنتەربىيە بىلەن شۇغۇللانساڭ بولىدۇ.

«فُلَانٌ لَا يُمْكِنُهُ النُّهُوضُ»: پالانىنىڭ ئورنىدىن تۇرۇشى مۇمكىن ئەمەس.

أَمَلَ يَأْمُلُ أَمَلًا: ئۈمىد قىلدى، ئارزۇ قىلدى.

أَمَلَ مِنْهُ: ئۈمىد قىلدى، كۈتتى.

«كَانَ يَأْمُلُ مِنْهُ الْعَوْنَ»: ئۇ ئۇنىڭدىن يارەم كۈتەتتى.

«كَانَ يَأْمُلُ أَنْ يَنْجَحَ فِي مُهِمَّتِهِ»: ئۇ ۋەزىپىسىدە مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشنى ئۈمىد قىلاتتى.

أَمَلٌ ج آمَالٌ: ئۈمىد، ئارزۇ، تىلەك.

«ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الْأَمَلُ» ‹قرآن›: ئۇلارنى مەيلىگە قويۇۋەت، يەپ - ئىچىپ، ئويناپ - كۈلۈپ يۈرسۇن، ئۇلار بىھۇدە ئارزۇلار بىلەن بولىۋەرسۇن.

أَمَلٌ كَاذِبٌ: قۇرۇق خىيال، خام خىيال.

كُلُّهُ أَمَلٌ: قانتىق ئارزۇ، تولۇپ تاشقان ئۈمىد.

«خَرَجْنَا مِنَ الِاجْتِمَاعِ وَكُلُّنَا أَمَلٌ بِأَنَّ قَرَارَاتِنَا سَتُنَفَّذُ»: بىزنىڭ قارارلىرىمىزنىڭ ئىجرا قىلىنىدىغانلىقىغا تولۇپ - تاشقان ئۈمىد بىلەن يىغىندىن قايتىپ چىقتۇق.

أَمَلٌ وَطِيدٌ: كۈچلۈك ئارزۇ.

«لَنَا وَطِيدُ الْأَمَلِ بِأَنَّ قَرَارَكُمْ سَيَكُونُ عَادِلًا»: قارارىڭلارنىڭ توغرا بولىدىغانلىقىغا ئۈمىدىمىز زور.

«كَانَ لَهُ أَمَلٌ فِي التَّوَصُّلِ إِلَى حَلٍّ»: ئۇ مەسىلىنىڭ ھەل بولۇشىنى كۈتەتتى.

«حَضَرَ فِي الْمَوْعِدِ عَلَى أَمَلِ أَنْ يَلْتَقِيَ بِهِ فَلَمْ يَحْضُرْ»: ئۇ ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىش ئارزۇسىدا دەل ۋاقتىدا كېلىۋىدى، ئۇ كەلمىدى.

«مَتَى تُتْقِنِ الْعَمَلَ تَبْلُغِ الْأَمَلَ»: ئىشنى پۇختا قىلساڭ، مەقسەتكە يېتىسەن.

«مَنْ عَرَفَ أَجَلَهُ قَصَّرَ أَمَلَهُ»: ئەجىلىنى بىلگەن ئادەم ئۇزاقنى ئارزۇ قىلمايدۇ.

«مَنْ بَذَلَ مَالَهُ أَدْرَكَ أَمَالَهُ»: مېلىنى سەرپ قىلغان ئادەم مەقسىتىگە ئېرىشەلەيدۇ.

إِمْلَاءٌ: ئاغزاپ يازماق؛ ئاغزاكى ئېيتىپ بەرمەك.

اِخْتِبَارُ إِمْلَاءٍ: يېزىق ئىمتىھانى.

حِصَّةُ إِمْلَاءٍ: ئىملا دەرسى.

إِمْلَاقٌ: نامراتلىق، كەمبەغەللىك، يوقسۇل-

لۇق ، پىقىرلىق.

«وَلاَ تَقْتُلُوْا أَوْلاَدَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلاَقٍ» ‹قرآن› : كەمبەغەللىكتىن قورقۇپ بالىلىرىڭلارنى ئۆلتۈرمەڭلار.

أَمْلَحَ يُمْلِحُ إِمْلاَحًا الْمَاءُ: سۇ تۇزلۇق بولدى.

أَمْلَحَ الشَّخْصُ: چىرايلىق سۆز قىلدى.

أَمْلَحَ الطَّعَامَ: تاماقنى تۇزلۇق قىلۋەتتى.

أَمْلَحُ م مَلْحَاءُ ج مُلْحٌ ج مُلْحَوَاتٌ: تاغىل، ئالىچىپار.

كَبْشٌ أَمْلَحُ: ئالا قوشقار.

أَمْلَدُ م مَلْدَاءُ ج مُلْدٌ: يۇمشاق، مۇلايىم.

رَجُلٌ أَمْلَدُ: كۆسا ئادەم.

أَمْلَسُ م مَلْسَاءُ ج مُلْسٌ: سىلىق، تۈز.

جِلْدُهُ أَمْلَسُ: ئۇنىڭ تېرىسى سىلىق.

«سَطْحُ هَذِهِ الْمَائِدَةِ أَمْلَسُ»: بۇ ئۈستەلنىڭ ئۈستى سىلىق.

أَمْلَصَ يُمْلِصُ إِمْلاَصًا الرَّجُلُ: پىقىر بولۇپ قالدى.

أَمْلَصَ الشَّيْءَ: سىرىلدۇردى.

أَمْلَصَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال بالىسىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

أَمْلَصُ م مَلْصَاءُ ج مُلْصٌ: ھۆل.

رَجُلٌ أَمْلَصُ: تاقىر باش، پاينەكباش.

«اَلصَّابُونُ أَمْلَصُ»: سوپۇن ھۆل ھەم يۇمشاق.

أَمْلَطُ م مَلْطَاءُ ج مُلْطٌ: تۈكسىز ئادەم.

رَجُلٌ أَمْلَطُ: تاقىر باش، پاينەك باش.

أَمْلَقَ يُمْلِقُ إِمْلاَقًا الشَّخْصُ: كەمبەغەل بولۇپ قالدى، نامراتلاشتى.

أَمْلَقَ الْجِلْدَ: تېرىنى ئاشلىدى.

أَمْلَقَ الدَّهْرُ مَالَهُ: زامان ئۇنىڭ پۇل ـ مېلىنى قولىدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

أَمْلَقَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال بالىسىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

أَمْلَكَ يُمْلِكُ إِمْلاَكًا الشَّيْءَ: ئىگىدارچىلىقىغا ئالدى، مۇلكىگە ئايلاندۇردى؛ تەقدىم قىلدى، ئۇنىڭ ئىگىدارچىلىقىغا ئۆتكۈزۈپ بەردى.

أَمْلَكَ الْقَوْمُ فُلاَنًا عَلَيْهِمْ: پادىشاھ قىلىۋالدى.

أَمْلَكَهُ اِمْرَأَةً: نىكاھلاپ بەردى.

«أَمْلَكَتْ فُلاَنَةُ أَمْرَهَا»: تالاق ئىشى ئايالىنىڭ قولىغا تاپشۇرۇلدى.

أَمَلَّ يُمِلُّ إِمْلاَلاً الشَّيْءُ الشَّخْصَ: زېرىكتۈردى، مالال قىلدى، مالاللىق يەتكۈزدى؛ ئېغىزچە ئېيتىپ بەردى.

«فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيْهًا أَوْضَعِيْفًا أَوْ لاَيَسْتَطِيْعُ اَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ» ‹قرآن› : ئەگەر قەرز ئالغۇچى ئادەم ئەخمەق بولسا، ياكى (گەپ قىلالماسلىقى، گاچىلىقى، كېكەچلىكى تۇپەيلىدىن) ئۆزى ئېيتىپ بېرەلمىسە، ئۇنىڭ ئىشلىرىنى باشقۇرغۇچى ئادەم ئادىللىق بىلەن ئېيتىپ بەرسۇن.

أَمْلَى يُمْلِي إِمْلاَءً الْكِتَابَ: ئېيتىپ بېرىپ يازدۇردى.

«أَمْلَى اللّٰهُ الظَّالِمَ»: ئاللاھ تائالا زالىمغا مۆھلەت بەردى.

«فَأَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِيْنَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ» ‹قرآن› : كۇففارلارغا مۆھلەت بەردىم، ئاندىن ئۇلارنى جازالىدىم.

«وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِيْنٌ» ‹قرآن› : ئۇلارغا مۆھلەت بېرىمەن، مېنىڭ ئازابىم ھەقىقەتەن قاتتىقتۇر.

«أَمْلاَهُ اللّٰهُ الْعَيْشَ»: ئاللاھ ئۇنىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلدى.

أَمَّ يَؤُمُّ أَمَّا الشَّيْءَ: يۇزلەندى، يۇز تۇتتى.

«يَؤُمُّ السَّيَّاحُ فِلَسْطِينَ لِزِيَارَةِ الْأَمَاكِنِ الْمُقَدَّسَةِ فِيْهَا» : ساياھەتچىلەر پەلەستىنىدىكى مۇقەددەس جايلارنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن ئۇ يەرگە بېرىشنى كۆزلەيدۇ.

أَمَّ يَؤُمُّ إِمَامَةً وَأَمًّا وَإِمَامًا: ئىمام بولدى، رەھبەر بولدى، يېتەكچى بولدى.

أَمَّ الْقَوْمَ وَبِهِمْ: ئىمام بولۇپ نامازغا ئۆتىدى.

أَمَّ يَؤُمُّ و يَأَمُّ أُمُومَةً ـ تِ الْمَرْأَةُ: ئانا بولدى.

أُمٌّ ج أُمَّاتٌ و أُمَّهَاتٌ: ئانا، ئاپا.

«كَأَنَّكُمْ مَوْلُودُونَ مِنْ أُمٍّ وَأَبٍ وَاحِدَةٍ»: سىلەر خۇددى بىر ئانا، بىر ئاتىدىن تۇرەلگەندەك.

«إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلاَّاللاَّئِى وَلَدْنَهُمْ» (قرآن) : پەقەت ئۇلارنى تۇغقان ئاياللارلا ئۇلارنىڭ ئانىلىرىدۇر.

«آدَمُ أَبُوالْبَشَرِ وَحَوَّاءُ أُمُّهُمْ» : ئادەم بولسا ئىنسانلارنىڭ ئاتىسىدۇر ، ھەۋۋا بولسا ئۇلارنىڭ ئانىسىدۇر.

أُمَّهَاتُ الضُّحُفِ: نوپۇزلۇق گەزىتلەر.

أُمُّ الْخَلِّ: ھاراق.

أُمُّ حُبَابٍ: دۇنيا.

أُمُّ دَرْزَةٍ: دۇنيا.

«لَيْسَ هُنَاكَ خَطَأٌ فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ بِأُمِّ عَيْنِى» : بۇ يەردە ھېچقانداق سەۋەنلىك يوق ، ئۆزۈم كۆزۈم بىلەن كۆردۈم.

أُمَّهَاتُ الْكُتُبِ: ئاساسلىق مەنبەلەر.

اَللُّغَةُ الْأُمُّ: ئانا تىل.

اَلْوَطَنُ الْأُمُّ: ئانا يۇرت.

أُمَّهَاتُ الْمُدُنِ: ئاساسلىق شەھەرلەر، مۇھىم شەھەرلەر.

أُمُّ الشُّعُوْرِ: مەجنۇنتال.

أُمُّ الْقِرَى: ئوت.

أُمُّ الْقُرْآنِ: سۈرە فاتىھە.

أُمُّ الْقُرَى: مەككە ـ مۇكەررەمە.

«وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذِىْ بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا» (قرآن) : بۇ (قۇرئان)نى مەككە ئاھالىسىنى ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇشىڭ ئۈچۈن بىز نازىل قىلغان.

أُمُّ دَرَنٍ: دۇنيا.

أُمُّ دَفَارٍ: دۇنيا.

أُمُّ الْبَشَرِ: ھاۋا ئانا.

أُمُّ الْخَبَائِثِ: يامانلىقنىڭ ئانىسى (ھاراق).

أُمُّ الرَّأْسِ: دىماغ.

أُمُّ حِلْسٍ: مىدە ئېشىك.

أُمُّ دَرِينٍ: قاقاس زېمىن.

أُمُّ الدِّمَاغِ: دىماغ ئۇستىدىكى نېپىز تېرە.

أُمُّ دَفْرٍ: دۇنيا؛ مۇسىبەت.

أُمُّ الْكِتَابِ: لەۋھۇلمەھفۇز.

أُمُّ الْمَلِكِ: خانىش، پادىشاھنىڭ ئانىسى، خان ئانا.

أُمُّ قَشْعَمٍ: ئۆلۈم؛ ئۇرۇش؛ سىرتلان؛ ھادىسە.

أُمُّ الدُّهَيْمِ: بالايىئاپەت، مۇسىبەت.

أُمُّ الرَّبِيسِ: دۇنيا؛ مۇسىبەت.

أُمُّ الرَّقُوبِ: مۇسىبەت.

أُمُّ الرِّمَالِ: سىرتلان.

أُمُّ الْحُلُولِ: قۇلۇلە.

أُمُّ زَنْبَقٍ: ھاراق.

أُمُّ السَّمْعِ: دىماغ.

أُمُّ السَّمِيعِ: دىماغ.

أُمُّ شَمْلَةٍ: ھاراق؛ دۇنيا.

أُمُّ حَبَّارٍ: بالا ـ قازا، ئاپەت، ھادىسە.

أُمُّ صَبُّورٍ: بالا ـ قازا، ئاپەت، ھادىسە.

أُمُّ طَبَقٍ: بالا ـ قازا، ئاپەت، ھادىسە.

أُمُّ عَامِرٍ: سىرتلان.

أُمُّ عَمْرٍو: سىرتلان.

أُمُّ عُوْفٍ: چىشى چېكەتكە.

أُمُّ قَسْطَلٍ: بالا ـ قازا، ھادىسە، ئاپەت، مۇسىبەت، ئۆلۈم.

أُمُّ الْمَسَائِلِ: ئاساسىي تېما، تۈپ مەزمۇن.

أُمُّ النُّجُوْمِ: سامان يولى.

أُمُّ قُوبٍ: بالا ـ قازا، مۇسىبەت، ھادىسە.

أُمُّ كَلْبَةٍ: قىزىتما.

أُمُّ اللُّهَيْمِ: ئۆلۈم، قىزىتما، مۇسىبەت.

أُمُّ لَيْلَى: قىزىل ھاراق.

أُمُّ مِلْدَمٍ: قىزىتما.

أُمُّ هُبَيْرَةٍ: چىشى پاقا.

أُمُّ الْوَلِيدِ: مېكىيان.

يَاأُمَّاهْ: ئانام، ئانامەي.

أَمَمْ: يېقىن، ئېلىش ئوڭاي.

أَمَّا: يۆنىلىش قوشۇمچىسى: غا، قا، گە، كە؛ ... گە كەلسەك دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ.

أَمَّا الْعُلُومُ فَكُلُّهَا نَافِعٌ: ئىلىملەرگە كەلسەك، ئۇلارنىڭ ھەممىسى پايدىلىقتۇر.

أَمَّا: كېلىدىغان بولساق، ... بولسا.

«وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى وَهُوَ يَخْشَى فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى» ‹قرآن›: سەندىن مەرىپەت تىلەپ، ئاللاھدىن قورققان ھالدا يۈگۈرۈپ كەلگەن كىشىگە كەلسەك، سەن ئۇنىڭغا قارىماي قويىسەن.

«فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ» ‹قرآن›: مۆمىنلەر بولسا ئۇنى ھەق دەپ بىلىدۇ.

«تَدْعُوا الْقَوْمِيَّةُ الْعَرَبِيَّةُ إِلَى وَحْدَةِ الْعَرَبِ أَمَّا الْحَرَكَاتُ الْإِسْلَامِيَّةُ فَتَسْعَى إِلَى تَوْحِيدِ الْمُسْلِمِينَ»: ئەرەب مىللەتچىلىكى ئەرەبلەرنىڭ بىرلىكىنى تەشەببۇس قىلىدۇ، ئىسلام ھەربىكەتلىرىگە كېلىدىغان بولساق، ئۇ مۇسۇلمانلارنىڭ بىرلىشىشىنى تەشەببۇس قىلىدۇ.

أَمَّابَعْدُ: (سۆزنىڭ يېڭى باشلانغانلىقىنى كۆرسىتىدىغان ئىبارە بولۇپ، كۆپىنچە خەت - چەكلەردە، نۇتۇقلاردا كىتابلارنىڭ مۇقەددىمىسىدە قوللىنىلىدۇ.)

«أَمَّا بَعْدُ. وَصَلَتْنِي رِسَالَتُكَ بَعْدَ انْتِظَارٍ طَوِيلٍ»: سېنىڭ خېتىڭ ئۇزۇن كۈتكەندىن كېيىن ماڭا تەگدى.

إِمَّا: ياكى.

اَلْعَدَدُ إِمَّافَرْدٌ وَ إِمَّا زَوْجٌ: رەقەم، تاق سان ياكى جۈپ ساندۇر.

«لَكَ أَنْ تَزُورَنِي إِمَّا فِي الْمَكْتَبِ وَإِمَّا فِي بَيْتِنَا»: سەن مېنى ئىشخانىدا ياكى ئۆيىمىزدە يوقلىساڭ بولىدۇ.

«صَدَرَ الْكِتَابُ إِمَّا فِي أَوَائِلِ هَذَا الْعَامِ وَإِمَّا فِي أَوَاخِرِ السَّنَةِ الْمَاضِيَةِ»: كىتاب ياكى بۇ يىلنىڭ بېشىدا ياكى ئۆتكەن يىلنىڭ ئاخىرىدا نەشىردىن چىقتى.

«سَيَأْتِي إِمَّا يَوْمَ السَّبْتِ وَإِمَّايَوْمَ الْأَحَدِ»: شەنبە كەلمىسە يەكشەنبە كېلىدۇ.

أَمَّارٌ: قۇتراتقۇچى، يامانلىققا باشلىغۇچى.

اَلنَّفْسُ الْأَمَّارَةُ بِالسُّوءِ: يامان ئىشلارغا كۆپ بۇيرۇغۇچى؛ نەپس.

«وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ» ‹قرآن›: مەن ئۆزۈمنى ئاقلىمايمەن: «نەپسى دېگەن نەرسە ھەقىقەتەن يامان ئىشلارغا كۆپ بۇيرۇيدۇ».

أُمَّةٌ ج أُمَمْ: مىللەت، جامائە، ئۇممەت، خەلق؛ ياخشى خىسلەتلىك ئادەم؛ ئانا؛ مەزھەپ؛ زامان، مۇددەت، ۋاقىت.

«إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَى أُمَّةٍ» ‹قرآن›: بىز ھەقىقەتەن ئاتا - بوۋىلىرىمىزنىڭ بىر خىل دىنغا ئېتىقاد قىلغانلىقىنى بىلىمىز.

«إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا» ‹قرآن›: ئىبراھىم ھەقىقەتەن پېشۋا، ئاللاھقا ئىتائەتمەن ئىدى.

«وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ» ‹قرآن›: شۇنىڭدەك (يەنى سىلەرنى ئىسلامغا ھىدايەت قىلغاندەك) كىشىلەرگە (يەنى ئۆتكەنكى ئۇممەتلەرگە) شاھىت بولۇشۇڭلار ئۈچۈن بىز سىلەرنى ياخشى ئۇممەت قىلدۇق.

أُمَّةُ مُحَمَّدٍ: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇممەتى.

مَجْلِسُ الْأُمَّةِ: پارلامېنت، مىللىي كېڭەش.

«اَلْأُمَّةُ بِعُلَمَائِهَا»: ئۇممەت ئالىملىرى بىلەن ئۇممەت بولىدۇ.

«قِيمَةُ الْأُمَّةِ بِشَبَابِهَا»: ئۇممەتنىڭ قەدرى - قىممىتى ياشلىرى بىلەن بولىدۇ.

اِمَّحَقَ يَمَّحِقُ اِمِّحَاقًا النَّبَاتُ: ئوت - چۆپ قۇرۇپ كەتتى، خازان بولدى.

اِمَّحَقَ الشَّيْءُ: بەربات بولدى، يوقالدى.

اِمَّحَقَ الْقَمَرُ: ئاي ئاخىرىدا ئاي كۆرۈنمەسكە تاس قالدى.

اِمَّحَى يَمَّحِي اِمِّحَاءً الشَّيْءُ: ئۆچتى، يوقالدى،

تۇگىدى، بىكار قىلىندى؛ ئۆچۈرۈلدى.

«اِمَّحَتْ آثَارُ الْعَهْدِ الْبَائِدِ»: قەدىمكى زاماننىڭ ئىزلىرى يوقالدى.

أَمَّرَ يُؤَمِّرُ تَأْمِيْرًا: ھوقۇق بەردى، ئەمىرلىككە تەيىنلىدى.

«أَمَّرَ فُلاَنًا عَلَيْهِمْ»: پالانىنى ئۇلارغا باشلىق قىلدى، پالانىنى ئۇلارغا ئەمىر قىلدى.

اِمَّسَحَ يَمَّسِحُ اِمِّسَاحًا الشَّيْءُ: ئىلىشىپ قالغان نەرسە چۈشۈپ كەتتى.

إِمَّعٌ. إِمَّعَةٌ ج إِمَّعُوْنَ: شامالغا قاراپ ئىش تۇتقۇچى، ئىككى يۈزلىمچى.

إِمَّعِيَّةٌ: ئوپپورتونىزىم، ئاغمىچىلىق.

أَمَّلَ يُؤَمِّلُ تَأْمِيْلاً الرَّجُلُ الشَّيْءَ: ئۈمىد بېغىشلىدى، ئۈمىدلىك قىلدى.

«عَرَضَ عَلَيَّ مُشْكِلَتَهُ وَأَمَّلْتُهُ خَيْرًا»: ئۇ ماڭا ئۆزىنىڭ قىينىچىلىقلىرىنى كۆرسەتتى، مەن ئۇنى ياخشىلىقلارغا ئېرىشىدىغانلىقى بىلەن ئۈمىدلەندۈردۇم.

اِمَّلَصَ يَمَّلِصُ اِمِّلاَصًا الشَّيْءُ: سىرىلدى، تېيىلدى، سىرىلىپ چۈشۈپ كەتتى.

أَمَّمَ يُؤَمِّمُ تَأْمِيْمًا: ئومۇمىنىڭ قىلدى، دۆلەت ئىلكىگە ئۆتكۈزۈۋالدى.

أَمَّمَ الشَّرِكَةَ: شىركەتنى دۆلەت ئىگىلىكىگە ئۆتكۈزۈۋالدى.

«أَمَّمَتِ الْحُكُومَةُ شَرِكَاتِ النِّفْطِ الْأَجْنَبِيَّةِ فِي الْبِلاَدِ»: ھۆكۈمەت ۋەتىنىمىزدىكى چەتئەل نېفىت شىركەتلىرىنى دۆلەت ئىگىلىكىگە ئۆتكۈزۈۋالدى.

مُنَظَّمَةُ «هَيْئَةِ» الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى.

عُصْبَةُ الْأُمَمِ «جَمْعِيَّةُ الْأُمَمِ»: خەلقئارا ئىتتىپاق.

أَمَّنَ يُؤَمِّنُ تَأْمِيْنًا: كاپالەت بەردى، كاپالەتلەندۈردى؛ قوغدىدى؛ ۋەدە بەردى.

أَمَّنَ ضِدَّ الْحَرِيْقِ: ئوت ئاپىتىدىن ساقلىنىشنى سۇغۇرتا قىلدى.

أَمَّنَ ضِدَّ السَّرِقَةِ: ئوغرىلىققا قارشى سۇغۇرتا قىلدى.

أَمَّنَ عَلَى سَيَّارَةٍ: ماشىنىسىنى سۇغۇرتا قىلدى.

أَمَّنَ عَلَى دُعَائِهِ: (ئامىن) دېدى.

أَمَّنَ الرَّجُلَ عَلَى مَالِهِ: ئۇ مېلىنى كاپالەتكە ئىگە قىلدى.

أَمَّنَ الشَّخْصَ: خاتىرجەم قىلدى، ئەمىن قىلدى.

أَمَّنَ عَلَى الشَّيْءِ: كاپالەت بەردى، سۇغۇرتا قىلدۇردى.

أَمَّنَ ضِدَّ الْحَرِيقِ أَوْ ضِدَّ السَّرِقَةِ: ئوت ئاپىتىگە ياكى ئوغرىلىققا قارشى سۇغۇرتا قىلدۇردى.

«أَمَّنَتِ الْحُكُومَةُ مَصَالِحَهَا»: ھۆكۈمەت ئۆز مەنپەئىتىنى كاپالەتلەندۈردى.

«يُؤَمِّنُ كَثِيْرٌ مِنَ النَّاسِ عَلَى حَيَاتِهِمْ وَدُوْرِهِمْ وَمَحَلاَّتِ أَعْمَالِهِمْ»: نۇرغۇن كىشىلەر ئۆز ھاياتىنىڭ، ئۆيلىرىنىڭ ۋە خىزمەت ئورۇنلىرىنىڭ ئاماناللىقى ئۈچۈن ئىستراخۇانىيەگە قاتنىشىدۇ.

أُمَمِيٌّ: خەلقئارالىق ئىنتېرناتسىئونال.

اَلنَّشِيْدُ الْأُمَمِيُّ: ئىنتېرناتسىئونال شېئىرى.

أُمَمِيَّةٌ: ئىنتېرناتسىئونال، ئىنتېرناتسىئوناللىق، خەلقئارا، خەلقئارالىق.

أُمِّيٌّ: ئانا جەمەت، ماتېرىئارخال (ئانىلىق ئۇرۇقداشلىق)؛ ساۋاتسىز؛ جاھىل، نادان.

«اَلَّذِيْنَ يَتَّبِعُوْنَ الرَّسُوْلَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ» (قرآن): ئۇلار ئەلچىگە ـ ئۇممى پەيغەمبەرگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) ئەگىشىدۇ.

«قَلَّتْ نِسْبَةُ الْأُمِّيِّيْنَ فِي الْبِلاَدِ بِفَضْلِ سِيَاسَةِ التَّعْلِيْمِ الْإِلْزَامِيِّ»: مەجبۇرىي مائارىپ سىياسىتىنىڭ ئەۋزەللىكى بىلەن ۋەتىنىمىزدە ساۋاتسىزلارنىڭ نىسبىتى ئازايدى.

أُمِّيَّةٌ: ئانا مېھرى، ئانىلىق؛ ساۋاتسىزلىق، نادانلىق.

مَحْوُ الْأُمِّيَّةِ: ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش.

مُكَافَحَةُ الْأُمِّيَّةِ: ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش.

«تَدْرُسُ الْحُكُومَةُ مَشْرُوعًا جَدِيْدًا لِمُكَافَحَةِ الْأُمِّيَّةِ»: ھۆكۈمەت ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش ئىشىنىڭ يېڭى پىلانىنى مۇھاكىمە قىلماقتا.

«مِنْ أَمْرَاضِ الْمُجْتَمَعِ الْكُبْرَى الْفَقْرُ وَالْأُمِّيَّةُ»: كەمبەغەللىك ۋە جاھالەتلىك جەمئىيەتتىكى

چوڭ كېسەللەردىندۇر.

أَمِنَ يَأْمَنُ أَمَانَةً اَلرَّجُلُ: ۋەدىسىدە تۇردى، ئامانەتكە خىيانەت قىلمىدى.

أَمِنَ يَأْمَنُ أَمْنًا وَ أَمَنًا وَأَمَانًا وَ أَمَانَةً: خاتىرجەم بولدى، كۆڭلى ئارام تاپتى، كۆڭلى ئەمىن بولدى.

«أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَى أَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيَاتًا وَهُمْ نَآئِمُونَ» (قرآن): پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلمىدىغان شەھەرلەرنىڭ ئاھالىسى بىزنىڭ ئازابىمىزنىڭ ئۆزلىرىگە كېچىسى (غەپلەتتە) ئۇخلاۋاتقانلىرىدا كېلىشىدىن قورقمامدۇ.

أَمِنَ الشَّرَّ وَ مِنْهُ: ئامان قالدى، قۇتۇلدى، ئامانلىق تاپتى، ساق قالدى.

أَمِنَ فُلَانًا: ئىشەندى.

«فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ أَمَانَتَهُ» (قرآن): ئاراڭلاردا بىرىڭلار - بىرىڭلارغا ئىشىنىپ ئامانەت قويسا، ئۇ چاغدا ئامانەتنى ئالغۇچى ئادەم ئامانەتنى تاپشۇرسۇن.

أَمِنَهُ عَلَى الشَّيْءِ: ساقلىغىلى بەردى، ئامانەت قويدى.

«اِنْتَشَرَ الْوَبَاءُ فِي الْمَدِيْنَةِ وَلَمْ يَأْمَنْ مِنْهُ حَيٌّ مِنْ اَحْيَائِهَا»: ۋابا كېسىلى شەھەرگە تارالىدى، شەھەر رايونلىرىدىن ھېچبىرى ۋابادىن ئامان قالمىدى.

«يَأْمَنُ النَّاسُ فِي ظِلِّ حُكْمٍ يَلْتَزِمُ بِالْعَدْلِ»: كىشىلەر ئادالەتپەرۋەر ھاكىمىيەت سايىسىدا تىنچ كۈن ئۆتكۈزىدۇ.

أَمْنٌ: ئامانلىق، بىخەتەرلىك، تىنچلىق.

«وَاِذْجَعَلْنَاالْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَأَمْنًا» (قرآن): ئۆز ۋاقتىدا بىز كەئبىنى كىشىلەر ئۈچۈن جەم بولىدىغان جاي ۋە ئامان جاي قىلىپ بەردۇق.

أَمْنٌ عَامٌّ: جامائەت خەۋپسىزلىكى، ئاممىۋى ئامانلىق، ئىجتىمائىي بىخەتەرلىك، جەمئىيەت ئامانلىقى.

«رِجَالُ الشُّرْطَةِ يَحْفَظُونَ الْأَمْنَ»: ساقچىلار ئامانلىق ساقلىماقتا.

مَجْلِسُ الْأَمْنِ: خەۋپسىزلىك كېڭىشى.

رِجَالُ الْأَمْنِ: ساقچىلار.

قُوَّاتُ الْأَمْنِ: ساقچىلار.

اَلْأَمْنُ الدَّاخِلِيُّ: ئىچكى ئامانلىق، جەمئىيەت ئامانلىقىنى قوغداش.

اَلْأَمْنُ الْخَارِجِيُّ: دۆلەت زېمىنى ۋە چېگرىسىنى تاشقى تاجاۋۇزچىلىقتىن قوغداش.

إِمْنَاءٌ: مەنى چىقارماق، سىپىرما ئېتىلىپ چىقماق.

أَمَنَةٌ: چىدامىلىق، مۇدۇرمەيدىغان ئۇلاغ؛ ئەمىنلىك.

«ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ اَمَنَةً نُعَاسًا يَغْشَى طَائِفَةً مِنْكُمْ» (قرآن): غەمدىن كېيىن ئاللاھ سىلەرگە ئەمىنلىك چۈشۈرۈپ بەردى، سىلەرنىڭ بىر قىسمىڭلارنى (يەنى ھەقىقىي مۆمىنلەرنى) مۇگدەك باستى.

أُمَنَةٌ: گول ئادەم، كۆرگەنلا ئادەمگە ئىشىنىۋېرىدىغان ئادەم.

أُمْنَةٌ: ئىشەنچلىك ئادەم.

أَمَنَّ يُمِنُّ إِمْنَانًا الرَّجُلَ: ئاجىزلاشتۇرۇۋەتتى، ھالىدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

أَمْنَى يُمْنِي إِمْنَاءً الرَّجُلُ: مەنى چىقاردى، سىپىرما كەلتۈردى.

أَمْنَى الدَّمَ: قان توكتى.

أَمْنَى الْحَاجُّ: ھەج قىلغۇچىلار مىناغا يېتىپ كەلدى.

أَمْنِيَّةٌ: بىخەتەرلىك، خەۋپسىزلىك.

إِدَارَةُ الْأَمْنِيَّةِ: بىخەتەرلىك باشقارمىسى.

أُمْنِيَّةٌ ج أَمَانٍ وَأَمَانِيُّ: ئۈمىد، ئارزۇ، تىلەك، قۇرۇق ئارزۇ.

«عَبَّرَ عَنْ أُمْنِيَّةِ السَّفَرِ إِلَى مِصْرَ»: مىسىرنى زىيارەت قىلىش ئارزۇسىنى ئىپادىلىدى.

«وَغَرَّتْكُمُ الْأَمَانِيُّ» (قرآن): ئاللاھنىڭ رەھمىتىنىڭ كەڭلىكىگە بولغان قۇرۇق ئارزۇلار سىلەرنى ئالدىدى.

«اَلدُّنْيَاإِمَّامُصِيْبَةٌ مُوْجِعَةٌ وَإِمَّاأُمْنِيَّةٌ مُفْجِعَةٌ»: دۇنيا ئەلەملىك قايغۇ ياكى ھەسرەتتە قالدۇرۇدىغان ئارزۇدىن ئىبارەت.

«هَذَا اَقْصَى أَمَانِيَّ»: بۇ مېنىڭ ئەڭ چوڭ

ئارزۇيۇم.

إِمْهَالْ: مۆھلەت بەرمەك، ۋاقىتنى ئۇزارتىپ بەرمەك.

بِلاَ إِمْهَالٍ: كېچىكتۈرمەستىن.

أَمْهَرَ يُمْهِرُ إِمْهَارًا الْمَرْأَةَ: ئايالنىڭ مەھرىنى بەردى.

أَمْهَرَتِ الْفَرَسُ: بايتال تايچىقىنى ئەگەشتۈردى.

أَمْهَقُ م مَهْقَاءُ مُهْقٌ و مُهْقَوَاتٌ: رەڭگى ئاپئاق ئادەم.

أَمْهَلَهُ يُمْهِلُ إِمْهَالاً: مۆھلەت بەردى، ۋاقىت بەردى.

«أَمْهِلْنِي يَوْمًا أَوْ يَوْمَيْنِ لِأُفَكِّرَ فِي الْأَمْرِ»: بىر ـ ئىككى كۈن ۋاقىت بەرسەڭ ئويلىنىۋالاي.

أَمْهَى يُمْهِي إِمْهَاءَ اللَّبَنَ: سۈتنىڭ سۈيىنى جىق قىلىۋەتتى.

أَمْهَى الْقِدْرَ: قازانغا سۇنى جىق قۇيۇۋەتتى.

حَفَرَ الْبِئْرَ حَتَّى أَمْهَى: قۇدۇقتىن سۇ چىققۇچە كولىدى.

أَمْهَى الْفَرَسَ: ئاتنى چاپتۇرۇپ تەرلىتىۋەتتى.

أُمُوْمَةٌ: ئانىلىق، ئانا مېھرى.

أَمِيرٌ ج أُمَرَاءُ: شاھزادە، پادىشاھ ئەۋلادى، پادىشاھ؛ قوماندان، باشلىق، ئەمر، رەئىس.

أَمِيرُ الْمُؤْمِنِيْنَ: مۆمىنلەرنىڭ باشلىقى، مۇسۇلمانلار خەلىپىسى (ئىسلام دۆلەتلىرى باشلىقلىرىغا قارىتا ئىپتىلىدۇ).

أَمِيرُ لِوَاءٍ: (يۇقىرى دەرىجىلىك قوماندانغا بېرىلىدىغان نام).

أَمِيرُ الشُّعَرَاءِ: (تەقدىرلەش يۇزىسىدىن بەزى شائىرلارغا بېرىلىدىغان ھۆرمەت نامى).

«لُقِّبَ الشَّاعِرُ أَحْمَدُ شَوْقِي بِأَمِيرِ الشُّعَرَاءِ»: شائىر ئەھمەد شەۋقى شائىرلارنىڭ پېشۋاسى دەپ ئاتالغان.

أَمِيرُ الْبَحْرِ: دېڭىز ئارمىيىسى قوماندانى.

أَمِيرَةٌ: مەلىكە، خانىكە، پادىشاھنىڭ قىزى.

أَمِيرَةُ النَّحْلِ: ئانا ھەرە.

اَلْأَمِيْرَةُ الْحَمْرَاءُ: قىزىل كېپىنەك.

أَمِيرِيٌّ: دۆلەتنىڭ، ھۆكۈمەتنىڭ، ئاممىنىڭ.

أَرْضٌ أَمِيرِيَّةٌ: ھۆكۈمەت ئىگىدارچىلىقىدىكى زېمىن.

مَطْبَعَةٌ أَمِيرِيَّةٌ: ھۆكۈمەت ئىگىدارچىلىقىدىكى باسمىخانا.

أُمَيْمَةٌ: ئانىچاق؛ بولقا.

أَمِينٌ ج أُمَنَاءُ: ئىشەنچلىك، سادىق، ۋاپادار، بىخەتەر، تىنچ، خەۋپسىز، راستچىل، سەمىمىي، دۇرۇس، زىيان ـ زەخمەتسىز؛ ساقلىغۇچى، قوغدىغۇچى.

«وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِيْنٌ» (قرآن): مەن سىلەرگە ئىشەنچلىك نەسىھەتچىمەن.

«وَالتِّيْنِ وَالزَّيْتُوْنِ وَطُوْرِسِيْنِيْنَ وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِيْنِ» (قرآن): ئەنجۇر بىلەن ۋە زەيتۇن بىلەن قەسەمكى، سىنا تېغى بىلەن قەسەمكى، بۇ تىنچ شەھەر (يەنى مەككە مۇكەررەمە) بىلەن قەسەمكى.

«إِنَّ النَّاسَ يَقْبَلُونَ عَلَى التَّاجِرِ الْأَمِيْنِ»: كىشىلەر سەممىي تىجارەتچىگە يۈزلىنىدۇ.

أَمِيْنُ الْمَحْفُوْظَاتِ: ئارخىپ ساقلىغۇچى.

أَمِينُ الْمَالِ: بوغالتىر، ھېساباتچى، مالىيە كاتىپى.

أَمِيْنُ سِرٍّ: سېكرېتار.

اَلْأَمِيْنُ الْعَامُّ: باش سېكرېتار، باش كاتىپ.

أَمِيْنُ الْمَكْتَبَةِ: كۈتۈپخانا باشلىقى.

أَمِيْنُ الصُّنْدُوْقِ: كاسسىر.

أَمِيْنُ الْمَخْزَنِ: ئامبارچى، ئامبار باشقۇرغۇچى، غەزىنىچى.

«آمِنْ بِالْأَمِيْنِ ابْنِ آمِنَةَ تَأْتِ يَوْمَ الْفَزَعِ بِنَفْسٍ آمِنَةٍ»: ئامىنەنىڭ ئوغلى ئىشەنچلىك ئادەم (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) غا ئىمان كەلتۈرسەڭ، قىيامەت كۈنىنىڭ قورقۇنچىسىدىن ئەمىن بولىسەن.

كَبِيْرُ الْأُمَنَاءِ: مۇراسىم يېتەكچىسى.

تَرْجَمَةٌ أَمِيْنَةٌ: ئىشەنچلىك تەرجىمە.

بَنُو أُمَيَّةَ: ئۇمەييە سۇلالىسى.

إِنْ: 1. ئەگەر، مۇبادا، ناۋادا، دېگەندەك شەرت

قوشۇمچىسى.

«إِنْ أَخْلَصْتَ فِي عَمَلِكَ إِحْتَرَمَكَ النَّاسُ» : ئىشىڭدا سەمىمىي بولساڭ، كىشىلەر سېنى ھۆرمەتلەيدۇ.

«إِنْ تَدْرُسْ تَنْجَحْ» : ئەگەر ئۆگەنسەڭ نەتىجە قازىنىسەن.

2. بولۇشسىز مەنىدە كېلىدۇ :

«إِنِ الْكَافِرُونَ إِلاَّ فِي غُرُورٍ» ‹قرآن› : كۇففار-لار پەقەت ئالدىنىش ئىچىدىدۇر.

«إِنْ هِيَ إِلاَّ لَحْظَةٌ حَتَّى عَادَ» : بىر دەمدىلا قايتىپ كەلدى.

3. بولۇشسىز مەنىدىكى «لا» غا قوشۇلۇپ كېلىپ، پەقەت، خالاس مەنىلىرىدە كېلىدۇ :

«إِلاَّ تَنْصُرُوهُ فَقَدْنَصَرَهُ اللّٰهُ» ‹قرآن› : ئەگەر سىلەر ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىگە ياردەم بەرمەسەڭلار (ئاللاھ ياردەم قىلىدۇ) ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇنىڭغا ياردەم قىلغانىدى.

4. ئارتۇقچە قوشۇلۇپمۇ كېلىدۇ :

«مَاإِنْ أَتَيْتُ بِشَيْءٍ أَنْتَ تَكْرَهُهُ» : سەن ياقتۇرمايدىغان ھېچ ئىشنى قىلغىنىم يوق.

5. ئىش ـ ھەرىكەتنىڭ ئۇلۇشۇپلا يۈز بەرگەنىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ :

«مَاإِنْ رَآنِي حَتَّى ضَحِكَ» : ئۇ مېنى كۆرۈپلا كۈلدى.

أَنْ: 1. مەسدەر خاراكتېرىدىكى قوشۇمچە بولۇپ، كۆپىنچە «نى» مەقسىتىنى بىلدۈرىدۇ :

«يُرِيْدُ أَنْ يُوَاصِلَ دِرَاسَتَهُ فِي الْخَارِجِ» : ئۇ ئوقۇشنى چەت ئەلدە داۋاملاشتۇرۇشنى ئويلاۋاتىدۇ.

2. بولۇشسىز مەنىسىنى بىلدۈرۈپ ‹لا› نىڭ ئالدىدا كېلىدۇ :

«أَرْجُوْأَنْ لاَ يَتَأَخَّرَ عَنِ الْمَوْعِدِ» : ۋەدە قىلغان ۋاقىتتىن كېچىكىپ قالماسلىقىنى ئۈمىد قىلىمەن.

3. ‹أَنَّ› نىڭ قىسقارتىلمىسى بولۇپ كېلىدۇ :

«عَلِمَ أَنْ سَيَكُوْنُ مِنْكُمْ مَرْضَى» ‹قرآن› : ئاللاھ بىلىدۇكى، بەزىڭلار كېسەل بولۇپ قالىسىلەر.

4. ئارتۇقچە بولۇپمۇ كېلىدۇ :

«فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيْرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ» ‹قرآن› : خۇش خەۋەرچى كېلىپ، كۆڭلەكنى يۈزىگە ئالدىغا تاشلىدى.

«لَو لاَ أَنْ حَضَرْتُ فِي الْمَوْعِدِ لَسَافَرَ قَبْلَ أَنْ أَرَاهُ» : ئەگەر مەن دېيىشكەن ۋاقىتتا كەلمىگەن بولسام، ئۇ مەن ئۈنى كۆرۈشتىن بۇرۇن سەپەرگە ماڭاتتى.

5. ئىزاھلىغۇچى «يەنى» مەنىسىدە كېلىدۇ.

«فَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ» ‹قرآن› : نۇھقا (شۇنداق) يەنى بىر كېمە ياسىغىن، دەپ ۋەھى قىلدۇق.

أَنَا: مەن.

«يَبْحَثُوْنَ عَنِّي أَنَا» : ئۇلار دەل مېنى ئىزدەۋاتىدۇ.

أَنَاءَ يُنِيْئُ إِنَاءَةً الْحَمْلُ حَامِلَهُ: يۈك يۈكنى كۆتۈرگۈچىنى ئىگىۋەتتى، بېسىپ كەتتى.

أَنَاءَتِ السَّمَاءُ: ئاسمان بۇلۇتلاندى، ئاسمان بۇلۇتلۇق بولدى.

إِنَاءٌ ج آنِيَةٌ جج أَوَانٍ: قاچا، ئىدىش، قازان، قۇمۇچ.

أَنَابَ يُنِيْبُ إِنَابَةً فُلاَنًا فِي أَمْرِهِ: ئۆز ئورنىدا تۇرغۇزدى.

أَنَابَ إِلَى اللّٰهِ: ئاللاھقا تۆبە قىلدى، ئاللاھقا يۈزلەندى.

«وَمَا تَوْفِيْقِيْ إِلاَّ بِاللّٰهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيْبُ» ‹قرآن› : مەن پەقەت ئاللاھنىڭ يارىدەمى بولغاندىلا مۇۋەپپەقىيەت قازىنالايمەن، (ھەممە ئىشتا) ئاللاھقا تايىنىمەن ۋە ئۇنىڭغا يۈزلىنىمەن.

«أَنَابَ الْمُدِيْرُ الْعَامُّ فُلاَنًا فِي الْمُؤْتَمَرِ» : باش مۇدىر پالانىنى قۇرۇلتايدا ئۆز ئورنىدا تۇرغۇزدى.

إِنَابَةٌ: ئورنىنى باسماق، ۋاكالەتلىك قىلماق؛ ۋەكىل ئەۋەتمەك.

أَنَاةٌ: سەۋر ـ تاقەت، چىدام.

طُولُ الْأَنَاةِ: سەۋرلىك، سەۋرچانلىق، چىداملىق.

«كُلَّمَا وَاجَهْتَنَا صُعُوبَاتٌ فِي أَثْنَاءِ الدِّرَاسَةِ سَاعَدَنَا أُسْتَاذُنَا بِأَنَاةٍ وَصَبْرٍ» : ئوقۇشنىڭ جەريانىدا قىيىنچىلىققا دۇچ كەلسەك، ئۇستازىمىز سەۋرچانلىق بىلەن ياردەم بېرىدۇ.

«اَلْأَنَاةُ مِنَ اللّٰهِ تَعَالَى وَالْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ»

«حديث» : سەۋرچانلىق ئاللاھ تائالادىندۇر، ئالدىراڭغۇلۇق شەيتاندىندۇر.

طَوِيْلُ الْأَنَاةِ: چىداملىق، قەتئىي، سەۋر قىلالايدىغان، سەۋرچان.

ذُو أَنَاةٍ: مۇلايىم، تەمكىن.

فِي هُدُوءٍ وَأَنَاةٍ: ئالدىرىماي، ئالدىراقسانلىق قىلماي، بىمالال.

أَنَاخَ يُنِيْخُ إِنَاخَةً الْجَمَلَ: تۆگىنى چۆكتۈردى.

أَنَاخَ الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: يەرلەشتى، ماكانلاشتى.

أَنَاخَ بِهِ الْبَلَاءُ: ئۇنىڭغا بالا ـ قازا يەتتى.

أَنَارَ يُنِيْرُ إِنَارَةً الشَّيْءُ: يورىدى، يالتىرىدى، نۇر چاچتى، چاقنىدى.

أَنَارَ الْمِصْبَاحَ: چىراغ ياقتى.

أَنَارَ الْأَمْرَ: چۈشەندۈردى، ئىزاھلىدى، شەرھلىدى.

أَنَارَ الْعَقْلَ: ئەقلىنى نۇرلاندۇردى، ئىلھام بەردى، ئەقلىنى ئاچتى.

أَنَارَ الشَّجَرُ: دەرەخ چېچەكلىدى، دەرەخ گۈل چىقاردى.

إِنَارَةٌ: چۈشەندۈرمەك، بايان قىلماق، ئىزاھلىماق؛ يورۇتماق، يورۇق چۈشۈرمەك.

أَنَاصَ يُنِيْصُ إِنَاصَةً الْمِسْمَارَ: بۇرما مىخنى بۇرمىلىدى.

أَنَاطَهُ يُنِيْطُ إِنَاطَةً: ئېسىپ قويدى، ئىلىپ قويدى.

أَنَاطَ بِهِ الْأَمْرَ: ئىشنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى.

أَنَافَ يُنِيْفُ إِنَافَةً عَلَيْهِ: ھالقىپ چۈشتى، ئۈتۈپ كەتتى، ئېشىپ كەتتى.

أَنَافَ الشَّيْءُ: كۆتۈرۈلدى.

أَنَافَ الْبِنَاءُ: بىنا ئېگىزلىدى.

أَنَافَ الْعَدَدُ: سان ئاشتى، سان كۆپەيدى.

أَنَافِيٌّ: يوغان بۇرۇن، بۇرنى يوغان.

أَنَاقَةٌ: گۈزەللىك، نازاكەتلىك، نەپىسلىك، سىلىقلىق، سىپايىلىق.

أَنَاقَةُ الْمَظْهَرِ: كۆرۈنۈشى پۈزۈر، كۆرۈنۈشى چىرايلىق.

«لَمْ يَكُنْ مِنْ كُتَّابِ الْبُرْجِ الْعَاجِي الَّذِيْنَ تُعْنِيْهِمْ أَنَاقَةُ الْفَنِّ قَبْلَ مُشْكِلَاتِ الْحَيَاةِ»: ئۇ تۇرمۇش مەسىلىلىرىنى قويۇپ تۇرۇپ سەنئەت گۈزەللىكىگە بېرىلىدىغان، ئۇزىنى ئىجتىمائىي مەسىلىلەردىن قاچۇرىدىغان يازغۇچىلاردىن ئەمەس ئىدى.

أَنَالَ يُنِيْلُ إِنَالَةً فُلَانًا الْعَطِيَّةَ: پالانىغا بەردى، ئاتا قىلدى، بەخش ئەتتى.

أَنَالَ الْمَعْدِنُ: مېتال داتلاشتى.

«أَنَالَهُ طَعَامًا»: ئۇنىڭغا تاماق بەردى.

أَنَامَهُ يُنِيْمُ إِنَامَةً: ئۇخلاتتى، ئۇخلىتىپ قويدى.

أَنَامٌ. اَلْأَنَامُ: مەخلۇقات، ئىنسانلار، ھەممە مەۋجۇدات، بارلىق شەيئى.

«وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ» «قرآن»: زېمىننى كىشىلەرنىڭ (پايدىلىنىشى) ئۈچۈن (يايپاق) قىلدى.

أُنَّانٌ: كۆپ پەرياد چەككۈچى.

رَجُلٌ أُنَّانٌ: كۆپ پەريادچەككۈچى.

أَنَانَةٌ: مەنمەنچىلىك، ماختانچاقلىق.

أَنَانِيٌّ: شەخسىيەتچى، شەخسى مەنپەئەتنى قوغلاشقۇچى، نەپسانىيەتچى، مەنپەئەتپەرەس.

أَنَانِيَّةٌ: شەخسىيەتچىلىك، مەنپەئەتپەرەسلىك، ئۆزۈمچىلىك، ماختانچاقلىق، ھاكاۋۇرلۇق.

أَنَّى يُنِيُّ إِنَّآءً فُلَانًا عَنْهُ: يىراقلاشتۇردى، ئايرىدى، جۇدا قىلدى.

أَنْبَأَ يُنْبِئُ إِنْبَاءً فُلَانًا الْخَبَرَ وَبِالْخَبَرِ: ئېيتتى، دەپ قويدى، ئۇقتۇردى، بىلدۈردى، خەۋەر قىلدى، مەلۇم قىلدى.

«قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَآئِهِمْ» «قرآن»: ئاللاھ: «ئى ئادەم! ئۇلارغا بۇ نەرسىلەرنىڭ ناملىرىنى ئېيتىپ بەرگىن» دېدى.

«قَالَتْ مَنْ أَنْبَأَكَ هَذَا» «قرآن»: ئۇ (يەنى ھەفسە): «بۇنى ساڭا كىم خەۋەر قىلدى؟» دېدى.

«أَنْبَأَهُ بِوِلَادَةِ مَوْلُودٍ لَهُ»: ئۇنىڭغا بىر بالىنىڭ تۇغۇلغانلىقىنى خەۋەر قىلدى.

أَنْبَتَ يُنْبِتُ إِنْبَاتًا: ئۇندۇردى، ئۆستۈردى، يېتىلدۇردى.

«يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيْلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ» «قرآن»: ئاللاھ سىلەرگە شۇ يامغۇر بىلەن زىرائەتلەرنى ئۆستۈرۈپ بېرىدۇ، زەيتۇن، خورما، ئۈزۈم ۋە تۈرلۈك مېۋىلەرنى ئۆستۈرۈپ بېرىدۇ.

اِنْبَتَّ يَنْبُتُ اِنْبِتَاتًا: ئۇزۇلدى، كېسىلدى.

قَدِ انْبَتَّ الْأَمْرُ بَيْنِي وَ بَيْنَهُ: ئۇنىڭ بىلەن ئىككىمىزنىڭ مۇناسىۋىتى ئۈزۈلدى.

اِنْبَتَرَ يَنْبَتِرُ اِنْبِتَارًا الْحَبْلُ: ئارغامچا ئۈزۈلدى.

اِنْبَتَّ يَنْبَتُّ اِنْبِتَاتًا: تارالدى، تارقاپ كەتتى، يېيىلدى.

اِنْبَثَقَ يَنْبَثِقُ اِنْبِثَاقًا الْمَاءُ: سۇ ئېتىلىپ چىقتى.

اِنْبَثَقَ الْفَجْرُ: تاڭ يورىدى، تاڭ سۈزۈلدى.

اِنْبَجَسَ يَنْبَجِسُ اِنْبِجَاسًا الْمَاءُ: سۇ ئېتىلىپ چىقتى، چاچرىدى.

«أَنِ اضْرِبْ بِّعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا» «قرآن»: مۇساغا: «ھاساڭ بىلەن تاشنى ئۇرغىن» دەپ ۋەھىي قىلدۇق. (مۇسا ھاسىسى بىلەن تاشنى ئۇرىۋىدى) ئۇنىڭدىن (قەبىلىلىرىڭ سانى بويىچە) 12 بۇلاق ئېتىلىپ چىقتى.

اِنبَرَمَ يَنْبَرِمُ اِنْبِرَامًا: ئېشىلدى، چىڭىتىلدى.

اِنْبَرَى يَنْبَرِي اِنْبِرَاءً الْقَلَمُ: قەلەم ئۇچلاندى، يونىلدى.

اِنْبَرَى لِلشَّخْصِ: بەسلىشىشكە يۈزلەندى، مۇنازىرىلىشىشكە يۈزلەندى.

اِنْبِسَاطٌ: خۇشال بولماق، شادلانماق.

اِنْبَسَطَ يَنْبَسِطُ اِنْبِسَاطًا: سوزۇلدى؛ خۇشال بولدى.

أَنْبَضَ يُنْبِضُ إِنْبَاضًا: مىدىرلاتتى، ھەرىكەتلەندۈردى.

أَنْبَضَ الْوِتْرَ: تارنى چەكتى.

أَنْبَضَتْهُ الْحُمَّى: قىزىتما ئۇنى تىترىتىۋەتتى.

أَنْبَطَ يُنْبِطُ إِنْبَاطًا الْبِئْرَ: (قۇدۇقتىن) سۇ تارتتى.

أَنْبَطَ الْحُكْمَ: خۇلاسە چىقاردى، ھۆكۈم چىقاردى، ئەقلىي خۇلاسە چىقاردى، يەكۈن چىقاردى.

اِنْبَطَعَ يَنْبَطِعُ اِنْبِطَاعًا: ئوڭدىسىغا ياتتى؛ سايغا چۈشتى.

اِنْبِعَاثٌ: ئويغانماق، گۈللەنمەك.

عَصْرُ انْبِعَاثٍ: ئويغىنىش دەۋرى، گۈللىنىش دەۋرى.

اِنْبَعَثَ يَنْبَعِثُ اِنْبِعَاثًا: ئېتىلىپ چىقتى، ئۇرغۇپ چىقتى؛ قوزغالدى.

«كَذَّبَتْ ثَمُوْدُ بِطَغْوَاهَا اِذِانْبَعَثَ اَشْقَاهَا» «قرآن»: سەمۇد ھەددىدىن ئاشقانلىقى ئۈچۈن (پەيغەمبەرنى) ئىنكار قىلدى، ئەينى زاماندا سەمۇدنىڭ ئەڭ بەدبەخت ئادىمى (مۆجىزە بولۇپ كەلگەن تۆگىنى) ئۆلتۈرۈشكە ئالدىرىدى.

اِنْبَعَجَ يَنْبَعِجُ اِنْبِعَاجًا: يېرىلدى.

اِنْبَعَجَ السَّحَابُ: يامغۇر قۇيۇۋەتتى.

اِنْبَغَتَ يَنْبَغِتُ اِنْبِغَاتًا: چۆچىدى، تەمتىرەپ قالدى، ھەيران بولدى، ئەجەبلەندى.

اِنْبَلَجَ يَنْبَلِجُ اِنْبِلاَجًا الصُّبْحُ: تاڭ يورىدى.

اِنْبَنَى يَنْبَنِي اِنْبِنَاءً: بىنا قۇرۇلدى، سېلىندى، ياسالدى.

اِنْبَنَى عَلَى: ... نى ئاساس قىلدى.

أَنْبَهَهُ يُنْبِهُ إِنْبَاهًا مِنَ النَّوْمِ: ئويغاتتى، قوزغىدى.

اِنْبَهَرَ يَنْبَهِرُ اِنْبِهَارًا الْمَرْأُ: كىشى ھاسىراپ كەتتى، ھاسىراپ ـ ھۆمۈدەپ كەتتى.

اِنْبَهَرَ بِالشَّيْءِ: ھاڭ ـ تاڭ قالدى، تېڭىرقاپ قالدى.

أُنْبُوبٌ م أُنْبُوبَةٌ ج أَنَابِيبُ. أُنْبُوبَةٌ: بوغۇم، ئۇگە؛ تۈرۈبا، نەيچە؛ كاناي؛ بامبۇك.

أُنْبُوبُ الرِّئَةِ: كاناي، كىكىردەك.

أُنْبُوبُ اِخْتِبَارٍ: تەجرىبە نەيچىسى.

أُنْبُوبَةُ اِخْتِبَارٍ: پروبىركا.

أَنَابِيبُ الْبِتْرُولِ: نېفىت تۈرۈبىسى.

أَنَابِيبُ الزَّيْتِ: نېفىت تۈرۈبىسى.

أَنَابِيبُ الْغَازِ: گاز تۇرۇبىسى.

أَنَابِيبُ الْمِيَاهِ: سۇ تۇرۇبىسى.

خَطُّ الْأَنَابِيبِ: تۇرۇبا يولى.

«يَمْتَدُّ خَطُّ الْأَنَابِيبِ هَذَا بِعِدَّةِ مُقَاطَعَاتٍ»: بۇ ماي تۇرۇبىسى بىرقانچە ئۆلكىنى بېسىپ ئۆتىدۇ.

أُنْبُوبَةُ مَعْجُونِ الْأَسْنَانِ: چىش پاستىسى.

أُنْبُوبِيَّاتٌ: تاياقچە باكتېرىيە.

أُنْبُولَةٌ ج أَنَابِيلُ: شىپرىس.

أُنْبُوِيٌّ: نەيچىسىمان.

أَنْبِيقٌ ج أَنَابِيقُ: سۇيۇقلۇقلارغا تېمپىراتۇرا ئۆسكۈنىسى دىستىللىياتور.

أَنْتَ: سەن (مۇزەككەر، ئىككىنچى شەخس).

أَنْتِ: سەن (مۇئەننەس، ئىككىنچى شەخس).

«لاَ تَحْكُمْ وَأَنْتَ غَضْبَانُ»: غەزەپلىك كەلگەندە ھۆكۈم چىقارما.

«لاَ تَشْكُرْنِي أَنْتَ مَحْظُوظٌ»: ماڭا رەھمەت ئېيتمىغىن، سەن تەلەيلىك ئىكەنسەن.

أَنْتُمَا: ئىككىڭلار.

أَنْتُمْ: سىلەر (ئەرلەر).

أَنْتُنَّ: سىلەر (ئاياللار).

اِنْتَابَ يَنْتَابُ اِنْتِيَابًا فُلاَنًا سُوءٌ: پالانىغا ئاپەت يەتتى.

اِنْتَابَ الْجَمَاعَةَ: قايتا ـ قايتا كەلدى.

اِنْتَابَهُ أَمْرٌ: يولۇقتى، دۇچ كەلدى.

اِنْتَابَهُ الْفَزَعُ: ئۇ چۆچۈپ كەتتى.

«اِنْتَابَهُ الْمَرَضُ»: ئۇنىڭغا كېسەل تەگدى.

«فُلاَنٌ يَنْتَابُنَا»: پالانى بىزگە كېلىپ تۇرىدۇ.

اِنْتَاجٌ: ئىشلەپچىقىرىش، ياساش، قۇرۇش، پەيدا قىلىش، تۇغدۇرۇش، بارلىققا كەلتۈرۈش.

اَلْإِنْتَاجُ الْكَهْرُبَائِيُّ: توك ئىشلەپچىقىرىش.

اَلْإِنْتَاجُ الزِّرَاعِيُّ: دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىش.

قُوَّاتُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى.

اَلْإِنْتَاجُ الْأَدَبِيُّ: ئەدەبىي ئىجادىيەت.

آلاَتُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش قوراللىرى.

عَلاَقَاتُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش مۇناسىۋەتلىرى.

اَلْإِنْتَاجُ السِّينِمَائِيُّ: كىنو ئىجادىيىتى.

تَكَالِيفُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش تەننەرخى.

اَلْإِنْتَاجُ الْمَسْرَحِيُّ: تىياتىر ئىجادىيىتى.

اَلْإِنْتَاجُ الْأَهْلِيُّ: يەرلىك ئىشلەپچىقىرىش.

كَثْرَةُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش ئوشۇقچىلىقى.

إِنْتَاجٌ مُشْتَرَكٌ: ئورتاق ئىشلەپچىقىرىش.

اَلْإِنْتَاجُ الْبَضَائِعِيُّ: تاۋار ئىشلەپچىقىرىش.

«اَلْإِنْتَاجُ الصِّنَاعِيُّ لاَ يُلَبِّي اِحْتِيَاجَاتِ الْمُوَاطِنِيْنَ»: سانائەت ئىشلەپچىقىرىش پۇقرالارنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرالمايۋاتىدۇ.

إِنْتَاجِيٌّ: ئىشلەپچىرىشقا دائىر، ئىشلەپچىقىرىشنىڭ.

إِنْتَاجِيَّةٌ: ئۈنۈمدارلىق، ئىشلەپچىقىرىش ئۈنۈمدارلىقى.

إِنْتَاجِيَّةُ الْعَمَلِ: ئەمگەك ئۈنۈمدارلىقى.

اَلْقُوَّاتُ الْإِنْتَاجِيَّةُ: ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى.

اِنْتَاشَ يَنْتَاشُ اِنْتِيَاشًا: ئالدى، ئىگە بولدى، ئېرىشتى.

اِنْتَاشَهُ: ئۇنى قوتقۇزدى.

اِنْتَاصَ يَنْتَاصُ اِنْتِيَاصًا: ئاستا ـ ئاستا ئاجىزلاشتى.

اِنْتَاصَتِ الشَّمْسُ: كۈن ئولتۇردى، كۈن غايىب بولدى.

اِنْتَأَى يَنْتَئِي اِنْتِئَاءً الْمَكَانَ: جايدىن يىراقلاشتى، ئۇزاقلاشتى، ئۇزاپ كەتتى، نېرى تۇردى.

اِنْتَأَى عَنْ قَوْمِهِ: قەۋمىدىن يىراقلاشتى، مىللىتىدىن يىراقلاشتى.

اِنْتِبَاهٌ: پەخەس بولماق، ھەزەر ئەيلىمەك، ئېھتىيات قىلماق، دىققەت قىلماق؛ كۆڭۈل بۆلمەك، كۆڭۈل قويماق؛ ئويغانماق، ھوشىغا كەلمەك، ھوشيارلىق، سەزگۈرلۈك، سەگەكلىك.

لَفَتَ اِنْتِبَاهَهُ: ئۇنىڭ دىققىتىنى قوزغىدى.

بِاِنْتِبَاهٍ: ئېھتىيات قىلىپ، ئاڭايلاپ، دىققەت بىلەن، پەخەس بولۇپ، ئاگاھ بولۇپ.

«اَلنَّاسُ جَمِيْعًا يُسَجِّلُونَ بِاِنْتِبَاهٍ شَدِيْدٍ»: كىشىلەرنىڭ ھەممىسى دىققەت بىلەن خاتىرە يازماقتا.

اِسْتَمِعْ اِلَيَّ بِاِنْتِبَاهٍ: ماڭا دىققەت بىلەن قۇلاق سالغىن.

مِنْ غَيْرِ اِنْتِبَاهٍ: بىپەرۋالىق قىلىپ، بىخەستەلىك بىلەن، بىخۇدلۇق قىلىپ، بىخەستەلىك قىلغانلىقتىن.

اِسْتَدْعَى الْاِنْتِبَاهَ: دىققەت قىلىشقا ئۇندىدى، دىققىتىنى قوزغىدى.

اِنْتِبَاهُ الطَّالِبِ فِي دَرْسِ الرِّيَاضِيَّاتِ: ماتېماتىكا دەرسىدە ئوقۇغۇچىنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشى.

اِنْتَبَذَ يَنْتَبِذُ اِنْتِبَاذًا عَنْ: ئاجرالدى، ئايرىلدى، ئەلدىن ئايرىلىپ يالغۇز ياشىدى.

«فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا» «قۇرئان»: مەريەم ھامىلدار بولدى، (ئائىلىسىدىن) يىراق بىر جايغا كەتتى.

اِنْتَبَذَ النَّبِيْذَ: ھاراق چىقاردى.

اِنْتَبَرَ يَنْتَبِرُ اِنْتِبَارًا الشَّيْءُ: كۆتۈرۈلدى، چىقتى.

اِنْتَبَرَ الْخَطِيبُ: خەتىب مۇنبەرگە چىقتى.

اِنْتَبَهَ يَنْتَبِهُ اِنْتِبَاهًا لِلْأَمْرِ: دىققەت قىلدى، پەخەس بولدى، ئېھتىيات قىلدى.

اِنْتَبَهَ الرَّجُلُ: ئالىيجاناب بولدى، يۇكسەك بولدى، ئېسىل بولدى.

اِنْتَبَهَ الشَّخْصُ: ئويغاندى.

اِنْتَبَهَ مِنْ غَفْلَةٍ: غەپلەتتىن ئويغاندى.

اِنْتَبَهَ الشَّخْصُ لِلْأَمْرِ: تۇيۇپ قالدى، سېزىپ قالدى.

اِنْتَبَهَ لِكِذْبِهِ: ئۇنىڭ يالغانچىلىقىنى بىلىپ قالدى.

لَمْ يَنْتَبِهْ إِلَيْهِ اَحَدٌ: ئۇنى ھېچ ئادەم سەزمىدى.

اِنْتَتَفَ يَنْتَتِفُ اِنْتِتَافًا الشَّعْرُ: چاچ چۈشتى.

اِنْتَثَرَ يَنْتَثِرُ اِنْتِثَارًا: تارقالدى، يېيىلدى، چېچىلدى، تېرىلدى، ئايرىلىپ كەتتى.

«إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ» «قۇرئان»: ئاسمان يېرىلغان چاغدا، پۇلتۇزلار تۆكۈلگەن چاغدا.

«اِنْتَثَرَتْ أَمْلَاكُهُ شَرْقًا وَغَرْبًا»: ئۇنىڭ مال - مۈلكى ھەر جايغا چېچىلىپ كەتتى.

أَنْتَجَ يُنْتِجُ إِنْتَاجًا الْأَرْضُ: يەر ھوسۇل بەردى.

أَنْتَجَ الشَّيْءَ: پەيدا قىلدى، بارلىققا كەلتۈردى، ھاسىل قىلدى، تۇغدۇردى، مەيدانغا كەلتۈردى.

أَنْتَجَ الشَّيْءَ: نەتىجىسى كۆرۈلدى.

«أَنْتَجَتِ الزَّيْتُونَةُ هَذَا الْعَامَ»: زەيتۇن دەرىخى بۇ يىل مېۋە بەردى.

يُنْتِجُ هَذَا الْمَكَانُ النِّفْطَ: بۇ جايدىن نېفىت چىقىدۇ.

أَنْتَجَتِ الدَّابَّةُ: ئۇلاغنىڭ تۇغىدىغان ۋاقتى يېقىنلاشتى.

«يُنْتِجُ الْمَعْمَلُ أَدَوَاتٍ مَعْدَنِيَّةً»: زاۋۇت كانغا ئائىت سايمانلارنى ئىشلەپچىقىرىدۇ.

اِنْتَجَبَ يَنْتَجِبُ اِنْتِجَابًا الشَّيْءَ: ياخشىنى تاللىدى، ئەلا سۈپەتلىكىنى تاللىدى، ئوبدانىنى تاللىۋالدى.

اِنْتَجَعَ يَنْتَجِعُ اِنْتِجَاعًا الشَّخْصُ: يارىدەم تەلەپ قىلدى.

اِنْتَجَعَ الْقَوْمُ: ئوت - چۆپ ئىزدەپ كەتتى.

اِنْتَجَعَ الْعُشْبَ: يايلاق ئىزدىدى.

اِنْتِحَارٌ ج اِنْتِحَارَاتٌ: ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالماق، ئۆلۈۋالماق، ئېسىلىپ ئۆلۈۋالماق.

اِنْتِحَارٌ يَبَانِيٌّ: قورساقنى يېرىپ ئۆلۈۋالماق، قارىنىنى يېرىپ ئۆلمەك.

حَاوَلَ الْاِنْتِحَارَ: ئۆلۈۋېلىشقا ئۇرۇندى.

اِنْتِحَالٌ ج اِنْتِحَالَاتٌ: ئېتىقاد قىلماق، ئىشەنمەك.

اِنْتِحَالُ الْمُؤَلَّفَاتِ: ئوغرىلىماق، ئەسەر ئوغرىلىماق.

اِنْتَحَبَ يَنْتَحِبُ اِنْتِحَابًا الشَّخْصُ: قاتتىق يىغلىدى.

اِنْتَحَرَ يَنْتَحِرُ اِنْتِحَارًا الشَّخْصُ: ئۆزىنى ئۆلتۈ-

رۇۋالدى.

اِنْتَحَرَ شَنْقًا: ئېسىلىپ ئۆلۈۋالدى.

اِنْتَحَرَ بِهٰذَا الْمُسَدَّسِ: ئۇ بۇ تاپانچا بىلەن ئۆزىنى ئېتىۋالدى.

اِنْتَحَسَ يَنْتَحِسُ اِنْتِحَاسًا حَظُّهُ: بەتلەي بولدى، شۇم پېشانە بولدى.

اِنْتَحَلَ يَنْتَحِلُ اِنْتِحَالاً الشَّيْءَ: كۆچۈرۈۋالدى، ئوغرىلىۋالدى (باشقىلارنىڭ ئەسىرىنى).

اِنْتَحَلَ فُلاَنٌ هٰذَا الشِّعْرَ: پالانى بۇ شېئىرنى باشقىلارنىڭكىدىن ئوغرىلىۋالدى.

اِنْتَحَلَ اِسْمَهُ: ئۇنىڭ نامىنى ئوغرىلىدى.

اِنْتَحَلَ الشَّيْءَ: ئۆزىنىڭ قىلىۋالدى، ئوغرىلاپ ئىشلەتتى، كۆچۈرۈپ ئىشلەتتى (باشقىلارنىڭ ماقالىسى ياكى ئەسىرىنى).

اِنْتَحَلَ مَذْهَبَ التَّقَدُّمِيِّينَ: ئۆزىنى ئىلغار قىلىپ كۆرسەتتى، ئىلغارلار قاتارىغا كىرىۋالدى.

اِنْتَحَلَ الأَعْذَارَ: ئۆزرە بايان قىلدى.

اِنْتَحَى يَنْتَحِي اِنْتِحَاءً لِلشَّيْءِ: يۆلەندى، تايانىدى، يېقىنلاشتى، ئۇمىد باغلىدى.

اِنْتَحَى الْقَاعِدَةَ: ريا قىلدى؛ ئەمەل قىلدى.

اِنْتَحَى الشَّخْصُ: قىڭغايدى، قىيسايدى.

اِنْتَحَى جَانِبًا مِنَ الْقَاعَةِ: زالنىڭ بىر تەرىپىگە سۈرۈلدى.

«اِنْتَحَى زَاوِيَةً مِنَ الْغُرْفَةِ»: ئۆينىڭ بۇلۇڭىغا سۈرۈلدى.

اِنْتَحَى بِهِ جَانِبًا: ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

اِنْتِخَابٌ ج اِنْتِخَابَاتٌ: سايلام، سايلىماق، تاللىماق.

إِعَادَةُ الاِنْتِخَابِ: باشقىدىن سايلىماق، قايتا سايلام ئۆتكۈزمەك.

حَقُّ الاِنْتِخَابِ: سايلام ھوقۇقى.

أَهْلِيَةُ الاِنْتِخَابِ: سايلىنىش سالاھىيىتى.

حَقُّ الاِنْتِخَابِ الْعَامِّ: ئومۇمى سايلام ھوقۇقى.

لاَئِقٌ لِلاِنْتِخَابِ: سايلىنىش سالاھىيىتىگە ئىگە بولغان.

غَيْرُ لاَئِقٍ لِلاِنْتِخَابِ: سايلىنىش سالاھىيىتىگە ئىگە بولمىغان.

دَائِرَةُ اِنْتِخَابٍ: سايلام رايونى.

اِنْتِخَابُ حُكُومَةِ الدَّائِرَةِ: رايونلۇق ھۆكۈمەتنى سايلاش.

اِنْتِخَابُ رَئِيسِ الْجَمْعِيَّةِ: جەمئىيەت باشلىقىنى سايلاپ چىقىش.

اِنْتِخَابَاتٌ جُزْئِيَّةٌ: يەرلىك سايلام.

اِنْتِخَابَاتٌ عَامَّةٌ: ئومۇمىي سايلام.

اِنْتِخَابَاتٌ دِيمُوقْرَاطِيَّةٌ: دېموكراتىك سايلام.

اِنْتِخَابَاتٌ نِيَابِيَّةٌ: پارلامېنت سايلىمى، پارلامېنت ئەزاسىنى سايلاش.

اَلاِنْتِخَابَاتُ الْعُمُومِيَّةُ: ئومۇمىي سايلام.

اِنْتِخَابِيٌّ: سايلامنىڭ، سايلامغا ئائىت.

أُسْبُوعُ اِنْتِخَابِيٌّ: سايلام ھەپتىلىكى.

دَائِرَةٌ اِنْتِخَابِيَّةٌ: سايلام رايونى.

حَرَكَةٌ اِنْتِخَابِيَّةٌ: سايلام ھەرىكىتى.

حَمْلَةٌ اِنْتِخَابِيَّةٌ: سايلام ھەرىكىتى.

مَعَارِكُ اِنْتِخَابِيَّةٌ: سايلام كۈرىشى.

اِنْتَخَبَ يَنْتَخِبُ اِنْتِخَابًا الشِّعْرَ: ئېسىل شېئىرلارنى تاللىدى.

اِنْتَخَبَ الْحِزْبُ الاِشْتِرَاكِيُّ رَئِيسًا لَهُ: سوتسىيالىستلار پارتىيىسى ئۆزىگە باشلىق سايلىدى.

«اُنْتُخِبَ رَئِيسُ الدَّوْلَةِ لِخَمْسِ سَنَوَاتٍ»: دۆلەت رەئىسى بەش يىللىق رەئىسلىككە سايلاندى.

«كُلُّ مُوَاطِنٍ لَهُ الْحَقُّ أَنْ يَنْتَخِبَ وَ يُنْتَخَبَ»: ھەر بىر گىراژدانىنىڭ سايلاش، سايلىنىش ھوقۇقى بار.

اِنْتَخَلَ يَنْتَخِلُ اِنْتِخَالاً الأَشْيَاءَ: ياخشىنى تاللىدى.

اِنْتَخَلَ السَّحَابُ الْمَطَرَ: بۇلۇت يامغۇر تۆكتى.

اِنْتَخَى يَنْتَخِي اِنْتِخَاءً: تەكەببۇرلۇق قىلدى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى، چوڭچىلىق قىلدى.

اِنْتِدَابٌ: تەيىنلىمەك، بەلگىلىمەك؛ ۋەكىللەر ئۆمىكى ئەۋەتمەك.

اِنْتِدَابٌ سِيَاسِيٌّ أَوْ دُوَلِيٌّ: ماندات‌لىق ھۆكۈمرانلىق

لىق.

تَحْتَ الْإِنْتِدَابِ: باشقا دۆلەتنىڭ ھامىيلىقىدا، ماناداتلىق ھۆكۈمرانلىق ئاستىدا.

لَجْنَةُ اِنْتِدَابِ الْمُوَظَّفِينَ فِي الْوِزَارَةِ: مىنىستىرلىككە خادىملارنى قويۇش كومىتېتى.

مِنْطَقَةُ اِنْتِدَابِيَّةٌ: ماناداتلىق ھۆكۈمرانلىق ئاستىدىكى رايون.

اِنْتَدَبَ يَنْتَدِبُ اِنْتِدَابًا الشَّخْصُ لِلْأَمْرِ: ئەۋەتتى، تەيىنلىدى، بەلگىلىدى، بىرەر ئىشقا چاقىردى.

اِنْتَدَبَهُ لِلْقِيَامِ بِمُهِمَّةٍ: بەلگىلىدى، تەيىنلىدى، ئەۋەتتى.

اِنْتَدَى يَنْتَدِي اِنْتِدَاءً: يىغىلىش قىلدى، يىغىلدى، توپلاشتى، بىر يەرگە جەم بولدى.

اِنْتَذَرَ يَنْتَذِرُ اِنْتِذَارًا عَلَى: ۋەدە بەردى، لەۋزە قىلدى، بىرەر ئىشنى قىلىشنى ئۈستىگە ئالدى.

اِنْتَذَرَ الْعِقَّةَ: ئىبادەت بىلەن شۇغۇللىنىشقا قەسەم ئىچتى.

أَنْتَرَ يُنْتِرُ إِنْتَارًا: قاتتىق تارتتى، سىلكىپ تارتتى.

اِنْتِزَاعٌ: قومۇرۇۋەتمەك، سۇغۇرۇۋالماق.

اِنْتَزَحَ يَنْتَزِحُ اِنْتِزَاحًا عَنْ: چىقىپ كەتتى، چەت ئەلگە چىقىپ كەتتى، مۇھاجىر بولۇپ چىقىپ كەتتى.

اِنْتَزَعَ يَنْتَزِعُ اِنْتِزَاعًا الشَّيْءَ مِنْ مَكَانِهِ: ئورنىدىن تارتتى؛ قومۇردى؛ يۇتكىدى، قوزغىدى.

اِنْتَزَعَ الْفُرْصَةَ: پۇرسەتتىن پايدىلاندى، پۇرسەتنى چىڭ تۇتتى.

اِنْتَزَعَ الشَّيْءَ: تارتىۋالدى، قومۇرۇۋالدى.

«اِنْتَزَعَ مِنْهُ كِيسَ نُقُودِهِ»: ئۇنىڭدىن پۇل قاپچۇقىنى تارتىۋالدى.

«اِنْتَزَعَ اِعْتِرَافًا مِنْهُ»: ئۇنىڭ ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشتى.

اِنْتَزَعَ إِعْجَابَ الْجَمَاهِيرِ: كۆپچىلىكنى ھەيران ـ ھەس قالدۇردى.

«اِنْتَزَعَتِ الشَّجَرَةُ مِنْ شِدَّةِ الرِّيحِ»: بوراندا دەرەخ قومۇرۇلۇپ كەتتى.

اِنْتِسَابٌ: باغلىنىش، ئالاقە، مۇناسىۋەت، چېتىش-

لىق.

اِنْتَسَبَ يَنْتَسِبُ اِنْتِسَابًا الشَّخْصُ: تەۋە بولدى، مەنسۇپ بولدى، كىردى، نەسەبىنى بايان قىلدى.

اِنْتَسَبَ إِلَى قَبِيلَةِ قُرَيْشٍ: قۇرەيش قەبىلىسىگە مەنسۇپ بولدى.

اِنْتَسَبَ إِلَى الْفَرِيقِ الرِّيَاضِيِّ الْفُلَانِيِّ: پالانى تەنھەرىكەت ئەترىتىگە مەنسۇپ بولدى.

«اِنْتَسَبَتْ إِلَى شُعْبَةِ الرِّيَاضِيَّاتِ فِي الْعُلُومِ»: ئۇ پەنلەر بويىچە ماتېماتىكا فاكۇلتېتىغا كىردى.

«اِنْتَسَبَ الطَّالِبُ إِلَى كُلِّيَّةٍ»: فاكۇلتېتقا كىرىشكە تىزىمغا ئالدۇردى.

هُوَ يَنْتَسِبُ إِلَى حِزْبِ الْاِسْتِقْلَالِ: ئۇ ئىستىقلال پارتىيىسىگە مەنسۇپ.

اِنْتَسَجَ يَنْتَسِجُ اِنْتِسَاجًا: توقۇلدى، ئۆرۈلدى.

اِنْتَسَخَ يَنْتَسِخُ اِنْتِسَاخًا الشَّيْءَ: يوقاتتى، يىراقلاشتۇردى، تۈگەتتى، قىرىپ تاشلىدى.

اِنْتَسَخَ الْقَانُونَ أَوِ الْأَمْرَ: قانۇننى بىكار قىلدى، ئەمەلدىن قالدۇردى، ئېلىپ تاشلىدى.

اِنْتَسَخَ الْكِتَابَ: كىتابنى كۆچۈرۈپ يازدى، كۆچۈردى.

اِنْتَسَفَ يَنْتَسِفُ اِنْتِسَافًا: چۈڭۈپ تاشلىدى، بۇزۇۋەتتى، چېقىۋەتتى، ۋەيران قىلدى، يوقاتتى.

اِنْتَسَفَ الْبِنَاءَ: بىنانى چېقىۋەتتى، ئۆرۈۋەتتى.

اِنْتَسَفَ الْكَلَامَ: پەس ئاۋازدا سۆزلىدى، تۆۋەن ئاۋازدا گەپ قىلدى، پىچىرلىدى، شۇڭىرلىدى، كۇس ـ كۇس پاراڭ سالدى.

اِنْتَسَقَ يَنْتَسِقُ اِنْتِسَاقًا: تەرتىپلىك بولدى، رەتلىك بولدى، سىستېمىلىق بولدى، تەكشى بولدى.

اَنْتَشَ يُنْتِشُ إِنْتَاشًا النَّبْتُ: بىخ سۈردى، بىخ چىقاردى، بىخلاندى، ئۇندى، شاخلىدى، يوپۇرماق چىقاردى.

اِنْتِشَارٌ: يېيىلماق، چېچىلماق، تارالماق.

اِنْتِشَارُ الْمَرَضِ: كېسەلنىڭ تارقىلىشى.

وَاسِعُ الْاِنْتِشَارِ: كەڭ تارقالغان.

اِنْتَشَرَ يَنْتَشِرُ اِنْتِشَارًا الشَّيْءُ: چېچىلدى، تارقالدى، قانات يايدۇرۇلدى، كەڭ كۆلەمدە ئېلىپ

بېرىلدى.

«فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ» ‹قرآن›: نامازئوقۇلۇپ بولغاندا زېمىنغا تارىلىپ ئاللاھنىڭ پەزىلىدىن تەلەپ قىلىڭلار.

اِنْتَشَرَ الضَّوْءُ: نۇر تارالدى، نۇر چېچىلدى.

اِنْتَشَرَ الْخَبَرُ: خەۋەر تارقالدى.

«يَنْتَشِرُ الْخَبَرُ بِسُرْعَةٍ مُذْهِلَةٍ بِوَاسِطَةِ أَجْهِزَةِ الْإِعْلَامِ»: خەۋەرلەر ئاخبارات ۋاستىلىرى ئارقىلىق ناھايىتى تېز تارالماقتا.

«اَلْمَدَارِسُ تَنْتَشِرُ فِي أَنْحَاءِ الْمَمْلَكَةِ»: مەكتەپلەر مەملىكەتنىڭ ھەممە جايىغا تارقالغان.

اِنْتَشَقَ يَنْتَشِقُ اِنْتِشَاقًا الْوَسَخَ: كىرنى سۈرتىۋەتتى، كىرنى ئېرىتىۋەتتى.

اِنْتَشَقَ يَنْتَشِقُ اِنْتِشَاقًا الْمَاءَ: بۇرنىغا سۇ ئالدى، سۇمۇردى.

اِنْتَشَقَ الْهَوَاءَ: ھاۋانى سۇمۇردى، ئىچىگە تارتتى.

اِنْتَشَلَ يَنْتَشِلُ اِنْتِشَالاً الشَّيْءَ: تېز ئېلىۋالدى، تېز تۇتۇۋالدى.

اِنْتَشَلَهُ مِنَ الْمُشْكِلَةِ: ئۇنى قىيىنچىلىقتىن قۇتقۇزۇۋالدى.

«اِنْتَشَلَهُ مِنَ الْغَرَقِ»: ئۇنى سۇغا غەرق بولۇشتىن قۇتقۇزۇۋالدى.

اِنْتَشَى يَنْتَشِي اِنْتِشَاءً الشَّخْصُ: مەست بولدى، خۇدىنى يوقاتتى؛ روھلاندى، خۇشاللاندى.

اِنْتَشَى الرَّائِحَةَ: پۇرىدى.

«اِنْتَشَى لِتَفَوُّقِ ابْنِهِ فِي دِرَاسَتِهِ»: ئوغلىنىڭ ئوگىنىشتە ئالاچى بولغانلىقىدىن خۇشاللاندى.

اِنْتِصَابٌ: تۇرماق، قوپماق، دەس تۇرماق، تىكلەنمەك.

اِنْتِصَارٌ ج اِنْتِصَارَاتٌ: غەلىبە، ئۇتۇق، تەنتەنە؛ زەپەر قۇچماق.

«اِنْتِصَارُ الْفَرِيْقِ الْوَطَنِيِّ لِكُرَةِ الْقَدَمِ»: دۆلەت كوماندىسىنىڭ پۇتبول مۇسابىقىسىدىكى غەلىبىسى.

اِنْتِصَارَاتُ الْجَيْشِ عَلَى الْعَدُوِّ: قوشۇنىنىڭ دۈشمەن ئۈستىدىن غەلىبە قىلىشى.

اِنْتَصَبَ يَنْتَصِبُ اِنْتِصَابًا الشَّخْصُ: تۇردى، تەييار تۇردى؛ تىكلىدى.

اِنْتَصَبَ لِلْحُكْمِ: ھۆكۈمگە تەييارلاندى.

«اِنْتَصَبَ وَاقِفًا»: ئۆرە تۇردى.

اِنْتَصَتَ يَنْتَصِتُ اِنْتِصَاتًا: ئوغرىلىقچە ئاڭلىدى.

اِنْتَصَحَ يَنْتَصِحُ اِنْتِصَاحًا: نەسىھەتنى قوبۇل قىلدى.

اِنْتَصَحَ الشَّخْصَ: نەسىھەت قىلدى.

اِنْتَصَرَ يَنْتَصِرُ اِنْتِصَارًا: غەلىبە قىلدى، نۇسرەت قازاندى.

اِنْتَصَرَ عَلَى خَصْمِهِ: يەڭدى، غالىپ كەلدى.

اِنْتَصَرَ مِنْ عَدُوِّهِ: دۈشمىنىدىن ئىنتىقام ئالدى.

اِنْتَصَرَلَهُ: قوللىدى، ھىمايە قىلدى.

«فَدَعَارَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوْبٌ فَانْتَصِرْ» ‹قرآن›: ئۇ پەرۋەردىگارىغا: «ھەقىقەتەن مەن بوزەك قىلىندىم، نۇسرەت ئاتا قىلغىن» دەپ دۇئا قىلدى.

«وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ» ‹قرآن›: ئەگەر ئاللاھ خالىسا ئۇلۇغتە (سىلەرنى ئۇرۇشقا تەكلىپ قىلماستىنلا) ئۇلارنى جازالىغان بولاتتى.

اِنْتَصَفَ يَنْتَصِفُ اِنْتِصَافًا الشَّيْءُ: يېرىمىغا كەلدى، يېرىمىغا يەتتى.

اِنْتَصَفَ اللَّيْلُ: يېرىم كېچە بولدى.

اِنْتَصَفَ الشَّخْصُ: ئىنساب تىلىدى، ھەققانى بولۇشنى تىلىدى.

اِنْتَصَفَ مِنْهُ: ھەققىنى ئېلىپ بەردى، ئەنتىنى ئېلىپ بەردى.

اِنْتَضَى يَنْتَضِي اِنْتِضَاءً السَّيْفَ: قىلىچنى غىلاپتىن سۇغۇرۇپ چىقاردى.

اِنْتَطَحَ يَنْتَطِحُ اِنْتِطَاحًا الْكَبْشَانِ: ئىككى قوشقار ئۇسۇشتى؛ بىر - بىرىگە زىت كەلدى.

اِنْتَطَعَ يَنْتَطِعُ اِنْتِطَاعًا لَوْنُهُ: رەڭگى ئۆڭدى، رەڭگى ئۆزگەردى.

اِنْتَطَقَ يَنْتَطِقُ اِنْتِطَاقًا الرَّجُلُ: بەلباغ باغلىدى، كەمەر باغلىدى.

اِنْتَطَقَتِ الْأَرْضُ بِالْجِبَالِ: زېمىن تاغلار بىلەن

قورشالدى.

اِنْتِظَارٌ: كۈتمەك، ئىنتىزار بولماق، مۇنتەزىر بولماق.

أَتَى عَلَى غَيْرِ اِنْتِظَارٍ: ۋاقتسىزلا كەلدى.

قَاعَةُ الْاِنْتِظَارِ: كۈتۈش زالى.

اِنْتِظَامٌ: تەرتىپلىك بولماق، رەتلىك بولماق، تەكشى بولماق؛ ئىنتىزام.

عَدَمُ انْتِظَامٍ: قالايمىقان، رەتسىز، تەرتىپسىز.

بِانْتِظَامٍ: رەتلىك، تەرتىپلىك، سىستېمىلىق؛ ئۈزلۈكسىز، داۋاملىق.

اِنْتَظَرَ يَنْتَظِرُ اِنْتِظَارًا: كۈتتى، ساقلىدى، ئىنتىزار بولدى.

اِنْتَظَرَ خَيْرًا: ياخشىلىقنى ئۈمىد قىلدى.

«فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلّٰهِ فَانْتَظِرُوْا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِيْنَ» « قرآن » : ئېيتقىنكى ، «غەيىبنى بىلىش پەقەت ئاللاھقا خاس، سىلەر كۈتۈڭلار، شۈبھىسىزكى، مەنمۇ سىلەر بىلەن (شۇنى) كۈتكۈچىلەردىنمەن».

«فَهَلْ يَنْتَظِرُوْنَ إِلَّا مِثْلَ أَيَّامِ الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ» « قرآن » : ئۇلار پەقەت ئۆزلىرىدىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرگە كەلگەن كۈنلەرنىڭ (ئۆزلىرىگە كېلىشىنى) كۈتىدۇ.

«اِنْتَظَرَ دَوْرَهُ فِي الصَّفِّ» : سىنىپتا ئۆز نۆۋىتىنى كۈتتى.

اِنْتَظَمَ يَنْتَظِمُ اِنْتِظَامًا الشَّيْءُ: تىزىلدى، رەتلەندى، تەرتىپلىك بولدى، سىستېمىلاشتى، مۇنتىزىم بولدى.

اِنْتَظَمَ الْأَمْرُ: تۈزەلدى، توغرىلاندى.

اِنْتَظَمَ فِي سِلْكِ وِزَارَةٍ: كابىنىتقا قاتناشتى.

«اِنْتَظَمَ الْمُؤْتَمَرُ السَّنَوِيُّ لِلْحِزْبِ» : پارتىيەنىڭ يىللىق قۇرۇلتىيى تەرتىپلىك بولدى.

«اِنْتَظَمَتْ أَحْوَالُهُ بَعْدَ الْعُسْرِ» : قىيىنچىلىقتىن كېيىن ئۇنىڭ ئەھۋالى تۈزەلدى.

اِنْتِعَاشٌ: جانلىنىش، يۈكسىلىش، ئىلگىرىلەش.

اِنْتِعَاشٌ اِقْتِصَادِيٌّ: ئىقتىسادىي يۈكسىلىش.

اِنْتَعَشَ يَنْتَعِشُ اِنْتِعَاشًا الْمَرِيْضُ: كېسەل ساقايدى، ئەسلىگە كەلدى.

اِنْتَعَشَ الرَّجُلُ: روھلاندى، جانلاندى.

اِنْتَعَّ يَنْتَعُّ اِنْتِعَاعًا: قۇستى، ياندۇردى.

اِنْتَعَلَ يَنْتَعِلُ اِنْتِعَالاً الشَّخْصُ: ئاياغ كىيدى.

اِنْتَعَلَ الْأَرْضَ: پىيادە يول يۈردى.

اِنْتِفَاخٌ: كۆپۈپ قالماق، ئېسىلىپ كەتمەك، ئىششىپ قالماق.

اِنْتِفَاخُ الْبَطْنِ: قورساقنىڭ كۆپۈشى.

«اِنْتِفَاخُ جِلْدِ الدَّابَّةِ» : ھايۋان تېرىسىنىڭ كۆپۈپ قېلىشى.

اِنْتِفَاضٌ: قوزغىلاڭ، توپىلاڭ، ئىسيان؛ قوزغالماق، كۆتۈرۈلمەك؛ تىرىمەك.

اِنْتِفَاضَةٌ ج اِنْتِفَاضَاتٌ: قوزغىلاڭ؛ تىترەش، سىلكىنىش.

اِنْتِفَاضَةُ الْمَرِيْضِ: كېسەلنىڭ تىترىشى.

اِنْتِفَاضَةُ الشَّعْبِ: خەلق قوزغىلىڭى.

اِنْتِفَاعٌ: پايدىلانماق، بەھرىمەن بولماق.

حَقُّ الْاِنْتِفَاعِ: پايدىلىنىش ھوقۇقى.

اِنْتِفَاعِيٌّ: پايدىلىنىشقا مەنسۇپ، پايدىلىنىشقا تېگىشلىك.

مَوْقِفٌ اِنْتِفَاعِيٌّ: پايدىلىق مەيدان.

اِنْتِفَاعِيٌّ ج اِنْتِفَاعِيُّونَ: شەخسىيەتچى، مەنپەئەتنى قوغلىغۇچى، مەنپەتپەرەس.

«رَجُلٌ اِنْتِفَاعِيٌّ يَتَقَلَّبُ مَعَ كُلِّ الرِّيَاحِ» : شامالغا قاراپ ئۇسسۇل ئويناىدىغان شەخسىيەتچى ئادەم.

مُسَاعَدَاتٌ اِنْتِفَاعِيَّةٌ: پايدىلىق ياردەم.

اِنْتَفَجَ يَنْتَفِجُ اِنْتِفَاجًا: ئۆرلىدى، كۆپتى؛ ئۆزىدە يوق نەرسە بىلەن پەخىرلەندى.

اِنْتَفَجَ الْأَرْنَبُ: توشقان سەكرىدى.

اِنْتَفَخَ يَنْتَفِخُ اِنْتِفَاخًا الشَّيْءُ: ئۆرلىدى، چوڭلىدى، كۆپتى.

اِنْتَفَخَ الشَّخْصُ: ئۆزىنى چوڭ تۇتتى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى.

اِنْتَفَخَ تِيهًا: ئۆزىنى چوڭ تۇتتى، مەنمەنچىلىك قىلدى، تەكەببۇرلۇقتىن كۆرەڭلەپ كەتتى.

اِنْتَفَخَ عَلَيْهِ: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

اِنْتَفَخَتْ أَوْدَاجُهُمْ: دەرغەزەپ بولدى، غەزەپتىن ئۆزىنى يوقىتىپ قويدى.

«يَنْتَفِخُ عَلَى النَّاسِ بِمَالِهِ»: پۇل - مېلى بىلەن كىشىلەرگە كۆرەڭلەيدۇ.

اِنْتَفَشَ يَنْتَفِشُ اِنْتِفَاشًا: تىتىلدى، تارالدى.

اِنْتَفَشَ الْقُطْنُ: پاختا ئېتىلدى.

اِنْتَفَشَ الْهِرَّةُ: مۇشۇك تۈكلىرىنى پاخپايتتى.

اِنْتَفَضَ يَنْتَفِضُ اِنْتِفَاضًا الشَّيْءُ: تىترىدى، لاغىلدىدى، لەرزىگە كەلدى.

اِنْتَفَضَ الْعُصْفُورُ: قۇشقاچ دىرىلدىدى.

اِنْتَفَضَ مِنْ سُبَاتِهِ: ئۇيقۇسىدىن ئويغاندى.

اِنْتَفَضَتِ الثَّوْرَةُ: قوزغىلاڭ كۆتۈرۈلدى.

اِنْتَفَعَ يَنْتَفِعُ اِنْتِفَاعًا بِهِ: پايدىلاندى، مەنپەئەتلەندى.

اِنْتَفَعَ بِتِجَارَتِهِ: ئۇنىڭ تىجارىتىدىن پايدىلاندى.

اِنْتَفَلَ يَنْتَفِلُ اِنْتِفَالاً: ئۆزرە ئېيتتى؛ قەسەم ئىچتى؛ نەفلە نامازى ئوقىدى.

اِنْتَفَلَ الشَّيْءَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن نەرسە تىلدى.

اِنْتَفَلَ مِنَ الْأَمْرِ: ئۆزىنى ساقلىدى.

اِنْتَفَى يَنْتَفِي اِنْتِفَاءً: قوغلاندى، سۈرگۈن قىلىندى.

اِنْتَفَى الْخَبَرُ: خەۋەر يالغان بولدى.

اِنْتِقَاءٌ: تاللىماق، ئىلغىماق.

اِنْتِقَاءُ الطَّلَبَةِ الْمُمْتَازِينَ: ئەلاچى ئوقۇغۇچىلارنى تاللىماق.

اِنْتِقَائِيٌّ: تاللاشقا مەنسۇپ.

اِمْتِحَانٌ اِنْتِقَائِيٌّ: تاللاش ئىمتىھانى.

اِنْتِقَادٌ ج اِنْتِقَادَاتٌ: تەنقىد قىلماق، ئەيىبلەمەك.

اِنْتِقَادٌ هَزْلِيٌّ: مەسخىرە قىلماق، ھەجۋى قىلماق، كىنايە قىلماق، ساتىرا.

اِنْتِقَادٌ ذَاتِيٌّ: ئۆز - ئۆزىنى تەنقىد قىلماق.

اِنْتِقَالٌ: كۆچمەك، يۆتكەلمەك؛ ئۆزگەرمەك.

فِتْرَةُ الْاِنْتِقَالِ: ئۆتكۈنچى مەزگىل.

«أَعْطَتِ الْمُسْتَعْمَرَةُ فِتْرَةَ اِنْتِقَالٍ قَبْلَ اسْتِقْلَالِهَا»: مۇستەملىكە ئەلگە مۇستەقىللىق بېرىشتىن بۇرۇن ئالدى بىلەن ئۇنىڭغا ئۆتكۈنچى مەزگىلنى بېرىپ تۇردى.

اِنْتِقَالِيٌّ: يۆتكىلىشكە مەنسۇپ، ۋاقىتلىق، ئۆتكۈنچى؛ يۆتكىلىشكە ئاسان.

عَهْدٌ اِنْتِقَالِيٌّ: ئۆتكۈنچى دەۋر، ئۆتكۈنچى زامان.

مَرْحَلَةٌ اِنْتِقَالِيَّةٌ: ئۆتكۈنچى باسقۇچ.

حُكُومَةٌ اِنْتِقَالِيَّةٌ: ۋاقىتلىق ھۆكۈمەت.

اِنْتِقَامٌ: ئىنتىقام ئالماق، ئۆچ ئالماق.

اِنْتِقَامِيٌّ: قىساسچىلىق، قىساسكار، قىساسنىڭ.

مَوْقِفٌ اِنْتِقَامِيٌّ: قىساس مەيدانى، قىساسكار پوزىتسىيە.

اِجْرَاءَاتٌ اِنْتِقَامِيَّةٌ: ئۆچ ئېلىش تەدبىرلىرى.

اِنْتَقَبَتْ يَنْتَقِبُ اِنْتِقَابًا الْمَرْأَةُ: ئايال چۈمبەل تارتتى.

اِنْتَقَدَ يَنْتَقِدُ اِنْتِقَادًا: تەنقىدلىدى، ئەيىبىنى ئاشكارىلىدى.

اِنْتَقَدَ الْوَلَدُ: بالا يىگىت بولدى.

اِنْتَقَدَ الْمَالَ: مالنى تاپشۇرۇۋالدى.

اِنْتَقَدَ الدَّرَاهِمَ: تەڭگىنىڭ ساختىسىنى ئايرىدى.

اِنْتَقَدَ الشِّعْرَ: تەكشۈردى، كۆزەتتى.

اِنْتَقَسَ يَنْتَقِسُ اِنْتِقَاسًا الرَّاهِبُ النَّاقُوسَ: راھىب قوڭغۇراقنى چالدى.

اِنْتَقَشَ يَنْتَقِشُ اِنْتِقَاشًا: يۇلدى، سۇغۇرۇۋالدى، چىقىرىۋالدى.

اِنْتَقَشَ الرَّجُلُ: نەقىش قىلىنشقا بۇيرىدى.

اِنْتَقَصَ يَنْتَقِصُ اِنْتِقَاصًا الشَّيْءُ: كېمەيدى، ئازايدى.

اِنْتَقَصَ حَقَّهُ: ھەققىنى قىسىپ قالدى، ھەققىنى قىسقارتتى.

اِنْتَقَصَ الشَّيْءَ: ئاز كۆردى، يېتەرسىز دەپ قارىدى.

اِنْتَقَصَ الرَّجُلَ: ئەيىبلىدى، كەمسىتتى، مالامەت قىلدى.

اِنْتَقَصَ مِنْ قَدْرِهِ: ئۇنىڭ قىممىتىنى چۈشۈردى.

اِنْتَقَضَ يَنْتَقِضُ اِنْتِقَاضًا: چېچىلىپ كەتتى، بوشاپ كەتتى، تىتىلىپ كەتتى، سۇنۇپ كەتتى.

اِنْتَقَضَ الشَّيْءُ: بۇزۇلۇپ كەتتى.

اِنْتَقَضَ الْبِنَاءُ: بىنا ۋەيران بولدى.

اِنْتَقَضَ الْوُضُوءُ: تاھارەت سۇندى.

اِنْتَقَضَ الْجُرْحُ: جاراھەت قايتا قوزغالدى.

اِنْتَقَضَ الْقَوْمُ عَلَى السُّلْطَانِ: خەلق سۇلتانغا قارشى ئىسيان كۆتۈردى.

اِنْتَقَعَ يَنْتَقِعُ اِنْتِقَاعًا فِي الْمَاءِ: سۇدا تۇرۇپ ئېرىپ كەتتى.

اِنْتُقِعَ لَوْنُهُ: غەم ياكى قورقۇنچتىن سارغىيىپ كەتتى.

«فَرَجَعَ وَقَدْ اِنْتُقِعَ لَوْنُهُ» (حديث): ئۇ قايتقاندا رەڭگى سارغىيىرىپ كەتكەنىدى.

اِنْتَقَلَ يَنْتَقِلُ اِنْتِقَالاً: كۆچتى، يۆتكەلدى.

«اِنْتَقَلَ إِلَى رَحْمَةِ اللّٰهِ»: ئۆلدى، ۋاپات بولدى، ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا كەتتى.

«اِنْتَقَلَ عَنْ طَرِيْقِ الْبَحْرِ»: دېڭىز ئارقىلىق يۆتكەلدى.

اِنْتَقَمَ يَنْتَقِمُ اِنْتِقَامًا مِنْ: ئىنتىقام ئالدى، ئۆچ ئالدى، قىساس ئالدى، جازالىدى.

اِنْتَقَمَ الْأَمْرَ عَلَى فُلَانٍ: ئەيىبلىدى، ھاقارەتلىدى، ئاھانەت قىلدى.

«فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذِيْنَ أَجْرَمُوا» (قرآن): ئاسىيلىق قىلغانلارنى جازالىدۇق.

اِنْتَقَى يَنْتَقِي اِنْتِقَاءَ الشَّيْءَ: تاللىدى، ئىلغىدى، خىللىدى.

اِنْتَقَى أَجْوَدَ الْفَوَاكِهِ: مېۋىنىڭ ئەڭ ياخشىسىنى تاللىدى.

اِنْتَكَتَ يَنْتَكِتُ اِنْتِكَاتًا: تىك موللاق چۈشتى.

اِنْتَكَثَ يَنْتَكِثُ اِنْتِكَاثًا: بۇزۇلدى، يوقالدى، ۋەيران بولدى، بۇرالدى.

اِنْتَكَثَ الْحَبْلُ: ئارغامچا ئۆزۈلدى، ئارغامچا يېشىلىپ كەتتى.

«اِنْتَكَثَ الشَّخْصُ مِنْ حَاجَةٍ إِلَى أُخْرَى»: بىر ھاجەتتىن يەنە بىر ھاجەتكە بۇرالدى.

اِنْتَكَسَ يَنْتَكِسُ اِنْتِكَاسًا الشَّيْءُ: نەرسە ئۆرۈلىدى، ئاستىن ـ ئۈستۈن بولدى.

اِنْتَكَسَ الْمَرِيْضُ: كېسەل قايتا قوزغالدى.

اِنْتَكَشَ يَنْتَكِشُ اِنْتِكَاشًا الشَّيْءَ: كوچىلىدى، قازدى، ئاچتى.

اِنْتَكَمَ يَنْتَكِمُ اِنْتِكَامًا: چېكىندى، ئارقىغا قايتتى، داجىدى.

اِنْتَمَى يَنْتَمِي اِنْتِمَاءً: ئۆرلىدى.

اِنْتَمَى الشَّخْصُ إِلَى الْجَبَلِ: تاغقا چىقتى.

اِنْتَمَى الشَّخْصُ إِلَى كَذَا: ... غا تەۋە بولدى.

«اِنْتَمَى إِلَى حِزْبِ الْإِسْتِقْلَالِ»: ئىستىقلال پارتىيىسىگە كىردى.

أَنْتَنَ يُنْتِنُ إِنْتَانًا: سېسىدى، پۇراپ قالدى.

اِنْتِهَاءٌ: تۈگىمەك، تامامىلانماق، ئاخىرلاشماق.

اِنْتِهَارٌ: ئەيىبلىمەك، كايىماق، سىلكىشلىمەك، تاپا قىلماق، بوشاتماق، ئورنىدىن قالدۇرماق، قوغلىۋەتمەك.

كَلَّمَهُ اِرْتِهَارًا: ئۇنىڭغا كايىدى، ئۇنى سۆكتى.

اِنْتِهَازٌ: پايدىلانماق.

اِنْتِهَازُ الْفُرَصِ: پۇرسەتتىن پايدىلانماق.

اِنْتِهَازِيٌّ: پۇرسەتپەرەس، ئاغمىچى.

اِنْتِهَازِيَّةٌ: پۇرسەتپەرەسلىك، ئاغمىچىلىق.

اَلْاِنْتِهَازِيَّةُ الْيَمِيْنِيَّةُ: ئوڭچىل ئاغمىچىلىق، ئوڭچىل ئوپپورتونىزم.

اَلْاِنْتِهَازِيَّةُ الْيَسَارِيَّةُ: سولچىل ئاغمىچىلىق، سولچىل ئوپپورتونىزم.

اَلْاِنْتِهَازِيُّونَ الْيَمِيْنِيُّونَ: ئوڭچىل ئاغمىچىلار.

اِنْتِهَاكٌ: خىلاپلىق قىلماق؛ چېقىلماق، دەپسەندە قىلماق.

اِنْتَهَبَ يَنْتَهِبُ اِنْتِهَابًا الشَّيْءَ: بۇلىدى، بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلدى.

اِنْتَهَبَ أَمْلَاكَ الْيَتِيْمِ: يېتىمنىڭ مال ـ مۈلكىنى ئىلىۋالدى.

اِنْتَهَبَ الْفَرَسُ الشَّوْطَ: ئات مۇساپىنى باستى، ئات يېڭىپ چىقتى.

اِنْتَهَجَ يَنْتَهِجُ اِنْتِهَاجًا الطَّرِيْقَ: يولغا چىقتى، سەپەر قىلدى، قەدەم قويدى.

اِنْتَهَجَ سَبِيْلَ الصَّوَابِ: توغرا يولغا كىردى، توغرا يول تۇتتى.

اِنْتَهَجَ خُطَّةً جَدِيْدَةً: يېڭى پىلاننى يولغا قويدى.

اِنْتَهَجَ سِيَاسَةً وَاضِحَةً: روشەن سىياسەت يۈرگۈزدى.

اِنْتَهَرَ يَنْتَهِرُ اِنْتِهَارًا: ئەيىبلىدى، كايىدى، دۇچ كەلدى.

اِنْتَهَرَ النَّهْرُ: دەريا ئۆز يۇنىلىشىدە ئاقتى.

اِنْتَهَرَ الْعِرْقُ: تومۇردىن قان ئېقىپ توختىمىدى.

اِنْتَهَزَ يَنْتَهِزُ اِنْتِهَازًا الْفُرْصَةَ: پۇرسەتنى چىڭ تۇتتى، پۇرسەتتىن پايدىلاندى.

اِنْتَهَزَ الشَّيْءَ: نەرسىنى قوبۇل قىلىپ ئېلىشقا ئالدىرىدى.

اِنْتَهَضَ يَنْتَهِضُ اِنْتِهَاضًا: تۇردى، قوپتى.

اِنْتَهَكَ يَنْتَهِكُ اِنْتِهَاكًا: قاتتىق چارچىتىۋەتتى، ئاجىزلاشتۇرۇۋەتتى، ھالسىزلاندۇرۇۋەتتى.

اِنْتَهَكَ الْمَكَانَ: جاينى بۇلغىدى، دەپسەندە قىلدى.

اِنْتَهَكَ الْحُرْمَةَ: دەخلى - تەرۇز قىلدى، چېقىلدى، خىلاپلىق قىلدى.

اِنْتَهَكَ الْهُدْنَةَ: تىنچلىق كېلىشىمىنى بۇزدى.

اِنْتَهَكَ حُرْمَةَ اِمْرَأَةٍ: ئايالغا باسقۇنچىلىق قىلدى، ئايالنىڭ نومۇسىغا تەگدى.

اِنْتَهَكَ الرَّجُلُ: تۆھمەت قىلدى، ھاقارەت قىلدى، رەسۋا قىلدى.

اِنْتَهَكَ عِرْضَ فُلَانٍ: ھاقارەتلىدى، سەتلىدى.

اِنْتَهَكَ الْمُحَرَّمَاتِ: چەكلەنگەن نەرسىلەرگە چېقىلدى.

اِنْتَهَكَ عَوْرَاتِ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ ئەيىبىنى ئاچتى.

اِنْتَهَكَ حُرْمَةَ اللّٰهِ: ئەھدىنى بۇزدى، ئەھدىگە خىيانەت قىلدى.

«اِنْتَهَكَهُ الْمَرَضُ»: كېسەل ئۇنى ھالسىزلاندۇرۇۋەتتى.

اِنْتَهَى يَنْتَهِي اِنْتِهَاءً الشَّيْءُ: ئاخىرىغا يەتتى.

اِنْتَهَى عَنِ الشَّيْءِ: ياندى، قايتتى.

«لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوْا لَنَرْجُمَنَّكُمْ» (قرآن): ئەگەر سىلەر (دەۋىتىڭلارنى) توختاتمىساڭلار، سىلەرنى چوقۇم تاش - كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرىمىز.

«قُلْ لِلَّذِيْنَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَاقَدْ سَلَفَ» (قرآن): (ئى مۇھەممەد!) كۇففارلارغا ئېيتقىنكى، ئەگەر ئۇلار (كۇفرىدىن، پەيغەمبەر بىلەن دۇشمەنلىشىشتىن) يانسا، ئۇلارنىڭ ئۆتكەنكى گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ.

اِنْتَهَى إِلَيْهِ الْعِبْءُ كُلُّهُ: يۈكنىڭ ھەممىسى ئۈستىگە ئارتىلدى.

اِنْتَهَى بِهِ إِلَى كَذَا: باشلىدى، يېتەكلىدى.

اِنْتَهَى الْوَقْتُ: ۋاقىت توشتى.

اِنْتَهَى عَنْ كَذَا: ۋاز كەچتى، ياندى.

«اِنْتَهَى إِلَيْهِ الْخَبَرُ»: ئۇنىڭغا خەۋەر يەتتى.

«اِنْتَهَى الْوَقْتُ الْمُحَدَّدُ لِلْكُتُبِ الْمُسْتَعَارَةِ مِنَ الْمَكْتَبَةِ»: كىتابخانىدىن ئارىيەت ئېلىنغان كىتابلارنىڭ بەلگىلەنگەن ۋاقتى توشتى.

«اِنْتَهَتِ الْعُطْلَةُ الصَّيْفِيَّةُ»: يازلىق تەتىل ئاخىرلاشتى.

اِنْتِوَاءٌ: ئىرادە، نىيەت.

اِنْتَوَى يَنْتَوِي اِنْتِوَاءَ الشَّيْءَ: كۆزلىدى.

اِنْتَوَى الْأَمْرَ: نىيەت قىلدى، كۆڭلىگە پۈكتى.

اِنْتَوَى الشَّخْصُ: بىر جايدىن يەنە بىر جايغا يۆتكەلدى.

اِنْتَوَى عَنِ الْأَمْرِ: ئىشتىن بۇرۇلدى.

اِنْتَوَى بِنَوَاتِهِ: ھاجىتىدىن چىقتى، ھاجىتىنى راۋا قىلدى.

أَنِثَ يَأْنِثُ أَنَثًا و أَنُوْثَةً: ئايال بولۇپ قالدى، ئايالغا ئۆزگەردى، ئايال مىجەز بولۇپ قالدى.

اِنْثَالَ يَنْثَالُ اِنْثِيَالاً عَلَيْهِ التُّرَابُ: توپا تۆكۈلدى، قۇيۇلدى.

«لَقَدِ انْثَالَتْ عَلَيْنَا الْمُشْكِلاَتُ فِي هَذَا الْعَصْرِ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ» : بىزنى بۇ ئەسىرده تەرەپ-تەرەپتىن قىيىن مەسىلىلەر بېسىۋالدى.

إِنْثَالَ عَلَيْهِ النَّاسُ: تەرەپ - تەرەپتىن ئۇنىڭ يېنىغا توپلاندى.

إِنْثَالَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ: چاقماقتەك سۆزلىدى.

إِنْثَالَتْ عَلَيْهِ الأَفْكَارُ: ئۇنىڭ تەپەككۇرى دولقۇنلىنىپ تۇردى.

إِنْثَغَرَ يَنْثَغِرُ إِنْثِغَارًا: تۆشۈك ئېچىلدى.

إِنْثَقَبَ يَنْثَقِبُ إِنْثِقَابًا: يىرتىلدى.

إِنْثَلَمَ يَنْثَلِمُ إِنْثِلاَمًا: پۈچۈق بولدى، يېرىق بولدى.

إِنْثَمَّ يَنْثَمُّ إِنْثِمَامًا الْجِسْمُ: ياداپ كەتتى، ئورۇقلاپ كەتتى.

إِنْثَمَّ الشَّيْخُ: قېرىپ ماغدۇرىدىن كەتتى، قېرىپ دەرماندىن كەتتى.

إِنْثَنَى يَنْثَنِي إِنْثِنَاءَ الشَّيْءُ: قاتلاندى، مۇكچەيدى.

«إِنْثَنَى ظَهْرُهَا مِنَ الْكِبَرِ» : قېرىلىقتىن دۇمچىيىپ قالدى.

إِنْثَنَى الرَّجُلُ فِي مَشْيِهِ: ئىرغاڭلاپ ماڭدى.

عَزِيْمَةٌ لاَ تَنْثَنِي: پۈكۈلمەس ئىرادە، سۇنماس ئىرادە.

إِرَادَةٌ لاَ تَنْثَنِي: پۈكۈلمەس ئىرادە، سۇنماس ئىرادە.

إِنْثَنَى عَنْهُ: ئۆزۈلدى، ئايرىلدى، ئاجرالدى.

أُنْثَوِيٌّ: چىشىغا مەنسۇپ.

أُنْثَى ج إِنَاثٌ و أُنَاثِيٌّ ج أُنْثٌ: چىشى، ئايال جىنىسقا مەنسۇپ.

إِمْرَأَةٌ أُنْثَى: ئاياللىق خاراكتېرى تولۇق ئايال.

إِنْجَابَ يَنْجَابُ إِنْجِيَابًا السَّحَابُ: بۇلۇت تارقالدى.

إِنْجَابَ الظَّلاَمُ: قاراڭغۇلۇق كۆتۈرۈلدى.

«أَحَسَّ بِالإِرْتِيَاحِ وَانْجَابَتْ عَنْهُ هُمُومٌ ثَقِيْلَةٌ» : ئۇ ئارامىلىق هېس قىلدى، ئۇنىڭدىن ئېغىر غەم-غۇسسىلار كۆتۈرۈلدى.

إِنْجَازٌ ج إِنْجَازَاتٌ: مۇۋەپپەقىيەت، نەتىجە.

إِنْجَازَاتٌ صِنَاعِيَّةٌ: سانائەت مۇۋەپپەقىيەتلىرى.

«إِنْجَازَاتُ هَذَا الْعَامِ فِي مَجَالِ الزِّرَاعَةِ تَفُوقُ إِنْجَازَاتِ الأَعْوَامِ الثَّلاَثَةِ الْمَاضِيَةِ» : بۇ يىل يېزا ئىگىلىك ساهەسىدە قولغا كەلگەن نەتىجىلەر ئىلگىرىكى ئۈچ يىللىق نەتىجىدىن ئېشىپ كەتتى.

أَنْجَبَ يُنْجِبُ إِنْجَابًا: پەرزەنت يۇزى كۆردى، بالىلىق بولدى.

أَنْجَبَ مَوْلُودًا ذَكَرًا: ئۇ ئوغۇل بالا تاپتى، ئۇ ئوغۇل يۇزى كۆردى.

«تَزَوَّجَ امْرَأَةً أَجْنَبِيَّةً وَأَنْجَبَ مِنْهَا طِفْلَيْنِ» : چەت ئەللىك بىر ئايالنى ئېلىپ ئۇنىڭدىن ئىككى بالا تاپتى.

أَنْجَحَ يُنْجِحُ إِنْجَاحًا: مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتۈردى، رونىق تاپقۇزدى، راۋاجلاندۇردى، ئىلگىرى سۈردى.

«أَنْجَحَ اللّٰهُ طَلَبَتَهُ» : ئاللاه ئۇنىڭ تەلەپ قىلغىنىنى بەردى.

أَنْجَدَ يُنْجِدُ إِنْجَادًا الْمَكَانُ: جاي ئېگىز بولدى.

أَنْجَدَ الشَّخْصُ: نەجدىگە باردى، نەجدى زېمىنىغا كەلدى.

أَنْجَدَهُ: ئۇنىڭغا ياردەم بەردى.

إِنْجَدَبَ يَنْجَدِبُ إِنْجِدَابًا إِلَى الشَّيْءِ: مەپتۇن قىلىندى، جەلپ قىلىندى.

إِنْجَرَحَ يَنْجَرِحُ إِنْجِرَاحًا: يارىلاندى، زەخمىلەندى.

إِنْجَرَّ يَنْجَرُّ إِنْجِرَارًا الشَّيْءُ: نەرسە تارتىلدى.

«إِنْجَرَّ إِلَى الْوَرَاءِ قَلِيلاً» : ئازراق ئارقىغا تارتىلدى.

إِنْجَرَّتِ الْمَاشِيَةُ: چارۋا ئوتلاققا بېرىپ كېلىۋېتىپ ئوتلىدى.

إِنْجَرَفَ يَنْجَرِفُ إِنْجِرَافًا الشَّيْءُ: يىمىرىلدى سۇيۇرۇپ تاشلاندى.

أَنْجَزَ يُنْجِزُ إِنْجَازًا الشَّيْءَ: تاماملىدى، تولۇقلىدى، پۈتتۈردى.

أَنْجَزَ الْوَعْدَ: ۋەدىنى ئەملىگە ئاشۇردى، ئورۇنلىدى، ئىشقا ئاشۇردى.

أَنْجَزَ الْعَمَلَ فِي وَقْتِهِ: ئىشنى ۋاقتىدا تاماملىدى.

«أَنْجَزَ حُرُّ مَاوَعَدَ»: ھۆر ئادەم ۋەدىسىگە ۋاپا قىلدى.

«أَنْجَزَ مَاطُلِبَ مِنْهُ قَدْرَ الْمُسْتَطَاعِ»: تەلەپ قىلىنغان نەرسىنى قولىدىن كېلىشىچە ئورۇندىدى.

اِنْجَزَعَ يَنْجَزِعُ اِنْجِزَاعًا: ئوتتۇرىدىن ئۈزۈلدى.

اِنْجَزَعَ الْعَصَى: تاياق ئوتتۇرىدىن ئۇشتۇلۇپ كەتتى.

اِنْجَزَعَ الْحَبْلُ: ئارغامچا ئوتتۇرىدىن ئۈزۈلۈپ كەتتى.

اِنْجَزَمَ يَنْجَزِمُ اِنْجِزَامًا: كېسىلدى، ئۈزۈلدى.

اِنْجَزَمَ الْفِعْلُ: پېئىل ساكىن ئوقۇلدى.

أَنْجَلُ ج نُجْلٌ وَنَجَالٌ م نَجْلاَءُ و نَجْلاَوَاتٌ: يوغان كۆز، چوڭ كۆز، شەھلا كۆز.

اِنْجِلاَءٌ: روشەن بولماق، ئېنىق بولماق.

اِنْجَلَى يَنْجَلِي اِنْجِلاَءً: ئاشكارا بولدى، ئېچىلدى.

اِنْجَلَى الْهَمُّ عَنْ قَلْبِي: غەم قەلبىمدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

اِنْجِلِيْزِيٌّ: ئەنگلىيەلىك، ئەنگلىيىنىڭ.

أَنْجَمَ يَنْجِمُ اِنْجَامًا السَّمَاءُ: يۇلتۇزلار كۆرۈندى.

أَنْجَمَ الْمَطَرُ: يامغۇر قويۇلدى.

أَنْجَى يُنْجِي اِنْجَاءً: قۇتقۇزدى، قۇتۇلدۇردى، نىجاتلىق بەردى.

«وَأَنْجَيْنَامُوسَى وَمَنْ مَعَهُ أَجْمَعِيْنَ» «قرآن»: مۇسا بىلەن ئۇنىڭ ھەمراھلىرىنى پۈتۈنلەي قۇتقۇزدۇق.

«لَئِنْ أَنْجَيْتَنَامِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ» «قرآن»: ئى خۇدا! ئەگەر سەن بىزنى بۇنىڭدىن (يەنى بالادىن) قۇتۇلدۇرساڭ، بىز چوقۇم شۈكۈر قىلغۇچىلاردىن بولىمىز.

أَنْجَاهُ مِنَ الْإِنْحِرَافِ: ئۇنى ئېزىپ كېتىشتىن قۇتقۇزدى.

إِنْجِيْلٌ ج أَنَاجِيْلُ: ئىنجىل (خرىستىئانلارنىڭ مۇقەددەس كىتابى) ئاللاھ تائالانىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالامغا نازىل قىلغان كىتابى، «ئىنجىل» ئەسلى يۇنانچە سۆز بولۇپ، خۇش خەۋەر، بېشارەت مەنىسىدە.

اَلْأَنَاجِيلُ: ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆز ھەرىكەتلىرىنىڭ توپلىمى بولۇپ مەتتا، مەرقوس، لوق ۋە يوھاننا قاتارلىق تۆت رىۋايەتتىن ئىبارەت.

«وَعْدًاعَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيْلِ وَالْقُرْآنِ» «قرآن»: (جىھاد قىلغۇچىلارغا جەننەتنى ۋەدە قىلىش) تەۋراتتا، ئىنجىلدا ۋە قۇرئاندا زىكرى قىلىنغان (ئاللاھنىڭ) راست ۋەدىسىدۇر.

إِنْجِيْلِيٌّ: ئىنجىلغا مەنسۇپ.

إِنْحَازَ يَنْحَازُ إِنْحِيَازًا عَنْهُ: ئايرىلدى، ۋاز كەچتى، ئاغدى، مايىل بولدى.

«يُعَامِلُ الْأُسْتَاذُ الطُّلاَبَ مُعَامَلَةً مُتَسَاوِيَةً دُوْنَ أَنْ يُظْهِرَ اِنْحِيَازًا إِلَى أَيِّ وَاحِدٍ»: ئوستاز ئوقۇغۇچىلارغا ئوخشاش مۇئامىلەقىلىدۇ.

اِنْحَازَ إِلَيْهِ: قوشۇلدى، بىرلەشتى.

إِنْحَاصَ يَنْحَاصُ اِنْحِيَاصًا: ئۈزۈنى چەتكە ئالدى، نېرى تۇردى، قېچىۋالدى.

اِنْحِبَاسٌ: توختاپ قالماق، ئۈزۈلۈپ قالماق، توسۇلۇپ قالماق.

اِنْحِبَاسُ الْهَوَاءِ: ھاۋانىڭ توسۇلۇپ قېلىشى؛ ھاۋانىڭ يۇرۇشمەسلىكى.

اِنْحِبَاسُ الْمَطَرِ: قۇرغاقچىلىق.

اِنْحَبَسَ يَنْحَبِسُ اِنْحِبَاسًا الشَّيْءُ: مەنئى قىلىندى، چەكلەندى.

اِنْحَتَّ يَنْحَتُّ اِنْحِتَاتًا الْوَرَقُ: يوپۇرماق چۈشۈپ كەتتى، تۆكۈلۈپ كەتتى، چېچىلىپ كەتتى، توزۇپ كەتتى.

إِنْحَتَّ الْأَسْنَانُ: چىشنى قۇرت يېدى، چىشى چىرىدى.

اِنْحَجَبَ يَنْحَجِبُ اِنْحِجَابًا: پەردىلەندى، نىقابلاندى.

اِنْحَجَزَ يَنْحَجِزُ اِنْحِجَازًا: نەزەر بەنت بولدى، تۇتۇپ قېلىندى.

اِنْحِدَارٌ: قىيا، تىك، يار.

وَاقِفُ الْإِنْحِدَارِ: قىيا، تىك، يار.

طَرِيْقٌ شَدِيْدُ الْاِنْحِدَارِ: قاتتىق يانتۇ يول.

صِحَّتُهُ فِي انْحِدَارٍ: سالامەتلىكى ناچارلىشىپ كېتىۋاتىدۇ.

اِنْحَدَرَ يَنْحَدِرُ اِنْحِدَارًا: چۈشتى، سىرىلدى، دۈملىدى؛

«تَنْحَدِرُ الْمِيَاهُ مِنْ قِمَمِ الْجِبَالِ الْمَكْسُوَّةِ بِالثُّلُوجِ»: قار بىلەن قاپلانغان تاغ چوققىلىرىدىن سۇ تۆۋەنگە ئېقىپ چۈشتى.

اِنْحَدَرَ الدَّمْعُ: ياش تۆكۈلدى.

اِنْحَدَرَ مِنْهُ: كېلىپ چىقتى.

اِنْحَذَفَ يَنْحَذِفُ اِنْحِزَافًا: قىسقاردى.

اِنْحِرَافٌ: ئاغماق، مايىل بولماق، قىڭغىر بولماق.

اِنْحِرَافُ الْمِزَاجِ: مىجەزنىڭ ئۆزگىرىپ قېلىشى.

«اِنْحِرَافُ الصِّحَّةِ مَعْنَاهُ الْحِرْمَانُ مِنْ لَذَّاتِ الْحَيَاةِ»: سالامەتلىكىنىڭ ياخشى بولماسلىقى ھايات لەززەتلىرىدىن مەھرۇم بولۇشتىن دېرەك بېرىدۇ.

زَاوِيَةُ الْاِنْحِرَافِ: يانتۇ بۇلۇڭ، قىيپاش بۇلۇڭ.

اِنْحَرَفَ يَنْحَرِفُ اِنْحِرَافًا: ئېغىپ كەتتى، بۇرۇلۇپ كەتتى، مايىل بولدى، تەرىپىنى ئالدى.

«كَانَ يَسَارِيًّا ثُمَّ انْحَرَفَ إِلَى الْيَمِينِ»: سولچىلىقتىن ئوڭغا بۇرالدى.

«اِنْحَرَفَتْ صِحَّتُهُ»: سالامەتلىكى ناچارلاشتى.

اِنْحَسَرَ يَنْحَسِرُ اِنْحِسَارًا الشَّيْءُ: كېچىكىپ قالدى، ئارقىغا قايتتى.

«اِنْحَسَرَ ظِلُّهُ»: سايىسى يوقالدى.

اِنْحَسَمَ يَنْحَسِمُ اِنْحِسَامًا: ئۈزۈلدى، كېسىلدى.

اِنْحَشَرَ يَنْحَشِرُ اِنْحِشَارًا الْقَوْمُ: توپلاندى، يىغىلدى.

اِنْحِصَارٌ: قورشالماق، چەكلەنمەك، تۇتۇپ تۇرۇلماق.

اِنْحَصَرَ يَنْحَصِرُ اِنْحِصَارًا: قورشالدى.

«لَمْ تَنْحَصِرِ الْمَشَارِيعُ الْاِقْتِصَادِيَّةُ فِي الْعَاصِمَةِ بَلِ امْتَدَّتْ إِلَى بَقِيَّةِ الْمُحَافَظَاتِ»: ئىقتىسادىي پىلان پايتەختتىلا يولغا قويۇلۇپ قالماي، بەلكى قالغان رايونلارغىمۇ كېڭەيدى.

اِنْحَصَّ يَنْحَصُّ اِنْحِصَاصًا الشَّعْرُ: چاچ چۈشۈپ كەتتى.

اِنْحِطَاطٌ: تۆۋەنلەپ كەتمەك، چۈشۈپ كەتمەك.

فَتْرَةُ الْاِنْحِطَاطِ أَوْ عَصْرُ الْاِنْحِطَاطِ: تۆۋەنلەش دەۋرى، پەسىيىش مەزگىلى، چۈشكۈنلىشىش دەۋرى.

اِنْحَطَّ يَنْحَطُّ اِنْحِطَاطًا ـ تِ صِحَّتُهُ: سالامەتلىكى ناچارلاشتى، تېنى ئاجىزلاشتى.

اِنْحَطَّ قَدْرُهُ فِي نَظَرِي: ئۇنىڭ قەدىر ـ قىممىتى چۈشتى.

اِنْحَطَمَ يَنْحَطِمُ اِنْحِطَامًا: پاچاقلاندى.

اِنْحَطَمَ إِنَاءُ الصَّبْرِ: سەۋر قاچىسى سىندى.

أَنْحَفَ يُنْحِفُ إِنْحَافًا ـ هُ: ئورۇقلاتتى، جۈدەتتى، ئاجىزلاتتى.

اِنْحَقَّ يَنْحَقُّ اِنْحِقَاقًا الرِّبَاطُ: چىگىك چىڭدى.

أَنْحَلَ يُنْحِلُ إِنْحَالاً ـ هُ الْمَرَضُ: كېسەل ئورۇقلاتتى، يادىتتى، جۈدەتتى، ئاجىزلاتتى.

اِنْحِلاَلٌ: يېشىلمەك، يىمىرىلمەك، پارچىلانماق، بوشىماق، تارالماق، ئېرىمەك، ئاجىزلاشماق.

اِنْحِلاَلُ الثَّوْرِ: نۇرنىڭ تارقىلىشى.

اِنْحِلاَلُ الظَّهْرِ: ئەرلىك جىنسىي ئاجىزلىق.

اِنْحِلاَلِيٌّ: چۈشكۈنلۈك.

اِنْحِلاَلِيَّةٌ: روھىي چۈشكۈنلۈك.

اِنْحَلَبَ يَنْحَلِبُ اِنْحِلاَبًا: ئاقتى.

اِنْحَلَّ يَنْحَلُّ اِنْحِلاَلاً: ئاجراپ كەتتى، بوشاپ قالدى.

«عَلِمَ بِأَنَّ أَصْحَابَهُ قَدْ خَذَلُوهُ وَانْحَلَّتْ عَزِيمَتُهُ عَلَى الْمُقَاوَمَةِ وَحْدَهُ»: ئۇ ھەمراھلىرىنىڭ ئۆزىنى ئاللىقاچان تاشلىۋەتكەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭ قارشى تۇرۇش ئىرادىسىنىڭ بوشاپ قالغانلىقىنى بىلدى.

اِنْحَمَقَ يَنْحَمِقُ اِنْحِمَاقًا: ئەخمەق بولدى.

اِنْحِنَاءٌ: ئېگىلمەك، پۈكۈلمەك.

اِنْحِنَاءُ الظَّهْرِ: بەلنى ئەگمەك.

«طَرِيقُ الْحَيَاةِ الْبَشَرِيَّةِ حَافِلٌ بِالْمُنْعَطَفَاتِ وَالْإِنْحِنَاءَاتِ» : كىشىلىك تۇرمۇش يولى ئەگرى - توقايلىقلار بىلەن تولغان.

إِنْحَنَى يَنْحَنِي إِنْحِنَاءً: ئېگىلدى، ئەگدى.

«إِنَّ ضُلُوعِي لاَ تَنْحَنِي عَلَى ضِغْنٍ» : مەن ئاداۋەت ساقلىمايمەن.

إِنْحَنَى إِحْتِرَامًا: تەزىم قىلدى.

إِنْحَنَى خُضُوعًا: بويسۇنۇپ باش ئەگدى.

أَنْحَى يُنْحِي إِنْحَاءً عَلَيْهِ ضَرْبًا: ھۇجۇم قىلدى، زەربە بەردى.

أَنْحَى عَلَيْهِ: يۇزلەندى.

أَنْحَى عَلَيْهِ بِاللَّوْمِ: ئۇنى ئەيىبلىدى.

أَنْحَى الشَّخْصُ فِي سَيْرِهِ: بىر تەرەپكە قىيسىيىپ ماڭدى.

أَنْحَى عَلَيْهِ ضَرْبًا: ئۇنىڭغا زەربە بەردى.

إِنْحِيَازٌ: بۇرالماق، مايىل بولماق.

إِنْخِدَاعٌ: ئالدانماق.

إِنْخَدَعَ يَنْخَدِعُ إِنْخِدَاعًا: ئالداندى.

إِنْخَدَعَ بِمَظْهَرِهِ: ئۇنىڭ سىرتقى كۆرۈنۈشى بىلەن ئالدىنىپ قالدى.

إِنْخَذَلَ يَنْخَذِلُ إِنْخِذَالاً: مەغلۇپ بولدى، ئۈمىد ئۈزدى.

إِنْخِرَاطٌ: قاتناشماق.

«أَقْبَلَ التَّلاَمِيذُ وَالطُّلاَّبُ عَلَى الْإِنْخِرَاطِ فِي الْجَمْعِيَّاتِ الْخَيْرِيَّةِ» : شاگىرتلار ۋە ئوقۇغۇچىلار خەيرىيەت جەمئىيەتلىرىگە قاتنىشىشقا يۈزلەندى.

إِنْخَرَطَ يَنْخَرِطُ إِنْخِرَاطًا فِي سِلْكِ كَذَا: قاتناشتى، كىردى.

«إِنْخَرَطَ فِي سِلْكِ الْجُنْدِيَّةِ» : ئۇ ھەربىي ساھەگە قاتناشتى.

إِنْخَرَطَ فِي الْبُكَاءِ: قاتتىق يىغلىدى.

إِنْخَرَعَ يَنْخَرِعُ إِنْخِرَاعًا الرَّجُلُ: كىشى ئاجىزلاپ كەتتى، بوشاپ كەتتى.

إِنْخَرَقَ يَنْخَرِقُ إِنْخِرَاقًا الشَّيْءُ: يىرتىلدى، يىرتىلدى.

إِنْخَرَمَ يَنْخَرِمُ إِنْخِرَامًا الشَّيْءُ: يىرتىلدى.

إِنْخَرَمَ الْأَمْرُ: ئىش بۇزۇلدى.

إِنْخَرَمَ الْعَامُ: يىل ئۆتۈپ كەتتى.

إِنْخِسَافٌ: كېمەيمەك؛ ئۆرۈلمەك، يىقىلماق؛ غايىب بولماق.

إِنْخَسَأَ يَنْخَسِئُ انْخِسَاءَ الْكَلْبُ: ئىت قوغلىۋېتىلدى.

إِنْخَسَفَ يَنْخَسِفُ إِنْخِسَافًا: كېمەيدى، يوقالدى، غايىب بولدى، يىمىرىلدى، بىتچىت بولدى.

إِنْخَسَفَ الْأَرْضُ: يەر ئولتۇرۇشۇپ كەتتى، يەر كۆمتۇرۇلدى.

إِنْخَسَفَ الْقَمَرُ: ئاي تۇتۇلدى.

إِنْخَضَّ يَنْخَضُّ إِنْخِفَاضًا: سىلكىندى، تەۋرەندى؛ چۆچۈتۈلدى.

إِنْخِفَاضٌ: تۆۋەنلىمەك، پەسلىمەك.

إِنْخِفَاضُ اللَّيْلِ: ئىل دەريانى سۈيىنىڭ تۆۋەنلەپ كېتىشى.

«بَدَأَتْ دَرَجَةُ حَرَارَتِهِ فِي الْإِنْخِفَاضِ» : ئۇنىڭ تېمپېراتۇرىسى چۈشۈشكە باشلىدى.

«وَتَنْخَفِضُ دَرَجَةُ الْحَرَارَةِ إِنْخِفَاضًا مَلْحُوظًا، وَتَبْلُغُ أَدْنَى دَرَجَاتِ الْحَرَارَةِ دَرَجَتَيْنِ تَحْتَ الصِّفْرِ» : تېمپېراتۇرا كۆرۈنەرلىك تۆۋەنلەپ ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا نۆلدىن تۆۋەن ئىككى گرادۇسقا چۈشۈپ قالدى.

إِنْخَفَضَ يَنْخَفِضُ إِنْخِفَاضًا الشَّيْءُ: يۇقىرىدىن چۈشتى، يۇقىرىدىن تاشلاندى.

إِنْخَفَضَ السِّعْرُ: باھاسى چۈشتى، باھاكېمەيدى.

إِنْخَفَضَ مُسْتَوَى الْمَعِيشَةِ: تۇرمۇش سەۋىيىسى تۆۋەنلىدى.

إِنْخَفَضَ ضَغْطُ الْهَوَاءِ: ھاۋا بېسىمى تۆۋەنلىدى.

إِنْخَفَضَتْ دَرَجَةُ الْهَوَاءِ: تېمپېراتۇرا تۆۋەنلىدى.

«إِنْخَفَضَتْ أَسْعَارُ أَدْوِيَةِ إِنْخِفَاضًا كَبِيرًا» : دورا باھاسى زور دەرىجىدە تۆۋەنلىدى.

إِنْخَلَعَ يَنْخَلِعُ إِنْخِلاَعًا مِنْهُ: ساقلاندى؛ بوشۇتۇلدى، قالدۇرۇلدى (ۋەزىپىسىدىن).

«اِنْخَلَعَ قَلْبُهُ مِنَ الْهَوْلِ» : قورقۇنچتىن يۈرەكى چىقىپ كەتكەي دەپ قالدى.

اِنْخَنَقَ يَنْخَنِقُ اِنْخِنَاقًا الشَّخْصُ: تۇنجۇقۇپ ئۆلدى، بوغۇلۇپ ئۆلدى.

اِنْخَنَقَتِ الْكَلِمَاتُ فِي حَلْقِهِ: بوغۇزىغا گەپ كەپلىشىپ قالدى.

اِنْدَاحَ يَنْدَاحُ اِنْدِيَاحًا: چوڭايدى.

اِنْدَبَغَ يَنْدَبِغُ اِنْدِبَاغًا: ئاشلاندى، ئەيلەندى.

«جِلْدُ الْخِنْزِيْرِ لَايَنْدَبِغُ» «مثل» : توڭگۇز تېرىسى ئاش يېمەيدۇ (نەسىھەتنى قوبۇل قىلمايدىغانلار ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان تەمسىل).

اِنْدَبَقَ يَنْدَبِقُ اِنْدِبَاقًا: چاپلاشتى.

اِنْدِئَارٌ: يوقالماق، مۇنقەرز بولماق، ھالاك بولماق.

اِنْدَثَرَ يَنْدَثِرُ اِنْدِثَارًا: ئۇچۇپ كەتتى، چېرىپ كەتتى.

«اِنْدَثَرَتْ آثَارُ الْفَرَاعِنَةِ تَحْتَ مِيَاهِ السَّدِّ الْعَالِي» : فىرئەۋنلەرنىڭ يادىكارلىق ئىزلىرى ئېگىز توسما ئاستىدا كۆمۈلۈپ قالدى.

اِنْدِحَارِيٌّ: مەغلۇبىيەتچى.

اِنْدِحَارِيَّةٌ: مەغلۇبىيەتچىلىك.

اِنْدَحَرَ يَنْدَحِرُ اِنْدِحَارًا: مەغلۇپ بولدى، قوغلاندى، يېڭىلدى.

أَنْدَرَ يُنْدِرُ إِنْدَارًا عَلَيْنَا: بىزگە قىزىق پاراڭلارنى قىلىپ بەردى، ئاجايىپ ـ غارايىپ ئىشلارنى سۆزلەپ بەردى.

اِنْدِرَاسٌ: يوقالماق، ئىزى ئۆچمەك، سۈپۈرۈپ تاشلانماق.

اِنْدَرَجَ يَنْدَرِجُ اِنْدِرَاجًا الشَّيْءُ فِي الشَّيْءِ: كىردى، ئارىلاشتى، گىرەلەشتى، كىرىشىپ كەتتى.

اِنْدَسَّ يَنْدَسُّ اِنْدِسَاسًا فِي كَذَا: تىقىلدى.

اِنْدَسَّ بَيْنَهُمْ: ئارىسىغا سوقۇنۇۋالدى، ئارىسىغا تىقىلىۋالدى.

اِنْدَغَمَ يَنْدَغِمُ اِنْدِغَامًا: قوشۇلدى.

اِنْدِفَاعٌ: كويىغا چۈشمەك، يۈگۈرمەك.

اِنْدِفَاعٌ وَرَاءَ الذَّهَبِ: پۇلنىڭ كويىغا چۈشمەك، پۇلنىڭ ئارقىسىدا يۈگۈرمەك.

اِنْدِفَاعُ الدَّمِ: قان چۈشمەك، قان تولماق.

طَائِرَاتٌ ذَاتُ اِنْدِفَاعٍ نَافُورِيٍّ: رىئاكتىپ ئايروپىلان.

اِنْدِفَاقٌ: ئېتىلىپ چىقماق، ئۇرغۇپ چىقماق.

اِنْدَفَعَ يَنْدَفِعُ اِنْدِفَاعًا فِي الْأَمْرِ: بېنىكلىك بىلەن ئىش كۆردى.

اِنْدَفَعَ وَرَاءَ شَهَوَاتِهِ: ھاۋايى ـ ھەۋەسىنىڭ كەينىگە كىرىپ كەتتى.

اِنْدَفَعَ فِي السَّيْرِ: تېز ماڭدى.

«خَلَعَ سُتْرَتَهُ وَانْدَفَعَ يَلْعَبُ الْكُرَةَ» : چاپىنىنى سىلىۋېتىپ توپ ئوينىغىلى كەتتى.

اِنْدَفَعَ الْمُحَارِبُونَ إِلَى الْأَمَامِ: جەڭچىلەر ئالغا ئىنتىلدى.

اِنْدَفَقَ يَنْدَفِقُ اِنْدِفَاقًا الْمَاءُ: سۇ ئېتىلىپ چىقتى.

اِنْدَفَنَ يَنْدَفِنُ اِنْدِفَانًا: كۆمۈلدى، دەپنە قىلىندى.

اِنْدَقَّتْ يَنْدَقُّ اِنْدِقَاقًا عُنُقُهُ: بوينى ئۇزۇلدى.

اِنْدَكَّ يَنْدَكُّ اِنْدِكَاكًا: ئورۇلدى، بۇزۇلدى.

أَنْدَلُسُ: ئاندالوسىيە (ئەرەبلەر ئىسپانىيىنى ئىشغال قىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا قويغان نامى).

اِنْدَلَعَ يَنْدَلِعُ اِنْدِلَاعًا النَّارُ: ئوت ياندى.

«اِنْدَلَعَتِ الْحَرْبُ الْعَالَمِيَّةُ الثَّانِيَةُ سَنَةَ ١٩٣٩» : 1939 ـ يىلى 2 ـ دۇنيا ئۇرۇشى پارتلىدى.

اِنْدَلَقَ يَنْدَلِقُ اِنْدِلَاقًا الشَّيْءُ: چىقىرىلدى.

اَنْدَمَه يُنْدِمُ إِنْدَامًا: ئۇنى پۇشايمان قىلدۇردى، ناداملىت چەككۈزدى، خاتالىقىنى تونۇتتى، ئەپسۇسلاندۇردى، ئۆكۈندۈردى، توۋا قىلدۇردى.

اِنْدِمَاجٌ: بىرلەشمەك، قوشۇلماق.

اِنْدَمَجَ يَنْدَمِجُ اِنْدِمَاجًا: بىرىكتى، قوشۇلدى، بىرلەشتى.

اِنْدَمَجَتِ الشَّرِكَتَانِ: ئىككى شىركەت بىرلەشتى.

«مَا أَنْ وَصَلَ إِلَى الرِّيْفِ حَتَّى انْدَمَجَ فِي

اَلسُّكَّانِ الْمَحَلِّيِّيْنَ»: يېزىغا بېرىپلا يەرلىك ئاممىا بىلەن ئىچقۇيۇن ـ تاشقۇيۇن بولۇپ كەتتى.

اِنْدَمَلَ يَنْدَمِلُ اِنْدِمَالاً الْمَرِيْضُ: كېسەل ساقىيىشقا ئاز قالدى.

اِنْدَمَلَ الْجُرْحُ: يارا پۈتتى، يارا ساقايدى.

اِنْدَهَسَ يَنْدَهِسُ اِنْدِهَاسًا: دەسسەپتىلدى، يانجۇپتىلدى.

اِنْدَهَشَ يَنْدَهِشُ اِنْدِهَاشًا الرَّجُلُ: ھەيران قالدى، چۆچىدى، تېڭىرقاپ قالدى، ئەندىكتى.

أَنْدَى يُنْدِي إِنْدَاءً: كەپك قورساق بولدى، سېخىلىق قىلدى، مەرد بولدى، ئوچۇق قول بولدى، ھىممەتلىك بولدى.

اِنْذَارٌ ج إِنْذَارَاتٌ: ئاگاھلاندۇرۇش، ئېلان، ئۇقتۇرۇش؛ قورقۇتماق.

إِنْذَارٌ قَضَائِيٌّ: چاقىرماق، چاقىرتىلماق، چاقىرىق، چاقىرىقنامە.

إِنْذَارٌ ‹فِي السِّيَاسَةِ›: ئۇلتىماتۇم.

إِنْذَارٌ نِهَائِيٌّ: ئۇلتىماتۇم، ئەڭ ئاخىرقى قەتئىي تەلەپ.

بِدُونِ سَابِقِ إِنْذَارٍ: ئالدىن ئاگاھلاندۇرۇش بەرمەستىن.

صَفَّارَةُ الْإِنْذَارِ: ھاۋا تېرىلوگىيىسى، ھاۋا مۇداپىئەسى سىگنالى.

جَرَسُ الْإِنْذَارِ: ئاگاھلاندۇرۇش قوڭغۇرىقى.

اِنْذَارٌ كَاذِبٌ: يالغان ئاگاھلاندۇرۇش.

إِنْذَارٌ بِوُقُوعِ غَارَةٍ جَوِّيَّةٍ: ھاۋا ھۇجۇمىدىن مۇداپىئەلىنىش سىگنالى.

إِنْذَارِيٌّ ‹فِي الطِّبِّ›: كېسەلنىك ئاقىۋىتى.

أَنْذَرَ يُنْذِرُ إِنْذَارًا: ئاگاھلاندۇردى، ئاگاھلاندۇرۇش بېرىپ قويدى، ئالدىن بىلدۈردى.

«وَلَقَدْأَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَافَتَمَارَوْابِالنُّذُرِ» ‹قرآن›: شۇبھىسىزكى، لۇت ئۇلارنى بىزنىڭ جازالىشىمىزدىن ئاگاھلاندۇردى، ئۇلار ئاگاھلاندۇرۇشلاردىن شەكلەندى.

«أَنْذَرَهُ بِتَسْلِيمِ نَفْسِهِ»: ئۆزىنى تاپشۇرۇشقا ئالدىن ئاگاھلاندۇرۇش بەردى.

«مَنْ أَنْذَرَ فَقَدْ أَعْذَرَ»: ئالدىن ئاگاھلاندۇرۇش بەرگۈچى ئىشنىڭ ئاقىۋىتىگە مەسئۇل بولمايدۇ.

هَذَا يُنْذِرُ بِنُزُولِ الْمَطَرِ: بۇ يامغۇردىن بىشارەت بېرىدۇ.

إِنْذَرَقَ يَنْذَرِقُ إِنْذِرَاقًا: ئاقتى، تۆكۈلدى.

اِنْذَعَرَ يَنْذَعِرُ اِنْذِعَارًا الشَّخْصُ: قورقتى، چۆچىدى.

اِنْذَهَلَ يَنْذَهِلُ اِنْذِهَالاً: ھاڭ ـ تاڭ قالدى.

اِنْزَاحَ يَنْزَاحُ اِنْزِيَاحًا: يوقالدى، تۈگىدى، يىراقلاشتى، چەتنىدى، ئايرىلدى.

اِنْزَاحَ مَرَضُهُ: كېسىلى ساقايدى.

«اِنْزَاحَ عَنْ مَقْعَدِهِ لِلضَّيْفِ»: مېھمان ئۈچۈن ئۆز ئورنىنى بوشاتىپ بەردى.

«اِنْزَاحَ الْمَرَضُ عَنْ فُلَانٍ»: كېسەل كۆتۈرۈلۈپ كەتتى (ساقايدى).

اِنْزَالَ يَنْزَالُ اِنْزِيَالاً: تاراپ كەتتى، ئايرىلىپ كەتتى، بۆلۈنۈپ كەتتى.

إِنْزَالٌ ج إِنْزَالاَتٌ: چۈشۈرمەك، تۆۋەنلەتمەك.

إِنْزَبَقَ يَنْزَبِقُ إِنْزِبَاقًا: يوشۇرۇن كىرىۋالدى، ئوغرىلىقچە كىرىۋالدى، غىپپىدە كىرىۋالدى.

اِنْزَجَّ يَنْزَجُّ اِنْزِجَاجًا فِي: ئاتلاندى، كىرىشتى.

اِنْزَجَرَ يَنْزَجِرُ اِنْزِجَارًا: مەنئى قىلىندى، نەھى قىلىندى، چەكلەندى، قالدۇرۇلدى.

أَنْزَحَ يُنْزِحُ إِنْزَاحًا: تارتتى، تارتىپ ئالدى، تارتىپ چىقاردى.

أَنْزَرَ يُنْزِرُ إِنْزَارًا: ئازايتتى، كېمەيتتى.

اِنْزَرَعَ يَنْزَرِعُ اِنْزِرَاعًا: ھەيدىدى، تېرىدى.

اِنْزَرَقَ يَنْزَرِقُ اِنْزِرَاقًا الشَّيْءُ: تېشىپ ئۆتۈپ كەتتى، تېشىپ ئۆتتى، ئاقتى.

اِنْزَرَقَ السَّهْمُ: ئوق تېشىپ ئۆتۈپ كەتتى.

اِنْزَرَفَتِ الرِّيْحُ: شامال ئۆتتى.

اِنْزَرَقَ يَنْزَرِقُ اِنْزِرَاقًا السَّهْمُ: ئوق تەگدى.

اِنْزَرَقَ فِي الشَّيْءِ: كىردى.

اِنْزَزَّ يَنْزَزُّ اِنْزِيزَازًا: سىلكىندى، تىترىدى، دىرىلدىدى، مىدىرلىدى، تەۋرىدى.

اِنْزِعَاجْ: ئالاقزادە بولماق، ھودۇقۇپ كەتمەك.

اِنْزِعَاجُ الْإِنْسَانِ مِنَ الضَّجِيجِ: ئىنسانىنىڭ چۇقان ـ سۈرەندىن پاراكەندە بولۇشى.

اِنْزَعَجَ يَنْزَعِجُ اِنْزِعَاجًا الشَّخْصُ: پاراكەندە بولدى، باش قاتۇردى، دەككە ـ دۈككىگە چۈشتى، ئالاقزادە بولدى.

«لَا تَنْزَعِجْ لِذَلِكَ الْأَمْرِ»: بۇ ئىش ئۈچۈن باش قاتۇرۇپ كەتمە.

أَنْزَفَ يُنْزِفُ إِنْزَافًا: ئالدى، تارتتى، چىقاردى، تارتىپ ئالدى.

«لَافِيهَا غَوْلٌ وَلَاهُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ» (قرآن): ئۇنىڭدا مەست قىلىدىغان نەرسە يوق، ئۇلار ئۇنى ئىچىش بىلەن مەست بولمايدۇ.

أَنْزَفَ الدَّمَ: قان ئالدى، قان ئېلىپ داۋالىدى.

أَنْزَلَ يُنْزِلُ إِنْزَالًا الشَّيْءَ: چۈشۈردى، نازىل قىلدى؛ پەسەيتتى، تۆۋەنلەتتى؛ قوندۇردى، پاتۇردى.

«وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً» (قرآن): ئاللاھ بۇلۇتتىن يامغۇر سۈيىنى چۈشۈردى.

أَنْزَلَ الدَّلْوَ فِي الْبِئْرِ: قۇدۇقتا سوغىنى چۈشۈردى.

أَنْزَلَ اللّٰهُ كَلَامَهُ عَلَى: ۋەھى قىلدى، ئىلھام قىلدى، يول كۆرسەتتى.

أَنْزَلَ بِهِ الْعِقَابَ: جازا بەردى، جازالىدى، جازاغا تارتتى.

أَنْزَلَهُ عَنْ عَرْشِهِ: تەختتىن چۈشۈردى، ئېلىپ تاشلىدى، بىكار قىلدى.

أَنْزَلَ بِهِ الْخَسَارَةَ: ئۇنى زىيانغا ئۇچراتتى.

«أَنْزَلَ رَائِدُ الْفَضَاءِ الْمَرْكَبَةَ عَلَى سَطْحِ الْقَمَرِ»: ئالىم ئۇچقۇچىسى ئالىم كېمىسىنى ئايغا قوندۇردى.

أَنْزَلَهُ مَنْزِلَ الْعُلَمَاءِ: ئۇنى ئۆلىمالار قاتارىدا كۆتۈۋالدى.

إِنْزِلَاقٌ: (مۇز) تېيىلماق.

اِنْزِلَاقٌ أَرْضِيٌّ: يامغۇر ياكى يەر تەۋرەش سەۋەبىدىن تاغ چوققىلىرىدىن قورام تاش ياكى توپىنىڭ سېرىلىپ چۈشۈشى.

مَلْهَى الْإِنْزِلَاقِ: مۇز تېيىلىش مەيدانى.

جُنُودُ الْإِنْزِلَاقِ: چاڭغا تېيىلىش ئەترىتى، مۇز تېيىلىش ئەترىتى.

«فَضْلًا عَنِ السَّبَاحَةِ أُحِبُّ الْإِنْزِلَاقَ عَلَى الْجَلِيدِ»: سۇ ئۈزۈشتىن تاشقىرى مۇز تېيىلىشنىمۇ ياخشى كۆرىمەن.

اِنْزَلَقَ يَنْزَلِقُ اِنْزِلَاقًا ـ تِ الْقَدَمُ: پۇت تېيىلدى.

اِنْزَلَقَ إِلَى: تېيىلدى.

اِنْزَلَقَ عَنِ الشَّيْءِ: تېيىلىپ كەتتى.

«اِنْزَلَقَتِ الْقَدَمُ بِسَبَبِ قِشْرَةِ مَوْزٍ»: بانان شۆپىكىگە دەسسەپ سېلىپ تېيىلىپ كەتتى.

«يَنْزَلِقُ بِسُرْعَةٍ عَلَى الثَّلْجِ»: قار ئۈستىدە تېز تېيىلىدۇ.

اِنْزَمَّ يَنْزَمُّ إِنْزِمَامًا: يۆگىلدى، ئورالدى، باغلاندى، تېڭىلدى.

اِنْزَوَى يَنْزَوِي اِنْزِوَاءً الشَّخْصُ: بېكىنىۋالدى، يوشۇرۇنىۋالدى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

«اِنْزَوَى فِي رُكْنِ الْمَسْجِدِ»: مەسچىتنىڭ بۇلۇڭىغا كىرىۋالدى.

«اِنْزَوَى فِي جِلْدِهِ»: تۇگۇلۇۋالدى.

اِنْزَوَى فُلَانٌ: تۇگۇلۇۋالدى.

اِنْزَوَى الْقَوْمُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ: بىر ـ بىرىگە يېقىنلاشتى.

أَنْزِيمٌ ج أَنْزِيمَاتٌ: فېرمېنت.

أَنِسَ يَأْنَسُ أَنِسَ يَأْنِسُ أَنَسًا وَأَنَسَةً وَأَنَسَ يَأْنِسُ أُنْسًا بِهِ وَإِلَيْهِ: مۇلايىم بولدى، ئىناق ئۆتتى، ئۇنسى، ئۇلپەت ئالدى.

أَنَسَ يَأْنَسُ أُنْسًا الرَّجُلُ بِالشَّيْءِ وَإِلَيْهِ: دوستلاشتى، دوستانە مۇناسىۋەتتە بولدى، ئىناق بولدى، ئۇنىڭ بىلەن گېپىنى ـ مېپىنى ئۆتتى.

أَنَسَ الشَّيْءَ: كۆندى، ئادەتلەندى.

أَنَسَ بِلِقَاءِ صَدِيقِهِ: دوستى بىلەن ئۇچرىشىپ خۇشاللاندى.

أَنِسَ لِحَدِيثِهِ: زەن قويۇپ ئاڭلىدى.

«كَانَ يُفَنِّدُ كُلَّ حُجَّةٍ يَأْنَسُ مِنْهَا هُجُومًا»: ئۇ ھۇجۇمنىڭ ھىدىنى ئالغان ھەر بىر پاكىتنى يوققا چىقىراتتى.

إِنْسٌ اَلْوَاحِدَةُ إِنْسِيٌّ و أَنَسِيٌّ ج أُنَاسٌ و أَنَاسِيَّةٌ و آنَاسٌ و أَنَاسِيٌّ: ئىنسان، ئادەم، ئادەمزات.

مَافِي الدَّارِ إِنْسٌ: قورۇدا ھېچ ئەھدى يوق.

«وَمَاخَلَقْتُالْجِنَّ وَالْإِنْسَ اِلاَّ لِيَعْبُدُوْنِ» (قرآن): جىنلارنى ۋە ئىنسانلارنى پەقەت ماڭا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈنلا ياراتتىم.

أُنْسٌ: خۇشخۇيلۇق، مۇلايىملىق، سىلىقلىق، يېقىنچىلىق.

مَجْلِسُ أُنْسٍ: دوستلار يىغىلىپ مۇڭدىشىدىغان سورۇن.

«اَلْأُنْسُ بِالدِّيْنِ طَبِيْعَةُ النَّفْسِ إِذَا سُلِبَتْ مَنْ تَأْنَسُ بِهِ أَحَسَّتْ بِالْوَحْشَةِ»: دىن بىلەن زىچ ئالاقىلىشىش ئىنسانىنىڭ خاراكتېرىدۇر، ئەگەر كىشى دوستلاشقان ئادەمدىن ئايرىلىپ كەتسە ياتسىراپ قالىدۇ.

اِنْسَابَ يَنْسَابُ اِنْسِيَابًا: سىرغىپ كىردى، تەپچىرەپ كىردى، ئېقىپ كىردى، سىكدى، ئىچكىرىلەپ كىردى.

اِنْسَابَ عَلَيْهِ الشَّيْءُ: تېز ئۆتتى، شۇڭغىدى.

اِنْسَابَ إِلَى الشَّيْءِ أَوِ الْمَكَانِ: سىرغىپ كىردى.

اِنْسَابَ فِي الْغَابَاتِ: ئورمانلىققا كىردى.

«يَنْسَابُ مَاءُ النَّهْرِ تَحْتَ الْجِسْرِ»: دەريا سۈيى كۆۋرۈك ئاستىدىن ئېقىپ ئۆتىدۇ.

اِنْسَاعَ يَنْسَاعُ اِنْسِيَاعًا الْمَاءُ: سۇ قالايمىقان ئاقتى.

اِنْسَاقَ يَنْسَاقُ اِنْسِيَاقًا: بويسۇندى، ئەگەشتى.

اِنْسَاقَ بِقَدَمَيْهِ إِلَى: چاپىدى، قەدەم تاشلىدى، قەدەم قويدى.

إِنْسَانٌ ج أَنَاسِيُّ وأَنَاسِيَّةٌ وأُنَاسٌ: ئىنسان، ئادەم، بەر ئىنسان.

«وَوَصَّيْنَاالْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا» (قرآن): ئىنسانىنى ئاتا ـ ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق.

إِنْسَانُ الْعَيْنِ: كۆز قارىچۇقى.

حُقُوقُ الْإِنْسَانِ: ئىنسان ھەقلىرى، ئىنسان ھوقۇقى، كىشىلىك ھوقۇق.

«مَا الْإِنْسَانُ إِلاَّ بِالْقَلْبِ وَاللِّسَانِ»: ئادەم دېگەن پەقەت دىل ۋە تىل بىلەن ئادەم ھېسابلىنىدۇ.

إِنْسَانِيٌّ: ئىنسانىنى، ئىنسانپەرۋەر.

إِنْسَانِيَّةٌ: ئىنسان تەبىئىتى، ئىنسانپەرۋەرلىك، ئادەمگەرچىلىك.

«إِنَّ الْمِثَالَ الْأَسَاسِيَّ لِلتَّطَوُّرِ الْإِنْسَانِيِّ يَقُومُ عَلَى تَغَلُّبِ إِنْسَانِيَّتِهِ عَلَى حَيَوَانِيَّتِهِ»: كىشىلىك تەرەققىياتنىڭ ئاساسى بەلگىسى كىشىنىڭ ئىنسانى تەبىئىتىنىڭ ھايۋانى تەبىئىتىدىن ئۈستۈن كېلىشىدۇر.

اَلدِّرَاسَاتُ الْإِنْسَانِيَّةُ: فىلولوگىيە تەتقىقاتى، گۇمانىتار پەنلەر تەتقىقاتى، ئىجتىمائىي پەنلەر تەتقىقاتى.

كُلِّيَّةُ الدِّرَاسَاتِ الْإِنْسَانِيَّةِ: فىلولوگىيە ئىنستىتۇتى، ئىجتىمائىي پەنلەر ئىنستىتۇتى.

اَلْإِنْسَانِيَّاتُ: گۇمانىتار پەنلەر، ئىجتىمائىي پەنلەر.

أَنْسَبُ: ئەڭ مۇۋاپىق، ئەڭ مۇناسىپ، ئەڭ ياخشى.

«مِنَ الْأَنْسَبِ أَنْ تَزُورَهُ فِي بَيْتِهِ»: ئەڭ ياخشىسى ئۇنى ئۇنىڭ ئۆيىدە يوقلىغىن.

اِنْسَبَتَ يَنْسَبِتُ اِنْسِبَاتًا: ئۆزارتتى، سوزدى.

اِنْسَبَكَ يَنْسَبِكُ اِنْسِبَاكًا: قويۇلدى، قويۇپ ياسالدى.

أُنْسَةٌ: مۇلايىملىق، يېقىنچىلىق، خۇشخۇيلۇق.

اِنْسَتَرَ يَنْتَسِرُ انْسِتَارًا: يوشۇرۇندى.

اِنْسَتَلَ يَنْتَسِلُ اِنْسِتَالاً الْقَوْمُ: ئارقىمۇ ئارقا چىقتى، كەينى ـ كەينىدىن چىقتى.

اِنْسِجَامٌ: (سۆز) رەتلىك بولماق، راۋان بولماق، ماسلاشماق.

اِنْسَجَمَ يَنْسَجِمُ اِنْسِجَامًا الدَّمْعُ أَوِالْمَاءُ: ئاقتى، تاشتى.

اِنْسَجَمَ الْكَلاَمُ: راۋان بولدى، سۆز ئاغزىدىن بۇلاق-تەك ئېتىلىپ چىقتى.

اِنْسَجَمَ الْأَمْرُ مَعَ غَيْرِهِ: ئۇيغۇنلاشتى، مۇۋاپىقلاشتى، ماسلاشتى، ماس كەلدى.

اِنْسَجَنَ يَنْسَجِنُ اِنْسِجَانًا: مەھبۇس بولۇپ قالدى، تۇتقۇن بولۇپ قالدى.

اِنْسِحَابْ: چېكىنمەك، چىقىپ كەتمەك.

قَابِلِيَّةُ الْاِنْسِحَابِ: سوزۇلۇشچانلىق.

اِنْسَحَبَ يَنْسَحِبُ اِنْسِحَابًا: تارتىلدى، سۈرەلدى، چېكىندى، قايتۇرۇپ كەتتى.

اِنْسَحَبَ الْجَيْشُ و نَحْوُهُ: قوشۇن چېكىندى.

اِنْسَحَبَ الرَّأْيُ ونَحْوُهُ عَلَى عَدَدٍ مِنَ الْأُمُورِ: ئويغۇن كەلدى.

اِنْسَحَبَ مِنَ الْاِجْتِمَاعِ ونَحْوِهِ: يىغىندىن قايتىپ چىقتى، چېكىنىپ چىقتى.

اِنْسَحَطَ يَنْسَحِطُ اِنْسِحَاطًا مِنَ الْيَدِ: سىرىلدى، سىرىلىپ چۈشۈپ كەتتى.

اِنْسَحَقَ يَنْسَحِقُ اِنْسِحَاقًا: ئېزىلدى، تالقانلاندى، پاره ـ پاره بولدى.

اِنْسِدَادْ: توسۇلۇپ قالماق.

اَلْاِنْسِدَادُ التَّاجِيُّ: قىزىل قان تومۇرلارنىڭ توسۇلۇپ قېلىشى، ئارتېرىيىنىڭ توسۇلۇپ قېلىشى.

اِنْسِدَادُ عَضَلَةِ الْقَلْبِ: يۈرەك قان تومۇرنىڭ توسۇلۇپ قېلىشى.

اِنْسَدَّ يَنْسَدُّ اِنْسِدَادًا الشَّيْءُ: ئېتىلدى، يېپىلدى، تاقالدى، توسالدى.

اِنْسَدَلَ يَنْسَدِلُ اِنْسِدَالاً: چۈشۈرۈلدى، ساڭگىلاتىلدى.

اِنْسَرَبَ يَنْسَرِبُ اِنْسِرَابًا الْمَاءُ وَنَحْوُهُ: سۇ ۋە ئۇنىڭ ئوخشىشى ئاقتى.

اِنْسَرَحَ يَنْسَرِحُ اِنْسِرَاحًا: پۇتنى سوزۇپ ئوڭدا ياتتى.

اِنْسَرَحَتِ الدَّابَّةُ: ئۇلاغ چاپسان ماڭدى، يەڭگىل ماڭدى.

اِنْسَرَقَ يَنْسَرِقُ اِنْسِرَاقًا عَنْهُ: ئوغرىلىقچە تىكىۋەتتى، قېچىپ كەتتى.

اِنْسَرَقَتْ مَفَاصِلُهُ: ئۇنىڭ ئۇگىلىرى ئاجىزلاشتى، بوشاپ كەتتى.

اِنْسَرَى يَنْسَرِي اِنْسِرَاءً الْهَمُّ عَنْهُ: غەم ـ قايغۇ كۆتۈرۈلدى.

اِنْسَطَحَ يَنْسَطِحُ اِنْسِطَاحًا: يېيىلدى، ياپىلاق بولدى.

اِنْسَطَلَ يَنْسَطِلُ اِنْسِطَالاً: تېڭىرقاپ قالدى.

اِنْسِعَابْ: چېكىنمەك، يانماق، ئارقىغا داجماق، چىقىپ كەتمەك.

اِنْسَعَرَ يَنْسَعِرُ اِنْسِعَارًا الْكَلْبُ: ئىت غالجىر كېسىلى بولۇپ قالدى.

أَنْسَفَ يُنْسِفُ إِنْسَافًا الشَّيْءَ: تارقاتتى، چاچتى، تىرىپسىن قىلىۋەتتى.

اِنْسَفَكَ يَنْسَفِكُ اِنْفِسَاكًا الْمَاءُ: سۇ تۆكۈلدى، ئاقتۇرۇلدى، قۇيۇلدى.

اِنْسِكَابْ: ئېقىپ چىقماق، ئېقىپ كەتمەك.

اِنْسَكَبَ يَنْسَكِبُ اِنْسِكَابًا: تۆكۈلدى، قۇيۇلدى.

اِنْسَكَّ يَنْسَكُّ اِنْسِكَاكًا الْبَابُ: ئىشىك تاقالدى، ئىشىك قۇلۇپلاندى.

أَنْسَلَ يُنْسِلُ إِنْسَالاً: نەسلى كۆپ بولدى، نەسلى ئاۋۇدى.

اِنْسَلَبَ يَنْسَلِبُ اِنْسِلاَبًا: تېز ماڭدى.

اِنْسَلَتَ يَنْسَلِتُ اِنْسِلاَتًا: سۈغۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى، تىكىۋەتتى.

اِنْسَلَخَ يَنْسَلِخُ اِنْسِلاَخًا الشَّيْءُ: ئايرىلدى، ئاجرالدى، سۈيۈلدى.

اِنْسَلَخَ الشَّهْرُ: ئاي چىقىپ كەتتى، ئاي ئۆتۈپ كەتتى.

اِنْسَلَخَ الثُّعْبَانُ مِنْ قِشْرِهِ: يىلان پوست تاشلىدى، قاسراق تاشلىدى.

«فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِيْنَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوْهُمْ» «قرآن» : (ئۇرۇش قىلىش) هارام قىلىنغان ئايلار ئۆتۈپ كەتكەندە، مۇشرىكلارنى قەيەردە ئۇچراتساڭلار، شۇ يەردە ئۆلتۈرۈڭلار.

اِنْسَلَقَ يَنْسَلِقُ اِنْسِلاَقًا: سۇدا پىشۇرۇلدى، سۇدا قاينىتىلدى.

اِنْسَلَكَ يَنْسَلِكُ اِنْسِلاَكًا فِي الشَّيْءِ: كىردى، قەدەم باستى.

اِنْسَلَّ يَنْسَلُّ اِنْسِلاَلاً: سۈغۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى، مەخپى يۈردى، تىكىۋەتتى.

اِنْسَلَى يَنْسَلِي اِنْسِلاَءً عَنْهُ الْهَمُّ أَوِ الْحُزْنُ أَوْنَحْوُ ذَلِكَ: غەم ـ قايغۇ كۆتۈرۈلدى.

اِنْسَمَّ يَنْسَمُّ اِنْسِمَامًا: زەھەرلەندى.

اَنْسَى يُنْسِى اِنْسَاءَ الشَّيْءَ: ئۇنتۇلغۇزدى، ئېسىدىن چىقىرىۋەتتى.

«اِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنْسَاهُمْ ذِكْرَ اللّٰهِ» «قۇرئان»: ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن شەيتان غەلىبە قىلدى، (شەيتان) ئۇلارغا ئاللاھنىڭ زىكرىنى ئۇنتۇلدۇردى.

اِنْسِيَابٌ: شامال چىققاندا سۇ ياكى قۇم يۇزىدىكى تەۋرىنىش.

اِنْسِيَابِيٌّ: سۈيۇر شەكىل (ئالدى دۆگلەك، يۇزى سىلىق، كەينى تەرىپى ئۇچلۇق شەكىل).

اِنْسِيٌّ: كىشىلىككە مەنسۇپ، ئادەمىي، بەدەننىڭ چاپ تەرىپى.

اِنْشَاءٌ ج اِنْشَاءَاتٌ: ئىنشا يازماق، ماقالە يازماق؛ ئىجاد قىلماق، پەيدا قىلماق، بىنا قىلماق.

اَلْاِنْشَاءُ الْاِشْتِرَاكِيُّ: سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش.

إِعَادَةُ الْاِنْشَاءِ: قايتا قۇرۇش، ئۆزگەرتىپ قۇرۇش.

اِعَادَةُ اِنْشَاءِ الْجِسْرِ: كۆۋرۈكنى قايتا سېلىش، كۆۋرۈكنى قايتا ياساش.

مَوَادُّ الْإِنْشَاءِ: قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى.

اَلْبَنْكُ الدُّوَلِيُّ لِلْاِنْشَاءِ والتَّعْمِيرِ: خەلقئارا قۇرۇلۇش بانكىسى.

«تَهْتَمُّ الْحُكُومَةُ بِإِنْشَاءِ مَدَارِسَ»: ھۆكۈمەت مەكتەپلەرنى قۇرۇشقا كۆڭۈل بۆلمەكتە.

اِنْشَاءَاتٌ صِحِّيَّةٌ: ساقلىقنى ساقلاش قۇرۇلۇشى.

اِنْشَائِيٌّ: ئىجادىي، ئىجادچان، ئىجادچانلىق، ئىجادىيەت.

اَلنَّمَطُ الْاِنْشَائِيُّ: يېزىش ئۇسلۇبى، يېزىش شەكلى.

مَوْضُوعٌ اِنْشَائِيٌّ مُمْتَازٌ: ياخشى ماقالە ماۋزۇسى.

عَمَلٌ اِنْشَائِيٌّ هَامٌّ: مۇھىم قۇرۇلۇش ئىشى.

جُمْلَةٌ إِنْشَائِيَّةٌ: ئىنشا جۈملە (سوراق جۈملىلەر-گە ئوخشاش).

اَلْأَلْفَاظُ الْإِنْشَائِيَّةُ: ئىستىلىستىكىلىق سۆزلەر.

مَقَالَةٌ اِنْشَائِيَّةٌ: باش ماقالە.

بَرَامِجُ إِنْشَائِيَّةٌ مُخَطَّطَةٌ: پىلانلىق قۇرۇلۇش پروگراممىلىرى.

إِنْشَادٌ: شېئىر يازماق، شېئىر ئوقۇماق.

إِنْشَالَ يَنْشَالُ إِنْشِيَالاً الشَّيْءُ: كۆتۈرۈلدى.

أَنْشَأَ يُنْشِئُ إِنْشَاءَ الْوَلَدَ: بالىنى تەربىيىلەپ ئۆستۈردى، تەربىيىلەپ يېتىشتۈردى، پەرۋىش قىلدى.

اَنْشَأَهُ اللّٰهُ: ئاللاھ ئۇنى يارالتتى، ئاللاھ ئۇنى خەلق ئەتتى.

«فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ» «قۇرئان»: ئاندىن كېيىن ئۇلارنى قىلغان گۇناھلىرى تۈپەيلىدىن ھالاك قىلدۇق، ئۇلاردىن كېيىن باشقا خەلقنى پەيدا قىلدۇق.

«أَنْشَأَ الْكَاتِبُ مَقَالَةً»: يازغۇچى ماقالە يازدى.

أَنْشَأَ الشَّيْءَ: پەيدا قىلدى، بارلىققا كەلتۈردى، تۈرغۇزدى، تىكلىدى، ئاساس سالدى.

أَنْشَأَ يَقُولُ: ئۇ سۆزلەشكە باشلىدى.

«اَنْشَأَ مَصْنَعَ نَسِيجٍ فِي قَرْيَتِهِ»: ئۇ يېزىسىدا توقۇمىچىلىق فابرىكىسىنى بارلىققا كەلتۈردى.

أَنْشَأَ مَدْرَسَةً: مەكتەپ بىنا قىلدى.

أَنْشَبَ يُنْشِبُ إِنْشَابًا الشَّيْءَ فِي غَيْرِهِ: سانجىدى، تىقتى.

أَنْشَبَ الصَّائِدُ: ئوۋچى قاپقان قۇردى.

«أَنْشَبَ النَّسْرُ مَخَالِبَهُ فِي الْفَرِيسَةِ»: بۈركۈت تىرنىقىنى ئوۋغا سانجىدى.

اِنْشَجَرَ يَنْشَجِرُ اِنْشِجَارًا الرَّجُلُ: ئالغا باستى، ئىلگىرىلىدى.

أَنْشَدَ يُنْشِدُ إِنْشَادًا: شېئىر ئوقۇدى؛ سۆزلەپ بەردى، بايان قىلدى؛ شېئىر يازدى.

أَنْشَدَ الْمُغَنِّي لَحْنًا: ناخشىچى ئاھاڭغا سېلىپ ناخشا ئوقىدى.

اِنْشَدَخَ يَنْشَدِخُ إِنْشِدَاخًا رَأْسُهُ: ئۇنىڭ بېشى يېرىلدى.

اِنْشَدَهَ يَنْشَدِهُ اِنْشِدَاهًا الشَّخْصُ: تېڭىرقاپ قالدى، ھاڭ ـ تاڭ قالدى.

أَنْشَرَ يُنْشِرُ إِنْشَارًا اللّٰهُ الْمَوْتَى: ئاللاھ ئۆلۈكلەر-

نى تىرىلدۇردى.

«ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ» «قرآن»: ئاندىن ئۇنى ۋاپات قىلدۇردى، ئۇنىڭغا (كۆمۈلدىغان) قەبرىنى بەرپا قىلدى، ئاندىن ئاللاھ ئۇنى خالىغان ۋاقىتتا تىرىلدۈرىدۇ.

أَنْشَرَ الْأَرْضَ: يەرنى سۇ بىلەن كۆكەرتتى.

«وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا» «قرآن»: ئاللاھ بۇلۇتتىن ئۆلچەمدە يامغۇر ياغدۇردى، ئۇنىڭ بىلەن ئۆلۈك زېمىننى تىرىلدۈردۇق.

إِنْشِرَاحْ: خۇشال بولماق، كۆڭۈلدە ئازادە بولماق، مەمنۇنىيەت.

إِنْشَرَحَ يَنْشَرِحُ إِنْشِرَاحًا: كېڭەيدى، ئازادىلاشتى.

إِنْشَرَحَ صَدْرُهُ: خۇشال بولدى.

إِنْشَرَمَ يَنْشَرِمُ إِنْشِرَامًا الشَّيْءُ: يېرىلدى، پارچىلاندى، يىرتىلدى.

أَنْشَزَ يُنْشِزُ إِنْشَازًا الشَّيْءَ: ئۆز جايىدىن قوزغىدى، ئۆز جايىدىن كۆتۈردى.

«أَنْشَزَ اللَّهُ عِظَامَ الْمَيِّتِ»: ئاللاھ تائالا ئۆلۈك لەرنىڭ ئۆستىخانلىرىنى ئۆز جايىغا ئېلىپ بېرىپ قوراشتۇردى.

«وَانْظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا» «قرآن»: بۇ سۆڭەكلەرگە قارىغىنىكى، ئۇنى قانداق قۇراشتۇرىمىز، ئاندىن ئۇنىڭغا گۆش قوندۇرىمىز.

أَنْشَطَ يُنْشِطُ إِنْشَاطًا ـ هُ: روھلاندۇردى، جانلاندۇردى، غەيرەتكە كەلتۈردى، ئىلھام بەردى، ئىشەنچنى ئاشۇردى، خۇشاللاندۇردى.

إِنْشِطَارْ: بۆلۈنمەك، پارچىلانماق.

إِنْشِطَارْ نَوَوِيٌّ: ئاتومنىڭ پارچىلىنىشى.

إِنْشَطَرَ يَنْشَطِرُ إِنْشِطَارًا: پارچىلاندى، بۆلۈندى.

إِنْشَعَبَ يَنْشَعِبُ إِنْشِعَابًا أَغْصَانُ الشَّجَرَةِ: دەرەخ شاخلىدى، شاخ چىقاردى.

إِنْشَعَبَ الشَّيْءُ: چېچىلىپ كەتتى، تاراپ كەتتى.

«إِنْشَعَبَ النَّهْرُ»: دەريا تارماقلارغا بۆلۈندى.

إِنْشِغَالْ: ئالدىراش، ئالدىراشلىق.

إِنْشِغَالُ الْبَالِ: ئەندىشە، غەم، تەشۋىش.

إِنْشَغَفَ يَنْشَغِفُ إِنْشِغَافًا بِهِ: ئۆزىنى يوقاتتى، سەۋدايى بولدى، مەپتۇن بولدى، ئىشقىۋاز بولدى، مېھرىنى ئۆزەلمىدى.

إِنْشَغَلَ يَنْشَغِلُ إِنْشِغَالاً: ئالدىراش بولدى، ئالدىراش بولۇپ كەتتى.

أَنْشَقَ يُنْشِقُ إِنْشَاقًا ـ هُ النَّشُوقَ: ناسۋالىنى سۇمۇرگۈزدى، ئىچىگە تارتقۇزدى.

إِنْشِقَاقْ: ئايرىلماق، بۆلۈنمەك، پارچىلانماق، ئاجرالماق، يېرىلماق، چاك كەتمەك.

إِنْشَقَّ يَنْشَقُّ إِنْشِقَاقًا: يېرىلدى، دەز كەتتى، بۆزۈلدى.

«إِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَ انْشَقَّ الْقَمَرُ» «قرآن»: قىيامەت يېقىنلاشتى، ئاي يېرىلدى.

إِنْشَقَّ النَّهَارُ: تاڭ يورىدى.

إِنْشَقَّ عَنْ: ئاجرالدى، ئايرىلدى، ئۆزۈلدى.

إِنْشَقَّ الرَّأْيُ: پىكىر بۆلۈندى.

إِنْشَقَّ الْفَجْرُ: تاڭ يورىدى، تاڭ ئاتتى.

إِنْشَكَّ يَنْشَكُّ إِنْشِكَاكًا: گۇمانلاندى، شەكلەندى.

إِنْشَلَّ يَنْشَلُّ إِنْشِلاَلاً فُلاَنٌ: پالەچ بولۇپ قالدى.

إِنْشَمَرَ يَنْشَمِرُ إِنْشِمَارًا: ئالدىراپ ماڭدى، تېز ماڭدى.

إِنْشَمَصَ يَنْشَمِصُ إِنْشِمَاصًا: قورقۇپ تىترەپ كەتتى.

إِنْشَنَجَ يَنْشَنِجُ إِنْشِنَاجًا: تارايدى، قىسقىرىدى، قورۇلدى، يىغىلدى.

أُنْشُودَةٌ ج أَنَاشِيدُ: كىشىلەر بىرەدەك ئاۋازدا ئوقۇيدىغان شېئىر ۋە ناخشا، ئومۇمىي خور.

اَلْأُنْشُودَةُ الْوَطَنِيَّةُ: دۆلەت شېئىرى.

أُنْشُودَةٌ مَدْرَسِيَّةٌ: مەكتەپ شېئىرى.

اَلْأُنْشُودَةُ الْأُمَمِيَّةُ: ئىنتېرناتسىئونال شېئىرى.

اَلْنُشُودَةُ الْمَوْتِ: ماتەم مۇزىكىسى.

أُنْشُوطَةٌ ج أَنَاشِيطُ: سىرتماق، كىرمەك، قاپقان، چىگىك.

إِنْشَوَى يَنْشَوِي إِنْشِوَاءً: كاۋاپ قىلىندى.

اِنْصَابَ يَنْصَابُ اِنْصِيَابًا الْمَاءُ: سۇ قۇيۇلدى.

اِنْصَاحَ يَنْصَاحُ اِنْصِيَاحًا: يىرىلدى، پارچىلاندى، پىچىلدى.

إِنْصَاحَ الْفَجْرُ: تاڭ يورىدى، تاڭ سۈزۈلدى.

أَنْصَارٌ: ياردەمچىلەر، ئەگەشكۈچىلەر.

أَنْصَارُ السِّلْمِ: تىنچلىقنى قوغدىغۇچىلار، تىنچلىق تەرەپدارلىرى.

اَلْأَنْصَارُ: ئەنسار (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىدىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ بارغاندا ئۇنىڭغا يار - يۆلەكتە بولغان مەدىنىلىك مۇسۇلمانلار).

«وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ» ‹قرآن›: زالىملارغا ھېچقانداق مەدەتكار چىقمايدۇ.

«لَقَدْ تَابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِيْنَ وَالْأَنْصَارِ ‹قرآن›: ئاللاھ ھەقىقەتەن پەيغەمبەرنىڭ ۋە ئۇنىڭغا قىينىچىلىق پەيتىدە ئەگەشكەن مۇھاجىرلار ۋە ئەنسارلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى.

أَنْصَارُ الْحِزْبِ الْحَاكِمِ: ھاكىمىيەت ئۈستىدىكى پارتىيىنىڭ تەرەپدارلىرى.

أَنْصَارُ الْمَلِكِيَّةِ: مۇنارخىست پارتىيە.

اِنْصَاعَ يَنْصَاعُ اِنْصِيَاعًا: تېزدىن ئارقىغا قايتتى، يول قويدى، رازى بولدى، بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى.

اِنْصَاعَ الرَّجُلُ: ئالدىراپ - تېنەپ قايتتى.

اِنْصَاعَ الطَّيْرُ: قۇش ئېگىز ئۇچتى، ئۇرلىدى.

إِنْصَاعَ الشَّخْصُ لَهُ: بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى، ئەگەشتى.

إِنْصَاعَتْ لِزَوْجِهَا: ئېرىگە بويسۇندى.

إِنْصَافٌ: ئادىل بولماق، ھەققانىي بولماق، ئىنساب، ئادىللىق.

«يُعَالِجُ الْقَضَايَا بِإِنْصَافٍ»: ھەققانىي ئىش قىلىدۇ.

أَنْصَبَ يُنْصِبُ إِنْصَابًا ـ هُ: چارچىتىۋەتتى، ھارغۇزىۋەتتى؛ ئۇنىڭغا بىر ئۇلۇشنى بەردى.

إِنْصِبَابٌ: تۆكۈلمەك، قۇيۇلماق.

اِنْصَبَّ يَنْصَبُّ إِنْصِبَابًا: قۇيۇلدى، ئېقىپ كىردى، تۆيۇقسىز زەربە بەردى، شىددەت بىلەن ئېتىلدى.

اِنْصَبَّ اِهْتِمَامُهُ إِلَى كَذَا: ... غا بېرىلدى، ... غا يۆزلەندى.

اِنْصَبَّ عَلَى عَمَلٍ: ئىشقا دىققىتىنى يىغدى، ئىشقا پۈتۈنلەي بېرىلدى.

اِنْصَبَّ عَلَى الدِّرَاسَةِ: قېتىرقىنىپ ئۆگەندى.

«اِنْصَبَّ النَّاسُ عَلَى الْمَاءِ»: كىشىلەر سۇغا توپلاندى، كىشىلەر سۇغا ئۆزلىرىنى ئېتىشتى.

اِنْصَبَّ الْبَازِي عَلَى الصَّيْدِ»: قارچۇغا ئوۋغا ئۆزىنى ئاتتى.

«اِنْصَبَّ اِهْتِمَامُهُ إِلَى الْفِلَاحَةِ»: دېھقانچىلىققا بېرىلدى، دېھقانچىلىققا يۆزلەندى.

«اِنْصَبَّ النَّهْرُ فِي الْبَحْرِ»: ئېقىپ كىردى، دېڭىزغا قۇيۇلدى.

أَنْصَتَ يُنْصِتُ إِنْصَاتًا: كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىدى.

«وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ» ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ رەھمىتىگە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن، قۇرئان ئوقۇلغان چاغدا، ئۇنى دىققەت بىلەن ئاڭلاڭلار ۋە جىم تۇرۇڭلار (يەنى سۆز قىلماڭلار).

اِنْصَدَّ يَنْصَدُّ إِنْصِدَادًا: چېكىندى.

اِنْصَدَعَ يَنْصَدِعُ اِنْصِدَاعًا: يېرىلدى؛ چاك كەتتى.

اِنْصَدَعَ الصَّبَاحُ: تاڭ يورىدى.

اِنْصِرَافٌ: كەتمەك، قوزغالماق، يولغا چىقماق.

مَوْعِدُ اِنْصِرَافِ الْمُوَظَّفِينَ: خىزمەتچىلەرنىڭ قايتىش ۋاقتى.

اِنْصَرَحَ يَنْصَرِحُ اِنْصِرَاحًا الْحَقُّ: ھەقىقەت ئاشكارا بولدى، ئايدىڭلاشتى.

اِنْصَرَعَ يَنْصَرِعُ اِنْصِرَاعًا: يىقىلدى، ئۇرۇلدى، ئاغدۇرۇلدى؛ سەۋدايى بولدى.

اِنْصَرَفَ يَنْصَرِفُ اِنْصِرَافًا: كەتتى، قايتتى، تىكىۋەتتى.

«ثُمَّ انْصَرَفُوا صَرَفَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار بىر - بىرىگە قارىشىپ: «سىلەرنى بىرەرسى كۆرۈپ قالارمۇ» دەيىشىپ تىكىۋېتىدۇ، ئۇلار (ھەقىقەتنى

نى) چۈشەنمەس قەۋم بولغانلىقى ئۈچۈن، ئاللاھ ئۇلارنىڭ دىللىرىنى ئۆزگەرتىۋەتتى.

اِنْصَرَفَ عَنْهُ: ياندى، تەرك ئەتتى، قايتتى.

اِنْصَرَفَ إِلَيْهِ: ئۆزگەردى.

اِنْصَرَفَ إِلَى وَظِيفَةٍ أُخْرَى: ئىككىنچى ۋەزىپىگە ئۆزگەردى.

اِنْصَرَفَ يَفْعَلُ كَذَا: قىلىشقا باشلىدى.

اِنْصَرَفَ عَنْ مُخَالَطَةِ الْأَشْرَارِ: يامانلارغا ئارىلىشىشنى تەرك ئەتتى.

اِنْصَرَفَ يَشْتَغِلُ فِي التِّجَارَةِ: تىجارەت قىلىشقا باشلىدى.

اِنْصَرَفَتِ الْكَلِمَةُ: كەلىمە تەنۋىنلىك ئوقۇلىدىغان بولدى.

اِنْصَرَمَ يَنْصَرِمُ اِنْصِرَامًا أَجَلُهُ: ئۇنىڭ ئەجىلى توشتى، ئۆلدى.

اِنْصَرَمَ الْوَقْتُ: ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى.

اِنْصَرَمَ الشَّيْءُ: ئۈزۈلدى، كېسىلدى.

اِنْصَرَمَ الْحَبْلُ: ئارغامچا ئۈزۈلدى.

اِنْصَرَمَ الْعَامُ: يىل ئۆتتى.

أَنْصَعَ يُنْصِعُ إِنْصَاعًا بِالْحَقِّ: ئىقرار قىلدى، بوينىغا ئالدى.

أَنْصَعَ لِلشَّرِّ: يامانلىققا يولۇقتى، ئۇچرىدى.

اِنْصَعَرَ يَنْصَعِرُ اِنْصِعَارًا: غالجىرلىق كېسىلگە مۇپتىلا بولدى.

أَنْصَفَ يُنْصِفُ إِنْصَافًا الشَّخْصُ: ئىنساپلىق بولدى.

أَنْصَفَ الْقَاضِي: سودىيە ئادىل بولدى، سودىيە ھەققانىي بولدى.

لَوْ أَنْصَفَ النَّاسُ إِسْتَرَاحَ الْقَاضِي: كىشىلەر ئىنساپلىق بولسا قازى ئارام تاپاتتى.

أَنْصَفَهُ مِنْهُ: ئۇنىڭ ھەققىنى تولۇق ئېلىپ بەردى.

أَنْصَفَ الشَّيْءَ: يېرىمىنى ئالدى.

أَنْصَفَ الْمَاءُ الْإِنَاءَ: سۇ قاچىنىڭ يېرىمىغا كەلدى.

اِنْصَفَقَ يَنْصَفِقُ اِنْصِفَاقًا: (ئىشىك) غىچىرلىدى.

اِنْصَقَلَ يَنْصَقِلُ اِنْصِقَالاً: ئېرىتىلدى، سۈرتۈلدى، پارقىرىتىلدى.

اِنْصَلَحَ يَنْصَلِحُ اِنْصِلاَحًا: ياخشىلاندى، ئىسلاھ قىلىندى.

اِنْصِهَارٌ: ئېرىمەك.

نُقْطَةُ الْاِنْصِهَارِ: ئېرىش نۇقتىسى.

اِنْصَهَرَ يَنْصَهِرُ اِنْصِهَارًا الشَّيْءُ: ئېرىدى.

اِنْصَهَرَ الرَّصَاصُ: قوغۇشۇن ئېرىدى.

اِنْضَافَ يَنْضَافُ اِنْضِيَافًا إِلَيْهِ: قوشۇلدى، بىرىكتى، نىسبەت بېرىلدى.

«ثُمَّ انْضَافَ إِلَى الدِّينِ الشُّعُورُ الْقَوْمِيُّ فَأَخَذَ الشَّرْقُ يَحْتَذِي حَذْوَ الْغَرْبِ فِي مُثُلِهِ الْعُلْيَا»: ئاندىن كېيىن دىنغا مىللىي ئۇيغۇ قوشۇلدى، شۇنىڭ بىلەن شەرق غەربنىڭ تىپىك ئىشلىرىغا ئەگىشىشكە باشلىدى.

اِنْضِبَاطٌ: تۈتۈۋېلىنماق، قامالماق، قولغا ئېلىنماق، چۈشەپ قويۇلماق، كونترول قىلىنماق، تەرتىپكە سېلىنماق؛ تەرتىپ - ئىنتىزام.

قَلِيلُ الْاِنْضِبَاطِ: ئىنتىزامسىز، تەرتىپسىز.

لَجْنَةُ الْاِنْضِبَاطِ: ئىنتىزام كومىتېتى.

اِنْضِبَاطِيٌّ: تەرتىپ - ئىنتىزامغا دائىر، تەرتىپ - ئىنتىزامغا مەنسۇپ.

«يَتَمَتَّعُ بِرُوحٍ اِنْضِبَاطِيَّةٍ»: ئىنتىزامچانلىق روھقا ئىگە.

اِنْضَبَطَ يَنْضَبِطُ اِنْضِبَاطًا: تۈتۈۋېلىندى، قولغا ئېلىندى، قامالدى، چۈشەپ قويۇلدى؛ رەتلەندى، تەرتىپكە سېلىندى.

ضَبَطَهُ فَانْضَبَطَ: ئۇنى تۈتۈۋالغاندى، تۈتۈلۈپ قالدى.

أَنْضَجَ يُنْضِجُ إِنْضَاجًا اللَّحْمَ: گۆشنى پىشۇردى.

أَنْضَجَ الرَّأْيَ: پىكرىنى پۇختىلدى، بىر پىكرگە كەلدى.

«فَلَأَنْ لَا يُنْضِجَ كُوَاعًا»: پالانى ھېچ ئىشنى باشقا ئېلىپ چىقالمايدۇ، پالانىنىڭ قولىدىن ئىش كەلمەيدۇ.

«أَنْضَجَ آرَاءَهُ بِالْمُطَالَعَةِ»: كىتاب ئوقۇش

ئارقىلىق پىكىرلىرىنى پىشۇردى.

اِنْفَتَحَ يَنْفَتِحُ اِنْفِتَاحًا الْمَاءُ: سۇ تۆكۈلدى، تەپچىرىدى.

أَنْفَرَ يُنْفِرُ إِنْفَارًا: چىرايلىق قىلدى، ياشارتتى.

أَنْفَرَ الشَّجَرُ: دەرەخنىڭ يوپۇرماقلىرى ياپيېشىل بولدى.

اَلْأَنْفَرُ: ئالتۇن.

اِنْفَرَجَ يَنْفَرِجُ اِنْفِرَاجًا الطَّيَّارُ: ئۇچقۇچى پاراشوت بىلەن سەكرىدى.

اِنْفَرَجَ الطَّائِرُ: قۇش شۇڭغىدى.

اِنْفَرَّ يَنْفَرُّ اِنْفِرَارًا: زىيانغا ئۇچرىدى، زىيان تارتتى، بالا ـ قازاغا ئۇچرىدى.

اِنْفَغَطَ يَنْفَغِطُ اِنْفِغَاطًا: قىسىلدى، سقىلدى.

اِنْفَمَّ يَنْفَمُّ اِنْفِمَامًا الشَّيْءُ: قوشۇلدى، توپلاشتى.

اِنْفَمَّ عَلَى الشَّيْءِ: قاتلاشتى.

اِنْفَمَّ إِلَى الْجَمْعِيَّةِ وَنَحْوِهَا: جەمئىيەتكە كىردى، جەمئىيەتكە قوشۇلدى.

«اِنْفَمَّ إِلَى النَّادِي الرِّيَاضِيِّ الْجَدِيدِ عَدَدٌ كَبِيرٌ مِنَ الْمُوَاطِنِيْنَ»: يېڭى تەنھەرىكەت كۇلۇبىغا پۇقرالاردىن نۇرغۇن كىشى قاتناشتى.

«يَكُونُ وَسِيلَةً إِلَى تَحْقِيْقِ مَقَاصِدِهِ مَعَ مَا يَنْفَمُّ إِلَى ذَلِكَ مِنَ الْفَوَائِدِ»: مەقسىتىنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا ۋاستە بولۇش بىلەنلا قالماي، ئۇنىڭغا يەنە نۇرغۇن پايدىلار قوشۇلىدۇ.

اِنْفَوَى يَنْفَوِي اِنْفِوَاءً إِلَى: قوشۇلدى، بىرىكتى، ئويۇشتى.

«يَنْفَوِي تَحْتَ لِوَاءِهِ أَقْوَامٌ فِي مُخْتَلِفِ بِقَاعِ الْمَعْمُورَةِ»: يەر يۈزىدىكى تۈرلۈك جايلاردىكى قەۋملەر ئۇنىڭ بايرىقى ئاستىغا ئويۇشقان.

اِنْفَادَ يَنْفَادُ اِنْفِيَادًا: ھاڭا بوشلۇقىغا ئۆرلىدى.

اِنْفَارَ يَنْفَارُ اِنْفِيَارًا: بۇزۇلدى، دەز كەتتى.

اِنْفَاعَ يَنْفَاعُ اِنْفِيَاعًا: بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى، باش ئەگدى.

اِنْفِبَاعٌ ج اِنْفِبَاعَاتٌ: تەسىرات، تەسىر.

«تَرَكَ لَدَيَّ اِنْفِبَاعًا جَيِّدًا»: مەندە ياخشى تەسىرات قالدۇردى.

اِنْفِبَاعِيَّةٌ: تەسىرلىك.

اِنْفَبَخَ يَنْفَبِخُ اِنْفِبَاخًا الطَّعَامُ: تاماق پىشۇرۇلدى، قورۇلدى.

اِنْفَبَعَ يَنْفَبِعُ اِنْفِبَاعًا: بېسىلدى.

«اِنْفَبَعَتْ صُورَتُهَا فِي ذِهْنِهِ»: ئۇنىڭ سۈرىتى ئۇنىڭ زېھنىدە ئۆچمەس بولۇپ قالدى.

اِنْفَبَقَ يَنْفَبِقُ اِنْفِبَاقًا الْقَانُونُ عَلَيْهِ: ئۇيغۇن كەلدى، قانۇن توغرا كەلدى.

اِنْفَبَقَ الشَّيْءُ عَلَى الشَّيْءِ: كۆمتۇرۇلدى، ياپتى، يوشۇردى.

اِنْفَبَقَ عَلَى كَذَا: ماس كەلدى، مۇۋاپىق كەلدى، لايىق كەلدى.

«لَنْ أَبِيعَ ضَمِيْرِي وَلَوِ انْفَبَقَتِ السَّمَاءُ عَلَى الْأَرْضِ»: ئاسمان يەرگە كۆمتۇرۇلۇپ چۈشكەن تەقدىردىمۇ ۋىجدانىمنى ساتمايمەن.

«تَنْفَبِقُ عَلَى جَرِيمَتِهِ الْمَادَّةُ كَذَا مِنْ قَانُونِ الْعُقُوبَاتِ»: ئۇنىڭ جىنايىتىگە جازا قانۇنىنىڭ مۇنچىنچى ماددىسى توغرا كېلىدۇ.

اِنْفَحَنَ يَنْفَحِنُ اِنْفِحَانًا: ئۇن تارتىلدى، ئۇن بولدى، ئۇن قىلىندى.

اِنْفَرَحَ يَنْفَرِحُ اِنْفِرَاحًا: ئوڭدىسىغا ياتتى.

«سَمِعَ صَوْتَ الْاِنْفِجَارِ فَانْفَرَحَ أَرْضًا»: ئۇ پارتلاش ئاۋازىنى ئاڭلاپ يەرگە يىقىلدى.

اِنْفَرَدَ يَنْفَرِدُ اِنْفِرَادًا: قوغلاندى، ھەيدەلدى، پالاندى، بوشىتىلدى.

اِنْفَرَقَ يَنْفَرِقُ اِنْفِرَاقًا: پروكاتلاندى، پىرىسلاندى.

اِنْفَفَأَ يَنْفَفِئُ اِنْفِفَاءً النَّارُ أَوِ الْفِتْنَةُ أَوِ الْحَمَاسُ: ئوت ياكى پىتنە ۋە ياكى قىزغىنلىق ئۆچتى، پەسەيدى.

أَنْفَقَ يُنْفِقُ إِنْفَاقًا غَيْرَهُ: سۆزلەتتى.

«أَنْفَقَ اللّٰهُ الْأَلْسُنَ»: ئاللاھ تائالا تىللارنى زۇۋانغا كىرگۈزدى.

«وَقَالُوالِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَاقَالُواأَنْفَقَنَا

اللّٰهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ» (قرآن): ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ تېرىلغۇسىغا: «نېمىشقا بىزنىڭ زىيىنىمىزغا گۇۋاھلىق بېرىدىكەن؟» دەيدۇ، تېرىلغۇسى: «ھەرقانداق نەرسىنى سۆزلەتكەن ئاللاھ بىزنى سۆزلەتتى...» دەيدۇ.

اِنْطِلَاقْ: بارماق، كەتمەك، ئايرىلماق.

نُقْطَةُ الْاِنْطِلَاقِ: چىقىش نۇقتىسى.

اِنْطَلَقَ يَنْطَلِقُ اِنْطِلَاقًا: ماڭدى، يۈرۈپ كەتتى.

«وَيَضِيْقُ صَدْرِي وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي» (قرآن): (ئۇلارنىڭ مېنى ئىنكار قىلىشىدىن) يۈرىكىم سىقىلىدۇ، تىلىم كېكەچ.

اِنْطَلَقَ وَجْهُهُ: چىرايىدىن تەبەسسۇم يېغىپ تۇردى.

اِنْطَلَقَ مِنْ قُيُودِهِ: ئازاد بولدى، ئەركىنلىككە چىقتى.

اِنْطَلَقَ لِسَانُهُ: راۋان سۆزلىدى.

اِنْطَلَقَ يَفْعَلُ كَذَا: قىلىشقا باشلىدى.

اِنْطَلَقَ إِلَى بَيْتِهِ: ئۆيىگە يۈرۈپ كەتتى.

«اِنْطَلَقَتِ السَّيَّارَاتُ تَؤُمُّ الْمَدِيْنَةَ»: ماشىنىلار شەھەرگە قاراپ مېڭىپ كەتتى.

«عِنْدَمَا وَصَلُوا كَانَتِ السَّيَّارَةُ قَدِ انْطَلَقَتْ»: ئۇلار يېتىپ بارغان چاغدا ماشىنا مېڭىپ كەتكەنىدى.

اِنْطَلَقَ مِنْ: ئامان قالدى، قۇتۇلدى.

«اِنْطَلَقَ مِنَ الْوَاقِعِ»: ئەمەلىيەتنى كۆزدە تۇتتى.

اِنْطَلَقَ مُسْرِعًا: ئالدىراپ ـ سالدىراپ يۈرۈپ كەتتى، ئالدىراپ ـ تېنەپ مېڭىپ كەتتى.

اِنْطَلَقَتِ الزَّوْبَعَةُ: قارا بوران كۆتۈرۈلدى.

اِنْطَلَقَتِ الْبُنْدُقِيَّةُ: مىلتىقتىن ئوق چىقىپ 2 كەتتى.

اِنْطَلَقَتِ الطَّائِرَةُ: ئايروپىلان كۆتۈرۈلدى، ئايروپىلان ئۇچتى، ئايروپىلان قوزغالدى.

اِنْطَلَى يَنْطَلِي اِنْطِلَاءً عَلَيْهِ الْحِيْلَةُ: ئەخمەق بولۇپ قالدى، ئالداندى، قىلتاقلا چۈشتى، ئالدام خالتىغا چۈشتى.

اِنْطَمَسَ يَنْطَمِسُ اِنْطِمَاسًا: يوقالدى، تۈگىدى، ئۆچتى.

اِنْطَمَسَ ذِكْرُهُ: ئۇنىڭ نامى ئۆچتى.

«اِنْطَمَسَتْ مَعَالِمُ تِلْكَ الْمَدِينَةِ»: ئۇ شەھەرنىڭ ئىزلىرى ئۆچتى.

اِنْطِوَائِيٌّ: تار مەھكىمىچى، ئۆزەمچى.

اِنْطِوَائِيٌّ ج اِنْطِوَائِيُّونَ: تەركىدۇنيا، باشقىلارغا ئارىلاشماي يېگانە بولۇۋالغۇچى.

اِنْطَوَى يَنْطَوِي اِنْطِوَاءً: قاتلاندى، پۈكلەندى، تۈگۈلدى.

اِنْطَوَى عَلَى شَيْءٍ: ئۆز ئىچىگە ئالدى.

اِنْطَوَى عَلَى نَفْسِهِ: باشقىلاردىن ئۆزىنى چەتكە ئالدى، يالغۇز بولۇۋالدى.

أَنْظَرَ يُنْظِرُ إِنْظَارًا: كېچىكتۈردى، كەينىگە سۈردى، ئارقىغا سۈردى.

أَنْظَرَ الشَّخْصَ: ساقلاتتى، قارىتتى، مۆھلەت بەردى.

«قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ» (قرآن): ئىبلىس: «پەرۋەردىگارىم! ماڭا خالايىقلار تىرىلدۈرىدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) گىچە مۆھلەت بەرگىن» دېدى.

اِنْظَلَمَ يَنْظَلِمُ اِنْظِلَامًا: زۇلۇمغا ئۇچرىدى، ئازابلاندى، خورلاندى.

اِنْعَادَ يَنْعَادُ اِنْعِيَادًا: تەكرارلاندى، قايتىلاندى.

اِنْعَاشْ: جانلاندۇرۇش، يۈكسەلدۈرۈش، تۈرغۇزماق، ئەسلىگە كەلتۈرمەك.

غُرْفَةُ الْاِنْعَاشِ فِي الْمُسْتَشْفَى: دوختۇرخانىنىڭ قۇتقۇزۇش بۆلۈمى.

سَيَّارَةُ إِسْعَافٍ مُزَوَّدَةٌ بِأَجْهِزَةِ الْاِنْعَاشِ: قۇتقۇزۇش ئۈسكۈنىلىرى بىلەن جىھازلانغان ماشىنا.

اِنْعَامْ ج اِنْعَامَاتْ: سوۋغا، ھەدىيە، ئىنئام.

اِنْعَبَطَ يَنْعَبِطُ اِنْعِبَاطًا: كالۋا بولدى، دۆت بولدى، ھاماقەت بولدى، قاپاقباش بولدى.

اِنْعَتَقَ يَنْعَتِقُ اِنْعِتَاقًا: ئازاد قىلىندى، ئازادلىققا ئېرىشتى، بوشىتىلدى، قويۇپ بېرىلدى، ئازاد بولدى.

اِنْعَجَمَ يَنْعَجِمُ اِنْعِجَامًا عَلَيْهِ: مۇجمەل بولۇپ قالدى، ئوچۇق بولمىدى، چۈشىنىكسىز بولدى.

اِنْعَجَنَ يَنْعَجِنُ اِنْعِجَانًا: خېمىر بولدى.

اِنْعِدَامٌ: يوقالماق، تۈگىمەك.

اِنْعَدَلَ يَنْعَدِلُ اِنْعِدَالاً: ئوڭلاندى، تۈزەلدى.

اِنْعَدَلَ عَنِ الطَّرِيقِ: يولدىن چىقىپ كەتتى، يولدىن ئازدى.

اِنْعَدَمَ يَنْعَدِمُ اِنْعِدَامًا: يوقالدى، يوشۇرۇندى، غايىب بولدى، تۈگىدى.

«يَكَادُالْإِحْسَاسُ بِالطُّمَأْنِيْنَةِيَنْعَدِمُ فِيعَصْرِنَا»: خاتىرجەملىك تۈيغۇسى زامانىمىزدا يوقىلاي دەپ قالدى.

اِنْعَدَى يَنْعَدِى اِنْعِدَاءً بِكَذَا: يۇقۇملاندى.

اِنْعَدَى مِنْهُ: يۇقۇملاندى، يۇقتۇرىۋالدى.

اِنْعَرَجَ يَنْعَرِجُ اِنْعِرَاجًا الطَّرِيقُ أَوِ النَّهْرُ: يول ياكى ئۆستەك ئىگىلدى، مايىل بولدى، بۇرۇلدى.

اِنْعَرَجَ الشَّخْصُ عَنِ الطَّرِيقِ: يولدىن بۇرۇلدى.

اِنْعَرَّ يَنْعَرُّ اِنْعِرَارًا: ھاقارەتلەندى، ئۇياتقا قالدى، تۆھمەتكە ئۇچرىدى.

اِنْعَزَلَ يَنْعَزِلُ اِنْعِزَالاً: خىزمەتتىن چېكىندى، ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

«لَمْ يَجِدْتَقْدِيْرًالِأَعْمَالِهِفَانْعَزَلَ عَنِالنَّاسِ»: قىلغان ئىشلىرى توغرا باھالانمىغەنلىكتىن كىشىلەردىن ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

أَنْعَسَ يُنْعِسُ إِنْعَاسًا الشَّخْصَ: مۇگدەتتى، مۇگدىتىپ قويدى.

أَنْعَشَ يُنْعِشُ إِنْعَاشًا: يۈكسەلدۈردى، تۈزغۇزدى، تىكلىدى، ئۈرە قىلدى، جانلاندۇردى.

أَنْعَشَ اِقْتِصَادَ الْبَلَدِ: دۆلەت ئىقتىسادىنى جانلاندۇردى.

«أَنْعَشَ الْمُمَرِّضُ الْغَرِيْقَ»: سېسىرا سۇغا چۆكۈپ كەتكەن ئادەمنىھوشىغاكەلتۈردى.

«أَنْعَشَ الدَّوَاءُ الْمَرِيْضَ»: دورا كېسەلنى جانلاندۇردى.

اِنْعَصَرَ يَنْعَصِرُ اِنْعِصَارًا: سىقىلدى، قىسىلدى، بېسىلدى.

«اِنْعَصَرَ فُؤَادُهَا لِفَقْدِ وَلَدِهَا»: بالىسىنىڭ ۋاپاتى ئۈچۈن يۈرىكى ئېزىلدى.

اِنْعَصَمَ يَنْعَصِمُ اِنْعِصَامًا: يۆلەندى، تايانىدى، ئۈمىد قىلدى، سىغىندى، ئىلتىجا قىلدى.

اِنْعَضَّ يَنْعَضُّ اِنْعِضَاضًا: چىشلەندى، چىشلەپ تۈتۈۋالدى.

اِنْعِطَافٌ: خەيرىخاھلىق، ھېسداشلىق، ئېچىنىش، ئىچ ئاغرىتىش، كۆيۈنۈش، ئېغىش، قىڭغىر، قىيپاش، يانتۇ، مايىل؛ تاغنىڭ يۇنۇلۇشىدىكى تاسادىپىي ئۆزگىرىش.

اِنْعَطَبَ يَنْعَطِبُ اِنْعِطَابًا: بۇزۇلدى، كاردىن چىقتى، ۋەيران بولدى.

اِنْعَطَفَ يَنْعَطِفُ اِنْعِطَافًا: قاتلاندى، پۈكلەندى؛ ئىرغاڭلىدى، مايىل بولدى؛ ئەگىندى، بۇرالدى.

اِنْعَطَفَ الْغُصْنُ: شاخ ئىرغاڭلىدى.

اِنْعَطَفَ الرَّجُلُ إِلَى بَيْتِهِ: كىشى ئۆيى تەرەپكە ئەگىدى.

اِنْعَطَفَ نَاحِيَةَ الْيَمِينِ: ئۇ ئوڭ تەرەپكە بۇرالدى.

«اِنْعَطَفَتِ السَّيَّارَةُ يَسَارًا»: ماشىنا سولغا بۇرالدى.

أَنْعَظَ يُنْعِظُ إِنْعَاظًا الرَّجُلُ: جىنسىي ھەۋىسى قوزغالدى.

اِنْعَفَرَ يَنْعَفِرُ اِنْعِفَارًا: چاك - توزانغا تولۇپ كەتتى.

اِنْعَفَسَ يَنْعَفِسُ اِنْعِفَاسًا فِي التُّرَابِ: توپىنغا مىلەندى.

اِنْعَفَسَ فِي الْمَاءِ: سۇغا چۆمۈلدى.

اِنْعِقَادٌ: يىغىن ئېچىلماق؛ چىگىلمەك.

دَوْرُانْعِقَادِ الْبَرْلَمَانِ: پارلامېنت يىغىنىنىڭ ۋاقتى.

يَوْمُ انْعِقَادِ السُّوقِ: بازار كۈنى.

اِنْعَقَدَ يَنْعَقِدُ اِنْعِقَادًا: قاتتى، ئۆيۈدى، قويۇقلاشتى.

اِنْعَقَدَ الْمَجْلِسُ: يىغىن ئېچىلدى.

اِنْعَقَدَ الْاِتِّفَاقُ: كېلىشىم ئىمزالاندى، ئىتتىپاق تۈزۈلدى.

اِنْعَقَدَ الْاِجْتِمَاعُ فِي مَوْعِدِهِ: يىغىن ۋاقتىدا ئېچىلدى.

اِنْعَقَرَ يَنْعَقِرُ اِنْعِقَارًا ظَهْرُ الدَّابَّةِ مِنَ الرَّحْلِ أَوِ

اَلسَّرْجُ: هايۋانىڭ دومبىسى ئىگەر ياكى توقۇمدىن سۈركىلىپ يارا بولۇپ كەتتى.

إِنْعَقَفَ يَنْعَقِفُ إِنْعِقَافًا: ئەگرى بولدى، قىڭغىر بولدى.

إِنْعَقَفَ الْغُصْنُ: شاخ ئەگرى بولدى.

إِنْعِكَاسُ النُّورِ أَوِ الْحَرَارَةِ: نۇر ياكى ھارارەتنىڭ قايتىشى؛ رېفلىكس.

إِنْعَكَسَ يَنْعَكِسُ إِنْعِكَاسًا الشَّيْءُ عَلَيْهِ: ئەكس ئەتتى، ئىز قالدى، ئىنكاس بولدى.

«إِنْعَكَسَتْ مَبَادِئُهُ عَلَى سُلُوكِهِ»: ئۇنىڭ پرىنسىپلىرى ئۇنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشىدا ئەكس ئەتتى.

«إِنْعَكَسَ إِنْفِعَالُهُ عَلَى تَصَرُّفَاتِهِ»: ئۇنىڭ تەسىرلىنىشى ئۇنىڭ ھەرىكەتلىرىدە ئەكس ئەتتى.

إِنْعَكَفَ يَنْعَكِفُ إِنْعِكَافًا: يوشۇرۇندى، دۇنيا بىلەن بولغان ئالاقىسىنى ئۈزدى.

أَنْعَلَ يُنْعِلُ إِنْعَالاً الْحِصَانَ: ئاتنى تاقىلدى.

أَنْعَمَ يُنْعِمُ إِنْعَامًا الشَّخْصُ: راھەت - پاراغەتتە ياشىدى، بايلىقتا تۇرمۇش كەچۈردى، ئېھسان قىلدى، ياخشىلىق قىلدى.

أَنْعَمَ الشَّيْءَ: يۇمشاتتى، يۇمشاق قىلدى.

«أُذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ» (قرآن): مېنىڭ سىلەرگە بەرگەن نېمەتلىرىمنى ياد ئېتىڭلار.

أَنْعَمَ الشَّخْصَ: پاراۋان تۇرمۇشقا ئېرىشتۈردى، باي قىلدى.

أَنْعَمَ لَهُ: ماقۇللۇق بىلدۈردى.

أَنْعَمَ عَلَيْهِ: بەردى، ئاتا قىلدى.

أَنْعَمَ النَّظَرَ فِي الأَمْرِ: دىققەت بىلەن قارىدى.

«أَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِ بِمَالٍ كَثِيرٍ وَصِحَّةٍ وَافِرَةٍ»: ئاللاھ ئۇنىڭغا كۆپ مال - مۈلۈك ۋە ناھايىتى ساغلام بەدەن ئاتا قىلدى.

«أَنْعَمَ عَلَى جِيرَانِهِ مِنْ فَضْلِهِ»: قوشنىلىرىغا مەرھەمىتىنى ئايىمىدى.

أَنْعِمْ صَبَاحًا: ئەتىگەنلىكىڭىز خەيرلىك بولسۇن.

إِنْعَوَى يَنْعَوِي إِنْعِوَاءً: ئىگىلدى.

أَنْعَى يُنْعِي إِنْعَاءً عَلَيْهِ قَبِيحًا: ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى.

أَنْعَاهُ الشَّيْءَ: ئۇنىڭغا خەۋەر قىلدى.

«أَنْعَى عَلَيْهِ إِرْتِكَابَ الْفَوَاحِشِ»: ئۇنىڭ يامان ئىش قىلغانلىقىنى ئەيىبلىدى.

إِنْغَاضَ يَنْغَاضُ إِنْغِيَاضًا الْمَاءُ: سۇ قۇرۇپ كەتتى، قاغجىراپ كەتتى.

إِنْغَاظَ يَنْغَاظُ إِنْغِيَاظًا: چېچىلدى، ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

إِنْغَبَنَ يَنْغَبِنُ إِنْغِبَانًا: ئالداندى.

إِنْغَدَرَ يَنْغَدِرُ إِنْغِدَارًا: ئالداندى.

إِنْغَرَسَ يَنْغَرِسُ إِنْغِرَاسًا: كۆچەت تىكىلدى، ئورمان ئەھيا قىلىندى.

إِنْغَسَلَ يَنْغَسِلُ إِنْغِسَالاً: يۇيۇندى.

«إِنْغَسَلَتِ الْبُيُوتُ بِمَاءِ الْمَطَرِ»: ئۆيلەر يامغۇر سۈيى بىلەن يۇيۇلدى.

إِنْغَشَّ يَنْغَشُّ إِنْغِشَاشًا: ئالداندى.

«إِنْغَشَّ فِي مَعْسُولِ حَدِيثِهِ»: ئۇنىڭ شېرىن سۆزىگە ئالداندى.

أَنْغَضَ يُنْغِضُ إِنْغَاضًا رَأْسَهُ: بېشىنى چايقىدى.

«فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُؤُوسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هُوَ» (قرآن): ئۇلار ساڭا باشلىرىنى لىڭشىتىپ: «ئۇ قاچان بولىدۇ؟» دەيىشىدۇ.

إِنْغَطَّ يَنْغَطُّ إِنْغِطَاطًا: چۆكۈپ كەتتى.

إِنْغَلَقَ يَنْغَلِقُ إِنْغِلاَقًا الْبَابُ: ئىشىك تاقالدى، ئىشىك قۇلۇپلاندى.

إِنْغَلَقَ الشَّخْصُ: ئۆزىنى خىلۋەتكە ئالدى، يوشۇرۇندى.

«إِنْغَلَقَ عَلَى نَفْسِهِ بَعْدَ وَفَاةِ وَالِدِهِ»: ئۇ دادىسى ۋاپات بولغاندىن كېيىن ئۆزىنى خىلۋەتكە ئالدى.

إِنْغَلَّ يَنْغَلُّ إِنْغِلاَلاً فِي الشَّيْءِ: قەدەم قويدى ئىچكىرىلەپ كىردى، چوڭقۇر كىردى.

إِنْغَمَرَ يَنْغَمِرُ إِنْغِمَارًا الْمَاءُ: سۇغا چۆكتى، سۇ ئاستىدا قالدى.

«فَاضَ النَّهْرُ فَانْغَمَرَ جُزْءٌ مِنَ الْقَرْيَةِ تَحْتَ الْمَاءِ»: دەريا تېشىپ كېتىپ، يېزىنىڭ بىر قىسمى سۇ ئاستىدا قالدى.

اِنْغَمَسَ يَنْغَمِسُ اِنْغِمَاسًا فِي كَذَا: ... نىڭ كەينىگە كىرىپ كەتتى، چۆكۈپلا كەتتى.

«اِنْغَمَسَ فِي الْمَلَذَّاتِ»: ئەيش - ئىشرەتكە چۆمۈپ كەتتى.

اِنْغَمَضَ يَنْغَمِضُ اِنْغِمَاضًا طَرْفُهُ: كۆزى يۇمۇلدى، ئۇخلىدى.

اِنْغَمَّ يَنْغَمُّ اِنْغِمَامًا: قايغۇردى، ھەسرەت چەكتى، مەيۇسلەندى.

«فَشِلَ فِي تَحْقِيقِ أَهْدَافِهِ فَانْغَمَّ»: ئۇ غايىلىرىنى ئىشقا ئاشۇرۇشتا مەغلۇپ بولدى، شۇنىڭ بىلەن قايغۇردى.

أَنْغَى يُنْغِي إِنْغَاءً إِلَيْهِ: گەپنى چۈشىنىشلىك قىلدى.

أَنِفَ يَأْنَفُ أَنَفًا مِنْهُ: سەسكەندى، بىزار بولدى.

أَنِفَ الشَّيْءَ وَمِنْهُ: يامان كۆردى، باش تارتتى، چەك - چېگرا ئايرىدى.

يَأْنَفُ الضَّيْمَ: ئۇ زۇلۇمنى يامان كۆرىدۇ.

يَأْنَفُ مِنَ الْكَذِبِ: يالغانچىلىقتىن ئۆزىنى تارتىدۇ.

«بَعْضُ النَّاسِ يَأْنَفُونَ مِنَ الْقِيَامِ بِبَعْضِ الْأَعْمَالِ الصَّغِيرَةِ»: بەزى كىشىلەر بىر قىسىم كىچىك ئىشلارنى قىلىشتىن باش تارتىدۇ.

أَنْفٌ ج أُنُوفٌ وآنَافٌ و آنُفٌ: بۇرۇن، تۇمشۇق، خارتۇم.

«وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ» ‹قرآن›: ئۇلار (يەنى ئىسرائىل ئەۋلادى) غا تەۋراتتا شۇنداق بەلگىلىدۇقكى، جانغا جان (يەنى ناھەق ئادەم ئۆلتۈرگەن ئۆلتۈرۈلىدۇ). كۆزگە كۆز (يەنى ناھەق كىشىنىڭ كۆزىنى قويۇۋەتكەن ئادەمنىڭ كۆزى قويۇۋېتىلىدۇ) بۇرۇنغا بۇرۇن (يەنى كىشىنىڭ بۇرنىنى) ناھەق كەسكەنىنىڭ بۇرنى كېسىلىدۇ.

أَنْفُ الْقَوْمِ: قەۋمنىڭ باشلىقى، قەۋمنىڭ چوڭى.

أَنْفُ الْجَبَلِ: تاغنىڭ دېڭىز ئىچىدىن چوقچىيىپ چىقىپ تۇرغان قىسمى.

حَشَرَ أَنْفَهُ: مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلاشتى.

حَمِيَ أَنْفُهُ: غەزەپلەندى، قاتتىق ئاچچىقلاندى.

شَمَخَ بِأَنْفِهِ: ھاكاۋۇرلۇق قىلدى.

يَتْبَعُ أَنْفَهُ: پۇرىغان ھىدقا قاراپ ئەگىشىدۇ.

رَغْمَ أَنْفِهِ. رَغْمًا لِأَنْفِهِ. عَلَى رَغْمِ أَنْفِهِ. بِالرَّغْمِ مِنْ أَنْفِهِ: ئۇنىڭ خالىمىغىنىغا قارىماي، قارشى تۇرۇشىغا قارىماي، ئۇ خالىمىغان تەقدىردىمۇ.

مَاتَ حَتْفَ أَنْفِهِ: ئۆز ئەجىلى بىلەن ئۆلدى.

أُنْفٌ: يېڭى.

كَلَأٌ أُنُفٌ: چارۋا بېقىلمىغان ياپلاق.

كَأْسٌ أُنُفٌ: ئىشلىتىلمىگەن رومكا.

إِنْفَاضٌ: كەم، كەمچىل، يېتەرسىز؛ يوقسۇللۇق.

إِنْفَاقٌ: سەرپ قىلىماق، خىراجەت قىلماق.

«قُلْ لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذًا لَأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ» ‹قرآن›: ئەگەر پەرۋەردىگارىمنىڭ رەھمەت خەزىنىلىرى سىلەرنىڭ قولۇڭلاردا بولسا، چىقىمدىن (يەنى تۆگەپ كېتىشتىن) قورقۇپ، چوقۇم بېخىللىق قىلاتتىڭلار، دېگىن.

أَنَفَةٌ: غورۇر، ئىپتىخار.

اِنْفِتَاحٌ: ئېچىلماق.

اِنْفِتَاحٌ عَلَى الْعَالَمِ الْخَارِجِيِّ: سىرتقا ئېچىلىش.

اِنْفَتَّ يَنْفَتُّ اِنْفِتَاتًا: ئۇۋۇلۇپ كەتتى، پارچىلىنىپ كەتتى.

«اِنْفَتَّ الصَّخْرُ تَحْتَ ضَرَبَاتِ مِطْرَقَتِهِ»: ئۇنىڭ بازغىنىنىڭ زەربىسى بىلەن قورام تاش پارچىلىنىپ كەتتى.

اِنْفَتَحَ يَنْفَتِحُ اِنْفِتَاحًا: ئېچىلدى.

اِنْفَتَحَ الْبَابُ: ئىشىك ئېچىلدى.

اِنْفَتَقَ يَنْفَتِقُ اِنْفِتَاقًا مِنْ ...: ... دىن ئاجرىدى، ... دىن ئايرىلدى.

«اِنْفَتَقَ قَمِيصُهُ فَأَعْطَاهُ إِلَى خَيَّاطٍ لِيَرْتِقَهُ»: ئۇنىڭ كۆڭلىكى يىرتىلىپ كەتكەنىدى، ياماش

ئۇچۇن ماشىنچىغا بەردى.

اِنْفَتَلَ يَنْفَتِلُ اِنْفِتَالاً الشَّيْءُ: تولغاندى، ئېگىلدى.

اِنْفَتَلَ الشَّخْصُ: كەتتى، قايتتى.

اِنْفَثَأَ يَنْفَثِئُ اِنْفِثَاءَ الْحَرُّ: قىزىقلىق پەسەيدى.

اِنْفِجَارٌ ج اِنْفِجَارَاتٌ: پارتلىماق، ئېتىلماق، يېرىلماق، تاشماق.

«حَدَثَ الاِنْفِجَارُ الأَوَّلُ قَبْلَ سَاعَةٍ ثُمَّ تَوَالَتِ الاِنْفِجَارَاتُ بَعْدَ ذَلِكَ»: بىرىنچى پارتلاش بىر سائەت بۇرۇن يۈز بەردى، شۇنىڭدىن كېيىن كەينى - كەينىدىن پارتلاش يۈز بەردى.

اِنْفِجَارِيٌّ: پارتلاشنىڭ، پارتلاش خاراكتېرلىك.

صَوْتٌ اِنْفِجَارِيٌّ: پارتلاش ئاۋازى.

«عُثِرَ مَعَهُ عَلَى مَوَادَّ اِنْفِجَارِيَّةٍ»: ئۇنىڭ يېنىدىن پارتلىتىش دورىلىرى تېپىلدى.

اِنْفَجَرَ يَنْفَجِرُ اِنْفِجَارًا الْمَاءُ: سۇ تېشىپ چىقتى، سۇ ئېتىلىپ چىقتى.

«فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا» (قرآن): تاشتىن 12 بۇلاق ئېتىلىپ چىقتى.

اِنْفَجَرَتِ الْقُنْبُلَةُ: بومبا پارتلىدى.

اِنْفَجَرَ ضَاحِكًا: قاقاقلاپ كۈلدى.

اِنْفِجَرَةٌ ج أَنَافِجُ: سۇتنى ئۈيۈتقۇچى فىرمېنت، كۈنەلگە.

أَنْفَدَ يُنْفِدُ اِنْفَادًا الشَّيْءَ: تۈگەتتى، تۈگىتىۋەتتى، يوقاتتى.

أَنْفَدَ الْقَوْمُ: مال - مۈلكى تۈگىدى، مال - مۈلكى قالمىدى.

اِنْفَدَغَ يَنْفَدِغُ اِنْفِدَاغًا: چېقىلدى، پاچاقلاندى.

أَنْفَذَ يُنْفِذُ اِنْفَاذًا: تەشتى، تۈشۈك ئاچتى، ئۆتكۈزدى.

أَنْفَذَ الْقَوْمَ: قەۋمىنىڭ ئوتتۇرىسىغا كىرىپ ماڭدى.

أَنْفَذَ الْعَهْدَ: ئەھدىگە ۋاپا قىلدى، ۋەدىسىدە تۇردى، ۋەدىسىنى ئىشقا ئاشۇردى.

أَنْفَذَ عَقْدَ الْبَيْعِ: سودا توختىمىنى ئىجرا قىلدى.

أَنْفَذَ الصَّيْدَ: ئوۋغا ئوقنى تەگكۈزدى.

أَنْفَذَ إِلَيْهِ الْكِتَابَ: ئۇنىڭغا مەكتۇب ئەۋەتتى، ئۇنىڭغا خەت ماڭغۇزدى.

اِنْفِرَاجٌ: پەسەيمەك، كۆتۈرۈلمەك.

اِنْفِرَاجُ الأَزْمَةِ: كرىزىسنى يوقاتماق.

اَلاِنْفِرَاجُ الدُّوَلِيُّ: خەلقئارا ۋەزىيەتنىڭ پەسەيشى، يۇمشىشى.

اِنْفِرَادٌ: يالغۇز بولماق، تەنها بولماق.

عَلَى اِنْفِرَادٍ: ئايرىم، باشقىچە، يالغۇز، يەككە.

اِنْفِرَادِيٌّ: يالغۇزلۇق، تەنهالىق، ئايرىملىق.

حَبْسٌ اِنْفِرَادِيٌّ: يالغۇز سولانماق.

«وُضِعَ فِي سِجْنٍ اِنْفِرَادِيٍّ»: ئۇ ئايرىم كامېرغا سولاندى.

اِنْفَرَجَ يَنْفَرِجُ اِنْفِرَاجًا: تارقىدى، يوقىدى، كېڭەيدى.

اِنْفَرَجَتْ هُمُومُهُ: غەملىرى تارقالدى.

«اِنْفَرَجَتِ الأَزْمَةُ وَعَادَتِ الْعَلاَقَاتُ بَيْنَ الْبَلَدَيْنِ إِلَى طَبِيعَتِهَا»: كرىزىس تۈگەپ ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدىكى ئالاقە نورمالالاشتى.

اِنْفَرَدَ يَنْفَرِدُ اِنْفِرَادًا: يېگانە بولۇۋالدى، يالغۇز بولۇۋالدى.

اِنْفَرَدَ بِالْعِنَايَةِ بِالشُّؤُونِ: پەقەت مۇشۇ ئىشلارغىلا كۆڭۈل بۆلدى.

اِنْفَرَدَ بِنَفْسِهِ: خالى بولدى، خىلۋەتتە بولدى، يالغۇز بولدى.

اِنْفَرَطَ يَنْفَرِطُ اِنْفِرَاطًا: يېشىلدى، ئېچىلدى، ھەل بولدى.

اِنْفَرَطَ عِقْدُهُمْ: ئۇلار تاراپ كەتتى، چېچىلىپ كەتتى، تارقىلىپ كەتتى، بۆلۈنۈپ كەتتى.

اِنْفَرَطَ عَقْدُ الإِجْتِمَاعِ: يىغىن تارقالدى.

اِنْفَرَطَ الدَّمْعُ مِنْ مَآقِيهَا: ياش كۆزىنىڭ چاناقلىرىدىن تۆكۈلدى.

اِنْفَرَقَ يَنْفَرِقُ اِنْفِرَاقًا عَنْ: ... دىن ئايرىلدى، ئاجرىدى، بۆلۈندى.

اِنْفَرَكَ يَنْفَرِكُ اِنْفِرَاكًا: ئۇۋۇلۇپ كەتتى، تىتىلىپ كەتتى، چۇشۇپ كەتتى.

اِنْفَزَرَ يَنْفَزِرُ اِنْفِزَارًا الثَّوْبُ: كىيىم يىرتىلىپ

كەتتى، تىتىلىپ كەتتى.

«اِنْفَزَرَ اِطَارُ السَّيَّارَةِ»: ماشىنىنىڭ جانىسى پارچە بولۇپ كەتتى.

اِنْفَزَعَ يَنْفَزِعُ اِنْفِزَاعًا: قورقتى، ۋەھىمىگە چۈشتى، تەشۋىشلەندى، چۆچىدى.

اِنْفَسَخَ يَنْفَسِخُ اِنْفِسَاخًا الْعَقْدُ: توختام بىكار قىلىندى، ئەمەلدىن قالدى.

عَقْدٌ لاَ يَنْفَسِخُ: بۇزۇلماس كېلىشىم.

اِنْفَشَّ يَنْفَشُّ اِنْفِشَاشًا الْوَرَمُ: ئىششىق ياندى.

اِنْفِصَالٌ: ئايرىلماق، بۆلۈنمەك، ئاجرالماق، ئۈزۈلمەك.

اِنْفِصَالُ الْمَوْجَاتِ الْإِذَاعِيَّةِ: رادىئو دولقۇنلىرىنىڭ ئۈزۈلۈپ قېلىشى.

اِنْفِصَالِيٌّ ج اِنْفِصَالِيُّونَ: ئايرىم، بۆلەك، پارچە؛ بۆلگۈنچى، بۆلگۈنچىلىك، ئايرىلىپ چىقىش تەرەپدارى.

«شَنَّ الْجَيْشُ هُجُومًا عَلَى الْإِنْفِصَالِيِّينَ»: قوشۇن بۆلگۈنچىلەرگە ھۇجۇم قوزغىدى.

اِنْفِصَامٌ: ئۈزۈلمەك، كېسىلمەك.

«فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللّٰهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لاَ انْفِصَامَ لَهَا»

«قۇرئان»: كىمكى تاغۇت (ئاللاھدىن باشقا بارچە مەبۇد) نى ئىنكار قىلىپ، ئاللاھقا ئىمان ئېيتسا ئۇ سۇنماس، مەھكەم تۇتقىنى تۇتقان بولىدۇ.

اِنْفَصَدَ يَنْفَصِدُ اِنْفِصَادًا الدَّمُ: قان ئاقتى.

اِنْفَصَلَ يَنْفَصِلُ اِنْفِصَالاً عَنْهُ: ئايرىلدى، ئاجرىدى، يىراقلاشتى، بۆلۈندى، چېكىندى.

«اِنْفَصَلَ أَحَدُ الْأَقَاسِيمِ عَنِ الْجُمْهُورِيَّةِ وَأَعْلَنَ اِسْتِقْلاَلَهُ»: رايونلارنىڭ بىرى جۇمھۇرىيەتتىن ئايرىلىپ چىقىپ مۇستەقىللىقىنى جاكارلىدى.

اِنْفَصَمَ يَنْفَصِمُ اِنْفِصَامًا: ئۈزۈلۈپ كەتتى، سۇندى، توختاپ قالدى، بۇزۇلدى.

اِنْفَصَمَ ظَهْرُهُ: بىلى ئاجراپ كەتتى.

اِنْفَصَمَ عُرَى الصَّدَاقَةِ: دوستلۇق مۇناسىۋىتى ئۈزۈلدى.

اِنْفَصَمَتِ الْعُرْوَةُ: ساپاق ئۈزۈلۈپ كەتتى.

صِلَةٌ لاَ تَنْفَصِمُ: ئۈزۈلمەس باغلىنىش.

أَنْفَضَ يُنْفِضُ إِنْفَاضًا الْوِعَاءُ: قاچىدىكى نەرسە تۆگىدى، قاچا قۇرۇقدالدى.

أَنْفَضَ زَادَهُ: ئوزۇقىنى تۈگىتىۋەتتى.

أَنْفَضَ الْقَوْمُ: پۇل ـ مېلى قولىدىن كەتتى.

أَنْفَضَهُ عَنْهُ: يىراقلاشتۇردى، دوستلۇقنى ئىنكار قىلدى.

أَنْفَضَتِ الْإِبِلُ: تۆگە بوتۇلاقلىدى.

اِنْفَضَحَ يَنْفَضِحُ اِنْفِضَاحًا: شەرمەندە بولدى، رەسۋا بولدى، يۈزى تۆكۈلدى.

اِنْفَضَّ يَنْفَضُّ اِنْفِضَاضًا: تارقىدى، تارقاپ كەتتى.

اِنْفَضَّ الْجَمْعُ: توپ تارىلىپ كەتتى.

اِنْفَضَّ الْاِجْتِمَاعُ: يىغىن تارقىدى.

«وَلَوْكُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لاَنْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ»

«قۇرئان»: ئەگەر قوپال، باغرى قاتتىق بولغان بولساڭ، ئۇلار چۆرەكىدىن تارقاپ كېتەتتى.

أَنْفَطَ يُنْفِطُ إِنْفَاطًا الْعَمَلُ يَدَهُ: ئەمگەك ئۇنىڭ قولىنى قاپارتىۋەتتى.

اِنْفَطَرَ يَنْفَطِرُ اِنْفِطَارًا: يېرىلدى، پارچىلاندى.

اِنْفَطَرَ قَلْبُهُ حُزْنًا: غەمدىن يۈرىكى پارە ـ پارە بولۇپ كەتتى.

«إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ» «قۇرئان»: ئاسمان يېرىلغان چاغدا.

اِنْفَطَمَ يَنْفَطِمُ اِنْفِطَامًا: ئەمچەكتىن ئايرىلدى.

أَنْفَعُ: ئەڭ پايدىلىق، مەنپەئەتلىكرەك.

«اَلشَّمْسُ أَنْفَعُ الْكَوَاكِبِ السَّمَاوِيَّةِ»: پلانېتلار ئىچىدىكى ئەڭ پايدىلىقى قۇياشتۇر.

اِنْفِعَالٌ ج اِنْفِعَالاَتٌ: تەسىرات، تەسىرلەنمەك، ھاياجانلانماق.

سَرِيعُ الْاِنْفِعَالِ: ھېسسىياتچان، ئوڭاي ھاياجانلىنىدىغان.

سَهْلُ الْاِنْفِعَالِ: ئاسان تەسىرلىنىدىغان.

«إِنَّ الْاِنْفِعَالَ يُدَمِّرُ الْأَعْصَابَ»: ھاياجانلىنىش نېرۋىلارنى كاردىن چىقىرىدۇ.

«خُفِّفَ مِنْ شِدَّةِ اِنْفِعَالِهِ»: ئۇنىڭ قاتتىق هاياجانلىنىشى پەسكويغا چۈشتى.

اِنْفَعَلَ يَنْفَعِلُ اِنْفِعَالاً بِأَمْرٍ: تەسىرلەندى، هاياجانلاندى.

«رَأَى مَشْهَدًا حَزِينًا اِنْفَعَلَ بِهِ»: قايغۇلۇق كۆرۈنۈشنى كۆرۈپ تەسىرلەندى.

اِنْفَغَرَ يَنْفَغِرُ اِنْفِغَارًا الْفَمُ: ئېغىز ئېچىلدى.

أَنْفَقَ يُنْفِقُ إِنْفَاقًا الشَّخْصُ: كەمبەغەللەشتى، نامراتلاشتى، يوقسۇل بولۇپ قالدى.

أَنْفَقَ السِّلْعَةَ: مالنى ئوبوروت قىلدى.

أَنْفَقَ بِلاَحِسَابٍ: هېسابسىز پۇل خەجلىدى.

أَنْفَقَ عَلَيْهِ: نەپىقە بەردى.

أَنْفَقَ الْمَالَ: خىراجەت قىلدى، چىقىم قىلدى، سەرپ قىلدى، خەجلىدى.

«لَوْ أَنْفَقْتَ مَافِي الْأَرْضِ جَمِيْعًا مَاأَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ» (قرآن): سەن يەر يۈزىدىكى پۈتۈن بايلىقنى سەرپ قىلىپمۇ ئۇلارنىڭ دىللىرىنى بىرلەشتۈرەلمەيتتىڭ.

اِنْفَقَأَ يَنْفَقِئُ اِنْفِقَاءًا الشَّيْءُ: يېرىلدى، پارچىلاندى.

اِنْفَقَّتِ الْعَيْنُ: كۆز ئويۇلدى.

اِنْفَقَعَ يَنْفَقِعُ اِنْفِقَاعًا الشَّيْءُ الْمَنْفُوخُ: كۆپۈك يېرىلىپ ئاۋاز چىقتى.

اِنْفَكَّ يَنْفَكُّ اِنْفِكَاكًا: ئاجرالدى، بۆلۈندى، ئايرىلدى، يېشىلدى.

مَا انْفَكَّ يَفْعَلُ كَذَا: ئۇ داۋاملىق ئىشلەۋاتىدۇ.

اِنْفِلاَقٌ: يېرىلماق، پارچىلانماق، بۆلۈنمەك، ئاجرىماق.

اِنْفَلَتَ يَنْفَلِتُ اِنْفِلاَتًا: قويۇۋېتىلدى، بوشاندى، قۇتۇلدى، خالاس بولدى.

اِنْفَلَتَ مِنْ قَيْدِهِ: كىشەندىن بوشاندى.

اِنْفَلَعَ يَنْفَلِعُ اِنْفِلاَعًا: يېرىلدى، دەز كەتتى.

اِنْفَلَعَتِ الْبَيْضَةُ: تۇخۇمغا دەز كەتتى.

اِنْفَلَقَ يَنْفَلِقُ اِنْفِلاَقًا: يېرىلدى، پارچىلاندى، يېرتىلدى، دەز كەتتى.

اِنْفَلَقَ الصُّبْحُ: تاڭ ئاتتى، تاڭ يورۇدى.

«فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِالْعَظِيْمِ» (قرآن): (مۇسا ھاسىسى بىلەن ئۇرۇۋۈندى) دەريا يېرىلدى، (ھەر بىر يېرىلغان) قىسمى چوڭ تاغدەك بولۇپ قالدى.

اِنْفَلَّ يَنْفَلُّ اِنْفِلاَلاً السَّيْفُ: قىلىچ سۇنۇپ كەتتى.

«ضَرَبَ الصَّخْرَةَ بِالسَّيْفِ فَانْفَلَّ»: قورام تاشنى قىلىچ بىلەن چاپقاندى، قىلىچ سۇنۇپ كەتتى.

أَنْفِيٌّ: بۇرۇنغا تەۋە، بۇرۇنغا مەنسۇپ.

صَوْتٌ أَنْفِيٌّ: بۇرۇندىن چىقىدىغان ئاۋاز.

أَنِقَ يَأْنَقُ أَنَقًا و أَنَاقَةً: چىرايلىق بولدى، گۈزەللەشتى، رەتلىك بولدى، كىشىنىڭ مەستلىكىنى كەلتۈرىدىغان بولدى.

اِنْقَابَتْ يَنْقَابُ اِنْقِيَابًا الْبَيْضَةُ: تۇخۇم چېقىلدى، يېرىلدى.

اِنْقَادَ يَنْقَادُ اِنْقِيَادًا: بويسۇندى.

«اِنْقَادَ السَّجِينُ لِأَوَامِرِ الْحَارِسِ»: مەھبۇس گۇندىپاينىڭ بۇيرۇقلىرىغا بويسۇندى.

إِنْقَادٌ: قۇتۇلدۇرماق، ياردەم بەرمەك.

قَارِبُ إِنْقَاذٍ: قۇتقۇزۇش قېيىقى.

اِنْقَاذُ الضَّحَايَامِنْ تَحْتِ الْأَنْقَاضِ: خارابە ئاستىدىن قۇربان بولغانلارنى قۇتقۇزۇپ چىقماق.

إِنْقَاصٌ: كېمەيتمەك، قىسقارتماق؛ ئازايماق؛ چۈشۈرمەك، تۆۋەنلەتمەك.

اِنْقَاضَ يَنْقَاضُ اِنْقِيَاضًا الْجِدَارُ: تام بۇزۇلدى، ئۆرۈلدى، غولىدى.

اِنْقَامَ يَنْقَامُ اِنْقِيَامًا الشَّيْءُ: تۇزلەندى، توغرىلاندى، ئوڭشالدى، رۇسلاندى.

اِنْقِبَاضٌ: تارايماق، قورۇلماق، يىغىلماق، پۈرلاشماق.

اِنْقِبَاضُ الْبَطْنِ: ئىچى قاتماق، قەۋزىيەت بولماق.

اِنْقِبَاضُ الصَّدْرِ: ئىچى پۇشماق، يۈرىكى سىقىلماق، كۆڭلى غەش بولماق.

اِنْقَبَرَ يَنْقَبِرُ اِنْقِبَارًا: كۆمۈلدى، دەپنە قىلىندى.

اِنْقَبَضَ يَنْقَبِضُ اِنْقِبَاضًا الشَّيْءُ: تارايدى، قىسقىرىدى، قورۇلدى، يىغىلدى.

اِنْقَبَضَ الْبَطْنُ: ئىچى قېتىپ قالدى، قەۋزىيەت بولۇپ قالدى.

اِنْقَبَضَ صَدْرُهُ: روھىي چۈشۈپ كەتتى، يۈرىكى سىقىلدى.

«اِنْقَبَضَ بَعْدَ وَفَاةِ زَوْجَتِهِ»: ئۇ ئايالى ۋاپات بولغاندىن كېيىن روھىي چۈشۈپ كەتتى.

اِنْقَبَضَ الْمَالُ: مال تاپشۇرۇپ ئېلىندى.

اِنْقَبَعَ يَنْقَبِعُ اِنْقِبَاعًا: كىردى، كىرنۇالدى؛ قايتتى.

اِنْقَبَعَ الرَّجُلُ: بەشىنى چاپىنىنىڭ ئىچىگە تىقىۋالدى.

أَنْقَحَ يُنْقِحُ إِنْقَاحًا: تۇزەتتى، تۈزىتىش كىرگۈزدى، ئۆزگەرتتى، ئۆڭشىدى.

اِنْقَحَلَ يَنْقَحِلُ اِنْقِحَالاً: قۇرغاقچىلىق بولدى.

أَنْقَذَ يُنْقِذُ إِنْقَاذًا مِنْ: قۇتۇلدۇردى، خالاس قىلدى.

أَنْقَذَهُ مِنَ الْإِفْلَاسِ: ئۇنى ۋەيران بولۇشتىن قۇتۇلدۇردى.

«وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا» «قرآن»: سىلەر دوزاخ چوقۇرنىڭ گىرۋىكىدە ئىدىڭلار، ئاللاھ سىلەرنى (ئىسلام ئارقىلىق) ئۇنىڭدىن قۇتقۇزدى.

«أَنْقَذَ الزَّعِيمُ الْبِلَادَ مِنَ الْإِسْتِعْمَارِ»: داھىي دۆلەتنى مۇستەملىكە بولۇشتىن قۇتقۇزدى.

اِنْقَذَفَ يَنْقَذِفُ اِنْقِذَافًا فِي: تاشلاندى، ئېتىلدى.

اِنْقِرَاضٌ: ھالاك بولماق، يوقالماق، مۇنقەرز بولماق، نەسلى قۇرىماق.

«تَتَعَرَّضُ بَعْضُ الْحَيَوَانَاتِ النَّادِرَةِ النَّفِيسَةِ الْآنَ لِخَطَرِ الْإِنْقِرَاضِ»: بەزى ئېتىۋارلىق ھايۋانلار ھازىر نەسلى قۇرۇپ كېتىش خەۋپىگە دۇچ كەلمەكتە.

اِنْقَرَصَ يَنْقَرِصُ اِنْقِرَاصًا: چېقىۋېلىندى.

اِنْقَرَضَ يَنْقَرِضُ اِنْقِرَاضًا: يوقالدى، مۇنقەرز بولدى.

اِنْقَرَضَ نَسْلُهُ: نەسلى قۇرۇپ كەتتى، نەسلى ئۈزۈلدى.

اِنْقَرَضَ الْقَوْمُ: ئۆلۈپ تۈگىدى.

اِنْقَسَمَ يَنْقَسِمُ اِنْقِسَامًا الشَّيْءُ إِلَى: بۆلۈندى، تەقسىم قىلىندى.

اِنْقَسَمَ الْقَوْمُ: ئايرىلدى، پارچىلاندى.

«اِنْقَسَمَ الْفَرِيقُ الرِّيَاضِيُّ إِلَى مَجْمُوعَتَيْنِ»: تەنتەربىيە ئەترىتى ئىككى گۇرۇپپىغا بۆلۈندى.

اِنْقَشَرَ يَنْقَشِرُ اِنْقِشَارًا الشَّيْءُ: سويۇلدى، شىلىندى، پوستىدىن ئاجرىتىلدى.

اِنْقَشَطَ يَنْقَشِطُ اِنْقِشَاطًا: ئېچىلدى، ئوچۇق بولدى.

اِنْقَشَطَتِ السَّمَاءُ: ھاۋا ئېچىلدى.

اِنْقَشَعَ يَنْقَشِعُ اِنْقِشَاعًا: تارقىلىپ كەتتى، تۈگىدى.

اِنْقَشَعَ الْحَرْبُ: ئۇرۇش توختىدى.

«اِنْقَشَعَ الْهَمُّ عَنِ الْقَلْبِ»: غەم دىلدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

«اِنْقَشَعَ السَّحَابُ»: بۇلۇت تارقىلىپ كەتتى.

«سَحَابُ الصَّيْفِ عَنْ قَلِيلٍ يَنْقَشِعُ»: يازنىڭ بۇلۇتى بىردەمدە تارقاپ كېتىدۇ.

أَنْقَصَ يُنْقِصُ إِنْقَاصًا: كېمەيتتى، ئازلاتتى، كېمەيدى.

أَنْقَصَ: ئەڭ كەم، ئەڭ يېتەرسىز.

اِنْقَصَدَ يَنْقَصِدُ اِنْقِصَادًا: سۇندى؛ سۇندۇرۇلدى، ئۇشتۇلدى.

اِنْقَصَرَ يَنْقَصِرُ اِنْقِصَارًا: ئاقىرىپ قالدى، ئاق رەڭگە ئۆزگىرىپ قالدى؛ ئەسلىدىكى رەڭگى ئۆزگىرىپ كەتتى.

اِنْقَصَّ يَنْقَضُّ اِنْقِصَاصًا: كېسىلدى، قىرقىلدى، ئۈزۈۋېتىلدى.

اِنْقَصَفَ يَنْقَصِفُ اِنْقِصَافًا: سۇندى، ئۇشتۇلدى.

اِنْقَصَمَ يَنْقَصِمُ اِنْقِصَامًا الشَّيْءُ: سۇندى، چاك كەتتى، ۋەيران بولدى.

«اِنْقَصَمَ ظَهْرُهُ إِثْرَ الْحَادِثِ»: ھادىسە بىلەن ئۇنىڭ بېلى سۇندى.

أَنْقَضَ يُنْقِضُ إِنْقَاضًا النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك زېمىنى يېرىپ چىقتى.

أَنْقَضَ أَصَابِعَهُ: قوللىرىنى قارسىلداتتى، قولىنى

دىن قاس چىقاردى.

أَنْقَضَ الْحِمْلُ الظَّهْرَ: ئېغىر يۈك بەلنى ئېگىدۇرەتتى.

«وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ» (قرآن): سېنىڭ بېلىڭنى ئېگىدۇرەتكەن ئېغىر يۈكنى ئۈستۈڭدىن ئېلىپ تاشلىدۇق.

اِنْقَضَتِ الْعُقَابُ: قۇش ۋىچىرلىدى.

اِنْقِضَاءٌ: تۈگىمەك، ئاخىرلاشماق، تامامىلانماق.

اِنْقِضَاءُ التَّعَهُّدَاتِ: ۋەزىپە ئورۇنلانماق.

طَائِرَةُ الْإِنْقِضَاضِ: قىرغۇچى ئايروپىلان، موللاقچى ئايروپىلان.

اِنْقَضَّ يَنْقَضُّ اِنْقِضَاضًا الشَّيْءُ: سۇندى.

اِنْقَضَّ الْجِدَارُ: تام يېرىلدى، تامغا دەزكەتتى، تامغا چاك كەتتى.

«فَوَجَدَ فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ فَأَقَامَهُ» (قرآن): ئۇلار بۇ شەھەردە ئۆرۈلۈپ چۈشەي دەپ قالغان بىر تامنى ئۇچراتتى، ئۇنى (خىزىر قولى بىلەن سىلاپ) تۈزلەپ قويدى.

اِنْقَضَّ الطَّائِرُ: قۇش شۇڭغىدى، شىددەت بىلەن ئېتىلدى.

اِنْقَضَّ النَّسْرُ عَلَى فَرِيسَتِهِ: قارچۇغا ئولجىسىغا هوجۇم قىلدى.

«اِنْقَضَّ الْقِطُّ وَقَبَضَ عَلَى الْفَأْرِ»: مۇشۇك ئېتىلىپ بېرىپ چاشقاننى تۇتۇۋالدى.

«اِنْقَضَّ الْجَيْشُ عَلَى الْعَدُوِّ»: قوشۇن دۈشمەنگە تۇيۇقسىز هۇجۇم قىلدى، شىددەتلىك زەربە بەردى.

«اِنْقَضَّ الْحَائِطُ»: تام ئۆرۈلدى، يىقىلىپ چۈشتى.

اِنْقَضَى يَنْقَضِي اِنْقِضَاءَ الشَّيْءُ: تۈگىدى، تامام-لاندى، ئاخىرلاشتى.

اِنْقَضَى عُمْرُهُ: ئۆمرى ئاخىرلاشتى، ئۆلدى.

اِنْقِطَاعٌ: ئايرىلماق، ئۈزۈلمەك، كېسىلمەك، توختاپ قالماق.

اِنْقِطَاعُ الْبَوْلِ: پىشاپ توسۇلۇپ قالماق، ئىدرا ماڭماسلىق.

بِلَاانْقِطَاعٍ. بِدُونِ انْقِطَاعٍ: ئۈزلۈكسىز، توختىماي، داۋاملىق.

«عَلَيْكَ أَنْ تُوَاظِبَ عَلَى الدِّرَاسَةِ بِلَا انْقِطَاعٍ»: ئۆگىنىشنى ئۈزلۈكسىز داۋاملاشتۇرۇشۇڭ كېرەك.

اِنْقَطَعَ يَنْقَطِعُ اِنْقِطَاعًا الشَّيْءُ: ئۈزۈلدى، ئاجراپ كەتتى، ئايرىلىپ كەتتى.

اِنْقَطَعَ الْحَبْلُ: ئارغامچا ئۈزۈلۈپ كەتتى.

اِنْقَطَعَ الْمَطَرُ: يامغۇر توختىدى.

اِنْقَطَعَ عَنِ الْعَمَلِ: ئىشتىن توختىدى، تەرك ئەتتى.

اِنْقَطَعَ لَهُ: ئۇنىڭغا بېرىلدى.

اِنْقَطَعَ لِكِتَابَةِ الْقِصَّةِ: هېكايە يېزىشقا كىرىشتى.

اِنْقَطَعَ نَفْسُهُ: چارچاپ كەتتى، هالسىراپ كەتتى.

اِنْقَطَعَ عَنْ كَذَا: توختاپ قالدى.

«اِنْقَطَعَ التَّيَّارُ الْكَهْرَبَائِيُّ»: توك قاچتى.

«لَاأَنْقَطِعُ عَنِ الْمَدْرَسَةِ إِلَّا إِذَا مَرِضْتُ»: كېسەل بولمىساملا مەكتەپتىن قېپقالمايمەن.

اِنْقَطَفَ يَنْقَطِفُ اِنْقِطَافًا: يىغۇۋېلىندى، ئۈزۈۋېلىندى.

اِنْقَطَمَ يَنْقَطِمُ اِنْقِطَامًا: چىشلەندى، چىشلەپ ئۈزۈۋېلىندى.

أَنْقَعَ يُنْقِعُ إِنْقَاعًا الشَّيْءَ فِي الْمَاءِ: نەرسىنى سۇدا ئېرىتتى.

أَنْقَعَ الشَّرَّ: يامانلىقنى يوشۇردى.

أَنْقَعَ الْمَيِّتَ: مېيىتنى دەپنە قىلدى، كۆمدى.

أَنْقَعَ الصَّارِخُ صَوْتَهُ: ۋارقىرىغۇچى ئاۋازىنى يوقىرىلاتتى.

اِنْقِلَابٌ ج اِنْقِلَابَاتٌ: ئۆزگىرىش، ئۆزگەرمەك؛ ئىنقىلاب.

اِنْقِلَابٌ عَسْكَرِيٌّ: هەربىي ئۆزگىرىش.

اَلْاِنْقِلَابُ الشَّتَوِيُّ: قىش پەسلىنىڭ بىرىنچى كۈنى.

اَلْاِنْقِلَابُ الصَّيْفِيُّ: ياز پەسلىنىڭ بىرىنچى كۈنى.

اِنْقِلَابٌ فِي دَاخِلِ الْقَصْرِ: ئوردا ئۆزگىرىشى.

إِنْقِلَابِيٌّ: ئىنقىلابىي، ئىنقىلابقا مەنسۇپ.

حَرَكَةٌ إِنْقِلَابِيَّةٌ: ئىنقىلابىي ھەرىكەت.

إِنْقِلَاعٌ: سۇغۇرۇلماق، قومۇرۇلماق.

إِنْقَلَبَ يَنْقَلِبُ إِنْقِلَابًا الشَّيْءُ: ئۆزگەردى، يۆتكەلدى، ئاستىن ـ ئۈستۈن بولدى.

إِنْقَلَبَ الْوِعَاءُ: قاچا كۆمتۇرۇلدى.

إِنْقَلَبَ عَلَيْهِ: قارشى چىقتى، قارشىلىق كۆرسەتتى.

أَنْقَلِبَ إِلَى: ئايلاندى، بۇرۇلدى.

إِنْقَلَبَ الشَّخْصُ: قايتتى.

«لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انْقَلَبُوا إِلَى أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار ئائىلىسىگە قايتىپ بارغاندا ئۇنى تونۇپ قايتىپ كېلىشى مۇمكىن.

«وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا» ‹قرآن›: كىمكى ئارقىسىغا يېنىۋالسىكەن (يەنى مۇرتەد بولىسىكەن)، ئۇ ئاللاھقا قىلچە زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ.

إِنْقَلَبَ الْحُكْمُ: ھاكىمىيەت ئاغدۇرۇلدى.

«إِنْقَلَبَ عَلَى ظَهْرِهِ»: ئوڭدىسىغا ياتتى.

إِنْقَلَعَ يَنْقَلِعُ إِنْقِلَاعًا: قومۇرۇلدى، قومۇرۇپ تاشلاندى.

إِنْقَلَى يَنْقَلِي إِنْقِلَاءً: قورۇلدى، پىشۇرۇلدى.

إِنْقَمَعَ يَنْقَمِعُ إِنْقِمَاعًا فِي الْمَنْزِلِ: مۆكىۋالدى، قېچىپ كىرىۋالدى.

أَنْقَى يُنْقِي إِنْقَاءً الشَّيْءَ: تىندۇردى، سۈزۈلدۈردى.

أَنْقَى التَّمْرَ: خورمىنى تازىلىدى.

أَنْقَى م نَقْوَى: ئەڭ پاكىز، ئەڭ ساپ، ئەڭ سۈزۈك.

إِنْقِيَادٌ: بويسۇنماق، ئىتائەت قىلماق.

إِنْقِيَادُ أَعْمَى: قارىغۇلارچە ئەگەشمەك.

إِنْكَارٌ: ئىنكار قىلماق، تانماق.

إِنْكَارُ الذَّاتِ: ئۆزىنى ئونۇتماق، شەخسىيەتچىلىك قىلماسلىق، باشقىلارنىڭ مەنپەئەتىنى ئەلا بىلىش.

إِنْكَارِيٌّ: ئىنكارچىلىق.

سُؤَالٌ إِنْكَارِيٌّ: ئىنكارى سوئال.

إِنْكَبَّ يَنْكَبُّ إِنْكِبَابًا الشَّخْصُ عَلَى الشَّيْءِ: يۇتۇن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلدى.

إِنْكَبَّ عَلَى وَجْهِهِ: دۇم چۈشتى، دۇم ياتتى.

«إِنْكَبَبْتُ عَلَى الدَّرْسِ قَبْلَ الْإِمْتِحَانِ»: مەن ئىمتىھاندىن ئىلگىرى دەرسكە بېرىلدىم.

إِنْكَبَى يَنْكَبِي إِنْكِبَاءً لِوَجْهِهِ: دۇم چۈشتى، يۈزىچە يىقىلىپ چۈشتى، پۈتلاشتى.

إِنْكَتَمَ يَنْكَتِمُ إِنْكِتَامًا: مەخپىي بولدى، يوشۇرۇن بولدى.

أَنْكَحَ يَنْكِحُ إِنْكَاحًا الْمَرْأَةَ: ئاياللىنى پالانىغا ياتلىق قىلدى، ئاياللىنى پالانىغا نىكاھلاپ بەردى، بېشىنى ئوڭلاپ قويدى.

«وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَى مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ» ‹قرآن›: ئاراڭلاردىكى بويتاق ئەر، ئاياللارنىڭ ۋە ياخشى قۇل ۋە چۆرىلەرنىڭ بېشىنى ئوڭلاپ قويۇڭلار.

إِنْكَحَتَ يَنْكَحِتُ إِنْكِحَاتًا: قىرىلدى، شىلىندى، سويۇلدى، ئاقلاندى.

أَنْكَدُ م نَكْدَاءُ ج نُكْدٌ: بىتەلەي، بەختسىز.

إِنْكَدَرَ يَنْكَدِرُ إِنْكِدَارًا فِي سَيْرِهِ: ئالدىرىدى، تېز ماڭدى.

إِنْكَدَرَ عَلَيْهِ الْقَوْمُ: ئۇنىڭ ئۈستىگە تاشلاندى.

إِنْكَدَرَتِ النُّجُومُ: يۇلتۇز قاراڭغۇلاشتى، يۇلتۇزلارنىڭ نۇرى ئۆچتى، تۈكۈلدى.

«وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ» ‹قرآن›: يۇلتۇزلار تۆكۈلگەن چاغدا.

أَنْكَرَ يُنْكِرُ إِنْكَارًا الْأَمْرَ: ئىنكار قىلدى، تېنىۋالدى.

«يَعْرِفُونَ نِعْمَةَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا» ‹قرآن›: ئۇلار ئاللاھنىڭ نېمەتلىرىنى تونۇيدۇ، ئاندىن ئۇ نېمەتلەرنى ئىنكار قىلىدۇ.

أَنْكَرَ عَلَى فُلَانٍ فِعْلَهُ: پالانىنى ئەيىبلىدى، چەكلىدى، مەنئى قىلدى.

أَنْكَرُ: ئەڭ قەبىھ، ئەڭ سەت.

صَوْتُهُ أَنْكَرُ الْأَصْوَاتِ: ئۇنىڭ ئاۋازى ئەڭ سەت

ئاۋاز.

«إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيْرِ» «قرآن»: ئاۋازلارنىڭ ئەڭ زېرىكەرلىكى ھەقىقەتەن ئېشەكلەرنىڭ ئاۋازىدۇر.

إِنْكِسَارٌ: سۇنماق، پاچاقلانماق، مەغلۇپ بولماق.

بِتَوَاضُعٍ وَانْكِسَارٍ: كەمتەرلىك ۋە سۇنۇقلۇق بىلەن.

اِنْكِسَارُ الْقَلْبِ: بوشاپ قالماق، مەيۇسلەنمەك؛ دىلىنىڭ سۇنۇقلۇقى.

اِنْكِسَافُ الشَّمْسِ: كۇننىڭ تۇتۇلۇشى.

اِنْكَسَرَ يَنْكَسِرُ اِنْكِسَارًا: سۇندى، چېقىلدى؛ يېڭىلدى، مەغلۇپ بولدى.

اِنْكَسَرَ التَّاجِرُ: تىجارەتچى ۋەيران بولدى.

اِنْكَسَرَ الْغَضَبُ: غەزەپ پەسەيدى.

اِنْكَسَرَ الْعَطَشُ: ئۇسسۇزلۇقى بېسىلدى.

اِنْكَسَفَ يَنْكَسِفُ اِنْكِسَافًا الشَّمْسُ: كۇن تۇتۇلدى.

اِنْكِشَافٌ: ئاشكارا بولماق، ئېچىلىپ قالماق.

اِنْكَشَحَ يَنْكَشِحُ اِنْكِشَاحًا: تارقالدى، چېچىلدى، بوشاپ كەتتى.

اِنْكَشَطَ يَنْكَشِطُ اِنْكِشَاطًا جِلْدُهُ: تېرىسى سۇيۇلدى، شىلىندى.

اِنْكَشَفَ يَنْكَشِفُ اِنْكِشَافًا الشَّيْءُ: ئېچىلىپ قالدى، ئاشكارلىنىپ قالدى، پاش بولدى.

اِنْكَشَفَتِ الْحَقِيْقَةُ: ھەقىقەت ئايدىڭلاشتى، ھەقىقەت نامايەن بولدى.

اِنْكِفَاءٌ: تەتۈر قويۇلماق، ئاستىن - ئۈستۈن قويۇلماق؛ چېقىلماق، سۇنماق.

اِنْكَفَأَ يَنْكَفِئُ اِنْكِفَاءً عَنِ الشَّيْءِ: قايتتى، ياندى، يالتايدى.

اِنْكَفَأَ الْقَوْمُ: سۇندى، مەغلۇپ بولدى.

اِنْكَفَأَ اللَّوْنُ: رەڭ ئۆچىدى، رەڭ ئۆزگەردى.

اِنْكَفَسَتْ يَنْكَسِفُ اِنْكِفَاسًا رِجْلُهُ: پۇتى مايماق بولۇپ قالدى.

اِنْكَفَّ يَنْكَفُّ اِنْكِفَافًا عَنِ الْأَمْرِ: قايتتى، ۋاز كەچتى، يالتايدى.

إِنْكَفَّ عَنِ الْمَكَانِ: كۆچۈپ كەتتى.

إِنْكِمَاشٌ: قورۇلماق، تۇرۇلمەك، پۇرلەشمەك.

«حَصَلَ اِنْكِمَاشٌ إِثْرَ الْأَزْمَةِ الْإِقْتِصَادِيَّةِ»: ئىقتىسادىي كرىزىستىن كېيىن قەغەز پۇلدا پاخاللىشىش يۈز بەردى.

اِنْكِمَاشِيٌّ: تار، قورۇق، قاتلاشقان، پۇرلەشكەن.

اِنْكَمَشَ يَنْكَمِشُ اِنْكِمَاشًا: تۇرۇلدى، قورۇلدى، پۇرلەشتى.

اِنْكَمَشَ الثَّوْبُ: كىيىم قاتلاشتى.

«إِنْكَمَشَ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ»: خىلۋەتتە بولدى، خىلۋەتتە تۇگىلىۋالدى.

اِنْكَمَشَ الْخَجُولُ: ئۇياتچان ئادەم قورۇندى.

«اِنْكَمَشَ الْقُمَاشُ بَعْدَ غَسْلِهِ»: رەخت يۇيۇلغاندىن كېيىن پۇرلىشىپ قالدى.

«يَنْكَمِشُ الْخَشَبُ عِنْدَمَا يَكُونُ جَافًّا»: ياغاچ قۇرۇغاندا قورۇلۇپ قالىدۇ.

إِنْمَاءٌ: ئۆستۈرمەك، كۆپەيتمەك، پەرۋىش قىلماق، تەرەققىي قىلدۇرماق.

مَشْرُوعَاتٌ إِنْمَائِيَّةٌ: تەرەققىي قىلدۇرۇش پىلانى.

اِنْمَحَصَتْ يَنْمَحِصُ اِنْمِحَاصًا - تِ الشَّمْسُ: كۇن تۇتۇلغاندىن كېيىن ئېچىلدى.

اِنْمَحَقَ يَنْمَحِقُ اِنْمِحَاقًا النَّبَاتُ: ئوت - چۆپ قۇرۇپ كەتتى، خازان بولدى.

اِنْمَحَى يَنْمَحِي اِنْمِحَاءً: ئۆچۈرۈلدى، يوقالدى، سۈرتىلدى.

أَنْمَرُ م نَمْرَاءُ ج نُمْرٌ و نَمْرَوَاتٌ: چېكىتلىك.

فَرَسٌ أَنْمَرُ: چىپار ئات، تاغىل ئات.

اِنْمَسَحَ يَنْمَسِحُ اِنْمِسَاحًا الشَّيْءُ: (ئۈستىدىكى) نەرسە چۈشۈپ كەتتى.

اِنْمَسَخَ يَنْمَسِخُ اِنْمِسَاخًا الْعَضُدُ: بىلىكى ياداپ كەتتى، جۈدەپ كەتتى.

أَنْمَشُ م نَمْشَاءُ ج نُمْشٌ و نَمْشَوَاتٌ: سەپكۈنلۈك.

أَنْمُلَةٌ ج أَنَامِلُ: بارماق ئۇچى.

«وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ» «قرآن»: ئۆزلىرى يالغۇز قالغاندا سىلەرگە بولغان ئاچچىقىدىن بارماقلىرىنى چىشلەيدۇ.

«لَمْ يَتَقَدَّمْ قَيْدَ أُنْمُلَةٍ»: جايدىن قىمىرلىمىدى.

إِنْمَلَسَ يَنْمَلِسُ إِنْمِلاَسًا: قېچىپ كەتتى، غىپپىدە تىكىۋەتتى.

إِنْمَلَصَ يَنْمَلِصُ إِنْمِلاَصًا الشَّيْءُ: سىرىلدى، تېيىلدى، سىرىلىپ چۈشۈپ كەتتى.

إِنْمَهَكَ يَنْمَهِكُ إِنْمِهَاكًا: يانچىلدى، سوقۇلدى، ئېزىلدى، مىجىلدى.

أُنْمُوذَجٌ ج نَمَاذِجُ: نەمۇنە، ئۈلگە، ئۆرنەك، ئەۋرىشكە، نۇسخا.

«يُعْتَبَرُ الْقُرْآنُ أُنْمُوذَجَ الْكَلاَمِ الْمُبِيْنِ»: قۇرئان كەرىم روشەن سۆزلەر ئۈلگىسى ھىسابلىنىدۇ.

«تَجِدُ فِي مَخْزَنِ التَّاجِرِ نَمَاذِجَ مِنَ السِّلَعِ الَّتِي يُتَاجِرُ بِهَا»: تىجارەتچىنىڭ ئامبىردا ئۇ تىجارەت قىلىدىغان مىللارنىڭ نۇسخىسىنى بايقايسەن.

أُنْمُوذَجِيٌّ: ئۈلگىگە تەۋە، نەمۇنىگە تەۋە، نەمۇنىغا ئائىت.

«هُوَ أُنْمُوذَجِيٌّ فِي عَمَلِهِ»: ئۇ ئىش ـ ھەرىكىتىدە ئۈلگىدۇر.

أَنْمَى يُنْمِي إِنْمَاءً الشَّيْءَ: ئۆستۈردى، ئاشۇردى، كۆپەيتتى.

أَنْمَى الْكَرَمُ: تەك شۇك چىقاردى، شۇك تارتتى.

أَنْمَى ثَرْوَتَهُ: بايلىقنى ئاشۇردى.

أَنْمَى الْحَدِيْثَ: سۆزنىچىلىك قىلدى، گەپ توشۇدى.

«أَنْمَى الْمُخَطَّطُ اِقْتِصَادَ الْبِلاَدِ»: پىلان خەلق ئىگىلىكىنى ئىلگىرى سۈردى.

أَنَّ يَئِنُّ أَنِيْنًا و أَنًّا و أَنَانًا و تَأْنَانًا: ئىڭىرىدى، ناله قىلدى.

أَنَّ الْمَرِيْضُ: كېسەل ئىڭىرىدى.

أَنَّ: مەسدەر خاراكتېرىدىكى كۆچەيتىش قوشۇمچىسى.

«عَلِمْتُ أَنَّ صَدِيْقَكَ يُسَاعِدُكَ» دوستۇڭنىڭ ساڭا ياردەم قىلىدىغانلىقىنى بىلىمەن.

عَلَى أَنَّ: (مەلۇم شەرت ئاساسىدا) شۇنداق بولسىمۇ، لېكىن، بەلكى دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ.

أَنَّ: تەكىتلەش ئۈچۈن بولۇپ، جۈملىنىڭ ئوتتۇرىسىدا كېلىدۇ.

«فَقَدَ بَصَرَهُ وَهُوَ طِفْلٌ عَلَى أَنَّ ذَلِكَ لَمْ يَمْنَعْهُ مِنْ مُوَاصَلَةِ الدِّرَاسَةِ»: ئۇ ئۆسمۈر چېغىدىلا كۆزىدىن ئايرىلغان، شۇنداق بولسىمۇ بۇ ھال ئۇنىڭ ئۆگىنىشىنى داۋاملاشتۇرۇشىنى توسۇپ قالالمىدى.

«بِمَا أَنَّكَ لَمْ تَحْضُرْ فِي الْمَوْعِدِ قَرَّرْنَا تَأْجِيْلَ النَّظَرِ فِي طَلَبِكَ إِلَى الاِجْتِمَاعِ الْقَادِمِ»: سېنىڭ كېلىشىڭنى ۋاقتىتا كەلمىگەنلىكىڭگە ئاساسەن، سېنىڭ ئىلتىماسىڭغا كېلەركى يىغىندا كېچىكتۈرۈپ قاراپ چىقىرىشنى قارار قىلدۇق.

«عَلِمْتُ أَنَّ الْوَفْدَ قَادِمٌ غَدًا»: مەن ئۆمىكنىڭ ئەتە كېلىدىغانلىقىنى بىلدىم.

بِمَا أَنَّ: ... ئۈچۈن، ... قاراپ.

إِلَى أَنَّ: غىچە، گىچە.

بِدُونِ أَنَّ. مِنْ غَيْرِ أَنَّ. لَكِنَّ: ئەمما، ھالبۇكى.

«يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ» «قرآن»: ماڭا ۋەھىي قىلىنىدۇكى، سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار يالغۇز بىر ئىلاھدۇر.

إِنَّ: چوقۇم، ھەقىقەتەن، شەكسىز.

إِنَّمَا: پەقەت، بىراق، يالغۇز... لا.

إِنَّ: تەكىتلەش كۆچەيتىش قوشۇمچىسى بولۇپ، جۈملە بېشىدا كېلىدۇ.

«إِنَّ اللَّهَ لَعَلِيْمٌ حَلِيْمٌ» «قرآن»: ئاللاھ ھەقىقەتەن بىلگۈچىدۇر، ھەلىمدۇر.

«إِنَّهُمْ يَسِيْرُونَ عَلَى خُطَّةٍ مَدْرُوسَةٍ و إِلاَّ لَمَا حَقَّقُوا هَذَا النَّجَاحَ الْبَاهِرَ»: ئۇلار پىلان بويىچە ئىش كۆرىدۇ، ئۇنداق بولمىسا ئۇلار بۇنداق نەتىجە قازىنالمايدۇ.

إِنَّ: گۇمان قىلىشقا يول قالمايدىغان سۆزدىن كېيىن كېلىدۇ.

«وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلاَئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً» «قرآن»: ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىڭ پەرىشتىلەرگە: «مەن يەر يۈزىدە خەلىپە يارىتىمەن» دېدى.

إِنَّ: جۈمله بېشىدا كېلىدىغان أَلاَ سۆزىدىن كېيىن كېلىدۇ.

«أَلاَ إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللّٰهِ لاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَهُمْ يَحْزَنُونَ» ‹قۇرئان›: راستىنلا ئاللاھنىڭ دوستلىرىغا قورقۇش، قايغۇرۇش يوقتۇر.

إِنَّ: ‹كَلاَّ› سۆزىدىن كېيىنلا كېلىدۇ.

«كَلاَّ إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ» ‹قۇرئان›: ياق مۇقەررەركى ئۇ ۋەز ـ نەسىھەتتۇر.

«اِجْلِسْ حَيْثُ إِنَّ الْجُلُوسَ رَاحَةٌ»: ئولتۇرۇش راھەت بولغان يەردە ئولتۇر.

إِنَّ: قەسەمدىن كېيىن كېلىدۇ.

«وَاللّٰهِ إِنِّي أَرَدْتُ لَكَ الْخَيْرَ»: ئاللاھ بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، مەن ھەقىقەتەن سەن ئۈچۈن ياخشى نىيەتتە بولدۇم.

إِنَّ ‹نَعَمْ›: سۆزىدىن كېيىن كېلىدۇ.

«نَعَمْ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ»: شۇنداق، سەن ھەقىقەت ئۈستىدەسەن.

أَنَانْ: كۆپ پەرياد چەككۈچى.

أَنَّبَ يُؤَنِّبُ تَأْنِيبًا: ئېيىبلىدى، مالامەت قىلدى.

أُنِّبَ ضَمِيرُهُ: ۋىجدان جەھەتتىن ئازابلاندى، ۋىجدان ئازابىغا قالدى.

أَنَّةٌ ج أَنَّاتٌ: ناله ـ پەرياد.

«كُنْتَ لاَ تَسْمَعُ بَعْدَ وُقُوعِ الْكَارِثَةِ إِلاَّ الأَنَّاتَ وَالآهَاتَ»: ئاپەت يۈز بەرگەندىن كېيىن ئاھ ـ ئۇھىتىن باشقا نەرسىنى ئاڭلىمايسەن.

أَنَّثَ يُؤَنِّثُ تَأْنِيثًا: مۇئەننەس قىلىپ قويدى، ئايال قىلىپ قويدى.

أَنَّثَ الْكَلِمَةَ: سۆزگە مۇئەننەس ئالامىتىنى قوشتى.

أَنَّسَ يُؤَنِّسُ تَأْنِيسًا الشَّخْصَ: مۇلايىم مۇئامىلە قىلدى، يالغۇزلۇق ھېس قىلدۇرمىدى، ياتسىراتمىدى.

أَنَّقَ يُؤَنِّقُ تَأْنِيقًا الشَّيْءَ: گۈزەللەشتۈردى، نەپىس قىلدى، چىرايلىق قىلدى.

أَنَّى يُؤَنِّي تَأْنِيَةً: يېقىن بولدى، ئاز قالدى، يېقىنلاشتى.

أَنَّى: نەدە، قەيەردە، قەيەردىن، قاچان (سوراق ئالماش) قەيەر قانداق، قانداق ۋاقىتتا، قانداق.

«قَالَ رَبِّي أَنَّى يَكُونُ لِي غُلاَمٌ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَأَتِي عَاقِرٌ» ‹قۇرئان›: ئۇ: «پەرۋەردىگارىم! مەن قېرىپ قالغان تۇرسام، ئايالىم تۇغۇتتىن قالغان تۇرسا قانداقمۇ مېنىڭ ئوغلۇم بولسۇن؟» دېدى.

«قَالَ يَامَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ» ‹قۇرئان›: ئۇ: «ئى مەريەم! بۇ ساڭا قەيەردىن كەلدى؟» دەيتتى، مەريەم: «بۇ ئاللاھ تەرىپىدىن كەلدى» دەيتتى.

«فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ» ‹قۇرئان›: ئېكىنزارلىقىڭلارغا خالىغان رەۋىشتە (ۋاقىتتا) كېلىڭلار.

«أَنَّى تَبْحَثْ تَجِدْ فَائِدَةً»: ئەگەر سەن قەيەردىن ئىزدىسەڭ، شۇ يەردە پايدىنى بايقايسەن.

«كَانَ يُرِيْدُ أَنْ يُعْلِنَ عَنْ آرَائِهِ وَلَكِنْ أَنَّى لَهُ ذَلِكَ وَالرِّقَابَةُ تُسَيْطِرُ عَلَى مَا يَنْشُرُ»: ئۇ ئۆز قاراشلىرىنى ئېلان قىلماقچى ئىدى، مەتبۇئات تەكشۈرۈشى قاتتىق تۇرسا، بۇ قانداق مۇمكىن بولسۇن؟

«أُدْرُسْ أَنَّى اتَّفَقَ لَكَ»: توغرا كەلگەن يەردە ئوقۇغۇچىلىقىڭنى ئۆتىگىن.

اِنْهَارَ يَنْهَارُ اِنْهِيَارًا الْبِنَاءُ: بىنا ئۇرۇلدى، ۋەيران بولدى، يىقىلدى.

اِنْهِيَارَتِ الثُّلُوجُ: قار ئېرىپ كەتتى.

اِنْهَارَتْ قُوَاهُ مِنْ مَرَضٍ: كېسەلدىن ھالسىزلاندى.

اِنْهَاكٌ: ھارغۇزۇۋەتمەك، چارچىتىۋەتمەك، ھالدىن كەتكۈزىۋەتمەك.

اِنْهَاكٌ عَصَبِيٌّ: نېرۋىنىڭ چارچىشى.

اِنْهَالَ يَنْهَالُ اِنْهِيَالاً الشَّيْءُ: چۈشتى، تۆكۈلدى، تاشلاندى.

«اِنْهَالَتِ الْحِجَارَةُ مِنَ الْجَبَلِ»: تاغدىن تاش دۇمىلىدى.

أَنْهَبَ يُنْهِبُ إِنْهَابًا الشَّيْءَ: بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلدۇردى.

اِنْهَبَدَ يَنْهَبِدُ اِنْهِبَادًا: يىقىلدى، يىقىلىپ

چۈشتى، غۇلاپ چۈشتى.

اِنْهَبَطَ يَنْهَبِطُ اِنْهِبَاطًا: كېمەيدى، تۆۋەنلىدى، چۈشتى، پەسلىدى.

أَنْهَجَ يُنْهِجُ إِنْهَاجًا الْأَمْرَ: چۈشەندۈردى، ئىزاھات بەردى، شەرھلىدى.

أَنْهَجَ الْأَمْرُ: ئېنىق بولدى، روشەن بولدى، چۈشىنىشلىك بولدى.

أَنْهَجَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى مىنىپ ھالسىرىتىۋەتتى.

أَنْهَكَ يُنْهِكُ إِنْهَاكًا ـ هُ الْعَمَلُ: ئەمگەك ئۇنى چارچىتىۋەتتى.

أَنْهَكَهُ الْحُمَّى: قىزىتما ئۇنى ھالىدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

اِنْهَبَلَ يَنْهَبِلُ اِنْهِبَالاً: گاڭگىراپ قالدى، تېڭىرقاپ قالدى.

اِنْهَتَكَ يَنْهَتِكُ اِنْهِتَاكًا: پارچىلاندى، يىرتىلدى.

اِنْهَجَمَ يَنْهَجِمُ اِنْهِجَامًا: غۇلاپ چۈشتى، ئۆرۈلدى، يىقىلدى.

اِنْهَجَمَ الدَّمْعُ: ياش ئاقتى.

اِنْهَجَمَ الرَّجُلُ: ئاجىزلاشتى، ھالسىرىدى، دەرمانسىزلاندى، بوشاشتى.

اِنْهَدَّ يَنْهَدُّ اِنْهِدَادًا: غۇلدىدى، يىقىلدى؛ ئۆرۈلدى، ھالسىرىدى، زەئىپلەشتى.

اِنْهَدَّتْ صِحَّتُهُ: سالامەتلىكى ئاجىزلاشتى.

اِنْهَدَمَ يَنْهَدِمُ اِنْهِدَامًا: غۇلىدى، ئۆرۈلدى، يىقىلدى؛ بۇزۇلدى، ۋەيران بولدى.

اِنْهَرَسَ يَنْهَرِسُ اِنْهِرَاسًا: يانجىلدى، پاچاقلاندى.

اِنْهَرَى يَنْهَرِي اِنْهِرَاءً: يىرتىلدى، چىرىدى، تىتىلىپ كەتتى.

أَنْهَزَ يُنْهِزُ إِنْهَازًا ـ هُ: ئۇنى ئورنىدىن تۇرغۇزدى.

اِنْهِزَامٌ: يېڭىلماق، مەغلۇپ بولماق، سۇنماق، پاچاقلانماق.

اِنْهِزَامِيٌّ ج اِنْهِزَامِيُّونَ: مەغلۇبىيەتچىلىك، مەغلۇبىيەتچىلىكنىڭ.

«كَثُرَ الشُّبَّانُ الْاِنْهِزَامِيُّونَ فِي الْغَرْبِ»: غەربتە مەغلۇبىيەتچىل ياشلار كۆپەيدى.

اِنْهِزَامِيَّةٌ: مەغلۇبىيەتچىلىك مەيدانى، مەغلۇبىيەتچىلىك روھى، تەسلىمچىلىك روھى.

لَهُ آرَاءٌ اِنْهِزَامِيَّةٌ: ئۇنىڭ تەسلىمچىلىك ئىددىيىسى بار.

اِنْهَزَمَ يَنْهَزِمُ اِنْهِزَامًا: سۇندى، مەغلۇپ بولدى.

اِنْهَزَمَ الْجَيْشُ: قوشۇن يېڭىلدى.

اِنْهَشَمَ يَنْهَشِمُ اِنْهِشَامًا: ئۇشتۇلدى، سۇندى، پاچاقلاندى.

اِنْهَصَرَ يَنْهَصِرُ اِنْهِصَارًا: سۇندۇرۇلدى، ئۇشتۇلدى.

اِنْهَصَرَ الْأَسَدُ فَرِيسَتَهُ: يولۋاس ئولجىسىنى پارچىلىۋەتتى.

أَنْهَضَ يُنْهِضُ إِنْهَاضًا الرَّجُلَ: تۇرغۇزدى، قوپقۇزدى.

«أَنْهَضَ الرِّيحُ السَّحَابَ»: شامال بۇلۇتنى سۈردى.

اِنْهَضَمَ يَنْهَضِمُ اِنْهِضَامًا: ھەزىم بولدى، سىڭدى.

أَنْهَلَ يُنْهِلُ إِنْهَالاً الْعَطْشَانَ: چاڭقاقنى قانغىچە سۇغاردى، ئۇسسىغان ئادەمنى سۇغۇرۇپ سىراپ قىلدى.

اِنْهَلَكَ يَنْهَلِكُ اِنْهِلاَكًا: جان تىكتى، جان پىدا قىلدى، پۈتۈن كۈچى بىلەن ئىشلىدى.

اِنْهَلَّ يَنْهَلُّ اِنْهِلاَلاً الْمَطَرُ: يامغۇر شارقىراپ ياغدى.

اِنْهَلَّتِ الْعَيْنُ: ياش قۇيۇلدى، ياش تۆكۈلدى.

اِنْهِمَاكٌ: بېرىلىپ ئىشلىمەك، تىرىشچانلىق كۆرسەتمەك.

بِانْهِمَاكٍ: پۈتۈن دىققىتىنى يىغىپ، پۈتۈنلەي بېرىلىپ.

اِنْهَمَرَ يَنْهَمِرُ اِنْهِمَارًا الْمَاءُ: سۇ شارقىراپ ئاقتى.

«اِنْهَمَرَتْ دُمُوعُهُ مِنْ شِدَّةِ الْحُزْنِ»: قاتتىق قايغۇدىن ياشلىرى تۆكۈلدى.

اِنْهَمَكَ يَنْهَمِكُ اِنْهِمَاكًا فِي الْأَمْرِ: باش چۆكۈرۈپ ئىشلىدى، بېرىلىپ ئىشلىدى.

«اِنْهَمَكَ فِي تَأْلِيفِ الْكِتَابِ»: كىتاب يېزىشقا بېرىلىپ كەتتى.

اِنْهَوَسَ يَنْهَوِسُ اِنْهِوَاسًا: نېرۋىسىدىن ئازدى، ئالجىپ قالدى.

اِنْهَوَى يَنْهَوِي اِنْهِوَاءً: چۇشۇپ كەتتى، تۆۋەنلەدى، يىقىلدى، پەسلىدى.

أَنْهَى يُنْهِي إِنْهَاءَ الشَّيْءِ: تاماملىدى، ئاخىرلاشتۇردى، تۈگەتتى.

أَنْهَى إِلَيْهِ الْخَبَرَ: خەۋەرنى يەتكۈزدى، خەۋەرنى ئۇقتۇردى.

أَنْهَى عَنِ الشَّيْءِ: توسۇلدى، چەكلەندى.

«أَنْهَى دَرْسَهُ»: دەرسنى تۈگەتتى.

«أَنْهَى عَنْ شُرْبِ الْخَمْرِ»: هاراقتىن چەكلەندى.

اِنْهِيَارٌ: يىمىرىلمەك، خانىۋەيران بولماق، ئۆرۈلۈپ چۈشمەك.

اِنْهِيَارُ الْأَسْعَارِ: باها بىردىنلا چۈشۈپ كەتمەك.

اِنْهِيَارٌ عَصَبِيٌّ: نېرۋا ئاجىزلىق.

أُصِيبَ بِانْهِيَارٍ عَصَبِيٍّ: نېرۋا ئاجىزلىق كېسىلىگە مۇپتىلا بولدى.

أُنُوثَةٌ: ئاياللىققا خاس سۈپەت، ئاياللىق.

«تَأْبَى الْمَرْأَةُ الْوَاعِيَةُ أَنْ تَكُونَ أُنُوثَتُهَا وَسِيلَةً لِتَقَدُّمِهَا فِي الْمُجْتَمَعِ»: ئاڭلىق ئايال ئۆزىنىڭ ئايالىق سۈپەتلىرىنىڭ جەمئىيەتتە ئىلگىرىلەشنىڭ ۋاستىسى بولۇپ قېلىشىدىن باش تارتىدۇ.

أَنْوَرَ يُنْوِرُ إِنْوَارًا الشَّيْءُ: ئاشكارا بولدى، ئوچۇق بولدى.

أُنُوفٌ ج أُنْفٌ: ئار ـ نومۇسلۇق، غۇرۇرى بار.

أَنُوقٌ: غەجىر سالۇا، تاز قارا، قۇماي.

أَعَزُّ مِنْ بَيْضِ الْأَنُوقِ: خورازنىڭ تۇخۇمىدىنمۇ ئەتىۋا.

أَنَى يَأْنِي أَنْيًا وَإِنًى: يېقىنلاشتى، يېقىن بولدى، ئاز قالدى.

أَنَى رَجُلٌ: مۇلايىملاشتى، تەمكىن بولدى.

أَنَى النَّبَاتُ: زىرائەت پىشتى، يېتىشتى.

«أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ» (قرآن): مۇمىنلەرگە ئۇلارنىڭ دىللىرى ئېرىيدىغان ۋاقىت يەتمىدىمۇ؟

أَنَى: كېچىكتى، ئارقىدا قالدى.

أَنًى ج آنَاءٌ: ۋاقىت، چاغ.

أَنَاءَ اللَّيْلِ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ: كېچە ـ كۈندۈز، كېچىنى ـ كۈندۈزگە ئۇلاپ.

أَنِيثٌ: ئوماق، گۈزەل، سۈيۈملۈك.

أَنِيسٌ: كۆيۈمچان، خۇشخۇي، ئۇلپەت؛ ئەھەدى.

أَنِيقٌ: نەپىس، گۈزەل، چىرايلىق.

غُرْفَةٌ أَنِيقَةُ الْأَثَاثِ: سەرەمجانلىرى رەتلىك، ئوبدان، چىرايلىق ئۆي.

أَنِينٌ: ئىڭىراش، ناله ـ پەريات قىلىش، ئاھ ئۇرۇش.

أُهْ: ۋايجان، ۋاييەي، ئاھ.

أَهَابَ يُهِيبُ إِهَابَةً الرَّاعِي بِغَنَمِهِ: قويچى قويلىرىنى توختىتىش ئۈچۈن توۋلىدى.

أَهَابَ بِصَاحِبِهِ إِلَى كَذَا: چاقىردى، دەۋەت قىلدى، مۇراجىئەت قىلدى.

إِهَابٌ: تېرە، خام تېرە.

إِهَابٌ «فى الاصطلاح العلمى»: سىرتقى پوستى.

كَادَ الْفَرَسُ يَخْرُجُ مِنْ إِهَابِهِ: ئات ئۈچقاندەك يۈگۈردى، ئات جېنىنىڭ بېرىچە يۈگۈردى.

أَهَاجَ يُهِيجُ إِهَاجَةً ـ هُ: قوزغىدى، قۇتراتتى.

أَهَاجَتِ الرِّيحُ النَّبْتَ: شامال ئۈسۈملۈكنى قۇرۇتىۋەتتى.

أَهَالَ يُهِيلُ إِهَالَةً: ئېگىزدىن پەسكە ئىتتەردى.

أَهَالَ عَلَيْهِ الرَّمْلَ: ئۇنىڭ ئۈستىگە قۇمنى چاچتى.

أَهَانَ يُهِينُ إِهَانَةً: ھاقارەتلىدى، خورلىدى.

أَهَانَ الْجُنْدِيُّ الْأَسِيرَ: ئەسكەر ئەسىرنى خورلىدى.

«وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ» (قرآن): پەرۋەردىگارى ئىنسانىنى سىناپ رىزقىنى تار قىلسا، ئۇ: «پەرۋەردىگارىم مېنى خار قىلدى» دەيدۇ.

«أَهَانَنِي إِهَانَةً لَمْ أَقْبَلْهَا»: مېنى قوبۇل قىلالمايدىغان دەرىجىدە خورلىدى.

أَهَبَّ يُهِبُّ إِهْبَابًا: تەييارلاندى، تەييارلىق

قىلدى.

أَهَبَّ اللّٰهُ الرِّيْحَ: ئاللاه تائالا شامال چىقاردى.

أَهَبَّهُ مِنْ نَوْمِهِ: ئۇنى ئۇيقۇدىن ئويغاتتى.

أُهْبَةٌ: تەييارلىق، هازىرلىق.

أُهْبَةُ السَّفَرِ: سەپەرگە چىقىش تەييارلىقى.

أُهْبَةُ الْحَرْبِ: ئۇرۇش تەييارلىقى.

«أَخَذَ لِلْأَمْرِ أُهْبَتَهُ»: ئۇ ئىشى ئۈچۈن تەييارلىق قىلىپ قويدى.

أَهْبَرُ: گۆشلۈك، خام سېمىز.

أَهْبَطَ يُهْبِطُ إِهْبَاطًا ـ هُ: چۈشۈردى، پەسەيتتى، تۆۋەنلەتتى.

أَهْبَطَ الثَّمَنَ: باهانى كېمەيتتى، باهانى چۈشۈردى.

«أَهْبَطَ الْعُمَّالُ الْبِضَاعَةَ مِنَ الْبَاخِرَةِ»: ئىشچىلار مالنى پاراخوتتىن چۈشۈردى.

«أَهْبَطَتِ الْحُكُومَةُ ثَمَنَ الزَّيْتِ»: ھۆكۈمەت ماي باهاسىنى چۈشۈردى.

أَهْبَلُ م هَبْلَاءُ ج هُبْلٌ: دۆت، مەتۈ، گالۋاڭ.

إِهْتَابَ يُهْتَابُ إِهْتِيَابًا: قورقتى، ۋەھىمە باستى، ئەيمەندى.

اِهْتَاجَ يَهْتَاجُ اِهْتِيَاجًا: روھلاندى، ھاياجانلاندى.

اِهْتَاجَ الْفُقَرَاءُ: كەمبەغەللەر قوزغالدى.

اِهْتَبَلَ يَهْتَبِلُ اِهْتِبَالاً: كەسىپ قىلدى.

اِهْتَبَلَ الْفُرْصَةَ: پۇرسەتتىن پايدىلاندى، پۇرسەتنى چىڭ تۇتتى.

اِهْتَبَلَ بِـ: كۆڭۈل بۆلدى، غەمخورلۇق قىلدى.

اِهْتَبَلَ الصَّيْدَ: ئوۋنى ئالداپ تۇتتى.

اِهْتَبَلَ الشَّخْصُ: قايغۇردى.

«اِهتَبَلَ عَلَى فَقْدِ أُمِّهِ»: ئانىسىنىڭ ۋاپاتىغا قايغۇردى.

«اِهْتَبَلَ فُرْصَةَ انْخِفَاضِ الْأَسْعَارِ فَاشْتَرَى دَارًا»: باھانىڭ تۆۋەنلىگەنلىك پۇرسىتىدىن پايدىلىنىپ قورۇ سېتىۋالدى.

اِهْتِدَاءٌ: ھىدايەت تاپماق، توغرا يول تاپماق، ھىدايەت تەلەپ قىلماق.

اِهْتِدَاءٌ بِـ: چىڭ تۇتماق، ئەمەل قىلماق، قوللانما قىلىۋالماق.

اِهْتَدَبَ يَهْتَدِبُ اِهْتِدَابًا الثَّمَرَةَ: مېۋە يىغدى، مېۋە ئۈزدى.

اِهْتَدَى يَهْتَدِي اِهْتِدَاءً الرَّجُلُ: توغرا يول ئىزدىدى، ھىدايەت تاپتى.

اِهْتَدَى إِلَى الطَّرِيْقِ: توغرا يولنى تونىدى.

«مَنِ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ» (قرآن): كىمكى ھىدايەت تاپىدىكەن، ئۆزىنىڭ پايدىسى ئۈچۈن ھىدايەت تاپقان بولىدۇ.

«اِهْتَدَى بِتَعَالِيْمِ الْإِسْلَامِ»: ئىسلام تەلىماتى بىلەن ھىدايەت تاپتى.

«اِهْتَدَى إِلَى الطَّرِيْقِ الْمُوصِلَةِ إِلَى الْبَحْرِ»: دېڭىزغا ئېلىپ بارىدىغان يولنى تاپتى.

«اِهْتَدَى بِآرَاءِ أَسَاتِذَتِهِ»: ئۇستازلىرىنىڭ پىكرى بىلەن توغرا يولنى تونىدى.

أَهْتَرَ يُهْتِرُ إِهْتَارًا الرَّجُلُ: ئەقلىنى يوقاتتى.

أُهْتِرَ الرَّجُلُ: ئاقساقاللىق قىلدى، بىلەرمەنلىك قىلدى.

اِهْتَرَشَ يُهْتَرِشُ اِهْتِرَاشًا: چىشلەشتى، تالاشتى.

اِهْتَرَعَ يَهْتَرِعُ اِهْتِرَاعًا الْعُودَ: ياغاچنى سۈندۈردى، ئوشتىدى.

اِهْتِزَاز ج اِهْتِزَازَاتٌ: تەۋرىمەك، لەڭشىماق، سىلكىنمەك، تىترىمەك، گۈلدۈرماما-مىنىڭ ئاۋازى.

اِهْتِزَازَاتٌ صَوْتِيَّةٌ: ئاۋازنىڭ تىترىشى.

اِهْتِزَازَاتُ الْأَرْضِ عِنْدَ الزِّلْزَالِ: يەر تەۋرىگەندە يەرنىڭ سىلكىنىشى.

اِهْتِزَازِيٌّ: ھەرىكەتلىنىشكە تەۋە، مىدىرلاشقا ئائىت.

مَوْجَاتٌ اِهْتِزَازِيَّةٌ: تەۋرەش دولقۇنلىرى.

حَرَكَةٌ اِهْتِزَازِيَّةٌ: تەۋرەش ھەرىكىتى.

اِهْتَزَّ يَهْتَزُّ اِهْتِزَازًا الشَّيْءُ: مىدىرلىدى، ھەرىكەتلەندى، تىترىدى جانلاندى.

اِهْتَزَّتِ الْأَرْضُ: زېمىن (ئۆسۈملۈكنى) ئۆستۈردى.

«فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا» (قرآن):

مۇسا هاسسىنىڭ گويا ئەجدىھادەك تېز ھەرىكەتلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرگەندە، ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ چېكىندى.

«فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ» «قۇرئان»: ئۇنىڭغا بىز يامغۇر ياغدۇرساق، ئۇ جانلىنىدۇ ۋە كۆپىشىدۇ.

اِهْتَزَّ إِلَيْهِ قَلْبُهُ: قەلبى ئۇنىڭغا تەلپۈندى، قىزىقتى.

اِهْتَزَّ الشَّخْصُ لِكَذَا: خۇشاللاندى، مەمنۇن بولدى.

اِهْتَزَّ فَرَحًا: خۇشاللىقتىن سەكرەپ كەتتى.

اِهْتَزَّ قَلْبُهُ فَرَحًا: خۇشاللىقتىن قەلبى يايراپ كەتتى.

اِهْتَصَرَ يَهْتَصِرُ اِهْتِصَارًا الْغُصْنُ: شاخ سۇنۇپ كەتتى، شاخ ئوشتۇلۇپ كەتتى.

اِهْتَصَرَ الشَّيْءَ: سۇندۇردى، پاچاقلىدى.

اِهْتَصَرَ الشَّجَرَةَ: دەرەخنى چاتىدى.

اِهْتَضَمَ يَهْتَضِمُ اِهْتِضَامًا ـ هُ: ئۇنى خورلىدى، بوزەك قىلدى، زۇلۇم قىلدى، يەۋالدى.

اِهْتَضَمَ حَقَّ الْيَتِيمِ: يېتىمنىڭ ھەققىنى يەۋالىدى.

اِهْتَفَّ يَهْتَفُّ اِهْتِفَافًا: يالتىرىدى، چاقنىدى، ژالىلدىدى، جىلۋىلەندى.

اِهْتَفَّ أُذُنُهُ: قۇلىقى غوڭۇلدىدى.

اِهْتَلَكَ يَهْتَلِكُ اِهْتِلَاكًا: (ئۆزىنى) ھالاكەتكە تاشلىدى، (ئۆزىنى) ھالاك قىلدى.

اِهْتَلَكَ الشَّيْءُ: ھالاك بولدى.

اِهْتَلَّ يَهْتَلُّ اِهْتِلَالاً الْوَجْهُ: چىرايى ئېچىلىپ كەتتى.

أَهْتَمُ م هَتْمَاءُ ج هُتْمٌ وَ هَتْمَوَاتٌ: ئۈدۈل چىشى چۇشۇپ كەتكەن، ئۈدۈل چىشى سۇنۇپ كەتكەن، كومۇچاك.

اِهْتِمَامٌ ج اِهْتِمَامَاتٌ: كۆڭۈل بۆلۈش، دىققەت ـ ئېتىبار بىلەن قاراش، ئەھمىيەت بېرىش.

لَهُ اهْتِمَامَاتٌ أَدَبِيَّةٌ: ئۇ ئەدەبىياتقا قىزىقىدۇ.

بِمَزِيدِ الْاِهْتِمَامِ: زور قىزغىنلىق بىلەن، تېخىمۇ ئىشتىياق باغلاپ.

بِلَا اِهْتِمَامٍ: پەرۋاسىزلىق، سۇسلۇق.

عَدَمُ اِهْتِمَامٍ: سوغۇق مۇئامىلە قىلماق.

عَدِيمُ الْاِهْتِمَامِ: پەرۋاسىز، بىغەم، سۇس.

اِهْتَمَّ يَهْتَمُّ اِهْتِمَامًا: ئەندىشە قىلدى، ئەنسىرىدى، تەشۋىشلەندى، پەرىشان بولدى.

اِهْتَمَّ الشَّخْصُ بِالْأَمْرِ: غەمخورلۇق قىلدى، كۆڭۈل بۆلدى.

اِهْتَمَّ لِفَقْدِ صَدِيقِهِ: دوستىدىن ئايرىلغانلىقىغا قايغۇردى.

«يَهْتَمُّ أَحْمَدُ بِالْأُمُورِ الْمُحِيطَةِ بِهِ»: ئەھمەد ئەتراپىدىكى ئىشلارغا كۆڭۈل بۆلىدۇ.

اِهْتَوَى يَهْتَوِي اِهْتِوَاءً إِلَى: ئىشارەت قىلدى، كۆرسەتتى.

أَهْجَأَ يُهْجِئُ إِهْجَاءً جُوْعَهُ: ئاچلىقىنى بېسىقتۇردى.

أَهْجَدَ يُهْجِدُ إِهْجَادًا الرَّجُلُ: ئۇخلىدى.

أَهْجَدَ غَيْرَهُ: ئۇخلاتتى.

أَهْجَرَ يُهْجِرُ إِهْجَارًا الشَّخْصُ: پېژغىرىم ئىسسىقتا ماڭدى.

أَهْجَرَ فِي مَنْطِقِهِ: قالايمىقان سۆزلىدى، ئېغىز-پەس گەپ قىلدى.

أَهْجَعَهُ يُهْجِعُ إِهْجَاعًا: تىنچىتتى، بېسىقتۇردى، ئارام ئالدۇردى، ئۇخلاتتى، ئۇخلاتقۇزدى.

أَهْجَعَهُ الْجُوعُ: ئاچلىق ئۇنى جىمىقتۇرۇۋەتتى.

أَهْجَمَ يُهْجِمُ إِهْجَامًا: ھۇجۇم قىلدۇردى، قۇتراتتى.

أَهْجَنَ يُهْجِنُ إِهْجَانًا الْبِنْتَ: قىزنى كىچىكلا ئەرگە بېرىۋەتتى.

أُهْجُوَّةٌ ج أَهَاجِيُّ: ھەجۋىي ماقالە، ھەجۋىي شېئىر.

أَهْجَى يُهْجِي إِهْجَاءً الْقَوْلَ: ھەجۋىي دەپ بايقىدى.

أُهْجِيَّةٌ ج أَهَاجِيُّ: ھەجۋىي ماقالە، ھەجۋىي شېئىر.

إِهْدَاءٌ: ھەدىيە قىلماق، سوۋغات قىلماق، تەقدىم قىلماق.

أَهْدَأَ يُهْدِئُ إِهْدَاءً الشَّيْءَ: تىنچلاندۇردى، جىمقتۇردى، بېسىقتۇردى.

أَهْدَأَ السُّرْعَةَ: سۈرئەتنى ئاستىلاتتى.

أَهْدَأَ بَالَهُ: خاتىرجەم قىلدى، كۆڭلىنى تىندۇردى.

«أَهْدَأَ الْمُعَلِّمُ ضَجِيْجَ التَّلَامِيْذِ»: ئوقۇتقۇچى ئوقۇغۇچىلارنىڭ ۋاراڭ - چۇرۇڭىنى بېسىقتۇردى.

أَهْدَبُ م هَدْبَاءُ ج هُدْبٌ: ئۇزۇن كىرپىكلىك، كىرپىكلىرى ئۇزۇن.

هُوَ أَهْدَبُ الْعَيْنَيْنِ: ئۇ كىرپىكلىرى ئۇزۇن ئادەم.

أَهْدَرَ يُهْدِرُ إِهْدَارًا دَمَ فُلَانٍ: پالانىنىڭ خۇنىنى تۆكتى، ناھەق ئۆلتۈردى.

أَهْدَرَ حَقَّهُ: ئۇنىڭ ھەققىگە دەخلى - تەرۇز قىلدى، چېقىلدى، تاجاۋۇز قىلدى.

أَهْدَرَ الشَّيْءَ: بىكار قىلۋەتتى، ئەمەلدىن قالدۇردى.

أَهْدَرَ كَرَامَةَ فُلَانٍ: پالانىنىڭ ئابرۇيىنى تۆكتى.

أَهْدَفَ يُهْدِفُ إِهْدَافًا إِلَى: نىشانلىدى، مەقسەت قىلدى، كۆزلىدى، ئىنتىلدى، قارىغا ئالدى.

أَهْدَفَ الشَّخْصُ: يېقىن بولدى، يېقىنلاشتى.

أَهْدَفَ الشَّخْصُ إِلَيْهِ: سېغىندى، ئىنتىلدى، كۆزلىدى، ئىلتىجا قىلدى.

أَهْدَفَ الشَّخْصُ عَلَى الْمُرْتَفِعِ: ئېگىزلىككە چىقتى.

أَهْدَفَ لَهُ: قارشى ئالدى، يوزلەندى.

أَهْدَفَ فُلَانٌ لِلْخَمْسِينَ: پالانى ئەللىككە بېرىپ قالدى، پالانى ئەللىكنىڭ قارىسىنى ئالدى.

اِهْدَوْدَرَ يَهْتَوْدِرُ اِهْدِيدَارًا الْمَطَرُ: يامغۇر قۇيۇلدى.

أَهْدَى يُهْدِي إِهْدَاءً إِلَيْهِ: سوۋغا ئەۋەتتى.

أَهْدَى الْهَدِيَّةَ: سوۋغا تەقدىم قىلدى.

«أَهْدَى الْأَبُ لِابْنَتِهِ كِتَابًا بِمُنَاسَبَةِ نَجَاحِهَا فِي الْإِمْتِحَانِ»: ئاتا قىزىغا ئىمتىھاندىن ئۆتكەنلىكى مۇناسىۋىتى بىلەن كىتاب تەقدىم قىلدى.

أَهْذَرَ يُهْذِرُ إِهْذَارًا الشَّخْصُ فِي كَلَامِهِ: جۇيلىدى، بىلجىرلىدى، قالايمىقان گەپ قىلدى.

مَنْ أَكْثَرَ أَهْذَرَ: گەپنى تولا قىلغان ئادەمنىڭ تۇتامى يوق.

إِهْرَاقٌ: ئاقماق؛ ئاقتۇرماق، تۆكمەك.

أَهْرَامٌ ج أَهْرَامَاتٌ: ئېھرام، پىرامىدا.

أَهْرَامُ مِصْرَ: مىسىرنىڭ ئېھراملىرى.

اَلْأَهْرَامُ: ئېھرام مۇنارى.

أَهْرَأَ يُهْرِئُ إِهْرَاءَ الرَّجُلُ: قالايمىقان گەپ قىلدى، ناقا - تۇقا گەپ قىلدى.

أَهْرَأَ الْبَرْدُ فُلَانًا: سوغۇقتىن ئۆلەي دەپ قالدى.

أَهْرَأَ اللَّحْمَ: گۆشنى ئوبدان پىشۇردى.

أَهْرَعَ يُهْرِعُ إِهْرَاعًا الرَّجُلُ: ئالدىرىدى، يۈگۈردى.

أُهْرِعَ الرَّجُلُ: تېز ماڭدى، چاپتى، غەزەپ، قورقۇنچ، ئاجىزلىق ۋە قىزىتما قاتارلىقلار تۆپەيلىدىن تىترىدى.

أَهْرَقَ يُهْرِقُ إِهْرَاقًا الْمَاءَ: سۇنى تۆكتى، سۇنى قۇيدى.

«أَهْرَقَ الْمُقَاتِلُ دِمَاءَ أَعْدَائِهِ»: جەڭچى دۈشمەنلىرىنىڭ قېنىنى تۆكتى.

أَهْرَمَ يُهْرِمُ إِهْرَامًا - هُ الدَّهْرُ: زامان ئۇنى قېرىتىپ ماغدۇرىدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

أَهْرَمَهُ الْمَرَضُ: كېسەل ئۇنى ئاجىزلىتىۋەتتى.

اِهْرَوْرَقَ يَهْرَوْرِقُ اِهْرِيْرَاقًا الدَّمْعُ: ياش ئاقتى، ياش قۇيۇلدى.

أَهْزَجَ يُهْزِجُ إِهْزَاجًا الشَّاعِرُ: شائىر ھەزەج ۋەزنىدە شېئىر يازدى.

أَهْزَلَ يُهْزِلُ إِهْزَالاً فَرَسَهُ: ئېتىنى ئورۇقلىتىۋەتتى، ئېتىنى جۇدىتىۋەتتى.

أُهْزُوجَةٌ ج أَهَازِيجُ: كەك تارقالغان ناخشا.

أَهَازِيجُ الْأَعْرَاسِ: توي ناخشىلىرى.

أَهْضَبَ يُهْضِبُ إِهْضَابًا الشَّخْصُ: تاغ چوققىسىغا چۈشتى.

أَهْضَبَ الشَّخْصُ فِي الْحَدِيْثِ: پاراڭغا بېرىلىپ، ئاۋازى بارغانچە كۆتۈرۈلدى.

أَهْطَعَ يُهْطِعُ إِهْطَاعًا: قورقۇپ چېپىپ كەلدى.

أَهْطَعَ الْبَعِيْرُ: تۆگە بوينىنى سوزدى.

أُهْكُومَةٌ: مازاق، مەسخىرە، ساتىرا، ھەجۋى، كىنايە.

أَهَلَ يَأْهِلُ أَهْلاً و أُهُوْلاً الرَّجُلُ: ئۆيلەندى، ئۆيلۇك ـ ئوچاقلىق بولدى.

أَهَلَ اِمْرَأَةً: خوتۇن ئالدى.

أُهِلَ الْبَلَدُ: شەھەر نوپۇسى كۆپەيدى، ئاھالىسى كۆپ بولدى.

أَهِلَ يَأْهَلُ أَهَلاً: ئاۋاتلاشتى، ئاھالە بار بولدى.

أَهِلَ الْمَكَانُ: جاي يېقىن بولدى، يېقىن مۇناسىۋەتتە بولدى.

أَهْلٌ ج أَهْلُونَ وأَهَالٍ وآهَالٌ وَأَهْلاَتٌ: ئائىلە كىشىلىرى، بالا ـ چاقا، ئۆي ئىچى، ئورۇق ـ تۇغقان.

«وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلاَةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا» ‹قرآن›: (ئى مۇھەممەد!) ئائىلەڭدىكىلەرنى (ۋە ئۆزەڭنى) نامازغا بۇيرۇغىن، ئۆزۈڭمۇ ئۇنى ئادا قىلىشقا چىداملىق بولغىن.

أَهْلُ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ ئايالى، خوتۇنى.

«قَالَتْ مَاجَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوْءًا إِلاَّ أَنْ يُسْجَنَ» ‹قرآن›: ئۇ (يەنى زۇلەيخا): «سېنىڭ ئەھلىيەڭنى دەپسەندە قىلماقچى بولغان ئادەمنى زىندانغا تاشلاش ياكى قاتتىق قىيناش بىلەن جازالاش كېرەك» دېدى.

أَهْلُ الدَّارِ: ئائىلە تەۋەلىرى، پۇتۇن جەمەت، بالا ـ چاقىلار، ئائىلە ئەزالىرى.

«فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ؟» ‹قرآن›: مۇسانىڭ ھەمشىرىسى: «سىلەرگە مۇسانى ئوبدان باقىدىغان بىر ئائىلىنى كۆرسىتىپ قويايمۇ؟» دېدى.

«وَلاَيَحِيْقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلاَّ بِأَهْلِهِ» ‹قرآن›: ھىيلە ـ مىكىرنىڭ ۋابالى پەقەت ھىيلە ـ مىكىر ئىشلەتكەنلەرگە بولىدۇ.

«ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى أَهْلِهِ يَتَمَطَّى» ‹قرآن›: ئاندىن كېرىلگەن ھالدا ئۆيىگە قايتتى.

«قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُوْا أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِيْنَ» ‹قرآن›: ئۇلار: «بىز بۇ شەھەر ئاھالىسىنى چوقۇم ھالاك قىلىمىز، ئۇنىڭ ئاھالىسى ھەقىقەتەن زالىم ئىدى» دېدى.

أَهْلُ الأَمْرِ: باشلىق، رەھبەر، (ھۆكۈمەتنىڭ) ئىشى ئۈستىدىكىلەر.

أَهْلُ الْبَدَاوَةِ: كۆچمەن، قىر خەلقى.

أَهْلُ الْبَيْتِ: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرى.

أَهْلُ الْحَلِّ وَالْعَقْدِ: ئىش ئۈستىدىكى گېپى ئۆتىدىغان نوپۇزلۇقلار.

أَهْلُ الْعِلْمِ: ئىلىم ئىگىلىرى، بىلىمدارلار.

أَهْلُ السُّنَّةِ: سۈننى مەزھىپىدىكىلەر.

أَهْلُ الْحَدِيْثِ: پەتىۋا ئىشلىرىدا قۇرئان ۋە ھەدىسكە ئاساسەن ئىش كۆرىدىغان فەقىھلەر.

أَهْلُ الرَّأْيِ: پەتىۋا ئىشلىرىدا، قۇرئان ۋە ھەدىستە كۆرسىتىلگەن مەسىلىلەرگە قىياس قىلىپ ئىش كۆرىدىغان فەقىھلەر.

أَهْلُ الْكِتَابِ: كىتاب ئەھلى، يەھۇدى ۋە ناسارالار (يەھۇدى ۋە خرىستىئانلار).

«يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللّٰهِ» ‹قرآن›: ئى ئەھلى كىتاب! (يەنى يەھۇدىيلار، ناسارالار) نېمە ئۈچۈن ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر.

أَهْلُ الْخِبْرَةِ: مۇتەخەسسىس، ئىختىساس ئىگىلىرى.

أَهْلُ الْكَهْفِ: ئەسھابۇل كەھف.

«هُوَ أَهْلٌ لِكُلِّ خَيْرٍ»: ئۇ ھەر بىر ياخشىلىققا لايىقتۇر.

«أَسْرَعَ أَهْلُ ‹أَهَالِي› الْمَدِيْنَةِ إِلَى التَّرْحِيْبِ بِهِ»: شەھەر ئاھالىسى ئۇنى كۈتۈۋېلىشقا ئالدىرىدى.

«لَهُ فِي دَارِنَا أَهْلٌ وَسَهْلٌ» ئۇنى قىزغىن قارشى ئالىمىز، ئۇنى ئوبدان كۈتۈۋالىمىز.

أَهْلاً وَسَهْلاً: خۇش كېلىپسىلەر، قارشى ئالىمىز، مەرھابا.

أَهْلاً بِكَ: سېنى قارشى ئالىمىز، خۇش كەپسىز، مەرھەمەت.

«جِئْتَ أَهْلاً وَنَزَلْتَ سَهْلاً»: سېنى قارشى ئالىمىز، خۇش كەپسىز، مەرھەمەت.

«إِنِّي لَسْتُ أَهْلاً بِهَذَا الْمَدْحِ»: مەن بۇنداق

ماختاشقا لايىق ئەمەس.

«لَاأَظُنُّنِي أَهْلاً لِلتَّدْرِيسِ»: ئۆزۈمنى دەرس ئۆتۈشكە لايىق دەپ ھېسابلىمايمەن.

«نَمْنَعُ الْمَعْرُوفَ لِمَنْ لَيْسَ أَهْلاً لَهُ»: ياخشىلىق قىلىشقا تېگىشلىك بولمىغان ئادەمگە ياخشىلىق قىلمايمىز.

إِهْلَاكٌ: ھالاك قىلماق، يوقاتماق، نابۇت قىلماق.

أَهْلَسَ يُهْلِسُ إِهْلَاسًا: مەسخىرە قىلدى، مازاق قىلدى، كىنايە قىلدى، سوغۇق كۈلدى.

أَهْلَكَ يُهْلِكُ إِهْلَاكًا ـ هُ: ھالاك قىلدى، يوقاتتى، ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلدى.

أَهْلَكَ الْمَالَ: مالنى تۈگەتتى.

«أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْأَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّمِنْهُ قُوَّةً» «قۇرئان»: قارۇندىن ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈممەتلەردىن ئۈنىڭغا قارىغاندا تېخىمۇ كۈچلۈك، توپلىغان (مېلى) تېخىمۇ كۆپ بولغان كىشىلەرنى ئاللاھنىڭ ھالاك قىلغانلىقىنى ئۇ بىلمىدىمۇ؟

«يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالاً لُبَدًا» «قۇرئان»: ئۇ: «كۆپ مال سەرپ قىلدىم» دەيدۇ.

أَهْلَكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ: ھەممىنى يوق قىلدى.

أَهَلَّ يُهِلُّ إِهْلَالاً الشَّخْصُ: يىڭى ئايغا قاردى.

أَهَلَّ الشَّهْرُ: يىڭى ئاي كۆرۈندى.

أَهَلَّ الْقَوْمُ الْهِلَالَ: كىشىلەر يىڭى ئاينى كۆرۈپ ئۇنلۇك توۋلاشتى.

أَهَلَّ الشَّخْصُ بِذِكْرِاللَّهِ: (ئەجەبلىنەرلىك بىرەر نەرسىنى كۆرگەن چاغدا يۇقىرى ئاۋاز بىلەن) ئاللاھنى زىكرى قىلدى.

أُهِلَّ بِالذَّبِيحَةِ: مالنى بوغۇزلاشتا ئاللاھنىڭ ئىسمىنىڭ غەيرىنى ئاتىدى.

«إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِوَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِاللَّهِ» «قۇرئان»: ئاللاھ سىلەرگە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننى، چوشقا گۆشىنى، ئاللاھتىن غەيرىنىڭ (يەنى بۇتلارنىڭ) نامى ئېيتىلىپ بوغۇزلانغان ھايۋاننى يېيىشنى ھارام قىلدى.

أَهْلِيٌّ: ئائىلىۋى؛ يەرلىك، شۇ يۇرتلۇق؛ شۇ دۆلەتلىك.

قَرْضٌ أَهْلِيٌّ: زايوم، ئىچكى قەرز.

اَلْبَنْكُ الْأَهْلِيُّ: دۆلەتلىك بانكا.

أَهْلِيَّةٌ: قابىلىيەتلىك، ئىقتىدارلىق، لاياقەتلىك؛ سالاھىيەتلىك.

حَرْبٌ أَهْلِيَّةٌ: ئىچكى ئۇرۇش.

مَدَارِسُ أَهْلِيَّةٌ: خۇسۇسى مەكتەپلەر.

ذُوأَهْلِيَّةٍ: لاياقەتلىك، ئىقتىدارلىق.

عَدَمُ الْأَهْلِيَّةِ: لاياقەتسىز، ئىقتىدارسىز، قابىلىيەتسىز.

كَامِلُ الْأَهْلِيَّةِ: تولۇق لاياقەتلىك.

فُقْدَانُ الْأَهْلِيَّةِ: لاياقەتنىڭ يوق بولۇشى، لاياقەتسىزلىك.

إِهْمَالٌ: سەل قارىماق، كۆڭۈل بۆلمەسلىك، بىخوتلۇق قىلماق.

بِإِهْمَالٍ: بىپەرۋالىق قىلىپ، دەققەت قىلماي.

«تَنَدَّمَ عَلَى إِهْمَالِهِ تَنَدُّمًا»: بىپەرۋالىق قىلغانلىقىغا ئۆكۈندى.

أَهْمَدَ يُهْمِدُ إِهْمَادًا النَّارَ: ئوتنى ئۆچۈردى.

أَهْمَدَ الْخَصْمَ: دۈشمەننى ئۆلتۈردى.

أَهْمَلَ يُهْمِلُ إِهْمَالاً: سەل قاردى، پەرۋا قىلمىدى، تەرك ئەتتى.

أَهْمَلَ دُرُوسَهُ: دەرسلىرىگە كۆڭۈل بۆلمىدى.

أَهْمَلَ الشَّيْءَ: ئۇنتۇدى، بىخوتلۇق قىلدى.

أَهْمَلَ الْحَرْفَ: چېكىت قويمىدى.

يُهْمِلُ تَنْظِيفَ ثِيَابِهِ: كىيىملىرىنى تازىلاشقا ئېتىبارسىز قارايدۇ.

أَهَمَّ يُهِمُّ إِهْمَامًا ـ هُ: تىت ـ تىت قىلدى، بىئارام قىلدى، ئىچىنى پىشۇردى، ئەنسىرەتتى، پەرىشان قىلدى، قايغۇغا سالدى؛ قىزىقتۇردى، زوقىنى كەلتۈردى، ھەۋىسىنى قوزغىدى.

أَهَمُّ: ئەڭ مۇھىم، ئەڭ جىددى.

قَدِّمِ الْأَهَمَّ عَلَى الْمُهِمِّ: ئەڭ مۇھىم ئىشنى مۇھىمنىڭ ئالدىغا قوي.

أَهَمِّيَّةٌ: مۇھىملىق.

ذُو أَهَمِّيَّةٍ: مۇھىملىقتا ئىگە، مۇھىم.

«قَدْ شَعَرَالنَّاسُ مُنْذُ قَدِيْمِ الزَّمَانِ بِأَهَمِّيَّةِ تَعَلُّمِ الْقِرَاءَةِ وَالْكِتَابَةِ»: كىشىلەر قەدىمكى زاماندىن تارتىپ ئوقۇش ۋە يېزىشنىڭ مۇھىملىقىنى ھېس قىلغان.

إِهْنَافٌ: مەسخىرە قىلماق، مازاق قىلماق، سوغۇق كۆلمەك، مەسخىرە، كىنايە قىلماق، كىنايە، ساتىرا.

أَهْنَفَ يُهْنِفُ إِهْنَافًا: مەسخىرە قىلدى، مازاق قىلدى.

أَهْنَفَ الصَّبِيُّ: بالا يىغلاي دەپ قالدى، يىغلىغىلى تاس قالدى، ئۆكسۈپ يىغلىدى.

أَهَّلَ يُؤَهِّلُ تَأْهِيْلاً: تۇرمۇشلۇق قىلىپ قويدى، ئۆيلۈك ـ ئوچاقلىق قىلىپ قويدى.

أَهَّلَ وَلَدَهُ: بالىسىنى ئۆيلەپ قويدى.

أَهَّلَهُ لِلْأَمْرِ: ئۇنى تەييارلىدى، كەسىپ ئەھلى ھېسابلىدى، ئۇنىڭ لايىقى ھېسابلىدى.

«كَانَ الطَّالِبُ يَحْمِلُ شَهَادَةً تُؤَهِّلُهُ لِلْعَمَلِ فِي التَّدْرِيْسِ»: ئوقۇغۇچى ئوقۇتقۇچىلىق قىلىشقا لاياقەتلىك ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدىغان دىپلومغا ئىگە ئىدى.

أَهَّلَ بِهِ: قارشى ئالدى.

أَهْوَجَهُ يُهْوِجُ إِهْوَاجًا: ئۇنى ئەخمەق تاپتى.

أَهْوَجُ م هَوْجَاءُ ج هُوْجٌ: شالاق، گومۇش، مەتۇ، دۆت؛ قارام، تەۋەككۈلچى؛ قورقماس، باتۇر.

أَهْوَسُ م هَوْسَاءُ وهَوْسَى: نېرۋىسى بۇزۇلغان، سەۋدايى، ئەسەبىيلەشكەن.

أَهْوَنُ: ئاسان، ئاسانراق، ئەڭ ئاسان.

«وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ» «قرآن»: مەخلۇقاتنى دەسلەپتە (يوقتىن) بار قىلىدىغان، ئاندىن ئۇنى (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرىدىغان ئاللاھ ئۈچۈن شۇ دۈر، ئۇ (يەنى مەخلۇقاتنى تىرىلدۈرۈش) ئاللاھقا (ئۇنى دەسلەپتە يوقتىن بار قىلغانغا قارىغاندا) ئوڭايدۇر.

مَاأَهْوَنَ الأَمْرُ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئىش نېمە دېگەن ئوڭاي تۇيۇلدى.

اِخْتَارَ أَهْوَنَ الشَّرَّيْنِ: ئىككى يامان ئىشنىڭ يامانراقىنى تاللىدى.

أَهْوَى يُهْوِي إِهْوَاءً الشَّيْءَ: چۈشۈپ كەتتى، ئۇرۇلۇپ چۈشتى.

أَهْوَى الشَّخْصُ بِالشَّيْءِ: ئىشارەت قىلدى.

أَهْوَى بِيَدِهِ: قولىنى سۇندى.

أَهْوَى الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇقىرىدىن تاشلىدى.

أَهْيَفُ م هَيْفَاءُ ج هِيفٌ: غۇنچە بوي، زىلۋا

أَوْ: ياكى، يا، بەلكى، غىچە.

«سَافِرْ بِالْقِطَارِ أَوْ بِالسَّيَّارَةِ»: پويىز ياكى ماشىنا بىلەن سەپەر قىلغىن.

«وَأَرْسَلْنَا إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيْدُونَ» «قرآن»: 100 مىڭ بەلكى بۇنىڭدىنمۇ كۆپ قەۋمگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق.

«أَقْرَأُ أَوْ أَنَامُ»: ئۇخلىغىچە ئوقۇيمەن.

أُوَارٌ: قىزىقلىق، ئۇسسۇزلۇق، تەشنالىق.

«كَادَ يُغْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْأُوَارِ»: ئۇ تەشنالىقتىن ئايلىنىپ كېتەي دەپ قالدى.

«لَفَحَنِي أُوَارُ الشَّمْسِ»: كۈننىڭ ئىسسىقى مېنى قىزىتىۋەتتى.

أَوَانٌ ج آوِنَةٌ: ۋاقىت، سائەت، زامان، چاغ.

آوِنَةً بَعْدَ أُخْرَى: بەزىدە، گاھى، ئاندا ـ ساندا.

بَيْنَ الْآوِنَةِ وَالْأُخْرَى: بەزىدە، ئارىلاپ، ئاندا ـ ساندا، گاھى، ئارىلاپ ـ ئارىلاپ.

«أُدْرُسْ قَبْلَ فَوَاتِ الْأَوَانِ»: ۋاقىت ئۆتۈپ كېتىشتىن بۇرۇن ئۆگەن.

سَابِقٌ لِأَوَانِهِ: ۋاقىتتىن بۇرۇن، پەيتىدىن ئىلگىرى.

فَوَاتُ الْأَوَانِ: ۋاقىتنىڭ ئۆتۈپ كەتكەنلىكى، ۋاقىتنىڭ قولدىن كەتكەنلىكى.

فِي أَوَانِهِ: مۇۋاپىق پەيتتە، دەل ۋاقتىدا.

«تَطَرَّقَ إِلَى الْمَوْضُوعِ فِي غَيْرِ أَوَانِهِ»: مۇۋاپىق بولمىغان پەيتتە ماۋزۇ ئۈستىدە توختالدى.

فِي الْآوِنَةِ الْأَخِيرَةِ: يېقىنقى كۈنلەر، كېيىنكى كۈنلەردە.

«إِنْتَشَرَتْ فِي الْآوِنَةِ الْأَخِيْرَةِ حَرَكَةُ الشِّعْرِ الْحُرِّ»: يېقىنقى مەزگىلدىن بۇيان ئەركىن شېئىرىيەتچىلىك ھەرىكىتى قانات يايدى.

«حِيْنَ مَا يَأْتِي أَوَانُ الْقُطُوفِ يَذْهَبُ الرِّجَالُ وَالنِّسَاءُ لِكَيْ يَقْطَفُوا الْعِنَبَ»: ئۈزۈم پىشقاندا ئەر ـ ئاياللار ئۈزۈم ئۈزۈشكە بارىدۇ.

«سَيَفْقِدُ قِيْمَتَهُ إِذَا فَاتَ أَوَانُهُ»: ۋاقتى ئۆتۈپ كەتسە قىممىتى يوقايدۇ.

أَوْبٌ: ئادەت؛ يول.

مَازَالَ هَذَا أَوْبَهُ: بۇ ئۇنىڭ ئادىتى بولۇپ كەلدى.

أَوْبٌ. أَوْبَةٌ: قايتماق، يانماق.

مِنْ كُلِّ أَوْبٍ وَ صَوْبٍ: تەرەپ ـ تەرەپتىن.

جَاؤُوا مِن كُلِّ أَوْبٍ: ئۇلار تەرەپ ـ تەرەپتىن كەلدى.

أَوْبَاشٌ: لۇكچەك، قۇلاق كەستى، مۇتتەھەم.

أَوْبَرُ م وَبْرَاءُ ج وُبْرٌ: تۈكلۈك، مويلۇق، يۇڭلۇق.

بَعِيرٌ أَوْبَرُ: يۇڭلۇق تۆگە.

أَوْبَقَ يُوبِقُ إِيْبَاقًا: ھالاك قىلدى، ۋەيران قىلدى، يوق قىلدى؛ پەس كۆردى، خورلىدى، ھاقارەت قىلدى.

أَوْبَهَ يُوبِهُ إِيْبَاهًا: سەزگۈر بولدى، تۈيۈپ قالدى.

أَوْتَرَ يُوتِرُ إِيْتَارًا الْقَوْسَ: يانى كېردى، ئاچتى؛ تارا سالدى.

أَوْتَرَ فُلَانًا: خارلىدى، زۇلۇم سالدى.

أَوْتَرَ الشَّخْصُ: ۋىتىر نامىزىنى ئوقۇدى.

أَوْتَرَ الْعَدَدَ: سانىنى تاق قىلدى.

أَوْتَرَ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى چىڭىتتى.

أَوْثَبَ يُوثِبُ إِيْثَابًا: سەكرەتتى.

أَوْثَقَ يُوثِقُ إِيْثَاقًا: باغلىدى، چىگدى، تاڭدى، چىڭىتتى.

أَوْثَقَ الْأَسِيرَ: ئەسىرنى باغلىدى.

أَوْثَقَ الْعَهْدَ: ۋەدىنى پۇختىلىدى، ۋەدىنى مۇستەھكەملىدى.

أَوْثَقُ م وُثْقَى: چىڭ، مۇستەھكەم، پۇختا.

أَوْجٌ: يۇقىرى پەللىسى، ئۈڭى، يىراق نۇقتا، ئاخىرقى نۇقتا، ئاخىرقى توچكا.

أَوْجٌ «فِي عِلْمِ الْفَلَكِ»: يەر شارىدىن ئايىنىڭ يىراقلىقتىكى ئەڭ يۇقىرى نۇقتىسى.

أَوْجَبَ يُوجِبُ إِيْجَابًا الْأَمْرَ عَلَيْهِ: جاۋابكارلىقىنى ئۈستىگە ئارتتى، ۋەزىپە قىلىپ يۈكلىدى.

أَوْجَبَ لَهُ حَقَّهُ: ھوقۇقىغا رىئايە قىلدى، ئېتىبارغا ئالدى.

أَوْجَبَ الشَّيْءَ وَلَهُ: تاپىلىدى، تاپشۇردى.

أَوْجَبَ لَهُ الْبَيْعَ: ئۇنىڭغا سېتىۋېتىشنى تاپىلىدى.

أَوْجَبَ اللّٰهُ قَلْبَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ دىلىغا قورقۇنچ سالدى.

أَوْجَدَ يُوجِدُ إِيْجَادًا الشَّيْءَ: ياسىدى، ئىشلەپ چىقاردى، پەيدا قىلدى، ئىجاد قىلدى، كەشىپ قىلدى، شۇغۇللاندى، يولغا قويدى.

أَوْجَدَ مَطْلُوبَهُ: مۇرادىغا يەتكۈزدى.

أَوْجَدَ الشَّخْصَ: باي قىلدى، بېيىتتى.

أَوْجَدَ اللّٰهُ الشَّيْءَ: ئۇرنەكسىز ياراتتى.

«أَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَوْجَدَنِي بَعْدَ فَقْرٍ»: مېنى نامراتلىقتىن كېيىن باي قىلغان ئاللاھ تائالاغا شۈكرى ئېيتىمەن.

«أَوْجَدَتِ الْحُكُومَةُ عَمَلاً لِلْعَاطِلِيْنَ»: ھۆكۈمەت ئىشسىزلارغا ئىش تېپىپ بەردى.

أَوْجَرَهُ يُوجِرُ إِيْجَارًا: دورا يېگۈزدى.

أَوْجَرَ فُلَانًا: نەپرەتلەندۈردى، بىزار قىلدى.

أَوْجَرَهُ الرُّمْحَ: نەيزە سانجىدى، نەيزە تىقتى.

أَوْجَزَ يُوجِزُ إِيْجَازًا الْكَلَامَ أَوْفِيهِ: سۆزنى يىغىنچاقلىدى، ئاددى ۋە چۈشىنىشلىك قىلدى، ئىخچام قىلىپ سۆزلىدى.

«إِذَا قُلْتَ فَأَوْجِزْ وَإِذَا وَعَدْتَ فَأَنْجِزْ»: سۆز قىلساڭ قىسقا قىل، ۋەدە قىلساڭ ۋاپا قىل.

أَوْجَزَ الْعَطِيَّةَ: سوۋغا ـ سالامنى ئاز بەردى، تېز بەردى.

أَوْجَزَ فِي الْأَمْرِ: تېز ئىخچام قىلدى.

أَوْجَسَ يُوجِسُ إِيْجَاسًا: سەزدى، گۇمانلاندى.

أَوْجَسَ الشَّخْصُ: قورقۇنچ هېس قىلدى.

«فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيْفَةً مُوسَى» ‹قرآن›: (بۇنىڭدىن) مۇسا ئۆزىدە قورقۇنچ هېس قىلدى.

أَوْجَسَ الشَّخْصُ الْأَمْرَ: ئىشنى يوشۇردى، ئىچىدە بىلدى.

أَوْجَسَ الْمَلَلَ: زېرىكىش هېس قىلدى.

أَوْجَسَ الْقَلْبُ شَيْئًا: تۇيدى، هېس قىلدى.

أَوْجَسَ قَلْبُهَا فَزَعًا: يۈرىكى قورقۇنچ هېس قىلدى.

أَوْجَسَتِ الْأُذُنُ: شەپىنى ئاڭلىدى، شەپىنى سەزدى.

أَوْجَعَ يُوجِعُ إِيْجَاعًا فُلَانًا رَأْسُهُ: بېشىنى ئاغرىتتى، باش ئاغرىقى بولدى.

أَوْجَعَهُ: ئاغرىتتى، ئاغرىق پەيدا قىلدى.

أَوْجَعَهُ الضَّرْبُ: تاياق ئۇنى ئازابلىدى.

أَوْجَعَهُ فِي الْعَدُوِّ: دۈشمەننى قىردى.

أَوْجَعَتْهُ مَصَائِبُ الْبِلَادِ: يۇرتنىڭ بېشىغا كەلگەن مۇسىبەت ئۇنى ئازابلىدى.

أَوْجَفَ يُوجِفُ إِيْجَافًا الشَّيْءَ: داۋالغۇتتى، چايقىدى، پۇلاڭلاتتى، مىدىرلاتتى، لەپپەڭشىتتى.

أَوْجَفَ دَابَّتَهُ: ئۇلىغنى تېز مېڭىشقا زورلىدى.

«وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ» ‹قرآن›: ئاللاه پەيغەمبىرگە ئۇلاردىن (يەنى بەنى نەزىرنىڭ مالىلىرىدىن) قايتۇرغان غەنىيمەتلەرنى سىلەر ئات ـ تۆگىلەرنى چاپتۇرۇپ (يەنى ئەجىر قىلىپ، جاپا ـ مۇشەققەت تارتىپ) قولغا كەلتۈرگەن ئەمەس.

أَوْجَلَ يُوجِلُ إِيْجَالاً: قورقۇتتى، قورقۇنچ سالدى.

أَوْجَنُ م وَجْنَاءُ: مەڭزى چوڭ، مانتا ئېڭەك.

اَلْأَوْجَهُ: ئابرۇيلۇق، ئېڭ يوزى بار.

أَوْجٌ: يۇقىرى پەللىسى، ئەۋجى.

«بَلَغَتِ الْحَضَارَةُ الْإِسْلَامِيَّةُ أَوْجَهَا فِي الْعَصْرِ الْعَبَّاسِيِّ»: ئىسلام مەدەنىيىتى ئابباسىيلار خەلىپىلىكى دەۋرىدە يۇقىرى پەللىسىگە يەتكەن.

أَوْحَدُ ج أُحْدَانُ: مىسلىسىز، تەڭدىشى يوق، كۆرۈلۈپ باقمىغان، يېڭىلمەس، بىردىنبىر.

أَوْحَدُ النَّاسِ: هەرقانداق ئادەم. هەر بىر ئادەم.

أَوْحَشَ يُوحِشُ إِيْحَاشًا الْمَكَانُ: جاي قاقاسلىشىپ كەتتى، چۆللىشىپ كەتتى.

أَوْحَشَ الرَّجُلُ: ئاچ قالدى، ئوزۇقى تۈگىدى.

أَوْحَشَ الرَّجُلَ: زېرىكتۈردى، ئىچىنى پۇشۇردى، تىت ـ تىت قىلدى.

أَوْحَشْتَنَا: بىزنى غېرىبسىندۇردىڭ، بىز سېنى بەك سېغىندۇق.

أَوْحَى يُوحِي إِيْحَاءً إِلَيْهِ: يوشۇرۇن بىلدۈردى، بېشارەت بەردى، ۋەھىي قىلدى، ئىشارەت قىلدى، ئىلهام بىلەن بىلدۈردى.

«وَأَوْحَيْنَا إِلَى أُمِّ مُوسَى أَنْ أَرْضِعِيهِ» ‹قرآن›: مۇسانىڭ ئانىسىغا ئىلهام بىلەن بىلدۈرۈدۈكى، «مۇسانى ئېمىتكىن».

«فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا» ‹قرآن›: ئۇلارنى ئەتىگەن ـ ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىشقا ئىشارەت قىلدى.

أَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ: ئاللاه ئۇنىڭغا ۋەھىي قىلدى.

أَوْحَى الشَّخْصُ إِلَى الشَّخْصِ رَأْيًا: پۈرىتىپ ئۆتتى، بېشارەت بەردى.

أَوْحَى إِلَيْهِ بِمَا يُرِيْدُ: ئۇنىڭغا كۆڭلىدىكىنى پۈرىتىپ ئۆتتى.

أَوْحَاهُ اللَّهُ الشَّيْءَ: ئاللاه ئىلهام بىلەن بىلدۈردى، ئاللاه كۆڭلىگە سالدى.

أَوْحَى: ئەڭ تېز، ئەڭ چاققان.

أَوِدَ يَأْوَدُ أَوَدًا الْعُودُ: ياغاچ ئەگرى بولدى، قىڭغىر بولدى.

أَوَدٌ: ئەگرى، قىڭغىر.

أَقَامَ أَوَدَهُ: ئۇنىڭ قىڭغىرىنى تۈزىدى، رۇسلىدى.

قَامَ بِأَوَدِهِ: جېنىنى ساقلىغىدەك بىر نەرسە بەردى.

أُوْدَةٌ: يۇك، مەسئۇلىيەت.

أُوْدَةٌ ج أُوَدٌ وَأُوْدَاتٌ: بۆلمە، ئۆي، خانە، هۇجرا.

أُوْدَهُ الْمَرْضَى: كېسەلخانا، بالنست.

أَوْدَعَ يُودِعُ إِيْدَاعًا: ھاۋاله قىلدى، قويۇپ تۇردى، ئامانەت قويدى، تاپشۇردى.

أَوْدَعَهُ السِّرَّ: سىر ساقلاشنى تاپىلىدى، مەخپىيەتلىكنى ساقلاشنى ھاۋاله قىلدى.

أَوْدَى يُودِى إِيْدَاءً الرَّجُلُ: ئۆلدى، ھالاك بولدى، يوقالدى، گۇمران بولدى.

أَوْدَى بِهِ: ئۆلتۈردى، يوقاتتى، ھالاك قىلدى، گۇمران قىلدى.

أَوْدَى بِهِ إِلَى الدَّمَارِ: ھالاكەتكە ئۇچراتتى.

أَوْدَى بِصِحَّتِهِ: سالامەتلىكىگە زىيان يەتكۈزدى، زىيان سالدى، كېسەل قىلىپ قويدى.

أَوْدَى بِمَالِهِ: ئۇنىڭ مېلىنى خوراتتى، زايا قىلدى، ئىسراپ قىلدى.

أَوْدَى الرَّجُلُ: سىيىپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭ سۆيدۈكىدىن ۋەدى چىقتى.

أَوْدَى بِهَاالْمَوْتُ: ئۆلۈم ئۇنى ئېلىپ كەتتى.

أَوْرَثَ يُورِثُ إِيْرَاثًا الشَّخْصَ: ۋارىس قىلدى، ۋارىس قىلىپ بېكىتتى، مىراسخور قىلدى.

«تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِى نُوْرِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا» «قرآن»: بەندىلىرىمىز ئىچىدىكى تەقۋادارلارغا بىز مىراس قىلىپ بېرىدىغان جەننەت ئەنە شۇ.

أَوْرَثَهُ كَذَا: ئېلىپ كەلدى، ئېلىپ باردى، قوزغىدى، پەيدا قىلدى، تەسىر قىلدى، مىراس قىلدى.

أَوْرَثَهُ شَيْئًا: ئۇنىڭغا بىرەر نەرسىنى مىراس قىلىپ قالدۇردى.

«أَوْرَثَ الْمَطَرُ النَّبَاتَ نَعْمَةً»: يامغۇر ئۆسۈملۈكنى ياشارتىۋەتتى.

«أَوْرَثَهُ الْحُزْنُ هَمًّا»: قايغۇ ئۇنىڭغا غەمنى قالدۇردى.

أَوْرَثَهُ عِلْمًا: ئۇنىڭغا ئىلىمنى قالدۇردى.

أَوْرَدَ يُورِدُ إِيرَادًا الشَّخْصُ الشَّيْءَ: ھازىر قىلدى، تەييارلىدى، ئېلىپ كەلدى.

«فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ» «قرآن»: فىرئەۋن قىيامەت كۈنى باشلامچىلىق بىلەن ئۆز قەۋمىنى دوزاخقا باشلاپ كىرىدۇ، ئۇ جاي نېمىدېگەن يامان!

أَوْرَدَ الشَّخْصُ الْخَبَرَ: خەۋەرنى بايان قىلدى.

أَوْرَدَ كُلَّ مَا شَاهَدَهُ: كۆرگەنلىرىنىڭ ھەممىسىنى بايان قىلىپ ئۆتتى.

«أَوْرَدَ الشَّخْصُ الْحَيَوَانَ إِلَى مَكَانِ الْمَاءِ»: ھايۋاننى سۇ بار جايغا ھەيدەپ باردى.

أَوْرَدَ الْكَلَامَ: سۆزنى بايان قىلدى، نەقىل كەلتۈردى.

أَوْرَقَ يُورِقُ إِيْرَاقًا الشَّجَرُ: دەرەخ يوپۇرماق چىقاردى.

أَوْرَقَ الرَّجُلُ: بېيىدى، باي بولدى.

أَوْرَقَ الطَّالِبُ: مەقسىتكە يېتەلمىدى، ئارزۇسىغا قانمىدى، مەغلۇپ بولدى، يېڭىلدى.

أَوْرَقَ الصَّائِدُ: ئوۋچى ئوۋلىيالمىدى، ئوۋدىن قۇرۇق قول قايتتى.

أَوْرَقُ م وَرْقَاءُ ج وُرْقٌ: كۈلرەڭ.

أَوْرَقُ مِنَ النَّاسِ: بۇغداي ئۆڭلۈك.

أَوْرَقُ مِنَ الْإِبِلِ: قوڭۇر تۆگە.

زَمَانٌ أَوْرَقُ: قەھەتچىلىك زامانى.

أَوْرَكُ م وَرْكَاءُ ج وُرْكٌ: ساغرىسى چوڭ، ساغرىلىق.

أَوْرَهُ م وَرْهَاءُ ج وُرْهٌ: دۆت، كالۋا، گالۋاڭ، قاباقباش، ھاماقەت، تەلۈە.

أَوْرَى يُورِى إِيْرَاءً الزَّنْدُ: چاقماق ئوت چىقاردى.

«أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِى تُوْرُوْنَ؟» «قرآن»: سىلەر يانداۋرۇۋاتقان ئوتنى دەپ بېقىڭلارچۇ؟

أَوْزَاعٌ: كىشىلەر توپى، خەلق ئاممىسى، ئامما، ئاممىۋى، جاماەت، كىشىلەر ئولتۇراقلاشقان جايدىن يىراق ئۆيلەر.

إِوَزَّةٌ ج إِوَزٌّ: غاز.

اِوَزُّ الْعِرَاقِ: ئاققۇ.

أَوْزَعَ يُوزِعُ إِيْزَاعًا الشَّيْءَ: ئېلىپ كەتتى، كەتكۈزدى.

أَوْزَعَ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ: ئارىنى تۈزىدى.

أَوْزَعَ الْمَالَ: مالنى تەقسىم قىلدى، بۆلدى.

أَوْزَعَ غَيْرَهُ بِكَذَا: قىزىقتۇردى، كۈشكۈرتتى.

أَوْزَعَ اللّٰهُ الْإِنْسَانَ: ئاللاه ئىنسانغا ئىلهام قىلدى، ئىلهام بىلەن بىلدۈردى.

«رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىم! سەن مېنى ماڭا ۋە ئاتا ـ ئانامغا بەرگەن نېمەتلىرىڭگە شۈكۈر قىلىشقا، سەن رازى بولىدىغان ياخشى ئەمەلنى قىلىشقا مۇۋەپپەق قىلغىن.

أَوْسَخَ يُوسِخُ إِيْسَاخًا الشَّيْءَ: كىر قىلىۋەتتى، مەينەت قىلىۋەتتى.

أَوْسُط ج أَوَاسِط م وُسْطَى ج وُسْط: ئوتتۇرا، ئوتتۇرىسى، ئوتتۇراھال.

هُوَ مِنْ أَوْسَطِ قَوْمِهِ: ئۇ قەۋمىنىڭ ياخشىلىرىدىندۇر.

«قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ ياخشىسى (يەنى ئەڭ ئەقىللىقى): «سىلەر نېمىشقا ئاللاھقا تەۋبە قىلىپ تەسبىھ ئېيتمايسىلەر، دېمىگەندىمىدىم؟» دېدى.

أَوَاسِط إِفْرِيقِيَا: ئوتتۇرا ئافرىقا.

أَوَاسِط الشَّهْرِ: ئاي ئوتتۇرىسى.

أَوْسَعَ يُوسِعُ إِيْسَاعًا الشَّيْءَ: كېڭەيتتى.

أَوْسَعَ الشَّخْصُ: باي بولۇپ قالدى.

أَوْسَعَ اللّٰهُ عَلَيْهِ رِزْقَهُ: ئاللاه ئۇنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلىپ بەردى.

أَوْسَعَهُ ضَرْبًا: ئۇنى كۆپ ئۇردى.

أَوْسَقَ يُوسِقُ إِيْسَاقًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغقا يۈك ئارتتى.

أَوْسَقَتِ النَّخْلَةُ: خورما مول بولدى.

أَوْسَى يُوسِي إِيْسَاءً رَأْسَهُ: چېچىنى چۈشۈردى.

أَوْشَعَ يُوشِعُ إِيْشَاعًا الشَّجَرُ: دەرەخ چېچەكلىدى.

أَوْشَكَ يُوشِكُ إِيْشَاكًا عَلَى الشَّيْءِ: يېقىنلاشتى، ئاز قالدى.

«أَوْشَكَ الْإِسْتِعْمَارُ أَنْ يَنْهَارَ»: مۇستەملىكىچىلىك گۈمران بولاي دېدى.

أَوْصَبَ يُوصِبُ إِيْصَابًا: ئاغرىپ قالدى.

أَوْصَبَ اللّٰهُ فُلَانًا: ئاللاه پالانىنى ئاغرىقلىق مۇپتەلا قىلدى.

أَوْصَبَ الشَّيْءُ: ھەمىشە بولدى، دائىملىق بولدى.

أَوْصَبَ عَلَى الْأَمْرِ: ھەمىشىلىك قىلدى، دائىملىق قىلدى.

أَوْصَدَ يُوصِدُ إِيْصَادًا الْبَابَ: ئىشىكنى تاقىدى، ئەتتى، ياپتى.

أَوْصَدَ عَلَيْهِ: بېسىم ئىشلەتتى، تەڭلىكتە قويدى.

أَوْصَدَ الْكَلْبَ بِالصَّيْدِ: ئىتنى ئوۋغا قويۇۋەتتى.

أَوْصَلَ يُوصِلُ إِيْصَالاً إِلَى: يەتكۈزدى، يەتكۈزۈپ بەردى، ئۇلاشتۇردى.

أَوْصَلَهُ حَقَّهُ: ئۇنىڭ ھەققىنى يەتكۈزۈپ بەردى.

«طَلَبْتُ مِنْ أَخِي أَنْ يُوصِلَنِي بِسَيَّارَتِهِ إِلَى الْمَطَارِ»: بۇرادىرىمدىن مېنى ماشىنىسى بىلەن ئايرودرومغا ئاپىرىپ قويۇشنى تەلەپ قىلدىم.

أَوْصَلَهُ: يېتەكلىدى، يېتەكچىلىك قىلدى.

أَوْصَى يُوصِي إِيْصَاءً: تاپىلىدى، بۇيرۇدى، ۋەسىيەت قىلدى، جاكارلىدى.

أَوْصَى بِعَمَلٍ: خىزمەتكە بەلگىلىدى.

أَوْصَى بِـ: تەۋسىيە قىلدى، كۆرسەتتى، تاپشۇردى.

«وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا» ‹قرآن›: ھايات بولىدىكەنمەن، ماڭا نامازنى، زاكاتنى ئادا قىلىشنى تەۋسىيە قىلدى.

أَوْصَى لَهُ كَذَا: ئىزباسار قىلدى، ۋارىس قىلدى.

أَوْصَاهُ بِكَذَا: نەسىھەت قىلدى، مەسلىھەت بەردى.

أَوْصَى إِلَيْهِ: ۋاكالەتچى قىلىپ بەلگىلىدى.

«أُوصِيكُمْ بِالْجَارِ» ‹حديث›: قوشنىلار بىلەن ياخشى ئۆتۈشكە تەۋسىيە قىلىمەن.

أَوْضَةٌ ج أُوَضٌ و أُوَضَاتٌ: خانا، ئۆي، ھوجرا، بۆلمە.

أَوْضَحَ يُوضِحُ إِيْضَاحًا الْأَمْرَ: ئىش ئايدىڭلاشتى، ئىش ئوچۇق بولدى، ئىش ئېنىق بولدى.

أَوْضَحَ الْأَمْرَ: ئېنىقلىدى، ئوچۇق قىلدى.

أَوْضَحَهُ: چۈشەندۈردى، ئىزاھلىدى، شەرھلىدى، بىلدۈردى، ئىپادىلىدى، ئىزھار قىلدى.

أَوْضَعَ يُوضِعُ إِيْضَاعًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى چاپتۇردى، ئۇلاغنى تېزلەتتى.

أَوْضَعَ الدَّابَّةُ: چاھارپاي تېز ماڭدى، چاپتى.

اَلْأَوْطَاءُ: ئېگىز، چوڭ تاغلار.

أَوْطَأَ يُوطِئُ إِيْطَاءً الْأَرْضَ: يەرنى دەسسىدى.

أَوْطَأَ الْفِرَاشَ: كۆرپىنى تەكشى سالدى.

أَوْطَأَ الْمَوْضِعَ: جاينى تۈزلىدى، جاينى تەكشىلىدى.

أَوْطَنَهُ عَلَى الْأَمْرِ: مۇڭاپىقلاشتۇردى، ماسلاشتۇردى.

أَوْطَأَ الشِّعْرَ: شېئىرنى تەكرارلىدى.

أَوْطَأُ: ئەڭ تۆۋەن، ئەڭ پەس.

أَوْطَفُ م وَطْفَاءُ ج وُطْفٌ: قاشلىق، كىرپىكلىك.

بَعِيْرٌ أَوْطَفُ: يۇڭلۇق تۆگە.

عَامٌ أَوْطَفُ: مولچىلىق يىلى.

عِيْشٌ أَوْطَفُ: پاراۋان تۇرمۇش.

أَوْطَنَ يُوطِنُ إِيْطَانًا الْمَكَانَ: ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى، ماكان تۇتتى.

أَوْعَبَ يُوعِبُ إِيْعَابًا الشَّيْءَ: ھەممىنى ئالدى.

أَوْعَبَهُ: يىغدى، توپلىدى.

أَوْعَبَ يُوعِبُ إِيْعَابًا الْأَمْرَ: ئىشتىن بوشىدى.

أَوْعَبَ الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: ھەممىسىگە كىرگۈزدى، قاچىلىدى.

أَوْعَبَ الْقَوْمُ: پۈتۈنلەي چىقتى، ھېچكىم قالماي چىقتى.

أَوْعَثَ يُوعِثُ إِيْعَاثًا الْمُتَكَلِّمُ: سۆزلىگۈچى سۆزلىيەلمەي قالدى.

أَوْعَثَ الرَّجُلُ: تەس يولدا ماڭدى.

أَوْعَثَ الْأَمْرَ: ئىشنى بۇزدى.

أَوْعَثَ فِي مَالِهِ: ئىسراپ قىلدى.

أَوْعَثُ: قىيىن، مۇشكۈل، تەس، ئوڭغۇل ـ دوڭغۇل.

أَوْعَدَ يُوعِدُ إِيْعَادًا: ۋەدە قىلدى، ماقۇل بولدى.

أَوْعَدَهُ: قورقۇتتى، تەھدىت سالدى.

«وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَ تَصُدُّونَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ مَنْ آمَنَ بِهِ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا»

«قۇرئان»: سىلەر ئاللاھقا ئىمان ئېيتقانلارنى قورقۇتقان، ئاللاھنىڭ يولىدىن توسقان ۋە ئۇ يولنىڭ ئەگرىلىكىنى تىلىگەن ھالدا يوللاردا ئولتۇرماڭلار.

أَوْعَرَ يُوعِرُ إِيْعَارًا الطَّرِيْقُ: يول ئوڭغۇل ـ دوڭغۇل بولدى.

أَوْعَرَ الرَّجُلُ: ئويمانغا چۈشۈپ كەتتى، مېلى كېمىيىپ كەتتى.

أَوْعَرَ صَدْرَ غَيْرِهِ: باشقىلارنىڭ ئۆچمەنلىكىنى كەلتۈردى، غەزىپىنى كەلتۈردى.

أَوْعَزَ يُوعِزُ إِيْعَازًا إِلَى الْأَمْرِ: ئىشنى قىلىش ـ قىلماسلىققا ئىشارەت قىلدى، يول كۆرسەتتى.

أَوْعَسُ م وَعْسَاءُ: قۇملۇق، قۇملۇق يەر.

أَوْعَى يُوعِي إِيْعَاءً الشَّيْءَ: توپلىدى، جەملىدى، ھەممىنى ئالدى، قاچىلىدى، سىغدۇردى.

أَوْعَى الْكَلَامَ: سۆزنى يادلىۋالدى.

«تَدْعُوا مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّى وَجَمَعَ فَأَوْعَى» «قۇرئان»: ئۇ (ھەقتىن) يۈز ئۆرۈپ بۇرالغان ۋە پۇل ـ مال يىغىپ ساقلىغان (ئۇنىڭدىن ئاللاھنىڭ ۋە مىسكىنلەرنىڭ ھەققىنى ئادا قىلمىغان) لارنى چاقىرىدۇ.

أَوْعَى الشَّخْصُ: بېخىللىق قىلدى، پىخسىقلىق قىلدى.

أَوْغَرَ يُوغِرُ إِيْغَارًا ـ هُ: غەزەپلەندۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

أَوْغَرَ صَدْرَهُ: ئوغسىنى قاينىتتى.

أَوْغَرَهُ إِلَى كَذَا: زورلىدى، مەجبۇرلىدى.

أَوْغَرَ الْقَوْمُ: ئىسسىق ۋاقىتتا دۇچ كەلدى.

أُغُسْطُسُ: ئاۋغۇست.

أَوْغَلَ يُوغِلُ إِيْغَالًا فِي السَّيْرِ: تېز ماڭدى، ئىلگىرىلىدى.

أَوْغَلَ الْقَوْمُ: ئىچكىرىلەپ كىرىدى، چوڭقۇرلاپ كىردى.

«إِنَّ هَذَا الدِّينَ مَتِينٌ فَأَوْغِلْ فِيهِ بِرِفْقٍ» «حديث»: ئىسلام دىنى مۇستەھكەم دىندۇر، ئۇنىڭدائاستا-ئاستا چوڭقۇرلاشقىن.

اَلْأَوْقَاضُ: چۇپرەندىلەر، چاكسىنا ئادەم، قاتاردا بوق ئادەم، بىر بۆلۈك جامائەت؛ ئاجىز پېقىرلار.

أَوْقَدَ يُوقِدُ إِيقَادًا إِلَى الْأَمْرِ: ۋەكىل ئەۋەتتى، ئۆمەك ئەۋەتتى.

أَوْقَدَ الشَّيْءُ: يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ئۆرلىدى، ئېگىزلىدى.

أَوْقَدَ الرَّجُلُ: ئالدىرىدى.

أَوْقَرَ يُوقِرُ إِيقَارًا الشَّيْءَ: كۆپەيتتى، تولۇقلىدى، تاماملىدى.

أَوْقَزَ يُوقِزُ إِيقَازًا غَيْرَهُ: ئالدىراتتى.

أَوْقَضَ يُوقِضُ إِيقَاضًا الرَّجُلُ: ئالدىرىدى.

أَوْقَضَ لِلرَّجُلِ: سېلىنجا سالدى.

أَوْقَضَ غَيْرَهُ: قوغلىدى، يۈگۈردى.

«كَأَنَّهُمْ إِلَى نُصُبٍ يُوفِضُونَ» «قرآن»: ئۇ كۈندە ئۇلار قەبرىلىرىدىن چىقىپ، خۇددى تىكلەپ قويغان بۇتلىرىغان قاراپ يۈگۈرگەندەك (مەھشارگاھقا) يۈگۈرىدۇ.

أَوْفَى يُوفِي إِيفَاءً بِالْوَعْدِ: ۋەدىگە ۋاپا قىلدى، ۋەدىسىدە تۇردى.

«وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ» «قرآن»: ماڭا بەرگەن ۋەدەڭلارغا ۋاپا قىلىڭلار، مەنمۇ سىلەرگە قىلغان ۋەدەمگە ۋاپا قىلىمەن، مەندىنلا قورقۇڭلار.

أَوْفَى الْكَيْلَ: ئۆلچەمنى تولدۇردى.

«وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ» «قرآن»: ئۆلچەمنى ۋە تارازىنى توغرا قىلىڭلار.

أَوْفَى فُلَانًا حَقَّهُ: ھەققىنى تولۇق بەردى.

أَوْفَى الْمَكَانَ: مەلۇم جايغا كەلدى.

أَوْفَى الشَّخْصُ الْقَوْمَ: ئۇچراشتى.

أَوْفَى عُمْرُهُ الْآنَ عَلَى الْعَاشِرَةِ: ئۇنىڭ يېشى ئوندىن ئاشتى.

أَوْقَدَ يُوقِدُ إِيقَادًا النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت يالدۇرىدى، ئوت تۇتاشتۇردى.

«كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ»: ئۇلار ھەرقاچان (رەسۇلۇللاغا قارشى) ئۇرۇش ئوتىنى ياقماقچى بولسا ئاللاھ ئۇنى ئۆچۈرىدۇ.

أَوْقَرَ يُوقِرُ إِيقَارًا وَقِرَةَ الدَّابَّةَ: ھايۋانغا ئادەتتىن تاشقىرى يۈك ئارتتى، ھايۋانغا ئېغىر يۈك ئارتتى.

أَوْقَرَ الدَّيْنُ فُلَانًا: پالاننىنى قەرز بېسىۋالدى، پالانى قەرزگە بوغۇلدى.

أَوْقَعَ يُوقِعُ إِيقَاعًا بِالْعَدُوِّ: دۈشمەنگە شىددەت بىلەن ھۇجۇم قىلدى، كۈچلۈك زەربە بەردى.

أَوْقَعَهُ صَرِيعًا: ئۇنى ئۆلتۈردى، قىردى.

أَوْقَعَ الدَّهْرُ بِهِ: ئۇنىڭغا زامان زۇلۇم سالدى.

أَوْقَعَهُ عَلَى الْأَرْضِ: ئۇنى يەرگە يىقىتتى، غۇلاتتى.

أَوْقَعَ فِي قَلْبِهِ الرُّعْبَ: ئۇنىڭ قەلبىگە قورقۇنچ سالدى.

أَوْقَعَهُ فِي فَخٍّ: ئۇنىڭغا قىلتاق قۇردى، ئۇنىڭغا زىيانكەشلىك قىلدى.

أَوْقَعَ بَيْنَهُمْ: ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى.

أَوْقَعَ بِهِ الشَّرَّ: بېشىغا كۈلپەت سالدى.

أَوْقَعَ عَلَيْهِ الْقِصَاصَ: ئۇنىڭدىن قىساس ئالدى، جازالىدى.

أَوْقَفَ يُوقِفُ إِيقَافًا ـ هُ: ئۇنى توختاتتى، تۇرغۇزدى.

أَوْقَفَ الشَّخْصَ عَلَى الْأَمْرِ: ئىشتىن خەۋەردار قىلدى، ئۇقتۇردى.

أَوْقَفَهُ عِنْدَ حَدِّهِ: ئۇنى ئۆز دائىرىسىدە چەكلىدى، ئۇنىڭغا چەك قويدى.

أَوْقَفَ إِهْتِمَامَهُ عَلَى كَذَا: مەركەزلەشتۈردى.

أُوقِيَانُس. أُوقِيَانُوسٌ ج أُوقِيَانُوسَاتٌ: دېڭىز - ئوكيان.

أُوقِيَانُوسُ الْأَطْلَنْطِيُّ: ئاتلانتىك ئوكيان.

أُوقِيَانُوسُ الْمُتَجَمِّدِ الشِّمَالِيِّ: شىمالىي مۇز ئوكيان.

أُوقِيَّةٌ ج أَوَاقٍ وَأَوَاقِيُّ: ئۇقىيە (12 دىرھەم ياكى 374 گرامغا تەڭ).

أَوْكَدَ يُوكِدُ إِيكَادًا: تەكىتلىدى، چىڭىتتى،

پۇختىلىدى.

أَوْكَسَ يُوكِسُ إِيْكَاسًا الشَّيْءَ: باھاسىنى چۈشۈر-دى، تۆۋەن باھالىدى، چۆكتۈردى، سىندۇرۇ-ۋەتتى، چۈشۈرۈۋەتتى.

أَوْكَسُ: ئەڭ تۆۋەن، ئەڭ ئەرزان، ئەڭ بەختسىز.

أَوْكَفَ يُوكِفُ إِيْكَافًا السَّائِلُ: سۇ تامچىلاپ چۈشتى، ئۆيدىن تامچە ئۆتۈپ كەتتى.

أَوْكَفَ الْفَرَسَ: ئاتنى ئىگەرلىدى.

أَوْكَفَهُ: ئۇنى گۈناھقا دۇچار قىلدى.

أَوْكَفَتِ الْحَامِلُ: ھامىلدارنىڭ تۇغۇتى يېقىنلاشتى.

أَوْكَلَ يُوكِلُ إِيْكَالاً: بويسۇندى، تەسلىم بولدى، باش ئەگدى.

أَوْكَلَ عَلَى اللّٰهِ: ئاللاھقا يۆلەندى، ئاللاھقا تايادى.

أَوْكَلَ الْعَمَلَ عَلَى فُلَانٍ: ئىشنى پالانىغا تاپشۇردى.

أُولَاءِ. هَؤُلَاءِ. أُولَئِكَ: ئاشۇلار، ئاۋۇلار.

«هَاأَنْتُمْ أُولَاءِتُحِبُّوْنَهُمْوَلَايُحِبُّوْنَكُمْ» ‹قرآن›: (ئى مۇسۇلمانلار جامائەسى!) سىلەر ئۇلارنى دوست تۇتىسىلەر، ئۇلار سىلەرنى دوست تۇتمايدۇ.

«إِنَّ هَؤُلَاءِ يُحِبُّوْنَ الْعَاجِلَةَ» ‹قرآن›: شۇبھىسىزكى، بۇلار (يەنى مۇشرىكلار) دۇنيانى (ئاخىرەتتىن) ئارتۇق بىلىدۇ.

«أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ» ‹قرآن›: ئەنە شۇلار مەخلۇقاتلارنىڭ ياخشىسىدۇر.

أَوْلَجَ يُولِجُ إِيْلَاجًا: كىرگۈزدى، سانجىدى.

أَوْلَجَ الْمِفْتَاحَ فِي الْقُفْلِ: قۇلۇپقا ئاچقۇچنى سالدى.

«يُوْلِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُوْلِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ» ‹قرآن›: ئاللاھ كېچىنى كۈندۈزگە ۋە كۈندۈزنى كېچىگە كىرگۈزىدۇ.

أَوْلَدَتِ يُولِدُ إِيْلَادًا الْمَرْأَةُ: ئاياللىنىڭ تۇغۇش ۋاقتى يېقىنلاشتى، ئاياللىنىڭ ئاي - كۈنى توشۇپ قالدى.

أَوْلَدَتِ الْقَابِلَةُ الْمَرْأَةَ: تۇغۇت ئانىسى ئاياللىنى تۇغدۇردى.

أَوْلَدَتِ الشَّاةُ: قوي تۇغدى، قوي قوزىلىدى.

أَوْلَسَ يُولِسُ إِيْلَاسًا بِالْحَدِيْثِ: ئەپلەپ - سەپلەپ قۇتۇلدى، گەپ يورغىلاتتى، ئالدىدى، ھىيلە ئىشلەتتى.

أَوْلَعَ يُولِعُ إِيْلَاعًا بِهِ: شەيدا بولدى، مەپتۇن بولدى، قىزغىن سۆيدى، چىن قەلبىدىن ياخشى كۆردى.

أُوْلِعَ بِهِ: ئاشىق بىقارار بولدى.

أَوْلَمَ يُولِمُ إِيْلَامًا: مېھمانغا چاقىردى، زىياپەت بەردى، كۈتۈۋالدى.

أَوْلَمَ فُلَانٌ: پالانى ھەر جەھەتتىن يېتىشتى.

أَوْلَهَ يُولِهُ إِيْلَاهًا - هُ: غەم ئۇنى قايغۇغا سالدى، روھىنى چۈشۈردى، مەيۈسلەندۈردى، ئالاقزادە قىلىۋەتتى، ھودۇقتۇرىۋەتتى.

أَوْلَهَهُ الْحُزْنُ: قايغۇغا سالدى، ئەس - ھوشىدىن كەتكۈزىۋەتتى، ئەقلىدىن ئازدۇردى.

أَوْلَهَ الْأُمَّ: ئانىسىنى ھەسرەتتە قالدۇردى.

أُوْلُوْ م أُولَاتٌ: ... نىڭ ئىگىسى.

«إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ» ‹قرآن›: ئۇنىڭدا ھەقىقەتەن ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن ئىبرەت بار.

«إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ» ‹قرآن›: (ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىدىن) پەقەت ئەقىل ئىگىلىرىلا پەند - نەسىھەت ئالىدۇ.

«وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ» ‹قرآن›: ھامىلدار ئاياللارنىڭ ئىددىتى (مەيلى قويۇۋېتىلگەن بولسۇن، مەيلى ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن بولسۇن) بوشىنىش بىلەنلا تۈگەيدۇ.

أُولُو الرَّأْيِ: ئەقىل ئىگىلىرى.

أُولُوالْحَلِّ وَالْعَقْدِ: ئىش ئۈستىدىكىلەر، ھۆكۈمرانلار.

أُوْلُوْ الْأَمْرِ: باشلىق، قوماندان، مەسئۇل كىشى؛ ئۇلىمالار جامائەسى.

أَوْلَوِيَّةٌ: ئەۋزەللىك، ئۈستۈنلۈك، ئۈستۈن ئورۇن، ئەۋزەل شارائىت.

لَهُ أَوْلَوِيَّةٌ فِي هَذَا الْعَمَلِ: بۇ ئىشتا ئۇ ئۈستۈن ئورۇندا تۇرىدۇ.

«تَصْنِيعُ الْبِلَادِ مِنَ الْأُمُورِ الَّتِي أُعْطِيَتْ لَهَا الْأَوْلَوِيَّةُ»: دۆلەتنى سانائەتلەشتۇرۇش بىرىنچى دەرىجىلىك كۆڭۈل بۆلىدىغان ئىشلاردىن. دۇر.

أَوْلَى يُولِي إِيْلَاءً فُلَانًا الْأَمْرَ: ۋالى قىلدى، باشلىق قىلدى، غوجىدار قىلدى.

أَوْلَاهُ عَلَى الْيَتِيمِ: يېتىمنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى، يېتىمغا ئاتىدارچىلىق قىلىشنى تەۋسىيە قىلدى.

أَوْلَى ثِقَتَهُ: ئۇنىڭغا ئىشەندى.

أَوْلَى لَكَ: بېشىڭغا ھېزى بول، ئېھتىيات قىل، ئاگاھ بول.

«أَوْلَى لَكَ فَأَوْلَى ثُمَّ أَوْلَى لَكَ فَأَوْلَى» «قۇرئان»: ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا! ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا! يەنە ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا! ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا!

مَا أَوْلَاهُ لِلْمَعْرُوفِ: ئەجەب ياخشىلىق قىلدى.

أَوْلَاهُ كَذَا: پەيدا قىلدى، قوزغىدى.

أَوْلَاهُ مَعْرُوفًا: ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلدى.

أَوْلَاهُ اِهْتِمَامًا: ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلدى، ئۇنىڭغا كۆيۈندى.

أَوْلَى مُنْثَاهُ أَوْلَيَانِ ج أَوْلَوْن و أَوَالٍ م وُلْيَا ج وُلَى: ئەك لايىق، ئەك مۇۋاپىق، ئەك ھەقلىق.

مِنْ بَابِ أَوْلَى وَأَحْرَى: تېخىمۇ لايىق، تېخىمۇ مۇۋاپىق، تېخىمۇ باب.

بِالْأَوْلَى، مِنْ بَابِ أَوْلَى: ئەك ياخشى، ئەك ئەۋزەل.

أَوْمَأَ يُومِئُ إِيْمَاءً: ئىشارەت قىلدى، شەرەت قىلدى، شەرەتلىدى.

أَوْمَأَ إِلَى كَذَا: كۆرسەتتى.

أَوْمَأَ بِرَأْسِهِ: باش لىڭشىتتى، قوشۇلدى، باش چايقىدى.

أَوْمَأَ بِحَاجِبَيْهِ: قاش ئاتتى.

أَوْمَسَ يُومِسُ إِيْمَاسًا الْمَرْأَةُ: ئايال پاھىشە بولدى، ئايال بۇزۇقچىلىق قىلدى، ئايال زىنا قىلدى.

أَوْمَضَ يُومِضُ إِيْمَاضًا الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى.

أَوْمَضَتِ الْمَرْأَةُ بِعَيْنِهَا: ئايال ئوغرىلىقچە قارىدى، ئايال كۆز تاشلىدى، ئايال يوشۇرۇن ئىشارەت قىلدى.

أَوْهَبَ يُوهِبُ إِيْهَابًا الشَّيْءُ لَهُ: كۆپ بولدى، كېكەيدى، داۋاملاشتى.

أَوْهَبَ الشَّيْءَ: سوۋغا قىلىپ بەردى.

أَوْهَبَ الْأَمْرَ لِلشَّخْصِ: تەييارلىدى، ھازىرلاپ بەردى.

أَوْهَبْتُ لِكَذَا: قادىر بولالمىدىم، كۈچۈم يەتتى.

أَوْهَجَ يُوهِجُ إِيْهَاجًا النَّارَ: ئوت ياقتى، تۇتاشتۇردى.

أَوْهَدُ: ئويمان، پەس يەر.

أَوْهَقَ يُوهِقُ إِيْهَاقًا الْحَيَوَانَ: ھايۋانغا سالما تاشلىدى، ھايۋانىنى سالما بىلەن تۇتتى.

أَوْهَمَ يُوهِمُ إِيْهَامًا ـ هُ: ئۇنى ئالدىدى، قايمۇقتۇردى، خىيال سۇردۇردى، ئويلاندۇردى.

أَوْهَمَ الشَّخْصُ: خىيال سۇردى، تەسەۋۋۇر قىلدى.

أَوْهَمَ الشَّخْصَ بِكَذَا: تۇھمەت قىلدى، تۇھمەت چاپلىدى.

أَوْهَنَ يُوهِنُ إِيْهَانًا الْعَزْمَ: ئىرادىسىنى بوشاشتۇردى، روھىنى چۈشۈردى.

أَوْهَنَ الشَّخْصُ: زەئىپلەشتى، ئاجىزلاشتى، ھالسىرىدى.

أَوْهَنُ: ئەك ئاجىز، ئەك بوش.

«وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ» «قۇرئان»: ئۆيلەرنىڭ ئەك ئاجىزى ھەقىقەتەن ئۆمۈچۈكنىڭ ئۆيىدۇر.

أَوْهَى يُوهِي إِيْهَاءً الشَّخْصَ: ئاجىزلاتتى، ھالسىزلاندۇردى.

أَوْهَى الْيَدَ: قولىنى سۇندۇردى.

أَوَّابٌ: تەۋبە قىلغۇچى (ئاللاھ تەرەپكە) قايتقۇچى، خاتالىقىنى تونۇغۇچى، پەرياد چەككۈچى، ئىتائەت قىلغۇچى.

«إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ» «قۇرئان»: بىز ئەيىۇبنى ھەقىقەتەن سەۋرچان بايقىدۇق، ئۇ نېمىدېگەن ئوبدان بەندە! ھەقىقەتەن ئۇ ئاللاھقا تەۋبە بىلەن يۈزلەنگۈچىدۇر.

أَوَّاهْ ج أَوَّاهُونَ: كۆپ ئاھ چەككۈچى، كۆپ

يېلىنغۇچى، كۆپ ئىلتىجا قىلغۇچى.

«إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ» «قۇرئان» : ئىبراھىم بولسا ھەقىقەتەن كۆپ ئاھ چەككۈچى (يەنى كۆڭلى يۇمشاق، يەتكەن ئەزىيەتلەرگە) چىدامـلىق ئىدى.

أَوَّدَ يُؤَوِّدُ تَأْوِيدًا الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى، ئەگرى قىلدى.

أَوَّزَ يُؤَوِّزُ تَأْوِيزًا: مازاق قىلدى، كولدۇرلاتتى.

أَوَّقَ يُؤَوِّقُ تَأْوِيقًا: خورلىدى، قاخشاتتى، (ناچار ئىشقا) زورلىدى.

أَوَّلَ يُؤَوِّلُ تَأْوِيلاً: چۈشەندۈردى، شەرھلىدى، ئىزاھلىدى.

أَوَّلَ يُؤَوِّلُ تَأْوِيلاً الْكَلاَمَ: سۆزنى ئىزاھلىدى، چۈشەندۈردى، روشەنلەشتۈرۈپ بەردى.

أَوَّلَ الْمَوْقِفَ: مەيدانىنى چۈشەندۈرۈپ بەردى، ئەسلى مەقسەتنى روشەنلەشتۈرۈپ بەردى.

أَوَّلَ الرُّؤْيَا: چۈشكە تەبىر بەردى، چۈشنى ئۆردى.

أَوَّلٌ ج أَوَائِلُ وَأَوَالٍ و اَوَّلُوْنَ م أُوْلَى ج أُوَلُ و أُوْلَيَاتٌ: بىرىنچى، ئاۋۋال، ئىلگىرى، باشلىنىشى، دەسلەپكى، دەسلىپى؛ مۇھىمى، ئاساسلىقى.

«إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَلَمِيْنَ» «قۇرئان» : ھەقىقەتەن ئىنسانلارغا (ئىبادەت ئۈچۈن) تۇنجى سېلىنغان ئۆي (يەنى بەيتۇللاھ) مەككىدىۇر، مۇبارەكتۇر، جاھان ئەھلىگە ھىدايەتتۇر.

«قَالَتْ أُخْرَاهُمْ لِأُوْلاَهُمْ رَبَّنَا هَؤُلاَءِ أَضَلُّونَا» «قۇرئان» : ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى كېيىن كىرگەنلەر (يەنى ئەگەشكۈچىلەر) ئىلگىرى كىرگەنلەرگە (يەنى باشلىقلىرىغا قارىتىپ): «ئى پەرۋەردىگارىمىز! بۇلار بىزنى ئازدۇرغان...» دەيدۇ.

أَوَّلُ الْبَارِحَةِ: ئالدىنقى كۈن، ئۆلۈشكۈن، بۈرناكۈن.

مِنَ الْأَوَّلِ: باشتىن، يېڭىباشتىن.

أَوَّلَ وَهْلَةٍ: دەسلىپى، باشتا، ئالدى بىلەن.

وَزِيْرٌ أَوَّلٌ: باش ۋەزىر.

لِأَوَّلِ مَرَّةٍ: بىرىنچى قېتىم، تۇنجى قېتىم.

أَمْسِ الْأَوَّلِ: ئۆلۈشكۈن، بۈرناكۈن.

أَوَّلُ مِنْ أَمْسِ: ئۆلۈشكۈن، بۈرناكۈن.

مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ: باشتىن - ئاخىرغىچە.

«قَرَأْتُ الْكِتَابَ مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ» : كىتابنى باشتىن - ئاخىرغىچە ئوقۇپ چىقتىم.

أَوَّلُ مَا: دەسلىپىدىلا، ئالدىدىلا ... ھامانلا.

«قُلْتُ لَهُ أَوَّلَ مَا رَأَيْتُهُ عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ» : ئۇنى كۆرگەن ھامان سەۋرچان بۇلۇشىڭ كېرەك دېدىم.

مُنْذُ الزَّمَنِ الْأَوَّلِ: قەدىمكى زاماندىن تارتىپ، بۇرۇنقى زاماندىن تارتىپ.

«كَانَ أَوَّلَ الْأَمْرِ مُتَرَدِّدًا ثُمَّ قَرَّرَ أَنْ يَشْتَرِكَ مَعَهُمْ» : ئۇ دەسلىپىدە ئىككىلەنگەن ئىدى، كېيىن ئۇلار بىلەن بىرلىكتە قاتنىشىش قارارىغا كەلدى.

«كَانَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيْقُ أَوَّلَ خَلِيْفَةٍ بَعْدَ النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ سَلَّمَ» : ئەبۇ بەكرى سىددىق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كېيىنكى تۇنجى خەلىپىدۇر.

تَشْرِيْنُ أَوَّلُ: ئۆكتەبىر.

كَانُونُ أَوَّلُ: دېكابىر.

أَوَّلاً: بىرىنچى، تەرتىپ بويىچە، ئالدى بىلەن.

أَوَّلاً فَأَوَّلاً: بىردىن - بىردىن، بىر ئاراقى، رەت بويىچە.

«لَمْ تَكُنِ السُّلْطَةُ تُسَلِّمُهُمْ مِنْ مَالِهِمْ إِلاَّ بِمِقْدَارِ مَا يَلْزِمُهُمْ أَوَّلاً فَأَوَّلاً لِضَرُورَةِ الْمَعِيْشَةِ» : ھۆكۈمەت ئۇلارنىڭ مالىنى ئۇلارغا پەقەت تۇرمۇشىغا ئەڭ ئېھتىياج بولغان مىقدارىدا بىرۇ-ئاراقى بېرەتتى.

أَوَّلاً وَأَخِيرًا: ئاساسىي جەھەتتىن، ئاساسەن، باشتىن - ئاخىر.

«يَعْتَمِدُ الْأَمْرُ أَوَّلاً وَأَخِيْرًا عَلَى قَرَارِ الرَّئِيْسِ» : ئىش باشتىن - ئاخىر رەئىسنىڭ قارارىغا باغلىق.

أَوَّلاً وآخِرًا: ئاساسەن، باشتىن - ئاخىر.

مُلَازِمٌ أَوَّلٌ: لېيتنانت، جۇڭۇبي.

اَلْأَوَّلُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسملىرىدىن بولۇپ «ھەممىنىڭ ئۆۋۈلى» دېگەن مەنىدە.

أَوَائِلُ الْخَمْسِيْنَاتِ: 50 - يىللارنىڭ باشلىرى.

أَوَائِلُ الشَّهْرِ: ئاي بېشى.

اَلْأَوَّلُونَ وَالْآخِرُونَ: بۇرۇنقىلار ۋە كېيىنكىلەر.

أَوَّلِيٌّ: مۇھىمى، ئاساسلىقى، ئاساس، ئاساسىي، ئەسلى، دەسلەپكى، ئىپتىدائىي، باشلانغۇچ، توپ.

عَدَدٌ أَوَّلِيٌّ: توپ سان.

تَعْلِيْمٌ أَوَّلِيٌّ: باشلانغۇچ مائارىپ.

عَقْدٌ أَوَّلِيٌّ: دەسلەپكى كېلىشىم.

أَوَّلِيَّةٌ ج أَوَّلِيَّاتٌ: قائىدە، پرىنسىپ، مەشھۇر قائىدە، چۈشەنچىلىك، ئېنىق، ئۇستۇنلۇك، ئۆزەللىك، بىرىنچى بولۇپ، ھەممىدىن ئاۋۋال، پاكىت تەلەپ قىلمايدىغان ھەقىقەت.

اِنْتِخَابَاتٌ أَوَّلِيَّةٌ: دەسلەپكى سايلام؛ 1 - قېتىملىق سايلام.

أَلْوَانٌ أَوَّلِيَّةٌ: ئاساسىي رەڭلەر (يېشىل، كۆك، قىزىل رەڭلەر).

أَعْدَادٌ أَوَّلِيَّةٌ: توپ سان، سانلار.

اَلْمَوَادُّ الْأَوَّلِيَّةُ: خام ماتېرىيال، ئەسلى ماتېرىيال.

«مِنَ الْأَوَّلِيَّاتِ قَوْلُنَا إِنَّ الْكُلَّ أَكْبَرُ مِنَ الْجُزْءِ»: بىر پۈتۈنلۈك جۈزئىلىكتىن چوڭدۇر دېگەن سۆزنىمىز پاكىت تەلەپ قىلمايدىغان ھەقىقەتتۇر.

أَوَّهَ يُؤَوِّهُ تَأْوِيْهًا: ئاھ ئۇردى، خۇرسىندى.

أَوَّى يُؤَوِّي تَأْوِيَةً إِلَى الْمَكَانِ: جاي بەردى، ئورۇن بەردى، قوندۇرۇپ قالدى.

أَوَى يَأْوِي أَوِيًّا وَإِوَاءً الْبَيْتَ: ئۆيگە چۈشتى، قوندى، ئورۇنلاشتى، ئولتۇراقلاشتى.

«سَآوِي إِلَى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ» «قرآن»: مېنى سۇدا غەرق بولۇشتىن ساقلاپ قالىدىغان بىر تاغنىڭ ئۈستىگە چىقىۋالىمەن.

أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ: ئۇ كارىۋاتقا ئۇخلىدى.

أَوَى إِلَى الْمَكَانِ: ئىلتىجا قىلدى، سىغىندى.

أَوَى اللَّاجِئَ: ئۇ مۇساپىرغا جاي بەردى.

«لَمْ يَجِدِ اللَّاجِئُونَ مَكَانًا يَأْوُونَ إِلَيْهِ»: مۇساپىرلار سىغىنىدىغان جاي تاپالمىدى.

أُوَيْقَاتٌ: ئەڭ قىسقا ۋاقىت، كىچىككىنە ۋاقىت، ئازغىنە ۋاقىت.

أَيْ: يەنى.

«كَانَ يَقُولُ رَأْيَهُ بِصَرَاحَةٍ أَيْ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ يُجَامِلُ النَّاسَ»: ئۇ ئۆز پىكرىنى كەسكىن ئېيتاتتى يەنى كىشىلەرگە مادارا قىلمايتتى.

«أَيْ بُنَيَّ لَعَلَّ أَهَمَّ مَا يَتَمَيَّزُ بِهِ جِيْلُكُمْ عَنْ جِيْلِنَا هُوَ حَيْرَتُكُمْ وَاطْمِئْنَانُنَا»: ئوغلۇم، سىلەرنىڭ دەۋرىڭلار بىلەن بىزنىڭ دەۋرىمىزنىڭ پەرقى شۇكى، سىلەر تېڭىرقاپ قېلىۋاتىسىلەر، بىز خاتىرجەم تۇرىۋاتىمىز.

إِيْ: ھەئە، شۇنداق.

«إِيْ وَاللّٰهِ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ»: شۇنداق، ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، ھەقىقەت شۇبھىسىز سەن تەرەپتە.

«وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقٌّ هُوَ قُلْ إِيْ وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ» «قرآن»: ئۇلار سەندىن: «ئۇ (يەنى ۋەدە قىلىنغان ئازاب، ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش) راستمۇ؟» دەپ سورايدۇ، سەن «ھەئە، پەرۋەردىگارىم بىلەن قەسەمكى، ئۇ ئەلۋەتتە راستتۇر،» دېگىن.

أَيَا: ھوي!

إِيَابٌ: كەلمەك، كېلىش، قايتماق.

«إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ» «قرآن»: ئۇلار (ئۆلگەندىن كېيىن) ھەقىقەتەن بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتىدۇ. ئاندىن ئۇلاردىن ھېساب ئېلىشقا بىز مەسئۇلمىز.

ذِهَابًا وَإِيَابًا: بېرىش - كېلىش.

تَذْكِرَةُ الذِّهَابِ وَالْإِيَابِ: بېرىش - كېلىش بىلىتى.

أَيَارٌ: ماي ئېيى، بەشىنچى ئاي.

إِيَاسٌ: ئۈمىدسىزلەنمەك، ئۈمىد ئۈزمەك.

إِيَالَةٌ ج إِيَالَاتٌ: ئۆلكە، ئوبلاست، ۋىلايەت.

أَيْأَسَ يُوئِسُ إِيْئَاسًا: ئۈمىدسىزلەندۈردى، روھىدىن

نى چۇشۇردى، چۇشكۇنلۇككە ئۇچراتتى.

أَيْأَسَ اللّٰهُ الْمَرْأَةَ: ئاللاھ ئايالنى بالا تۇغۇشتىن مەھرۇم قىلدى.

أَيْبَسَ يُوبِسُ إِيْبَاسًا الشَّيْءَ: قۇرۇتتى.

أَيْتَمَ يُوتِمُ إِيْتَامًا: يېتىم قالدۇردى.

أَيْتَمَتِ الْمَرْأَةُ: ئايالنىڭ بالىلىرى يېتىم بولۇپ قالدى.

إِيْثَارٌ: شەخسىيەتسىزلىك، باشقىلارنىڭ مەنپەئەتىنى ئۆز مەنپەئەتىدىن ئەلا بىلىش، ئالدى بىلەن باشقىلارنى ئويلاش.

إِيْجَابٌ: ۋەزىپە يۈكلىمەك، ۋەزىپە ئارتماق، ۋەزىپە تاپشۇرماق.

إِيْجَابِيٌّ: ئىجابىي، ئاكتىپ، پائال، ئىجابىي تەرەپ، مۇسبەت، مۇسبىلىق.

حِيَادٌ إِيْجَابِيٌّ: ئاكتىپ بىتەرەپلىك.

تَصَرُّفٌ إِيْجَابِيٌّ: پائال ھەرىكەت.

رَجُلٌ إِيْجَابِيٌّ فِي مَشَارِيعِهِ: پىلانلىرىدا ئاكتىپ ئادەم.

إِيْجَابِيًّا: پائال، ئاكتىپ.

كَمِّيَّةٌ إِيْجَابِيَّةٌ: مىقدار سان.

اَلْمَوَاقِفُ الْإِيْجَابِيَّةُ: ئىجابىي مەيدان، مۇۋاپىق قىيەتلىك مەيدان.

اَلْإِيْجَابِيَّاتُ: ئىجابىي ئىشلار، مۇۋاپىق قىيەتلىك ئىشلار.

إِيْجَادٌ: ئىجادىيەت، بەرپا قىلماق، ياراتماق.

«أَنَّهُ قَادِرٌ عَلَى إِيْجَادِ الْحَلِّ»: ئۇ چارە - تەدبىر تاپالايدۇ.

إِيْجَارٌ ج إِيْجَارَاتٌ: ئىجارە ھەققى.

عَقْدُ الْإِيْجَارِ: ئىجارە توختىمى، ئىجارە خېتى.

«وَقَّعَ بَكْرٌ عَقْدَ الْإِيْجَارِ»: بەكرى ئىجارە توختىمىنى ئىمزالىدى.

غُرْفَةٌ لِلْإِيْجَارِ: ئىجارىگە قويۇلىدىغان ئۆي.

«عَرَضَ بَيْتَهُ لِلْإِيْجَارِ»: ئۇ ئۆينى ئىجارىگە قويدى.

«اِرْتَفَعَتِ الْإِيجَارَاتُ فِي السَّنَوَاتِ الْأَخِيرَةِ»: يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ئىجارە ھەققى ئۆسۈپ كەتتى.

إِيْجَازٌ: قىسقارتماق، يىغىنچاقلىماق.

بِالْإِيْجَازِ: قىسقىچە، ئاددىي، يىغىنچاق.

إِيْجَازٌ «فِي الْبَلَاغَةِ»: ئاز ئىبارە بىلەن كۆپ مەنىنى ئىپادىلەش.

تَكَلَّمَ فِي إِيْجَازٍ: يىغىنچاقلاپ سۆزلىدى، قىسقىچە سۆزلىدى.

بِطَرِيقِ الْإِيْجَازِ: قىسقىچە، ئاددىي، يىغىنچاق.

إِيْحَاءٌ: ۋەھيى، بېشارەت، ئىما - ئىشارەت.

أَيْدٌ: كۈچ - قۇۋۋەت.

«وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُودَ ذَاالْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ» «قۇرئان»: كۈچلۈك بەندىمىز داۋۇدنى ئەسلىگىن، ئۇ ھەقىقەتەن ئاللاھقا ئىتائەت قىلغۇچى ئىدى.

إِيْدَاعٌ: ئامانەت قويۇش، ساقلاپ بېرىشكە قويۇش.

بِطَاقَةُ الْإِيْدَاعِ: تۇرمىگە قاماش ھۆكۈمنامىسى.

حُجْرَةُ الْإِيْدَاعِ: كىيىم ساقلاش ئورنى.

أَيْرٌ ج أُيُرٌ و آيَارٌ: ئەرلىك، جىنسىي ئەزا.

إِيْرَادٌ ج إِيْرَادَاتٌ: كىرىم، مەھسۇلات، (كۆچمەس مۈلۈكنىڭ).

إِيْرَادُ الشَّرِكَةِ: شىركەتنىڭ كىرىمى.

إِيْرَادَاتٌ جُمْرُكِيَّةٌ: تاموژنا كىرىمى.

صَافِي الْإِيْرَادَاتِ: ساپ كىرىم.

إِيْرَادَاتُ النِّفْطِ: نېفىتتىن كىرگەن كىرىم.

أَيِسَ يَأْيَسُ إِيَاسًا: ئۈمىدسىزلەندى، ئۈمىد ئۈزدى، مەيۇسلەندى.

أَيْسَرَ يُوسِرُ إِيْسَارًا: بېيىدى، باي بولدى.

أَيْسَرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئاسان يەڭگىدى.

أَيْسَرُ: ئەڭ ئاسان، ئەڭ ئوڭاي.

أَيْسَرُ م يُسْرَى: سول، سول تەرەپ.

أَيْسَرُ مِنَ الْأَشْخَاصِ: سولخاي.

أَيْسَرُ مِنَ الْجِهَاتِ: سول تەرەپ.

أَعْسَرُ أَيْسَرُ: قولنى ئوڭ - سول ئىشلىتەلەيدىغان ئادەم.

«كَانَ عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَعْسَرَ أَيْسَرَ»: ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئوڭ - سول ئىككىلا قولنى

ئىشلىتەتتى.

إِيْصَاءْ: تەۋسىيە قىلماق، تاپىلماق، ۋەسىيەت قىلماق.

إِيْصَالْ: ئۇلماق، يەتكۈزۈپ بەرمەك.

إِيْصَالْ ج إِيْصَالاَتْ: تىلخەت، ھۇججەت.

إِيْصَالِيَّةْ: ئۆتكۈزۈشچانلىق، ئۆتكۈزۈش نىسبەتى، بىرىكتۈرگۈچى، توتاشتۈرغۇچى.

أَيْضًا: ھەم، يەنە.

«تُرْجِمَ الْكِتَابُ إِلَى الْإِنْجِلِيزِيَّةِ وَكَانَ قَدْتُرْجِمَ إِلَى الْفَرَنْسِيَّةِ وَالْإِيْطَالِيَّةِ أَيْضًا»: كىتاب ئىنگلىزچىغا تەرجىمە قىلىنغان ۋە يەنە فرانسۇزچە ۋە ئىتالىيانچىغىمۇ تەرجىمە قىلىنغانىدى.

إِيْضَاحْ: چۈشەندۈرمەك، ئىزاھلىماق، بايان قىلماق، ئاشكارىلىماق.

أَيْطَلْ: بەل.

إِيْقَاءْ: لەۋزىدە تۇرماق، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلماق.

أَيْفَعَ يُوفِعُ إِيْفَاعًا الْغُلاَمُ: ياش بالا بالاغەتكە يەتتى.

إِيْقَادْ: ئوت ياقماق، ئوت تۇتاشتۇرماق، ئوت ياندۇرماق.

إِيْقَاعْ: ئاھاڭ، ئاھاڭداشلىق، مۇزىكا، ئاۋازلارنىڭ ماسلىشىشى.

اَلْإِيْقَاعُ: گارمونىيە (مۇزىكا نەزەرىيىسىنىڭ ئاھاڭ ئاكورد تۇزۇلۇشىنى بايان قىلىنىدىغان قىسمى).

إِيْقَاعِيٌّ: رېتىم، رېتىملىق، مېلودىيە، ئاھاڭ رېتىمى.

رَقْصٌ إِيْقَاعِيٌّ: رېتىملىق ئوسسۇل.

رِيَاضَةٌ إِيْقَاعِيَّةٌ: رېتىملىق ھەرىكەت.

إِيقَافْ: توختاتماق، مەنئى قىلماق، توسماق، ۋەخپە قىلماق.

أَيْقَظَ يُوقِظُ إِيْقَاظًا مِنْ نَوْمِهَا: ئويقۇدىن ئويغاتتى، ھوشىغا كەلتۈردى.

أَيْقَظَ الشَّيْءَ: قوزغىدى.

أَيْقَظَ الشَّخْصَ: قوزغىدى، ھاياجانلاندۇردى.

أَيْقَظَ الْفِتْنَةَ: پىتنە ـ پاساتنى قوزغىدى.

أَيْقَظَ شَهِيَّتَهُ: ئىشتىھاسىنى ئاچتى.

أَيْقَنَ يُوقِنُ إِيْقَانًا الْأَمْرَ وَ بِهِ: ھەقىقى ئىشەندى، جەزمى قىلدى، تونىدى.

أَيْقَنَ بِأَنَّهُ كَاذِبٌ: ئۇنىڭ يالغانچى ئىكەنلىكىگە ئىشەندى.

«هَذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ» «قرآن»: بۇ (قۇرئان) ئىنسانلار ئۈچۈن روشەن پاكىتلاردۇر، ھىدايەتتۇر، (ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشكە) جەزمەن ئىشەنگەن قەۋم ئۈچۈن رەھمەتتۇر.

«لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ» «قرآن»: سىلەر-نى پەرۋەردىگارىڭلارغا مۇلاقەت بولۇشقا ئىشەنسۇن دەپ.

أَيْقُونَةٌ ج أَيْقُونَاتٌ: بىرەر دىنىي شەخسنىڭ سۈرىتى ياكى ھەيكىلى بولۇپ، ئۇنى ئولۇغلاش كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

أَيْكَةٌ ج أَيْكٌ: ئورمانلىق، قويۇق ئورماق.

إِيْلاَفْ: بىرلىشىش، بىرەدەكلىك.

إِيْلاَمْ: ئاغرىتماق.

«مَا لِجُرْحٍ بِمَيِّتٍ إِيْلاَمُ»: ئۆلۈك يارىلانسا ئاغرىق ھېس قىلمايدۇ.

أَيْلُولْ: سىنتەبىر، 9 ـ ئاي.

أَيْلُوْلَةْ: يەر خېتى.

أَيْلُوْلَةُ الْمِيْرَاثِ: مىراس بېجى.

أَيْلَوْلَةْ: قايتماق، تۇگمەك، يېتىپ بارماق، ئۆزگەرمەك، ئايلانماق؛ چۈشەندۈرمەك، ئىزاھلىماق.

أَيْمْ ج أُيُوْمْ: يىلان.

أَيْمُ اللّٰهِ: ئاللاھ بىلەن قەسەم قىلمەنكى.

إِيْمَاءْ: ئىشارەت قىلماق، ئىما قىلماق.

فَنُّ الْإِيْمَاءِ: ئاۋازسىز تىياتىر سەنئىتى.

إِيْمَاءَةٌ ج إِيْمَاءَاتٌ: قول، ئېغىز، قاش، كۆز بىلەن ئىشارەت قىلىش.

إِيْمَائِيٌّ: ئىما ـ ئىشارەت، ئىشارەتلىك.

اَلتَّمْثِيْلُ الْإِيْمَائِيُّ: گاچا تىياتىر، ئاۋازسىز تىياتىر.

إِيْمَانْ: ئېتىقاد، ئىشەنچ، ئىمان (شەرئىەتتە ئىمان دېگەن دىل بىلەن ئېشىنىش، تىل بىلەن ئېيتىشتىن ئىبارەت).

«وَمَنْ يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالْإِيْمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيْلِ» ‹قرآن›: كىمكى ئىمانىنى كۇفرىغا تېگىشسە، ئۇ ھەقىقەتەن توغرا يولدىن ئازغان بولىدۇ.

«إِنَّ الْإِيْمَانَ بِاللّٰهِ يَمْلَأُ فَرَاغَ النَّفْسِ وَيُوصِي بِالطُّمَأْنِيْنَةِ»: ئاللاھقا ئېتىقاد قىلىش دىلدىكى بوشلۇقنى تولدۇرىدۇ ۋە خاتىرجەملىك بېغىشلايدۇ.

«ظَلَّ إِيْمَانُهُمْ بِعَدَالَةِ قَضِيَّتِهِمْ رَاسِخًا بِالرَّغْمِ مِنَ الْإِنْتِكَاسَاتِ الَّتِي حَلَّتْ بِهِمْ»: مەغلۇپ بولۇشىغا قارىماي، ئۇلارنىڭ ئۆز ئىشىنىڭ ھەققانى ئىكەنلىكىگە بولغان ئىشەنچى مۇستەھكەم بولۇپ كەلدى.

أَيْمَةٌ ج أُيُوْمٌ: بويتاقلىق ، يالغۇز ئۆتۈش (تۇرمۇشتا).

أَيْمَنَ يُومِنُ إِيْمَانًا: ئوڭغا بۇرۇلدى، ئوڭ تەرەپكە ماڭدى.

أَيْمَنُ م يَمْنَاءُ ج يُمْنٌ وأَيَامِنَ: ئوڭ تەرەپ.

اَلشَّارِعُ الْأَيْمَنُ: ئوڭ تەرەپتىكى كوچا.

أَيْنَ: قەيەردە؟ نەدە؟

«يَقُوْلُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفَرُّ» ‹قرآن›: ئىنسان بۇ كۈندە: «قاچىدىغان جاي قەيەردە؟» دەيدۇ.

«أَيْنَ تَذْهَبْ أَذْهَبْ»: سەن قەيەرگە بارساڭ، مەن شۇ يەرگە بارىمەن.

«مِنْ أَيْنَ لَكَ هَذَا؟»: بۇ ساڭا قەيەردىن كەلدى؟

أَيْنَ الثَّرَى مِنَ الثُّرَيَّا؟: ئاسمان - زېمىن پەرق بار.

«أَيْنَ هُوَ مِنْكَ؟»: سەن بار يەردە ئۇ نېمە ئىش قىلسۇن؟ (ئۇ ساڭا قانداق يېتىشەلەيتتى؟)

«أَيْنَ أَكْمَلْتَ دِرَاسَتَكَ؟»: ئوقۇشۇڭنى قەيەردە تاماملىدىڭ؟

«أَيْنَ مَكْتَبُ الْبَرِيدِ؟»: پوچتىخانا قەيەردە؟ پوچتىخانىغا قايسى يول بىلەن بارىدۇ.

أَيْنَمَا: قەيەردە، قەيەرگە، ھەرقانداق جايدا.

«أَيْنَمَا تَكُوْنُوْا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ» ‹قرآن›: قەيەردە بولماڭلار، (ئەجەل كەلگەندە) ئۆلۈم سىلەرنى تاپىدۇ.

«أَيْنَمَا تَذْهَبْ فِي الْعَاصِمَةِ تَجِدْ حَرَكَةَ الْبِنَاءِ تَجْرِي عَلَى قَدَمٍ وَسَاقٍ»: پايتەختتە قەيەرگە بارمىغىن، قۇرۇلۇش ھەرىكىتىنىڭ جىددىي ئېلىپ بېرىلىۋاتقانلىقىنى كۆرىسەن.

أَيْنَعَ يُونِعُ إِيْنَاعًا الثَّمَرُ: مېۋە پىشتى، مېۋە يېتىلدى، مېۋە تەييار بولدى.

أَيْنَعَ الْبُرْتُقَالُ: ئاپېلسىن پىشتى.

أَيْهِ: نېمە، ھە.

إِيْهِ إِيهْ: بولدى قىل، يېتەرلىك ھە، ھە (سۆزلەۋېرىشكە ئىلھاملاندۇرۇشنى بىلدۈرىدۇ).

أَيْهَمُ م يَهْمَاءُ ج يُهْمٌ: ئېلىشىپ قالغان، سارىڭ؛ گاس، ئېگىز تاغ؛ قەھرىمان، باتۇر.

لَيْلٌ أَيْهَمُ: قاراڭغۇ كېچە، يۇلتۇزسىز كېچە.

إِيْوَاءٌ: قوندۇرۇپ قالماق، ئۆي بەرمەك.

إِيْوَا، أَيْوَةٌ: ھەئە، توغرا، شۇنداق.

إِيْوَانٌ ج إِيْوَانَاتٌ وأَوَاوِيْنُ: پېشايۋان؛ زال، سارايى، بىنا، مېھمانخانا، كۆپ لەمپە قەۋەتلىك ئىمارەت.

أَيٌّ: نېمە؟ قايسى؟ ھەرقانداق.

يَأَيُّهَا م يَأَيَّتُهَا: ھەي.

«إِنَّهُ يَقْرَأُ أَيَّ كِتَابٍ»: ئۇ ھەرقانداق كىتابنى ئوقۇيدۇ.

«ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيْعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَانِ عِتِيًّا» ‹قرآن›: ئاندىن ھەر بىر گۇرۇھنىڭ ئىچىدىن مەرھەمەتلىك ئاللاھقا ئەڭ ئاسىي بولغانلىرىنى تارتىپ چىقىرىمىز.

«فَبِأَيِّ حَدِيْثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُوْنَ» ‹قرآن›: ئۇلار (كالامۇللا ئىكەنلىكى شۈنچە روشەن بولغان) قۇرئاندىن باشقا يەنە قايسى سۆزگە ئىشىنىدۇ؟

«إِنَّ لَهُ شَأْنًا أَيَّ شَأْنٍ»: ئۇ، نېمىدېگەن ئۇلۇغ ئادەم!

«فِي أَيِّ جَامِعَةٍ دَرَسْتَ؟»: سەن قايسى ئۇنىۋېرسىتېتتا ئوقۇغان؟

عَلَى أَيِّ حَالٍ: يەنىپ ئىيتقاندا.

«لاَ يَخْضَعْ لِأَيِّ رِقَابَةٍ»: ئۇ ھەرقانداق نازارەت قىلىشقا بويسۇنمايدۇ.

«أُحْضُرْ أَيَّ وَقْتٍ»: ھەرقانداق ۋاقىتتا كېلىڭ.

«قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ لاَ أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ» (قرآن): (ئى مۇھەممەد! سېنى بۇتلارغا چوقۇنۇشقا ئۇندىگۈچى كۇففارلارغا) ئېيتقىنكى، «ئى كۇففارلار! سىلەر چوقۇنۇۋاتقان بۇتلارغا مەن چوقۇنمايمەن».

«يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً» (قرآن): ئى ئارام تاپقۇچى جان! سەن پەرۋەردىگارىڭدىن مەمنۇن، پەرۋەردىگارىڭ سەندىن رازى بولغان ھالدا، ئۇنىڭ دەرگاھىغا قايتقىن.

«أَيَّا تَذْهَبْ أَذْهَبْ»: سەن قەيەرگە بارساڭ، شۇ يەرگە بارىمەن.

«أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى» (قرآن): قايسىنى ئاتىساڭلار ھەممىسى ياخشىدۇر، چۈنكى ئاللاھنىڭ نۇرغۇن گۈزەل ئىسملىرى بار.

أَيًّا كَانَ: قانداقلىكى ئادەم بولسۇن، كىم بولمىسۇن، كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، قانداقلا بولمىسۇن.

إِيَّاكَ: ساڭىلا، ساڭا، سېنى، ساقلان.

«إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ» (قرآن): (رەببىمىز) ساڭىلا ئىبادەت قىلىمىز ۋە سەندىنلا ياردەم تىلەيمىز.

«إِيَّاكَ أَنْ تَتَأَخَّرَ»: كېچىكتىپ قېلىشتىن ساقلانغىن.

«إِيَّاكَ وَالْفَرَاغَ فَإِنَّهُ مُفْسِدَةٌ لِلْمَرْءِ»: بىكار-چىلىقتىن ساقلان، ئۇ كىشىنى كېرەكتىن چىقىرىدۇ.

إِيَّاكَ (إِيَّاكُمْ) أَنْ تَفْعَلَ كَذَا: ئېھتىيات قىل، پەخەس بولۇڭ، دىققەت قىلىڭ.

«إِيَّاكَ وَالظُّلْمَ»: زۇلۇم قىلىشتىن ساقلانغىن!

«إِيَّاكَ وَضَيَاعَ الْوَقْتِ»: ۋاقىتنى بىھۇدە ئۆتكۈزۈشتىن ساقلان.

إِيَّايَ: ماڭا، ماڭىلا، مېنى.

«وَإِيَّايَ فَاتَّقُوْنِ» (قرآن): ماڭىلا تەقۋالىق قىلىڭلار.

أَيَّانَ: قاچان.

«يَسْئَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا» (قرآن): (مۇھەممەد!) ئۇلار سەندىن قىيامەتنىڭ قاچان بولىدىغانلىقىنى سورايدۇ.

«أَيَّانَ تَأْتِهِ تَجِدْهُ مُرَحِّبًا»: قاچان كەلسەڭ، ئۇ قارشى ئېلىۋېرىدۇ.

إِيَّانَا: بىزنى.

أَيَّدَ يُؤَيِّدُ تَأْيِيْدًا: كۈچەيتتى، قوللىدى، ياردەم بەردى، ئىسپاتلىدى.

«فَأَيَّدْنَا الَّذِيْنَ آمَنُوا عَلَى عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِيْنَ» (قرآن): مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ ئۆز دۈشمەنلىرىگە قارشى تۇرۇشىدا يار - يۆلەكتە بولدۇق، شۇنىڭ بىلەن مۆمىنلەر غالىپ بولدى.

أَيَّدَ الرَّجُلَ: ياردەم بەردى، قوللىدى.

«تُؤَيِّدُ الشُّعُوبُ كِفَاحَ الْفِلَسْطِنِيِّينَ فِي سَبِيْلِ اسْتِرْدَادِ حُقُوقِهِمْ»: خەلقلەر پەلەستىن-لىكلەرنىڭ ھوقۇقىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش يولىدىكى كۈرىشىنى قوللايدۇ.

أَيَّدَ الطَّلَبَ: قوللىدى.

أَيِّلٌ. أَيِّلٌ. أُيَّلٌ ج أَيَائِلُ: قىزىل بۇغا.

أَيِّمٌ ج أَيَائِمُ وَأَيَامَى وَأَيِّمُوْنَ وَأَيِّمَاتٌ: بويتاق ئەر، تۇل خوتۇن.

أَيِّمَةٌ ج أَيَامَى وَأَيِّمَاتٌ: بويتاق ئەر؛ تۇل خوتۇن، ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن ئايال ۋە ئايالى ئۆلۈپ كەتكەن ئەر.

«وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَى مِنْكُمْ» (قرآن): ئاراڭلاردىكى بويتاق ئەر - ئاياللارنىڭ بېشىنى ئوڭلاپ قويۇڭلار.

ب

ب «اَلْبَاءُ»: ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ ئىككىنچى ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابى بويىچە «2» نى كۆرسىتىدۇ.

بَاءَ يَبُوءُ بَوْءًا إِلَيْهِ: ياندى، قايتتى.

بَاءَ بِهِ: قايتۇرۇپ كەلدى.

بَاءَ بِالْفَشَلِ: مەغلۇپ بولدى، يېڭىلدى.

بَاءَ بِالْخَيْبَةِ: ئۈمىدسىزلەندى، ئۈمىد ئۈزدى

«بَاءَتْ مُحَاوَلَاتُهُ بِالْفَشَلِ»: ئۇنىڭ ئۇرۇنۇشلىرى مەغلۇپ بولدى.

«وَبَاؤُوا بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ» (قرآن): ئۇلار ئاللاھنىڭ غەزىپىگە ئۇچرايدۇ.

بَابٌ ج أَبْوَابٌ: ئىشىك، دەرۋازا، كىرىش ئىشىكى، كىرىش ئېغىزى؛ باب؛ تۈر، خىل.

بَابٌ أَرْضِيٌّ: كىلاپان ئىشىك.

بَابٌ سَقْفِيٌّ: تۆشۈك.

بَابٌ لَفَّافٌ: ئايلانما ئىشىك.

بَابُ الْبَدَنِ: مەقئەت، سوك.

بَابٌ جَدِيدٌ لِلثَّرْوَةِ: يېڭى بايلىق ئىشىكى، يېڭى بايلىق مەنبەسى.

أَلْبَابُ الْعَالِي: ئوسمانىيە خاندانلىقى.

فَتَحَ بَابَ الْكَلَامِ: سۆز باشلىدى.

مِنْ بَابِ الْمُسْتَحِيلِ: مۇمكىن بولمايدىغان، ئەملگە ئاشمايدىغان.

سِيَاسَةُ بَابِ الْمَفْتُوحِ: ئىشىكنى ئېچىۋېتىش سىياسىتى.

فِيهَذَاالْبَابِ: بۇ بابتا، بۇ جەھەتتە، بۇ توغرىدا.

وَاحِدٌ فِي بَابِهِ: ئۆز ساھەسىدە تەڭدىشى يوق، ئوخشىشى يوق، بىردىنبىر.

عَلَى الْأَبْوَابِ: يېقىن.

مِنْ بَابٍ أَوْلَى: تېخىمۇ، تېخىمۇ تېگىشلىك.

مِنْ بَابِ الْاِحْتِيَاطِ: ئېھتىيات يۈزىسىدىن.

مِنْ بَابِ الصُّدْفَةِ: توساتتىن، ئۇشتۇمتۇت، تاسادىپىي، ئويلىمىغان يەردىن.

مِنْ بَابِ الْعَطْفِ: ھېسداشلىق قىلغانلىقتىن، كۆيۈنگەنلىكتىن.

مِنْ بَابِ الْاِقْتِصَادِ: تېجەپ قالغانلىقتىن، ئىقتىسادچان بولغانلىقتىن.

فَتَحَ بَابَ الْاِجْتِهَادِ: ئىجتىھات دەرۋازىسىنى ئاچتى.

أَغْلَقَ بَابَ الْاِجْتِهَادِ: ئىجتىھاتقا چەك قويدى، ئىجتىھات دەرۋازىسىنى تاقىدى.

هَذَا بَابٌ لَمْ يَطْرُقْهُ بَاحِثٌ مِنْ قَبْلُ: بۇ ئىلگىرى بىرەر تەتقىقاتچى توختالمىغان ماۋزۇ.

«قَسَّمَ الْمُؤَلِّفُ كِتَابَهُ إِلَى سَبْعَةِ أَبْوَابٍ»: يازغۇچى كىتابىنى يەتتە بابقا بۆلدى.

«سَأَعْتَبِرُ كَلَامَكَ مِنْ بَابِ الْمَزَاحِ»: مەن سېنىڭ سۆزۈڭنى چاقچاق ئورنىدا كۆرىمەن.

«أَصْبَحَ الْجَيْشُ عَلَى أَبْوَابِ الْمَدِينَةِ»: قوشۇن شەھەر دەرۋازىسىغا يېقىنلاشتى.

«أُغْلِقَ بَابُ الْمُفَاوَضَاتِ»: مۇزاكىرىلىشىش ئىشكى يېپىلدى، سۆھبەت دەرۋازىسى تاقالدى.

بَابَا: ئاتا، دادا.

بَابَا ج بَابَاوَاتٌ و بَابَوَاتٌ: پاپا، رىم پاپىسى.

بَابَا الْمِيلَادِ: قار بوۋاي، روژدېستۋو بوۋىيى، ئارچا بوۋاي.

بَابَاوِيٌّ: رىم پاپىسىغا مەنسۇپ.

بَابَاوِيَّةٌ: پاپىلىق ھوقۇق، پاپىلىق مەرتىۋە، پاپىلىق مەنسەپ.

بَابَةٌ ج بَابَاتٌ: تۈر، خىل، دائىرە.

بَابِلْ: ئىراقتىكى فۇرات دەرياسى بويىدىكى قەدىمىي شەھەر نامى.

بَابِلِيٌّ: بابىلغا مەنسۇپ، بابىللىق؛ سېھرىگەر.

بَابُوجٌ ج بَوَابِيجُ: ساپما كەش، سوڭسىز كەش، كالاچ.

بَابُورٌ ج بَابُورَاتٌ وَ بَوَابِيرُ: پارماشىنىسى، ھور ماشىنىسى.

بَابُورٌ بَحْرِيٌّ: پاراخوت.

بَابُورُ سِكَّةِ الْحَدِيدِ: پاراۋوز.

بَابُورُالْجَازِ: گاز ئوچاق، كىرسىن ئوچاق.

بَابُونَجٌ: ماي چېچەك.

مَغْلِيُّ الْبَابُونَجِ: ماي چېچەك چېيى.

بَابَوِيٌّ: رىم پاپاسىغا مەنسۇپ.

بَاتَ يَبَاتُ وَ يَبِيتُ بَيْتًا وَبَيَاتًا وَبَيْتُوتَةً وَمَبِيتًاوَمَبَاتًا فِي الْمَكَانِ: بىر جايدا قوندى، كېچىنى ئۆتكۈزدى.

«وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًاوَقِيَامًا» (قۇرئان): ئۇلار كېچىلەرنى پەرۋەردىگارىغا سەجدە قىلىش ۋە قىيامدا تۇرۇش بىلەن ئۆتكۈزىدۇ.

بَاتَ فُلَانٌ: ئۇنىڭ ئۆيىدە قوندى، ئۇنىڭ يېنىدا قوندى.

بَاتَ يَفْعَلُ كَذَا: ئىشنى كېچىدە قىلدى، قىلىشقا باشلىدى.

بَاتَ الشَّيْءُ: قونۇپ قالدى.

«بَاتَ عِنْدَ صَدِيقِهِ أَوْ فِي بَيْتِ صَدِيقِهِ»: دوستىنىڭ يېنىدا ياكى دوستىنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قالدى.

«بَاتَ مِنَ الْمُقَرَّرِ أَنْ يَجْتَمِعَ مَجْلِسُ الْأَمْنِ»: خەۋپسىزلىك كېڭىشىنىڭ يىغىن ئېچىشى مۇقەررەر بولۇپ قالدى.

«بَاتَ الطَّالِبُ يُوَاصِلُ دِرَاسَتَهُ بِالرَّغْمِ مِنْ وَضْعِهِ الْإِقْتِصَادِيِّ السَّيِّئِ: ئوقۇغۇچى ئىقتىسادىنىڭ ناچار بولۇشىغا قارىماي، ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇپ كېتەلىدى.

بَاتٌّ: قەتئىي، كەسكىن، كەسكۈچى.

مَنَعَهُ مَنْعًا بَاتًّا: ئۇنى قەتئىي توستى.

بَاتِرٌ ج بَوَاتِرُ: ئۆتكۈر قىلىچ.

«يَجِبُ أَنْ يَكُونَ سَيْفُ الْعَدَالَةِ بَاتِرًا»: ئادالەت قىلىچى ئۆتكۈر بولۇشى كېرەك.

بَاتِنْجَانٌ. بَاتِنْجَانَةٌ ج بَاتِنْجَاتٌ: پەتەنگان، پىدەگەن، چەيزە.

بَاثُولُوجِيَا: پاتالوگىيە.

بَاحَ يَبُوحُ بَوْحًا السِّرَّ: مەخپىيەتلىك ئاشكارا بولدى.

بَاحَ إِلَيْهِ بِالسِّرِّ: سىرنى ئاشكارىلاپ قويدى.

«تَعَاهَدَ الضُّبَّاطُ الْأَحْرَارُ عَلَى أَلَّا يَبُوحُوا لِأَحَدٍ بِأَسْرَارِ الثَّوْرَةِ»: ئەركىن ئوفىتسىرلار ئىنقىلاب سىرلىرىنى ھېچ ئادەمگە تىنماسلىققا كېلىشتى.

بَاحَةٌ ج بُوحٌ وَ بَاحَاتٌ: بوش يەر، بىكار يەر، سەينا، ھويلىنىڭ سەيناسى.

فِي بَاحَةِ هَذِهِ الْجَامِعَةِ: بۇ ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ ئىچىدە.

بَاحَةُ الطَّرِيقِ: يولنىڭ ئوتتۇرىسى.

بَاحَثَ يُبَاحِثُ مُبَاحَثَةً: مۇنازىرىلەشتى، مۇھاكىمە قىلىشتى.

بَاحِثٌ: تەتقىقاتچى، ئىزدەنگۈچى، تەكشۈرگۈچى.

بَاحِثٌ مُسَاعِدٌ: ياردەمچى تەتقىقاتچى.

بَاخَ يَبُوخُ بَوْخًا الْغَضَبُ: غەزەپ پەسەيدى، غەزەپ بېسىقتى.

بَاخَ اللَّحْمُ: گۆش پۇراپ قالدى.

بَاخَ الطَّعْمُ: تەمى ئۆزگىرىپ قالدى.

بَاخَ الشَّيْءُ: توختىدى، جىممىدى، بوشىدى، پەسكويغا چۈشتى، پەسەيدى.

بَاخَتِ النَّارُ: ئوت پەسەيدى.

بَاخَتِ الثُّكْنَةُ: ئىنچىكە مەسىلە ئەرزىمەس بولۇپ قالدى.

بَاخِرَةٌ ج بَوَاخِرُ: ماتورلۇق قېيىق، ماتورلۇق كېمە.

بَاخِقٌ: يەكچەشمە، بىر كۆزلۈك.

بَاخِلٌ ج بُخَّالٌ وَ بُخْلٌ: بېخىل، پىخسىق.

بَادَ يَبِيْدُ بَيْدًا و بَيَادًا وَبُيُوْدًا: هالاك بولدى، يوقالدى، مۇنقەرز بولدى.

بَادَأَ يُبَادِئُ مُبَادَأَةً: ئالدى بىلەن باشلىدى، ئاۋۋال باشلىدى.

بَادَأَ الشَّخْصُ بِالْكَلَامِ: ئالدى بىلەن سۆز قىلدى.

بَادِئٌ: باشلىغۇچى، يېتەكلىگۈچى.

بَادِئَ ذِي بَدْءٍ: ئالدى بىلەن، ئەڭ ئالدىدا، دەسلەپىدە، باشلىنىشتا.

«عَلَيْنَا بَادِئَ ذِي بَدْءٍ أَنْ نَعْتَرِفَ بِالْوَاقِعِ»: بىز ئەڭ ئالدىدا رېئاللىقنى ئېتىراپ قىلىشىمىز كېرەك.

«ظَنَنْتُ بَادِئَ الرَّأْيِ أَنَّ الْقَصِيدَةَ مِنْ شِعْرِ الْمُتَنَبِّي ثُمَّ تَبَيَّنَ لِيَ خِلَافُ ذَلِكَ»: دەسلەپتە بۇ قەسىدىنى مۇتەنەببىنىڭ شېئىرى دەپ ئويلىغانىدىم، كېيىن ئۇنىڭ ئەكسىچە ئىكەنلىكى ماڭا ئايان بولدى.

بَادِئُ الرَّأْيِ: يىكرى ئاددى، كاللىسى ئاددى، ئاددى پىكىرلىك، قارىشى ئاددى.

فِي بَادِئِ الْأَمْرِ أَوِالرَّأْيِ: ئىشنىڭ بېشىدا، بىرىنچى قېتىمدىلا.

بَادَرَ يُبَادِرُ مُبَادَرَةً: ئالدىرىدى، تېنىدى.

«مَا إِنْ دَخَلْتُ الْمَخْزَنَ حَتَّى بَادَرَنِي صَاحِبُهُ بِكَلَامٍ شَدِيْدِ اللَّهْجَةِ»: دۇكانغا كىرىمەيلا ئۇنىڭ ئىگىسى ماڭا ئالدىراپلا قاتتىق گەپ قىلدى.

بَادَرَ إِلَى الشَّيْءِ: ئالدىرىدى.

بَادَرَهُ بِالْأَمْرِ: ئالدىراتتى.

«بَادَرَتِ الْحُكُومَةُ الْجَدِيْدَةُ إِلَى التَّشَاوُرِ مَعَ الْأَحْزَابِ»: يېڭى ھۆكۈمەت پارتىيىلەر بىلەن كېڭىشىشكە ئالدىرىدى.

بَادِرَةٌ ج بَوَادِرُ: بۇزۇلۇشقا سەزگۈم، كۆرسەتمىلىك بىلىم؛ ئاچچىقلانغان چاغدىكى سەۋەنلىك.

«ظَهَرَتْ بَوَادِرُ الْإِهْمَالِ فِي الْإِشْرَافِ عَلَى الْعَمَلِ»: خىزمەتكە يېتەكچىلىك قىلىشتا كۆڭۈل بۆلمەسلىك ھادىسىلىرى كۆرۈلدى.

«هَذِهِ بَادِرَةُ خَيْرٍ»: بۇ بولسا ياخشىلىقنىڭ ئالامىتى.

«اِحْذَرْ بَادِرَتَهُ/ بَادِرَةَ غَضَبِهِ»: ئۇنىڭ غەزىپىدىن ئېھتىيات قىل.

لَقَدْ ظَهَرَتْ بَوَادِرُ الشِّقَاقِ: ئىتتىپاقسىزلىق ئالامەتلىرى كۆرۈلدى.

بَادَلَ يُبَادِلُ مُبَادَلَةً: ئۆزئارا ئالماشتۇرۇشتى.

بَادَلَ الشَّخْصُ: قانچىلىك ئالغان بولسا شۇنچىلىك بەردى، بار تاۋقىمىنى تاۋقىدى.

بَادَلَهُ الْعَوَاطِفَ وَالْإِعْجَابَ: ھېسسىيات ئالماشتۇرۇشتى.

مَارَأْيُكَ لَوْ بَادَلْتُ مَعَكَ مَوْعِدَ نَوْبَتِي: نۆۋەتچىلىكىمنى سەن بىلەن ئالماشتۇرسام قانداق؟

بَادِنٌ م بَادِنَةٌ ج بُدْنٌ: سېمىز.

بَادَهَ يُبَادِهُ مُبَادَهَةً: ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلدى.

بَادَى يُبَادِي مُبَادَاةً: ئوچۇق دېدى، ئاشكارىلاشتى، ئوچۇقلاشتى.

بَادَى بِالْعَدَاوَةِ: دۈشمەنلىكنى ئاشكارىلىدى.

بَادٍ: ئېنىق، ئوچۇق، چۈشىنىشلىك.

بَادٍ ج بَادُونَ وَبُدَاةٌ: قىردا ياشىغۇچى، سەھرادا ياشىغۇچى.

بَادِيَةٌ ج بَادِيَاتٌ وَبَوَادٍ: سەھرا، قۇملۇق، باياۋان، قىر.

عَرَبُ الْبَادِيَةِ تَسْكُنُ الْخِيَامَ: قىرئەرەبلىرى چېدىرلاردا تۇرىدۇ.

اَلْبَادِيَةُ وَ الْحَاضِرَةُ: باياۋانلىق ۋە شەھەرلىك.

بَاذِخٌ ج بَوَاذِخُ وَ بُذَّخٌ: ھەشەمەتلىك؛ ھاكاۋۇر، مەغرۇر؛ يۇكسەك، ئېگىز.

شَرَفٌ بَاذِخٌ: يۇكسەك شەرەپ.

«تُحِيطُ بِالْمَدِينَةِ بَوَاذِخُ الْجِبَالِ أَوْجِبَالٌ بَاذِخَةٌ»: شەھەرنى ئېگىز تاغلار ئوراپ تۇرىدۇ.

بَاذٌ: ئۇستى - بېشى پاسكىنا، كىيىملىرى مەينەت، كىيىنىشى رەتسىز.

بَاذِنْجَانٌ: پەتەنگان، پىدىگەن، چەيزە.

بَارَ يَبُورُ بَوْرًا: ھالاك بولدى، يوقالدى، بۇزۇلدى.

بَارَ الْعَمَلُ: ئىش بىكار كەتتى، نەتىجىسىز بولدى.

«يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ» (قرآن): ئۇلار

كاسات بولمايدىغان تىجارەتنى ئۇمىد قىلىدۇ.

بَارَتِ الْفَتَاةُ: قىز ئولتۇرۇپ قالدى، قىز قېرىپ قالدى.

بَارَتِ الْأَرْضُ: يەر تاشلىنىپ قالدى، ئاق قالدى.

بَارَتِ السُّوقُ: بازار كاساتلاشتى.

بَارَتِ السِّلْعَةُ: مال كاساتلاشتى.

بَارٌ ج بَارَاتٌ: قاۋاقخانا.

بَارِئٌ: پەيدا قىلغۇچى، ئىجاد قىلغۇچى، ئەيىب نۇقساندىن خالى.

اَلْبَارِئُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ ياراتقۇچى، خەلق ئەتكۈچى، يوقتىن بار قىلغۇچى، دېگەن مەنىدە.

«فَتُوبُوا إِلَى بَارِئِكُمْ «قرآن»: ياراتقۇچىڭلارغا تەۋبە قىلىڭلار.

بَارِجٌ: ماھىر ماتروس، ئۇستا دېڭىزچى.

بَارِجَةٌ ج بَوَارِجُ: ھەربىي پاراخوت؛ پۇختا مەنزىلگاھ؛ ئۇرۇش كېمىسى.

بَارَحَ يُبَارِحُ مُبَارَحَةً اَلْمَكَانَ: ئورۇندىن ئايرىلدى.

بَارِحٌ: كەچ.

بَارِحٌ ج بَوَارِحُ: ئۇچار قۇش، جان ـ جانۋارلاردىن ئوڭ تەرەپتىن كېلىپ سول تەرەپكە كەتكىنى ، ئەرەبلەر بۇنىڭدىن شۇم پال ئالاتتى؛ يازدىكى ئىسىق شامال.

«مَنْ لِي بِالسَّانِحِ بَعْدَ الْبَارِحِ» «مثل»: ھېچقانداق ئۈمىد يوق.

بَرْحٌ بَارِحٌ: قاتتىق كۈلپەت.

اَلْبَارِحُ . اَلْبَارِحَةُ: تۈنۈگۈن.

أَوَّلُ الْبَارِحَةِ: ئۇلۇشكۇن.

اَللَّيْلَةُ الْبَارِحَةُ: تۈنۈگۈن كېچە.

«مَا أَشْبَهَ اللَّيْلَةَ بِالْبَارِحَةِ»: بىر ـ بىرىگە قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايدۇ.

«لَمْ أَنْتَهِ مِنْ تَصْحِيحِ مَوْضُوعَاتِ التَّعْبِيرِ الَّتِي سَلَّمَنِي إِيَّاهَا الطَّلَبَةُ الْبَارِحَةَ»: تۈنۈگۈن ئوقۇغۇچىلار ماڭا بەرگەن تاپشۇرۇق دەپتەرلىرىنى تېخى كۆرۈپ بولالمىدىم.

بَارِدٌ: سوغۇق.

اِسْتِقْبَالٌ بَارِدٌ: سوغۇق قارشى ئېلىش.

اِنْسَانٌ بَارِدٌ: سوغۇق چىراي، مۇز چىراي، تەلەتى سۆرۈن.

ضَرَبَ فِي حَدِيدٍ بَارِدٍ: قۇرۇق ئاۋارىگەرچىلىك تارتتى.

بَارِدُ الطَّبْعِ: سوغۇق چىراي، مۇز چىراي.

سَلَامٌ بَارِدٌ: سوغۇق تىنچلىق.

«وُصِفَتِ الْعَلَاقَاتُ بَيْنَ مِصْرَ وَإِسْرَائِيلَ بِأَنَّهَا سَلَامٌ بَارِدٌ»: مىسىر بىلەن ئىسرائىلىيە ئارىسىدىكى مۇناسىۋەت سوغۇق تىنچلىق مۇناسىۋىتى، دەپ سۈپەتلەندى.

عَيْشٌ بَارِدٌ: پاراۋان تۇرمۇش.

بَارِدَةٌ: سودا ۋاقتىدىكى پايدا.

حَرْبٌ بَارِدَةٌ: سوغۇق ئۇرۇش.

نُكْتَةٌ بَارِدَةٌ: سۈنئىي لەتىپە.

غَنِيمَةٌ بَارِدَةٌ: ئاسان ئېرىشكەن غەنىيمەت، بىكارغا كەلگەن پۇل، ئاسان ئېرىشكەن بايلىق.

«اَلصَّوْمُ فِي الشِّتَاءِ اَلْغَنِيمَةُ الْبَارِدَةُ» «حديث»: قىشتا تۇتۇلغان روزا ـ مۇشەققەتسىز كەلگەن ئولجا.

«لَقَدْ هَبَّتِ الرِّيَاحُ الْبَارِدَةُ لِذَلِكَ نَشْعُرُ بِبَرْدٍ شَدِيدٍ»: سوغۇق شامال چىقتى، شۇڭا قاتتىق توڭۇپ كەتتۇق.

حُجَّةٌ بَارِدَةٌ: كۈچسىز ئىسپات.

بَارٌّ ج بَرَرَةٌ: ياخشى، ئادىل؛ گۇناھسىز، پاك، ۋەدىسىدە راستچىل، ۋاپادار، خەير ـ ئېھساننى كۆپ قىلغۇچى.

بَارَزَ يُبَارِزُ مُبَارَزَةً: ئېلىشتى، چېلىشتى، تۇتۇشتى.

بَارِزٌ: گەۋدىلىك، ئاشكارا، كۆرۈنەرلىك.

مَكَانٌ بَارِزٌ: كۆزگە كۆرۈنگەن جاي.

«خَصَّصَتِ الصُّحُفُ مَكَانًا بَارِزًا لِأَخْبَارِ مُؤْتَمَرِ الْقِمَّةِ»: باشلىقلار يىغىنىنىڭ خەۋىرى ئۈچۈن گېزىتلەر مەخسۇس ئورۇن ئاجراتتى.

شَخْصِيَّةٌ بَارِزَةٌ: مەشھۇر ئەرباب، ئاتاقلىق شەخس.

بَارِضْ: بىخ، نوتا.

بَارِعٌ: ماهىر، پىشقان ئۇستاء ئۇستۇنلۇك قازان. غۇچى.

اَلْبَارِعُ مِنَ الْأُمُورِ: گۈزەل ئىش، قالتىس ئىش، چىرايلىق ئىش.

«فَرُبَّمَا تَكُونُ فِي الْمُسْتَقْبَلِ طَبِيبًا بَارِعًا»: سەن كەلگۈسىدە ئۇستا دوختۇر بولۇشۇڭ مۇمكىن.

بَارِعَةُ الْجَمَالِ: چىرايلىق، گۈزەل، ساھىبجامال.

بَارِقٌ م بَارِقَةٌ ج بَوَارِقُ: گۈلدۈرماملىق بۇلۇت.

«لَاحَ لَهُ بَارِقُ أَمَلٍ»: ئۈمىد ئۇچقۇنى يورىدى.

بَارِقَةُ عَمَلٍ: ئازغىنە ئۈمىد، كىچىككىنە ئۈمىد.

«مَاكُلُّ بَارِقَةٍ تَجُودُ بِمَائِهَا»: ھەرقانداق بۇلۇتنىڭ يامغۇرى بولىۋەرمەيدۇ.

بَارَكَ يُبَارِكُ مُبَارَكَةً اللّٰهُ: ئاللاھ بەرىكەتلىك قىلدى.

«بَارَكَ اللّٰهُ فِيكَ»: ئاللاھ ساڭا بەرىكەت ئاتا قىلسۇن.

بَارُودٌ ج بَوَارِدُ: ملىتىق دورىسى، پۇرۇخ، ئوق دورىسى، پارتلاتقۇچ دورا.

إِطْلَاقُ الْبَارُودِ: ئوق چىقىرىش، ئوت ئېچىش.

بَارُودٌ بِلَا دُخَانٍ: ئىسسىز پورۇخ.

بَارُودٌ أَسْوَدُ: قارا پورۇخ.

بِرْمِيلُ بَارُودٍ: پورۇخ قوتىسى، پورۇخدان.

بَارُودَةٌ ج بَوَارِيدُ: ملىتىق.

بَارَى يُبَارِي مُبَارَاةً: مۇسابىقىلەشتى، دوردى، تەقلىد قىلدى.

«بَارَى الْفَرِيْقَ الزَّائِرَ» ‹فِي الرِّيَاضَةِ›: زىيارەتكە كەلگەن كوماندا بىلەن مۇسابىقىگە چۈشتى.

«لَمْ يَسْتَطِعْ أَحَدٌ أَنْ يُبَارِيَ طٰهٰ حُسَين فِي أُسْلُوبِهِ»: ھېچ ئادەم يېزىش ئۇسلۇبىدا تاھا ھۇسەينگە تەڭ كېلەلمىدى.

بَارٍ ‹الباري›: (ياغاچ ياكى تاشنى) يۇنغۇچى، ئويغۇچى.

«أَعْطِ الْقَوْسَ بَارِيَهَا» ‹مثل›: قوينى قاسساپ سويسۇن (ھەر ئىشنى شۇ ئىشنىڭ ئەھلى بولغان ئادەم قىلسۇن).

بَازٌ ج بِيْزَانٌ و أَبْوَازٌ ج بُزَاتٌ و بَوَازٍ: قارچۇغا.

بَاسَ يَبُوسُ بَوْسًا: سۆيدى، بوسە قىلدى، ئۆپتى.

بَاسِرٌ: مەيۇس، غەمكىن، دەر ـ ئەلەملىك، خاپا چىراي، تۇتۇق چىراي، قوشۇمسىي تۇرۇلگەن.

بَاسَطَ يُبَاسِطُ مُبَاسَطَةً صَدِيقَهُ: دوستىغا تەكەللۇپسىز مۇئامىلىدە بولدى، سەمىمىي مۇئامىلە قىلدى.

بَاسَطَ الْحَدِيْثَ: سەمىمىي سۆزلەشتى، ئوچۇق ـ يورۇق سۆزلەشتى.

بَاسِطَةٌ: يايغۇچى، سوزغۇچى.

قَامَةٌ بَاسِطَةٌ: ئېگىز بوي.

يَدٌ بَاسِطَةٌ: ھەسسە، ئارتۇقچىلىق.

«كَانَتْ لِلْعَرَبِ الْيَدُ الْبَاسِطَةُ فِي عِلْمِ الطِّبِّ وَالصَّيْدَلَةِ وَالْكِيْمِيَاءِ»: ئەرەبلەرنىڭ تېبابەت، چىلىك، دورىگەرلىك ۋە خىمىيە ئىلمىدە ھەسسىسى بار ئىدى.

اَلْبَاسِطُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، ئاللاھ خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلىدۇ، دېگەن مەنىدە.

بَاسِقٌ ج بَوَاسِقُ: ئېگىز، قەد كۆتۈرۈپ تۇرغۇچى، ئاسمان ـ پەلەك.

«تَقُومُ الْأَعْمِدَةُ فِي الشَّوَارِعِ كَأَنَّهَا الْأَشْجَارُ الْبَاسِقَةُ»: كوچىلاردىكى تۈۋرۈكلەر گويا ئېگىز ئۆسكەن دەرەخلەردەك بىلىنىدۇ.

شَجَرٌ بَاسِقٌ: ئېگىز دەرەخ.

جِبَالٌ بَاسِقَةٌ: ئېگىز تاغلار.

«وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيْدٌ» ‹قرآن›: ئېگىز ئۆسكەن، مېۋىلىرى سانجاق ـ سانجاق خورمىلارنى...

بَاسِلٌ ج بُسَّلٌ وَ بَوَاسِلُ وَ بُسَلَاءُ وَ بُسْلٌ: قەھرىمان، باتۇر، جۇرئەتلىك، دادىل، مەردانە.

بَاسِمٌ: كۈلۈمسىرىگۈچى، تەبەسسۇم قىلغۇچى.

بَاسُورٌ ج بَوَاسِيْرُ: گېمروي، بۇۋاسىر.

بَاشَ يَبُوشُ بَوْشًا الْقَوْمُ: ئارىلىشىپ كەتتى، چوقان كۆتۈردى، شاۋقۇن ـ سۈرەن قىلدى.

بَاشَرَ يُبَاشِرُ مُبَاشَرَةً الْأَمْرَ: باشقۇردى.

بَاشَرَ التِّجَارَةَ: سودىگەرچىلىك قىلدى.

بَاشَرَ الْمَرْأَةَ: جىنسىي مۇناسىۋەت قىلدى، جىنسىي ئالاقە قىلدى.

بَاشَرَ الْعَمَلَ وَ بِهِ: ئىش بىلەن شۇغۇللاندى، ئىش قىلدى.

بَاشَرَ الصَّنَاعَةَ: سانائەت بىلەن شۇغۇللاندى

بَاشَرَ الْمُفَاوَضَاتِ: سۆھبەت ئۆتكۈزدى، سۆھبەت ئېلىپ باردى.

«بَاشَرَ الْوُزَرَاءُ أَعْمَالَهُمْ بَعْدَ تَأْلِيفِ الْحُكُومَةِ الْجَدِيدَةِ»: يېڭى ھۆكۈمەت تەشكىللەنگەندىن كېيىن مىنىستىرلار ئۆز ئىشلىرىغا كىرىشىپ كەتتى.

بَاشَرَ مَسْؤُولِيَّتَهُ: مەسئۇلىيىتىنى ئادا قىلدى.

بَاشٌ: خۇش چىراي، كۆلۈمسىرىگەن چىراي.

بَاشِقٌ ج بَوَاشِقُ: قۇرغۇي.

بَاصٌ ج بَاصَاتٌ: ئاپتوبۇس، كوچا ئاپتوبۇسى.

«يَعْتَمِدُ كَثِيرٌ مِنْ سُكَّانِ الْمُدُنِ عَلَى الْبَاصَاتِ فِي تَنَقُّلَاتِهِمِ الْيَوْمِيَّةِ»: نۇرغۇنلىغان شەھەر ئاھالىلىرى ئۆزلىرىنىڭ كۈندىلىك بېرىش ـ كېلىشلىرىدە كوچا ئاپتوبۇسلىرىغا تايىنىدۇ.

بَاصِرَةٌ ج بَوَاصِرُ: كۆز.

بَاضَ يَبِيضُ بَيْضًا فُلَانًا: ئاقلىقتا پالانىدىن ئۈتۈپ كەتتى.

بَاضَ بِالْمَكَانِ: تۇرۇپ قالدى.

بَاضَ السَّحَابُ: بۇلۇت يامغۇر تۆكتى.

بَاضَ الْحَرُّ: ئىسسىق قاتتىق بولدى.

بَاضَتِ الدَّجَاجَةُ: مېكىيان تۇخۇم تۇغدى.

بَاضَعَ يُبَاضِعُ مُبَاضَعَةً الزَّوْجَةَ: ئايالى بىلەن جىنسىي ئالاقە قىلدى.

اَلْبَاضِعُ: ئۆتكۈر قىلىچ.

بَاطَ يَبُوطُ بَوْطًا: خارلىشىپ قالدى، كەمبەغەللىشىپ قالدى.

بَاطِحٌ: ئوڭدىسىغا يانقۇچى.

بَاطِسٌ: پېتەك.

بَاطِسُ الْحِذَاءِ: پېتەك، ئىستەلكە.

بَاطِشٌ: شىددەتلىك، قاتتىق؛ قاتتىق تۇنتۇچى؛ قاتتىق ھۇجۇم قىلغۇچى.

بَاطِلٌ ج أَبَاطِيلُ: يالغان، ناھەق، بىھۇدە، ساختا، ناتوغرا ئىش؛ ئاساسسىز، ئويدۇرما، پايدىسىز.

«جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا» ‹قرآن›: ھەقىقەت (يەنى ئىسلام) كەلدى، باتىل (يەنى كۇفرى) يوقالدى، باتىل ھەقىقەتەن ئوڭاي يوقىلىدۇ.

«رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىمىز! سەن بۇنى بىكار ياراتمىدىڭ.

كَلَامٌ بَاطِلٌ: يالغان سۆز، يالغان ـ ياۋداق سۆز.

«أَصْبَحَ الْقَرَارُ بَاطِلًا»: قارار بىكار بولدى.

«لِلْبَاطِلِ جَوْلَةٌ ثُمَّ يَضْمَحِلُّ»: باتىل ۋاقتىنچە ئۈستۈنلۈك قازانغان بىلەن، ئۆزۈنغا بارماي يوقۇلىدۇ.

ثُهْمَةٌ بَاطِلَةٌ: تۆھمەت.

«أُتُّهِمَ بِتُهْمَةٍ أَخْلَاقِيَّةٍ يَعْلَمُ كُلُّ النَّاسِ أَنَّهَا بَاطِلَةٌ»: ئۇنىڭغا ئەخلاقىي جەھەتتىن قارا چاپلانغان بولسىمۇ، كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ يالغانلىقىنى بىلىدۇ.

بَاطِنٌ، بَاطِنَةٌ ج أَبْطِنَةٌ و بُطْنَانٌ و بَوَاطِنُ: ھەر نەرسىنىڭ ئىچكى قىسمى، ئىچى، يوشۇرۇن، مەخپىي.

«وَذَرُوا ظَاهِرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ» ‹قرآن›: ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن گۇناھلارنى تەرك ئېتىڭلار!

اَلْعَقْلُ الْبَاطِنُ: ئىچكى تۇيغۇ، ئىچكى ھېسسىيات.

بَاطِنُ الْكَفِّ: ئالقان.

بَاطِنُ الْقَدَمِ: پۇت ئالقىنى.

فِي بَاطِنِ الْأَمْرِ: ئەملىيەتتە.

اَلْحِوَارُ الْبَاطِنُ: ئۆز ـ ئۆزى بىلەن سۆزلىشىش.

بَاطِنُ الْأَرْضِ: يەرنىڭ ئىچكى قاتلاملىرى.

اَلْبَاطِنُ: ئاللاهنىڭ گۈزەل ئىسملىرىدىن بولۇپ «كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدىغان، زاتىنىڭ ماھىيىتىنى تونۇشقا ئويلاپ ئەقىل يەتمەيدىغان» دېگەن مەنىدە.

«هُوَ الْأَوَّلُ وَ الْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ» «قۇرئان»: ئۇنىڭ ئىپتىداسى يوقتۇر، ئىنتىهاسى يوقتۇر، ئاشكاردۇر، مەخپىدۇر.

«يَرَى الْعَالِمُونَ بِبَوَاطِنِ الْأُمُورِ كَذَا وَ كَذَا»: ئالىملار ئىشلارنىڭ سىرلىرىنى بىلەلەيدۇ.

بَاطِنًا: ئىچكى جەھەتتىن، يوشۇرۇن.

اَلْبَاطِنَةُ مِنَ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ قەلبى، نىيىتى.

اَلْبَاطِنَةُ فِي الرَّجُلِ: كىشىنىڭ ئىچكى سىرى.

بَوَاطِنُ الْأَرْضِ: يەرنىڭ ئىچكى قاتلاملىرى.

بَاطِنِيٌّ: ئىچكى قىسمىغا ئائىت.

طِبٌّ بَاطِنِيٌّ: ئىچكى كېسەللىك تېبابىتى.

مَرَضٌ بَاطِنِيٌّ: ئىچكى كېسەل.

تَأَمُّلٌ بَاطِنِيٌّ: ئىچكى مۇلاھىزە.

أَمْرَاضٌ بَاطِنِيَّةٌ: ئىچكى كېسەللەر.

اَلْبَاطُونُ الْمُسَلَّحُ: پولات چۇقلىق بىتون.

بَاطِيَةٌ ج بَوَاطٍ: ئىستاكان، كۇرۇشكا، چوك شىشە قاچا.

بَاظَ يَبِيظُ بَيْظًا: سەمرىپ كەتتى.

بَاعَ يَبِيعُ بَيْعًا وَ مَبِيعًا: ساتتى.

بَاعَ بِالْقَطَّاعِيِّ: پارچە ساتتى.

بَاعَ بِالْمَزَادِ: كىمئارتۇق قىلىپ ساتتى، تالاش-تۇرۇپ ساتتى.

بَاعَ الْكَاتِبُ قَلَمَهُ: يازغۇچى قەلىمىنى شەخسى مەنپەئەت ئۈچۈن ئىشقا سالدى.

بَاعَتْ عِرْضَهَا: نومۇسىنى ساتتى، پاھىشە قىلدى.

«لَمْ يَكُنِ الْإِسْتِعْمَارُ لِيَنْجَحَ لَوْلَا اِعْتِمَادُهُ عَلَى بَعْضِ الْمُوَاطِنِيْنَ الَّذِينَ بَاعُوْا شَرَفَهُمْ وَدِيْنَهُمْ بِثَمَنٍ بَخْسٍ»: مۇستەملىكچىلىك ئۇزۇنىڭ شەرىپىنى ۋە دىنىنى ئەرزان باھادا ساتقانلىغان بىر قىسىم پۇقرالارغا يۆلەنمىگەن بولسا مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمىغان بولاتتى.

بَاعٌ ج أَبْوَاعٌ: غۇلاچ.

طَوِيلُ الْبَاعِ: كۆچلۈك، قابىلىيەتلىك؛ سەۋىيىلىك، كەڭ مەلۇماتلىق، ھوقۇقلۇق؛ مەرد.

قَصِيرُ الْبَاعِ: ئاجىز، ئىقتىدارسىز؛ بېخىل.

بِالْبَاعِ وَ الذِّرَاعِ: باركۆچى بىلەن، مېڭە تەسلىكىتە، تىرىشىپ ـ تىرمىشىپ.

«اَلْمُؤَلِّفُ مِنَ الْمَعْرُوفِيْنَ بِطُولِ بَاعِهِ فِي هَذَا الْحَقْلِ»: مۇئەللىپ بۇ ساھەدە سەۋىيىسىنىڭ يۇقىرىلىقى بىلەن مەشھۇر.

بَاعِثٌ ج بَوَاعِثُ: ئەۋەتكۈچى؛ سەۋەب، غەرەز؛ ئاساس.

«مِنْ بَوَاعِثِ النَّهْضَةِ الصِّنَاعِيَّةِ تَوَافُرُ الْخِبْرَةِ الْعِلْمِيَّةِ وَالْأَيْدِي الْعَامِلَةِ»: ئىلمىي تەجرىبە ۋە ئەمگەك كۈچىنىڭ تولۇق بولۇشى سانائەتنىڭ يۈكسىلىشىنىڭ ئاساسلىرىدۇر.

اَلْبَاعِثُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسملىرىدىن بولۇپ، «مەخلۇقاتلارنى قىيامەت كۈنى قايتا تىرىلدۈرگۈچى» دېگەن مەنىدە.

بَاعَدَ يُبَاعِدُ مُبَاعَدَةً: ئايرىۋەتتى، يىراقلاشتۇردى.

بَاعَدَ الشَّيْءَ: يىراقلاشتۇردى.

«اَلنَّزَعَاتُ الْإِقْلِيْمِيَّةُ مِنَ الْعَوَامِلِ الَّتِي بَاعَدَتْ بَيْنَ الْعَرَبِ وَتَحْقِيقِ وَحْدَتِهِمْ»: رايون جاراكتىرلىك تالاش ـ تارتىشلار ئەرەبلەرنىڭ بىرلىكىنى ئىشقا ئاشۇرۇشنى يىراقلاشتۇرغان مۇھىم سەۋەبدۇر.

بَاغَتَ يُبَاغِتُ مُبَاغَتَةً الْعَدُوَّ: دۇشمەنگە ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلدى، ئۇشتۇمتۇت زەربە بەردى.

«بَاغَتَهُمُ الْعَدُوُّ بِغَزْوِ أَرَاضِيْهِمْ فِي جَبَهَاتٍ عِدَّةٍ»: دۇشمەن ئۇلارغا بىرقانچە سەپتىن ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلىپ زېمىنىنى بېسىۋالدى.

بَاغِتْ: كۈتمىگەن يەردىن، تۇيۇقسىز.

بَاغَضَ يُبَاغِضُ مُبَاغَضَةً: بىر ـ بىرىنى ئۆچ كۆرۈشتى، بىر ـ بىرى بىلەن دۇشمەنلەشتى، بىر ـ بىرى بىلەن ئۇچلەشتى.

بَاغٍ ج بَاغُونَ. بُغَاةٌ و بُغْيَانٌ: زالىم، ئەزگۈچى، ئادالەتسىز، مۇستەبىت.

«فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ»

«قرآن»: كىمكى ئۆز ئىختىيارىچە ئەمەس، ئىلاجسىزلىقتىن ھاياتىنى ساقلاپ قالغۇدەك يېسە، ئۇنىڭغا ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

بَاقَةٌ ج بَاقَاتٌ: باغلام، تىزىق، دەستە، تۇتام.

بَاقَةُ زُهُورٍ: گۈلدەستە.

«تُقَدَّمُ بَاقَاتُ الزُّهُورِ فِي مُنَاسَبَاتٍ مُخْتَلِفَةٍ»: تۇرلۈك مۇناسىۋەتلەردە گۈلدەستىلەر تەقدىم قىلىنىپ تۇرىدۇ.

بَاقِرٌ ج بَاقُورٌ: كالا توپى، كالا پادىسى، بىر توپ كالا.

بَاقِلٌ: يوپۇرماق بېغى.

بَاقِلَاءُ: دادۇر، پۇرچاق.

بَاقِلِيٌّ: دادۇر، پۇرچاق.

بَاقِيَةٌ ج بَوَاقٍ: قىرىق قۇلاق.

بَاقٍ م بَاقِيَةٌ ج بَاقِيَاتٌ وَبَوَاقٍ: داۋاملاشقۇچى، ھەمىشە بولغۇچى، قېلىپ قالغۇچى، قالدۇق؛ قالدۇق سان، كەم سان؛ ئۆزلۈكسىز، دائىمىي، ئەبەدى.

«فَهَلْ تَرَى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ» «قرآن»: ئۇلاردىن بىرەر ئادەمنىڭ قالغانلىقىنى كۆرەلەمسەن.

«وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا» «قرآن»: باقى قالىدىغان ياخشى ئەمەللەر ساۋاب جەھەتتىن پەرۋەردىگارىڭنىڭ دەرگاھىدا ئارتۇق تۇر.

اَلْحَيَاةُ الْبَاقِيَةُ: ئاخىرەتتىكى ھاياتلىق.

اَلْبَاقِي: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «مەڭگۈ مەۋجۇت بولۇپ تۇرغۇچى» دېگەن مەنىدە.

بَاكَرَ يُبَاكِرُ مُبَاكَرَةً: بۇرۇن كېلىشتى، بۇرۇن باشلاشتى، ئالدىراشتى، ئەتىگەن تۇرۇشتى.

بَاكِرٌ: ئەتىگەن، دەسلەپكى مەزگىل، بالدۇر كەلگەن.

بَاكِرًا: ئەتىگەن، دەسلەپكى مەزگىل، بالدۇر كەلگەن.

«نَمْ بَاكِرًا وَاسْتَيْقِظْ بَاكِرًا»: بالدۇر ئۇخلاپ بالدۇر ئويغان.

«وَصَلَ الْمَدِينَةَ فِي الصَّبَاحِ الْبَاكِرِ»: ئۇ شەھەرگە ئەتىگەندىلا يېتىپ باردى.

«حَضَرَ الْإِجْتِمَاعَ بَاكِرًا»: ئۇ يىغىنغا بالدۇر كەلدى.

«سَأَزُورُكَ بَاكِرًا»: سېنى ئەتە يوقلايمەن.

بَاكِرَةٌ ج بَوَاكِرُ: ئەڭ دەسلەپتە پىشقان مېۋە.

بَاكُورَةُ الشَّيْءِ ج بَاكُورَاتٌ وَبَوَاكِيرُ: دەسلەپكى مېۋە، دەسلەپتە پىشقان مېۋە، ھەر نەرسىنىڭ دەسلىپى.

«ظَهَرَتْ بَوَاكِيرُ التَّجَدُّدِ فِي الشِّعْرِ الْحَدِيثِ فِي أَوَائِلِ هَذَا الْقَرْنِ»: مۇشۇ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا يېڭى شېئىرىيەتتە دەسلەپكى يېڭىلىق مەيدانغا كەلدى.

«كَانَ هَذَا الْكِتَابُ بَاكُورَةَ أَعْمَالِهِ»: بۇ كىتاب ئۇنىڭ تۇنجى ئەسىرى.

اَلْبَاكُورُ: باھارنىڭ تۇنجى يامغۇرى.

بَاكٍ ج بُكَاةٌ م بَاكِيَةٌ ج بَاكِيَاتٌ وَبَوَاكٍ: يىغا - زارە قىلغۇچى، يىغلىغۇچى.

بَاكِيَةٌ: ئەگمە ئىشنىك.

بَالَ يَبُولُ بَوْلًا: سىيدى، كىچىك تاھارەت قىلدى.

بَالٌ: دىل، يۈرەك، قەلب، ئەقىل، زېھىن؛ ھال، ئەھۋال، خاتىرە، نىيەت.

ذُوبَالٍ: زور، چوڭ، جىددى، ئېغىر دەرىجىدە.

اِنْشِغَالُ الْبَالِ: بىئارام، خاتىرجەمسىز، پىكرى چېچىلاڭغۇ.

كَانَ مَشْغُولَ الْبَالِ: ئۇنىڭ ئەس - يادى ئىش بىلەن.

مُرْتَاحُ الْبَالِ: خاتىرجەم، خۇشال.

خَالِي الْبَالِ: غېمى يوق، غەمسىز، خاتىرجەم، خۇشال.

«سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ» «قرآن»: ئاللاھ ئۇلارنى ھىدايەت قىلىدۇ ۋە ھالىنى ياخشىلايدۇ.

رَاحَةُ الْبَالِ: خاتىرجەم، كۆڭلى تىنچ، خاتىرجەملىك.

نَاعِمُ الْبَالِ: تۇرمۇشى كۆڭۈللۈك ۋە بايلىقتا.

رَخِيُّ الْبَالِ: تۇرمۇشى كۆڭۈللۈك ۋە بايلىقتا.

طَوِيلُ الْبَالِ: چىداملىق، سەۋرچان.

أَعْطَى بَالَهُ: ئۇنىڭغا دىققەت قىلدى، كۆڭۈل بۆلدى، پەخەس بولدى.

غَابَ عَنْ بَالِهِ: ئۇنتۇپ قالدى.

خَطَرَ بِبَالِهِ: ئەسلىدى، خاتىرىسىگە ئالدى، ئېسىگە كەلدى.

مَابَالُكَ: نېمە بولدۇڭ، ساڭا نېمە بولدى؟

مَابَالُ: نېمىشقا، نېمە ئۈچۈن؟

لَمْ يَلْقَ لِقَوْلِهِ بَالاً: ئۇنىڭ سۆزىگە دىققەت قىلمىدى، كۆڭۈلىشمىدى.

لَابَأْسَ خُذْ بَالَكَ فِيمَا بَعْدُ: كېرەك يوق، بۇنىدىن كېيىن دىققەت قىلغىن.

«تَرْجَمَةُ الشِّعْرِ مِنْ لُغَةٍ إِلَى أُخْرَى أَمْرٌ عَسِيرٌ فَمَا بَالُكَ إِذَا كَانَتِ التَّرْجَمَةُ الشِّعْرِيَّةُ»: شېئىرنى بىر تىلدىن ئىككىنچى بىر تىلغا تەرجىمە قىلىش تەس ئىش، ئەگەر شېئىرنى شېئىر قىلىپ تەرجىمە قىلىش سېنىڭچە قانداق بولماقچى؟

بَالَةٌ ج بَالَاتٌ: چوڭ تۆلۈم، قاپ، تاغار.

بَالَغَ يُبَالِغُ مُبَالَغَةً: ئاشۇرۇۋەتتى، چوڭايتىۋەتتى، مۇبالىغە قىلدى.

بَالَغَ الْاِهْتِمَامَ: زور دەرىجىدە ئەھمىيەت بەردى، ناھايىتى كۆڭۈل بۆلدى.

«بَالَغَ أَهْلُ الْمَدِيْنَةِ فِي التَّرْحِيْبِ بِالضُّيُوفِ وَإِكْرَامِهِمْ»: شەھەر خەلقى مېھمانلارنى قىزغىن قارشى ئالدى ۋە كۈتىۋالدى.

بَالَغَ فِي الشَّيْءِ: ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتى.

«يُبَالِغُ بَعْضُ الشُّعَرَاءِ فِي مَدْحِ مَمْدُوحِهِ»: بەزى شائىرلار ئۆزى مەدھىيىلەۋاتقان كىشىنى ئاشۇرۇپ ماختايدۇ.

بَالِغٌ: يەتكۈچى، بالاغەتكە يەتكۈچى، قۇرامىغا توشقۇچى.

غُلَامٌ بَالِغٌ: بالاغەتكە يەتكەن بالا، قۇرامىغا توشقان يىگىت.

اِهْتِمَامٌ بَالِغٌ: زور دەرىجىدە ئەھمىيەت بېرىش، ئوبدان كۆڭۈل بۆلۈش.

بَالِغُ الْأَثَرِ: تەسىرى چوڭقۇر.

«لَيْسَ مَنْ يُنْكِرُ مَالِلشُّعُورِ الْوَطَنِيِّ مِنْ بَالِغِ الْأَثَرِ فِي حَيَاةِ الْإِنْسَانِ»: ئىنسان ھاياتىدا ۋەتەن مۇھەببىتىنىڭ كىشىگە چوڭقۇر تەسىر قىلىدىغانلىقىنى ئىنكار قىلىدىغان كىشى يوق.

«أَعْطَى الْمَوْضُوعَ بَالِغَ اِهْتِمَامِهِ»: ماۋزۇغا ئىنتايىن كۆڭۈل بۆلدى.

يَمِينٌ بَالِغَةٌ: قاتتىق قەسەم.

حُجَّةٌ بَالِغَةٌ: كۈچلۈك دەلىل، كۈچلۈك ئىسپات.

حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ: ۋايىغا يەتكەن دانالىق، چوڭقۇر ھېكمەت.

أَضْرَارٌ بَالِغَةٌ: زور زىيان، چوڭ زىيان.

بَالُوعَةٌ ج بَوَالِيعُ: يېپىق ئېرىق، سۇ يولى؛ يۇندا يولى.

بَالُونٌ ج بَالُونَاتٌ: شار.

بَالَى يُبَالِي مُبَالَاةً الْأَمْرَ وَ بِهِ: كۆڭۈل بۆلدى.

بَالٍ م بَالِيَةٌ: كونا، ئەسكى، چىرىگەن، بۇزۇلغان.

«أَصْبَحَ الْمَوْضُوعُ بَالِيًا»: ئۇ ماۋزۇ كونىراپ قالدى.

بَانَ يَبِينُ بَيَانًا وَتِبْيَانًا: ئاشكارا بولدى، ئېنىق بولدى، چۈشىنىشلىك بولدى، ئايان بولدى.

بَانَ الشَّيْءَ: روشەنلەشتۈردى، ئېنىق قىلدى.

بَانَ الْأَمْرُ: روشەن بولدى، ئايان بولدى.

«لَمْ تَكُنْ لُغَتُهُمْ سَلِيمَةً فَبَانَ الْاِضْطِرَابُ وَالْفَسَادُ فِي كَثِيرٍ مِنْ تَرْجَمَاتِهِمْ»: ئۇلارنىڭ تىلى ساغلام بولمىغانلىقى ئۈچۈن تەرجىمىلىرىدە قالايمىقانچىلىق ۋە خاتالىقلار كۆرۈلدى.

بَانَ يَبِينُ بَيْنًا و بُيُونًا و بَيْنُونَةً: ئايرىلىپ كەتتى، ئۈزۈلۈشۈپ كەتتى، ئادا ـ جۇدا بولدى.

بَانَتِ الْمَرْأَةُ عَنْ زَوْجِهَا: ئايال ئېرىدىن ئاجرىشىپ كەتتى.

بَانٌ: مەجنۇن تال.

بَانَةٌ: شاخ سانىغۇچ.

بَانٍ ج بُنَاةٌ: قۇرغۇچى، تامچى، قۇرۇلۇش قىلغۇچى.

بَاهُ: جىما، جىنسىي ئالاقە، جىنسىي مۇناسىۋەت.

مُقَوِّالْبَاهِ: باھنى كۆچەيتكۈچى، جىنسىي ئىقتىدارنى كۆچەيتكۈچى.

بَاهَتَ يُبَاهِتُ مُبَاهَتَةً: ھەيران قالدۇردى، ھاڭ ـ تاڭ قالدۇردى.

بَاهِتٌ: ئۆڭۈپ كەتكەن، رەڭگى ئۆچۈپ كەتكەن.

ثَوْبٌ بَاهِتٌ: ئۆڭۈپ كەتكەن كىيىم.

اِبْتِسَامَةٌ بَاهِتَةٌ: سۈنئىي كۈلكە، زورمۇ زور كۈلكە.

«ظَهَرَتْ عَلَى وَجْهِهِ اِبْتِسَامَةٌ بَاهِتَةٌ»: ئۇنىڭ چىرايىغا سۈنئىي كۈلكە يۈگۈردى.

بَاهِرٌ: پارلاق، شانلىق، كۆرۈنەرلىك، كۆزنى چاقنىتىدىغان، كۆزگە كۆرۈنگەن.

نَجَاحٌ بَاهِرٌ: يۇكسەك مۇۋەپپەقىيەت، شانلىق نەتىجە.

ضَوْءٌ بَاهِرٌ: كۆچلۈك نۇر.

«نَجَحَ الطَّالِبُ الْمُجِدُّ نَجَاحًا بَاهِرًا فِي الْإِمْتِحَانِ»: تىرىشچان ئوقۇغۇچى ئىمتىھاندا شانلىق نەتىجىگە ئېرىشتى.

بَاهِظٌ: ئېغىر، جاپالىق، مۇشەققەتلىك؛ چەكتىن ئاشقان؛ بالا ـ قازا.

ثَمَنٌ بَاهِظٌ: يۇقىرى باھا.

أَسْعَارٌ بَاهِظَةٌ: يۇقىرى باھا، قىممەت باھا.

«فُرِضَتْ ضَرَائِبُ بَاهِظَةٌ عَلَى الْمُوَاطِنِينَ»: پۇقرالارغا ئېغىر ئالۋاڭ ـ ياساق قويۇلدى.

بَاهَلَ يُبَاهِلُ مُبَاهَلَةً الْقَوْمَ: ئۇزئارا لەنەت قىلىشتى.

بَاهِلٌ ج بُهَّلٌ وَ بُهْلٌ: ئىشسىز.

بَاهَى يُبَاهِي مُبَاهَاةً صَدِيقَهُ: پەخىرلەندى.

بَاهَى بِهِ: پەخىرلەندى.

«يُبَاهِي بِهِمُ الْمَلَائِكَةَ» حديث: پەرىشتىلەر ئۇلاردىن پەخىرلىنىدۇ.

بَاهٍ: گۈزەل، نۇرانە، پارلاق، ھەشەمەتلىك، دەبدەبلىك، ھەيۋەتلىك

بَايِخٌ: تەمسىز، لاۋزا، تېتىقسىز.

بَايَعَ يُبَايِعُ مُبَايَعَةً: بەيئەت قىلدى، قەسەم بەردى، قەسەمياد قىلدى.

«إِنَّ الَّذِيْنَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللّٰهَ» «قۇرئان»: شۇبھىسىزكى، سانكا بەيئەت قىلغانلار، ئاللاھقا بەيئەت قىلغان بولىدۇ.

بَايَعَهُ: ئۇنىڭ بىلەن سودىدا پۇتۇشتى، سودا كېلىشىمى ئىمزالىدى.

بَايَعَ التَّاجِرُ الْمُشْتَرِي: سودىگەر خېرىدار بىلەن سودىلاشتى.

بَايَعَهُ عَلَى الْأَمْرِ: ئۇنىڭ بىلەن كېلىشىم تۈزدى، ئۇنىڭ بىلەن ۋەدىلەشتى.

«كَانَ أَبُوبَكْرٍ الصِّدِّيْقُ أَوَّلَ حَاكِمٍ بَايَعَهُ الْمُسْلِمُونَ خَلِيفَةً لَهُمْ»: ئەبۇبەكرى سىددىق مۇسۇلمانلار ئۆزلىرىگە خەلىپە قىلىش يۈزىسىدىن قول بېرىپ سايلىغان بىرىنچى خەلىپە ئىدى.

بُوِيعَ لَهُ بِالْخِلَافَةِ: ئۇ خەلىپە قىلىپ سايلاندى.

بَايَنَ يُبَايِنُ مُبَايَنَةً: تاشلىۋەتتى، ئايرىلىپ كەتتى، كېلىشەلمىدى، ۋاز كەچتى، قارشى تۇردى.

«إِنَّ الْإِسْلَامَ يُبَايِنُ كُلَّ الْمَذَاهِبِ وَالْأَفْكَارِ الْوَضْعِيَّةِ اِعْتِقَادًا وَتَصَوُّرًا وَمَنْهَجًا»: ئىسلام دىنى كىشىلەر تەرىپىدىن ئوتتۇرىغا قويۇلغان ھەرقانداق مەزھەپ ۋە ئىدىئولوگىيىگە ئېتىقاد شەكلى ۋە ئۇسلۇب جەھەتتىن قارىمۇ قارشى كېلىدۇ.

بَائِتٌ: كونا، قەدىمى.

بَائِتٌ فِي الضَّيْقِ: سەپتىن قالغۇچى.

خُبْزٌ بَائِتٌ: بىر كېچە تۇرۇپ قالغان نان.

بَائِخٌ: چاكىنا، تاپتىن چىققان، تۇتامى يوق.

اِحْتِشَامٌ بَائِخٌ: چاكىنا قائىدە ـ يوسۇنلار.

كَلَامٌ بَائِخٌ: يوقىلاڭ گەپ، تۇترۇقسىز گەپ.

بَائِسٌ: بىچارە، بەختسىز، نامرات.

عَاشَ بَائِسًا: نامرات ياشىدى.

«ظَلَّ حَزِينًا بَائِسًا بَعْدَ وَفَاةِ وَلَدِهِ» : بالىسى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن غەمكىن بىچارە بولۇپ قالدى.

بَائِدْ: يوقالغۇچى، ھالاك بولغۇچى، مۇنقەرز بولغۇچى.

عَهْدٌ بَائِدٌ: مۇنقەرز بولغان ئەسىر، مۇنقەرز بولغان دەۋر.

«جَاءَتِ الثَّوْرَةُ لِتَقْضِيَ عَلَى مَسَاوِئِ الْعَهْدِ الْبَائِدِ» : ئىنقىلاب مۇنقەرز بولغان دەۋرنىڭ ئىللەتلىرىنى يوق قىلىش ئۈچۈن بەيدانغا كەلدى.

اَلْأُمَمُ الْبَائِدَةُ: مۇنقەرز بولغان مىللەتلەر، نەسلى قۇرىغان خەلقلەر، مۇنقەرز بولغان ئۇممەتلەر.

اَلْحَضَارَةُ الْبَائِدَةُ: يوقالغان مەدەنىيەتلەر.

بَائِرٌ ج بُورٌ: قاقاس يەر، بوز يەر، ئېچىلمىغان يەر.

بِئْتٌ بَائِرَةٌ: قېرى قىز، ئولتۇرۇپ قالغان قىز.

اَلْأَرْضُ الْبَائِرَةُ: ئاق يەر، تاشلاندۇق يەر، خام يەر.

بَائِضٌ: تۇخۇمدىن تۇغۇلغان، تۇخۇم ئارقىلىق كۆپەيگەن.

بَائِعٌ ج بَاعَةٌ وَبَائِعُونَ م بَائِعَةٌ ج بَائِعَاتٌ: چار بازارچى، ساتقۇچى، مال ئىگىسى، سودىگەر، پىرىكازچىك.

بَائِعٌ مُتَجَوِّلٌ: چار بازارچى، سەييارە سودىگەر.

بَائِقَةٌ ج بَوَائِقُ: بالايىئاپەت.

بَأْبَأَ يُبَأْبِئُ بَأْبَأَةَ الْوَلَدُ: بالا دادا دېدى.

بَأْبَأَ الرَّجُلُ: «ب» ھەرپىنى كېكەچلەپ تەلەپپۇز قىلدى.

بُؤْبُؤُ الْعَيْنِ: كۆز قارىچۇقى.

«هُوَ أَعَزُّ عَلَيَّ مِنْ بُؤْبُؤِ عَيْنَيَّ» : ئۇ ماڭا ئىككى كۆزۈمنىڭ قارىچۇقىدىنمۇ قىممەتلىك.

بَأَرَ يَبْأَرُ بَأْرًا: قۇدۇق كولىدى.

بِئْرٌ ج آبَارٌ و أَبَارٌ وَبِئَارٌ وَ أَبُورٌ: قۇدۇق.

«تَعْتَمِدُ الزِّرَاعَةُ فِي بَعْضِ الْمَنَاطِقِ الصَّحْرَاوِيَّةِ عَلَى مِيَاهِ الْآبَارِ» : بەزى قۇرغاق رايونلار تېرىقچىلىقتا قۇدۇق سۇيىگە تايىنىدۇ.

بِئْرُ إِرْتِوَازِيَّةٌ: ئۆزى ئاقار قۇدۇق.

بِئْرُ السُّلَّمِ: بىنادىكى لىفت ئورۇنلاشتۇرۇلغان بوشلۇق.

بِئْرُ الْبِتْرُولِ: نېفت قۇدۇقى.

بُؤْرَةٌ ج بُؤَرٌ: مەركەز؛ ئوچاق، مەش؛ ئورا، ئوره‌ك، ئازگال، گوداك.

بُؤْرَةٌ «فِي الطِّبِّ» : توپلىنىش نۇقتىسى، يىغىلىش نۇقتىسى.

«أَصَبَحَتِ الْمَدِينَةُ بُؤْرَةً لِلْفَسَادِ» : شەھەر بۇزۇقچىلىقنىڭ ئوچىقىغا ئايلىنىپ قالدى.

اَلْبُعْدُ الْبُؤْرِيُّ: فوكۇس ئارىلىقى.

بَؤُسَ يَبْؤُسُ بَأْسًا وَبَأْسَةً و بَأَسَةً: شىجائەتلىك بولدى، باتۇر بولدى، قەھرىمان بولدى.

بَئِسَ يَبْأَسُ بُؤْسًا وَبَئِيسًا وَبُؤُوسًا الرَّجُلُ: نامراتلىشىپ قالدى، بەختسىزلىككە ئۇچرىدى.

بَأْسٌ: كۈچ - قۇۋۋەت، شىجائەت، جاسارەت؛ ئازاب، قورقۇنچ، ئەنسىرەش.

«وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ» (قرآن) : ئاللاھنىڭ ئازابى گۇناھكار قەۋمىدىن قايتۇرۇلمايدۇ.

ذُوبَأْسٍ: كۈچلۈك، مەرد، باتۇر.

لَابَأْسَ فِي ذَلِكَ: ھېچ گەپ يوق، ھېچ ۋەقەسى يوق، كېرەك يوق.

لَابَأْسَ عَلَيْكَ: ئەندىشە قىلماڭ، ئەنسىرىمەڭ.

لَابَأْسَ بِهِ: يامان ئەمەس، تۇزۇك، بولىدۇ، كېرەك يوق، ھېچقىسى يوق، چاتاق يوق.

«كَانَ لَدَيْهِ مَبْلَغٌ مِنَ الْمَالِ لَابَأْسَ بِهِ» : ئۇنىڭ قولىدا خېلى مال بار.

لَابَأْسَ مِنْهُ: ھېچ ۋەقەسى يوق، كېرەك يوق، ھېچقىسى يوق، ھەرەج يوق.

«لَابَأْسَ عَلَيْهِ» : ئۇنىڭغا چاتاق يوق، ئۇنىڭغا ھېچ گەپ يوق.

بِئْسَ: نېمىدېگەن يامان، نېمىدېگەن ئوسال، ئەجەبمۇ ناچار.

بَنَاتُ بِئْسَ: بالايىئاپەت.

بِئْسَ خُلُقُ الْفَتَى الْأَنَانِيَّةُ: يىگىتنىڭ شەخسىيەتچىلىك ئەخلاقى نېمىدېگەن يامان - ھە!

بُؤْسٌ: بەختسىزلىك، نامراتلىق، قىينىچىلىق، قاتتىقلىق.

بَأْسَاءُ: بەختسىزلىك، نامراتلىق، قىينىچىلىق، ئاچارچىلىق.

«فَأَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَاءِ» (قرآن): ئۇلارنى نامراتلىق بىلەن جازالىدۇق.

بَأَهَ يَبْأَهُ بَأْهًا لِلْأَمْرِ: دىققەت قىلدى، سەزگۈر بولدى، سەزگۈرلۈك بىلەن تونۇپ قالدى.

بَئِيسٌ: باتۇر، قەھرىمان، جىگەرلىك، قاتتىق.

عَذَابٌ بَئِيسٌ: قاتتىق ئازاب.

«وَأَخَذْنَا الَّذِيْنَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ» (قرآن): ئاللاھنىڭ ئەمرىدىن چىققانلىرى ئۈچۈن، زالىملارنى قاتتىق ئازابقا دۇچار قىلدۇق.

بَبْرٌ ج بُبُورٌ: يولۋاس.

بَبَّغَاوِيٌّ: دورامچى.

بَبْغَاءُ ج بَبْغَاوَا بَبَّغَاءُ ج بَبَّغَاوَاتٌ: شاتۇتى، تۇتى قۇش.

بَتَاتًا: قەتئىي، ئۈزۈل ـ كېسىل.

«اِحْتِلَالُ الْقُدْسِ أَمْرٌ لَايَرْضَى بِهِ الْمُسْلِمونَ بَتَاتًا»: بەيتۇل مۇقەددەسنىڭ ئىشغال قىلىنىشى مۇسۇلمانلار ھەرگىز رازى بولمايدىغان ئىش.

بَتَارٌ ج بَوَاتِرُ: ئۆتكۈر قىلىچ.

بَتَّ يَبُتُّ وَ يَبِتُّ بَتًّا الشَّيْءَ: كەستى، تىلدى؛ ئىجرا قىلدى، قارار قىلدى، بەلگىلىدى.

بَتَّ النِّيَّةَ: جەزم قىلدى، قەتئىي نىيەتكە كەلدى.

بَتَّ الْأَمْرَ: نىيەت قىلدى، قەتئىي نىيەتكەكەلدى؛ تەكتىلىدى، ئىشقا ئاشۇردى.

بَتَّ الْحُكْمَ: قەتئىي قارار قىلدى.

بَتَّ حِبَالَ مَوَدَّتِهِ: دوستلۇق مۇناسىۋەتنى ئۈزدى.

بَتَّ فِي الْأَمْرِ: بىر قارارغا كەلدى، بىر يەردە توختىدى.

«هَذَا مَوْضُوعٌ لَمْ يُبَتَّ فِيْهِ حَتَّى الْآنَ»: بۇ تېما ھازىرغىچە بىر تەرەپ قىلىنمىدى.

بَتٌّ ج بُتُوتٌ: قېلىن كىيىم، قوپال كىيىم.

بَتَّارٌ ج بَوَاتِرُ: ئۆتكۈر قىلىچ.

بَتَّاوٌ م بَتَّاوَةٌ ج بَتَّاوَاتٌ: قوناق نېنى، زاغرا.

بَتَّةً. أَلْبَتَّةَ: قەتئىي، ھەرگىز، ئەلۋەتتە، ھەمىشە.

«لَا أَفْعَلُهُ الْبَتَّةَ. بَتَّةً»: مەن ئۇنى ھەرگىز قىلمايمەن.

بَتَّلَ يُبَتِّلُ تَبْتِيْلًا: بويتاق ياشىدى، تەنھا ياشىدى.

بَتَّلَ إِلَى اللّٰهِ: تەركىدۇنيا بولۇپ ئىبادەتكە بېرىلدى.

بَتِّيٌّ: قەتئىي، كەسكىن.

رَفْضٌ بَتِّيٌّ: كەسكىن رەت قىلىش.

«أَصْدَرَ قَرَارًا بَتِّيًّا»: قەتئىي قارار چىقاردى.

بَتِّيَّةٌ ج بَتِّيَّاتٌ: يۇيۇنۇش كۆلچىكى، ژاننا.

بَتَرَ يَبْتُرُ بَتْرًا: كەستى، ئۈزۈپ قويدى.

بَتَرَ الْعَمَلَ: ئىشنى ئۈزۈپ قويدى، ئىشنى باشقا ئېلىپ چىقمىدى.

بَتِرَ يَبْتَرُ بَتَرًا الذَّنَبُ: قۇيرۇقى كېسىلدى.

بِتْرٌ «فِي الطِّبِّ»: بىرەر ئەزا ياكى ئەزانىڭ بىر قىسمىنى ئوپېراتسىيە قىلىپ كېسىۋېتىش.

بِتْرٌ «فِي عِلْمِ اللُّغَةِ»: سۆزنىڭ ئاخىرىدىكى بىرەر ھەرپ ياكى ئاھاڭنى چۈشۈرۈپ قويۇش ياكى تاشلىۋېتىش.

خُطْبَةٌ بَتْرَاءُ: ھەمدۇ سانасىز خۇتبە.

بِتْرُولٌ: نېفىت، خام نېفىت، ماي.

تَصْفِيَةُ الْبِتْرُولِ: نېفىت ئايرىش، نېفىت تازىلاش

اَلتَّنْقِيْبُ عَنِ الْبِتْرُولِ: نېفىت تەكشۈرۈش، نېفىت قېزىش.

بِتْرُولٌ خَامٌ: چەككىلەنمىگەن نېفىت.

آبَارُ الْبِتْرُولِ: نېفىت قۇدۇقلىرى.

شِرْكَةُ الْبِتْرُولِ الْوَطَنِيَّةِ: دۆلەت نېفىت شىركىتى.

تَكْرِيْرُ الْبِتْرُولِ: نېفىت ئايرىش.

خَطُّ أَنَابِيبِ الْبِتْرُولِ: نېفىت تۇرۇبا لىنىيىسى.

بِتْرُولِيٌّ: نېفتكه مۇناسىۋەتلىك، نېفتكه ئائىت.

حَقْلٌ بِتْرُولِيٌّ: نېفتلىك.

اَلْمُنْتَجَاتُ الْبِتْرُولِيَّةُ: نېفت مەھسۇلاتلىرى.

مِنْطَقَةٌ بِتْرُولِيَّةٌ: نېفتلىك.

بَتْعٌ: كۈچ - قۇۋۋەت، ئېنېرگىيە.

بِتْعٌ: ھەسەل ھارىقى.

بَتَلَ يَبْتُلُ وَ يَبْتِلُ بَتْلاً: كەستى، كېسىۋەتتى، كېسىپ تاشلىدى.

بَتْلَةٌ: گۈل بەرگى، گۈل قېتى.

بِتِنْجَانٌ: پىدىگەن.

بَتُولٌ: قىز، ياتلىق بولۇشتىن ۋاز كەچكەن قىز.

اَلْبَتُولُ: ھەزرىتى مەريەم ئانا.

اَلْبَتُولُ مِنَ النِّسَاءِ: ئاللاھنىڭ ئىبادىتىگە بېرىلىپ بويتاق ياشىغان ئايال.

بَتُولِيٌّ: پاك، ئىپپەتلىك، يۇزى ئېچىلمىغان.

بَتُولِيَّةٌ: پاكلىق، ئىپپەتلىك؛ يۈيۈنۈش دېسى.

بَتِيَّةٌ ج بَتِيَّاتٌ: ژاننا، يۈيۈنۈش كۆلچىكى.

بَثَا يَبْثُو بَثْوًا: تەرلىدى.

بَثَا بِهِ عِنْدَالسُّلْطَانِ «سَعَى بِهِ»: سۆلتانغا چاقتى، چېقىمچىلىق قىلدى.

بَثْبَثَ يُبَثْبِثُ بَثْبَثَةً الْخَبَرَ: خەۋەرنى تارقاتتى، خەۋەرنى يايدى.

بَثْبَثَ الْغُبَارَ: چاڭ توزۇتتى.

بَثَّ يَبُثُّ وَيَبِثُّ بَثًّا: ئەۋەتتى؛ تارقاتتى؛ ئېلان قىلدى؛ چاچتى.

بَثَّ الْأَلْغَامَ: مىنا كۆمدى.

بَثَّ السِّرَّ: سىرنى ئاشكارلىدى، پاش قىلدى.

بَثَّ الْعُيُونَ: جاسوس ئەۋەتتى، تېڭ - تېكشۈرۈپ چىلارنى قويۇۋەتتى.

بَثَّ الْخَبَرَ: خەۋەر تارقاتتى.

بَثَّ اللّٰهُ الْخَلْقَ: ئاللاھ مەخلۇقاتنى زېمىنغا يايدى.

«تَبُثُّ الْإِذَاعَةُ بَرَامِجَهَا مِنَ السَّاعَةِ السَّابِعَةِ مَسَاءً حَتَّى مُنْتَصِفِ اللَّيْلِ»: رادىئو ئۇزلىكى پروگراممىلىرىنى كەچ سائەت يەتتىدىن بېرىم كېچىگىچە ئاڭلىتىدۇ.

«كَانَتْ تَثِقُ بِهِ فَتَبُثُّهُ هُمُومَهَا»: ئۇ ئايال ئۇنىڭغا ئىشىنىپ ئۇنىڭ بىلەن ھال - مۇڭ ئېيتىشاتتى.

بَثٌّ ج بُثُوثٌ: ئەۋەتمە؛ تارقاتما؛ ئېلان قىلماق، غەم - قايغۇ، ھەسرەت، تەپرىقە چىلىك، ئايرىلىش.

«إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللّٰهِ» «قرآن»: مەن قايغۇ - ھەسرىتىمنى پەقەت ئاللاھقا ئېيتىمەن.

بَثٌّ إِذَاعِيٌّ: رادىئو ئاڭلىتىش.

بَثٌّ مُبَاشِرٌ: بىۋاستە تارقىتىش.

أَجْهِزَةُ الْبَثِّ: تارقىتىش ئۈسكۈنىلىرى.

بَثٌّ تِلْفِزْيُونِيٌّ: تېلېۋىزىيە ئارقىلىق تارقىتىش.

اَلْبَثُّ فِي اللَّاسِلْكِيِّ: رادىئو ئاڭلىتىش.

ثَمَرٌ بَثٌّ: چېچىلاڭغۇ مېۋە.

بَثَّقَ يُبَثِّقُ تَبْثِيقًا السَّيْلُ الْمَوْضِعَ: قاشنى يار ئېلىپ كەتتى.

بَثَرَ يَبْثَرُ وَ يَبْثِرُ بَثْرًا وَ بُثُورًا بَثِرَ يَبْثَرُ بَثَرًا

بَثُرَ يَبْثَرُ بَثُرًا وَ بَثَرًا وَ بُثُورًا وَجْهُهُ: دانە-خورەك چىقتى، دانخورەك قاپلاپ كەتتى.

بَثْرٌ ج بُثُورٌ: دانخورەك.

بَثِرٌ: كۆپ، نۇرغۇن، مول.

بَثْرَةٌ ج بَثَرَاتٌ: دانخورەك.

اَلْبَثَعُ: لەۋ، كالپۇك، لەۋ ياكى كىچىك تىلدىكى قان ئۈيۈپ قالغان قىزىللىق.

اَلْبَثْعَةُ ج بُثَعٌ: كالپۇك ياكى كىچىك تىلدىكى ئەسلى بار بولغان ئۆسۈپ چىققان گۆش.

بَثَقَ يَبْثُقُ بَثْقًا وَبُثُوقًا وَ تَبْثَاقًا السَّيْلُ الْمَوْضِعَ: قاشنى يار ئېلىپ كەتتى.

بَثَقَ الْمَاءُ: سۇ ئېتىلىپ چىقتى.

بَثِقَ بَثَقًا الزَّرْعُ: زىرائەتكە يامغۇردىن كېسەل-لىك تەگدى.

اَلْبَثَقُ: يامغۇر سەۋەبىدىن ئۆسۈملۈكلەر دۇچار بولىدىغان كېسەللىك.

اَلْبِثْقُ ج بُثُوقٌ: توغان، ئۆستەك ۋە دەريا قىرغاقلىرىدىن يار ئېلىپ كەتكەن جاي، يوچۇق.

اَلْبَثِيرُ: كۆپ، نۇرغۇن، مول.

عَطَاءٌ بَثِيرٌ: كۆپ سوۋغا.

بِجَادٌ ج بُجُدٌ: يوللۇق چىت، گەزلىمە.

بَجَّحَ يُبَجِّحُ تَبْجِيحًا: قېلىنلىق قىلدى، ئۇياتسىزلىق قىلدى، داپ يۈزلۈك قىلدى.

بَجَّدَ يُبَجِّدُ تَبْجِيدًا بِالْمَكَانِ: ئولتۇراقلاشتۇردى، ماكانلاشتۇردى.

بَجَّسَ يُبَجِّسُ تَبْجِيسًا الْمَاءَ: سۇ چىقاردى.

بَجَّلَ يُبَجِّسُ تَبْجِيلاً: ئۇلۇغلىدى، ھۆرمەتلىدى.

«يُبَجِّلُ النَّاسُ رِجَالَ الدِّينِ وَالْعِلْمِ وَالْخَيْرِ»: كىشىلەر دىنىي ئەربابلارنى، ئىلىم ئەھلىنى ۋە خەير ـ ئېھسان قىلغۇچىلارنى ھۆرمەتلەيدۇ.

بَجِحَ يَبْجَحُ بَجَحًا بِهِ: خۇشال بولدى، خۇرسەن بولدى.

بَجَدَ يَبْجُدُ بُجُودًا بِالْمَكَانِ: ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى، تۇرۇپ قالدى.

بَجْدَةٌ: تېگى، مەنبەسى، ئەسلى، ماھىيەت، ھەقىقەت.

عِنْدَهُ بَجْدَةُ ذَلِكَ: ئۇ ھەقىقى ئەھۋالنى بىلىدۇ.

هُوَ ابْنُ بَجْدَتِهَا: ئىشنىڭ يولىنى بىلىدىغان، ئەھۋالنى ئوبدان چۈشىنىدىغان كەسىپ ئەھلى، ھەممىدىن خەۋەردار، ئىشنىڭ كۆزىنى بىلىدىغان ئادەم.

بَجِرَ يَبْجَرُ بَجَرًا الرَّجُلُ: قورسىقى يوغىنىدى.

بَجَرَ الْبَطْنَ: قورساقنى يارىدى.

بُجْرَةٌ ج بُجَرٌ: كىندىك؛ ئەيىب، نۇقسان.

ذَكَرَ بُجَرَهُ عَجَرَهُ: ئۇنىڭ ئەيىبىنى تىلغا ئالدى، ئۇنىڭ ئىشلىرىنى چۈۋۈدى.

بُجْرِيٌّ ج بُجَارَى: مۇسىبەت، كۆڭۈلسىزلىك، ھادىسە.

بَجَسَ يَبْجُسُ وَ يَبْجِسُ بَجْسًا و بُجُوسًا الْمَاءَ: سۇ چىقاردى.

بَجَعَ يَبْجَعُ بَجْعًا الشَّيْءَ: قىلىچ بىلەن كەستى.

بَجَعَةٌ ج بَجَعٌ ج بَجَعَاتٌ: ساقا قۇش، ساقا ئۆردەك.

بَجَلَ يَبْجُلُ بَجْلاً وَ بُجُولاً: تۇم بولدى؛ ياخشىلاندى، مول بولدى.

بَجَلَ يَبْجُلُ بَجْلاً وَ بُجُولاً وَ بَجِلَ يَبْجَلُ بَجَلاً: ياخشى بولدى، ساغلام بولدى، خۇشال بولدى.

بَجُلَ يَبْجُلُ بَجَالَةً وَ بُجُولاً الرَّجُلُ: مەرتىۋىلىك بولدى.

بَجُلَ الشَّيْءُ: تۇم بولدى، چوڭ بولدى.

بَجَلٌ: ھەئە، شۇنداق، توغرا.

بَجَمَ يَبْجِمُ بَجْمًا وَ بُجُومًا: قورقۇپ كەتكەنلىكتىن ياكى چارچىغانلىقتىن ئاغزى گەپكە كەلمەي قالدى، قورۇنۇپ قالدى.

بَجَمٌ: گالۋاڭ، ئەقلىي كەم، دۆت، ھاماقەت.

بَجِيسٌ: ئېقىن؛ ئېقىپ چىققان، تېشىپ چىققان.

مَاءٌ بَجِيسٌ: ئېقىن سۇ.

بَجِيلٌ: تۇم نەرسە؛ يامان ئىش؛ ھۆرمەتلىك.

بُحَاحٌ: بوغۇق ئاۋاز، تۇتۇق ئاۋاز.

بَحْبَحَ يُبَحْبِحُ بَحْبَحَةً فِي الشَّيْءِ: كەڭ بولدى.

بُحْبُوحَةٌ ج بَحَابِحُ: بىر نەرسىنىڭ ئوتتۇرىسى؛ مەركىزى؛ ياخشىسى؛ كەڭتاشا؛ پاراۋان.

«نَشَأَ فِي بُحْبُوحَةٍ مِنَ الْعَيْشِ»: پاراۋان تۇرمۇشتا ئۆسۈپ يېتىلدى.

بَحْتٌ: نوقۇل، ساپ، پاكىز.

شَرَابٌ بَحْتٌ: ساپ شاراب.

عَرَبِيٌّ بَحْتٌ: ساپ نەسەبلىك ئەرەب.

«تَكَلَّمَ بِلُغَةٍ عَرَبِيَّةٍ بَحْتَةٍ»: ساپ ئەرەب تىلىدا سۆزلىدى.

بُحْتُرٌ ج بَحَاتِرُ: دوغلاق.

بَحَثَ يَبْحَثُ بَحْثًا فِي الْمَوْضُوعِ: تەكشۈردى ئىزدەندى، تەتقىق قىلدى.

بَحَثَ الْأَمْرَ: ئۆگەندى.

بَحَثَ عَنِ الشَّيْءِ: ئىزدىدى.

«بَحَثَ الْمُؤَلِّفُ فِي دَوْرِ الْمَرْأَةِ الْمُتَعَلِّمَةِ»: ئاپتور

ئوقۇغان ئايالالارنىڭ رولى ئوستىدە ئىزدەندى.

«هَلْ هَذَا هُوَالْقَلَمُ الَّذِى كُنْتَ تَبْحَثُ عَنْهُ» : سەن ئىزدىگەن قەلەم مۇشۇمۇ؟

بَحْثٌ ج أَبْحَاثٌ وَ بُحُوثٌ: تەكشۈرۈش، تەتقىق قىلىش، ئىزدىنىش، قاراپ چىقىش.

تَحْتَ الْبَحْثِ: تەتقىق قىلىنىۋاتىدۇ، ئىزدىنىش ئېلىپ بېرىلىۋاتىدۇ.

قَيْدُ الْبَحْثِ: تەتقىق قىلىنىۋاتىدۇ، ئىزدىنىش ئېلىپ بېرىلىۋاتىدۇ.

«قَامَ بِبَحْثِ الْعَلاَقَاتِ بَيْنَ الْبَلَدَيْنِ وَنَشَرَ بَحْثَهُ عَنِ الْمَوْضُوعِ فِى مَجَلَّةِ الْجَامِعَةِ» : ئىككى دۆلەت ئارىسىدىكى مۇناسىۋەت توغرىسىدا تەتقىقات ئېلىپ بارىدى ۋە ئۇنىۋېرسىتېت ژۇرنىلىدا مۇشۇ تېما ئوستىدىكى تەتقىقاتنى ئېلان قىلدى.

مَرْكَزُ الأَبْحَاثِ: تەتقىقات ئورنى.

اَلأَبْحَاثُ النَّوَوِيَّةُ: يادرو ئېنېرگىيە تەتقىقاتى، ئاتوم تەتقىقاتى.

اَلأَبْحَاثُ الْعِلْمِيَّةُ: ئىلمىي تەتقىقات، پەن تەتقىقاتى.

إِدَارَةُ الْبُحُوثِ: تەتقىقات ئورنى.

بَحْثَرَ يُبَحْثِرُ بَحْثَرَةً الشَّيْءَ: يايدى، تارقاتتى.

بَحْثَرَ الْمَالَ: بەدخەجلىك قىلدى، ئىسراپ قىلدى، بوزۇپ چاچتى.

بَحَّ يَبَحُّ بَحًّا وبُحُوحَةً وبَحَاحَةً وبُحُوحًا وبَحَحًا: ئاۋاز بوغۇلدى، خىرقىرىدى.

بَحَّ الْبَطُّ: ئۆردەك غارقىلدىدى.

«صَرَخَ طَوِيْلاً حَتَّى بَحَّ صَوْتُهُ» : ئۇ ئۇزۇن ۋاقىتراپ خىرقىراپ قالدى.

بَحَّاثٌ . بَحَّاثَةٌ: تەتقىقاتچى، ئىزدەنگۈچى، تەكشۈرگۈچى، تەتقىق قىلغۇچى.

بَحَّارٌ ج بَحَّارَاتٌ: ماتروس، دېڭىزچى.

بَحَّارَةُ السَّفِيْنَةِ: ماتروس.

بُحَّةُ الصَّوْتِ: ئۇنى پۈتۈپ قالماق، ئاۋازى بوغۇلۇپ قالماق.

«قَالَ بِصَوْتٍ ثُمَازِجُهُ بُحَّةُ الْكِبَرِ» : ياشانغان لىقتىن غورۇڭ ـغورۇڭ ئاۋازدا گەپ قىلدى.

بَحَّحَ يُبَحِّحُ تَبْحِيْحًا: بوغدى، سىقتى.

بَحِرَ يَبْحَرُ بَحَرًا: ئالاقزادە بولۇپ كەتتى (دېڭىزنى كۆرۈپ قورقۇپ كەتتى).

بَحْرٌ ج بُحُورٌ وَبِحَارٌ وَأَبْحُرٌ: دېڭىز، چوڭ دەريا؛ يەتتۇك ئالەم.

اَلْبَحْرُ الأَبْيَضُ: ئوتتۇرا دېڭىز.

اَلْبَحْرُ الأَحْمَرُ: قىزىل دېڭىز.

بَحْرُ الْقُلْزُمِ: قىزىل دېڭىز.

اَلْبَحْرُ الأَسْوَدُ: قارا دېڭىز.

بَحْرُالرُّومِ: ئوتتۇرا دېڭىز.

بَحْرُ الظُّلُمَاتِ: ئاتلانتىك ئوكيان.

بِنْتُ الْبَحْرِ: سۇ پەرىسى.

حَشِيْشُ الْبَحْرِ: دېڭىز ئوتى.

بُرْغُوثُ الْبَحْرِ: راك (دېڭىز ھايۋىنى.)

حِصَانُ الْبَحْرِ: بېگېموت.

فَرَسُ الْبَحْرِ: بېگېموت.

عِجْلُ الْبَحْرِ: دېڭىز يىلپىزى، تېيۇلىن.

كَلْبُ الْبَحْرِ: كىت، ئاكولا.

دُوَارُ الْبَحْرِ: باش قېيىش، كۆڭلى ئايلىنىش (دېڭىزدا سەپەر قىلغاندا).

مُسْتَوَى الْبَحْرِ: دېڭىز يۈزى.

عَرْضُ الْبَحْرِ: دېڭىز يۈزى، دېڭىز سەتھى.

فِى بَحْرٍ: ئىچىدە، جەريانىدا.

بَحْرٌ: قاپىيە، ۋەزىن، بەھرى (ئاروزدا).

بُحْرَانٌ: بوھران (جەددىي كېسەللەردە بەدەننىلا يۇز بېرىدىغان ئۆزگىرىش، كېسەلنىڭ جۇيلىشى).

بَحْرَايَةٌ ج بَحْرَايَاتٌ: كۆلچەك.

بَحْرَةٌ ج بِحَارٌ و بُحْرٌ: كۆل، كۆلچەك، سازلىق.

بَحْرِيٌّ ج بَحْرِيُّونَ: دېڭىزغا مەنسۇپ، دېڭىزغا تەۋە.

اَلْوَجْهُ الْبَحْرِيُّ: دېڭىز يۈزى.

قَانُونٌ بَحْرِيٌّ: دېڭىز ئىشلىرى قانۇنى.

بَحْرِيَّةٌ: دېڭىز پىلوتى، دېڭىز ئارمىيىسى.

تَيَّارَاتٌ بَحْرِيَّةٌ: دېڭىز دولقۇنى.

قُوَّةٌ بَحْرِيَّةٌ: دېڭىز ئارمىيىسى.

مَعْرَكَةٌ بَحْرِيَّةٌ: دېڭىز ئۇرۇشى.

بُحَيْرَةٌ ج بُحَيْرَاتٌ: كۆل.

بَخٍ بَخٍ: ھەببەللى، بارىكاللا، نېمىدېگەن ياخشى، بەك ياخشى.

بُخَارٌ ج أَبْخِرَةٌ: ھور، پار.

مَاسُورَةُ الْبُخَارِ: پار تۇرۇبىسى.

«اَلْبُخَارُ يَصْعَدُ إِلَى الْفَوْقِ»: پار يۇقىرىغا ئۇرلەيدۇ.

بُخَارِيٌّ: گازلىق، پارلىق.

حَمَّامٌ بُخَارِيٌّ: پار مۇنچىسى.

آلَةٌ بُخَارِيَّةٌ: پار ماشىنىسى.

سَفِينَةٌ بُخَارِيَّةٌ: ماتورلۇق قېيىق، ماتورلۇق كېمە.

بَخَالٌ: قاتتىق بېخىل.

بَخْبَاخٌ: قورسىقى سېلىنىپ تۇرىدىغان ئادەم.

بَخْبَخَ يُبَخْبِخُ بَخْبَخَةً: خورەك تارتتى؛ ئىسسىق تىن قورقۇپ چۈش ۋاقتىدا يول ماڭمىدى.

بَخْبَخَ: ياراپ كەتتى.

بَخْتٌ: بەخت، تەلەي، ئامەت.

سَيِّءُ الْبَخْتِ: بەختى كاج، بەتتەلەي، شۇم پېشانە.

قَلِيلُ الْبَخْتِ: بەختى كاج، بەتتەلەي، شۇم پېشانە.

بَخْتَرَ يُبَخْتِرُ بَخْتَرَةً فِي مَشْيِهِ: گەدىيىۋالدى، غادىيىۋالدى.

بَخْتَرِيَّةٌ: تەكەببۇرانە، ھاكاۋۇرلارچە.

بَخَّ يَبُخُّ بَخًّا فِي النَّوْمِ: خورەك تارتتى.

بَخَّ الْمَاءَ: سۇ پۇركىدى، سۇ چاچتى.

بَخَّتِ السَّمَاءُ: سىم - سىم يامغۇر ياغدى.

بَخَّاخٌ. بَخَّاخَةٌ ج بَخَّاخَاتٌ: پۇركۇگۈچ، شىپىرىس، سىر پۇركۇگۈچ.

بَخَرَ يَبْخَرُ بَخَرًا الْفَمُ: ئېغىز پۇراپ قالدى.

بَخَرَ يَبْخَرُ بَخْرًا وَبُخَارًا الْمَاءُ أَوِالْقِدْرُ: ھور چىقتى.

بَخَرٌ: ئېغىزنىڭ شېكىق پۇرىقى، ئېغىز پۇراش.

بَخَسَ يَبْخَسُ بَخْسًا الْقِيمَةَ: قىممىتىنى چۈشۈرۈۋەتتى، پاخالاشتۇرۇۋەتتى.

بَخَسَ الشَّخْصَ: زۇلۇم قىلدى، ئەزدى.

بَخَسَ حُقُوقَ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ ھەققىنى كېمەيتۈەتتى.

«وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ» (قرآن): كىشىلەرنىڭ نەرسىلىرىنى كەم بەرمەڭلار.

بَخْسٌ: كېمەيتۈەتمەك، كەم بەرمەك، باھاسىنى چۈشۈرۈۋەتمەك.

بَخَعَ يَبْخَعُ بَخْعًا و بُخُوعًا و بَخَاعَةً: قايغۇرۇ ئۆلگۈدەك بولدى، قايغۇرۇپ ئۆلەي دەپ قالدى.

بَخَقَ يَبْخَقُ بَخْقًا وَبُخُوقًا عَيْنَهُ: بىر كۆزىنى قويۇۋەتتى، يەكچەشمە قىلىپ قويدى.

بَخَقٌ: گالائوكوما (كۆز كېسىلىنىڭ بىر خىلى)

بَخِلَ يَبْخَلُ بَخَلاً وبُخُولاً وَ بُخْلاً بَخُلَ يَبْخُ

بُخْلاً وَبُخُولاً: بېخىللىق قىلدى.

بَخِلَ عَلَيْهِ أَوْ عَنْهُ: پىخسىقلىق قىلدى، مەنئ قىلدى، توستى، باش تارتتى.

«بَخِلَ عَلَيْهِ بِالْمَعْلُومَاتِ الْمُتَوَافِرَةِ لَدَيْهِ» قولىدا بار بولغان تولۇق مەلۇماتلاردىن ئۆ خەۋەردار قىلىشقا ئۇنىمىدى.

«اَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ (قرآن): ئۇلار بېخىللىق قىلىدۇ، كىشىلەرنى بېخىللىققا بۇيرۇيدۇ.

بُخْلٌ: بېخىللىق، پىخسىقلىق، كۆزى كىچىكلىك.

بُخْنُقٌ ج بَخَانِقُ: مۇناخ ئايالنىڭ روملى.

بَخُورٌ ج أَبْخِرَةٌ وَ بَخُورَاتٌ: خۇش پۇراق، خۇش پۇراق ماتېرىياللىرى، خۇش پۇراق ماددا.

بَخِيتٌ: بەخت، تەلەي، ئامەت.

بَخِيلٌ ج بُخَلَاءُ: بېخىل، پىخسىق.

بَدَا يَبْدُو بُدُوًّا وَ بَدَاءً وَ بَدْوًا وَ بَدَاءَةً الْأَمْرُ: ئاشكارا بولدى، كۆرۈندى.

بَدَا لَهُ فِي الْأَمْرِ: يېڭى پىكىرگە كەلدى، ياشقىدىن چە ئويدا بولدى.

كَمَا يَبْدُو: قارىماققا، مەلۇم بولغىنىدەك.

«كَانَ يُرِيْدُ أَنْ يَتْرُكَ الْإِجْتِمَاعَ ثُمَّ بَدَا لَهُ أَنْ يَنْتَظِرَ»: ئۇ يىغىننى تاشلاپ كەتمەكچى بولۇۋىدى، كېيىنچە ئۇ تۇرۇپ تۇرۇش ئويىغا كەلدى.

«كَانَتِ الْحُكُومَةُ كَمَايَبْدُو تُرِيدُ الْقَضَاءَ عَلَى الْفَسَادِ»: ھۆكۈمەت قارىماققا چىرىكلىككە خاتىمە بەرمەكچى بولۇۋاتقاندەك تۇرىدۇ.

«بَدَتْ فُلَانَةُ أَصْغَرَ مِنْ سِنِّهَا»: ئۇ ئۆزىنىڭ ئەملىي يېشىدىن كىچىك كۆرۈنىدۇ.

حَسْبَ مَايَبْدُو: قارىماققا مەلۇم بولغىنىدەك.

«يَبْدُو أَنَّهُ غَيْرُ مَسْرُورٍ»: ئۇ خۇشال ئەمەستەك كۆرۈنىدۇ.

بَدَا يَبْدُو بَدَاوَةً الشَّخْصُ: قىرغا چىقتى، سەھرا-غا چىقتى.

بَدْأٌ. بَدَاءَةٌ: دەسلەپى، باشلىنىش نۇقتىسى، باشلىنىشى.

فَعَلَهُ عَوْدًا عَلَى بَدْءٍ أَوْ عَوْدًا وَبَدْأً: تەكرار قىلدى، قايتا ـ قايتا ئىشلىدى.

فَعَلْتُهُ بَدْأً أَوْ أَوَّلَ بَدْءٍ: ھەممىدىن بۇرۇن قىلدىم، ئالدى بىلەن قىلدىم.

بَدْءُ السَّنَةِ الدِّرَاسِيَّةِ: ئوقۇش يىلىنىڭ باشلىنىشى.

بُدَائِيٌّ: باشلانغۇچ، دەسلەپكى.

اَلْفَنُّ الْبُدَائِيُّ: باشلانغۇچ سەنئەت، ئاددى سەنئەت.

بَدَائِيٌّ: ئەسلىدىكى، دەسلەپكى.

بَدَائِيَّةٌ: باشلانغۇچ، ئاددى.

بُدَائِيَّةٌ «فِي عِلْمِ الْإِنْسَانِ وَالْإِجْتِمَاعِ»: تەدرىجى تەرەققىياتنىڭ بىرىنچى باسقۇچى.

«مَاتَزَالُ بَعْضُ الْأَقْوَامِ تَعِيشُ فِي هَذَا الْقَرْنِ فِي حَالَةٍ بُدَائِيَّةٍ»: بەزى مىللەتلەر بۈ ئەسىردە ھىلىمۇ ئىپتىدائى ھالەتتە ياشىماقتا.

بَدَاةٌ ج بَدَوَاتٌ: خام ـ خىيال، پەرەز.

بَدَارِ: چاپسان ـ چاپسان، تېز ـ تېز، ئىلدام، چاققان ـ چاققان.

بِدَارٌ: ئالدىرىماق.

«وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا» (قرآن): ئۇلارنىڭ چوڭ بولۇپ قېلىشىدىن قورقۇپ، مال ـ مۈلكىنى بۈزۈپ ـ چېچىپ ئالدىراپ يەۋالماڭلار.

اَلْبِدَارَ اَلْبِدَارَ: تېز بولغىن، ئالدىرىغىن، تېز كەلگىن.

بَدَارَةٌ: چۈجە.

بَدَانَةٌ: سېمىزلىك.

بَدَاهَةٌ: ھېس قىلغان بىلىم، بىۋاستە سېزىم.

بِالْبَدَاهَةِ: توساتتىنلا، دەرھاللا، بىۋاستە سېزىم.

بَدَاوَةٌ: كۆچمەن تۇرمۇش، سەرگەردانلىق تۇرمۇش.

بِدَايَةٌ ج بِدَايَاتٌ: دەسلىپى، باشلىنىشى، چىقىش نۇقتىسى.

فِي الْبِدَايَةِ: باشتا، دەسلىپىدە، ئاۋۋىلىدە.

فِي بِدَايَةِ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ بېشىدا.

اَلْبِدَايَةُ وَ النِّهَايَةُ: باشلىنىش ۋە ئاخىرلىشىش، بېشى ۋە ئاخىرى.

«اِنْطَلَقَ فِي حَيَاتِهِ مِنْ بِدَايَةٍ مُتَوَاضِعَةٍ»: ھاياتىدا ئىشنى ئاددى باشلىنىشتىن باشلىدى.

بَدَأَ يَبْدَأُ بَدْأً: باشلىدى.

«يَجِبُ اَنْ تَبْدَأَ فِي الْعَمَلِ حَالًا»: سەن ھازىر ئىشنى باشلىشىڭ كېرەك.

بَدَأَ الشَّيْءَ وَبِهِ: ئالدى بىلەن قىلدى، ھەممىنىڭ ئالدىدا باشلىدى، ھەممىنىڭ ئالدىدا كىرىشتى.

بَدَأَ يَفْعَلُ كَذَا: كىرىشتى، باشلىدى.

«بَدَأَ يَقْرَأُ الْكِتَابَ»: كىتاب ئوقۇشقا باشلىدى.

بَدَأَ الشَّيْءُ: پەيدا بولدى، بارلىققا كەلدى.

بَدَأَ اللّٰهُ الْخَلْقَ: ئاللاھ مەخلۇقاتنى يوقتىن بار قىلدى.

«بَدَأَ الْكَاتِبُ مَقَالَهُ بِمُقَدَّمَةٍ عَنْ مَنْهَجِهِ»: يازغۇچى ئۆزىنىڭ ماقالىسىنى ئۆز مەسلىكى ئۈستىدە توختىلىدىغان مۇقەددىمە بىلەن باشلىدى.

«بَدَأَتِ الْحَيَاةُ تَعُودُ إِلَى وَضْعِهَا الطَّبِيْعِيِّ»: ھايات ئۆزىنىڭ تەبىئى ھالىتىگە قايتىشقا باشلىدى.

«يَبْدَأُ الْعَمَلُ فِي السَّابِعَةِ صَبَاحًا»: ئىش ئەتىگەن سائەت يەتتىدە باشلىنىدۇ.

بَدَّ يَبُدُّ بَدًّا رِجْلَيْهِ: چاترىقنى كەردى.

بُدٌّ: قېچىش يولى؛ ھەسسە، ئۇلۇش؛ قاچىدىغان يول؛ تېگىشلىك قىسىم.

لَابُدَّ و مِنْ غَيْرِبُدٍّ: چوقۇم، جەزمەن، مۇقەررەر، كەم بولسا بولمايدىغان.

لَابُدَّ مِنْهُ: زۆرۈر، شەرت، لازىم، تېگىشلىك، ھاجەت.

لَابُدَّ اَنَّ: چوقۇم، زۆرۈر.

لَابُدَّ مِمَّا لَيْسَ مِنْهُ بُدٌّ: پېشانىگە پۈتۈلگەندىن قېچىپ قۇتۇلغىلى بولمايدۇ.

«لَابُدَّ مِنْ مَحْوِ الْأُمِّيَّةِ إِذَا أَرَدْنَا أَنْ نَرْفَعَ مُسْتَوَى الْمَعِيشَةِ فِي الْبِلَادِ»: ئەگەر مەملىكەتنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسىنى يۇقىرى كۆتۈرمەكچى بولىدىكەنمىز، چوقۇم ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىشىمىز كېرەك.

«لَابُدَّ أَنَّكَ مُسْتَعِدٌّ لِتَحَمُّلِ الْمَسْؤُلِيَّةِ»: سەن مەسئۇلىيەتنى ئۈستۈڭگە ئېلىش ئۈچۈن تەييار تۇرۇشۇڭ كېرەك.

«مَنْ سَارَ عَلَى الطَّرِيْقِ الصَّحِيْحِ لَابُدَّ اَنْ يَصِلَ إِلَى مَايُرِيْدُ»: توغرا يولدا ماڭغان ئادەم، چوقۇم مەقسىتىگە يېتىدۇ.

حَدَثَتْ حَادِثَةٌ لَابُدَّ مِنْهَا: ساقلىنىش قىيىن بولغان بىر ۋەقە يۈز بەردى.

بَدَّالٌ: يېمەك ـ ئىچمەك سودىگىرى، ھۆپىگەر، سەرراپ.

بَدَّالَةٌ ج بَدَّالَاتُ التِّلْفُونَاتِ: تېلېفون باش ئاپپاراتى.

بَدَّدَ يُبَدِّدُ تَبْدِيدًا: ئايرىۋەتتى، تارقىتىۋەتتى.

بَدَّدَ الْمَالَ: مالنى بۇزۇپ چېچىۋەتتى.

بَدَّدَ ظُنُونَهُ: ئۇنىڭ گۇمانلىرىنى تۈگەتتى.

بَدَّدَ طَاقَتَهُ بِدُونِ تَخْطِيطٍ أَوْتَفْكِيرٍ: ئۆز كۈچىنى پىلانسىز ۋە ئويلىماستىن بىكار قىلىۋەتتى.

بَدَّعَ يُبَدِّعُ تَبْدِيْعًا الشَّخْصَ: ئۇنى بىدئەتچى دەپ تۆھمەت قىلدى.

بَدَّعَ الشَّخْصُ: ئىجاد قىلدى، كەشىپ قىلدى.

بَدَّلَ يُبَدِّلُ تَبْدِيلاً: ئالماشتۇردى، يەڭگۈشلىدى، ئۆزگەرتتى.

بَدَّلَ الْكَلَامَ: سۆزنى ئۆزگەرتىۋەتتى.

بَدَّلَ الشَّيْءَ بِغَيْرِهِ: تېگىشىۋالدى.

«بَدَّلَ الثَّوْبَ الْجَدِيْدَ بِالثَّوْبِ الْقَدِيْمِ»: يېڭى كىيىمنى كونا كىيىمگە تېگىشتى.

بَدَّنَ يُبَدِّنُ تَبْدِينًاالرَّجُلُ: ياشىنىپ قالدى.

«أَنَّ الرَّسُولَ لَمَّا بَدَّنَ قَالَ تَمِيْمُ الدَّارِيِّ أَلَا تَتَّخِذُلَكَ مِنْبَرًا» (حديث): پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ياشىنىپ قالغان چاغدا تەمىمۇددارى ئۇنىڭغا: «بىرەر مۇنبەر قويۇۋالساڭچۇ» دېدى.

بَدَرَ يَبْدُرُ بُدُورًا إِلَيْهِ: ئالدىرىدى، ئالدىغا ئۆتۈۋالدى، ئالدىنى تالاشتى، ئالدىدا ماڭدى.

بَدَرَ الشَّخْصَ بِالشَّيْءِ: ئالدىراتتى.

بَدَرَ صَدِيقَهُ بِالتَّحِيَّةِ وَالسُّؤَالِ عَنْ حَالِهِ: دوستىنى سالام ۋە ھال سوراشلار بىلەن ئالدىرىتىپ قويدى.

بَدَرَتْ بَادِرَةٌ مِنْهُ: ئاغزىدىن چىقىپ كەتتى، دەپ تاشلىدى، ئارتۇقچە گەپ قىلىپ قويدى.

بَدَرَتْ كَلِمَةٌ: دەپ تاشلىدى، ئاغزىدىن چىقىپ كەتتى، ئوشۇقچە گەپ قىلىپ قويدى.

بَدَرَتْ مِنْهُ كَلِمَاتٌ نَابِيَةٌ: ئۇنىڭ ئاغزىدىن سەت گەپلەر چىقىپ كېتىپ قالدى.

بَدْرٌ ج بُدُورٌ: تولۇن ئاي، 14 كۈنلۈك ئاي.

لَيْلَةُ الْبَدْرِ: ئاينىڭ 14 ـ كېچىسى.

بَدْرَةٌ ج بِدَرٌ و بُدُورٌ: ئون مىڭ تەڭگە.

بَدْرُومٌ: گەمە، گېرەم، يەرئاستى ئۆيى، بىنانىڭ ئەڭ ئاستىنقى قەۋىتى.

بَدْرِيٌّ: بەدرى غازىتىغا قاتناشقان ساھابە.

بَدْرِيٌّ مِنَ الزَّرْعِ: دەسلەپكى زىرائەت.

بَدْرِيَّةٌ ج بَدَارِيُّ: چۈجە.

بَدَعَ يَبْدَعُ بَدْعًا الشَّيْءَ: كەشىپ قىلدى، ئىجاد قىلدى، ياراتتى، يېڭىلىق ياراتتى، يېڭى يول تۇتتى.

بَدُعَ يَبْدُعُ بَدَاعَةً الشَّيْءُ: ياخشى بولسۇن ياكى يامان بولسۇن، ئىش چېكىگە يەتتى.

بَدْعٌ: ئىجاد قىلماق، ياراتماق.

بِدْعٌ ج أَبْدَاعٌ وَبُدُعٌ: يېڭى شەيئى، يېڭى ئىش.

«قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ» (قرآن): ئېيتقىنكى «مەن تۇنجى پەيغەمبەر ئەمەس-مەن.»

«هَذَا الشِّعْرُ بِدْعٌ فِي بَابِهِ»: بۇ شېئىر ئۆز بابىدا ئۆزگىچىدۇر.

لَابِدْعَ مِنْ: ھەيران قالارلىق ئەمەس، ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس.

«لَا بِدْعَ مِنْ أَنَّهُ أَقْبَلَ عَلَى عَمَلِهِ مُتَحَمِّسًا»: ئۇنىڭ ئۆز ئىشىغا قىزغىن كىرىشىپ كەتكەنلىكى ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس.

لَابِدْعَ فِي ذَلِكَ: ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس.

بِدْعَةٌ ج بِدَعٌ: يېڭى ئىش، بىدئەت، يېڭى ئېقىم.

أَهْلُ الْبِدَعِ: بىدئەتچىلەر.

«عُنِيَ بِالْإِصْلَاحِ الدِّيْنِيِّ وَ ذَمِّ الْبِدَعِ وَ مُهَاجَمَةِ الْخُرَافَاتِ»: دىنىي ئىسلاھاتقا، بىدئەتلەرنى ئەيىبلەشكە، خۇراپاتلارغا ھۇجۇم قىلىشقا ئەھمىيەت بېرىلدى.

بِدْعِيٌّ: بىدئەتكە مەنسۇپ، بىدئەتكە تەۋە.

بَدَلَ يَبْدُلُ بَدْلًا: ئۆزگەرتتى، ئالماشتۇردى، يەڭگۈشلىدى.

بَدَلٌ ج أَبْدَالٌ: ئورنىنى باسىدىغان، ئىزباسار؛ ئېسىل؛ تەسەۋۋۇپ ئىستىلاھىدا پۈتۈنلەي ئاللاھقا بېرىلگەن ئەۋلىيا.

بَدَلُ الْإِشْتِرَاكِ فِي الْجَرِيدَةِ: گېزىتكە مۇشتەرى بولۇش پۇلى.

بَدَلُ الْحُضُورِ: قاتنىشىش پۇلى.

بَدَلُ السَّكَنِ: ئولتۇراقلىشىش يارىدەم پۇلى.

بَدَلُ الْخِدْمَةِ الْعَسْكَرِيَّةِ: ھەربىي خىزمەت نەپىقىسى.

بَدَلُ تَخَصُّصٍ: ئىختىساسلىشىش راسخوتى.

بَدَلُ سَفَرٍ: سەپەر خىراجىتى.

بَدَلُ اِنْتِقَالٍ: يۆتكىلىش ھەققى.

بَدَلُ تَمْثِيلٍ: رول ئېلىش ھەققى.

بَدَلُ تَفَرُّغٍ: بوشىنىش ھەققى.

«أَعْطَاهُ كُتُبًا بَدَلَ الْهَدِيَّةِ الَّتِي وَعَدَهُ بِهَا»: ئۇنىتقۇغا بېرىشكە ۋەدە قىلغان سوۋغىنىڭ ئورنىغا كىتابلارنى بەردى.

«سَأَذْهَبُ إِلَى الْقَرْيَةِ بَدَلًا مِنَ الْمَدِينَةِ»: شەھەرگە بارغانىڭ ئورنىغا يېزىغا بارىمەن.

بَدَلًا مِنْ كَذَا: ئۇنىڭ ئورنىغا، ...غا ۋاكالەتەن.

«تُؤَكِّدُ الْمَدَارِسُ التَّقْلِيدِيَّةُ عَلَى الْحِفْظِ بَدَلًا مِنْ تَنْمِيَةِ الْقُوَى الْعَقْلِيَّةِ لَدَى الطُّلَّابِ»: ئەنئەنىۋى مەكتەپلەر ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئەقلىي قۇۋۋەتىنى ئاشۇرۇشنىڭ ئورنىغا ئەزبەرلەشنى تەكىتلەيدۇ.

بَدْلٌ: ئۆزگەرتمەك، تېگىشمەك، نۆۋەتلەشمەك، ئالماشماق، ئالماشتۇرماق.

بَدْلَةٌ ج بَدَلَاتٌ: پەلتو، تون، تاشقى كىيىم.

بَدْلَةُ السَّهْرَةِ: كېچىلىك مۇراسىم كىيىمى.

بَدْلَةُ الشُّغْلِ: ئىش كىيىمى.

بَدْلَةُ تَدْرِيبٍ: تەنھەرىكەت كىيىمى.

بَدْلَةُ جَاهِزَةٌ: تەييار كىيىم.

بَدْلَةٌ رَسْمِيَّةٌ: مۇراسىم كىيىمى.

بَدْلَةٌ عَسْكَرِيَّةٌ: ھەربىي فورما.

بَدُنَ يَبْدُنُ بَدَانَةً وَبَدَانًا وَ بَدَنَ يَبْدُنُ بَدَنًا وَ بُدْنًا وَ بُدُونًا: سەمرىپ كەتتى.

بَدَنٌ ج أَبْدَانٌ: بەدەن، تەن، گەۋدە.

بَدَنَةٌ ج بَدَنَاتٌ وَ بُدْنٌ وَ بُدُنٌ: مەككىدە قۇربانلىق قىلىنىدىغان كالا ياكى تۆگە.

«وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللّٰهِ» (قۇرئان): تۆگىنى ئاللاھنىڭ (دىنىنىڭ) ئالامەتلىرىدىن قىلدۇق.

بَدَنَةٌ ج بَدَنَاتٌ: قەبىلە، مىللەت، ئۇلۇس.

بَدَنِيٌّ: بەدەنگە مەنسۇپ.

تَرْبِيَةٌ بَدَنِيَّةٌ: تەنتەربىيە.

اَلرِّيَاضَةُ الْبَدَنِيَّةُ: تەنتەربىيە، تەنھەرىكەت.

بَدَهَ يَبْدَهُ بَدْهًا وَ بَدَاهَةً الرَّجُلَ: ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلدى.

بَدَهِيٌّ: ئۇزۇن ئويلاشقا ھاجەتسىز، ناھايىتى روشەنكى، دېمىسمۇ چۈشىنىشلىك، ئۆز - ئۆزىدىن مەلۇم، ئاكسىئوما.

بَدْوٌ: كۆچمەن، كۆچمەنلىك تۇرمۇشى، سەھرا.

«مَازَالَ الْبَدْوُ يُكَوِّنُونَ نِسْبَةً كَبِيرَةً مِنْ سُكَّانِ الْعَالَمِ الْعَرَبِيِّ»: كۆچمەنلەر ئەرەب دۇنياسىنىڭ ئاھالىلىرى ئىچىدە يەنىلا زور نىسبەتنى ئىگىلەپ تۇرماقتا.

«يَعْرِفُ الْبَدْوُ طُرُقَ الْقَوَافِلِ فِي الصَّحْرَاءِ»: بەدەۋىلەر سەھرادىكى كارۋان يوللىرىنى بىلىدۇ.

بَدَوِيٌّ م بَدَوِيَّةٌ ج بَدَاوِيُّ: سەھرالىق، يېزىلىق، قىرلىق.

«اَلْبَدَوِيُّ يَرْعَى غَنَمَهُ فِي ضَوَاحِي الْمَدِينَةِ»: بەدەۋى ئۆزىنىڭ پادىسىنى شەھەر ئەتراپىدا بېقىۋاتىدۇ.

«عَاشَ حَيَاةً بَدَوِيَّةً»: ئۇ سەھرا تۇرمۇشىنى باشتىن كەچۈردى.

بَدِيعٌ ج بَدَائِعُ: ئىجاد قىلىنغان نەرسە، كەشىپ قىلىنغان نەرسە، ئېسىل، تەڭداشسىز، ئاجايىپ گۈزەل.

«بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ» (قۇرئان): ئاللاھ ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى يوقتىن بار قىلغۇچى.

بَدِيعٌ: ئاللاھنىڭ (دىنىنىڭ) ئالامەتلىرىدىن قىلدۇق.

بَدَنَةٌ ج بَدَنَاتٌ: قەبىلە، مىللەت، ئۇلۇس.

بَدَنِيٌّ: بەدەنگە مەنسۇپ.

تَرْبِيَةٌ بَدَنِيَّةٌ: تەنتەربىيە.

اَلرِّيَاضَةُ الْبَدَنِيَّةُ: تەنتەربىيە، تەنھەرىكەت.

بَدَهَ يَبْدَهُ بَدْهًا وَ بَدَاهَةً الرَّجُلَ: ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلدى.

بَدَهِيٌّ: ئۇزۇن ئويلاشقا ھاجەتسىز، ناھايىتى روشەنكى، دېمىسمۇ چۈشىنىشلىك، ئۆز - ئۆزىدىن مەلۇم، ئاكسىئوما.

بَدْوٌ: كۆچمەن، كۆچمەنلىك تۇرمۇشى، سەھرا.

«مَازَالَ الْبَدْوُ يُكَوِّنُونَ نِسْبَةً كَبِيرَةً مِنْ سُكَّانِ الْعَالَمِ الْعَرَبِيِّ»: كۆچمەنلەر ئەرەب دۇنياسىنىڭ ئاھالىلىرى ئىچىدە يەنىلا زور نىسبەتنى ئىگىلەپ تۇرماقتا.

«يَعْرِفُ الْبَدْوُ طُرُقَ الْقَوَافِلِ فِي الصَّحْرَاءِ»: بەدەۋىلەر سەھرادىكى كارۋان يوللىرىنى بىلىدۇ.

بَدَوِيٌّ م بَدَوِيَّةٌ ج بَدَاوِيُّ: سەھرالىق، يېزىلىق، قىرلىق.

«اَلْبَدَوِيُّ يَرْعَى غَنَمَهُ فِي ضَوَاحِي الْمَدِينَةِ»: بەدەۋى ئۆزىنىڭ پادىسىنى شەھەر ئەتراپىدا بېقىۋاتىدۇ.

«عَاشَ حَيَاةً بَدَوِيَّةً»: ئۇ سەھرا تۇرمۇشىنى باشتىن كەچۈردى.

بَدِيعٌ ج بَدَائِعُ: ئىجاد قىلىنغان نەرسە، كەشىپ قىلىنغان نەرسە، ئېسىل، تەڭداشسىز، ئاجايىپ گۈزەل.

«بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ» (قۇرئان): ئاللاھ ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى يوقتىن بار قىلغۇچى.

بَدِيعٌ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بىرى بولۇپ، «يوقىنى بار قىلغۇچى ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

بَدِيعَةٌ ج بَدَائِعُ: يېڭى ئىش، كەم كۆرۈلىدىغان ئىش، كەم ئۇچرايدىغان ھادىسە، يېڭى - يېڭى ھادىسە.

بَدِيعِيٌّ: بەدئىي، ئىستېلىستىكىلىق.

أُسْلُوبٌ بَدِيعِيٌّ: بەدئىي ئۇسلۇب.

«يُسْرِفُ بَعْضُ الْكُتَّابِ الْقُدَامَى فِي اسْتِعْمَالِ الْمُحْسَنَاتِ الْبَدِيعِيَّةِ: قەدىمكى بەزى يازغۇچىلار سۆزلەرنى بەدئىي چىرايلىق قىلىپ ئىشلىتىشتە چەكتىن ئاشۇرۇۋېتىدۇ.

بَدِيلٌ ج بُدَلَاءُ وَ أَبْدَالٌ: ئورنىنى باسىدىغان، ئىزباسار، ئېسىل، ۋاكالەتچى.

بَدِيلٌ «فِي السِّينَمَاءِ»: ئىككىنچى رولنى ئالغۇچى.

بَدِيلٌ ج أَبْدَالٌ «عِنْدَ الصُّوفِيَّةِ»: مۇرىدلارنىڭ ئىشى تاپشۇرۇلغان شەخسنىڭ لەقىمى.

بَدِيلَةٌ ج بَدَائِلُ: سودا مالىرى ۋە ماشىنا ئۈسكۈنىلىرىنىڭ زاپاس پارچىسى.

مَوَادُّ بَدِيلَةٌ: تەبىئىي ماددىلارنىڭ ئورنىغا ئىشلەنگەن رېزىنكە ۋە سۈنئىي چىگە قاتارلىق نەرسىلەر.

بَدِينٌ ج بُدْنٌ: سېمىز.

بَدِيهَةٌ: توساتتىنلا، دەرھاللا، ئۇزۇن ئويلانماستىنلا، ئىشنىڭ ئۈڭۈلى.

أَجَابَ عَلَى الْبَدِيهَةِ: ئويلاپ تۇرمايلا جاۋاب بەردى.

صَاحِبُ بَدِيهَةٍ: ھازىر جاۋاب.

عَلَى الْبَدِيهَةِ: ئۇزلۇكسىدىن.

حَاضِرُ الْبَدِيهَةِ: ھازىر جاۋاب.

بَدِيهِيٌّ: ئۆز - ئۆزىدىن مەلۇم، چۈشەندۈرۈش ھاجەتسىز.

مِنَ الْبَدِيهِيِّ: ئوچۇق ئاشكارا.

«مِنَ الْبَدِيْهِيِّ أَنَّ دُعَاةَ الْإِقْلِيْمِيَّةِ يُعَارِضُونَ أَيَّ مَشْرُوعٍ لِتَوْحِيدِ الْعَرَبِ»: تار رامكىلىق يۇرتۇازلىق تەشەببۇسچىلىرىنىڭ ئەرەبلەرنى بىرلەشتۈرىدىغان ھەرقانداق پىلانغا قارشى تۇرۇشى ئېنىق.

بَدِيْهِيَّةٌ ج بَدِيْهِيَّاتٌ: پاكىت - ئىسپاتقا ئېھتىياجى بولمىغان ھەقىقەت، ئۆز - ئۆزىدىن مەلۇم ئىش، ئاكسىئوما.

«إِنَّ مَا يَقُولُهُ الْمُؤَلِّفُ يُعَدُّ مِنَ الْبَدِيْهِيَّاتِ»: ئاپتورنىڭ ئېيتقانلىرى ھېچقانداق پاكىت تەلەپ قىلمايدىغان ھەقىقەتتۇر.

بَذَاءَةٌ: سەت گەپ، ئېپلاس سۆز، شەرمەندىلىك، ئۇياتسىزلىق.

بَذَاءَةُ اللِّسَانِ: ئاغزى يامان، گېپى سەت، گېپى سېسىق.

«عُرِفَ بِبَذَاءَةِ لِسَانِهِ»: ئۇ ئاغزى يامانلىق بىلەن تونۇلغان.

بَذَاذَةٌ: پاسكىنىچىلىق، مەينەتچىلىك، كىر باسقان.

بَذَأَ يَبْذَأُ بَذْأً الشَّخْصَ: كەمسىتتى، سەل قارىدى، مەنسىتمىدى.

بَذُؤَ يَبْذُؤُ بَذْءً وبَذَاءَةً: ئاغزى يامان بولدى، ئەخلاقسىز بولدى، ئەدەپسىز بولدى.

بَذِئَ يَبْذَأُ بَذَاءً وَبَذَاءَةً الرَّجُلُ: سەت گەپلەرنى قىلدى، ئەدەپسىزلىك قىلدى.

بَذِئَ عَلَيْهِ: ئۇنى كەمسىتتى، خورلىدى، تىللىدى.

بَذِيءٌ ج أَبْذِيَاءُ: ئاغزى يامان، ئەدەپسىز.

بَذِيئَةٌ ج بَذِيئَاتٌ: ئەخلاقسىز.

بَذَخَ يَبْذَخُ بَذْخًا وبَذِخَ يَبْذَخُ بَذَخًا و بَذُخَ يَبْذُخُ بَذَاخَةً: تەكەببۇرلۇق قىلدى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى، چوڭچىلىق قىلدى؛ ئېگىز بولدى.

بَذَخَ الْجَبَلُ و نَحْوُهُ: تاغ ئېگىز بولدى.

بَذِخَ الشَّخْصُ: شەرەپلىك بولدى.

بَذْخٌ: بایاشات، بایاشاتچىلىق.

«عَاشَ حَيَاةَ بَذَخٍ وَلَهْوٍ»: ئۇ راھەت - پاراغەت ۋە ئويۇن - كۈلكە بىلەن ياشىدى.

بَذْخٌ: ھاكاۋۇرلۇق قىلماق، ئۆزىنى چوڭ تۇتماق، تەكەببۇرلۇق قىلماق.

بَذَّ يَبُذُّ بَذًّا و بَذَاذًا و بَذَاذَةً و بُذُوذَةً: سالتاك يۇردى؛ ئېگىز - پەس كىيىملەر بىلەن يۇردى، جۇل - جۇل كىيىملەر بىلەن يۇردى.

بَذَّ يَبُذُّ بَذًّا: يەڭدى، بويسۇندۇردى.

بَذَّ أَقْرَانَهُ: تەڭتۇشلىرىدىن ئۈستۈن چىقتى.

بَذٌّ: ئۈستى - بېشى پاسكىنا، كىيىملىرى مەينەت، كىيىنىشى قالايمىقان؛ تەڭداشسىز، بىردىنبىر، مىسلىسىز.

بَذَّارٌ: ئۇرۇق چاچقۇچى، ئۇرۇق سالغۇچى.

بَذَّارَةٌ: ئۇرۇق چېچىش ماشىنىسى، سىيالكا.

بَذَّرَ يُبَذِّرُ تَبْذِيرًا: ئىسراپ قىلىۋەتتى، بەتخەجلىك قىلدى، بۇزۇپ چاچتى.

«وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيْرًا إِنَّ الْمُبَذِّرِيْنَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِيْنَ» (قرآن): ئىسراپ قىلمىغىن، ئىسراپ قىلغۇچىلار ھەقىقەتەن شەيتانلارنىڭ قېرىنداشلىرىدۇر.

بَذَرَ يَبْذُرُ بَذْرًا الْحَبَّ: تېرىدى، ئۇرۇق چاچتى.

بَذَرَ الْبُذُورَ: ئۇرۇق سالدى، تېرىدى.

بَذَرَالتَّفْرِقَةَ: ئىتتىپاقسىزلىق تېرىدى.

بَذَرَ مَالَهُ: مېلىنى ئىسراپ قىلدى، بۇزۇپ چاچتى.

«سَادَتِ الطَّائِفِيَّةُ فِي الْبِلَادِ فَبَذَرَتْ بُذُورَالْفِتْنَةِ وَالشِّقَاقِ بَيْنَ أَبْنَاءِ الشَّعْبِ الْوَاحِدِ»: يۇرتتا گۇرۇھۋازلىق ئۈستۈنلۈك قازىنىپ بىر مىللەت كىشىلىرى ئارىسىدا پىتنە - پاسات ۋە تەپرىقىچىلىقنىڭ ئۇرۇقىنى چاچتى.

بَذْرٌ: تېرىش، ئۇرۇق چېچىش.

بَذْرٌ ج بُذُورٌ: ئۇرۇق، دان؛ نەسىل؛ مايسا.

«إِنَّ هَؤُلَاءِ لَبَذْرُ سُوْءٍ»: بۇلار يامان تەۋلادلار.

«لَقَدْ نَقَعْتُ هَذِهِ الْبُذُورَ فِي الْمَاءِ الْفَاتِرِ»: بۇ ئۇرۇقلارنى ئىلمان سۇغا چىلىدىم.

بُذُورُالتَّفْرِقَةِ وَ الْفِتْنَةِ وَ نَحْوِهِمَا: تەپرىقىچىلىك ۋە پىتنە - پاسات ئۇرۇقلىرى.

بَذْرٌ: بەتخەج، ئىسراپخور.

بَذْرَةٌ ج بَذْرَاتٌ و بُذُرٌ: بىر تال ئۇرۇق.

بَذَلَ يَبْذُلُ و يَبْذِلُ بَذْلاً الشَّيْءَ: چىقىم قىلدى، سەرپ قىلدى، سېخىلىق قىلدى.

بَذَلَ التَّضْحِيَاتِ: قۇربانلارنى بەردى.

بَذَلَ وُسْعَهُ: قولىدىن كېلىشىچە تىرىشتى، تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

بَذَلَ جُهْدَهُ: زور تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

«بَذَلَ الْغَالِيَ وَالنَّفِيْسَ أَوْبَذَلَ النَّفْسَ وَالنَّفِيْسَ»: ئۆزىنى ۋە پۇل - مېلىنى قۇربان قىلدى، ھېچنېمىسىنى ئايمىدى.

بَذَلَ نَفْسَهُ دُونَ وَطَنِهِ: ۋەتەن ئالدىدا ئۆزىنى پىدا قىلدى.

بَذَلَ نَفْسَهُ فِي سَبِيْلِ وَطَنِهِ: ۋەتەن ئۈچۈن ئۆزىنى پىدا قىلدى.

بَذَلَ قُصَارَى جُهُودِهِ: پۈتۈن كۈچىنى سەرپ قىلدى.

بَذَلَ أَقْصَى الْجُهُودِ: پۈتۈن كۈچىنى سەرپ قىلدى.

بَذَلَ الْمَسَاعِيَ الْحَمِيْدَةَ: ناھايىتى ياخشى تىرىشتى، ئەستايىدىل مۇئامىلىدە بولدى.

«مَنْ بَذَلَ بَعْضَ عِنَايَتِهِ لَكَ فَابْذُلْ جَمِيعَ شُكْرِكَ لَهُ»: ساڭا ئازراق ياخشىلىق قىلغان كىشىگە پۈتۈن تەشەككۈرىڭنى ئايىما.

«بَذَلْتُ جُهْدًا كَبِيْرًا»: مەن كۆپ تىرىشچانلىق كۆرسەتتىم.

«كُلُّ شَيْءٍ يُمْكِنُ أَنْ تُتْقِنَهُ مَادُمْتَ تَبْذُلُ جُهْدًا فِي سَبِيْلِ ذَلِكَ»: تىرىشىدىغانلا بولساڭ، ھەرقانداق نەرسىنى پۇختا ئىگىلىيەلەيسەن.

بَذْلٌ: (پۇل - مال قاتارلىقلارنى) بەرمەك، سەرپ قىلماق.

«صَوْنُهُ خَيْرٌ مِنْ بَذْلِهِ»: ئۇنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىدىن ئىچكى كۆرۈنۈشى ئارتۇق.

بِذْلَةٌ ج .بِذَلٌ: ئىش كىيىمى، خىزمەت كىيىمى.

بِذْلَةُ الْعَمَلِ .بِذْلَةُ الشُّغْلِ: ئىش كىيىمى، خىزمەت كىيىمى.

بِذْلَةُ السَّهَرَةِ: كېچىلىك كىيىم.

بَذُورٌ ج بُذُرٌ: سۇخەنچى، سىر ساقلىيالمايدىغان، قورسىقىدا گەپ ياتمايدىغان.

بَذِيءٌ: سەت گەپ قىلماق، پاسكىنا سۆز، ئاغزى يامان.

اَلْبَذِيْئَةُ مِنَ الْأَرَاضِي: قاقاس زېمىن.

يَتَلَفَّظُ بِأَلْفَاظٍ بَذِيْئَةٍ: ئۇ سەت گەپلەرنى قىلماقتا.

بَذِيخٌ ج بُذَخَاءُ: مەغرۇر، تەكەببۇر؛ ئۇلۇغ.

بَذِيذٌ: مىسلى، ئوخشىشى.

بَذِيْمٌ م بَذِيْمَةٌ: ئورۇنلۇق غەزەپلىنىدىغان ئادەم؛ زەردىسى بار ئادەم؛ كۆچلۈك ئادەم؛ ئاغزى پۇرايدىغان ئادەم.

بُذَيْرَةٌ ج بُذَيْرَاتٌ: يېڭى تۇتقان دان.

بَرْءٌ: ياراتماق، ئىجاد قىلماق.

بُرْءٌ: ساقايماق، شىپا تاپماق، سالامەتلىكى ئەسلىگە كەلمەك.

بَرَاءٌ: گۇناھسىز، ساپ؛ ئادا - جۇدا.

«إِنَّنِي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ» «قرآن»: سىلەر چوقۇنۇۋاتقان بۇتلاردىن مەن راستتىنلا ئادا - جۇدا مەن.

بَرَاءَةٌ: پاكلىق، گۇناھسىزلىق؛ كەچۈرۈم قىلماق؛ ئازاد قىلماق.

بَرَاءَةُ الْإِعْتِمَادِ: دۆلەت خەتتى (تولۇق ھوقۇقلۇق دىپلوماتلارغا بېرىلىدىغان ئىجازاتنامە.)

بَرَاءَةُ الْإِخْتِرَاعِ: پاتېنت ھوقۇقى.

بَرَاءَةٌ ج بَرَاءَاتٌ: گۇۋاھلىق، رۇخسەت، گۇۋاھنامە، شاھادەتنامە، گۇۋاھلىق خەتتى.

بَرَاحٌ: بىكار جاي، بوش يەر، كەتمەك.

بُرَادَةٌ: تۆمۈرنى تاۋلاپ سۇۋۇتقان چاغدا چۈشۈپ قالىدىغان ئۇۋاقلار.

اَلْبَرَازُ: چۆل.

بِرَازُ الْإِنْسَانِ: گەندە، پوق.

بِرَازُ الْحَيَوَانِ: تېزەك، پوق، قىغ.

اَلْمَوَادُّ الْبَرَازِيَّةُ: پوق - سۈيدۈك.

بُرَاشِمُ: كۆزى ئىتتىك ئادەم.

اَلْبَرَاضَةُ. اَلْبَرَاضُ: ئاز، ئازغىنە.

بُرَاطِمُ: دورداي كالپۇك.

بَرَاعَةٌ: ماھارەت، پۇختىلىق، پىششىقلىق.

بَرَاعَةُ الْمَطْلَعِ «فِي النَّقْدِوَالْبَلاَغَةِ»: چىرايلىق باشلىنىش.

«عُرِفَ الشَّاعِرُبِبَرَاعَتِهِفِى اسْتِعْمَالِ اللُّغَةِ»: بۇ شائىر تىل قوللىنىشتىكى ماھارىتى بىلەن مەشھۇر.

بُرَاقٌ: ئۇچقۇر ئات، دۇلدۇل، تۇلپار.

أَبُو بَرَاقِشَ: سەۋە قۇشى؛ مەككار ئادەم، مەيدان سىز ئادەم، تۇرالغۇسى يوق ئادەم (خەلقنىڭ شۇملۇق ئېلىپ كەلگۈچىگە تەمسىل قىلىنىدۇ).

«عَلَى أَهْلِها جَنَتْ بَرَاقِش» «مثل»: خەلقنىڭ بالايىئاپەت ئېلىپ كەلدى.

بَرَامٌ: يىپ، ئېشىلگەن ئارغامچا ۋە شوينا، بوغقۇچ (ئاياغ قاتارلىقلارنىڭ).

بِرَانٌ ج بُرْنٌ: قارا تۇمشۇقلۇق دېڭىز بېلىقى.

بَرَأَ يَبْرَأُ بَرْأً وَ بُرُوءًا: ياراتتى، ئىجاد قىلدى، ياسىدى.

بَرَأَ اللّٰهُ الْخَلْقَ: ئاللاھ مەخلۇقاتنى يارالتتى.

بَرَأَ مِنَ الْمَرَضِ: كېسەلدىن ساقايدى.

بَرُؤَ يَبْرُؤُ بُرْءًا أَوْ بَرْءًا وَ بُرُوءًا الشَّخْصُ: توغرا نىيەتلىك بولدى، ئاق كۆڭۈل بولدى.

بَرْبَخٌ ج بَرَابِخُ: يەر ئاستى سۇ يولى، يۇندا ئاققۇزۇش يولى.

بَرْبَرَ يُبَرْبِرُ بَرْبَرَةً الْكَلاَمَ: ژاراك - چۇرۇك قىلدى، غەۋغا قىلدى، ژارقىراشتى.

بِرْبِرُ ج بَرَابِرُ: چۈجە.

بَرْبَرُ ج بَرَابِرَةٌ: بەربەرلەر، بەربەر مىللىتى.

بَرْبَرِيٌّ ج بَرْبَرِيُّونَ وبَرَابِرَةٌ: ياۋايىي، ياۋۇز، ۋەھشىي، مەدەنىيەتسىز.

عَمَلٌ بَرْبَرِيٌّ: ياۋۇز ھەرىكەت.

«قَامَ الْعَدُوُّ بِاعْتِدَاءٍ بَرْبَرِيٍّ عَلَى مُخَيَّمَاتِ اللاَّجِئِيْنَ»: دۈشمەن مۇساپىرلار لاگېرىغا ياۋۇزلۇق بىلەن تاجاۋۇز قىلدى.

بَرْبَرِيَّةٌ: ياۋۇزلۇق، يىرتقۇچلۇق، ۋەھشىيلىك.

بُرْثُقَالٌ الْوَاحِدَةُ بُرْثُقَالَةٌ ج بُرْثُقَالاَتٌ: ئاپېلسىن، جۈزە.

«اَلْبُرْثُقَالُ أَغْلَى مِنَ الْمَوْزِ ثَمَنًا فِى هَذِهِ الْمِنْطَقَةِ»: بۇ رايوندا ئاپېلسىن باناندىن قىممەت.

بُرْثُقَالِيٌّ: ئاپېلسىنغا مەنسۇپ.

لَوْنٌ بُرْثُقَالِيٌّ: ئاپېلسىن رەڭگىدە.

بُرْثُنٌ ج بَرَاثِنُ: قۇش ۋە يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ تىرنىقى.

بَرَاثِنُ الإِسْتِعْمَارِ: جاھانگىرلىكنىڭ چاڭگىلى.

بَرَاثِنُ الْجُوعِ وَ الْمَرَضِ وَالْجَهْلِ: ئاچلىق، كېسەللىك ۋە نادانلىق پەنجىسى (چاڭگىلى).

بَرَجَ يَبْرُجُ بُرُوجًا الشَّيْءُ: مەيدانغا كەلدى، ئاشكارىلاندى، ئاشكارا بولدى.

بُرْجٌ ج بُرُوجٌ وَ أَبْرَاجٌ و أَبْرِجَةٌ: قورغان، قەلئە، ئىستىھكام؛ ساراي، راۋاق.

«أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْكُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ» «قرآن»: قەيەردە بولماڭلار، ئۆلۈم سىلەرنى تاپىدۇ. سىلەر مۇستەھكەم قەلئىدە بولغان تەقدىردىمۇ.

بُرُوجُ الأَفْلاَكِ: 12 بۇرج.

بُرْجُ الأَسَدِ: ئەسەد بۇرجى.

بُرْجُ الثَّوْرِ: سەۋر بۇرجى.

بُرْجُ الْجَدْيِ: جەدى بۇرجى.

بُرْجُ الْجَوْزَاءِ: جەۋزا بۇرجى.

بُرْجُ الْحَمَلِ: ھەمەل بۇرجى.

بُرْجُ الْحُوتِ: ھوت بۇرجى.

بُرْجُ الدَّلْوِ: دەلۋە بۇرجى.

بُرْجُ السَّرَطَانِ: سەرەتان بۇرجى.

بُرْجُ السُّنْبُلَةِ: سونبۇلە بۇرجى.

بُرْجُ الْعَقْرَبِ: ئەقرەب بۇرجى.

بُرْجُ الْقَوْسِ وَالرَّامِي: قەۋس بۇرجى.

بُرْجُ الْمِيزَانِ: مىزان بۇرجى.

بُرْجُ الْمِدْفَعِ: زەمبىرەك سۇپىسى.

بُرْجُ الْحَمَامِ: كەپتەر قەپسى، كەپتەرخانا.

بُرْجُ الْإِرْسَالِ: تارقىتىش راۋنقى.

بُرْجُ بَابِل: بابىلدا قەدىمكى دەۋردە بىنا قىلىنغان مەشھۇر تارىخىي قەلئە.

بُرْجٌ عَاجِيٌّ: ئەدەب ياكى سەنئەتكارلارنىڭ ئىجتىمائىي مەسىلىلەردىن ئۆزىنى قاچۇرۇشى.

«أَدَبَاءُالْعَاجِيِّ يَعْنُونَ بِمَايَهُمُّ النَّاسَ مُبَاشَرَةً»: ئىجتىمائىي مەسىلىلەردىن ئۆزىنى قاچۇرىدىغان ئەدىبلەر كىشىلەرگە بىۋاسىتە مۇناسىۋەتتى بولمىغان شەيئىلەر بىلەن شۇغۇللىنىدۇ.

بُرْجُ الْمُرَاقَبَةِ: كۆزىتىش مۇنارى (ئايرودروم ياكى ھەربىي پاراخوتلازدا مەخسۇس كۆزىتىش ئۈچۈن ئورنىتىلغان مۇنار).

بِرْجَاسٌ: مۇسابىقە، بەيگە.

بَرْجَسَ يُبَرْجِسُ بَرْجَسَةً: ئات بەيگىسىگە قاتناشتى.

بَرْجَلَ يُبَرْجِلُ بَرْجَلَةً: تەرتىپسىز بۇزدى، قالايمىقان قىلدى.

بُرْجُمَةٌ ج بَرَاجِمُ: ئۇگە، بوغۇم (قول ۋە پۇت بارماقلىرىنىڭ).

بُرْجُوَازِيٌّ: بۇرژۇئاز، بۇرژۇئاچە، بۇرژۇئازىيەگە خاس.

أَدَبٌ بُرْجُوَازِيٌّ: بۇرژۇئا ئەدەبىياتى.

بُرْجُوَازِيَّةٌ: بۇرژۇئازىيە سىنىپى.

بَرِحَ يَبْرَحُ بَرَاحًا الْمَكَانَ: ئايرىلدى، چەتنىدى.

«فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّى يَأْذَنَ لِي أَبِي» (قرآن): ئاتام ماڭا رۇخسەت قىلمىغىچە بۇ يەردىن ھەرگىز ئايرىلمايمەن.

مَابَرِحَ: ئاۋۇالقىدەكلا، يەنىلا، ئىلگىرىكىدەكلا، يەنە شۇنداق.

بَرِحَ الْأَمْرُ: تۇگىدى، مەۋجۇت بولۇپ تۇرمىدى.

بَرِحَ الْخَفَاءُ: مەخپىيلىك تۇگەپ ئىش ئاشكارا بولدى.

«مَا بَرِحَ الطَّالِبُ جَادًّا فِي سَعْيِهِ»: ئوقۇغۇچى ھېلىمۇ تىرىشچانلىق كۆرسىتىۋاتىدۇ.

بَرْحٌ ج أَبْرَاحٌ: كۈلپەت، ئازاب ـ ئوقۇبەت.

بُرَحَاءُ: قىينىچىلىق، قاتتىق كۈن.

بُرَحَاءُ الْحُمَّى: قىزىتمىنىڭ قاتتىقلىقى.

بَرْحَى: يامان بولدى.

بَرَدَ يَبْرُدُ بَرْدًا وَ بَرَدَ يَبْرُدُ بُرُودًا و بُرُودَةً: سوۋۇدى، سوغۇق بولدى، توڭدى.

بَرَدَ الشَّخْصُ: سوۋۇپ كەتتى، قىزغىنلىقى پەسەيدى.

«جَدَّ فِي الْأَمْرِ ثُمَّ بَرَدَ»: ئۇ ئىشنى تىرىشچانلىق بىلەن باشلىدى، ئاندىن سوۋۇپ قالدى. ئىشقا ئەستايىدىل كىرىشكەندىن كېيىن سوۋۇپ كەتتى.

بَرَدَ الشَّيْءَ: سوۋۇتۇۋەتتى.

بَرَدَ بَرِيْدًا: پوچتا ئارقىلىق ئەۋەتتى، يوللىدى.

بَرْدٌ: سوغۇق، سوغۇق تېگىش، زۇكام.

بَرْدُالْعَجُوزِ: مومايلار قورقىدىغان ئەڭ سوغۇق كۈنلەر (2 ـ ئاينىڭ 24 ـ كۈندىن 3 ـ ئاينىڭ 3 ـ كۈنىگىچە).

«يُعَانِي مِنْ نَزْلَةِ بَرْدٍ»: زۇكامنىڭ ئازابىنى تارتىۋاتىدۇ.

بَرَدٌ: مۆلدۈر، تولا.

بَرْدَانُ: سوغۇق، سالقىن.

بُرَدَاءُ: بەزگەك.

بُرْدٌ ج بُرُودٌ و أَبْرَادٌ و أَبْرُدٌ اَلْوَاحِدَةُ بُرْدَةٌ ج بُرْدَاتٌ وَ بُرُدٌ: ردا، پىلاش، (ئەرلەر كىيىدىغان يەڭسىز تون).

بَرْدَعَةٌ ج بَرَادِعُ: ئېگەر.

بَرْدِيٌّ: قەغەز ئۆسۈملۈكى (نىل دەرياسىدا ئۆسىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك بولۇپ، قەدىمكى مىسىرلىقلار ئۇنىڭدىن قەغەز ياسايتتى.)

بَرِدْيَّةٌ: بەزگەك.

اَلْأَوْرَاقُ الْبَرْدِيَّةُ: سامان قەغەز.

بَرْذَعَةٌ ج بَرَاذِعُ: ئېگەر.

بِرْذَوْنٌ ج بَرَاذِيْنُ م بِرْذَوْنَةٌ: قېچىر.

بَرَّ يَبُرُّ بَرًّا وَمَبَرَّةً: بوي سۇندى، ئىتائەت قىلدى، ۋەدىسىدە تۇردى.

بَرَّ يَبَرُّ بِرًّا وَ بَرَارَةً وَ بُرُوْرًا: لەۋزىدە تۇردى، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلدى، ۋەدىسىدە تۇردى.

بَرَّ بِوَعْدِهِ: ۋەدىسىگە ۋاپا قىلدى.

بَرَّتِ الْيَمِينُ: قەسەم راست بولدى.

بَرَّ السِّلْعَةُ: تاۋارنىڭ بازىرى چىقتى، بازىرى ئىتتىك بولدى.

بَرَّ الْبَيْعُ: سودا ـ سېتىق راستچىللىق بىلەن بولدى.

بَرَّاللّٰهُ الْحَجَّ: ئاللاھ ھەجنى قوبۇل قىلدى.

بَرَّ الشَّخْصَ: ياخشى مۇئامىلە قىلدى.

بَرَّ وَالِدَيْهِ: ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلدى، ئىتائەتمەن بولدى.

«وَلاَ تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُم أَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ» ‹قرآن›: ياخشىلىق قىلماسلىققا، تەقۋادار بولماسلىققا ۋە كىشىلەرنى ئەپلەشتۈرمەسلىككە قەسەم قىلىش شەكلى بىلەن ئاللاھنى توسالغۇ قىلماڭلار.

اَلْبَرُّ ج أَبْرَارٌ: ساداقەتمەن، كۆيۈمچان.

«وَبَرًّا بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا» ‹قرآن›: مېنى ئانامغا كۆيۈمچان قىلدى، مېنى مۇتەكەببىر شەقى قىلمىدى.

اَلْبَرُّ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «ئاللاھ ھەقىقەتەن ئېھسان قىلغۇچى» دېگەن مەنىدە.

«إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيْمُ» ‹قرآن›: ئاللاھ ھەقىقەتەن ئېھسان قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر.

بَرٌّ ج بُرُوْرٌ: قۇرۇقلۇق.

بَرًّا وَ بَحْرًا: قۇرۇقلۇق يولى ۋە دېڭىز يولى بىلەن، قۇرۇقلۇق ۋە دېڭىز ئارقىلىق.

بِرٌّ: ئادىل، توغرا، ساغلام، ياخشى؛ رەھىمدىللىك؛ ئىنسانپەرۋەرلىك.

اَلْبِرُّ بِالْوَالِدَيْنِ: ئاتا ـ ئانىغا ئىتائەتمەن بولۇش.

خَيْرُ الْبِرِّ عَاجِلُهُ: ياخشى ئەمەللەرنىڭ ئۆزىلى چاپسان بولغىنىدۇر.

«تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَ التَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَ الْعُدْوَانِ» ‹قرآن›: ياخشى ئىشقا ۋە تەقۋادارلىققا ياردەملىشىڭلار، گۇناھقا ۋە زۇلۇمغا ياردەملەشمەڭلار.

«اَلبِرُّلاَيَبْلَى، وَالذَّنْبُ لاَ يُنْسَى» ‹حديث›: ياخشىلىق كونىرمايدۇ، گۇناھ ئۇنتۇلمايدۇ.

بُرٌّ: بۇغداي.

بَرَّأَ يُبَرِّئُ تَبْرِئَةً: ئاقلىدى، گۇناھنى ساقىت قىلدى.

بَرَّأَ سَاحَتَهُ: ئاقلىدى.

بَرَّأَ نَفْسَهُ: ئۆزىنى ئاقلىدى.

«فَبَرَّأَهُ اللّٰهُ مِمَّا قَالُوا» ‹قرآن›: ئاللاھ مۇسانى ئۇلارنىڭ ئېيتقانلىرىدىن ئاقلىدى.

بَرَّاءَةٌ: قەلەم ئۇچلىغۇچ، قەلەمتۇراچ، بەكە.

بَرَّادَةٌ ج بَرَّادَاتٌ: سوغۇق ساقلاش ساندۇقى، مۇزلاتقۇچ ئەسۋابى، توڭلاتقۇ.

بَرَّادَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ: توڭلاتقۇ.

بَرَّاقٌ: پارقىراق، شانلىق، پارلاق.

«طَبَعَ كِتَابَهُ عَلَى وَرَقٍ بَرَّاقٍ»: ئۇ كىتابىنى پارقىراق قەغەزگە باستۇردى.

عُيُونٌ بَرَّاقَةٌ: نۇر چاقناپ تۇرغان كۆزلەر.

عَيْنَانِ بَرَّاقَتَانِ: پارقىراپ تۇرغان كۆز.

بَرَّامَةٌ ج بَرَّامَاتٌ: ئۇشكە، بۇرغا.

بَرَّانِيٌّ: ساختا، يات ئادەم، ناتونۇش ئادەم.

بَرَّايَةٌ ج بَرَّايَاتٌ: قەلەم ئۇچلىغۇچ، قەلەمتۇراچ، بەكە.

بَرَّحَ يُبَرِّحُ تَبْرِيحًا الْهَمُّ بِهِ: غەم ئۇنى ئازابلىدى.

«نَامَ الْفَقِيْرُ لَيْلَتَهُ وَقَدْ بَرَّحَ بِهِ الْجُوعُ»: پېقىر ئادەم ئاچلىقتىن ئازابلىنىپ ئۇخلىدى.

«بَرَّحَ اللّٰهُ عَنْهُ»: ئاللاھ ئۇنىڭدىن كۆلپەتنى كۆتۈرۈۋەتتى.

بَرَّدَ يُبَرِّدُ تَبْرِيْدًا بِالْمَاءِ: سوغۇق سۇدا يۇيۇندى.

بَرَّدَ عَنِ الشَّخْصِ: يېنىكلەتتى.

«لَاتُبَرِّدُوا عَنِ الظَّالِمِ» ‹حديث›: زالىمغايار-يۆلەك بولماڭلار.

«بَرَّدَ غَلِيْلَهُ»: ئۇنىڭ ئۇسسۇزلۇقىنى يېنىك-لەتتى، ئۇسسۇزلۇقىنى قاندۇردى.

بَرَّدَ الشَّيْءَ: سوۋۇتتى.

بَرَّدَ الشَّرَابَ: ئىچىملىكنى سوۋۇتتى.

بَرَّدَ الْبَيْتَ وَنَحْوَهُ: سوۋۇتۇش ئۈسكۈنىلىرى ئارقىلىق ئۆيىنى سالقىن قىلدى.

بَرَّدَ الطَّعَامَ وَ نَحْوَهُ: تاماق قاتارلىقلارنى توڭلاتقۇغا سېلىپ قويدى.

بَرَّدَ الشَّخْصَ: سوۋۇتۇۋەتتى.

بَرَّرَ يُبَرِّرُ تَبْرِيرًا: ئاقلىدى، گۇناھىدىن ئۆتتى.

بَرَّرَ الْعَمَلَ: ئىشنى ئاقلىدى.

«بَرَّرَ الْعَدُوُّ اِعْتِدَاءَاتِهِ بِحُجَّةِ الدِّفَاعِ عَنِ الْأَمْنِ فِي بِلَادِهِ»: دۇشمەن ئۆزىنىڭ تاجاۋۇزچىلىقلىرىنى يۇرتىنىڭ بىخەتەرلىكىنى قوغداش باھانىسى بىلەن ئاقلىدى.

«اَلْغَايَةُ تُبَرِّرُ الْوَسِيْلَةَ»: غايە ھەرقانداق يوللۇق بولمىغان ۋاستىلەرنى قوللىنىشنى تەلەپ قىلىدۇ.

لَايُبَرَّرُ: يول ئېچىشقا بولمايدۇ، ھېچقانداق ئۆزرە يوق، ئاقلىغىلى بولمايدۇ.

بَرَّزَ يُبَرِّزُ تَبْرِيزًا الشَّيْءَ: ئاشكارىلىدى.

بَرَّزَالْفَرَسُ: بەيگىدە ئۆتۈپ چىقتى، بەيگىدە ھەممىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى.

بَرَّزَ الشَّخْصُ: تەختۇشلىرىدىن ئۈستۈن چىقتى.

بَرَّقَ يُبَرِّقُ تَبْرِيْقًا الشَّخْصُ: قورقۇتتى، تەھدىت سالدى.

بَرَّقَ بَصَرَهُ وَبِبَصَرِهِ: تىكىلىپ قارىدى، ئالايدى.

بَرَّكَ يُبَرِّكُ تَبْرِيكًا الْجَمَلَ: تۆگىنى چۆكتۈردى، تۆگىنى تىزلاندۇردى.

بَرَّكَ الْجَمَلُ: تۆگە چۆكتى، ياتتى.

بَرَّكَ عَلَيْهِ وَفِيهِ: ئۇنىڭغا بەرىكەت ئاتا قىلىنىشى بىلەن دۇئا قىلدى.

بَرَّمَ يُبَرِّمُ تَبْرِيمًاالْحَبْلَ: ئارغامچىنى ئەشتى، تولغىدى.

بِرِّيمَةٌ ج بِرِّيمَاتٌ: ئۇشكە، بۇرغا، بېگىز.

بَرِّيٌّ: ياۋا (ھايۋان ۋە ئۆسۈملۈك)؛ قۇرۇقلۇققا مەنسۇپ، قۇرۇقلۇققا تەۋە.

نَبَاتٌ بَرِّيٌّ: ياۋا ئۆسۈملۈكلەر.

أَرْنَبٌ بَرِّيٌّ: ياۋا توشقان.

حَيَوَانٌ بَرِّيٌّ: ياۋايى ھايۋان.

بَرِّيَّةٌ ج بَرِيَّاتٌ وَبَرَارِيُّ: دالا، بىنەم، ئادەمزات يوق يەر.

مَعْرَكَةٌ بَرِّيَّةٌ: قۇرۇقلۇقتا ئېلىپ بېرىلىدىغان جەڭ، قۇرۇقلۇق ئۇرۇشى.

قُوَّاتٌ بَرِّيَّةٌ: قۇرۇقلۇق ئارمىيە.

أَعْشَابٌ بَرِّيَّةٌ: ياۋا ئوت - چۆپ.

بَرَزَ يَبْرُزُ بَرِزَ يَبْرُزُ بَرَزًا: گەۋدىلەندى، چوقچەيمەي چىقىپ تۇردى.

بَرَزَ إِلَى الْمَكَانِ: مەيدانغا چىقتى.

بَرَزَالْكَاتِبُ: يازغۇچىنىڭ داڭقى چىقتى، داڭق چىقاردى.

بَرَزَ لَهُ: ئۇنىڭ بىلەن ئېلىشىش ئۈچۈن مەيدانغا چۈشتى.

بَرَزَ يَبْرُزُ بُرُوزًا: كۆرۈندى، پەيدا بولدى، چوخچەيمەي چىقىپ تۇردى، گەۋدىلەندى.

بَرَزَ يَبْرُزُ بَرَازَةً: ھەممىنى بېسىپ چۈشتى، شۆھرەت قازاندى.

بَرْزَخٌ ج بَرَازِخُ: بوغۇز (جۇغراپىيىدە ئىككى قۇرۇقلۇقنىڭ تۇتاشقان جايى)، ئىككى نەرسە ئارىسىدىكى توسما.

بَرْزَخٌ ‹فِي الدِّينِ›: توسما (ئۆلگەن چاغدىن تارتىپ قايتا تىرىلگەنگە قەدەر بولغان ئارىلىق-تىكى توسما.)

«وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار قەبرىلىرىدىن تۇرغۇزۇلغان كۈنگە قەدەر ئۇلارنىڭ ئالدىدا بىر توسما بولىدۇ.

بُرْسٌ. بِرْسٌ: پاختا، كېۋەز.

بِرْسَامٌ: كۆكرەك پەردە يالۇغى.

بِرْسِيمُ: بېدە.

بِرْسِيمٌ حِجَازِيٌّ: بەدە.

بَرَشَ يَبْرُشُ بَرْشًا الشَّيْءَ: سۇرتتى، ئېرتىۋەتتى.

بَرَشَ يَبْرُشُ بَرَشًا: داغ قالدى، ئىز قالدى.

بُرْشٌ ج أَبْرَاشٌ: بورا.

بَرْشَمَ يُبَرْشِمُ بَرْشَمَةً وَ بِرْشَامًا إِلَيْهِ: تىكىلىپ قاردى، سىنچىلاپ قاردى.

بَرِصَ يَبْرَصُ بَرَصًا: ئاق كېسەلگە دۇچار بولدى.

بَرِصَتِ الْأَرْضُ: چارۋىلار، ئۇسۇملۇكلەرنى يەپ، زېمىن قۇرۇقدىلىپ قالدى.

بَرَصٌ ج أَبْرَصُ: ئاق كېسەل.

بُرْصُلٌ ج بَرَاصِلُ الْقُمَاشِ: كىمخاپ.

بَرَضَ يَبْرُضُ بُرُوضًا النَّبَاتُ: ئۇسۇملۇك بىخ سۇردى، بىخ چىقاردى.

بَرْطَعَ يُبَرْطِعُ بَرْطَعَةً: ئۇچقاندەك، يۈگۈرگەندەك ماڭدى.

بَرْطَلَ يُبَرْطِلُ بَرْطَلَةً: پارا بەردى.

بُرْطُلٌ: تاج.

بُرْطُلَةٌ: كۈنلۈك.

بَرْطَمَ يُبَرْطِمُ بَرْطَمَةً: دەرغەزەپ بولدى، ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

بَرْطَمَانٌ ج بَرْطَمَانَاتٌ: بوتۇلكا، شىشە، لوڭقا.

بَرْطُومٌ ج بَرَاطِيمُ: تېگى تۈز كېمە؛ لەيلىمە كۆۋرۈك.

بِرْطِيلٌ ج بَرَاطِيلُ: پارا.

«اَلْبَرَاطِيْلُ تَنْصُرُ الْأَبَاطِيْلَ»: پارا يالغاننى يۆلەيدۇ.

بَرَعَ يَبْرُعُ بَرِعَ يَبْرَعُ وَ بَرَعَ يَبْرُعُ بَرَاعًا وَ بَرَاعَةً وَ بُرُوعًا: ھەممىنى بېسىپ چۈشتى، ھەممىدىن ئۈستۈن بولدى، كۆزگە كۆرۈندى، ياخشى بولدى.

«بَرَعَ الْمِصْرِيُّونَ الْقُدَمَاءُ فِي نَحْتِ التَّمَاثِيْلِ وَ بِنَاءِ الْأَهْرَامِ»: قەدىمكى مىسىرلىقلار ھەيكەلتىراشلىقتا ۋە ئېھرام قۇرۇلۇشىدا ئۈستۈنلۈك قازانغان.

بَرْعَمَ يُبَرْعِمُ بَرْعَمَةً الشَّجَرُ: دەرەخ پوتلا چىقارىدى، غۇنچىلىدى.

بُرْعُمٌ. بُرْعُمَةٌ ج بَرَاعِمُ: پورەك، غۇنچە.

بَرْغَثَ يُبَرْغِثُ بَرْغَثَةً الْمَكَانُ: جايدا بۈرگە كۆپ بولدى، بۈرگىلىك بولۇپ كەتتى.

بَرْغَشَ وَ بَرْغَشَةً ج بَرْغَشَاتٌ: كىچىك پاشا، كۆموتا.

بُرْغَلٌ: بۇغداي يارمىسى، يارمىدىن تەييارلانغان يېمەكلىك.

بُرْغُوثٌ ج بَرَاغِيثُ: بۈرگە.

بُرْغُوثُ الْبَحْرِ: راك (دېڭىز ھايۋانى).

بُرْغِيٌّ ج بَرَاغِيُّ: ئىنتا، بۈرغا.

مِسْمَارٌ بُرْغِيٌّ: بۈرما مىخ، ئىنتا مىخ.

بَرَقَ يَبْرُقُ بَرْقًا وَ بَرُوقًا و بَرَقَانًا وَ بَرِيقًا الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى، چاقماق يالتىرىدى، ۋال - ۋۇل قىلدى، پال - پۇل قىلدى.

بَرَقَتِ السَّمَاءُ: چاقماق چاقتى، چاقماق يورىدى.

بَرَقَ السَّيْفُ: قىلىچ يالتىرىدى.

بَرَقَ الصُّبْحُ: تاڭ يورىدى.

بَرَقَ أَسَارِيرُ وَجْهِهِ: چىرايى ئېچىلىپ كەتتى.

بَرَقَ الرَّجُلُ: تەھدىت سالدى، قورقۇتتى.

بَرِقَ يَبْرَقُ بَرَقًا الشَّخْصُ: تېڭىرقاپ قالدى.

بَرِقَ الْبَصَرُ: كۆز تورلاشتى، ئالاق - جالاق بولۇپ كەتتى.

«فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ وَخَسَفَ الْقَمَرُ» «قرآن»: كۆزلەر تورلاشقان، ئايىنىڭ نۇرى ئۆچكەن چاغدا.

بَرْقٌ ج بُرُوقٌ: چاقماق، چېقىن، چاقماق نۇرى.

«اَلرَّعْدُ وَهُوَيَحْدُثُ دَائِمًا بَعْدَ الْبَرْقِ»: گۈلدۈرماما ھەمىشە چاقماقتىن كېيىن پەيدا بولىدۇ.

بَرْقُ خُلَّبٌ: يامغۇرسىز چاقماق (بۇ ۋەدىسىگە ۋاپا قىلمايدىغان ئادەمگە تەمسىل قىلىنىدۇ).

بِسُرْعَةِ الْبَرْقِ: چاقماق تېزلىكىدە.

دَائِرَةُ الْبَرْقِ: تېلېگراف ئىدارىسى.

عَامِلُ الْبَرْقِ: تېلېگراف خىزمەتچىسى.

بَرْقٌ لاَسِلْكِيٌّ، بَرْقٌ غَيْرُ سِلْكِيٍّ: سىمسىز تېلېگراف.

بَرْقَشَ يُبَرْقِشُ بَرْقَشَةً: نەقىشلىدى، تۈرلۈك رەڭدە نەقىشلىدى.

بَرْقَعَ يُبَرْقِعُ بَرْقَعَةً: چۈمبەل تارتىۋالدى.

بُرْقُعٌ ج بَرَاقِعُ: چۈمبەل، چۈمپەردە، نىقاب.

بُرْقُوقٌ: ئالۇچا، ئالۇچا دەرىخى.

بَرْقِيٌّ: تېلېگرافقا مەنسۇپ.

أَخْبَرْتُهُ بَرْقِيًّا: ئۇنىڭغا تېلېگرامما ئارقىلىق خەۋەر قىلدىم.

بَرْقِيَّةٌ ج بَرْقِيَّاتٌ: تېلېگرامما.

بَرْقِيَّةُ التَّعْزِيَةِ: تەزىيە تېلېگراممىسى.

بَرْقِيَّةُ التَّهْنِئَةِ: تەبرىك تېلېگراممىسى.

الْمُرَاسَلاَتُ الْبَرْقِيَّةُ: تېلېگرام خەۋىرى.

«تَبَادَلَ الرُّؤَسَاءُ وَالْمُلُوكُ بَرْقِيَّاتِ التَّهَانِي بِمُنَاسَبَةِ عِيْدِ الْفِطْرِ الْمُبَارَكِ»: مۇبارەك روزا ھېيت مۇناسىۋىتى بىلەن دۆلەت رەئىسلىرى ۋە پادىشاھلار ئۆزئارا تەبرىك تېلېگراممىسى ئەۋەتىشتى.

بَرَكَ يَبْرُكُ بُرُوكًا وَ تَبْرَاكًا الْبَعِيرُ: تۆگە چۆكتى، تۆگە تىزلاندى.

بُرْكَانٌ ج بَرَاكِينُ: يانار تاغ، ۋولقان.

فُوهَةُ الْبُرْكَانِ: يانار تاغ ئېغىزى.

بُرْكَانٌ ثَائِرٌ: ۋولقان ئېتىلىپ تۇرغان يانار تاغ.

بُرْكَانٌ خَامِدٌ: ئۆچكەن يانار تاغ.

عَالَمُ بَرَاكِينَ: يانار تاغ دۇنياسى.

بُرْكَانِيٌّ: يانار تاغقا مەنسۇپ.

حُمَمٌ بُرْكَانِيَّةٌ: لاۋا.

صُخُورٌ بُرْكَانِيَّةٌ: يانار تاغ قورام تاشلىرى.

أَرْضٌ بُرْكَانِيَّةٌ: يانار تاغلارنىڭ پارتلىشىدىن پەيدا بولغان زېمىن.

بَرَكَةٌ ج بَرَكَاتٌ: نېمەت، بەخت، ياخشىلىق، بەخت ـ سائادەت، قۇتلۇق، پاراۋانلىق.

«سَافَرَ عَلَى بَرَكَةِ اللّٰهِ أَوبِبَرَكَةِاللّٰهِ»: ئاللاھنىڭ بەرىكىتى بىلەن سەپەر قىلدى.

«اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُاللّٰهِوَبَرَكَاتُهُ»: سىلەرگە ئامانلىق ۋە ئاللاھنىڭ رەھمىتى ۋە بەرىكەتلىرى بولسۇن (نامازنىڭ ئاخىردا ۋە مۇسۇلمانلار ئۆزئارا ئۇچراشقاندا ياكى خوشلاشقاندا ئېيتىلىدىغان سۆز).

«وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَى آمَنُوا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ» «قۇرئان»: شەھەرلەرنىڭ ئاھالىلىرى ئىمان ئېيتقان بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە، ئۇلارنى ئاسمان ـ زېمىننىڭ پاراۋانلىقلىرىغا مۇيەسسەر قىلاتتۇق.

بِرْكَةٌ ج بِرَكٌ و بِرْكَاتٌ: كۆلچەك.

بِرْكَةُ السَّبَاحَةِ: سۇ ئۈزۈش كۆلى.

بَرْلَمَانٌ ج بَرْلَمَانَاتٌ: پارلامېنت، مىللىي مەجلىس، مىللىي كېڭەش.

عُضْوٌ فِي الْبَرْلَمَانِ: پارلامېنت ئەزاسى.

حَلَّ الْبَرْلَمَانَ: پارلامېنتنى تارقىتىۋەتتى.

بَرْلَمَانِيٌّ: پارلامېنت ئىشلىرى مۇتەخەسسىسى، پارلامېنتقا مەنسۇپ، پارلامېنت ئەزاسى.

دَوْرَةٌ بَرْلَمَانِيَّةٌ: پارلامېنت يىغىنى.

«يُنَاقِشُ الْبَرْلَمَانِيُّونَ الْيَوْمَ مَشْرُوعَ الْقَانُونِ الْجَدِيدِ»: پارلامېنت ئەزالىرى بۈگۈن يېڭى قانۇن لايىھىسىنى مۇھاكىمە قىلماقتا.

بَرَمَ يَبْرُمُ بَرْمًا الْحَبْلَ: ئارغامچىنى ئۆشتى، تولغىدى.

بَرَمَ الْمُعَاهَدَةَ: كېلىشىمنى تەستىقلىدى، ئىمزالىدى.

بَرَمَ الْأَمْرَ: كۆچەيتتى، پۇختىلىدى.

بَرِمَ يَبْرَمُ بَرَمًا: بىزار بولدى، زېرىكتى، مالال بولدى.

بَرِمَ بِهِ: ئۇنىڭدىن مالال بولدى، زېرىكتى، ئېچى پۇشتى.

بَرْمَائِيٌّ ج بَرْمَائِيَّاتٌ: قۇرۇقلۇقتىمۇ ۋە سۇدىمۇ ياشىيالايدىغان ھايۋانلار، قوش ماكانلىقلار.

دَبَّابَةٌ بَرْمَائِيَّةٌ: سۇدىمۇ ۋە قۇرۇقلۇقتىمۇ ماڭالايدىغان تانكا، بىرونۇك.

طَائِرَةٌ بَرْمَائِيَّةٌ: قۇرۇقلۇققىمۇ، دېڭىزغىمۇ چۈشەلەيدىغان ئايروپىلان.

بَرْمَةٌ ج بَرْمَاتٌ: تۇتام، ئۇرۇم، باغلام.

بُرْمَةٌ ج بُرَمٌ وَ بِرَامٌ و بُرْمَاتٌ: بۇرما مىخ، ۋىنتا؛ قۇم قازان.

بَرْمَجَ يُبَرْمِجُ بَرْمَجَةً: پروگراممىا ئىشلىدى، نىزام ـ قائىدە تۈزدى، كومپىيوتىر سىستېمىسى تۈزدى.

بِرْمِيلٌ ج بَرَامِيلُ: چېلەك، تۇك، سوغا.

بِرْمِيلُ النِّفْطِ: نېفىت توكى (نېفىت ئىشلەپچىقىرىشتىكى مۇئەييەن ئۆلچەم بىرلىكى.)

بَرْنَامَجٌ ج بَرَامِجُ: پىلان، پروگراممىا، نىزامنامە، نىزام، بايان، باش پرىنسىپ.

بَرْنَامَجُ الدِّرَاسَةِ أَوِالتَّعْلِيمِ: ئوقۇتۇش پروگراممىسى.

بَرْنَامَجُ السَّنَوَاتِ الْخَمْسِ: بەش يىللىق پىلان.

أَلْبَرْنَامَجُ الْخُمَاسِيُّ: بەش يىللىق پىلان.

«تَغَيَّرَ الْجَوُّ فَجْأَةً فَاضْطَرُّوا إِلَى تَغْيِيرِ بَرْنَامَجِ عَمَلِهِم»: ھاۋا ئۇشتۇمتۇت ئۆزگىرىپ قالدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئىش پىلانىنى ئۆزگەرتىشكە مەجبۇر بولدى.

«تَنْشُرُ الصُّحُفُ بَرَامِجَ الْإِذَاعَةِ وَ التِّلْفِزْيُونِ فِي صَحِيفَةٍ»: گېزىت ـ ژۇرناللار رادىئو ـ تېلېۋىزىيە پروگراممىلىرىنى مەخسۇس بەتتە ئېلان قىلىدۇ.

بُرْنُزٌ: برونزا، (مىس، قەلەي ... قاتارلىقلار ئارىلاشتۇرۇلۇپ ياسالغان بىر خىل ماددا).

تِمْثَالٌ بُرْنُزِيٌّ: مىس ھەيكەل.

أَلْعَصْرُ الْبُرُنْزِيُّ: مىس قورال دەۋرى، برونزا دەۋرى.

مِيدَالِيَّةٌ بُرُنْزِيَّةٌ: مىس مېدال.

بُرْنُسٌ ج بَرَانِسُ: خالات، پىلاش.

بُرْنُسُ حَمَّامٍ: مونچا كىيىمى.

بَرْنَطَ يُبَرْنِطُ بَرْنَطَةً: شىلەپە كىيدى، قالپاق كىيدى.

بُرْنَيْطَةٌ وَ بُرْنِيطَةٌ ج بَرَانِيطُ: قالپاق، شىلەپە.

بَرَنِيَّةٌ ج بَرَانِيُّ: ساپال بۇيۇملار.

بُرْهَانٌ ج بَرَاهِينُ: ئىسپات، دەلىل، پاكىت، ھۇججەت.

بُرْهَةٌ ج بُرْهَاتٌ وَ بُرَهٌ: ۋاقىت، قىسقا ۋاقىت، بىردەم، بىردەملىك.

«حَفَرَ الْمُدِيرُ بَعْدَ بُرْهَةٍ قَصِيرَةٍ»: مۇدىر قىسقا ۋاقىتتىن كېيىن ھازىر بولدى.

بَرْهَمِيٌّ: بەراھمان (ھىندىستاندىكى بەراھمان دىنىنىڭ مۇرتلىرى.)

بَرْهَمِيَّةٌ: بەراھما دىنى.

بَرْهَنَ يُبَرْهِنُ بَرْهَنَةً: دەلىل كەلتۈردى، ئىسپاتلىدى، تەستىقلىدى.

بَرْهَنَ عَلَيْهِ: پاكىت كۆرسەتتى، ئىسپاتلىدى، دەلىل كەلتۈردى.

«بَرْهَنَ الْعَالِمُ عَلَى صِحَّةِ النَّظَرِيَّةِ الْجَدِيدَةِ بِإِقَامَةِ التَّجَارِبِ»: ئالىم يېڭى نەزەريىنىڭ توغرىلىقىنى تەجرىبە ئىشلەش ئارقىلىق ئىسپاتلاپ چىقتى.

بُرَهِيٌّ: دەرھال، چاققان، تېز.

بُرُوعٌ: ياراتماق، ئىجاد قىلماق، ساقايماق، شىپا تاپماق، سالامەتلىكى ئەسلىگە كەلمەك.

بِرْوَازٌ ج بَرَاوِيزُ: رامكا.

بَرْوَةٌ ج بَرَوَاتٌ: قالدۇق، ئاشقان، ئاشقان ـ تاشقان، ئارتۇقچە.

بِرُوتِسْتَنْتِيٌّ: پروتېستان مەزھىپىگە ئېتىقاد قىلغۇچى، (خرىستىئان دىنىدىكى).

بُرُوتُوكُول ج بُرُوتُوكُولَاتٌ: كېلىشىم ياكى ئىتتىپاقنامە دەسلەپكى كۇفىيىسى؛ سىياسىي قۇرۇلتايدا لېكسىيە سۆزلىگۈچى؛ دىپلوماتىيە پرىنسىپلىرى، كېلىشىم قوشۇمچىسى.

بُرُوتِيْن ج بُرُوتِينَات: ئاقسىل ماددىسى.

بَرُودٌ: سۇرمە؛ مىلتىق دورىسى.

بُرُودٌ: سوغۇق ھاۋا.

«أَجَابَ عَنْ أَسْئِلَتِهِ بِبُرُودٍ ظَاهِرٍ»: ئۇ ئۆزىنىڭ سوئاللىرىغا سوغۇققىنە جاۋاب بەردى.

بُرُودَةٌ: سوغۇقلۇق، سوۋۇماق؛ پەرۋاسىزلىق؛

مىلتىق دورىسى.

«حَوَّلَتْ بُرُودَةُ الْجَوِّ مِيَاهَ الْبُحَيْرَةِ إِلَى جَلِيدٍ»: سوغۇق ھاۋا كۆل سۇيىنى مۇزغا ئايلاندۇردى.

هَزَّ رَأْسَهُ بِبُرُودَةٍ: بېشىنى سوغۇققىنە لىكشىتى.

«لَقَدْ ظَلَّ يَذْهَبُ إِلَى الْعَمَلِ بِالدَّرَّاجَةِ دُونَ أَنْ يُعِيرَ اهْتِمَامًا لِلْبُرُودَةِ الْجَوِّ»: ھاۋانىڭ سوغۇق بولۇشىغا قارىماي ئۇ ۋېلسىپىت بىلەن ئىشقا بېرىشنى داۋاملاشتۇردى.

لَحْمٌ مَحْفُوظَةٌ بِالْبُرُودَةِ: توڭ گۆش، توڭلىتىلغان گۆش.

بُرُورٌ: سۆزىدە تۇرماق، لەۋزىدە تۇرماق، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلماق.

بَرْوَزَ يُبَرْوِزُ بَرْوَزَةً الصُّورَةَ: رەسىمنى جازىغا ئالدى، رەسىمنى رامكىغا ئالدى.

بُرُوزٌ: گەۋدىلەنمەك، چوقچىيىپ چىقماق.

بُرُوفَةٌ ج بُرُوفَاتٌ: دراما ۋە تىياتىرلارنىڭ رەسمى قويۇلۇشتىن بۇرۇن سىناق قىلىپ قويۇلۇشى.

بَرَى يَبْرِي بَرْيًا الْقَلَمَ: قەلەمنى ئۇچلىدى.

بَرَى الْمَرَضُ الشَّخْصَ: كېسەل ئورۇقلىتىۋەتتى، كېسەل ھالسىزلىتىۋەتتى.

بَرًى: يەر يۈزى، يەر شارى، توپا، تۇپراق.

بَرِئَ يَبْرَأُ بُرُوءًا وَبَرَاءً وَبَرَاءَةً مِنَ الدَّيْنِ: قەرزدىن قۇتۇلدى.

بَرِئَ مِنْ كَذَا: قۇتقۇزدى، خالاس قىلدى.

«بَرِئَ حَتَّى كَأَنْ لَمْ يَكُنْ بِهِ جُرْحٌ»: يارىلانغانىدەك سەلىمازا ساقايىپ كەتتى.

بَرِئٌ ج بَرِيئُونَ وَ أَبْرِيَاءُ وَ بُرَآءُ وَ أَبْرَاءُ م بَرْئِيَّةٌ ج بَرْئِيَّاتٌ...: ... دىن ئادا - جۇدا ئادەم.

بَرِئَ الذِّمَّةِ: قەرزدىن خالاس.

بَرِئُ السَّاحَةِ: تۆھمەتتىن خالى، بىگۇناھ.

«ظَهَرَ بَعْدَ التَّحْقِيقِ أَنَّ الْمُتَّهَمَ بَرِئٌ مِمَّا اتُّهِمَ بِهِ»: تەكشۈرۈشلەردىن كېيىن قارىلانغان ئادەمنىڭ گۇناھسىز ئىكەنلىكى ئېنىقلاندى.

عَمَلٌ بَرِئٌ: ھالال ئىش، پاك خىزمەت.

«يَقُومُ الطِّفْلُ بِأَعْمَالٍ بَرِيئَةٍ»: كىچىك بالا غەرەزسىز ئىشلارنى قىلىدۇ.

بَرِيدٌ ج بُرُدٌ: پوچتىكەش، پوچتالىيون، خەت توشۇغۇچى.

مُوَزِّعُ الْبَرِيدِ: پوچتىكەش، پوچتالىيون.

بِالْبَرِيدِ: پوچتىدىن ئەۋەتىش، پوچتا ئارقىلىق يوللاش.

بَرِيدٌ جَوِّيٌّ: ئايروپىلان ئارقىلىق توشۇلىدىغان خەت - خالتىلار.

سَاعِي الْبَرِيدِ: پوچتالىيون، پوچتىكەش.

طَابِعُ بَرِيدِيٌّ: پوچتا ماركىسى.

مَكْتَبُ الْبَرِيدِ: پوچتا ئىدارىسى، پوچتىخانا.

طَابِعُ الْبَرِيدِ: پوچتا ماركىسى.

خَتْمُ الْبَرِيدِ: پوچتا تامغىسى.

صُنْدُوقُ الْبَرِيدِ: پوچتا ساندۇقى، خەت ساندۇقى.

بَرِيدٌ عَادِيٌّ: ئادەتتىكى يوللانما، ئادەتتىكى خەت.

أُجْرَةُ الْبَرِيدِ: پوچتا ھەققى.

بَرِيدُ الْقُرَّاءِ: مۇشتەرىلەر خەت بېتى.

بَرِيدٌ سِيَاسِيٌّ: دىپلوماتىيە ئورگانلىرىغا خاس ئاختۇرۇشقا، تەكشۈرۈشكە بولمايدىغان پوچتا.

بَرِيدٌ دِبْلُومَاسِيٌّ: دىپلوماتىيە ئورگانلىرىغا خاس، ئاختۇرۇشقا، تەكشۈرۈشكە بولمايدىغان پوچتا.

بَرِيدِيٌّ: پوچتىغا ئائىت.

حَوَالَةٌ بَرِيدِيَّةٌ: پوچتا ھاۋالىسى.

بِطَاقَةٌ بَرِيدِيَّةٌ: پوچتا كارتوچكىسى.

بَرِيقٌ: يورۇق، پارقىراق.

«إِنَّهُ إِنْسَانٌ نَشِيطٌ جِدًّا وَ يَبْدُو ذَلِكَ مِنْ بَرِيقِ عَيْنَيْهِ»: ئۇ تولىمۇ روھلۇق ئادەم، بۇ ئۇنىڭ چاقناپ تۇرغان ئىككى كۆزىدىن چىقىپ تۇرىدۇ.

بَرِيمٌ: ئېشىلگەن ئارغامچا، ئېشىلگەن شوينا، بوغقۇچ (ئايىغ قاتارلىقلارنىڭ)، تاسما؛ گۆللۈك جىيەك، يىپ.

بَرِيَّةٌ ج بَرَايَا: پۈتۈن كائىناتتىكى شەيئىلەر،

مەخلۇقاتلار، ئالەم.

«أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ» ‹قۇرئان›: ئەنە شۇلار مەخلۇقاتلارنىڭ ياخشىسىدۇر.

بِزَازَةٌ: گەزمال سودىگىرى.

بُزَاقٌ: تۈكۈرۈك ، خەپرۈك.

بُزَالٌ: جۇمەك، جوغا.

بِزَالُ الْقَنَانِيِّ: پۇرۇپكا ئاچقۇچ.

بَزَرَ يَبْزُرُ بَزْرًا الْحَبَّ: ئۇرۇق چاچتى.

بَزْرٌ ج بُزُورٌ: ئۇرۇق (ئۆسۈملۈكنىڭ)، ئۇرۇق ـ ئەۋلاد.

بِزْرٌ ج أَبْزَارٌ: دورا ـ دەرمەك.

بِزْرَةٌ ج بِزْرَاتٌ: بىردانە ئۇرۇق، بىر تال دان.

بِزْرَةُ الْقُطْنِ: چىگىت.

بَزْرَمِيطٌ: شالغۇت، مىتىس.

بَزَّ يَبُزُّ بَزًّا: تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى.

بَزَّ أَقْرَانَهُ: تەڭتۇشلىرىدىن ئۈستۈن چىقتى، تەڭتۇشلىرىدىن ئۈتۈپ كەتتى.

بَزَّ الْعَدُوَّ: دۈشمەننى تالان ـ تاراج قىلدى.

«مَنْ عَزَّ بَزَّ» ‹مەسەل›: غەلىبە قىلغانئادەم تالان ـ تاراج قىلالايدۇ (مەسەل) پۇلى بارنىڭ گېپى ئوك، پۇلى يوقنىڭ گېپى توك (مەسەل)، گاچا بولسىمۇ باي سۆزلىسۇن.

«لاَ تَسْتَطِيْعُ أَنْ تَبُزَّغَيْرَكَ بِلاَجُهْدٍ» : تىرىشماستىن باشقىلاردىن ئۈتۈپ كېتەلمەيسەن.

بَزٌّ ج بُزُوزٌ: پاختا رەخت، چىگە رەخت، پاختا رەخت كىيىم، چىگە رەخت كىيىم.

بُزٌّ وَ بِزٌّ: ھايۋانلارنىڭ ئەمچىكى، يېلىنى.

بُزُّالْمَرْأَةِ: ئاياللىنىڭ ئەمچىكى، ئاياللىنىڭ كۆكسى.

بَزَّارِيٌّ: ئالدامچى، قول ئۇچىدا ئىشلىگۈچى.

بَزَّازٌ ج بَزَّازُونَ: گەزمال سودىگىرى.

«لاَ تَزَالُ بَعْضُ الْمُدُنِ الْعَرَبِيَّةِ تَحْتَوِى عَلَى أَسْوَاقٍ خَاصَّةٍ بِالْبَزَّازِيْنَ» : بەزى ئەرەب شەھەرلىرىدە مەخسۇس گەزمال سودىگەرلىرى بازىرى بار.

بَزَّازَةُ الْأَطْفَالِ: ئېمىزگە: بوتۇلكا.

بَزَّاقَةٌ: قۇلۇلە: تۈكۈرۈك قاچىسى، گارشوك: كۆزەينەكلىك يىلان.

بِزَّةٌ ج بِزَّاتٌ: كىيىم ـ كېچەك، سالاپەت، تەقى ـ تۇرقى، قىياپەت، سىرتقى كۆرۈنۈشى.

«كَانَ الضَّابِطُ يَرْتَدِى بِزَّتَهُ الرَّسْمِيَّةَ خِلاَلَ إِجَازَتِهِ» : ئوفېتسىر دەم ئېلىش جەريانىدا رەسمى فورمىسىنى كىيەتتى.

بَزَّرَ يُبَزِّرُ تَبْزِيرًا: ئۇرۇق چاچتى.

بَزَّقَ يُبَزِّقُ تَبْزِيقًا: تۈكۈردى.

بِزِّيٌّ: ئېمىلدەش بىر تۈغقان.

بَزَغَ يَبْزُغُ بُزُوغًا الْقَمَرُ: ئاي چىقتى.

بَزَغَتِ الشَّمْسُ: كۈن چىقتى.

بَزَقَ يَبْزُقُ بَزْقًا: تۈكۈردى.

بَزَقَةٌ ج بَزَقَاتٌ: تۈكۈرۈك، خەپرۈك.

بَزَلَ يَبْزُلُ بَزْلاً الشَّيْءَ: تەشتى، تۆشۈك ئاچتى.

بَزَلَ الزُّجَاجَةَ: بوتۇلكا ئاغزىنى ئاچتى.

بَزَلَ الشَّرَابَ: ئېقىتىش ئۈچۈن قاچىغا تۆشۈك تەشتى.

بَزَلَهُ: ئۇنى سۆزۈلدۈردى.

بِزِلَّةٌ: پۇرچاق، ماش.

بُزَيْرَةٌ: ئەش، بالا ھەمرىيى.

بَسْ: بولدى ـ بەس، كۆپايە، پەقەت، پەقەتلا.

بِسَارِيَةٌ: ئاق بېلىق، كىچىك بېلىق.

بِسَاطٌ ج بُسُطٌ وَ أَبْسِطَةٌ: گىلەم، ئەدىيال، پالاس، بىسات.

بِسَاطُ الرِّيحِ: ئۇچار گىلەم.

اَلْبِسَاطُ مِنَ الْأَرْضِ: كەڭ زېمىن.

«وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ بِسَاطًا» ‹قۇرئان›: ئاللاھ سىلەرگە زېمىننى (كەڭ) بىسات قىلىپ بەردى.

بِسَاطُ الْمَعْمُورِ: ئالەم، جاھان.

«لَقَدْ حَقَّقَتِ الْأُمَّةُ الْعَرَبِيَّةُ فِى الْقَدِيمِ مَكَانَةً لاَ تُزَاحِمُهَا فِيْهَا أُمَّةٌ أُخْرَى عَلَى بِسَاطِ

الْمَعْمُورِ»: ئەرەب مىللىتى قەدىمكى دەۋرلەردە جاھاندا ھېچقانداق بىر مىللەت ئېرىشەلمىگەن ئۇرۇنغا ئېرىشكەنىدى.

عَلَى بِسَاطِ الْبَحْثِ: مۇزاكىرىگە قويۇلغان.

«مَاتَزَالُ الْمَسْأَلَةُمَعْرُوضَةًعَلَى بِسَاطِ الْبَحْثِ»: مەسىلە ھېلىمۇ مۇھاكىمە قىلىنماقتا.

بِسَاطَةٌ: ئاددى ـ سادىدا، ئاسان، ئوڭاي، چۈشىنىشلىك؛ ئاق كۆڭۈللۈك.

تَكَلَّمَ بِبَسَاطَةٍ: ئوچۇق يورۇق پاراڭلاشتى، ئەركىن پاراڭلاشتى.

بَسَالَةٌ: قەھرىمانلىق، باتۇرلۇق، جۈرئەتلىك، مەردلىك.

بَسْبَاسَةٌ: جوزبۇۋا، جويۇز.

بَسْبُوسَةٌ: ھالۋا.

بُسْتَانٌ ج بَسَاتِينُ: باغ، بوستان، گۈللۈك باغچا.

«تَمْتَدُّ بَسَاتِينُ النَّخْلِ فِي الْبَصْرَةِ مَسَافَاتٍ طَوِيلَةً»: بەسرىدە خورما باغچىلىرى ئۇزۇن مۇساپىلەرگە سوزۇلغان.

« ذَهَبْنَا إِلَى بُسْتَانٍ مِنْ بَسَاتِينِ الرِّيَاضِ تَرْوِيحًاعَنِالنَّفْسِ»: بىز كۆڭۈل ئېچىش ئۈچۈن رىيادنىڭ بوستانلىقلىرىنىڭ بىرىگە باردۇق.

بُسْتَانِيٌّ: باغۋەن، گۈل باققۇچى.

بَسْتَرَ يُبَسْتِرُ بَسْتَرَةً اللَّبَنَ: سۈتنى دېزىنفېكسىيە قىلدى.

بَسْتَنَةٌ: باغۋەنچىلىك.

بَسَرَ يَبْسُرُ بَسْرًا وَ بُسُورًا الشَّيْءَ: ۋاقتىتىن بۇرۇن ياكى مەزگىلدىن بۇرۇن قىلىپ قويدى.

بَسَرَ الشَّخْصُ: قوشۇمىسىنى تۇردى، چىرايىنى پۇرۇشتۇردى.

«ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ» ‹قرآن›: ئاندىن قوشۇمىسىنى تۇردى ۋە چىرايىنى پۇرۇشتۇردى.

بَسَرَ وَجْهُهُ: تەرى تۇرۇلدى.

بُسِرَ: گېموروي بولۇپ قالدى.

بَسْرٌ: قوشۇمىسىنى تۇرمەك، چىرايىنى تۇرمەك.

وَجْهٌ بَسْرٌ: تۇرۇلگەن چىراي.

بُسْرٌ ج بِسَارٌ. بُسْرَةٌ ج بُسُرَاتٌ: خام خورما، پىشمىغان خورما.

بَسَّ يَبُسُّ بَسًّا الشَّيْءَ: ئۇۋۇتىۋەتتى، پارچىلىدى.

«وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا» ‹قرآن›: تاغلار پارچىلاندى.

بَسٌّ م بَسَّةٌ ج بِسَاسٌ: ئۇۋاش.

بَسَّامٌ: كۆلگۈنچەك، كۆلۈپلا تۇرىدىغان.

بَسَّطَ يُبَسِّطُ تَبْسِيطًا: ئاسانلاشتۇردى، ئاددىيلاشتۇردى.

بَسَّطَ الثَّوْبَ: كىيىمنى يايدى.

«حَاوِلْ أَنْ تُبَسِّطَ الْأُمُورَ لَا أَنْ تُعَقِّدَهَا»: سەن ئىشلارنى مۇرەككەپلەشتۈرمەي، ئاددىيلاشتۇرۇشقا تىرىشقىن.

بَسَّقَ يُبَسِّقُ تَبْسِيقًا: يۇقىرى كۆتۈردى، ئۈستۈردى.

بَسَطَ يَبْسُطُ بَسْطًا: كېڭەيتتى، چوڭايتتى، يايدى.

«بَسَطَ الْحَصِيرَ عَلَى الْأَرْضِ»: يەرگە بورا سالدى.

بَسَطَ الْيَدَ: قولىنى سوزدى.

بَسَطَ نُفُوذَهُ: تەسىر دائىرىسىنى كېڭەيتتى.

بَسَطَ الْقَوْلَ: كەڭ توختالدى، تەپسىلىي سۆزلىدى.

بَسَطَ يَدَ الْمُسَاعَدَةِ: ياردەم قولىنى سوزدى.

«عَلَى الْحُكُومَةِ أَنْ تَبْسُطَ يَدَ الْمُسَاعَدَةِ لِلْجَمْعِيَّاتِ الْخَيْرِيَّةِ»: ھۆكۈمەت پاراۋانلىق جەمئىيەتلىرىگە ياردەم بېرىشى لازىم.

بَسَطَ يَدَهُ فِي الْإِنْفَاقِ: بۇزۇپ چاچتى.

بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ: ئاللاھ رىزقىنى كەڭ قىلدى.

بَسَطَ الضَّيْقَ: مېھمانىنى خۇشال قىلدى.

بَسَطَ نُفُوذَهُ: نوپۇزىنى تىكلىدى.

«تَهْدِفُ إِسْرَائِيلُ إِلَى بَسْطِ نُفُوذِهَا عَلَى فِلَسْطِينَ»: ئىسرائىلىيە پەلەستىنىدە ئۆز ھاكىمىيىتىنى يۈرگۈزۈشنى مەقسەت قىلىدۇ.

«إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ» ‹قرآن›:

سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلىدۇ.

بَسُطَ يَبْسُطُ بَسَاطَةً: ئاسانلاشتى، ئاددىيلاشتى.

بَسُطَ الْمَرْؤُ: گول بولدى، كاللىسى ئاددى بولدى.

بَسُطَ الشَّيْءُ: ئاددىيلاشتى، ئوڭايلاشتى.

بَسُطَ وَجْهُهُ: چىرايى ئېچىلىپ كەتتى.

بَسْطٌ: كېڭەيمەك، يېيىلماق، كېرىلمەك، خۇشاللىق، ئىزاھلىماق، چۈشەندۈرمەك.

بَسْطٌ «فِي الْحِسَابِ»: كەسىر سان.

بَسْطَةٌ: كەڭ، مول، زىيادە، كەڭتاشا؛ پەزىلەت، كامالەت.

«وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ» «قۇرئان»: ئاللاھ ئۇنىڭ ئىلمىنى زىيادە قىلدى ۋە بەدىنى قابىل قىلدى.

بَسْطَةٌ مِنَ النِّسَاءِ وَالظِّبَاءِ: چىرايلىق، گۈزەل، ھۆسنىگە تولغان.

بَسْطَرْمَةٌ: سامساق؛ دورا - دەرمەكلەر بىلەن پىشۇرۇلغان، بېسىپ سۈرمە قىلىنغان گۆش.

بَسَقَ يَبْسُقُ بُسُوقًا النَّخْلُ: خورما دەرىخى قەد كۆتۈرۈپ تۇردى، قەد كۆتۈردى.

بَسَقَ الشَّيْءُ: ئېگىز بولدى.

«بَسَقَ الشَّخْصُ أَقْرَانَهُ أَوْ أَصْحَابَهُ وَعَلَيْهِمْ»: تەڭتۇشلىرى ياكى ھەمراھلىرىدىن ئۈستۈن تۇردى.

بِسْكُوتِي: پېچىنە.

«طَلَى قِطْعَةً مِنَ الْبِسْكُوتِي بِالْعَسَلِ»: بىر پارچە پېچىنىگە ھەسەل سۈركىدى.

بَسْكَوِيتٌ: پېچىنە.

بَسَلَ يَبْسُلُ بَسَالَةً وَ بَسَالاً: باتۇرلۇق قىلدى، مەردلىك قىلدى.

بِسِلَّةٌ: كۆك پۇرچاق.

بِسِلَّةٌ خَضْرَاءُ: يېشىل كۆك پۇرچاق.

بَسَمَ يَبْسِمُ بَسْمًا: تەبەسسۇم قىلدى، كۈلۈمسىرىدى.

بَسْمَةٌ ج بَسَمَاتٌ: تەبەسسۇم، كۈلۈمسىرەش.

بَسْمَلَ يُبَسْمِلُ بَسْمَلَةً: بىسمىللا دېدى، بىسمىللا نى يازدى.

بَسِيسَةٌ: تاتلىق يېمەكلىكلەر.

بَسِيطٌ ج بُسَطَاءُ: ئاددى، سادىدا، ئاسان، ئاق كۆڭۈل، توغرا، كەڭ، قولاي.

«عَاشَ حَيَاةً بَسِيطَةً بِالرَّغْمِ مِنْ مَكَانَتِهِ وَ ثَرَائِهِ»: ئورنى ۋە بايلىقىغا قارىماي ئاددى - سادىدا ياشىدى.

«اَلدِّعَايَةُ الْكَاذِبَةُ قَدْ تَخْدَعُ الْبُسَطَاءَ مِنَ النَّاسِ»: يالغان تەشۋىقات سادىدا ئادەملەرنى ئالدىيالىشى مۇمكىن.

بَسِيطُ الْيَدَيْنِ: سېخى، قولى ئوچۇق.

بَسِيطٌ مِنَ الْأَرْضِ: كەڭ، تۈز يەر.

بَسِيطَةٌ ج بَسَائِطُ: كەڭ زېمىن، يەر يۈزى.

«مَا مِنْ شَعْبٍ عَلَى وَجْهِ هَذِهِ الْبَسِيطَةِ يَقْبَلُ الْإِسْتِعْمَارَ»: يەر يۈزىدە مۇستەملىكىچىلىكنى قوبۇل قىلىدىغان ھېچقانداق مىللەت تېپىلمايدۇ.

«دَعْنِي أَتَكَلَّمْ عَنْ مَعْرِفَتِي الْبَسِيطَةِ»: يۈزەكى تونۇشۇمنى سۆزلەپ باقاي.

بِشَارَةٌ ج بَشَائِرُ و بِشَارَاتٌ: خۇش - خەۋەر، بېشارەت، ئىنجىل (خرىستىئان دىنىدا)

بِشَارَةُ خَيْرٍ: بېشارەت، ياخشى پال.

عِيدُ الْبِشَارَةِ: (خرىستىئان دىنىدا) ھەزرىتى مەريەمنىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالامغا ھامىلدار بولغانلىقىنى جىبرىئىلنىڭ يەتكۈزگەنلىكىنى خاتىرىلەش بايرىمى.

بَشَائِرُ الصُّبْحِ: تاڭنىڭ تۇنجى يورۇشى.

بَشَاشَةٌ: خۇش چىراي بولماق، چىرايىدىن نۇر يېغىپ تۇرماق.

«يَسْتَقْبِلُ الْكَرِيمُ ضُيُوفَهُ بِتَرْحِيبٍ وَ بَشَاشَةٍ»: سېخى ئادەم مېھمانلىرىنى خۇشاللىق بىلەن ئوچۇق چىراي كۈتۈۋالىدۇ.

بَشَامٌ: ياغىچى مىسۋاك ئورنىدا ئىشلىتىدىغان خۇش پۇراق دەرەخ.

بَشَرَ يَبْشُرُ بَشْرًا الْخُضَرَاءَ وَ الْفَاكِهَةَ: كۆكتات ۋە مېۋىلەرنى ئاقلىدى، سويدى.

بَشَرَ الْبَصْلَةَ أَوِالْبُرْتُقَالَةَ: پىياز ياكى ئاپېلسىننى ئاقلىدى، سويدى.

بَشَرَ يَبْشُرُ وَ بَشِرَ يَبْشَرُ بَشْرًا: خۇشال بولدى، خۇش بولدى.

«بَشَرَ صَدِيْقَهُ بِخَبَرِ نَجَاحِهِ»: ئۇ دوستىنى ئۇنىڭ غەلىبە قىلغانلىقى (ئىمتىھاندىن ئۆتكەنلىكى) خەۋىرى بىلەن خۇش قىلدى، دوستىغا ئۆزىنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازانغانلىق خەۋىرىنى يەتكۈزدى.

بَشَرَ يَبْشُرُ بَشَارَةً الشَّخْصُ: چىرايلىق بولدى.

بَشِرَ يَبْشَرُ بِشْرًا الشَّخْصَ بِهِ: خۇشال قىلدى، شادلاندۇردى.

بَشَرٌ: ئىنسان، ئادەم.

أَبُو الْبَشَرِ: ئادەم ئەلەيھىسسالام، ئادەم ئاتا.

«وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ» ‹قۇرئان›: سەندىن بۇرۇن ھېچ كىشىنى مەڭگۈ ياشاتقىنىمىز يوق.

بِشْرٌ: خۇشاللىق، شادلىق، خۇش كەيپىيات.

بُشْرٌ: خۇش خەۋەر.

بَشَرَةٌ: تېرىنىڭ سىرتى، تاشقى تېرە، قوۋزاق، پوست.

بَشَرَةُ الْأَرْضِ: زېمىنىنىڭ كۆكۈرۈشى، ئۈسۈملۈك لەرنىڭ يەردىن ئۇنۇپ چىقىشى.

بَشَرِيٌّ ج بَشَارِيُّ: باشلىنىش مۇزىكىسى، كىرىش مۇزىكىسى.

بَشْرُوشٌ ج بَشَارُوشُ: قىزىل تۇرنا.

بُشْرَى ج بُشْرَيَاتٌ: خۇش خەۋەر.

بُشْرَاكَ . بُشْرَى لَكَ: ساڭا خۇش خەۋەر.

«هُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِيْنَ» ‹قۇرئان›: مۆمىنلەر ئۈچۈن ھىدايەتتۇر ۋە خۇش خەۋەردۇر.

بَشَرِيٌّ: ئىنسانىي، ئىنسان خۇسۇسىيەتلىك.

اَلْجِنْسُ الْبَشَرِيُّ: ئىنسانىيەت.

طَبِيْبٌ بَشَرِيٌّ: دوختۇر.

اَلْإِجْتِمَاعُ الْبَشَرِيُّ: ئىنسانلار جەمئىيىتى.

بَشَرِيَّةٌ: ئادەمزات، ئىنسانىيەت.

ثَرْوَةٌ بَشَرِيَّةٌ: ئادەم بايلىقى.

بَشَّ يَبَشُّ بَشًّا وَ بَشَاشَةً: كۈلۈمسىرىدى.

«بَشَّ لَهُ وَهَشَّ»: ئۇنى خۇشخۇيلۇق بىلەن قارشى ئالدى.

بَشَّ وَجْهُهُ: چىرايى ئېچىلىپ كەتتى.

بَشَّ بِهِ: خۇشاللىق بىلەن كۈتۈۋالدى، خۇش چىراي قارشى ئالدى.

بَشٌّ: خۇش چىراي، كۈلۈمسىرىگەن چىراي.

بَشَّاشٌ: خۇش چىراي، كۈلگۈنچەك.

بَشَّرَ يُبَشِّرُ تَبْشِيرًا: خۇش خەۋەر يەتكۈزدى.

بَشَّرَ الشَّخْصَ بِالْخَيْرِ: ياخشىلىقنى ۋەدە قىلدى، خۇش خەۋەر بەردى.

بَشَّرَ بِفِكْرَةٍ أَوْدِينٍ: ئىدىئولوگىيە ياكى دىنغا دەۋەت قىلدى.

«ظَهَرَتْ بَوَادِرُ تُبَشِّرُ بِحَلِّ الْأَزْمَةِ»: كرزىسنىڭ ھەل بولۇشىدىن بېشارەت بېرىدىغان ئالامەتلەر كۆرۈلدى.

«يَازَكَرِيَّا إِنَّانُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَى» ‹قۇرئان›: ئى زەكەرىيا! بىز ھەقىقەتەن ساڭا يەھيا ئىسىملىك بىر ئوغۇل بىلەن خۇش خەۋەر بېرىمىز.

«وَبَشِّرِ الَّذِيْنَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ» ‹قۇرئان›: ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارغا جەننەتلەرگە كىرىدىغانلىقى بىلەن خۇش خەۋەر بەرگىن.

بَشِعَ يَبْشَعُ بَشَعًا و بَشَاعَةً: بەتبەشىرە بولۇپ كەتتى، مەجەزى ئەسكى بولدى.

بَشِعَ الطَّعَامُ: تاماق زېرىكىشلىك بولدى.

بَشِعَ الشَّيْءُ: سەت كۆرۈندى.

بَشَعَ الشَّخْصُ: كۆرۈمسىز بولدى.

بَشِعٌ: سەت، كۆرۈمسىز، خۇنۇك، بەتبەشىرە.

اَلْبَشِعُ مِنَ الْأَشْخَاصِ: ئەخلاقسىز ئادەم، بەتقىلىق ئادەم.

اَلْبَشِعُ مِنَ الْأَفْعَالِ وَ الْأَشْيَاءِ: قەبىھ ئىش ۋە نەرسىلەر.

اَلْبَشِعُ مِنَ الطَّعَامِ: تەمسىز تاماق، ئوخشىمىغان تاماق.

بَشَقَ يَبْشِقُ بَشْقًا: تىكىلىپ قارىدى.

بَشِقَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئالدى.

بَشِقَ يَبْشَقُ بَشْقًا و يَشِقًّا: ئالدىرىدى.

بَشَكَ يَبْشُكُ بَشْكًا: ئالدىرىدى؛ يالغان ئېيتتى.

بَشَكَ الشَّيْءَ: ئارىلاشتۇردى، ئۇزدى.

بَشْكِيرٌ ج بَشَاكِيرُ: لۆڭگە.

بَشْكِيرُ الْحَمَّامِ: مونچا لۆڭگىسى.

بَشِمَ يَبْشَمُ بَشَمًا: زېرىكتى، خۇشى قالمىدى، بىزار بولدى، نەپرەتلەندى.

بَشِمَ فِي الطَّعَامِ: قورسىقى بەك توپۇپ كەتتى.

بَشَمٌ: زېرىكىش، نەپرەتلىنىش، بىزار بولۇش.

بَشُوشٌ: خۇش چىراي، كۆلۈمسىرىگەن چىراي.

بَشِيرٌ ج بُشَرَاءُ: خۇش خەۋەر يەتكۈزگۈچى، خۇش خەۋەر ئېلىپ كەلگۈچى.

«فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا» «قرآن»: خۇش خەۋەرچى كېلىپ كۆڭلەكنى ئۇنىڭ يۈزىگە تاشلىدى، ئۇنىڭ كۆزى ئېچىلدى.

بَشِيعٌ: سەت، كۆرۈمسىز، خۇنۇك.

بُصَاقٌ: تۈكرۈك؛ شۆلگەي.

بَصْبَصَ يُبَصْبِصُ بَصْبَصَةً الْكَلْبُ بِذَنَبِهِ: ئىت قۇيرۇقىنى شىپالىغاندى.

بَصْبَصَ الرَّجُلُ: تەخسىكەشلىك قىلدى، خۇشامەت قىلدى.

بَصْبَصَ الشَّخْصُ لِلْمَرْأَةِ: ئايال كىشىگە پوخۇر-لۇق قىلدى، قاش ئاتتى.

بَصُرَ يَبْصُرُ وَبَصِرَ يَبْصَرُ بَصَرًا وَبَصَارَةً: كۆردى، قاردى.

بَصُرَ بِالْأَمْرِ: بىلدى، ئۇقتى.

بَصِرَ بِالشَّيْءِ: كۆردى، قاردى، قاراپ قالدى.

«بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ» «قرآن»: مەن ئۇلار كۆرمىگەننى كۆردۈم.

بَصِرَ الْأَمْرَ: بىلدى.

بَصَرٌ. أَبْصَارٌ: كۆرۈش، قاراش، كۆرۈش قۇۋۋىتى، كۆرۈش سېزىمى، سېزىش قۇۋۋىتى؛ كۆز.

«وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ» «قرآن»: بۇ چاغدا كۆزلۈكلار چەكچىيىپ قالغان، يۈرىكىلار ئاغزىغا قاپلىشىپ قالغان.

«إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَ الْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُولاً» «قرآن»: (ئىنسان قىيامەت) كۈنى قۇلاق، كۆز، دىل (يەنى سەزگۈ ئەزالىرى) نىڭ قىلمىشلىرى ئۈستىدە ھەقىقەتەن سوئال - سوراق قىلىنىدۇ.

صَلَاةُ الْبَصَرِ: نامازشام ياكى بامدات نامىزى.

لَمْحُ الْبَصَرِ: كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە.

«عَادَ فِي أَقَلَّ مِنْ لَمْحِ الْبَصَرِ»: كۆزنى يۇمۇپ-ئاچقۇچە قايتىپ كەلدى.

مَدَى الْبَصَرِ: كۆرۈش ئارىلىقى، كۆرۈش مۇساپە-سى، كۆز يېتىم يىراقلىق.

قَصِيرُ الْبَصَرِ: يىراقنى كۆرەلمەسلىك كېسىلى.

بَيْنَ سَمْعِ النَّاسِ وَبَصَرِهِمْ: ئوچۇق - ئاشكارا.

«اِرْتَكَبَ جَرِيمَتَهُ بَيْنَ سَمْعِ النَّاسِ وَبَصَرِهِمْ»: ئوچۇق - ئاشكارا جىنايەت ئۆتكۈزدى.

وَاقِيَةُ الْبَصَرِ: ئىككى كۆزگە تاقىۋالىدىغان نېپىز كۆز ئاسراش ئەسۋابى.

أُولُوالْأَبْصَارِ: ئەقىل - ئىدراكلىق كىشىلەر.

«إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ» «قرآن»: بۇنىڭدا ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن ئەلۋەتتە ئىبرەت بار.

بَصَرِيٌّ: كۆزگە مەنسۇپ، كۆرۈشكە ئائىت.

خِدَاعٌ بَصَرِيٌّ: خاتا كۆرۈش، ساختا سېزىم.

عَصَبٌ بَصَرِيٌّ: كۆرۈش نېرۋىلىرى.

اَلْبَصَرِيَّاتُ: ئوپتىكا.

مُعِيْنَاتٌ بَصَرِيَّةٌ: سۈرەت، فىلىم ۋە خەرىتەقا-تارلىق ئوقۇتۇش مەقسىتىدە قوللىنىدىغان ۋاستىلەر.

بَصَّ يَبُصُّ بَصًّا وَبَصِيصًا: چاقنىدى، پىلىلدىدى، جىمىرلىدى؛ كۆردى.

بَصَّ الشَّخْصُ: سىنچىلاپ قاردى.

بَصَّاصٌ: رازۋېدكىچى.

بَصَّاصَةٌ: كۆز.

بَصَّاقَةٌ: تۈكۈرۈك قاچىسى، گارشوك.

بَصَّةٌ: نەزەر، قاراش.

بَصَّرَ يُبَصِّرُ تَبْصِيرًا: نەسىھەت قىلدى، يىلدۇردى، چۈشەنچە بەردى.

بَصَّرَ الْجَرْوُ: كۆچۈك كۆزىنى ئاچتى.

بَصَّرَ النَّاسَ الْأَمْرَ وَبِهِ: كىشىلەرگە يىلدۇردى، كىشىلەرگە ئۇقتۇردى.

بَصَّرَ الشَّيْءَ تونۇتتى، ئىزاھلاپ بەردى.

«يُبَيِّنُ لِلنَّاسِ سُوءَ حَالِهِمْ وَ يُبَصِّرُهُمْ بِمَنْ كَانَ سَبَبَ فَقْرِهِمْ»: كىشىلەرگە ھالىنىڭ يامان لىقىنى بايان قىلىپ بېرىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ نامراتلىقىغا كىمنىڭ سەۋەبچى بولغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

بَصَقَ يَبْصُقُ بَصْقًا: تۈكۈردى.

«عَلَيْنَا عَدَمُ الْبَصْقِ عَلَى الْأَرْضِ»: يەرگە تۈكۈرمەسلىكىمىز لازىم.

«لَا تَبْصُقْ فِي الطَّرِيقِ»: يولغا تۈكۈرمە.

بَصْقَةٌ ج بَصَقَاتٌ: بىر قېتىم تۈكۈرۈك، خەپرۈك؛ بەلغەم.

بَصَلٌ: پىياز، باش پىياز.

بَصَلَةٌ ج بَصَلَاتٌ: بىر باش پىياز؛ دۇبۇلغا، تۆمۈر قالپاق.

بَصَلِيٌّ: پىيازغا ئائىت، پىيازغا مەنسۇپ.

بَصَمَ يَبْصِمُ بَصْمًا: باستى، تامغا باستى؛ قول قويدى، قەغەز، رەخت قاتارلىقلارغا بەلگە باستى، سىزدى.

بَصْمَةٌ ج بَصَمَاتٌ: ئىز، بارماق ئىزى.

تَرَكَ بَصَمَاتِهِ: ئىز قالدۇردى.

بَصْمَةُ الْخَتْمِ: تامغا ئىزى.

بَصْوَةٌ: چوغ.

بَصِيرٌ ج بُصَرَاءُ: ئۆتكۈر، سەزگۈر، پاراسەتلىك.

«لَا بُدَّ لِلْمُتَرْجِمِ مِنْ لُغَةٍ إِلَى أُخْرَى أَنْ يَكُونَ بَصِيرًا بِاللُّغَتَيْنِ»: بىر تىلنى ئىككىنچى بىر تىلغا تەرجىمە قىلىدىغان ئادەم ئىككى تىلنى ئوبدان بىلىشى كېرەك.

اَلْبَصِيرُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «ھەممىنى كۆرۈپ تۇرىدىغان ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

بَصِيرَةٌ ج بَصَائِرُ: كۆز نۇرى، كۆرۈش قۇۋۋىتى؛ نەزەر دائىرىسى؛ يول كۆرسەتكۈچ؛ پاكىت، دەلىل؛ ئىبرەت.

كَانَ عَلَى بَصِيرَةٍ مِنَ الْأَمْرِ: چۈشەنچىسى چوڭقۇر ئىدى.

«بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ» (قرآن): بەلكى ئىنسان ئۆزىگە ئۆزى گۇۋاھتۇر.

«فِي الذَّاهِبِيْنَ الْأَوَّلِيْنَ مِنَ الْقُرُونِ لَنَا بَصَائِرُ»: بۇرۇنقى ئەسىرلەردە ئۆتكەنلەردىن ئىبرەت ئېلىشىمىز لازىم.

فَعَلَ ذَلِكَ عَنْ بَصِيرَةٍ: ئائىلىق ھالدا قىلدى.

عُرِفَ بِنَفَاذِ الْبَصِيرَةِ: كەسكىن تەجرىبىلىك ئىكەنلىكى بىلەن تونۇلدى، چوڭقۇر پىكىرلىكى بىلەن تونۇلدى.

عَيْنٌ بَصِيرَةٌ: ئۆتكۈر كۆز.

«ضَرَبَ الْهَوَى عَلَى بَصِيرَتِهِ»: ھاۋايى ـ ھەۋەس كۆزىنى كور قىلىپ قويدى.

بَصِيصٌ: نۇر، شولا.

بَصِيصٌ فِي الْأَمْرِ: ئازراق ئۈمىد، كىچىككىنە ئۈمىد.

«لَاحَ لَهُ بَصِيصٌ مِنَ الْأَمَلِ»: ئۈنىكى ئۈچۈن ئۈمىد ئۇچقۇنى يورۇدى.

بُصَيْلَةُ الْمِصْبَاحِ الْكَهْرَبَائِيِّ: لامپۇچكا.

بِضَاعَةٌ ج بَضَائِعُ: تاۋار، مال.

«هَذِهِ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا» (قرآن): «بۇ مال ـ مۈلۈكلىرىمىز بىزگە قايتۇرۇلۇپتۇ.»

«اَلتَّاجِرُ يَبِيْعُ بَضَائِعَهُ»: سودىگەر مالىلىرىنى ساتماقتا.

قِطَارُ الْبِضَاعَةِ: يۈك پويىزى.

«أَخْرَجَ مَا عِنْدَهُ مِنْ بِضَاعَةٍ»: دېمەيدىغان گەپنى دەپ تاشلىدى.

هُوَ قَلِيْلُ الْبِضَاعَةِ: ئۇنىڭ بىلىمى ئاز، بىلىمى چاغلىنىق، ئۇنىڭ بىلىدىغىنى چاغلىق.

«كَانَ قَلِيلَ الْبِضَاعَةِ مِنَ الْعَرَبِيَّةِ»: ئەرەبچىنى ئاز بىلەتتى.

بَضَّ يَبِضُّ بَضًّا وَبَضِيضًا وَ بُضُوضًا: (سازنى) تەڭشىدى.

بَضَّ يَبُضُّ وَ يَبِضُّ بَضَاضَةً الْجِسْمُ: بەدەن تولدى، گۈزەللەشتى.

بَضٌّ. بَضَّةٌ: يۇمشاق بەدەن.

بَضَّعَ يُبَضِّعُ تَبْضِيعًا الْجِسْمَ: بەدەننى يارىدى، ئوپېراتسىيە قىلدى.

بَضَّعَ اللَّحْمَ: گۆشنى كەستى، پارچىلىدى.

بَضَعَ يَبْضَعُ بَضْعًا: يارىدى، قارىننى يارىدى.

بَضَعَ اللَّحْمَ: گۆشنى پارچىلىدى.

بَضَعَ الْجِلْدَ: تېرىنى يارىدى.

بِضْعٌ م بِضْعَةٌ: بىرنەچچە، بىرقانچە، (ئۈچ بىلەن توققۇز ئارىلىقىدىكى سانىنى بىلدۈرىدۇ.)

«لَمْ يَمْكُثْ اِلَّابِضْعَةَ أَيَّامٍ ثُمَّ انْصَرَفَ»: بىرقانچە كۈن تۇرۇپلا كەتتى.

بِضْعَةَ عَشَرَ، بِضْعَ عَشْرَةَ: ئون نەچچە.

اَلْبِضْعَةُ مِنَ اللَّحْمِ وَ غَيْرِهِ: گۆش پارچىسى.

هُوَ بِضْعَةٌ مِنِّى: ئۇ مېنىڭ بىر پارچەم، ئۇ مېنىڭ تەركىبىي قىسمىم.

بَطَارِخُ: بېلىق تۇخۇمى.

بَطَاطَا: پىچەك گۈل، ياڭيۇ.

بَطَاطَا حُلْوَةٌ: تاتلىق ياڭيۇ.

بَطَاطِسُ: ياڭيۇ.

بَطَائِيقُ: ئەدىيال.

بِطَاقَةٌ ج بَطَائِقُ و بِطَاقَاتٌ: كىنىشكا، گۇۋاھنامە، بېلەت، باغاق، كارتۇشكا.

بِطَاقَةُ الْاِسْمِ: نام ـ ئەمەل كارتۇشكىسى، ئىسىم كارتۇشكىسى.

بِطَاقَةٌ بَرِيْدِيَّةٌ: مەخسۇس خەت ـ چەك يېزىش ئۈچۈن تەييارلانغان ئاتكرىتكا، پوچتا ئاتكرىتكىسى.

بِطَاقَةُ التَّمْوِينِ: نورمىلىق تەمىنلەش كىنىشكىسى.

بِطَاقَةُ الْأَمْرِ: بېلەت.

بِطَاقَةُ الدُّخُولِ: كىرىش بېلىتى.

بِطَاقَةُ الشَّخْصِيَّةِ أَوِالْهَوِيَّةِ: سالاھىيەت گۇۋاھنامىسى، كىملىك.

«أَرِنِى بِطَاقَتَكَ الشَّخْصِيَّةَ مِنْ فَضْلِكَ»: ماڭا ئۆزىڭنىڭ كىملىكىڭنى كۆرسەتسەڭ.

«وَجَدَمَقْعَدَهُ وَفْقًالِلرَّقَمِ الْمُدَوَّنِ عَلَى بِطَاقَتِهِ»: بېلەتتىكى نومۇرى بويىچە ئورنىنى تاپتى.

بِطَاقَةُ الْمُعَايَدَةِ: ھېيتلىق تەبرىك ئاتكرىتكىسى.

بَطَالَةٌ: ئىشسىزلىق؛ قەھرىمان بولماق، باتۇر بولماق.

«اِزْدَادَ عَدَدُ الْعُمَّالِ الْعَاطِلِيْنَ عَنِ الْعَمَلِ بِسَبَبِ الْبَطَالَةِ الَّتِى عَمَّتِ الْبِلَادَ»: مەملىكەت بويىچە ئومۇملاشقان ئىشسىزلىق تۈپەيلىدىن ئىشتىن قالغان ئىشچىلارنىڭ سانى كۆپەيدى.

بِطَانٌ ج أَبْطِنَةٌ وَ بُطْنٌ: تارتما، ئولاق (ئېگەر ـ نىڭ) تۆشلۈك، تۆشباغ، بانداش.

بِطَانَةُ الثَّوْبِ ج بَطَائِنُ: كىيىمنىڭ ئەستىرى.

بِطَانَةُ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ سىردىشى.

«لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِنْ دُوْنِكُمْ» (قرآن): ئۆزۈڭلاردىن بولمىغانلارنى سىرداش قىلىۋالماڭلار.

بَطُؤَ يَبْطُؤُ بُطْأً وَبِطَاءً و بُطُوءً: كېچىكتى، ئارقىدا قالدى.

بِبُطْءٍ: ئاستا ـ ئاستا، ئالدىرىماي.

«اِنَّكَ تَمْشِى بِبُطْءٍ شَدِيدٍ»: سەن ناھايىتى ئاستا ماڭىسەن.

بَطْبَطَ يُبَطْبِطُ بَطْبَطَةً الْبَطُّ: ئۆردەك غارقىلدىدى.

بَطَحَ يَبْطَحُ بَطْحًا: دۇم ياتقۇزدى، دۇم تاشلىۋەتتى.

بَطْحَاءُ ج بِطَاحٌ وَبَطَائِحُ وَ بَطْحَوَاتٌ: ساي.

بَطْحَةٌ ج بَطَحَاتٌ: تۇزلەك ساي.

بَطِرَ يَبْطَرُ بَطَرًا النِّعْمَةَ: تۇزكورلۇق قىلدى، نانكورلۇق قىلدى.

«وَ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيْشَتَهَا» (قرآن): بىز نۇرغۇن شەھەرنى ھالاك قىلدۇق، ئۇلارنىڭ ئاھالىسى كەيپ ـ ساپالىق تۇرمۇش كەچۈرەتتى.

بَطِرَ الشَّيْءَ: ئورۇنسىز يامان كۆردى، ئورۇنسىز

ئۆچ كۆردى.

بَطِرَ الشَّخْصُ: تەكەببۇرلۇق قىلدى، غادايدى.

بَطِرٌ بَطْرَانُ: خوشلۇقتىن ئۆزىنى ئۇنتۇغۇچى.

اَلْبَطَرُ: گاڭگىراش، ھودۇقۇش؛ نېمەتكە شۈكرى قىلماسلىق، تەكەببۇرلۇق قىلىش.

«وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِيْنَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ» «قرآن»: يۇرتلىرىدىن چوڭچىلىق ۋە ربيا بىلەن چىققان كىشىلەرگە ئوخشاش بولماڭلار.

بَطْرَخٌ: بېلىق تۇخۇمى.

بَطْرُوخُ السَّمَكِ: بېلىق تۇخۇمى.

بَطْرَقٌ: ئېپىسكوپ، باش پوپ.

بَطْرَكٌ: چوڭ پوپ.

بَطْرَكِيَّةٌ: باش پوپلۇق ھوقۇقى؛ باش پوپنىڭ باشقۇرۇش دائىرىسى.

بِطْرِيقٌ ج بَطَارِيقُ: ئېپىسكوپ، باش پوپ؛ پىنگۋىن.

بَطْرِيكٌ. بَطْرِيْرَكٌ ج بَطَارِكَةٌ و بَطَارِكُ: چوڭ پوپ.

بَطَشَ يَبْطُشُ وَ يَبْطِشُ بَطْشًا بِهِ: قاتتىق ھۇجۇم قىلدى، قاتتىق توسىدى، ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلدى، جازالىدى.

«وَإِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ» «قرآن»: ئەگەر (بىراۋنى) جازالىساڭلار، زالىملاردەك جازالايسىلەر.

بَطَشَ عَلَيْهِ: ھۇجۇم قىلدى.

بَطْشٌ: تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلماق، شىددەتلىك زەربە بەرمەك.

«إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيْدٌ» «قرآن»: پەرۋەردىگارىڭنىڭ جازاسى شەك ـ شۈبھىسىز قاتتىق تۇر.

قُوَى الْبَطْشِ: زوراۋان كۈچلەر.

«قَامَتْ ثَوْرَتُنَا لِتَقْضِيَ عَلَى قُوَى الْبَطْشِ فِي الْبِلَادِ»: بىزنىڭ ئىنقىلابىمىز مەملىكەتتىكى زوراۋان كۈچلەرنى يوقۇتۇشقا قارىتىلغان.

بَطْشَةٌ: شىددەتلىك زەربە، تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلماق، جازالاش.

«وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوا بِالنُّذُرِ» «قرآن»: شۇبھىسىزكى، لۇت ئۇلارنى بىزنىڭ جازالىشىمىزدىن ئاگاھلاندۇردى، ئۇلار ئاگاھلاندۇرۇشلاردىن شەكلەندى.

بَطَّ يَبُطُّ بَطًّا الْجُرْحَ: يارىنى كەستى، ياردى.

بَطٌّ ج بُطُوطٌ وَبِطَاطٌ م بَطَّةٌ ج بَطَّاتٌ: ئۆردەك.

بَطَّأَ يُبَطِّئُ تَبْطِيئًا الشَّخْصُ: كېچىكتى، ئارقىدا قالدى.

بَطَّأَ عَلَيْهِ بِحَاجَتِهِ: ئۇنىڭ ھاجىتىنى كېچىكتۈردى.

بَطَّأَ صَدِيقَهُ: دوستىنىڭ ئىرادىسىنى قايتۇردى.

بَطَّارِيَّةٌ ج بَطَّارِيَّاتٌ: باتارىيە.

بَطَّارِيَّةٌ «فِي الْجَيْشِ»: توپچىلار قىسمى.

بَطَّاشٌ: زەربىدارلىق بىلەن قاتتىق تۇتقۇچى، قاتتىق ھۇجۇم قىلغۇچى.

بَطَّالٌ: ئىشسىز، ھورۇن، بىكارچى، ناچار.

بَطَّانِيَّةٌ ج بَطَّانِيَّاتٌ: ئەدىيال.

بَطَّحَ يُبَطِّحُ تَبْطِيحًا الْأَرْضَ: زېمىننى ياردى.

بَطَّلَ يُبَطِّلُ تَبْطِيلاً الْعَامِلَ: ئىشچىنى ئىشتىن بوشاتتى.

بَطَّلَ الْقَرَارَ: قارارنى ئەملدىن قالدۇردى.

بَطَّنَ يُبَطِّنُ تَبْطِينًا الثَّوْبَ: كىيىمنى ئەستەرلىدى، ئەستەر قىلدى.

بِطِّيخٌ. بِطِّيخَةٌ ج بِطِّيخَاتٌ: تاۋۇز.

بِطِّيخٌ أَصْفَرُ: قوغۇن.

«عِنْدَمَا يَنْضَجُ الْبِطِّيخُ فَإِنَّهُ سَيَسْقُطُ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِهِ: قوغۇن پىشقاندا ساپقىدا تۇرمايدۇ.

«لَقَدْ قَطَعَ الْبِطِّيخَةَ بِالسِّكِّيْنِ عَلَى نَحْوٍ مَائِلٍ لِذَلِكَ قُسِّمَتْ إِلَى قِطْعَتَيْنِ الْأُوْلَى صَغِيْرَةٌ وَالْأُخْرَى كَبِيْرَةٌ»: ئۇ تاۋۇزنى قىڭغىر پىچاقلىدى، بىر كاسىسى چوڭ، بىر كاسىسى كىچىك بولۇپ قالدى.

بَطَلَ يَبْطُلُ بُطْلاً وَ بُطُولاً وَ بُطْلاَنًا: بىكار بولدى، ئەملدىن قالدى.

بَطَلَ الْأَمْرُ: ئىش بۇزۇلدى.

بَطَلَ الْبَيْعُ: سودا بۇزۇلدى.

«فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَاكَانُوايَعْمَلُونَ» «قرآن»: ھەقىقەت ئاشكارا بولدى، ئۇلارنىڭ كۆرسەتكەن سېھىرلىرى بەربات بولدى.

بَطَلَ يَبْطُلُ بَطَالَةً و بُطَالَةً وَ بِطَالَةً الْعَامِلُ: ئىشچى ئىشسىز قالدى.

بَطُلَ يَبْطُلُ بُطُولَةً و بُطُوْلَةً: قەھرىمان بولدى، قەھرىمانلىق كۆرسەتتى، باتۇرلۇق قىلدى.

بَطَلٌ ج أَبْطَالٌ: قەھرىمان، باتۇر، چېمپىيون، پالۋان.

بَطَلُ الْقِصَّةِ: ھېكايىنىڭ باش قەھرىمانى.

بَطَلٌ مُزَيَّفٌ: ساختا قەھرىمان.

اَلْبَطَلُ الْعَالَمِيُّ: دۇنيا چېمپىيونى.

«لِكُلِّ مَعْرَكَةٍ أَبْطَالُهَا»: ھەر جەڭنىڭ ئۆزىگە لايىق قەھرىمانلىرى بولىدۇ.

بُطْلٌ. بُطْلاَنٌ: يالغان، ساختا، سەپسەتە، قىممىتى يوق؛ بىكار بولماق، ئۈنۈمسىز بولماق، بەربات بولماق، باتىل بولماق.

بَطَلَةٌ ج بَطَلاَتٌ: قەھرىمان، چەۋەندار.

بَطَنَ يَبْطُنُ بُطُونًا وَ بَطْنًا الشَّيْءُ: يوشۇرۇندى، مۆكۈۋالدى، مەخپىي بولدى.

«إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ» «قرآن»: پەرۋەردىگارىم ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن يامان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ھارام قىلدى.

بَطِنَ يَبْطَنُ بَطَنًا و بَطُنَ يَبْطُنُ بَطَانَةً الشَّخْصُ: قورساق سالدى، قورسىقى يوغىنىدى.

بَطْنٌ ج بُطُونٌ وَأَبْطُنٌ وَبُطْنَانٌ: قورساق؛ ئىچكى ئەزا؛ جەمەت، ئۇرۇق.

بَطْنُ الْأَرْضِ: يەر شارىنىڭ ئىچكى قىسمى، زېمىننىڭ تېگى.

وَلَدَتْ بَطْنًا وَاحِدًا: بىرنى تۇغدى.

بَطْنًا لِظَهْرٍ: ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋەتتى، ئاختۇردى، چۆكتۈرۈ ئىزدەندى.

قَلَّبَهُ ظَهْرًا لِبَطْنٍ: تەكشۈردى، ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋەتتى.

فِي بُطُونِ الْكُتُبِ: كىتابلار ئىچىدە.

بِطْنَةٌ: ئاچ كۆز، نەپسى يامان، تويمىغۇر.

«اَلْبِطْنَةُ تُذْهِبُ الْفِطْنَةَ» «مثل»: قارنى يامانلىق كىشىنى بەغەرەز قىلىپ قويىدۇ.

بُطُولَةٌ ج بُطُولاَتٌ: قەھرىمانلىق، چېمپىيونلۇق؛ تىياتىر ياكى كىنولاردا باش رول ئىبلىپ چىققۇچى.

«قَامَ بِدَوْرِالْبُطُولَةِفِي مَسْرَحِيَّةِمَجْنُون لَيْلَى»: ئۇ «لەيلى ـ مەجنون» دراممىسىدا باش رول ئالدى.

بُطُولِيٌّ: قەھرىمانلىق.

«قَامَ بِأَعْمَالٍ بُطُولِيَّةٍ»: قەھرىمانە ئىشلارنى قىلدى.

بَطِيءٌ م بَطِيئَةٌ ج بِطَاءٌ: ئاستا.

اَلْقِطَارُ الْبَطِيءُ: ئاستا پويىز.

«كَانَ بَطِيْئًا فِي حَرَكَتِهِ»: ئۇنىڭ ھەرىكىتى ئاستا ئىدى.

بَطِيحَةٌ ج بَطَائِحُ: ساي.

بَطِيحَةٌ ج بَطَاحٌ وَ بَطَائِحُ: ئانا كېپىنەك.

بَطِيشٌ: شىددەتلىك، قاتتىق، قاتتىق تۇتقۇچى، قاتتىق ھۇجۇم قىلغۇچى.

بَطِينٌ: يوغان قورساق، ئاچكۆز.

بُطَيْنٌ: قېرىنچە.

بُطَيْنُ الْقَلْبِ: يۈرەك قېرىنچىسى.

بَظْرُ الْأُنْثَى ج بُظُورٌ: دىلچىق.

بَظَّ بَظًّا الْعُودَ: سازنى تەڭشىدى.

بَظٌّ . فَظٌّ: قوپال، توك.

بَعْبَعَ يُبَعْبِعُ بَعْبَعَةً: قۇرۇق گەپ سالتىي، قۇرۇق گەپ قىلدى.

بُعْبُعٌ ج بَعَابِعُ: قارانچۇق.

بَعَثَ يَبْعَثُ بَعْثًا وَ بِعْثَةً: ئەۋەتتى.

بَعَثَ بِالرِّسَالَةِ: خەت ئەۋەتتى.

«بَعَثَ الرَّئِيْسُ مُسَاعِدَهُفِي مُهِمَّةٍخَاصَّةٍ»: رەئىس يارىدەمچىسىنى ئالاھىدە ۋەزىپە بىلەن ئەۋەتتى.

بَعَثَ الشُّعُورَ: ھېسسىياتنى قوزغىدى.

«كَانَتْ قَصَائِدُ الشَّاعِرِ تَبْعَثُ قَوْمَهُ عَلَى مُقَاوَمَةِ الظُّلْمِ وَ الْإِسْتِعْمَارِ» : شائىرنىڭ قەسىدىلىرى خەلقنى زۇلۇم ۋە مۇستەملەكىچىلىككە قارشى تۇرۇشقا قوزغايتتى.

«بَعَثَ الْإِسْلَامُ فِي الْعَرَبِ شُعُورًا جَدِيْدًا كَانَ السَّبَبَ فِي تَوْحِيْدِهِمْ» : ئىسلام ئەرەبلەردە ئۇلارنىڭ بىرلىشىشىگە سەۋەب بولغان يېڭى تۇيغۇنى قوزغىدى.

بَعَثَ الشَّخْصَ عَلَى الشَّيْءِ: زورلىدى، قوزغىدى.

بَعَثَ اللّٰهُ الْخَلْقَ: ئاللاه مەخلۇقاتلارنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلدۈردى.

«ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ» «قۇرئان» : ئاندىن كېيىن، سىلەرنى شۈكرى قىلسۇن، دەپ ئۆلگىنىڭلاردىن كېيىن قايتا تىرىلدۈردۇق.

بَعْثٌ: ئەۋەتمەك، يوللىماق.

يَوْمُ الْبَعْثِ: قىيامەت كۈنى.

بَعَثٌ ج بُعُوثٌ وَ بُعُثٌ: يىراقتا يۈرۈش قىلغان قوشۇن ياكى ئۆمەك؛ ئېكسپېدىتسىيىچىلەر ئەتىرىتى.

مَدِيْنَةُ الْبُعُوثِ الْإِسْلَامِيَّةِ: جاھىلىيەت ئەزھەرگە تەۋە چەت ئەللەردىن ئەۋەتىلگەن مۇسۇلمان ئوقۇغۇچىلار شەھەرچىسى.

«مَازَالَتِ الْبُعُوثُ الدِّينِيَّةُ تُوفَدُ إِلَى إِفْرِيقِيَا لِنَشْرِ الْمَسِيْحِيَّةِ» : خرىستىئان دىنىنى تارقىتىش ئۈچۈن ئافرىقىغا ھېلىمۇ دىنىي ئۆمەكلەر ئەۋەتىلمەكتە.

بَعْثَةٌ ج بَعْثَاتٌ: ئۆمەك، ۋەكىللەر ئۆمىكى.

طَالِبُ بَعْثَةٍ: ئىككىنچى ئەلگە ئوقۇشقا ئەۋەتىلىدىغان ئوقۇغۇچى.

بَعْثَةٌ حَرْبِيَّةٌ: ھەربىي ئۆمەك.

مُدِيرِيَّةُ الْبَعْثَاتِ: چەت ئەلگە چىقىرىلىدىغان ئوقۇغۇچىلارغا ئائىت ئىشلارنى باشقۇرىدىغان ئورگان.

إِدَارَةُ الْبَعْثَاتِ: چەت ئەلگە چىقىرىلىدىغان ئوقۇغۇچىلارغا ئائىت ئىشلارنى باشقۇرىدىغان ئورگان.

بَعْثَرَ يُبَعْثِرُ بَعْثَرَةً الشَّيْءَ: چېچىۋەتتى، تارقىتىۋەتتى.

«وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ» «قۇرئان» : قەبرىلەر ئاستى - ئۈستى قىلىنغان چاغدا، ھەر ئادەم ئىلگىرى - كېيىن قىلغان ئىشلىرىنىڭ ھەممىسىنى بىلىدۇ.

بَعْثَرَ النَّظَرَاتِ: كۆز يۈگۈرتتى.

بَعْثَرَ الْمَتَاعَ وَ نَحْوَهُ: ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋەتتى، قالايمىقان قىلىۋەتتى.

بَعْثَرَ الْمَحْبُوءَ: يوشۇرۇن نەرسىنى چىقاردى.

«مَا أَكْثَرَ مَا نُبَعْثِرُ أَمْوَالَنَا فِي مَجَالَاتٍ غَيْرِ مَحْمُودَةٍ» : ناشايان تەرەپلەرگە مالىمىزنى ئەجەبمۇ بۇزۇپ چاچىمىز.

«كُنْتُ أُبَعْثِرُ النَّظَرَاتِ حَوْلِي» : مەن ئەتراپىمغا كۆز يۈگۈرتۈپ چىقاتتىم.

«تَرَكَ كُتُبَهُ مُبَعْثَرَةً فِي غُرْفَتِهِ» : ئۇ كىتابلىرىنى ئۆز ئۆيىگە قالايمىقان تاشلىدى.

لَاتُبَعْثِرِ الْفَضَلَاتِ: كېرەكسىز نەرسىلەرنى كەلسە - كەلمەس تاشلىما.

بَعْثِيٌّ: گوللىنىش پارتىيەسىنىڭ ئەزاسى.

بَعَجَ يَبْعَجُ بَعْجًا الْبَطْنَ: قورساقنى يارىدى.

بَعَجَ الشَّيْءَ: يوچۇق كەلتۈرۈپ چىقاردى، يوچۇق ئاچتى.

بَعُدَ يَبْعُدُ بُعْدًا و بُعْدَةً: يىراقلاشتى.

بَعُدَ بِالشَّيْءِ: يىراقلاشتۇرۇۋەتتى، يىراقلاشتۇردى.

«بَعُدَ بِهِ مَنْهَجُهُ فِي الْبَحْثِ عَنِ الْهَدَفِ الْمَقْصُودِ» : كۆزلىگەن نىشان ئۈستىدە ئىزدىنىشتە ئۇنىڭ ئۇسۇلۇبى ئۇنى يىراقلاشتۇرۇۋەتتى.

بَعُدَتِ الْمَسَافَةُ: مۇساپە يىراقلاشتى.

«بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ» «قۇرئان» : بۇ ئارىلىق ئۇلارغا يىراق بىلىندى.

بَعِدَ يَبْعَدُ بَعَدًا وَ بُعْدًا: يىراق بولدى، ھالاك بولدى.

بَعْدُ: كېيىن، ئاندىن كېيىن، يەنىلا، ھېلىھەم، ھازىرغىچە.

«ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَ شَيْبَةً» «قۇرئان» :

ئاندىن (سىلەرنى) كۆچلۈكتىن ئاجىز قىلدى ۋە (سىلەرگە) قېرىلىقنى يەتكۈزدى.

«لِلّٰهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ» ‹قۇرئان›: ئىلگىرى ۋە كېيىن ھەممە ئىش ئاللاھنىڭ باشقۇرۇشىدىدۇر.

«أَ هُوَ حَيٌّ بَعْدُ»: ئۇ ھېلىمۇ ھاياتمۇ؟

شَرَحَ مَرَّةً بَعْدَ أُخْرَى: تەكرار شەرھلىدى.

«بَدَأَ بِإِلْقَاءِ مُحَاضَرَتِهِ بَعْدَ أَنْ حَضَرَ»: ئۇ يېتىپ كەلگەندىن كېيىن لېكسىيە سۆزلەشكە باشلىدى.

بَعْدَ غَدٍ: ئىندىنلىقا.

بَعْدَئِذٍ: شۇنىڭدىن كېيىن.

«دَرَسَ أَوَّلاً وَذَهَبَ بَعْدَئِذٍ إِلَى السِّيْنَمَا»: ئۇ ئالدىدا ئۆگىنىش قىلدى، ئاندىن كىنوغا باردى.

فِيْمَا بَعْدُ: شۇنىڭدىن كېيىن.

«ظَنَّ الْمَوْضُوعَ سَهْلاً وَلٰكِنَّهُ وَجَدَهُ فِيْمَا بَعْدُ أَصْعَبَ مِمَّا كَانَ يَعْتَقِدُ»: ئۇ ماۋزۇنى ئاسان دەپ ئويلىدى، لېكىن ئۇ شۇنىڭدىن كېيىن بۇرۇنقى قارىشىغا قارىغاندا ماۋزۇنى قېيىنراق بايقىدى.

كُفْرٌ مَا بَعْدَهُ كُفْرٌ: ئۇچىغا چىققان كۇپۇرلۇق.

هٰذَايَوْمٌ لَهُ مَابَعْدَهُ: ئاقۇتتىدىن قورقتىلىدىغان كۈن.

«وَبَعْدُ فَقَدْ سَرَّنِي أَنْ أَسْمَعَ مِنْكَ»: سېنىڭ سۆزۈڭنى ئاڭلاشقا خۇشتارمەن.

«أَنَا وَصَاحِبِي نُسَافِرُبَعْدَالْغَدِ: مەن ھەمراھىم ئىككىمىز ئۈگۈنلۈككە سەپەرگە ئاتلىنىمىز.

لَمَّا يَحْضُرْ بَعْدُ: ئۇ تېخى كەلمىدى.

أَمَّا بَعْدُ: (مەدھىيە) دىن كېيىن، (ئەھۋال سورىغاندىن) كېيىن، سالامدىن كېيىن، مەقسەتكە كەلسەك.

بُعْدٌ ج أَبْعَادٌ: مۇساپە، ئارىلىق، يول يۇرىقى.

بُعْدُ النَّظَرِ: يىراقنى كۆرەرلىك، يىراقنى كۆرەلەيدىغان، پىكرى چوڭقۇر.

بُعْدًا لَهُ: يوقالسۇن!

«بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِيْنَ» ‹قۇرئان›: زالىم قەۋم ھالاك بولسۇن.

«أَلَا بُعْدًا لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ» ‹قۇرئان›: مەدىيەن ئاھالىسى خۇددى سەمۇد قەۋمى ھالاك بولغاندەك ھالاك بولسۇن.

بُعْدُ الصِّيتِ: شۆھرەتلىك، داڭدار، داڭلىق.

بُعْدُ الْهِمَّةِ: ئالىي ھىممەتلىك.

ذُو بُعْدٍ: چوڭقۇر پىكىرلىك.

عَلَى بُعْدٍ: يىراقتىن.

«كُنْتُ أُرَاقِبُهُ عَلَى بُعْدٍ»: مەن ئۇنى يىراقتىن كۆزىتىپ تۇراتتىم.

«تَقَعُ الْمَدِيْنَةُ عَلَى بُعْدِ خَمْسِيْنَ مِيْلاً»: شەھەر 50 مىل يىراقلىقتا جايلاشقان.

بُعْدُ الشُّقَّةِ: ئارىلىقنىڭ كەڭلىكى، مۇساپىنىڭ ئۇزۇنلۇقى.

بَعْرٌ ج أَبْعَارٌ: تېزەك، مايال، قىغ، پوق.

بَعْزَقَ يُبَعْزِقُ بَعْزَقَةً الشَّيْءَ: ئىسراپ قىلدى، بۇزدى، چاچتى.

بَعْضٌ ج أَبْعَاضٌ: بەزى، بىر قىسىم.

بَعْضُ الشَّيْءِ: ئازراق، بىر بۆلۈك.

بَعْضُ النَّاسِ: بەزى كىشىلەر، بەزىلەر.

«إِنَّ بَعْضَ الظَّنِ إِثْمٌ» ‹قۇرئان›: بەزى گۇمانلار گۇناھدۇر.

«أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ» ‹قۇرئان›: سىلەر كىتابنىڭ (يەنى تەۋراتنىڭ) بىر قىسىمغا ئىشىنىپ، بىر قىسىمغا ئىشەنمەسلىكىڭلارنى ئىنكار قىلامسىلەر؟

بَعْضُ الطَّرِيقِ: يولنىڭ بىر قىسمى.

قَالَ بَعْضُ الْعُلَمَاءِ: بەزى ئالىملار ئېيتتى.

فِي بَعْضِ الْأَيَّامِ: كۈنلەرنىڭ بىرىدە.

بَعْضُ الْوَقْتِ: بەزى چاغ، بەزىدە.

بَعْضُ الْأَوْقَاتِ: بەزى چاغ، بەزىدە.

«شَعَرَ بِبَعْضِ الْإِرْتِبَاكِ»: بىرئاز تەمتىرەپ قالدى.

بَعْضُهُمْ بَعْضًا: بىر ـ بىرىگە، ئۆزئارا.

«خَرَجَ النَّاسُ بَعْضُهُمْ فِي أَثَرِ بَعْضٍ»: كىشى ـ

لەر بىرىنىڭ ئارقىسىدىن بىرى چىقتى.

بَعْضُ الْمُمَاثَلَةِ: بىرئاز ئوخشاپ قالماق.

بَعَّدَ يُبَعِّدُ تَبْعِيدًا: يىراقلاشتۇردى.

بَعَّرَ يُبَعِّرُ تَبْعِيرًا الْحَيَوَانُ: ھايۋان تىزەكلىدى، چىچتى.

بَعَّضَ يُبَعِّضُ تَبْعِيضًا الشَّيْءَ: پارچىلىدى، بۆلۈۋەتتى، بۆلدى.

بَعْكُوكَةٌ: زال، كۆلۈب.

بَعْلٌ ج بُعُولٌ وَ بِعَالٌ وَبُعُولَةٌ: ئەر، ئەر ـ ئايال؛ خوجايىن، ئىگە.

بَعْلٌ: يامغۇر بىلەن سۇغىرىلىدىغان زېمىن ۋە زىرائەت؛ جاھىلىيەت دەۋرىدىكى ئەرەبلەرنىڭ چوقۇنىدىغان بىر بۇتىنىڭ ئىسمى.

«أَتَدْعُونَ بَعْلاً وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِيْنَ» (قۇرآن): سىلەر ياراتقۇچىلارنىڭ ئەڭ ئەۋزىلى (ئاللاھ-نى) تەرك ئېتىپ، بەئلى (ناملىق بۇد) گە چوقۇنامسىلەر؟

بَعْلَةٌ ج بُعُولَةٌ: ئايال.

زِرَاعَةٌ بَعْلِيَّةٌ: يامغۇر سۇيى بىلەن سۇغىرىلىدىغان زىرائەت.

بَعُوضٌ: پاشا.

بَعُوضَةٌ ج بَعُوضَاتٌ: بىر پاشا.

جَنَاحُ بَعُوضَةٍ: ئەرزىمەس.

بَعِيدٌ ج بُعَدَاءُ وَ بُعْدٌ وَ بُعْدَانٌ: يىراق، ئۇزاق.

بَعِيدُ الشُّقَّةِ: ئاربلىق يىراق.

بَعِيدُ النَّظَرِ: يىراقنى كۆزىدىغان.

بَعِيدٌ كُلَّ الْبُعْدِ: تولىمۇ يىراق.

«لَمْ يَكُنْ يَسْمَعُ صَوْتَهَا فَقَدْ كَانَ بَعِيدًا عَنْهَا»: يىراق بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىيالمىدى.

«رُبَّ بَعِيدٍ أَقْرَبُ مِنْ قَرِيبٍ»: بەزى ئادەم تۇغقاندىنمۇ يېقىن بولۇشى مۇمكىن.

«إِذَا مِتْنَا وَ كُنَّا تُرَابًا ذَلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ» (قۇرآن): بىز ئۆلۈپ توپا بولۇپ كەتكەندىن كېيىن، بۇنداق قايتىش يىراقتۇر.

«لَيْسَ بِبَعِيدٍ أَنْ يَكْتَشِفَ الْعُلَمَاءُ كَوْكَبًا آخَرَ فِي الْفَضَاءِ»: ئالىملارنىڭ بوشلۇقتا ئىككىنچى بىر پلانىتنى بايقىشى يىراق ئەمەس.

بَعِيدُ الْمَنَالِ: ئېرىشىش قىيىن، ئېرىشىش تەس.

بَعِيدُ الْأَثَرِ: تەسىرى چوڭقۇر.

بَعِيدُ الْأَجَلِ: كۆز يەتمەيدىغان، يىراقلىقىنى مۆلچەرلىگىلى بولمايدىغان.

بَعِيدُ الشَّأْوِ: يۈكسەك ھىممەتلىك، ھىممىتى يۈكسەك.

مُنْذُ عَهْدٍ بَعِيدٍ: قەدىمىي زاماندىن تارتىپ.

بُعَيْدَ: ئۇزۇن ئۆتمەيلا، سەل كېيىن، كېيىنلا، پات ئاردا، پات يېقىندا.

«حَفَرَ بُعَيْدَ سَفَرِكَ»: سەن سەپەر قىلىپ ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇ كەلدى.

بَعِيرٌ ج بُعْرَانٌ وَ أَبْعِرَةٌ ج أَبَاعِرُ: تۆگە.

بِغَاءٌ: تەلەپ قىلماق، ئۈمىد قىلماق؛ زىنا قىلماق، نومۇسسىنى ساتماق.

حَمْلَةٌ بُولِيسِيَّةٌ لِلْقَضَاءِ عَلَى الْبِغَاءِ الْسِّرِّيِّ: ساقچىلارنىڭ يوشۇرۇن پاھىشىنى يوقۇتۇش ھەرىكىتى.

بُغَاثٌ ج بِغْثَانٌ: ئاستا ئۈچىدىغان بىر تۈرلۈك كىچىك قۇش.

«إِنَّ الْبُغَاثَ بِأَرْضِنَا يَسْتَنْسِرُ»: بىزنىڭ يېرىمىزدە ئاجىزلار كۈچلۈك بولۇپ كېتىدۇ.

بُغَادَةٌ: شور.

بَغَتَ يَبْغَتُ بَغْتًا وَ بَغْتَةً: چۆچىتىۋەتتى، تۇيۇقسىزلىق ھېس قىلدۇردى، نەمە قىلارنى بىلمەس قىلىپ قويدى، تۇيۇقسىز زەربە بەردى.

بَغْتَةٌ ج بَغَتَاتٌ: تۇيۇقسىز، ئۇشتۇمتۇت، تاساددىپىي، ئويلىمىغان يەردىن، توساتتىن، كۈتۈلمىگەندە.

عَلَى بَغْتَةٍ: ئۇشتۇمتۇت، تۇيۇقسىز.

«أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً» (قۇرآن): ئۇلارنى ئۇشتۇمتۇت ھالاك قىلدۇق.

«حَفَرَ عَلَى بَغْتَةٍ»: ئۇ ئۇشتۇمتۇت كەلدى.

بَغَشَ يَبْغَشُ بَغْشًا ـ تِ السَّمَاءُ: سىم ـ سىم

يامغۇر ياغدى.

بَغْشَةٌ: سىم ـ سىم يامغۇر.

بَغَضَ يَبْغُضُ بُغْضًا: نەپرەتلەندى، ئۆچ كۆردى.

بَغُضَ يَبْغُضُ بَغَاضَةً: نەپرەتلىك بولدى، دۈشمەن تۇتۇلدى، ئۆچ كۆرۈلدى.

بَغْضَاءُ بُغْضٌ. بِغْضَةٌ: دۈشمەنلىك، ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت.

«قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ» ‹قۇرئان›: ئۇلارنىڭ دۈشمەنلىكى ئېغىزلىرىدىن مەلۇم بولۇپ تۇرىدۇ.

بَغَّالٌ: قېچىرچى.

بَغَّضَ يُبَغِّضُ تَبْغِيضًا: ئۆچ كۆرسەتتى، يامان كۆرسەتتى.

«بَغَّضَ الشَّرَّ إِلَى النَّاسِ»: يامانلىقنى كىشىلەرگە ئۆچ كۆرسەتتى.

بَغْلٌ ج بِغَالٌ وَ أَبْغَالٌ م بَغْلَةٌ ج بَغْلَاتٌ وَ بِغَالٌ: قېچىر.

بَغَمَ يَبْغَمُ و يَبْغِمُ بُغَامًا و بُغُومًا الْغَزَالُ: كىيىك مەرىدى.

بَغَى يَبْغِي بُغَاءً و بَغْيًا و بُغًى و بُغْيَةً: ئىنتىلدى، تەلەپ قىلدى، ئىزدىدى، تىلىدى.

«وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ» ‹قۇرئان›: ئەگەر ئاللاھ بەندىلىرىنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلسا، ئۇلار ئەلۋەتتە زېمىندا پىتنە ـ پاسات تېرىيتتى.

بَغَى عَلَيْهِمْ: زۇلۇم قىلدى، ئەزدى.

«وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ» ‹قۇرئان›: ئاللاھ ساڭا ياخشىلىق قىلغاندەك، سەن ياخشىلىق قىلغىن، يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىقنى تىلىمىگىن.

بَغَى الْأَمْرَ: ئىرادە قىلدى، تەشنالىق بىلەن كۈتتى.

«مَاذَا تَبْغِي أَنْ تَفْعَلَ الْيَوْمَ»: بۈگۈن نېمە ئىش قىلماقچىسەن؟

بَغَى يَبْغِي بِغَاءً و بُغَاءَ الْمَرْأَةَ: ئايال پاھىشە قىلدى.

بَغَى يَبْغِي بَغْيًا: تاجاۋۇز قىلدى، ھەددىدىن ئاشتى، زۇلۇم قىلدى.

«فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ» ‹قۇرئان›: ئەگەر ئۇلارنىڭ بىرى ئىككىنچىسىگە تاجاۋۇز قىلسا، تاجاۋۇز قىلغۇچى تاكى ئاللاھنىڭ ھۆكۈمىگە قايتقانغا قەدەر ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇشۇڭلار!

بَغْيٌ: زىنا قىلماق؛ زۇلۇم، ئېزىش، زىيانكەشلىك قىلىش؛ گۇناھ؛ ئاداۋەتسىزلىك، تاجاۋۇز.

«اَلْبَغْيُ يَصْرَعُ أَهْلَهُ»: زۇلۇم، زۇلۇم قىلغۇچىلارنى ھالاك قىلىدۇ.

بُغْيَةٌ: ئارزۇ، ئۇمىد، مەقسەت.

لِيَكُنِ الْحَقُّ بُغْيَتَنَا: ھەقىقەت بىزنىڭ ئۇمىد قىلىدىغان نەرسىمىز بولۇشى كېرەك.

«يَجِبُ أَنْ تَكْتُبَ هَذِهِ الْمَقَالَةَ مَرَّةً ثَانِيَةً بُغْيَةَ إِيْضَاحِ الْفِكْرَةِ الرَّئِيسِيَّةِ عَلَى نَحْوٍ كَامِلٍ»: مەركىزىي ئىدىيىنى تولۇق يورۇتۇپ بېرىش ئۈچۈن بۇ ماقالىنى قايتا يېزىپ چىقىشىڭ كېرەك.

بَغِيضٌ ج بُغَضَاءُ: دۈشمەن، يىرگىنىشلىك، ئۆچ كۆرسىتىلگەن، دۈشمەن تۇتۇلغان.

«مَا زَالَتْ آثَارُ الْاِسْتِعْمَارِ الْبَغِيضِ بَاقِيَةً حَتَّى الْيَوْمَ»: كىشىنىڭ ئۆچلۈكىنى كەلتۈرىدىغان مۇستەملىكىچىلىك ئىزلىرى بۈگۈنگىچە داۋاملىشىپ كەلمەكتە.

بَغِيٌّ ج بَغَايَا: پاھىشە ئايال، بۇزۇق ئايال، جالاپ.

بَقَاءٌ: دائىملىق بولۇش، داۋاملىشىش، ئەبەدىيلىك بولۇش، مەڭگۈلۈك بولۇش.

دَارُ الْبَقَاءِ: ئاخىرەت، ئۇ دۇنيا.

بَقَاءُ الْأَصْلَحِ: ھاياتقا ئۇيغۇنلاشقۇچىلارنىڭ قېلىپ قېلىشى.

تَنَازُعُ الْبَقَاءِ: ياشاش ئۈچۈن كۈرەش قىلىش.

بِقَالَةٌ: باقالچىلىق.

«لَقَدْ وَصَلَتْ إِلَى الْبِقَالَةِ شِحْنَةٌ جَدِيدَةٌ مِنَ الْحُوخِ لَكِنِّي لَمْ أَشْتَرِ شَيْئًا»: باقالچىلىق دۇكىنىغا يېڭىدىن بىر تۇركۈم شاپتۇل

كەلدى، لېكىن مەن ھېچنەرسە سېتىۋالمىدىم.

بَقْبَاقٌ: قۇرۇق گەپ ساتقۇچى، قۇرۇق پاراڭ سالغۇچى، ژالاكتەگكۇر.

بَقْبَقَ يُبَقْبِقُ بَقْبَقَةً الْمَاءُ: سۇ شىلدرلىدى.

بَقْبَقَ الرَّجُلُ: كۆپ سۆزلىدى، ژالاقلىدى.

بَقْبَقَتِ الْقِدْرُ: قازان قاينىدى.

بَقْبُوقَةٌ: سۇلۇق قاپارتما.

بُقْجَةٌ ج بَقَجٌ: بوقچا، بوپا.

بَقَرَ يَبْقُرُ بَقْرًا الشَّيْءَ: يارىدى، يىرتتى.

بَقَرَ الْبَطْنَ: قورساقنى يارىدى.

بَقَرٌ بَقَرَاتٌ و بُقُرٌ وَ أَبْقَارٌ وَ أَبَاقِرُ و أَبَاقِيرُ: كالا، ئىنەك.

«لَيْسَ عِنْدِي بَقَرَةُ حَلُوبٌ»: مېنىڭ سېغىن كالام يوق.

اَلْبَقَرَةُ الْوَحْشِيَّةُ: بۆكەن، ياۋا كالا.

اَلْبَقَرَةُ: قۇرئان كەرىمنىڭ ئىككىنچى سۈرىسىنىڭ نامى.

بَقْشِيشَةٌ: سوۋغات بېرىش.

بَقْشِيشٌ ج بَقَاشِيشُ: سوۋغات، ھەدىيە، چاي پۇلى.

بَقَعَ يَبْقَعُ بَقَعًا الطَّيْرُ: قۇشنىڭ رەڭگى ئۆزگەردى.

بُقْعَةٌ ج بِقَاعٌ: ماكان، يەر، جاي، نۇقتا، مەيدان، ئورۇن، ئوچاستىكا؛ تۆپىلىك.

اَلْبِقَاعُ الْمُقَدَّسَةُ: مۇقەددەس جايلار.

«لِلْإِسْلَامِ أَتْبَاعُهُ فِي مُخْتَلِفِ بُقَاعِ الْعَالَمِ»: دۇنيانىڭ تۆرلۈك جايلىرىدا ئىسلام دىنىنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى بار.

بُقْعَةٌ ج بُقَعٌ: داغ، كىر، چەل.

بُقَعُ الدَّمِ: قان دېغى.

بُقْعَةُ الزَّيْتِ: ياغنىڭ دېغى.

بُقْعَةُ الْحِبْرِ: سىياھ دېغى.

اَلْبُقَعُ الشَّمْسِيَّةُ: قۇياشتىكى داغلار.

بَقَّ يَبُقُّ بَقًّا الْمَاءَ مِنْ فِيهِ: سۇ پۈركىدى، چاچتى.

بَقٌّ. بَقَّةٌ ج بَقَّاتٌ: چۇسا.

بَقَّارٌ ج بَقَّارَةٌ: پادىچى.

بَقَّاقٌ: كاسكاس، جاپ ـ جاپ، كوت ـ كوت، ژات ـ ژات.

بَقَّالٌ ج بَقَّالُونَ: كۆكتات سودىگىرى، كۆكتاتچى.

بَقَّعَ يُبَقِّعُ تَبْقِيعًا الثَّوْبَ: كىيىمنى بويىدى.

بَقِّي يُبَقِّي تَبْقِيَةً الشَّيْءَ: تەرك ئەتتى، تاشلىۋەتتى.

بَقَلَ يَبْقُلُ بَقْلاً وَ بُقُولاً النَّبْتُ: ئوت ـ چۆپ بىخ سۈردى، بىخ چىقاردى.

بَقْلٌ ج بُقُولٌ و أَبْقَالٌ: كۆكتات، ئوت ياش، ئوت ـ چۆپ.

بَقْلاَوَةٌ: خېمىر؛ شېكەر ۋە سېرىق مايدىن قىلىنغان نېپىز بىر تۈرلۈك تاتلىق يېمەكلىك.

بَقْلَةُ حَمْقَاءُ: سېمىز ئوت.

بَقْلَةُ مُبَارَكَةٌ: كاسنە، كۆك چېچەك.

بَقْلُولَةٌ: كۆپۈك، كۆپۈكچە.

بُقُولٌ: پۈرچاق ئائىلىسىدىكى دانلىقلار.

بَقِيَ يَبْقَى بَقَاءً وَ بَقِيَ يَبْقَى بَقْيًا: قالدى، داۋام قىلدى، تۇردى.

بَقِيَ فِي مَكَانِهِ لاَ يَتَحَرَّكُ: جايىدا مىدىرلىماي تۇردى، قىمىرىپ قويغان قوزۇقتەك تۇردى.

بَقِيَ حِبْرًا عَلَى وَرَقٍ: ئىجرا بولمىدى، ئەملگە ئاشمىدى، ئېقى قەغەز، قارىسى سىياھ تۇردى.

«صُدِرَتْ قَرَارَاتٌ كَثِيرَةٌ لِحَلِّ الْمُشْكِلَةِ وَلَكِنَّهَا فِي الْغَالِبِ بَقِيَتْ حِبْرًا عَلَى وَرَقٍ»: مەسىلىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن نۇرغۇنلىغان قارارلار چىقىرىلدى، لېكىن كۆپىنچە ئۈلار ئىجرا بولماي، ئېقى قەغەز، قارىسى سىياھ بولۇپ تۇرىۋەردى.

بَقِيَ عَلَى حَالِهِ: ئۆزگەرمىدى، ئۆز پېتىچە تۇردى.

بَقِيَ مِنَ الشَّيْءِ: ئېشىپ قالدى.

«بَذَّرَ ثَرْوَتَهُ وَلَمْ يَبْقَ لَهُ مِنْهَا سِوَى مَبْلَغٍ ضَئِيلٍ»: بايلىقىنى بوزۇپ چېچىۋەتتى، ئۇنىڭ

دىن پەقەت ئازغىنا پۇل قالدى.

بُقْيَةٌ: ئېشىپ قالغىنى، زاپاس ساقلانغىنى.

اَلْبَقِيعُ: دەرەخزارلىق كەڭ جاي؛ مەدىنىدە مۇنەۋۋەرەدىكى مەشھۇر قەبرىستانلىق.

بَقِيَّةٌ ج بَقَايَا: قالدۇقى، ئېشىپ قالغىنى.

لَهُ بَقِيَّةٌ: داۋامى بار، تۈگىمىگەن.

«عَثَرَ عُلَمَاءُ الْآثَارِ بَقَايَا إِنْسَانٍ قَدِيْمٍ»: ئارخېئولوگلار قەدىمكى ئىنسان قالدۇقلىرىنى تاپتى.

أَلْبَقِيَّةُ الْبَاقِيَةُ: ئاخىرىدا قالغىنى، كېيىن قېلىپ قالغىنى.

«وَافَقَ الْعِرَاقُ وَبَقِيَّةُ الدُّوَلِ الْعَرَبِيَّةِ عَلَى الْمَشْرُوعِ الْجَدِيْدِ»: ئىراق ۋە باشقا ئەرەب دۆلەتلىرى يېڭى پىلانغا قوشۇلدى.

بُكَاءٌ: يىغا، يىغا ـ زارە.

«اِنْفَجَرَ بِالْبُكَاءِ حِيْنَ عَرَفَ بِمَوْتِ أَبِيْهِ»: ئۇ ئاتىسىنىڭ ئۆلگەنلىكىنى ئاڭلاپ پاكىتىدە يىغلىۋەتتى.

بُكَائِيَّةٌ ج بُكَائِيَّاتٌ: مەرسىيە.

بَكَارَةٌ: قىزلىق.

«فَضَّى بَكَارَةَ الْفَتَاةِ»: قىزنىڭ قىزلىقىنى ئالدى.

بَكَتَ يَبْكُتُ بَكْتًا: ئۇردى، چاپتى، ئەيىبلىدى.

بَكْتِيرِيَا: مىكروب، باكتېرىيە.

بَكَرَ يَبْكُرُ بُكُورًا: ئەتىگەن تۇردى، بالدۇر كەلدى، ئىشنى بالدۇر باشلىدى، ئالدىرىدى.

بَكَرَ إِلَيْهِ: ئالدىرىدى.

«بَكَرَ إِلَى قَاعَةِ الْإِجْتِمَاعِ قَبْلَ غَيْرِهِ»: يىغىن زالىغا باشقىلاردىن ئىلگىرى ئالدىرىدى.

بِكْرٌ ج أَبْكَارٌ: تۇنجى بالا؛ يۇزى ئېچىلمىغان قىز، ياتلىق بولمىغان قىز؛ يېڭى، ئىشلىتىلمىگەن؛ پېچىتى بۇزۇلمىغان.

«إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ عَوَانٌ بَيْنَ ذَلِكَ» ‹قرآن›: ئۇ قېرىمۇ ئەمەس، ياشمۇ ئەمەس، ئوتتۇرا ھالدۇر.

«فَجَعَلْنَا هُنَّ أَبْكَارًا عُرُبًا أَتْرَابًا» ‹قرآن›: ئۇلارنى پاكىز ئەرلەرگە ئاشىراق، تەڭتۇش قىلدۇق.

مُحَاوَلَةٌ بِكْرٌ: تۇنجى ئۇرۇنۇش.

طَعْنَةٌ بِكْرٌ: قالتىس سانجىش، ئەجەللىك سانجىش، مىسلىسىز سانجىش.

نَارٌ بِكْرٌ: بىرەر ئوتتىن ئېلىنغان بولماستىن، ئۆز ئالدىغا يېقىلغان ئوت.

اَلْأَرْضُ الْبِكْرُ: بوز يەر، ئېچىلمىغان يەر، بىنام يەر.

بَكْرٌ م بَكْرَةٌ: ياش تۆگە.

بُكْرَةً: ئەتە، ئەتە ئەتىگەندە، ئەتە سەھەردە.

فِي بُكْرَةِ النَّهَارِ: تاڭ يورىغاندا، تاڭ سەھەردە.

«فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا» ‹قرآن›: ئۇ ئۇلارنى ئەتىگەن ـ ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىشقا ئىشارەت قىلدى.

بَعْدَ بُكْرَةٍ: ئۆگۈنلۈككە.

بَعْدَ بَعْدَ بُكْرَةٍ: ئىندىللىققا.

بُكْرَةً وَعَشِيًّا: ئەتىگەن ۋە ئاخشامدا، شامۇ سەھەر.

اَلْبَكْرَةُ: كۆپچىلىك، جامائە.

عَلَى بَكْرَةِ أَبِيهِمْ. عَنْ بَكْرَةِ أَبِيْهِمْ. عَنْ بُكْرَتِهِمْ: ھەممىسى، پۈتۈنلەي، تامامەن.

«خَرَجَتِ الْجَمَاهِيْرُ عَنْ بَكْرَتِهَا لِتَحِيَّةِ أَبْطَالِ الْقَادِسِيَّةِ»: ئاممىنىڭ ھەممىسى قادىسىيە قەھرىمانلىرىنى تەبرىكلەش ئۈچۈن چىقتى.

بَكْرِيَّةُ الْوِلَادَةِ: تۇنجى تۇغۇتلۇق ئايال.

بَكَّاءٌ ج بَكَّاؤُونَ: يىغلاڭغۇ، يىغلىغاق.

بَكَّتَ يُبَكِّتُ تَبْكِيتًا: ئۇردى، چاپتى؛ ئەيىبلىدى.

بَكَّتَ الْمُذْنِبَ: گۇناھكارنى مالامەت قىلدى.

بَكَّتَ الضَّمِيرُ: ۋىجدان ئازابىغا قويدى، پۇشايمان قىلدى، نادامەت چەكتى.

بَكَّةُ: مەككە مۇكەررەمەنىڭ قەدىمكى ئىسمى.

بَكَّرَ يُبَكِّرُ تَبْكِيرًا: ئالدىدا بولدى، ئىشنى بالدۇر باشلىدى.

بَكَّى يُبَكِّي تَبْكِيَةً: يىغلاتتى.

بَكِمَ يَبْكَمُ بَكَمًا وَبَكَامَةً: گاچا بولۇپ قالدى.

بَكُمَ يَبْكُمُ بَكَامَةً: سۆكۈت قىلدى.

صُمٌّ بُكْمٌ: ئاڭلىمايدىغان ۋە ھېدايەت تاپمايدىغان كىشى.

«وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا صُمٌّ وَبُكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِ» «قۇرئان»: بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلار گاسلاردۇر، گاچىلاردۇر، ئۇلار قاراڭغۇلۇق ئىچىدە قالغانلاردۇر.

فِئْنَةٌ بَكْمَاءُ: ئۇچىغا چىققان پىتنە - پاسات.

بَكَى يَبْلِي بُكَاءً و بُكًى: يىغلىدى.

بَكَى الْفَقِيْدَ: ئۆلگەن ئادەمگە ئىچىنىپ ئاغرىتتى.

«بَكَى صَدِيْقَهُ / عَلَى صَدِيْقِهِ / لِفَقْدِ صَدِيْقِهِ»: دوستىنىڭ ۋاپاتىغا يىغلىدى.

بُكًى: يىغا، يىغا - زارە.

بَكِيْءٌ ج بِكَاءٌ مِنَ الْآبَارِ: سۇيى ئاز قۇدۇق.

بَكِيرَةٌ ج بَكَائِرُ: بالدۇر پىشقان مېۋە.

بَكِيمٌ ج بُكْمَانٌ: گاچا.

بَكِيٌّ ج بَكَايَا مِنَ الْآبَارِ: سۇيى ئاز قۇدۇق.

بَكِيٌّ: يىغلاڭغۇ، كۆپ يىغلايدىغان.

بَلْ: بەلكى، بولسا، لېكىن، ھەم.

مَا حَضَرَ الطَّالِبُ بَلْ أَبُوهُ: ئوقۇغۇچى ھازىر بولمىدى، بەلكى ئۇنىڭ دادىسى ھازىر بولدى.

«أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ بَلْ جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ» «قۇرئان»: ياكى ئۇلار ئۇنى مەجنۇن دېيىشەمدۇ؟ ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئۇلارغا ئۇ ھەقىقەتنى ئېلىپ كەلدى.

«أَنَا لَا أَظْلِمُ بَلْ أُدَافِعُ عَنِ الْمَظْلُومِ»: مەن زۇلۇم قىلمايمەن، بەلكى زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچىنى قوغدايمەن.

وَجْهُكَ الْبَدْرُ لَا بَلِ الشَّمْسُ: سېنىڭ يۈزۈڭ ئايدۇر، بەلكى قۇياشتۇر.

بَلَا يَبْلُو بَلَاءً وَبَلْوًا: سىنىدى، تەجرىبە قىلدى، سىناق قىلدى، چارچىتىۋەتتى، ھارغۇزۇۋەتتى.

«وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً» «قۇرئان»: سىلەرنى بىز يامانلىققا مۇپتىلا قىلىش، ياخشىلىق بېرىش ئارقىلىق سىنايمىز.

«بَلَا السَّفَرُ فُلَانًا»: سەپەر چارچاتتى، سەپەر ھالىدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

بَلَاءٌ: بالايىئاپەت، ھادىسە، كۆڭۈلسىزلىك؛ سىناق، ئىمتىھان ئالماق.

بَلَادَةٌ: دۆتلەشمەك، گالۋاڭلاشماق، مەتۇ بولماق، ھاڭۋاقتى بولماق.

بَلَادَةُ الشُّعُورِ: زېھنىنىڭ ئېغىرلىقى، دۆتلۈك.

كِيْسٌ مِنَ الْبَلَاسْتِيك: سۇلياۋ خالتا.

بَلَاطٌ. بَلَاطَةٌ ج بَلَاطَاتٌ: تاختا تاش، تاش دوسكا، خىش، گۈللۈك خىش.

بَلَاطُ الشُّهَدَاءِ: قۇربانلار قەبرە تېشى.

بَلَاطُ الْمَلِكِ: ئوردا، خان سارىيى، ھەرەم، پادىشاھنىڭ تەختى، خان ئوردىسى.

بَلَاطٌ قَاشَانِيٌّ: پار - پۈرخىش، ساپال خىش، گۈللۈك خىش، كاھىش.

بَلَاطَةُ الضَّرِيحِ: قەبرە تېشى.

بَلَاطَةٌ مُلَوَّنَةٌ: پار - پۈر خىش، گۈللۈك خىش، رەڭدار خىش.

بَلَاغٌ ج بَلَاغَاتٌ: خەۋەر، مەلۇمات، دوكلات، ئاخبارات، ئېلان، ئۇقتۇرۇش، بايانات؛ نوتا؛ ئولتىماتۇم؛ تەبلىغ.

«هَذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوا بِهِ وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ» «قۇرئان»: كىشىلەرنىڭ ئاگاھلاندۇرۇلۇشى، ئاللاھنىڭ بىر ئىكەنلىكىنى بىلىشلىرى، ئەقىل ئىگەلىرىنىڭ ۋەز - نەسىھەت ئېلىشلىرى ئۈچۈن، بۇ تەبلىغدۇر.

«جَاءَ فِي الْبَلَاغَاتِ الْعَسْكَرِيَّةِ الْحَرْبِيَّةِ الْأَخِيرَةِ أَنَّ الْعَدُوَّ تَكَبَّدَ خَسَائِرَ فَادِحَةً»: كېيىنكى ھەربىي ئاخباراتتا ئېيتىلىشىچە، دۈشمەنلەر ناھايىتى زور چىقىمغا ئۇچرىغان.

بَلَاغٌ مُشْتَرَكٌ: بىرلەشمە ئاخبارات، قوشما بايانات.

«إِنَّ هَذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ» «قۇرئان»: بۇ (قۇرئان) دا ئاللاھقا ئىبادەت قىلغۇچى قەۋم ئۈچۈن (خەۋەرلەر، ۋەز - نەسىھەتلەردىن) ئىلھاملىنىدىغان بىر يېتەرلىك بار.

بَلَاغَةٌ: سۆز قابىلىيىتى، ناتىقلىق، سۆزمەنلىك، پاساھەت، بالاغەت.

عِلْمُ الْبَلَاغَةِ: بالاغەت ئىلمى، ئىستىلىستىكا.

بَلَاغِيٌّ: ئىستىلىستىكىلىق.

«يُكْثَرُ فِي نَثْرِ الزَّيَّاتِ اِسْتِخْدَامُ الْمُحَسَّنَاتِ الْبَلَاغِيَّةِ»: زەيياتنىڭ نەسرى ئەسەرلىرىدە گۈزەل بالاغەت قائىدىلىرى كۆپ قوللىنىلغان.

بَلَاهَةٌ: دۆتلۈك، مەتۈلۈق، گالۋاڭلىق، دەلدۇشلۇك.

اَلْبَلْبَالُ ج بَلَابِلُ: قاتتىق غەم، قاتتىق قايغۇ، ئەندىشە، بىئارامىلىق؛ قىيىن، مۇشكۈل، تەرتىپسىز؛ بۆره.

بَلْبَلَ يُبَلْبِلُ بَلْبَلَةً و بِلْبَالاً الْقَوْمَ: قوزغىدى، ھەربىكەتلەندۈردى.

بَلْبَلَ الْآرَاءَ: بۆلگۈنچىلىك سالدى.

بَلْبَلَ الشَّخْصَ: پاراكەندىچىلىككە سېلىپ قويدى.

بُلْبُلٌ ج بَلَابِلُ: بۈلبۈل.

بَلْبَلَةٌ ج بَلَابِلُ: قالايمىقانچىلىق، مالىماتاقچىلىق، بېسىرەمجانلىق، تەرتىپسىزلىك، رەتسىز.

قَرَّتْ بَلَابِلُهُ: خاتىرجەمسىزلەنمەيدىغان بولدى.

بُلْبُلَةٌ: تۈرۈبا، نەيچە.

بَلْبُوعَةٌ: كومىلاچ دورا.

بَلَجَ يَبْلُجُ بُلُوجًا الصُّبْحُ: تاڭ يورۇدى.

بَلِجَ يَبْلَجُ بَلَجًا الْحَقُّ: ھەقىقەت ئاشكارا بولدى.

بَلِجَ وَجْهُهُ: چىرايى ئېچىلىپ كەتتى.

بَلِجَ بِهِ: خۇشاللاندى، شادلاندى.

بَلَحٌ. بَلَحَةٌ ج بَلَحَاتٌ: پىشمىغان خورما، خورما غورىسى.

بَلَحُ الْبَحْرِ: سەدەپ قۇلۇلىسى.

بَلُدَ يَبْلُدُ بَلَادَةً: ئەقلىي - ھوشى كەم بولدى، دۆت بولدى، كاللىسى ئاددى بولدى.

بَلُدَ الشَّخْصُ: دۆت بولۇپ قالدى.

بَلَدَ يَبْلُدُ بُلُوْدًا بِالْمَكَانِ: ماكانلىشىپ قالدى، يەرلىشىپ قالدى.

بَلَدٌ ج بِلَادٌ و بُلْدَانٌ: يەر، رايون، دۆلەت، دۆلەت زېمىنى، يۇرت.

«وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ» ‹قرآن›: مۇنبەت يەرنىڭ گىياھى پەرۋەردىگارنىڭ ئىزنى بىلەن تولۇق ئۈندۈ.

مُعَارَضَةُ التَّدَخُّلِ فِي الشُّؤُونِ الدَّاخِلِيَّةِ لِلْبُلْدَانِ الْأُخْرَى: باشقا دۆلەتلەرنىڭ ئىچكى ئىشلىرىغا ئارىلىشىشقا قارشى تۇرۇش.

اَلْبِلَادُ الْعَرَبِيَّةُ: ئەرەب دۆلەتلىرى، ئەرەب يۇرتلىرى.

«اِنْتَشَرَتِ الْمَدَارِسُ فِي جَمِيْعِ أَنْحَاءِ الْبِلَادِ»: مەكتەپلەر مەملىكەتنىڭ ھەممە يېرىگە تارالغان.

«بِلَادِي وَ إِنْ جَارَتْ عَلَيَّ عَزِيزَةٌ»: يۇرتۇم ماڭا زۇلۇم قىلسىمۇ، مەن ئۇچۇن يەنىلا قىممەتلىكتۇر.

بَلَدٌ م بَلْدَةٌ ج بِلَادٌ: شەھەر، بازار.

«وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا» ‹قرآن›: ئۇنىڭ بىلەن بىز ئۆلۈك زېمىننى تىرىلدۈردۇق.

بَلَدِيٌّ: يەرلىك، شەھەرلىك، مۇشۇ يەرلىك، شۇ دۆلەتلىك.

رَقْصٌ بَلَدِيٌّ: خەلق ئۇسسۇلى.

مَجْلِسٌ بَلَدِيٌّ: شەھەرنىڭ ئىشلىرىغا رىياسەتچىلىك قىلىدىغان ئورگان، شەھەرلىك كومىتېت.

بَلَدِيَّةٌ ج بَلَدِيَّاتٌ: ئاپتونوم شەھەر، شەھەرلىك ھۆكۈمەت.

رَئِيسُ الْبَلَدِيَّةِ: شەھەر باشلىقى.

شُئُونٌ بَلَدِيَّةٌ: شەھەر ئىشلىرى.

وِزَارَةُ الْبَلَدِيَّاتِ: شەھەر ئىشلىرى مىنىستىرلىكى.

بَلْسَمَ يُبَلْسِمُ بَلْسَمَةً الْجُرْحَ: يارىنى داۋالىدى.

بَلْسَمٌ ج بَلَاسِمُ: ئاغرىق توختىتىش دورىسى؛ يۇزماي، خۇشبۇي يېلىم، يېلمى بىلەن يارىنى ساقايتىدىغان بىر خىل دەرەخ.

بَلْسَمٌ شَافٍ: شىپالىق مەلھەم دورا.

بَلْشَفَ يُبَلْشِفُ بَلْشَفَةً الْبَلَدَ: بولشېۋىك قىلدى، بولشېۋىكلاشتۇردى.

بُلْشُفِيٌّ ج بَلَاشِفَةٌ: بولشېۋىك.

بُلْشُفِيَّةٌ: بولشېۋىكلىك، بولشېۋىكلار ھەرىكىتى.

بَلَصَ يَبْلَصُ بَلَصًا: قاقتى - سوقتى قىلىپ ئېلىۋالدى، تەھدىت سېلىپ ئېلىۋالدى.

بَلْصَمَ يُبَلْصِمُ بَلْصَمَةً الْجُرْحَ: داۋالىدى، يارىنى داۋالىدى.

بَلْطَةٌ ج بَلَطَاتٌ: پالتا.

بَلِعَ يَبْلَعُ بَلْعًا: يۇتتى، يۇتىۋەتتى.

بَلَعَ رِيقَهُ: تۈكۈرۈكىنى يۇتتى.

بَلْعَةٌ ج بَلَعَاتٌ: بىر يۇتۇم.

بُلْعُمٌ ج بَلَاعِمُ و بَلَاعِيمُ: يۇتقۇنچاق، كېكىر-تەك، گال.

بَلْعَمَةُ م بَلَاعِمُ: ئاق قان دانچىلىرى.

بُلْعُمِيٌّ: بوغۇز (گال) غا خاس.

بَلَغَ يَبْلُغُ بُلُوغًا: يەتتى، يېتىپ باردى.

بَلَغَ الْوَلَدُ: بالا بالاغەتكە يەتتى، بويىغا يەتتى.

بَلَغَ أُشُدَّهُ: قىرانىغا يەتتى، كۈچ - قۇۋۋەت جەھەتتىن ۋايىغا يەتتى.

«وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ» «قۇرئان»: يېتىمنىڭ مېلىنى تاكى ئۇ بالاغەتكە يەتكەنگە قەدەر ئۇنىڭغا ئەڭ پايدىلىق ئۇسۇلدا تەسەررۇپ قىلىڭلار.

«بَلَغَ مِنَ الْعُمْرِ السَّابِعَةَ»: ئۇ يەتتە ياشقا ئۇلاشتى.

«بَلَغَ مُسْتَوَى الْمَدْرَسَةِ الثَّانَوِيَّةِ»: تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ سەۋىيىسىگە يەتتى.

«بَلَغَ الْأَمْرُ ذُرْوَتَهُ»: ئىش يۇقىرى پەللىگە يەتتى، ئىش ئەڭ چېكىگە يەتتى.

«وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ» «قۇرئان»: بۇ چاغدا كۆزلۈكلار چەكچىيىپ قالغان، يۈرىكىڭلار ئاغزىڭلارغا قاپلىشىپ قالغان ...

بَلَغَ غَايَتَهُ: مەقسىتىگە يەتتى، غايىسىگە يەتتى.

«يَبْلُغُ عَدَدُ الطُّلَّابِ فِي الْجَامِعَةِ أَكْثَرَ مِنْ ثَلَاثِينَ أَلْفًا»: ئۇنىۋېرسىتېتتا ئوقۇغۇچىلارنىڭ سانى 30 مىڭدىن ئاشىدۇ.

«بَلَغَ بِهِ التَّشَاؤُمُ إِلَى حَدِّ الْيَأْسِ»: ئۇ شۇم پال ئېلىپ، ئۈمىدسىزلىك دەرىجىسىگە يەتتى.

«بَلَغَ السَّيْلُ الزُّبَى»: يۇقىرى چەككە يەتتى، يۇقىرى پەللىگە يەتتى، چىداپ تۇرغىلى بولمايدىغان دەرىجىگە يەتتى.

بَلَغَ بِهِ الْجُهْدُ: كۈچەپ كەتتى، زورۇقتى.

بَلَغَ الْكَلَامُ مِنْهُ: قاتتىق تەسىرلەندى.

بَلَغَ الْمَكَانَ: يېتىپ باردى، ئۇلاشتى.

بَلَغَ مِنِّي التَّعَبُ كُلَّ مَبْلَغٍ: قاتتىق چارچاپ كەتتىم.

بَلَغَ يَبْلُغُ بَلَاغَةً: ناتىق بولدى، سۆزگە ماھىر بولدى، پاساھەتلىك سۆزلەيدىغان بولدى.

بُلْغَةٌ: قەدىر ئەھۋال (ئائىلە تۇرمۇشى)، غورىگىل تۇرمۇش.

بَلْغَمٌ: بەلغەم، خېپرۇك، تۈكۈرۈك.

بَلْغَمِيٌّ: بەلغەمگە خاس، بەلغەمگە مەنسۇپ.

بَلْغَمِيُّ الْمِزَاجِ: بەلغەم مىجەزلىك.

بَلَفَ بَلْفًا: دوق قىلدى، ھەيۋە قىلدى، تېرە تاراقشىتتى.

بَلِقَ يَبْلَقُ و بَلَقَ يَبْلُقُ بَلَقًا: داغ چۈشتى، ئالا-چىپار بولۇپ قالدى.

بَلَقٌ: مەر مەر تاش.

بَلْقَعٌ. بَلْقَعَةٌ ج بَلَاقِعُ: بوز يەر، قاقاس يەر، بىنام يەر.

بَلَّ يَبِلُّ بَلًّا و بَلَلًا و بُلُولًا مِنْ مَرَضِهِ: كېسىلدىن ساقايدى، شىپا تاپتى.

بَلَّ الشَّيْءَ بِالْمَاءِ: سۇ بىلەن ھۆل قىلدى، نەمدىدى.

«لَأَتْبُلَنَّ إِبْهَامَكَ لِتَقْلِبَ صَحَائِفَ الْكِتَابِ»: كىتابنىڭ ۋاراقلىرىنى ئۆرۈگەندە بارماقلىرىڭنى ھۆل قىلما.

بِلٌّ مِنْ مَرَضٍ: ساقايماق، شىپا تاپماق.

بَلَلٌ: ھۆل، نەم، نەملىك.

بَلَّاصٌ. بَلَّاصِي ج بَلَالِيصُ: كۆپ، ئىدىش، كۇمزەك، ئاپقۇر.

بَلَّاعَةٌ ج بَلَّاعَاتٌ: يېپىق ئېرىق، يۇندا سۇ يولى.

بَلَّانٌ: ھاممام خىزمەتچىسى، مۇنچا خىزمەتچىسى.

بَلَّدَ يُبَلِّطُ تَبْلِيدًا الشَّخْصُ: بوششپ كەتتى، ئىشنى بىر باشقا ئېلىپ چىقالمىدى.

بَلَّطَ يُبَلِّطُ تَبْلِيطًا: تاش تاختا ياتقۇزدى، ياتقۇزدى.

بَلَّطَ الطَّرِيقَ أَوِالشَّارِعَ: سېمونت ياتقۇزدى.

«بَلَّطَتِ الْحُكُومَةُ عَدَدًا كَبِيرًا مِنْ شَوَارِعِ الْمُدُنِ وَ طُرُقِهَا»: ھۆكۈمەت شەھەر كوچىلىرىنىڭ يوللىرىنى سېمونت قىلدى.

بَلَّعَ يُبَلِّعُ تَبْلِيعًا: يۇتقۇزدى (تائام ياكى سۇنى).

بَلَّغَ يُبَلِّغُ تَبْلِيغًا: يەتكۈزدى، خەۋەر قىلدى، دوكلات قىلدى، نوتا تاپشۇردى.

بَلَّغَهُ الْخَبَرَ وَ بِهِ: خەۋەر يەتكۈزدى.

«أَرْجُوأَنْتُبَلِّغَ سَلَامِي إِلَى الْأَهْلِ وَ الْأَصْدِقَاءِ»: مەندىن ئائىلىدىكىلەرگە ۋە دوستلارغا سالام ئېيتىپ قويۇشۇڭلارنى ئۆتۈنىمەن.

«بَلَّغَ الشُّرْطِيُّ الْمُتَّهَمَ أَمْرَ الْحُضُورِ إِلَى الْمَحْكَمَةِ»: ساقچى جاۋابكارغا سوتقا ھازىر بولۇشنى ئۇقتۇردى.

بَلَّغَ شَفَوِيًّا: ئاغزاكى يەتكۈزدى.

«يَاأَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ» «قرآن»: ئى پەيغەمبەر! پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن سانا نازىل قىلىنغان ئەھكاملارنىڭ ھەممىسىنى يەتكۈزگىن، ئەگەر تولۇق يەتكۈزمىسەڭ، ئاللاھ تاپشۇرغان ۋەزىپىنى ئادا قىلمىغان بولىسەن.

بَلَّلَ يُبَلِّلُ تَبْلِيلاً: ھۆل قىلىۋەتتى، نەم قىلىۋەتتى.

بِلَّوْرٌ ج بِلَّوْرَاتٌ: كرىستال، جەۋھەر، بللور.

بَلُّورٌ صَخْرِيٌّ: خىرۇستال.

عِلْمُ الْبَلُّورَاتِ: خىرۇستالچىلىق سەنئىتى.

بَلُّوطٌ: كاۋچۇك دەرىخى، دۇب دەرىخى.

بَلُّوعَةٌ ج بَلُّوعَاتٌ و بَلَالِيعُ: ئۇستى يېپىق ئېرىق، پاسكىنا سۇ ئېرىقى.

بَلُّونٌ ج بَلُّونَاتٌ: گاز شارى، ھاۋا كېمىسى، ئۇچار كېمە.

بَلَّى يُبَلِّى تَبْلِيَةً: كونىرىتىۋەتتى.

بَلِهَ يَبْلَهُ بَلَهًا وَبَلَاهَةً: مەتۇ بولۇپ قالدى، دۆت بولۇپ قالدى، دەلدۇش بولۇپ قالدى، ھاڭۋاقتى بولۇپ قالدى.

بَلَهٌ: دۆتلۇك، گالۋاڭلىق، دەلدۇشلۇك.

بَلْهٌ: تاشلا.

بَلْهَاءُ: گالۋاڭ، گومۇش، مەتۇ، ھاڭۋاقتى.

«كَانَ يَنْظُرُ إِلَيْنَا نَظْرَةً بَلْهَاءَ»: بىزگە مەتۇلارچە قارايتتى.

بِلْهَارِسِيَا: قان سىيىشنى ۋە باشقا كېسەللىك ئالامەتلىرىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغان مىكروب.

بُلَهْنِيَةُ الْعَيْشِ: تۇرمۇشنىڭ گۈزەللىكى، تۇرمۇشنىڭ بايلىقى.

بَلْوَرَ يُبَلْوِرُ بَلْوَرَةً: ساپلاشتۇردى، كرىستاللاشتۇردى.

بَلْوَرَ الْمَسْأَلَةَ أَوِالْفِكْرَةَ: خۇلاسىلىدى، يىغىنچاقلىدى.

«أَلْقَي الْقَائِدُ الْمُؤَسِّسُ خِطَابًا بَلْوَرَ فِيهِ مَبَادِيءَ الْحِزْبِ»: پارتىيە قۇرغۇچى يېتەكچى نۇتۇق سۆزلەپ، پارتىيىنىڭ پرىنسىپلىرىنى يىغىنچاقلاپ بەردى.

بَلْوَرَةٌ: بايان قىلماق، ئىزاھلىماق.

«اَلْمُفَكِّرُ الْمُبْدِعُ يَتَمَيَّزُ بِقُدْرَتِهِ عَلَى بَلْوَرَةِ آرَائِهِ وَأَفْكَارِهِ»: يېڭىلىق ياراتقۇچى مۇتەپەككۇر ئۆزىنىڭ ئىدىيە ۋە پىكىرلىرىنى روشەن ۋە مۇئەييەن شەكىلگە كىرگۈزەلەيدىغان ئالاھىدىلىككە ئىگە.

بَلُوزَةٌ: مۇراببا.

بُلُوغٌ: يەتمەك، ئۇلاشماق.

سِنُّ الْبُلُوغِ: بالاغەت يېشى.

بَلْوَى ج بَلَايَا: ئاپەت، مۇسىبەت.

«لَايَغْلِبُ الْبَلْوَى سِوَى الصَّبْرِ وَ الْإِيْمَانِ»: باشقا كەلگەن كۈلپەتنى سەۋرچانلىق ۋە ئىماندىن باشقا نەرسە يېڭەلمەيدۇ.

بَلِيَ يَبْلَى بِلًى وَبَلَاءً الثَّوْبُ: كىيىم كونىراپ كەتتى.

بَلِيَ الشَّيْءُ: ھالاك بولدى، تۈگەپ كەتتى، يوق بولدى.

«وَمُلْكٍ لاَ يَبْلَى» «قرآن»: زاۋال تاپماس پادىشاھلىق.

بِلَى: كونىرماق، چىرىمەك، ئەسكىرىمەك.

بَلَى: ھەئە؛ ياق، ئۇنداق ئەمەس، بولمىسا.

بَلِيدٌ ج بُلَدَاءُ: دوّت، مەتۇ، گالۋاڭ، ھاڭۋاقتى.

بَلِيدُ الذِّهْنِ: گالۋاڭ، دوّت، ئەقلىي كۈچى ئاجىز.

بَلِيغٌ ج بُلَغَاءُ: سۆز قابىلىيىتى يۇقىرى كىشى، ناتىق؛ پاساھەتلىك.

شَاعِرٌ بَلِيغٌ: ئۇستا شائىر، پاساھەتلىك شائىر.

خِطَابٌ بَلِيغٌ: تەسىرلىك نۇتۇق.

أَثَرٌ بَلِيغٌ: چوڭقۇر ئىز، چوڭقۇر تەسىر.

جُرْحٌ بَلِيغٌ: ئېغىر يارا، خەتەرلىك يارا، ئېغىر جاراھەت.

نَصٌّ أَدَبِيٌّ بَلِيغٌ: نەپىس ئەدەبىي تېكىست.

بَلِيلٌ: نەم ھاۋا.

بَلِيلَةٌ: سۇدا قاينىتىلغاندىن كېيىن شېكەر قوشۇپ يېيىلىدىغان بۇغداي ياكى تېرىق.

بِلْيُونٌ ج بَلاَيِينُ: مىليارد.

بَلِيَّةٌ ج بَلاَيَا: ئاپەت، مۇسىبەت.

بِنَاءٌ: قۇرماق، ياسىماق، بىنا قىلماق؛ بىنا، قۇرۇلۇش، ئىمارەت.

بِنَاءٌ تَحْتَانِيٌّ: يەر ئاستى ئۆي.

بِنَاءً عَلَى: ... گە ئاساسەن، ... بويىچە، ... گە بىنائەن.

بِنَاءً عَلَيْهِ: شۇڭلاشقا، شۇنىڭ ئۈچۈن.

بِنَاءً عَلَى طَلَبٍ: تەلەپكە ئاساسەن، تەلەپ بويىچە.

«بِنَاءً عَلَى مَا جَاءَ فِي قَرَارِ مَجْلِسِ الْأَمْنِ تَقَرَّرَ وَقْفُ إِطْلاَقِ النَّارِ»: خەۋپسىزلىك كېڭىشى ھەيئىتىنىڭ قارارىغا بىنائەن ئوقۇش توختىتىش مۇقىملاشتى.

بِنَاءٌ ج أَبْنِيَةٌ: قۇرۇلۇش، بىنا، ئىمارەت.

«مِنَ الْحِكْمَةِ أَن يَعْنِيَ الْمَسْئُولُونَ بِصِيَانَةِ الْأَبْنِيَةِ التَّارِيخِيَّةِ الْقَدِيمَةِ»: مەسئۇللارنىڭ قەدىمكى تارىخى بىنالارنى قوغداشقا كۆڭۈل بۆلۈشى ئاقىلانىلىقتۇر.

اَلْبِنَاءُ الْاِجْتِمَاعِيُّ: ئىجتىمائىي تەرتىپ.

اَلْبِنَاءُ الْفَوْقِيُّ. اَلْبِنَاءُ الْعَلَوِيُّ: ئۈستەقۇرۇلما.

عَامِلُ بِنَاءٍ: قۇرۇلۇش ئىشچىسى، تامچى.

«تَمَّ بِنَجَاحٍ بِنَاءُ الْجِسْرِ الْكَبِيرِ»: چوڭ كۆۋرۈكنىڭ قۇرۇلۇشى مۇۋەپپەقىيەتلىك تاماملاندى.

«وَعَدَتِ الْحُكُومَةُ بِبِنَاءِ عَدَدٍ مِنَ الْمَدَارِسِ وَدُورِ السُّكْنَى فِي الْأَرْيَافِ»: ھۆكۈمەت يېزىلاردا بىرقانچە مەكتەپ بىناسى ۋە تۇرالغۇ جايلارنى سېلىشنى ۋەدە قىلدى.

«فِي الْعَرَبِيَّةِ أَبْنِيَةٌ لَمْ يَلْتَفِتْ إِلَيْهَا الصَّرْفِيُّونَ مِنْ قَبْلُ»: ئەرەبچىدە بۇرۇن مورفولوگىيە-شۇناسلار دىققەت قىلمىغان سۆز شەكىللىرى بار.

بِنَائِيٌّ: قۇرۇلۇشقا مەنسۇپ، قۇرۇلۇشقا تەۋە.

مَوَادُّ بِنَائِيَّةٌ: قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى.

بَنَادُرَةٌ: شوخلا، پەمدۇر.

عَصِيرُ الْبَنَادُرَةِ: پەمدۇر قىيامى.

بَنَانٌ: بارماق ئۇچى.

طَوْعُ بَنَانِهِ: ئۇ ئۇنىڭ ئىلكىدە، ئۇنىڭ باشقۇرۇشى ئاستىدا.

عَضَّ بَنَانَ النَّدَمِ: پۇشايمان قىلدى، قاتتىق ئۆكۈندى.

يُشَارُ إِلَيْهِ بِالْبَنَانِ: ئۇ ئىنتايىن مەشھۇر، ئۇ داڭلىق، ئۇ ھەممىدىن داڭدار.

بِنَايَةٌ ج بِنَايَاتٌ: قۇرۇلۇش، بىنا، ئىمارەت.

«لَقَدْ تَمَّ بِنَاءُ هَذِهِ الْبِنَايَةِ حَدِيثًا لِذَا لَمْ يَسْكُنْهَا أَحَدٌ بَعْدُ»: بۇ بىنا ئەمدىلا پۈتتى، تېخى ئۇنىڭغا ھېچ ئادەم كۆچۈپ كىرمىدى.

«تَوْزِيعُ بِنَايَاتِ هَذِهِ الْمِنْطَقَةِ مُنْتَظِمٌ جِدًّا»: بۇ رايوننىڭ قۇرۇلۇشلىرىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى تولىمۇ رەتلىكتۇر.

بِنْتٌ ج بَنَاتٌ: قىز، قىز بالا.

بِنْتُ الشَّفَةِ: سۆز، بىر كەلىمە.

بِنْتُ الْأَمْسِ: ئۆزاق بولمىغان ئىش، يېقىنقى

ئىش.

بِنْتُ الْحَانِ: هاراق.

بِنْتُ الْعِنَبِ: هاراق.

«سَأَلْتُهُ بِإِلْحَاحٍ عَنْ ذَلِكَ الْمَوْضُوعِ وَلَكِنَّهُمْ يَنْبِسْ بِبِنْتِ شَفَةٍ»: ... بۇ ماۋزۇ توغرىلىق ئۇنىڭدىن قايتا - قايتا سورىساممۇ ئۇ لام - جىم دېمىدى.

بِنْتُ الْوِدْنِ: بادام بەز، بادام تەنچە.

بِنْتُ الْيَمَنِ: قەھۋە، كافې.

بَنَاتُ الْأَرْضِ: ئۆسىمۈكلەر، تاغ جىلغىسىدىكى ئېقىنلار، جىرا سۇلىرى.

بَنَاتُ الدَّهْرِ: ئېغىرچىلىق، ئاپەت، بالا - قازا.

بَنَاتُ الطَّرِيقِ: ئەگرى - توقاي يول.

بَنَاتُ الظُّنُونِ: پەرەز، مۆلچەر، قىياس.

بَنَاتُ الْهَوَى: پاھىشە ئاياللار.

بَنَاتُ الْأَفْكَارِ: خاتىرىلەر.

بَنَاتُ الصَّدْرِ: غەم - قايغۇ.

بَنَاتُ اللَّيْلِ: غەم - قايغۇ؛ پاھىشە ئاياللار.

بِنْتِيٌّ: قىزلىق خاراكتېر، قىزچە.

بَنَجَ يَبْنُجُ بَنْجًا: ئەسلىگە قايتتى، ئەسلىگە كەلدى.

بَنْجٌ: مىكدۇانە (بىر خىل دورا ئۆسۈملۈكى).

بَنْجَرُ ج بَنَاجِرُ: قىزىلچا.

بَنْدٌ ج بُنُودٌ: تۇغ، ئەلەم، بايراق؛ (قانۇن ياكى شەرتنامىنىڭ) ماددىسى، تارمىقى؛ (كىتاپ-نىڭ) ئابزاسى.

اَلْبَنْدُ الثَّالِثُ مِنَ الْمَادَّةِ الثَّانِيَةِ: 2 - ماددىنىڭ 3 - تارمىقى.

اَلْبَنْدُ: ئەرەب تىلىدىكى مىسرا بىلەن چەكلەنمەيدىغان بىر خىل ئەركىن شېئىر شەكلى.

بَنْدَرٌ ج بَنَادِرُ: پورت، دېڭىز بويىدىكى شەھەر، سودا شەھىرى، مەركىزىي شەھەر.

بَنْدَقَ يُبَنْدِقُ بَنْدَقَةً: ھالاك قىلدى، قىردى، ئۆلتۈردى، ئاتتى، ئوققا تۇتتى، ئوت ئاچتى.

بُنْدُقٌ: ئورمان ياڭىقى.

خَشَبُ بُنْدُقٍ: ياڭاق ياغىچى.

بُنْدُقَةٌ: ئورمان ياڭىقى؛ مىلتىق ئوقى، ئوق.

بُنْدُقِيَّةٌ ج بَنَادِقُ: مىلتىق.

بُنْدُقِيَّةُ رَشٍّ: ئوۋ مىلتىقى.

بُنْدُقِيَّةُ رَصَاصٍ: تاللىق مىلتىق.

بُنْدُقِيَّةُ ضَغْطٍ: گاز مىلتىق.

بُنْدُقِيَّةُ هَوَاءٍ: يەل مىلتىق.

بُنْدُقِيَّةُ كَارْبِين: ئاتلىق ئەسكەر مىلتىقى، كارابىن مىلتىق.

بُنْدُقِيَّةُ سَرِيعَةُ الطَّلَقَاتِ: پىلىموت، ئاپتومات.

سَرِيَّةُ الْبَنَادِقِ: پىيادە ئەسكەرلەر لىيەنى.

بَنْدُورَةٌ: پەمىدۇر، شوخلا.

بَنْدُولٌ: ئۇپۇق سىزىقى مەركىزىي ئەتراپىدا توختىمايلا ھەرىكەتلىنىپ تۇرغان جىسىم.

بَنْدُولُ السَّاعَةِ: مايانتنىك، سائەتنىڭ مايانتنىكى.

بَنْدِيرُ: داپ؛ چوڭ دۇمباق.

بَنْذَهِيرُ: زەھەر قايتۇرغۇچى دورا.

بِنْزِينٌ، بَنْزِينٌ: بېنزىن.

بَنِسَ يَبْنَسُ بَنَسًا: يامانلىقتىن قاچتى.

بِنْسِلِينٌ: پېنىسىلىن.

بِنْصِرٌ ج بَنَاصِرُ: نامسىز بارماق.

بُنْطَةٌ: بۇرغا، ئۇشكە.

بَنْطَلُونٌ ج بَنْطَلُونَاتٌ: شىم، ئىشتان.

بَنْطَلُونٌ تَحْتَانِيٌّ: ئىچ ئىشتان، تامبال.

بَنْطَلُونٌ قَصِيرٌ: كالتا ئىشتان.

بَنْطَلُونُ الرُّكُوبِ: گەلەپى شىم(ئاتلىقلار كىيىدىغان شىم).

بَنَفْسَجٌ ج بَنَفْسَجَاتٌ: ۋىئولېت گۈلى.

اَلْأَشِعَّةُ فَوْقَ بَنَفْسَجِيَّةٍ: ئۈلتۇرا بىنەپشە نۇر.

بَنْكٌ ج بُنُوكٌ: بانكا.

اَلْبَنْكُ الْأَهْلِيُّ: يەرلىك بانكا.

بَنْكُ التَّسْلِيفَاتِ: قەرز بېرىش بانكىسى.

بَنْكُ التَّوْفِيرِ: ئامانەت بانكىسى.

بَنْكُ الْحُكُومَةِ: دۆلەت بانكىسى.

بَنْكُ الرُّهُونَاتِ: گۆرۇخانا.

بَنْكُ الْعَقَارِيِّ: يېزا ئىگىلىك بانكىسى.

اَلْبَنْكُ الدَّوْلِيُّ لِلتَّعَاوُنِ الْإِقْتِصَادِيِّ: خەلقئارا ئىقتىسادىي ھەمكارلىق بانكىسى.

اَلْبَنْكُ الْإِسْلَامِيُّ لِلتَّنْمِيَةِ: ئىسلام تەرەققىيات بانكىسى.

بَنْكُ الْإِسْتِثْمَارِ الْآسِيَوِيِّ: ئاسىيا تەرەققىيات بانكىسى.

بَنْكُ النَّجَّارِ: روستەك، پانا (رەندىنىڭ شىنىسى).

بُنْكٌ: تۈپ، مەنبە، ئاساس؛ ۋاقىت، (كېچىنىڭ بىر ۋاقتى)

بُنْكُ الْعُمْرِ: ياشلىق باھارى.

مَضَى بُنْكٌ مِنَ اللَّيْلِ: كېچىدىن بىر ۋاقىت ئۆتتى.

بَنْكِنُوتٌ ج بَنْكِنُونَاتٌ: زايوم.

بُنٌّ: قەھۋە ئۇرۇقى، قەھۋە دېنى، قەھۋە پۇرچىقى.

بُنٌّ مَسْحُوقٌ: قەھۋە تالقىنى.

بَنَّاءٌ ج بَنَّاؤُونَ: قۇرغۇچى، تامچى، قۇرۇلۇش ئۇستىسى؛ تاشچى؛ ئىجابىي، تۈرتكىلىك.

«يُسْهِمُ الْمُعَلِّمُ إِسْهَامًا بَنَّاءً فِي تَقَدُّمِ مُجْتَمَعِهِ»: ئوقۇتقۇچى ئۆز جەمئىيىتىنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن ئىجابىي ھەسسە قوشماقتا.

بَنَّجَ يُبَنِّجُ تَبْنِيجًا: ھوشسىزلاندۇردى، ناركوز قىلدى.

بَنَّسَ يُبَنِّسُ تَبْنِيسًا عَنْهُ: كېچىكتى، ئارقىدا قالدى.

بَنَّنَ يُبَنِّنُ تَبْنِينًا الشَّاةَ: قوي بوردىدى.

بَنُّورُ: پىششىقلاپ ئىشلەنگەن ئەينەك، يۇقىرى سورتلۇق ئەينەك.

بَنُّورَةٌ ج بَنُّورَاتٌ: كىچىك دورا قۇتىسى، كىچىك شىشە.

بُنِّيٌّ: كافى رەڭ، جىگەررەڭ، بېغىررەڭ.

بُنِّيٌّ مِنَ الْأَلْوَانِ: زېغىررەڭ، قوڭۇررەڭ؛ بىر خىل بېلىق.

بَنُو آدَمَ: ئادەم بالىلىرى، ئىنسان بالىلىرى.

بَنُوأُمَيَّةَ: ئۇمەييە سۇلالىسى.

بَنُو الْعَبَّاسِ: ئابباسىيلار سۇلالىسى.

بُنُوَّةٌ: ئوغۇللۇق.

بَنَوِيٌّ: ئوغۇلغا مەنسۇپ، ئوغۇلغا تەۋە.

بَنَى يَبْنِي بِنَاءً و بُنْيَانًا و بَنْيًا و بِنْيَةً و بِنَايَةً: قۇردى، ياسىدى، بىنا قىلدى.

بَنَى الْبَيْتَ: ئۆي سالدى، ئۆي بىنا قىلدى.

بَنَى عَلَى كَلَامِهِ: ئۇنىڭ سۆزىگە ئاساسلاندى، ئۇنىڭ سۆزىگە تەقلىد قىلدى.

بَنَى عَلَى الْمَرْأَةِ وَبِهَا: ئايالىنى (نىكاھىغا) ئالدى.

بَنَى الْكَلِمَةَ «فى اللغة»: سۆزنى مەبنى قىلدى، سۆزنىڭ ئاخىرقى بوغۇمىنى ئۆزگەرمەس قىلدى.

«مَنْشَاءَ أَنْ يَبْنِيَ لِلْإِنْسَانِ عَالَمًا يَسُودُهُ الْعَدْلُ وَالْحُرِّيَّةُ عَلَيْهِ أَنْ يَبْنِيَهُ أَوَّلاً فِي قَلْبِ الْإِنْسَانِ وَفِكْرِهِ»: كىمكى ئىنسانلار ئۈچۈن ئادالەت ۋە ئەركىنلىك، ئۈستۈنلۈك قازانغان جاھان بەرپا قىلماقچى بولىدىكەن، ئالدى بىلەن ئۇنى ئىنساننىڭ دىلى ۋە ئىدىيىسىدە بەرپا قىلىشى كېرەك.

بُنْيَانٌ: قۇرماق، ياسماق، بىنا قىلماق؛ بىنا، قۇرۇلۇش، ئىمارەت.

شَجَرَةُ الْبُنْيَانِ: ياۋا ئەنجۇر.

«اَلْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا» «حديث»: مۇمىنلەر بىلەن مۇمىن خۇددى ھەرقايسى بۆلەكلىرى بىر - بىرىگە زىچ تۇتاش. تۇرۇلغان بىر ئىمارەتكە ئوخشايدۇ.

«اَلطَّبِيعَةُ تَكْرَهُ الْهَدْمَ مِنْ غَيْرِ بُنْيَانٍ»: تەبىئەت قۇرۇشنى ئەمەس، بۇزۇشنى يامان كۆرىدۇ.

بِنْيَةٌ ج بُنًى وبِنًى: تەن، جىسىم، تەركىب؛ ئورگانىزم.

بِنْيَةُ الْجِسْمِ: بەدەن قۇرۇلۇشى.

سَلِيمُ الْبِنْيَةِ: ساغلام بەدەن.

صَحِيحُ الْبِنْيَةِ: تېنى ساغلام.

ضَعِيفُ الْبِنْيَةِ: تېنى ئاجىز، سالامەتلىكى ناچار.

قَوِيُّ الْبِنْيَةِ: بەدىنى كۈچلۈك.

«عَاشَ الْمُجْتَمَعُ الْعَرَبِيُّ أَمَدًا طَوِيلاً ثَابِتًا فِي بِنْيَتِهِ الْاِجْتِمَاعِيَّةِ وَنُظُمِهِ الْاِقْتِصَادِيَّةِ»: ئەرەب جەمئىيىتى ئۇزۇنلۇق ئىجتىمائىي شارائىتى ۋە ئىقتىسادىي تۈزۈمىگە تايىنىپ مۇستەھكەم ھالدا ئۇزۇن مۇددەت ياشىدى.

بِنْيَةُ الْكَلِمَةِ: سۆز قۇرۇلمىسى.

فُلَانٌ صَحِيحُ الْبِنْيَةِ: تېنى ساغلام.

بُنْيَةٌ ج بُنًى: بىنا قىلىنغان، سېلىنغان، بىنا، قۇرۇلۇش.

بَنِيقَةٌ ج بَنَائِقُ: ياقا.

بَنِيقَةٌ مَقْلُوبَةٌ: قايرىما ياقا.

بَنِيْنٌ: سېمىز؛ چوڭقۇر پىكىرلىك.

بُنَيَّ: ئوغلۇم، بالام.

يَابُنَيَّ: ئوغۇلچىقىم.

«يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ» ‹قرآن›: ئى ئوغلۇم، ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرمە!

بُنَيَّاتُ الطَّرِيقِ: كىچىك يوللار.

بَهَا يَبْهُو بَهَاءً بَهَاءَةً: چىرايلىق بولدى، گۈزەللەشتى، كۆركەم بولدى.

بَهَاءٌ: گۈزەللىك، كۆركەملىك.

بَهَائِيٌّ: بەھائىييە مەزھىپىگە مەنسۇپ ئادەم.

بَهَائِيَّةٌ: بەھائىييە مەزھىپى.

بَهَارٌ: گۈزەل شەيئى، خۇشبۇي ئۆسۈملۈك.

بُهَارٌ ج بُهَارَاتٌ: دورا - دەرمان؛ خۇش پۇراق؛ ئۇپا - ئەخلىت.

بُهَارُ النَّاعِمِ: قارامۇچ.

بُهَارٌ: ساپ پاختا؛ ئاق بېلىق؛ بۇت، بوك؛ سۇ قاچىسى.

بَهَارَاتٌ: تاماقنىڭ تەمىنى تەڭشەيدىغان دورا - دەرمەكلەر.

بُهَاقٌ: بەھەق تېرە كېسىلى، ئاق كېسەل.

بِهَامٌ: موزاي؛ قوزا؛ ئوغلاق.

بَهَتَهُ يَبْهَتُ بَهْتًا الشَّيْءُ: ھەيران قالدۇردى، ھەيرەتتە قالدۇردى.

«بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ» ‹قرآن›: لېكىن قىيامەت ئۇلارغا تۇيۇقسىز كېلىدۇ - دە، ئۇلارنى ھەيرەتتە قالدۇرىدۇ. ئۇلار قىيامەتكە قارشىلىق كۆرسىتەلمەيدۇ، ئۇلارغا مۆھلەتمۇ بېرىلمەيدۇ.

بَهَتَ يَبْهَتُ بَهْتَةً وَ بُهْتَانًا و بَهْتًا: قاربلىدى، بوھتان چاپلىدى.

بَهِتَ يَبْهَتُ بَهْتًا: تېڭىرقاپ قالدى، ئاغزىنى ئاچالماي قالدى.

بَهَتَ اللَّوْنُ: رەڭگى ئۆچتى، ئۆڭۈپ كەتتى.

بُهِتَ الرَّجُلُ: تېڭىرقاپ قالدى.

«فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ» ‹قرآن›: كاپىر ئېغىز ئاچالماي قالدى.

«اَلشِّعْرُ إِذَا تُرْجِمَ نَثْرًا ذَهَبَ بَهَاؤُهُ وَضَاعَ رُوَاؤُهُ وَبَهِتَ رَوْنَقُهُ»: شېئىر نەسىر شەكلىدە تەرجىمە قىلىنغاندا، ئۇنىڭ كۆركەملىكى توڭگەيدۇ. گۈزەللىكى يوقىلىدۇ، جۇلاسى خۇنۇكلىشىدۇ.

بُهْتٌ. بُهْتَانٌ: يالغان، بوھتان، تۆھمەت، يالغان-ياۋداق.

«هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ» ‹قرآن›: بۇ چوڭ بوھتان-دۇر.

«مِنَ النَّاسِ مَنْ يَدَّعِي التَّقْوَى زُورًا وَبُهْتَانًا»: بەزى كىشىلەر يالغان تەقۋادارلىق دەۋاسىنى قىلىدۇ.

بَهَجَ يَبْهَجُ بَهْجًا: خۇشال قىلدى، خۇرسەن قىلدى، خۇش قىلدى.

بَهِجَ يَبْهَجُ بَهَجًا بَهْجَةً: شادلاندى، خۇرسەن بولدى، خۇش بولدى.

بَهِجَ الشَّيْءُ: چىرايلىق بولدى، گۈزەل بولدى.

«بَلَغَنِي نَبَأُ نَجَاحِكَ فَبَهِجْتُ بِهِ»: مەن سېنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازانغانلىق خەۋىرىڭنى ئاڭلاپ خۇشاللاندىم.

بَهِجٌ ج بَهِجُونَ: خۇشال قىلغۇچى.

بَهْجَةٌ: خۇشاللىق، شادلىق، نۇرلۇق، پارلاق، يايراش، شادلىنىش، گۈزەللىك.

«فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ» ‹قرآن›: بىز ئۇنىڭ بىلەن گۈزەل باغلارنى يېتىشتۇردۇق.

غَرَقَ فِي بَهْجَةِ الْعِيدِ: ئۇ بايرام خۇشاللىقىغا چۆمدى.

«كَانَ الْمُمَثِّلُ يَعْرِفُ كَيْفَ يُدْخِلُ الْبَهْجَةَ فِي قُلُوبِ النَّاسِ»: ئارتىس كىشىلەرنىڭ دىلىنى قانداق خۇشال قىلىشنى بىلەتتى.

بَهْدَلَ يُبَهْدِلُ بَهْدَلَةً فِي مَشْيِهِ: تېز ماڭدى.

بَهْدَلٌ: سىرتلان كۆچۈكى؛ يېشىل قۇش.

بَهَرَ يَبْهَرُ بَهْرًا بُهُورًا النَّظَرَ: كۆزنى چاقناتتى، كۆزنى قاماشتۇردى، ھالسىراتتى.

«بَرِيْقُ الْأَحْجَارِالْكَرِيمَةِالْمُلَوَّنَةِيَبْهَرُالْأَنْظَارَ»: رەڭدار ئېسىل تاشلارنىڭ يالتىرىشى كۆزنى قاماشتۇرىدۇ.

بَهَرَ بَصَرَهُ: كۆزنى ئىمىر - چىمىر قىلدۇرتتى.

بَهَرَهُ الْأَمْرُ: چارچىتىۋەتتى، ھالسىزلاندۇرۇۋەتتى.

بَهَرَهُ الشَّيْءُ: ھاڭ - تاڭ قالدۇردى، ھەيران قالدۇردى.

بَهَرَ أَصْدِقَاءَهُ: دوستلىرىنى ھەيران قالدۇردى.

«بَهَرَتْنِي طَرِيْقَتُهُ فِي الْبَحْثِ»: ئۇنىڭ تەتقىقات ئۇسۇلى مېنى ھەيران قالدۇردى.

بُهِرَ: چارچاپ نەپسى سىقىلىپ كەتتى.

بَهْرٌ: ھاسىراش، ھۆمىدەش.

بَهْرُ الظَّلَامِ: قاپقاراڭغۇ، تۇمان.

بَهْرًا لَهُ: قىزىقارلىق، ئاجايىپ.

بَهْرًا لَهُ مَا أَسْخَاهُ: ئەجەبلىنەرلىكى شۇكى، ئۇ نېمىدېگەن سېخى.

بَهْرٌ ‹طِبِّيًّا›: نەپەسنىڭ توختاپ قېلىشى.

بُهْرَةٌ: ئوتتۇرىسى، مەركىزى.

بُهْرَةُ الشِّتَاءِ: قىشنىڭ ئوتتۇرىسى.

بَهْرَجَ يُبَهْرِجُ بَهْرَجَةً: ياساندى، زىننەتلەندى، سۈلەتۋازلىق قىلدى.

بَهْرَجَ الشَّيْءَ: زىننەتلىدى، چىرايلىق قىلدى، بېزىدى.

بَهْرَجٌ: ساختا، يالغان، ياسالما.

«لَا يَعْرِفُ جَيِّدَ الرَّأْيِ مِنْ بَهْرَجِهِ»: ئۇ پىكىرنىڭ ياخشى - يامىنىنى پەرق قىلمايدۇ.

بَهْرَمَانُ: سېرىق بوياق.

بَهَظَ يَبْهَظُ بَهْظًا: ئېغىرلاشتۇردى، چارچىتىۋەتتى، ئارتۇق قاچىلاندى، تەس بولدى، قىينىلاشتى.

بَهَظَهُ الْحِمْلُ: يۈك ئېغىر كەلدى.

بَهَقٌ: ئاق كېسەل بەھەق.

بَهَقُ الصَّخْرِ: مۇخ، تاش قىنا، شاينىك.

بَهَلَ يَبْهَلُ بَهْلًا اللّٰهُ: ئاللاھ لەنەت قىلسۇن.

بَهْلَةٌ: لەنەت، قارغىش.

بَهْلَوَانٌ ج بَهْلَوَانَاتٌ: دارۋاز، سېرىك ئارتىسى؛ سىپورتچى؛ بوكسچى.

بَهْلَوَانِيٌّ ج بَهْلَوَانِيَّاتٌ: سېركچىلىك، دارۋازلىق.

بَهْلَوَانِيَّةٌ ج بَهْلَوَانِيَّاتٌ: سېركچى، دارۋاز، پەھلىۋان.

حَرَكَاتٌ بَهْلَوَانِيَّةٌ: سېرىك ئويۇنى، دارۋازلىق ئويۇنى.

بُهْلُولٌ ج بَهَالِيلُ: كۆلكۈنچەك، قىزىقچى، خۇش چاقچاق؛ ئېسىلزادە.

بَهَمٌ. بَهْمٌ: موزاي؛ تورپاق؛ قوزا، پاقلان؛ ئوغلاق.

بَهْمَةٌ ج وَبِهَامٌ: قوزا.

بَهَّتَ يُبَهِّتُ تَبْهِيتًا: ھەيران قالدۇردى، ھاڭ - تاڭ قالدۇردى.

بَهْوٌ ج أَبْهَاءٌ: مېھمانخانا، مېھمان كۈتۈش ئۆيى، كەڭ جاي، كەڭ ئورۇن، زالى.

«لِلْمَنْزِلِ بَهْوٌ فَسِيحٌ يُوَصِّلُ إِلَى الْمَطْبَخِ»: ئۆينىڭ ئاشخانىغا تۇتاشتۇرۇلغان چوڭ بىر زالى بار.

بَهُورَ يُبْهُورُ بَهُورَةً الْجُرْحَ: يارىنى كېچەيتتى.

بَهِيَ يَبْهَى بَهَاءً: چىرايلىق بولدى، گۈزەللەشتى، كۆركەم بولدى.

بَهِيجٌ: چىرايلىق ، كۆركەم.

وَجْهٌ بَهِيجٌ: خۇشال چىراي.

مَنْظَرٌ بَهِيجٌ: چىرايلىق مەنزىرە.

بَهِيمٌ ج بُهْمٌ وَ بُهُمٌ: قاپقارا، تۇم قارا.

لَيْلٌ بَهِيمٌ: قاپقاراڭغۇ كېچە.

فَرَسٌ بَهِيمٌ: قارا ئات.

اَلْبَهِيمُ مِنَ الْأَصْوَاتِ: ئەكس ساداسىز ئاۋاز.

بَهِيمَةٌ ج بَهَائِمُ: ھايۋان، ئۆي ھايۋانلىرى، مال-چارۋا، ئۇلاق.

«كَانَ الْحُكْمُ الْإِقْطَاعِيُّ يُعَامِلُ الْفَلَّاحِيْنَ مُعَامَلَةَ الْبَهَائِمِ»: فېئودالىق ھاكىمىيەت دېھقانلارغا ھايۋانلارغا مۇئامىلە قىلغاندەك مۇئامىلە قىلاتتى.

بَهِيمِيٌّ: ھايۋانىي، ھايۋان تەبىئەتلىك، ھايۋان سۈپەت، ياۋايى.

بَهِيمِيَّةٌ: ۋەھشىيلىك، ھايۋانىي تەلەپ، شەھۋانىي تەلەپ.

شَهْوَةٌ بَهِيمِيَّةٌ: ھايۋانىي شەھۋەت.

بَهِيمِيَّةُ الْمَزْرَعَةِ: ئىش ھايۋانلىرى، ئۆي ھايۋانلىرى، ئات - ئۇلاق.

بَهِيٌّ ج أَبْهِيَاءُ م بَهِيَّةٌ ج بَهَايَا: چىرايلىق، گۈزەل، نۇرانە، نۇرلۇق.

بَوَاءٌ: بوغما يىلان.

بِوَابَةٌ: دەرۋازىۋەنلىك.

بَوَارٌ ج بُورٌ: ئاقتاما يەر.

بَوَارٌ: ھالاك بولۇش، يوقۇلۇش، مۇنقەرز بولۇش، خاراب بولۇش؛ تاشلىنىپ قالغان، ئاق قالغان.

دَارُالْبَوَارِ: دوزاخ، جەھەننەم، ھالاكەت مەۋقەسى.

«وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ» (قرآن): ئۇلار ئۆز قەۋمىنى ھالاكەت مەۋقەسىگە چۈشۈرۈپ قويدى.

بَوَاكِي: ئاسما كۆۋرۈك.

بُوَالٌ: شېكەر سىيىش كېسىلى، دىئابىت.

بُوتَقَةٌ. بَوْتَقَةٌ ج بَوَاتِقُ وَ بَوْتَقَاتٌ: تىگىلچە، بوتا (زەرگەرنىڭ ئالتۇن ئېرىتىدىغان قاچىسى).

لِلصَّائِغِ بُوْتَقَةٌ خَاصَّةٌ لِصَهْرِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَغَيْرِهِمَا مِنَ الْمَعَادِنِ: زەرگەرنىڭ ئالتۇن - كۆمۈش ۋە باشقا مەدەنلەرنى ئېرىتىدىغان مەخسۇس ئوچىقى بار.

بَوْحٌ: ئاشكارىلاپ قويماق، دەپ قويماق.

بُوذِيٌّ: بۇددىست، بۇددا دىنى ئېتىقادچىسى.

بُوذِيَّةٌ: بۇددا دىنى، بۇددىزىم.

بُوْرٌ: بۇزۇق، ئەسكى، ھالاك بولغان.

«وَكَانُوْا قَوْمًا بُورًا» (قرآن): ئۇلار ھالاك بولغۇچى قەۋم ئىدى.

بُورْصَةٌ ج بُرْصَاتٌ: سودا - سېتىق ئورنى، يەرمەنكە؛ بىرژا.

بُورْصَةُ الْأَوْرَاقِ الْمَالِيَّةِ: ئاكسىيە بازىرى.

بُورْصَةُ الْبِضَاعَةِ: تاۋار سودا بازىرى.

بُورْصَةُ الْغَلَّاتِ: ئاشلىق بازىرى، ئۇزۇق - تۈلۈك بازىرى.

بُوسَةٌ ج بُوْسَاتٌ: سويۇش، ئۆپۈش، بوسە قىلىش.

بَوْشٌ ج أَبْوَاشٌ: بىر توپ مۇتتەھەم، قۇلاق كەستى، لۇكچەك، كاللا كېسەر، جېدەلخور.

بُوصٌ: يىپەك ياكى كەندىر توقۇلما.

بَوصَاءُ: پوجاڭزا.

بُوصَةٌ ج بُوصَاتٌ: قومۇش.

بُوصَةٌ هِنْدِيَّةٌ: بامبۇك.

بُوصَةُ: ئىنگلىز مىلى.

بُوْصَةٌ مُكَعَّبَةٌ: كۇپ؛ سۇك (ھەجىم).

بُوصِلَةٌ. بُوصَلَةٌ ج بُوْصَلَاتٌ: كومپاس، قىبلىنامە.

«كَانَ الْمَلَّاحُونَ قَبْلَ اكْتِشَافِ الْبُوصِلَةِ يَهْتَدُونَ بِالنُّجُومِ»: كومپاس كەشىپ قىلىنىشتىن بۇرۇن كېشىلەر يۇلتۇزلارغا قاراپ توغرا يولنى بەلگىلەيتتى.

بُوعٌ: ئوشۇق سۆڭىكى.

بُوقٌ ج أَبْوَاقٌ: بۇرغا، كاناي، سوناي.

أَصْبَحَ بُوقًا: ... نىڭ كانىيىغا بولۇپ قالدى، ... نىڭ گۇپپاڭچىسى بولۇپ قالدى.

هُوَ بُوقٌ لِلْحُكْمِ: ئۇ ھاكىمىيەتنىڭ جارچىسى، ھاكىمىيەتنىڭ كانىيى، ھاكىمىيەتنىڭ تەشۋىقاتچىسى.

«لَقَدْ أَصْبَحَ الْأَدَبُ عِنْدَ بَعْضِ الْكُتَّابِ بُوقًا لِهَذَا الْمَذْهَبِ أَوْذَاكَ»: بەزى يازغۇچىلارنىڭ نەزەرىدە ئەدەبىيات بۇ مەسلەك ياكى ئۇ مەسلەكنىڭ گۈپپاڭچىسىغا ئايلىنىپ قالغان.

بُوقَالٌ: كوزا.

بَوْلٌ ج أَبْوَالٌ: سۈيدۈك، ئىدرا.

مَجْرَى الْبَوْلِ: سۈيدۈك يولى.

بَوْلٌ سُكَّرِيٌّ: قەنت سىيىش كېسىلى، دىئابىت كېسىلى.

بُولِيْسٌ: ساقچى؛ ساقچى ئىدارىسى، ساقچىخانا.

اَلْبُولِيسُ الْجِنَائِيُّ: جىنايى ئىشلار ساقچىسى.

بُولِيسُ الْأَدَبِ: تەرتىپ ساقچىسى.

اَلْبُولِيسُ السِّرِّيُّ: رازۋېدكا ساقچىسى، پايلاقچى، مەخپى ساقچى، ئىشپىيون.

اَلْبُولِيسُ الْعَسْكَرِيُّ: ژاندارما.

بُولِيسُ الْمُرُورِ: قاتناش ساقچىسى.

بُولِيسُ الْمَبَاحِثِ: قوغلاپ تۇتۇش ئەترىتى، يوشۇرۇن تەكشۈرۈپ قولغا ئېلىش ئەترىتى.

رِوَايَةٌ بُولِيسِيَّةٌ: رازۋېدكا ھېكايىلىرى، رازۋېدكا ھەققىدە يېزىلغان رومان.

حُكْمٌ بُولِيسِيٌّ: ژاندارما خاراكتېرلىك ھاكىمىيەت.

بَوْلِيٌّ: سۈيدۈككە ئائىت.

تَسَمُّمٌ بَوْلِيٌّ: سۈيدۈكتىن زەھەرلىنىش.

مَسَالِكُ بَوْلِيَّةٌ: سۈيدۈك يوللىرى.

أَمْرَاضٌ بَوْلِيَّةٌ: سۈيدۈك ئاجرىتىش ئەزالىرى كېسەللىكلىرى، بۆرەك ۋە دوۋساق كېسەللىكلىرى.

بُومٌ ج أَبْوَامٌ: ھوقۇش، ئۈكە.

بَوْنٌ: ئارىلىق، مۇساپە، يىراقلىق، پەرق؛ ئوخشىماسلىق.

بَوْنٌ شَاسِعٌ: ناھايىتى زور پەرق.

«مِنَ الصَّعْبِ تَجَاهُلُ الْبَوْنِ الشَّاسِعِ بَيْنَ الْمُعَسْكَرِيِّ الشَّرْقِيِّ وَالْغَرْبِيِّ فِي الْهَدَفِ وَالْمَنْهَجِ»: شەرق ۋە غەربتىن ئىبارەت ئىككى لاگېر ئارىسىدىكى غايە ۋە مەسلەك جەھەتتىكى پەرقنى بىلمەسكە سېلىش قىيىن.

بَوْءٌ: تايلاق؛ موزاي؛ قوزا.

فُلَانٌ أَخْدَعُ مِنَ الْبَوِّ: پوكۈنى قوزىدىنمۇ ياۋاش.

بَوَّابٌ: دەرۋازىۋەن، ئىشىك باققۇچى.

بَوَّابُ الْمَعِدَةِ: ئاشقازاننىڭ چىقىش ئېغىزى.

«أَخْبِرِ الْبَوَّابَ مِنْ فَضْلِكَ أَن يَتَّصِلَ بِي هَاتِفِيًّا إِذَا جَاءَ أَحَدٌ يَطْلُبُنِي»: ئىشىك ساقلىغۇچىغا ئېيتىپ قويغىن، بىر كىشى مېنى ئىزدەپ كەلسە مەن بىلەن تېلېفون بىلەن ئالاقىلەشسۇن.

بَوَّابَةٌ: دەرۋازا، شەھەر دەرۋازىسى، قۇۋۇق.

بَوَّابَةُ السَّدِّ لِدُخُولِ الْمِيَاهِ: چۈشۈرگە، توما.

بَوَّابَةُ الْقَنْطَرَةِ: جۈمەك؛ توما، چۈشۈرگە.

بَوَّاقٌ ج بَوَّاقُونَ: كانايچى، سۇنايچى.

بَوَّأَ يُبَوِّئُ تَبْوِيئًا الرَّجُلَ مَنْزِلاً: كىشىنى قوندۇرۇپ قالدى.

«تَحْتَاجُ التَّرْجَمَةُ إِلَى دَفْعٍ جَدِيدٍ يُبَوِّؤُهَا الْمَكَانَةَ الَّتِي تَسْتَحِقُّهَا»: تەرجىمىگە تېگىشلىك ئورۇن بېرىش ئۈچۈن ئۇ ئىلگىرى سۈرۈلۈشكە موھتاج.

«وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ» (قرآن): ئۇز ۋاقتىدا ئىبراھىمغا بەيتۇللانىڭ ئورنىنى بەلگىلەپ بەردۇق.

بَوَّأَ الْمَكَانَ: ئورۇنلاشتۇردى.

بَوَّبَ يُبَوِّبُ تَبْوِيبًا الْكِتَابَ: كىتابنى بابقا بۆلدى، بابقا تەقسىم قىلدى، بابقا ئايرىدى.

بَوَّبَ الْأَشْيَاءَ: نەرسىلەرنى رەتلىدى، نەرسىلەرنى تۈرگە بۆلدى.

بَوَّرَ يُبَوِّرُ تَبْوِيرًا الْأَرْضَ: يەرنى ئاق قالدۇردى، تاشلىۋەتتى.

بَوَّرَ السِّلْعَةَ: تاۋارنى كاساتلاشتۇرۇۋەتتى.

بَوَّزَ يُبَوِّزُ تَبْوِيزًا: چىرايىنى تۈردى، قاپىقىنى

تۇردى.

بَوَّشَ يُبَوِّشُ تَبْوِيشًا الْقَوْمُ: ئارىلىشىپ كەتتى، چۇقان - سۇرەن كۆتۈردى، ئاللا - توۋا كۆتۈردى.

بَوَّقَ يُبَوِّقُ تَبْوِيقًا: بۇرغا چالدى، كاناي چالدى.

بَوَّلَ يُبَوِّلُ تَبْوِيلاً الطِّفْلَ: كىچىك بالىنى سىيگۈزدى، توستى، كىچىك تاھارەت قىلدۇردى.

بُوَيَةٌ ج بُوَيَاتٌ: بوياق، رەڭ.

بُوَيَةٌ جَاهِزَةٌ: ماي بوياق.

بُوَيَةُ جِزَمٍ: ئاياغ مېيى.

بُوَيْخِرَةٌ: كىچىك پاراخوت.

بُوَيْضَةٌ ج بُوَيْضَاتٌ: تۇخۇم ھۈجەيرىسى.

اَلْبَيَاتُ: كېچىدە باسقۇن قىلىش، ئۇشتۇمتۇت بېسىۋېلىش؛ مۇزكىنىڭ بىر خىل نامى.

«وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا فَجَاءَهَا بَأْسُنَا بَيَاتًا أَوْهُمْ قَائِلُونَ» «قرآن»: بىز نۇرغۇن شەھەرنى ھالاك قىلدۇق. بىزنىڭ ئازابىمىز ئۇلارغا كېچىسى ياكى چۈشلۈكى ئۇخلاۋاتقان چاغلىرىدا كەلدى.

اَلْبَيَاتُ الشَّتَوِيُّ: ھايۋاننىڭ قىشلىق ئۇيقۇسى، ھايۋانلارنىڭ ئۇچەككە كىرىشى.

اَلْبَيَاتُ الصَّيْفِيُّ: ھايۋاننىڭ ئىسسىقتىن قورقۇپ ئارام ئېلىشقا كىرىۋېلىشى، ھايۋانلىنىڭ يازلىق ئۇيقۇسى.

بَيَاضٌ: ئاق، ئاقلىق؛ بوي.

بَيَاضُ الْبَيْضِ: تۇخۇم ئېقى.

ظَلَّ يَعْمَلُ بَيَاضَ يَوْمِهِ: كۈنبويى ئىشلىدى.

بَيَاضُ الْعَيْنِ: كۆزنىڭ ئېقى.

بَيَاضُ الْيَوْمِ: كۈندۈز.

بَيَاضُ الْحَائِطِ: ھاك سۈيى.

عَلَى بَيَاضٍ: ئاق، ئاق قەغەز؛ قار.

مَرَضُ الْبَيَاضِ: ئاق كېسەل.

بَيَاضٌ بِالْأَصْلِ: بوش قالغان يەر، بوش قالغان ئورۇن (كىتاب بەتلىرىدىكى).

اَلدِّفَاعُ عَنْ بَيَاضِ الْوَطَنِ: ۋەتەننىڭ ئېگىلىك ھوقۇقىنى قوغداش، ۋەتەننىڭ مۇستەقىللىقىنى قوغداش.

«تَرَكَ بَيَاضًا بَيْنَ الْكَلِمَاتِ»: سۆزلەر ئارىسىنى ئاق قالدۇردى.

«كَتَبَ لَهُ شِيْكًا عَلَى بَيَاضٍ»: ئاق چەك يېزىپ بەردى.

بَيَاضُ النَّهَارِ: كۈندۈز يورۇقى.

«كَانَ مِنْ عَادَتِهِ أَنْ يَقْطَعَ بَيَاضَ نَهَارِهِ فِي دَارِهِ»: كۈندۈزنى ئۆيىدە ئۆتكۈزۈش ئۇنىڭ ئادىتى ئىدى.

بَيَانٌ: ئاشكارىلاش، ئىزاھلاش، شەرھلەش، چۈشەندۈرۈش، ئېلان، دوكلات، مەلۇمات، لايىھە، پروگراممىا، پىلان.

«هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّقِينَ» «قرآن»: بۇ قۇرئان ئىنسانلارغا بايانۇر. تەقۋادارلارغا توغرا يولكۆرسەتكۈچىدۇرۇھ ۋەزنەسىھەتتۇر.

«مَنِ ادَّعَى فَعَلَيْهِ الْبَيَانُ»: دەۋاگەر پاكىت كۆرسىتىشى كېرەك.

بَيَانٌ رَسْمِيٌّ: ئۇقتۇرۇش، رەسمى ئۇقتۇرۇش؛ بايانات، ئاخبارات.

بَيَانٌ وِزَارِيٌّ: ھۆكۈمەت باياناتى، ھۆكۈمەت تەرەپ باياناتى.

بَيَانٌ صَحَفِيٌّ: ئاخبارات.

اَلْبَيَانُ الْمُشْتَرَكُ: بىرلەشمە ئاخبارات.

«أَصْدَرَتْ دُوَلُ الْخَلِيْجِ بَيَانًا مُشْتَرَكًا حَوْلَ حُرِّيَّةِ الْمَلَاحَةِ فِي الْخَلِيْجِ»: دېڭىز قولتۇقى دۆلەتلىرى ئۆز رايونىدىكى ئەركىن دېڭىز قاتنىشى توغرىسىدا ئورتاق بايانات ئېلان قىلدى.

بَيَانٌ إِجْمَالِيٌّ: ئومۇمىي بايان.

عِلْمُ الْبَيَانِ: ئەرەب تىلى ئىستىلىستىكىسىنىڭ 2 - قىسمى.

حُسْنُ الْبَيَانِ: پاساھەتلىك، ناتىقلىق.

«إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْرًا» «حديث»: پاساھەت بىلەن قىلىنغان سۆز كىشىگە سېھىرەدەك تەسىر قىلىدۇ.

غَنِيٌّ عَنِ الْبَيَانِ: ئۆز - ئۆزىدىن مەلۇم، چۈشەندۈرۈش ھاجەتسىز، چۈشىنىشلىك، ئېنىق.

«وَمِمَّا هُوَ غَنِيٌّ عَنِ الْبَيَانِ أَنَّ الْمُسْلِمِيْنَ مَهْمَا كَانَتْ لُغَتُهُمْ يَحْرُصُونَ عَلَى تَعَلُّمِ الْعَرَبِيَّةِ»: مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئانا تىللىرى بولسىمۇ، ئەرەب تىلىنى ئۆگىنىشكە قىزىقىدىغانلىقىنى سۆزلەپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق.

بَيَانَاتٌ: بايانات، مەلۇمات، ماتېرىيال.

بَيَانِيٌّ: ئېلانغا مەنسۇپ، دوكلاتقا مۇناسىۋەتلىك، مەلۇماتقا مەنسۇپ.

رَسْمٌ بَيَانِيٌّ: رەسمىي بايان.

بِيَانُو ج و بَيَانُوهَاتٌ: پىئانىنو.

بِيئَةٌ ج بِيئَاتٌ: ئورۇن، تۇرالغۇ؛ مۇھىت، شارائىت، ھال، ئەھۋال؛ ھويلا - ئارام.

«أَقَرَّ الْجَمِيعُ بِأَنَّهُ خَبِيرٌ فِي حِمَايَةِ الْبِيئَةِ الطَّبِيعِيَّةِ»: ئۇنىڭ مۇھىتنى قوغداش مۇتەخەسسىسى ئىكەنلىكىنى ھەممە بىردەك ئېتىراپ قىلدۇ.

عِلْمُ الْبِيئَةِ: مۇھىتشۇناسلىق.

«عَلَيْنَا أَنْ نَحْتَفِظَ بِنَظَافَةِ الْبِيئَةِ»: بىز مۇھىت تازىلىقىنى ساقلىشىمىز كېرەك.

اَلْبِيئَةُ الْإِجْتِمَاعِيَّةُ: ئىجتىمائىي مۇھىت.

اَلْبِيئَةُ الثَّقَافِيَّةُ: مەدەنىيەت مۇھىتى.

بِيئِيٌّ: مۇھىتقا خاس، مۇھىتقا مەنسۇپ، مۇھىتقا ئائىت.

تَلَوُّثٌ بِيئِيٌّ: مۇھىت بۇلغىنىش.

«هُنَاكَ عَوَامِلُ بِيئِيَّةٌ تَحُدُّ مِنْ حُرِّيَّةِ الْإِنْسَانِ»: ئۇ يەردە كىشىنىڭ ئەركىنلىكىنى چەكلەيدىغان مۇھىم ئامىللار مەۋجۇت.

بَيْتٌ ج بُيُوتٌ و أَبْيَاتٌ: ئۆي، جاي، تۇرالغۇ، ئائىلە؛ دائىرە؛ قونالغۇ.

بَيْتُ اللّٰهِ: كەئبە، بەيتۇللا.

«حَجَجْتُ بَيْتَ اللّٰهِ سَبْعَ حَجَّاتٍ»: مەن بەيتۇللانى يەتتە قېتىم ھەج قىلدىم.

بَيْتُ الْحَرَامِ: كەئبە، بەيتۇللا.

بَيْتُ الْمُقَدَّسِ: قۇددۇس شەرىف، بەيتۇلمۇقەددەس، ئىبرۇسالىم.

بَيْتُ شِعْرٍ: شېئىرنىڭ ئىككى مىسراسى.

بَيْتُ مَدَرٍ: بىنا، ئىمارەت، ئۆي.

بَيْتُ شَعْرٍ: چېدىر، كىگىز ئۆي.

بَيْتُ الْخَلَاءِ: خالاجاي، ھاجەتخانا، تازىلىق ئۆيى.

بَيْتُ الرَّاحَةِ: ھاجەتخانا، خالاجاي.

بَيْتُ الْإِبْرَةِ: كومپاس، قىبلىنامە.

بَيْتُ الْأَوَّلِ: كىيىم يەڭگۈشلەش ئۆيى، گىرىمخانا.

بَيْتُ تِجَارِيٌّ: دوكان، ماگىزىن، سودا مەركىزى.

بَيْتُ زُجَاجِيٌّ: پارنىك.

بَيْتُ الْفَسَادِ: پاھىشخانا.

بَيْتُ الْمَاءِ: ھاجەتخانا؛ سۇخانا.

بَيْتُ الْمَالِ: دۆلەت خەزىنىسى.

«كَانَ بَيْتُ الْمَالِ يُعْتَبَرُ فِي صَدْرِ الْإِسْلَامِ مِلْكًا لِلْمُسْلِمِيْنَ عَامَّةً»: ئىسلام دىنىنىڭ دەسلەپكى چاغلىرىدا دۆلەت خەزىنىسى مۇسۇلمانلار ئاممىسىنىڭ ئورتاق مۈلكى ھېسابلىناتتى.

بَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ: ئۆمۈچۈك تورى.

هَذَا هُوَ بَيْتُ الْقَصِيدِ: قەسىدە ياكى شېئىر ئىچىدىكى ئەڭ ياخشى بەيىت، شائىرنىڭ مەقسىتى مەركەزلىك ئىپادىلەنگەن بەيىت.

أَهْلُ الْبَيْتِ: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرى، بالا - چاقىلىرى، ئەۋلادى.

اَلْبَيْتُ الْأَبْيَضُ: ئاق سارايى.

اَلْبَيْتُ الْعَتِيقُ: كەئبە، بەيتۇللاھ.

بَيْتُ الْأُمَّةِ: كىشىلەر تۇرالغۇسى.

بَيْتُ الْحِكْمَةِ: خەلىفە مەئمۇن تەسىس قىلغان ئىلمى ئورگان بولۇپ، ئۆزىنىڭ كۈتۈپخانىسى ۋە تەرجىمە پائالىيىتى بىلەن داڭق چىقارغان.

بَيْتُ الدَّاءِ: ئەسلى يىلتىزى، كېلىپ چىققان جايى.

بَيْتُ مَتِينُ الْبِنَاءِ: پۇختا ئۆي، مۇستەھكەم ئۆي.

«أَتَى الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا»: ئىشنى ئۆز يولى بىلەن قىلدى.

بُيُوتُ الشَّبَابِ: ئازغىنە ھەق ئېلىپ ياش مۇسا-پىرلەرنى كۆتۈۋالىدىغان ئورۇن.

بُيُوتُ الْعِلْمِ: ئالىملار پىشىپ چىققان داڭلىق ئائىلىلەر.

«ظَلَّتْ بُيُوتُ الْعِلْمِ الْمَشْهُورَةُ تَبُثُّ عُلُومَهَا الدِّينِيَّةَ فِي الْمَسَاجِدِ أَوْ فِي بُيُوتِهَا الْخَاصَّةِ»: ئالىملار يېتىشىپ چىققان ئائىلىلەر دىنىي ئىلىملەرنى مەسچىتلەردە ياكى خاس ئۆيلەردە تارقىتاتتى.

بَيْتِيٌّ: ئۆيگە تەۋە، ئائىلىگە ئائىت.

أَدَوَاتٌ بَيْتِيَّةٌ: ئائىلە سايمانلىرى.

وَاجِبَاتٌ بَيْتِيَّةٌ: ئائىلە يۈكى.

وَظِيفَةٌ بَيْتِيَّةٌ: ئائىلە تاپشۇرۇقى.

«هَلْ أَنْجَزْتَ كُلَّ الْوَظِيفَةِ الْبَيْتِيَّةِ الَّتِي عَيَّنَهَا الْأُسْتَاذُ»: ئۇستاز تاپشۇرغان ئائىلە تاپشۇرۇ-قىنىڭ ھەممىسىنى ئىشلەپ بولدۇڭمۇ؟

بَيْدَ: باشقا، ئۇچۇن، بولغانلىقى ئۈچۈن.

بَيْدَ أَنَّ: لېكىن، بىراق، ئەمما، باشقا.

إِنَّهُ غَنِيٌّ بَيْدَ أَنَّهُ بَخِيلٌ: ئۇ باي، لېكىن ببخىلدۇر.

«أَنَا أَفْضَلُ مَنْ نَطَقَ بِالضَّادِ بَيْدَ أَنِّي مِنْ قُرَيْشٍ» ‹حديث›: مەن قۇرەيشتىن بولغانلىقىم ئۈچۈن ئەرەب تىلىدا سۆزلىگۈچىلەرنىڭ ئەڭ ئەۋزىلى ھېسابلىنىمەن.

بَيْدَاءُ ج بِيدٌ و بَيْدَوَاتٌ: چۆل - جەزىرە، قاقاس-لىق، سايى، دالا.

اَلْبِيدَاجُوجِيَا: پېداگوگىكا.

بَيْدَرَ يُبَيْدِرُ بَيْدَرَةً الْحِنْطَةَ وَنَحْوَهَا: بۇغداينى خامانغا توپلىدى.

بَيْدَرٌ ج بَيَادِرُ: خامان.

بَيْدَقُ الشَّطْرَنْجِ ج بَيَادِقُ: پىشكا، پىيادە، ئارمىيە، قىسىم، ئەسكەر.

بَيْذَارُ بَيْذَارَةٌ: بەتخەج، ئىسراپخور.

بَيْذَقٌ ج بَيَاذِقُ: پىشكا، پىيادە ئەسكەر، ئارمى-يە، قىسىم، (دامكىدا بىر پىيادە ئەسكەرگە ۋەكىللىك قىلىدۇ).

بِيرَةٌ: پىۋا.

بَيْرَقٌ ج بَيَارِقُ: تۇغ، ئەلەم، بايراق.

بَيْرَمُ: ئۇشكە، بۇرغا، بېگىز.

بِيرُوقْرَاطِيٌّ: بيۇروكرات.

بِيرُوقْرَاطِيَّةٌ: بيۇروكرات ھاكىمىيەت.

بَيْزَرَةٌ: ئوۋ قۇشلىرىنى كۆندۈرۈش.

بِيشَةٌ: ئەدىيال، كىرلىك، ياپقۇچ.

بَيْضٌ ج بُيُوضٌ وَبِيضَاتٌ: تۇخۇم.

بَيْضٌ جَامِدٌ: پىششىق تۇخۇم.

بَيْضٌ مَقْلِيٌّ: قورۇلغان تۇخۇم، ياغدا پىشۇرۇلغان تۇخۇم.

بَيْضٌ مَقْلِيٌّ: تۇخۇم پوشكىلى، قورۇلغان تۇخۇم.

بَيْضُ الْأَنُوقِ: خوراز تۇخۇمى (ئەملىگە ئېشىشى مۇمكىن بولمىغان ئىش).

بَيْضَاءُ: ئاق.

يَدٌ بَيْضَاءُ: ئىلتىپات، ئېھسان، نېمەت، شەپقەت.

اَلرَّأْيَةُ الْبَيْضَاءُ: ئاق بايراق.

رَفَعَ الرَّأْيَةَ الْبَيْضَاءَ: ئاق بايراق چىقاردى.

اَلصَّفْحَةُ الْبَيْضَاءُ: نۇقسانسىز تەرجىمىھال.

اَلصَّحِيفَةُ الْبَيْضَاءُ: نۇقسانسىز تەرجىمىھال.

كَذْبَةٌ بَيْضَاءُ: زىيىنى يوق يالغان.

بَيْضَةٌ ج بَيْضَاتٌ: دۇبۇلغا؛ تاشاق، ئۇرۇقدان.

بَيْضَةُ الدِّيكِ: خوراز تۇخۇمى (مۇمكىن بولمايدى-غان ئىش).

بَيْضَةُ الْخِدْرِ: ئەپسىە ئايال، پاك ئايال، ئىپىەت-لىك ئايال.

بَيْضَةُ الشَّيْءِ: ئەسلى، يىلتىزى.

بَيْضَوِيٌّ: تۇخۇمغا ئائىت، تۇخۇم شەكىللىك.

«لَا يَهُمُّنَا الشَّكْلُ الْهَنْدَسِيُّ الَّذِي تَأْخُذُهُ الْمَدِينَةُ هَلْ هُوَ مُسْتَدِيرٌ تَمَامًا أَمْ بَيْضَوِيٌّ أَمْ مُرَبَّعٌ»: شەھەرنىڭ گىئومېتىرىيلىك شەكلىنىڭ يۇمۇلاق ياكى ئىللىپىس ۋە ياكى

چاسا شەكلىدە بولۇشى بىزگە مۇھىم ئەمەس.

بَيْطَارٌ ج بَيَاطِرَةٌ: مال دوختۇرى.

بَيْطَرَ يُبَيْطِرُ بَيْطَرَةً الْحِصَانَ: ئاتنى تاقىلىدى.

بَيْطَرَةٌ: مال دوختۇرلۇق.

بَيْطَرِيٌّ: مال دوختۇرلۇق.

«اَلطَّبِيْبُ الْبَيْطَرِيُّ يُعَالِجُ الْحَيَوَانَاتِ»: مال دوختۇرى ھايۋانلارنى داۋالايدۇ.

بَيْضٌ: چۈمۈلە تۇخۇمى؛ مەنى (ئەر ـ ئايال ياكى بۇغرا تۆگىنىڭ).

بَيْعٌ ج بُيُوعٌ: ساتماق.

بَيْعٌ جَبْرِيٌّ: زورلاپ سېتىش.

بَيْعٌ عَلَنِيٌّ: ئاشكارا سېتىش.

بَيْعٌ بِالْمُنَادَاةِ: توۋلاپ سېتىش، چاقىرىپ سېتىش.

اَلْبَيْعُ بِالنَّسِيئَةِ: نەسىي سودا، نەسىي تىجارەت.

اَلْبَيْعُ وَالشِّرَاءُ: ئېلىش ـ سېتىش، تىجارەت.

بَيْعٌ اِخْتِيَارِيٌّ: ئىختىيارىي سېتىش.

اَلْبَيْعُ بِالْمَزَادِ: كىمئارتۇق قىلىپ سېتىش.

بِيْعَةُ النَّصَارَى ج بِيَعَاتٌ: چېركاۋ، ئىبادەتخانا.

بِيْعَةُ الْيَهُودِ: يەھۇدىلارنىڭ ئىبادەتخانىسى.

بَيْقُوْرٌ: كالا توپى، كالا پادىسى، بىر توپ كالا.

بِيْكَةُ النُّورِ الْكَهْرِبَائِيَّةِ: لامپۇچكا.

بَيْلَسَانَ: بوزۇن دەرىخى.

بَيْنَ: ئوتتۇرا، ئوتتۇرىسى، ئارىسى، ئوتتۇرىسىدا، ئارىسىدا.

«وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ» (قرآن): سىلەر ئاراڭلارنى تۈزەڭلار!

وَقَفْتُ بَيْنَ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا تۇردۇم.

لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ اِخْتِلَافٌ كَبِيرٌ: ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدا چوڭ ئىختىلاپ يوق.

بَيْنَ: ئارقىلىق، دا، دە، تا، تە.

مِنْ بَيْنِ: ئارقىلىق، دا، دە، تا، تە.

بَيْنَ يَدَيْهِ: ئۇنىڭ ئالدىدا.

بَيْنَ حِيْنٍ وَ حِيْنَ، بَيْنَ الْفَيْنَةِ وَ الْفَيْنَةِ بَيْنَ فَتْرَةٍ وَأُخْرَى، بَيْنَ سَاعَةٍ و أُخْرَى: ھەرقاچان، ھەمە ۋاقىت، ئۆز ۋاقتىدا، پات ـ پات.

يَزُورُنَا مَابَيْنَ الْفَيْنَةِ وَالْفَيْنَةِ: ئۇ، بىزنى پات ـ پات يوقلاپ تۇرىدۇ.

بَيْنَ سَمْعِ النَّاسِ وَبَصَرِهِمْ: ئاشكارا، ئوپ ـ ئوچۇق، كىشىلەرنىڭ كۆز ئالدىدا.

مَابَيْنَ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ: تۈيۈقسىز، ئۇشتۇمتۇت.

مَابَيْنَ نَهْرَيْنِ: دەجلە دەرياسى بىلەن فۇرات دەريا-سىنىڭ ئوتتۇرىسى.

غُرَابُ الْبَيْنِ: شۇملۇق ئېلىپ كېلىدىغان قاغا.

(بۇرۇنقى ئەرەبلەر قاغىنى شۇملۇق ئېلىپ كېلىدۇ دەپ قارايتتى).

فِيمَا بَيْنَ ذَلِكَ: ئەينى ۋاقىتتا، شۇ چاغدا.

حَالَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ...: ئارىلىقتا، ... ئاردا.

بَيْنَ الشَّكِّ وَالْيَقِينِ: گۇمان بىلەن ئىشەنچىنىڭ ئارىلىقىدا، بىر ئىشنىپ بىر ئىشەنمەي.

مَابَيْنَ كَبِيرٍ وَصَغِيرٍ: چوڭ ـ كىچىك بولۇپ.

كَانَ بَيْنَ الْغَافِي وَالْوَاعِي: ئۇخلىغان بىلەن ئۇخلىمىغانىنىڭ ئارىلىقىدا.

بَيْنَ بَيْنَ: ئوتتۇراھال، نورمال، يامان ئەمەس، ئادەتتىكىدەك.

«لَيْسَ الْمَوْضُوعُ بِصَعْبٍ وَلَا بِسَهْلٍ وَلَكِنَّهُ بَيْنَ بَيْنَ»: بۇ ماۋزۇ قىيىنمۇ ئەمەس، ئاسانمۇ ئەمەس، ئوتتۇراھال ئىكەن.

بَيْنِي وَ بَيْنَكَ: ئارىمىزدا، ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇ-رىسىدا.

بَيْنَ وَقْتٍ و آخَرَ: ھەمە ۋاقىت، دائىم، ھەرقا-چان.

ذَاتُ الْبَيْنِ: توغقان، نەسەب، دوستلۇق، ئۆچمەن-لىك، زىددىيەت.

«لَا تَرَى فِي الْمَسْجِدِ إِلَّا السَّاجِدَ بَيْنَ يَدَيْ رَبِّهِ»: مەسچىتتە پەقەت پەرۋەردىگارىنىڭ ئالدىدا سەجدە قىلغۇچىنىڭ باشقىنى كۆرمەيسەن.

بَيْنَا: تۈيۈقسىز، ئۇشتۇمتۇت، توساتتىن.

«بَيْنَا مُحَمَّدٌ فِي الْمَكْتَبَةِ إِذْ دَخَلَ عَلَيْهِ أَبُوهُ»: مۇھەممەد كىتابخانىدا تۇراتتى، ئۇشتۇمتۇت

يېنىغا دادىسى كىرىپ كەلدى.

بَيْنَمَا. بَيْنَا: ... غان چاغدا، ... ئارىلىقىدا.

«بَيْنَمَا أَنَا سَائِرٌ لَمَحْتُ شَبَحًا مُقْبِلاً»: مېڭىپ كېتىۋېتىپ توساتتىن ئالدى تەرەپتىن كېلىۋاتقان سايىنى كۆرۈپ قالدىم.

بُيُوتَاتٌ: ئېسىلزادىلەر ئۆيى.

بَيُوضٌ: تۇخۇمدىن تۇغۇلغان، تۇخۇم ئارقىلىق كۆپەيگەن.

بَيُوضِيٌّ: ئاق قوتان، قاقىر.

هَيٌّ مِن بَيٍّ: ئەسلى - پەسلى نامەلۇم.

بَيَّاتٌ: كېچىلىك هۇجۇم، تۈيۇقسىز ئېلىشىش.

بَيَّارَةٌ: مېۋىلىك باغ.

بَيَّاضٌ: ئاقلامچى؛ قەلەيچى؛ تۇخۇمچى.

دَجَاجٌ بَيَّاضٌ: تۇغۇدىغان مېكىيان.

بَيَّاعٌ ج بَيَّاعُونَ: چار بازارچى، سانتۇچى، سودىگەر، پىركازچىك.

بَيَّتَ يُبَيِّتُ تَبْيِيتًا الضَّيْفَ: مېھماننى قوندۇرۇۋالدى.

بَيَّتَ الْعَدُوَّ: دۈشمەنگە كېچىدە هۇجۇم قىلدى.

بَيَّتَ رَأْيَهُ: ئويغا چۈشتى، پىيىگە چۈشتى، قەسلىدى، پىلانلىدى.

بَيَّتَ فِي الضَّقِّ: سىنىپتىن كۆچەلمىدى.

بَيَّتَهُ: كېچىسى نىيەت قىلدى.

بُيِّتَ الشَّيْءُ: نەرسە مۆلچەرلەندى.

«هَذَا أَمْرٌ بُيِّتَ بِلَيْلٍ»: بۇ كېچىسى چارە - تەدبىر كۆرۈلگەن ئىش.

بَيَّتَ الْأَمْرَ: پىلانلىدى، چوڭقۇر ئويلاندى.

«لاَ صِيَامَ لِمَنْ لَمْ يُبَيِّتِ الصِّيَامَ» ‹حديث›: روزىنى كېچىسى نىيەت قىلىپ تۇتمىغان ئادەمنىڭ روزىسى قوبۇل بولمايدۇ.

بَيَّضَ يُبَيِّضُ تَبْيِيضًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئاقارتتى.

بَيَّضَ الْحَائِطَ: تامنى ئاقارتتى.

بَيَّضَ الْآنِيَةَ: قاچىغا كۆمۈش رەڭ ھەل بەردى.

بَيَّضَ الْمَكْتُوبَ: ئاققا كۆچۈردى.

بَيَّضَ الْوَجْهَ: ئۈنى تەقدىرلىدى، ئۈنىڭ يۈزىنى يورۇق قىلدى.

بَيَّضَ الْأُرْزَ: گۈرۈچنى ئاقلىدى، شال سوقتى.

بَيَّضَ اللّٰهُ صَفْحَتَهُ: ئاللاھ ئۈنى نۇقسانلاردىن پاك قىلسۇن.

بَيَّضَ قَلْبَهُ: ئۈنى پاك قىلدى.

بَيَّضَ النَّجَاحُ وَجْهَهُ: مۇۋەپپەقىيەتتىن چىرايى ئېچىلىپ كەتتى.

بَيَّضَ الرِّسَالَةَ و نَحْوَهَا: خەتنى تۈزىتىپ قايتا يازدى.

بُيَيْضَةٌ: تۇخۇم ھۈجەيرىسى.

اَلْبَيِّعَانِ: سانتۇچى بىلەن ئالغۇچى.

«اَلْبَيِّعَانِ بِالْخِيَارِ مَالَمْ يَتَفَرَّقَا» ‹حديث›: ئالغۇچى بىلەن سانتۇچى سودىلاشقان جايىدىن يۆتكىلىپ كەتمىگىلا، ئۇلارنىڭ سودىنى بۇزۇش ئىختىيارى بولىدۇ.

بَيَّنَ يُبَيِّنُ تَبْيِينًا: ئاشكارا قىلدى، ئاشكارىلىدى، بايان قىلدى، ئىزاھلىدى.

«كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ» ‹قرآن›: تەپەككۇر قىلىشىڭلار ئۈچۈن ئاللاھ ئۆز ئايەتلىرىنى سىلەرگە شۇنداق بايان قىلىدۇ.

«بَيَّنَ الْكَاتِبُ أَهَمَّ الْأَسْبَابِ الَّتِي أَدَّتْ حَرْبَ حَزِيرَانِ ١٩٦٧»: يازغۇچى 1967 - يىلىدىكى 6 - ئاي ئۇرۇشىنى كەلتۈرۈپ چىقارغان مۇھىم سەۋەبلەرنى ئېنىق بايان قىلدى.

بَيِّنٌ: ئاشكارا، ئېنىق، چۈشىنىشلىك.

بَيِّنٌ ج أَبْيِنَاءُ وَبُيَنَاءُ و أَبْيَانٌ: ئۆتكۈر تىل، پاساھەتلىك تىل.

«يَنْزَعُ هَذَا الشَّاعِرُ نُزُوعًا بَيِّنًا إِلَى التَّجْدِيدِ وَ الْاِبْتِكَارِ»: بۇ شائىرنىڭ يېڭىلىق ۋە ئىجادچانلىق خاھىشى ئېنىق.

بَيِّنَةٌ ج بَيِّنَاتٌ: دەلىل، ئىسپات، ھۈججەت، پاكىت.

«أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ» ‹قرآن›: رامىزان ئېيىدا

قۇرئان نازىل بولۇشقا باشلىدى، قۇرئان ئىنسانلارغا يېتەكچىدۇر. ھىدايەت قىلغۇچى ۋە ھەق بىلەن ناھەقنى ئايرىغۇچى روشەن ئايەتلەردۇر.

عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْهُ: تولۇق بىلىدىغان، ئىشەنچىسى كامىل.

«كُنْتُ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنَ الْأَمْرِ فَلَمْ أَقْتَنِعْ بِمَا رَوَاهُ الْمُغْرِضُونَ» ئىشنىڭ ھەقىقىتىنى بىلەتتىم، شۇنىڭ ئۈچۈن مەن يامان غەرەزدىكى كىشىلەرنىڭ سۆزلىرىگە ئىشەنمىدىم.

بَيِّنَةٌ ظَرْفِيَّةٌ: ۋاستىلىق دەلىل، ۋاستىلىق ئىسپات.

«اَلْبَيِّنَةُ عَلَى مَنِ ادَّعَى وَالْيَمِينُ عَلَى مَنْ أَنْكَرَ» : دەۋا قىلغۇچى پاكىت كۆرسىتىشى، ئىنكار قىلغۇچى قەسەم ئىچىشى كېرەك.

كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ أَمْرِهِ: ئۆز ئىشلىرىنى ئېنىق بىلىدۇ، ئۆز ئىشىنى ئوبدان بىلىدۇ.

بَيَّى يُبَيِّى تَبْيِيًا و تَبْيِيَةً الشَّيَّ: بايان قىلدى، ئىزاھلىدى.

بَيَّاكَ اللّٰهُ: ئاللاھ مەرتىۋەڭنى يۇقىرى قىلسۇن.

ت

ت «اَلتَّاءُ»: ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 3 - ھەرپى بولۇپ ئەبجەد ھېسابىدا «400» نى بىلدۈرىدۇ.

تَاعَمَ يُتَاعِمُ مُتَاعَمَةً أَخَاهُ: قوشكىزەك تۇغۇلدى.

تَاعَمَ بَيْنَ مَدِينَةٍ وَأُخْرَى: ئىككى شەھەر ئوتتۇرىسىدا، قېرىنداشلىق مۇناسىۋىتە ئورناتتى.

تَابَ يَتُوبُ تَوْبًا و تَوْبَةً و تَابَةً و مَتَابَةً و مَتَابًا و تَتْوِبَةً: تەۋبە قىلدى، گۇناھىنى تىلىدى، ئاللاھتىن مەغپىرەت تىلىدى، پۇشايمان قىلدى.

«ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا» «قۇرئان»: ئاندىن ئۇلارنىڭ تەۋبە قىلغۇچىلاردىن بولۇشى ئۈچۈن، ئاللاھ ئۇلارنى تەۋبىگە مۇۋەپپەق قىلدى.

تَابَ اللّٰهُ عَلَيْهِ: ئاللاھ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى، ئاللاھ مەغپىرەت قىلدى.

«عَسَى اللّٰهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ» «قۇرئان»: ئاللاھ ئۇلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىشى ئۈمىد لىكتۇر.

تَابَعَ يُتَابِعُ مُتَابَعَةً: ئەگەشتى، كەينىگە كىردى.

تَابَعَ الرَّئِيسُ عَلَى الْأَمْرِ: رەئىس قوشۇلدى.

تَابَعَ الدَّرْسَ: دەرسنى داۋاملاشتۇردى.

تَابَعَ الْأَمْرَ: تەكشۈردى، سۈرۈشتۈردى.

«لَا يَعْلَمُ مَاذَا حَلَّ بِطَلَبَتِهِ إِذْ لَمْ يُتَابِعْهُ شَخْصِيًّا مِنْ دَوَائِرِ الْوَزَارَةِ»: مىنىستىرلىكنىڭ ئورگانلىرىدىن شەخسەن ئۆزى سۈرۈشتۈرۈپ كۆرمىسە ئوقۇغۇچىلىرىغا نېمە بولغانلىقىنى بىلمەيدۇ.

«لَقَدْ أَنْهَى دِرَاسَتَهُ فِي الْمَدْرَسَةِ الْإِعْدَادِيَّةِ وَ سَيُتَابِعُ دِرَاسَتَهُ الثَّانَوِيَّةَ»: ئۇ، تولۇقسىز ئوتتۇرىنى تۈگەتتى، تولۇق ئوتتۇرىغا چىقىپ ئوقۇيدۇ.

«دَعْنَا نَسْتَرِحْ قَلِيلًا قَبْلَ أَنْ نُتَابِعَ الْعَمَلَ»: ئازراق ئارام ئېلىۋېلىپ ئاندىن ئىشنى داۋاملاشتۇرايلى.

تَابِعٌ ج تَبَعٌ و تَبَعَةٌ م تَابِعَةٌ ج تَوَابِعُ: ئەگەشكۈچى؛ قول ئاستىدىكى؛ شاگىرتى؛ خىزمەتچى؛ بويسۇنغۇچى؛ ئارقىدىكى؛ كەينىدىكى، تەۋە.

تَابِعَةٌ: نەتىجە، ئۇنۇم، مەسئۇلىيەت.

اَلدَّوْلَةُ التَّابِعَةُ: تەسىر دائىرىسى ئىچىدىكى دۆلەت.

«اِشْتَرَى الْبَيْتَ بِتَوَابِعِهِ»: ئۆيىنى شۇ ئۆيگە تەۋە بولغان نەرسىلىرى بىلەن بىللە سېتىۋالدى، ئۆيىنى ئىسكىناتلىرى بىلەن قوشۇپ سېتىۋالدى.

اَلدُّوَلُ التَّوَابِعُ: تەسىر دائىرىسى ئىچىدىكى دۆلەتلەر.

تَابِعِيٌّ: مۇسۇلمان بولغان ھالدا بىرەر ساھابىغا مۇلاقات بولۇپ، مۇسۇلمان پېتى ۋاپات بولغان كىشى.

تَابِعُ التَّابِعِيِّ: تابىئىنلارغا مۇلاقات بولغانلار.

تَابِعِيَّةٌ: قاراشلىق، تەۋەلىك؛ دۆلەت تەۋەلىكى.

تَابِلُ: دورا - دەرمان.

تَابُوتٌ ج تَوَابِيتُ: ساندۇق، تاۋۇت، سانبۇقچە.

تَابُوتُ الْمَوْتَى: ئۆلۈك ساندۇقى.

«إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَى أُمِّكَ مَا يُوحَى أَنِ اقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ» «قۇرئان»: ئۆز ۋاقتىدا ئاناڭنىڭ كۆڭلىگە پەقەت ۋەھىي ئارقىلىق بىلىنىدىغان نەرسىلەرنى سالدۇق. ئۇنى ساندۇققا سالغىن.

تَابُوتُ السَّاقِيَةِ: سوۋۇغا.

تَابُورٌ ج تَوَابِيرُ: كالونا؛ سەپ.

اَلتَّابُورُ الْخَامِسُ: بەشىنچى باشقارما (بىرەر دۆلەتنىڭ دۇشمەن دۆلەتتە يوشۇرۇنغان جاسۇسلىرى ۋە تەرەپدارلىرى)

تَاجْ ج تِيْجَانْ: تاج.

تَاجُ الْعَرَبِ: ئەرەبلەرنىڭ باش ياغلىقى، سەللە، رومال.

تَاجُ الْأُذُنِ: قۇلاق گىچكى (قۇلاق سۇپرىسىنىڭ ئىگىلىپ تۇرغان قىسمى).

تَاجُ الْعَمُودِ: تۈۋرۈكنىڭ بېشىدىكى نەرسە.

حُرُوفُ التَّاجِ: ھەرپلەرنىڭ چوڭ يېزىلىشى.

«تَاجُ الْمُرُوَّةِ التَّوَاضُعُ»: ئادەمگەرچىلىكنىڭ تاجى كەمتەرلىكتۇر.

تَاجَ يَتُوجُ تَوْجًا: يولۇقتى، ئۈچرىدى، ئوڭۇش-لۇق بولدى.

تَاجَرَ يُتَاجِرُ مُتَاجَرَةً: سودا قىلدى، تىجارەت قىلدى.

تَاجَرَ فِي بَيْعِ الْبَضَائِعِ الْمُسْتَوْرَدَةِ: ئىمپورت قىلىنغان مالالار سودىسى بىلەن شۇغۇللاندى.

تَاجِرْ ج تُجَّارْ و تِجَارْ و تَجْرْ: سودىگەر، تىجارەتچى.

تُجَّارُ الْحَرْبِ: ئۇرۇشخۇمارلار.

تَاجِرٌ بِالْعُمُولَةِ: ۋاكالەتچى، سودىگەر.

تَاجِرُ الْجُمْلَةِ: توپ ساتقۇچى سودىگەر، دۇك ساتقۇچى سودىگەر.

تَاجِرُ الْمُفَرَّقِ أَوِالْقَطَّاعِيِّ أَوِالتَّجْزِئَةِ: پارچە سېتىش سودىگىرى.

تَاجِرُ دِيْنٍ: شەخسى پايدا مەنپەئەت يولىدا ئىنساپ ۋىجدانىنى ساتىدىغان ئادەم.

تَاجِرُ سِيَاسَةٍ: سىياسەت بىدىكى.

تَاجِرُ مَبَادِئَ: پىرىنسىپ بىلەن سودىلاشقۇچى.

تَاجِرَةْ ج تَوَاجِرُ: ئايال سودىگەر.

تَاجِيُّ الشَّكْلِ: تاجسىمان، تاج شەكىللىك.

اَلشَّرْبَانُ التَّاجِيُّ: تاجسىمان يوزەك قان تومۇ-رى.

تَاحَ يَتِيحُ تَيْحًا فِي مَشْيِهِ: ھازىرلاندى، تەييار-لاندى، تەق بولدى، ئىمكانىيەت يارىتىلدى.

تَاخَمَ يُتَاخِمُ مُتَاخَمَةً الْمَكَانَ: جاي چېگرىلاندى، تۇتاشتى.

«تُتَاخِمُ حُدُودَ الْعِرَاقِ الشَّرْقِيَّةَ جِبَالٌ عَالِيَةٌ»: ئىراقنىڭ شەرقى چېگرىسىغا ئېگىز تاغلار تۇتىشىپ كېتىدۇ.

تَارَ يَتِيرُ تَيَرَانًا الْبَحْرُ: دېڭىز دولقۇنلىدى، مەۋج ئۇردى.

تَارَةً: بىر قېتىم؛ گاھى، بەزىدە؛ كۆپ چاغلاردا.

«فَعَلْتُهُ تَارَةً بَعْدَ أُخْرَى»: مەن ئۇنى ئارقا-ئارقىدىن قىلدىم.

تَارٌ: سېمىز.

تَارِزْ: چىك، قاتتىق.

تَارِسْ: برونىۋىك.

تَارِعٌ ج تَوَارِعُ: يەر كۆلىمى.

تَارَكَ يُتَارِكُ مُتَارَكَةً: سۈلھ قىلدى، ئۇرۇش توختاتتى.

تَارِيْخْ ج تَوَارِيخُ: ئاي-كۈن، ۋاقىت، مەزگىل، دەۋر، يىلنامە، ۋەقەلەرنى ۋە ئۇلارنىڭ يۈز بەرگەن ۋاقىتنى خاتىرلەش.

تَارِيْخُ شَخْصٍ: تەرجىمىھال، بىرەر شەخسنىڭ ھاياتى توغرىسىدىكى خاتىرە.

بِلاَ تَارِيْخٍ: ئاي-كۈنى يوق، تارىخىي يېزىلمىغان.

شَخْصِيَّاتٌ تَارِيْخِيَّةٌ: تارىخىي شەخسلەر.

اَلْمَادِّيَّةُ التَّارِيخِيَّةُ: تارىخىي ماتېرىيالىزىم.

تَاسِعٌ: توققۇزىنچى.

تَاسِعَ عَشَرَةَ: ئون توققۇزىنچى.

«حَضَرَ فِي الْيَوْمِ التَّاسِعِ مِنَ الشَّهْرِ»: ئۇ مۇشۇ ئاينىڭ 9 - كۈنى كەلدى.

تَاسُوْعَاءُ: مۇھەررەم (ھىجرىيىنىڭ 1 - ئېيى-نىڭ 9 - كۈنى.

تَافِرْ: مەينەت، پاسكىنا، نىجىس، يىرگىنىش-لىك.

اَلرَّجُلُ التَّافِرُ: مەينەت ئادەم، پاسكىنا ئادەم.

تَافِهْ ج تَوَافِهُ: ئاددى؛ ئازغىنە؛ ئاجىز، زەئىپ؛ ناچار، ئەرزىمەس؛ تەمسىز، مەززىسى يوق، لاۋزا.

تَافِهٌ مِنَ الْأَشْيَاءِ: ئەرزىمەس، ئازراقمۇ قىممىتى يوق، ئەرزان.

«اِشْتَرَى الثَّوْبَ بِسِعْرٍ تَافِهٍ»: كىيىمنى ئەرزا

باهادا سېتىۋالدى.

تَافِهٌ مِنَ النَّاسِ: ئەرزىمەس ئادەم، پەس ئادەم.

تَافِهٌ مِنَ الْكَلَامِ: ئەھمىيەتسىز گەپ، تېتىقسىز گەپ.

«مِنَ النَّاسِ مَنْ يُضَيِّعُ وَقْتَهُ وَجُهْدَهُ فِي تَوَافِهِ الْأُمُورِ»: كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا ۋاقتىنى ۋە تىرىشچانلىقىنى ئەرزىمەس ئىشلارغا زايا قىلىۋاتىدىغانلارمۇ بار.

«لَيْسَ هَذَا سِوَى أَمْرٍ تَافِهٍ وَعَلَيْنَا أَلَّا نُزْعِجَ الْكَثِيْرِيْنَ بِهِ»: بۇ بىر ئەرزىمەس ئىش، ئۇنى دەپ كۆپچىلىكنى چۆچىتىۋەتمەيلى.

تَاقَ يَتُوقُ تَوْقًا و تُؤُوقًا و تَوْقَانًا و تِيَاقَةً الرَّجُلَ و إِلَيْهِ: سېغىنىدى، كۆرگۈسى كەلدى، ئارزۇمەند بولدى، تەشنا بولدى، ئىنتىزار بولدى.

«كُلُّ جِيْلٍ جَدِيْدٍ يَتُوقُ إِلَى تَبْدِيْلِ بَعْضِ الْأَوْضَاعِ الْمَوْرُوثَةِ» ھەربىر يېڭى ئەۋلاد ئەنئەنىۋى ھالەتلەرنى ئۆزگەرتىشكە خۇشتار.

تَاكَ: بۇ، ئاۋۇ، ماۋۇ، بۇياق (مۇئەننەس بىرلىك كۆرسىتىش ئالماشلىرى).

تَالَ يَتُولُ تَولاً: كۆز باغلاپ قايمۇقتۇردى، جادۇ قىلدى.

تَالِدٌ ج تَوالِدُ: ئاتا - بوۋىلىرىدىن مىراس قالغان، ئەجدادتىن ئەۋلادقا ئۆتۈپ كېلىۋاتقان، ئەجدادلاردىن قالغان.

«ذَهَبَ بِالتَّالِدِ وَالطَّرِيْفِ»: كونا - يېڭى ھەممىنى ئېلىپ كەتتى.

تَالِقٌ ج تَوَالِقُ: بۇزۇلغان، ۋەيران قىلىنغان.

تَالِهٌ: تېكىرقاپ قالغۇچى، بىئەپ ھالەتتە قالغۇچى.

تَالِهُ الْعَقْلِ: ھەيرەتتە قالغۇچى، ئەقلىي قاچقۇچى، پىكرى بۇلۇنگۇچى.

تَالٍ ج تَالِيَاتٌ: ئات بەيگىسىدە 4 - بولۇپ چىققۇچى.

تَالٍ م تَالِيَةٌ ج تَوَالٍ: ئەگەشكۈچى، ئىز باسقۇچى؛ تۆۋەندىكى؛ ۋارىس؛ داۋامى، داۋاملاشتۇرغۇچى.

«يَجِبُ أَنْ نَقِيْسَ الْأَدَبَ بِمَقَايِيْسِ عَصْرِهِ لَا بِمَقَايِيْسِ عَصْرٍ تَالٍ»: بىز ئەدەبىياتنى كېلىدىغان ئەسىرنىڭ ئۆلچەملىرى بىلەن ئۆلچىمەي، ئۇنى ئۆز زامانىسىنىڭ ئۆلچىمى بىلەن ئۆلچىشىمىز كېرەك.

بِالتَّالِي: شۇنىڭ ئۈچۈن، شۇڭا، مۇقەررەر، ئارقىدىنلا، ئىككىنچى، تۆۋەندە.

«أَنَا أَذْهَبُ مَعَكَ فِي صَبَاحِ الْيَوْمِ التَّالِي إِنْ شَاءَاللّٰهُ»: خۇدا خالىسا ئىككىنچى كۈنى ئەتىگەندە مەن سەن بىلەن بىللە بارىمەن.

تَامَهُ يَتِيمُ تَيْمًا الْحُبُّ: ئۇنى ئىشق - مۇھەببەت چىرمىۋالدى، ئاشىقى بىقارار بولدى.

تَامٌّ: پۈتۈنلەي، تولۇق، پۈتۈن.

بَدْرٌ تَامٌّ: تولۇن ئاي، تولغان ئاي.

تَامُولٌ: ئالقات مۇرابباسى، سىترات مۇرابباسى.

تَانِ: ئىككىسى، ئىككى، بۇ ئىككىسى (ئايال) مۇئەننەس ئىككىلىك كۆرسىتىش ئالماشلىرى.

تَانَبُولُ: ئالقات مۇرابباسى، سىترات مۇرابباسى.

تَانِكَ و تَانِّكَ: بۇ ئىككىسى (ئايال) مۇئەننەس ئىككىلىك كۆرسىتىش ئالماشلىرى.

تَاهَ يَتِيهُ تَيْهًا و تَيَهَانًا: ئازدى، ئاداشتى، يولدىن ئازدى؛ ھالاك بولدى.

تَاهَ فِي الْأَرْضِ: ئېزىپ قالدى، ئادىشىپ قالدى.

«قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِيْنَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ» «قرآن»: ئاللاھ دېدى: «ئۇلارنىڭ مۇقەددەس يەرگە كىرىشى 40 يىلغىچە ھارام قىلىندى (بۇ جەريانداۋا) ئۇلار زېمىندا ئادىشىپ يۈرىدۇ...»

تَاهَ الْفِكْرُ: ئىدىيە قالايمىقانلىشىپ كەتتى، گاڭگىراپ قالدى، پاراكەندە بولدى.

تَاهَ يَتِيهُ تِيْهًا: كۆرەڭلىدى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى، خۇددىنى بىلمەي قالدى.

تَاهَ بَصَرُهُ عَنِ الشَّيْءِ: كۆزىگە چېلىقماي قالدى.

تَاهَ فِي مَشْيِهِ: غادايدى، گەدەيدى.

تَائِبٌ: توۋا قىلغۇچى، قايتقۇچى، يانغۇچى.

تَائِجٌ: تاجدار، تاج كىيگۈچى.

تَائِقٌ: سېغىنغۇچى، ئىنتىزار بولغۇچى،

ئىشتىياق باغلىغۇچى، ئارزۇمەن.

أَنَا تَائِقٌ لِلِقَاءِكَ: مەن سېنى كۆرۈشكە خۇشتار، سېغىنغۇچى، ئىنتىزار بولغۇچى، ئىشتىياق باغلىغۇچى، ئارزۇمەن.

تَائِهٌ: بولدۇن ئاداشقۇچى، تېكىرقاپ قالغۇچى، سەرگەردان.

تَآخَى يَتَآخَى تَآخِيًا: قېرىنداش بولۇشتى.

تَآزَرَ يَتَآزَرُ تَآزُرًا: يارەملەشتى، ئىتتىپاق لاشتى.

تَآسَى يَتَآسَى تَآسِيًا الْقَوْمُ: ئۇلار ئۆز ئارا تەسەللى بېرىشتى.

تَآكَلَ يَتَآكَلُ تَآكُلاً الْحَدِيدُ: كۆمۈر دات بېسىش ۋە باشقا سەۋەبلەردىن ئۇۋۇلىپ كەتتى.

تَآكُلٌ: ئازابلىنىش، قىينىلىش.

تَآلَفَ يَتَآلَفُ تَآلُفًا الْقَوْمُ: بىرلەشتى، ئۇيۇم بولدى، ئىتتىپاقلاشتى.

تَآلَفَتِ الأَصْوَاتُ: ئاۋازلار ماس كەلدى، ماسلاشتى.

تَآلُفٌ: بىرلىشىش، دوستلىشىش.

تَآمَرَ يَتَآمَرُ تَآمُرًا بِهِ: زىيانكەشلىك قىلدى، سۇيىقەست قىلدى.

تَآمَرَ الشَّخْصُ: تىل بىرىكتۈردى، سۇيىقەست پىلانلىدى.

«تَآمَرَ عَدَدٌ مِنَ الضُّبَّاطِ عَلَى قَلْبِ الْحُكْمِ»: ئوفىتسېرلاردىن بىرقانچىسى ھاكىمىيەتنى ئاغدۇرۇشقا تىل بىرىكتۈردى.

تَآمُرٌ: سۇيىقەست پىلانلىماق، ھىيلە ـ مىكىر ئىشلەتمەك، تىل بىرىكتۈرمەك.

تَآنَسَ يَتَآنَسُ تَآنُسًا الْقَوْمُ: ئىناق ئۆتۈشتى.

«كَانَتِ الْمَقَاهِي مُلْتَقًى لِأَبْنَاءِ الْبَلَدِ يَجْلِسُونَ فِيهَا يَتَآنَسُونَ بِالأَحَادِيثِ»: قەھۋەخانىلار يۇرتداشلار ئۇچرىشىدىغان جاي بولۇپ، ئۇلار ئۇ يەردە ئولتۇراتتى، گەپ ـ مېڭى مۇڭدىشاتتى.

تَأَبَّدَ يَتَأَبَّدُ تَأَبُّدًا: ياۋايىلاشتى، ۋەھشىلەشتى.

تَأَبُّرٌ: چاڭلاشماق.

تَأَبَّطَ يَتَأَبَّطُ تَأَبُّطًا الشَّيْءَ: قولتۇقلىدى، قولتۇقىغا قىستى.

تَأَبَّطَ كُتُبَهُ: ئۇ كىتابلىرىنى قولتۇقىغا قىستۇرۇۋالدى.

تَأَبَّى يَتَأَبَّى تَأَبِّيًا الشَّخْصُ: باش تارتتى، ئۇنىمىدى.

تَأَبَّى عَنِ الدَّنِيَّةِ: ئالىيجاناب بولدى.

تَأَبَّى عَلَيْهِ: غادىيىۋالدى، ھاكاۋۇر بولدى.

تَأْبِينٌ: تەزىيە بىلدۇرمەك، مېيىتنىڭ ياخشى سۈپەتلىرىنى تەرىپلەپ يىغلىماق.

«شَارَكَ عَدَدٌ مِنَ الشُّعَرَاءِ فِي تَأْبِينِ الرَّئِيسِ الرَّاحِلِ»: مەرھۇم رەئىسنىڭ تەزىيە مۇراسىمىغا بىر تۈركۈم شائىرلار قاتناشتى.

حَفْلَةُ تَأْبِينِيَّةٌ: ماتەم مۇراسىمى.

تَأَتَّأَ يَتَأَتَّأُ تَأَتَّأَةً و تَأْتَاءَ الرَّجُلُ: دائىم تانى تەلەپپۇز قىلىپ كېكەچلەپ سۆزلىدى.

تَأَتَّى يَتَأَتَّى تَأَتِّيًا الشَّيْءُ لَهُ: مۇيەسسەر بولدى، ئوڭۇشلۇق بولدى.

تَأَتِّي: تەييارلانماق، ئىلىشىش.

حُسْنُ التَّأَتِّي: بىرەر شەيئى بىلەن ئىلىشىش ياكى ئۇنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئىلىنىشىش.

تَأَثَّثَ يَتَأَثَّثُ تَأَثُّثًا الْبَيْتُ: ئۆي جاھازلاندى، سەرەمجانلاشتى.

تَأَثَّرَ يَتَأَثَّرُ تَأَثُّرًا مِنْ كَذَا أَوْبِكَذَا: تەسىرلەندى، ھاياجانلاندى.

تَأَثَّرَ بِهِ: تەسىرلەندى، ئۇنىڭ مەسلىكىدە ماڭدى.

«تَأَثَّرَ كَثِيرًا عِنْدَمَا عَلِمَ بِوَفَاةِ صَدِيقِهِ»: دوستىنىڭ ۋاپاتىدىن خەۋەر تېپىپ كۆپ تەسىرلەندى.

تَأَثَّرَ مِنْ كَلاَمٍ أَوْ فِعْلٍ: كۆڭلى خۇش بولدى؛ خاپا بولدى.

تَأَثَّرَ مِنْهُ: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

تَأَثَّرَ الْكَاتِبُ بِأَسَالِيبَ الأَدَبِ الْغَرْبِيِّ: يازغۇچى غەرب ئەدەبىي ئۇسلۇبىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىدى.

تَأَثَّرَ مِنْ كَلاَمِهِ: ئۇنىڭ سۆزىدىن غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

تَأَثَّرَتْ عَوَاطِفُهُ: تەسىرلەندى، ھاياجلاندى.

تَأَثَّمَ يَتَأَثَّمُ تَأَثُّمًا: يامان بولدىن قايتتى.

تَأَثَّمَ الْوَرِعُ: گۇناھتىن ساقلاندى.

تَأْثِيرٌ: تەسىر، تەسىرات، رول، تەسىر كۈچ، كۈچ.

«اِقْتَرَفَ جَرِيْمَتَهُ تَحْتَ تَأْثِيْرِ الْغَضَبِ»: ئۇ ئاچچىقىغا پايلىماي جىنايەت ئۆتكۈزۈپ قويدى.

«فَقَدَ وَعْيَهُ بِتَأْثِيْرِ الْمُخَدِّرِ»: مەست قىلغۇچى دورىنىڭ تەسىرى بىلەن ھوشىنى يوقاتتى.

فُلَانٌ ذُوتَأْثِيْرٍ كَبِيْرٍ: پالانىنىڭ تەسىرى چوڭ.

تَأَجَّجَ يَتَأَجَّجُ تَأَجُّجًا: پالىلدىدى، يالتىرىدى.

تَأَجَّجَتِ النَّارُ: ئوت يالقۇنجىدى، ياندى.

تَأَجَّجَ فُلَانٌ غَضَبًا: پالانىنىڭ غەزەپ ئوتى ياندى.

تَأَجَّجَ فُلَانٌ ذَكَاءً: پالانىنىڭ ئەقلىي يورۇپ كەتتى.

تَأَجَّجَتِ النَّهَارُ: كۈن قىزىپ كەتتى، كۈن ئىسسىپ كەتتى.

تَأَجَّرَ يَتَأَجَّرُ تَأَجُّرًا: ئىجارىگە بەردى.

تَأَجَّلَ يَتَأَجَّلُ تَأَجُّلاً: كېچىكتى، ئارقىغا سوزۇلدى.

تَأَجَّلَ الْاِجْتِمَاعُ: يىغىن كېچىكتى.

«عَرَفْتُ قَبْلَ لَحْظَةٍ أَنَّ الْمُؤْتَمَرَ قَدْ تَأَجَّلَ اِنْعِقَادُهُ»: بايىلا قۇرۇلتايىنىڭ ئېچىلىش ۋاقتىنىڭ كېچىككەنلىكىدىن خەۋەر تاپتىم.

تَأْجِيرٌ: ئىجارىگە بەرمەك.

تَأْجِيلٌ: ئارقىغا سۈرمەك.

تَأَخَّرَ يَتَأَخَّرُ تَأَخُّرًا: كېچىكتى، ئارقىدا قالدى.

تَأَخَّرَ الشَّيْءُ عَنْ غَيْرِهِ: ئۇنىڭدىن كېيىن كەلدى.

«لِيَغْفِرَلَكَ اللّٰهُ مَاتَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَاتَأَخَّرَ» (قرآن): ئاللاھنىڭ سېنىڭ ئىلگىرىكى ۋە كېيىنكى گۇناھلىرىڭنى كەچۈرۈشى ئۈچۈن...

«تَأَخَّرَتِ الطَّائِرَةُ عَنْ مَوْعِدِ وُصُولِهَا»: ئايروپىلان بېتىپ باردىغان ۋاقتىتىن كېچىكتى.

«أَنْتَ تَأَخَّرْتَ كَثِيرًا الْيَوْمَ»: بۈگۈن كۆپ كېچىكتىڭ.

تَأَخُّرٌ: كېچىكمەك، كېيىن قالماق

«كَانَتِ الْبِلَادُ فِي حَالَةِ تَأَخُّرٍ مِنَ النَّوَاحِي الْاِقْتِصَادِيَّةِ وَ الْعِلْمِيَّةِ وَغَيْرِهَا»: مەملىكەت ئىقتىسادى ۋە ئىلمىي ۋە باشقا جەھەتلەردە قالاق ھالەتتە ئىدى.

«مَا زَالَتْ دُوَلُ الْعَالَمِ الثَّالِثِ تُعَانِي مِنْ حَالَةِ التَّأَخُّرِ»: ئۇچىنچى دۇنيا ئەللىرى يەنىلا قالاقلىق ھالىتىگە دۇچ كەلمەكتە.

تَأَخَّى يَتَأَخَّى تَأَخِّيًا الْأَمْرَ: كۆزلىدى، دىلىغا پۈكتى، ئىنتىلدى.

تُؤَدَةٌ: ۋەزمىنلىك، تەمكىنلىك، ئېغىر ـ بېسىقلىق.

«قَامَ بِعَمَلِهِ فِي تُؤَدَةٍ»: ئىشنى تەمكىنلىك بىلەن قىلدى.

«تَكَلَّمَ بِكُلِّ تُؤَدَةٍ وَرَوِيَّةٍ»: تەمكىنلىك ۋە ئېغىر ـ بېسىقلىق بىلەن سۆزلىدى.

تَأَدَّبَ يَتَأَدَّبُ تَأَدُّبًا الرَّجُلُ: ئۆزىنى ئەقىللىق ھېسابلىدى، مەمەدانىلىق قىلدى، يېتىم ئاقساقاللىق قىلدى.

تَأَدَّبَ بِهِ: ئەگەشتى، ئۇلگە قىلدى.

«تَأَدَّبَ بِأَدَبِ الْقُرْآنِ»: ئۇ قۇرئان ئەخلاقىنى ئۆزىگە ئۇلگە قىلدى.

تَأَدُّبٌ: ئەدەپلىك بولماق، نازاكەتلىك بولماق، تەربىيە ئالماق، ئەدەپ ئۆگەنمەك، سىپايە بولماق، مەدەنىيەتلىك بولماق.

تَأَدَّى يَتَأَدَّى تَأَدِّيًا: يەتتى، باردى، يېتىپ باردى، ئۇلاشتى.

تَأَدَّى إِلَى الْفَنَاءِ: ئۆلۈم گىردابىغا بېرىپ قالدى.

تَأْدِيْبٌ: جازالماق، ئەدەپلىمەك، تەلىم ـ تەربىيە بەرمەك.

تَأْدِيْبِيٌّ: تەربىنۇزى، مەدەنىي، تەربىيە خاراكتېرلىك.

حَمْلَةٌ تَأْدِيْبِيَّةٌ: جازا يۈرۈشى، قارشى يۈرۈش قىلىش.

مَجْلِسُ تَأْدِيْبٍ: جازالاش ئىشلىرىنى قاراپ چىقىدىغان ھەيئەت.

إِجْرَاءٌ تَأْدِيْبِيٌّ: جازالاش چارىلىرى.

تَأْدِيَةٌ: ئادا قىلماق، ئورۇنلىماق، بېجىرمەك.

تَأَذَّنَ يَتَأَذَّنُ تَأَذُّنًا: ئۇقتۇردى، بىلدۈردى.

تَأَذَّنَ بِالشَّرِّ: ئاگاھلاندۇردى.

«وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ» (قرآن): ئۇز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىڭلار «نېمىتىمگە شۈكرى قىلساڭلار» (ئۇنى) تېخىمۇ زىيادە قىلىمەن ... دەپ جاكارلىدى.

تَأَذَّى يَتَأَذَّى تَأَذِّيًا: ئەزىيەت يېدى، زەخمەت يېدى، ئازار يېدى.

«لَمْ يَتَأَذَّ بِالْحَادِثِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ»: خۇداغا شۈكرى، ھادىسىدە زىيان ـ زەخمەتكە ئۇچرىمىدى.

تَأَرْجَحَ يَتَأَرْجَحُ تَأَرْجُحًا الرَّجُلُ: تەۋرەندى، ئىرغاقلىدى، سىلكىندى.

تَأَرَّجَ يَتَأَرَّجُ تَأَرُّجًا: خۇش ھىد پۇرىدى.

تَأْرِيخٌ ج تَوَارِيخُ: ئاي ـ كۈن، ۋاقىت، مەزگىل، دەۋر، يىلنامە، ۋەقەلەرنى ۋە ئۇلارنىڭ يۈز بەرگەن ۋاقتىنى خاتىرلەش.

بِلاَ تَأْرِيخٍ: ئاي ـ كۈنى يوق، تارىخى يېزىلمىغان.

تَأْرِيخُ شَخْصٍ: تەرجىمىھال، بىرەر شەخسنىڭ ھاياتى توغرىسىدا خاتىرە

«يُنْتَهِي الْعَمَلُ بِتَأْرِيخِ ١٥/٣/١٩٨٣»: ئىش 1983 ـ يىل 3 ـ ئاينىڭ 15 ـ كۈنى ئاياغلىشىدۇ.

تَأَزَّحَ يَتَأَزَّحُ تَأَزُّحًا: كېچىكتى.

تَأَزَّمَ يَتَأَزَّمُ تَأَزُّمًا: ئۆلۈم خەۋپىدە قالدى.

تَأَزَّمَ الْمَوْقِفُ: ۋەزىيەت يامانلاشتى.

تَأَسَّسَ يَتَأَسَّسُ تَأَسُّسًا: قۇرۇلدى.

تَأَسَّسَ الْمَرْكَزُ وَنَحْوُهُ: مەركەز قۇرۇلدى.

«تَأَسَّسَتْ هٰذِهِ الْجَامِعَةُ سَنَةَ ١٣٩٠ـ هـ»: بۇ ئۇنىۋېرسىتېت ھىجرىيىنىڭ 1390 ـ يىلى قۇرۇلغان.

تَأَسَّفَ يَتَأَسَّفُ تَأَسُّفًا: ئەپسۇسلاندى، خىجىل بولدى.

تَأَسَّفَ عَلَيْهِ وَلَهُ: ئەپسۇسلاندى.

«تَأَسَّفَ عَلَى وُقُوعِ الْحَادِثِ»: ئۇ ھادىسە يۈز بەرگەنلىكىدىن ئەپسۇسلاندى.

تَأَسُّفٌ: پۇشايمان قىلماق، ئەپسۇسلانماق، ھەسرەتلەنمەك، قايغۇرماق.

تَأَسَّلَ يَتَأَسَّلُ تَأَسُّلاً أَبَاهُ: ئاتىسىغا ئوخشىدى.

تَأَسَّى يَتَأَسَّى تَأَسِّيًا: تەسەللى تاپتى.

تَأَسَّى بِهِ: ئەگەشتى.

تَأْسِيَةٌ: تەزىيە، تەسەللى.

تَأْسِيسٌ: قۇرماق، بەرپا قىلماق، تىكلىمەك، تەسىس قىلماق.

تَأْسِيسَاتٌ حُكُومِيَّةٌ: ھۆكۈمەت ئورگانلىرى.

مَجْلِسُ تَأْسِيسِيٌّ: قانۇن چىقىرىش ھەيئىتى.

جَمْعِيَّةٌ تَأْسِيسِيَّةٌ: قانۇن چىقىرىش ھەيئىتى.

هَيْئَةٌ تَأْسِيسِيَّةٌ: ھەيئەت.

«قَدَّمَتِ الْهَيْئَةُ التَّأْسِيسِيَّةُ لِلشَّرِكَةِ الْجَدِيدَةِ طَلَبًا لِلسَّمَاحِ لَهَا بِالْبَدْءِ فِي مَشَارِيعِهَا»: ھەيئەت يېڭى شىركەتكە ئۆزىنىڭ پىلانلىرىنى باشلاشقا رۇخسەت قىلىش تەلىپىنى قويدى.

تَأَشَّبَ يَتَأَشَّبُ تَأَشُّبًا الْقَوْمُ: ئارىلاشتى، گىرەلەشتى، يىغىلدى.

تَأَشَّرَ يَتَأَشَّرُ تَأَشُّرًا: ئىمزا قويدى.

تَأْشِيرٌ ج تَأْشِيرَاتٌ: ۋىزا؛ ۋىزا بەرمەك، ئىمزا قويماق.

تَأَصَّلَ يَتَأَصَّلُ تَأَصُّلاً: ئەسلىنى ئېنىقلاپ بەردى، كېلىشىش مەنبەسىنى ئايدىڭلاشتۇردى.

عِلْمُ التَّأْصِيلِ: سۆزلەرنىڭ كېلىپ چىقىش مەنبەسىنى تەتقىق قىلىدىغان پەن، ئېتىمولوگىيە.

تَأْصِيلَةٌ: قانداشلىق.

تَأَقْلَمَ يَتَأَقْلَمُ تَأَقْلُمًا الْغَرِيبُ: چەتتىن كەلگەن كىشى يېڭى مۇھىتقا كۆندى.

«تَأَقْلَمَ مَعَ هٰذِهِ الْحَيَاةِ الْجَدِيدَةِ»: ئۇ بۇ يېڭى ھاياتقا كۆنۈپ كەتتى.

تَأَكْسَدَ يَتَأَكْسَدُ تَأَكْسُدًا: دات باستى، ئوكسىدلاشتى.

تَأَكْسَدَ الْحَدِيدُ: تۆمۈر داتلاشتى.

تَأَكَّدَ يَتَأَكَّدُ تَأَكُّدًا: چىڭىدى، پۇختىلاندى، ئىسپاتلاندى.

تَأَكَّدَ مِنْهُ: ئېنىقلۇالدى، ئېنىقلىدى.

تَأَكَّدَ لَهُ: ئېنىق بولدى.

«تَأَكَّدَ أَنَّهُ سَيُسَافِرُ غَدًا»: ئۇ ئەتە سەپەر قىلىدىغانلىقىنى مۇئەييەنلەشتۈردى.

«تَأَكَّدَ لِي أَنَّهُ لاَ يَبْغِي سِوَى الْخَيْرِ»: ئۇنىڭ ياخشىلىقتىن باشقىنى تىلىمەيدىغانلىقى ماڭا ئېنىق بولدى.

«عَلَيْكَ أَنْ تَتَأَكَّدَ مِنْ سَلاَمَةِ الْمَشْرُوعِ قَبْلَ أَنْ تُقْدِمَ عَلَيْهِ»: پىلانغا كىرىشىشتىن بۇرۇن پۈختا بولغانلىقىنى ئېنىقلىۋېلىشىڭ كېرەك.

تَأَكَّلَ يَتَأَكَّلُ تَأَكُّلاً الشَّيْءُ: يېيىلدى؛ خوردى، ئۆز - ئۆزىدىن چىرىدى.

تَأَكَّلَتِ الصُّخُورُ: قورام تاش ئۇۋۇلۇپ كەتتى.

بَدَأَتْ أَسْنَانُهُ تَتَأَكَّلُ: ئۇنىڭ چىشلىرىنى قۇرت يېگىلى تۇردى.

تَأَكَّلَ الْحَدِيْدُ: تۆمۈر داتلىشىپ ئۇۋۇلۇشقا باشلىدى.

تَأْكِيدٌ: تەكىتلەش، مۇئەييەنلەشتۈرۈش، ئەملىيلەشتۈرۈش ، ئېنىقلاش.

بِالتَّأْكِيدِ: سۆزسىز، جەزمەن، مۇقەررەر، راستىنلا، ھەقىقەتەن.

«اَلْجَوُّ خَانِقٌ وَحَارٌّ لِذَا فَإِنَّ الْمَطَرَ سَيَنْزِلُ بَعْدَ قَلِيْلٍ بِالتَّأْكِيْدِ»: ھاۋا تىنجىق ۋە ئىسسىق، قارىغاندا بىرئازدىن كېيىن چوقۇم يامغۇر ياغىدۇ.

بِكُلِّ تَأْكِيدٍ: جەزمەن، راستىنلا، ھەقىقەتەن.

لاَمُ التَّأْكِيدِ: تەكىتلەش ئۈچۈن كېلىدىغان «ل» (سۆزنى تەكىتلەش ئۈچۈن سۆزگە قوشۇلۇپ كېلىدىغان لام).

اَلتَّأْكِيْدَاتُ الْقَائِلَةُ: سەپسەتە، نەيرەڭ، مۇقام.

تَأَلَّبَ يَتَأَلَّبُ تَأَلُّبًا الْقَوْمُ: توپلاشتى.

«لَمْ يُصَدِّقْهُ بِالرَّغْمِ مِنَ التَّأْكِيدَاتِ الَّتِي قَدَّمَهَا لَهُ»: ئۇ ئۆزىگە بەرگەن كاپالەتلەرگە قارىماي ئۇنىڭغا ئىشەنمىدى.

تَأَلَّبُوا عَلَى الأَمْرِ: ھەمكارلاشتى، ئۆزئارا بولۇشتى.

تَأَلَّفَ يَتَأَلَّفُ تَأَلُّفًا مِنْ كَذَا: ... دىن تەركىب تاپتى، ... تەشكىل قىلىندى، ... دىن قۇرۇلدى.

«كَانَ الْوَفْدُ يَتَأَلَّفُ مِنْ خَمْسَةِ أَعْضَاءَ»: ئۆمەك بەش ئەزادىن تەركىب تاپقانىدى.

«يَتَأَلَّفُ الْمَبْنَى مِنْ أَرْبَعَةِ أَدْوَارٍ وَاسِعَةِ الأَرْجَاءِ»: بۇ بىنا كەڭ - كۇشادە تۆت ئېغىز چوڭ ئۆيدىن تەركىب تاپقان.

تَأَلَّقَ يَتَأَلَّقُ تَأَلُّقًا الْبَرْقُ: چاقماق چاقنىدى.

تَأَلَّقَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ياساندى.

تَأَلَّقَ نَجْمُهُ: داڭ چىقاردى، شۆھرەت قازاندى.

تَأَلُّقٌ حَرَارِيٌّ: - بەزى مەدەنلەرنىڭ قىزىتقان چاغدىكى چاقنىشى.

تَأَلَّمَ يَتَأَلَّمُ تَأَلُّمًا الْمَرِيْضُ: ئاغرىق ئازابلاندى.

تَأَلَّمَ مِنْ فُلاَنٍ: شىكايەت قىلدى، داتلىدى.

«تَأَلَّمَ الْجُنُودُ لِمَا أَصَابَهُمْ مِنْ هَزِيْمَةٍ»: ئەسكەرلەر يېڭىلىش سەۋەبىدىن دۇچ كەلگەن نەرسىلەردىن ئەلەم چەكتى.

تَأَلَّهَ يَتَأَلَّهُ تَأَلُّهًا: ئىلاھقا ئايلاندى، ئىلاھلىق دەۋاسى قىلدى؛ ئىبادەت قىلدى.

تَأَلَّهَ الشَّخْصُ: زاھىد بولدى.

تَأَلَّهَ الْعَاتِيْ: خۇدالىق دەۋاسى قىلدى.

تَأَلَّى يَتَأَلَّى تَأَلِّيًا: قەسەم قىلدى، قەسەمياد قىلدى.

تَأْلِيْقٌ ج تَآلِيْفُ وَتَأْلِيْفَاتٌ: كىتاب، ئەسەر.

«عُرِفَ السُّيُوطِي بِتَآلِيفِهِ الْكَثِيْرَةِ فِي اللُّغَةِ وَ الأَدَبِ»: سويۇتى تىل ۋە ئەدەبىيات ساھەسىدىكى ئەسەرلىرىنىڭ كۆپلىكى بىلەن تونۇلدى.

تَأْلِيْفُ الْكِتَابِ: كىتاب يېزىش، كىتاب تۈزۈش.

تَأْلِيْفُ الْحَيَوَانِ: ھايۋانلارنى كۆندۈرۈش.

تَأْلِيْهٌ: بىر ئىلاھنىڭ بارلىقىغا ئىشىنىش.

تَأَمَّرَكَ يَتَأَمْرَكُ تَأَمْرُكًا الشَّخْصُ: ئامېرىكىلىق بولۇپ كەتتى، ئامېرىكىلىشىپ كەتتى.

تَأَمُّرٌ: زورلۇق قىلىش، ئۆكتەملىك قىلىش.

تَأَمَّلَ يَتَأَمَّلُ تَأَمُّلاً: سىنچىلاپ قارىدى، دىققەت بىلەن قارىدى، سەپسېلىپ قارىدى.

تَأَمَّلَ الأَمْرَ وَ فِيهِ: چارە - تەدبىر ئويلىدى، قايتا قاراپ چىقتى.

«وَقَفْتُ مَرَّةً بِبَابِ مَكْتَبَةٍ أَتَأَمَّلُ مَعْرُوضَاتِهَا»: بىر قېتىم ئىشخانىنىڭ ئىشىكىدە تۇرۇپ، ئۇنىڭغا قويۇلغان نەرسىلەرگە سىنچىلاپ قاراپ كەتتىم.

«تَأَمَّلَ فِي الْمَوْضُوعِ قَبْلَ أَنْ يَصْدُرَ حُكْمُهُ عَلَيْهِ»: ئۇنىڭ ھۆكۈمى ئېلان قىلىنىشتىن بۇرۇن ئۇ مەسىلىگە قايتا قاراپ چىقتى.

تَأَمُّلْ ج تَأَمُّلَاتْ: پىكىر قىلىش، چوڭقۇر ئويلىنىش، مۇلاھىزە قىلىش.

«كُنْتُ أَحْسِبُ التَّأَمُّلَ كُلَّ شَيْءٍ فِي حَيَاةِ الْأَدِيبِ وَكُنْتُ أَعْتَقِدُ أَنَّ حَيَاتِي سَتَمْضِي قِرَاءَةً كُلُّهَا وَتَفْكِيرًا»: مەن ئەدىبنىڭ ھايات-تىدا ھەممە نەرسىنى چوڭقۇر ئويلىنىشتىنلا كېلىدۇ، دەپ بىلەتتىم ۋە شۇنداقلا ھاياتىم-نىڭ ھەممىسى ئوقۇش بىلەن ۋە پىكىر قىلىش بىلەن ئۆتىدۇ، دەپ ئىشىنەتتىم.

مِنْ غَيْرِ تَأَمُّلٍ: ئويلىماستىن، يېنىكلىك بىلەن.

تَأَمَّمَ يَتَأَمَّمُ تَأَمُّمًا بِالشَّيْءِ: ئەگەشتى، ئىقتىدا قىلدى، دوربىدى، كۆزلىدى.

تَأْمُورْ ج تَآمِرُ: يۇرەك قېپى.

إِلْتِهَابُ التَّأْمُورِ: يۇرەك قېپى يالليۇغى.

تَأْمُورَةٌ ج تَأْمُورَاتْ: مۇناستىر.

تَأْمِينْ ج تَأْمِينَاتْ: كۆرۈ، رەنە؛ سۇغۇرتا؛ كاپالەت پۇل، كاپالەت راسخوتى، تۆلەم.

تَأْمِينْ إِجْتِمَاعِيٌّ: سۇغۇرتا، ئىجتىمائىي سۇغۇرتا، سىتراخۇۋانىيە.

تَأْمِينْ عَلَى الْحَيَاةِ: ئۆمۈر سۇغۇرتىسى.

صَكُّ التَّأْمِينِ: سۇغۇرتا ھۆججىتى.

تَأْمِينْ: كېپىللىك قىلىش؛ خاتىرجەم قىلىش؛ «ئامىن» دەپ دۇئا قىلىش؛ سۇغۇرتا قىلىش؛ ھۆددە قىلىش.

تَأَنَّثَ يَتَأَنَّثُ تَأَنُّثًا الشَّخْصُ: زەيپانە بولۇۋالدى.

تَأَنَّسَ يَتَأَنَّسُ تَأَنُّسًا بِهِ: كۆندى، دوستلاشتى، ئۇنسى ـ ئۇلپىتى ئالدى.

تَأَنَّسَ الْحَيَوَانُ: ھايۋان كۆندى.

تَأَنَّقَ يَتَأَنَّقُ تَأَنُّقًا فِي عَمَلِهِ: ئىشىدا ئېھتىيات قىلدى، پەخەس بولدى، پۇختا بولدى.

«كَانَ شَاعِرًا يَتَأَنَّقُ فِي اخْتِيَارِ كَلِمَاتِهِ»: ئۇ سۆز تاللاشتا پىشقان شائىر ئىدى.

تَأَنُّقْ: نەپىس، نازۇك، پۇزۇر.

شَدِيدُ التَّأَنُّقِ فِي مَلْبَسِهِ: پۇزۇر كىيىنگەن، ياسانچۇق.

تَأَنَّى يَتَأَنَّى تَأَنِّيًا: ئېغىرلىق قىلدى، سۈرەلـ مىلىك قىلدى، ئېغىر ـ بېسىقلىق قىلدى.

تَأَنَّى فِي أَمْرِهِ: تەمكىن بولدى.

تَأَنٍّ: تەمكىنلىك، ئېغىر ـ بېسىقلىق.

«اَلتَّأَنِّي مَحْمُودَةٌ عَوَاقِبُهُ»: تەمكىن بولۇشنىڭ ئاقىۋىتى ياخشىدۇر.

«فِي التَّأَنِّي السَّلَامَةُ وَ فِي الْعَجَلَةِ النَّدَامَةُ»: ئېغىر ـ بېسىقلىق كىشىگە ئامانلىق ئېلىپ كېلىدۇ، ئالدىراقسانلىق كىشىگە پۇشايمان ئېلىپ كېلىدۇ.

تَأْنِيبُ الضَّمِيرِ: ئۆزىنى ئەيىبلەش، پۇشايمان قىلىش.

عَلَامَاتُ التَّأْنِيثِ: مۇئەننەسلىك بەلگىلىرى.

تَأْنِيثْ «فِي النَّحْوِ»: مۇزەككەر ئىسمىنى مۇئەن-نەس ئالامەتلىرىنى قوشۇش ئارقىلىق مۇئەن-نەس ئىسمىغا ئايلاندۇرۇش.

تَأَهَّبَ يَتَأَهَّبُ تَأَهُّبًا: تەييارلاندى، تەييارلىق قىلدى.

تَأَهَّبَ لِلْأَمْرِ: تەييارلاندى، ھازىرلاندى.

«عَلَيْنَا أَنْ نَتَأَهَّبَ لِلسَّفَرِ فَقَدْ حَانَ مَوْعِدُهُ»: بىز سەپەرگە تەييارلىق قىلىشىمىز كېرەك. ئۇنىڭ ۋاقتى ئاللىقاچان يېتىپ كەلدى.

«كَانَ الْجَيْشُ فِي حَالَةِ تَأَهُّبٍ لِلْحَرْبِ»: ئارمىيە ئۇرۇش تەييارلىقى ھالىتىدە تۇرماقتا.

تَأَهَّلَ يَتَأَهَّلُ تَأَهُّلًا: ئۇيغۇن كەلدى، باب كەلدى، لايىق كەلدى.

تَأَهَّلَ الرَّجُلُ: ئۆيلەندى، توي قىلدى.

تَأَهَّلَ لَهُ: لايىق بولدى.

«تَأَهَّلَ الْمُوَظَّفُ لِلتَّرْقِيَةِ»: خىزمەتچى ئۆسۈش-كە لايىق بولۇپ قالدى.

تَأْهِيلْ أَكَادِيمِيٌّ وَتَأْهِيلْ مِهَنِيٌّ: ئىلمىي ۋە

كەسپى جەھەتتىن ئىقتىدارلىق قىلىپ يېتىشتۇرمەك.

تَأَوَّدَ يَتَأَوَّدُ تَأَوُّدًا الْعُودُ: ياغاچ ئەگرى بولدى، قىڭغىر بولدى.

تَأَوَّلَ يَتَأَوَّلُ تَأَوُّلاً: چۈشەندۈردى، شەرھلىدى.

تَأَوَّهَ يَتَأَوَّهُ تَأَوُّهًا: ئاھ ئۇردى، ئۇھ تارتتى، خۇرسىندى.

تَأَوُّهٌ ج تَأَوُّهَاتٌ: ئاھ ئۇرماق، ئۇھ تارتماق، خۇرسىنماق.

«تَأَوَّهَ آهَةَ الرَّجُلِ الْحَزِيْنِ»: قايغۇغا چۆمگەن ئادەمدەك ئاھ چەكتى.

تَأْوِيلٌ ج تَأْوِيلاتٌ: ئىزاھ، شەرھ

تَأْوِيْلُ الرُّؤْيَا: چۈش تەبىرى.

تَأَيَّدَ يَتَأَيَّدُ تَأَيُّدًا: كۈچەيتىلدى، مەدەت بېرىلدى، ياردەم بېرىلدى.

تَأَيَّمَ يَتَأَيَّمُ تَأَيُّمًا: بويتاق يۈردى.

تَأْيِيْدٌ: قوللىماق، ھىمايە قىلماق، ياردەم بەرمەك، ئىسپاتلىماق.

«تَلَقَّى الرَّئِيْسُ بَرْقِيَّاتِ التَّأْيِيْدِ مِنْ مُخْتَلَفِ الْهَيْئَاتِ وَالنِّقَابَاتِ»: رەئىس تۈرلۈك ھەيئەت ۋە جەمئىيەتلەردىن قوللاش تېلېگراممىلىرىنى تاپشۇرۇۋالدى.

تَبَابٌ: زىيان؛ ھالاكەت، ئۆلمەك؛ يېتەرسىزلىك، كەمچىلىك.

«وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلاَّ فِي تَبَابٍ» (قۇرئان): پىرئەۋننىڭ ھىيلە ـ مىكرى پەقەت بىكاردۇر.

تَبَاثَّ يَتَبَاثُّ تَبَاثًّا الْقَوْمُ الْأَسْرَارَ: سىرلارنى ئېچىۋېتىشتى.

تَبَاثَّ: قايغۇردى.

تَبَاحَثَ يَتَبَاحَثُ تَبَاحُثًا: مۇنازىرىلەشتى، مۇھاكىمە قىلىشتى، پىكىر ئالماشتۇرۇشتى.

«اِجْتَمَعَ أَعْضَاءُ الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ وَتَبَاحَثُوا حَوْلَ مُشْكِلَةِ تَلَوُّثِ الْبِيْئَةِ»: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ئەزالىرى يېغىلىپ مۇھىت بۇلغىنىش مەسىلىسى ئۈستىدە مۇھاكىمە ئېلىپ باردى.

تَبَاخَسَ يَتَبَاخَسُ تَبَاخُسًا الْقَوْمُ: بىر ـ بىرىگە زۇلۇم قىلدى، بىر ـ بىرىنى ئەزدى؛ ساختىپەزلىك قىلىشتى.

تَبَادَرَ يَتَبَادَرُ تَبَادُرًا: ئالدىرىدى، ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى، بەس ـ بەس بىلەن، بىر ـ بىرىدىن قېلىشمىدى.

تَبَادَرَ إِلَى ذِهْنِهِ: دەرھال كۆڭلىگە كەچتى.

تَبَادَرَ الْقَوْمُ: ئالدىراشتى.

تَبَادَرَ إِلَيْهِ: تۇيۇقسىز كەلدى.

«أَوَّلُ مَا تَبَادَرَ إِلَى ذِهْنِهِ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ الْمَالُ الْكَافِي»: ئالدى بىلەن ئۇنىڭ كۆڭلىگە كەچكىنى يېتەرلىك مالنىڭ ئۇزىدە بولماسلىقى بولدى.

تَبَادَلَ يَتَبَادَلُ تَبَادُلاً: نۆۋەتلىشىپ ئىشلىدى، نۆۋەت ئالماشتى، ئىسمىنا ئالماشتى.

تَبَادَلَ الْأَرَاءَ: پىكىر ئالماشتۇردى.

«كُنَّا نَتَبَادَلُ الرَّسَائِلَ ثُمَّ انْقَطَعَتِ الصِّلَةُ بَيْنَنَا»: بىز ئۇز ئارا خېت ئەۋەتىشىپ تۇرىدىغان، كېيىن ئوتتۇرىمىزدا ئالاقە ئۈزۈلدى.

تَبَادُلٌ: ئالماشتۇرماق، تېگىشمەك، يەڭگۈشلەمەك.

تَبَادُلٌ ثَقَافِيٌّ أَوْ تِجَارِيٌّ: مەدەنىيەت ياكى سودا ئالماشتۇرۇش.

تَبَادُلُ الْعُمْلاَتِ الْأَجْنَبِيَّةِ: چەت ئەل پۇللىرىنى تېگىشىش.

سِعْرُ التَّبَادُلِ: بىر خىل پۇلنى ئىككىنچى بىر خىل پۇلغا ئالماشتۇرۇش باھاسى.

اَللُّغَةُ وَسِيْلَةٌ لِتَبَادُلِ الْأَفْكَارِ: تىل ـ پىكىر ئالماشتۇرۇش ۋاستىسىدۇر.

تَبَادُلُ الْأُسْرَى: ئەسىرلەرنى ئالماشتۇرۇش.

تَبَادَى يَتَبَادَى تَبَادِيًا الرَّجُلُ: سەھرالىققا ئوخشاپ قالدى.

تَبَادَى الْقَوْمَ بِالْعَدَاوَةِ: ئاشكارا دۈشمەنلەشتى.

تَبَارٌ: ھالاكەت، يوقلىش، گۇمران بولۇش.

«وَلاَ تَزِدِ الظَّالِمِيْنَ إِلاَّ تَبَارًا» (قۇرئان): زالىملارغا پەقەت ھالاكەتنى زىيادە قىلغىن.

تَبَارَدَ يَتَبَارَدُ تَبَارُدًا: سوغۇق مۇئامىلە قىلدى.

تَبَارَزَ يَتَبَارَزُ تَبَارُزًا: ئېلىشتى، كۈرەش قىلدى، تۆتۈشتى.

تَبَارَكَ يَتَبَارَكُ تَبَارُكًا: ئۇلۇغ بولدى، بۇيۇك بولدى، بەرىكەتلى چوڭ بولدى، ئۇنىڭدىن ياخشى پال ئالدى، ئۈمىدۋار بولدى.

«تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ» (قۇرئان): پادىشاھلىق ئىلكىدە بولغان ئاللاھنىڭ بەرىكەتلى بۇيۇكتۇر.

«تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ» (قۇرئان): ئەزىمەتلىك ۋە كەرەملىك پەرۋەردىگارىڭنىڭ نامى مۇبارەكتۇر.

تَبَارَكَ بِالشَّيْءِ: ياخشى پال ئالدى، ئۈمىدۋار بولدى.

تَبَارَكَ وَتَعَالَى: (ئاللاھنىڭ نامى زىكرى قىلىنغاندا ياكى ئۇنىڭغا ئىشارەت قىلغاندا ئېيتىلىدىغان سۆز بولۇپ، ئاللاھ ئۇلۇغ ۋە ئۈستۈن دېگەن مەنىدە).

تَبَارَكَ اللّٰهُ: ئاللاھ تائالا مۇقەددەس ۋە بۇيۇك بولدى.

تَبَارَى يَتَبَارَى تَبَارِيًا: مۇسابىقىلەشتى.

«تَبَارَى الْفَرِيْقُ الشُّعُودِيُّ لِكُرَةِ السَّلَّةِ مَعَ الْفَرِيْقِ الْكُوَيْتِيِّ»: سەئۇدى ئەرەبىستانى ۋاسكىتبول كوماندىسى كۇۋەيت كوماندىسى بىلەن مۇسابىقىلەشتى.

تَبَارِيْحُ: خاپىلىق، كۈلپەت.

تَبَارِيحُ الشَّوْقِ: سېغىنىش ئازابى، سېغىنىش دەردى، قاتتىق سېغىنىش.

تَبَاشَرَ يَتَبَاشَرُ تَبَاشُرًا: خۇش خەۋەر يەتكۈزدى.

تَبَاشِيرُ: خۇش خەۋەر، يېڭى شەيئى، يېڭى پەيدا بولغان نەرسە، ھەر نەرسىنىڭ دەسلىپى.

تَبَاشِيرُ الْفَجْرِ. تَبَاشِيرُ الصَّبَاحِ: تاڭنىڭ دەسلىپكى يورۇشى.

«بَدَتْ تَبَاشِيرُ النَّهْضَةِ»: تەرەققىيات كۆرۈنۈشكە باشلىدى.

تَبَاطَأَ يَتَبَاطَأُ تَبَاطُأً: كېچىكتى، ئارقىدا قالدى.

«عَلَى الْحُكُومَةِ أَنْ تَعْمَلَ بِصُوْرَةٍ جِدِّيَّةٍ لَا تَقْبَلُ التَّبَاطُأَ وَالتَّأْجِيْلَ، عَلَى مَحْوِ الْأُمِّيَّةِ»: ھۆكۈمەت ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىشتە سۈرەلمىلىك قىلماسلىقى، ئارقىغا سوزماسلىقى جەددىي كېرەكلىكى لازىم.

تِبَاعٌ: ئەگەشمەك، كەينىگە كىرمەك

تِبَاعًا: ئارقىمۇ ئارقا، كەينى - كەينىدىن، ئۈزلۈكسىز، ئۈدا.

«يَنْشُرُ بَعْضُ الْكُتَّابِ أَعْمَالَهُمْ تِبَاعًا فِي الصُّحُفِ الْيَوْمِيَّةِ وَالْمَجَلَّاتِ»: بەزى يازغۇچىلار ئۆز ئىجادىيەتلىرىنى كۈندىلىك گېزىت ۋە ژۇرناللاردا ئارقىمۇ ئارقا ئېلان قىلىپ تۇرىدۇ.

تَبَاعَثَ يَتَبَاعَثُ تَبَاعُثًا: ئەۋەتتى.

تَبَاعَدَ يَتَبَاعَدُ تَبَاعُدًا: يىراق بولدى.

تَبَاعَدَ عَنِ الشَّيْءِ: چەتكە ئالدى.

تَبَاعَدَ عَنِ الْإِثْمِ: گۇناھدىن ساقلاندى.

تَبَاعَدَتْ زِيَارَاتُهُ: ئۇنىڭ زىيارەتلىرى يىراقلاشتى.

«اَلْمُسْلِمُونَ أُمَّةٌ وَاحِدَةٌ مَهْمَا اخْتَلَفَتْ أَجْنَاسُهُمْ وَتَبَاعَدَتْ أَوْطَانُهُمْ»: مۇسۇلمانلارنىڭ مىللىتى ئوخشاش بولمىسىمۇ، تىلى پەرقلىق بولسىمۇ ۋە يۇرتلىرى يىراق بولسىمۇ ئۇلار بىر ئۈممەت ھېسابلىنىدۇ.

تَبَاغَضَ يَتَبَاغَضُ تَبَاغُضًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا يامان كۆرۈشتى. دۈشمەنلەشتى.

تَبَاكَى يَتَبَاكَى تَبَاكِيًا: يىغلاشتى.

تَبَالَدَ يَتَبَالَدُ تَبَالُدًا: گالۋاڭ بولۇۋالدى، مەتۇ بولۇۋالدى، سارىڭ بولۇۋالدى، بىلمەس بولۇۋالدى.

تَبَالَهَ يَتَبَالَهُ تَبَالُهًا: دۆت بولۇۋالدى، گالۋاڭ بولۇۋالدى.

تَبَاهَلَ يَتَبَاهَلُ تَبَاهُلًا: لەنەت ئوقۇشتى.

تَبَاهَى يَتَبَاهَى تَبَاهِيًا الْقَوْمُ: پەخىرلىنىشتى.

«كَانَ صَاحِبُنَا يَتَبَاهَى بِأَنَّهُ قَدْ حَازَ أَعْلَى شَهَادَةٍ فِي مَيْدَانِ اخْتِصَاصِهِ»: بىزنىڭ دوستىمىز ئۆز كەسپىدە ئەڭ يۇقىرى گۇۋاھلىققا ئېرىشكەنلىكىدىن پەخىرلىنەتتى.

تَبَايَعَ يَتَبَايَعُ تَبَايُعًا: سودىدا پۇتۇشتى، سودىدا كېلىشتى.

تَبَايَنَ يَتَبَايَنُ تَبَايُنًا الصَّدِيقَانِ: ئىككى دوست ئايرىلدى، ئايرىلىپ كەتتى.

تَبَايَنَ مَابَيْنَهُمَا: ئايرىلىپ كەتتى.

تَبَايَنَتِ الْأَسْبَابُ: سەۋەبلەر ئوخشىمىدى.

تَبَايُنْ: پەرق، زىددىيەت، توقۇنۇش، ئىختىلاپ، ئايرىملىق.

تَبَّ يَتِبُّ وَ يَتِبُّ تَبًّا وَ تَبَبًا وَ تَبَابًا وَتَبِيْبًا الرَّجُلُ: ھالاك بولدى، يوقالدى.

«تَبًّا لِلظَّالِمِيْنَ الْمُعْتَدِينَ»: تاجاۋۇزچى زالىملار ھالاك بولسۇن!

تَبًّا لَهُ: بېشىنى يەيدىغان، بېشىنى يېسۇن، ئۆلگۇر.

تَبًّا لَكَ: ئۆلگۇر، بېشىڭنى يەيدىغان، جاجاڭنى يەيسەن.

تَبَّالٌ: دورا ـ دەرمەك ساتقۇچى، سەكسەن خالتا.

تَبَّانٌ: يەم ـ خەشەك سودىگىرى.

تُبَّانٌ: كالتا ئىشتان، كۆسار.

تَبَّانَةٌ: سامانلىق، يەم ـ خەشەك قويىدىغان جاي.

«وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْأَمْثَالَ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيْرًا» «قۇرئان»: ھەر بىر قەۋمگە نۇرغۇن مىسالالارنى بايان قىلدۇق، (ۋەز ـ نەسىھەت ئۇنۇم بەرمىگەنلىكتىن) ھەر بىر قەۋمنى ھالاك قىلدۇق.

تَبَّعَ يُتَبِّعُ تَتْبِيْعًا: ئەگەشتى، كەينىگە كىردى.

تَبَّلَ يُتَبِّلُ تَبْتِيلًا الطَّعَامَ: دورا ـ دەرمەك قوشۇلغان تاماق ئەتتى، تاماققا دورا ـ دەرمەك قوشتى.

تَبُوْلَةٌ: سوغۇق سەينىكى بىر خىلى.

تَبَتَّلَ يَتَبَتَّلُ تَبَتُّلًا: ئىبادەتكە بېرىلدى، پۈتۈنلەي ئىبادەت بىلەن بولدى.

تَبَتَّلَ إِلَى اللّٰهِ: ئاللاھنىڭ ئىبادىتىگە يۈزلەندى.

«وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا» «قۇرئان»: (ئىبادىتىڭدە) ئۇنىڭغا تولۇق يۈزلەنگىن.

تَبَتَّلَ عَنِ الزَّوَاجِ: تەنھا يۈردى، بويتاق ياشىدى.

تَبَثَّرَ يَتَبَثَّرُ تَبَثُّرًا وَجْهُهُ: يۈزۈمگە دانىخورەك چىقتى.

تَبَجَّحَ يَتَبَجَّحُ تَبَجُّحًا: ئۆزىنى داڭلىدى، ئۆزىنى ماختىدى، پەخىرلەندى.

«اَلْعَالِمُ الْحَقُّ يُنْتِجُ وَلَايَتَبَجَّحُ بِعِلْمِهِ»: ھەقىقى ئالىم نەتىجە يارىتىدۇ، ئۆز ئىلمىنى بىلەن ماختانمايدۇ.

تَبَجَّدَ يَتَبَجَّدُ تَبَجُّدًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا ئولتۇراقلىشىپ قالدى، تۇرۇپ قالدى.

تَبَجَّسَ يَتَبَجَّسُ تَبَجُّسًا الْمَاءُ: سۇ ئېتىلىپ چىقتى، چاچرىدى.

تَبَجَّلَ يَتَبَجَّلُ تَبَجُّلًا: ھۆرمەتكە سازاۋەر بولدى.

تَبَحْبَحَ يَتَبَحْبَحُ تَبَحْبُحًا: كەڭ بولدى، راھەتلەندى، ھۇزۇرلاندى.

تَبَحْبَحَ الشَّخْصُ: بايىشات بولدى، توققۇزى تەل بولدى، پاراۋان بولدى.

تَبَحْتَرَ يَتَبَحْتَرُ تَبَحْتُرًا: تارقالدى، ئىسراپ قىلىندى، چېچىلدى.

تَبَحَّرَ يَتَبَحَّرُ تَبَحُّرًا الْعَالِمُ فِي الدَّرْسِ: ئالىم چوڭقۇر ئۆگەندى، چوڭقۇر ئىزدەندى.

تَبَخْتَرَ يَتَبَخْتَرُ تَبَخْتُرًا: گىدىيىۋالدى، غادىيىۋالدى.

تَبَخْتُرِيَّةٌ: تەكەببۇرلۇق، ھاكاۋۇرلۇق.

تَبَخَّرَ يَتَبَخَّرُ تَبَخُّرًا: ھورغا ئايلاندى، پارغا ئايلاندى، ئىسرىق سالدى.

تَبَخَّرَ الشَّيْءُ: پارغا ئوخشاش يوقالدى.

«تَبَخَّرَ رَجُلٌ يَوْمًا فَاحْتَرَقَتْ ثِيَابُهُ»: كىشى بىر كۈنى ئىسرىق سېلىۋىدى، كىيىمى كۆيۈپ كەتتى.

تَبَخَّرَ بِالْبَخُورِ: ئىسرىق سالدى، كۆجە ياقتى.

تَبَخُّرٌ: پارغا ئايلاندۇرماق، سۇسسىزلاندۇرماق.

دَرَجَةُ التَّبَخُّرِ: قاينىش دەرىجىسى، پارغا ئايلىنىش دەرىجىسى.

تَبَخَّلَ يَتَبَخَّلُ تَبَخُّلًا: بېخىللىق قىلدى، پىخسىقلىق قىلدى.

تَبَخْنَقَ يَتَبَخْنَقُ تَبَخْنُقًا: ياغلىق چەگدى، رومال ئارتتى.

تَبَدَّدَ يَتَبَدَّدُ تَبَدُّدًا الشَّيْءُ: چېچىلىپ كەتتى، تارىلىپ كەتتى.

تَبَدَّلَ يَتَبَدَّلُ تَبَدُّلًا: بەدەل قىلىۋالدى، ئالماشتى، ئۆزگەردى.

«وَلَاتَتَبَدَّلُوا الْخَبِيْثَ بِالطَّيِّبِ» «قۇرئان»: ياخشىنى يامانغا تېگىشىۋالماڭلار.

تَبَدَّلَ الْأَمْرُ: ئۆزگەردى.

«تَبَدَّلَ الْوَضْعُ تَبَدُّلاً جُذَرِيًّا»: ئەھۋال تۈپتىن ئۆزگەردى.

تَبَدَّلَ الشَّيْءَ وَ بِهِ: بەدەل قىلىۋالدى.

اَلْمَوَاسِمُ وَالْفُصُولُ تَتَبَدَّلُ: مەۋسۇم ۋە پەسىللەر ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ.

تَبَدُّلٌ ج تَبَدُّلاَتٌ: ئۆزگەرمەك، ئالماشماق؛ ئۆزگىرىش.

«طَرَأَتْ تَبَدُّلاَتٌ جَدِيدَةٌ فِي الْوَضْعِ الْإِقْتِصَادِيِّ»: ئىقتىسادىي ۋەزىيەتتە يېڭى ئۆزگىرىشلەر بولدى.

تَبَدَّى يَتَبَدَّى تَبَدِّيًا: ئاشكارا بولدى؛ سەھرادا تۇردى، كۆرۈندى.

«كَانَ يَتَبَدَّى لَنَا مُهَرِّجًا لاَ شِرِّيرًا»: قارىماققا ئۇ ئالاقانات ئەمەس، قىزىقچىدەك كۆرۈنەتتى.

تَبْدِيدٌ: چېچىۋەتمەك، ئىسراپچىلىق قىلماق.

تَبْدِيدُ الطَّاقَةِ: كۈچنى بۆلۈۋېتىش.

تَبْدِيدُ الْوَقْتِ: ۋاقتىنى زايا قىلىش.

تَبْدِيلٌ: ئۆزگەرتمەك، ئالماشتۇرماق، تېگىشمەك.

«تَرْمِي بَعْضُ الْحَرَكَاتِ السِّيَاسِيَّةِ إِلَى تَبْدِيلِ الْأَوْضَاعِ الْإِجْتِمَاعِيَّةِ وَ الْإِقْتِصَادِيَّةِ»: بەزى سىياسىي ھەرىكەتلەر ئىجتىمائىي ۋە ئىقتىسادىي ۋەزىيەتنى ئۆزگەرتىشنى مەقسەت قىلىدۇ.

تَبْدِيدُ الْوَقْتِ: ۋاقتىنى زايا قىلىش.

تِبْذَارٌ: بەتخەج، ئىسراپخور.

تَبَذَّخَ يَتَبَذَّخُ تَبَذُّخًا: تەكەببۇرلۇق قىلدى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى.

تَبَذَّلَ يَتَبَذَّلُ تَبَذُّلاً: كىيىم - كېچەكتە ئۆزىنى تۇزىمەي ئۆزىنى تاشلىۋەتتى، ساڭگىل - سۇڭگىل كىيىنىپ يۈردى.

تَبَذَّرَ يَتَبَذَّرُ تَبَذُّرًا الشَّيْءُ: چېچىلدى، تارالدى، يېيىلدى.

تَبْذِيرٌ: ئىسراپ قىلماق.

تَبِرَ يَتْبَرُ تَبَارًا الشَّخْصُ أَوِ الشَّيْءُ: ھالاك بولدى.

تِبْرٌ: ئالتۇن - كۈمۈش رودىسى؛ تەبىئي كان، تەبىئي رودا.

تَبْرِقَةٌ: كەچۈرۈم قىلىش، بىكار قىلىش.

تَبَرَّأَ يَتَبَرَّأُ تَبَرُّأً: تۆھمەتتىن پاكلىقنى ئىلان قىلدى، تۆھمەتنى ئىنكار قىلدى، ئادا - جۇدا بولدى.

«فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ» (قرآن): ئۇنىڭغا ئاتىسىنىڭ ئاللاھنىڭ دۈشمىنى ئىكەنلىكى ئېنىق مەلۇم بولغاندىن كېيىن، ئۇ ئاتىسى بىلەن ئادا - جۇدا بولدى.

«وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّؤُوا مِنَّا» (قرآن): ئەگەشكۈچىلەر: «كاشكى بىزلەرگە قايتىشقا بولسا ئىدى، ئۇلار بىزدىن ئادا - جۇدا، بىزمۇ ئۇلاردىن ئادا - جۇدا بولاتتۇق» دەيدۇ.

تَبَرَّأَ مِنْ أَصْحَابِهِ: مۇناسىۋەتنى ئۈزدى.

تَبَرَّجَتِ يَتَبَرَّجُ تَبَرُّجًا السَّمَاءُ: ئاسمان يۇلتۇزلار بىلەن زىننەتلەندى.

تَبَرَّجَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ياساندى.

«وَلاَ تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُوْلَى» (قرآن): ئىلگىرىكى جاھىلىيەت دەۋرىدىكى ئايالىلارنىڭ ياسىنىپ چىققىنىدەك چىقماڭلار.

تَبَرَّدَ يَتَبَرَّدُ تَبَرُّدًا: سالقىنلىدى، سوۋۇدى.

تَبَرَّدَ بِالْمَاءِ: يۇيۇندى.

تَبَرَّزَ يَتَبَرَّزُ تَبَرُّزًا: چوڭ تەرەت قىلدى، ئىچىنى بوشاتتى.

تَبَرَّعَ يَتَبَرَّعُ تَبَرُّعًا: ئىختىيار قىلدى، تەلەپكار بولدى؛ ئىئانام قىلدى، يارىدەم بەردى، تەقدىم قىلدى.

«تَبَرَّعَ بِمَبْلَغٍ كَبِيرٍ لِلْمَشَارِيعِ الْخَيْرِيَّةِ»: ياخشىلىق يوللىرىغا كۆپ پۇل يارىدەم قىلدى.

تَبَرُّعٌ ج تَبَرُّعَاتٌ: ئىئانە، ئىئانە پۇل، ماددى يارىدەم.

تَبَرُّعٌ: ئىئانە قىلماق، ماددى يارىدەم بەرمەك.

«هُوَ فِي حَاجَةٍ إِلَى الدَّعْمِ وَالتَّبَرُّعِ»: ئۇ قوللاشقا ۋە ئىقتىسادىي يارىدەمگە موھتاج (ئىئانىگە).

«قَامَ الطُّلاَّبُ بِجُمْلَةِ تَبَرُّعَاتٍ مِنْ أَجْلِ ضَحَايَا الزَّلْزَالِ»: يەر تەۋرەش ئاپىتىگە ئۇچرىغانلار

ئۇچۇن ئوقۇغۇچىلار ئىئانە توپلاش ھەرىكىتى ئېلىپ بارىدى.

«يَتَلَقَّى الصُّنْدُوقُ التَّبَرُّعَاتِ مِمَّا تُقَدِّمَهُ الْحُكُومَةُ وَالْأَفْرَادُ وَالْهَيْئَاتُ»: ئىئانە ساندۇقى ھۆكۈمەت، شەخسلەر ۋە ھەيئەتلەر تەقدىم قىلغان ئىئانىلەرنى قوبۇل قىلىدۇ.

تَبَرَّكَ يَتَبَرَّكُ تَبَرُّكًا بِالشَّيْءِ: بەرىكەت تىلىدى، ئامانلىق تىلىدى، ئاق يول تىلىدى.

تَبَرَّمَ يَتَبَرَّمُ تَبَرُّمًا: بىزار بولدى، زېرىكتى، مالال بولدى.

تَبَرُّمٌ: زېرىكمەك، ئىچى پۇشماق.

«كَانَ كَسُولاً يَتَبَرَّمُ بِتَأْدِيَةِ مَا يُكَلَّفُ بِهِ مِن وَاجِبَاتٍ»: ئۇ ئۇستىگە ئالغان ۋەزىپىلەرنى بېجىرىشتىن زېرىكىدىغان ھورۇن ئىدى.

تَبَرْطَلَ يَتَبَرْطَلُ تَبَرْطُلاً: پارا ئالدى، پارا يېدى.

تَبَرْعَمَ يَتَبَرْعَمُ تَبَرْعُمًا الشَّجَرُ: دەرەخ پوتلا چىقاردى، غۇنچىلىدى.

تَبَرْقَشَ يَتَبَرْقَشُ تَبَرْقُشًا الشَّيْءُ: تۈرلۈك رەڭلەر بىلەن بېزەلدى، نەقىشلەندى.

تَبَرْقَعَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال يۈزىنى ياپتى، چۈمبەل تارتتى.

تَبَرْهَنَ يَتَبَرْهَنُ تَبَرْهُنًا: ئىسپاتلاندى، تەستىقلاندى.

تَبْرِيحٌ ج تَبَارِيحُ: قاتتىقچىلىق، ئېغىرچىلىق، كۈلپەت.

تَبْرِيدٌ: سوۋۇتماق، مۇزلاتماق.

تَبْرِيدُ الْأَلَمِ: ئاغرىقنى پەسەيتمەك، ئاغرىقنى يېنىكلەتمەك.

أَجْهِزَةُ التَّبْرِيدِ: توڭلىتىش ئۈسكۈنىلىرى.

فَرْطُ التَّبْرِيدِ: مۇز قاتماس دەرىجىدە سوۋۇتۇش.

تَبْرِيرٌ ج تَبْرِيرَاتٌ: ئاقلىماق، ئاقلاش.

تَبْرِيرِيٌّ: ئاقلىماق، ئاقلاشقا مەنسۇپ.

تَبْرِيكٌ ج تَبْرِيكَاتٌ: تەبرىكلەش، بەخت تىلەش، تەبرىك.

تِبْرِيَّةٌ: باش كېپىنكى.

تَبَسَّطَ يَتَبَسَّطُ تَبَسُّطًا الشَّخْصُ: ئادەتى ـ سادىدا بولدى.

تَبَسَّطَ فِي كَلَامِهِ: ئېنىق سۆزلىدى، چۈشىنىشلىك قىلىپ سۆزلىدى.

تَبَسَّطَ فِي الْحَدِيثِ: تەكەللۇپسىز سۆزلىدى، تارتىنماستىن سۆزلىدى.

تَبَسَّلَ يَتَبَسَّلُ تَبَسُّلاً الشَّخْصُ: قەھرىمان بولدى، باتۇرلۇق قىلدى، قاپىقىنى تۈردى، قوشۇمسىنى تۈردى.

تَبَسَّمَ يَتَبَسَّمُ تَبَسُّمًا: تەبەسسۇم قىلدى، كۈلۈمسىردى.

«فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِنْ قَوْلِهَا» (قرآن): ئۇ ئۇنىڭ سۆزىدىن تەبەسسۇم قىلىپ كۈلدى.

تَبَسُّمٌ: كۈلۈمسىرەمەك، تەبەسسۇم قىلماق.

تَبْشِيرٌ: خۇش خەۋەر يەتكۈزۈش؛ خىرىستىئان دىنىغا ئۈندەش.

تَبْشِيرِيٌّ: خىرىستىئان دىنىغا دەۋەت قىلىشقا مۇناسىۋەتلىك.

بَعْثَةٌ تَبْشِيرِيَّةٌ: خىرىستىئان دىنىغا دەۋەت قىلىش ئۆمىكى.

تَبَصْبَصَ يَتَبَصْبَصُ تَبَصْبُصًا الْكَلْبُ بِذَنَبِهِ: ئىت قۇيرۇقىنى شىپاڭلاتتى.

تَبَصَّرَ يَتَبَصَّرُ تَبَصُّرًا: پوختا ئويلاندى، پىششىق ئويلاندى، چوڭقۇر مۇلاھىزە قىلدى.

تَبَصَّرَ الْأَمْرَ: ئويلاندى، مۇلاھىزە يۈرگۈزدى.

تَبَصَّرَ فِي الْأَمْرِ: ئويلاندى، مۇلاھىزە يۈرگۈزدى.

تَبَصُّرٌ: چوڭقۇر ئويلانماق، پوختا ئويلانماق، ئەتراپلىق مۇلاھىزە قىلماق.

«أَقْدَمَ عَلَى فِعْلَتِهِ بِدُونِ تَبَصُّرٍ»: چوڭقۇر ئويلانمايلا قىلىپ تاشلىدى.

تَبَصَّصَ يَتَبَصَّصُ تَبَصْصًا: رازۋېدكا قىلدى، چارلىدى.

تَبَضَّعَ يَتَبَضَّعُ تَبَضُّعًا: مال سېتىۋالدى، سودا قىلدى.

تَبَطَّأَ يَتَبَطَّأُ تَبَطُّأً الشَّخْصُ: كېچىكتى، ئارقىدا قالدى، سۆرەلمىلىك قىلدى.

تَبَطَّحَ يَتَبَطَّحُ تَبَطُّحًا: ئوڭدىسىغا ياتتى؛ سايغا چۈشتى.

تَبَطَّلَ يَتَبَطَّلُ تَبَطُّلاً: ئىشسىز قالدى، ئىشتىن مەھرۇم قالدى.

تَبَطَّنَ يَتَبَطَّنُ تَبَطُّنًا الأَمْرَ: يوشۇرۇن تەرەپلىرىنى بىلدى ، ئىچكى تەرەپلىرىنى تونۇپ يەتتى.

تَبَطَّنَ الْوَادِيَ: جىلغىنى كەزدى.

تَبِعَ يَتْبَعُ تَبْعًا و تَبَاعًا و تَبَاعَةً: ئەگەشتى، كەينىگە كىردى.

تَبِعَ التَّعْلِيمَاتِ: تەلىماتقا ئەمەل قىلدى.

تَبِعَهُ: ئەگەشتى، يېتىشۋالدى.

يَتْبَعُ: گېزىتنىڭ سول ئاستىنقى تەرىپىگە يېزىلغان سۆز بولۇپ، داۋامى بار دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

تَبَعٌ: ئەگەشمەك، ئارقىدىن ماڭماق، ئىزىدىن ماڭماق، قوغلىماق؛ بويسۇنماق، تەۋە بولماق.

تَبَعَالَهُ: قاراپ، بويىچە.

«سَتُقَرِّرُ الْحُكُومَةُ سِيَاسَتَهَا تَبَعًا لِظُرُوفِ الْبِلَادِ»: ھۆكۈمەت ئۆزىنىڭ سىياسىتىنى مەملىكەتنىڭ شەرت ـ شارائىتىغا قاراپ بەلگىلەيدۇ.

تَبَعٌ ج أَتْبَاعٌ: شاگىرت، مورىت، ئەگەشكۈچى، مۇخلىس.

«كَانَ لِهَذَا الْحِزْبِ أَتْبَاعُهُ بَيْنَ الطَّلَبَةِ وَالْعُمَّالِ»: بۇ پارتىيىنىڭ ئوقۇغۇچىلار ۋە ئىشچىلار ئارىسىدا ئەگەشكۈچىلىرى بار.

تَبِعَةٌ ج تَبِعَاتٌ: نەتىجە، ئۇنۇم، ئاقىۋەت؛ مەسئۇلىيەت؛ مەجبۇرىيەت، بۇرچ.

«أَدَّى الْجَيْشُ بِأَمَانَةٍ كُلَّ مَا عُهِدَ إِلَيْهِ مِنْ تَبِعَاتٍ جَسِيمَةٍ»: قوشۇن تاپشۇرۇلغان بۈيۈك مەسئۇلىيەتلەرنىڭ ھەممىسىنى ساداقەت بىلەن ئورۇندىدى.

أَلْقَى التَّبِعَةَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا مەسئۇلىيەتنى ئارتتى.

تَبَعْثَرَ يَتَبَعْثَرُ تَبَعْثُرًا الشَّيْءُ: چېچىلدى، تارىلىپ كەتتى.

«لَقَدْ تَبَعْثَرَ الْجُزْءُ الأَخِيرُ مِنَ الْمَخْطُوطَةِ وَضَاعَ»: قولىيازمىنىڭ ئاخىرقى قىسمى چېچىلىپ يوقاپ كېتىپتۇ.

تَبَعْثَرَ الْعِقْدُ: بويۇنچاقنىڭ مارجانلىرى چېچىلىپ كەتتى.

«تَبَعْثَرَتِ الْجُهُودُ بِسَبَبِ إِهْمَالِنَا التَّخْطِيطَ»: پىلانلىق قىلمىغانلىقىمىز تۈپەيلىدىن تىرىشچانلىقلار بىكارغا كەتتى.

تَبَعَّثَ يَتَبَعَّثُ تَبَعُّثًا: ئېتىلىپ چىقتى، ئۇرغۇپ چىقتى.

تَبَعَّدَ يَتَبَعَّدُ تَبَعُّدًا مِنَ الدَّنَايَا: ناچار قىلىقلاردىن يىراق بولدى.

تَبَعِيَّةٌ: تەۋەلىك، بېقىندىلىق، قارىمىقىدىكى؛ دۆلەت تەۋەلىكى.

«لاَ نُؤْمِنُ بِسِيَاسَةِ التَّبَعِيَّةِ لِأَيَّةِ كُتْلَةٍ غَرْبِيَّةٍ أَوْشَرْقِيَّةٍ»: غەرب ياكى شەرق گۇرۇھىغا ئەگىشىش سىياسىتىگە ئىشەنمەيمىز.

بِالتَّبَعِيَّةِ: باشقىغا ئەگىشىش، باشقىغا تەۋە بولۇش يۈزىسىدىن.

«سَيُحَاسَبُ ابْنُكَ لِقِيَادَتِهِ سَيَّارَتَكَ بِدُونِ تَرْخِيصٍ وَسَتُحَاسَبُ أَنْتَ بِالتَّبَعِيَّةِ»: سېنىڭ ئوغلۇڭ سېنىڭ ماشىنىڭنى كېنىشكىسىز ھەيدىگەنلىكى ئۈچۈن جازاغا تارتىلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىرگە سەنمۇ جاۋابكارلىققا تارتىلىسەن.

تَبْغٌ ج تُبُوغٌ: تاماكا، كۆك تاماكا.

تَبَغْدَدَ يَتَبَغْدَدُ تَبَغْدُدًا: باغدادقا ئۆزىنى نىسبەت بەردى، باغدادلىق قىياپىتىگە كىرىۋالدى، ئۆزىنى باغدادلىققا ئوخشاتتى.

تَبَغْدَدَ عَلَيْهِ: گىدەيدى، غادايدى، چوڭچىلىق قىلدى.

تَبَغَّمَ يَتَبَغَّمُ تَبَغُّمًا: مەردى.

تَبَقَّعَ يَتَبَقَّعُ تَبَقُّعًا الثَّوْبُ: كىيىم بۇلغاندى، كىر بولۇپ كەتتى، كىر بولدى.

تَبَقَّى يَتَبَقَّى تَبَقِّيًا: قېلىپ قالدى، قالدى.

تَبَقَّى مِنْهُ: قېلىپ قالدى، ئېشىپ قالدى.

«تَبَقَّى مِنْ دَخْلِهِ بِضْعَةُ قُرُوشٍ»: ئۇنىڭ كىرىمىدىن بىرقانچە تەڭگىلا قېلىپ قالدى.

تَبَقَّى الرَّجُلَ: كىشىنى قالدۇرۇپ قېلىشقا ئۇرۇندى.

تَبَلَ يَتْبُلُ تَبْلاً الطَّعَامَ: تاماقتا دورا ـ دەرمەك قوشتى.

تَبَلَ الْحُبُّ الْمَرْءَ: ئىشق ـ مۇھەببەت كىشىنىڭ ئەقلىنى لال قىلدى.

تَبَلَ الدَّهْرُ الْقَوْمَ: زامان قەۋمىنى مۇسىبەتكە

دۇچار قىلدى.

تَبَلْبَلَ يَتَبَلْبَلُ تَبَلْبُلاً: تىنچسىزلاندى، ئەنسىرەدى، خاتىرجەمسىزلەندى.

تَبَلْبَلَتِ الْأَفْكَارُ: پىكىرلەر قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

تَبَلْبَلَتِ اللُّغَاتُ: تىللار ئارىلىشىپ كەتتى.

تَبَلَّجَ يَتَبَلَّجُ تَبَلُّجًا الصُّبْحُ: تاڭ يورىدى.

تَبَلَّدَ يَتَبَلَّدُ تَبَلُّدًا: دۆتلىشىپ كەتتى، مەتۇ بولۇپ قالدى، كاللىسى ئىشلىمەيدىغان بولۇپ قالدى.

تَبَلَّدَ الْمَحْزُونُ: غەمكىن ئادەم بوشاپ كەتتى، سولىشىپ كەتتى.

تَبَلَّرَ يَتَبَلَّرُ تَبَلُّرًا: ساپلاشتۇردى؛ كونكرېتلاشتۇردى، ئېنىق ئايرىدى.

تَبَلَّغَ يَتَبَلَّغُ تَبَلُّغًا: قانائەت قىلدى، رازى بولدى، كۆپايىلەندى.

«حِيْنَ أَحَسَّ بِالْجُوعِ فِي بَعْضِ النَّهَارِ تَبَلَّغَ بِشَيْءٍ مِمَّا يَطُوفُ بِهِ بَاعَةُ السُّوقِ»: كوندۇزى قورساق ئاچقان چاغدا كوچىمە يېمەكلىك ساتقۇچىلاردىن ئازراق نەرسە ئېلىپ يېيىش بىلەن كۆپايىلەندى.

«تَبَلَّغَ بِشَيْءٍ مِنَ الطَّعَامِ»: ئازغىنە تاماق بىلەن قانائەتلەندى.

تَبَلَّغَ بِالْيَسِيرِ: ئاز بىلەن كۆپايىلەندى.

تَبَلَّغَ الشَّيْءَ: ياقتۇرۇپ ئىچتى.

تَبَلَّغَ بِالْأَمْرِ: يەتكۈزۈلدى.

تَبَلَّلَ يَتَبَلَّلُ تَبَلُّلاً: نەملەشتى، نەم بولدى، ھۆل بولدى.

تَبَلُّلٌ: ھۆل، نەم، نەملىك.

تَبَلَّى يَتَبَلَّى تَبَلِّيًا عَلَى: تۆھمەت چاپلىدى.

تَبَلْوَرَ يَتَبَلْوَرُ تَبَلْوُرًا: ساپلاشتۇردى؛ كونكرېتلاشتۇردى، ئېنىق ئايرىدى.

تَبَلْوَرَ الْأَمْرُ: ئېنىق بولدى، دۇشمەن بولدى.

«تَبَلْوَرَ التَّفْكِيرُ الدِّينِيُّ فِي الْقُرْآنِ وَالْحَدِيثِ»: قۇرئان ۋە ھەدىستە دىنىي ئىدىيە مۇئەييەن ۋە روشەن شەكىلگە كىرگەن.

تَبْلِيطٌ: تاش ياتقۇزۇش.

تَبْلِيغٌ ج تَبْلِيغَاتٌ: ئۇقتۇرماق، يەتكۈزمەك؛ ئومۇمىي ئۇقتۇروش، ئېلان، مۇراجىئەت، ئۇقتۇروش.

«وَصَلَهُ كِتَابُ التَّبْلِيغِ الَّذِي يُعْلِمُهُ بِمَوْعِدِ الْمُحَاكَمَةِ»: سوت ۋاقتىنى بىلدۈرىدىغان ئۇقتۇروش خېتى ئۇنىڭغا تەگدى.

تَبَنَ يَتْبِنُ تَبْنًا الْمَاشِيَةَ: چارۋىغا ھەلەپ ئېتىپ بەردى.

تِبْنٌ: سامان، يەم ـ خەشەك، ئوت ـ چۆپ.

تَبَنَّجَ يَتَبَنَّجُ تَبَنُّجًا: ھوشىنى يوقاتتى، ھوشسىزلاندى.

تَبَنَّى يَتَبَنَّى تَبَنِّيًا: بېقىۋالدى.

«تَبَنَّى الْفِكْرَةَ أَوْ نَحْوَهَا»: بىرەر خىل ئىدىيىنى تەشەببۇس قىلدى.

«مِنَ الضَّرُورِيِّ أَنْ تَتَبَنَّى الْحُكُومَةُ الْعَرَبِيَّةُ سِيَاسَةً مُوَحَّدَةً لِاسْتِرْدَادِ حُقُوقِ الْعَرَبِ فِي فِلَسْطِينَ»: پەلەستىندىكى ئەرەبلەرنىڭ ھوقۇقىنى قايتۇرۇۋېلىش ئۈچۈن، ئەرەب ھۆكۈمەتلىرى بىرلىككە كەلگەن سىياسەت يۈرگۈزۈشى لازىم.

تَبَنَّى الْجِسْمُ: بەدەن سەمرىدى.

تَبَنَّى اِقْتِرَاحًا: تەكلىپنى قوبۇل قىلدى، قوشۇلدى.

تَبَنَّى قَرَارًا: قارار ماقۇللىدى.

تَبَنَّى الطِّفْلَ: بوۋاقنى بېقىۋالدى.

تَبَهْرَجَ يَتَبَهْرَجُ تَبَهْرُجًا الْمَكَانُ: جاي ياسىداق بولدى، زىننەتلەندى.

تَبَهْرَجَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ياساندى.

تَبَهَّلَ يَتَبَهَّلُ تَبَهُّلاً: لەنەت ئوقۇشتى.

تَبَوَّأَ يَتَبَوَّأُ تَبَوُّءًا الْمَكَانَ: جايغا ئورۇنلاشتى، چۈشتى.

تَبَوَّأَ الْعَرْشَ: تەختكە چىقتى، تەختكە ئولتۇردى.

تَبَوَّأَ الْحُكْمَ: ھاكىمىيەتنى ئىگىلىدى، ھاكىمىيەتنى تەسەررۇپ.

«وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا

حَيْثُ يَشَاءُ» «قرآن»: بىز يۇسۇپنى (مىسىر زېمىنىدا) خالىغان جايدا تۇرىدىغان (مەملىكەتنى خالىغانچە) تەسەررۇپ قىلىدىغان قىلىپ يەرلەشتۈردۇق.

«تَبَوَّأَ مَنْصَبًا مُهِمًّا فِي وِزَارَةِ التَّرْبِيَةِ»: ئۇ مائارىپ مىنىستىرلىكىدە مۇھىم مەنسەپنى ئىگىلىدى.

«وَالَّذِيْنَ تَبَوَّؤُوا الدَّارَ وَالْإِيْمَانَ...» «قرآن»: ئۇلاردىن مەدىنىدە يەرلىك بولغانلار ۋە ئىمانى كۈچلۈك بولغانلار...

تَبَوَّأَ مَكَانَهُ: نوپۇزنى ئىگىلىدى.

تَبَوَّبَ يَتَبَوَّبُ تَبْوِيْبًا الرَّجُلُ: دەرۋازىۋەنلىك قىلدى، ئىشىك باقار بولدى.

تَبَوَّغَ يَتَبَوَّغُ تَبَوُّغًا الدَّمُ: ئوغىسى قاينىدى، ئاچچىقى كەلدى، تېرىكتى.

تَبَوَّلَ يَتَبَوَّلُ تَبَوُّلاً: سىيدى، كىچىك تاھارەت قىلدى.

تَبَوُّلٌ: سىيمەك، كىچىك تەرەت قىلماق.

تَبَوُّلٌ دَمَوِيٌّ: قان سىيىش، سۈيدۈكتىن زەھەرلىنىش كېسىلى.

عَدَمُ التَّبَوُّلِ: سۈيدۈك تۇتۇلۇش، سىيەلمەسلىك.

تَبَوُّلٌ لاَ إِرَادِيٌّ: سۈيدۈك تۇتالماسلىق كېسىلى.

تَبْوِيبٌ: بابلارغا ئايرىماق.

«بُوِّبَ الْكِتَابُ تَبْوِيْبًا حَسَنًا»: كىتاب بابلارغا ياخشى ئايرىلغان.

تِبْيَانٌ: ئېنىق، ئاشكارا، چۈشىنىشلىك.

«وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ» «قرآن»: ساڭا بىز كىتابنى ھەممە نەرسىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدىغان قىلىپ نازىل قىلدۇق.

تَبِيْعٌ ج تِبَاعٌ و تَبَائِعُ: شاگىرت؛ تەرەپدار، ھىمايە قىلغۇچى.

تَبَيَّضَ يَتَبَيَّضُ تَبَيُّضًا: ئاقلاندى؛ قەلەي يالاتتى.

تَبْيِيضٌ: ئاقارتماق.

تَبْيِيْضُ الْجُدْرَانِ: تام ئاقارتماق.

تَبَيَّنَ يَتَبَيَّنُ تَبَيُّنًا الْأَمْرُ: ئايدىڭلاشتى، روشەنلەشتى.

«قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ» «قرآن»: ھىدايەت گۇمراھلىقتىن ئېنىق ئايرىلدى.

«يَأَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا» «قرآن»: ئى مۆمىنلەر! ئەگەر سىلەرگە بىر پاسىق ئادەم خەۋەر ئېلىپ كەلسە، ئېنىقلاپ كۆرۈڭلار!

تَتَابَعَ يَتَتَابَعُ تَتَابُعًا: ئارقىمۇ ئارقا كەلدى، بىر - بىرىگە ئۇلىشىپ كەلدى، كەينى - كەينىدىن كەلدى، ئۈزۈلدۈرمەي كەلدى.

تَتَابُعِ الْأَخْبَارُ: ئارقىمۇ ئارقا خەۋەرلەر كېلىپ تۇردى.

«تَتَابَعَ سُقُوطُ الْمَطَرِ»: يامغۇر توختىماي ياغدى.

تَتَابُعٌ: ئارقىمۇ ئارقا، ئۇلاپلا، كەينى - كەينىدىن.

عَلَى التَّتَابُعِ: ئارقىمۇ ئارقا، كەينى - كەينىدىن.

بِالتَّتَابُعِ: ئارقىمۇ ئارقا، كەينى - كەينىدىن.

تَتَابُعِيٌّ: ئۇدا.

تَتَالَتِ يَتَتَالَى تَتَالِيًا الْأُمُورُ: ئۈزۈلمىدى كەينى - كەينىدىن بولۇپ تۇردى، داۋاملاشتى.

«تَتَالَتِ الْحُرُوبُ وَ الْهَزَّاتُ السِّيَاسِيَّةُ فِي الشَّرْقِ الْأَوْسَطِ مُنْذُ أَنْ أُقِيْمَتْ إِسْرَائِيلُ»: ئىسرائىلىيە دۆلىتى قۇرۇلغاندىن تارتىپ ئوتتۇرا شەرقتە ئۈزۈلۈشلار ۋە سىياسىي داۋالغۇشلار ئۈزلۈكسىز بولۇپ تۇردى.

بِالتَّتَالِي: ئارقا - ئارقىدىن، ئۈزۈلمەي، بىر - بىرىگە ئۇلىنىپ.

تَتَبَّعَ يَتَتَبَّعُ تَتَبُّعًا الْأَمْرَ: ئۈزلۈكسىز ئىزدىدى، تەكشۈردى.

تَتَبَّعَ الْهَارِبَ: قاچقۇننى قوغلىدى.

«كَانَتِ السُّلُطَاتُ تَتَتَبَّعُ مُعَارِضِيْهَا حَيْثُ يُقِيْمُونَ»: ھاكىمىيەت ئۈستىدىكىلا ئۆزىنىڭ رەقىبلىرىنى قەيەردە بولسىمۇ قوغلاپ تەكشۈرۈپ تۇرىدۇ.

تَتَبَّعَ خُطَاهُ: ئۇنىڭ ئىزىغا چۈشتى، ئۇنى ئۈستىدە تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى.

«قَدْ يَكُونُ مِنَ الصَّعْبِ أَنْ نَتَتَبَّعَ أَحْوَالَ الْمَرَضَى تَتَبُّعًا مُثْمِرًا فِي مُخْتَلَفِ أَنْحَاءِ الْعَالَمِ

دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى ئاياللارنىڭ ئەھۋالىنى ئۇنۇملۇك ھالدا ئىگىلەشنىڭ ئۇزى قىيىن مەسىلە بولۇشى مۇمكىن.

تَتَبُّعْ: ئىزدىمەك، تەكشۈرمەك.

«اَلتَّارِيْخُ هُوَ تَتَبُّعُ الْحَيَاةِ الْبَشَرِيَّةِ فِي تَطَوُّرِهَا إِلَى حَالَتِهَا الْحَاضِرَةِ»: تارىخ دېگەن ئىنسانلار ھاياتىنىڭ ھازىرغا قەدەر بولغان تەرەققىياتى ئۈستىدە ئىزدىنىشتىن ئىبارەت.

تَتَرْتَرَ يَتَتَرْتَرُ تَتَرْتُرًا: ئىككىلەندى، ئارىسالدى بولدى.

تَتَرَّبَ يَتَتَرَّبُ تَتَرُّبًا: توپىغا ئايلاندى؛ توپا يۇقتى.

تَتَرَّبَ الشَّخْصُ: توپىغا مىلەندى.

تَتَرَّحَ يَتَتَرَّحُ تَتَرُّحًا: غەم ـ قايغۇدا قالدى.

تَتَرَّسَ يَتَتَرَّسُ تَتَرُّسًا: قالقان بىلەن قوغدالدى.

تَتَرَّسَ الشَّخْصُ: قالقان ۋە دۇبۇلغا بىلەن قوغدالدى.

تَتَرَّسَ الْمُحَارِبُ: جەڭچى ئۆزىنى دالدىغا ئالدى، ئىستېھكام ئارقىسىدا قوغدالدى.

تَتَرَّفَ يَتَتَرَّفُ تَتَرُّفًا الْمَرْءُ: ھۇزۇرلاندى، بايلىقات ياشىدى، راھەت ـ پاراغەتتە ياشىدى.

تَتْرِى: ئارقىمۇ ئارقا، كەينى ـ كەينىدىن، ئۈزلىنىپ، ئۈزۈلدۈرمەي.

«ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَى» (قرآن): ئاندىن بىز پەيغەمبەرلىرىمىزنى ئارقىمۇ ئارقا ئەۋەتتۇق.

تُتْفُلْ: تۈلكە؛ قورۇق ئوت ـ چۆپ.

تَتَلْمَذَ يَتَتَلْمَذُ تَتَلْمُذًا: شاگىرت بولدى.

تَتَلْمَذَ لَهُ أَوْ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا شاگىرتلىققا كىردى.

«تَتَلْمَذَ عَلَيْهِ عَدَدٌ كَبِيرٌ مِنَ الْأُدَبَاءِ وَالْكُتَّابِ»: ئۇنىڭغا نۇرغۇن ئەدىبلەر ۋە يازغۇچىلار شاگىرت بولدى.

تَتِمَّةٌ: تولۇقلىماق، تولدۇرماق.

«هَذِهِ الدَّرَاهِمُ تَتِمَّةُ الْمِائَةِ»: بۇ يۈزىنچى دىرھەمدۇر.

تَتْمِيمٌ: ئاخىرلاشتۇرماق، تۈگەتمەك.

تَتَوَّجَ يَتَتَوَّجُ تَتَوُّجًا: تاج كىيدى.

تَتَوَّقَ يَتَتَوَّقُ تَتَوُّقًا: تەلپۈندى.

«يَتَتَوَّقُ الْمُغْتَرِبُ إِلَى وَطَنِهِ»: مۇساپىر ئادەم ئۆز يۇرتىغا تەلپۈنىدۇ.

تَثَاقَبَ يَتَثَاقَبُ تَثَاؤُبًا الرَّجُلُ: ئەسنىدى، ئەسنەك تۇتتى.

تَثَاقَبَ الْأَخْبَارَ: رازۋېدكىچىلىق قىلدى، چارلىدى، تەكشۈردى.

تَثَاؤُبٌ. تَثَاءُبَةٌ: ئەسنەك.

«كَانَتِ الْمُحَاضَرَةُ مُمِلَّةً تَبْعَثُ عَلَى التَّثَاؤُبِ»: لېكسىيە زېرىكەرلىك بولۇپ، كىشىنى ئەسنەتتى.

تَثَاقَلَ يَتَثَاقَلُ تَثَاقُلاً الشَّخْصُ: ئېغىر ـ بېسىق بولۇۋالدى، تەمكىن بولۇۋالدى.

تَثَاقَلَ عَلَى الشَّيْءِ: ئارتىلىۋالدى، يۆلىنىۋالدى.

تَثَاقَلَ عَنْ صَدِيْقِهِ: دوستىغا ياردەم بېرىشنى ئارقىغا تارتتى، دوستىغا ياردەم بېرىشتىن باش تارتتى، دوستىغا ياردەم بېرىشتە سۆرەلمىلىك قىلدى.

«يَتَثَاقَلُ بَعْضُ الْمُوَظَّفِينَ عَنْ إِنْجَازِ أَعْمَالِهِمْ فِي مَوَاعِيدِهَا»: بەزى خىزمەتچىلەر خىزمىتىنى ۋاقتىدا ئورۇنلاشتا سۆرەلمىلىك قىلدى.

تَثَبُّتٌ: قەتئىي ئىشەنمەك، چىن پۈتمەك.

عَنْ تَثَبُّتٍ: قەتئىي ئىشەنچ بىلەن.

«يَحْرُصُ الْمُسْلِمُونَ عَلَى التَّثَبُّتِ مِنْ رُؤْيَةِ الْهِلَالِ قَبْلَ الْبَدْءِ فِي الصَّوْمِ»: مۇسۇلمانلار روزا تۇتۇشتىن بۇرۇن ئاي كۆرۈشنى ئېنىقلاپ ئېلىشقا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلىدۇ.

تَثْرِيْبٌ: مالامەت، كايىش، ئەيىبلەش.

«لاَ تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ» (قرآن): بۈگۈن سىلەر ئەيىبلەشكە ئۇچرىمايسىلەر.

تَثَقَّبَ يَتَثَقَّبُ تَثَقُّبًا الشَّيْءُ: يىرتىلدى، تېشىلدى.

تَثَقَّفَ يَتَثَقَّفُ تَثَقُّفًا الطَّالِبُ: ئوقۇغۇچى تەربىيىلەندى.

«تَثَقَّفَ ثَقَافَةً إِسْلاَمِيَّةً وَ ثَقَافَةً غَرْبِيَّةً»: ئىسلام مەدەنىيىتى ۋە غەرب مەدەنىيىتى بىلەن تەربىيىلەندى.

تَثَقَّفَ عَلَى يَدِ أُسْتَاذِهِ: ئۇستازىدىن ئىلىم ئالدى.

تَثْقِيفْ: تەربىيلىمەك.

تَثْقِيفْ ذَاتِيٌّ: ئۆزىنى تەربىيلەش.

تَثَلَّمَ يَتَثَلَّمُ تَثَلُّمًا: پۈچۈق بولدى، يېرىق بولدى.

تَثْلِيثْ: ئۈچ ھەسسە قىلماق؛ (يەرنى) ئۈچ قېتىم ئاغدۇرماق؛ خىرىستىئانلارنىڭ ئەقىدىسىدە ئاتا-بالا ۋە روھۇلقۇددۇستىن ئىبارەت ئۈچىنىڭ بىرگەۋدە بولۇش پرىنسىپى، ئۈچ بىرلىك قارىشى.

تَثْلِيجْ: مۇزلاتماق، توڭلاتماق.

تَثَمَّلَ يَتَثَمَّلُ تَثَمُّلاً مَا فِي الْإِنَاءِ: قاچىدىكى نەرسىنى ئوتلاپ ئىچتى.

تَثَنَّى يَتَثَنَّى تَثَنِّيًا الشَّجَرُ: دەرەخ ئىرغاڭلىدى.

تَثَنَّى الشَّخْصُ فِي مَشْيِهِ: ئىرغاڭلاپ ماڭدى، غادايدى، گەدەيدى.

«كَانَتِ الْفَتَاةُ تَتَثَنَّى فِي مَشْيِهَا دَلَالاً»: قىز نازلىنىپ ئىرغاڭلاپ ماڭاتتى.

تَثَوَّبَ يَتَثَوَّبُ تَثَوُّبًا: نەپلە نامازغا ئوقىدى، ساۋاپ تاپتى.

تَثَوَّلَ يَتَثَوَّلُ تَثَوُّلاً النَّاسُ: كىشىلەر يىغىلدى.

تَثَوَّلَ عَلَيْهِ الْقَوْمُ: ھەممە بىرلىكتە ھۇجۇم قىلدى.

تَثْوِيبْ: نامازغا چاقىرىش.

تَثْوِيرْ: قوزغاش.

«لَمْ يَكُنْ مِنَ الْيَسِيرِ تَثْوِيرُ الْفَلَّاحِين بَعْدَ قُرُونٍ مِنَ الْحُكْمِ الْإِقْطَاعِيِّ»: فېئودالىزىم ھۆكۈمرانلىقىدا ئەسىرلەر ياشىغان دېھقانلارنى قوزغاش ئانچە ئوڭاي ئەمەس.

تَثَيَّبَ يَتَثَيَّبُ تَثَيُّبًا الْمَرْأَةُ: ئايال چوكان بولدى.

تَجَادَلَ يَتَجَادَلُ تَجَادُلاً: مۇنازىرىلەشتى؛ دۇشمەنلەشتى، جېدەللەشتى.

تَجَاذَبَ يَتَجَاذَبُ تَجَاذُبًا: ئۆزئارا ئىنتىلدى، ئۆزئارا تۇتاشتى، ئۆزئارا بىرىكتى.

تَجَاذَبَ الْقَوْمُ الشَّيْءَ: تالىشىشتى.

تَجَاذَبَ أَطْرَافَ الْحَدِيثِ: بەس - بەس بىلەن سۆزلەپ كەتتى، ھەممە ئۆز ئالدىغا پاراڭ سالدى، پىكىر ئالماشتۇردى.

«إِنَّ هَذَا الْجِيلَ الْجَدِيدَ لَا يَقْوَى عَلَى مُقَاوَمَةِ الْأَفْكَارِ وَالْإِتِّجَاهَاتِ الَّتِي تَتَجَاذَبُهُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ»: بۇ يېڭى ئەۋلاد ئۆزىنى تەرەپ-تەرەپتىن تالىشىۋاتقان ئىدىيە ۋە خاھىشلارغا قارشى تۇرۇشتىن ئاجىز كەلمەكتە.

«يَسُرُّنِي أَنْ نَتَجَاذَبَ أَطْرَافَ الْحَدِيثِ»: پاراڭلاشماق خۇش بولمەن.

تَجَاذُبْ: تالاشماق، تارتىشماق.

تَجَاذُبْ طَبِيعِيٌّ: تەبئىي ئارىلاشماق، تەبىئىي بىرىكمەك، تەبىئىي ئاشماق.

تَجَاذُبْ كِيمِيَاوِيٌّ: خىمىيىۋى بىرىكمە.

تِجَارَةْ: تىجارەت قىلماق، سودا قىلماق.

بَيْتُ التِّجَارَةِ: ماگىزىن، سودا دۇكىنى.

تِجَارَةٌ خَاسِرَةٌ: زىيانلىق سودا.

غُرْفَةُ التِّجَارَةِ: سودىگەرلەر بىرلەشمىسى.

تَجَارَى يَتَجَارَى تَجَارِيًا: ماسلاشتى، مۇڭاپىسىنى لاشتى، ئۇيغۇنلاشتى.

تَجَارَى الْعَادَةَ: ئادەتكە ئۇيغۇنلاشتى، ئادەتكە ماسلاشتى.

تِجَارِيٌّ: سودا خاراكتېرلىك، سودىغا مەنسۇپ سودا ئىشلىرىغا مەنسۇپ.

اِتِّفَاقٌ تِجَارِيٌّ: سودا كېلىشىمى.

اَلرَّأْسَمَالُ التِّجَارِيُّ: سودا كاپىتالى.

حَرَكَةٌ تِجَارِيَّةٌ: سودا - سېتىق ئىشى.

«اِزْدَهَرَتِ الْحَرَكَةُ التِّجَارِيَّةُ فِي الْبِلَادِ بِفَضْلِ الْاِسْتِقْرَارِ وَ زِيَادَةِ الدَّخْلِ الْقَوْمِيِّ» مۇقىملىق ۋە مىللىي دارامەتنىڭ ئېشىشى بىلەن مەملىكەتتە سودا - تىجارەت ھەرىكىتى گۈللەندى.

غُرْفَةٌ تِجَارِيَّةٌ: سودا ئىدارىسى، تىجارەتچىلەر جەمئىيىتى، تىجارەتچىلەر ئۇيۇشمىسى.

شِرْكَةٌ تِجَارِيَّةٌ: سودا شىركىتى.

تَجَافَى يَتَجَافَى تَجَافِيًا عَنْ: قارارلاشمىسى يېراق بولدى.

«تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ يانلىرى ئورۇن - كۆرپىدىن يىراق بولىدۇ.

تَجَالَدَ يَتَجَالَدُ تَجَالُدًا عَلَى: قارشىلىق كۆرسەتتى، قارشى كۆرەش قىلدى، قارشىلاشتى.

تَجَالَسَ يَتَجَالَسُ تَجَالُسًا الْقَوْمُ: ئولتۇرۇشتى، يىغىن ئاچتى، مەجلىس ئاچتى.

تَجَانَسَ يَتَجَاهَلُ تَجَانُسًا الْأَمْرَانِ: ئىككىسىنىڭ تۇرى ئوخشاپ قالدى، ئوخشىشىپ كەتتى.

تُجَاهَ: ئالدى تەرەپ، ئالدى، ئۈدۈل، روبىرو، ئالدىدا، ھۇزۇردا.

«لَاتَكُنْ مُتَعَجْرِفًا تُجَاهَ النَّصْرِ»: غەلىبە ئالدىدا مەغرۇرلىنىپ كەتمە.

قَعَدَ تُجَاهِي: مېنىڭ ئۈدۈلۈمدا ئولتۇردى.

تَجَاهَلَ يَتَجَاهَلُ تَجَاهُلاً: بىلمەس بولۇۋالدى، كۆز يۇمۇۋالدى.

«كَيْفَ يُرِيدُونَ تَحْقِيقَ السَّلَامِ وَهُمْ يَتَجَاهَلُونَ حُقُوقَ الْفِلَسْطِينِيِّينَ الْمَشْرُوعَةَ»: ئۇلار پەلەستىنلىكلەرنىڭ قانۇنىي ھوقۇقىغا كۆز يۇمۇۋېلىۋاتسا، قانداقمۇ تىنچلىقنى ئىشقا ئاشۇرماقچى بولىدۇ.

تَجَاوَزَ يَتَجَاوَزُ تَجَاوُزًا عَنِ الشَّيْءِ: كۆز يۇمدى.

تَجَاوَزَ عَنِ الرَّجُلِ: ئەپۇ قىلدى، كەچۈردى.

«أُولَئِكَ الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَاعَمِلُوا وَ نَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ» ‹قرآن›: ئەنە شۇنداق كىشىلەرنىڭ ياخشى ئىشلىرىنى قوبۇل قىلىپ، يامان ئىشلىرىنى كەچۈرۈم قىلىمىز.

تَجَاوَزَ الْمَكَانَ: جايدىن ئۆتۈپ كەتتى.

تَجَاوَزَ الْمُدَّةَ الْمُحَدَّدَةَ: بەلگىلەنگەن ۋاقىتتىن ئۆتۈپ كەتتى.

تَجَاوَزْنَا التَّقْلِيدَ إِلَى الْإِبْتِكَارِ: تەقلىد قىلىشتىن ئىجاد قىلىشقا ئۆتتۇق.

كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنْ هَاتَيْنِ الْأُخْتَيْنِ قَدْ تَجَاوَزَتِ الثَّمَانِينَ عَامًا: بۇ ئىككى ھەمشىرىنىڭ ھەر بىرى 80 ياشتىن ھالقىغان.

تَجَحْفَلَ يَتَجَحْفَلُ تَجَحْفُلاً: يىغىلدى، توپلاندى.

تَجَدَّدَ يَتَجَدَّدُ تَجَدُّدًا: يېڭىلاندى.

«تَتَجَدَّدُ حَاجَاتُ الْإِنْسَانِ وَالْمُجْتَمَعِ وَفْقًا لِسُنَّةِ التَّطَوُّرِ»: تەرەققىياتنىڭ قانۇنىيىتىگە ئاساسەن ئىنسانلارنىڭ ۋە جەمئىيەتنىڭ ئېھتىياجى يېڭىلىنىپ تۇرىدۇ.

تَجْدِيدٌ: يېڭىلىماق، ئىسلاھ قىلماق.

تَجْدِيدِيٌّ: يېڭىلىق، گۈللىنىش، جەدىدىزملىق.

تَجْدِيرٌ: پۈتۈنلەي يوقاتماق، تۈپ يىلتىزىدىن يوقاتماق.

تَجْدِيفٌ ج تَجَادِيفُ: كۆپرىلىق قىلىش، ئاللاھقا تىل تەگكۈزۈش.

مَرْكَبُ تَجْدِيفٍ: قېيىق، قولۇاق.

تَجَذَّمَ يَتَجَذَّمُ تَجَذُّمًا: ماخاۋ كېسىلىگە گىرىپتار بولدى.

تَجِرَ يَتْجَرُ تَجَرًا و تِجَارَةً الرَّجُلُ: سودا قىلدى، تىجارەت قىلدى.

تَجْرِبَةٌ ج تَجَارِبُ: سىناق، تەجرىبە، سىناپ كۆرۈش.

تَحْتَ التَّجْرِبَةِ: سىناق ئاستىدا، سىناقتا.

اَلتَّجَارِبُ التَّوَوِيَّةُ الذَّرِّيَّةُ: ئاتوم يادرو سىنىقى.

تَجَرْثَمَ يَتَجَرْثَمُ تَجَرْثُمًا: يىغىلۇالدى، توگۈلىۋالدى، توۋۇنگە چۈشۈپ كەتتى.

تَجَرَّحَ يَتَجَرَّحُ تَجَرُّحًا: ئېغىر يارىلاندى.

تَجَرَّدَ يَتَجَرَّدُ تَجَرُّدًا لَهُ: پۈتۈنلەي بېرىلدى، پۈتۈن زېھنىنى قويدى.

«تَجَرَّدَ عَنِ اللَّذَّاتِ الدُّنْيَوِيَّةِ»: دۇنيانىڭ نازۇ نېمەتلىرىدىن ۋاز كەچتى.

تَجَرَّدَ مِنْ مَالِهِ: پۈتۈن مېلىدىن ۋاز كەچتى، پۈتۈن مېلىنى سەدىقە قىلدى.

تَجَرَّعَ يَتَجَرَّعُ تَجَرُّعًا الْمَاءَ: سۇنى ئوتلاپ - ئوتلاپ ئىچتى.

«يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ» ‹قرآن›: ئۇنى يۇتۇملاپ ئىچىپ تەسلىكتە يۇتىدۇ.

تَجَرَّعَ غُصَصَ الْغَيْظِ: ئاچچىقىنى ئىچىگە يۇتتى، دەردىنى ئىچىگە يۇتتى.

تَجَرَّمَ يَتَجَرَّمُ تَجَرُّمًا عَلَيْهِ: قىلمىغان جىنايەت

بىلەن قارىلىدى.

تَجْرِيبْ: تەجرىبە، سىناق.

اَلتَّجْرِيبِيَّةُ: تەجرىبىچىلىك.

تَجْزِأَةٌ: تەقسىم قىلماق، بۆلمەك.

بَيْعٌ بِالتَّجْزِأَةِ: پارچە سودا، پارچە سېتىش.

تَاجِرُ التَّجْزِأَةِ: پارچە سېتىش سودىگىرى.

تَجَزَّأَ يَتَجَزَّأُ تَجَزُّأً الشَّيْءُ: بۆلۈندى، تەقسىم قىلىندى.

«فِلَسْطِينُ جُزْءٌ لَايَتَجَزَّأُ مِنَ الْوَطَنِ الْعَرَبِيِّ»: پەلەستىن ئەرەب يۇرتىنىڭ ئايرىلماس بىر قىسمى.

تَجَزَّءَ الْقَوْمُ الشَّيْءَ: تەقسىم قىلىۋالدى، بۆلۈشۈالدى.

«تَصَرَّفَ النَّاسُ اِلَى غَنِيْمَةٍ فَتَجَزَّؤُوهَا»: كىشىلەر غەنىيمەتكە تارالدى ـ دە، ئۇنى بۆلۈشۈالدى.

تَجَسَّدَ يَتَجَسَّدُ تَجَسُّدًا: گەۋدىلەندى.

تَجَسَّسَ يَتَجَسَّسُ تَجَسُّسًا: ئاخبارات ئىگىلىدى، رازۋېدكا قىلدى.

«وَلَاتَجَسَّسُواوَلَايَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا» «قرآن»: (مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئەيىبىنى) ئىزدىمەڭلار، بىر ـ بىرىڭلارنىڭ غەيۋىتىنى قىلماڭلار.

«كَانَ يَنْطَلِقُ إِلَى الْمَدِيْنَةِ يَتَجَسَّسُ الْأَخْبَارَ»: ئۇ شەھەرگە بېرىپ تىڭ ـ تىڭلايتتى ۋە ئاخباراتلارنى ئوغرىلىقچە يەتكۈزەتتى.

تَجَسَّمَ يَتَجَسَّمُ تَجَسُّمًا: گەۋدىلەندى، چوڭ كۆرۈندى.

«تَذَكَّرَ وَالِدَهُ وَقَدْ تَجَسَّمَتْ أَمَامَهُ صُورَتُهُ وَهُوَ يَعْمَلُ فِي الْحَقْلِ»: ئۇ دادىسىنى ئەسلىدى، ئۇنىڭ دادىسىنىڭ سۈرىتى ئېتىزلىقتا ئىشلەۋاتقان ھالدا ئۇنىڭ ئالدىدا گەۋدىلەندى.

تَجَسُّسِيٌّ: ئىشپىيونلۇق، جاسۇسلۇققا تەۋە، ئاخباراتچىلىق.

«أَنَارَالْحَادِثُ التَّجَسُّسِيُّ الْأَخِيْرُ ضَجَّةً كَبِيْرَةً»: كېيىنكى جاسۇسلۇق ۋەقەسى زور غۇلغۇلا قوزغىدى.

تَجَشَّأَ يَتَجَشَّأُ تَجَشُّأً: ھىق تۇتتى، كېكىردى.

«مَلَأَ بَطْنَهُ بِمَا لَذَّ وَطَابَ ثُمَّ خَرَجَ يَتَجَشَّأُ نَشْوَانَ» قورسىقىنى لەززەتلىك نازۇ نېمەتلەر بىلەن تولدۇردى، ئاندىن كېكىرىپ خۇش كەيىپ ھالدا چىقتى.

تَجَشَّعَ يَتَجَشَّعُ تَجَشُّعًا عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا قاتتىق بېرىلدى، ھېرىسمەن بولدى.

تَجَشَّمَ يَتَجَشَّمُ تَجَشُّمًا: جاپا چەكتى، مۇشەققەت تارتتى.

«تَجَشَّمَ عَنَاءَ السَّفَرِ لِزِيَارَةِ ابْنِهِ»: ئوغلىنى يوقلاش ئۈچۈن سەپەرنىڭ جاپا ـ مۇشەققىتىنى تارتتى.

تَجَعَّدَ يَتَجَعَّدُ تَجَعُّدًا الْوَجْهُ: يۈز قورۇلۇپ كەتتى.

تَجَعَّدَ الشَّعْرُ: چاچ بۇدرە بولدى.

تَجَعُّدٌ ج تَجَعُّدَاتٌ: يۈزگە چۈشكەن قورۇقلار.

«خَالَ أَنَّ وَجْهَ أُمِّهِ يَشِيخُ لَحْظَةً بَعْدَ لَحْظَةٍ وَأَنَّ تَجَعُّدَاتِهِ تَتَضَاعَفُ...»: ئۇ ئانىسىنىڭ بارغانسىرى ياشىنىپ قېلىۋاتقانلىقىنى، ئۇنىڭ يۈزىدىكى قورۇقلارنىڭ بارغانسىرى كۆپىيىۋاتقانلىقىنى خىيال قىلدى.

تَجْعِيدٌ ج تَجَاعِيدُ: قورۇق، پۈرۈك، قاتلاق.

تِجْفَافٌ ج تَجَافِيْفُ: ساۋۇت، پولات قالپاق.

تَجِلَّةٌ: ھۆرمەتلىمەك، ئۇلۇغلىماق، ئىززەتلىمەك.

«فَعَلْتُ هَذَا مِنْ تَجِلَّتِكَ»: مەن بۇنى سېنىڭ ھۆرمىتىڭ ئۈچۈن قىلدىم.

تَجَلَّدَ يَتَجَلَّدُ تَجَلُّدًا: باش ئەگمىدى، قەتئىي بويسۇنمىدى، ساباتلىق بولدى.

«لَوْلَا إِيمَانُهُ لَمَا اسْتَطَاعَ أَنْ يَتَجَلَّدَ عَلَى فَقْدِ ابْنِهِ الْوَحِيْدِ بِمِثْلِ هَذَا الْهُدُوءِ وَرِبَاطَةِ الْجَأْشِ»: ئەگەر ئۇنىڭ ئىمانى كۈچلۈك بولمىغان بولسا، ئۆزىنىڭ بىردىنبىر ئوغلىدىن ئايرىلىپ قالغىنىغا بۇنداق ئېغىر ـ بېسىقلىق ۋە ساباتلىق بىلەن چىدىمىغان بولاتتى.

تَجَلَّطَ يَتَجَلَّطُ تَجَلُّطًا الدَّمُ: قان ئۈيۈپ قالدى.

تَجَلَّلَ يَتَجَلَّلُ تَجَلُّلاً: ئۇلۇغلىدى، ئۇرالدى، كېيدى.

«تَجَلَّلَتْ بِالسَّوَادِ حُزْنًا عَلَى فَقْدِ زَوْجِهَا» : ئۇ ئېرىنىڭ ئۆلۈمىگە قايغۇرۇپ قارىلىق تۇتتى.

تَجَلَّى يَتَجَلَّى تَجَلِّيًا: يورۇدى، روشەن بولدى، نامايەن بولدى، ئايدىڭلاشتى.

«وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّى» «قۇرئان»: يورۇغان چاغدىكى كۈندۈز بىلەن قەسەمكى.

تَجَلَّى الْأَمْرُ: ئىش ئايدىڭلاشتى.

«تَتَجَلَّى الْمُسَاوَاةُ بِأَجْلَى صُوَرِهَا أَيَّامَ الْحَجِّ»: ھەج قىلىش كۈنلىرىدە باراۋەرلىك ئەڭ روشەن شەكىلدە نامايەن بولىدۇ.

«إِذَانْبَطَرْتَ إِلَى الْمُسْتَقْبَلِ فَسَتَرَى مَشْهَدًا مُشْرِقًا يَتَجَلَّى لِلْعَيَانِ»: كېلەچەككە قارىساڭ، پارلاق ئىستىقبال ئالدىڭدا نامايەن بولىدۇ.

تَجَمَّدَ يَتَجَمَّدُ تَجَمُّدًا: توڭلىدى، قاتتى، ئۆيدى.

تَجَمَّدَ الرَّجُلُ فِي مَكَانِهِ: ئورنىدا قېتىپ قالدى.

تَجَمَّدَ الدَّمُ فِي عُرُوقِهِ: قورقۇپ تىترەپ كەتتى، قورقۇپ چۆچۈپ كەتتى.

«تَجَمَّدَ مَاءُ النَّهْرِ»: دەريا سۈيى مۇز تۇتتى.

«تَجَمَّدَتْ قَطَرَاتُ الْمَاءِ بِسُرْعَةٍ»: سۇ تامچىلىرى تېزدىن توڭلاپ قالدى.

تَجَمَّرَ يَتَجَمَّرُ تَجَمُّرًا الْقَوْمُ: توپلاندى، يىغىلدى.

تَجَمَّعَ يَتَجَمَّعُ تَجَمُّعًا: يىغىلدى، توپلاندى.

«تَجَمَّعَ الْمُتَظَاهِرُونَ أَمَامَ مَبْنَى السَّفَارَةِ»: نامايىشچىلار كونسۇلخانا ئالدىغا توپلاشتى.

«سَأَزُورُكَ حَيْثُ تَتَجَمَّعُ أُسْرَتُكَ»: مەن سېنى سېنىڭ ئائىلەڭ جەم بولغان جايدا يوقلايمەن.

تَجَمُّعٌ ج تَجَمُّعَاتٌ: توپلاشماق، بىرلەشمەك.

«اِنْتَشَرَتِ الْمَدَارِسُ الْقُرْآنِيَّةُ وَسَطَ التَّجَمُّعَاتِ الْإِسْلَامِيَّةِ فِي إِفْرِيقِيَا»: ئافرىقىدا مۇسۇلمانلار توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان جايلاردا قارىخانىلار بىرقەدەر ئومۇملاشقان.

تَجَمَّلَ يَتَجَمَّلُ تَجَمُّلاً: بېزەلدى، زىننەتلەندى، چىرايلىق بولدى.

تَجَمْهَرَ يَتَجَمْهَرُ تَجَمْهُرًا الْقَوْمُ: قەۋم يىغىلدى، قەۋم توپلاندى.

«تَجَمْهَرَ الْأَلَافُ مِنَ الْمُوَاطِنِيْنَ اِحْتِجَاجًا عَلَى رَفْعِ الْأَسْعَارِ»: مىڭلىغان ۋەتەنداشلار باھانىڭ ئۆرلەپ كەتكىنىگە نارازىلىق بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن توپلاندى.

تَجْمِيدٌ: توڭلاتماق.

تَجْمِيدُ الْأَسْعَارِ: باھانى مۇقىملاشتۇرۇش، باھانىڭ ئۆسۈپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش.

تَجْمِيشٌ: غىدىقلىماق.

تَجْمِيلٌ: گۈزەللەشتۈرمەك، چىرايلىق قىلماق، پەرداز قىلماق، بېزىمەك.

«تَقُومُ بَعْضُ الْمُدُنِ بِحَمَلَاتٍ تَجْمِيلِيَّةٍ لِإِظْهَارِ الْمَدِيْنَةِ بِأَحْسَنِ وَجْهٍ مُمْكِنٍ»: بەزى شەھەرلەردە مۇمكىنقەدەر شەھەرنى چىرايلىق قىلىش ئۈچۈن گۈزەللەشتۈرۈش ئىشلىرى ئېلىپ بېرىلماقتا.

مُسْتَحْضَرَاتُ التَّجْمِيلِ: گىرىم بۇيۇملىرى، پەرداز بۇيۇملىرى.

تَجَنَّبَ يَتَجَنَّبُ تَجَنُّبًا: ساقلاندى، يىراق بولدى.

«كُلُّ حَضَارَةٍ تَأْتِي تَأْخُذُ مَزَايَا مَا قَبْلَهَا وَ تَتَجَنَّبُ عُيُوبَهَا»: ھەر بىر مەدەنىيەت ئىلگىرىكى مەدەنىيەتلەرنىڭ ئالاھىدىلىكىنى قوبۇل قىلىپ، ئۇنىڭ بولمىغۇر تەرەپلىرىدىن ساقلىنىدۇ.

تَجَنَّدَ يَتَجَنَّدُ تَجَنُّدًا: سەپەرۋەر بولدى، تەييارلاندى، تەييارلىق قىلدى؛ ئەسكەر بولدى

«تَجَنَّدَ مُتَعَلِّمُو الْقَرْيَةِ لِمَحْوِ الْأُمِّيَّةِ بَيْنَ أَبْنَاءِ قَرْيَتِهِمْ»: يېزا ئاھالىسى ئىچىدە ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش ئۈچۈن يېزا ئوقۇغۇچىلىرى سەپەرۋەر بولدى.

تَجَنَّدَ لِلْأَمْرِ: تەييارلاندى، تەييارلىق قىلدى.

تَجَنَّدَ الشَّابُّ: يىگىت ھەربىيگە كىردى، ئەسكەر بولدى، ھەربىيلىككە قاتناشتى.

تَجَنَّسَ يَتَجَنَّى تَجَنُّسًا فُلَانٌ: دۆلەت تەۋەلىكىگە ئېرىشتى، تەۋەلىكىگە ئۆتتى.

تَجَنُّسٌ: تەۋەلىكىگە ئۆتۈش.

«اَلْهِجْرَةُ مِنْ بَلَدٍ إِلَى بَلَدٍ وَالتَّجَنُّسُ بِجِنْسِيَّتِهِ

أَصْبَحَتْ ظَاهِرَةً مَأْلُوفَةً فِي هَذَا الْعَصْرِ»: بىر دۆلەتتىن يەنە بىر دۆلەتكە كۆچۈپ بېرىپ ئولتۇراقلىشىش ئەھۋالىغا ئۆتۈش بۇ ئەسىردە ھەممىگە تونۇش ھادىسىگە ئايلاندى.

تَجَنَّى يَتَجَنَّى تَجَنِّيًا: جىنايەت ئۆتكۈزدى، يامانلىق قىلدى، يولسىزلىق قىلدى.

«يَتَجَنَّى الْمُغْرِضُ عَلَى النَّاسِ بِاتِّهَامَاتِهِ الْبَاطِلَةِ»: يامان غەرەزلىك ئادەم كىشىلەرگە يامانلىق قىلىپ بىكارلا تۆھمەت چاپلايدۇ.

تَجْنِيدٌ: ئەسكەرلىككە ئېلىش.

تَجْنِيدُ الْجَمَاهِيرِ: ئاممىنى سەپەرۋەر قىلىش، ئاممىنى قوزغاش.

تَجْنِيدٌ إِجْبَارِيٌّ: مەجبۇرىي ھەربىي خىزمەت ئۆتەش.

إِدَارَةُ التَّجْنِيدِ: ئەسكەر ئېلىش ئىدارىسى.

تَجَهَّمَ يَتَجَهَّمُ تَجَهُّمًا: قاپقىنى تۇرنۇالدى.

«هُنَالِكَ سَاعَاتٌ تَتَجَهَّمُ لَهُ فِيهَا الْحَيَاةُ وَتَقْسُو عَلَيْهِ»: ئۇنىڭغا ھايات قوشۇمىسىنى تۇرۇۋالغان ۋە قوپاللىق قىلىدىغان چاغلارمۇ بار.

تَجْوَابٌ: كىرىش؛ ئايلىنىش.

تَجْوَالٌ: سەيلە قىلماق، جەۋلان قىلماق.

تَجَوَّزَ يَتَجَوَّزُ تَجَوُّزًا فِي الصَّلَاةِ: نامازنى يەڭگىل ئوقۇدى.

تَجَوَّزَ عَنِ الرَّجُلِ: كەچۈردى، ئەپۇ قىلدى.

تَجَوَّفَ يَتَجَوَّفُ تَجَوُّفًا: بوش قالدى، كاۋاك قالدى.

تَجَوَّلَ يَتَجَوَّلُ تَجَوُّلاً: بىر جايدىن ئىككىنچى بىر جايغا يۆتكەلدى، ئايلاندى، كەزدى.

تَجَوُّلٌ: سەيلە قىلماق، ئايلانماق

حَصْرُ التَّجَوُّلِ. مَنْعُ التَّجَوُّلِ: يۈرۈشنى مەنئى قىلىش.

تَجْوِيفٌ ج تَجَاوِيفُ: كولاش، قېزىش، ئىچكى بوشلۇق.

تَجْوِيفُ الْقَلْبِ: كۆكرەك بوشلۇقى.

تَحَابَّ يَتَحَابُّ تَحَابًّاالْقَوْمُ: كۆڭۈللۈك ئۆتتى، ياخشى كۆرۈشتى، دوستلاشتى.

تَحَاتَّ يَتَحَاتُّ تَحَاتًّا الشَّعْرُ: چاچ چۈشۈپ كەتتى، تۆكۈلۈپ كەتتى، توزۇپ كەتتى.

تَحَاتَّ الشَّيْءُ: چېچىلىپ كەتتى.

تَحَاتِّ الْأَسْنَانُ: چىشلار چۈشۈپ كەتتى.

تَحَاجَّ يَتَحَاجُّ تَحَاجًّا الْقَوْمُ: جېدەللەشتى، مۇنازىرىلەشتى.

«وَإِذْيَتَحَاجُّونَ فِيالنَّارِفَيَقُولُ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّالَكُمْتَبَعًا» ‹قرآن›: ئۇ چاغدا ئۇلار دوزاختا ئۆزئارا مۇنازىرىلىشىدۇ. ئاجىز (ئەگەشكۈچىلەر) ھاكاۋۇر ئەگەشتۇرگۈچىلىرىگە: «شۈبھىسىزكى، بىز سىلەرگە ئەگەشكەنىدۇق...» دەيدۇ.

تَحَاجَى يَتَحَاجَى تَحَاجِيًا الْقَوْمُ: تېپىشتى، ئېيتىشتى.

تَحَادَبَ يَتَحَادَبُ تَحَادُبًا: دوك بولۇپ قالدى.

تَحَادَثَ يَتَحَادَثُ تَحَادُثًا الْقَوْمُ: پاراڭلاشتى، ئۆزئارا سۆزلەشتى.

تَحَادَلَ يَتَحَادَلُ تَحَادُلاً: ئىگىلدى.

تَحَاذَى يَتَحَاذَى تَحَاذِيًا: بىر-بىرىنىڭ ئۇدۇلىدا بولدى، بىر-بىرىگە قارىمۇ قارشى تۇردى.

تَحَارَبَ يَتَحَارَبُ تَحَارُبًا: جەڭ قىلدى، ئۇرۇش قىلدى.

تَحَارَضَ يَتَحَارَضُ تَحَارُضًا عَلَى الْعَمَلِ: ئۆزئارا ئىلھام بېرىشتى.

تَحَارِيقُ: قۇرغاقچىلىق، قۇرغاقچىلىق ئاپىتى.

تَحَاسَدَ يَتَحَاسَدُ تَحَاسُدًا: ئۆز ئارا ھەسەت قىلىشتى، بىر-بىرىگە ھەسەت قىلىشتى.

«لاَ تَحَاسَدُوا وَلاَ تَبَاغَضُوا وَلاَتَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَاللّهِ إِخْوَانًا» ‹حديث›: ئۆز ئارا ھەسەت قىلىشماڭلار، دۈشمەنلەشمەڭلار، ئۆز ئارا ئاغرىق-ئاداۋەتتە بولماڭلار، ئاللاھنىڭ قېرىنداش بەندىلىرىدىن بولۇڭلار.

تَحَاشَدَ يَتَحَاشَدُ تَحَاشُدًا: توپلاندى، يىغىلدى، جەم بولدى.

تَحَاشَى يَتَحَاشَى تَحَاشِيًا: ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

تَحَاشَى عَنْ كَذَا: قاچتى، نېرى تۇردى، ساقلاندى.

«غَادَرْتُ الْمَكَانَ لِكَيْ أَتَحَاشَى الْجِدَالَ مَعَهُ»:

ئۇنىڭ بىلەن جېدەللىشىشتىن ئۆزۈمنى چەتكە ئېلىپ ئورنۇمدىن ئايرىلدىم.

تَحَاقَدَ يَتَحَاقَدُ تَحَاقُدًا الْقَوْمُ: ئۆچەكەشتى، دۇشمەنلەشتى.

«عَجَبِي لِقَوْمٍ يَتَحَاقَدُونَ وَهُمْ هَدَفٌ لِحَقْدِ الْأَعْدَاءِ»: دۇشمەنلىرىڭ دۇشمەنلىك نىشانى بولۇپ تۇرۇقلۇق، ئۆزئارا دۇشمەنلىشىدىغان قەۋمدىن ھەيرانمەن.

تَحَاكَّ يَتَحَاكُّ تَحَاكًّا: مۇسابىقىلەشتى؛ سۈركۈلۈشتى.

تَحَاكَمَ يَتَحَاكَمُ تَحَاكُمًا الطَّرَفَانِ: دەۋالاشتى، ئەرز قىلدى.

«يُرِيْدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ» (قرآن): ئۇلار ئەرزىنى شەيتانىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بارماقچى بولۇۋاتىدۇ. ھالبۇكى، ئۇلار شەيتانىنى ئىنكار قىلىشقا بۇيرۇلغان.

تَحَالَفَ يَتَحَالَفُ تَحَالُفًا الْقَوْمُ: ئىتتىپاق تۈزدى، ئىتتىپاق تۈزۈشتى.

تَحَالُفٌ: ئىتتىپاق تۈزمەك، كېلىشىم تۈزمەك، بىرلىك، ئۇيۇشما، بىرلەشمە.

اَلتَّحَالُفُ الْوَطِيدُ: مۇستەھكەم ئىتتىپاق.

تَحَامَقَ يَتَحَامَقُ تَحَامُقًا: ئەخمەق بولۇۋالدى.

تَحَامَلَ يَتَحَامَلُ تَحَامُلاً عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا زۇلۇم قىلدى، ئادىل بولمىدى، ھەققانىي بولمىدى.

تَحَامَلَ عَلَى نَفْسِهِ: ئۆزىگە زۇلۇم قىلدى.

تَحَامَلَ عَلَى فُلاَنٍ: ھۇجۇم قىلدى، زىيانكەشلىك قىلدى.

«تَحَامَلَ عَلَيْهِ فِي الْأَمْرِ»: ئۇنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىشقا زورلىدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئارتتى.

تَحَامَى يَتَحَامَى تَحَامِيًا الشَّيْءَ: ... دىن ساقلاندى.

تَحَاوَرَ يَتَحَاوَرُ تَحَاوُرًا الْقَوْمُ: پاراڭلاشتى.

تَحَاوُرٌ: مۇنازىرىلەشمەك.

«وَاللّٰهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا» (قرآن): ئاللاھ ئىككىڭلارنىڭ سۆزۈڭلارنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ.

تَحَايَدَ يَتَحَايَدُ تَحَايُدًا: بىتەرەپ تۇردى، بىتە-رەپلىكنى ساقلىدى.

تَحَايَلَ يَتَحَايَلُ تَحَايُلاً عَلَى الرَّجُلِ: ھۇنەر ئىشلەتتى، ئۇستىلىق ئىشلەتتى، ھىيلىگەرلىك قىلدى.

تَحَايُلٌ: ھىيلە ئىشلەتمەك، ئالدامچىلىق قىلماق.

تَحَايَصَ يَتَحَايَصُ تَحَايُصًا عَنْ كَذَا: ئۆزىنى چەتكە ئالدى، نېرى تۇردى، قېچىۋالدى.

تَحَبَّبَ يَتَحَبَّبُ تَحَبُّبًا: خۇشامەت قىلدى، ياخشىچاق بولماقچى بولدى، كۆچۈكلەندى، مۇھەببەت ئىزھار قىلدى.

تَحَبَّبَ إِلَيْهِ: يېقىنلاشتى، دوستلاشتى؛ مۇھەببەت ئىزھار قىلدى، ئىشقىۋازلىق قىلدى، تەلەپ قويدى، خۇشامەت قىلدى، كۆچۈكلەندى.

«كَانَ يَتَحَبَّبُ إِلَيْهَا وَهِيَ تَصُدُّ عَنْهُ»: قارىمىسىمۇ ئۇنىڭغا مۇھەببەت ئىزھار قىلدى.

تَحَبَّرَ يَتَحَبَّرُ تَحَبُّرًا السَّحَابُ: ئاسمانىنى بۇلۇت قاپلىدى.

تَحَبَّسَ يَتَحَبَّسُ تَحَبُّسًا: توختاپ قالدى، كېكەچىلىدى.

تَحَبَّسَ فِي الْكَلاَمِ: سۆزدە توختىۋالدى، كېكەچىلىدى، دۇدۇقلىدى.

تَحْتَ: تېگىدە، ... نىڭ ئاستىدا.

تَحْتَ إِشْرَافِ فُلاَنٍ: پالانىنىڭ رىياسەتچىلىكىدە.

تَحْتَ التَّجْرِبَةِ: تەجرىبە قىلىنىۋاتىدۇ.

تَحْتَ أَعْيُنِ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ كۆز ئالدىدا.

تَحْتَ الطَّبْعِ: بېسىلىۋاتىدۇ.

تَحْتَ التَّمْرِيْنِ: مەشىق قىلىش جەريانىدا.

تَحْتَ طَيِّ الْخَفَاءِ: مەخپى، يوشۇرۇن، ئاستىرتىن.

تَحْتَ عُنْوَانِ: ماۋزۇلۇق، سەرلەۋھىلىك.

تَحْتَ الصِّفْرِ: نۆلدىن تۆۋەن.

مِنْ تَحْتِ: تۆۋەندىن، پەستىن، ئاستىدىن.

«لَأَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ» (قرآن): ئۇلار چوقۇم ئۈستىلىرىدىن ۋە ئاياغلىرى ئاستىدىن يەر ئىدى (يەنى ئۇلارغا ئاسمان-زېمىندىن كەڭ رىزىق بېرىلەتتى).

لاَ طَائِلَ تَحْتَهُ: پايدىسىز.

«هَذَا أَمْرٌ لاَ طَائِلَ تَحْتَهُ»: بۇ پايدىسىز ئىش.

وَقَفَ تَحْتَ الْخَيْمَةِ: چېدىر ئاستىدا تۇردى.

إِشْعَاعٌ تَحْتَ الأَحْمَرِ: كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدىغان نۇر (فىزىكىدا).

أَشِعَّةٌ تَحْتَ الْحَمْرَاءِ: كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدىغان نۇر.

تَحْتَ التَّحْقِيرِ: تەييارلاۋاتىدۇ.

تَحْتَ الدَّرْسِ: دەرس تەييارلاۋاتىدۇ.

تَحْتَ تَصَرُّفِهِ: ئۇنىڭ باشقۇرۇشى ئاستىدا.

تَحْتَ أَمْرِهِ: ئۇنىڭ باشقۇرۇشى ئاستىدا.

تَحْتَ يَدِهِ: ئۇنىڭ باشقۇرۇشى ئاستىدا.

تَحْتَ السِّلاَحِ: قورالىنى قوشۇن ئىچىدە.

تَحْتَ ضَغْطِ الظُّرُوفِ: شەرت ـ شارائىتنىڭ بېسىمى ئاستىدا، شەرت ـ شارائىتنىڭ تەسىرى بىلەن.

تَحْتَ الْمُعَدَّلِ: دەرىجىدىن تۆۋەن، ئوڭلىچەمدىن تۆۋەن.

تَحْتَ الْيَدِ: قولاي، ئوڭاي.

تَحْتَانِيٌّ: تۆۋەن تەرەپتە، ئاستىنقى.

تَحْتِيٌّ: تۆۋەن تەرەپتە.

مَلاَبِسُ تَحْتَانِيَّةٌ: ئىچ كۆڭلەك، روباشكا، ئىچ كىيىم.

دَوْرٌ تَحْتَانِيٌّ: يەر ئاستى ئۆيى.

طَابِقٌ تَحْتَانِيٌّ: ئاستىنقى قەۋەت.

تَحَتَّمَ يَتَحَتَّمُ تَحَتُّمًا الشَّيْءُ عَلَى: لازىم بولدى، زۆرۈر بولدى، تېگىشلىك بولدى، كېرەك، بولدى، زۆرۈر.

«يَتَحَتَّمُ عَلَيْهِمُ الْيَوْمَ أَلاَّ يَتَرَاجَعُوا عَنْ مَعْرَكَةِ مَصِيرِهِمْ»: ئۇلار تەقدىرىنى بەلگىلەيدىغان جەڭدىن قايتماسلىقى كېرەك.

تَحْتَحَةٌ: ھەربكەت.

تَيَّارٌ تَحْتِيٌّ: يۇقىرى دولقۇننىڭ ئاستىنقى تەرىپى.

تَحَجَّبَ يَتَحَجَّبُ تَحَجُّبًا: يوشۇرۇندى، ياپتى، غايىب بولدى، پەردىلەندى.

تَحَجُّبَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ھىجاپلاندى، ھىجاپلىق بولدى، چۈمپەردە ئارتتى.

تَحَجَّجَ يَتَحَجَّجُ تَحَجُّجًا: گۇڭگۇاھلىق بەردى، ئىسپاتلىدى، تەستىقلىدى.

تَحَجُّجٌ: تالاشماق، تاكالىشماق.

دِينُ التَّحَجُّجِ: پېرۇتستانت دىنى.

تَحَجُّجِيُّ الْعَقِيدَةِ: پېرۇتېستانت دىنىغا ئېتىقاد قىلغۇچى.

تَحَجَّرَ يَتَحَجَّرُ تَحَجُّرًا الشَّيْءُ: تاشقا ئايلاندى، تاشتەك قېتىپ كەتتى.

تَحَجَّرَ الْمَكَانُ: تاشلىق بولۇپ كەتتى.

تَحَجَّرَ قَلْبُهُ: ئۇنىڭ يۈرىكى قېتىپ كەتتى.

تَحَجَّرَ عَلَيْهِ: قىستىدى، قىيىن ـ قىستاققا ئالدى.

تَحَجُّرٌ: تاشقا ئايلانماق.

عِلْمُ التَّحَجُّرِ: خالىئونتولوگىيە (يەر ئاستىدا تاشقا ئايلانغان ھايۋانات ۋە ئۆسۈملۈكلەرنى تەتقىق قىلىدىغان پەن).

تَحْجِيلٌ: قاشقا (ئاتنىڭ).

تَحَدَّبَ يَتَحَدَّبُ تَحَدُّبًا الشَّخْصُ: دوك بولۇپ قالدى.

تَحَدَّبَ عَلَيْهِ: ھېسداشلىق قىلدى، كۆڭۈل بۆلدى.

تَحَدُّبٌ: چوڭچىيىپ چىقىپ قالماق، پولتىيىپ چىقماق.

تَحَدَّثَ يَتَحَدَّثُ تَحَدُّثًا: سۆزلىدى، ئېيتتى، دېدى، تىلغا ئېلىپ ئۆتتى.

«تَحَدَّثَ إِلَيْهِ حَوْلَ مَوْضُوعِ زِيَارَتِهِ»: زىيارىتى توغرىسىدا ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەردى.

«سَيَتَحَدَّثُ الْمُحَاضِرُ عَمَّا يَتَعَلَّقُ بِالْوَضْعِ الدُّوَلِيِّ»: لېكسىيە سۆزلىگۈچى خەلقئارا ۋەزىيەتكە مۇناسىۋەتلىك نەرسىلەر توغرىسىدا سۆزلەيدۇ.

«لِنُحَدِّدْ وَقْتًا نَتَحَدَّثُ فِيهِ جَيِّدًا»: ئوبدان سۆزلىشىۋېلىشقا ۋاقىت ئاجرىتايلى.

تَحَدَّدَ يَتَحَدَّدُ تَحَدُّدًا الْمَوْعِدُ: ۋاقىت بەلگىلەن-

دى، بېكىتىلدى، تايىن بولدى.

تَحَدَّرَ يَتَحَدَّرُ تَحَدُّرًا: چۈشتى، سېرىلدى، دومىلىدى، تۆكۈلدى.

تَحَدَّرَ الدَّمْعُ: ياش تۆكۈلدى.

تَحَدَّرَ مِنْ فَوْقِ الْجَبَلِ: تاغ ئۈستىدىن دۈمۈلىدى.

تَحَدَّرَ الرَّجُلُ مِنْ أُسْرَةٍ عَرِيقَةٍ: ئېسىل ئائىلىدىن كېلىپ چىقتى.

تَحَدَّسَ يَتَحَدَّسُ تَحَدُّسًا الْخَبَرَ وَ عَنْهُ: تېكشىدى، ئاڭلىدى.

تَحَدَّمَ يَتَحَدَّمُ تَحَدُّمًا: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى، چېچىلدى.

تَحَدَّى يَتَحَدَّى تَحَدِّيًا: مۇسابىقىلەشتى، رىقابەتلەشتى.

تَحَدَّى الرَّجُلَ: جەڭ ئېلان قىلدى، مۇسابىقىگە چاقىردى؛ يەڭدى، قارشىلاشتى.

«تَحَدَّى الشَّعْبُ قُوَى الشَّرِّ الَّتِى أَرَادَتْ تَمْزِيقَ وَحْدَتِهِ»: خەلق ئۇنىڭ بىرلىكىنى بۇزماقچى بولغان ئەسەبى كۈچلەر بىلەن قارشىلاشتى.

تَحَدٍّ: چىشىغا تەگمەك، قارشىلاشماق.

فِى تَحَدٍّ: ئىغۋاگەرچىلىك قىلماق.

تَحْدِيثٌ: زامانىۋىلاشتۇرماق.

«تَمَيَّزَتِ الْيَابَانُ بِقُدْرَتِهَا عَلَى تَحْدِيثِ مَصَانِعِهَا»: ياپونىيە ئۆز زاۋۇتلىرىنى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇدرىتىگە ئىگە بولغانلىقى بىلەن پەرقلىنىپ تۇرىدۇ.

تَحْدِيدٌ: چەكلىمەك؛ بەلگىلىمەك؛ تەرىپلىمەك؛ چېگرا ئايرىماق.

تَحْدِيدُ النَّسْلِ: تۇغۇتنى چەكلىمەك.

عَلَى وَجْهِ التَّحْدِيدِ: مۇئەييەن، ئېنىق، مۇقەررەر.

«لَقَدْ أَخْطَأَ فِي تَحْدِيدِ مَوْعِدِ الْاِجْتِمَاعِ لِذَلِكَ ذَهَبْتُ إِلَى هُنَاكَ سُدًى»: ئۇ، يىغىن ۋاقتىنى خاتا بەلگىلەپ قويۇپتۇ، شۇڭا مەن بۇ يەرگە بىكارغا كەپتىمەن.

تَحْدِيدُ وَقْتِ الدِّرَاسَةِ: ئۆگىنىش ۋاقتىنى مۇقىملاشتۇرۇش.

تَحَدَّرَ يَتَحَدَّرُ تَحَدُّرًا: ساقلاندى، ھەزەر قىلدى، ئالدىنى ئالدى، ئېھتىيات قىلدى.

تَحَذَّقَ يَتَحَذَّقُ تَحَذُّقًا: ئۇستا بولدى، ئۇستا بولۇۋالدى، ئۇستىلىقىنى دەۋا قىلدى.

تَحَذْلَقَ يَتَحَذْلَقُ تَحَذْلُقًا: ئۆزىنى ماھىر سانىۋالدى، ئۆزىنى بىلىمدار كۆرسەتتى، كۆز - كۆز قىلدى.

تَحَذْلُقٌ: ئۆزىنى بىلىملىك كۆرسەتمەك، ئۆزىنى ماھىر ھېسابلىۋالماق.

تَحْذِيرٌ: ئاگاھلاندۇرماق، تەنبىھ بەرمەك.

تَحَرَّجَ يَتَحَرَّجُ تَحَرُّجًا الْحَرَجَ: گۇناھتىن ساقلاندى، قىيىن ئەھۋالدىن ساقلاندى.

تَحَرَّرَ يَتَحَرَّرُ تَحَرُّرًا: ئازاد بولدى، ئەركىنلىككە چىقتى؛ تەھرىرلەندى؛ يېزىلدى.

تَحَرُّرٌ: ئازاد بولماق، ئەركىنلىككە چىقماق، تەھرىرلەنمەك.

تَحَرَّزَ يَتَحَرَّزُ تَحَرُّزًا مِنْ: ساقلاندى، پەخەس بولدى.

تَحَرَّسَ يَتَحَرَّسُ تَحَرُّسًا مِنَ الشَّىْءِ: ساقلاندى، مۇداپىئەلەندى، پەخەس بولۇپ تۇردى.

تَحَرَّشَ يَتَحَرَّشُ تَحَرُّشًا: ئارىلاشتى، قول تىقتى.

تَحَرَّشَ بِهِ لِلْخِصَامِ: ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى.

تَحَرُّشٌ: ئارىلاشماق، قول تىقماق، ئىغۋاگەرچىلىك قىلماق.

«يُرِيدُ الْعَدُوُّ بِتَحَرُّشَاتِهِ أَنْ يَجُرَّنَا إِلَى حَرْبٍ لَسْنَا مُسْتَعِدِّينَ لَهَا»: دۈشمەن ئىغۋاگەرچىلىكى ئارقىلىق، بىزنى تەييارلىقىمىز يوق ئۇرۇشقا سۆرەپ كىرمەكچى.

تَحَرَّضَ يَتَحَرَّضُ تَحَرُّضًا: كۈشكۈرتىلدى، رىغبەتلەندۈرۈلدى، قىزىقتۇرۇلدى.

تَحَرَّقَ يَتَحَرَّقُ تَحَرُّقًا: بۇرمىلاندى، ساختىلاشتۇرۇلدى، بۇروۇتىلدى، ئۆزگەرتىلدى.

تَحَرَّقَ يَتَحَرَّقُ تَحَرُّقًا: كۆيدى، كۆيۈپ كەتتى.

تَحَرَّقَ شَوْقًا إِلَيْهِ: قاتتىق سېغىندى، قاتتىق كۆيدى.

تَحَرَّكَ يَتَحَرَّكُ تَحَرُّكًا: ھەرىكەتلەندى، تەۋرىدى، مىدىرلىدى.

تَحَرَّكَ الْقِطَارُ فِي مَوْعِدِهِ»: پويىز بەلگىلەنگەن ۋاقىتتا قوزغالدى.

«لاَ يَزَالُ هُنَاكَ مُتَّسَعٌ مِنَ الْوَقْتِ قَبْلَ أَنْ يَتَحَرَّكَ الْقِطَارُ»: پويىزنىڭ قوزغىلىشىغا تېخى بالدۇر.

تَحَرُّكٌ: ھەرىكەتلەنمەك، تەۋرىمەك، مىدىرلىماق.

«لاَ بُدَّ مِنَ الْقِيَامِ بِتَحَرُّكٍ إِيْجَابِيٍّ»: چوقۇم ئىجابىي ھەرىكەت ئېلىپ بېرىلىشى كېرەك.

تَحَرَّمَ يَتَحَرَّمُ تَحَرُّمًا: ھارام بولدى، چەكلەندى، قانۇنسىز بولدى، چېقىلىشقا بولمايدىغان بولدى، دەخلىسىز بولدى.

تَحَرَّى يَتَحَرَّى تَحَرِّيًا الْأَمْرَ: ئىزدىدى، تەكشۈردى، سۈرۈشتۈردى.

«فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُولَئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا» «قرآن»: مۇسۇلمان بولغانلار توغرا يولنى ئىزدىگەن بولىدۇ.

«قَبْلَ أَنْ نَحْكُمَ عَلَى فِعْلِهِ عَلَيْنَا أَنْ نَتَحَرَّى الْأَسْبَابَ الَّتِي دَفَعَتْهُ إِلَيْهِ»: بىز ئۇنىڭ ھەرىكىتىگە ھۆكۈم قىلىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭ بۇ ھەرىكەتكە تۈرتكە بولغان سەۋەبلەرنى تەكشۈرۈشىمىز كېرەك.

تَحَرٍّ ج تَحَرِّيَاتٌ: تەكشۈرۈش، ئىزدىنىش.

رِجَالُ التَّحَرِّي: پايلاقچى، تىڭ - تىڭچى، ئىشپىيون.

تَحْرِيجٌ: سىقماق، قىسماق (روھى جەھەتتە)

تَحْرِيْجُ الْأَرْضِ: كۆچەت تىكمەك، ئورمان بىنا قىلماق.

تَحْرِيْرٌ ج تَحْرِيْرَاتٌ و تَحَارِيْرُ: ئازاد قىلماق، قويۇۋەتمەك؛ تەھرىرلىمەك.

تَحْرِيْرُ الْأَرِقَّاءِ: قۇللارنى ئازاد قىلماق.

إِدَارَةُ التَّحْرِيرِ: تەھرىر بۆلۈمى.

رَئِيسُ التَّحْرِيرِ: باش مۇھەررىر.

جَيْشُ التَّحْرِيرِ: ئازادلىق ئارمىيە.

تَحْرِيرِيٌّ: تەھرىرلىمەك، مۇھەررىرلىك.

تَحْرِيرِيٌّ: يازما نۇسخا، قەغەز يۈزىدە، خەت يۈزىدە.

اِمْتِحَانٌ تَحْرِيْرِيٌّ: يازما ئىمتىھان، قەغەزچە ئىمتىھان.

تَحْرِيْرِيًّا: تەھرىرلەش يۈزىسىدىن، قەغەز يۈزىدە، يازما.

حَرَكَةٌ تَحْرِيرِيَّةٌ: ئازادلىق ھەرىكىتى.

تَحْرِيْشٌ: يامانلىقىقا ئۇندەش، قۇتراتقۇلۇق قىلىش.

تَحْرِيشٌ بَيْنَ الْقَوْمِ: ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سېلىش، قۇتراتقۇلۇق قىلىش.

تَحْرِيشُ الْأَرْضِ: كۆچەت تىكمەك.

تَحْرِيضٌ: قوزغىماق، قۇتراتماق، كۈشكۈرتمەك، قىزىقتۇرماق.

«اِرْتَكَبَ جَرِيمَتَهُ بِتَحْرِيضٍ مِنْ أَصْدِقَاءِ السُّوْءِ»: ناچار دوستلىرىنىڭ كۈشكۈرتىشى بىلەن جىنايەت ئۆتكۈزدى.

«قَامَتِ الْحُكُومَةُ بِتَحْرِيكِ الْأَسْعَارِ»: ھۆكۈمەت مال باھاسىدا تەۋرىتىش ئېلىپ باردى.

تَحْرِيمٌ: چەكلىمەك، مەنئى قىلماق، توسۇماق.

تَحَزَّبَ يَتَحَزَّبُ تَحَزُّبًا الْقَوْمُ: گۇرۇھلارغا بۆلۈندى.

تَحَزَّبُوا ضِدَّهُ: ئۇنىڭغا قارشى ئۇيۇشتى.

«شَرَعَ كُلُّ قُطْرٍ عَرَبِيٍّ يَتَحَزَّبُ لِزَعِيمٍ مِنْ زُعَمَائِهِ»: ھەر بىر ئەرەب دۆلىتى ئۆزىنىڭ كاتتۇنىشى تەرەپدارى بولۇشقا باشلىدى.

تَحَزُّبٌ: بىر تەرەپلىمە قاراش، پارتىيە گۇرۇھ بولۇپ ئۇيۇشماق.

عَدَمُ التَّحَزُّبِ: ئادىل، خالىس، تەرەپباز بولماسلىق.

تَحَزُّبِيٌّ: تەرەپبازلىق، يان بېسىش.

تَحَزَّقَ يَتَحَزَّقُ تَحَزُّقًا: تارايدى، قىسقاردى، قۇرۇلدى.

تَحَزَّمَ يَتَحَزَّمُ تَحَزُّمًا لِلْأَمْرِ: تەييارلاندى، ئىراد باغلىدى، بەل باغلىدى؛ كەمەر باغلىدى.

تَحَزَّنَ يَتَحَزَّنُ تَحَزُّنًا عَلَيْهِ وَلَهُ: ئىچىنىش ئاغرىتتى، قايغۇردى.

تَحَسْحَسَ يَتَحَسْحَسُ تَحَسْحُسًا: ئورنىدىن تۇرۇش قا تەمشەلدى.

تَحَسَّبَ يَتَحَسَّبُ تَحَسُّبًا الْأَمْرَ: بىلمەكچى بولدى

كۆپايىلەندى.

تَحَسَّرَ يَتَحَسَّرُ تَحَسُّرًا عَلَى الشَّيْءِ: قايغۇردى، ھەسرەت چەكتى.

«يَتَحَسَّرُ عَلَى مَا أَضَاعَ مِنَ الْفُرَصِ»: ئۇ پۇرسەتلەرنى زايا قىلىۋەتكەنلىكى ئۈچۈن ھەسرەتلىنىدۇ.

تَحَسَّسَ يَتَحَسَّسُ تَحَسُّسًا الْخَبَرَ: تىڭ ـ تىڭشىدى، بىلىشكە ئۇرۇندى، ئىزدىدى.

تَحَسَّسَ الشَّيْءَ: تەكشۈردى، بىلىش ئۈچۈن سىلىدى.

«تَحَسَّسَ طَرِيْقَهُ فِي الظَّلَامِ»: قاراڭغۇدا تىمىسقىلاپ ماڭدى.

«يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيْهِ» «قۇرئان»: ئى ئوغۇللىرىم! بېرىڭلار يۈسۈپنى ۋە ئۇنىڭ ئۇكىسىنى ئىزدەڭلار.

تَحَسَّفَ يَتَحَسَّفُ تَحَسُّفًا الْجِلْدُ: پوست تاشلىدى، قاسراق تاشلىدى.

تَحَسَّنَ يَتَحَسَّنُ تَحَسُّنًا: ياخشىلاندى.

تَحَسَّنَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ياساندى.

«تَحَسَّنَ الْوَضْعُ الْاِقْتِصَادِيُّ فِي الْبِلَادِ»: دۆلەتلەردە ئىقتىسادىي ۋەزىيەت ياخشىلاندى.

«لَقَدْ تَحَسَّنَ الْعَمَلُ تَحَسُّنًا كَبِيْرًا»: خىزمەت زور دەرىجىدە ياخشىلاندى.

«بَعْدَما عَالَجَنِي الطَّبِيبُ تَحَسَّنَتْ حَالَتِي»: دوختۇر داۋالىغاندىن كېيىن ئەھۋالىم ياخشىلىنىپ قالدى.

تَحَسَّى يَتَحَسَّى تَحَسِّيًا الْمَاءَ: سۇنى بىر يۇتۇم ـ بىر يۇتۇمدىن ئىچتى، بىر ئوتلام ـ ئوتلامدىن ئىچتى.

تَحْسِيْنٌ ج تَحْسِينَاتٌ: ياخشىلىماق، ئىسلاھ قىلماق، ئۆزگەرتمەك، تۈزىمەك؛ پەرداز قىلماق.

تَحْسِينُ النَّسْلِ: نەسلىنى ياخشىلاش.

تَحْسِيْنُ ظُرُوفِ الْمَعِيشَةِ: تۇرمۇش شارائىتىنى ياخشىلاش.

أَدْخَلَ عَلَيْهِ تَحْسِينَاتٍ: ئۇنىڭغا ئۆزگەرتىش كىرگۈزدى.

«لَقَدْ طَرَأَتْ تَحْسِينَاتٌ كَبِيرَةٌ عَلَى ظُرُوفِ الْعَمَلِ فِي بِئْرِ الْمَنْجَمِ»: كان قودۇقىنىڭ ئىش شارائىتى زور دەرىجىدە ياخشىلاندى.

تَحَشَّدَ يَتَحَشَّدُ تَحَشُّدًا: توپلاندى، يىغىلدى، جەم بولدى.

تَحَشَّفَ يَتَحَشَّفُ تَحَشُّفًا: كونا كىيىم كىيدى.

تَحَشَّمَ يَتَحَشَّى تَحَشُّمًا: ئىزا تارتتى، خىجىل بولدى، ئۇيالدى.

تَحَشَّى يَتَحَشَّى تَحَشِّيًا مِنْ كَذَا: قاچتى، ساقلاندى، نېرى تۇردى.

تَحْشِيَةٌ ج تَحْشِيَاتٌ: ھاشىيە.

تَحَصَّلَ يَتَحَصَّلُ تَحَصُّلاً الشَّيْءُ: توپلاندى، يىغىلدى.

تَحَصَّلَ لَهُ: ھاسىل بولدى، يۈز بەردى.

تَحَصَّلَ الْعِلْمَ: ئىلمىنى ئوبدان ئىگىلىدى.

تَحَصَّلَ عَلَى: ئىگە بولدى، ئېرىشتى.

تَحَصَّنَ يَتَحَصَّنُ تَحَصُّنًا: مۇستەھكەملەندى، قوغدالدى.

تَحَصَّنَ الْجَيْشُ: ئارمىيە قوغداندى، ئىستېھكام قۇردى.

تَحْصِيلٌ: ئېرىشمەك، قولغا كەلتۈرمەك، ئىگە بولماق، يىغماق، توپلىماق.

«أَقْعَدَهُ الْمَرَضُ عَنْ تَحْصِيْلِ قُوتِهِ»: كېسەل ئۇنىڭ تىرىكچىلىك قىلىشىغا توسالغۇ بولدى.

سَنَوَاتُ تَحْصِيلٍ: ئوقۇش يىللىرى، ئوقۇش مۇددىتى.

شَهَادَةُ التَّحْصِيلِ: شاھادەتنامە، دىپلوم.

تَحْصِيْنٌ ج تَحْصِينَاتٌ: مۇداپىئەلىنىش؛ ھەربىي شەھەر قۇرۇش.

خَطُّ التَّحْصِينِ وَالدِّفَاعِ: مۇداپىئە لىنىيىسى.

تَحَضَّرَ يَتَحَضَّرُ تَحَضُّرًا: شەھەرلەشتى، مەدەنىيلەشتى.

«مَاتَزَالُ هُنَاكَ أَقْوَامٌ بُدَائِيَّةٌ لَمْ تَتَحَضَّرْ»: ئۇ يەردە يەنىلا مەدەنىيەتلەشمىگەن ئىپتىدائىي قەۋملەر بار.

تَحْضِيرٌ: ھازىرلىماق، تەييارلىماق، تەخ قىلماق.

«قَامَتِ اللَّجْنَةُ بِالتَّحْضِيرَاتِ اللَّازِمَةِ لِعَقْدِ

الْمُؤْتَمَرِ»: ھەيئەت قۇرۇلتاي ئېچىش ئۈچۈن زۆرۈر تەييارلىقلارنى ئېلىپ باردى.

تَحْضِيرِيٌّ: تەييارلىق، ھازىرلىق.

«تَكَوَّنَتْ لَجْنَةٌ تَحْضِيرِيَّةٌ لِغَرَضِ الْإِعْدَادِ لِلْمُؤْتَمَرِ»: قۇرۇلتاينىڭ تەييارلىقىنى قىلىش ئۈچۈن تەييارلىق ھەيئىتى تەشكىل لەندى.

مَعَاهِدُ تَحْضِيرِيَّةٌ لِلْمُعَلِّمِينَ: پېداگوگىكا ئىنىستىتۇتلىرى.

تَحَطَّمَ يَتَحَطَّمُ تَحَطُّمًا: پاچاقلاندى، يەمىرىلدى، گۈمران بولدى.

«أَخَذَتِ السُّدُودُ بَيْنَ الْجَزَائِرِ وَ الْأَقْطَارِ الْعَرَبِيَّةِ تَتَحَطَّمُ»: ئالجىرىيە بىلەن ئەرەب دۆلەتلىرى ئوتتۇرىسىدىكى توساقلار يەمىرىلىشكە باشلىدى.

تَحْطِيبٌ: ئوتۇن يىغماق، چاۋا تەرمەك.

«اِعْتَدَوا عَلَى الْحَطَّابَاتِ وَمَنَعُوهُنَّ مِنَ التَّحْطِيبِ»: ئۇلار ئايال چاۋا تەرگۈچىلەرگە چېقىلىپ، ئۇلارنىڭ ئوتۇن يىغىشىنى توستى.

تَحْطِيمٌ: بۇزماق، تارمار قىلماق، يوقاتماق، پاچاقلىماق، يەمىرمەك.

سَفِينَةُ تَحْطِيمِ الْجَلِيدِ: مۇز يارغۇچى پاراخوت، مۇز پارچىلىغۇچى پاراخوت.

تُحْفَةٌ ج تُحَفٌ: سوۋغات.

تُحْفَةٌ أَدَبِيَّةٌ: نادىر ئەسەر، ئېسىل ئەسەر؛ ئاساسەن ئەتىقە.

تُحْفَةٌ فَنِّيَّةٌ: قىممەتلىك سەنئەت ئەسىرى.

دَارُ التُّحَفِ: مۇزەي، ئاساسەن ئەتىقىلەر قويۇلغان جاي.

تَحَفَّزَ يَتَحَفَّزُ تَحَفُّزًا: تۇگۈلىۋالدى، يىغىلىۋالدى؛ تەييارلاندى.

تَحَفَّزَ لِلْأَمْرِ: تەييارلاندى.

تَحَفَّزَ فِي مَشْيِهِ: تېز ماڭدى.

تَحَفَّظَ يَتَحَفَّظُ تَحَفُّظًا: دىققەت قىلدى، پەخەس بولدى، ئېھتىيات قىلدى؛ ساقلاندى، ساقلاپ قويدى، ساقلىدى.

«تَحَفَّظَ عَلَى النُّقُودِ حَتَّى يَعْرِفَ صَاحِبَهَا»: پۇلنىڭ ئىگىسى چىققىچە ئۇنى ساقلاپ قويدى.

تَحَفَّظَ بِالشَّيْءِ: كۆڭۈل بۆلدى.

تَحَفَّظَ فِي قَوْلِهِ أَوْ رَأْيِهِ: سۆزى ياكى پىكرىدە قېلىپ قالدى.

تَحَفُّظٌ: ئېھتىيات قىلماق، دىققەت قىلماق، ئالدىنى ئالماق، كونسېرۋاتىپلىق.

مَعَ تَحَفُّظٍ: ئېھتىيات بىلەن.

بِتَحَفُّظٍ: ئېھتىياتچانلىق بىلەن.

بِلاَ تَحَفُّظٍ: شەرتسىز، قىلچە يوشۇرماي.

بِدُونِ تَحَفُّظٍ: شەرتسىز، قىلچە يوشۇرماي.

بِكُلِّ تَحَفُّظٍ: قاتتىق مەخپى.

تَحَفَّى يَتَحَفَّى تَحَفِّيًا بِهِ: قىزغىن كۈتۈۋالدى.

تَحَقَّدَ يَتَحَقَّدُ تَحَقُّدًا: ئاداۋەت ساقلىدى، ئۆچ كۆردى.

تَحَقَّقَ يَتَحَقَّقُ تَحَقُّقًا الْخَبَرُ: خەۋەر ئىسپاتلاندى، ئېنىق بولدى، ئايدىڭلاشتى، ئىشقا ئاشتى.

«كَانَ يُرِيْدُ بَثَّ الْخِلَافِ بَيْنَنَا وَتَحَقَّقَ لَهُ مَا أَرَادَ»: ئۇ ئارىمىزغا ئىختىلاپ سالماقچى بولغانىدى، ئۇنىڭ قىلماقچى بولغىنى ئەملىگە ئاشتى.

«لَيْسَ مِنَ الْحِكْمَةِ أَنْ تُعَلِّقَ عَلَى هَذَا الْخَبَرِ قَبْلَ أَنْ تَتَحَقَّقَ مِنْ صِحَّتِهِ»: بۇ خەۋەرنىڭ توغرىلىقىنى ئېنىقلىۋالماي تۇرۇپ، بۇ ھەقتە بىر نەرسە دېيىشىڭ ئاقىلانىلىق ئەمەس.

تَحَقُّقٌ: مۇئەييەنلەشتۈرمەك، تەكشۈرمەك.

تَحْقِيرٌ: مەنسىتمەسلىك، كەمسىتمەك، ھاقارەتلىمەك، پەس كۆرمەك، كۆزگە ئىلماسلىق.

تَحْقِيقٌ: ئەملىگە ئاشۇرماق؛ تەكشۈرمەك، مۇئەييەنلەشتۈرمەك.

«لَقَدْ حُظِيَتْ هَذِهِ الْمُنْتَجَاتُ وَفْقًا لِتَحْقِيقَاتِنَا»: تەكشۈرۈشىمىزچە بۇ مەھسۇلاتلار ناھايىتى ئالقىشقا ئېرىشكەن.

عَلَى وَجْهِ التَّحْقِيقِ: ھەقىقەتەن، دەرۋەقە.

اَلتَّحْقِيقُ مَعَ الْجَانِي: جىنايەتچىنى سوراق قىلىش.

تَحْقِيقٌ قَضَائِيٌّ: سوت قىلماق، سوراق قىلماق.

تَحَكَّرَ يَتَحَكَّرُ تَحَكُّرًا: مونوپول قىلىۋالدى، ئۆز ئالدىغا ئىگىلىۋالدى.

تَحَكَّرَ السِّلْعَةَ: مونوپول قىلدى، يالغۇز ئىگىلىۋالدى.

تَحَكَّرَ السُّوْقَ: بازارنى ئىگىلىۋالدى، بازارنى مونوپول قىلىۋالدى.

تَحَكَّكَ يَتَحَكَّكُ تَحَكُّكًا بِهِ: ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى، تىركىشتى.

تَحَكَّكَتِ الْعَقْرَبُ بِالْأَفْعَى: ئەسكىنىڭ قاياشى ئەسكى، ئالا ئىنەكنىڭ بالىسى چالا قۇيرۇق، ئىككى دۆلەت ئۆز ئارا تىركىشىشتى.

تَحَكَّمَ يَتَحَكَّمُ تَحَكُّمًا: يالغۇز ئىگىلىۋالدى، مونوپول قىلىۋالدى.

تَحَكَّمَ فِي الْأَمْرِ: مۇستەبىتلىك قىلدى، ئىستىبداد بولۇۋالدى.

تَحَكُّمٌ: مۇستەبىتلىك قىلماق، ئۆز بېشىمچىلىك قىلماق، ئۆزخاھىشى بويىچە ئىش قىلماق.

«اَلْحَزْمُ فِي الْإِدَارَةِ لَايَعْنِي التَّحَكُّمَ فِي إِصْدَارِ الْقَرَارَاتِ وَ التَّعْلِيْمَاتِ»: باشقۇرۇشتا كەسكىن بولۇش قارار ـ كۆرسەتمىلەرنى چىقىرىشتا ئىستىبداتلىق قىلىش دېگەنلىك ئەمەس.

تَحَكُّمِيٌّ: ئۆز مەيلىچە، ئىستىبدادلارچە، مۇستەبىتلەرچە.

«قَرَارُهُ تَحَكُّمِيٌّ لَا يَسْتَنِدُ إِلَىعَقْلٍأَوْ مَنْطِقٍ»: ئۇنىڭ قارارى ئۆز بېشىمچى بولۇپ، ئەقىلگە ياكى لوگىكىغا تايانمىغان.

تَحْكِيْمٌ: مۇرەسسە قىلماق، كېلىشتۇرمەك، ئەپلەشتۈرمەك، ئاردىدا ھۆكۈم چىقارماق.

«نَظَرَتْ هَيْئَةُ التَّحْكِيْمِ الدُّوَلِيَّةُ فِي النِّزَاعِ بَيْنَ الْقُطْرَيْنِ الشَّقِيْقَيْنِ»: خەلقئارا ياراشتۇرۇش كومىتېتى ئىككى قېرىنداش دۆلەت ئوتتۇرىسىدىكى توقۇنۇشقا قاراپ چىقتى.

صَكُّ التَّحْكِيمِ: مۇرەسسە لايىھىسى.

هَيْئَةُ التَّحْكِيمِ: رېفېرلار ھەيئىتى، مۇرەسسە ھەيئىتى، كېسىم كېسىش ھەيئىتى.

لَجْنَةُ تَحْكِيمِيَّةٌ: مۇرەسسە ھەيئىتى.

تَحَلْحَلَ يَتَحَلْحَلُ تَحَلْحُلاً الشَّيْءُ وَالشَّخْصُ: مىدىرلىدى، ئۆز جايىدىن يۆتكەلدى.

تَحَلَّبَ يَتَحَلَّبُ تَحَلُّبًا الْعَرَقُ: تەر ئاقتى.

«تَحَلَّبَ فَمُهُ وَ رِيقُهُ»: تاماقنى يېگۈسى كېلىپ شۆلگەيلىرى ئېقىپ كەتتى.

«يَسْتَنْشِقُ عَبِيْرَ تِلْكَ الْمَطَاعِمِ الَّتِي تَحَلَّبَ لَهَا رِيْقُهُ»: ئۇ ئاغزىغا سېرىق سۇ كەلتۈرىدىغان شۇ ئاشخانىلارنىڭ مەززىلىك پۇرىقىنى پۇرىماقتا.

تَحِلَّةُ الْأَيْمَانِ: كەففارات بېرىپ قەسەمدىن چىقىش.

«قَدْ فَرَضَ اللّٰهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ» ‹قرآن›: ئاللاھ سىلەرگە (كەففارات) بىلەن قەسەمنىڭ لازىدىن چىقىشنى بەلگىلىدى.

تَحَلَّسَ يَتَحَلَّسُ تَحَلُّسًا بِالْمَكَانِ: بىر جايدا دائىم تۇردى، مۇقىم تۇردى.

تَحَلَّقَ يَتَحَلَّقُ تَحَلُّقًا الْقَوْمُ: چۆرىدەپ ئولتۇردى، ھالقا بولۇپ ئولتۇردى؛ ئەگىندى.

«كَانَ طُلاَّبُ الْأَزْهَرِ يَتَحَلَّقُونَ حَوْلَ هَذَا الْعَمُودِ أَوْ ذَاكَ»: ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى بۇ تۈۋرۈك ياكى ئاۋۇ تۈۋرۈك ئەتراپىدا ھالقا تۈزۈشۈپ ئولتۇراتتى.

«تَحَلَّقَ الطَّائِرَةُ عَلَى اِخْتِفَاعٍ مُنْخَفِضٍ»: ئايروپىلان ئەگىپ پەس ئۇچتى.

تَحَلَّلَ يَتَحَلَّلُ تَحَلُّلاً فِي يَمِيْنِهِ: قەسەمدىن چىقتى.

تَحَلَّلَ مِنْ: ئازاد بولدى، قۇتۇلدى، چىقتى.

تَحَلَّلَ مِنَ الْقُيُودِ: كىشەندىن ئازاد بولدى.

«تَحَلَّلُوا مِنَ الْقِيَمِ الْأَخْلاَقِيَّةِ السَّائِدَةِ»: ئۇلار يۈكسەك ئەخلاقىي قاراشلاردىن مەھرۇم قالدى.

تَحَلُّلٌ: يېشىلمەك، يىمىرىلمەك، پارچىلانماق، بوشىماق، تارالماق.

تَحَلَّمَ يَتَحَلَّمُ تَحَلُّمًا: مۇلايىم بولدى.

تَحَلَّى يَتَحَلَّى تَحَلِّيًا بِمَا لَيْسَ فِيهِ: ئۆزىدە يوق نەرسىنى دەۋا قىلدى؛ سۈپەتلەندى؛ زىننەتلە

لەندى، تاتلىق بولدى، شېرىن بولدى.

تَحَلَّتِ الْمَرْأَةُ: ئايال زېبۇ زىننەت بىلەن ياساندى.

تَحْلِيلٌ ج تَحَالِيلُ: يەشمەك؛ ئېرتماق؛ تارقاتماق؛ ھەل قىلماق.

تَحْلِيلُ الْوَرَمِ: ئىششىقنى ياندۇرماق.

تَحْلِيلُ الْكَلَامِ: تەھلىل قىلماق، ئانالىز قىلماق.

تَحْلِيلٌ نَفْسِيٌّ: پىسخىك ئانالىز، پسىخولوگىيلىك ئانالىز.

تَحْلِيلِيٌّ: ئانالىزغا مەنسۇپ، تەتقىقاتقا ئائىت، ئانالىتىك.

تَحَمْحَمَ يَتَحَمْحَمُ تَحَمْحُمًا الْحِصَانُ: ئايغىر كىشنىدى.

تَحَمَّرَ يَتَحَمَّرُ تَحَمُّرًا: قىزىل بولدى، قىزىلغا ئايلاندى، قىزىل بويالدى؛ لاك سۈركىدى.

تَحَمَّسَ يَتَحَمَّسُ تَحَمُّسًا: قىزغىنلىقى كۆچەيدى، ھەۋىسى ئاشتى.

تَحَمَّصَ يَتَحَمَّصُ تَحَمُّصًا اللَّحْمُ: گۆش قورۇلدى، قۇرۇپ قالدى.

تَحَمَّقَ يَتَحَمَّقُ تَحَمُّقًا: ئەخمەق بولدى.

تَحَمَّلَ يَتَحَمَّلُ تَحَمُّلاً الشَّخْصُ: ئۆزىنى تۇتۇۋالدى، تەمكىن بولدى، سەۋرچان بولدى.

تَحَمَّلَ الْأَمْرَ: بەرداشلىق بەردى، ئاران كۆتۈردى، چىدىدى.

تَحَمَّلَ الْمَسْئُولِيَّةَ: مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالدى.

تَحَمُّلٌ: چىدىماق، غەيرەت قىلماق، بەرداشلىق بەرمەك.

تَحَمَّمَ يَتَحَمَّمُ تَحَمُّمًا الشَّخْصُ: يۇيۇندى، مۇنچىغا چۈشتى.

تَحْمِيلٌ: كۆتۈرگۈزمەك، ئارتماق (يۈك قاتارلىقلارنى).

تَحْنَانٌ: رەھىم قىلىش، ئىچ ئاغرىتىش، كۆيۈنۈش؛ سېغىنىش.

تَحَنْبَلَ يَتَحَنْبَلُ تَحَنْبُلاً: ھەنبەلى مەزھىپىگە ئەگەشتى؛ دىندا قاتتىق بولدى.

تَحَنَّأَ يَتَحَنَّأُ تَحَنُّؤًا: خېنە قويدى، ياقتى.

تَحَنَّبَ يَتَحَنَّبُ تَحَنُّبًا: مۇكچىيىپ قالدى، دۇك بولۇپ قالدى.

تَحَنَّثَ يَتَحَنَّثُ تَحَنُّثًا: ئىستىقامەت قىلدى، ئىبادەت قىلدى؛ قەسەمدىن چىقتى.

«كَانَ النَّبِيُّ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَحَنَّثُ فِي غَارِ حِرَاءَ قَبْلَ أَنْ يُوْحَى إِلَيْهِ»: پەيغەمبەر مۇھەممەت سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇنىڭغا ۋەھى كېلىشتىن بۇرۇن ھىرا غارىدا ئىستىقامەت قىلاتتى.

تَحَنَّطَ يَتَحَنَّطُ تَحَنُّطًا: مومىيا قىلدى.

تَحَنَّفَ يَتَحَنَّفُ تَحَنُّفًا: ئىبادەت قىلدى، ئىستىقامەت قىلدى؛ بۇتقا ئىبادەت قىلىشتىن يىراق بولدى؛ ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىيفەنىڭ مەزھىپىگە تەۋە بولدى؛ مۇسۇلمان بولدى.

تَحَنَّفَ إِلَى الشَّيْءِ: مايىل بولدى، ئاغدى.

تَحَنَّكَ يَتَحَنَّكُ تَحَنُّكًا: سەللىنى ئېكىك ئاستىدىن يۆگىدى.

تَحَنَّكَ فِي الْكَلَامِ: سۆزنى تۇجۇپىلدى، سۆزدە ئىنچىكىلدى.

تَحَنَّنَ يَتَحَنَّنُ تَحَنُّنًا: ھېسداشلىق قىلدى، ئىچ ئاغرىتتى، كۆيۈندى.

تَحَنَّى يَتَحَنَّى تَحَنِّيًا الشَّيْءُ: قىيسايدى، ئىگىلدى، قىڭغىر بولدى.

تَحَنَّى عَلَيْهِ: ئىچ ئاغرىتتى، ھېسداشلىق قىلدى، سېغىندى.

اَلتُّحُوتُ: تۆۋەن قاتلامدىكىلەر، چۈپرەندىلەر، قاتاردا يوقلار.

تَحَوَّبَ يَتَحَوَّبُ تَحَوُّبًا: ئىبادەت قىلدى.

تَحَوَّبَ مِنَ الْإِثْمِ: گۇناھدىن ساقلاندى.

تَحَوَّجَ يَتَحَوَّجُ تَحَوُّجًا: كېرەكلىك نەرسىنى تەلەپ قىلدى، ھاجىتىنى تىلىدى.

«خَرَجَ إِلَى السُّوقِ يَتَحَوَّجُ»: بازارغا تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرىنى سېتىۋالغىلى چىقتى.

تَحَوَّرَ يَتَحَوَّرُ تَحَوُّرًا الْكَلَامُ: سۆز ئۆزگەردى.

تَحَوَّزَ يَتَحَوَّزُ تَحَوُّزًا كَالْأَفْعَى: يىلاندەك چىرماشتى.

تَحَوَّسَ يَتَحَوَّسُ تَحَوُّسًا: سۆزلەشكە جۈرئەت قىلدى.

تَحَوَّسَ فِي الْكَلَامِ: سۆزلەشكە تەييارلاندى.

تَحَوَّشَ يَتَحَوَّشُ تَحَوُّشًا مِنْهُ: تارتىندى، خىجىل بولدى، ھايا قىلدى، ئۇيالدى.

تَحَوَّشَ عَنْهُ: ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

تَحَوَّطَ يَتَحَوَّطُ تَحَوُّطًا: (نەرسىنى) باشقۇردى، ھېزى بولدى، قاربدى ساقلىدى، ھالىدىن خەۋەر ئالدى.

تَحَوُّطٌ ج تَحَوُّطَاتٌ: دىققەت قىلماق، ھەزەر ئەيلىمەك، ئېھتىيات قىلماق، پەخەس بولماق.

تَحَوَّلَ يَتَحَوَّلُ تَحَوُّلاً الرَّجُلُ: يۆتكەلدى، كۆچتى، ئايلاندى.

تَحَوَّلَ الْحَالُ: ئەھۋال ئۆزگەردى.

«تَحَوَّلَتِ الْمَدِيْنَةُ إِلَى خَرَائِبَ نَتِيْجَةَ الْقَصْفِ الْجَوِّيِّ»: ھاۋا ھۇجۇمىنىڭ نەتىجىسىدە شەھەر خارابىلىققا ئايلاندى.

تَحَوُّلٌ: ئۆزگىرىش، بۇرۇلۇش؛ چېكىنىش؛ ئۆزگەرمەك.

نُقْطَةُ التَّحَوُّلِ: بۇرۇلۇش نۇقتىسى.

تَحَوَّى يَتَحَوَّى تَحَوِّيًا: چىرماشتى، ئورالدى، يۆگەلدى؛ تۆگۈلدى، قورۇلۇپ قالدى.

تَحَوَّتِ الْحَيَّةُ: يىلان تۆگۈلۈۋالدى.

تَحْوِيشٌ: توپلىماق، جەملىمەك.

تَحْوِيطَةٌ: كۆز تۇمار.

تَحْوِيلٌ ج تَحْوِيلَاتٌ وَتَحَاوِيلُ: ئەگرى يول، ئاساسلىق بولمىغان ۋاقىتلىق ئىشلىتىدىغان يول؛ تۇمۇر يولنىڭ لىنىيىلەرگە بۆلۈنىدىغان جايى، ئاچال.

تَحْوِيلُ الْأَرْضِ: يەرنى بىر يىل تېرىپ، بىر يىل ئاق قالدۇرماق.

تَحْوِيلُ النُّقُودِ: پۇل ئەۋەتمەك، پۇل يوللىماق.

اَلصِّنَاعَاتُ التَّحْوِيلِيَّةُ: پىششىقلاپ ئىشلەش سانائىتى.

تَحِيَّةٌ ج تَحِيَّاتٌ: سالام، تەبرىك، ھۆرمەت.

«وَتَحِيَّتُهُمْ فِيْهَا سَلَامٌ» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ جەننەتتە (بىر-بىرىگە) بېرىدىغان سالامى (ئەھلى دوزاخ چېكىۋاتقان ئازابتىن) ئامان بولغايسەن (يەنى ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم) دېيىش.

تَحِيَّةٌ عَسْكَرِيَّةٌ: ھەربىيچە سالام، چاس.

تَحِيَّةً لِذِكْرَاهُ: ئۇنى خاتىرىلەش يۈزىسىدىن.

«وَلَمَّا صَارَ أَمَامَهُ اِنْحَنَى تَحِيَّةً كَأَنَّهُ حَيَالَ مَلِكٍ»: ئۇنىڭ ئالدىغا بارغاندا گويا پادىشاھنىڭ ئالدىدا تۇرغاندەك ئىگىلىپ سالام قىلىپ كەتتى.

تَحِيَّاتٌ: تەبرىك سۆزى، سالام.

تَحَيَّرَ يَتَحَيَّرُ تَحَيُّرًا: تېڭىرقاپ قالدى، ئېزىپ قالدى، تەمتىرەپ قالدى.

تَحَيَّرَ السَّحَابُ: بۇلۇت بىر جايدا تۇرۇپ يامغۇر ياغدۇردى.

تَحَيَّرَ الْمَاءُ فِي الْمَكَانِ: سۇ يىغىلىپ قالدى، سۇ تولدى.

تَحَيَّزَ يَتَحَيَّزُ تَحَيُّزًا إِلَى: قوشۇلدى، ماقۇللىدى، مايىل بولدى.

تَحَيُّزٌ: ئاغماق، يان باسماق؛ بىر تەرەپلىمە قاراش.

دَرَسَهُ بِلَاتَحَيُّزٍ: ئېغىپ كەتمەي تەتقىق قىلدى، توغرا مەيدانداتۇرۇپ تەھلىل قىلدى.

تَحَيَّضَتْ يَتَحَيَّضُ تَحَيُّضًا الْمَرْأَةُ: ئايال ھەيز كۆردى، ئادەت كۆردى.

تَحَيَّقَ يَتَحَيَّقُ تَحَيُّقًا: پىلە قۇرتىدەك يېدى.

تَحَيَّلَ يَتَحَيَّلُ تَحَيُّلاً: ھىيلە ئىشلەتتى، چارە-تەدبىر ئىزدىدى.

تَحَيَّنَ يَتَحَيَّنُ تَحَيُّنًا الْفُرْصَةَ: پۇرسەت كۈتتى، پۇرسەتتىن پايدىلاندى.

«تَحَيَّنَ الْفُرْصَةَ لِلْإِنْقِضَاضِ عَلَى خَصْمِهِ»: ئۇ رەقىبىگە زەربە بېرىش ئۈچۈن پۇرسەت كۈتتى.

تَحَيُّنٌ: (ۋاقىت) كۈتمەك.

تَحَيُّنُ الْفُرَصِ: پۇرسەتتىن پايدىلانماق.

تَخَابَثَ يَتَخَابَثُ تَخَابُثًا: ئەسكىلىك قىلدى، يامانلىق قىلدى.

تَخَابُثٌ: ناچار، يامان.

«تَخَابُثُكَ لَا يَخْفَى عَلَى أَحَدٍ»: سېنىڭ ئەسكىلىكىڭنى ھەممە ئادەم بىلىدۇ.

تَخَابَرَ يَتَخَابَرُ تَخَابُرًا الْقَوْمُ: بىلىشتى، تونۇش-

تى؛ خەۋەرلىشىشتى.

تَخَاجَلَ يَتَخَاجَلُ تَخَاجُلاً: نومۇس قىلدى، ئۇيالدى.

تَخَادَعَ يَتَخَادَعُ تَخَادُعًا: بىر - بىرىنى ئالداشتى؛ ئالدانغان بولۇۋالدى.

تَخَاذَلَ يَتَخَاذَلُ تَخَاذُلاً الْقَوْمُ: بىر - بىردىن ۋاز كەچتى، بىر - بىرىنى تاشلۇەتتى.

تَخَاذَلَتْ رِجْلاَهُ: پۇتى ئاجىزلاپ كەتتى (قورقۇنچاقلىقتىن كىنايە).

تَخَاذُلٌ: بىر - بىرىنى رەسۋا قىلىشماق.

«اَلتَّخَاذُلُ عَنْ مُجَابَهَةِ الْعَدُوِّ نَذِيرُ هَدْمٍ لِلْوَطَنِ»: دۇشمەنگە تاقابىل تۇرۇشتا ئىزىلىكتىن قىلىش ۋەتەننى ۋەيران قىلىشنىڭ سىگنالىدۇر.

تَخَارَجَ يَتَخَارَجُ تَخَارُجًا عَنْ حَقٍّ: ھەقىقەتتىن ۋاز كەچتى، ھوقۇقتىن ۋاز كەچتى.

تَخَارَجَ الشُّرَكَاءُ: ئۆز ئارا بۆلۈشۈۋالدى، (شىركەتتىكى ئۆزىنىڭ ھەسسىسىنى باشقا پايچىكقا سېتىپ بەردى).

تَخَاشَعَ يَتَخَاشَعُ تَخَاشُعًا: كەمتەرلىك قىلدى، ئاۋازىنى پەسلەتتى؛ ھۆرمەت بىلدۈردى، تىكىلىپ قارىماي يەرگە قاراپ تۇرۇۋالدى.

تَخَاصَرَ يَتَخَاطَبُ تَخَاصُرًا: پاتروشكىلاپ ماڭدى، قولتۇقلاپ ماڭدى.

تَخَاصَمَ يَتَخَاصَمُ تَخَاصُمًا: جاڭجاللاشتى.

«إِذَا تَخَاصَمَ اللِّصَّانِ ظَهَرَ الْمَسْرُوقُ»: ئىككى ئوغرى جېدەللەشسە ئوغرىلانغان نەرسە چىقىدۇ، ئىككى قاغا تالاشسا ئۆۋچىغا پايدا.

تَخَاطَبَ يَتَخَاطَبُ تَخَاطُبًا مَعَهُ: سۆزلەشتى.

تَخَاطُبٌ: خىتاب قىلىشماق، سۆزلەشمەك.

لُغَةُ التَّخَاطُبِ: جانلىق تىل، ئېغىز تىلى، ئاغزاكى تىل.

تَخَاطَرَ يَتَخَاطَرُ تَخَاطُرًا عَلَى: باغلاشتى.

تَخَاطَفَ يَتَخَاطَفُ تَخَاطُفًا الشَّيْءَ: ئېرىشىشكە ئالدىراپ كەتتى، قولغا كەلتۈرۈشكە ئالدىراپ كەتتى.

«ظَهَرَتْ طَبْعَةٌ مُفَسَّرَةٌ مِنَ الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ فَتَخَاطَفَتْهَا الْأَيْدِي»: قۇرئان كەرىم تەپسىرىنىڭ يېڭى باسمىسى چىقىۋىدى، كىشىلەر ئۇنى تالاپ كەتتى.

تَخَافَتَ يَتَخَافَتُ تَخَافُتًا الشَّخْصَانِ: پىچىرلاشتى، شۇنىرلاشتى.

«يَتَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلاَّ عَشْرًا» (قرآن): (قىيامەتنى كۆرۈپ دۇنيادا تۇرغان ۋاقتى قىسقا بىلىنگەنلىكتىن) (ئۇلار) «(دۇنيادا) پەقەت ئون كۈن تۇردۇڭلار» دەپ شىپ پىچىرلىشىدۇ.

تَخَالَجَ يَتَخَالَجُ تَخَالُجًا فِي صَدْرِهِ شَيْءٌ: شۇبھىلەندى، گۇمان پەيدا بولدى، گۇمان قىلدى.

تَخَالَجَتْهُ الْهُمُومُ: ئۇنى غەم - قايغۇلار ئورىۋالدى.

تَخَالَطَ يَتَخَالَطُ تَخَالُطًا الشَّيْئَانِ: ئارىلاشتى، ئارىلىشىپ كەتتى.

تَخَالَطَ الرَّجُلاَنِ: ئۆز ئارا مۇناسىۋەتتە بولدى، ئالاقىلەشتى.

تَخَالَعَ يَتَخَالَعُ تَخَالُعًا الزَّوْجَانِ: پۇل - مال ئېلىش بەدىلىگە، خوتۇن خېتىنى ئېلىشقا كېلىشتى.

تَخَامَرَ يَتَخَامَرُ تَخَامُرًا: ئارىلاشتى، قاتناشتى.

تَخَانَقَ يَتَخَانَقُ تَخَانُقًا الشَّخْصَانِ: تاكالىلىشىپ قالدى، جاڭجاللىشىپ قالدى.

تَخَايَلَ يَتَخَايَلُ تَخَايُلاً الشَّخْصُ: مەغرۇرلاندى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى، غادايدى.

تَخَايَلَ لَهُ الشَّيْءُ: ئوخشاش بولۇپ قالدى.

تَخْبِئَةٌ: يوشۇرۇپ قويماق.

«لَيْسَ بُخْلاً تَخْبِئَتُكَ بَعْضَ مَالِكَ لِلطَّوَارِئِ»: بىر قىسىم مېلىڭنى تاسادىپىيلىقلار ئۈچۈن يوشۇرۇپ قويۇش بېخىللىق ھېسابلانمايدۇ.

تَخَبَّثَ يَتَخَبَّثُ تَخَبُّثًا: ئەسكىلىشىپ كەتتى.

تَخَبَّطَ يَتَخَبَّطُ تَخَبُّطًا فِي عَمَلِهِ: قارىسىغا ئىش قىلدى.

تَخَبَّطَ الشَّيْطَانُ فُلاَنًا: شەيتان پالانىنى سارىڭ قىلىپ قويدى، جىن چاپلىشىپ سارىڭ بولۇپ قالدى.

«لاَ يَقُومُونَ إِلاَّ كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ» (قرآن): جازانە،

ئۆسۈم يېگەن ئادەملەر جىن چېپىلىپ قالغان سارىق ئادەملەردەك قوپىدۇ.

تَخَبَّطَ فِي قَوْلِهِ: قارىسىغا گەپ قىلدى، كەلسە-كەلمەس گەپ قىلدى.

تَخَبَّطَتِ الْبِلَادُ: يۇرت قوزغالدى، قالايمىقان بولۇپ كەتتى.

تَخَبَّلَ يَتَخَبَّلُ تَخَبُّلاً: سارىق بولدى، ئەقلىدىن ئازدى، نېرۋىسىدىن ئاداشتى، قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

تَخَبَّى يَتَخَبَّى تَخَبِّيًا الْخِبَاءَ: چېدىر تىكتى.

تَخْبِيْرٌ: خەۋەر يەتكۈزمەك.

«تَخْبِيْرُكَ إِيَّايَ أَنْبَاءَ الْوَطَنِ أَثْلَجَ صَدْرِي»: سېنىڭ ۋەتەن خەۋىرىنى ماڭا يەتكۈزۈشىڭ مېنى مەمنۇن قىلدى.

تَخْتٌ ج تُخُوتٌ: ئورۇندۇق، قارا تاختا.

تَخْتُ الرَّقَادِ: كارىۋات.

تَخْتُ الثِّيَابِ: كىيىم ئىشكاپى.

تَخْتُ الْمَمْلَكَةِ: پايتەخت.

تَخْتُ الْغِنَاءِ: كونسېرت زالى.

تَخْتَةٌ: دوسكا، قارا تاختا؛ ئوقۇغۇچىلار ئولتۇرىدىغان ياغاچ ئورۇندۇق.

تَخْتَاخٌ: كېكەچ.

تَخْتَةُ الْكِتَابَةِ: يېزىق ئۈستىلى.

تَخْتَخَةٌ: كېكەچ؛ كېكەچلىمەك، دۇدۇقلىماق.

تَخَتَّمَ يَتَخَتَّمُ تَخَتُّمًا: ئۈزۈك سالدى.

تَخَثَّرَ يَتَخَثَّرُ تَخَثُّرًا اللَّبَنُ: سۈت ئۆيۈپ قالدى، قېتىپ قالدى، قويۇقلىشىپ كەتتى، ئېرىپ قالدى.

«لَقَدْ تَخَثَّرَ السُّكَّرُ فِي قِطْعَةٍ وَاحِدَةٍ»: شېكەر قېتىپ گادا بولۇپ قاپتۇ.

تَخَثَّرَ السَّائِلُ: سۇيۇقلۇق ئۆيۈپ قالدى، قويۇلىدى، قويۇلۇپ قالدى.

تَخَثُّرٌ: قاتماق، قېتىپ قالماق.

اَلتَّخَثُّرُ النَّاجِيُّ: تاجىسىمان يۇرەك تومۇرلىرىنىڭ قېتىشى.

تَخَّ يَتُخُّ تَخًّا و تُخُوخَةً الْعَجِيْنُ: خېمىر ئېچىدى، بولدى.

تَخٌّ: خېمىر تۇرۇچ، ئېچىتقۇ (خېمىر).

تَخَدَّدَ يَتَخَدَّدُ تَخَدُّدًا الْجِلْدُ: تېرە پۈرلاشتى، پۈرۈلدى، قاتلاشتى.

تَخَدَّرَ يَتَخَدَّرُ تَخَدُّرًا الْمَرِيْضُ: كېسەل ناركوز توپەيلىدىن، مەست بولدى.

تَخَدَّرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال مەستۇرە بولدى (چۈمبەل تارتتى).

تَخَدُّرٌ: بوشاپ كەتمەك، سېزىمى يوق بولماق.

«طُوْلُ الْجَلْسَةِ مِنْ أَسْبَابِ تَخَدُّرِ الرِّجْلِ»: ئۇزۇن ئولتۇرۇش پۇتنىڭ قۇۋلىشىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

تَخَدَّلَ يَتَخَدَّلُ تَخَدُّلاً: سېزىمىنى يوقاتتى.

«تَخَدَّلَ الْأَعْضَاءُ وَلاَ تَبَلَّدَ الْإِحْسَاسُ»: ئەزالار سېزىمىنى يوقاتتى، تۇيغۇ سۇسلىشىپ قالغىنى يوق.

تَخْدِيرٌ: ناركوز قىلماق.

تَخْدِيْرٌ عَامٌّ: هوشسىزلاندۇرماق، پۈتۈن ناركوز قىلماق.

تَخْدِيْرٌ مَحَلِّيٌّ: قىسمەن ناركوز قىلماق.

تَخْدِيرٌ مَوْضِعِيٌّ: قىسمەن ناركوز قىلماق.

تَخْدِيمٌ: خىزمەتكە تونۇشتۇرماق.

مَكْتَبُ التَّخْدِيمِ: ئىشقا تونۇشتۇرۇش ئورنى.

تَخِذَ يَتْخَذُ تَخْذًا: ئالدى، تۇتتى.

تَخِذَهُ صَدِيقًا: ئۇنى دوست تۇتتى.

تَخَرْبَطَ يَتَخَرْبَطُ تَخَرْبُطًا: كاردىن چىقتى.

تَخَرَّبَ يَتَخَرَّبُ تَخَرُّبًا الْبَيْتُ: ئۆي خاراب بولدى، ۋەيران بولدى، بۇزۇلدى.

تَخَرَّجَ يَتَخَرَّجُ تَخَرُّجًا: ئوقۇش پۈتتۈردى.

«تَخَرَّجَ أَخِي فِي الرِّيَاضِيَّاتِ»: مېنىڭ بىر تۇغقان قېرىندىشىم ماتېماتىكا كەسپىنى تاماملىدى.

«أَقَامَتْ كُلِّيَةُ الْآدَابِ حَفْلَ التَّخَرُّجِ السَّنَوِيِّ»: ئەدەبىيات فاكۇلتېتى يىللىق مەكتەپ پۈتتۈرۈش مۇراسىمى ئۆتكۈزدى.

تَخَرَّدَ يَتَخَرَّدُ تَخَرُّدًا ـ تِ الْبِنْتُ: قىز قىز پېتى تۇردى.

تَخَرَّصَ يَتَخَرَّصُ تَخَرُّصًا: بوهتان چاپلىدى، تۆھمەت چاپلىدى.

«تَخَرَّصَ عَلَى الْأَمْوَاتِ وَكَذَّبَ عَلَى الْأَحْيَاءِ»: ئۇ ئۆلگەنلەرگە يالغاننى چاپلىدى ۋە تىرىكلەرنى ئالدىدى.

تَخَرُّصٌ ج تَخَرُّصَاتٌ: بوهتان چاپلاش، تۆھمەت قىلىش، بىلجىرلاش، قارىلاش؛ ئويدۇرما، تۆھمەت.

تَخَرَّطَ يَتَخَرَّطُ تَخَرُّطًا: سۇرگە ئارقىلىق ئىچى تازىلاندى؛ تەنتەكلىك قىلدى، ئالدىراقسانلىق قىلدى.

تَخَرَّقَ يَتَخَرَّقُ تَخَرُّقًا الثَّوْبُ: كىيىم يىرتىلدى، سۆكۈلۈپ كەتتى.

تَخَرُّقٌ: يىرتىلماق، سۆكۈلۈپ كەتمەك.

تَخَرَّمَ يَتَخَرَّمُ تَخَرُّمًا الْوَبَاءُ الْقَوْمَ: ۋابا ھالاك قىلدى، ۋابا ئۆلتۈردى.

تُخْرُوبٌ ج تَخَارِيْبُ: يۇمۇلاق تۆشۈك.

تَخْرِيبٌ: ۋەيران قىلماق.

تَخْرِيبُ الْآثَارِالْقَدِيمَةِ: قەدىمكى يادىكارلىقلارنى ۋەيران قىلماق.

تَخْرِيْمٌ: تۆشۈك تەشمەك.

آلَةُ التَّخْرِيْمِ: تېشىش ماشىنىسى، ئۇشكە.

تَخْرِيْمَةٌ: يېقىن يول.

تَخْزِيْرٌ: سىنچىلاپ قارىماق.

تَخْزِيْنٌ: خەزىنىگە كىرگۈزمەك؛ ساقلىماق، غەملىمەك.

أُجْرَةُ التَّخْزِيْنِ: ساقلاش ھەققى.

تَخَشَّبَ يَتَخَشَّبُ تَخَشُّبًا: قاتتىق بولدى.

تَخَشَّعَ يَتَخَشَّعُ تَخَشُّعًا الشَّخْصُ: كەمتەرلىك قىلدى، ھۆرمەت بىلدۈردى، تىكىلىپ قارىماي يەرگە قاراپ تۇرۇۋالدى، ئاۋازىنى پەسلەتتى.

تَخَشَّنَ يَتَخَشَّنُ تَخَشُّنًا الشَّخْصُ: ئاددى ـ سادداغورىگىل تۇرمۇشقا ئادەتلەندى.

تَخَصَّصَ يَتَخَصَّصُ تَخَصُّصًا فِي كَذَا: خاس قىلدى، ئايرىم قىلدى، ئاتىدى؛ مۇتەخەسسىسلەشتى.

لَقَدْ تَخَصَّصَ لَكَ هَذَا الْمَنْزِلُ: بۇ ئۆي ساڭا تەۋە بولدى، بۇ ئۆي ساڭا تەئەللۇق بولدى، بۇ ئۆي ساڭا تەۋە بولدى.

تَخْصِيْصٌ: ئالاھىدە قىلماق، بەلگىلىمەك، كۆرسەتمەك، خاس قىلماق.

تَخْصِيْصُ الْأَهْدَافِ: ۋەزىپە دائىرىسىنى بېكىتمەك، خىزمەت دائىرىسىنى بېكىتمەك، نىشان بەلگىلىمەك.

عَلَامَةُ تَخْصِيْصٍ: قوش پەش (""").

بِالتَّخْصِيْصِ: ئالاھىدە.

عَلَى التَّخْصِيْصِ وَعَلَى الْعُمُومِ: خۇسۇسى ۋە ئومۇمى.

تَخَضَّبَ يَتَخَضَّبُ تَخَضُّبًا الْجَرِيْحُ بِدَمِهِ: ياردار قېنىغا بويالدى.

تَخَضَّبَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال كىشى بوياق بىلەن پەرداز قىلدى.

تَخَضَّبَتْ يَدَاهُ بِالدِّمَاءِ: ئىككى قولى قان بىلەن بويالدى.

تَخَطَّرَ يَتَخَطَّرُ تَخَطُّرًا فِي مَشْيِهِ: ئىرغاڭلاپ ماڭدى، كۆرەڭلەپ ماڭدى.

تَخَطَّفَ يَتَخَطَّفُ تَخَطُّفًا الشَّيْءَ: تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى، بۇلىۋالدى.

«وَاذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيْلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ أَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ» (قرآن): ياد ئېتىڭلاركى، ئۆز ۋاقتىدا سىلەر مەككە زېمىنىدا ئاز سانلىق بولۇپ، بوزەك قىلىنغا-نىدىڭلار، كىشىلەرىنى مۇشرىكلارنىڭ تالان-تاراج قىلىشىدىن قورقاتتىڭلار.

تَخَطَّى يَتَخَطَّى تَخَطِّيًا الْمَوْظَفُ زَمِيْلَهُ: خىزمەتچى، خىزمەتدىشىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى.

تَخَطَّى الصُّعُوبَاتِ وَالْمَشَاكِلَ: قىيىنچىلىقلارنى يەڭدى.

«بِالْمُثَابَرَةِ تَخَطَّيْنَا الصُّعُوبَاتِ الَّتِي وَاجَهَتْنَا»: بىز دۈچ كەلگەن قىيىنچىلىقلارنى چىدامچانلىق بىلەن يەڭدۇق.

«مِنْ طَبِيعَةِ حَرَكَاتِ التَّجْدِيدِ أَنْ تَتَخَطَّى الْمَفَاهِيمَ التَّقْلِيدِيَّةَ»: يېڭىلىق ھەرىكىتىنىڭ خاراكتېرى ئەنئەنىۋى چۈشەنچىلەردىن بۆسۈپ ئۆتۈشتۇر.

تَخَطَّى الْحُدُودَ: چېگرىدىن ھالقىپ كەتتى.

تَخَطَّى الْبَائِعُ الرَّجُلَ: ساتقوچى بىراۋنىڭ نۇۋىتىنى بىلمەسكە سېلىپ ئۇنىڭ ئارقىسىدىكى كىشىگە بېرىۋەتتى.

تَخَطَّى الشَّخْصُ التُّرْعَةَ: ئۆستەڭنى ئاتلاپ ئۆتتى.

تَخَطَّتْهُ الْأَحْدَاثُ: ۋاقتى ئۆتۈپ كەتتى.

تَخْطِيطُ الْحُدُودِ: چېگرا ئايرىماق، چېگرا سىزىقىنى بەلگىلىمەك، پىلانلىماق.

تَخْطِيطُ الْبُلْدَانِ: جۇغراپىيە.

تَخْطِيطُ الْأَرَاضِي: يەر كۆلىمى.

تَخَفَّرَ يَتَخَفَّرُ تَخَفُّرًا الْخَائِفُ بِالشُّرْطِيِّ: قورققان ئادەم ساقچىدىن ياردەم تىلىدى.

تَخَفَّرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئىزا تارتتى، خىجىل بولدى.

تَخَفَّفَ يَتَخَفَّفُ تَخَفُّفًا: يەڭگىللىدى، يېنىكلىدى.

تَخَفَّى يَتَخَفَّى تَخَفِّيًا الشَّخْصُ: يوشۇرۇندى؛ گىرىم قىلدى، باشقىچە ياسىنىۋالدى.

«تَخَفَّى اللِّصُّ فِي مَلَابِسَ شُرْطِيٍّ»: ئوغرى ساقچى قىياپىتىگە كىرىۋالدى.

«تَخَفَّى الصَّائِدُ لِلصَّيْدِ»: ئوۋچى ئوۋ ئوۋلاش ئۈچۈن ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

تَخَفٍّ: گىرىم قىلماق، باشقىچە ياسانماق.

تَخْفِيضٌ: تۆۋەنلەتمەك، پەسلەتمەك.

تَخْفِيضُ الْأَسْعَارِ: باھانى چۈشۈرمەك.

تَخْفِيضُ النَّفَقَاتِ: خىراجەتنى يېنىكلەتمەك.

تَخْفِيضُ السِّلَاحِ: ھەربىي ھازىرلىقلارنى قىسقارتماق.

تَخْفِيفٌ: يېنىكلەتمەك، يەڭگىللەتمەك.

«ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ» (قرآن): بۇ (ھۆكۈم) پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن (سىلەرگە بېرىلگەن) يېنىكلىتىشتۇر ۋە رەھمەتتۇر.

تَخْفِيفُ الضَّرَائِبِ: باجنى كېمەيتىش.

تَخْفِيفُ الْعُقُوبَةِ: جازانى يېنىكلىتىش.

طُرُوفُ التَّخْفِيفِ: جازانى يېنىكلىتىش شەرتلىرى.

تَخْفِيفُ عُقُوبَةِ الْإِعْدَامِ إِلَى عُقُوبَةِ السِّجْنِ مَدَى الْحَيَاةِ: ئۆلۈم جازاسىنى ئۆمۈرلۈك قاماق جازاسىغا يېنىكلىتىش.

تَخْفِيفُ حِدَّةِ التَّوَاتُرِ: جىددىيلىكنى پەسەيتىش.

تَخَلْخَلَ يَتَخَلْخَلُ تَخَلْخُلاً الشَّيْءُ: ئاران بولۇپ قالدى.

تَخَلْخَلَ مِنْ مَكَانِهِ: ئورنىدىن قوزغالدى.

تَخَلْخَلَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال پۈتىغا ھالقا سالدى، پۈت بىلەيزۈكى سالدى.

تَخَلْخُلٌ: شالاڭ بولماق؛ (ئايالالار) پۈت بىلەيزۈكى سالماق.

«تَخَلْخُلُ صُفُوفِ الْجُنُودِ يُنْذِرُ بِنَفَادِ الْعَدُوِّ مِنْهَا»: ئەسكەر سەپلىرىنىڭ زىچ بولماي يوچۇق قېلىشى، دۈشمەنلەرنىڭ سوقۇنۇپ كىرىۋېلىشىدىن دېرەك بېرىدۇ.

تَخَلَّجَ يَتَخَلَّجُ تَخَلُّجًا: تەۋرەندى، داۋالغۇدى، پاراكەندە بولدى، قالايمىقانلاشتى.

تَخَلَّدَ يَتَخَلَّدُ تَخَلُّدًا: مەڭگۈلۈك قېلىپ قالدۇرىدى، ئۆلمەس قىلدى.

تَخَلَّصَ يَتَخَلَّصُ تَخَلُّصًا مِنَ الْوَرْطَةِ: پاتقاقتىن قۇتۇلدى، قېچىپ قۇتۇلدى.

تَخَلُّصٌ: قۇتۇلماق، خالاس تاپماق

حُسْنُ التَّخَلُّصِ. بَرَاعَةُ التَّخَلُّصِ: (شائىر يازغان شېئىرنىڭ مۇقەددىمىسىدىن مەقسەتكە يۆتكىلىشتە تەكەللۇپ چەكمەستىن ئۇستىلىق بىلەن مەقسەتكە يۆتكىلىش).

اَلتَّخَلُّصُ فِي الْأَدَبِ وَالْبَلَاغَةِ: (بىر سۆزدىن ئىككىنچى بىر سۆزگە يۆتكىلىشتە ئالدىنقى سۆز بىلەن كېيىنكى سۆزنىڭ ئارىسىدا ماسلىشىچانلىقى بولغان بىر ئۇسۇلنى قوللىنىش).

تَخَلَّعَ يَتَخَلَّعُ تَخَلُّعًا: يىمىرىلدى، پارچىلاندى.

تَخَلَّعَ الشَّيْءُ: ئاجراپ كەتتى، پارچىلىنىپ كەتتى، چۆڭالچاق بولۇپ قالدى.

تَخَلَّعَ فِي الشَّرَابِ: ئىچىملىككە بېرىلدى، ئىچكۈلۈككە بېرىلدى.

تَخَلَّفَ يَتَخَلَّفُ تَخَلُّفًا عَنِ الْقَوْمِ أَوْ عَنِ الْعَمَلِ: قەۋمدىن ياكى ئىشتىن ئارقىدا قېلىپ قالدى،

بارمىدى.

«مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِيْنَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ» «قۇرئان»: مەدىنە ئاھالىسى ۋە ئۇلارنىڭ ئەتراپىدىكى ئەئرا-بىلارنىڭ رەسۇلۇللاھ بىلەن جىھادقا بىللە چىقماي قېلىپ قېلىشى ... توغرا ئەمەس ئىدى.

تَخَلَّفَ الطِّفْلُ: بالىنىڭ ئەقلىي جەھەتتىن ئۆسۈپ يېتىلىشى ئاستا بولدى.

تَخَلَّفَ الشَّعْبُ: خەلق ئارقىدا قالدى.

«تَخَلَّفَ عَنِ الْمُحَاضَرَةِ»: لېكسىيىگە قاتناش-مىدى.

تَخَلَّفَ عَنِ الْمَجِيْءِ: كەلمىدى.

تَخَلَّقَ يَتَخَلَّقُ تَخَلُّقًا الْجَنِيْنُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ: بالا ئانىنىڭ قورسىقىدا تۇرەلدى.

«تَخَلَّقَ بِأَخْلَاقِ الْعُلَمَاءِ»: ئالىملارنىڭ ئەخلاقىنى ئۆزلەشتۈردى.

تَخَلَّلَ يَتَخَلَّلُ تَخَلُّلاً الْقَوْمَ: ۋاستىچىلىك قىلدى.

تَخَلَّلَ بَعْدَ الْأَكْلِ: تاماقتىن كېيىن چىشىنى كولىدى.

تَخَلَّى يَتَخَلَّى تَخَلِّيًا عَنْ أَوْ مِنَ الدُّنْيَا: دۇنيا-دىن ۋاز كەچتى، قىزىقمىدى.

«عَلَيْنَا أَلاَّ نَتَخَلَّى عَنِ الْمَبَادِئِ تَحْتَ أَيِّ ظَرْفٍ مِنَ الظُّرُوفِ»: ھەرقانداق شارائىت ئاستىدا پرىنسىپتىن ۋاز كەچمەسلىكىمىز كېرەك.

تَخَلَّى لِكَذَا: بېرىلدى، پۈتۈنلەي بېرىلدى.

«عَلَى الْمَرْءِ أَلاَّ يَتَخَلَّى عَنْ مَبَادِئِهِ»: ئىنسان پرىنسىپتىن ۋاز كەچمەسلىكى كېرەك.

اَلتَّخَلِّي: خالى قىلماق، خلۇەت ئىزدىمەك، ۋاز كەچمەك.

اَلتَّخَلِّي عَنِ الرَّأْيِ الشَّخْصِيِّ: شەخسى پىكىردىن ۋاز كېچىش.

تَخْلِيَةٌ: قويۇپ بەرمەك، قويۇۋەتمەك؛ تاشلىۋەت-مەك.

تَخْلِيْصٌ: قۇتقۇزماق، خالاس قىلماق.

تَخْلِيطٌ: ئارىلاشتۇرماق.

تَخْلِيطُ الْحُمَّى: جۆيلىمەك.

تَخَمَ يَتْخِمُ تَخْمًا: چېگرا بەلگىلىدى.

تَخِمَ يَتْخَمُ تَخَمًا: تويدى، قورساق بەك تويۇپ كەتتى.

تَخِمَ الشَّخْصُ: قورساق ئېسىلدى، سىكىدۇرەل-مىدى، ھەزىم قىلالمىدى.

تَخْمٌ ج تُخُومٌ: پاسىل، چېگرا، دۆلەت چېگرا-سى.

تُخَمَةٌ: قورسىقى ئېسىلىپ كېتىش، تاماق سىكىمەي قېلىش، ھەزىم بولماسلىق؛ ھەزىم قىلالماسلىق.

«تَنَاوَلْ قَلِيْلاً مِنَ الْأَطْعِمَةِ حَتَّى لاَ تُصَابَ بِالتُّخْمَةِ»: قورسىقىڭ ئېسىلىپ كەتمەسلى-كى ئۈچۈن ئازراق تاماق يېگىن.

تَخَمَّرَ يَتَخَمَّرُ تَخَمُّرًا عَصِيْرُ الْعِنَبِ: ئۈزۈم سۈيى ئېچىدى.

تَخَمَّرَ الْعَجِيْنُ: خېمىر بولدى.

تَخَمَّرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال رومال ئارتتى.

«لَقَدْ حَضَرَ الشَّايُ وَلَكِنْ دَعْهُ يَتَخَمَّرْ قَلِيْلاً»: چاي تەييار بولدى، لېكىن ئازراق تەمى چىقسۇن.

تَخَمَّرَ الْفِكْرَةُ: ئوي - پىكىر، ئىدىيە پىشىپ يېتىلدى.

تَخَمُّرٌ: ئېچىماق.

تَخْمِيْرٌ: ئېچىتماق.

تَخْمِيْرُ الْعَجِيْنِ: خېمىر تۇرۇچ قىلماق.

تَخْمِيْرُ الْحُمُورِ: ھاراق ئىشلىمەك.

تَخْمِيسٌ: شېئىرنى مۇخەممەس قىلماق، باشقا-لارنىڭ ئىككى مىسرا شېئىرىغا ئۆزى ئۈچ مىسرا قوشۇپ بەش مىسرا قىلماق.

تَخْمِيْنٌ: پەرەز قىلماق، مۆلچەرلىمەك، تەخمىن قىلماق.

عَلَى سَبِيْلِ التَّخْمِيْنِ: مۆلچەرلەش، تەخمىنەن.

تُخْنٌ: يوغان؛ چىك؛ قاتتىق.

تَخَنَّثَ يَتَخَنَّثُ تَخَنُّثًا الرَّجُلُ: ئەر كىشى ئايال مىجەز بولۇپ قالدى، زەيپانە بولدى.

تَخَوَّفَ يَتَخَوَّفُ تَخَوُّفًا عَلَى: ئەنسىرەپ كەتتى.

تَخَوَّفَ مِنْ كَذَا: قورقتى، قورقۇنچ باستى؛ كېمەيتتى، ئۈپراتتى.

تَخْوِيْفٌ: قورقۇتماق، تەھدىت سالماق.

«وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلاَّ تَخْوِيفًا» ‹قرآن›: بىز مۆجىزىلەرنى پەقەت (بەندىلەرنى) قورقۇتۇش ئۈچۈنلا ئەۋەتىمىز.

تَخَيَّبَ يَتَخَيَّبُ تَخَيُّبًا: مەقسەتكە يېتەلمىدى، ئۈمىدسىزلەندى، زىيان تارتتى.

تَخَيَّرَ يَتَخَيَّرُ تَخَيُّرًا: تاللىدى؛ ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزىتىپ تاللىدى، ئىختىيار قىلدى.

«وَ فَاكِهَةٍ مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ» ‹قرآن›: ئۇلارغا ئىختىيار قىلغان مېۋىلەر بېرىلىدۇ.

تَخَيُّرٌ: تاللاش.

تَخَيَّطَ يَتَخَيَّطُ تَخَيُّطًا رَأْسُهُ: بېشىغا ئاق سانجىدى، بېشىغا ئاق كىردى.

تَخَيَّلَ يَتَخَيَّلُ تَخَيُّلاً الشَّيْءَ: تەسەۋۋۇر قىلدى، كۆز ئالدىغا كەلتۈردى، خىيال قىلدى.

تَخَيَّلَ الْخَيْرَ فِي فُلاَنٍ: ياخشىلىقنى مۆلچەرلىدى، ياخشىلىقنى ئويلىدى، ياخشىلىقنى تەسەۋۋۇر قىلدى.

تَخَيُّلٌ ج تَخَيُّلاَتٌ: خىيال، تەسەۋۋۇر.

تَخَيُّلٌ جَامِعٌ: رېئاللىققا ئويغۇن كەلمەيدىغان تەسەۋۋۇر، خىيال، ئىشقا ئاشمايدىغان خىيال، خام خىيال.

تَخَيُّلاَتٌ أَدَبِيَّةٌ: ئەدەبىي تەسەۋۋۇرلار.

تَخَيَّمَ يَتَخَيَّمُ تَخَيُّمًا الْيَأْسُ فِي رُوحِهِ: ئۈمىد ئۈزدى.

تَخَيَّمَ: چېدىرغا كىردى، چېدىردا تۇردى.

تَدَابَرَ يَتَدَابَرُ تَدَابُرًا: دۈشمەنلىشىشتى.

«وَلاَ تَدَابَرُوا وَلاَ تَقَاطَعُوا» ‹حديث›: دۈشمەنلەشمەڭلار، سىلە ـ رەھىمنى ئۈزۈپ قويماڭلار.

تَدَاخَلَ يَتَدَاخَلُ تَدَاخُلاً الشَّيْءُ: كىرىشىپ كەتتى، ئارىلىشىپ كەتتى، گىرەلىشىپ كەتتى.

تَدَاخَلَ بَيْنَهُمْ: ياراشتۇردى، ئەپلەشتۈردى، ئارىغا كىردى.

تَدَاخَلَتِ الْأُمُورُ: ئىشلار ئارىلىشىپ مۇجمەل بولۇپ كەتتى.

تَدَاخَلَنِي مِنَ الْقَلَقِ شَيْءٌ: ئىچىم پۈشتى، ئىچىم تىت ـ تىت بولدى.

تَدَاخُلٌ: ئارىلاشماق، قول تىقماق.

خَاصِيَّةُ التَّدَاخُلِ: ئۆتكۈزۈشچانلىق، سىڭدۈرۈشچانلىق.

تَدَارَأَ يَتَدَارَأُ تَدَارُؤًا الشَّخْصَانِ: ئۆز ئارا قارشىلاشتى.

تَدَارَسَ يَتَدَارَسُ تَدَارُسًا الْمَسْأَلَةَ: مەسىلىنى تەتقىق قىلىشتى، مەسىلىنى مۇھاكىمە قىلىشتى.

تَدَارَكَ يَتَدَارَكُ تَدَارُكًا مَا فَاتَهُ: تولۇقلىۋالدى؛ قوغلاپ يېتىشىۋالدى.

«لَولاَ أَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَآءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ» ‹قرآن›: ئەگەر ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ نېمىتىگە ئېرىشمىسە ئىدى، ئەلۋەتتە، ئۇ (قىلمىشىغا) مالامەت قىلىنغان ھالدا (دەرەخسىز يوق، تاغسىز يوق) بىر دالىغا تاشلانغان بولاتتى.

تَدَارَكَ الْأَمْرَ: ئوڭشىدى، تۈزەتتى؛ ئېرىشتى، يەتتى.

تَدَارَكَ الْخَطَأَ بِالصَّوَابِ: خاتالىقنى تۈزەتتى، خاتالىقنى ئوڭشىدى.

تَدَارَكَ اللّٰهُ بِرَحْمَتِهِ: ئاللاھ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن.

تَدَاعَى يَتَدَاعَى تَدَاعِيًا: يىقىلاي دەپ قالدى؛ بىرـ بىرىنى چاقىرىشتى.

تَدَاعَى الْبِنَاءُ: ئىمارەت چاك كەتتى، ئىمارەت يىقىلاي دەپ قالدى.

تَدَاعَتِ الْأَفْكَارُ: ئېسىگە كېلىۋالدى، يادىغا كەچتى.

تَدَاعَتْ عَلَيْهِمُ الْقَبَائِلُ: قەبىلىلەر ئۇلارنىڭ ئۈستىگە يوپۇرۇلۇپ باردى.

تَدَاعَبَ يَتَدَاعَبُ تَدَاعُبًا: چاقچاق قىلىشتى.

تَدَافَعَ يَتَدَافَعُ تَدَافُعًا الْقَوْمُ: ئالغا سۈرۈشتى، بىرـ بىرىنى ئىتتىرىشتى.

تَدَافَعَ عَلَى: ئىلگىرى سۈردى، ئىلگىرىلەتتى.

تَدَافَعَ السَّيْلُ: كەلكۈن ئۆركەشلەپ ئاقتى.

تَدَانَى يَتَدَانَى تَدَانِيًا: بىر - بىرىگە يېقىنلاشتى، ئۆز ئارا يېقىنلاشتى.

تَدَاهَى يَتَدَاهَى تَدَاهِيًا الشَّخْصُ: بىلەرمەن بولۇشالدى، دانا قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَدَاوَلَ يَتَدَاوَلُ تَدَاوُلاً: قولدىن - قولغا بەردى.

تَدَاوَلَتِ الْأَلْسُنُ: ئېغىزدىن - ئېغىزغا تارقالدى.

تَدَاوَلَتِ الْأَيْدِي: قولدىن - قولغا ئۆتتى.

تَدَاوَلُوا الشَّيْءَ: قولدىن - قولغا بەردى.

بِالتَّدَاوُلِ: رەت بويىچە، تەرتىپ بىلەن.

تَدَاوُلٌ: تاراتماق، تارقاتماق.

تَدَاوَى يَتَدَاوَى تَدَاوِيًا الْمَرِيضُ: كېسەل دورا يېدى، دورا ئىستېمال قىلدى.

تَدَايَنَ يَتَدَايَنُ تَدَايُنًا الرَّجُلاَنِ: قەرز بېرىشتى، ئۆتنە بېرىشتى.

«يَأَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ» «قرآن»: ئى مۆمىنلەر! مۇددەت بەلگىلەپ ئۆز ئارا قەرز بېرىشىڭلار، ئۇنى (ھۆججەت قىلىپ) يېزىپ قويۇڭلار.

تَدَبَّرَ يَتَدَبَّرُ تَدَبُّرًا فِي الْأَمْرِ: ئويلاندى، ئەستايىدىللىق بىلەن پىكىر يۈرگۈزدى.

«أَفَلاَ يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا» «قرآن»: ئۇلار (ھەقنى تونۇش ئۈچۈن) قۇرئاننى پىكىر قىلمامدۇ؟ بەلكى ئۇلارنىڭ دىللىرىدا قۇلۇپ بار (شۇڭا ئۇلار چۈشەنمەيدۇ).

تَدَبَّرَ فِي مَالِهِ: تېجىدى، ئىقتىساد قىلدى.

تَدَبَّقَ يَتَدَبَّقُ تَدَبُّقًا بِالْعَرَقِ: تەرگە چاپلاشتى.

تَدَبَّقَ الطَّائِرُ: قۇش يىلىم بىلەن تۇتۇلدى.

تَدَبَّقَ الشَّيْءُ: چاپلىشىپ قالدى.

تَدْبِيْرٌ: ئورۇنلاشتۇرماق، باشقۇرماق، بېجىرمەك، بىر تەرەپ قىلماق، رەتكە سالماق؛ تېجىمەك.

تَدْبِيْرُ الْمَنْزِلِ: ئائىلە ئىشلىرىنى باشقۇرماق.

تَدْبِيْرُ مَكَايِدَ: ھىيلە - مىكىر پىلانلىماق؛ قەست قىلماق.

«اَلْمَرْأُ فِي تَفْكِيرٍ وَ اللّٰهُ فِي تَدْبِيرٍ»: تەدبىر كىشىدىن، تەقدىر ئاللاھتىن؛ تەقدىر باشقا، تەدبىر باشقا؛ خۇدانىڭ تەقدىرى بەندىسىنىڭ تەدبىرىدىن ئۈستۈن كېلىدۇ.

تَدْبِيْرٌ ج تَدَابِيْرُ: چارە، ئۇسۇل، تەدبىر، ئامال، ئىلاج.

«اِنْدَفَعَ دُونَ تَفْكِيرٍ أَوْ تَدْبِيرٍ»: ئويلىماستىنلا چالۋارقىدى.

اِتَّخَذَ التَّدْبِيْرَ: تەدبىر قوللاندى.

«اِتَّخَذَ التَّدَابِيرَ اللاَّزِمَةَ»: زۆرۈر چارە - تەدبىرلەرنى قوللاندى.

تَدَابِيْرُ الْحَيْطَةِ: ئالدىنى ئېلىش تەدبىرلىرى.

تَدَابِيْرُ اِسْتِثْنَائِيَّةٌ: پەۋقۇلئاددە ئۇسۇل، ئادەتتىنتاشقىرى چارە.

تَدَثَّرَ يَتَدَثَّرُ تَدَثُّرًا الشَّخْصُ: يۆگىنىۋالدى، كىيىنىۋالدى.

تَدَثَّرَ الْفَارِسُ فَرَسَهُ: چەۋەنداز ئېتىغا سەكرەپ مىندى.

تَدَجَّجَ يَتَدَجَّجُ تَدَجُّجًا فِي السِّلاَحِ: قورالاندى.

تَدَحْدَرَ يَتَدَحْدَرُ تَدَحْدُرًا الشَّيْءُ: نەرسە دومىلىدى، يۇمىلىدى.

تَدَحْرَجَ يَتَدَحْرَجُ تَدَحْرُجًا الشَّيْءُ: نەرسە دومىلىدى، نەرسە يۇمىلىدى.

«يَتَدَحْرَجُ الْأَطْفَالُ فِي حُفْرَةِ الرِّمَالِ»: بالىلار قۇم ئورەكتە يۇمۇلىماقتا.

تَدَخَّلَ يَتَدَخَّلُ تَدَخُّلاً: ئارىغا كىردى، ئارىلاشتى.

تَدَخَّلَ الشَّخْصُ: پەيدىنپەي كىردى، ئاستا - ئاستا كىردى.

تَدَخَّلَ فِي الشُّؤُنِ الدَّاخِلِيَّةِ: ئىچكى ئىشلارغا ئارىلاشتى.

تَدَخَّلَ فِي الْحَدِيْثِ: گەپنىڭ بىلىگە تەپتى، سۆزلىگۈچىلەرنىڭ سۆزىنى ئۈزۈپ ئۆلارغا ئورتاقلاشتى.

تَدَخَّلَ فِي الْأَمْرِ: ئارىلاشتى، ئورتاقلاشتى.

تَدَخَّلَ فِي الْخُصُومَةِ: دەۋاغا ئارىلاشتى.

«عَلَى كُلِّ شَخْصٍ أَنْ يَتَدَخَّلَ فِي الْقَضَايَا الَّتِي تُبَذَّرُ فِيهَا أَمْوَالُ الدَّوْلَةِ وَ مُمْتَلَكَاتُهَا»:

دۆلەتنىڭ مال ـ مۈلكى ئىسراپ بولىدىغان ئىشلارغا ئارىلىشىشقا ھەر بىر ئادەمنىڭ مەسئۇلىيىتى بار.

تَدَخُّلْ: ئارىلاشماق، قول تىقماق.

سِيَاسَةُ عَدَمِ التَّدَخُّلِ: باشقا دۆلەتلەرنىڭ ئىچكى ئىشىغا ئارىلاشماسلىق سىياسىتى.

«يُقَاوِمُ الْعَرَبُ التَّدَخُّلَ الْأَجْنَبِيَّ»: ئەرەبلەر چەت ئەلنىڭ ئارىلىشىشىغا قارشى تۇرىدۇ.

تَدَخَّنَ يَتَدَخَّنُ تَدَخُّنًا: ئىسرىق سالدى.

«تَدَخَّنَ فُلَانٌ بِالدُّخْنَةِ»: خۇش پۇراقلار بىلەن ئىسرىق سالدى.

تَدْخِينٌ: تاماكا چەكمەك.

اَلرَّجَاءُ عَدَمُ التَّدْخِين/مَمْنُوعُ التَّدْخِيْنِ: تاماكا چەكمەك (ئاممۇۋى سورۇنلارغا يېزىپ قويۇلىدىغان ئىبارە).

أُوْضَةُ التَّدْخِينِ: تاماكا چېكىش ئۆيى.

تَدَرَّبَ يَتَدَرَّبُ تَدَرُّبًا: مەشىق قىلدى.

«اَلتِّلَامِيذُ يَتَدَرَّبُونَ عَلَى الْأَلْعَابِ الرِيَاضِيَّةِ»: ئوقۇغۇچىلار تەنتەربىيە ئويۇنلىرى مەشىقى قىلىۋاتىدۇ.

تَدَرَّجَ يَتَدَرَّجُ تَدَرُّجًا فِي وَظِيفَتِهِ: ۋەزىپىسى ئۈستى.

«تَدَرَّجَ فِي سُلَّمِ الْحَضَارَةِ»: پەيدىنپەي تەرەققى تاپتى.

اَلتَّدَرُّجُ: ئاستا ـ ئاستا، تەدرىجىي؛ پراكتىكا قىلماق.

بِتَدَرُّجٍ: تەدرىجى، ئاستا ـ ئاستا، پەيدىنپەي.

تَدَرَّعَ يَتَدَرَّعُ تَدَرُّعًا الْفَارِسُ الدِّرْعَ أَوْ بِالدِّرْعِ: چەۋەندار ساۋۇت كىيدى.

تَدَرَّعَ بِالصَّبْرِ: سەۋرى ـ تاقەتلىك بولدى، چىدامлىق بولدى.

تَدَرَّقَ يَتَدَرَّقُ تَدَرُّقًا الْفَارِسُ بِالدَّرْقَةِ: چەۋەندار قالقان بىلەن قوغدانىدى.

تَدَرَّنَ يَتَدَرَّنُ تَدَرُّنًا: سىل كېسىلى بولۇپ قالدى.

تَدَرُّنٌ: تۇبركىلىوز كېسىلى.

تَدَرُّنُ الرِّئَتَيْنِ: تۇبركىلىوز كېسىلى.

تَدَرُّنِيٌّ: سىل، ئۆپكە تۇبركىلىوز.

تَدَرَّى يَتَدَرَّى تَدَرِّيًا: ئالدىدى، قىلتاقتا چۈشۈردى.

تَدَرْوَشَ يَتَدَرْوَشُ تَدَرْوُشًا الشَّخْصُ: دەرۋىشلەردەك ئىش قىلدى.

تَدْرِيْبٌ ج تَدْرِيبَاتٌ: مەشىق، كۆنۈكمە.

تَدْرِيْبٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي مەشىق.

تَدْرِيْبٌ مِهَنِيٌّ: كەسپىي مەشىق.

تَدْرِيبٌ رِيَاضِيٌّ: تەنتەربىيە مەشقى.

إِدَارَةُ التَّدْرِيبِ: تەربىيىلەشكە مەسئۇل ئورگان.

تَدْرِيبٌ فَنِّيٌّ: سەنئەت مەشقى.

دَوْرَةُ تَدْرِيبِيَّةٌ: تەربىيىلەش كۇرسى.

تَدْرِيْجًا. بِالتَّدْرِيجِ: قەدەممۇ ـ قەدەم، پەيدىنپەي.

تَعَلَّمَ الشَّيْءَ بِالتَّدْرِيجِ: قەدەممۇ قەدەم ئۆگەندى.

تَدْرِيجِيٌّ: تەدرىجى، قەدەممۇ قەدەم.

تَدْرِيْجِيًّا: تەدرىجى، پەيدىنپەي، قەدەممۇ قەدەم.

تَدْرِيْسٌ: تەربىيىلەش.

سِلْكُ التَّدْرِيسِ: ئوقۇتۇش كەسپى، ئوقۇتۇش ساھەسى.

طُرُقُ التَّدْرِيسِ: ئوقۇتۇش ئۇسۇللىرى.

أَعْضَاءُ هَيْئَةِ التَّدْرِيسِ. هَيْئَةُ التَّدْرِيسِ: ئىنستىتۇت، فاكۇلتېتتىكى ئوقۇتقۇچى ئۇستازلار ھەيئىتىنىڭ ئەزالىرى.

«نَسْتَعْمِلُ الْآلَةَ الْكَاتِبَةَ دَائِمًا فِي أَعْمَالِنَا التَّدْرِيسِيَّةِ»: بىز ئوقۇتۇش خىزمىتىمىزدە دائىم خەت بېسىش ماشىنىسى ئىشلىتىمىز.

تَدَسَّسَ يَتَدَسَّسُ تَدَسُّسًا فِي: يوشۇردى، مەخپى تۇتتى.

تَدَسَّى يَتَدَسَّى تَدَسِّيًا: ئوغرىلىقچە كىردى، شۇڭغىدى.

تَدَشَّى يَتَدَشَّى تَدَشِّيًا: ھەق تۇتتى، كېكىردى.

تَدَفَّأَ يَتَدَفَّأُ تَدَفُّأً: ئىسسىندى، ئىسسىندى.

«جَلَسَ قُرْبَ الْمَوْقِدِ لِيَتَدَفَّأَ»: ئۇ ئىسسىنىش ئۈچۈن ئوچاق يېنىدا ئولتۇردى.

تَدْفِئَةٌ: ئىسسىنىش.

تَدْفِئَةٌ مَرْكَزِيَّةٌ: ئىسستىش مەركىزى.

«لَقَدْ أَصْبَحَ الْجَوُّ دَافِئًا لِذَلِكَ أُوْقِفَتِ التَّدْفِئَةُ الْمَرْكِزِيَّةُ»: ھاۋا ئىسسىپ قالدى، شۇنىڭ ئۈچۈن پار توختىتىلدى.

تَدَفَّقَ يَتَدَفَّقُ تَدَفُّقًا السَّائِلُ: سۇيۇقلۇق ئاقتى، ئېتىلىپ چىقتى.

«تَدَفَّقَ الشَّيَّاحُ عَلَى الشَّاطِئِ»: سايامەتچىلەر قىرغاقتا قاراپ ئاقتى.

«تَدَفَّقَتِ الْعَوَاطِفُ»: ھېسسىيات دولقۇنلاندى.

«تَدَفَّقَ الْمَاءُ مِنَ الْعَيْنِ»: سۇ بۇلاقتىن ئېتىلىپ چىقتى، ئوخچۇپ چىقتى.

تَدَفُّقٌ: ئېتىلىپ چىقماق، ئۇرغۇپ چىقماق، ئوخچۇپ چىقماق.

صُنْدُوقُ التَّدَفُّقِ: رادىئاتور.

تَدَفُّقُ رُؤُسِ الْأَمْوَالِ: كاپىتالنىڭ كۆپلەپ كىرىشى.

تَدْقِيقٌ: پۈختىلىماق، مۇستەھكەملىمەك، ئىنچىكىلىمەك.

إِدَارَةُ التَّدْقِيقِ: تەتقىقات ئىدارىسى.

تَدَلْدَلَ يَتَدَلْدَلُ تَدَلْدُلاً الشَّخْصُ: ئەزالىرىنى ۋە بەشىنى لىڭشىتىپ ماڭدى.

تَدَلَّتْ يَتَدَلَّتُ تَدَلُّتًا إِلَى: ... غا ئۆزىنى ئاتتى، ... غا ئۆزىنى ئوردى، ... غا ئېتىلدى.

تَدَلَّعَ يَتَدَلَّعُ تَدَلُّعًا: ئەركە چوك بولدى، ئەركىلىدى، شوخلۇق قىلدى.

تَدَلَّلَ يَتَدَلَّلُ تَدَلُّلاً: ئەركىلىدى، غىلجىڭلىدى، ناز قىلدى.

«تَدَلَّلَتِ الْمَرْأَةُ عَلَى زَوْجِهَا»: ئايال ئېرىگە ئەركىلىدى (ناز قىلدى).

تَدَلُّلٌ: نازلىنىش؛ خۇشامەت قىلىش، ياغلىمىچىلىق قىلىش.

تَدَلَّهَ يَتَدَلَّهُ تَدَلُّهًا فِي حُبِّهَا: گاڭگىراپ قالدى، تەمتىرەپ قالدى، ئەقلىنى يوقاتتى.

تَدَلَّى يَتَدَلَّى تَدَلِّيًا الثَّمَرُ: مېۋە ساڭگىلىدى.

«ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْأَدْنَى» **«قرآن»:** ئاندىن ئۇ ئاستا ـ ئاستا (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) يېقىنلىشىپ تۆۋەنگە ساڭگىلىدى، ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىككى ياچاق مىقدارى ياكى ئۇنىڭدىنمۇ يېقىنراق يېقىنلاشتى.

«كَانَتْ أَغْصَانُ الْعِنَبِ تَتَدَلَّى عَلَى جُدْرَانِ الْحَدِيقَةِ»: ئۈزۈم تاللىرى باغچا تاملىرىدىن ساڭگىلاپ تۇراتتى.

تَدَلَّى إِلَى: چۈشتى.

تَدَلَّى مِنَ الْجَبَلِ: تاغدىن چۈشتى.

تَدَلَّى مِنَ الْخَيْلِ: ئاتتىن چۈشتى.

تَدَلَّى عَلَيْنَا مِنْ أَرْضِ كَذَا: كەلدى.

تَدْلِيسٌ: ئالدامچىلىق قىلماق، ساختىلىق قىلماق، مەككارلىق قىلماق.

بِالتَّدْلِيسِ: ئالدامچىلىق قىلىش ئارقىلىق.

تَدْلِيكٌ: ئۇۋۇلاش.

تَدْلِيكٌ صِحِّيٌّ: ساغلاملىق، ئۇۋۇلاش، ئۇۋۇلاش تېخنىكىسى، ئۇچىنى تۈتۈش تېخنىكىسى.

«إِنَّهُ حَقًّا إِنْسَانٌ مَاهِرٌ فِي عَمَلِيَّةِ التَّدْلِيكِ»: ئۇ ئۇۋۇلاش تېخنىكىسى ئۇستۇن ئادەم.

تَدْلِيلٌ: نەقىل كەلتۈرۈش، دەلىل كۆرسىتىش؛ ئەركىلىتىش.

«لَاتُفْسِدْ وَلَدَكَ بِالْإِفْرَاطِ فِي تَدْلِيلِهِ»: بالاڭنى ھەددىدىن ئارتۇق ئەركىلىتىپ بۇزۇپ قويمىغىن.

تَدْلِيلَاتٌ: ئاساس، سەۋەب، ئىسپات، پاكىت، ھۇججەت.

تَدْمِيرٌ: ۋەيران قىلماق، خاراب قىلماق، بۇزماق.

تَدَنَّأَ يَتَدَنَّأُ تَدَنُّؤًا الشَّخْصُ: پەسلەشتى، چاكىنىلاشتى؛ چۈشكۈنلەشتى.

تَدَنَّسَ يَتَدَنَّسُ تَدَنُّسًا الشَّيْءُ: پاسكىنا بولدى، كىر بولدى.

تَدَنَّى يَتَدَنَّى تَدَنِّيًا الشَّخْصُ: ئاستا ـ ئاستا يېقىنلاشتى، چاكىنىلاشتى، چۈشتى، تۆۋەنلىدى.

تَدَنَّى مُسْتَوَاهُ: سەۋىيىسى تۆۋەنلەپ كەتتى.

تَدَنَّى: چاكىنىلاشتى، چۈشۈردى، تۆۋەنلەتتى.

تَدَهَّنَ يَتَدَهَّنُ تَدَهُّنًا: مايلىدى، ماي سۈركىدى.

تَدَهْوَرَ يَتَدَهْوَرُ تَدَهْوُرًا الشَّيْءُ: چۈشۈپ كەتتى.

تَدَهْوَرَ الْأَمْرُ: تۆۋەنلەپ كەتتى، يامانلاشتى.

تَدَهْوَرَتْ صِحَّتُهُ: كېسەللىك ئەھۋالى يامانلاشتى.

«تَدَهْوَرَتْ حَالَةُ الْمَرِيْضِ الصِّحِّيَّةُ»: ئاغرىقنىڭ كېسەللىك ئەھۋالى يامانلاشتى.

«تَدَهْوَرَ مُسْتَوَى الْمَعِيشَةِ فِي الدُّوَلِ النَّامِيَةِ»: تەرەققىي قىلىۋاتقان دۆلەتلەردە تۇرمۇش سەۋىيىسى تۆۋەنلەپ كەتتى.

تَدَهْوُرٌ: چۈشكۈنلەشمەك، پەسلەشمەك، چاكىنىلاشماق.

تَدَوَّرَ يَتَدَوَّرُ تَدَوُّرًا: يۇمىلاق بولدى، يۇمىلاقلاندى، دۇپ دۆگىلەك بولدى.

تَدْوِيْرٌ: ئايلاندۇرماق، چۆرگىلەتمەك.

تَدْوِيْرُ الْآلَاتِ: ماشىنىنى ئايلاندۇرماق.

تَدْوِيْلٌ: تارقاتماق؛ يۇرۇشتۇرمەك.

تَدَيَّنَ يَتَدَيَّنُ تَدَيُّنًا الشَّخْصُ بِكَذَا: دىندا ئىخلاسمەن بولدى، دىيانەتلىك بولدى، دىنغا كىردى.

تَدَيُّنٌ: دىنغا ئىخلاسمەنلىك قىلماق، تەقۋا بولماق، دىنىي ئىشلاردا ئىخلاسمەن بولماق.

تَذَاءَبَ يَتَذَاءَبُ تَذَاؤُبًا الرِّيْحُ: شامال چىقتى.

تَذَاءَبَتِ الرِّيْحُ الشَّيْءَ: شامال نەرسىنى ئۇچاردى، ئۇچۇرۇۋەتتى، ئۇچۇرۇپ كەلدى.

تَذَاءَبَتْهُ الْجِنُّ: جىن ئۇنى قورقۇتتى.

تَذَابَحَ يَتَذَابَحُ تَذَابُحًا الْمُتَقَاتِلُونَ: جەڭچىلەر بىر - بىرىنى قىرىشتى.

تَذَابَحَ الْأَصْدِقَاءُ: دوستلار بىر - بىرىنى مەدھىيىلەش يىلدى.

«اَلتَّمَادُحُ التَّذَابُحُ»: ئۆزئارا مەدھىيىلەش ئۆز ئارا قىرغىنچىلىققا باراۋەر.

تَذَارَعَ يَتَذَارَعُ تَذَارُعًا الْقَوْمُ الطَّرِيْقَ: تېز مېڭىشتا مۇسابىقىلەشتى.

تَذَامَّ يَتَذَامُّ تَذَامًّا الْقَوْمُ: بىر - بىرىنى ئەيىبلەشتى، بىر - بىرىنى مالامەت قىلىشتى.

تَذَامَرَ يَتَذَامَرُ تَذَامُرًا الْقَوْمُ: بىر - بىرىگە مالامەت قىلىشتى.

تَذَاكَرَ يَتَذَاكَرُ تَذَاكُرًا الْأَمْرَ أَوْ فِي الْأَمْرِ: كېڭەشتى، ئويلاشتى؛ ئەسلەشتى.

تَذَاهَلَ يَتَذَاهَلُ تَذَاهُلاً: ئۇنتۇغان بولۇۋالدى، ئۇنتۇغان قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَذَبَّلَ يَتَذَبَّلُ تَذَبُّلاً: تۆگۈلۈۋالدى.

تَذَبَّلَ فِي مَشْيِهِ: گەدەيدى، غادىيىۋالدى.

تَذَبْذَبَ يَتَذَبْذَبُ تَذَبْذُبًا الشَّيْءُ الْمُعَلَّقُ فِي الْهَوَاءِ وَنَحْوِهِ: بوشلۇقتا مىدىرلىدى، تەۋرەدى، لىڭشىدى.

تَذَبْذَبَ الشَّخْصُ: ئىككىلەندى، ئارىسالدى بولدى.

تَذَبْذَبَ فِي وَلَائِهِ: دوستلىشىشتا ئارىسالدى بولۇپ قالدى.

تَذَرَّعَ يَتَذَرَّعُ تَذَرُّعًا الشَّخْصُ بِحُجَّةٍ: پاكىتقا ئېسىلدى، پاكىتنى شېپى كەلتۈردى.

«خَطَأُكَ وَاضِحٌ فَلَا تَتَذَرَّعْ بِجَهْلِكَ بِالْقَانُونِ»: خاتالىقىڭ ئېنىق، نادانلىق قىلىپ قانۇننىڭ شېپى كەلتۈرمە.

تَذَرَّى يَتَذَرَّى تَذَرِّيًا بِالشَّيْءِ: دالدا قىلدى.

«تَذَرَّى بِالْحَائِطِ مِنَ الرِّيحِ»: شامالدىن تامنىڭ دالدا قىلدى.

تَذَرَّى الْجَبَلَ: تاغقا چىقتى، تاغقا ياماشتى.

تَذَرَّى الشَّخْصُ الذُّرْوَةَ: مەرتىۋىسى ئۈستى، قەدىر-قىممىتى يۇقىرى بولدى، ئابرۇي قازاندى.

تَذْكَارٌ ج تَذْكَارَاتٌ: خاتىرە، ئەسلىك، يادكار.

«قَدَّمَ لَهُ هَدِيَّةً عَلَى سَبِيلِ التَّذْكَارِ»: خاتىرە يوسۇندا سوۋغا تەقدىم قىلدى.

تَذْكَارًا لِكَذَا: خاتىرىلەش ئۈچۈن، خاتىرىلەش يۈزىسىدىن.

«أَرْجُو أَنْ تَقْبَلَ قَلَمَ الْحِبْرِ هَذَا تَذْكَارًا»: بۇ قەلەمنى خاتىرە ئۈچۈن قوبۇل قىلىشىڭنى ئۈمىد قىلىمەن.

تَذْكَارِيٌّ: خاتىرە.

اِحْتِفَالٌ تَذْكَارِيٌّ: خاتىرىلەش يىغىنى.

صُورَةٌ تَذْكَارِيَّةٌ: خاتىرە رەسىم.

نَصْبُ تَذْكَارِيٌّ: خاتىرە مۇنار.

تَذْكِرَةٌ: ئىبرەت.

«لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً» (قرآن): سىلەرگە ئۇنى ئىبرەت قىلىش ئۈچۈن ...

تَذْكِرَةٌ ج تَذَاكِرُ: بىلەت؛ كېنىشكا؛ ئەسلىمە؛ كارتا، كارتوچكا.

تَذْكِرَةٌ طِبِّيَّةٌ: رېتسېپ.

تَذْكِرَةُ الْعِلَاجِ: كېسەل تارىخى.

تَذْكِرَةُ الْبَرِيدِ: ئاتكرىتكا.

تَذْكِرَةُ السَّفَرِ: سەپەر بىلىتى (پاراخوت ياكى ماشىنا بىلىتى).

تَذْكِرَةُ الرَّصِيفِ: ژوگزال بىلىتى.

تَذْكِرَةُ ذِهَابٍ وَإِيَابٍ: بېرىش - كېلىش بىلىتى.

تَذْكِرَةُ مُرُورٍ: يول خېتى، پاسپورت.

اَلتَّذْكِرَةُ الْإِنْتِخَابِيَّةُ: سايلام بىلىتى.

تَذْكِرَةُ الدَّعْوَةِ: تەكلىپنامە، چاقىرىق قەغىزى، باغاق.

تَذْكِرَةُ الْهَوِيَّةِ: سالاھىيەت گۇۋاھنامىسى، كىملىك.

تَذْكِرَةُ الشَّخْصِيَّةِ: سالاھىيەت گۇۋاھنامىسى، كىملىك.

مَكَانُ صَرْفِ التَّذْكِرَةِ: بىلەت سېتىش ئورنى.

شُبَّاكُ التَّذَاكِرِ: بىلەت سېتىش ئورنى.

تَذَكَّرَ يَتَذَكَّرُ تَذَكُّرًا الشَّيْءَ: پەند - نەسىھەت ئالدى، ياد ئەتتى، ئەسلىدى.

«إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُوْلُو الْأَلْبَابِ» (قرآن): (ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىدىن) پەقەت ئەقىل ئىگىلىرلا پەند - نەسىھەت ئالىدۇ.

تَذَكَّرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئەركەكزەدەك بولۇۋالدى.

تَذَكُّرٌ: خاتىرلەش، ئەسلەش.

تَذْكِيرٌ: ئەسلەتمەك، ئېسىگە سالماق، يادىغا يەتكۈزمەك.

تَذَلَّلَ يَتَذَلَّلُ تَذَلُّلاً لَهُ: بويسۇندى، بويۇنىنى قىسىپ تۇردى، خارلاندى، خوش - خوش دەپ تۇردى، قول قوۋۇشتۇرۇپ تۇردى، كەمتەر بولدى.

تَذْلِيلُ الصُّعُوبَاتِ: قىيىنچىلىقلارنى يېڭىش؛ توسالغۇلارنى يېڭىش.

تَذَمَّرَ يَتَذَمَّرُ تَذَمُّرًا الرَّجُلُ: زېرىكتى، غۇدۇرىدى، مالال بولدى.

«لَا تَتَذَمَّرْ مِنْ كَثْرَةِ الْعَمَلِ»: ئىشنىڭ كۆپلىكىدىن زېرىكمىگىن.

تَذَمَّرَ عَلَيْهِ: تەھدىت سالدى.

«ظَلَّ يَتَذَمَّرُ عَلَى فُلَانٍ»: تەھدىت سالغىلى تۇردى.

تَذْهِيبٌ: ئالتۇن ھەل بەرمەك، ئالتۇن ھەل بىلەن قاپلىماق، قول يازمىلارنى ئالتۇن ھەل بېرىلگەن رەسىملەر بىلەن بېزەش سەنئىتى.

تَذَوَّقَ يَتَذَوَّقُ تَذَوُّقًا الطَّعَامَ: تاماقنىڭ تۇزىنى تېتىدى، تەمىنى تېتىپ كۆردى.

تَذَوَّقَ الْمُوسِيقَى: مۇزىكىدىن ھۇزۇرلاندى.

تَذَوَّقَ الْعَمَلَ الْفَنِّيَّ: گۈزەل سەنئەتتىن بەھرەمەن بولدى.

تَذْوِيبٌ: ئېرىتمەك.

تَذْوِيبُ الْفَوَارِقِ: پەرقلەرنى تۈگىتىش.

تَذْوِيبُ الْفَوَارِقِ بَيْنَ الطَّبَقَاتِ: سىنىپلار ئارىسىدىكى پەرقلەرنى تۈگىتىش.

تَرَاعَفَ يَتَرَاعَفُ تَرَاؤُفًا الْقَوْمُ: ئىچ ئاغرىتىشتى.

تَرَائَى يَتَرَائَى تَرَائِيًا الْقَوْمُ: ئاشكارا بولدى، (بىر - بىرى بىلەن) كۆرۈشتى.

«فَلَمَّا تَرَاءَى الْجَمْعَانِ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَى إِنَّا لَمُدْرَكُونَ» (قرآن): ئىككى توپ (پىرئەۋن توپى بىلەن مۇسائىلەيھىسسالامنىڭ توپى) بىر - بىرىنى كۆرۈپ تۇرۇشقان چاغدا، مۇسانىڭ ئادەملىرى «ئۇلار (يەنى پىرئەۋن بىلەن قوشۇنى) بىزگە چوقۇم يېتىشىۋالىدىغان بولدى» دېدى.

«فَلَمَّا تَرَاءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَى عَقِبَيْهِ» (قرآن): ئىككى قوشۇن ئۇچراشقان چاغدا شەيتان ئارقىسىغا چېكىنىدى.

تَرَاءَتْ لَهُ فُلَانَةٌ: پالانى ئۇنىڭغا ئاشكارا بولدى.

تَرَائَى الشَّيْءُ: كۆرۈندى، ئاشكارا بولدى.

«يَتَرَاءَ لِي أَنَّ مَصْلَحَتَكَ فِي إِكْمَالِ تَعْلِيمِكَ» : مېنىڭچە، ئوقۇشۇڭنى ۋايىغا يەتكۈزۈشۈڭ ساڭا پايدىلىق.

تُرْبٌ: توپا، تۇپراق.

تُرَابٌ ج أَتْرِبَةٌ و تِرْبَانٌ: توپا، تۇپراق.

تُرَابُ الْوَطَنِ: ۋەتەن تۇپرىقى.

«يُدَافِعُ الْمُخْلِصُونَ عَنْ تُرَابِ الْوَطَنِ» : سەمىمىي ئادەملەر ۋەتەننى قوغدايدۇ.

اَلتُّرَابُ الْوَطَنِيُّ: ۋەتەن، ۋەتەن تۇپرىقى.

«يُرَحِّبُ الْمُجَاهِدُونَ بِالْمَوْتِ دِفَاعًا عَنِ التُّرَابِ الْوَطَنِيِّ» : ۋەتەن تۇپرىقىنى قوغداش يولىدا جەڭچىلەر ئۆلۈمگە ئۆزىنى ئاتىدۇ.

تُرَابُ الْأَجْدَادِ: ۋەتەن تۇپرىقى.

«تَغْسِلُ بَعْضُ الْمُدُنِ شَوَارِعَهَا لِإِزَالَةِ مَا يَكْسُوهَا مِنْ أَتْرِبَةٍ» : بەزى شەھەرلەر ئۈستىنى بېسىپ كەتكەن توپىلارنى تازىلاش ئۈچۈن يۇيۇش ئۈسۈلىنى قوللىنىدۇ.

تُرَابَةٌ: سېمونت.

تُرَابِيٌّ: تۇپراق سۈپىتى؛ يەر، زېمىن؛ توپىغا ئائىت.

تَرَابَطَ يَتَرَابَطُ تَرَابُطًا: ئالاقىلەشتى، ئالاقە باغلىدى، باغلاندى.

«تَرَابَطَ الْمُسْلِمُونَ بِفَضْلِ عَقِيدَتِهِمْ» : مۇسۇلمانلار ئەقىدىسى ئارقىلىق بىر - بىرىگە باغلاندى.

تَرَابُطٌ: ئىتتىپاقلاشماق، ھەمكارلاشماق، ئالاقىلاشماق، باغلانماق.

تَرَابُطُ الْأَفْكَارِ: ئىدىيىلەرنىڭ باغلىنىشى.

تَرَابُطُ الذَّرَّاتِ: زەرەتلەرنىڭ بىرىكىشى (خىمىيىدە).

تَرَاتُرٌ: بەختسىزلىك، بالا - قازا، ئاپەت؛ چوڭ ئىشلار.

تُرَاثٌ: مىراس، ئىگىدارچىلىق قىلىنىدىغان ھەرقانداق نەرسە، يادىكارلىق.

اَلتُّرَاثُ الْعِلْمِيُّ الْعَرَبِيُّ: ئەرەب ئىلمى مىراسلىرى.

اَلتُّرَاثُ الْإِسْلَامِيُّ: ئىسلام يادىكارلىقلىرى.

اَلتُّرَاثُ الثَّقَافِيُّ: مەدەنىي يادىكارلىقلار.

اَلتُّرَاثُ الشَّعْبِيُّ: مىللىي يادىكارلىقلار.

تَرَاجَزَ يَتَرَاجَزُ تَرَاجُزًا الشُّعَرَاءُ: شائىرلار مۇشائىرە قىلىشتى.

تَرَاجَعَ يَتَرَاجَعُ تَرَاجُعًا الشَّخْصُ: بۇرۇنقى ھالىتىگە قايتتى.

تَرَاجَعَ الزَّوْجَانِ: تالاقتىن كېيىن يارىشىۋالدى.

«فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا» «قرآن» : كېيىنكى ئېر ئۈنى تالاق قىلغاندىن كېيىن، (ئىددىتىنى توشقۇزۇپ) بۇرۇنقى ئېر بىلەن قايتا ياراشسا ئۇلارغا ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

تَرَاجَعَ إِلَى مَكَانِهِ: ئورنىغا قايتتى.

تَرَاجَعَ إِلَى الْوَرَاءِ: چېكىندى، ياندى، ئارقىغا قايتتى.

تَرَاجَعَ عَنْ قَوْلِهِ: سۆزىدىن قايتتى، سۆزىدىن يېنىۋالدى.

تَرَاجَعَ عَنْ رَأْيِهِ: پىكىردىن ياندى.

تَرَاجُعٌ: چېكىنمەك، ئارقىغا قايتماق.

تَرَاجَمَ يَتَرَاجَمُ تَرَاجُمًا الْقَوْمُ بِالْحِجَارَةِ: بىر - بىرىگە تاش ئېتىشتى.

تَرَاجَمَ بِالْكَلَامِ: تىللاشتى.

تَرَاحَبَ يَتَرَاحَبُ تَرَاحُبًا: كېڭەيدى.

تَرَاحَمَ يَتَرَاحَمُ تَرَاحُمًا النَّاسُ: ئۆز ئارا كۆڭۈل بۆلۈشتى، مېھرىبان بولۇشتى، كۆيۈنۈشتى.

«لَوْ تَرَاحَمَ النَّاسُ مَا كَانَ بَيْنَهُمْ جَائِعٌ وَلَا عُرْيَانٌ» : كىشىلەر بىر - بىرىگە كۆيۈنىدىغان بولسا، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بىرەر ئاچ ئادەمنى، بىرەر يالىڭاچ قالغان ئادەمنى تاپقىلى بولمايتتى.

عُمَّالُ التَّرَاحِيلِ: سەرگەردان ئىشچىلار.

تَرَاخَى يَتَرَاخَى تَرَاخِيًا عَنْهُ: سۈسلاشتى، بوشاشتى، يىراقلاشتى، كېچىكتى.

تَرَاخَى عَنِ الْأَمْرِ: چەتنەدى.

تَرَاخَى مَا بَيْنَهُمَا: يىراقلاشتى.

تَرَاخَتِ السَّمَاءُ: يامغۇرنىڭ يېغىشى كېچىكتى.

تَرَاخٍ . اَلتَّرَاخِي: ئاجىزلىق، زەئىپلىك، هارماق، چارچىماق، بوشىماق، سۈسلاشماق.

تَرَادَفَ يَتَرَادَفُ تَرَادُفًا الشَّخْصَانِ: ئەگەشتى، بىر-بىرىدىن كەينى كەلدى.

تَرَادَفَ الْمُسَافِرَانِ: نۆۋەت بىلەن مىنگەشتى.

تَرَادَفَ اللَّفْظَانِ ‹فِي عِلْمِ الدَّلَالَةِ›: مەنىداش كەلدى.

تَرَادَفَ الْكَلِمَتَانِ: مەنىداش بولدى، بىر مەنىدە كەلدى.

تَرَادُفٌ: ئەگەشمەك، مۇڭاپىقلاشماق.

تَرَادُفُ الْكَلَامِ: سۆزلەرنىڭ مەنىسىنىڭ ئوخشاپ قېلىشى.

تَرَادَّ يَتَرَادُّ تَرَادًّا: قايتتى، چېكىندى، داجىدى.

تَرَادَّ فِي الْجَوَابِ: جاۋاب بېرىشتە دۇدۇقلىدى، كېكەچلىدى.

تَرَادَّ الشَّخْصَانِ الْبَيْعَ: سودىنى بۇزۇشقا بىرلىككە كەلدى.

تُرَازٌ: ئۇشتۇمتۇت ئۆلۈم، تاسادىپىي ئۆلۈم.

تِرَاسَةٌ: قالقان ياساش كەسپى، قالقانچىلىق.

تَرَاسَلَ يَتَرَاسَلُ تَرَاسُلاً الشَّخْصَانِ: خەت يېزىشتى، ئالاقىلىشىپ تۇردى.

تَرَاسَلَا بِالْأَلْحَاظِ: كۆز بىقىشتى.

تَرَاسَلَ النَّاسُ فِي الْغِنَاءِ: نۆۋەت بىلەن ناخشا ئېيتىشتى.

تَرَاسُلٌ: خەت ئالاقە قىلىشماق.

«اِنْقَطَعَ التَّرَاسُلُ بَيْنَهُمَا مُنْذُ مُدَّةٍ»: ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئالاقە خېلى ۋاقىتتىن بېرى ئۈزۈلۈپ قالدى.

تَرَاشَقَ يَتَرَاشَقُ تَرَاشُقًا بِالسِّهَامِ: ئوق ئېتىشتى.

تَرَاشَقُوا بِالسِّهَامِ: قارا چاپلاشتى.

تَرَاشَقُوا بِأَعْيُنِهِمْ: كۆز تاشلاشتى.

تَرَاصَّ يَتَرَاصُّ تَرَاصًّا الْمُصَلُّونَ: نامازغا ئوقۇغۇچىلار سەپ بولۇپ تۇردى.

تَرَاضَعَ يَتَرَاضَعُ تَرَاضُعًا الطِّفْلَانِ: ئىككى بوۋاق بىرلىكتە ئەمدى، ئېمىشتى.

تَرَاضَى يَتَرَاضَى تَرَاضِيًا الرَّجُلَانِ: بىر-بىرىنى رازى قىلدى، بىر-بىرىنى مەمنۇن قىلدى.

«وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ» ‹قرآن›: مەهرى بېكىتىلگەندىن كېيىن، ئۆز ئارا پۇتۇشكەن نەرسىگىلار توغرىسىدا (يەنى ئايالنىڭ رازىلىقى بىلەن ساقىت قىلىنغان مەهرى ئۈچۈن) سىلەرگە هېچ گۇناه بولمايدۇ.

تَرَاضٍ ‹التَّرَاضِي›: ئۆز ئارا رازى بولۇشماق، ئۆز ئارا ماقۇللاشماق.

«اِتَّفَقَا عَلَى حَلِّ الْخِلَافِ بَيْنَهُمَا بِالتَّرَاضِي»: ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىدىكى ئىختىلاپنى رازىلىق بىلەن بىر تەرەپ قىلىشقا بىرلىككە كەلدى.

تَرَاطَنَ يَتَرَاطَنُ تَرَاطُنًا الشَّخْصَانِ: چۈشەنگىلى بولمايدىغان سۆز بىلەن سۆزلەشتى.

تَرَافَأَ يَتَرَافَأُ تَرَافُأً الْقَوْمُ عَلَى الشَّيْءِ: ماقۇل بولۇشتى، ئۆزئارا ياردەمدە بولۇشتى.

تَرَافَدَ يَتَرَافَدُ تَرَافُدًا الْأَصْدِقَاءُ: دوستلار ئۆز ئارا ياردەمدە بولۇشتى، يار-يۆلەك بولۇشتى.

تَرَافَعَ يَتَرَافَعُ تَرَافُعًا إِلَى الْحَاكِمِ: ئەرز قىلدى.

تَرَافَقَ يَتَرَافَقُ تَرَافُقًا الشَّخْصَانِ: يولداش بولۇشتى، دوست بولۇشتى.

تَرْقُوَةٌ ج تَرَاقٍ: هەلقۇم.

«إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ» ‹قرآن›: جان هەلقۇمغا يەتكەندە.

تَرَاكَبَ يَتَرَاكَبُ تَرَاكُبًا الشَّحْمُ وَ نَحْوُهُ: ماي يىغىلىپ قالدى.

تَرَاكَبَ الشَّيْءُ: ئۈستى-ئۈستىگە دۆۋىلىنىپ كەتتى.

تَرَاكَزَ يَتَرَاكَزُ تَرَاكُزًا: مەركەزلەشتى.

تَرَاكُزٌ: مەركەزلەشمەك.

تَرَاكَضَ يَتَرَاكَضُ تَرَاكُضًا الشَّخْصَانِ: يۈگۈرۈشتە مۇسابىقىلەشتى، چېپىشىشتا مۇسابىقىلەشتى.

تَرَاكَلَ يَتَرَاكَلُ تَرَاكُلًا الطِّفْلَانِ: بىر-بىرىنى تېپىشتى.

تَرَاكَمَ يَتَرَاكَمُ تَرَاكُمًا الشَّيْءُ: توپلاندى، يىغىلدى، دۆۋىلەندى.

تَرَاكَمَتِ الْأَعْمَالُ: ئىشلار دۆۋلىنىپ كەتتى.

تَرَاكَمَ شَحْمُ النَّاقَةِ: تۆگە سەمرىپ ماي قاپلاپ كەتتى.

«تَرَاكَمَ الدُّيُونُ»: قەرز بېسىۋالدى.

تَرَاكُمٌ: دۆۋلەنمەك، توپلانماق.

اَلتَّرَاكُمُ الْإِبْتِدَائِيُّ: ئېپتىدائى جۇغلانما.

تَرَاكُمُ الثَّرْوَةِ: بايلىق جۇغلانمىسى.

تَرَاكُمُ الْأَعْمَالِ: ئىشلارنىڭ دۆۋلىنىپ قېلىشى.

تَرَاكَى يَتَرَاكَى تَرَاكِيًا: تاياندى، يۆلەندى.

تَرَامَزَ يَتَرَامَزُ تَرَامُزًا الْمُجْتَمِعُونَ: توپلانغۇچىلار ئۆزئارا كۆز ئىشارىسى قىلىشتى.

«دَخَلْتُ عَلَيْهِمْ فَتَغَامَزُوا وَتَرَامَزُوا»: ئۇلارنىڭ يېنىغا كىرسەم ئۆزئارا ئىشارەت قىلىشىپ كەتتى.

تَرَامَى يَتَرَامَى تَرَامِيًا إِلَيْهِ خَبَرُ كَذَا: خەۋەر ئۇنىڭغا يەتتى، ئۇنىڭغا يېتىشتى.

تَرَامَى الْقَوْمُ: ئېتىشتى.

تَرَامَتِ السَّحَابُ: بۇلۇت توپلاندى.

تَرَامَتْ عَلَى: باش قويدى، سەجدە قىلدى.

تَرَامَتْ بِهِ الْبِلَادُ: چېگىردىن قوغلاندى.

تَرَامَتِ الْأَمْرُ: سۈسلاشتى، ئاستىلاشتى، ئارقىغا سۈرۈلدى.

تَرَانْزِيتُ: چېگرا بېجى، چېگىردىن ئۆتۈش بېجى.

تَرَاهَبَ يَتَرَاهَبُ تَرَاهُبًا: ئۆزئارا قورقۇشتى.

تَرَاهَنَ يَتَرَاهَنُ تَرَاهُنًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا شەرتلەشتى، بىر - بىرى بىلەن باغلاشتى.

تَرَاوَحَ يَتَرَاوَحُ تَرَاوُحًا الرَّجُلَانِ الْأَمْرَ: نۆۋەتلىشىپ ئىشلىدى.

تَرَاوَحَ عَلَى: نۆۋەتلەشتى، ئۆزئارا ئالماشتى.

تَرَاوَحَتِ الْأَيَّامُ: كۈنلەر نۆۋەتلىشىپ ئۆتۈپ تۇردى.

تَرَاوَحَ بَيْنَ كَذَا وَ كَذَا: ئىككىلىنىپ تۇردى.

«تَرَاوَحَ عَدَدُ الْمُتَظَاهِرِينَ بَيْنَ ٦ و ٧٠٠ مِائَةِ شَخْصٍ»: نامايىشچىلارنىڭ سانى ئالتە - يەتتە يۈز ئەتراپىدا.

تَرَاوَضَ يَتَرَاوَضُ تَرَاوُضًا: باھاسىنى توختاتتى، سودىلاشتى؛ مۇسابىقىلەشتى، بەسلەشتى.

تَرَاوَغَ يَتَرَاوَغُ تَرَاوُغًا الشَّخْصَانِ: بىر - بىرىنى ئالداشتى؛ بىر - بىرى بىلەن چېلىشتى.

تَرَعَّدَ يَتَرَعَّدُ تَرَعُّدًا: تىترىدى، سىلكىنىدى.

تَرَأَّسَ يَتَرَأَّسُ تَرَؤُّسًا الشَّخْصُ عَلَيْهِم: ئۇلارغا باشلىق بولدى، بېتەكچىلىك قىلدى، رىياسەتچىلىك قىلدى.

«تَرَأَّسَ الْوَزِيرُ الْإِجْتِمَاعَ»: مىنىستىر يىغىنغا رىياسەتچىلىك قىلدى.

«دَعَوْتُهُ لِيَتَرَأَّسَ الْإِجْتِمَاعَ غَدًا»: ئۇنى ئەتىكى يىغىنغا رىياسەتچىلىك قىلىشقا تەكلىپ قىلدىم.

تَرَأَّفَ يَتَرَأَّفُ تَرَأُّفًا الشَّخْصُ بِخَصْمِهِ: دۈشمىنىگە ئىچىندى.

تَرَأَّفَ الْوَالِدُ بِوَلَدِهِ: دادا بالىسىغا ئىچ ئاغرىتتى.

تَرَأَّى يَتَرَأَّى تَرَئِّيًا: ئايان بولدى، روشەن كۆرۈندى، كۆز ئالدىدا گەۋدىلەندى.

تَرِبَ يَتْرَبُ تَرَبًا الْمَكَانُ: جاي چاك باستى، توپا بېسىپ كەتتى.

تَرِبَ الشَّخْصُ: چاك باستى، توپا بولۇپ كەتتى، توپا يۇقتى (خەيرلىك دۇئا ئورنىدىمۇ ئىشلىتىلىدۇ).

«فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّينِ تَرِبَتْ يَدَاكَ» «حديث»: دىندار ئايالنى ئالغىن، نىكاھىڭ خەيرلىك بولىدۇ.

تِرْبٌ ج أَتْرَابٌ: رەقىب، دۈشمەن؛ تەڭتۇش، دوست، زامانداش، تەڭ دەمەتلىك.

«وَ عِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ أَتْرَابٌ» «قرآن»: ئۇلارنىڭ يانلىرىدا ئەرلىرىدىن غەيرىگە كۆز سالمايدىغان، ياش - قۇرامى ئوخشاش جۈپتىلىرى بولىدۇ.

«إِنَّ لِلْمُتَّقِيْنَ مَفَازًا حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا» «قرآن»: شۇبھىسىزكى، تەقۋادارلار نېمەتكە ئېرىشىدۇ. (ئۇ نېمەت) باغلار ۋە ئۈزۈملەردۇر، تەڭتۇش قىزلاردۇر.

تَرِبٌ: چاك باسقان، توپا يۇقۇپ قالغان.

تَرْبَاءُ: توپا، تۇپراق.

تِرْبَاسْ: تاقاق، دەم.

تَرَبَّبَ يَتَرَبَّبُ تَرَبُّبًا الْوَلَدَ: بالىنى تەربىيىلەپ يېتىشتۇردى، تەربىيىلەپ ئۆستۈردى.

تَرَبَّبَ الْقَوْمُ: قەۋم توپلاندى.

تَرَبَّحَ يَتَرَبَّحُ تَرَبُّحًا بِهِ الشَّخْصُ: پايدا تەلەپ قىلدى.

تَرَبَّدَ يَتَرَبَّدُ تَرَبُّدًا السَّمَاءُ: ئاسمان قارا بۇلۇتلار بىلەن قاپلاندى.

تَرَبَّدَ وَجْهُهُ مِنَ الْغَضَبِ: غەزەپتىن رەڭگى ئۆڭۈپ كەتتى.

تَرَبَّصَ يَتَرَبَّصُ تَرَبُّصًا الأَمْرَ: كۈتتى، ساقلىدى.

«اَلَّذِيْنَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللّٰهِ قَالُوا أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ» ‹قرآن›: ئۇلار (يەنى مۇناپىقلار) سىلەرگە ھادىسە كېلىشىنى كۈتىدۇ. ئەگەر سىلەر ئاللاھنىڭ نۇسرىتىگە ئېرىشسەڭلار، ئۇلار «بىز سىلەر بىلەن بىللە ئەمەسمىدۇق؟» دەيدۇ.

«وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ» ‹قرآن›: تالاق قىلىنغان ئاياللار ئۈچ ھەيز ئۆتكۈچە ئىددەت تۇتىدۇ.

تَرَبَّصَ بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ: بالا ـ قازاغا يولۇقۇشنى كۈتتى.

تَرَبَّصَ بِالسِّلْعَةِ: يۇقىرى باھادا سېتىش ئۈچۈن مالنىڭ ئۆسۈشىنى كۈتتى.

تَرَبَّصَ بِهِ: ياخشىلىق ياكى يامانلىققا يولۇقۇشنى كۈتتى.

تَرَبَّصَتِ الْمُطَلَّقَةُ بِنَفْسِهَا: تالاق قىلىنغان ئايال ئىددەت تۇتتى.

تَرَبَّعَ يَتَرَبَّعُ تَرَبُّعًا الشَّخْصُ فِي جُلُوسِهِ: باداش-قان قۇرۇپ ئولتۇردى.

تَرَبَّعَتِ الْمَاشِيَةُ: چارۋا ئەتىيازدا ئوتلىدى.

تَرَبَّعَ الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: ئەتىياز ۋاقتىدا تۇردى.

تَرَبَّعَ الأَمِيرُ عَلَى الْعَرْشِ: ھاكىمىيەتنى ئىگىلىدى، ھۆكۈمرانلىق قىلدى، تەختتە ئولتۇردى.

«تَرَبَّعَ عَلَى الْعَرْشِ أَكْثَرَ مِنْ عِشْرِينَ عَامًا»: ئۇ ھۆكۈمرانلىق تەختىدە 20 يىلدىن ئارتۇق-راق ئولتۇردى.

تَرَبَّقَ يَتَرَبَّقُ تَرَبُّقًا الشَّيْءَ: ئاستى، ئېسىپ قويدى.

تَرَبَّى يَتَرَبَّى تَرَبِّيًا الْوَلَدُ: بالا ئۆگەندى، تەربىيىلەندى.

تُرْبَةْ: توپا، تۇپراق.

تُرْبَةْ سَوْدَاءُ: قارا توپا، قارا تۇپراق، چىلان تۇپراق.

تُرْبَةْ صَفْرَاءُ: سېرىق توپا، سېغىز توپا.

تُرْبَةْ خَصْبَةْ: بولۇق يەر، مۇنبەت يەر.

«وَجَدَ النَّبِيُّ مُحَمَّدٌ فِي مَكَّةَ تُرْبَةً خَصْبَةً لِدَعْوَتِهِ»: پەيغەمبەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مەككىدە ئۆزىنىڭ دەۋىتى ئۈچۈن مۇنبەت زېمىننى تاپتى.

«يَلْعَبُ نَوْعُ التُّرْبَةِ دَوْرًا كَبِيْرًا فِي نُمُوِّ النَّبَاتِ»: تۇپراقنىڭ سۈپىتى ئۆسۈملۈكنىڭ ئۆسۈشىدە زور رول ئوينايدۇ.

عِلْمُ التُّرْبَةِ: تۇپراقشۇناسلىق، تۇپراق ئىلمى.

تُرْبَةْ ج تُرَبْ: قەبرىستانلىق، زاراتگاھلىق، تۇپراق بېشى.

تَرْبَسَ يُتَرْبِسُ تَرْبَسَةً: تاقىدى، تاقاق سالدى، دەم سالدى (دەرۋازىغا).

تَرْبَوِيٌّ: مائارىپقا ئالاقىدار، مائارىپنىڭ.

مُدَرِّسٌ تَرْبَوِيٌّ: پىداگوگىكا ئوقۇتقۇچىسى.

تَرْبِيَةْ: تەربىيىلىمەك، پەرۋىش قىلماق، باقماق.

تَرْبِيَةْ خُلُقِيَّةْ: ئەخلاقىي تەربىيە.

تَرْبِيَةْ جِسْمَانِيَّةْ: جىسمانىي تەربىيە.

تَرْبِيَةْ عَقْلِيَّةْ: ئەقلىي تەربىيە.

تَرْبِيَةُ الأَوْلَادِ: بالىلار تەربىيىسى.

اَلتَّرْبِيَةُ الْبَدَنِيَّةْ: تەنتەربىيە، تەنھەرىكەت.

«إِنَّهُ جَيِّدٌ فِي كُلِّ الْمَوَادِّ الدِّرَاسِيَّةِ مَا عَدَا التَّرْبِيَةِ الْبَدَنِيَّةِ»: ئۇ تەنھەرىكەتتىن باشقا ھەممە دەرسلەردە ياخشى.

عَدِيْمُ التَّرْبِيَةِ: تەربىيىسىز، ئەدەپسىز.

قَلِيْلُ التَّرْبِيَةِ: تەربىيىسىز، ئەخلاقسىز، مەدەنـ-

يەتسىز، ئەدەپسىز، قىلىقسىز، بەتقىلىق.

اَلتَّرْبِيَةُ الرِّيَاضِيَّةُ . تَرْبِيَةٌ بَدَنِيَّةٌ: تەنتەربىيە.

عِلْمُ التَّرْبِيَةِ: پېداگوگىكا.

كُلِّيَةُ التَّرْبِيَةِ: پېداگوگىكا فاكۇلتېتى.

أُصُولُ التَّرْبِيَةِ: پېداگوگىكا ئۇسۇلى.

وِزَارَةُ التَّرْبِيَةِ: مائارىپ مىنىستىرلىكى.

تَرْبِيَةُ النَّبَاتَاتِ: ئۆسۈملۈك ئۆستۈرۈش.

تَرْبِيْعٌ: دەرىجىگە كۆتۈرمەك.

تَرْبِيْعٌ ج تَرَابِيْعُ: كۇۋادرات.

تَرْبِيْعَةٌ ج تَرْبِيْعَاتٌ: چاسا، رامكا، كاتەكچە.

تَرْبِيعِيٌّ: كۇۋادراتلىق.

اَلْجَذْرُ التَّرْبِيعِيُّ: كۇۋادرات يىلتىزى.

تُرَبِيٌّ ج تُرَبِيَّةٌ: قەبرىستانلىققا قارىغۇچى.

تَرَتَّبَ يَتَرَتَّبُ تَرَتُّبًا: رەتلەندى، ئورۇنلاشتۇرۇلدى.

تَرَتَّبَ صُفُوفًا: رەتكە تىزىلدى، رەتكە تۇردى، قاتار تۇردى.

تَرَتَّبَ عَلَى كَذَا: ... غا باشلىدى.

«تَرَتَّبَ عَلَى إِهْمَالِكَ أَنْ رَسِبْتَ فِي الْإِمْتِحَانِ»: سېنىڭ بېپەرۋالىقىڭ ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەسلىكىڭنى كەلتۈرۈپ چىقاردى.

تَرْتَرَ يُتَرْتِرُ تَرْتَرَةً: قورۇق پاراڭلاشتى.

تِرْتِرٌ. تِرْتِرَةٌ ج تِرْتِرَاتٌ: ئالتۇنرەڭ پار - پۈر قەغەز، كۇمۇشرەڭ پار - پۈر قەغەز.

تَرْتِيبٌ: ئورۇنلاشتۇرماق، سەرەمجانلاشتۇرماق، رەتلىمەك؛ تەرتىپ، رەت.

«لَنْ يَسْتَغْرِقَ تَرْتِيْبُ مَحَاضِرِ الْإِجْتِمَاعِ كَثِيْرًا مِنَ الْوَقْتِ»: يىغىن خاتىرلىرىنى رەتلەشكە كۆپ ۋاقىت كەتمەيدۇ.

«نَجَحَ وَلَدُهُ وَكَانَ تَرْتِيبُهُ الْأَوَّلَ فِي فَصْلِهِ»: ئوغلىڭ بالىسى ئىمتىھاندىن مۇۋەپپەقىيەتلىك ئۆتۈپ، ئۆز سىنىپىدا بىرىنچى بولدى.

«دَخَلُوا بِالتَّرْتِيبِ وَخَرَجُوا مِنْ غَيْرِ تَرْتِيبٍ»: كىرىشتە تىزىلىپ كىردى، چىقىشتا رەتسىز چىقتى.

تَرْتِيبٌ هِجَائِيٌّ: ئېلىپبە تەرتىپى، تەرتىپ.

بِتَرْتِيْبٍ: تەرتىپلىك، رەتلىك، تەرتىپ بىلەن، قائىدىلىك، ئىزىتلىق.

«اَلْكُتُبُ عَلَى الرَّفُوفِ مُلَخَّبَةٌ وَ غَيْرُ مُنْتَظِمَةٍ، قُمْ بِتَرْتِيْبِهَا مِنْ فَضْلِكَ»: كىتاب جازىسىدىكى كىتابلار قالايمىقانلىشىپ كېتىپتۇ، ئۇنى رەتلىۋەتسىڭىز.

تَرْتِيْبِيٌّ: تەرتىپلىك، رەتلىك.

عَدَدٌ تَرْتِيبِيٌّ: دەرىجە سان.

تَرْتِيلٌ: يېقىملىق ئاۋاز بىلەن قائىدىلىك ئوقۇش.

«كَانَ الشَّيْخُ حَسَنَ التَّرْتِيلِ لِلْقُرْآنِ»: ئۇستاز قۇرئان كەرىمنى تەجۋىد بىلەن چىرايلىق ئوقۇيتتى.

تَرْتِيْلَةٌ ج تَرَاتِيلُ: خىرىستىئانلارنىڭ چېركاۋدا ئاھانگا سېلىپ ئوقۇيدىغان ناخشىسى.

تَرَجَ يَتْرِجُ تَرْجًا: يوشۇرۇندى، بېكىندى.

تَرِجَ يَتْرَجُ تَرَجًا الرَّجُلُ: سىرلىق بولدى.

تَرْجٌ: شىر كۆپ جاي.

تَرَجَّحَ يَتَرَجَّعُ تَرَجُّحًا الْمِيْزَانُ: جىڭ بېسىپ كەتتى، ئېغىر كەلدى.

تَرَجَّحَ الرَّأْيُ: كۆز قاراش بېسىپ كەتتى، كۇچلۇك بولدى.

تَرَجَّحَتِ الْأُرْجُوحَةُ بِالْغُلَامِ: ئىلەڭگۈچ بالىنى ئىرغاڭلاتتى.

تَرَجُّلٌ: مەدىرلىماق، لېڭىشماق.

تَرَجَّلَ يَتَرَجَّلُ تَرَجُّلاً الْمُسَافِرُ: پىيادە ماڭدى.

تَرَجَّلَ الرَّاكِبُ: ماشىنىدىن چۈشتى؛ ئاتتىن چۈشتى.

رَآهُ فَتَرَجَّلَ لَهُ: ئۇنى ھۆرمەتلەش يۈزىسىدىن چۈشتى.

تَرَجَّلَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئەركەكزەدەك بولۇۋالدى.

تَرَجَّى يَتَرَجَّى تَرَجِّيًا: ئۆتۈندى، يالۋۇردى.

«تَرَجَّاهُ أَنْ يَصْفَحَ عَنْ زَلَّتِهِ»: خاتالىقىنى كەچۈرۈشنى ئۆتۈندى.

تَرَجْرَجَ يَتَرَجْرَجُ تَرَجْرُجًا الشَّيْءُ: تىترىدى،

مەدىرلىدى، لېكتسىدى، تەۋرىدى.

تَرْجَمَ يُتَرْجِمُ تَرْجَمَةً: تەرجىمە قىلدى.

تَرْجَمَ عَنْ: ئىپادىلىدى، بىلدۈردى.

تَرْجَمَ عَنْ شُعُورِهِ: ھېسسىياتنى ئىپادىلىدى.

تَرْجَمَ لَهُ: تەرجىمھالىنى بەردى، تەرجىمھالىنى ئېشىلدى.

تَرْجَمَ الْكِتَابَ: كىتابنى تەرجىمە قىلدى.

«تَرْجَمَ الْعَرَبُ عَنِ الْيُونَانِيَّةِ كُتُبًا كَثِيرَةً فِي الْفَلْسَفَةِ وَالطِّبِّ»: ئەرەبلەر يۇنانچىدىن نۇرغۇنلىغان پەلسەپە ۋە تېبابەتچىلىك كىتابلىرىنى تەرجىمە قىلغان.

تَرْجَمَ عَنْ آمَالِهِ: ئارزۇسىنى ئىپادىلىدى، ئارزۇسىنى بايان قىلدى.

تَرْجَمَ الْقَرَارَ إِلَى عَمَلٍ: قارارنى ئەمەلىيەتكە ئايلاندۇردى.

«هَذِهِ الْقَصِيدَةُ مَاهِيَ إِلَّا حَدِيثُ نَفْسٍ تُتَرْجِمُ عَنْ دَخَائِلِهَا وَآلَامِهَا وَآمَالِهَا»: بۇ قەسىدە پەقەت دەردئەلەملىرىنى ۋە ئارزۇ ـ ئارمانلىرىنى ئىپادىلەپ بېرىدىغان يۇرەك سۆزىدىن ئىبارەتتۇر.

تُرْجُمَانٌ ج تَرَاجِمُ و تَرَاجِمَةٌ: تەرجىمان، تۆكچى، تىلماچ.

«شَارَكَ التَّرَاجِمَةُ مِنَ النَّسَاطِرَةِ وَ السِّرْيَانِ فِي نَقْلِ الْفِكْرِ الْيُونَانِيِّ إِلَى الْعَرَبِيَّةِ»: نېستورى ۋە سۇرىيان تەرجىمانلىرى يۇنان ئىدىئولوگىيىسىنى ئەرەبچىگە تەرجىمە قىلىشقا قاتناشتى.

تَرْجَمَةٌ: تەرجىمە قىلماق، ئىزاھلىماق، شەرھلىمەك، تەرجىمە.

تَرْجَمَةُ الْحَيَاةِ ج تَرَاجِمُ: تەرجىمھال، تەزكىرە.

«اَلْمُعَلِّمُ هُوَ الْوَسِيطُ الْقَادِرُ عَلَى تَرْجَمَةِ أَهْدَافِ الْمَدْرَسَةِ إِلَى وَاقِعٍ فِعْلِيٍّ مَلْمُوسٍ»: مۇئەللىم مەكتەپنىڭ غايىلىرىنى كونكرېت ۋەمەلىي رېئاللىققا ئايلاندۇرۇشتا قۇدرەتلىك ۋاستىدۇر.

تَرْجَمَةٌ ذَاتِيَّةٌ: تەرجىمھال، شەخسى تەرجىمھال، ئاپتوبىئوگرافىيە.

تَرْجَمَةٌ حَرْفِيَّةٌ: خەتمۇ خەت تەرجىمە، سۆزمۇ سۆز تەرجىمە، ئۆلۈك تەرجىمە.

تَرْجَمَةٌ تَفْسِيرِيَّةٌ: مەنەن تەرجىمە، مەزمۇنەن تەرجىمە.

تَرْجَمَةٌ آلِيَّةٌ: ئۇدۇللۇق تەرجىمە.

تَرْجَمَةٌ فَوْرِيَّةٌ: ئۇدۇللۇق تەرجىمە، تېز تەرجىمە.

تَرْجَمَةٌ حُرَّةٌ: ئەركىن تەرجىمە.

تَرْجَمَةٌ بِتَصَرُّفٍ: ئەركىن تەرجىمە.

تَرْجِيحٌ: بىر تەرەپكە كۆپرەك ئەھمىيەت بەرمەك، بىر تەرەپنى كۆچلەندۇرمەك، يان باسماق.

تَرْجِيعٌ: قايتىلىماق، تەكرارلىماق، سازغا تەڭكەش قىلىپ ناخشا ئېيتماق، خور ئېيتماق.

تَرِحَ يَتْرَحُ تَرَحًا: قايغۇردى.

تَرَحٌ ج أَتْرَاحٌ: قايغۇ ـ ھەسرەت.

«صَدِيقِي مَنْ يُقَاسِمُنِي أَتْرَاحِي قَبْلَ أَفْرَاحِي»: دوستۇم مېنىڭ خۇشاللىقىمدىن بۇرۇن قايغۇلىرىمغا ئورتاقلىشىدۇ.

تَرْحَابٌ: قارشى ئالماق، كۈتۈۋېلىماق.

«لَقِيتُهُ بِالْبِشْرِ وَالتَّرْحَابِ»: مەن ئۇنى خۇشاللىق بىلەن كۈتۈۋالدىم.

تَرْحَالٌ: سەپەر قىلماق، كۆچمەك، ھىجرەت قىلماق، كۆپ كۆچۈش.

«صَحِبَتْكَ السَّلَامَةُ فِي حَلِّكَ وَتَرْحَالِكَ»: تۇرغۇنلۇقىڭدا بولسۇن يا سەپەردە بولسۇن، ساڭا سالامەتلىك يار بولسۇن.

تَرَحَّبَ يَتَرَحَّبُ تَرَحُّبًا بِهِ: قارشى ئالدى، كۈتۈۋالدى.

تَرَحَّلَ يَتَرَحَّلُ تَرَحُّلاً الْقَوْمُ: كەزدى، ئايلاندى، ساياھەت قىلدى، سەيلە قىلدى، كۆچتى.

تَرَحَّمَ تَرَحُّمًا عَلَى صَدِيقِهِ: دوستىغا ئىچى ئاغرىدى، ئۇنىڭغا دۇئا قىلدى، (كۆپرەك ئۆلگەنلەرگە قارتا ئېيتىلىدۇ).

تَرْحِيبٌ: قارشى ئالماق.

خِطَابُ التَّرْحِيبِ: قارشى ئېلىش نۇتقى، قارشى ئېلىش سۆزى.

«اِسْتَقْبَلَ ضَيْفَهُ بِالتَّرْحِيبِ»: ئۇ مېھمىنىنى قىزغىن قارشى ئالدى.

تَرْجِيْلْ ج تَرَاجِيلُ: توشۇماق، كۆچۈرۈۋەتمەك، يۆتكىمەك، كۆچمەك.

تَرَخَ يَتْرِخُ تَرْخًا: قان ئالدى.

تَرَخَّشَ يَتَرَخَّشُ تَرَخُّشًا: چۆچۈپ كەتتى، ئۇركۈپ كەتتى.

تَرَخَّصَ يَتَرَخَّصُ تَرَخُّصًا الشَّخْصُ فِي الْأَمْرِ: كەڭچىلىك بىلەن بىر تەرەپ قىلدى، سەل قاردى.

تَرَخَّصَ لَهُ: ئۇنىڭغا رۇخسەت بەردى.

تَرَخَّصَ فِي حَقِّهِ: ئۇنىڭغا سەل قاردى، كۆڭۈل بۆلمىدى، ئەھمىيەت بەرمىدى.

تَرَخَّصَ الشَّخْصُ: ئىجازەت سوردى، رۇخسەت سوردى.

تَرْدَادْ: تەكرارلىماق، ياندۇرماق، قايتا ـ قايتا زىيارەت قىلماق.

تَرَدَّأَ يَتَرَدَّأُ تَرَدُّءًا: يامانلاشتى، ناچارلاشتى.

تَرَدَّدَ يَتَرَدَّدُ تَرَدُّدًا فِي الْجَوَابِ: ئۆزىنى قاچۇرىدى، ئارىسالدى بولدى، ئىككىلەندى.

لَا تَتَرَدَّدْ فِي طَرْحِ الْأَسْئِلَةِ الَّتِي تَبْدُو لَكَ: مەسىلە بولسا ئىككىلەنمەي ئوتتۇرىغا قوي.

تَرَدَّدَ فِي الْأَمْرِ: شەكلەندى، بىر قارارغا كېلەلمىدى، ئارىسالدى بولدى.

تَرَدَّدَ فِي كَلَامِهِ: تىل چاينىدى، دۇدۇقلىدى.

تَرَدَّدَ إِلَى الْمَكَانِ: كېلىپ تۇردى، دائىم بېرىپ تۇردى.

«تَرَدَّدَ اِسْمُهُ عَلَى الشِّفَاهِ»: ئۇنىڭ ئىسمى ئېغىزدىن ـ ئېغىزغا كۆچۈپ يۈردى.

«كُنْتُ أَتَرَدَّدُ إِلَيْهِ فِي الْأَيَّامِ الْمَاضِيَةِ»: ئۆتكەن كۈنلەردە ئۇنىڭغا كېلىپ تۇراتتىم.

تَرَدَّدَ إِلَى مَجْلِسِ الْعِلْمِ: ئىلىم سورۇنلىرىغا كېلىپ تۇردى.

تَرَدَّدَ عَلَى الْأَلْسِنَةِ: بەس ـ مۇنازىرە، دە ـ تالاش نۇقتىسى بولدى.

تَرَدُّدْ: ئىككىلەنمەك، ئارىسالدا بولماق، رەت قىلماق، باش تارتماق.

لَاتَكُنْ دَائِمَ التَّرَدُّدِ: ئىككىلىنىپ يۈرۈۋەرمە.

تَرَدَّى يَتَرَدَّى تَرَدِّيًا: چۈشۈپ كەتتى.

«وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى» (قرآن): ئۇ (دوزاخقا) تاشلانغان چاغدا، ئۇنىڭ مېلى ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدۇ.

تَرَدَّى فِي الْإِثْمِ: گۇناھ ئۆتكۈزدى.

تَرَدَّى مِنَ الْجَبَلِ: تاغدىن چۈشۈپ كەتتى.

تَرَدَّى فِي الْهُوَّةِ: ھاڭغا چۈشۈپ كەتتى.

تَرَدِّ: چوڭقۇر ئويلىماق، باش قاتۇرماق، پىكىر يۈرگۈزمەك، مۇلاھىزە قىلماق.

تَرَّ يَتُرُّ و يَتِرُّ تَرَارَةَ الرَّجُلُ: سەمرىدى.

تَرَّ يَتُرُّ و يَتِرُّ تَرًّا و تُرُورًا الْعَظْمُ: سۆڭەك ئاجراپ كەتتى، سۇندى.

تُرُّ: يىلتىز، تومۇر، ئاساس.

تَرَّاعٌ: دەرۋازىۋەن.

تَرَّاسٌ ج تَرَّاسَةٌ: قالقان ياسىغۇچى، قالقانچى.

تَرَّبَ يُتَرِّبُ تَتْرِيْبًا الشَّيْءَ: چاك ـ توزانغا كۆمىۋەتتى.

تَرَّبَ الْمَكَانَ: جايىغا توپا تۆكتى.

تَرَّحَ يُتَرِّحُ تَتْرِيحًا ـ هُ الْهَمُّ: غەم ئۇنى قايغۇغا سالدى.

تَرَّسَ يُتَرِّسُ تَتْرِيْسًا: قالقان بەردى.

تَرَّسَ الشَّخْصُ: قالقان ۋە دۇبۇلغا بىلەن قوغدانىدى.

تَرَّصَ يُتَرِّصُ تَتْرِيْصًا الْمِيْزَانَ: تارازىنى تەڭپۇڭلاشتۇردى.

تَرَّفَ يُتَرِّفُ تَتْرِيْفًا: ھەددىدىن ئاشتى، بېشىملىك قىلدى.

تَرَّفَ الشَّخْصَ: بايلاشتى قىلىۋەتتى، ھۇزۇر ـ ھالاۋەتكە چۆمدۇردى.

تُرَّهَةٌ ج تُرَّهَاتٌ: قۇرۇق گەپ، بىكار گەپ؛ ئاسارەت؛ كىچىك ئىش، ئەرزىمەس ئىش.

«جَاءَ مَقَالُهُ حَافِلاً بِالْأَبَاطِيْلِ وَالتُّرَّهَاتِ»: ئۇنىڭ ماقالىسى يالغان ـ ياۋداق يارامسىز نەرسىلەر بىلەن تولۇپ تاشقان.

تَرَزَ يَتْرِزُ تَرْزًا و تُرُوزًا الشَّيْءُ: قۇرۇدى، قاتتى، چىڭدى.

تَرَزَ يَتْرِزُ تَرْزًا: يىقىتتى، بېسىۋالدى، باستى.

تَرِزَ يَتْرَزُ تَرَزًا: ۋاپات بولدى، قورسقى ئاچتى.

تَرِزَ الْمَاءُ: سۇ مۇز تۇتتى.

تَرِزَ اللَّحْمُ: گۆش قېتىپ قالدى.

تَرَزَّنَ يَتَرَزَّنُ تَرَزُّنًا فِي الْأَمْرِ: ئېغىر - بېسىق بولدى، سالماق بولدى، ئېھتىياتچان بولدى.

تُرْسٌ ج أَتْرَاسٌ و تِرَاسٌ و تُرُوسٌ و تِرَسَةٌ: قالقان، دۇبۇلغا.

كَانَ الْفَارِسُ يَحْمِلُ الرُّمْحَ وَالتُّرْسَ: چەۋەندا ز نەيزە ۋە قالقانىنى كۆتۈرۈۋالاتتى.

سَمَكُ التُّرْسِ: بىر خىل دېڭىز بېلىقى، قالقان بېلىقى.

تَرَسٌ: ئالىقانات، لۈكچەك، سايات.

تَرْسَانَةٌ: قورال - ياراغ ئىسكىلاتى؛ كېمىسازلىق زاۋۇتى.

تِرْسَةٌ ج تِرْسَاتٌ: دېڭىز تاشپاقىسى.

تَرَسَّبَ يَتَرَسَّبُ تَرَسُّبًا الْمَوَادُّ الْمُعَلَّقَةُ فِي الْمِيَاهِ أَوِ الْهَوَاءِ أَوْنَحْوِهِمَا: سۇ ياكى ھاۋادا چۆكۈپ قالغان مادداىلار تىندى، چۆكتى.

تَرَسَّخَ يَتَرَسَّخُ تَرَسُّخًا الشَّيْءُ: پۇختا بولدى، مۇستەھكەم بولدى، يىلتىز تارتتى.

تَرَسَّلَ يَتَرَسَّلُ تَرَسُّلاً الْقَارِئُ فِي قِرَائَتِهِ: قارى ئالدىرماي تەمكىن ئوقۇدى.

تَرَسَّلَ الْكَاتِبُ: يازغۇچى قاپىيىسىز ئۇدۇل سۆزلەۋەردى.

تَرَسَّمَ يَتَرَسَّمُ تَرَسُّمًا: چېرتيوژ سىزدى، خەرىتە سىزدى، سخېما سىزدى.

تَرَسَّمَ الْمَنْزِلَ: ئۆينىڭ خەرىتىسىنى سىزدى.

تَرَسَّمَ خُطَاهُ: ئۇنىڭ ئىزىدىن ماڭدى، ئۇنىڭغا ئەگەشتى.

تَرَسَّمَ الْقَوَاعِدَ: تەرتىپكە رىئايە قىلدى، پرىنسىپقا رىئايە قىلدى.

تَرَسَّمَ الْآثَارَ: ئىزىغا چۈشتى، ئىز قوغلىدى، پېيىگە چۈشتى.

تَرَسَّمَ خُطَّةً: پىلان تۈزدى.

تَرَشْرَشَ يَتَرَشْرَشُ تَرَشْرُشًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

تَرِشَ يَتْرَشُ تَرَشًا: بىر قىسمىلا بولۇپ قالدى، تەبىئىتى بۇزۇلدى.

تَرِشْ: يوچۇن ئادەم، بىر قىسمىلا ئادەم.

تَرَشَّحَ يَتَرَشَّحُ تَرَشُّحًا لِمَنْصِبٍ: نامزاتلىققا كۆرسىتىلدى.

تَرَشَّحَ الشَّخْصُ لِوَظِيفَةٍ: ئەملگە قويۇشقا كۆرسىتىلدى.

تَرَشَّحَ الْمَاءُ: سۇ سىرغىپ چىقتى، تەپچىرەپ چىقتى.

تَرَشَّحَ فِي الْإِنْتِخَابَاتِ: سايلامدا نامزاتلىققا كۆرسىتىلدى.

تَرَشَّحَ الشَّيْءُ: تەپچىرىدى، سىرغىدى، ئاقتى.

تَرَشَّشَ يَتَرَشَّشُ تَرَشُّشًا السَّائِلُ: سۇيۇقلۇق چېچىلدى، يامرىدى.

تَرَشَّقَ يَتَرَشَّقُ تَرَشُّقًا الْمَاءَ وَ نَحْوَهُ: سۇنى سۈمۈردى، ئوتلىدى.

تَرْشِيحٌ: نامزاتلىققا كۆرسەتمەك.

«تَرَاجَعَ عَنْ تَرْشِيحِ نَفْسِهِ»: ئۆزىنى نامزاتلىققا كۆرسىتىشتىن ۋاز كەچتى.

تَرْشِيحٌ لِمَنْصِبٍ: نامزات قىلىپ كۆرسەتمەك.

بِطَاقَةُ تَرْشِيحٍ: سايلام بېلىتى.

سَحَبَ تَرْشِيحَهُ: ئۇنىڭ نامزاتلىقىنى ئېلىپ تاشلىدى.

تَرْشِيدٌ: يېتەكلىمەك.

تَرْشِيدُ الْإِنْفَاقِ: تېجەشلىك بولۇش، ئىقتىساد- چىل بولۇش؛ تەربىيە بېرىش.

تَرْشِيدُ الْإِسْتِهْلَاكِ: تېجەشلىك بولۇش، ئىقتىسادچىل بولۇش.

تَرُصَ يَتْرُصُ تَرَاصَةَ الشَّيْءُ: توغرىلاندى، تۈزەلدى، ئوڭشالدى.

تَرَصَّدَ يَتَرَصَّدُ تَرَصُّدًا لَهُ: كۆزەتتى، ماربلىدى.

تَرْصِيدُ الدَّفَاتِرِ: ھېسابنى بوغماق.

تَرَضْرَضَ يَتَرَضْرَضُ تَرَضْرُضًا: پاچاقلىنىپ كەتتى، سۇندى، يەنچىلدى، پارە - پارە بولۇپ كەتتى، داۋالاندۇردى، لېكشىدى.

تَرَضَّخَ يَتَرَضَّخُ تَرَضُّخًا الْخُبْزَ: نانىنى سۇندۇرۇپ يېدى، نانىنى پارچىلاپ يېدى.

تَرَضَّفَ يَتَرَضَّفُ تَرَضُّفًا: سۇندى، يەنچىلدى،

پارە ـ پارە بولۇپ كەتتى، پاچاقلىنىپ كەتتى.

تَرَضَّى يَتَرَضَّى تَرَضِّيًا: ياراشتى، ئەپلىشىپ قالدى، كېلىشتى، رازى بولۇشتى.

تَرْضِيعٌ: ئېمىتمەك، سۈت بەرمەك.

تَرَطَّبَ يَتَرَطَّبُ تَرَطُّبًا الثَّوْبُ: كىيىم ھۆل بولدى.

تَرَطَّبَ الْجَوُّ: ھاۋا نەملەشتى.

تَرِعَ يَتْرَعُ تَرَعًا الْكُوزُ: كوزا تولدى.

تَرِعَ الْإِنَاءُ: قاچا تولدى، تولۇپ كەتتى، تېشىپ كەتتى.

تُرْعَةٌ ج تُرَعٌ: قانال؛ ئۆستەڭ؛ ئېرىق؛ ئىشك، توغان دەرۋازىسى؛ دەريا.

تُرْعَةُ السُّوَيْسِ: سۇۋەيش قانىلى.

تُرْعَةٌ عُمُومِيَّةٌ: غول ئۆستەڭ.

تُرْعَةٌ فَرْعِيَّةٌ: تارماق ئۆستەڭ، تارماق ئېرىق.

تُرْعَةٌ مُشْتَرَكَةٌ: ئاممىۋى ئۆستەڭ.

«هُنَاكَ ثَغْرَةٌ فِي جِدَارِ التُّرْعَةِ فَأَسْرِعْ وَ أَصْلِحْهَا»: ئۆستەڭنى يا ئېلىپ كېتىپتۇ، تېزدىن كېلىپ ئوڭشىۋەت.

تَرَعْرَعَ يَتَرَعْرَعُ تَرَعْرُعًا الصَّبِيُّ: نارەسىدە بالا ئۆسۈپ يېتىلدى.

«اَلْجِيلُ النَّاشِئُ يَنْمُو وَ يَتَرَعْرَعُ»: يېڭى بىر ئەۋلاد ئۆسۈپ يېتىلمەكتە.

تَرَعَّصَ يَتَرَعَّصُ تَرَعُّصًا الشَّيْءَ: نەرسىنى مىدىرلاتتى، ھەركەتلەندۈردى.

تُرْغُلَّةٌ. تِرْغَلَّةٌ: پاختەك.

تَرِفَ يَتْرَفُ تَرَفًا: راھەت ـ پاراغەتتە ياشىدى.

تَرِفَ النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك كۆكەردى، ياپيېشىل بولدى.

تَرِفَ الْمَرْءُ: كىشى بايلىقتا بولدى.

تَرَفٌ. تُرْفَةٌ: بايلىقلىق، پاراۋانلىق؛ ھەشەمەت، راھەت ـ پاراغەت، كەيپى ـ ساپا.

«كَانَ يَعِيشُ عِيشَةً وَسَطًا لَا تَرَفَ فِيهَا وَلَا بُؤْسَ»: ئۇ بايلىقتىمۇ ئەمەس، غوربەتچىلىمۇ ئەمەس، ئوتتۇراھال تۇرمۇشتا ياشىدى.

تَرَفٌ: زۇرۇر بولمىغان ئېھتىياجنى قانداۋۇش.

تِرْفَاسٌ: بۇغداي مايىسى.

تَرَقَّعَ يَتَرَقَّعُ تَرَقُّعًا الْبِنَاءُ: بىنا ئېگىزلىدى.

«تَرَقَّعَ عَنِ الدَّنَايَا»: ناچار قىلىقلاردىن پاك ـ پاكىز بولدى. يامان كىشىلەردىن ھېزى بولدى.

تَرَقَّعَ الشَّخْصُ عَنِ الشَّيْءِ: پاك بولدى.

تَرَقُّعٌ: باشقىلارنى كۆزگە ئىلماسلىق.

تَرَقَّقَ يَتَرَقَّقُ تَرَقُّقًا بِهِ: مۇلايىم بولدى، يۇمشاق بولدى، سىلىق مۇئامىلە قىلدى.

تَرَقَّهَ يَتَرَقَّهُ تَرَقُّهًا الشَّخْصُ: راھەت تۇرمۇش كەچۈردى، بايلىقتا ياشىدى.

تَرْفِيهٌ عَنِ النَّفْسِ: ئېچ پۇشۇقنى چىقارماق، تاماشا قىلماق، كۆڭۈل ئاچماق.

تَرْقَاءُ. تَرْقَاةٌ: ئوخرەك سۆڭىكىنى زەخمىلەندۈرۈش.

تَرَقْرَقَ يَتَرَقْرَقُ تَرَقْرُقًا: يالتىرىدى، ژال ـ ژۇل قىلدى، پارقىرىدى، پىلدىرلىدى، چاقنىدى.

تَرَقْرَقَ النَّجْمُ أَوِ السَّرَابُ: يۇلتۇز ياكى ئېزىتقۇ چاقنىدى، جىلۋىلىنىپ تۇردى.

تَرَقْرَقَتِ الْعَيْنُ بِالدُّمُوعِ: كۆزىگە ياش ئالدى، كۆزى ياش بىلەن تولدى.

تَرَقَّبَ يَتَرَقَّبُ تَرَقُّبًا الرَّجُلُ: كۈتتى، كۆزەتتى، ئەتراپقا باقتى.

«فَأَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ» (قرآن): مۇسا ئەتىسى ئەتىگەندە قورقۇنچ ئىچىدە ئەتراپقا قاراپ شەھەر ئارىلاپ يۈرەتتى.

«تَرَقَّبَ طُلُوعَ الْفَجْرِ»: تاڭ ئېتىشنى كۈتتى.

تَرَقُّبٌ: ئىنتىزار بولماق، كۈتمەك، قارىماق.

تَرَقَّصَ يَتَرَقَّصُ تَرَقُّصًا ـ تِ الْفَتَاةُ: قىز ئۇسسۇل ئويناندى، تەۋرەندى، ئىرغاڭلىدى، لىڭشىدى؛ غىلجىڭلىدى؛ ناز قىلدى.

«مَا لِهَذِهِ الْفَتَاةِ تَتَرَقَّصُ فِي مَشْيَتِهَا»: بۇ قىز نېمىشقا ناز قىلىپ ماڭىدىغاندۇ؟

تَرَقَّصَتِ الْأَرْضُ: ئوڭغۇل ـ دوڭغۇل بولۇپ كەتتى.

تَرَقَّقَ يَتَرَقَّقُ تَرَقُّقًا لَهُ: كۆيۈندى، ئىچى ئاغرى

دى، خەير خاھلىق قىلدى، ھېسداشلىق قىلدى.

تَرَقَّنَ يَتَرَقَّنُ تَرَقُّنًا: سۇركىدى، سۈرتتى، يۇدى.

تَرْقُوَةٌ ج تَرَاقٍ وَتَرَايِقُ: ئوخرەك سۆڭىكى.

بَلَغَتْ رُوْحُهُ التَّرَاقِي: ئۆلەي دەپ قالدى؛ سەكراتقا چۈشۈپ قالدى، ھالاكەتكە يۈزلەندى.

تَرَقَّطَ يَتَرَقَّطُ تَرَقُّطًا: چەل بولدى، داغ چۈشتى.

تَرَقَّى يَتَرَقَّى تَرَقِّيًا: ئۆرلىدى، يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ تەرەققىي قىلدى، ئالغا ئىلگىرىلىدى، ئالغا باستى، ئۆستى.

تَرَقَّى فِي الْعِلْمِ: بىلىمدە ئىلگىرىلىدى.

تَرَقٍّ: ئىلگىرىلىمەك.

تَرْقِيَةٌ: ئۆستۈرمەك، ئىلگىرىلەتمەك، تەرەققىي قىلدۇرماق.

تَرْقِيَةُ الْكَمِّيَّةِ: دەرىجىگە كۆتۈرمەك، مىقدارنى ئاشۇرماق.

تَرْقِيَةٌ بِالْاِخْتِيَارِ: ئىمتىھان ئارقىلىق ئۆستۈرۈش، سىناش ئارقىلىق ئۆستۈرۈش.

«نَالَ الْمَوْقِفُ تَرْقِيَةً بِالْاِخْتِيَارِ لِكَفَاءَتِهِ»: خىزمەتچى لاياقەتلىك بولغانلىقى ئۈچۈن سىناش ئارقىلىق ئۆستۈرۈلدى.

تَرْقِيدٌ: تىنچلاندۇرماق، ئۇخلاتماق.

وَقْتُ التَّرْقِيدِ: ئۇخلاش ۋاقتى، ئارام ئېلىش ۋاقتى.

تَرْقِيدُ النَّبَاتِ: كۆمۈلگەن قەلەمچە، شاخ باستۇرۇپ كۆپەيتىش ئۇسۇلى.

تَرْقِيدُ الْبَيْضِ: تۇخۇم باسماق.

تَرْقِيعٌ: ياسماق، تۇزىمەك.

تَرْقِيعُ الثِّيَابِ: كىيىم ياماش.

تَرْقِيعُ الْجُرُوحِ: تېرە يۇتكەش ئوپېراتسىيىسى.

جَرَاحَةُ تَرْقِيعِيَّةٌ: ھۆسن تۇزەش تاشقى كېسەللەر بۆلۈمى.

تَرْقِيمٌ: بەلگە قويۇش، نومۇر قويۇش.

عَلَامَةُ التَّرْقِيمِ: تىنىش بەلگىلىرى.

نِظَامُ التَّرْقِيمِ: ھېسابلاش قائىدىلىرى.

تَرَكَ يَتْرُكُ تَرْكًا وَتِرْكَانًا: ۋاز كەچتى، تاشلىۋەتتى، چۆرۈۋەتتى، كۆز يۇمدى، قول ئۈزدى، قالدۇردى.

«لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ» ‹قۇرئان›: ئاتا ـ ئانىسى ۋە تۇغقانلىرى قالدۇرغان مىراستا (پەنى مېيىتنىڭ تەركىسىدە) ئەرلەرنىڭ ھەسسىسى بار.

تَرَكَ الْمَيِّتُ مَالًا: ئۆلگەن ئادەم مال ـ مۈلۈك قالدۇردى، مىراس قالدۇردى.

تَرَكَ إِرْثًا: مىراس قالدۇردى.

تَرَكَهُ يَفْعَلُ: رۇخسەت قىلدى، ئىجازەت قىلدى، قىلىشقا قويىۋەتتى.

تَرَكَهُ وَ شَأْنَهُ: يول قويدى، مەيلىگە قويۇپ بەردى.

تَرَكَهُ عَلَى حَالِهِ: ئۆز پېتىچە قويدى، ئۆز پېتىچە قالدۇردى.

تَرَكَ الْحَبْلَ عَلَى الْغَارِبِ: مەيلىگە قويۇۋەتتى، بولۇشىغا قويۇۋەتتى.

تَرَكَ الْبَابَ مَفْتُوحًا: ئىشىكنى ئوچۇق قويدى.

تَرَكَ لَهُ الْخِيَارَ: ئىختىيارىغا قويدى، ئۆز مەيلىگە قويدى.

تَرَكَ عَمَلَهُ: ئىشنى تاشلىۋەتتى، ئىشنى تەرك ئەتتى.

«تَرَكَ الْعَمَلَ مُوَقَّتًا»: ۋاقىتلىق ئىشنى تاشلىدى.

تَرَكَ الشَّخْصَ: كىشىنى ئۆز مەيلىگە قويدى، كىشىنى يالغۇز قويدى.

«لَا تَتْرُكُ الْحَرْبُ لَنَا سِوَى الْخَرَابِ»: ئۇرۇش بىزگە ۋەيرانچىلىقتىن باشقىنى قالدۇرمايدۇ.

«لَا تَتْرُكِ الْمَشَاكِلَ تَتَرَاكَمُ»: قىيىن مەسىلىلەرنى ۋاقتىدا ھەل قىلماي يىغىپ قويمىغىن.

«أَتْرُكْنِي أُفَكِّرْ قَلِيلًا ثُمَّ أُجِيبُكَ:» مېنى ئازراق ئويلىنىۋېلىشقا قويغىن، ئاندىن ساڭا جاۋاب بېرەي.

تَرْكٌ: قويماق، تەرك ئەتمەك، قالدۇرماق، تاشلىماق.

تُرْكٌ ج أَتْرَاكٌ. تُرْكِيٌّ: تۈرك.

تَرِكَةٌ. تِرْكَةٌ ج تَرِكَاتُ الْمُتَوَفَّى: ۋاپات بولغان ئادەم قالدۇرۇپ كەتكەن مىراس، تەركە.

«خَلَقَ الْاِسْتِعْمَارُ تِرْكَةً ثَقِيْلَةً مِنَ الْفَسَادِ وَالْفِرْقَةِ»: مۇستەملىكىچىلىك پىتنە- پاسات ۋە تەپرىقىچىلىكتىن ئىبارەت ئېغىر يۈكنى قالدۇردى.

تَرَكَّبَ يَتَرَكَّبُ تَرَكُّبًا الشَّيْءُ مِنْ كَذَا وَ كَذَا: تەركىب تاپتى، قۇراشتۇرۇلدى.

تَرَكَّزَ يَتَرَكَّزُ تَرَكُّزًا - تِ هَذِهِ الْفِكْرَةُ فِي الْعُقُولِ: بۇ قاراش دىللاردا ئورناشتى.

تَرْكِيبٌ: ياسماق، قۇراشتۇرماق، قۇرماق.

تَرْكِيبُ تِلْفُونٍ: تېلېفون قۇراشتۇرۇش.

دَوَاءُ تَرْكِيبٍ: تەييارلانغان دورا.

عِلْمُ التَّرْكِيبِ: گراماتىكا (نەھۋى ئىلمى).

لُعْبَةُ تَرْكِيبٍ: قۇراشتۇرۇش ئويۇنى.

تَرْكِيبُ الذَّرَّةِ: ئاتومنىڭ قۇرۇلمىسى، ئاتومنىڭ تەركىب تېپىشى.

تَرْكِيبُ الْجِسْمِ: بەدەننىڭ تۈزۈلۈشى.

تَرْكِيزٌ: مەركەزلەشتۈرمەك، يىغماق، توپلىماق.

تَرَمَّزَ يَتَرَمَّزُ تَرَمُّزًا: ھەربكەتلەندى، داۋالغۇدى، تەييارلاندى، تەييارلىق قىلدى.

تَرَمَّقَ يَتَرَمَّقُ تَرَمُّقًا الشَّرَابَ: شارابنى ئوتلاپ ئىچتى، ئاز - ئازدىن ئىچتى.

تَرَمَّلَ يَتَرَمَّلُ تَرَمُّلاً - تِ الْمَرْأَةُ: ئايالنىڭ ئېرى ئۆلۈپ كەتتى، تۇل بولۇپ قالدى.

تَرَمُّلٌ: تۇل ئۆتمەك، تۇل ياشماق.

تَرَمَّمَ يَتَرَمَّمُ تَرَمُّمًا الشَّيْءَ: رېمونت قىلدى، ئىسلاھ قىلدى، تۈزىدى، ئوڭشىدى.

تَرْمِيدٌ: كۆيدۈرۈپ كۈل قىلىۋېتىش.

تَرْمِيدُ الْمَوْتَى: جەسەت كۆيدۈرۈش.

تَرْمِيمَاتٌ: رېمونت ئىشلىرى، رېمونتچىلىق.

تَرَنَّحَ يَتَرَنَّحُ تَرَنُّحًا الشَّخْصُ: دەلدەڭلىدى، سەنتۈرۈلدى.

تَرَنَّحَ بِالْمَكَانِ: ئۇزاق مۇددەت تۇردى، ئۇزاق مۇددەت ياشىدى.

تَرَنَّحَ مِنَ التَّعَبِ: چارچاپ دەلدەڭشىپ كەتتى.

تَرَنَّحَ مِنَ النُّعَاسِ: مۈگدەپ دەلدەڭشىپ كەتتى.

تَرَنَّحَ زَهْوًا وَتِيهًا: كۆرەڭلىدى، غادىيىۋالدى.

تَرَنَّمَ يَتَرَنَّمُ تَرَنُّمًا: ناخشا ئېيتتى، غەزەل توقۇلدى.

تَرْنِيمَةٌ ج تَرَانِيمُ و تَرْنِيمَاتٌ: يېنىك ناخشا، مەدھىيە ناخشا.

تَرْنِيمَةٌ دِينِيَّةٌ: دىنىي ناخشا (خرىستىئانلارنىڭ)

«تُعْجِبُنِي هَذِهِ التَّرَانِيمُ الشَّجِيَّةُ»: بۇ مۇڭلۇق ناخشا ماڭا ياراپدۇ.

تَرَهَ يَتْرَهُ تَرَهًا: لاغايلاپ يۈردى، بىكار يۈردى، ئويناپ يۈردى.

تَرَهَّبَ يَتَرَهَّبُ تَرَهُّبَا الرَّاهِبُ: راھىب ئىستىقامەت قىلدى، پۈتۈنلەي ئىبادەتكە بېرىلدى.

تَرَهَّبَ الرَّجُلُ: ئىبادەتكە بېرىلدى، ئىبادەت قىلدى، راھىب بولدى.

تَرَهَّبَتِ الْمَرْأَةُ: راھىبە بولدى.

تَرَهَّفَ يَتَرَهَّفُ تَرَهُّفًا: بوزەك بولدى.

تَرَهَّلَ يَتَرَهَّلُ تَرَهُّلاً الشَّخْصُ: بوشاشتى.

تَرَهُّلٌ: بوشاشماق.

تَرَهْوَنَ يَتَرَهْوَنُ تَرَهْوُنًا الْحِصَانُ: ئات يورغىلاپ ماڭدى، سوكۇلدىدى.

تَرَوْبُصٌ: تۇن سەيلىسى كېسىلى (ئۇيقۇلۇق ھالەتتە مېڭىپ كېتىش).

تَرَوَّحَ يَتَرَوَّحُ تَرَوُّحًا بِالْمِرْوَحَةِ: يەلپۈگۈچ بىلەن يەلپۈدى.

تَرَوَّحَ الْمَاءُ: سۇ سېسىپ قالدى؛ پۇراپ قالدى.

تَرَوَّقَ يَتَرَوَّقُ تَرَوُّقًا: ئەتىگەنلىك تاماق يېدى.

تَرَوَّمَ يَتَرَوَّمُ تَرَوُّمًا بِهِ: زادىلىق قىلدى، مازاق قىلدى، كۈلدى.

تَرَوَّى يَتَرَوَّى تَرَوِّيًا فِي الْأَمْرِ: چوڭقۇر پىكىر قىلدى، تەپەككۇر قىلدى.

«تَرَوَّى مِنَ الْمَاءِ»: سۇغا قاندى.

تَرَوَّى الْحَدِيثُ: ھەدىس رىۋايەت قىلدى.

تَرَوٍّ: چوڭقۇر ئويلانماق، تەپەككۇر قىلماق، پىكىر قىلماق، پىكىر يۈرگۈزمەك.

تَرْوِيَةٌ: سۇغارماق.

يَوْمُ التَّرْوِيَةِ: زۇلھەججىنىڭ 8 - كۈنى.

تَرْوِيْجٌ: ساتماق، ياياق، راۋاجلاندۇرماق، ئاۋات قىلماق، ئاقتۇرماق.

تَرْوِيْحُ الْقَلْبِ: كۆڭۈل ئارامى، كۆڭۈل ئازادىلىكى.

تَرْوِيْحَةٌ ج تَرْوِيْحَاتٌ: تەراۋىھ، تەراۋىھ نامىزى.

تَرْوِيْقَةٌ: ناشتا، ئەتىگەنلىك تاماق.

تِرْيَاقٌ: زەھەر قايتۇرىدىغان دورا.

تِرْيَاقٌ فَارُوْقِيٌّ: ئىشەنچلىك زەھەر قايتۇرىدىغان دورا، ئۆتكۈر تىرياق.

«بَعْضُ السُّمِّ تِرْيَاقٌ لِبَعْضٍ»: بەزى زەھەرلەر بەزى زەھەرلەرگە قارشى شىپالىق دورىدۇر، زەھەر زەھەرنى ئالار.

تَرِيْبَةٌ ج تَرَائِبُ: كۆكرەك، تۆش سۆڭىكى، قوۋۇرغا سۆڭىكى.

«فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ خُلِقَ مِنْ مَاءٍ دَافِقٍ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ» (قرآن): ئىنسان نېمىدىن يارىتىلغانلىقىغا قارىسۇن، ئۇ ئېتىلىپ چىققۇچى مەنىدىن يارىتىلدى، ئۇ مەنى ئومۇرتقا بىلەن قوۋۇرغا سۆڭىكىنىڭ ئارىسىدىن چىقىدۇ.

تَرِيْجٌ: ساغلام؛ تىمەن، كۈچلۈك.

تَرِيْحَةٌ مِنَ الرِّيَاحِ: قاتتىق شامال.

تَرِيْصٌ: ئوڭشالغان.

تَرِيْقَةٌ: كايماق، ئەيىبلىمەك، تاپا - تەنە قىلماق.

تَرِيْكَةٌ: قېرى قىز، ئولتۇرۇپ قالغان قىز.

تَرَيَّبَ يَتَرَيَّبُ تَرَيُّبًا بِهِ: گۇمانلاندى، خەۋپسىرىدى.

تَرَيَّثَ يَتَرَيَّثُ تَرَيُّثًا عَلَيَّ خَبَرُكَ: سېنىڭ خەۋرىڭ ماڭا كېچىكتۈرۈپ كەلدى، كېچىكىپ يەتتى.

تَرَيَّشَ يَتَرَيَّشُ تَرَيُّشًا الشَّخْصُ: ھالى ياخشىلاندى، ۋە ياخشىلانغانلىقى كۆرۈلدى.

تَرَيَّضَ يَتَرَيَّضُ تَرَيُّضًا الشَّخْصُ: سەيلە قىلدى، ئايلاندى.

تَرَيَّضَ عَلَى الْجَلِيْدِ: مۇز تېيىلدى.

تَرَيَّقَ يَتَرَيَّقُ تَرَيُّقًا: يېزىغا باردى.

تَرَيَّقَ يَتَرَيَّقُ تَرَيُّقًا الطَّعَامَ أَوِالْمَاءَ: ئاچ قورساقتا يېدى ياكى ئىچتى.

تَرَيَّقَ السَّرَابَ: تومۇز ۋىلىلدىدى.

تَرَيَّهَ يَتَرَيَّهُ تَرَيُّهًا السَّرَابُ: تومۇز ۋىلىلدىدى، تومۇز داۋالغۇدى، ئالۋۇن پىلىلدىدى.

تَزَاجَرَ يَتَزَاجَرُ تَزَاجُرًا الْقَوْمُ عَنِ الشَّرِ: بىر - بىرىنى يامانلىقتىن توسۇشتى.

تَزَاجَرُوا عَنِ الْمُنْكَرِ وَ نَحْوِهِ: بىر - بىرىنى توسۇشتى.

تَزَاحَمَ يَتَزَاحَمُ تَزَاحُمًا الْقَوْمُ: بىر - بىرىنى قىستاشتى.

تَزَاحُمٌ: قىستاشماق، قىستاڭچىلىق.

«يَتَزَاحَمُ الرُّكَّابُ فِي عَرَبَاتِ الْقِطَارِ»: پويىز ۋاگونلىرىدا يولۇچىلار قىستى - قىستاڭ بولۇپ كېتىدۇ.

تَزَاحُمُ الرُّكَّابِ: يولۇچىلارنىڭ قىستاڭچىلىقى.

تَزَامَلَ يَتَزَامَلُ تَزَامُلاً الرَّجُلاَنِ: ھەمراھ بولۇشتى، يولداش بولۇشتى.

تَزَامَنَ يَتَزَامَنُ تَزَامُنًا الشَّيْئَانِ: بىر ۋاقىتقا توغرا كېلىپ قالدى.

«تَزَامَنَ وُصُولُ الطَّائِرَتَيْنِ»: ئىككى ئايروپىلانىڭ يېتىپ كېلىش ۋاقتى بىر ۋاقىتقا توغرا كېلىپ قالدى.

تَزَامُنِيٌّ: ۋاقىتلىق.

دِرَاسَةٌ تَزَامُنِيَّةٌ: ۋاقىتلىق ئۆگىنىش، ۋاقىت بەلگىلەپ ئۆگىنىش.

تَزَاوَجَ يَتَزَاوَجُ تَزَاوُجًا: توي قىلىشتى، ئېلىپ تېگىشتى، جۈپلەشتى.

تَزَاوَجَ أَفْرَادُ الْأُسْرَتَيْنِ: ئىككى ئائىلە كىشىلىرى قۇدا - باجا بولۇشتى.

تَزَاوَجَتِ الْكَلِمَتَانِ: ئىككى سۆز جۈپلەشتى.

تَزَاوَرَ يَتَزَاوَرُ تَزَاوُرًا النَّاسُ: ئۆزئارا زىيارەت قىلىشتى.

«وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ» (قرآن): كۈن چىققان چاغدا، كۈننىڭ ئۇلارنىڭ غارىنىڭ ئوڭ تەرىپىگە

ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى ... كۆرسەن.

«تَزَاوَرَ الْأَقْرِبَاءُ»: تۇغقانلار بىر - بىرىنى يوقلاشتى.

تَزَاوَرَ عَنْهُ: ئېغىپ كەتتى، مايىل بولدى، قىيسايدى.

تَزَايَدَ يَتَزَايَدُ تَزَايُدًا النَّاسُ فِي ثَمَنِ السِّلْعَةِ: كىشىلەر مالنىڭ باھاسىدا رىقابەتلەشتى.

تَزَايَدَ عِلْمُهُ: بىلىمى قەدەممۇ قەدەم كۆپەيدى، تەدرىجى كۆپەيدى.

«تَزَايَدَتْ مَعَارِفُ الطَّالِبِ»: ئوقۇغۇچىنىڭ بىلىمى تەدرىجى كۆپەيدى.

تَزَايَدَ فِي قَوْلِهِ وَ فِعْلِهِ: سۆزى ۋە ھەرىكىتىدە ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتى.

تَزَايَلَ يَتَزَايَلُ تَزَايُلاً الْقَوْمُ: بۆلۈنۈپ كەتتى، ئايرىلىپ كەتتى، چېچىلىپ كەتتى.

تَزَأَّرَ يَتَزَأَّرُ تَزَأُّرًا الْأَسَدُ: شىر ھۆركىرىدى.

تَزَجَّى يَتَزَجَّى تَزَجِّيًا بِالشَّيْءِ: قانائەتلەندى، رازى بولدى، مەمنۇن بولدى.

تَزَحَّرَ يَتَزَحَّرُ تَزَحُّرًا: ئوھ تارتتى، ئىڭرىدى، ناله قىلدى.

تَزَحْزَحَ يَتَزَحْزَحُ تَزَحْزُحًا عَنْ مَكَانٍ: سۈرۈلدى، سانجىدى.

«دَخَلْتُ عَلَى فُلَانٍ فَتَزَحْزَحَ لِي عَنْ مَجْلِسِهِ إِكْرَامًا لِي»: پالانىنىڭ يېنىغا كىرىۋىدىم، مېنى ھۆرمەتلەپ ئۆز جايىدىن سۈرۈلدى.

تَزَحْزَحَ الشَّخْصُ: يىراقلاشتى، نېرى سۈرۈلدى.

تَزَحَّفَ يَتَزَحَّفُ تَزَحُّفًا إِلَيْهِ: ئىلگىرىلىدى.

تَزَحَّلَ يَتَزَحَّلُ تَزَحُّلاً: يۆتكەلدى، يىراقلاشتى، چەتنەدى.

تَزَحْلَقَ يَتَزَحْلَقُ تَزَحْلُقًا الشَّخْصُ: مۇز تېيىلدى.

«شَارَكَتْ فِي مُسَابَقَةِ التَّزَحْلُقِ عَلَى الثَّلْجِ أَوِ الْجَلِيدِ»: مۇز تېيىلىش مۇسابىقىسىغا قاتناشتى.

تَزَحْلُقٌ: مۇز تېيىلماق.

قُبَّقَابُ التَّزَحْلُقِ: كانكى، مۇز تېيىلغاندا كىيىدىغان ئاياغ.

تَزْخَارٌ: لەقمۇ لىق، لەببالەب، تولۇق.

تَزَحْرَقَ يَتَزَحْرَقُ تَزَحْرُقًا: بېزەلدى، زىننەتلەندى، ياساندى.

«تَزَحْرَقَتِ الْغُرْفَةُ بِأَثَاثٍ نَفِيسٍ»: ئۆي قىممەتلىك ئۆي سايمانلار بىلەن بېزەلدى.

تَزَرْبَنَ يَتَزَرْبَنُ تَزَرْبُنًا: تېرىكتى، ئاچچىقلاندى، خاپا بولدى.

تَزَرَّعَ يَتَزَرَّعُ تَزَرُّعًا إِلَى الشَّرِّ: يامان ئىش قىلىشقا ئالدىرىدى.

تَزَعْزَعَ يَتَزَعْزَعُ تَزَعْزُعًا الشَّيْءُ: قاتتىق لىڭشىدى، قاتتىق تەۋرەندى.

تَزَعْزَعَ فُلَانٌ فِي آرَائِهِ: ئارىسالدى بولدى، ياقسام پىشارمۇ، كۆڭسەم پىشارمۇ دەپ تۇرۇپ قالدى.

هَذَا الرَّجُلُ لاَ يَتَزَعْزَعُ: بۇ ئۆز پىكرىدە ئىزچىل ئادەم.

تَزَعَّمَ يَتَزَعَّمُ تَزَعُّمًا بَيْنَ النَّاسِ: كىشىلەر ئارىسىدا يالغان - ياۋىداق تارقاتتى، پىتنە - ئىغۋا تارقاتتى.

تَزَعَّمَ الْقَوْمَ وَعَلَى الْقَوْمِ: يېتەكچىلىك قىلدى، باشچىلىق قىلدى.

«تَزَعَّمَ حِزْبَ الْإِسْتِقْلاَلِ»: مۇستەقىللىق پارتىيىسىگە يېتەكچىلىك قىلدى.

تَزَفَّرَ يَتَزَفَّرُ تَزَفُّرًا الْمَسِيْحِيُّ: گۇش، سۇت قاتارلىقلارنى يېدى (خرىستىئان دىنىدا).

تَزَفَّقَ يَتَزَفَّقُ تَزَفُّقًا الشَّيْءَ: تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى.

تَزْكَةٌ ج تَزَكَاتٌ: ئىش ئۈستىلى.

تَزَكَّى يَتَزَكَّى تَزَكِّيًا الشَّخْصُ: سەدىقە بەردى، پاك بولدى، پاكلاندى.

«وَمَنْ تَزَكَّى فَإِنَّمَا يَتَزَكَّى لِنَفْسِهِ» (قرآن): كىمكى گۇناھلىرىدىن پاكلىنىدىكەن، ئۆز ئۆزى ئۈچۈن پاكلانغان بولىدۇ.

تَزْكِيَةٌ: پاكلىماق، تازلىماق، ئادالىماق؛ يان باسماق؛ نامزات كۆرسىتىمەك؛ تونۇشتۇرماق.

اَلْفَوْزُ بِالتَّزْكِيَةِ: سايلامدا غەلىبە قىلىش (بىرەر نامزاتنىڭ سايلامدا ھېچقانداق رىقابەتسىز غەلىبە قىلىشى).

تَزْكِيَةٌ أَوْتَزْكِيَةُ الْمُتَعَبِّدِ: پاكلىنىش (تەسەۋۋۇپ تېلىدا بەدەن بىلەن بولغان پۈتۈن ئالاقىنى ئۈزۈش ئارقىلىق پاكلىنىش).

تَزَلْزَلَ يَتَزَلْزَلُ تَزَلْزُلاً: قاتتىق تەۋرىدى.

«تَزَلْزَلَتِ الْأَرْضُ بِالْقُرْبِ مِنَ الْبُرْكَانِ»: باناردىن تاغ يېنىدا يەر تەۋرىدى.

تَزَلْزَلَتِ الْأَرْضُ: يەر قاتتىق تەۋرىدى.

تَزَلَّجَ يَتَزَلَّجُ تَزَلُّجًا الرَّجُلُ: تېيىلىپ كەتتى.

تَزَلَّجَ عَلَى الثَّلْجِ: مۆز تېيىلدى.

تَزَلَّجَ عَلَى الْجَلِيدِ: مۆز تېيىلدى.

تَزَلَّجَ عَلَى الْمَاءِ: سۇ ئۈستىدە تېيىلدى.

تَزَلُّجٌ: قار ياكى مۆز ئۈستىدە تېيىلىش.

ذَهَبَ لِلتَّزَلُّجِ عَلَى الْجَلِيدِ: مۆز تېيىلىشقا باردى.

تَزَلَّحَ يَتَزَلَّحُ تَزَلُّحًا الشَّيْءَ: تەمىنى تېتىدى.

تَزَلَّعَ يَتَزَلَّعُ تَزَلُّعًا الْجِلْدُ: تېرە يېرىلدى.

تَزَلَّفَ يَتَزَلَّفُ تَزَلُّفًا إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى، ئۇنىڭغا خۇشامەت قىلدى.

تَزَلَّقَ يَتَزَلَّقُ تَزَلُّقًا: سىلىقلىدى، پارقىراتتى، تەكشىلىدى.

تَزَلَّقَ عَلَى الْجَلِيدِ: مۆز تېيىلدى.

تَزَمَّلَ يَتَزَمَّلُ تَزَمُّلاً الشَّخْصُ بِثَوْبِهِ: كىيىمىگە ئورۇنۇشالدى.

تَزَمَّلَ الشَّخْصُ: بېشىنى سەللە بىلەن ئورىۋالدى؛ (ماراكەش ئەرەبلىرى بېشىغا ئورىۋالىدىغان بىرخىل سەللە ئورىۋالدى).

تَزَمَّتَ يَتَزَمَّتُ تَزَمُّتًا الشَّخْصُ: كەسكىن بولدى؛ سۈرلۈك بولدى؛ ئۆز ئەقىدىسى ۋە پىكرىدە ياكى يۈرۈش - تۇرۇشىدا چىڭ تۇردى، تەئەسسۇبلىق قىلدى.

تَزَنْبَرَ يَتَزَنْبَرُ تَزَنْبُرًا عَلَيْهِ: چوڭچىلىق قىلدى، مەنمەنچىلىك قىلدى، قاپىقىنى تۇرىۋالدى.

تَزَنْتَرَ يَتَزَنْتَرُ تَزَنْتُرًا: غادىيىۋالدى، كۆرەڭلەپ ماڭدى.

تَزَنْدَقَ يَتَزَنْدَقُ تَزَنْدُقًا الشَّخْصُ: دىنسىز بولدى، خۇداسىز بولدى، كۇپۇرلۇق قىلدى.

«تَزَنْدَقَ فُلاَنٌ»: ھەرىيلەرنىڭ ئەخلاقىنى ئۆزلەشتۈرۈۋالدى.

تَزَنَّرَ يَتَزَنَّرُ تَزَنُّرًا الشَّخْصُ: بېلىگە بەلباغ باغلىدى، كەمەر باغلىۋالدى.

تَزْنِيدَةٌ: كېشەك.

تَزَهَّدَ يَتَزَهَّدُ تَزَهُّدًا الشَّخْصُ: زاھىد بولدى، دەرۋىش بولدى، تەركىدۇنيا بولدى.

تَزَهَّدَ الْمُتَصَوِّفُ: تەرىقەتچى تەركىدۇنيا بولدى.

«تَزَهَّدَ الْحَاجُّ وَتَقَشَّفَ»: ھاجى زاھىد بولدى ۋە جاپالىق تۇرمۇش كەچۈردى.

تَزَهَّدَ الشَّخْصُ: ئىبادەت ئۈچۈن تەركىدۇنيا بولدى.

تَزَهُّدٌ: زاھىدلىق، تەركىدۇنيا بولۇپ ئىبادەت قىلماق.

تَزْهِيرٌ: چېچەكلىمەك، گۈللىمەك.

تَزَوَّجَ يَتَزَوَّجُ تَزَوُّجًا إِمْرَأَةً: ئايالىنى ئۆز ئەمرىگە ئالدى، خوتۇن قىلىپ ئالدى.

«مَا إِنْ تَخَرَّجَ حَتَّى تَزَوَّجَ»: ئۇ مەكتەپ پۈتتۈرۈپلا ئۆزۈنغا قالماي ئۆيلەندى.

تَزَوُّجٌ: ئۆيلەنمەك، خوتۇن ئالماق.

تَزَوَّدَ يَتَزَوَّدُ تَزَوُّدًا: غەملىۋالدى، ئوزۇق راسلىۋالدى.

«وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى» (قرآن): زاد- راھىلە ئېلىۋېلىڭلار ۋە ئەڭ ياخشى زاد - زاھىلە تەقۋادارلىقتۇر.

تَزَوَّدَ بِكَذَا: ئېھتىياجلىقلارنى ئالدى.

«تَزَوَّدَ الطَّالِبُ بِالْكُتُبِ»: ئوقۇغۇچى ئېھتىياجلىق كىتابلارنى ئالدى.

تَزَوَّدَ بِالسِّلاَحِ: قورالاندى.

تَزَوَّقَ يَتَزَوَّقُ تَزَوُّقًا: بېزەلدى، زىننەتلەندى.

تَزَوَّى يَتَزَوَّى تَزَوِّيًا: يوشۇرۇندى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

تَزْوِيرٌ: ساختىلىق، ئويدۇرۇپ چىقارماق، ئالدامچىلىق، ساختىپەزلىك؛ دورامچىلىق، پاسالىلىق.

تَزْوِيقٌ ج تَزَاوِيقُ: بېزەك، زىننەت بۇيۇملىرى، زىننەتلىمەك.

تَزَيَّا يَتَزَيَّى تَزَيِّيًا بِزِيِّ غَيْرِهِ: باشقىلاردەك ياساندى.

«تَزَيَّا بِزِيِّ الْأَمِيرِ فِي الْمَسْرَحِيَّةِ»: تىياتىردا ئەمىرلەرچە ياساندى.

تَزَيَّا بِكَذَا: ياساندى.

«تَزَيَّا بِزِيِّ أَهْلِ الرِّيفِ»: سەھرالىقلارچە كىيىندى.

تَزَيَّبَ يَتَزَيَّبُ تَزَيُّبًا الْعِنَبُ: ئۈزۈم قۇرىدى.

تَزْيِيتُ السِّرَاجِ: چىراغقا ماي قۇيۇش.

تَزْيِيتُ السَّيَّارَةِ: ئاپتوموبىلغا ماي قاچىلاش.

تَزَيَّدَ يَتَزَيَّدُ تَزَيُّدًا السِّعْرُ: باھا ئۆرلەپ كەتتى.

تَزَيَّدَ الشَّخْصُ فِي كَلَامِهِ: كۆپتۇرۇۋەتتى، مۇبالىغىلەشتۇردى، ئاشۇرۇۋەتتى.

تَزَيَّدَ الشَّخْصُ فِي الْحَدِيثِ: سۆزنىگە يالغاننى قوشتى.

تَزَيَّدَ الشَّخْصُ مِنَ الشَّيْءِ: كۆپەيتىۋەتتى، قوشتى.

«تَزَيَّدَ الطَّالِبُ مِنَ الْعِلْمِ»: ئوقۇغۇچى ئىلمىنى كۆپ ئۆگەندى.

تَزَيَّنَ يَتَزَيَّنُ تَزَيُّنًا: ياساندى، چىرايلىق بولدى.

تَزَيَّنَتِ الْمَدِينَةُ: شەھەر چىرايلىق تۈسكە كىردى، شەھەر بېزەلدى.

تَزَيَّنَتِ النِّسَاءُ: ئاياللار ياساندى.

تَسَاءَلَ يَتَسَاءَلُ تَسَاؤُلًا: ئۆز ئارا سوراشتى، ئۆزىگە سوئال قويدى، ئۆزىدىن سورىدى.

«عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ» (قرآن): (مۇشرىكلار ئۆز ئارا نېمە توغرىلىق) سورىشىدۇ. ئۇلار چوڭ بىر خەۋەر (يەنى قىيامەت توغرىلىق) سورىشىدۇ.

تَسَاؤُلِيٌّ: سوئال سوراشقا مەنسۇپ، سوئالغا ئائىت.

«وَجَّهَ إِلَيْهِ نَظَرَاتٍ تَسَاؤُلِيَّةً»: ئۇنىڭغا سوئال نەزىرى بىلەن قارىدى.

تَسَابَّ يَتَسَابُّ تَسَابًّا: تىللاشتى.

تَسَابَقَ يَتَسَابَقُ تَسَابُقًا: مۇسابىقىلەشتى.

اِسْتَمَرَّ الطَّلَبَةُ يَتَسَابَقُونَ فِي الْحَدِيثِ: ئوقۇغۇچىلار تەرەپ - تەرەپتىن سۆزلەشنى داۋاملاشتۇردى.

تَسَاتَلَ يَتَسَاتَلُ تَسَاتُلًا الْقَوْمُ: ئارقىمۇ ئارقا چىقتى، كەينىمۇ كەينى چىقتى.

تَسَاجَلَ يَتَسَاجَلُ تَسَاجُلًا: مۇسابىقىلەشتى، رىقابەتلەشتى.

تَسَاخَى يَتَسَاخَى تَسَاخِيًا: سېخى بولۇشالدى.

تَسَارَّ يَتَسَارُّ تَسَارًّا الْقَوْمُ: كۆسۈلداشتى، پىچىرلاشتى.

تَسَارَعَ يَتَسَارَعُ تَسَارُعًا: سۈرئەتنى تېزلەتتى، ئالدىراشتى.

«بَدَأَتِ الْكُرَةُ فِي الْاِنْحِدَارِ مِنْ قِمَّةِ الْجَبَلِ بَطِيئَةً ثُمَّ تَسَارَعَتْ»: توپ تاغ چوققىسىدىن ئاستا سىيرىلىپ چۈشۈپ ئاندىن كېيىن تېز دۇمىلىدى.

تُسَاعَ: توققۇزدىن - توققۇزدىن.

تُسَاعِيٌّ: توققۇزدىن تەركىب تاپقان.

تَسَاعَى يَتَسَاعَى تَسَاعِيًا: مۇسابىقىلەشتى.

تَسَافَحَ يَتَسَافَحُ تَسَافُحًا الْمَرْأَةُ: ئايال بىلەن نىكاھسىز بىر يەردە بولدى، بۇزۇقچىلىق قىلدى.

تَسَاقَطَ يَتَسَاقَطُ تَسَاقُطًا الشَّخْصُ: تۆگىشىپ كەتتى، كاردىن چىقتى، ھالى خاراپلاشتى، يېمىرىلدى، خاراب بولدى.

تَسَاقَطَ الْمَطَرُ: يامغۇر توختىماي ياغدى.

تَسَاقَطَ عَلَى نَفْسِهِ: ئۆرۈلۈپ چۈشتى، غۇلاپ چۈشتى.

تَسَاقَطَ الدَّمُ: قان تامچىلىدى، تامدى.

«لَقَدْ حَلَّ الرَّبِيعُ وَلَكِنَّ الثَّلْجَ لَايَزَالُ يَتَسَاقَطُ»: باھار كېلىپ بولدى، ئەمما ھېلىمۇ قار ياغماقتا.

تَسَاقَى يَتَسَاقَى تَسَاقِيًا: بىرلىكتە ئىچىشتى.

تَسَاكَرَ يَتَسَاكَرُ تَسَاكُرًا: مەستنى دورىدى.

تَسَاكَنَ يَتَسَاكَنُ تَسَاكُنًا فِي الدَّارِ: بىر ئۆيدە بىللە ياشىدى.

تَسَالَفَ يَتَسَالَفُ تَسَالُفَا الرَّجُلَانِ: ئىككىسى باجا بولۇشتى.

تَسَالَمَ يَتَسَالَمُ تَسَالُمًا الْقَوْمُ: ئەپلەشتى، يارىشىشتى، سۈلھى قىلىشتى.

تَسَامَحَ يَتَسَامَحُ تَسَامُحًا فِي أَمْرٍ: سەل قارىدى، بوشاڭلىق قىلدى، كۆڭۈل بۆلمىدى.

«لَا تَتَسَامَحُ الدَّوْلَةُ مَعَ الْجَوَاسِيسِ وَالْخَوَنَةِ»:

دۆلەت جاسۇس ۋە خائىنلارغا يول قويمايدۇ.

تَسَامُحْ: كەچۈرۈۋەتمەك، ئەپۇ قىلماق، كەڭ قورساقلىق قىلماق، كەتتى قىلماق، سەل قارىماق، بولدى قىلماق.

اَلتَّسَامُحُ الدِّيْنِيُّ: باشقىلارنىڭ دىنىي ئەقىدىسىگە ھۆرمەت قىلىش.

تَسَامَرَ يَتَسَامَرُ تَسَامُرًا الْقَوْمُ: كېچىدە مۇڭداشتى، پاراڭلاشتى.

تَسَامَعَ يَتَسَامَعُ تَسَامُعًا بِهِ النَّاسُ: دەستەك قىلمۇالدى.

تَسَامَى يَتَسَامَى تَسَامِيًا الْقَوْمُ: كۆتۈردى، ئۆرلەتتى، ئۆزىنى كۆتۈردى.

تَسَامَى الْقَوْمُ عَلَى الْخَيْلِ: ئاتلاندى، ئات مىندى، ئات ئۈستىدە مۇسابىقىلەشتى.

تَسَانَدَ يَتَسَانَدُ تَسَانُدًا: يارەملەشتى، قوللاشتى، يۆلىشىشتى.

تَسَاهَلَ يَتَسَاهَلُ تَسَاهُلاً الشَّخْصُ فِي الْأَمْرِ: يول قويدى، كەڭچىلىك قىلدى، كەڭچىلىك بىلەن مۇئامىلە قىلدى.

«لاَ تَتَسَاهَلُ الْحُكُومَةُ مَعَ الْمُجْرِمِيْنَ»: ھۆكۈمەت جىنايەتچىلەرگە يول قويمايدۇ.

تَسَاهُلْ: كەڭ قويۇشتەمەك، كەڭ قورساقلىق قىلماق؛ سۈكۈت قىلماق، بولدى قىلمۇشتەمەك.

تَسَاهُلِيٌّ: مۇرەسسەچىلىك، مۇرەسسە.

تَسَاوَقَ يَتَسَاوَقُ تَسَاوُقًا الشَّيْئَانِ: بىر - بىرىگە يېقىن ماڭدى.

تَسَاوَلَ يَتَسَاوَلُ تَسَاوُلاً: سورىدى، سوراشتى.

تَسَاوَمَ يَتَسَاوَمُ تَسَاوُمًا بِالسِّلْعَةِ: سودىلاشتى، باھاسىنى تالاش - تارتىش قىلىشتى.

تَسَاوَى يَتَسَاوَى تَسَاوِيًا: تەڭلەشتى، باراۋەر بولۇشتى، باراۋەرلەشتى.

«تَسَاوَى الرَّجُلاَنِ فِي الْعِلْمِ وَالْفَضْلِ»: بۇ ئىككى ئادەم ئىلىم ۋە پەزىلەتتە باراۋەر بولۇپ قالدى.

«فِي الْخَرِيْفِ يَتَسَاوَى اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ مَرَّةً أُخْرَى ثُمَّ يَبْتَدِئُ اللَّيْلُ بِالزِّيَادَةِ»: كۈزدە كېچە بىلەن كۈندۈز يەنە بىر قېتىم تەڭلىشىدۇ ئاندىن كېچە ئۇزىراشقا باشلايدۇ.

تَسَاوٍ: باراۋەرلىك، تەڭلىك، تەڭ ھوقۇقلۇق، ئوخشاشلىق.

بِالتَّسَاوِي: تەڭ، باراۋەر، توغرا.

«وَزَّعَ الْأَرْضَ عَلَى التَّسَاوِي»: زېمىننى تەڭ بۆلدى.

تَسَايَرَ يَتَسَايَرُ تَسَايُرًا: بىللە ماڭدى، بىرگە ماڭدى.

تَسَايَقَ يَتَسَايَقُ تَسَايُقًا: قىلىچۇازلىق قىلدى، قىلىچۇازلىق قىلىشتى، قىلىچۇازلىق جېڭى قىلىشتى.

تَسَايَلَ يَتَسَايَلُ تَسَايُلاً الْقَوْمُ: كىشىلەر تەرەپ - تەرەپتىن يىغىلدى.

تَسَايَلَتِ الدُّمُوعُ: ياش قۇيۇلدى، ياش تۆكۈلدى.

تَسَبَّبَ يَتَسَبَّبُ تَسَبُّبًا الْأَمْرَ: پەيدا قىلدى، سەۋەبچى بولدى.

تَسَبَّبَ مِنْ كَذَا وَ عَنْ كَذَا: مەلۇم ئىشنى كەلتۈرۈپ چىقاردى.

تَسَبَّجَ يَتَسَبَّجُ تَسَبُّجًا: قارا كىيىم كىيدى.

تَسْبِيْحٌ ج تَسَابِيْحُ: تەسبىھ ئېيتماق، مەدھىيىلىمەك، تەسبىھ.

تَسَابِيْحُ الْقُبَّرَاتِ: بوز تورغاي ناخشىسى.

تَسْبِيْحَةٌ ج تَسْبِيْحَاتٌ و تَسَابِيْحُ: تەسبىھ ئېيتماق.

«تِلاَ تَسْبِيحَاتٍ بَعْدَ أَدَاءِ الصَّلاَةِ»: نامازنى ئادا قىلىپ بولغاندىن كېيىن تەسبىھ ئېيتتى.

تَسَتَّرَ يَتَسَتَّرُ تَسَتُّرًا: يوشۇرۇندى.

تَسَتَّرَ عَلَى مُجْرِمٍ: جىنايەتچىنى يوشۇردى، گۇناھكارنى يوشۇردى.

تَسَتَّرَ عَلَيْهِ: يوشۇردى.

«تَسَتَّرَ بِعَبَاءَتِهِ»: تونىغا ئورۇنۇۋالدى.

«اِلْتَجَأَ الْقَاتِلُ إِلَيْهِم فَتَسَتَّرُوا عَلَيْهِ»: قاتىل ئۇلارنىڭ ئارىسىغا پاناھلانغاندى، ئۇلار ئۇنى يوشۇرۇپ قويدى.

تَسَتُّرٌ: يۆگىنىۋالماق، خۇپىيانە بولۇۋالماق.

تَحْتَ طَيِّ التَّسَتُّرِ: مەخپى، خۇپىيانە، يوشۇرون.

تَسَجَّى يَتَسَجَّى تَسَجِّيًا: ياپتى، ئورىۋالدى، ئورالدى.

تَسَجَّى بِعَبَائَتِهِ: تونى بىلەن ئورىۋالدى، تونغا ئورۇنىۋالدى.

تَسْجِيْلٌ ج تَسْجِيْلاَتٌ: خاتىرلىمەك، تىزىملىماق، دەپتەرگە ئورناتماق، لېنتىغا ئالماق، ھۆكۈم قىلماق.

تَسْجِيْلُ الْأَصْوَاتِ: ئۈنئالغۇغا ئالماق، رويخەتكە ئالماق.

آلَةُ التَّسْجِيْلِ: ئۈنئالغۇ.

تَسْجِيْلُ الزَّلاَزِلِ: سىيموگراف (يەر تەۋرەشنى كۆزىتىپ دىئاگرامما شەكلىدە خاتىرلىۋالغۇچى ئاپتوماتىك ئەسۋاب).

جِهَازُ التَّسْجِيلِ: ئۈنئالغۇ.

تَسْجِيْلُ الْعُقُودِ: تىزىمغا ئالماق، قەيت قىلماق، خاتىرلىمەك، رويخەتكە ئالماق.

مَكْتَبُ تَسْجِيْلِ الْعُقُودِ: تىزىمغا ئالدۇرۇش ئورنى.

إِدَارَةُ التَّسْجِيلِ : ئوقۇتۇش باشقارمىسى، (ئۇنىۋېرسىتېت قاتارلىقلاردا).

«سَيَنْتَهِى تَسْجِيْلُ اَسْمَاءِ الطَّلَبَةِ الْجُدُدِ فِي الْعَاشِرِ مِنْ أُغُسْطُسْ»: ئوقۇغۇچىلاردىن ئىمتىھان ئېلىشقا تىزىملىتىش 10 ـ ئاۋغۇست ئاياغلىشىدۇ.

تَسَحَّبَ يَتَسَحَّبُ تَسَحُّبًا عَلَيْهِ: يېقىنچىلىق قىلدى.

تَسَحَّرَ يَتَسَحَّرُ تَسَحُّرًا: سوھۇرلۇق يېدى.

«يَتَسَحَّرُ النَّاسُ قَبْلَ ظُهُورِ الْفَجْرِ»: كىشىلەر تاڭ يورۇشتىن بۇرۇن سوھۇرلۇق يەيدۇ.

تَسَحْسَحَ يَتَسَحْسَحُ تَسَحْسُحًا الْمَاءُ: سۇ قويۇلدى، ئاقتى، تۆكۈلدى.

تَسَحْلَبَ يَتَسَحْلَبُ تَسَحْلُبًا: ئوغرىلىقچە قېچىپ كەتتى، تىكىۋەتتى، سۈغۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى.

تَسَخَّرَ يَتَسَخَّرُ تَسَخُّرًا: ھەقسىز ئىشقا سالدى، ھاشاغا سالدى، بىكارغا ئىشقا سالدى.

تَسَخَّطَ يَتَسَخَّطُ تَسَخُّطًا: ئۆچ كۆردى، يامان كۆردى، نەپرەتلەندى، نارازى بولدى.

تَسَخَّمَ يَتَسَخَّمُ تَسَخُّمًا عَلَيْهِ: ئۆچ كۆردى، ئۆچمەنلىك قىلدى.

تَسَخَّنَ يَتَسَخَّنُ تَسَخُّنًا: ئىسسىدى، قىزىدى.

تَسَخَّى يَتَسَخَّى تَسَخِّيًا: سېخى بولۇۋالدى.

تَسَدَّجَ يَتَسَدَّجُ تَسَدُّجًا: يالغان ئېيتتى، يالغان چىلىق قىلدى.

تَسَدَّى يَتَسَدَّى تَسَدِّيًا: مىندى.

تَسْدِيْدٌ: قايتۇرۇش، تۆلەش؛ قارىغا ئېلىش، چەنلىمەك، نىشانلىماق، توغرىلىماق.

تَحْتَ التَّسْدِيْدِ: تۆزىتىلىۋاتىدۇ.

تَسَرْبَلَ يَتَسَرْبَلُ تَسَرْبُلاً بِالسِّرْبَالِ: كىيىم كىيدى.

تَسَرَّبَ يَتَسَرَّبُ تَسَرُّبًا الشَّيْءُ: يوشۇرۇن چىقتى، غىپ قىلىپ تىكىۋەتتى، سۈغۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى.

تَسَرَّبَ فِي الشَّيْءِ: سىڭىپ كەتتى، ئاستا ـ ئاستا سىڭىپ كەتتى.

«شَعَرْتُ بِخُيُوطِ النُّورِ تَتَسَرَّبُ وَرَاءَ سِتَارِ النَّافِذَةِ»: مەن نۇر شولىسىنىڭ دېرىزە پەردىسىدىن ئۆتۈپ كىرگەنلىكىنى ھېس قىلدىم.

تَسَرَّبَ الْخَبَرُ: خەۋەر چىقىپ كەتتى، تارقىلىپ كەتتى.

تَسَرَّبَ الْمَاءُ ونَحْوُهُ: سۇ ئاقتى.

«تَسَرَّبَ مَاءُ الْمَطَرِ فِى الْأَرْضِ»: يامغۇر سۈيى يەرگە سىڭىپ كەتتى.

«تَسَرَّبَ الْمَاءُ مِنَ الْأُنْبُوبِ»: تۇرۇبىدىن سۇ تەپچىرىدى.

«لَمْ يَتَسَرَّبْ إِلَى نَفْسِكَ الْيَأْسُ»: ساڭا ئۈمىد-سىزلىك يۇزلەنمىدى.

تَسَرُّبٌ: سىڭىپ كىرمەك، ئاشكارىلاپ قويماق، پاش قىلىپ قويماق.

مَنْعُ تَسَرُّبِ الْأَخْبَارِ: خەۋەرلەرنى قامال قىلماق.

تَسَرَّجَ يَتَسَرَّجُ تَسَرُّجًا الْمَرْأَةُ: ئايال چېچىنى تارىدى.

تَسَرَّحَ يَتَسَرَّحُ تَسَرُّحًا عَنْهُ: كەتتى، چىقتى.

تَسَرَّرَ يَتَسَرَّرُ تَسَرُّرًا بِنْتَ فُلاَنٍ: كىچىك خوتۇن ئالدى، پالانىنىڭ قىزىنى كىچىك خوتۇنلۇققا ئالدى.

تَسَرَّطَ يَتَسَرَّطُ تَسَرُّطًا الشَّيْءَ: يۇتتى، يالماپ يۇتمۇەتتى.

تَسَرَّعَ يَتَسَرَّعُ تَسَرُّعًا: ھاپىلا ـ شاپىلا قىلدى، ئالمان ـ تالمان قىلدى، ئالدىرىدى.

«لَا تَتَسَرَّعْ فَكِّرْ جَيِّدًا قَبْلَ اتِّخَاذِ الْقَرَارِ»: ئالدىراقسانلىق قىلما، قارار چىقىرىشتىن بۇرۇن ياخشى ئويلان.

تَسَرَّى يَتَسَرَّى تَسَرِّيًا: كىچىك خوتۇن ئالدى.

تَسَرْوَلَ يَتَسَرْوَلُ تَسَرْوُلًا: ئىشتان كىيدى.

تَسْرِيحٌ: تارىتىش، قويۇۋېتىش.

تَسْرِيحُ الْجُيُوشِ: ھەربىي سەپتىن قايتماق، ھەربىي خىزمەتتىن قايتماق.

تَعْوِيضَاتُ التَّسْرِيحِ: پېنسىيە پۇلى.

تَسْرِيحَةٌ ج تَسْرِيحَاتٌ: گىرىم ئۇسۇلى، چاچ تاراشنىڭ كۆرۈنۈشى.

لِلتَّسْرِيحِ و التَّسْلِيَةِ: ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىش ئۇچۇن، تاماشا قىلىش ئۇچۇن.

تَسَطَّحَ يَتَسَطَّحُ تَسَطُّحًا الشَّيْءُ: يېيىلدى، ياپاق بولدى.

تَسَطُّحٌ: تۇزلەنمەك، يېيىلماق.

تَسَعَ يَتْسَعُ وَ يَتْسِعُ تَسْعَا الْقَوْمَ: قەۋمىگە توققۇزىنچى ئادەم بولدى.

تَسَعَ الْقَوْمَ: ئۇزىنى قوشۇپ توققۇز قىلدى.

تَسَعَ الشَّيْءَ: توققۇزدىن بىرنى ئالدى.

تُسْعٌ ج أَتْسَاعٌ: توققۇزدىن بىر.

تِسْعَةٌ ج تِسْعَاتٌ م تِسْعٌ: توققۇز.

تِسْعَةَ عَشَرَ م تِسْعَ عَشْرَةَ: ئون توققۇز.

تَسَعَّرَ يَتَسَعَّرُ تَسَعُّرًا: كۆيدى، ياندى، ئوت تۇتاشتى.

تَسَعَّرَتِ الْحَرْبُ: ئۇرۇش ئوتى ياندى.

تِسْعُونَ: توقسان.

تَسْعِيرٌ: باھا بەلگىلىمەك، باھاغا چەك قويماق.

تَسْعِيرَةٌ ج تَسْعِيرَاتٌ: بەلگىلەنگەن باھا.

تِسْعِينِيَّاتٌ: 90 ـ يىللار.

«عَلَيْنَا أَنْ نَسْتَعِدَّ فِي التِّسْعِينِيَّاتِ لِاسْتِقْبَالِ الْقَرْنِ الْحَادِي وَالْعِشْرِينَ»: 90 ـ يىللاردا 21 ـ ئەسىرنى كۈتۈۋېلىشقا تەييارلىق قىلىشىمىز لازىم.

تَسَفَّلَ يَتَسَفَّلُ تَسَفُّلًا: چۈشكۈنلەشتى، تۆۋەنلىدى، پەسلەشتى.

تَسَفَّهَ يَتَسَفَّهُ تَسَفُّهًا: ئەقىلسىز بولدى، مەتۇ بولدى، گالۋاڭ بولدى.

تَسَفَّهَتِ الرِّيحُ: قالايمىقان شامال چىقتى.

تَسَقَّطَ الْأَخْبَارَ: خەۋەر ئۇقۇشتى، تىك تىكلىدى.

تَسَقَّطَ يَتَسَقَّطُ تَسَقُّطًا: خاتالىق ئۇنكۇزدى.

تَسَقَّفَ يَتَسَقَّفُ تَسَقُّفًا: ئېپسكوپلۇق ۋەزىپىسىنى ئۇتتىدى.

تَسْكَابٌ: قويۇلماق.

تَسَكْسَكَ يَتَسَكْسَكُ تَسَكْسُكًا إِلَيْهِ: يالۇۋردى، يېلىندى، ئۇتۇنۇپ سوردى.

تَسَكْسَكَ عَلَى أَقْدَامِهِمْ: يالۇۋرۇپ ئۇلارنىڭ ئايىغىغا يىقىلدى.

تَسَكَّعَ يَتَسَكَّعُ تَسَكُّعًا: لەيلەپ يۈردى، لاغايلاپ يۈردى، قارىسىغا ماڭدى، سەيلە قىلدى.

تَسَكَّعَ فِي الظَّلَامِ: قاراڭغۇدا تىمتاسقىلاپ يۈردى.

«مَلَّ مِنَ الْجُلُوسِ فِي الْبَيْتِ فَخَرَجَ يَتَسَكَّعُ فِي الشَّوَارِعِ»: ئۆيدە ئولتۇرۇپ زېرىكىپ كېتىپ كوچىلارغا چىقىپ لاغايلاپ يۈردى.

تَسْكِيرُ الْعَيْنِ: كۆز تورلاشماق، كۆز ئىمىر ـ چىمىر بولماق، كۆزى ئالاق ـ جالاق بولماق.

تَسَلْسَلَ يَتَسَلْسَلُ تَسَلْسُلًا الْمَاءُ: سۇ ئاقىتى، سۇ لەرزان ئاقتى.

تَسَلْسَلَ الثَّوْبُ: كىيىم جۇل ـ جۇل بولۇپ كەتتى.

تَسَلْسَلَتِ الْأَشْيَاءُ: ئولاندى، باغلاندى، ئولاشتى.

تَسَلْسُلٌ: ئۇزۇلمەسلىك، تۇتۇشۇپ كەتمەك.

بِالتَّسَلْسُلِ: ئۇزلۇكسىز رەۋىشتە، داۋاملىق، توختىماي، ئارقىمۇ ئارقا، كەينى ـ كەينىدىن، ئۇدا.

«أُكْتُبْ هَذِهِ الْأَرْقَامَ بِالتَّسَلْسُلِ»: بۇ سانلارنى تەرتىپ بويىچە يازغىن.

تَسَلْسُلُ الْأَحْيَاءِ: جانلىق ئورگانىزملارنىڭ

زەنجىرسىمان داۋاملىشىشى.

تَسَلْطَنَ يَتَسَلْطَنُ تَسَلْطُنًا: سۇلتان بولدى، تەختىگە ئولتۇردى، تەختىگە چىقتى.

تَسَلَّحَ يَتَسَلَّحُ تَسَلُّحًا بِالسِّلَاحِ: قوراللاندى.

«تَسَلَّحْنَا لِمُوَاجَهَةِ الْعَدُوِّ»: دۇشمەنگە قارشى تۇرۇش ئۈچۈن قوراللاندۇق.

تَسَلَّخَ يَتَسَلَّخُ تَسَلُّخًا الْجِلْدُ: تېرە سۇيۇلدى، ئېچىلىپ قالدى.

تَسَلَّخَ الثُّعْبَانُ مِنْ قِشْرِهِ: يىلان قاسرىقىنى تاشلىدى، قاسراق تاشلىدى.

تَسَلُّخٌ ج تَسَلُّخَاتٌ: تاتۇق، يارا، جاراھەت.

تَسَلَّطَ يَتَسَلَّطُ تَسَلُّطًا عَلَى الشَّخْصِ: ھۆكۈمران لىق قىلدى، ئۇستىدىن ھوقۇقىنى يۈرگۈزدى.

تَسَلَّطَ عَلَيْهِ: يەڭدى، غالىب بولدى، بېسىپ چۈشتى، غەلىبە قىلدى، ئىداره قىلدى، باشقۇردى، ھۆكۈمرانلىق قىلدى.

تَسَلَّطَ عَلَى الْعَقْلِ: قەلبىگە ھۆكۈمرانلىق قىلدى، قەلبىنى ئىگىلىۋالدى.

«تَسَلَّطَ الْمُسْتَعْمِرُونَ عَلَى مَوَارِدِ الدُّوَلِ الْمُسْتَعْمَرَةِ»: مۇستەملىكىچىلەر مۇستەملەكە قىلىنغان دۆلەتلەرنىڭ سۇ مەنبەسىنى ئىگىلىۋالدى.

تَسَلُّطٌ: ھاكىمىيەت، يەڭمەك، غەلىبە قىلماق.

«هُوَ رَجُلٌ قَادِرٌ عَلَى التَّسَلُّطِ عَلَى نَفْسِهِ»: ئۇ ئۆز - ئۆزىنى كونترول قىلىشقا قادىر ئادەم.

تَسَلَّعَ يَتَسَلَّعُ تَسَلُّعًا الْجِلْدُ: تېرە يېرىلىپ كەتتى.

تَسَلَّفَ يَتَسَلَّفُ تَسَلُّفًا الْمَالَ: مالنى قەرز بەردى، ئۆتنە بەردى.

تَسَلَّقَ يَتَسَلَّقُ تَسَلُّقًا الشَّجَرَةَ: دەرەخقە ئېسىلدى.

«تَسَلَّقَ الْجَبَلَ حَتَّى وَصَلَ إِلَى قِمَّتِهِ»: تاغقا يامىشىپ چوققىسىغا يېتىپ باردى.

تَسَلَّقَ السُّلَّمَ: شوتىغا چىقتى.

تَسَلَّقَ النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك پەلەك تارتىپ ياماشتى.

تَسَلَّقَ الشَّيْءَ: ياماشتى، ئۆرلىدى.

تَسَلُّقٌ: ياماشماق، ئېسىلماق، چىقماق.

تَسَلُّقُ الْجَبَلِ: تاغقا ياماشماق.

حَبْلُ التَّسَلُّقِ: مەخسۇس يامىشىدىغان ئارغامچا.

تَسَلَّلَ يَتَسَلَّلُ تَسَلُّلًا: خۇپىيانە كەلدى، ئوغرىلىقچە كەلدى؛ سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى، غىپپىدە چىقىپ كەتتى.

«قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا» (قۇرئان): سىلەردىن (پەيغەمبەرنىڭ سۆھبىتىدىن) ئاستا سۇغۇرۇلۇپ غىپپىدە چىقىپ كەتكەنلەرنى ئاللاه ئەلۋەتتە بىلىدۇ.

تَسَلَّلَ فِي الظَّلَامِ: قاراڭغۇلۇقتا خۇپىيانە كىردى.

«تَسَلَّلَ فِدَائِيٌّ شُجَاعٌ إِلَى مُعَسْكَرِ الْعَدُوِّ»: شىجائەتلىك پىدائىي ئەسكەر دۇشمەننىڭ ھەربىي تۇرالغۇسىغا يوشۇرۇنچە كىردى.

تَسَلَّمَ يَتَسَلَّمُ تَسَلُّمًا الشَّيْءَ: تاپشۇرۇپ ئالدى.

«تَسَلَّمَ الْمَبْلَغَ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْهِ»: ئۇنىڭغا ئەۋەتىلگەن مەبلەغنى تاپشۇرۇۋالدى.

تَسَلَّمَ مَقَالِيدَ الْحُكْمِ: ھۆكۈمران بولدى، ھاكىمىيەت تەختىگە چىقتى.

تَسَلُّمٌ: قوبۇل قىلماق، تاپشۇرۇۋالماق.

تَسَلَّى يَتَسَلَّى تَسَلِّيًا: ئىچ پۇشۇقىنى چىقاردى، كۆڭلىنى ئاچتى، تەسەللى تاپتى، كۆڭلىنى خۇش قىلدى.

تَسْلِيَةٌ: ئويۇن - تاماشا، كۆلكە - چاقچاق، خۇشاللىق؛ ئىچ پۇشقىنى چىقارماق، ۋاقتىنى ئۆتكۈزمەك، كۆڭۈل ئېچىش.

تَسْلِيمٌ: قوبۇل قىلماق، رۇخسەت قىلماق، بويسۇنماق، ئېتىراپ قىلماق، تەسلىم بولماق، تاپشۇرماق، سالام بەرمەك، جاۋاب بەرمەك؛ يول قويماق، باش ئەگمەك.

تَسْلِيمٌ إِلَى الْعَدُوِّ: دۇشمەنگە تەسلىم بولماق.

تَسْلِيمُ الْمُجْرِمِينَ إِلَى حُكُومَتِهِمْ: جىنايەتچىلەرنى ئۆز ھۆكۈمىتىگە تاپشۇرۇپ بەرمەك.

شُرُوطُ التَّسْلِيمِ: تەسلىم بولۇش شەرتلىرى، ئەل بولۇش شەرتلىرى.

تَسَمَّدَ يَتَسَمَّدُ تَسَمُّدًا: ئوغۇتلاندى، ئوغۇت بېرىلدى.

تَسَمَّرَ يَتَسَمَّرُ تَسَمُّرًا الشَّخْصُ فِي مَكَانِهِ: ئورنىدىن مىدىرلىمىدى، دادىل تۇردى، ئىزچىل

تۇردى، ئورنىدىن مىدىرلىماي ئىزچىل تۇردى.

تَسَمَّرَ الشَّيْءُ: مۇستەھكەم بولدى.

تَسَمَّعَ يَتَسَمَّعُ تَسَمُّعًا لَهُ أَوْ إِلَيْهِ: قۇلاق سالدى، ئاڭلىدى.

تَسَمَّعَ الطَّبِيبُ: دوختۇر كېسەلنى تەكشىغۇچ بىلەن تەكشۈردى.

تَسَمُّعٌ: قۇلاق سالماق، ئاڭلىماق، تەكشىماق.

تَسَمَّمَ يَتَسَمَّمُ تَسَمُّمًا الرَّجُلُ: زەھەرلەندى.

تَسَمَّمَ الْجُرْحُ: يارا يىرىڭلىدى.

تَسَمَّمَ الطَّعَامُ أَوِ الشَّرَابُ: تاماق ياكى ئىچىملىك زەھەرگە ئايلىنىپ قالدى.

تَسَمُّمٌ: زەھەرلەنمەك.

تَسَمُّمٌ بَوْلِيٌّ: سۈيدۈكتىن زەھەرلىنىش كېسىلى.

تَسَمُّمٌ دَمَوِيٌّ: قاندىن زەھەرلىنىش كېسىلى.

تَسَمُّمٌ ذَاتِيٌّ: ئۆز - ئۆزىدىن زەھەرلىنىش.

أَعْرَاضُ التَّسَمُّمِ: زەھەرلىنىش ئالامەتلىرى.

حَالَةُ التَّسَمُّمِ: زەھەرلىنىش ئەھۋالى.

تَسَمَّنَ يَتَسَمَّنُ تَسَمُّنًا: سەمرىدى، سەمرىپ كەتتى.

تَسَمَّى يَتَسَمَّى تَسَمِّيًا بِكَذَا: ئاتالدى.

عِيْدُ تَسْمِيَةٍ: ئات قويغان كۈن، ئات قويۇلغان كۈنگە ئاتاپ قىلىنغان زىياپەت.

تَسْمِيَةٌ عِلْمِيَّةٌ: ئىلمىي ئۇنۇان، ئىلمىي ئاتاق؛ نام بەرمەك، ئات قويماق.

تَسَنَّتَ يَتَسَنَّتُ تَسَنُّتًا: ئېسىلزادىنىڭ قىزىنى ئالدى، ئافسۇڭكىنىڭ قىزىنى ئالدى.

تَسَنَّمَ يَتَسَنَّمُ تَسَنُّمَا النَّاقَةُ: تۆگىنى مىندى.

تَسَنَّمَ الشَّيْءَ: ياماشتى، يامىشىپ چىقتى، ئېسىلىپ چىقتى.

تَسَنَّهَ يَتَسَنَّهُ تَسَنُّهَا الطَّعَامُ أَوِ الشَّرَابُ: تاماق ياكى ئىچىملىك كونىراپ قالدى؛ بۇزۇلۇپ قالدى.

«فَانْظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ»

«قۇرئان»: يېمەك - ئىچمەكنىڭگە قارىغىنكى، بۇزۇلمىغان...

تَسَنَّى يَتَسَنَّى تَسَنِّيًا الْأَمْرُ: ئىشنى ئاسانلاشتۇردى.

«تَسَنَّى لَهُ الْقِيَامُ بِعَمَلٍ مَا»: چامىسى يەتتى، قولىدىن كەلدى.

«لَمْ يَتَسَنَّ لِي أَنْ أَزُورَكَ»: سېنى يوقلىيالمىدىم.

تَسْنِيمٌ: جەننەتتىكى بىر بۇلاق.

«وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ»

«قۇرئان»: ئۇنىڭغا (يەنى ساپ شارابقا) تەسنىمنىڭ (سۈيى) ئارىلاشتۇرۇلغان، تەسنىم جەننەتتىكى بىر بۇلاق بولۇپ، ئۇنىڭدىن ئاللاھنىڭ يېقىن بەندىلىرى ئىچىدۇ.

تَسْنِيمَةُ السَّقْفِ: ئۆگزە.

تَسْنِينٌ: چىشى چىقماق.

تَسْنِينُ الشَّرَائِعِ: قانۇنلارنى ئورناتماق، قانۇنلارنى چىقارماق.

تَسَهَّدَ يَتَسَهَّدُ تَسَهُّدًا: ئۇيقۇسى قاچتى، ئۇيقۇسىرىدى، بىدار بولدى.

تَسَهَّلَ يَتَسَهَّلُ تَسَهُّلاً الْأَمْرُ: ئاسانلاشتى، يەڭگىللەشتى، قولاي بولدى.

تَسْهِيلاَتٌ: ۋاستە؛ تەدبىر، چارە، ئۇسۇل؛ قۇتقۇزۇش يۇلى، نەپىقە، ياردەم پۇلى.

تَسَوَّخَ يَتَسَوَّخُ تَسَوُّخًا فِي الطِّينِ: لايغا پېتىپ قالدى.

تَسَوَّدَ يَتَسَوَّدُ تَسَوُّدًا: توي قىلدى، تۇرمۇش قۇردى؛ باشلىق بولدى.

تَسَوَّرَ يَتَسَوَّرُ تَسَوُّرًا الْحَائِطَ: تامغا ياماشتى، ئۆرلىدى، ئېسىلىپ چىقتى.

«وَهَلْ أَتَاكَ نَبَأُ الْخَصْمِ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ»

«قۇرئان»: (ئى مۇھەممەد!) دەۋا قىلغۇچىلارنىڭ قىسسىسى ساڭا يەتتىمۇ؟ ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار (داۋۇد ئىبادەت قىلىۋاتقان) مەسچىتىنىڭ تېمىدىن ئارتىلىپ چۈشۈشتى.

تَسَوَّرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال بىلەيزۈك سالدى، بىلەيزۈك تاقىدى.

تَسَوَّسَ يَتَسَوَّسُ تَسَوُّسًا الطَّعَامُ: ئاشلىق قۇرتلاپ كەتتى، ئاشلىققا قۇرت چۈشتى.

تَسَوَّقَ يَتَسَوَّقُ تَسَوُّقًا: سودا قىلدى، بازاردىن نەرسە سېتىۋالدى، بازار قىلدى.

تَسَوَّكَ يَتَسَوَّكُ تَسَوُّكًا: مىسۋاك قىلدى، چوتكىلىدى.

تَسَوَّلَ يَتَسَوَّلُ تَسَوُّلاً: تىلەمچىلىك قىلدى، دۇا-تىلىك قىلدى، سەدىقە سورىدى.

«لَمْ يَجِدْ عَمَلاً فَأَخَذَ يَتَسَوَّلُ»: ئىش تاپالماي تىلەمچىلىك قىلىشقا باشلىدى.

تَسَوُّلٌ: تىلەمچىلىك، قەلەندەرچىلىك.

تَسْوِيَةٌ: تۈزلىمەك، سىلىقلىماق، پىشۇرماق؛ باراۋەرلىك، رەتكە تۇرغۇزماق، ئورۇنلاشتۇرماق، تەرتىپكە سالماق؛ ئەپلەشتۈرمەك، ھەل قىلماق، تەكشىلىمەك، قۇرماق، رەتكە چۈشۈرمەك، مۇڭاپىقلاشتۇرماق، ئۇيغۇنلاشتۇرماق.

«تَوَصَّلْنَا إِلَى تَسْوِيَةٍ وَافَقَ عَلَيْهَا الْفَرِيقَانِ»: ئىككى تەرەپ قوشۇلغان باراۋەرلىككە ئېرىشتۇق.

«يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِيْنَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّى بِهِمُ الْأَرْضُ» ‹قرآن›: كاپىرلار ۋە پەيغەمبەرگە ئاسىيلىق قىلغانلار ئۇ كۈندە يەر بىلەن تۆپتۈز قىلىۋېتىلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ.

تَسْوِيدَةٌ ج تَسَاوِيدُ: دەسلەپكى نۇسخا، كۆپىيە، ئەسەرنىڭ كۆپىيىسى، كوررېكتورلۇق قىلىنىدىغان نۇسخا.

تَسْيَارٌ: ماڭماق، ساياھەت قىلماق، كەزمەك، سەپەر قىلماق.

فِيهَا أُلْقَى عَصَا التَّسْيَارِ: سەپەرنى ئاياغلاشتۇردى.

تَسَيْطَرَ يَتَسَيْطَرُ تَسَيْطُرًا عَلَيْهِ: باشقۇردى، ئىدارە قىلدى، ھۆكۈمرانلىق قىلدى.

تَسْيِيحٌ: ئاققۇزماق، ئېرىتمەك.

تَسَيَّرَ يَتَسَيَّرُ تَسَيُّرًا بِسُتَّةٍ أَوْسِيْرَةٍ: ئىزىدىن ماڭدى، ئەگەشتى، ئىقتىدا قىلدى.

تَسَيَّعَ يَتَسَيَّعُ تَسَيُّعًا الْمَاءُ: سۇ قالايمىقان ئاقتى.

تَسَيَّفَ يَتَسَيَّفُ تَسَيُّفًا: قېلىچ بىلەن چاپتى.

تَشَاءَمَ يَتَشَاءَمُ تَشَاؤُمًا الشَّخْصُ: ئۈمىدسىز قارىدى، روھى چۈشتى، ئۈمىدسىزلەندى، شۇم پال ئالدى.

تَشَاءَمَ بِهِ أَوْ مِنْهُ: شۇملۇق دەپ قارىدى.

تَشَاؤُمٌ: ئۈمىدسىزلىك، روھى چۈشكۈنلۈك.

«يَنْظُرُ نَظْرَةَ تَشَاؤُمٍ إِلَى الْمُسْتَقْبَلِ»: كەلگۈسىگە ئۈمىدسىزلىك بىلەن قارايدۇ.

تَشَاؤُمِيٌّ: ئۈمىدسىزلىك.

نَزْعَةٌ تَشَاؤُمِيَّةٌ: ئۈمىدسىزلىك خاھىشى.

تَشَابُكٌ: مۇرەككەپلىشىپ كېتىش، كىرىشىپ كېتىش، ئارىلىشىپ كېتىش.

«يَجْمَعُهُمْ تَشَابُكُ مَصَالِحِهِمْ»: ئۇلارنىڭ مەنپەئىتىنىڭ گىرەلىشىپ كېتىشى ئۇلارنى بىرلەشتۈردۇ.

تَشَابَكَ يَتَشَابَكُ تَشَابُكًا الشَّيْئَانِ: ئىككى نەرسە بىر - بىرىگە كىرىشىپ كەتتى، ئارىلىشىپ كەتتى، گىرەلىشىپ كەتتى، چېتىشىپ كەتتى، مۇرەككەپلىشىپ كەتتى، قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

تَشَابَكَتِ الْأُمُورُ: ئىشلار قالايمىقانلىشىپ كەتتى، ئارىلىشىپ كەتتى، مۇرەككەپلىشىپ كەتتى.

تَشَابُهٌ: ئوخشىشىپ كەتمەك، ئوخشاش بولماق.

«كَذَلِكَ قَالَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ» ‹قرآن›: ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرمۇ (پەيغەمبەرلىرىگە) شۇنداق سۆزنى قىلغانىدى، ئۇلارنىڭ دىللىرى بىر - بىرىگە ئوخشايدۇ...

تَشَابَهَ هَذَانِ التَّوْءَمَانِ: بۇ ئىككى قوشكىزەك بىر - بىرىگە ئوخشىشىپ كەتتى.

«إِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا» ‹قرآن›: كالا ھەقىقەتەن بىزگە مۇجمەل بولۇپ قالدى.

تَشَابَهَ يَتَشَابَهُ تَشَابُهًا الشَّيْئَانِ: ئايرىغىلى بولمايدىغان دەرىجىدە ئوخشاپ كەتتى، ئوخشاش بولدى، ئوخشاپ قالدى، ئوخشىشىپ كەتتى، مۇجمەل بولدى.

تَشَاتَمَ يَتَشَاتَمُ تَشَاتُمًا: تىللاشتى، جېدەللەشتى، جاڭجاللاشتى.

تَشَاجَّ يَتَشَاجُّ تَشَاجًّا الْقَوْمُ: ئورۇشتى، سوقۇشتى، باش - كۆزنى يېرىشتى.

تَشَاجَرَيَتَشَاجَرُتَشَاجُرًاالرَّجُلاَنِ: ئىككى ئادەم تالاش قىلىش-

تى، جاڭجال قىلىشتى، جېدەل قىلىشتى.

«تَشَاجَرَ الْإِثْنَانِ»: ئىككىسى ئۇرۇشۇپ قالدى.

تَشَاحَّ يَتَشَاحُّ تَشَاحًّا الْخَصْمَانِ: ئىككى رەقىب تىركىشىپ كەتتى، قارشى تەرەپنى يېڭىشقا تىرىشتى.

تَشَاحَنَ يَتَشَاحَنُ تَشَاحُنًا الْقَوْمُ: تاكالاشتى، تىللاشتى، دۇشمەنلەشتى، ئاداۋەتلەشتى.

تَشَاخَزَ يَتَشَاخَزُ تَشَاخُزًا الْقَوْمُ: تىللاشتى، جېدەللەشتى.

تَشَادَفَ يَتَشَادَفُ تَشَادُفًا: تەۋرەندى، ئىرغاڭلىدى، پۇلاڭلىدى؛ پۇلاڭلاتتى.

تَشَارَسَ يَتَشَارَسُ تَشَارُسًا الْقَوْمُ: دۇشمەنلەشتى، ئاداۋەتلەشتى، بىر - بىرىگە يامان مۇئامىلىدە بولۇشتى، ئەسكىلىك قىلىشتى.

تَشَارَطَ يَتَشَارَطُ تَشَارُطًا الرَّجُلَانِ: شەرتلەشتى، ۋەدىلەشتى.

تَشَارَكَ يَتَشَارَكُ تَشَارُكًا مَعَهُ: ھەمكارلاشتى، ئورتاقلاشتى، تەڭ بەھىرىمەن بولدى، يارەمـ لەشتى.

تَشَارَكَ فِي جَمْعِيَّةٍ: جەمئىيەت ئەزاسى بولدى، ئىتتىپاققا كىردى، جەمئىيەتكە قاتناشتى.

تَشَازَرَ يَتَشَازَرُ تَشَازُرًا الْقَوْمُ: كۆز قىرى بىلەن قارىدى ، بىر - بىرىگە قاراشتى.

تَشَاعَرَ يَتَشَاعَرُ تَشَاعُرًا الرَّجُلُ: ئۆزىنى شائىر قىلىپ كۆرسەتتى، شائىرلىقىنى دەۋا قىلدى.

تَشَاغَبَ يَتَشَاغَبُ تَشَاغُبًا الشَّخْصُ: پاراكەندىچىلىك پەيدا قىلدى، غەۋغا چىقاردى، غۇلغۇلا پەيدا قىلدى.

تَشَاغَبَ الرَّجُلَانِ: جېدەللەشتى، چاتاق چىقىرىشتى.

«طَلَبْتُ مِنْهُ حَقِّي فَتَشَاغَبَ وَامْتَنَعَ»: مەن ئۇنىڭدىن ھەققىمنى تەلەپ قىلغانىدىم، ئۇ جېدەللىشىپ ھەققىمنى بېرىشتىن باش تارتتى.

تَشَاغَلَ يَتَشَاغَلُ تَشَاغُلاً بِهِ: مەشغۇل بولدى، شۇغۇللاندى.

تَشَاغَلَ بِكَذا: كۆڭۈل ئاچتى، ئىچ پۇشۇقىنى چىقاردى.

تَشَاغَلَ الشَّخْصُ عَنْهُ: ئۆزىنىڭ ئىشتا ئىكەنلىكىنى كۆرسەتتى؛ ئۇنىڭ بىلەن كارى بولماي ... بىلەن بولۇپ كەتتى.

تَشَاقَّ يَتَشَاقُّ تَشَاقًّا الرَّجُلَانِ: دۇشمەنلەشتى، ئۆچلىشىشتى.

تَشَاقَى يَتَشَاقَى تَشَاقِيًا الْوَلَدُ: بالا كەپسىزلىك قىلىپ غەلۋە قىلدى.

تَشَاكَسَ يَتَشَاكَسُ تَشَاكُسًا الرَّجُلَانِ: زىتلاشتى، قېرىشتى، تالاشتى.

تَشَاكَلَ يَتَشَاكَلُ تَشَاكُلاً الشَّيْئَانِ: ئوخشىشىپ كەتتى، بىر - بىرىگە قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشىدى.

تَشَاكَى يَتَشَاكَى تَشَاكِيًا: دەرد تۆكتى، شىكايەت قىلدى، ھال ئېيتتى.

تَشَاكَى الْقَوْمُ: بىر - بىرى ئۈستىدىن داتلىدى، ئۆز ئارا داتلاشتى، شىكايەت قىلىشتى.

تَشَامَخَ يَتَشَامَخُ تَشَامُخًا: مەغرۇرلاندى، ھاكاۋۇرلاشتى، تەكەببۇرلاشتى، چوڭچىلىق قىلدى، مەنمەنچىلىك قىلدى؛ قەد كۆتۈرۈپ تۇردى.

تَشَاوَرَ يَتَشَاوَرُ تَشَاوُرًا مَعَهُ: مەسلىھەتلەشتى، كېڭەشتى.

تَشَاوَرَ الْقَوْمُ: مەسلىھەتلەشتى، كېڭەشتى.

«أُرِيْدُ أَنْ أَتَشَاوَرَ مَعَهُ فِي هَذَا الْأَمْرِ»: بۇ ئىشتا ئۇنىڭ بىلەن مەسلىھەتلەشمەكچىمەن.

تَشَايَعَ يَتَشَايَعُ تَشَايُعًا الرَّجُلَانِ فِي الْأَمْرِ: تارقىتىشتا ئورتاقلاشتى، تارقالدى، تارالدى.

تَشَايَعَ الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: بىر - بىرىنىڭ گېپىگە كىردى، ئۆزئارا ئېپلەشتى.

تَشَايَعَ الْقَوْمُ: گۇرۇھلارغا بۆلۈنۈپ كەتتى، فىرقىلارغا بۆلۈندى.

تَشَايَعَتِ الْجِمَالُ: تۆگىلەر تاراپ كەتتى.

تَشَبَّبَ يَتَشَبَّبُ تَشَبُّبًا: ياشلىقىدا ئويناپ كۈلدى.

تَشَبَّبَتِ النَّارُ: ئوت ياندى.

تَشَبُّبٌ: ياشارماق.

تَشَبَّثَ يَتَشَبَّثُ تَشَبُّثًا بِكَذَا: چىڭ ئېسىلىۋالدى، چاپلاشتى، يېپىشتى، چىڭ تۇرىۋالدى؛ قەتئىي داۋاملاشتۇردى.

تَشَبَّثَ بِالشَّيْءِ: يۆلەندى، تاياندى؛ تەۋە بولدى؛ يېپىشتى، ئېسىلىۋالدى، چىڭ تۇرىۋالدى.

«تَشَبَّثَ الْغَرِيْقُ بِطَوْقِ النَّجَاةِ»: سۇغا غەرق بولغان ئادەم قۇتقۇزۇش چەمبىرىكىگە ئېسىلىۋالدى.

تَشَبَّثَ بِرَأْيِهِ: پىكىردە چىڭ تۇردى.

تَشَبَّطَ يَتَشَبَّطُ تَشَبُّطًا فِي الشَّيْءِ: يۆلەندى، تايانىدى؛ ببقىندى؛ تەۋە بولدى.

تَشَبَّعَ يَتَشَبَّعُ تَشَبُّعًا السَّائِلَ: سۇيۇقلۇقنى شورۋالدى، سۇمۇرۋالدى.

«تَشَبَّعَتِ السُّوْقُ بِكَثِيرٍمِنَ الْمَوَادِّالْإِسْتِهْلَاكِيَّةِ»: بازار نۇرغۇن ئىستېمال بۇيۇملىرى بىلەن تويۇندى.

تَشَبَّكَ يَتَشَبَّكُ تَشَبُّكًا: ئارىلىشىپ كەتتى، مۇرەككەپلىشىپ كەتتى، چىرمىشىپ كەتتى، گىرەلەشتى.

تَشَبَّهَ يَتَشَبَّهُ تَشَبُّهًا بِهِ وَ بِغَيْرِهِ: دوردى، تەقلىد قىلدى، ئۇلگە ئالدى.

«مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ» «حديث»: كىمكى بىرەر قەۋمنى دورايدىكەن، ئۇ شۇ قەۋمدىن سانىلىدۇ.

تَشْبِيحٌ: قول ئىشارىتى قىلماق، قولىنى چەكمەك.

تَشْبِيْهٌ «فِي الْبَلَاغَةِ»: ئىككى نەرسىنىڭ سۈپەت جەھەتتىكى ئوخشاقلىقى بولغانلىقتىن بىرىنى يەنە بىرىگە يېقىنلاشتۇرۇش، ئوخشىتىش.

تَشْبِيْهٌ «فِي الْفَلْسَفَةِ»: ئىلاھلارنىڭ زاتى ۋە سۈپەتلىرىدە ئۇلارنى ئىنسانغا ئوخشاش تەسەۋۋۇر قىلىش.

تَشْبِيْهٌ ج تَشْبِيْهَاتٌ وَتَشَابِيهُ: ئوخشىتىش، تەمسىل قىلىش.

تَشَتَّتَ يَتَشَتَّتُ تَشَتُّتًا: تارقالدى، چېچىلدى، پارە-پارە بولۇپ كەتتى.

تَشَتَّتَ الْقَوْمُ: قەۋم تارىلىپ كەتتى، تىرىپسىن بولۇپ كەتتى.

تَشَتَّتَ شَمْلُهُم: بىرلىك بۇزۇلدى، تارقاق بولۇپ كەتتى، ئىتتىپاقلىقى بۇزۇلدى.

تَشَتَّتَ أَيْدِي سَبَا: ئىستەك تارقالدى، يوقالدى، غايىب بولدى، قىلچە ئەسەر قالمىدى، كۆلى كۆككە سۇرۇلدى، پارە - پارە بولۇپ كەتتى، چاك - چېكىدىن بۆسۈلۈپ كەتتى.

تَشَتُّتٌ: ئايرىلماق، چېچىلماق، ئاجراشماق.

تَشَتُّتُ الْأَفْكَارِ: پىكىر چېچىلاڭغۇلىقى.

تَشَتُّتٌ «فِي عِلْمِ الضَّوءِ»: نۇرنىڭ سۇنۇشى.

تَشَتُّتُ الذِّهْنِ: پىكىرنىڭ چېچىلىپ كېتىشى، پىكىرنىڭ مەركەزلەشمەسلىكى.

تَشَتُّتُ الشَّمْلِ: پارچىلانماق، تارقالماق، تاراپ كەتمەك.

تَشَتَّى يَتَشَتَّى تَشَتِّيًا: قىشلىدى، قىشنى ئۆتكۈزدى.

تَشْتِيتٌ: پارچىلىماق، پارە - پارە قىلىۋەتمەك، بۆلىۋەتمەك.

تَشْتِيَةٌ: پادىلارنى قىشلاقتا قىشلاتماق.

تَشَجَّبَ يَتَشَجَّبُ تَشَجُّبًا: ئۆلدى، ھالاك بولدى؛ ئازابلاندى.

تَشَجَّجَ يَتَشَجَّجُ تَشَجُّجًا: چاقتى، بۇزۇپ تاشلىدى، سۇندۇردى.

تَشَجَّعَ يَتَشَجَّعُ تَشَجُّعًا: روھلاندى، جانلاندى، غەيرەتكە كەلدى، ئىلھاملاندى.

تَشَجَّعَ الْمُحَارِبُ: جەڭچى كۆچلەندى، غەيرەتكە كەلدى، جۇرئەتلىك بولدى.

تَشَجَّعَ الْجَبَانُ: قورقۇنچاق باتۇر قىياپەتكە كىردى.

«تَشَجَّعُوا فَحَمَلُوا عَلَى الْعَدُوِّ»: ئۇلار غەيرەتكە كېلىپ دۈشمەنگە ھۇجۇم قىلدى.

تَشَجَّنَ يَتَشَجَّنُ تَشَجُّنًا الْأَمْرَ: ئەسلىدى، ئەسكە ئالدى، يادىغا ئالدى، قايغۇردى.

تَشْجِيرٌ: كۆچەت تىكمەك، ئورمان بىنا قىلماق.

تَشْجِيعٌ: روھلاندۇرماق، جانلاندۇرماق، ئىلھام بەرمەك، ئىلھاملاندۇرماق، ئىشەنچىنى ئاشۇرماق.

تَشْحِيمٌ: مايلىماق، ياغلىماق.

زَيْتُ تَشْحِيمٍ: مايلايدىغان مايى، سىلىقلاش مېيى.

تَشَحْبَطَ يَتَشَحْبَطُ تَشَحْبُطًا: تېز يازدى.

تَشَخَّصَ يَتَشَخَّصُ تَشَخُّصًا لَهُ: كۆرۈندى، پەيدا بولدى، ئېنىق بولدى، ئايان بولدى، روشەن كۆرۈندى، كۆز ئالدىدا گەۋدىلەندى.

تَشَخَّصَ الْأَمْرُ: تەيىن تاپتى، مەلۇم بولدى، روشەنلەشتى.

تَشْخِيصٌ: دىئاگنوز قويماق، تەكشۈرمەك، دىئاگنوز.

تَشْخِيصِيٌّ: تىياتىرچىلىق؛ دىئاگنوز.

تَشَدَّخَ يَتَشَدَّخُ تَشَدُّخًا الْبِنَاءُ: بىنا يېرىلىپ كەتتى، چاك كەتتى.

تَشَدَّدَ يَتَشَدَّدُ تَشَدُّدًا: كۆچەيدى، كەسكىنلەشتى، قاتتىق قول بولدى.

تَشَدَّدَ فِي الأَمْرِ: چىڭدى، قاتتىق قول بولدى.

تَشَدَّقَ يَتَشَدَّقُ تَشَدُّقًا بِكَلاَمِهِ و فِي الْكَلاَمِ: ئاغزىغا كەلگەننى سۆزلىدى، خىيالىغا كەلگەننى سۆزلىدى، ئاغزىغا باقماي بىلجىرلىدى.

تَشَدَّقَ الرَّجُلُ: چاپىناش ئۇچۇن قوۋزىنى مىدىرلاتتى.

تَشْدِيدٌ: كۆچەيتمەك، مۇستەھكەملىمەك؛ بېسىم كۈچ؛ باسماق، ئەزمەك، زۇلۇم قىلماق؛ چىڭ تۇرماق، قەتئىي داۋاملاشتۇرماق.

تَشَذَّبَ يَتَشَذَّبُ تَشَذُّبًا: ئاجرالدى، ئايرىلدى، تارقالدى، چېچىلدى.

تَشَذَّبَ الْعُودُ: دەرەخنىڭ سوپىسىقى سويۇلدى.

تَشَذَّبَ الْقَوْمُ: قەۋم تارقىلىپ كەتتى.

تَشَذَّرَ يَتَشَذَّرُ تَشَذُّرًا الْقَوْمُ: ئايرىلدى، تارقالدى، چېچىلدى؛ ئاجرالدى، بۆلۈندى.

تَشْذِيبُ الشَّجَرِ: دەرەخنى چاتماق.

تَشَرْدَقَ يَتَشَرْدَقُ تَشَرْدُقًا: بوغۇلدى، تۇنجۇقتى.

تَشَرْدَمَ يَتَشَرْدَمُ تَشَرْدُمًا: يىرتىلدى.

تَشَرَّبَ يَتَشَرَّبُ تَشَرُّبًا الْمَاءَ وَنَحْوَهُ: سۇنى ئىچىۋالدى، سۇمۇرۇۋالدى، ئىچىگە تارتتى؛ چەكتى؛ نەپەس ئالدى.

تَشَرَّبَ الثَّوْبُ الْعَرَقَ: كىيىم تەرنى سۇمۇرۇۋالدى.

تَشَرَّبَ الدِّقَّةَ مِنْ أَبِيهِ: ئىنچىكىلىكنى دادىسىدىن سىڭدۈردى.

تَشَرَّبَ بِكَذَا: ھۆل ئۆتۈپ كەتتى، ھۆل بولۇپ كەتتى؛ ھۆل تەپچىرەپ چىقتى، تولدى؛ سىڭدى.

تَشَرُّبٌ: سۇمۇرۇۋالماق، شورۇۋالماق، ئەمەك، ئىچىگە تارتماق.

تَشَرَّجَ يَتَشَرَّجُ تَشَرُّجًا الشَّيْءُ: كىرىشىپ كەتتى، گىرەلىشىپ كەتتى؛ قوشۇلدى، جىپسىلاشتى.

تَشَرَّجَ الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ: ئارىلاشتى.

تَشَرَّخَ يَتَشَرَّخُ تَشَرُّخًا: چېقىلدى، بۇزۇلدى.

تَشَرَّدَ يَتَشَرَّدُ تَشَرُّدًا الْقَوْمُ: سەرسان بولۇپ يۇردى، سەرگەردان بولۇپ يۇردى؛ تارقىلىپ كەتتى، توزۇپ كەتتى، چېچىلىپ كەتتى، پارچىلىنىپ كەتتى، بۆلۈنۈپ كەتتى.

تَشَرَّدَ الرَّجُلُ: كىشى تەمتىرەپ يۈردى؛ گاڭگىراپ يۈردى، بېشى قايغان، پۈتى تايغان يەردە يۈردى، سەرگەردان بولۇپ يۈردى.

تَشَرُّدٌ: سەرسانلىق، سەرگەردانلىق.

تَشَرَّطَ يَتَشَرَّطُ تَشَرُّطًا فِي عَمَلِهِ: ئەپچىللىك بىلەن ئىشلىدى.

تَشَرَّطَ عَلَيْهِ: شەرتلەرنى قويدى.

تَشَرَّفَ يَتَشَرَّفُ تَشَرُّفًا الرَّجُلُ: شان ـ شەرەپكە ئېرىشتى، بەختكە ئېرىشتى.

تَشَرَّفَ لِلشَّيْءِ: ئىنتىزار بولدى، تەشنا بولدى، قارىدى، نەزەر تاشلىدى.

تَشَرَّفَ بِهِ: شان ـ شەرەپ ھېسابلىدى، شەرەپ دەپ بىلدى.

«يَتَشَرَّفُ بِدَعْوَتِكُمْ إِلَى حُضُورِ...»: قاتنىشىپ بېرىشكە سىلەرنى چاقىرىشنى شەرەپ دەپ بىلىدۇ.

تَشَرَّقَ يَتَشَرَّقُ تَشَرُّقًا: ئاپتاپسىندى، ئاپتاپقا سالدى، ئاپتاپقا قاقلاندى؛ شەرقلەشتى، شەرقنىڭ ئادىتىنى ئۆزلەشتۇردى.

تَشَرْزَمَ يَتَشَرْزَمُ تَشَرْزُمًا: يىرتىلدى.

تَشْرِيحٌ: يارماق، ئىچ باغرىنى يارماق، ئوپېراتسىيە قىلماق.

تَشْرِيحُ الْجُثَّةِ: جەسەتنى يارماق، جەسەتنى ئوپېراتسىيە قىلماق.

تَشْرِيحُ الْمُقَابَلَةِ: سىلىشتۇرما ئاناتومىيە.

عِلْمُ التَّشْرِيحِ: ئاناتومىيە.

تَشْرِيحِيٌّ: ئانوتومىيىلىك.

اَلصِّفَةُ التَّشْرِيحِيَّةُ لِلْمَوْتِ: جەسەتنى يېرىپ كۆرۈش.

تَشْرِيعٌ: قانۇن چىقارماق، قانۇن تۈزمەك.

سُلْطَةُ التَّشْرِيعِ: قانۇن چىقىرىش ھوقۇقى.

اَلتَّشْرِيعُ الدُّوَلِيُّ: خەلقئارا قانۇن.

إِدَارَةُ الْفَتْوَى وَالتَّشْرِيعِ: قانۇن چىقىرىش ۋە دۆلەت چىقارغان قانۇنلارنى نازارەت قىلىش ئورگىنى.

تَشْرِيعُ الْعَمَلِ: ئەمگەك قانۇنى.

تَشْرِيعِيٌّ: قانۇنى، قانۇنلۇق.

جَمْعِيَّةٌ تَشْرِيعِيَّةٌ: قانۇن چىقىرىش ھەيئىتى.

سُلْطَةٌ تَشْرِيعِيَّةٌ: قانۇن چىقىرىش ھوقۇقى.

تَشْرِيفٌ ج تَشَارِيفُ: نام، ئابرۇي، شەرەپ، شەرەپلىك، شان ـ شەرەپ، شانلىق، پەخىر.

تَشْرِيفَةٌ ج تَشْرِيفَاتٌ: مۇراسىم، توي، زىياپەت، ھۆكۈمەت زىياپىتى، قانۇن ـ قائىدىلەر، ئەدەب ـ قائىدە، قائىدە ـ يوسۇن.

سِجِلُّ التَّشْرِيفَاتِ: مۇراسىملارنى خاتىرىلەش دەپتىرى، مۇراسىملارنى تىزىملاش دەپتىرى.

دِيوَانُ التَّشْرِيفَاتِ: تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكىگە قاراشلىق ئورگان بولۇپ، ئۇ ھۆكۈمەتنىڭ تەكلىپى بىلەن كەلگەن ياكى ھۆكۈمەتنىڭ بىرەر ئورگان تەرىپىدىن تەكلىپ قىلىنغان چەت ئەللىك مېھمانلارنى كۈتۈۋېلىشقا ئائىت ئىشلارغا رىياسەتچىلىك قىلىدۇ.

رَئِيسُ التَّشْرِيفَاتِ: پادىشاھ ۋە ھۆكۈمەت سارايلىرىدا ئۆتكۈزۈلىدىغان تۇرلۇك مۇراسىملارنى ئورۇنلاشتۇرۇشقا رىياسەتچىلىك قىلىدىغان مەسئۇل ئەمەلدار.

مُدِيرُ التَّشْرِيفَاتِ: پادىشاھ ۋە ھۆكۈمەت سارايلىرىدا ئۆتكۈزۈلىدىغان تۇرلۇك مۇراسىملارنى ئورۇنلاشتۇرۇشقا رىياسەتچىلىك قىلىدىغان مەسئۇل ئەمەلدار.

تَشْرِيفَاتِيٌّ: مۇراسىملارنى ئۆتكۈزۈشكە مەسئۇل ئەمەلدار، مۇراسىم رىياسەتچىسى.

«تَشْرِيفَاتِيُّ الْقَصْرِ الْمَلَكِيِّ»: پادىشاھ سارىيىدىكى مۇراسىملارنىڭ رىياسەتچىسى، پادىشاھ سارىيىدا ئۆتكۈزۈلىدىغان تۇرلۇك مۇراسىملارغا رىياسەتچىلىك قىلىدىغان مەسئۇل ئەمەلدار.

تَشْرِيقٌ: ئاپتاپقا سالماق، قاقلىماق.

«لاَ ذَبْحَ إِلاَّ بَعْدَ التَّشْرِيقِ» (حديث): ھېيت نامىزىدىن بۇرۇن قۇربانلىق قىلىشقا بولمايدۇ (قۇربانلىقنى پەقەت ھېيت نامىزىدىن كېيىن قىلىشقا بولىدۇ).

أَيَّامُ التَّشْرِيقِ: قۇربان ھېيتىنىڭ 2ـ، 3ـ، 4ـ كۈنلىرى.

تِشْرِينُ الأَوَّلِ: ئۆكتەبىر (مىلادى 10 ـ ئاي).

تِشْرِينُ الثَّانِي: نويابىر (مىلادى 11 ـ ئاي).

تَشْطِيبٌ: تىلماق، پارماق، پىچماق.

تَشْطِيبُ الْحِسَابِ: ھېساباتنى مۇئامىلىدارغا يوللاپ بەرمەك.

تَشْطِيبُ الْجِلْدِ: تېرىنى تىلماق.

أَجَادَ تَشْطِيبَ اللَّوْحَةِ: تاختىنى ماھارەت بىلەن تىلدى.

تَشْطِيقٌ: يۇيماق؛ يۇز يۇيىدىغان داس.

حَوْضُ التَّشْطِيقِ: يۇز يۇيىدىغان داس.

تَشَظَّى يَتَشَظَّى تَشَظِّيًا الشَّيْءُ: يېرىلدى، پارچىلاندى، چېچىلدى.

تَشَظٍّ: پارچىلانماق، يېرىلماق.

تَشَعَّبَ يَتَشَعَّبُ تَشَعُّبًا الشَّيْءُ: چېچىلىڭ كەتتى، تارىلىپ كەتتى؛ تەقسىم قىلىندى؛ ئۆزگىلىدى.

تَشَعَّبَتِ الأَرَاءُ: پىكىرلاردا ئىختىلاپ كۆرۈلدى، شاخلاپ كەتتى.

تَشَعَّبَ الْقَوْمُ: بۆلۈنۈپ كەتتى.

تَشَعُّبٌ: شاخلىماق، بۆلۈنمەك، ئايرىلماق.

تَشَعَّثَ يَتَشَعَّثُ تَشَعُّثًا الشَّعْرُ: چاچ پاخپايدى، چاچ يېيىلدى.

تَشَعَّثَ مِنَ الطَّعَامِ: ئازراق بىر نەرسە يېدى.

تَشَعَّثَ رَأْسُ الْمِسْوَاكِ: مىسۋاكنىڭ ئۈچى تىتىلىپ كەتتى، مىسۋاك ئۈچى پورۇلۇپ كەتتى.

تَشَعَّعَ يَتَشَعَّعُ تَشَعُّعًا النُّورُ: تەرەپ ـ تەرەپكە نۇر چېچىلدى.

تَشَعَّلَ يَتَشَعَّلُ تَشَعُّلاً النَّارُ: ئوت يالقۇنجىدى، ئوت تۇتاشتى، ئوت يانىدى.

تَشَعْلَقَ يَتَشَعْلَقُ تَشَعْلُقًا: يېپىشتى، چاپلاشتى، چىرماشتى.

تَشْغِيلٌ: ئەمگەككە سالماق، ئىشقا سالماق، ئىش

بەرمەك، ئىشقا ئورۇنلاشتۇرماق.

مَكْتَبُ التَّشْغِيلِ: ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش ئورنى.

اَلْحَبْسُ مَعَ التَّشْغِيلِ: قولغا ئېلىپ، ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش جازاسى بېرىش.

تَشَفَّعَ يَتَشَفَّعُ تَشَفُّعًا لَهُ: ۋاستىچىلىك قىلدى، ياراشتۇردى، مۇرەسسە قىلدى، تىلەۋالدى، ئۆتۈندى، شاپائەت قىلدى.

تَشَفَّعَ بِهِ: ئۇنى ۋاستە قىلىپ يېلىندى، يالۋۇردى، ئىلتىجا قىلدى.

تَشَفَّعَ الرَّجُلُ: شافئى مەزھىپىگە كىردى.

تَشَفَّعَ عِنْدَ فُلَانٍ فِي الْأَمْرِ: پالانى ئىشتا پوكونىغا ئىلتىجا قىلدى، ئىشتا باشقىلاردىن ئۆتۈندى، باشقىلارنى ۋاستىچى قىلدى.

تَشَفَّى يَتَشَفَّى تَشَفِّيًا بِكَذَا: ... دىن ساقايدى، ... سەۋەبىدىن شىپالىق تاپتى.

تَشَفَّى مِنْ خَصْمِهِ: دۈشمىنىدىن ئەنتىنى ئالدى، ئۆچىنى ئالدى، قىساس ئالدى.

تَشَفَّى مِنْ عَدُوِّهِ: دۈشمىنىدىن ئەنتىنى ئالدى، ئۆچىنى ئالدى، قىساس ئالدى.

تَشَقَّقَ يَتَشَقَّقُ تَشَقُّقًا الْمَنْزِلُ: ئۆينىڭ تېمىغا چاك كەتتى.

تَشَقَّقَ الْحَطَبُ: ئوتۇن كەسلەندى.

تَشَقَّقَ الْأَرْضُ: يەر يېرىلدى.

«يَوْمَ تَشَقَّقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا» (قرآن): ئۇ كۈندە يەر يېرىلىپ ئۇلار (قەبرىلىرىدىن) تېز چىقىپ كېلىدۇ.

تَشَكَّرَ يَتَشَكَّرُ تَشَكُّرًا لَهُ: رەھمەت ئېيتتى، تەشەككۇر بىلدۈردى، مىننەتدارلىق بىلدۈردى.

تَشَكُّرٌ ج تَشَكُّرَاتٌ: تەشەككۇر، رەھمەت، ھەشقالال.

«عَبَّرَ لَهُ عَنْ تَشَكُّرَاتِهِ الْحَارَّةِ»: ئۇنىڭغا قىلغان تەشەككۇرلىرىنى بايان قىلدى.

تَشَكَّكَ يَتَشَكَّكُ تَشَكُّكًا فِي الْأَمْرِ: گۇمان قىلدى، شۈبھىلەندى.

«تَشَكَّكْتُ فِي صِحَّةِ أَقْوَالِكَ»: سېنىڭ سۆزۈڭنىڭ توغرىلىقىدىن گۇمانلاندىم.

تَشَكَّلَ يَتَشَكَّلُ تَشَكُّلًا: شەكىلگە كىردى، سۈرەتكە كىردى، شەكىللەندى.

«تَشَكَّلَ الْجَنِينُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ»: بالا ئانىنىڭ قورسىقىدىكى چېغىدىلا شەكىلگە كىردى.

تَشَكَّى يَتَشَكَّى تَشَكِّيًا إِلَيْهِ: دەرد تۆكتى، ھال ئېيتتى، شىكايەت قىلدى؛ كېسەل بولدى، ئاغرىپ قالدى.

تَشَكَّى الْأَمْرَ: ئىزھار قىلدى، بايان قىلدى.

تَشَكَّى مِنَ الدَّاءِ: كېسەلدىن شىكايەت قىلدى، كېسەلدىن داتلىدى، كېسەلدىن ھال ئېيتتى، كېسەلدىن ئىڭرىدى.

تَشْكِيلٌ ج تَشْكِيلَاتٌ: بىرەر نەرسىنىڭ بىرقانچە خىللىرى بىر يۈرۈش نەرسە، خىلمۇ خىل نەرسە؛ بىرلەشمە، تەشكىلات، ئۇيۇشما، تەشكىل.

تَشْكِيلٌ سِرِّيٌّ: مەخپى تەشكىلات.

«هَاجَمَ تَشْكِيلٌ مِنَ الطَّائِرَاتِ أَهْدَافًا لِلْعَدُوِّ»: ئايروپىلانلار توپى دۈشمەن نىشانىغا ھۇجۇم قىلدى.

«أَحْضِرْ تَشْكِيلَةً مِنَ الْمُقَبِّلَاتِ»: ئىشتەي ئاچقۇغان دورا ـ دەرمەكلەرنىڭ بىرقانچە خىلىنى كەلتۈر.

تَشْكِيلٌ: زىر ـ زەبەر قويماق؛ سۈرەتلىمەك؛ سىزماق؛ شەكىللەندۈرمەك.

تَشْكِيلُ النَّصِّ: تېكىستكە زىر ـ زەبەر قويماق.

تَشْكِيلُ الْوَزَارِيِّ: مىنىستىرلىقلارنى تەشكىللەمەك.

تَشْكِيلِيٌّ: تەشكىللىك.

اَلْفُنُونُ التَّشْكِيلِيَّةُ: رەسساملىق، ھەيكەلتاراشلىق، فوتوگرافىيە سەنئىتى.

تَشَمَّرَ يَتَشَمَّرُ تَشَمُّرًا: ئالدىراپ ماڭدى، تېز ماڭدى، ھاپلا ـ شاپلا ماڭدى.

تَشَمَّرَ لِلْأَمْرِ: تەييارلاندى، ھازىرلاندى.

تَشَمَّزَ يَتَشَمَّزُ تَشَمُّزًا وَجْهُهُ: قوشۇمسى تۇرۇلدى، چەكچەيدى، كۆڭۈل ئالايتتى.

تَشَمَّسَ يَتَشَمَّسُ تَشَمُّسًا الرَّجُلُ: ئاپتاپقا قاقلانىدى، ئاپتاپ ئوتۇپ كەتتى، ئىسسىق ئوتۇپ كەتتى.

تَشَمُّسٌ: ئاپتاپقا قاقلانماق؛ ھەركۈنى زېمىن قوبۇل قىلىدىغان قۇياش ئېنېرگىيىسى.

تَشَمَّعَ يَتَشَمَّعُ تَشَمُّعًا: سىرلاندى، بويالدى، سۈرتۈلدى.

تَشَمَّلَ يَتَشَمَّلُ تَشَمُّلاً بِالشَّمْلَةِ: يېپىنىۋالدى، ئورىنىۋالدى.

تَشَمَّمَ يَتَشَمَّمُ تَشَمُّمًا الشَّيْءَ: ئالدىرماي پۇرىدى.

تَشَمَّمَ الأَخْبَارَ: خەۋەرلەرنى سۈرۈشتە قىلدى، سۈرۈشتۇرۇپ بىلدى، دېرىكىنى ئاڭلىدى، تىڭ-تىكلىدى؛ تەكشۈردى، ئىزدەندى.

تَشَمَّمَهُ: تۇيدى، كۆزى يەتتى، تېگىگە يەتتى؛ ياخشى چۈشەندى.

تَشْمِيتٌ: چۈشكۈرگۈچىگە «يَرْحَمُكَ اللّٰهُ»: دېمەك.

«مِنَ السُّنَّةِ تَشْمِيتُ الْعَاطِسِ»: چۈشكۈرگۈچىگە «يَرْحَمُكَ اللّٰهُ»: دېيىش سۈننەتتۇر.

تَشَنَّجَ يَتَشَنَّجُ تَشَنُّجًا: تارايدى، يىغىلىپ قالدى، تارتىشىپ قالدى، كىرىشىپ كەتتى، قورۇلدى.

تَشَنَّجَتْ عَضَلاَتُهُ: بۇلجۇڭ گۆشلىرى تارتىشتى.

تَشَنَّجَ الشَّخْصُ «فِي الطِّبِّ»: نېرۋا پائالىيىتىنىڭ بۇزۇلۇشى سەۋەبىدىن پۈت - قول ۋە يۈزلىرى تارتىشتى.

تَشَنُّجٌ: تارتىشىش.

تَشَنَّنَ يَتَشَنَّنُ تَشَنُّنًا: ئۆپۈردى، خورىدى.

تَشَهَّدَ يَتَشَهَّدُ تَشَهُّدًا الرَّجُلُ: «أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ»: دېدى؛ كەلىمە شاھادەت ئېيتتى، تەشەھھۇد ئوقۇدى.

تَشَهَّدَ الْمُصَلِّي: نامازخان ئوقۇغۇچى تەشەھھۇد «اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ...»: نى ئوقۇدى.

تَشَهَّى يَتَشَهَّى تَشَهِّيًا الشَّيْءَ: بەختلىك بولۇشنى ئارزۇ قىلدى، تەشنا بولدى، ئىنتىزار بولدى، ئارزۇ قىلدى، سېغىندى، ئەسلىدى ... دىن خۇشاللىق ھېس قىلدى.

تَشَوَّرَ يَتَشَوَّرُ تَشَوُّرًا: خىجىل بولدى، ئويالدى، نومۇس قىلدى، ئىزا تارتتى.

تَشَوَّشَ يَتَشَوَّشُ تَشَوُّشًا عَلَيْهِ الأَمْرُ: قالايمىقانلاشتى، ئارىلىشىپ كەتتى، پاراكەندە بولدى.

تَشَوَّفَ يَتَشَوَّفُ تَشَوُّفًا مِنَ السَّطْحِ: ئۆگزىدىن ئېگىلىپ قارىدى، ئېگىزدىن نەزەر سالدى، تەكشۈردى، كۆزەتتى.

تَشَوَّقَ إِلَى فُلاَنٍ: قارىدى، نەزەر سالدى، سېغىندى.

تَشَوَّقَ يَتَشَوَّقُ تَشَوُّقًا الشَّيْءَ: تەشنا بولدى، سېغىندى، ئەسلىدى، ئارزۇ قىلدى.

تَشَوَّقَ إِلَى الشَّيْءِ: ئىشتىياقى كۈچەيدى، سېغىندى، زوقىمەن بولدى.

تَشَوَّنَ يَتَشَوَّنُ تَشَوُّنًا: ئەقىلسىزلىق قىلدى، نادانلىق قىلدى، قابىلىيەتسىز بولدى.

تَشَوَّهَ يَتَشَوَّهُ تَشَوُّهًا: سەت بولدى، كۆرۈمسىز بولدى؛ بۇزدى، بۇزۇپ كۆرسەتتى؛ بۇرمىلىدى.

تَشَوَّهَ سُمْعَتَهُ: ئابرۇيىغا تەسىر يەتكۈزدى، نامىنى بۇلغىدى.

تَشَوُّهٌ: مېيىپ بولماق، مەجرۇھ بولماق؛ غەيرىي نورمالىلىق، قېڭىغىر - سېڭىغىر.

تَشْوِيشٌ: قالايمىقانچىلىق، پاراكەندىچىلىك، تەرتىپسىزلىك.

تَشَيْطَنَ يَتَشَيْطَنُ تَشَيْطُنًا: شەيتانغا ئوخشاپ قالدى، شەيتان بولۇپ قالدى، ئالۋاستىغا ئايلاندى، شەيتانلىك قىلىقىنى قىلدى.

تَشَيَّخَ يَتَشَيَّخُ تَشَيُّخًا: قېرىدى، ياشاندى، قېرى بولۇشالدى.

تَشْيِيدٌ: قۇرماق، ياسىماق، بەرپا قىلماق.

تَشَيَّطَ يَتَشَيَّطُ تَشَيُّطًا الشَّيْءُ: كۆيدى.

تَشَيَّطَ دَمُهُ: قېنى قىزىدى.

تَشَيَّعَ يَتَشَيَّعُ تَشَيُّعًا: شىئە بولدى.

تَشَيَّعَ الرَّجُلُ: شىئە مەزھىپىگە كىردى.

تَشْيِيعٌ: ئۇزۇتۇش، ئەگىشىپ ماڭماق، يىكىن بىرلىكىگە كېلىش.

تَشْيِيعُ الْجَنَازَةِ: جىنازا ئۇزىتىش.

تَصَاءَى يَتَصَاءَى تَصَائِيًا: تۇۋلىدى، ۋارقىرىدى، جارقىرىدى؛ ئۈكسۈپ يىغلىدى.

تَصَابَى يَتَصَابَى تَصَابِيًا الشَّخْصُ: كىچىك بالا بولۇۋالدى، تەنتەكلىك قىلدى، كىچىك بالىنىڭ قىلىقىنى قىلدى؛ بالىلىق قىلدى.

شَيْخٌ يَتَصَابَى: كىچىك بالىنىڭ قىلىقلىرىنى قىلىدىغان بوۋاي.

تَصَابَى الْمَرْأَةُ: ئايالنى يولدىن چىقاردى، ئايالنى ئېزىقتۇردى، ئازدۇردى.

تَصَاحَبَ يَتَصَاحَبُ تَصَاحُبًا الشَّخْصَانِ: ھەمراھ بولدى، دوستلاشتى، دوست بولدى، دوست تۇتتى، مۇناسىۋەتلەشتى.

تَصَاحَبَ الْقَوْمُ: ئورتاقلاشتى.

تَصَاحَبُوا فِي زِرَاعَةِ الْقُطْنِ: پاختا تېرىشتا ئورتاقلاشتى.

تَصَاخَبَ يَتَصَاخَبُ تَصَاخُبًا الْقَوْمُ: داۋراڭ سېلىشتى، قىيا - چىيا قىلىشتى، شاۋقۇن - سوراڭ كۆتۈردى، ۋاراڭ - چۇرۇڭ قىلىشتى.

تَصَادَقَ يَتَصَادَقُ تَصَادُقًا الشَّخْصَانِ: تۈيۈقسىز ئۇچراشتى، يولۇقۇشتى.

تَصَادَفَنَا فِي الشَّارِعِ: كوچىدا ئۇچرىشىپ قالدى.

تَصَادَقَ يَتَصَادَقُ تَصَادُقًا الشَّخْصَانِ: دوستانە سۆھبەتلەشتى.

تَصَادَقَ الشَّخْصَانِ الْحَدِيثَ: ئۆزئارا ئەستايىدىل بولدى.

تَصَادَقَ الشَّخْصَانِ عَلَى الْأَمْرِ: ئېتىراپ قىلىشتى.

تَصَادَقَا عَلَى شُرُوطِ الْبَيْعِ: سودا - سېتىقنىڭ شەرتلىرىگە ئەمەل قىلىشتى.

تَصَادُقٌ: دوستلۇق، مېھرىبانلىق، دوستانە.

تَصَادَمَ يَتَصَادَمُ تَصَادُمًا: ئۇرۇلدى، سوقۇلدى، تېگىپ كەتتى، توقۇنۇشتى.

تَصَادَمَ السَّفِينَتَانِ: ئىككى پاراخوت سوقۇلۇپ كەتتى.

تَصَادَمَ الْوَلَدَانِ: بالا بىر - بىرىگە سوقۇلۇپ كەتتى.

تَصَادَمَتِ الْآرَاءُ: پىكىرلەر توقۇنۇشۇپ قالدى.

«تَصَادَمَ شَهَادَتُهُ مَعَ أَقْوَالِ الشُّهُودِ الْآخَرِينَ:» ئۇنىڭ گۇۋاھلىقى باشقىلارنىڭ گۇۋاھلىقى بىلەن قارشىلىشىپ قالدى.

تَصَادُمٌ: سوقۇلۇشۇپ كەتمەك، توقۇنۇشۇپ قالماق.

تَصَادُمُ قِطَارَيْنِ: ئىككى پويىزنىڭ سوقۇلۇپ كېتىشى.

تَصَادُمُ الْأَحْزَابِ فِي الْإِنْتِخَابَاتِ: سايلامدا پارتىيىلەرنىڭ توقۇنۇشۇپ قېلىشى.

تَصَارَحَ يَتَصَارَحُ تَصَارُحًا: ئاكۇڭچۇللۇق بىلەن سۆزلەشتى، سەمىمىي سۆھبەتلەشتى.

تَصَارَخَ يَتَصَارَخُ تَصَارُخًا الْقَوْمُ: ئۆز ئارا تولىشىپ يارەمگە چاقىرىشتى.

تَصَارَعَ يَتَصَارَعُ تَصَارُعًا: ئۆز ئارا ئېلىشتى، تۆتۈشتى، چېلىشتى.

تَصَاعَبَ يَتَصَاعَبُ تَصَاعُبًا مَعَهُ: تەكلىكتە قويدى، قىينىچىلىققا سالدى.

تَصَاعَدَ يَتَصَاعَدُ تَصَاعُدًا الشَّيْءُ: يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ئۆرلىدى.

تَصَاعَدَ الدُّخَانُ: تۈتۈن يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

تَصَاعَدَتِ الْأَسْعَارُ: باھار ئۆرلەپ كەتتى.

تَصَاعَدَتِ الْحَرْبُ بَيْنَ الْأَشِقَّاءِ: قېرىنداشلار ئارىسىدا جېدەل كېڭەيدى.

تَصَاعَدَتْ أَصْوَاتُ الْمُتَظَاهِرِينَ: نامايىشچىلارنىڭ ئاۋازى كۆتۈرۈلدى.

تَصَاعُدٌ: پەيدىنپەي كۆتۈرۈلمەك، ئاستا - ئاستا ئۆرلىمەك.

«شَاهَدْنَا فِي التِّلْفِزْيُونِ تَصَاعُدَ الْمُتَسَلِّقِينَ عَلَى الْجِبَالِ الشَّامِخَةِ»: بىز تېلېۋىزوردا تاغقا چىققۇچىلارنىڭ ئېگىز تاغلارغا ئاستا چىقىۋاتقانلىقىنى كۆردۇق.

تَصَاعُدِيٌّ: پەيدىنپەي ئۆرلەشكە مەنسۇپ، تەدرىجى ئۆرلەشكە مەنسۇپ؛ تەرەققىيەتلىرىنىڭ ۋە ئىلغارلىقىغا مەنسۇپ.

عَدٌّ تَصَاعُدِيٌّ: بىردىنبىر ساناش، پەيدىنپەي ساناش.

مَوَاقِفُ حِزْبِيَّةٌ تَصَاعُدِيَّةٌ: پارتىيىنىڭ تەرەققىياتىغا مەپدانى.

ضَرَائِبُ تَصَاعُدِيَّةٌ: ھەسسىلەپ ئېشىپ بارىدىغان باج.

ضَرِيبَةٌ تَصَاعُدِيَّةٌ: پەيدىنپەي ئېشىپ بارىدىغان باج.

تَصَاغَرَ يَتَصَاغَرُ تَصَاغُرًا الشَّيْخُ: بوۋاي كېچىك بالا بولۇۋالدى، كىچىك بالىنىڭ قىلىقىنى قىلدى.

تَصَاغَرَ الرَّجُلُ: بالىلىق قىلدى، كىچىك بالىلار-

نىڭ قىلىقىنى قىلدى.

تَصَاغَرَتْ إِلَيْهِ نَفْسُهُ: روھسىزلاندى، روھى چۈشتى، كەيپى ئۇچتى، ئىشەنچسىنى يوقاتتى.

تَصَاغَرَ ذُلاًّ أَمَامَ أَهْلِ السُّلْطَةِ: ھۆكۈمرانلار ئالدىدا خورلاندى.

تَصَافَحَ يَتَصَافَحُ تَصَافُحًا: قول ئېلىشتى، قول سىقىشتى، قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى.

تَصَافَحَ الْخَصْمَانِ: ئىككى رەقىب بىر - بىرى بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى.

تَصَافَحَتِ الْأَجْفَانُ: كۆز يۇمۇلدى.

تَصَافَّ يَتَصَافُّ تَصَافًّا: سەپكە تۇرۇشتى، رەتكە تۇرۇشتى، باراۋەر تۇرۇشتى، قاتارغا تۇرۇشتى، رەتكە تىزىلدى.

تَصَافَقَ يَتَصَافَقُ تَصَافُقًا الْبَائِعُ وَالْمُشْتَرِي: سودا-سېتىقنى پۈتتۈردى.

تَصَافَى يَتَصَافَى تَصَافِيًا الشَّخْصَانِ: دوست بولۇشتى، ئىناق بولۇشتى.

تَصَالَحَ يَتَصَالَحُ تَصَالُحًا الْقَوْمُ: يارىشىپ قالدى، كېلىشىپ قالدى، مۇرەسسە قىلىشتى، ئەپلەشتى.

تَصَالَحَتِ الدَّوْلَتَانِ: ئىككى دۆلەت يارىشىپ قالدى.

تَصَامَّ يَتَصَامُّ تَصَامًّا عَنِ الْحَدِيثِ: ئاڭلىماس بولۇۋالدى، قۇلىقىنى يوپۇرۇۋالدى.

تَصَامَّ الشَّخْصُ: گاس بولۇۋالدى.

«يَتَصَامُّ الْوَلَدُ عَنْ نَصِيحَةِ جَدِّهِ»: بالا بوۋىسىنىڭ نەسىھىتىگە قولاق سالمايۋاتىدۇ.

تَصَاهَرَ يَتَصَاهَرُ تَصَاهُرًا الْقَوْمُ: قۇدىلاشتى، قۇدا-باجا بولۇشتى.

تَصَاوَلَ يَتَصَاوَلُ تَصَاوُلاً: زەربە بېرىشتى، جەددىي ھۇجۇم قىلىشتى، شىددەت بىلەن ھۇجۇم قىلىشتى.

تَصَايَحَ يَتَصَايَحُ تَصَايُحًا: توۋلاشتى، ۋارقىراشتى، جارقىراشتى، چۇقان - سۈرەن كۆتۈردى.

تَصَايَحَ التَّلَامِيذُ فِي سَاحَةِ الْمَدْرَسَةِ: مەكتەپ مەيدانىدا ئوقۇغۇچىلار ۋارقىراشتى.

تَصَبَّبَ يَتَصَبَّبُ تَصَبُّبًا: ئاقتى، قويۇلدى، ئېقىپ كەردى؛ ئىشق - مۇھەببەت دەۋاسىنى قىلدى.

تَصَبَّبَ الْعَرَقُ مِنْ جَبِينِهِ: پېشانىسىدىن تەر ئاقتى؛ ئۇ يالدىي، خىجىل بولدى.

تَصَبَّبَ الشَّابُّ لِإِغْرَاءِ الْفَتَاةِ: يىگىت قىزنى ئازدۇرۇش ئۈچۈن ئىشق - مۇھەببەت دەۋاسى قىلدى، قىزنى ئازدۇرۇش ئۈچۈن ساقال تاشلىدى.

تَصَبَّبَ وَجْهُهُ عَرَقًا: تەرگە چۆمۈلدى، يۈز - كۆزىدىن تەر ئاقتى؛ ئۇيالدى، خىجىل بولدى.

تَصَبَّحَ يَتَصَبَّحُ تَصَبُّحًا: ناشتا قىلدى، ئەتىگەنلىك تاماق يېدى؛ تاڭ سۈزۈلۈش بىلەن كۈن چىقىشنىڭ ئالدىغىدا ئوخلىدى.

تَصَبَّحَهُ: ئەتىگەنده ئۇچراشتى، ئەتىگەنده قوبۇل قىلدى.

«لَقَدْ انْتَهَى مِنَ الْعَمَلِ لِذَالِكَ يَتَصَبَّبُ وَجْهُهُ عَرَقًا:» ئۇ ئەمگەكتىن ئەمدى چۈشتى، شۇڭا ئۇنىڭ يۈزىدىن تەر ئاقماقتا.

تَصَبَّرَ يَتَصَبَّرُ تَصَبُّرًا عَلَى الْأَمْرِ: چىداشلىق بەردى، بەرداشلىق بەردى، سەۋرى - تاقەت قىلدى.

تَصَبَّرَ لَهُ: كۈتتى، ساقلاپ تۇردى.

تَصَبَّرَ عَنْهُ: رەت قىلدى، باش تارتتى.

تَصَبَّرَ عَلَى الْجُوعِ: ئاچلىققا چىدىدى.

تَصَبَّرَ فُلَانٌ: سەۋرچانلىق كۆرسەتتى.

تَصَبَّرَ الْجَرِيحُ: ياردار چىدىدى، ياردار چىداملىق بولدى.

تَصَبَّى يَتَصَبَّى تَصَبِّيًا: ئويۇنغا بېرىلىپ كەتتى، ياشاردى.

تَصَبَّى الْمَرْأَةَ: ئايالنى يولدىن چىقاردى، ئازدۇردى.

تَصْبِيرٌ: سەۋرى - تاقەت قىلىشقا ئۈندىمەك، تاقەت قىلىشنى كۈتمەك.

تَصْبِيرَةٌ: ئاچ قورساق ئادەم تاماق تەييار بولغىچە يەپ تۇرىدىغان ئازغىنا يېمەكلىك.

تَصَحَّبَ يَتَصَحَّبُ تَصَحُّبًا: خىجىل بولدى، ھايا قىلدى.

تَصَحَّحَ يَتَصَحَّحُ تَصَحُّحًا بِكَذَا: داۋالاندى.

تَصَحَّرَ يَتَصَحَّرُ تَصَحُّرًا الْمَكَانُ: جاي چۆللىشىپ كەتتى.

تَصَخُّرٌ: چۆللەشمەك.

مُقَاوَمَةُ التَّصَخُّرِ: چۆللىشىشكە قارشى كۈرەش قىلماق.

تَصَخَّفَ يَتَصَخَّفُ تَصَخُّفًا الْقَارِئُ: كىتابخان خاتا ئوقۇدى، خاتا تەلەپپۇز قىلدى.

تَصْحِيحٌ: (خاتانى) تۈزەتمەك؛ سالامەتلىكنى ئەسلىگە كەلتۈرمەك؛ ئىمزا قويماق؛ ئەسلىگە كەلتۈرمەك؛ توغرىلىماق.

جَمْعُ التَّصْحِيحِ: ساغلام شەكىلدىكى كۆپلۈك.

إِجْرَاءَاتُ التَّصْحِيحِ: تۈزىتىش تەدبىرلىرى.

تَصْحِيحِيٌّ: ئىمزا قويماق.

حَرَكَةٌ تَصْحِيحِيَّةٌ: ئۆزگەرتىش ھەرىكىتى.

ثَوْرَةٌ تَصْحِيحِيَّةٌ: ئۆزگەرتىش ئىنقىلابى.

تَصْحِيفٌ ج تَصْحِيفَاتٌ: ھەتبەئىدە ھەرپ خاتالىقىنى سادىر قىلىش؛ گىزىت قاتارلىقلانى خاتا ئوقۇش.

تَصْحِيفٌ فِي الطِّبَاعَةِ: باسما خاتالىقى.

وَرَقُ التَّصْحِيفِ: ماتېرىتسىغا ئىلىش-قەغىزى.

تَصَخَّرَ يَتَصَخَّرُ تَصَخُّرًا ـ تِ الْمَادَّةُ: تاشقا ئايلاندى.

تَصَدَّرَ يَتَصَدَّرُ تَصَدُّرًا: قارشى تۇردى، توسقۇنلۇق قىلدى، ئېتىراز بىلدۈردى.

تَصَدَّرَ الشَّخْصُ: تۆرده ئولتۇردى.

تَصَدَّرَ الْمَجْلِسَ: يىغىننى باشقۇردى، رىياسەتچىلىك قىلدى.

تَصَدَّرَ الْحَفْلَةَ: سورۇن تۆرىده ئولتۇردى.

«تَصَدَّرَتِ الْعَرُوسُ حَفْلَ الزِّفَافِ»: قىز-توي مۇراسىمنىڭ تۆرىده ئولتۇردى.

تَصَدَّرَ الْوَزِيرُ الْإِجْتِمَاعَ: مىنىستىر يىغىنغا رىياسەتچىلىك قىلدى.

تَصَدَّعَ يَتَصَدَّعُ تَصَدُّعًا: يېرىلدى، دەز كەتتى.

تَصَدَّعَ الْجِدَارُ: تام يېرىلدى، دەزكەتتى.

تَصَدَّعَ الصَّبَاحُ: تاڭ يورىدى.

تَصَدَّعَتِ الْقُوَى الْحِزْبِيَّةُ: پارتىيىنىڭ كۈچى بۆلۈنۈپ كەتتى.

مَنْظَرٌ يَتَصَدَّعُ لَهُ الْقُلُوبُ: كىشىنىڭ ئىچىنى ئاغرىتىدىغان كۆرۈنۈش، دىللەرنى ئېزىندىغان كۆرۈنۈش.

تَصَدَّعَ الْقَوْمُ: بۆلۈندى، پارچىلاندى.

تَصَدَّقَ يَتَصَدَّقُ تَصَدُّقًا: قاچتى، ئۆزىنى قاچۇردى، باش تارتتى.

تَصَدَّقَ يَتَصَدَّقُ تَصَدُّقًا: سەدىقە بەردى.

تَصَدَّقَ عَلَيْهِ بِكِسَاءٍ: كىيىمنى سەدىقە قىلدى.

«فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَ تَصَدَّقْ عَلَيْنَا» (قرآن): بىزگە يېتەرلىك ئاشلىق بەرگىن، بىزگە سەدىقە قىلغىن.

تَصَدَّقَ عَلَى الْفَقِيرِ بِكَذَا: پېقىرغا سەدىقە بەردى.

تَصَدَّى يَتَصَدَّى تَصَدِّيًا لَهُ: ئارىلاشتى، مۇداخىلە قىلدى؛ قارشى تۇردى، توسقۇنلۇق قىلدى، قارشىلاشتى.

تَصَدَّى لِلْأَمْرِ: دەققەتنى يىغدى، بېرىلىپ ئىشلىدى.

تَصَدَّى لَهُ: ئارىلاشتى، مۇداخىلە قىلدى، قارشى تۇردى؛ توغرىلاندى، يۈزلەندى.

«أَمَّا مَنِ اسْتَغْنَى فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى» (قرآن): ئۆزىنى (ئىماندىن) بىھاجەت ھېسابلايدىغان ئادەمگە كەلسەك، سەن ئۇنىڭغا يۈزلىنىسەن.

«تَصَدَّى الْغَزَّالِيُّ لِلرَّدِّ عَلَى الْأَفْكَارِ الْفَلْسَفِيَّةِ»: غەززالى پەلسەپىۋى پىكىرلەرگە زەربە بېرىشكە يۈزلەندى.

تَصَدِّ «التَّصَدِّي»: قارشىلىشىش.

جَبْهَةُ الصُّمُودِ وَالتَّصَدِّي: قارشىلىشىش سېپى (ئىسرائىلىيىگە قارشى تۇرۇشنى تەشەببۇس قىلىدىغان بەزى ئەرەب دۆلەتلىرىگە قارىتا قويۇلغان مەخسۇس ئىسىم).

تَصْدِيَةٌ: جاۋاك چالماق.

«وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً» **(قرآن):** ئۇلارنىڭ مەسچىتى ھەرەم يېنىدىكى ئىبادەتنى پەقەت ئىسقىرتماق، جاۋاك چالماقتىنلا ئىبارەت بولدى.

تَصْدِيرٌ: ئېكسپورت قىلماق، سىرتقا چىقارماق؛ باشلىماق، تۇتۇش قىلماق؛ مۇقەددىمە، سۆز بېشى، كىرىش سۆز.

تَصْدِيرِيٌّ: ئېكسپورتقا ئائىت.

صَنَاعَاتٌ تَصْدِيرِيَّةٌ: ئېكسپورت سانائىتى.

تَصْدِيعٌ: قاتتىق باش ئاغرىماق.

تَصْدِيقٌ: ئىشەنمەك، تەستىقلىماق؛ ئىشەنچ قىلماق، ئېتىقاد قىلماق، تونۇماق.

سُرْعَةُ التَّصْدِيقِ: ئاسان ئىشەنمەك.

اَلتَّصْدِيقُ عَلَى نَتِيجَةِ الْإِنْتِخَابَاتِ: سايلام نەتىجىسىنى ئېتىراپ قىلماق.

«كَلَامُكَ غَيْرُ قَابِلٍ لِلتَّصْدِيقِ:» سېنىڭ سۆزۈڭ ئىشەنچسىز.

تَصْدِيقُ رَئِيسِ الْبَلَدِيَّةِ عَلَى صِحَّةِ الْإِمْضَاءِ: قول قويغانلىقىڭ راستلىقىغا شەھەر باشلىقىنىڭ ئىسپاتى.

سَرِيعُ التَّصْدِيقِ: ئاسان ئىشىنىپ كېتىدىغان.

فُلَانٌ سَرِيعُ التَّصْدِيقِ: پالانى ئاسان ئىشىنىپ كەتكۈچى.

تَصَرَّحَ يَتَصَرَّحُ تَصَرُّحًا: تىندى، سۈزۈلدى؛ تىندۈردى.

تَصَرَّفَ يَتَصَرَّفُ تَصَرُّفًا: ئورۇنلاشتۇردى، جايلاشتۇردى، بىر تەرەپ قىلدى.

تَصَرَّفَ فِي الْأَمْرِ: بىر تەرەپ قىلدى، باشقۇردى.

تَصَرَّفَتِ الْكَلِمَةُ: سۆز تۈرلەندى.

تَصَرَّفَ الشَّخْصُ: ھەرىكەت قىلىدى، مۇئەييەن يۇرۇش - تۇرۇشتا بولدى.

تَصَرَّفَتِ الْمِيَاهُ: سۇلار مۇئەييەن ئېقىندا ئاقتى.

«تَصَرَّفَتْ بِهِ الْأَحْوَالُ مِنْ عُسْرٍ إِلَى يُسْرٍ»: قىيىن شارائىتتا ئۆتكۈشلۈق شارائىتقا ئۆزگەردى.

«تَصَرَّفَ الشَّيْخُ تَصَرُّفَ الصِّبْيَانِ»: بوۋاي كىچىك بالىلارنىڭ قىلىقىنى قىلدى.

تَصَرَّفَتْ فِي إِدَارَةِ الشَّرِكَةِ: شىركەتنى باشقۇردى.

تَصَرُّفٌ: ئورۇنلاشتۇرماق، جايلاشتۇرماق؛ نېرى - بېرى قىلماق، ھەل قىلماق، بىر تەرەپ قىلماق.

تَصَرُّفٌ ج تَصَرُّفَاتٌ: يۇرۇش - تۇرۇش؛ ئەخلاق؛ ھەرىكەت، ئىش.

مُطْلَقُ التَّصَرُّفِ: تولۇق ھوقۇقلۇق.

تَحْتَ تَصَرُّفِهِ: ئۇنىڭ باشقۇرۇشى ئاستىدا.

تَحْتَ تَصَرُّفِ الْوَزِيرِ: مىنىستىرگە تەۋە.

تَحْتَ تَصَرُّفِ الْإِسْتِعْمَارِ: مۇستەملىكە ئاستىدا، جاھانگىرلىك ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدا.

تَصَرُّفُ النَّهْرِ: دەريا يار ئېلىپ كېتىش.

بِتَصَرُّفٍ: ئەركىن، ئىختىيار، مۇستەقىل، خالىغانچە.

تَصَرُّفُ الشَّبَابِ: ياشلىقتىكى يۇرۇش - تۇرۇش.

اَلتَّصَرُّفُ فِي شُئُونِ الشَّرِكَةِ: شىركەت ئىشلىرىنى باشقۇرۇش.

وَضَعَ شَيْئًا تَحْتَ تَصَرُّفِهِ: ئۇنىڭ باشقۇرۇشىغا قويدى، مەسئۇلىيىتىنى ئۇنىڭغا يۈكلىدى.

اَلتَّصَرُّفُ فِي الضَّيْعَةِ «فِي الْقَانُونِ»: تېرىلغۇ يەر ياكى تۇرالغۇ مۇلۇك باشقۇرۇش.

نَقَلَ الْكَلَامَ بِتَصَرُّفٍ: سۆزنى ئۆزگەرتىپ تەرجىمە قىلدى.

تَصَرُّفَاتُ الزَّمَانِ: زاماننىڭ بالايىئاپەتلىرى ۋە مۇسىبەتلىرى.

تَصْرِيحٌ ج تَصْرِيحَاتٌ وَ تَصَارِيحُ: بايانات، خىتابنامە؛ رۇخسەتنامە، ئىجازەتنامە؛ بايانات نامە؛ رۇخسەت قىلماق، ئىجازەت قىلماق.

أَدْلَى بِالتَّصْرِيحِ: بايانات ئېلان قىلدى.

تَصْرِيحٌ بِالْمُرُورِ: قاتناش ئىجازەتنامىسى.

«تَصْرِيحُ الزَّعِيمِ السِّيَاسِيِّ بِمَوْقِفِ حِزْبِهِ:» سىياسى داھىنىڭ پارتىيىنىڭ مەيدانى توغرىسىدىكى باياناتى.

اَلتَّصْرِيحُ الدَّوْلِيُّ لِحُقُوقِ الْإِنْسَانِ: خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق خىتابنامىسى.

تَصْرِيفٌ ج تَصَارِيفُ: يۆتكەش، ئالماشتۇرۇش، ئۆزگەرتىش.

تَصْرِيفُ الْكَلِمَةِ: سۆز تۈرلەش، سىغىللىرىنى چىقىرىش.

تَحْتَ التَّصْرِيفِ: ۋاكالىتەن ساتماق.

تَصْرِيفُ الْفِعْلِ: پېئىلنىڭ تۈرلىنىشى.

تَصْرِيفُ الْبَضَائِعِ: مال ساتماق.

تَصْرِيفُ الدَّهْرِ: زاماننىڭ بالايىئاپەتلىرى.

تَصْرِيفُ الْمِيَاهِ: سۇنى چىقىرىۋەتمەك، سۇ قۇيماق.

تَصْرِيفُ الْوَرَمِ: ئىششىقنى ياندۇرۇش، ئىششىقنى تۇگىتىش، ئىششىقنى قايتۇرۇش.

عِلْمُ التَّصْرِيفِ: مورفولوگىيە.

تَصَارِيفُ الدَّهْرِ: زامانىنىڭ بالايىئاپەتلىرى ۋە مۇسىبەتلىرى.

تَصَارِيفُ الْمُفَاوَضَاتِ: سۆھبەت بۇرۇلۇشى.

تَصَرَّمَ يَتَصَرَّمُ تَصَرُّمًا: ئۆزۈلدى، تۈگىدى، ئاياغلاشتى.

تَصَرَّمَ الْوَقْتُ: ۋاقىت ئۆتتى.

تَصَعَّبَ يَتَصَعَّبُ تَصَعُّبًا الْأَمْرُ: قىيىنلاشتى، تەسلەشتى.

تَصَعَّبَ الْأَمْرَ: ئىشنى قىيىن ھېسابلىدى.

تَصَعَّبَ مَعَهُ: تەكەللۇكتە قويدى، قىينىچىلىققا سالدى.

تَصَعَّبَ وُجُودُ الْعَمَلِ الْيَوْمَ: بۈگۈن خىزمەت تېپىش قىينىلىشىپ كەتتى.

«تَصَعَّبَ الطَّالِبُ الْمُشْكِلَةَ الرِّيَاضِيَّةَ»: ئوقۇغۇچى تەنھەرىكەتنى مۇشكۈل كۆردى.

تَصَعَّدَ يَتَصَعَّدُ تَصَعُّدًا: ئۆرلىدى، يۇقىرى كۆتۈرۈلدى؛ پارغا ئايلاندى.

تَصَعَّدَ النَّفَسُ: نەپەس ئېلىش قىينىلاشتى.

تَصَعَّدَ السَّائِلُ: سۇيۇقلۇق پارغا ئايلاندى.

تَصَعَّدَ الْجَبَلَ: تاغقا ياماشتى، ئۆرلىدى.

تَصَعَّدَتْ أَنْفَاسُ الْمُحْتَضَرِ: سەكراتتىكى ئادەمنىڭ نەپىسى قىينىلاشتى.

«يَتَصَعَّدُ الْمَاءُ فِي الدَّرَجَةِ الْمِائَةِ»: سۇ يۇز گىرادۇستا پارغا ئايلىنىدۇ.

تَصَعَّدَ الْمُتَسَلِّقُ قِمَّةَ الْجَبَلِ: تاغقا چىقىش تەنھەرىكەتچىسى تاغ چوققىسىغا چىقتى.

تَصَعَّرَ يَتَصَعَّرُ تَصَعُّرًا: ھاكاۋۇرلۇق بىلەن چىرايىنى تۇردى، چىرايىنى پۇرۇشتۇردى.

تَصَعْلَكَ يَتَصَعْلَكُ تَصَعْلُكًا الشَّخْصُ: يوقسۇل بولۇپ قالدى، نامرات بولۇپ قالدى، نامراتلىشىپ كەتتى.

تَصَغَّرَ يَتَصَغَّرُ تَصَغُّرًا: كىچىكلىدى، قورۇلدى.

تَصْغِيرٌ: ئەركىلەتمە ئىسىمغا ئايلاندۇرماق، كىچىكلەتمەك؛ ئازايتماق، كىچىكلىتىش ۋە مەھرىبانلىقنى ياكى يېقىنلىقنى بىلدۈرۈش (بىر ئىسىمنى مۇئەييەن بىر ئىسىمغا ئۆزگەرتىشكە قارىتىلىدۇ).

اِسْمُ التَّصْغِيرِ «فِي الصَّرْفِ»: ئەركىلەتمە ئىسىم، كىچىكلەتمە ئىسىم (گرامماتىكىدا).

تَصْغِيرُ التِّمْثَالِ: ھەيكەلنى كىچىكلەتمەك.

تَصْغِيرُ الصُّورَةِ الشَّمْسِيَّةِ: فوتو سۈرەتنى كىچىكلەتمەك.

تَصَفَّحَ يَتَصَفَّحُ تَصَفُّحًا الشَّيْءَ: دىققەت بىلەن قارىدى، ئىنچىكىلىك بىلەن قارىدى، تېكىلەپ قارىدى، ئوقۇدى.

تَصَفَّحَ الْكِتَابَ: كىتاب ئوقۇدى، ۋاراقلاپ ئوقۇدى.

تَصَفَّحَ وَجْهَهُ: يۈزىگە تىكىلەپ قارىدى.

هُوَ يَتَصَفَّحُ الْقَضِيَّةَ: ئۇ مەسىلىنى ئىنچىكىلىك بىلەن بايقىماقتا.

تَصَفَّى يَتَصَفَّى تَصَفِّيًا: تىندى، سۈزۈلدى، ساپ بولدى.

تَصْفَوِيٌّ: تازىلىماق، پاكىزلىماق، ئادالىماق.

حَلٌّ تَصْفَوِيٌّ: تولۇق ھەل قىلماق (سىياسىي ئاتالغۇ بولۇپ، ئىسرائىلىيە بىلەن بولغان دەتالاشنى تىنچ ئۇسۇل بىلەن ھەل قىلىشقا قارىتىلىدۇ).

تَصْفِيَةٌ ج تَصْفِيَاتٌ: تىندۇرماق، سۈزۈلدۈرمەك؛ ئايرىماق، ئىلغىماق، تازىلىماق.

تَصْفِيَةُ الْأَشْغَالِ: تارقىتىۋەتمەك؛ ئېنىقلىماق؛ كارخانىنى تارقىتىۋەتمەك.

عَرَبَةُ تَصْفِيَةٍ: يۈك ۋاگونى، يۈك ئاپتوموبىلى.

مَأْمُورُ التَّصْفِيَةِ: (مال ـ مۈلۈكنى ۋەيران بولۇپ كېتىشتىن) ساقلىغۇچى، ئىدارە قىلغۇچى.

تَصْفِيَةُ الْمِيَاهِ: سۇنى سۈزۈلدۈرمەك.

تَصْفِيَةُ الْحُبُوبِ: ئاشلىقنى چەكلىمەك.

«تَصْفِيَةُ الْخِلَافَاتِ بَيْنَ الْأَشِقَّاءِ»: قېرىنداشلار ئارىسىدىكى ئىختىلاپلارنى تۈگەتمەك.

تَصْفِيَةُ الْحِسَابَاتِ: ھېساباتنى ئېنىقلىماق.

تَصْفِيَةُ الدُّيُونِ: قەرزنى ئېنىقلىماق.

اَلتَّصْفِيَةُ الْقَضَائِيَّةُ «فِي الْقَانُونِ»: بىر ـ سودىگەر ياكى شىركەتنىڭ قەرزىنى تۆلەش ئۈچۈن مال ـ مۈلكىنى ساتقۇزۇش تەدبىرى.

إِمْتِحَانُ التَّصْفِيَةِ: تاللاش ئىمتىھانى.

تَصْفِيَةٌ جَسَدِيَّةٌ: جىسمانىي جەھەتتىن يوقىتىش.

تَصْفِيَةُ الْقُوَاعِدِ الْعَسْكَرِيَّةِ: ھەربىي بازىلارنى ئەملدىن قالدۇرۇش.

تَصْفِيَةُ كَأْسِ الْعَالَمِ فِي كُرَةِ الْقَدَمِ: خەلقئارا پۇتبول لوڭقىسىنى تالىشىش.

تَصْفِيرٌ: ئىسقىرتماق، پۈشتەك چالماق.

تَصْفِيقٌ: چاۋاك چالماق.

اَلتَّصْفِيقُ الْحَارُّ: گۈلدۇراس ئالقىش ياڭراتماق، قىزغىن چاۋاك چالماق.

تَصَقَّرَ يَتَصَقَّرُ تَصَقُّرًا الشَّخْصُ: قارچۇغا بىلەن ئوۋ ئوۋلىدى.

تَصْقِيعٌ: مۇزلاپ قالماق، توڭلاپ قالماق.

تَصْقِيعُ الْمَشْرُوبَاتِ فِي الصَّيْفِ: يازدا ئىچىملىك ـ لەرنى مۇزلىتىش.

صَنْدُوقُ التَّصْقِيعِ فِي الثَّلَّاجَةِ: توڭلاتقۇدىكى توڭلىتىش سانبۇقى.

تَصَلْصَلَ يَتَصَلْصَلُ تَصَلْصُلًا: تاراقشىدى، تاراقلىدى.

تَصَلَّبَ يَتَصَلَّبُ تَصَلُّبًا: قاتتى، چىڭىدى.

تَصَلَّبَ فِي الْكِفَاحِ: كۆرەشتە تاۋلىنىپ چىڭ ـ دى، قاتتىق سۆڭەك بولدى.

تَصَلَّبَ عُودُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ ياغىچى قاتتىق بولدى.

تَصَلَّبَ الشَّخْصُ فِي الرَّأْيِ: پىكرىدە چىڭ تۇردى.

تَصَلَّبَ فِي مَوْقِفِهِ السِّيَاسِيِّ: سىياسىي مەيدانىدا چىڭ تۇردى.

تَصَلُّبٌ: قاتماق، قېتىپ كەتمەك.

تَصَلُّبُ الثَّلْجِ: قارنىڭ قېتىپ قېلىشى.

تَصَلُّبُ الْمَعْدَنِ السَّائِلِ: سۇيۇق مەدەنىڭ ئۈيۈپ قېلىشى.

تَصَلُّبٌ فِي الرَّأْيِ وَالْمَوْقِفِ: پىكىر ۋە مەيداندا چىڭ تۇرماق.

تَصَلُّبُ الشَّرَايِينِ: ئارتېرىيە قېتىش كېسىلى، قان تومۇر قېتىش كېسىلى.

تَصَلَّحَ يَتَصَلَّحُ تَصَلُّحًا: ياخشىلاندى، ئىسلاھ قىلىندى، تۈزىتىلدى.

تَصَلَّقَ يَتَصَلَّقُ تَصَلُّقًا: پو ئاتتى، لاپ ئۇردى، ئۆزىنى ئاڭلىدى، ماختاندى، كۆپتۇردى، چوڭ گەپ قىلدى.

تَصَلَّى يَتَصَلَّى تَصَلِّيًا بِنَارِ الْإِضْطِهَادِ: قاتتىق زىيانكەشلىككە ئۇچرىدى.

تَصَلَّى النَّارَ: ئوت سۇندى، ئوتقا قاقلاندى.

تَصْلِيحٌ: ئىسلاھ قىلماق، رېمونت قىلماق، ئوڭشىماق، ياخشىلىماق، تۈزەتمەك، ئوڭلىماق.

تَصْلِيحُ الْبَيْتِ: ئۆينى تۈزەشتۈرمەك.

تَصْلِيحُ الْقَنَوَاتِ: قانالالارنى ئوڭشىماق.

تَصْلِيحُ الْإِمْتِحَانِ: ئىمتىھاننى ئىسلاھ قىلماق.

تَصْلِيحُ الْأَرْضِ: تۈپراقنى ياخشىلىماق.

تَصْلِيحَاتٌ كُلِّيَّةٌ: چوڭ رېمونتچىلىق، چوڭ ئىسلاھات، چوڭ رېمونت قىلماق، ئومۇمىيۈز ـ لۈك تۈزەش.

تَصْمِيغٌ: يېلىم سۈرمەك (بەزى توقۇلمىلارنى پۈختىلاش ئۈچۈن يىلمىلماق).

تَصْمِيغُ الْكَتَّانِ: زىغىر پاخىلىدىن توقۇلغان رەختكە يىلىم سۈرمەك.

تَصْمِيمٌ ج تَصْمِيمَاتٌ وَتَصَامِيمُ: پىلان.

«هَذَا الْجِسْرُ مِنْ تَصْمِيمِ الْمُهَنْدِسِ الْفُلَانِيِّ»: بۇ كۆۋرۈك پالانى ئىنژېنېرنىڭ لايىھىسىدە سېلىنغان.

تَصْمِيمٌ: پىلانلىماق، لايىھىلىمەك، قارار قىلماق.

تَصَنَّعَ يَتَصَنَّعُ تَصَنُّعًا: دوردى، تەقلىد قىلدى، سۈنئىي تۇس بەردى، بېزىدى، ياساندى.

تَصَنَّعَ الْعَطْفَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا يالغان مېھرىبانلىق قىلدى.

تَصَنَّعَ فِي لِبَاسِهِ: كىيىم ـ كېچىكىدە ياسالمىلىق قىلدى.

تَصَنَّعَ الْجُنُونَ: ساراڭنى دوردى، ساراڭدەك بولۇۋالدى، ساراڭ قىياپىتىگە كىرىۋالدى.

تَصَنَّعَ الْإِبْتِسَامَةَ: ساختا كۈلدى.

تَصَنَّعَتِ الْبِلَادُ: مەملىكەت سانائەتلەشتى.

تَصَنَّعَ الْإِقْلِيْمُ الْجَنُوبِيُّ: جەنۇبىي رايون سانائەتلەشتى.

تَصَنَّعَ الشَّخْصُ: ياسالمىلىق قىلىپ ئۆزىدە يوق نەرسىلەرنى بار قىلىپ كۆرسەتتى.

تَصَنَّعَ الْكَرَمَ: مەرد بولۇۋالدى، سېخى بولۇۋالدى.

تَصَنَّعَ فِي كَلَامِهِ: چوڭقۇر مەنىلىك سۆزلىدى.

تَصَنَّعَ الْخَطِيْبُ: ناتىق ئۇستىلىق بىلەن سۆزلىدى.

تَصَنُّعْ: دورىماق، تەقلىد قىلماق؛ ياسالما ھەرىكەت قىلماق، ياسالمىلىق قىلماق، ساختا قىياپەتكە كىرىۋالماق.

بِلَا تَصَنُّعٍ: ھېچقانداق ياسالمىلىق قىلماستىن.

تَصَنُّعِيٌّ: سۈنئىي، ياسالما، ساختا.

تَصْنِيْعٌ: سانائەتلەشتۇرمەك.

تَصْنِيْعُ أَقَالِيمِ الشِّمَالِ: شىمالىي رايونلارنى سانائەتلەشتۇرمەك.

تَصْنِيْعُ الْبِلَادِ النَّامِيَةِ: تەرەققىي قىلىۋاتقان دۆلەتلەرنى سانائەتلەشتۈرۈش.

تَقُومُ مِصْرُ الْآنَ بِتَصْنِيْعِ الْأَسْلِحَةِ الثَّقِيلَةِ: مىسىر ھازىر ئېغىر تىپتىكى قوراللارنى ياسىماقتا.

تَصْنِيْقٌ: تۈركە بۆلمەك، تۈركە ئايرىماق؛ ئىجاد قىلماق، يازماق؛ تۈزمەك.

تَصْنِيْفُ الْعُلُومِ: ئىلىملارنى تۈرلەرگە ئايرىماق.

تَصْنِيفٌ ج تَصَانِيفُ و تَصْنِيفَاتٌ: ئەسەر، يېزىپ قالدۇرۇلغان كىتاب.

اَلتَّصَانِيفُ الْعِلْمِيَّةُ فِي الْقُرُونِ الْوُسْطَى: ئوتتۇرا ئەسىرلەردىكى ئىلمىي ئەسەرلەر.

تَصْنِيفَةٌ ج تَصْنِيفَاتٌ: تۈر، خىل.

تَصَوَّبَ يَتَصَوَّبُ تَصَوُّبًا: چۈشتى، تۆۋەنلىدى.

«تَصَوَّبَ الْمَاءُ مِنَ الْجَبَلِ:» سۇ تاغدىن چۈشتى.

تَصَوَّرَ يَتَصَوَّرُ تَصَوُّرًا الشَّيْءَ: تەسەۋۋۇر قىلدى، پەرەز قىلدى، كۆز ئالدىغا كەلتۈردى.

تَصَوَّرَ لَهُ الشَّيْءُ: خىيالىغا كەلدى.

تَصَوَّرَ الْحَادِثَ: ۋەقەنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى.

تَصَوَّرَ مَرَاحِلَ الْمَشْرُوعِ: پىلاننىڭ باسقۇچلىرىنى پەرەز قىلدى.

أَمْرٌ لَايَتَصَوَّرُهُ الْعَقْلُ: تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولماي-دىغان ئىش، ئەقىل يەتمەيدىغان ئىش.

تَصَوُّرٌ: تەسەۋۋۇر قىلماق، قىياس قىلماق، كۆز ئالدىغا كەلتۈرمەك، خىيال قىلماق.

تَصَوُّرٌ ج تَصَوُّرَاتٌ: تەسەۋۋۇر.

شَيْءٌ لَايُمْكِنُ تَصَوُّرُهُ: تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن بولمايدىغان نەرسە.

تَصَوُّرِيٌّ: غايىۋى، خىيالىي.

تَصَوُّرِيَّةٌ «فِي الْفَلْسَفَةِ»: سەزگىلى بولمايدىغان ھەقىقەتلەر، ھەقىقەت پەقەت كۆڭۈلدىلا مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ، دەيدىغان بىر خىل پەلسەپىۋى مەزھەپ.

تَصَوَّفَ يَتَصَوَّفُ تَصَوُّفًا الشَّخْصُ: سوپى بولدى، سوپىزم يولىغا ماڭدى، تەسەۋۋۇپنى قوبۇل قىلدى.

تَصَوُّفٌ: سوپى بولماق، سوپىزم يولىغا ماڭماق، تەرىقەتكە كىرمەك، تەسەۋۋۇپ.

عِلْمُ التَّصَوُّفِ: تەسەۋۋۇپ ئىلمى، سوپىزم.

تَصَوَّنَ يَتَصَوَّنُ تَصَوُّنًا الشَّخْصُ مِنَ الْمَعَايِبِ: ئۆزىنى نۇقسانلاردىن ساقلىدى.

«تَصَوَّنَتِ الْفَتَاةُ الْعَفِيْفَةُ:» ئىپپەتلىك قىز ئۆزىنى پاك ساقلىدى.

تَصَوَّنَ الشَّيْءَ: ساقلاشنى ئۆز ئۈستىگە ئالدى.

تَصَوَّنَ عُقُودَ أَخِيهِ: قېرىندىشىنىڭ توختاملىرىغا ئەمەل قىلىشنى ئۈستىگە ئالدى.

تَصْوِيْبٌ ج تَصْوِيْبَاتٌ: خاتانى توغرىلىماق.

تَصْوِيْبُ لَحْنِ التِّلَامِيْذِ: ئوقۇغۇچىلارنىڭ تەلەپپۇز خاتالىقىنى تۈزىتىش.

تَصْوِيْبُ الْأَخْطَاءِ الْمَطْبَعِيَّةِ: مەتبەئە خاتالىقىنى تۈزىتىش.

تَصْوِيْتٌ: ۋاراقلىماق، تۇڭلىماق، سۈرەن سالماق؛ ئاۋاز بەرمەك.

اَلتَّصْوِيْتُ عَلَى انْتِخَابِ الرَّئِيْسِ: رەئىس سايلاش-قا ئاۋاز بەرمەك.

لَهُ حَقُّ التَّصْوِيتِ: ئۇ، ئاۋاز بېرىش ھوقۇقىغا ئىگە.

إِمْتَنَعَ عَنِ التَّصْوِيتِ: ئاۋاز بېرىشتىن ۋاز كەچتى.

تَصْوِيتُ الْإِنْتِخَابِ: سايلامغا ئاۋاز بەرمەك، سايلام بېلىتى تاشلىماق.

تَصْوِيرْ ج تَصَاوِيرُ: رەسىم سىزماق، سۈرەتلەمەك، تەسۋىرلىمەك؛ رەسىم، ھەيكەل، سۈرەت.

اَلتَّصْوِيرُ الشَّمْسِيُّ: فوتو سۈرەت.

آلَةُ التَّصْوِيرِ الشَّمْسِيِّ: فوتو ئاپپارات.

آلَةُ التَّصْوِيرِ السِّينَمَاءِ الْفُوتُوغْرَافِيِّ: كىنوغا ئېلىش ئاپپاراتى، سىنئالغۇ.

تَصْوِيرُ لَوْحَةٍ زَيْتِيَّةٍ: ماي بوياق رەسىم.

اَلتَّصْوِيرُ الْأَشِعَّاعِيُّ: رېنتگېن ئارقىلىق ئىچكى ئەزالارنى رەسىمگە تارتىش.

تَصْوِيرَةٌ ج تَصْوِيرَاتٌ و تَصَاوِيرُ: كارتىنا، سىزما رەسىم، سۈرەت.

تَصَيَّدَ يَتَصَيَّدُ تَصَيُّدًا: ئوۋ قىلدى، ئوۋ ئوۋلىدى، ھىيلە بىلەن تۇتىۋالدى، ئوۋغا چىقتى.

تَصَيَّدَ الثَّعْلَبَ: تۈلكىنى ئوۋلىدى.

تَصَيَّدَ الْفُرْصَةَ: پۇرسەتنى غەنىمەت بىلدى.

تَصَيَّدَ أَخْطَاءَهُ: خاتالىقىنى سۈرۈشتۈردى ۋە مۇبالىغىلەشتۈردى.

تَصَيَّقَ يَتَصَيَّقُ تَصَيُّقًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا يازنى ئۆتكۈزدى، يازلىدى.

تَصَيُّقْ: يازلىماق، يازنى ئۆتكۈزمەك، سالقىنلىماق.

تَضَاعَلَ يَتَضَاعَلُ تَضَاؤُلاً: كېمەيتتى، قىسقارتتى؛ كېمەيدى، قىسقاردى، ئازلاپ كەتتى، كىچىكلەپ كەتتى، تۇگۈلدى، قورۇلۇپ قالدى.

«تَضَاعَلَ عَدَدُ الطُّلَّابِ فِي الْمَدَارِسِ الْأَهْلِيَّةِ»: يەرلىك مەكتەپلەردە ئوقۇغۇچىلارنىڭ سانى ئازلاپ كەتتى.

«يَتَعَالَى عَلَى مَرْؤُوسِيهِ كَأَنَّهُ السَّيِّدُ الْعَظِيمُ وَيَتَضَاعَلُ لِرَئِيسِهِ كَأَنَّهُ الْعَبْدُ الذَّلِيلُ»: قول ئاستىدىكىلەرگە خۇددى چوڭ باشلىقتەك چوڭچىلىق قىلىدۇ؛ باشلىقىنىڭ ئالدىدا خۇددى خار قۇلدەك تۇگۈلۈپ كېتىدۇ.

تَضَاعَلَ نَفْوذُهُ: ئۇنىڭ نوپۇزى ئاجىزلاشتى، پەسەيدى؛ تەسىرى كىچىكلەپ كەتتى، نوپۇزى كىچىكلەپ كەتتى.

تَضَاعَلَ الشَّيْءُ: قورۇلۇپ قالدى، تۇگۈلدى، تۇگۈلىمەك.

تَضَاؤُلْ: ئاجىلىك، جۈملە، ئاجىز.

تَضَاحَكَ يَتَضَاحَكُ تَضَاحُكًا: كۈلۈشتى، كۈلگەن قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَضَادَّ يَتَضَادُّ تَضَادًّا الْأَمْرَانِ: بىر - بىرى بىلەن قارشىلاشتى، بىر - بىرى بىلەن توقۇنۇشتى.

تَضَادٌّ: قارشىلاشماق، زىتلەشمەك، قارشى تۇرماق، ئاقابىل تۇرماق.

«تَقَارَنَ بَعْضُ الْأُمُورِ أَوِ الْأَشْيَاءِ بِالتَّضَادِّ كَالسَّوَادِ و الْبَيَاضِ و الْمَوْتِ وَالْحَيَاةِ وَ اللَّيْلِ و النَّهَارِ»: بەزى ئىش ياكى بەزى شەيئىلەردە قارا بىلەن ئاق، ئۆلۈم بىلەن ھايات ۋە كېچە بىلەن كۈندۈز قاتارلىقلارغائوخشاش قارىمۇ قارشى تەرەپلەر سىلىشتۇرۇلىدۇ.

تَضَادٌّ «فِي عِلْمِ اللُّغَةِ»: بىر سۆزنىڭ قارىمۇ قارشى ئىككى خىل مەنىنى بىلدۈرۈشى (مەسىلەن، «مَوْلَى» دېگەن سۆز خوجايىن دېگەن مەنىنىمۇ، قۇل دېگەن مەنىنىمۇ بىلدۈرىدۇ).

تَضَارَبَ يَتَضَارَبُ تَضَارُبًا الشَّخْصَانِ: ئۇرۇشتى، سوقۇشتى، ئېلىشتى، مۇشتلاشتى، ياقا سىقىشتى.

«تَضَارَبَتْ بَيْنَ جَوَانِحِهِ مَشَاعِرُ الْأَسَى وَ الْحَيْرَةِ وَ الْقَلَقِ»: ئېپسۇسلىنىش ۋە تېخىرقاش ۋە ئارامسىزلىق تۇيغۇلىرى ئۇنىڭ قەلبىنى ئورىۋالدى.

تَضَارَبَتِ الْأَرَاءُ: پىكىرلەر خىلمۇ خىل بولدى، پىكىرلەر بىر يەردىن چىقمىدى.

تَضَارُبْ: زىت، زىت كەلمەك؛ ئۇرۇلماق، سوقۇلماق؛ زەربە بەرمەك؛ تېگىپ كەتمەك؛ توقۇنۇش، قارشىلىق، زىددىيەت.

تَضَارِيسُ اَلْواحِدَةُ تَضْرِيسٌ: يەرىۋزىدىكى ئېگىز-پەس جايلار، دۆڭ، تومپىيىپ چىققان، يەر، ئېگىزلىك، ئوي - دۆڭ، ئويمانلىق.

تَفَارِيسُ الْوَجْهِ: يۈزدىكى قورۇقلار.

تَفَارِيسُ جُغْرَافِيَّةٌ: يەر تۈزۈلۈشى، يەر شارائىتى.

تَفَاعَفَ يَتَفَاعَفُ تَفَاعُفًا الْعَدَدُ: سان ھەسسىلەپ ئاشتى، ئىككى باراۋەر ئاشتى، سان ئىككى قاتلاندى.

«يُمْكِنُكَ أَنْ تُرْسِلَهَا كَبَرْقِيَّةٍ مُسْتَعْجَلَةٍ وَ لَكِنَّ أُجْرَتَهَا تَتَضَاعَفُ»: سەن تېز سۈرئەتلىك تېلېگرام يوللىساڭ بولىدۇ، بىراق ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەسسىلەپ ئىش ھەققى تۆلىنىدۇ.

«تَضَاعَفَ عَدَدُ الْمُتَعَلِّمِيْنَ مِنَ الْكِبَارِ بَعْدَ الْبَدْءِ بِحَمْلَةِ مُكَافَحَةِ الْأُمِّيَّةِ»: ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش ھەرىكىتى باشلانغاندىن كېيىن چوڭلاردىن ئوقۇغۇچىلارنىڭ سانى ھەسسىلەپ كۆپەيدى.

«خَشِيَ أَنْ يَضِيعَ الْبَيْتُ فِيتَضَاعِيْفِالْقَصِيْدَةِ»: بېيتنىڭ قەسىدە قوينىدا يوقاپ كېتىشىدىن ئەنسىرىدى.

تَفَاغَطَ يَتَفَاغَطُ تَفَاغُطًا: قىستاشتى.

تَفَاغَنَ يَتَفَاغَنُ تَفَاغُنًا: ئاداۋەت ساقلاشتى، ئوچەكەشتى، ئوچمەنلىك قىلىشتى.

تَفَافَرَ يَتَفَافَرُ تَفَافُرًا الْقَوْمُ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا قارشى يارەملەشتى، ھەمكارلاشتى.

«تَضَافَرَتْ عَوَامِلُ عِدَّةٌ عَلَى سُقُوطِ الْخِلَافَةِ وَ فِي مُقَدِّمَتِهَا الْفَسَادُ»: خەلپىلىكنىڭ يىمىرىلىشىنىڭ بىرقانچە ئامىلى بولۇپ، ئۇنىڭ بىرىنچىسى چىرىكلىكتۇر.

«لَابُدَّ مِنْ تَضَافُرِ الْجُهُودِ لِإِنْجَازِ مِثْلِ هَذَا الْمَشْرُوعِ الْعَظِيْمِ»: مۇشۇنىڭغا ئوخشاش ئۇلۇغۋار پىلانىنى ئەملىيلەشتۈرۈش ئۈچۈن تىرىشچانلىقلارنىڭ بارلىقىنى ئىشلىتىش كېرەك.

تَفَاقَمَ يَتَفَاقَمُ تَفَاقُمًا الْقَوْمُ: توپلاشتى، قوشۇلۇشتى، جەم بولۇشتى، بىرلەشتى، يىغىلدى.

تَفَاقَمَ عَلَى كَذَا: ئۆز ئىچىگە ئالدى، تەركىبىدە بولدى، ئىچىدە بولدى.

تَفَاقَمَ مَعَهُ: بىللە قاتناشتى.

«لَانَسْتَطِيعُ بُلُوغَ أَهْدَافِنَا إِلَّا بِالتَّضَامِّ»: پەقەت بىرلىشىش ئارقىلىقلا كۆزلىگەن مەقسەت-مەنزىگە يېتەلەيمىز.

تَفَامَنَ يَتَفَامَنُ تَفَامُنًا: كاپالەتلىك قىلىشتى، ھۆددە قىلىشتى، بىرلىككە كېلىشتى.

تَفَامُنٌ: ھەمكارلىق، بىرلىك، بىرلەشمەك، ئورتاق مەسئۇل بولۇش.

بِتَضَامُنٍ: ھەمكارلىشىش بىلەن، ئورتاقلىشىش بىلەن.

تَفَامُنٌ إِجْتِمَاعِيٌّ: ئىجتىمائىي ھەمكارلىق.

«تَنُصُّ إِتِّفَاقِيَّةُ التَّضَامُنِ الْعَرَبِيِّ عَلَى إِيْمَانِ الْحُكُومَةِ الْمُتَعَاقِدَةِ بِضَرُورَةِ التَّضَامُنِ لِلدِّفَاعِ عَنْ حُقُوقِ الْعَرَبِ»: ئەرەب ھەمكارلىق ئىتتىپاقى كېلىشىم تۈزگەن ھۆكۈمەت-لەرنىڭ ئەرەبلەرنىڭ ھوقۇقىنى قوغداش زۆرۈرلىكىگە ئىشەنچىسى قارار قىلىدۇ.

«يَجِبُ أَنْ تَسُودَ رُوحُ التَّضَامُنِفِي الْمُجْتَمَعِ»: جەمئىيەتتە بىرلىك روھى ئۈستۈنلۈك قازىنىشى كېرەك.

«مِنَ الْحَاجَاتِ الرَّئِيْسِيَّةِ لِلْمُجْتَمَعِ الْعَرَبِيِّ تَوْثِيقُ عُرَى تَضَامُنِهِ»: ئەرەب جەمئىيىتىنىڭ ئاساسى ئېھتىياجى ئۇنىڭ بىرلىك ئالاقىسىنى كۈچەيتىشتىن ئىبارەت.

تَضَامَنَا مَعَهُ: بىرلىك يۈزىسىدىن، ھەمكارلىق يۈزىسىدىن.

«أَضْرَبَ الْعُمَّالُ تَضَامُنًا مَعَ أَقْرَانِهِمْ»: ئىشچىلار ئۆزلىرىنىڭ قاياشلىرى بىلەن بولغان ھەمكارلىق يۈزىسىدىن ئىش تاشلىدى.

بِالتَّضَامُنِ: ئورتاق، بىرلىكتە، بىللە.

عُرَى التَّضَامُنِ: ھەمكارلىق مۇناسىۋىتى.

تَضَامُنِيٌّ: بىرلىككە مەنسۇپ، ھەمكارلىققا مەنسۇپ.

عَمَلٌ تَضَامُنِيٌّ: بىرلىك ھەرىكىتى، ھەمكارلىشىپ ئىشلەش.

تَضَامُنِيَّةٌ: بىرلىك روھى.

تَضَايُقٌ: ئىككى نەرسىنىڭ بىرىنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىغا يەنە بىرىنىڭ سەۋەب بولۇشى (ئاتا ـ بالىلىققا ئوخشاش)؛ تارلىق، تارلاشماق.

تَضَايَقَ يَتَضَايَقُ تَضَايُقًا فُلَانٌ: تىنىچسىزلىنىش

بولدى، بىئارام بولدى، ئىچى پۇشتى، ئازابلاندى، ئەنسىرىدى، خاتىرجەم بولالمىدى، تەشۋىشلەندى.

تَضَايَقَ فِيهِ: رايى يېنىپ كەتتى، كۆڭلى ياندى، زېرىكتى.

تَضَايَقَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن كۆڭلى ياندى، ئىچى پۇشتى.

تَضَايَقَ الْقَوْمُ: بىر - بىرىدىن زېرىكىشتى، قىستاشتى.

تَضَايَقَ مَالِيًّا: قولى قىسقا بولۇپ قالدى.

تَضَايَقَ عَاطِفِيًّا: ئىچى پۇشۇپ بىئارام بولدى، ئىچى تىت - تىت بولدى.

تَفَجَّرَ يَتَفَجَّرُ تَفَجُّرًا: ئەنسىرىدى، تەشۋىش قىلدى، تىت - تىت بولدى، بىئارام بولدى، ئازابلاندى؛ زېرىكتى.

تَفَحَّكَ يَتَفَحَّكُ تَفَحُّكًا: كۈلدى، كۈلۈشتى.

تَفَحَّى يَتَفَحَّى تَفَحِّيًا: ناشتا قىلدى، ئەتىگەنلىك تاماق يېدى؛ كۈن چىققۇچە ئۇخلىدى، ناشتىغىچە ئۇخلىدى.

تَفَحْفَحَ يَتَفَحْفَحُ تَفَحْفُحًا السَّرَابُ: تومۇز يالتىرىدى، ژال - ژۇل قىلدى، جىلۋىلەندى، چاقنىدى، ياندى، كۆيدى، پىلىلدىدى، پارقىرىدى.

تَفْحِيَةٌ ج تَفْحِيَاتٌ: ئۆزىنى بېغىشلىماق، جان پىدا قىلماق، قۇربان بەرمەك؛ قۇربانلىق بەرمەك؛ پىداكارلىق.

تَفْحِيَةُ الذَّاتِ: ئۆزىنى بېغىشلىماق، ئۆزىنى قۇربان قىلماق، جان پىدا قىلماق.

«قَدَّمَ شَعْبُ الْجَزَائِرِ تَفْحِيَاتٍ جَسِيمَةً مِنْ أَجْلِ تَحْقِيقِ اسْتِقْلَالِهِ»: ئالجىرىيە خەلقى ئۆزىنىڭ مۇستەقىللىقىنى ئەملگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن زور قۇربانلىقلارنى بەردى.

تَفَخَّمَ يَتَفَخَّمُ تَفَخُّمًا: چوڭايدى، كېڭەيدى، زورايدى، يوغىنىدى؛ بايلىق كۆپەيدى.

تَفَخَّمَتْ ثَرْوَتُهُ: بايلىقى كۆپەيدى.

تَفَخُّمٌ: چوڭايماق، كېڭەيمەك، ئۆسمەك، ئاشماق، يېغىلىپ قالماق.

«أَدَّى التَّفَخُّمُ الْجَامِحُ إِلَى الْإِنْخِفَاضِ الْمُسْتَمِرِّ فِي الْقُوَّةِ الشِّرَائِيَّةِ لِدُخُولِ السَّوَادِ الْأَعْظَمِ مِنَ النَّاسِ»: جىددىي پۇل پاخاللىقى كۆپچىلىكنى كىشىلەرنىڭ سېتىۋېلىش كۈچىنىڭ ئۆزلۈكسىز تۆۋەنلەپ كېتىشىنى كەلتۈرۈپ چىقاردى.

تَفَخُّمُ الْإِنْتَاجِ: مەھسۇلاتنىڭ ئېشىپ قېلىشى، ئىشلەپچىقىرىلغان مەھسۇلاتلارنىڭ ئېھتىياجدىن كۆپلەپ ئېشىپ قېلىشى.

تَفَخُّمٌ نَقْدِيٌّ: پۇل پاخاللىقى.

تَفَخُّمٌ مَالِيٌّ: پۇلنىڭ پاخاللىشىشى.

تَفَخُّمُ الْقَلْبِ: يۈرەك كېڭەيمەك، يۈرەكنىڭ كېڭىيىشى.

تَفَخُّمٌ مَرَضِيٌّ: بەك سەمرىپ كەتمەك.

تَفَخُّمِيٌّ: چوڭىيىشىغا مەنسۇپ، كېڭىيىشىگە مەنسۇپ.

تَفَخُّمِيَّةٌ: پۇل پاخاللىقى.

«تَتَعَرَّضُ إِقْتِصَادِيَّاتُ الدُّوَلِ الصِّنَاعِيَّةِ الْكُبْرَى لِمَوْجَاتٍ تَفَخُّمِيَّةٍ عَاتِيَةٍ»: چوڭ سانائەت دۆلەتلىرىنىڭ ئىقتىسادى كەسكىن پۇل پاخاللىقى دولقۇنىغا دۇچ كەلمەكتە.

تَفَرَّبَ يَتَفَرَّبُ تَفَرُّبًا الشَّيْءُ: داۋالغۇدى، چايقالدى، تەۋرەندى، پۇلاڭلىدى، ئىرغاڭلىدى، مىدىرلىدى، ھەرىكەتلەندى.

تَفَرَّجَ يَتَفَرَّجُ تَفَرُّجًا الْخَدُّ: مەڭزى قىزىرىپ كەتتى.

تَفَرَّجَ بِالدَّمِ: قانغا مىلەندى.

تَفَرَّجَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ياساندى.

تَفَرَّرَ يَتَفَرَّرُ تَفَرُّرًا: زىيانغا ئۇچرىدى، زىيان تارتتى.

«تَتَفَرَّرُ مَصَالِحُ النَّاسِ بِسَبَبِ الْحَرْبِ»: ئۇرۇش تۈپەيلىدىن كىشىلەرنىڭ مەنپەئىتى زىيانغا ئۇچرايدۇ.

تَفَرَّعَ يَتَفَرَّعُ تَفَرُّعًا إِلَيْهِ وَلَهُ: ئىتائەت قىلدى، بويسۇندى، باش ئەگدى؛ يېلىندى، يالۋۇردى.

«فَأَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَرَّعُونَ» «قۇرئان»: ئۇلارنى ئاللاھقا تەۋبە قىلىپ يېلىنسۇن دەپ نامراتلىق ۋە ئاغرىق - سىلاق بىلەن جازالىدۇق.

«نَتَضَرَّعُ إِلَى اللّٰهِ أَنْ يُجَنِّبَ الْأُمَّةَ شَرَّالْأَعْدَاءِ» : پۇتۇن ئۈممەتنى دۈشمەنلەرنىڭ يامانلىقىدىن ساقلاشنى ئاللاھتىن يالۋۇرۇپ تىلەيمىز.

تَفَرَّعَ إِلَى اللّٰهِ: ئۆتۈنۈپ سوربدى، چىن كۆڭلىدىن تەلەپ قىلدى؛ ئاللاھقا يالۋۇرۇپ دۇئا قىلدى.

تَفَرَّمَ يَتَفَرَّمُ تَفَرُّمًا التَّارُ: ئوت ياندى، كۆيدى.

تَفَرَّمَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئاچچىقلاندى، ئۇنىڭدىن غەزەپلەندى.

تَفْرِيْسٌ ج تَفَارِيْسُ: يەر ئۈستىدىكى دۆڭ، تومپىيىپ چىققان يەر، ئېگىزلىك، ئوي ـ دۆڭ، ئويمانلىق.

تَفَعْفَعَ يَتَفَعْفَعُ تَفَعْفُعًا: ئاجىزلىدى، ماجالى قالمىدى، ھالىدىن كەتتى، ماغدۇرسىزلاندى؛ بويسۇندى، خار بولدى، ئازلىدى.

تَفَعْفَعَ جِسْمُهُ: ئۇنىڭ بەدىنى ئاجىزلاشتى، زەئىپلەشتى.

تَفَعْفَعَ مَالُهُ: مېلى ئازلاپ كەتتى.

تَفَعَّرَ يَتَفَعَّرُ تَفَعُّرًا وَجْهُهُ: يۈزى ئورۇقلاپ كەتتى، ياداپ كەتتى.

تَفْعِيقٌ ج تَفَاعِيْقُ: زىيادىلەتمەك، ئىككى قاتلىماق؛ ئاجىزلاشتۇرماق.

تَفَاعِيْقُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ قۇرلار ئارىسىدىكى شەرھى.

تَفَلَّعَ يَتَفَلَّعُ تَفَلُّعًا الرَّجُلُ: توشتى، تولدى؛ تويدى، تويۇندى، قاندى.

تَفَلَّعَ مِنَ الْعِلْمِ: ئىلىم ئېگىلىدى، پۇختا بولدى، تولۇق ئېگىلىدى.

تَفْلِيْلٌ: ئازدۇرماق، ئېزىقتۇرماق، يولدىن چىقارماق، ئاداشتۇرماق، قايمۇقتۇرماق.

«قَامَ بِعَمَلِيَّةِ تَفْلِيلٍ لِلْعَدُوِّ» : ئۇ دۈشمەننى قايمۇقتۇرۇش ھەرىكىتىنى ئېلىپ باردى.

تَفَمَّخَ يَتَفَمَّخُ تَفَمُّخًا بِالطِّيْبِ: خۇش پۇراق ئىشلەتتى، خۇش پۇراق چاچتى.

تَفَمَّدَ يَتَفَمَّدُ تَفَمُّدًا: يۆگىلدى، ئورالدى، تېخىلدى.

تَفَمَّرَ يَتَفَمَّرُ تَفَمُّرًا وَجْهُهُ: يۈزى ياداپ كەتتى، ئورۇقلاپ كەتتى.

تَفَمَّنَ يَتَفَمَّنُ تَفَمُّنًا الْوِعَاءُ و نَحْوُهُ الشَّيْءَ: قاچا ئۆز ئىچىگە ئالدى، تەركىبىدە بولدى، ئىچىدە بولدى، سىغدۇردى.

«تَفَمَّنَتْ قَصَائِدُهُ عَنْ فِلَسْطِينَ إِحْسَاسَهُ الْعَمِيقَ بِمَأْسَاةِ قَوْمِهِ» : ئۇنىڭ پەلەستىن توغرىسىدا يازغان قەسىدىلىرى خەلقنىڭ تراگىدىيىسىگە بولغان چوڭقۇر ھېسسىياتىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

تَفَمَّنَتِ الْعِبَارَةُ مَعْنًى: ئىبارەت مەنىنى بىلدۈردى.

«يَتَفَمَّنُ جَدْوَلُ الْأَعْمَالِ عَشْرَةَ مَوْضُوعَاتٍ» : ئىش جەدۋىلى ئون مەزمۇننى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

تَفْمِينٌ: ئۆز ئىچىگە ئالماق (بىر بېيتنىڭ قاپىيىسى يەنە بىر بېيتنىڭ قاپىيىسىگە مۇناسىۋەتلىك بولماق؛ شېئىر ياكى نەسىر يازغۇچىنىڭ بىرەر ئايەت ياكى ھەدىسنى ۋە ياكى باشقا شېئىرنىڭ بىرەر بېيتىنى لەفزەن ۋە مەنەن نەقىل قىلىپ ئېلىشى)

تَفَوَّأَ يَتَفَوَّأُ تَفَوُّءًا الشَّيْءَ: قاراڭغۇدا تۇرۇپ يورۇقلۇقتىكى نەرسىنى كۆردى.

تَفَوَّرَ يَتَفَوَّرُ تَفَوُّرًا: دەرد ـ ئەلەم ياكى ئاچلىقتىن مۇللاق ئاتتى، جان تالاشتى، سەكراتقا چۈشتى.

«إِنَّ قَلْبِي لَيَتَصَدَّعُ حِيْنَ أُفَكِّرُ بِأَنَّ فَرِيقًا مِنَ الْخَلْقِ يَتَفَوَّرُ جُوعًاوَفِي وُسْعِيأَنْ أُسَاعِدَهُ» : مەن يارىدەم قىلالايدىغان تۇرۇپ، بىر بۆلۈك خەلقنىڭ ئاچلىقتىن ئۆلەي دەپ قېلىۋاتقانلىقىنى ئويلىغىنىمدا، ھەقىقەتەن مۇ مېنىڭ يۈرىكىم پارە ـ پارە بولۇپ كېتىدۇ.

تَفَوَّعَ يَتَفَوَّعُ تَفَوُّعًا الْمِسْكُ: ئىپار ھىدى ئەتراپىنى بىر ئالدى، پۇرىقى تارالدى.

تَفَوَّعَ الرَّائِحَةُ: ھىد تارقالدى.

تَفَيَّقَ يَتَفَيَّقُ تَفَيُّقًا: مېھمان قىلدى، كۈتۈۋالدى، كۈتتى.

تَفَيَّقَ يَتَفَيَّقُ تَفَيُّقًا: تار بولدى، تارلاشتى.

تَفْيِيْقُ الرِّبَاطِ: چىڭىتماق، زەنجىرلىمەك، ئېلىپ قويماق، ئەتمەك، تۈگمىلىمەك.

تَفْيِيْقٌ: تارايتماق، تارلاشتۇرماق؛ سىقماق، باسماق، زۇلۇم قىلماق.

تَضْيِيْقُ الْخِنَاقِ: بوزەك قىلماق، ئانى تاپماق، ئەزمەك، جەبىر قىلماق، زۇلۇم قىلماق.

تَطَابَقَ يَتَطَابَقُ تَطَابُقًا الشَّخْصَانِ: ماس كەلدى، باراۋەر بولدى.

تَطَابَقَ الشَّيْئَانِ: تەڭلەشتى، ئوخشاش بولدى، باراۋەر بولدى، ماس كەلدى.

تَطَابَقَ الْقَوْمُ: بىرلىككە كەلدى.

تَطَابُقٌ: ئويغۇنلاشماق، ماسلاشماق، مۇۋاپىقلاشماق، ماس كەلمەك.

تَطَابُقٌ «فِي الرِّيَاضَةِ»: ئوخشاش، تەڭ، باراۋەر، مۇۋاپىق.

تَطَاحَنَ يَتَطَاحَنُ تَطَاحُنًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا قىرغىن قىلىشتى، دۇشمەنلەشتى، ئۆچەكەشتى.

تَطَارَحَ يَتَطَارَحُ تَطَارُحًا الشَّيْءَ: ئالماشتۇرۇشتى.

تَطَارَحَ الْحَدِيثَ: پاراڭلاشتى، مۇزاكىرە قىلىشتى.

تَطَارَحَ الْعِلْمَ: ئىلىم - پەن توغرىسىدا مۇھاكىمە قىلىشتى.

تَطَارَشَ يَتَطَارَشُ تَطَارُشًا: گاس بولۇۋالدى.

تَطَاعَنَ يَتَطَاعَنُ تَطَاعُنًا وَ طِيعَانًا: بىر - بىرىنى قىرىشتى، بىر - بىرىنى ئۆلتۈرۈشتى، نەيزىلەشتى.

تَطَامَنَ يَتَطَامَنُ تَطَامُنًا: ساڭگىلىدى، پەسلىدى، تۆۋەنلىدى.

تَطَاوَلَ يَتَطَاوَلُ تَطَاوُلاً: سوزۇلدى، ئۇزۇن بولدى.

«فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ» «قرآن»: ئۇلارنىڭ ئۆمرى ئۇزۇن بولدى.

تَطَاوَلَ عَلَى فُلَانٍ: چېقىلدى، دەخلى - تەرۇز قىلدى، تاجاۋۇز قىلدى.

تَطَاوَلَ إِلَى ...: (كۆرۈش ئۈچۈن بوينىنى) ... غا، گە سوزدى.

تَطَاوَلَ أَعْنَاقَهُمْ: كۈتۈپ ئىنتىزار بولدى، بويۇنلىرىنى سوزۇپ قارىدى.

يَتَطَاوَلُ النَّاسُ فِي الْبُنْيَانِ: كىشىلەر بەس - بەس بىلەن ئۆي - ئىمارەت سېلىشماقتا.

تَطَاوُلٌ: ئۇزارماق، سوزۇلماق.

تَطَايَرَ يَتَطَايَرُ تَطَايُرًا الشَّيْءُ: چېچىلىپ كەتتى، تاراپ كەتتى، يېيىلىپ كەتتى.

«تَتَطَايَرُ الثُّلُوجُ فِي الْهَوَاءِ»: قار ھاۋادا ئۇچۇپ يۈرمەكتە.

«تَطَايَرَ قَلْبِي مِنْ أَجْلِكَ»: سېنىڭ ئۈچۈن كۆڭلۈم پەرىشان بولدى.

تَطَايَرَ الشَّرَرُ: ئوت ئۇچقۇنى چاچرىدى.

تَطَايَرَ وَرَقُ الشَّجَرِ: دەرەخ غازاڭلىرى چېچىلدى، دەرەخ غازاڭلىرى چۈشۈپ كەتتى.

تَطَأْطَأَ يَتَطَأْطَأُ تَطَأْطُأً: پەس بولدى.

تَطَأْطَأَ رَأْسُهُ: بېشى پەس بولدى.

تَطَأْمَنَ يَتَطَأْمَنُ تَطَأْمُنًا: ساڭگىلىدى، تۆۋەنلىدى، پەسلىدى.

تَطَبَّبَ يَتَطَبَّبُ تَطَبُّبًا الرَّجُلُ: دوختۇرلۇقنى بىلمەي تۇرۇپ دوختۇر بولۇۋالدى، دوختۇرلۇق دەۋاسى قىلدى؛ داۋالىدى؛ دوختۇرلۇق قىلدى.

تَطَبَّعَ يَتَطَبَّعُ تَطَبُّعًا بِطِبَاعٍ مُعَيَّنٍ: مەلۇم بىر خاراكتېرنى ئۆزىگە سىڭدۈرۈۋالدى، ئۆزىگە يۇقتۇرۇۋالدى، تەسىرگە ئۇچرىدى، يۇقۇملاندى.

«تَطَبَّعَ الطِّفْلُ بِطِبَاعِ وَالِدِهِ»: بالا ئۆزىگە ئاتىسىنىڭ خاراكتېرىنى سىڭدۈرۈۋالدى.

تَطَبُّعٌ: سىڭدۈرمەك، ئۆزلەشتۈرمەك.

اَلتَّطَبُّعُ الثَّقَافِيُّ: مەدەنىيەتنى سىڭدۈرۈۋالماق.

تَطَبَّقَ يَتَطَبَّقُ تَطَبُّقًا: يېپىلدى، سولاندى.

تَطَبَّقَ الْبِنَاءُ: قۇرۇلۇش كۆمتۈرۈلدى، غۇلاپ چۈشتى، ئۇرۇلدى، بىتچىت بولدى، يىمىرىلدى، گۇمران بولدى.

تَطَبَّلَ يَتَطَبَّلُ تَطَبُّلاً الْبَطْنُ: قورساق ئېسىلىپ قالدى، مەيدە (ئاشقازان) كۆپتى.

تَطَبُّلٌ «فِي الطِّبِّ»: قورساق ئېسىلماق.

تَطْبِيقٌ: ئەملىيلەشتۈرمەك، ئىشقا ئاشۇرماق، يولغا قويماق، ئەملگە ئاشۇرماق، ئەملىيەتتىن ئۆتكۈزمەك، ماسلاشتۇرماق، ئويغۇنلاشتۇرماق، ئىشلەتمەك، تەتبىق قىلماق، قوللانماق، مەسىلىلەرنى ئىلمىي ياكى قانۇنى ۋە گرامماتىكىلىق قائىدىگە بويسۇندۇرماق، ئەملىيەت.

«رَغْمَ أَنَّ هَذَا الْإِقْتِرَاحَ مَعْقُولٌ مِنَ النَّاحِيَةِ

اَلنَّظَرِيَّةِ إِلاَّ أَنَّهُ سَيَكُونُ مِنَ الصَّعْبِ وَضْعُهُ مَوْضِعَ التَّطْبِيقِ»: بۇ تەكلىپ نەزەرىيە جەھەتتىن مۇڭاپىق بولسىمۇ، لېكىن ئۇنى يولغا قويۇش قىيىن.

«اَلتَّطْبِيْقُ الْمَلْمُوسُ لِلثَّوْرَةِ»: ئىنقىلابنىڭ كونكرىت ئەمەلىيىتى.

تَطْبِيْقُ التَّعْلِيمَاتِ: تەلىماتلارنى ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزمەك.

بِالتَّطْبِيقِ عَلَى: بىنائەن، ئاساسەن، بويىچە.

اَلتَّطْبِيقُ الثَّوْرِيُّ: ئىنقىلابى ئەمەلىيەت.

تَطْبِيقُ الشَّيْءِ عَلَى غَيْرِهِ: بىر نەرسىنى باشقىغا تەتبىقلىماق.

تَطْبِيقًا لِـ: ئاساسەن، بىنائەن، بويىچە.

تَطْبِيقَاتٌ: مەشىق، كۆنۈكمە، تاپشۇرۇق.

تَطْبِيقِيٌّ: ئەمەلىي بولغان، ئۇيغۇن بولغان، ماس كېلىدىغان.

نَظَرِيًّا وَ تَطْبِيقِيًّا: نەزەرىيە ۋە ئەمەلىيەت جەھەتتىن.

اَلْعُلُومُ التَّطْبِيقِيَّةُ: ئەمەلىي پەن.

اَلْفُنُونُ التَّطْبِيقِيَّةُ: ئەمەلىي پەن.

تَطَحَّنَ يَتَطَحَّنُ تَطَحُّنًا اَلْقَمْحُ: بۇغداي ئۇن بولدى.

تَطَرَّبَ يَتَطَرَّبُ تَطَرُّبًا: خۇشاللىقتىن سىلكىندى، خۇشاللاندى، خۇشال بولدى، شادلاندى.

تَطَرَّقَ يَتَطَرَّقُ تَطَرُّقًا: چەكتىن ئېشىپ كەتتى، نورمالىلىقتىن ئۆتۈپ كەتتى.

تَطَرَّقَ يَتَطَرَّقُ تَطَرُّقًا إِلَيْهِ: ئىزدىدى، ئىزدەندى، ئىنتىلدى؛ يېتىپ كەلدى؛ سىڭدى، شورالدى؛ كېسىپ ئۆتتى.

تَطَرَّقَ فِي الْحَدِيْثِ: سۆزلەشتى، سۆھبەتلەشتى، پاراڭلاشتى.

تَطَرَّقَ إِلَيْهِ الْكَلاَمَ عَنْ: گەپنى بۇردى.

«تَطَرَّقَ الْمُتَكَلِّمُ إِلَى مَوْضُوعٍ كَذَا»: سۆزلەگۈچى پالانى تېمىدا توختالدى.

تَطَرَّقَ إِلَيْهِ الْعَطَبُ: ئۇ ئۆلدى.

تَطَرَّقَ الْيَأْسُ إِلَى نَفْسِهَا: ئۈمىدسىزلەندى، نائۈمىد بولدى.

تَطَرَّقَ الشَّكُّ إِلَى فِكْرِهِ: شەكلەندى، گۇمانلاندى، گۇمان تۇغۇلدى.

تَطَرَّمَ يَتَطَرَّمُ تَطَرُّمًا فِي الْكَلاَمِ: نېمە دېيىشنى بىلمەي قالدى؛ سۇغۇرۇۋېلىندى، يۇلۇۋېلىندى.

تَطْرِيزٌ: كەشتە، كەشتىلەش.

«هَذِهِ الْقِطْعَةُ مِنَ التَّطْرِيزِ جَذَّابَةٌ جِدًّا»: بۇ كەشتە تولىمۇ چىرايلىق.

«هَوَايَتِي هِيَ التَّطْرِيزُ»: مېنىڭ قىزىقىدىغىنىم گۈل كەشتىلەش.

تَطَعَّمَ يَتَطَعَّمُ تَطَعُّمًا: تېتىپ كۆردى، تەمىنى تېتىدى.

تَطْعِيمٌ: ئەمىلىمەك، ئوكۇل سالماق؛ ئەزا يۆتكەمەك (تېبابەتتە)؛ ئۇلىماق (دەرەخنى)

تَطَفَّلَ يَتَطَفَّلُ تَطَفُّلاً: چاقىرىلمىغان مېھمان بولۇپ قاتناشتى؛ كېچىك بالا بولۇۋالدى، كېچىك بالىلارنىڭ قىلىقىنى ئۆزلەشتۈرۈۋالدى.

تَطَفَّلَ عَلَى الطَّبِيْبِ: دوختۇرغا كۆرۈندى.

تَطَفَّلَ عَلَى الْقَوْمِ: چاقىرىلمىغان مېھمان بولدى، كۆتمىگەن مېھمان بولدى، ئۇسۇپلا كىردى.

تَطَفُّلٌ: چاقىرىلمىغان مېھمان بولماق، كۆتمىگەن مېھمان بولماق.

تَطَلَّبَ يَتَطَلَّبُ تَطَلُّبًا: موھتاج بولدى، ھاجىتى چۈشتى، تەلەپ قىلدى.

«يَتَطَلَّبُ الْوَضْعُ عَمَلاً سَرِيعًا»: ۋەزىيەت تېز ئىشلەشكە موھتاج.

تَطَلَّعَ يَتَطَلَّعُ تَطَلُّعًا إِلَيْهِ: قارىدى، نەزەر تاشلىدى، بىلدى، چۈشەندى.

تَطَلَّعَ فِيْهِ: قارىدى، نەزەر تاشلىدى.

تَطَلَّعَ إِلَى الشَّيْءِ: تەشنا بولدى، ئىنتىزار بولدى، ئارزۇ قىلدى، ئۈمىد قىلدى.

تَطَلَّعَ فِي وُجُوهِ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ يۈزىگە قارىدى.

تَطَلَّعَ إِلَى لِقَاءِ صَدِيقِهِ: دوستلىرى بىلەن ئۇچرىشىشقا ئىنتىزار بولدى.

تَطَلَّعَ إِلَى حَيَاةٍ أَفْضَلَ: تېخىمۇ ياخشى تۇرمۇشقا ئىنتىلدى.

تَطَلَّقَ يَتَطَلَّقُ تَطَلُّقًا: چىرايى ئېچىلىپ كەتتى، خۇش چىراي بولدى، چىرايىدىن خۇشاللىق چىقىپ تۇردى.

تَطَمَّسَ يَتَطَمَّسُ تَطَمُّسًا: يوقالدى، تۈگىدى، قىرىپ تاشلاندى.

تَطَهَّرَ يَتَطَهَّرُ تَطَهُّرًا: پاكلاندى، تازىلاندى، يۇيۇندى، پاك بولدى.

«فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ» (قرآن): ئۇنىڭدا (گۈناھلاردىن) پاك بولۇشنى سۆيىدىغان كىشىلەر بار. ئاللاھ (ئېچىكى ۋە تاشقى جەھەتتىن) پاك بولغۇچىلارنى دوست تۇتىدۇ.

تَطْهِيرٌ: پاكلىماق، تازىلىماق.

مَحَطَّةُ التَّطْهِيرِ: دېزىنفېكسىيە قىلىش پونكتى.

تَطَوَّحَ يَتَطَوَّحُ تَطَوُّحًا: قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى.

تَطَوَّحَ فِي الْبِئْرِ: قۇدۇققا چۈشۈپ كەتتى.

تَطَوَّحَ فِي الْبِلَادِ: سەرگەردان بولۇپ يۈردى، سەرسان بولۇپ يۈردى.

تَطَوَّرَ يَتَطَوَّرُ تَطَوُّرًا: تەرەققىي قىلدى، راۋاجلاندى، بىر باسقۇچتىن يەنە بىر باسقۇچقا ئۆتتى، تەرەققىي تاپتى.

«تَطَوَّرَتِ الْأَسْلِحَةُ الْفَتَّاكَةُ تَطَوُّرًا مُخِيفًا»: قىرغۇچى قوراللار قورقۇنچلۇق دەرىجىدە تەرەققىي قىلدى.

تَطَوُّرٌ ج تَطَوُّرَاتٌ: تەرەققىي تاپماق، تەرەققىي قىلماق؛ تەرەققىيات.

تَطَوُّرٌ عُضْوِيٌّ: ئەزالارنىڭ بېتىلىشى، ئورگانىزملارنىڭ تەرەققىي قىلىشى.

تَطَوُّرُ الْعَلَاقِقِ الْإِجْتِمَاعِيَّةِ: ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلەرنىڭ تەرەققىياتى.

«حَدَثَتْ تَطَوُّرَاتٌ خَطِيرَةٌ عَلَى الْمَوْضُوعِ»: ماۋزۇدا مۇھىم ئۆزگىرىشلەر بولدى.

تَطَوُّرَاتٌ مُرْتَقَبَةٌ: كۆز ئالدىدىكى تەرەققىياتلار.

تَطَوُّرِيٌّ: تەرەققىياتقا مەنسۇپ، تەرەققىي.

نَظَرِيَّةٌ تَطَوُّرِيَّةٌ: تەدرىجى تەرەققىيات نەزەريىسى.

تَطَوَّسَ يَتَطَوَّسُ تَطَوُّسًا: ماختاندى، كۆز - كۆز قىلدى، ھەممە يەردە ئۆزىنى كۆرسىتىپ يۈردى.

تَطَوَّعَ يَتَطَوَّعُ تَطَوُّعًا: پىدائىي بولدى، بىرئىشنى قىلىشقا ئىختىيارىي مەيدانغا چىقتى، ئىئانە قىلدى.

«فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ» (قرآن): كىمكى فىدىيىنى (بەلگىلەنگەن مىقداردىن) ئارتۇق بەرسە، بۇ ئۆزى ئۈچۈن ياخشىدۇر.

تَطَوَّعَ بِالْعَمَلِ: ئىختىيارىي ئەمگەك قىلدى.

«تَطَوَّعَ كَثِيرٌ مِنَ الشَّبَابِ لِلْخِدْمَةِ فِي الْجَيْشِ»: نۇرغۇن ياشلار ئەسكەرلىككە ئۆز ئىختىيارىي بىلەن قاتناشتى.

تَطَوَّفَ يَتَطَوَّفُ تَطَوُّفًا بِالشَّيْءِ وَفِيهِ وَحَوْلَهُ: تاۋاپ قىلدى.

تَطَوَّقَ يَتَطَوَّقُ تَطَوُّقًا: غۇزمەك بولۇۋالدى، تۈگۈلۈۋالدى؛ بويۇنچاق سېلىۋالدى.

تَطَوَّقَتِ الْحَيَّةُ: يىلان تۈگۈلۈۋالدى.

تَطَوَّلَ يَتَطَوَّلُ تَطَوُّلًا عَلَيْهِ: ياخشىلىق قىلدى، خەير - ئېھسان قىلدى.

تَطَوَّى يَتَطَوَّى تَطَوِّيًا الْأُفْعَى: يىلان تۈگۈلۈۋالدى.

تَطَوَّى الْحَبْلُ: ئارغامچا چىگىشلىنىشۇالدى.

تَطَوَّى الشَّيْءُ: يۆگىلىۋالدى.

تَطْوِيرُ التَّقَالِيدِ الْمَجِيدَةِ: شانلىق ئەنئەنىلەرنى جارى قىلدۇرۇش.

تَطْوِيلٌ: ئۇزارتماق، سوزماق.

فِي هٰذَا الْكِتَابِ تَطْوِيلٌ: بۇ كىتاب ئۇزۇن يېزىلغان.

تَطَيَّبَ يَتَطَيَّبُ تَطَيُّبًا بِالطِّيبِ: خۇش پۇراق ئىشلەتتى، خۇش پۇراق چاچتى.

تَطَيَّرَ يَتَطَيَّرُ تَطَيُّرًا بِهِ أَوْ مِنْهُ: شۇم پال ئالدى، شۇملۇق ھېس قىلدى.

«إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ» (قرآن): بىز سىلەردىن شۇم پال ئالدۇق.

تَظَاءَبَ يَتَظَاءَبُ تَظَاؤُبًا الرَّجُلَانِ: قايچا قۇدا بولدى.

تَظَارَفَ يَتَظَارَفُ تَظَارُفًا: قىزىقچى بولۇۋالدى؛ نازاكەتلىك بولۇۋالدى؛ مەدەنىي بولۇۋالدى؛ پاراسەتلىك بولۇۋالدى.

تَظَافَرَ يَتَظَافَرُ تَظَافُرًا الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: ئۆزئارا ھەمكارلاشتى، ئۆزئارا ياردەملەشتى.

تَظَالَمَ يَتَظَالَمُ تَظَالُمًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا زۇلۇم قىلىشتى، زۇلۇم سالدى، بىر - بىرىنى خورلاشتى، بىر - بىرىنى بوزەك قىلدى، ئۆزئارا زىيانكەشلىك قىلىشتى.

تَظَاهَرَ يَتَظَاهَرُ تَظَاهُرًا بِالْأَمْرِ: ئاشكارىلىدى، نامايەن قىلدى، كۆرسەتتى، ئىپادىلىدى؛ ئاشكارىلاندى، نامايەن بولدى، بىلدۈردى، نامايىش قىلدى.

تَظَاهَرَ الْقَوْمُ: نامايىش قىلىشتى، ياردەملەشتى، قوللاشتى، ياردەم بېرىشتى؛ يىراقلاشتى.

تَظَاهَرَ بِكَذَا: يالغان قىياپەتكە كىرىۋالدى، ئۆزىگە ساختا تۈس بەردى.

«كَانَ يَعْرِفُ كُلَّ شَيْءٍ وَلَكِنَّهُ تَظَاهَرَ بِأَنَّهُ لَايَعْرِفُ شَيْئًا»: ئۇ ھەممە نەرسىنى بىلەتتى، لېكىن ئۇ ھېچنەرسىنى بىلمەس بولۇۋالدى.

تَظَاهَرَ بِالْبُكَاءِ: يىغلىغان بولۇۋالدى.

تَظَاهَرُوا: نامايىش قىلىشتى.

«تَظَاهَرَ الطُّلَّابُ اِحْتِجَاجًا عَلَى اعْتِقَالِ أَحَدِ زُمَلَائِهِمْ»: ئوقۇغۇچىلار بىر ساۋاقدىشىنىڭ قولغا ئېلىنغانلىقىغا نارازىلىق بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن نامايىش قىلىشتى.

تَظَرَّفَ يَتَظَرَّفُ تَظَرُّفًا: ئەقىل - پاراسەتلىك بولۇۋالدى، مەدەنىي ئىشلار بىلەن شۇغۇللاندى؛ نازاكەتلىك بولۇۋالدى.

تَظَلَّلَ يَتَظَلَّلُ تَظَلُّلاً الشَّخْصُ: سايىدا تۇردى؛ سالقىنلايدىغان جاي قىلدى.

تَظَلَّلَ بِظِلِّ الدَّوْلَةِ: دۆلەتنىڭ ھىمايىسىگە ئېرىشتى.

تَظَلَّمَ يَتَظَلَّمُ تَظَلُّمًا مِنْهُ: ئەرز قىلدى، شىكايەت قىلدى، زارلىدى، ئاغرىندى، دەرد تۆكتى، رەنجىدى، ئۇنىڭدىن دادلاندى.

«لَمْ يَجِدْ أَحَدًا يَتَظَلَّمُ إِلَيْهِ»: ئۇ دادلايدىغان بىرەر ئادەم تاپالمىدى.

تَظَلُّمٌ ج تَظَلُّمَاتٌ: شىكايەت، شىكايەت قىلىش.

قَدَّمَ تَظَلُّمًا: شىكايەتنامە سۇندى.

تَظَنَّنَ يَتَظَنَّنُ تَظَنُّنًا: ئويلاندى، پىكىر قىلدى، مۇلاھىزە قىلدى، پىكىر يۈرگۈزدى.

تَظَنَّى يَتَظَنَّى تَظَنِّيًا: ئويلاندى، پىكىر قىلدى، مۇلاھىزە قىلدى، پىكىر يۈرگۈزدى.

تَعَاتَبَ يَتَعَاتَبُ تَعَاتُبًا الشَّخْصَانِ: ئەيىبلەشتى، كايىشتى، تاپا - تەنە قىلىشتى.

تَعَادَلَ يَتَعَادَلُ تَعَادُلاً: تەڭلىشىپ قالدى، تەڭلەشتى، ماسلاشتى.

تَعَادَلَ الْفَرِيْقَانِ فِي الْمُبَارَاةِ: مۇسابىقىدە ئىككى تەرەپ تەڭلىشىپ قالدى.

تَعَادُلٌ: مۇڭاپىق كەلمەك، ماس كەلمەك، بىرىدەك، تەڭپۇڭلۇق، تەكشىلىك، مۇڭازىنەت.

بِالتَّعَادُلِ: تەڭ بولماق، تەڭلىشىپ قالماق، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن.

تَعَادُلُ الْمِيْزَانِيَّةِ: خام چوت تەڭپۇڭلىقى.

تَعَادُلُ الْكَفَّةِ: تارازا تەخسىلىرىنىڭ تەڭپۇڭلىقى.

«اِسْقَرَّالْإِقْتِرَاعُ عَنْ تَعَادُلِ الْأَصْوَاتِ»: تاشلانغان چەك ئاۋازلارنىڭ تەڭپۇڭلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

تَعَادَى يَتَعَادَى تَعَادِيًا الْقَوْمُ: تاجاۋۇز قىلىشتى، دۈشمەنلەشتى، ئۆچەكەشتى.

تَعَادَى الرَّجُلُ: يىراقلاشتى.

تَعَاذَلَ يَتَعَاذَلُ تَعَاذُلاً الْقَوْمُ: ئۆزئارا ئەيىبلەشتى، ئۆز ئارا كايىشتى، ئۆزئارا تاپا - تەنە قىلىشتى.

تَعَارَجَ يَتَعَارَجُ تَعَارُجًا: توكۇر بولۇۋالدى، توكۇردەك ماڭدى.

تَعَارَضَ يَتَعَارَضُ تَعَارُضًا: توقۇنۇشتى، قارىمۇ قارشى كەلدى.

تَعَارَضَ مَعَ كَذَا: خىلاپلىق قىلدى.

تَعَارَضَتِ الْمَصَالِحُ: مەنپەئەتلەر توقۇنۇشتى.

«هَذَا الْعَمَلُ يَتَعَارَضُ مَعَ الْقَانُونِ»: بۇ ئىش قانۇنغا قارىمۇ قارشى كېلىدۇ.

تَعَارُضٌ: قارىمۇ قارشى كەلمەك.

تَعَارُضُ الْآرَاءِ: پىكىر ئىختىلاپى، پىكىر قارىمۇ قارشىلىقى.

تَعَارُضُ الْمَصَالِحِ: مەنپەئەت توقۇنۇشى.

تَعَارَفَ يَتَعَارَفُ تَعَارُفًا الْقَوْمُ: قەۋم ئۆز ئارا تونۇشتى.

«كَأَنْ لَمْ يَلْبَثُوا إِلاَّ سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ» «قرآن»: (ئۇلارغا دۇنيادا تۇرغان مۇددەت) كۆندۈزدە ئازغىنا ۋاقىت تۇرغاندەك قىسقا بىلىنىدۇ، ئۇلار ئۆزئارا تونۇشىدۇ.

«لَقَدْ تَعَارَفْنَا مُنْذُ عَشَرَ سَنَوَاتٍ»: بىز تونۇش-قىلى 10 يىل بولدى.

تَعَارَفُوا عَلَى أَمْرٍ: بىرەر ئىشتا بىرلىككە كەلدى.

تَعَارُفْ: ئۆزئارا تونۇشماق، بىر - بىرىنى تونۇ-ماق.

تَعَارَكَ يَتَعَارَكُ تَعَارُكًا الْقَوْمُ: ئۇرۇشتى، سوقۇشتى.

تَعَازَى يَتَعَازَى تَعَازِيًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا تەزىيە بىلدۈرۈشتى.

تَعَاسَةٌ: بەختسىزلىك، بىچارىلىك.

«مَا تَزَالُ نِسْبَةٌ كَبِيرَةٌ مِنَ السُّكَّانِ تَعِيشُ حَيَاةَ حِرْمَانٍ وَتَعَاسَةٍ»: ئاھالىنىڭ زور كۆپچىلى-كى نامرات بەختسىز ياشايدۇ.

يَا لَلتَّعَاسَةِ: نېمىدېگەن بەختسىز.

تَعَاسَرَ يَتَعَاسَرُ تَعَاسُرًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئىش ئۇنىڭغا قىيىن بولدى، ئىش ئۇنىڭغا تەس بولدى.

«وَإِنْ تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُ أُخْرَى» «قرآن»: ئەگەر پىكىرده كېلىشەلمىسەڭلار ئوغى (يەنى بالىنى) باشقا بىر ئايال ئېمىتسۇن.

تَعَاشَرَ يَتَعَاشَرُ تَعَاشُرًا: بىرىش - كېلىش قىلدى، ئالاقە قىلدى، باردى - كەلدى قىلدى.

تَعَاضَدَ يَتَعَاضَدُ تَعَاضُدًا: ياردەم بېرىشتى، ياردەم قىلىشتى.

تَعَاضُدٌ: ھەمكارلاشماق، ياردەم بەرمەك.

جَمْعِيَّةُ تَعَاضُدِيَّةٌ: ھەمكارلىق جەمئىيىتى.

تَعَاطَفَ يَتَعَاطَفُ تَعَاطُفًا: ئۆزئارا مېھر - شەپقەت قىلىشتى، ھېسداشلىق قىلىشتى، ئۆزئارا كۆيۈنۈشتى.

تَعَاطَى يَتَعَاطَى تَعَاطِيًا الشَّيْءَ: ئىستېمال قىلدى، قولىنى سوزۇپ ئالدى؛ قوبۇل قىلدى، تاپشۇرۇپ ئالدى، ئېرىشتى، ئىگە بولدى، ئالدى.

«فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطَى فَعَقَرَ» «قرآن»: ئۇلار بۇرادىرىنى (تۆگىنى ئۆلتۈرۈشكە) چاقىردى، ئۇ قىلىچىنى ئېلىپ تۆگىنى بوغۇزلىدى.

«لاَتَتَعَاطَى الدَّوَاءَ لِأَنَّهَا يَئِسَتْ مِنَ الصِّحَّةِ»: ئۇ ئايال ساقىيىش ئۈمىدىنى ئۈزگەنلىكتىن دورا ئىچمەيۋاتىدۇ.

تَعَاطَى الشَّخْصُ: پۈتىنىڭ ئۈچىدا دەسسەپ نەرسە ئېلىش ئۈچۈن قولىنى سوزدى.

تَعَاطَى الْقَوْمُ: ئۆزئارا سۆزلىشىدى.

تَعَاطَى الْأَمْرَ: شۇغۇللاندى، ئىشلىدى، مەشغۇل بولدى، ئېلىپ باردى.

تَعَاطَى الصِّنَاعَةَ: كەسىپ بىلەن شۇغۇللاندى.

تَعَاطَى صِنَاعَةَ الصَّيْدَلِيَّةِ: دورىگەرلىك بىلەن شۇغۇللاندى.

تَتَعَاطَى السِّيَاسَةَ: سىياسەت بىلەن ھەپىلىشىدۇ.

تَعَاظَمَ يَتَعَاظَمُ تَعَاظُمًا الْأَمْرُ: مۇھىم بولدى، جىددىي بولدى، زور بولدى، چوڭايدى.

تَعَاظَمَ الْأَمْرُ فُلاَنًا: چوڭ تۇيۇلدى، ئېغىر كەلدى.

تَعَاظَمَ الرَّجُلُ: غادىيىۋالدى، گىدىيىۋالدى، مەيدىسىنى كىرىپ ماڭدى، كۆزىگىلەپ كەتتى.

«يَتَعَاظَمُ الْخَطَرُ يَوْمًا بَعْدَ يَوْمٍ»: خەتەر كۈندىن - كۈنگە زورايماقتا.

تَعَاظُمٌ: ئاشۇرۇۋېتمەك، مۇبالىغىلەشتۇرمەك، كۆپىتۇرمەك؛ چوڭچىلىق، ھاكاۋۇرلۇق، ماختانچاقلىق.

تَعَافَى يَتَعَافَى تَعَافِيًا: ساقايدى، سالامەتلىكى ئەسلىگە كەلدى.

«أُؤَمِّلُ أَنَّهَا تَتَعَافَى عَنْ قَرِيبٍ»: ئۇنىڭ پات ئارىدا ساقىيىپ قېلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

«غَادَرَ الْمُسْتَشْفَى بَعْدَ أَنْ تَعَافَى»: ئۇ ساقايغاندىن كېيىن دوختۇرخانىدىن ئايرىلدى.

تَعَاقَبَ يَتَعَاقَبُ تَعَاقُبًا: ئارقىمۇ ئارقا ئۇلاشتى، بىر - بىرىگە ئۇلىشىپ كەتتى، كەينى - كەينىدىن كەلدى.

«تَعَاقَبَ الْجُنُودُ فِي الْحَرَاسَةِ اللَّيْلِيَّةِ»: كېچىلىك مۇھاپىزەتتە ئەسكەرلەر نۆۋەتلەشتى.

تَعَاقَبَ اللَّيْلُ وَ النَّهَارُ: كېچە بىلەن كۈندۈز

ئالماشتى، كېچە بىلەن كۈندۈز نۆۋەتلەشتى.

تَعَاقَبُوا فِي الشَّيْءِ: نۆۋەتلەشتى.

تَعَاقُبٌ: ئارقا ـ ئارقىدىن، كەينى ـ كەينىدىن، ئۈزۈلمەي.

بِالتَّعَاقُبِ: نۆۋەت بىلەن، ئارقىمۇ ئارقا، كەينىدىن ـ كەينىدىن.

«تَوَلَّى اَعْفَاءَ رِءَاسَةِ اَلْمَجْلِسِ بِالتَّعَاقُبِ»: ئەزالار مەجلىسىگە نۆۋەت بىلەن رىياسەتچىلىك قىلدى.

تَعَاقَدَ يَتَعَاقَدُ تَعَاقُدًا مَعَهُ عَلَى الْأَمْرِ: تۈزۈشتى، ئىمزالاشتى، ... بىلەن ئورناتتى.

تَعَاقُدٌ: توختام تۈزۈشمەك، شەرتنامە تۈزۈشمەك.

تَعَاقَلَ يَتَعَاقَلُ تَعَاقُلاً: ئۆزىنى ئەقىللىق ھېسابلىدى، يېتىمئاقساقاللىق قىلدى، مەمەدانلىق قىلدى.

تَعَاكَسَ يَتَعَاكَسُ تَعَاكُسًا: ئەكس ئەتتى، ئارقىغا بۇرالدى، ئۆرۈلدى، ئايلاندى، ئەكسىچە بولدى.

تَعَاكَظَ يَتَعَاكَظُ تَعَاكُظًا: شېئىر ئېيتىشتى، مۇنازىرە قىلىشتى، دەتالاش قىلىشتى، پەخىر قىلىشتى.

تَعَالَ: كەل، بېرى كەل، بۇياققا كەل.

«عِنْدَمَا تَجِدُ وَقْتًا تَعَالَ نَتَجَاذَبْ أَطْرَافَ الْحَدِيثِ»: ۋاقتىڭ بولسا كەلگىن، پاراڭلىشايلى.

تَعَالَجَ يَتَعَالَجُ تَعَالُجًا الْمَرِيضُ: كېسەل داۋالاندى، دوختۇرغا كۆرۈندى.

تَعَالَجَ الْخَصْمَانِ: ئىككى رەقىب سوقۇشتى.

تَعَالَى يَتَعَالَى تَعَالِيًا: كۆتۈرۈلدى، ئۈرلىدى، يۇكسەك بولدى، ئۆستى.

«لَا تَتَعَالَ عَلَى أَصْحَابِكَ وَإِخْوَانِكَ»: ھەمراھلىرىڭ ۋە قېرىنداشلىرىڭغا چوڭچىلىق قىلما.

تَعَالٍ: تەكەببۇرلۇق، ھاكاۋۇرلۇق، مەغرۇرلۇق.

تَعَامَلَ يَتَعَامَلُ تَعَامُلاً الْقَوْمُ: مۇئامىلە قىلىشتى، بېرىش ـ كېلىش قىلىشتى، ئالاقە قىلىشتى.

تَعَامَلَ مَعَهُ: ئۇنىڭ بىلەن مۇئامىلە قىلدى.

تَعَامُلٌ: ھەمكارلىق، ھەمكارلاشماق، ھەمكارلىشىپ ئىشلىمەك.

اَلتَّعَامُلُ الدُّوَلِيُّ: خەلقئارا ھەمكارلىق.

اَلتَّعَامُلُ بِطُرُقٍ مُخْتَلِفَةٍ: پەرقلەندۈرۈپ مۇئامىلە قىلىش، تۈرلۈك ئۇسۇللار بىلەن مۇئامىلە قىلىش.

تَعَامَهَ يَتَعَامَهُ تَعَامُهًا: ئېزىقىپ تېڭىرقاپ قالدى، ئادىشىپ قالدى، يول تاپالماي تۈرۈپ قالدى، نىشاندىن ئېزىپ قالدى.

تَعَامَى يَتَعَامَى تَعَامِيًا: قارىغۇ بولۇۋالدى، كۆرمەس بولۇۋالدى، كۆرمەسكە سالدى.

«أَنْتَ تَتَعَامَى عَنِ الْحَقِيقَةِ»: سەن ھەقىقەتنى كۆرمەس بولۇۋالىسەن.

تَعَانَدَ يَتَعَانَدُ تَعَانُدًا: قارشىلاشتى، ئۆزئارا قارشى تۇرۇشتى، جېدەللەشتى.

تَعَانَقَ يَتَعَانَقُ تَعَانُقًا: ئۆز ئارا قۇچاقلاشتى، باغرىغا باستى.

«اِلْتَقَيَا بَعْدَ فِرَاقٍ طَوِيلٍ فَتَعَانَقَا»: ئۇزۇن ۋاقىت ئايرىلغاندىن كېيىن ئۆزئارا قۇچاقلىشىپ كەتتى.

تَعَاهَدَ يَتَعَاهَدُ تَعَاهُدًا: ئىتتىپاق تۈزۈشتى، كېلىشىم ئىمزالاشتى، كېلىشىم تۈزۈشتى، ۋەدىلەشتى.

«تَعَاهَدَ الصَّدِيْقَانِ عَلَى الْحِفَاظِ عَلَى السِّرِّ»: ئىككى دوست سىر ساقلاشقا كېلىشتى.

تَعَاهُدٌ: پۈتۈم، كېلىشىم، شەرتنامە.

تَعَاهُدِيٌّ: شەرتنامىنىڭ، كېلىشىمنىڭ، پۈتۈمنىڭ، بېتىمنىڭ، ئىتتىپاقداشلىق.

دَوْلَةٌ تَعَاهُدِيَّةٌ: ئىتتىپاقداش دۆلەت.

تَعَاوَرَ يَتَعَاوَرُ تَعَاوُرًا: قەرز بېرىشتى، ئۆز ئارا ئۆتنە يېرىم قىلىشتى، ئۆز ئارا ئارىيەت ئېلىشتى.

«تَعَاوَرَ هَذَا الْكِتَابَ كَثِيرٌ مِنَ الْأَيْدِي»: بۇ كىتاب نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ قولىدىن ئۆتتى، بۇ كىتاب قولدىن ـ قولغا ئۆتتى.

تَعَاوَنَ يَتَعَاوَنُ تَعَاوُنًا: ھەمكارلاشتى، ئۆزئارا ياردەملەشتى.

«وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ» (قرآن): ياخشى ئىشقا ۋە تەقۋادارلىققا ياردەملىشىڭلار، گۇناھقا ۋە

زۇلۇمغا يارەملەشمەڭلار.

تَعَاوَنَ الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: ھەمكارلاشتى، بىر - بىرىگە يارەملەشتى.

«تَتَعَاوَنُ أُسْرَتُنَا مَعَ الْجِيرَانِ»: ئائىلىمىز قوشنىلار بىلەن ھەمكارلىشىپ تۇرىدۇ.

تَعَاوُنْ: ھەمكارلاشماق، يارەملەشمەك.

شَرِكَةُ التَّعَاوُنِ: ھەمكارلىق شىركىتى.

رُوحُ التَّعَاوُنِ: ھەمكارلىشىش روھى.

تَعَاوُنِيٌّ: كوپىراتسىيلىشىش ، ھەمكارلىقنىڭ، كوپىراتىپنىڭ.

اِتِّحَادٌ تَعَاوُنِيٌّ: ھەمكارلىشىش بىرلەشمىسى.

اِنْتَاجٌ تَعَاوُنِيٌّ: ھەمكارلىشىپ ئىشلەپچىقىرىش.

تَعَاوُنِيَّةٌ: كوپىراتسىيلەشتۈرمەك، كوپىراتسىيلەشمەك، كوپىراتسىيە، كوپىراتىپ.

جَمْعِيَّةٌ التَّعَاوُنِيَّةِ الزِّرَاعِيَّةِ: يېزا ئىگىلىك كوپىراتىپى.

جَمْعِيَّةٌ تَعَاوُنِيَّةٌ: ھەمكارلىق جەمئىيىتى.

تَعَاوُنِيَّاتُ الْبَيْعِ وَالشِّرَاءِ: تەمىنات سودا كوپىراتىپى.

تَعَاوُنِيَّاتٌ لِلْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش كوپىراتىپى.

تَعَاوَى يَتَعَاوَى تَعَاوِيًا الْكَلْبُ: ئىت ھاۋشىدى.

تَعَايَدَ يَتَعَايَدُ تَعَايُدًا: ئۆزئارا ھېيىتلاشتى، ئۆزئارا بايراملىرىنى تەبرىكلەشتى.

تَعَايَرَ يَتَعَايَرُ تَعَايُرًا: ئەيىبلەشتى، ئەينىبىنى ئاچتى.

تَعَايَشَ يَتَعَايَشُ تَعَايُشًا: بىرگە ياشىدى، بىرلىكتە ياشىدى، ئىناق ياشىدى.

تَعَايُشٌ: بىرگە ياشىماق، بىللە ياشىماق.

اَلتَّعَايُشُ السِّلْمِيُّ بَيْنَ الدُّوَلِ: دۆلەتلەر ئارا تىنچلىقتا بىللە ياشاش.

تَعَايَقَ يَتَعَايَقُ تَعَايُقًا: ناھايىتى پۇزۇر كىيىندى.

تَعِبَ يَتْعَبُ تَعَبًا: چارچىدى، ھاردى؛ ئەمگەك قىلدى، مېھنەت قىلدى.

«اَلطَّمُوحُ لَا يَتْعَبُ مِنَ الْمُثَابَرَةِ عَلَى عَمَلِهِ»: ئىرادىلىك ئادەم ئۆز ئىشىدا چىڭ تۇرۇشتىن چارچاپ قالمايدۇ.

تَعَبٌ: ھارماق، چارچىماق، جاپا چەكمەك.

«لَقَدْ سِرْتُ طِوَالَ الْيَوْمِ فِي شِعَابِ الْجَبَلِ وَلَكِنَّنِي لَا أَشْعُرُ بِالتَّعَبِ»: تاغنىڭ يولىدا كۈنبويى مېڭىپ چارچاش ھېس قىلمىدىم.

«لَمْ يَكُنِ التَّعَبُ يُشْغِلُ بَالَهُ قَدْرَ خَوْفِهِ مِنْ أَنْ تَذْهَبَ أَتْعَابُهُ سُدًى»: ئۇنىڭ ئەس - يادى چارچاپ كېتىشتە ئەمەس، چەككەن جاپا - مۇشەققەتلىرىنىڭ بىكار كېتىشىدىن ئەنسىرەشتە ئىدى.

تَعِبٌ. تَعْبَانُ: چارچىغان، ھارغۇچى.

تَعْبِئَةٌ: قوزغىماق، سەپەرۋەر قىلماق، ھەربىلەندۈرمەك.

تَعْبِئَةُ الْجَيْشِ: ئارمىيىنى سەپەرۋەر قىلماق، ئەسكەر توپلىماق، ئەسكەر يىغماق.

تَعْبِئَةٌ عَامَّةٌ: ئومۇمىي سەپەرۋەرلىك، دۆلەتنىڭ ھەربىي ۋە ئىقتىسادىي جەھەتتىن ئۇرۇشقا تەييارلىق قىلىشى.

«أَعْلَنَتِ الدَّوْلَةُ التَّعْبِئَةَ الْعَامَّةَ»: دۆلەت ئومۇميۈزلۈك ئۇرۇش سەپەرۋەرلىكىنى جاكارلىدى.

عَقْدُ اجْتِمَاعٍ لِلتَّعْبِئَةِ: سەپەرۋەرلىك يىغىنى ئېچىش.

تَعَبَّدَ يَتَعَبَّدُ تَعَبُّدًا: ئىبادەتكە بېرىلدى، ئىبادەت بىلەن شۇغۇللاندى.

«قَضَى مُعْظَمَ حَيَاتِهِ يَتَعَبَّدُ فِي الْمَسْجِدِ»: ھاياتىنىڭ تولىسىنى مەسچىتتە ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزدى.

تَعَبُّدٌ: ئىبادەت قىلماق، ئىبادەت بىلەن شوغۇللانماق، زاھىب بولماق، دۇئا تىلاۋەت بىلەن شۇغۇللانماق.

تَعَبَّقَ يَتَعَبَّقُ تَعَبُّقًا: خۇش پۇراق قاپلىدى.

تَعَبَّى يَتَعَبَّى تَعَبِّيًا: قاچىلاندى، توشقۇزۇلدى.

تَعَبْعَبَ يَتَعَبْعَبُ تَعَبْعُبًا الشَّيْءَ: ھەممىنى ئېلىپ كەلدى.

تَعْبَوِيٌّ: ستراتېگىيە، تاكتىكا، ئۇسۇل، تەدبىر؛ سەپەرۋەرلىككە مەنسۇپ.

«اِتَّخَذَ اِجْرَاءَاتٍ تَعْبَوِيَّةً»: ستراتېگىيىلىك

چارە ـ تەدبىرلەرنى كۆردى.

تَعْبِيرْ ج تَعَابِيرُ: چۈشەنچە، چۈشەندۈرۈش، ئىزاھات؛ تەبىر؛ ئىبارە؛ ئىزھار قىلماق، بايان قىلماق، ئىپادىلىمەك، كۆرسەتمەك.

اَلتَّعْبِيرُ السَّائِرُ: ئادەت سۆزى، ئادەت بولۇپ كەتكەن سۆز، دائىم قوللىنىلىدىغان ئىبارە.

لَايُمْكِنُ التَّعْبِيرُ عَنْهُ: ئىپادىلەپ بەرگىلى بولمايدۇ، ئىپادىلەپ بېرىش قىيىن.

اِنْ جَازَ التَّعْبِيرُ: دېيىشكە بولىدىغان بولسا، ئېيتىشقا بولىدىغان بولسا.

وَ بِتَعْبِيرٍ آخَرَ: باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، ئىككىنچى تۈرلۈك قىلىپ ئېيتقاندا.

«هَذَا رَجُلٌ يُحْسِنُ التَّعْبِيرَ عَمَّا فِيْنَفْسِهِ»: بۇ ئادەم كۆڭلىدىكىنى ئوبدان ئىپادىلەيدۇ.

اَلتَّعْبِيرُ الْإِصْطِلَاحِيُّ «فِي عِلْمِ اللُّغَةِ»: سۆزلەر-نىڭ كۆچمە مەنىدە ئىشلىتىلىشى مەسـ-لەن: «لَبَّى نِدَاءَ رَبِّهِ» ئۆلدى ، ۋاپات بولدى، دېگەن مەنىدە ئىشلىتىلىدۇ.

«اَلتَّعْبِيرُ بِهَذِهِ الطَّرِيْقَةِ أَوْضَحُ بِكَثِيْرٍ مِنْ تِلْكَ الطَّرِيْقَةِ»: مۇنداق ئىپادىلەش ئۇنداق ئىپادـ-لەشكە قارىغاندا كۆپ روشەن.

تَعَابِيرُ لُغَوِيَّةٌ: تۇراقلىق ئىبارە، تۇراقلىق سۆز بىرىكمىسى، ئىدىئوم.

تَعْبِيرِيٌّ: ئىپادىلەشكە تەۋە.

تَعَتَّهَ يَتَعَتَّهُ تَعَتُّهًا: سارىك بولۇۋالدى، ھېچنېمـ-نى ئۇقمايدىغان قىياپەتكە كىرىۋالدى، مەتۈ بولۇۋالدى.

تَعَتَّى يَتَعَتَّى تَعَتِّيًا: بويسۇنمىدى، قارشىلىق قىلدى، قارشىلىق كۆرسەتتى، قارشى تۇردى.

تَعْتَعَ يُتَعْتِعُ تَعْتَعَةً: ئىككىلەندى، قاتتىق سىلكىدى.

تَعْتَعَ الشَّخْصُ فِي كَلَامِهِ: سۆزىدە كېكەچلىدى، دۇدۇقلىدى.

تَعْتِيمٌ: كېچىكتۈرمەك، ئارقىغا تارتماق، سۆرـ-مەك، ئارقىغا بۇرىماق، ھايال قىلماق.

اَلتَّعْتِيمُ عَلَى الْخَبَرِ: خەۋەرنى بىلمەس بولۇۋۈ-لىش ياكى يوشۇرۇش.

نِظَامُ التَّعْتِيمِ: يورۇقلۇقنى تىزگىنلىمەك.

تَعَثَّرَ يَتَعَثَّرُ تَعَثُّرًا الرَّجُلُ: پۇتلاشتى، يىقىلـ-چۈشتى.

تَعَثَّرَ لِسَانُهُ: دۇدۇقلىدى، كېكەچلىدى، تىلى كالۋالاشتى.

تَعَثَّرَ الْإِنْسَانُ أَوِ الْحَيَوَانُ: ئىنسان ياكى ھايۋان تېيىلىپ كەتتى، تېيىلدى.

تَعَثَّرَ الْمَشْرُوعُ: پىلان بىرەر توسالغۇغا ئۇچرىدى.

تَعَجَّبَ يَتَعَجَّبُ تَعَجُّبًا: ئەجەبلەندى، ھەيران قالدى.

تَعَجُّبٌ: ئەجەبلەنمەك، ھەيران قالماق.

صِيغَتَا التَّعَجُّبِ «فِي النَّحْوِ» «مَا أَفْعَلَهُ وَأَفْعِلْ بِهِ»: دىن ئىبارەت ئىككى تەئەججۇپ سىغىسى.

تَعَجَّلَ يَتَعَجَّلُ تَعَجُّلاً فِي الْأَمْرِ: ئالدىرىدى، تېز بولدى، جىددىيلەشتى.

«فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ» «قرآن»: مىنادىن ئالدىراپ ئىككى كۈندە قايتقان ئادەم-گە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

تَعَجَّلَ الشَّخْصَ: تېز بولۇشقا ھەيدەكچىلىك قىلدى.

تَعَجَّلَ الشَّيْءَ: ۋاقتىدىن بۇرۇن ئالدى.

تَعَجَّنَ يَتَعَجَّنُ تَعَجُّنًا: خېمىر بولدى.

تَعَجْرَفَ يَتَعَجْرَفُ تَعَجْرُفًا: تەكەببۇرلۇق قىلدى، ئۆزىنى چوڭ تۇتتى، گىدەيدى، مەنمەنلىك قىلدى، زۇلۇم قىلدى.

تَعَجْرَفَ الْأَمْرَ: ئىشنى ئالدىراقسانلىق بىلەن قىلدى.

تَعَجْرَفَ عَلَى النَّاسِ: كىشىلەرگە چوڭچىلىق قىلدى.

تَعْدَادٌ: ئىستاتىستىكا، ئومۇملاشتۇرۇپ ھېسابـ-لىماق.

تَعْدَادٌ عَامٌّ: ئومۇمىيۈزلۈك تەكشۈرمەك، ئومۇمىي تىزىملىك.

تَعْدَادٌ ج تَعْدَادَاتٌ: بەلگىلىك مەزگىلدە نوپۇس ئىستاتىستىكا قىلىش.

تَعَدَّدَ يَتَعَدَّدُ تَعَدُّدًا: ئاينىدى، كۆپەيدى، ئۆستى.

تَعَدَّدَ عَلَى: ئېشىپ كەتتى، بېسىپ چۈشتى.

«تَعَدَّدَتِ الْحَوَادِثُ بِسَبَبِ السُّرْعَةِ فِي قِيَادَةِ

السَّيَّارَةِ» : ماشىنا هەيدەشتە سۈرئەت تېز بولۇپ كەتكەنلىكتىن ۋەقەلەر كۆپەيدى.

تَعَدُّدٌ: بىرقانچە، بىرنەچچە، كۆپچىلىك، كۆپ تەرەپلىمە، كۆپ سانلىق.

«يَتَمَيَّزُ هَذَا الْجِهَازُ بِتَعَدُّدِ اسْتِعْمَالِهِ» : بۇ ئۈسكۈنە كۆپ تەرەپلىمە ئىشلىتىش ئالاھىدىلىكىگە ئىگە.

تَعَدُّدُ الزَّوْجَاتِ: كۆپ خوتۇنلۇق تۈزۈم، كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش.

تَعَدُّدُ الْآلِهَةِ: كۆپ خۇدالىق دىن، مۇشرىكلىك.

تَعَدَّلَ يَتَعَدَّلُ تَعَدُّلاً: ئۆزگەردى، تۈزۈلدى.

«كَانَ الطَّقْسُ حَارًّا وَلَكِنَّهُ تَعَدَّلَ» : ھاۋا ئىسسىق ئىدى، لېكىن ئۇ ئۆزگەردى.

تَعَدَّى يَتَعَدَّى تَعَدِّيًا: ھالقىپ كەتتى، ئاشۇرۇۋەتتى، ھەددىدىن ئاشتى.

«وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ» (قۇرئان) : كىمكى ئاللاھنىڭ قانۇنىدىن ھالقىپ كېتىدىكەن، ئۇ ئۆزىگە زۇلۇم قىلغان بولىدۇ.

تَعَدَّى عَلَيْهِ: زۇلۇم قىلدى، ئەزدى، تاجاۋۇز قىلدى.

تَعَدَّى عَلَى حَقِّهِ: ئۇنىڭ ھوقۇقىغا دەخلى يەتكۈزدى، ھوقۇقىغا دەخلى - تەرۇز قىلدى، ئۇنىڭ ھەققىگە چېقىلدى.

تَعَدَّى الْفِعْلُ: پېئىل ئۆتۈملۈك پېئىلغا ئايلاندى، پېئىل ئۆتۈملۈك بولدى.

«تَعَدَّى عَلَيْهِ بِالضَّرْبِ» : ئۇرۇش بىلەن ئۇنىڭغا چېقىلدى.

«لَمْ يَتَعَدَّ الْخَامِسَةَ مِنْ عُمْرِهِ» : ئۇ بەش ياشقا تولمىدى.

تَعَدٍّ ج تَعَدِّيَاتٌ: دەخلى قىلماق، تاجاۋۇز قىلماق، چېقىلماق؛ قانۇنسىزلىق، قانۇننى بۇزماق، ھالقىپ كەتمەك، ھەددىدىن ئاشماق.

«أَزَالَتِ الشُّرْطَةُ التَّعَدِّيَاتِ عَلَى الطَّرِيقِ» : ساقچى يولدىكى قانۇنسىز ئىشلارنى تۈگەتتى.

تَعْدِيَةٌ: ئۆتمەك، ئۆتكۈزمەك، كەچمەك؛ ئۆتۈملۈك پېئىلغا ئايلاندۇرماق (گراماتىكىدا)

تَعْدِيلٌ: ئۆزگەرتمەك، تۈزەتمەك، باشقىدىن ئىشلەپ چىقماق، قۇرماق، رەتلىمەك.

تَعْدِيلُ الْأَحْكَامِ: ھۆكۈمنى ئۆزگەرتمەك؛ جازانى يېنىكلەتمەك.

تَعْدِيلُ الضَّرَائِبِ: باجنى ئۆزگەرتمەك؛ باجنى يېنىكلەتمەك.

تَعْدِيلٌ وِزَارِيٌّ: ئىچكى كابىنت تەشكىل قىلماق.

تَعَذَّبَ يَتَعَذَّبُ تَعَذُّبًا: قىينالدى، ئازابلاندى، ئەلەم تارتتى.

تَعَذَّرَ يَتَعَذَّرُ تَعَذُّرًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: قىيىن بولدى، مۇشكۈل بولدى، قولىدىن كەلمىدى.

«تَعَذَّرَ عَلَيَّ الذِّهَابُ بِسَبَبِ الْعَاصِفَةِ» : قارا بوران تۈپەيلىدىن ماڭا بېرىش قىيىن بولدى.

تَعَذُّرٌ: قىيىن، مۇشكۈل، تەس، مۇمكىن بولماي قالغان.

تَعْذِيبٌ: ئازابلىماق، قىينىماق.

تَعْذِيبُ الْمُتَّهَمِ بِجَرِيمَةٍ: جىنايەتچىنى قاتتىق قىينىماق.

تَعَرَّبَ يَتَعَرَّبُ تَعَرُّبًا: ئەرەبكە ئوخشىدى، ئەرەبنى دوردى، ئەرەبلەشتى، قىردا تۈرۈپ ئەئرابى بولۇپ كەتتى.

تَعَرَّجَ يَتَعَرَّجُ تَعَرُّجًا الطَّرِيقُ أَوِ النَّهْرُ: يول ياكى دەريا ئەگىدى، قىڭغىر بولدى، ئەگرى بولدى.

تَعَرُّجٌ ج تَعَرُّجَاتٌ: دولقۇنسىمان، ئەگرى - بۈگرى، ئېگىز - پەس، بىر ئۆرلەپ - بىر پەسىيىپ تۇرىدىغان ، داۋالغۇماق، بىر تەرەپكە قايرىلماق؛ ھەرە چىشىنىسىمان.

تَعَرَّضَ يَتَعَرَّضُ تَعَرُّضًا لَهُ: ئۇنىڭغا توسالغۇ بولدى، توسقۇنلۇق قىلدى؛ دۇچ كەلدى، ئۇچرىدى، يولۇقتى.

تَعَرَّضَ الْأَمْرَ: قارشى تۇردى، قارشى چىقتى.

تَعَرَّضَ لِلْأَمْرِ: ئىشقا ئارىلاشتى.

تَعَرَّضَ لِـ : ... غا، گە كۇچ چىقاردى، ئۆزىنى ببغىشلىدى.

تَعَرَّضَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلدى، ئۇنىڭغا زەربە بەردى.

تَعَرَّضَ لِلْمَكْرُوهِ: كۆڭۈلسىزلىككە يولۇقتى.

تَعَرَّضَ لِحَادِثٍ: ۋەقەگە يولۇقتى.

تَعَرُّضٌ: دۇچكەلمەك، دوقۇرۇشماق، يولۇقماق.

تَعَرَّفَ يَتَعَرَّفُ تَعَرُّفًا الْأَمْرَ: ئىش ئېتىقلاندى،

ئىش بەلگىلەندى.

تَعَرَّفَ الْأَمْرَ: ئىشقا قاراپ چىقتى، مۇھاكىمە قىلدى، تەكشۈردى، قېدىردى.

تَعَرَّفَ الشَّيْءَ: تەكشۈردى، ئىزدىنىپ بىلىۋالدى.

تَعَرَّفَ الضَّالَّةَ: يوقالغان نەرسىنى تاپتى، ئىزدىدى.

تَعَرَّفَ بِهِ: تونىدى.

تَعَرَّفَ الْإِسْمُ «فِي النَّحْوِ»: ئىسىم مەئرىپە بولدى.

تَعَرَّفَ إِلَيْهِ: تونۇدى.

تَعَرَّفَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭ بىلەن تونۇشتى.

«تَعَرَّفْتُ عَلَيْهِ قَبْلَ ثَلَاثِيْنَ عَامًا»: ئۇنىڭ بىلەن ئوتتۇز يىل بۇرۇن تونۇشقانىدىم.

تَعَرُّفٌ: تونۇشماق، تونۇماق.

«أُحِبُّ التَّعَرُّفَ إِلَى أَصْدِقَائِكَ الْجُدُدِ»: مەن سېنىڭ يېڭى دوستلىرىڭ بىلەن تونۇشۇپ قېلىشنى ياقتۇرىمەن.

تَعَرَّقَ يَتَعَرَّقُ تَعَرُّقًا الْعَظْمَ: سۆڭەك غاجىلىدى.

تَعَرَّقَ الشَّجَرُ: دەرەخ يىلتىز تارتتى.

تَعَرَّقَ الْخَمْرَ: هاراقنا سۇ قوىۇپ سۇيۇلدۇردى.

تَعَرْقَلَ يَتَعَرْقَلُ تَعَرْقُلاً الْأَمْرُ: ئىش مۇرەككەپلىشىپ كەتتى، ئىش تەسلىشىپ كەتتى، ئىش قىينىلىشىپ كەتتى، چىگىلەشتى.

تَعَرَّمَ يَتَعَرَّمُ تَعَرُّمًا: خۇشال بولدى، قىزىقتى، شادلاندى.

تَعَرَّمَ الشَّيْءَ: نەرسىنى دۆۈلىدى.

تَعَرَّمَ الْعَظْمَ: سۆڭەكتىن گۆشنى شىلدى.

تَعَرَّى يَتَعَرَّى تَعَرِّيًا: يالىڭاچلاندى، ئېچىلىپ قالدى.

تَعَرَّى مِنَ الْعَيْبِ: ئەيبىتىن خالى بولدى.

تَعْرِفَةٌ: باھا جەدۋىلى، توشۇش ھەققى جەدۋىلى.

تَعْرِيبٌ: ئەرەبچىلەشتۇرمەك، ئەرەبچىگە تەرجىمە قىلماق.

تَعْرِيبُ الْكَلِمَةِ الْأَعْجَمِيَّةِ: غەيرى ئەرەبچە سۆزلەرنىڭ ئەرەبچىلەشتۇرۇلۇشى.

«هَذِهِ الْقِصَّةُ مِنْ تَعْرِيبِ فُلَانٍ»: بۇ ھېكايىنى پالانى ئەرەبچىلەشتۇرگەن.

«قَامَتِ الدُّوَلُ الْعَرَبِيَّةُ بِتَعْرِيبِ التَّعْلِيمِ بَعْدَ اسْتِقْلَالِهَا»: ئەرەب دۆلەتلىرى مۇستەقىل بولغاندىن كېيىن تەلىم ـ تەربىيىنى ئەرەب تىلى بىلەن ئېلىپ بارىدىغان بولدى.

تَعْرِيَةٌ: يالىڭاچلىماق.

تَعْرِيجٌ ج تَعَارِيجُ: ئەگرى ـ بۈگرى، ئەگرى ـ توقاي.

تَعَارِيجُ ضَوْئِيَّةٌ: يورۇقلۇق دولقۇنى.

تَعْرِيضٌ: پۈرتىپ ئېيتىش، كىنايە بىلەن بىلدۈرۈش، تەرىز قىلىش.

تَعْرِيضٌ لِلضَّغْطِ: بېسىم ئىشلىتىش.

تَعْرِيقٌ: ئۇقتۇرماق، چۈشەندۈرمەك، مەلۇم قىلماق؛ تەبىر بەرمەك، تونۇتماق، تونۇشتۇرماق.

أَدَاةُ التَّعْرِيفِ: ئەرەب تىلىدا ئىسىمنىڭ ئالدىغا قوشۇلۇپ كېلىپ ئۇنى ئېنىق ئىسىمغا ئايلاندۇرىدىغان «ال» قوشۇمچىسى.

«كَتَبَ رِسَالَةَ تَعْرِيفٍ»: تونۇشتۇرۇش خېتى يازدى.

اَلتَّعْرِيفُ بِسِيْرَةِ الْكَاتِبِ وَ مُؤَلَّفَاتِهِ: يازغۇچىنىڭ ھاياتى ۋە ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنى تونۇشتۇرۇش.

تَعْرِيفَةٌ ج تَعْرِيفَاتٌ: مال باھاسى، ئىش ھەققى ياكى قاتناش رەسمىيەتلىرى يېزىلغان جەدۋەل.

تَعْرِيفَةُ الْأُجُورِ: مائاش جەدۋىلى.

لَجْنَةُ التَّعْرِيفَةِ: باج ئىدارىسى.

تَعْرِيفَاتٌ جُمْرُكِيَّةٌ: تاموژنا بېجى جەدۋىلى.

تَعْرِيقٌ: تەرلەتمەك؛ دولقۇنسىمان سىزىق تارتماق.

تَعَزَّبَ يَتَعَزَّبُ تَعَزُّبًا: ئۆيلەنمىدى، بويتاق ياشىدى.

تَعَزَّزَ يَتَعَزَّزُ تَعَزُّزًا بِهِ: مەغرۇرلاندى، پەخىرلەندى؛ كۆچەيدى، قۇدرەت تاپتى.

«تَعَزَّزَ مَرْكَزُهُ بَعْدَ فَوْزِهِ فِي الْإِنْتِخَابَاتِ»: سايلامدا غەلىبە قىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭ ئورنى كۆچەيدى.

تَعَزَّلَ يَتَعَزَّلُ تَعَزُّلاً الشَّيْءُ عَنْهُ: بوشىتىلدى، قالدۇرۇلدى، ئېلىپ تاشلاندى.

تَعَزَّى يَتَعَزَّى تَعَزِّيًا: سەۋر قىلدى، بەرداشلىق بەردى، ئۆزىنى توتۇۋالدى، چىدىدى.

تَعَزَّى عَنْ مُصَابِهِ: دەرد- ئەلەمگە چىدىدى، سەۋر- تاقەت قىلدى.

تَعَزَّى عَنْهُ: كۆڭلىنى ياسىدى، تەسەللى بەردى.

تَعَزْقَلَ يَتَعَزْقَلُ تَعَزْقُلاً: جابدۇندى، چىرايلىق كىيىندى، ياساندى.

تَعْزِيَةٌ ج تَعَازٍ: تەسەللى، تەزىيە.

خِطَابُ تَعْزِيَةٍ: تەزىيە خېتى، تەزىيەنامە.

«بَعَثَ إِلَيْهِ بِبَرْقِيَّةِ تَعْزِيَةٍ»: ئۇنىڭغا تەزىيە تېلېگراممىسى يوللىدى.

«قَدَّمُوا لَهُ التَّعَازِيَ بِوَفَاةِ وَالِدِهِ»: ئۇنىڭغا دادىسى ۋاپات بولغانلىق مۇناسىۋىتى بىلەن تەزىيە بىلدۈردى.

تَعْزِيزٌ: كۈچەيتمەك.

تَعِسَ و تَعَسَ يَتْعَسُ تَعْسًا و تَعَسًا: ئازاب چەكتى؛ بەختسىز بولدى، دوم چۈشتى، هالاك بولدى.

«تَعِسَ عَبْدُالدِّيْنَارِوَالدِّرْهَمِ وَالقَطِيفَةِإِنْ أُعْطِيَ رَضِيَ وَإِنْ لَمْ يُعْطَلَمْ يَرْضَ» «الحديث»: بېرىلسە مەمنۇن بولىدىغان، بېرىلمىسە نارازى بولىدىغان تەڭگە - تىللا ۋە پەرقۇتىنىڭ بەندىسى بەختسىز بولۇپ كەتسۇن.

تَعَسَ فِي حَيَاتِهِ: بەختسىز بولدى؛ هالاك بولدى.

تَعَسَهُ اللّٰهُ: ئاللاه ئۇنى هالاك قىلسۇن!

تَعْسٌ: بەختسىزلىك، بىچارىلىك.

تَعْسًا لَهُ: هالاك بولسۇن، جۇۋاينىمەك، بېشىنى يېسۇن، ئۆلگۇر.

«وَالَّذِيْنَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ» «قرآن»: كۇففارلارنى ئاللاه هالاك قىلىدۇ، ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى بىكار قىلىدۇ.

«لَمَّا نَبَذْنَا الْعَمَلَ بِالْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ حَلَّ بِنَا التَّعَسُ وَالشَّقَاءُ»: بىز ئىشنى قۇرئان كەرىم ۋە پەيغەمبەرنىڭ سۈننىتى بويىچە ئېلىپ بارمىۋىدۇق، بىزگە بەختسىزلىك ۋە بىچارىلىك يۈزلەندى.

تَعِسٌ ج تُعَسَآءُ: بەختسىز، بىچارە، بىتەلەي، بەختى قارا، شۇم پېشانە.

تَعَسَّرَ يَتَعَسَّرُ تَعَسُّرًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئىش ئۇنىڭغا قىيىن بولدى، ئىش ئۇنىڭغا تەس بولدى.

تَعَسَّفَ يَتَعَسَّفُ تَعَسُّفًا الْأَمْرَ: ئىشنى ئويلىمای قىلدى، قارىغۇلارچە ئىش قىلدى، قارىسىغا ئىش قىلدى، كەلسە - كەلمەس ئىش قىلدى، يەڭگىللىك بىلەن ئىش قىلدى.

تَعَسَّفَ عَنِ الطَّرِيْقِ: يولدىن ئازدى، يولدىن چىقىپ كەتتى، سىزىقتىن چىقىپ كەتتى.

تَعَسَّفَ فِي رَأْيِهِ: ئۆز بېشىمچىلىق قىلدى، ئۆزى بىلگەننى قىلدى، باش - باشتاقلىق قىلدى، قارىسىغا گەپ قىلدى، يولسىزلىق قىلدى.

تَعَسَّفَهُ: ئۇنىڭغا زۇلۇم قىلدى، ئۇنى ئەزدى، ئۇنى بوزەك قىلدى.

تَعَسُّفٌ: زۇلۇم قىلماق، ئۆكتەملىك قىلماق، زورلۇق قىلماق، يولسىزلىق قىلماق.

تَعَسُّفِيٌّ: زالىملىق، زورلۇق، زوراۋانلىق، ئۆكتەملىك، ئۆز بېشىمچىلىق.

رَأْيٌ تَعَسُّفِيٌّ: يولسىز پىكىر.

«اِتَّخَذَ ضِدَّهُ إِجْرَاءً تَعَسُّفِيًّا»: ئۇنىڭغا قارشى يولسىزلىق قىلدى.

أَعْمَالٌ تَعَسُّفِيَّةٌ: زورلۇق - زومبۇلۇقلار، يولسىز ئىشلار.

تَعْسَعَسَ يَتَعَسْعَسُ تَعَسْعُسًا الذِّئْبُ: بۆرە ئوزۇق ئىزدەپ يۈردى، كېچىنە ئوزۇق ئىزدىدى.

تَعَسْعَسَ الشَّيْءَ: يىلدىدى، پۈرىدى.

تَعَشَّقَ يَتَعَشَّقُ تَعَشُّقًا: كۆيۈپ قالدى، ئاشىق بولدى، مۇهەببەت باغلىدى.

تَعَشَّمَ يَتَعَشَّمُ تَعَشُّمًا: ئۈمىد قىلدى، ئارزۇ قىلدى.

تَعَشَّى يَتَعَشَّى تَعَشِّيًا: كەچلىك تاماق يېدى.

ثَرْسٌ تَعْشِيقٌ: چىشلىق چاق، سېستىرەنگە.

تَعَصَّبَ يَتَعَصَّبُ تَعَصُّبًا: بېشىنى لاتا بىلەن تېڭىۋالدى.

تَعَصَّبَ فِي مَذْهَبِهِ: مەزهىپىدە مۇتەئەسسىپلىك قىلدى، مەزهىپىدە جاهىللىق بىلەن چەك تۇردى.

تَعَصَّبَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا قارشى تۇردى، قارشىلىق كۆرسەتتى، قارشىلاشتى.

تَعَصَّبَ لِشَخْصٍ أَوْ مَبْدَإٍ: تەرىپىنى ئالدى، تەرەپدارلىق قىلدى، مەزھەپچىلىك قىلدى.

تَعَصُّبٌ: تەرسالىق، جاھىللىق، ئۆزۈمنىڭ توغرا دەپ تۇرۇۋالماق، ھەقىقەتنى قوبۇل قىلماسلىق، مۇتەئەسسىپلىك، قارىغۇلارچە ئىشىنىش.

تَعَصُّبٌ دِينِيٌّ أَوْ مَذْهَبِيٌّ: دىن ياكى مەزھەپنىڭ بىر تەرەپلىمە قارشى، مەزھەپچىلىك، گۇرۇھۋازلىق.

اَلتَّعَصُّبُ الْوَطَنِيُّ: شوۋىنىزم.

اَلتَّعَصُّبُ الْعُنْصُرِيُّ: ئىرقچىلىق.

تَعَصَّى يَتَعَصَّى تَعَصِّيًا الْأَمْرُ: ئىش قىيىنلاشتى، ئىش مۇشكۈل بولدى، ئىش تەس بولدى.

تَعَصَّى عَلَيْهِ: توپىلاڭ كۆتۈردى، ئىسيان كۆتۈردى، ئاسىيلىق قىلدى.

تَعَضَّلَ يَتَعَضَّلُ تَعَضُّلاً الدَّاءُ الْأَطِبَّاءَ: كېسەلنى داۋالاشتىن دوختۇرلار ئاجىز كەلدى.

تَعَضْوَنَ يَتَعَضْوَنُ تَعَضْوُنًا: ئەزا بولدى.

تَعْضِيدٌ: يارەمليەشمەك، يارەدەم بەرمەك، يارەدەم قىلماق.

تَعَطَّبَ يَتَعَطَّبُ تَعَطُّبًا: بۇزۇلدى، كاردىن چىقتى، رولىنى يوقاتتى، بۇراك مالغا ئايلاندى.

تَعَطَّرَ يَتَعَطَّرُ تَعَطُّرًا: خۇش پۇراقلىق بولدى، خۇش پۇراق ئىشلەتتى، مۇئەتتەر بولدى.

تَعَطَّرَتِ الْبِنْتُ: قېرى قىز بولۇپ ئەرگە تەگمەي ئولتۇرۇپ قالدى.

تَعَطَّشَ يَتَعَطَّشُ تَعَطُّشًا الرَّجُلُ: ئۇسسۇزلۇقتا چىدىدى، ئۇسسۇزلۇقتا سەۋر قىلدى، ئۇسسۇزلۇقتا بەرداشلىق بەردى.

تَعَطَّشَ إِلَى الشَّيْءِ: قاتتىق قىزىقتى، قاتتىق ئىنتىلدى، تەشنا بولدى.

تَعَطَّشَ لِـ: تەشنا بولدى، ئىنتىزار بولدى، ئارزۇ قىلدى، ئىنتىلدى.

تَعَطَّشَ إِلَى الْمَالِ: مال ـ دۇنياغا قاتتىق قىزىقتى.

تَعَطَّشَ الْمَجْدَ: شان ـ شەرەپكە قاتتىق ئىنتىلدى.

تَعَطَّفَ يَتَعَطَّفُ تَعَطُّفًا: مايىل بولدى، ئاغدى؛ پەلتو كىيدى.

تَعَطَّفَ عَلَيْهِ: خەيرىخاھلىق قىلدى، ھېسداشلىق قىلدى، ئىچ ئاغرىتتى، كۆيۈندى، ياخشى نىيەتتە بولدى.

«يَتَعَطَّفُ عَلَى الْفُقَرَاءِ مِنْ أَقَارِبِهِ»: ئۇنىڭ يېقىنلىرىدىن بولغان نامراتلارغا ھېسداشلىق قىلدى.

تَعَطَّلَ يَتَعَطَّلُ تَعَطُّلاً: ئىشتىن قالدى، بىكار قالدى، ئىشسىز بولۇپ قالدى.

«تَعَطَّلَ خَطُّ الْهَاتِفِ بِسَبَبِ الْعَوَاصِفِ»: تېلېفون يولى بوران سەۋەبىدىن بۇزۇلدى.

تَعَطَّلْتُ عَنْ عَمَلِي أُسْبُوعًا: مەن بىر ھەپتە خىزمىتىمدىن قالدىم.

تَعَطَّلَتِ الْمَدْرَسَةُ: مەكتەپ تەتىل قويۇپ بەردى، تەتىل قىلدى.

تَعَطَّلَتِ الْقَوَانِينُ: قانۇنلار ئەملدىن قالدى.

تَعَطَّى يَتَعَطَّى تَعَطِّيًا: تىلدى، قەلەندەرچىلىك قىلدى، تىلەمچىلىك قىلدى، دۇانىچىلىك قىلدى؛ ئالدىردى، تاقەتسىزلەندى، تەقەززا بولدى.

تَعْطِيلٌ: بىكار قىلماق، ئىشتىن قالدۇرماق، ئىشتىن توختاتماق.

مَذْهَبُ التَّعْطِيلِ: ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىنى ئىنكار قىلىدىغانلارنىڭ مەزھىپى.

تَعْطِيمٌ: ئاشلىماق؛ چىلىماق، نەملىمەك؛ دەملەمەك.

تَعَظَّمَ يَتَعَظَّمُ تَعَظُّمًا: مەنمەنچىلىك قىلدى، چوڭچىلىق قىلدى، تەكەببۇرلۇق قىلدى، ئۆزىنى چوڭ تۇتتى.

تَعْظِيمٌ: تەقدىرلىمەك، ماختىماق، كۆيلىمەك؛ ھۆرمەتلىمەك، ئىززەتلىمەك، ئۇلۇغلىماق.

تَعْ يَتَعْ تَعَّةً و تَعًّا: پۇت ـ قولى بوشاپ كەتتى، ھالسىزلاندى، قەي قىلدى، ياندۇردى، قۇستى.

تَعْ. تَعَّةٌ: قۇسماق، بوشىماق.

تَعَفَّرَ يَتَعَفَّرُ تَعَفُّرًا: چاڭ ـ توزانغا تولۇپ كەتتى، توپا بېسىپ كەتتى، توپىدا يۇمۇلاندى.

تَعَفْرَتَ يَتَعَفْرَتُ تَعَفْرُتًا الصَّبِيُّ: بالا شەيتانلىق قىلدى، ھەيارلىق قىلدى، قۇۋلۇق قىلدى؛

ئالۇاستىغا ئايلاندى، جىنغا ئايلاندى.

تَعَفَّفَ يَتَعَفَّفُ تَعَفُّفًا: ئىپپەتلىك بولدى، دىيانەتلىك بولدى، ئەدەپلىك بولدى، ئەخلاقلىق بولدى، پاك بولدى.

تَعَفُّفٌ: ئىپپەتلىك بولماق، نومۇسچان بولماق، ئەدەپ ـ ئەخلاقلىق بولماق، يامان سۆز ھەرىكەتلەردىن يىراق بولماق.

«يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ» ‹قۇرئان›: ئەھۋالىنى ئۇقمىغانلار، ئۇلارنىڭ نەرسە تىلەمىگەنلىكلىرىگە قاراپ، ئۇلارنى باي دەپ گۇمان قىلىدۇ.

تَعَفَّنَ يَتَعَفَّنُ تَعَفُّنًا: سېسىدى، چىرىدى، بۇزۇلدى، يىرىڭلىدى.

تَعَفَّنَتِ الْجُثَّةُ: جەسەت چىرىدى، سېسىدى.

تَعَفُّنٌ: چىرىمەك، سېسىماق، بۇزۇلماق؛ يىرىڭدىماق.

مُضَادُّ التَّعَفُّنِ: زەھەرگە قارشى دورا، چىرىشتىن ساقلاش دورىسى.

تَعَفَّى يَتَعَفَّى تَعَفِّيًا: ئۆچتى، يوقالدى، غايىب بولدى، يوشۇرۇندى.

تَعَقَّبَ يَتَعَقَّبُ تَعَقُّبًا ـ هُ: ئىزىدىن قوغلىدى، ئىزىغا چۈشتى، كەينىگە كىردى.

«تَعَقَّبَ آثَارَ اللِّصِّ حَتَّى عَثَرَ عَلَيْهِ»: ئوغرىنىڭ ئارقىسىدىن ئىز قوغلاپ مېڭىپ ئۇنى تۇتۇۋالدى.

تَعَقُّبٌ: ئىز باسماق، ۋارىسلىق قىلماق؛ ئارقىسىدىن قوغلىماق، ئىزىغا چۈشمەك، پېيىگە چۈشمەك.

تَعَقَّدَ يَتَعَقَّدُ تَعَقُّدًا: قاتتى، ئۈيۈدى.

تَعَقَّدَ الْأَمْرُ: ئىش مۇرەككەپلەشتى، ئىش چىگىشلەشتى؛ چىرماشتى.

تَعَقَّدَ الْكَلَامُ: سۆزنى چۈشىنىش قىيىن بولدى، سۆز چۈشىنىكسىز بولدى.

تَعَقَّرَ يَتَعَقَّرُ تَعَقُّرًا ظَهْرُ الدَّابَّةِ مِنَ الرَّحْلِ أَوِالسَّرْجِ: يۈك ـ تاق ياكى ئىگەر ئۇلاغنىڭ دۇمبىسىنى غاجاپ يارا قىلىۋەتتى، سۈركەپ يارا قىلىۋەتتى.

تَعَقَّلَ يَتَعَقَّلُ تَعَقُّلًا: چوڭقۇر پىكىر قىلدى، چوڭقۇر ئويلاندى، پىكىر يۈرگۈزدى.

تَعَقَّمَ يَتَعَقَّمُ تَعَقُّمًا: يۇقۇمسىزلاندۇرۇلدى، دېزىنفېكسىيە قىلىندى.

تَعْقِيبَةٌ: سۆزنەك.

تَعْقِيدٌ: قالايمىقانلاشتۇرماق، مۇرەككەپلەشتۈرمەك، چىگىشلەشتۈرمەك، پاراكەندە قىلىۋەتمەك؛ قىيىنلاشتۇرماق.

تَعْقِيمٌ: مىكروب يوقاتماق، زەھەرسىزلەندۈرمەك، مىكروبسىزلاندۇرماق.

تَعَكَّزَ يَتَعَكَّزُ تَعَكُّزًا عَلَى عُكَازَتِهِ: ھاسسىغا يۆلەندى، ھاسسىغا تايانىدى.

تَعَكَّفَ يَتَعَكَّفُ تَعَكُّفًا فِي الْمَكَانِ: يوشۇرۇندى، خىلۋەتچىلىكتە ياشىدى، دۇنيا بىلەن بولغان ئالاقىنى ئۈزدى، تەركىدۇنيا بولدى، ئىبتىكاپتا ئولتۇردى.

تَعَكَّنَ يَتَعَكَّنُ تَعَكُّنًا الْبَطْنُ: سېمىزلىكتىن قورساق قاتلىنىپ كەتتى.

تَعَكَّنَ الشَّيْءُ: دۈۋىلىنىپ كەتتى، توپلىنىپ كەتتى.

تَعَلَّقَ يَتَعَلَّقُ تَعَلُّقًا بِشَيْءٍ: تۇتۇۋالدى، ئېسىلىۋالدى، ئالاقىدار بولدى.

يَتَعَلَّقُ بِالْحَيَاةِ: تۇرمۇشقا مۇناسىۋەتلىك، ھاياتقا ئالاقىدار.

«سَنَبْحَثُ الْيَوْمَ كُلَّ مَا يَتَعَلَّقُ بِهَذِهِ الْمُشْكِلَةِ»: بۈگۈن بىز بۇ مەسىلىگە ئالاقىدار ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى مۇھاكىمە قىلىمىز.

تَعَلَّقَ بِهِ: مۇناسىۋەتلىك بولدى، ئالاقىدار بولدى.

فِيمَا يَتَعَلَّقُ بِـ: ... غا مۇناسىۋەتلىك، ... غا دائىر، ... غا مۇناسىۋەتلىك بولغان.

تَعَلَّقَ أَمْرٌ بِأَمْرٍ: بىر ئىش يەنە بىر ئىشقا باغلاندى.

تَعَلَّقَ بِالْحِبَالَةِ: تورغا چۈشتى.

تَعَلَّقَ بِحُبِّهَا: ئۇ ئايالنى ياخشى كۆرۈپ قالدى.

«كَادَ يَغْرَقُ وَلَكِنَّهُ تَعَلَّقَ بِخَشَبَةٍ طَافِيَةٍ فَنَجَا»: ئۇ غەرق بولۇپ كېتىشكە تاس قالدى، لېكىن ئۇ لەيلەپ تۇرغان ياغاچقا ئېسىلىۋېلىپ ھايات قالدى.

تَعَلَّقَتِ الْأُنْثَى: ئايال ھامىلدار بولدى، بويىدا قالدى، ئىغىر ئاياغ بولدى.

تَعَلُّقٌ: ئېسىلماق.

تَعَلَّلَ يَتَعَلَّلُ تَعَلُّلاً: سەۋەب قىلىپ كۆرسەتتى، پاكىت دەپ سانىدى، دەلىل ھېسابلىدى، ئۆزرىسىنى ئېيتتى.

تَعَلَّلَ بِالْأَمْرِ: ئالدىردى.

«تَعَلَّلَ بِالْمَرَضِ لِتَبْرِيْرِ غِيَابِهِ»: ھازىر بولالـ مىغانلىقىغا كېسەللىكنى سەۋەب قىلىپ كۆرسەتتى.

تَعَلَّلَ بِالْأَمَلِ: قۇرۇق ئارزۇ بىلەن ئىچ پۇشۇقىنى چىقاردى.

تَعَلَّمَ يَتَعَلَّمُ تَعَلُّمًا الشَّيْءَ: ئۆگەندى، ئوقىدى، تەربىيە ئالدى، تەلىم ئالدى.

تَعَلَّمَ اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ: ئەرەب تىلىنى ئۆگەندى.

تَعَلَّمَ الْحِسَابَ: ھېسابنى ئۆگەندى.

تَعَلَّمَ فُنُونَ الْقِتَالِ: ئۇرۇش تاكتىكىسىنى ئۆگەنـدى.

«وَيَتَعَلَّمُونَ مَايَضُرُّهُمْ وَلاَ يَنْفَعُهُمْ» (قرآن): ھالبۇكى، ئۇلار ئۆزلىرىگە زىيىنى بار، پايدـسى يوق نەرسىلەرنى ئۆگىنەتتى.

تَعَلِّيٌّ: قەدەمۇ قەدەم ئۆمىلىمەك، تەدرىجى كۆتۈرۈلمەك؛ تەكەببۇرلۇق قىلماق، ھاكاۋۇرلۇق قىلماق.

تَعْلِيبٌ: كونسېرۋا ياسماق.

تَعْلِيَةٌ: يۇقىرى كۆتۈرۈلمەك، ئۆرلىمەك، ئۆسمەك.

تَعْلِيْقٌ ج تَعْلِيْقَاتٌ وَتَعَالِيْقُ: ئاسماق، ئېسىپ قويماق؛ باھا، ئىزاھ، چۈشەنچە، (كىتابنىڭ ئارىسىغا يېزىلغان شەرھى ۋە ئىزاھلار)

مِصْبَاحُ تَعْلِيْقٍ: ئاسما چىراغ، ئاسما پانار.

بِدُونِ تَعْلِيْقٍ: ئىزاھسىز، چۈشەنچىسىز، شەرھسىز.

«نَشَرَتْ إِحْدَى الصُّحُفِ تَعْلِيْقًاعَلَىٰهَذَا الْخَبَرِ»: گېزىتىلەرنىڭ بىرى بۇ خەۋەرگە باھا ئېلان قىلدى.

تَعْلِيْلٌ ج تَعْلِيْلاَتٌ: ئاقلاش؛ چۈشەندۈرۈش، سەۋەـبىنى بايان قىلىش.

«لَمْ يَكُنْ تَعْلِيْلُهُ لِمَا حَدَثَ مُقْنِعًا»: يۇز بەرگەن ئىشقا ئۇنىڭ كۆرسەتكەن سەۋەبلىرى كىشىنى قانائەتلەندۈرەلمەيتتى.

تَعْلِيْمٌ ج تَعَالِيْمُ: تەلىم ـ تەربىيە، مائارىپ، تەربىيىلىمەك، يېتىشتۈرمەك، ئۆستۈرمەك، تەلىم بەرمەك، ئۆگەتمەك، ئوقۇتماق.

التَّعْلِيْمُ الْعَالِي: ئالىي مائارىپ.

التَّعْلِيْمُ الرَّسْمِيُّ: دۆلەت مائارىپى.

التَّعْلِيْمُ الْأَهْلِيُّ: شەخسلەر ئاچقان مەكتەپ مائارىپى.

تَعْلِيْمُ الْكِبَارِ: چوڭلار مائارىپى.

اَلتَّعْلِيْمُ الْإِلْزَامِيُّ: مەجبۇرىي تەلىم ـ تەربىيە، مەجبۇرىي مائارىپ.

اَلتَّعْلِيْمُ الْمُخْتَلَطُ: قىز ـ ئوغۇللار بىر سىنىپتا بىللە ئوقۇيدىغان مائارىپ.

سِنُّ التَّعْلِيْمِ: ئوقۇش يېشى.

مَرَاحِلُ التَّعْلِيْمِ: ئوقۇتۇش باسقۇچلىرى.

رِجَالُ التَّعْلِيْمِ: مائارىپچىلار، پېداگوكلار.

فَنُّ التَّعْلِيْمِ: ئوقۇتۇش ئۇسۇلى، پېداگوگىكا.

صَدَرَتِ التَّعْلِيْمُ بِكَذَا: ... توغرىلىق پەرمان چۈشتى.

تَعْلِيْمَاتٌ: تەلىمات، يولىيورۇق، كۆرسەتمە؛ بۇيرۇق، ئەمر ـ پەرمان.

تَعْلِيْمَاتٌ طِبِّيَّةٌ: تىببىي تەلىماتلار.

تَعْلِيْمِيٌّ: تەربىيىگە ئائىت، مائارىپقا ئالاقىدار، تەربىيىنىڭ، مائارىپنىڭ.

تَعَمَّدَ يَتَعَمَّدُ تَعَمُّدًا الْأَمْرَ: قىلماقچى بولدى، قىلىشنى ئويلىدى، قىلىش نىيىتىگە كەلدى، كۆڭلىگە پۈكتى؛ خىرىستىئان دىنىغا كىرىش قائىدىسىنى قىلدى.

تَعَمُّدٌ: نىيەت قىلماق، ئۇرۇنماق، مەقسەت قىلماق، ئويلىماق، كۆڭلىگە پۈكمەك.

تَعَمُّدًا: قەستەن، مەقسەتلىك، غەرەزلىك، ئەتەي.

تَعَمُّدِيٌّ: قەستەن، مەقسەتلىك، ئەتەي.

تَعَمَّقَ يَتَعَمَّقُ تَعَمُّقًا فِي الْأَمْرِ: چوڭقۇرلاشتى، چوڭقۇر تەتقىق قىلدى، چوڭقۇر مۇھاكىمە قىلدى، چوڭقۇرلاپ كىردى.

تَعَمَّقَ فِي الْبَحْثِ: چوڭقۇر ئىزدەندى، چوڭقۇر تەتقىق قىلدى.

تَعَمَّمَ يَتَعَمَّمُ تَعَمُّمًا: سەللە كىيدى، سەللە

ئوربدى، سەللە يۆگىدى.

تَعَمَّمَهُ: ئۇنى «تاغا» دەپ چاقىردى.

تَعْمِيَةٌ: كۆز ئىمىر ـ چىمىر بولماق، يوشۇرماق، ياپماق، بوياپ كۆرسەتمەك، تىقابلانماق، يالغاندىن بىر خىل تۈسكە كىرىۋالماق، نىقاب.

تَعْمِيْرٌ: تەمىر قىلماق، قۇرماق، قۇرۇلۇش قىلماق، گۈللەندۈرمەك، ئاۋات قىلماق.

إِعَادَةُ تَعْمِيْرِ الْمَدِيْنَةِ: شەھەرنى قايتا قۇرۇپ چىقماق، شەھەرنى گۈللەندۈرمەك.

بَنْكُ التَّعْمِيْرِ: قۇرۇلۇش بانكىسى.

بَنْكُ التَّعْمِيرِ وَالْإِنْشَاءِ الدُّوَلِيُّ: خەلقئارا گۈللەندۈرۈش بانكىسى.

اَلْحَاجَةُ إِلَى التَّعْمِيْرِ: قۇرۇلۇشقا موھتاج، گۈللەندۈرۈشكە موھتاج.

وِزَارَةُ التَّعْمِيْرِ وَالْبِنَاءِ: قۇرۇلۇش ئىنشائاتلىرى مىنىستىرلىكى.

وِزَارَةُ الْإِسْكَانِ وَالتَّعْمِيْرِ: قۇرۇلۇش ۋە ماكانلاشتۇرۇش مىنىستىرلىكى.

تَعْمِيْمٌ: ئومۇملاشتۇرماق، ئېلان قىلماق، جاكارلىماق، تاراتماق، تارقاتماق.

«تَعْمِيْمُ التَّعْلِيْمِ الثَّانَوِيِّ»: تولۇق ئوتتۇرا مائارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇش.

تَعْمِيْمُ الْكَهْرَبَاءِ: ئېلېكترلەشتۈرمەك.

تَعَنْقَدَ يَتَعَنْقَدُ تَعَنْقُدًا: بىردىن ـ بىردىن ئېسىپ قويدى؛ دۆۋىلەپ قويدى.

تَعَنَّتَ يَتَعَنَّتُ تَعَنُّتًا: قىينىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويۇشقا ئۇرۇندى، چارىسىز قالدۇرۇشقا ھەرىكەتلەندى؛ تەكتىسلىتقا قالدۇردى؛ خاتالىققا ئېلىپ كەلدى.

تَعَنَّتَ الرَّجُلُ: تەرسالىق قىلدى، جاھىللىق قىلدى.

تَعَنَّتَهُ وَ عَلَيْهِ مِنَ السُّؤَالِ: گاڭگىرىتىپ قويدى، قىينىپ قويدى، تەكتىلىكتە قالدۇردى، قىينىچىلىققا قالدۇردى.

تَعَنَّتَ فِي آرَائِهِ: ئۆز پىكرىدە تەرسالىق قىلدى، يولسىزلىق قىلدى.

تَعَنُّتٌ: تەرسالىق، كاجالىق، تەتۈرلۈك، جاھىللىق، چىگىش تۇرۇۋالماق؛ چاپلىشىۋالماق؛ قۇسۇر تاپماق، تىرناق تېگىدىن كىر ئىزدەمەك.

تَعَنَّى يَتَعَنَّى تَعَنِّيًا: مۇشەققەت بىلەن ئىشلىدى، قاتتىق چارچىدى.

«تَعَنَّى الرَّجُلُ مِنْ أَجْلِ تَحْقِيْقِ أَحْلَامِهِ»: ئۇ ئۆزىنىڭ ئارزۇ ـ ئارمانلىرىنى ئىشقا ئاشۇرۇش يولىدا جاپا چەكتى.

تَعْنِيْقٌ: كايماق، ئەيىبلىمەك، مالامەت قىلماق.

تَعَهَّدَ يَتَعَهَّدُ تَعَهُّدًا: كۆڭۈل بۆلدى، كۆيۈندى، دىققەت قىلدى، ھالىدىن خەۋەر ئالدى، سۈرۈشتۈردى.

تَعَهَّدَ بِالشَّيْءِ: ئۈستىگە ئالدى.

تَعَهَّدَ بِإِنْجَازِ الْمُهِمَّةِ: ۋەزىپىنى ئادا قىلىشنى ئۈستىگە ئالدى.

تَعَهَّدَ الْحَدِيقَةَ: باغقا كۆڭۈل بۆلدى.

تَعَهَّدَ أَمْلَاكَهُ: مال ـ مۈلۈكلىرىنى باشقۇردى.

تَعَهُّدٌ ج تَعَهُّدَاتٌ: ۋەزىپە، مەجبۇرىيەت، جاۋابكارلىق، مەسئۇلىيەت؛ كاپالەت، توختام، كېلىشىم، پۈتۈم.

تَعَهُّدٌ كِتَابِيٌّ: يازما توختام، يازما كېلىشىم.

تَعَوَّجَ يَتَعَوَّجُ تَعَوُّجًا: ئەگرى بولدى، قىڭغىر بولدى.

تَعَوَّدَ يَتَعَوَّدُ تَعَوُّدًا الشَّيْءَ أَوْعَلَى الشَّيْءِ: ئادەتلەندى، ئادىتىگە ئايلاندى، كۆندى، كۆنىۋالدى.

تَعَوَّدَ عَلَى السَّهَرِ: ئۇخلىماسلىقنى ئادەت قىلىۋالدى.

تَعَوَّدَ الْكَسَلَ: ھورۇنلۇقنى ئادەت قىلىۋالدى.

تَعَوُّدٌ: ئادەتلەنمەك، كۆنمەك.

تَعَوَّذَ يَتَعَوَّذُ تَعَوُّذًا بِهِ: پاناھ تىلىدى، پاناھ ئىزدىدى، يۆلەنچۈك ئىزدىدى.

تَعَوَّرَ يَتَعَوَّرُ تَعَوُّرًا الْعَارِيَةَ: ئۆتنە بەرگەن نەرسىنى قايتۇرۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

تَعَوَّرَ الْقَوْمُ الشَّيْءَ: قولمۇ قول ئېلىپ ـ بېرىشتى.

تَعَوَّضَ يَتَعَوَّضُ تَعَوُّضًا الشَّيْءَ: تۆلەتتى، تۆلىتىۋالدى، تولدۇرۇۋالدى.

تَعَوَّضَ عَنْهُ أَوْ بِهِ: ئورنىغا قويدى، ئورنىغا دەسسەتتى، ئورنىنى ئالدى.

تَعَوَّضَ مِنَ الشَّيْءِ: تۆلىتىۋالدى، ئورنىغا تۆلەتكۈزدى، ئورنىغا دەسسەتتى.

تَعَوَّقَ يَتَعَوَّقُ تَعَوُّقًا: هايال بولدى، كېچىكتى، توسقۇنلۇققا ئۇچرىدى.

تَعْوِيذٌ ج تَعَاوِيذُ: تۇمار، تىلتۇمار.

تَعْوِيضٌ: ئورنىنى باسماق، ئورنىنى ئىگىلىمەك؛ تۆلەتمەك.

تَعْوِيضٌ عَنْ ضَرَرٍ: زىيانىنى تۆلىمەك.

تَعْوِيضٌ ج تَعْوِيضَاتٌ: ھەق، تۆلەم؛ مۇكاپات.

دَفَعَ تَعْوِيضًا: تۆلەم تۆلىدى.

تَعْوِيضَاتُ الْحَرْبِ: ھەربىي تۆلەم.

تَعْوِيمٌ: يېنىكلىرى سۇ ئۈستىگە لەيلەپ چىقسۇن، ئېغىرلىرى ئاستىغا چۆكسۇن دەپ مەدەنلەرنى سۇغا چىلاپ قويۇش.

تَعِيسٌ ج تُعَسَاءُ: بەختسىز، شور پېشانە، بەتلەي، بىچارە.

تَعَيَّشَ يَتَعَيَّشُ تَعَيُّشًا: تىرىكچىلىك قىلدى، جان باقتى، تۇرمۇش كەچۈردى، جاھاندارچىلىق قىلدى.

تَعَيَّشَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ: ئەمگىكىگە يۆلىنىپ ياشىدى.

تَعَيَّنَ يَتَعَيَّنُ تَعَيُّنًا فِي مَنْصِبٍ: مەنسەپكە تەيىنلەندى.

تَعَيَّنَ عَلَيْهِ: زۆرۈر بولدى، لازىم بولدى.

تَعَيَّنَتْ لِكَذَا: تەيىن تاپتى، بەلگىلەندى، خاس قىلىندى.

«تَعَيَّنَتْ هَذِهِ الْأَرْضُ لِلْبِنَاءِ وَتِلْكَ لِلزِّرَاعَةِ»: بۇيەر قۇرۇلۇش قىلىشقا، ئاۋۇ يەر تېرىلغۇغا تەيىن تاپتى.

«يَتَعَيَّنُ عَلَيْكَ أَنْ تَهْتَمَّ بِمَظْهَرِكَ»: سەن سىرتقى كۆرۈنۈشۈڭگە كۆڭۈل بۆلۈشۈڭ لازىم.

«تَعَيَّنْتُ فِي هَذِهِ الْوَظِيفَةِ قَبْلَ سَنَةٍ»: بىر يىل ئىلگىرى بۇ ۋەزىپىگە تەيىنلەندىم.

تَعْيِينٌ ج تَعْيِينَاتٌ: بەلگىلىمەك، تاللىماق، تاللىۋالماق، تەيىنلىمەك، ئەۋەتمەك، كۆرسەتمەك، بەلگىلىمە.

تَعْيِينُ الْجُنْدِيِّ: ھەربىي تەمىنات؛ ئوزۇق ـ تۆلۈك.

تَغَابَنَ يَتَغَابَنُ تَغَابُنًا الْقَوْمُ: بىر ـ بىرىنى ئالداشتى.

تَغَابُنٌ: ئۆز ئارا ئالداشماق، بىر ـ بىرىنى ئالداشماق.

اَلتَّغَابُنُ: قۇرئاندىكى بىر سۈرىنىڭ ئىسمى.

يَوْمُ التَّغَابُنِ: قىيامەت كۈنى، زىيان تارتىدىغان كۈن.

«يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ» ‹قرآن›: ئۇ كۈندە ئاللاھ سىلەرنى قىيامەت ئۈچۈن توپلايدۇ، ئۇ زىيان تارتىدىغان كۈندۇر.

تَغَابَى يَتَغَابَى تَغَابِيًا: دۆت بولۇۋالدى، گالۋاڭ بولۇۋالدى، بىلىمسىز بولۇۋالدى، ھاماقەت بولۇۋالدى، مەتۇ بولۇۋالدى.

تَغَابَى عَنْهُ: سەل قاردى، ئېتىبارسىز قاردى، كۆڭۈل بۆلمىدى.

«لَيْسَ غَبِيًّا وَلَكِنَّهُ يَتَغَابَى حَتَّى لَا يُحَاسَبَ عَلَى فِعْلَتِهِ»: ئۇ گالۋاڭ ئەمەس، لېكىن ئۇ قىلمىشىدىن جازاغا تارتىلماسلىق ئۈچۈن بىلىمسىز بولۇۋالدى.

تَغَاشَمَ يَتَغَاشَمُ تَغَاشُمًا: بىلىمسىز بولۇۋالدى.

تَغَاضَى يَتَغَاضَى تَغَاضِيًا عَنْهُ: كۆرمەسكە سېلىۋالدى؛ سۈكوت قىلدى.

«اَلْمُدِيرُ الْجَيِّدُ لَايَتَغَاضَى عَنْ تَقْصِيرِ مُوَظَّفِيهِ»: ياخشى مۇدىر خىزمەتچىلىرىنىڭ كەمچىلىكىگە سەل قارىمايدۇ.

تَغَافَلَ يَتَغَافَلُ تَغَافُلًا: بىپەرۋا بولۇۋالدى، دىققەتسىز قىياپەتكە كىرىۋالدى.

«هَذَا الرَّجُلُ لَيْسَ مُغَفَّلًا وَلَكِنَّهُ يَتَغَافَلُ»: بۇ ئادەم بىپەرۋا ئەمەس، لېكىن ئۇ پەرۋاسىز قىياپەتكە كىرىۋالدۇ.

تَغَافَلَ عَنِ الْأَمْرِ: سەل قاردى، بىپەرۋالىق قىلدى.

تَغَالَبَ يَتَغَالَبُ تَغَالُبًا: تالاشتى، تارتىشتى، تىركىشىشتى.

«تَغَالَبَ الْقَوْمُ عَلَى الْبَلَدِ»: شەھەرنى تالاشتى.

تَغَالَى يَتَغَالَى تَغَالِيًا النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك چىرمىشىپ كەتتى.

تَغَالَى فِي الْأَمْرِ: كۆپتۇرۇۋەتتى، مۇبالىغە قىلىۋەتتى.

تَغَالَى فِي الْبَيْعِ: يۇقىرى باھادا ساتتى، قىممەت ساتتى.

تَغَالَى الْمُتَقَاتِلُونَ بِالسِّهَامِ: جەڭچىلەر بىر - بىرىگە ئوق ئېتىشتى.

تَغَامَزَ يَتَغَامَزُ تَغَامُزًا: قاش ئېتىشتى، كۆز ئىشارىتى قىلىشتى، قاش - كۆزلىرىنى ئېتىشتى.

«وَإِذَامَرُّوابِهِمْيَتَغَامَزُونَ» (قرآن): (مۇسۇلمانلار) ئۇلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە، ئۇلار ئۆز ئارا كۆز قىسىشاتتى.

تَغَانَى يَتَغَانَى تَغَانِيًا: باي بولدى.

تَغَانَى الْقَوْمُ: بىر - بىرىدىن بىھاجەت بولدى.

تَغَاوَى يَتَغَاوَى تَغَاوِيًا الْقَوْمُ: تىل بىرىكتۈردى.

تَغَاوَى الْقَوْمُ عَلَيْهِ: ئۇنى ئۆلتۈرۈشنى پىلانلىدى.

تَغَاوَى الطَّائِرُ عَلَى الشَّيْءِ: قوش ئەگىدى.

تَغَايَدَ يَتَغَايَدُ تَغَايُدًا فِي مَشْيَتِهِ: دەلدەڭشىپ ماڭدى.

تَغَايَرَ يَتَغَايَرُ تَغَايُرًا: خىلمۇ خىل بولدى.

تَغَايَرُوا: ئىختىلاپ قىلىشتى.

تَغَايَرَتِ الْأَشْيَاءُ: شەيئىلەر خىلمۇ خىل بولدى.

«اِتَّفَقُوا فِي صِفَاتٍ وَتَغَايَرُوافِيصِفَاتٍ أُخْرَى»: بىر قىسىم سۈپەتلىرى ئوخشاش بولسىمۇ يەنە بىر قىسىم سۈپەتلىرى ئوخشاش بولماي قالدى.

تَغَبَّبَ يَتَغَبَّبُ تَغَبُّبًا: نەتىجىنى كۈتتى، ئاقىۋىتىنى كۈتتى.

تَغَبَّرَ يَتَغَبَّرُ تَغَبُّرًا: چاڭ - توزان كۆتۈرۈلدى.

تَغَبَّرَ وَجْهُهُ: يۈزى چاڭ - توزان بولۇپ كەتتى، يۈزىنى چاڭ - توزان بېسىپ كەتتى.

تَغَبَّشَ يَتَغَبَّشُ تَغَبُّشًا: ئالداندى.

تَغَبَّى يَتَغَبَّى تَغَبِّيًا: دۆت دەپ قاردى، گالۋاڭ ھېسابلىدى ، دۆت بولۇۋالدى.

تَغَثَّى يَتَغَثَّى تَغَثِّيًا النَّفْسُ: كۆڭلى ئېلىشتى، كۆڭلى ئاينىدى، قۇسقۇسى كەلدى؛ يىرگەندى.

تَغَدَّى يَتَغَدَّى تَغَدِّيًا: چۈشلۈك تاماق يېدى.

«نَتَغَدَّى كُلَّ يَوْمٍ فِي السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ بَعْدَ الظُّهْرِ»: بىز ھەر كۈنى چۈشتىن كېيىن سائەت ئىككىدە چۈشلۈك تاماق يەيمىز.

تَغَدَّى يَتَغَدَّى تَغَدِّيًا: تاماق يېدى، غىزالاندى.

«قَضَى فِي الْغَابَةِ أَيَّامًا يَتَغَذَّى بِالنَّبَاتِ»: ئۇسۇملۇك بىلەن ئوزۇقلىنىپ ئورمانلىقتا بىرقانچە كۈننى ئۆتكۈزدى.

تَغْذِيَةٌ: ئوزۇقلىنىش.

«ظَهَرَتْ عَلَيْهِ أَمْرَاضُ سَبَبُهَا نَقْصُ التَّغْذِيَةِ»: ئوزۇق يېتىشمەسلىك سەۋەبىدىن ئۇنىڭدا نۇرغۇن كېسەل بارلىقى مەلۇم بولدى.

«يَشْكُونَ سُوْءَ التَّغْذِيَةِ»: ئۇلار ناچار ئوزۇقلىنىشتىن داتلىماقتا.

تَغَرَّبَ يَتَغَرَّبُ تَغَرُّبًا: ۋەتەندىن ئايرىلدى، يۇرتتىن ئايرىلدى.

«تَغَرَّبَ طَلَبًا لِلْحَيَاةِ الْكَرِيمَةِ»: بەختلىك ھاياتنى قوغلىشىپ يۇرتىدىن ئايرىلدى.

تَغَرُّبٌ: يۇرتتىن ئايرىلماق، مۇساپىر بولماق.

تَغَرَّدَ يَتَغَرَّدُ تَغَرُّدًا الطَّائِرُ: قوش سايرىدى.

تَغَرَّضَ يَتَغَرَّضُ تَغَرُّضًا الْغُصْنُ: شاخ سۇندى، ئۈزۈلدى.

تَغَرَّمَ يَتَغَرَّمُ تَغَرُّمًا: جەرىمانە تۆلىدى.

تَغَرَّمَ بِخَمْسَةِ جُنَيْهَاتٍ: بەش فوند جەرىمانە تۆلىدى.

تَغَرْغَرَ يَتَغَرْغَرُ تَغَرْغُرًا: ئېغىز چايقىدى، غەرغەر قىلدى.

تَغَرْغَرَتْ عَيْنَاهُ: كۆزىدە ياش ئەگىدى، كۆزىگە ياش ئالدى.

تَغْرِيْبٌ: پالماق، سۈرگۈن قىلماق، قوغلاپ چىقارماق، يىراقلاشتۇرماق.

تَغْرِيْدٌ: قۇشنىڭ سايرىشى.

تَغْرِيْقٌ: غەرق قىلىۋەتمەك، چۆكتۈرۈۋەتمەك.

اَلتَّغْرِيقُ التِّجَارِيُّ: تۆكمە قىلىپ ساتماق، ئەرزان ساتماق.

تَغْرِيْقٌ «فِي الْبَلَاغَةِ»: مۇبالىغە قىلماق، كۆپتۇرمەك.

تَغَزَّلَ يَتَغَزَّلُ تَغَزُّلاً بِالشَّيْءِ: چېقىلدى، ئەركىلەتتى، جەلپ قىلدى، زوقىنى كەلتۈردى.

تَغَزَّلَ الْمَرْأَةَ: ئايالنىڭ گۈزەللىكىنى تەسۋىرلىدى، ئايالغا مۇھەببەت ئىزھار قىلدى.

تَغَشَّمَ يَتَغَشَّمُ تَغَشُّمًا: خورلىدى، زۇلۇم قىلدى؛ زىيانكەشلىك قىلدى.

تَغَشَّى يَتَغَشَّى تَغَشِّيًا بِثَوْبِهِ: كىيىمگە يۆگىنىۋالدى، كىيىنىۋالدى.

تَغَشَّى زَوْجَتَهُ: ئايالى بىلەن جىنسىي ئالاقە قىلدى.

«فَلَمَّا تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ حَمْلاً خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ» «قۇرئان»: خوتۇنى بىلەن يېقىنچىلىق قىلغاندىن كېيىن، خوتۇنى يېنىككىنە قورساق كۆتۈرۈپ ئېغىر ئاياغ يۈردى.

تَغَضَّبَ يَتَغَضَّبُ تَغَضُّبًا: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

تَغَضَّرَ يَتَغَضَّرُ تَغَضُّرًا: رەت قىلدى، باش تارتتى، بۇزۇلۇپ كەتتى.

تَغَضَّرَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا كۆيۈنمىدى.

تَغَضَّنَ يَتَغَضَّنُ تَغَضُّنًا: پۈرلاشتى؛ بۇدرە بولدى، قورۇلۇپ كەتتى.

«شَاخَ وَتَغَضَّنَ وَجْهُهُ»: ئۇ قېرىپ يۈزى قورۇلۇپ كەتتى.

تَغَطْرَسَ يَتَغَطْرَسُ تَغَطْرُسًا: مەغرۇرلاندى، تەكەببۇرلۇق قىلدى.

تَغَطْرَسَ فِي مَشْيِهِ: غادىيىپ ماڭدى.

تَغَطَّسَ يَتَغَطَّسُ تَغَطُّسًا: شۇڭغىدى، يوشۇرۇندى، چۆكتى؛ يۈيۈندى؛ خىرىستىئان دىنىغا كىردى.

تَغَطَّشَ يَتَغَطَّشُ تَغَطُّشًا عَيْنُهُ: كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىزلاشتى، كۆزى خىرەلەشتى.

تَغَطَّى يَتَغَطَّى تَغَطِّيًا: يۆگەلدى، پۈركەلدى؛ يوشۇرۇندى.

تَغَطَّى بِعَبَاءَتِهِ: رىداسىغا يۆگەلدى.

تَغْطِيسٌ: چۆكتۈرمەك، پاتۇرۇۋەتمەك، شۇڭغۇماق.

تَغَفَّلَهُ يَتَغَفَّلُ تَغَفُّلاً: ئۇنىڭ دىققەتسىزلىكىنى كۈتتى، ئۇنىڭ بىپەرۋالىقىنى كۈتتى.

«كُنْ يَقِظًا فَخَصْمُكَ يَتَغَفَّلُكَ»: پەخەس بولغىن، سېنىڭ دۈشمىنىڭ دىققەتسىزلىكىڭنى كۈتمەكتە.

تَغَلْغَلَ يَتَغَلْغَلُ تَغَلْغُلاً: ئىچكىرىلەپ كىردى، سىڭىپ كىردى، چوڭقۇرلاپ كىردى.

«تَغَلْغَلَ الْفَسَادُ فِي الْمُؤَسَّسَةِ»: چىرىكلىك ئورگانغا سىڭىپ كىردى.

«تَغَلْغَلَ الْجَيْشُ فِي الْغَابَةِ»: قوشۇن ئورمانلىققا ئىچكىرىلەپ كىردى.

تَغَلَّبَ يَتَغَلَّبُ تَغَلُّبًا: ئىستىلا قىلدى، ئىگىلىۋالدى، قولغا كىرگۈزدى، يەڭدى.

تَغَلَّبَ النُّعَاسُ عَلَيْهِ: ئۇنى ئۇيقۇ باستى.

تَغَلَّبَ عَلَى الْعَقَبَاتِ: توسالغۇلارنى يەڭدى، توسالغۇلار ئۈستىدىن غالىب كەلدى.

«تَغَلَّبَ عَلَى الْمُشْكِلَةِ»: قىيىنچىلىقنى يەڭدى.

تَغَلُّبٌ: يەڭمەك، ئىگىلىۋالماق، بويسۇندۇرماق؛ تۇغەتمەك، خاتىمە بەرمەك.

تَغَلَّفَ يَتَغَلَّفُ تَغَلُّفًا: پېچەتلەندى، قاپلاندى، چاپلاندى.

«تَغَلَّفَ بِغِلاَفٍ كَاذِبٍ مِنَ التَّوَاضُعِ»: ئۇ ساختا كەمتەرلىك پەردىسىگە ئورۇنىۋالدى.

تَغَلْغَلَ يَتَغَلْغَلُ تَغَلْغُلاً فِي الشَّيْءِ: قەدەم قويدى، ئىچكىرىلەپ كىردى، چوڭقۇرلاپ كىردى.

تَغْلِيبٌ: ئۆزئارا مۇناسىۋەتلىك ئىككى سۆزنىڭ بىرىنى ئىككىلىكىشەكىلدەقوللىنىپ ئىككى سۆزنى ئىپادىلەش، مەسىلەن: **«اَلأَبَوَيْنِ»** سۆزى **«أَبٌ»** بىلەن **«أُمٌّ»** نى كۆرسىتىدۇ، **«اَلْمَشْرِقَيْنِ»** سۆزى **«اَلْمَشْرِقُ»** بىلەن **«اَلْمَغْرِبُ»** نى كۆرسىتىدۇ.

تَغْلِيطٌ: خاتالاشتۇرماق؛ خاتالىقنى كۆرسىتىپ قويماق.

تَغْلِيفٌ: ئەتمەك، بېكىتمەك، پېچەتلىمەك.

آلَةُ تَغْلِيفٍ: يۆگەش ئەسۋابى.

تَغْلِيفُ الْكُتُبِ: كىتاب مۇقاۋىلاش.

تَغَمْغَمَ يَتَغَمْغَمُ تَغَمْغُمًا الرَّجُلُ: غودۇكشىدى، غودۇربدى.

«تَغَمْغَمَ الْغَرِيقُ تَحْتَ الْمَاءِ»: غەرق بولغۇچى سۇ ئاستىدا ئاۋاز چىقاردى.

تَغَمَّدَ يَتَغَمَّدُ تَغَمُّدًا الشَّيْءَ: ياپتى، دالدىغا ئالدى، پەردىلىدى.

«تَغَمَّدَ اللّٰهُ الْفَقِيدَ بِرَحْمَتِهِ»: ئاللاھ مەرھۇمنى ئۆز رەھمىتى بىلەن ياپسۇن.

تَغَنْدَدَ يَتَغَنْدَدُ تَغَنْدُدًا: چىرايلىق ياساندى، سۆلەتۇزالىق قىلدى.

تَغَنَّجَ يَتَغَنَّجُ تَغَنُّجًا: ناز قىلدى، ئەركىلىدى.

تَغَنَّى يَتَغَنَّى تَغَنِّيًا: مەدھىيىلىدى، كۈيلىدى؛ شېئىر ئوقىدى.

تَغَنَّى بِالشِّعْرِ: ناخشا ۋە شېئىرلىرىدا ئۇنى كۈيلىدى، شېئىر ئوقىدى.

«تَغَنَّى بِأَخْلَاقِ أَبِيهِ»: ئاتىسىنىڭ ئەدەپ - ئەخلاقىنى مەدھىيىلىدى.

تَغَنَّى الشَّخْصُ: باي بولدى، بېيىدى، پۇل - مېلى كۆپەيدى.

تَغَوَّطَ يَتَغَوَّطُ تَغَوُّطًا: ھاجەت قىلدى، چوڭ تەرەت قىلدى.

تَغَوَّلَ يَتَغَوَّلُ تَغَوُّلاً - تِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئۇپا - ئەخلىك سۈرتتى.

تَغَيَّى يَتَغَيَّى تَغَيِّيًا الْغَايَةَ: نىشانىنى بەلگىلىدى؛ نىشانغا يەتتى.

تَغَيَّبَ يَتَغَيَّبُ تَغَيُّبًا: غايىب بولدى، يىراق بولدى.

تَغَيَّبَ الْأَمْرُ: ئىش مەخپى بولدى.

«تَغَيَّبَ عَنِ الْاِجْتِمَاعِ»: يىغىنغا ھازىر بولمىدى.

تَغَيَّرَ يَتَغَيَّرُ تَغَيُّرًا: ئۆزگەردى، ئالماشتى.

«وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ» ‹قرآن›: ... تەمى ئۆزگەرمىگەن سۈتتىن ئۆستەكلەر ...

تَغَيُّرٌ: ئۆزگەرمەك، ئالماشماق.

تَغْيِيرٌ: ئۆزگەرتمەك، ئالماشتۇرماق.

تَغْيِيرُ الْمَوَادِّ الدِّرَاسِيَّةِ: ئوقۇشلۇق ئىسلاھاتى.

تَغْيِيرُ مَلَابِسَ: كىيىم ئالماشتۇرماق.

تَغْيِيرُ طُرُقِ التَّدْرِيسِ: ئوقۇتۇش ئۇسۇلىنى ئىسلاھ قىلىش.

تَغْيِيرُ أُسْلُوبِ التَّدْرِيسِ: ئوقۇتۇش ئۇسۇلىنى ئىسلاھ قىلىش.

تَغَيَّضَ يَتَغَيَّضُ تَغَيُّضًا الْمَاءُ: سۇ قۇرۇپ كەتتى، سوغۇلۇپ كەتتى.

تَغَيَّظَ يَتَغَيَّظُ تَغَيُّظًا: چېچىلدى، ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

تَغَيَّمَ يَتَغَيَّمُ تَغَيُّمًا - تِ السَّمَاءُ: ھاۋا تۇتۇلدى، ئاسمانىنى بۇلۇت قاپلىدى.

تَفَاعَلَ يَتَفَاعَلُ تَفَاعُلاً بِهِ: ئۇمىدۋار بولدى، ئىشەنچ بىلەن قارىدى.

تَفَاعَلَ بِالشَّيْءِ: ياخشى پال ئالدى.

تَفَاعَلَ بِنَجَاحِهِ: ئۇنىڭ نەتىجە قازىنىدىغانلىقىغا ئىشەنچ بىلەن قارىدى.

«سَقَطَ الْمَطَرُ فَتَفَاعَلَ النَّاسُ بِهِ»: يامغۇر ياغدى، كىشىلەر ئۇنىڭدىن ياخشى پال ئالدى.

تَفَاعُلٌ: ئۇمىدۋارلىق بىلەن قارىماق، ئىشەنچ بىلەن قارىماق، ياخشى پال ئالماق.

تَفَاحَشَ يَتَفَاحَشُ تَفَاحُشًا: ناشايان سۆز - ھەرىكەتلەرنى قىلدى.

تَفَاخَرَ يَتَفَاخَرُ تَفَاخُرًا: پەخىرلىنىشتى، كۆز - كۆز قىلىشتى، ماختىنىشتى.

«لَا تَتَفَاخَرْ بِنَسَبِكَ وَمَالِكَ وَإِنَّمَا بِأَعْمَالِكَ»: نەسەبىڭ، پۇل - مېلىڭ بىلەن پەخىرلەنمەي، پەقەت ئۆزۈڭنىڭ قىلغان ئىشىڭ بىلەن پەخىرلەنگىن.

تَفَاخُرٌ: ئۆزئارا پەخىرلەنمەك.

«اِعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ»
‹قرآن›: بىلىڭلارکى، دۇنيا تېرىكچىلىكى ئويۇندىن، (كىشىنى ئاخىرەتتىن غەپلەتتە قالدۇرىدىغان) مەشغۇلاتتىن، زىبۇ زىننەتتىن، ئۆز ئارا پەخىرلىنىشتىن، پۇل - مال، پەرزەنت كۆپەيتىپ پەخىرلىنىشتىن ئىبارەتتۇر...

تَفَادَى يَتَفَادَى تَفَادِيًا الرَّجُلُ مِنْ كَذَا: ئىھتىيات قىلدى، پەخەس بولدى.

تَفَادَى الْخَطَرَ: خەتەردىن ساقلاندى.

تَفَادَى الضَّرَرَ بِتَدَابِيْرَ عَاجِلَةٍ: جەددىي تەدبىر ئارقىلىق زىياندىن ئامان قالدى.

«تَفَادَاهُ خَشْيَةَ أَنْ يَبْطِشَ بِهِ»: ئۇنىڭ تۇتۇۋېلىشىدىن قورقۇپ، ئۇنىڭدىن پەخەس بولدى.

«عَادَتْ سُفُنُ الصَّيْدِ وَاحِدَةً إِثْرَ أُخْرَى إِلَى الْمِيْنَاءِ لِتَتَفَادَى الْأَعْصَارَ»: بېلىقچىلار كېمىسى بوراندىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئارقمۇ ئارقا پورتقا قايتتى.

تَفَادٍ «اَلتَّفَادِي»: ئېھتىيات قىلماق، پەخەس بولماق، ساقلانماق، ئامان بولماق.

تَفَادِيًا عَنْ...: ... دىن ساقلىنىش ئۈچۈن.

تَفَارَقَ يَتَفَارَقُ تَفَارُقًا الْقَوْمُ: ئايرىلىشتى.

«هَذَانِ الصَّدِيقَانِ لَايَكَادَانِ يَتَفَارَقَانِ»: بۇ ئىككى دوست ئايرىلمايدۇ.

تَفَارِيْقُ مِنَ الشَّيْءِ: پارچىلىرى، پارچە - پۇراتلىرى، چېچىلىپ كەتكەنلىرى.

ضَمَّ تَفَارِيْقَ مَتَاعِهِ: ئۇ يۈك - تاقلىرىنىڭ چېچىلىپ كەتكەنلىرىنى يىغدى.

تَفَاسَخَ يَتَفَاسَخُ تَفَاسُخًا الْأَمْرُ: بىكار قىلىنىشتى، ئەمەلدىن قالدۇرۇشتى.

تَفَاسَخَ الْبَيِّعَانِ الْبَيْعَ: ئىككى سودىلاشقۇچى سودىنى بۇزۇشقا قوشۇلۇشتى.

تَفَاصَحَ يَتَفَاصَحُ تَفَاصُحًا: پاساھەتلىك سۆزلىگەن قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَفْصِيْلٌ ج تَفَاصِيْلُ وَتَفْصِيْلَاتٌ: تەپسىلىي، ئىنچىكە، تەپسىلات.

«رَوَى أَدَقَّ التَّفَاصِيْلِ عَنِ الْحَادِثِ»: ھادىسىنىڭ ئىنچىكە تەرەپلىرىنى دەپ بەردى.

«إِلَيْكُمُ الْأَخْبَارَ بِالتَّفْصِيْلِ»: خەۋەرلەرنى تەپسىلىي بايان قىلىمىز.

«عَرَضَ قَضِيَّتَهُ بِدُونِ تَفَاصِيْلَ»: ئۇ مەسىلىنى سىنى قىسقا سۆزلەپ بەردى.

«دَخَلَ فِي تَفَاصِيلِ الْمَوْضُوعِ»: ماۋزۇنىڭ ئىنچىكە تەرەپلىرىنى بايان قىلىشقا كىرىشتى.

تَفَاعَلَ يَتَفَاعَلُ تَفَاعُلاً: تەسىر كۆرسىتىشتى، رېئاكسىيلەشتى.

«تَفَاعَلَتِ الْمَادَّتَانِ الْكِيْمِيَاوِيَّتَانِ فَنَتَجَ مِنْ ذَلِكَ مَادَّةٌ جَدِيدَةٌ»: ئىككى خىل خىمىيە ئۇي ئېلېمېنتىنىڭ رېئاكسىيىلىشىشى نەتىجىسىدە يېڭى ئېلېمېنت پەيدا بولدى.

تَفَاعَلَ مَعَ الْأَحْدَاثِ الْأَخِيْرَةِ: ئۇ كېيىنكى ۋەقەلىكنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىدى.

تَفَاعُلٌ: ئۆز ئارا تەسىر كۆرسىتىش، بىر - بىرىگە تەسىر قىلىش.

تَفَاعُلٌ كِيْمِيَاوِيٌّ: خىمىيىلىك رېئاكسىيە.

تَفَاعِيْلُ: تۇراق (شېئىردا)

ثُفَافٌ. ثِفَافَةٌ: تۆكۈرۈك، شۆلگەي.

تَفَاقَسَ يَتَفَاقَسُ تَفَاقُسًا الرَّجُلَانِ: تۇخۇم سوقۇشتۇردى، تۇخۇم چېكىشتى.

تَفَاقَمَ يَتَفَاقَمُ تَفَاقُمًا الشَّيْءُ: ئېغىر بولدى، چوڭىيىپ كەتتى؛ خەۋپلىك بولدى، جىددىي بولدى.

اَلْأَمْرُ: مەسىلە ئېغىرلاشتى، خەتەرلىك باسقۇچقا كەلدى.

«ضَعْ حَدًّا لِهَذِهِ الْفَوْضَى قَبْلَ أَنْ تَتَفَا»: بۇ قالايمىقانچىلىق زورىيىپ كېتىشتىن بۇرۇن ئۇنى چەكلىگىن.

تَفَاكَهَ يَتَفَاكَهُ تَفَاكُهًا: چاقچاقلاشتى، ئويناشتى، ھەزىل قىلىشتى.

ثُفَالٌ: تۆكۈرۈك؛ كۆپۈك.

تَفَانَى يَتَفَانَى تَفَانِيًا: پىداكارلىق بىلەن ئىشلىدى، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلىپ ئىشلىدى، پۈتۈن ۋۇجۇدىنى بېغىشلىدى.

«تَفَانَى فِي خِدْمَةِ وَطَنِهِ»: ۋەتىنى ئۈچۈن پۈتۈن ۋۇجۇدىنى بېغىشلىدى.

تَفَانٍ «اَلتَّفَانِي»: ئۆزىنى ئۇنتۇش روھى، پىداكارلىق.

تَفَاهَةٌ: تەمسىز، بىمەزە.

تَفَاهَةٌ ج تَفَاهَاتٌ: ئەرزىمەس ئىش، ئەھمىيەتسىز ئىش.

تَفَاهَمَ يَتَفَاهَمُ تَفَاهُمًا: ئۆز ئارا چۈشىنىشتى؛ ئۆز ئارا چۈشەنچە ھاسىل قىلىشتى.

تَفَاهَمَ الْقَوْمُ عَلَى أَمْرٍ: چۈشەنچە ھاسىل قىلىشتى، بىرلىككە كېلىشتى.

تَفَاهُمٌ: ئۆز ئارا چۈشىنىشمەك.

سُوءُ تَفَاهُمٍ: خاتا چۈشەنچە، چۈشىنىشمەسلىك.

«يَبْدُو أَنَّ هُنَاكَ تَفَاهُمًا حَوْلَ هَذَا بَيْنَ الدَّوْلَتَيْنِ»: بۇ مەسىلە ئۈستىدە ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا چۈشەنچە ھاسىل قىلىنغاندەك تۇرىدۇ.

تَفَاوَتَ يَتَفَاوَتُ تَفَاوُتًا الشَّيْئَانِ: بىر - بىرىدىن پەرقلەندى، پەرقلىق بولدى.

«تَفَاوَتَ الرَّجُلاَنِ فِي الْفَضْلِ»: ئارتۇقچىلىقتا بىر - بىرىدىن پەرقلىق بولدى.

تَفَاوُتٌ: پەرق، ئوخشاشماسلىق.

«مَاتَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِنْتَفَاوُتٍ» ‹قرآن›: مېھرىبان ئاللاھنىڭ يارىتىشىدا ھېچ نۇقسانىنى كۆرمەيسەن.

تَفَاوَضَ يَتَفَاوَضُ تَفَاوُضًا فِي الْأَمْرِ: سۆھبەتلەشتى، مەسلىھەتلەشتى، كېڭەشتى.

«تَفَاوَضَ الْوَفْدَانِ حَوْلَ عَدَدٍ مِنَ الْأُمُورِ الَّتِي تَهُمُّ الْبَلَدَيْنِ»: ئىككى دۆلەتكە مۇناسىۋەتلىك ئىشلار ئۈستىدە ئىككى ئۆمەك كېڭەشتى.

تَفَتَّتَ يَتَفَتَّتُ تَفَتُّتًا: پارچە - پارچە بولۇپ كەتتى، چېقىلدى، تىتىلىپ كەتتى، بىتچىت بولدى، ئۇۋۇلۇپ كەتتى.

تَفَتَّتَ مِنْهُ الْكَبِدُ: زەردە گۆش بولۇپ كەتتى، يۇرەك ئېزىلىپ كەتتى.

«وَضَعَ سَائِلاً عَلَى الْخَشَبِ فَتَفَتَّتَ»: ياغاچ ئۈستىگە سۇيۇقلۇقنى قۇيۇۋىدى، ياغاچ پارچىلىنىپ كەتتى.

تَفَتُّتٌ: پارچىلانماق، چېقىلماق، بىتچىت بولماق، ئۇۋۇلۇپ كەتمەك.

تَفَتَّحَ يَتَفَتَّحُ تَفَتُّحًا الزَّهْرَةُ: چېچەك ئېچىلدى.

تَفَتَّحَتِ الْأَزْهَارُ تَمَامًا: گۈللەر تولۇق ئېچىلدى.

«تَتَفَتَّحُ الْأَزْهَارُ كُلَّمَا أَقْبَلَ الرَّبِيعُ»: ھەر قېتىم باھار كەلسە گۈللەر ئېچىلىدۇ.

تَفَتَّرَ يَتَفَتَّرُ تَفَتُّرًا: تىنجىدى، بېسىقتى.

تَفَتَّرَ الْمَاءُ: سۇ ئىسسىپ قالدى.

تَفَتَّرَ الْجِسْمُ: بەدەن ئاجىزلاشتى، بوشاپ كەتتى.

تَفَتَّشَ يَتَفَتَّشُ تَفَتُّشًا: ئاختۇرۇلدى، تەكشۈرۈلدى.

تَفَتَّقَ يَتَفَتَّقُ تَفَتُّقًا: ئاجرىدى، ئايرىلدى، يىرتىلدى.

تَفَتَّقَ ذِهْنُهُ: زېھنى ئېچىلدى.

«تَفَتَّقَ الثَّوْبُ بَعْدَ أَيَّامٍ قَلِيلَةٍ مِنْ شِرَائِهِ»: كىيىم سېتىۋېلىپ ئۇزۇن ئۆتمەي يىرتىلىپ كەتتى.

تَفَتَّلَ يَتَفَتَّلُ تَفَتُّلاً: ئېشىلدى، ئېگەرلىدى، توقۇلدى.

تَفَتَّلَ الْحَبْلُ: ئارغامچا ئېشىلدى.

تَفَتَّى يَتَفَتَّى تَفَتِّيًا الرَّجُلُ: كىشى يىگىت بولۇۋالدى.

تَفْتِيشٌ: تەكشۈرمەك، ئاقتۇرماق، تەپتىش قىلماق؛ كۆزدىن كەچۈرمەك.

دِيوَانُ التَّفْتِيشِ: تەپتىش ئىشخانىسى، كۆزدىن كەچۈرۈش ئىشخانىسى؛ تەپتىش مەھكىمىسى.

تَفْتِيشِيٌّ: ئىزدەشكە ئائىت، ئىزدەشكە مۇناسىۋەتلىك، تەپتىشكە ئائىت.

إِجرَاءٌ تَفْتِيشِيٌّ: كۆزدىن كەچۈرۈش رەسمىيىتى.

تَفْتِيشِيَّةٌ: كۆزدىن كەچۈرمەك، تەكشۈرمەك.

دَوْرَةٌ تَفْتِيشِيَّةٌ: مەزگىللىك كۆزدىن كەچۈرۈش.

تَفَجَّرَ يَتَفَجَّرُ تَفَجُّرًا الْمَاءُ: سۇ ئۇرغۇپ چىقتى، سۇ ئېتىلىپ چىقتى.

تَفَجَّرَ الْقَذِيفَةُ: بومبا پارتلىدى.

«وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ» ‹قرآن›: تاشلار ئارىسىدا ئېچىدىن (سۇ ئېتىلىپ چىقىپ) ئېرىقلار ھاسىل بولىدىغانلىرى بار.

تَفَجَّرَتْ دُمُوعُهُ: ئۇنىڭ كۆز يېشى تۆكۈلدى.

«تَفَجَّرَتْ يَنَابِيعُ حَنَانِهَا»: ئۇنىڭ مېھرى - مۇھەببەت بۇلاقلىرى تاشتى.

تَفَجَّعَ يَتَفَجَّعُ تَفَجُّعًا عَلَى كَذَا: قايغۇردى، ھەسرەت چەكتى، ئېچىندى.

تَفَجَّعْنَا لِمَا حَدَثَ: بىز يۈز بەرگەن ئىشقا

قايغۇردۇق.

تَفَجَّجَ يَتَفَجَّجُ تَفَجُّجًا فِي مَشْيَتِهِ: پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ماڭدى.

تَفَحَّصَ يَتَفَحَّصُ تَفَحُّصًا: تەكشۈردى، قاراپ چىقتى.

تَفَحَّمَ يَتَفَحَّمُ تَفَحُّمًا الْجِسْمُ: ماددا كۆمۈرگە ئايلاندى.

تَفَخَّرَ يَتَفَخَّرُ تَفَخُّرًا: مەغرۇرلاندى، چوڭچىلىق قىلدى.

اَلتَّفِرُ أَوِ التَّفْرَانُ: مەينەت باسقان ئادەم، كىر باسقان، توڭرولۇق.

تِفْرَاجٌ ج تَفَارِيْجُ: ئوچۇق، يوچۇق، ئاراش.

تَفَارِيْجُ الدَّرَابِزِيْنِ: رىشاتكىنىڭ ئارىلىقلىرى.

تَفَارِيْجُ الْأَصَابِعِ: بارماقلارنىڭ ئارىلىقلىرى.

ثُفْرَةٌ: يۇقىرى لەۋ ئۈستى ئويمانچىسى.

ثَفِرَةُ الشَّجَرِ: بىخ، ئۈندۈرمە، تۈزەلمە (دەرەخنىڭ)

تَفَرَّجَ يَتَفَرَّجُ تَفَرُّجًا الْغَمُّ: غەم تارقالدى.

تَفَرَّجَ الشَّخْصُ بِهِ: كۆڭۈل ئاچتى، خۇشال بولدى.

«تَفَرَّجْتُ عَلَى الْمَسْرَحِيَّةِ»: مەن تىياتىر كۆرۈپ كۆڭۈل ئاچتىم.

تَفَرَّدَ يَتَفَرَّدُ تَفَرُّدًا: يالغۇز بولۇۋالدى، يېگانە بولۇۋالدى.

تَفَرَّدَ بِالْأَمْرِ: ئۆزى يالغۇز قىلدى، ئىشلىدى.

تَفَرَّسَ يَتَفَرَّسُ تَفَرُّسًا فِي الشَّيْءِ: سىنچىلاپ قاردى، زەن قويۇپ كۆزەتتى.

تَفَرَّسَ فِيْهِ الْخَيْرَ: ياخشىلىقنى سەزدى، ياخشىلىقنى بايقىدى.

«أَخَذَ يَتَفَرَّسُ فِي وَجْهِي كَأَنَّمَاكَانَيَعْرِفُنِي»: ئۇ مېنى تونۇيدىغاندەك ماڭا سىنچىلاپ قاراپ كەتتى.

تَفَرَّعَ يَتَفَرَّعُ تَفَرُّعًا ـ تِ الْأَغْصَانُ: شاخلار غولداپ كەتتى.

تَفَرَّعَتِ الْمَسَائِلُ: مەسىلىلەر كۆپەيدى.

تَفَرَّعَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن كېلىپ چىقتى، ئايرىلدى.

«تَفَرَّعَتْ كُلُّ هَذِهِ الْمَذَاهِبِ مِنْ دِيْنٍ وَاحِدٍ»: بۇ مەزھەپلەرنىڭ ھەممىسى بىر دىندىن كېلىپ چىقتى.

تَفَرُّعٌ: شاخلىماق، شاخ چىقارماق.

تَفَرَّغَ يَتَفَرَّغُ تَفَرُّغًا لِلْأَمْرِ: ئىشقا بېرىلدى، پۈتۈن زېھنىنى قويدى.

«تَفَرَّغْتُ لِلْبَحْثِ الْعِلْمِيِّ»: مەن ئىلمى تەتقىقاتقا بېرىلدىم.

تَفَرَّقَ يَتَفَرَّقُ تَفَرُّقًا وَ تِفِرَّاقًا: تارقالدى، چېچىلدى.

تَفَرَّقَ الْقَوْمُ أَيْدِي سَبَأً: قۇمدەك چېچىلىپ كەتتى.

تَفَرَّقَتْ كَلِمَتُهُمْ: ئىختىلاپ قىلىشتى، گېپى بىر يەردىن چىقمىدى.

«وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ» ‹قرآن›: قىيامەت قايىم بولغان كۈندە (مۆمىنلەر بىلەن كۇففارلار) بىر ـ بىرىدىن ئايرىلىدۇ.

«وَاعْتَصِمُوابِحَبْلِاللّٰهِجَمِيْعًاوَلَاتَفَرَّقُوا» ‹قرآن›: ھەممىڭلار ئاللاھنىڭ ئارغامچىسىغا (يەنى ئاللاھنىڭ دىنىغا) مەھكەم يېپىشىڭلار، ئايرىلماڭلار.

تَفَرُّقٌ: بۆلۈنۈپ كەتمەك، تارقىلىپ كەتمەك.

تَفَرَّكَ يَتَفَرَّكُ تَفَرُّكًا: ئۇۋۇلۇپ كەتتى، تىتىلىپ كەتتى، چۈشۈپ كەتتى.

تَفَرَّكَ فِي كَلَامِهِ أَوْ مَشْيِهِ: زەيپانە بولۇۋالدى.

تَفَرْزَنَ يَتَفَرْزَنُ تَفَرْزُنًا ‹فِي الشَّطْرَنْجِ›: پىشكە خانىش بولدى.

تَفَرْطَحَ يَتَفَرْطَحُ تَفَرْطُحًا: تۈزلەندى، تەكشىلەندى؛ كېڭەيدى.

تَفَرْعَنَ يَتَفَرْعَنُ تَفَرْعُنًا الرَّجُلُ: تەكەببۇرلۇق قىلدى، مەغرۇرلاندى، ئۆزىنى چوڭ تۇتتى.

تَفَرْعَنَ النَّبَاتُ: ئوت ـ چۆپ قويۇق ئۆستى.

تَفَرْعَنَ عَلَى: زۇلۇم قىلدى، ياۋۇزلۇق قىلدى.

تَفْرِقَةٌ: ئايرىماق، بۆلمەك، ئايرىمچىلىق.

اَلتَّفْرِقَةُ الْعُنْصُرِيَّةُ: ئىرقى ئايرىمچىلىق.

تَفَرْقَعَ يَتَفَرْقَعُ تَفَرْقُعًا: پارتلىدى؛ پارتلاش ئاۋازى ئاڭلاندى.

تَفَرْنَجَ يَتَفَرْنَجُ تَفَرْنُجًا: ياۋروپالىشىپ كەتتى،

ياۋروپالىقلارنىڭ ئادەتلىرىنى سىڭدۈرۈۋالدى.

«تَفَرْنَجَ بَعْدَ سَفَرِهِ إِلَى الْبَعْثَةِ»: ئۇ ئوقۇشقا چىققاندىن كېيىن ياۋروپالىشىپ كەتتى.

تَفَرْنَسَ يَتَفَرْنَسُ تَفَرْنُسًا: فرانسوزلارنىڭ ئەخلاق ۋە ئادەتىنى سىڭدۈرۈۋالدى.

تَفَرْهَدَ يَتَفَرْهَدُ تَفَرْهُدًا الرَّجُلُ: سەمرەپ چىراي-لىق بولۇپ كەتتى.

تَفْرِيْخٌ: ئۇستۇرمەك، كۆپەيتمەك.

تَفْرِيْخُ الْبَيْضِ: تۇخۇم باستۇرماق.

تَفْرِيْخُ النَّبَاتِ: نوتا چىقارماق، بىخلانماق.

مَعْمَلُ التَّفْرِيْخِ: ئىنكۇباتور (سۇنئىي چۈجە چىقىرىش) ئەسۋابى.

تَفْرِيْغٌ: بوشاتماق، بىكارلىماق، قۇرۇقدىماق.

تَفْرِيْغُ الْوَسْقِ: يۈك چۈشۈرمەك.

تَفْرِيْقٌ: ئاجراتماق، پارچىلىماق، تەقسىم قىلماق، پەرقلەندۈرمەك.

بِالتَّفْرِيْقِ: تەپسىلىي، ئەتراپلىق؛ قىسمەن، پارچە سېتىش.

تَفَزَّرَ يَتَفَزَّرُ تَفَزُّرًا: يىرتىلىپ كەتتى، تىتىلىپ كەتتى، يېرىلىپ كەتتى.

تَفَزَّزَ يَتَفَزَّزُ تَفَزُّزًا: سەكرىدى، ئاتلىدى، ھالقىدى.

تَفَسَّحَ يَتَفَسَّحُ تَفَسُّحًا الْمَكَانُ: ئورۇن كېڭەيدى.

تَفَسَّحَ الشَّخْصُ: سەيلى قىلدى.

تَفَسَّحَ لَهُ فِي الْمَجْلِسِ: سورۇندا ئۇنىڭغا ئورۇن چىقىرىپ بەردى.

«إِذَا قِيْلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا»

‹قۇرئان›: ئەگەر (سورۇندا) بەزىلەر سىلەرگە: «ئورۇن چىقىرىپ بېرىڭلار» دېسە، ئورۇن چىقىرىپ بېرىڭلار.

«تَفَسَّحْنَا فِي الْحَدِيْقَةِ بَعْضَ الْوَقْتِ»: باغچىدا بىر دەم سەيلى قىلدۇق.

«تَفَسَّحَتِ السَّاحَةُ بَعْدَ أَنْ أُزِيْلَتِ الْأَنْقَاضُ»: ئۆرۈلگەن بىنانىڭ چالما كېسەكلىرى ئېلىۋېتىلگەندىن كېيىن مەيدان كېڭەيدى.

تَفَسَّخَ يَتَفَسَّخُ تَفَسُّخًا: چۈشۈپ كەتتى، تۆكۈلۈپ چۈشتى.

تَفَسَّخَ الثَّوْبُ: كىيىم چاك - چېكىدىن يىرتىلىپ كەتتى.

تَفَسَّخَ الْأَخْلَاقُ: ئەخلاق چۈشكۈنلىشىپ كەتتى.

تَفَسَّخَ الشَّعْرُ عَنِ الْجِلْدِ: چاچ چۈشۈپ كەتتى.

تَفَسَّخَتِ الْجُثَّةُ: جەسەت چىرىپ كەتتى.

تَفَسَّرَ يَتَفَسَّرُ تَفَسُّرًا عَنِ الْأَمْرِ: سۇرۇشتە قىلدى، چۈشەندۈرۈپ بېرىشنى سورىدى.

تَفْسِيْرٌ ج تَفْسِيْرَاتٌ: ئىزاھلىماق، چۈشەندۈرمەك، شەرھلىمەك، تەپسىر قىلماق؛ تەپسىر، ئىزاھات، شەرھى.

تَفْسِيْرُ الْقُرْآنِ: قۇرئاننىڭ تەپسىرى.

«طَلَبَ مَجْلِسُ النُّوَّابِ مِنَ الْحُكُومَةِ تَفْسِيرًا لِلْبَيَانِ الَّذِي أَصْدَرَتْهُ»: پارلامېنت ھۆكۈ-مەتتىن چىقارغان بايانىاتنى چۈشەندۈرۈپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

تَفْسِيْرِيٌّ: ئىزاھلىق، شەرھلىك.

تَفَشَّى يَتَفَشَّى تَفَشِّيًا الْفَسَادُ: بۇزۇقچىلىق تارالدى، كېڭەيدى.

تَفَشَّى الْوَبَاءُ: ۋابا تارقالدى.

تَفَصَّحَ يَتَفَصَّحُ تَفَصُّحًا: پاساھەتلىك سۆزلىگەن قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَفَصَّدَ يَتَفَصَّدُ تَفَصُّدًا الدَّمُ: قان ئاقتى.

تَفَصَّدَ جَبِيْنُهُ عَرَقًا: پېشانىسىدىن تەر قويۇلدى.

«يَتَفَصَّدُ الْعِرْقُ مِنْ جَبِيْنِهِ»: ئۇنىڭ پېشانىسىدىن تەر ئاقماقتا.

تَفَصَّلَ يَتَفَصَّلُ تَفَصُّلًا: پارچىلىنىپ كەتتى، بۆلۈنۈپ كەتتى، پارچە-پارچە بولۇپ كەتتى.

تَفَصَّى يَتَفَصَّى تَفَصِّيًا مِنَ الشَّيْءِ: ئايرىلدى، ئاجرىدى، ئۈزۈلدى، بۆلۈندى.

تَفْصِيْلٌ: تەپسىلىي بايان قىلماق، ئىنچىكە شەرھلىمەك.

تَفْصِيْلٌ ج تَفْصِيْلَاتٌ: تەپسىلىي ئەھۋال، تەپسىلات، ئىنچىكە تەرەپلەر، كونكرېت ئەھۋاللار.

«اِلَيكُمْ تَفَاصِيْلَ الْأَخْبَارِ»: سىلەرگە خەۋەرلەرنىڭ تەپسىلاتىنى بايان قىلمىز.

تَفَضَّضَ يَتَفَضَّضُ تَفَضُّضًا الشَّيْءُ: كۈمۈش يالتىلدى، كۈمۈش ھەل بېرىلدى، ئاجراپ

كەتتى، چېچىلىپ كەتتى.

تَفَضَّلَ يَتَفَضَّلُ تَفَضُّلاً عَلَيْهِ: ئىلتىپات قىلدى، ياخشىلىق قىلدى، مەرھەمەت قىلدى؛ ئۈستۈنلۈكنى دەۋا قىلدى.

«يُرِيدُ أَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ» ‹قرآن›: ئۇ سىلەردىن ئۈستۈن بولۇۋالماقچى.

«يَتَفَضَّلُ عَلَى الْفُقَرَاءِ بِكَثِيرٍ مِنْ مَالِهِ»: ئۇ كەمبەغەللەرگە نۇرغۇن پۇل ـ مال خەير ـ ئېھسان قىلىدۇ.

تَفَضُّلٌ: مەرھەمەت.

تَفَضَّلُوا بِالْجُلُوسِ: مەرھەمەت ئولتۇرۇڭلار.

تَفَضَّلْ وَ خُذْ: قېنى ئالسىلا، باقسىلا.

تَفَضَّلْ وَ ادْخُلْ: قېنى كىرسىلە.

«تَفَضَّلْ بِزِيَارَتِي إِذَا كَانَ عِنْدَكَ وَقْتٌ فَارِغٌ»: بوش ۋاقتىڭىز بولسا كېلىپ كەتسىڭىز.

تَفَضُّلٌ: ئىلتىپات قىلماق، مەرھەمەت قىلماق.

تَفَضَّى يَتَفَضَّى تَفَضِّيًا لِأَمْرٍ: ئىشقا بېرىلىپ كەتتى، پۈتۈن زېھنىنى يىغىپ ھەپىلەشتى.

تَفْضِيضٌ: كۈمۈش يالاتماق، كۈمۈش ھەل بەرمەك.

تَفَطَّرَ يَتَفَطَّرُ تَفَطُّرًا: يېرىلدى، پارچىلاندى.

«تَفَطَّرَ قَلْبُهُ حُزْنًا عَلَى صَدِيقِهِ»: دوستىغا قايغۇرۇپ يۈرىكى پارە ـ پارە بولۇپ كەتتى.

«تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا» ‹قرآن›: بۇ سۆزنىڭ (يامانلىقىدىن) ئاسمانلار پارچىلىنىپ كەتكىلى، يەر يېرىلىپ كەتكىلى، تاغلار گۇمران بولۇپ كەتكىلى تاس قالدى.

تَفَطَّنَ يَتَفَطَّنُ تَفَطُّنًا: تۇيدى، سەزدى، بىلدى، خەۋەردار بولدى.

تَفْعِيلَةٌ ج تَفَاعِيلُ ‹فى الْعُرُوضِ›: تۇراق (شېئىرنى ۋەزنىگە سېلىش ئۈچۈن قېلىپلاشتۇرۇلغان سۆزلەر).

تَقَّ يَتَقُّ تَقًّا: تۆكۈردى.

ثُقٌّ ج ثُقَقٌ: تىرناق كىرى.

ثُقًّا لَكَ: ھۇ ئۆلگۈر!

ثُقًّا لَهُ: ئۆلگۈر، بېشىنى يەيدىغان.

ثُقَّاحٌ: ئالما.

ثُقَّاحَةٌ ج ثُقَّاحَاتٌ وَثَقَافِيحُ: بىر دانە ئالما.

شَرَابُ التُّفَّاحِ: ئالما ھارىقى.

ثُقَّاحَةُ آدَمَ: بۇغدىيەك.

ثِقَّانٌ: ياخشى پەيت، ئوبدان پۇرسەت.

ثُقَّةٌ: بۇرسۇق (ھايۋان)

تَفَقَّأَ يَتَفَقَّأُ تَفَقُّأً الشَّيْءُ: يېرىلدى، ئايرىلدى.

تَفَقَّأَتِ الْعَيْنُ: كۆز ئويۇلدى.

تَفَقَّدَ يَتَفَقَّدُ تَفَقُّدًا الْأَحْوَالَ: ئەھۋالنى كۆزدىن كەچۈردى، تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى.

تَفَقَّدَ النَّاسَ: كىشىلەرنى يوقلىدى، تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى.

«وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَالِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ» ‹قرآن›: ئۇ قۇشلارنى كۆزدىن كەچۈرگەندىن كېيىن ئېيتتى: «ماڭا نېمە بولدى، ھۆپۈپنى كۆرمەيمەنغۇ»...

«تَفَقَّدَ الْقَائِدُ الْجَيْشَ»: قوماندان قوشۇننى كۆزدىن كەچۈردى.

«تَفَقَّدَ الرَّئِيسُ أَحْوَالَ الْمُوَاطِنِينَ»: رەئىس پۇقرالارنىڭ ئەھۋالىنى كۆزدىن كەچۈردى.

تَفَقُّدٌ: ئىزدەمەك، تەكشۈرمەك، ئىز ـ دېرىكىنى قىلماق.

تَفَقَّهَ يَتَفَقَّهُ تَفَقُّهًا: فىقھەشۇناس بولدى، فىقھەدە چوڭقۇر مەلۇماتلىق بولدى.

تَفَقَّهَ الْأَمْرَ: ياخشى چۈشەندى، تولۇق بىلدى.

«تَفَقَّهَ فِي أُمُورِ الدِّينِ»: دىن ئىشلىرىدا ئالىم بولدى.

«فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ» ‹قرآن›: ...ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ھەربىر جامائەدىن يەنە بىر تۈركۈمى دىنىي ئالىم بولۇپ، ... نېمىشقا (ئىلىم تەلەپ قىلىشقا) چىقمىدى؟

تَفَكَّرَ يَتَفَكَّرُ تَفَكُّرًا فِي الْأَمْرِ: ئىش ئۈستىدە ئويلاندى، مۇلاھىزە قىلدى، مۇھاكىمە قىلدى، ئىش ئۈستىدە پىكىر قىلدى، تەپەككۇر قىلدى.

«وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ» «قرآن»: ئۇلار ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ يارىتىلىشى توغرىسىدا پىكىر يۈرگۈزىدۇ.

تَفَكُّرٌ: ئويلانماق، تەپەككۇر قىلماق، مۇلاھىزە قىلماق، پىكىر يۈرگۈزمەك.

تَفَكَّكَ يَتَفَكَّكُ تَفَكُّكًا الشَّيْءُ: پارچىلاندى، ئايرىلدى.

تَفَكَّكَتْ مَفَاصِلُهُ: ئوگىلىرى ئاجراپ كەتتى.

تَفَكَّكَتْ شَخْصِيَّتُهُ: ئاجىزلاشتى.

تَفَكَّهَ يَتَفَكَّهُ تَفَكُّهًا: مېۋە يېدى؛ پۈشايمان قىلدى، ھەسرەت چەكتى، قايغۇردى.

تَفَكَّهَ مِنْهُ: ئەجەبلەندى، ھەيران قالدى.

تَفَكَّهَ بِالشَّيْءِ: ھۇزۇرلاندى، لەززەتلەندى، بەھرەمەن بولدى.

«لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ» «قرآن»: ئەگەر بىز خالىساق ئەلۋەتتە ئۇنى دانسىز قۇرۇق چۆپكە ئايلاندۇراتتۇق ـ دە، سىلەر ئەجەبلىنىپ قايغۇراتتىڭلار.

تَفَكَّهَ بِفُلَانٍ: تۆھمەت قىلدى، بوھتان چاپلىدى، قارىلىدى.

تَفْكِيرٌ: پىكىر قىلماق، ئويلانماق.

تَفْكِيكٌ: يەشمەك؛ چۈۋۈماق، پارچىلىماق؛ ئۈزمەك.

«بَذَرَ بُزُورَ الشِّقَاقِ بَيْنَ صُفُوفِ الْعَدُوِّ بُغْيَةَ تَفْكِيكِهِ»: دۈشمەن قوشۇنلىرىنى بۆلۈش مەقسىتىدە ئۇلارنىڭ ئارىسىغا ئىتتىپاقسىزلىق ئۇرۇقىنى چاچتى.

«اِتَّخَذَ قَرَارَهُ بَعْدَ تَفْكِيرٍ طَوِيلٍ»: ئۇ ئۇزۇن ئويلىنىپ ئاندىن بىر قارارغا كەلدى.

تَفْكِيكُ الْعُرَى: ئالاقىنى ئۈزمەك.

تَفَلَ يَتْفُلُ وَ يَتْفِلُ تَفْلاً: تۈكۈردى.

تَفِلَ يَتْفَلُ تَفَلاً: سېسىق پۇردى، سېسىق پۇراق چىقاردى.

تُفْلٌ: تۈكۈرۈك؛ كۆپۈك.

تِفْلٌ: شاكال، تاشلاندۇق، ئەخلەت؛ يارىماس؛ رەزىل.

تَفِلٌ م تَفِلَةٌ: بەدبۇي ئادەم.

تَفَلْسَقَ يَتَفَلْسَقُ تَفَلْسُفًا: پەلسەپە بىلەن شۇغۇللاندى، پەيلاسوپلارنىڭ يولىدا ماڭدى، ئۆزىنى پەيلاسوپ كۆرسەتتى، بىلەرمەن بولۇۋالدى.

تَفَلَّتَ يَتَفَلَّتُ تَفَلُّتًا: سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى، ئوغرىلىقچە چىقىپ كەتتى، غىپپىدە تىكىۋەتتى.

تَفَلَّتَ الْجَمَلُ مِنْ عِقَالِهِ: تۆگە باغلاقتىن قېچىپ كەتتى، تۆگە باغلاقتىن بوشاپ كەتتى.

تَفَلَّعَ يَتَفَلَّعُ تَفَلُّعًا: يېرىلدى، چاك كەتتى.

تَفَلَّعَتْ قَدَمَاهُ: ئىككى پۇتى يېرىلىپ كەتتى.

تَفَلَّقَ يَتَفَلَّقُ تَفَلُّقًا: يېرىلدى، پارچىلاندى، يېرىتىلدى، دەرىكەتتى.

«تَفَلَّقَتْ قَدَمَاهُ مِنَ الْمَشْيِ حَافِيًا»: يالاڭ ئاياغ ماڭغانلىقتىن ئىككى پۇتى يېرىلىپ كەتتى.

تَفَلُّقٌ: پارچىلانماق، بۆلۈنمەك، يېرتىلماق.

تَفْلِيسٌ: سۇنماق، ۋەيران بولماق، خاراب بولماق.

تَفَنَّدَ يَتَفَنَّدُ تَفَنُّدًا: ئۆكۈندى، ئۆتكۈزگەن خاتالىقىغا پۇشايمان قىلدى.

تَفَنَّنَ يَتَفَنَّنُ تَفَنُّنًا فِي الْقَوْلِ: چىرايلىق ئۇسلۇبتا سۆزلىدى.

تَفَنَّنَ فِي الْأَمْرِ: ماھىر بولدى، ئۇستا بولدى.

تَفَنَّنَ الشَّيْءُ: خىلمۇ خىل بولدى.

«هَذَا لَاعِبٌ مَاهِرٌ يَتَفَنَّنُ فِي لَعِبِهِ»: بۇ تەنھەرىكەتچى يۇقىرى ماھارەت بىلەن ئويناۋاتىدۇ.

تَفَنَّنَ «فِي الْبَلَاغَةِ»: ئىستىلىستىكىدا ھەرخىل چىرايلىق ئىپادىلەش ئۇسۇلۇبلىرىنى قوللىنىش.

تَفْنِيدٌ: رەددىيە بەرمەك، رەت قىلماق، مات قىلماق.

«حُجَجُكَ هَذِهِ يَسْهُلُ تَفْنِيدُهَا»: سېنىڭ بۇ پاكىتلىرىڭغا رەددىيە بېرىش ئاسان.

تَفِهَ يَتْفَهُ تَفَهًا وَتُفُوهًا: ھېچ نەرسىگە ئەرزىمەيدى.

تَفِهَ يَتْفَهُ تَفَاهَةَ الطَّعَامُ: تاماق تۇزسىز، تەمسىز بولۇپ قالدى.

تَفَهٌ: ئەھمىيەتسىز؛ كىچىككىنە، ئازغىنە.

تَفِهٌ: تەمسىز، مەززىسى يوق، لاۋزا.

تَفَهَّمَ يَتَفَهَّمُ تَفَهُّمًا الْأَمْرَ: تەدرىجى چۈشەندى، ئۇيلاندى.

«تَفَهَّمَ مَوْقِفَهُمْ بَعْدَ أَنْ عَرَفَ الْحَقِيقَةَ»: ئۇ ھەقىقەتنى تونۇغاندىن كېيىن ئۇلارنىڭ مەيدا-نىنى تەدرىجى چۈشەندى.

ثُفُوْهٌ: ئەھمىيەتسىز، كىچىككىنە، ئازغىنە.

تَفَوَّقَ يَتَفَوَّقُ تَفَوُّقًا عَلَيْهِ: ئۈستۈنلۈك قازاندى، ئۈستۈن چىقتى.

«تَفَوَّقَ فِي جَمِيعِ مَوَادِّ الدِّرَاسَةِ عَلَى زُمَلَائِهِ»: ئۇ پۈتۈن دەرسلەردە ساۋاقداشلىرىدىن ئېشىپ كەتتى.

تَفَوُّقٌ: ئۈستۈنلۈك قازانماق، ئۈستۈن كەلمەك.

تَفَوَّهَ يَتَفَوَّهُ تَفَوُّهًا: سۆزلىدى، گەپ قىلدى.

لَمْ يَتَفَوَّهْ بِكَلِمَةٍ: ھېچقانداق سۆز قىلمىدى، ئېغىز ئاچمىدى، لام ـ جىم دېمىدى.

تَفْوِيْفٌ: تاپشۇرماق، بەلگىلىمەك.

تَفَيَّأَ يَتَفَيَّأُ تَفَيُّأً الشَّجَرَةَ أَوْ بِهَا: دەرەخ ئاستىدا سايىدى.

«أَوَ لَمْ يَرَوْا مَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ يَتَفَيَّأُ ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِيْنِ وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِلّٰهِ» ‹قرآن›: ئۇلار ئاللاھ ياراتقان شەيئىلەرنىڭ سايىلىرى-نىڭ بويسۇنغان ھالدا ئاللاھقا سەجدە قىلىش يۈزىسىدىن ئوڭ ـ سولغا مايىل بولۇپ تۇرغا-لىقىنى كۆرمىدىمۇ؟

تَفَيَّأَ بِعَبَاءَتِهِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ: ئۇ قاتتىق ئىسسىقتا رىداسى بىلەن سايىدى.

تَفَيَّأَتِ الشَّجَرَةُ: دەرەخ سايىسى سوزالدى.

تَفَيَّلَ يَتَفَيَّلُ تَفَيُّلاً رَأْيُهُ: كۆز قارىشى خاتا دەپ ھۆكۈم قىلىندى، پىشمىغان دەپ قارالدى، بىر تەرەپلىمە دەپ قارالدى.

تَقَابَضَ يَتَقَابَضُ تَقَابُضًا الْمُتَبَايِعَانِ: ساتقۇچى بىلەن ئالغۇچى سودىنى نەقمۇ نەق قىلىشتى.

تَقَابَلَ يَتَقَابَلُ تَقَابُلاً الشَّخْصَانِ: ئۇچراشتى، كۆرۈشتى.

«تَقَابَلَ الزَّعِيمَانِ فِي مُوَا جَهَةٍ تِلْفِزْيُونِيَّةٍ»: ئىككى داھى تېلېۋىزوردا ئۇچراشتى.

«لَمْ نَتَقَابَلْ مُنْذُ تَخَرَّجْنَا فِي الْمَدْرَسَةِ الثَّانَوِيَّةِ»: بىز تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن بۇيان كۆرۈشۈپ باقمىدۇق.

«هَذَانِ الشَّخْصَانِ يَتَقَابَلَانِ غَالِبًا»: بۇ ئىككىسى تولارلق ئوچرىشىپ تۇرىدۇ.

تُقَاةٌ ج تُقًى: تەقۋا، تەقۋادارلىق.

«اِتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِهِ» ‹قرآن›: ئاللاھقا لايىق رەۋىشتە تەقۋادارلىق قىلىڭلار.

تَقَاتَلَ يَتَقَاتَلُ تَقَاتُلاً الْقَوْمُ: بىر ـ بىرىنى ئۆلتۈرۈشتى.

تَقَاتَلَ الْجَيْشَانِ: ئىككى قوشۇن ئۇرۇش قىلىش-تى.

تَقَادَعَ يَتَقَادَعُ تَقَادُعًا النَّاسُ: كىشىلەر ئارقىمۇ ئارقا ئۆلدى.

تَقَادَعَ الْقَوْمُ بِالرِّمَاحِ: نەيزىلەشتى.

تَقَادَعَ الذُّبَابُ فِي الْمَرَقِ: چۈمۈن شورپىغا ئۆزىنى ئاتتى.

تَقَادَعَ الْقَوْمُ: ئىتتىرىشتى.

تَقَادَمَ يَتَقَادَمُ تَقَادُمًا الشَّيْءُ: كونىرىدى، كونە-راپ قالدى، ۋاقتى ئۆزاردى.

تَقَادُمُ الْعَهْدِ: قەدىمكى دەۋرى، قەدىمكى زامان، قەدىمىي، بۇرۇنقى.

«سَقَطَ الْبِنَاءُ بِتَقَادُمِ الْعَهْدِ»: زامانىنىڭ ئۆزۈرىشى بىلەن بىنا يىقىلىپ چۈشتى.

تَقَاذَفَ يَتَقَاذَفُ تَقَاذُفًا الْقَوْمُ: ئېتىشتى، قارا چاپلاشتى.

تَقَاذَفَ الشَّخْصَانِ: تىللاشتى.

تَقَاذَفَتِ الْأَمْوَاجُ الشَّيْءَ: دولقۇن نەرسىلەرنى ئېتىپ چىقىرىۋەتتى.

«تَقَاذَفَ الْجَيْشَانِ بِالصَّوَارِيخِ»: ئىككى قوشۇن راكېتا ئېتىشتى.

«تَقَاذَفَ الشَّاعِرَانِ بِالْهِجَاءِ»: ئىككى شائىر ئۆزئارا بىر ـ بىرىنى ھەجۋى قىلىشتى.

تَقَارَبَ يَتَقَارَبُ تَقَارُبًا: يېقىنلاشتى.

تَقَارَبَ الرَّأْيَانِ: ئىككى خىل پىكىر يېقىنلاش-تى.

«تَقَارَبَتْ وِجْهَتَا النَّظَرِ»: كۆز قاراش يېقىنلاش-

تى.

تَقَارَشَ يَتَقَارَشُ تَقَارُشًا الْقَوْمُ: نەيزىلەشتى، نەيزە سانجىشتى.

«تَقَارَشُوا عَلَى حُدُودِ أَرَاضِيهِمْ»: ئۇلار زېمىن چېگرىسىدا نەيزە ئۇرۇشى قىلىشتى.

تَقَارَضَ يَتَقَارَضُ تَقَارُضًا الشَّخْصَانِ: ئۆزئارا ئۆتنە - يېرىم قىلىشتى، قەرز بېرىشتى؛ بىر - بىرىنى تەرىپلەشتى، ماختاشتى.

تَقَارَضَ الْأَمْرَ: ئالماشتۇرۇشتى.

تَقَارَضَ الشِّعْرَ: شېئىر ئېيتىشتى.

«تَقَارَضَ النَّاسُ الثَّنَاءَ»: كىشىلەر مەدھىيە ئوقۇشتى.

تَقَارَعَ يَتَقَارَعُ تَقَارُعًا: قىرىشتى، ئۆلتۈرۈشتى، سوقۇشتى؛ چەك تاشلاشتى.

تَقَارَنَ يَتَقَارَنُ تَقَارُنًا: ھەمراھ بولۇشتى، بىر - بىرىدىن ئايرىلمىدى.

تَقَاسَمَ يَتَقَاسَمُ تَقَاسُمًا الْقَوْمُ: بۆلۈشۈۋالدى، تەقسىم قىلىشۋالدى.

تَقَاسَمَ الْقَوْمُ يَمِينًا: قەسەم قىلىشتى.

«قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللّٰهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَ أَهْلَهُ» (قۇرئان): ئۇلار: «ئۆزئارا ئاللاھ بىلەن قەسەم قىلىڭلار» دېدى. ئۇلار ئېيتتى: «بىر كېچىدە سالىھنى ۋە ئۇنىڭ تەۋەلىرىنى چوقۇم ئۆلتۈرەيلى...»

تَقَاصَرَ يَتَقَاصَرُ تَقَاصُرًا عَنِ الْأَمْرِ: ئېتىبارسىز قارىدى، سەل قارىدى، كارى بولمىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى؛ ھۆددىسىدىن چىقالمىدى، قولىدىن كەلمىدى.

تَقَاصَرَ الظِّلُّ: سايە تارايدى، سايە قىسقىرىدى، كىچىكلىدى.

«تَقَاصَرَ عَنْ مُتَابَعَةِ الْقَضِيَّةِ»: ئۇ مەسىلىنى سۈرۈشتە قىلىشتىن توختاپ قالدى.

تَقَاضَى يَتَقَاضَى تَقَاضِيًا الدَّيْنَ: قەرزنى سۆيلىدى، قەرز قايتۇرۇشنى تەلەپ قىلدى.

تَقَاضَى الْقَوْمُ إِلَى الْحَاكِمِ: ھاكىمغا ئەرز قىلدى، دەۋا قىلدى.

تَقَاطَرَ يَتَقَاطَرُ تَقَاطُرًا الْمَاءُ: سۇ تامچىلىدى.

تَقَاطَرَ الْقَوْمُ: كەينى - كەينىدىن كەلدى، ئارقىمۇ ئارقا كەلدى.

«تَقَاطَرَ الْمُتَفَرِّجُونَ عَلَى الْمَلْعَبِ الرِّيَاضِيِّ»: تاماشىبىنلار تەنھەرىكەت مەيدانىغا كەينى - كەينىدىن كەلدى.

تَقَاطَعَ يَتَقَاطَعُ تَقَاطُعًا الْقَوْمُ: بۆلۈندى، پارچىلاندى، ئايرىلىشتى، ئۆزۈلۈشتى.

تَقَاعَدَ يَتَقَاعَدُ تَقَاعُدًا الشَّخْصُ: پېنسىيەگە چىقتى.

«تَقَاعَدَ فِي سِنِّ السِّتِّينَ»: 60 يېشىدا پېنسىيەگە چىقتى.

تَقَاعَدَ عَنِ الْأَمْرِ: كۆڭۈل بۆلمىدى، ئەھمىيەت بەرمىدى، پەرۋا قىلمىدى.

تَقَاعَدَ بِهِ: ھەققىنى بەرمىدى.

تَقَاعُدٌ: پېنسىيەگە چىقماق.

مَعَاشُ التَّقَاعُدِ: پېنسىيە مائاشى.

«إِنَّهُ الْآنَ فِي السِّتِّينَ لِذَا فَقَدْ بَلَغَ سِنَّ التَّقَاعُدِ»: ئۇ ھازىر 60 قا كىرىپ قالدى، شۇنىڭ ئۈچۈن پېنسىيەگە چىقىش يېشىغا يەتتى.

«تَسَلَّمَ مَعَاشَ التَّقَاعُدِ»: ئۇ پېنسىيە پۇلىنى ئالدى.

تَقَاعَسَ يَتَقَاعَسُ تَقَاعُسًا عَنِ الْأَمْرِ: كېچىكتى، سۈرەلمىلىك قىلدى.

«تَقَاعَسَ الْمُوَظَّفُ عَنْ أَدَاءِ وَاجِبِهِ»: خىزمەتچى ئۆز ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىشتا سۈرەلمىلىك قىلدى.

بِدُونِ تَقَاعُسٍ: ھارماي - تالماي، قىزغىنلىق بىلەن، سۈرەلمىلىك قىلماي.

تَقَافَزَ يَتَقَافَزُ تَقَافُزًا الْقَوْمُ: سەكرەشتى، تاخلاشتى.

تَقَالَى يَتَقَالَى تَقَالِيًا: نەپرەتلىنىشتى، بىر - بىرىنى ئۆچ كۆرۈشتى.

تَقَامَرَ يَتَقَامَرُ تَقَامُرًا النَّاسُ: كىشىلەر قىمار ئويناشتى.

«تَقَامَرُوا عَلَى سِبَاقِ الْخَيْلِ»: ئۇلار ئات بەيگىسى بىلەن قىمار ئويناندى.

تَقَانَةٌ: پۇختا ئورۇندىماق، كامالەتكە يەتكۈزۈپ ئىشلىمەك.

تَقَاوَحَ الْقَوْمُ فِي الْحَرْبِ: ئۇرۇشتا تىركىشىش-

تى، قارشىلاشتى.

تَقَاوَى يَتَقَاوَى تَقَاوِيًا: ئاچ بولدى، ئېچىرقاپ كەتتى.

تَقَاوَى الْقَوْمُ الْمَتَاعَ بَيْنَهُمْ: كىمئارتۇق قىلىپ ئالدى.

تَقَبَّضَ يَتَقَبَّضُ تَقَبُّضًا: قوزۇلدى، تارايدى، يىغىلدى، پۈرلەشتى.

تَقَبَّضَ مِنَ الشَّيْءِ: يىرگەندى، سەسكەندى.

«تَقَبَّضَ مِنَ الرَّائِحَةِ الْكَرِيهَةِ»: ئۇ سېسىق پۇراقتىن سەسكەندى.

تَقَبَّضَ الْبَطْنُ: قەۋزىيەت بولۇپ قالدى.

تَقَبَّعَ يَتَقَبَّعُ تَقَبُّعًا: دوپپا (تۇماق) كىيدى.

تَقَبَّلَ يَتَقَبَّلُ تَقَبُّلاً الشَّيْءَ: قوبۇل قىلدى، تاپشۇرۇپ ئالدى.

تَقَبَّلَ اللّٰهُ الدُّعَاءَ: ئاللاھ دۇئانى مەقبۇل قىلغاي! ئاللاھ دۇئانى قوبۇل قىلدى.

«رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ»

«قۇرئان»: پەرۋەردىگارىمىز! بىزنىڭ (ئەمەلىرىمىزنى) قوبۇل قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن (دۇئايىمىزنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىسەن، (نىيىتىمىزنى) بىلىپ تۇرغۇچىسەن.

تَقَبَّلَ الْأَمْرَ: قانائەتلەندى، ماقۇل بولدى.

تَقَبَّلَ الشَّيْءَ: رازى بولدى، مەمنۇن بولدى؛ كېپىللىك قىلدى.

تَقَبَّلَ الْهَدِيَّةَ: سوۋغا قوبۇل قىلدى.

تَقَبَّلَ النَّصِيحَةَ: نەسىھەتنى ئاڭلىدى.

«تَقَبَّلَ دِرَاسَتَهُ»: ئۇ ئۆگىنىشىدىن مەمنۇن بولدى.

«تَقَبَّلَ مُسَاعَدَةَ الْيَتِيمِ»: ئۇ يېتىمغا قىلىدىغان يارەمگە كېپىللىك قىلدى.

تَقَبَّى يَتَقَبَّى تَقَبِّيًا الْقَبَاءَ: تون كىيدى، چاپان كىيدى.

تَقَتَّلَ يَتَقَتَّلُ تَقَتُّلاً ـ تِ الْمَرْأَةُ: ئايال نازلاندى، نايناقلىدى.

تَقَتَّلَ الْقَوْمُ: بىر - بىرىنى قىرىشتى.

تَقْتِيلٌ: قىرىپ تاشلىماق، قىرغىنچىلىق قىلماق، قەتلىئام.

تَقْتِيلٌ جَمَاعِيٌّ: زور قىرغىنچىلىق، كەك كۆلەملىك قىرغىنچىلىق.

تَقَحَّلَ يَتَقَحَّلُ تَقَحُّلاً الشَّيْءُ: قۇرۇپ كەتتى، سولاشتى، يىگىلەپ قالدى.

تَقَحَّمَ يَتَقَحَّمُ تَقَحُّمًا الْمَكَانَ: بېسىپ كىردى، زور بىلەن بېسىپ كىردى، كۈچ بىلەن كىردى، ھۇجۇم قىلدى.

تَقَحَّمَ الْأَمْرَ الْعَظِيمَ: قىيىنچىلىقنى يەڭدى.

تَقَدَّدَ يَتَقَدَّدُ تَقَدُّدًا الشَّيْءُ: ئۇزۇۋېتىلدى، كېسىۋېتىلدى، تىلىندى، توغرالدى؛ قۇرىدى.

تَقَدَّدَ اللَّحْمُ: گۆش قۇرۇتۇلدى.

تَقَدَّدَ الْجِلْدُ: تېرە قۇرۇپ يېرىلىپ كەتتى.

تَقَدَّدَ الْقَوْمُ: تارقالدى، پارچىلاندى، چېچىلدى، بۆلۈندى.

تَقَدَّدَ الثَّوْبُ: كىيىم ئەسكىرەپ كەتتى.

تَقَدَّدَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئۇنىڭ بولدى، ئۇنىڭغا بۇيرۇپ بېرىلدى.

تَقَدَّرَ يَتَقَدَّرُ تَقَدُّرًا لَهُ كَذَا: مۇقىملاشتى، تەييارلاندى، ھازىرلاندى.

تَقَدَّرَ الثَّوْبُ عَلَيْهِ: كىيىم ماس كەلدى، كىيىم ئوبدان كەلدى.

«تَقَدَّرَ لَهُ الْأَمْرُ»: ئۇنىڭغا ئىش تەييار بولدى.

تَقَدَّسَ يَتَقَدَّسُ تَقَدُّسًا: مۇقەددەس بولدى، پاك بولدى.

تَقَدَّسَ اللّٰهُ: ئاللاھنى پاك دەپ ھېسابلىدى، ئاللاھنى پاك دەپ قارىدى.

تَقَدَّسَ الرَّجُلُ: پاكلاندى، پاك بولدى.

تَقَدَّمَ يَتَقَدَّمُ تَقَدُّمًا: ئالدىدا ماڭدى، ئالغا باستى، ئىلگىرىلىدى؛ داۋاملاشتى؛ ياخشىلاندى.

تَقَدَّمَ الْقَوْمَ: قەۋمنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى.

تَقَدَّمَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا يېقىن بولدى، يېقىنلاشتى.

«لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَاتَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَاتَأَخَّرَ»

«قۇرئان»: ئاللاھنىڭ سېنىڭ ئىلگىرىكى ۋە كېيىنكى گۇناھلىرىڭنى كەچۈرۈشى ئۈچۈن...

«وَجَدْتُ حُسَيْنًا يَتَقَدَّمُ بِسُرْعَةٍ فِي هَذِهِ الْأَيَّامِ»:

مەن هۆسەيىننىڭ بۇ كۆنلەردە تېز ئىلگىرىلەۋاتقانلىقىنى سەزدىم.

تَقَدَّمَتْ بِهِ السِّنُّ: ئۇ ياشاندى، ئۇ ياشىنىپ قالدى، ئۇ قېرىدى.

تَقَدَّمَ إِلَيْهِ بِكَذَا: ئوتتۇرىغا قويدى، پىكىر بەردى، سۇندى، تۇتتى.

تَقَدَّمَ بِشَكْوَى: شىكايەت قىلدى، ئەرز سۇندى.

تَقَدَّمَ بِاقْتِرَاحٍ: تەكلىپ بەردى.

كَمَا تَقَدَّمَ: يۇقىرىدا بايان قىلىنغىنىدەك، يۇقىرىدا ئېيتىلغىنىدەك.

مَاتَقَدَّمَ: ئالدىنقى قېتىم، ئۆتكەن قېتىم، بۇرۇن، ئىلگىرى.

تَقَدَّمَ عَلَى: ئېشىپ كەتتى، ئۆتۈپ كەتتى، ئۈستۈن تۇردى.

تَقَدَّمَ بَيْنَ يَدَيْهِ: ... نىڭ ئالدىدا كەلدى، ئالدىدا هازىر بولدى.

تَقَدُّمٌ: ئىلگىرىلىمەك، ئالغا باسماق، تەرەققىي قىلماق، مۇڭۇپپەقىيەت قازانماق، تەدرىجى ئىلگىرىلەش.

«تَقَدُّمُ الْفَلاَحَةِ عَلَى الصِّنَاعَةِ»: دېھقانچىلىقنىڭ تەرەققىي قىلىشى سانائەت تەرەققىياتىغا باغلىق.

تَقَدُّمُ الْبِلاَدِ: دۆلەتنىڭ قەدەمىۋ قەدەم تەرەققىي تېپىشى.

تَقَدُّمٌ حَضَارِيٌّ: مەدەنىيەتنىڭ تەدرىجى راۋاجلىنىشى.

تَقَدُّمٌ فِي السِّنِّ: ياشتا چوڭايماق، قېرىپ كەتمەك.

تَقَدُّمٌ مَحْسُوسٌ: كۆزگە كۆرۈنەرلىك تەرەققىيات.

تَقَدُّمِيٌّ ج تَقَدُّمِيُّونَ: ئىلغارلىق، تەرەققىيپەرۋەرلىك.

«فَازَ الْحِزْبُ التَّقَدُّمِيُّ فِي الاِنْتِخَابَاتِ»: تەرەققىيپەرۋەرلىك پارتىيىسى سايلامدا غەلىبە قىلدى.

تَقَدُّمِيَّةٌ: تەرەققىيپەرۋەرلىك، ئىلغارلىق.

«هُوَ مِنْ أَصْحَابِ التَّقَدُّمِيَّةِ»: ئۇ ئىلغارلىق تەرەپدارلىرىدىندۇر.

تَقْدِمَةٌ ج تَقَادِمُ: سوۋغا، هەدىيە، ئىنئام.

تَقْدِيْرٌ: مۆلچەرلىمەك؛ تەقسىم قىلماق؛ تەقدىر، هۆكۈم؛ ئوي ـ پىكىر؛ نەزەرىيە؛ نەتىجە.

تَقْدِيْرُ الْقِيْمَةِ: باهالىماق، باها قويماق.

«نَجَحَ بِتَقْدِيرٍ مُمْتَازٍ»: ئۇ ئەلا نەتىجە بىلەن ئۆتتى.

«فِي تَقْدِيرِي أَنَّهُ كَاذِبٌ»: مېنىڭ پەرىزىمچە ئۇ يالغانچى.

تَقْدِيْرُ السُّوءِ: ئۇمىدسىزلىك، تەركىدۇنيالىق.

يَسْتَحِقُّ التَّقْدِيْرَ: ماختاشقا لايىق، ماختاشقا ئەرزىيدىغان.

عَلَى أَقَلِّ التَّقْدِيْرِ: ئەڭ ئاز دېگەندە، هېچ بولمىغاندا.

تَقْدِيْرًا: تەخمىنەن، قىياسەن.

«هَذَا لَيْسَ سِوَى تَقْدِيْرٍ تَقَرُّبِيٍّ»: بۇ پەقەت تەخمىنى مۆلچەردىن ئىبارەت.

اَلتَّقْدِيْرُ فِي الْأَمْرِ: چوڭقۇر ئويلىنىش.

تَقْدِيْرُ قِيْمَةِ السِّلْعَةِ: مالغا باها قويماق، مالنىڭ قىممىتىنى باهالىماق.

«تَقْدِيْرَاتٌ مَالِيَّةٌ»: مالىيە خامچوتى.

«تَقْدِيْرَاتُ الْمِيزَانِيَّةِ»: خامچوت.

تَقْدِيْرِيٌّ: قىياسى، مۆلچەرلىك، تەخمىن، پەرەزلىك.

تَقْدِيْسٌ: پاكلىماق، پاك دەپ ئېتىقاد قىلماق، مۇقەددەس دەپ بىلمەك.

تَقْدِيْمٌ: ئالدىغا سۈرمەك؛ تەقدىم قىلماق؛ تونۇشتۇرماق.

تَقْذِيْفٌ: پالاق ئۇرماق، پالاق بىلەن هەيدىمەك.

تَقَرَّبَ يَتَقَرَّبُ تَقَرُّبًا الشَّخْصُ: يېقىن كەلدى، يېقىنلاشتى، يېقىنلىشىشقا ئۇرۇندى.

تَقَرَّبَ إِلَى رَئِيْسِهِ: باشلىقىغا يېقىنلىشىشقا ئۇرۇندى.

«تَقَرَّبَ إِلَى اللّٰهِ بِالْأَعْمَالِ الصَّالِحَةِ»: ئۇ ياخشى ئەمەللەر بىلەن ئاللاهقا ئىلتىجا قىلدى.

«تَقَرَّبْ إِلَيَّ»: ماڭا يېقىنلاش، ماڭا يېقىن كەل.

تَقَرَّحَ يَتَقَرَّحُ تَقَرُّحًا الْجَسَدُ: بەدىنى يىرىڭدىدى.

تَقَرَّرَ يَتَقَرَّرُ تَقَرُّرًا الْأَمْرُ: بەلگىلەندى، قارار قىلىندى، مۇقىملاشتى.

«تَقَرَّرَتِ الزِّيَادَةُ فِي الْأُجُورِ»: ئىش ھەققىنى ئۆستۈرۈش مۇقىملاشتى.

تَقَرَّطَ يَتَقَرَّطُ تَقَرُّطًا: ھالقا سالدى.

تَقْرِيْبٌ: يېقىنلاشتۇرماق، يېقىن كەلتۈرمەك، ئاتنىڭ بىر خىل مېڭىشى.

تَقْرِيْبًا: تەخمىنەن.

بِالتَّقْرِيْبِ: تەخمىنەن، ئۆپچۆرىسىدە.

«هَذَا الْإِجْتِمَاعُ يَسْتَغْرِقُ سَاعَتَيْنِ تَقْرِيْبًا»: بۇ يىغىن ئىككى سائەتچە داۋاملىشىدۇ.

تَقْرِيْبِيٌّ: تەخمىنى، مۆلچەر بويىچە.

تَقْرِيْرٌ ج تَقَارِيْرُ و تَقْرِيْرَاتٌ: دوكلات، مەلۇمات، بەلگىلىك بىر مەسىلە، شەرھلىنىدىغان ئىزاھات.

تَقْرِيْرٌ سَنَوِيٌّ: يىللىق ئاتچوت.

تَقْرِيْرٌ أَدَبِيٌّ: ئەدەبىي دوكلات.

تَقْرِيْرٌ شَفَوِيٌّ: ئاغزاكى دوكلات.

حَقُّ تَقْرِيْرِ الْمَصِيْرِ: ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقۇقى.

تَقْرِيْرٌ عَنِ الزِّرَاعَةِ فِي الْبِلَادِ: دېھقانچىلىق توغرىسىدا مەلۇمات.

تَقْرِيْطٌ: باھا يازماق، تەقرىز يازماق، مەدھىيە لىمەك؛ تەقرىز.

تَقْرِيظُ الْكُتُبِ: كىتابنىڭ ياخشىلىقىنى مەدھىيىلىمەك، كىتابقا باھا بەرمەك.

تَقْرِيْعٌ: قاتتىق ئەيىبلىمەك، قاتتىق رەددىيە بەرمەك.

تَقَزَّحَ يَتَقَزَّحُ تَقَزُّحًا الضَّوْءُ: ئاق نۇر ئاستا ـ ئاستا باشقا رەڭلەرگە ئۆزگەردى.

تَقَزَّزَ يَتَقَزَّزُ تَقَزُّزًا مِن الدَّنَسِ: يامان كۆردى، نەپرەتلەندى، بىزار بولدى.

خَبَثٌ تَقَزَّزُ مِنْهُ النُّفُوسُ: كىشىلەر يىرگىنىدىغان نىجاسەت.

«تَقَزَّزَ مِنْ تَلَوُّثِ الْمَدِينَةِ»: شەھەرنىڭ پاسكىنىچىلىقىدىن ئۇنىڭ ئىچى ئېلىشتى.

تَقَزُّزٌ: كۆڭلى ئايىنماق، قۇسقۇسى كەلمەك.

تَقَسَّسَ يَتَقَسَّسُ تَقَسُّسًا: ئىزدىدى، ئىزغا چۈشتى، تەكشۈردى، تىڭ ـ تىڭلىدى، ئۇقۇشۇپ باقتى.

تَقَسَّطَ يَتَقَسَّطُ تَقَسُّطًا الْقَوْمُ بَيْنَهُمْ: تەڭ تەقسىم قىلىدى، ئادىللىق بىلەن بۆلدى.

تَقَسَّمَ يَتَقَسَّمُ تَقَسُّمًا: بۆلۈندى، تەقسىم قىلىندى.

تَقَسَّمَ الْقَوْمُ: ئايرىلدى، پارچىلاندى.

«تَقَسَّمَ الطَّلَبَةُ فِرَقًا»: ئوقۇغۇچىلار گۇرۇپپىلارغا بۆلۈندى.

تَقَسَّى يَتَقَسَّى تَقَسِّيًا: قوپال بولدى، شەپقەتسىز بولدى.

تَقْسِيْطٌ: بۆلمەك؛ قايتۇرماق.

تَقْسِيْطُ الدَّيْنِ: قەرزنى مۇددەتكە بۆلۈپ قايتۇرماق.

«دَفَعَ الثَّمَنَ بِالتَّقْسِيْطِ»: ئۇ پۇلنى مۇددەتكە بۆلۈپ تۆلىدى.

تَقْسِيْمٌ: بۆلمەك، تەقسىم قىلماق.

تَقْسِيْمُ الْعَمَلِ: خىزمەت تەقسىم قىلماق، ئىش تەقسىماتى.

تَقْسِيْمٌ «فِي الْمُوسِيقَى»: باشلىنىش مۇزىكىسى.

تَقْسِيْمُ الْعَمَلِ وَتَنْسِيْقُهُ: ئىش تەقسىم قىلىش ۋە ماسلاشتۇرۇش.

تَقْسِيْمٌ: بۆلمەك، تەقسىم قىلماق.

تَقْسِيْمُ الْعَمَلِ: خىزمەت تەقسىم قىلماق، خىزمەت تەقسىماتى.

تَقْسِيْمُ الْبِلَادِ إِلَى مُحَافَظَاتٍ: دۆلەتنىڭ ئۆلكىلەرگە بۆلۈنۈشى.

تَقَشَّرَ يَتَقَشَّرُ تَقَشُّرًا الشَّيْءُ: سۇيۇلدى، شىلىندى، يۇنۇلدى.

تَقَشَّرَ الطِّلَاءُ: سىرى چۈشۈپ كەتتى.

«تَقَشَّرَ طِلَاءُ الْحَائِطِ»: تامنىڭ سىرى چۈشۈپ كەتتى.

«تَقَشَّرَ جِلْدُ التِّمْسَاحِ»: تىمساقنىڭ تېرىسى سۇيۇلدى.

تَقَشَّطَ يَتَقَشَّطُ تَقَشُّطًا: ئېچىلدى، ئاشكارىلاندى.

تَقَشَّطَتِ السَّمَاءُ: ھاۋا ئېچىلدى.

تَقَشَّعَ يَتَقَشَّعُ تَقَشُّعًا الْقَوْمُ: تارقاپ كەتتى.

تَقَشَّعَ السَّحَابُ: بۇلۇت تارقىلىپ كەتتى.

«تَقَشَّعَ الْمُتَظَاهِرُونَ بَعْدَ تَدَخُّلِ الشُّرْطَةِ»: ساقچىلار ئارىلاشقاندىن كېيىن نامايىشچىلار تارقاپ كەتتى.

تَقَشَّفَ يَتَقَشَّفُ تَقَشُّفًا الشَّخْصُ: ئادەتى ـ سادىدا ياشىدى، تېجەشلىك بولدى، مۇھىم تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرى بىلەنلا كۇپايىلىنىپ ھەشەمەتچىلىكتىن يىراق بولدى.

تَقَشُّفٌ: راھەت ـ پاراغەتكە بېرىلمەسلىك، جاپالىق تۇرمۇش كەچۈرمەك.

«دَعَتِ الْحُكُومَةُ الْمُوَاطِنِيْنَ إِلَى التَّقَشُّفِ فِي الْإِسْتِهْلَاكِ»: ھۆكۈمەت پۇقرالارنى ئىستېمالدا تېجەشلىك بولۇشقا چاقىردى.

تَقَشْعَرَ يَتَقَشْعَرُ تَقَشْعُرًا: قورقۇنچتىن بەدەنگە تىترەك ئولاشتى.

تَقَصَّدَ يَتَقَصَّدُ تَقَصُّدًا: نىيەت قىلدى، مەقسەت قىلدى، سۇندى، ئۇشتۇلدى.

تَقَصَّصَ يَتَقَصَّصُ تَقَصُّصًا أَثَرَهُ: ئىزىدىن قوغلىدى، ئىزىغا چۈشتى.

تَقَصَّصَ الْكَلَامَ: سۆزنى ئېسىدە ساقلىدى.

«تَقَصَّصَ الشُّرْطِيُّ أَثَرَ الْمُجْرِمِ»: ساقچى جىنايەتچىنىڭ ئىزىدىن قوغلىدى.

تَقَصَّفَ يَتَقَصَّفُ تَقَصُّفًا الشَّيْءُ: سۇندى، ئۇشتۇلدى.

تَقَصَّفَ أَظْفَارُهُ: تىرناقلىرى سۇندى.

تَقَصَّمَ يَتَقَصَّمُ تَقَصُّمًا الشَّيْءُ: سۇندى، چاك كەتتى، ۋەيران بولدى، بۇزۇلدى.

تَقَصَّمَ الْجِدَارُ: تام چاك كەتتى.

تَقَصَّى يَتَقَصَّى تَقَصِّيًا الْمَوْضُوعَ: تېمىنى ئىنچىكە تەكشۈردى.

تَقَصَّى الْأَمْرَ: ئىشنى سۈرۈشتە قىلدى، ئىشنى سۈرۈشتۈردى.

«تَقَصَّى الْقَاضِي الْقَضِيَّةَ»: سوتچى مەسىلىنى ئىنچىكە تەكشۈردى.

تَقَصٍّ: تەكشۈرمەك، سۈرۈشتۈرمەك، تەتقىق قىلماق.

تَقْصِيرٌ: قىسقارتماق؛ سەل قارىماق؛ ئەيىب، كەمچىلىك، يېتەرسىزلىك، نۇقسان، قۇسۇر.

تَقْصِيرٌ فِي تَأْدِيَةِ الْوَاجِبِ: مەسئۇلىيەتنى بىجا كەلتۈرمەسلىك، ۋەزىپىنى ئادا قىلماسلىق.

تَقَضَّى يَتَقَضَّى تَقَضِّيًا الشَّيْءُ: تۈگىدى، تامامىلاندى.

تَقَضَّى عُمْرُهُ: ئۆمرى ئاخىرلاشتى.

تَقَضَّى الْبَازُ: قارچىغا شۇڭغىدى، ئۇۋغا ئېتىلدى.

تَقَطَّعَ يَتَقَطَّعُ تَقَطُّعًا الشَّيْءُ: ئۈزۈلدى، كېسىلدى، پارچىلاندى.

تَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ: ئۇلارنى باغلاپ تۇرغان ئالاقە ئۈزۈلدى.

«وَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ كُلٌّ إِلَيْنَا رَاجِعُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار (دىندا ئىختىلاپ قىلىشىپ) پىرقە ـ پىرقىلەرگە بۆلۈنۈپ كەتتى، ھەممىسى بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتقۇچىلاردۇر.

«إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ» ‹قرآن›: ئەينى ۋاقىتتا ئەگەشتۈرگۈچىلەر ئازابنى كۆرۈپ، ئەگەشكۈچىلەردىن ئادا ـ جۇدا بولىدۇ.

تَقْطِيبٌ: قوشۇمىسىنى تۇرمەك، پېشانىسىنى پۈرۈشتۇرمەك.

تَقْطِيرٌ: ساپلاشتۇرماق، سۈزۈلدۈرمەك، چەككىلىمەك، ئايرىماق.

تَقْطِيرُ الْكُحُولِ: ئىسپىرت چىقارماق، ھاراق چىقارماق؛ كۆزگە سۈرمە تارتماق.

تَقْطِيرٌ ‹فِي الْكِيمِيَاءِ›: سۇيۇقلۇقنى ئىسسىقلىق ئارقىلىق پارغا ئايلاندۇرۇپ ئۇنى تازىلاپ سوۋۇتۇش.

تَقْطِيرُ الْكُحُولِ: ئىسپىرتنى پارغا ئايلاندۇرۇپ سوۋۇتۇش.

«عَلَيْنَا تَقْطِيرُ الزُّهُورِ لِاسْتِخْرَاجِ الْعُطُورَاتِ»: ئەتىر چىقىرىش ئۈچۈن گۈل ـ چېچەكلەر سۇيىنى پارغا ئايلاندۇرۇپ سوۋۇتۇشىمىز كېرەك.

تَقْطِيعٌ: كېسىپ تاشلىماق، پارچىلىماق، چاندماق، يىرتماق؛ قورساق ئاغرىقى.

تَقْطِيعٌ ج تَقَاطِيعُ: قورۇق.

تَقَاطِيعُ الْوَجْهِ: يۈزنىڭ قورۇقلىرى.

تَقَعَّدَ يَتَقَعَّدُ تَقَعُّدًا عَنْ كَذَا: توختاپ قالدى، تاشلىۋەتتى، ۋاز كەچتى.

تَقَعَّرَ يَتَقَعَّرُ تَقَعُّرًا فُلَانٌ فِي كَلَامِهِ: چىرقىراپ سۆزلىدى، خىرقىراپ سۆزلىدى.

تَقَعَّرَ الشَّيْءُ: چوڭقۇرلاشتى، چوڭقۇر بولدى.

تَقَفَّرَ يَتَقَفَّرُ تَقَفُّرًا: ئىز قوغلىدى، ئىزىغا چۈشتى، پېيىگە چۈشتى.

تَقَفَّزَ يَتَقَفَّزُ تَقَفُّزًا الشَّخْصُ: پەلەي كىيدى.

تَقَفَّزَ بِالْحَنَاءِ: خىنە ياقتى.

تَقَفَّعَ يَتَقَفَّعُ تَقَفُّعًا الشَّيْءُ: تارايدى، قىسقىردى، يىغىلدى، قورۇلدى.

تَقَفَّقَ يَتَقَفَّقُ تَقَفُّقًا مِنَ الْبَرْدِ: سوغۇقتىن تىترىدى، سوغۇقتىن تىتىرەك باستى، سوغۇقتىن لاغىلدىدى.

تَقَفَّى يَتَقَفَّى تَقَفِّيًا: ئەگەشتى، تاللىدى.

تَقَفْقَفَ يَتَقَفْقَفُ تَقَفْقُفًا: توڭۇپ تىترىدى، تىتىرەك باستى، لاغىلدىدى.

تَقَنَّ يُتَقِّنُ تَتْقِينًا الْأَرْضَ: يەر سۈغاردى.

تَقَلْقَلَ يَتَقَلْقَلُ تَقَلْقُلاً الشَّيْءُ: ھەرىكەتلەندى، قوزغالدى، تەۋرەندى؛ قالايمىقانلاشتى، ئىزتىراپتا قالدى.

تَقَلْقَلَ الْقِطَارُ: پويىز قوزغالدى.

تَقَلْقَلَ فِي الْبِلَادِ: سەيلە قىلدى، شەھەرگەزدى.

«تَقَلْقَلَتِ الْحَيَاةُ الْإِقْتِصَادِيَّةُ»: ئىقتىسادىي تۈرمۈش قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

تَقَلَّبَ يَتَقَلَّبُ تَقَلُّبًا الشَّيْءُ: ئۆزگەردى، يۆتكەلدى.

تَقَلَّبَ فِي الْأُمُورِ: خالىغانچە باشقۇردى، خالىغانچە تەسەررۇپ قىلدى.

«يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ» «قۇرئان»: ئۇلار دىللار ۋە كۆزلەر قالايمىقانلىشىپ كېتىدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) دىن قورقىدۇ.

«تَقَلَّبَ فِي وَظَائِفَ مُتَعَدِّدَةٍ»: ئۇ تۈرلۈك ۋەزىپىلەرگە يۆتكىلىپ تۇردى.

تَقَلَّبَ فِي أَقْوَالِهِ: سۆزىدە تۇرمىدى، مەۋقەسى مۇقىم بولمىدى.

تَقَلَّبَ فِي النِّعْمَةِ: راھەت ـ پاراغەتتە ياشىدى.

«تَقَلَّبَ فِي فِرَاشِهِ وَلَمْ يَجِدْ إِلَى النَّوْمِ سَبِيلاً»: ئۇ ئۇيان ـ بۇيان ئۆرۈلۈپ ئۇخلىيالمىدى.

تَقَلُّبٌ ج تَقَلُّبَاتٌ: ئۆزگەرمەك، ئۆزگىرىپ تۇرماق؛ نورمالسىز، تۇراقسىز.

تَقَلُّبُ الْأَسْعَارِ: باھانىڭ مۇقىمسىزلىقى.

تَقَلُّبَاتِ الْجَوِّ: ھاۋارايى ئۆزگىرىشى.

تَقَلَّدَ يَتَقَلَّدُ تَقَلُّدًا: مۇنچاق ئاستى، بۇلاپكا ئاستى.

تَقَلَّدَ الْأَمْرَ: ئىشنى ئۈستىگە ئالدى.

تَقَلَّدَ السَّيْفَ: قىلىچ ئاستى.

تَقَلَّدَ الْقَضَاءَ: قازى بولدى، سوتچى بولدى.

تَقَلَّدَ بِفُلَانٍ: ئۆگەندى، ئەگەشتى، دوردى.

تَقَلَّصَ يَتَقَلَّصُ تَقَلُّصًا الظِّلُّ: سايا تارايدى، قىسقىردى، قورۇلدى، يىغىلدى.

تَقَلَّصَ ظِلُّهُ: تەسىرى ئاجىزلىدى، ئابرۇيى چۈشتى، نوپوزى تارايدى.

غَيْرُ مُسْتَقِرَّةٍ وَتَتَقَلَّصُ يَوْمِيًّا: تۇراقسىز بولغان ۋە كۈنسايىن تارىيىۋاتقان.

«اَلْأَجْسَامُ تَتَمَدَّدُ بِالْحَرَارَةِ وَتَتَقَلَّصُ بِالْبُرُودَةِ»: جىسىملار ئىسسىقتىن كېڭىيدۇ، سوغۇقتىن تارىيىدۇ.

تَقَلْنَسَ يَتَقَلْنَسُ تَقَلْنُسًا: دوپپا كىيدى، پوسما كىيدى، كۆلا كىيدى.

تَقَلَّى يَتَقَلَّى تَقَلِّيًا: قورۇلدى، پۈشۈرۈلدى.

تَقَلَّى الرَّجُلُ عَلَى فِرَاشِهِ: تۆشۈكسىز ئۆرۈلدى.

تَقْلِيدٌ: تەقلىد قىلماق، دوربماق.

تَقْلِيدٌ ج تَقَالِيدُ: ئەنئەنە، ئادەت، قائىدە ـ يوسۇن.

تَقَالِيدُ شَعْبِيَّةٌ: خەلقنىڭ ئۆرپ ـ ئادىتى؛ خەلقنىڭ قائىدە ـ يوسۇنلىرى.

تَقْلِيدُ السُّلْطَةِ: ھوقۇق تاپشۇرماق، ھوقۇق بەرمەك.

تَقْلِيدُ الْمَنْصَبِ: مەنسەپ بەرمەك، تەيىنلىمەك.

تَقْلِيدِيٌّ: ئەنئەنىۋى، ئەنئەنىگە مەنسۇپ، تەقلىدى.

رَجُلٌ تَقْلِيدِيٌّ: كونا قاراشقا ئېسىلىۋالغان كىشى.

صِنَاعَةٌ تَقَالِيدِيَّةٌ: ئەنئەنىۋى سانائەت.

تَقْلِيلٌ: ئازايتماق، كېمەيتمەك.

تَقْلِيمٌ: كەسمەك، يۇنماق.

تَقْلِيمُ الشَّجَرِ: دەرەخنى پۇتۇماق.

تَقْلِيمُ الْأَظَافِرِ: تىرناقلارنى ئالماق.

تَقَمَّزَ يَتَقَمَّزُ تَقَمُّزًا فِي مَشْيِهِ: سەكرەپ ماڭدى، تاقلاپ ماڭدى.

تَقَمَّشَ يَتَقَمَّشُ تَقَمُّشًا الشَّيْءَ: ھەممىنى يەپ بولدى.

تَقَمَّصَ يَتَقَمَّصُ تَقَمُّصًا الشَّخْصُ: كۆڭلەك كىيدى.

تَقَمَّصَ الْمُمَثِّلُ الشَّخْصِيَّةَ: ئارتىس رولنى ئويدان ئالدى.

تَقَمَّطَ يَتَقَمَّطُ تَقَمُّطًا: ئورالدى، يۆگەلدى، باغلاندى، تېڭىلدى.

تَقَمُّلٌ: پىت بولۇپ كەتمەك، پىت بېسىپ كەتمەك.

تَقَنَ يَتْقَنُ تَقْنًا الشَّيْءَ: پۇختا قىلدى، كۆڭۈلدىكىدەك ئادا قىلدى.

تِقْنٌ ج أَتْقَانٌ: لاي، پاتقاق؛ ماھىيەت؛ ماھىر، ئۇستا.

تَقَنْطَرَ يَتَقَنْطَرُ تَقَنْطُرًا: ئەگمە قىلىپ ياسىدى؛ توپلىدى، دۆۋىلىدى.

تَقَنَّعَ يَتَقَنَّعُ تَقَنُّعًا الشَّخْصُ بِالْقِنَاعِ: نىقاب تارتىۋالدى.

تَقَنَّعَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال چۈمبەل تارتىۋالدى.

«تَقَنَّعَ اللِّصُّ قَبْلَ السَّطْوِ عَلَى الْبَنْكِ»: ئوغرى بانكا بۇلاشتىن بۇرۇن نىقاب تارتىۋالدى.

تَقَنْفَذَ يَتَقَنْفَذُ تَقَنْفُذًا الْقُنْفُذُ: كىرپە تۇگىلىۋالدى.

تَقْنِينٌ: قانۇن تۈزمەك، قانۇن چىقارماق، قانۇن ئورناتماق، قانۇن تۈرغۇزماق.

تِقْنِيَّةٌ ج تِقْنِيَّاتٌ: تېخنىكا، پەن-تېخنىكا، بىرەر ئىش ياكى ئىلمىي تەتقىقاتنى ئورۇنلاشتىكى ئۇسلۇب ياكى سەنئەت.

«لَمْ يَكُنْ يَعْرِفُ فِي الْبِدَايَةِ هَذِهِ التِّقْنِيَّةَ وَلَكِنَّهَا تَعَلَّمَهَا فِيمَا بَعْدُ»: ئۇ ئىلگىرى بۇ تېخنىكىنى ئۇقمايتتى، ئۇ ئۇنى كېيىن ئۆگەندى.

تِقْنِيَّةُ الْبِنَاءِ: قۇرۇلۇش سەنئىتى.

تِقْنِيَّةُ الْقِصَّةِ: ھېكايە سەنئىتى.

عِلْمُ التِّقْنِيَّةِ: تېخنىكا.

«يَتَمَيَّزُ هَذَا الْعَصْرُ بِتَقَدُّمِ التِّقْنِيَّاتِ فِي مُخْتَلِفِ الْمَيَادِينِ الْعِلْمِيَّةِ وَالْفَنِّيَّةِ»: بۇ دەۋر تۈرلۈك ئىلىم-سەنئەت مەيدانلىرىدا پەن-تېخنىكىنىڭ تەرەققىي قىلىش ئالاھىدىلىكىگە ئىگە.

«تُعِدُّ الْمَعَاهِدُ التِّقْنِيَّةُ أَوِ الصِّنَاعِيَّةُ خُبَرَاءَ تِقْنِيِّينَ فِي مُخْتَلِفِ الْحُقُولِ»: پەن-تېخنىكا ياكى سانائەت ئىنىستىتۇتلىرى پەن-تېخنىكا مۇتەخەسسىسلىرىنى يېتىشتۈرۈپ مەكتەپ.

تَقَهْقَرَ يَتَقَهْقَرُ تَقَهْقُرًا: چېكىنىدى، ئارقىغا قايتتى.

تَقَهْقَرَتِ الْعُمْلَةُ: پۇلنىڭ كۇرسى چۈشۈپ كەتتى.

تَقَوْقَعَ يَتَقَوْقَعُ تَقَوْقُعًا الشَّخْصُ: ياشاۋاتقان مۇھىتتىن ئايرىلىپ ئۆزىنى چەتكە ئالدى، جەمئىيەتتىن ئايرىلىپ خىلۋەتتە ياشىدى.

تَقَوْقَعَ الْحَيَوَانُ: ھايۋان قېپىغا كىرىۋالدى.

تَقَوَّبَ يَتَقَوَّبُ تَقَوُّبًا - تِ الْبَيْضَةُ: تۇخۇم يېرىلىدى، چېقىلدى.

تَقَوَّتَ يَتَقَوَّتُ تَقَوُّتًا بِالشَّيْءِ: يېدى، ئوزۇقلاندى.

تَقَوَّتَ بِالْخُبْزِ وَالزَّيْتِ: ئۇ نان ۋە مايغا بىنلەن ئوزۇقلاندى.

تَقَوَّرَ يَتَقَوَّرُ تَقَوُّرًا الشَّيْءُ: ئوتتۇرىسى ئويمانچاق بولۇپ قالدى.

تَقَوَّرَ السَّحَابُ: بۇلۇت يۇمىلاق پارچىلارغا بۆلۈندى.

تَقَوَّرَتِ الْحَيَّةُ: يىلان تۇگۇلۇۋالدى.

تَقَوَّسَ يَتَقَوَّسُ تَقَوُّسًا الشَّيْءُ: ئېگىلدى، يا

شەكلىدە بولدى.

تَقَوَّسَ الْغُصْنُ: شاخ ئىگىلدى.

تَقَوَّسَ الظَّهْرُ: بەل مۆكچەيدى.

تَقَوَّضَ يَتَقَوَّضُ تَقَوُّضًا الْبِنَاءُ: بىنا غۇلىدى، ۋەيران بولدى، بۇزۇلدى.

تَقَوَّضَتِ السُّفُوفُ: سەپلەربۆلۇندى، سەپلەر پارچىلاندى.

«تَقَوَّضَتْ وَحْدَةُ الْمُقَاوَمَةِ»: قارشى تۇرۇش بىرلىكى بۇزۇلدى.

تَقَوَّلَ يَتَقَوَّلُ تَقَوُّلاً عَلَيْهِ الْقَوْلُ: تۆھمەت قىلدى، ئويدۇرۇپ چىقاردى، بوھتان چاپلىدى.

«وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ» ‹قرآن›: ئەگەر ئۇ بىزنىڭ نامىمىزدىن يالغانىنى توقۇيدىغان بولسا، ئەلۋەتتە ئۇنى قۇدرىتىمىز بىلەن جازالايتتۇق.

«أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ بَلْ لاَ يُؤْمِنُونَ» ‹قرآن›: ياكى ئۇلار: «(مۇھەممەد قۇرئاننى) ئۆزى توقۇدى» دەيمىشمىدۇ؟ ئۇنداق ئەمەس، ئۇلار (قۇرئانغا) ئىشەنمەيدۇ.

تَقَوُّلاَتٌ: قۇرۇق پاراڭ، قالايمىقان گەپ ـ سۆزلەر.

تَقَوَّمَ يَتَقَوَّمُ تَقَوُّمًا الشَّيْءُ: تۈزىلەندى، توغرىلاندى، ئوڭشالدى، رۇسلاندى.

تَقَوَّى يَتَقَوَّى تَقَوِّيًا الشَّخْصُ: كۆپەيدى، قۇدرەت تاپتى، زورايدى؛ روھلاندى.

«تَقَوَّى بِأَفْرَادِ عَائِلَتِهِ»: ئۇ ئائىلە ئەزالىرى بىلەن كۈچلۈك بولدى.

تَقْوَى: تەقۋادارلىق، خۇدا گۈيلۇق.

تَقْوَى الْوَرَعِ: پەرھىزكار ئادەمنىڭ تەقۋادارلىقى.

«وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى» ‹قرآن›: (ئاخىرەتلىكىلەر ئۈچۈن) زاد ـ راھىلە ئېلىڭلار، ئەڭ ياخشى زاد ـ راھىلە تەقۋادارلىقتۇر.

تَقْوِيَةٌ: كۈچەيتمەك، كۈچنى ئاشۇرماق.

تَقْوِيمٌ ج تَقَاوِيمُ: تىكلىمەك، تۈرغۇزماق، قوزغىماق، تەربىيىلەپ يېتىشتۈرمەك؛ ئوڭشىماق، تۈزلىمەك، باھالىماق، باھا بەرمەك؛ كالېندار؛ ئۆزگەرتمەك.

تَقْوِيمُ الْبُلْدَانِ: يەر ناملىرى لۇغىتى، جۇغراپىيىۋى ئاتالغۇلار.

تَقْوِيمُ النُّقُودِ: پۇللارنىڭ قىممىتىنى سۇندۇرۇش.

جِهَازُ تَقْوِيمِ التَّيَّارِ: كومموتاتور، توغرىلىغۇچى.

اَلتَّقْوِيمُ السَّنَوِيُّ: كالېندار، يىللىق كالېندار.

اَلتَّقْوِيمُ الْمِيلاَدِيُّ: مىلادىيە كالېندارى.

اَلتَّقْوِيمُ الْهِجْرِيُّ: ھىجرىيە كالېندارى.

تَقِيَ يَتْقِي تُقًى وَتُقَاءً وَتَقِيَّةً: ئېھتىيات قىلدى، پەخەس بولدى، ھەزەر ئەيلىدى؛ ھېيىقتى، ئەيمەندى، تارتىندى، قورقتى.

تُقًى: تەقۋادارلىق، خۇداگويلۇق، پەرھىزكارلىق؛ ئاللاھنىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرىنى ئورۇنداش ۋە نەھى قىلغان ئىشلاردىن چېكىنىش ئاساسىدا ئاللاھتىن قورقۇش.

تَقِيٌّ ج أَتْقِيَاءُ و تُقَوَاءُ: مۇتتەقى، تەقۋادار، خۇداگوي.

تَقَيَّأَ يَتَقَيَّأُ تَقَيُّأً الشَّخْصُ: كۆڭلى ئېلىشقان قىياپەتكە كىرىۋالدى، سۈنئىي ياندۇرغان بولۇۋالدى.

تَقِيَّةٌ: ئېھتىيات قىلماق، ھەزەر ئەيلىمەك، ساقلانماق.

تَقِيَّةُ بَعْضِ أَهْلِ الْفِرَقِ الْإِسْلاَمِيَّةِ: بەزى ئىسلام پىرقىلىرىنىڭ كۆزۈنۈشتە باشقىلار بىلەن مادارا قىلىشىشى.

تَقَيَّحَ يَتَقَيَّحُ تَقَيُّحًا الْجُرْحُ: يارا يىرىڭلىدى.

تَقَيُّحٌ: يىرىڭلىماق.

تَقَيَّدَ يَتَقَيَّدُ تَقَيُّدًا: باغلاندى، چۇشەلدى، تىزىملاندى، چەكلەندى.

تَقَيَّدَ الطَّالِبُ فِي الْكُلِّيَّةِ: ئوقۇغۇچى فاكۇلتېتىغا تىزىملاتتى.

تَقَيَّدَ الْعَقْدُ: مۇئەييەن شەرتلەرنى ئۇستىگە ئالدى.

تَقْيِيدٌ: چەكلەنمەك، چەكلىمگە ئۇچرىماق.

اَلتَّقَيُّدُ بِأَحْكَامِ الشَّرِيعَةِ: شەرئەت ئەھكاملىرى بىلەن چەكلەنمەك.

اَلتَّقَيُّدُ بِالشُّرُوطِ الْمُتَّفَقِ عَلَيْهَا: بىرلىككە كەلگەن شەرتلەرنىڭ چەكلىمىسىگە ئۇچرىماق.

تَقْيِيدٌ: چەكلىمەك، باغلىماق، تىزىملىماق.

تَقْيِيدُ الْأَرْجُلِ: كىشەن سالماق.

تَقْيِيدُ النَّسْلِ: تۇغۇتنى چەكلىمەك.

تَقْيِيدِيٌّ: چەكلەنگەن، چەكلىك.

تَقَيَّضَ يَتَقَيَّضُ تَقَيُّضًا الْجِدَارُ: تام ئۆرۈلدى، بۇزۇلدى، سوندى، پاچاقلاندى.

تَقَيَّضَ لَهُ كَذَا: تەيىن بولدى؛ سەۋەب بولدى؛ هازىر بولدى.

«تَقَيَّضَ لَهُ الْيُسْرُ بَعْدَ الْعُسْرِ» ئۇنىڭغا مۇشكۈلـ لۈكتىن كېيىن ئاسانلىق يېتىپ كەلدى.

تَقَيَّلَ يَتَقَيَّلُ تَقَيُّلاً الشَّخْصُ: چۈشتە ئۇخلىدى.

تَقَيَّلَ مَنْ كَانَ قَبْلَهُ: ئىلگىرىكىگە ئوخشاپ قالدى.

تَكَاءَدَ يَتَكَاءَدُ تَكَاءُدًا الْأَمْرُ: قىيىن كەلدى، مۇشەققەت تۇيۇلدى.

تَكَابَرَ يَتَكَابَرُ تَكَابُرًا فُلاَنٌ: ئۆزىنى چوڭ تۇتتى، ئۆزىنى چوڭ بىلدى، مەغرۇرلاندى؛ تەكەببۇرلۇق قىلدى.

تَكَاتَبَ يَتَكَاتَبُ تَكَاتُبًا: ئۆزئارا خەت يېزىشتى، ئۆزئارا خەت ئالاقە قىلىشتى.

تَكَاتَفَ يَتَكَاتَفُ تَكَاتُفًا الْقَوْمُ: هەمكارلاشتى، ياردەمدە بولۇشتى.

«يَتَكَاتَفُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ»: كەڭچىلىك ۋە قىيىن كۈنلەردە بىر ـ بىرىگە يار ـ يۆلەكـ تە بولۇشىدۇ.

تَكَاتَمَ يَتَكَاتَمُ تَكَاتُمًا الْقَوْمُ الْحَدِيثَ: سۆزنى بىر ـ بىرىدىن يوشۇرۇشتى.

تَكَاثَرَ يَتَكَاثَرُ تَكَاثُرًا الشَّيْءُ: كۆپەيدى، ئاۋۇدى، ئۆرلىدى.

تَكَاثَرَ الْإِنْتَاجُ الزِّرَاعِيُّ: يېزا ئىگىلىك ئىشلەپـ چىقىرىش ئاشتى.

تَكَاثَرَ الْقَوْمُ: سانى كۆپىيىپ پەخىرلىنىشتى.

تَكَاثُرٌ: كۆپەيمەك، ئاۋۇماق، كۆپىيىش بىلەن پەخىرلەنمەك.

تَكَاثُرُ الْجِنْسِ الْبَشَرِيِّ: ئىنسانلارنىڭ كۆپىيـ شى.

«أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ» «قۇرئان»: تاكى قەبرىلەرنى زىيارەت قىلغىنىڭلارغا (يەنى قەبرىلەرنى كۆرگىنىڭلارغا) قەدەر، (پۇل ـ مال بالىلار بىلەن) پەخىرلەنمەكـ سىلەرنى غەپلەتتە قالدۇردى.

«تَتَكَاثَرُ السُّحُبُ عَلَى شِمَالِ الْبِلاَدِ»: مەملىكەتنىڭ شىمالىي تەرىپىدە بۇلۇتلار كۆپەيمەكتە.

«وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلاَدِ» «قۇرئان»: ... ئۆزئارا پەخىرلىنىشتىن، پۇل ـ مال، پەرزەنت كۆپەيتىپ پەخىرلىنىشتىن ئىبارەتتۇر...

تَكَافَقَ يَتَكَافَقُ تَكَافُقًا الشَّيْءُ: قويۇقلاشتى، زىچلاشتى، باراقسانلاشتى.

تَكَافَقَ السَّحَابُ: بۇلۇت قويۇقلاشتى.

تَكَافُقٌ: گاز هالەتتىن سۇيۇقلۇق هالەتكە ئۆزگەرـ مەك.

تَكَاسَلَ يَتَكَاسَلُ تَكَاسُلاً الشَّخْصُ: هورۇن بولۇـ ۋالدى، ئىشقا خوشياقماس بولۇۋالدى.

تَكَاسَلَ الطَّالِبُ النَّجِيبُ: زېرەك ئوقۇغۇچى هورۇن بولۇۋالدى.

تَكَاسِيرُ: ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلار، پارچەـ پۇرات ئىشلار.

تَكَافَأَ يَتَكَافَأُ تَكَافُأً: ئوخشاش بولۇشتى، بارا ـ ۋەر بولۇشتى.

تَكَافَأَتِ الثَّرْوَتَانِ: ئىككى بايلىق تەڭشىلىپ قالدى.

«تَكَافَأَتِ الْفُرَصُ لِكُلِّ الطُّلاَّبِ»: هەممە ئوقۇغۇچىلارغا پۇرسەت ئوخشاش بولدى.

تَكَافُؤٌ: باراۋەرلىك، تەڭلىك.

عَدَمُ تَكَافُؤٍ: تەڭسىزلىك، باراۋەرسىزلىك.

عَلَى أَسَاسِ التَّكَافُؤِ: باراۋەرلىك ئاساسىدا.

تَكَافَحَ يَتَكَافَحُ تَكَافُحًا: ئۇرۇشتى، مۇشتلاشـ تى.

تَكَافَحَتِ الْكِبَاشُ: قوچقارلار ئۇسۇشتى، قوچقارـ لار سوقۇشتى.

تَكَافَحَتِ الْأَمْوَاجُ: دولقۇنلار مەۋج ئۇردى.

تَكَافَلَ يَتَكَافَلُ تَكَافُلاً الْقَوْمُ: كاپالەتلىك قىلىشتى، كېپىل بولۇشتى، بىردەك ئىتتىـ پاقلاشتى.

تَكَافَلُوا فِي الشَّدَائِدِ: قىيىنچىلىقلاردا ھەمتەم

بولۇشتى.

تَكَافُلٌ: ھەمكارلاشماق، يارەملەشمەك، ئىتتىپاقلاشماق.

بِالتَّكَافُلِ وَالتَّضَامُنِ: بىردەك ئىتتىپاقلىشىپ، بىر ئىغىزدىن.

تَكَالَبَ يَتَكَالَبُ تَكَالُبًا عَلَى كَذَا: تالاش - تارتىش قىلىشتى؛ ئېتىلىپ باردى، ئۆزئارا ئېتىشتى.

تَكَالَبَ الْخَصْمَانِ: ئىككى رەقىب تىللاشتى.

تَكَالَبَ الشَّخْصُ عَلَى الْأَمْرِ: ئىشقا ھېرىسمەن بولدى.

«يَتَكَالَبُ عَلَى جَمْعِ الْمَالِ»: ئۇ ئۆلەر - تىرىلىشىغا قارىماي پۇل - مال توپلايدۇ.

تَكَالَمَ يَتَكَالَمُ تَكَالُمًا: سۆزلەشتى، پاراڭلاشتى.

تَكَالِيْفُ: باجلار، راسخوتلار.

تَكَالِيْفُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش راسخوتى.

تَكَامَلَ يَتَكَامَلُ تَكَامُلاً الشَّيْءُ: تولۇق بولدى، مۇكەممەل بولدى، پۈتۈن بولدى.

تَكَامَلَتِ الْأَشْيَاءُ: شەيئىلەر بىر - بىرىنى تولۇقلىدى.

أَعْمَالُهُمْ تَتَكَامَلُ لاَ تَتَنَافَسُ: ئۇلارنىڭ ئىشى بىر - بىرىنى تولۇقلايدۇ، رىقابەتلەشمەيدۇ.

تَكَامُلٌ: ئورۇنلاش، ياخشىلاش، تەرەققىيات.

تَكَامُلٌ وَتَفَاضُلٌ «فِي الرِّيَاضَةِ»: ھېسابلىماق، ھېسابلاپ چىقماق، مەسىلىنى يەشمەك.

اَلتَّكَامُلُ الْإِقْتِصَادِيُّ: ئىقتىسادنى بىر گەۋدە قىلىش.

اَلتَّكَامُلُ الْإِقْتِصَادِيُّ بَيْنَ الْبِلاَدِ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب دۆلەتلىرى ئارىسىدىكى ئىقتىسادىي جەھەتتە بىر - بىرىنى تولۇقلاش.

تَكَأَّدَ يَتَكَأَّدُ تَكَأُّدًا الْأَمْرُ: قىيىن كەلدى، مۇشەققەت تۇيۇلدى.

تَكَأَّدَ الْأَمْرَ: باشتىن كەچۈردى، جاپا - مۇشەققەتنى باشتىن كەچۈردى.

تُكَأَةٌ: تىرەك، تايانچ، يۆلەنچۈك، ھاسا، تاياق.

تَكَبَّدَ يَتَكَبَّدُ تَكَبُّدًا: ئىسسىق - سوغۇقنى بېشىدىن كەچۈردى، جاپا - مۇشەققەت چەكتى.

«تَكَبَّدَتِ الشَّرِكَةُ مَصَارِيْفَ بَاهِظَةً»: شىركەت ئېغىر چىقىم تارتتى.

«تَكَبَّدَتِ الشَّمْسُ السَّمَاءَ»: كۈن تىكلەشتى، كۈن چۈش بولدى.

«تَكَبَّدَ الْجَيْشُ خَسَائِرَ فِي الْأَرْوَاحِ وَالْعَتَادِ»: قوشۇن ئەسكەر ۋە قورال - ياراغ جەھەتتىن زور چىقىم تارتتى.

تَكَبَّرَ يَتَكَبَّرُ تَكَبُّرًا الشَّخْصُ: مەنمەنلىك قىلدى، تەكەببۇرلۇق قىلدى.

سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِيْنَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ»

«قرآن»: يەر يۈزىدە ناھەق تەكەببۇرلۇق قىلىدىغانلارغا مېنىڭ ئايەتلىرىمنى فەھم قىلدۇرمايمەن...

تَكَبُّرٌ: ئۆزىنى چوڭ تۇتماق، ئاتىكارچىلىق قىلماق، تەكەببۇرلۇق قىلماق.

تَكْبِيْرٌ: چوڭايتماق، زورايتماق، ئۇلغايتماق؛ ھۆزمەتلىمەك؛ تەگبىر ئېيتماق، ئاللاھنى ئۇلۇغلىماق.

تَكَبَّلَ يَتَكَبَّلُ تَكَبُّلاً: كويزا سېلىندى، ئىشكەل سېلىندى.

تَكَتَّبَ يَتَكَتَّبُ تَكَتُّبًا: باغلىدى، چىگدى، تۈگدى.

تَكَتَّبَتِ الْكَتَائِبُ: باتالىيونلار يىغىلدى، باتالىيونلار توپلاندى.

تَكَتَّفَ يَتَكَتَّفُ تَكَتُّفًا: قولىنى كۆكسىگە قويدى.

تَكَتَّلَ يَتَكَتَّلُ تَكَتُّلاً: يىغىلدى، توپلاندى، باتالىيونلار يىغىلدى، باتالىيونلار توپلاندى.

تَكَتَّلَ النَّاسُ: كىشىلەربىر ياقتىنباش چىقاردى.

تَكَتُّلٌ: كاللەك بولۇۋالماق، غۇزمەك بولۇۋالماق، گۇرۇھ بولۇۋالماق، توپلىشۋالماق.

اَلتَّكَتُّلُ الْحِزْبِيُّ: پارتىيىنىڭ ئىتتىپاقلىقى.

سِيَاسَةُ التَّكَتُّلِ: بىرلىشىش سىياسىتى، گۇرۇھ بولۇۋېلىش سىياسىتى، توپ بولۇۋېلىش سىياسىتى.

تَكَتَّمَ يَتَكَتَّمُ تَكَتُّمًا السِّرَّ: مەخپىيەتلىكنى ساقلىدى، يوشۇردى.

تَكَتَّمَ الْخَبَرَ: خەۋەرنى يوشۇردى.

تَكَتُّمٌ: سىر ساقلىماق، يوشۇرماق، مەخپىيەت

لىكنى ساقلىماق.

تَحَدَّثَ إِلَيْهِ بِتَكَتُّمٍ شَدِيْدٍ: ئۇ ئۇنىڭغا قاتتىق سىر ساقلاشنى سۆزلىدى.

تَكْتَكَ يُتَكْتِكُ تَكْتَكَةً: دەسسىدى، ئاياغ - ئاستى قىلدى، دەپسەندە قىلدى.

تَكْتَكَتِ السَّاعَةُ: سائەت چىكىلدىدى.

تَكْتَكَ الشَّخْصُ: سوغۇقتىن تىترەپ كەتتى.

تَكْتَكَ لِعَدُوِّهِ: دۈشمىنىنى جايلاش پىلانىنى تۈزدى.

تَكْتَلَكَ يَتَكَتْلَكُ تَكَتْلُكًا: كاتولىك دىنىغا كىردى، كاتولىك دىنىغا ئېتىقاد قىلدى.

تَكْتِيْكٌ: ھەربىي تاكتىكا.

تَكْتِيْكِيٌّ: تاكتىكىغا ئائىت، تاكتىكىغا مەنسۇپ.

«اِنْسَحَبَ الْجَيْشُ مِنَ الْجَبْهَةِ لِأَسْبَابٍ تَكْتِيْكِيَّةٍ»: قوشۇن ئالدىنقى سەپتىن تاكتىكا سەۋەبىدىن چېكىندى.

تِكَّةٌ ج تِكَكٌ: ئىشتانباغ، ئىشتان تاسمىسى.

تَكَثَّرَ يَتَكَثَّرُ تَكَثُّرًا الْكَلَامَ: گەپنى تولا قىلدى، كوتۈلدىدى، ۋالاقلىدى.

تَكَثَّفَ يَتَكَثَّفُ تَكَثُّفًا: قاتتى، قېيىپ قالدى؛ قويۇقلاشتى، زىچلاشتى.

«يَتَكَثَّفُ الْبُخَارُ وَ يَتَحَوَّلُ إِلَى قَطَرَاتٍ مِنَ الْمَاءِ»: پار قويۇقلىشىپ سۇ تامچىلىرىغا ئايلىنىدۇ.

تَكَحَّلَ يَتَكَحَّلُ تَكَحُّلاً: سۈرمە تارتتى.

تَكْحِيْتٌ: يۆتەلمەك؛ قىرماق، سويماق، ئاقلىماق.

تَكَدَّرَ يَتَكَدَّرُ تَكَدُّرًا الشَّيْءُ: دۇغ بولدى، سۈزۈك بولمىدى.

تَكَدَّرَ عِيْشُ فُلَانٍ: تۇرمۇشى كۆڭۈلسىز بولدى.

تَكَدَّسَ يَتَكَدَّسُ تَكَدُّسًا: دۆۋىلەندى، يىغىلدى، توپلاندى.

تَكَدَّسَ الْحَصِيْدُ: ئۇنچە يىغۇۋېلىندى.

تَكَدَّسَتِ الْأَمْوَالُ: مال توپلاندى.

«تَكَدَّسَتْ أَمْوَالُهُ إِلَى حَدٍّ أَنَّهُ لَا يَعْرِفُ مِقْدَارَهَا»: ئۇنىڭ پۇل - مېلى سانىنى بىلمەيدىغان دەرىجىدە كۆپەيدى.

تَكَدَّى يَتَكَدَّى تَكَدِّيًا: تىلەمچىلىك قىلدى.

تَكَذَّبَ يَتَكَذَّبُ تَكَذُّبًا فُلَانًا: يالغانچى دېدى، يالغانچى دەپ گۇمان قىلدى.

تَكْذِيْبٌ: رەددىيە بەرمەك، يالغانغا چىقارماق.

تَكْرَارٌ: قايتىلماق، تەكرارلىماق.

تَكْرَارًا: قايتا - قايتا، ئۈستى - ئۈستىگە، كەينى - كەينىدىن.

«ذَكَّرَهُ بِالْمَسْأَلَةِ مِرَارًا وَتَكْرَارًا»: ئۇ مەسىلىنى ئۇنىڭغا بىرقانچە قېتىم تەكرار ئەسلىتىپ ئۆتتى.

تَكْرَارُ التَّطْبِيْقِ: قايتا ئەملىيەت ئۆتكۈزۈش.

تَكَرَّجَ يَتَكَرَّجُ تَكَرُّجًا الْخُبْزُ: نان بۈزۈلۈپ قالدى، نان كۆكۈرۈپ قالدى.

تَكَرَّرَ يَتَكَرَّرُ تَكَرُّرًا الشَّيْءُ: تەكرارلاندى، قايتىلاندى.

تَكَرَّرَ النِّفْطُ: نېفىت چەككىلەندى، نېفىت سۈزۈلدۈرۈلدى.

تَكَرُّرٌ: قايتىلانماق، تەكرارلانماق.

مَصْنَعُ التَّكَرُّرِ: چەككىلەش زاۋۇتى.

تَكَرَّسَ يَتَكَرَّسُ تَكَرُّسًا: دۆۋىلەندى؛ مۇستەھكەملەندى، مەھكەم بولدى، تۇراقلىق بولدى.

تَكَرَّشَ يَتَكَرَّشُ تَكَرُّشًا الْوَجْهُ: يۈزگە قورۇق چۈشتى، قورۇلدى، پۈرۈلدى، پۈرلەشتى؛ كۆرۈلدى.

تَكَرَّشَ الْقَوْمُ: توپلاندى.

تَكَرَّعَ يَتَكَرَّعُ تَكَرُّعًا الرَّجُلُ: ھىق تۇتتى، كېكەردى؛ تاھارەت ئالدى.

«أَكَلَ كَثِيرًا فَأَخَذَ يَتَكَرَّعُ»: ئۇ كۆپ يەۋېلىپ كېكىرىشكە باشلىدى.

تَكَرَّمَ يَتَكَرَّمُ تَكَرُّمًا الشَّخْصُ: سېخى بولۇۋالدى، مەرد بولۇۋالدى، كەڭ قورساق بولۇۋالدى، سېخى قىياپەتكە كىرىۋالدى؛ سېخى بولدى، مەرد بولدى، ئالىيجاناب مۇئامىلە قىلدى.

تَكَرَّمَ عَلَيْهِ بِكَذَا: ئىلتىپات قىلدى، مەرھەمەت قىلدى.

«هَلْ تَتَكَرَّمُ عَلَى أَنْ تَدُلَّنِي عَلَى الطَّرِيْقِ إِلَى ...»:

... غا باردىغان يولنى ماڭا كۆرسىتىپ قويا-لارسىزمۇ؟

«لَوْتَكَرَّمْتَ بِالْجَوَابِ»: ئىلتىپات قىلىپ جاۋاب قايتۇرسىڭىز.

«تَكَرَّمَ بِالرَّدِّ عَلَى رِسَالَتِهِ»: ئۇ مەرھەمەت قىلىپ جاۋاب خەت قايتۇردى.

«تَكَرَّمَ عَلَيْهِ بِهَدِيَّةٍ ثَمِيْنَةٍ»: ئۇ ئۇنىڭغا مەرھەمەت قىلىپ قىممەتلىك سوۋغا بەردى.

تَكَرَّهَ يَتَكَرَّهُ تَكَرُّهًا الشَّيْءَ: يامانغا چىقىرۋەتتى، يامان كۆردى، يىرگىنىشلىك ھېسابلىدى.

تَكَرُّهٌ: نەپرەتلەنمەك، يىرگەنمەك، بىزار بولماق، ياقتۇرماسلىق.

بِتَكَرُّهٍ: نەپرەتلىنىپ، خالىماي، يىرگىنىپ، ئۆچ كۆرۈپ.

تَكَرِّيَتَكَرِّيَ تَكَرِّيًا: مۇگدىدى، ئۇيقۇسىرىدى.

تَكَرْفَسَ يَتَكَرْفَسُ تَكَرْفُسًا: كىرىشىپ كەتتى، گىرەلىشىپ كەتتى.

تَكَرْفَسَ الْعَمَلُ: خىزمەت گىرەلىشىپ كەتتى.

تَكَرْكَرَ يَتَكَرْكَرُ تَكَرْكُرًا: قاقاقلاپ كۈلدى، قاتتىق كۈلدى، ئىككىلەندى.

تَكَرْمَشَ يَتَكَرْمَشُ تَكَرْمُشًا: قاپىقى تۇرۇلدى، قاپىقى سېلىندى؛ تۇرۇلدى، قورۇلدى، پۈرلەشتى.

تَكْرِيْسٌ: تەقدىم قىلماق، بېغىشلىماق، بەرمەك.

تَكْرِيْعَةٌ: ھېق تۇتماق، كېكەرمەك.

تَكْرِيْمٌ: ھۆرمەتلىمەك، قەدىرلىمەك، ئىززەتلەمەك، ئۇلۇغلىماق.

تَكْرِيْمًا لَهُ: ھۆرمەت يۈزىسىدىن، قەدىرلىگەنلىكتىن.

«أَقَامَ الرَّئِيْسُ حَفْلَةَ اسْتِقْبَالٍ تَكْرِيْمًا لِوُفُودِ الْمُؤْتَمَرِ»: رەئىس قۇرۇلتاي ئۆلمەكلىرىنىڭ شەرىپىگە كۈتۈۋېلىش يىغىنى ئۆتكۈزدى.

«أُقِيْمَ لَهُ حَفْلُ تَكْرِيْمٍ عِنْدَ صُدُورِ كِتَابِهِ»: ئۇنىڭ كىتابى نەشر قىلىنىش مۇناسىۋىتى بىلەن ئۇنىڭغا ھۆرمەت بىلدۈرۈش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى.

تَكَزُّزٌ: چىشى كىرىشىپ قېلىش، ئېغىزنى ئاچقىلى بولماسلىق.

تَكَسَّبَ يَتَكَسَّبُ تَكَسُّبًا الشَّخْصُ: رىزىق تەلەپ قىلدى، كەسىپ قىلدى، جان باقتى، پۇل تاپتى.

تَكَسَّبَ الْمَالَ: مالدىن پايدا ئالدى.

يَتَكَسَّبُ مِنَ الشِّعْرِ: شېئىر يېزىپ جان باقىدۇ.

تَكَسَّرَ يَتَكَسَّرُ تَكَسُّرًا: پاچاقلاندى، چېقىلدى، سۇنۇپ كەتتى.

تَكَسَّرَتِ الْقَارُورَةُ: شىشە چېقىلىپ كەتتى.

تَكَسُّرٌ: سۇنماق، ئۇشتۇلماق.

تَكَسُّرُ الْجِسْمِ: ھارماق، چارچىماق، مادارىدىن كەتمەك.

تَكَسَّفَ يَتَكَسَّفُ تَكَسُّفًا الشَّمْسُ: كۇن تۇتۇلدى.

تَكَسَّى يَتَكَسَّى تَكَسِّيًا الثَّوْبَ: كىينم كىيدى.

تَكْسِيْرٌ: سۇندۇرماق، ئۇشتۇماق، بۇزماق.

تَكْسِيْرٌ ج تَكَاسِيْرُ: سۇنۇق، پارچە، پارچە-پۇرات، چېقىق.

تَكَشَّفَ يَتَكَشَّفُ تَكَشُّفًا الشَّيْءُ: پاش بولدى، ئاشكارا بولدى، ئېچىلىپ قالدى.

تَكَشَّفَ عَنْ مُنْتَهَى الْعَجْزِ: ئەڭ ئاجىزلىقى بىلىنىپ قالدى.

تَكْعِيْبِيٌّ: كۇبقا مەنسۇپ، كۇبىك، كۇب جىسىم.

«ظَهَرَالْفَنُّ التَّكْعِيبِيُّ فِي بِدَايَةِ الْقَرْنِ الْعِشْرِينَ»: كۇپ شەكىللىك سەنئەت 20 - ئەسىرنىڭ بېشىدا مەيدانغا كەلگەن.

تَكْعِيْبِيَّةٌ: ھازىرقى زامان رەسساملىقىدىكى يېڭى ئېقىم بولۇپ، ئۇ شەكىللەرنى، شەيئىلەرنى، مەنزىرىلەرنى تەھلىل قىلىش ۋە ئىپادىلەشتە مېماركىلىققا ئائىت رەسىملەرنى ئاساس قىلىدۇ.

تَكَفَّأَ يَتَكَفَّأُ تَكَفُّأً فِي مَشْيَتِهِ: سەنتۇرۇلۇپ ماڭدى، دەلدەڭشىپ ماڭدى.

تَكَفَّلَ يَتَكَفَّلُ تَكَفُّلاً بِالشَّيْءِ: كېپىل بولدى، ئۈستىگە ئالدى.

تَكَفَّلَ بِنَفَقَاتِ الْبِعْثَةِ: ئۆمەكنىڭ چىقىمىنى ئۈستىگە ئالدى.

تَكَفَّلَ بِدَيْنِ أَخِيْهِ: ئۇ قېرىندىشىنىڭ قەرزىگە كېپىل بولدى.

تَكَفَّنَ يَتَكَفَّنُ تَكَفُّنًا الْمَيِّتَ: كېپەنلىدى، كېپەنگە ئالدى.

تَكَفَّفَ يَتَكَفَّفُ تَكَفُّفًا الدَّمْعُ: ياش توختىدى.

تَكَفَّفَ النَّاسُ: تىلەمچىلىك قىلدى، سائىللىق قىلدى.

تَكَفْكَفَ يَتَكَفْكَفُ تَكَفْكُفًا عَنْهُ: تاشلاپ كەتتى، يالتايدى، باش تارتتى.

تَكَّ يَتُكُّ تَكًّا: دەسسىدى، ئاياغ ـ ئاستى قىلدى، دەپسەندە قىلدى.

تَكَّ يَتُكُّ و يَتِكُّ تُكُوكًا: ئورۇقلىدى، ياداپ كەتتى، ئاجىزلاپ كەتتى.

تَكَّسَ يُتَكِّسُ تَكْسِيسًا: بەلگىلىدى (باھانى)، مۇقىم باھا قويدى.

تُكَلَةٌ: ئىقتىدارسىز، قابىلىيەتسىز.

تَكْلِفَةٌ ج تَكَالِيفُ: قىيىنچىلىق؛ پۇتۇش ھەققى، تەننەرخ، باج.

«يَجِبُ أَنْ تُنْجِزَ عَمَلَكَ مَهْمَا كَانَتِ التَّكَالِيفُ»: قانچە چىقىم كېتىشتىن قەتئىنەزەر، ئىشنى ئورۇندىشىڭ كېرەك.

«حَصَلَ عَلَيْهِ بِأَقَلِّ التَّكَالِيفِ»: ئۇنى ئەڭ ئاز چىقىم بىلەن قولغا كەلتۈردى.

تَكَالِيفُ الْمَعِيشَةِ: تۇرمۇش راسخوتى، تۇرمۇش خىراجىتى.

بَاعَ الْبِضَاعَةَ بِسِعْرِ التَّكْلِفَةِ: ئۇ مالنى تەننەرخ باھاسىدا ساتتى.

تَكَلَّسَ يَتَكَلَّسُ تَكَلُّسًا الشَّيْءُ: كالتسىيلاشتى، قاتتى؛ سۆڭەككە ئايلاندى؛ ھاك بولدى، ئاقارىدى.

تَكَلُّسٌ «فِي الكِيمياء»: ئېرىمەيدىغان كالتسىينىڭ ئۆزىنىڭ ئاستىغا چۆكۈپ قېلىشى.

تَكَلَّفَ يَتَكَلَّفُ تَكَلُّفًا الأَمْرَ: ئۈستىگە ئالدى، جاۋابكار بولدى، مەسئۇل بولدى.

تَكَلَّفَ الْعَمَلَ: خىزمەتنى ئۈستىگە ئالدى، ئىشنى زورمۇ زور قىلدى.

تَكَلُّفٌ: تەكەللۇپ قىلماق، سۈنئىيلىك قىلماق، يالغان قىياپەتكە كىرىۋالماق.

بِدُونِ تَكَلُّفٍ: تارتىنماستىن، تەكەللۇپسىز.

تَكَلُّفَاتٌ بَدِيعِيَّةٌ: چىرايلىق سۆز ـ ئىبارىلەر، ناتسقلىق.

تَكَلَّلَ يَتَكَلَّلُ تَكَلُّلاً: تاج كىيدى.

تَكَلَّلَ بِالنَّجَاحِ: مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

تَكَلَّمَ يَتَكَلَّمُ تَكَلُّمًا: سۆزلىدى، سۆزگە چىقتى.

تَكَلَّمَ كَلِمَةً: سۆزلەشتى، سۆھبەتلەشتى.

«لاَ يَتَكَلَّمُونَ إِلاَّ مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمنُ وَقَالَ صَوَابًا» «قرآن»: ... ئۇلار (نېمگە ئارىسىدا) مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىزنىگە ئېرىشكەن ۋە توغرا سۆز قىلغانلاردىن باشقا ھېچ ئەھەدىنىڭ سۆز قىلىشىغا بولمايدۇ.

تَكَلَّمَ الْكَلاَمَ أَوْ بِهِ: سۆزلىدى، گەپ قىلدى.

تَكَلَّمَ عَنْهُ: ئارقىسىدا ياخشى ياكى يامان گەپنى قىلدى.

«تَكَلَّمَ عَنْهُ فِي غِيَابِهِ بِكُلِّ اِطْرَاءٍ»: ئۇ ئۇنى ئارقىسىدا ھەدەپ ماختىدى.

«يَتَكَلَّمُ سُكَّانُهَا اللُّغَةَ التُّرْكِيَّةَ»: ئۇنىڭ ئاھالىسى تۈرك تىلىدا سۆزلەيدۇ.

تَكَلُّمٌ: سۆزلىمەك، گەپ قىلماق، پاراڭلاشماق.

تَكْلِيسٌ «فى الكيمياء»: كالتسىي كاربونغا ئوخشاش ماددىلارنى ئۆزۈن مۇددەت قىزىتىپ ئىسسىق ماددىغا ئايلاندۇرماق.

تَكْلِيفٌ ج تَكَالِيفُ: ھاۋالە قىلماق، بۇيرىماق، تاپشۇرماق.

سِنُّ التَّكْلِيفِ: بالاغەت يېشى.

«لاَ تَكْلِيفَ بَيْنَ الأَصْدِقَاءِ»: دوستلار ئارىسىدا تەكەللۇپ بولمايدۇ.

بِلاَتَكْلِيفٍ: تەكەللۇپسىز، تەكەللۇپ قىلماي.

بِدُونِ تَكْلِيفٍ: تەكەللۇپسىز، تارتىنماستىن.

«اِجْلِسُوا أَيُّهَا النَّاسُ كَمَاتَشَاؤُونَ وَاتْرُكُوا التَّكْلِيفَ جَانِبًا»: كۆپچىلىك تارتىنماي كەڭتاشا ئولتۇرايلى.

«تَمَّ تَكْلِيفُهُ بِإِدَارَةِ التَّرْبِيَةِ»: پېداگوگىكا ئىدارىسىغا تەكلىپ قىلىندى.

أَمْرُ تَكْلِيفٍ: تەكلىپ بۇيرۇقى.

تَكْمِلَةٌ ج تَكْمِلاَتٌ: قالدۇقى، قېپقالغىنى.

كَتَبَ تَكْمِلَةَ الْقِصَّةِ: ھېكايىنىڭ قالغان قىسمىنى

نى يازدى.

دَفَعَ تَكْمِلَةَ الْمَبْلَغِ: مەبلەغنىڭ قالغان قىسمىنى تاپشۇردى.

تَكَمَّشَ يَتَكَمَّشُ تَكَمُّشًا: تۇرۇلدى، قورۇلدى، پۇرلەشتى، قاتلاشتى، ئالدىرىدى.

تَكَمُّلٌ: تولۇق بولماق، مۇكەممەل بولماق، تولۇقلانماق.

تَكَمَّمَ يَتَكَمَّمُ تَكَمُّمًا: ئورۇنۇۋالدى، يۆگىلىۋالدى.

تَكَمَّمَ بِثِيَابِهِ: كىيىمگە ئورۇنۇۋالدى.

تَكَمَّنَ يَتَكَمَّنُ تَكَمُّنًا: يوشۇرۇندى، مۆكىنۋالدى، بېكىنىۋالدى.

تَكْمِيلٌ: پۈتتۈرمەك، تۈگەتمەك، تامام قىلماق؛ ئورۇنلىماق.

تَكْمِيلِيٌّ: قوشۇمچىنىڭ، قوشۇمچە.

عَمَلٌ تَكْمِيلِيٌّ: قوشۇمچە ئىش، قوشۇمچە خىزمەت.

إِجْرَاءٌ تَكْمِيلِيٌّ: قوشۇمچە رەسمىيەت.

مَوَارِدُ تَكْمِيلِيَّةٌ: قوشۇمچە كىرىملەر.

اِنْتِخَابٌ تَكْمِيلِيٌّ لِتَعْوِيضِ النَّائِبِ الْمُتَوَفَّى: ۋاپات بولۇپ كەتكەن ۋەكىلنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇش قوشۇمچە سايلىمى.

تَكَنَّى يَتَكَنَّى تَكَنِّيًا بِكَذَا: لەقەم قويۇلدى، باشقا ئىسىم بىلەن ئاتالدى.

«تَكَنَّى فُلَانٌ بِأَبِي عُمَرَوَهُوَ أَكْبَرُ أَبْنَائِهِ»: پالانى ئەبى ئۆمەر دەپ ئاتالدى، ئۇ ئوغۇللىرىنىڭ چوڭى ئىدى.

تَكَنَّى الشَّخْصُ بِفُلَانٍ: پالانى دەپ ئاتالدى.

تَكَهْرَبَ يَتَكَهْرَبُ تَكَهْرُبًا الشَّيْءُ: زەرەتلەندى، ئېلېكترلەشتى.

تَكَهْرَبَ الْحَدِيدُ: تۆمۈر زەرەتلەندى.

«تَكَهْرَبَ جَوُّ الْاِجْتِمَاعِ مِنْ أَجْلِ عُنْفِ الْمُتَدَخِّلِينَ»: ئارىلاشقۇچىلارنىڭ زوراۋانلىقى تۈپەيلىدىن يىغىنىنىڭ كەيپىياتى قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

«اِحْذَرْ تَكَهْرُبَ جُدْرَانِ الْحَمَّامِ»: مونچا تامليرىنىڭ زەرەتلىنىپ قېلىشىدىن ئېھتىيات قىلغىن.

تَكَهَّمَ يَتَكَهَّمُ تَكَهُّمًا الرَّجُلُ: قېيىپ قالدى، سۆزەلمىلىك قىلدى، ئېغىرلىشىپ قالدى، ئەزمىلىك قىلدى.

تَكَهَّنَ يَتَكَهَّنُ تَكَهُّنًا الشَّخْصُ: غايىبتىن سۆزلىدى.

تَكَهَّنَ بِحُدُوثِ زَلَازِلَ: ئۇ يەرنىڭ تەۋرەيدىغانلىقىنى ئالدىنئالا سۆزلەپ يۈردى.

تَكَوْثَرَ يَتَكَوْثَرُ تَكَوْثُرًا: ئاۋۇدى، كۆپەيدى، مول بولدى.

تَكَوَّرَ يَتَكَوَّرُ تَكَوُّرًا الشَّيْءُ: يۇمىلاق بولدى، چۇشۇپ كەتتى، تەييارلاندى.

تَكَوَّرَ السَّائِلُ: سۇيۇقلۇق تامدى.

تَكَوَّرَ الثَّلْجُ: قار يىغىلىپ يۇمۇلاق بولۇۋالدى.

تَكَوَّعَ يَتَكَوَّعُ تَكَوُّعًا ـ ت يَدُهُ: قولى ئەگرى بولۇپ قالدى.

تَكَوَّفَ يَتَكَوَّفُ تَكَوُّفًا الْقَوْمُ: يىغىلىپ چۆرىدىدى، يىغىلدى، چۆرىدىدى، كۇفىلىققا ئوخشاپ قالدى.

تَكَوَّمَ يَتَكَوَّمُ تَكَوُّمًا الشَّيْءُ: دۆۋىلەندى.

تَكَوَّمَتِ الْحُبُوبُ: ئاشلىق دۆۋىلەندى.

«تَكَوَّمَتِ الْحُبُوبُ الْغِذَائِيَّةُ كَأَنَّهَا جَبَلٌ»: ئاشلىق تاغدەك دۆۋىلىنىپ كەتتى.

تَكَوَّنَ يَتَكَوَّنُ تَكَوُّنًا الشَّيْءُ: ۋۇجۇدقا كەلدى، پەيدا بولدى، تۇزۇلدى، قۇرۇلدى، شەكىللەندى، تەشكىللەندى.

تَكَوَّنَ الشَّخْصُ: تەربىيىلەندى.

تَكَوَّنَتْ جَمْعِيَّةٌ لِمُسَاعَدَةِ الْفُقَرَاءِ: نامراتلارغا ياردەم بېرىش جەمئىيىتى قۇرۇلدى.

«تَكَوَّنَ فِي دَارِ الْمُعَلِّمِينَ»: ئۇ دارىلمۇئەللىمىنده تەربىيىلەندى. ئۇ پېداگوگىكا ئىنىستىتۇتىدا تەلىم ئالدى.

تَكْوِينٌ: ياراتماق، پەيدا قىلماق، ۋۇجۇدقا كەلتۈرمەك، شەكىللەندۈرمەك؛ مەشىق قىلدۇرماق، تەربىيىلىمەك، تەلىم بەرمەك، تەلىم ـ تەربىيە، مەشىق.

تَكْوِينٌ مِهَنِيٌّ: كەسپى مەشىق، كەسپى چېنىقىش.

تَكْوِينٌ جَامِعِيٌّ: ئۇنىۋېرسىتېت تەربىيىسى.

تَكْوِيْنٌ رِيَاضِيٌّ: تەنتەربىيە مەشقى.

تَحْتَ التَّكْوِيْنِ: قۇرۇلۇۋاتىدۇ.

شَرِكَةٌ تَحْتَ التَّكْوِيْنِ: قۇرۇلۇۋاتقان شىركەت.

سِفْرُ التَّكْوِيْنِ: تەۋراتنىڭ ئالدىنقى بابى.

تَكِيَّةٌ ج تَكَايَا: تەكىيخانا، خانىقا.

تَكَيَّسَ يَتَكَيَّسُ تَكَيُّسًا الشَّخْصُ: ئەقىل - پاراسەتلىك بولۇۋالدى، ئەقىل - پاراسىتىنى ناما- يەن قىلدى.

تَكَيَّفَ يَتَكَيَّفُ تَكَيُّفًا الشَّيْءُ: شەكىللەندى، خاراكتېر ئالدى، مۇئەييەن خاراكتېرگە كىردى؛ ماسلاشتى، ئۇيغۇنلاشتى، ئۇزۇلدى.

تَكَيَّفَ مَعَ الظُّرُوفِ: شارائىتقا ماسلاشتى.

«تَكَيَّفَ الرَّصَاصُ حَسَبَ الْقَالَبِ»: قوغۇشۇن قېلىپ بويىچە شەكىلگە كىردى.

تَكَيُّفٌ: ماسلاشما، ئۇيغۇنلاشما، خاراكتېرگە كىرمەك.

رَجُلٌ سَهْلُ التَّكَيُّفِ: ماسلىشىشچان ئادەم.

تَكْيِيْفٌ: تەڭشەك، ماسلاشتۇرما، ئۇيغۇنلاش- تۇرما.

تَكْيِيْفُ الْهَوَاءِ: ھاۋانى تەڭشەك.

تَلَا يَتْلُو تِلَاوَةً الْكِتَابَ: كىتاب ئوقۇدى.

«تَلَا آيَاتٍ مِنَ الْقُرْآنِ الْكَرِيْمِ»: قۇرئان كەرىم ئاياتلىرىدىن تىلاۋەت قىلدى.

«وَإِذا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيْمَانًا» «قۇرئان»: ئاللاھنىڭ ئايەتلىرى تىلاۋەت قىلىنسا، ئۇلارنىڭ ئىمانى كۈچىيىدۇ.

تَلَا الْقَصِيْدَةَ: قەسىدە ئوقۇدى.

تَلَا يَتْلُو تُلُوًّا: ئەگەشتى.

«وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَاهَا» «قۇرئان»: قۇياشقا ئەگەشكەن چاغدىكى ئاي بىلەن قەسەمكى.

تَلَاءَمَ يَتَلَاءَمُ تَلَاؤُمًا الشَّيْءُ: توزۇلدى؛ ئوڭشال- دى؛ تولدۇرۇلدى؛ تولۇقلاندى؛ ياماللدى.

تَلَاءَمَ الْكَلَامُ: سۆز رەتلىك بولدى، سىستېمىلىق بولدى.

«تَلَاءَمَتْ هَذِهِ الْأَلْوَانُ فِيْمَا بَيْنَهَا»: بۇ رەڭلەر ئۆز ئارا ماس كەلدى.

«هَذَا الرَّأْيُ لَا يَتَلَاءَمُ مَعَ آرَاءِ الْآخَرِينَ»: بۇ پىكىر باشقىلارنىڭ پىكرىگە ماس كەلمەيدۇ.

تَلَاءَمَ الْقَوْمُ: بىرلىككە كەلدى، ئىتتىپاقلاشتى.

«تَلَاءَمَ مَوْقِفَا الْخَصْمَيْنِ»: ئىككى رەقىبنىڭ مەيدانى بىردەك بولدى.

تَلَاءَمَتِ الْقَبَائِلُ: قەبىلىلەر ئىتتىپاقلاشتى.

تَلَاثَغَ يَتَلَاثَغُ تَلَاثُغًا: تىلىدا كەمتۇكلۈك بولۇپ «ر» نى «غ» تەلەپپۇز قىلغاندەك خاتا تەلەپپۇز قىلدى.

تَلَاحَقَ يَتَلَاحَقُ تَلَاحُقًا: ئارقا - ئارقىدىن كەلدى، ئۇزۇلمەي كەلدى، توپ - توپ بولۇپ كەلدى.

تَلَاحَمَ يَتَلَاحَمُ تَلَاحُمًا الْقَوْمُ: بىر - بىرىنى قىرىشتى، بىر - بىرىنى ئۆلتۈرۈشتى.

تَلَاحَمَتِ الْأَشْيَاءُ: شەيئىلەر ئۆزئارا بىرىكتى، قوشۇلدى.

تَلَاحَمَ الْجُرْحُ: يارا پۈتتى.

تَلَاحَمَ الْجَيْشَانِ: ئىككى قوشۇن ئۇرۇشتى.

تَلَاحَى يَتَلَاحَى تَلَاحِيًا: ئۆز ئارا تىللاشتى، ھاقا- رەت قىلىشتى، ئاھانەت قىلىشتى، لەنەت ئوقۇشتى.

تِلَادٌ: ئاتا - بوۋىلىرىدىن مىراس قالغان، ئەجدادتىن- ئەۋلادقا ئۆتۈپ كېلىۋاتقان.

تَلَاذَبَ يَتَلَاذَبُ تَلَاذُبًا: دۆۋۈلىشىپ كەتتى.

تَلَاشَى يَتَلَاشَى تَلَاشِيًا الشَّيْءُ: يوقالدى، مۇنقەرز بولدى، ھالاك بولدى، گۇمران بولدى، تۈگىدى، يەر بىلەن يەكسان بولدى.

«لَقَدْ تَلَاشَتْ هَذِهِ الْحَادِثَةُ تَمَامًا مِنْ ذَاكِرَتِي»: بۇ ۋەقە خاتىرەمدىن پۈتۈنلەي كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

تَلَاشَتْ أَمْلَاكُهُ: ئۇنىڭ مال - مۈلكى تۈگىدى.

تَلَاشَتْ آمَالُهُ: ئۇنىڭ ئارزۇلىرى يوققا چىقتى.

تَلَاشَتْ قُوَاهُ: كۈچىدىن كەتتى، ھالىدىن كەتتى.

تَلَاشَى الصَّوْتُ: ئاۋاز توختىتىلدى، ئاۋاز تىنچلان- دى، ئاۋاز بېسىقتى.

تَلَاصَقَ يَتَلَاصَقُ تَلَاصُقًا: تۇتاشتى، چېگىلاندى،

قوشنا بولدى، يېقىن بولدى.

تَلَاطَفَ يَتَلَاطَفُ تَلَاطُفًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا كۆيۈندى، ھەمدەم بولدى، ئۆزئارا مۇلايىم بولدى.

«تَلَاطَفُوا أَيَّامَ الشِّدَّةِ»: ئۇلار ئېغىر كۈنلەردە ھەمدەم بولۇشتى.

تَلَاطَفَ الْقَوْمُ فِي الْأَمْرِ: ئىللىق بولۇشتى، سىلىق بولۇشتى.

تَلَاطَمَ يَتَلَاطَمُ تَلَاطُمًا الصِّبْيَةُ: بالىلار بىر - بىرىنى كاچاتلىدى.

تَلَاطَمَتِ الْأَمْوَاجُ: دولقۇنلار گىرەلىشىپ كەتتى.

تَلَاعَبَ يَتَلَاعَبُ تَلَاعُبًا الشَّخْصُ: تاماشا قىلدى، ئويناندى، كۆڭۈل ئاچتى.

«تَلَاعَبَتِ الْأَمْوَاجُ بِالسَّفِينَةِ»: دولقۇن كېمىنى لىتىشتۈرەتتى.

تَلَاعَبَ التَّلَامِيذُ: ئوقۇغۇچىلار ئويناندى.

«يَتَلَاعَبُونَ بِالْمَبَادِئِ الْأَخْلَاقِيَّةِ السَّامِيَةِ»: ئۇلار يۇكسەك ئەخلاقىي پرىنسىپلار بىلەن ئويناشماقتا.

تَلَاعَبَتْ بِهِ الْهُمُومُ: ئۇنى غەم - قايغۇ بىسىۋالدى.

تَلَاعَبَ الشَّخْصُ بِالشَّيْءِ أَوْبِالْأَمْرِ: ھىيلە ئىشلەتتى، ئالدامچىلىق قىلدى، كۆز بويامچىلىق قىلدى.

تَلَاعَبَ بِأَمْوَالِ الدَّوْلَةِ: دۆلەتنىڭ مال - مۈلكى بىلەن ئويناشتى.

تَلَاعُبٌ بِالْأَلْفَاظِ: سۆز ئىشلىتىش ماھارىتىنى ئىشقا سېلىش، سۆز ئويۇنى قىلىش.

تَلَاعَنَ يَتَلَاعَنُ تَلَاعُنًا الشَّخْصَانِ: قاغاشتى، تىللاشتى، ئويناشتى.

تَلَافَى يَتَلَافَى تَلَافِيًا الشَّيْءَ: تولۇقلىدى، تولدۇردى، تولدۇرۇۋالدى؛ تۈزەتتى، ساقلاندى، ئالدىنى ئالدى، قولدىن كەتكەن نەرسىنى قايتا قولغا كىرگۈزدى.

«تَلَافَى الطَّالِبُ ضَعْفَهُ فِي الرِّيَاضِيَّاتِ»: ئوقۇغۇچى ماتېماتىكىدىكى ئاجىزلىقىنى تولدۇرۇۋالدى.

«تَتَلَافَى ضِيَاعَ الْوَقْتِ»: ئۇ ۋاقتىنىڭ زايا بولۇشىدىن ساقلىنىدۇ.

تَلَافَى الشَّرَّ قَبْلَ اسْتِفْحَالِهِ: ئاپەتنىڭ ئالدىنى ئالدى. سۈكەلگىچە توغان سالدى.

تَلَافَى الْأَمْرَ: ساقلاندى، يىراق بولدى، نېرى بولدى.

تَلَافَى ضَرْبَةَ خَصْمِهِ: رەقىبىنىڭ زەربە بىلەن ئۇرۇشىدىن ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

تَلَافِيًا لِـ: ... دىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ... نىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن.

«تَمَّ تَلَافِي الْأَخْطَاءِ السَّابِقَةِ»: ئىلگىرىكى خاتالىقلارنى تۈزىتىپ بولدى.

تَلَافِيْفُ: بۇك - باراقسان دەرەخزارلىق، قويۇق ئورمانلىق، قويۇق ئۆسكەن ئۆسۈملۈك.

«فِي أَرْضِهِمْ تَلَافِيْفُ مِنْ عُشْبٍ»: ئۇلارنىڭ زېمىنىدا قويۇق ئۆسكەن ئوت - چۆپلەر بار.

«اِخْتَفَى فِي تَلَافِيْفِ الظَّلَامِ»: كېچە قاراڭغۇلىقىغا يوشۇرۇندى.

تَلَافِيْفُ مِنَ الْأَمْعَاءِ وَالدِّمَاغِ «فِي الطِّبِّ»: تۈگۈلۈپ ياكى قورۇلۇپ قالغان ئۈچەي ياكى مېڭە.

فِي تَلَافِيْفِ الظَّلَامِ: كېچە قاراڭغۇلىقىدا.

تَلَاقَبَ يَتَلَاقَبُ تَلَاقُبًا الْقَوْمُ: لەقەم قويۇشتى.

تَلَاقُحٌ: بىر نەرسىنىڭ ئېلېمېنتلىرىنىڭ ئىككىنچى نەرسىگە كىرگۈزۈلىشى، چاڭلاشتۇرۇش.

«تَلَاقُحُ الْأَفْكَارِ غَيْرُ مَرْغُوبٍ فِيهِ»: يېقىن تۇغقانلارنى بىر - بىرىگە چېتىپ نەسىل ئالماشتۇرۇش ياخشى ئەمەس.

تَلَاقُحُ الْأَفْكَارِ: پىكىرلەرنىڭ ئالمىشىشى.

تَلَاقٍ: كۆرۈشمەك، ئۈچراشماق، يولۇقماق، دۇچ كېلىپ قالماق، دوقۇرۇشۇپ قالماق.

تَلَاقَى الصَّدِيقَانِ: ئىككى دوست ئۈچراشتى.

يَوْمُ التَّلَاقِي. يَوْمُ التَّلَاقِ: قىيامەت كۈنى.

«لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ» «قرآن»: (خالايىق) مۇلاقات بولۇشىدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) دىن ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن...

تَلَاكَمَ يَتَلَاكَمُ تَلَاكُمًا الشَّخْصَانِ: مۇشتلاشتى، بوكسچىلىق قىلىشتى.

تَلَامَةٌ: نومۇسسىزلىق، يۈزى قېلىنلىق، يۈزسىزلىك.

تَلَاهَى يَتَلَاهَى تَلَاهِيًا بِكَذَا: كۆڭۈل ئاچتى،

تاماشا قىلدى، ئويناندى، ئىچ پۈشۈقىنى چىقاردى، ئەمەك بولدى.

تَلَاهَى عَنْ كَذَا: دەققىتى بۆلۈندى، دەققىتى باشقا ياققا بۇرالدى.

تِلَاوَةٌ: ئوقۇماق، تىلاۋەت قىلماق.

«تَبْدَأُ الْإِذَاعَةُ بَرَامَجَهَا بِتِلَاوَةٍ مِنْ آيِ الذِّكْرِ الْحَكِيمِ»: رادىئو ئۇزىنىڭ پروگراممىلىرىنى قۇرئان كەرىم ئايەتلىرىنى تىلاۋەت قىلىش بىلەن باشلايدۇ.

تَلَاوَمَ يَتَلَاوَمُ تَلَاوُمًا الْقَوْمُ: مالامەت قىلىشتى، تاپا ـ تەنە قىلىشتى، ئەيىبلەشتى، سۆكۈشتى.

تَلَاوَمَتِ النِّسْوَةُ: ئاياللار تاپا ـ تەنە قىلىشتى.

تَلَأْلَأَ يَتَلَأْلَأُ تَلَأْلُؤًا النَّجْمُ: يۇلتۇز پارقىرىدى، يورىدى، يالتىرىدى، جلۋىلەندى، جىمىرلىدى، پىلىلدىدى.

«تَلَأْلَأَ النَّجْمُ فِي السَّمَاءِ الصَّافِيَةِ»: سۈزۈك ئاسماندا يۇلتۇز جىمىرلىدى.

«تَلَأْلَأَ وَجْهُ الصَّبِيِّ فَرَحًا»: بالىنىڭ يۈزى خۇشاللىقتىن يورۇپ كەتتى.

تَلَأْلَأَ عَيْنُهُ بِالدُّمُوعِ: ئۇنىڭ كۆزى ياش بىلەن يالتىرىدى.

تَلَأْلَأَ الْوَجْهُ: يۈز يورىدى.

تَلَأْلَأَ الْكَلْبُ بِذَنَبِهِ: ئىت قۇيرۇقىنى شىپاڭشىتتى.

تَلْبٌ: زىيان، چىقىم، هالاكەت.

تِلْبٌ: تېنى ساغلام.

تِلْبَانِيٌّ: بىر ـ بىرىدىن يىراق ئىككى ئادەمنىڭ بىرلا ۋاقىت ئىچىدە پىكىرنىڭ ئوخشاپ قېلىشى.

تَلَبَّبَ يَتَلَبَّبُ تَلَبُّبًا لِلْقِتَالِ أَوِالْعَمَلِ: ئۇرۇش ياكى خىزمەتكە تەييارلاندى، هازىرلاندى، تەرەددۇت قىلدى.

تَلَبَّبَ الشَّخْصَانِ: ئىككىسى بوغۇشتى.

تَلَبَّثَ يَتَلَبَّثُ تَلَبُّثًا بِالْمَكَانِ: توختىدى، تۇرۇپ قالدى، هايال بولۇپ قالدى، توختاپ قالدى.

«يَتَلَبَّثُ الْقِطَارُ فِي الْمَحَطَّةِ الْفَرْعِيَّةِ»: پويىز كىچىك بېكەتتە توختايدۇ.

تَلَبَّخَ يَتَلَبَّخُ تَلَبُّخًا الشَّخْصُ بِالْعِطْرِ: ئەتىر چاچتى، ئەتىر ئىشلەتتى.

تَلَبَّدَ يَتَلَبَّدُ تَلَبُّدًا: يېپىشتى، چاپلاشتى، ئېسىلىۋالدى، ئاۋارە قىلدى.

تَلَبَّدَ وَجْهُهُ: چىرايى تۇتۇلدى، چىرايىنى قايغۇ باستى.

تَلَبَّدَ الطَّوْقُ: يۇڭ چىگىشىپ كەتتى، تۇگۈنچەك بولۇپ قالدى، چىرمىشىپ كەتتى.

تَلَبَّدَتِ الْغُيُومُ: بۇلۇت قويۇقلاشتى، بۇلۇت توپلاندى.

تَلَبَّدَتِ السَّمَاءُ بِالْغُيُومِ: ئاسماننى قارا بۇلۇت قاپلىدى.

تَلَبَّدَ الطَّائِرُ بِالْأَرْضِ: قۇش يەرگە قوندى.

تَلَبَّسَ يَتَلَبَّسُ تَلَبُّسًا بِالْمِعْطَفِ: پەلتو كىيدى.

تَلَبَّسَ الْغُيُومُ السَّمَاءَ: ئاسماننى بۇلۇت قاپلىدى.

تَلَبَّسَ بِالْأَمْرِ: قاتناشتى، ئارىلاشتى، ئارىلىشىپ قالدى.

تَلَبَّسَ الشَّخْصُ بِدَوْرٍ مَسْرَحِيٍّ: دراممىدا رول ئالدى.

تَلَبَّسَ الشَّخْصُ بِجَرِيمَةٍ: جىنايەت ئۆتكۈزدى.

تَلَبَّسَتْ بِدَوْرِ الْمَلِكَةِ: (دراممىدا) خانىشنىڭ رولىنى ئالدى.

تَلَبَّسَ حُبُّهُ بِدَمِهِ: ئۇنىڭ مۇهەببىتى قېنىغا سىڭىپ كەتتى، قېنىغا ئارىلىشىپ كەتتى.

تَلَبُّسٌ: جىنايى هەرىكەتلەرگە قاتناشماق.

فِي حَالَةِ التَّلَبُّسِ: جىنايەت ئۆتكۈزگەن هالەتتە؛ نەق مەيداندا، ۋەقە يۈز بەرگەندە.

تَلَبَّكَ يَتَلَبَّكُ تَلَبُّكًا: قالايمىقان بولۇپ كەتتى، پاراكەندە بولۇپ كەتتى، ئارىلىشىپ كەتتى، مالىماتاك بولۇپ كەتتى، رەتسىز بولدى.

تَلَبَّكَتِ الْمَعِدَةُ: ئاشقازىنى ئاجىزلاشتى، هەزىم قىلىشى ناچارلاشتى

تَلْبِيبٌ ج تَلَابِيبُ: ياقا.

أَخَذَ بِتَلَابِيبِهِ: ياقىسىدىن ئالدى، ياقىسىدىن سىقتى.

تَلْبِيَةٌ: قوشۇلماق، ئاۋاز قوشماق، جاۋاب قايتۇرماق، دەۋىتىگە قوشۇلماق؛ بىنائەن، بويىچە.

«جِئْتُ تَلْبِيَةً لِدَعْوَتِكَ»: مەن چاقىرىقىڭغا بىنا-ئەن كەلدىم.

تَلْبِيَةٌ: قاندۇرماق.

تَلْبِيَةُ حَاجَاتِ النَّاسِ الْيَوْمِيَّةِ: كىشىلەرنىڭ كۈندىلىك ئېھتىياجىنى قاندۇرماق.

تَلْبِيْسٌ: كىيىم كىيگۈزمەك، ياساندۇرماق.

تَلْبِيسُ إِبْلِيْسَ: بولمىغۇر خىيالىلارغا چۈمۈش، خاتا ئويلارغا چۈشمەك.

تَلْتَلَ يُتَلْتِلُ تَلْتَلَةً: تولدۇردى، قاپلىدى.

تَلَثَّمَ يَتَلَثَّمُ تَلَثُّمًا الرَّجُلُ: ئورۇۋالدى، يۆگىۋالدى، شارپا بىلەن يۈز - كۆزىنى ئورىۋالدى.

«تَلَثَّمَ الْبَدَوِيُّ مِن رِمَالِ الصَّحْرَاءِ»: بەدەۋى چۆل - باياۋان قۇملىرىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن يۈز - كۆزىنى شارپا بىلەن ئورىۋالدى.

«تَلَثَّمَ اللُّصُوصُ قَبْلَ اقْتِحَامِهِمِ الْمَصْرِفَ»: ئوغرىلار بانكىغا سوقۇنۇپ كىرىۋېلىشتىن بۇرۇن ئېغىز - بۇرنىنى يۆگىۋالدى.

ثُلَجٌ: قارچىغا بالىسى.

تَلَجَّجَ يَتَلَجَّجُ تَلَجُّجًا الشَّخْصُ مَتَاعَ غَيْرِهِ: باشقىلارنىڭ نەرسىسىنى ئۆزۈمنىڭ دەۋالدى.

تَلَجْلَجَ يَتَلَجْلَجُ تَلَجْلُجًا الشَّخْصُ: دۇدۇقلاپ سۆزلىدى، كېكەچلىدى.

«تَلَجْلَجَ الْمُتَّهَمُ عِنْدَ اسْتِجْوَابِهِ أَمَامَ الْقَاضِي»: جاۋابكار سوتچىنىڭ ئالدىدا سوراق قىلىنغاندا دۇدۇقلاپ قالدى.

تَلَحَّفَ يَتَلَحَّفُ تَلَحُّفًا: يۆگىنىۋالدى.

تَلَحَّى يَتَلَحَّى تَلَحِّيًا الشَّخْصُ: سەللىسىنى ئېڭىكى ئاستىدىن ئايلاندۇرۇپ ئوردى.

تَلَحْلَحَ يَتَلَحْلَحُ تَلَحْلُحًا عَنِ الْمَكَانِ: يىراقلىدى، چەتنىدى، ئايرىلدى.

تَلْحِيْنٌ ج تَلَاحِيْنُ: مېلودىيە.

تَلْحِيْنُ الْأَغَانِي: ناخشا ئاھاڭى، ناخشا مېلودىيىسى.

تَلَاحِيْنُ الْقِطَعِ الْمُوسِيْقِيَّةِ: مۇزىكا پارچىلىرىنىڭ مېلودىيىسى.

تَلَخْبَطَ يَتَلَخْبَطُ تَلَخْبُطًا: قالايمىقانلاشتى، ئارىلىشىپ كەتتى، تەرتىپ بۇزۇلدى، مالىماتاك بولدى.

تَلْخِيْصٌ: قىسقارتماق، يىغىنچاقلىماق، ئىخچاملىماق، خۇلاسىلىمەك.

تَلْخِيْصُ الْكَلَامِ: سۆزنى قىسقارتماق، سۆزنى خۇلاسىلىمەك.

«لَقَدْ كَانَ التَّلْخِيْصُ الَّذِي قَدَّمَهُ بِمَثَابَةِ بَيَانٍ شَمَلَ آرَاءَنَا جَمِيْعًا»: ئۇنىڭ خۇلاسە خاراكتېرلىك نۇتقى ھەممىمىزنىڭ پىكرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

تَلَدَ يَتْلُدُ تُلُودًا الْمَجْدُ: شان - شەرەپ قەدىمدىن ئەنئەنە بولۇپ كەلدى.

تَلَدَ بِالْمَكَانِ: تۇردى.

تُلْدٌ. تَلَدٌ: ئەجدادلىرىدىن مىراس قالغان، ئەجداتىن - ئۆۋلادقا ئۆتۈپ كېلىۋاتقان.

تَلَدَّدَ يَتَلَدَّدُ تَلَدُّدًا الشَّخْصُ: تېڭىرقاپ ئوڭ - سولغا قارىدى؛ ئارقىغا سوزدى، ۋەدىسىدە تۇرمىدى؛ دۆتلەشتى، گالۋاڭلاشتى.

«تَلَدَّدَ فِي دَفْعِ دَيْنِهِ»: ئۇ قەرزنى تۆلەشنى كەينىگە سوزدى.

تَلَدَّنَ يَتَلَدَّنُ تَلَدُّنًا الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: تۇردى، ماكانلاشتى، ئورۇنلاشتى، جايلاشتى.

تَلَذَّذَ يَتَلَذَّذُ تَلَذُّذًا الشَّيْءَ وَبِهِ: تەمنى تېتىدى، ھۇزۇرلاندى، لەززەتلەندى، شېرىن ھېس قىلدى.

«تَلَذَّذَ بِالسَّبَاحَةِ فِي الْبَحْرِ»: ئۇ دېڭىزدا چۆمۈلۈپ ھۇزۇرلاندى.

تَلَذَّعَ يَتَلَذَّعُ تَلَذُّعًا الشَّخْصُ: زېھنى ئۆتكۈرلەشتى؛ ئوڭ - سولغا قاراپ ئاچچىقتىن تىلىنى مىدىرلاتتى.

تَلَذَّعَتِ النَّارُ: ئوت ياندى، ئوت تۇتاشتى.

«كَلَّمْتُهُ فَإِذَا هُوَ غَضْبَانُ يَتَلَذَّعُ»: مەن ئۇنىڭغا سۆزلىۋىدىم، ئۇ ئوڭ - سولغا قاراپ غەزەپتىن تىلىنى مىدىرلاتتى.

تَلَزَّجَ يَتَلَزَّجُ تَلَزُّجًا الشَّيْءُ: يېپىشتى، چاپلاشتى، بىرىكتى.

تَلَزَّجَ الشَّعْرُ: چاچ پاخپىيىپ كەتتى، چىگىشلىشىپ كەتتى.

تَلَزَّزَ يَتَلَزَّزُ تَلَزُّزًا الشَّيْءُ: پوملىشىپ قالدى، كىرىشىپ كەتتى، چىگىشلىپ كەتتى.

تِلِسْكُوْبٌ ج تِلِسْكُوْبَاتٌ: دۇربۇن.

تَلَصَّصَ يَتَلَصَّصُ تَلَصُّصًا: ئوغرى بولدى، ئوغرى بولۇپ كەتتى، قاراقچى بولدى.

تَلَصَّصَ الشَّخْصُ: ئوغرى مۇشۇكتەك تىمىسقىلاپ يۈردى، يۈرۈش - تۇرۇشلىرى بەئەينى ئوغرىدەك بولدى.

«يَتَلَصَّصُ مِنْ وَرَاءِ الْبَابِ»: ئۇ ئىشىكنىڭ كەينىدە ئوغرىلىقچە ئاڭلىدى.

تَلَصَّصَ إِلَى مَكَانٍ: ئوغرىلىقچە كىردى، يوشۇرۇن كىردى، بىلىندۇرمەي كىردى.

تَلَصَّصَ عَلَى: ماردى، كۆزەتتى، مەخپى رەۋىشتە كۆزەتتى، پايلاقچىلىق قىلدى.

تَلَطَّخَ يَتَلَطَّخُ تَلَطُّخًا الشَّيْءُ بِكَذَا: بۇلغاندى، مەينەت بولدى، داغ چۈشتى، ئىپلاس بولۇپ كەتتى، پاسكىنا بولۇپ كەتتى.

تَلَطَّخَ الشَّخْصُ بِأَمْرٍ قَبِيحٍ: يامان ئىش قىلدى، يامانلىق قىلدى.

تَلَطَّخَ الْكِتَابُ بِالْحِبْرِ: كىتاب سىياھ بىلەن بۇلغاندى.

تَلَطَّفَ يَتَلَطَّفُ تَلَطُّفًا: قىزغىنلىقنى بىلدۈردى، سىلىق بولدى، مۇلايىملىقنى ئىپادىلىدى.

تَلَطَّفَ بِهِ: پەنلەپ ئىھتىياتچانلىق بىلەن ئۇنىڭ مەخپىيەتلىكلىرىنى بىلىۋالدى.

«فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُوَلْيَتَلَطَّفْ» ‹قۇرئان›: ... ئۇنىڭدىن سىلەرگە سېتىۋېلىپ كېلىسۇن، ئۇ (شەھەرگە كىرىشتە ۋە تاماق سېتىۋېلىشتا) ئېھتىيات قىلسۇن.

تَلَطَّفَ الشَّخْصُ فِي الْأَمْرِ: مۇلايىم بولدى، رايىش بولدى، قىزغىن بولدى، يۇمشاق، سىلىق بولدى، نازاكەتلىك بولدى.

تَلَطَّفَ الشَّخْصُ: كۆرۈنۈشتە ئاغزى يۇمشاقلىق قىلدى، ئۇستىلىق قىلدى.

تَلَطُّفٌ: مېھرىبانلىق، مۇلايىملىق، خۇش مۇئامىلىلىك، ئاق كۆڭۈللۈك.

تَلَظَّى يَتَلَظَّى تَلَظِّيًا الشَّخْصُ عَلَى الْعَدُوِّ: دۈشمەنلىكى بىخۇتلىقنى كۈتتى.

«يَتَلَظَّى الثُّوَّارُ فِي الْجِبَالِ»: قوزغىلاڭچىلار تاغلاردا تۈيۇقسىز ھۇجۇم قىلىش پەيتىنى كۈتمەكتە.

تَلَظَّى يَتَلَظَّى تَلَظِّيًا النَّارُ: ئوت يالقۇنجىدى، ئوت لاۋۇلدىدى.

«فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى» ‹قۇرئان›: سىلەرنى لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتتىن ئاگاھلاندۇردۇم.

تَلَظَّى الشَّخْصُ عَلَيْهِ: غەزەپلەندى.

تَلَظَّى الْمَكَانُ: ئىسسىپ كەتتى، قاتتىق ئىسسىق بولدى.

«تَلَظَّتِ الْحُجْرَةُ بِحَرَارَةِ الشَّمْسِ»: كۈننىڭ ئىسسىقىدا ھۇجرا قاتتىق ئىسسىپ كەتتى.

تَلِعَ يَتْلَعُ تَلَعًا وَتَلَاعَةَ عُنْقُهُ: بوي تارتتى.

تَلْعَةٌ ج تِلَاعٌ و تَلْعٌ و تَلَعَاتٌ: تۆپىلىك، ئېگىزلىك، ئېدىرلىق.

تَلَعْثَمَ يَتَلَعْثَمُ تَلَعْثُمًا فِي الْأَمْرِ: دۇدۇقلىدى، كېكەچىلىدى، توختاپ قالدى، تىلىنى چاينىدى.

«سَأَلْتُهُ عَنْ شَيْءٍ فَتَلَعْثَمَ فِي جَوَابِهِ»: ئۇنىڭدىن بىرنەرسە توغرىسىدا سورىۋىدىم، ئۇ جاۋاب بېرىشتە تىل چاينىدى.

تَلَعَّبَ: ئويناندى، تاماشا قىلدى، كۆڭۈل ئاچتى.

تَلَعْلَعَ يَتَلَعْلَعُ تَلَعْلُعًا السَّرَابُ: تومۇز پىلىلدىدى، تومۇز جىمىرلىدى، تومۇز چاقنىدى، تومۇز پارقىرىدى، تومۇز يالتىرىدى.

تَلَعْلَعَ الشَّخْصُ: ئاجىزلاپ كەتتى.

تَلَعْلَعَ الشَّخْصُ مِنَ الْجُوعِ: ئاچلىقتىن ئۆلەي دەپ قالدى.

«بَاتَ يَتَلَعْلَعُ مِنَ الْجُوعِ»: ئۇ كېچىنى ئاچلىقتىن جان تالىشىپ ئۆتكۈزدى.

تِلْغَافِيٌّ: تېلېگراما خادىمى.

تِلْغِرَافٌ ج تِلْغِرَافَاتٌ: تېلېگراف، تېلېگراف ئاپپاراتى.

أَرْسَلَ تِلْغِرَافًا إِلَى أَهْلِهِ: ئائىلىسىگە تېلېگراما يوللىدى.

مَكْتَبُ تِلْغِرَافٍ: تېلېگراف ئىدارىسى.

تِلْغِرَافِيٌّ: تېلېگرافقا ئائىت، تېلېگرافقا مەنسۇپ.

تَلَغَّبَ يَتَلَغَّبُ تَلَغُّبًا: ھالىدىن كەتتى، چارچىدى، ماغدۇرسىزلاندى، ھاردى.

تَلَغَّمَ يَتَلَغَّمُ تَلَغُّمًا بِالطِّيْبِ: ئېغىز - بۇرۇن ئەتراپىغا ئەتىر سۈردى.

«جِئْتُ تَلْبِيَةً لِدَعْوَتِكَ»: مەن چاقىرىقىڭغا بىنائەن كەلدىم.

تَلْبِيَةٌ: قاندۇرماق.

تَلْبِيَةُ حَاجَاتِ النَّاسِ الْيَوْمِيَّةِ: كىشىلەرنىڭ كۈندىلىك ئېھتىياجىنى قاندۇرماق.

تَلْبِيسٌ: كىيىم كىيگۈزمەك، ياساندۇرماق.

تَلْبِيسُ إِبْلِيسَ: بولمىغۇر خىياللارغا چۈمۈش، خاتا ئويلارغا چۈشمەك.

تَلْتَلَ يُتَلْتِلُ تَلْتَلَةً: تولدۇردى، قاپلىدى.

تَلَثَّمَ يَتَلَثَّمُ تَلَثُّمًا الرَّجُلُ: ئورۇۋالدى، يۆگىۋالدى، شارپا بىلەن يۈز - كۆزىنى ئورىۋالدى.

«تَلَثَّمَ الْبَدَوِيُّ مِن رِمَالِ الصَّحْرَاءِ»: بەدەۋى چۆل - باياۋان قۇملىرىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن يۈز - كۆزىنى شارپا بىلەن ئورىۋالدى.

«تَلَثَّمَ اللُّصُوصُ قَبْلَ اقْتِحَامِهِمِ الْمَصْرِفَ»: ئوغرىلار بانكىغا سوقۇنۇپ كىرىۋېلىشتىن بۇرۇن ئېغىز - بۇرنىنى يۆگىۋالدى.

ثَلَجٌ: قارچىغا بالىسى.

تَلَجَّجَ يَتَلَجَّجُ تَلَجُّجًا الشَّخْصُ مَتَاعَ غَيْرِهِ: باشقىلارنىڭ نەرسىسىنى ئۆزۈمنىڭ دەۋالدى.

تَلَجْلَجَ يَتَلَجْلَجُ تَلَجْلُجًا الشَّخْصُ: دۇدۇقلاپ سۆزلىدى، كېكەچلىدى.

«تَلَجْلَجَ الْمُتَّهَمُ عِنْدَ اسْتِجْوَابِهِ أَمَامَ الْقَاضِي»: جاۋابكار سوتچىنىڭ ئالدىدا سوراق قىلىنغاندا دۇدۇقلاپ قالدى.

تَلَحَّفَ يَتَلَحَّفُ تَلَحُّفًا: يۆگىنىۋالدى.

تَلَحَّى يَتَلَحَّى تَلَحِّيًا الشَّخْصُ: سەللىسىنى ئېچىكى ئاستىدىن ئايلاندۇرۇپ ئوردى.

تَلَحْلَحَ يَتَلَحْلَحُ تَلَحْلُحًا عَنِ الْمَكَانِ: يىراقلىدى، چەتنىدى، ئايرىلدى.

تَلْحِيْنٌ ج تَلَاحِيْنُ: مېلودىيە.

تَلْحِيْنُ الْأَغَانِي: ناخشا ئاھاڭى، ناخشا مېلودىيىسى.

تَلَاحِيْنُ الْقِطَعِ الْمُوسِيْقِيَّةِ: مۇزىكا پارچىلىرىنىڭ مېلودىيىسى.

تَلَخْبَطَ يَتَلَخْبَطُ تَلَخْبُطًا: قالايمىقانلاشتى، ئارىلىشىپ كەتتى، تەرتىپ بۇزۇلدى، مالىمانچىلىق بولدى.

تَلْخِيْصٌ: قىسقارتماق، يىغىنچاقلىماق، ئىخچاملىماق، خۇلاسىلىمەك.

تَلْخِيْصُ الْكَلَامِ: سۆزنى قىسقارتماق، سۆزنى خۇلاسىلىمەك.

«لَقَدْ كَانَ التَّلْخِيْصُ الَّذِي قَدَّمَهُ بِمَثَابَةِ بَيَانٍ شَمَلَ آرَاءَنَا جَمِيْعًا»: ئۇنىڭ خۇلاسە خاراكتېرلىك نۇتقى ھەممىمىزنىڭ پىكرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

تَلَدَ يَتْلُدُ تُلُودًا الْمَجْدُ: شان - شەرەپ قەدىمدىن ئەنئەنە بولۇپ كەلدى.

تَلَدَ بِالْمَكَانِ: تۇردى.

تُلْدٌ. تَلَدٌ: ئەجدادلىرىدىن مىراس قالغان، ئەجداد-تىن - ئەۋلادقا ئۆتۈپ كېلىۋاتقان.

تَلَدَّدَ يَتَلَدَّدُ تَلَدُّدًا الشَّخْصُ: تېڭىرقاپ ئوڭ - سولغا قارىدى؛ ئارقىغا سوزدى، ۋەدىسىدە تۇرمىدى؛ دۆتلەشتى، گالۋاڭلاشتى.

«تَلَدَّدَ فِي دَفْعِ دَيْنِهِ»: ئۇ قەرزنى تۆلەشنى كەينىگە سوزدى.

تَلَدَّنَ يَتَلَدَّنُ تَلَدُّنًا الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: تۇردى، ماكانلاشتى، ئورۇنلاشتى، جايلاشتى.

تَلَذَّذَ يَتَلَذَّذُ تَلَذُّذًا الشَّيْءَ وَبِهِ: تەمتى تېتىدى، ھۇزۇرلاندى، لەززەتلەندى، شېرىن ھېس قىلدى.

«تَلَذَّذَ بِالسَّبَاحَةِ فِي الْبَحْرِ»: ئۇ دېڭىزدا چۆمۈلۈپ ھۇزۇرلاندى.

تَلَذَّعَ يَتَلَذَّعُ تَلَذُّعًا الشَّخْصُ: زېھنى ئۆتكۈرلەشتى؛ ئوڭ - سولغا قاراپ ئاچچىقتىن تىلىنى مىدىرلاتتى.

تَلَذَّعَتِ النَّارُ: ئوت ياندى، ئوت تۇتاشتى.

«كَلَّمْتُهُ فَإِذَا هُوَ غَضْبَانُ يَتَلَذَّعُ»: مەن ئۇنىڭغا سۆزلىۋىدىم، ئۇ ئوڭ - سولغا قاراپ غەزەپتىن تىلىنى مىدىرلاتتى.

تَلَزَّجَ يَتَلَزَّجُ تَلَزُّجًا الشَّيْءُ: يېپىشتى، چاپلاشتى، بىرىكتى.

تَلَزَّجَ الشَّعْرُ: چاچ پاخپىيىپ كەتتى، چىگىشلىشىپ كەتتى.

تَلَزَّزَ يَتَلَزَّزُ تَلَزُّزًا الشَّيْءُ: پوملىشىپ قالدى، كىرىشىپ كەتتى، چىگىشلىپ كەتتى.

تِلِسْكُوبٌ ج تِلِسْكُوبَاتٌ: دۇربۇن.

تَلَصَّصَ يَتَلَصَّصُ تَلَصُّصًا: ئوغرى بولدى، ئوغرى بولۇپ كەتتى، قاراقچى بولدى.

تَلَصَّصَ الشَّخْصُ: ئوغرى مۇشۇكتەك تىمىسقىلاپ يۈردى، يۈرۈش - تۇرۇشلىرى بەئەينى ئوغرىدەك بولدى.

«يَتَلَصَّصُ مِنْ وَرَاءِ الْبَابِ»: ئۇ ئىشىكنىڭ كەينىدە ئوغرىلىقچە ئاڭلىدى.

تَلَصَّصَ إِلَى مَكَانٍ: ئوغرىلىقچە كىردى، يوشۇرۇن كىردى، بىلىندۇرمەي كىردى.

تَلَصَّصَ عَلَى: ماردى، كۆزەتتى، مەخپى رەۋىشتە كۆزەتتى، پايلاقچىلىق قىلدى.

تَلَطَّخَ يَتَلَطَّخُ تَلَطُّخًا الشَّيْءُ بِكَذَا: بۇلغاندى، مەينەت بولدى، داغ چۈشتى، ئىپلاس بولۇپ كەتتى، پاسكىنا بولۇپ كەتتى.

تَلَطَّخَ الشَّخْصُ بِأَمْرٍ قَبِيْحٍ: يامان ئىش قىلدى، يامانلىق قىلدى.

تَلَطَّخَ الْكِتَابُ بِالْحِبْرِ: كىتاب سىياھ بىلەن بۇلغاندى.

تَلَطَّفَ يَتَلَطَّفُ تَلَطُّفًا: قىزغىنلىقنى بىلدۈردى، سىلىق بولدى، مۇلايىملىقنى ئىپادىلىدى.

تَلَطَّفَ بِهِ: پەنلەپ ئىھتىياتچانلىق بىلەن ئۇنىڭ مەخپىيەتلىكلىرىنى بىلۈۋالدى.

«فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ» ‹قرآن›: ... ئۇنىڭدىن سىلەرگە سېتىۋېلىپ ئېلىپ كېلىشۇن، ئۇ (شەھەرگە كىرىشتە ۋە تاماق سېتىۋېلىشتا) ئىھتىيات قىلسۇن.

تَلَطَّفَ الشَّخْصُ فِي الْأَمْرِ: مۇلايىم بولدى، رايىش بولدى، قىزغىن بولدى، يۇمشاق، سىلىق بولدى، نازاكەتلىك بولدى.

تَلَطَّفَ الشَّخْصُ: كۆرۈنۈشتە ئاغزى يۇمشاقلىق قىلدى، ئۇستىلىق قىلدى.

تَلَطُّفٌ: مېھرىبانلىق، مۇلايىملىق، خۇش مۇئامىلىلىك، ئاق كۆڭۈللۈك.

تَلَظَّى يَتَلَظَّى تَلَظِّيًا الشَّخْصُ عَلَى الْعَدُوِّ: دۈشمەنلىك بىخۇتلىقىنى كۆتتى.

«يَتَلَظَّى الثُّوَّارُ فِي الْجِبَالِ»: قوزغىلاڭچىلار تاغلاردا تۈيۇقسىز ھۇجۇم قىلىش پەيتىنى كۈتمەكتە.

تَلَظَّى يَتَلَظَّى تَلَظِّيًا النَّارُ: ئوت يالقۇنجىدى، ئوت لاۋۇلدىدى.

«فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى» ‹قرآن›: سىلەرنى لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتتىن ئاگاھلاندۇردۇم.

تَلَظَّى الشَّخْصُ عَلَيْهِ: غەزەپلەندى.

تَلَظَّى الْمَكَانُ: ئىسسىپ كەتتى، قاتتىق ئىسسىق بولدى.

«تَلَظَّتِ الْحُجْرَةُ بِحَرَارَةِ الشَّمْسِ»: كۈننىڭ ئىسسىقىدا ھۇجرا قاتتىق ئىسسىپ كەتتى.

تَلِعَ يَتْلَعُ تَلَعًا وَتَلَاعَةَ عُنُقُهُ: بوي تارتتى.

تَلْعَةٌ ج تِلَاعٌ و تَلْعٌ و تَلَعَاتٌ: تۆپىلىك، ئېگىزلىك، ئېدىرلىق.

تَلَعْثَمَ يَتَلَعْثَمُ تَلَعْثُمًا فِي الْأَمْرِ: دودۇقلىدى، كېكەچىلىدى، توختاپ قالدى، تىلىنى چاينىدى.

«سَأَلْتُهُ عَنْ شَيْءٍ فَتَلَعْثَمَ فِي جَوَابِهِ»: ئۇنىڭدىن بىرنەرسە توغرىسىدا سورىۋىدىم، ئۇ جاۋاب بېرىشتە تىل چاينىدى.

تَلَعَّبَ: ئويناندى، تاماشا قىلدى، كۆڭۈل ئاچتى.

تَلَعْلَعَ يَتَلَعْلَعُ تَلَعْلُعًا السَّرَابُ: تومۇز پىلىلدىدى، تومۇز جىمىرلىدى، تومۇز چاقنىدى، تومۇز پارقىرىدى، تومۇز يالتىرىدى.

تَلَعْلَعَ الشَّخْصُ: ئاجىزلاپ كەتتى.

تَلَعْلَعَ الشَّخْصُ مِنَ الْجُوعِ: ئاچلىقتىن ئۆلەي دەپ قالدى.

«بَاتَ يَتَلَعْلَعُ مِنَ الْجُوعِ»: ئۇ كېچىنى ئاچلىقتىن جان تالىشىپ ئۆتكۈزدى.

تِلْغَافِيٌّ: تېلېگراممىدىمى.

تِلْغِرَافٌ ج تِلْغِرَافَاتٌ: تېلېگراف، تېلېگراف ئاپپاراتى.

أَرْسَلَ تِلْغِرَافًا إِلَى أَهْلِهِ: ئائىلىسىگە تېلېگراممىدى يوللىدى.

مَكْتَبُ تِلْغِرَافٍ: تېلېگراف ئىدارىسى.

تِلْغِرَافِيٌّ: تېلېگرافقا ئائىت، تېلېگرافقا مەنسۇپ.

تَلَغَّبَ يَتَلَغَّبُ تَلَغُّبًا: ھالىدىن كەتتى، چارچىدى، ماغدۇرسىزلاندى، ھاردى.

تَلَغَّمَ يَتَلَغَّمُ تَلَغُّمًا بِالطِّيْبِ: ئېغىز - بۇرۇن ئەتراپىغا ئەتىر سۈردى.

تَلْغَقَ يُتَلْغِقُ تَلْغَقَةً: تېلېگرامما بەردى.

تَلْغَقِيٌّ: تېلېگرامما.

تَلِقَ الرَّجُلُ: ھالاك بولدى.

«تَتْلَقُ كَمِّيَّاتٌ كَبِيرَةٌ مِنَ الْفَوَاكِهِ أَثْنَاءَ نَقْلِهَا»: مېۋىلەرنىڭ كۆپ قىسمى توشۇش جەريانىدا بۇزۇلىدۇ.

تَلَقٌ: زىيان بولماق؛ بۇزۇلماق، سېسىماق، يوقالماق، ھالاك بولماق.

ذَهَبَتْ نَفْسُهُ تَلَقًا: ئۇنىڭ ئۆزى ھالاك بولدى.

«مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا اللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا» (حديث): كىشىلەرگە ھەركۈنى ئاسماندىن ئىككى پەرىشتە چۈشۈپ، ئۇلارنىڭ بىرى: «ئى ئاللاھ، سەخىي ئادەمگە ئۇنىڭ خەير ـ ئېھسان قىلىپ بەرگىنىنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇپ بەرگىن دەيدۇ، يەنە بىرى بېخىلنىڭ مېلىنى تېرپسىن قىلىۋەتكىن» دەيدۇ.

تِلْفَازٌ ج تِلْفَازَاتٌ: تېلېۋىزىيە.

تَلْفَزَ يُتَلْفِزُ تَلْفَزَةً الْحَفْلَ: يىغىننى تېلېۋىزور ئارقىلىق تارقاتتى.

تِلْفِزْيُونَ: تېلېۋىزور.

مَحَطَّةُ التِّلْفِزْيُونِ: تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى.

تَلَقَّتَ يَتَلَقَّتُ تَلَقُّتًا إِلَى الشَّيْءِ: تىكىلىپ قاردى، زەن سېلىپ قاردى، سىنچىلاپ قاردى.

تَلَقَّتَ حَوْلَهُ: ئەتراپىغا زەن قويۇپ قاردى.

«تَتَلَقَّتُ يَمْنَةً وَيَسْرَةً»: ئۇ ئوڭ ـ سولغا سىنچىلاپ قارىماقتا.

تَلَقَّظَ يَتَلَقَّظُ تَلَقُّظًا الشَّخْصُ بِالْكَلَامِ: سۆزلىدى، گەپ قىلدى، تەلەپپۇز قىلدى، تاۋۇش چىقاردى.

«لَا يَتَلَقَّظُ إِلَّا بِأَحْسَنِ الْقَوْلِ»: ئۇ چىرايلىق سۆزنىلا قىلىدۇ.

تَلَقُّظٌ: ئوقۇلۇش، تەلەپپۇز، تاۋۇش چىقىرىش.

أَخْطَأَ التَّلَقُّظَ: خاتا ئوقۇدى، خاتا تەلەپپۇز قىلدى.

تَلَقَّعَ يَتَلَقَّعُ تَلَقُّعًا ـ تِ النَّارُ: ئوت ياندى، ئوت كۆيدى، ئوت لاۋۇلدىدى، ئوت يالقۇنلىدى.

تَلَقَّعَ الشَّخْصُ: باش ـ كۆزى ئاقىرىپ كەتتى.

تَلَقَّعَ الشَّخْصُ بِالثَّوْبِ: كىيىم بىلەن ئورۇنۇالدى، كىيىمگە يۆگىنىۋالدى.

تَلَقَّعَ بِعَبَاءَتِهِ: تونىغا ئورۇنۇالدى.

تَلَقَّفَ يَتَلَقَّفُ تَلَقُّفًا الشَّخْصُ فِي ثَوْبِهِ: كىيىمگە ئورۇنۇالدى.

تَلَقَّفَ فِي رِدَائِهِ: يەكتىكىگە ئورۇنۇالدى.

تَلَقَّفَ الثُّعْبَانُ: يىلان تۆگىلىۋالدى.

تَلَقَّفَ يَتَلَقَّفُ تَلَقُّفًا: بىرلەشتى، جىپسلاشتى.

تَلَقَّفَ بِهِ: ئۇنىڭغا يېتىشۋالدى.

تَلَفْلَفَ يَتَلَفْلَفُ تَلَفْلُفًا الشَّخْصُ بِثَوْبِهِ: كىيىمگە ئورۇنۇالدى، يۆگىنىۋالدى.

«تَتَلَفْلَفُ بِرِدَائِهَا مِنَ الْبَرْدِ»: ئۇ سوغۇقتىن تونىغا ئورۇنۇالدى.

تَلْفَنَ يُتَلْفِنُ تَلْفَنَةً الشَّخْصُ: تېلېفون ئارقىلىق سۆزلەشتى.

تِلْفُونٌ. تِلِيفُون. تَلَفُون ج تِلْفُونَاتٌ: تېلېفون.

مَصْلَحَةُ التِّلْفُونَاتِ: تېلېفون ئىدارىسى.

تِلْفُونِيًّا: تېلېفون ئارقىلىق.

«أَصْبَحَ مِنَ الْيَسِيرِ أَنْ تُنْجَزَ كَثِيرٌ مِنَ الْأَعْمَالِ تِلْفُونِيًّا»: تېلېفون ئارقىلىق نۇرغۇن ئىشلارنىڭ ئورۇنلىنىشى ئاسانلاشتى.

آلَةٌ تِلْفُونِيَّةٌ: تېلېفون ئاپپاراتى.

مُخَابَرَةٌ تِلْفُونِيَّةٌ: تېلېفون بىلەن مۇناسىۋەتلىشىش.

تَلَقَّى مُكَالَمَةً تِلْفُونِيَّةً: تېلېفون ئالدى، تېلېفون قوبۇل قىلدى، تېلېفوندا سۆزلەشتى.

تَلْفِيعَةٌ ج تَلْفِيعَاتٌ وَتَلَافِيعُ: بويۇن ياكى باش يۆگىلىدىغان كىيىم.

تَلْفِيقٌ ج تَلْفِيقَاتٌ: جەملىمەك، قوشماق؛ قوراشتۇرماق، يامىماق؛ بېزىمەك، ياسىماق.

تَلْفِيقُ الْأَخْبَارِ: خەۋەرلەرنى قوراشتۇرماق.

تَلْفِيقِيَّةٌ: ئارىلاشما گەپ.

تِلْقَاءَ: كۆرۈشمەك، ئۇچراشماق، ئۇدۇلىندا، روبەروسىدا؛ ئۇچرىشىدىغان جاي.

تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ فُلَانٍ: پالانىڭ تەرىپىگە يۈزلەندى.

«وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ مَدْيَنَ» ‹قرآن›: ئۇ مەدىيەن تەرەپكە يۈزلەنگەن چاغدا.

جَلَسَ تِلْقَاءَهُ: ئۇنىڭ ئۈدۈلىدا ئولتۇردى، ئۇنىڭ بىلەن روبىرو ئولتۇردى.

مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِهِ: ئىختىيارىي رەۋىشتە، ئۆزلۈكىدىن، ئۆز رازىلىقى بىلەن، ئىستىخىلىك هالدا، ئاڭلىق هالدا، ئۆز- ئۆزىدىن.

«فَعَلَ هَذَا الْأَمْرَ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِهِ»: بۇ ئىشنى ئۇ ئۆزلۈكىدىن قىلدى.

«قُلْ مَا يَكُونُ لِيأَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْتِلْقَاءِ نَفْسِي» ‹قرآن›: مەن ئۇنى ئۆزۈمچە ئۆزگەرتەلمەيمەن... - دېگىن.

«سَاعَةٌ تَتَحَرَّكُ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِهَا»: ئاپتوماتىك سائەت.

تِلْقَائِيٌّ: ئۆزلۈكىدىن هەرىكەتلىنىدىغان، ئاڭلىق هالدا، ئىختىيارىيلىق بىلەن، ئاپتوماتىك.

عَمَلٌ تِلْقَائِيٌّ: ئۆزلۈكىدىن قىلىنغان ئىش.

قَامَتْ بِالْأَمْرِ تِلْقَائِيًّا: ئىشنى ئۆزلۈكىدىن قىلدى.

تَحَمَّسُوا لِلْمَوْضُوعِ بِصِفَةٍ تِلْقَائِيَّةٍ: بۇ ماۋزۇغا ئۆزلۈكىدىن قىزىقىشتى.

تَلَقَّبَ يَتَلَقَّبُ تَلَقُّبًا الشَّخْصُ بِكَذَا: لەقەم بولۇپ قالدى.

«تَلَقَّبَ ‹أَبُوالطَّيِّبِ› بِالْمُتَنَبِّي»: مۇتەنەببى دېگەن ئەبۇ تەييبگە لەقەم بولۇپ قالدى.

«تَلَقَّبَ بِصَاحِبِ الْحِمَارِ»: ئۇ ئېشەكچى دېگەن لەقەم بىلەن ئاتالدى.

تَلَقَّطَ يَتَلَقَّطُ تَلَقُّطًا الشَّخْصُ الشَّيْءَ: يىغدى، جۇغلىدى.

«يَتَلَقَّطُ أَخْبَارَ النَّاسِ»: ئۇ كىشىلەرنىڭ خەۋەرلىرىنى توپلايدۇ.

تَلَقَّفَ يَتَلَقَّفُ تَلَقُّفًا الشَّيْءَ: تۇتۇۋالدى، چاقماق بىلەن بىلەن ئالدى.

تَلَقَّفَ الطَّعَامَ: تاماقنى يۇتىۋەتتى.

تَلَقَّفَ الْكُرَةَ: توپنى تۇتۇۋالدى.

تَلَقَّفَ الشَّخْصُ الْكَلَامَ: سۆزنى تېز تۇتۇۋالدى.

«تِلْمِيذٌ ذَكِيٌّ يَتَلَقَّفُ كَلَامَ مُعَلِّمِهِ»: زېرەك ئوقۇغۇچى ئوقۇتقۇچىنىڭ سۆزىنى تۇتۇۋالىدۇ.

تَلَقَّنَ يَتَلَقَّنُ تَلَقُّنًا: چۈشەندى، يادلىدى.

تَلَقَّى يَتَلَقَّى تَلَقِّيًا الشَّيْءَ مِنْهُ: قوبۇل قىلدى؛ ئوقۇدى، تەلىم ئالدى، بىلىم ئالدى.

«فَتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ» ‹قرآن›: ئادەم پەرۋەردىگاردىن بىرقانچە سۆز تەلىم ئالدى.

تَلَقَّى الْهَدِيَّةَ: سوۋغا قوبۇل قىلدى.

تَلَقَّى مَدَدًا: ياردەم قوبۇل قىلدى.

«تَلَقَّتِ الْجَمَاهِيرُ فِي الْمَنَاطِقِ الْمَنْكُوبَةِ بِالزَّلَازِلِ عِنَايَةً فَائِقَةً مِنَ الْحُكُومَةِ»: يەر تەۋرەش ئاپىتى يۈز بەرگەن رايوندا ئاما ھۆكۈمەتنىڭ ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈشىگە ئېرىشتى.

تَلَقَّاهُ: قارشى ئالدى، كۈتۈۋالدى، قارشى ئالدى، كۆرۈشتى، قوبۇل قىلدى.

تَلَقَّاهُ بِمَزِيْدِ التَّرْحَابِ: ئۇنى تەنتەنە بىلەن كۈتۈۋالدى، ئۇنى قىزغىن كۈتۈۋالدى.

تَلَقَّاهُ بِالْقَبُولِ: ئۇنى چىن قەلبى بىلەن قارشى ئالدى.

يَتَلَقَّى الْأَوَامِرَ مِنْ رَئِيْسِهِ: باشلىقىدىن بۇيرۇق ئالىدۇ.

تَتَلَقَّى الْعِلْمَ بِالْجَامِعَةِ: ئۇنىۋېرسىتېتتا ئىلىم ئېلىۋاتىدۇ، ئۇنىۋېرسىتېتتا ئوقۇۋاتىدۇ.

يَتَلَقَّوْنَ دَوْرَةً تَدْرِيبِيَّةً: بىلىم ئاشۇرۇش كۇرسىدا ئوقۇۋاتىدۇ.

تَلْقِيحٌ: ئەملىمەك، چاڭلاشتۇرماق، ئۇرۇقلاندۇرماق.

تَلْقِيحٌ بِمَصَلِ الْجُدَرِيِّ: چېچەك ۋاكسىنىسىنى ئەملىمەك.

تَلْقِيحٌ ذَاتِيٌّ: تەبىئى چاڭلاشماق.

تَلْقِيحٌ ‹فِي الطِّبِّ›: چەكمەك، سالماق، ئەملەمەك.

تَلْقِيحٌ صِنَاعِيٌّ: سۈنئىي ئۇرۇقلاندۇرۇش، چاڭلاشتۇرۇش.

تَلْقِيحُ النَّبَاتِ: ئۆسۈملۈكنى چاڭلاشتۇرماق، ئۇلىماق.

تَلْقِيحُ النَّحْلِ: خورمىنى ئۇلىماق.

تَلْقِيْحُ اِصْطِنَاعِيٌّ أَوْ صِنَاعِيٌّ: سۈنئىي ئۇرۇقلاندۇرماق، سۈنئىي چاڭلاشتۇرماق.

تَلْقِيْحُ الْأُنْثَى: ئۇرۇقلاندۇرماق، چاڭلاشتۇرماق، ئۇلماق.

تِلْكَ: بۇ، ئاۋۇ، ماۋۇ، بۇياق (مۇئەننەس بىرلىك كۆرسەتكۈچ ئالماشلىرى)

«وَمَا تِلْكَ بِيَمِيْنِكَ يَا مُوسَى» (قرآن): ئى مۇسا! ئوڭ قولۇڭدىكى نېمە ئۇ؟

تَلَكَّأَ يَتَلَكَّأُ تَلَكُّؤًا: سۈسلۇق قىلدى، ئارقىغا سوزدى، سۆرەلمىلىك قىلدى.

«يَتَلَكَّأُ عَنْ تَسْدِيدِ دَيْنِهِ»: ئۇ قەرزنى تۆلەشنى ئارقىغا سۈرمەكتە.

تَلَكَّأَ عَلَيْهِ: سەۋەب كۆرسەتتى، كەچۈرۈم سورىدى.

تَلَّ يَتُلُّ تَلًّا فُلَانًا: يەرگە باستى.

تَلَّ السَّائِلَ: سۈيۇقلۇقنى تۆكتى.

تَلَّ السَّائِلُ: سۈيۇقلۇق ئاقتى.

تَلَّ النَّاقَةَ: تۆگىنى چوك قىلدى.

تَلَّ الْحَبْلَ فِي الْبِئْرِ: قۇدۇققا ئارغامچىنى تاشلىدى.

«فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِيْنِ» (قرآن): ئىككىسى (ئاللاھنىڭ ئەمرىگە) بويسۇندى، ئىبراھىم ئوڭنى (يەنى ئوغلىنى بوغۇزلاش ئۈچۈن) يەنىي ياتقۇزدى.

تَلٌّ ج تِلَالٌ وَ تُلُوْلٌ. اَلْوَاحِدَةُ تَلَّةٌ: كىچىك تاغ، تۆپىلىك، ئىدىرلىق، دۆڭ.

تَلُّ أَبِيْبٍ: پەلەستىندىكى ئوتتۇرا دەڭىزغا يېقىن بىر شەھەر ئىسمى.

«غَابَتِ الشَّمْسُ وَرَاءَ التِّلَالِ الْغَرْبِيَّةِ»: قۇياش غەربى تاغ ئارقىسىغا كىرىپ كەتتى.

تَلِمَ يَتْلَمُ تَلَامَةً: نومۇسسىز بولدى.

تَلَمٌ ج أَتْلَامٌ: تاپ (يەر ھەيدىگەن چاغدىكى بۇقۇسا ئىزى)

تِلْمٌ ج تِلَامٌ: زەگەر؛ زەگەرنىڭ شاگىرتى؛ تېرىقچى.

تَلْمَذَ يُتَلْمِذُ تَلْمَذَةً الطَّالِبُ لَهُ أَوْ عِنْدَهُ: ئۇنىڭغا شاگىرتلىققا كىردى، ئۇنىڭغا شاگىرت بولۇپ ئوقۇدى.

تَلْمَذَةٌ: ئۆگىنىش؛ شاگىرت بولماق، ئوقۇغۇچى بولماق؛ سىناق قىلماق، تەجرىبە قىلماق.

تَلَمْلَمَ يَتَلَمْلَمُ تَلَمْلُمًا الْقَوْمُ: توپلاندى.

«تَلَمْلَمَ النَّاسُ فِي السَّاحَةِ»: كىشىلەر مەيدانغا توپلاندى.

تَلَمَّجَ يَتَلَمَّجُ تَلَمُّجًا الشَّخْصُ: تاماقتىن بۇرۇن ئۇشتاق ـ چۇشۇشەك نەرسىلەرنى يېدى، ئازغىنا نەرسە يېدى.

تَلَمَّجَ بِالطَّعَامِ: تاماقنى لەززەتلىنىپ يېدى.

تَلَمَّسَ يَتَلَمَّسُ تَلَمُّسًا الشَّخْصُ: قايتا ـ قايتا تەلەپ قىلدى، ئىلتىماس قىلدى، ئۆتۈندى.

تَلَمَّسَ الشَّخْصُ الشَّيْءَ: تۇتتى؛ ئىزدەندى.

«تَلَمَّسَ طَرِيقَهُ بِصُعُوبَةٍ»: ئۇ يول ئۈستىدە تەستە ئىزدەندى، ئۇ يولىنى تەستە تىمىسقىلىدى.

تَلَمَّسَ عُذْرًا: ئىلتىماس قىلدى، ئۆتۈندى؛ كەچۈرۈم سوردى، ئەپۇ سوردى.

تَلَمَّسَ الْمَكْفُوفُ الْحَائِطَ: ئەما تامنى تۇتۇشقا ئۇرۇندى.

تَلَمَّسَ طَرِيْقَهُ: ئامال ئىزدىدى، چارە ئىزدىدى، يول ئىزدىدى.

تَلَمَّظَ يَتَلَمَّظُ تَلَمُّظًا الشَّخْصُ: ئاغزىدىكى تاماق قالدۇقىنى تامشىدى.

تَلَمَّظَ الشَّخْصُ بِذِكْرِهِ: ئەيىبلىدى، قارىلىدى، بوھتان چاپلىدى.

«تَلَمَّظَهُ فِي غِيَابِهِ»: ئۇ ئۇنىڭ كەينىدە يامان گەپنى قىلدى، (ئۇ ئۇنىڭ غەيۋىتىنى قىلدى).

تَلَمَّعَ يَتَلَمَّعُ تَلَمُّعًا: جىمىرلاپ كۆرۈندى، چاقنىدى، نۇر چاچتى، پارقىرىدى.

اَلتَّمُوْدُ: يەھۇدىلارنىڭ تەۋراتتىن كېيىنلا تۇرىدىغان مۇھىم كىتابى بولۇپ، ئاغزاكى تارقىلىپ يۈرگەن دىنىي قائىدە ـ يوسۇن توپلىمى.

تَلْمِيْحٌ ج تَلْمِيْحَاتٌ و تَلَامِيْحُ: ئىما ـ ئىشارەت، ئىشارەت قىلماق، پۈرىتىپ ئۆتمەك، كىنايە قىلماق.

تَلْمِيْحًا إِلَى كَذَا أَقُولُ ...: ... غا ئىشارەت قىلىش يۈزىسىدىن ئېيتىمەنكى.

«فِي كَلَامِهِ تَلَامِيْحُ لِأُمُورٍ هَامَّةٍ»: ئۇ سۆزىدە

مۇھىم ئىشلارغا ئىشارەت قىلىپ ئۆتتى.

تِلْمِيذٌ ج تَلَامِذَةٌ وَتَلَامِيذُ: شاگىرت، ئوقۇغۇچى.

تَلْمِيعٌ فِي الْخَيْلِ: ئاتنىڭ بەدىنىدىكى رەڭگە ئوخشىمايدىغان ئۇ يەر بۇ يەردىكى ئالىچىپار-لىق.

تَلْمِيعُ الْأَحْذِيَةِ: ئاياغنى مايلىماق، ئاياغنى پارقىراتماق.

تَلِهَ يَتْلَهُ تَلَهًا: تەڭلىكتە قالدى، قىيىن ئەھۋالدا قالدى، تېڭىرقاپ قالدى.

تَلَهَّبَ يَتَلَهَّبُ تَلَهُّبًا ـ تِ النَّارُ: ئوت كۆيدى، ياندى.

تَلَهَّبَ غَيْظًا: قاتتىق ئاچچىقلاندى، چىچاڭشىپ كەتتى.

تَلَهَّفَ يَتَلَهَّفُ تَلَهُّفًا الشَّخْصُ عَلَى مَا فَاتَ: قولدىن كەتكەنگە ئاھ ئۇردى، خۇرسىندى، ئېچىندى، ئىچى سېرىلدى، ھەسرەت چەكتى، قايغۇردى.

«يَتَلَهَّفُ عَلَى عَدَمِ مُوَاصَلَتِهِ التَّعَلُّمَ»: ئۇ ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرالمىغانلىقىغا ھەسرەت چەكمەكتە.

تَلَهَّفَ عَلَى الشَّيْءِ: تەشنا بولدى، ئىنتىزار بولدى، ئارزۇ قىلدى.

تَلَهَّمَ يَتَلَهَّمُ تَلَهُّمًا: يۇتۇۋەتتى، يالماپلا يۇتۇۋەتتى.

تَلَهَّى يَتَلَهَّى تَلَهِّيًا بِكَذَا: كۆڭۈل ئاچتى، تاماشا قىلدى، ئويىندى، ئېچ پۇشۇقىنى چىقاردى، ببرىلىپ كەتتى.

تَلَهَّى الشَّخْصُ بِالشَّيْءِ: تاماشا قىلدى، ئويىندى، ئېچ پۇشۇقىنى چىقاردى، ھەپىلەشتى.

تَلَهَّى الشَّخْصُ عَنْهُ: يوز ئۆرىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى، كارى بولمىدى، دەققەتى بۆلۈندى، دەققەتى باشقا ياققا بۇرالدى.

«وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى وَهُوَ يَخْشَى فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى» (قرآن): سەندىن مەرىپەت تىلەپ، ئاللاھتىن قورققان ھالدا يۈگۈرۈپ كەلگەن كىشىگە كەلسەك، سەن ئۇنىڭغا قارىماي قويىسەن.

«تَلَهَّتِ الْبِنْتُ بِلُعَبِهَا»: قىز ئويۇنچۇقلىرىنى ئويناپتۇ.

«يَتَلَهَّى بِالْمُوسِيقَى»: ئۇ مۇزىكا بىلەن ئېچ پۇشقىنى چىقىرىدۇ.

تَلَهْوَجَ يَتَلَهْوَجُ تَلَهْوُجًا: ئالدىراتتى.

تَلَهْوَجَ اللَّحْمَ: گۆشنى ئوبدان پۇشۇرمىدى.

تَلَهْوَقَ يَتَلَهْوَقُ تَلَهْوُقًا الرَّجُلُ: ماختاندى، لاپ ئۇردى، ئۆزىنى داڭلىدى، ئۆزىنى كۆرسەتتى.

تَلْهِيَةٌ ج تَلْهِيَاتٌ: تاماشا، كۆڭۈل ئېچىش، ئېچ پۇشۇقىنى چىقارماق.

«بَرْنَامَجُ الْأَطْفَالِ فِي التِّلْفَزَةِ تَلْهِيَةٌ لَهُمْ»: تېلېۋىزىيىنىڭ ئۆسمۈرلەر پروگراممىسى ئۇلار ئۈچۈن بىر ئېچ پۇشۇقىدۇر.

تِلْوٌ ج أَتْلَاءٌ: ئارقىسىدىن كەلگىنى، ئەگەشكىنى، ئۇلۇنۇپلا، كەينىدىنلا.

اَلْوَاحِدُ تِلْوَ الْآخَرِ: بىرسىنىڭ كەينىدىن يەنە بىرى، بىرسىنىڭ ئارقىسىدىن بىرسى، بىر-بىرلەپ.

«ظَلَّ عَلَى اتِّصَالٍ بِأَهْلِهِ يُرْسِلُ إِلَيْهِمْ رِسَالَةً تِلْوَ رِسَالَةٍ»: ئۇ ئائىلىسىدىكىلەرگە ئارقىمۇ ئارقا خەت يوللاپ، ئۇلار بىلەن ئالاقىلىشىپ تۇردى.

تَلَوَّثَ يَتَلَوَّثُ تَلَوُّثًا الشَّيْءُ: بۇلغاندى، داغ تەگدى، ئىپلاس بولدى، مەينەت بولدى.

«تَلَوَّثَ الْجُرْحُ»: جاراھەت يۇقۇملاندى.

«تَلَوَّثَتِ الْمَدِينَةُ بِمَحْرُوقَاتِ الْمَصَانِعِ»: شەھەر زاۋۇتلاردىن چىققان داشقالىلار بىلەن بۇلغاندى.

تَلَوَّثَ الْوَرَقُ بِالْحِبْرِ: قەغەز سىياھ بىلەن بۇلغاندى.

تَلَوَّثَتِ الطَّبِيعَةُ: تەبىئەت بۇلغاندى.

تَلَوَّثَ الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ: بۇلغاندى، ئارىلىشىپ كەتتى.

«تَلَوَّثَتِ الطَّبِيعَةُ بِدُخَانِ الْمَعَامِلِ»: ئاتموسفېرا زاۋۇتلارنىڭ ئىس-تۈتەكلىرى بىلەن بۇلغاندى.

تَلَوَّثَتِ الْخُطُوبُ: كۆڭۈلسىزلىك ۋە بالايىئاپەتلەر گىرەلىشىپ كەتتى.

تَلَوُّثٌ: بۇلغانماق، ئەخلاقى پرىنسىپلارنىڭ بۇزۇلۇشى.

«حَافِظْ عَلَى الطَّعَامِ مِنَ التَّلَوُّثِ»: تاماقنى بۇلغىنىپ قېلىشتىن ساقلىغىن!

تَلَوُّثُ الْأَدْمِغَةِ بِالْآرَاءِ الْمُسْتَوْرَدَةِ: سىرتتىن ئېقىپ كىرگەن يات پىكىرلەر بىلەن ئىدىيىنىڭ بۇلغىنىشى.

تَلَوَّطَ يَتَلَوَّطُ تَلَوُّطًا: بەچچىۋازلىق قىلدى.

تَلَوَّمَ يَتَلَوَّمُ تَلَوُّمًا فِي الْأَمْرِ: ئىككىلەندى، ئارىسالدى بولدى، تەۋرەندى.

تَلَوَّنَ يَتَلَوَّنُ تَلَوُّنًا: رەڭلىك بولدى، رەڭگى ئۆزگەردى، رەڭگە كىردى، ھەرخىل رەڭلىك بولدى، تۈرلۈك رەڭلەر بىلەن بېزەلدى.

«تَلَوَّنَ وَجْهُهُ وَ احْمَرَّ مِنَ الْخَجَلِ»: خىجىلىقتىن ئۇنىڭ رەڭگى ئۆزگىرىپ قىزىرىپ كەتتى.

تَلَوَّنَ فِي أَقْوَالِهِ أَوْ كَلَامِهِ: ئۆزىنى قاچۇردى، گەپ يورغىلاتتى، رەڭۋازلىق قىلدى، ئەپلەپ ـ سەپلەپ قۇتۇلدى، كۆز بوياپ ئۆتۈپ كەتتى، دۆڭگەپ قويدى.

تَلَوَّنَ الشَّخْصُ: يۈمىلاق تاۋۇز بولدى، مەيدانسىز بولدى، شاختىن ـ شاختا قوندى.

تَلَوَّنَتِ الصُّورَةُ: رەسىم رەڭدار بولدى.

تَلَوَّنَتِ الْأَزْهَارُ: چېچەكلەر رەڭگارەڭ بولدى.

«يَتَلَوَّنُ حَسَبَ الظُّرُوفِ»: ئۇ شارائىتقا قاراپ ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ.

تَلَوَّى يَتَلَوَّى تَلَوِّيًا الشَّيْءُ: قىڭغىر كەتتى، سىڭايان كەتتى، ئەگرى بولدى، بۇرالدى، ئۇرۇلدى؛ بىئارام بولدى، پاراكەندە بولدى.

تَلَوَّتِ الْحَيَّةُ: يىلان تۆگۈلىۋالدى، يۆگىلدى.

«يَتَلَوَّى الْمَرِيضُ مِن الْآلَامِ»: كېسەل ئاغرىقتىن بىئارام بولماقتا.

يَتَلَوَّى الشَّارِعُ: كوچا ئەگمىدۇ.

تَلْوِيحَةٌ ج تَلْوِيحَاتٌ: كىتاب كانارىسىغا يېزىلغان ئىزاھ؛ چۈشەنچە، نۇقتىئىنەزەر.

تَلْوِيمٌ: قاتتىق ئېيىلمەك، قاتتىق سۆكمەك، قاتتىق كايماق، تەنبىھ بەرمەك.

تَلْوِينٌ: بويىماق، رەڭ بەرمەك؛ تۈرلۈك تاماقلارنى تەييارلىماق؛ بىر ئۇسلۇبتىن ئىككىنچى ئۇسلۇبقا ئۆزگەرتمەك.

سَيِّدَةُ بَارِعَةٌ فِي الطَّبْخِ وَالتَّلْوِينِ: تاماق پىشۇرۇش ۋە تۈرلۈك تائاملارنى تەييارلاشقا ماھىر خانىم.

«لَهُ مَقْدَرَةٌ عَلَى تَلْوِينِ الْحَدِيثِ مِنْ جِدٍّ إِلَى هَزْلٍ»: ئۇ سۆزنى جىددىيلىكتىن چاقچاققا ئۆزگەرتىشكە ماھىر.

تَلِيدٌ: ئەجدادلىرىدىن مىراس قالغان، ئەجدادتىن ئەۋلادقا مىراس قالغان تەۋرۈك، ئەجدادتىن ـ ئەۋلادقا ئۆتۈپ كېلىۋاتقان.

اِمْرَأَةٌ تَلِيدٌ: شان ـ شەرەپلىك ئايال، ئېسىل ئايال.

مَجْدٌ تَلِيدٌ: قەدىمىي شان ـ شەرەپ.

تَلِيدِيَّةٌ: كلاسسىك.

تَلِّيسٌ ج تَلَالِيسُ: يانچۇق، ھەميان، پورتمال، زىغىر ۋە كەندىر پاخلىدىن توقۇلغان توقۇلما (چىپتا ۋە قوپال كىيىملەرگە ئوخشاش)

«لَاتَجِدُ هَذَا وَلَوْ بَذَلْتَ فِيهِ تَلَالِيسَ مِنَ الْمَالِ»: قانچە كۆپ پۇل خەجلىسەڭمۇ بۇنى تاپالمايسەن.

تَلِيفَةٌ: زەخمىلەنگەن، ۋەيران قىلىنغان، بۇزۇلغان.

ثُلَيْلٌ: كىچىك ئېگىزلىك، كىچىك دۆڭلۈك.

تَلَيُّفٌ «فِي الطِّبِّ»: قاتماق، قېتىپ قالماق، ئۈيۈپ قالماق.

تَلَيُّفُ الْكَبِدِ: جىگەر قېتىش كېسىلى.

تَلَيَّنَ يَتَلَيَّنُ تَلَيُّنًا الشَّخْصُ: مۇلايىملاشتى، سىلىق بولدى، رايىش بولدى.

تَلَيَّنَ الشَّيْءُ: يۇمشىدى، ئەگكىلى بولىدىغان بولدى.

«تَلَيَّنَ الْبَدَوِيُّ بَعْدَ مُكُوثِهِ فِي الْمَدِينَةِ»: سەھرالىق شەھەردە تۇرغاندىن كېيىن رايىش بولدى.

«تَلَيَّنَ النُّحَاسُ فِي النَّارِ»: تۇنج ئوتتا يۇمشىدى.

تَمَاثَلَ يَتَمَاثَلُ تَمَاثُلًا الشَّيْئَانِ: ئوخشىشىپ كەتتى، ئوخشاش بولدى.

تَمَاثَلَ الْمَرِيضُ مِنْ عِلَّتِهِ: ئاغرىق ئەسلىگە كېلىشكە باشلىدى، كېسەل ساقىيىشقا ئاز قالدى.

تَمَاثُلٌ: ئوخشاشماق، ئوخشىشىپ كەتمەك؛ ساقايماق، ئەسلىگە كەلمەك.

تَمَاثُلٌ مِنَ الْمَرَضِ: كېسەلدىن تەدرىجىي

ئەسلىگە كەلمەك.

تَمَاجَنَ يَتَمَاجَنُ تَمَاجُنًا: چاقچاقلاشتى، ئويناش-تى، قىزىقچىلىق قىلىشتى.

تَمَاحَلَ يَتَمَاحَلُ تَمَاحُلاً الْمَكَانُ: جاي يىراق بولدى.

تَمَاحَلَ الْقَوْمُ: جەدەللەشتى، جېدەل - ماجىرا قىلىشتى.

تَمَاحَكَ يَتَمَاحَكُ تَمَاحُكًا الْخَصْمَانِ: جەدەللەش-تى، دەتالاش قىلىشتى.

تَمَادَحَ يَتَمَادَحُ تَمَادُحًا: ماختىنىشتى، ماختاش-تى، كۆز - كۆز قىلىشتى.

تَمَادَى يَتَمَادَى تَمَادِيًا: مۆھلەتنى ئۇزارتتى، مۆھلەت بەردى، قەرەلنى سوزدى.

تَمَادَى فِي غَيِّهِ: گۇمراھلىقتا ئەزۆەيلىدى، گۇمراھلىقتا چىڭ تۇرۇۋالدى، ئازغۇنلىقنى داۋاملاشتۇردى.

تَمَادَى فِي الْأَمْرِ: ئىزچىللاشتۇردى، چىڭ تۇردى، قەتئىي داۋاملاشتۇردى.

تَمَادَى فِي الشَّيْءِ: چىڭ تۇرۇۋالدى، تەرسالىق قىلدى.

تَمَادَى فِي الظُّلْمِ: زۇلۇمدا ھەددىدىن ئاشتى.

تَمَادَى فِي الْكِذْبِ: يالغانچىلىقتا ئۇچىغا چىقتى.

تَمَادَى بِهِ الْأَمْرُ: كەينىگە سۈرۈلدى، كېچىكىپ قالدى.

تَمَادَى بِهِ السَّفَرُ: سەپىرى ئۇزاردى، داۋاملاشتى.

تَمَارَسَ يَتَمَارَسُ تَمَارُسًا: ئۇرۇشتى، سوقۇشتى.

تَمَارَضَ يَتَمَارَضُ تَمَارُضًا: كېسەل بولۇۋالدى.

تَمَارَضَ التِّلْمِيذُ الْكَسُولُ: ھورۇن ئوقۇغۇچى كېسەل بولۇۋالدى.

تَمَارُضٌ: كېسەل بولۇۋالماق.

تَمَارَى يَتَمَارَى تَمَارِيًا الْقَوْمُ: جەدەللەشتى، ئۇرۇشتى، دە تالاش قىلىشتى.

تَمَارَى فِي الشَّيْءِ: شەك قىلدى، شەكلەندى، گۇمان قىلدى.

«فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكَ تَتَمَارَى» ‹قرآن›: (ئى ئىنسان!) پەرۋەردىگارىڭنىڭ قايسىبىر نېمەتىدىن گۇمانلىنىسەن.

«وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ» ‹قرآن›: شۇبھىسىزكى، لۇت ئۇلارنى بىزنىڭ جازالىشى-مىزدىن ئاگاھلاندۇرۇدى، ئۇلار ئاگاھلاندۇ-رۇشلاردىن شەكلەندى.

تَمَازَجَ يَتَمَازَجُ تَمَازُجًا الْقَوْمُ: ئارىلاشتى.

تَمَازَحَ يَتَمَازَحُ تَمَازُحًا الشَّخْصَانِ: چاقچاق قىلىشتى، چاقچاق پاراڭ قىلىشتى، ئويناش-تى.

تَمَازَى يَتَمَازَى تَمَازِيًا الْقَوْمُ: ئۇزاڭارا يوغانچى-لىق قىلىشتى.

«تَمَازِي الْجَاهِلِ عَلَى الْعَاقِلِ غُرُورٌ»: نادان-نىڭ ئاقىلغا يوغانچىلىق قىلىشى مەغرۇر-لۇقتىن ئىبارەتتۇر.

تَمَاسَحَ يَتَمَاسَحُ تَمَاسُحًا الشَّخْصَانِ: چاۋاك چېلىپ ئالقىشلاشتى، بەيئەت قىلىپ قول بېرىشتى.

تَمَاسَّ يَتَمَاسُّ تَمَاسًّا: بىر - بىرىگە يېپىشتى، بىر - بىرىگە يېقىنلاشتى، بىر - بىرى بىلەن چاپلاشتى.

تَمَاسَّ الزَّوْجَانِ: جىنسىي ئالاقە قىلىشتى، جىما قىلىشتى، بىر يەردە بولۇشتى.

«فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا» ‹قرآن›: ئايالى بىلەن يېقىنچىلىق قىلىش-تىن ئىلگىرى، ئۇدا ئىككى ئاي روزا تۇتۇش لازىم.

تَمَاسٌّ: تېگىپ كەتمەك، يېقىنلاشماق، چاپلاش-ماق؛ ئالاقىلىشىش پونكىتى، ئۇچرىشىدىغان جاي.

تَمَاسٌّ كَهْرَبَائِيٌّ: توكنىڭ ماس بولۇپ قېلىشى.

تَمَاسٌّ ‹فى الرياضة›: توپنىڭ مەيدان دائىر-سىدىن چىقىپ كېتىشى.

تَمَاسَكَ يَتَمَاسَكُ تَمَاسُكًا: بىرلەشتى، ئۇيۇش-تى، بىرىكتى، قوشۇلدى، جىپسىلاشتى.

تَمَاسَكَ الْأَخَوَانِ: ئىككى قېرىنداش ئىتتىپاق-لاشتى.

تَمَاسَكَ بِالشَّيْءِ: تۇتتى، ئالدى.

مَاتَمَاسَكَ أَنْ فَعَلَ كَذَا: ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي قىلىپ قويدى.

تَمَاسُكٌ: بىرلەشمەك، قوشۇلماق، ئىتتىپاق-

لاشماق، بىرىكمەك، ئۈيۇشماق؛ باغلىماق، زىچ بولماق.

اَلتَّمَاسُكُ الْإِجْتِمَاعِيُّ: ئىجتىمائىي ئۈيۇشۇشچانلىق، ئىجتىمائىي باغلىنىش.

تَمَاشَى يَتَمَاشَى تَمَاشِيًا: بىرگە ماڭدى، بىللە مېڭىشتى.

تَمَالَأَ يَتَمَالَأُ تَمَالُأً الْقَومُ عَلَى الْأَمْرِ: بىرلەشىپ ھەمكارلاشتى، بىرلىشىپ يارەملەشتى، تىل بىرىكتۈردى.

تَمَالَكَ يَتَمَالَكُ تَمَالُكًا عَنِ الشَّيْءِ: ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

تَمَالَكَ عَنِ التَّدْخِيْنِ: تاماكىدىن ئۆزىنى چەكلىدى.

«لَمْ نَتَمَالَكْ أَنْفُسَنَا عَنِ الضِّحْكِ بَعْدَ أَنِ اسْتَمَعْنَا إِلَى مَاقَالَ»: ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن كۈلكىدىن ئۆزىمىزنى تۇتۇۋالالماي قالدۇق.

تَمَامٌ: تولۇق، پۈتۈنلەي، تامامەن.

«اَلْمَسْأَلَةُ وَاضِحَةٌ تَمَامَ الْوُضُوحِ»: مەسىلە تولۇق روشەندۇر.

«أَنَا مَعَكَ تَمَامًا فِي هَذَا الرَّأْيِ»: بۇ پىكىردە مەن تامامەن سەن بىلەن بىرگە.

تَمَامًا: دەل، تولۇق، پۈتۈنلەي.

لَقَدْ تَلَاشَتْ هَذِهِ الْحَادِثَةُ تَمَامًا مِنْ ذَاكِرَتِي»: بۇ ۋەقە خاتىرەمدىن پۈتۈنلەي كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

«نَحْنُ مُتَّفِقَانِ تَمَامًا فِي كُلِّ الْأَرَاءِ»: بىز بارلىق پىكىرلەرگە تولۇق قوشۇلىمىز.

فِي السَّاعَةِ الرَّابِعَةِ تَمَامًا: دەل سائەت 4 دە.

تَمَامَةٌ: تولۇقلىماق، تولدۇرماق.

تَمَامِيَّةٌ: پۈتۈنلەي، تولۇق، مۇكەممەل.

تَمَانَعَ يَتَمَانَعُ تَمَانُعًا: باش تارتىشتى.

تَمَاوَتَ يَتَمَاوَتُ تَمَاوُتًا: ئۆلگەن بولۇۋالدى، ئۆلگەن قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَمَاوَتَ فِي عَمَلِهِ: ئەزمىلىك قىلدى.

تَمَايَحَ يَتَمَايَحُ تَمَايُحًا: تەۋرەندى، ئىرغاڭلىدى، دەلدەڭشىدى؛ كۆرەڭلىدى.

تَمَايَدَ يَتَمَايَدُ تَمَايُدًا: داۋالغۇدى، چايقالدى، تەۋرەندى، تىتىرىدى.

تَمَايَلَ يَتَمَايَلُ تَمَايُلاً: تەۋرەندى، ئىرغاڭلىدى، پۈلاڭلىدى، دەلدەڭشىدى.

«إِنَّهَا تَتَمَايَلُ فِي مَشْيَتِهَا»: ئۇ ئايال نايناق-شىپ ماڭدى.

تَمْتَامٌ ج تَمْتَامُونَ: سۆزى ئېنىق ئەمەس ئادەم؛ كېكەچ.

تَمَتَّعَ يَتَمَتَّعُ تَمَتُّعًا بِالشَّيْءِ: ھۇزۇرلاندى، مەنپەئەتلەندى، بەھرىمەن بولدى.

تَمَتَّعَ بِمَالِهِ: مېلىدىن پايدىلاندى.

تَمَتَّعَ بِالرَّاحَةِ: راھەتلەندى، ھۇزۇرلاندى.

«يَتَمَتَّعُ بِكَامِلِ قُوَاهُ الْعَقْلِيَّةِ»: ئۇ ئەقلىي كۈچ-قۇۋۋىتىدىن تولۇق بەھرىمەن بولماقتا.

«سَتَتَمَتَّعُ بِصِحَّةٍ جَيِّدَةٍ بِالتَّأْكِيْدِ مَادُمْتَ تُمْرِّعَلَى التَّمَارِيْنِ الرِّيَاضِيَّةِ كُلَّ يَوْمٍ»: ھەركۈنى تەنھەرىكەت قىلىپ بەرسەڭ، سالامەت-لىكىڭ چوقۇم ياخشى بولىدۇ.

«دَخَلْنَا الْحَدِيْقَةَ لِنَتَمَتَّعَ بِمَنَاظِرِهَا الْجَمِيْلَةِ»: بىز باغچىغا گۈزەل مەنزىرىسىدىن ھۇزۇرلىنىش ئۈچۈن كىردۇق.

تَمَتُّعٌ: پايدىلانماق، بەھرىمەن بولماق؛ پايدىلىنىش ھوقۇقىنى قولغا كەلتۈرۈش؛ ھەج ئايلىرىدا ئالدى بىلەن ئۆمرە ھەجگە ئېھرام باغلاش.

حَجُّ تَمَتُّعٍ: ئۆمرە ھەج تۈگىگەندىن كېيىن ھەج ئۈچۈن قايتا ئېھرام باغلاش.

رَسْمُ التَّمَتُّعِ: تىجارەت بېجى، سودا بېجى.

تَمَتُّعٌ بِالضَّيْعَةِ فِي الْقَانُونِ: كۆچمەس مۈلۈك-تىن بەھرىمەن بولۇش ھوقۇقىنى قولغا كەلتۈرۈش.

تَمْتَمَ يُتَمْتِمُ تَمْتَمَةً: كېكەچلىدى، دۇدۇقلاپ قالدى.

تَمْتَمَ الْمُتَكَلِّمُ: دۇدۇقلاپ قالدى.

تَمْتِيْنٌ: مۇستەھكەملىمەك، پۇختىلىماق، چىڭىتماق.

تِمْثَالٌ ج تَمَاثِيْلُ: كۆرۈنۈش، قىياپەت، تۇرق، شەكىل، سۈرەت؛ ھەيكەل، بۇت، مەبۇد؛ بەدەن مودېلى.

تِمْثَالٌ مَنْحُوتٌ: ھەيكەل.

تِمْثَالٌ رَاكِبٌ: ئاتلىق ھەيكەل.

تِمْثَالٌ نِصْفِيٌّ: يېرىم بەدەن ھەيكەل.

تَمَاثِيلُ الْعُظَمَاءِ: مەشھۇر شەخسلەرنىڭ ھەيكەللىرى.

تَمَثَّلَ يَتَمَثَّلُ تَمَثُّلاً بِهِ: تەقلىد قىلدى، دوردى، ئوخشاتتى، ئۈلگە قىلدى.

تَمَثَّلَ الشَّيْءَ: خىيال قىلدى، ئويلىدى، تەسەۋۋۇر قىلدى، پەرەز قىلدى، قىياس قىلدى.

«فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا» «قۇرئان»: ئۇنىڭغا بىزنىڭ روھىمىزنى (يەنى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامنى) ئەۋەتتۇق، ئۇ مەريەمگە بەجىرىم ئادەم سۈرىتىدە كۆرۈندى.

تَمَثَّلَ بِالشَّيْءِ: مىسال قىلدى، تەمسىل قىلدى، مىسال كەلتۈردى، ئوخشاتتى.

تَمَثَّلَ أَمَامَ عَيْنَيْهِ: كۆز ئالدىدا نامايەن بولدى، گەۋدىلەندى، پەيدا بولدى.

«تَمَثَّلَ الْكَرَمَ فِي شَخْصِ فُلَانٍ»: ئۇ پالانىنىڭ ۋۇجۇدىدىكى سېخىيلىقنى تەسەۋۋۇر قىلدى.

«تَمَثَّلَ الرَّئِيسُ فِي خِطَابِهِ بِبَيْتٍ مِنَ الشِّعْرِ»: رەئىس ئۆزىنىڭ نۇتقىدا شېئىرىدىن بىر بەيتنى مىسال كەلتۈردى.

«تَمَثَّلَ مِنْ خَصْمِهِ»: دۈشمىنىدىن قىساس ئالدى.

تَمَثَّلَ بِالْأَمِيرِ: ئەمرنى دوردى.

تَمَثَّلَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن قىساس ئالدى.

«هَذَا الْبَيْتُ مَثَلٌ يُتَمَثَّلُ بِهِ»: بۇ بەيت مىسال كەلتۈرۈلىدىغان تەمسىلدۇر.

تَمْثِيلٌ: مىسال كەلتۈرمەك.

تَمْثِيلُ الْمَسَارِحِ: ئويۇن قويماق، ئويۇن كۆرسەتمەك.

فِرْقَةُ التَّمْثِيلِ. فِرْقَةٌ تَمْثِيلِيَّةٌ: ئوپېرا ئۆمىكى.

دَارُالتَّمْثِيلِ: تىياتىرخانا.

تَمْثِيلٌ نِسْبِيٌّ: پارلامېنت، ھۆكۈمەت ياكى باشقا ۋەزىپىلەردىكى رىقابەتچى سىياسىي كۈچلەرنىڭ نىسبىتى بويىچە پارلامېنتتىكى ئورۇن ياكى مەنسەپلەرنى بۆلۈشۈشكە ئۇرۇنۇش.

تَمْثِيلٌ حَرَكَاتِيٌّ: ئاۋازسىز تىياتىر (ئىشارەت بىلەن كۆرسىتىلىدىغان تىياتىر)

تَمْثِيلِيٌّ: تىياتىرنىڭ، تىياتىر خاراكتېرلىك، پارلامېنتلىق تۈزۈم.

تَمْثِيلِيَّةٌ ج تَمْثِيلِيَّاتٌ: تىياتىر، دراما، سەھنە ئەسىرى.

فِرْقَةٌ تَمْثِيلِيَّةٌ: تىياتىر ئۆمىكى.

تَمْثِيلِيَّةٌ تِلْفِزْيُونِيَّةٌ: تېلېۋىزىيە تىياتىرى.

تَمْثِيلِيَّةٌ هَزْلِيَّةٌ: كومېدىيە، كۈلدۈرگە.

تَمْثِيلِيَّةٌ فُكَاهِيَّةٌ: كومېدىيە، كۈلدۈرگە.

تَمْثِيلِيَّةٌ غِنَائِيَّةٌ: ئوپېرا.

تَمَجَّدَ يَتَمَجَّدُ تَمَجُّدًا: كاتتا بولدى، ئۇلۇغ بولدى.

تَمَجَّسَ يَتَمَجَّسُ تَمَجُّسًا الشَّخْصُ: مەجۇسىي بولدى، ئاتەشپەرەس بولدى.

تَمَجَّنَ يَتَمَجَّنُ تَمَجُّنًا: يۈزسىزلىك قىلدى، ئۇياتسىزلىق قىلدى، نومۇسسىزلىق قىلدى.

تَمْجِيدٌ: ئۇلۇغلىماق، مەدھىيىلىمەك.

تَمْجِيدٌ ج تَمَاجِيدُ: مەدھىيە.

تَمَحَّصَ يَتَمَحَّصُ تَمَحُّصًا الظَّلاَمُ: قاراڭغۇلۇق يوقالدى.

تَمَحَّقَ يَتَمَحَّقُ تَمَحُّقًا النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك قۇرۇپ كەتتى، خازان بولدى.

تَمَحَّكَ يَتَمَحَّكُ تَمَحُّكًا الشَّخْصُ: جەدەلخور بولدى، تالاشقاق بولدى.

تَمَحَّلَ يَتَمَحَّلُ تَمَحُّلاً الشَّخْصُ: ھىيلە ئىشلەتتى، ئالدامچىلىق قىلدى.

تَمَحَّلَ الشَّيْءَ: ئامال قىلىپ ئېلىۋالدى، ھىيلە بىلەن ئېرىشىۋالدى.

تَمَحَّلَ الْعُذْرَ: باش تارتتى، بانا ـ سەۋەب كۆرسەتتى.

تَمَحَّلَ لَهُ حَقَّهُ: ئۇنىڭ ھەققىنى تاپشۇردى.

تَمَحَّلَ لِي خَيْرًا: ماڭا ياخشىلىق تىلىگىن.

تَمَحْوَرَ يَتَمَحْوَرُ تَمَحْوُرًا حَوْلَ الشَّيْءِ: ئايلاندى، چۆرگىلىدى، پىرقىرىدى.

تَمَخَّضَ يَتَمَخَّضُ تَمَخُّضًا عَنْ: تۇغدى، كۆز يورـ دى، يەڭگىدى.

تَمَخَّضَتِ الْحَامِلُ: كالتا تولغاق تۇتتى، تۇغۇت تولغىقى تۇتتى.

تَمَخَّضَ الْجَنِيْنُ: قورساقتىكى بالا تەۋرىدى.

«تَمَخَّضَ الْإِجْتِمَاعُ عَنْ مَوْقِفٍ سِيَاسِيٍّ مُوَحَّدٍ»: يىغىن بىرلىككە كەلگەن سىياسىي مەيدان ئاساسىدا ئاياغلاشتى.

تَمَخَّضَ الْجَبَلُ فَوَلَدَفَأْرًا: (سۆلىتىنى ئات تارتالـ مايدۇ، قىلغان ئىشى شۇنچىلىك) گۈلدۈرى بار، يامغۇرى يوق.

تَمَخَّضَ السَّمَاءُ: يامغۇر ياغىدىغان بولدى.

تَمَخَّطَ يَتَمَخَّطُ تَمَخُّطًا الْمُخَاطَ: مىشقاردى، بۇرنىنى تاشلىدى.

تَمَدَّحَ يَتَمَدَّحُ تَمَدُّحًا: ماختاندى، ئۆزىنى داڭلـ دى، لاپ ئۇردى.

تَمَدَّحَ الشَّخْصُ: ماختانچاقلىق قىلدى.

«تَمَدَّحَ بِمَالَيْسَ فِيهِ»: ئۇ ئۆزىدە يوق نەرسە بىلەن ماختاندى.

تَمَدَّدَ يَتَمَدَّدُ تَمَدُّدًاالشَّيْءُ: سوزۇلدى، ئۇزاردى، كېڭەيدى.

تَمَدَّدَ الْجِسْمُ بِالْحَرَارَةِ: جىسىم ئىسسىقلىقتا كېڭەيدى.

تَمَدَّدَ عَلَى فِرَاشِهِ: تۆشىكىدە (كارىۋىتتىدا) ئۇزۇرىۋالدى.

تَمَدَّدَ الْمَوْعِدُ: ۋەدىلەشكەن ۋاقىت ئۇزارتىلدى.

تَمَدَّدَ بِالْإِمْتِلَاءِ: كېڭەيدى، كۆپۈشتى.

تَمَدُّدٌ: سوزۇلماق، كېڭەيمەك.

قَابِلِيَّةُ التَّمَدُّدِ: سوزۇلۇشچانلىق؛ سوزۇلۇش خاراكتېرى.

تَمَدُّدُ الْحَدَقَةِ: كۆز قارچىغى كېڭەيمەك.

تَمَدَّنَ يَتَمَدَّنُ تَمَدُّنًا: شەھەرلەشتى، مەدەنىيـ لەشتى، شەھەرلىكتەك ياشىدى.

تَمَدَّنَ أَهْلُ الرِّيْفِ: يېزىلىقلار شەھەرلىكلەردەك ياشىدى، يېزىلىقلار مەدەنىيلەشتى.

تَمَدْيَنَ يَتَمَدْيَنُ تَمَدْيُنًا: مەدەنىيلەشتى، شەھەرـ لەشتى، پاراۋان تۇرمۇش كەچۈردى.

تَمَذْهَبَ يَتَمَذْهَبُ تَمَذْهُبًا الشَّخْصُ بِكَذَا: مۇئەييەن مەزھەپكە ئېگەشتى.

تِمْرَادٌ ج تَمَارِدُ: كەپتەرخانا.

تَمْرَةُ الْقَفِيْبِ: زەكەر بېشى.

تَمْرٌ ج تُمُورٌ و تُمْرَانٌ. تَمْرَةٌ ج تَمَرَاتٌ: خورما (قۇرۇتۇلغان)

أَلتَّمْرُ الْهِنْدِيُّ: تەمرى ھىندى.

«أَصْبَحَتْ هَذِهِ الثُّمُورُ يَابِسَةً بِتَأْثِيْرِ أَشِعَّةِ الشَّمْسِ»: بۇ خورمىلار كۈن نۇرىنىڭ تەسـ رىدىن قۇرۇپ قالدى.

تَمَرَّخَ يَتَمَرَّخُ تَمَرُّخًا بِالدُّهْنِ: مايلىدى، ماي سۈركىدى.

تَمَرَّدَ يَتَمَرَّدُ تَمَرُّدًا: ئاسىيلىق قىلدى، يۈز ئۆرىدى، ئىسيان كۆتۈردى، توپلاڭ كۆتۈردى.

تَمَرَّدَ الشَّخْصُ: يوغانچىلىق قىلدى، سەركەشلىك قىلدى، باش تارتتى.

تَمَرَّدَ عَلَى السُّلْطَةِ: ھاكىمىيەتكە قارشى چىقتى.

تَمَرُّدٌ: ئاسىيلىق قىلماق، يۈز ئۆرىمەك، قارشـ لىق قىلماق، ئىسيان كۆتۈرمەك، ئىسيان.

تَمَرَّسَ يَتَمَرَّسُ تَمَرُّسًا بِالشَّيْءِ: سۈركەلدى؛ مەشىق قىلدى.

«تَمَرَّسَ بِرِيَاضَةِ التَّسَلُّقِ عَلَى الْجِبَالِ»: تاغقا يامىشىش ھەرىكىتىنى مەشىق قىلدى.

تَمَرَّضَ يَتَمَرَّضُ تَمَرُّضًا: ئەزمىلىك بىلەن قىلدى، سۈسلۇق بىلەن قىلدى، خۇشياق ماسلىق بىلەن قىلدى.

تَمَرَّطَ يَتَمَرَّطُ تَمَرُّطًا الشَّعْرُ: چاچ چۈشتى، چاچ تۆكۈلدى.

تَمَرَّغَ يَتَمَرَّغُ تَمَرُّغًا: ئېغىندى، ئۆياق ـ بۆياققا ئۆرۈلدى.

تَمَرَّغَ فِي الْأَمْرِ: تەۋرەندى، ئارىسالدى بولدى.

تَمَرَّغَتِ الْمَاشِيَةُ: چارۋا ئۆزۈن ۋاقىت ئوتلىدى.

تَمَرَّغَتِ الدَّابَّةُ: ھايۋان ئېغىندى.

تَمَرَّغَ الطِّفْلُ: بالا يۇمۇلىدى.

تَمَرَّغَ فُلَانٌ فِي النَّعِيْمِ: بايلىقات تۇرمۇشقا چۆكۈپ كەتتى.

تَمَرَّنَ يَتَمَرَّنُ تَمَرُّنًا الشَّخْصُ: مەشق قىلدى، چىنىقتى، گىمناستىكا ئويناندى.

تَمَرَّنَ عَلَى الشَّيْءِ: چىنىقتى، ئادەتلەندى، مەشق قىلدى.

تَمَرَّنَ الشَّيْءُ: يۇمشدى، ئېرىدى.

تَمَرَّنَهُ عَلَى الْأَمْرِ: كۆندۈردى، ئۆگىنىپ قالدى؛ پىششىقلىدى، پراكتىكا قىلدى.

تَمَرَّنَ عَلَى الرِّيَاضَةِ: تەنھەرىكەتكە ئادەتلەندى.

تَمَرُّنٌ: مەشق قىلماق.

تَمَرْكَزَ يَتَمَرْكَزُ تَمَرْكُزًا: مەركەزلەشتى، ئۇيۇشتى.

تَمَرْكَزَ فِي الْمَكَانِ: مەركەز قىلىۋالدى.

تَمْرِيضٌ: قارىماق، كۆتمەك، سېستىرالىق قىلماق.

تَمْرِيْنٌ ج تَمْرِيْنَاتٌ و تَمَارِيْنُ: چىنىقىش، كۆنۈكمە، مەشق، پراكتىكا.

تَمْرِيْنٌ حِسَابِيٌّ: ماتېماتىكا مەشقى.

تَحْتَ التَّمْرِيْنِ: پراكتىكىدا.

تَمْرِيْنَاتٌ عَسْكَرِيَّةٌ: ھەربىي مەشق.

«فَوَائِدُ التَّمَارِيْنِ الرِّيَاضِيَّةِ كَثِيْرَةٌ»: بەدەن چىنىقتۇرۇشنىڭ پايدىسى كۆپ.

تَمْرِيْنَاتٌ رِيَاضِيَّةٌ: گىمناستىكا، تەنتەربىيە، تەنھەرىكەت.

تَمْرِيٌّ: خورمىغا خاس؛ خورمىنى ياخشى كۆرگۈچى، خورما مەستانىسى.

تَمَزَّعَ يَتَمَزَّعُ تَمَزُّعًا: يىرتىلدى، يېرىلدى، سۆكۈلدى.

تَمَزَّعَ الرَّجُلُ غَضَبًا: غەزەپتىن يېرىلىپ كەتتى.

تَمَزَّقَ يَتَمَزَّقُ تَمَزُّقًا: يېرىلدى، دەز كەتتى، سۆكۈلدى.

تَمَزَّقَتِ الْقَبِيْلَةُ: قەبىلە بۆلۈندى، قەبىلە پارچىلاندى.

تَمَزَّى يَتَمَزَّى تَمَزِّيًا عَلَيْهِمْ: ئۆزىنى باشقىلاردىن ئارتۇق كۆردى.

«يَتَمَزَّى عَلَيْهِمْ بِمَالِهِ»: پۇلۇم بار دەپ ئۇلارغا ئوشۇقچىلىق قىلماقتا.

تِمْسَاحٌ ج تَمَاسِحُ و تَمَاسِيْحُ: تىمساھ.

دُمُوْعُ التَّمَاسِيْحِ: يالغان يىغا، ھارامزادىلىق يېشى.

تَمَسْخَرَ يَتَمَسْخَرُ تَمَسْخُرَةً: مەسخىرە قىلدى، زاڭلىق قىلدى، مەسخىرە قىلىپ كۈلدى.

تَمَسَّحَ يَتَمَسَّحُ تَمَسُّحًا الشَّخْصُ بِالْمَاءِ: يۇيۇندى، سۇغا چۆمۈلدى.

تَمَسَّحَ الشَّخْصُ لِلصَّلَاةِ: تاھارەت ئالدى.

تَمَسَّحَ بِالْأَرْضِ: تەيەممۇم قىلدى.

تَمَسَّحَ بِأَعْتَابِهِ: يېقىنچىلىق قىلدى، قۇلچىلىق قىلدى، خۇشامەت قىلدى.

فُلَانٌ يُتَمَسَّحُ بِهِ: پالانى تەۋەرۈك قىلىنىدۇ؛ پەزلەت ۋە ئارتۇقچىلىقلىرى ئۈچۈن تەۋەرۈك قىلىنىدىغان زات.

تَمَسَّدَ يَتَمَسَّدُ تَمَسُّدًا: ئۇۋۇلاندى، تۇتۇپ قويۇلدى، سىلاندى.

تَمَسَّكَ يَتَمَسَّكُ تَمَسُّكًا بِهِ: ئېسىلدى، چىڭ تۇتتى، چىڭ تۇردى.

تَمَسُّكٌ: چىڭ ئېسىلماق، چىڭ تۇتماق، چىڭ تۇرماق.

تَمَشَّى يَتَمَشَّى تَمَشِّيًا الشَّخْصُ: پىيادە ماڭدى، ئالدىرماي ماڭدى، سەيلە قىلدى.

تَمَشَّى مَعَهُ: ئۇنىڭغا قوشۇلدى، ئۇنىڭ بىلەن بىر قاتاردا ماڭدى.

تَمَشَّى الدَّوَاءُ فِي جِسْمِهِ: دورا ئۇنىڭ بەدىنىگە تارالدى.

تَمَشَّى جِيْئَةً وَذَهَابًا: ئالدى ـ كەينىگە ماڭدى.

«تَمَشَّتْ فِيْهِ حُمَيَّا الْكَأْسِ»: ھاراق ئۇنى مەست قىلغىلى تۇردى.

تَمَشٍّ: مېڭىپ سەيلە قىلماق.

تَمَشِّيًا: ... بويىچە، ماس ھالدا، ... ئاساسەن، ... بىنائەن.

«عَالَجَ الْمَسْئَلَةَ تَمَشِّيًا مَعَ تَوْجِيْهَاتِ الْوَزِيْرِ»: مەسىلىنى مىنىستىرنىڭ يولىيورۇقى بويىچە بىرتەرەپ قىلدى.

تَمَسْكَنَ يَتَمَسْكَنُ تَمَسْكُنًا الشَّخْصُ: نامراتلىنىۋالدى، بىچارە قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَمْسِيدٌ: تۇتۇش ئۇسۇلى، ئۇۋۇلاش قائىدىسى.

التَّمْسِيدُ يُرِيحُ الْبَدَنَ: ئۇۋۇلاش بەدەننى راھەتلەندۈرىدۇ.

تَمَشَّطَ يَتَمَشَّطُ تَمَشُّطًا الشَّخْصُ: باش تارىدى، چاچ تارىدى.

تَمَصَّرَ يَتَمَصَّرُ تَمَصُّرًا الْمَكَانُ: شەھەرلەشتى، شەھەرگە ئايلاندى.

تَمَصَّرَ الشَّخْصُ: مىسىر پۇقراسى بولدى، مىسىر تەۋەلىكىگە ئۆتتى.

تَمَضَّرَ الشَّيْءُ: ئازايدى، ئاز بولدى.

تَمَضَّصَ يَتَمَضَّصُ تَمَضْمُصًا: شوربىدى، سۇمۇردى.

تَمَضَّرَ يَتَمَضَّرُ تَمَضُّرًا: مۇزەر قەبىلىسىگە مەنسۇپ بولدى.

تَمَطَّطَ يَتَمَطَّطُ تَمَطُّطًا الشَّيْءُ: سوزۇلدى، ئۇزۇرۈدى.

تَمَطَّطَ فِي الْكَلَامِ: گەپنى ئۇزارتىۋەتتى.

تَمَطَّطَ الْقِطُّ: مۇشۇك كېرىلدى.

تَمَطَّعَ يَتَمَطَّعُ تَمَطُّعًا: پايدىلاندى، بەھرىمەن بولدى.

تَمَطَّقَ يَتَمَطَّقُ تَمَطُّقًا الطَّعَامَ: تاماق تېتىپ كېتىپ تامىقىنى چاكىلداتتى.

تَمَطَّى يَتَمَطَّى تَمَطِّيًا فِي مَشْيَتِهِ: كۆرەڭلەپ ماڭدى، گىدىيىپ ماڭدى.

تَمَطَّى: كېرىلدى.

«ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى أَهْلِهِ يَتَمَطَّى» (قرآن): ئاندىن كېرىلگەن ھالدا ئۆيىگە قايتتى.

تَمَطَّى النَّهَارُ: كۈن ئۇزۇرۈدى.

تَمَعَّرَ يَتَمَعَّرُ تَمَعُّرًا الشَّعْرُ: چاچ چۈشۈپ كەتتى.

تَمَعَّرَ الْوَجْهُ: تاتىرىپ كەتتى، سارغىيىپ كەتتى.

تَمَعَّجَ يَتَمَعَّجُ تَمَعُّجًا الْحَيَّةُ: يىلان يەر بېغىرلاپ ماڭدى.

تَمَعَّطَ يَتَمَعَّطُ تَمَعُّطًا: چۈشۈپ كەتتى، تۆكۈلۈپ كەتتى.

تَمَعَّنَ يَتَمَعَّنُ تَمَعُّنًا الشَّخْصُ: بويسۇنۇپ خۇشامەت قىلدى، كۆچۈكلەندى.

تَمَعَّنَ الشَّخْصُ فِي الْأَمْرِ: چوڭقۇرلاپ تەكشۈردى، ئەستايىدىل قاردى.

«تَمَعَّنَ الْقَاضِي فِي مِلَفِّ الْقَضِيَّةِ»: سوتىيە مەسىلىنى چوڭقۇر تەكشۈردى.

تَمَعْنَ: چوڭقۇر ئويلىماق.

تَمَغَّصَ يَتَمَغَّصُ تَمَغُّصًا بَطْنُهُ: قورسىقى ئاغرىپ قالدى.

تَمَغَّصَهُ الشَّيْءُ: زىيان ـ زەخمەت يەتتى.

تَمَغَّصَ مِنْ ضَجِيجِ السَّيَّارَاتِ: ماشىنىلارنىڭ ئاۋازىدىن بىئارام بولدى.

تَمَغَّطَ يَتَمَغَّطُ تَمَغُّطًا الشَّيْءُ: سوزۇلدى، ئۇزۇردى.

تَمَغَّطَ الْفَرَسُ: ئات چوڭ قەدەملەپ چاپتى.

تَمَكَّثَ يَتَمَكَّثُ تَمَكُّثًا الشَّخْصُ: تۇردى، بىر مەھەل كۈتتى.

تَمَكَّكَ يَتَمَكَّكُ تَمَكُّكًا الْعَظْمَ: يىلىكنى شوردى.

تَمَكَّنَ يَتَمَكَّنُ تَمَكُّنًا: مۇستەھكەملەندى، كۈچەيدى، قۇدرەت تاپتى، چىڭىدى.

تَمَكَّنَ الشَّخْصُ الْمَكَانَ: ئورۇنلاشتى، ماكانلاشتى.

تَمَكَّنَ الشَّخْصُ عِنْدَالنَّاسِ: كىشىلەرنىڭ نەزەرىدە نوپۇزى ئۈستى.

تَمَكَّنَ فِي مَجْلِسِهِ: ئۆز ئورنىدا ئولتۇردى.

«إِنَّ الْأَجَلَ أَدْرَكَهُ دُونَ أَنْ يَتَمَكَّنَ مِنْ مُرَاجَعَةِ أَخِيرَةٍ»: ئۇنىڭ ئەجىلى يېتىپ ئۇ ئەسەرنى ئاخىرقى قېتىم كۆرۈپ چىقىشقا ئۈلگۈرمەي قالدى.

تَمَلَّأَ يَتَمَلَّأُ تَمَلُّأً الْوِعَاءُ: قاچا توشۇپ كەتتى.

تَمَلَّأَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال پۇركەنجە ئارتتى.

تَمَلَّسَ يَتَمَلَّسُ تَمَلُّسًا: يۇمشىدى، مەيدە بولدى، سىلىق بولدى.

تَمَلَّسَ مِنَ الْأَمْرِ: قۇتۇلدى.

تَمَلَّصَ يَتَمَلَّصُ تَمَلُّصًا الشَّيْءُ: تېيىلدى، سىرىلدى، سىرىلىپ چۈشۈپ كەتتى.

تَمَلَّصَ الشَّخْصُ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن قۇتۇلدى.

تَمَلُّصٌ: يوشۇرماق، ئۆزىنى چەتكە ئالماق، ئوغرىلىقچە قېچىپ كەتمەك.

تَمَلَّقَ يَتَمَلَّقُ تَمَلُّقًا لَهُ: خۇشامەت قىلدى، تەخسىكەشلىك قىلدى، ياخشىچاق بولدى.

تَمَلُّقٌ: خۇشامەت قىلماق، قۇللارچە باش ئەگمەك.

تَمَلَّكَ يَتَمَلَّكُ تَمَلُّكًا الشَّيْءَ: ئىگە بولدى، ئىگىلىدى؛ تارتۇالدى، كۈچ بىلەن ئىگىلىدى، زورلۇق بىلەن ئۆزىنىڭ قىلۋالدى.

تَمَلَّكَ عَلَى الْقَوْمِ: ھۆكۈمرانلىق قىلدى، باشقۇردى.

تَمَلُّكٌ: ئىگە بولماق، ئىگىلىنمەك، قولغا كەلتۈرمەك.

تَمَلَّلَ يَتَمَلَّلُ تَمَلُّلاً: زېرىكتى، ئىچى پۇشتى، بىئارام بولدى.

تَمَلَّى يَتَمَلَّى تَمَلِّيًا عُمْرُهُ: ئۆزۈن ئۆمۈر كۆردى، ئۆزۈن ياشىدى.

تَمْلَمَلَ يَتَمَلْمَلُ تَمَلْمُلاً الشَّخْصُ: بىئارامسىزلاندى، تولغىنىپ ياتالمىدى.

تَمَلْمَلَ مِنَ الْأَلَمِ: ئاغرىقتىن ئۇيان - بۇيان ئۆرۈلۈپ بىئارام بولدى.

تَمَلْمُلٌ: تىتىلداپ ئولتۇرالماي قالماق.

تَمَّ يَتِمُّ تِمًّا و تِمَامًا و تِمَامَةً: تۈگىدى، ئاخىرلاشتى، ئورۇندىلىپ بولدى.

«تَمَّ تَوْزِيْعُ الْأَرَاضِي عَلَى الْفَلَّاحِيْنَ»: دېھقانلارغا يەر تەقسىم قىلىنىپ بولدى.

«تَمَّ اِكْتِشَافُ دَوَاءٍ جَدِيْدٍ»: يېڭى دورا ئىجاد قىلىندى.

تَمَّ لَهُ مَا أَرَادَ: كۆڭۈلگە پۈككىنى ئەملگە ئاشتى.

«تَجِبُ أَنْ تَتِمَّ الْخُطَّةُ الْعِلَاجِيَّةُ وَفْقًا لِحَالَةِ الْمَرِيْضِ»: داۋالاش لايىھىسى كېسەلنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ بەلگىلىنىشى كېرەك.

تَمْ: ئاققۇ.

تِمٌّ ج تِمَمٌ: بىجىرىم، تولۇق، مۇكەممەل.

وَلَدَتْهُ أُمُّهُ لِتِمٍّ: ئۇنى ئانىسى بىجىرىم تۇغدى.

تَمَّارٌ: خورمىچى، خورما سودىگىرى.

تَمَّمَ يُتَمِّمُ تَتْمِيْمًا: ئورۇندىدى، ئاخىرلاشتۇردى، تۈگەتتى؛ تولۇقلىدى.

تَمَّمَ عَلَى الْجَرِيْحِ: يارىدارلارنى ئۆلتۈرۈپ بولدى.

تَمَّمَ عَلَى الْأَسْرَى: ئەسىرلەرنىڭ سانىنى ئېلىش ئۈچۈن سانىدى.

«يُتَمِّمُ هَذَا الْمَقَالُ سِلْسِلَةَ الْمَقَالَاتِ الَّتِي نُشِرَتْ مِنْ قَبْلُ»: بۇ ماقالە بۇرۇن ئېلان قىلىنغان بىر قاتار ماقالىلەرنىڭ تولۇقلىمىسىدۇر.

تَمُّوز: ئىيۇل (مىلادىيە 7 -ئاي)

تَمَنْدَلَ يَتَمَنْدَلُ تَمَنْدُلاً بِالْمِنْدِيْلِ: ياغلىق بىلەن ئېيتتى، ياغلىق بىلەن قولنى سۈرتتى.

تَمَنْطَقَ يَتَمَنْطَقُ تَمَنْطُقًا الرَّجُلُ: كەمەر باغلىدى.

تَمَنْطَقَ الشَّخْصُ: مەنتىق ئىلمى بىلەن (لوگىكا) ھەپىلەشتى.

تَمَنَّعَ يَتَمَنَّعُ تَمَنُّعًا عَنْهُ: باش تارتتى، رەت قىلدى.

تَمَنَّعَ بِقَوْمِهِ: قەۋمى بىلەن كۈچ تاپتى، قەۋمى بىلەن قوغدالدى.

تَمَنَّعَ الشَّيْءُ: ئېرىشىش تەس بولدى، قولغا كەلتۈرۈش مۇمكىن بولمىدى.

تَمَنُّعٌ: رەت قىلماق، باش تارتماق.

تَمَنَّنَ يَتَمَنَّنُ تَمَنُّنًا الرَّجُلَ: ئاجىزلاشتۇرۇۋەتتى، ھالىدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

تَمَنَّنَهُ بِـ: مىننەت قىلدى، مىننەت قىلىپ كۆڭلىنى رەنجىتتى.

تَمَنَّى يَتَمَنَّى تَمَنِّيًا الشَّخْصُ الشَّيْءَ: ئارزۇ قىلدى، ئۈمىد قىلدى.

أَتَمَنَّى لَكُمْ نَجَاحًا: مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشىڭلارنى تىلەيمەن، سىلەرگە مۇۋەپپەقىيەت تىلەيمەن.

تَمَنٍّ ج تَمَنِّيَاتٌ: تىلەك، ئارزۇ، ئىستەك.

مَعَ تَمَنِّيَاتِيَ الطَّيِّبَةِ: ياخشى ئىستەكلىرىم بىلەن، ياخشى ئارزۇلىرىم بىلەن.

تَمَنِّيَاتُ رَأْسِ الْعَامِ: يېڭى يىل تىلەكلىرى، يېڭى يىل ئارزۇلىرى.

تَمْنِيَةٌ: ئۈمىدلەندۈرمەك.

تَمَهَّدَ يَتَمَهَّدُ تَمَهُّدًا الْأَمْرُ: ئىش ئاسان بولدى، يەڭگىل بولدى.

تَمَهَّدَ الْفِرَاشَ: ياپدى.

تَمَهَّرَ يَتَمَهَّرُ تَمَهُّرًا الشَّخْصُ: ماهىر بولدى، ئۇستا بولدى.

تَمَهَّرَ فِي صِنَاعَةِ الْخَزَفِ: پار - پۈرچىلىقتا پۈختا بولدى.

تَمَهَّلَ يَتَمَهَّلُ تَمَهُّلاً الشَّخْصُ فِي عَمَلِهِ: تەمكىن بولدى، ۋەزمىن بولدى.

تَمَهَّلَ فِي خُطَاهُ: ئالدىرماي ماڭدى، ئاستا قەدەم باستى.

تَمَهُّلٌ: سالماق بولماق، تەمكىن بولماق؛ ئاستا.

«فِي التَّمَهُّلِ السَّلاَمَةُ، فِي الْعَجَلَةِ النَّدَامَةُ»: ئىغىر - بېسىق ئادەم سالامەت بولىدۇ، ئالدىراڭغۇ ئادەم پۇشايماندا قالىدۇ.

تَمْهِيدٌ ج تَمْهِيدَاتٌ: ئورۇنلاشتۇرماق، سەرەمجانلاشتۇرماق، تەييارلىماق؛ مۇقەددىمە، كىرىش سۆز.

تَمْهِيدُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ مۇقەددىمىسى.

تَمْهِيدًا لِكَذَا: تەييارلىق يۈزىسىدىن.

تَمْهِيدِيٌّ: تەييارلىققا مەنسۇپ، تەييارلىق ئوقۇتۇش.

شَرْحٌ تَمْهِيدِيٌّ: مۇقەددىمە خاراكتېرلىك شەرھى، كىرىش سۆز.

إِجْتِمَاعٌ تَمْهِيدِيٌّ: تەييارلىق يىغىنى.

تِلْمِيذٌ بِالصَّفِّ الْأَوَّلِ تَمْهِيدِيٌّ: بىرىنچى سىنىپ ئوقۇغۇچىسى تەييارلىققا مەنسۇپتۇر.

قَرَارٌ تَمْهِيدِيٌّ: دەسلەپكى قارار.

حُكْمٌ تَمْهِيدِيٌّ: دەسلەپكى ھۆكۈم.

إِجْرَاءَاتٌ تَمْهِيدِيَّةٌ: تەييارلىق رەسمىيەتلىرى.

هُمْ بِالْمَرْحَلَةِ التَّمْهِيدِيَّةِ: ئۇلار تەييارلىق باسقۇچىدا.

تَمَوَّجَ يَتَمَوَّجُ تَمَوُّجًا الْبَحْرُ: دېڭىز دولقۇنلىدى، دېڭىز جۇش ئۇردى، دېڭىز مەۋج ئۇردى.

تَمَوُّجٌ ج تَمَوُّجَاتٌ: دولقۇنلىماق، دولقۇنلانماق؛ دولقۇن.

اَلتَّمَوُّجَاتُ الْقَصِيرَةُ: قىسقا دولقۇن.

اَلتَّمَوُّجَاتُ الصَّوْتِيَّةُ: ئاۋاز دولقۇنى.

تَمَوُّجُ الْهَوَاءِ: ھاۋا دولقۇنى.

تَمَوَّرَ يَتَمَوَّرُ تَمَوُّرًا: داۋالغۇدى، تەۋرەندى، دولقۇنلىدى، ئۆركەشلىدى.

تَمَوُّرًا: ئۇياق - بۇياققا ماڭماق.

حَرَكَةٌ تَمَوُّرِيَّةٌ: دولقۇنسىمان ھەرىكەت، داۋالغۇش، تەۋرىنىش.

تَمَوَّلَ يَتَمَوَّلُ تَمَوُّلاً الشَّخْصُ: مالدار بولدى، باي بولدى.

تَمَوَّلَ الْمَالَ: دەسمايىگە ئىگە بولدى، ئالدى، پۇل-مالغا ئىگە بولدى.

تَمَوَّنَ يَتَمَوَّنُ تَمَوُّنًا: زاپاس ئاشلىق ساقلىدى.

تَمَوَّنَ الشَّخْصُ: ئائىلىسىگە كەڭتاشا راسخوت قىلىپ بەردى.

تَمْوِيلٌ: مەبلەغ بىلەن تەمىنلىمەك، مەبلەغ يەتكۈزۈپ بەرمەك.

تَمْوِينٌ: تەمىنلىمەك.

بِطَاقَةُ تَمْوِينٍ: ئاشلىق سېتىۋېلىش كىنىشكىسى.

قَطَعَ التَّمْوِينَ: تەمىنلەشنى ئۈزۈپ قويدى.

تَمْوِيهٌ: ھەل بەرمەك، سىرلىماق، (ئالتۇن - كۈمۈش قاتارلىقلارنى يالاتماق)

اَلتَّمِيمُ: كەم - كۈتسىز، نۇقسانسىز، مۇكەممەل.

تَمِيمَةٌ ج تَمَائِمُ: تۇمار، تىلتۇمار.

«مَنْ عَلَّقَ تَمِيمَةً فَلاَ أَتَمَّ اللّٰهُ لَهُ» ‹حدِيث›: كىمكى تۇمار ئاسسىكەن، ئاللاھ تائالا ئۇنىڭ ئىشىنى كوتا قىلىپ قويمىدۇ.

تَمَيَّحَ يَتَمَيَّحُ تَمَيُّحًا: تەۋرەندى، ئىرغاڭلىدى؛ ئىككىلەندى.

تَمَيَّزَ يَتَمَيَّزُ تَمَيُّزًا: پەرقلەندى، ئايرىلدى.

تَمَيَّزَ الْقَوْمُ: بۆلۈندى، ئايرىم بولدى.

تَمَيَّزَ الشَّخْصُ مِنَ الْغَيْظِ: چېچىلدى، غەزەپلەندى، ئاچچىقىدىن يېرىلىپ كەتتى.

«تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ» ‹قرآن›: دوزاخ غەزەپتىن پارچىلىنىپ كېتىشكە تاس قالىدۇ.

تَمْيِيْزٌ: ئايرىماق، پەرقلەندۈرمەك؛ تاللىماق.

عَدِيمُ التَّمْيِيْزِ: پەرقسىز، پەرق ئەتمەي.

اَلتَّمْيِيْزُ الْعُنْصُرِيُّ: ئىرقى ئايرىمچىلىق.

«لاَ يَزَالُ التَّمْيِيْزُ الْعُنْصُرِيُّ مَوْجُودًا فِي بَعْضِ الْأَمَاكِنِ فِي الْعَالَمِ»: دۇنيانىڭ بەزى جايلىرىدا ئىرقى ئايرىمچىلىق يەنىلا مەۋجۇت.

سِنُّ التَّمْيِيْزِ: بالاغەت يېشى.

مَحْكَمَةُ التَّمْيِيْزِ: يۇقىرى سوت.

«يَجِبُ التَّمْيِيْزُ بَيْنَ الْخَيْرِ وَالشَّرِّ»: ياخشى بىلەن يامانىنى پەرق ئېتىش كېرەك.

تَمَيَّسَ يَتَمَيَّسُ تَمَيُّسًا: غادىيىۋالدى، كېرىلىپ ماڭدى.

تَمَيَّعَ يَتَمَيَّعُ تَمَيُّعًا الشَّيْءُ: ئېرىدى، سۈيۈقلاندى، ئاقتى.

تَمَيَّلَ يَتَمَيَّلُ تَمَيُّلاً: تەۋرەندى، ئىرغاڭلىدى، پۇلاڭلىدى.

تَنَاءَى يَتَنَاءَى تَنَائِيًا عَنْهُ: يىراقلاشتى، ئۇزاقلاشتى، ئۇزاپ كەتتى، نېرى تۇردى.

تَنَابَذَ يَتَنَابَذُ تَنَابُذًا: مۇناسىۋەتنى ئۈزدى، ئالاقىنى ئۈزۈشتى، ئايرىلىپ كېتىشتى.

تَنَابُذٌ فِي الرَّأْيِ: پىكىر ئىختىلاپى.

تَنَابُذٌ: مۇناسىۋەتنى ئۈزمەك، ئالاقىنى ئۈزمەك، ئالاقىنى ئۈزۈشمەك.

تَنَابَزَ يَتَنَابَزُ تَنَابُزًا الْقَوْمُ بِالْأَلْقَابِ: ئۆز ئارا لەقەم قويۇشتى.

«وَلاَ تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ» (قرآن): بىر ـ بىرىڭلارنى يامان لەقەم بىلەن چاقىرماڭلار.

تَنَابُزٌ: لەقەم بىلەن چاقىرىشماق، لەقەم قويۇشماق.

تَنَاثَرَ يَتَنَاثَرُ تَنَاثُرًا: تارقالدى، يېيىلدى، چېچىلدى، تېرىلدى؛ تۆكۈلۈپ كەتتى.

«تَنَاثَرَ الْجُنْدُ فِي سَاحَةِ الْقِتَالِ»: قوشۇن ئۇرۇش مەيدانىدا تارىلىپ كەتتى.

تَنَاجَزَ يَتَنَاجَزُ تَنَاجُزًا: ئۇرۇشتى، ئېلىشتى، تۇتۇشتى، جەڭ قىلىشتى.

تَنَاجَى يَتَنَاجَى تَنَاجِيًا الشَّخْصَانِ: پىچىرلاشتى، كۈسۈلداشتى، مەخپى سۆھبەتلەشتى؛ قۇلىقىنى قۇلىقىغا يېقىپ گەپلەشتى.

«يَاأَيُّهَاالَّذِيْنَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلاَ تَتَنَاجَوْا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَةِالرَّسُولِ» (قرآن): ئى مۆمىنلەر! سىلەر پىچىرلاشساڭلار گۇناھ، زۇلۇم ۋە پەيغەمبەرنىڭ ئەمرىگە خىلاپلىق قىلىش توغرىسىدا پىچىرلاشماڭلار.

تَنَاجِي الصَّدِيْقَانِ: ئىككى دوست مەخپى سىردىشتى.

تَنَاحَرَ يَتَنَاحَرُ تَنَاحُرًا الْقَوْمُ عَلَى الشَّيْءِ: كۆرەش قىلىشتى، دۇشمەنلەشتى، قارشىلاشتى.

«تَنَاحَرُوا عَلَى قِطْعَةِأَرْضٍ وَسَالَ الدَّمُ بَيْنَهُمْ»: بىر پارچە يەر ئۈچۈن ئۇرۇشۇپ ئۇلارنىڭ ئارىسىدا قان تۆكۈلدى.

تَنَاحُرٌ: دۇشمەنلىك، قارىمۇ قارشىلىق، كۆرەش، كۆرەش قىلماق.

تَنَاحُرُ الْأَحْزَابِ: پارتىيىلەر ئارىسىدىكى كۆرەش، پارتىيىلەر كۆرىشى.

تَنَادَّ يَتَنَادُّ تَنَادًّا الْقَوْمُ: پىكىر بىرلىكىگە كېلەلمىدى، ئىختىلاپ قىلىشتى، تەرەپ ـ تەرەپكە پىتراپ كەتتى.

تَنَادٌّ: پىكىردە كېلىشەلمەسلىك؛ تارالماق، چېچىلماق، پىتراپ كەتمەك، تەرەپ ـ تەرەپكە توزۇپ كەتمەك.

تَنَادَرَ يَتَنَادَرُ تَنَادُرًا عَلَيْنَا: بىزگە قىزىق پاراڭلارنى قىلىپ بەردى، ئاجايىپ ـ غارايىپ ئىشلارنى سۆزلەپ بەردى.

تَنَادَرَ الْقَوْمُ: قىزىق پاراڭلارنى سېلىشتى.

يَتَنَادَرُونَ بِالْبُخَلاَءِ: پىخسىقلار ھەققىدىكى قىزىق پاراڭلارنى سېلىشتى.

تَنَادَمَ يَتَنَادَمُ تَنَادُمًا الْقَوْمُ: ئۆلپەتلەشتى.

تَنَادَى يَتَنَادَى تَنَادِيًا الْقَوْمُ: ئۆز ئارا چاقىرىشتى، بىر ـ بىرىنى توۋلاشتى.

«فَتَنَادَوْا مُصْبِحِيْنَ» (قرآن): ئەتىگەندە بىر ـ بىرىنى توۋلاشتى.

تَنَادٍ: توۋلىماق، چاقىرماق.

يَوْمَ التَّنَادِ: قىيامەت كۈنى.

«وَيَاقَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ»

«قرآن» : ئى قەۋمىم! مەن سىلەر ئۈچۈن ھەقىقەتەن قىيامەت كۈنىدىن ئەنسىرەيمەن.

تَنَاذَرَ يَتَنَاذَرُ تَنَاذُرًا الْقَوْمُ: بىر - بىرىنى ئاگاھلاندۇردى.

تَنَازَعَ يَتَنَازَعُ تَنَازُعًا: تالاش - تارتىش قىلىشتى.

«وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا» «قرآن» : ئىختىلاپ قىلىشماڭلار، بولمىسا (دۈشمەن بىلەن ئۇچرىشىشتىن) قورقۇپ قالىسىلەر.

تَنَازَعَهُ الضِّحْكُ وَالْغَضَبُ: تۇرۇپ كۈلۈپ، تۇرۇپ غەزەپلەندى.

تَنَازُعٌ ج تَنَازُعَاتٌ: تالاشماق، مۇنازىرە قىلماق، تالاش - تارتىش قىلماق، تالاش - تارتىش، بەس - مۇنازىرە، جېدەل -ماجىرا، مۇنازىرە.

تَنَازُعُ الْبَقَاءِ بَيْنَ الْحَيَوَانَاتِ: ھايۋانلىق رىقابىتى، ياشاش كۈرىشى، ياشاش ئۈچۈن كۈرەش (ھايۋانلار ئارىسىدا)

تَنَازُعُ الْمُحْتَضَرِ: سەكراتتىكى ئادەمنىڭ خارتىلىدىغان ئاۋازى.

تَنَازُعَاتُ الْأَحْزَابِ حَوْلَ السِّيَاسَةِ الْإِقْتِصَادِيَّةِ: سىياسىي ئىقتىساد توغرىسىدا پارتىيىلەرنىڭ دەتالاش قىلىشى.

تَنَازَلَ يَتَنَازَلُ تَنَازُلًا: كەمتەرلىك قىلدى، كىچىك پېئىل بولدى.

تَنَازَلَ عَنِ الْعَرْشِ: ھاكىمىيەتنى ئۆتكۈزۈپ بەردى، ھوقۇقتىن ۋاز كەچتى، ئورنىنى بوشىتىپ بەردى. تەختتىن ۋاز كەچتى.

تَنَازَلَ لَهُ عَنْ مِلْكٍ: ئۆتۈنۈپ بەردى، يول قويدى.

تَنَازَلَ عَنِ الشَّيْءِ: باشقىلارغا تاپشۇرۇپ بەردى.

تَنَازَلَ عَنْ رِئَاسَةِ الْحِزْبِ: پارتىيىنىڭ رەئىسلىكىدىن ۋاز كەچتى.

تَنَازَلَتْ عَنْ حَقِّهَا لِأُخْتِهَا: ئۇ ئايال قېرىندىشى ئۈچۈن ئۆز ھەققىدىن ۋاز كەچتى.

«تَنَازَلَ الْمَلِكُ عَنِ الْعَرْشِ لِفَائِدَةِ ابْنِهِ» : پادىشاھ ئوغلىنىڭ پايدىسى ئۈچۈن تەختىنى ئۆتۈنۈپ بەردى.

تَنَازُلٌ: ئۆتۈنمەك، ۋاز كەچمەك.

تَنَاسَبَ يَتَنَاسَبُ تَنَاسُبًا الشَّيْئَانِ: ماسلاشتى، ئۇيغۇنلاشتى، لايىقلاشتى، ئوخشىشىپ كەتتى.

هَذِهِ الْبَدْلَةُ تُنَاسِبُ جِسْمِي: بۇ بىر تو كىيىم مېنىڭ بەدىنىمگە لايىق كېلىدۇ.

تَنَاسَبَتِ الْمَقَالَتَانِ فِي الْمُحْتَوَى: ئىككى ماقالىنىڭ مەزمۇنى بىر - بىرىگە ئوخشىشىپ كەتتى.

تَنَاسَبَ الْقَوْمُ: نام - نەسەبنى سۈرۈشتە قىلىشتى.

تَنَاسَبُوا إِلَى قَبِيْلَةِ رَبِيْعَةَ: ئۇلار ئۆزلىرىنى رەبىئە قەبىلىسىگە نىسبەت بېرىشتى.

لَا يَتَنَاسَبُ الْجُهْدُ مَعَ النَّتَائِجِ: تارتقان جاپاغا چۈشلۈق نەتىجە يوق.

تَنَاسُبٌ: لايىقلاشماق، ئۇيغۇنلاشماق؛ نىسبەت، تاناسىپ؛ سىممېترىيە، مۇتاناسىپلىق ماسلىق، تەكشىلىك، رەتلىك.

بِلَا تَنَاسُبٍ: ماس كەلمەيدىغان.

عَدَمُ التَّنَاسُبِ: ماس كەلمەسلىك؛ لايىق كەلمەسلىك.

«فَقَدَ التَّنَاسُبَ» : تەكشىلىكنى يوقاتتى.

تَنَاسَخَ يَتَنَاسَخُ تَنَاسُخًا الشَّيْئَانِ: بىرىنچىسى ئىككىنچىسىنى بىكار قىلدى، ئالدىنقىسى كېيىنكىسىنى ئەمەلدىن قالدۇردى.

تَنَاسَخَتِ الْوَرَثَةُ: مىراسخورلار ئارقا - ئارقىدىن كېلىۋەردى، ھالبۇكى مىراس تەقسىم قىلىنغىنى يوق.

تَنَاسَخَتِ الْأَزْمِنَةُ: زامانلار ئۆتتى، ئالمىشىپ تۇردى، نۆۋەتلەشتى.

تَنَاسُخُ الْأَرْوَاحِ: روھلارنىڭ كۆچىشى (بەزى مىللەتلەر ئۆلگەن ئادەمنىڭ روھى ئىككىنچى بىر ئادەمنىڭ تېنىگە يۆتكىلىپ قايتا تۇغۇلىدۇ دەپ ئېتىقاد قىلىدۇ. بۇ ئەقىدە مۇخلىسلىرى ئاخىرەتتە قايتا تىرىلىشنى ئىنكار قىلىدۇ)

تَنَاسَقَ يَتَنَاسَقُ تَنَاسُقًا: تەرتىپلىك بولدى، رەتلىك بولدى، سىستېمىلىق بولدى، تەكشى بولدى.

«تَنَاسَقَ أَعْمَالُ الشَّرِكَةِ مُنْذُ تَعْيِيْنِ مُدِيْرٍ جَدِيْدٍ لَهَا» : شىركەتنىڭ خىزمەتلىرى يېڭى مۇدىر تەيىنلىگەندىن كېيىن تەرتىپكە چۈشتى.

«تَنَاسَقَ الْكَلَامُ» : سۆز تەرتىپلىك بولدى.

«تَنَاسَقَتْ خُطْبَةُ الْإِمَامِ فِي عِبَارَةٍ مُؤَثِّرَةٍ»: ئىمامنىڭ خۇتبىسى تەسىرلىك ئىبارىلەر بىلەن رەتلىك بولدى.

تَنَاسُقٌ: رەتلىك بولماق، ماسلاشماق.

تَنَاسُقُ الْخُطَّةِ: پىلاننىڭ ماسلىشىشى.

تَنَاسَلَ يَتَنَاسَلُ تَنَاسُلاً الْقَوْمُ: بالا - چاقىلىق بولدى، ئەۋلادلىرى كۆپەيدى.

«تَنَاكَحُوا تَنَاسَلُوا فَإِنِّي أُبَاهِي بِكُمُ الْأُمَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» «حديث»: ئۆيلىنىڭلار، بالا - چاقىلىق بولۇڭلار، چۈنكى مەن قىيامەت كۈنى سىلەر بىلەن باشقا ئۈممەتلەر ئالدىدا پەخىرلىنىمەن.

تَنَاسُلٌ: تۇغماق، نەسىل قالدۇرماق.

أَعْضَاءُ التَّنَاسُلِ: جىنسىي ئورگان، جىنسىي ئەزا.

غَرِيزَةُ التَّنَاسُلِ: نەسىل قالدۇرۇش تەبىئىتى.

مَرَضٌ تَنَاسُلِيٌّ: جىنسىي كېسەللىك، تاناسىل ئەزا كېسەللىكى.

اَلْجِهَازُ التَّنَاسُلِيُّ: نەسىل قالدۇرۇش سىستېمىسى.

اَلْغُدَّةُ التَّنَاسُلِيَّةُ: جىنسىي بەز.

دِرَاسَاتٌ طِبِّيَّةٌ تَنَاسُلِيَّةٌ: تاناسىل سىستېمىسىغا ئائىت تىببىي تەتقىقات.

تَنَاسَى يَتَنَاسَى تَنَاسِيًا الشَّيْءَ: ئۇنۇتقاق بولۇۋالدى، بىلمەس بولۇۋالدى، ئۇنتۇغان قىياپىتكە كىرىۋالدى.

تَنَاسَى آلَامَهُ: دەرد - ئەلەمىنى ئۇنتۇشقا ئۇرۇندى.

تَنَاشَدَ يَتَنَاشَدُ تَنَاشُدًا الْقَوْمُ الْأَشْعَارَ: ئۆز ئارا شېئىر ئوقۇشتى.

«تَنَاشَدَ الشُّعَرَاءُ قَصَائِدَهُمْ فِي النَّوَادِي الْأَدَبِيَّةِ»: ياش شائىرلار ئەدەبىي سورۇنلاردا ئۆزلىرىنىڭ شېئىرلىرىنى ئوقۇشتى.

تَنَاشِيرُ: كىچىك بالىلارنىڭ قالايمىقان يازغان خېتى.

تَنَاصَرَ يَتَنَاصَرُ تَنَاصُرًا الْقَوْمُ: ئۆز ئارا يارەدەم بېرىشتى.

تَنَاصُحٌ: ئۆتكۈرۈشچانلىق، سىكىدۇرۇشچانلىق.

تَنَاضُحِيٌّ: سىكىپ ئۆتۈپ كېتىش بېسىمى.

تَنَاضَلَ يَتَنَاضَلُ تَنَاضُلاً: مۇسابىقىلەشتى، رىقابەتلەشتى.

تَنَاطَحَ يَتَنَاطَحُ تَنَاطُحًا الْكَبْشَانِ: ئىككى قوشقار ئۇسۇشتى.

تَنَاطَحَتِ الْأَمْوَاجُ: دولقۇنلار گىرەلىشىپ كەتتى.

هَذَا أَمْرٌ لَايَتَنَاطَحُ فِيهِ كَبْشَانِ: ئىختىلاپ چىقمايدىغان ئىش، مۇنازىرە تەلەپ قىلمايدىغان ئىش.

تَنَاظَرَ يَتَنَاظَرُ تَنَاظُرًا: بىر - بىرىگە قاراشتى.

تَنَاظَرَ الشَّخْصَانِ: مۇنازىرىلەشتى، دە تالاش قىلىشتى.

تَنَاظَرَتِ الدَّارَانِ: ئىككى قورۇ بىر - بىرىگە ئۇدۇل تۇردى، روبىرو تۇردى.

تَنَاظَمَ يَتَنَاظَمُ تَنَاظُمًا: تىزىلدى، رەتلەندى.

تَنَاظَمَتِ الْجَوَاهِرُ: مەرۋايىت تىزىلدى.

تَنَاصَفَ يَتَنَاصَفُ تَنَاصُفًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا ھەققانى بولۇشتى.

«تَنَاظَمَ الْآجُرُّ فِي الْحَائِطِ»: پىششىق كېسەك تامغا تىزىلدى.

تَنَاظَمَ يَتَنَاظَمُ تَنَاظُمًا: تىزىلدى.

تَنَاعَسَ يَتَنَاعَسُ تَنَاعُسًا: ئۇخلىغان بولۇۋالدى، ئۇخلىغان قىياپىتكە كىرىۋالدى.

تَنَاعَمَ يَتَنَاعَمُ تَنَاعُمًا: بايلىقات ياشىدى، راھەت - پاراغەتلىك تۇرمۇش كەچۈردى.

تَنَاعَى يَتَنَاعَى تَنَاعِيًا الْقَوْمُ: يىغلاشتى، يىغا - زارە قىلىشتى، ئىنتىقام ئېلىشقا قوزغاش ئۈچۈن يىغا - زارە قىلىشتى.

تَنَاغَمَ يَتَنَاغَمُ تَنَاغُمًا اللَّحْنَانِ: ئىككى ئاھاڭ ماسلاشتى، تەڭكەش قىلدى.

تَنَاغُمٌ: بىرلىكتە ئورۇنلىماق، بىرلىكتە ناخشا ئېيتماق.

تَنَاغُمُ أَلْحَانِ الْمُطْرِبَاتِ: ناخشىچى ئاياللارنىڭ تەڭكەش قىلىشى.

تَنَافَرَ يَتَنَافَرُ تَنَافُرًا الْقَوْمُ: جېدەللەشتى، ماجىرالاشتى، تىركەشتى؛ پەخرلىنىشتى.

تَنَافَرُوا لِلْقِتَالِ: ئۇرۇشقا ئاتلاندى.

تَنَافَرَتِ الْأَصْوَاتُ: ئاۋاز مەخرەجدىن (جايىدىن) چىقمىدى، يېقىمسىز بولدى.

تَنَافَرَتِ الْأَنْعَامُ: مۈزىكا يېقىمسىز ئاڭلاندى.

تَنَافُرٌ: كېلىشەلمەسلىك، ماسلىشالماسلىق.

تَنَافُرُ الْأَلْوَانِ: رەڭلەر ماسلىشالماسلىقى، رەڭ تالىشىش.

تَنَافُرُ الْقُلُوبِ: سىغىشالماسلىق، كېلىشەلمەسلىك.

تَنَافَرَ الْقَوْمُ: دەۋالاشتى.

تَنَافَسَ يَتَنَافَسُ تَنَافُسًا الْقَوْمُ: رىقابەتلەشتى، مۇسابىقىلەشتى.

«فِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ» ‹قرآن›: قىزىققۇچىلار شۇنىڭغا قىزىقسۇن!

«تَنَافَسَ التُّجَّارُ فِي جَلْبِ الزَّبَائِنِ»: سودىگەرلەر خېرىدارلارنى جەلپ قىلىشتا رىقابەتلەشتى.

تَنَافَى يَتَنَافَى تَنَافِيًا الشَّيْئَانِ: زىت بولۇشتى، كېلىشەلمىدى.

تَنَافٍ: كېلىشەلمەسلىك، چىقىشالماسلىق.

تَنَاقَصَ يَتَنَاقَصُ تَنَاقُصًا الشَّيْءُ: پەيدىنپەي كېمەيدى، تەدرىجىي ئازايدى.

تَنَاقَصَ الْقَمَرُ: ئاي بارغانسېرى كىچىكلىدى.

تَنَاقَضَ يَتَنَاقَضُ تَنَاقُضًا: زىتلەشتى، قارشىلاشتى.

تَنَاقَضَ الْقَوْلَانِ: بىر - بىرىگەزىت كەلدى، بىرىگە قارىمۇ قارشى بولدى.

تَنَاقَضَ الشَّخْصَانِ الْبَيْعَ: ئىككى تەرەپ سودىنى بۇزۇشتى.

تَنَاقُضٌ ج تَنَاقُضَاتٌ: زىددىيەت، قارىمۇ قارشىلىق.

مَبْدَأُ التَّنَاقُضِ: قارىمۇ قارشىلىق پرىنسىپى.

تَنَاقُضٌ ظَاهِرِيٌّ: تاشقى زىددىيەت.

«فِي أَقْوَالِهِ تَنَاقُضَاتٌ عَدِيدَةٌ»: ئۇنىڭ سۆزلىرىدە نۇرغۇن قارىمۇ قارشىلىقلار مەۋجۇت.

تَنَاقَلَ يَتَنَاقَلُ تَنَاقُلًا الْقَوْمُ الْحَدِيثَ بَيْنَهُمْ: سۆزنى ئۆز ئارا يەتكۈزۈشتى، تارقىتىشتى.

خَبَرٌ تَنَاقَلَتْهُ الْأَلْسُنُ: تارقالغان خەۋەر، پۈر كەتكەن خەۋەر.

«تَنَاقَلَتِ الْجَرَائِدُ خَبَرَ وَقْفِ الْقِتَالِ»: گېزىتلەر ئۇرۇش توختىتىش خەۋىرىنى تارقاتتى.

تَنَاكَحَ يَتَنَاكَحُ تَنَاكُحًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا توي قىلىشتى، ئۆزئارا قۇدا - باجا بولۇشتى.

تَنَاكَرَ يَتَنَاكَرُ تَنَاكُرًا الْأَمْرَ: بىلمەس بولۇۋالدى.

تَنَاكَرَ الْقَوْمُ: دۈشمەنلەشتى، ئۆزئارا ئىنكار قىلىشتى.

تَنَاكَرَ الرَّجُلُ: كارى بولمىدى، تەتۈر قارىۋالدى.

تَنَاكَفَ يَتَنَاكَفُ تَنَاكُفًا الرَّجُلَانِ الْكَلَامَ: بەس - مۇنازىرە قىلىشتى؛ جاڭجاڭلاشتى.

تَنَاهَبَ يَتَنَاهَبُ تَنَاهُبًا الْقَوْمُ: يۇگۈرۈشتى، ئالدىغا ئۆتۈش ئۈچۈن چېپىشتى.

«تَنَاهَبُوا الْأَرْضَ عَدْوًا»: يۇگۈرۈشتى، چېپىشتى.

تَنَاهَضَ يَتَنَاهَضُ تَنَاهُضًا الْقَوْمُ: ھەر بىر گۇرۇھ دۈشمىنىگە قارشى تۇرۇشقا ئالدىرىدى.

«تَنَاهَضَ الْقَوْمُ فِي الْحَرْبِ»: بىر - بىرىگە قارشى ئالدىراپ ئۇرۇش قىلىشتى.

تَنَاهَى يَتَنَاهَضُ تَنَاهِيًا الْوَقْتُ: ۋاقىت توشتى.

تَنَاهَى الشَّيْءُ: چېكىگە يەتتى، ئاخىرىغا يەتتى، تۈگىدى.

«كَانُوا لَايَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ» ‹قرآن›: ئۇلار ئۆزلىرى قىلغان يامان ئىشلاردىن بىر - بىرىنى توسمايتتى.

تَنَاهَى الْقَوْمُ عَنِ الْمُنْكَرِ: يامان ئىشتىن بىر - بىرىنى توسۇشتى.

تَنَاهَى عَنْ كَذَا: چۆرۈۋەتتى، تاشلىۋەتتى، ۋاز كەچتى.

تَنَاهَى عَنِ الشَّيْءِ: چەكلەندى، توسۇلدى، ياندى.

«تَنَاهَى الْخَبَرُ إِلَى أَسْمَاعِهِمْ»: خەۋەر ئۇلارنىڭ قۇلاقلىرىغا يەتتى.

«تَنَاهَى عَنِ الْمُحَرَّمَاتِ»: ھارام قىلىنغان نەرسىلەردىن چەكلەندى.

تَنَاوَبَ يَتَنَاوَبُ تَنَاوُبًا الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: نۆۋەتلەشتى، ئارقىمۇ ئارقا كەلدى.

تَنَاوَبَ الْأَمْرَ: تەكرار ئىشلىدى، قايتا - قايتا ئىشلىدى.

تَنَاوَبَتْهُ الْهُمُومُ: ئۇنى غەم بېسىۋالدى.

«تَنَاوَبَ زِيَارَةَ صَدِيْقِهِ»: دوستىنى تەكرار يوقلىدى.

«تَنَاوَبَ الْجُنْدُ عَلَى حِرَاسَةِ الثُّكْنَةِ»: قوشۇن لاگېرنى ساقلاشقا نۆۋەت بىلەن دېجورنىلىق قىلدى.

تَنَاوُبٌ: نۆۋەتلەشمەك، ئارقىمۇ ئارقا كەلمەك.

بِالتَّنَاوُبِ: رەت بويىچە، تەرتىپ بويىچە، نۆۋەت بىلەن.

تَنَاوَحَ يَتَنَاوَحُ تَنَاوُحًا الشَّيْئَانِ: بىر - بىرىنىڭ قارشىسىدا تۇردى، روبىرو تۇردى.

تَنَاوَحَ الرِّيَاحُ: قاتتىق بوران چىقتى.

«هُمَا جَبَلَانِ يَتَنَاوَحَانِ»: ئۇ ئىككى تاغ بىر - بىرىنىڭ قارشىسىدا قەد كۆتۈرۈپ تۇرماقتا.

تَنَاوَشَ يَتَنَاوَشُ تَنَاوُشًا: ئېرىشتى، ئىگە بولدى، تەناۋۇل قىلدى، قولغا كەلتۈردى.

«وَقَالُوا آمَنَّا بِهِ وَأَنَّى لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَكَانٍ بَعِيْدٍ» ‹قرآن›: ئۇلار (ئازابنى كۆرگەندە): «ئىمان ئېيتتۇق» دەيدۇ، ئۇلار قانداقمۇ يىراق جايدىن ئىماننى قولغا كەلتۈرەلەيدۇ؟

تَنَاوَشَ الْقَوْمُ: تۇتۇشتى، ئېلىشىشتى.

تَنَاوَلَ يَتَنَاوَلُ تَنَاوُلاً الشَّيْءَ: ئالدى، تاپشۇرۇپ ئالدى.

«تَنَاوَلَ الضَّيْفُ الْعَشَاءَ عَلَى مَائِدَتِهِ»: مېھمان كەچلىك تاماقنى ئۇنىڭ داستىخىنىدا يېدى.

تَنَاوَلَ الْكَلِمَةَ فِي الْإِجْتِمَاعِ: يىغىندا سۆز قىلدى، يىغىندا سۆز ئالدى.

تَنَاوَمَ يَتَنَاوَمُ تَنَاوُمًا الشَّخْصُ: ئۇخلىغان بولۇۋالدى، ئۇخلىغان قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَنَاوَمَ الْكَلْبُ: ئىت ئۇخلىغان بولۇۋالدى.

تَنَبَّأَ يَتَنَبَّأُ تَنَبُّأً الشَّخْصُ بِالْأَمْرِ: ئالدىن خەۋەر قىلدى، ئۇقتۇرۇپ قويدى، خەۋەر بەردى، دېرەك بەردى؛ بىشارەت بەردى، ئالدىن ئېيتىپ بەردى.

تَنَبَّأَ الشَّخْصُ: پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلدى، ئۆزىنى پەيغەمبەر دەۋالدى.

«تَنَبَّأَ رَجُلٌ فِي زَمَنِ الْمَأْمُونِ»: مەئمۇنىڭ زامانىدا بىر ئادەم پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلغان.

«تَنَبَّأَتِ النَّشْرَةُ الْجَوِّيَّةُ بِتَهَاطُلِ الْأَمْطَارِ»: ھاۋارايى خەۋىرىدە يامغۇر ياغىدىغانلىقىنى ئالدىن خەۋەر قىلدى.

«تَنَبَّأَ مُسَيْلَمَةُ فَوُصِفَ بِالْكَذَّابِ»: پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلغان «مۇسەيلەمە» كەززاب دەپ ئاتالدى.

«إِنَّنِي أَتَنَبَّأُ بِأَنَّهُ سَيَخْفِقُ أَخِيْرًا»: ئۇنىڭ ئاخىرى مەغلۇپ بولىدىغانلىقىنى ئالدىن بىلىمەن.

تَنَبُّؤٌ ج تَنَبُّؤَاتٌ: ئالدىن مەلۇمات بەرمەك، ئالدىن ئېيتىپ بەرمەك؛ ئالدىن بېرىلگەن مەلۇمات، بىشارەت.

تَنَبُّؤَاتٌ جَوِّيَّةٌ: ھاۋارايىدىن ئالدىن مەلۇمات.

تَنَبَّبَ يَتَنَبَّبُ تَنَبُّبًا الْمَاءُ: سۇ تۇرۇبىدا ئاقتى.

تَنَبَّطَ يَتَنَبَّطُ تَنَبُّطًا الْبِئْرَ: (قۇدۇقتىن) سۇ تارتتى.

تَنَبَّعَ يَتَنَبَّعُ تَنَبُّعًا الْمَاءُ: سۇ سىرغىپ چىقتى، ئاز - ئازدىن چىقتى.

تَنَبَّهَ يَتَنَبَّهُ تَنَبُّهًا لِلْأَمْرِ: دىققەت قىلدى، پەخەس بولدى، ئېھتىيات قىلدى.

تَنَبَّهَ الشَّخْصُ مِنْ نَوْمِهِ: ئويقۇسىدىن ئويغاندى.

تَنَبَّهَ الشَّخْصُ لِلْأَمْرِ: تۇيۇپ قالدى، بىلىپ قالدى، سېزىپ قالدى.

تَنَبَّهَ لِخُطُورَةِ الْمَوْقِفِ: ۋەزىيەتنىڭ جىددىيلىكىنى سەزدى، ۋەزىيەتنىڭ جىددىيلىكىنى بىلىپ قالدى.

تَنَبَّى يَتَنَبَّى تَنَبِّيًا الشَّخْصُ: پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلدى.

تَنْبَلَ يُتَنْبِلُ تَنْبَلَةً: ھورۇنلۇق قىلدى.

تَنْبَلَةٌ: ھورۇنلۇق، ئېرىنچەكلىك، ئىش خۇشياق ماسلىق.

تِنْبَلٌ ج تِنْبَالٌ و تُنْبُولٌ ج تَنَابِيْلُ و تَنَابِلَةُ: ھورۇن، يالقاۋ.

تَنْبَلٌ: ئالقات مۇراببىاسى، ستىرات مۇراببىاسى.

تَنْبِيْهٌ ج تَنْبِيْهَاتٌ: ئويغاتماق، قوزغىماق، ئۇقتۇرۇپ قويماق؛ ئاگاھلاندۇرماق.

تَنْبِيْهٌ مِنْ إِدَارَةِ الضَّرَائِبِ: باج ئىدارىسىدىن ئاگاھلاندۇرۇش.

«وَجَّهَ الْمُدِيْرُ تَنْبِيْهًا تَحْرِيرِيًّا إِلَى الْمُوَظَّفِ الْمُهْمِلِ»: بوشاڭ خىزمەتچىگە مۇدىر يازما ئاگاھلاندۇرۇش بەردى.

جِهَازُ التَّنْبِيْهِ: قوڭغۇراق، سىگنال.

آلَةُ تَنْبِيْهِ السَّيَّارَةِ: ماشىنىنىڭ سىگنالى.

جِهَازُ التَّنْبِيْهِ لِلْحَرِيْقِ: ئوت ئاپىتى سىگنالى.

جِهَازُ التَّنْبِيْهِ بِالْخَطَرِ: خەتەر - خەتەر سىگنالى.

تَنَجَّزَ يَتَنَجَّزُ تَنَجُّزًا الشَّيْءَ: ئەمەلگە ئاشۇرۇشنى تەلەپ قىلدى، ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزۈشنى ئۆتۈندى، ئادا قىلىشنى سوردى، ئەمەل قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

تَنَجَّزَ الْوَعْدَ: ۋەدىگە ۋاپا قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

تَنَجَّسَ يَتَنَجَّسُ تَنَجُّسًا: مەينەت بولۇپ كەتتى، بۇلغاندى، پاسكىنا بولۇپ كەتتى، نىجاسەتتىن ساقلاندى.

تَنَجَّمَ يَتَنَجَّمُ تَنَجُّمًا: مۇنەججىملىك قىلدى، يۇلتۇزغا قاراپ پال ئاچتى، رەم سالدى، ئۇيقۇسى كەلمەي، يۇلتۇز سانىدى.

تَنَجَّى يَتَنَجَّى تَنَجِّيًا الشَّخْصُ: نىجاتلىق تاپتى.

تَنْجِيْسٌ: بۇلغىماق، مەينەت قىلىۋەتمەك، كىر قىلىۋەتمەك.

تَنْجِيْمٌ: مۇنەججىملىك، ئاستىرولوگىيە.

تَنَحَّسَ يَتَنَحَّصُ تَنَحُّصًا: ئىزدەندى، ئىزدەندى، سۈرۈشتۈردى.

تَنَحَّسَ لِلدَّوَاءِ: دورا يېيىش ئۈچۈن قورساقنى ئاچ تۇتتى.

تَنَحَّلَ يَتَنَحَّلُ تَنَحُّلاً الشَّيْءَ: بېسىۋالدى، بېسىپ ياتتى، زورلۇق بىلەن ئىگىلىۋالدى، تارتىۋالدى.

تَنَحَّلَ التَّأْلِيْقَ: كۆچۈرمىچىلىك قىلدى، ئوغرىلىۋالدى، باشقىلارنىڭ ئەسىرىنى قارىغۇلارچە كۆچۈرۈپ ئىشلەتتى.

تَنَحْنَحَ يَتَنَحْنَحُ تَنَحْنُحًا: ھاسىرىدى، نەپەس سىقىلدى، دېمى سىقىلدى.

تَنَحَّى يَتَنَحَّى تَنَحِّيًا عَنْ: ئىستىپا بەردى، چېكىنىدى، داجىدى، ئۆتۈندى.

تَنَحَّى عَنْهُ: ۋاز كەچتى؛ مۇناسىۋەتنى ئۈزدى، ئالاقىنى ئۈزدى.

تَنَحَّى عَنْ مَكَانِهِ: ئورۇن بوشىتىپ بەردى، جاي بەردى؛ ھاكىمىيەتنى ئۆتكۈزۈپ بەردى.

«تَنَحَّى عَنْ وَظِيْفَتِهِ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِهِ»: ۋەزىپىدىن ئىستىپا بەردى.

تَنَخَّعَ يَتَنَخَّعُ تَنَخُّعًا: تۈكۈردى، بەلغەمنى ئېغىزدىن چىقاردى.

تَنَخَّلَ يَتَنَخَّلُ تَنَخُّلاً الشَّيْءَ: تاللىدى، ياخشىنى تاللىدى.

تَنَخَّلَ مَافِي الْكِتَابِ: كىتابنىڭ مېغىزىنى تاللىدى.

تَنَخَّمَ يَتَنَخَّمُ تَنَخُّمًا الشَّخْصُ: تۈكۈردى، بۇرنىنى تاشلىدى.

تَنْدَةٌ ج تَنْدَاتٌ: چېدىر.

تَنَدَّلَ يَتَنَدَّلُ تَنَدُّلاً بِالْمِنْدِيْلِ: ياغلىق بىلەن ئېرتتى، ياغلىق بىلەن قولىنى سۈرتتى.

تَنَدَّمَ يَتَنَدَّمُ تَنَدُّمًا الشَّخْصُ عَلَى الْأَمْرِ: قىلمىشىغا پۇشايمان قىلدى، ھەسرەت چەكتى، ئۆكۈندى، ئەپسۇسلاندى.

تَنَدَّمَ عَلَى مَافَعَلَهُ: پۇشايمان قىلدى، ھەسرەت چەكتى، ئۆكۈندى، ئەپسۇسلاندى.

«تَنَدَّمَتْ عَلَى شَبَابِهَا الضَّائِعِ»: ئۇ ئۆزىنىڭ زايا كەتكەن ياشلىقىغا ھەسرەت چەكتى.

«لاَ يَنْفَعُ التَّنَدُّمُ عَلَى مَافَاتَ»: ئۆتۈپ كەتكەنگە ھەسرەت چەككەننىڭ پايدىسى يوق.

تَنَدَّى يَتَنَدَّى تَنَدِّيًا: سېخىلىق قىلدى، ھەرد بولدى، ئوچۇق قول بولدى، ھىممەتلىك بولدى.

تَنَدَّى الْمَكَانُ: شەبنەم چۈشتى.

تَنَدَّى الْعَطْشَانُ: تەشنا قاندى.

تَنَزَّلَ يَتَنَزَّلُ تَنَزُّلاً الشَّيْءُ: ئاستا چۈشتى، ئارقىمۇ ئارقا چۈشتى.

«تَنَزَّلُ الْمَلاَئِكَةُ وَالرُّوحُ فِيْهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ» «قۇرئان»: پەرىشتىلەر ۋە جىبرىئىل شۇ كېچىدە پەرۋەردىگارىنىڭ ئەمرى بىلەن، (زېمىنغا ئاللاھ تەقدىر قىلغان) بارلىق ئىش ئۈچۈن چۈشىدۇ.

تَنَزَّلَ عَنْ حَقِّهِ: ھەققىنى تەرك ئەتتى، ھەققىدىن ۋاز كەچتى.

تَنَزَّهَ يَتَنَزَّهُ تَنَزُّهًا عَنْ: يىراق بولدى، ئۆزىنى چەتكە ئالدى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

تَنَزَّهَ الشَّخْصُ: سەيلە ـ ساياھەتكە چىقتى.

تَنَزَّهَ الشَّخْصُ عَنِ الْقُبْحِ: قەبىھ ئىشلاردىن ساقلاندى، قەبىھ ئىشلاردىن يىراق بولدى.

يَتَنَزَّهُ مَعَ أَوْلَادِهِ فِي الْجَبَلِ: ئۇ بالىلىرى بىلەن تاغدا سەيلە قىلماقتا.

تَنْزِيْلٌ: چۈشۈرمەك، كېمەيتمەك، كېمەيتىپ ھېسابلىماق.

فِي التَّنْزِيْلِ الْعَزِيْزِ: قۇرئان كەرىمدە.

تَنْزِيْلُ الدَّرَجَةِ: دەرىجىسىنى تۆۋەنلەتمەك، دەرىجىسىنى چۈشۈرمەك.

تَنَسَّقَ يَتَنَسَّقُ تَنَسُّقًا: تەرتىپلىك بولدى، رەتلىك بولدى، سىستېمىلىق بولدى، تەكشى بولدى.

تَنَسَّكَ يَتَنَسَّكُ تَنَسُّكًا: زاھىد بولدى، ئىبادەت بىلەن مەشغۇل بولدى.

تَنَسَّمَ يَتَنَسَّمُ تَنَسُّمًا تِ الرِّيْحُ: مەيىن شامال چىقتى، لەرزان شامال چىقتى.

تَنَسَّمَ الْمَكَانُ بِالطِّيْبِ: خۇش پۇراقلا تولدى.

تَنَسَّمَ الْخَبَرَ: خەۋەرنى تىڭ ـ تىڭلىدى، ئۇقۇشۇپ كۆردى.

صَحَفِيٌّ مَاهِرٌ يَتَنَسَّمُ الْأَخْبَارَ: ئۇستىلىق بىلەن خەۋەر ئىگىلەيدىغان ماھىر ژۇرنالىست.

تَنْسِيْقٌ: رەتلىمەك، رەتكە سالماق، ئورۇنلاشتۇرماق، تىزماق، سىستېمىلاشتۇرماق.

اَلتَّنْسِيْقُ الدَّاخِلِيُّ: ئىچكى قۇرۇلما، ئىچكى ئورۇنلاشتۇرۇش.

«نَسِّقْ أَعْمَالَكَ وَأَوْقَاتَكَ تَنْسِيْقًا جَيِّدًا»: ئىشلىرىڭنى ۋە ۋاقىتلىرىڭنى ئوبدان تەرتىپكە سالغىن.

تَنَشَّبَ يَتَنَشَّبُ تَنَشُّبًا: چاپلاشتى، يېپىشتى.

تَنَشَّدَ يَتَنَشَّدُ تَنَشُّدًا الشَّخْصُ الْأَخْبَارَ: خەۋەرنى تىڭ ـ تىڭلىدى.

«تَنَشَّدَ الصَّحَفِيُّ قَرَارَاتِ الْحِزْبِ بَيْنَ الْكَوَالِيسِ»: مۇخبىر پارتىيىنىڭ سەھنە ئارقىسىدىكى قارارلىرىنى تىڭ ـ تىڭلىدى.

تَنَشَّرَ يَتَنَشَّرُ تَنَشُّرًا الشَّيْءُ: كېڭەيدى، يېيىلدى، تارالدى، چېچىلدى.

تَنَشَّرَ التِّبْنُ فِي الْحَقْلِ: سامان ئىتىزغا چېچىلدى.

تَنَشَّرَتِ الْأَغْنَامُ فِي الْمَرْعَى: قويلار يايلاققا تارىلىپ كەتتى.

تَنَشَّطَ يَتَنَشَّطُ تَنَشُّطًا الشَّخْصُ: جانلاندى، روھلۇق بولدى، ئاكتىپلاشتى، تېتىكلەشتى.

تَنَشَّطَ الشَّخْصُ لِلْعَمَلِ: ئىشقا تەييار تۇردى، كۆتۈرەڭگۈ روھ بىلەن ئىشقا تەييارلاندى.

«تَنَشَّطَ مُنْذُ أَنْ أَصْبَحَ يُمَارِسُ الرِّيَاضَةَ»: ئۇ تەنھەرىكەت بىلەن شۇغۇللانغاندىن بۇيان تېتىكلىشىپ قالدى.

تَنَشَّفَ يَتَنَشَّفُ تَنَشُّفًا الشَّيْءَ: سۈمۈرۈۋالدى، ئۆزىگە تارتىۋالدى؛ سۈرتۈۋەتتى؛ ئېرىتىۋەتتى.

تَنَشَّقَ يَتَنَشَّقُ تَنَشُّقًا الْهَوَاءَ: ھاۋانى سۈمۈردى، ئىچىگە تارتتى، نەپەس ئالدى.

تَنَشَّقَ الرَّائِحَةَ: پۇرىدى.

تَنَشُّقٌ: سۈمۈرمەك، ئىچىگە تارتماق، نەپەس ئالماق.

تَنَشَّمَ يَتَنَشَّمُ تَنَشُّمًا فِي الْأَمْرِ: باشلىدى، كىرىشتى، تۇتۇش قىلدى، تەرەددۇت قىلدى.

تَنَشْنَشَ يَتَنَشْنَشُ تَنَشْنُشًا: تېتىك بولدى، چاققان بولدى.

تَنَشَّى يَتَنَشَّى تَنَشِّيًا الشَّخْصُ: مەست بولدى، خۇدىنى يوقاتتى.

تَنْشِيْطٌ: ئىلھاملاندۇرماق، رىغبەتلەندۈرمەك، قوزغىماق، جانلاندۇرماق، تېتىكلەشتۈرمەك.

تَنَصَّتَ يَتَنَصَّتُ تَنَصُّتًا: ئوغرىلىقچە تىڭشىدى.

«هُوَ مِمَّنْ يَتَنَصَّتُونَ عَلَى الْأَبْوَابِ»: ئۇ ئىشىك يېنىدا تۇرۇپ ئوغرىلىقچە ئاڭلايدىغانلاردىندۇر.

تَنَصَّرَ يَتَنَصَّرُ تَنَصُّرًا: خىرىستىئان بولدى، خىرىستىئان دىنىغا كىردى.

تَنَصَّرَلَهُ: ئۇنىڭغا پۇتۇن كۈچى بىلەن ياردەم بەردى.

تَنَصَّفَ يَتَنَصَّفُ تَنَصُّفًا الشَّيْءَ: يېرىمىنى ئالدى.

تَنَصَّفَ الْحَاكِمَ: ھاكىمدىن ئادىل بولۇشنى تەلەپ قىلدى.

تَنَصَّفَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال رومال ئارتتى.

تَنَصَّفَهُ الشَّيْبُ: چېچىنىڭ يېرىمى ئاقاردى.

تَنَصَّقَ مِنْ فُلَانٍ: ھەققىنى ئالدى؛ ئىنتىقام ئالدى.

تَنَصَّلَ يَتَنَصَّلُ تَنَصُّلاً اللَّوْنُ: ئۆڭۈپ كەتتى، رەڭگى ئۆچتى.

تَنَصَّلَ مِنَ الشَّيْءِ: ئۆزىنى چەتكە ئالدى، چىقىپ كەتتى.

تَنَصَّلَ الشَّيْءَ: چىقاردى.

تَنَصَّلَ مِنْ ذَنْبِهِ: گۇناھىدىن ئۆزىنى ئاقلىدى، گۇناھىدىن قۇتۇلدى.

تَنَصَّلَ مِنَ الْمَسْؤُلِيَّةِ: مەسئۇلىيەتتىن قاچتى.

تَنَصَّلَ مِنَ الْجِنَايَةِ: جىنايەتتىن ئۆزىنى قاچۇرىدى.

تَنَصَّلَ كَمَدُهُ: غەم ـ قايغۇسى تارقالدى.

تَنْصِيصٌ: دۆۋىلەپ قويماق، ئۈستى ـ ئۈستىگە قويماق؛ تەينىلىمەك، بەلگىلىمەك، چەك ـ چېگرىنى بېكىتمەك.

عَلَامَةُ التَّنْصِيصِ: قوش تىرناق.

تَنْصِيصٌ: ئىككىگە بۆلمەك، يېرىمىدىن بۆلمەك.

تَنَضَّدَ يَتَنَضَّدُ تَنَضُّدًا: رەتلەندى، جىپسىلاشتى، سىستېمىلاشتى.

تَنَضَّدَتْ أَسْنَانُهُ: ئۇنىڭ چىشلىرى تەكشى بولدى.

تَنَطَّسَ يَتَنَطَّسُ تَنَطُّسًا: مۇھاكىمە قىلدى، تەتقىق قىلدى، ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزەتتى.

تَنَطَّسَ فِي الْمَلْبَسِ: كىيىم ـ كېچەككە ئەھمىيەت بەردى.

تَنَطَّعَ يَتَنَطَّعُ تَنَطُّعًا الشَّخْصُ فِي الشَّيْءِ: زورۇقتى، ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتى.

تَنَطَّعَ الشَّخْصُ فِي الْكَلَامِ: پاساھەتلىك ۋە چوڭقۇر پىكىرلىك بولدى.

تَنَطَّقَ يَتَنَطَّقُ تَنَطُّقًا الرَّجُلُ: بەلۋاغ باغلىدى، كەمەر باغلىدى.

تَنَطَّقَ يَتَنَطَّقُ تَنَطُّفًا الشَّيْءُ: پاكىزلاندى، تازلاندى، ساپ بولدى.

«يَتَنَطَّقُ عَنْ مُجَارَاةِ الْأَوْبَاشِ»: لوكچەكلەرگە قوشۇلۇشتىن ئۆزىنى پاك تۇتىدۇ.

تَنَظَّمَ يَتَنَظَّمُ تَنَظُّمًا: رەتلەندى، تىزىلدى، رەتكە سېلىندى.

تَنَظَّمَ الْأَمْرُ: توغرىلاندى.

«تَنَظَّمَتْ حَرَكَةُ السَّيَّارَاتِ»: ماشىنىلارنىڭ ھەرىكىتى رەتكە چۈشتى.

تَنْظِيفٌ: پاكلىماق، تازىلىماق.

تَنْظِيفٌ جَافٌّ: قۇرۇق يۇيۇش، قۇرۇق تازىلاش.

تَنْظِيمٌ: تىزماق، رەتلىمەك، ئورۇنلاشتۇرماق، تەشكىللىمەك، تەرتىپكە سالماق.

تَنْظِيمُ الْمَحَارِبِيْنَ: تاكتىكا، چارە ـ ئۇسۇل، تەدبىر، ئۇرۇش سەنئىتى.

تَنْظِيمٌ ج تَنْظِيمَاتٌ: تەشكىلات، گۇرۇھ، توپ، قۇرۇلما، ئىدارە، ئورگان، كارخانا.

تَنْظِيمٌ إِرْهَابِيٌّ: زوراۋانلىق گۇرۇھى، تېررورلۇق تەشكىلاتى.

مَصْلَحَةُ التَّنْظِيمِ: قۇرۇلۇش ئىدارىسى، ئىسلاھات ئىدارىسى.

تَنْظِيمَاتٌ سِيَاسِيَّةٌ: سىياسىي تەشكىلات، سىياسىي ئاپپارات.

تَنَعَّلَ يَتَنَعَّلُ تَنَعُّلاً الشَّخْصُ: ئاياغ كىيدى.

تَنَعَّلَ الثَّوْبَ: كىيىم تەييارلىدى.

تَنَعَّمَ يَتَنَعَّمُ تَنَعُّمًا الرَّجُلُ: راھەت ـ پاراغەتتە ياشىدى، بايلىقات تۇرمۇش كەچۈردى.

«أَتَيْتُ أَرْضَهُمْ فَتَنَعَّمْتُنِي»: ئۇلارنىڭكىگە كېلىۋىدىم، ئۇلارنىڭ يېرى مېنى ھۇزۇرلاندۇرۇۋەتتى.

«يَتَنَعَّمُ بِالْهَوَاءِ الْعَلِيلِ فِي الْجَبَلِ»: تاغنىڭ ئىللىق شامىلىدىن ھۇزۇرلانماقتا.

تَنَغَّشَ يَتَنَغَّشُ تَنَغُّشًا: مىدىرلىدى، لۆنشىدى.

تَنَغَّشَ الْمَكَانُ بِأَهْلِهِ: قىستا ـ قىستاڭ بولدى.

تَنَغَّصَ يَتَنَغَّصُ تَنَغُّصًا عَيْشُهُ: تۇرمۇشى غۇربەتچىلىكتە ئۆتتى، تۇرمۇشى جاپالىق ئۆتتى.

«تَنَغَّصَتْ حَيَاةُ الْعَائِلَةِ بَعْدَ غَلَاءِ الْمَعِيْشَةِ»: مال باھاسى ئۆرلەپ كەتكەندىن كېيىن ئائىلىنىڭ تۇرمۇشى غۇربەتچىلىكتە ئۆتتى.

تَنَغَّمَ يَتَنَغَّمُ تَنَغُّمًا الشَّخْصُ: پەس ئاۋازدا گەپ قىلدى.

تَنَغَّمَتِ الْفَتَاةُ فِي حَيَاءٍ: قىز تارتىنىپ ئاستا گەپ قىلدى.

تَنَغَّمَ الشَّخْصُ فِي الْغِنَاءِ: مۇزىكا ئورۇنلىدى.

تَنَغْنَغَ يَتَنَغْنَغُ تَنَغْنُغًا: ئەيش ـ ئىشرەت بىلەن ياشىدى، كەيپ ـ ساپا سۈردى.

تَنَفَّخَ يَتَنَفَّخُ تَنَفُّخًا الشَّيْءُ: كۆپتى، كېڭەيدى، يوغىنىدى.

تَنَفُّخٌ: كۆپمەك، كېڭەيمەك.

تَنَفَّسَ يَتَنَفَّسُ تَنَفُّسًا: نەپەس ئالدى، نەپەسلەندى.

تَنَفَّسَ الصُّبْحُ: تاڭ يورىدى.

«وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ» ‹قرآن›: يورۇشقا باشلىغان سۈبھى بىلەن قەسەم.

تَنَفَّسَ النَّهْرُ: سۇ ئۇلغايدى، سۇ ئۆرلىدى.

تَنَفَّسَ الْقَوْسُ: پارچىلاندى.

تَنَفَّسَ النَّهَارُ: چۈش بولدى.

تَنَفَّسَ الرَّجُلُ: گەپنى سوزىۋەتتى.

تَنَفَّسَ الصُّعَدَاءَ: چوڭقۇر نەپەس ئالدى، ئاھ ئۇردى، خۇرسىنىدى.

تَنَفَّسَ نَفَسَ الْأَخِيرِ: ئۆلدى، جان ئۈزدى.

يَتَنَفَّسُ الْمَرِيضُ بِصُعُوبَةٍ: كېسەلنىڭ نەپەس ئېلىشى قىينىلاشماقتا.

تَنَفُّسٌ: نەپەس ئالماق، تىنماق.

أَعْضَاءُ التَّنَفُّسِ: نەپەسلىنىش ئەزالىرى، نەپەسلىنىش ئورگانلىرى.

تَنَفُّسٌ اِصْطِنَاعِيٌّ: سۈنئىي نەپەسلىنىش.

تَنَفُّسِيٌّ: نەپەسلىنىش، نەپەسلەنمەك.

اَلْجِهَازُ التَّنَفُّسِيُّ: نەپەسلىنىش سىستېمىسى.

تَنَفَّطَ يَتَنَفَّطُ تَنَفُّطًا الْيَدُ: قول قاپاردى.

تَنَفَّلَ يَتَنَفَّلُ تَنَفُّلاً الْمُصَلِّي: نامازغا ئوقۇغۇچى نەفلە نامازغا ئوقۇدى.

تَنَفَّلَ مِنْهُ الشَّيْءَ: ئۇنىڭدىن تەرسە تەلەپ قىلدى.

تَنَفَّلَ الشَّخْصُ عَلَى أَصْحَابِهِ: غەنىيمەتنى ھەمراھلىرىدىن باشقىلاردىن ئارتۇق ئېلىۋالدى.

تَنْفِيخٌ: كۆچەپ پۈدىمەك.

تَنْفِيذٌ: ئىجرا قىلماق، ئىزچىللاشتۇرماق، ئىشقا ئاشۇرماق، يولغا قويماق.

قِسْمُ التَّنْفِيذِ فِي الْمُؤَسَّسَةِ: ئورگان ئىجرائىي باشقارمىسى.

تَنْفِيذُ الْمَشْرُوعِ: پىلاننى ئىجرا قىلماق.

سُلْطَةُ التَّنْفِيذِ: ئىجرائىيە ھەيئىتى.

اَللَّجْنَةُ التَّنْفِيذِيَّةُ لِمُنَظَّمَةِ التَّحْرِيرِ الْفِلَسْطِينِيَّةِ: پەلەستىن ئازادلىق تەشكىلاتىنىڭ ئىجرائىيە كومىتېتى.

تَنْفِيضٌ: قوزغىلاڭ، توپىلاڭ، ئىسيان.

تَنْفِيضٌ مُسَلَّحٌ: قوراللىق قوزغىلاڭ.

تَنَقَّبَ يَتَنَقَّبُ تَنَقُّبًا عَنِ الشَّيْءِ: ئىنچىكە تەكشۈردى.

تَنَقَّبَ الْقُمَاشُ: رەختلەردە تۆشۈكلەر پەيدا بولدى.

تَنَقَّبَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال چۈمبەل تارتىۋالدى.

تَنَقَّدَ يَتَنَقَّدُ تَنَقُّدًا: تەنقىد قىلدى.

تَنَقَّدَ الدَّرَاهِمَ: تەڭگىنىڭ ساختىسىنى ئايرىدى.

تَنَقَّذَ يَتَنَقَّذُ تَنَقُّذًا مِنْ: قۇتۇلدى، خالاس بولدى.

تَنَقَّصَ يَتَنَقَّصُ تَنَقُّصًا الشَّيْءَ: ئاز ـ ئازدىن ئالدى، كېمەيتىپ ئالدى.

تَنَقَّصَ الرَّجُلَ: ئەيىبلىدى، كەمسىتتى.

تَنَقَّلَ يَتَنَقَّلُ تَنَقُّلاً: يۆتكەلدى.

«تَنَقَّلَ مِنَ الْقَرْيَةِ إِلَى الْمَدِينَةِ»: يېزىدىن شەھەرگە كۆچتى.

تَنَقَّلَ الْخَبَرُ: خەۋەر تارقالدى.

تَنَقَّلَ فِي مَدَارِجِ الْعِرْفَانِ: مەرىپەتنىڭ يۇقىرى پەللىسىگە ئۆرلىدى.

تَنَقُّلٌ ج تَنَقُّلاَتٌ: يۆتكىمەك؛ يۆتكەلمەك، كۆچمەك.

تَنَقَّى يَتَنَقَّى تَنَقِّيًا الشَّيْءَ: تاللىدى، ئىلغىدى.

تَنْقِيَةٌ: پاكىزلىمەك، تازىلىماق، پاكلىماق.

تَنْقِيَةُ الْحُبُوبِ مِنَ الْأَوْسَاخِ: ئاشلىقنى ئۆگۈت قىلماق.

تَنْقِيَةُ اللُّغَةِ مِنَ اللَّحْنِ: تىلنى گراماتىكا خاتا-لىقىدىن ساپلاشتۇرماق.

تَنْقِيحٌ: تۈزەتمەك، ئۆزگەرتمەك، تەھرىرلىمەك.

تَنْقِيصٌ: كېمەيتمەك، قىسقارتماق، تارايتماق؛ ئازايتماق.

تَنْقِيطٌ: چېكىت قويماق.

اَلرَّيُّ بِالتَّنْقِيطِ: تېمىتىپ سۇغۇرۇش ئۇسۇلى.

تَنْقِيلٌ: تاپشۇرماق، ئۆتكۈزۈپ بەرمەك.

تَنَكٌ: تۇنىكە، قەلەي.

تَنَكَةٌ ج تَنَكَاتٌ: تۇنىكە چەينەك.

تَنَكَّبَ يَتَنَكَّبُ تَنَكُّبًا الشَّيْءَ: ئۇستىگە ئالدى، زىممىسىگە ئالدى، مەسئۇل بولدى.

تَنَكَّبَ الْخَطَرَ: خەتەردىن ساقلاندى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

تَنَكَّبَهُ: يوز ئۆرىدى، ئۆزىنى قاچۇردى.

تَنَكَّبَ عَلَى الشَّيْءِ: يۆلىنىۋالدى، ئېغىرىنى سالدى.

تَنَكَّبَ عَنْ: بۇرۇلۇپ كەتتى، ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

تَنَكَّدَ يَتَنَكَّدُ تَنَكُّدًا: بىئارام بولدى.

«تَنَكَّدَ الْأَبُ مِنْ سُلُوكِ إِبْنِهِ»: ئاتا ئوغلىنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشىدىن كۆڭلى غەش بولدى.

تَنَكَّدَ عِيْشُهُ: تۇرمۇشى قىيىنلاشتى، تۇرمۇشى كۆڭۈلسىز بولدى.

تَنَكَّرَ يَتَنَكَّرُ تَنَكُّرًا الشَّخْصُ: نىقابلاندى، گىرىم قىلىۋالدى، يالغاندىن باشقا قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَنَكَّرَ الْإِسْمُ: ئىسىم ئېنىقسىز بولدى.

«تَنَكَّرَ الْمُشَارِكُونَ فِي الْحَفْلِ»: سورۇن قاتناشچىلىرى نىقابلاندى.

«تَنَكَّرَ فِي زِيِّ شُرْطِيٍّ»: ساقچى قىياپىتىگە كىرىۋالدى.

تَنَكَّرَ لَهُ الدَّهْرُ: ئەس باستى، ئامىتى قاچتى.

تَنَكَّرَ لَهُ فُلَانٌ: يۈز ئۆرىدى، مۇئامىلىسىنى ئۆزگەرتتى.

تَنَكُّرٌ: يالغاندىن ياسىنىۋالماق، ساختا قىياپەتكە كىرىۋالماق؛ يالغان نام قوللانماق.

قِنَاعُ التَّنَكُّرِ: يالغان نىقاب.

تَنَكُّرِيٌّ: نىقابلانغان، نىقابلاشقا مەنسۇپ.

لِبَاسٌ تَنَكُّرِيٌّ: نىقابلىنىش كىيىمى.

حَفْلَةٌ تَنَكُّرِيَّةٌ: نىقابلىق ئۇسسۇل سورۇنى.

تَنْكِيلٌ: جازالىماق، ئازابلىماق.

تَنَمَّرَ يَتَنَمَّرُ تَنَمُّرًا الشَّخْصُ: خاپا بولدى، ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى؛ يولۋاسنىڭ رەڭگىگە كىردى.

تَنَمَّرَ لِفُلَانٍ: پالاننى قورقۇتتى، پالانغا ھەيۋە قىلدى، پالانغا خىرىس قىلدى.

تَنَمَّصَتِ يَتَنَمَّصُ تَنَمُّصًا الْمَرْأَةُ: ئايال پېشانىسىنىڭ تۈكىنى ئالدى.

تَنْمِيَةٌ: ئۆستۈرمەك، راۋاجلاندۇرماق، ئىلگىرى سۈرمەك؛ يېتىشتۈرمەك.

مَجْلِسُ تَنْمِيَةِ التِّجَارَةِ الدُّوَلِيَّةِ: سودا تەرەققىيات كومىتېتى.

اَلتَّنْمِيَةُ الْإِقْتِصَادِيَّةُ: ئىگىلىكنى راۋاجلاندۇرۇش.

تِنِّيْنٌ ج تَنَانِيْنُ: چوڭ يىلان، ئەجدىھا.

تِنِّيْنٌ بَرِّيٌّ: بوغما يىلان.

تِنِّيْنُ النَّامُوسِ: يىڭناغۇچ.

تَنُّورٌ ج تَنَانِيْرُ: تونۇر؛ دوخۇپكا؛ يەريوزى.

«حَتَّى إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ» ‹قرآن›: بۇيرۇقىمىز يېتىپ كەلگەن ۋە يەر يۈزىدىن سۇ ئېتىلىپ چىققان چاغدا...

تَنُّورَةٌ ج تَنُّورَاتٌ: يوپكا.

تَنُّورَةٌ فَوْقَانِيَّةٌ: يوپكا.

تَنَهَّدَ يَتَنَهَّدُ تَنَهُّدًا الشَّخْصُ: ئاھ ئۇردى، خۇرسىندى، ئۇھ تارتتى.

«تَنَهَّدَتِ الْمَرِيْضَةُ مِنَ الْأَلَمِ»: كېسەل ئايال ئاغرىقتىن ئۇھ تارتتى.

تَنَهُّدٌ: ئاھ ئۇرماق، خۇرسىنماق، ئۇھ تارتماق.

تَنْهِيْدٌ ج تَنْهِيْدَاتٌ: ئاھ ئۇرۇش، ئۇھ تارتىش، خۇرسىنىش.

تَنُوفَةٌ. تَنُوفِيَّةٌ ج تَنَائِفُ: باياۋان، چۆل - جەزىرە، قۇملۇق.

تَنَوَّحَ يَتَنَوَّحُ تَنَوُّحًا الشَّيْءُ: پۇلاڭلىدى، چايقالىدى، مىدىرلىدى.

تَنَوَّحَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال يالغاندىن يىغا سالدى.

«تَنَوَّحَ رَقَّاصُ السَّاعَةِ»: سائەتنىڭ ماياتنىكى تەۋرىنىپ تۇردى.

تَنَوَّرَ يَتَنَوَّرُ تَنَوُّرًا الْمَكَانُ: جاي يورىدى، جاي يالتىرىدى، جاي نۇر چاچتى، جاي چاقنىدى.

تَنَوَّرَ النَّارُ: ئوت يېراقتىن كۆرۈندى.

تَنَوَّعَ يَتَنَوَّعُ تَنَوُّعًا الشَّيْءُ: خىلمۇ - خىل بولدى، ھەرخىل بولدى؛ تۈرلەرگە ئايرىلدى، خىللارغا ئايرىلدى.

تَنَوُّعَتِ الْأَشْيَاءُ: نەرسىلەر تۈرلەرگە بۆلۈندى.

تَنَوَّعَ الشَّيْءُ: مىدىرلىدى، ھەرىكەتلەندى.

تَنَوَّعَ الْغُصْنُ: شاخ ئىرغاڭلىدى.

«تَنَوَّعَتِ الْحُلُولُ بِتَنَوُّعِ الْمَشَاكِلِ»: ئوخشىمىغان مەسىلىلەر ئوخشىمىغان ئۇسۇللار بىلەن بىر تەرەپ قىلىندى.

تَنَوُّعٌ: تۈرلەنمەك؛ خىلمۇ خىل، ھەرياقىزا، رەڭگارەڭ.

تَنَوَّقَ يَتَنَوَّقُ تَنَوُّقًا فِي مَلْبَسِهِ: كىيىم - كېچەك ئەھمىيەت بەردى، كۆڭۈل بۆلدى.

تَنَوَّمَ يَتَنَوَّمُ تَنَوُّمًا الرَّجُلُ: ئۇيقۇسى كەلدى، ئېھتىلام بولدى.

تَنْوِيرٌ: يورۇتماق، نۇرلاندۇرماق.

تَنْوِيرُ الزُّهُورِ: چېچەكلىمەك، گۈللىمەك.

تَنْوِيمٌ: ئۇخلاتماق.

تَنْوِيمٌ مَغْنَطِيسِيٌّ: گىپنوزلۇق، ئۇيقۇ كەلتۈرۈش ئۇسۇلى.

تَنْوِينٌ: ساكىنلىق «نْ»

تَنْوِينٌ «فى النحو»: كەلىمەنىڭ ئاخىرىدا كەلگەن قوش ھەرىكەت.

تَنْوِيهٌ: تىلغا ئالماق، زىكىر قىلماق؛ ماختىماق، مەدھىيىلىمەك.

تَنَيَّقَ يَتَنَيَّقُ تَنَيُّقًا فِي مَلْبَسِهِ: كىيىم - كېچەككە ئەھمىيەت بەردى، كۆڭۈل بۆلدى.

تَهَاتَرَ يَتَهَاتَرُ تَهَاتُرًا الشَّخْصَانِ: بىر - بىرىگە قارشى چىقىشتى، گەپ تالاشتى، مۇنازىرە لەشتى.

تَهَاتَرَ الشَّاهِدَانِ: گۇۋاھچى بىر - بىرىنى يالغانغا چىقاردى.

تَهَاتَنَ يَتَهَاتَنُ تَهَاتُنًا الدَّمْعُ: ياش قۇيۇلدى، ياش تۆكۈلدى.

تَهَاتَنَ الْمَطَرُ: قارا يامغۇر ياغدى.

تَهَاجَرَ يَتَهَاجَرُ تَهَاجُرًا: مۇناسىۋەتنى ئۈزدى، ئالاقىنى ئۈزدى، يىراقلاشتى.

تَهَاجَرَ الْحَبِيْبَانِ: ئىككى دوست بىر - بىرىنى تاشلىۋەتتى.

تَهَاجَمَ يَتَهَاجَمُ تَهَاجُمًا الرَّجُلَانِ: ھۇجۇم قىلىشتى، زەربە بېرىشتى.

تَهَاجَى يَتَهَاجَى تَهَاجِيًا الشَّخْصَانِ: بىر - بىرىنىڭ ئەيىبىنى ئېچىشتى، بىر - بىرىنى ھەجۋە قىلىشتى.

«تَهَاجَى الشَّاعِرَانِ»: ئىككى شائىر بىر - بىرىنى ھەجۋە قىلىشتى.

تَهَادَرَ يَتَهَادَرُ تَهَادُرًا الْقَوْمُ: بىر - بىرىنىڭ قېنىنى ناھەق تۆكۈشتى.

تَهَادَنَ يَتَهَادَنُ تَهَادُنًا الْقَوْمُ: ئۇرۇش توختاتتى، تىنچلىق ئورناتتى.

تَهَادَى يَتَهَادَى تَهَادِيًا فِي مَشْيَتِهِ: ئىرغاڭلاپ ماڭدى.

تَهَادَتِ الْأُمُورُ: ئىشلار تۈزەلدى.

تَهَادَى الْقَوْمُ: ئۈزئارا سوۋغا تەقدىم قىلىشتى.

«يَتَهَادَى النَّاسُ فِي الْأَعْيَادِ»: كىشىلەر بايرام-لاردا ئۈزئارا سوۋغا تەقدىم قىلىشىدۇ.

«تَهَادَوْا تَحَابُّوا» «حَدِيث»: ئۈزئارا سوۋغا تەقدىم قىلىشىڭلار دوستلۇقۇڭلار چىڭىيدۇ.

تَهَارَجَ يَتَهَارَجُ تَهَارُجًا: ئۇرۇشتى، جېدەللەشتى.

تَهَارَشَ يَتَهَارَشُ تَهَارُشًا: چىشلەشتى، تالاشتى.

تَهَارَشَتِ الْكِلَابُ: ئىت تالاشتى.

تَهَاطَلَ يَتَهَاطَلُ تَهَاطُلاً الْمَطَرُ: يامغۇر ئارقىمۇ ئارقا ياغدى.

«تَهَاطَلَتِ الْقَنَابِلُ عَلَى الْمَدِيْنَةِ»: شەھەرگە كەينى - كەينىدىن بومبا چۈشتى.

تَهَافَتَ يَتَهَافَتُ تَهَافُتًا: ئۆزىنى ئۇردى، ئۆزىنى ئاتتى، ئارقىمۇ ئارقا چۈشتى.

تَهَافَتَ الثَّلْجُ: قار لەپىلدەپ چۈشتى.

«تَهَافَتَ الْفِرَاشُ عَلَى النُّورِ»: پەرۋانە ئۆزىنى نۇرغا ئاتتى.

تَهَافَتَ النَّاسُ عَلَى الْمَاءِ: كىشىلەر بەس - بەستە سۇ ئېلىشتى.

تَهَافُتٌ: شىددەت بىلەن ئېتىلماق، ئۆزىنى ئۇرماق؛ چۈشۈپ كەتمەك؛ دەللىللەرنىڭ بىر - بىرىگە زىت بولغان هالدا يىمىرىلىشى.

تَهَافُتٌ عَصَبِيٌّ: نېرۋا ئاجىزلىق.

تَهَالَكَ يَتَهَالَكُ تَهَالُكًا فِي مَشْيِهِ: ئىرغاڭلاپ ماڭدى، دەلدەڭشىپ ماڭدى.

تَهَالَكَ عَلَى الْفِرَاشِ: تۆشەككە دۈم چۈشتى.

تَهَالَكَ عَلَى الشَّيْءِ: پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ھېرىلىدى.

تَهَالَكَ الشَّخْصُ فِي الْأَمْرِ: ئورۇنلاشقا تىرىشىپ ئالدىرىدى.

تَهَالِيلُ الصِّبْيَانِ: (ھېيت - بايراملاردا كىچىك بالىلارنىڭ) خۇشال - خۇرام توۋلاشلىرى.

تِهَامَةُ: (سەئۇدى ئەرەبىستانى ھىجاز رايونىنىڭ غەربى جەنۇبىدا قىزىل دېڭىز بويىغا جايلاشقان ئويمان جايلار)

تَهَامَسَ يَتَهَامَسُ تَهَامُسًا عَلَيْهِ: پىچىرلاشتى، كۈسۈرلاشتى.

مَالَكُمَا تَتَهَامَسَانِ: ئىككىڭلار پىچىرلىشىۋاتسىلەرغۇ؟

تِهَامِيٌّ: تىھاملىق، تىھامگە مەنسۇپ.

تَهَاوَنَ يَتَهَاوَنُ تَهَاوُنًا بِالْأَمْرِ: سەل چاغلىدى، مەنسىتمىدى، كۆزگە ئىلمىدى.

«يَتَهَاوَنُ بَعْضُ الْمُوَظَّفِيْنَ بِأَعْمَالِهِمْ»: بەزى خىزمەتچىلەر ئۆزلىرىنىڭ خىزمىتىنى كۆزگە ئىلمايدۇ.

تَهَاوَى يَتَهَاوَى تَهَاوِيًا الشَّخْصُ: قاتتىق ماڭدى.

تَهَاوَى الْقَوْمُ: ئارقىمۇ ئارقا يىقىلدى.

تَهَاوِيلُ: رەڭمۇ رەڭ، رەڭدار.

تَهَاوِيلُ الرَّبِيْعِ: باھارنىڭ خىلمۇ خىل كۆركەم مەنزىرىلىرى.

تَهَبَّبَ يَتَهَبَّبُ تَهَبُّبًا الثَّوْبُ: چىرىدى، يىرتىلدى.

تَهَبَّلَ يَتَهَبَّلُ تَهَبُّلاً: كەسىپ قىلدى.

تَهَبَّلَ الْفُرْصَةَ: پۇرسەتتىن پايدىلاندى، پۇرسەتنى چىڭ تۇتتى.

تَهَتَّكَ يَتَهَتَّكُ تَهَتُّكًا: پارچىلاندى، يىرتىلدى؛ يولدىن چىقتى، بۇزۇلۇپ كەتتى.

تَهَتَّكَ فِي سُلُوكِهِ: يۇرۇش - تۇرۇشىدا ھاياسىزلىق قىلدى.

تَهَتَّكَ الشَّخْصُ: نومۇسسىزلىق قىلدى، شەرمەندىلىك قىلدى، رەسۋا بولدى.

تَهَتَّكَ السِّعِيرُ: مەست ئۇياتسىزلىق قىلدى.

تَهَتَّكَ فِي الْبَطَالَةِ: ئىشسىزلىقتىن ئۆزىنى تاشلىۋەتتى.

تَهَتُّكٌ: نومۇسسىزلىق، ئۇياتسىزلىق، شەرمەندىلىك، رەسۋالىق؛ شەھۋانىيلىق؛ بۇزۇقلۇق.

تَهْتَهَ يُتَهْتِهُ تَهْتَهَةً: ئىككىلەندى (يالغان ئىش ئۈستىدە)

تَهَجَّأَ يَتَهَجَّأُ تَهَجُّأً الْكَلِمَةَ: ھەجىلەپ ئوقۇدى، تاۋۇشلارنى قوشۇپ ئوقۇدى.

تَهَجَّدَ يَتَهَجَّدُ تَهَجُّدًا الرَّجُلُ: كېچىدە تەھەججۇد نامىزى ئوقۇدى.

«وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ» (قرآن): ساڭا نەپلە (ئىبادەت) بولۇشى ئۈچۈن، كېچىنىڭ بىر قىسمىدا (نامازغا ئوقۇشقا، قۇرئان ئوقۇشقا) ئويغانغىن.

تَهَجُّدٌ: كېچىدە تەھەججۇد نامىزى ئوقۇماق.

تَهَجَّرَ يَتَهَجَّرُ تَهَجُّرًا الشَّخْصُ: چۈش ۋاقتىدا ماڭدى، قاتتىق ئىسسىقتا ماڭدى.

تَهَجَّمَ يَتَهَجَّمُ تَهَجُّمًا عَلَى: ھۇجۇم قىلدى، زەربە بەردى؛ تىللاپ سىيىتىۋەتتى.

تَهَجَّمَ الزَّائِرُ عَلَى: ئۇشتۇمتۇت زىيارەتكە كەلدى، توساتتىن يوقلاپ كەلدى.

تَهَجَّى يَتَهَجَّى تَهَجِّيًا: ھەجىلىدى، تاۋۇشلارنى قوشۇپ ئوقۇدى.

تَهَجَّى الْحُرُوفَ: تاۋۇشلارنى چىقاردى، ھەرپلەرنى قوشۇپ ئوقۇدى.

تَهَجَّى الْقُرْآنَ: قۇرئان ئوقۇشنى ئۆگەندى.

تَهَجٍّ: تاۋۇشلارنى قوشۇپ ئوقۇماق، ھەجىلىمەك؛ تاۋۇش بەلگىلىرى.

كِتَابُ التَّهَجِّي: ئىلىپبە كىتابى.

حُرُوفُ التَّهَجِّي: ئىلىپبە ھەرپلىرى (ا. ب. ت. ث. ج. ح. خ. د. ذ. ر. ز. س. ش. ص. ض. ط. ظ. ع. غ. ف. ق. ك. ل. م. ن. ھ. و. ي)

تَهْجِيَةٌ: تاۋۇشلارنى قوشۇپ ئوقۇش، ھەجىلەك؛ تاۋۇش بەلگىلىرى.

تَهْجِيَةُ الْحُرُوفِ: تەلەپپۇز قىلماق، تاۋۇش چىقارماق، تاۋۇشلارنى قوشۇپ ئوقۇماق، ھەجىلەك.

تَهْجِيْنٌ: شالغۇتلاشتۇرۇش، ئارغۇتلاشتۇرۇش.

تَهْدِئَةٌ: تىنچلاندۇرماق، پەسكويغا چۈشۈرمەك.

تَهْدِئَةُ الْخَوَاطِرِ: تەسەللى بەرمەك، كۆڭۈلنى تىنچىتماق.

تَهَدَّبَ يَتَهَدَّبُ تَهَدُّبًا الْأَغْصَانُ: شاخلار لىڭشىدى، نوتىلار ئىرغاڭلىدى.

تَهَدَّبَتِ الْعَيْنُ: كۆز كىرپىكلىك بولدى.

تَهَدَّجَ يَتَهَدَّجُ تَهَدُّجًا: تىترىدى.

تَهَدَّجَ صَوْتُهُ مِن الْخَوْفِ: قورقۇنچتىن ئاۋازى تىترەپ چىقتى.

تَهَدَّجَ الْقَوْمُ عَلَى فُلَانٍ: ئارتۇقچىلىقنى بايان قىلدى.

تَهَدَّدَهُ يَتَهَدَّدُ تَهَدُّدًا: قورقۇتتى، تەھدىت سالدى.

«تَهَدَّدَهُ بِالسِّجْنِ»: ئۇنى قاماققا ئالماق بولۇپ قورقۇتتى.

تَهَدَّلَ يَتَهَدَّلُ تَهَدُّلاً: تۆۋەن چۈشتى، ساڭگىلىدى.

تَهَدَّلَتْ أَغْصَانُ الشَّجَرَةِ: دەرەخ شاخلىرى ساڭگىلىدى.

«تَهَدَّلَ الشَّعْرُ»: چاچ ساڭگىلىدى.

تَهَدَّمَ يَتَهَدَّمُ تَهَدُّمًا: غولىدى، ئۆرۈلدى، يىقىلدى؛ ۋەيران بولدى، يوقالدى.

تَهَدَّمَ الْبِنَاءُ: بىنا ئاستا ـ ئاستا خاراب بولدى، بىنا يىقىلدى.

«تَهَدَّمَ سُورُ الْمَدِينَةِ»: شەھەر سېپىللىرى ۋەيران بولدى.

تَهَدُّمٌ: غۇلىماق، ئۆرۈلمەك، يىقىلماق.

تَهَدُّمُ الْقُوَى: ئاجىزلاشماق، ھالسىزلانماق.

تَهَدَّى يَتَهَدَّى تَهَدِّيًا: يول تاپتى، ھىدايەت تاپتى.

تَهْدِيْدٌ ج تَهْدِيْدَاتٌ: تەھدىت سالماق، قورقۇتماق، ئەندىشىگە سالماق.

اَلتَّهْدِيْدُ الذَّرِّيُّ: ئاتوم پوپوزىسى.

تَهْدِيدَاتٌ بِضَرْبِ مَوَاقِعِ الْفِدَائِيِّينَ: پىدائىيلار بازىسىغا ھۇجۇم قىلىش بىلەن تەھدىت سالماق.

تَهْدِيْدِيٌّ: قورقۇنچلۇق، ۋەھىمىلىك.

بَيَانٌ عَسْكَرِيٌّ تَهْدِيْدِيٌّ: تەھدىت خاراكتېرلىك ھەربىي بايانات.

مُكَالَمَةٌ هَاتِفِيَّةٌ تَهْدِيْدِيَّةٌ: قورقۇتۇش خاراكتېرلىق تېلېفون سۆزى.

تَكَلَّمَ بِلَهْجَةٍ تَهْدِيْدِيَّةٍ: قورقۇتۇش تەلەپپۇزىدا سۆزلىدى.

تَهْدِيْمٌ: بۇزماق، خاراب قىلماق، چېقىۋەتمەك.

تَهَذَّبَ يَتَهَذَّبُ تَهَذُّبًا الرَّجُلُ: تەربىيىلىك بولدى، مەدەنىيەتلىك بولدى.

تَهَذَّبَ الشَّجَرُ: دەرەخ قىرقىلدى، دەرەخ پۇتالدى.

تَهْذِيْبٌ: تەلىم بەرمەك، تەربىيىلىمەك؛ تۈزەتمەك، ئۆزگەرتمەك.

تَهْذِيْبِيٌّ: تەربىيىۋى، تەلىم ـ تەربىيىگە ئائىت.

عَمَلٌ تَهْذِيْبِيٌّ تَرْبَوِيٌّ: تەلىم ـ تەربىيە خىزمىتى.

فِتْرَةٌ إِذَاعِيَّةٌ تَهْذِيْبِيَّةٌ: رادىئو تەلىم ـ تەربىيە ئاڭلىتىش ۋاقتى.

تَهْذِيبُ اللِّحْيَةِ: ساقال ياسىماق.

تَهَرَّأَ يَتَهَرَّأُ تَهَرُّأً اللَّحْمُ: گۆش پىشىپ سۆڭەكتىن ئاجراپ كەتتى.

تَهَرَّبَ يَتَهَرَّبُ تَهَرُّبًا: يوشۇرۇندى، ئۆزىنى قاچۇردى، قېچىپ كەتتى.

تَهَرْبَدَ يَتَهَرْبَدُ تَهَرْبُدًا: تىتىلىپ كەتتى، تىتىما ـ تالاك بولۇپ كەتتى.

تَهَرَّى يَتَهَرَّى تَهَرِّيًا: كالتەكلىدى، كالتەك بىلەن ئۇردى.

تَهْرِيْبٌ: قاچۇرۇۋەتمەك، قېچىشقا كۈشكۈرتمەك.

تَهْرِيْبُ الْأَشْيَاءِ الْمَجْبُوزَةِ: ئوغرىلىقچە ئۆتكۈزمەك، (مەنئى قىلىنغان نەرسىنى ئوغرىلىقچە ئۆتكۈزمەك)

تَهْرِيْبٌ مِنَ الْجُمْرُكِ: ئەتكەسچىلىك قىلماق، تاموژنىدىن يوشۇرۇن ئۆتكۈزمەك.

تَهَزَّأَ يَتَهَزَّأُ تَهَزُّأً بِهِ: مەسخىرە قىلدى، زاڭلىق قىلدى، كۆزىگە ئىلمىدى، مەنسىتمىدى، كەمسىتتى.

تَهَزَّزَ يَتَهَزَّزُ تَهَزُّزًا الشَّيْءُ: مىدىرلىدى، تىترىدى.

تَهَزَّمَ يَتَهَزَّمُ تَهَزُّمًا الْبِنَاءُ: بىنا ئۆرۈلدى، بىنا يىقىلدى، پارچىلاندى.

تَهَزَّمَتِ الْقَوْسُ: ئوقيا ۋىتىلدىدى، ئوقيا ۋىتىلىدى.

تَهَزْهَزَ يَتَهَزْهَزُ تَهَزْهُزًا الشَّيْءُ: كۆڭلى يايراپ كەتتى، خۇشاللاندى.

تَهَزْهَزَ إِلَيْهِ قَلْبُهُ: مىدىرلىدى، ھەرىكەتلەندى.

تَهْزِيْمٌ: زەينەك غۇكۇلدىغان ئاۋازى.

تَهَشَّمَ يَتَهَشَّمُ تَهَشُّمًا الشَّيْءُ: سۇندى، پاچاقلاندى.

«تَهَشَّمَتْ أَغْصَانُ الشَّجَرِ مِنْ شِدَّةِ الرِّيَاحِ»: قاتتىق بوراندىن دەرەخنىڭ شاخلىرى ئۇشتۇلۇپ كەتتى.

تَهَصَّرَ يَتَهَصَّرُ تَهَصُّرًا: ساڭگىلىدى.

تَهَصَّرَتْ أَغْصَانُ الشَّجَرَةِ: دەرەخ شاخلىرى ساڭگىلىدى.

تَهَفْهَفَ يَتَهَفْهَفُ تَهَفْهُفًا: غۇنچە بوي بولدى، زىلۋا بولدى.

تَهَكَّمَ يَتَهَكَّمُ تَهَكُّمًا فُلَانًا: مەسخىرە قىلدى، مازاق قىلدى.

تَهَكَّمَ الْبِنَاءُ: بىنا ئۆرۈلۈپ چۈشتى.

تَهَكَّمَ الرَّجُلُ: مەسخىرە قىلدى، مازاق قىلدى.

تَهَكَّمَ عَلَى فُلَانٍ: قاتتىق غەزەپلەندى.

تَهَكَّمَ الْمَطَرُ: يامغۇر ياغدى.

تَهَكَّمَ فُلَانٌ: نەغمە قىلدى، ناخشا ئېيتتى، غەزەل ئوقۇدى.

تَهَكَّمَ عَلَى الْأَمْرِ الْفَائِتِ: ئۆتكەن ئىشقا پۇشايمان قىلدى، ئۆتكەن ئىشقا ئۆكۈندى.

تَهَكُّمٌ: مەسخىرە قىلماق، ھەجۋە قىلماق، مازاق قىلماق؛ قاتتىق غەزەپلەنمەك.

بِتَهَكُّمٍ: مەسخىرە قىلىپ، مازاق قىلىپ، كىنايە قىلىپ.

تَهَكُّمِيٌّ: مەسخىرىلىك، كىنايىلىك.

شِعْرٌ تَهَكُّمِيٌّ: ساتىرا شېئىر.

خُطَبٌ تَهَكُّمِيَّةٌ: مەسخىرە خاراكتېرلىك نۇتۇق.

تَهْلُكَةٌ: ھالاكەت؛ ھالاك بولماق.

«وَلَاتُلْقُوا بِأَيْدِيْكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ» ‹قرآن›: ئۆزۈڭلارنى ھالاكەتكە تاشلىماڭلار.

تَهَلَّلَ يَتَهَلَّلُ تَهَلُّلًا السَّحَابُ بِالْبَرْقِ: بۇلۇت چاقماق بىلەن يورۇپ كەتتى.

تَهَلَّلَ الْوَجْهُ فَرَحًا: چىرايى خۇشاللىقتىن ئېچىلىپ كەتتى.

تَهَلُّلٌ: خۇشال بولماق، خۇشاللىق.

تَهَلْهَلَ يَتَهَلْهَلُ تَهَلْهُلًا: يېرىلدى، دەزكەتتى، بۇزۇلدى، يىرتىلدى.

تَهَلْهَلَ الثَّوْبُ: كىيىم كونىراپ چىرىگىلى باشلىدى.

تَهْلِيْلٌ: ئالقىشلىماق، باركاللا ئېيتماق، تەنتەنە قىلماق؛ تەسبىھ ئېيتماق؛ **«لَاإِلَهَ إِلَّااللّٰهُ»** دېمەك.

تُهْمَةٌ ج تُهَمَاتٌ: تۆھمەت، بوھتان.

تَهِمَ يَتْهَمُ تَهَمًا اللَّحْمُ: گۆش پۇراپ قالدى.

تَهْمِيْمٌ: ئاللەي ناخشىسى.

تَهْمِيْمَةٌ: ئاللەي، ئاللەي ناخشىسى، بۇشۇك قوشىقى.

تَهْنِئَةٌ ج تَهَانِئُ: تەبرىكلىمەك، قۇتلۇقلىماق، ھال سورىماق؛ بەختـ سائادەت؛ خۇشاللىق.

تَهْنِئَةٌ بِالزَّوَاجِ: تويىنى تەبرىكلەش.

تَهَنْدَمَ يَتَهَنْدَمُ تَهَنْدُمًا: ياساندى، پەرداز قىلدى.

تَهَنَّأَ يَتَهَنَّأُ تَهَنُّأً الشَّخْصُ بِالشَّيْءِ: خۇشاللاندى، شادلاندى.

تَهَنَّأَ فُلَانٌ: سېخى بولدى، مەرد بولدى، كەڭ قول بولدى.

«تَهَنَّأَ بِزِيَارَةِ قَبْرِ الرَّسُولِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»: پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىش بىلەن خۇشاللاندى.

تَهَوَّدَ يَتَهَوَّدُ تَهَوُّدًا: يەھۇدىي دىنىغا كىردى، يەھۇدىي بولدى.

تَهَوَّرَ يَتَهَوَّرُ تَهَوُّرًا الشَّخْصُ: شىددەت بىلەن تاشلاندى، ھۇجۇم قىلدى؛ قارامۇلۇق قىلدى.

تَهَوَّرَ فِي الْكَلَامِ: يېنىكلىك قىلدى، پەلىپەتىش گەپ قىلدى.

تَهَوَّرَ الْبِنَاءُ: بىنا بۇزۇلدى، بىنا ئۆرۈلدى.

تَهَوَّرَ الْوَقْتُ: ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى.

تَهَوَّرَ الشَّخْصُ عَلَى غَيْرِهِ: باشقىلارغا يېنىكلىك بىلەن چېقىلدى.

تَهَوُّرٌ: يېنىكلىك قىلماق، شاللاقلىق قىلماق، تەۋەككۈلچىلىق قىلماق.

تَهَوَّسَ يَتَهَوَّسُ تَهَوُّسًا الشَّخْصُ: سەۋدايى بولۇپ قالدى، نېرۋىسىدىن ئازدى، ئېلىشىپ قالدى.

تَهَوَّمَ يَتَهَوَّمُ تَهَوُّمًا: مۆگدىدى، ئۇيقۇسىرىدى.

تَهْوِيلٌ: قورقۇتماق، ھەيۋە قىلماق؛ مۇبالىغە قىلماق.

تَهْوِيلُ الْمُسْتَعْمِرِ لِلْمُوَاطِنِيْنَ: مۇستەملىكىچىلىكنىڭ پۇقرالارغا قىلغان تەھدىتى.

تَهِيْمٌ: جاۋابكار؛ جىنايەت گۇماندارى.

تَهَيَّأَ يَتَهَيَّأُ تَهَيُّأً: تەييارلاندى، ھازىرلاندى.

تَهَيَّأَ لِلسَّفَرِ: سەپەرگە تەق بولدى.

تَهَيَّأَ الشَّيْءُ لِلشَّخْصِ: ئىمكانىيەت يارىتىلدى.

تَهَيَّأَتْ لَهُ فُرْصَةُ النَّجَاحِ: ئۇنىڭغا مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش ئىمكانىيىتى يارىتىپ بېرىلدى.

تَهَيَّبَ يَتَهَيَّبُ تَهَيُّبًا: قورقتى، ۋەھىمىگە چۈشتى، ئەنسىرىدى، ئەيمەندى، ھەيبەتلى.

تَهَيَّبَ الطَّالِبُ مُدِيْرَ الْمَعْهَدِ: ئوقۇغۇچى ئىنستىتۇت مۇدىرىدىن ھەيبەتلى.

تَهَيَّبَهُ: ھۆرمەتلىدى، ئىززەت ـ ئىكرام بىلدۈردى.

تَهَيَّجَ يَتَهَيَّجُ تَهَيُّجًا: روھلاندى، ھاياجانلاندى، قوزغالدى.

تَهَيَّجَ الْمُتَظَاهِرُونَ: نامايىشچىلار قوزغالدى.

تَهَيُّجٌ: قوزغالماق، ھاياجانلانماق؛ غەزەپلەنمەك؛ ياللۇغلانماق، ئوت ئالماق.

اَلتَّهَيُّجُ الثَّوْرِيُّ: ئىنقىلابىي ھەرىكەت.

تَهْيِيْجٌ: قوزغىماق، قۇتراتماق، ھەرىكەتلەندۈرمەك.

تَهَيَّرَ يَتَهَيَّرُ تَهَيُّرًا: يىقىلدى، ئۆرۈلدى، غولدى.

تَوَاءَمَ يَتَوَاءَمُ تَوَاؤُمًا الشَّيْئَانِ: بىر ـ بىرىگە ماسلاشتى، بىر ـ بىرىگە ئويغۇن كەلدى.

تَوَاءَمَ الْغِنَاءُ: ناخشا ماس كەلدى.

تَوَاءَمَ الْفَتَيَاتُ: قىزلار بىر ـ بىرىگە ماس كەلدى.

تَوَاتُرٌ: داۋاملىق، ئارقا ـ ئارقىدىن، كەينى كەينىدىن، ئۈزلۈكسىز، توختاشقان، ئۈلاشقان.

تَوَاتُرُ الْأَلْفَاظِ: سۆزلەرنىڭ كۆپ قوللىنىشى.

اَلتَّوَاتُرُ يُفِيْدُ الْقَطْعَ: كۆپچىلىكتىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىس قەتئىيلىكنى بىلدۈرىدۇ.

عَلَى التَّوَاتُرِ: ئۈزلۈكسىز، داۋاملىق، ئۈدا، كەينى كەينىدىن، ئارقا ـ ئارقىدىن، ئارقىمۇئارقا، بىر توختاش.

تَوَاثَبَ يَتَوَاثَبُ تَوَاثُبًا: سەكرىدى، ئاتلىدى، ھالقىدى، سەكرەپ ئىلگىرىلىدى؛ سەكرەشتى، ھالقىشتى.

تَوَاجَدَ يَتَوَاجَدُ تَوَاجُدًا: ياخشى كۆردى، كۆڭلى چۈشتى، يالغاندىن مۇھەببەت ياكى قايغۇسىنى ئىزھار قىلدى؛ تەپىلدى، بايقالدى.

تَوَاجَهَ يَتَوَاجَهُ تَوَاجُهًا: دوقۇرۇشۇپ قالدى، ئۇچرىشىپ قالدى، دىدار كۆرۈشتى، بىر ـ بىرىگە قارىشىپ تۇردى.

تَوَادَّ يَتَوَادُّ تَوَادًّا: دوست بولۇشتى، دوستلاشتى، ئۆزئارا دوستلۇق ئورناتتى.

تَوَادٌّ: ئىناق ئۆتۈشمەك، كۆڭۈللۈك ئۆتمەك، دوست بولۇشماق.

«مَثَلُ الْمُؤْمِنِيْنَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ» «حديث»: مۆمىنلەر ئۆزئارا دوستلىشىشتا ۋە ئۆزئارا كۆيۈنۈشتە ۋە ئۆزئارا ھەمكارلىشىشتا خۇددى بىر تەنگە ئوخشايدۇ.

تَوَادَعَ يَتَوَادَعُ تَوَادُعًا الْقَوْمُ: ۋىدالاشتى، خوشلاشتى.

تَوَارَثَ يَتَوَارَثُ تَوَارُثًا الشَّيْءَ الْقَوْمُ: ئەۋلادمۇ ئەۋلاد مىراسخور بولۇشتى.

تَوَارَثَ الْقَوْمُ: بەزىسى بەزىسىدىن مىراس ئالدى.

تَوَارَثَتْهُ الْحَوَادِثُ: ئۇ كەينى - كەينىدىن ھادىسىلەرگە يولۇقتى.

تَوَارُثُ «فِي عِلْمِ الْحَيَاةِ»: ئىرسىيەت، ئۇدۇم.

تَوَارُثُ زَرْقِيَّةِ الْعُيُونِ: كۆك كۆزلۈك ئۇدۇمى.

تَوَارَدَ يَتَوَارَدُ تَوَارُدًا الْقَوْمُ: ئارقىمۇ ئارقا كەلدى.

تَوَارُدَتِ الْأَخْبَارُ: خەۋەرلەر كەينى - كەينىدىن يېتىپ كەلدى.

تَوَارُدُ الْخَوَاطِرِ: ئالدىنئالا كېلىشۈالمىغان پىكىرلەرنىڭ ئوخشاپ قېلىشى.

تَوَارَدَ الشَّاعِرَانِ: ئىككى شائىرنىڭ شېئىرىدىكى ئىككى مەزمۇن تاسادىپىي ئوخشاش بولۇپ قالدى.

تَوَارَى يَتَوَارَى تَوَارِيًا الشَّخْصُ: يوشۇرۇندى، كۆزدىن غايىب بولدى.

«حَتَّى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ» «قرآن»: ئۇلار (كۆزۈمدىن) غايىب بولغىچە (ئۇلارنى كۆزدىن كەچۈرۈش) بىلەن بولدۇم.

تَوَارَى فِي الضَّبَابِ: تۇمانغا يوشۇرۇندى، تۇماندا قالدى.

تَوَارَى الْقَمَرُ عَنِ الْأَنْظَارِ: ئاي كۆزلەردىن يوشۇرۇندى.

«تَمِيْلُ الشَّمْسُ نَحْوَ الْمَغِيْبِ، وَيَتَوَارَى عَنَّا نُورُهَا»: قۇياش كۈن پېتىشقا قىيسايماقتا، ئۇنىڭ نۇرى بىزدىن يوشۇرۇنماقتا.

تَوَازَنَ يَتَوَازَنُ تَوَازُنًا: تەڭلەشتى، باراۋەر بولدى، تەڭپۇڭ بولدى.

تَوَازُنٌ: تەڭلەشمەك، باراۋەر بولماق، تەڭپۇڭلاشماق.

تَوَازُنُ الْقُوَى: كۈچلەرنىڭ تەڭپۇڭلىقى.

تَوَازُنٌ سِيَاسِيٌّ: سىياسىي تەڭپۇڭلۇق.

فَقَدَ تَوَازُنَهُ: تەڭپۇڭلۇقنى يوقاتتى.

عِلْمُ تَوَازُنِ الْمَوَائِعِ: ئاقار جىسىملار ستاتىستىكىسى.

عِلْمُ تَوَازُنِ الْقُوَى: ستاتىستىكا.

تَوَازُنُ الْقُوَى الدُّوَلِيَّةِ: خەلقئارا كۈچ تەڭپۇڭلۇقى.

تَوَازُنُ الْعَقْلِ: سالماق، تەمكىن، خاتىرجەم، خىرامان، تىنچ.

«تَوَازُنٌ بَيْنَ الدَّخْلِ وَالصَّرْفِ»: كىرىم - چىقىمنىڭ تەڭپۇڭلۇقى.

تَوَازَى يَتَوَازَى تَوَازِيًا الشَّيْئَانِ: تەڭ كېلىشتى، بىر - بىرىگە تەڭ كەلدى، تەڭپۇڭ بولدى.

تَوَازٍ: تەڭ دەرىجىلىك، تەڭمۇ تەڭ، تەڭ يۇرگۈزمەك، بىللە يولغا قويماق، ياندىشىپ ماڭماق.

تَوَاشَجَ يَتَوَاشَجُ تَوَاشُجًا الشَّيْءُ: گىرەلىشىپ كەتتى، يۆگىشىپ كەتتى.

تَوَاشَجَتْ عُرُوقُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ يىلتىزلىرى چىرمىشىپ كەتتى.

تَوَاصَلَ يَتَوَاصَلُ تَوَاصُلاً: ئالاقىلەشتى، ئالاقە باغلاشتى، مۇناسىۋەت قىلىشتى، كەلدى - باردى قىلدى، داۋاملاشتى.

تَوَاصَلَ الشَّخْصَانِ: بىرلەشتى، كەلدى - بارمى قىلدى، ئالاقىلەشتى.

تَوَاصَلَتِ الدُّرُوسُ فِي الْجَامِعَةِ: ئۇنىۋېرسىتېتتا دەرسلەر داۋاملاشتى.

تَوَاصُلٌ: ئالاقىلەشمەك، كەلدى - بارمى قىلماق.

تَوَاصَى يَتَوَاصَى تَوَاصِيًا: ئۆز ئارا تەۋسىيە قىلىشتى، ئۆز ئارا تونۇشتۇرۇشتى.

«وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ» «قرآن»: ئۆزئارا سەۋر قىلىشقا تەۋسىيە قىلىشتى، ئۆزئارا مەرھەمەت قىلىشقا تەۋسىيە قىلىشتى.

تَوَاضَعَ يَتَوَاضَعُ تَوَاضُعًا: كەمتەر بولدى، كىچىك پېئىل بولدى.

تَوَاضَعَ الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: بىرلىككە كەلدى.

تَوَاضَعَتِ الْأَرْضُ: زېمىن ئويمان بولدى.

مَنْ تَوَاضَعَ لِلّٰهِ رَفَعَهُ: ئاللاه ئالدىدا كەمتەر بولغان كىشىنىڭ مەرتىۋىسىنى ئاللاه يۇقىرى كۆتۈرىدۇ.

تَوَاضُعٌ: كەمتەر بولماق، كىچىك پېئىل بولماق.

تَوَاطَأَ يَتَوَاطَأُ تَوَاطُأً الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: بىرلىككە كەلدى، ئىتتىپاقلاشتى.

تَوَاطَأَهُ عَلَى الْأَمْرِ: مۇڭاپىقلاشتۇردى، بىرلىككە كەلتۈردى.

تَوَاطَأَ الْمَرْأَةَ: جىنسىي مۇناسىۋەت قىلىشتى.

تَوَاطُؤٌ: تىل بىرىكتۈرمەك، گېپىنى بىر قىلىۋالماق.

تَوَاطَسَ يَتَوَاطَسُ تَوَاطُسًا الْمَوْجُ: دولقۇن ئۆركەشلىدى.

تَوَاطَسَ الْقَوْمُ: قەۋم قىستاشتى.

تَوَاعَدَ يَتَوَاعَدُ تَوَاعُدًا الْقَوْمُ: ۋەدىلەشتى، ۋەدە قىلىشتى.

«وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيْعَادِ» ‹قرآن›: (مۇشرىكلار بىلەن ئۆچرىشىشنى) ۋەدىلەشكەن بولساڭلار، سىلەر (ئۆزۈڭلارنىڭ ئازلىقىنى، مۇشرىكلارنىڭ كۆپلۈكىنى كۆرۈپ) ئەلۋەتتە بۇنىڭغا خىلاپلىق قىلغان بولاتتىڭلار.

تَوَافَدَ يَتَوَافَدُ تَوَافُدًا: ئارقىمۇ ئارقا يېتىپ كەلدى.

تَوَافَرَ يَتَوَافَرُ تَوَافُرًا الشَّيْءُ: كۆپەيدى، كېڭەيدى.

تَوَافَرَ الْمَالُ: مال ـ دۇنيا تولۇق بولدى، كۆپەيدى.

تَوَافَقَ يَتَوَافَقُ تَوَافُقًا الْقَوْمُ: ئىتتىپاقلاشتى، قوشۇلۇشتى، ئۆز ئارا يارەم قىلىشتى.

تَوَافَقُوا فِي الْأَمْرِ: پىكىر بىرلىككە كەلدى، پىكىر بىرلىكىگە كېلىشتى.

تَوَافُقٌ: بىرلىك، بىردەكلىك، مۇناسىپ، ماس كەلمەك، ئۇيغۇن كەلمەك.

تَوَافَى يَتَوَافَى تَوَافِيًا الْقَوْمُ: ھەممە تولۇق كەلدى.

تَوَاقَحَ يَتَوَاقَحُ تَوَاقُحًا الشَّخْصُ: يۈزى قېلىن بولۇۋالدى.

تَوَاقَعَ يَتَوَاقَعُ تَوَاقُعًا الْخُصُومُ: ئۇرۇشتى، جېدەل-لەشتى.

تَوَاقَفَ يَتَوَاقَفُ تَوَاقُفًا فِي الْحَرْبِ: قارشىلىق كۆرسەتتى، قارشى تۇردى، قارشىلاشتى.

تَوَاكَلَ يَتَوَاكَلُ تَوَاكُلًا الْقَوْمُ: بىر ـ بىرىگە تايىنىشتى.

تَوَاكَلَ الْقَوْمُ عَلَى فُلَانٍ: ياردەم قىلدى.

تَوَاكُلٌ: ئۆزئارا تايانماق.

تَوَالَدَ يَتَوَالَدُ تَوَالُدًا: كۆپەيدى، كېڭەيدى، ئۆزئارا نەسىل قالدۇرۇشتى.

تَوَالَقَ يَتَوَالَقُ تَوَالُقًا الْقَوْمُ: ئىناق بولدى، يېقىن بولۇشتى، ئۆزئارا ئامراق بولۇشتى.

تَوَالَى يَتَوَالَى تَوَالِيًا الشَّيْءُ: ئەگەشتى، داۋاملاشتى، ئارقىمۇ ئارقا كەلدى.

تَوَالَتْ عَلَيْهِ الْمَصَائِبُ: كەلگۈلۈك ئۇنىڭغائارقا-ئارقىدىن كەلدى.

تَوَالَتِ السَّنَوَاتُ: يىللار بىر ـ بىرىگە ئۇلىشىپ كەلدى.

تَوَالٍ: ئارقىسىدىكى، ئەگەشكۈچى، ئىككىنچى بولۇپ كەلگۈچى، ئارقىمۇ ئارقا.

تَوَالٍ مِنَ النُّجُومِ وَالْأُمُورِ: ئاخىرىدىكىلەر، ئاياغ-لىكىلەر.

تَوَامَقَ يَتَوَامَقُ تَوَامُقًا الرَّجُلَانِ: دوستلاشتى، دوست بولۇشتى، يېقىن بولۇشتى.

تَوَانَى يَتَوَانَى تَوَانِيًا فِي عَمَلِهِ: سۈسلۇق قىلدى، بوشاڭ كەتتى، سۈرەلمىلىك قىلدى.

تَوَانٍ: كېچىكمەك، كەينىگە سۈرمەك؛ سەل قارا-ماق، سۈرەلمىلىك قىلماق.

بِغَيْرِ تَوَانٍ: بوشاشماستىن، تەخىر قىلماستىن.

تَوَاهَبَ يَتَوَاهَبُ تَوَاهُبًا: ئۆزئارا سوۋغات بېرىش-تى.

تَوْءَمٌ ج تَوَائِمُ و تُؤَامُ م تَوْأَمَةٌ: قوشكېزەك.

تَوْءَمٌ سِيَامِيٌّ: بەدىنى بىر ـ بىرىگە تۇتاش قوشكېزەك بالا.

اَلتَّوْأَمَانِ: بىر جۈپ قوشكېزەك.

تَوْأَمَانِ: ئۇ ئىككىسى قوشكېزەك.

تَوْبَةٌ: توۋا قىلماق، گۇناھتىن قول ئۈزمەك، ئۆكۈنمەك، پۈشايمان قىلماق.

«وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ» ‹قرآن›:

ئاللاه بەندىلىرىدىن تەۋبىنى قوبۇل قىلىدۇ.

تَوْبَلَ يُتَوْبِلُ تَوْبَلَةً الطَّعَامَ: تاماققا دورا ـ دەرمەك قوشتى.

تَوْبِيخٌ: مالامەت قىلماق، ئەيىبلىمەك.

تُوتٌ: قىبتى يىلىنىڭ ئاي بېشى.

تُوتٌ. تُوتَةٌ. تُوتَاتٌ: ئۇجمە.

تُوتٌ أَحْمَرُ أَوْ شَامِيٌّ: قارا ئۇجمە.

تُوتٌ أَبْيَضُ: ئاق ئۇجمە.

تُوت عنخ آمون: مىلادىدىن 14 ئەسىر بۇرۇن ئۆتكەن قەدىمكى مىسىر پىرئەۋنىلىرىدىن بىرىنىڭ نامى.

تَوَتَّرَ يَتَوَتَّرُ تَوَتُّرًا: چىڭىدى، جىددىيلەشتى.

تَوَتُّرَتِ الْعَلاَئِقُ: جىددىيلەشتى.

تَوَتَّرَ الْعَصَبُ: نېرۋا جىددىيلەشتى، نېرۋا چېچىلدى.

تَوَتُّرٌ: جىددىيلىك، جىددىيلەشمەك.

اَلتَّوَتُّرُ: ئېلېكتر بېسىمى.

خَطُّ عَالِي التَّوَتُّرِ: يۇقىرى بېسىملىق توك لىنىيىسى.

أَسْلاَكُ كَهْرَبَائِيَّةٌ ذَاتُ تَوَتُّرٍعَالٍ: يۇقىرى بېسىملىق توك سىمى.

تَوَثَّبَ يَتَوَثَّبُ تَوَثُّبًا عَلَيْهِ فِي أَرْضِهِ: زورلۇق بىلەن ئىگىلىۋالدى، تارتىۋالدى.

تَوَثَّبَ عَلَى: شىددەت بىلەن ئېتىلدى، بىردىنلا تاشلاندى، ھۇجۇم قىلدى، زەربە بەردى.

تَوَثَّقَ يَتَوَثَّقُ تَوَثُّقًا: مۇستەھكەملەندى، پۇختىلاندى.

تَوَثَّقَ الشَّخْصُ فِي الْأَمْرِ: خاتىرجەم ئىشلىدى، كۆڭلى توق بولدى.

تَوَثَّقَتِ الْعُقْدَةُ: توقۇناق چىڭىدى.

تَوْثِيْقٌ: پۇختىلىماق، مۇستەھكەملىمەك، چىڭىتماق.

تَوْثِيْقُ الدُّيُونِ: قەرزنى ھۆججەتلەشتۈرمەك.

تَوَجَّبَ يَتَوَجَّبُ تَوَجُّبًا: كۈنىگە بىر ۋاق تاماق يىدى.

تَوَجَّبَ الْأَمْرُ: بولۇشى مۇقەررەر بولدى، بولۇشى زۆرۈر بولدى.

تَوَجَّدَ يَتَوَجَّدُ تَوَجُّدًا بِهِ: ياخشى كۆرۈپ قالدى، كۆيۈپ قالدى، قىزغىن سۆيدى.

تَوَجَّدَ لَهُ: ماتەم تۇتتى، تەزىيە بىلدۈردى.

تَوَجَّسَ يَتَوَجَّسُ تَوَجُّسًا الشَّخْصُ: يوشۇرۇن ئاۋاز ئاڭلىدى.

تَوَجَّسَ الصَّوْتَ: قورقۇپ ئاڭلىدى، غال ـ غال تىترىدى، دەھشەتلىك ۋەھىمە ئىچىدە قالدى.

تَوَجَّسَتِ الْأُذُنُ: شەپىنى ئاڭلىدى.

تَوَجَّسَ مِنْهُ شَرًّا: تەشۋىشلەندى.

تَوَجُّسٌ: گۇمانلىنىپ خەۋپسىرەش، تەشۋىش قىلىش.

تَوَجَّعَ يَتَوَجَّعُ تَوَجُّعًا الشَّخْصُ: شىكايەت قىلدى، ھال ئېيتتى، دادلىدى.

تَوَجَّعَ الشَّخْصُ لِفُلاَنٍ مِمَّا نَزَلَ بِهِ: پالانىغا ئىچىنى ئاغرىتتى.

«تَوَجَّعَ الصَّدِيقُ لِصَدِيقِهِ مِنْ فُقْدَانِ اِبْنِهِ»: دوست دوستىنىڭ ئوغلىنىڭ تۇغۇپ كەتكەنلىكىگە ئىچىنى ئاغرىتتى.

تَوَجَّهَ يَتَوَجَّهُ تَوَجُّهًا إِلَيْهِ: يۈزلەندى، باردى، كەتتى.

«تَوَجَّهَ إِلَى الْأَمَاكِنِ الْمُقَدَّسَةِ»: مۇقەددەس جايلارغا باردى.

تَوَجَّهَ الشَّخْصُ إِلَيْهِ بِطَلَبٍ: ئىلتىماس قىلدى.

«تَوَجَّهَتِ النِّقَابَةُ إِلَى الْحُكُومَةِ بِطَلَبَاتٍ مُعَيَّنَةٍ»: ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى ھۆكۈمەتكە مۇئەييەن تەلەپلەرنى قويدى.

تَوْجِيْهٌ ج تَوْجِيْهَاتٌ: كۆرسەتمە، يولىورۇق، پەرمان؛ يۈزلەندۈرمەك.

اَلتَّوْجِيْهُ «فِي الْبَلاَغَةِ»: سۆزى ئىككى خىل مەنە بېرىدىغان قىلىپ بايان قىلىش ۋە ئىپادىلەش (ئىستىلىستىكىدا)

عَجَلَةُ التَّوْجِيْهِ: رول؛ ئايلىنىدىغان چىشلىق چاق.

تَوْجِيْهٌ: يولىورۇق بەرمەك، كۆرسەتمەك، يۈزلەندۈرمەك.

تَوْجِيهٌ مِهَنِيٌّ: كەسپى كۆرسەتمە.

اَلتَّوْجِيْهُ عَنْ بُعْدٍ: يىراقتىن كۆرسىتىش، يىراقتىن باشقۇرۇش، يىراقتىن كونترول قىلىش.

تَوْجِيْهَاتُ الزَّعِيْمِ: داھىنىڭ يولىيورۇقى.

تَوْجِيْهِيٌّ: نىشانلىق، كۆرسەتمىلىك، يۆنىلىشلىك، يولىيورۇق خاراكتېرلىك.

اَلْفَصْلُ التَّوْجِيْهِيُّ: تەييارلىق سىنىپ، تەييارلىق كۇرس.

آرَاءٌ تَوْجِيهِيَّةٌ: كۆرسەتمە خاراكتېرلىك توغرا پىكىرلەر.

اَلشَّهَادَةُ التَّوْجِيْهِيَّةُ: تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ دىپلومى.

تَوْحٌ: تەييارلىق قىلماق.

تَوَحَّدَ يَتَوَحَّدُ تَوَحُّدًا: يالغۇز قالدى، يەككە ـ يېگانە بولدى، يېتىم قالدى، تەنھا بولدى، بىر ئۆزى قالدى، مۇستەقىل قالدى؛ بويتاق يۈردى، تەنھا ياشىدى.

تَوَحَّدَ الشَّخْصُ بِالشَّيْءِ: يالغۇز ئۆزىنىڭ قىلىۋالدى.

تَوَحَّدَ بِرَأْيِهِ: پىكىرده يالغۇز قالدى، يالغۇز بولۇۋالدى.

تَوَحَّدَهُ اللّٰهُ بِعَصْمَتِهِ: ئاللاه ئۆزى پاناھىغا ئالدى، ئاللاه ئۆزى قوغدىدى.

تَوَحَّدَ بِالْأَمْرِ: مۇستەقىل قىلدى، تەنھا قىلدى، ئايرىم قىلدى؛ يالغۇز قىلدى، يەككە ـ يېگانە بولۇۋالدى، مۇستەقىل بولدى.

تَوَحَّدَهُ بِعِنَايَتِهِ: ئالاھىده كۆڭۈل بۆلدى، دىققەت ـ ئېتىبارىنى مەركەزلەشتۇردى.

تَوَحُّدٌ: يالغۇز، تەنھا، يالغۇز، تەنھالىق؛ بىرلەشمەك، بىرلىككە كەلمەك.

تَوَحَّشَ يَتَوَحَّشُ تَوَحُّشًا: ياۋۇزلاشتى، ياۋايىلاشتى، ۋەھشىيلەشتى.

تَوَحَّشَ الْمَكَانُ: ئادەمىزاتتىن خالى بولۇپ قالدى.

تَوَحُّشٌ: قوپاللىق، توڭلۇق، ۋەھشىيلىك، رەھىمسىزلىك، مەدەنىيەتسىزلىك.

تَوَحَّلَ يَتَوَحَّلُ تَوَحُّلاً الْمَكَانُ: لاي بولۇپ كەتتى، پاتقاق بولۇپ كەتتى.

تَوَحَّلَتِ الطَّرِيْقُ إِثْرَ الْفَيَضَانَاتِ: كەلكۇندىن كېيىن يول پاتقاق بولۇپ كەتتى.

اَلتَّوْحِيْدُ: ئاللاھنى يەككە ـ يېگانە، ھېچ شېرىكى يوق دەپ ئېتىقاد قىلماق؛ بىرلەشتۇرمەك، تەرتىپكە سالماق.

عِلْمُ التَّوْحِيْدِ: تەۋھىد ئىلمى.

مَعَالِمُ التَّوْحِيْدِ: مۇسۇلمانلارنىڭ مەسچىت قاتارلىق ئىبادەتگاھلىرى.

تَوَخَّى يَتَوَخَّى تَوَخِّيًا الْأَمْرَ: كۆزلىدى، دىلىغا پۈكتى، ئىنتىلدى.

تَوَخَّى طَرِيقَ الْخَيْرِ: ياخشىلىق يولىنى كۆزلىدى.

تَوَخَّى الْأَمْرَ: كۆڭلىگە پۈكتى.

تَوَدَّدَ يَتَوَدَّدُ تَوَدُّدًا: دوستلۇق ئىزھار قىلدى، ياخشى تەسىر قالدۇردى، ياخشى كۆرۈشنى ئىپادىلىدى.

تَوَدَّدَ الشَّخْصَ: دوستلۇقنى تىلىدى، دوستلۇق ئىزھار قىلدى.

تَوَدَّدَ إِلَى الشَّخْصِ: دوست بولۇشقا ھەرىكەتلەندى، دوستلۇقنى قولغا كەلتۈرۈشكە ئۇرۇندى.

تَوَدَّدَ إِلَيْهِ: مۇھەببەت ئىزھار قىلدى.

تَوْدِيْعٌ: خوشلاشماق، ۋىدالاشماق.

«أَقَامَ مَأْدَبَةً لِتَوْدِيْعِ فُلَانٍ»: خوشلىشىش زىياپىتى ئۇتكۈزدى.

تَوْدِيْعِيٌّ: خوشلىشىشنىڭ، ئۇزىتىشنىڭ، ۋىدالىشىش خاراكتېرلىك.

تَوْرٌ ج أَثْوَارٌ: پىيالە، قوتا، كىچىك قاچا؛ ئەلچى؛ ھورمۇن.

اَلتَّوْرَاةُ: تەۋرات (مۇسا ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغان كىتاب، يەھۇدىلارنىڭ مۇقەددەس كىتابى)

«إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَاةَ فِيْهَا هُدًى وَ نُورٌ» «قرآن»: بىز ھەقىقەتەن (مۇساغا) تەۋراتنى نازىل قىلدۇق، تەۋراتتا (توغرا يولغا يېتەكلەيدىغان) ھىدايەت ۋە نۇر بار.

أَهْلُ التَّوْرَاةِ: يەھۇدىلار، قەدىمكى ئىبرانىيلار.

تَوَرَّدَ يَتَوَرَّدُ تَوَرُّدًا: يېتىپ كەلدى، باردى.

تَوَرَّدَ الْخَدُّ: مەڭز قىزاردى، قىزىل گۈل رەڭگىگە كىردى.

تَوَرَّدَ الشَّيْءَ: هازىر قىلدى.

تَوَرَّطَ يَتَوَرَّطُ تَوَرُّطًا الشَّخْصُ: مۇشكۈل ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى، نەمىنى قىلىشنى بىلمەي قالدى، گاڭگىراپ قالدى.

تَوَرَّطَ فِي الْحَرْبِ: ئۇرۇشقا دۇچار بولدى، ئۇرۇشقا كىرىپ قالدى.

تَوَرَّطَتِ الدَّابَّةُ: ھايۋان پېتىپ قالدى.

تَوَرَّعَ يَتَوَرَّعُ تَوَرُّعًا عَنْ كَذَا: ساقلاندى، خالى بولدى.

تَوَرَّعَ الشَّخْصُ مِنَ الْأَمْرِ: ساقلاندى، ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

تَوَرَّمَ يَتَوَرَّمُ تَوَرُّمًا جِلْدُهُ: ئۇنۇك تېرىسى ئىششىپ كەتتى، ئىششىندى.

تَوَرَّى يَتَوَرَّى تَوَرِّيًا عَنْهُ: يوشۇرۇندى.

تَوْرِيَةٌ: يوشۇرۇنماق، مۆكۈۋالماق، ئۆزىنى دالدىغا ئالماق.

تَوْرِيَةٌ ‹فِي عِلْمِ الْبَلَاغَةِ›: قوش مەنىلىك سۆز، كۆرۈنۈشتە باشقىنى دەپ، ئەسلى مەنىسىنى يوشۇرماق.

تَوْرِيَةٌ ‹فِي عِلْمِ الْمَنْطِقِ›: ئەگىتمە گەپ، ياپما گەپ.

تَوْرِيَةٌ ‹فِي عِلْمِ الْبَدِيعِ›: يېقىن، يىراق ياكى ئاشكارا، يوشۇرۇن ئىككى مەنىگە دالالەت قىلىدىغان بىرەر سۆزنى كەلتۈرۈپ ئۇنىڭدىن ئىككىنچى مەنانى مەقسەت قىلماق.

تَوْرِيدٌ: سىرتتىن كىرگۈزۈش، ئىمپورت قىلىش.

تَوْرِيدُ الْبِضَاعَةِ: تاپشۇرۇۋالماق.

تَوْرِيدُ السِّلْعَةِ: ئىمپورت قىلماق.

تَوَزَّرَ يَتَوَزَّرُ تَوَزُّرًا الشَّخْصُ لَهُ: ئۇنىڭ ۋەزىرى بولدى، ئۇنىڭغا ۋەزىر بولدى.

تَوَزَّعَ يَتَوَزَّعُ تَوَزُّعًا الشَّيْءُ: چېچىلىپ كەتتى، بۆلۈنۈپ كەتتى، ئايرىلىپ كەتتى.

تَوَزَّعَ الْقَوْمُ الشَّيْءَ بَيْنَهُمْ: تەقسىم قىلدى، بۆلدى.

تَوَزَّعَ عَنْهُ الْأَفْكَارُ: پىكرى چېچىلىپ كەتتى.

تَوْزِيعٌ: تەقسىم قىلماق، بۆلمەك.

تَوْزِيعُ الْمَنْشُورَاتِ: تەشۋىقات ۋەرەقىسى تارقاتماق.

سُوءُ التَّوْزِيعِ: توغرا تەقسىم قىلماسلىق.

تَوْزِيعُ الْأَرْبَاحِ عَلَى الْمُسَاهِمِينَ: پايچىلارغا پايدىنى بۆلمەك.

تَوْزِيعُ الْجَوَائِزِ: مۇكاپات تارقاتماق.

تَوَسَّخَ يَتَوَسَّخُ تَوَسُّخًا الشَّيْءُ: كىر بولۇپ كەتتى، مەينەتلىشىپ كەتتى.

تَوَسَّخَ الشَّارِعُ: كوچا پاسكىنىلىشىپ كەتتى.

تَوَسَّدَ يَتَوَسَّدُ تَوَسُّدًا الْوِسَادَةَ: ياستۇق قويدى.

تَوَسَّدَ الثَّرَى: ئۆلدى، ھالاك بولدى.

تَوَسَّدَ الْأَرْضَ: داق يەردە ئۇخلىدى.

تَوَسَّدَالْحَائِطَ: تامغا يۆلەندى.

تَوَسَّدَ ذِرَاعَهُ: بىلىكىنى ياستۇق قىلدى.

تَوَسَّدَ الطِّفْلُ صَدْرَ أُمِّهِ: بوۋاق ئانىسىنىڭ مەيدىسىدە ئۇخلىدى.

تَوَسَّطَ يَتَوَسَّطُ تَوَسُّطًا الْقَوْمَ: ئوتتۇرىدا ئولتۇردى.

تَوَسَّطَ بَيْنَ النَّاسِ: يارىشتۇردى، ئېلىشتۇردى، مۇرەسسە قىلدى.

تَوَسَّطَ بَيْنَهُمْ لِإِيْقَافِ النِّزَاعِ: دە تالاشنى توختىتىش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ۋاستىچىلىق قىلدى.

تَوَسَّطَ الشَّخْصُ بِهِ: ئۇنى ۋاستە قىلدى.

تَوَسَّعَ يَتَوَسَّعُ تَوَسُّعًا الشَّيْءُ: كېڭەيدى، كەڭ بولدى، زورايدى؛ ماس كەلدى، ئۇيغۇن بولدى.

تَوَسَّعَ فِي: ئاشۇردى، كۆپەيتتى، راۋاجلاندۇردى.

تَوَسَّعَ الْقَوْمُ فِي الْمَجْلِسِ: قەۋم كەڭىتاشا ئولتۇرۇشتى.

تَوَسَّعَ الشَّخْصُ فِي الْعَطَاءِ: كۆپ بەردى.

تَوَسُّعٌ: كېڭەيمەك؛ قانات يايدۇرماق؛ كېڭەيمەك، چىلىك سۆزنى ئەسلى مەنىسىدىن كەڭ دائىرىدە ئىستېمال قىلماق.

اَلتَّوَسُّعُ الْإِسْتِعْمَارِيُّ: جاھانگىرلىكنىڭ كېڭەيمىچىلىكى.

تَوَسُّعٌ حَرْبِيٌّ: ھەربىي كېڭەيمىچىلىك.

سِيَاسَةُ التَّوَسُّعِ فِي الإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىشنى كېڭەيتىش سىياسىتى.

تَوْسِعَةٌ ج تَوْسِعَاتٌ: كېڭەيتمەك، كەڭ تۇتماق؛ مۆھلەت.

تَوْسِعَةُ الْبَيْتِ: ئۆينى كېڭەيتمەك.

مَنَحَهُ تَوْسِعَةً لِأَدَاءِ دَيْنِهِ: ئۇنىڭغا قەرزنى تۆلەشكە مۆھلەت بەردى.

تَوْسِيعِيٌّ: كېڭەيمىچىلىك.

سِيَاسَةٌ اِسْتِعْمَارِيَّةٌ تَوْسِيعِيَّةٌ: جاھانگىرلىكنىڭ كېڭەيمىچىلىك سىياسىتى.

اَلتَّوْسِيعِيَّةُ: كېڭەيمىچىلىك.

سِيَاسَةُ التَّوَسُّعِ الإِقْلِيمِيِّ: رايون خاراكتېرلىك كېڭەيمىچىلىك سىياسىتى.

تَوَسَّلَ يَتَوَسَّلُ تَوَسُّلاً إِلَى اللّٰهِ بِعَمَلِهِ: ياخشى ئىش قىلىپ ئاللاھقا يېقىنچىلىق قىلدى، ساۋاپلىق ئىش قىلدى.

تَوَسَّلَ إِلَيْهِ بِكَذَا: ۋاستە قىلدى، ... بىلەن يېقىنچىلىق قىلدى.

تَوَسُّلٌ ج تَوَسُّلاَتٌ: يالۋۇرماق، ئۆتۈنمەك، ئىلتىجا قىلماق، دۇئا قىلماق.

تَوَسَّمَ يَتَوَسَّمُ تَوَسُّمًا: بەلگە سېلىشنى تەلەپ قىلدى؛ ئىنچىكە كۆزەتتى، ئىنچىكە مۇلاھىزە قىلدى.

تَوَسَّمَ فِيهِ خَيْرًا: ئۇنىڭدىن ياخشىلىق كۈتتى.

تَوَشَّجَ يَتَوَشَّجُ تَوَشُّجًا الشَّيْءُ: گىرەلىشىپ كەتتى، يۆگىشىپ كەتتى.

تَوَشَّجَتْ عُرُوقُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ يىلتىزلىرى چىرمىشىپ كەتتى.

تَوَشَّحَ يَتَوَشَّحُ تَوَشُّحًا بِكَذَا: ئېسىۋالدى، تاقىۋالدى، ئارتىۋالدى.

تَوَشَّحَ بِسَيْفِهِ: قىلىچ ئېسىۋالدى.

تَوَشْوَشَ يَتَوَشْوَشُ تَوَشْوُشًا الْقَوْمُ: پىچىرلاشتى، يەڭ ئىچىدە سۆزلەشتى.

تَوَصَّبَ يَتَوَصَّبُ تَوَصُّبًا: ئاغرىپ قالدى.

تَوَصَّلَ يَتَوَصَّلُ تَوَصُّلاً إِلَى كَذَا: ھاسىل قىلدى، ئېرىشتى، ئىگە بولدى.

تَوَصَّلَ الشَّخْصُ إِلَيْهِ: يېتىپ باردى، يەتتى.

تَوَصَّلَ إِلَى مَعْرِفَةِ السِّرِّ: سىرنى تونۇپ يەتتى.

تَوَصَّلَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى، ئۇنىڭغا يېقىنچىلىق قىلدى.

تَوَصَّمَ يَتَوَصَّمُ تَوَصُّمًا: مىجەزى يوق بولۇپ قالدى.

تَوْصِيَةٌ ج تَوْصِيَاتٌ: بۇيرۇق، پەرمان، كۆرسەتمە، پەند ـ نەسىھەت.

تَوْصِيَةٌ بِصُنْعِ شَيْءٍ: زاكاز قىلماق، (مال) بۇيرۇتماق.

تَوْصِيَةٌ بِمِيرَاثٍ: مىراسنى ۋەسىيەت قىلماق، مىراسنى كۆرسەتمەك.

خِطَابُ تَوْصِيَةٍ: تونۇشتۇرۇش، تونۇشتۇرۇش خېتى، كۆرسەتمە.

تَوْصِيلٌ ج تَوْصِيلاَتٌ: توك ئۆتكۈزۈش قۇرۇلمىسى.

اَلتَّوْصِيلُ عَلَى التَّوَازِي: يانداش ئۇلانغان توك يولى.

اَلتَّوْصِيلُ عَلَى التَّوَالِي: ئارقىمۇ ئارقا ئۇلانغان توك يولى.

تَوْصِيلِيَّةٌ: ئۆتكۈزۈشچانلىق، ئۆتكۈزۈش نىسبىتى، تۇتاشتۇرغۇچى، بىرىكتۈرگۈچى.

تَوْصِيمٌ: مىجەزى يوق بولۇپ قالماق.

تَوَضَّحَ يَتَوَضَّحُ تَوَضُّحًا الأَمْرُ: ئىش ئايدىڭلاشتى، ئىش روشەنلەشتى، ئىش ئېنىق بولدى، ئىش ئاشكارا بولدى.

تَوَضَّأَ يَتَوَضَّأُ تَوَضُّؤًا: تاھارەت ئالدى.

«مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ أَتَى الْجُمُعَةَ فَاسْتَمَعَ وَأَنْصَتَ غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ» (حديث): كىمكى تاھارەتنى تولۇق ئېلىپ، ئاندىن كېيىن جۇمەگە كەلسە، خۇتبىنى ئاڭلاپ جىم ئولتۇرسا، ئاللاھ تائالا ئۇنىڭ ئىككى جۇمە ئارىسىدكى گۇناھلىرىنى مەغپىرەت قىلىدۇ.

تَوْطِئَةٌ ج تَوْطِئَاتٌ: مۇقەددىمە، كىرىش سۆز؛ تۆۋەنلىمەك، چۈشمەك؛ تەرتىپ، رەت.

تَوَطَّأَ يَتَوَطَّأُ تَوَطُّأً الشَّيْءُ: تۆز بولدى، تەكشى بولدى.

تَوَطَّأَهُ عَلَى الأَمْرِ: مۇڭاپىقلاشتى، قوشۇلدى، ماقۇل بولدى.

تَوَطَّدَ يَتَوَطَّدُ تَوَطُّدًا الشَّيْءُ: مۇستەھكەم بولدى،

كۆچەيدى.

تَوَطَّنَ يَتَوَطَّنُ تَوَطُّنًا الْمَكَانَ: ماكانلاشتى، ئولتۇراقلاشتى، ماكان تۇتتى.

تَوَطَّنَتْ نَفْسُهُ عَلَى الشَّيْءِ: ئادەتلەندى.

تَوْطِئَةٌ: مۇقەددىمە، كىرىش سۆز؛ چۈشمەك، تۆۋەنلىمەك؛ تەرتىپ، رەت.

تَوْطِيدٌ: مۇستەھكەملىمەك، كۆچەيتمەك، چىڭىتماق، پۇختىلىماق.

تَوْطِيدُ السِّلْمِ بَيْنَ الدُّوَلِ: دۆلەتلەر ئارا تىنچلىقنى كۆچەيتمەك.

تَوَظَّفَ يَتَوَظَّفُ تَوَظُّفًا الشَّخْصُ: ۋەزىپىگە تەيىنلەندى، ئىشقا قويۇلدى.

تَوَعُّدِيٌّ: قورقونچلۇق، تەھدىتلىك.

تَوَعَّدَ يَتَوَعَّدُ تَوَعُّدًا ـ هُ: قورقۇتتى، تەھدىت سالدى.

تَوَعُّدٌ: قورقۇتماق، تەھدىت سالماق.

تَوَعَّرَ يَتَوَعَّرُ تَوَعُّرًا الْمَكَانُ: جاي قاتتىق بولدى.

تَوَعَّرَ فُلَانٌ: يىرتىك بولدى، قوپال بولدى.

تَوَعَّرَ الْأَمْرُ عَلَى فُلَانٍ: قىيىن بولدى، تەس بولدى.

تَوَعَّرَ فِي كَلَامِهِ: ھودۇقتى، دۇدۇقلىدى.

تَوَعَّكَ يَتَوَعَّكُ تَوَعُّكًا الشَّخْصُ: تەپ كېسىلى بولدى، ساقسىز بولۇپ قالدى.

تَوَعُّكٌ: ساقسىزلىق، بىمارلىق.

«تَغَيَّبَ عَنِ الْعَمَلِ لِتَوَعُّكِ مِزَاجِهِ»: مىجەزى بولمىغانلىقتىن ئىشقا كېلەلمىدى.

تَوَعَّى يَتَوَعَّى تَوَعِّيًا مِنْهُ: ساقلاندى، ئېھتىيات قىلدى.

تَوَغَّرَ يَتَوَغَّرُ تَوَغُّرًا: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

تَوَغَّلَ يَتَوَغَّلُ تَوَغُّلاً فِي الْمَكَانِ: ئىچكىرىلەپ كىردى، يىراقلىشىپ كەتتى.

تَوَغَّلَ فِي الْعِلْمِ: ئىلىمدا چوڭقۇرلىدى.

«تَوَغَّلَ جُنْدِيُّ الْإِسْتِطْلَاعِ بِمُفْرَدِهِ خَلْفَ خُطُوطِ الْعَدُوِّ»: چارلاش جەڭچىسى ئۆزى يالغۇز دۈشمەننىڭ ئارقا سېپىگە ئىچكىرىلەپ كىردى.

تَوَقَّرَ يَتَوَقَّرُ تَوَقُّرًا عَلَى الشَّيْءِ: پۈتۈنلەي بېرىلدى، پۈتۈن ئوي - پىكرىنى مەركەزلەشتۈردى.

تَوَقَّرَ الشَّيْءُ: تېپىلدى، تولۇق بولدى.

تَوَقَّرَتْ فِيهِ الصِّفَاتُ: سۈپەتلەر ئۇنىڭدا تولۇق تېپىلدى.

تَوَقَّرَتْ أَرْكَانُ الزَّوَاجِ: نىكاھنىڭ ئاساسلىرى تولۇق ھازىرلاندى.

تَوَقَّقَ يَتَوَقَّقُ تَوَقُّقًا الشَّخْصُ: مۇۋاپىقىيەت قازاندى، ئۈتۈق قازاندى، نەتىجە قازاندى.

«لَايَتَوَقَّقُ عَبْدٌ حَتَّى يُوَقِّقَهُ اللّٰهُ» «حديث»: ئاللاھ مۇۋاپىقىيەت ئاتا قىلمىغىچە بەندە ئۈتۈق قازىنالمايدۇ.

تَوَفَّى يَتَوَفَّى تَوَفِّيًا حَقَّهُ: ھەققىنى تولۇق ئالدى.

تَوَفَّاهُ اللّٰهُ: ئاللاھ ئۇنى قەبزى روھ قىلدى، ئاللاھ ئۇنىڭ جېنىنى ئالدى.

«اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا» «قرآن»: ئىنسانلار ئۇلىدىغان چاغلىردا، ئاللاھ ئۇلارنىڭ جانلىرىنى ئالىدۇ.

تُوُفِّيَ: ۋاپات بولدى، ئۆلدى.

«تُوُفِّيَ جَمَالٌ وَتَرَكَ زَوْجَةً وَأَرْبَعَةَ أَطْفَالٍ»: جامال ئايالىنى ۋە تۆت بالىسىنى قالدۇرۇپ ۋاپات بولۇپ كەتتى.

تَوْفِيرٌ: ئاشۇرماق، كۆپەيتمەك؛ ئىقتىساد قىلماق؛ تېجىمەك؛ ساقلىماق، ئامانەت قويماق.

دَفْتَرُ التَّوْفِيرِ: پۇل ئامانەت كىنىشكىسى.

صُنْدُوقُ التَّوْفِيرِ: پۇل ئامانەت بانكىسى.

تَوْفِيقٌ: مۇۋاپىقلاشتۇرماق، ياراشتۇرماق، ئەپلەشتۈرمەك، كېلىشتۈرمەك.

لَجْنَةُ التَّوْفِيقِ: كېلىشىم ھەيئىتى.

تَوَقَّحَ يَتَوَقَّحُ تَوَقُّحًا الشَّخْصُ: ھاياسىز بولدى.

تَوَقَّحَ الشَّيْءُ: قاتتىق بولدى.

تَوَقَّدَ يَتَوَقَّدُ تَوَقُّدًا الْمَرْأُ: كىشى پائالىيەتچان بولدى، چاققان، تېتىك بولدى.

تَوَقَّدَتِ النَّارُ: ئوت ياندى.

تَوَقَّدَ الْكَوْكَبُ: يۇلتۇز پارلىدى، يۇلتۇز چاقنىدى.

تَوَقَّدَتِ النَّارُ: ئوت يېقىلدى.

تَوَقَّدَ الذِّهْنُ: ئەقىللىق بولدى، زېرەك بولدى، زېھنى ئۆتكۈر بولدى، پىكرى ئوچۇق بولدى، پىكىر يوردى.

تَوَقُّدٌ: يانماق، يورنماق، پارقىرماق.

تَوَقَّعَ يَتَوَقَّعُ تَوَقُّعًا الْأَمْرَ: ئىشنى كۈتتى، مۇنتەزىر بولدى، كۆزەتتى.

تَوَقَّفَ يَتَوَقَّفُ تَوَقُّفًا فِي الْمَكَانِ: توختىدى، تۇرۇپ قالدى.

تَوَقَّفَ فِي الْأَمْرِ: ئىككىلەندى، ئارىسالدى بولدى.

تَوَقَّفَ عَنِ الْأَمْرِ: باش تارتتى.

تَوَقَّفَ عَنِ الْكِذْبِ: يالغانچىلىقتىن چەكلەندى.

تَوَقَّفَ الْأَمْرُ عَلَى كَذَا: ئىش ئۇنىڭغا باغلىق بولۇپ قالدى.

«هَذَا يَتَوَقَّفُ عَلَى الظُّرُوفِ»: بۇ شەرت ـ شارائىتقا باغلىق.

تَوَقُّفٌ: تۇرماق، توختىماق.

مِنَ الْقَاهِرَةِ إِلَى لُنْدُنْ بِدُونِ تَوَقُّفٍ: قاھىرەدىن لوندۇنغىچە توختىماستىن.

«تَوَقَّفَتِ الْمُوَاصَلاتُ»: قاتناش توختىدى.

تَوَقَّلَ يَتَوَقَّلُ تَوَقُّلاً فِي الْجَبَلِ: تاغقا چىقتى، تاغقا ئۆرلىدى.

تَوَقَّى يَتَوَقَّى تَوَقِّيًا: ساقلاندى، ئېھتىيات قىلدى، ھەزەر ئەيلىدى، قورقتى.

تَوْقِيتٌ: ۋاقىت بەلگىلىمەك، ۋاقىتنى توختاتماق.

اَلتَّوْقِيتُ الْمَحَلِّيُّ: يەرلىك ۋاقىت.

تَوْقِيتُ الْعَمَلِ فِي الْإِدَارَةِ مِنَ الثَّامِنَةِ صَبَاحًا إِلَى الثَّانِيَةِ بَعْدَ الظُّهْرِ: ئىدارىدا ئىش ۋاقتىنى ئەتىگەن سائەت 8 دىن چۈش ۋاقتى 2 گىچە قىلىپ بېكىتمەك.

تَوْقِيعٌ ج تَوْقِيعَاتٌ وَتَوَاقِيعُ الصَّكِّ: چەككە ئىمزا قويماق.

تَوْقِيعُ الْمُعَاهَدَةِ: كېلىشىمگە ئىمزا قويماق.

تَوْقِيعِيٌّ: رېتىم، رېتىملىق، مېلودىيە، ئاھاڭ رېتىمى.

تَوْقِيفٌ: توختىتىپ قويماق؛ قانۇن تېكىستى؛ بېغىشتىكى بىلەيزۈك ئىزى.

تَوَكَّأَ يَتَوَكَّأُ تَوَكُّأً عَلَى الشَّيْءِ: يۆلەندى، تايانىدى.

«قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّأُ عَلَيْهَا» (قرآن): مۇسا ئېيتتى: «ئۇ مېنىڭ ھاسام، ئۇنىڭغا تايىنىمەن».

«لَاتَتَوَكَّؤُا عَلَى الطَّاوِلَةِ»: ئۇستەلگە يۆلەنمەڭلار.

تَوَكَّدَ يَتَوَكَّدُ تَوَكُّدًا: تەكىتلەندى، پۇختىلاندى، چىڭىدى.

تَوَكَّلَ يَتَوَكَّلُ تَوَكُّلاً فِي الْأَمْرِ: ۋەكىللىكنى قوبۇل قىلدى، ۋاكالەتنى قوبۇل قىلدى.

تَوَكَّلَ لَهُ بِكَذَا: كاپالەت بەردى، ھۆددە قىلدى، كېپىل بولدى.

«وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ» (قرآن): مۇمىنلەر ئاللاھقا تەۋەككۈل قىلسۇن (يەنى مۇمىنلەر ھەممە ئىشنى ئاللاھقا تاپشۇرسۇن، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئەھەدىگە يۆلەنمىسۇن)

«رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا» (قرآن): پەرۋەردىگارىمىز ساڭا تەۋەككۈل قىلدۇق.

تَوَكَّلَ عَلَيْهِ: ئىشەندى، تايانىدى، يۆلەندى؛ ھاۋالە قىلدى، تاپشۇردى.

تَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ: ئاللاھقا تەۋەككۈل قىلدى، ئاللاھقا بويسۇندى.

تَوَكُّلٌ: ئىشەنمەك، تەۋەككۈل قىلماق، يۆلەنمەك، ئېتىقاد قىلماق.

عَلَى التَّوَكُّلِ: ئىشىنىپ، تەۋەككۈل قىلىپ.

تَوْكِيدٌ: تەكىتلەش، مۇئەييەنلەشتۇرۇش؛ ئەملىيلەشتۇرۇش.

تَوْكِيدُ الْإِتِّفَاقِ: كېلىشىمنى ئىمزالىماق.

تَوْكِيلٌ: ۋاكالەتچىنى بەلگىلىمەك، ۋەكىل تەينىلىمەك؛ تاپشۇرماق، ھاۋالە قىلماق.

ثُوَلَةٌ ج ثُوَلَاتٌ: جادۇگەرلىك، سېھرىگەرلىك.

تَوَلَّجَ يَتَوَلَّجُ تَوَلُّجًا: داخىل بولدى، قەدەم باستى، كىردى.

تَوَلَّدَ يَتَوَلَّدُ تَوَلُّدًا مِنَ الشَّيْءِ: پەيدا بولدى، يۈز بەردى، بارلىققا كەلدى، سادىر بولدى.

«تَوَلَّدَتْ تِلْكَ النَّتِيْجَةُ مِنْ هَذِهِ الْأَسْبَابِ» : بۇ نەتىجە مۇشۇ سەۋەبلەردىن كېلىپ چىقتى.

تَوَلُّدٌ: تۇغۇلماق، تەۋەللۇد قىلماق، نەسىل قالدۇرماق.

تَوَلَّهَ يَتَوَلَّهُ تَوَلُّهًا: غەم قىلدى، قايغۇردى، ھەسرەت چەكتى، روھى چۈشتى، مەيۇسلەندى، ئۈمىدسىزلەندى ئىشق- مۇھەببەتتىن ھەيرەتتە قالدى.

تَوَلَّى يَتَوَلَّى تَوَلِّيًا الْأَمْرَ: ئىشنى باشقۇردى، ئىشنى ئىدارە قىلدى، ئىشنى زىممىسىگە ئالدى.

تَوَلَّاهُ الْيَأْسُ: ئۈنى ئۈمىدسىزلىك ئورىۋالدى.

تَوَلَّى: يۈز ئۆرۈدى.

تَوَلَّى عَنْهُ: ئايرىلدى، يۈز ئۆرۈدى، تەرك ئەتتى؛ ئۆزىنى قاچۇردى.

«وَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا أَسَفَا عَلَى يُوسُفَ» «قرآن» : ياقۇپ ئۇلاردىن يۈز ئۆرۈپ: «ئېسىت يۈسۈف!» دېدى.

تَوَلَّى الرَّجُلُ هَارِبًا: قاچتى.

تَوَلَّى الشَّخْصُ: ياردەم بەردى.

تَوَلَّى الْحُكْمَ: ھاكىم بولدى، ھاكىمىيەتنى قولغا ئالدى.

تَوْلِيْدٌ: تۇغدۇرماق، تۇغۇت قوبۇل قىلماق؛ تەربىيلىمەك، ئۆستۈرمەك (يېگانە ئەدەبىي ئىجادىيەت)

مُسْتَشْفَى التَّوْلِيْدِ: تۇغۇتخانا، تۇغۇت دوختۇرخانىسى.

قِسْمُ التَّوْلِيْدِ وَالْأَمْرَاضِ النِّسَائِيَّةِ: تۇغۇت ۋە ئاياللار كېسەللىكلىرى بۆلۈمى.

تَوْلِيْدُ الْكَهْرَبَاءِ: توك چىقىرىش.

تَوْلِيْدٌ «فِي اللُّغَةِ» : يېڭى سۆز ياسىماق.

مَحَطَّةُ تَوْلِيْدِ الْكَهْرَبَاءِ: ئېلېكتر ئىستانسىسى.

تَوْلِيْفَةٌ ج تَوْلِيفَاتٌ: ئارىلاش ماددا، ئەبجەش نەرسە.

تُونُس: تۇنىس (دۆلەت نامى، شىمالىي ئافرىقىدا)

تُونِسِيٌّ: تۇنىسلىق.

اَلْجُمْهُورِيَّةُ التُّونِسِيَّةُ: تۇنىس جۇمھۇرىيىتى.

تَوَهَانَ: سەرگەردان بولماق، يولدىن ئېزىپ يۈرمەك، سەرسان بولۇپ يۈرمەك.

تَوَهَّجَ يَتَوَهَّجُ تَوَهُّجًا النَّهَارُ: كۈن قىزىپ كەتتى، ئىسسىق قاتتىق بولدى.

تَوَهَّجَتِ النَّارُ: ئوت ياندى، كۆيدى، لاۋۇلداپ كۆيدى.

تَوَهَّرَ يَتَوَهَّرُ تَوَهُّرًا فِي الْكَلَامِ: تىلى تۇتۇلۇپ قالدى، زۇۋان سۈرەلمىدى.

تَوَهَّرَ الشِّتَاءُ: قىشنىڭ تولىسى ئۆتۈپ كەتتى.

تَوَهَّمَ يَتَوَهَّمُ تَوَهُّمًا الْأَمْرَ: گۇمان قىلدى، شەكلەندى؛ خىيال قىلدى، ئويلىدى، تەسەۋۋۇر قىلدى.

تَوَهَّمَ فِي الشَّيْءِ: خاتا چۈشەندى، يېڭىلىشتى.

تَوَهَّمَ الْخَيْرَ فِيْهِ: ئۇنىڭدا ياخشىلىقنى بايقىدى.

تَوْ: ۋاقىت، چاغ، پەيت، سائەت.

تَوًّا: ئۈدۈل، بىۋاستە، توپتوغرا؛ دەرھال، ھازىر، بايا.

ذَهَبْتُ تَوًّا إِلَى الْمُسْتَشْفَى: مەن دەرھال دوختۇرخانىغا بارىدىم.

جِئْتُ تَوًّا: مەن باياتىن كەلدىم.

«أَيْنَ الطَّبِيْبُ؟ ذَهَبَ تَوًّا إِلَى الْمُسْتَشْفَى» : دوختۇر قەيەردە؟ ئۇ ھازىرلا دوختۇرخانىغا كەتتى.

«كَانَ الْمُجْتَمَعُ الْمِصْرِيُّ خَارِجًا لِتَوِّهِ مِنْ حُكْمِ الْمَمَالِيْكِ» : مىسىر جەمئىيىتىنىڭ مەملۇكىيلار ھۆكۈمرانلىقىدىن چىققانلىقىغا ئۇزاق بولمىدى.

«اِنْطَلَقَ إِلَى غَايَتِهِ تَوًّا» : ئۇز غايىسىنى كۆزلەپ ماڭدى.

تَوَّابٌ: توۋىنى قوبۇل قىلغۇچى ئاللاھنىڭ 99 گۈزەل ئىسملىرىدىن بىرى.

«فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا» «قرآن» : رەببىڭغا تەسبىھ ئېيتقىن، ھەمدى ئېيتقىن ۋە ئۇنىڭدىن مەغپىرەت تىلىگىن، ئاللاھ ھەقىقەتەن توۋىنى بەك قوبۇل قىلغۇچىدۇر.

«إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِيْنَ» «قرآن» : ئاللاھ

ھەقىقەتەن توۋا قىلغۇچىلارنى دوست تۇتىدۇ.

تَوَّاقٌ: ئىنتىزارلىق بىلەن سېغىنغۇچى، دائىم ئارزۇ قىلغۇچى، بەك مۇشتاق.

«اَلْمَرْءُ تَوَّاقٌ إِلَى مَالَمْ يَنَلْ»: كىشى ئېرىشەلمىگەن نەرسىگە تەشنالىق بىلەن ئىنتىلىدۇ.

تَوَّجَ يُتَوِّجُ تَتْوِيْجًا: تاج كىيگۈزدى، تەختتە ئولتۇرغۇزدى.

تَوَّجَ جِهَادَهُ بِالنَّصْرِ: ئۇزىنىڭ جىھادىغا غەلىبە تاجىنى كىيدۈردى.

تَوَّهَ يُتَوِّهُ تَتْوِيهًا: ئازدۇردى، دىلىنى پەرىشان قىلدى، خىيالىنى بۆلىۋەتتى؛ تەڭلىكتە قالدۇردى، تۇيۇق يولغا باشلىدى.

ثَوْبُ الزَّهْرَةِ: گۈل تاجى.

تِي: بۇ، مۇنۇ.

تَيَاسَةٌ: بولمىغۇر گەپ، ئەخمىقانە سۆز؛ ئەخمىقانىلىق.

تَيَامَنَ يَتَيَامَنُ تَيَامُنًا: ئوڭغا بۇرۇلدى، ئوڭ تەرەپكە ماڭدى.

تَيَتَّمَ يَتَيَتَّمُ تَيَتُّمًا الصَّبِيُّ: بالا يېتىم قالدى، بالا يېتىم بولۇپ قالدى.

تِيْحَانُ: ئاقساقال، يېتىم ئاقساقال، ئۆزىگە مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلىشىۋالىدىغان ئادەم.

تَيْسٌ ج ثُيُوسٌ وَأَتْيَاسٌ و تِيسَةٌ: تېكە.

تَيْسٌ جَبَلِيٌّ: تاغ تېكىسى، بۆكەن.

تَيَسَّرَ يَتَيَسَّرُ تَيَسُّرًا الْأَمْرُ: ئىش ئاسانلاشتى، ئىش ئوڭاي بولدى.

تَيَسَّرَ لِلْأَمْرِ: تەييارلاندى.

تَيْسَنَةٌ: جاھىللىق، كاجلىق، تەرسالىق، تەتۈرلۈك.

تَيْسِيَّةٌ: جاھىللىق، كاجلىق، تەرسالىق، تەتۈرلۈك.

تَيَقَّعَ يَتَيَقَّعُ تَيَقُّعًا الْغُلَامُ: ياش بالا بالاغەتكە يەتتى.

تَيَقَّظَ يَتَيَقَّظُ تَيَقُّظًا مِنَ النَّوْمِ: ئويقۇدىن ئويغاندى.

تَيَقَّظَ الشَّخْصُ: ئاگاھ بولدى، ھېزى بولدى، دىققەت قىلدى؛ ھوشيار بولدى، ئېھتىياتچان بولدى.

تَيَقَّنَ يَتَيَقَّنُ تَيَقُّنًا الْأَمْرَ: ھەقىقى ئىشەندى.

«تَيَقَّنَ نَجَاحَهَا فِي الْإِمْتِحَانِ»: ئۇنىڭ ئىمتىھاندا مۇۋەپپەقىيەت قازىنىدىغانلىقىغا جەزم قىلدى.

«تَيَقَّظَ الشَّابُّ مِنْ غَفْلَتِهِ فَعَادَ إِلَى رُشْدِهِ»: يىگىت غەپلەتتىن ئەس - ھوشىنى تاپتى.

تَيَقَّظَ لِلْخَطَرِ قَبْلَ وُقُوعِهِ: خەتەرلىك يۈز بېرىشتىن بۇرۇن دىققەت قىلدى.

تِلْكَ: بۇ، ئاۋۇ، ماۋۇ، بۇياق (مۇئەننەس بىرلىك كۆرسىتىش ئالماشلىرى)

تِيْلٌ: كاناپ رەخت، چىگە رەخت.

تِيْلَةٌ ج تِيلَاتٌ: كاناپ رەخت، چىگە رەخت.

طَوِيْلُ التَّيْلِ: ئۇزۇن تالالىق.

تَيْلَةُ الْقُطْنِ: پاختا تالاسى.

قُطْنٌ قَصِيْرُ التَّيْلَةِ: قىسقا تالالىق پاختا.

تَيْلِيٌّ: كاناپ، چىگە.

تَيْمَاءُ: چۆل - جەزىرە، كەڭ دالا.

تَيَمَّمَ يَتَيَمَّمُ تَيَمُّمًا الْأَمْرَ: ئويلىدى، خىيال قىلدى، خالىدى.

تَيَمَّمَ لِلصَّلَاةِ: تەيەممۇم قىلدى.

«فَتَيَمَّمُوا صَعِيْدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوْهِكُمْ وَأَيْدِيْكُم» «قرآن»: پاك تۇپراقنى يۈزۈڭلارغا، قولۇڭلارغا سۈرتۈپ تەيەممۇم قىلىڭلار.

تَيَمَّنَ يَتَيَمَّنُ تَيَمُّنًا بِهِ: ياخشىلىق ئالامىتى دەپ بىلدى، ياخشىلىقتىن بىشارەت تونۇدى؛ ئوڭدىن باشلىدى.

تَيَمَّنَ الشَّخْصُ: يەمەنگە مەنسۇپ بولدى، يەمەنلىك بولدى.

تَيَمَّنَ بِالشَّيْءِ: تەبەررۈكەن قىلدى.

«تَتَيَمَّنُ بِزِيَارَةِ قُبُورِ الْأَوْلِيَاءِ»: ئەۋلىيالارنىڭ قەبرىلىرىنى زىيارەت قىلىش بىلەن بەرىكەت ئالىدۇ.

تِيْنٌ: ئەنجۈر.

تِيْنَةٌ ج تِيْنَاتٌ: ئەنجۈر دەرىخى، بىر تۈپ ئەنجۈر.

تِيْهٌ ج أَتْيَاهٌ وَأَتَاوِيْهُ وَأَتَاوِهَةٌ: چۆل، باياۋان،

جەزىرە، جاڭگال، قاقاس دالا، ئادەم ئاياغ باسمىغان جاي.

أَرْضُ تِيْهَاءُ: سىرلىق ئوردا، تىلسىمات، ئېزىتقۇ جاي، ئادىشىپ قالىدىغان يول.

تَيْهَانُ: يولدىن ئاداشقۇچى، تېڭىرقاپ قالغۇچى، سەرگەردان، ئازغۇن.

تَيُوسِيَّةٌ: جاھىللىق، كاجلىق، تەرسالىق، تەتۈرلۈك، تىكە مىجەزلىك.

تَيُوعٌ ج تُيُوعَاتٌ: سۈتلۈك ئوت.

تَيَّاحٌ: ئاقساقال (يېتىم ئاقساقال)، ئۆزىگە مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلىشىۋالىدىغان ئادەم.

تَيَّارٌ ج تَيَّارَاتٌ: ئېقىم؛ ئېقىن؛ تەكەببۇر ئادەم.

تَيَّارٌ بَحْرِيٌّ: دېڭىز دولقۇنى.

تَيَّارُ هَوَاءٍ: ھاۋا ئېقىمى.

ضِدُّ التَّيَّارِ: ئېقىمغا قارشى، تەتۈر ئېقىم.

«يُغَامِرُ بَعْضُ السَّبَّاحِيْنَ فِي السِّبَاحَةِ ضِدَّ التَّيَّارِ»: بەزى سۇ ئۈزگۈچىلەر دولقۇنغا قاراپ سۇ ئۈزمەن دەپ قارامىلىق قىلىدۇ.

تَيَّارٌ شَدِيْدٌ: جەددىي ئېقىن.

«جَاءَ تَيَّارٌ بَارِدٌ فَأَصْبَحَ الْجَوُّ قَارِسًا حَتَّى أَنَّنَا لَمْ نَسْتَطِعْ اِحْتِمَالَهُ»: سوغۇق ئېقىم كىردى، شۇنىڭ بىلەن ھاۋا بىز چىدىيالمىغىدەك دەرىجىدە سوغۇق بولۇپ كەتتى.

تَيَّارٌ بَطِيءُ التَّرَدُّدِ: تۆۋەن چاستوتا.

تَيَّارٌ مُتَغَيِّرٌ: تۇراقسىز توك.

تَيَّارٌ كَهْرَبَائِيٌّ: توك ئېقىمى.

«اِنْقِطَاعُ التَّيَّارِ الْكَهْرَبَائِيِّ فِي الضَّيْفِ لَيْسَ بِظَاهِرَةٍ غَرِيبَةٍ»: يازدا توكنىڭ قېچىشى (ئۈزۈلۈپ قېلىشى) ئەجەبلىنەرلىك ھادىسە ئەمەس.

اَلتَّيَّارُ الْإِسْتِوَائِيُّ: ئېكۋاتور ئېقىمى.

تَيَّارٌ عَالٍ: يۇقىرى بېسىملىق توك.

تَيَّارٌ سَرِيْعُ التَّرَدُّدِ: يۇقىرى چاستوتا.

سَارَ مَعَ التَّيَّارِ: ۋەزىيەتكە قاراپ ئىش تۇتتى، سۈنىڭ ئېقىشىغا قاراپ ئىش قىلدى.

«يَجْرِي فِي أَدَبِنَا مُنْذُ الْقَرْنِ الْمَاضِي تَيَّارَانِ عَرَبِيٌّ اِسْلَامِيٌّ أَصِيْلٌ وَغَرْبِيٌّ دَخِيلٌ»: بىزنىڭ ئەدەبىياتىمىزدا ئۆتكەن ئەسىردىن بۇيان يىلتىزى چوڭقۇر ئەرەب ئىسلام ئەدەبىياتى بىلەن غەرب ئەدەبىياتىدىن ئىبارەت ئىككى خىل ئېقىم مەۋجۇت بولۇپ كەلدى.

تَيَّارَاتٌ مُعَاكِسَةٌ: تەتۈر ئېقىملار.

تَيَّانٌ: ئەنجۈرچى، ئەنجۈر سودىگىرى.

تَيَّاهٌ: يولدىن ئاداشقۇچى، تىڭىرقاپ قالغۇچى، سەرگەردان، ئازغۇن.

تَيِّحَانٌ: ئاقساقال، يېتىم ئاقساقال، ئۆزىگە مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلىشىۋالىدىغان ئادەم.

تَيَّمَ يُتَيِّمُ تَتْيِيمًا: ئاشىقى ـ بىقارار بولدى.

تَيَّهَ يُتَيِّهُ تَتْيِيهًا: ئازدۇردى، دىلىنى پەرىشان قىلدى، خىيالىنى بۆلۈۋەتتى؛ تەڭلىكتە قالدۇردى؛ تۆيۇق يولغا باشلىدى.

تَيَّهَ الشَّيْءَ: زايا قىلۋەتتى، بىكار قىلۋەتتى.

تَيَّهَ الرَّجُلَ: ئازدۇردى.

تَيَّهَ نَفْسَهُ: ئېسىنى يوقاتتى.

تَيُّوعٌ: سۈتلۈك ئوت.

ث

ث «اَلثَّاءُ»: ئەرەب تىلى ئېلىپبەسىنىڭ تۆتىنچى ھەرپى بولۇپ ، ئەبجەد ھېسابىدا «500» نى بىلدۈرىدۇ.

ثَابَ يَثُوبُ ثَوْبًا وَثَوَابًا إِلَى اللّٰهِ: توۋا قىلدى ، قايتتى ، ياندى.

ثَابَ إِلَى الْهُدُوءِ: تىنچلاندى.

ثَابَ إِلَيْهِ عَقْلُهُ: ھوشىنى تاپتى ، ئەقىلگە كەلدى.

ثَابَ الْحَوْضُ: كۆل تولدى.

ثَابَ النَّاسُ: كىشىلەر يىغىلدى ، توپلاندى.

ثَابَ الْمَاءُ: قوشۇلدى ، بىرلىشىپ كەتتى.

ثَابَ الْمَرِيضُ: كېسەل ساقايدى.

ثَابَ الْمَالُ: مال كۆپەيدى.

ثَابَتَ يُثَابِتُ مُثَابَتَةً الشَّيْءَ: تونۇتتى، ئېنىقلىدى.

ثَابِتٌ م ثَابِتَةٌ ج ثَوَابِتُ : دائىمىي ، ئىزچىل؛ مۇقىم ، تەۋرەنمەس ، كۆچمەس ، مۇستەھكەم ، تۇراقلىق، ئۆزگەرمەس.

«كَانَ الْأَقْدَمُونَ يَحْسَبُونَ الْأَرْضَ ثَابِتَةً لَا تَدُورُ» : قەدىمكىلەر زېمىننى چۆرگىلىمەيدىغان تۇرغۇن گۇمان قىلاتتى.

«خَطَا إِلَى الْمَعْرَكَةِ بِقَدَمٍ ثَابِتَةٍ» : ئۇرۇش مەيدانىغا پۈختا قەدەم بىلەن ئاتلاندى.

ثَابِتُ الْجَأْشِ: قەھرىمان ، قورقماس ، باتۇر ، يۈرەكلىك.

ثَابِتُ الْخُطَى: قەدىمى ئىزچىل.

ثَابِتُ الْعَزْمِ: قەتئىي ، كەسكىن ، ئىرادىلىك.

ثَابِتُ الْقَدَمِ: تەۋرەنمەس ، مەيدانى مۇستەھكەم.

لَوْنٌ ثَابِتٌ: ئۆچمەس رەڭ.

ثَابِتُ الْأَمْوَالِ: كۆچمەس مۈلۈك.

ثَابِتُ الْقَلْبِ: ئىرادىسى كۈچلۈك.

ثَابِتُ الْغَازِ: تۇراقلىق گاز مىقدارى.

أَمْلَاكٌ ثَابِتَةٌ: كۆچمەس مۈلۈك ، مۇقىم مۈلۈك.

اَلنُّجُومُ الثَّوَابِتُ: تۇرغۇن يۇلتۇزلار.

ثَابَرَ يُثَابِرُ مُثَابَرَةً عَلَى الْأَمْرِ: دائىملىق قىلدى، داۋاملاشتۇردى.

«لَا يَجْنِي ثِمَارَ عَمَلِهِ إِلَّا مَنْ يَجِدُّ وَيُثَابِرُ» : پەقەت تىرىشقان ۋە تىرىشىشنى ئۆزۈپ قويمىغان ئادەملا ئۆز ئىشىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرىدۇ.

ثَارَ يَثُورُ ثَوْرَانًا وَثَوْرَةً الشَّيْءُ: قوزغالدى ، ھاياجانلاندى ، تەۋرەندى ، چېچىلدى ، يېيىلدى ، كۆتۈرۈلدى.

ثَارَ الْغُبَارُ شَدِيداً : چاڭ ـ توزان بەك توزۇپ كەتتى.

ثَارَ عَلَيْهِ: قارشى قوزغالدى.

ثَارَ الْحَرْبُ: ئۇرۇش پارتلىدى.

ثَارَ الدُّخَانُ: ئىس ـ تۈتەك كۆتۈرۈلدى.

ثَارَ الْجُنْدُ: قوشۇن ئىسيان كۆتۈردى ؛ قوزغىلاڭ كۆتۈردى ، توپىلاڭ كۆتۈردى ، مالىمانچىلىق چىقاردى.

ثَارَ الشَّعْبُ: خەلق قوزغالدى.

ثَارَ الْبُرْكَانُ: يانار تاغ پارتلىدى.

ثَارَتْ نَفْسُهُ: كۆڭلى ئېلىشتى ، ياندۇردى ، قۇستى ، قەي قىلدى.

ثَارَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا زەربە بەردى ، ھۇجۇم قىلدى.

ثَارَتْ ثَائِرَتُهُ: ئۇنىڭ غەزىپى تاشتى.

ثَارَ ثَائِرُهُ: ئۇنىڭ غەزىپى تاشتى.

«ثَارَالْمَاءُ مِنْ بَيْنِ الْحِجَارَةِ» : سۇ تاش

ئارىسىدىن بولدۇقلاپ چىقتى.

ثَارَةٌ: ۋاتىلداق ئايال ، ۋات - ۋات ئايال.

ثَارَةٌ مِنَ النُّوقِ وَالشَّاءِ: سۈتلۈك (تۆگە ياكى قوي) ، سۈتى كۆپ.

ثَاعَ يَثُوعُ ثَوْعًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

ثَاغِمٌ: ئاق ، ئاپئاق.

رَأْسٌ ثَاغِمٌ: ئاق باش.

ثَافَلَ يُثَافِلُ مُثَافَلَةً: ئولتۇرۇشتى.

ثَافَنَ يُثَافِنُ مُثَافَنَةً: ئۇنىڭ بىلەن ئايرىلماي بىللە بولدى، ئولتۇرۇشتى.

ثَافَنَهُ عَلَى الْأَمْرِ: ياردەم قىلدى.

ثَاقِبٌ: ئۆتكۈر ، تېشىپ ئۆتكۈچى ؛ سۈتلۈك ، سۈتى كۆپ.

رَأْيٌ ثَاقِبٌ: چوڭقۇر پىكىر.

ثَاقِبُ الرَّأْيِ: پىكرى ئۆتكۈر.

ثَاقِبُ الْفِكْرِ: زېھنى ئوچۇق.

حَسَبٌ ثَاقِبٌ: شۆھرەت ئىگىسى ، شۆھرەتلىك.

عِلْمٌ ثَاقِبٌ: شانلىق ، شانلىق ئىلىم.

ثَاقِبُ النَّظَرِ: پاراسەتلىك.

ثَاقِبُ الْبَصَرِ: يىراقنى كۆرىدىغان.

ثَاقِبُ الذِّهْنِ: پىكرى ئوچۇق.

ثَاقِبٌ مِنَ الْكَوَاكِبِ: يورۇق يۇلتۇز.

«وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ وَمَا أَدْرَاكَ مَاالطَّارِقُ النَّجْمُ الثَّاقِبُ» «قرآن»: ئاسمان بىلەن تارىق (يەنى كېچىدە ئاشكارا بولغۇچى يۇلتۇز) بىلەن قەسەم قىلىمەن ، تارىقنىڭ نېمىلىكىنى بىلەمسەن ؟ ئۇ يورۇق يۇلتۇزدۇر.

ثَاقَفَ يُثَاقِفُ مُثَاقَفَةً الشَّخْصَ: قىلىچ تەڭلىدى.

ثَاقَلَ يُثَاقِلُ مُثَاقَلَةً: تەستە ھەرىم بولىدىغان تائام يېدى ، تەستە ھەزىم بولىدىغان تائام بەردى.

ثَاقِلٌ ج ثَوَاقِلُ: ئېغىر، قاتتىق.

مَرَضٌ ثَاقِلٌ: قاتتىق ئاغرىق.

ثَاقِلٌ مِنَ الدَّنَانِيرِ: پۇتۇن ، ساپ.

ثَاكِلٌ: بالىسىنى يوقاتقان ئاتا ، بالىسى ئۆلگەن ئاتا ؛ دوستىدىن ئايرىلغان كىشى.

ثَاكِلَةٌ ج ثَوَاكِلُ: بالىسىنى يوقاتقان ئانا.

ثَالَ يَثُولُ ثَوْلاً: دۆتلەشتى، كالۋالاشتى ، ساراڭ-لىقى تۇتتى.

ثَالَ الشَّيْءَ: تۆكتى.

ثَالِثٌ: ئۈچىنچى.

«إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ» «قرآن» : ئەينى زاماندا ئۈلارغا ئىككى پەيغەمبەر ئەۋەتتۇق ، ئۇلار ئۇ ئىككى پەيغەمبەرنى ئىنكار قىلدى ، ئۈچىنچى پەيغەمبەرنى ئەۋەتىش بىلەن ئۇلارغا ياردەم قىلدۇق.

ثَالِثُ الْإِثْنَيْنِ: ئىككىنىڭ ئۈچىنچىسى ، ئىككىنى ئۈچ قىلغۇچى.

ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ: ئۈچىنىڭ ئۈچىنچىسى ؛ ئۇلارنىڭ بىرى.

اَلثَّالِثَ عَشَرَةَ: ئون ئۈچىنچى.

اَلْعَالَمُ الثَّالِثُ: ئۈچىنچى دۇنيا.

ثَالِثًا: ئۈچىنچىسىدىن.

ثَالِمٌ: گال ، ئىتتىك ئەمەس.

ثَالُوثٌ: ئۈچ بىرلىك ، ئۈچىنىڭ بىر گەۋدە بولۇ-شى، ئۈچ بىرلەشكەن خۇدا(ناسارالار ئېتىقاد-دا.)

ثَامِرٌ: يېسىپۇرچاق ؛ مېۋىلىك، ئونۇملۇك.

ثَامِرٌ مِنَ الْحَيَوَانِ: مېۋىخور ھايۋان.

ثَامَنَ يُثَامِنُ مُثَامَنَةً فِي السِّلْعَةِ: باھا تالاشتى.

ثَامِنٌ: سەككىزىنچى.

«وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ» «قرآن» : يەنە بەزىلەر: « ئۇلار يەتتە بولۇپ ، سەككىزىن-چىسى ئۇلارنىڭ ئىتىدۇر » دەيدۇ.

ثَانَوِيٌّ: ئىككىنچى ، ئىككىنچى دەرىجىلىك ، ئوتتۇرا دەرىجىلىك.

اَلتَّعْلِيمُ الثَّانَوِيُّ: ئوتتۇرا مەكتەپ مائارىپى.

مَدْرَسَةٌ ثَانَوِيَّةٌ: تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ.

شَهَادَةٌ ثَانَوِيَّةٌ: تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ دىپلومى.

شَهَادَةُ دِرَاسَةِ الثَّانَوِيَّةِ: تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ دىپلومى.

ثَانِيًا. ثَانِيَةً: ئىككىنچىدىن ، يەنە ، قايتا ، يەنە بىر قېتىم.

ثَانٍ م ثَانِيَةٌ: ئىككىنچى.

ثَانِيَةٌ ج ثَوَانٍ: سېكۇنت.

ثَانِي عَشَرَ: ئون ئىككىنچى.

ثَائِبٌ: يامغۇرلۇق بوران.

ثَائِرٌ: قىساسچى ، ئىنتىقام ئالغۇچى ، ئىنقىلابچى ، قوزغىلاڭچى.

«خَرَجَ مِنَ الْإِجْتِمَاعِ ثَائِرًا كَالْبُرْكَانِ»: ئۇ يىغىندىن يانار تاغدەك ئېتىلىپ چىقتى.

ثَائِرَةٌ ج ثَوَائِرُ: غەلىيان ، پاراكەندىچىلىك.

ثُؤَاجُ الْغَنَمِ: قوينىڭ مەرىشى.

ثَادَةٌ: سېمىز، سېمىزلىك.

ثُؤَاطٌ: زۇكام.

ثَئِبَ يَثْئَبُ ثَأَبَا الرَّجُلُ: ئەسىنىدى.

ثَأْبٌ. ثُؤَبَاءُ: ئەسنەك ؛ تىنجىق ؛ بۇرۇقتۇر- مىلىق، دىمىق.

ثَأْثَأَ يُثَأْثِئُ ثَأْثَأَةً الشَّخْصُ: پىسە بولدى؛

«ص، س» ھەرپلىرىنى «ث» تەلەپپۇز قىلدى.

«ض، ز» ھەرپلىرىنى «ذ» ھەرپى بىلەن تەلەپپۇز قىلدى.

ثَأْثَأَ النَّارَ: ئوتنى ئۆچۈردى.

ثَأْثَأَ الْغَضَبَ: ئاچچىقىنى باستى.

ثَأْثَأَهُ عَنِ الْأَمْرِ: ئارىلاشتى (ئىشقا) ، توستى ، توختىتىپ قويدى.

ثَأْثَأَ الشَّيْءَ: يۆتكىدى ، نېرى قىلدى ؛ يوقاتتى.

ثَأْثَأَ الْجِمَالَ: تۆگىلەرنى سۇغاردى.

ثَأْثَأَ الْغَضَبُ: غەزىپى تىنچلاندى ، بېسىقتى.

ثَأَجَ يَثْأَجُ ثَأَجَا الْغَنَمُ: قوي مەردى.

ثَئِدَ يَثْئَدُ ثَأْدًا النَّبْتُ: شەبنەم چۈشتى ؛ ھۆل بولدى.

ثَئِدَ الرَّجُلُ: كىشى توڭدى ، مۇزلىدى.

ثَئِدَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال دۆتلەشتى ، كالۋالاشتى.

ثَئِدَتِ الْفَخْذُ: يوتىسى سەمرىپ تولۇپ كەتتى.

ثَأَدَ. ثَأْدٌ: پىپىشقاق تۇپا ، سېغىز تۇپا ؛ شەبنەم ؛ سەت ئىش.

مَكَانٌ ثَأْدٌ: زەي يەر ، نەم يەر.

رَجُلٌ ثَئِدٌ: توڭغاق ئادەم.

ثَأْدَاءُ: چۆرە ، دېدەك ؛ ئاجىز ؛ ئەخمەق ؛ گالۋاڭ ، دۆت.

ثَأْدَةٌ: سېمىز ئايال.

ثَأَرَ يَثْأَرُ ثَأْرًا الْقَتِيلَ أَوْ بِهِ: قىساس ئالدى ، ئىنتىقام ئالدى.

«ثَأَرَ لِنَفْسِهِ مِنَ الْعَدُوِّ»: ئۆزى ئۈچۈن دۈشمەندىن ئۆچ ئالدى.

ثَأَرَ الْقَاتِلَ: قاتىلدىن ئۆچ ئالدى ، قىساس ئالدى.

ثَأْرٌ ج ثَأَرَاتٌ: قىساس ، ئىنتىقام ؛ خۇن تەلەپ قىلماق.

أَخَذَ بِثَأْرِهِ: ئۆچىنى ئالدى ، ئىنتىقامىنى ئالدى.

هُوَ ثَأْرُ فُلَانٍ: ئۇ پالانىنىڭ رەقىبى.

أَخَذَ مِنْهُ الثَّأْرَ: ئۇنىڭدىن ئىنتىقام ئالدى.

«طَالِبُ الثَّأْرِ لَايَبْقَى عَلَى شَيْءٍ حَتَّى يُدْرِكَ ثَأْرَهُ»: ئۆچ ئالغۇچى ئۆچىنى ئالمىغۇچە توختىمايدۇ.

ثُؤْرَةٌ: قىساس ، ئىنتىقام ، ئۆچ ئېلىش.

ثَأْرِيٌّ: قىساسچى ؛ قىساسچىلىق.

ثَئِطَ يَثْأَطُ ثَأَطًا اللَّحْمُ: گۆش سېسىپ قالدى ، پۇراپ قالدى ، بۇزۇلۇپ قالدى.

ثُئِطَ الرَّجُلُ: زۇكام بولۇپ قالدى.

ثَأْطَاءُ: ئەخمەق ئايال.

ثَأْطَةٌ: سېسىق پاتقاق ، قارا لاي.

ثَأْطَةٌ مُدَّتْ بِمَاءٍ: ئوت ئۈستىگە ياغ چاچماق ، ئېچىشقان يەرگە تۇز سەپمەك.

ثَأْلَلَ يُثَأْلِلُ ثَأْلَلَةً الْمَرَضُ: كېسەل تېرىنىڭگە

مۇدۇر چىقتى.

ثُؤْلِلَ جَسَدُهُ: بەدىنىگە سۆگەل چىقىپ قالدى.

ثُؤْلُولٌ ج ثَآلِيلُ: سۆگەل ؛ مۇدۇر ؛ ئەمچەك توپچىسى.

ثُؤْلُولَةٌ: مۇدۇر ؛ قاپارتقۇ ؛ ئەمچەك توپچىسى.

ثَأَى يَثْأَى ثَأْيًا الشَّيْءَ: بۇزۇپ قويدى.

ثَأَى بَيْنَ الْقَوْمِ: ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى.

ثَأَى الْجِلْدَ: تېرىنى تەشتى ، تۆشۈك ئاچتى ؛ تىلدى ، كەستى ، يارىدى.

ثَئَاهُ: ئاجىزلاشتۇردى.

ثَأْيٌ: تاتۇق ، پۇچۇق (قاچا ـ قۇچىنىڭ) ؛ ئاجىز.

ثَئِيدٌ: توڭغاق ئادەم.

ثَبَاتٌ: مۇستەھكەملىك ، قەتئىيلىك ، تەۋرەنمەسلىك ، تۇراقلىق، مۇقىم، پۇختا، ئېھتىيات چىڭ تۇرماق ، داۋاملاشتۇرماق ؛ چىداملىق.

«يَعْمَلُ الْحُكُومَةُ عَلَى ثَبَاتِ الْأَسْعَارِ»: ھۆكۈمەت باھانى مۇقىملاشتۇرۇشقا ھەرىكەت قىلماقتا.

ثُبَاتٌ: باتۇر چەۋەندار.

دَاءٌ ثُبَاتٌ: كىشىنى مەدەر ـ شىدەر قىلدۇرمايدىغان كېسەل.

ثِبَاتٌ ج أَثْبِتَةٌ: باغ ، تۆشلۈك.

ثِبَانٌ ج ثُبْنٌ و ثُبْنَةٌ: يانچۇق ، خالتا ، قاپ.

ثَبَّ يَثُبُّ ثَبًّا وثِبَابًا: مۇستەھكەم ئولتۇردى.

ثَبَّ الْأَمْرُ: تۈگىدى ، تامام بولدى ، پۈتتى.

ثَبَّى يُثَبِّي تَثْبِيَةً الشَّيْءَ: توپلىدى ، يىغدى ، دۆۋىلىدى.

ثَبَّى الْجَيْشَ: قوشۇن تەشكىللىدى.

ثَبَّى الْمَالَ: مالنى ساقلىدى ، كۆپەيتتى.

ثَبَّاهُ: مەدھىيىلىدى ، ئۇلۇغلىدى.

ثَبَّا اللّٰهُ لَهُ النِّعَمَ: ئاللاھ ئۇنىڭغا ئىنئام قىلدى ، ئۇنىڭغا نېمەت ئاتا قىلدى.

ثَبَّى عَلَى الْأَمْرِ: ئىزچىل بولدى.

ثَبَّى فُلَانٌ: ئادەتسىنىڭ ئىزىدا ماڭدى.

ثَبَّتَ يُثَبِّتُ تَثْبِيتًا الْمُوَظَّفَ: خىزمەتچىنى مۇقىملاشتۇردى ، تۇراقلاشتۇردى.

ثَبَّتَ فِي وَجْهِهِ: چىڭ تۇردى؛ كۆچەيتتى ؛ ئىسپاتلىدى ، ئېنىقلىدى ، دەلىللىدى.

ثَبَّتَ الْأَسْعَارَ: باھانى تۇراقلاشتۇردى.

ثَبَّتَ قِيمَةَ الْعُمْلَةِ: پۇلنىڭ قىممىتىنى مۇقىملاشتۇردى.

ثَبَّتَ الشَّيْءَ : تەۋرەنمەس قىلدى.

ثَبَّتَ الْمِنْضَدَةَ: ئۈستەلنى مىدىرلىماس قىلدى.

ثَبَّتَ الشَّخْصَ: ئىرادىلىك قىلدى.

ثَبَّتَ الذَّنْبَ عَلَى فُلَانٍ: جىنايەتنى ئارتتى ، جىنايەتنى ئىسپاتلىدى.

ثَبَّتَ الذَّاتِيَّةَ أَوِ الشَّخْصِيَّةَ: سالاھىيىتىنى ئېنىقلىدى.

ثَبَّتَ الشُّرْعَةَ: تېزلىكنى تۇراقلاشتۇردى ، سۈرئەتنى تىزگىنلىدى.

«يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ»: ئاللاھ مۆمىنلەرنى مۇستەھكەم ئىمانىدا مەھكەم تۇرغۇزىدۇ.

ثَبَّتَ قَلْبَهُ: قەلبىنى تىنچلاندۇردى ، خاتىرجەم قىلدى.

ثَبَّجَ يُثَبِّجُ تَثْبِيجًا الْخَطَّ: خەتنى قالايمىقان يازدى، قول ئۇچىدا يازدى.

ثَبَّجَ الْكَلَامَ: قالايمىقان سۆزلىدى ، ئېغىز ـ پەس سۆزلىدى.

ثَبَّطَ يُثَبِّطُ تَثْبِيطًا ـ هُ عَنِ الْأَمْرِ: ئىشتىن توستى ، توسقۇنلۇق قىلدى ، چەكلىدى.

ثَبَّطَ عَزْمَهُ أَوْ هِمَّتَهُ: ئىرادىسىنى بوشىتىۋەتتى.

«وَلَكِنْ كَرِهَ اللّٰهُ انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ» «قرآن»: لېكىن ئاللاھ ئۇلارنىڭ چىقىشىنى ياقتۇرمىدى، (ئۇلارنىڭ دىللىرىغا ھورۇنلۇقنى سېلىپ) ئۇلارنىڭ ئىرادىسىنى سۇندۇردى.

ثَبَّطَ عَنْ سَعْيِهِ: تىرىشچانلىقىغا توسقۇنلۇق قىلدى، دەخىل قىلدى.

«يَمْزِالْعَالَمُ الْعَرَبِيُّ بِطُرُوفٍ تُثَبِّطُ الْهِمَمَ»: ئەرەب دۇنياسى ئىرادىنى بوشاشتۇزىدىغان ۋەزىيەتنى بېشىدىن كەچۈرمەكتە.

ثَبَتَ يَثْبُتُ ثَبَاتًا وَ ثُبُوتًا الشَّخْصُ: مەزمۇت

بولدى ؛ بەرقارار بولدى ، مۇستەھكەم تۇردى.

ثَبَتَ عَلَى الْعَمَلِ: ئىشنى داۋاملاشتۇردى ؛ ئىشتا چىڭ تۇردى.

ثَبَتَ بِالْمَكَانِ: مۇقىم تۇردى.

ثَبَتَ لَهُ: دادىل تاقابىل تۇردى.

ثَبَتَ فِي وَجْهِهِ: دادىل تاقابىل تۇردى.

ثَبَتَ الْخَبَرُ وَنَحْوُهُ: خەۋىرى ئېنىق بولدى.

ثَبَتَ عَلَى الشَّيْءِ: داۋاملاشتۇردى.

«إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا» «قرآن»: ئى مۆمىنلەر! بىر جامائەگە (يەنى دۈشمەن قوشۇنىغا) ئۇچراشقان چېغىڭلاردا ساباتلىق كۆرسىتىڭلار.

«ثَبَتَتِ التُّهْمَةُ عَلَيْهِ»: جىنايەت ئىسپاتلاندى.

ثَبُتَ يَثْبُتُ ثُبُوتَةً وَثَبَاتَةً الْمَرْأُ: ئىرادىلىك بولدى ، دادىل بولدى ، قەتئىي بولدى.

ثَبُتَتْ عَلَيْهِ الْجَرِيمَةُ: جىنايىتى بېكىتىلدى ، جىنايىتى ئىسپاتلاندى ، جىنايىتى مۇقىملاشتى.

ثَبْتٌ: ئىشەنچلىك ، قەتئىي ، چىڭ.

ثَبْتُ الْجَنَانِ لَايَزِلُّ بِهِ اللِّسَانُ: پاراسەتلىك ئادەم، سۆزىدىن كەتكۈزۈپ قويمايدۇ.

قَائِدٌ ثَبْتٌ: باتۇر قوماندان.

زَعِيمٌ ثَبْتٌ: دانا داھىي.

ثَبَتٌ ج أَثْبَاتٌ: پاكىت ، دەلىل ، ئىسپات ، ئىشەنچلىك؛ مۇندەرىجە.

رَجُلٌ ثَبْتٌ: ئىشەنچلىك ئادەم.

ثَبَتُ الْمُحَدِّثِ: مۇھەددىسنىڭ ئۆزى رىۋايەت قىلغان ھەدىسلەرنىڭ ۋە ئۇستازلىرىنىڭ ئىسىملىرى جەملەنگەن توپلام.

ثَبَتُ الْكَلِمَاتِ وَ مَعَانِيهَا: سۆزلۈكلەر ۋە ئۇلارنىڭ مەنىلىرىنىڭ مۇندەرىجىسى.

ثَبَتُ الْأَعْلَامِ: ئاتاقلىق شەخسلەر مۇندەرىجىسى.

ثَبَةٌ ج ثَبَاتٌ وَ ثُبُوتٌ: يىلقا ، ئاتلار توپى ؛ ئادەملەر توپى ؛ كۆلنىڭ ئوتتۇرىسى.

ثَبَجَ يَثْبُجُ ثَبْجًا الْخَطَّ: خەتنى قالايمىقان يازدى.

ثَبَجَ الْكَلَامَ: مۇجمەل گەپ قىلدى.

ثَبَجَ يَثْبِجُ ثَبْجًا وثُبُوجًا: يۇكۇنۇپ ئولتۇردى ، تىزلىنىپ ئولتۇردى.

ثَبَجٌ ج أَثْبَاجٌ: ئوتتۇرىسى ، ئوتتۇرا قىسمى ، مەركىزىي ؛ ئارىسى ، ئىچى، قالايمىقان خەت، تۇتۇق خەت، يۇقىرى قىسمى، قالايمىقان سۆز.

ثَبَجُ الْبَحْرِ: دېڭىز ئوتتۇرىسى ؛ دېڭىز يۈزى.

ثَبَرَ يَثْبُرُ ثَبْرًا: ھەيدىۋەتتى ، قوغلىۋەتتى.

ثَبَرَهُ عَنِ الشَّيْءِ: توستى ، مەنئى قىلدى.

ثَبَرَ يَثْبُرُ ثُبُورًا الشَّيْءَ: ۋەيران قىلىۋەتتى ، ھالاك قىلىۋەتتى ؛ بۇزۇۋەتتى.

ثَبَرَ الْمَرْأُ: ھالاك بولدى ، يوقالدى ، ۋەيران بولدى ، خاراب بولدى.

ثَبَطَ يَثْبُطُ ثَبْطًا الشَّخْصَ عَنِ الْعَمَلِ: توسقۇنلۇق قىلدى.

ثَبَطَهُ عَلَى الْأَمْرِ: بىلدۇردى ، چۈشەندۈردى، خەۋەر قىلدى.

ثَبَطَ الْعَزْمَ: ئىرادىسىنى بوشىتىۋەتتى ، بەل قويغۇزۇۋەتتى ؛ سوغۇق سۇ سەپتى ، روھىنى چۈشۈردى.

«لَاتَسْتَطِيعُ أَيَّةُ صُعُوبَاتٍ أَنْ تَثْبُطَ هِمَّتَنَا مَهْمَاكَانَتْ»: ھەرقانداق قىيىنچىلىق بىزنى باش ئەگدۈرەلمەيدۇ.

ثَبِطَ يَثْبَطُ ثَبَطًا: ئاجىزلىدى ؛ دىتسىز بولدى، بولۇمسىز بولدى.

ثُبْنَةٌ ج ثُبَنٌ: سېۋەت.

ثُبُوتٌ: قەتئىيلىك ، ئىشەنچلىك ، تەۋرەنمەسلىك.

عَدَمُ الثُّبُوتِ: تەۋرىنىش ، تۇراقسىزلىق ، ئارسالدىلىق.

ثُبُوتُ الشَّهْرِ: يېڭى ئاينىڭ چىققانلىقىنىڭ ئىسپاتى.

ثُبُوتِيٌّ: ئىشەنچلىك ، مۇستەھكەم.

وَثَائِقُ ثُبُوتِيَّةٌ: ئىشەنچلىك ھۆججەتلەر.

ثُبُورٌ: ھالاكەت ، ئۆلۈم.

«لَاتَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا» «قرآن»: بۈگۈن سىلەر بىر ئۆلۈمنى ئەمەس ،

تالاي ئۆلۈملەرنى تىلەڭلار.

نَادَى بِالْوَيْلِ وَالثُّبُورِ: داد - پەريات كۆتۈردى.

دَعَى بِالْوَيْلِ وَالثُّبُورِ: داد - پەريات كۆتۈردى.

ثَجَّ يَثُجُّ ثُجُوجًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى ، سەل كەلدى ، سۇ قۇيۇلدى.

ثَجَ يَثُجُّ ثَجًّا الْمَاءَ: سۇنى ئاققۇزدى.

ثَجَّاجٌ: قانتىق يامغۇر ، قارا يامغۇر ، مول يامغۇر.

«وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا» (قرآن): بۇلۇتلاردىن مول يامغۇر ياغدۇرۇپ بەردۇق.

ثَجَّلَ يُثَجِّلُ تَثْجِيلًا الشَّيْءَ: يوغىناتتى.

ثَجِلَ يَثْجِلُ ثَجَلًا : قورسىقى يوغىناپ ساڭگىلاپ كەتتى.

ثَجَمَ يَثْجُمُ ثَجْمًا ـُ هُ: سۈرئىتىنى ئاستىلاتتى.

ثَجَمَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر قۇيۇۋەتتى.

ثَجِمَ يَثْجَمُ ثَجَمًا: تېز بېرىپ كەلدى.

ثَخَانَةٌ: زىچلىق ، قويۇقلۇق.

ثَخُنَ يَثْخُنُ ثُخُونَةً وَثَخَنًا وَثَخَانَةً الشَّيْءُ: قانىتىق بولدى، يېرىك بولدى ؛ يېرىكلەشتى، قويۇقلاشتى.

ثَخُنَ السَّائِلُ: سۇيۇقلۇق قويۇقلاشتى.

ثَخْنٌ: هارغىنلىق ، كېسەلمەنلىك ، ئۇيقۇسىزلىق.

ثَخِيْنٌ ج ثُخَنَاءُ: توم ؛ قويۇق؛ قېلىن ؛ يېرىك، قوپال.

اَلثَّخِيْنُ مِنَ الْأَثْوَابِ: ئوبدان توقۇلغان قېلىن كىيىم.

ثَخِيْنَةٌ ج ثَخِيْنَاتٌ: توم ؛ قويۇق؛ قېلىن ، قوپال.

ثَدَا يَثْدُوْ ثَدْوًا الشَّيْءَ: ھۆللىدى ، ھۆل قىلدى.

اَلثِّدَامُ: سۈزگۈچ.

ثَدَّمَ يُثَدِّمُ تَثْدِيْمًا الْإِبْرِيقَ: سۈزگۈچ بېكىتتى.

ثَدَّى يُثَدِّى تَثْدِيَةً: ئوزۇقلاندۇردى ، تائام بەردى.

ثَدَقَ يَثْدُقُ ثَدْقًاالْمَطَرُ: يامغۇر شارىلداپ ياغدى.

ثَدَقَ السَّحَابُ: يامغۇر قۇيۇلدى.

ثَدَقَ الْخَيْلَ: ئاتنى قويۇۋەتتى ، چاپتۇردى.

ثَدَقَ بَطْنَ الشَّاةِ: قوينىڭ قورسىقىنى ياردى.

ثَدْمٌ: كالامپاي ، سېمىز ؛ ئەخمەق ، دۆت ، گېپىنىڭ تۈتامى يوق.

ثَدِنَ يَثْدَنُ ثَدَنًا اللَّحْمُ: سېسىپ قالدى ، پۈراپ قالدى ؛ سەمرىپ كالامپايلىشىپ كەتتى.

ثَدْيٌ ج أَثْدَاءٌ وَأَثْدٍ وَثُدِيٌّ: ئەمچەك ، بىجىق.

ثَدْيُ الْحَيَوَانِ: ھايۋاننىڭ يېلىنى.

ذَوَاتُ الثَّدْيِ: سۈت ئەمگۈزگۈچى ھايۋانلار.

ثَدْيٌ صِنَاعِيٌّ : سوسكا.

ثَدْيَاءُ: كۆكسى يوغان ئايال.

ثَدْيِيٌّ : ئەمچەكىكە ئائىت.

عِلْمُ الثَّدْيِيَّاتِ: زوئولوگىيىنىڭ سۈت ئەمگۈچى ھايۋانلارنى تەتقىق قىلىدىغان قىسمى.

ثَرَاءٌ: بايلىق ، پۇل - مال ، خەزىنە.

«وَجَدَالْمُرْتَشُونَ فِي ظِلِّ الْحُكْمِ الْحِمَايَةَ وَالثَّرَاءَ الْفَاحِشَ» : پارىخورلار ھاكىمىيەتنىڭ سايەسى ئاستىدا قانات ئاستىغا ئېلىنىدى ۋە ھارام بايلىق توپلىدى.

ثَرَبَ يَثْرِبُ ثَرْباً الْمَرِيضَ: كېسەلنىڭ كىيىمىنى سالدۇردى.

ثَرَبَهُ: مالامەت قىلدى ، تەنقىد قىلدى.

ثَرْثَارٌ: جاۋۇلداق ، ۋات - ۋات ، كوت - كوت، ۋالاقەككۇر.

«أَبْغَضُكُمْ إِلَيَّ الثَّرْثَارُونَ الْمُتَفَيْهِقُونَ» (حديث): ئاراڭلاردىكى تولا گەپ قىلىدىغان كوت-كوتلارنى مەن ئەڭ ياقتۇرمايمەن.

«هَذَا الرَّجُلُ حَقًّا رَجُلٌ ثَرْثَارٌ فَهُوَ دَائِمًا يَتَكَلَّمُ كَلَامًا تَافِهًا سَخِيفاً» : بۇ ئادەم ۋالاقەككۇر ئادەم بولۇپ ھەمىشە مەنىسىز سۆزلەرنى قىلىدۇ.

ثَرْثَرَ يُثَرْثِرُ ثَرْثَرَةً فِي الشَّيْءِ: ئارىلاشتۇرۇۋەتتى، ئوماچ قىلىۋەتتى.

ثَرْثَرَ الشَّيْءَ: چېچىۋەتتى ، تارقىتىۋەتتى.

ثَرْثَرَ فِي الْكَلَامِ: ۋالاقلىدى ، جاۋۇلدىدى ،

كاپشىدى.

ثَرْثَرَالطَّعَامَ: يېمەكلىكنى ئارىلاشتۇرۇۋەتتى.

ثَرْثَرَ فِي الطَّعَامِ: كۆپ تاماق يېدى.

ثَرَدَ يَثْرُدُ ثَرْدًا الْخُبْزَ: شورپىغا نان چىلىدى، نانىنى ئوشاتتى.

ثَرِدَ يَثْرَدُ ثَرَدًا الشَّفَةُ: توشقان كالپۇك بولۇپ قالدى، كالپۇك يېرىلىپ كەتتى.

ثَرَّ يَثِرُّ ثَرًّا السَّائِلُ: مول بولدى ؛ قاتتىق يامغۇر ياغدى.

ثَرَّ الرَّجُلُ: كاپشىدى ، ۋالاقشىدى.

ثَرَّ لِشَيْءٍ: كېڭەيدى.

ثَرَّ الشَّيْءَ: كېڭەيتتى ، يايدى ، تارقاتتى.

ثَرَّتِ الْبِئْرُ: قۇدۇق سۇيى كۆپەيدى ، سۇيى ئەلۋەك بولدى.

ثَرَّتِ الْعَيْنُ: يېشى مول بولدى ، يېشى كۆپەيدى.

ثَرَّتِ السَّحَابَةُ: كەڭ دائىرىلىك يامغۇر ياغدى ، بۇلۇت يامغۇرنى قۇيۇۋەتتى.

ثَرٌّ ج ثِرَارٌ : ۋالاقتەككۇر ، كۆپ سۆزلەيدىغان.

فَرَسٌ ثَرٌّ: يۈگۈرۈك ئات ، چاپقۇرئات.

اَلثَّرُّ: بۇلدۇقلاپ چىقىپ تۇرغان ؛ چېچىۋېتىش ، مالىماتاك قىلىۋېتىش ؛ كەڭ.

اَلثَّرُّ مِنَ السَّحَابِ: سۇيى كۆپ بۇلۇت.

اَلثَّرُّ مِنَ الْمَطَرِ: تامچىلىدى؛ چوڭ يامغۇر.

اَلثَّرُّ مِنَ الْخَيْلِ: ئۇچقۇر ئات ، يورغا ئات.

مَطَرٌ ثَرٌّ: قاتتىق يامغۇر ؛ قارا يامغۇر.

شَاةٌ ثَرٌّ: سۈتلۈك ساغلىق.

«اَلْأُمُّ يَنْبُوعٌ ثَرٌّ مِنَ الْحَنَانِ وَالْعَطَاءِ» : ئانا كۆيۈمچانلىق ۋە سېخىيلىقنىڭ بۇلدۇقلاپ چىقىپ تۇرىدىغان بۇلىقىدۇر.

ثَرَّبَ يُثَرِّبُ تَثْرِيبًا الْمَرْأَ أَوْ عَلَيْهِ: ئەيىبلىدى ، مالامەت قىلدى ؛ كايىدى.

«قَالَ لَاتَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرّٰحِمِيْنَ» (قرآن) : يۈسۈف ئېيتتى : «بۈگۈن سىلەر ئەيىبلەشكە ئۇچرىمايسىلەر ، ئاللاھ سىلەرنى كەچۈرسۇن ، ئاللاھ ئەڭ مەرھەمەتلىك زاتتۇر».

ثَرَّبَ عَلَيْهِ فِعْلَهُ: يامان ئاقىۋىتىنى چۈشەندۈردى

ثَرَّرَ يُثَرِّرُ تَثْرِيرًا الْمَكَانَ: جايىنى ھۆل قىلۋەتتى، نەم قىلىۋەتتى.

ثَرِعَ يَثْرَعُ ثَرَعًا الرَّجُلُ: توساتتىن كەلدى چاقىرىلمىغان مېھمان بولۇپ كەلدى.

ثُرْغُلٌ: چىشى تۆلكە.

ثَرَمَ يَثْرِمُ ثَرْمًاالشَّخْصَ: ئۈرۈپ چىشىنى چۈشۈرۈۋەتتى ، چىشىنى تۆكۈۋەتتى.

ثَرِمَ يَثْرَمُ ثَرَمًا: چىشى چۈشۈپ كەتتى.

ثَرْوَاءُ: باي ئايال ، پۇلدار ئايال.

ثَرْوَةٌ ج ثَرَوَاتٌ: بايلىق ، پۇل - مال ، خەزىنە.

ثَرْوَةٌ طَبِيعِيَّةٌ: تەبىئىي بايلىق.

ثَرْوَةٌ قَوْمِيَّةٌ: دۆلەت بايلىقى ، مىللىي بايلىق.

ثَرْوَةٌ مَائِيَّةٌ: سۇ مەھسۇلاتلىرى بايلىقى.

ثَرْوَةٌ مَادِّيَّةٌ: ماددىي بايلىق.

أَهْلُ الثَّرْوَةِ وَ أَصْحَابُهَا: بايلار.

ثَرْوَةٌ رُوحِيَّةٌ: مەنىۋى بايلىق.

ثَرْوَةٌ أَدَبِيَّةٌ: ئەدەبىي بايلىق.

ثَرْوَةٌ لُغَوِيَّةٌ: تىل بايلىقى.

«اَلْعَالَمُ الْعَرَبِيُّ غَنِيٌّ بِثَرْوَتِهِالْمَادِيَّةِوَالْبَشَرِيَّةِ» : ئەرەب دۇنياسى ماددىي بايلىق ۋە ئادەم بايلىقى بىلەن باي ھېسابلىنىدۇ.

ثَرُورٌ: ۋاتىلداق ئايال ؛ پىتنىخور ئايال.

ثَرِيَ يَثْرَى ثَرَاءً الشَّخْصُ: بېيىدى ، مالدار بولدى ، پۇل - مېلى كۆپەيدى.

ثَرِيَتِ الْأَرْضُ: زېمىن ھۆللىشىپ يۇمشاپ كەتتى.

ثَرِيَ بِالشَّيْءِ: خۇشاللاندى.

ثَرًى: زەي يەر ، نەم يەر ، خەزىنە ، زېمىن

«لَهُ مَافِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَاتَحْتَ الثَّرَى» (قرآن) : ئاسمانلاردىكى ، زېمىنلاردىكى ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ۋە يەر ئاستىدىكى شەيئىلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ

دۇر.

«كَالْفَرْقِ بَيْنَ الثَّرَى وَالثُّرَيَّا»: ئاسمان - زېمىن پەرق بار ، ئاسمان - زېمىن پەرقلىنىپ تۇرىدۇ.

طَيَّبَ اللّٰهُ ثَرَاهُ: ئاللاھ ئۇنى قەبرىسىدە خاتىرجەم ياتقۇزغاي (ئۆلگەن ئادەمگە قارىتا دۇئا ئورنىدا ئىشلىتىلىدىغان سۆز بولۇپ، ئاللاھ ئۇنىڭغا كەڭ رەھمەت قىلسۇن دېگەن مەنىدە.)

أَيْنَ الثَّرَى مِنَ الثُّرَيَّا: ئاسمان - زېمىن پەرقلىق.

ثَرِيْدٌ. ثَرِيْدَةٌ ج ثَرَائِدُ: شورپىغا چىلانغان نان ؛ شورپا ۋە گۆشنىڭ بىرلىكتە ئومۇمىي ئاتىلىشى.

ثَرِيٌّ: باي ، مالدار ، زەردار ، دۆلەتمەن.

ثُرَيَّا: يۇلتۇزلار تۈركۈمى (ھۈكەر يۇلتۇز.)

ثُرَيَّا ج ثُرَيَّاتٌ: كۆپ لامپىلىق ئاسما چىراغ.

ثُعَالَةٌ: چىشى تۈلكە.

ثَعَبَ يَثْعَبُ ثَعْبًاالْمَاءَ: سۇنى ئاققۇزدى ؛ سۇنى تەپچىرەتتى ؛ سۇنى باشلىدى.

ثُعْبَانٌ ج ثَعَابِينُ: چوڭ ئۇزۇن يىلان ؛ ئەجدىھا.

«فَأَلْقَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ» (قرآن): مۇسا ھاسىسىنى تاشلىۋىدى ، ئۇ ناگاھان ئاشكارا بىر ئەجدىھاغا ئايلاندى.

ثُعْبَانُ السَّمَكِ: يىلان بېلىق.

ثُعْبَانُ الْمَاءِ: يىلان بېلىق ؛ سۇ يىلىنى.

ثَعْلَبٌ ج ثَعَالِبُ: تۈلكە.

دَاءُ الثَّعْلَبِ: چاچ چۈشۈش كېسىلى.

ثُعْلُبَانٌ: ئەركەك تۈلكە.

ثَعْلَبَةُ: چىشى تۈلكە.

بَنُو ثَعْلَبَةَ: ئەرەبلەرنىڭ بىر قەبىلىسى.

«بِكُلِّ وَادٍ أَثَرٌ مِنَ الثَّعْلَبَةِ»: نەگىلا بارساڭ قازانلىنىڭ قۇلىقى تۆت ؛ دۇنيادىكى قاغىنىڭ ھەممىسى قارا.

ثَعْلَبِيٌّ: تۈلكىدەك.

ثَغَا يَثْغُوْ ثُغَاءَ الْخَرُوفُ: پاخلان مەرىدى.

ثُغَاءٌ: قوينىڭ مەرىشى.

«مَابِالدَّارِثَاغٍ وَلَارَاغٍ»: ئۆيدە ھېچ ئادەم يوق.

مَالَهُ ثَاغِيَةٌ وَلَارَاغِيَةٌ: ئۇنىڭ ھېچ نەرسىسى يوق.

ثَغَبَ يَثْغِبُ ثَغْبًا الشَّاةَ: قوينى بوغۇزلىدى.

ثَغَبَهُ بِالرُّمْحِ: نەيزە سانجىدى.

ثَغِبَ يَثْغَبُ ثَغَبًا الثَّلْجُ: قار ئېرىدى.

ثَغِبَ الدَّمُ: قان ئاقتى.

ثَغْثَاغٌ: بۇزۇپ سۆزلىگەنلىكى ئۈچۈن سۆزىنى ئۇققىلى بولمايدىغان ئادەم.

ثَغَرَ يَثْغَرُ ثَغْرًا الْإِنَاءَ: قاچىغا تۆشۈك ئاچتى، ئېغىز ئاچتى ؛ سۇندۇردى.

ثَغَرَ سِنَّهُ: چىشىنى تارتقۇزدى.

ثَغَرَ الْجِدَارَ: تۆشۈك ئاچتى.

ثَغَرَ الثَّلْمَةَ: يوچۇقنى ئەتتى ، يوچۇقنى تولدۇردى.

ثُغْرٌ: ئاغزىغا ئۇرۇلۇپ ماكچايتىۋېتىلدى ؛ ئۈدۈل چىشى چۈشۈپ كەتتى.

ثُغْرُ الْوَلَدُ: ئۈدۈل چىشى چۈشۈپ كەتتى ، كاماك بولۇپ قالدى.

ثَغْرٌ ج ثُغُورٌ: ئېغىز ؛ ئۈدۈل چىش ؛ پورت ؛ بوغاز (دېڭىزلىك) ؛ چېگرىسىدىكى جاي . دېڭىز بويىدىكى شەھەر ؛ چېگرا رايون ؛ تارساي ؛ قىستاڭ ؛ قاپتال.

ثَغْرُ السَّرْجِ: قوشقۇن.

ثُغْرَةٌ ج ثُغَرٌ وَثُغْرَاتٌ: تۆشۈك ، دەز ، يوچۇق ، يېرىق ، ئاراش.

فَتَحَ ثُغْرَةً: يوچۇق ئاچتى.

«سَدَّ ثُغْرَةً فِي الْخُطُوطِ الدِّفَاعِيَّةِ»: مۇداپىئە لىنىيىسىدىكى بىر يوچۇقنى ئەتتى.

«نَفْتَقِرُ إِلَى الْهَيْئَاتِ الْقَادِرَةِ عَلَى سَدِّ ثُغْرَاتٍ فِي حَيَاتِنَا الْعِلْمِيَّةِ»: بىز ئىلمىي، ھاياتىمىزدىكى يوچۇقلارنى ئېتىلەيدىغان ئورگانلارغا موھتاجمىز.

ثَغِمَ يَثْغَمُ ثَغَمًا اللَّوْنُ: ئاقاردى.

ثَغِمَ الْكَلْبُ: ئىت غالجىرلاشتى.

اَلثَّغِمُ: غالجىر ئىت.

اَلثَّغْيَةُ: ئاچلىق ؛ چۆلدەرەپ قالغان جاي.

ثَفَا يَثْفُوْ ثَفْوًا هُ: ئۇنىڭغا ئەگەشتى ؛ قوغلاپ ھەيدەپ ئۆتتى.

اَلثَّفَافِيدُ: گىرەلىشىپ كەتكەن ئاق بۇلۇتلار ؛ كىيىم ئەستىرى.

ثِفَالٌ ج ثُفُلٌ: خامپا (تۇگمەن تېشىنىڭ ئاستى تەرىپىدىكى ئۇن چۇشىدىغان جاي.)

ثَقَدَ يُثَقِّدُ تَثْفِيدًا الثَّوْبَ: كىيىمنى ئەستەرلىدى.

ثَقَرَ يُثَقِّرُ تَثْفِيرًا الدَّابَّةَ: ئۇلاقنى ھەيدىدى.

ثَفَلَ يَثْفُلُ ثَفْلاً الشَّيْءَ: چاچتى ، توزۇتتى.

ثُفْلٌ ج أَثْفَالٌ: دۇغ ، تېرىپ.

ثَفِنَ يَثْفَنُ ثَفَنًا يَدُهُ: قولى قاپىرىپ يېرىكلىشىپ كەتتى.

ثَفَنَ يَثْفِنُ ثَفْنًا: ئىتتىردى ؛ ئەگەشتى، تەپتى.

ثَفَنَتِ النَّاقَةُ: تۇگە تەپتى.

ثَفِينَةٌ ج ثَفِينَاتٌ: كۆپچىلىك ؛ تىز (پۇتنىڭ).

ثِقَابٌ. ثُقُوبٌ ج ثُقْبٌ: سەرەڭگە.

ثَقَافٌ: زېرەك ئايال.

ثَقَافَةٌ: مەدەنىيەت.

وَزَارَةُ الثَّقَافَةِ: مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى.

اَلثَّقَافَةُ الْبَدَنِيَّةُ: تەنھەرىكەت.

اَلثَّقَافَةُ الْمُضَادَّةُ: ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت ئورنىغا دەسسەشكە ئۇرۇنغان مەدەنىيەت خاھىشى.

اَلثَّقَافَتَانِ: ئىلمىي ۋە ئەدەبىي مەدەنىيىتىدىن ئىبارەت ئىككى مەدەنىيەت.

ثَقَافِيٌّ: مەدەنىي ، مەدەنىيەتكە مەنسۇپ.

تَبَادُلٌ ثَقَافِيٌّ: مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش.

مُلْحَقٌ ثَقَافِيٌّ: كونسۇلخانا مەدەنىيەت ئىشلىرى بۆلۈمى ؛ كونسۇلخانىدىكى مەدەنىيەت ئىشلىرىغا مەسئۇل ئەمەلدار.

مُسْتَشَارٌ ثَقَافِيٌّ: كونسۇلخانا مەدەنىيەت مەسلىھەتچىسى.

نَشَاطٌ ثَقَافِيٌّ: مەدەنىي پائالىيەت.

اَلْقِيَمُ الثَّقَافِيَّةُ: مەدەنىي قىممەت.

اَلْعَلاَقَاتُ الثَّقَافِيَّةُ: مەدەنىيەت ئالاقىسى.

ثَقَبَ يَثْقُبُ ثُقُوبًا ـ تِ النَّارُ: ئوت ياندى.

ثَقَبَ الرَّأْيُ وَنَحْوُهُ: پىكرى توغرا بولدى.

ثَقَبَ كَوْكَبٌ وَنَحْوُهُ: يۇلتۇز يورۇدى.

ثَقْبٌ ج أَثْقُبٌ و ثُقُوبٌ وَأَثْقَابٌ: تۆشۈك ، كامار ، سۇڭگۇچ.

ثَقْبُ الإِبْرَةِ: يىڭنە تۆشۈكى.

ثَقْبُ الْبَابِ: ئىشىك يوچۇقى.

ثِقَةٌ ج ثِقَاتٌ : ئىشەنچلىك.

«اَلصِّدْقُ دَاعٍ إِلَى الثِّقَةِ» : راستچىللىق ئىشەنچگە دەۋەت قىلىدۇ.

«لَهُ ثِقَةٌ بِالنَّجَاحِ» : ئۇنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشىغا ئىشەنچى بار.

رَجُلٌ ثِقَةٌ : ئىشەنچلىك ئەر.

اِمْرَأَةٌ ثِقَةٌ : ئىشەنچلىك ئايال.

أَهْلُ الثِّقَةِ : ئىشەنچلىك ئادەملەر.

اَلثِّقَةُ بِالنَّفْسِ : ئۆزىگە ئىشىنىش.

عَالِمٌ ثِقَةٌ : ئىشەنچلىك ئالىم.

عَدَمُ الثِّقَةِ : ئىشەنچسىز.

ثَقِفَ يَثْقَفُ ثَقَفًا الشَّخْصُ: زېرەك بولدى ، ماھىر بولدى، ئۇستا بولدى.

ثَقِفَ يَثْقَفُ وَثَقَفَ يَثْقُفُ ثَقْفًا: ئېرىشتى ، يېتىشتى ؛ تېز چۇشىنىۋالدى.

«فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُوْنَ» «قرآن» : ئەگەر ئۇرۇشتا ئۇلار ئۇستىدىن غەلىبە قىلساڭ ، ئارقىدىكىلەرنىڭ قېچىشى ۋە ئىبرەت ئېلىشى ئۈچۈن ئۇلارنى قاتتىق جازالىغىن.

ثَقِفَ الْعِلْمَ: ئىلمىنى پۇختا ئىگىلىدى.

ثَقِفَ الشَّيْءَ: قولغا كەلتۈردى.

ثَقِفَ الْخَلُّ: سىركە ئاچچىق بولۇپ كەتتى.

ثَقِفَ الْحَدِيثَ: گەپنى تېز چۇشىنىۋالدى.

ثَقِفَ الصِّنَاعَةَ: ھۈنەرنى تېز ئۆگىنىۋالدى.

ثَقْفٌ: ئەقىللىق ، چېچەن ، زېھنى ئۆتكۈر.

ثَقِفٌ: ئەقىللىق ، چېچەن.

ثَقَفٌ: ئېرىشىمەك، يېتىشمەك.

ثَقَّبَ يُثَقِّبُ تَثْقِيْبًا الشَّيْءَ: تەشتى ، تۆشۈك ئاچتى.

ثَقَّبَ النَّارَ: ئوتنى ياندۇردى.

ثَقَّبَ الْبِرْمِيْلَ: تۆكنى تەشتى.

ثَقَّبَ الطَّائِرُ: قۇش ئەگىدى ، قۇش پەرۋاز قىلدى.

ثَقَّفَ يُثَقِّفُ تَثْقِيْفًا الشَّيْءَ: رۇسلىدى ، تۈزلىدى.

ثَقَّفَ التِّلْمِيْذَ: شاگىرت تەربىيىلىدى.

ثَقَّفَ عَقْلَهُ: ئەقلىنى ئۆستۈردى.

ثَقَّلَ يُثَقِّلُ تَثْقِيْلاً الْحِمْلَ ونَحْوَهُ: يۈك قاتارلىقلارنى ئېغىرلاشتۇردى.

ثَقَّلَ الْحَرْفَ: ھەرپنى تەشدىدلىك ئوقۇپ تەلەپپۇز قىلدى.

ثَقَّلَ عَلَيْهِ: چۆچۈتتى ؛ زىممىسىگە ئالغۇزدى، ئۇستىگە ئارتتى.

ثَقُلَ يَثْقُلُ ثَقَلاً و ثِقَالَةً الشَّيْءُ: ئېغىرلاشتى، ئېغىرلىشىپ كەتتى ، ۋەزنى بېسىپ كەتتى ، ئېغىر كەلدى.

ثَقُلَ الرَّجُلُ: تەمكىن بولدى ، ئېغىر - بېسىق بولدى.

ثَقُلَ الْمَرِيْضُ: كېسەل ئېغىرلاشتى.

ثَقُلَ الْقَوْلُ: سۆز ئېغىر كەلدى.

ثَقُلَ السَّمْعُ: قۇلاق ئېغىرلاشتى.

ثَقُلَ الْأَمْرُ عَلَى النَّفْسِ: قىيىن كەلدى ، قىيىن تۇيۇلدى ، ئېغىر كەلدى.

ثَقُلَ لِسَانُهُ: تىلى ئېغىرلاشتى.

ثَقُلَ عَنِ الشَّيْءِ: سۆرەلمىلىك قىلدى.

ثَقُلَتْ يَدُهُ: قولى ئاجىزلاشتى.

ثَقُلَتِ الْحَامِلُ: ھامىلدارلىقى بىلىندى.

«يَثْقُلُ بَعْضُ النَّاسِ عَنِ الْعَمَلِ بِغَيْرِ رِقَابَةٍ أَوْحِسَابٍ» : نازارەت قىلىش ياكى ھېسابلىشىش بولمىغانلىقتىن بەزىلەر خىزمەتتە سۆرەلمىلىك قىلماقتا.

«فَأَمَّامَنْ ثَقُلَتْمَوَازِينُهُفَهُوَ فِي عِيْشَةٍ رَاضِيَةٍ»

«قۇرئان» : تارازىسى ئېغىر كەلگەن ئادەمگە كەلسەك ، ئۇ كۆڭۈللۈك تۇرمۇشتا بولىدۇ.

«يَثْقُلُ عَلَى الْأَبِيِّ أَنْ يَطْلُبَ الْمُسَاعَدَةَ» : غۇرۇرى بار ئادەمگە باشقىلاردىن ياردەم تىلەش ئېغىر كېلىدۇ.

ثَقُلَ الشَّيْءُ: يوشۇرۇندى ، مەخپىي بولدى.

ثِقْلٌ ج أَثْقَالٌ: ئېغىر ، ئېغىرلىق مىقدارى ، ئېغىر يۈك ، ۋەزنى ئېغىر؛ مەسئۇلىيەت.

اَلثِّقْلُ النَّوعِيُّ: نىسبەت سېلىشتۇرما ئېغىرلىق.

مِيْزَانُ الثِّقْلِ النَّوْعِيِّ: ئېغىرلىق ئۆلچىگۈچ ، بارومېتىر.

مَرْكَزُ الثِّقْلِ: ئېغىرلىق مەركىزى.

رَفْعُ الْأَثْقَالِ: ئېغىرلىق كۆتۈرۈش.

حَمْلُ الْأَثْقَالِ: ئېغىرلىق كۆتۈرۈش.

أَثْقَالُ الْأَرْضِ: يەر ئاستى بايلىقلىرى.

ثَقَلٌ ج أَثْقَالٌ : يۈك - تاق.

«وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا» «قرآن» : زېمىن (قوينىدىكى) يۈكلىرىنى (يەنى مەدەنلەر ، ئوتلار ، ئۆلۈكلەرنى) چىقارغاندا.

اَلثَّقَلَانِ: ئىنسانلار ۋە جىنلار.

«سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَا الثَّقَلَانِ» «قرآن» : (ئى ئىنسانلار ! ۋە جىنلار جامائەسى !)سىلەردىن (يەنى سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلاردىن) ھېساب ئېلىشقا يوزلىنىمىز.

ثَقَلَةٌ: يۈك - تاق.

ثِقْلَةٌ: يۈك - تاق.

اَلثُّقُوبُ: سەرەڭگە.

ثَقِيبٌ: قىپقىزىل؛ سۈتلۈك تۆگە.

ثَقِيْفٌ: ئەقىللىق ، ماھىر ، ئۇستا ، قولى ئەپچىل.

ثَقِيْلٌ ج ثِقَالٌ وَ ثُقَلاَءُ: ئېغىر؛ قاتتىق ؛ سالماق؛ سۆرەلمە؛ قىيىن؛ بىر خىل يېقىملىق مۇزىكا.

«هَذَا الشَّايُ ثَقِيلٌ جِدًّا، فَأَضِفْ إِلَيهِ بَعْضَالْمَاءِ

السَّاخِنِ مِنْ فَضْلِكَ»: بۇ چاي ناھايىتى قىينىق بولۇپ كېتىپتۇ ، بۇنىڭغا ئازراق قاينىقسۇ قۇيۇۋەتسىڭىز.

ثَقِيْلُ الدَّمِ: كىشىنى بىزار قىلىدىغان ، زېرىكەرلىك.

ثَقِيْلُ الرُّوحِ: سۆرەلمە ، دۆت ، قاشاڭ.

ثَقِيْلُ الأُذُنِ: قۇلىقى ئېغىر.

ثَقِيلُ السَّمْعِ: قۇلىقى ئېغىر.

نَوْمُهُ ثَقِيْلٌ: ئۇيقۇسى قاتتىق.

ثَقِيْلُ الظِّلِّ: زېرىكەرلىك ، كىشىنى زېرىكتۈرىدىغان.

ثَقِيْلُ الْفَهْمِ: گالۋاڭ ، كالۋا ، دۆت.

ثَقِيْلٌ عَلَى السَّمْعِ: زېرىكەرلىك ، كىشىنى زېرىكتۈرىدىغان ، قۇلاققا مۇشت ئۇرغاندەك.

ثَقِيْلُ الْهَضْمِ: ئاسان سىڭمەيدىغان ، ئاشقازانغا ئېغىر كېلىدىغان.

ثَقِيْلٌ عَلَى الْمَعِدَةِ: تېز سىڭمەيدىغان ، ھەزىم قىلىنىشى ئېغىر.

«وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا» «قرآن»: كەلگۈسىدىكى قىيىن بىر كۈنگە (يەنى قىيامەتكە) سەل قارايدۇ.

صِنَاعَةٌ ثَقِيْلَةٌ: ئېغىر سانائەت.

ثَكِلَ يَثْكَلُ ثَكَلًا وثُكْلًا الْوَلَدَ اَوِ الْحَبِيْبَ: بالىسىنى ياكى سۆيۈملۈك ئادىمىنى يوقاتتى ، ئايرىلدى.

ثَكِلَتْهُ أُمُّهُ: ئۆلگۇر.

ثَكْلَانُ: بالىسىنى يوقاتقان ئانا، بالىسى ئۆلۈپ قالغان ئانا.

ثَكْلَى ج ثَكَالَى: بالىسىنى يوقاتقان ئانا.

ثَكَمَ يَثْكُمُ ثَكَمًاالْأَمْرَ: بىرگە بولدى ، ئايرىلمىدى.

ثَكَمَ بِالْمَكَانِ: ماكانلاشتى ، ئولتۇراقلاشتى ، تۇرۇپ قالدى.

ثَكَمَ الْآثَارَ: ئىز قوغلىدى.

ثَكَمَ لَهُ الْأَمْرَ: چۈشەندۈردى.

اَلثُّكْمَةُ ج ثُكَمٌ: يولنىڭ ئوتتۇرىسى.

ثُكْنَةٌ ج ثُكَنٌ و ثُكْنَاتٌ: لاگېر ، گازارما ؛ بىر توپ (ئادەم) ؛ بايراق ، ئالەم ؛ كەپتەر توپىسى؛ بويۇنغا ئاسىدىغان زىننەت بۇيۇملىرى.

ثُكْنَةُ الْجُنُودِ: ھەربىي لاگېر.

«عَادَتْ قُوَّاتُ الْجَيشِ إِلَى ثُكْنَاتِهَا بَعْدَ اسْتِتَابِ الْأَمْنِ فِي الْبِلَادِ»: مەملىكەتتە تىنچلىق ئورنىتىلغاندىن كېيىن ھەربىي قوشۇن ئۆز گازارمىلىرىغا قايتتى.

ثَلاثُ م ثَلاثَةٌ: ئۈچ.

ثَلاثَةُ أَضْعَافٍ: ئۈچ ھەسسە.

ثَلاثَ عَشْرَةَ م ثَلاثَةَ عَشَرَ: ئون ئۈچ.

مِنْ ثَلاثِ نُسَخٍ: ئۈچ نۇسخىدىن.

«جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلاً أُوْلِي أَجْنِحَةٍ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ» «قرآن»: پەرىشتىلەرنى ئىككى قاناتلىق ، ئۈچ قاناتلىق ، تۆت قاناتلىق ئەلچىلەر قىلغۇچى.

ثَلَاثًا: ئۈچ قېتىم.

ثُلَاثُ : ئۈچ - ئۈچتىن.

جَاؤُا ثُلَاثَ: ئۈچتىن - ئۈچتىن بولۇپ كەلدى.

اَلثُّلَاثَاءُ: سەيشەنبە.

ثَلَاثُونَ: ئوتتۇز.

«وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْراً» «قرآن»: ئۇنىڭغا قورساق كۆتۈرۈش مۇددىتى ۋە ئونى سۈتتىن ئايرىش مۇددىتى 30 ئايدۇر.

ثُلَاثِيٌّ: ئۈچ بۇرجەكلىك ، ئۈچلۈك ، ئۈچ تەرەپلىك ، ئۈچ قاتلاملىق.

ثُلَاثِيُّ الْأَبْعَادِ: ئۈچ تەرەپلىك.

ثُلَاثِيُّ الْجَوَانِبِ: ئۈچ تەرەپلىك.

حِلْفٌ ثُلَاثِيٌّ: ئۈچ تەرەپ ئىتتىپاقداش.

ثُلَاثِيُّ الْحُرُوفِ: ئۈچ ھەرپلىك.

ثُلَاثِيُّ الْخُطُوطِ: ئۈچ سىزىقلىق.

ثُلَاثِيُّ الزَّوَايَا: ئۈچ بۇرجەكلىك ، ئۈچ بۇلۇڭلۇق.

ثُلَاثِيُّ السُّطُوحِ الْمُتَسَاوِيَةِ: ئۈچ تەكشى يۈزلۈك.

ثُلَاثِيُّ الْأَرْجُلِ: ئۈچ پۇتلۇق.

ثُلَاثِيُّ الْأَلْوَانِ: ئۈچ رەڭلىك.

ثُلَاثِيُّ الْأَلْسُنِ: ئۈچ تىللىق.

ثُلَاثِيُّ الْمَقَاطِعِ: ئۈچ بوغۇملۇق.

اَلدَّرَّاجَةُ الثُّلَاثِيَّةُ: ئۈچ چاقلىق رىكشا ، ئۈچ چاقلىق ۋېلسىپىت.

خُطَّةٌ ثُلَاثِيَّةٌ: ئۈچ يىللىق پىلان.

ثُلَاجِيٌّ: قارەڭ ئاق، ئاپئاق، قارەڭ ئاپئاق.

ثَلَبَ يَثْلِبُ ثَلْبًا الشَّيْءَ: ئېيىبلىدى ؛ كەمسىتتى ، سۆندۈردى ، ئېۋەن تاپتى.

ثَلَبَ الرَّجُلَ: بوھتان چاپلىدى ، قارىلىدى ؛ قوغلىدى.

ثَلِبَ يَثْلَبُ ثَلَبًا الْجِلْدُ: تېرە يېرىلدى ، پۈرلاشتى ، قورۇلدى.

ثَلِبَ الثَّوْبُ: كىيىم مەينەتلىشىپ كەتتى ، كىر بولدى.

ثَلِبَ الرَّجُلُ: ئۆگىنىپ قالدى ، كۆنۈپ قالدى ، ئادەتلەندى ؛ يۇقتۇرۇۋالدى.

ثَلِبَتِ الْقَدَمُ: پۇت يېرىلدى.

ثِلْبٌ ج ثِلَبَةٌ وَأَثْلَابٌ: قېرىپ چىشلىرى چۈشۈپ كەتكەن تۆگە.

ثَلِبٌ: مېيىپ ؛ يېرىق نەيزە.

ثَلَثَ يَثْلُثُ ثَلْثًا الشَّيْءَ: نەرسىنىڭ ئۈچتىن بىرىنى ئالدى.

ثِلْثٌ ج أَثْلَاثٌ: تەكرارلىنىش ئادەتلەنگەن نەرسىنىڭ ئۈچىنچى قېتىم تەكرارلىنىشى.

حُمَّى الثِّلْثِ: قىزىتمىنىڭ ئۈچىنچى كۈنى تەكرارلىنىشى.

سَقَى زَرْعَهُ الثِّلْثَ: زىرائەتنى ئۈچ كۈندە بىر سۇغاردى.

ثُلُثٌ ج أَثْلَاثٌ: ئۈچتىن بىر.

خَطُّ الثُّلُثِ: خەتنىڭ تۆرلىرىدىن بولۇپ ، كىتابىنىڭ بابلىرىنى ۋە قىسىملىرىنى يېزىشتا ئىشلىتىلىدۇ.

ثَلَجَ يَثْلِجُ ثُلُوجًاالْمَاءُ و نَحْوُهُ: سوۋۇدى.

ثَلَجَ صَدْرُهُ بِهِ وَ اِلَيْهِ: ئىشەندى ؛ خاتىرجەم بولدى ؛ مەمنۇن بولدى ، خۇشاللاندى.

ثَلَجَتِ السَّمَاءُ: قار ياغدى.

ثَلْجٌ ج ثُلُوجٌ: قار ؛ مۇز.

ثَلْجٌ رَخْوٌ: ئازراق ياغقان قار.

ثَلْجٌ جَامِدٌ: مۇز ، سۇنئىي مۇز.

مَاءٌ ثَلْجٌ: سوغۇق سۇ.

ثَلِجٌ: توك ، مۇزلىتىلغان ، سوغۇق.

ثَلْجِيٌّ: قارەڭ ، قارغا مەنسۇپ ، قارغا ئائىت.

اَلْعَصْرُ الثَّلْجِيُّ: مۇز دەۋرى.

ثَلَخَ يَثْلَخُ ثَلَخًا: نىجاسەت بىلەن بۇلغاندى.

ثَلَخَ الْحَيَوَانُ: شاتراقلىدى.

ثَلَّ يَثُلُّ ثَلًّا الْقَوْمَ: قەۋمنى ھالاك قىلدى ، گۇمران قىلدى.

ثَلَّ الْإِنَاءَ: قاچىنىڭ ئىچىدىكىنى ئالدى.

ثَلَّ عَرْشَهُمْ: ئۇلارنىڭ شان ـ شەۋكىتى تۆگىدى.

ثَلَّ عَرْشَهُ: پادىشاھلىقىنى يوقاتتى ، قولدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

ثَلَّ الْبِئْرَ: قۇدۇقنىڭ لېيىنى تارتتى.

ثَلَّ اللّٰهُ عَرْشَهُمْ: ئاللاھ تەختىنى گۇمران قىلدى ، ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ ھاكىمىيىتىنى گۇمران قىلدى.

ثَلَّ الْبَيْتَ: ئۆينى بۇزدى ، چېقىۋەتتى.

ثَلَلٌ: ھالاكەت ، ھالاك ؛ (چىش) چۈشۈپ كەتمەك.

ثَلَّاجٌ: مۇز ساتقۇچى.

ثَلَّاجَةٌ ج ثَلَّاجَاتٌ: توڭلاتقۇ ، مۇزلاتقۇ.

ثِلَّةٌ ج ثِلَلٌ: تارمار قىلماق ، يوقاتماق ، ھالاك قىلماق.

ثَلَّةٌ: بىر پادا قوي ؛ قوي يۇڭى ؛ قۇدۇقتىن چىقىرىلغان لاي.

ثُلَّةٌ ج ثُلَلٌ: بىر توپ ئادەم ، بىر جامائە.

«ثُلَّةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ» (قرآن): بۇلار ئۆتكەنكىلەرنىڭ ئىچىدە كۆپتۇر ، كېيىنكىلەرنىڭ ئىچىدە ئازدۇر.

ثَلَّثَ يُثَلِّثُ تَثْلِيثًا الشَّيْءَ : 3 ـ بولۇپ كەلدى ؛

ئۇچكە بۆلدى.

ثَلَّثَ الْمَسَاحَةَ: ئۈچبۇلۇك سىزدى.

ثَلَّثَ الْإِثْنَيْنِ: ئىككى ئادەمگە ئۈزى قوشۇلۇپ ئۈچ نەپەر قىلدى.

ثَلَّثَ الْحَرْفَ: ھەرپكە ئۈچ چېكىت قويدى.

ثَلَّجَ يُثَلِّجُ تَثْلِيجًا الْمَاءَ: مۇز بىلەن سۇنى مۇزلاتتى.

ثَلَّمَ يُثَلِّمُ تَثْلِيمًا الْحَائِطَ: تامغا چاك كەتكۈزۈۋەتتى.

ثَلَّمَ الْإِنَاءَ: قاچىنى پۈچۈق قىلىپ قويدى، چېقىپ قويدى.

ثَلَّمَ السَّيْفَ: قىلىچنى گاللاشتۇرۇۋەتتى، ئۆتمەس قىلىپ قويدى.

ثَلَمَ يُثْلِمُ ثَلْمًا الْحَائِطَ: تامغا چاك كەتكۈزۈۋەتتى، تامغا دەز كەتكۈزۈۋەتتى.

ثَلَمَ الْإِنَاءَ: قاچىنى پۈچۈق قىلىپ قويدى، چېقىۋەتتى.

ثَلَمَ السَّيْفَ: قىلىچنى ئۆتمەس قىلىپ قويدى، گال قىلىپ قويدى، ئۈچۈرۈۋەتتى.

ثَلِمَ يَثْلَمُ ثَلَمًاالشَّيْءُ: پۈچۈق بولۇپ قالدى.

ثَلِمَ السِّكِّينُ وَ نَحْوُهُ: پىچاقنىڭ ۋە شۇنىڭدەك نەرسىنىڭ بىسى قايرىلىپ كەتتى، ئۈچۈپ كەتتى.

ثُلِمَ فِي مَالِهِ: بىر قىسىم مېلى يوقالدى.

ثُلْمَةٌ ج ثُلَمٌ: چاك، دەز، يېرىق.

سَدٌّ ثُلْمَةٍ: يېرىقنى ياكى چاكنى ئېتىش.

ثُلْمَةٌ لَاتُسَدُّ: تولدۇرغىلى بولمايدىغان يوچۇق.

«أَحْدَثَ مَوْتُ أُمِّ كُلْثُومَ ثُلْمَةً لَا تُسَدُّ فِي عَالَمِ الْغِنَاءِ»: ئۇمۇ گۈلسۈمنىڭ ئۆلۈمى ناخشا ساھەسىدە تولدۇرغىلى بولمايدىغان يوچۇق پەيدا قىلدى.

ثُلِيثٌ: ئۈچتىن بىر، (1/3).

ثُلَيْجٌ: مۇزدەك، مۇزدەك سوغۇق.

ثِمَالٌ: يولباشچى، يېتەكچى، ئاقساقال.

ثِمَالُ الْقَوْمِ: قەبىلە باشلىقى؛ قەۋمنىڭ ھال-ئەھۋالىنى خەۋەر ئالىدىغان ئادەم.

ثُمَالَةٌ ج ثُمَالٌ و ثُمَالَاتٌ: دۇغ، تىرىپ.

ثُمَامٌ: كۈمەك (شالنىڭ ئوتى.)

«هُوَ مِنْكَ عَلَى طَرَفِ الثُّمَامِ»: قولى يېتىدىغان يەرگە يېقىن.

ثُمَامَةٌ: كۈمەك يوپۇرمىقى.

اَلشَّيْءُ كَالثُّمَامَةِ: پۈتلىشىپ يۇرىدىغان؛ ئوڭاي.

«يَتَشَبَّثُ الْغَرِيْقُ بِثُمَامَةٍ»: جان تۇمشۇقىغا كەلگەندە كىشى قۇتۇلۇش ئۈچۈن، كىچىككىنە ئامال بولسىمۇ قىلىپ باقىدۇ.

ثُمَانَ: سەككىزدىن - سەككىزدىن.

ثَمَانٍ: سەككىز.

ثَمَانُونَ: سەكسەن.

«تَجَاوَزَ الرَّجُلُ عَامَهُ الثَّمَانِينَ»: ئۇنىڭ يېشى 80 دىن ئېشىپ كەتتى.

ثَمَانِيَةَ: سەككىز.

«سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا» «قرآن»: ئاللاھ ئۇلارغا بورانىنى يەتتە كېچە، سەككىز كۈندۈز ئۈزۈلدۈرمەي ئاپىرىدە قىلدى.

ثَمَانِيَ عَشْرَةَ م ثَمَانِيَةَ عَشَرَ: ئون سەككىز.

ثَمَانِينَاتُ: 80 - يىللار.

«جَرَى الْعَمَلُ فِي إِعْدَادِ هَذَا الْمُعْجَمِ فِي أَوَائِلِ الثَّمَانِينَاتِ»: بۇ لۇغەتنى تەييارلاش ئىشلىرى 80 - يىللارنىڭ باشلىرىدا ئېلىپ بېرىلىدى.

ثَمَأَ يَثْمَأُ ثَمْأً: يېمەكلىك بىلەن تەمىنلىدى.

ثَمَأَ الرَّأْسَ: باشنى يېرىۋەتتى.

ثَمَأَ الْأَنْفَ: بۇرۇننى قانىتىۋەتتى.

ثَمَجَ يَثْمِجُ ثَمْجًا: ئارىلاشتۇردى.

ثَمَدَ يَثْمِدُ ثَمْدًا وَأَثْمِدَةً الْمَاءَ: يەردىن سۇ چىقاردى.

ثَمَدَ فُلَانًا: تاپقان ـ تەرگىنىدىن ئايرىلدى، سورۇلۇپ كەتتى ، خانىۋەيران بولدى.

ثَمِدَ يَثْمِدُ ثَمَدًا الْمَاءُ: سۇ ئازىيىپ كەتتى.

ثَمِدَ الرَّجُلُ: پائالىيىتى ئازايدى، سۈسلىشىپ قالدى.

ثَمَدٌ ج ثِمَادٌ وَأَثْمَادٌ: ئاز سۇ ، سۇ يىغىلىدىغان كۆلچەك.

ثَمَرَ يَثْمُرُ ثُمُورًا الشَّجَرُ: دەرەخ مېۋىلىدى.

ثَمَرَ مَالَهُ : مېلى كۆپەيدى.

ثَمَرَ الشَّيْءُ: پىشتى ، پىشىپ يېتىلدى.

ثَمَرَ لَهُ: مېۋە يىغىپ بەردى.

ثَمَرٌ ج ثِمَارٌ و أَثْمَارٌ وثُمُرٌ: مېۋە؛ نەتىجە، پايدا ؛ پەرزەنت ؛ مەھسۇلات.

«كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ» ‹قرآن›: مېۋىسى پىشقاندا ، ئۇلاردىن يەڭلار.

بِلَاثَمَرٍ: نەتىجىسىز.

ثَمْرَاءُ: مېۋلىك دەرەخ.

أَرْضٌ ثَمْرَاءُ: مۇنبەت يەر ، مول ھوسۇللۇق يەر ؛ مېۋىزارلىق يەر.

ثَمَرَةٌ: پايدا، مېۋلىك دەرەخ.

ثَمَرَةُ الْقَلْبِ: دوستلۇق.

ثَمِلَ يَثْمِلُ ثَمَلًا الرَّجُلُ: مەست بولدى ، كەيپ بولدى.

ثَمَلَ يَثْمَلُ ثُمُولًا: تۇردى ، توختىدى.

ثَمِلٌ: مەست ئادەم ، كەيىپ ئادەم.

ثَمَلَةٌ ج ثُمُولٌ ثُمْلَةٌ ج ثُمَلٌ: سۈنىك دۇغى ، قالدۇق.

ثَمَّ يَثِمُّ ثَمًّا الشَّيْءَ: تۇزىدى ، ئوڭلىدى ، ياخشىلىدى.

ثَمَّتِ الشَّاةُ النَّبْتَ بِفِيهَا: قوي ئوتلىدى.

ثَمَّ الْعُشْبَ: ئوت ـ چۆپ يىغدى.

ثَمَّ الطَّعَامَ : ياخشىسىنى ـ ناچارىنى ھەممىسىنى يېدى.

ثَمَّ التُّرَابَ: تۆپىكىنى سۈپۈردى.

ثَمَّ. ثَمَّةَ : بۇ يەردە ، شۇ يەردە.

«وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا»

‹قرآن›: قاچانكى سەن قارايدىغان بولساڭ ، بۇ يەردە نېمەتلەرنى ۋە كاتتا پادىشاھلىقنى كۆرىسەن.

«فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ» ‹قرآن›: قايسى تەرەپكە يۈزلەنسەڭلارمۇ ، ئۇ ئاللاھنىڭ تەرىپى (يەنى سىلەرگە ئىختىيار قىلغان قىبلىسى) دۇر.

مِنْ ثَمَّةَ: بۇنىڭدىن ، شۇنىڭ ئۈچۈن.

«جَاءَ الْبَيَانُ مُوجَزًا فِي عِبَارَتِهِ وَمِنْ ثَمَّ فَهُوَ لَايُلْقِي الضَّوْءَ عَلَى التَّفَاصِيلِ» : بايانىنىڭ ئىبارىتى قىسقا ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ تەپسىلاتى ئۈستىدە توختالمايدۇ.

ثُمَّ: كېيىن ، ئاندىن كېيىن ، ئاندىن.

ثُمَّةَ: بىر تۇتام ئوت ـ خەس.

ثِمَّةَ: بوۋاي ، قېرىپ ماغدۇرىدىن كەتكەن ، ياشانغان ئادەم.

ثَمَّرَ يُثَمِّرُ تَثْمِيرًا الْمَالَ فِي كَذَا: مەبلەغ سالدى.

ثَمَّلَهُ يُثَمِّلُ تَثْمِيلًا: ئۇنى مەست قىلدى.

ثَمَّنَ يُثَمِّنُ تَثْمِينًا السِّلْعَةَ: تاۋارغا باھا قويدى.

ثَمَّنَ الشَّكْلَ: سەككىز بۇرجەكلىك قىلدى.

ثَمَّنَ الشَّيْءَ : توپلىدى.

لَايُثَمَّنُ : بىباھا ، باھاسىغا چىققىلى بولمايدىغان.

ثَمُنَ يَثْمُنُ ثَمَانَةً الشَّيْءُ: باھاسى ئۆستى.

ثُمْنٌ ج أَثْمَانٌ: سەككىزدىن بىر (1/8).

ثَمَنٌ ج أَثْمَانٌ وأَثْمُنٌ: باھا، قىممىتى، بەلگىلەنگەن باھاسى ؛ بەدەل.

ثَمَنٌ أَسَاسِيٌّ: تالوندىكى باھا.

ثَمَنٌ زَهِيدٌ: ئەرزان باھا ، تۆۋەن باھا.

ثَمَنٌ بَاهِظٌ: يۇقىرى باھا ؛ زور بەدەل ؛ قىممەت.

«لَقَدْ دَفَعْنَا ثَمَنًا بَاهِظًا لِقَاءَ التَّفْكِيرِ بِعَوَاطِفِهَا» : بىز ھېسسىياتىمىزغا بېرىلىپ

پىكىر يۈرگۈزگەنلىكىمىزگە زور بەدەل تۆلەدۇق.

ثَمَنٌ بَخْسٌ: ئەرزان باھا، تۆۋەن باھا.

«وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ» (قۇرئان): ئۇلار يۈسۈفنى ساناقلىق بىر قانچە تەڭگىگە ئەرزان باھادا سېتىۋەتتى.

ثَمَنٌ مَعْقُولٌ: ئادىل باھا.

«إِنَّ وَحْدَةَ الْبِلَادِ لَا بُدَّ أَنْ تُصَانَ بِأَيِّ ثَمَنٍ»: ۋەتەننىڭ بىرلىكى ھەرقانداق بەدەل تۆلەش بىلەن قوغدىلىشى كېرەك.

ثَمَنٌ أَصْلِيٌّ: ئەسلى باھاسى؛ تەننەرقى.

بِأَيِّ ثَمَنٍ: قانداق چىقىم تارتىشتىن قەتئىنەزەر.

ثَمُودُ: قەدىمكى بىر ئەرەب قەبىلىسىنىڭ نامى.

«وَإِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا» (قۇرئان): سەمۇدقا ئۇلارنىڭ قېرىندىشى سالىھنى (پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق.)

ثَمِيلٌ: قېتىق.

ثَمِيلَةٌ ج ثَمَائِلُ: سۇنىڭ دۇغى، قالدۇق سۇ.

ثَمِينٌ: پۇللۇق، پۇقرا باھالىق، قىممەتلىك.

«يُعَدُّ كِتَابُهُ مَصْدَرًا ثَمِينًا»: ئۇنىڭ كىتابى قىممەتلىك مەنبە ھېسابلىنىدۇ.

حَفَرَ الْكُنُوزَ الثَّمِينَةَ: قىممەتلىك بايلىقلارنى قازدى.

ثَنَاءٌ ج أَثْنِيَةٌ: مەدھىيە، تەشەككۇر.

ثُنَاءٌ: ئىككىدىن - ئىككىدىن.

جَاؤُوا ثُنَاءَ: ئۇلار ئىككىدىن - ئىككىدىن كەلدى.

ثُنَائِيٌّ: ئالقىشقا ئائىت، ئالقىشقا مۇناسىۋەتلىك.

ثُنَائِيٌّ: قوش ئاۋازلىق خور، قوش ئاۋازلىق ناخشا، ئىككى تەرەپلىمىلىك، ئىككى ھەرپلىك، ئىككى ياقلىمىلىق.

اِتِّفَاقٌ ثُنَائِيٌّ: ئىككى تەرەپلىمىلىك كېلىشىم.

اَلْحُكْمُ الثُّنَائِيُّ: قوش نازارەتچىلىك.

ثُنَائِيُّ الزَّوَايَا: قوش ياقلىمىلىق.

ثُنَائِيُّ اللُّغَةِ: قوش تىللىق ئادەم، قوش تىللىق لۇغەت؛ تەرجىمىسى بىرىلگەن شېئىرلار توپلىمى.

اَلثُّنَائِيَّةُ اللُّغَوِيَّةُ: مۇئەييەن جەمئىيەتتە ئىككى تىلنىڭ بىرلىكتە قوللىنىلىشى.

اَلْعَقِيدَةُ الثُّنَائِيَّةُ: ياخشىلىق ئىلاھى ۋە يامانلىق ئىلاھى بار دەپ قارايدىغان ئەقىدە.

اَلْمُرَاقَبَةُ الثُّنَائِيَّةُ: قوش نازارەتچىلىك، ئىككى تەرەپ بىرلىكتە نازارەتچىلىك قىلىش.

ثُنْتَانِ: قوشكېزەك، بىر جۈپ.

«لَا يَخْتَلِفُ ثُنْتَانِ فِي هَذَا الْأَمْرِ»: بۇ ئىشتا ھەممىنىڭ پىكرى بىردەك.

ثَنَّى يُثَنِّي تَثْنِيَةً الْعَدَدَ: بىر ھەسسە ئاشۇردى.

ثَنَّى عَلَى اسْتِدْعَاءٍ: قوشۇلدى، رازى بولدى.

ثَنَّى الثَّوْبَ: كىيىمنى قاتلىدى، قىرلىدى، قىر چىقاردى.

ثَنَّى الْعَمَلَ: تەكرارلىدى، قايتىلىدى.

ثَنَّى الْكَلِمَةَ: ئىككىلىك بەلگىسى قوشتى.

ثَنَّى عَلَى الْإِقْتِرَاحِ: تەكلىپىنى قوللىدى.

ثَنَّى طَرَفَهُ إِلَيْهِ: قارىدى، بۇرۇلدى.

ثَنَوِيٌّ: ئىككى مەنبەچى، ئىككى ياقلىمىچى.

ثَنَوِيَّةٌ: مانى دىنى (بۇ دىنداكى بىرى ياخشىلىق ئىلاھى، يەنە بىرى يامانلىق ئىلاھى دەپ ئېتىقاد قىلىنىدۇ.)

ثَنَى يَثْنِي ثَنْيًا الشَّيْءَ: ئەگدى.

ثَنَى الثَّوْبَ: قاتلىدى.

«لَا تَثْنِ طَرَفَ الصَّحِيفَةِ الَّتِي وَصَلْتَ فِي قِرَاءَتِكَ»: ئوقۇپ يەتكەن بەتنى قاتلاپ قويما.

ثَنَاهُ عَنِ الشَّيْءِ: توستى.

«وَاجَهَ الْمُتَرْجِمُونَ صُعُوبَاتٍ كَثِيرَةً غَيْرَ أَنَّهَا لَمْ تَثْنِهِمْ عَنِ الْقِيَامِ بِالتَّرْجَمَةِ»: تەرجىمانلار نۇرغۇن قىيىنچىلىقلارغا دۇچ كەلدى، لېكىن بۇ قىيىنچىلىقلار ئۇلارنى تەرجىمە بىلەن شۇغۇللىنىشتىن توسۇيالمىدى.

ثَنَى عِنَانَ فَرَسِهِ: ئېتىنىڭ تىزگىنىنى تارتتى.

ثَنَى عِطْفَهُ: تەكەببۇرلۇق قىلدى ، مەنمەنلىك قىلدى.

ثِنْيٌ ج أَثْنَاءٌ و ثِنْيَةٌ: يىغىلماق ، پۈكۈلمەك، قاتلانماق ، تۈگۈلمەك.

ثِنًى: تەكرارلىنىدىغان ئىش.

ثَنْيًا بَعْدَ ثَنْيٍ: قايتا ـ قايتا ، تەكرار ـ تەكرار.

ثَنِيَّةٌ ج ثَنَايَا: ئۈدۈل چىش ؛ داۋان ، تاغدىكى يول.

فُلَانٌ طَلَّاعُ الثَّنَايَا: چاپا ـ مۇشەققەتلەرگە چىدىما ـ لايدىغان ، چوڭ ئىشلار ئۈستىدە پائالىيەت ئېلىپ بارىدىغان ئادەم.

فِي ثَنَايَاهُ: ئۇنىڭ ئىچىدە.

ثَنَايَا الْفُؤَادِ: يۈرەكنىڭ چوڭقۇر قاتلىمى.

ثَوَابٌ : مۇكاپات ، ساۋاب ؛ ھەسەل ؛ ھەسەل ھەرىسى.

ثَوْبٌ ج ثِيَابٌ و أَثْوَابٌ: كىيىم ، كىيىم ـ كېچەك ؛ رەخت.

ثَوْبٌ أَدَبِيٌّ: ئەدەبىي ئۇسلۇب ، ئەدەبىي قېلىپ.

ثَوْبُ الْبَحْرِ: سۇ ئۈزۈش كىيىمى.

ثَوْبُ الْعِيدِ: بايراملىق كىيىم ، ھېيتلىق كىيىم.

ثَوْبُ الْحِدَادِ: ھازا كىيىمى.

هُوَ طَاهِرُ الثَّوْبِ: ئۇ ئەينىبتىن خالىي ، نۇقساـ سىز ؛ پاك.

ثَوْرٌ ج ثِيرَانٌ: ئۆكۈز.

ثَوْرٌ فَحْلٌ : بۇقا.

ثَوْرٌ مَخْصِيٌّ: ئۆكۈز ، ئۆي.

بُرْجُ الثَّوْرِ: سەۋر بۇرچى.

ثَوَرَانٌ: قوزغالماق ، پارتلىماق.

ثَوَرَانُ الْبُرْكَانِ: يانار تاغنىڭ پارتلىشى.

«سَبَّبَ ثَوَرَانُ الْبُرْكَانِ ذُعْرًا بَيْنَ الْأَهَالِي» : يانار تاغنىڭ پارتلىشى ئاھالىلەر ئىچىدە قورقۇنچ پەيدا قىلدى.

ثَوْرَةٌ ج ثَوْرَاتٌ: ئىنقىلاب ، قوزغىلاڭ ؛ توپىـ لاڭ ، ئىسيان ؛ ئېشەك ، سېيىر.

ثَوْرِيٌّ: ئىنقىلابىي ، ئىنقىلابىيلىق.

«لَانَنْسَى الدَّعْمَ الَّذِي قَدَّمَتْهُ لَنَا شُعُوبُ الْعَالَمِ قَاطِبَةً خِلَالَ نِضَالِنَا الثَّوْرِيِّ الطَّوِيلِ» : ئۇزاق مۇددەتلىك ئىنقىلابىي كۈرىشىمىز جەريانىدا ھەرقايسى ئەللەر خەلقلىرىنىڭ بىزگە بەرگەن ياردىمىنى ئۇنۇتمايمىز.

اَلنِّضَالُ الثَّوْرِيُّ: ئىنقىلابىي كۈرەش.

«يُتَّصَفُ الْوَضْعُ الْحَاضِرُ فِي بَعْضِ مَنَاطِقِ الْعَالَمِ بِالنُّزُوعِ إِلَى الثَّوْرِيَّةِ فِي الْفِكْرِ وَالْعَمَلِ» : دۇنيانىڭ بەزى رايونلىرىدا ھازىرقى ۋەزىيەت ئىدىئولوگىيە ۋە ھەرىكەتتە ئىنقىلاـ بىيلىققا مايىللىقى بىلەن خاراكتېرلىنىدۇ.

ثَوْلٌ: بىر توپ ھەسەل ھەرىسى، بىر توپ ئادەم.

ثُومٌ م ثُومَةٌ: سامساق.

ثَوَّابٌ: كىيىم ـ كېچەك ساتقۇچى.

ثَوَّبَ يُثَوِّبُ تَثْوِيبًا الرَّاعِي : پادىچى كىيىمىنى پولاڭلاتتى.

ثَوَّبَ الرَّجُلَ: مۇكاپاتلىدى.

ثُوَّةٌ ج ثُوىً: يول كۆرسەتكۈچ ، يول بەلگىسى.

ثَوَّرَ يُثَوِّرُ تَثْوِيرًا الشَّيْءَ: قوزغىدى.

ثَوَّرَ اللُّغَةَ وَالشِّعْرَ وَنَحْوَهُمَا: لۇغەت قاتارلىقلاردا توپ ئۆزگىرىش ياسىدى.

ثَوَى يَثْوِي ثَوَاءً بِالْمَكَانِ وَ فِيهِ: تۇرۇپ قالدى ، ئورۇنلاشتى ، جايلاشتى؛ ئالەمدىن ئۆتتى، ۋاپات بولدى.

ثُوِيَ: دەپنە قىلىندى.

ثِيَابٌ: كىيىم ـ كېچەك.

طَاهِرُالثِّيَابِ: پاك دىل ، ئەخلاقلىق.

دَنِسُ الثِّيَابِ: ئەخلاقسىز ، ئىستىلى بۇزۇق.

ثِيَابُ السَّهَرَةِ. ثَوْبُ السَّهَرَةِ: مۇراسىم كىيىمى.

ثِيَابُ الْأَسَى: ھازا تونى ، مۇسىبەت تونى.

يَتَظَاهَرُ بِثِيَابِ الصَّدِيقِ: ئۇ دوست قىياپىتىگە كىرىۋالدى.

«اِرْتَدَتِ الْمَدِينَةُ ثِيَابَ الْأَسَى عَلَى الرَّئِيسِ الرَّاحِلِ» : پۈتۈن شەھەر ۋاپات بولغان باشلىققا

مۇسىبەت تونىنى كىيدى.

ثِيَابِيٌّ: كىيىم ساقلىغۇچى.

ثَيْتَلَ يُثَيْتِلُ ثَيْتَلَةً: ئەقلىي ئىقتىدارى ئاجىزلاپ قالدى ، دۆتلىشىپ قالدى.

ثَيْتَلٌ: ياۋا كالا ؛ ئايالىلار بىلەن مۇڭداشقاق ، كىشى.

ثَيْنٌ: غەۋۋاس ؛ مەرۋايىت تەشكۈچى ؛ مەرۋايىت بىگىزى.

مُصَارَعَةُ الثِّيْرَانِ: كالا سوقۇشتۇرۇش ئويۇنى.

ثَيِّبٌ: تۇل ئايال ، ئېرىدىن ئاجراشقان ياكى ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن ئايال ؛ چوكان ، سېكىلەك.

رَجُلٌ ثَيِّبٌ: ئۆيلەنگەن ئەر.

اِمْرَأَةٌ ثَيِّبٌ: تۇل ئايال ، ئېرىدىن ئاجرىشىپ كەتكەن ئايال.

ج

ج «اَلْجِيمُ» : ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ بەشىنچى ھەرپى بولۇپ ، ئەبجەد ھېسابىدا «3» نى بىلدۈرىدۇ.

جَاءَ يَجُوءُ وَيَجِئُ مَجِيئَةً وَمَجِيئًا: كەلدى ، يېتىپ كەلدى.

جَاءَ إِلَىَّ صَدِيقِى: قېشىمغا دوستۇم كەلدى.

جَاءَ الْأَمْرُ: ئىشقا ئاشتى ، يۈز بەردى.

جَاءَ الْأَمْرَ: ئىش قىلدى ، ئەتتى ، ئىشلىدى.

جَاءَ الْجُرْمَ : جىنايەت ئۆتكۈزدى ، گۇناھ قىلدى.

جَاءَ هُ الشَّيْءُ : تاپشۇرۇپ ئالدى.

جَاءَ الْمَطَرُ : يامغۇر ياغدى.

جَاءَ بِهِ : ئۇنى كەلتۈردى ، ئېلىپ كەلدى ، ئەكەلدى.

جَاءَ فِى الْجَرِيْدَةِ : خەۋەر قىلىشچە ، بايان قىلىشچە.

«جَاءَ فِى جَرَائِدِ الصَّبَاحِ أَنَّ الْإِجْتِمَاعَ سَيُعْقَدُ قَرِيبًا» : ئەتىگەنلىك گېزىتلەرنىڭ خەۋەر قىلىشچە ، يىغىن پات يېقىندا ئېچىلىدىكەن.

جَابَ يُجُوبُ جَوْبًا وَتَجْوَابًا الْبِلَادَ : يۇرت كەزدى ، كېزىپ ئۆتتى ، ئۆتتى.

جَابَ الثَّوْبَ : كىيىمنى كەستى ، كىيىمنى پىچتى.

جَابَ الصَّخْرَةَ : تاش تەشتى.

جَابَ الْخَبَرُ الْبِلَادَ : خەۋەر يۇرتقا تارقالدى.

«كَانُوا يَجُوبُونَ أَرْجَاءَ الْجَزِيرَةِ الْعَرَبِيَّةِ بِالتِّجَارَةِ» : ئۇلار پۈتۈن ئەرەب زېمىنىنى سودا بىلەن كېزىپ چىقاتتى.

جَابَ يَجُوْبُ جَيْبًا الْقَمِيْصَ : كۆڭلەككە ياقا چىقاردى ، كۆڭلەككە ياقا ئويدى.

جَابَّ يُجَابُّ مُجَابَّةً وَجِبَابًا : ئۇزۇپ چىقىش ئۇچۇن كۈرەش قىلدى ، بىرىنچىلىكنى تالاشتى، پەخىرلەندى.

جَابَرَ يُجَابِرُ مُجَابَرَةً: ئىللىق مۇئامىلەقىلدى، سىلىق پوزىتسىيىدە بولدى.

جَابِرٌ: نان، بولكا.

أَبُو جَابِرٍ : بولكا.

أُمُّ جَابِرٍ: بۇغداي يارمىسى ۋە گۆش بىلەن ياسالغان بىر خىل تاماق.

جَابِرُ الْعِظَامِ : تېڭىقچى ، تاشقى كېسەللەر دوختۇرى.

جَابَلَ يُجَابِلُ مُجَابَلَةً الْمُسَافِرُ: يولۇچى تاغ ئىچىگە كىردى ، تاغقا چىقتى ، تاغدا تۇردى.

جَابَهَ يُجَابِهُ مُجَابَهَةً: روبىرو بولدى، يۈزلەشتى، يۈز كەلتۈرۈشتى ، دۇچ كەلدى.

«جَابَهَ عَرَاقِيلَ كَثِيْرَةً قَبْلَ أَنْ يُتِمَّ دِرَاسَتَهُ» : ئۇ ئوقۇشنى تامامىلاشتىن بۇرۇن نۇرغۇنلىغان توسالغۇلارغا دۇچ كەلدى.

جَابٍ ج جُبَاةٌ : باجگىر ؛ چېكەتكە.

جَابِيَّةٌ ج جَوَابٍ : كۆل، كۆلچەك ؛ كىشىلەرنىڭ توپى.

«وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ» «قرآن» : كۆلدەك چوڭ لېگەنلەر.

جَاثٍ ج جُثِيٌّ م جَاثِيَةٌ : تىزلانغۇچى ، تىزلىنىپ ئولتۇرغۇچى ، يۈكۈنۈپ ئولتۇرغۇچى ؛ دۇم ياتقۇچى.

«وَتَرَى كُلَّ أُمَّةٍ جَاثِيَةً» «قران» : ھەربىر ئۈممەتنى تىزلانغان ھالدا كۆرىسەن.

جَاثُومٌ : قارا بېسىش.

جَاحَ يَجُوْحُ جَوْحًا وَجِيَاحَةً : ھالاك قىلدى ، يوقاتتى ، يىلتىزىدىن قومۇرۇپ تاشلىدى،

توغرا يولدن بۇرۇلۇپ كەتتى.

جَاحِدٌ : ئىنكار قىلغۇچى ؛ رەت قىلغۇچى ؛ ئىشەنمىگۈچى.

جَاحَشَ يُجَاحِشُ مُجَاحَشَةً وَجِحَاشًا : قوغلىدى ، مۇداپىئە قىلدى ؛ كۆرەش قىلدى ؛ تىركەشتى.

جَاحِشٌ : ئۆزىنى چەتكە ئالغۇچى.

جَاحِظٌ : ئىككى كۆزى تېشىغا چىقىپ تۇرغۇچى ، كۆزى پولتىيىپ چىقىپ تۇرغان ئادەم ، پولتاي كۆز.

جَاحِظَةٌ : پولتىيىپ چىقىپ تۇرغان كۆز قارىقى.

جَاحَفَ يُجَاحِفُ مُجَاحَفَةً : قىستىدى ، چەتكە قاقتى ، سىقىپ چىقاردى ، يەكلىدى ؛ قوغلىدى.

جَاحَفَ الشَّيْءَ : مەلۇم بىر نەرسىگە يېقىنلاشتى.

جَاحِمٌ : يالقۇنجاپ تۇرغان چوغ ؛ قاتتىق ئىسسىق ، قاتتىق ئىسسىق جاي ؛ يالقۇنلۇق ، قىزغىن.

اَلْجَاحِمُ مِنَ الْحَرْبِ : ئۇرۇشنىڭ قاق ئوتتۇرىسى ؛ قاتتىق ئۇرۇش.

جَاحِمَةٌ : ئوت ؛ چەكچىيىپ تۇرغان كۆز.

جَاخَ يَجُوْخُ جَوْخًا السَّيْلُ الْوَادِي : كەلكۈن جىلغىنى يالاپ كەتتى.

جَادَ يَجُوْدُ جَوْدَةً وَجُوْدَاةً : ياخشى بولدى ، ياخشىلاندى ، ياخشىلىنىپ كەتتى.

جَادَ يَجُوْدُ جُوْدًا عَلَيْهِ : ئۇنىڭغا مەردلىك قىلدى.

جَادَ بِنَفْسِهِ : ئۆزىنى بېغىشلىدى ، جان پىدا قىلدى.

جَادَ بِالنَّفَسِ الْأَخِيْرِ : نەپەستىن توختىدى ، جان ئۈزدى.

جَادَ يَجُوْدُ جُوْدًا وَجَوْدَةً الْعَمَلُ : خىزمەت ياخشى بولدى.

جَادَ يَجُوْدُ جُوْدًا وَجُؤُوْدًا الْمَطَرُ : يامغۇر كۆپ بولدى.

جَادَتِ الْعَيْنُ : ياش كۆپ تۆكۈلدى.

لَايَجُوْدُ بِهِ الدَّهْرُ : ئوخشىشى يوق ، ئۇنىڭدەك ئىككىنچىسى تۇرەلمەيدۇ.

جَادٌّ : ئەستايىدىل ، جىددىي ؛ تىرىشچان.

جَادَّةُ الطَّرِيْقِ ج جَوَادُّ : داغدام يول ؛ يولنىڭ ئوتتۇرىسى.

جَادَّةُ النَّهْرِ : سۇ يولى.

جَادَّةُ الْحَقِّ : ھەقىقەت يولى ، ھەق يول.

جَادَلَ يُجَادِلُ مُجَادَلَةً وَجِدَالاً : جېدەللەشتى ، مۇنازىرىلەشتى ، تالاش-تارتىش قىلدى ، مۇنازىرە قىلدى ؛ جېدەل قىلدى.

«وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ» «قرآن» : ئۇلار بىلەن چىرايلىق رەۋىشتە مۇنازىرىلەشكىن.

جَاذَبَ يُجَاذِبُ مُجَاذَبَةً : تارتتى ، تارتىشتى ، سۆرەشتى ؛ ئالاقىلەشتى.

جَاذَبْتُهُ حَبْلَ الْمُكَاتَبَةِ : ئۇنىڭ بىلەن خېت ئالاقە قىلىشنىپ تۇردۇم.

جَاذِبٌ : جەلپ قىلغۇچى ، جەلپكار ، ماگنىت-لىق تارتىش كۈچىگە ئىگە ؛ تەسىرلىك.

اَلْقُوَّةُ الْمَرْكَزِيَّةُ الْجَاذِبَةُ : مەركىزىي تارتىش كۈچى.

اَلْقُوَّةُ الْجَاذِبِيَّةُ : تارتىش كۈچى ، جەلپ قىلىش كۈچى ، سېھرىي كۈچ.

نَامُوسُ الْجَاذِبِيَّةِ : تارتىش قانۇنىيىتى.

جَاذِبِيَّةٌ مَغْنَطِيْسِيَّةٌ : ماگنىتلىق ، تارتىش كۈچى ؛ ماگنىتلىق كۈچ.

جَاذِبِيَّةُ الثِّقْلِ : ئېغىرلىق كۈچى ، يەرنىڭ تارتىش كۈچى.

جَاذِبِيَّةُ الْإِلْتِصَاقِ : ئىچكى تارتىش كۈچى.

اَلْجَاذِبِيَّةُ : ئالەمنىڭ تارتىش كۈچى ، ئالەمنىڭ تارتىش قانۇنىيىتى.

جَارَ يَجُوْرُ جَوْرًا : چەتنەپ كەتتى ، ئېغىپ كەتتى ، خىلاپلىق قىلدى ؛ زۇلۇم قىلدى ، خارلىدى.

جَارَعَنِ الطَّرِيْقِ : يولدىن ئازدى.

جَارَ عَلَى الرَّجُلِ : ئەزدى ، زۇلۇم قىلدى.

جَارَ عَلَى حَقِّهِ : تاجاۋۇز قىلدى ، ھەققىگە چېقىلدى.

جَارَ عَلَى الْأَرْضِ : زېمىنىنى بېسىۋالدى.

«قَسَّمَ الطَّعَامَ بَيْنَهُمْ دُونَ أَنْ يَجُورَ عَلَى أَحَدِهِمْ» : تاماقنى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھېچكىمگە يان باسماي تەقسىم قىلىپ بەردى.

جَارٌ ج جِيْرَانٌ وجِيْرَةٌ وجِوَارٌ وأَجْوَارٌ : قوشنا، ھەقەمسايە.

اَلْجَارُ قَبْلَ الدَّارِ : ئۆي ئېلىشتىن بۇرۇن قوشنا تاللا.

جَارَةٌ ج جَارَاتٌ : ئايال قوشنا.

جَارِحٌ : زەھەرلىك ، ئاچچىق ؛ يىرتقۇچ ھايۋان.

جَارِحَةٌ ج جَوَارِحُ : ئوۋچى ، جانىۋار ، پۇت ـ قول ، بەدەن ، گەۋدە (بەدەنىنىڭ ھەرقايسى ئەزالىرى) ؛ پىچاق.

«وَالنَّاسُ فِي لُبْنَانَ تَتُوقُ إِلَى السَّلَامِ بِكُلِّ جَوَارِحِهَا» : لۇبنانلىقلار پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن تىنچلىققا ئىنتىلمەكتە.

جَارٌّ : تارتقۇچى ، سۆرىگۈچى.

اَلْجَارُّ : ئالدى كېلىش ۋە ئىگىلىك كېلىش قوشۇمچىسى.

اَلْجَارَّةُ : سۇ يولى.

أَلإِبِلُ الْجَارَّةُ : كۆچىدىن پايدىلىنىۋاتقان تۆگە.

«لَاصَدَقَةَ فِي الْإِبِلِ الْجَارَّةِ» : كۆچىدىن پايدىلىنىۋاتقان تۆگىگە زاكات كەلمەيدۇ.

جَارِفٌ م جَارِفَةٌ: ۋابا ھەممىنى ئېقىتىپ كېتىدىغان كەلكۈن.

جَارِفَةُ الْأَنْعَامِ: مىنا تازىلاش ئەسۋابى.

جَارُوشٌ ، جَارُوشَةٌ ج جَوَارِيْشُ : يارغۇنچاق.

جَارُوْفٌ ج جَوَارِيْفُ : گۈرجەك ، كۆرەك.

جَارُوْفٌ م جَارُوْفَةٌ : ئاچكۆز ئادەم ، تويماس ئادەم.

جَارُوْفَةٌ: چۆمۈچ، ساپلىق؛ قوشۇق؛ سۈپۈرگە.

جَارَى يُجَارِي مُجَارَاةً: مۇسابىقىلەشتى ، رىقابەتلەشتى ؛ ماسلاشتى ، مۇۋاپىقلاشتى ؛ ئىتتىپاقلاشتى.

«حَقَّقَ الشَّاعِرُ مَكَانَةً لَايُجَارِيهِ فِيهَا شَاعِرٌ آخَرُ» : شائىر شۆنداق بىر دەرىجىگە يەتتىكى ، ئىككىنچى بىر شائىر ئۇنىڭ بىلەن رىقابەتلىشەلمەيدۇ.

جَارَاهُ : ئۇنى دوراپدى ، ئۇنى ئۇلگە قىلدى.

جَارَاهُ فِي الْأَمْرِ : ئۇنىڭغا قوشۇلدى ، بىرەدەك بولدى.

جَارٍ م جَارِيَةٌ : يۈگۈرگۈچى ؛ ئاققۇچى.

اَلشَّهْرُ الْجَارِي : مۇشۇ ئاي.

اَلسَّنَةُ الْجَارِيَةُ : بۇ يىل ، مۇشۇ يىل.

اَلْحِسَابُ الْجَارِي : قەرىلسىز ئامانەت پۇل.

جَارِيَةٌ : كېنىزەك ؛ چۆرە ؛ خىزمەتچى ئايال ، دېدەك ؛ قىز ؛ چوكان ؛ قۇياش ؛ يىلان ؛ كېمە.

جَارِيَةٌ ج جَارِيَاتٌ و جَوَارٍ : كېمە ، پاراخوت.

جَازَ يَجُوْزُ جَوَازاً الْأَمْرُ : چەكلەنمىدى ، رۇخسەت قىلىنىدى ؛ دۇرۇس بولدى.

«هَذَا عَمَلٌ لَا يَجُوزُ أَنْ تَقُومَ بِهِ» : بۇ ئىشنى سېنىڭ قىلىشىڭ دۇرۇس بولمايدۇ.

جَازَ يَجُوْزُ جَوَازًا وجُؤُوزًا ومَجَازًا الْمَكَانَ : ئۆتۈپ كەتتى ، ئۆتتى.

جَازَ الْإِمْتِحَانَ : ئىمتىھاندىن ئۆتتى.

«حِيْنَ جَازَ عَتَبَةَ الْفُنْدُقِ تَذَكَّرَ أَنَّهُ تَرَكَ مِحْفَظَةَ نُقُودِهِ فِي الْغُرْفَةِ» : ئۇ مېھمانخانا بوسۇغۇسىدىن ئاتلاۋېتىپ پۇل قاپچۇقىنىڭ ياتاقتا قالغانلىقىنى ئېسىگە ئالدى.

جَازٌ ج جَازَاتٌ : گاز.

جَازِعٌ : چىدامسىز ، سەۋرى قىلالمايدىغان.

جَازَفَ يُجَازِفُ مُجَازَفَةً فِي الْبَيْعِ أَوِ الشِّرَاءِ: مۆلچەر بىلەن ساتتى ، بورداپ ساتتى.

جَازَفَ بِنَفْسِهِ : قارامىلىق قىلدى ، تەۋەككۈل چىلىك قىلدى ، خەتەرگە كۆز يۇمدى.

«جَازَفَ فِي اسْتِثْمَارِ أَمْوَالِهِ فِي مَشَارِيْعَ صَنَاعِيَّةٍ جَدِيْدَةٍ» : يېڭى سانائەت تۈرلىرىگە مەبلەغ سېلىشتا قارامىلىق قىلدى.

جَازَفَ فِي كَلَامِهِ : ئويلىماي سۆزلىدى، قارىسىغا سۆزلىدى.

جَازِمٌ ج جَوَازِمُ : سۆز ئاخىرىنى ساكىنلىق قىلغۇچى؛ كەسكىن؛ قەتئىي.

«أَصْدَرَ قَرَارًا جَازِمًا» : ئۇ كەسكىن قارار چىقاردى.

جَازَى يُجَازِي مُجَازَاةً : مۇكاپاتلىدى ، ياخشىلىقنى قايتۇردى، جازالىدى.

جَازَاهُ : جازالىدى.

«ذَلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ نُجَازِي إِلَّا الْكَفُورَ» «قرآن» : ئۇلار كۇپۇرلۇق قىلغانلىقىنى ئۇچۇن مۇشۇنداق جازالىدۇق ، بىز پەقەت كۇپۇرلۇق قىلغۇچىلارنىلا جازالايمىز.

جَاسَ يَجُوْسُ جَوْسًا وَجَوَسَانًا الشَّخْصُ: ئىزدىدى، ئاختۇردى ، تەكشۈردى ؛ رازۋېدكا قىلدى، چارلىدى.

جَاسَ الْحَارِسُ : كۆزەتچى ئەتراپنى ئايلاندى.

جَاسِئٌ : قاتتىق ، يىرتىق ، قوپال.

جَاسُوسٌ ج جَوَاسِيسُ : ئىشپىيون ، جاسۇس ، پايلاقچى.

جَاسُوسِيَّةٌ : جاسۇسلۇق ، ئىشپىيونلۇق.

جَاسِيَاءُ : قاتتىق ، يىرتىق ، قوپال، قوڭۇق.

جَاشَ يَجُوْشُ جَوْشًا : كەپچىپە ماڭدى.

جَاشَ يَجِيْشُ جَيْشًا وَجَيْشَانًا الْبَحْرُ: دېڭىزدا دولقۇن كۆتۈرۈلدى ، دېڭىز مەۋج ئۇردى ، داۋالغۇدى.

جَاشَتِ الْقِدْرُ : قازان قاينىدى.

جَاشَ الصَّدْرُ : غەزەپى تاشتى ، جۇدۇنى تۇتتى.

جَاشَتِ الْحَرْبُ بَيْنَهُمْ : ئۇلارنىڭ ئارىسىدا قاتتىق ئۇرۇش باشلاندى.

جَاشَتْ نَفْسُهُ : كۆڭلى ئېلىشىپ قەي قىلىشقا تاس قالدى.

جَاشَتِ الْعَيْنُ : ياش تۆكتى.

جَاشَ الدَّمُ : قان ئاقتى.

جَاشَ الْمِيزَابُ : نودىن سۇ ئاقتى.

جَاضَ يَجِيْضُ جَيْضًا : غادىيىپ ماڭدى ، كۆرەڭلەپ ماڭدى.

جَاضَ عَنِ الشَّيْءِ: ئېغىپ كەتتى ، تېشىپ كەتتى.

جَاضَ فِي الْقِتَالِ : قاچتى.

جَاعَ يَجُوْعُ جَوْعًا ومَجَاعَةً : ئاچ قالدى ، قورساق ئاچتى.

جَاعَ إِلَيْهِ: ئۇنى سېغىندى، تەلپۈندى.

جَاعَ الْمَكَانُ : چۆللىشىپ قالدى.

جَاعِدٌ : كۆرپە ، تۆشەك ؛ پالاس.

جَاعِقٌ: تاشقىن.

جَاعِقٌ مِنَ السُّيُولِ : سۇ تاشقىنى.

جَاعَلَ يُجَاعِلُ مُجَاعَلَةً ـ هُ وجِعَالًا كَذَا: ئۇنىڭغا مۇنچىلىك پارا بەردى.

جَافَ يَجُوْفُ جَوْفًا الشَّيْءَ : نەرسىنى كولىدى ، كولاپ كاۋاك قىلدى، ئويدى.

جَافَ يَجِيْفُ جَيْفًا اللَّحْمُ : گۆش پۇراپ قالدى ، سېسىپ قالدى.

جَافَ الْجُثَّةُ: جەسەت پۇراپ قالدى ، سېسىپ قالدى.

جَافَخَ يُجَافِخُ مُجَافَخَةً: ئىپتىخارلاندى.

جَافٌّ : قۇرۇق ، قۇرغاق.

قَلَمٌ جَافٌّ: ماي قەلەم.

«تَكَلَّمَ بِلَهْجَةٍ جَافَّةٍ» : ئۇ توڭلۇق بىلەن سۆزلىدى.

جَافَى يُجَافِي مُجَافَاةً الشَّيْءُ : يىراقلاشتى ، نېرى بولدى.

«مَاقَالَهُ يُجَافِي رُوحَ الْبَحْثِ الْمَنْهَجِيِّ» : ئۇنىڭ ئېيتقانلىرى تەتقىقات ئۇسۇلىنىڭ روھىدىن يىراق.

جَافٍ ج جُفَاةٌ م جَافِيَةٌ ج جَافِيَاتٌ وجَوَافٍ: توك ، قوپال ، ئەدەپسىز ، يىرتىق ، قاتتىق ، رەھىمسىز.

«كَانَ جَافِيَ الْخُلُقِ و جَافِيَ الْخِلْقَةِ» : ئۇ قوپال، كالامپاي ئىدى.

جَافِي الْخُلُقِ: ئەخلاقسىز.

اَلْأُمُّ الْجَافِيَةُ : قاتتىق كۆكرەك پەردىسى.

جَاكِتَةٌ ج جَاكِتَاتٌ : پەلتو ، ئۇستى كىيىم ، چاپان ، تون ، پۇركەنجە ، تاشقى كىيىم.

جَاكُوشٌ : بولقا ؛ بازغان.

جَالَ يَجُوْلُ جَوْلًا وَ جَوْلَانًا: ئايلاندى، چۆرگىلى

لىدى ، جەۋلان قىلدى.

جَالَ الشَّيْءُ : كۆتۈرۈلدى.

جَالَ الشَّيْءَ : تاللىدى ، ئىختىيار قىلدى.

جَالَ الأَمْرُ فِي نَفْسِهِ : كۆڭلىگە كەلدى ، كۆڭلىگە كەچتى.

قُلْ مَا يَجُولُ فِي ذِهْنِكَ وَلاَ تَخْشَ شَيْئاً: كۆڭلۈڭگە كەلگەننى قورقماي دەۋەرگىن.

جَالَ التُّرَابُ: چاڭ كۆتۈرۈلدى.

جَالٌ: ئىزادە.

جَالٌ مِنَ الْجَبَلِ: تاغ قاپتىلى ، تاغ يېنى ، تاغ باغرى.

جَالِبٌ: جەلپ قىلغۇچى ، تارتقۇچى ، چاقىرغۇچى ، ھازىر قىلغۇچى ، ئىمپورت سودىگىرى.

جَالَحَ يُجَالِحُ مُجَالَحَةً: يېڭىۋالدى ، مەغلۇپ قىلدى.

جَالَحَهُ بِالْعَدَاوَةِ : ئۇنىڭغا ئۆچمەنلىك قىلدى ، ئاشكارا ئاداۋەت قىلدى.

جَالَدَ يُجَالِدُ مُجَالَدَةً : ئۇرۇشتى ، چېلىشتى ، تۇتۇشتى.

جَالَسَهُ يُجَالِسُ مُجَالَسَةً : ئۇنىڭ بىلەن ئولتۇرۇشتى.

«كَانَ حَرِيصًا عَلَى أَنْ يُجَالِسَ رِجَالَ الْفِكْرِ وَالْعِلْمِ» : ئۇ ئىلىم ئەربابلىرى بىلەن بىر يەردە بولۇشقا ئامراق ئىدى.

جَالِسٌ ج جُلُوسٌ وَجُلاَّسٌ : ئولتۇرغۇچى.

جَالَطَ يُجَالِطُ مُجَالَطَةً : ھىيلە - مىكىر ئىشلەتتى.

جَالَعَ يُجَالِعُ مُجَالَعَةً - تِ الْمَرْأَةُ: ئايال بىھايا بولدى ، ئاغزى يامان بولدى.

جَالِعٌ : ئاغزى يامان ، بېشىم ھاياسىز ؛ يالاڭباش ، يالاڭباشتاق ئايال.

جَالِعَةٌ ج جَوَالِعُ : نومۇسسىز ئايال ، ھاياسىز ئايال ، ئاغزى يامان ئايال.

جَالٌّ ج جَالَّةٌ : مۇساپىر ، سەرگەردان ، كۆچمەن.

جَالَى يُجَالِي مُجَالاَةً بِالأَمْرِ: ئۇ ئىشنى ئاشكارىلىدى ، ئاشكارا قىلدى.

جَالِيَةٌ ج جَالِيَاتٌ وَجَوَالٍ : مۇھاجىر ، مۇھاجىرلار جامائەسى ، پاناھلىق تىلىگۈچى.

«بَلَغَ عَدَدُ سُكَّانِ الْجَالِيَةِ الْمُسْلِمَةِ حَالِيًا فِي مَايُقَارِبُ مِأَتَيْنِ وَعِشْرِينَ أَلْفَ نَسَمَةٍ»: ھازىر مۇھاجىر مۇسۇلمانلارنىڭ سانى 220 مىڭغا يېقىنلاشتى.

جَامَ يَجُومُ جَوْمًا : ياخشىلىق تىلىدى ؛ قارغىدى.

جَامٌ ج جَامَاتٌ: جام ، رومكا ، قەدەھ ، پىيالە ، ئىستاكان ، كۆرۈشكا ؛ كۆموش قاچا.

جَامِحٌ ج جَوَامِحُ وَ جُمُوحٌ : باشقۇرغىلى بولمايدىغان ، ئۆز بېشىمچە ، تاپتىن چىقىپ كەتكەن ، بەكۆڭۈش ، ئاساۋۇ ، توسۇن.

جَامِدٌ ج جَوَامِدُ : قېتىپ قالغۇچى ، قاتتىق ، تۇرغۇن ، ئۈيۈپ قالغۇچى ، ھەرىكەتسىز ، چىڭ ، مۇقىم.

جَامِدُ الْعَيْنِ : باغرى قاتتىق ، باغرى تاش ، تاش يۈرەك.

جَامِدُ الْيَدِ : بېخىل ، پىخسىق.

فِعْلٌ جَامِدٌ : ئۆزگەرمەس پېئىل ، تۇرلەنمەس پېئىل (گرامماتىكىدا.)

وَجْهٌ جَامِدٌ: مۇز چىراي.

«قَابَلَ ضَيْفَهُ بِوَجْهٍ جَامِدٍ» : ئۇ مېھمانىنى سوغۇق قارشى ئالدى.

جَامِسٌ مِنَ النَّبَاتِ : قۇرۇق ، قاقشال.

جَامَعَ يُجَامِعُ مُجَامَعَةً: جىما قىلدى ، جىنسىي ئالاقە قىلدى ، بىر يەردە بولدى (ئېر - خوتۇن)

جَامَعَ الْمَرْأَةَ : جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزدى ، جىما قىلدى.

جَامِعٌ ج جَامِعُونَ : يىغقۇچى ، توپلىغۇچى ، جەملىگۈچى.

«وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ» «قرآن» : ئۇلار بىر ئىش ئۈستىدە پەيغەمبەر بىلەن جەم بولغان چاغلاردا ، پەيغەمبەردىن ئىجازەت سورىمىغىچە كېتىپ قالمايتتى.

جَامِعُ الْكِتَابِ : كىتاب تەسنىف قىلغۇچى ، كىتاب تۈزگۈچى.

جَامِعُ الْكَلِمِ: مەشھۇر سۆز ، ھېكمەتلىك سۆز (ئۆزى ئىخچام ، مەنىسى چوڭقۇر سۆز) .

كَلَامٌ جَامِعٌ: لەۋزى قىسقا ، مەنىسى كۆپ سۆز.

اَلْيَوْمُ الْجَامِعُ : جۈمە كۈنى.

جَامِعٌ ج جَوَامِعُ : چوڭ مەسچىت ، جامە.

جَامِعُ الْأَزْهَرِ: ئەزھەر جامەسى، ئەزھەر مەسچىتى.

«أُوْتِيْتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ» «حديث» : مېنىڭ سۆزلىرىمنىڭ لەۋزى ئىخچام ، مەزمۇنى مولدۇر.

اَلْجَامِعُ : ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بىرى بولۇپ ، قىيامەت كۈنى ئىنسانلارنى توپلىغۇچى دېگەن مەنىدە.

جَامِعَةٌ ج جَامِعَاتٌ : ئۇنىۋېرسىتېت؛ ئىتتىپاق، ئۇيۇشما ؛ مۇناسىۋەت ، ئالاقە ؛ تاقاق.

اَلْجَامِعَةُ الْأَزْهَرِيَّةُ : ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتى.

جَامِعَةُ الدُّوَلِ الْعَرَبِيَّةِ : ئەرەب دۆلەتلىرى ئىتتىپاقى.

جَامِعَةُ الْأُمَمِ : خەلقئارا ئىتتىپاق.

قِدْرٌ جَامِعٌ : داش قازان.

كَلِمَةٌ جَامِعَةٌ : مەنىسى كۆپ سۆز.

«يُعَدُّ الْأَزْهَرُ مِنْ أَقْدَمِ الْجَامِعَاتِ فِي الْعَالَمِ» : ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتى دۇنيادىكى ئەڭ قەدىمكى ئۇنىۋېرسىتېتلاردىن ھېسابلىنىدۇ.

تَعْلِيْمٌ جَامِعِيٌّ : ئالىي مائارىپ.

شَهَادَةٌ جَامِعِيَّةٌ : ئالىي مەكتەپ دىپلومى.

جَامِكِيَّةٌ ج جَامِكِيَّاتٌ : مائاش.

جَامَلَ يُجَامِلُ مُجَامَلَةً : خۇش مۇئامىلە قىلدى ، چىرايلىق مۇئامىلە قىلدى ، ئىللىق مۇئامىلىدە بولدى.

«مِنْ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ أَنْ تُجَامِلَ النَّاسَ وَتُعَامِلَهُمْ مُعَامَلَةَ احْتِرَامٍ» : كىشىلەر بىلەن ياخشى مۇناسىۋەتتە بولۇشۇڭ ۋە ئۇلارنى ھۆرمەتلىشىڭ گۈزەل ئەخلاق جۈملىسىدىندۇر.

جَامِلٌ : تۆگە پادىسى، چوڭ قەبىلە؛ تۆگىچى.

جَامُوسٌ ج جَوَامِيْسُ؛ جَامُوسَةٌ ج جَامُوسَاتٌ: سۇ كالىسى.

جَامُوسُ الْبَحْرِ : بېگىموت.

جَانَ يَجُوْنُ جَوْنًا وَ جُونَةً الشَّيْءَ: قارايدى.

جَانَبَ يُجَانِبُ مُجَانَبَةً : قاتاردا ماڭدى ، يېنىدا ماڭدى ، رەتتە تۇردى ، قاتاردا تۇردى ؛ ئۆزىنى قاچۇردى ، ساقلاندى ، ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

جَانِبَهُ : ئۇنىڭدىن يىراق بولدى ؛ ئۆزى يىراقلاشتۇردى.

جَانِبٌ ج جَوَانِبُ : تەرەپ، يان ، يان تەرەپ ، قىرغاق، بەل، بېقىن ؛ چەت ياقا.

دَرَسَ الْمَوْضُوعَ مِنْ جَوَانِبِهِ الْمُخْتَلِفَةِ الْفِكْرِيَّةِ وَالسِّيَاسِيَّةِ: ماۋزۇنى ئوخشاش بولمىغان ئىدىيۋى - سىياسىي جەھەتلەردىن تەتقىق قىلدى.

سَهْلُ الْجَانِبِ : ئىتائەتچان ، مۇلايىم ، سىلىق ؛ قولىنقى يۇمشاق.

مَرْهُوبُ الْجَانِبِ : سۈرلۈك.

اِلْتَزَمَ جَانِبَ الْحِيَادِ : بىتەرەپلىكنى ساقلىدى.

اِلْتَزَمَ جَانِبَ الصَّمْتِ : سۈكۈت قىلدى.

جَانِبٌ عَظِيمٌ: ئىنتايىن كۆپ ، كۆپ مىقداردا.

وَقَفَ إِلَى جَانِبِهِ : قوللىدى ، قۇۋۋەتلىدى ، ئۇنىڭ بىلەن بىر تەرەپتە تۇردى.

رَقِيْقُ الْجَانِبِ. لَيِّنُ الْجَانِبِ : سىلىق ، خۇشخۇي ، مۇلايىم ، يۇمشاق ، نازاكەتلىك ، ئىللىق ، مۇتىدىل.

مُتَعَدِّدُ الْجَوَانِبِ : كۆپ ياقلىق ، كۆپ تەرەپلىمىلىك ، كۆپ قىرلىق.

جَانِبِيٌّ : يان تەرەپ ، قوشۇمچە.

جَانِبِيَّةٌ : قوشۇمچە.

قَامَ وَزِيرُ الْخَارِجِيَّةِ بِاتِّصَالَاتٍ جَانِبِيَّةٍ خِلَالَ زِيَارَتِهِ لِلْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ : تاشقى ئىشلار مىنىستىرى بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنى زىيارەت قىلىش جەريانىدا قوشۇمچە ئۇچرىشىشلارنى ئېلىپ باردى.

جَانِحٌ ج جَوَانِحُ : يان ، يان تەرەپ ؛ قانات.

جَانِحَةٌ ج جَوَانِحُ : بېقىن ؛ قوۋرۇغا.

بَيْنَ جَوَانِحِهِ : كۆڭلىدە ، قەلبىدە.

جَانَسَ يُجَانِسُ مُجَانَسَةً : ئوخشاپ قالدى.

جَانَفَ يُجَانِفُ مُجَانَفَةً الْقَوْمَ : يىراقلاشتى ، ئۆزىنى تارتتى.

جَانٌّ ج جِنَّانٌ : جىن ، ئالۋاستى.

«لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ» «قۇرئان» : ئەرلىرىدىن بۇرۇن ئۇلار بىلەن ھېچ ئىنسان ۋە جىن يېقىنچىلىق قىلمىغان خوتۇنلار بار.

جَانَى يُجَانِى مُجَانَاةً عَلَيْهِ : ئۇنىڭغا قارا چاپلاپ تۆھمەت قىلدى ، جىنايەت ئارتتى.

جَانٍ ج جُنَاةٌ : جىنايەتچى ، گۇناھكار ؛ يىغقۇچى ، ئورىغۇچى ، ھوسۇل ئالغۇچى ، توپلىغۇچى.

جَاهٌ : ئابرۇي ، يۈز ، شەرەپ ، مەرتىۋە ، مەنسەپ، نوپۇز.

كَانَ ذَا ثَرْوَةٍ وَجَاهٍ: ئۇ باي ۋە نوپۇزلۇق ئىدى.

عَرِيْضُ الْجَاهِ : چوڭ ئەمەلدار ، يۇقىرى نوپۇزلۇق.

جَاهَدَ يُجَاهِدُ مُجَاهَدَةً : تىرىشتى ، تىرىشچانلىق كۆرسەتتى؛ كۈرەش قىلدى، جەڭ قىلدى، ئۇرۇش قىلدى.

«نَحْنُ الْيَوْمَ نُجَاهِدُ لِنَشْرِ الْمَعْرِفَةِ» : بۈگۈنكى كۈندە بىز ئىلىم ـ مەرىپەت تارقىتىش ئۈچۈن تىرىشۋاتىمىز.

جَاهَرَ يُجَاهِرُ مُجَاهَرَةً وَجِهَارًا ـ هُ بِالْأَمْرِ: ئاشكارىلىدى ، ئىزھار قىلدى ، ئىپادە بىلدۈردى ، كۆرسەتتى ، ئوچۇق ـ ئاشكارا ئىش قىلدى.

جَاهَرَ بِالْقِرَاءَةِ : ئۇنلۈك ئوقۇدى.

جَاهَرَهُ بِالْعَدَاوَةِ : دۈشمەنلىكنى بىلدۈردى.

جَاهَرَ بِالْحَقِيْقَةِ : ھەقىقەتنى ئاشكارىلىدى.

جَاهِزٌ : تەييار.

مَلَابِسُ جَاهِزَةٌ : تەييار كىيىملەر.

«شَاعَ فِى عَصْرِنَا شِرَاءُ الْمَلَابِسِ الْجَاهِزَةِ وَالْمَسَاكِنِ الْجَاهِزَةِ» : دەۋرىمىزدە تەييار كىيىم ۋە تەييار ئۆيلەرنى سېتىۋېلىش ئومۇملاشتى.

جَاهَضَ يُجَاهِضُ مُجَاهَضَةً وَجِهَاضًا عَنِ الشَّيْءِ: چەكلىدى ، توستى.

جَاهَلَ يُجَاهِلُ مُجَاهَلَةً : سەل قارىدى ، سەل چاغلىدى ؛ بىلىمسىز بولۇۋالدى ، بىلىمسىزلىككە سالدى.

جَاهِلٌ ج جُهَّلٌ وَجُهَّالٌ وَجُهَلَاءُ وَجُهْلٌ وَ جَهَلَةٌ: نادان ، بىلىمسىز ، ساۋاتسىز ، جاھىل.

جَاهِلِيٌّ : جاھىلىيەت دەۋرى ، (ئىسلامدىن بۇرۇنقى دەۋر.)

اَلْجَاهِلِيَّةُ : نادانلىق ھالەت ؛ ئەرەب تارىخىدا ئىسلام دىنى مەيدانغا كېلىشتىن بۇرۇنقى چاغ.

اَلشِّعْرُ الْجَاهِلِيُّ: ئىسلام دىنى مەيدانغا كېلىشتىن بۇرۇنقى شېئىر ، جاھىلىيەت دەۋرىدىكى شېئىر.

جَاهِمٌ : قاپىقى تۇرۇك.

جَاوَبَ يُجَاوِبُ مُجَاوَبَةً وَ جَوَابًا: جاۋاب قايتۇردى ، جاۋاب بېرىشتى ، سۆز قايتۇرۇشتى.

جَاوَرَ يُجَاوِرُ مُجَاوَرَةً: قوشنا بولدى ، ئارىلىشىپ تۇردى.

جَاوَرَ رَبَّهُ : ۋاپات بولدى ، ئالەمدىن ئۆتتى.

جَاوَرَتِ الدَّوْلَتَانِ: ئىككى دۆلەت قوشنا بولدى.

جَاوَرَ الْمَسْجِدَ: مەسچىتتە ئېتىكاپتا ئولتۇردى ، تەقۋادارلىق قىلدى.

جَاوَرَ فِى الْأَزْهَرِ الشَّرِيْفِ: ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئىستىقامەت قىلدى.

جَاوِرٌ ج جَوَارِيْرُ : شوتا ؛ پەلەمپەي ؛ تارتما.

جَاوَزَ يُجَاوِزُ مُجَاوَزَةً الْمَكَانَ: مەلۇم بىر جايدىن ئۆتۈپ كەتتى ، ئېشىپ كەتتى ، ھالقىپ كەتتى.

«كُلُّ سِرٍّ جَاوَزَ الْإِثْنَيْنِ شَاعَ» «مَثَلٌ» : ھەرقانداق سىرنى ئىككىدىن ئارتۇق ئادەم بىلىپ قالسا ، ئاشكارا بولۇپ كېتىدۇ.

جَاوَزَ الْخَمْرَ : ھاراقنى تاشلىدى.

جَاوَزَ عَنِ الذَّنْبِ: گۇناھىدىن ئۆتتى، كەچۈردى ، كەچىلىك قىلدى.

«جَاوَزَتِ السَّاعَةُ الْوَاحِدَةَ بَعْدَ مُنْتَصِفِ اللَّيْلِ»: يېرىم كېچىدىن كېيىن سائەت بىردىن ئۆتتى.

جَاوَلَ يُجَاوِلُ مُجَاوَلَةً: قوغلىدى ، سۈردى.

جَايَضَ يُجَايِضُ مُجَايَضَةً: كۆز - كۆز قىلدى، پەخىرلەندى.

جَايِئٌ : كەلگۈچى ، كەلتۈرگۈچى.

جَائِبَةٌ ج جَوَائِبُ : ئاخبارات ، يېڭى خەۋەر ، قىزىق خەۋەر ؛ غەلىتە گەپ ، ئاجايىپ ۋەقە.

جَائِحَةٌ ج جَائِحَاتٌ وَجَوَائِحُ : ئاپەت ، بالا، ھادىسە ، بالا - قازا ، پالاكەت ، بەختسىزلىك.

سَنَةٌ جَائِحَةٌ : قۇرغاقچىلىق يىلى ، قەھەتچىلىك يىلى ؛ يۇقۇملۇق كېسەل ؛ مۇسىبەت.

جَائِرٌ ج جَوَرَةٌ وَجُوَرَةٌ وَجَارَةٌ : زالىم، زومىگەر، ئەزگۈچى ، مۇستەبىت ، ئادالەتسىز.

حَرْبٌ جَائِرَةٌ : ئادالەتسىز ئۇرۇش.

جَائِزٌ: رۇخسەت قىلىنغان ، يول قويۇلغان ؛ دۇرۇس ، جائىز ؛ يولۇچى ، ئۆتكۈنچى، ئېھتىمال.

غَيْرُجَائِزٍ: دۇرۇس ئەمەس ، رۇخسەت قىلىنمايدىغان.

جَائِزَةٌ ج جَوَائِزُ : مۇكاپات.

مُنِحَ هَذَاالْأَدِيبُ جَائِزَةَالدَّوْلَةِالتَّقْدِيرِيَّةِ: بۇ ئەدىبكە دۆلەتنىڭ تەقدىرلەش مۇكاپاتى بېرىلدى.

جَائِشٌ : ئۇرغۇپ تۇرغۇچى ، جۇش ئۇرۇپ تۇرغۇچى ، قاتتىق ھاياجانلانغۇچى.

جَائِعٌ وَجَوْعَانُ م جَائِعَةٌ وَجَوْعَى ج جِيَاعٌ وَجُوَّعٌ: قورسىقى ئاچ ، ئېچىرقاپ كەتكەن.

جَاءٍ : كەلگۈچى ؛ كەلتۈرگۈچى.

جَأَّفَ يُجَأِّفُ تَجْئِيفًا : چۆچۈتىۋەتتى، قورقۇتۇۋەتتى.

جَأَبَ يَجْئَبُ جَأْبًا : (مالغا) ئېرىشتى.

جَأْبٌ : ئوخرى؛ (سېرىق ياكى قىزىل رەڭلىك مىنېرال بوياق) يولۇاس، قولان.

جَأْبَةُ الْبَطْنِ: كىندىك.

جَأَثَ يَجْئَثُ جَأْثًا : ئاستا ماڭدى ، ئالدىرىماي ماڭدى ؛ خەۋەر تارقاتتى.

جَئِثَ يَجْئَثُ جَأَثًا : ئېغىر يۈكنى كۆتۈردى.

جَأْجَأَيَجْأَجِئُ جَأْجَأَةً بِالْإِبِلِ: تۆگىنى سۈغاردى.

جُؤْجُؤُ السَّفِينَةِ ج جَآجِئُ: كېمىنىڭ باش تەرىپى، كېمىنىڭ تۇمشۇقى.

جُؤْذُرٌ ج جَآذِرُ : ياۋا كالا موزىيى.

جَأَرَ يَجْأَرُ جَأْرًا وَجُؤَارًا : ئۇنلۈك دۇئا قىلدى، ۋارقىرىدى ، مۆرىدى.

جَأَرَ الثَّوْرُ: ئۆكۈز بۆرقىرىدى.

جَأَرَ إِلَى اللّٰهِ : ئاللاھقا ئىلتىجا قىلدى ، ئۇنلۈك دۇئا قىلدى.

جَأْرٌ. جُؤَارٌ : ۋارقىرىماق ، توۋلىماق ، چاقىرماق.

جَأَشَ يَجْأَشُ جَأْشًا: پاراكەندە بولدى ، بىئارام بولدى، قايغۇدىن تېپىرلاپ يۈرىكى سېلىپ كەتتى ، دەككە - دۈككىدە بولدى.

جَأْشٌ ج جُؤُوشٌ : كۆكرەك ، كۆكسى - قارنى ؛ تەبىئىتى.

رَابِطُ الْجَأْشِ : كۆڭلى تىنچ ، خاتىرجەم ؛ يۈرەكلىك، سۈباتلىق.

جُؤْشُوشٌ ج جَآشِيشُ: كۆكرەك ، يۈرەك ، مەيدە ، كۆكسى.

جَأَفَ يَجْأَفُ جَأْفًا : يىقىتتى ، ئۆرۈۋەتتى ؛ چۆچۈتۈۋەتتى.

جَأَفَ الشَّجَرَةَ : دەرەخنى قومۇرۇۋەتتى ، دەرەخنى ئۆرۈۋەتتى.

جُؤْوَةٌ : قوڭۇر رەڭ ؛ توق قىزىل رەڭ.

جَبَا يَجْبُو جَبًا وَجَبْوًا وَجَبْيًا وَجِبْوَةً وَجَبَاوَةً: (مالنى) يىغدى ، توپلىدى.

جَبَأَ يَجْبَأُ جَبْأً وَجُبُوءًا : تارايدى ، قىسقاردى ؛ توخۇ يۈرەكلىك قىلدى.

جَبَأٌ : قىزىل قارىغاي.

جُبَأٌ. جُبَأَةٌ: قورقۇنچاقلىق ، توخۇ يۈرەكلىك.

جَبَابٌ. جُبَابٌ : قاتتىق ، قەھەتچىلىك ، ئاچارچىلىق.

جُبَارٌ : بىكار ؛ گۇناھسىز.

ذَهَبَ دَمُهُ جُبَارًا : ئۇنىڭ قېنى بىكار ئاقتى.

جِبَارَةٌ : سۇنۇقنى تاڭماق ؛ سۇنۇق تېڭىش تېڭىنكىسى، تېڭىق تاختىسى.

جَبَانٌ ج جُبَنَاءُ م جَبَانَةٌ وَجَبَانٌ ج جَبَانَاتٌ : قورقۇنچاق ، توخۇ يۈرەك.

جَبَانَةٌ : قورقۇنچاقلىق ، توخۇ يۇرەكلىك.

جِبَايَةُ الْأَمْوَالِ: باج يىغىش ، باج ئېلىش.

جَبَّ يَجُبُّ جَبًّا : كەستى ، ئۈزدى، ئۈزۈۋەتتى ، كېسىۋەتتى ؛ پىچىۋەتتى ، ئاختا قىلدى ؛ يوققا چىقاردى.

جَبَّ الرَّجُلَ : پىچىۋەتتى ، ئاختا قىلىۋەتتى.

«إِنَّ الْإِسْلَامَ يَجُبُّ مَاقَبْلَهُ» «حَدِيثٌ» : ئىسلام دىنى ئۆزىدىن ئىلگىرىكى ئىشلارنى يوققا چىقىرىدۇ.

جَبَّ يَجُبُّ جَبَاباً : چاڭلاشتۇردى ؛ يەڭدى ، غەلىبە قىلدى.

جَبَّ بِالنَّخْلَةِ : خورمىنى چاڭلاشتۇردى.

جُبٌّ ج أَجْبَابٌ وَجِبَابٌ وجِبَبَةٌ : چوڭقۇر قۇدۇق ؛ ئازگال ، ئورا ؛ زىندان ، يەرئاستى تۈرمىسى.

«قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَاتَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَةِ الْجُبِّ» «قرآن» : ئۇلاردىن بىرى سۆز قىلىپ : « يۇسۇپنى ئۆلتۈرمەڭلار ! ئۇنى قۇدۇققا تاشلىۋېتىڭلار دېدى. »

جَبَّارٌ ج جَبَابِرَةٌ: زوراۋان ، مۇستەبىت ، زالىم ، غالىب ، قەھرى قىلغۇچى.

مَجْهُودٌ جَبَّارٌ : غايەت زور تىرىشچانلىق.

اَلْجَبَّارُ : ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ ، ئاللاھ بەندىلىرىنىڭ ئىشلىرىنى تۈزەيدۇ ياكى ئاللاھ قەھرى قىلغۇچى ئۇلۇغ زات بولۇپ، بەندىلىرىگە خالىغان ئىشنى قىلدۇرالايدۇ، دېگەن مەنىلەردە.

«اَلْعَزِيزُ الْجَبَّارُ» «قرآن» : ئۇ غالىبتۇر ، قەھرى قىلغۇچىدۇر.

جَبَّاسٌ : سىرچى ؛ سۇۋاقچى.

جَبَّاسَةٌ ج جَبَّاسَاتٌ : گەج زاۋۇتى.

جَبَّانٌ : قورقۇنچاق ؛ ئېرىمچىك ساتقۇچى ، قەبرىستانلىق ، دالا.

جَبَّانٌ ج جَبَابِيْنُ : گۆرکار ؛ پىشلاق دۇكىنى، پىشلاق ساتقۇچى.

جَبَّانٌ جَبَّانَةٌ ج جَبَّانَاتٌ : قەبرىستانلىق ، زاراتگاھلىق.

جَبَّانَةٌ ج جَبَابِيْنُ : قەبرىستانلىق ، دالا ، ئېگىزلىك.

جُبَّةٌ ج جِبَابٌ وجُبَبٌ : تون ، يەكتەك ، پەلتو ، تاشقى كىيىم ، چاپان ، خالات.

جَبَّرَ يُجَبِّرُ تَجْبِيْرًا : تاڭدى (سۆنۈقنى) ، ئوڭشىدى ، ياخشىلىدى ؛ زورلىدى.

جَبَّسَ يُجَبِّسُ تَجْبِيْسًا الْحَائِطَ : تامنى ئاقلىدى ، تامنى ھاكلىدى.

جَبَّسَ : گىپسقا ئالدى.

«جُبِّسَ ذِرَاعُهُ الْمَكْسُورَةُ» : ئۇنىڭ سۇنغان بىلىكى گىپسقا ئېلىندى.

جَبَّلَ يُجَبِّلُ تَجْبِيْلًا الشَّيْءَ : پارچىلىدى ، كەستى.

جَبَّنَ يُجَبِّنُ تَجْبِيْنًا الرَّجُلَ : بوزەك قىلدى.

جَبَّنَ الْحَلِيْبَ : پىشلاق قىلدى ، ئېرىمچىك قىلدى ، پىشلاق ياسىدى.

جَبَّهَ يُجَبِّهُ تَجْبِيْهًا : بېشىنى ساڭگىلاتتى ؛ بېشىنى تۆۋەن سالدى.

جَبَّى يُجَبِّي تَجْبِيَةً : باش ئۇردى ، باش قويۇپ تەزىم قىلدى.

جِبْتٌ : بۇت ؛ كاھىن ، سېھىر ، سېھىرگەر.

«يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ» «قرآن» : ئۇلار بۇتقا ۋە شەيتانغا ئىشىنىدۇ.

جَبَدَ يَجْبِدُ جَبْدًا : سۆرىدى، تارتتى.

جَبَذَ يَجْبِذُ جَبْذًا : تارتتى ، سۆرىدى ؛ ئۆزىگە قاراتتى.

جَبَرَ يَجْبُرُ جَبْرًا وجُبُورًا وجِبَارَةً: سۆنۈقنى تاڭدى ؛ ئوڭشىدى ، ياخشىلىدى ، رېمونت قىلدى ، زورلىدى.

جَبَرَ الْقَلْبَ : تەسەللى بەردى ، كۆڭلىنى ياسىدى.

جَبَرَ الْفَقِيْرَ : كەمبەغەلگە پارەدەم بەردى ، كەمبەغەلنىڭ ھاجىتىدىن چىقتى.

جَبَرَ يَجْبُرُ جُبُورًا وجُبْرًا وجِبَارَةً : پارەدەم بەردى ، كۆڭۈل بۆلدى.

جَبْرٌ : زورلاش ، مەجبۇرلاش ، قىستاش؛ تېڭىقچىلىق تېخنىكىسى.

«قَامَ بِالْعَمَلِ جَبْرًا لَا اِخْتِيَارًا» : ئۇ بۇ ئىشنى ئىختىيارىي ئەمەس ، مەجبۇرىي

قىلدى.

عِلْمُ الْجَبْرِ : ئالگىبرا.

جَبْرًا. بِالْجَبْرِ : مەجبۇرىي ، زورمۇ زور.

جُبْرَانٌ : جەبرائىلنىڭ قىسقارتىلمىسى.

جَبَرُوتٌ : كۈچ - قۇۋۋەت ، كۈچ - قۇدرەت ؛ ئۇلۇغلۇق ، بۇيۇكلۇك.

«لَنْ تَسْتَمِرَّ إِسْرَائِيلُ فِي جَبَرُوتِهَا وَتَوَاصُلِ اِحْتِلَالِهَا لِأَرَاضٍ عَرَبِيَّةٍ» : ئىسرائىلىيە زومىگەرلىكىنى ۋە ئەرەب زېمىنىغا بولغان داۋاملىق ئىشغالىيەت قىلىشىنى داۋاملاشتۇرالمايدۇ.

جِبْرِيلُ. جَبْرِيلُ جَبْرَائِيلُ جِبْرَائِيلُ: (ئاللاھ تەرىپىدىن پەيغەمبەرلەرگە ۋەھىيى ئېلىپ كېلىدىغان پەرىشتە.)

جَبْرِيٌّ : ئالگىبرالىق ، ئالگىبرانىڭ ؛ مۇقىم ، تاختاي باھاسى ؛ رېجىم ، مەجبۇرىي.

جَبَرِيٌّ ج جَبَرِيَّةٌ : جەبەرىيە مەزھىپى تەقدىرچىلىك (ئىنسانىنىڭ ئىش - ھەرىكىتىنى ئاللاھقا نىسبەت بېرىپ ، ئىنسانىنىڭ ئىرادىسى ۋە ئىختىيارىنى پۈتۈنلەي ئىنكار قىلىدىغان ، ئىنسانغا جانسىز نەرسىلەر قاتارىدا قارايدىغان مەزھەپ) ، تەقدىرچىلىك مەزھىپى.

جَبَرِيَّةٌ : تەقدىرچىلىك نەزەرىيىسى.

اَلْقُوَّةُ الْجَبَرِيَّةُ : زوراۋانلىق كۈچ ، زورلۇق كۈچ.

«وُضِعَ الرَّئِيسُ السَّابِقُ تَحْتَ الْإِقَامَةِ الْجَبَرِيَّةِ فِي مَنْزِلِهِ» : سابىق رەئىس ئۆز تۇرالغۇسىدا رېجىم ئاستىغا ئېلىندى.

جَبَزَ يَجْبُزُ جَبْزًا : كەستى ، ئۇزدى.

جَبَزَ يَجْبُزُ جَبَازَةً اِلْخُبْزُ : نان قېتىپ قالدى ، نان قۇرۇپ قالدى.

جِبْزٌ : بىخىل ؛ ئەسكى ، رەزىل ، پەسكەش ، ئىپلاس ؛ ئاجىز.

جَبْزَةٌ : پارچە.

جِبْسٌ : ھاك ، گەچ ، سىنىرتاش.

مَعْدَنُ الْجِبْسِ : ھاك تېشى كانى.

جَبَلَ يَجْبُلُ جَبْلًا اللّٰهُ الْخَلْقَ : ياراتتى ، خەلق ئەتتى.

جَبَلَهُ اللّٰهُ عَلَى كَذَا: ئاللاھ ئۇنى ئاشۇنداق ياراتتى.

جَبَلَ الشَّيْءَ : چىڭىتتى ، باغلىدى.

جَبَلَ يَجْبُلُ جَبْلًا : يۇغۇردى ، ئارىلاشتۇردى ، سىنىپ كەتتى.

«جُبِلَتِ الْقُلُوبُ عَلَى حُبِّ مَنْ أَحْسَنَ إِلَيْهَا» : ياخشىلىق قىلغانلارنىڭ مۇھەببىتى دىللارغا سىڭىپ كەتكەن.

جَبِلَ يَجْبَلُ جَبَلًا : قوپاللاشتى ، يوغىنىدى.

جَبَلٌ ج جِبَالٌ وَأَجْبَالٌ وَأَجْبُلٌ : تاغ.

فُلَانٌ جَبَلُ سِينَا : تاغدەك مۇستەھكەم ، تاغدەك يىمىرىلمەس.

جَبَلُ نَارٍ : يانار تاغ ، ئۇلقان.

جَبَلُ جَلِيدٍ : مۇز تاغ.

اِبْنَةُ الْجَبَلِ : ئەكس سادا ؛ يىلان ؛ بالايىئاپەت ، بەختسىزلىك.

أَنْفُ الْجَبَلِ : تاغ تۇمشۇقى.

«سَلَّقَ الْجَبَلَ لِيُطِلَّ عَلَى كُلِّ الْمَدِينَةِ» : پۈتۈن شەھەرنى كۆرۈش ئۈچۈن تاغقا چىقتى.

جِبْلٌ : قورۇ ، ھويلا.

جَبْلَاوِيٌّ ج جَبْلَاوِيَّةٌ : تاغلىق.

جَبَلَايَةٌ: ئۆڭكۇر ، غار.

جَبْلَةٌ. جِبْلَةٌ. جَبَلَةٌ. جِبِلَّةٌ. جُبُلَّةٌ ج جِبِلَّاتٌ: ئۇممەت ، جامائەت ؛ تەبىئەت ، خاراكتېر ، خۇسۇسىيەت ، ماھىيەت.

اَلْجِبِلُّ. اَلْجِبِلَّةُ : جامائە.

جِبِلٌّ : نۇرغۇن كىشىلەر.

«وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا» (قرآن) : شۇبھىسىزكى ، شەيتان سىلەردىن نۇرغۇن كىشىلەرنى ئازدۇردى.

جِبِلَّةٌ : ئىلگىرىكى ئۇممەتلەر.

«وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِى خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْأَوَّلِينَ» (قرآن) : سىلەرنى ۋە ئىلگىرىكى ئۇممەتلەرنى ياراتقان ئاللاھدىن قورقۇڭلار.

جِبِلِيٌّ : تەبىئىي ، تۇغما ، يارىلىشىدىنلا.

جَبَلِيٌّ : تاغقا ئائىت ، تاغقا مەنسۇپ ، تاغلىق ، تاغدىن چىققان ، تاغلىق رايوندا ئۆسكەن ، تاغلىق رايون.

«يَعِيشُ الْأَكْرَادُ فِي الْمَنَاطِقِ الْجَبَلِيَّةِ مِنَ الْعِرَاقِ» : كوردلار ئىراقنىڭ تاغلىق رايونلىرىدا ياشايدۇ.

جَبُنَ يَجْبُنُ جُبْنًا وَجَبَانَةً : قورقۇنچاق ، ئەيمەنمەس ، يۈرەكسىز بولدى ، ئىرادىسى بوشاڭ بولدى ، قورقۇنچاقلىق قىلدى ، تۇخۇ يۈرەكلىك قىلدى ، لاسسىدە بولۇپ قالدى.

«اَلْفِدَائِيُّ لَا يَجْبُنُ عَنْ مُوَاجَهَةِ الْمَوْتِ دِفَاعًا عَنْ حُقُوقِ شَعْبِهِ» : پىدائىيلار خەلقىنىڭ ھوقۇقىنى قوغداش يولىدا ئۆلۈمدىن قورقۇپ قالمايدۇ.

جُبْنٌ وَجُبُنٌ وَجُبُنٌّ اَلْوَاحِدَةُ جُبْنَةٌ : پىشلاق ، ئىرمچىك.

جُبْنٌ : قورقۇنچاقلىق ، تۇخۇ يۈرەكلىك.

جَبَهَ يَجْبَهُ جَبْهًا : دوچ كەلدى ، يۈزلەندى ، يۈز كەلتۈردى ، ئۇچراشتى ، دوقۇرۇشتى.

جَبْهَةٌ ج جِبَاهٌ وَجَبَهَاتٌ : پېشانە ، ماڭلاي؛ لىنىيە ، ئالدىنقى سەپ ، فرونت.

جَبْهَةُ الْقَوْمِ : قەۋمنىڭ باشلىقى ، داھىيسى ، يېتەكچىسى ، ئاقساقىلى.

جَبْهَةُ مِنَ النَّاسِ : تەشكىلات ، كوللېكتىپ.

جَبْهَةٌ مُتَّحِدَةٌ : بىرلىك سەپ.

اَلْجَبْهَةُ الْإِيدِيُولُوجِيَّةُ : ئىدىيۇى سەپ.

اَلْجَبْهَةُ وَالْقَاعِدَةُ : ئالدىنقى سەپ ۋە ئارقا سەپ.

«تَفَقَّدَ الْقَائِدُ الْقُوَّاتِ الْمُحْتَشِدَةَ فِي الْجَبْهَةِ الْجَنُوبِيَّةِ» : قوماندان جەنۇبىي لىنىيىگە توپلانغان قوشۇنلارنى كۆزدىن كەچۈردى.

فِي عِدَّةِ جَبَهَاتٍ : بىرقانچە جەڭ مەيدانىدا ، بىرقانچە سەپتە.

جَبُوسٌ : پەسكەش ئادەم ، چاكىنا ئادەم ؛ ناچىرى (نەرسىنىڭ).

جَبَى يَجْبِي جِبَايَةً اَلْأَمْوَالَ : مالالاردىن باج يىغدى ، باج ئالدى.

«يُجْبَى إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ» ‹قرآن› : ھەرەمگە تۇرلۈك مېۋىلەرنىڭ ھەممىسى كەلتۈرۈلدى.

جَبِيرَةٌ ج جَبَائِرُ : تېڭىق تاختىسى ، تېڭىق لاتىسى.

جَبِيزٌ : قۇرۇق نان ، قۇرۇق بولكا.

جَبِيسٌ ج أَجْبَاسٌ : ئېيىق بالىسى ، كىچىك ئېيىق ، بالا ئېيىق ؛ پىخسىق ، ئەسكى ، ناچار.

جَبِينٌ : قورقۇنچاق ، تۇخۇ يۈرەك.

جَبِينٌ ج اَجْبُنٌ وَجُبُنٌ وَأَجْبِنَةٌ : پېشانە ، ماڭلاي.

«رَفَضَ أَنْ يَبِيعَ عِرْقَ جَبِينِهِ كَمَا كَانَ يُبَاعُ عِرْقُ جَبِينِ الْعَبِيدِ فِي الْعُهُودِ الْغَابِرَةِ» : ئۇ ئىلگىرىكى زامانلاردا قۇللارنىڭ جاپالىق ئەمگىكى سېتىلغىنىغا ئوخشاش ئۆزىنىڭ جاپالىق ئەمگىكىنى سېتىشنى رەت قىلدى.

جَثَا يَجْثُو جُثُوًّا : تىزلاندى ، تىزلىنىپ ئولتۇردى ؛ دۈم ياتتى ؛ پۈتىنىڭ ئۇچىدا تۇردى.

جُثَالَةٌ : تۆكۈلگەن غازاڭ.

جُثَامٌ : قارا بېسىش.

جَثَّ يَجُثُّ جَثًّا : قومۇردى ، يۇلدى ، يىلتىزىدىن قومۇردى ، تاياق بىلەن ئۇردى.

جَثٌّ : قومۇرماق ، يىلتىزىدىن قومۇرماق ؛ شامنىڭ خام ئەشياسى ؛ ھەسەلگە ئارىلىشىپ قالغان ھەسەل ھېرىسىنىڭ قانات - بەدەنلىرى ؛ چېكەتكە ئۆلۈكى ؛ دۆڭ ؛ كەسمەك.

جَثَّامَةٌ : ھورۇن ، ئىش خۇشياقماس ، تەييارتاپ ؛ قارا بېسىش ؛ ئەسكى ، ئەخلاقسىز.

جُثَّةٌ ج جُثَثٌ : جىسىم ، بەدەن ، كەۋدە ، تەن.

جُثَّةُ الْمَيِّتِ : جەسەت ، مېيىت ، ئۆلۈك ؛ تاپ.

جُثَّةٌ هَامِدَةٌ : تاپ ، ئۆلۈك ، جەسەت.

«تَنَاثَرَتْ جُثَثُ الْقَتْلَى مِنَ الْفَرِيقَيْنِ عَلَى أَرْضِ الْمَعْرَكَةِ» : ئۇرۇشۇۋاتقان ئىككى تەرەپتىن ئۆلگەنلەرنىڭ جەسەتلىرى ئۇرۇش مەيدانىغا بويىچە تارالدى.

جَثْلَةٌ ج جَثْلٌ : قويۇق يوپۇرماقلىق چوڭ دەرەخ ؛ قارا چۆمۈلە ، چوڭ چۆمۈلە.

جَثَمَ يَجْثُمُ جَثْمًاوجُثُومًا : دۇم ياتتى ، يەرگە چاپلىشۋالدى ، ئېگىشتى ، يەر بېغىرلىدى ، يەرگە قوندى.

جَثَمَ اللَّيْلُ: يېرىم كېچە بولدى.

«جَثَمَتِ الطَّائِرَةُ عَلَى أَرْضِ الْمَطَارِ» : ئايروپىلان ئايرودرومغا قوندى.

جُثْمَانٌ : بەدەن ، تەن ، گەۋدە ، جىسىم.

جُثْمَانُ الْمَيِّتِ :جەسەت ، مېيىت ، ئۆلۈك ؛ تاپ.

«نُقِلَ جُثْمَانُهُ إِلَى مَقْبَرَةِ الشُّهَدَاءِ» : ئۇنىڭ جەسىتى شېھىتلەر زاراتگاھلىقىغا ئېلىپ بېرىلدى.

جُثْوَةٌ ج جُثًى: تۆپىلىك ، كىچىك ئېگىزلىك ، دۆڭ ، قەبرە ، قورام تاش ، جەسەت.

جَثُومٌ : يەرگە چاپلىشىپ ياتقان ، ئويقۇچان ، قارا بېسىش.

جَثَى يَجْثِيْ جَثْيًا وَ جُثِيًّا : تىزلاندى ، تىزلىنىپ ئولتۇردى ؛ دۇم ياتتى ، پۇتىنىڭ ئۇچىدا تۇردى.

جَحَا يَجْحُوْ جَحْوًا بِالْمَكَانِ : تۇردى ، ئورۇنلاشتى.

جَحَا الشَّيْءَ : قومۇرۇۋەتتى.

جُحَا. جُحَى: بىر ئەرەب لەتىپچىسىنىڭ ئىسمى.

جُحَافٌ : ئۆلۈم ، ھالاكەت ، ئىتتىك ئېقىن ؛ ئىچى سۇروش.

مَوْتٌ جُحَافٌ : قىيىن ئۆلۈم.

سَيْلٌ جُحَافٌ : قاتتىق كەلكۈن.

جِحَافٌ : ئۇروش ؛ قىلىچ چېپىش.

جُحَالٌ : زەھەر ، زەھەرلىك مادىدا ، ئوغا.

جَحْجَحَ يُجَحْجِحُ جَحْجَحَةً الشَّيْءَ : مەلۇم بىر شەيئىنىڭ تېگىگە يەتتى ، ئىزدەپ تاپتى ، تېز تۇتۇش قىلدى؛ پەخىرلەندى.

جَحْجَحَ عَنِ الْأَمْرِ: ئىشتىن يالتايدى؛ كېچىكتى.

جَحْجَحَ عَنِ الْقِرْنِ :رەقىبىدىن چېكىندى.

جَحْجَحٌ وَ جَحْجَاحٌ ج جَحَاجِحُ وجَحَاجِحَةٌ : ئېسىل ئادەم ، مەرد ئادەم.

جُحْجُحٌ ج جَحَاجِحُ : قوچقار.

جَحْجَحَةٌ : ئۆلۈم ، ھالاكەت.

جَحَّافٌ : جاننى ئالغۇچى ، ۋەيران قىلغۇچى ، ھالاك قىلغۇچى.

جَحَّظَ يُجَحِّظُ تَجْحِيظًا : تىكىلىپ قارىدى.

جَحَّلَ يُجَحِّلُ تَجْحِيلاً : ئۇرۇپ يىقىتىۋەتتى ، غۇلىتىۋەتتى.

جَحَّمَ يُجَحِّمُ تَجْحِيمًا : تىكىلىپ قارىدى ، ئالىيىپ قارىدى.

جَحَّنَ يُجَحِّنُ تَجْحِينًا : (ئائىلىستىگە) قىينىچىلىق كەلتۈردى.

جَحَدَ يَجْحَدُ جَحْدًا وَجُحُودًا الْحَقَّ أَوْ بِهِ : ھەقنى ئىنكار قىلدى ، تاندى ؛ رەت قىلدى ؛ ئىشەنمىدى.

جَحَدَهُ حَقَّهُ أَوْ بِحَقِّهِ : ھەققىگە ئىنكار قىلدى ، ئېتىراپ قىلمىدى.

جَحَدَ الْمَعْرُوفَ : ياخشىلىقنى بىلمىدى ، ۋاپاغا جاپا قىلدى ، ۋاپاسىزلىق قىلدى ، ناشۇكۇرلۇك قىلدى ، تۇزكورلۇق قىلدى.

«أَفَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ» «قرآن» : ئۇلار ئاللاھنىڭ نېمەتىنى ئىنكار قىلىشامدۇ.

جَحِدَ يَجْحَدُ جَحْدًا الشَّيْءُ : ئازايدى، كېمەيدى، ئازلىدى.

جَحِدَ الرَّجُلُ : بەرىكىتى قاچتى ، ياخشىلىقى تۇگىدى ، ياخشىلىقى ئاز قالدى.

جَحِدَ الْعَيْشُ : تۇرمۇشى قىينىلاشتى ، ئېغىر كۈنگە قالدى.

جَحِدَ الْعَامُ : قۇرغاقچىلىق بولدى.

جَحِدَ النَّبَاتُ : ئۆسۈملۈك ئۆسمىدى.

جَحِدَتِ الْأَرْضُ :زېمىن قۇرۇپ كەتتى.

جَحْدٌ : ئىنكار قىلماق ، رەت قىلماق ، تۇزكورلۇق قىلماق، ۋاپاغا جاپا قىلماق ، نانكورلۇق قىلماق.

جَحْدٌ. جَحِدٌ : قۇرغاق، قۇرغاقچىلىق ؛ نامراتچىلىق.

عَامٌ جَحْدٌ : قۇرغاقچىلىق يىلى.

جَحْدَلٌ : قاۋۇل يىگىت ، جانلىق يىگىت.

جَحَرَ يَجْحَرُ جَحْرًا الْحَيَوَانُ : ھايۋان ئۇۋۇسىغا كىردى.

جَحَرَ الضَّبُّ : كىلە ئۇۋۇسىغا كىردى.

جَحَرَ الْعَامُ : يامغۇر ياغمىدى ، يىل قۇرغاقچىلىق بولدى.

جُحْرٌ ج أَجْحَارٌ وجَحَرَةٌ وأَجْحِرَةٌ : ئۇۋا ، ئۆڭكۈر ، غار ، تۆشۈك ، كامار.

«لَا يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ فِى جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ» ‹حديث› : مۇسۇلمان ئادەم يىلان چاققان تۆشۈككە قايتا قولىنى تىقمايدۇ.

جُحْرَانٌ : ئۇۋا ، ئۆڭكۈر.

جَحْرَةٌ : قۇرغاقچىلىق يىلى ، ھۆل - يېغىن ئاز بولغان يىل.

جَحَسَ يَجْحَسُ جَحْسًا الْجِلْدَ : تېرىنى شىلىدى، سويدى ، ئاقلىدى.

جَحَشَ يَجْحَشُ جَحْشًا الْجِلْدَ : تېرىنى شىلىدى، سويدى ، ئاقلىدى.

جَحَشَ عَنْهُ : ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

جَحْشٌ ج جِحَاشٌ وجِحْشَانٌ وجَحَشَةٌ : تەخەي ، خوتەك؛ تاي.

جَحْشَةٌ : چىشى تەخەي ، مادا تەخەي؛ قولغا يۆگەپ يېپ قىلىپ ئېشىلىدىغان يۇك.

جَحَظَ يَجْحَظُ جُحُوظًا : تومپايدى ، تومپىيىپ چىقتى ، پولتايدى.

جَحَظَتْ عَيْنُهُ : كۆزى پولتىيىپ چىقتى ، كۆزى پولتايدى.

جَحَفَ يَجْحَفُ جَحْفًا : يان باستى ، بىر تەرەپكە ئاغدى ، مايىل بولدى.

جَحَفَ الشَّيْءَ : مەلۇم بىر نەرسىنى سويدى ، ئاقلىدى ، ئالدى.

جَحَفَهُ بِرِجْلِهِ : تەپتى.

جَحَفَ لَهُ الطَّعَامَ : ئۇنىڭغا تاماقنى ئۇسۇپ بەردى.

جَحَفَهُ بِالسَّيْفِ : ئۇنى قىلىچ بىلەن چاپتى.

جُحِفَ فُلَانٌ : ئىچى سۈرۈپ كەتتى.

جَحِقَ : سۈسىراپ قالغان ئاجىز ئۆسۈملۈك.

جَحْفَةٌ : كالتەك توپ.

جُحْفَةٌ : كۆلنىڭ ئەتراپىدا قېپقالغان قالدۇق سۇ ، بىر كاپام ئاش.

جَحْفَلَ يُجَحْفِلُ جَحْفَلَةً : ئۇنى يىقىتىۋەتتى ، ئۆرۈۋەتتى ، ئەيىبلىدى ، مالامەت قىلدى.

جَحْفَلٌ ج جَحَافِلُ : زور قوشۇن ، چوڭ قوشۇن.

رَجُلٌ جَحْفَلٌ : ئۇلۇغ ئادەم ، مۇھىم ئادەم ، قەدىرلىك ئادەم ، ئۇلۇغ ئەرباب.

«جَاؤُوا فِي جَحْفَلٍ عَظِيمٍ» : زور قوشۇن تارتىپ كەلدى.

جَحْفَلَةٌ ج جَحَافِلُ : ئات ، قېچىر ، ئېشەك قاتارلىقلارنىڭ كالپۇكى.

جَحَلَ يَجْحَلُ جَحْلاً : ئۇرۇپ يىقىتتى ، غۇلىتىۋەتتى.

جَحْلٌ ج جِحَالٌ : چوڭ تۇلۇم ، چوڭ تېرە خالتا.

جَحْلٌ ج جُحُولٌ جُحْلاَنٌ : كەسلەنچۈك ؛ ھەسەل ھەرىسىنىڭ پادىشاھى ؛ باشلىق ، رەھبەر ، قېرى كىلە ؛ چوڭ قاچا.

جَحْلَاءُ : چوڭ تۆگە.

جَحَمَ يَجْحَمُ جَحْمًا النَّارَ : ئوت ياقتى ، ئوت قالدى ، ئوت تۇتاشتۇردى.

جَحَمَ الْعَيْنَ : كۆزىنى ئاچتى.

جَحَمَهُ عَنِ الْأَمْرِ : ئۇنى مەلۇم بىر ئىشتىن توستى ، چەكلىدى.

جَحْمَرِشٌ ج جَحَامِرُ : موماي ، قېرى خوتۇن ، كەمپىر؛ چوڭ توشقان.

جَحِنَ يَجْحَنُ جَحَنًا الصَّبِيُّ : بوۋاقتا ئوزۇقلۇق يېتىشمىدى.

جَحِنٌ : ئوبدان بېقىلمىغان بالا ، ئوزۇق يېتىشمىگەن جانسىز بالا، ئاجىز ياش؛ ئاجىز ئۆسۈملۈك.

جُحُودٌ : ئىنكار قىلماق ، تانماق ، رەت قىلماق ؛ تۇزكورلۇق قىلماق، ۋاپاغا جاپا قىلماق.

جَحْوَشٌ : نارەسىدە ؛ بالاغەتكە يەتمىگەن بالا.

جُحُوظُ الْعَيْنِ : كۆزىنىڭ پولتىيىپ چىقىشى.

جَحِيشٌ: تەرەپ ؛ يىرىق ، دەز.

جَحِيمٌ: دوزاخ ، جەھەننەم ، يالقۇنجاپ كۆيۈۋاتقان ئوت.

جَحِيمِيٌّ: دوۋزەخى.

جَجَّ يَجِجُّ جَجًّا بِرِجْلِهِ: يۆتكەلدى؛ پۇتنى بىلەن توپا توزۇتتى.

جَجٌّ: سەجدىدە قورسىقىنى كۆتۈرۈپ ئىككى بىلىكىنى ئېچىپ تۇردى.

جَجَّاخٌ: پوچى ، لاپ ئۇرغۇچى ، ھاكاۋۇر ، مەنمەنچى.

جَجَّافٌ: ھاكاۋۇر، ئۆزىنى چوڭ تۇتقۇچى، مەمەدان.

جَخَرَ يَجْخَرُ جَخْرًا الْبِئْرَ: قۇدۇقنى كېڭەيتتى.

جَخَفَ يَجْخُفُ جَخْفًا و جَخِيفًا: تەھدىت سالدى، چوڭ گەپ قىلدى، خورەك تارتتى، پو ئاتتى ؛ پەخىرلەندى ، مەغرۇرلاندى، ئۆزىدە يوق نەرسىلەر بىلەن ھاكاۋۇرلۇق قىلدى.

جَخِيفٌ: تەكەببۇر ، قورساقنىڭ غولدۇرلىشى ، ئەقىل ـ پاراسەت ، نۇرغۇن.

جَدَا يَجْدُو جَدْوًا عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا بەردى ؛ ياردەم سورىدى ، مەدەت تىلىدى.

جَدَاءٌ: سوۋغا ، پايدا ـ مەنپەئەت.

جُدَاءٌ: كۆۋادرات سان ؛ كۆپەيتكۈچى.

جِدَارٌ ج جُدُرٌ وجُدْرٌ و جُدْرَانٌ: تام.

جِدَارٌ ج جِدَارَاتٌ: تەگ ، ئۇل ، ئاساس.

جَدَارَةٌ: سالاھىيەت، ئىقتىدار، لاياقەت، قابىلىيەت.

«عُيِّنَ فِي مَنْصِبِهِ عَنْ جَدَارَةٍ»: ئۇ لاياقەتلىك بولغانلىقى ئۈچۈن مەنسەپكە قويۇلدى.

جِدَارِيٌّ: بوشلۇق ؛ قورساق.

جِدَالٌ: مۇنازىرە ، تالاش ـ تارتىش ، جېدەل ـ ماجىرا ، نىزا ، دەتالاش.

بِلاَ جِدَالٍ: تالاش ـ تارتىش قىلمايلا.

«أَرْغَبُ فِي إِبْدَاءِ رَأْيِي فِي الْجِدَالِ الَّذِي جَرَى آنِفًا»: بايا بولۇپ ئۆتكەن دەتالاشقا قارىتا ئۆز پىكرىمنى قويغۇم بار.

جَدَالَةٌ: توپا ، تۆپراق ، يەر ـ زېمىن ، تېرىلغۇ يەر.

جِدَالِيٌّ: بەس ـ مۇنازىرە قىلىش ، بەس ـ مۇنازىرىگە مەنسۇپ.

اَلْجُدَامَةُ: يەنجىلمىگەن باشاق.

جَدَبَ يَجْدُبُ جَدْبًاوجَدَبَ يَجْدُبُ جُدُوبَةًالْمَكَانُ: (يەر) قۇرۇپ كەتتى ، قاغجىراپ كەتتى.

جَدَبَهُ: ئۇنى ئېيىبلىدى.

جَدْبٌ: قۇرغاقچىلىق ، ئاچارچىلىق ، قەھەتچىلىك.

جَدْبٌ م جَدْبَةٌ ج جُدُوبٌ: قۇرغاقچىلىق ، قۇرغاق ، ئېيىب ، نۇقسان.

جَدَثٌ ج أَجْدَاثٌ وأَجْدُثٌ: قەبرە ، گۆر.

«فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ» «قرآن» : ئۇلار قەبرىلىرىدىن چىقىپ پەرۋەردىگارى تەرەپكە يۈگۈرىدۇ.

جُدْجُدٌ ج جَدَاجِدُ: قارا چېكەتكە.

جَدَحَ يَجْدَحُ جَدْحًا السَّوِيْقَ فِي الْمَاءِ: سۇغا تالقان چالدى.

جَدَّ يَجِدُّ جَدًّا: تەلىيى ئوڭدىن كەلدى ، بەختلىك بولدى ، تەلىيى كەلدى.

جَدَّ يَجِدُّ جِدَّةَ الثَّوْبُ: كىيىم يېڭى بولدى.

جَدَّ يَجُدُّ جِدًّا: تىرىشتى ؛ ئەھمىيەت بەردى ، ئەستايىدىل بولدى ؛ ئالدىرىدى.

«قَدْ جَدَّ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ مَا اسْتَطَاعَ»: ئۇ ئىلىم تەلەپ قىلىشنىڭ يولىدا كۈچى يەتكۈچە تىرىشتى.

«جَدَّ فِي السَّيْرِ كَأَنَّهُ عَلَى مِيْعَادٍمُهِمٍّ»: ئۇ گويىاكى مۇھىم بىر ئىشقا ۋەدىلىشىپ قويغاندەك ئالدىراپ ماڭدى.

جَدٌّ: تەلەي ، ئامەت ، بەخت ؛ ئۇلۇغ ، بۈيۈك ، زور ، چوڭ.

عَاثِرُ الْجَدِّ: تەلەيسىز ، شورپېشانە ، بەختسىز.

اَلْجَدُّ الْعَاثِرُ: كاج تەلەي ، شۇم پېشانە.

جَدٌّ ج أَجْدَادٌ وجُدُودٌ وجُدُودَةٌ: چوڭ دادا ، بوۋا؛ دادا.

جِدٌّ: تىرىشماق ، ئەستايىدىل بولماق ، جىددىي بولماق ، ئەستايىدىل ، پۇختا.

مَسْئَلَةٌ جِدٍّ خَطِيرَةٍ: ناھايىتى چوڭ مەسىلە ، ئىنتايىن جىددىي مەسىلە.

جِدًّا: ناھايىتى ، ئىنتايىن ، بەك.

جِدٌّ: ناھايىتى، بەك.

«كَانَ مُجْتَهِدًا جِدًّا»: ئۇ ناھايىتى تىرىشچان ئىدى.

جُدٌّ ج أَجْدَادٌ: ئۆستەڭ بويى ، دەريا بويى ، قىرغاق.

جَدَدٌ ج أَجْدَادٌ: تۇز يەر ، تەكشى يەر.

«مَنْ سَلَكَ الْجَدَدَ أَمِنَ الْعِثَارَ»: تۇز يولدا ماڭغان مۇدۇرۇپ كەتمەيدۇ.

جَدَّاءُ: قۇلىقى كېسىلگەن تۆگە ۋە قوي ؛ قەھەتچىلىك يىلى؛ ئەمچىكى كىچىك ئايال.

جُدَّةٌ ج جُدَدٌ: ئالامەت ، بەلگە ، نىشان ؛ ماركا ؛ شەكىل ، مودا ؛ تارماق.

«تَمَيَّزَ الْكِتَابُ بِجِدَّةِ مَوْضُوعِهِ»: كىتاب ماۋزۇسىنىڭ يېڭىلىقى بىلەن ئالاھىدىلىككە ئىگە.

جِدَّةٌ: يېڭى ، يېپيېڭى ؛ يېڭىلىق.

جَدَّةٌ ج جَدَّاتٌ: چوڭ ئانا ، موما؛ ئانا.

جَدَّالٌ: جېدەلخور ، ئورۇشقاق ، مۇنازىرە مەستانىسى ، مۇنازىرىگە ئامراق ، مۇنازىرىخۇمار.

اَلْجُدَّةُ ج جُدَدٌ: ئاسمان ۋە تاغ يوللىرى.

جَدَّدَ يُجَدِّدُ تَجْدِيدًا الشَّيْءَ: يېڭىلىدى ، ئىسلاھ قىلدى.

جَدَّدَ الثَّوْبَ: يېڭى كىيىم كىيدى.

«جَدَّدَ هَوَاءَ الْغُرْفَةِ»: ئۆينىڭ ھاۋاسىنى يېڭىلىدى.

«كَانَ عَلَيْنَا أَنْ نُجَدِّدَ جَوَازَسَفَرِنَا كُلَّ سَنَةٍ»: ھەر يىلى پاسپورتىمىزنى يېڭىلاپ تۇرۇشىمىز كېرەك.

اِفْتَحِ النَّوَافِذَ لِيَتَجَدَّدَ الْهَوَاءُ: ھاۋانىڭ يېڭىلىنىشى ئۈچۈن دېرىزىلەرنى ئېچىۋەت !

جَدَّرَ يُجَدِّرُ تَجْدِيرًا: تۇيىتىن يوقاتتى ، يىلتىزىدىن قومۇرۇپ تاشلىدى.

جَدَّفَ يُجَدِّفُ تَجْدِيفًا: بىھۇرمەتلىك قىلدى ، نانكورلۇق قىلدى.

جَدَّفَ الْقَارِبَ: قېيىق ھەيدىدى ، پالاق ئۇردى.

جَدَّفَ بِالنِّعْمَةِ: تۆزكورلۇق قىلدى.

«لَا تُجَدِّفُوا بِنِعْمَةِ اللّٰهِ» (حديث): ئاللاھنىڭ نېمىتىگە تۆزكورلۇق قىلماڭلار.

جَدَّفَ عَلَى اللّٰهِ: ناشۇكۇرلۇك قىلدى.

جَدَّلَ يُجَدِّلُ تَجْدِيلًا خَصْمَهُ: رەقىبىنى يىقىتتى.

جِدِّيٌّ: ئەستايىدىل ، جىددىي ، قەتئىي ئادەم.

«آنَ لَنَا أَنْ نَعْمَلَ جِدِّيًّا فِي مَحْوِ الْأُمِّيَّةِ»: بىزگە ساۋاتسىزلىقنى يوقىتىش ئۈچۈن جىددىي ئىشلەشنىڭ پەيتى كەلدى.

«لَابُدَّ مِنْ مُعَالَجَةِ هَذَا الْمَوْضُوعِ جِدِّيًّا»: بۇ مەسىلىنى چوقۇم ئەستايىدىل بىر تەرەپ قىلىش كېرەك.

جُدِّيٌّ: ناھايىتى تەلەيلىك.

جَدَرَ يَجْدُرُ جَدْرًا النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك بىخ سۈردى، ئۇندى.

جَدَرَ الْجُدَرِيُّ: چېچەك چىقتى.

جَدَرَ الشَّيْءَ: تام بىلەن قورشىدى.

جَدُرَ يَجْدُرُ جَدَارَةً بِكَذَا: لايىق بولدى، ئەرزىدى، مۇۋاپىق كەلدى.

جَدُرَ بِذِكْرٍ: تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدۇ.

جُدِرَ: چېچەككە مۇپتىلا بولدى ، چېچەك چىقتى.

جَدْرٌ ج جُدْرَانٌ: تام.

جَدْرٌ: چېچەك.

جِدْرٌ ج جُدُورٌ: يىلتىز ، تومۇر.

جَدَرَةٌ: قالقان بەز ئىششىقى ؛ پوقاق.

جُدَرِيٌّ: چېچەك.

جُدَرِيُّ الْمُوَيِّ: قىزىل كېسەل.

جَدَسَ يَجْدِسُ جُدُوسًا الْأَمْرُ: مۇنقەرز بولدى ، يوقالدى.

جَدَعَ يَجْدَعُ جَدْعًا الْأَنْفَ: بۇرنىنى كەستى ، ناكا قىلدى.

جَدَعَهُ: ئۇنى سولىدى ، قامىدى.

جَدَعَ الْوَلَدَ: بالىنى ناچار ئوزۇقلاندۇردى.

جَذِعَ يَجْذَعُ جَذَعًا الْوَلَدُ: بالا ناچار ئوزۇقلاندى.

جَذِعَ الْأَنْفُ: بۇرنى كېسىلدى.

جَذَعٌ ج جُذْعَانٌ: ياش ، يېگىت ، ماھىر ، باتۇر.

جَذِعٌ: ئاجىز ، ياخشى ، چوڭ بولالمىغان بالا.

جَذَفَ يَجْذِفُ جَذْفًا: لاغايلاپ ماڭدى ، قولىنى تاشلاپ ماڭدى.

جُذِفَتِ الْيَدُ: قول كېسىلدى.

جَذَفَ يَجْذِفُ جُذُوفًا الطَّائِرُ: قۇش قانات قېقىپ تۇردى ، ئۇچۇشتىن ئىلگىرى قانىتىنى لەپىلـ دەتتى.

جَذَفٌ ج أَجْذَافٌ: قەبرە.

جَذْفَاءُ: قولىقى كېسىك؛ ئەن سېلىنغان قول.

جَدَلَ يَجْدُلُ جَدْلاً الْحَبَّ فِي السُّنْبُلِ: باشاق دان تۇتتى.

جَدَلَ الْوَلَدَ: بالا يېتىلدى.

جَدَلَهُ: ئۇنى يىقىتتى.

جَدَلَ الشَّعْرَ: چاچنى ئۆرۈدى.

جَدَلَ الرَّجُلَ: مۇنازىرىلىشىپ يەڭدى.

جَدِلَ يَجْدَلُ جَدَلاً الْحَبَّ فِي السُّنْبُلِ: دان تۇتتى.

جَدِلَ الْوَلَدُ: بالىنىڭ سۆڭىكى قاتتى ؛ ئاداۋىتى كۈچەيدى.

جَدَلٌ: مۇنازىرە ، تالاش ـ تارتىش ؛ جېدەل ـ ماجىرا ، نىزا ، دەتالاش.

عِلْمُ الْجَدَلِ: بەس ـ مۇنازىرە قانۇنىيىتى ، دىئالېكتىكا.

حَقِيقَةٌ لَاتَقْبَلُ الْجَدَلَ أَبَدًا: ھەرگىز مۇنازىرە تەلەپ قىلمايدىغان پاكىت.

فَرَضَ جَدَلاً: پەرەز قىلدى ، قىياس قىلدى ، تەخمىن قىلدى.

جَدِلٌ: جېدەلخور ، ئۇرۇشقاق.

جَدْلَةٌ: ھاۋانىچا تېشى.

جَدَلِيٌّ: بەس ـ مۇنازىرىلىق ، بەس ـ مۇنازىرىگە مەنسۇپ ، جېدەلخور.

اَلْفَلْسَفَةُ الْجَدَلِيَّةُ: دىئالېكتىكىلىق پەلسەپە.

اَلْجَدَلِيُّونَ: مۇنازىرىلىشىش بىلەن شۇھرەت قازانغانلار ، مۇنازىرىچىلار.

جَدْوَلٌ ج جَدَاوِلُ: ئۆستەڭ ؛ جەدۋەل ، سخېما ، گرافىك ؛ تىزىملىك ، ئىسىملىك ، رويخەت ، تىزىم ؛ سائەت ؛ ئىسچوتچىك ؛ مېتىر ، ئۆلچەش ئەسۋابى ؛ ئىستون ؛ ئۇسلۇب ؛ رەت ، قۇر.

«يَجْرِي الْجَدْوَلُ بِالْقُرْبِ مِنْ بَابِ بَيْتِهِ»: ئۆستەڭ ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئىشىكى ئالدىدىن ئاقىدۇ.

جَدْوَلُ الْإِمْتِحَانِ: ئىمتىھان جەدۋىلى.

جَدْوَلُ الدِّرَاسَةِ: دەرس جەدۋىلى.

جَدْوَلُ أَعْمَالِ الْمُؤْتَمَرِ: قۇرۇلتاي كۈنتەرتىپى.

جَدْوَلٌ حِسَابِيٌّ: سان تېپىش جەدۋىلى.

جَدْوَلُ الْأَعْمَالِ: ئىش تەرتىپى جەدۋىلى ؛ يىغىن كۈن تەرتىپى ؛ يوقلىما جەدۋىلى.

جَدْوَلٌ زَمَانِيٌّ: ۋاقىت جەدۋىلى.

جَدْوَلَةٌ: جەدۋەل سىزماق ، سىزىق تارتماق.

جُدُولٌ: پاچاق سۆڭىكى ، پۇت سۆڭىكى.

جَدْوَى: پايدا ، مەنپەئەت ؛ سوۋغات ، ھەدىيە ؛ ئومۇميۈزلۈك ياغقان يامغۇر.

«لَيْسَ مِنَ الْحِكْمَةِ الْإِشْتِغَالُ بِمَا تَقِلُّ جَدْوَاهُ مِنَ الْأُمُورِ»: پايدىسىز ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىش ئاقىلانىلىق ئەمەس.

عَلَى غَيْرِ جَدْوَى: پايدىسىز ، ھېچقانداق مەنپەئەتى يوق.

جَدَى يَجْدِي جَدْيًا: يېلىندى ؛ سوۋغات تەلەپ قىلدى.

جَدْيٌ ج أَجْدٍ وَجِدَاءٌ وَجِدْيَانٌ: ئوغلاق؛ قەدىمكى ئاستىرونومىيە چۈشەنچىسىدە ئون ئىككى بۇرجىنىڭ بىرى ، (كېيىك شەكىلدە پەرەز قىلىنغان) ، تاغ ئۆچكىسى ؛ كېيىك.

جَدْيُ الْفَرْقَدِ: تۆمۈر قوزۇق ، شىمال قۇتۇپ يۇلتۇزى.

جَدِيْبٌ: قۇرغاق.

جَدْيَةٌ ج جَدًى وَجَدَيَاتٌ: ئېگەر ، توقۇم.

جَدِيْدٌ ج جُدُدٌ م جَدِيَدَةٌ: يېڭى ، يېڭىچە.

جَاءَ الطَّلَبَةُ الْجُدُدُ مِنْ كُلِّ صَوْبٍ وَحَدْبٍ إِلَى مَعْهَدِنَا: يېڭى ئوقۇغۇچىلار تەرەپ ـ تەرەپتىن ئىنستىتۇتىمىزغا كەلدى.

اَلْجَدِيدَانِ: كېچە بىلەن كۈندۈز.

جَدِيْدًا مِنْ جَدِيْدٍ: يېڭىدىن.

جَدِيْرٌ بِكَذَا: لايىق ، ئەرزىمەك ، كېرەك ، لازىم ؛ قىممىتى بار.

جَدِيْرٌ بِالذِّكْرِ: تىلغا ئېلىشقا ئەرزيدۇ.

«هَذِهِ فِكْرَةٌ جَدِيرَةٌ بِالدَّرْسِ وَالْمُنَاقَشَةِ»: بۇ تەتقىق ۋە مۇزاكىرە قىلىپ بېقىشقا لايىق پىكىردۇر.

جَدِيْرٌ وَجَدِيْرَةٌ ج جَدَائِرُ: قوتان ، ئېغىل ؛ قورۇق ، قورۇ.

«لَيْسَتْ عِنْدِي أَيَّةُ خُبْرَةٍ جَدِيرَةٍ بِالذِّكْرِ»: مېنىڭ تونۇشتۇرغۇدەك ھېچقانداق تەجرىبەم يوق.

جُدَيْرِيٌّ: سۇ چېچەك ، ئاقئانام.

جَدِيْلٌ ج جُدُلٌ: تېرە ياكى يۇڭدىن ئېشىلگەن چۇلۇڭ.

جَدِيْلَةٌ ج جَدَائِلُ: يول ، ھالەت، قەبىلە، تەرەپ، ئىرادە.

جَدَاذٌ وجُذَاذَةٌ ج جُذَاذَاتٌ: پارچە ، ئۇۋاق ، پۇرۇچ.

«فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا» «قرآن»: ئىبراھىم بۇتلارنى چېقىپ پارچە ـ پارچە قىلىۋەتتى.

جُذَاذَةٌ: كىچىك كۆمۈش پارچىسى.

جُذَاذَاتٌ: كېسىلگەن نەرسە ، ئىنچىكە نەرسە ، ئۇششاق نەرسە ؛ قىيىۋېلىنغان قەغەز پارچىلىرى (گېزىت ـ ژۇرنالنىڭ.)

جُذَامٌ: ماخاۋ ، جۈزام كېسىلى.

جُذَامَةٌ: ئېڭىز (يەرنىڭ).

جَذَبَ يَجْذُبُ جَذْبًا: تارتتى ، سوزدى ، سۆرىدى ، دەققىتىنى جەلپ قىلدى.

«جَذَبَ الْغَرِيقَ إِلَى الشَّاطِىءِ مِنْ يَدِهِ»: سۇ ئېقىتىپ كەتكەن ئادەمنى ئىككى قولىدىن تۇتۇپ قىرغاققا تارتتى.

«كَانَ الشَّاعِرُ يَجْذِبُ انْتِبَاهَ الْمُسْتَمِعِينَ بِإِلْقَائِهِ وَحَرَكَاتِهِ»: شائىر شېئىرنى دىكلاماتسىيە قىلىپ ئوقۇشى ۋە ھەرىكەتلىرى بىلەن ئۆزىگە تىڭشىغۇچىلارنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلىۋالدى.

جَذْبٌ: تارتماق ، سۆرىمەك ؛ جەلپ قىلماق.

جَذْبَةٌ ج جَذَبَاتٌ: ئارىلىق ؛ يىراق مۇساپە ؛ ئۇرچۇق ، يىلىك.

جَذْبِيَّةٌ: تارتىش كۈچى ، جەلپ قىلىش كۈچى ، سېھرىي كۈچ.

جَدَّ يَجُدُّ جَدًّا: كەستى ، سوندۇردى ، ئۈزۈۋەتتى.

جَدَّاءُ: سۇنۇپ كەتكەن قول ياكى چىش.

جَذَّابٌ: جەلپ قىلغۇچى ، تارتقۇچى ، جەلپكار ، ماگنىتلىق تارتىش كۈچىگە ئىگە ؛ تەسىرلىك.

شَخْصِيَّةٌ جَذَّابَةٌ: جەلپكار شەخس.

جَذَّرَ يُجَذِّرُ تَجْذِيرًا: قومۇردى ، قومۇرۇۋەتتى ، يۇلۇۋەتتى ، تۈپ يىلتىزىدىن يوقاتتى.

جَذَّفَ يُجَذِّفُ تَجْذِيفًا الْقَارِبَ: كېمە ھەيدىدى ، پالاق بىلەن كېمىنى ماڭغۇزدى.

جَذَّفَ الشَّىْءَ: مەلۇم بىر نەرسىنى كەستى.

جَذَّمَ يُجَذِّمُ تَجْذِيمًا: كەستى ، كېسىۋەتتى ، چاپتى.

جَذَرَ يَجْذُرُ جَذْرًا: قومۇردى ، قومۇرۇۋەتتى ، يۇلۇۋەتتى ، تۈپ يىلتىزىدىن يوقاتتى.

جَذْرٌ وجِذْرٌ ج جُذُورٌ: يىلتىز ، تۈپ ، ئاساس، نېگىز.

جَذْرِيٌّ و جِذْرِيٌّ: كۆڭادرات يىلتىز، ئىككىنچى دەرىجىلىك يىلتىز؛ كېلىپ چىقىش مەنبەسى، باشلىنىش ، ئاساسى.

جَذْرِيَّةٌ: رادىكالىزم.

تَحْوِيلَاتٌ جَذْرِيَّةٌ: تۈپ ئۆزگىرىشلەر.

جَذَعَ يَجْذَعُ جَذْعًا الشَّىْءَ: مەلۇم بىر نەرسىنى سۇركىدى ، ئەيلىدى.

جَذَعَ الدَّابَّةَ: بوغۇز بەرمەي سولاپ قويدى.

جَذَعَ عِيَالَه: ئائىلىسىنىڭ تەمىناتىنى قىسىپ قويدى ، تەمىناتىنى ئۈزۈپ قويدى.

جَذَعَ بَيْنَ الْجَمَلَيْنِ: ئىككى تۆگىنى چاتتى.

جَذَعٌ ج جِذَاعٌ و جُذْعَانٌ: يىگىت؛ ياش ؛ تۆگە-نىڭ بەش ياشقا ، ئات ، كالىنىڭ ئۈچ ياشقا ، قوينىڭ سەككىز ئايغا ، ئۆچكىنىڭ بىر ياشقا توشقانلىرىغا قارىتا ئىپتىلىدۇ.

أُمُّ الْجَذَعِ: بالايىئاپەت.

جِذْعٌ ج جُذُوعٌ وأَجْذَاعٌ: غول ، جىسىم ، گەۋدە ، بەدەن ، تەن.

جِذْعُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ غولى.

«وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ» «قرآن»: سىلەرنى چوقۇم خۇرما دەرەخلىرىگە ئاسىمەن.

جَذَفَ يَجْذِفُ جَذْفًا: ئالدىرىدى.

جَذَفَ الطَّائِرُ فِي طَيَرَانِهِ: قۇش تېز ئۇچتى.

جَذَفَ الشَّيْءَ: مەلۇم بىر نەرسىنى تارتتى ، جەلپ قىلدى.

جَذَفَ السَّفِينَةَ: كېمىنى پالاق بىلەن ماڭدۇردى.

جَذَفَ الْقَارِبَ: قولۇاقنى ھەيدىدى ، پالاق ئۇردى ، كېمە ھەيدىدى.

جَذَفَتِ السَّمَاءُ: قار ياغدى.

جَذَفَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال قىسقا قەدەم بىلەن ماڭدى ، يېنىك قەدەم تاشلاپ ماڭدى.

جَذَلَ يَجْذُلُ جُذُولًا: تىك تۇردى ، ئۆرە تۇردى.

جَذِلَ يَجْذَلُ جَذَلًا: خۇشال بولدى، شادلاندى.

جِذْلٌ ج جِذَالٌ وأَجْذُلٌ وُجُذُولٌ وجُذُولَةٌ وأَجْذَالٌ: تۈپ، ئەسلى.

جِذْلُ الشَّجَرَةِ: دەرەخ يىلتىزى؛ كۆتىكى.

جِذْلٌ وجَذْلَانٌ ج جُذْلَانٌ م جَذِلَةٌ وجَذْلِيٌّ: خۇشال ، شادلانغۇچى ، مەمنۇن ؛ تاغ چوققىسى.

جَذَمَ يَجْذِمُ جَذْمًا الشَّيْءَ: مەلۇم بىر نەرسىنى كەستى ، كېسىۋەتتى ، چاپتى.

جَذِمَ يَجْذِمُ جَذَمًا الْيَدُ: قول ئۇزۇلدى ، كېسىلدى.

جُذِمَ: ماخاۋ كېسىلىگە گىرىپتار بولدى.

جِذْمٌ وجَذْمٌ ج جُذُومٌ و أَجْذَامٌ: يىلتىز ، كۆتەك.

«لَمْ يَكُنْ رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ إِلَّا لَهُ جِذْمٌ بِمَكَّةَ» «حديث»: مەككىدە ئۇرۇغ ـ ئەۋلادى يوق بىرەر قۇرەيىشلىكنى تاپقىلى بولمايدۇ.

جِذْمُ الرَّجُلِ: ئائىلە تاۋابىئات ، خىش ـ ئەقرىبا-لىرى.

جِذْمُ الْأَسْنَانِ: چىش يىلتىزى.

جِذْمَةُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ كۆتىكى.

جُذْمُورُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ كۆتىكى.

جَذْوَةٌ ج جِذَاءٌ وَجُذًى: يالقۇنجاپ تۇرغان چوغ ؛ قىزىل ياقۇت.

جَرَؤَ يَجْرُؤُ جَرَاءَةً وجُرْأَةً وجُرَةً وجَرَائِيَّةً: جۇرئەت قىلدى ، پېتىندى.

جِرَاءٌ: قىزىلىق دەۋرى.

مِنْ جَرَاكَ أَوْ جَرَائِكَ: سېنىڭ تۇپەيلىڭدىن ، سېنىڭ سەۋەبىڭدىن.

فَعَلْتُ ذَلِكَ مِنْ جَرَائِكَ: سېنىڭ سەۋەبىڭدىن قىلدىم.

جِرَابٌ ج أَجْرِبَةٌ وجُرُبٌ وجُرْبٌ: تۇلۇم ؛ غىلاپ ؛ خالتا ؛ خۇرجۇن.

جِرَابُ السَّيْفِ: قىلىچ غىلاپى.

جِرَابُ الْفَرْدِ: تاپانچا غىلاپى.

جُرَابٌ ج جَوَارِبُ وجُرَابَاتٌ: ئۇزۇن پايپاق؛ ئۇرۇقدان خالتىسى ، تاشاق.

جُرْأَةٌ. جَرَاءَةٌ: باتۇرلۇق ، غەيرەت ، جۇرئەت ، جاسارەت.

جَرَاجٌ ج جَرَاجَاتٌ: گاراژ ، ماشىنا ئېسكىلاتى ، ماشىنا قويۇش ئۆيى.

جِرَاحَةٌ ج جِرَاحٌ وجِرَاحَاتٌ: يارا ، جاراھەت.

جِرَاحَةٌ: تاشقى كېسەل ئىلمى ؛ تاشقى كېسەل-لىك بۆلۈمى ؛ تاشقى كېسەللەر ؛ تاشقى كېسەللەر ئوپېراتسىيىسى.

جِرَاحَةُ التَّجْمِيلِ: ھۆسن تۈزەش ئوپېراتسى-يىسى.

عَمَلِيَّةٌ جِرَاحِيَّةٌ: ئوپېراتسىيە قىلىش ، ئوپېرات-سىيە.

غُرْفَةُ الْعَمَلِيَّةِ الْجِرَاحِيَّةِ: تاشقى كېسەللەر ئوپېراتسىيە بۆلۈمى.

اِسْتَغْرَقَتِ الْعَمَلِيَّةُ الْجِرَاحِيَّةُ سَاعَةً وَاحِدَةً: ئوپېراتسىيە بىر سائەت داۋاملاشتى.

جُرَادَةٌ: قوۋزاق ، دەرەخ قوۋزىقى.

جُرَازٌ: ئۇنكۇر قىلىچ.

جُرَاشَةٌ: قاشلىغاندا ياكى تاتلىغاندا چۈشكەن كېپەك.

جُرَاضِمٌ: يوغان قورساق ؛ ئاچكۆز ئادەم ، ئىنتا-يىن ئاچكۆز.

جُرَاعَةٌ: باتۇر ، قورقماس.

جُرَافٌ: ھەممىنى تۈگەتكۈچى ، ھەممە نەرسىنى سېلىپ ماڭغۇچى.

مَوْتٌ جُرَافٌ: كۆپنىڭ بېشىغا كەلگەن ئۆلۈم.

سَيْلٌ جُرَافٌ: ھەممىنى ئېقىتىپ كەتكەن كەلكۈن.

جُرَافِسٌ: شىر.

جَرَامِزٌ: بەدەن ، تەن ؛ پۇت ، پاچاق.

جِرَانٌ ج أَجْرِنَةٌ وجُرْنٌ: تۈگە بوينىنىڭ ئىچى تەرىپى.

أَلْقَى عَلَيْهِ الْبَعِيرُ جِرَانَهُ: تۈگە چۆك بولدى.

جِرَايَةٌ ج جِرَايَاتٌ: ئايلىق يارەدەم پۇل.

نِظَامُ الْجِرَايَاتِ عَلَى الشَّيْءِ: نەرسە بىلەن تەمىنلەش تۈزۈمى.

جِرَايَةُ الْعَسَاكِرِ: ئوزۇق - تۈلۈك ، ئەسكەرلەر تەمىناتى.

جَرَايَةٌ. جِرَاءٌ: قىزىلىق دەۋرى.

جَرِبَ يَجْرَبُ جَرَبًا: قوتۇر كېسىلىگە دۇچار بولدى ، قىچىشقاق بولدى.

جَرَبٌ: تەمرەتكە ، قوتۇر كېسىلى.

جَرِبٌ و جَرْبَانٌ: قىچىشقاق ، قوتۇر.

جَرَبٌ ج جَرَاجِبُ: چوڭ تۈگە.

جِرْبَانٌ. جُرْبَانٌ. جُرَبَّانٌ. جُرَبَّانٌ وجِرِبَّانٌ: (تۈمۈر-تىك) دات ؛ كۆڭلەكتىكى ياقىسى.

جَرْبُوعٌ ج جَرَابِيعُ: لىڭگىرتاقتاق ، يالمانتاق ؛ سەرگەردان.

جَرْثَمَ يُجَرْثِمُ جَرْثَمَةً: مىكروب يۇقتى ، باكتېرىيىلىك يۇقۇملاندى ، مىكروبلاندى ، يۇقۇم-لاندى.

جُرْثُومَةٌ ج جَرَاثِيمُ: ئۇرۇق ، بىخ ؛ تەگ ، مەنبە ؛ مىكروب ، مىكروئورگانىزم.

«وَقَدْ نَجَحَ الْجَيْشُ فِي قَمْعِ الْفِتْنَةِ وَاسْتِئْصَالِ جُرْثُومَتِهَا»: قوشۇن پىتنە - پاساتنى بىسقىتۇرۇش ۋە ئۇنى تۈپ يىلتىزىدىن قۇرۇ-تۇشتا مۇڭۈپىپەقىيەت قازاندى.

فَنُّ الْجَرَاثِيمِ و عِلْمُ الْجَرَاثِيمِ: باكتېرىئولو-گىيە.

حَرْبُ الْجَرَاثِيمِ. اَلْحَرْبُ الْجُرْثُومِيَّةُ: باكتېرىيە ئۇرۇشى.

جُرْثُومِيٌّ: باكتېرىيىلىك ، باكتېرىنىگە ئائىت.

جَرِجَ يَجْرَجُ جَرَجًا: مەردانە قەدەم تاشلىدى.

جَرْجَارٌ: تۆگىنىڭ بوغۇزىدىن چىققان ئاۋاز.

جُرْجَةٌ: تېگى كەڭ ، ئۇستى تار تۇلۇم.

جَرْجَرَ يُجَرْجِرُ جَرْجَرَةً الْجَمَلُ: تۆگە بوقىرىدى؛ بوتىلىدى ، تۇغدى.

جَرْجَرَ الْمَاءَ فِي حَلْقِهِ: سۇنى ئاغزىدا غار - غار قىلدى.

جَرْجَرَ الرَّعْدُ: ھاۋا گۈلدۈرلىدى.

جَرْجَرَ الْكَلْبُ: ئىت ھاۋشىدى ، ئىت قاۋىدى.

جَرْجَرٌ: خامان تېپىش ماشىنىسى ؛ تۇلۇق.

جَرْجَرٌ ج جَرَاجِرُ: چوڭ تۆگە.

جِرْجِرٌ: دادۇر.

جَرْجَرَةٌ: ژاراڭ - چۇرۇڭ ، شاۋقۇن - سۇرەن.

جِرْجِيرٌ: قىچا.

جِرْجِيرُ الْمَاءِ: سۇنىڭ شىرىلدىشى.

جَرَحَ يَجْرَحُ جَرْحًا: يارىلاندۇردى ، جاراھەت-لەندۈردى.

جَرَحَهُ بِلِسَانِهِ: تىللىدى.

جَرَحَ الشَّيْءَ: مەلۇم بىر نەرسىگە ئىزىشتى ، ئىگە بولدى ، تاپتى.

جَرَحَ الْإِحْسَاسَاتِ: رەنجىتتى ؛ مەيۇسلەندۈردى ، قايغۇرغۇزدى ، ھېسسىياتىغا تەگدى.

«أَثَارَتْ هَذِهِ الْأَعْمَالُ غَضَبَ كَثِيرٍ مِنَ النَّاسِ وَجَرَحَتْ عَوَاطِفَهُمْ» : بۇ ئىشلار نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ غەزىپىنى قوزغىدى ۋە ئۇلارنىڭ ھېسسىياتىغا تەگدى.

«وَهُوَالَّذِي يَتَوَفَّاكُمْ بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَاجَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ» (قرآن) : ئاللاھ سىلەرنى كېچىسى ئۇخلىتىدۇ ، كۈندۈزدىكى قىلغان ئىشلىرىڭ-لارنى بىلىپ تۇرىدۇ.

جُرْحٌ ج جُرُوحٌ وأَجْرَاحٌ: يارا ، جاراھەت.

جَرَدَ يَجْرُدُ جَرْدًا الْعُوْدَ: ياغاچنىڭ قوۋزىقىنى سويدى، يالىڭاچلىدى.

جَرَدَ يَجْرُدُ جَرْدًا السَّيْفَ: قىلىچنى قىنىدىن چىقاردى.

جَرِدَ يَجْرَدُ جَرَدًا: تۈكسىز بولدى.

جَرِدَ الْمَكَانُ: جاي چېكەتكە ئاپىتىگە ئۇچرىدى.

جَرِدَ الثَّوْبُ: كىيىم كونىرىدى.

جَرِدَتِ الْأَرْضُ: زېمىن قاقاس بولۇپ كەتتى، زېمىن چۆللىشىپ كەتتى.

جُرِدَ الزَّرْعُ: زىرائەتكە چېكەتكە چۈشتى.

جَرْدٌ وَ جَرَدٌ ج جُرُودٌ وَأَجَارِدُ: قاقاس يەر ، گىياھسىز يەر.

اَلثَّوْبُ الْجَرَدُ: ئەسكى كىيىم.

جَرْدَاءُ: قۇرغاق يەر ، تاشلاندۇق يەر.

«إِنَّهُمْ قَدْ حَوَّلُوا الْأَرَاضِيَ الْجَرْدَاءَ إِلَى أَرَاضٍ خَصْبَةٍ بِجُهُودِهِمِ الدَّائِبَةِ» : ئۇلار ئوت-گىياھ ئۆسمەيدىغان تاشلاندۇق يەرلەرنى ئۆزلە-رىنىڭ قاتتىق تىرىشچانلىقى بىلەن مۇنبەت يەرلەرگە ئايلاندۇردى.

جَرْدَقٌ. جَرْدَقَةٌ ج جَرَادِقُ: توقاچ ، گېرده نان، بولكا.

جَرْدَلٌ ج جَرَادِلُ: چېلەك ، تۇك.

جُرَذٌ ج جِرْذَانٌ: چوك چاشقان ، كۆسۈتكە ، سېرىق چاشقان.

جِرِذٌ م جَرِذَةٌ: چاشقانلىق ، چاشقان كۆپ جاي.

جَرَّ يَجُرُّ جَرًّا: تارتتى ، سۆرىدى.

«كُلُّ يَجُرُّ النَّارَ إِلَى قُرْصِهِ» : ھەر ئادەم ئۆز كۆڭىگە چوغ تارتىدۇ.

جَرَّ عَلَى قَدَمَيْهِ: پۇتىنى سۆرەپ ماڭدى.

جَرَّ الْهَوَاءَ: ھاۋانى سۈمۈردى.

جَرَّ الْمِيَاهَ إِلَى: ... غا سۇ باشلىدى.

جَرَّ إِلَى الْهَلَاكِ: ھالاكەتكە ئېلىپ باردى.

جَرَّ عَلَى نَفْسِهِ الْمَتَاعِبَ: ئۆزىگە ئاۋارىچىلىك تېپىۋالدى.

جَرَّ عَلَى: ... غا، گە ئېلىپ كەلدى.

«هَذِهِ الْمُحَاوَلَاتُ فِي التَّجْدِيدِ جَرَّتْ عَلَيْهِ عَدَاوَاتٍ كَثِيرَةً» : ئۇنىڭ يېڭىلىققا ئۇرۇنۇشلىرى نۇرغۇن دۈشمەنلىكلەرنى ئېلىپ كەلدى.

جَرُّ الْأَثْقَالِ: ماشىنىسازلىق ئىلمى ، مېخانىكا.

هَلُمَّ جَرًّا: شۇنداق، قاتارلىق، ۋەھاكازا ۋە باشقىلار.

جِرٌّ: چاغ - چاغ (ئىتقا قارىتا ئېيتىلىدۇ.)

جَرَّأَيُجَرِّأُتَجْرِيئًا: ئىلھام بەردى، روھلاندۇردى.

جَرَّاءُ: يۇگۇرگۈچى ، چاپقۇچى.

مِنْ جَرَّاءِ ذَالِكَ: بولغانلىقتىن ، تۈپەيلىدىن ، سەۋەبتىن ، . . . لىقتىن ، چۈنكى ؛ سەۋەبلىك.

«اِزْدَادَ التَّوَتُّرُ فِي مِنْطَقَةِ الْخَلِيجِ مِنْ جَرَّاءِ الْحَرْبِ الْإِيْرَانِيَّةِ الْعِرَاقِيَّةِ» : ئىران ئىراق ئۇرۇشى تۈپەيلىدىن ئەرەب ئاراللىدا ۋەزىيەت جىددىيلىشىپ كەتتى.

«لَقَدْ أَصْبَحَ الْجَوُّ بَارِدًا وَالْمَرْأُ يَشْعُرُ بِالْقَشَعْرِيرَةِ مِنْ جَرَّاءِ هُبُوبِ الرِّيَاحِ» : ھاۋا سوغۇق بولۇپ كەتتى ، شامالنىڭ دەستىدىن كىشى تىترىمەكتە.

جَرَّاحٌ ج جِرَاحِيٌّ: تاشقى كېسەللەر دوختۇرى.

جَرَّادٌ. جَرَّادَةٌ: چېكەتكە.

جَرَّادُ الْبَحْرِ: راك ، قىسقۇچ پاقا.

جَرَّارٌ: قوشۇن ، زور قوشۇن.

جَرَّارَةٌ: سېرىق ئېشەك ، گېزەندە ، چايان ؛ تراكتور.

جَرَّارَةُ الْمَرْكَبِ: كېمە ئارغامچىسى ، يەلكەن

ئارغامچىسى.

جَرَّارَةُ الْمَرَاكِبِ: سۈرىگۈچى كېمە ، ماتۇرلۇق سۈرىگۈچى كېمە.

جَرَّارَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ: ئېلېكترونلۇق سۈرەش ماشىنىسى.

جَرَّافَةٌ ج جَرَّافَاتٌ: تىرنا ، سۈرەم.

جَرَّافَةُ الثَّلْجِ: قار تازىلاش ماشىنىسى.

جُرَّافَةٌ: چۇموچ ، ساپلىق ، قوشۇق ؛ سۈپۈرگە.

جَرَّبَ يُجَرِّبُ تَجْرِبَةً وَتَجْرِيبًا: سىناق قىلدى ، تەجرىبە قىلدى ، سىندى.

جِرَّةٌ: بوغۇز.

جُرَّةٌ ج جُرَرٌ: ئىز ، ئاياغ ئىزى ، پۇت ئىزى.

جَرَّةٌ ج جَرَّاتٌ وَجِرَارٌ: كۇپ ، ساپال قاچا ، ئىدىش.

«مَافِي كُلِّ مَرَّةٍ تَسْلَمُ الْجَرَّةُ»: كوزا كۈندە سۇنمايدۇ.

جَرَّحَ يُجَرِّحُ تَجْرِيحًا عَدُوَّهُ: دۈشمىنىنى يارىلاندۇردى.

جَرَّحَ الشَّاهِدَ: گۇۋاھچىنى قارىلىدى.

جَرَّحَهُ: ئۇنى رەنجىتتى.

«شَقَّ عَلَيْهِ أَنْ يُجَرَّحَ صَدِيقُهُ فَانْبَرَى لِلدِّفَاعِ عَنْهُ»: دوستىنىڭ رەنجىتىلىشى ئۇنىڭغا ئېغىر تۇيۇلدى ، شۇنىڭ بىلەن ئۇنى قوغداشقا ئاتلاندى.

جَرَّدَ يُجَرِّدُ تَجْرِيدًاهُ وَبِهِ: ئۇنى سۈردى ، ئۇنى تارتتى.

جَرَّدَ مِنْ كَذَا: مەھرۇم قىلدى ، تارتىۋالدى.

جَرَّدَ مِنَ السِّلَاحِ: قورالسىزلاندۇردى.

جَرَّدَ السَّيْفَ: قىلىچنى سۇغۇرۇپ چىقاردى.

جَرَّدَ الْجِلْدَ: تېرىنى سويدى.

جَرَّدَ الْعُودَ: ياغاچنىڭ قوۋزىقىنى سويدى ، يالىڭاچلىدى.

جَرَّدَ قَلَمَهُ: قەلىمىنى ئىشقا سالدى.

«جَرَّدَتْهُ الْحُكُومَةُ مِنْ حُقُوقِ الْمُوَاطَنَةِ أَوِ الْجِنْسِيَّةِ»: ھۆكۈمەت ئۇنى پۇقرالىق ھوقۇقىدىن مەھرۇم قىلدى.

«جَرَّدَتْهُ الْمَحْكَمَةُ مِنْ جَمِيعِ مُمْتَلِكَاتِهِ»: سوت ئۇنى پۈتۈن مال - مۈلكىدىن مەھرۇم قىلدى.

جَرَّسَ يُجَرِّسُ تَجْرِيسًا: چېنىقتۇردى ، تاۋلىدى ؛ سىندى ، تەجرىبە قىلدى ؛ تۆھمەت قىلدى.

جَرَّشَ يُجَرِّشُ تَجْرِيشًا الرَّأْسَ: باش تارىدى ؛ بېشىنى قاشلىدى.

جَرَّعَ يُجَرِّعُ تَجْرِيعًا الْمَاءَ: سۇنى بىر يۇتۇم بىر يۇتۇمدىن ئىچۈردى.

جَرَّمَ يُجَرِّمُ تَجْرِيمًا: جىنايەتنى ئارتتى ، جىنايەت ئۇستىدىن شىكايەت قىلدى.

جَرَّنَ يُجَرِّنُ تَجْرِينًا الْحَصِيدَ: ئۇنچە دۆۋىلىدى ، توپلىدى.

جَرَّى يُجَرِّئُ تَجْرِيًا الْمَاءَ: سۇنى ئاققۇزدى.

جَرِّيَّةٌ: پوكان ، دانلىق.

جَرَزَ يَجْرُزُ جَرْزًا الشَّيْءَ: كېسىپ تاشلىدى ، تۆپ يىلتىزىدىن يوقاتتى.

جَرَزَ الْجَرَادُ الْأَرْضَ: چېكەتكە زىرائەتنى يەپ قۇرۇتۇۋەتتى.

جَرَزَهُمُ الزَّمَانُ: زامان ئۇلارنى ھالاك قىلدى.

جَرُزَ يَجْرُزُ جَرَازَةً: تاماقنى تېز يېدى.

جَرْزٌ: قەھەتچىلىك يىلى.

جُرْزٌ ج أَجْرَازٌ: قاغجىراق يەر.

«أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ» «قۇرئان» : ئۇلار كۆرمەمدۇكى ، بىز گىياھسىز زېمىنغا يامغۇر سۈيىنى سۈرۈپ ئېلىپ بارىمىز.

جَرَسَ يَجْرِسُ جَرْسًا: سۆزلىدى ، ئاۋاز چىقاردى.

جَرَسَتِ الْبَقَرَةُ وَلَدَهَا: كالا موزىيىنى يالىدى.

جَرَسَتِ النَّحْلُ الزَّهْرَ: ھەسەل ھەرىسى شىرنا يىغدى.

جَرَسَ الطَّائِرُ: قۇش سايرىدى.

جَرَسٌ ج أَجْرَاسٌ: قوڭغۇراق ، زىل ؛ ئاۋاز ، تاۋۇش ؛ شاۋقۇن ؛ قوڭغۇراق ئاۋازى.

جَرْسٌ كَهْرَبِيٌّ: توك قوڭغۇراق، ئېلېكتر قوڭغۇراق.

جَرَسُ الْخَطَرِ أَوِ التَّحْذِيرِ: سىگنال.

جَرَسُ الْمَوْتِ: ماتەم سىگنالى.

«أَفَاقَ مَذْعُورًا عَلَى صَوْتِ جَرَسِ السَّاعَةِ الْمُنَبِّهَةِ»: قوڭغۇراقلىق ساقەتنىڭ ئاۋازىدىن ئۇ چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتى.

ذَاتُ الْأَجْرَاسِ: قوڭغۇراق ئاۋازىدەك ئاۋاز چىقىرىدىغان بىر تۈرلۈك يىلان، شالدىراق يىلان.

جَرْسٌ و جِرْسٌ ج أَجْرَاسٌ: ئاۋاز.

جَرْسٌ صَغِيرٌ: كولدۇرما.

جُرْسَةٌ: ئەيىبلەش، تەنقىد قىلىش.

جَرَسِيٌّ: قوڭغۇراقسىمان، قوڭغۇراق كەبى، قوڭغۇراقتەك.

جَرَشَ يَجْرُشُ و يَجْرِشُ جَرْشًا الشَّيْءَ: سوقتى، يەنچىدى، ئۇۋىدى؛ ئۇۋۇلىدى؛ قاشلىدى.

جَرَشَ الْجِلْدَ: تېرىنى ئۇۋۇلىدى.

جَرْشٌ ج أَجْرَاشٌ وَجُرُشٌ وَ جُرُوشٌ: قاتتىق-قۇرۇق نەرسىلەرنى يېگەن ۋاقتىدا چىققان ئاۋاز.

جَرِشٌ: قوپال ئاۋاز، سەت ئاۋاز.

جَرَضَ يَجْرُضُ جَرْضًا: تۇنجۇقتۇردى، بوغدى، سقتى؛ دېمى سقىلدى.

جَرِضَ يَجْرُضُ و يَجْرِضُ جَرْضًا بِرِيقِهِ: تۇكۈرۈكىنى تەستە يۇتتى.

جَرِضَ يَجْرَضُ جَرَضًا: غەم-قايغۇ ياكى غەزەپ-تىن بوغۇلدى.

جَرَضٌ ج أَجْرَاضٌ: تۇكۈرۈك؛ بوغۇلۇش، تۇنجۇقتۇرۇش.

جَرَعَ يَجْرَعُ جَرْعًا و جَرِعَ يَجْرَعُ جَرَعًا: ئاران يۇتتى، تەستە يۇتتى.

جَرَعَ: سۇنى بىراقلا ئىچىۋەتتى، بىراقلا يۇتۇۋەتتى.

جَرِعٌ: توم ئارغامچا، ئارقان.

جُرْعَةٌ وجَرْعَةٌ وجِرْعَةٌ ج جُرَعٌ: بىر يۇتۇم، بىر ئوتلام.

«شَرِبَ دَوَاءَهُ جُرْعَةً وَاحِدَةً»: دورىسىنى بىر يۇتۇم ئىچتى.

جَرْعَةٌ. جُرْعَةٌ: قۇرغاقچىلىق؛ قۇرغاق.

جَرْعَةٌ جَرْعَاءُ: قاقاس چۆل.

جَرَفَ يَجْرُفُ جَرْفًا الشَّيْءَ: مەلۇم بىر نەرسىنى يىمىرىدى، تۆگەتتى؛ تازىلىدى، سۈپۈرۈپ تاشلىدى، ئۈستى.

جَرَّفَ الْفَحْمَ بِالْمِجْرَفَةِ: كۆرەك بىلەن كۆمۈر ئۈستى.

جُرُفٌ ج جِرَفَةٌ. جُرْفٌ ج أَجْرَافٌ: قىيا، تىك يار.

جُرُفُ النَّهْرِ: قىرغاق، دەريا قىرغىقى.

«أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى تَقْوَى مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ» ‹قرآن›: بىناسىنى ئاللاھنىڭ تەقۋادارلىقى ۋە رازىلىقى ئاساسىغا قۇرغان ئادەم ياخشىمۇ ياكى ئۇنى يىقىلاي دەپ قالغان يارنىڭ گىرۋىكىگە قۇرغان ئادەممۇ؟

جَرْفٌ: قويۇق ئوت - چۆپلۈك يايلاق.

جِرْفَاسٌ: شىر.

جَرْفَسَ جَرْفَسَةً الرَّجُلَ: كىشىنى يىقىتىۋەتتى.

جَرَمَ يَجْرِمُ جَرْمًا: تىرىكچىلىك قىلدى، كۈن كەچۈردى.

جَرَمَ يَجْرِمُ جِرَامًا: مېۋە يىغدى.

جَرَمَ يَجْرِمُ جَرِيمَةً: گۇناھ ئۆتكۈزدى، جىنايەت ئۆتكۈزدى.

جَرْمٌ ج جُرُومٌ: قولۇاق، قېيىق، چاتما كېمە؛ قاتتىق ئىسسىق جاي.

لَاجَرَمَ: دەرۋەقە، شەك-شۈبھىسىز، مۇقەررەر.

«لَاجَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار راستتىنلا ئاخىرەتتە زىيان تارتقۇچىلاردۇر.

جِرْمٌ أَجْرَامٌ و جُرْمٌ وجُرُومٌ: جىسىم، بەدەن، تەن.

اَلْأَجْرَامُ الْفَلَكِيَّةُ. اَلْأَجْرَامُ السَّمَاوِيَّةُ: ئاسمان جىسىملىرى.

جِرِمٌ: گەۋدىلىك، باتۇر.

جَرِمٌ: جىنايەتچى ، گۇناھكار.

جُرْمُوزٌ: بۆرىنىڭ ئەركەك كۆچۈكى ؛ كىچىك ئۆي.

جُرْمُوقٌ: كالاچ ، رېزىنكە كەش.

جَرَمِيزٌ ج جَرَامِيزُ: بەدەن ، تەن ؛ پۇت ، پاچاق.

ضَمَّ الثَّوْرُ جَرَامِيزَهُ: ئۆكۈز پۇتىنى يىغىۋالدى.

ضَمَّ جَرَمِيزَهُ: ئالدى ـ كەينىگە يۈگۈردى، ئۇياق ـ بۇياققا ئۆرۈلدى.

جَرَمِيٌّ: گۇناھقا دائىر ، جىنايەتكە ئائىت.

أَدَوَاتٌ جَرَمِيَّةٌ: جىنايى پاكىتلار ، ماددىي ئىسپات.

جُرْنٌ ج أَجْرَانٌ و جِرَانٌ: خامان ، خامانلىق ؛ كۆل ، كۆلچەك.

جِرْمَاسٌ: چوڭ شىر.

جِرهَامٌ: شىر ؛ ئارسلان.

جَرْهَةٌ: چەت ، ياقا.

جَرْهَدَ يُجَرْهِدُ جَرْهَدَةً: تېز ماڭدى ، جىددىي يۈرۈش قىلدى.

جُرْهُمٌ: قەدىمكى ئەرەبلەرنىڭ يەمەندە ياشىغان بىر قەبىلىسىنىڭ نامى.

اَلْجَرُورُ: چوڭقۇر قۇدۇق.

جَرُوزٌ: تاماقنى تېز يېگۈچى.

جَرُوفٌ: گۈرجەك ، كۆرەك ؛ ئوتۇغۇچ.

جَرْوَلٌ ج جَرَاوِلُ: تاش ؛ تاشلىق يەر.

جَرَى يَجْرِي جَرْيًا وجَرَيَانًا وَجَرْيَةً: ماڭدى ، يۈگۈردى ، چاپتى ؛ ماسلاشتى.

جَرَى مَثَلًا: داڭق چىقاردى ، شۆھرەت قازاندى.

جَرَى الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

جَرَى بِهِ الْعَمَلُ: ئىجرا قىلىندى ، يولغا قويۇلدى.

جَرَى الْفَرَسُ: ئات چاپتى.

جَرَى الْأَمْرُ: يۈز بەردى ، داۋام قىلدى.

«صُدِرَ قَانُونٌ جَدِيدٌ، وَقَدْ جَرَى الْعَمَلُ بِهِ مُنْذُ الْيَوْمَ الْأَوَّلِ مِنْ صُدُورِهِ»: يېڭى قانۇن چىقىرىلىپ ، ئۇ چىققان كۈندىن باشلاپ ئىجرا قىلىندى.

جَرَتِ الْعَادَةُ: ئادەتكە ئايلاندى.

جَرَى لَهُ: يۈز بەردى.

«جَرَى لَهُ حَادِثٌ أَخَّرَهُ عَنِ الْحُضُورِ فِي الْمَوْعِدِ الْمُعَيَّنِ»: ئۇنىڭغا بىر ۋەقە يۈز بېرىپ ، ئۇنىڭ بەلگىلەنگەن ۋاقىتتا يېتىپ كېلىشىنى كېچىكتۈردى.

جَرَى مَجْرَاهُ: ئۇنى ئۇلۇغ قىلدى ، ئۇنىڭ يولىدا ماڭدى.

جَرَتِ الْعَمْلَةُ: پۇل يۈرۈشتى ، پۇل ئاقتى.

«كَانَ فِي مَوَاقِفِهِ الْعَلَنِيَّةِ يَجْرِي مَعَ التَّيَّارِ وَيُسَايِرُ الرَّأْيَ السَّائِدَ»: ئۇ ئاشكارا مەيدانلاردا ئىپتىمغا ماسلىشاتتى ۋە ئۈستۈنلۈك قازانغان قاراش ئىشقا قارىتا مادارا قىلىش ئۈسۈلىنى قوللىناتتى مادارا قىلاتتى.

«كَانَ فِي عَمَلِهِ لَا يَجْرِي إِلَّا وَرَاءَ مَنَافِعِهِ الشَّخْصِيَّةِ»: ئۇ ئۆز خىزمىتىدە پەقەت شەخسىي مەنپەئەت ئۈچۈنلا يۈگۈرۈپ يۈرۈيتتى.

«تَجْرِي الرِّيَاحُ بِمَالَا تَشْتَهِي السُّفُنُ»: شامال كېمىلەرنىڭ قارشى تەرىپىدىنمۇ چىقىپ قالىدۇ (ھەممە ئىش كۆڭۈلدىكىدەك بولۇۋەرمەيدۇ.)

جَرْيٌ. جَرْيَانٌ: يۈگۈرمەك ، يۈرۈشمەك ؛ ئاقماق ؛ ئىچى سۇرمەك ؛ جەريان ، ئۆتمۇش.

«اَلْجَرْيُ الطَّوِيلُ مُفِيدَةٌ لِلصِّحَّةِ»: ئۇزۇنغا يۈگۈرۈش تەن سالامەتلىككە پايدىلىق.

عَلَى جَرْيِ الْعَادَةِ: ئۆرپ ـ ئادەتكە ئاساسەن.

جِرْيَالٌ: ھاراق ، مەي.

جَرِيءٌ ج أَجْرَاءُ وأَجْرِعَاءُ: جۈرئەتلىك ، غەيرەتلىك ، قەھرىمان ، باتۇر.

جَرِيئَةٌ ج جَرَاءُ: قىسماق ، قاپقان ، سىرتماق، سالما ، كەمەن.

جَرِيحٌ ج جَرْحَى: يارىدار ، مەجرۇھ.

جَرِيدٌ. جَرِيدَةٌ: خورما دەرىخى ، خورما يوپۇرمىقىنىڭ ساپىقى.

جَرِيدَةٌ ج جَرَائِدُ: گېزىت ؛ ئاخبارات.

جَرِيْدَةٌ يَوْمِيَّةٌ: كۈندىلىك گېزىت.

جَرِيْدَةٌ مَسَائِيَّةٌ: كەچلىك گېزىت.

جَرِيْدَةٌ صَبَاحِيَّةٌ: ئەتىگەنلىك گېزىت.

جَرِيْرَةٌ ج أَجِرَّةٌ: چۇلۇۋۇر ، ئارغامچا ، توم ئارغامچا ، ئارقان.

جَرِيْرَةٌ ج جَرَائِرُ: گۇناھ ، جىنايەت.

«لَا يُؤْخَذُ الْأَبْنَاءُ بِجَرِيْرَةِ آبَائِهِمْ»: ئاتىلىرىنىڭ گۇناھ قىلغانلىقى بىلەن بالىلار جاۋابكار لىققا تارتىلمايدۇ.

جَرِيْشٌ: يارما.

جَرِيْضٌ ج جُرْضَى: قايغۇ ، غەم؛ قاتتىق غەم ـ قايغۇغا چۆمگەن.

مَاتَ جَرِيْضًا: غەم ـ قايغۇ بىلەن ئۆلدى.

جَرِيْمٌ ج جِرَامٌ: گەۋدىلىك ، جاسارەتلىك.

جَرِيْمَةٌ ج جَرَائِمُ: گۇناھ ، جىنايەت.

جَرِيْنٌ ج جُرُنٌ : خامان.

جَزَأَ يَجْزَأُ جَزْءَ الشَّيْءَ: ئايرىدى ، بۆلدى ، پارچىلىدى ، تەقسىم قىلدى.

جَزَأَ بِالشَّيْءِ : قانائەت قىلدى ، ئىنساپ قىلدى ، كۆپايىلەندى.

جُزْءٌ ج أَجْزَاءٌ : پارچە ، قىسىم ، بۆلۈم ؛ ئۈلۈش.

«قَرَأَ كِتَابَ الْأَغَانِي جُزْءًا جُزْءًا»: ئەغانى كىتابىنى پارچىمۇ پارچە ئوقۇپ چىقتى.

«يَتَكَوَّنُ الْقُرْآنُ الْكَرِيمُ مِنْ ثَلَاثِينَ جُزْءًا»: «قۇرئان كەرىم» 30 پاردىدىن تەركىب تاپقان.

جَزَا يَجْزِي جَزَاءَ الشَّيْءَ: قانائەتلەندۈردى ، كۆپا ـ يىلەندۈردى ، ماھاجەت قىلدى ؛ مۇكاپاتلىدى.

جَزَا الشَّخْصَ بِالْخَيْرِ: مۇكاپاتلىدى.

جَزَاكَ اللّٰهُ خَيْرًا: ئاللاھ ساڭا ياخشىلىق ئاتا قىلسۇن.

جَزَاهُ : جازالىدى.

جَزَاءٌ. جِزَاءٌ: ھەق ، ئەجىر ؛ مۇكاپات ، جازا ؛ قىساس.

«أُلْقِيَ فِي السِّجْنِ جَزَاءَ مَا جَنَتْ يَدَاهُ»: ئۆتكۈزگەن جىنايەتلىرىگە جازا بېرىش يۈز ـ سىدىن تۈرمىگە تاشلاندى.

«إِذَا فَعَلْتَ الْخَيْرَ نِلْتَ جَزَاءَهُ»: ئەگەر سەن ياخشى ئىش قىلساڭ، ئۇنىڭ مۇكاپاتىغا ئېرىشىسەن.

جَزَاءٌ نَقْدِيٌّ: جەرىمانە.

قَانُونُ الْجَزَاءِ : جازالاش قانۇنى.

جُزْأَةٌ : بىگىزنىڭ تۈتقۇسى ، پىچاقنىڭ سېپى؛ دېيەك.

اَلْجَزَائِرُ : ئالجىرىيە.

جَزَائِرِيٌّ: ئالجىرىيىلىك؛ ئارال ئاھالىسى.

جَزَائِيٌّ: جازاغا مەنسۇپ ؛ قىساس.

مَحْكَمَةٌ جَزَائِيَّةٌ : جىنايى ئىشلار سوت مەھكىمىسى.

جُزَازَةٌ : قىرقىلغان بىر تۇتام يۇڭ.

جُزَافًا : قالايمىقان ، قارىغۇلارچە ، خالىغانچە ، قارىسىغا ، كەلسە ـ كەلمەس.

تَكَلَّمَ جُزَافًا: قالايمىقان سۆز قىلدى، تاقىما ـ تۇقما گەپ قىلدى.

جِزَالَةٌ: مول ، كۆپ ، يېتەرلىك ، كەڭتاشا ، پاراۋان.

جِزَالَةُ الْمَنْطِقِ : پاساھەتلىك ، ئىخچام.

جُزْئِيٌّ : قىسمەن ، ئايرىم ، ئاز مىقداردا.

جُزْئِيًّا : قىسمەن.

جُزْئِيَّاتٌ: كاتەك ، خانە ؛ ئايرىم ، تارماق ؛ ئۇششاق ـ چۈششەك ئىش ؛ تەپسىلات.

جِزْبٌ ج أَجْزَابٌ: قىسىم ، بۆلۈم ؛ ئەزا.

جَزْحٌ : سوۋغات ، ھەدىيە.

جَزْحَةٌ : پارچە ، بۆلەك.

جِزْدَانٌ ج جِزْدَانَاتٌ : پورتمال ، قاپچۇق ، ھەميان ، كىچىك سومكا.

جَزَرَ يَجْزُرُ وَيَجْزِرُ جِزْرًا و جَزْرًا وجِزَارًا الشَّاةَ: قوينى بوغۇزلىدى ، زەبھى قىلدى ، سويدى.

جَزَرَ يَجْزُرُ و يَجْزِرُ جَزْرًا: سوغۇلدى ، سېلىكنى ، پەسەيدى.

جَزَرَ النَّخْلَةَ : خورمىنى كەستى ، پۇتىدى.

جَزَرَ الْمَاءُ عَنِ الْأَرْضِ : سۇ سىڭىپ كەتتى ، تارتىلىپ كەتتى.

جَزَرَ الْبَحْرُ: دولقۇن پەسەيدى.

جَزْرُ الْبَحْرِ وَمَدُّهُ: دېڭىز سۇيىنىڭ پەسىيىشى ۋە كۆتۈرۈلۈشى.

جَزِرٌ : سەۋزە ، زەدەك.

جَزَرٌ ج جُزُرٌ وجُزُورَاتٌ وجَزَائِرُ: سويۇشقا ياراملىق تۆگە ـ قوي قاتارلىقلار ؛ قىرقىلغان مال.

جَزَّرَ يُجَزِّرُ تَجْزِيزًا الشَّوكَ أَوِ الْعُشْبَ أَوِالشَّجَرَ: قىرقىدى ، ئوتىدى ، ئورۇدى ، كەستى.

جَزَّ يَجُزُّ جَزًّا الشَّوكَ: يۇڭ قىرقىدى، قايچىلىدى ، قىرقىدى ، كەستى.

جَزَّأَ يُجَزِّأُ تَجْزِيْئًا وَتَجْزِئَةً: تەقسىم قىلدى ، پارچىلىدى ، بۆلدى ، تۈرلەرگە ئايرىدى.

جَزَّارٌ: قاسساپ ، پوكانچى ، جاللات ، كاللا كېسەر.

جَزَّازٌ: يۇڭ قىرقىغۇچى ، قىرقىمچى.

جَزَّافٌ: ئۆڭچى.

جِزَّةٌ ج جُزَزٌ : قىرقىلغان يۇڭ.

«لَهَا وَجْهٌ قَبِيْحٌ وَشَعْرٌ كَجِزَّةِ صَوْفٍ لَمْ يُغْسَلْ مِنْ زَمَانٍ» : ئۇنىڭ كۆرۈمسىز يۈزى ۋە چېچى ئۇزاقتىن بۇيان يۇيۇلمىغان، قىرقىپ تاشلانمىغان قوي يۇڭىغا ئوخشايتتى.

جِزَّةُ الْغَنَمِ : قىرقىلغان يۇڭ، قوي يۇڭى.

جَزَّعَ يُجَزِّعُ تَجْزِيعًا الشَّيْءَ : مەلۇم بىر نەرسىنى كەستى ، پىچتى ، توغرىدى ، تىلىدى.

جَزِعَ يَجْزَعُ جَزَعًا وَجُزُوعًا : قىزىققانلىق قىلدى، ئۆزىنى تۇتۇۋالالمىدى، چىدىيالمىدى؛ قايغۇردى ، ھەسرەت چەكتى ؛ ئۈمىدسىزلەندى ، كۆڭلى يېرىم بولدى ، ئەنسىرىدى ، ناله ـ پەريات قىلدى.

«سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَجَزِعْنَا أَمْ صَبَرْنَا مَالَنَا مِنْ مَحِيصٍ» «قرآن» : بىز مەيلى ناله ـ پەريات قىلايلى ، مەيلى سەۋر قىلايلى ، بەرىبىر ئوخشاش ، بىزگە ھېچقانداق قاچىدىغان جاي يوق.

جَزَعَ يَجْزَعُ جَزْعًا الْوَادِيَ: ۋادىنى كېسىپ ئۆتتى.

جَزْعٌ: ھەقىق تۈرىدىن ، بىر خىل رەڭدار تاش.

جِزْعٌ ج أَجْزَاعٌ: بۇرۇلۇش نۇقتىسى ؛ ئوتتۇرىسى؛ تۆگەنچىسى؛ ھەرە ئۆۋىسى؛ مەھەللە.

جَزَعٌ : چىدىماسلىق قىلماق ، سەۋرسىزلىك قىلماق ؛ قايغۇرماق ، ئۈمىدسىزلەنمەك ، ئەنسىرىمەك.

«كَانَ يَخْشَى عَلَى زَوْجَتِهِ الْجَزَعَ إِنْ أَخْبَرَهَا بِنَبَأٍ فَضْلِهِ مِنَ الْعَمَلِ» : ئۇ ئۆزىنىڭ ئىش ئورنىدىن ئايرىلغانلىقىنى ئايالىغا بىلدۈرەي دېسە، ئايالىنىڭ پاراكەندە بولۇشىدىن قورقاتتى.

جَزِعٌ: چىدامسىز ، تاقىتى يوق ، غوۋغاچى.

جُزْعَةٌ ج جُزَعٌ: ئازغىنە نەرسە، قالدۇق نەرسە.

جَزَفَ يَجْزُفُ جَزْفًا: قالايمىقان ئىش قىلدى ، قارامىلىق بىلەن ئىش قىلدى ، يېنىكلىك بىلەن ئىش قىلدى ، ئىختىيارىچە ئىش قىلدى.

جَزُلَ يَجْزُلُ جَزَالَةً: توم بولدى، كاتتا بولدى، چوڭايدى ، يوغىنىدى.

جَزُلَ الْمَنْطِقُ: سۆز پاساھەتلىك بولدى ، مېغىزلىق بولدى، يېغىنچاق بولدى.

جَزَلَ الرَّجُلُ : كىشى ئۆتكۈر بولدى ، نەزەر دائىرىسى كېڭەيدى ، پىكرى ئېچىلدى.

جَزَلَ يَجْزِلُ جَزْلاً : ئىككى پارچە قىلىۋەتتى.

جَزْلٌ ج جِزَالٌ: كۆپ ، نۇرغۇن ، مول ، تولۇق ؛ پاساھەتلىك ؛ ئىخچام.

جُزْلاَنٌ ج جُزْلاَنَاتٌ: پورتمال ، قاپچۇق ، ھەميان.

جَزْلَةٌ : پارچە ، بىر تال.

جَزَمَ يَجْزِمُ جَزْمًا: كەستى ، ئۈزدى.

جَزَمَ الْأَمْرَ: ئىشتى بەلگىلىدى ، قارار قىلدى ، مۇقىملاشتۇردى ، بېكىتتى ، كېسىپ ئېيتتى.

جَزَمَ عَلَى الْأَمْرِ: بەل باغلىدى ، ئىرادە تىكلىدى ، بىر قارارغا كەلدى.

جَزْمَةٌ ج جِزَمٌ وجَزَمَاتٌ : ئۆتۈك ، قونچىلىق ئاياغ.

«اِشْتَرَى مِنَ السُّوْقِ جَزْمَةً لِوَلَدِهِ» : بازاردن بالمسغا بىر ئۆتۈك سېتىۋالدى.

جَزُوعٌ : چىدامسىز ، سەۋر قىلالمايدىغان.

«إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا»

«قۇرئان» : ئىنسان ھەقىقەتەن چىدامسىز يارىتىلدى ، ئۇنىڭغا بىرەر كۆڭۈلسىزلىك يەتكەن چاغدا ، زارلانغۇچىدۇر.

جَزِيعٌ: قانائەتلەنگۈچى ؛ كۆپايە قىلغۇچى ، يېتەرلىك.

جُزَيْءٌ ج جُزَيْئَاتٌ : ئاز مىقداردا ، بىرئاز.

جِزْيَةٌ ج جِزًى وجِزْيٌ وجِزَءٌ: باج؛ سېلىق.

جَزِيْرَةٌ ج جَزَائِرُ وَجُزُرٌ وَجُزْرٌ : ئارال.

شِبْهُ جَزِيْرَةٍ : يېرىم ئارال.

اَلْجَزِيْرَةُ الْعَرَبِيَّةُ. جَزِيْرَةُ الْعَرَبِ: ئەرەب يېرىم ئارىلى.

اَلْجَزِيْرَةُ : دەجلە ۋە فۇرات دەريالىرى ئارىلىقىدىكى تۈزلەڭلىك.

جُزَيْرَةٌ : كىچىك ئارال.

جَزِيْلٌ ج أَجْزَالٌ وجِزَالٌ : كۆپ ، نۇرغۇن ، مول، تولۇق.

«لَكَ الشُّكْرُ الْجَزِيْلُ/جَزِيْلُ الشُّكْرِ» : سىزگە كۆپ رەھمەت.

اَلْجَزِيلُ مِنَ اللَّفْظِ : پاساھەتلىك ، بالاغەتلىك ، پۇختا ، تەنتەنىلىك سۆز.

جَزِيْلُ الْاِحْتِرَامِ : ئالىي ئېھتىرام ، يۈكسەك ھۆرمەت.

شُكْرًا جَزِيلًا : كۆپ رەھمەت.

«نَشْكُرُكُمْ شُكْرًا جَزِيلًا عَلَى مُسَاعَدَتِكُمُ النَّبِيلَةِ» : سىلەرنىڭ قىزغىن ياردەمىڭلارغا كۆپ رەھمەت ئوقۇيمىز.

جَسَأَ يَجْسَأُ جَسْئًا وجُسُوًّا: قۇرۇپ قالدى ، قېتىپ قالدى.

جَسَأَ الْمَاءُ : سۇ مۇزلاپ قالدى ، سۇ توڭلىدى.

جُسْأَةٌ : قاتتىق ، يىرىك ، قوپال.

جَسَارَةٌ : جۈرئەت ، جاسارەت ، جەسۇرلۇق ، باتۇرلۇق.

جَسَارِيَّةٌ ج جَسَارِيَّاتٌ : تېگى تۇز كېمە.

جَسَامَةٌ : چوڭلۇق ، ئۇلۇغلۇق ؛ يوغان ، كاتتا.

جَسِدَ يَجْسَدُ جَسَدًا الدَّمُ: قان قاتتى ، قېتىشتى ، ئۇيۇدى.

جَسَدٌ ج أَجْسَادٌ : بەدەن ، جىسىم ، جەسەت ، تەن، ئۇيۇپ قالغان قان، زەپەر.

«فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ» «قۇرئان» : سامىرى ئۇلار ئۈچۈن بىر موزاي ھەيكەل ياسىدى ، ئۇنىڭدىن موزاينىڭ ئاۋازىغا ئوخشاش ئاۋاز چىقاتتى.

جَسَدِيٌّ : جىسمانىي.

«لَاقَى فِي سِجْنِهِ أَنْوَاعًا مِنَ الْعَذَابِ الْجَسَدِيِّ» : تۇرمىدە يېتىش جەريانىدا تۇرلۈك جىسمانىي قىيىن ـ قىستاقلارغا ئۇچرىدى.

تَصْفِيَةٌ جَسَدِيَّةٌ: ئۆلتۈرۈش ، جىسمانىي جەھەتتىن يوقىتىش.

اَلْقُوَّةُ الْجَسَدِيَّةُ : جىسمانىي كۈچ.

جَسَرَ يَجْسُرُ جَسْرًا الْمَفَازَةَ: چۆلنى كېسىپ ئۆتتى ، چۆلدىن ھالقىپ ئۆتتى.

جَسَرَ يَجْسُرُ جَسَارَةً وجُسُورًا : باتۇرلۇق قىلدى ، قەھرىمانلىق قىلدى ، جۈرئەتلىك بولدى؛ كۆۋرۈك سالدى.

جِسْرٌ وجَسْرٌ ج جُسُورٌ وأَجْسُرٌ : كۆۋرۈك.

جِسْرٌ مُعَلَّقٌ : ئاسما كۆۋرۈك، لەمپە كۆۋرۈك.

اَلْجِسْرُ الْعَائِمُ : لەيلىمە كۆۋرۈك ، ئاسما كۆۋرۈك.

جِسْرٌ جَوِّيٌّ : ھاۋا قاتنىشى.

«لَمْ تَشَأِ الْحُكُومَةُ أَنْ تَحْرِقَ الْجُسُورَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ الْمُعَارِضِينَ» : ھۆكۈمەت ئۆزى بىلەن ئۆكتىچىلەر ئارىسىدىكى كۆۋرۈكنى نابۇت قىلىشنى خالىمىدى.

جَسَّ يَجُسُّ جَسًّا: قولى بىلەن تۇتتى ؛ قولى بىلەن تۇتۇپ تەكشۈردى ، ئىزدەندى ، كۆزدىن كەچۈردى ، كۆزەتتى ؛ ھېس قىلدى.

جَسَّ الْخَبَرَ: خەۋەر تەكشۈردى.

جَسَّ الْأَرْضَ: زېمىننى دەسسىدى.

جَسَّ الطَّبِيبُ يَدَ الْمَرِيضِ : تېۋىپ كېسەلنىڭ

تۇمۇرىنى تۇتتى.

جَسَّدَ يُجَسِّدُ تَجْسِيدًا: گەۋدىلەندۈردى، ئوبرازلاشتۇردى.

«اَلْمُؤْمِنُ الْحَقُّ يُجَسِّدُ فِي أَعْمَالِهِ الْمَبَادِئَ الَّتِي يُؤْمِنُ بِهَا» : ھەقىقىي مۇسۇلمان ئادەم ئۆزىنىڭ ئىشلىرىدا ئۆزى ئىشەنگەن پرىنسىپلىرىنى گەۋدىلەندۈرىدۇ.

جَسَّرَهُ يُجَسِّرُ تَجْسِيرًا: ئۇنى ئىلھاملاندۇردى، رىغبەتلەندۈردى، ھەربىكەتلەندۈردى، قوزغىدى، سەپەرۋەر قىلدى.

جَسَّمَ يُجَسِّمُ تَجْسِيمًا بِالْجَمِّ : گەج بىلەن ھەيكەل قاتۇردى.

جَسَّمَ : گەۋدىلەندۈردى.

«تُجَسِّمُ آرَاؤُهُ مَوْقِفَ اتِّجَاهَ الْمُجْتَمَعِ وَالْحَيَاةِ وَالْإِنْسَانِ» : ئۇنىڭ پىكىرلىرى جەمئىيەت، تۇرمۇش ۋە ئىنسانغا قارىتا ئۇنىڭ مەيدانىنى گەۋدىلەندۈرۈپ بېرىدۇ.

جَسَمَ يَجْسُمُ جَسَامَةً: زور بولدى، گەۋدىلىك بولدى، زورايدى، كېڭەيدى.

جِسْمٌ ج أَجْسَامٌ وَأَجْسُمٌ وَجُسُومٌ : تەن، بەدەن، جىسىم؛ شەكىل؛ ماددا.

«عَثَرَتِ الشُّرْطَةُ عَلَى جِسْمِ الْجَرِيمَةِ» : ساقچىلار جىنايەتنىڭ چوڭلۇقىنى بايقىدى.

اَلْأَجْسَامُ الْحَيَّةُ: جانلىق ئورگانىزم؛ جانلىق، تەنچە.

جُسْمَانٌ : جىسىم، بەدەن، تەن.

جُسْمَانِيٌّ: جىسمانىي.

اَلْعَمَلُ الْجُسْمَانِيُّ: جىسمانىي ئەمگەك.

تَأْدِيبٌ جُسْمَانِيٌّ: جىسمانىي جازا.

جِسْمِيٌّ: جىسمانىي.

جَسُورٌ ج جُسُرٌ وَجُسْرٌ م جَاسِرَةٌ وَجَسُورٌ ج جَوَاسِيرُ: يۇرەكلىك، باتۇر، جاسارەتلىك.

جَسِيدٌ: ئۇيۇپ قالغان قان، قان ئۇيۇلمىسى.

جَسِيسٌ ج أَجِسَّةٌ : جاسۇس، ئىشپىيون.

جَسِيمٌ ج جِسَامٌ م جَسِيمَةٌ : چوڭ، جاسارەتلىك، گەۋدىلىك، ئۇستىخانلىق، سېمىز، كېلەڭسىز.

«نَجَمَ عَنِ الْحَادِثِ أَضْرَارٌ جَسِيمَةٌ» : ۋەقەدىن زور زىيانلار كېلىپ چىقتى.

جُسَيْمٌ ج جُسَيْمَاتٌ : دان، دانچە، كىچىك جىسىملار.

جُسَيْمَةٌ : تەنچە، زەررىچە.

جَشَأَ يَجْشَأُ جُشَاءً وَجُشُوءً أَوْ جَشْأً: كېكىردى، ھىق تۇتتى، كۆڭلى ئېلىشتى.

جُشَاءٌ: كېكىرىك، ھىق.

جُشَارٌ : يۆتەل، ئاۋازنىڭ غاراڭ ـ غۇرۇڭ بولۇشى؛ زۇكام؛ كەچقۇرۇنلۇقى قايتۇرۇلماي يايلاقتا ئوتلاۋېرىدىغان چارۋا.

جَشَبَ يَجْشُبُ وَجَشِبَ يَجْشَبُ جَشْبًا وَجَشُبَ يَجْشُبُ جَشَابَةً الطَّعَامُ : تاماق غورىگىل بولۇپ قالدى، تاماق ناچار بولدى.

جَشُبَ الْكَلَامُ : سۆز قوپال بولدى.

جَشَرَ يَجْشُرُ جُشُورًا الصُّبْحُ : تاڭ يورىدى.

جَشَرَ الدَّوَابُّ: چارۋىلار يايلاقتا تۇردى.

جَشَرَ يَجْشُرُ جَشْرًا الدَّوَابَّ: چارۋىلارنى يايلاققا چىقاردى.

جَشِرَ يَجْشُرُ جَشَرًا الْإِنَاءُ: قاچا كىرلىشىپ كەتتى.

جَشِرَ الرَّجُلُ: قۇرۇق يۆتەلدىن ئاۋازى غاراڭ ـ غۇرۇڭ چىقتى.

جَشِرَ: قۇرۇق يۆتەل بولۇپ قالدى.

جُشْرَةٌ : يۆتەل.

جَشَّ يَجُشُّ جَشًّا: سوقتى، يانجىدى.

جَشَّأَ يُجَشِّأُ تَجْشِئَةً: كىكەردى، ھىق تۇتقۇزدى.

جَشَّةٌ: بوغۇلماق، خىرقىرىماق.

جَشَّةُ الصَّوْتِ : ئاۋازى بوغۇلۇپ قېلىش، خىرقىراپ قېلىش.

جَشَّمَ يُجَشِّمُ تَجْشِيمًا: جاپالىق ۋەزىپىنى يۈكلىدى، قىينىن ئىشقا زورلىدى، قىينىن ئىشقا قويدى.

جَشِعَ يَجْشَعُ جَشَعًا : ئاچكۆزلۈك قىلدى، تەمەخورلۇق قىلدى، نەپسانىيەتچىلىك قىلدى.

جَشِعٌ ج جَشِعُونَ وجِشَاعَى و جُشَعَاءُ وجِشَاعٌ: ئاچكۆز ، تەمەخور ، نەپسانىيەتچى.

«مَاأَكْثَرَ مَايُتَّهَمُ التُّجَّارُ بِالْجَشِعِ عِنْدَ ارْتِفَاعِ الْأَسْعَارِ»: باھا ئۆرلىگەن چاغدا سودىگەرلەر كۆپىنچە ئاچكۆز دەپ قارىلىدۇ.

جَشِمَ يَجْشَمُ جَشْمًا وَجَشَامَةً الْأَمْرَ: ئىشنى تەستە ئۇستىگە ئالدى.

جَشِنَ يَجْشَنُ جَشَنًا: سەمرىدى ، قوپاللاشتى.

جُشْنَةٌ: ئانتوس (بىر خىل قۇش.)

جَشُوبٌ: قوپال ئايال.

جَشِيشٌ: سوقۇلغان ، يانجىلغان ؛ قارا ئۇن ، كەپەك.

جِصٌّ: ھاك ، گەچ ؛ سېغىز لاي ؛ سىكىرتاش.

جَصَّاصَةٌ: ھاك خۇمدىنى.

جَصَّصَ يُجَصِّصُ تَجْصِيصًا الْبِنَاءَ: بىنانى گەچلا قىلدى ، سۇۋىدى.

جَعَا يَجْعُو جَعْوًا: تېزەك تەردى.

أَبُو جَعَادَةٍ: بۆرە.

جَعَارٌ. أَبُوجَعَارٍ: سرتلان (بىر خىل ھايۋان.)

جُعَالٌ ج جَعَائِلُ: ئىش ھەققى ، مائاش ؛ مۇكا- پات سومىسى ؛ رەسمىيەت ھەققى ؛ پارا.

جَعَبَ يَجْعَبُ جَعْبًا: ئۆرۈۋەتتى، ئاغدۇرۇۋەتتى، يىقىتىۋەتتى.

جَعْبَةٌ ج جِعَابٌ: ئوقدان ، ئوق خالتىسى.

نَفَضَ لَهُ جَعْبَةَ الْأَخْبَارِ: ئۇنىڭغا بارلىق خەۋەر- لىرىنى ئېيتىپ بەردى ، پاش قىلدى.

جِعَةٌ: پىۋا ؛ مەقئەت ، تېگى.

جِعْثِنَةٌ ج جِعْثِنٌ وجَعَاثِنُ: دەرەخنىڭ غولى.

جَعْجَاعٌ: تار يەر ؛ ئۇرۇش مەيدانى ؛ قورغاق يەر.

جَعْجَعَ يُجَعْجِعُ جَعْجَعَةً الْبَعِيرَ: تۆگىنى چۆكتۈردى ، تۆگىنى تىزلاندۇردى.

«تَسْمَعُهُمْ يُجَعْجِعُونَ وَيُهَدِّدُونَ وَلَا تَرَى لَهُمْ فِي الْوَاقِعِ أَثَرًا يُذْكَرُ»: ئۇلارنىڭ غوۋغا كۆتۈرۈشۈۋاتقانلىقىنى ، تەھدىت سېلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلايسەنۇ ، ئەمەلىيەتتە تىلغا ئالغۇدەك نەرسىنى كۆرمەيسەن.

جَعْجَعَةٌ: تۆگىمەن ئاۋازى؛ تۆگە ئاۋازى.

جَعَدَ يَجْعُدُ جَعَادَةً وجُعُودًا الشَّعْرُ: چاچ بۇدىرە بولدى.

جَعَدَ الثَّوْبُ: كىيىم پۈرلىشىپ كەتتى.

جَعْدٌ ج جِعَادٌ: بۇدىرە چاچ ؛ بىخىل ، پىخسىق.

جَعْدُ الْيَدِ: ئاچكۆز ، تويماس؛ تويماسلىق، ئاچكۆزلۈك.

جَعْدُ الْيَدَيْنِ وَالْأَنَامِلِ: بىخىل ، پىخسىق.

بَعِيرٌ جَعْدٌ: يۇڭلۇق تۆگە.

رَجُلٌ جَعْدُ الْقَفَا: پەس ئادەم ، تېگى پەس ، زىدى پەس.

اَلْجَعْدَةُ: بىر خىل خۇش پۇراق گىياھ.

جَعْدَةُ شَعْرٍ: بۇدۇر چاچ.

أَبُو جَعْدَةٍ: بۆرە.

جَعْدِيٌّ: بۇدۇر چاچ.

جَعَرَ يَجْعَرُ جَعْرًا السَّبُعُ: يىرتقۇچلارتېزەكلىدى، يىرتقۇچلار مايا قىلدى.

جَعْرٌ ج جُعُورٌ: يىرتقۇچ ھايۋاننىڭ مايىقى ، تېزىكى.

جِعْرَانٌ: تاز قارا، قۇماي.

أَبُو جِعْرَانٍ: تۆلۈقچى قوڭغۇز ، تېزەكچى.

جَعَسَ يَجْعَسُ جَعْسًا الرَّجُلُ: تەرەت قىلدى.

جُعْسُوسٌ ج جَعَاسِيسُ: پاكار ھەم سەت.

جَعْشَمٌ ج جَعَاشِمُ: ئوتتۇرىسى ، ئوتتۇرا.

جِعْضِيضٌ: بىر خىل قاڭسىق ئۆسۈملۈك.

جَعَظَ يَجْعَظُ جَعْظًا: ھەيدەۋەتتى ، قوغلىۋەتتى.

جَعْظٌ: تومپاي ، ھاكاۋۇر ، بەتئەخلاق.

جِعْظَايَةٌ: چاققان ، ئەپچىل.

جَعَّ يَجَعُّ جَعًّا فُلَانٌ: لاي يېدى.

جَعَّ فُلَانًا: لايىنى ئۇنىڭغا ئاتتى.

جَعَّبَ يُجَعِّبُ تَجْعِيبًا: ئۆرۈۋەتتى، ئاغدۇرۇۋەتتى، يىقىتىۋەتتى.

جَعَّدَ يُجَعِّدُ تَجْعِيدًا الثَّوْبَ: كىيىم قاتلىدى.

جَعَّدَتْ وَجْهَهُ مَتَاعِبُ الْحَيَاةِ: تۇرمۇشنىڭ جاپا-مۇشەققەتلىرى ئۇنىڭ يۈزىگە قورۇق چۈشۈرۈ-ۋەتتى.

جَعَّرَ يُجَعِّرُ تَجْعِيرًا : ھۆركىرىدى.

جَعَفَ يَجْعَفُ جَعْفًا: يىقىتتى ، ئاغدۇرۇۋەتتى ، غۇلاتتى ؛ قومۇرۇۋەتتى.

جَعَفَ الشَّجَرَةَ: دەرەخنى قومۇرۇۋەتتى.

جَعْفَرٌ ج جَعَافِرُ : سۇتلۇك تۆگە.

جَعْفِيلٌ : شۇم بۇيا.

جَعَلَ يَجْعَلُ جَعْلًا الشَّيءَ: ياسىدى ، ياراتتى ؛ گۇمان قىلدى.

جَعَلَ يَفْعَلُ كَذَا : باشلىدى.

جَعَلَ الْحَقَّ بَاطِلاً : ھەقنى باتىل دەپ تونۇدى ، ھەقنى بۇرمىلىدى.

جُعْلٌ ج جِعَالٌ وَأَجْعَالٌ : ئىش ھەققى ، مائاش ؛ مۇكاپات سوممىسى ؛ رەسمىيەت ھەققى ؛ پارا.

جُعَلٌ ج جِعْلاَنٌ : تۆلۈقچى قوڭغۇز ، تېزەكچى.

جَعَمَ يَجْعَمُ جَعْمًا الرَّجُلُ: ئاچكۆزلۈك قىلدى.

جَعَمَ إِلَى الطَّعَامِ : قورساققا ئامراقلىق قىلدى.

جَعَمَ الْبَعِيرَ : تۆگىگە ئېغىزدۇرۇق سالدى.

جَعْوٌ : لاي ؛ تۆگىنىڭ مايىقىدىن قىلىنغان پوم.

جَعْوَلٌ ج جَعَاوِلُ : تۆگە قۇشىنىڭ بالىسى.

جَعِلَةٌ ج جَعَائِلُ: ئىش ھەققى ، مائاش ، مۇكاپات سوممىسى ؛ رەسمىيەت ھەققى ؛ پارا.

جُغْرَافِيًّا. جُغْرَافِيَّةٌ: جۇغراپىيە.

جُغْرَافِيَّةٌ طَبِيعِيَّةٌ : تەبىئىي جۇغراپىيە.

جُغْرَافِيٌّ : جۇغراپىيىلىك.

جَفَا يَجْفُو جِفَاءً: خاتىرجەمسىزلەندى ، ئارامخۇدا ئولتۇرالمىدى.

جَفَا جَنْبُهُ عَنِ الْفِرَاشِ: ئۇ خاتىرجەم ياتالمىدى ، ياخشى ئۇخلىيالمىدى.

جَفَا يَجْفُو جَفْوًا: يىراقلاشتى.

جَفَا الثَّوْبُ: كىيىم يوغان بولدى ، چوڭ كەلدى.

جَفَأَ يَجْفَأُ جَفْأً النَّهْرُ : دەريا سۈيى بۇزغۇنلىدى ، دەريا سۈيى كۆپۈكلەندى.

جَفَأَتِ الْقِدْرُ : قازان قاينىدى ، قازان تاشتى.

جُفَاءٌ : بۇزغۇن ، كۆپۈك ؛ بىكار ، پايدىسىز ، بىھۇدە ؛ ئەخلەت ، شاكال.

«ذَهَبَ جُفَاءً» : بىھۇدە ئاۋارىگەرچىلىك.

«فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِى الْأَرْضِ» «قرآن» : كۆپۈك بولسا ئېقىپ تۆگەيدۇ ، ئىنسانلارغا پايدىلىق نەرسە زېمىندا قېلىپ قالىدۇ.

جَفَاءٌ، جَفَاءَةٌ : قوپاللىق ، توڭلۇق ، رەھىمسىزلىك.

جَفَاقٌ : قۇرغاق ، قۇرۇق.

«ثُعَانِى الْمَزْرُوعَاتُ مِنْ جَفَافٍ طَفِيفٍ» : زىرائەتلەرگە بىرئاز قۇرغاقچىلىق يەتتى.

جَفَافِيٌّ: قۇرغاق يەردە ياشايدىغان.

جِفْتٌ ج جُفُوتٌ : چۈپتەك ، موچىن ؛ قارماق ، ئىلگەك.

جَفْجَفَ يُجَفْجِفُ جَفْجَفَةً الثَّوْبُ الْجَدِيدُ: يېڭى كىيىم تاراقلىغان ئاۋاز چىقاردى.

جَفَخَ يَجْفَخُ و يَجْفِخُ جَفْخًا: غادايدى ، ھاكاۋۇر-لاشتى ، تەكەببۇرلۇق قىلدى.

جَفْرٌ ج جِفَارٌ : كەڭ قودۇق.

عِلْمُ الْجَفْرِ: مۆلچەر ، قىياس ؛ بېشارەت ؛ پال ، رەمز.

جِفْصِيْنٌ : گەچ ، سىنىبرتاش.

جَقَّ يَجُقُّ جَقًّا: سۇكۇت قىلدى ، توڭلۇق قىلدى.

جَقَّ يَجُقُّ الشَّيْءَ: نەرسە تەردى ؛ تېپىۋالدى.

جَقَّ الْمَوَاشِيَ: چارۋىنى يىغىپ ھەيدەپ ماڭدى.

جَقَّ يَجِقُّ جَقَفًاوجُقُوفًا: قۇرۇدى ، قۇرۇپ كەتتى.

لَقَدْ جَقَّتِ الثِّيَابُ الْمَغْسُولَةُ : يۇيۇلغان كىيىملەر قۇرۇپ كەتتى.

جَقَّتِ السَّمَاءُ : يامغۇر ياغمىدى ، قۇرغاقچىلىق

بولدى.

جَفَّفَ يُجَفِّفُ تَجْفِيفًا الشَّيْءَ : مەلۇم بىر نەرسىنى قۇرۇتتى.

جَفَّفَ الْفَرَسَ : ئاتقا ساۋۇت كىيگۈزدى.

جُفَّةٌ : كىچىك سوۋغا.

جَفَّةٌ : كىشىلەر توپى.

جَفَلَ يَجْفُلُ و يَجْفِلُ جُفُولاً : قاچتى ؛ تېز ماڭدى ، ئۇركىدى.

جَفَلَتِ النَّعَامَةُ : تۆگە قۇش ئۇركۈپ قېچىپ كەتتى.

جَفَلَ الرِّيْحُ السَّحَابَ : شامال بۇلۇتنى تارقىتىۋەتتى ، شامال بۇلۇتنى سۈردى.

جَفَلَ الْبَحْرُ السَّمَكَ: دېڭىز بېلىقنى قىرغاققا چىقىرىۋەتتى.

جَفْلٌ ج أَجْفَالٌ: پىلىنىڭ مايىقى.

جَفَلَى: (چايغا) ئومۇمىيۈزلۈك تەكلىپ قىلىش.

جَفْنٌ ج جُفُونٌ وأَجْفُنٌ وأَجْفَانٌ: كۆزنىڭ قاپقى ؛ غىلاپ ؛ تالنىڭ كۆتىكى ، تالنىڭ شېخى.

لَايُغْمَضُ لَهُ جَفْنٌ : ئۇخلىمايدۇ ، كۆز يۇممايدۇ.

نَامَ مِلْءَ الْجُفُونِ : قاتتىق ئۇخلىدى ، قانغۇچە ئۇخلىدى.

أَطْبَقَ الْكَرَى أَجْفَانَهُ : ئۇيقۇ باستى ، مۇگدەپ قالدى ، ئۇيقۇسىرىدى.

نَدَّ النَّوْمُ عَنْ أَجْفَانِ : ئۇيقۇ قاچتى.

جَفْنَةٌ ج جِفَانٌ وجِفَنٌ وجَفَنَاتٌ : مەرد ئادەم ؛ لېگەن ، چوڭ تەخسە ، جاۋۇر ؛ قۇدۇق.

جَفْوٌ. جَفْوَةٌ : قوپاللىق ، رەھىمسىزلىك ، توڭلۇق.

«عَادَتِ الْعَلَاقَاتُ بَيْنَهُمَا إِلَى مَجَارِيْهَا بَعْدَ جَفْوَةٍ دَامَتْ بِضْعَةَ شُهُورٍ» : ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى مۇناسىۋەت بىر قانچە ئاي ئارازلىقتىن كېيىن ئەسلىگە كەلدى.

جَفِيْرٌ ج جَفِيْرَاتٌ : ئوق خالتىسى ، ئوقدان.

جَلَأَ يَجْلَأُ جَلْأً و جَلَاءَةً الرَّجُلَ : يىقىتتى ، يەرگە ئۇردى.

جَلَا يَجْلُو جَلْوًا وَ جِلَاءً الْأَمْرَ: ئىشنى ئاشكارىلىدى ، ئايدىڭلاشتۇردى.

جَلَا عَنْهُ الْهَمَّ : غەمنى يوقاتتى ، يوققا چىقاردى، غەمدىن خالاس قىلدى.

«يَجْلُو الْعَالِمُ صَدْأَ الْعَقْلِ الْإِنْسَانِيِّ» : ئالىم ئىنسان ئەقلىنىڭ داتلىرىنى چىقىرىپ تاشلايدۇ.

اِبْنُ جَلَا : داڭلىق ئادەم.

جَلَاءٌ : روشەن ، ئوچۇق ، سۈرمە.

اَلْجِلَاءُ : سۈرمە.

جُلَابٌ : شېكەر بىلەن قاينىتىلغان قىزىل گۈل سۈيى ، جۇلاب.

جُلَاحٌ : چوڭ ئويمان ؛ چوڭ كەلكۈن.

جَلَاخَةٌ. جُلَاخَةٌ : يارغۇنچاق.

جُلَاذِيٌّ ج جَلَاذِيٌّ: راھىب ؛ چېركاۋ خىزمەتچىسى ؛ ھۈنەرۋەن ؛ تاش ؛ قوپال.

جُلَافٌ : لاي.

جَلَالٌ : ئالىيجانابلىق ، يۈكسەكلىك ؛ نۇرلۇق ؛ نۇر ؛ نىشان ؛ شەرەپلىك.

ذُوالْجَلَالِ : ئۇلۇغ ، يۈيۈك ؛ ئاللاھ، خۇدا.

«اَلْأَهْرَامُ مِنَ الْآثَارِالَّتِي لَانَظِيْرَ لَهَا رَوْعَةً وَجَلَالًا» : ئىھرام گۈزەللىكتە، كاتتىلىقتا مىسلى يوق مەدەنىي يادىكارلىقتۇر.

جَلَالٌ. جَلَالَةٌ : ئۇلۇغلۇق ، بۈيۈكلۈك ، سەلتەنەتلىك.

صَاحِبُ الْجَلَالَةِ: جانابلىرى، ئالىيلىرى(پادىشاھلارغا قارىتا ئىشلىتىدىغان ھۆرمەت سۆزى.)

جُلَامَةٌ : يۈك ، قىرقىلغان يۇڭ ، قوي يۇڭى.

جَلَبَ يَجْلُبُ و يَجْلِبُ جَلْبًا الشَّيْءَ : ھازىر قىلدى ، ئېلىپ كەلدى ، جەلپ قىلدى ، كەلتۈردى.

«جَلَبَ التَّاجِرُبَضَائِعَهُ مِنَ الشَّرْقِ وَالْغَرْبِ» : سودىگەر ماللىرىنى شەرق ۋە غەربتىن كەلتۈردى.

جَلَبَ الْجُرْحُ : يارا ساقايدى.

جَلَبَ النَّظَرَ : دىققەتنى قوزغىدى.

جَلَبَ الْقَوْمُ: قەۋم چۇقان كۆتۈرۈشتى ، قەۋم ۋارقىرىدى ، قەۋم ۋاك - چوك كۆتۈردى.

جَلِبَ يَجْلَبُ جَلَبًا الشَّيْءُ: نەرسە توپلاندى ، يىغىلدى.

جَلِبَ الدَّمُ : قان قېتىپ قالدى ، قان ئۈيۈپ قالدى.

جَلْبٌ : ھازىر قىلماق ، قولغا كەلتۈرمەك ، ھاسىل قىلماق.

جَلَبٌ ج أَجْلَابٌ : جەلپ قىلىنغان ، ئىمپورت قىلىنغان ، كىرگۈزۈلگەن.

جِلْبَابٌ ج جَلَابِيبُ : لېچەك، ئاياللارنىڭ ئۈزۈن كۆڭلىكى.

جُلْبَانٌ: ياۋا كۆك پۇرچاق.

جَلْبَبَ يُجَلْبِبُ جَلْبَبَةً وَجِلْبَابًا: ئۇنىڭغا نىمچا كىيگۈزدى ، ئۈزۈن كۆڭلەك كىيگۈزدى.

جَلَبٌ. جَلَبَةٌ : چۇقان ـ سۇرەن ، غەلۋە ـ غەۋغا ، شاۋقۇن ، ۋاك ـ چۇك.

«وَقَعَ انْفِجَارٌ هَزَّ الْمَدِيْنَةَ وَعَلَتْ مِنْ بَعِيْدٍ جَلَبَةٌ وَضَوْضَاءُ» : پۈتۈن شەھەرنى زىلزىلىگە كەلتۈرگەن ـ پارتلاش يۈز بەردى ، يىراقتىن ۋاك ـ چۇك، شاۋقۇن ـ سۇرەن كۆتۈرۈلدى.

جُلْبَةٌ ج جُلَبٌ: قاقاچ ،(يارىنىڭ قاقىچى)

جَلْجَلَ يُجَلْجِلُ جَلْجَلَةً: ۋارقىرىدى، توۋلىدى، چاقىردى.

جَلْجَلَ السَّحَابُ والرَّعْدُ : ھاۋا گۈلدۈرلىدى.

جَلْجَلَ الصَّوْتُ : ئاۋاز گۈركىرىدى ، گۈرۈلدىدى.

جَلْجَلَ الْفَرَسُ : ئات كىشنىدى.

جُلْجُلَانُ: يۇمغاقسوت ، ئاش كۆكى، كونجوت.

اَلْجُلْجُلَةُ : قوڭغۇراق، زىل ، كولدۇرما.

جُلْجُلٌ ج جَلَاجِلُ و جَلْجَلَةٌ : كولدۇرما ، قوڭغۇراق.

جَلَحَ يَجْلَحُ جَلْحًا ـ تِ الْمَاشِيَةُ الشَّجَرَ : ئۇلاغ دەرەخنى غاجىلىدى ، دەرەخ قوۋزىقىنى غاجىلىدى.

جَلِحَ يَجْلَحُ جَلَحًا : چېكە چاچ چۈشۈپ كەتتى.

جَلِحَ الثَّوْرُ : ئۆكۈز مۈڭگۈزسىز بولۇپ قالدى.

أَرْضٌ جَلْحَاءُ : قاقاسلىق.

جَلَخَ يَجْلَخُ جَلْخًا : بىلىدى.

جَلَخَ بِهِ : يىقىتىۋەتتى.

جَلَخَ السَّيْلُ الْوَادِى: كەلكۈن ۋادىنى تولدۇرۇۋەتتى.

جَلَخَ الشَّيْءَ : نەرسىنى ئاقلىدى ، سويدى.

جَلْخٌ : بىلەي.

جَلَدَ يَجْلِدُ جَلْدًا بِالسَّوْطِ : قامچىلىدى ، قامچا بىلەن ئۇردى ، دەررە ئۇردى.

جَلَدَتْهُ الْحَيَّةُ : يىلان ئۇنى چېقىۋالدى.

جَلِدَ يَجْلَدُ جَلَدًا الْمَكَانُ: جاي توڭلىدى ، مۇز تۇتتى.

جَلُدَ يَجْلُدُ جَلَدًا وَجَلَادَةً وجُلُودَةً : كۈچلۈك بولدى ، چىداملىق بولدى.

جَلْدٌ : قامچىلىماق ، قامچا بىلەن ئۇرماق ، دەررە ئۇرۇش ، قامچىلاش.

جَلْدٌ ج أَجْلَادٌ وجِلَادٌ: چىداملىق ، سەۋرچانلىق ، جىگەرلىك، غەيرەتلىك.

جَلْدُ عُمَيْرَ : قولدا لەززەتلىنىش ، ئانانىزم قىلىش.

الْجَلْدُ : سەۋر ـ تاقەت ، چىدام.

جِلْدٌ ج جُلُودٌ: تېرە ، شۆپۈك ، پوست ، قاسراق.

جِلْدٌ مَدْبُوغٌ : ئەيلەنگەن تېرە، خۇرۇم ، كۆن.

«كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًاغَيْرَهَا» «قرآن» : ئۇلارنىڭ تېرىلىرى پىشىپ تۈگىگەن چاغدا ئورنىغا باشقا تېرە يەڭگۈشلەيمىز.

جَلَدٌ ج أَجْلَادٌ م جَلَدَةٌ جُلُودٌ: ئىرادىلىك ئادەم ، كەسكىن ئادەم.

«كَانَ فِي طَبْعِهِ تَحَدٍّ لِلشَّرِّ وَجَلَدٌ عَلَى تَحَمُّلِ الْأَلَمِ» : ئۇنىڭ تەبىئىتىگە يامانلىق بىلەن ئېلىشىدىغان ۋە ئازاب ـ ئوقۇبەتكە بەرداشلىق بېرىدىغان روھ سىڭگەنىدى.

جِلْدَةٌ ج جِلْدَاتٌ : بىر پاچە تېرە.

فُلَانٌ مِنْ بَنِى جِلْدَتِنَا : پالانى بىزنىڭ جەمەتىمىزدىن.

اِبْنُ جِلْدَتِكَ : تۇغقان ؛ يۇرتداش ، قېرىنداش.

جِلْدَةُ الرَّجُلِ : ئۇرۇق - تۇغقان ، قەۋم - قېرىنداش.

«كَانَ بِاسْتِطَاعَتِهِ اِحْتِمَالَ ظُلْمِ الْغَرِيْبِ أَمَّا ظُلْمُ أَبْنَاءِ جِلْدَتِهِ فَذَلِكَ غَيْرُ مَعْقُولٍ» : ياتلارنىڭ زۇلمىغا چىداش ئۇنىڭ قولىدىن كەلسىمۇ ، ئەمما ئۆز قاياشلىرىنىڭ زۇلمىغا چىداش ئەقىلگە سىغمايدۇ.

جَلْدَةٌ ج جَلْدَاتٌ : قامچا.

جِلْدِيٌّ : تېرىلىك ، خۇرۇملۇق ، تېرىگە خاس؛ خۇرۇم.

قَفَّازٌ جِلْدِيٌّ : خۇرۇم پەلەي.

حَقْنٌ جِلْدِيٌّ: تېرە ئاستىغا ئۇرۇلىدىغان ئوكۇل.

أَمْرَاضٌ جِلْدِيَّةٌ : تېرە كېسەللىرى.

مِحْفَظَةٌ جِلْدِيَّةٌ/حَقِيبَةٌ جِلْدِيَّةٌ : خۇرۇم سومكا.

جِلْدِيَّاتٌ : تېرە مەسۇلاتلىرى ، تېرە بۇيۇملار.

جُلْذٌ ج مَنَاجِذُ : قارىغۇ چاشقان.

جُلْذِيٌّ ج جُلَاذِيٌّ : راھىب ، چېركاۋ خىزمەتچىسى ؛ ھۈنەرۋەن ؛ تاش.

جَلَزَ يَجْلِزُ جَلْزًا الرَّأْسَ: باشىنى باغلىدى ، باشىنى تاڭدى ، باشىنى ئورىدى.

جَلَسَ يَجْلِسُ جُلُوسًا: ئولتۇردى ، جاي ئالدى.

جَلَسَ الطَّائِرُ: قۇش قوندى.

اَلْجُلَسُ : ھەمراھ ، ئۇلپەت ، كۆپ ئولتۇرۇۋالغۇچى.

اَلْجَلْسُ: بىللە ئولتۇرغۇچى ، ئولتۇرۇشقۇچى.

جَلْسَةٌ ج جَلَسَاتٌ و جُلُوسٌ: يىغىن ؛ ئولتۇرۇش؛ قېتىم ، بىر مەيدان، نۆۋەت ، (سانلىق يىغىنىڭ).

جَلْسَةٌ عَامَّةٌ : ئادەتتىكى يىغىن ، ئاممىۋى يىغىن.

جَلْسَةٌ عَامَّةٌ تَامَّةٌ : ئومۇمىي يىغىن.

اَلْجَلْسَةُ الْمُسْتَعْجَلَةُ: جىددىي يىغىن ، ئالاھىدە يىغىن ، پەۋقۇلئاددە يىغىن.

جَلْسَةٌ طَارِئَةٌ : تاسادىپىي يىغىن ، جىددىي يىغىن.

جَلْسَةٌ سِرِّيَّةٌ : مەخپىي يىغىن.

«عَقَدَ الْمُؤْتَمَرُ جَلْسَتَهُ الصَّبَاحِيَّةَ فِي قَاعَةِ الْجَامِعَةِ» : قۇرۇلتاي ئېتىگەنلىك يىغىنىنى ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ زالىدا ئاچتى.

جِلْسَةٌ : ئولتۇرۇش شەكلى ، ئولتۇرۇش ھالىتى.

«كَانَ يَجْلِسُ جِلْسَةَ الطَّاوُوسِ» : ئۇ توز قىيا-پىتىدە ئولتۇراتتى.

جَلَطَ يَجْلِطُ جَلْطًا: قەسەم قىلدى ؛ يالغان سۆزلىدى.

جَلَطَ يَجْلِطُ الْجِلْدَ : تېرىنى سويدى.

جَلَطَ الرَّأْسَ: باش چۇشۇردى ، چاچ چۇشۇردى.

جُلْطَةٌ دَمَوِيَّةٌ : قان نوكچىسى.

جَلَعَ يَجْلَعُ جُلُوعًا : ھاياسىزلىق قىلدى ، يۈزى قېلىنلىق قىلدى.

جَلِفَ يَجْلَفُ جَلَفًا وجَلَافَةً: قوپاللىق قىلدى ، سويدى.

جَلَفَ الذَّبِيْحَةَ: قوينىڭ تېرىسىنى سويدى.

جِلْفٌ ج أَجْلَافٌ وَجُلُوفٌ : قوپال ، ئەدەبسىز ، تومپاي، توك، يېرىك.

جِلْفُ اَلْوَاحِدَةُ جِلْفَةٌ: قۇرۇق نان ، قۇرۇق بولكا.

جَلَّ يَجِلُّ جَلَالَةً وجَلَالاً : ئۇلۇغ بولدى ، سەلتە-نەتلىك بولدى ، يۇكسەك بولدى ، مەرتىۋىلىك بولدى ، چوڭ بولدى.

جَلَّ عَنِ الْحَصْرِ : سان - سانىقسىز، ھېسابسىز.

اَللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ: ئاللاھ غالىب ۋە بۈيۈكتۇر.

جَلَّ عَنْ : ... دىن پاكلىدى.

«اَلْكَرِيْمُ يَجِلُّ عَنِ الدَّنَاءَاتِ» : ئېسىل ئادەم ناچار قىلىقلاردىن ئۆزىنى پاك تۇتىدۇ.

جَلَّ يَجُلُّ جَلَّ الشَّيْءَ: نەرسىنىڭ كۆپ قىسمىنى ئالدى.

جَلَّ الْبَعِيْرَ : مايا‌ق تەردى.

جَلَّ يَجُلُّ و يَجِلُّ جَلَّ الدَّابَّةَ : ئۇلاغقا توقۇم توقۇدى.

جُلٌّ ج جِلَالٌ و أَجْلَالٌ : يوپۇق (ئاتنىڭ) ؛ يەلكەنلىك كېمە.

جَلَّابٌ ج جَلَّابَةٌ : ئىمپورت سودىگىرى ، سىرتتىن مال كىرگۈزگۈچى.

جُلَّابُ الْعَبِيْدِ : قۇل سودىگىرى ، قۇل بىدىكى.

جُلَّابٌ: شېكەر بىلەن قاينىتىلغان قىزىل گۈل سۇيى ، جۇلاپ.

جَلَّابِيَّةٌ ج جَلَّابِيَّاتٌ : ئۇزۇن كۆڭلەك ؛ يەكتەك ؛ ئىچ كىيىمى.

جَلَّادٌ : جاللات ، ئۆلۈم جازاسىنى ئىجرا قىلغۇچى؛ تېرە سودىگىرى ، خۇرۇم سودىگىرى.

جَلَّامٌ : قوي قىرقىغۇچى.

جُلٌّ : ئەتىرگۈل.

جِلٌّ و جَلٌّ ج أَجِلَّةٌ : كاتتا ، بۇيۇك ، زور.

«اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِي ذَنْبِي كُلَّهُ دِقَّهُ وَجِلَّهُ» : ئى ئاللاھ ، مېنىڭ كىچىك ـ چوڭ گۇناھلىرىمنىڭ جىمىسىنى مەغپىرەت قىلغىن.

جُلَّةٌ : نوپۇزلۇق.

«عَاوَنَهُ فِي ذٰلِكَ جُلَّةُ الْأُدَبَاءِ وَالْعُلَمَاءِ فِي عَصْرِهِ» : ئۇ ئىشتا ئۇنىڭغا ئۆز زامانىدىكى نوپۇزلۇق ئەدىب ، نوپۇزلۇق ئالىملار ياردەملەشتى.

جُلَّةٌ ج جُلَلٌ وَ جِلَالٌ : سېۋەت ؛ چۆيۈن توپ.

جُلَّةُ الْحَيَوَانِ : ھايۋان قىغى، مايىاق.

جَلَلٌ : بۇيۇك ، كاتتا ، مۇھىم ؛ قۇدرەتلىك ، كۈچلۈك.

خَطْبٌ جَلَلٌ : چوڭ مۇسىبەت.

فَعَلَهُ مِنْ جَلَلِكَ : ئۇنى سەن ئۈچۈن قىلدى.

أَمْرٌ جَلَلٌ : مۇھىم ئىش.

جُلٌّ : كۆپ قىسمى ، تولىسى.

جُلَّبَانٌ: ياۋا كۆك پۇرچاق.

جَلَّحَ يُجَلِّحُ تَجْلِيحًا السِّكِّينَ أَوْ نَحْوَهُ: پىچاقنى ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىنى بىلىدى.

جَلَّدَ يُجَلِّدُ تَجْلِيْدًا : مۇزلاتتى ، توڭلاتتى.

جَلَّدَ الْكِتَابَ : كىتابنى تۇپلىدى، قاپلىدى، شىرازلىدى، تاشلىدى.

جَلَّسَ يُجَلِّسُ تَجْلِيسًا: ئولتۇرغۇزدى.

اَلْجَلِيسُ: ھەمراھ ، ئۇلپەت ؛ كۆپ ئولتۇرۇۋالغۇچى.

جَلَّلَ يُجَلِّلُ تَجْلِيْلاً: ياپتى ، يۆگىدى ؛ ھۆرمەتلىدى؛ توسۇۋالدى.

جُلَّنَارُ : ئانار گۈلى.

جِلَّوْزٌ : ئورمان يانىقى ؛ مۇھاپىزەتچى.

جَلَّى يُجَلِّي تَجْلِيَةً الْأَمْرَ: چۈشەندۈردى.

جَلَّى مِنْ أَوْ عَنْ: ... دىن يولغا چىقتى، سەپەرگە ئاتلاندى، يۇرۇپ كەتتى؛ ئايدىڭلاشتى.

جَلَّى الْفَرَسُ : ئات بەيگىدە ئۈزۈپ چىقتى.

جَلَّى الْهَمَّ عَنْهُ : ئۇنى غەمدىن خالاس قىلدى.

جَلَّى الْقَوْمَ عَنْ أَوْطَانِهِمْ: قەۋمىنى ۋەتەنلىرىدىن ھەيدەپ چىقاردى.

«إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَرَبِّي لَايُجَلِّيْهَا لِوَقْتِهَا إِلَّاهُوَ» «قرآن» : ئۇنىڭ قاچان بولىدىغانلىقىنى پەقەت پەرۋەردىگارىم بىلىدۇ ، ئۇنى پەقەت ئۆزى بەلگىلىگەن ۋاقىتتا مەيدانغا چىقىرىدۇ.

اَلْجُلَّى : چوڭ ئىش ، بۇيۇك ئىش.

«لَايُدْعَى لِلْجُلَّى اِلَّا أَخُوهَا» : چوڭ ئىشقا پەقەت شۇ ئىشنىڭ ئەھلى چاقىرىلىدۇ.

«قَدَّمَتْ حَرْكَةُ التَّرْجَمَةِ خِدْمَةً جُلَّى لِلثَّقَافَةِ الْعَرَبِيَّةِ» : تەرجىمە ھەرىكىتى ئەرەب مەدىنىيىتى ئۈچۈن چوڭ خىزمەت كۆرسەتكەن.

جَلِيٌّ: روشەن ، ئېنىق ، ئوچۇق ، ئاشكارا ؛ پارقىرىتىلغان.

جَلَمَ يَجْلِمُ جَلْمًا الشَّوْكَ: يۇڭ قىرقىدى.

جَلَمٌ ج جِلَامٌ : يۇڭ قىرقىدىغان قايچا.

جَلْمَدٌ ج جَلَامِدُ: قورام تاش ، چوڭ تاش ، ئۆيۈل تاش ؛ ئۇستىخانلىق ئادەم.

جُلْمُدٌ : كۈچلۈك ئادەم، كۈچتۇڭگۇر ئادەم.

جُلْمُودٌ ج جَلَامِدُ : قورام تاش ، چوڭ تاش ، ئۆيۈلتاش ؛ ئۇستىخانلىق ئادەم.

جَلَهَ يَجْلَهُ جَلَهًا الرَّجُلُ الشَّيْءَ : ئېچىۋەتتى ، پاش قىلدى ؛ نەرى قىلىۋەتتى ، ئېلىۋەتتى.

جَلْهَةٌ ج جِلَاهٌ: چاچنىڭ يېرىمىنىڭ چۈشۈپ كېتىشى.

جَلْهَةُ الْوَادِي: قارشى قىرغاق ، ئۇ قىرغاق ، ئۇ

قات.

جَلْوٌ : پارقىرىماق ، يالتىرىماق.

جِلْوَازٌ ج جَلَاوِيْزَةٌ : ساقچى ؛ ھۆكۈمران ئادەمـ نىڭ ئالدىدا يۈگۈر ـ يېتىم ئىشلارنى قىلدۇرۇش خادىم.

جَلُوبَةٌ ج جَلَائِبُ : سىرتتىن كەلتۈرۈلىدىغان مال ؛ يۈك ـ تاق ئارتىلىدىغان تۈگە.

جِلْوَةٌ : تويلۇق ؛ تويدا ئوغۇلنىڭ قىزغا بېرىدىغان سوۋغىتى.

جُلُوسٌ: ئولتۇرماق.

عِيْدُ الْجُلُوسِ: تەختتە ئولتۇرۇش بايرىمى.

جَلَى يَجْلُوْ جَلَاءً وَجُلُوًّا: قورقۇنچ ياكى قۇرغاقـ چىلىق تۈپەيلىدىن ۋەتەندىن چىقىپ كەتتى.

جَلَى عَنْهُ الْهَمَّ : ئۇنى غەمدىن خالاس قىلدى.

جَلَى يَجْلِى جَلْيًا وجَلَاءً : پارقىرىتىۋەتتى.

اَلْجِلْيُ : تۆشلۇك.

جَلِيْبٌ ج جُلَبَاءُ م جَلْبَى : جەلپ قىلىنغان ، كىرگۈزۈلگەن ، ئىمپورت قىلىنغان.

جَلِيْبَةٌ ج جَلَائِبُ : سىرتتىن كەلتۈرۈلگەن مال.

جَلِيْخٌ : سۇ ئاۋازى.

جَلِيْدٌ ج جُلَدَاءُ و أَجْلَادٌ: سەۋرچان ، چىداملىق ، غەيرەتلىك.

جَلِيْدٌ : مۇز.

«جَوَّلَتْ بُرُودَةُالْجَوِّ مِيَاهَالْبُحَيْرَةِ إِلَى جَلِيدٍ» : ھاۋانىڭ سوغۇقلىقىدىن كۆل سۈيى مۇز تۇتتى.

جَبَلُ جَلِيْدٌ : مۇز تاغ.

جَلِيْدِيٌّ : مۇزلۇق ، مۇزدەك.

اَلْعَصْرُ الْجَلِيْدِيُّ : مۇز دەۋرى.

جَلِيسٌ ج جُلَسَاءُ وجُلَّاسٌ: ھەمراھ ، ئۇلپەت ، ھەمسۆھبەت ، شېرىك ، يولداش ؛ قېرىنداش.

جَلْيَطَ يُجَلْيِطُ جَلْيَطَةً : سۈرتتى ، ئېرتىۋەتتى.

جَلِيقٌ ج جَلَائِقُ وجُلُوقٌ : قوپال ، توك.

جَلِيْلٌ ج أَجِلَّاءُ وأَجِلَّةٌ وجِلَّةٌ: ئۇلۇغ ، بۈيۈك ، ئالىي ، ھۆرمەتلىك.

اَلْجَلِيْلُ : ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ ، ھەممىدىن ئۇلۇغ دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

صَاحِبُ الْمَقَامِ الْجَلِيلِ : كاتتا مەرتىۋىلىك.

جَلِيْلَةٌ ج جَلَائِلُ : ئۇلۇغ ئىش ، مۇھىم ئىش ، ئاساسلىق ئىش ، ئۇلۇغ كەسىپ.

جَلِيٌّ : روشەن ، ئېنىق ، ئوچۇق.

«جَلِيٌّ أَنَّ الْعَرَبِيَّةَ لُغَةُ تَهُمُّ الْمُسْلِمِيْنَ كَافَّةً لِأَنَّهَا لُغَةُ الْقُرْآنِ الْكَرِيْمِ» : ئەرەب تىلى قۇرئان كەرىمنىڭ تىلى بولغاچقا ، پۈتۈن مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ئۇنىڭ مۇھىملىقى ئېنىق.

اَلْجَلِيَّةُ : ئېنىق خەۋەر.

اَلْجَلِيَّةُ مِنَ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ ماھىيىتى ، ئىشنىڭ ھەقىقىتى.

«أَطْلِعْنِى عَلَى جَلِيَّةِ الْأَمْرِ» : ئىشنىڭ ماھىـ يىتىدىن مېنى خەۋەردار قىلغىن.

جِمَاحٌ: (ئات) توسۇنلۇق قىلماق ؛ ئاساۋلىق قىلماق.

كَبَحَ جِمَاحَهُ : ئۆزىنى تۇتۇۋالدى ، كونترول قىلدى ، ئۆزىنى چەكلىدى.

«لَمْ تُفْلِحْ الْإِجْرَاءَاتُ الْإِقْتِصَادِيَّةُ فِي كَبْحِ جِمَاحِ التَّضَخُّمِ» : پۇل پاخالىقىنى كونترول قىلىشتا ئىقتىسادىي تەدبىرلەر ئۈنۈم بەرمىدى.

جَمَادٌ ج جَمَادَاتٌ : جانسىز نەرسە ، مىنېرال ، رودا ، ئانئورگانىك ماددا ؛ جانسىز ، ئۆلۈك.

جُمَادَى الْأُوْلَى : ھىجرىيىنىڭ 5 ـ ئېيى.

جُمَادَى الْآخِرِ: جامادىيەلئاخىر (ھىجرىيىنىڭ 6 ـ ئېيى.)

ظَلَّتِ الْعَيْنُ جُمَادَى : كۆزدىن ياش چىقماس بولۇپ قالدى.

جُمَادَيَانِ: ھىجرىيىنىڭ 5 ـ ، 6 ـ ئايلىرى.

جَمَادِيٌّ : مىنېرالىق.

جُمَارَى: ھەممە.

جَاءَالْقَومُ جَمَارَى: ئۇلارنىڭ ھەممىسى كەلدى.

اَلْجَمَارُ: توپ.

عَدَّ فُلَانٌ إِبِلَهُ جَمَارًا : تۆگىسىنى توپ سانىدى.

جِمَاعٌ : جىنسىي مۇناسىۋەت ، جىما.

بِجِمَاعِ فِكْرِهِ : پۈتۈن دىققىتى ـ ئىتىبارى بىلەن.

جَمَاعَةٌ ج جَمَاعَاتٌ : توپ ، بۆلەك ، تۈركۈم ، جامائە ، جامائىت ، گۇرۇپپا ، نۇرغۇن.

«خَطَبَ رَئِيْسُ الْجَامِعَةِفِى جَمَاعَةٍمِنَ الطُّلَّابِ» : ئۇنىۋېرسىتېت مۇدىرى نۇرغۇن ئوقۇغۇچىلارغا نۇتۇق سۆزلىدى.

جَمَاعَاتٍ وَأَفْرَادًا : زور تۈركۈم ۋە زور مىقداردا.

«خَرَجَ الْعُمَّالُ مِنْ مَصَانِعِهِمْجَمَاعَاتٍوَأَفْرَادًا» : ئىشچىلار زاۋۇتلىرىدىن توپ ـ توپ بولۇپ چىقتى.

جَمَاعِيٌّ: ئورتاق ، كوللېكتىپ.

عَمَلٌ جَمَاعِيٌّ: ئامما‌ۋى پائالىيەت ، ئامما‌ۋى خىزمەت ، كوللېكتىپ ئەمگەك.

أَمْنٌ جَمَاعِيٌّ : كوللېكتىپ بىخەتەرلىك ، جاما‌ئەت ئامانلىقى.

غِنَاءٌ جَمَاعِيٌّ : ئومۇمخور.

تَدَابِيْرُ جَمَاعِيَّةٌ : كوللېكتىپ تەدبىر ، كوللېكتىپ چارە.

«لَقَدْ نَابَ عَنْ جَمَاعَتِهِ وَقَدَّمَ تَقْرِيرًا حَوْلَ تَجْرِبَتِهِمْ لِلدِّرَاسَةِ» : ئۇ پۈتۈن گۇرۇپپىدىكىلەرگە ۋاكالىتەن ئۆگىنىش تەجرىبىلىرىنى تونۇشتۇردى.

جَمَالٌ : گۈزەللىك ، ھۆسن ـ جامال ، چىرايلىقلىق.

عِلْمُ الْجَمَالِ : ئېستېتىكا.

إِلَاهَةُ الْجَمَالِ : گۈزەللىك ئىلاھى.

جُمَانٌ جُمَانَةٌ ج جُمَانَاتٌ : مەرۋايىت ، ئۇنچە.

اَلشُّجَاعُ جَمَاهِرُ وَقَلَّ مَنْ هُوَ مَاهِرٌ : ھۇنەرۋەن دېگەن كۆپ ، لېكىن ئۇستىسى ئاز.

جَمْبَازٌ. جَمْبَازِيَةٌ : چاماباشچىلىق ، گىمناستىكا.

«اَلطُّلَّابُ يُمَارِسُونَ رِيَاضَةَ الْجَمْبَازِ فِى الْإِسْتِرَاحَةِ بَيْنَ الْحِصَّتَيْنِ» : ئوقۇغۇچىلار دەرس ئارىسىدىكى دەم ئېلىشتا گىمناستىكا ئويناىدۇ.

اَلْجَمْبَازُ عَلَى الْأَجْهِزَةِ: گىمناستىكا (ياغاچ ئات ، تورنىك قاتارلىق تەنتەربىيە سايمانلىرى بىلەن ئويناىدىغان گىمناستىكا).

جَمْبَازِيٌّ : گىمناستىكا ئوينىغۇچى ، تەنھەركەتچى.

جَمْبَرِيٌّ: راك (دېڭىز ھايۋىنى).

جَمْجَمَ يُجَمْجِمُ جَمْجَمَةً الْكَلَامَ : ئېغىز ـ پەس سۆزلىدى ، قالايمىقان سۆزلىدى ، پەلىپەتىش سۆزلىدى ، تاغدىن ـ باغدىن سۆزلىدى.

جُمْجُمَةٌ ج جَمَاجِمُ : باش سۆڭىكى ؛ چۆچەك (ياغاچ تاۋاق) ؛ قەۋمىنىڭ چوڭى ، بىر تۈرلۈك كەمچەن ؛ تۈزلۈق زېمىنغا كولانغان قۇدۇق.

جَمَحَ يَجْمَحُ جَمْحًا وجِمَاحًاوجُمُوحًاالْحِصَانُ: ئايغىر شاشلىق قىلدى ؛ يۈگۈردى ، چاپتى.

جَمَحَ الرَّجُلُ : ھاۋايى ـ ھەۋەسكە بېرىلدى ؛ ئۆز بېشىمچىلىق قىلدى ، ئۆزى بىلگەننى قىلدى ، بەكئۆزلۈك ، تەرسالىق قىلدى.

جَمَحَتِالْمَرْأَةُزَوْجَهَا: ئايال ئېرىنى تاشلىۋەتتى.

جَمَحَ إِلَيْهِ: ئالدىرىدى ، يۈگۈردى.

«لَوْيَجِدُونَ مَلْجَأً أَوْ مَغَارَاتٍ أَوْمُدَّخَلًا لَوَلَّوْا إِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ» «قرآن» : ئەگەر ئۇلار بىرەر قورغان ياكى غار ياكى گەمبىنى تاپسا ئىدى ، ئۇلار شۇ تەرەپكە قاراپ ئەلۋەتتە يۈگۈرۈشكەن بولاتتى.

جَمَحَ يَجْمَحُ جُمْحًا: كونترول قىلدى ، ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

«لَاأَدْرِى كَيْفَ اسْتَطَعْتُ أَنْ أَكْبَحَ جِمَاحَ غَضَبِى فِى وَجْهِ الْإِعْتِدَاءَاتِ» : تاجاۋۇزچىلىق ئالدىدا غەزىپىمنى قانداق بېسىۋالغانلىقىمنى ئۇقمايمەن.

جَمَدَ يَجْمُدُ جَمْدًا وَجُمُودًا : قېتىپ قالدى ، ئويۇپ قالدى ، توڭلاپ قالدى.

جَمَدَ الدَّمُ : قان ئويۇپ قالدى.

جَمَدَتْ يَدُهُ: بىخىللىق قىلدى.

«تَجْمُدُ الْأَنْهَارُأَحْيَانًافِى الْمَنَاطِقِ الْبَارِدَةِ» :

سوغۇق رايونلاردا بەزىدە دەريالار توڭلايدۇ.

جَمَدٌ ج أَجْمَادٌ : مۇز ؛ قار ؛ تاش ؛ ئېگىز زېمىن.

جَمَرَ يَجْمِرُ جَمْرًا: يېغىلدى ، توپلاندى.

جَمَرَ الْقَوْمُ: ھەممىسى ئىتتىپاقلاشتى ، بىردەك ئىتتىپاقلاشتى.

جَمْرَةٌ ج جَمْرٌ و جِمَارٌ و جَمْرَاتٌ: چوغ ، يېنىپ تۇرغان ئوت.

«اِنْتَظَرَهُ عَلَى أَحَرَّ مِنَ الْجَمْرَةِ» : ئۇ ئۇنى سېغىنىش بىلەن كۈتتى (ساقلىدى).

جَمْرَةٌ : شېغىل تاش ، ئۇششاق تاش.

هُمْ جَمْرَةٌ : ئۇلار كۆچلۈكتۇر.

جَمْرَةٌ حَمِيْدَةٌ : ياخشى سۈيەتلىك ئۇسمە.

جَمْرَةٌ خَبِيثَةٌ : يامان سۈيەتلىك ئۇسمە.

جَمْرَةٌ فَارِسِيَّةٌ : غەلۋەرەك.

جُمْرُكٌ ج جَمَارِكُ : تاموژنا.

جُمْرُكِيٌّ : تاموژنىغا ئائىت ، تاموژنا بېجى.

رُسُومٌ جُمْرُكِيَّةٌ : تاموژنا بېجى ، چېگرا بېجى.

جَمَزَيَجْمِزُجَمْزًاالْفَرَسُ: ئات چاپتى، يۈگۈردى.

اَلْجُمْزَةُ ج جُمَزٌ : ئۇسۇلۇكلەرنىڭ ئورۇقى جايلاشقان پورىكى (غۇنچىسى).

جَمَسَ يَجْمُسُ جُمُوسًا : ئويىدى ، توڭلىدى.

جَمَشَ يَجْمُشُ يَجْمِشُ جَمْشًا الرَّأْسَ : باشنى چۇشۇردى ، چاچنى ئالدى.

جَمَعَ يَجْمَعُ جَمْعًا : توپلىدى ، يىغدى ، جەملىدى ، بىرلەشتۈردى.

جَمَعَ الْقُرْآنَ : قۇرئان كەرىمنى يادلىدى ، ھېپىزى قىلدى.

جَمَعَ شَمْلَهُمْ : ئۇلارنى ئىتتىپاقلاشتۇردى ، جەم قىلدى.

جَمَعَهُ : بىرلەشتۈردى ، ئومۇملاشتۇردى.

جَمَعَ الْأَرْقَامَ: سانلارنى قوشۇپ ھېسابلىدى ، جەملىدى.

جَمَعَ كِتَابًا : كىتاب تەسنىپ قىلدى ، تەھرىر لىدى ، تۈزدى.

جَمَعَ بَيْنَهُمْ : ئۇلارنى ئىتتىپاقلاشتۇردى.

جَمَعَ جَمْعِيَّةً : يىغىن چاقىردى ، يىغىن ئاچتى.

جَمَعَ الْحُرُوْفَ «فِى الطِّبَاعَةِ» : ھەرپ تىزدى.

«كُنْتُ فِى الْعَاشِرَةِ مِنْ سِنِّي وَقَدْ جَمَعْتُ الْقُرْآنَ حِفْظًا» : مەن ئون ياش چېغىمدىلا پۈتۈن قۇرئاننى ياد ئېلىپ بولدۇم.

«اِنَّ النَّاسَ قَدْجَمَعُوالَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ» «قرآن» : شەك - شۈبھىسىزكى ، كىشىلەر سىلەرگە قارشى قوشۇن توپلىدى ، ئۇلاردىن قورقۇڭلار.

جَمْعٌ : يىغىلما ، جەملىمەك ، بىرلەشتۈرمەك ، قوشما.

جَمْعٌ ج جُمُوعٌ : جامائەت ، قوشۇن.

يَوْمُ الْجَمْعِ : قىيامەت كۈنى.

جُمْعُ الْكَفِّ: مۇشت.

«ضَرَبَهُ بِجُمْعِ يَدِهِ» : ئۇنى مۇشت بىلەن ئۇردى.

جُمْعَةٌ، جُمَعَةٌ، يَوْمُ الْجُمُعَةِ: جۈمە كۈنى.

جَمْعِيَّةٌ : توپلانغان ئاممىا.

جَمْعِيَّةٌ ج جَمْعِيَّاتٌ : جەمئىيەت ، بىرلەشمە ، تەشكىلات ، ئۇيۇشما.

جَمْعِيَّةٌ خَيْرِيَّةٌ : خەيرىيەت ئۇيۇشمىسى.

جَمْعِيَّةُ الْإِسْعَافِ: قۇتقۇزۇش جەمئىيىتى.

جَمْعِيَّةٌ عُمُومِيَّةٌ : چوڭ يىغىن ، قۇرۇلتاي.

جَمْعِيَّةُ الْهِلَالِ الْأَحْمَرِ: قىزىل ھىلال ئاي جەمئىيىتى.

جَمْعِيَّةُ الصَّلِيْبِ الْأَحْمَرِ: قىزىل كرېست جەمئىيىتى.

اَلْجَمْعِيَّةُ الْإِسْلَامِيَّةُ الصِّينِيَّةُ : جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى.

اَلْجَمْعِيَّةُ الْبَشَرِيَّةُ : ئىنسانلار جەمئىيىتى.

اَلْجَمْعِيَّةُ الْعَامَّةُ لِلْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ : بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى.

جَمَلَ يَجْمُلُ جَمْلاً : خۇلاسىلىدى ، يىغدى ، جەملىدى ؛ قىسقارتتى ، يىغىنچاقلىدى.

جَمُلَ يَجْمُلُ جَمَالاً: چىرايلىق بولدى ، گۈزەل-

لەشتى.

«يَجْمُلُ بِنَا أَنْ نَصْرِفَ هَمَّنَا إِلَى تَهْذِيبِ اللُّغَةِ» : دەققىتىمىزنى تىلنى تۈزەشكە قارىتىشىمىزغا توغرا كېلىدۇ.

جَمَلٌ ج جِمَالٌ وأَجْمَالٌ وجُمْلٌ وَجَمَالَةٌ ج جَمَلاَتٌ و جَمَائِلُ : تۆگە.

«اَلْجَمَلُ يَحْمِلُ مَالاَيَقْوَى غَيْرُهُ عَلَى حَمْلِهِ» : تۆگە باشقا ھايۋانلار كۆتۈرەلمەيدىغان نەرسىلەرنى كۆتۈرەلەيدۇ.

جُمْلَةٌ ج جُمَلٌ: ئىبارە، جۈملە ؛ ئومۇمىي سان؛ مىقدار ؛ بىر قانچە ؛ نۇرغۇن.

جُمْلَةُ الْقَوْلِ: يىغىپ ئېيتقاندا ، قىسقىسى ، ئۇزۇن گەپنىڭ قىسقىسى ، گەپنىڭ پوسكالىسى.

جُمْلَةً وَتَفْصِيلاً : مۇكەممەل ۋە كونكرېت ، تولۇق ۋە تەپسىلىي.

جُمْلَةً.بِالْجُمْلَةِ : كۆپ ، كۆپ مىقدارىدا ، توپ.

تَاجِرُ الْجُمْلَةِ : توپ ساتقۇچى سودىگەر.

«هَذِهِ التُّهْمَةُ مُخْتَلَقَةٌ جُمْلَةً وَتَفْصِيلاً» : بۇ تۆھمەت ھەر جەھەتتىن ئېيتقاندا ئويدۇرمىدۇر.

«الشَّرِيْعَةُ الإِسْلاَمِيَّةُ هِيَ جُمْلَةُ الأَوَامِرِ الإِلَاهِيَّةِ الَّتِي تُنَظِّمُ حَيَاةَ كُلِّ مُسْلِمٍ» : ئىسلام شەرىئىتى ھەربىر مۇسۇلماننىڭ تۇرمۇشىنى رەتكە سالىدىغان ئاللاھ تائالانىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرىنىڭ يىغىندىسىدۇر.

جَمَّ يَجُمُّ جُمُومًا الْمَاءُ: سۇ توپلاندى، جىقلىدى، جىقلاپ كەتتى ، يىغىلدى.

جَمَّ الشَّيْءُ: كۆپەيدى ، يىغىلدى.

جَمَّ الْبِئْرُ: قۇدۇق سۇغا تولۇپ كەتتى.

جَمَّ الشَّخْصُ : ئارام ئالدى ، كۆچ ـ قۇۋۋىتىنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

جَمَّ يَجُمُّ جَمًّا وجِمَامًا الْمِكْيَالَ : كەمچەننى تولدۇردى ، تولۇقلىدى.

جَمَّ الْفَرَسُ: ئات دەم ئالدى ، ئارام ئالدى.

جَمٌّ ج جِمَامٌ وجُمُومٌ: كۆپ ، مول ، جىق.

جَاؤُوا جَمًّا غَفِيرًا: ئۇلار كۆپلەپ ، توپ بولۇپ كەلدى.

جَمُّ النَّشَاطِ : كۆچ ـ قۇۋۋىتى ئۇرغۇپ تۇرغان.

«وَ تُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا» (قرآن) : مالنى ناھايىتى دوست تۇتۇسىلەر.

جَاءُوا جَمَّاءَ الْغَفِيْرِ: كۆپچىلىك كەلدى ، توپ ـ توپ بولۇپ كەلدى.

جُمَّارٌ ج جُمَّارَاتٌ : خورما يىلىمى.

اَلْجَمَّازُ : يۈگۈرۈك ئات.

جُمَّازَةٌ : ئىككى يېڭى تار يۈك توقۇلما تون.

«أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَوَضَّأَفَضَاقَ عَنْ يَدَيْهِ كُمَّا جُمَّازَةٍ كَانَتْ عَلَيْهِ» (حديث) : پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەرەت ئالغاندى، ئۇچىسىدىكى تار يەڭلىك يۈك توقۇلما تونىنىڭ ئىككى يېڭى تار كېلىپ قالدى (ئىككى بىلىكىنى يۇيۇشتا)

جَمَّاسٌ : پادىچى ، مالچى.

جَمَّلٌ ج جَمَّلاَتٌ : تۆگىچى.

جُمَّةٌ ج جُمَمٌ : ماڭلاي ، چاچ ؛ سۇيى كۆپ قۇدۇق.

جَمَّدَ يُجَمِّدُ تَجْمِيدًا: توڭلاتتى ، توڭلىتىپ قويدى.

جَمَّدَ الأَمْوَالَ : مەبلەغنى توڭلىتىپ قويدى.

جَمَّرَ يُجَمِّرُ تَجْمِيرًا : بىرلىككە كەلدى.

جَمَّرَ الْحَاجُّ : شەيتانغا تاش ئاتتى.

جَمَّرَ اللَّحْمَ أَوِ الْخُبْزَ: گۆش ياكى نانىنى چوغ ئۈستىگە قويدى.

جَمَّرَ اللَّحْمَ: گۆشنى كاۋاپ قىلدى ، قاقلىدى، پىشۇردى.

جَمَّرَ شَعْرَهُ : چېچىنى ئۆرۈدى.

جَمَّشَ يُجَمِّشُ تَجْمِيشًا: تاتلىدى ، قاشلىدى ، غىدىقلىدى.

جَمَّعَ يُجَمِّعُ تَجْمِيعًا : يىغدى ، توپلىدى.

«جَمَّعَ ثَرْوَتَهُ مِنْ بَيْعِ الْكُتُبِ الْقَدِيْمَةِ» : قەدىمى كىتابلارنى سېتىپ يورۇپ پۇل ـ مال توپلىدى.

جَمَّلَ يُجَمِّلُ تَجْمِيلاً: زىننەتلىدى ، چىرايلىق قىلدى ، بېزىدى.

جَمَّلَ الشَّحْمَ : ياغنى ئېرىتتى.

جَمَّلَ اللّٰهُ عَلَيْكَ : ئاللاه ساڭا گۈزەللىك ئاتا قىلسۇن.

جُمَّلٌ. حِسَابُ الْجُمَّلِ : ئەبجەد ھېسابى.

جَمَّمَ يُجَمِّمُ تَجْمِيمًا النَّبَاتُ : ئۆسۈملۈك بۇك - باراقسان بولۇپ ئۆستى، توپ - توپ بولۇپ ئۆستى.

اَلْجُمَّيْزُ. اَلْجُمَّيْزَى: ئەركەك ئانجۇر.

جَمْهَرَ يُجَمْهِرُ جَمْهَرَةً الْقَوْمَ : توپلىدى، يىغدى.

جَمْهَرَ الْقَوْمُ : يىغىلدى، توپلاندى.

جُمْهُورٌ ج جَمَاهِيْرُ: ئاممىا، خەلق ئاممىسى، كۆپچىلىك، كۆپ ساندىكى.

«مِنْ أَسْبَابِ التَّخَلُّفِ فِى التَّعْلِيْمِ الْمِهَنِيِّ أَنَّ جُمْهُورَ الطَّلَبَةِ يَحْتَقِرُ الْعَمَلَ الْيَدَوِيَّ» : كۆپچىلىك ئوقۇغۇچىلارنىڭ قول ئەمگىكىنى كەمسىتىشى كەسپى مائارىپنىڭ ئارقىدا قېلىشىنىڭ سەۋەبلىرىدىندۇر.

حَرَكَةٌ جَمَاهِرِيَّةٌ : ئاممىۋى ھەرىكەت.

اَلْجَمَاهِيْرُ الْغَفِيْرَةُ : كەڭ ئاممىا، خەلق ئاممىسى.

اَلْجَمَاهِيرُ الْعَامِلَةُ : ئەمگەكچىلەر ئاممىسى.

جَمَاهِيرِيٌّ: جامائەتچىلىك؛ كۆپچىلىك.

جُمْهُوْرِيٌّ : ئاممىنىڭ، جۇمھۇرىيەتنىڭ.

جُمْهُورِيَّةٌ ج جُمْهُورِيَّاتٌ : جۇمھۇرىيەت، رىسپوبلىكا.

حُكُومَةٌ جُمْهُورِيَّةٌ: خەلق ھۆكۈمىتى.

حُكُومَةٌ جُمْهُورِيَّةِ الصِّيْنِ الشَّعْبِيَّةِ : جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى.

جَمُوْدٌ : قېتىپ قالغان، ئۈيۈپ قالغان، ھەرىكەتسىز، جانسىز.

جَمُوشٌ : تۈك چۇشۇرىدىغان دورا.

جَمِيْرٌ : يىغىلىدىغان جاي.

جَمِيْرَةٌ : ئۆرۈمە چاچ.

جَمِيْشٌ : تۈك چۇشۇرىدىغان دورا.

جَمِيْعٌ : ھەممە، بارلىق، كۆپچىلىك، پۈتۈن-لەي، پۈتكۈل.

«أَخَذْتُ حَقِّي جَمِيْعَهُ» : مەن ھەققىمنىڭ ھەممىسىنى ئالدىم.

«مَا يَهُمُّ الْجَمِيعَ يَجِبُ أَنْ يَعْتَنِيَ بِهِ الْجَمِيعُ» : كۆپچىلىكنىڭ ئىشىنى كۆپچىلىك باشقۇرۇشى كېرەك.

جَمِيْلٌ : چىرايلىق، گۈزەل، كىشىكەن؛ ئىلتىپات، مەرھەمەت.

مَعْرِفَةُ الْجَمِيْلِ: ياخشىلىق قىلغاننى بىلىش، ياخشىلىققا رەھمەت ئېيتىش؛ مىننەتدارلىق.

عِرْفَانُ الْجَمِيْلِ : ياخشىلىق قىلغاننى بىلىش، ياخشىلىققا رەھمەت ئېيتىش، مىننەتدارلىق.

نُكْرَانُ الْجَمِيلِ : ياخشىلىق قىلغاننى بىلمەسلىك، ۋاپاغا جاپا قىلىش، نانكورلۇق قىلىش.

نَاكِرُ الْجَمِيلِ : تۇزكور، نانكور.

جَنَابٌ ج أَجْنِبَةٌ : جانابى، ئالىي.

رَحْبُ الْجَنَابِ : سېخىي، مەرد، كەڭ قول.

جَنَابُكُمْ : ئالىيلىرى، جانابلىرى.

جُنَابٌ : كۆكرەك ۋاسپالىنىيسى.

جَنَابَةٌ : جۇنۇپ بولماق، ناپاك بولماق.

يَغْتَسِلُ الْمُسْلِمُ مِنَ الْجَنَابَةِ : مۇسۇلمان ئادەم جۇنۇپ بولۇپ قالغاندا غۇسۇل قىلىدۇ.

جَنَاحٌ ج أَجْنِحَةٌ وأَجْنُحٌ وَجَنَاحَاتٌ : قانات، تەرەپ، يان تەرەپ خانە، ئۆي، ھۇجرا.

اَللَّيْلُ يَنْشُرُ جَنَاحَيْهِ : كېچە سوزۇلماقتا.

حَجَزَ جَنَاحًا فِى الْفُنْدُقِ: مېھمانخانىدا بىر ئۆينى ئالدىن تىزىملىتىپ قويدى.

اَلْجَنَاحُ الأَيْمَنُ: ئوڭ قانات، ئوڭ تەرەپ.

اَلْجَنَاحُ الأَيْسَرُ: سول قانات، سول تەرەپ.

هُوَ فِى جَنَاحِ فُلَانٍ: ئۇ پالانىنىڭ ھىمايىسىدە.

جَنَاحُ الطَّائِرِ : قوش قانىتى.

مَقْصُوصُ الْجَنَاحِ : ئاجىز، زەئىپ، بىچارە.

عَلَى جَنَاحِ الأَثِيرِ : رادىئو ئارقىلىق.

رَجَعَ عَلَى جَنَاحِ سُرْعَةٍ : ناهايىتى تېزلىك بىلەن قايتىپ كەلدى.

خَفَضَ لَهُ جَنَاحَهُ : بويسۇندى ؛ ئىگىلدى ، كەمتەر مۇئامىلىدە بولدى.

«وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ» (قرآن) : ئۇلارغا كامالى مېھرىبانلىقتىن ناھايىتى كەمتەر مۇئامىلىدە بولغىن.

جُنَاحٌ : گۇناھ ، جىنايەت.

جُنَاحُ الطَّرِيْقِ : يول بويى ، يول ياقىسى ، يول چېتى.

لَاجُنَاحَ عَلَيْهِ : ئۇنىڭغا كېرەك يوق ، ئۇنىڭغا باك يوق.

«فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ اَوِ اعْتَمَرَ فَلَاجُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا» (قرآن) : ھەج قىلغان ياكى ئۆمرە قىلغان ئادەم ئۇلارنىڭ ئارىسىدا سەئىي قىلسا ھېچ باك يوق.

جَنَازَةٌ ج جَنَازَاتٌ وجَنَائِزُ : تاۋۇت ، جىنازا؛ ماتەم مۇراسىمى.

تَشْيِيْعُ الْجَنَازَةِ : مېيىتنى قەبرىستانلىققا ئۇزىتىپ مېڭىش.

صَلَاةُ الْجَنَازَةِ : جىنازا نامىزى.

اَلْجِنَاسُ: شەكىلداش (ئىلمىي بالاغەتتە ئىككى سۆزنىڭ شەكلى پۈتۈنلەي ياكى قىسمەن ئوخشىشىپ كېتىشى) ، قوش مەنىلىك سۆز.

جَنَانٌ ج أَجْنَانٌ: يۈرەك ، قەلب.

ثَابِتُ الْجَنَانِ : ئىرادىلىك ، يۈرەكلىك.

جُنَانٌ. جُنَانَةٌ : قالقان ، دوبۇلغا.

جِنَايَةٌ ج جِنَايَاتٌ : جىنايەت ، گۇناھ.

جَنَائِيٌّ : جىنايى ، گۇناھقا مەنسۇپ.

اَلْقَانُونُ الجِنَائِيُّ : جىنايى ئىشلار قانۇنى.

جَنَائِنِيٌّ ج جَنَائِنِيَّةٌ و جَنَايَنِيٌّ : باغۋەن ، گۈل ئۆستۈرگۈچى ، گۈلچى.

جَنَبَ يَجْنُبُ جَنْبًاهُ : ئۇنى ئىتتىرىۋەتتى ، نېرى قىلىۋەتتى ، بىر تەرەپتە قويۇپ قويدى ؛ سېغىنىدى ، كۆرگۈسى كەلدى ؛ يىراقلاشتۇردى.

«وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ» (قرآن) : مېنى ۋە مېنىڭ ئەۋلادلىرىمنى بۇتلارغا چوقۇنۇشتىن يىراق قىلغىن.

جَنْبٌ ج أَجْنَابٌ وَجُنُوبٌ : يان ، يان تەرەپ ؛ قىرغاق ؛ بەل ، بېقىن ؛ چەت ياقا.

«أَحَسَّ فِي جَنْبِهِ أَلَمًا» : ئۇ يېنىنىڭ ئاغرىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى.

جَنْبًا لِجَنْبٍ : مۇرىنى - مۇرىگە تىرەپ.

بِجَنْبِهِ : ئۇنىڭ يېنىدا ، يان تەرىپىدە ، ئۇنىڭغا يېقىن.

ذَاتُ الْجَنْبِ : كۆكرەك پەردە يالليۇغى ، كۆكرەك ۋاسپالىنىيسى.

عَلَى جَنْبٍ : يېنىدا ، بىر تەرىپىدە.

جَارُ الْجَنْبِ: يېقىن قوشنا.

جَنْبَكَ: دېققەت قىل ، پەخەس بول ، چەتتە تۇر ، پەخەس بولۇڭ.

قَرِيبُ جَنْبٍ : يېقىن تۇغقان.

بَيْنَ جَنْبَيْهِ: ئىچىدە.

جُنُبٌ: جۇنۇپ ، ناپاك؛ يىراق؛ يېقىن؛ بويسۇنماس؛ مۇساپىر؛ سەپەردىكى ھەمراھ.

«فَبَصُرَتْ بِهِ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ» (قرآن) : ھەمشىرىسى مۇسانى يىراقتىن كۆرۈپ تۇردى ، ھالبۇكى ، ئۇلار تونۇمايتتى.

جَنْبَةٌ ج جَنَبَاتٌ : يان ، تەرەپ.

«كَانَ لِصُرَاخِ الطِّفْلِ صَدَاهُ فِي جَنَبَاتِ الْبَيْتِ» : كىچىك بالىنىڭ يىغلىغان ئاۋازى ئۆينىڭ ئەتراپىدا ياڭرايتتى.

جَنِيٌّ : يان تەرەپ.

جَنَحَ يَجْنِحُ جَنْحًا الطَّائِرُ : قۇش قانىتىنى يارىلاندۇردى.

جَنَحَ يَجْنَحُ جَنْحًا وجُنُوحًا: مايىل بولدى ، قىيسايدى ، قىڭغايدى ، ئاغدى.

جَنَحَ اللَّيْلُ : كېچە كىردى ، كېچە يېتىپ كەلدى.

جَنَحَتِ السَّفِينَةُ: كېمە تېيىز سۇدا قىيشىيىپ يەرگە تېگىپ توختاپ قالدى.

«وَإِنْ جَنَحُوا لِلسِّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا» (قرآن) : ئەگەر ئۇلار تىنچلىققا مايىل بولسا ، سەنمۇ

تىنچلىققا مايىل بول.

جِنْحٌ : يان ، يان تەرەپ ، قوغداش، ھىمايە قىلىش.

جُنْحٌ : قانات ؛ تەرەپ.

اَلطَّائِرُ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ : قۇش ئىككى قانىتى بىلەن ئۇچىدۇ.

جُنْحٌ مِنَ اللَّيْلِ : كېچىنىڭ بىر قىسمى ؛ كېچە، تۈن.

فِي جُنْحِ اللَّيْلِ : كېچە قاراڭغۇلۇقىدا.

جُنْدٌ ج جُنُودٌ وأَجْنَادٌ: ئەسكەر ، قوشۇن ، ئارمىيە.

جُنُودُ نِظَامِيُّونَ : دائىمىي ئارمىيە ، مۇنتىزىم قوشۇن.

جِنْدَارُ ج جَنَادِرَةٌ: مۇھاپىزەتچى قوشۇن ، گۇۋاردىيە.

جُنْدُبٌ ج جَنَادِبُ: چېكەتكە ، چېكەتكىنىڭ بىر تۈرى.

جَنْدَرَ يُجَنْدِرُ جَنْدَرَةً الثَّوْبَ : پارقىراتتى ، پارقىرىتىۋەتتى.

جَنْدَرَةٌ ج جِنْدَارَةٌ : پارقىرىتىش ماشىنىسى.

جَنْدَلَ يُجَنْدِلُ جَنْدَلَةً: يىقىتىۋەتتى.

جَنْدَلٌ ج جَنَادِلُ: يوغان تاش ، قورام تاش.

جُنْدِيٌّ ج جُنُودٌ: ئەسكەر ، ھەربىي.

اَلْجُنْدِيُّ الْمَجْهُولُ: قۇربان بولغان نامسىز قەھرىمان (ئۇنىڭ قەبرىسى قۇربان بولغانلارغا سىمۋول قىلىنىدۇ.)

جُنْدِيَّةٌ : ھەربىي خىزمەت ئۆتەش تۈزۈمى.

جَنَزَ يَجْنِزُ جَنْزًا الشَّيْءَ : نەرسىنى ياپتى ، ئەتتى ، يوشۇردى.

جَنَسَ يَجْنُسُ جَنْسًا التَّمْرُ: خورمىنىڭ ھەممىسى ئوخشاش پىششىپ كەتتى.

جَنِسَ يَجْنَسُ جَنَسًا السَّائِلُ: سۈيۇقلۇق قېتىپ قالدى.

جِنْسٌ ج أَجْنَاسٌ: تۈر، خىل ؛ ئىرىق ، ئۇرۇق؛ قانداشلىق.

«مَا إِنْ ظَهَرَ الْإِسْلَامُ حَتَّى اعْتَنَقَهُ أَقْوَامٌ مِنْ مُخْتَلِفِ الْأَجْنَاسِ» : ئىسلام دىنى مەيدانغا كېلىشى بىلەنلا تۈرلۈك مىللەت خەلقلىرى ئۇنىڭغا ئېتىقاد قىلدى.

اَلْجِنْسُ: دۆلەت تەۋەلىكى ، مىللىتى.

اَلْجِنْسُ الْبَشَرِيُّ: ئىنسانىيەت ، ئادەمزات.

اَلْجِنْسُ اللَّطِيفُ : ئاياللار ، قىزلار.

عِلْمُ الأَجْنَاسِ الْبَشَرِيَّةِ: ئىرقشۇناسلىق.

جِنْسِيٌّ : جىنسىلىق ، ئۇرۇقلۇق ؛ تۈرلۈك.

شُذُوذٌ جِنْسِيٌّ : تەبىئىي جىنسىي ئالاقە قائىدىسىدىن چەتنەپ كېتىش.

جِنْسِيَّةٌ: دۆلەت تەۋەلىكى ؛ مىللىتى، پۇقراقلىق.

يَحْمِلُ جِنْسِيَّةً مَغْرِبِيَّةً: ئۇ ماراكەش پۇقراسى.

عَلَاقَةٌ جِنْسِيَّةٌ : جىنسىي مۇناسىۋەت.

جَنَفَ يَجْنِفُ جُنُوفًا وجَنِفَ جَنَفًا : بۇرۇلۇپ كەتتى ، ئادىشىپ كەتتى، خاتالاشتى، زۇلۇم قىلدى.

«هُمْ أَهْلُنَا وَإِنْ جَنَفُوا عَلَيْنَا» : ئۇلار بىزگە زۇلۇم قىلسىمۇ يەنە ئۆز خەلقىمىزدۇر.

جَنَفٌ: زۇلۇم ، ناھەقچىلىق ، ھەقسىزلىتىش بۇرۇلۇپ كېتىش ، ياۋۇزلۇق ، ۋەھشىيلىك.

جَنَقَ يَجْنِقُ جِنْقًا الْحَجَرَ : مەنچاناقتىن تاش ئاتتى.

جُنْكٌ ج جُنُوكٌ: چوڭ زىل.

جَنَّ يَجُنُّ جَنًّا وجُنُونًا : يېپىۋالدى ، يوشۇردى ، توسۇۋالدى ، پەردىلىدى.

جَنَّ اللَّيْلُ: قاراڭغۇ چۈشتى ، كېچە بولدى.

«فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَبًا» دقرآن، : ئىبراھىم كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى باسقاندا بىر يۇلتۇزنى كۆرۈپ . . .

جَنَّ الْجَنِينُ: بالىياتقۇدا تۈرىلمە پەيدا بولدى.

جُنَّ جَنًّا: سارىڭ بولدى.

جُنَّ جُنُونُهُ : سارىڭلىقى تۇتتى.

جِنٌّ : جىن ، ئالۋاستى.

جَنَّازٌ : خرىستىئان دىنىدا مېيىت ئۇزىتىش مۇراسىمى.

جَنَّانٌ : باغۋەن ، گۈل ئۆستۈرگۈچى ، گۈلچى.

جَنَّبَ يُجَنِّبُ تَجْنِيبًا : ئۇنى ئىتتىرىۋەتتى ، بىر تەرەپتە قويۇپ قويدى ؛ سېغىندى ؛ يىراق لاشتى.

جَنَّةٌ ج جَنَانٌ وجِنَّاتٌ: جەننەت ، بېهىش ، باغ.

أَهْلُ الْجَنَّةِ: ئەھل جەننەت ، جەننەت ئەھلى.

جَنَّةُ الْخُلْدِ : مەڭگۈلۈك جەننەت.

جَنَّاتُ عَدْنٍ: ئەدن جەننىتى.

جِنَّةٌ : ساراڭلىق ، تەلۋىلىك ؛ جىن.

جُنَّةٌ ج جُنَنٌ : قوغدايدىغان نەرسە ، يوشۇرۇن تۇرىدىغان نەرسە ، پەردە ، دەرپەردە ، قالقان.

«اَلصَّوْمُ جُنَّةٌ» (حديث) : روزا ھاۋايى ـ ھەۋەس لەردىن ساقلايدۇ.

جَنَّحَ يُجَنِّحُ تَجْنِيحًا الشَّيْءَ: قانىتلاندۇردى ، قانات بەردى.

جَنَّحَ يَدَيْهِ : قولىنى پۇلاڭلاتتى.

جَنَّحَهُ: ئۇنى ئىلھاملاندۇردى ، رىغبەتلەندۈردى.

جَنَّدَ يُجَنِّدُ تَجْنِيدًا الْعَسَاكِرَ: ئەسكەر توپلىدى ، ئەسكەر ئالدى ، ئەسكەر يىغدى.

جَنَّدَ فُلَانًا : ئەسكەر قىلدى ، ھەربىي قىلدى.

«جُنِّدَعَدَدٌ كَبِيرٌمِنَ الْمُوَاطِنِينَ بِسَبَبِ الْحَرْبِ الْقَائِمَةِ» : ئۇرۇش بولۇۋاتقانلىقتىن، زور تۇرکۈمدىكى يۇرتداشلار ئەسكەرلىككە ئېلىندى.

جَنَّزَ يُجَنِّزُ تَجْنِيزًا : ياپتى ، يوشۇردى.

جَنَّزَ الْمَيِّتَ: مېيىتنى جىنازىغا قويدى ، مېيىتنى ياپتى.

جَنَّسَ يُجَنِّسُ تَجْنِيسًا بِهِ : . . . غا ئوخشىدى.

جَنَّسَهُ : دۆلەت تەۋەلىككە كىرگۈزدى.

جَنَّقَ يُجَنِّقُ تَجْنِيقًا الْحَجَرَ: مەنجانىقتىن تاش ئاتتى.

جَنَّنَ يُجَنِّنُ تَجْنِينًا : ساراڭ قىلىپ قويدى.

جِنِّيٌّ: ساراڭلىق ، جىننى.

جِنِّيَّةٌ ج جِنِّيَّاتٌ : ئايال جىن.

جَنُوبٌ: جەنۇب ، جەنۇب تەرەپ.

جَنُوبٌ ج جَنَائِبُ : جەنۇب شامىلى ، جەنۇب ، جەنۇب تەرەپ.

جَنُوبًا: جەنۇب تەرەپكە ، جەنۇبتا.

جَنُوبِيٌّ: جەنۇبلۇق.

جُنُونٌ: ساراڭلىق، مەجنۇنلۇق.

«اِتَّهَمَتْهُ الضُّحُفُ بِجُنُونِ الْعَظَمَةِ» : مەتبۇئات ئۇنى ئەقىلگە سىغمايدىغان چوڭچىلىق قىلدى دەپ ئەيىبلىدى.

اَلْجُنُونُ فُنُونٌ: ساراڭلىق خىلمۇ خىل بولىدۇ.

جُنُونِيٌّ: ساراڭلىق.

«يَسُوقُ بَعْضُ النَّاسِ سَيَّارَاتِهِمْ بِسُرْعَةٍ جُنُونِيَّةٍ» : بەزى كىشىلەر ماشىنىسىنى ئادەتتىن تاشقىرى تېز ھەيدەيدۇ.

جَنَى يَجْنِي جِنَايَةً: گۇناھ قىلدى ، جىنايەت ئۆتكۈزدى.

جَنَى يَجْنِي جَنْيًا الثَّمَرَ : مېۋە ئۈزدى ، مېۋە يىغدى.

«مَنْ يَخْلُصْ لِوَطَنِهِ فَسَيَجْنَى ثَمَرَةَ هَذَا الْإِخْلَاصِ» : كىمكى ئۆزىنىڭ ۋەتىنىگە ئىخلاس قىلسا، ئۇ شۇ ئىخلاسىغىلىكىنىڭ مېۋىسىنى ئۈزىدۇ.

جَنَى الْفَائِدَةَ: پايدا قازاندى.

جَنَى الذَّهَبَ : ئالتۇن قازدى.

اَلْجَنِيبُ : ئىتائەتچان ، كۆنۈك ؛ ئىگىسى يېتەلەپ ماڭغان تۆگە ياكى ئات ؛ مۇساپىر ، غېرىب ؛ بىر خىل ياخشى سورتلۇق خورما.

جَنِينٌ ج أَجِنَّةٌ وأَجْنُنٌ: تۆرەلمە ، ھامىلە.

جُنَيْنَةٌ ج جُنَيْنَاتٌ وَجَنَائِنُ : باغچا.

جُنَيْهٌ ج جُنَيْهَاتٌ : فوند ، جۇنەيھ.

جُنَيْهٌ إِنْكِلِيزِيٌّ: فوند ستېرلىڭ (ئەنگلىيە پۇل بىرلىكى).

جُنَيْهٌ مِصْرِيٌّ : مىسىر فوندى (مىسىر پۇل بىرلىكى.)

جَنِيٌّ: يېڭى پىشقان.

«وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا

جَنِيًّا» «قرآن» : خورما دەرىخىنى ئۆز تەرد-
پىكگە ئىرغىتقىن ، ئالدىڭغا پىشقان يېڭى
خورمىلار تۆكۈلىدۇ.

جِهَادٌ : غازات ، جەڭ ، جىهاد.

جِهَارٌ : جاكارلىماق ، ئېلان قىلماق ، ئاشكارا ،
ئوچۇق.

لَقِيَهُ نَهَارًا جِهَارًا : ئاشكارا ئۇچراشتى.

«ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا» «قرآن» : ئاندىن مەن
ئۇلارنى توۋلاپ دەۋەت قىلدىم.

جِهَازٌ ج أَجْهِزَةٌ : سايمان ، جابدۇق ، ئەسۋاب ،
ئۈسكۈنە ؛ ئاپپارات ، سىستېما ، ئورگان.

جِهَازُ الْعُرُوسِ : قىز مېلى (ياتلىق قىلىنغان
قىز ئاتا - ئانىسىدىن ئېرىنىڭ ئۆيىگە ئېلىپ
بارىدىغان نەرسىلەر.)

جِهَازُ الدَّوْلَةِ : دۆلەت ماشىنىسى ، دۆلەت
ئورگىنى ، دۆلەت ئاپپاراتى.

جِهَازُ الْإِرْسَالِ الْلَاسِلْكِيُّ : سىمسىز تېلېگراف
ئاپپاراتى ، تېلېگراف ئاپپاراتى.

اَلْجِهَازُ الْحُكُومِيُّ : ھۆكۈمەت ئورگىنى.

جِهَازُ الْأَمْنِ : ئامانلىق ساقلاش ئاپپاراتى.

اَلْجِهَازُ الرَّحَوِيُّ : ئاتوم ئېنېرگىيە يەنچىش
ماشىنىسى.

جِهَازُ التَّكْيِيفِ : ھاۋا تەڭشىگۈچ.

« جِهَازُ التَّكْيِيفِ عَطْلَانٌ لَايَعْمَلُ » : ھاۋا
تەڭشىگۈچ بۇزۇق ئىشلىمەيدۇ.

جِهَازٌ صِحِّيٌّ : ساقلىقنى ساقلاش ئۈسكۈنىلىرى.

جِهَازُ التَّنَفُّسِ : نەپەس ئېلىش سىستېمىسى.

جِهَازُ التَّذْفِئَةِ الْمَرْكَزِيَّةِ : پار قازان ؛ ئىسسىقلىق
تارقىتىش مەركىزى.

جِهَازٌ عَصَبِيٌّ : نېرۋا سىستېمىسى.

جِهَازٌ دَمَوِيٌّ : قان ئايلىنىش سىستېمىسى.

جِهَازُ الْهَضْمِ : ھەزىم قىلىش سىستېمىسى.

اَلْجِهَازُ التَّنَاسُلِيُّ : تاناسىل ئەزا سىستېمىسى ،
جىنسىي ئەزا.

اَلْجِهَازُ الْإِقْتِصَادِيُّ : ئىقتىسادىي ئورگان.

أَجْهِزَةُ النَّقْلِ : قاتناش قوراللىرى.

أَجْهِزَةُ الْإِعْلَامِ : ئاخبارات ئورگانلىرى.

أَجْهِزَةُ الطَّاقَةِ الذَّرِّيَّةِ : ئاتوم ئېنېرگىيە قورۇل-
مىسى.

جَهَالَةٌ : بىلىمسىزلىك ، بىلىمسىزلىك ، نادانلىق ؛
ئەخمەقلىق ، ھاماقەتلىك ، دۆتلۈك.

جَهَامٌ : يامغۇرسىز بۇلۇت ؛ تۇتەك.

جَهَامَةٌ : قوشۇمىسى تۇرۇلۇپ كەتمەك ، قاپىقى
چۇشۇپ كەتمەك ، چىرايى تۇتۇلماق.

جِهْبِذٌ. جَهْبَذٌ ج جَهَابِذَةٌ : ئۆتكۈر ، چوڭقۇر ،
پىكىرلىك.

جَهَدَ يَجْهَدُ جَهْدًا : تىرىشتى ، كۈرەش قىلدى ؛
كۈچى يەتمەيدىغان ئىشنى يۈكلىدى.

جَهَدَ يَجْهَدُ جَهْدًا الدَّابَّةَ : ئۇلاغنى جۇدىتە-
ۋەتتى.

«كَانَ يَجْهَدُ لِأَنْ يُكْمِلَ دِرَاسَتَهُ فِي وَقْتٍ مُبَكِّرٍ» : ئۇ
ئۆزىنىڭ ئوقۇشىنى بالدۇرراق تاماملاش ئۈچۈن
تىرىشاتتى.

جَهْدٌ ج جُهُودٌ : مۇشەققەت ؛ كۈچ سەرپ
قىلماق ، تىرىشماق ، تىرىشچانلىق ؛
چارچاش.

بَذَلَ جَهْدَهُ : كۈچ سەرپ قىلدى ، تىرىشچانلىق
كۆرسەتتى ، بارلىق كۈچىنى ئىشقا سالدى.

«لَمْ يَدَّخِرْ جَهْدًا فِي سَبِيلِ تَرْبِيَةِ أَبْنَائِهِ» :
بالىلىرىنى تەربىيىلەش يولىدا قولىدىن
كېلىشچە تىرىشتى.

جُهْدٌ : قابىلىيەت ، ئىقتىدار ، كۈچ - قۇۋۋەت ؛
ئىمكانىيەت.

بِجُهْدٍ جَهِيدٍ : ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە.

أَفْرَغَ جُهْدَهُ : ھەر جەھەتتىن تىرىشتى.

جُهْدَ طَاقَتِهِ : كۈچى يېتىشىچە ، كۈچىنىڭ بار-
چە ، قولدىن كېلىشچە.

أَقْصَى الْجُهْدِ : قولدىن كېلىشچە ، كۈچىنىڭ
يېتىشچە.

جُهْدَ الْمُسْتَطَاعِ : ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە ،
كۈچىنىڭ يېتىشچە.

جَهَرَ يَجْهَرُ جَهْرًا : جاكارلىدى ، ئېلان قىلدى ،
ئاشكارىلىدى ، ئوقتۇردى.

جَهَرَ الشَّيْءُ : ئاشكارا بولدى.

جَهَرَ الصَّوْتَ: ئاۋازنى كۆتۈردى ، توۋلىدى.

جَهَرَ بِالْقَوْلِ : ئاۋازلىق سۆزلىدى.

«وإِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى» «قرآن» : ئەگەر سەن ئاشكارا سۆزلىسەڭ (ياكى يوشۇرۇن سۆزلىسەڭ، ئاللاھنىڭ نەزىرىدە ئوخشاشتۇر) چۈنكى ئۇ، سىرنى ۋە ئۇنىڭدىنمۇ مەخپىرەك ئىشلارنى بىلىپ تۇرىدۇ.

جَهُرَ يَجْهُرُ جَهَارَةً الصَّوْتُ : ئاۋاز جاراڭلىدى ، كۆتۈرۈلدى.

جَهْرٌ. جَهْرَةٌ : جاكارلىماق ، ئېلان قىلماق ؛ ئاشكارا ، ئوچۇق.

عَبَّرَ عَنْ رَأْيِهِ جَهْرًا: پىكرىنى ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويدى.

سِرًّا وجَهْرًا: يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا ، مەخپىي ۋە ئاشكارا.

«لَايُحِبُّ اللّٰهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظُلِمَ» «قرآن» : زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچىدىن باشقا (ھەرقانداق كىشىنىڭ) ئاشكارا يامان سۆز قىلىشىنى ئاللا ياقتۇرمايدۇ.

«لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللّٰهَ جَهْرَةً» «قرآن» : ئاللاھنى ئۆپئوچۇق كۆرمىگىچە ساڭا ھەرگىز ئىشەنمەيمىز.

جُهْرٌ: سالاپەت ، قىياپەت.

جُهْرُ الرَّجُلِ: سالاپىتى ، سىرتقى قىياپىتى ، قەددى ـ قامىتى ، كۆرۈنۈشى.

جَهَزَ يَجْهَزُ جَهْزًا عَلَى الْجَرِيحِ: ئۆلتۈرۈۋەتتى.

جَهَشَ يَجْهَشُ جَهْشًا وجُهُوشًا وجَهْشَانًا : يىغا تۇتتى.

جَهَشَ إِلَيهِ : قورقۇپ ئېتىلدى.

جَهَشَ الصَّبِيُّ إِلَى أُمِّهِ: كىچىك بالا قورقۇپ ئانىسىغا ئېتىلدى.

جَهْشَةٌ ج جَهَشَاتٌ : كۆز يېشى ، ياش.

جَهَضَ يَجْهَضُ جَهْضًا: توستى ، مەنئىي قىلدى ، چەكلىدى ، ئالدىنى ئالدى.

جِهْضٌ : چۈشۈك ، چالا تۇغۇلغان بالا.

جَهْضٌ : بويىدىن ئاجىراش ؛ بالا چۈشۈرۈش.

جَهِلَ يَجْهَلُ جَهْلًا وَجَهَالَةً : بىلمىدى ، تونۇمىدى ، دۆتلۈك قىلدى ، ھاماقەتلىك قىلدى.

«مَازِلْنَا نَجْهَلُ بِحَقَائِقِ الْعَالَمِ الْخَارِجِيِّ» : تاشقى دۇنيانىڭ نازۇك تەرەپلىرىنى يەنىلا بىلمەيمىز.

جَهْلٌ : بىلمەسلىك ، بىلىمسىزلىك ، نادانلىق ، ئەخمەقلىق.

جَهْلٌ مُطْبِقٌ : قارا تۇرۇكلۇك ، ھېچنەرسىنى بىلمەسلىك ، ئېلىپنىڭ سۈنۈقىنى بىلمەسلىك.

جَهَمَ وجَهِمَ يَجْهَمُ جَهْمًا : قاپىنقىنى تۇرۇپ قارشى ئالدى ، چىرايى تۇتۇق قارشى ئالدى.

جَهُمَ يَجْهُمُ جَهَامَةً: قوشۇمسى تۇرۇلۇپ كەتتى، قاپاقلىرى تۇرۇلدى ، چىرايى تۇتۇلدى.

جَهْمٌ : چىرايى تۇتۇق ، قاپىقى تۇرۇك ، سۈرۈن تەلەت ؛ قاپىقىنى تۇرۇپ قارشى ئالماق ؛ سوغۇق قارشى ئالماق.

اِسْتَقْبَلَهُ بِوَجْهٍ جَهْمٍ : ئۇنى سوغۇققىنا قارشى ئالدى.

جَهَنَّمُ : دوزاخ ، جەھەننەم.

جَهَنَّمِيٌّ : دوزىخى؛ ئاقىلانە ھەرىكەت؛ ھەددىدىن زىيادە.

رَسَمَ خُطَّةً جَهَنَّمِيَّةً : ئۇ ئاقىلانە پىلان تۈزدى.

«قَادَ السَّيَّارَةَ بِسُرْعَةٍ جَهَنَّمِيَّةٍ» : ئۇ ماشىنىنى ئۆلگۈدەك تېز ھەيدىدى.

جَهَنَّمِيَّةٌ : دوزىخى.

آلَةٌ جَهَنَّمِيَّةٌ : قەرەللىك بومبا.

جَهَّزَ يُجَهِّزُ تَجْهِيزًا : تەييارلىدى ، راسلىدى ، تەييار قىلدى ، تەمىن ئەتتى.

«جُهِّزَتِ الْمَدَارِسُ بِمَا تَحْتَاجُ مِنَ الْكُتُبِ وَالْأَدَوَاتِ» : مەكتەپلەر ئېھتىياجلىق بولغان كىتاب ۋە قوراللار بىلەن تەمىنلەندى.

جَهَّلَ يُجَهِّلُ تَجْهِيلًا الشَّخْصَ : كىشىنى نادانلىققا قالدۇردى ، ساۋاتسىز قالدۇردى.

جَهَّى يُجَهِّي تَجْهِيَةً الْجُرْحَ : يارا ئېغىزىنى چوڭايتىۋەتتى.

جَهْوَاءُ: سۈپسۈزۈك، ئوچۇق.

سَمَاءٌ جَهْوَاءُ: سۈپسۈزۈك ئاسمان.

جَهْوَرِيٌّ : جاراڭلىق ، ئاۋازلىق ، ياڭراق.

رَجُلٌ جَهْوَرِيُّ الصَّوْتِ : يۇقىرى ئاۋازلىق ئادەم، ئاۋازى جاراڭلىق ئادەم.

جَهُولٌ ج جُهَلَاءُ : نادان ، بىلىمسىز ، ساۋاتسىز ، جاھىل ، ئەخمەق ، گالۋاڭ ، دۆت.

جَهِيَ يَجْهَى جَهًى الْبَيْتُ : ئۆي خاراب بولدى ، خارابىلىققا ئايلاندى.

جَهِيْرٌ ج جُهَرَاءُ : كۆرۈنەرلىك ، جاراڭلىق، يۇقىرى ئاۋاز؛ لايىق.

كَانَ جَهِيرَ الصَّوْتِ : ئۇ يۇقىرى ئاۋازلىق ئىدى.

هُوَ جَهِيرٌ لِلْمَعْرُوفِ: ئۇ ياخشىلىققا لايىق.

اَلْجَهِيزُ : يېنىك ماڭىدىغان ، تېز يۈگۈرىدىغان.

مَوْتٌ جَهِيزٌ : ئۇشتۇمتوت ئۆلۈم.

جَهِيضٌ : چۈشۈك ، چالا تۇغۇلغان بالا.

جَوَابٌ ج أَجْوِبَةٌ وَجَوَابَاتٌ: جاۋاب ، جاۋاب قايتۇرۇش.

جَوَابٌ مُسْكِتٌ : رەت قىلغىلى بولمايدىغان جاۋاب.

جَوَابِيٌّ : جاۋاب.

«رَدَّ عَلَيْهِ رِسَالَةً جَوَابِيَّةً» : ئۇنىڭغا جاۋاب خەت قايتۇردى.

جَوَادٌ ج جِيَادٌ وأَجْيَادُ وأَجَاوِيْدُ: ياخشى ئات ، يۈگۈرۈك ئات ، چاپقۇر ئات ، يورغا ئات.

«لِلْجَوَادِ الْعَرَبِيِّ الْأَصِيلِ مَكَانَةٌ مَرْمُوقَةٌ فِي الْعَالَمِ أَجْمَعَ» : نەسىللىك ئەرەب ئېتى پۈتۈن دۇنيادا كۆرۈنەرلىك ئورۇنغا ئىگە.

جَوَادٌ ج أَجْوَادٌ وأَجَاوِدُ وأَجَاوِيدُ وجُودٌ وَجُودَةٌ وجُودَاءُ : سېخىي ، مەرد ، قولى ئوچۇق.

جِوَارٌ: قوشنىدارچىلىق ، باشپاناھلىق.

لَهُ حَقُّ بِجِوَارِ أَحَدِ الْأَنْهَارِ: ئۇنىڭ بىر ئۆستەكنى يېنىدا ئېتىزلىقى بار.

مُعَاهَدَةُ حُسْنِ الْجِوَارِ: ئىناق قوشنىدارچىلىق شەرتنامىسى.

اِنْتَقَلَ إِلَى جِوَارِ رَبِّهِ: ۋاپات بولدى ، ئالەمدىن ئۆتتى.

«شَاهَدْتُ شَيْخًا كَبِيرًا وَاقِفًا بِجِوَارِي» : ياشانغان بىر بوۋاينىڭ يېنىمدا تۇرغانلىقىنى كۆردۈم.

سِيَاسَةُ حُسْنِ الْجِوارِ: ئىناق قوشنىدارچىلىق سىياسىتى.

جَوَارِشُ. جَوَارِيْشُ: قەنت ـ گېزەك ، تاتلىق يېمەكلىكلەر.

جَوَازٌ ج أَجْوِزَةٌ و جَوَازَاتٌ: كىملىك ، پۇقرالىق كىنىشكىسى.

جَوَازٌ : پاسپورت.

«حَصَلْتُ عَلَى جَوَازِ الْمُرُورِ لِمُدَّةِ سَنَةٍ» : مۇددەتلى بىر يىللىق پاسپورتقا ئېرىشتىم.

جَوَازُ شَرْعِيٌّ : قانۇنلۇق كىنىشكا.

جَوَازُ السَّفَرِ : يول خېتى ؛ پاسپورت.

جُوَالٌ ج جُوَالَاتٌ وَأَجْوِلَةٌ : خالتا ، تاغار ، چېپتا.

جُوَانِيٌّ ج جَوَانِيَّاتٌ : پەلەي ، قولقاپ.

جَوْبٌ: ساياھەت قىلماق ، كەزمەك.

جَوْبَةٌ ج جُوَبٌ : ئازگال ، ئورەك.

جُوْخٌ ج أَجْوَاخٌ: يۇڭ توقۇلما.

اَلْجُوْخَةُ: ئورەك.

جَوْدٌ : مول ، كۆپ.

مَطَرٌ جَوْدٌ : مول يامغۇر.

جُودٌ: مەردلىك ، سېخىيلىق.

جَوْدَةٌ. جُوْدَةٌ : ياخشى ، مۇنەۋۋەر ، ئەۋزەل ؛ ئۇنۇم ، نەتىجە ؛ ئالاھىدە ئېسىل ، سۈپەتلىك.

جَوْدَةُ الْكَلَامِ فِي الْاِخْتِصَارِ: سۆزنىڭ پاساھەتلىكى ئىخچاملىقتا.

جَوْذَرٌ. جُوذَرٌ ج جَوَاذِرُ: ياۋا كالا موزىيى.

جَوْرٌ : زۇلۇم ، ئېزىش ، خارلاش ؛ ناھەقچىلىق.

جَوْرَبٌ ج جَوَارِبُ وجَوَارِبَةٌ وجَوْرَبَاتٌ : پايپاق ، قىسقا پايپاق.

جَوْرَبٌ قَصِيْرٌ : قىسقا پايپاق.

أُرِيدُ أَنْ أَشْتَرِيَ جَوَارِبَ نَايْلُون: نىلون پايپاق سېتىپ ئالماقچىمەن.

جَوْزٌ ج أَجْوَازٌ: ياڭاق.

جَوْزٌ أَرْقَمُ: خاسىڭ.

جَوْزٌ أَمْرِيكِيٌّ: قارا ياڭاق.

جَوْزُ الْبَلُّوطِ: دۇپ ياڭىقى ، توڭگۇز ياڭىقى.

جَوْزُ جُنْدُمٍ: مۇخ.

جَوْزُ الْمَرَجِ: كاكىنەچ ، شۇخلەك ، غارغار ، قىزىل قۇلاق.

جَوْزٌ هِنْدِيٌّ: جەۋزى ھىندى ، يېزى ، كوكۇس.

جَوْزُ الطِّيبِ: جۇزبۇۋا ، جويۇز.

جَوْزٌ أَو فَرْدٌ: جۈپ سان ياكى تاق سان.

خَشَبُ جَوْزٍ: ياڭاق ياغىچى.

أَجْوَازُ الْفَضَاءِ: يۇقىرى ئالەم بوشلۇقى.

«حَلَّقَ فِي أَجْوَازِ الْفَضَاءِ» : (قۇش) ھاۋا بوشلۇقىدا ئەگىدى.

اَلْجَوْزَاءُ: جەۋزا بۇرجى ، قوش يۇلتۇز ، جۇرا يۇلتۇز.

جَوْزَلُ الْحَمَّامِ ج جَوَازِلُ : باچكا ، كەپتەر بالىسى.

جَوْزِيٌّ : ياڭاق رەڭ.

جَوْسَقٌ ج جَوَاسِقُ و جَوَاسِيقُ : سارايى ، قەسىر ، ئوردا.

جَوْشَنٌ ج جَوَاشِنُ : كۆكرەك ؛ ساۋۇت ؛ يېرىم كېچە.

جُوعٌ: ئاچلىق ، ئاچارچىلىق.

جَوِفَ يَجْوَفُ جَوَفًا : بوش قالدى ، كاۋاك بولۇپ قالدى.

جَوْفٌ ج أَجْوَافٌ: ئىچى ، ئىچكى قىسمى ؛ قورساق.

جَوْفُ الْأَرْضِ: يەر ئاستى ، يەر قاتلىمىنىڭ ئىچكى قىسمى.

جَوْفُ الْخِضَمِّ : ئوكيانىنىڭ چوڭقۇر يېرى.

فِي جَوْفِ اللَّيْلِ: يېرىم كېچە ، تۈن يېرىم.

«وَلَمَّا كُنَّا فِي جَوْفِ اللَّيْلِ أَيْقَظَنِي لِلسُّحُورِ»: يېرىم كېچىدە مېنى سوھۇرلۇققا ئويغاتتى.

كَلِمَاتٌ جَوْفَاءُ : قۇرۇق گەپ.

جَوْفِيٌّ: يوغان قورساق.

مِيَاهٌ جَوْفِيَّةٌ: يەر ئاستى سۈيى.

جَوقٌ ج أَجْوَاقٌ : جامائەت ، ئامما ؛ درامما مۇزىكا ئەترىتى ؛ كىچىك خور گۇرۇپپىسى.

جَوْقَةٌ ج جَوْقَاتٌ: درامما ئۆمىكى ، سەنئەت ئۆمىكى ، ئانسامبىل.

جَوْقَةُ الشَّرَفِ: ھۆرمەت قاراۋۇلى.

جَوْقَةٌ مُوسِيقِيَّةٌ : مۇزىكا ئەترىتى ، ئورکىستىر ، مۇزىكىچىلار ، سازەندىلەر.

جَوْلٌ. جَوْلَانٌ : سەيلە قىلماق ، ئايلانماق ، چۆرگىلىمەك ، جەۋلان قىلماق.

جَوْلَةٌ: ساياھەت قىلىش ، ئايلىنىش ، مېڭىش ، (تەنھەرىكەتتە) بىر مەيدان.

جَوْلَقٌ ج جَوَالِقُ و جَوَالِيقُ: خالتا ، تاغار ، چىپتا ، قاپ.

اَلْجُومُرُ: خورما يىلىمى ؛ گور ؛ باش.

جَوْنٌ ج جُونٌ: ئاق ؛ قارا ؛ سۇس قىزىل.

جَوْنٌ مِنَ الْخَيْلِ: قارا ئات.

جُوْنٌ. جُونَةٌ ج جُوَنٌ و جُوْنٌ: قولتۇق ، بوغۇز ؛ (دېڭىزنىڭ) پورت.

جَوْهَرٌ ج جَوَاهِرُ : ماھىيەت ، مېغىزى ، يىلىك ، قىممەتلىك تاش ، جەۋھەر.

«كَانَ يَتَمَنَّى أَنْ يَجُودَ عَلَى زَوْجَتِهِ بِالْجَوَاهِرِ» : ئۇ ئايالىغا قىممەتلىك تاشلارنى سوۋغا قىلىشنى ئارزۇ قىلاتتى.

اَلْجَوْهَرُ الْفَرْدُ : ئاتوم.

جَوْهَرَةٌ ج جَوْهَرَاتٌ : گۆھەر ، ئۈنچە ، ياقۇت ، مەرۋايىت ، جەۋھەر.

جَوْهَرِيٌّ : مۇھىم ، ماھىيەتلىك ، ئاساسلىق.

جَوْهَرِيَّةٌ : مۇھىم ، ماھىيەتلىك ، ئاساسلىق.

جَوٌّ ج جِوَاءٌ: ھاۋا ، ھاۋا بوشلۇقى ؛ ئاتموسفېرا.

جَوُّ الْبَيْتِ : ئۆينىڭ ئىچى.

جَوُّ كُلِّ شَيْءٍ : ئىچكى قىسىم ، ئىچىدىكى ،

ئىچى.

«جَرَتِ الْمُبَاحَثَاتُ فِي جَوٍّ وُدِّيٍّ» : مۇزاكىرە دوستلۇق كەيپىيات ئىچىدە ئۆتتى.

«جَرَتِ الْمُنَاقَشَاتُ فِي جَوٍّ يَسُودُهُ التَّفَاهُمُ» : مۇزاكىرە ئۆزئارا چۈشىنىش كەيپىياتى ئىچىدە ئۆتتى.

«كَانَ الْجَوُّ مُمْطِرًا أَوْ بَارِدًا» : ھاۋا يامغۇرلۇق ياكى سوغۇق ئىدى.

«أَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ السَّمَاءِ» «قرآن» : ئۇلار قۇشلارنىڭ ھاۋادا ئۇچۇشقا بويسۇندۇرۇلغانلىقىنى كۆرمىدىمۇ؟

جَوَّابٌ: ساياھەتچى ، سەييارە، يۇرت كەزگۈچى.

جَوَّادٌ: سېخىي ، قولى ئوچۇق ، مەرد.

جَوَّاسٌ : ئارسلان.

جَوَّالٌ : سەيلە قىلغۇچى ، كۆپ ئايلانغۇچى ، كۆپ كەزگۈچى ؛ سەرگەردان ، يۇرت كەزگۈچى.

بَائِعُ جَوَّالٌ : سەييارە سېتىقچى.

جَوَّالَةٌ: موتوسىكلىت؛ سەييارە ، ساياھەتچى.

جَوَّانِيٌّ : ئىچكى قىسمى.

جَوَّدَ يُجَوِّدُ تَجْوِيدًا: ياخشىلىدى ؛ گۈزەللەشتۈردى، يۇقىرى كۆتۈردى.

جَوَّدَ الْقَارِئُ : قارىي قۇرئاننى تەجۋىد قائىدىسى بويىچە ئوقۇدى.

«أَرَادَ بِكِتَابِهِ أَنْ يُسَاعِدَ النَّاشِئِينَ عَلَى أَنْ يُجَوِّدُوا إِنْتَاجَهُمُ الشِّعْرِيَّ وَالنَّثْرِيَّ» : ئۇ ئۆزىنىڭ كىتابى بىلەن ئۆسمۈرلەرنىڭ شېئىر-يەت ۋە نەسرى ئىجادىيىتىنىڭ سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشىنى كۆزدە تۇتقان.

جَوَّزَ يُجَوِّزُ تَجْوِيزًا الأَمْرَ : رۇخسەت قىلدى ، جايىز قىلدى ؛ يول قويدى ؛ كەڭچىلىك قىلدى ؛ تەكشۈرۈپ بېكىتتى.

جَوَّزَ الْحُكْمَ: ھۆكۈمنى جائىز قىلدى ، قوبۇل قىلدى.

جَوَّزَ لِلطَّالِبِ مَا صَنَعَ : ئوقۇغۇچىغا قىلغان ئىشىغا رۇخسەت قىلدى.

جَوَّعَ يُجَوِّعُ تَجْوِيعًا : ئاچ قويدى ، تاماقتىن توستى.

جَوِّعْ كَلْبَكَ يَتْبَعْكَ : ئىتىڭنى ئاچ قويساڭ ساڭا ئەگىشىدۇ.

جَوَّلَ يُجَوِّلُ تَجْوِيلًا الْبِلَادَ: ئايلاندى ، كەزدى ؛ سەيلە قىلدى.

جَوِّيٌّ : ھاۋالىق ، ھاۋاغا مەنسۇپ ، كەيپىيات.

أُسْطُولٌ جَوِّيٌّ : ھاۋا ئارمىيىسى.

بَرِيدٌ جَوِّيٌّ : ئاۋىئاتسىيە پوچتىسى ، ھاۋا پوچتىسى.

حَجَرٌ جَوِّيٌّ : ئاسماندىن چۈشكەن تاش ، مېتېئور رىت.

اَلضَّغْطُ الْجَوِّيُّ: ھاۋا بېسىمى ، ئاتموسفېرا.

شِرْكَةُ الْخُطُوطِ الْجَوِّيَّةِ: ئاۋىئاتسىيە شىركىتى.

ظَاهِرَةٌ جَوِّيَّةٌ : ئاتموسفېرا ھادىسىلىرى.

عِلْمُ الظَّاهِرَةِ الْجَوِّيَّةِ : ھاۋارايى ئىلمى.

اَلْأَرْصَادُ الجَوِّيُّ: مېتېئورولوگىيە.

مَحَطَّةُ الْإِرْصَادِ الْجَوِّيَّةِ: ھاۋارايى پونكىتى ، ھاۋا-رايى ئىستانسىسى.

قُوَّاتٌ جَوِّيَّةٌ : ھاۋا ئارمىيىسى.

غَارَةٌ جَوِّيَّةٌ: ھاۋا ھۇجۇمى.

اَلنَّشْرَةُ الْجَوِّيَّةُ: ھاۋارايى خەۋىرى ، ھاۋارايىدىن مەلۇمات.

جَوِيَ يَجْوَى جَوًى : قايغۇردى ، ھەسرەت چەكتى، ئېچىندى؛ ئىشق ئوتىدا كۆيدى.

جَوًى : كۆيۈك ، يوشۇرۇن ئىشق ـ مۇھەببەت؛ قايغۇ ـ ھەسرەت.

جُوَيْدَار : قارا بۇغداي ، يالبۇچاق ئارپا.

جَيْئَةً وَذِهَابًا: ئالدى ـ كەينىگە ماڭدى.

«كَانَ يَقْطَعُ الْغُرْفَةَ جَيْئَةً وذِهَابًا» : ئۇ ئۆيدە ئالدى ـ كەينىگە ماڭاتتى.

جَيْأَلٌ. جَيْأَلَةٌ: سىرتلان.

جَيْبٌ ج جُيُوبٌ : يۈرەك ، دىل ؛ قويۇن ؛ ياقا ؛ يانچۇق.

قَامُوسُ الْجَيْبِ : يانچۇق لۇغىتى.

سِكِّينُ الْجَيْبِ : قەلەمتىراچ ، بەكە.

مَصْرُوفُ الْجَيْبِ : پارچە ـ پۇرات چىقىنى.

سَاعَةُالْجَيْبِ: يانچوق سائىتى، قويۇن سائىتى.

نَاصِحُ الْجَيْبِ : سادىق ، سەمىمىي ، پىداكار ، ئىخلاسمەن.

مِنْ جَيْبِهِ الْخَاصِّ : ئۆز پۇلى بىلەن ، ئۆزنەپەقسىى بىلەن ، ئۆز خىراجىتى بىلەن ، ئۆز راسخوتى بىلەن.

جَيْحُونْ: ئامۇ دەرياسىنىڭ قەدىمكى نامى.

جِيدٌ ج أَجْيَادٌ وَجُيُودٌ : بويۇن.

جِيرٌ : ھاك ، گەچ.

طُلِيَ الْجِدَارُ بِالْجِيرِ : تام گەچ بىلەن سۇۋالدى.

جِيرٌ حَيٌّ : خام ھاك.

مَاءُ الْجِيرِ : ھاك سۇيى.

جِيرٌ مُطْفَأٌ: پىششىق ھاك.

نِتْرَاتُ الْجِيرِ : ئازوتلاشتۇرۇلغان ھاك.

جِيرَةٌ : قوشنىدارچىلىق ؛ باشپاناھلىق قوشنا.

جِيزٌ : ئويمانلىقنىڭ ياقىسى.

جَيْشٌ ج جُيُوشٌ : ئارمىيە ، قوشۇن ، قىسىم.

جَيْشٌ نِظَامِيٌّ : مۇنتىزىم قوشۇن.

جَيْشُ التَّحْرِيرِ الشَّعْبِيِّ الصِّينِيِّ : جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى.

جَيْشٌ جَرَّارٌ : زور قوشۇن.

جَيْشُ مُرَابِطٌ : جايلاشتۇرۇلغان ، تۇرۇشلۇق قىسىم.

جَيْشُ الْمُتَطَوِّعِينَ : پىدائىي قىسىم.

جَيْشُ الإِحْتِلاَلِ: ئىشغالىيەتچى قوشۇن.

وَحْدَاتُ الْجَيْشِ: ھەربىي ئورگان ، ئارمىيىنىڭ ھەرقايسى قىسىملىرى ، ھەربىي تارماقلار.

مَجْلِسُ الْجَيْشِ: ھەربىي كېڭەش ، ھەربىي كومىتېت ، ھەربىي ئىشلار يىغىنى.

جَيَشَانٌ : قاينام ـ تاشقىنلىق ، قاينىاق ؛ جۇش ئۇرماق ، ئۇرغۇماق ؛ ئۆركەش ، دولقۇن.

جَيَشَانُ النَّفْسِ : كۆڭلى ئېلىشماق ، قۇسماق ، ياندۇرماق.

جَيَشَانٌ عَالٍ : زور داۋالغۇش.

جَيْصٌ ج أَجْيَاصٌ : ئوسۇرۇق ، يەل.

اَلْجَيْعَمُ : كۆرگەنلا نەرسىنى يېگۈسى كېلىدىغان ئادەم ، ئاچكۆز.

جِيْفَةٌ ج جِيَفٌ وأَجْيَافٌ : پۇراپ قالغان جەسەت ؛ تاپ.

جِيلٌ ج أَجْيَالٌ : ئەسىرداش كىشىلەر ، زامانداش كىشىلەر ؛ ئۇرۇق ـ ئەۋلاد ؛ ئۇرۇق ، مىللەت ، قەبىلە ؛ بىر ئەۋلاد ، دەۋر.

جِيلُ الشُّيُوخِ : ياشانغانلار.

«مَا أَعْلَمُ مِنْ جِيلٍ كَانَ أَخْبَثَ مِنْكُمْ» : سىلەردىنمۇ ناچارراق بىر ئەۋلاد ئادەملەرنى كۆرگۈنۈم يوق.

اَلْجِيْلُ الصَّاعِدُ: يېڭى ئەۋلاد.

عَلَى مَرِّ الأَجْيَالِ: زامانىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن.

مِنْ جِيلٍ إِلَى جِيلٍ : ئەۋلادتىن ـ ئەۋلادقا.

جُيُولُوجِيَا : گېئولوگىيە.

جِيُولُوجِيٌّ: گېئولوگ.

جَيَّارٌ : ھاكچى ، ھاك كۆيدۈرۈش ئىشچىسى.

جَيَّارَةٌ ج جَيَّارَاتٌ : ھاك خۇمدىنى.

جَيَّاشٌ : ئۆركەشلەپ تۇرغۇچى ، دولقۇنلىغۇچى.

جَيَّبَ يُجَيِّبُ تَجْيِيبًا الْقَمِيصَ : كۆڭلەككە يانچۇق قىلدى.

جَيِّدٌ : ياخشى ، ئوبدان ، سېخىي ، قولى ئوچۇق ، مەرد.

نَجَحَ بِدَرَجَةِ جَيِّدٍ: ئىمتىھاندا « ياخشى » دېگەن نەتىجىگە ئېرىشتى.

جَيِّدٌ جِدًّا : ناھايىتى ياخشى.

جَيِّدًا : ياخشى ، ئوبدان ، ئەلا ، ئېسىل ، خىل ، گۈزەل ، ئەۋزەل.

جَيَّرَ يُجَيِّرُ تَجْيِيرًا الْمَنْزِلَ : ئۆينى ئاقارتتى ، ئۆينى ئاقلىدى.

جَيَّرَ الْبِئْرَ : قۇدۇقنى چوڭقۇرلاتتى.

جَيَّرَ الصَّكَّ : ھۆججەتكە ئىمزا قويدى.

جَيَّصَ يُجَيِّصُ تَجْيِيصًا : ئوسۇردى ، يەل قويۇۋەتتى.

ح

ح «حَاءٌ» : ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ ئالتىنچى ھەرپى بولۇپ ، ئەبجەد ھېسابىدا «8» نى بىلدۈرىدۇ.

حَابَ يَحُوْبُ حَوْبًا وَ حُوبًا وَ حَوْبَةً بِكَذَا: جىنايەت ئۆتكۈزدى ، گۇناھ قىلدى.

حَابٌ. حَابَةٌ: گۇناھ ، جىنايەت.

حَابِلٌ: ئوۋچى ، قاپقان قۇرغۇچى ، قاماق سالغۇچى ؛ سېھىرگەر ؛ توقۇمىچى.

حَابِلُ النَّسِيجِ : ئۇرۇش يىپ.

اِخْتَلَطَ الْحَابِلُ بِالنَّابِلِ : قالايمىقانلىشىپ كەتتى ، مالىماتاق بولۇپ كەتتى.

حَابَى يُحَابِي مُحَابَاةً وَ حِبَاءً: ياردەم بەردى ، يان باستى.

حَابَى الْقَاضِي فِي الْحُكْمِ: قازى ياكى سوداگەر ھۆكۈم چىقىرىشتا ئېغىپ كەتتى ، قازى يان باستى ، تەرەپنى ئالدى.

حَابَى الْوُجُوهَ: يالاقچىلىق قىلدى ، خۇشامەت قىلدى ، تەخسىكەشلىك قىلدى.

حَابَى الصَّبِيَّ: كىچىك بالىنى ئېغىزلاندۇردى.

حَاجَ يَحُوْجُ حَوْجًا : نامراتلاشتى ، كەمبەغەللەشتى ، موھتاج بولدى.

حَاجِبٌ ج حَوَاجِبُ: ياپقۇچى ، سەتىر قىلغۇچى؛ قاش.

حَوَاجِبُ كَثِيفَةٌ: قويۇق قاش ، قاراقاش.

حَاجِبٌ ج حَجَبَةٌ وَ حُجَّابٌ: زىيارەتچى ۋە مېھمانلارنى كۈتكۈچى خادىم ، مۇلازىم ؛ دەرۋازىۋەن ؛ توساق ؛ ھەر نەرسىنىڭ چېتى.

حَاجَةٌ ج حَاجٌ وَ حَوْجٌ و حَاجَاتٌ وَ حَوَائِجُ: ھاجەت ، ئېھتىياجلىق نەرسە ، نەرسە ـ كېرەك ؛ ئېھتىياج ، زۆرۈرىيەت؛ ئارزۇ ـ تىلەك.

قَضَى الْحَاجَةَ : ھاجەتتىن چىقتى ؛ چوڭ مەدەت قىلدى.

«لَا حَاجَةَ لِي بِهِ» : ئۇنىڭغا موھتاج ئەمەسمەن ، ئۇنىڭغا ھاجىتىم يوق.

قَضَى حَاجَتَهُ: ئارزۇسىنى قاندۇردى.

لَا حَاجَةَ بِهِ إِلَيَّ: موھتاج بولمايدۇ ، ھاجەت ئەمەس.

هُوَ فِي حَاجَةٍ إِلَى: ئۇ . . . غا موھتاج.

«لِكُلِّ إِنْسَانٍ حَاجَاتُهُ الْمَادِّيَّةُ وَ الرُّوحِيَّةُ» : ھەر بىر ئىنساننىڭ ماددى ۋە مەنىۋى ئېھتىياجلىرى بولىدۇ.

«خَرَجَ لِشِرَاءِ بَعْضِ الْحَوَائِجِ الْمَنْزِلِيَّةِ» : بەزى ئائىلە لازىمەتلىكلىرىنى سېتىۋېلىش ئۈچۈن چىقتى.

حَاجَّ يُحَاجُّ مُحَاجَّةً وَحِجَاجًا: مۇنازىرىلەشتى؛ ھۆججەتلەشتى ، جېدەللەشتى ، تالاش ـ تارتىش قىلدى.

«أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ» ‹قۇرئان› : پەرۋەردىگارى توغرىسىدا ئىبراھىم بىلەن مۇنازىرىلەشكەن ئادەمنى كۆرمىدىڭمۇ ؟

«وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ أَ تُحَاجُّونِّي فِي اللَّهِ وَقَدْ هَدَانِ» ‹قۇرئان› : ئىبراھىمنىڭ قەۋمى ئۇنىڭ بىلەن مۇنازىرىلەشتى . ئىبراھىم ئېيتتىكى : «مېنى ئاللاھ ھىدايەت قىلغان تۇرسا، مەن بىلەن ئاللاھ (نىڭ مەۋجۇتلۇقى ۋە ئىرادىسى) توغرۇلۇق مۇنازىرىلىشىمسىلەر؟» .

حَاجٌّ ج حُجَّاجٌ وَحَجِيجٌ. حُجٌّ م حَاجَّةٌ ج حَوَاجُّ: ھەج قىلغۇچى ، ھاجى.

«أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ» ‹قۇرئان› : سىلەر ھاجىلارنى سۇ بىلەن تەمىنلەشنى ، مەسچىتنى ھەرەمنى ئاۋات قىلىشنى . . . ئوخشاش ھېسابلامسىلەر؟.

حَاجَّةٌ: قولاقنىڭ يۇمشىقى.

حَاجِزٌ ج حُجْرَانٌ : ئېگىزلىكتىكى ئويمان يەر ؛ هاجىلارنىڭ ئارامخانىسى.

حَاجِزُ الْعَيْنِ : كۆز چانىقى.

حَاجِزٌ ج حَجَزَةٌ وَ حَوَاجِزُ : پاسىل ، توساق ، دەرپەردە ؛ قىلىچنىڭ بىسى.

حَاجِزُ السِّلَّمِ : رېشاتكا ، سالاسۇن ، ۋادەك ، توساق.

حَاجِزُ الْأَمْوَاجِ : تىگەن ، سۇ توسمىسى.

حَاجِزٌ جُمْرُكِيَّةٌ : تاموژنا ، قاراۋۇلخانا ، چازا.

حَوَاجِزُ حَرَجِيَّةٌ وَاقِيَةٌ : ئىهاتە ئورمانلىقى.

سَبَاقُ الْحَوَاجِزِ : تەنھەرىكەت مۇسابىقىسىدا سەكرەپ ئۆتىدىغان ياغاچ.

إِجْتَازَ الْحَوَاجِزَ : توسقۇنلۇقلاردىن ئۆتۈپ كەتتى.

دَوْلَةٌ حَاجِزَةٌ : توقۇنۇشنى پەسەيتكۈچى دۆلەت.

حَاجَى يُحَاجِي مُحَاجَاةً وَ حِجَاءً : تېپىشماق تېپىشتا يېڭىپ چىقتى.

«إِشْتَرَى حَاجِيَاتِهِ مِنَ السُّوقِ» : بازاردىن ئېھتىياجلىق نەرسىلەرنى سېتىۋالدى.

حَاجِيَاتٌ: لازىمەتلىك نەرسىلەر.

حَادَيَحُوْدُحَوْدًا: نېرى تۇردى، قاچتى، بۇزالدى.

حَادَ يَحِيْدُ حَيْدًا عَنْ كَذَا : بۇرۇلۇپ كەتتى ، چەتنىدى ، چەتنەپ كەتتى.

حَادَ بِهِ عَنِ الطَّرِيقِ : يولدىن بۇرۇلۇپ كەتتى ، يولدىن چىقىپ كەتتى.

حَادَ الْقِطَارُ مِنَ الْخَطِّ : پويىز رېلىستىن چىقىپ كەتتى.

«وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَاكُنْتَ مِنْهُ تَحِيْدُ» ‹قرآن› : ئۆلۈمنىڭ سەكراتى ھەقىقەتنى ئېلىپ كەلدى ، سەن ئۇنىڭدىن قاچاتتىڭ.

حَادَثَ يُحَادِثُ مُحَادَثَةً : سۆزلەشتى ، سۆھبەتلەشتى، پاراڭلاشتى.

حَادَثَ السَّيْفَ : قىلىچنى پارقىرىتىۋەتتى.

حَادِثٌ ج حَوَادِثُ : يېڭى.

حَادِثَةٌ ج حَادِثَاتٌ و حَوَادِثُ : ۋەقە ، ھادىسە ، بالايىئاپەت ، كۈلپەت.

حَادِثَةٌ عَرَضِيَّةٌ : تاسادىپىي ۋەقە.

مَكَانُ الْحَادِثَةِ : نەق مەيدان ، ۋەقە يۈز بەرگەن جاي.

حَادِثَةُ الْمُرُورِ : قاتناش ۋەقەسى.

حَوَادِثُ مَحَلِّيَّةٌ: يەرلىك ۋەقەلەر.

كَثِيرُ الْحَوَادِثِ: ۋەقە كۆپ بولىدىغان ، ھادىسە كۆپ يۈز بېرىدىغان.

«إِزْدَادَتْ حَوَادِثُ الْمُرُورِ نَتِيجَةَ السُّرْعَةِ الَّتِي يَسِيرُ بِهَا سَائِقُوا السَّيَّارَاتِ» : شوپۇرلارنىڭ ماشىنىلارنى تىز ھەيدىشى تۈپەيلىدىن قاتناش ھادىسىلىرى كۆپەيدى.

حَادَّ يُحَادُّ مُحَادَّةً: دۈشمەنلەشتى.

«لَاتَجِدُقَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهُ وَلَوْكَانُوا أَبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْعَشِيرَتَهُمْ» ‹قرآن› : ئاللاھقا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشىنىدىغان بىر قەۋمنىڭ ئاللاھ بىلەن ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلەن قارشىلاشقانلارنى ، ئۇلارنىڭ ئانىلىرى ، ئوغۇللىرى ، يا قېرىنداشلىرى، يا ئۇرۇق - تۇغقانلىرى بولغان تەقدىردىمۇ دوست تۇتقانلىقىنى كۆرمەيسەن.

حَادَّهُ : تۇتاشتى ، چېگىرلاشتى ؛ ئۇنى غەزەپلەندۈردى ؛ ئاسىيلىق قىلدى.

«أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّهُ مَنْ يُحَادِدِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا» ‹قرآن› : ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە كىمكى قارشىلىق كۆرسىتىدىكەن ، ئۇنىڭ دوزاخقا كىرىدىغانلىقىنى، دوزاختا مەڭگۈ قالىدىغانلىقىنى بىلمەمدۇ؟

حَادٌّ ج حِدَادٌ : ئۆتكۈر ، كەسكىن، تېز، ئىتتىك.

حَادُّ الْبَصَرِ: كۆزى ئۆتكۈر.

حَادُّ الذِّهْنِ: زېھنى ئۆتكۈر ، پىكرى ئوچۇق.

حَادُّالطَّبْعِ : مىجەزى چۈس ، مىجەزى ئىتتىك.

حَادٌّ عَلَى : ھازا ئاچماق ، ماتەم تۇتماق.

تَصْفِيقٌ حَادٌّ : گۈلدۈراس ئالقىش ، گۈلدۈراس چاۋاك.

أَلَمٌ حَادٌّ : قاتتىق ئاغرىق.

آلَةٌ حَادَّةٌ : ئۆتكۈر قورال؛ ئۆتكۈر تىغ.

رَائِحَةٌ حَادَّةٌ : ئۆتكۈر پۇراق.

لَهْجَةٌ حَادَّةٌ: قاتتىق غەزەپ ، قاتتىق تىل.

«أَجَابَنِي بِلَهْجَةٍ حَادَّةٍ» : ماڭا كەسكىن تەلەپ-پۈزدا جاۋاب بەردى.

حَادِرٌ : سېمىز.

حَادَلَ يُحَادِلُ مُحَادَلَةً : ھىيلىگەرلىنىك قىلدى ، تۈلكىلىك قىلدى.

حَادُورٌ ج حَوَادِيرُ : سۈرگە دورىسى.

حَادٍ ج حُدَاةٌ : ناخشا ئېيتىپ تۆگە ھەيدىگۈچى ؛ يۈلتۈز.

حَاذَ يَحُوذُ حَوْذًا الدَّابَّةَ : ئۇلاغنى تېز ھەيدىدى.

حَاذَ عَلَى الشَّيْءِ: قوغدىدى.

حَاذَرَ يُحَاذِرُ مُحَاذَرَةً: ساقلاندى، ھەزەر قىلدى، ئالدىنى ئالدى، ئېھتىيات قىلدى، پەخەس بولدى؛ ھەزەر ئەيلەشتى، ئېھتىيات قىلىشتى.

حَاذِرٌ ج حَاذِرُونَ : تەييارلانغۇچى ، تەييار تۇرغۇچى.

حَاذِقٌ ج حُذَّاقٌ وَ حِذَاقٌ : ماھىر ، ئۇستا ، ماھارەتلىك ، پۇختا بىلىدىغان.

طَبِيبٌ حَاذِقٌ: ئۇستا تېۋىپ ، ئۇستا دوختۇر.

حَاذَى يُحَاذِي مُحَاذَاةً : روبىرو بولدى ، ئۇدۇلىدا بولدى.

حَارَ يَحُورُ حَوْرًا : قايتتى.

حَارَ فِي أَمْرِهِ : تەتىلىكتە قالدى ، ھودۇقۇپ قالدى.

حَارَ الْقُمَاشُ : رەختنى تارىلىدى.

«إِنَّهُ ظَنَّ أَنْ لَنْ يَحُورَ» (قرآن) : ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىغا قايتمايمەن دەپ گۇمان قىلدى.

حَارَتِ الْعَيْنُ : شەھلا كۆزلۈك بولدى ، كۆزنىڭ ئېقى ئاق ، قارىچۇقى قارا ، يۇمىلاق بولدى.

حَارَ الشَّيْءُ: كېمەيدى؛ كاساتلاشتى.

حَارَ الثَّوْبَ: كىيىمنى يۇدى ، تارىلىدى.

حَارَ يَحَارُ حَيْرًا وَ حَيْرَةً : ئېزىپ قالدى ، يول تاپالمىدى ؛ ھودۇقۇپ قالدى.

حَارَ فِي أَمْرِهِ : تېڭىرقاپ قالدى ، ئالاقزادە بولۇپ قالدى.

حَارَ بَصَرُهُ : كۆزى ئىنىر ـ چىنىر بولۇپ كەتتى.

«حَارَ مَاذَا يَفْعَلُ وَقَدْ حَلَّتْ بِهِ مُصِيبَةٌ تِلْوَ أُخْرَى» : كەينى ـ كەينىدىن پىشكەللىككە ئۇچراپ ، نېمە قىلىشنى بىلمەي قالدى.

حَارَبَ يُحَارِبُ مُحَارَبَةً الْعَدُوَّ : دۈشمەن بىلەن جەڭ قىلدى ، دۈشمەننى قىردى.

حَارَبَ اللَّهَ : ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلدى ، گۇناھ قىلدى.

حَارَةٌ ج حَارَاتٌ : كوچا ، مەھەللە.

حَارِثٌ ج حُرَّاثٌ : دېھقان.

أَبُو الْحَارِثِ : شىر.

حَارِدٌ: ئاچچىقلانغۇچى ، غەزەپناك بولغۇچى.

حَارٌّ : ئىسسىق؛ قىزغىن ، سەمىمىي.

جَوٌّ حَارٌّ : ئىسسىق ھاۋا.

مَاءٌ حَارٌّ : ئىسسىق سۇ.

يَنْبُوعٌ حَارٌّ : ئارشاق.

مِنْطَقَةٌ حَارَّةٌ : ئىسسىق بەلۋاغ.

فُلْفُلٌ حَارٌّ : تىلنى قورۇغۇچى لازا.

فَوَّارَةُ مَاءٍ حَارٍّ : فونتان، ئارشاق.

«اِسْتَقْبَلَهُ اِسْتِقْبَالًا حَارًّا» : ئۇنى قىزغىن قارشى ئالدى.

حَارَّةٌ : رايون ، كوچا ، مەھەللە.

حَارِسٌ ج حُرَّاسٌ : قاراۋۇل ، مۇھاپىزەتچى ، قوغدىغۇچى.

حَارِسٌ قَضَائِيٌّ: مال ـ مۈلۈكنى پېچەتلىگۈچى ، مال ـ مۈلۈكنى مۇسادىر قىلغۇچى.

حَارَضَ يُحَارِضُ مُحَارَضَةً عَلَى الْعَمَلِ: داۋاملاشتۇردى ، چىڭ تۇردى ، قەتئىي داۋاملاشتۇردى.

حَارِقٌ مُتَعَمِّدٌ: ئوت قويغۇچى.

حَارِكٌ: تاغاق ، مۇرە.

حَارِكُ الْحِصَانِ: ئات يايلى.

حَارُوقَةٌ: ئۆتكۈر ، كەسكىن ، ئىتتىك.

حَازَ يَحُوزُ حَوْزاً وَ حِيَازَةً: ئىگىلىدى ، ئىگە بولدى ، قولغا كەلتۈردى ، ئېرىشتى.

«حَازَتْ هَذِهِ الْمُقْتَرَحَاتُ قَبُولَ الْمُؤْتَمَرِ»: بۇ تەكلىپلەر قۇرۇلتاي تەرىپىدىن قوبۇل قىلىندى.

حَازَ جَائِزَةً: ئېرىشتى.

حَازَ يَحِيزُ حَيْزًا وَ حِيَازَةً: ئېرىشتى ؛ مايىل بولدى ؛ بۆلۈۋالدى ؛ ئىگىلىۋالدى ، ئىشغال قىلىۋالدى ، ئىگە بولۇۋالدى.

حَازِبٌ ج حَوَازِبُ: بەختسىزلىك ، پېشكەللىك.

حَازِرٌ: مۆلچەرلىگۈچى ، تەخمىنەتلىگۈچى ، بەلگىلىگۈچى ؛ ئېچىپ قالغان.

حَازَّ يُحَازُّ مُحَازَّةً: تەكشۈردى ، قاراپ چىقتى.

حَازِقَةٌ: جاماڭەت ، ئادەملەر توپى.

حَازِمٌ ج حَزَمَةٌ و حُزَّمٌ و أَحْزَامٌ: ئېھتىياتچان ، پۇختا ، ئىنچىكە ، ئۆزۈل ـ كېسىل.

حَاسَبَ يُحَاسِبُ مُحَاسَبَةً : ھېسابلاشتى ، ھېساب ئالدى.

حَاسَبَهُ: مۇكاپاتلىدى، جازالىدى.

«وَإِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ» (قرآن) : دىلىڭلاردىكى (ياماناتلىقنى) مەيلى ئاشكارا قىلىڭلار ، مەيلى يوشۇرۇڭلار ، ئۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ سىلەردىن ھېساب ئالىدۇ.

حَاسِبٌ ج حَسَبَةٌ: ھېساباتچى ، ھېسابلاش ماشىنىسى.

آلَةٌ حَاسِبَةٌ: ھېسابلاش ماشىنىسى.

حَاسِدٌ ج حَاسِدُونَ وَحُسَّادٌ و حَسَدَةٌ وَحُسَّدَةٌ: ھەسەتخور ، ئىچى يامان ، كۆرەلمەس.

«وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ» (قرآن) : ھەسەتخورنىڭ ھەسەت قىلغان چاغدىكى شەررىدىن سۇبھانىڭ پەرۋەردىگارى (ئاللاھ) قا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن دېگىن.

حَاسِرٌ ج حَوَاسِرُ: ئوچۇق.

حَاسِرُ الرَّأْسِ: يالاڭباش.

اَلْحَاسِرُ مِنَ النِّسَاءِ: بېشى ۋە ئىككى بىلىكى ئوچۇق ئايال ، قىسپىالىڭچ ئايال.

اَلثَّوْبُ الْحَاسِرُ: قىسقا يوپكا.

حَاسِرُ الْبَصَرِ: نەزەر دائىرىسى ، كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىز.

حَاسَّةٌ ج حَوَاسُّ: سېزىم ، ھېس.

حَاسَّةُ اللَّمْسِ: تېگىش سېزىمى.

حَاسَّةُ الذَّوْقِ: تېتىش سېزىمى.

حَاسَّةُ الشَّمِّ: پۇراش سېزىمى.

حَاسَّةُ السَّمْعِ: ئاڭلاش سېزىمى.

حَاسَّةُ الْبَصَرِ: كۆرۈش سېزىمى.

اَلْحَوَاسُّ الْخَمْسُ: بەش سەزگۈ ئەزا.

حَاسِمٌ: كەسكىن ، قەتئىي.

نَصْرٌ حَاسِمٌ: ئۆزۈل ـ كېسىل غەلىبە.

رَأْيٌ حَاسِمٌ: كەسكىن پىكىر.

«تَمُرُّ الدُّوَلُ الْعَرَبِيَّةُ بِمَرْحَلَةٍ حَاسِمَةٍ» : ئەرەب دۆلەتلىرى ئەڭ ئاخىرقى ئۆتكەلدىن ئۆتمەكتە.

تَجْرِبَةٌ حَاسِمَةٌ: مۇئەپپەقىيەتلىك تەجرىبە.

حَاسَنَ يُسَاسِنُ مُحَاسَنَةً: ياخشى مۇئامىلە قىلدى ، چىرايلىق كۆتۈۋالدى.

حَاشَ يَحُوشُ حَوْشًا الدَّوَابَّ: چارۋىنى يىغىپ ھەيدىدى.

حَاشَا: باشقا ، سىرت ، ھېسابقا ئالمىغاندا.

«تَأَخَّرَ النَّاسُ حَاشَا زَيْدًا» : زەيدىتىن باشقا ھەممە كىشى كەپتىكەتى.

«حَاشَا أَنْ تَفْعَلَ» : سېنىڭ قىلىشىڭ مۇمكىن ئەمەس.

حَاشِدٌ: تەييار تۇرغۇچى.

حَاشِرٌ ج حَاشِرُونَ وَ حُشَّارٌ: باجگىر ، باج يىغقۇچى.

«وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ» (قرآن) : شەھەرلەرگە يىغقۇچى كىشىلەرنى ئەۋەتكىن.

حَاشَى يُحَاشِي مُحَاشَاةً: چىقىرىۋەتتى ، چەتتە

قالدۇردى ، ئايرىۋەتتى ، ئىستىسنا قىلدى ؛ ئازراق نەرسە بەردى.

حَاشِيَةٌ ج حَوَاشٍ: قىرغاق ، يان ، يان تەرىپى ، چېكى ، چەت ، ياقا؛ كىتابنىڭ چۆرىسىگە يېزىلغان شەرھى.

حَاشِيَةُ الثَّوْبِ: كىيىمنىڭ ياقىسى.

حَاشِيَةُ الْقُمَاشِ: رەختنىڭ گىرۋىكى.

حَاشِيَةُ الْمِنْدِيلِ: گۈللۈك جىيەك.

حَاشِيَةُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ چۆرىسىگە يېزىلغەن شەرھى.

حَاشِيَةٌ فِي خِطَابٍ: قوشۇمچە سۆز ، ئىلاۋە.

«قَدَّمَنِي إِلَيْهِ أَحَدُ أَفْرَادِ حَاشِيَتِهِ تَقْدِيمًا حَسَنًا»: ئۇنىڭ بىر خىزمەتچىسى مېنى ئۇنىڭغا ئوبدان تونۇشتۇردى.

رَقِيقُ الْحَوَاشِي: مۇڭدىشقاق ، پاراڭچى ، ئاق كۆڭۈل.

كَلَامٌ رَقِيقُ الْحَوَاشِي: مۇلايىم سۆز ، يۇمشاق گەپ.

عَيْشٌ رَقِيقُ الْحَوَاشِي: بايلىقتا تۇرمۇش.

رَجُلٌ رَقِيقُ الْحَوَاشِي: خۇش سۆھبەت ئادەم.

حَاصَ يَحُوصُ حَوْصَ الثَّوْبَ: كىيىمنى تىكتى.

حَاصَ حَوْلَهُ: ئايلاندى ، چۆرگىلىدى ، ئوردى.

حَاصَ يَحِيصُ حَيْصًا وَ مَحِيصًا عَنْهُ: نېرى تۇردى ، ئۆزىنى چەتكە ئالدى ، قېچىۋالدى.

حَاصَ الْقَوْمُ: قېچىشقا يۈزلەندى.

حَاصِبٌ ج حَوَاصِبُ: قارا بوران ، تولا ، مۆلدۈر؛ مۆلدۈر ياغدۇرىدىغان بۇلۇت.

«إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّا آلَ لُوطٍ» (قرآن): بىز ھەقسىزلەن ئۇلارنىڭ ئۈستىگە تاش ياغدۇر-دۇق ، پەقەت لۇتنىڭ تەۋەلىرى بۇنىڭ سىرتىدىدۇر.

حَاصِدٌ ج حُصَّادٌ وَ حَصَدَةٌ: ئورمىچى ، ئورما ئورىغۇچى.

حَاصَرَ يُحَاصِرُ مُحَاصَرَةً: قورشىۋالدى ، مۇھاسىرىگە ئالدى ، ئورىۋالدى.

حَاصَّ يُحَاصُّ مُحَاصَّةً: ھەممەيلەن ئۆز ئۈلۈشىنى ئالدى.

حَاصِلٌ ج حَوَاصِلُ: نەتىجە ، ئۇنۇم ، ئاقىۋەت.

حَاصِلُ الْجَمْعِ: يىغىندى (ماتېماتىكا)

حَاصِلُ الضَّرْبِ: كۆپەيتمە (ماتېماتىكا)

حَاصِلُ الْكَلَامِ: ھاسىل كالام ، سۆزنىڭ قىسقىسى ، ئاساسىي نۇقتا ، مۇھىم نۇقتا، سۆزنىڭ ئورامى.

حَاصِلُ الْمَالِ: ھېساب قالدۇقى.

حَاصِلُ الْمَوْضُوعِ: خۇلاسىسى.

«تَمَيَّزَتِ الْحَاصِلَاتُ الزِّرَاعِيَّةُ هَذَا الْعَامَ بِالْجَوْدَةِ وَ الْوَفْرَةِ»: بۇ يىل دېھقانچىلىق مەھسۇلاتلىرى زىيادە مول بولۇش بىلەن گەۋدىلەندى.

«إِذَا قَسَّمْنَا أَرْبَعَةً عَلَى اثْنَيْنِ يَكُونُ حَاصِلُ الْقِسْمَةِ اثْنَيْنِ»: تۆتنى ئىككىگە بۆلسەك ئىككىدىن تېگىدۇ.

حَاصِلُ الْفِضَّةِ وَ نَحْوِهِ: كۈمۈش ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش مەدەنلەرنىڭ ساپ بولغىنى.

حَاصِنٌ م حَاصِنَةٌ ج حَوَاصِنُ وَ حَاصِنَاتٌ: ئېرىپتىلىك ئايال ، دىيانەتلىك ئايال.

حَاضَ يَحُوضُ حَوْضًا: كۆل چاپتى، كۆل كولىدى.

حَاضَ الْمَاءَ: سۇنى توپلىدى ، سۇتى يىغدى.

حَاضَ يَحِيضُ حَيْضًا وَ مَحِيضًا السَّيْلُ: كەلكۈن تاشتى.

حَاضَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ھەيز كۆردى ، ئادەت كۆردى.

حَاضَرَ يُحَاضِرُ مُحَاضَرَةً: لېكسىيە ئوقۇدى ، دوكلات بەردى؛ رىقابەتلەشتى ، مۇسابىقىلەشتى.

حَاضَرَ الْجَوَابَ: دەرھال جاۋاب بەردى.

حَاضَرَهُ: مۇسابىقىلەشتى ، بەسلەشتى.

حَاضِرٌ ج حُضَّارٌ وَ حُضَّرٌ وَ حَضَرَةٌ وَ حُضُورٌ: قاتناشقۇچى ، ھازىر بولغۇچى ، تەيىار تۇرغۇچى ؛ يەرلەشكۈچى ؛ شەھەر ئاھالىسى.

«وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا» (قرآن): ئۇلار قىلغان ـ ئەتكەنلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ نامە ـ ئەمالىغا خاتىرىلەنگەنلىكىنى كۆردىۋ، پەرۋەردىگارىڭ ھېچ ئادەمگە

زۇلۇم قىلمايدۇ.

حَاضِرُ الْفِكْرِ: پىكرى ئۆتكۈر ؛ ئەقىل ـ پاراسەتلىك.

اَلْبَادِيَةُ وَ الْحَاضِرُ: كۆچمەنلەر ۋە ئولتۇراقلاشقانلار؛ يېزىلىقلار ۋە شەھەرلىكلەر.

حَاضِرُ الْبَدِيهَةِ: پىكرى تېز ، ھازىر جاۋاب.

اَلتِّجَارَةُ الْحَاضِرَةُ: نەق سودا.

اَلْحَاضِرُ: ھازىرقى زامان.

فِي الْحَاضِرِ: ھازىر ، ھازىرقى.

حَاضِرَةٌ ج حَوَاضِرُ: پايتەخت ، ئۆلكە مەركىزى.

حَاضِرَةُ الْمُقَاطَعَةِ: ئۆلكە مەركىزى.

حَاضِنٌ ج حُضَّانٌ: تەربىيىچى ، بالا تەربىيىچىسى.

حَاضِنَةٌ ج حَوَاضِنُ: سۈت ئاننىسى ، ئىنەك ئانا ، بالا باققۇچى ، بالا تەربىيىچىسى.

حَاضِنَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ: چۇجە چىقىرىش ئۈسكۈنىسى.

حَاطَ يَحُوطُ حَوْطًا وَ حِيطَةً وَ حِيَاطَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى باشقۇردى ، نەرسىگە ھېزى بولدى ، نەرسىگە قارىدى (ساقلىدى) ، ھالىدىن خەۋەر ئالدى.

حَاطِبٌ: ئوتۇنچى ، ئوتۇن ساتقۇچى.

كَحَاطِبِ لَيْلٍ: قارا قويۇق ، ئايماي ، ئىلغىماي ، تۇجۇپىلىمەي.

حَافَ يَحُوفُ حَوْفًا الشَّيْءَ: خورلىدى ، كەمسىتى ؛ زۇلۇم قىلدى ؛ گىرۋەككە يېقىنلاشتۇردى ، يۇزلەندۇردى.

حَافَ يَحِيفُ حَيْفًا عَلَيهِ: زۇلۇم قىلدى ، بوزەك قىلدى.

حَافَ الْأَبُ: ئاتا بەزى بالىلىرىنى بەزىسىدىن ئەتىۋارلىدى.

«أَمْ يَخَافُونَ اَنْ يَحِيفَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ» ‹قرآن›: يا ئاللاھنىڭ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئۇلارغا ئادىل بولماسلىقىدىن قورقامدۇ ؟.

حَافَةٌ ج حَافَاتٌ: چۆرىسى ، گىرۋىكى ، قىرغىقى ، ئەتراپى ، جىيىكى ؛ چەمبەر ، ھالقا.

«إِنَّ هٰذِهِ السِّيَاسَةَ تَجُرُّ الْبَشَرِيَّةَ إِلَى حَافَةِ الْهَاوِيَةِ» : بۇ سىياسەت ئىنسانىيەتنى ھالاكەتكە ئېلىپ بارىدۇ.

حَافَةُ الْوِعَاءِ: قاچىنىڭ ياقىسى.

حَافَةٌ: قىر.

«اِشْتَرَيْتُ قُبَّعَةَ قَشٍّ ذَاتِ حَافَةٍ عَرِيضَةٍ» : كەڭ قىرلىق چىغ قالپاق سېتىۋالدىم.

حَافَةُ الشَّيْءِ الْمُسْتَدِيرِ: يۇمىلاق نەرسىنىڭ ئەتراپى.

حَافَةُ الْهَاوِيَةِ: ئۇرۇش گىرۋىكى.

يَجُرُّهُ إِلَى حَافَةِ الْهَاوِيَةِ: ھالاكەتكە ئېلىپ بارىدىغان.

عَلَى حَافَةِ الْقَبْرِ: قەبرىنىڭ لېۋىدە.

حَافِدٌ ج حَفَدٌ وَ حَفَدَةٌ: خىزمەتچى، خادىم، ياردەمچى؛ چاكار، مالاي، ئەگەشكۈچى.

«وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً» ‹قرآن› : سىلەر ئۈچۈن ئۇلاردىن ئوغۇللارنى ۋە نەۋرىلەرنى ياراتتى.

حَافِرُ الدَّابَّةِ ج حَوَافِرُ: ھايۋاننىڭ تۇياقى.

«وَقَعَ الْحَافِرُ عَلَى الْحَافِرِ» : گۇل ـ گۇلىگە كەلدى ، بىر يەردىن چىقتى.

حَافِرَةٌ : باشلىنىش ، ئەسلىدىكى ھالەت.

عِنْدَ الْحَافِرَةِ : دەسلەپكى يارىتىلىش ، دەسلەپكى ھالەت ، ئاۋۋالقى ھالەت.

رَجَعَ إِلَى حَافِرَتِهِ: كەلگەن يولىغا قايتتى.

«أَئِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ» ‹قرآن› : راستتىنلا بىز ئاۋۋالقى ھالىمىزغا قايتۇرۇلامدۇق؟

حَافَزَ يُحَافِزُ مُحَافَزَةً: ئۇدۇلدا ئولتۇردى.

حَافِزٌ ج حَوَافِزُ: مۇددىئا ، غەرەز ؛ تۈرتكە.

«تُعْتَبَرُ الْمُكَافَأَةُ الْمَادِّيَّةُ حَافِزًا مُهِمًّا لِزِيَادَةِ الْإِنْتَاجِ فِي الْمَصَانِعِ» : سانائەت ئىشلەپچىقىرىش مىقدارىنى ئاشۇرۇشتا ماددىي مۇكاپاتنىڭ مۇھىم تۈرتكۈچى ئىكەنلىكى ئېتىراپ قىلىنىدى.

حَافَظَ يُحَافِظُ مُحَافَظَةً: قوغدىدى ، ساقلىدى.

حَافَظَ عَلَى صِحَّتِهِ: سالامەتلىكىنى ساقلىدى.

«حَافِظُواعَلَى الصَّلَوَاتِوَالصَّلَاةِالْوُسْطَى» ‹قرآن›: نامازلارنى بولۇپمۇ نامازدىگەرنى داۋاملاشتۇرۇڭلار!

حَافِظٌ ج حُفَّاظٌ و حَفَظَةٌ: قوغدىغۇچى، ساقلىغۇچى، مۇھاپىزەت قىلغۇچى، ھىمايە قىلغۇچى؛ قارىي؛ ھەدىسنى كۆپ يادلىغۇچى.

«إِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ» ‹قرآن›: ھەربىر ئادەم بىلەن (شۇ ئادەمنى) ساقلىغۇچى (پەرىشتە) بار.

حَافِظُ الْعَيْنِ: ئۇيقۇ باسمايدىغان.

اَلْحَافِظُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «ئاسرىغۇچى، مۇھاپىزەت قىلغۇچى، ساقلىغۇچى» دېگەن مەنىدە.

حَافِظَةٌ ج حَوَافِظُ: خاتىرە، ئەستە تۇتۇش قابىلىيىتى؛ سومكا، ھەميان، پۇل قاپچۇقى.

حَافِظَةُ الْكُتُبِ: كىتاب بوخچىسى، سومكا.

حَافِظَةُ النُّقُودِ: پۇل قاپچۇقى، پورتمال، ھەميان.

تَسَلَّمْتُ حَافِظَةَ نُقُودِي: مەن پۇل قاپچۇقۇمنى تاپشۇرۇپ ئالدىم.

اَلْحَافِظُونَ: پەرىشتىلەر.

حَافٌّ: كۆز ئاغرىقى، قورشۇالغۇچى.

«وَتَرَى الْمَلَائِكَةَحَافِّيْنَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ» ‹قرآن›: سەن پەرىشتىلەرنىڭ ئەرشنىڭ ئەترا-پىنى ئوراپ تۇرغانلىقىنى كۆرىسەن.

خُبْزٌ حَافٌّ: قۇرۇق نان.

سَوِيقٌ حَافٌّ: قۇرۇق تالقان.

حَافِلٌ ج حَوَافِلُ: نۇرغۇن، كۆپ، مول، تولۇق، كەڭ.

جَمْعٌ حَافِلٌ: ئادەملەر توپى، كەڭ ئامما.

«لِهَذِهِ الْأُمَّةِ تَارِيْخُهَا الْحَافِلُبِجَلَائِلِالْأَعْمَالِ»: بۇ مىللەت زور ئىشلار بىلەن تولغان تارىخقا ئىگە.

حَافِلَةٌ ج حَوَافِلُ: ۋاگون؛ ئاپتوبۇس.

حَافِلَةٌ كَهْرَبِيَّةٌ أَوْ كَهْرَبَائِيَّةٌ: تراموّاي، ترالىبۇس.

حَافٍ م حَافِيَةٌ ج حُفَاةٌ: يالاڭ ئاياغ.

حَاقَ يَحِيْقُ حَيْقًا: تەسىر قىلدى، رول ئوينىدى.

«وَلَا يَحِيْقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ» ‹قرآن›: ھىيلە ـ مىكىرنىڭ ۋابالى پەقەت ھىيلە ـ مىكىر ئىشلەتكەن ئادەمنىڭ ئۆزىگە بولىدۇ.

«ظَلَّ مُتَفَائِلًا عَلَى الرَّغْمِ مِمَّا حَاقَ بِهِ مِنْ خَسَائِرَ»: ئۇنىڭغا زىيان كۆپ بولغان بولسىمۇ، ئۇ يەنىلا ئۈمىدۋار بولدى.

حَاقَ يَحُوْقُ حَوْقًا بِهِ: قورشۇالدى.

حَاقَ الْبَيْتَ: ئۆينى سۈپۈردى.

حَاقِدٌ ج حَوَاقِدُ: ئاداۋەت ساقلىغۇچى.

حَاقٌّ ج حَوَاقُّ: نەرسىنىڭ ئوتتۇرىسى؛ باتۇر، قەھرىمان.

هُوَ رَجُلٌ حَاقُّ الرَّجُلِ: ئۇ باتۇر ئادەمدۇر.

حَاقَّةٌ: بالايىئاپەت ئاپەت؛ قىيامەت كۈنى.

«اَلْحَاقَّةُمَاالْحَاقَّةُوَمَا اَدْرَاكَمَاالْحَاقَّةُ» ‹قرآن›: قىيامەت، قىيامەت نېمىدۇر؟ قىيامەتنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى قانداق بىلەلەيسەن؟

حَاقِلٌ: يەر ھەيدىگۈچى.

حَاكَ يَحُوكُ حَوْكًا الثَّوْبَ: كىيىم توقۇدى، رەخت توقۇدى.

حَاكَ الْقُبَّعَةَ الْقَشِّيَّةَ: چىڭ قالپاق توقۇدى.

«كَانَتِ الدَّسَائِسُ تُحَاكُ حَوْلَهُ»: ئۇنىڭ ئەترا-پىدا سۈيىقەستلەر پىلانلانماقتا ئىدى.

حَاكَ الْمُؤَامَرَةَ عَلَى: سۈيىقەست قىلدى، قەست قىلدى.

حَاكَّةٌ ج حَوَاكُّ: چىش.

حَاكَمَ يُحَاكِمُ مُحَاكَمَةً: شىكايەت قىلدى، جېدەللەشتى، داۋا قىلدى، ئەرز قىلدى.

حَاكَمَ أَمَامَ مَجْلِسٍ عَسْكَرِيٍّ: ھەربىي سوتقا ئەرز قىلدى، ھەربىي سوت ئالدىدا ئۇنىڭ بىلەن داۋالاشتى.

حَاكِمٌ ج حُكَّامٌ: ھۆكۈمران، ھاكىم، سوراقچى، سودىيە، سوتچى.

«وَلَا تَأْكُلُوْا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوْا بِهَاإِلَى الْحُكَّامِ» ‹قرآن›: بىر ـ بىرىڭلارنىڭ مالىلىرىنى ناھەق يەۋالماڭلار، پىلىپ

تۈرۈپ كىشىلەرنىڭ بىر قىسىم مالىلىرىنى زۇلۇم بىلەن يەۋېلىش ئۈچۈن ھاكىملارغا پارا بەرمەكلەر.

حَاكِمٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي قوماندان.

اَلْحِزْبُ الْحَاكِمُ: ھۆكۈمران پارتىيە.

حَاكِمٌ عَامٌّ: باش ۋالىي ، يۇقىرى دەرىجىلىك ۋالىي.

حَاكِمٌ وَ مَحْكُومٌ: ئەمەلدار ۋە پۇقرا.

اَلْحَاكِمُ الْأَعْلَى: ئالىي قوماندان.

أُسْرَةٌ حَاكِمَةٌ: ھۆكۈمران سۇلالە ، خاندانلىق.

«جَاءَ بَعْدَ عَصْرِالْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِيْنَ حُكْمُ بَنِي أُمَيَّةَ الَّذِينَ كَانُوا أَوَّلَ أُسْرَةٍ حَاكِمَةٍ فِي الْإِسْلَامِ»: تۆت خەلىپە زامانىدىن كېيىن ، ئىسلام تارىخىدىكى خەلىپىلىكنى تۇنجى بولۇپ ، مىراس تۈزۈمىگە ئايلاندۇرغان ئۈمەييە ھۆكۈمرانلىقى تىكلەندى.

حَاكَى يُحَاكِي مُحَاكَاةً: تەقلىد قىلدى، دوردى، ئوخشاتتى.

حَاكَى الْغَرْبَ: غەربكە تەقلىد قىلدى.

حَاكٍ ج حُكَاةٌ: مەدداھ ؛ فاتىفون.

حَالَ يَحُوْلُ حَوْلًا: ئۆزگەردى ؛ ئۆتۈپ كەتتى.

حَالَ يَحُوْلُ حَيْلُولَةً بَيْنَهُمَا: ئىككىسىنىڭ ئارىسىنى ئايرىۋەتتى ؛ توستى.

«يَقِفُ الْحَاجِبُ عِنْدَ الْبَابِ لِيَحُولَ دُونَ دُخُولِ الْمُرَاجِعِيْنَ عَلَى الْمُدِيْرِ إِلَّا بِأَمْرٍ مِنْهُ»: ئىشىكباقار ئىشكىتە مۇدىرنى ئىزدەپ كەلگۈچىلەرنى ئۇنىڭ رۇخسىتىسىز كىرگۈزمەسلىكى ئۈچۈن ئىشىك يېنىدا تۇرىدۇ.

«وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِيْنَ»: ئۇلارنىڭ ئارىسىنى دولقۇن ئايرىۋەتتى ـ ده ، ئۇ غەرق بولۇپ كەتتى.

حَالَ دُونَ بَيْنِهِمَا: توسقۇنلۇق قىلدى ، توسالغۇ بولدى.

«وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ» «قرآن»: بەلگىلارکى، ئاللاھ كىشى بىلەن ئۇنىڭ قەلبى ئارىسىدا توسالغۇ بولالايدۇ.

حَالَ بَيْنَ: ئۆزگەردى.

حَالَ إِلَى: ئۆزگەردى.

حَالٌ ج أَحْوَالٌ: ئەھۋال ، ھال ، ھالەت ؛ سۈپەت ؛ كەيپىيات ، شارائىت.

عَلَى كُلِّ حَالٍ: قانداقلا بولمىسۇن ، ئۇمۇمەن ، قىسقىسى.

«عَلَى كُلِّ حَالٍ سَأَشْتَرِي ذَلِكَ الْقَامُوسَ الْقَيِّمَ»: قانداقلا بولمىسۇن مەن ئۇ قىممەتلىك قامۇسنى سېتىۋالىمەن.

كَيْفَ حَالُكَ: ئەھۋالىڭىز قانداق ، ياخشىمۇسىز ؟

لِسَانُ الْحَالِ لِلْحِزْبِ: پارتىيە ئورگان گېزىتى.

بِحَالِهِ الرَّاهِنَةِ: ئۇنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىغا ئاساسەن.

حَالًا: ھازىر ، دەرھال.

«مَادُمْتَ قَلِقًا فَلِنَنْطَلِقْ حَالًا»: ئەنسىرەيدىكەنسەن، ھازىرلا ماڭايلى.

حَالَمَا: ھازىر ، دەرھال ؛ . . . غان چاغدا.

«سَتُحَلُّ هَذِهِ الْفِرْقَةُ الْمُوَقَّتَةُ حَالَمَا تَنْتَهِي مِنْ مُهِمَّتِهَا»: بۇ ۋاقىتلىق گۇرۇپپا ۋەزىپىسىنى تۈگەتكەن ھامان تارقىتىلىدۇ.

اَلْأَحْوَالُ الطَّارِئَةُ: جىددىي ئەھۋال، جىددىي ھالەت، كۈتۈلمىگەن ئەھۋال.

حَالِبٌ ج حَلَبَةٌ: سۈت ساتقۇچى.

حَالِبٌ ج حَوَالِبُ: دوڭسۇن بىلەن بۆرەكنىڭ ئارىسىدىكى سۈيدۈك يولى.

اَلْحَالَةُ: ھالەت ، كەيپىيات ؛ غالىتەك (كىچىك بالا ماڭىدىغان)

حَالَةُ الْحَرْبِ: ئۇرۇش ھالىتى ، ئۇرۇش ۋاقتى ، ئۇرۇش ئەھۋالى.

أَقْوَامٌ عَلَى الْحَالَةِ الْأُوْلَى: ئارقىدا قالغان مىللەتلەر ، ئېچىلمىغان مىللەتلەر ، تەرەققىي قىلمىغان مىللەتلەر.

فِي حَالَةِ مَرَضِهِ: كېسەل چاغدا.

وَالْحَالَةُ هَذِهِ: ئەھۋال ، شۇنداق.

فِي حَالَةِ كَذَا: ئەھۋال شۇنداق ، ئەھۋال ئاستىدا.

حَالَفَ يُحَالِفُ مُحَالَفَةً: ئىتتىپاق تۈزدى ، دوستلۇق ئورناتتى ، ئىتتىپاقلاشتى.

«حَالَفَ النَّبِيُّ بَيْنَ الْمُهَاجِرِيْنَ وَالْأَنْصَارِ»: پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام مۇھاجىرلار بىلەن ئەنسارلار ئوتتۇرىسىدا دوستلۇق ئورناتتى.

حَالِقٌ ج حُلَّقٌ وَ حَوَالِقُ: يۇكسەك ، ئالىي ، ئېگىز ، يۇقىرى.

حَالِقُ الشَّعْرِ: ساتىراچ.

هَوَى مِنْ حَالِقٍ: هالاك بولدى، غۇلاپ چۈشتى.

أَلْقَى شَيْئًا مِنْ حَالِقٍ: ئېگىزدىن تاشلىۋەتتى.

حَالِكٌ ج حَوَالِكُ: قاپقاراڭغۇ.

حَالِكُ السَّوَادِ: قاپقاراڭغۇ ، قاپقارا.

حَالِكُ الظَّلَامِ: زۇلمەت ، قاراڭغۇ.

فِعْلٌ حَالِكٌ: ياۋۇز ھەرىكەت.

عُمْرٌ حَالِكٌ: بەختسىز ھايات ، پاجىئەلىك تۇرمۇش.

«أَمَّا الْإِسْتِعْمَارُ فَأَيَّامُهُ وَ لَيَالِيهِ كُلُّهَا سُودٌ حَوَالِكُ»: مۇستەملىكىلەرنىڭ كۈندۈز ۋە كېچىلىرىنىڭ ھەممىسى زۇلمەتلىك قاراڭغۇ دۇر.

حَالُومٌ: ئىرىمچىك.

حَالِيٌّ: ھازىرقى ، نۆۋەتتىكى.

اَلشَّهْرُالْحَالِيُّ: بۇ ئاي ، مۇشۇ ئاي.

«يَبْلُغُ طُلَّابُ قِسْمِ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ حَالِيًّا أَكْثَرَ مِنْ أَلْفِ طَالِبٍ وَ طَالِبَةٍ»: ھازىر ئەرەب تىلى فاكۇلتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى ئوغۇل ـ قىز بولۇپ مىڭدىن كۆپرەككە يېتىدۇ.

حَالِيَّاتٌ: نۆۋەتتىكى مەسىلىلەر.

حَامَ يَحُوْمُ حَوْمًا عَلَى الشَّيْءِ: ئايلاندى ، چۆرگىلىدى.

حَامَ الطَّائِرُ: قۇش ئۇچتى ؛ قۇش ئۇچتى.

حَامَتِ الشُّبْهَةُ ضِدَّهُ أَوْ حَوْلَهُ: گۇمان ئۇنىڭغا مەركەزلەشتى.

«أُلْقِيَ الْقَبْضُ عَلَى عَدَدٍ مِنَ الْمُوَظَّفِينَ الَّذِينَ كَانَتْ تَحُومُ حَوْلَهُمُ الشُّبُهَاتُ»: بىرقانچە گۇمانلىق خىزمەتچى قولغا ئېلىنىدى.

حَامِدٌ: ھەمدۇ ئېيتقۇچى ، تەشەككۇر بىلدۈرگۈچى ، ماختىغۇچى.

حَامِزٌ: تىلنى قورۇغۇچى ، چۈچۈمەل ، قىرتاق ، ئاچچىق.

حَامِضٌ ج حَوَامِضُ: كىسلاتالىق ؛ ئاچچىق، تىلنى قورۇيدىغان ، چۈچۈمەل.

حَامِلٌ ج حَمَلَةٌ: يۈك كۆتۈرگۈچى ، ھامال.

حَامِلُ الْبَرِيدِ: پوچتىكەش.

حَامِلُ الشَّهَادَةِ: دىپلومغا ئېرىشكۈچى.

حَامِلُ لَقَبٍ: تەنھەرىكەت قاتارلىقلاردا مەلۇم نامغا ئېرىشكۈچى.

حَامِلُ الْعَلَمِ: بايراقدار.

حَامِلُ النَّقَّالَةِ: نوسۇلكا كۆتۈرگۈچى.

حَامِلُ الطَّائِرَاتِ: ئاۋئاماتكا.

حَمَلَةُ الْأَقْلَامِ: يازغۇچىلار ، ئەدىبلەر.

حَمَلَةُ الْقُرْآنِ: قارىيلار ، قۇرئان ۋە تەجۋىد ئىلمىنىڭ ئالىملىرى.

حَامِلَةٌ ج حَوَامِلُ: ئېغىر ئاياغ ئايال ، ھامىلدار ئايال ، ئىككى قات ئايال.

حَامِلَةُ الزَّهْرِيَّةِ: گۈلدان قويۇلىدىغان مەخسۇس ئۈستەل.

حَامَى يُحَامِي مُحَامَاةً عَنْهُ: قوغدىدى ، مۇداپىئە قىلدى ، ھىمايە قىلدى.

حَامٍ ج حُمَاةٌ: قوغدىغۇچى ، ساقلىغۇچى ، ھىمايە قىلغۇچى ؛ قىزىق ؛ ئىسسىق ؛ ئۆتكۈر ، ئاچچىق.

حَامِ الطَّبْعِ: ۋىجدانلىق ، جىگەرلىك ؛ سەمىمى ، قىزغىن.

حَامِ الْوَطِيسِ: قاتتىق ئۇرۇش ، كەسكىن جەڭ.

بِالْحَامِ وَالْبَارِدِ: بىرەدەم ئىسسىق ، بىرەدەم سوغۇق.

حَامِ الْمَرْمَى: ژاراتار.

اَلْحَامِي: شىر ؛ ئىت ؛ پەرھىز تۇتقۇچى.

حَامِيَةٌ ج حَامِيَاتٌ: ئايال مۇھاپىزەتچى ؛ قوغدىنىش ئەترىتى ، ساقچى قىسىم.

ضَرِيْبَةٌ حَامِيَةٌ: قوغدنىش بېجى.

حَانَ يَحِيْنُ حَيْنًا الْوَقْتُ: ۋاقىت يېقىنلاشتى.

حَانَ حَيْنُهُ: ئۆلۈمى يېقىنلاشتى ، ھالاكىتى يېقىنلاشتى.

«لَقَدْحَانَ مَوعِدُ إِعَادَةِ الْكُتُبِ إِلَى الْمَكْتَبَةِ»: كىتابخانىدىن ئارىيەت ئالغان كىتابلارنىڭ ۋاقتى توشتى.

حَانَتِ الصَّلَاةُ: ناماز يېقىنلاشتى.

حَانَتِ الْفُرْصَةُ: پۇرسەت كەلدى.

حَانَتْ مِنْهُ الْتِفَاتَةٌ: ئۇنىڭغا ئەھمىيەتسىز قارىدى.

حَانَ أَجَلُهُ: ئۇنىڭ ئەجىلى يېقىنلاشتى.

حَانٌ وَ حَانَةٌ ج حَانَاتٌ: قاۋاقخانا ، مەيخانا.

حانِقٌ ج حَانِقُونَ: ئۆچ كۆرگۈچى، ئاداۋەت ساقلىغۇچى.

حَانِقٌ عَلَى الْحَيَاةِ: ھاياتتىن بىزار بولغۇچى.

حَانُوتٌ ج حَوَانِيْتُ: دۇكان ، بوتكا ؛ قاۋاقخانا.

حَانُوتِيٌّ ج حَانُوتِيَّةٌ: دۇكاندار ، دۇكان ئىگىسى ، دۇكان خوجايىنى ؛ ئۆلۈك يۇيغۇچى.

حَانٍ: مۆكچەيگەن ، ئىگىلگەن ، قىيسايغان.

حَانِى الرَّأْسِ: بېشى سانگىلىغان.

حَاوَرَ يُحَاوِرُ مُحَاوَرَةً: مۇنازىرىلەشتى ، تاكالـلاشتى ، تالاش ـ تارتىش قىلدى ؛ جاۋاب بەردى.

«قَالَ لَهُصَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ» ‹قرآن›: ئۇنىڭغا (مۇمىن) بۇرادىرى مۇنازىرىلەشكەن ھالدا ئېيتتى.

حَاوَصَ يُحَاوِصُ مُحَاوَصَةً: يوشۇرۇنچە قارىدى ، كۆزىنىڭ قويرۇقىدا قارىدى.

حَاوَلَ يُحَاوِلُ مُحَاوَلَةً: ئۇرۇندى.

حَاوَلَ الْأَمْرَ: ھىيلە ئىشلەتتى، چارە قوللاندى.

حَاوُوزٌ: سۇ ئامبىرى.

حَاوٍ: ئۆز ئىچىگە ئالغۇچى ، ئۆز ئىچىگە ئالغان.

حَاوِيَةٌ ج حَوَايَا: ئۇچەيگە چاپلىشىقلىق نەرسىلەر.

«أَوِ الْحَوَايَا أَوْمَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ» ‹قرآن›: ئۇلارغا ياكى ئۇچەيلىرىدىكى ياكى سۆڭىكىگە چاپلىشىقلىق ياغلىرىدىن باشقا ياغلىرىنى ھارام قىلدۇق.

حَايَدَ يُحَايِدُ مُحَايَدَةً: نېرى تۇردى ، قاچتى.

حَائِدٌ: بىتەرەپ ، بىتەرەپ تۇرغۇچى.

حَائِرٌ ج حِيْرَانٌ وَ حَوْرَانٌ: ئىككىلىنىپ قالغۇچى ، قىينىچىلىقتا قالغۇچى ، قىينىن ئەھۋالدا قالغۇچى.

«رَأَيْتُهُ حَائِرًا لَا يَدْرِي مَاذَا يَفْعَلُ»: مەن ئۇنى ئىككىلىنىپ نېمە قىلىشنى بىلمەي ۋاقتان ھالدا كۆردۈم.

حَائِزٌ: ئىگىلىگۈچى.

حَائِزٌ عَلَى الْجَائِزَةِ : مۇكاپات ئالغۇچى ، مۇكاپاتقا ئېرىشكۈچى.

حَائِضٌ وَ حَائِضَةٌ ج حَيَّضٌ وَ حَوَائِضُ: ھەيزدار ، ھەيز كۆرگۈچى ، ئادەت كۆرگۈچى.

حَائِطٌ ج حِيْطَانٌ وَ حِيَاطٌ: تام.

مِصْبَاحُ حَائِطٍ: تام چىرىغى.

لِلْحِيطَانِ آذَانٌ: تامنىڭ قۇلىقى بار.

صُحُفٌ حَائِطِيَّةٌ: تام گېزىتى.

حَائِفٌ: ئادالەتسىز ، ئادىل ئەمەس.

حَائِفُ الْجَبَلِ: تاغ ئېتىكى.

حَائِكٌ ج حَاكَةٌ وَ حَوَكَةٌ: توقۇمىچى، توقۇمىچىلىق ئىشچىسى.

حَائِلٌ ج حَوَائِلُ: توسالغۇ ، توساق ؛ ئۆزگەرگۈچى.

حَائِلُ اللَّوْنِ: تۇراقسىز، پرىنسىپسىز.

حَبَا يَحْبُوْ حَبْوًا الْوَلَدُ: ئۆمىلىدى ، بېغىرلىدى.

«حَبَاكَ اللّٰهُ الصِّحَّةَ /بِالصِّحَّةِ»: ئاللاھ ساڭا ساغلاملىق ئاتا قىلسۇن.

حَبَاهُ: ھەدىيە قىلدى ، بەردى ، سوۋغا قىلدى.

حِبَاءُ الْمَرْأَةِ: ئاياللىنىڭ مەھرى (تويلۇق)

حَبَابٌ: كۆپۈك ، ماغزاپ ؛ شەبنەم.

«طَفَا الْحَبَابُ عَلَى الشَّرَابِ»: شارابنىڭ كۆپۈكى ئۆرلىدى.

اَلْحَبَابُ مِنَ الْمَاءِ أَوِ الرَّمْلِ: سۇ ياكى قۇمنىڭ كۆپ قىسمى.

حُبَابٌ: دوستلۇق ، سۆيگۈ؛ يىلان.

أُمُّ حُبَابٍ: دۇنيا ، بۇ ئالەم.

حُبَابُ قَمْحٍ: بۇغداي دېنى.

حُبَابُ الْعَيْنِ: كۆز ئالمىسى ، كۆز قارىچۇقى.

حُبَابُ حُلْوَةٍ: ئەسۇن بەدىيان ، ئارپىبەدىيان.

حُبَابُ الْقَلْبِ: يۈرەكنىڭ قېتى ، چوڭقۇر قەلب.

حُبَابُ السُّبْحَةِ: تەسۋى.

جَعَلَ كُلَّ حُبَابٍ قُبَّةً: پۈتۈن ، مۇبالىغە قىلدى ، كۆپتۇردى.

حُبَاحِبٌ ج حَبَاحِبُ: پارقىراق قوڭغۇز.

نَارُ الْحُبَاحِبِ: تاش ياكى باشقا نەرسىلەرنىڭ ئۆز ئارا سوقۇلۇشىدىن پەيدا بولغان ئاجىز ئوت.

حَبَارٌ ج حَبَارَاتٌ: ئىز ، داغ.

حَبَارُ الضَّرْبِ: قامچا ئىزى.

حُبَارَى ج حُبَارَيَاتٌ و حُبَارَاتٌ: ياۋا ئاز ، دۇغداق.

حِبَاكَةٌ: توقۇمىچىلىق.

حَبَّ يَحُبُّ يَحِبُّ حُبًّا: دوست تۇتتى ، ياخشى كۆرۈپ قالدى.

حَبَّ الشَّيْءَ: ياخشى كۆردى ؛ ھەۋەس قىلدى ، قىزىقتى ، خۇشتار بولدى.

حَبَّ وَ حَبَبَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا سۆيۈملۈك كۆرۈندى ، مەھبۇب بولدى ، دوست بولدى ، سۆيۈملۈك ئادەمى بولۇپ قالدى.

«لَقَدْ حَبَبْتَ إِلَى نَفْسِي بَعْدَ عَفْوِكَ عَنْ خَصْمِكَ»: دۈشمىنىڭگە كەڭ قورساقلىق قىلغىنىڭدىن كېيىن مەن ئۈچۈن شۇنچە سۆيۈملۈك بولۇپ كەتتىڭ.

حُبٌّ: ئىشق ـ مۇھەببەت ، سۆيگۈ ؛ ياخشى كۆرمەك ، سۆيمەك ، دوست تۇتماق ؛ دوست ، قەدىرلىك كىشى ، سۆيۈملۈك كىشى.

«وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ»: مۆمىنلەر ئاللاھنى ھەممىدىن بەك دوست تۇتقۇچىلاردۇر.

«حُبُّكَ الشَّيْءَ يُعْمِي وَيُصِمُّ» «مثل»: بىر نەرسىنى ياخشى كۆرۈشۈڭ كۆزۈڭنى كور، قۇلىقىڭنى گاس قىلىپ قويىدۇ.

حُبُّ الذَّاتِ: شەخسىيەتچىلىك ، ئۆز مەنپەئەتىنى كۆزلەش ، نەپسانىيەتچىلىك.

حُبُّ الْوَطَنِ: ۋەتەننى سۆيۈش ، ۋەتەنپەرۋەرلىك.

«حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيْمَانِ»: ۋەتەننى سۆيۈش ئىمانىڭدىن چۈملىسىدىنىدۇر.

حُبُّ التَّسَلُّطِ: ھوقۇق قىزغىنلىقى ، ھۆكۈمرانلىق قىزغىنلىقى ، مەنسەپ قىزغىنلىقى.

وَاقِعٌ فِي حُبِّ كَذَا: كۆيۈپ قالدى ، مەستانە بولدى ، ئاشىق بولۇپ قالدى.

اَلْحُبُّ الْإِلٰهِيُّ: ئىلاھنىڭ مۇھەببىتى ، ئىلاھى مۇھەببەت ؛ ئىلاھى مەرىپەت (تەسەۋۋۇپ ئىستىلاھىدا)

حُبُّ الْإِسْتِطْلَاعِ: بىلىمگە ئىنتىلىشچانلىق ، بىلىم سۆيەرلىك.

حُبُّ الظُّهُورِ: شۆھرەتپەرەسلىك ، ئۆزىنى كۆرسىتىش ، ئابرۇيپەرەسلىك.

«لَمْ يَتَبَرَّعْ لِوَجْهِ الْخَيْرِ بَلْ حُبًّا فِي الظُّهُورِ»: خەيرىيەت ئۈچۈن ئەمەس ، بەلكى ئۆزىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن ئىشانە قىلدى.

وَقَعَ فِي حُبِّهَا: ئاشىق بولدى ، كۆيۈپ قالدى.

حُبٌّ عُذْرِيٌّ: پاك مۇھەببەت ، پاك سۆيگۈ.

حُبًّا لِكَذَا: مۇھەببەت يۈزىسىدىن ، ياخشى كۆرۈش ئىتىبارى بىلەن.

حُبًّا وَ كَرَامَةً: جېنى كۆڭۈلدىن ، جان دەپ ، ئۆز ئىختىيارى بىلەن (قارشى ئېلىشقا ئىشلىتىدىغان سۆز)

حُبٌّ ج حِبَابٌ وَ حَبَبَةٌ وَ أَحْبَابٌ: كوزا ، كومزەك.

حَبٌّ ج حُبُوبٌ وَ حُبَّانٌ: ئۇرۇق ، دان ، ئۇچكە ؛ ئاشلىق.

«ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا» «قرآن»: ئاندىن زېمىننى (ئۇنىڭدىن ئۆسۈملۈكلەرنى چىقىرىش بىلەن) ياردۇق . . . زېمىننى ئاشلىقلارنى . . . ئۆستۈردۇق.

حَبُّ الْآسِ: مىركا دەرىخىنىڭ مېۋىسى ، قۇلۇپنەك ، قوي بۆلجۇرگىنى.

حَبُّ الشَّبَابِ. حَبُّ الصِّبَا: دانىخورەك.

حَبُّ الْغَمَامِ: تولا ، مۆلدۇر.

أَلْقَى الْحَبَّ: ئۇرۇق چاچتى ، ئۇرۇق سالدى.

حَبُّ الْمُلُوكِ: ئابدىمىلىك ، ئىنەك پىشتى.

حِبٌّ م حِبَّةٌ ج أَحْبَابٌ وَ حِبَّانٌ وَ حَبَبَةٌ وَ حُبٌّ وَ حُبُوبٌ: دوست ، قەدىرلىك كىشى ، سۆيۈملۈك كىشى.

إِنَّهُ حُبُّ أَبِيْكَ: ئۇ داداڭنىڭ دوستى.

حَبَبٌ: چىشنىڭ تەكشىلىكى ، رەتلىك چىش ؛ كۆيۈك ، ماغزاپ.

حَبَّابٌ: كۇپ ياسىغۇچى ، ئىدىش ياسىغۇچى.

حَبَّارٌ: سىياھ بېلىق.

حَبَّاكٌ: توقۇمىچىلىق ئىشچىسى ، توقۇمىچى.

حَبَّالٌ: ئارغامچا ئەشكۈچى.

حَبَّبَ يُحَبِّبُ تَحْبِيْبًا الزَّرْعُ: ئۇرۇق تۈتتى ، دان تۈتتى.

«وَلَكِنَّ اللّٰهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيْمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ» (قرآن): لېكىن ئاللاھ سىلەرگە ئىمانىنى قىزغىن سۆيگۈزدى ۋە ئۇنى دىلىڭلاردا كۆركەم قىلدى.

«حَبَّبَ اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ إِلَى تَلَامِيذِهِ»: ئۇ شاگىرتلىرىغا ئەرەب تىلىنى سۆيدۈرۈپ ھېس قىلدۇردى.

حَبَّبَهُ إِلَيَّ: ئۇنى ماڭا سۆيدۈرۈپ ھېس قىلدۇردى ، ماڭا ئۇنى ياخشى كۆرسەتتى.

حَبَّبَ الْقِرْبَةَ: تۇلۇمنى توشقۇزدى.

حَبَّةٌ ج حَبَّاتٌ: ئۇرۇق ، دان ، (بىر) تال دان ؛ ھەببە (ئۇششاق كۆملاچ دورا) ؛ دانىخورەك.

حَبَّاتُ الْعِقْدِ: بويۇنچاق دانلىرى.

«مَثَلُ الَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيْلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِأَةُ حَبَّةٍ» (قرآن): ئاللاھنىڭ يولىدا پۇل ـ مېلىنى سەرپ قىلغانلارنىڭ (سەرپ قىلغان نەرسىسىنى يەرگە تېرىلىپ) يەتتە باشاق چىقارغان . ھەرباشىغىدا 100دان تۇتقان بىر دانغا ئوخشايدۇ.

حَبَّاتُ الْعِنَبِ: ئۇزۇم دانلىرى.

حُبَّةٌ: ئۇزۇم ئۇرۇقى ؛ سۆيگۈنى ، مەھبۇبى ، يارى.

حَبَّذَ ـ تَحْبِيذًا: مەدھىيىلىدى ، ماختىدى ، ياخشى دەپ سانىدى، ياقتۇردى.

«أُحَبِّذُ أَنْ يَكُونَ الْإِجْتِمَاعُ فِي قَاعَةِ الْجَامِعَةِ»: يىغىنىڭ ئۇنىۋېرسىتېت زالىدا بولۇشىنى ياقتۇرىمەن.

حَبَّذَا: ئەجەب ياخشى ، نېمىدېگەن ياخشى ، نەقەدەر ياخشى ـ ھە ! نېمىدېگەن بەلەن ـ ھە !

حَبَّذَا الرَّجُلُ: نېمىدېگەن ياخشى ئەر!

حَبَّذَا النِّسَاءُ: نېمىدېگەن ياخشى ئاياللار!

«حَبَّذَا لَوْ نَقْطَفُ ثَمَرَةَ جُهُودِ عُلَمَائِنَا»: ئالىملىرىمىزنىڭ تىرىشچانلىق نەتىجىسىدىن پايدىلىنىدىغان بولساق نېمىدېگەن ياخشى!

حَبَّرَ يُحَبِّرُ تَحْبِيْرًا: زىننەتلىدى ، نەقىش بەردى.

«لَوْ عَلِمْتُ أَنَّكَ تَسْمَعُ لِقِرَاءَتِي لَحَبَّرْتُهَا لَكَ تَحْبِيْرًا»: سېنىڭ مېنىڭ قىرائىتىمنى تىڭشىغانلىقىڭنى بىلگەن بولسام ئېخىمۇ ساز ئوقۇغان بولاتتىم.

حَبَّرَ الدَّوَاةَ: دۇۋىتكە سىياھ قاچىلىدى.

حَبَّرَ الْمَقَالَةَ: ماقالە يازدى.

«أَخَذَ الْكُتَّابُ يُحَبِّرُوْنَ الْمَقَالَاتِ الصَّافِيَةَ عَنْ فِلَسْطِيْن»: يازغۇچىلار پەلەستىن توغرىسىدا مۇپەسسەل ماقالىلەرنى كېلىشتۇرۇپ يېزىشقا باشلىدى.

حَبَّرَ السَّهْمَ: ئوقنى ياخشى ئاتتى.

حَبَّسَ يُحَابِّسُ تَحْبِيسًا: سولىدى ، قامىدى.

حَبَّشَ يُحَابِّشُ تَحْبِيشًا الشَّيْءَ: توپلىدى ، يىغدى.

حَبَّظَ يُحَابِّظُ تَحْبِيْظًا: ئىچ پۇشقىنى چىقاردى ، كۆڭۈل ئاچتى.

حَبَّكَ يُحَبِّكُ تَحْبِيْكًا: چىڭ چەگدى ، قاتتىق ئەشتى.

حَبَّكَ الشَّعْرَ: چاچنى بۇدىرە قىلدى ، چاچنى ئۆرىدى.

حَبَّلَ يُحَبِّلُ تَحْبِيْلًا: ھامىلدار قىلدى ، چېتىش-تۇردى ، ئۇرۇقلاندۇردى ، بوغاز قىلدى ؛

چاڭلاشتۇردى.

حَبَّلَ الشَّعْرَ: چاچنى ئۆردى.

حُبِّيٌّ: سۆيگۈ ، ئاشىقلىق ، دوستلۇق ، مۇھەببەتكە ئائىت.

حُبِّيًّا: مۇھەببەت يۈزىدىن ، دوستلۇق ، يېقىن ، سەمىمىي.

حَبْحَبَ يُحَفبْحِبُ حَبْحَبَةً الْمَاءُ: سۇ ئاستا ئاقتى.

حَبْحَبَ النَّارُ: ئوت يالقۇنجاپ كۆيدى.

حَبْحَبَ الْجِمَالَ: تۆگىلەرنى ھەيدىدى.

حَبَرَ يَحْبُرُ حَبْرًا وَ حَبَرَةً: خۇشال قىلدى ، مىننەتدار قىلدى ، شادلاندۇردى.

«اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَ أَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ» ‹قرآن› : سىلەر ئاياللىرىڭلار بىلەن بىللە خۇشال ـ خۇرام ھالدا جەننەتكە كىرىڭلار.

حَبِرَ يَحْبَرُ حُبُورًا وَحِبْرًا: خۇشال بولدى.

حُبِرَ الْجُرْحُ: يارا ساقايدى ، پۈتتى.

حَبِرَ الْأَسْنَانُ: چىشلار سارغىيىپ كەتتى.

حَبِرَ الْأَرْضُ: يەر ئوت ـ چۆپلۈك بولدى.

حَبْرٌ وَ حِبْرٌ ج أَحْبَارٌ وَ حُبُورٌ: دىنىي ئالىم (ئادەتتە غەيرىي مۇسۇلمانلارغا قوللىنىدۇ) ؛ خۇشاللىق ، شادلىق.

سِفْرُ الْأَحْبَارِ: تەۋراتنىڭ پارىسى.

«اِتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ» ‹قرآن› : ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ھىبرىلىرىنى ، راھىبلىرىنى (يەھۇدىيلار بىلەن ناسارالارنىڭ دىنىي باشلىقلىرىنى ئۇلار ماللىرىنى) ئۆزىگە مەريەم ئوغلى مەسىھنى مەبۇد قىلىۋالدى.

«مَا أَكْثَرَ الْقَرَارَاتِ الَّتِي بَقِيَتْ حِبْرًا عَلَى وَرَقٍ!» : رولى يوق قارارلار نېمىدېگەن كۆپ؟

اَلْحِبْرُ الْأَعْظَمُ: رىم پاپاسى.

حِبْرٌ: سىياھ.

«حِبْرٌ عَلَى وَرَقٍ» : ئېقى قەغەز ، قارىسى سىياھ.

حِبْرٌ سِرِّيٌّ: قارا سىياھ.

قَلَمُ حِبْرٍ: سىياھ قەلەم.

حِبْرٌ مَطْبَعِيٌّ: بوياق ، مەتبەئە مېيى.

حِبْرٌ فَوْقَ الْوَرَقِ: ئېقى قەغەز ، قارىسى سىياھ.

حِبْرٌ ج حُبُورٌ: ئىز ، داغ.

حَبْرَةٌ ج حِبَرَاتٌ وَ حِبَرٌ: يوللۇق تون ، يوللۇق ئۇزۇن چاپان.

حَبْرَةٌ وَ حِبْرَةٌ وَ حُبْرَةٌ: چىشنىڭ سارغىيىپ قېلىشى ، چىش ئوتتۇرىسىدىكى سېرىقلىق ؛ دەرەخنىڭ قاداقى.

حَبْرِيَّةٌ: خالات ، پىلاش ، يەكتەك.

حَبَسَ يَحْبِسُ حَبْسًا وَ مَحْبَسًا: سولىدى ، قولغا ئالدى ، قامىدى ، تۇرمىگە تاشلىدى ؛ توستى ، مەنئىي قىلدى ؛ يوشۇردى.

حَبَسَ الشَّيْءَ: تىزگىنلىدى ، نازارەت قىلدى.

حَبَسَ الْمَالَ عَلَى كَذَا: مالنى ۋەخپە قىلدى.

«حَبَسَ نَفْسَهُ عَلَى الْأَمْرِ» : ئۆزىنى ئىشقا ئاتىۋەتتى.

حَبَسَ أَنْفَاسَهُ: تىنالماي قالدى.

حَبْسٌ: سولىماق ، قولغا ئالماق ، قامىماق ، زىندانغا تاشلىماق.

حَبْسٌ اِنْفِرَادِيٌّ: كامىرغا يالغۇز سولىنىشى.

«أَصْدَرَ الْقَاضِي حُكْمًا بِحَبْسِهِ شَهْرًا وَاحِدًا» : سوديىە ئۇنى بىر ئاي قاماشقا ھۆكۈم قىلدى.

حَبْسٌ إِحْتِيَاطِيٌّ: تۇتۇپ تۇرۇش ، نەزەربەنت قىلىش.

حِبْسٌ ج أَحْبَاسٌ: تۇما ، تۇسما ، توغان ، چۇشۇرگە ؛ ئەدىيال ، كىرلىك.

حَبْسٌ ج حُبُوسٌ: تۇرمە ، سولاقخانا ، زىندان ، گۇندىخانا ، ھەپسە.

حُبْسٌ ج أَحْبَاسٌ: مەھبۇس ؛ تەركىدۇنيا بولۇپ ياشاش ؛ دەرۋىش ؛ ۋەخپە.

حُبْسَةٌ: كىكەچلىمەك ، تىلى تۇتۇلماق ، دۇدۇقلىماق.

حُبْسَةٌ حَرَكِيَّةٌ: سۆزلەش ھەرىكىتىنىڭ قالايمىقانلىشىپ كېتىشى.

حُبْسَةٌ حِبِّيَّةٌ: يېزىلغان ۋە سۆزلەنگەن سۆزلەرنى چۈشىنىشنىڭ قىيىنلىشىشى.

حَبَشٌ: كۇرۈك توخۇ ؛ ئېغىزوقمۇشلۇق ، ئېغىزى ئوقمۇشلۇق كىشى.

دَجَاجُ الْحَبَشِ: كۇرۈك توخۇ.

اَلْحَبَشَةُ: ئېغىزوقمۇش ، ئېغىزوقمۇشلۇق.

حَبَشِيٌّ ج أَحْبَاشٌ وَ حُبْشَانٌ: ئېغىزوقمۇشلۇق.

حَبِطَ يَحْبِطُ حَبْطًا وَ حُبُوطًا عَمَلُهُ: بىكار بولۇپ كەتتى ، ئۇچۇپ كەتتى ، يوققا چىقتى ، بەربات بولدى.

«وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ» ‹قرآن›: كىمكى ئىماندىن يېنىۋالىدىكەن(ياكى شەرئەت ئەھكاملىرىنى ئىنكار قىلىدىكەن) ئۇنىڭ ئەملى(نېكى ساۋابى)يوققا چىقىرىلىدۇ.

حَبَطَ يَحْبِطُ حَبْطًا الْجِلْدُ: تېرە ئىشىپ كەتتى.

حَبَطَ الْجُرْحُ: يارا ساقىيىپ ئىزى قالدى.

حَبَطَتِ الْبِئْرُ: قۇدۇق قۇرۇپ كەتتى.

حَبَطَتِ الدَّابَّةُ: ئۇلاق كۆپ يەپ قورسىقى ئىبسىلىپ كەتتى.

حَبْطٌ: بىكار بولۇپ كەتمەك ، يوققا چىقماق، مەغلۇپ بولماق.

حَبْطُ السِّيَاطِ: قامچا ئىزى.

حَبِطٌ: كۆپ يەپ قورسىقى ئىبسىلىپ كەتكەن ھايۋان.

حَبَقَ يَحْبِقُ حَبَقًا وَ حَبْقًا وَ حُبَاقًا: (چارپاي) ئوسۇردى.

حَبَقَةٌ: ئۇنى قامچا ياكى ئارغامچا بىلەن ئۇردى.

حَبَقٌ: رەيھانگۈل.

حَبَقُ الْبَقَرِ: ماي چېچەك.

حَبَكَ يَحْبُكُ حَبْكًا الثَّوْبَ: كىيىمنى سىپتا توقىدى؛ كىيىمنى سىلىق توقىدى.

حَبَكَ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى پىششىق ئەشتى.

حَبَكَ الْأَمْرَ: ئىشنى پۈختا ئىشلىدى.

حَبَكَ الْكِتَابَ: كىتابنى تۈپلىدى.

حَبَكَ الْجَوَارِبَ: پايپاق توقىدى.

حَبَكَ الْعُقْدَةَ: پۈختا چەكتى ، چىڭ چەكتى.

حَبِكَةٌ ج حُبُكٌ: يول.

«وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ» ‹قرآن›: يوللىرى بار ئاسمان بىلەن قەسەمكى.

حَبْكَةُ الرِّوَايَةِ: ھېكايىنىڭ قۇرۇلمىسى.

«كُنْتُ أَنْتَظِرُ مِنْ مِثْلِهِ أَنْ يُؤَلِّفَ حِكَايَةً أَحْسَنَ حَبْكَةً» : ئۇنىڭدىن قۇرۇلمىسى ئەڭ گۈزەل ھېكايە يېزىشنى كۈتەتتىم.

حُبْكَةٌ ج حُبَكٌ: بەلۋاغ ، ئىشتانباغ.

حَبَلَ يَحْبُلُ حَبْلًا: باغلىدى ؛ قىلتاق قۇردى ، قاپقان قۇردى.

حَبِلَ يَحْبَلُ حَبَلًا: توشتى ، تولدى.

حَبَلَتِ الْمَرْأَةُ: ھامىلدار بولدى.

حَبَلَتِ الدَّابَّةُ: بوغاز بولدى.

حَبْلٌ ج حِبَالٌ وَأَحْبُلٌ وَحُبُولٌ وَأَحْبَالٌ: ئارغامچا، تانا، شوينا، ئارقان.

«وَ امْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ» ‹قرآن›: ئۇنىڭ ئوتۇن توشۇغۇچى (يەنى سۆزەنچى) خوتۇنىمۇ لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتقا كىرىدۇ . ئۇنىڭ بوينىدا مەھكەم ئېشىلگەن ئارغامچا بولىدۇ.

«وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» ‹قرآن›: ھەممىڭلار ئاللاھنىڭ ئارغامچىسىغا (يەنى ئاللاھنىڭ دىنىغا) مەھكەم يېپىشىڭلار ، ئايرىلماڭلار.

حَبْلُ الْغَسِيلِ: كىيىم يايىدىغان تانا.

حَبْلٌ غَلِيظٌ: ئارقان ، ئارغامچا.

حَبْلُ الْوَرِيدِ: جان تومۇرى ، ۋىنا تومۇر.

«نَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ» ‹قرآن›: بىز ئۇنىڭ جان تومۇرىدىنمۇ يېقىنمىز.

حَبْلُ السُّرَّةِ: بالا ئانىسىنىڭ قورسىقىدىكى چاغدا ئوزۇقلىنىدىغان نەيچە ، كىندىك.

أَرْخَى الْحَبْلَ: ئارغامچىنى قويۇۋەتتى.

طَالَ حَبْلُ الْمُشَاجَرَةِ: ئۇزۇنغىچە جېدەللەشتى.

أَلْقَى الْحَبْلَ عَلَى الْغَارِبِ: ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتتى.

اِنْقَطَعَ حَبْلُ الْمَوَدَّةِ بَيْنَهُمَا: دوستلۇق مۇناسىۋىتى ئۈزۈلدى.

اِضْطَرَبَ حَبْلُ الْأَمْنِ: ئىجتىمائىي تەرتىپ قالاي-مىقانلاشتى.

اَلْحَبْلُ بَيْنَهُمْ مَبْتُوتٌ: ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى مۇناسىۋەت بۈزۈلدى.

لُعْبَةُ شَدِّ الْحَبْلِ: ئارغامچا تارتىشىش ئويۇنى.

لُعْبَةُ نَطِّ الْحَبْلِ: ئارغامچىدىن سەكرەش ئويۇنى.

حَبْلُ وُدِّهِ: دوستلۇق مۇناسىۋىتى.

وَصَلَ حَبْلَهُ: ئۇنىڭغا قىزىنى بەردى ، نىكاھلاپ بەردى.

«عَلَيَّ أَنْ أَفِيَ لَهَا بِوَعْدِهَا أَوْ أَقْطَعَ حَبْلَ وُدِّهَا»: ئۇنىڭغا بەك ۋاپادار بولۇشۇم ياكى مۇناسىۋەتنى ئۈزۈشۈم كېرەك.

حَبْلٌ ج أَحْبَالٌ: ھامىلدارلىق ، ئىككى قاتلىق ؛ قورساقتىكى بالا.

حَبْلٌ كَاذِبٌ: يالغان ھامىلدارلىق.

حَبْلَانُ: توشۇپ كەتكەن ، تولۇپ كەتكەن ؛ مۇكەممەل ، تولۇق.

حُبْلَى ج حُبَالَى و حُبْلَيَاتٌ: ھامىلدار ئايال.

حَبَنٌ: سۇلۇق ئىششىق.

حُبُوبٌ: دانلىق زىرائەتلەر.

حُبُوبُ الدَّوَاءِ: تابلىتكا دورا.

حُبُوبُ مَنْعِ الْحَمْلِ: تۇغۇتنىڭ ئالدىنى ئالىدىغان دورا.

حُبْوَةٌ ج حِبًى و حُبًى: سوۋغا.

حُبُورٌ: خۇشاللىق ، شادلىق.

حُبُوطٌ: بىكار بولۇپ كەتمەك ، يوققا چىقماق ، مەغلۇپ بولماق.

حَبِيبٌ ج أَحْبَابٌ: دوست ؛ قەدىردان ، سۆيۈملۈك كىشى ؛ سۆيگۈ.

حَبِيبٌ ج أَحِبَّاءُ وَ أَحِبَّةٌ وَ حَبَائِبُ م حَبِيبَةٌ: سۆيۈملۈك ، قەدىرلىك كىشى ، يار ؛ سۆيگۈ.

«وَ قَالَتِ الْيَهُودُ وَ النَّصَارَى نَحْنُ أَبْنَاءُ اللّٰهِ وَأَحِبَّاؤُهُ» (قرآن): يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار: «بىز ئاللاھنىڭ ئوغۇللىرىدۇرمىز (يەنى ئاتا-بالىدەك يېقىنمىز) ۋە (بىز ئاللاھنىڭ دىندا بولغاچقا) دوستلىرىدۇرمىز» دېدى.

حُبَيْبَاتُ صَدِيْدِيَّةٌ: يىرىنگلىق دانىخورەك.

حُبَيْبَةٌ ج حُبَيْبَاتٌ: دانىخورەك ؛ چىقان.

حَبِيْسٌ ج حَبُوسٌ و حُبَسَاءُ: سولانغۇچى ، مەھبۇس ، تۇتقۇن.

«لَا قِيْمَةَ لِلْخُطَّةِ إِذَا بَقِيَتْ حَبِيسَةَ الْوَرَقِ أَوْ حَبِيسَةَ الذِّهْنِ»: ئەملىگە ئاشمىغان پىلاننىڭ ھېچقانداق قىممىتى يوق.

حَبِيْكَةٌ ج حُبُكٌ: يول.

«وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ» (قرآن): يوللىرى بار ئاسمان بىلەن قەسەمكى.

حُتَاتٌ: قالدۇق ، ئاشقان نەرسە ، ساقمىندى.

حِتَارٌ ج حُتُرٌ: ياقا ، چەمبىرەك ، ھالقا.

حُتَامَةٌ: ئاشقان تاماق ، چېچىلىپ كەتكەن تاماق ، ئاشقان ـ تاشقان.

حَتَّ يَحُتُّ حَتًّا: چۈشۈپ كەتتى ، تۆكۈلدى ، سويدى.

حَتَّ الشَّيْءَ عَنِ الثَّوْبِ: كىيىمدىن نەرسىنى چۈشۈرۈۋەتتى ، قىردى ، سۇرتتى ، چۈشۈرۈۋەتتى.

حَتَّ الشَّجَرَةَ: دەرەخ غازاڭ تاشلىدى.

حَتَّ الْوَرَقُ عَنِ الشَّجَرِ: غازاڭ چۈشتى ، تۆكۈلدى.

«حَتَّ اللّٰهُ مَالَهُ»: ئاللاھ ئۇنىڭ مېلىنى تىرىك پېرەن قىلىۋەتسۇن!.

حَتَّتْ: دەرەخنىڭ يوپۇرماق تۆكۈش كېسىلىگى.

حَتَّامَ: قاچانغىچە؟ قايسى ۋاقىتقىچە؟

حِتَّةٌ ج حِتَتٌ: كىچىك پارچە ، پارچە ـ پۇرات.

حَتَّمَ يُحَتِّمُ تَحْتِيمًا عَلَيْهِ الْأَمْرَ: ئۇنىڭ ئۈستىگە ئارتتى ، ئىشنى تاپشۇردى ، ئارتتى ، تېگىشلىك قىلدى.

«تُحَتِّمُ عَلَيْنَا الْإِتِّفَاقِيَّةُ نَجْدَةَ أَيِّ بَلَدٍ عَرَبِيٍّ يَتَعَرَّضُ لِلْعُدْوَانِ»: تاجاۋۇزچىلىققا ئۇچرىغان ھەرقانداق ئەرەب دۆلىتىگە ياردەم بېرىش مەسئۇلىيىتىمىز بار.

حَتَّى: . . . غىچە . . . گىچە ، ئۇچۇن . . . مۇ ، يەنە ، قەدەر.

(1) ئىسىمنىڭ ئالدىغا قوشۇلۇپ كېلىپ، ئىش-

هەربىرىنى ئاخىرىنى بىلدۇرىدۇ.

«سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ» (قۇرئان): شۇ كېچە تاڭ يورۇغانغا قەدەر پۈتۈنلەي تىنچ - ئامانلىقتىن ئىبارەتتۇر.

(2) ھازىرقى زامان پېئىلىنىڭ ئالدىغا قوشۇلۇپ كېلىپ، ئىش - ھەرىكەتنىڭ مەقسىتىنى بىلدۈرىدۇ.

«فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّى يَأْذَنَ لِي أَبِي» (قۇرئان): ئاتام ماڭا رۇخسەت قىلمىغىچە ياكى ئاللاھ مەن ئۈچۈن ھۆكۈم چىقارمىغىچە بۇ يەردىن ھەرگىز ئايرىلمايمەن.

(3) ئىسىملارنىڭ ئالدىغا كېلىپ «مۇ» نىڭ رولىنى ئۆتەيدۇ.

(4) باغلىغۇچى بولۇپ، «ۋە» نىڭ ئورنىدا كېلىدۇ.

حَتَّى مَا: قاچانغىچە، قايسى ۋاقىتقىچە.

«سَهَرْنَا حَتَّى سَاعَةٍ مُتَأَخِّرَةٍ مِنَ اللَّيْلِ»: كېچىنىڭ ئاخىرقى سائەتلىرىگىچە بىدار بولۇپ چىقتۇق.

«اِنْتَظَرَ الطُّلَّابُ حَتَّى خَرَجَ رَئِيسُ الْجَامِعَةِ»: ئوقۇغۇچىلار ئۇنىۋېرسىتېت مۇدىرى چىققانغا قەدەر كۈتتى.

«تَبَرَّعَ بِمَالِهِ حَتَّى لَا يُتَّهَمَ بِالْبُخْلِ»: بېخىل دېگەن يامان ئاتاققا قالماسلىق ئۈچۈن پۇل مېلىنى ئىئانە قىلدى.

«خَرَجَ النَّاسُ حَتَّى الْأَطْفَالُ»: بالىلاردىن تارتىپ ھەممە ئادەم چىقتى.

حَتِدَ يَحْتَدُ حَتَدًا الرَّجُلُ: ئېسىل ئائىلىدىن كېلىپ چىقتى.

حَتْرٌ وَ حِتْرٌ وَ حُتْرَةٌ: كىچىك پارچە، پارچە - پۇرات، ئۇۋاق، كىچىك.

حَتْفٌ ج حُتُوفٌ: ئۆلۈم، ئۆلمەك، ئۆلمەكلىك.

«سَعَى إِلَى حَتْفِهِ بِظِلْفِهِ»: ئۆزىنىڭ ئۆلۈمىگە ئۆزى سەۋەبچى بولدى.

«مَاتَ حَتْفَ أَنْفِهِ»: ھېچقانداق ھادىسىگە ئۇچرىماستىنلا ئورنىدا يېتىپ ئۆلدى.

لَقِيَ حَتْفَهُ: ئۆلدى، ئالەمدىن ئۆتتى.

«كَالْبَاحِثِ عَنْ حَتْفِهِ بِظِلْفِهِ»: ئۆزىنىڭ ئۆلۈمىگە ئۆز پۇتى بىلەن كەلدى، ئۆز ئۆلۈمىگە ئۆزى سەۋەب بولدى، ئۆزىنىڭ ئۆلۈم خىتىنى ئۆزى ئېلىپ كەلدى.

حَتَمَ يَحْتِمُ حَتْمًا: مەسئۇل قىلدى، مەسئۇلىيەتنى ئارتتى، تاپشۇردى، يۈكلىدى، تەلەپ قىلدى؛ بەل باغلىدى، جەزم قىلدى، قارار قىلدى.

حَتَمَ بِالْأَمْرِ: ھۆكۈم قىلدى، قارار قىلدى.

«حَتَمْتُمْ بِهِ اتِّبَاعَ الْقَوَانِينِ وَالنُّظُمِ»: قانۇن - تۈزۈملەرگە رىئايە قىلىشنى قارار قىلدىڭلار.

حَتْمٌ: بەلگىلىمەك، قارار قىلماق؛ بەل باغلىماق، ئىرادە تىكلىمەك.

حَتْمًا: چوقۇم، ئۈزۈل - كېسىل، قەتئىي، بەلگىلىك تۇرده.

«وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا» (قۇرئان): سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن دوزاخقا بارمايدىغان بىرەر كىشىمۇ قالمايدۇ، بۇ پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئۆزگەرمەس ھۆكمىدۇر.

«يَحُسُّ أَنَّ هَذِهِ الْأَحْدَاثَ سَتُؤَدِّي حَتْمًا إِلَى كَارِثَةٍ»: بۇ ۋەقەلەرنىڭ چوقۇم كىرىزىسكە ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى ھېس قىلماقتا.

حَتْمِيٌّ: قەتئىيلىك، چوقۇم، زۆرۈر، لازىم، مۇمكىن ئەمەس.

«مَصِيرُ فِلَسْطِينَ مُرْتَبِطٌ حَتْمِيًّا بِمَصِيرِ الْعَرَبِ جَمِيعًا»: پەلەستىنىنىڭ تەقدىرى پۈتۈن ئەرەبلەرنىڭ تەقدىرى بىلەن چەمبەرچاس باغلانغان.

حَتْمِيَّةٌ: قەتئىيلىك، مۇقەررەرلىك.

حَتْمِيَّةٌ تَارِيخِيَّةٌ: تارىخىي مۇقەررەرلىك.

حَثَا يَحْثُو حَثْوًا التُّرَابَ: توپا چاچتى.

حَثَا فِي وَجْهِهِ التُّرَابَ: يۈزىگە توپا چاچتى.

حِثَاثٌ. حَثَاثٌ: تېزلىك؛ مۇگدەش؛ چاققان.

مَا اكْتَحَلَ فُلَانٌ حَثَاثًا: كېچىچە كۆز يۇممىدى.

حُثَالَةٌ: داشقال، ئەخلەت، كىرەكسىز نەرسە، تاشلاندۇق، قالدۇق.

حُثَالَةُ الْقَوْمِ: چۈپرەندە ئادەملەر.

حَثَّ يَحُثُّ حَثًّا عَلَى: ھەرىكەتلەندۈردى، سەپەرۋەر قىلدى، رىغبەتلەندۈردى، قىزىقتۇردى، ئىلھاملاندۇردى، قوزغىدى، قۇتراتتى.

حَثَّ مَطِيَّتَهُ: ئۇلاغىنى ھەيدىدى.

حَثَّ خُطَاهُ: قەدىمىنى تېزلەتتى.

حَتَى يَحْتِي حَتْيًا : چاپتى ؛ قۇيدى.

حَتِيثٌ: تېز ، چاپسان ، چاققان ، ئالدىراش؛ چاققانلىق.

«يُغْشِي اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا» ‹قرآن› : ئاللاھ كېچە بىلەن (يەنى كېچىنىڭ قارانغۇ-لۇقى بىلەن) كۈندۈزنى ياپىدۇ ، كېچە بىلەن كۈندۈز بىر - بىرىنى قوغلىشىدۇ (يەنى داۋاملىق ئورۇن ئالمىشىپ تۇرىدۇ.)

حَثِيثًا: تېزدىن ، تېز ، چاپسان.

«كَانَ الْقِطَارُيَنْسَابُ بِنَا حَثِيثًاعَلَى الطَّرِيقِ» : پويىز بىزنى يول ئۈستىدە چاپسان ئېلىپ ماڭماقتا ئىدى.

حَجَا يَحْجُو حَجْوًا: ئەسلىدى ، ئويلىدى ؛ ياخشى دەپ گۇمان قىلدى.

حِجَابٌ ج حُجُبٌ: پەردە ؛ چۈمبەل ؛ چىملىداق ، يوپۇق ، ياپقۇچ ؛ توساق ، دەرپەردە ، دالدا.

«فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُوْنِهِمْ حِجَابًا» ‹قرآن› : ئۇ پەردە تارتىپ كىشىلەردىن يوشۇرۇندى.

حِجَابُ آلَةِ التَّصْوِيرِ: فوتو ئاپپاراتنىڭ كۆزى.

حَجَاجٌ ج حُجُجٌ وَ أَحِجَّةٌ: قوشۇما ، قاش ئاستىدىكى سۆڭەك.

حِجَازِيٌّ: ھىجازلىق ئادەم.

حِجَامَةٌ: قان ئالماق ؛ قان ئېلىش كەسپى ؛ قان ئېلىپ داۋالاش.

حَجَبَ يَحْجُبُ حَجْبًا وَ حِجَابًا: ياپتى ، توستى، پەردىلىدى ، يۆگىدى.

حَجَبَ بَيْنَهُمَا: ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىنى ئايرىۋەتتى.

حَجَبَ مِنَ الْإِرْثِ: ۋارىسلىق ھوقۇقىدىن مەھرۇم قىلدى.

«تَكَاثَبَ الضَّبَابُ حَتَّى كَادَ يَحْجُبُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ الطَّرِيقِ» : تۇمان قويۇقلىشىپ يولنى كۆرگىلى بولمايدىغان دەرىجىگە يەتتى.

«حَجَبَ الثِّوَابُ الثِّقَةَ عَنِ الْحُكُومَةِ» : پارلامېنت ھۆكۈمەتكە ئىشەنمەيدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

حَجَّ يَحُجّ حَجًّا: ھەج قىلدى ؛ ئىرادە باغلىدى ؛ زىيارەت قىلدى.

«وَأَتِمُّواالْحَجَّوَالْعُمْرَةَلِلّٰهِ» ‹قرآن› : ھەج بىلەن ئۇمرەنى ئاللاھ ئۈچۈن تولۇق ئورۇنلاڭلار.

حَجَّهُ: ئۇنى پاكىت ئارقىلىق يەڭدى ، قايىل قىلدى ، ئىشەندۈردى.

حَجٌّ: ھەج قىلماق.

اَلْحَجُّ الْأَكْبَرُ: چوڭ ھەج ، ھەج.

اَلْحَجُّ الْأَصْغَرُ: ئۇمرە (ئۇمرە ھەج)

ذُوالْحَجِّ: زۇلھەججە ئېيى ، ھىجرىيىنىڭ 12 - ئېيى.

حَجَّارٌ: تاشچى ، تاش سودىگىرى.

حَجَّامٌ: قان ئالغۇچى تېۋىپ ، ھەججام ، كوزا قويغۇچى ، لوكقا قويۇپ داۋالغۇچى.

حَجَّبَ يُحَجِّبُ تَحْجِيبًا: ياپتى ، توستى.

حِجَّةٌ ج حِجَجٌ: ھەج قىلماق ؛ يىل ؛ مەۋسۇم.

«عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَانِيَ حِجَجٍ» ‹قرآن› : ماڭا سەككىز يىل ئىشلەپ بېرىشىڭ بەدىلىگە . . .

«قَضَيتُ ثَلَاثِينَ حَجَّةً مِنْ حَيَاتِي بَيْنَ مَقَاعِدِ الدِّرَاسَةِ وَ مَقَاعِدِ الْعَمَلِ» : ئوتتۇز يىللىق ھاياتىمنى ئۆگىنىش بىلەن خىزمەت ئارىلىقىدا ئۆتكۈزدۈم.

حَجَّةُ الْوِدَاعِ: ۋىدالىشىش ھەجى (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاخىرقى قېتىم قىلغان ھەج)

حُجَّةٌ ج حُجَجٌ وَحِجَاجٌ: پاكىت ، دەلىل ، ئىسپات ؛ بانا ، سەۋەب ؛ ئۆزرە ؛ تەۋلىيە، يەر خېتى.

«قُلْ فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ» ‹قرآن› : (ئى مۇھەممەد !) ئېيتقىنكى ، (سىلەرنىڭ پاكىتىڭلار بولمىسا) ئاللاھنىڭ ئېنىق پاكىتى بار.

هُوَ حُجَّةٌ فِي . . .: مۇتەخەسسىس.

«عَجَزَ عَنْ تَقْدِيمِ حُجَّةٍ مُقْنِعَةٍ» : قانائەتلەنەرلىك پاكىت قويالمىدى.

بِحُجَّةٍ كَذَا: . . . نى باھانە قىلماق.

«إِنَّهُ حُجَّةٌ فِي هَذَا الْمَجَالِ» : ئۇ ، بۇ ساھەدە ئىشەنچلىك.

حَجَّجَ يُحَجِّجُ تَحْجِيجًا ـُهُ: ھەج قىلىشقا

ئەۋەتتى.

حَجَّرَ يُحَجِّرُ تَحْجِيرًا: تاشتەك قىلىۋەتتى ، تاشقا ئايلاندۇرۇۋەتتى ، قاتۇردى.

حَجَّنَ يَحَجِّنُ تَحْجِيْنًا: ئەگدى ، ئەگرى قىلدى.

حَجَرَ يَحْجُرُ حَجْرًا عَلَيْهِ: توستى ، مەنئى قىلدى ، چەكلىدى.

حَجَرَ عَلَيْهِ الْقَاضِي: ئىستېمال قىلىشنى چەكلىدى.

حَجْرٌ: توسماق ، چەكلىمەك.

حَجْرٌ مِنَ الْعَيْنِ: كۆز چانىقى ، كۆز قامچىسى.

«رَفَعَ الْحَجْرَ عَنْ أَمْلَاكِهِ»: مال - مۈلكىنى تەسەررۇپ قىلىش ئىختىيارىنى بەردى.

«فَرَضَ الْحَجْرَ عَلَى أَمْلَاكِهِ»: مال - مۈلۈكىنى ئىشلىتىشنى چەكلىدى.

حَجْرٌ ج أَحْجَارٌ وَ حِجَارَةٌ وَ أَحْجُرٌ: تاش.

«وَإِذِاسْتَسْقَى مُوسَى لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ» ‹قرآن›: ئۆز ۋاقتىدا مۇسا ئۆز قەۋمى ئۈچۈن سۇ تەلەپ قىلغانىدى . بىز ئۇنىڭغا : « ھاساڭ بىلەن تاشنى ئۇرغىن » دېدۇق.

اَلْحَجَرُ الصِّحِيُّ: يۇقۇملۇق كېسەلنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن كىشىلەرنى مۇئەييەن بىر جايدا قاتتىق قامال قىلىپ قويۇش.

اَلْحَجَرُ الْأَسْوَدُ: قارا تاش ، كەبىدىكى ھەجەرۇل ئەسۋەد.

حَجَرُ الْبَلَاطِ: ياسالغان تاش ، تاختا تاش ، تاش دوسكا ، تاختا تاش.

حَجَرُ الْبَرْقِ: قۇم تاش ؛ كېپەك ئالتۇن.

حَجَرُ جَهَنَّمَ: ئازوت كىسلاتا ؛ دوزاخ تېشى.

حَجَرُ الْقَدَّاحِ: چاقماق تېشى.

حَجَرُ الرَّحْيِ: شېغىل تاش ، ئۇششاق تاش.

اَلْحَجَرُ الرَّمْلِيُّ: قۇم تاش ، شېغىل.

حَجَرُ الزَّاوِيَةِ: ئۇل تاش.

حَجَرُ السَّكَاكِينِ: بىلەي ، بىلەي تاش.

حَجَرُ الصَّوَّانِيِّ: كۇارتس (تاغ جىنسى)

حَجَرُ الطَّاحُونِ: تۇگمەن تېشى.

حَجَرُ عَثْرَةٍ: پۇتلىكاشاك ، توسالغۇ.

حَجَرُ الْكِتَابَةِ: سۇرمە تاش.

حَجَرٌ كَرِيمٌ: ياقۇت ، قاشتېشى ۋە ھەرخىل قىممەتلىك تاشلار.

حَجَرٌ كَلْسِيٌّ: ھاك تېشى.

حَجَرُ الْكُحْلِ: سىنىك سۇلفات.

حَجَرٌ لَامِعٌ: چىرىمىتال ، سىلىيوزا.

حَجَرُ مَغْنَطِيْس: ماگنىت رودنىسى.

طَبَاعَةُ الْحَجَرِ: تاش باسما ، تاش مەتبەئە.

لَوْحُ حَجَرٍ: تاش باسما ، تاش مەتبەئە.

نُقُودُ حَجَرٍ: نەق پۇل ، مېتال پۇل ، تەڭگە پۇل.

حَجَرُ لَوْحٍ: تاش باسما ، تاش مەتبەئە.

أَلْقَمَهُ حَجَرًا: كەسكىن جاۋاب ئارقىلىق ئۇنى ئېغىز ئاچقۇزمىدى ، ئۇنى لام - جىم دېگۈزمىدى.

اَلْحَجَرَانُ: ئالتۇن - كۈمۈش.

حِجْرٌ ج حُجُورٌوَحُجُورَةٌ وَ أَحْجَارٌ: چەكلىمەك، ھارام قىلماق ، تەقىب قىلماق.

حِجْرٌ ج أَحْجَارٌ وَ حُجُورٌ: قويۇن ، باغرى ، قۇچاق؛ ئەقىل؛ بايتال.

«هَلْ فِي‌ذَلِكَ قَسَمٌ لِذِي‌حِجْرٍ» ‹قرآن›: ئەقىل ئىگىسىگە بۇنىڭدا (يەنى يۇقىرىقى نەرسىلەر- دە قانائەتلىنەرلىك) قەسەم بارمۇ ؟

هُوَ فِي حِجْرِهِ: ئۇنىڭ ھىمايىسىدە ، ئۇنىڭ سايىسىدا ، ئۇنىڭ تەربىيىسىدە.

حُجْرَةٌ ج حُجَرٌ و حُجُرَاتٌ: ئۆي ، ھۇجرا ، ياتاق ، خانە ، بۆلۈم.

«إِنَّ الَّذِيْنَ يُنَادُوْنَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَايَعْقِلُوْنَ» ‹قرآن›: شۇبھىسىزكى ، سېنى ھۇجرىلار (يەنى پاك ئايالىڭنىڭ تۇرالغۇ جايلىرى) ئارقىسىدىن توۋلايدىغانلارنىڭ تولىسى ئەقىلسىز كىشىلەردۇر.

حُجْرَةُ السَّطْحِ: بالىخانا ، مەنزىر ، ئۆگزىدىكى ئۆي.

حُجْرَةُ النَّوْمِ: ياتاق ئۆي ، ئۇخلاش ئۆيى.

حُجْرَةُ الزُّوَّارِ: مېھمانخانا.

نَشَأَ فِي حُجْرَتِهِ: ئۇنىڭ ئۆيىدە ئۆستى.

كُلُّ حُجْرَةٍ لَهَا أُجْرَةٌ: ھەممە نەرسىنىڭ ئۆزىگە لايىق قىممىتى بار.

حَجْرَةٌ ج حَجْرٌ وَ حَجَرَاتٌ: تەرەپ ، يان ، ساھە ، جەھەت.

حَجَرِيٌّ: تاشقا ئائىت ، تاشقا مۇناسىۋەتلىك.

اَلْعَصْرُ الْحَجَرِيُّ: تاش قورال دەۋرى.

حَجَزَ يَحْجِزُ يَحْجُزُ حَجْزًا: توستى ، چەكلىدى ، مەنئى قىلدى ؛ ئايرىۋەتتى.

حَجَزَ الطَّرِيْقَ: توسۇۋەتتى ، توسۇپ قويدى ؛ ئايرىۋەتتى.

حَجَزَ بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ: ئاجرىتىۋەتتى ، بۆلۈۋەتتى.

حَجَزَ عَلَيْهِ الْمَالَ: پېچەتلىدى ، تاقىدى.

حَجَزَ عَلَى رَاتِبِهِ: ئىش ھەققىنى تۇتۇپ قالدى.

حَجَزَ الشَّيْءَ أَوِ الْمَكَانَ: ئالدىن ئېگىلەپ قويدى، ئالدىن ساقلاپ قويدى.

حَجَزَ عَنْهُ الشَّيْءَ: تۇتۇپ قالدى ، ئېلىپ قالدى.

حَجَزَ الْأَمْوَالَ: مالنى پېچەتلىدى.

حَجَزَ الْقَاضِي عَلَى مَالِهِ: مېلىنى ئىختىيارى تەسەررۇپ قىلىشتىن چەكلىدى ، پېچەتلىدى.

«حَجَزَ مَقْعَدًا فِي الطَّائِرَةِ» : ئايروپىلاندىن بىر كىشىلىك ئورۇن ئېلىپ قويدى.

«حَجَزَ غُرْفَةً فِي الْفُنْدُقِ» : مېھمانخانىدىن ئۆي ئېلىپ قويدى.

«حَجَزَ بَيْنَ الْفَرِيقَيْنِ الْمُتَقَاتِلَيْنِ» : ئۇرۇش قىلىۋاتقان ئىككى تەرەپنى چەكلىدى.

حَجْزٌ: توساق ، چەكلىمەك ، مەنئى قىلماق ؛ تۇتۇپ قالماق ؛ مۇسادىرە قىلماق ؛ ئېگىلەپ تۇرماق.

«اَصْدَرَتِ الْحُكُومَةُ أَمْرًا بِالْحَجْزِ عَنْ مُمْتَلَكَاتِ الشَّرِكَاتِ الْأَجْنَبِيَّةِ» : ھۆكۈمەت چەت ئەل شىركەتلىرىنىڭ مال - مۈلكىنى چەكلەش بۇيرۇقىنى چىقاردى.

«رَفَعَ الْحَجْزَ عَنْ أَمْلَاكِهِ» : ئۇنىڭ مال - مۈلكىگە بولغان چەكلىمىسىنى بىكار قىلدى.

«فَرَضَ الْحَجْزَ عَنْ اَمْلَاكِهِ» : ئۇنىڭ مال - مۈلكىنى پېچەتلىدى.

حَجْزَةٌ: تەرەپ ، ئورۇن ، جاي.

حُجْزَةٌ ج حُجَزٌ و حُجْزَاتٌ وَحُجَزَاتٌ: بەلىنىڭ ئىشتانباغ چېگىدىغان جايى ، ئىشتاننىڭ ئىشتانباغ ئۆتكۈزىدىغان جايى.

فُلَانٌ طَيِّبُ الْحُجْزَةِ: پاك ، ئىپپەتلىك.

شَدِيْدُ الْحُجْزَةِ: چىداملىق.

هُوَ شَدِيدُ الْحُجْزَةِ: ئۇ قىيىنچىلىققا چىداملىق.

حَجَفَةٌ ج حَجَفٌ: كۆكرەك؛ ياغاچ ئىشلىتىلمەي تېرىدىنلا ياسالغان قالقان.

حَجَلَ يَحْجِلُ حَجْلًا وَ حَجْلَانًا: بىر پۇتىنى كۆتۈرۈپ يەنە بىر پۇتىدا ماڭدى.

حَجَلٌ ج حِجْلَانٌ: كەكلىك.

حِجْلٌ ج أَحْجَالٌ وَ حُجُولٌ: خەلخال ، پۇت بىلەيزۈكى ، (ئايالىلار پۇتىغا تاقايدىغان بىلەيزۈكسىمان ھالقا) ؛ ئىشكەل ، كىشەن.

حَجَلَةٌ ج حِجَالٌ وَ حَجَلٌ: تويى بولغان قىزنىڭ چىمىلدىقى.

رَبَّاتُ الْحِجَالِ: ئايالىلار.

حَجَمَ يَحْجِمُ يَحْجُمُ حَجْمًا عَنِ الْأَمْرِ: توستى ، مەنئى قىلدى.

حَجَمَ الْمَرِيْضَ: ئاغرىقنى قان ئېلىش بىلەن داۋالىدى ؛ كېسەلنى لوڭقا قويۇپ داۋالىدى.

حَجَمَ يَحْجُمُ حَجْمًا فَمَ الْحَيَوَانِ: ھايۋانىنىڭ ئېغىزىغا ئېغىز دۇرۇق سالدى.

حَجَمَ ثَدْيُ الْفَتَاةِ: قىزنىڭ كۆكسى چوڭايدى.

حَجَمَ الْبَعِيْرَ: ئېغىز دۇرۇق سالدى.

حَجْمٌ ج حُجُومٌ: ھەجىمى ، جۇغى ، چوڭ - كىچىكلىكى ، سىغىمچانلىقى.

كَبِيْرُ الْحَجْمِ: سىغىمچانلىقى چوڭ.

حَجَنَ يَحْجِنُ حَجْنًا الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى ، ئەگرى قىلدى.

حِجَى : ئەقىل ، چۈشىنىش قۇۋۋىتى ، ئەقىل - پاراسەت.

حُجَيْرَةٌ : كىچىك ئۆي ؛ ھۇجەيرە ؛ ياچېيكا ؛ ھەرە كۆنىكى ؛ ھۇجرا ؛ كىلىشكا.

حَجِيفٌ: قورساقنىڭ غولدۇرلىغان ئاۋازى.

حَجِيلٌ: ئوچ پوتى ئاق ئات.

اَلْحُجَيلَاءُ: كۈن نۇرى چۈشمەيدىغان سۇ.

حَجِيٌّ: لايىق.

حَدَا يَحْدُو حَدْوًا وَ حِدَاءً وَ حُدَاءَ الْإِبِلَ: ناخشا ئېيتىپ تۆگە ھەيدىدى.

حَدَا اللَّيْلُ النَّهَارَ: كېچە - كۈندۈزگە ئەگەشتى.

حَدَتِ الرِّيْحُ السَّحَابَ: شامال بۇلۇتنى ھەيدىدى.

حَدَاهُ عَلَى كَذَا: يېتەكچىلىك قىلدى ، يول كۆرسەتتى.

حَدَاثَةٌ: يېڭى ، يېڭىلىق ، يېڭىچە ، ئاجايىپ ، غەلىتە.

حَدَاثَةُ السِّنِّ: ياشلىق دەۋرى ، ياشلىق باھارى.

«جُنِّدَعَدَدُهُمِنَالصِّبْيَانِوَأُرْسِلُوااِلَىالْجَبْهَةِبِالرَّغْمِمِنْ حَدَاثَةِسِنِّهِمْ»: بىر تۈركۈم بالىلار يېشىنىڭ كىچىك بولۇشىغا قارىماي ئالدىنقى سەپكە ئۆتىلىشكە سەپەرۋەر قىلىندى.

حِدَاجَةٌ ج حَدَائِجُ : كاجۋا.

حِدَادٌ: قارىلىق ، مۇسىبەت.

«أَعْلَنَتِ الْحُكُومَةُ الْحِدَادَ عَلَى وَفَاةِ الرَّئِيسِ الرَّاحِلِ»: ھۆكۈمەت مەرھۇم رەئىسنىڭ ۋاپاتى ئۈچۈن تەزىيە بىلدۈرۈشنى جاكارلىدى.

ثَوْبُ الْحِدَادِ: قارىلىق كىيىم ، ماتەم كىيىمى ، ھازا كىيىمى.

سُيُوفٌ حِدَادٌ: ئۆتكۈر قىلىچ.

حِدَادَةٌ: تۆمۈرچىلىك ، تۆمۈرچىلىك كەسپى.

حَدَأَ يَحْدَأُ حَدْأً الشَّيْءَ عَنْهُ: يوقاتتى ؛ ئۇنى توستى.

حَدِئَ يَحْدَأُ حَدْأً بِالْمَكَانِ: يېپىشتى، چاپلاشتى.

حَدِئَ إِلَيْهِ: پاناھ ئىزدەپ باردى ، پاناھ تىلىدى.

حَدِئَ إِلَيْهِ : ئۇنىڭغا يارەم بەردى ، ھېسداشلىق قىلدى.

حَدِئَ إِلَيْهِ أَو عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا يارەم بەردى ، ھېسداشلىق قىلدى.

حَدَأَةٌ ج حِدَءٌ وَ حَدَأٌ: تۇرنا ؛ ئايپالتا.

حَدِبَ يَحْدَبُ حَدَبًا وَ أَحْدَبًا وَ تَحَادَبًا: دوك بولۇپ قالدى ، مۇكچەيدى ؛ چوقچىيىپ چىقىپ قالدى.

حَدِبَ عَلَيْهِ : خەيرى - خاھلىق قىلدى ، ھېسداشلىق قىلدى.

«إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَعْرِفَ الصَّفَاءَ وَالسَّلَامَ فَاحْدَبْ عَلَى ثُعَسَاءِ الْحَيَاةِ»: سەن پاكلىق بىلەن ئامانلىقنى چۈشەنمەكچى بولساڭ ، ھاياتتا بەختسىزلىككە ئۇچرىغانلارغا ھېسداشلىق قىلغىن!

حَدَبٌ: دولقۇن ؛ دۆڭ ، تۆپلىك ، ئېگىز يەر.

«وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ» (قرآن): ئۇلار زېمىنىنىڭ ھەربىر تۆپلىكلىرىدىن ئالدىراپ چىقىپ كېلىدۇ.

مِنْ كُلِّ حَدَبٍ وَ صَوْبٍ: تەرەپ - تەرەپتىن ، ھەممە جايدىن ، ئەتراپتىن.

حَدِبٌ م حَدِبَةٌ ج أَحْدَابٌ: دۆمچەك ، دوك.

حَدْبَاءُ: دوڭغاق ئايال ، دوك خوتۇن.

اَلْآلَةُ الْحَدْبَاءُ: تاۋۇت.

سَنَةٌ حَدْبَاءُ: قۇرغاقچىلىق يىلى ، قەھەتچىلىك يىلى.

حَدَبَةُ الظَّهْرِ: دوك بولۇپ قالماق.

حَدَثَ يَحْدُثُ حَدَاثَةً وَ حُدُوثًا: پەيدا بولدى ، يېڭىدىن بولدى ، يېڭىلاندى.

حَدَثٌ ج أَحْدَاثٌ: يېڭى ئىش ، يېڭى شەيئى ، ۋەقە ؛ بىدئەت ؛ ھادىسە ؛ تاھارەتنى سۇندۇرىدىغان ئىش ، تېزەك ، گەندە.

حَدَثٌ ج أَحْدَاثٌ وَ حُدْثَانٌ: ياش يىگىت.

حُدْثَانُ الدَّهْرِ: ھادىسىلەر ، پېشكەللىك.

«أَفْنَاهُمْ حُدْثَانُ الدَّهْرِ»: زاماننىڭ ھادىسىلىرى ئۇلارنى ھالاك قىلدى.

«اَلَمَّتْ بِنَا الْحُدْثَانُ»: بېشىمىزغا پېشكەللىك كەلدى.

حَدَجَ يَحْدِجُ حِدْجَا الْبَعِيرَ: تۆگىگە كاجۋا ئارتتى؛ تۆگىگە توقۇم توقۇدى؛ تىكلىپ قاردى، سىنچىلاپ قاردى، زەن قويۇپ قاردى.

«قَطَّبَ مُتَسَائِلاً وَهُوَ يَحْدِجُهَا بِنَظْرَةِ ارْتِيَابٍ» : ئۇنىڭغا گۇماندىن رەۋىشتە تىكىلىپ قاراپ قوشۇمىسىنى تۈرۈپ سورىدى.

حَدَجَ الْأَحْمَالَ: يۈك ئارتتى.

حَدَجَهُ: ئۇردى.

حَدَجَهُ بِالسَّهْمِ: ئوقيا ئاتتى.

حَدَجَهُ بِالذَّنْبِ: جىنايەت ئارتتى ، جىنايەت يۈكلىدى.

حِدْجٌ ج حُدُوجٌ وَ حُدُجٌ وَ أَحْدَاجٌ: يۈك.

حَدَّ يَحُدُّ حَدًّا وَ حَدَدًا: ئايرىدى ، پەرق ئەتتى ؛ توستى ؛ بەلگىلىدى، چەك ـ چېگرىسىنى بېكىتتى.

حَدَّ عَلَيْهِ: غەزەپلەندى ، غەزىپى كەلدى.

حَدَّ الدَّارَ: هويلىنىڭ پاسىلىنى بېكىتتى.

حَدَّتِ الْمَرْأَةُ: ئايال هازا تۇتتى ، قارىلىق تۇتتى.

حَدٌّ ج حُدُودٌ: چېگرا ، چەك ، ئاخىرقى توچكا ؛ تەبىر ؛ قىرغاق ؛ بىس.

«خَلَقَ الْاِسْتِعْمَارُ حُدُودًا بَيْنَ أَبْنَاءِ الْأُمَّةِ الْعَرَبِيَّةِ» : جاھانگىرلىك ئەرەبلەر ئارىسىدا چەك ـ چېگرا پەيدا قىلدى.

«وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَأُولٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ» «قرآن» : ئاللاھنىڭ بەلگىلىمىلىرىگە خىلاپلىق قىلغۇچىلار زالىملاردۇر.

حَدُّ الْمَمْلَكَةِ: دۆلەت چېگرىسى.

حَدُّ السِّكِّينِ: پىچاقنىڭ بىسى.

«كَانَ لَا بُدَّ مِنْ مُقَاوَمَةِ الْحُكْمِ الْأَجْنَبِيِّ بِحَدِّ السِّلَاحِ» : چەتئەل ھۆكۈمرانلىقىغا قورالنىڭ قارشى تۇرۇش زۆرۈر.

حَدُّ الشَّيْءِ: بوي ، يافا ، چەت.

بِلَا حَدٍّ: چەكسىز.

أَوْقَفَهُ عِنْدَ حَدِّهِ: ئۇنى يەكدى ، ئۇنى لام ـ جىم دېگۈزمىدى ، ئۇنى ھەددىدىن ئاشۇرمىدى.

وَقَفَ عِنْدَ حَدٍّ: چەكتە توختىدى.

إِلَى حَدٍّ مَعْلُومٍ: مەلۇم دائىرىدە ، مەلۇم دائىرە گىچە.

إِلَى حَدٍّ مَعْلُومٍ مَا: مەلۇم دەرىجىگىچە.

إِلَى حَدٍّ كَبِيرٍ: زور دەرىجىدە، ناھايىتى زور دەرىجىدە.

بِحَدِّ ذَاتِهِ: شەخسەن ئۆزى ، ئۆزى بىۋاستە.

بِحَدِّ السَّيْفِ: ھەربىي كۈچ بىلەن ، زورلۇق بىلەن.

لَا حَدَّ لَهُ : چەكسىز ، ھېسابسىز ، پۈتمەس ـ تۈگىمەس ، ھەددى ـ ھېسابسىز.

عَلَى حَدٍّ سَوَاءٍ: ئوپمۇ ئوخشاش ، پۈتۈنلەي ئوخشاش ، تامامەن ئوخشاش.

اَلْحَدُّ الْأَدْنَى: ئەڭ تۆۋەن دەرىجە ، ئەڭ تۆۋەن چەك « مىنىمۇم »

اَلْحَدُّ الْأَقْصَى: ئەڭ يۇقىرى دەرىجە « ماكسىموم »

اَلْحَدُّ الْفَاصِلُ: چەك ـ چېگرا ، پاسىل.

إِلَى أَبْعَدِ حَدٍّ: ئەڭ يۇقىرى دەرىجىگە.

إِلَى حَدٍّ بَعِيدٍ: يۇقىرى دەرىجىگىچە.

عَلَى حَدِّ قَوْلِهِ: ئۇنىڭ سۆزى بويىچە ئېيتقاندا.

فِي حُدُودِ الْقَانُونِ: قانۇن دائىرىسى ئىچىدە.

لِحُدُودٍ كَذَا: ... غىچە ... گىچە.

لِحَدِّ الْآنَ: ھازىرغىچە.

ذُو حَدَّيْنِ: ئىككى بىسلىق.

حُدُودُ اللّٰهِ: شەرىئەت ئەھكاملىرى ، ئاللاھنىڭ بەلگىلىملىرى.

سِلَاحٌ ذُو حَدَّيْنِ: ئىككى بىسلىق قورال.

سِكِّينَةٌ ذُو حَدَّيْنِ: ئىككى بىسلىق پىچاق.

حَدَدٌ: چەكلەنگەن ، مەنئى قىلىنغان ؛ يالغان ، باتىل.

حَدَّادٌ: تۆمۈرچى.

حَدَّبَ يُحَدِّبُ تَحْدِيبًا: دوك قىلىپ قويدى.

حِدَّةٌ: غەزەپ ؛ ئاچچىق ؛ يامانلىق ؛ كۈچ ـ قۇۋۋەت ؛ چوڭقۇرلۇق ، (پىكىرده) ئۆتكۈرلۈك ؛ ئۆتكۈر.

حِدَّةُ الطَّبْعِ: مىجەزنىڭ چۈسلۈقى، مىجەزنىڭ

ئىتتىكلىكى.

حِدَّةُ الْغَضَبِ: ئاچچىقى يامانلىق ، غەزىپى يامانلىق.

حِدَّةُ الْمُنَاقَشَةِ: جىددىي مۇنازىرە، جىددىي تالاش-تارتىش.

حَدَّثَ يُحَدِّثُ تَحْدِيْثًا: خەۋەر قىلدى ، رىۋايەت قىلدى.

حَدَّثَهُ كَذَا: خەۋەر قىلدى.

«وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ» (قۇرئان): پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ساڭا بەرگەن) نېمىتىنى (كىشىلەرگە) سۆزلەپ بەرگىن .

«حَدَّثَنَا الْكَاتِبُ عَنِ الْأُدَبَاءِ الَّذِينَ تَأَثَّرَبِهِمْ»: يازغۇچى بىزگە تەسىرگە ئۇچرىغان ئەدىبلەر ھەققىدە سۆزلەپ بەردى.

حَدَّثَ نَفْسَهُ: بىر ئىش قىلىشنى كۆڭلىگە پۈكتى.

حَدَّثَهُ قَلْبُهُ: سەزدى ، ھېس قىلدى.

«خَرَجَ مِنَ الْمَدِيْنَةِ وَ نَفْسُهُ تُحَدِّثُهُ بِأَنْ يَثُورَ عَلَى هَذِهِ الْأَهْوَاءِ»: ئۇ ھاۋايى - ھەۋەسلەرگە قارشى جەڭ ئېلان قىلىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ شەھەردىن چىقتى.

«أَمَّا عَنْ مُجَامَلَاتِهِ فَحَدِّثْ وَلَا حَرَجَ»: ئۇنىڭ چىقىشقاقلىقىغا كەلسەك ، بۇ ھەقتە خالىغىنىڭچە سۆزلە.

حَدَّجَ يُحَدِّجُ تَحْدِيْجًا بِبَصَرِهِ: تىكىلىپ قاردى ، سىنچىلاپ قاردى ، زەن قويۇپ قاردى.

حَدَّجَهُ: گۇمانى قاردى.

حَدَّدَ يُحَدِّدُ تَحْدِيْدًا: چېگرا بەلگىلىدى ؛ تەيىن قىلدى.

حَدَّدَ السِّكِّيْنَ: پىچاقنى بىلىدى.

حَدَّدَ ثَمَنَ السِّلْعَةِ: مال باھاسىنى بېكىتتى.

حَدَّدَهُ : تەيىنلىدى.

حَدَّدَ الْأَمْرَ: تەبىر بەردى ؛ تەرىپلىدى ؛ بەلگىلىدى ، تەيىنلىدى ، كۆرسەتتى.

حَدَّدَ إِلَيْهِ وَ لَهُ: باردى.

«حَدَّدَتِ السُّلْطَاتُ إِقَامَتَهُ»: ھۆكۈمەت دائىرىلىرى ئۇنىڭ تۇرۇشنى چەكلىدى.

حَدَّرَ يُحَدِّرُ تَحْدِيرًا الشَّيْءَ: چۇشۇردى.

حَدَّرَتِ الْعَيْنُ الدَّمْعَ : ياش تۆكتى.

حَدَّرَتِ الدَّوَاءُ بَطْنَهُ: ئىچنى سۇردى، ھەيدىدى.

حَدَّقَ يُحَدِّقُ تَحْدِيْقًا بِهِ: ئورىۋالدى، قورشىۋالدى.

حَدَّقَ إِلَيْهِ: تىكىلىپ قاردى، سىنچىلاپ قاردى.

«وَقَفَ صَدِيقِي يُحَدِّقُ فِي تِلْكَ الْمَآذِنِ السَّامِقَةِ»: ئاشۇ ئېگىز پەشتاقلارغا دوستۇم تىكىلىپ قاراپ كەتتى.

حَدَرَ يَحْدُرُ حَدْرًا وَ حُدُورًا الشَّيْءَ: چۇشتى، سىيرىلدى ؛ چۇشۇردى ؛ قىيسايتتى ؛ دومىلاتتى.

حَدَرَ الْقِرَاءَةَ : قىرائەتنى تېز ئوقۇدى.

حُدَرَةٌ : پادا ؛ بىر بۆلەك جامائە ، توپ.

حَدَسَ يَحْدُسُ حَدْسًا فِي الْأَمْرِ: پەرەز قىلدى ، تەخمىن قىلدى ، مۆلچەرلىدى ؛ ئويلىنىپ قالدى.

حَدَسَ فِي الْأَرْضِ: يىراققا سەپەر قىلدى.

حَدَسَ الشَّيْءَ بِرِجْلِهِ: دەسسىدى ، ئاياغ - ئاستى قىلدى.

حَدْسٌ: پەرەز قىلماق ، تەخمىن قىلماق ، مۆلچەرلىمەك.

عَلَى الْحَدْسِ: پەرەزگە ئاساسەن ، مۆلچەر بويىچە ، تەسەۋۋۇرغا ئاساسەن.

اَلْحَدْسُ النَّفْسِيُّ: بىۋاستە سېزىم.

قَالَهُ بِالْحَدْسِ: ئۆزىنىڭ پاراسىتىگە ئاساسەن دېدى.

حَدْسِيَّاتٌ: پەرەز ، مۆلچەر.

حَدَقَ يَحْدِقُ حَدْقًا: قورشىۋالدى ، ئورىۋالدى ؛ قاردى.

حَدَقٌ ج حَدَقَةٌ: ئېھاتىگە ئېلىنغان باغ ، گۈللۈك باغچا.

حَدَقَةُ الْعَيْنِ ج حَدَقٌ وَ حَدَقَاتٌ وَ أَحْدَاقٌ وَ حِدَاقٌ: كۆز ئالمىسى.

حَدَلَ يَحْدِلُ حَدْلًا وَ حُدُولًا عَلَيْهِ: خارلىدى ، زۇلۇم قىلدى ، خورلىدى ، ئەزدى.

حَدِلَ يَحْدَلُ حَدَلًا: (تۇغۇلۇشتا ياكى كېسەل

سەۋەبىدىن) بىر مۆرىسى پەس بولۇپ قالدى.

حَدِلَ عَلَيْهِ: زۇلۇم قىلدى ، ئەزدى ، خارلىدى.

حَدْمٌ ج حَدَمٌ: ئوتتىك يالقۇنجاپ كۆيۈشى.

حَدَمَةٌ: ئوتتىك گۈرۈلدەپ يانغان ئاۋازى.

حِدْوَةٌ ج حَدَاوٍ: تاقا (ئاتنىڭ)

حُدُوثٌ: يۈز بەرمەك ، مەيدانغا كەلمەك.

حُدُورٌ م حَدَرَاءُ: تۆپلىنىك ؛ قىيپاشلىق ، يانتۇلۇق.

حَدُوقٌ: ئاچچىق.

حَدِيَ يَحْدَى حَدَيًا بِالْمَكَانِ: تۇرۇپ قالدى ، قېپقالدى ، توختىدى.

حَدِيثٌ ج حِدْثَانٌ: يېڭى ، يېڭىچە.

حَدِيثُ السِّنِّ: ياش.

حَدِيثُ الْعَهْدِ : زامانىۋى ، يېقىنقى.

حَدِيثُ الْعَهْدِ بِالزَّوَاجِ: يېقىندا توي قىلغان.

حَدِيثُ نِعْمَةٍ: يېڭىدىن پاراۋانلىققا ئېرىشكەن ، يېڭىدىن باي بولغان.

حَدِيثُ الْبِنَاءِ: يېڭى قۇرۇلغان بىنا ، يېڭى سېلىنغان بىنا.

حَدِيثًا: يېقىندا.

ظَهَرَ الْكِتَابُ حَدِيثًا: كىتاب يېقىندا چىقتى.

حَدِيثٌ ج أَحَادِيثُ : ھەدىس ؛ سۆزنىڭ ؛ سۆز ، ھېكايە ، رىۋايەت ، سۆھبەت، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرى، ھەرىكەتلىرى ۋە ئۇ ساھابىلەرنىڭ سۆكۈت قىلغان سۆزلىرى ۋە ھەرىكەتلىرى.

أَدْلَى بِحَدِيثٍ: بايانات ئىلان قىلدى.

حَدِيثُ الْقَوْمِ: كوچا پارىكى ، ئېپقاچتى گەپ.

حَدِيثٌ صَحَفِيٌّ: مۇخبىرلار بىلەن قىلىنغان سۆھبەت ، مۇخبىرلارنىڭ زىيارىتىنى قوبۇل قىلىش.

حَدِيثُ خُرَافَةٍ: يوق گەپ ، جۆيلۈش ، ئاساسسىز گەپ ، ۋالاقلاش ، بىلجىرلاش.

اَلْحَدِيثُ السَّائِرُ: ئېغىز يۈرگەن گەپلەر ، ھەرخىل پىكىرلەر.

أَصْحَابُ الْحَدِيثِ: ھەدىسشۇناسلار.

عِلْمُ الْحَدِيثِ: ھەدىس ئىلمى ، ھەدىسشۇناسلىق.

حَدِيثٌ ذُو شُجُونٍ: ئەسلىمە سۆزلەر.

أَهْلُ الْحَدِيثِ: ھەدىسشۇناسلار ، ھەدىس ئىلمى بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلار.

رِجَالُ الْحَدِيثِ: ھەدىس ئىلمى بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلار.

حَدِيثٌ قُدْسِيٌّ: ئاللاھ تائالادىن ھېكايە قىلىنىپ ئېيتىلغان ھەدىس (ھەدىس قۇددۇسى مەنە جەھەتتىن ئاللاھ تەرەپتىن ، لەفزى جەھەتتىن رەسۇلۇللا تەرەپتىن بولغان بولىدۇ)

اَلْحَدِيثُ الْإِلٰهِيُّ: ھەدىس قۇددۇسى.

اَلْحَدِيثُ الرَّبَّانِيُّ: ھەدىس قۇددۇسى.

أَبُو حُدَيْجٍ: لەگلەك.

حَدِيدٌ ج حِدَادٌ وَ أَحِدَّاءُ: تېز ، ئىتتىك ؛ ئۆتكۈر ؛ تۆمۈر.

«فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ»

«قۇرئان» : ئامدى پەردەڭنى سەندىن كۆتۈرۈۋەتتۇق، بۈگۈن كۆزۈڭ ئۆتكۈردۇر.

حَدِيدُ الْقَلْبِ: قىزغىن.

حَدِيدُ الصُّلْبِ: پولات.

حَدِيدٌ خَامٌ: تۆمۈر كان.

سِكَّةُ الْحَدِيدِ: تۆمۈر يول.

ضَرَبَ فِي حَدِيدٍ بَارِدٍ: پايدىسىز ئىش بىلەن شۇغۇللاندى ، قۇرۇق ئاۋارە بولدى.

مَصَانِعُ الْحَدِيدِ: پولات زاۋۇتى ، تۆمۈرچىلىك كارخانىسى.

بِالْحَدِيدِ وَالنَّارِ: قورال كۈچى بىلەن ، زورلۇق بىلەن.

اَلسِّتَارُ الْحَدِيدُ: تۆمۈر پەردە.

حَدِيدَةٌ ج حَدِيدَاتٌ حَدَائِدُ جج حَدَائِدَاتٌ: پارچە تۆمۈر.

حَدِيدَةُ الْمِحْرَاثِ: ساپان، سوقا.

حَدِيدَةُ اللِّجَامِ: ئېغىزدۇرۇق.

حَدَائِدُ: تۆمۈر ئەسۋابلار ، تۆمۈر قوراللار، تۆمۈر سايمانلار.

تَاجِرُ الْحَدَائِدِ: تۆمۈر سودىگىرى.

صَنَاعَةُ الْحَدَائِدِ: تۆمۈر سانائىتى.

حَدِيدِيٌّ: تۆمۈرگە ئائىت ، تۆمۈردىن ياسالغان، تۆمۈرچىلىك.

مَعَادِنُ حَدِيدِيَّةٌ: قارا مېتال.

مَعَادِنُ غَيْرُ حَدِيدِيَّةٍ: رەڭلىك مېتال.

إِرَادَةٌحَدِيدِيَّةٌ: پولاتتەك ئىرادە، كۈچلۈك ئىرادە.

سِكَّةٌ حَدِيدِيَّةٌ: تۆمۈر يول.

حَدِيْسٌ: باش ئەگكەن.

حَدِيقَةٌ ج حَدَائِقُ : گۈللۈك باغ ، مېۋىلىك باغ.

«إِنَّ لِلْمُتَّقِيْنَ مَفَازًاحَدَائِقَ وَأَعْنَابًا» «قرآن» : شۇبھىسىزكى ، تەقۋادارلار نېمەتكە ئېرىشىدۇ. (ئۇ نېمەت) باغلار، ئۈزۈملەردۇر.

حَدِيْقَةُ الْحَيَوَانِ : ھايۋانات باغچىسى.

حَدِيقَةٌ عَامَّةٌ : ئاممىۋى باغچا.

حَذَا يَحْذُو حَذْوًا : تەقلىد قىلدى ، دوردى ، ئۇلگە قىلدى ؛ ئەگەشتى.

«حَذَا النَّعْلَ بِالنَّعْلِ» : ئۇلگە قىلدى ، ئۆرنەك قىلدى.

حَذَا حَذْوَهُ : ئۇنىڭغا ئوخشىتىپ ئىش قىلدى.

حَذَا النَّعْلَ : ئۆلچىدى.

حِذَاءٌ ج أَحْذِيَةٌ : ئاياغ كىيىم.

حِذَاءٌ طَوِيْلٌ : ئۇتۇك.

حِذَاءٌ قَصِيْرٌ : شىبلىت ، كەش.

حِذَاءُ الْمَطَرِ : يامغۇرلۇق ئاياغ ، كالاچ ، رېزىنكە ئاياغ.

حِذَاءَ : ئۈدۈلى ، روبىروسى ، ئالدى ، ئالدىدا.

جَلَسَ حِذَاءَهُ : ئۈدۈلىدا ئولتۇردى.

حَذَارِ : دىققەت قىل ، پەخەس بول ، ساقلان.

«حَذَارِ أَنْ تَعْتَدِيَ عَلَى حُقُوقِ النَّاسِ» : كىشىلەرنىڭ ھەققىگە چېقىلىشتىن ساقلان.

حَذَاقَةٌ : ماھىر بولماق ، ئۇستا بولماق ، پۇختا ئىگىلىمەك، چاققانلاشماق.

حَذَايَةٌ: ئولجىدىن نېسىۋە.

حَذَّاءٌ : مۇزدۇز.

حَذَّرَ يُحَذِّرُ تَحْذِيرًا : ئاگاھلاندۇردى ، قورقاتتى.

«وَ يُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفسَهُ» «قرآن» : ئاللاھ سىلەرنى ئۆزىنىڭ ئازابىدىن قورقىتىدۇ.

حَذَّقَ يُحَذِّقُ تَحْذِيْقًا : ئۇستا قىلدى ، ماھىر قىلدى، چېنىقتۇردى.

حَذِرَ يَحْذَرُ حَذْرًا وَ حَذِيْرَةً : ساقلاندى ، ھەزەر ئەيلىدى ، ئالدىنى ئالدى ، ئېھتىيات قىلدى ، پەخەس بولدى.

«اَلْمُغَامِرُ لَا يَحْذَرُ الْخَطَرَ وَ إِنَّمَا يَتَوَقَّعُهُ وَ يَتَحَدَّاهُ» : قارام ئادەم خەۋپ ـ خەتەردىن قورقمايدۇ ، پەقەت خەۋپ ـ خەتەرنى كۈتۈۋالىدۇ ۋە ئۇنىڭ بىلەن قارشىلىشىدۇ.

حَذَرٌ. حِذْرٌ: دىققەت ، ئېھتىيات؛ ساقلانماق ، پەخەس بولماق ، ھەزەر قىلماق ، ھوشيار بولماق ، ئېھتىيات قىلماق.

كَانَ عَلَى حَذَرٍ : ئېھتىياتچان بولدى.

أَخَذَ حِذْرَهُ : ئېھتىياتچان بولدى.

«يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ» «قرآن» : ئۇلۇپ كېتىشتىن قورقۇپ قۇلاقلىرىنى بارماقلىرى بىلەن ئېتىۋالغان ...

اِلْتَزَمَ جَانِبَ الْحَذَرِ : ئېھتىيات قىلىش تەرىپىدە تۇردى ، مەيداندا چىڭ تۇردى.

«لَايَمْنَعُ حَذَرٌ مِنْ قَدَرٍ» : ئېھتىياتچانلىق كىشىنى تەقدىرنىڭ ئىشىدىن قۇتۇلدۇرالمايدۇ ، تەقدىر قىلىنغان ئىشنى كۆرمەي چارە يوق ، پېشانىگە پۈتۈلگەندىن قېچىپ قۇتۇلغىلى بولمايدۇ.

حَذِرٌ ج حَذِرُونَ : دىققەت قىلغۇچى ، ئېھتىيات قىلغۇچى.

حَذَفَ يَحْذِفُ حَذْفًا الشَّيْءَ : چىقىرىۋەتتى ، ساقىت قىلدى ، ئېلىپ تاشلىدى.

حَذَفَ كَلِمَةً : سۆزنى قىسقارتىۋەتتى.

«حَذَفَ الرَّقِيبُ جُزْءًا مِنَ الْمَقَالِ» : ماقالىنىڭ بىر قىسمىنى تەكشۈرگۈچى قىسقارتىۋەتتى.

حِذْفَارٌ ج حَذَافِيرُ : تەرەپ ، يان تەرەپ.

بِحَذَافِيرِهِ : پۈتكۈل ، ئەتراپلىق.

حُذْفُورٌ ج حَذَافِيرُ : تەرەپ.

حَذَقَ يَحْذِقُ حَذِقًا وَ حَذْقًا وَ حَذَاقَةً: ماهىر بولدى ، ئۇستا بولدى ، پىششىق ئىگىلىدى.

حَذَقَ الْكِتَابَ : كىتابنى پۈتۈنلەي ئوقۇپ بولدى.

حَذَقَ الْعَمَلَ : ئىشنى پۈختا قىلدى.

حَذَقَ يَحْذِقُ حَذْقًا الشَّيْءَ :كەستى ، ئۈزدى.

حَذَقَ يَحْذِقُ حُذُوقًا الْخَلُّ : سىركە ئاچچىق بولدى.

حِذْقٌ : ماهىر بولماق ، ئۇستا بولماق ، پۈختا ئىگىلىمەك ، چاققانلاشماق.

حَذْلَقَ يُحَذْلِقُ حَذْلَقَةً : ئۆزىنى ماهىر سانىۋالىدى ، ئۆزىنى بىلىمدار كۆرسەتتى ، كۆز - كۆز قىلدى.

يَتَحَذْلَقُ فِي كَلاَمِهِ : بىلىمدارلىق قىلدى، ئۆزىنى كۆرسىتىپ سۆزلىدى.

حَذْلَقَةٌ : ئۆزىنى بىلىملىك كۆرسەتمەك ، ئۆزىنى ماهىر ھېسابلىۋالماق.

حَذْلَمَ يُحَذْلِمُ حَذْلَمَةً : تېز ماڭدى.

حَذْلَمَ الشَّيْءَ : يۇمىلاتتى.

حَذْلَمَ الْعُودَ : ياغاچنى ئاقلىدى.

حَذْلَمَ الإِنَاءَ :قاچىنى تولدۇردى.

حُذْلُمٌ : پاكىنەك ، پاكار ئادەم.

حُذْلُومٌ : چاققان.

حَذَمَ يَحْذِمُ حَذْمًا الشَّيْءَ : كەستى.

حَذَمَ يَحْذِمُ حَذْمًا وَ حَذْمَانًا فِي الأَمْرِ: ئالدىرىدى ، تېز بولدى.

حَذَمَ فِي مَشْيِهِ : تېز ماڭدى.

حَذَمَ فِي الْقِرَاءَةِ: تېز ئوقۇدى.

اَلْحَذِمُ مِنَ السُّيُوفِ: ئۆتكۈر قىلىچ.

حَذْمٌ : چاققان مېڭىش ، يېنىك مېڭىش.

حَذُمٌ : تېز يۈگۈرىدىغان توشقان ؛ چاققان ئوغرى.

حُذَمٌ : قەدىمى قىسقا پاكىنەك.

حَذَوٌ : ئۇدۇللىدا ، روبىروسىدا.

حُذْوَةٌ : ئۇدۇلىسى ؛ سوۋۇغا ، ھەدىيە ؛ پارچە نەرسىلەر.

حِذْوَةٌ : ئۇدۇلىسىدا ؛ سوۋۇغا ، ھەدىيە ؛ پارچە نەرسىلەر.

اَلْحُذْيَا : ئولجىدىن نېسىۋە.

حَذِيقٌ : كېسىلگەن.

حِذْيَمٌ : ئۆتكۈر قىلىچ.

اَلْحُذَيَّا : ئولجىدىن نېسىۋە ؛ سۆيۈنچە.

اَلْحَذِيَّةُ : ئولجىدىن نېسىۋە ؛ سوۋۇغا ، ھەدىيە.

حِرَاثَةٌ: دېھقانچىلىق ، تېرىقچىلىق ، ئېتىز ئىشلىرى.

حِرَاثَةُ الأَرْضِ : يەر تېرىماق ، دېھقانچىلىق قىلماق ؛ دېھقانچىلىق مەھسۇلاتلىرى.

حَرَارَةٌ : ئىسسىقلىق؛ قىزغىن؛ تېمپېراتۇرا ، ھارارەت.

«اِرْتَفَعَتْ دَرَجَةُ حَرَارَةِ الْمَرِيضِ» : كېسەلنىڭ تېمپېراتۇرىسى ئۆرلەپ كەتتى.

«عَانَقَتِ الأُمُّ وَلَدَهَا بِحَرَارَةٍ» : ئانا بالىسىنى قىزغىن قۇچاقلىدى.

مِقْيَاسُ الْحَرَارَةِ : تېرمومېتىر.

مِيزَانُ الْحَرَارَةِ: تېرمومېتىر.

اَلْحَرَارَةُ الْجَوِّيَّةُ : ھاۋا تېمپېراتۇرىسى.

اَلْحَرَارَةُ الْبَدَنِيَّةُ : بەدەن تېمپېراتۇرىسى.

وَحْدَةُ الْحَرَارَةِ : ئىسسىقلىق بىرلىكى.

حَرَارَةُ الشَّبَابِ: ياشلىقنىڭ ئوتىدەك قىزغىنلىقى.

حَرَارَةُ الْعَاطِفَةِ : ھېسسىياتنىڭ قىزغىنلىقى.

حَرَارِيٌّ : قىزىقلىق مىقدارى.

حَرَارِيٌّ نَوَوِيٌّ : يادرو ئېنېرگىيىسى.

وَحْدَةُ حَرَارِيَّةٌ : ئىسسىقلىق بىرلىكى.

حِرَاسَةٌ : قوغدىماق ، مۇھاپىزەت قىلماق ، ساقلىماق.

تَحْتَ الْحِرَاسَةِ : نازارەت ئاستىدا.

«وَضَعَتْهُ الْحُكُومَةُ تَحْتَ الْحِرَاسَةِ»: ھۆكۈمەت ئۇنى نازارەت ئاستىغا ئالدى.

خُرَاشٌ: قوپاللىق، يىرتكىلىك.

خَرَاشَةٌ: قوپاللىق، يىرتكىلىك.

جَرَافَةُ الْمَذَاقِ: ئاچچىق، ئۆتكۈر (غىدىقلىغۇچى)

خُرَاقٌ. خُرَاقَةٌ: پىلىك، پىلتە، تۈتۈرۈق.

خَرَاكٌ: ھەربىكەتلەنمەك، تەۋرەنمەك.

«رَأَيْتُهَا عَلَى السَّرِيرِ جُثَّةً هَامِدَةً لَا حَرَاكَ بِهَا»: مەن ئۇنى كارىۋاتتا ھەربىكەتسىز ئۆلۈك جەسەت ھالىتىدە كۆردۈم.

حَرَامٌ ج حُرُمٌ: ھارام (شەرئىتتە چەكلەنگەن ئىش ياكى نەرسە)

«إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّٰهِ اِثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ» «قرآن»: شۇبھىسىزكى، ئاسمان ۋە زېمىن يارىتىلغاندىن تارتىپ (قەمەرى) ئايلارنىڭ سانى ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا (يەنى لەۋھۇلمەھپۇزدا) 12 دۇر، ئۇلاردىن تۆتى (يەنى زۇلقەئدە، زۇلھەججە، مۇھەررەم، رەجەب) ئۇرۇش قىلىش ھارام قىلىنغان ئايلاردۇر.

مِنْطَقَةٌ حَرَامٌ: چەكلەنگەن رايون.

اَلْبَلَدُ الْحَرَامُ: مەككە.

اِبْنُ حَرَامٍ: يوتقان تېشىدىن بولغان، ھارامدىن بولغان، ھارامزادە.

اَلْمَسْجِدُ الْحَرَامُ: كەئبە جايلاشقان مەسچىت.

اَلْبَيْتُ الْحَرَامُ: كەئبە، بەيتۇللاھ.

اَلشَّهْرُ الْحَرَامُ: چەكلەنگەن ئايلار (ھەجرىيىنىڭ زۇلقەئدە، زۇلھەججە، مۇھەررەم، رەجەب ئايلىرى)

حَرَامِيٌّ ج حَرَامِيَّةٌ: ھارام ئىشلارنى قىلغۇچى، ئەسكى، گۇناھكار، ئوغرى، قاراقچى.

حَرِبَ يَحْرَبُ حَرَبًا: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

حَرَبَ يَحْرُبُ حَرْبًا: نەيزە سانجىدى.

حَرَبَ الرَّجُلَ: كىشىنى بۇلىۋالدى، تالان-تاراج قىلدى.

حَرْبٌ ج حُرُوبٌ: ئۇرۇش، جەڭ.

«فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا» «قرآن»: ئاندىن ئۇلارنى ئېھسان قىلىش يۈزىسىدىن قويۇپ بېرىكىلار، ياكى فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بېرىكىلار، تاكى ئۇرۇش ئۇزۇنىڭ ئېغىر يۈكىنى تاشلىغانغا قەدەر (يەنى ئۇرۇش توختىغانغا قەدەر)

حَرْبٌ أَهْلِيَّةٌ: ئىچكى ئۇرۇش.

حَرْبُ التَّطْوِيقِ: قورشاپ يوقىتىش ئۇرۇشى.

حَرْبٌ بَارِدَةٌ: سوغۇق مۇناسىۋەتلەر ئۇرۇشى.

حَرْبُ التَّحْرِيرِ: ئازادلىق ئۇرۇشى.

حَرْبٌ جَائِرَةٌ: ئادالەتسىز ئۇرۇش، تاجاۋۇزچىلىق ئۇرۇشى.

حَرْبٌ عَادِلَةٌ: ھەققانىي ئۇرۇش، ئادالەتلىك ئۇرۇش.

حَرْبٌ خَاطِفَةٌ: چاقماق تېزلىكىدىكى ئۇرۇش.

اَلْحَرْبُ الْعَالَمِيَّةُ: دۇنيا ئۇرۇشى.

اَلْحَرْبُ الْعَالَمِيَّةُ الْأُولَى: بىرىنچى دۇنيا ئۇرۇشى.

اَلْحَرْبُ الْعَالَمِيَّةُ الثَّانِيَةُ: ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشى.

حَرْبٌ نَفْسِيَّةٌ: پسىخولوگىيە ئۇرۇشى.

حَرْبٌ وَقَائِيَةٌ: قوغدىنىش ئۇرۇشى.

رَجُلُ حَرْبٍ: ئۇرۇش مۇتەخەسسىسى.

قَامَتِ الْحَرْبُ عَلَى سَاقٍ: ئىش مۇرەككەپلىشىپ بىر تەرەپ قىلىش قىيىن بولدى.

اَلْحَرْبُ الْعُظْمَى: دۇنياۋى ئۇرۇش.

حَرْبٌ صِحَافِيَّةٌ: قەلەم كۈرىشى.

حَرْبُ الصَّوَارِيخِ: راكېتا ئۇرۇشى.

فِي حَالَةِ حَرْبٍ: ئۇرۇش ھالىتىدە.

اَلْحَرْبُ الْعَامَّةُ: دۇنياۋى ئۇرۇش.

دَارُ الْحَرْبِ: دۈشمەن دۆلەت؛ ئۇرۇش رايونى.

حَرْبُ الْعِصَابَاتِ: پارتىزانلىق ئۇرۇشى.

اَلْحَرْبُ الصَّلِيبِيَّةُ: ئەھلى سەلىب ئۇرۇشى.

حَرْبُ إِرْهَاقٍ: خورىتىش ئۇرۇشى.

حَرْبُ أَعْصَابٍ : نېرۋا ئۇرۇشى.

حَرْبٌ إِعْلَانِيَّةٌ : تەشۋىقات ئۇرۇشى.

حَرْبٌ طَائِفِيَّةٌ : ئىچكى ئۇرۇش.

حِرْبَاءُ ج حَرَابِيُّ: خامىلېئون (مۇھىتقا قاراپ رەڭگى ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان كەسىلەنچۇك).

«يَتَلَوَّنُ فِي مَوَاقِفِهِ تَلَوُّنَ الْحِرْبَاءِ» : خامىلېئون دېگەندەك ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ.

وَاحَرْبَاهُ: ۋاي ھەسرەت، ۋاي نادامەت، نادامەتەي.

حَرْبَةٌ ج حِرَابٌ : قىستا نەيزە.

حَرْبِيٌّ: ئۇرۇش ئىشى ؛ ھەربىي.

مَجْلِسٌ حَرْبِيٌّ : ھەربىي كېڭەش.

وَزَارَةٌ حَرْبِيَّةٌ : دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرلىكى.

مَدْرَسَةٌ حَرْبِيَّةٌ: ھەربىي مەكتەپ.

اَلْحَرَكَاتُ الْحَرْبِيَّةُ: تاكتىكا.

حَرَثَ يَحْرُثُ حَرْثًا الشَّيْءَ: سىلىدى، سۈركىدى، ئۆگىلىدى.

حَرِثَ يَحْرَثُ حَرْثًا الرَّجُلُ: كىشىنىڭ ئەخلاقى ناچار بولدى.

حَرَثَ يَحْرُثُ حَرْثًا الْأَرْضَ : يەر ھەيدىدى ، يەر ئاغدۇردى.

«أَ فَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ أَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ» ‹قرآن› : سىلەر تېرىغان زىرائەتلەرنى دەپ بېقىڭلارچۇ ئۇنى سىلەر ئۇندۇردۇڭلارمۇ ياكى بىز ئۇندۇرۇپ (دان چىقىدىغان زىرائەت قىلىپ ئۆستۈردۇقمۇ ؟)

حَرَثَ الْأَرْضَ : دېھقانچىلىق قىلدى ، تېرىقچىلىق قىلدى.

حَرْثٌ : يەر تېرىماق ، دېھقانچىلىق قىلماق؛ دېھقانچىلىق مەھسۇلاتلىرى، زىرائەت، دېھقانچىلىق.

حَرْثُ الْآخِرَةِ: ياخشى ئەمەل، ساۋابلىق ئىش.

حَرْثُ الدُّنْيَا: مال ـ مۈلۈك، بالا ـ چاقىلارغا ئوخشاش دۇنيالىق نەرسىلەر.

«مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ» ‹قرآن› : كىمكى (ئۆزىنىڭ ئەمەلى بىلەن) ئاخىرەتنىڭ ساۋابىنى كۆزلىسە ، ئۇنىڭ ساۋابىنى زىيادە قىلىمىز.

حَرِجَ يَحْرَجُ حَرَجًا الشَّيْءُ : قىسىلدى ، سىقىلدى ، تارلاشتى ؛ ھارام بولدى.

حَرِجَ الرَّجُلُ : كىشى گۇناھ ئۆتكۈزدى ، جىنايەت ئۆتكۈزدى.

حَرِجَ صَدْرُهُ : تىت ـ تىت بولدى ، بىئارام بولدى.

حَرِجَ عَلَيْهِ الشَّيْءُ : چەكلەندى.

حَرَجٌ : گۇناھ ؛ چەكلەش ، توسۇش ؛ تارجاي ، تارچۇق جاي ؛ قىيىن ھالەت.

«يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا» ‹قرآن› : ئۇنىڭ كۆكسىنى شۇنداق تارايتىۋېتىدۇكى.

حَرَجٌ ج أَحْرَاجٌ حَرَجَةٌ ج حَرَجٌ وحَرَجَاتٌ: پادا؛ دەرەخزارلىق؛ تارجاي.

لَا حَرَجَ : زىيىنى يوق ، ھېچ ۋەقەسى يوق.

لَا حَرَجَ عَلَيْكَ : ساڭا ھېچ گەپ يوق.

حَرَجٌ وحِرْجٌ ج أَحْرَاجٌ وَحِرَاجٌ: گۇناھ، جىنايەت.

حَرِجٌ : مۇشكۈل ، تارچىلىق.

«عَاشَ صَاحِبُ الْقَلْبِ الصِّنَاعِيِّ لَحَظَاتٍ حَرِجَةً قَبْلَ وَفَاتِهِ» : سۈنئىي يۈرەك سالدۇرغان ئادەم ۋاپات بولۇشنىڭ ئالدىدا قىيىن پەيتلەرنى بېشىدىن ئۆتكۈزدى.

مَرْكَزٌ حَرِجٌ: قىيىن ئەھۋال، مۇشكۈل شارائىت.

مَوْقِفٌ حَرِجٌ : جىددىي پوزىتسىيە.

«هُنَاكَ لَحَظَاتٌ حَرِجَةٌ يُوَاجِهُهَا الْإِنْسَانُ فِي حَيَاتِهِ» : بۇ يەردە ئىنسان ھاياتىدا دۇچ كېلىدىغان جىددىي پەيتلەر بولىدۇ.

حَالَةٌ حَرِجَةٌ: جىددىي ھالەت.

حَرْجَلَ يُحَرْجِلُ حَرْجَلَةً : ئۇزۇرىدى ؛ ئوك ـ سول سەكرىدى.

حَرْجَلَ الشَّجَرُ : دەرەخ ئۆسۈپ يېتىلدى.

حُرْجُلٌ ج حَرَاجِلُ : ئۇزۇن.

حَرْجَلَةٌ : جامائە ، توپ (توپلاشقان)

حَرْجَمَ يُحَرْجِمُ حَرْجَمَةً الدَّوَابَّ : پادىنى توپلىدى ، ئۇلاغنى يېغدى ، ئۇلاغنى جەملىدى.

حَرَدَ يَحْرِدُ حُرُودًا عَنْ قَوْمِهِ : يالغۇز بولۇۋال-دى ، يېگانە بولۇۋالدى ، ئارىلاشمىدى.

حَرَدَ يَحْرِدُ حَرْدًا: ئۇرۇندى ، مەقسەت قىلدى؛ تۆشۈك تەشتى ؛ توسىدى ، مەنئى قىلدى.

حَرِدَ يَحْرَدُ حَرَدًا عَلَيْهِ : ئەلدىن ئايرىلىپ يالغۇز ياشىدى ؛ غەزەپ قىلدى ، ئاچچىقلاندى.

حَرِدٌ. حَرْدَانُ: ئاچچىقلانغۇچى، غەزەپناك بولغۇچى.

حِرْذَوْنٌ ج حَرَاذِيْنُ : كەسلەنچۈك.

حَرَّ يَحِرُّ حَرًّا: قىزىدى ، ئىسسىدى.

حَرَّ الْمَاءَ : سۇنى قاينىتتى ، قىزىتتى.

حَرَّ يَحَرُّ حَرَارًا الْعَبْدُ : قۇل ئازاد بولدى.

حَرٌّ ج حُرُورٌ وَ أَحَارِرُ: ئىسسىقلىق ، ھارارەت ، تېمپېراتۇرا.

حُرٌّ ج أَحْرَارٌ: ئەركىن ، ئازاد ، مۇستەقىل ، ھۆر.

حُرُّ الْعَقِيدَةِ: ئېتىقاد ئەركىنلىكى.

حُرُّ الدَّارِ : ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىسى.

حُرُّ الْوَجْهِ : ياڭاق سۆڭەكى.

اَلْحُرُّ فِي الْبَقْلِ: خام يېيىلىدىغان كۆكتات.

اَلْحُرُّ فِي الْقَوْلِ أَوِ الْفِعْلِ : چىرايلىق سۆز ، چىرايلىق ئىش.

«اَلْعَبْدُ يُقْرَعُ بِالْعَصَا. وَالْحُرُّ تَكْفِيْهِ الْإِشَارَةُ» : ئاقىلغا ئىشارەت ، نادانغا جۇۋالدۇرۇز.

ذَهَبٌ حُرٌّ : ساپ ئالتۇن.

طِيْنٌ حُرٌّ : سېغىزلاي ، قۇمسىز لاي.

فَرَسٌ حُرٌّ : ساپ نەسىللىك ئات.

حِزْبُ الْأَحْرَارِ : لىبېرالىستلار پارتىيىسى.

حَرَّانُ ج حِرَارٌ و حَرَارَى: تەشنا، سۇسىراپ كەتكۇچى.

حَرَّابٌ: قورال ياسىغۇچى ، نەيزە سوققۇچى ؛ مەرگەن.

حُرَّاسٌ : مۇھاپىزەتچىلار ، قوغدىغۇچىلار.

حَرَّاقٌ: ئاچچىق ، ئۆتكۈر ؛ ئوت قويغۇچى ، ئوت ياققۇچى.

حُرَّاقٌ : ئىشقار سۈيى ، شورلۇق سۇ ، شولتا سۈيى.

حَرَّاقَةٌ ج حَرَّاقَاتٌ : ھەربىي پاراخوت ، ھەربىي كېمە.

قُنْبُلَةٌ حَرَّاقَةٌ : كۆيدۈرگۈچى بومبا.

حُرَّاقَةٌ : ئۆتكۈر ، كەسكىن ، ئىتتىك.

حَرَّانُ ج حِرَارٌ. حَرَّاءُ : قاتتىق تەشنا بولغان ، چاڭقاپ كەتكەن.

حُرَّةٌ ج حَرَائِرُ : ئەركىن ئايال ، ھۆر ئايال.

مِنْطَقَةٌ حُرَّةٌ : ئېچىۋېتىلگەن ئەركىن رايون.

سَحَابَةٌ حُرَّةٌ : يامغۇر بۇلۇتى.

حَرَّةٌ ج حَرَّاتٌ وَ حِرَارٌ : قارا تاشلىق ساي.

حَرَّجَ يُحَرِّجُ تَحْرِيجًا عَلَيْهِ : قىستى ، قىستىدى ، تارلاشتۇردى ؛ چەكلىدى ، مەنئى قىلدى.

حَرَّجَ فِي الْأَمْرِ : چىڭ تۇرۇۋالدى.

حَرَّجَ عَلَيْهِ الْأَمْرَ : مەنئى قىلدى.

حَرَّجَهُ : مەجبۇرلىدى ، زورلىدى ؛ تەڭلىكتە قويدى.

حَرَّجَ مَرْكَزَهُ : شارائىتىنى قىيىنلاشتۇردى.

«قَدْ حَرَّجَتِ الْأُمُّ عَلَى أَبْنَائِهَا الْإِتِّصَالَ بِشَبَابِ الْأَغْنِيَاءِ» : ئانا بالىلىرىنى بايلارنىڭ بالىلىرىغا ئارىلىشىشتىن چەكلىدى.

حَرَّدَ يُحَرِّدُ تَحْرِيدًا : ئەگدى، ئەگرى قىلدى.

حَرَّرَ يُحَرِّرُ تَحْرِيرًا: ئازاد قىلدى.

حَرَّرَ الْعَقْلَ : ئەقلىنى ئاچتى، نۇرلاندۇردى.

حَرَّرَ الْكِتَابَ : كىتابنى تەھرىرلىدى، كۆزىتتى، توغرىلىدى؛ يازدى.

حَرَّرَ الْوَزْنَ : تەڭپۇڭلاشتۇردى.

حَرَّرَ الْوَلَدَ : بالىنى ۋەخپە قىلىۋەتتى (بالىنى ئاللاھنىڭ ئائىتى ۋە مەسچىتنىڭ خىزمىتى ئۈچۈن ۋەخپە قىلىۋەتتى ، مەسچىت بالىسى قىلىپ بېرىۋەتتى)

حَرَّرَ رَقَبَتَهُ : قۇلنى ئازاد قىلدى.

«حَرَّرَ الْوَكِيلُ الْعَقْدَ»: ۋەكىل توختامنى يازدى.

حَرَّزَ يُحَرِّزُ تَحْرِيزًا: قوغدىدى، ساقلىدى.

«حَرَّزَ جِسْمَ الْجَرِيْمَةِ أَوْ أَدَاتَهَا»: زىيانكەشـ لىككە ئۇچرىغۇچىنىڭ جەسىتىنى ياكى جىنا-يەتكە ئىشلەتكەن قورال ـ سايمانىنى قاتتىق قوغدىدى.

حَرَّشَ يُحَرِّشُ تَحْرِيْشًا: قوتراتتى، كۈشكۈرتتى، ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى.

حَرَّشَ بَيْنَ الْقَوْمِ: قوتراتتى، كۈشكۈرتتى، ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى، ئوت قويروقلۇق قىلدى.

حَرَّشَ الْأَرْضَ بِالسَّمَادِ: ئوغۇتلىدى.

حَرَّصَ يُحَرِّصُ تَحْرِيْصًا عَلَى الشَّيْءِ: رىغبەتـ لەندۈردى، ئىلهاملاندۇردى.

حَرَّضَ يُحَرِّضُ تَحْرِيضًا عَلَى الشَّيْءِ: قوزغـ دى، ئىلهاملاندۇردى؛ كۈشكۈرتتى.

«يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِيْنَ عَلَى الْقِتَالِ» **«قرآن»:** ئى پەيغەمبەر! مۇسۇلمانلارنى (مۇشرىكلار بىلەن) ئۇرۇش قىلىشقا رىغبەتـ لەندۈرگىن!

«حَرَّضَ الْعُمَّالَ عَلَى الْإِضْرَابِ بِالرَّغْمِ مِنْ صُدُورِ قَرَارٍ بِمَنْعِهِ»: ئىش تاشلاشنى چەكلەش قارا-رىنىڭ چىقىرىلغانلىقىغا قارىماي ئىشچىلارنى ئىش تاشلاشقا كۈشكۈرتتى.

حَرَّضَهُ عَلَى الشَّرِّ: ئۇنى يامانلىققا قوتراتتى.

حَرَّفَ يُحَرِّفُ تَحْرِيفًا الشَّيْءَ: بۇرمىلىدى، ئۆزگەرتتى، يوتكەۋەتتى، بۇرىۋەتتى.

حَرَّفَ الْكَلَامَ: ئۆزگەرتىۋەتتى.

حَرَّفَ الْمَعْنَى: ئۆزگەرتىۋەتتى.

«يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ» **«قرآن»:** كىتابـ نىڭ (يەنى تەۋراتنىڭ) سۆزلىرىنى ئۆزگەرـ تىۋېتىدىغانلارمۇ بار...

حَرَّقَ يُحَرِّقُ تَحْرِيقًا الشَّيْءَ: كۆيدۈردى.

حَرَّكَ يُحَرِّكُ تَحْرِيكًا: ھەرىكەتلەندۈردى، قوزغىدى، مىدىرلاتتى.

«لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ» **«قرآن»:** (ساڭا جىبرىئىل ئارقىلىق ۋەھى نازىل بولۇـ ۋاتقاندا، ئۇنى ئېسىڭگە ئېلىۋېلىش ئۈچۈن) ئالدىراپ تىلىڭنى مىدىرلاتما.

حَرَّكَ سَاكِنَهُ: قوزغىدى.

حَرَّكَ الْعَوَاطِفَ: تەسىرلەندۈردى.

حَرَّكَ الشَّهِيَّةَ: ئىشتىهانى ئاچتى.

حَرَّكَ الْكَلِمَةَ: سۆزلەرگە ھەرىكەت (بەلگە) قويدى.

«حَرَّكَ كَوَامِنَ نَفْسِهِ»: يوشۇرۇن تۇيغۇلىرىنى قوزغىۋەتتى.

لَا يُحَرِّكُ سَاكِنًا: بىپەرۋا، ھېچقانداق ھەرىكەت قىلمايدىغان.

حَرَّمَ يُحَرِّمُ تَحْرِيمًا: ھارام قىلدى، چەكلىدى.

حَرَّمَ عَلَيْهِ كَذَا: ئۇنىڭغا ئىشنى ھارام قىلدى.

«وَأَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا» **«قرآن»:** ئاللاھ سودا ـ سېتىقنى ھالال قىلدى، جازانـ لىنى ھارام قىلدى.

حَرُوقٌ: پىلىك، پىلتە، تۈترۈق.

حِرِّيقٌ: ئاچچىق، ئۆتكۈر، غىدىقلىغۇچى (تەم)، قىرتاق.

طَعَامٌ حِرِّيقٌ: غىدىقلىغۇچى تەمى بار تاماق.

حَرَّى ج حِرَارٌ وَحَرَارَى: تەشنا، سۇسىراپ كەتكۈچى، ئۇسساپ كەتكۈچى.

«فِي كُلِّ كَبِدٍ حَرَّى أَجْرٌ» **«حديث»:** ھەرقانـ داق تەشنا بولغۇچىنى سۇغارغانلىقىڭ ساۋابى بولىدۇ.

حُرِّيَّةٌ: ئەركىنلىك، ئەركىنلىك ھوقۇقى، مۇستەقىللىق.

حُرِّيَّةُ الْإِخْتِيَارِ: تاللاش ھوقۇقى.

حُرِّيَّةُ الْفِكْرِ: پىكىر ئەركىنلىكى.

مَدْرَسَةٌ حُرِّيَّةٌ: شەخسىي مەكتەپ.

حُرِّيَّةُ شَخْصِيَّةٌ: شەخسىي ئەركىنلىك.

حُرِّيَّةُ تَنْظِيمِ الْإِضْرَابِ: نامايىشقا ئۇيۇشتۇرۇش ئەركىنلىكى.

حُرِّيَّةُ النَّشْرِ: ئاخبارات ئەركىنلىكى، نەشرىيات ئەركىنلىكى، مەتبۇئات ئەركىنلىكى.

حُرِّيَّةُ فَرْدِيَّةٌ: شەخسىي ئەركىنلىك.

حُرِّيَّةُ الْإِجْتِمَاعِ: يىغىلىش ئەركىنلىكى.

حُرِّيَّةُ الْعِبَادَةِ : دىنىي ئەركىنلىك ، ئىبادەت قىلىش ئەركىنلىكى.

حُرِّيَّةُ الْكَلَامِ : سۆز ئەركىنلىكى.

حُرِّيَّةُ التَّعْلِيمِ : ئوقۇش ئەركىنلىكى.

حُرِّيَّةُ الْعَمَلِ : خىزمەت ئەركىنلىكى ، ئىشلەش ئەركىنلىكى.

اَلنِّضَالُ فِي سَبِيلِ الْحُرِّيَّةِ : ئەركىنلىك ئۈچۈن كۈرەش قىلىش ، ئەركىنلىك يولىدا كۈرەش قىلىش.

حَرُزَ يَحْرُزُ حَرَازًا الرَّجُلُ: پۇختا بولدى ، مۇستەھكەم بولدى ؛ قوغدالدى.

حَرَزَ يَحْرُزُ حَرْزًا الشَّيْءَ: مالنى ساقلىدى ، مالنى قوغدىدى ، مالنى مۇھاپىزەت قىلدى.

حِرْزٌ ج أَحْرَازٌ: ئىستىھكام ، قورغان ، پوتەي ؛ تۇمار ، تىلتۇمار.

حِرْزٌ حَرِيزٌ: مۇستەھكەم پاناھگاھ.

«هُوَ فِي حِرْزٍ لَا يُوْصَلُ إِلَيْهِ» : ئۇ مۇستەھكەم قورغان ئىچىدە.

كَانَ فِي حِرْزٍ حَرِيزٍ: ئۇ چىك، پۇختا بولدى.

حَرَزَةٌ : مالنىڭ ياخشىسى ، مالنىڭ نوچىسى ، مالنىڭ ئېسىلى.

حَرَسَ يَحْرُسُ حَرْسًا وَ حَرَاسَةً الشَّيْءَ : ساقلىدى ، قوغدىدى ، مۇھاپىزەت قىلدى.

حَرَسَ عَلَى الشَّيْءِ: ساقلىدى ، قوغدىدى ، مۇھاپىزەت قىلدى.

«وَظِيفَةُ الْبَوَّابِ الْأَوْلَى أَنْ يَحْرِسَ الْمَبْنَى» : دەرۋازىۋەننىڭ بىرىنچى ئىشى بىنانى قوغداش.

حَرِسَ يَحْرَسُ حَرَسًا : ئۇزۇن ياشىدى ، ئۇزۇن ئۆمۈر كۆردى.

حَرْسٌ ج أَحْرَاسٌ: دەۋر ، زامان ، ئەسىر.

حَرَسٌ ج حُرَّاسٌ : مۇھاپىزەتچى ، قوغدىغۇچى ، قاراۋۇل.

حَرَسٌ شَخْصِيٌّ: شەخسىي مۇھاپىزەتچى ، شەخسىي قاراۋۇل.

حَرَسُ الشَّرَفِ : ھۆرمەت قاراۋۇلى.

حَرَسُ السُّلْطَانِ : پادىشاھنى قوغدىغۇچى قوشۇن.

اَلْحَرَسَانِ : كېچە بىلەن كۈندۈز.

حَرَشَ يَحْرِشُ حَرْشًا وَ تَحْرَاشًا الضَّبَّ : كېلەنى تۇتۇش ئۈچۈن ئۇركۈتتى.

حَرَشَ الدَّابَّةَ : ئۇلاغنى تېز ماڭغۇزۇش ئۈچۈن دۇمبىسىگە سانجىدى.

حَرَشَهُ : مورلىدى ، تاتىلىدى.

حَرَشَ الصَّيْدَ : ئوۋ ئوۋلىدى.

حَرَشَ بَيْنَ الْقَوْمِ : قەۋمنىڭ ئارىسىنى بۇزدى.

حَرِشَ يَحْرَشُ حَرَشًا الشَّيْءُ : قوپال بولدى ، يىرىك بولدى ، ئالدىدى.

حَرَشٌ : قوپاللىق ، يىرىكلىك.

اَلْحَرِشُ: ئۇخلىمايدىغان ئادەم.

حَرْشٌ ج حِرَاشٌ : ئالدامچىلىق؛ جامائەت ، كوللېكتىپ ؛ ئىز.

حُرْشٌ وَ حَرِشٌ ج حُرُوشٌ وَ أَحْرَاشٌ : ئورمانلىق.

حُرْشَةٌ : قوپاللىق ، يىرىكلىك.

حَرْشَفٌ ج حَرَاشِفُ: كىچىك قۇش ؛ كىچىك چېكەتكە ؛ ياشانغان ئادەم ؛ كېسەل ئادەم ؛ باچكا؛ بېلىق قاسرىقى.

حَرْشَفُ السَّمَكِ : بېلىق قاسرىقى.

حُرْشُفٌ : ئوڭغۇل ـ دوڭغۇل يەر.

حَرَصَ يَحْرِصُ حِرْصًا الرَّجُلُ : ھېرىس بولدى ؛ ئاچكۆزلۈك قىلدى ، نەپسانىيەتچىلىك قىلدى.

«اِنْ تَحْرِصْ عَلَى هُدَاهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَايَهْدِى مَنْ يُضِلُّ وَ مَالَهُمْ مِنْ نَاصِرِيْنَ» ‹قرآن› : سەن ئۇلارنىڭ ھىدايەت تېپىشىغا ھېرىس بولساڭمۇ ، ئاللاھ ئۆزى گۇمراھ قىلغان كىشىنى ھىدايەت قىلمايدۇ ، ئۇلارنى (ئاللاھنىڭ ئازابىدىن قۇتۇلدۇرىدىغان) ھېچقانداق مەدەتكار يوق.

حِرْصٌ : بېخىللىق ، ھېرىسلىق ؛ ئاچكۆزلۈك.

حِرْصًا عَلَيْهِ: ئامراقلىق يۇزىسىدىن، ئاياش يۇزىسىدىن، كۆيۈنۈش يۇزىسىدىن.

«سَحَبَ اِقْتِرَاحَهُ حِرْصًا عَلَى صُدُورِ الْقَرَارِ بِالْإِجْمَاعِ» : قارارنىڭ كوللېكتىپ چىقىر-

لىشىغا كۆيۈنۈش يۈزىسىدىن تەكلىپىنى قايتۇرۇۋالدى.

اَلْحِرْصُ عَلَى الثَّأْرِ : قىساس ئوتى ، ئىنتىقام ئوتى.

حَرَضَ يَحْرُضُ حَرَاضَةً : جۈدەپ كەتتى ، ياداپ كەتتى، ئورۇقلىدى؛ ھالاك بولاي دەپ قالدى.

اَلْحَرَضُ: قاتتىق ئاغرىق؛ نەرۋىنىڭ بۇزۇلۇشى؛ ئەخلاقنىڭ بۇزۇلۇشى؛ ناچار ئادەم؛ ناچار سۆز؛ ئورۇق تۆگە.

اَلْحَرَضُ مِنَ الثَّوْبِ: كىيىمنىڭ پۈزى.

«قَالُوْا تَاللّٰهِ تَفْتَأُ تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتَّى تَكُوْنَ حَرَضًا اَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ» (قرآن) : ئۇلار: « ئاللاھنىڭ نامى بىلەن قەسەمكى ، سەن يۈسۈفنى ياد ئېتىۋېرىپ (ھەسرەتتىن) ھالاك بولۇشقا تاس قالىدىغان ياكى ھالاك بولىدىغان بولدۇڭ » دېدى.

حَرَفَ يَحْرِفُ حَرْفًا الشَّيْءَ عَنْ وَجْهِهِ: بۇرۇلۇپ كەتتى، بۇرىدى، ئاغدى.

حَرْفٌ ج حِرَفٌ : قىرغاق ، گىرۋەك ، تەرەپ ، چەت ، بوي ، ياقا ، يان ؛ ئورۇق، سىقتا تۆگە؛ شەك ـ شۈبھە.

حَرْفُ الْجَبَلِ : تاغنىڭ قىرى.

حَرْفُ كُلِّ آلَةٍ قَاطِعَةٍ : تىغ.

«وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ عَلَى حَرْفٍ» (قرآن) : بەزىلەر ئاللاھقا شەك ـ شۈبھە بىلەن (يەنى تۇراقسىز ھالدا) ئىبادەت قىلىدۇ.

حَرْفٌ ج حُرُوفٌ وَ أَحْرُفٌ : ھەرپ.

حَرْفُ جَرٍّ : زىر ئوقۇتىدىغان قوشۇمچە ، سۆز ئالدى قوشۇمچىسى.

حَرْفٌ حَلْقِيٌّ : بوغۇزدىن چىقىدىغان ھەرپ.

حَرْفٌ سَاكِنٌ : سۈكۈنلۈق ھەرپ.

حَرْفٌ شَمْسِيٌّ : قۇياش ھەرپى ، (شەمسىيە ھەرپى)

حَرْفٌ قَمَرِيٌّ: ئاي ھەرپلىرى ، (قەمەرىيە ھەرپلىرى)

حَرْفُ عَطْفٍ : باغلىغۇچى ھەرپ.

حَرْفُ عِلَّةٍ : ئىللەتلىك ھەرپ (ئەرەب تىلى گرامماتىكىسىدا «وَاوْ» ، «اَلِفْ» ، «يَاءْ» ھەرپلىرى « ئىللەتلىك ھەرپلەر » دەيىلىدۇ)

حَرْفُ الْاِسْتِفْهَامِ : سوراق يارەمچى سۆز، سوراق ئالماش.

حَرْفُ نِدَاءٍ : ئۇندەش سۆز.

حَرْفٌ مَطْبَعِيٌّ : قوغۇشۇن ھەرپ.

«نَزَلَ الْقُرْآنُ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ» (حديث) : قۇرئان كەرىم يەتتە خىل شىۋە بىلەن نازىل بولغان.

«نَقَلَ الْمَقَالَةَ حَرْفًا بِحَرْفٍ مِنْ كِتَابِ الْمُؤَلِّفِ» : ئۇ يازغۇچىنىڭ كىتابىدىن ماقالىنى سۆزمۇ سۆز كۆچۈردى.

حِرْفَةٌ ج حِرَفٌ : كەسىپ، ھۈنەر.

حِرْفَةٌ يَدَوِيَّةٌ : قول سانائىتى ، قول ھۈنەرۋەنچىلىكى.

حِرْفَةُ شَرِيْفَةٌ : شەرەپلىك ھۈنەر.

أَرْبَابُ الْحِرَفِ : ھۈنەرۋەنلەر ، قول سانائەتچىلەر.

اِحْتِرَافُ حِرْفَةٍ : ئىشقا ئورۇنلىشىش ، ئىش تېپىش، بىرەر كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىش.

حِرَفِيٌّ : قول ھۈنەر ئۇستىسى.

تَرْجَمَةٌ حَرْفِيَّةٌ : سۆزمۇ سۆز تەرجىمە ، ئۆلۈك تەرجىمە.

حَرَقَ يَحْرُقُ حَرْقًا : كۆيدۈردى ، ئوت قويدى؛ چىشلىرىنى غۇچۇرلاتتى.

«يَحْرُقُونَ أَنْيَابَهُمْ غَيْظًا وَحَنَقًا» (حديث) : ئۇلار غەزەپ ـ نەپرەتتە چىشلىرىنى غۇچۇرلىتاتتى.

حَرْقٌ ج حُرُوقٌ : ئوت ئاپىتى ، يانغىن ، ئوت ۋەقەسى ؛ كۆيدۈرۈلگەن ، كۆيۈك ، كۆيگەن جاي.

«أُصِيْبَ عَدَدٌ مِنَ اللَّاجِئِيْنَ بِحُرُوقٍ خَطِيْرَةٍ إِثْرَ إِشْعَالِ النَّارِ فِي مُعَسْكَرِهِمْ» : مۇساپىرلاردىن بىرقانچىسى ئۇلارنىڭ لاگېرىدا يۈز بەرگەن يانغىندا ئېغىر كۆيۈككە دۇچار بولدى.

حَرْقٌ عَمْدِيٌّ : قەستەن ئوت قويماق.

حُرْقَةٌ ج حُرَقٌ: ھارارەت ، ئىسسىقلىق ، قىزغىنلىق.

بَكَى بِحُرْقَةٍ : ئۆكسۈپ يىغلىدى.

حُرْقَةٌ: ئۆتكۈر، كەسكىن، ئىتتىك.

حِرْقَدٌ ج حَرَاقِدُ : تىل تۈۋى.

حَرْقَدَةٌ ج حَرَاقِدُ : بۇغدىيەك.

حَرْقَفَةٌ ج حَرَاقِيفُ : ئولتۇرغۇچى سۆڭەك.

حَرُكَ يَحْرُكُ حَرَكًا وَ حَرَكَةً : مىدىرلىدى، تەۋرىدى، ھەرىكەتلەندى.

حَرِكٌ : شوخ، ھەرىكەتچان.

حَرَكَةٌ ج حَرَكَاتٌ : ھەرەكە، زىر-زەبەر، ھەرىكەت.

«كَانَتِ السُّلْطَانُ تُرَاقِبُ الْمُعَارِضِيْنَ فِي حَرَكَاتِهِمْ وَسَكَنَاتِهِمْ» : ھۆكۈمەت دائىرىلىرى قارشى تۇرغۇچىلارنىڭ ئىش - ھەرىكەتلىرىنى كۆزىتىپ تۇراتتى.

حَرَكَةٌ تَحْرِيْرِيَّةٌ : ئازادلىق ھەرىكىتى.

حَرَكَةٌ اِنْتِخَابِيَّةٌ : سايلام ھەرىكىتى.

حَرَكَةُ الْمُرُورِ : قاتناش.

«إِذَا نُظِّمَتْ حَرَكَةُ الْمُرُورِ فِي الشَّوَارِعِ قَلَّتِ الْحَوَادِثُ» : كوچىلاردا قاتناش تەرتىپكە سېلىنسا، قاتناش ۋەقەلىرى ئازىيىدۇ.

حَرَكَةُ الْعُمَّالِ : ئىشچىلار ھەرىكىتى.

اَلْحَرَكَةُ النِّسَائِيَّةُ : ئاياللار ھەرىكىتى.

ثَقِيلُ الْحَرَكَةِ : ھەرىكىتى ئاستا، مىس-مىس، تەۋرەنمەس، ئېغىر.

خَفِيْفُ الْحَرَكَةِ : تېتىك، چاققان، چەبدەس.

حَرَكَاتٌ عَسْكَرِيَّةٌ : ھەربىي ھەرىكەت.

حَرَكِيٌّ: ھەرىكەتكە مەنسۇپ، ھەرىكەتچان.

«اَلْفِكْرُ بِطَبِيْعَتِهِ حَرَكِيٌّ» : ئوي - پىكىر ماھىيىتىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا ھەرىكەتچاندۇر.

اِسْمٌ حَرَكِيٌّ: يالغان ئىسىم، مەخپىي ئىسىم (بىرەر تەشكىلات ئەزالىرىنىڭ ھەقىقىي ئىسمىنى يوشۇرۇپ قويۇۋالغان يالغان ئىسىم)

حَرَكِيَّةٌ: شەيئىلەر ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ، ئۆزلۈكسىز ھەرىكەتلىنىپ تۇرىدۇ، دەيدىغان قاراش.

«يَتَّسِمُ الْمُجْتَمَعُ الْمُتَطَوِّرُ بِحَرَكِيَّتِهِ» : تەرەققىي تاپقان جەمئىيەت ھەرىكەتچان ئالاھىدىلىككە ئىگە.

حَرَمَ يَحْرِمُ حِرْمًا وَحَرِيمًا وَحِرْمَانًا وَحَرِمًا وَحِرْمَةً وَحَرِيمَةً: مەنئى قىلدى، چەكلىدى.

«حَرَمَتْنَا الظُّرُوفُ حَيَاةَ الْاِسْتِقْرَارِ» : شەرت-شارائىت بىزنى خاتىرجەم تۇرمۇش كەچۈرۈشتىن مەھرۇم قىلدى.

حَرُمَ يَحْرُمُ حُرْمًا وَ حُرْمًا وَ حُرْمَةً وَ حَرَامًا الشَّيْءُ: چەكلەندى، ھارام قىلىندى.

«يَحْرُمُ الصَّوْمُ عَلَى الْحَائِضِ» : ھەيز كۆرگەن ئايال روزا تۇتۇشتىن چەكلىنىدۇ.

حَرِمَ يَحْرَمُ حَرَمًا وَحَرَامًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: چەكلەندى، توسالدى، مەنئى قىلىندى.

حَرِمَ فِي الْقِمَارِ : ئۇتتۇردى، زىيان تارتتى.

حَرَمٌ ج أَحْرَامٌ : چەكلەنگەن جاي، توسالغان جاي، مۇقەددەس جاي؛ ئايال.

«اَلْجَامِعَةُ حَرَمٌ آمِنٌ» : ئۇنىۋېرسىتېت دەخلىسىز، ئامانلىق جايدۇر.

اَلْحَرَمَانِ : مەككە بىلەن مەدىنە.

حِرْمَانٌ : مەھرۇم قىلماق، ۋەزىپىسىدىن قالدۇرماق، قۇرۇق قالدۇرماق.

«قَضَتِ الْمَحْكَمَةُ بِحِرْمَانِهِ مِنَ الْحُقُوقِ الْمَدَنِيَّةِ» : مەھكىمە ئۇنى مەدەنىي ھوقۇقلىرىدىن مەھرۇم قىلىپ ھۆكۈم چىقاردى.

حُرْمَةٌ ج حُرْمَاتٌ وَ حُرَمٌ : ھۆرمەت، ئېھتىرام؛ چەكلەنگەن ئىش، قىلىشقا بولمايدىغان ئىش؛ ئايال؛ ئابرۇي.

حُرْمَةُ الرَّجُلِ : كىشىنىڭ ئايالى.

«لَهُ حُرْمَةٌ بَيْنَ قَوْمِهِ» : ئۇنىڭ ئۆز قەۋمى ئىچىدە ئابرۇيى بار.

بِحُرْمَةِ فُلَانٍ : پالانىنىڭ ھۆرمىتى بىلەن.

لَهُ حُرْمَةٌ بَيْنَ قَوْمِهِ : خەلق ئىچىدە ئۇنىڭ ھۆرمىتى بار.

حَرْمَدٌ. حِرْمَدٌ : قارانچۇق.

حِرْمِسٌ ج حَرَامِسُ: قەھەتچىلىك، قۇرغاقچىلىق.

حَرْمَلُ : سۇزاب.

حَرْمَلَةٌ ج حَرَامِلُ: ئالدى ئوچۇق كەك، قىسقا كىيىم.

حَرَنَ وَ حَرُنَ يَحْرُنُ حُرُونًا وَ حُرَانًا وَ حِرَانًا الدَّابَّةُ: ئۇلاق توختىۋالدى.

حَرَنَ فِي الْبَيْعِ : سودىدا ئادىل بولدى.

حَرْوَةٌ: سېپىق پۇراق ، بەدبۇي.

حَرُونٌ : تەرسا ، ئاساۋ ، جاھىل.

حِصَانٌ حَرُونٌ : ئاساۋ ئات ، شاش ئات.

حَرَا يَحْرُو حَرَّابِهِ: لايىق بولدى، تېگىشلىك بولدى.

«يَحْرُو بِكَ أَنْ تُخَلِّيَ مَقْعَدَكَ لِهَذَا الرَّجُلِ الْمُسِنِّ» : بۇ ياشىنىپ قالغان ئادەمگە ئورنۇڭنى بوشتىتىپ بېرىشىڭ كېرەك.

حَرُورٌ : ئىسسىق شامال ، قۇياش ھارارىتى ، ئىسسىق ھاۋا.

«وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيْرُ وَلاَ الظُّلُمَاتُ وَلاَالنُّورُ وَلاَ الظِّلُّ وَلاَالْحَرُورُ» ‹قرآن› : كور ئادەم بىلەن كۆزى ساق ئادەم باراۋەر بولمايدۇ . زۇلمەت بىلەن نۇر (يەنى باتىل بىلەن ھەق) باراۋەر بولمايدۇ . سايە بىلەن ئىسسىق (يەنى جەننەت بىلەن دوزاخ) باراۋەر بولمايدۇ.

حَرُورَةُ : ئەركىنلىك ، ئەركىنلىك ھوقۇقى، مۇستەقىللىق.

حَرُورِيَّةٌ : ئەركىنلىك ، ئەركىنلىك ھوقۇقى ، مۇستەقىللىق.

حَرَى يَحْرِى حَرْيًا الشَّيْءَ: كېمىسىپ كەتتى ؛ ئۆمىد قىلدى.

حَرِيْبٌ ج حُرَبَاءُ : بۇلانغان ، تالانغان.

حَرِيْثَةٌ ج حَرَائِثُ : ھوسۇل ، مەھسۇلات.

حَرِيْرٌ ج حَرَائِرُ : يىپەك ، تاۋار.

حَرِيرُ مُشَاقَةٍ : خام يىپەك.

حَرِيْرٌ صَنَاعِيٌّ : سۈنئىي يىپەك.

حَرِيْرٌ صَخْرِيٌّ : تاشپاختا.

صَانِعُ الْحَرِيْرِ : يىپەك سودىگىرى ، يىپەك ساتقۇچى.

حَرَائِرِيٌّ : يىپەك ئىشلەپچىقىرىش.

حُرَيْرَةٌ : پارچە تاۋار.

حَرِيرِيٌّ : يىپەككە مەنسۇپ ، يىپەككە ئائىت ؛ يىپەك ساتقۇچى ؛ يىپەك ئىشلەپ چىقارغۇچى.

مَلاَبِسُ حَرِيرِيَّةٌ : يىپەك كىيىملەر.

حَرِيزٌ : مۇستەھكەم ، پۇختا ، يىمىرىلمەس ، بىخەتەر.

حَرِيْزٌ: پاناھ جاي، پۇختا قاچا.

حَرِيْسَةٌ ج حَرَائِسُ : قوي قوتىنى ؛ كېچىسى ئوغرىلانغان قوي.

حَرِيْشٌ ج حُرْشٌ وَ حَرْشَاءُ: كەركىدان ؛ سەكسەن پۇت ، مىڭ ئاياغ.

حَرِيصٌ ج حُرَصَاءُ وَ حِرَاصٌ وَ حَرَاصٌ: ئاچكۆز، بېخىل ، تويماس ؛ ھېرىس ، ئامراق .

«حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ» ‹قرآن› : ئۇ سىلەرنىڭ (ھىدايەت تېپىشىڭلارغا) ھېرىستۇر ، مۇمىنلەرگە ئامراقتۇر ، ناھايىتى كۆيۈمچاندۇر.

حَرِيصَةٌ ج حَرَائِصُ وَ حِرَاصٌ : بېخىل؛ ئاچكۆز؛ قارنى يامان، تويماس ؛ ھېرىس.

حَرِيْفٌ ج حُرَفَاءُ : ئىشداش ، كەسىپداش ، خىزمەتداش ؛ خېرىدار.

حَرِيقٌ ج حُرْقَى : ئوت ئاپىتى ، يانغىن ؛ كۆيدۈرۈلگەن ، كۆيۈك ؛ شولتا سۇيى ، ئىشقار سۇيى ، شورلۇق سۇ.

«إِنَّ الَّذِيْنَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيْقِ» ‹قرآن› : مۇمىن ئەر ۋە مۇمىن ئايالىلارغا زىيانكەشلىك قىلغاندىن كېيىن كۇفرىدىن قايتمىغانلار ، شۇبھىسىزكى ، جەھەننەمنىڭ ئازابىغا دۇچار بولىدۇ . ئۇلارغا ئوت بىلەن ئازاب قىلىنىدۇ.

«شَاهَدْتُ حَرِيقًا فِي الْمَصْنَعِ فَاتَّصَلْتُ هَاتِفِيًّا بِجُنُودِ الْإِطْفَاءِ» : زاۋۇتتا ئوت كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ ئوت ئۆچۈرۈش خادىملىرىغا تېلېفون بەردىم.

بَابُ الْحَرِيقِ : ئوتتىن مۇداپىئەلىنىش ئىشلىكى.

حَرِيْقَةٌ ج حَرَائِقُ : گۈلخان ، يانغىن ، دالا يانغىنى.

حَرِيمٌ ج حُرُمٌ: چەكلەنگەن جاي ، قوغدىلىدىغان جاي ؛ كىشىنىڭ ئايالى.

حَرِيْمُ الدَّارِ : قورۇغا تەۋە جاھاز ۋە قۇرۇلما.

حَرِيمٌ : ئەدىيال.

دَرَّاجَةٌ حَرِيمَةٌ: ئايالچە ۋېلسىپىت.

حَرِيٌّ ج حَرِيُّونَ وَأَحْرِيَاءُ م حَرِيَّةٌ ج حَرِيَّاتٌ وَ حَرَايَا : لايىق ، تېگىشلىك، لازىم ، مۇناسىپ ، كېرەك.

«هُوَ حَرِيٌّ بِالْإِكْرَامِ وَالتَّقْدِيْرِ» : ئۇ ھۆرمەتلەشكە ۋە قەدىرلەشكە تېگىشلىك ئادەم.

حَزَازٌ. حَزَازَةٌ ج حَزَازَاتٌ: باشىنىڭ كېپىكى ؛ ھۆل تەمرەتكە ، قوقاق ، قاپارتما؛ دۇشمەنلىك، ئاداۋەت.

«شُغِلَ الْقَوْمُ بِحَزَازَتِهِمِ الشَّخْصِيَّةِ عَنِ الْخَطَرِ الْمُحْدِقِ بِوَطَنِهِمْ» : قەۋم يۇرتىنىڭ بېشىغا كەلگەن خەۋپ ـ خەتەر بىلەن كارى بولماي شەخسىي دۇشمەنلىكى بىلەن بولۇپ كەتتى.

حَزَاقَةٌ : جامائەت ، ئادەملەر توپى.

حِزَامٌ وَ أَحْزِمَةٌ ج حُزُمٌ : بەلۋاغ ، پوتا ، كەمەر.

حِزَامُ السَّرْجِ : ئۆلاك ، توشلۇك ، تارتما.

حِزَامُ النَّجَاةِ مِنَ الْغَرْقِ : بىخەتەر تاسمىسى.

حِزَامُ الطَّرِيقِ: يولنىڭ ئوتتۇرىسى.

شَدَّ حِزَامَهُ : تۆشلۇكنى چىڭىتتى.

«أَمَرَهُمْ بِشَدِّ الْأَحْزِمَةِ عَلَى الْبُطُونِ» : ئۇ ئۇلارغا قورساق ئۈستىگە بەلۋاغ باغلاشقا بۇيرۇق قىلدى.

حَزَامَةٌ: قەتئىي بولماق ، كەسكىن بولماق ، ئۆزىگە ئىشەنمەك.

حُزَانَةٌ: ئۇرۇق ـ تۇغقان.

حَزَبَ يَحْزُبُ حَزْبًا الْأَمْرُ: قاتتىق بولدى ، قاتتىق كەلدى ، ئېغىر بولدى ، ئېغىر كەلدى.

«كَانَ الرَّسُولُ إِذَا حَزَبَهُ أَمْرٌ صَلَّى» (حديث) : پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگەر بىر ئىش قاتتىق كەلسە نامازغا ئۆتەيتتى.

حَزَبَ الْقُرْآنَ : قۇرئاننى پارىلارغا بۆلدى.

حِزْبٌ ج أَحْزَابٌ : گۇرۇھ ، جامائەت ، پارتىيە.

«كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ» (قرآن) : ھەربىر پىرقە ئۆز دىنى بىلەن خۇشالدۇر.

حِزْبُ الْعُمَّالِ : ئىشچىلار پارتىيىسى.

حِزْبُ شُيُوعِيٌّ: كوممۇنىستىك پارتىيە.

حِزْبُ الْجُمْهُورِيَّةِ : جۇمھۇرىيەتچىلەر پارتىيىسى.

حِزْبُ الدِّيمُوقِرَاطِيَّةِ : دېموكراتىك پارتىيە.

حِزْبُ الْأَحْرَارِ: ھۆرىيەتچىلەر پارتىيىسى.

حِزْبُ الْمُحَافِظِيْنَ : كونسېرۋاتىپلار پارتىيىسى.

حِزْبِيٌّ: پارتىيىلىك ، پارتىيە ئەزاسى ، پارتىيە ئىچىدىكى.

لَا حِزْبِيٌّ : پارتىيىسىز ، پارتىيە سىرتىدىكى.

حِزْبِيَّةٌ : پارتىيىلىك.

«مَصْلَحَةُ الْوَطَنِ فَوْقَ الْحِزْبِيَّةِ الضَّيِّقَةِ» : دۆلەت مەنپەئەتى تار گۇرۇھۋازلىقتىن ئۈستۈندۇر.

اَللَّاحِزْبِيَّةُ : پارتىيىسىزلىك.

حَزَرَ يَحْزُرُ حِزْرًا وَ مَحْزِرَةً: مۆلچەرلىدى ، پەرەز قىلدى ، تەخمىن قىلدى.

حَزَرَ يَحْزُرُ حَزْرًا وَ حُزُورًا اللَّبَنُ : سۈت ئاچچىق بولۇپ قالدى ، ئېچىپ قالدى.

حَزْرَةٌ ج حَزَرَاتٌ : جەۋھەر ، مېغىز.

حَزَّ يَحُزُّ حَزًّا: كەستى ، ئويدى ، يوچۇق ئاچتى.

حَزَّ رَقَبَتَهُ : بېشىنى كەستى.

أَلَمٌ حَزَّ فُؤَادَهُ: ئۇنىڭ كۆڭلىنى رەنجىتكەن ـ دەرد.

«حَزَّ هذَا الْمَنْظَرُ فِي نَفْسِهِ» : بۇ كۆرۈنۈش ئۇنىڭدا چوڭقۇر تەسىر قالدۇردى.

«حَزَّ الْأَمْرُ فِي صَدْرِهِ» : تەسىر قىلدى، قايغۇغا سالدى، ئازابلىدى.

«يَحُزُّ فِي نَفْسِي أَنْ تَسْتَمِرَّ الْخِلَافَاتُ بَيْنَنَا وَ وَطَنُنَا مُهَدَّدٌ بِالْخَطَرِ» : يۇرتىمىز تەھدىتكە ئۇچراۋاتقان چاغدا ئارىمىزدىكى ئىختىلاپلارنىڭ توگىمەيۋاتقانلىقى مېنى ئازابلايدۇ.

حَزٌّ ج حُزُوزٌ : پەرەز ، تەخمىن ؛ جىددىي پەيت ؛ يارا ئېغىزى ؛ بەلگە ، ئالامەت.

حَزَّبَ يُحَزِّبُ تَحْزِيبًا الْقَوْمَ : قەۋمنى گۇرۇھلار-غا ئۇيۇشتۇردى ، بۆلدى ، ئايرىدى.

حَزَّبَ إِلَيْهِ: يېغىلدى ، توپلاندى.

حَزَّةٌ ج حَزَّاتٌ : پەيت ، ھالقىلىق پەيت ، پۇرسەت.

حَزَّزَ يُحَزِّزُ تَحْزِيزًا : كەستى ، يىرتتى.

حَزَّمَ يُحَزِّمُ تَحْزِيمًا: يۆگىدى ، ئورىدى ؛ تاڭدى ، باغلىدى ، چىگدى.

حَزَّنَ يُحَزِّنُ تَحْزِينًا : غەمكىن قىلدى ، خاپا قىلدى ، قايغۇغا سالدى.

حَزَقَ يَحْزِقُ حَزْقًا الشَّيْءَ : نەرسىنى سىقتى ، قىستى.

حَزَقَ الْوِتْرَ: تارنى چىگىتتى.

حَزَقَ الْحِمَارُ : ئېشەك ئوسۇردى.

حِزْقٌ : جامائەت ، ئادەملەر توپى.

حَزَكَ يَحْزِكُ حَزْكًا الشَّيْءَ : سىقتى.

حَزَكَ الشَّيْءَ بِالْحَبْلِ : ئارغامچا بىلەن باغلىدى ؛ قىستى ، سىقتى، باستى.

حَزَمَ يَحْزِمُ حَزْمًا: يۆگىدى ، ئوزدى ؛ تاڭدى، باغلىدى ، چىگدى.

حَزُمَ يَحْزُمُ حَزْمًا: قەتئىي بولدى ، كەسكىن بولدى، ئۆزىگە ئىشەندى ، پۇختا بولدى ؛ تاڭدى.

حَزْمٌ : قەتئىي بولماق ، كەسكىن بولماق ، ئۆزىگە ئىشەنمەك، تاڭماق.

«بَدَأَ الطُّلَّابُ بِحَزْمِ حَقَائِبِهِمْ اِسْتِعْدَادًا لِلْعَوْدَةِ إِلَى ذَوِيْهِمْ»: ئوقۇغۇچىلار ئۆيلىرىگە قايتىشقا تەييارلىق قىلىش يۈزىسىدىن يۈك - تاقلىرىنى تېڭىشقا باشلىدى.

بِحَزْمٍ : قەتئىي ، تەلتۆكۈس ، ئۇزۇل - كېسىل.

حُزْمَةٌ ج حُزَمٌ : باغلام ، بوپا ، بوقچا ، تېڭىق.

حَزَنَ يَحْزُنُ حُزْنًا: قايغۇغا سالدى ، خاپا قىلدى ، كۆڭلىنى يېرىم قىلدى ، غەمگە سېلىپ قويدى.

حَزُنَ يَحْزُنُ حُزْنًا: خاپا بولدى، ھەسرەت چەكتى، قايغۇردى.

حَزِنَ يَحْزَنُ حَزَنًا لَهُ: خاپا بولدى ، ھەسرەت چەكتى ، قايغۇردى ، غەم قىلدى.

«فَرَدَدْنَاهُ إِلَى أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ» «قرآن» :

ئانىسىنىڭ خۇشال بولۇشى ، قايغۇرماسلىقى ۋە ئاللاھنىڭ ۋەدىسىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى بىلىش ئۈچۈن بىز مۇسانى ئۇنىڭغا قايتۇردۇق.

حُزْنٌ وَ حَزَنٌ ج أَحْزَانٌ : غەم - قايغۇ ، ھەسرەت.

«وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيْمٌ» «قرآن» :

قايغۇدىن (كۆپ يىغلاپ) ئىككى كۆزى ئاقىرىپ كەتتى (يەنى ئىككى كۆزى كۆرمەس بولۇپ قالدى) ئۇ تولۇپ تاشقان ئاچچىقىنى ئىچىگە يۇتقانىدى.

«وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ»

«قرآن» : ئۇلار ئېيتتى : جىمى ھەمدۇ سانا بىزدىن غەم - قايغۇنى كەتكۈزگۈچكەن ئاللاھقا مەنسۇپتۇر !

حَزْنٌ ج حُزُونٌ وحُزْنٌ : ئوڭغۇل - دوڭغۇل.

حَزِنٌ : غەمكىن ، غەمناك ، ئويچان.

حَزْنَانُ : غەمكىن ، غەمناك ، ئويچان.

حَزْوَرَةٌ ج حَوَازِيرُ: تېپىشماق ، سىر.

حُزُومَةٌ : قەتئىي بولماق ، كەسكىن بولماق ، ئۆزىگە ئىشەنمەك.

حَزِيْبٌ ج حَوَازِبُ : بەختسىزلىك ، پېشكەللىك.

حَزِيرَانُ : شەمسىيە 6 - ئاي.

حَزِيرَةٌ : جەۋھەر ، مېغىز.

حَزِيقَةٌ : جامائەت ، ئادەملەر توپى.

حَزِينٌ ج حُزَنَاءُ : غەمكىن ، ئويچان ، غەمناك.

حَسَا يَحْسُو حَسْوًا : بىر يۇتۇم - بىر يۇتۇمدىن ئىچتى ، بىر ئوتلام - بىر ئوتلامدىن ئىچتى.

«اِسْتَعَانَ بِأَكْوَابٍ مِنَ الشَّايِ يَحْسُوهَا هَادِئًا رَفِيْقًا» : ئىستاكانلاردىكى چايلارنى ئاستا ئوتلىدى.

حَسَا الْحَسَاءَ: شورپىنى ئوتلىدى.

حَسَا. حَسَاءُ : شورپا.

حِسَابٌ ج حِسَابَاتٌ : ھېساب ، مىقدار ؛ ھېسابات ، سان ، مۆلچەر ، پەرەز.

حِسَابُ التَّفَاضُلِ : دىفىفېرېنسىئال ھېساب.

عَلَى الْحِسَابِ : نەسىي ، ھېساب.

يَومُ الْحِسَابِ : قىيامەت كۈنى.

عَلَى حِسَابِ فُلَانٍ: پالانىنىڭ خىراجىتى بىلەن.

قَائِمَةُ الْحِسَابِ : ھېسابات تالونى.

حِسَابٌ مَفْتُوحٌ : بوغۇلمىغان ھېسابات.

حِسَابُ الْأَرْبَاحِ وَالْخَسَائِرِ : كىرىم ـ چىقىم ھېساباتى.

حِسَابُ التَّمَامِ وَالتَّكَامُلِ : ئىنتېگرال.

حِسَابُ الْجُمَّلِ : ئەبجەد ھېسابى.

حِسَابُ الْمُثَلَّثَاتِ : تىرىگونومېترىيە.

حِسَابٌ خِتَامِيٌّ : يىللىق ھېساب.

«كَانُوا يَدْرُسُونَ عَلَى حِسَابِ الدَّوْلَةِ» : ئۇلار دۆلەت خىراجىتى بىلەن ئوقۇۋاتقانىدى.

رَئِيسُ الْحِسَابَاتِ : باش بوغالتىر.

حِسَابُ الْمِيزَانِيَّاتِ الْخِتَامِيَّةِ : ئاتچوت.

حِسَابِيٌّ: ھېسابقا خاس ، ھېسابىي ، ھېسابلىق.

حُسَاقَةٌ : ھەممە نەرسىنىڭ ناچىرى ، تاشلاندۇقى ؛ دۇشمەنلىك.

حُسَاقَةٌ مِنَ النَّاسِ : ئادەملەرنىڭ ئوسۇلى.

حُسَالَةٌ : كىرەكسىز نەرسە ، قىرىش.

حُسَامٌ: ئۆتكۈر قىلىچ ، خەنجەر ، شەمشەر.

«بَعْضُ الْكَلَامِ أَقْطَعُ مِنَ الْحُسَامِ» : بەزى سۆزلەر تىغدىنمۇ ئۆتكۈر.

اَلْحُسَانُ: چىرايلىق ، ئىنتايىن گۈزەل.

حَسِبَ يَحْسَبُ حِسْبَانًا الشَّيْءَ: ئويلىدى ، پەرەز قىلدى ، گۇمان قىلدى ، . . . دەپ سانىدى.

«حَسِبَ لِكُلِّ شَيْءٍ حِسَابَهُ» : ئىشنى ئەتراپلىق ئويلاندى.

حَسِبَهُ : مۆلچەرلىدى.

«يَجِبُ أَنْ نَحْسَبَ حِسَابَ النِّفْطِ الْمُتَدَفِّقِ فِي أَرَاضِيْنَا» : يېرىمىزدىن ئېتىلىپ چىقىۋاتقان نېفىتنىڭ ھېسابىنى ئەتراپلىق مۆلچەرلىشىمىز كېرەك.

«وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ» (قرآن) : ئۇلارنى ئويغاق دەپ ئويلايسەن ، ھالبۇكى ، ئۇلار ئۇيقۇدىدۇر.

حَسُبَ يَحْسُبُ حَسَبًا : تېگى ـ تەكتى ئېسىل بولدى ، نەسەبى ئېسىل بولدى.

حَسَبَ يَحْسُبُ حِسَابًا وَ حُسْبَانًا الْمَالَ: سانىدى ، ھېسابلىدى.

حَسَبَ النَّجْمَ : پال ئاچتى ، رەم باقتى.

حَسْبُ : مۆلچەرلىمەك ؛ توشماق ، توپلىماق؛ يېتەرلىك.

حَسْبُكَ دِرْهَمٌ : ساڭا بىر دىرھەم يېتەرلىك.

«يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللّٰهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ» (قرآن) : ئى پەيغەمبەر ! ئاللاھ ساڭا ۋە ساڭا ئەگەشكەن مۆمىنلەرگە كۇپايە قىلغۇچىدۇر.

فَحَسْبُ : پەقەت، يالغۇز.

«لَا يُجِيدُ أُسْتَاذُنَا اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ فَحَسْبُ، بَلْ يُتْقِنُ الْإِنْجِلِيزِيَّةَ أَيْضًا» : ئۇستازىمىز ئەرەب تىلىنى ياخشى بىلىپلا قالماي ، ئىنگلىز تىلىنىمۇ پۇختا بىلىدۇ.

نَعْمَلُ حَسْبَ النِّظَامِ تۈزۈم بويىچە ئىشلەيمىز.

بِحَسْبِ كَذَا : . . . غا ئاساسەن، بويىچە.

بِحَسْبِ شَرِيْعَتِنَا : شەرىئىتىمىزگە ئاساسەن.

حَسَبَمَا: قانداق قىلىپ، قانداقچە، قانداقلا.

«حَشَرَ نَفْسَهُ بَيْنَ النَّاسِ حَسَبَمَا اتَّفَقَ» : كىشىلەر ئارىسىدا قانداقلا ئىشقا توغرا كەلسە ئاقساقاللىق قىلىدۇ.

حَسَبٌ ج أَحْسَابٌ : ئەجدادلارنىڭ شان ـ شەرىپى ، تېگى ـ تەكتىنىڭ ئېسىللىكى ؛ سان ؛ ئۆلچەم بويىچە.

حُسْبَانٌ : سانىماق ، ھېسابلىماق ، ئىنچىكە ئورۇنلاشتۇرماق ؛ بالا ـ قازا ؛ گۇمان ؛

تەدبىر ؛ ھالاكەت ؛ . . . دەپ تونۇماق ؛ مۆلچەرلىمەك، پەرەز قىلىنمىغان، كۆڭۈلگە كىرمىگەن.

«الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ» «قۇرآن» : كۈن بىلەن ئاي (ئۆز بۇرچلىرىنى) مۇئەييەن ھېساب بويىچە سەير قىلىدۇ.

«وَجَّهَ إِلَيْهِ أَسْئِلَةً لَمْ تَكُنْ فِي الْحُسْبَانِ» : ئۇ پەرەز قىلمىغان سوئاللارنى ئۇنىڭغا قويدى.

حِسْبَانٌ : ھېساب ؛ يامانلىق؛ بالا ـ قازا؛ گۇمان؛ سانماق ، تونۇماق.

«وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِنَ السَّمَاءِ فَتُصْبِحَ صَعِيْدًا زَلَقًا» «قۇرآن» : بېغىڭغا ئاسماندىن بىر ئاپەت يۇزلەندۈرۈش بىلەن بېغىڭ تۈپتۈز قاقاس يەرگە ئايلىنىپ قالغاي.

حِسْبَةٌ ج حِسَبٌ: ئەجىر، ساۋاب؛ ھەق؛ ئومۇمىي، جەمئىي، ھەممىسى؛ دەپنە قىلماق، كۆممەك (بۇ ئىسلام دۆلەتلىرىدە بۇرۇنقى چاغدا بىر مەنسەپنىڭ ئىسمى بولۇپ، بۇ مەنسەپكە ئىگە بولغان ئادەم، مال باھاسىنى ئىجتىمائىي ئەدەپ ـ ئەخلاقلارغا ئائىت قاتارلىق ئومۇمىي ئىجتىمائىي ئىشلارنى باشقۇراتتى).

حَسْبَلَ يُحَسْبِلُ حَسْبَلَةً «حَسْبِيَ اللّٰهُ» : دېدى.

حَسْحَسَ يُحَسْحِسُ حَسْحَسَةً اللَّحْمَ : گۆشنى كاۋاپ قىلدى.

حَسْحَسَ لَهُ : ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتتى ، ماتەم تۇتتى.

حَسَدَ يَحْسُدُ حَسَدًا : ھەسەت قىلدى ، ئىچى تارلىق قىلدى ، كۆرەلمىدى.

«لَيْسَ لِلْحَاسِدِ إِلاَّ مَاحَسَدَ» : ھەسەت قىلغۇچى ھەسەت قىلغاندىن باشقا ھېچ نەرسىگە ئېرىشەلمەيدۇ.

«أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ» «قۇرآن» : ياكى ئۇلار ئاللاھ ئۆز پەزلىدىن كىشىلەرگە بەرگەن نەرسىگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن پەيغەمبەرلىككە) ھەسەت قىلىشامدۇ ؟

حَسَدٌ : ھەسەت قىلماق ، كۆرەلمەسلىك ، ئىچى تارلىق قىلماق.

«أَكَلَ الْحَسَدُ قَلْبَهُ» : قاتتىق ھەسەت قىلدى.

حَسَرَ يَحْسُرُ حُسُورًا : ئېچىلدى ، پاش بولدى، ئاشكارىلاندى.

حَسَرَ كُمَّهُ : يېڭىنى تۈردى.

«فَحَسَرَ عَنْ ذِرَاعَيْهِ» : ئۆزىنىڭ ئىككى بىلىكىنى ئېچىۋەتتى.

حَسَرَ الْقِنَاعَ : قىياپىتىنى ئېچىپ تاشلىدى.

حَسَرَ الشَّيْءُ : ئېچىلدى ، ئاشكارا بولدى.

حَسَرَ عَنْ رَأْسِهِ : يالاڭباشتاق بولۇۋالدى.

حَسِرَ يَحْسَرُ حَسْرًا عَلَى الشَّيْءِ : ھەسرەت چەكتى ، قايغۇردى ، ئەلەم چەكتى.

حَسَرَ يَحْسُرُ حَسَارَةً الْبَصَرُ : كۆز تالدى ، كۆز تورلاشتى ، كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىزلاشتى.

حَسْرٌ : ھەسرەت ، غەم ـ قايغۇ.

حُسَرٌ : يېقىنىنى كۆرەلمەسلىك كېسىلى.

حَسِرٌ : ھارغان ، تالغان ، چارچىغان ، ئاجىز ، زەئىپ.

حَسْرَانُ م حَسْرَى ج حَسَارَى : ئەپسۇسلانغۇچى ، پۇشايمان قىلغۇچى ، ھەسرەت چەككۈچى.

حَسْرَةٌ ج حَسَرَاتٌ : ھەسرەت ، قايغۇ.

«وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِيْنَ» «قۇرآن» : قۇرئان كۇففارلارغا (ئۇلار قۇرئاننى تەستىق قىلغۇچىلارنىڭ ساۋابىنى ۋە ئىنكار قىلغۇچىلارنىڭ ئازابىنى كۆرگەن چاغدا) ئەلۋەتتە ھەسرەت بولىدۇ.

«يُرَدِّدُ فِي نَفْسِهِ حَسَرَاتِ الْحَنِيْنِ إِلَى مَنْزِلِهِ وَأَرْضِهِ» : ئۇ دىلىدا ئۆيىگە ۋە يۇرتىغا بولغان سېغىنىش ھەسرەتلىرىنى قايتىلايتتى.

«يَا حَسْرَتَا عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللّٰهِ» «قۇرآن» : ئاللاھنىڭ تائىتىدە كەتكۈزۈپ قويغانلىرىمغا ھەسرەت !

يَا حَسْرَتَى وَا حَسْرَتَا يَا لَلْحَسْرَةِ : ۋاي ئىسىت، ۋاييەي ، ۋايجان ، ۋاي ھەسرەت ، ۋاي نادامەت.

حَسَّ يَحِسُّ حَسًّا حَسِيْسًا لَهُ: ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتتى ، رەھىمى كەلدى ، ھېسداشلىق بىلدۈردى.

حَسَّ الْبَرْدُ الزِّرَاعَ : سوغۇق زىرائەتنى نابۇت قىلدى.

حَسَّ الْحِصَانَ : ئاتنى تاراپ تازىلىدى.

«ضَرَبْتُ يَدِي عَلَى جَيْبِي فَلَمْ أَحُسَّ مِحْفَظَةَ نُقُودِي» : مەن قولۇمنى يانچۇقۇم ئوستىنگە ئۇردۇم ۋە پۇل قاپچۇقۇمنى سەزمىدىم.

حِسٌّ: ھېس قىلىش ، سېزىش ؛ ئاۋاز ؛ تۇغۇت تولغىقى.

«يَتَمَتَّعُ هَذَا الرَّسَّامُ بِحِسٍّ فَنِّيٍّ» : بۇ رەسسام سەنئەت تۇيغۇسى بىلەن ھۆزۈرلىنىدۇ.

حَسٌّ : ھېس ، سېزىم.

حَسَّاسٌ : سېزىمچانلىقى كۈچلۈك ، سەزگۈر ، سېزىمچان ، ھېسسىياتچان.

مَكَانٌ حَسَّاسٌ : سېزىمچانلىق كۈچلۈك جاي.

مَوْضُوعٌ حَسَّاسٌ : سەزگۈر مەسىلە.

«ضَرَبَهُ فِي مَكَانٍ حَسَّاسٍ مِنْ جِسْمِهِ» : ئۇ ئۇنىڭ جىسمىنىڭ سەزگۈر يېرىگە ئۇردى.

حَسَّاسَةٌ : سەزگۈر ئەزا ؛ ئانتېننا.

نُقْطَةٌ حَسَّاسَةٌ : سېزىمچانلىقى كۈچلۈك نۇقتا.

حَسَّاسِيَّةٌ : سېزىمچانلىق ، سەزگۈرلۈك ، توك ياكى ماگنىتنىڭ جىسىملارغا بولغان تەسىرى.

مَرَضُ الْحَسَّاسِيَّةِ : سېزىمچانلىق كېسىلى، سەزگۈرلۈك كېسىلى.

«لِأَنْفِ الْكَلْبِ حَسَّاسِيَّةٌ خَاصَّةٌ» : ئىتنىڭ بۇرنى ئالاھىدە سېزىمغا ئىگە.

حُسَّانٌ : بەكمۇ گۈزەل ، ئىنتايىن چىرايلىق.

حَسَّبَ يُحَسِّبُ تَحْسِيبًا: كۆپلەپ سانىدى ، ساناقتا مۇبالىغە قىلدى.

حَسَّبَ الْمَيِّتَ: مېيىتنى دەپنە قىلدى ؛ كېپەن بىلەن دەپنە قىلدى ، كېپەنلىك دەپنە قىلدى.

حَسَّدَ يُحَسِّدُ تَحْسِيدًا : ھەسەت قىلدى ، ئىچى تارلىق قىلدى ، كۆرەلمەندى.

حَسَّرَ يُحَسِّرُ تَحْسِيرًا : ئېچىندۇردى ، ھەسرەتكە سېلىپ قويدى.

حَسَّسَ يُحَسِّسُ تَحْسِيسًا مِنَ الْقَوْمِ : خەۋەرنى سۈرۈشتۈردى.

حَسَّفَ يُحَسِّفُ تَحْسِيفًا : ئادالىدى.

حَسَّكَ يُحَسِّكُ تَحْسِيكًا : بېخىللىق قىلدى ، پىخسىقلىق قىلدى.

حَسَّنَ يُحَسِّنُ تَحْسِينًا : ياخشىلىدى ، گۈزەللەشتۈردى ، زىننەتلىدى ، بېزىدى ، پەردازلىدى.

«لَقَدْ حَسَّنُوا طَرِيْقَةَ عَمَلِهِمْ وَبِذَلِكَ ازْدَادَتْ فَعَالِيَتُهُمْ» : ئۇلار ئىش ئۇسۇلىنى ياخشىلىدى ، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئىش ئۈنۈمى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

حِسِّيٌّ : ھېسسى ، ھېس قىلىشقا بولىدىغان.

اَلْإِدْرَاكُ الْحِسِّيُّ : ھېسسى بىلىش ، سەزگۈ.

حَسَفَ يَحْسِفُ حَسْفًا الْحَيَّةُ : يىلان كۈش-كۈش ئاۋاز چىقاردى.

حَسَفَ التَّمْرَ : خورمىنى ئادالىدى ، ئىلغىدى.

حَسِكَ يَحْسَكُ حَسَكًا: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

حَسِكَ الدَّابَّةَ : ئۇلاغ ئېغىزدۇرۇقنى چاينىدى.

حَسَكٌ : بۇدۇشقاق.

حَسَكُ السَّمَكِ : بېلىقنىڭ قىلتىرىقى.

«لَقَدْ عَلَقَتْ حَسَكَةُ السَّمَكِ فِي حَلْقِهِ» : بېلىقنىڭ قىلتىرىقى گېلىدە تۇرۇپ قالدى.

حَسْكَنِيت : تىكەن.

حَسَكِيٌّ : تىكەنلىك ، تىكەنلىك بار ، قىلتىرىقلىق.

حِسْلٌ ج حِسْلَةٌ وَ أَحْسَالٌ وَ حَسُولٌ وَ حِسْلَانٌ : كىچىك بۇرما مىخ.

حَسَمَ يَحْسِمُ حَسْمًا : ئۈزدى ؛ توستى ؛ تاشلىدى.

حَسَمَ الْأَمْرَ : ئىشنى قارار قىلدى ، توختام قىلدى ، مۇقىملاشتۇردى ، بەلگىلىدى.

حَسَمَ الْقَوْمَ : تەلتۆكۈس يوقاتتى ، يىلتىزىدىن تۈگەتتى.

«هَذِهِ قَضِيَّةٌ يَحْسِمُهَا الرَّأْيُ الْجَامِعِيُّ لَا الْفَرْدِيُّ» : بۇ مەسىلە شەخسىي بىر كىشىنىڭ پىكرى بىلەن ئەمەس ، جامائەتنىڭ پىكرى بىلەن ھەل بولىدۇ.

«حَسَمَ التَّاجِرُ عَشْرَةً بِالْمِائَةِ مِنْ سِعْرِ الْبِضَاعَةِ» : سودىگەر مالنىڭ باھاسىنى 10% چۈشۈردى.

حَسْمٌ : قارار قىلماق ، كەسمەك ؛ مۇقىملاشتۇرماق ، ھۆكۈم قىلماق ؛ چۈشۈرۈۋەتمەك ؛ يەكلەمەك.

حَسُنَ وَ حَسَنَ يَحْسُنُ حَسْنًا الشَّيْءُ : گۈزەل بولدى ، كۆركەم بولدى ، چىرايلىق بولدى.

«يَحْسُنُ بِكَ أَنْ تُكْمِلَ عَمَلَكَ بِدُونِ تَأْخِيْرٍ أَوْ تَأْجِيْلٍ» : ئىشىڭنى كەينىگە سۈرمەي تامام-لىساڭ ساڭا ياخشى بولىدۇ.

«حَسُنَ الطَّالِبُ أَدَبًا» : ئوقۇغۇچىنىڭ ئەدەپ - ئەخلاقى چىرايلىق بولدى.

«يَحْسُنُ بِكَ» : ساڭا ياخشى بولىدۇ.

«مُتَّكِئِيْنَ عَلَى الْأَرَائِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ وَ حَسُنَتْ مُرْتَفَقًا» ‹قرآن› : (ئالتۇن ۋە ئېسىل رەختلەر بىلەن قاپلانغان) تەختلەرگە يۆلىنىپ ئولتۇرىدۇ. بۇ نېمىدېگەن ياخشى مۇكاپات!

حُسْنٌ : گۈزەللىك ، ھۆسن - جامال؛ چىراي ، مېھرى.

«وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا» ‹قرآن› : ئىنسانىنى ئاتا - ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق.

حُسْنُ الْأَدَبِ : گۈزەل ئەخلاق ، ئەدەپ - ئەخلاق.

مِنْ حُسْنِ حَظِّي: بەخت تەلىيىم ئوڭدىن كەلگەن-لىكتىن.

حُسْنُ الْخُلُقِ : ياخشى خۇلۇق ، ياخشى ئادەت ، گۈزەل ئەخلاق.

حُسْنُ الظَّنِّ : ياخشى نىيەت ، ياخشى ئوي.

حُسْنُ الْبَلَاءِ فِي : ئىرادىلىك.

حُسْنُ الْمُعَامَلَةِ: ياخشى مۇئامىلە، گۈزەل مۇئامىلە.

حُسْنُ الْقَبُولِ: كىلىشىملىك ، ئوڭلۇقلۇق.

حُسْنُ السِّيَرِ وَ السُّلُوكِ : ياخشى ئەخلاق.

حُسْنُ الْجِوَارِ: ياخشى قوشنىدارچىلىق.

حُسْنُ الْإِبْتِدَاءِ ‹فِي الْبَدِيْعِ› : سۆز - ماقالىنىڭ ياخشى باشلىنىشى ، بەدىئىي جەھەتتىن ئۇستۇن بولۇشى.

حُسْنُ الْإِنْتِهَاءِ ‹فِي الْبَدِيْعِ› : سۆز - ماقالىنىڭ ياخشى چوڭۇشى.

حُسْنُ التَّعْبِيرِ ‹فِي الْبَيَانِ› : ياخشى ئىپادىلەش.

حُسْنُ الْقَصْرِ أَوْ النِّيَّةِ : ياخشى نىيەت ، خەير - خاھلىق ، دوستانىلىق.

حَسَنٌ ج حَسَنَاتٌ : ياخشى ، چىرايلىق ، كىلىشكەن ، گۈزەل.

حَسَنُ الْمَخْبَرِ وَ الْمَظْهَرِ : ئىچى - تېشى چىرا-يلىق ، گۈزەل.

اَلنِّيَّةُ الْحَسَنُ : ياخشى نىيەت.

حَسَنًا : ياخشى قىلدىڭ ، ئوبدان قىلدىڭ ، ھەببەللى.

«قَالَ ‹حَسَنًا حَسَنًا، مَرَّاتٍ مُتَتَالِيَةٍ» : ياخشى - ياخشى دېدى.

حَسْنَاءُ: چىرايلىق ئايال ، نازىنىن.

اَلْحَسَنَانِ : پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىس-سالامنىڭ نەۋرىلىرى ھەسەن بىلەن ھۈسەيىن.

حَسَنَةٌ ج حَسَنَاتٌ: ياخشىلىق، ئېھسان، سەدىقە.

«مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا» ‹قرآن› : بىرەر ياخشىلىق قىلغان ئادەم ئون ھەسسە ئارتۇق ساۋابقا ئىگە بولىدۇ.

«أَعْطَيْتُ السَّائِلَ حَسَنَةً» : مەن تىلەمچىگە سەدىقە بەردىم.

«اَلْحَسَنَاتُ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ» ‹قرآن› : ياخشى ئىشلار ئارقىلىق يامان ئىشلار يوقىلىدۇ.

اَلْحُسْنَى: ياخشى ئاقىۋەت، ياخشى نەتىجە، گۈزەل، چىرايلىق.

«أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى» ‹قرآن› : قايسىنى ئاتىساڭلار (ھەممىسى ياخشىدۇر) . چۈنكى ئاللاھنىڭ نۇرغۇن گۈزەل ئىسىملىرى بار.

«وَ كُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنَى» ‹قرآن› : بۇ ئىككى خىل كىشىلەرنىڭ ھەممىسىگە ئاللاھ جەننەتنى ۋەدە قىلدى.

أَسْمَاءُ اللّٰهِ الْحُسْنَى : ئاللاھ تائالانىڭ 99 گۈزەل ئىسمىنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى.

حُسْنَيَانِ : ئاللاھ يولدا زەپەر قۇچۇش ۋە شېھىت بولۇش.

«قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا إِلَّا إِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ» ‹قرآن› : ئېيتقىنكى ، « سىلەر پەقەت بىزنىڭ (غەلىبە قىلىش ياكى شېھىت بولۇشتىن ئىبارەت) ئىككى خىل ياخشى ئاقىۋەتنىڭ بىرىگە ئېرىشىشىمىزنى كۈتۈۋاتىسىلەر.

اَلْحَسَنِيُّونَ : ئىمام ھەسەن ئىبنى ئەلىنىڭ نەسلىدىن بولغانلار.

حَسْوَةٌ ج **حَسَوَاتٌ** : بىر يۇتۇم ، بىر ئوتلام.

حُسْوَةٌ ج **حُسَوَاتٌ** : بىر ئوتلام ئىچىملىك.

حَسُودٌ ج **حُسُدٌ** : ھەسەتخور ، ئىچى تار.

حُسُودٌ: كۆرەلمەسلىك كېسىلى.

حُسُومٌ: ئارقىمۇ ئارقا، ئۈزۈلدۈرمەي.

«سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَّثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا» «قرآن» : ئاللاھ ئۇلارغا بوراننى يەتتە كېچە ، سەككىز كۈندۈز ئۈزۈلدۈرمەي ئاپىرىدە قىلدى.

حَسَى يَحْسِى حَسْيًا: ئارقىمۇ ئارقا ؛ شۇملۇق ، يامانلىق.

حِسًى. حَسْيٌ ج **أَحْسَاءٌ وَ حِسَاءٌ** : ساسلىق.

حَسِيبٌ ج **حُسَبَاءُ** : ئېسىلزادە ، ئاقسۆڭەك ، تېگى ئېسىل ، ئېسىل نەسەبلىك.

«كَفَى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيْبًا» «قرآن» : بۈگۈن ئۆزۈڭگە ئۆزۈڭ گۇۋاھ بولۇشۇڭ كۇپايە.

حَسِيْبُكَ أَوْ حَسْبُكَ اللّٰهُ : ئاللاھ ساڭا كۇپايە قىلىدۇ ، ئاللاھ ساڭا يېتەرلىك.

اَلْحَسِيبُ : ئاللاھ تائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «ھەممىدىن ھېساب ئالغۇچى» دېگەن مەنىدە.

حَسِيْرٌ ج **حَسْرَى** : ھارغان ، تالغان ، چارچىغان ، ئاجىز ، زەئىپ.

حَسِيرُ الطَّرْفِ: كۆزى ئاجىز ، كۆز نۇرى قاچقان ، كۆزى تالغان.

«يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَ هُوَ حَسِيْرٌ» «قرآن» : كۆزۈڭ ئۈمىد ئۈزگەن ۋە تالغان ھالدا قايتىدۇ.

حَسِيسٌ : ئىنچىكە ئاۋاز ، يوشۇرۇن ئاۋاز ، پىچىر - پىچىر ئاۋاز.

«لَا يَسْمَعُونَ حَسِيْسَهَا» «قرآن» : ئۇلار دوزاخنىڭ شەپىسىنى ئاڭلىمايدۇ.

حَسِيْفَةٌ: ھەممە نەرسىنىڭ ناچىرى ، تاشلاندۇقى ؛ دۇشمەنلىك.

حَسِينٌ : چىرايلىق ، ئىنتايىن چىرايلىق.

حَشَا يَحْشُو حَشْوَالْوِسَادَةَ: ياستۇقنى قاپلىدى.

حَشَا الطَّبِيْبُ سِنَّهُ : دوختۇر ئۇنىڭ چىشىنى قاپلىدى.

حَشًا ج **أَحْشَاءٌ**: (ئادەمنىڭ) ئىچكى ئەزالىرى.

أَحْشَاءُالْأَرْضِ: كان بايلىقى، يەر ئاستى بايلىقى.

حُشَاشٌ : سەكراتتىكى ئادەم ، جېنى تۇمشۇقىغا كېلىپ قالغان ئادەم.

«سَمِعْتُ صَوْتًا صَارِخًا يَخْرُجُ مِنْ أَحْشَاءِ اللَّيْلِ» : كېچە قاراڭغۇلۇقىدا چىقىۋاتقان ۋارقىرغان ئاۋازنى ئاڭلىدىم.

حَشَأَ يَحْشَأُ حَشَأَ النَّارَ : ئوتنى ياقتى ، ئوتنى تۇتاشتۇردى.

حَشَدَ يَحْشُدُ و يَحْشِدُ حَشْدًا الشَّيْءَ: يىغدى ، توپلىدى ، جەملىدى.

حَشَدَ الْقَوْمُ : جەم بولۇپ بىر ياقىدىن باش چىقاردى.

حَشَدَ الزَّرْعُ : ئۆسۈملۈك مايسا بولدى.

حَشْدٌ ج **حُشُودٌ** : يىغماق ، توپلىماق ؛ توپ ، جامائەت.

«إِنَّ حَشْدَ الْقُوَّاتِ عَلَى طُوْلِ الْحُدُودِ يَتَطَلَّبُ دَائِمًا اِسْتِعْدَادَاتٍ كَبِيْرَةً» : ئۇزۇن كەتكەن چېگرىلارغا قوشۇن توپلاش ھەمىشە زور تەييارلىقلارنى تەلەپ قىلىدۇ.

«طَلَبَتِ الْحُكُومَةُ مِنَ الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ التَّحْقِيْقَ فِي أَمْرِ الْحُشُودِ الْعَسْكَرِيَّةِ عَلَى حُدُودِهَا» : ھۆكۈمەت بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدىن ئۆز چېگرىسىغا توپلانغان قوشۇن مەسىلىسىنى تەكشۈرۈپ بېقىشنى تەلەپ قىلدى.

حَشْدُ الْجُنُودِ : ئەسكەر توپلىماق.

حَشَرَ يَحْشُرُ حَشْرًا النَّاسَ: توپلىدى ، يىغدى ؛ چېقىرىۋەتتى ؛ يۆتكىۋەتتى ؛ ھالاك قىلدى ؛ ئۆچلىدى ، يۇندى.

«اَللّٰهُمَّ تَوَفَّنِي فَقِيرًا وَ لَاتَوَفَّنِي غَنِيًّا وَاحْشُرْنِي فِي زُمْرَةِ الْمَسَاكِيْنَ» «حديث» : ئى ئاللاھ! مېنى باي ھالەتتە ئەمەس، كەمبەغەل ھالەتتە قەبزى روھ قىلغىن، مېنى قىيامەت كۈنى

مسكنلەر قاتاردا قىلغىن.

حُشِرَ فِي رَأْسِهِ : بېشى يوغىنىدى.

حُشِرَتِ ٱلْوُحُوشُ : ياۋايى ھايۋاناتلار ئۆلدى ، ھالاك بولدى.

حَشْرٌ : توپلىماق ، يىغماق.

يَوْمُ الْحَشْرِ: قىيامەت كۈنى.

حَشَرَةٌ ج حَشَرَاتٌ: قوۇرت-قوڭغۇزلار، ھاشارات.

عِلْمُ حَشَرَاتٍ : ھاشاراتشۇناسلىق.

حَشْرَجَ يُحَشْرِجُ حَشْرَجَةً الْمَرِيضُ : ئاغرىق خىرقىرىدى ،كېكىرتىكىدىن خىرقىراق ئاۋاز چىقاردى.

حَشْرَجَةٌ ج حَشْرَجَاتٌ : خىرقىرىغان ئاۋاز.

حَشَّ يَحُشُّ حَشَّاالْحَشِيشَ: ئوت ئورىدى.

حَشَّ النَّارَ : ئوت ياقتى ، ئوت تۇتاشتۇردى.

حَشَّ الْحَرْبَ: ئۇرۇش قوزغىدى، ئۇرۇش باشلىدى.

حَشَّاشٌ : نەشكەش ، بەڭ چېكىدىغان ئادەم، نەشە سودىگىرى.

حَشَّدَ يُحَشِّدُ تَحْشِيْدًا الشَّيْءَ: يىغدى، توپلىدى، جەملىدى.

حَشَّرَ يُحَشِّرُ تَحْشِيرًا الْمَالَ : مال توپلىدى ، بايلىق توپلىدى ، مال كۆپەيتتى.

حَشَّشَ يُحَشِّشُ تَحْشِيشًا : نەشە چەكتى.

حَشَّمَ يُحَشِّمُ تَحْشِيمًا : خىجىل قىلدى ، ئۇيال-دۇردى ؛ غەزەپلەندۈردى ، ئاچچىقىنى كەلتۈر-دى.

حَشَّى يُحَشِّي تَحْشِيَةً الْكِتَابَ : كىتابقا ھاشىيە چىقاردى ، كىتابقا شەرھى يازدى ؛ پەۋازلىدى.

حَشَّى الثَّوْبَ: كىيىمنى پەۋازلىدى ، كىيىمگە پەۋاز تۇتتى.

حَشَّى فِي النَّصِّ الْأَصْلِيِّ : ئەسلى تېكىستكە شەرھى يازدى ، ئىزاھات يازدى.

حَشَفٌ : خورمىنىڭ ئەڭ ناچىرى.

حَشَفَةُ الْقَضِيبِ ج حَشَفَاتٌ و حِشَافٌ : زەكەرنىڭ ئۇچى ، بەتلىمى.

حَشَكَ يَحْشِكُ حَشْكًا وَ حُشُوكًا: توپلىدى، توپلاندى، يىغىلدى.

حَشَكَتِ الرِّيْحُ : شامال قاتتىق چىقتى.

حَشَكَتِ النَّخْلَةُ : خورما بۇلۇق بولدى.

حَشْكَةٌ : ئۆتكۈنچى يامغۇر.

حَشَكَةٌ : ئامما ، ئاۋام ، جامائە.

حَشَمَ يَحْشُمُ وَيَحْشِمُ حَشْمًا: خىجىل قىلدى، ئۇيال-دۇردى؛ غەزەپىنى كەلتۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

حَشِمَ يَحْشَمُ حَشَمًا: خىجىل بولدى ، ئۇيالدى؛ غەزەپلەندى ، ئاچچىقلاندى.

حَشَمٌ ج أَحْشَامٌ : خىزمەتچى ، خادىم ، قوغدى-غۇچى ؛ ئەسكەر.

حَشَمُ الرَّجُلِ: خوشلۇقتا بولسۇن، خاپىلىقتا بولسۇن، كىشى بىلەن بىللە بولىدىغان ئائىلىسىدىكىلىرى، قوشنىلىرى، دوستلىرى.

حِشْمَةٌ : ھايا قىلماق ، تارتىنماق ، قورۇنماق ؛ ئەدەپ ، ئەدەپلىك ؛ تۇغقانچىلىق.

حُشْمَةٌ: ئايال ؛ ئۇرۇق - تۇغقان.

حَشْوُ ج اَلْمَحَاشِي: تولدۇرما ماتېرىيال، سەپلىمە.

«لَاقِيْمَةَ لِلتَّعْلِيْمِ إِذَا كَانَ يَعْتَمِدُ عَلَى حَشْوِ الدِّمَاغِ بِالْمَعْلُومَاتِ» : ساۋاتلار بىلەن كاللىنى توشقۇزۇشنى ئاساس قىلغان مائارىپ-نىڭ قىممىتى بولمايدۇ.

«تَجِدُ فِي كِتَابَاتِ بَعْضِ الْمُؤَلِّفِينَ كَثِيْرًا مِنَ التَّكْرَارِ وَالْحَشْوِ لِغَيْرِ ضَرُورَةٍ أَوْ فَائِدَةٍ» : بەزى يازغۇچىلارنىڭ كىتابلىرىدا نۇرغۇنلىغان تەكرارلىنىشلارنى ۋە پايدىسى يوق زىيادە سۆزلەرنى كۆرىسەن.

حَشْوَةٌ : ئارتۇقچە گەپ.

حَشْوَةٌ. حِشْوَةٌ. حُشْوَةٌ: ئادەمنىڭ قورسىقىدىكى مايدىن باشقا ئىچكى ئەزالىرى.

حُشْوَةٌ. حِشْوَةٌ: يارامسىز نەرسە؛ لۇكچەك، ساياق.

حَشِيَ يَحْشَى حَشْيًا : دەم سىقىلدى ، زىققە كېسىلى بولدى ، نەپەس سىقىلدى.

حَشًى ج أَحْشَاءُ: ئىچكى ئەزالار.

مِنْ بَيْنِ الْحَشَى : يۈرەكنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدىن.

حَشِيْشٌ : ئوت - چۆپ ، كەندىر.

اَلْحَشِيشُ الصِّيْنِيُّ: ئاق كەندىر.

حَشِيشَةٌ ج حَشَائِشُ: ئوت ـ خەس؛ كەندىر.

حَشِيْشَةُ الْجَبَلِ: قىرىق قۇلاق.

حَشِيْشَةُ الْبَحْرِ: دېڭىز ئوت ـ چۆپى.

حَشِيْكَةٌ: ئارپا.

حَشِيمٌ ج حُشَمَاءُ: ھايالىق، تارتىنچاق، نومۇسچان؛ سالاپەتلىك؛ قوشنا؛ مېھمان.

حَشِيَّةٌ ج حَشَايَا: پاختا ـ يۇڭ سېلىنغان تۆشەك.

حَشِيَّةٌ مِنْ قَشٍّ: ئوت ـ خەس تىقىلغان تۆشەك.

حَصَا يَحْصَ حَصْوًا: توستى، مەنئى قىلدى، چەكلىدى.

حَصَاةٌ: شېغىل، ئۇششاق تاش.

حَصَاةُ اللِّسَانِ: تىلنىڭ راۋانلىقى.

حَصَاةُ بَوْلِيَّةٌ: بۆرەكتىكى تاش، سۈيدۈك يولىدىكى تاش، دوۋساقتىكى تاش.

حَصَاةُ صَفْرَاوِيَّةٌ: ئۆتتىكى تاش.

طَرْقُ الْحَصَاةِ. ضَرْبٌ بِالْحَصَاةِ: تاش بىلەن پال سالماق.

حَصَادٌ. حِصَادٌ: ھوسۇل يىغىش مەزگىلى.

«اَلْكِتَابُ فِي مُجْمَلِهِ حِصَادُ تَجَارِبَ قَيِّمَةٍ»: بۇ كىتاب ئومۇمەن ئېيتقاندا قىممەتلىك تەجرىبىلەرنىڭ مەھسۇلىدۇر.

«مَا حَصَادُ جَهْدِكَ هَذَا الْعَامِ»: بۇ يىللىق تىرىشچانلىقىڭنىڭ نەتىجىسى قانداق؟

«هَذِهِ الْمَسَاحَةُ الْوَاسِعَةُ مِنْ حُقُولِ الْقَمْحِ قَدْ تَمَّ حَصْدُهَا بِالْحَصَادَةِ فِي خِلَالِ سَاعَةٍ وَاحِدَةٍ»: بۇ كەڭ كەتكەن بۇغدايلار كومبايىن بىلەن بىر سائەت ئىچىدا ئورۇلۇپ بولدى.

«أَدِّ زَكَاةَ حَصَادِكَ»: مەھسۇلاتىڭنىڭ زاكاتىنى ئادا قىلغىن!

«حَصَلَ عَلَى حَصَادٍ وَافِرٍ»: مول ھوسۇل ئالدى.

«فَرِحَ أَهْلُ الْقَرْيَةِ بِحَصَادِهِمِ الْوَافِرِ»: يېزا ئەھلى ئۆزلىرىنىڭ مول ھوسۇل ئالغانلىقىدىن خۇشال بولۇشتى.

حِصَارٌ: قامال قىلماق، مۇھاسىرە قىلماق.

حِصَارٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي قامال.

حَالَةُ الْحِصَارِ: مۇھاسىرە ھالىتى.

حِصَارٌ بَحْرِيٌّ: دېڭىزنى قامال قىلماق.

حِصَارٌ اِقْتِصَادِيٌّ: ئىقتىسادنى قامال قىلماق، ئىقتىسادىي قامال.

«ضَرَبَ حِصَارًا عَلَى الْمَدِيْنَةِ»: ئۇ شەھەرنى قورشىدى.

رَفْعُ الْحِصَارِ: قورشاۋنى بىتكار قىلدى، مۇھاسىرىنى بىكار قىلدى.

اِخْتَرَقَ الْحِصَارَ: قورشاۋنى بۆسۈپ چىقتى.

ضَرَبَ حِصَارًا عَلَى الْمَدِيْنَةِ: شەھەرنى قورشىۋالدى.

حُصَاصٌ: قوتۇر؛ قاتتىق يۆگۈرمەك، قاتتىق چاپماق.

حَصَافَةٌ: ئەقىللىقلىق، ئۆتكۈر پىكىرلىك، دانالىق.

«عُرِفَ الرَّئِيْسُ الرَّاحِلُ بِشُعُورِهِ الْوَطَنِيِّ وَ حَصَافَتِهِ السِّيَاسِيَّةِ»: ۋاپات بولغان رەئىس ئۆزىنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك ھېسسىياتى ۋە سىياسىي دانالىقى بىلەن تونۇلدى.

حُصَالَةٌ: خاماندا ئېشىپ قالغان چار، بۇغداي دانلىرى.

حَصَانٌ ج حُصُنٌ وَ حَصَنَاتٌ: ئىپپەتلىك ئايال، پاك ئايال؛ گۆھەر.

حِصَانٌ ج أَحْصِنَةٌ وَ حُصُنٌ: ئايغىر.

حِصَانُ الْبَحْرِ: بېگىموت، سۇ ئېتى.

حِصَانٌ أَصِيْلٌ: نەسىلىك ئات.

حِصَانٌ مَخْصِيٌّ: ئاختا ئات.

قُوَّةُ حِصَانٍ: ئات كۈچى.

حَصَانَةٌ: مۇستەھكەم، پۇختا؛ كېسەلگە قارشى كۈچ؛ دىيانەتلىك، پاكلىق؛ ئىپپەتلىك.

حَصَبَ يَحْصِبُ حَصْبًا: تاش ئاتتى.

حَصَبَ الْمَكَانَ: تاش ياتقۇزدى.

حَصِبَ يَحْصَبُ حَصَبًا الطِّفْلَ: بالىغا قىزىل چىقتى.

حَصَبٌ. حَصْبَاءُ: شېغىل، ئۇششاق تاش.

«إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ» «قرآن»: ھەقىقەتەن سىلەر ئاللاھنى قويۇپ ئىبادەت قىلغان نەرسەكىلەر بىلەن دوزاخقا يېقىلغۇ بولىسىلەر.

حَصْبَةٌ: قىزىل، قىزىل كېسىلى.

حَصْبَةٌ مَائِيَّةٌ: يەل تاشما، سوغۇق يەل، سۇ چېچەك.

حَصْحَصَ يُحَصْحِصُ حَصْحَصَةً الْحَقُّ: ھەقىقەت ئايدىڭلاشتى.

«اَلْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ» «قرآن»: ئەمدى ھەقىقى ئەھۋال ئايدىڭلاشتى.

حَصَدَ يَحْصُدُ حَصْدًا وَ حَصَادًا الزَّرْعَ: زىرائەتنى ئورىدى، زىرائەتنى يىغدى.

«فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلاً مِمَّا تَأْكُلُونَ» «قرآن»: ئالغان ھوسۇلۇڭلاردىن يېيىش ئۈچۈن ئازغىنىسىنى خامان تېپكەندىن تاشقىرى، قالغىنىنى (مىتە چۈشۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن) باشقى بىلەن قويۇڭلار.

حَصَدَ فُلَانٌ: پالانى ئۆلدى، ھالاك بولدى.

«لَوْ زَرَعْتَ الشَّرَّ لَمْ تَحْصُدْ إِلَّا نَدَامَةً»: ئەگەر سەن يامان نەرسىنى تېرىساڭ، پۇشايماندىن باشقا ھوسۇل ئالالمايسەن.

حَصَدٌ ج حَصَائِدُ: ئورۇلغان زىرائەت.

حَصَرَ يَحْصُرُ و يَحْصِرُ حَصْرًا: قورشىۋالدى، ئورىۋالدى، مۇھاسىرىگە ئالدى.

حَصَرَ الْبَحْثَ فِي: بېكىتتى.

حَصَرَ نَشَاطَهُ: پائالىيىتىنى چەكلىدى.

حَصَرَ الشَّيْءَ: سانىدى، ھېسابىنى ئالدى.

حَصَرَ الْكَلِمَةَ: تىرناق ئىچىگە ئالدى.

حَصَرَ الشَّيْءَ: سانىدى، ھېسابات قىلدى، ھېسابلىدى.

حَصَرَ الْحَرِيقُ: يانغىن قورشىۋالدى، ئورىۋالدى.

حَصَرَهُ: ئۇنى قاماپ قويدى، تۇتۇپ قالدى.

حَصَرَهُ الْمَرَضُ أَوِ الْخَوْفُ: كېسەل ياكى قورقۇنچ ئۇنى ئورىۋالدى.

حَصِرَ يَحْصَرُ حَصْرًا: كېكەچلىدى، دۇدۇقلىدى؛ بېخىللىق قىلدى، پىخسىقلىق قىلدى.

حَصِرَ بِالسِّرِّ: سىر ساقلىدى، يوشۇردى.

حَصِرَ الرَّجُلُ: كىشىنىڭ يۈرىكى سىقىلدى، ئىچى پۇشتى.

حَصْرٌ: قورشىماق، ئورىۋالماق، مۇھاسىرە قىلماق.

يَفُوقُ الْحَصْرَ: ھەددىدىن ئۇشۇق، ساناپ تۈگەتكىلى بولمايدىغان، ئېيتىپ تۈگەتكىلى بولمايدىغان، چەكسىز، چېكى يوق، ساناقسىز.

لَا حَصْرَ لَهُ: چەكسىز.

لَا يَدْخُلُ تَحْتَ الْحَصْرِ: چەكسىز.

عَلَى سَبِيلِ الْمِثَالِ لَا الْحَصْرِ: ئومۇمىيۈزلۈك ئەمەس، پەقەت مىسال ئۈچۈنلا.

«هَذِهِ الْأُمُورُ لَا يُمْكِنُ حَصْرُهَا فِي مِثْلِ هَذَا الْمَقَامِ»: بۇنداق ئىشلارنى بۇنىڭغا ئوخشاش سورۇنلاردا چەكلەش مۇمكىن ئەمەس.

حُصْرٌ ج حُصُرٌ: قەۋزىيەت، ئىچى قېتىپ قېلىش.

حَصْرَمَ يُحَصْرِمُ حَصْرَمَةً الْقَوْسَ: ئوقيانىڭ كامالىكىنى چىكتىتى.

حَصْرَمَ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى ئەشتى، چىڭ ئەشتى.

حَصْرَمَ الْقِرْبَةَ: تۇلۇمنى توشقۇزدى.

حَصْرَمَ الْقَلَمَ: قەلەمنى ئۇشلىدى.

حَصْرَمَ التَّمْرَ: مېۋە پىشمىدى.

حِصْرَمٌ ج حُصْرُمٌ: غورا، غوراب.

حَصَّ يَحُصُّ حَصًّا مِنَ الْمَالِ: مالدىن بىر ئۇلۇش بەردى.

حَصَّ الشَّعْرَ: چاچنى چۈشۈردى.

حَصَّ الصَّقِيعُ النَّبْتَ: قىراۋ ئۆسۈملۈكنى ۋەيران قىلدى.

حَصَّادَةٌ: ئورغاق، چالغا، ئورۇش ماشىنىسى.

حَصَّادَةٌ دَرَّاسَةٌ: يىغىش ماشىنىسى، كومبايىن.

حَصَّالَةُ النُّقُودِ ج حَصَّالَاتٌ: قورامساق ساندۇقى، توپلىغان بايلىقنى قاچىلايدىغان ساندۇق.

حَصَّبَ يُحَصِّبُ تَحْصِيبًا الشَّخْصَ: قىزىل

چىقتى.

حَصَّبَ الْمَكَانَ: مەلۇم جايغا شېغىل يېيىتتى.

حَصَّبَ بِاللَّعَنَاتِ : قارغىدى ، لەنەت ياغدۇردى.

حِصَّةٌ ج حِصَصٌ : ئۈلۈش ، نېسىۋە ، ھەسسە ، پاي.

حِصَّةٌ نِسْبِيَّةٌ : بەلگىلەنگەن سانى ، بەلگىلەنگەن نورما ؛ چەك ، چېكى.

حِصَّةُ الْأَسَدِ : تولكە تەقسىماتى ، چوڭ ئۈلۈش.

حِصَّةٌ مَالِيَّةٌ : پىرسەنت ؛ ئوق (مىراستا) ؛ پاي ئۈسۈمى ، ئۈسۈم.

حِصَّةٌ دِرَاسِيَّةٌ : دەرس سائىتى.

«أَخَذَ حِصَّتَهُ مِنْ أَمْلَاكِ أَبِيْهِ بَعْدَ وَفَاتِهِ» : ئۇ دادىسى ۋاپات بولغاندىن كېيىن دادىسىنىڭ مال-مۈلۈكلىرىدىن ئۆزىنىڭ نېسىۋىسىنى ئالدى.

«لِكُلِّ حِصَّةٍ دِرَاسِيَّةٍ خَمْسُونَ دَقِيقَةً» : بىر قېتىملىق دەرس 50 مىنۇت بولىدۇ.

«يُوجَدُ ثَلَاثُ حِصَصٍ صَبَاحِيَّةٍ» : چۈشتىن بۇرۇن 3 سائەتلىك دەرس بار.

حَصَّصَ يُحَصِّصُ تَحْصِيصًا : ھەسسىلەرگە بۆلدى.

حَصَّلَ يُحَصِّلُ تَحْصِيلًا : ھاسىل قىلدى ، ئىرىشتى ؛ خۇلاسىلىدى.

حَصَّنَ يُحَصِّنُ تَحْصِينًا الْمَكَانَ: جايغا توساق ئورناتتى، مۇداپىئە ئورناتتى ، پۈختىلىدى.

حَصَّنَهُ مِنَ الْمَرَضِ : كېسەلنىڭ ئالدىنى ئالدى.

حَصَّى يُحَصِّي تَحْصِيَةً: قوغدىدى، ساقلاپ قالدى، ھامى بولدى.

حَصَفَ يَحْصُفُ حَصَافَةً : توغرا پىكىرلىك بولدى ، توغرا مۇلاھىزىلىك بولدى ، پىكرى ئوچۇق بولدى.

حَصَفَ يَحْصُفُ حَصْفًا : يىراقلاشتۇردى ، نېرى قىلىۋەتتى.

حَصَفٌ : ئىسىتقلىق.

حَصِفٌ : چوڭقۇر پىكىرلىك ، ئەقىللىق ، زېرەك.

حَصَلَ يَحْصُلُ حُصُولًا الشَّيْءُ : پەيدا بولدى ، ھاسىل بولدى ، يۈز بەردى ؛ ئېشىپ قالدى ، قېپقالدى.

«حَصَلَ عَلَى أَعْلَى شَهَادَةٍ فِي مَجَالِ تَخَصُّصِهِ» : ئۆز كەسپى ساھەسىدە ئەڭ يۇقىرى دىپلومغا ئېرىشتى.

حَصَلَ عَلَى الشَّيْءِ : ئېرىشتى ، ئىگە بولدى.

«حَصَلَ عَلَى مَعْلُومَاتٍ هَامَّةٍ» : ئۇ مۇھىم مەلۇماتلارغا ئېرىشتى.

حَصَلَ عَلَى الدَّيْنِ : قەرزنى قايتۇردى.

حَصَلَ عَلَى الْمَالِ: مال توپلىدى، مالغا ئېرىشتى.

حَصَلَ لَهُ كَذَا : يولۇقتى ، دۇچ كەلدى.

حَصِلَ يَحْصَلُ حَصَلًا الْفَرَسُ : ئات ئوت - چۆپىنىڭ توپىسىنى يەۋېلىپ قورسىقى ئاغرىدى.

حَصِلَتِ الدَّابَّةُ : ئۇلاغ زىيانلىق نەرسە يەۋېلىپ ئاغرىپ قالدى ؛ توپا يېدى ، تاش يېدى.

حَصُنَ يَحْصُنُ حَصَانَةً الْمَكَانُ : جاي مۇستەھكەم بولدى ، جاي پۇختا بولدى.

حَصُنَتِ الْمَرْأَةُ : ئايال ئىپەتلىك بولدى ، پاك بولدى ، نومۇسىنى ساقلىدى؛ تۇرمۇش قۇردى.

حِصْنٌ ج حُصُونٌ وَ أَحْصَانٌ وَ حِصْنَةٌ : قورغان ، ئىستېھكام ، قەلئە.

حِصْنٌ حَصِيْنٌ : پۇختا قورغان.

حَصُولٌ : پەيدا بولماق ؛ يۈز بەرمەك ، تۇغۇلماق ، ئۇچرىماق.

حَصَوِيٌّ : تاشقا ئائىت ، تاشقا مەنسۇپ.

نَهْرٌ حَصَوِيٌّ : شېغىللىق دەريا ، شېغىللىق ئۆستەڭ.

حَصَى يَحْصِي حَصْيًا: تاش ئاتتى ، تاش بىلەن ئۇردى.

حَصِيَ يَحْصَى حَصْيًا الْأَرْضُ: زېمىن شېغىللىق بولدى، زېمىن تاشلىق بولدى.

حُصِيَ : چالما - كېسەك قىلىندى.

حَصًى. حَصَاةٌ ج حَصِيَاتٌ : شېغىل ، ئۇششاق تاش.

طَرْقُ الْحَصَى. ضَرْبُ الْحَصَى: رەم باقماق.

حَصِيْدٌ ج حَصَائِدُ : ھوسۇل ، زىرائەت.

حَصِيْدَةٌ ج حَصَائِدُ : ئېكىز.

حَصِيرٌ ج حُصْرٌ و أَحْصِرَةٌ : تورمە ، زىندان؛

مەھبۇس؛ بورا؛ بېخىل؛ ئىچى تار.

حَصِيْرَةٌ :بورا ، پاخال ؛ ئاياغ چوتكىسى.

حَصِيْرَةُ الشُّبَّاكِ ج **حَصَائِرُ** :بامبۇك پەردە.

مَكْتَبٌ بِالْحَصِيرَةِ :قاتلىغلى بولىدىغان يېزىق ئۇستىلى.

حَصِيْقٌ ج **حُصَفَاءُ** : ئەقىللىق ، زېرەك، پۇختا.

رَأْيٌ حَصِيْقٌ : دانا پىكىر.

حَصِيْلَةٌ ج **حَصَائِلُ** :جۇغلانما، يىغىندا قالدۇق ، توپلانما؛ نەتىجە.

«إِنَّ كِتَابَ مُلُوكِ الْعَرَبِ هُوَ حَصِيْلَةُ رِحْلَةِ الْمُؤَلِّفِ إِلَى الْجَزِيْرَةِ الْعَرَبِيَّةِ حَيْثُ قَضَى أَكْثَرَ مِنْ سَنَةٍ» : «ئەرەب پادىشاھلىرى» دېگەن كىتاب ئاپتورنىڭ ئەرەب يېرىم ئارىلىنى بىر يىلدىن ئارتۇقراق ئايلانغانلىقىنىڭ نەتىجىسىدۇر.

حَصِيلَةُ الْمَالِ: كىرىم ، دارامەت.

حَصِينٌ : كۈچلۈك ، مۇستەھكەم ، پۇختا.

مَلْجَأٌ حَصِيْنٌ: پۇختا پاناھگاھ، مۇستەھكەم، پاناھ جاي.

حُصَيْنٌ : كىچىك پوتەي ، قەلئە ، قورغان.

أَبُو الْحُصَيْنِ :تۈلكە.

حَصِيٌّ :تاش كۆپ جاي ، شېغىللىق يەر.

حَضَارَةٌ : مەدەنىيەت ؛ شەھەر ؛ كەلمەك ، ھازىر بولماق ، قاتناشماق.

حَضَارِيٌّ : مەدەنىيەتكە مەنسۇپ ، مەدەنىي.

حَضَارِيًّا : مەدەنىيەت جەھەتتىن.

«كَانَتْ بَغْدَادُ مَرْكَزًا حَضَارِيًّا مَشْهُورًا فِي الْقُرُونِ الْوُسْطَى» : باغداد ئوتتۇرا ئەسىرلەردە مەشھۇر مەدەنىيەت مەركىزى بولغانىدى.

حَيَاةٌ حَضَارِيَّةٌ :شەھەر تۇرمۇشى ، شەھەر ھاياتى.

مِنْطَقَةٌ حَضَارِيَّةٌ :شەھەر رايونى.

حِضَانَةٌ: باقماق ، تەربىيىلىمەك ، پەرۋىش قىلماق، ئۇستۇرمەك.

حِضَانَةُ الْبَيْضِ :تۇخۇم باستۇرماق.

دَارُ الْحِضَانَةِ :يەسلى ، بالىلار باغچىسى.

«إِنَّ دُخُولَ الْأَطْفَالِ إِلَى دَارِالْحِضَانَةِ يُخَفِّفُ مِنْ مَتَاعِبِ أَوْلِيَائِهِمْ» : بالىلارنىڭ يەسلىگە كىرىشى ئۇلارنىڭ ئاتا ـ ئانىلىرىنىڭ جاپاسىنى يېنىكلىتىدۇ.

حَضَرَ يَحْضُرُ حَضَارَةً الْبَدَوِيُّ :سەھرالىق شەھەرلەشتى ، سەھرالىق شەھەردە تۇردى.

حَضَرَيَحْضُرُحُضُورًاالْمَجْلِسَ :يىغىنغا قاتناشتى.

حَضَرَهُ الْمَوتُ :سەكراتقا چۈشتى.

حَضَرَ الشَّخْصُ :كەلدى ، ھازىر بولدى.

حَضَرَ الْإِجْتِمَاعَ :يىغىنغا قاتناشتى.

حَضَرَ الطَّالِبُ :ئوقۇغۇچى دەرس تەييارلىدى.

«هَلْ يُمْكِنُ أَنْ تَحْضُرَ صَبَاحَ الْغَدِ» : ئەتە ئەتىگەندە كېلىشكىگە بولامدۇ.

حَضَرَوَحَضِرَيَحْضُرُويَحْضَرُحُضُورًاالْمَجْلِسَ: يىغىنغا قاتناشتى.

حَضَرَتِ الصَّلَاةُ: نامازۋاقتى كىردى.

حَضَرَ الْكِتَابُ: كىتاب ھازىر بولدى.

حَضَرَ عَنْهُ: ئۇنىڭ ئورنىغا كەلدى.

حَضَرَ الشَّخْصُ: كەلدى ، ھازىر بولدى.

«كَانَ الْوَزِيرُ قَدْحَضَرَالْجَلْسَةَالْخِتَامِيَّةَلِلْمُؤْتَمَرِ» : مىنىستىر قۇرۇلتاينىڭ يېپىلىش مۇراسىمىغا قاتناشتى.

حَضَرٌ: مەدەنىيەت ، شەھەر ھاياتى.

«فَسَدَ كَلَامُ الْحَضَرِ بِالْإِخْتِلَاطِ بَيْنَمَا ظَلَّ الْبَدْوُ مُحَافِظِيْنَ عَلَى لُغَتِهِمْ» : باشقىلارغا ئارىلىشىش بىلەن شەھەرلىكلەرنىڭ تىلى بۇزۇلدى، كۆچمەن ـ چارۋىچىلار ئۆز تىلىنىڭ ساپلىقىنى ساقلاپ قالدى.

حَضَرَةٌ ج **حُضُورٌ** :كەلمەك ، ھازىر بولماق ، قاتناشماق.

«حُدِّدَ لِلسَّفِيْرِ الْجَدِيْدِ مَوْعِدُ الْمُثُولِ فِي حَضْرَةِ الْمَلِكِ لِتَقْدِيْمِ أَوْرَاقِ إِعْتِمَادِهِ» : يېڭى كونسۇلغا دۆلەت خېتى تاپشۇرۇش ئۈچۈن پادىشاھنىڭ ھۇزۇرىدا بولۇش ۋاقتى بەلگىلەپ بېرىلدى.

حَضْرَةُ الْإِجْتِمَاعِ : يىغىنغا قاتناشماق.

حَضْرَةٌ ج حَضَرَاتٌ: جانابىي ، ئالىي ، ھەزرەت ؛ خانىم؛ ئەپەندىم.

فِي حَضْرَةِ فُلَانٍ : پالانىنىڭ ئالدىدا ، پالانىنىڭ ھوزۇرىدا.

حَضْرَةُ الْأُسْتَاذِ : ئوستاز جانابلىرى.

كُنْتُ بِحَضْرَةِ الدَّارِ : مەن ھويلىنىڭ يېنىدا ئىدىم.

حَضْرَتُكُمْ : ئالىيلىرى ، جانابلىرى، ھەزرەتلىرى.

حَضْرَةُ صَاحِبِ فَخَامَةِ الرَّئِيسِ : زوڭتوڭ ئالىيلىرى، رەئىس جانابلىرى.

حَضَرَاتُ السَّادَةِ وَ السَّيِّدَاتِ : جانابىي ئەپەندىلەر ، خانىملار ، ھوزۇرىتلىك ئەپەندىلەر، خانىملار.

حَضَرِيٌّ : مەدەنىيەتلىك ، شەھەرلىك.

مَطَالِبُ حَضَرِيَّةٌ : مەدەنىيەت مەسلىسى.

حَضَّ يَحُضُّ حَضًّا عَلَى كَذَا : قىزىقتۇردى ، تەرغىب قىلدى ، ئىلھاملاندۇردى ، قوزغىدى.

« وَلَا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ » (قرآن) : مىسكىنگە تاماق بېرىشنى تەرغىپ قىلمايتتى.

« كَانَ الْعُلَمَاءُ يَحُضُّونَ النَّاسَ عَلَى التَّمَسُّكِ بِالْكِتَابِ وَ السُّنَّةِ » : ئۇلىمالار كىشىلەرنى قۇرئان ۋە سۈننەتنى چىڭ تۇتۇشقا رىغبەتلەندۇرەتتى.

حَضَّرَ يُحَضِّرُ تَحْضِيرًا: تەييارلىدى ، راسلىدى.

« حَضَّرَ الصَّيْدَلِيُّ الدَّوَاءَ » : دورىگەر دورا تەييارلىدى.

« حَضَّرَ الطَّالِبُ دَرْسَهُ » : ئوقۇغۇچى دەرسكە تەييارلىق قىلدى.

حَضَّضَ يُحَضِّضُ تَحْضِيضًا عَلَى كَذَا : قىزىقتۇردى، تەرغىب قىلدى، ئىلھاملاندۇردى، قوزغىدى.

حَفَنَ يَحْفِنُ حَفْنًا الْوَلَدَ: بالىنى قۇچاقلىدى، باغرىغا باستى، قۇچىقىغا ئالدى، تەربىيىلىدى.

حَفَنَ الطَّيْرُ بَيْضَةً : تۇخۇم باستى.

أُمُّكَ تَحْفِنُكَ بَاسِمَةً : ئاناڭ سېنى كۈلۈپ تۇرۇپ باغرىغا باسماقتا.

حِفْنٌ ج أَحْفَانٌ وَ حُفُونٌ : كۆكرەك ، قويۇن ، قۇچاق ، مەيدە ، كۆكسى ، باغرى ؛ ئەتراپ ، يان؛ تاغ تۆۋى؛ قۇش ئۇۋۇسى؛ قوتان ، ئېغىل.

« صَنَعَ الطَّائِرُ عُشًّا فِي حِفْنِ الْجَبَلِ » : قۇش تاغ باغرىغا ئۇۋا ياسىدى.

حِفْنُ الْوَطَنِ : ۋەتەن قوينى.

« عَادَ إِلَى أَحْفَانِ الْوَطَنِ الْأُمِّ » : ئۇ ئانا ۋەتەن قوينىغا قايتىپ كەلدى.

حَفْنَةٌ : قورۇلغان تۇخۇم.

حُضُورٌ : كەلمەك ، ھازىر بولماق ، قاتناشماق.

بِحُضُورِ فُلَانٍ : پالانىنىڭ ئالدىدا ، پالانىنىڭ ھوزۇرىدا.

وَرَقَةُ حُضُورٍ : چاقىرىق قەغىزى.

حُضُورِيٌّ : نەق مەيدان.

حُكْمٌ حُضُورِيٌّ : نەق مەيداندا سوتلانماق.

حُكِمَ حُضُورِيًّا : نەق مەيداندا سوتلاندى.

اَلْحَضَوْضَى: ئوت (يېنىۋاتقان) ؛ يىراقلىق.

حَضِيضٌ ج أَحِضَّةٌ وَ حُضُضٌ : تېگى ، ئاساسى، نېگىزى ، ئۆلى ، ئاستى قىسمى ؛ چېگرا ، چەت ، ياقا.

بَلَغَ الْحَضِيضَ : ئەڭ تۆۋەن نۇقتىغا يەتتى.

« كَانَتْ رُوحُهُ الْمَعْنَوِيَّةُ فِي الْحَضِيضِ » : ئۇنىڭ مەنىۋى روھى تۆۋەن ئىدى، ئۇ چۈشكۈنلىشىپ كەتتى.

حَطَاطٌ : كۆپۈك ، كالا سۈتىنىڭ كۆپۈكى؛ داندا خورەك (يۇزدىكى).

حُطَاطٌ: سېسىق پۇراق، بەد بۇي

حُطَامٌ: قالدۇق ، تاشلاندۇق ، پارچە ـ پۇرات.

حُطَامٌ مِنَ النَّبَاتِ: قۇرۇق ئوت ـ چۆپ.

حُطَامُ الطَّائِرَةِ : ئايروپىلان قالدۇقلىرى.

حُطَامُ الدُّنْيَا : مال ـ دۇنيا ، دۇنيانىڭ پايدىلىنىدىغان نەرسىلىرى.

« ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا » (قرآن) : ئاندىن ئۇ قۇرۇيدۇ ، ئۇنىڭ سارغىيىپ كەتكەنلىكىنى كۆرىسەن ، ئاندىن ئاللاھ

ئۇنى شاخ ـ شۇمبىغا ئايلاندۇرىدۇ.

حَطَبَ يَحْطِبُ حَطْبًا : ئوتۇن يىغدى ، ئوتۇن تەردى.

حَطَبٌ ج أَحْطَابٌ: ئوتۇن ، يېقىلغۇ.

حَطَبٌ لِلْحَرْبِ : زەمبىرەك يېمى ، توپ يېمى.

زَادَ النَّارَ حَطَبًا : ئوت قويۇرۇقلۇق قىلدى ، ئىغۋا توقىدى ، پىتنە ـ پاسات تېرىدى.

حَطَّ يَحُطُّ حَطًّا : قويۇۋەتتى ؛ چۈشۈردى ؛ تۆۋەنلەتتى.

«حَطَّتْ بِنَا الطَّائِرَةُ» :ئايروپىلان بىزنى ئېلىپ يەرگە چۈشتى.

«حَطَّ الصُّنْدُوقَ عَلَى الرَّصِيْفِ» : ئۇ ساندۇقنى ئاسفالت يولغا چۈشۈردى (قويدى).

حَطَّ الْحَمْلَ :يۈك چۈشۈردى.

حَطَّ عَنْهُ :يۈك چۈشۈردى، ئېلىپ تاشلىدى.

حَطَّ الطَّائِرُ عَلَى الْغُصْنِ :قۇش شاخقا قوندى.

حَطَّ الرِّحَالَ : تۈردى ، ئورۇنلاشتى.

حَطَّ مِنْ قُوَاهُ : ئاجىزلاشتى.

حَطَّ مِنْ قَدْرِهِ :ئۇنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى چۈشۈردى.

حَطَّ مِنْ قِيْمَتِهِ : ئۇنىڭ باھاسىنى چۈشۈردى.

حَطَّ وِزْرَهُ :ئۇنىڭ گۇناھىنى يوققا چىقاردى.

حَطَّابٌ :ئوتۇنچى ، ئوتۇن سانتۇچى.

حَطَّامٌ : شىر.

حِطَّةٌ : كەمستىمەك ، كۆزگە ئىلماسلىق ؛ ئاھانەت قىلماق ، ھاقارەت قىلماق ؛ مەغپىرەت تەلەپ قىلماق.

حِطَّةٌ فِي الْمَقَامِ : دەرىجىسى چۈشۈپ كېتىش ، ئەسلى تۆۋەنلەپ كېتىش.

«وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ» ‹قرآن› : دەرۋازىدىن سەجدە قىلغان ھالدا كىرىڭلار ، گۇناھلىرىمىزنى كەچۈرگىن دەڭلار، گۇناھىڭلارنى مەغپىرەت قىلىمىز.

حَطَّمَ يُحَطِّمُ تَحْطِيْمًا: سۇندۇردى، پاچاقلىدى.

حَطَّمَ الْقُيُودَ :ئەركىنلىككە ئېرىشتى.

حَطَّمَ مُسْتَقْبَلَهُ: ئىستىقبالىنى يوقاتتى.

«حَطَّمَهُ الْكِبَرُ» : قېرىلىق ئۇنى موجىۋەتتى ، قېرىلىق ئۇنى كاردىن چىقاردى.

«اَلْمَوَاصَلاَتُ حَطَّمَتِ الْحَوَاجِزَ الَّتِي تُفَصِّلُ بَيْنَ الْأُمَمِ وَالشُّعُوبِ» : قاتناش ئالاقىسى مىللەتلەر ۋە خەلقلەر ئوتتۇرىسىدىكى توسالغۇلارنى بۇزۇپ تاشلىدى.

حَطَمَ يَحْطِمُ حَطْمًا الشَّيْءَ: سۇندۇردى، پاچاقلىدى.

حُطَمَةٌ : كۆچلۈك ئوت ، جەھەننەم ، دەھشەتلىك ئوت.

«كَلاَّ لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ»

‹قرآن› : ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئۇ چوقۇم ھۆتەمەگە تاشلىنىدۇ. ھۆتەمەنىڭ نېمىلىكىنى قانداق بىلەلەيسەن؟

حِطْمَةٌ : پارچە ـ پۇرات ، پارچە نەرسە.

حِطْمَةُ الدُّنْيَا: مال ـ دۇنيا.

حَطُوطٌ :تۆپىلىك ، ئېگىزلىك؛ تېز ماڭىدىغان ئېسىل تۆگە.

حَطُومٌ : شىر ؛ قاتتىق شامال ، بوران.

حَطِيبٌ: ئوتۇنى كۆپ جاي ، ئوتانلىق جاي.

حَطِيْطٌ : پاكىنەك پاپا.

حَطِيْطَةٌ ج حَطَائِطُ: كىمەيتىپ بېرىلگەن باھا.

اَلْحَطِيمُ: كەئبىنىڭ سىرتىدىكى قورۇق.

حَظَا يَحْظُو حَظْوًا: ئاستا ماڭدى.

حِظَارٌ : توسىماق، چەكلىمەك؛ قوتان؛ تام ، باغنىڭ ئىھاتە تېمى ، توساق.

حَظَبَ وَ حَظِبَ يَحْظَبُ وَ يَحْظِبُ حَظْبًا الْإِنَاءُ : قاچا توشۇپ كەتتى.

حَظَبَ الرَّجُلَ :كىشى سەمرىپ كەتتى.

حَظِبٌ : يوغان قورساق ، پاكىنەك.

حَظَرَ يَحْظُرُ حَظْرًا : توستى ، چەكلىدى ، قامال قىلدى ، مەنئى قىلدى.

«حَظَرَتِ الْحُكُومَةُ عَلَى الْجَيْشِ أَنْ يَشْتَرِكَ فِي النِّشَاطِ الْحِزْبِيِّ» : ھۆكۈمەت ئارمىيىنى پارتىيە پائالىيەتلىرىگە قاتناشتىنى مەنئى

قىلدى.

حَظَرَ التَّعَامُلَ :پورتنى تاقىۋەتتى.

حَظَرَ الْمَوَاشِيَ :چارۋىنى ئېغىلغا سولىدى ، ئۇلاغلارنى ئېغىلغا سولىدى.

حَظَرَ عَلَيْهِ الْقِمَارَ :ئۇنىڭ قىمار ئوينىشىنى چەكلىدى.

حَظْرٌ : توسۇماق ، ياندۇرماق ، چەكلىمەك ، مەنئى قىلماق.

حَظْرٌ عَلَى الْوَارِدَاتِ :ئىمپورت قىلىشنى چەكلەمەك.

اَلْحَظْرُ الْبَحْرِيُّ :دېڭىزنى قامال قىلىش.

حَظْرُ التَّجَوُّلِ :جىددىي ھالەت ئېلان قىلىش.

رَفْعُ الْحَظْرِ :قامالنى بىكار قىلىش.

حَظَّ يَحُظُّ حَظًّا: تەلەيلىك بولدى ، نېسىۋىلىك بولدى ، تەلىيى كەلدى.

حَظٌّ ج حُظُوظٌ وَ حِظَاظٌ وَ أَحُظٌّ :بەخت ، تەلەي ، ئامەت ، نېسىۋە ؛ خۇشاللىق.

«فَسَّرَ مُحَاوِلَاتِهِ الْفَاشِلَةَ بِأَنَّهَا مِنْ سُوءِالْحَظِّ» : ئۆزىنىڭ مەغلۇپ بولغان ئۇرۇنۇشلىرىنى تەلەيسىزلىكتىن بولغان دەپ چۈشەندۈردى.

«لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ» ‹قۇرئان› : بىر ئەرگە ئىككى ئايالنىڭ ھەسسىسى تېگىدۇ.

حَظٌّ غَيْرُ مُنْتَظَرٍ :كۈتۈلمىگەن تەلەي ، كۈتۈلمىگەن بەخت.

لِحُسْنِ الْحَظِّ : بەختى تەلىيىدىن ، تەلىيى ئوڭىدىن كەلگەنلىكتىن.

سَيِّئُ الْحَظِّ :بىتەلەي، شور پېشانە، دومىلە.

كَانَ الْحَظُّ حَلِيفَهُ: بەخت يار بولغان.

«لَا حَظَّ لَهُ مِنْ عِلْمٍ» : ھېچنەرسە بىلمەيدۇ.

أَسْعَفَهُ الْحَظُّ :تەلەيلىك ، ئامىتى كەلگەن.

حُسْنُ الْحَظِّ: تەلەيلىك.

«كَانَ مِنْ حُسْنِ حَظِّهِ أَنَّ الْحَرْبَ اِنْتَهَتْ قَبْلَ مَوْعِدِ اِلْتِحَاقِهِ بِالْجَيْشِ» : ئۇنىڭ تەلىيى ئوڭ كەلگەنلىكتىن ، ئۇ ئارمىيىگە كىرگەن ۋاقىتتىن بۇرۇن ئۇرۇش ئاخىرلاشقان.

جَرَّبَ حَظَّهُ :تەلىيىنى سىنىدى.

مِنْ سُوءِ حَظِّهِ : تەلەيسىزلىكتىن ، نەس باسقانلىقتىن ، شۇم پېشانىلىكتىن.

حَظَّرَ يُحَظِّرُ تَحْظِيرًا : قاتتىق چەكلىدى ، قاتتىق مەنئى قىلدى.

«حَظَّرَتِ الْحُكُومَةُ الْاِجْتِمَاعَاتِ الْعَامَّةَ وَالْمُظَاهَرَاتِ» : ھۆكۈمەت ئاممىۋى يىغىلىش ۋە نامايىشلارنى قاتتىق چەكلىدى.

حَظِّيٌّ : بەختلىك ، تەلەيلىك.

حَظَلَ يَحْظُلُ حَظْلًا وَحِظْلَانًا وَ حَظَلَانًا عَلَيْهِ :توستى، چەكلىدى.

حِظْوَةٌ. حُظْوَةٌ :ئورۇن ، مەرتىۋە ؛ ئىلتىپات، نېسىۋە ؛ شان ـ شەرەپ ، شۆھرەت.

نَالَ حُظْوَةً عِنْدَهُ: ئىلتىپاتقا ئېرىشتى.

حَظِيَ يَحْظَى حُظْوَةً وَ حِظْوَةً عِنْدَ النَّاسِ :شەنى ئۇلۇغ بولدى ؛ كىشىلەرنىڭ ياقتۇرۇشىغا ئېرىشتى ؛ نېسىۋىدار بولدى.

حَظِيَ بِتَأْيِيدِهِ :ئۇنىڭ قوللىشىغا ئېرىشتى.

حَظِيَ بِالْحُضُورِ :قاتنىشىشقا مۇيەسسەر بولدى.

حَظِيَ بِمُقَابَلَتِهِ :ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈشكە مۇيەسسەر بولدى.

«لَمْ يَحْظِ هَذَا الْوَضُوعُ بِدِرَاسَةٍ شَامِلَةٍ» : بۇ تېما كەڭ دائىرىدە تەتقىق قىلىنىشقا مۇيەسسەر بولالمىدى.

«كُلُّ قَرَارٍ لَا يَحْظَى بِتَأْيِيدِ الشَّعْبِ مَصِيرُهُ الْفَشَلُ» : خەلقنىڭ قوللىشىغا ئېرىشەلمىگەن ھەرقانداق قارار مەغلۇپ بولىدۇ.

«حُظِيَ الطَّلَبَةُ الْجُدُدُ بِعِنَايَةِالْمَعْهَدِالدَّقِيقَةِ» : يېڭى ئوقۇغۇچىلار ئىنستىتۇتنىڭ ناھايىتى كۆڭۈل بۆلۈشىگە ئېرىشتى.

حَظِيرَةٌ ج حَظَائِرُ : قورۇق تام ، قاشا ، ئېھاتە ؛ ئېغىل ، قوتان.

حَظِيرَةُ الْبَهَائِمِ :قوتان ، ئېغىل.

حَظِيرَةُ الْغَنَمِ :قوي قوتىنى.

حَظِيرَةُ الْقُدْسِ :جەننەت.

«لَايَلِجُ حَظِيرَةَ الْقُدْسِ مُدْمِنُخَمْرٍ» ‹حديث› : دائىم ھاراق ئىچكۈچى جەننەتكە كىرمەيدۇ.

حَظِيرَةُ الْمُنْطَادِ :ئۇچار كېمە.

«أَغْلِقْ بَوَّابَةَ الْحَظِيرَةِ حَتَّى لَاتَخْرُجَ الْأَغْنَامُ» : قوتانىنىڭ ئىشىكىنى ئېتىۋەت ، قويلار چىقىپ كەتمىسۇن.

حَظِيظٌ :بەختلىك ، تەلەيلىك.

حَظِيَّةٌ ج حَظِيَّاتٌ : كېنىزەك ، قۇل ئايال؛ توقال، كىچىك خوتۇن.

حَفَا يَحْفُو حَفْوًا هُ وَ بِهِ : بەردى ؛ ھۆرمەتلەدى ؛ رەت قىلدى ؛ توستى.

حِفَاظٌ :ساقلىماق ؛ جەڭلەردە ئۆزىنىڭ مەھرەملىرىنى قوغدىماق ؛ ۋەدىگە ۋاپا قىلماق.

«إِنَّ الْحِفَاظَ عَلَى النَّظَافَةِ عَادَةٌ مِنَ الْعَادَاتِ الصَّالِحَةِ» : تازىلىققا رىئايە قىلىش ياخشى ئادەت.

حِفَافٌ ج أَحِفَّةٌ :تەرەپ ، يان ، گىرۋەك ، يان تەرەپ.

حَفَاوَةٌ :قارشى ئالماق ، قىزغىن كۈتۈۋالماق.

«اِسْتَقْبَلَهُ بِحَفَاوَةٍ وَتَرْحِيبٍ» : ئۇ ئۇنى قىزغىن ۋە خۇشال كۈتۈۋالدى.

حَفَدَ يَحْفِدُ حَفْدًا الشَّخْصَ :خىزمەتىنى قىلدى ، ھەمكارلاشتى ، ياردەملەشتى.

حَفَرَ يَحْفِرُ حَفْرًا عَنِ الشَّيْءِ: ئاختۇردى؛ ئىزدەندى.

حَفَرَ طَرِيْقَهُ :يول ئاچتى.

حَفَرَ عَنِ الْكَنْزِ :خەزىنىنى ئاختۇردى.

«حَفَرَ الْجُنُودُ الْخَنَادِقَ » :خەندەك كولىدى ، خەندەك قازدى.

حَفَرَ بِئْرًا :قۇدۇق قازدى.

حَفَرَ نَقْبًا : تۆشۈك ئاچتى ، بۇرغىلىدى.

«مَنْ حَفَرَ حُفْرَةً وَقَعَ فِيْهَا » :ئورىنى كىم كولىسا ، ئۆزىگە ئۆزى چۈشىدۇ.

حَفَرَ يَحْفِرُ حَفْرًا و حَفِرَ يَحْفَرُ حَفَرًا : چىشىنىڭ يىلتىزى چىرىدى.

حَفْرٌ ج أَحْفَارٌ وَ أَحَافِرُ :قۇدۇق ؛ ئويما بەت ؛ نەقىش.

حَفْرُ الْأَسنَانِ :قۇرت يېگەن چىش ، چىرىگەن چىش.

حُفْرَةٌ ج حُفَرٌ : ئورا ، ئازگال ، ئورەك ، گۇداك ؛ قەبرە ، كۆلچەك.

«وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا» «قرآن» : سىلەر دوزاخ چوقۇرىنىڭ گىرۋىكىدە ئىدىڭلار، ئاللاھ سىلەرنى (ئىسلام ئارقىلىق) ئۇنىڭدىن قۇتقۇزدى.

حَفَزَ يَحْفِزُ حَفْزًا: ئالغا سىلجىتتى؛ ئىتتىردى، تۈرتكە بولدى ؛ قوزغىدى ، ئىلھاملاندۇردى.

حَفَزَ بِالرُّمْحِ :نەيزە سانجىتتى.

«قَدْ تَجِدُ فِي آرَاءِ خُصُومِكَ مَايَحْفِزُكَ إِلَى التَّفْكِيرِ وَ إِعَادَةِ النَّظَرِ فِي مَوْقِفِكَ» : دۈشمىنىڭنىڭ قاراشلىرىدا سېنى ئويلىنىشقا ۋە مەيدانىڭنى قايتا قاراپ چىقىشقا تۈرتكە بولىدىغان نەرسىلەرنى تېپىشىڭ مۇمكىن.

حَفْزٌ : ئەجەل ، بەلگىلەنگەن ۋاقىت ، غايە ، ئاخىرقى جەڭ ؛ ئۆلچەم ؛ دەرىجە ؛ چېگرا.

حَفَشَ يَحْفِشُ حَفْشًا الشَّيْءَ: سويدى.

حَفَشَ الْمَاءَ: سۇنى چىقاردى.

حَفَشَ سَيْلُ الْوَادِي :كەلكۈن ئويمانىنى توشقۇزدى.

حَفَشَ الْمَطَرُ الْأَرْضَ :يامغۇر ئۆسۈملۈكلەرنى ئۈندۈردى.

حَفَشَتِ السَّمَاءُ :يامغۇر قاتتىق يېغىپ توختىدى.

حَفَشَ الْقَوْمُ عَلَيهِ: قەۋم توپلاندى، قەۋم يىغىلدى.

حَفَشَ الْفَرَسُ :ئات توختىماي چاپتى.

حَفَشَهُ : قوغلىۋەتتى.

حِفْشٌ ج أَحْفَاشٌ : ئاددى پاكار ئۆي ، كىچىك ئۆي ؛ كونا نەرسە ؛ يىڭنە سالىدىغان قاچا ؛ ئايالالارنىڭ ئېھتىياجلىق نەرسىلىرىنى سالىدىغان تارتما.

حَفَصَ يَحْفِصُ حَفْصًا الشَّيْءَ: توپلىدى، جەملىدى.

حَفَصَ الشَّيْءَ مِنْ يَدِهِ :تاشلىۋەتتى.

حَفْصٌ ج أَحْفَاصٌ وَحُفُوصٌ :كىچىك ئۆي ، بۆلمە، خانە؛ يولۇاسنىڭ بالىسى؛ تۆلۈم.

حَفَضَ يَحْفِضُ حَفْضًا الْعُودَ :ياغاچنى ئەگدى ، ياغاچنى قايرىدى.

حَفَضَ الشَّيْءَ :قولىدىن تاشلىۋەتتى.

حَفَضٌ ج أَحْفَاضٌ وَ حِفَاضٌ :يۆتكەشكە تەييارلاپ قويۇلغان ئۇي ـ بىتالار؛ ئۇي ـ بىساتنى يۆتكەپ ماڭىدىغان ئۇلاغ؛ كىگىز ئۇي؛ ئاجىز تۆگە ، ئورۇق تۆگە.

حَفِظَ يَحْفَظُ حِفْظًا الشَّيْءَ:ساقلىدى ، قوغدىدى، مۇھاپىزەت قىلدى.

حَفِظَ قَدْرَهُ : ھۆرمەتلىدى.

حَفِظَ الْمَأْكُولاَتِ :يېمەكلىكلەرنى ساقلىدى.

«حَفِظَ الْقُرْآنُ لُغَتَنَاالْعَرَبِيَّةَمِنَ الضَّيَاعِ» : قۇرئان بىزنىڭ ئەرەب تىلىمىزنى يوقاپ كېتىشتىن ساقلاپ قالدى.

«لَكَ قَدْرٌ يَجِبُ أَنْ يُحْفَظَ» : ھۆرمىتىڭ ساقلىنىشى كېرەك.

«لاَيَحْفَظُونَ وُدًّا وَلاَ يَرْعَوْنَ حُرْمَةً وَلاَ يَذْكُرُونَ جَمِيْلاً» : ئۇلار دوستلۇقنى ساقلىمايدۇ، ئۇزئارا ھۆرمەتكە رىئايە قىلمايدۇ، قىلغان ياخشىلىقنى بىلمەيدۇ.

«حَفِظَكَ اللّٰهُ» :ئاللاھ سېنى ساقلىسۇن.

«حَفِظَ جَمِيْلَهُ» : رەھمەت ئوقۇغان ھالدا ئۇنى ئەسلىدى ، ياخشىلىقنى ئۇنۇتمىدى ، ياخشىلىقنى ئەسلىدى.

«كَانَ يُعِدُّ دُرُوسَهُ وَيَحْفَظُهَا عَلَىأَحْسَنِوَجْهٍ» : ئۇ دەرسلىرىنى تەييارلايتتى ۋە ئەڭ ياخشى رەۋىشتە ئۆزلەشتۈرەتتى.

حِفْظٌ :ساقلىماق ، قوغدىماق ، ياد ئالماق.

فِي حِفْظِ اللّٰهِ : «ئاللاھ» نىڭ ھىمايىسىدە ، « ئاللاھ » نىڭ ساقلىشى بىلەن.

حِفْظُ الذَّاتِ :ئۆزىنى قوغداش.

حِفْظُ الْمَلاَبِسِ :كىيىم ـ كېچەك قويىدىغان بۆلمە.

حِفْظُ الْأَمَانَاتِ :ئامانەتنى ساقلاش.

حِفْظُ الْآثَارِ :مەدەنىي يادىكارلىقلارنى قوغداش.

«لاَ عَمَلَ لَهُ إِلَّا حِفْظَ الْوَثَائِقِ» : ئۇنىڭ ۋەسىقىلەرنى ساقلاشتىن باشقا ئىشى يوق.

حِفْظَةٌ : غەزەپ ، ئاچچىق.

حَفَظَةٌ : پەرىشتىلەر.

حَقَّ يَحُقُّ و يَحِقُّ حَقًّا :قورشىۋالدى ، ئورىۋالدى ؛ سويىۋەتتى.

حَقَّ الشَّخْصَ : ئورىۋالدى.

«حَقَّتِالْمَرْأَةُوَجْهَهَا» :ئايال يۈزىنى ئورىۋالدى.

حَقَّ شَعْرَهُ وَ لِحْيَتَهُ وَ شَارِبَهُ :چاچ ـ ساقالـ ـرىنى ياساتتى.

حَقَّ بِنَفْسِهِ : ئۆزىگە كۆڭۈل بۆلدى.

تَحُقُّ بِهِالْعُيُونُ: ھەممە ئادەمنىڭ كۆزى چۈشىدۇ، ھەممىنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلىدۇ.

حَقَّ يَحِقُّ حَفِيفًا الطَّيْرُ :قۇش قانىتىدىن ئاۋاز ئاڭلاندى.

حَقَّتِ الْحَيَّةُ :يىلان شىپىرلىدى.

حَقَّ سَمْعُهُ :قۇلىقى غوڭۇلدىدى.

حَقَّتِ الْأَرْضُ :زېمىنىڭ ئوت ـ چۆپلىرى قۇرۇپ كەتتى.

حَقَّتِ الشَّجَرَةُ: دەرەخ شىلدىرلىدى.

حَقٌّ ج حُقُوقٌ: ئىز.

جَاءَ عَلَى حَقِّهِ :تاپ باستۇرۇپ كەلدى ، ئىز بېسىپ كەلدى.

حَقَقٌ: ناچار تۇرمۇش.

طَعَامٌ حَقَقٌ :ئاز تاماق.

مَعِيشَةٌ حَقَقٌ : ناچار تۇرمۇش ، قىيىن تۇرمۇش.

جَاءَ عَلَى حَقَقِ ذَلِكَ :ئىز بېسىپ كەلدى ، تاپ باستۇرۇپ كەلدى.

حَقَّارٌ : قازغۇچى؛ نەققاش.

حَقَّارُ الْقُبُورِ :گۆركار ، يەرلىك قازغۇچى.

حَقَّارَةٌ ج حَقَّارَاتٌ :توپا قېزىش ماشىنىسى؛ نېفىت قۇدۇقىنى قېزىش ماشىنىسى، ئېكسكاۋاتور.

حَقَّانٌ : ھايۋانىنىڭ كىچىكى.

حَقَّضَ يُحَقِّضُ تَحْقِيضًا: ئارقىغا تاشلىۋەتتى.

حَقَّضَ اللّٰهُ عَنْهُ: يېنىكلەتتى.

حَقَّضَ اللّٰهُ الْأَرْضَ: زېمىنىنى قۇرۇتتى.

حَقَّقَ يُحَقِّقُ تَحْقِيقًا:ئورىۋالدى، قورشىۋالدى.

حَقَّلَ يُحَقِّلُ تَحْقِيلاً : يىغدى ، توپلىدى؛ بېزـ

دى، زىننەتلىدى.

حَفَلَ يَحْفِلُ حَفْلًا وَ حُفُولًا :يىغىلدى ، توپلاندى ، جەم بولدى ، يىغىلىش قىلدى.

حَفَلَ بِهِ :ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلدى.

حَفَلَ الْإِجْتِمَاعُ بِالْمُفَاجَآتِ :يىغىن تاسادىپىي لىقلار بىلەن تولدى.

حَفَلَ الْقَوْمُ :يىغىلدى ، توپلاندى.

حَفَلَ الْمَاءُ :سۇ توپلاندى ، يىغىلدى.

حَفَلَ الدَّمْعُ :ياش كۆپەيدى.

حَفْلٌ :يىغىلماق ، توپلانماق ، جەم بولماق.

حَفْلُ اِفْتِتَاحٍ :ئېچىلىش مۇراسىمى.

حَفْلٌ نِهَائِيٌّ / حَفْلُ خِتَامِيٌّ:يېپىلىش مۇراسىمى.

حَفْلٌ سَاهِرٌ :كەچلىك يىغىلىش ، كەچلىك مۇراسىم.

«عِنْدَهُ حَفْلٌ مِنَ النَّاسِ» : ئۇنىڭ يېنىدا نۇرغۇن كىشى بار.

حَفْلٌ رِيَاضِيٌّ :تەنتەربىيە بايرىمى ، تەنتەربىيە مۇراسىمى ، تەنتەربىيە يىغىلىشى.

بِحَفْلِهِمْ وَحَفِيلَتِهِمْ :ئومۇمىيۈزلۈك ، بارلىق ، پۈتۈن.

حَفْلَةٌ ج حَفْلَاتٌ : يىغىن ، مۇراسىم ؛ كۆڭۈل بۆلۈش ؛ زىننەت ؛ زىياپەت.

حَفْلَةُ الْإِسْتِقْبَالِ :كۈتۈۋېلىش يىغىنى.

«مَنْ حَفَرَ حَفْلَةَ الْإِسْتِقْبَالِ أَمْسِ؟» : تۈنۈگۈنكى كۈتۈۋېلىش يىغىنىغا كىم قاتناشتى ؟

حَفْلَةُ اِفْتِتَاحٍ: يىغىنىڭ ئېچىلىش مۇراسىمى.

حَفْلَةٌ خِطَابِيَّةٌ :نۇتۇق سۆزلەش مۇراسىمى.

حَفْلَةٌ رَاقِصَةٌ :تانسا كەچلىكى ، ئۇسسۇل كەچلىكى.

حَفْلَةٌ تَمْثِيلِيَّةٌ :تىياتىر كەچلىكى.

حَفْلَةٌ مُوسِيقِيَّةٌ : مۇزىكا كەچلىكى.

حَفْلَةٌ سَاهِرَةٌ : ناخشا ـ ئۇسسۇل كەچلىكى.

حَفْلَةُ التَّبَرُّكِ :تەبرىك مۇراسىمى.

حَفْلَةُ التَّأْبِينِ :ماتەم مۇراسىمى.

حَفْلَةُ الدَّفْنِ :دەپنە مۇراسىمى.

حَفْلَةُ الشَّايِ:چاي زىياپىتى.

حَفْلَةُ الزِّفَافِ :توي مۇراسىمى (توي مەرىكەسى)

حَفْلَةُ التَّكْرِيمِ :قارشى ئېلىش يىغىنى ، كۈتۈۋېلىش يىغىنى.

حَفَنَ يَحْفُنُ يَحْفِنُ حَفْنًا الشَّيْءَ :سىقىملاپ ئالدى، ئوچۇملاپ ئالدى.

حَفْنَةٌ ج حَفَنَاتٌ وَ حُفَنٌ :بىر ئوچۇم ، بىر سىقىم؛ ئازگال.

«نُثِرَتْ حَفْنَةٌ مِنَ الْأُرْزِّ لِيُطْعَمَ الْفَرَاخُ» : چۈجىلەرگە يەم قىلىپ بىر چاڭگال گۈرۈچ چېچىپ بېرىلدى.

حَفْنَةٌ مِنْ كِبَارِ الْمَالِيِّينَ: بىر قىسىم پۇلدارلار.

حَفِيَ يَحْفَى حَفْيًا وَحَفَاوَةً وَحِفَايَةً وَتِحْفَايَةً :خۇشال ـ خۇرام كۈتىۋالدى، قىزغىن كۈتىۋالدى.

حَفِيَ يَحْفَى حَفًا وَ حَفَاءً :يالاڭ ئاياغ ماڭدى.

حَفِيدٌ ج حُفَدَاءُ و حَفَدَةٌ : ئوغۇل نەۋرە.

«هُوَ حَفِيدِي الْأَصْغَرُ» :ئۇ مېنىڭ ئەڭ كىچىك نەۋرەم.

«وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً» «قرآن»: سىلەر ئۈچۈن ئۆلاردىن ئوغۇللارنى ۋە نەۋرىلەرنى ياراتتى.

حَفِيدَةٌ ج حَفِيدَاتٌ : قىز نەۋرە.

حَفِيرٌ ج أَحْفَارٌ :قەبرە ؛ چوڭ قودۇق.

حَفِيظٌ :قوغدىغۇچى ، مۇھاپىزەت قىلغۇچى ، ھامىي ، ئاسرىغۇچى، كۆزەتچى.

اَلْحَفِيظُ : ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ « ئاسرىغۇچى ، مۇھاپىزەت قىلغۇچى ، ساقلىغۇچى» دېگەن مەنىدە.

«فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا» «قرآن»: بىز سېنى ئۇلارغا كۆزەتچى قىلىپ ئەۋەتمىدۇق.

حَفِيظَةٌ ج حَفَائِظُ :غەزەپ ، ئاچچىق، ئۆچمەنلىك؛ كىچىك بالىغا ئېسىپ قويىدىغان تۇمار.

أَثَارَ حَفِيظَتَهُ :ئۇنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

حَفِيفٌ :شىلدىرلىغان ئاۋاز (قۇرۇق ئوت ـ چۆپنىڭ)

حَفِيْفُ الْأَشْجَارِ : دەرەخنىڭ شىلدىرلىغان ئاۋازى.

حَفِيْفُ النَّارِ: ئوتنىڭ چاراسلىغان ئاۋازى.

حَفِيفُ الْأَوْرَاقِ: قەغەزنىڭ شاراقلىغان ئاۋازى.

حَفِيٌّ ج أَحْفِيَاءُ وَ حُفَوَاءُ: ئالىم ؛ پۇختا بىلگۈچى ، ماھىر ؛ مۇتەخەسسىس ؛ ئاكادېمىك ؛ ئەزا (بىر تەشكىلنىڭ) ؛ مۇلايىم مېھرىبان.

«يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ» «قرآن» : گويا سەن قىيامەت بىلەن ناھايىتى تونۇشتەك، ئۇنى سەندىن سورىشىدۇ. ئېيتقىنكى، «ئۇنىڭ ۋاقتىنى پەقەت ئاللاھ بىلىدۇ».

«إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا» «قرآن» : ئۇ ماڭا ھەقىقەتەن مېھرىباندۇر.

حَقَا يَحْقُو حَقْوًا: بىلى ئاغرىپ قالدى.

حِقَابٌ ج حُقُبٌ : بەلۋاغ ، تاسما ، كەمەر (ئايالالار يوپكىسىنى باغلايدىغان) ، تىرناق ئاستىدىكى ئاق.

حَقَارَةٌ : خارلىق ، پەسكەشلىك ، رەزىللىك.

حَقِبَ يَحْقَبُ حَقَبًا الْمَطَرُ : قۇرغاقچىلىق بولدى ، يامغۇر ياغمىدى.

حَقَبَ يَحْقُبُ حَقْبًا الْحَقِيْبَةَ: سومكىنى كۆتۈردى.

حُقْبٌ وَ حُقُبٌ ج أَحْقَابٌ وَ حِقَابٌ : 80 دىن 100 يىلغىچە بولغان ۋاقىت ؛ زامان، دەۋر ، يىللار.

أَحْقَابٌ خَالِيَةٌ : ئۆتكەن يىللار ، ئۆتكەن زامانلار ، ئۆتكەن دەۋرلەر.

فِي سَالِفِ الْأَحْقَابِ : ئۆتكەن زاماندا ، بۇرۇنقى دەۋردە ، بۇرۇنقى يىللاردا.

«لَابِثِيْنَ فِيهَا أَحْقَابًا» «قرآن» : ئۇلار جەھەننەمدە ئۇزاق مۇددەت قالىدۇ.

حَقَبٌ ج أَحْقَابٌ وَ حُقُبٌ وَ أَحْقُبٌ : بەلۋاغ، تاسما ، كەمەر ؛ سومكا ؛ چىڭتىدىغان تانا ، تۆشلۈك.

حِقْبٌ : تۇمار ، تىلتۇمار.

حِقْبَةٌ ج حِقَبٌ وَ حُقُوبٌ : مۇددەت ، مەزگىل.

«عَاشَ جِيْلُنَا حِقْبَةً مِنَ الزَّمَانِ حَافِلَةً بِالْأَحْدَاثِ وَ الْحُرُوبِ وَ الثَّوْرَاتِ» : بىزنىڭ ئەجدادلىرىمىز نۇرغۇن زامان نۇرغۇنلىغان ھادىسىلەر ، ئۇرۇشلار ۋە ئىنقىلابلار ئىچىدە ياشىدى.

حَقَدَ يَحْقِدُ حَقْدًا: ئاداۋەت ساقلىدى ، ئۆچ كۆردى.

«كَانَ طَيِّبَ الْقَلْبِ صَبُورًا لَا يَحْقِدُ عَلَى أَحَدٍ حَتَّى أُولٰئِكَ الَّذِينَ أَسَاؤُوا إِلَيْهِ» : ئۇ بىرەرسىگە ئاداۋەت قىلمايدۇ ، ھەتتا ئۆزىگە دۈشمەنلىك قىلغانلارغىمۇ سەۋرى قىلغان ياخشى كۆڭۈل كىشى ئىدى.

حَقِدَ يَحْقَدُ حَقَدًا الْمَطَرُ: يامغۇر توختىدى.

حَقِدَتِ النَّاقَةُ: تۆگە سەمرىپ تىقىلىپ كەتتى.

حِقْدٌ ج أَحْقَادٌ وَ حُقُودٌ : ئاداۋەت ، ئۆچمەنلىك ، دۈشمەنلىك.

أَضْمَرَ لَهُ حِقْدًا : ئۆچمەنلىك ساقلىدى.

حَقَرَ يَحْقِرُ حَقْرًا وَ حَقَارَةً : كەمسىتتى ، ھاقارەتلىدى ، كۆزگە ئىلمىدى ، خورلىدى.

«لَيْسَ مِنَ الْخُلُقِ أَنْ تَحْقِرَ أَحَدًا لِفَقْرِهِ أَوْ ضَعْفِهِ» : بىراۋنى ئۇنىڭ كەمبەغەل ياكى ئاجىز بولغانلىقىدىن ھاقارەتلىشىڭ ئەخلاقسىزلىقتۇر.

حَقُرَ يَحْقُرُ حَقَارَةً : خار بولدى ، كەمسىتىلدى.

حَقَفَ حُقُوفًا : ئەگرى بولدى ، قىڭغىر بولدى.

حِقْفٌ ج أَحْقَافٌ وَحُقُوفٌ : ئەگرى - بۈگرى ۋە ئۇزۇن قۇم بارخانلىرى، تام ئۇلى.

حَقَّ يَحُقُّ حَقًّا الْخَبَرَ : ئايدىڭلاشتۇردى.

حَقَّ ظَنَّ صَدِيْقِهِ : ئۇ دوستىنىڭ قارىشىنى توغرا تاپتى.

حَقَّ الْأَمْرَ : تەستىقلىدى ، ئىسپاتلىدى ؛ ئايدىڭلاشتۇردى.

«يَحِقُّ عَلَى الْمَظْلُومِ أَنْ يُجَاهِدَ فِي وَجْهِ الظُّلْمِ» : ئېزىلگۈچى چوقۇم ئېزىش بىلەن يۈز تۇرانە كۈرەش قىلىشى كېرەك.

«إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِيْنٌ لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِيْنَ» «قرآن» : ئۇ پەقەت تىرىكلەرنى ئاگاھلاندۇرۇش، كۇففارلارغا ئازابنىڭ تېگىشلىك ئىكەنلىكىنى (بىلدۈ-

رؤش ئوچۇن نازىل بولغان) ۋەز ـ نەسىھەتتۇر ۋە روشەن قۇرئاندۇر.

حَقٌّ :توغرا ، دۇرۇس ، ھەقىقەت.

«وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَاهِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ الَّذِيْنَ كَفَرُوا» ‹قرآن›: راست ۋەدە (يەنى قىيامەتنىڭ ۋاقتى) يېقىنلاشتى، ئۇ كۈندە كۇففارلارنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ قالىدۇ.

عَلِمَ حَقَّ الْعِلْمِ :ئەستايىدىللىق بىلەن ئېنىق بىلدى ، ئىنچىكىلىك بىلەن ياخشى بىلدى.

هُوَ الْعَالِمُ حَقَّ الْعِلْمِ :ئۇ توشقان ئالىم.

«إِنَّمَا جَاءَ فِي الْمَقَالِ بِحَقِّ الشَّاعِرِ غَيْرُ صَحِيحٍ» : ماقالىدىكى شائىر ھەققىدە كەلگەن نەرسىلەر توغرا ئەمەس.

حَقٌّ ج حُقُوقٌ :ھوقۇق ، ئىمتىياز.

«مُهِمَّةُ الشَّعْبِ الْحُرِّ أَنْ يَحْرِسَ الْقَانُونَ وَيُحَافِظَ عَلَى حُقُوقِ الْإِنْسَانِ» : ئازاد خەلقنىڭ ۋەزىپىسى قانۇننى قوغداش، كىشىلىك ھوقۇقلارىنى قىلىشتىن ئىبارەت.

حَقَّ قَدْرِهِ : تېگىشلىك رەۋىشتە.

«إِنَّ هَذَا الْكِتَابَ لَمْ يُوفِ الْمَوْضُوعَ حَقَّ قَدْرِهِ» : بۇ كىتاب ماۋزۇنى تولۇق ئىپادىلەپ بەرمىگەن.

فَهِمَ حَقَّ الْفَهْمِ :ئەستايىدىللىق بىلەن تولۇق چۈشەندى.

أَخَذَ بِحَقِّهِ: ياردەم بەردى ؛ ھەققىنى ئالدى.

حَقُّ الْمُوَاطِنِيْنَ : پۇقرالارنىڭ ھوقۇقى.

اَلْحَقُّ يُقَالُ :ھەق سۆزلىنىدۇ ، ھەق دېيىلىدۇ.

«اَلْحَقُّ مَعَ الْقُوَّةِ» : كۈچ كىمدە بولسا، ھەقمۇ شۇنىڭدا بولىدۇ.

«اَلْحَقُّ مَعَكَ» : سېنىڭ توغرا ، ھەقىقەت سەن تەرەپتە.

اَلْحَقُّ عَلَيْكَ :سەن خاتالاشتىڭ.

حَقٌّ عَيْنِيٌّ :كۆچمەس مۈلۈك.

مِنْ حَقِّهِ :ئۇنىڭ تېگىشلىك ئىشى ، مەجبۇرىيىتى ، قىلىشقا لايىق ئىشى.

حَقُّ الْإِنْتِفَاعِ :ئىشلىتىش ھوقۇقى.

حُقُوقُ الطَّبْعِ. حَقُّ الطَّبْعِ :نەشر ھوقۇقى ، بېسىش ھوقۇقى.

حَقُّ الْأَوْلَوِيَّةِ :ئالدىن پايدىلىنىش ھوقۇقى.

حَقُّ الْمُسَاوَاةِ : باراۋەرلىك ھوقۇقى.

حَقُّ الزَّوْجِيَّةِ :ئەرنىڭ ئايالىغا نەپىقە بېرىش ۋە ياخشى مۇئامىلىدە بولۇشى.

حَقُّ الْمِلْكِيَّةِ :ئىگىدارلىق ھوقۇقى ، مۈلۈكچىلىك ھوقۇقى.

حُقُوقُ اللّٰهِ :ئاللاھنىڭ ئالدىدا بەندىلىرىنىڭ قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلىرى.

حُقُوقُ الْإِنْسَانِ :كىشىلىك ھوقۇق ، ئىنسانىي ھوقۇق.

حَقُّ الْإِمْتِيَازِ :مەخسۇس پايدىلىنىش ھوقۇقى ، ئالاھىدە ھوقۇق ، ئىمتىياز.

حَقُّ الْمُؤَلِّفِ :ئاپتورلۇق ھوقۇقى.

حَقُّ الرَّفْضِ :رەت قىلىش ھوقۇقى.

حَقُّ الْإِنْتِفَاعِ: پايدىلىنىش ھوقۇقى.

قَصَّرَ فِي حَقِّهِ :ھەقنى تولۇق ئادا قىلمىدى.

اَلدِّيْنُ الْحَقُّ :ئىسلام دىنى.

ذَهَبٌ حَقٌّ :ساپ ئالتۇن.

كُلِّيَّةُ الْحُقُوقِ :قانۇن فاكۇلتېتى.

حَقُّ تَقْرِيرِ الْمَصِيْرِ :ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقۇقى.

حَقًّا بِالْحَقِّ : ھەقىقەتەن ، راستتىنلا.

«أُولٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا» ‹قرآن›: ئەنە شۇلار ھەقىقى مۆمىنلەردۇر.

حُقُوقُ وَ وَاجِبَاتُ الْمُوَاطِنِيْنَ :پۇقرالارنىڭ ھوقۇق-مەجبۇرىيىتى.

حُقُوقٌ مَدَنِيَّةٌ :پۇقرالار ھوقۇقى.

حُقُوقٌ عَيْنِيَّةٌ :كۆچمەس مۈلۈك ھوقۇقى.

عِلْمُ الْحُقُوقِ : قانۇنشۇناسلىق.

مَجْلِسُ الْحُقُوقِ :سوت.

تَمَتَّعَ بِحُقُوقِ الْمُوَاطِنِ :پۇقرالىق ھوقۇقىدىن بەھرىمەن بولدى.

حُقٌّ ج حُقُوقٌ وَ حِقَاقٌ :قۇتا، ئۆمۈچۈك تورى.

حِقٌّ ج أَحُقٌّ و حِقَاقٌ: تۆت ياشلىق تۆگە؛ قېرىپ چىشى قالمىغان تۆگە.

حُقُّ الطِّيْبِ: ئەتىر قۇتىسى.

حَقَّانِيٌّ : توغرا ، ھەققانى ، ئادىل.

وَزَارَةُ الْحَقَّانِيَّةِ :ئەدلىيە مىنىستىرلىكى.

حُقَّةٌ ج حِقَاقٌ : قۇتا؛ ئايال؛ مۇسىبەت.

حُقَّةُ حَرْقَفِيٌّ : يانباش ، سان ، يوتا.

حُقَّةُ الإِبْرَةِ :كومپاس.

حُقَّةُ الْعَيْنِ : كۆز چانىقى.

حُقَّةٌ ج حُقَّاقٌوحُقَقٌ: 1280 گرام(سۇرىيە ۋە ئىراقتا ئىشلىتىلىدىغان ئېغىرلىق بىرلىكى)

حَقَّرَ يُحَقِّرُ تَحْقِيْرًا: كەمسىتتى ، خارلىدى ، كۆزگە ئىلمىدى ، ئەيىبلىدى.

حَقَّقَ يُحَقِّقُ تَحْقِيقًا:دەللىلىدى ، ئىسپاتلىدى ، تەھقىقلىدى ؛ ئىشقا ئاشۇردى.

«نَطْمَحُ إِلَى نِظَامٍ يُحَقِّقُ الْعَدَالَةَ التَّامَّةَ بَيْنَ الأَفْرَادِ» : بىز كىشىلەر ئارىسىدا تولۇق ئادالەتنى ئىشقا ئاشۇرىدىغان قانۇنغا تەلپۈنىمىز.

حَقَّقَ الشَّخْصِيَّةَ :سالاھىيەتنى تەكشۈردى.

حَقَّقَ الذَّاتِيَّةَ :سالاھىيەتنى تەكشۈردى.

حَقَّقَ الأَمَلَ :مۇرادىغا يەتتى.

حَقَّقَ الْقَوْلَ بِالْفِعْلِ :ۋۇجۇدقا چىقاردى ، ئەملگە ئاشۇردى.

حَقْلٌ ج حُقُولٌ :ئېتىز ، تېرىلغۇ يەر ؛ كۆكلەڭ زىرائەت.

«حَوَّلْنَا الصَّحْرَاءَ إِلَى حُقُولٍ خَضْبَةٍ» : چۆل - باياۋاننى بولۇق ئېتىزلەرگە ئايلاندۇردۇق.

عَمَلٌ فِي حَقْلٍ :ئېتىزدا ئىشلەش.

حُقُولُ النِّفْطِ:نېفتلىك.

«يُوجَدُ فِي حَقْلِ الْخَضَارِ خِيَارٌ وَ طَمَاطِمُ وَ مَا عَدَا ذَلِكَ لاَ يُوجَدُ شَيءٌ» :كۆكتاتلىقتا تەرخەمەك بىلەن شوخلىلاردىن باشقىسى تېپىلمايدۇ.

«يُتَّخَذُ إِنْسَانُ الْعَالَمِ الثَّالِثِ حَقْلاً لِتَجْرِبَةِ الأَدْوِيَةِ الْجَدِيْدَةِ» : ئۈچىنچى دۇنيا ئىنسانلىرى يېڭى دورىلارنىڭ تەجرىبە ئېتىزى (مەيدانى) قىلىنىدۇ.

حَقْلُ أَلْغَامٍ :مىنا كۆمۈلگەن يەر.

حَقْلُ التَّجَارِبِ :تەجرىبە ئېتىزى.

حَقْلٌ عِلْمِيٌّ :ئىلىم ساھەسى ، ئىلىم مەيدانى.

حُقْلَةٌ.حَقْلَةٌ . حِقْلَةٌ: ئېشىپ قالغان نەرسە ؛ مۇنبەت يەر.

حَقْلِيٌّ :ئېتىزغا ئائىت ، مەيدانغا ئائىت.

مَحْصُولاَتٌ حَقْلِيَّةٌ :يەردىن چىققان مەھسۇلاتلار.

حَقَنَ يَحْقِنُ و يَحْقِنُ حَقْنًا بَوْلَهُ : سۈيدۈكنى قىسىپ تۇردى.

حَقَنَ مَاءَ وَجْهِهِ :تىلەمچىلىكتىن ئۆزىنى توستى.

حَقَنَ دَمَهُ : قان تۆكۈشتىن ساقلىدى.

«حَقَنَ الطَّبِيْبُ الْمَرِيْضَ بِمُخَدِّرٍ» : دوختۇر كېسەلگە مەست قىلغۇچى سۈيۇقلۇقنى ئوكۇل قىلدى.

حَقَنَ بِالْمِحْقَنَةِ : ئوكۇل سالدى ، ئوكۇل ئۇردى.

حَقَنَ الْمَرِيْضَ : كېسەلگە ئوكۇل سالدى.

حَقْنٌ :توپلىماق؛ توسماق ؛ ئوكۇل سالماق.

«وَافَقَ الطَّرَفَانِ عَلَى مَشْرُوعِ الْهُدْنَةِ حَقْنًا لِلدِّمَاءِ» : ئىككى تەرەپ قان ئاققۇزماسلىق ئۈچۈن ئۇرۇش توختىتىش پىلانىغا قوشۇلدى.

حُقْنَةٌ ج حُقَنٌ :ئوكۇل، ئوكۇل قىلماق ؛ ئوكۇل سۈيۇقلۇقى، ئوكۇل سايمانلىرى.

حُقْنَةٌ جِلْدِيَّةٌ :تېرە ئاستىغا ئوكۇل سالماق.

حُقْنَةٌ عَضْلِيَّةٌ :مۇسكۇلغا ئوكۇل سالماق.

حُقْنَةٌ وَرِيدِيَّةٌ :تومۇرغا ئوكۇل سالماق.

حُقْنَةٌ شَرَجِيَّةٌ : ھەملچە، كلىزما.

حَقْوٌ ج حِقَاءٌ :بەل ؛ بېقىن ؛ تاغ باغرى ؛ پەرتۇق.

حَقُودٌ :ئاداۋۇتى قاتتىق.

حُقُوقِيٌّ :قانۇنى ، قانۇنشۇناسلىق ، ئادۋوكات ؛

قانۇن فاكۇلتېتى ئوقۇغۇچىسى.

حَقِيبَةٌ ج **حَقَائِبُ** :سومكا ، چامادان ، بوخچا.

حَقِيْبَةُ يَدٍ : قول سومكىسى.

«لَقَدِ امْتَلأَتْ هَذِهِ الْحَقِيبَةُ تَمَامًا» :بۇ چامادان تولۇپ كەتتى.

حَقِيْبَةٌ دِبْلُومَاسِيَّةٌ :دىپلوماتىيەگە خاس، دىپلوماتلىق خالتا (تەكشۈرۈلمەيدىغان ، نازارەت قىلىنمايدىغان سومكا)

حَقِيْبَةٌ وَزَارِيَّةٌ : مىنىستىرلىك مەنسىپى ، مىنىستىرلىك مەرتىۋىسى ؛ دەرىجە.

حَقِيْبَةٌ نِسَائِيَّةٌ : ئاياللار سومكىسى.

حَقِيْبَةُ النُّقُودِ :پۇل سومكىسى.

حَقِيْرٌ ج **حِقَارٌ وَ حُقَرَاءُ** :تۆۋەن ، خار ، ئاجىز ، پەس ، ھەقىر ، ئېتىبارسىز.

حَقِيْقٌ ج **أَحِقَّاءُ** :لايىق ، مۇناسىپ ، ئۆلچەملىك.

«حَقِيْقٌ عَلَى أَلَّا أَقُولَ عَلَى اللهِ إِلَّا الْحَقَّ»

«قرآن» : ئاللاھ نامىدىن پەقەت ھەقىقەتنىن باشقىنى ئېيتماسلىققا لايىقمەن (ھېرىسمەن)

حَقِيْقَةٌ ج **حَقَائِقُ** : ھەقىقەتەن ، ھەق ، ئەملىيەت ، توغرا ، رېئاللىق ؛ ماھىيەت.

حَقِيقَةٌ وَاقِعِيَّةٌ :ئەملىي ھەقىقەت.

حَقِيقَةٌ مَوْضُوعِيَّةٌ : ئوبيېكتىپ ھەقىقەت.

حَقِيْقَةٌ سَاطِعَةٌ:ئوچۇق ھەقىقەت، ئېنىق ھەقىقەت.

فِي الْحَقِيْقَةِ :ماھىيەتتە ، ئەملىيەتتە.

حَقِيْقَةُ الأَمْرِ :ھەقىقى ئەھۋال.

حَقِيْقَةُ الْحَالِ : ئىشنىڭ ھەقىقىتى ، ھەقىقىي ئەھۋال.

حَقِيقَةً. بِحَقِيقَةٍ : راستتىنلا ، ئەملىيەتتە.

حَقِيقَةً حَقًّا :راستتىنلا ، ھەقىقەتەن ، چوقۇم ، مۇقەررەر.

«قَدَّمَ تَقَارِيرَا وَفْقَ الْحَقَائِقِ تَمَامًا» : ھەقىقى ئەھۋالنى ئەينەن ئىنكاس قىلدى.

حَقَائِقُ أَبَدِيَّةٌ :مەڭگۈلۈك ھەقىقەتلەر.

«لَايَبْلُغُ الْعَبْدُ حَقِيقَةَ التَّقْوَى حَتَّى يَدَعَ مَا حَاكَ فِي الصَّدْرِ» «حديث» :بەندە كۆڭلىدىكى شۈبھىلىك نەرسىلەرنى تەرك ئەتمىگىچە تەقۋادارلىقنىڭ ماھىيىتىگە ئېرىشەلمەيدۇ.

حَقِيقِيٌّ : راست ، توغرا ، ئەملىيەت ، رېئال ، ھەقىقىي.

أَمْرٌ حَقِيقِيٌّ :ھەقىقىي ئىش ، راست ئىش.

ذَهَبٌ حَقِيقِيٌّ :ساپ ئالتۇن.

مَعْنًى حَقِيقِيٌّ : ھەقىقىي مەنا.

هَذَا صَدِيْقٌ حَقِيْقِيٌّ : بۇ بولسا ھەقىقىي دوست.

اَلْحَقِيْمَانِ : كۆز قوبۇقى.

حِكَايَةٌ : خەۋەر يەتكۈزمەك ، ھېكايە قىلماق ، ھېكايە ئېيتماق.

حِكَايَةٌ ج **حِكَايَاتٌ** :قىسسە ، ھېكايە.

حِكَايَةٌ شَعْبِيَّةٌ :فولكلور.

حَكَأَ يَحْكَأُ حَكْأً: چىڭىتتى ، پۈختىلىدى ، مەھكەم قىلدى.

حَكَرَ يَحْكِرُ حَكْرًا : مونوپول قىلدى ، يالغۇز ئىگىلىۋالدى.

حَكْرٌ : بېسىمدارلىق قىلماق ، يالغۇز ئىگىللىۋېلىش ، مونوپول قىلماق.

حُكْرَةٌ :بېسىمدارلىق.

حَكَشَ يَحْكُشُ حَكْشًا : توپلىدى ، يىغدى ؛ زۇلۇم قىلدى.

حَكَشَ الرَّجُلَ :كىشىنى ئەزدى ، زۇلۇم قىلدى.

حَكَفَ يَحْكِفُ حُكُوفًا :بوشاپ كەتتى ، بەل قويۇۋەتتى ، بوشاڭلىق قىلدى.

حَكَّ يَحُكُّ حَكًّا: سۈركىدى ، تاتىلىدى ؛ سويۇۋەتتى؛ ئېچىۋەتتى.

حَكَّ الأَمْرُ فِي صَدْرِهِ :ئۇنىڭغا تەسىر قىلدى.

حَكَّ جِلْدَهُ : تېرىسىنى قاشلىدى.

«مَا حَكَّ جِلْدَكَ مِثْلُ ظُفْرِكَ» :ئۆز ئىشىڭنى ئۆزۈڭ قىلغانغا يەتمەيدۇ.

حَكٌّ :سۈركىلىش ؛ سۈرتۈش ؛ قاشلاش.

حَكَكٌ :بور ، گەچ.

حَكَّاءٌ : نۇتۇق سۆزلىگۈچى ؛ مەدداھ.

حَكَّةٌ : قولتۇق ، دېڭىز قولتۇقى.

حِكَّةٌ : قىچىشقاق.

حَكَّمَ يُحَكِّمُ تَحْكِيمًا : باشقۇرۇشنى تاپشۇردى ؛ ھاكىم سايلىدى ؛ ئۇنى ھۆكۈم چىقىرىشقا تەيىنلىدى ، ئۇنى سوتچى قىلدى.

«وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَ عِنْدَهُمُ التَّوْرَاةُ فِيْهَا حُكْمُ اللّٰهِ» ‹قۇرئان› : ئۇلارنىڭ يېنىدا ئاللاھنىڭ ھۆكمىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان تەۋرات تۇرسا (يەنى تەۋراتتىكى ھۆكۈملەرنى كۆزۈپ تۇرۇپ ئەمەل قىلمايۋاتسا) ، (ئى مۇھەممەد!) قانداقچە سېنى ھۆكۈم چىقىرىشقا تەكلىپ قىلىدۇ؟

«فَلَا وَ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتّٰى يُحَكِّمُوكَ فِيْمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ» ‹قۇرئان› : پەرۋەردىگارىڭ بىلەن قەسەمكى ، ئۇلار ئۆزئارا سۈركىلىشكەن نەرسىلەرنى سېنى ھۆكۈم چىقىرىشقا تەكلىپ قىلمىغۇچە ئىمان ئېيتقان بولمايدۇ.

حَكَلَ يَحْكُلُ حَكْلًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ : ئېنىق بولمىدى ، مۇجمەل بولۇپ قالدى.

حَكَلَ فِي مَشْيِهِ : سۆرۈلۈپ ماڭدى ، ئاستا ماڭدى.

حَكَلَهُ بِالْعَصَا : تاياق بىلەن ئۇردى.

حُكْلٌ : جان ـ جانىۋارلاردىن چۈمۈلىگە ئوخشاش ئاۋاز چىقارمايدىغان جانلىقلار.

حُكْلَةٌ ج حُكَلٌ : كېكەچلىك ، سۆزى ئېنىق بولماسلىق.

حَكَمَ يَحْكُمُ حُكُومَةً : باشقۇردى ، ئىدارە قىلدى ، رەھبەرلىك قىلدى ، ھۆكۈمرانلىق قىلدى ؛ كونترول قىلدى.

حَكَمَ بَيْنَهُمَا : ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم چىقاردى.

حَكَمَ بَيْنَهُمْ بِالْعَدْلِ : ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئادىللىق بىلەن ھۆكۈم قىلدى.

«وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ» ‹قۇرئان› : ئەگەر ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم قىلساڭ ، ئادىللىق بىلەن ھۆكۈم قىلغىن.

حَكَمَ بِإِدَانَتِهِ : ئۇنى ئەيىبلەشكە بۇيرۇدى.

حَكَمَ لَهُ : ئۇنىڭ پايدىسىغا ھۆكۈم چىقاردى.

حَكَمَ بِبَرَاءَتِهِ : ئۇنى گۇناھسىز دەپ ھۆكۈم قىلدى.

حَكَمَ عَلَيْهِ : ئۇنىڭ زىيىنىغا ھۆكۈم قىلدى.

حَكَمَ يَحْكُمُ حُكْمًا الشَّخْصُ : ئالىم بولدى ، ھۆكۈما بولدى ؛ تېۋىپ بولدى ؛ پەيلاسوپ بولدى ، دانىشمەن بولدى.

حُكْمٌ ج أَحْكَامٌ : ھۆكۈم ؛ ھۆكۈم قىلماق ، باشقۇرماق ، ئىدارە قىلماق ، ھۆكۈمرانلىق قىلماق ، ھاكىمىيەت يۈرگۈزمەك.

«فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَاتُطِعْ مِنْهُمْ آثِمًا أَوْ كَفُوْرًا» ‹قۇرئان› : سەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ ھۆكمىگە سەۋر قىلغىن ، سەن ئۇلار ئىچىدىن ھىچبىر گۇناھكارغا ياكى كۇفرىلىق قىلغۇچىغا بويسۇنمىغىن.

«وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا» ‹قۇرئان› : ئۇنىڭغا بالىلىق چاغدىلا ئەقىل ـ پاراسەت ئاتا قىلدۇق.

«اَلْوَطَنُ الْعَرَبِيُّ مُهِمٌّ عَسْكَرِيًّا لِاَبِحُكْمِ مَوْقِعِهِ الْجُغْرَافِيِّ فَحَسْبُ بَلْ لِعَوَامِلَ أُخْرَى» : ئەرەب دىيارىنىڭ ھەربىي جەھەتتە مۇھىم بولۇشى ئۇنىڭ جۇغراپىيىلىك ئورنى بولغانلىقىدىن ئەمەس ، بەلكى باشقا ئامىللار سەۋەبىدىن.

حُكْمُ الْبِلَادِ : دۆلەتنى ئىدارە قىلىش ، دۆلەتنى باشقۇرۇش.

كُرْسِيُّ الْحُكْمِ : ھاكىمىيەت تەختى.

اَلْحُكْمُ الذَّاتِيُّ : ئاپتونومىيە ، ئاپتونومىيە ھوقۇقى.

حُكْمُ الْإِرْهَابِ : تېررور ھاكىمىيەت ، زوراۋان ھاكىمىيەت ؛ تېررورلۇق ، زوراۋانلىق.

حُكْمُ الْقَانُونِ : ئەمر ـ پەرمان ، قانۇن ـ تۈزۈم ، پەرمان.

حُكْمٌ جِنَائِيٌّ : جىنايى ھۆكۈم.

حُكْمُ الْحَكَمِ : سوتچىنىڭ ھۆكمى ؛ كېسىم چىقارغۇچىنىڭ ھۆكمى.

اَلْحُكْمُ الْعُرْفِيُّ : جىددىي ھالەت ئېلان قىلىش.

اَلْحُكْمُ بِالْإِفْلَاسِ : ۋەيران بولغانلىقىنى ئېلان قىلىش.

اَلْحُكْمُ الْحُضُورِيُّ : نەق مەيداندا ھۆكۈم قىلىش ، سوتچىنىڭ جاۋابكار ئالدىدا چىقارغان ھۆكۈمى.

حُكْمٌ غِيَابِيٌّ : جاۋابكار قاتناشمىغان ھالەتتە چىقىرىلغان ھۆكۈم.

حُكْمٌ يَشْمُلُ التَّنْفِيذَ :دەرهال ئىجرا قىلىنىدىغان هۆكۈم.

حُكْمٌ مَوْقُوفُ التَّنفِيذِ: كېچىكتۈرۈپ ئىجرا قىلىنىدىغان هۆكۈم.

اَلْحُكْمُ الْجُمْهُورِيُّ :جۇمهۇرىيەت تۈزۈمى.

اَلْحُكْمُ النِّيَابِيُّ :پارلامېنت تۈزۈمى.

اَلْحُكْمُ الْمَلَكِيُّ :پادىشاهلىق تۈزۈم.

اَلْحُكْمُ بِالْإِعْدَامِ :ئۆلۈم جازاسى بېرىش.

بِحُكْمِ الْحَاجَةِ: ئېهتىياجغا ئاساسەن.

بِحُكْمِ مَنْصِبِهِ :مەنسىپى ، ۋەزىپىسى، ئېتىبارى بىلەن.

حُكْمٌ شَرْعِيٌّ :شەرىئەت هۆكۈمى ، شەرىئەت ئەمرى.

حُكْمٌ فَرْدِيٌّ :هاكىمۇتلەقلىق.

حُكْمٌ مَحَلِّيٌّ :يەرلىك هاكىمىيەت.

حُكْمٌ مُطْلَقٌ :دىكتاتۇرلىق هاكىمىيەت.

حُكْمٌ نِيَابِيٌّ :پارلامېنت تۈزۈمىدىكى هاكىمىيەت.

«لِلضَّرُورَةِ أَحْكَامٌ» : زۆرۈرىيەت ئاستىدا يولغا قويۇلىدىغان ئالاهىدە قانۇن، قائىدە ـ يوسۇنلار بولىدۇ.

نَزَلَ عَلَى حُكْمِهِ :ئۇنىڭ هۆكمىگە قوشۇلدى.

بِحُكْمِ الْحَوَادِثِ: ۋەقە ئېتىبارى بىلەن.

بِحُكْمِ وَظِيفَتِهِ : ۋەزىپە ئېتىبارى بىلەن.

بِحُكْمِ الْعَادَةِ :ئادەت ئېتىبارى بىلەن.

هُوَ فِي حُكْمِ الْمَفْقُودِ :ئۇ يوقىنىڭ ئورنىدا، يوق هېسابىدا.

أَحْكَامُ اللّٰهِ :ئاللاهنىڭ هۆكۈملىرى ، ئاللاهنىڭ ئەمرلىرى ، ئاللاهنىڭ بۇيرۇقلىرى.

أَحْكَامُ الْعِبَادَاتِ :ئىسلام شەرىئىتىدە كۆرسىتىلگەن ئىبادەت قائىدىلىرى.

حَكَمٌ :ئادىل كىشى ، هەق ـ ناهەقنى ئايرىغۇچى ، ئادىل سوتچى ، كېسىم كەسكۈچى.

اَلْحَكَمُ: ئاللاهنىڭ گۈزەل ئىسملىرىدىن بولۇپ، «ئادىل هۆكۈم قىلغۇچى» دېگەن مەنىدە.

«وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا» «قرآن»: ئەگەر ئەر ـ خوتۇن ئىككىيلەننىڭ ئىناقسىز بولۇپ قېلىشىدىن قورقساڭلار، ئەرنىڭ تۇغقانلىرىدىن بىر هەققانى كىشىنى، خوتۇننىڭ تۇغقانلىرىدىن بىر هەققانى كىشىنى ئەۋەتىڭلار.

«يَجِبُ أَنْ يَكُونَ الْحَكَمُ عَادِلاً لَايَنْحَازُ إِلَى جَانِبٍ دُونَ آخَرَ» :سوتچى هېچ تەرەپكە يان باسمايدىغان هەققانىي بولۇشى كېرەك.

حِكْمَةٌ ج حِكَمٌ :ئەقىل ـ پاراسەت ، دانالىق ؛ پەلسەپە ؛ هېكمەت.

«يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا» «قرآن» :هېكمەتنى (يەنى پاخشى ئەملگە يېتەكلەيدىغان پايدىلىق ئىلىمنى) خالىغان بەندىسىگە ئاتا قىلىدۇ، هېكمەت ئاتا قىلىنغان ئادەمگە كۆپ ياخشىلىق ئاتا قىلىنغان بولىدۇ.

«وَ لَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ» «قرآن» : بىز لوقمانغا هەقىقەتەن هېكمەت ئاتا قىلدۇق.

حِكْمَةُ الْآلَةِ :سۈرئەت تەڭشىگۈچ ، تەڭشىگۈچ.

اَلْحِكْمَةُ الْإِلٰهِيَّةُ :ئاللاهنىڭ هېكمىتى.

بِحِكْمَةٍ :ئاقىلانىلىق بىلەن ، دانالىق بىلەن.

عِلْمُ الْحِكْمَةِ :خىمىيە ۋە تېبابەت ئىلمى.

حَكَمَةٌ ج حَكَمَاتٌ وَ حَكَمٌ :يۇگەننىڭ ئاتنىڭ ئېغىزىدا تۇرىدىغان تۆمۈرى ، جۇجەي.

حَكَمَةُ اللِّجَامِ : ئېغىز دۇرۇق.

حِكْمِيٌّ :هېكمەتكە مەنسۇپ، پەلسەپىگە مەنسۇپ، ئەقىل ـ پاراسەتكە مەنسۇپ.

شِعْرٌ حِكْمِيٌّ :هېكمەتلىك شېئىر.

حِكْمِيُّونَ :پەيلاسوپلار ، پەلسەپىچىلەر؛ هېكمەتلىك شېئىر يازىدىغان شائىرلار.

حُكُومَةٌ ج حُكُومَاتٌ: هۆكۈمەت، دۆلەت، هاكىمىيەت.

«شَنَّتِ الْحُكُومَاتُ حَمْلَةً ضِدَّ الرِّشْوَةِ وَالْفَسَادِ فِي الْجِهَازِ الْحُكُومِيِّ» : هۆكۈمەتلەر هۆكۈمەت ئورگانلىرىدا پاراخورلۇق ۋە چىرىكلىككە قارشى هۇجۇم قوزغىدى.

حُكُومَةٌ جُمْهُورِيَّةٌ : جۇمھۇرىيەت ھۆكۈمىتى.

حُكُومَةٌ دَسْتُورِيَّةٌ : قانۇن تۇرغۇزۇلغان ھۆكۈمەت.

حُكُومَةُ الْعُمَّالِ : ئىشچىلار ھۆكۈمىتى.

حُكُومَةٌ دِكْتَاتُورِيَّةٌ : مۇستەبىت ھۆكۈمەت.

حُكُومَةُ الْمَنْفَى : سەرگەردان ھۆكۈمەت.

حُكُومَةُ الْفَرْدِ : ئىستىبدات ھۆكۈمەت.

حُكُومَةٌ مَلِكِيَّةٌ : پادىشاھلىق ھۆكۈمەت.

حُكُومَةٌ نِيَابِيَّةٌ: پارلامېنتتۇزۇمىدىكى ھۆكۈمەت.

حُكُومِيٌّ : ھۆكۈمەتكە خاس ، ھۆكۈمەتكە ئائىت.

حُكُومِيَّةٌ : ھۆكۈمەت ئىلكىدىكى ، ھۆكۈمەتنىڭ ، ھۆكۈمەتكە مەنسۇپ.

مَدْرَسَةٌ حُكُومِيَّةٌ : دۆلەت باشقۇرۇشىدىكى مەكتەپ.

أَوَامِرُ حُكُومِيَّةٌ: ھۆكۈمەتنىڭ ئەمر-پەرمانلىرى.

حَكَى يَحْكِي حِكَايَةً : رىۋايەت قىلدى ، ھېكايە قىلدى ، تارقاتتى.

حَكَى قِصَّةً : ھېكايە سۆزلىدى.

حَكَى عَلَيْهِ : سۇخەنچىلىك قىلدى.

حَكَى الشَّيْءَ: ئوخشاپ قالدى.

حَكَى عَنْهُ الْحَدِيْثَ : ھېكايە سۆزلىدى.

حَكِيمٌ ج حُكَمَاءُ : دانا ، دانىشمەن ؛ پەيلاسوپ ؛ تېۋىپ ، دوختۇر ، ھېكىم.

«ذَلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ»

«قۇرئان» : (ئى مۇھەممەد!) بۇ بولسا ساڭا بىز ئوقۇپ بېرىۋاتقان ئايەتلەردۇر ۋە ھېكمەتلىك قۇرئاندۇر.

حَكِيمُ الْعُيُونِ : كۆز دوختۇرى.

اَلذِّكْرُ الْحَكِيمُ : قۇرئان كەرىم.

أُسْلُوبٌ حَكِيمٌ: دانا ئۇسلۇب.

رَأْيٌ حَكِيمٌ : ئاقىلانە پىكىر.

حَكِيٌّ سۇخەنچى ، گەپ توشۇغۇچى.

حَلَا يَحْلُو حَلَاوَةً وَ حُلْوًا: تاتلىق بولدى، شېرىن بولدى، تەملىك بولدى، پىشتى.

حِلَابٌ ج حُلْبٌ: سۈت چېلىنكى؛ سۈت سېغىش ئەسۋابى.

حِلَابَةٌ: سۈتچىلىك، سۈت ئىشلەپچىقىرىش.

حُلَاحِلٌ: مىللەتنىڭ ئاقساقىلى، قەۋمنىڭ باشلىقى، يۈكسەك ئادەمگەرچىلىككە ئىگە ئېسىل ئادەم.

حِلَاقَةٌ: ساتىراشلىق كەسپى.

صَابُونُ الْحِلَاقَةِ: چاچ - ساقال ئالىدىغان سوپۇن.

صَالُونُ الْحِلَاقَةِ: ساتىراشخانا.

فُرْشَاةُ الْحِلَاقَةِ: چاچ - ساقال ئالغاندا ئىشلىتىدىغان چوتكا.

آلَةُ الْحِلَاقَةِ: ئۈستىرا، چاچ ساقال ئېلىش ماشىنىسى.

مَاكِنَةُ الْحِلَاقَةِ: چاچ - ساقال ئېلىش ماشىنىسى.

حَلَالٌ: ھالال، شەرىئەتتە دۇرۇس سانالغان ئىشلار.

اِبْنُ حَلَالٍ: قانۇنلۇق بالا؛ ياخشى ئادەم.

حِلَالٌ: تۇرالغۇ جاي، مەھەللە، سورۇن.

حِلَالٌ: سەپەر يۈكى.

حَلَاوَةٌ: تاتلىق، شېرىن، تەملىك، ھالاۋەت، قەنىگىزەك، لەززەتلىك، مەززىلىك.

حَلَاوَى: تاتلىق، شېرىن، تەملىك، ھالاۋەت، قەنىگىزەك، لەززەتلىك، مەززىلىك.

حَلَاوِيٌّ ج حَلَاوِيُّونَ: قەنىگىزەك سودىگىرى.

حَلَبَ يَحْلُبُ و يَحْلِبُ حَلْبًا الْبَقَرَةَ: ئىنەكنى ساغدى.

حَلَبَ الدَّهْرُ أَشْطُرَهُ: ئىسسىق - سوغۇقنى بېشىدىن ئۆتكۈزدى.

حَلَبَ يَحْلُبُ و يَحْلِبُ حَلْبًا و حُلُوبًا الْقَوْمُ: ھەر تەرەپتىن توپلاشتى.

حَلِبَ يَحْلَبُ حَلَبًا الشَّعْرُ: چاچ قاپقارا بولدى.

حَلَبٌ: ھەلەب (سۇرىيەدىكى بىر شەھەر)؛ سۈت.

حَلْبَةٌ ج حَلَبَاتٌ وَ حَلَائِبُ: چامباشچىلىق مەيدانى، چېلىش مەيدانى، بەيگە مەيدانى؛ بەيگە ئېتى.

حَلْبَةُ السِّبَاقِ: بەيگە مەيدانى، مۇسابىقە مەيدانى.

حَلْبَةُ الرَّقْصِ: ئۇسسۇل زالى.

فَارِسُ حَلْبَةٍ: ئۆز ساھەسىدە ھەممىنىڭ ئالدىدا ئۆتۈپ چىققۇچى.

حَلَائِبُ: ئاما، كىشىلەر توپى، جامائەت.

حُلْبَةٌ ج حُلَبٌ: كاۋا؛ قاپاق.

حَلَجَ يَحْلُجُ و يَحْلِجُ حَلْجًا الْقُطْنَ: پاختىنى چىگىتتىدىن ئايرىدى، پاختا چىقاردى.

حَلْحَلَ يُحَلْحِلُ حَلْحَلَةً الشَّيْءَ: قوزغىتىۋەتتى، يىراقلاشتۇرۋەتتى، نېرى قىلىۋەتتى، يۆتكەۋەتتى، سۈرتىۋەتتى.

حَلْزُونٌ. حَلْزُونَةٌ ج حَلْزُونَاتٌ: قۇلۇله.

حَلْزُونِيٌّ: قۇلۇله شەكىللىك.

سُلَّمٌ حَلْزُونِيٌّ: ئايلانما پەلەمپەي.

حَلَسَ يَحْلِسُ حَلْسًا ـ تِ السَّمَاءُ: سىم ـ سىم يامغۇر ياغدى.

حَلِسَ يَحْلَسُ حَلْسًا بِالْمَكَانِ: بىر جايدا مۇقىملاشتى، دائىم تۇردى.

حِلْسٌ وَحَلَسٌ ج أَحْلَاسٌ وَحُلُوسٌ وَحِلْسَةٌ: ئىگەر.

حَلَطَ يَحْلُطُ حَلْطًا: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى، تەكرار قەسەم ئىچتى.

حَلَطَ فِي الْأَمْرِ: ئالدىرىدى.

حَلِطَ يَحْلِطُ حَلَطًا عَلَيْهِ: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

حَلِطَ فِي الْأَمْرِ: ئالدىرىدى.

حَلِطَ مِنْهُ: زېرىكتى، مالال بولدى.

حَلَفَ يَحْلِفُ حَلْفًا وَ حِلْفًا الشَّخْصُ: قەسەم قىلدى، قەسەم ئىچتى، قەسەم قىلىپ بەردى.

حَلَفَ لَهُ عَلَى ...: قەسەم قىلىپ بەردى.

حَلَفَ الْيَمِينَ: قەسەم بەردى.

«حَلَفَ الْمُتَّهَمُ يَمِينًا أَنَّهُ بَرِيءٌ مِمَّا نُسِبَ إِلَيْهِ»: تۆھمەت قىلىنغۇچى ئۆزىگە تۆھمەت قىلىنغان نەرسىلەرنىڭ يوقلۇقى توغرىسىدا قەسەم قىلدى.

حِلْفٌ ج أَحْلَافٌ: ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىسىدا تۈزۈلگەن ھەمكارلىشىش كېلىشىمى، ئىتتىپاق، شەرتنامە؛ دوستلۇق؛ دوست.

حِلْفَانِ: قەسەم.

اَلْحِلْفُ الْأَطْلَنْطِيُّ. اَلْحِلْفُ الْأَطْلَسِيُّ: ئاتلانتىك ئوكيان ئىتتىپاقى.

حِلْفُ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي ئىتتىپاق.

حِلْفٌ كَاذِبٌ: يالغان قەسەم.

اَلْحِلْفُ الْعَرَبِيُّ: ئەرەب ئىتتىپاقى.

أَحْلَافُ بُؤْسٍ وَ مَتْرَبَةٍ: يوقسىز، نامرات.

حَلْفَاءُ: قومۇش؛ بامبۇك.

اَلْحُلَفَاءُ: ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشى مەزگىلىدىكى ئىتتىپاقداش دۆلەتلەر، ئانتانتا دۆلەتلىرى.

حَلَقَ يَحْلِقُ حَلْقًا الشَّعْرَ: چېچىنى ئالدى، چاچنى چۈشۈردى.

حَلَقَ ذَقَنَهُ: ساقىلىنى ئالدى، چۈشۈردى.

«أَحْلِقُ شَعْرِي بِالْمُوسَى»: چېچىمنى ئۇستىرا بىلەن چۈشۈرىمەن.

حَلْقٌ: ئۇستىرا بىلەن چاچ چۈشۈرۈش.

حَلْقٌ ج أَحْلَاقٌ وَ حُلُوقٌ وَ حُلْقٌ: گال، كېكىرەك، ھەلقۇم.

حُرُوفُ الْحَلْقِ: بوغۇزدىن چىقىدىغان ھەرپلەر.

حَلْقُ الْبَابِ: كېشەك.

حَلْقُ الشُّبَّاكِ: دېرىزىنىڭ كېشىكى.

حَرْفُ الْحَلْقِ: بوغۇز تاۋۇشى.

سَقْفُ الْحَلْقِ: يۇقىرى تاڭلاي.

حَلَقٌ ج حِلْقَانٌ: ھالقا، زىرە، سىرغا.

حَلْقَةٌ ج حَلَقَاتٌ وَ حَلَقٌ: ھالقا، سىرغا، ئۈزۈك؛ بىلەيزۈك؛ دائىرە؛ ھالقا؛ چۆرىدەپ ئولتۇرغان كىشىلەر.

«كَانَ حَلْقَةَ اِتِّصَالٍ بَيْنَ عَدَدٍ مِنَ الْأُدَبَاءِ»: ئۇ بىر قانچە ئەدىبلەرنىڭ ئارىسىدا مۇناسىۋەت ھالقىسى بولغانىدى.

«تَلَقَّى الْعِلْمَ فِي حَلْقَةِ فُلَانٍ»: پالانىنىڭ ئىلىم سورۇنىدا ئىلىم تەھسىل قىلدى.

حَلْقَةٌ دِرَاسِيَّةٌ: ئىلمىي تەتقىقات كۇرزۇكى.

حَلْقَةُ سَاعَةِ الْجَيْبِ: يانچۇق سائىتىنىڭ زەنجىرى، يانچۇق سائىت ھالقىسى.

حَلْقَةُ شُرْبٍ: زىياپەت، چاي.

حَلْقَةُ السَّمَكِ: بېلىق بازىرى.

حَلْقَةُ الْقُطْنِ: پاختا بازىرى.

اَلْحَلْقَةُ الْمَفْقُودَةُ: قولدىن كەتكەن ھالقا.

حَلْقَةُ الْمَلاَكَمَةِ: بوكسيورلۇق سورۇنى.

فِي الْحَلْقَةِ السَّادِسَةِ مِنْ عُمْرِهِ: ئەللىك ياش بىلەن ئاتمىش ياش ئارىلىقىدا.

«كَالْحَلْقَةِ الْمُفْرَغَةِلاَيُدْرَى أَيْنَطَرْفَاهَا»: باش-ئايىغىنى تېپىپ بولمايدىغان ئىش، كېسىپ بىر نەرسە دېيىش قىيىن بولغان ئىش.

حَلْقَةُ الْمِفْتَاحِ: ئاچقۇچ ئۆتكۈزىدىغان ھالقا.

حَلْقَةُ الْقَوْمِ: چۆرىدەپ ئولتۇرغان كىشىلەر.

حَلْقَةٌ مُفْرَغَةٌ: باش - ئايىغى يوق ئىش، چېكى يوق ئىش.

حَلْقَةٌ مِنَ السِّلْسِلَةِ: زەنجىر ھالقا.

حَلْقَةُ اتِّصَالٍ: تۇتاشتۇرۇش ھالقىسى.

حَلْقَةُ الْبَابِ: ئىشىك ۋە دەرۋازا ھالقىسى.

حَلْقَةُ تَجَسُّسٍ: جاسوسلۇق تورى.

حَلَقَاتُ الأَذْكَارِ. حَلَقَةُ الذِّكْرِ: ئەھلى تەسەۋۋۇپنىڭ زىكرى سۆھبەت ھالقىسى.

«كَانُوا يَجْلِسُونَ حَلَقًا وَ ثَوضَعُ لَهُمْ مَوَائِدُ»: ئۇلار دائىرە بولۇپ ئولتۇراتتى ۋە ئۇلار ئۈچۈن داستىخانلار سېلىناتتى.

«قَدِاتَّخَذْتُفِي أَنْفِهَاحَلْقَةًمِنَ الذَّهَبِكَبِيْرَةً»: ئۇ بۇرنىغا ئاللىقاچان ئالتۇندىن سوقۇلغان ھالقىنى ئۆتكۈزۈۋالغانىدى.

حُلْقُومٌ ج حَلاَقِمُ و حَلاَقِيْمُ: كېكىرتەك، بوغۇز، گال، ھەلقۇم، كاناي.

«فَلَوْلاَ إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ وَأَنْتُمْ حِينَئِذٍ تَنْظُرُونَ»: جان ھەلقۇمغا يەتكەن چاغدا (سەكراتتىكى كىشىگە) قاراپ تۇرىسىلەر.

حَلْقِيٌّ: ھالقىسىمان، ئايلانما، ھالقا شەكىلدە، ئۇستۇن تاڭلايلىق.

اَلْحُرُوفُ الْحَلْقِيَّةُ: بوغۇز تاۋۇشلىرى.

حَلِكَ يَحْلَكُ حُلُوكَةً و حَلَكًا الشَّيْءُ: قاپقاراڭغۇ بولۇپ كەتتى.

حَلَكَ اللَّيْلُ: زۇلمەت باستى، قاراڭغۇ چۈشتى، قارايدى ، قاراڭغۇ چۈشتى.

حَلَكَتِ الدُّنْيَا: قاراڭغۇلۇق باستى.

حَلِكٌ: قاپقاراڭغۇ.

حَلْكَاءُ: بىر خىل كەسەلنىڭ نامى.

حَلَكٌ. حُلْكَةٌ: قاراڭغۇ زۇلمەت، تۈن قاراڭغۇسى، قارارماق.

حَلْكَةٌ: بىر خىل كەسەلنىڭ نامى.

حَلْكِيٌّ: بىر خىل كەسەلنىڭ نامى.

حَلَّ يَحُلُّ حَلاًّ الْعُقْدَةَ: تۈگۈننى يەشتى.

«فَكِّرْ جَيِّدًا تَجِدْ حَلاًّ لِمُشْكِلَتِكَ»: سەن ئويدان ئويلان، مەسىلەڭنىڭ ھەل قىلىش چارىسىنى تاپىسەن.

حَلَّ الْمَسْأَلَةَ الْحِسَابِيَّةَ: ماتېماتىكىلىق مەسىلىنى يەشتى.

حَلَّ الْحِزْبَ السِّيَاسِيَّةَ: سىياسىي پارتىيىنى تارقىتىۋەتتى.

حَلَّ الْمَسْأَلَةَ: مەسىلىنى ھەل قىلدى.

حَلَّ الرَّمْزَ: نومۇر، سىپىر قاتارلىقلارنى پەرق ئەتتى.

حَلَّ الْمَكْتُوبَ بِالْحِفْرِ: سىپىر بىلەن يېزىلغان خەتنى يەشتى (تەرجىمە قىلدى).

حَلَّ الشَّرِكَةَ أَوِ الْمَجْلِسَ: شىركەت ياكى يىغىنى تارقىتىۋەتتى.

حَلَّ مِنْ كَذَا: يەشتى، ئاچتى، توختاتتى، خالاس قىلدى.

حَلَّ يَحُلُّ و يَحِلُّ حُلُولاً: چۈشتى، نازىل بولدى.

حَلَّ مِنْهُ مَحَلَّ الإِسْتِحْسَانِ: ئاپىرىن ئوقۇشقا ئېرىشتى.

حَلَّ غَضَبُ اللّٰهِ عَلَيْهِ: ئاللاھنىڭ غەزىپى چۈشتى.

«وَلاَ تَطْغَوا فِيْهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْغَضَبِي» ‹قرآن›: بۇ ھەقتە چەكتىن ئاشماڭلار، (ئۇنداق قىلساڭلار) سىلەرگە غەزىپىم نازىل بولىدۇ.

حَلَّ بِالْمَكَانِ: چۈشتى، قوندى.

«أَوْ تَحُلُّ قَرِيْبًا مِنْ دَارِهِمْ» ‹قرآن›: بالا ئۆلارنىڭ يۇرتىغا يېقىن بىر جايغا چۈشىدۇ.

حَلَّ اللُّغْزَ: تېپىشماق يەشتى، مۇئەممانى يەشتى.

حَلَّ عُقْدَةَ لِسَانِهِ: كېكەچىنىڭ تىلىنى راۋان قىلدى.

حَلَّ رُمُوزَ الرِّسَالَةِ: خەتنىڭ شىفرلىرىنى يەشتى.

حَلَّ مَحَلَّ كَذَا: ئورنىنى ئالدى، ئورنىنى باستى.

«قَدْ حَلَّتِ الْآنَ الْجَرَّارَةُ وَالْحَصَّادَةُ مَحَلَّ الْمِحْرَاثِ وَالْمِنْجَلِ فِي الْقَرْيَةِ»: ھازىر يېزىدا بوقۇسا، ئورغاقلارنىڭ ئورنىنى تىراكتور ۋە كومبايىنلار ئالدى.

حَلَّ بِهِ الْأَمْرُ: يولۇقتى.

حَلَّ الشَّيْءُ مَحَلَّهُ: ئورنىنى باستى.

«اَلْجَدِيدُ يَحِلُّ مَحَلَّ الْقَدِيمِ»: كونىنىڭ ئورنىنى يېڭى باسىدۇ، كونا بىلەن يېڭى ئورۇن ئالمىشىدۇ.

حَلَّ يَحِلُّ حِلاًّ الشَّيْءُ: ھالال بولدى، مۇباھ بولدى.

«لاَهُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلاَهُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ» ‹قرآن›: ئۇلار كۇففارلارغا ھالال ئەمەس، كۇففارلارمۇ ئۇلارغا ھالال ئەمەس.

حَلَّ اللَّوْنُ: رەڭگى ئۆڭدى، ئۆڭۈپ كەتتى.

حَلَّ الشِّتَاءُ أَوِ الصَّيْفُ: قىش ياكى ياز كەلدى.

حَلَّ الدَّيْنُ: قەرزنى ئادا قىلىشقا تېگىشلىك بولدى، قەرزنىڭ ۋاقتى توشتى.

«فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلاَ تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ» ‹قرآن›: ئەگەر ئۇنى تالاق قىلسا، باشقا ئەرگە تەگمىگىنچە ئۇنىڭغا دۇرۇس بولمايدۇ.

حَلٌّ ج حُلُولٌ: يېشىۋەتمەك، تارقىتىۋەتمەك، ھەل قىلماق، قويىۋەتمەك، بىكار قىلماق.

حَلٌّ مُوَقَّتٌ: ئوڭۇشلۇق ھەل بولۇش.

حَلٌّ مِنْ خَطِيئَةٍ: كەچۈرۈم قىلىش.

حَلُّ الشَّرِكَةِ: شىركەتنى تارقىتىۋېتىش، يېپىش، توختىتىش.

حَلٌّ وَسَطِيٌّ: مۇرەسسەچىلىك.

أَهْلُ الْحَلِّ وَ الْعَقْدِ: ھاكىمىيەت ئۈستىدىكىلەر، ئىش ئۈستىدىكىلەر، نوپۇزلۇق ئەربابلار، گېپى ئۆتىدىغان نوپۇزلۇق ئەربابلار.

أَهْلُ الْحَلِّ وَ الرَّبْطِ: ھاكىمىيەت ئۈستىدىكىلەر، ئىش ئۈستىدىكىلەر، نوپۇزلۇق ئەربابلار، گېپى ئۆتىدىغان نوپۇزلۇق ئەربابلار.

«لاَ يُمْكِنُ إِيْجَادُ حَلٍّ لِأَزْمَةِ الشَّرْقِ الْأَوْسَطِ بِدُونِ اِحْتِرَامِ حَقِّ الْفِلَسْطِينِيِّينَ فِي تَقْرِيْرِ مَصِيْرِهِمْ»: پەلەستىنلىكلەرنىڭ ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقۇقى ھۆرمەتلەنمەي تۇرۇپ، ئوتتۇرا شەرق كرزىسىنى ھەل قىلىش مۇمكىن ئەمەس.

«اِقْرَأِ الْأَسْئِلَةَ بِدِقَّةٍ قَبْلَ كِتَابَةِ الْحَلِّ»: جاۋاب يېزىشتىن بۇرۇن سوئاللارنى دىققەت بىلەن ئوقۇ!

حَلاَّبٌ: سۈتچى، سۈت ساغقۇچى.

حَلاَّجُ الْقُطْنِ: پاختا چىقارغۇچى؛ چىغرىق.

حِلاَّسٌ: ئۆي ئىچىلىك كىيىم، ئاددىي كىيىم.

حَلاَّقٌ: ساتىراش، چاچ ياسىغۇچى.

حَلاَّلٌ: چىگىش مەسىلىرنى ھەل قىلغۇچى، مەسىلىرنى ھەل قىلىشقا ماھىر.

كُلُّ عُقْدَةٍ وَ لَهَا حَلاَّلٌ: يېشىلمەيدىغان چىگىك يوق.

حِلَّةٌ: كىشىلەرنىڭ تۇرالغۇسى، مەھەللە، سورۇن.

حُلَّةٌ ج حُلَلٌ: ئۇزۇن يېڭى كىيىم، بىر يۈرۈش كىيىم، ئۈستىباش.

حَلَّسَ يُحَلِّسُ تَحْلِيسًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم بىر جايغا جايلاشتى، ئورۇنلاشتى، مۇقىملاشتى، ئولتۇراقلاشتى.

حَلَّفَ يُحَلِّفُ تَحْلِيْفًا: قەسەم قىلدۇردى، قەسەم ئىچكۈزدى، قەسەم ئىچىشنى تەلەپ قىلدى.

حَلَّقَ يُحَلِّقُ تَحْلِيقاً الشَّيْءَ: نەرسىنى ئورنۇالدى، چۆرىدىدى.

حَلَّقَ الشَّاعِرُ وَ الْأَدِيبُ: ئەدىب، شائىر يۇكسەك دەرىجىدە ئىجاد قىلدى.

حَلَّقَ الطَّائِرُ: قۇش ئەگىدى.

حَلَّقَ النَّجْمُ: يۇلتۇز كۆرۈندى.

حَلَّقَ بِبَصَرِهِ إِلَى كَذَا: كۆز تىكتى، كۆزىنى

كۆتىرىپ قارىدى.

حَلَّقَ شَارِبَهُ: بۇرۇتىنى چۇشۇردى.

«حَلَّقَتِ الطَّائِرَةُ فَوْقَ الْعَاصِمَةِ»: ئايروپىلان پايتەخت ئۈستىدە ئايلاندى.

حَلَّقُوا عَلَى الْخِوَانِ: شىرەنى چۆرىدەپ ئولتۇردى.

حَلَّلَ يُحَلِّلُ تَحْلِيلاً: تەھلىل قىلدى، ئانالىز قىلدى.

حَلَّلَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ھالال قىلدى، مۇباھ قىلدى.

حَلَّلَ الْكَلاَمَ: سۆزلەرنى تەھلىل قىلدى، ئانالىز قىلدى.

حَلَّلَ الْبَوْلَ: سۈيدۈك تەكشۈردى.

حَلَّلَهُ مِنْ ذَنْبِهِ: گۇناھىدىن ئۆتتى، گۇناھىنى كەچۈرۈم قىلدى.

حَلَّلَ الْيَمِينَ: كەففارەت بېرىپ قەسەمدىن چىقتى.

حَلَّلَ الذَّرَّةَ: ئاتومنى پارچىلىدى.

حَلَّلَ الْوَرَمَ: ئىششىقنى يانداردى.

«حَلَّلَ النَّاقِدُ هَذِهِ الْمَسْرَحِيَّةَ تَحْلِيلاً مُوَقَّفًا»: ئۆيزورچى بۇ تىياتىرنى ناھايىتى توغرا تەھلىل قىلدى.

حِلَّوفٌ ج حَلاَلِيفُ / هِلَّوفٌ: ياۋا چوشقا، ئەركەك چوشقا، چوشقا.

حَلَّى يُحَلِّي تَحْلِيَةً: تاتلىق قىلدى.

حَلَّى الشَّيْءَ: نەرسىنى بېزەدى، زىننەتلىدى، ھەل بەردى.

حَلَمَ يَحْلُمُ حِلْمًا وَ حُلُمًا: چۈش كۆردى، چۈشىدە كۆردى، بالاغەتكە يەتتى؛ ئېھتىلام بولدى.

«لَقَدْ حَلَمْتُ لَيْلَةَ أَمْسِ كَأَنَّنِي طِرْتُ إِلَى السَّمَاءِ»: تۈنۈگۈن كەچ كۆرگەن چۈشۈمدە مەن ئاسماندا ئۇچۇۋاتقۇدەكمىشمەن.

«وَإِذَا بَلَغَ الأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ» ‹قرآن›: كىچىك بالىلىرىڭلار بالاغەتكە يەتكەندە، ئۇلار ئىلگىرىكىلەر (يەنى چوڭلار كىرىشتە) ئىجازەت سورىغاندەك (ئۇيگە كىرىشتە ھەممە ۋاقىت) ئىجازەت سورىسۇن.

حَلُمَ يَحْلُمُ حِلْمًا: مۇلايىم بولدى، يۇمشاق بولدى، كەچۈردى، ئەپۇ قىلدى.

حُلْمٌ ج أَحْلاَمٌ: چۈش، بالاغەتكە يېتىش ۋاقتى، بالاغەتكە يەتكەن مەزگىل.

«وَمَانَحْنُ بِتَأْوِيْلِ الْأَحْلاَمِ بِعَالِمِيْنَ» ‹قرآن›: بىز (مۇنداق) قالايمىقان چۈشكە تەبىر بېرىشنى ئۇقمايمىز.

بَلَغَ إِلَى حُلْمٍ: بالاغەتكە يەتتى، ياش قورامىغا يەتتى، ياش قورامىغا توشتى.

اَلْحُلْمُ الْجَمِيلُ: شېرىن چۈش.

حُلْمُ الأُذُنِ: قۇلاقنىڭ يۇمشىقى.

أَضْغَاثُ الأَحْلاَمِ: قالايمىقان چۈش، ئېگىز ـ پەس چۈش.

عَالَمُ الأَحْلاَمِ: چۈشىدە كۆرگەندەك تۇيغۇ، خىيالىي دۇنيا.

حِلْمٌ ج أَحْلاَمٌ وَ حُلُمٌ: مۇلايىملىق، سەۋرچانلىق، تەمكىنلىك؛ پۇختا، چىداملىق، پىششىق؛ كەڭ قورساقلىق.

خَرَجَ مِنْ حِلْمِهِ: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى، چېچىلدى، تېرىكتى.

حَلَمَةٌ ج حَلَمَاتٌ وَ حَلَمٌ: ئەمچەك توپچىسى.

حَلَمَةٌ صِنَاعِيَّةٌ: سوسكا.

حَلَمَةٌ صَغِيْرَةٌ: ئەمچەك توپچىسى.

حَلَمِيٌّ: ئەمچەك توپچىسىدەك؛ تەييار تاپلىق، پارا-زىتلىق، تېكىنخورلۇق.

حَيَوَانٌ حَلَمِيٌّ: پارازىت قۇرت.

حُلْمِيٌّ: چۈشىدە كۆرگەندەك؛ خام ـ خىيال.

حَلَوَاءُ: قەنت ـ گېزەك، تاتلىق ـ تۇرۇم.

حُلْوَانُ: تاپان ھەققى، چاي پۇلى، مۇكاپات پۇل؛ پارا؛ ئايالنىڭ مەھرى.

حَلْوَانِيٌّ: قەنت ـ گېزەك ساتقۇچى، قەنت ـ گېزەك سودىگىرى، ھالۋا ئېشىلىگۈچى، قەنت ـ گېزەك ياسىغۇچى.

حَلُوبَةٌ ج حَلاَئِبُ: سۈتلۈك ھايۋان.

بَقَرَةٌ حَلُوبٌ: سۈتلۈك ئىنەك.

مَاشِيَةٌ حَلُوبٌ: سۈتلۈك چارپاي.

حَلُومٌ: قايماق، پىشلاق.

حُلْوٌ: تاتلىق، شېرىن، لەززەتلىك، مەززىلىك؛ چىرايلىق، گۈزەل.

زَيْتٌ حُلْوٌ: چىگىت يېغى.

مَاءٌ حُلْوٌ: تاتلىق سۇ.

حَلَوِيَّاتٌ: تاتلىق، شېرىن، تەملىك، ھالاۋەت، قەنت ـ گېزەك، لەززەتلىك، مەززىلىك.

حَلِيَ يَحْلَى حَلْيًا مِنْهُ بِخَيْرٍ: پايدا قازاندى.

حَلِيَ الشَّيْءُ لَهُ فِي عَيْنَيْهِ: مەنمۇن بولدى، قانائەتلەندى، چىرايلىق كۆرۈندى.

حَلِيَتِ الشَّجَرَةُ: دەرەخ ياپراق چىقاردى، مېۋە بەردى.

حَلِيَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال زىبۇ زىننەتنى تاقىدى.

حَلَى يَحْلِى حَلْيًا الْمَرْأَةَ: ئايالىنى ... بىلەن بېزىدى.

حَلَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ياساندى.

حَلْىٌ ج حُلِيٌّ وَ حِلِيٌّ: زىبۇ زىننەت بۇيۇملىرى، بېزەك.

حَلِيْبٌ: سۈت.

حَلِيْبٌ مُكَثَّفٌ: سۈت كونسېرۋاسى.

حَلِيبُ أُمِّهِ عَلَى فَمِهِ: ئاغزىدىن ئانىسىنىڭ سۈتى تېمىپ تۇرغان.

بَائِعُ الْحَلِيبِ: سۈتچى، سۈت ساتقۇچى.

مَسْحُوقُ الْحَلِيْبِ: سۈت پاراشوكى.

حَلِيْتٌ: مۇز، توك، قىرو.

حِلْيَةٌ ج حِلًى وَ حُلِيٌّ: زىبۇ زىننەت بۇيۇملىرى، بېزەك.

«وَمِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوْنَ حِلْيَةً تَلْبَسُوْنَهَا» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسىدىن يېڭى گۆشلەرنى (يەنى بېلىقلارنى) يەيسىلەر، (دېڭىزدىن) سىلەر تاقايدىغان زىننەت بۇيۇملىرى (يەنى ئونچە ـ مارجانلار) نى چىقىرىسىلەر.

حِلْيَةُ الرَّجُلِ: سۈپىتى، شەكلى، قىياپىتى.

قُطْنٌ حَلِيجٌ: ساپ پاختا.

حَلِيفٌ ج حُلَفَاءُ: ئىتتىپاقچى، ئىتتىپاقداش.

حَلِيفُ الْجُودِ: سېخىي، مەرد.

حَلِيفُ الْفَصَاحَةِ: پاساھەتلىك ناتىق، سۆزمەن.

«كَانَ النَّجَاحُ حَلِيفِي»: مۇۋەپپەقىيەت قازاندىم.

حَلِيقٌ ج حِلَاقٌ وَحَلْقَى: چۈشۈرۈۋېتىلگەن چاچ ـ ساقال.

حَلِيقُ الذَّقَنِ: ساقلى ئېلىنغان.

حَلِيلٌ ج أَحِلَّاءُ: ئەر، جورا.

حَلِيلَةٌ ج حَلَائِلُ: ئايالى، جورىسى، خوتۇنى.

«وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِيْنَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ» ‹قرآن›: يەنى ئۆز پۇشتىڭلاردىن بولغان بالىلىرىڭلارنىڭ ئايالىرىنى ئېلىشىڭلار ھارام قىلىندى.

حَلِيمٌ حَلِيمَةٌ م ج حُلَمَاءُ: مۇلايىم، يۇمشاق، سەۋرچان، تەمكىن، كەڭ قورساق، چىداملىق.

اَلْحَلِيمُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بىرى بولۇپ «بەندىلىرىنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدىغان زات» دېگەن مەنىنى.

«وَلَقَدْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهُم إِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ» ‹قرآن›: ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇلارنى ئەپۇ قىلدى، ئاللاھ ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى ھەلىمدۇر (يەنى ئاسىيلىق قىلغانلارنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدۇ).

حُلَيْمَةٌ صَغِيرَةٌ: ئەمچەك توپچىسى.

حَلِيٌّ. حَلِيَّةٌ: شېرىن، تاتلىق، مەززىلىك، لەززەتلىك، شېرىن سۆزلەر.

حَمَاءٌ. حَمَأَةٌ: سېسىق قارا لاي.

غَرِقَ فِي حَمَاءٍ: لايغا پېتىپ قالدى.

حَمَاةٌ ج حَمَوَاتٌ: قېينانا.

حِمَارٌ ج حَمِيرٌ وَ أَحْمِرَةٌ وَ حُمُورٌ وَ حُمُورَاتٌ: ئېشەك.

«وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيْرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِيْنَةً» ‹قرآن›: ئاللاھ ئاتنى، خېچىرنى ۋە ئېشەكنى مىنىشىڭلار ئۈچۈن ۋە زىننەت ئۈچۈن ياراتتى.

حِمَارُ الزَّرَدِ: ياۋا تاغىل ئات.

حِمَارُ الْوَحْشِ: ياۋا ئېشەك، قۇلان.

حِمَارَةٌ ج حَمَائِرُ: ماداً ئېشەك.

حَمَاسٌ . حَمَاسَةٌ: قەھرىمانلىق؛ قىزغىنلىق.

«عِنْدَهُمْ حَمَاسَةٌ عَالِيَةٌ فِي الْعَمَلِ»: ئۇلارنىڭ ئەمگەك قىزغىنلىقى يۇقىرى.

حَمَاسِيٌّ: قىزغىنلىققا مۇناسىۋەتلىك، روھلۇق، تېتىك.

حُمَاقٌ: چېچەك، سۇ چېچەك.

حَمَاقَةٌ: گالۋاڭ بولماق، نادان بولماق، ئەخمەق بولماق.

حِمَالَةٌ ج حَمَائِلُ: باغ، (نەرسىنىڭ بېغى)، ھاممالچىلىق.

حِمَالَةُ الْوِعَاءِ: قاچىنىڭ بېغى.

حَمَامٌ ج حَمَائِمُ: كەپتەر.

بُرْجُ الْحَمَامِ: كەپتەر قەپەسى، كەپتەرخانا.

حَمَامٌ جَبَلِيٌّ: ياۋا كەپتەر.

حَمَامٌ بَرِّيٌّ: ياۋا كەپتەر.

حَمَامُ الزَّاجِلِ: خەۋەرچى كەپتەر، خەت كەپتىرى.

حَمَامٌ مُتَوَّجٌ: تاجلىق كەپتەر.

رَعْيُ الْحَمَامِ: كەپتەر بېقىش.

حَمَامٌ مُطَوَّقٌ: پاختەك.

حَمَامٌ هَزَّازٌ: يەملىكى تومپىيىپ چىققان كەپتەر، پوقاق كەپتەر.

حُمَامَةٌ: تېرىنىڭ قىزىللىقى؛ بىر خىل ئۆسۈملۈك.

حِمَامٌ: ئۆلۈم، ئەجەل، ھالاكەت.

حَمَامَةٌ ج حَمَائِمُ: كەپتەر؛ چىرايلىق ئايال، گۈزەل ئايال.

حَمَامَةُ السَّلَامِ: تىنچلىق كەپتىرى.

حِمَايَةٌ: قوغدىماق، ساقلىماق، مۇھاپىزەت قىلماق.

حِمَايَةُ الْبِيئَةِ: مۇھىت ئاسراش، مۇھىتنى قوغداش.

حِمَايَةٌ دُوَلِيَّةٌ: جاھانگىر دۆلەتلەرنىڭ كىچىك ۋە ئاجىز دۆلەتلەرگە بولغان قوغداش تۈزۈمى.

اَلْحِمَايَةُ الْجُمْرُكِيَّةُ: قوغدىنىش چېگرا بېجى.

حِمَايَةُ الْأُمُومَةِ: ئانا ـ بالىلارنىڭ ساقلىنىنى ساقلاش، ئاياللارنى قوغداش.

حَمَأَ يَحْمَأُ حَمْأً الْبِئْرَ: قۇدۇقنى تازىلىدى، پاكىزلىدى، لاينى ئادالىدى.

حَمِيَ يَحْمَأُ حَمْأً عَلَيهِ: ئۇنىڭغا ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

حَمِئَتِ الْبِئْرُ: قۇدۇق تىنىپ كەتتى، لاتقىلىشىپ كەتتى.

حَمِيَ الْمَاءُ: سۇ لېيىدى، تەمى ئۆزگىرىپ كەتتى.

حُمَةٌ: تىكەن، نەشتەر.

حَمْحَمَ يُحَمْحِمُ حَمْحَمَةً الْحِصَانُ: ئايغىر كىشنىدى.

حَمْحَمَةٌ: كىشنەش.

حَمِدَ يَحْمَدُ حَمْدًا وَ مَحْمَدًا: ماختىدى، مەدھىيىلىدى، ھەمدۇ سانا ئېيتتى، رەھمەت ئېيتتى، تەشەككۈر ئېيتتى.

حَمِدَهُ: ئۇنىڭغا تەشەككۈر بىلدۈردى.

حَمِدَ اللّٰهَ: ئاللاھقا ھەمدۇ سانا ئېيتتى.

حَمْدٌ: ماختىماق، مەدھىيىلىمەك، ھەمدۇ سانا ئېيتماق، ئالقىشلىماق.

«فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا»

«قۇرئان»: رەببىڭغا تەسبىھ ئېيتقىن، ھەمدى ئېيتقىن ۋە ئۇنىڭدىن مەغپىرەت تىلىگىن، ئاللاھ ھەقىقەتەن تەۋبىنى بەك قوبۇل قىلغۇچىدۇر.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ: ھەمدۇ سانا ئاللاھقا خاس، ئاللاھقا شۈكرى.

حُمَدَةٌ: كۆپ ماختىغۇچى، كۆپ مەدھىيىلىگۈچى.

حَمْدَلَ يُحَمْدِلُ حَمْدَلَةً: «ئەلھەمدۇ لىللا» دېدى، ئاللاھقا ھەمدۇ سانا ئېيتتى.

حَمِرَ يَحْمَرُ حَمَرًا الْفَرَسُ: (بوغۇز ئېغىر كېلىپ) ئاتنىڭ قورسىقى ئېسىلىپ قالدى، كۆپۈپ قالدى.

حَمِرَ الرَّجُلُ: كىشى غەزەپلەندى.

حَمْرٌ: سېغىز لاي.

حَمْرَاءُ ج حُمْرٌ: قىزىل، قىزىل تەنلىك، قىزىل

جىنسلىق؛ قەھەتچىلىك؛ قاتتىق ئىسسىق.

اَلْهُنْدُ الْحُمْرُ: ئىندىئانلار.

اَلْحُرِّيَةُ الْحَمْرَاءُ: قانلىق كۆرەش ئارقىلىق قولغا كەلگەن ئەركىنلىك.

لَيْلَةٌ حَمْرَاءُ: ناخشا ـ تانسا كېچىلىكى، ناخشا ـ ئۇسسۇل كېچىلىكى.

اَلْأَشِعَّةُ تَحْتَ الْحَمْرَاءِ: فىزىكا ئىلمىدىكى كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدىغان بىر خىل نۇرنىڭ نامى، ئۇلتىرا بىنەپشە نۇر.

حُمْرَةٌ: قىزىللىق.

حَمْرَةٌ: لەۋ گىرىمى، لەۋ سۈرۈخ.

حَمْزَيَحْمِزُ حَمْزًا: ئېچىشتۇردى، تىلىنى قورىدى.

حَمَزَ الشَّفْرَةَ: قىتىراقنى بىلىدى، قىتىراقنى ئىتتىكلەتتى.

حَمَسَ يَحْمُسُ و يَحْمِسُ حَمْسًا: غەزىپىنى قوزغىدى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

حَمَسَ اللَّحْمَ: گۆشنى قورۇدى.

حَمَسَ الشَّخْصَ: غەزەپلەندۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

حَمَسَ بِالشَّيْءِ: نەرسىگە قىزىقتى، ھەۋەس قىلدى.

حَمِسَ يَحْمَسُ حَمَسًا: قىزغىن بولدى؛ باتۇر بولدى، غەيرەتلىك بولدى.

حَمُسَ يَحْمُسُ حَمَاسَةً: باتۇر بولدى، شىجائەتلىك بولدى، قەھرىمان بولدى.

حَمِسٌ: قىزغىن، غەيرەتلىك.

حَمْسَاءُ: قۇرغاقچىلىق.

سَنَةٌ حَمْسَاءُ: قۇرغاقچىلىق يىلى.

حَمَشَ يَحْمُشُ حَمْشًا وَ حَمْشَةً النَّاسَ: كىشىلەرنى غەزەپلەندۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى، توپلىندى.

حَمِشَ يَحْمَشُ حَمَشًا الرَّجُلُ: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

حَمِشَتِ السَّاقُ: پاچاق ئىنچىكىلەپ كەتتى.

حَمَصَ يَحْمُصُ يَحْمِصُ حَمْصًا وَ حُمُوصًا الْجُرْحُ: ئىششىقى ياندى.

حَمَصَ الدَّوَاءُ الْجُرْحَ: دورا يارىنى ساقايتتى.

حَمَصَ الْعَرَقُ عَنِ الْجِسْمِ: تەر قۇرىدى، تەر تۆگىدى.

حَمَصَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنىڭ تەرى قۇرىدى.

حَمَضَ يَحْمُضُ حَمَضًا عَنْهُ: يامان كۆردى.

حَمَضَ بِهِ: كۆڭلى تارتتى.

حَمِضَ يَحْمَضُ حَمَضًا: ئاچچىق ـ چۈچۈك بولدى.

حَمُضَ يَحْمُضُ حُمُوضَةً الشَّيْءُ: نەرسە ئاچچىق ـ چۈچۈك بولدى.

حَمْضٌ ج حُمُوضٌ وَأَحْمَاضٌ: چۈچۈمەل، ئاچچىق ـ چۈچۈك.

فُؤَادٌ حَمْضٌ وَ نَفْسٌ حَمْضَةٌ: يىرگىنىشلىك كىشى.

شَجَرٌ حَمْضِيٌّ: قىرتاق تەملىك مېۋىلەر.

حِمْضٌ: كىسلاتالىق.

اَلْحَمْضِيَّاتُ: لىمونغا ئوخشاش ئاچچىق ـ چۈچۈك مېۋىلەر.

حَمَطَ يَحْمِطُ حَمْطًا الشَّيْءَ: سويدى.

حَمِقَ يَحْمَقُ وَ حَمُقَ يَحْمُقُ حَمْقًا وَحَمَاقَةً: گالۋاڭ بولدى، ئەخمەق بولدى، تەلۈە بولدى، كاللىسى ئىشلىمەس بولدى، ھاماقەت بولدى.

حَمِقَتِ السُّوقُ: بازار كاساتلاشتى.

حُمْقٌ: گالۋاڭ بولماق، نادان بولماق، ئەخمەق بولماق.

حَمْقَانُ: ئاچچىقى يامان.

حَمْقِيقُ: چېچەك، سۇ چېچەك.

حَمَلَ يَحْمِلُ حَمْلاً: كۆتۈردى، يۈدىدى، كۆتۈرۈۋالدى، زىممىسىگە ئالدى، ئۈستىگە ئالدى؛ قۇتراتتى.

«لاَ تَحْمِلِ الْكَلاَمَ عَلَى مَحْمَلِ الْهَزْلِ»: سۆزنى چاقچاققا بۇرىمىغىن.

«إِنَّ مَايَحْمِلُهُ مِنْ مَشَاعِرِ الْوُدِّ وَالإِخْلاَصِ يَجْعَلُنَا نَثِقُ بِحُسْنِ نِيَّتِهِ»: ئۇنىڭ دىلىدىكى دوستلۇق ۋە سەمىمىيلىك تۇيغۇلىرى ئۇنىڭ توغرا نىيىتىگە بىزنى ئىشىنىدىغان قىلدى.

حَمَلَ عَلَى نَفْسِهِ: رىيازەت چەكتى.

حَمَلَ عَنْهُ: كەڭ قورساق بولدى.

تَحْمِلُ الْكَلِمَةُ مَعْنًى جَدِيْدًا: يېڭى مەنا بېرىدۇ.

حَمَلَ الْعِلْمَ: ئوقۇتتى، بىلىم بەردى، ئىلىم رېۋا-يەت قىلدى، نەقىل كەلتۈردى.

حَمَلَ الْإِسْلَامَ: مۇسۇلمانچىلىققا ئەمەل قىلدى.

«حَمَلَ فُلَانٌ الْحِقْدَ عَلَى فُلَانٍ»: ئۆچمەنلىك ساقلىدى.

«حَمَلَ إِلَيْهِ الرِّسَالَةَ»: ئۇنىڭغا خەت ئېلىپ باردى.

حَمَلَهُ عَلَى الْأَمْرِ: قۇتراتتى.

حَمَلَ الْأَمْرَ مَحْمَلَ الْجِدِّ: ئەستايىدىل قارىدى، جىددىي تۇتتى.

حَمَلَ الشَّيْءَ عَلَى الْآخَرِ: تەڭ ئورۇنغا قويدى، بىر تاياقتا ھەيدىدى.

حَمَلَ شَهَادَةً: دىپلومغا ئېرىشتى.

حَمَلَتِ الشَّجَرَةُ: دەرەخ مېۋىلىدى، مېۋە بەردى.

حَمَلَهُ عَلَى غَيْرِ مَحَلِّهِ: خاتا چۈشەندى، يامان تەرەپكە تارتتى.

حَمَلَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ھامىلدار بولدى.

«فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا» (قرآن): مەريەم ھامىلدار بولدى، (ئائىلىسىدىن) يىراق بىر جايغا كەتتى.

حَمَلَ لَقَبًا: نامغا ئېرىشتى، شەرەپلىك نامغا ئېرىشتى.

حَمَلَ حَمْلَةً عَلَيْهِ: ھۇجۇم قىلدى، ھەملە قىلدى، ئېتىلدى.

حَمْلٌ: كۆتۈرمەك، ئۇستىگە ئالماق؛ 6.249 كىلوگرامغا تەڭ ئېغىرلىق؛ ھامىلە؛ كاجۋا؛ مېۋە.

حَمْلٌ ج أَحْمَالٌ وَ حُمُولٌ: مېۋە؛ ھامىلدارلىق.

عَدَمُ الْحَمْلِ: تۇغماسلىق.

حَمَلٌ ج حَمْلَانٌ وَ أَحْمَالٌ: قوزا، يامغۇرلۇق بۇلۇت.

بُرْجُ الْحَمَلِ: ھەمەل بۇرجى.

حِمْلٌ ج أَحْمَالٌ و حُمُولَةٌ: يۈك؛ كاجۋا؛ ئەپكەش.

«قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيْرٍ» (قرآن): ئۇلار: «پادىشاھنىڭ (تامغىسى بىلىنغان) قەدەھنى يوقىتىپ قويدۇق، ئۇنى تېپىپ كەلگەن كىشىگە (مۇكاپات ئۇچۇن) بىر تۆگە ئاشلىق بېرىلىدۇ» دېدى.

حِمْلٌ ثَقِيلٌ: ئېغىر يۈك.

حِمْلُ الْبَعِيرِ: بىر تۆگە يۈك.

حِمْلَاجٌ ج حَمَالِجُ: شامال سانduqى.

حَمْلَةٌ ج حَمَلَاتٌ: ھۇجۇم، تۈيۇقسىز زەربە.

حَمْلَةٌ اِسْتِكْشَافِيَّةٌ: چارلاش ھەربىكتى.

حَمْلَةٌ حَرْبِيَّةٌ: ھەربىي يۈرۈش.

حَمْلَةُ اِعْتِقَالَاتٍ: باستۇرۇش ھەربىكتى.

حَمْلَةُ مَحْوٍ أَوْ مُكَافَحَةِ الْأُمِّيَّةِ: ساۋاتسىزلىقنى يۇيۇش ھەربىكتى.

حَمْلَةٌ اِنْتِخَابِيَّةٌ: سايلام ھەربىكتى، سايلام رىقابىتى.

حَمْلَةُ شَعْوَاءُ: قاتتىق ھۇجۇم، شىددەتلىك ھۇجۇم.

حَمْلَةٌ كَلَامِيَّةٌ: قەلەم كۈرىشى.

حَمْلَةٌ حَامِيَةٌ: تەلۈلەرچە ھەربىكەت، تەلۈلىك.

حَمْلَقَ يُحَمْلِقُ حَمْلَقَةً: ئالىيىپ قارىدى، تىكىلىپ قارىدى، چەكچەيدى.

حَمْلَقَةٌ: چەكچەيمەك، ئالايماق.

حِمْلِيٌّ: سۇ ساتقۇچى، سۇچى، ئەپكەشچى.

حَمَّ يَحُمُّ حَمَّا الشَّيْءُ: نەرسە قاپقارا بولۇپ كەتتى.

حُمَّ لَهُ ذَلِكَ: تەقدىر قىلىندى، پۈتۈلدى.

حَمَّ اللّٰهُ الْأَمْرَ: ئاللاھ تەقدىر قىلدى، ئاللاھ پۈتتى.

حُمَّ الْقَضَاءُ: قازا پۈتۈلۈپ كەتكەن، ساقلانغىلى بولمايدىغان.

حُمَّ الرَّجُلُ: كىشى تەپ كېسىلى بولدى، كېزىك بولدى.

حَمَّ يَحُمُّ حَمَّا الْمَاءَ: سۇنى ئىسسىتتى.

حَمٌّ: قىزىقلىق، ئىسسىقلىق.

حَمُّ الظَّهِيرَةِ: چىكتى چۈشتىكى ھاۋانىڭ ئىسسىقلىقى.

حُمَمٌ: يانار تاغنىڭ لاۋىسى.

حُمَمٌ مِنَ الْقَنَابِلِ: بىر دۆۋە بومبا.

حَمَّادٌ: كۆپ ماختىغۇچى، كۆپ مەدھىيىلىگۈچى.

حَمَّارٌ ج حَمَّارَةٌ: ئېشەكچى.

حَمَّارَةٌ ج حَمَّارٌ: قانتتىق ئىسسىق.

حُمَاقٌ: چېچەك ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش بىر خىل كېسەللىك.

حَمَّالٌ: ھاممال، يۈك توشۇغۇچى.

حَمَّالَةٌ: يۈك كۆتۈرگۈچى، ھاممال؛ يۈك كۆتۈرگۈچى ئەسۋاب.

حَمَّالَةُ الصَّدْرِ: لىپتىك، باغىرداق.

حَمَّامٌ ج حَمَّامَاتٌ: مۇنچا، سەررا‌پ.

«كَانَتِ الْحَمَّامَاتُ الْعَامَّةُ وَاسِعَةَ الْإِنْتِشَارِ فِي كَثِيْرٍ مِنَ الْمُدُنِ»: ئاممىۋى مۇنچىلار نۇرغۇن شەھەرلەردە كەڭ تارقالغانىدى.

حَمَّامُ الدَّمِ: قىرغىنچىلىق.

حَمَّامُ بَحْرٍ: دېڭىز مۇنچىسى (دېڭىز سۈيىدە يۇيۇنۇش)

حَمَّامُ زَيتٍ: چاچنى ماي سۈركەپ ئۇۋلاش.

حَمَّامُ بُخَارٍ: پار مۇنچىسى.

حَمَّامُ شَمْسٍ: قۇياش مۇنچىسى (ئاپتاپقا قاقلىنىش)

حَمَّامُ جَافٌّ: ئاپتاپ مۇنچىسى (ئاپتاپقا قاقلىنىش)

حَمَّامٌ عَامٌّ: ئاممىۋى مۇنچا.

حَمَّامُ سِبَاحَةٍ: سۇ ئۇزۇش كۆلى.

حَمَّامَاتٌ كِبْرِيتِيَّةٌ: گۈڭگۇرتلۇك ئارشاق، گۈڭگۇرتلۇك ئىسسىق سۇ.

حَمَّامِيٌّ: مۇنچىغا مەنسۇپ، مۇنچىغا ئائىت.

حَمَّةٌ: ئارشاق، ئىسسىق سۇ.

حِمَّةٌ ج حِمَمٌ: ئۆلۈم، ھالاكەت؛ تەر.

حُمَّةٌ ج حُمَمٌ وَحِمَامٌ: كۆمۈر، تەپ كېسىلى، قىزىتما كېسىلى، كېزىك؛ كۆيگەن نەرسىلەر.

حُمَّةُ خَيْبَةٍ: يامان سۈپەتلىك بەزگەك.

حُمَّةُ رَاجِعَةٌ: قايتا قوزغىلىدىغان كېزىك.

حُمَّةُ الرِّيقِ: ئۆزگىرىشچان قىزىتما.

اَلْحُمَّةُ الصَّفْرَاءُ: سېرىق قىزىتما.

اَلْحُمَّةُ الْمُجِّيَّةُ الشَّوْكِيَّةُ: تارقىلىشچان مېكە يالالۇغى.

حُمَّةٌ قِرْمِزِيَّةٌ: سكارلاتىنا بەزگىكى.

حُمَّةٌ مَعْنَوِيَّةٌ: كېزىك، تەپ.

حُمَّةُ الْمَلَارِيَا: بەزگەك.

حُمَّةُ النِّفَاسِ: چىللە قىزىتمىسى.

حَمَّرَ يُحَمِّرُ تَحْمِيرًا الْجِلْدَةَ: تېرىنى قىزىل بويىدى.

حَمَّرَ فُلَانًا: پالانىنى ئېشەك دېدى.

حَمَّرَ اللَّحْمَ: گۆشنى قاقلىدى، كاۋاپ قىلدى.

حَمَّرَ الثَّوْبَ: كىيىمنى بويىدى، رەختنى قىزىل بويىدى.

حَمَّرَتْ شَفَتَيْهَا: ئايال ئىككى لېۋىنى قىزىل بويىۋالدى.

حَمَّسَ يُحَمِّسُ تَحْمِيسًا: غەزەپلەندۈردى، قوزغىدى، ھاياجانلاندۇردى، تەسىرلەندۈردى.

حَمَّسَ الْحِمَّصَ: پۇرچاقنى قورۇدى.

حَمَّصَ يُحَمِّصُ تَحْمِيصًا الْحَبَّ: داننى پىشۇردى.

حَمَّصَ اللَّحْمَ: گۆشنى قاقلىدى.

حَمَّصَ الْقَهْوَةَ: قەھۋە دەملىدى.

حَمَّصَ الْخُبْزَ: تاننى قاقلاپ پىشۇردى.

حَمَّصَ الدَّوَاءُ الْجُرْحَ: دورا يارىنى ساقايتتى.

حِمَّصٌ ج حُمَّصَةٌ: پۇرچاق.

حُمَّصَةٌ ج حُمَّصَاتٌ: مېكە لىپىلدىقى (بوۋاقلار-نىڭ)

حَمَّضَ يُحَمِّضُ تَحْمِيضًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئېچىتتى.

حَمَّضَ الْمَاشِيَةَ: چارۋىغا ئاچچىق ئوت بەردى، قىرتاق ئوت بەردى.

حَمَّضَ فِي الشَّيْءِ: ئازايدى.

حَمَّضَتِ الْمَاشِيَةُ: چارۋا ئاچچىق ئوت يېدى.

حَمَّطَ يُحَمِّطُ تَحْمِيطًا الْكَرْمَ أَوْ عَلَيْهِ: تامنى باراڭ قىلدى، ئۈزۈمگە باراڭ ياسىدى.

حَمَّطَ الشَّيْءَ: كىچىكلەتتى.

حَمَّطَهُ: يېنىككىنە ئۇردى.

حَمَّقَ يُحَمِّقُ تَحْمِيقًا الرَّجُلَ: گالۋاڭ كۆردى، ئەخمەق كۆردى، دۆت دەپ قاردى.

حَمَّقَ الرَّأْيَ: بۇ پىكىرنى ئەخمىقانىلىققا چىقاردى.

حَمَّلَ يُحَمِّلُ تَحْمِيلاً: كۆتۈرگۈزدى، يۈكلىدى، يۈك ئارتتى، قاچىلىدى، باستى، زورلىدى.

«لاَ تُحَمِّلْ نَفْسَكَ مَالاَتُطِيْقُ»: ئۆزۈڭنى قولۇڭدىن كەلمەيدىغان ئىشقا زورلىمىغىن، ئۆزۈڭگە كۆتۈرەلمەيدىغان يۈك ئارتمىغىن.

«سَلَّمْتُ مَاحَمَّلَنِي صَدِيْقِي مِنَ الْهَدَايَا إِلَى أَهْلِهِ»: دوستۇم ئائىلىسىگە بېرىش ئۈچۈن ماڭا كۆتۈرتۈپ قويغان سوۋغاتلارنى تاپشۇرۇپ بەردىم.

«مَثَلُ الَّذِيْنَ حُمِّلُوا التَّوْرَاةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا» ‹قرآن›: تەۋراتنى كۆتۈرۈشكە (يەنى ئەمەل قىلىشقا) تەكلىپ قىلىنغان، ئاندىن ئۇنى كۆتۈرمىگەنلەر خۇددى كىتاب يۈكلەنگەن ئېشەككە ئوخشايدۇ.

حَمَّلَهُ الشَّيْءَ: يۈكلىدى.

حَمَّمَ يُحَمِّمُ تَحْمِيمًا الْمَاءَ: سۇنى قىزىتتى، سۇنى ئىسسىتتى.

حَمَّمَتِ الأُمُّ طِفْلَهَا: ئانا بالىسىنى ئىسسىق سۇ بىلەن يۇدى.

حُمَّى ج حُمَّيَاتٌ: تەپ كېسىلى، بەزگەك.

ضِدُّ الْحُمَّى: قىزىتما قايتۇرۇش دورىسى.

«زَالَتْ عَنْهُ الْحُمَّى بَعْدَأَنْ فَعَلَ الدَّوَاءُفِعْلَهُ»: دورا تەسىر كۆرسەتكەندىن كېيىن ئۇنىڭ قىزىتمىسى ياندى.

حُمِّيٌّ: قىزىتمىغا ئائىت، قىزىتمىغا مۇناسىۋەتلىك.

حَمْوٌ ج أَحْمَاءُ: قېينانا.

حَمُودٌ: ھەمدە ئېيتقۇچى، تەشەككۇر بىلدۈرگۈچى، ماختىغۇچى.

حُمُوضَةٌ: چۈچۈمەللىك، ئاچچىق - چۈچۈكلۈك، كىسلاتالىق، ئېچىپ قالغان، ئېچىماق.

حَمُولٌ: جاپاكەش، چىداملىق، سەۋرچان، مۇلايىم.

حَمُولُ الْبَحْرِ: دېڭىز يوسۇنى.

حَمُولَةٌ ج حَمُولاَتٌ: يۈك ئارتىلىدىغان ھايۋانلار.

«وَمِنَ الأَنْعَامِ حَمُوْلَةً وَفَرْشًا» ‹قرآن›: ئاللاھ چاھارپايلارنى (يەنى تۆگە، كالا، قويلارنى)، يۈك كۆتۈرىدىغانلارنى، بوغۇزلىنىدىغانلارنى يارالتتى.

حُمُولَةٌ ج حُمُولاَتٌ: يۈك قاچىلاش ۋە يۆتكەش كىراسى.

حُمُوٌّ: قاتتىق ئىسسىق، تومۇز ئىسسىق.

حُمُوَّةُ الأَلَمِ: قاتتىق ئاغرىش.

حَمَى يَحْمِي حَمْيًا وَ حِمَايَةً: قوغدىدى، ساقلىدى، ھىمايە قىلدى.

حَمَى يَحْمِي حِمْيَةَ الْمَرِيضَ: كېسەلنى پەرھىز تۇتقۇزدى، كېسەلگە زىيان قىلىدىغان تاماقنى چەكلىدى.

حَمِيَ يَحْمَى حَمْيًا وَ حَمِيًّا وَ حُمُوًّا: قاتتىق ئىسسىق بولدى.

حَمِيَتْ غَضَبُهُ: ئۇنىڭ غەزىپى تاشتى.

حَمِيَ الْوَطِيسُ: ئۇرۇش قىزىپ كەتتى، ئەۋجىگە چىقتى.

حَمِيَ مِنَ الشَّيْءِ: باش تارتتى.

حِمًى: قوغدىماق، ساقلىماق، ھىمايە قىلماق؛ چېگرا، چارگاھ.

حِمَى اللّٰهِ: ئاللاھنىڭ چەكلىگەن نەرسىلىرى.

حِمْيَةٌ: كېسەلنىڭ يېمەكتىن پەرھىز تۇتۇشى.

طَعَامُ الْحِمْيَةِ: كېسەل تامىقى.

حَمِيدٌ م حَمْدَاءُ: مەدھىيىلىنىدىغان، ماختاشقا ئەرزىيدىغان، ماختاشقا لايىق.

اَلْحَمِيدُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «مەدھىيىگە لايىق زات» دېگەن مەنىنى كېلىدۇ.

«وَمَانَقَمُوا مِنْهُمْ اِلاَّ أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْحَمِيْدِ» ‹قرآن›: ئۇلار مۆمىنلەرنى پەقەت غالىب، مەدھىيىگە لايىق ئاللاھقا ئىمان ئېيتقانلىقلىرى ئۈچۈنلا يامان كۆردى.

اَلْمَسَاعِي الْحَمِيدَةُ: گۈزەل ئىشلار، مەدھىيە

لەشكە لايىق ئىشلار؛ دوستانە ۋاستىچىلىق.

حِمْيَرٌ: ھىمىيەر (قەدىمكى يەمەندە ئۆتكەن بىر قەبىلە)

حُمَيْرَةُ: قىزىل كېسىلى.

حِمْيَرِيٌّ: ھىمىيەر، ھىمىيەرگە مەنسۇپ.

حُمَيْقَاءُ: چېچەك، سۇ چېچەك.

حُمَيْقَى: چېچەك، سۇ چېچەك.

حَمِيلٌ ج حُمَلاَءُ: تاشلۇبتىلىپ باشقىلار تەرىپىدىن بېقىۋېلىنغان بوۋاق.

حَمِيلَةٌ ج حَمَائِلُ: تاشلۇبتىلىپ باشقىلار تەرىپىدىن بېقىۋېلىنغان بوۋاق.

حَمِيلَةُ عَلَيْنَا: بىز ئۇچۇن يۈك.

حَمِيمٌ ج أَحِمَّاءُ: دوست؛ تۇغقان؛ ئىسىق سۇ ياكى قاينىق سۇ؛ تەر؛ ئىسرىق سېلىنىدىغان چوغ؛ قاتتىق ئىسسىق؛ قاتتىق ئىسسىقتىن كېيىن ياغىدىغان يامغۇر.

«اِدْفَعْ بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ فَاِذَا الَّذِى بَيْنَكَ وَ بَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ» ‹قرآن›: ياخشى خىسلەت ئارقىلىق (يامان خىسلەتكە) تاقابىل تۇرغىن، (شۇنداق قىلساڭ) سەن بىلەن ئۆزىنىڭ ئارىسىدا ئاداۋەت بار ئادەم گويا سىرداش دوستۇڭدەك بولۇپ قالىدۇ.

«كَمَنْ هُوَخَالِدٌ فِى النَّارِ وَ سُقُوا مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ» ‹قرآن›: (مۇنداق تەقۋادارلار) دوزاختا مەڭگۈ قالىدىغان، قاينىقسۇ بىلەن سۇغىرىلىپ (قىزىقلىقتىن) ئۇچەيلىرى پارە-پارە قىلىنىدىغانلار بىلەن ئوخشاشمۇ؟

حَمِيمَةٌ ج حَمَائِمُ: ئىسسىق سۇ؛ ئىسسىق سۇت؛ ئېسىل تۆگە.

حُمَيَّا: ھاراق ۋە ھەر بىر نەرسىنىڭ ئۆتكۈر ۋە كۈچلۈكلىكى.

حُمَيَّا الْخَمْرِ: ھاراقنىڭ كۈچلۈكلىكى.

حُمَيَّا الشَّبَابِ: ياشلىقنىڭ چۈسلۇقى.

حَنَا يَحْنُو حَنْوًا: كۆيۈندى، ئىچىنى ئاغرىتتى، ھېسداشلىق قىلدى.

حَنَا يَحْنُو حُنُوًّا الشَّيْءَ: ئەگدى.

حَنَاذٌ: قۇياش، كۈن.

حِنَاكٌ ج حُنُوكٌ: تاقاق، نۇقتا.

حَنَانٌ: ھېسداشلىق، ئىچ ئاغرىتىش، مەرھەمەت قىلىش.

«وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا وَزَكَاةً وَكَانَ تَقِيًّا» ‹قرآن›: بىز ئۇنىڭغا مەرھەمەت قىلىش ۋە ئۇنى (ناچار خىسلەتلەردىن) پاك قىلىش يۈزىسىدىن (شۇنداق قىلدۇق)، يەھيا تەقۋادار ئىدى.

حَنَأَيَحْنَأُحَنْأًالْمَكَانُ: جاي بېشىللىققا پۈركەندى.

حَنِبَ يَحْنَبُ حَنَبًا الشَّيْخُ: قېرى ئادەم مۇكچىيىپ قالدى، دوك بولۇپ قالدى.

حَنِبَ الْفَرَسُ: ئاتنىڭ پاچىقى ئەگىر بولۇپ قالدى.

حَنْبَرَ يُحَنْبِرُ حَنْبَرَةَ الْبَرْدُ: سوغۇق قاتتىق بولدى.

حَنْبَطَ يُحَنْبِطُ حَنْبَطَةً: قېتىپ قالدى.

حَنْبَلِيٌّ ج حَنَابِلَةٌ: ھەنبەلى مەزھىپىگە مەنسۇپ ئادەم، ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلگە ئەگەشكۈچى ئادەم.

اَلْحَنْبَلِيَّةُ: ھەنبەلى مەزھىپى.

حَنِثَ يَحْنَثُ حِنْثًا: قەسەمنى بۇزدى؛ گۇناھ قىلدى؛ باتىلغا مايىل بولدى.

حِنْثٌ: گۇناھ، كوفرى.

«وَكَانُوايُصِرُّونَ عَلَى الْحِنْثِ الْعَظِيمِ» ‹قرآن›: ئۇلار چوڭ گۇناھتا (يەنى كۇفردا) چىڭ تۇرغانىدى.

حَنْجَرٌ. حَنْجَرَةٌ ج حَنَاجِرُ: گال، ھەلقۇم، كېكىردەك.

بَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ: قىيىن ھالەتتە قالدى، يۈرەك ئېغىزغا قاپلىشىپ قالدى.

«وَاِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ» ‹قرآن›: بۇ چاغدا كۆزۈڭلار چەكچىيىپ قالغان، يۈرىكىڭلار ئاغزىڭلارغا قاپلىشىپ قالغان.

حَنْجَلَ يُحَنْجِلُ حَنْجَلَةً الْحِصَانُ: ئايغىر تەپتى.

حَنْجَلَ الْحَيَوَانَ: ھايۋاننى بوغۇزلىدى، زەبىھ قىلدى.

حَنْجَلٌ ج حَنَاجِلُ: قىسقۇچ پاقا.

حُنْجُورٌ ج حَنَاجِرُ: گال، ھەلقۇم، كېكىردەك.

حَنْحَنَ يُحَنْحِنُ حَنْحَنَةً عَلَيْهِ: ئىچى ئاغرىتتى، كۆيۈندى.

حِنْدِسٌ ج حَنَادِسُ: قاراڭغۇ كېچە، قاپقاراڭغۇ.

حَنْدَقُوقٌ ج حَنْدَقُوقَى و حِنْدَقُوقَى: بىر خىل خۇش بۇي ئۆسۈملۈك؛ لەلەڭشىپ ماڭىدىغان ئۆزۈنتۇرا ئادەم؛ ئەخمەق.

حَنْدَوِيلٌ ج حَنْدَوِيلَاتٌ: قوناق ئۇنى بولكىسى، زاغرا، قوناق نېنى.

حَنَذَ يَحْنِذُ حَنْذًا و تَحْنَاذًا اللَّحْمَ: گۆشنى كاۋاپ قىلدى، ئوتقا قاقلاپ پىشۇردى.

حُنْذَةٌ: قاتتىق ئىسسىق، دەھشەت ئىسسىق.

حِنْذِيذٌ: كۆپ تەرلەيدىغان ئادەم ياكى ئات.

حَنِسَ يَحْنَسُ حَنَسًا: جەسۇرانە ئۇرۇش قىلدى.

حَنَشَ يَحْنِشُ حَنْشًا الصَّيْدَ: ئوۋ ئوۋلىدى.

حَنَشَهُ: قوغلىۋەتتى؛ ئۇنى قوتراتتى؛ غەزەپنى كەلتۈردى.

حَنَشَهُ الْحَيَّةُ: ئۇنى يىلان چېقىۋالدى، چىشلىۋالدى.

حَنَشَهُ عَنِ الْأَمْرِ: ئۇنى بۇردى.

حَنَشٌ ج أَحْنَاشٌ و حَنَشَةٌ: زەھەرلىك يىلان، چار يىلان

أَبُو حَنَشٍ: قىزىل لەگلەك.

حَنَطَ يَحْنِطُ حَنْطًا: نەپەس چىقاردى.

حَنَطَ الْجِلْدَ: تېرە قىزاردى.

حَنَطَ إِلَيْهِ: مايىل بولدى.

حَنَطَ يَحْنُطُ حُنُوطًا الزَّرْعُ: زىرائەت پىشتى، يېغىم ۋاقتى كەلدى.

حَنَطَ الشَّجَرُ: دەرەخ مېۋىسى پىشتى.

حِنْطَةٌ: بۇغداي.

حِنْطَةٌ سَوْدَاءُ: قارا بۇغداي.

حِنْطَةٌ لِرَحَى الْحَرْبِ: توپ يېمى، زەمبىرەك يېمى.

حُنْطُورٌ ج حَنَاطِيرُ: ئۇستى ئوچۇق ۋاگون؛ ئۇستى ئوچۇق ئاپتوموبىل.

حِنْطِيٌّ: بۇغداي ئۆڭلۈك، قوڭۇررەڭ.

حَنْظَلٌ: ئاچچىق تاۋۇز (كاۋا ئائىلىسىگە كىرىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك)

«طَعْمُهُ مُرٌّ كَالْحَنْظَلِ»: ئۇنىڭ تەمى ئاچچىق تاۋۇزدەك ئاچچىق.

حَنَفَ يَحْنِفُ حَنَفًا: مايىل بولدى، قىيسايدى، ئىگىلدى، ئاغدى.

حَنَفِيٌّ: ھەنەفىي مەزھىپىگە مەنسۇپ، ئىمام ھەنەفىيگە ئەگەشكۈچى.

حَنَفِيَّةُ حَرِيقٍ: ئوت ئۆچۈرۈش كىزانى.

حَنَفِيَّةٌ ج حَنَفِيَّاتٌ: جۈمەك.

فَتَحَ الْحَنَفِيَّةَ: جۈمەكنى ئاچتى.

حَنْفَاءُ ج حُنُوفٌ: ئىچى مايماق؛ يا؛ ئۇستۇرا؛ كىلە؛ تاش پاقىسى؛ گاھ ئىشچان، گاھ ھورۇن خىزمەتچى.

حَنِقَ يَحْنَقُ حَنَقًا: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

حَنِقَ مِنَ الْأَمْرِ: مەلۇم بىر ئىشتىن غەزەپلەندى، مەلۇم بىر ئىشتىن ئاچچىقلاندى.

حَنَقٌ: غەزەپ، ئاچچىق.

حَنِقٌ: غەزەپلەنگۈچى، ئاچچىقلانغۇچى، بىزار قىلغۇچى.

حَنَكَ يَحْنُكُ يَحْنِكُ حَنْكًا الْأُمُّ طِفْلَهَا: ئانا بالىسىنىڭ ئېغىزىنى سىلىدى.

حَنَكَ الدَّهْرُ الرَّجُلَ: زامان كىشىنى چېنىقتۇردى، تەجرىبىلىك قىلدى، تەجرىبىگە ئىگە قىلدى.

حَنَكَ الشَّيْءَ: چوشەندى، پۇختىلىدى.

حَنَكٌ ج أَحْنَاكٌ: تاماق (گال)، تامغاق، ئۇستۇنكى تاڭلاي.

حَنَكُ الْغُرَابِ: قاغىنىڭ تۇمشۇقى.

حُنْكٌ. حُنْكَةٌ: تەجرىبە، سەرگۈزەشتە.

«عُرِفَ بِحُنْكَتِهِ وَ دَهَائِهِ فِي مَجَالِ السِّيَاسَةِ»: ئۇ سىياسىي ساھەدە پىشقانلىقى، چوڭقۇر پىكىرلىكى بىلەن تونۇلغان.

حَنَّ يَحِنُّ حَنِينًا إِلَى: سېغىنىدى، تەلپۈندى، ئەسلىدى.

مَا حَنَّ عَنِّي: ماڭا يۈزكېلەلمەيدىغان ئىشنى قىلمىدى.

حَنَّ يَحِنُّ حِنَانًا عَلَيْهِ: ھېسداشلىق قىلدى، ئىچ ئاغرىتتى، كۆيۈندى، يۇرەكلىرى ئېقىپ كەتتى.

حِنَّاءٌ ج حِنَانٌ: خېنە، خېنە گۈل.

أَبُو الْحِنَّاءِ: قىزىل قۇيرۇقلۇق بۇلبۇل.

حُنَّانٌ: مېھرىبان، شەپقەتلىك، سېغىنغۇچى.

اَلْحَنَّانُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «مەرھەمەتلىك، شەپقەتلىك ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

أُمُّ الْحَنَّانِ: يۇمشاق مېڭە پەردىسى.

حَنَّأَ يُحَنِّؤُ تَحْنِيئًا: خېنە ياقتى، چاچ ـ ساقالنى بويىدى.

حَنَّبَ يُحَنِّبُ تَحْنِيبًا: مۈكچىيىپ قالدى، دوك بولۇپ قالدى.

حَنَّةٌ: ھېسداشلىق، ئىچ ئاغرىتىش.

حَنَّسَ يُحَنِّسُ تَحْنِيسًا: ئەخمەق قىلدى، ئويناتتى، كولدۇرلاتتى.

حَنَّطَ يُحَنِّطُ تَحْنِيطًا الْجُثَّةَ: جەسەتنى چىرىپ كېتىشتىن ساقلىدى، مومىيا قىلدى.

حَنَّطَ الْمَيِّتَ: ئۆلۈككە خۇش پۇراق نەرسىلەرنى سۈركىدى، جەسەتنى مومىيا قىلدى.

حَنَّطَ الرَّجُلُ: بۇغداي يېدى.

حَنَّطَ الْفِكْرَ: پىكرىنى ئۆزگەرتمەي ساقلاپ قالدى.

«أَثَّرَتْ بَعْضُ النَّظَرِيَّاتِ التَّقْلِيدِيَّةِ عَلَى الْأَدَبِ وَ حَنَّطَتْهُ تَحْنِيطًا وَ قَتَلَتْ فِيهِ رُوحَ الْجِدَّةِ وَالتَّطَوُّرِ»: بەزى ئىنئىنىۋى نەزەرىيىلەر ئەدەبىياتقا تەسىر كۆرسىتىپ، كونسېرۋاتىپلىق بىلەن قاراپ ئەدەبىياتنىڭ يېڭىلىق ۋە تەرەققىيات روھىنى ئۆچۈقتۇردى.

حَنَّكَ يُحَنِّكُ تَحْنِيكًا ـ هُ الدَّهْرُ: زامان كىشىنى چىنىقتۇردى، تەجرىبىلىك قىلدى، تەجرىبىگە ئىگە قىلدى.

حَنَّنَ يُحَنِّنُ تَحْنِينًا عَلَيْهِ: ئىچىنى ئاغرىتتى، كۆيۈندى، ھېسداشلىق قىلدى.

يُحَنِّنُ اللّٰهُ عَلَيْهِ: ئاللاھ ئۇنىڭغا كۆيۈنسۇن.

حَنَّنَ الشَّجَرُ: دەرەخ چېچەكلىدى.

حِنْوٌ ج أَحْنَاءٌ: ئەگرى، ئەگرىلىك، قىڭغىرلىق؛ يان تەرەپ.

حَنُونٌ: مېھرىبان، شەپقەتلىك، سېغىنغۇچى.

اَلْأَبُ الْحَنُونُ: كۆيۈمچان دادا.

اَلْأُمُّ الْحَنُونُ: كۆيۈمچان ئانا.

اَلصَّوْتُ الْحَنُونُ: يېقىملىق ئاۋاز.

اَلْقَلْبُ الْحَنُونُ: ئۇزۇك دىل.

حَنَى يَحْنِي حَنْيًا الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى.

حَنَى رَأْسَهُ إِحْتِرَامًا: ھۆرمەت يۈزىسىدىن بېشىنى ئىگىپ قويدى.

لَا يَحْنِي رَأْسَهُ لِأَحَدٍ: ھېچ ئادەمگە باش ئەگمەيدۇ.

حَنْيٌ: ئەگمەك.

حِنْيَةٌ: ياي شەكىللىك.

حِنْيَةُ الْعِمَارَةِ: ئەگمە ئىشىك.

حِنْيَةُ الْقَلْبِ: يۇرەكنىڭ چوڭقۇر قاتلىمى.

حَنِيذٌ: كاۋاپ، قاقلاپ پىشۇرۇلغان گۆش.

حَنِيرَةٌ ج حَنَائِرُ: گۇمبەز شەكىللىك ئۆگزە.

حَنِيفٌ ج حُنَفَاءُ: توغرا، ھەق؛ ياخشىلىق؛ تەرەپكە بۇزالغۇچى؛ توغرا پىكىرلىك؛ دىندا چىڭ تۇرغۇچى.

«وَمَاأُمِرُوا إِلاَّ لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّيْنَ حُنَفَاءَ وَ يُقِيْمُوا الصَّلَوةَ وَ يُؤْتُواالزَّكَوٰةَ وَذَلِكَ دِيْنُ الْقَيِّمَةِ» «قرآن»: ئۇلار پەقەت ئىبادەتنى ئاللاھقا خالىس قىلغان، ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلغان ھالدا (يالغۇز) ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇلدى. نامازنى ئادا قىلىشقا، زاكاتنى بېرىشكە (بۇيرۇلدى)، ئەنە شۇلار (يەنى ئىبادەت، ئىخلاس ناماز، زاكاتلار) توغرا دىندۇر.

اَلدِّينُ الْحَنِيفُ: توغرا دىن، ھەق دىن، ئىسلام دىنى.

«فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّيْنِ حَنِيْفًا» «قرآن»: باتىل دىنلاردىن بۇرۇلۇپ ئىسلام دىنىغا يۈزلەنگىن.

حَنِيقٌ ج حُنَقَاءُ: غەزەپلەنگۈچى، ئاچچىقلانغۇچى، بىزار بولغۇچى.

حَنِينٌ: سېغىنىش، كۆرگۈسى كېلىش؛ قايغۇ ياكى خۇشاللىقتىن يىغلىماق، ھېسداشلىق

قىلىش.

حَنِينٌ إِلَى الْوَطَنِ: ۋەتەننى سېغىنىش ، يۇرتنى سېغىنىش.

حُنَيْنُ: ھۇنەيىن (ئادەم ئىسمى)

حَنِيَّةٌ ج حَنَايَا: ئوقيا، كامالچە؛ ئەگمە كۆۋرۈك.

فِي حَنَايَا صَدْرِهِ أَوْ حَنَايَا نَفْسِهِ: يۈرەكنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدا.

حُوَاحَةٌ : بۇغداي قاتارلىق ئاشلىقلارنى ساقلايدىغان ئامبار.

حِوَارٌ : سۆزلىشىش.

حُوَارٌ ج أَحْوِرَةٌ : تايلاق، بوتلاق.

«جَرَى حِوَارٌ مَفْتُوحٌ بَيْنَ الرَّئِيْسِ وَ مَنْدُوبِي الشَّعْبِ» : رەئىس بىلەن گېزىت - ژۇرنال ۋەكىللىرى ئارىسىدا ئوچۇق سۆھبەت ئېلىپ بېرىلدى.

حَوَارِيٌّ ج حَوَارِيُّونَ : يارەدەم بەرگۈچى (ئەيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى)

«كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّيْنَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللّٰهِ» (قرآن): مەريەمنىڭ ئوغلى ئەيسا ھەۋارىيۇنلارغا: «ئاللاھنىڭ دەۋىتىنى تەبلىغ قىلىشتا) ئاللاھقا كىملەر يارەدەمچىلىرىم بولىدۇ؟» دېدى.

اَلْحَوَارِيَّةُ : ئاپئاق ئايال.

حَوَازٌ : يۈرەك ئازابلىنىدىغان ئىشلار.

اَلْحَوَاشُ : بەش سېزىم ئەزاسى.

حُوَاسَّةٌ : يېقىنلىق؛ ھاجەت؛ غەنىيمەت ، ھۇجۇم، ئارىلاشما ، كىشىلەر توپى.

حُوَاشَةٌ : شىرەم تۇغقان.

حُوَاقَةٌ : ئەخلەت.

حِوَالٌ : توسالغۇ ، توساق.

حَوَالَةٌ ج حَوَالَاتٌ : ھاۋالە؛ كاپالەت، كاپالەت پۇلى، گۇۋاھلىق بېرىش؛ پۇل يۆتكەش تالونى ، پېرىۋوت قەغىزى ، پېرىۋوت چېكى.

حَوَالَةٌ بَرِيدَةٌ : پوچتا پېرىۋوتى ، پۇل ئەۋەتىش ئۇقتۇرۇشى.

حَوَالَةٌ مَالِيَّةٌ : پېرىۋوت چېكى.

حَوَالَةٌ مَصْرَفِيَّةٌ : بانكا پېرىۋوتى.

حَوَالَةُ سَفَرٍ : ساياھەت چېكى.

حَوَالَيْ : تەخمىنەن ، . . . ئەتراپىدا ، . . . ئۆپچۆرىسىدە.

«كَتَبَ إِلَيَّ رِسَالَةً قَبْلَ حَوَالَيْ عَشَرَةَ أَيَّامٍ» : ئون كۈنچە بۇرۇن، ئۇ ماڭا بىر پارچە خەت يازدى.

«لِلْمُؤَلِّفِ حَوَالَيْ مِائَةِ كِتَابٍ» : بۇ يازغۇچىنىڭ 100 گە يېقىن كىتابى بار.

«يُوجَدُ فِي هَذَا الْفِنَاءِ حَوَالَيْ عِشْرِينَ أُسْرَةً» : بۇ چوڭ قورۇدا 20 چە ئائىلە بار.

اَلْحَوَانِيُّ : ئۇزۇن قوۋۇرغا.

حَوُولٌ: ئۆزگىرىش ، بۇرۇلۇش ؛ چېكىنمەك.

حُوْبٌ : گۇناھ ، جىنايەت.

«وَلَاتَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَى أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيْرًا» (قرآن) : ئۇلارنىڭ مال - مۈلكىنى ئۆزۈڭلارنىڭ مال - مۈلكىگە قوشۇپ يەۋالماڭلار، بۇ ھەقىقەتەن چوڭ گۇناھتۇر.

حَوْبَاءُ ج حَوْبَاوَاتٌ: يۈرەك ، دىل ، قەلب.

حُوبَةٌ: ئانا جەمەت تۇغقان ؛ ئېھتىياج ، ھاجەت؛ زۆرۈر ، لازىم ؛ ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسى؛ غەم؛ ئاجىز ئادەم؛ ئاتا؛ قىز؛ ھەمشىرە.

حُوتٌ ج حِيْتَانٌ: بېلىق ، چوڭ بېلىق ؛ كىت ، لەھەڭ ؛ ئاسمان بۈرجلىرىدىن بىر بۈرج.

«فَالْتَقَمَهُ الْحُوْتُ وَهُوَ مُلِيْمٌ» (قرآن) : ئۇنى چوڭ بىر بېلىق يۇتۇۋەتتى، ئۇ (قەۋمىنى تاشلاپ، پەرۋەردىگارىنىڭ ئىزنىسىز چىققانلىقى ئۈچۈن) ئەيىبلىنىشكە تېگىشلىك.

حُوتُ سُلَيْمَانَ: سالمون بېلىق.

بُرْجُ الْحُوتِ: ھوت بۈرجى.

اَلْحَوْتَلُ: بالاغەتكە يەتكەن بالا ؛ ئاجىز.

حَوْثَاءُ: سېمىز ئايال؛ جىگەر ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى نەرسىلەر.

حَوْجٌ: ئېھتىياج ، تەلەپ ؛ نامراتچىلىق ، موھتاجلىق ؛ سالامەتلىك.

حَوْجٌ وَ حُوجٌ: ئېھتىياج ، نامراتلىق.

حَوْجَاءُ: ھاجەت ، ئېھتىياج.

حَوْجَلَ يُحَوْجِلُ حَوْجَلَةً الْعَيْنُ: كۆز ئولتۇرۇشۇپ كەتتى.

حَوْجَلَةٌ ج حَوْجَلٌ وَ حَوَاجِلُ: شىشە ، بوتۇلكا ؛ لوڭقا.

حَوْدَلَةٌ: تۆپىلىك ، دۆڭ.

حَوْذٌ: ھەيدىمەك ، سۈرمەك.

حُوذِيٌّ: ھارۋىكەش.

حُوذِيُّ الرُّكُوبِ: مەپىكەش ، ئادەم توشۇيدىغان ھارۋىنى ھەيدىگۈچى.

حُوذِيُّ النَّقْلِ: يۈك ھارۋىسى ھەيدىگۈچى.

حَوِرَ يَحْوَرُ حَوَرًا الْغَزَالُ: ئاھۇ قارا كۆز بولدى.

حَوِرَتْ عَيْنُهُ: ئايال قارا كۆزلۈك بولدى.

حَوِرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال قارا كۆز بولدى.

حَوَرٌ ج أَحْوَارٌ: ئەيلەنگەن قوي تېرىسى ، ئاشلاغان قوي تېرىسى.

حُوَرٌ: پەرىزات.

حَوْرَاءُ: ھۆر ، پەرىزات، ئاپئاق ئايال.

«وَحُوْرٌ عِيْنٌ كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ» «قرآن»: ئۇلارغا سەدەپنىڭ ئىچىدىكى گۆھەرگە ئوخشايدىغان شەھلا كۆزلۈك ھۆرلەر بېرىلىدۇ.

حُورِيَّةٌ: ھۆر ، پەرى.

حُورِيَّةُ الْجَرَادِ: چېكەتكە لىچىنكىسى.

حُورِيَّةُ الْمَاءِ: قوناق گۈل.

حَوْزَةٌ: نىشان ، تەرەپ ، يۆنىلىش ؛ تەبىئەت.

حَوْزَةُ الْمَمْلَكَةِ: دۆلەت زېمىنى.

هَذَا فِي حَوْزَةِ جَمِيعِ الشَّعْبِ: بۇ پۈتۈن خەلقنىڭ بايلىقى.

فِي حَوْزَةِ يَدِهِ: ئۇنىڭ ئىگىدارچىلىقىدا.

«كَانَ فِي حَوْزَتِهِ عَدَدٌ كَبِيرٌ مِنَ الْمَخْطُوطَاتِ الْمُهِمَّةِ النَّادِرَةِ»: ئۇنىڭ ئىلكىدە زور بىر تۈركۈم مۇھىم، نادىر قول ـ يازمىلار بار ئىدى.

حَوْزَلٌ: پاكىنەك ، قىسقا.

حَوْشٌ ج أَحْوَاشٌ وَ حِيشَانٌ: قوتان ، ئېغىل.

حَوْشُ الدَّارِ: قورۇ ، ھويلا.

حَوْشَةٌ: بېلىق تۈتۈش سايمانلىرى.

حُوشِيٌّ: يات ؛ غەلىتە ؛ كۆپ ئىشلىتىلمەيدىغان.

حُوشِيٌّ مِنَ اللَّفْظِ: يات سۆز ، كەم ئىشلىتىلىدىغان سۆز.

رَجُلٌ حُوشِيٌّ: كىشىلەرگە ئارىلاشمايدىغان ياۋا ئادەم.

حَوْصٌ: (كېيىمگە) كۆك سالماق ؛ قوپال تىكمەك.

حَوْصَلٌ. حَوْصَلَةٌ: دوڭساق ؛ ساقا قۇش ، ئۆردەك.

حَوْصَلَةُ الطَّائِرِ: قۇشنىڭ پوكىنى.

حَوْضٌ ج أَحْوَاضٌ وَ حِيَاضٌ وَ حِيضَانٌ: كۆل ، كۆلچەك ؛ قانال ؛ تاختا يەر ، توك.

حَوْضُ التَّشْطِيفِ: يۇيۇنمدىغان داس.

حَوْضُ السُّفُنِ: كېمە توختايدىغان ۋە رېمونت قىلىدىغان ۋە ياسايدىغان جاي.

حَوْضُ النَّهْرِ: دەريا ۋادىسى.

حَوْضُ السَّبَاحَةِ: سۇ ئۈزۈش كۆلى.

اَلْحَوْضُ الْجَافُّ: قۇرۇق كۆل.

حَوْضُ الْحَمَّامِ: مۇنچا كۆلى ، ۋاننا.

حَوْضُ الْغَسْلِ: يۇيۇنۇش كۆلى.

حَوْضُ النِّيلِ: مىسىر.

حَوْقٌ. حَوْقَةٌ: ئاما ، كۆپچىلىك.

حَوْقَلَ يُحَوْقِلُ حَوْقَلَةً: «لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ» دېدى.

حَوْكٌ: توقۇش ، توقۇمىچىلىق قىلماق.

حَوِلَ يَحْوَلُ حَوَلًا: ئالىغاي بولۇپ قالدى ، ئەلەس بولۇپ قالدى.

حَوَلُ الْعَيْنِ: ئالىغاي كۆز؛ قىيسىق كۆز.

حَوْلٌ ج أَحْوَالٌ: كۆچ - قۇزۇغەت؛ قابىلىيەت ؛ ئۆزگىرىش ، يۆنكىلىش ؛ يىل.

حَوْلٌ مِنْ حَوْلٍ: يېقىندا ، يېقىن ئەتراپىدا.

«وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ» «قرآن» : ئانىلار بالىلىرىنى تولۇق ئىككى يىل ئېمىتىشى لازىم.

«رَأَيْتُ النَّاسَ حَوْلَهُ» : مەن ئۇنىڭ ئەتراپىدا كىشىلەر بارلىقىنى كۆردۈم.

«لَقَدْ قَرَأْتُ كِتَابًا حَوْلَ تَرْبِيَةِ الْأَسْمَاكِ فِي الْمِيَاهِ الْعَذْبَةِ» : مەن تاتلىق سۇدا بېلىق بېقىش توغرىسىدا بىر كىتابنى ئوقۇدۇم.

«لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ» : ئاللاھنىڭ مەدىتى بولمىسا قولىمىزدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ، ئاللاھقا يۆلىنىشتىن باشقا ھېچقانداق ئامالىمىز يوق.

حَوْلِيٌّ ج حَوَالِيُّ: بىر يىللىق، بىر يىل توشقان.

نَبْتٌ حَوْلِيٌّ: يىللىق ئۆسۈملۈك.

حَوْلِيَّةٌ: يىللىق مەلۇمات.

مَجَلَّةٌ حَوْلِيَّةٌ: يىللىق ژۇرنال.

حَوْمٌ. حَوَمَانٌ: چۆرگىلىمەك ، ئايلانماق.

حَوْمُ الْوَغَى: ئۇرۇش مەيدانى ، جەڭگاھ.

حَوْمُ الْقِتَالِ: قاتتىق ئۇرۇش ، كەسكىن جەڭ.

حَوْمُ أَيِّ شَيْءٍ: نەرسىنىڭ مۇھىم قىسمى ، چوڭ قىسمى.

حَوْمُ الْبَحْرِ: دېڭىز يۈزى ، دېڭىز سەتھى.

حَوَّاءُ: ئىنسانلارنىڭ تۇنجى ئانىسى ھەۋۋا ، ھاۋا ئانا ؛ قارامتۇل.

اِبْنَةُ حَوَّاءٍ : ھەۋۋانىڭ قىزى (ئاياللار)

حُوَّارِى: بور ، گەج.

حَوَّاطٌ: مەھەللە باجگىرى.

حَوَّدَ يُحَوِّدُ تَحْوِيدًا: بۇرۇلدى.

حَوَّرَ يُحَوِّرُ تَحْوِيرًا الْكَلَامَ: سۆزنى ئۆزگەرتتى.

«حَوَّرَ بَعْضَ أَحْدَاثِ رِوَايَتِهِ تَحْوِيرًا جُزْئِيًّا بَسِيطًا» : رومانىنىڭ بەزى ۋەقەلىكلىرىنى ئاددىيغىنا، قىسمەن ئۆزگەرتىپ چىقتى.

حَوَّرَ الدَّقِيقَ أَوِ الثَّوْبَ: ئۇننى ياكى كىيىمنى ئاقارتتى.

حَوَّرَ الْفَرْسَ: خېمىرنى يايدى.

حَوَّشَ يُحَوِّشُ تَحْوِيشًا الْمَالَ: مالنى توپلىدى ، يىغدى ، ساقلىدى.

حَوَّضَ يُحَوِّضُ تَحْوِيضًا الْمَاءَ: سۇ يىغدى.

حَوَّطَ يُحَوِّطُ تَحْوِيطًا :ئەتراپىغا تام سالدى ، ئېھا- تىگە ئالدى.

حَوَّطَ الْعَدُوُّ الْمَدِينَةَ :دۈشمەن شەھەرنى ھەر تەرەپتىن قورشۇالدى.

حَوَّفَ يُحَوِّفُ تَحْوِيفًا الْمَكَانَ :مەلۇم بىر جاينى چۇرگىلىدى.

حَوَّلَ يُحَوِّلُ تَحْوِيلًا: يۆتكىدى ؛ ئۆزگەرتتى ؛ يۆتكەلدى.

حَوَّلَ خَطَّ السَّيْرِ: مېڭىش يولىنى ئۆزگەرتتى.

حَوَّلَ اتِّجَاهَهُ: يۆلىنىشىنى ئۆزگەرتتى.

حَوَّلَ نُقُودًا: پۇلنى پېرېۋوت قىلدى.

حَوَّلَ عُنْوَانَهُ: ئادرېسىنى ئۆزگەرتتى.

حَوَّمَ يُحَوِّمُ تَحْوِيمًا فِي الْأَمْرِ: چوڭقۇر قارىدى، داۋاملاشتۇردى.

حَوَى يَحْوِي حَوَايَةً: ئېگىلدى ، توپلىدى ، يىغدى ؛ ئۆز ئىچىگە ئالدى.

«يَحْوِي الْكِتَابُ مُخْتَارَاتٍ مِنَ الشِّعْرِ الْقَدِيمِ» : بۇ كىتاب كلاسسىك شېئىرلاردىن تاللانمىلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

حُوَيْصَلَةٌ ج حُوَيْصَلَاتٌ: كىچىك خالتا ، خالتا- چاق.

حُوَيْصَلَةٌ صَفْرَاوِيَّةٌ: ئۆت خالتىسى.

حَوِيَّةٌ ج حَوَايَا: ئۇچەي ، ياغلىق ئۇچەي ؛ چوم.

«وَمِنَ الْبَقَرِ وَ الْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا

إِلَّامَاحَمَلَتْ ظُهُوْرُهُمَاأَوِ الْحَوَايَا» ‹قرآن›: ئۇلارغا كالا، قويلارنىڭ دۇمبىسىدىكى ياكى ئوچەيلىرىدىكى ياكى سۆڭىكىگە چاپلىشىقلىق ياغلىرىدىن باشقا ياغلىرىنى هارام قىلدۇق.

حَوِيَّةُ جِبَالٍ: بىر تال ئارغامچا.

حُوَيَّةٌ: كىچىك يىلان، بالا يىلان.

حُوَيِّنٌ ج حُوَيِّنَاتٌ: مىكرو ئورگانىزم.

حُوَيِّنُ الْمَلَارِيَا: بەزگەك پىلازمىسى.

حَيَاءٌ: هايا، نومۇس، خىجالەتچىلىك، ئۇيۇلۇش.

حَيَاةٌ ج حَيَوَاتٌ: تىرىكلىك، هاياتلىق، هايات، تۇرمۇش.

هُوَ عَلَى قَيْدِ الْحَيَاةِ: ئۇ تېخىچە هايات.

مُسْتَوَى الْحَيَاةِ: تۇرمۇش سەۋىيىسى.

اَلْحَيَاةُ الْإِجْتِمَاعِيَّةُ: ئىجتىمائىي تۇرمۇش.

اَلْحَيَاةُ الْخَاصَّةُ: شەخسى تۇرمۇش.

عِلْمُ الْحَيَاةِ: بىئولوگىيە.

عِلْمُ الْحَيَاةِ الْإِجْتِمَاعِيَّةِ: ئىجتىمائىي بىئولوگىيە.

بَيْنَ الْحَيَاةِ وَ الْمَوْتِ: سەكراتقا چۈشۈپ قالغان، جان ئۈزۈش ئالدىدا تۇرغان.

اَلْحَيَاةُ الْأَبَدِيَّةُ: ئاخىرەتلىك، ئاخىرەت، ئۇ دۇنيا.

حَيَاةٌ اِجْتِمَاعِيَّةٌ: ئىجتىمائىي هايات.

حَيَاةٌ أَبَدِيَّةٌ: ئەبەدىي هايات، مەڭگۈلۈك هايات.

حَيَاةُ الدُّنْيَا: دۇنيا هاياتى، دۇنيا تۇرمۇشى.

اَلْحَيَاةُ الْعَائِلِيَّةُ: ئائىلىۋى هايات، ئائىلە تۇرمۇشى.

مَظَاهِرُ الْحَيَاةِ: هاياتنىڭ كۆرۈنۈشلىرى.

«اَلْحَيَاةُ الطُّفَيْلِيَّةُ جَدِيرَةٌ بِالْإِزْدِرَاءِ وَالذَّمِّ»: پارازىتلىق تۇرمۇش كەمستىلىشكە لايىق.

اَلظُّرُوفُ الْحَيَاتِيَّةُ: تۇرمۇش شارائىتلىرى.

مَشَاكِلُ حَيَاتِيَّةٌ: تۇرمۇش مەسىلىلىرى، تۇرمۇش قىينچىلىقلىرى.

حِيَادٌ: بىتەرەپلىك.

لَزِمَ الْحِيَادَ: بىتەرەپلىكنى ساقلىدى.

هُمْ عَلَى الْحِيَادِ: ئۇلار بىتەرەپ.

مِنْطَقَةُ الْحِيَادِ: بىتەرەپ رايون، بىتەرەپ بەلۋاغ.

شِقَّةُ الْحِيَادِ: ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدىكى بىتەرەپ جاي.

عَلَى الْحِيَادِ: بىتەرەپ تۇرغۇچى؛ بىتەرەپلىك؛ ئادىل، خالىس.

اَلْحِيَادُ الْإِيجَابِيُّ: ئادىل؛ بىتەرەپلىك (خەلقئارا سىياسەت)

حِيَادِيٌّ: بىتەرەپلىك؛ ئادىللىق.

سِيَاسَةٌ حِيَادِيَّةٌ: بىتەرەپ سىياسەت، بىتەرەپلىك سىياسىتى.

حِيَازَةٌ: ئىگىلىمەك؛ ئېرىشمەك، قولغا كەلتۈرمەك؛ مۇلۈك.

حِيَاصَةٌ: ئۇلاق (ئىگەرنىڭ)؛ بەلۋاغ (كىيىم-نىڭ)؛ كۆك سالماق.

حِيَاضٌ: هەيز؛ ئادەت كۆرمەك، هەيز كۆرمەك.

حَيَاكَةٌ: توقۇش، توقۇمىچىلىق.

«لَسْتُ مَاهِرًا فِي حَيَاكَةِ الْكَنْزَاتِ الصُّوفِيَّةِ لِذَلِكَ أَرْجُو مِنْكَ أَنْ تَبْدَأَ لِي حَيَاكَةَ هَذِهِ الْكَنْزَةِ»: يۇڭ پوپايكا توقۇشنى ئانچە ئۇقمايمەن، شۇڭا ئۇنى باشلاپ بېرىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن.

إِبْرَةُ الْحَيَاكَةِ: توقۇش يىڭنىسى.

حِيَالَ: ئۇدۇلىدا، روبىروسىدا، ئۇدۇل كېلىش، روبىرو كېلىش.

حَيْثُ: شۇ يەردە، ئاۋۇ يەردە؛ ... جەهەتتىن.

بِحَيْثُ: شۇ سەۋەبتىن، شۇنىڭ ئۈچۈن، شۇڭا، ... ئۈچۈن، ... لىقتىن.

مِنْ حَيْثُ الْمَبْدَإِ: پرىنسىپ جەهەتتىن.

مِنْ حَيْثُ الْأَسَاسِ: ئاساسىي جەهەتتىن.

حَيْثُ كَانَ: قانداقلا بولمىسۇن، قانداق بولۇشتىن قەتئىينەزەر.

مِنْ حَيْثُ الْإِدَارَةِ: مەمۇرىي جەهەتتىن.

مِنْ حَيْثُ كَوْنٍ وَ نَوْعٍ : مەيلى سان ياكى سۈپەت جەھەتتىن بولسۇن.

«كَثِيرًا مَا نَذْهَبُ إِلَى الْمَكْتَبَةِ حَيْثُ نَقْرَأُ الْكُتُبَ أَوِ الْمَجَلَّاتِ أَوِ الصُّحُفَ» : بىز كىتاب، ژۇرنال ۋە گېزىتلەرنى ئوقۇش ئۈچۈن كۇتۇپخانىغا كۆپرەك بارىمىز.

«أَعُودُ مِنْ حَيْثُ أَتَيْتُ» : مەن كەلگەن يېرىمدىن قايتىمەن (يانىمەن).

حَيْثُمَا : قەيەردە بولسۇن ، قەيەردە بولۇشتىن قەتئىينەزەر.

«حَيْثُمَا تَكْثُرُ السِّلَعُ تَنْخَفِضُ الْأَسْعَارُ» : قەيەردە بولسۇن مال كۆپىيىدىكەن ، باھا تۆۋەنلەيدۇ.

حَيْثِيَاتُ الْحُكْمِ : ھۆكۈمنامە.

حَيْثِيَّةٌ : مۇناسىۋەت؛ شۆھرەت ، ئابرۇي ، ئىجتىمائى ئورۇن.

أَهْلُ الْحَيْثِيَّةِ : مۆتىۋەرلەر ، ئابرۇيلۇقلار ، ئاتاقلىق ئەربابلار.

مِنْ هَذِهِ الْحَيْثِيَّةِ : مۇشۇ جەھەتتىن ، بۇ جەھەتتىن.

حَيْدَ . حَيْدَانْ . حَيَدَةٌ : توغرا يولدىن چەتنەپ كەتمەك ، بۇرۇلۇپ كەتمەك ، ئېغىپ كەتمەك.

حَيْدَرٌ : شىر ؛ قەسقا.

حَيْدَرَةٌ : شىر ؛ ھالاكەت.

حِيَرٌ : كۆپ ئائىلە ئەزالىرى ؛ كۆپ مال.

حِيَرُ الدَّهْرِ : مەڭگۈ ، ئەبەدى.

حَيْرَانُ م حَيْرَى ج حَيَارَى : گاڭگىراپ قالغۇچى ، تېڭىرقاپ قالغۇچى ؛ يول تاپالماي قالغۇچى؛ سەرگەردان.

حَيْرَةٌ : گاڭگىراپ قالماق ، تېڭىرقاپ قالماق ، ھودۇقۇپ قالماق ؛ سەرگەردان بولماق.

حِيْرَةٌ : خىجالەتچىلىكتە قېلىش ، گاڭگىراپ قېلىش؛ قىينىچىلىقتا قېلىش.

حَيْزٌ : جاي ، مەيدان ، سورۇن ، ماكان؛ ئۇي.

حَيْزَبُورٌ : قېرى ئايال ، مومای.

حَيْزَبُون : قېرى ئايال ، مومای.

حَيْزُومٌ ج حَيَازِيمُ السَّفِينَةِ : كېمە تۇمشۇقى.

حَيْشٌ : جامائەت.

حَيْشَانٌ : قورقۇنچسىز كۆپ.

حِيْصٌ : قىينىچىلىق ، قاتتىقچىلىق.

وَقَعَ فِي حَيْصَ بَيْصَ : مۇشكۈلگە قالدى.

حَيْضٌ : ھەيز ، ئادەت كۆرۈش.

حِيضَةٌ : ھەيز لاتىسى.

حِيْطَةٌ : دىققەت قىلماق ، ئېھتىيات قىلماق ، پەخەس بولماق ، ھەزەر ئەيلىمەك.

أَخَذَ حِيْطَتَهُ : ئېھتىيات قىلدى ، پەخەس بولدى.

حَيْعَلَةُ الْمُؤَذِّنِ : مۇئەززىننىڭ «حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ» ياكى «حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ» دېيىشى.

حَيْفٌ ج حُيُوفٌ : زۇلۇم ، جەبر ؛ ئادالەتسىزلىك ، ناھەقچىلىق.

«إِنِّي لَا أُشْهِدُ عَلَى حَيْفٍ» «حديث» : مەن ناھەقچىلىككە گۇۋاھلىق بەرمەيمەن.

حِيفَةٌ ج حِيَفٌ مِنَ الشَّيْءِ : بىر تەرەپ ، بىر ئۇچى، يېنى.

حَيْقٌ : يامان ئاقىۋەت ، يامان نەتىجە.

حَيْقَةٌ : بىر خىل خۇش بۇي دەرەخ.

حَيْقَرٌ ج حَيَاقِرُ : خار ، ئاجىز.

حَيْقُرٌ : خار، ئاجىز.

حَيْلٌ ج أَحْيَالٌ وَ حُيُولٌ : تۇرغۇن سۇ ، توختام سۇ.

حَيْلٌ : كۇچ ـ قۇۋۋەت.

شُدَّ حَيْلَكَ : ئۆزۈڭنى تۇتۇۋال ، ئۆزۈڭنى ئالدۇرۇپ قويما (بىرەر ئىشقا يولۇققان ئادەمگە تەسەللى بېرىش يۈزىسىدىن ئېيتىلىدۇ).

اَللّٰهُمَّ ذَا الْحَيْلِ الشَّدِيدِ : كۇچ ـ قۇدرەتكە ئىگە ئى ئاللاھ!

عِلْمُ الْحِيَلِ : مېخانىك.

حِيلَةٌ ج حِيَلٌ : تەجرىبە ؛ چارە ـ ئۇسۇل؛ ھىيلە، ھىيلە ـ نەيرەڭ ، ئالدامچىلىق ؛

پىلان ، ۋاستە ؛ تاكتىكا.

لَاحِيْلَةَ لَهُ: ئۇنىڭ ئىمكانىيىتى يوق ، قولىدىن كەلمەيدۇ ، چارىسىز.

«لَا حِيْلَةَ لَهُ فِي الرُّجُوعِ»: يېنىۋېلىشتا ئۇنىڭ ئۇچۇن ئىمكان يوق.

حِيْلَةٌ حَرْبِيَّةٌ: تاكتىكا ، ئۇرۇش تاكتىكىسى.

مَا بِالْيَدِ حِيْلَةٌ: ھېچ ئامال يوق.

حَيْلَقٌ ج حَيَالِقُ: مۇسىبەت، كۆڭۈلسىزلىك.

حَيْلُولَةٌ: ئايرىلىپ كېتىش ؛ ئالدىنى ئېلىش.

حِيَلِيٌّ: ھىيلىگەرلىك ، مەككارلىق.

حِيَلِيَّاتٌ: مېخانىكا.

حِيْنٌ ج أَحْيَانٌ وَ أَحَايِينُ: ۋاقىت، چاغ، زامان، مەزگىل.

«هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِيْنٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا» (قرآن): ئىنسان (ئانىنىڭ قورسىقىدا) بىر مۇددەتنى ئۆتكۈزدى، ئۇ (ئەرزىمىگەنلىكتىن) تىلغا ئېلىنمىدى. غان نەرسە بولمىدى.

فِي حِيْنِهِ: ئۆز ۋاقتىدا.

إِلَى حِيْنٍ: ۋاقىتلىق ، ھازىرچە ، ۋاقتىنچە.

«كُنْتُ أَنْظُرُ بَيْنَ الْحِينِ وَالْحِيْنِ إِلَى سَاعَتِي الْيَدَوِيَّةِ»: تۇرۇپ - تۇرۇپ قول سائىتىمگە قاراپ قويۇاتتىم.

بَعْدَ حِيْنٍ: ئازراق ۋاقىت ئۆتكەندە ، بىر مۇددەت- تىن كېيىن.

مِنْ حِينٍ إِلَى حِيْنٍ: دائىم ، پات - پات.

«بَيْنَمَا كُنْتُ أَتَمَشَّى سَقَطَتْ عَلَى رَأْسِي كُرَةٌ صَغِيرَةٌ عَلَى حِينِ غِرَّةٍ وَ جَعَلَتْنِي أَجْفَلُ»: مەن كېتىۋاتسام بېشىمغا بىر كىچىك توپ تېگىپ ، ئويلىمىغان چاغدا مېنى چۆچۈت- ۋەتتى.

مِنْ ذَلِكَ الْحِيْنِ: شۇ ۋاقىتتىن باشلاپ.

حِيْنًا: ۋاقتىنچە ، ھازىرچە.

حِيْنًا بَعْدَ حِيْنٍ: شۇ چاغدا، ئەينى ۋاقىتتا، ئاندا- ساندا ، گاھى - گاھىدا ، بەزى چاغدا.

حِيْنَئِذٍ: شۇ چاغدا ، ئەينى ۋاقىتتا ، ئۆز ۋاقتىدا.

فِي بَعْضِ الْأَحْيَانِ: بەزى چاغدا ، بەزىدە.

فِي أَغْلَبِ الْأَحْيَانِ: كۆپ ۋاقىتلاردا ، كۆپ چاغلاردا.

أَحْيَانًا: بەزىدە ، بەزى چاغدا.

حِيْنَمَا: شۇ ۋاقىتتا، ئۆز ۋاقتىدا، شۇ چاغدا ، . . . غان چاغدا.

فِي الْأَحَايِينِ: بەزى چاغلاردا.

حِيْنَ ذَلِكَ: شۇ چاغدا ، ئەينى ۋاقىتتا.

حَيْنٌ: ھالاكەت ، ئۆلۈم ؛ ئازاب - ئوقۇبەت.

حِيَنَةٌ: ۋاقىت ، مۇددەت ، مەزگىل.

حَيَوَانٌ ج حَيَوَانَاتٌ: ھايۋانلار ، ھايۋانات.

عِلْمُ الْحَيَوَانِ: زوئولوگىيە.

حَدِيقَةُ الْحَيَوَانِ: ھايۋاناتلار باغچىسى.

حَيَوَانِيٌّ: ھايۋانغا خاس ؛ ھايۋانلارنىڭ زوئولوگى- يىلىك خۇسۇسىيەتلىرى.

حَيَوَانِيَّةٌ: ھايۋان تەبىئەت ، ھايۋان مىجەز؛ ۋەھشىيلىك.

زِرَاعَةٌ حَيَوَانِيَّةٌ: يەم - خەشەك ئۈسۈملۈكى.

حَيَوِيٌّ: تۇرمۇشقا دائىر (تۇرمۇش لازىمەتلىك- لىرى)

اَلْمَدَى الْحَيَوِيُّ: تۇرمۇش دائىرىسى.

«إِنَّ مَصَالِحَنَا الْحَيَوِيَّةَ مُهَدَّدَةٌ بِخَطَرِ الْحَرْبِ»: بىزنىڭ جانجان مەنپەئەتىمىز ئۇرۇش خەۋپى- نىڭ تەھدىتىگە ئۇچرىماقتا.

مُضَادٌّ حَيَوِيٌّ: باكتېرىيىگە قارشى دورا.

حَيَوِيَّةٌ: ساغلاملىق ، ھاياتىي كۈچ.

اَلْقُوَّةُ الْحَيَوِيَّةُ: ھاياتىي كۈچ ، ياشلىق ئىقتىدا- رى ، ھاياتلىق.

اَلْأَعْضَاءُ الْحَيَوِيَّةُ: ئەجەللىك يەر ، مۇھىم يەر ،

مۇھىم ئورۇن.

«لَقَدْ أُصِبْتُ بِالزُّكَامِ مُنْذُ يَوْمَيْنِ لِذَلِكَ أَشْعُرُ بِضَعْفٍ حَيَوِيَّتِي»: ئىككى كۈن بولدى زۇكام بولۇپ قالدىم ، شۇڭلاشقا كەيپىياتىم تازا ياخشى ئەمەس.

«كَانَ يُرِيْدُ أَنْ يَحْيَا حَيَاةً حُرَّةً كَرِيْمَةً»: ئۇ قىممەتلىك ئەركىن ھايات كەچۈرۈشنى ئويلايتتى.

حَيَّ: كەل ؛ ئالدىرا.

حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ: نامازغا كېلىڭلار.

حَيَّ عَلَى الْعَمَلِ: ئىشقا، خىزمەتكە تېز كېلىڭلار.

حَيَّ الطَّرِيقُ: يول روشەن بولدى ، ئېنىق بولدى، ئوچۇق بولدى.

حَيَّا يُحَيِّي تَحِيَّةً: سالام بەردى ؛ ئامانلىق تىلىدى ؛ تەبرىكلىدى.

حَيَّا الْخَمْسِيْنَ مِنْ عُمْرِهِ: ئۇنىڭ ئەللىككە كىرگەنلىكىنى تەبرىكلىدى.

حَيَّاكَ اللّٰهُ وَ بَيَّاكَ: ئاللاھ سېنى ئامان قىلسۇن ، ئاللاھ ساڭا ئۇزۇن ئۆمۈر ئاتا قىلسۇن.

حَيَّا الشَّعْبُ أَوِالزَّعِيْمُ: خەلق ياكى داھى ياشىسۇن!

«وَإِذَا حُيِّيْتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْرُدُّوهَا» «قۇرئان»: سالەرگە بىر كىشى سالام بەرسە ، ئۇنىڭغا تېخىمۇ ياخشى سالام بىلەن جاۋاب قايتۇرۇڭلار ياكى ئۇنىڭ سالامىنى ئەينەن قايتۇرۇڭلار.

حَيٌّ ج أَحْيَاءٌ: تىرىك ؛ جاندار؛ شوخ ، تېتىك ، ھەرىكەتچان.

حَيٌّ بَاقٍ: مەڭگۈ ھايات.

عِلْمُ الْأَحْيَاءِ: بىئولوگىيە.

حَيُّ الضَّمِيرِ: ۋىجدانلىق.

اَلْأَحْيَاءُ وَ الْأَمْوَاتُ: تىرىكلەر ۋە ئۆلۈكلەر.

عِلْمُ الْأَحْيَاءِ الْمَائِيَّةِ: دېڭىز - ئوكيان بىئولوگىيىسى.

حَيَّةٌ ج حَيَّاتٌ وَ حَيَوَاتٌ: يىلان.

حَيَّةُ الْبَحْرِ: دېڭىز يىلىنى.

هُوَ مَوْسُوعَةٌ حَيَّةٌ: ئۇ بىر جانلىق ئېنسىكلوپېدىيە.

حَيَّدَ يُحَيِّدُ تَحْيِيْدًا الشَّيْءَ: نەرسىنى بىر چەتكە قايرىپ قويدى ، تاشلاپ قويدى.

حَيَّرَ يُحَيِّرُ تَحْيِيْرًا: گاڭگىرتىپ قويدى ، تېڭىرقاپ قالدۇردى، ھەيرەتتە قالدۇردى.

مَا الَّذِي حَيَّرَكُمْ: سىلەرنى نېمە گاڭگىرتىپ قويدى.

فِي حَيْرَةٍ: خىجالەتچىلىكتە.

حَيِّزٌ: بوشلۇق ، ئورۇن، جاي ، ماكان ، دائىرە ئىچىگە ئېلىنغان جاي ، سورۇن.

لَمْ تَخْرُجْ إِلَى حَيِّزِ الْوُجُودِ: ۋۇجۇدقا چىقمىدى.

حَيِّزٌ مِنَ الدَّارِ: ئۆي جاھازلىرى.

فِي حَيِّزِ الْإِمْكَانِ: ئىمكانىيەت دائىرىسىدە، مۇمكىنقەدەر.

فِي حَيِّزِ الصَّلَاحِيَّةِ الدَّاخِلِيَّةِ: ئىچكى تەييارلىق دائىرىسى ئىچىدە.

فِي حَيِّزِ هَذَا الْمَفْهُومِ: مۇشۇ چۈشەنچە رامكىسىدا.

حَيَّضَ يُحَيِّضُ تَحْيِيْضًا الْمَاءَ أَوِ الدَّمَ: سۇنى ياكى قاننى ئېقىتتى.

حَيَّقَ يُحَيِّقُ تَحْيِيقًا الطَّعَامَ: تائامغا تەم كىرگۈزدى ، تەملىك قىلدى.

حَيْهَلْ: ئۇنى قوي ، تاشلا ! بولدى قىل !

حَيْهَلَا: بېرى كەل ! تېز كەل !

حَيْوَتٌ: ئەركەك يىلان.

حَيِيٌّ: ھايالىق ، نومۇسچان ، ئۇياتچان.

حُيِيَّ: مىكروب ، باكتېرىيە ؛ مىكرو ئورگانىزم.

خ

خ «اَلْخَاءُ»: ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 7-ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «600»نى بىلدۈرىدۇ.

خَابَ يِخِيْبُ خَيْبَةً الشَّخْصُ: مەغلۇپ بولدى؛ نىشانغا تەگكۈزەلمىدى؛ قولدىن كەتكۈزۈپ قويدى؛ ئۈمىدسىزلەندى.

«وَاسْتَفْتَحُوْا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍعَنِيْدٍ» «قۇرئان»: پەيغەمبەرلەر ئاللاھتىن مەدەت تىلىدى، ھەر بىر ئۇچىغا چىققان تەرسا، شەپقەتسىز (يەنى ئاللاھقا ئىتائەت قىلىشقا گەدەنكەشلىك قىلىپ ھەقىقەتتىن باش تارتقۇچى) ھالاك بولدى.

خَابَ سَعْيُهُ: تىرىشچانلىقى بىكار كەتتى.

خَابَ أَمَلُهُ: ئۈمىدسىزلەندى.

خَابَرَ يُخَابِرُ مُخَابَرَةً: ئالاقە قىلىشتى، خەۋەر-لەشتى.

خَابِطٌ: نىشانسىز ماڭغۇچى.

خَابِطُ لَيْلٍ: تىمىسقىلاپ ماڭغۇچى، قارىغۇلارچە ماڭغۇچى.

خَابِلٌ: شەيتان، ھازازۇل؛ بۇزغۇنچى.

اَلْخَابِلاَنِ: كېچە بىلەن كۈندۈز.

خَابِيَةٌ ج خَوَابٍ: كوزا، كومزەك.

خَاتِرٌ: خائىن، زىيانكەشلىك قىلغۇچى، يۇز ئۆرۈگۈچى، مەككار، خىيانەتچى.

خَاتِعٌ: قاچقۇن.

خَاتَلَ يُخَاتِلُ مُخَاتَلَةً: ئالدامچىلىق قىلدى، خىيانەت قىلدى، پەللىدى.

خَاتَمٌ ج خَوَاتِمُ: ئۈزۈك؛ ئاخىرقىسى، تۈگەنچىسى.

«مَاكَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ» «قۇرئان»: مۇھەممەد ئاراڭلار-دىكى ئەرلەردىن ھېچبىرىنىڭ ئاتىسى ئەمەس، لېكىن (ئۇ) ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ۋە پەيغەم-بەرلەرنىڭ ئاخىرقىسىدۇر.

خَاتَمُ الزَّوَاجِ: توي ئۈزۈكى.

خَاتَمُ سُلَيْمَانَ: سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈزۈكى (رىۋايەتلەردە سۇلايمان ئەلەيھىسسا-لامنىڭ بىر ئۈزۈكى بولۇپ، ئۇنى تاقاپ مىدىر-لاتسا جاھاندىكى جىمى نەرسىلەر ھازىر بولىدى-غانلىقى، جىنلار ۋە شامالنار ئۇنىڭ خىزمىتى ئۈچۈن تەييار تۇرىدىغانلىقى دېيىلگەن).

خَاتِمٌ ج خَوَاتِمُ: پوچتا ماركىسى، تامغا، مۆھۈر.

خَاتِمَةٌ ج خَوَاتِمُ: ئىشنىڭ ئاخىرى، خۇلاسە، يەكۈن؛ نۇتۇق ۋە لېكسىيەلەرنىڭ خاتىمىسى (ماقالە ئاخىرىدا دېيىلىدىغان سۆز).

خَاتِمَةُ الْخِطَابِ: نۇتۇقنىڭ تۈگەنچىسى، خاتىمىسى.

خَاتِمَةُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ تۈگەنچىسى، خاتىمىسى.

خَاتِمَةُ الْمَطَافِ: ئاخىر.

«اَلْأُمُورُ بِخَوَاتِمِهَا»: ئىشلارنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇشى، ئۇلارنىڭ ئاخىرغا باغلىق.

خَاثِرٌ: قېتىپ قالغۇچى، ئۈيۈپ قالغۇچى.

خَاثِرَةٌ: قان ئۈيۈلمىسى.

خَادِرٌ: ئېرىنچەك، ھورۇن.

خَادَعَ يُخَادِعُ مُخَادَعَةً وَ خِدَاعًا: ئالداشقا ئۇرۇن-دى، ساختىلىق قىلدى، ئالدىدى.

«إِنَّ الْمُنَافِقِيْنَ يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ» «قۇرئان»: شۇبھىسىزكى، مۇناپىقلار ئاللاھنى ئالدماقچى بولۇشىدۇ، ئاللاھ ئۇلارنىڭ ئالدام-

چىلىقىغا يارىشا جازا بېرىدۇ.

خَادِمٌ :خىزمەتچى ، چاكار ، ياللانغۇچى ، خادىم ، ياللانما ، مالاي.

خَادِمِيَّةٌ :خىزمەتچىلىك سالاھىيىتى.

خَادَنَ يُخَادِنُ مُخَادَنَةً :دوست تۇتۇشتى ، سىرداش بولۇشتى.

خَاذَلَ يُخَاذِلُ مُخَاذَلَةً :تاشلىۋەتتى ، ۋاز كەچتى ، ياردەم قولىنى سۇنمىدى.

خَاذَلَتْهُ قُوَاهُ :ھالىدىن كەتتى.

خَارَ يَخُورُ خُوَارًا الْبَقَرُ :كالا مۆرىدى.

خَارَ الْغَنَمُ :قوي مەرىدى.

خَارَ يَخُوْرُ خُؤُورًا الرَّجُلُ :ئىرادىسى بوشىشىپ كەتتى.

خَارَتْ عَزِيْمَتُهُ :ئىرادىسى بوشىشىپ كەتتى.

خَارَتْ قُوَاهُ :جىسمانىي جەھەتتىن ئاجىزلاپ كەتتى.

خَارَ يَخِيْرُ خَيْرًا :ياخشى بولدى.

خَارَ الشَّيْءَ عَلَى غَيْرِهِ:باشقىلاردىن ئۈستۈن قىلدى، باشقىلاردىن ئارتۇق قىلدى.

خَارِبٌ ج خُرَّابٌ:بۇزغۇنچى، خاراب قىلغۇچى، ۋەيران قىلغۇچى.

خَارِجٌ :چىققۇچى ؛ تاشقىرىسى ، سىرتى ، خارىجى ، سىرتقى تەرىپى؛ چەت ئەل.

خَارِجُ الْقِسْمَةِ :بۆلۈنمە (ماتېماتىكىدا)

خَارِجُ الْقَانُونِ :قانۇن سىرتىدا.

فِي الْخَارِجِ :سىرتتا ، دۆلەتنىڭ سىرتىدا ، چەتتە ، چەت ئەلدە.

«أَمْضَيْتُ فِي الْخَارِجِ عَشَرَ سَنَوَاتٍ» :مەن چەت ئەلدە ئون يىلنى ئۆتكۈزدۇم.

مِنَ الْخَارِجِ:سىرتتىن ، تاشقىرىدىن ، چەت ئەلدىن.

هَرَعَ إِلَى الْخَارِجِ :چەت ئەلگە قاچتى.

خَارِجًا :سىرتتا.

خَارِجِيٌّ :تاشقىرىقى ، سىرتقى ، سىرتتىن كەلگەن ؛ ئەجنەبى ، يات ئادەم ، چەت ئەللىك.

تِلْمِيذٌ خَارِجِيٌّ :قاتناپ ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچى.

طَالِبٌ خَارِجِيٌّ :مەكتەپ ياتىقىدا ياتماي ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچى.

اَلسِّلْكُ الْخَارِجِيُّ :دىپلوماتىك دائىرىلەر.

وَزَارَةُ الْخَارِجِيَّةِ : تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكى.

وَزِيْرُ الشُّؤُونِ الْخَارِجِيَّةِ :تاشقى ئىشلار مىنىستىرى.

وَزِيْرُ الْخَارِجِيَّةِ :تاشقى ئىشلار ۋەزىرى ، دىپلوماتىيە ۋەزىرى.

«سِيَاسَتُنَا الْخَارِجِيَّةُ تَلْتَزِمُ بِالْحِيَادِ» :بىزنىڭ دىپلوماتىيە سىياسىتىمىز بىتەرەپ تۇرۇش بويىچە بولىدۇ.

عِيَادَةٌ خَارِجِيَّةٌ :تارماق دوختۇرخانا ، تارماق ئامبۇلاتورىيە.

خَارِجِيٌّ ج خَوَارِجُ :خاۋارىج مەزھىپىگە ئەگەشكۈچى ، خاۋارىجلار پىرقىسىگە مەنسۇپ.

خَارَشَ يُخَارِشُ مُخَارَشَةً :تاتىلاپ تاشلىدى ، يارا قىلىۋەتتى.

خَارِطَةٌ ج خَرَائِطُ :خەرىتە ؛ سومكا ؛ تولۇم.

خَارِقٌ :تەشكۈچى ، تېشىپ ئۆتۈپ كەتكۈچى ، يىرتقۇچ ، يىرتىپ ئۆتۈپ كەتكۈچى.

سَيْفٌ خَارِقٌ :ئۆتكۈر قىلىچ.

خَارِقٌ ج خَوَارِقُ :ئادەتتىن تاشقىرى ، ئاجايىپ ۋەقە.

خَارِقُ الْعَادَةِ :ئادەتتىن تاشقىرى.

خَارِقُ الطَّبِيْعَةِ :تەبىئەتتىن تاشقىرى ، ئويلاپ يەتكىلى بولمايدىغان مۆجىزە ، ئاجايىپ ۋەقەلەر.

خَازِقٌ :تىغ ئۇچى ، تىغ.

خَازِنٌ ج خَزَنَةٌ :خەزىنە باشقۇرغۇچى ، ئامبارچى ، كاسسىر ، خەزىنىچى.

خَازِنُ الْجَنَّةِ : جەننەتنىڭ ئىشىك باقارى (رىزۋان)

خَازِنُ النَّارِ :دوزاخنىڭ ئىشىك باقارى (مالىك)

خَازُوقٌ ج خَوَازِيقُ:قازىق (يەر چىڭدايدىغان) ؛ قەدىمكى بىر خىل جازا قورالى.

أَخَذَ خَازُوقًا :زىيان تارتتى.

خَاسَ يَخِيْسُ خَيْسًا بِالْعَهْدِ : ۋەدىسىنى بۇزدى ، لەۋزىدە تۇرمىدى.

خَاسِئٌ : قوغلاندى ، قوغلانغان.

«يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيْرٌ» «قرآن» : كۆزۈڭ ئۈمىد ئۈزگەن ۋە تالغان ھالدا قايتىدۇ.

خَاسِرٌ : زىيان تارتقۇچى ، زىيانكەش.

«قَالُوا تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ» «قرآن» : ئۇلار ئېيتتى : « ئۇنداق بولىدىغان بولسا بۇ (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش) زىيانلىق قايتىشتۇر (يەنى بىز ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلمىدىغان بولساق دوزاخ ئەھلى بولمىدىغانلىقىمىز ئۈچۈن زىيان تارتقۇچىلارمىز) ».

خَاسِعُ الْقَوْمِ: قەۋمنىڭ ئەڭ تۆۋىنى، ئەڭ ناچىرى.

خَاشِعٌ ج خُشَّعٌ: بويسۇنغۇچى ، باش ئەگكۈچى ، ئېھتىرام بىلدۈرگۈچى ، كەمتەرلىك بىلەن ئېگىلىگۈچى ؛ كەمتەر ، ئەدەبلىك ، يۇزى تۆۋەن.

«لَوْ أَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ» «قرآن» : ئەگەر بىز بۇ قۇرئاننى بىرەر تاغقا نازىل قىلساق، چوقۇم سەن ئۇنىڭ ئاللاھتىن قورققانلىقتىن باش ئەگكەنلىكىنى، يېرىلىپ كەتكەنلىكىنى كۆرەتتىڭ.

خَاشِعًا خَاضِعًا : تۆۋەنچىلىك بىلەن ، كەمتەرلىك بىلەن ، بويسۇنۇپ.

خَاشَنَ يُخَاشِنُ مُخَاشَنَةً : ئەدەپسىزلىك قىلىشتى ، قوپاللىق قىلىشتى.

خَاشٍ : قورققۇچى ، ئەنسىرىگۈچى.

خَاصَرَ يُخَاصِرُ مُخَاصَرَةً : قولتۇقلىشىپ ماڭدى.

خَاصَرَ الْمَرْأَةَ فِي الرَّقْصِ: تانسىدا ئايالنىڭ بېقىنىنى تۇتتى ، بېقىنىنى تۇتۇپ تانسا ئويناندى.

خَاصِرَةٌ : يان ، يان تەرەپ ، بېقىن.

خَاصٌّ : تۇرى ، خىلى ، نەۋئى ، جىنسىي؛ خۇسۇسى ، مەخسۇس ، شەخسىي ، ئالاھىدە ، خاس.

«لَيْسَ عِنْدِي طَعَامٌ خَاصٌّ أُقَدِّمُهُ لَكُمْ فَلْنَأْكُلْ مَعًا طَعَامًا بَسِيْطًا» : سىلەرنى كۈتىدىغان ئالاھىدە تاماقىم يوق ، بىرلىكتە بىر ئاز ئاددىي غىزالىنايلى.

طَبِيْبٌ خَاصٌّ: ئالاھىدە دوختۇر، شەخسىي دوختۇر، مەخسۇس دوختۇر.

مِنْ مَالِهِ الْخَاصِّ : شەخسىي مال ـ مۈلكىدىن.

«تَبَرَّعَ مِنْ مَالِهِ الْخَاصِّ لِبِنَاءِ مُسْتَشْفَى» : ئۇ ئۆزىنىڭ شەخسىي پۇلىدىن دوختۇرخانا قۇرۇلۇشىغا ئىئانە قىلدى.

مَبْعُوثٌ خَاصٌّ : ئالاھىدە ۋەكىل.

خَاصَّةٌ : ئالاھىدە ، ئۆزگىچە ، مەخسۇس ، خۇسۇسەن ، بولۇپمۇ.

«وَقِرِ الْكَبِيرَ وَ خَاصَّةً وَالِدَيْكَ» : سەن چوڭنى ھۆرمەتلە، بولۇپمۇ ئاتا ـ ئاناڭنى.

خَاصَّةٌ ج خَوَاصُّ : خاسلىق ، ئالاھىدىلىك ، ئالاھىدە بەلگە ، خاس سۈپەت ، ئۆزگىچىلىك ؛ جەۋھەر، خۇسۇسىيەت.

«اَلطَّفُوفُ الْأُوْلَى مِنَ الْمَسْرَحِ مَحْجُوزَةٌ لِخَاصَّةِ الْقَوْمِ» : تىياتىرخانىدىكى ئالدىنقى ئورۇنلار ئابرۇيلۇق كىشىلەر ئۈچۈن ئېلىپ قويۇلغان.

«مِنْ خَوَاصِ السُّكَّرِ الذَّوْبَانُ فِي الْمَاءِ» : شېكەرنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىدىن بىرى سۇدا ئېرىشتۇر.

مَدْرَسَةٌ خَاصَّةٌ : شەخسىي مەكتەپ.

مِلْكِيَّةٌ خَاصَّةٌ : شەخسىي مۈلۈكچىلىك.

سَيَّارَةٌ خَاصَّةٌ : شەخسىي ماشىنا ، مەخسۇس ماشىنا.

خَاصَّةُ الرَّجُلِ : كىشىنىڭ يېقىنى.

خَاصَّةُ الْقَوْمِ : ياخشىسى ، چوڭى.

اَلْحَيَاةُ الْخَاصَّةُ : شەخسىي تۇرمۇش ، خۇسۇسىي تۇرمۇش.

هَذَا لَكَ بِخَاصَّةٍ : بۇ مەخسۇس ساڭا تەۋە.

ظُرُوفٌ خَاصَّةٌ : ئالاھىدە ئەھۋال.

اَلْخَاصَّةُ : خاس.

خَاصِّيَّةٌ ج خَاصِّيَّاتٌ وَخَصَائِصُ: ئالاھىدە بەلگە ، خۇسۇسىيەت.

«خَاصِّيَّةُ التَّفْكِيرِ وَالنُّطْقِ وَقْفٌ عَلَى الْإِنْسَانِ» : پىكىر قىلىش ۋە سۆزلەش ئالاھىدىلىكى ئىنسان ئۈچۈن خاس قىلىنغان.

خَاصَمَ يُخَاصِمُ خِصَامًا وَ مُخَاصَمَةً : مۇنازىرىلەشتى ، دەتالاش قىلىشتى.

خَاضَ يَخُوضُ خَوْضًا الشَّخْصُ الْمَاءَ: سۇغا كىردى ، سۇنى كەچتى.

خَاضَ الْمَنَايَا: خەتەرگە ئۆزىنى ئاتتى.

خَاضَ فِي الْوَحَلِ: پاتقاققا كىردى.

خَاضَ الْقَوْمُ فِي الْحَدِيثِ: پاراڭغا چۈشۈپ كەتتى، سۆھبەتلەشتى، پىكىر ئالماشتۇردى.

«وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ» ‹قۇرئان›: بىزنىڭ ئايەتلىرىمىز توغرىسىدا (تەنە ۋە مەسخىرە قىلىپ) پاراڭ سېلىشىپ ۋاقتىڭ كەتكىنىنى كۆرگىنىڭدە ، ئۇلار بۇنىڭدىن باشقا پاراڭغا چۈشمىگىچە ئۇلار بىلەن بىللە ئولتۇرمىغىن.

خَاضَ غِمَارَ الْحَيَاةِ: ھاياتنىڭ قاينامىلىرىدا ئۆزدى.

خَاضَ الْمَعْرَكَةَ: جەڭگە كىردى ، ئۇرۇشقا قاتناشتى.

خَاضَرَ يُخَاضِرُ مُخَاضَرَةً: مېۋىنى توك ۋاقتىدا سېتىۋەتتى.

خَاضِعٌ ج خُضَّعٌ: بويسۇنغۇچى ، باش ئەگكۈچى ، ئىتائەت قىلغۇچى ، تىز پۈككۈچى.

اَلْأَقْطَارُ الْخَاضِعَةُ: تەۋە دۆلەت ، قاراشلىق دۆلەت.

خَاضِلٌ: نەم ، ھۆل.

خَاطَ يَخِيطُ خِيَاطَةً الثَّوْبَ: كىيىم تىكتى ، يامىدى.

خَاطِئٌ ج خَطَأَةٌ وَ خَوَاطِئُ: خاتالاشقان ئادەم ، گۇناھكار ، جىنايەتچى.

«نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ» ‹قۇرئان›: چوقۇم ئۇنىڭ كوكۇلىسىدىن ـ يالغانچى گۇناھكارلارنىڭ كوكۇلىسىدىن تۇتۇپ (جەھەننەمگە) سۆرەيمىز.

«نَظْرَتُكَ لِلْأَحْدَاثِ نَظْرَةٌ خَاطِئَةٌ»: سېنىڭ ھادىسىلەرگە بولغان قارىشىڭ خاتا قاراشتۇر.

خَاطَبَ يُخَاطِبُ مُخَاطَبَةً وَخِطَابًا الشَّخْصَ: سۆز ئاچتى ، گەپ ئاچتى.

«وَلَاتُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ» ‹قۇرئان›: (ئۆزلىرىگە) زۇلۇم قىلغانلار توغرىسىدا ماڭا سۆز ئاچمىغىن (يەنى ئۇلارغا شاپائەت قىلمىغىن) ، ئۇلار چوقۇم (توپان بالاسىدا) غەرق قىلىنىدۇ.

خَاطِبٌ . خَاطِبَةٌ: تويدا ۋاستىلىق قىلغۇچى ، تونۇشتۇرغۇچى ، دەللال (تويدا) ئوتتۇرىدا ماڭغۇچى، ئەلچى، ئايالغا لايىق بولۇپ توي قىلىشنى تەلەپ قىلغۇچى.

خَاطِبٌ ج خُطَّابٌ: سۆھبەت بايان قىلغۇچى ، نۇتۇق سۆزلىگۈچى ، خۇتبە ئوقۇغۇچى ، خاتىب ؛ تەلەپ قىلغۇچى ؛ قىز ـ يىگىتنى تونۇشتۇرغۇچى.

«مَايَزَالُ دَوْرُ الْخَاطِبَةِ مُهِمًّا فِي الْقُرَى وَبَعْضِ الْمُدُنِ»: بەزى يېزا ۋە شەھەرلەردە قىز ـ يىگىتلەرنى تونۇشتۇرغۇچىنىڭ رولى مۇھىم بولماقتا.

كَثُرَ خُطَّابُهَا: ئايالىنىڭ تەلەپ قويغۇچىلىرى، لايىقلىرى كۆپەيدى.

خَاطَرَ يُخَاطِرُ مُخَاطَرَةً بِحَيَاتِهِ: ئۆزىنى ھالاكەتكە دۇچار قىلدى، قارامىلىق قىلدى ، ئۆزىنى ھالاكەتكە تۇتۇپ بەردى.

خَاطَرَهُ بِكَذَا: زېيان يەتكۈزدى ، خەتەرگە ئۇچراشتى.

خَاطَرَ بِنَفْسِهِ: تەۋەككۈلچىلىك قىلدى.

خَاطِرٌ ج خَوَاطِرُ: قىزىقىش ، پىكىر ، ئوي ، نىيەت ، مۇددىئا.

أَخَذَ بِخَاطِرِهِ: تەسەللى بەردى.

أَخَذَ عَلَى خَاطِرِهِ: ئاچچىقلاندى.

كَسَّرَ خَاطِرَهُ: ئومىدسىزلەندۈردى.

رَاعَى خَاطِرَهُ: ئۇنىڭغا رىئايە قىلدى.

عَنْ طِيبِ خَاطِرٍ: ئىختىيارىي ، خۇشاللىق بىلەن.

عَفْوُ الْخَاطِرِ: ئۆزلۈكىدىن ، تەييارلىقسىز.

سَرِيعُ الْخَاطِرِ: زېھنى ئۆتكۈر ، خاتىرىسى تېز ، سەگەك ، ھازىر جاۋاب ، ھوشيار.

إِكْرَامًا لِخَاطِرِكَ: سېنى خۇشال قىلىش ئۈچۈن.

لِخَاطِرِكَ: سېنىڭ ھۆرمىتىڭ ئۈچۈن.

عَلَى خَاطِرِكَ: ئىختىيارىڭ ، دېگىنىڭدەك بولسۇن.

مِنْ أَجْلِ خَاطِرِكَ : سېنىڭ ھۆرمىتىڭ ئۈچۈن ، ھۆرمەت يۈزىسىدىن.

كَدَّرَ خَاطِرَهُ : كۆڭلىنى غەش قىلدى.

لِأَجْلِ خَاطِرِي : مېنىڭ يۈز خاتىرەم ئۈچۈن.

لَمْ يَدُرْ بِخَاطِرِي : ئېسىمگە كەلمىدى ، ئويۇمغا كەلمىدى.

مِنْ كُلِّ خَاطِرِي : چىن قەلبىمدە.

جَاشَ الشِّعْرُ بِخَاطِرِي : قەلبىمدە شېئىر جۇشقۇنلىدى.

تَوَارُدُ الْخَوَاطِرِ: پىكرىنىڭ ئوخشاپ قېلىشى ، ھېچقانداق ئالاقىلاشمىغان كىشىلەرنىڭ پىكرىنىڭ بىر يەردىن چىقىشى ، ناتونۇش كىشىلەرنىڭ پىكرىنىڭ بىر يەردىن چىقىشى.

خَاطِفٌ: تېز ، چاپسان؛ نېشانغا تەگمىگەن ئوق.

زِيَارَةٌ خَاطِفَةٌ: قىسقا زىيارەت، تېز زىيارەت، چاپسان زىيارەت.

اَلْحَرْبُ الْخَاطِفَةُ: چاقماق تېزلىكىدىكى ئۇرۇش.

نَظْرَةٌ خَاطِفَةٌ: لەپپىدە قاراپ قويۇش.

فِكْرَةٌ خَاطِفَةٌ : تېز تەپەككۇر.

خَافَ يَخَافُ خَوْفًا الرَّجُلُ : قورقتى ، قورقۇنچ باستى.

«وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ» ‹قرآن› : پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ (ھېساب بېرىشتىن) قورققان ئادەمگە ئىككى جەننەت بار.

خَافَ الطِّفْلُ الْكَلْبَ أَوْ مِنَ الْكَلْبِ: بوۋاق ئىتتىن قورقتى.

خَافَ مِنْهُ : چۆچۈپ كەتتى.

خَافَ مِنْ : ئەندىشە قىلدى ، ئەنسىرىدى.

خَافَ عَلَيْهِ مِنْ كَذَا: ئەنسىرىدى.

«وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا» ‹قرآن› : ئەگەر بىرەر ئايال ئېرىنىڭ كۆڭۈلسىز بولۇشىدىن ياكى يۈز ئۆرۈشىدىن ئەندىشە قىلسا . . .

خَافَتَ يُخَافِتُ مُخَافَتَةً بِصَوْتِهِ : ئاۋازىنى پەسلەتتى.

«وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا» ‹قرآن› : نامىزىڭدا (قىرائەتنى) (مۇشرىكلار ئاڭلاپ قېلىپ ساڭا ئەرزىيەت يەتكۈزمەسلىكى ئۈچۈن) يۇقىرى ئاۋاز بىلەنمۇ ئوقۇمىغىن ، (مۆمىنلەر ئاڭلىماي قالماسلىقى ئۈچۈن) پەس ئاۋاز بىلەنمۇ ئوقۇمىغىن.

خَافَتَ الْمُحَدِّثُ جَلِيسَهُ: سۆزلىگۈچى سورۇنداشىغا پىچىرلىدى ، شۇنىرلىدى.

خَافِتٌ: بوش ئاۋاز، ئاستا ئاۋاز.

خَافِضٌ : تۆۋەنلىگۈچى، تۆۋەنگە ساڭگىلىغۇچى.

خَافِقٌ : سوقۇپ تۇرغان يۈرەك؛ لەپىلدەپ تۇرغان بايراق.

خَافِقُ الْقَلْبِ: دەككە ـ دۈككە بولغۇچى، ئەنسىرىگۈچى.

اَلْخَافِقَانِ :شەرق بىلەن غەرب، مەشرىق بىلەن مەغرىب.

«تَرَدَّدَ ذِكْرُهُ فِي الْخَافِقَيْنِ» : داڭقى جاھانغا تارالدى.

خَافِقَةٌ ج خَوَافِقُ :تۇغ، ئەلەم، بايراق.

خَافِقِيٌّ : سېغىزلاي.

خَافٍ: يوشۇرۇن، مەخپىي، كۆرگىلى بولمايدىغان.

غَيْرُ خَافٍ أَنْ : مەخپىي ئەمەس، يوشۇرۇن ئەمەس.

خَافِيَةٌ ج خَوَافٍ :سىر، مەخپىي، يوشۇرۇن؛ قۇش قانىتىنى يىغقان چاغدىكى تۆت چوڭ پەينىك بىرى.

خَالَ يَخَالُ خَيَلَانًا الشَّيْءَ : ئويلىدى، خىيال قىلدى، تەپەككۇر قىلدى.

خَالَ يَخَالُ خَيْلاً : مەغرۇرلاندى، غادايدى، گەدەيدى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى.

خَالٌ ج أَخْوَالٌ: تاغا(ئانىنىڭ ئەر قېرىندىشى).

خَالٌ ج خِيلاَنٌ: بويتاق ئەر ؛ كېپەن ؛ ھاكاۋۇر ئادەم ؛ ئېسىل ئادەم ؛ ئاجىز ئادەم ؛ كىچىك دۆۋە ؛ مەكە ، خال ، سۆگەل ؛ ئانىنىڭ يۈگىنى؛ چوڭ تاغ ؛ بايراق ؛ تۇغ ؛ خوجايىن (بىر نەرسىنىڭ) ؛ يۇمشاق كىيىم؛ ئىگىسى؛ گۇمان؛ يامغۇرسىز بۇلۇت.

خَالَبَ يُخَالِبُ مُخَالَبَةً : ئالدىدى، قايمۇقتۇردى.

خَالِبٌ : مەپتۇن قىلغۇچى؛ ھىيلىگەر، مەككار.

خَالَةٌ ج خَالَاتٌ: ھامما (ئانىنىڭ ھەمشىرىسى)

خَالَجَ يُخَالِجُ مُخَالَجَةً نَفْسَهُ : ئۇي پەيدا بولدى، كۆڭلىگە كىرىۋالدى.

خَالِجَةٌ ج خَوَالِجُ : پىكىر، ئوي، ھېسسىيات.

خَالِدٌ: مەڭگۈ، ئەبەدىي، ئۆلمەس، باقىۋەند.

خَالَسَ يُخَالِسُ مُخَالَسَةً الرَّجُلَ: كىشىنى پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ ئالدىراتتى.

خَالَسَ فُلَانًا النَّظَرَ: ئوغرىلىقچە قارىدى.

خَالَصَ يُخَالِصُ مُخَالَصَةً صَدِيقَهُ الْوُدَّ: دوستىغا سەمىمىي، دوستانە مۇئامىلە بولدى.

خَالَصَ الدَّائِنُ الْمَدِينَ: قەرز بەرگۈچى قەرزداردىن قەرزىنى كۆتۈرۈۋەتتى.

خَالِصٌ ج خُلَّصٌ: ساپ، پاكىز، خالىس ، خاس.

«أَلَا لِلّٰهِ الدِّيْنُ الْخَالِصُ» ‹قرآن› : بىلگىلار- كى، (شېرىكتىن ۋە رىيادىن) ساپ دىن ئاللاھ- قا خاستۇر.

خَالِصُ الْأُجْرَةِ : تۆلەم.

هُوَ خَالِصٌ لَكَ : ئۇ ساڭا ھالال.

لَبَنٌ خَالِصٌ: ساپ سۈت.

لَوْنٌ خَالِصٌ: ئاپئاق.

خَالِصُ الطَّوِيَّةِ: سەمىمىي، ئاق كۆڭۈل، ئوچۇق- يورۇق.

خَالِصُ الْمَصَارِفِ: ھەقسىز، پۇلسىز، مۇت، بىكارلىق.

خَالِصَةٌ : خاس ، مەخسۇس ، خۇسۇسىي.

«قُلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْآخِرَةُ عِنْدَ اللّٰهِ خَالِصَةً مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ»

‹قرآن› : ئۇلارغا : « ئەگەر ئاخىرەت يۇرتى (يەنى جەننەت) ئاللاھنىڭ قېشىدا (سىلەر گۇمان قىلغاندەك) باشقىلارغا ئەمەس ، سىلەرگىلا خاس بولسا (سىلەرنى جەننەتكە ئۇلاشتۇرىدىغان) ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلىپ بېقىڭ- لار» دېگىن.

خَالَطَ يُخَالِطُ مُخَالَطَةً وَ خِلَاطًا: ئارىلاشتى، ئالاقىلەشتى ، دوستلاشتى ، باردى ـ كەلدى قىلدى ، مۇناسىۋەت قىلىشتى.

«وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ» ‹قرآن› : ئۇلار بىلەن (ئۇلارغا پايدىلىق بولغان رەۋىشتە ئارىلىشىپ ياشىساڭلار، ئۇ چاغدا (يەنى ئۇلارغا قېرىنداشلارچە مۇئامىلە قىلىڭلار) ئۇلار سىلەرنىڭ دىنىي قېرىنداشلىرىڭلاردۇر.

خَالَفَ الرَّجُلُ زَوْجَتَهُ : ئايالى بىلەن بىر يەردە بولدى ، جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزدى.

خَالَفَ يُخَالِفُ مُخَالَفَةً: زىتلاشتى، قارشىلاشتى.

خَالَفَ الشَّيْءُ الشَّيْءَ: قارشى كەلدى ، قارىمۇ- قارشى بولدى ، قارشى مەيدانغا تۇردى.

خَالَفَ عَنْ أَمْرِهِ : ئۇنىڭ بۇيرۇقىغا خىلاپلىق قىلدى ، دېگىنىنى قىلمىدى.

خَالَفَ الشَّخْصُ فِي الْقَانُونِ: قانۇنغا خىلاپلىق قىلدى.

خَالَفَ غَيْرَهُ فِي الرَّأْيِ : باشقىلارنىڭ پىكرىگە قوشۇلمىدى ، باشقىلارنىڭ پىكرىگە قارشى پىكىردە بولدى.

خَالَفَ بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ : ئوخشىمىغان ئىككى نەرسىنى بىرلەشتۈردى.

خَالِفٌ ج خَوَالِفُ : ئارقىدا قالغۇچى ، قالاق ؛ كۆڭلى تاماق تارتمايدىغان ؛ ئاجىز ؛ بۇزۇلۇپ قالغان شاراب.

«رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ» ‹قرآن› : ئۇلار ئۆيلىرىدە قالغۇچىلار (يەنى ئاياللار ، كېسەللەر ۋە ئاجىزلار) بىلەن بىللە بولۇشنى رازى بولىدۇ.

خَالَقَ يُخَالِقُ مُخَالَقَةً: ياخشى مۇناسىۋەتتە بولدى ، ياخشىلىق ئاساسىدا مۇئامىلە قىلدى.

«خَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ» ‹حديث› : كىشى- لەرگە چىرايلىقچە مۇئامىلە قىل ، كىشىلەر- گە قارىتا ياخشى مۇئامىلىدە بول.

خَالِقٌ: ئۆرنەكسىز ياراتقۇچى ، ياراتقۇچى ، پەيدا قىلغۇچى ، خەلق ئەتكۈچى.

اَلْخَالِقُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «ھەممىنى ئۆرنەكسىز ياراتقۇچى ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

«فَتَبَارَكَ اللّٰهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ» ‹قرآن› : ئەڭ ماھىر ياراتقۇچى ئاللاھ ئۇلۇغدۇر.

خَالَّ يُخَالُّ مُخَالَّةً وَخِلَالًا الرَّجُلُ: دوستلاشتى.

خَالَلَ إِمْرَأَةً : ئاشنا تۇتۇۋالدى ، نىكاھسىز بىللە بولۇشۇالدى.

«اَلْمَرْءُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ فَلْيَنْظُرِ امْرُؤٌ مَنْ

يُخَالِلُ» «حديث» : كىشى دوستىنىڭ دىندا بولىدۇ ، ئەمدى ئۇ كىشى كىمنى دوست تۇتىدىغانلىقىغا قارىسۇن.

خَالٍ م خَالِيَةٌ: بوش ، خالى ، قۇرۇق.

«كَانَتِ الْحُرُوفُ الْعَرَبِيَّةُ تُكْتَبُ خَالِيَةً مِنَ النِّقَاطِ وَحَرَكَاتِ الشَّكْلِ» : ئەرەب تىلى ئېلىپبە ھەرپلىرى ئۆز ۋاقتىدا چېكىت ۋە ھەرىكەلەردىن خالى يېزىلاتتى.

خَالٍ مِنَ الْعَمَلِ : ئىشسىز ، بىكارچى.

خَالٍ مِنَ الضَّرَرِ : زىياندىن خالى ، زىيان ـ زەخمەتسىز.

خَالٍ مِنَ الشُّكَّانِ : ئاھالىسىز.

خَالٍ مِنَ الْعَيْبِ : نۇقسانسىز.

خَالٍ مِنَ الْغَرَضِ : غەرەزسىز ، مەقسەتسىز.

خَالٍ مِنَ الْعَرَاقِيلِ : توسالغۇسىز.

خَالٍ مِنَ الْمَوَانِعِ : توسالغۇسىز.

مَرْكَزٌ خَالٍ : بوش ئورۇن ، خالى جاي.

خَالِي الْبَالِ : ئارام ـ خاتىرجەم ، غەم ـ قايغۇسىز.

خَالِي الْوِفَاضِ : قۇرۇق قول.

اَلْقُرُونُ الْخَالِيَةُ : قەدىمكى دەۋرلەر ، ئۆتكەن دەۋرلەر ، تارىختىن بۇرۇنقى دەۋرلەر.

خَامٌ ج خَامَاتٌ : بوز ، ماتا ، خام ؛ ماتېرىيال ، خام ئەشيا.

«إِزْدَادَ إِنْتَاجُ الشَّرْكَةِ مِنَ النِّفْطِ الْخَامِ» : شىركەتنىڭ خام نېفىت ئىشلەپچىقىرىشى ئاشتى.

خَامُ الْحَدِيدِ: تۆمۈر كان ، تۆمۈر رودىسى.

اَلْمَوَادُّ الْخَامُ : خام ئەشيا ، ماتېرىيال.

مَوَارِدُ الْخَامَاتِ : خام ئەشيا مەنبەسى.

خَامِدٌ : جىمجىت ، تىمتاس ، ئۈن ـ تىنسىز.

«هَذَا الْبُرْكَانُ خَامِدٌ مُنْذُ عَامٍ» : بۇ يانار تاغ بىر يىلدىن بۇيان جىمىپ قالدى.

«إِنْ كَانَتْ إِلَّاصَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَاهُمْ خَامِدُونَ» «قرآن» : پەقەت بىر ئاۋاز بىلەنلا ناگاھان ئۇلار قېتىپ قالدى.

خَامَرَ يُخَامِرُ مُخَامَرَةً : شەكلەندۈردى ، گۇماندىن لاندۇردى ؛ ئارىلىشىپ قالدى ؛ ئەنسىرەتتى ؛ ياپتى.

خَامِرٌ : ئېچىتقۇ ، خېمىرتۇرۇچ.

اَلْخَامِسُ : بەشىنچى.

اَلْخَامِسُ عَشَرَ : ئون بەشىنچى.

خَامِلٌ ج خَمَلَةٌ : نام ـ ئاتاقسىز.

خَامٌّ : ئاچچىق ، سېسىق.

خَانَ يَخُوْنُ خِيَانَةً الشَّخْصُ : خىيانەت قىلدى ، ۋەدىسىدە تۇرمىدى.

خَانَ صَدِيقَهُ أَوْ وَطَنَهُ أَوْ قَوْمَهُ أَوْ عَهْدَهُ : دوستى ياكى ۋەتىنى ياكى خەلقىگە خىيانەت قىلدى ، ۋەدىسىدە تۇرمىدى.

خَانَ الزَّوْجُ زَوْجَتَهُ : ئەر ئايالىغا خىيانەت قىلدى.

خَانَ الدَّهْرُ: مەقسىتىگە يېتەلمىدى ، مۇرادى ھاسىل بولمىدى.

خَانَتْ رِجْلَاهُ: پۇتىنىڭ مادارى قالمىدى.

خَانَتْهُ ذَاكِرَتُهُ: ئېسىدە قالمىدى.

خَانِعٌ : بويسۇنغۇچى ، باش ئەگكۈچى ، تىز پۈككۈچى.

خَانَقَ يُخَانِقُ مُخَانَقَةً: تاكالىشتى ، جاڭجاللاشتى.

خَانِقٌ : بوغقۇچى ، تۇنجۇقتۇرغۇچى ، سىرتماق سېلىپ ئۆلتۈرگۈچى.

غَازٌ خَانِقٌ : تۇنجۇقتۇرغۇچى گاز.

جَوٌّ خَانِقٌ : تىنجىق ھاۋا.

هَوَاءٌ خَانِقٌ : تىنجىق ھاۋا ، بۇرۇختۇم ھاۋا.

خَانِقُ الْكَلْبِ : شۇمبۇيا ، زەھەرلىك ئوت ؛ زەھەرلىك ئېيىق تاپان.

خَانُوقٌ : بوغما كېسەل.

خَانُوقُ الطُّيُورِ : توخۇ ۋاباسى.

خَاوَذَ يُخَاوِذُ مُخَاوَذَةً : نېرى بولدى ، چەتنىدى.

خَاوَذَ إِلَى الشَّيْءِ: ئارقىسىدىن كەلدى.

خَاوَذَ عَلَى الشَّيْءِ: قوشۇلدى ؛ خىلاپلىق

قىلدى، قوشۇلمدى.

خَاوَذَتْهُ الْحُمَّى : ئۇنىڭغا قىزىتما تەكرارلىنىپ تۇردى.

خَاوَصَ يُخَاوِصُ مُخَاوَصَةً بِعَيْنِهِ : ماردى.

خَاوَضَ يُخَاوِضُ مُخَاوَضَةً : سودا ـ سېتىقتا تاكالـ لاشتى.

خَاوٍ. خَاوِيٌ م خَاوِيَةٌ: بوش ، خالى.

«فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَاظَلَمُوا» ‹قرآن› : ئۇلار زۇلۇم قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن ، ئەنە ئۇلارنىڭ ئۆيلىرى (ئادەمزاتتىن) خالى بولۇپ قالدى.

خَاوِي الْحِيْلَةِ: چارىسىز ، ئامالسىز.

خَايَلَ يُخَايِلُ مُخَايَلَةً: كۆزىنى قاماشتۇردى ، كۆزىنى چاقناتتى.

خَائِطٌ: ماشىنىچى ، تىككۈچى ، سەپىيۇك.

خَائِقٌ: قورقۇچى ، قورقىدىغان ، قورقۇنچ ھالىتىدە تۇرغۇچى.

خَائِنٌ ج خَوَنَةٌ وَ خُوَّانٌ : خائىن ، خىيانەتچى ، ئىشەنچسىز.

خَائِنَةُ الْأَعْيُنِ: كۆزلەرنىڭ خىيانىتى ، ئوغرىلىقچە قاراش ، گۇمان بىلەن قاراش.

«يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَاتُخْفِي الصُّدُورُ» ‹قرآن› : ئاللاھ كۆزلەرنىڭ خىيانىتىنى ۋە دىللاردىكى يوشۇرۇن نەرسىلەرنى بىلىپ تۇرىدۇ.

خَؤُونٌ : ئالدامچى.

خَبَا يَخْبُو خَبْوًا : ئۆچتى.

خَبَتِ النَّارُ : ئوت ئۆچتى.

خَبَا لَهَبُ فُلَانٍ : ئاچچىقى ياندى ، جۇدۇنى پەسكويغا چۈشتى.

خَبَا أُوَارُ الْحَرْبِ : ئۇرۇش ئاخىرلاشتى ، ئۇرۇش ئوتى ئۆچتى.

«مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيْرًا» ‹قرآن› : ئۇلارنىڭ جايى جەھەننەم بولىدۇ ، ئوتى پىلىلداپ قالسا ، ئۇلارغا تېخىمۇ يالقۇنجتىمىز.

خَبَأَ يَخْبَأُ خَبْئًا الشَّيْءَ: يوشۇردى ، مەخپىي تۇتتى ، ياپتى.

«خَبَأَ نُقُودَهُ فِي الْخِزَانَةِ» : ئۇ پۇللىرىنى ئىشكاپقا يوشۇردى.

خَبْءٌ: يوشۇرۇنغان نەرسە ، مەخپىي نەرسە.

«اَلَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ» ‹قرآن› : ئۇ ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى سىرلارنى ئاشكارىلىغۇچىدۇر.

خِبَاءٌ ج أَخْبِيَةٌ : چېدىر.

خِبَاءُ الْقَمْحَةِ : كەپەك.

«نَصَبَ الرَّعْيَانُ أَخْبِيَتَهُمْ فِي الْمُرُوجِ الْخَضْرَاءِ» : پادىچىلار چېدىرلىرىنى ياپيېشىل ئورمانلىق ئىچىگە تىكتى.

خَبَاثِ. يَا خَبَاثِ: ھوي ئەسكى.

خَبَاثَةٌ : رەزىللىك ، يامانلىق ، ئەسكىلىك.

خَبَارٌ : دەرەخ يىلتىزىدىكى يىغىلىپ قالغان توپا ؛ مىكروب.

خَبَارَةٌ : مىكروب.

خِبَازَةٌ : ناۋايلىق ، بولكىچىلىق؛ ناۋايخانا.

خُبَازَى : تۇغمىگۈل.

خُبَاسَاءُ : غەنىيمەت.

خُبَاطٌ : توپا ، تۇپراق ؛ سارىغلىق كېسىلى.

خَبَالٌ: بۇزۇقلۇق؛ كەمتۈكلۈك؛ مېيىپ؛ پىتىنە ـ پاسات ؛ ھالاكەت ؛ سارىغلىق ؛ ھارغىنلىق ؛ كېشىنى ئۆلتۈرىدىغان زەھەر.

«لَوْخَرَجُوا مَازَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالًا» ‹قرآن› : ئەگەر ئۇلار سىلەر بىلەن بىرلىكتە چىققان بولسا، ئاراڭلاردا پەقەت پىتىنە ـ پاساتنى كۆپەيتەتتى.

خَبَّ يَخُبُّ خَبًّا النَّبَاتُ: ئۈسۈملۈك ئۆستى.

خَبَّ يَخُبُّ خِبًّا وَ خِبَابًا الْبَحْرُ: دېڭىز دولقۇنلانىدى ، مەۋج ئۇردى.

خَبَّ يَخُبُّ خَبًّا و خَبَبًا: سوكۇلداپ ماڭدى.

خَبَّ الْفَرَسُ: ئات سوكۇلدىدى.

خَبَّ يَخُبُّ خَبًّا فِي الطِّيْنِ: لايغا پېتىپ قالدى.

خَبَّ يَخُبُّ خِبًّا: ئالدامچى بولدى ، ئالدامچىلىق قىلدى ، ئالدىدى ، ساختىپەزلىك قىلدى.

خَبٌّ : ئالدامچى ، مەككار.

«لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ خَبٌّ وَلَا خَائِنٌ» ‹حديث› : ئالدامچى بىلەن خائىن جەننەتكە كىرمەيدۇ.

خَبَّأَ يُخَبِّأُ تَخْبِيَةً : يوشۇردى، مەخپىي تۇتتى ، ياپتى.

خَبَّازٌ ج خَبَّازُونَ: ناۋاي ، بولكىچى.

خُبَازَةٌ: ناۋايچىلىق، ناۋايچىلىق كەسپى.

خَبَّاصٌ : پىتنە ـ پاساتچى ، ئىغۋاچى.

خَبَبٌ : يۈگۈرۈشنىڭ بىر خىلى ، سۈرئەت.

خَبَّرَ يُخَبِّرُ تَخْبِيرًا الشَّخْصَ : بىلدۈردى ، ئېيتىپ بەردى ، مەلۇم قىلدى ، دوكلات قىلدى ، خەۋەر قىلدى.

خَبَّصَ يُخَبِّصُ تَخْبِيصًا: ئارىلاشتۇردى.

خَبَّطَ يُخَبِّطُ تَخْبِيطًا: قاقتى ، كۇچى بىلەن قاقتى.

خَبَّلَ يُخَبِّلُ تَخْبِيلًا: ئالاقزادە قىلدى ، قالايمىقان قىلدى ، ساراڭ قىلىۋەتتى.

خَبَتَ يَخْبِتُ خَبْتًا ذِكْرُهُ: نامسىز بولدى، نامى مەخپىي بولدى، نامى چىقمىدى.

خَبُثَ يَخْبُثُ خُبْثًا وَ خَبَاثَةً: ناچارلاشتى ، ئەسكىلەشتى ، سەتلەشتى، رەزىللەشتى.

«وَ الَّذِي خَبُثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا» ‹قرآن› : ناچار يەرنىڭ گىياھى ئاز ئۆسىدۇ.

خَبُثَتْ رِيحُهُ: سېسىق پۇرىدى.

خُبْثٌ : يامانلىق ، رەزىللىك ، ھارام ، ھىيلە ـ مىكىر ، بۇزۇقلۇق؛ نىجاسەت.

«اَلْخُبْثُ الْقَلِيلُ فِي الثَّوْبِ يُفْسِدُ الصَّلَاةَ» : كىيىمدىكى ئازراق نىجاسەت نامازنى بۇزىدۇ.

خَبَثٌ : داشقال ، كېرەكسىز نەرسە.

خَبَثُ الْمَعَادِنِ الْمُذَابَةِ: ئېرىتىلگەن نەرسىلەرنىڭ داشقىلى.

خَبَثُ الْبُرْكَانِ: يانار تاغ لاتقىلىرى.

خَبَرَ يَخْبُرُ خُبْرًا الْأَرْضَ: يەرنى ھەيدىدى.

خَبَرَ الطَّعَامَ: تاماقنى مايلىق قىلدى.

خَبَرَ يَخْبُرُ خُبْرًا وَ خِبْرَةً الْأَمْرَ: ئىشنى باشتىن ئۆتكۈزدى ، تەجرىبە قىلدى ، سىناپ بىلدى.

خَبَرَ وَ خَبُرَ يَخْبُرُ وَ خَبَرَ يَخْبَرُ خُبْرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تولۇق بىلدى ، ھەقىقىتىنى بىلىپ يەتتى ، ماھىيىتىنى تونىدى.

خَبَرٌ ج أَخْبَارٌ: خەۋەر ، ئاخبارات، مىش ـ مىش پاراڭ، مىش ـ مىش گەپ.

خَبَرٌ جَدِيدٌ: يېڭى خەۋەر.

خَبَرٌ شُؤْمٌ: شۇم خەۋەر.

خَبَرٌ كَاذِبٌ: يالغان خەۋەر.

خَبَرُ الْجُمْلَةِ: بايان، جۈملىنىڭ خەۋىرى.

أَصْبَحَ فِي خَبَرِ كَانَ: ئۆتۈپ كەتتى ، ئۆتۈپ كەتكەن ئىش ئۆتمۈشكە ئايلاندى ، دۇنيادىن يوقالدى.

خَبَرُ آحَادٍ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئىشەنچلىك بىرلا راۋى ئارقىلىق رىۋايەت قىلىنغان ھەدىس.

خَبَرٌ مُتَوَاتِرٌ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كۆپ ئادەم ئارقىلىق رىۋايەت قىلىنغان ھەدىس.

«سَأَلَهُ عَنْ أَخْبَارِهِ» : ئۇنىڭ ئەھۋالىنى سورىدى ، ئۇنىڭدىن ھال ـ ئەھۋال سوردى.

نَشْرَةُ الْأَخْبَارِ : خەۋەر ئاڭلىتىش ، خەۋەر تارقىتىش.

وَكَالَةُ الْأَخْبَارِ : ئاگېنتلىق ، ئاخبارات ئاگېنتلىقى.

خُبْرٌ. خِبْرَةٌ ج خِبْرَاتٌ: تەجرىبە، سىناق؛ چوڭقۇر تونۇپ يەتمەك.

«وَكَيْفَتَصْبِرُعَلَىمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا» ‹قرآن› : سەن چوڭقۇر تونۇپ يەتمىگەن ئىشقا قانداقمۇ سەۋرى ـ تاقەت قىلىپ تۇرالايسەن.

عِنْدَهُ خِبْرَةٌ طَوِيلَةٌ : ئۇنىڭ ئۇزۇن يىللىق تەجرىبىسى بار.

«اِشْتَرَكَ فِي الْعَمَلِ حَدِيثًا لِذَا تَنْقُصُهُ الْخِبْرَةُ» : ئۇ خىزمەتكە يېڭى قاتناشقانلىقى ئۈچۈن تەجرىبىسى كەم.

ذُو الْخِبْرَةِ: تەجرىبىلىك ، كۆپ ئىشلارنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەن.

عَدِمُ الْخِبْرَةِ: تەجرىبىسىز.

وَاسِعُ الْخِبْرَةِ: مول تەجرىبىلىك.

«تَحَدَّثْ لَنَا مِنْ فَضْلِكَ عَنْ خِبْرَاتِكَ فِي الدِّرَاسَةِ» : بىزگە ئۆگىنىش تەجرىبىلىرىڭىزنى سۆزلەپ بەرسىڭىز.

تَبَادُلُ الْخِبْرَاتِ : تەجرىبە ئالماشتۇرۇش.

خَبَرِيَّةٌ: مىش ـ مىش پاراڭ، مىش ـ مىش گەپ.

خَبَزَ يَخْبِزُ خَبْزًا الْخُبْزَ : نان پىشۇردى ، بولكا ياسىدى.

خَبَزَ الْجَمَلُ الْأَرْضَ: تۆگە ئالدى پۇتى بىلەن يەرنى تەپتى.

خَبَزَ الدَّوَابَّ : ئۇلاقنى قاتتىق ھەيدىدى.

خَبَزٌ : پەس تۇز يەر.

خَبْزٌ : نان پۇشۇرماق ، نان ياقماق.

خُبْزٌ : نان.

خَبَصَ يَخْبِصُ خَبْصًا الشَّيْءَ: ئارىلاشتۇردى.

خَبَصَ بَيْنَهُمْ : ئۇلارنىڭ ئارىسىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى.

خَبَطَ يَخْبِطُ خَبْطًا الشَّخْصُ : قاتتىق ئۇردى.

خَبَطَ الْبَابَ : ئىشىكنى قاقتى.

خَبَطَ الشَّجَرَةَ : دەرەخنى قاقتى.

خَبَطَ فِي الطَّرِيقِ : قارىسىغا ماڭدى.

يَخْبِطُ خَبْطَ عَشْوَاءَ : قارىسىغا ئىش قىلىدۇ.

يَخْبِطُ فِي عَمْيَاءَ : قارىغۇلارچە ئىش قىلىدۇ.

خَبْطٌ : ئۇرماق ، چەكمەك ، قاقماق.

خَبْطُ عَشْوَاءَ : كەلسە ـ كەلمەس ئىش قىلىش ، قارىغۇلارچە ئىش قىلىش ، قالايمىقان ئىشلەش.

خَبْطَةٌ ج خَبْطَاتٌ : بىر كاچات ، بىر ئۇرۇش.

خَبَلَ يَخْبُلُ خَبْلًا الشَّخْصَ : ئالاقزادە قىلدى ، قالايمىقان قىلدى ، ساراڭ قىلۋەتتى.

خَبِلَ يَخْبَلُ خَبَلاً و خَبَالاً : ساراڭ بولدى ، ئەقىلدىن ئازدى ، نېرۋىسىدىن ئاداشتى.

خَبَلَهُ الْحُبُّ: ئىشق ـ مۇھەببەت ئۇنى ساراڭ قىلىپ قويدى.

خَبْلٌ: ساراڭلىق ، مەجنۇنلۇق ، بىخۇتلۇق.

خَبِلٌ: ساراڭ ، ئەقىلدىن ئازغان.

خَبْلَةٌ : مېيىپلىك ، ساراڭلىق.

خَبُورٌ : يولۋاس؛ شىر.

خَبُوسٌ : يولۋاس؛ شىر.

خَبِيٌّ : يوشۇرۇنغان نەرسە ، مەخپىي نەرسە.

«أَخْرِجْ خَبِيْءَ كَلَامِكَ» : سەن سۆزۈڭنىڭ سىرىنى ئاشكارىلا.

خَبِيئَةٌ ج خَبَايَا : يوشۇرۇنغان نەرسە ، مەخپىي نەرسە.

عَرَفَ خَبِيْئَةَ أَمْرِهِ : ئۇنىڭ سىرىنى بىلدى، ئۇنىڭ مەخپىيىتىنى بىلۋالدى.

خَبَايَا الْأَرْضِ : يەر ئاستى بايلىقلىرى ، كان بايلىقلىرى ، مەدەنلەر.

خَبَايَا النَّفْسِ : كۆڭۈلدىكى سىرلار ، ئىچكى سىرلار.

خَبِيبٌ : ئويمانلىقنىڭ ئوتتۇرىسى ، ئۆزۈن ئورا.

خَبِيبَةٌ ج خَبَائِبُ : ئويماننىڭ ئوتتۇرىسى ؛ قول تاكىدىغان لاتا ؛ ئۆسمە گۆش ؛ يالپاق گۆش ، دۈمبە گۆشى ، يوتا گۆشى.

خَبِيْثٌ ج خُبَثَاءُ م خَبِيثَةٌ ج خَبِيثَاتٌ وَ خَبَائِثُ: ناچار ، ئەسكى ، يامان.

«وَلَاتَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ» (قرآن) : ياخشىنى يامانغا تېگىشىۋالماڭلار.

خَبِيْثُ الرَّائِحَةِ : سېسىق پۇراق.

اَلشَّيْطَانُ الْخَبِيْثُ : نىجىس شەيتان ، قەبىھ ئالۋاستى.

شَخْصٌ خَبِيْثٌ : ئەسكى ئادەم.

شَيْءٌ خَبِيْثٌ : ناچار ، داشقال نەرسىلەر.

فِعْلٌ خَبِيْثٌ: يامان ئىش.

«قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَ الطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ» (قرآن) : ئى مۇھەممەد! ئېيتقىنكى ، گەرچە ھارامنىڭ كۆپلۈكى سېنى ئەجەبلەندۇرسىمۇ ، ھارام بىلەن ھالال باراۋەر ئەمەس.

اَلشَّجَرَةُ الْخَبِيْثَةُ : ئاچچىق تاۋۇز؛ ناچار دەرەخ.

اِبْتِسَامَةٌ خَبِيْثَةٌ : ھىيلىگەر كۈلكە.

أُمُّ الْخَبَائِثِ : ئەسكىلىكنىڭ مەنبەسى، ھاراق.

«وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ» «قۇرئان» : ئۇ ئۇلارغا ناپاك نەرسىلەرنى ھارام قىلىدۇ.

خَبِيْرٌ ج خُبَرَاءُ : مۇتەخەسسىس ، تېخنىك ، مېخانىك ، ئۇستا ، ماھىر.

خَبِيرٌ بِالْأَمْرِ: ئىشتىن تولۇق خەۋەردار ، ئىشنى ياخشى چۈشەنگەن.

«إِنَّ اللّٰهَ خَبِيْرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ» «قۇرئان» : شۇبھىسىزكى ، ئاللاھ قىلمىشىڭلاردىن خەۋەر-دارىدۇر.

«يُقِيمُ الْخُبَرَاءُ الْأَجَانِبُ فِي فُنْدُقِ الصَّدَاقَةِ» : چەت ئەللىك مۇتەخەسسىسلەر دوستلۇق مېھمانخانىسىدا تۇرىدۇ.

خَبِيْزٌ : ئوتقا قاقلاپ پۈشۈرۈلگەن نان.

«خَبِيْزُكَ النَّاضِجُ كَالْحَلْوَى» : سېنىڭ ياخشى پىشقان نېنىڭ خۇددى ھالۋىغا ئوخشاش.

خَبِيْصٌ م خَبِيصَةٌ : ئارىلاشتۇرۇلغان ، ئارىلاش-ما ؛ تورت.

خِتَامٌ: خاتىمە ، ئاخىرقى نەتىجە، ئاخىرى.

«يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيْقٍ مَخْتُومٍ خِتَامُهُ مِسْكٌ» «قۇرئان» : ئۇلار ئاغزى پېچەتلەنگەن ساپ شاراب بىلەن سۇغىرىلىدۇ، ئىچىشنىڭ ئاخىرىدا ئۇنىڭدىن ئىپارنىڭ ھىدى كېلىپ تۇرىدۇ.

فِي الْخِتَامِ : ئەڭ ئاخىردا.

مِسْكُ الْخِتَامِ : ياخشى ئاخىرلىشىش ، خەيرلىك ئاقىۋەت ، ئاقىۋىتى خەيرلىك بولۇش.

خِتَامِيٌّ: ئاخىر ، تۈگەنچىسى ، ئەڭ ئاخىر.

حِسَابٌ خِتَامِيٌّ: يىللىق ھېسابات.

كَلِمَةٌ خِتَامِيَّةٌ: يېپىش نۇتقى ، ئاخىرقى نۇتۇق ، ئاخىرقى سۆز.

جَلْسَةٌ خِتَامِيَّةٌ : يېپىلىش يىغىنى ، ئاخىرقى يىغىن.

خِتَانٌ: خەتنە قىلماق.

خَتَّارٌ: خائىن ، زىيانكەشلىك قىلغۇچى ، يۇز ئۆرۈگۈچى ، مەككار ، خىيانەتچى، خىيانەتكار.

«وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ» «قۇرئان» : بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى پەقەت خىيانەتكار ئادەم-لا ئىنكار قىلىدۇ.

خَتَّالٌ : ئالدامچى ، قويمىچى ، خىيانەتچى، ۋاپا-سىز.

الدُّنْيَا خَتَّالَةٌ : دۇنيا ۋاپاسىز.

خَتَّامٌ : تامغا ئويغۇچى.

خَتَّامَةٌ : سۇرۇق ، تامغا مېيى.

خَتَرَ يَخْتِرُ خَتْرًا: ئالدامچىلىق قىلدى ، مەككار-لىق قىلدى ، خىيانەت قىلدى ، پەللىدى.

خَتَعَ يَخْتَعُ خَتْعًا وَ خُتُوعًا : قاچتى.

خَتَعَ عَلَى الْقَوْمِ : ھۇجۇم قىلدى.

خَتَلَ يَخْتِلُ خَتْلًا الشَّخْصُ: ئالدامچىلىق قىلدى؛ خىيانەت قىلدى ، پەللىدى.

خَتَلَ الصَّيْدَ : ئوۋنى ئالداپ تۇتۇۋالدى.

«لَيْسَ مِنْ أَخْلَاقِ الْمُؤْمِنِ الْخَتْلُ» : ئالدام-چىلىق مۇمىن (مۇسۇلمان) نىڭ ئەخلاقلىرى جۈملىسىدىن ئەمەس.

خَتَمَ يَخْتِمُ خَتْمًا وَ خِتَامًا الشَّيْءَ : تامغا باستى، مۆھۈر باستى.

خَتَمَ بِالشَّمْعِ الْأَحْمَرِ : پوختا رەۋىشتە پېچەتلە-دى.

خَتَمَ عَلَى فَمِهِ : ئېغىز ئاچقۇزمىدى ، سۆزلەت-مىدى ، سۆز قىلىشنى چەكلىدى.

خَتَمَ الْإِنَاءَ: قاچىنى ئېتىۋەتتى ، پېچەتلىۋەتتى.

خَتَمَ الْعَمَلَ : ئىشنى تاماملىدى.

خَتَمَ اللّٰهُ لَهُ بِخَيْرٍ : ئاللاھ ئۇنىڭ ئىشىنىڭ ئاقىۋىتىنى ياخشى قىلدى.

خَتَمَ الْقُرْآنَ : قۇرئان تاماملىدى.

«خَتَمَ الْمُؤَلِّفُ بَحْثَهُ بِالنَّتَائِجِ الَّتِي تَوَصَّلَ إِلَيْهَا» : يازغۇچى ئۆزىنىڭ تەتقىقاتىنى ئېرىشكەن نەتىجىلەر بىلەن تاماملىدى.

خَتَمَ عَلَى قَلْبِهِ : ئۇنى ھېچنەرسىنى چۈشەنمەس قىلىۋەتتى.

«خَتَمَ اللّٰهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ» «قۇرئان» : ئاللاھ ئۇلارنىڭ دىللىرىنى پېچەتلىۋەتكەن.

خَتْمٌ ج أَخْتَامٌ : تامغا ، مۆھۈر؛ تامغا باسماق.

خَتْمُ أَمِينِ الصُّنْدُوقِ : كاسسىر تامغىسى.

خَتْمُ الْبَرِيْدِ : پوچتا تامغىسى.

خَتْمَةٌ ج خَتَمَاتٌ : خەتمىقۇرئان قىلماق ، قۇرئاننى باشتىن - ئاخىر ئوقۇپ بولماق ، ئۆلگەنلەرگە ساۋابىنى بېغىشلاپ قۇرئان ئوقۇش.

وَالْخَتْمَةِ الشَّرِيْفِ : قۇرئان بىلەن قەسەم قىلىش.

«إِقْرَإِ الْخَتْمَةَ وَ هَبْ ثَوَابَهَا لِوَالِدِكَ» : سەن خەتمىقۇرئان قىلىپ ساۋابىنى مەرھۇم ئاتاڭغا بېغىشلىغىن.

خَتَنَ يَخْتُنُ و يَخْتِنُ خَتْنًا و خِتَانًا الصَّبِيَّ : كىچىك بالىنى خەتنە قىلدى.

خَتْنٌ : خەتنە قىلماق.

خَتَنٌ ج أَخْتَانٌ : كۈيئوغۇل.

خَتَنَةٌ ج خَتَنَاتٌ : قېينانا (ئايالنىڭ ئانىسى)

خَتِيْنٌ : خەتنە قىلىنغان.

خُثَارَةُ الشَّيْءِ : نەرسىنىڭ قېتىپ قالغان دۇغى.

خَثَّرَ يُخَثِّرُ تَخْثِيرًا اللَّبَنَ : سۈتنى ئۇيۇتتى، قويۇق قىلدى، قويۇلدۇردى.

خَثَرَ يَخْثُرُ خَثْرًا الدَّمُ : قان ئۇيۇپ قالدى ، قېتىپ قالدى.

خَثَرَ يَخْثِرُ خَثَرًا الرَّجُلُ: ھايا قىلدى، ئۇيالدى، ئوڭايسىزلاندى.

خَثْرَيَخْثُرُ خُثُورًا و خُثُورَةً اللَّبَنُ: سۈت ئۇيۇدى، قويۇلدى ، قويۇلۇپ قالدى ، ئېرىپ قالدى.

خَثًى. خِثْيٌ : كالا ۋە پىلنىڭ تېزىكى.

خَجَأَ يَخْجَأُ خُجُوءًا اللَّيْلُ : كېچە ئۇزۇپ كەتتى.

خَجَأَ الضَّلَّ : خار بولدى.

خَجِيَ يَخْجَى خَجَنًا : ئاغزىنى يامان قىلدى ، ئاغزىنى بۇزدى؛ خىجىل بولدى ، تارتىندى.

خُجَأَةٌ : سېمىز ، ئېغىر ئادەم ؛ ئەخمەق ئادەم ، تۇتامى يوق ئادەم.

خَجَّاجَةٌ : ئەخمەق.

خَجَّلَ يُخَجِّلُ تَخْجِيْلاً : ئۇيالدۇردى ، خىجىل قىلدى ، رەسۋا قىلدى.

خَجْقٌ : يېنىكلىك ، ئالدىراڭغۇلۇق.

خَجِلَ يَخْجَلُ خَجِلًا الرَّجُلُ: ئۇيالدى ، خىجىل بولدى، ھايا قىلدى، نومۇس قىلدى ، ئىزا تارتتى.

«خَجِلَتِ الْفَتَاةُ مِنْ خَطِيْبِهَا» : قىزچاق لايىقىدىن خىجىل بولدى.

خَجِلَ فُلَانٌ بِأَمْرِهِ: قىلىقىدىن ئىزا تارتىپ نېمە قىلارىنى بىلمەي قالدى.

خَجِلَ النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك ئوخشىدى، كۆپ بولدى، يۆگىشىپ كەتتى.

خَجِلَ الشَّيْءُ: نەرسە بۇزۇلۇپ قالدى.

خَجِلَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئىش ئۇنىڭغا مۇجىمەل بولۇپ قالدى.

خَجِلٌ : ھايا قىلماق ، خىجىل بولماق ، نومۇس قىلماق ، ئۇيالماق.

خَجَلٌ: ھايا، نومۇس.

يَالَلْخَجَلِ: نېمىدېگەن نومۇس ، نېمىدېگەن ئۇيات.

خَجِلٌ. خَجْلَانٌ : ئۇيالغۇچى ، ھايا قىلغۇچى ، خىجىل بولغۇچى ، نومۇسچان.

خَجْلَةٌ : ئۇيلىش ، خىجىل بولۇش ، نومۇس قىلىش.

خَجُولٌ : ھايالىق ، تارتىنچاق ، ئۇياتچان ، نومۇسچان.

«هَذَا الْوَلَدُ خَجُولٌ جِدًّا» : بۇ بالا بەكمۇ ئۇياتچان.

خِدَاجٌ : كەمتۈكلۈك ، ناقىسلىق ، نۇقسان.

خِدَارٌ : يولۋاس ئۆۋىسى.

خُدَارِيٌّ : يىلان.

خُدَارِيَّةٌ : قاراقۇش ، قارچۇغا.

خِدَاعٌ: ئالداش ، قايمۇقتۇرۇش ، ساختىلىق قىلىش ؛ ئىككى يۈزلىمچىلىك قىلىش.

خِدَاعُ الْحَوَاسِّ : خاتا سېزىم پەيدا قىلماق.

خِدَاعُ الْبَصَرِ : كۆز بوياش.

خَدَبَ يَخْدُبُ خَدْبًا: يالغان سۆزلىدى.

خَدَبَهُ بِالسَّيْفِ : ئۇنىڭ تېرىسىنى سويۇپ گۆشىنى شىلدى.

خَدَبَتْهُ الْحَيَّةُ : ئۇنى يىلان چېقىۋالدى.

خَدَجَ يَخْدُجُ و يَخْدِجُ خِدَاجًا الشَّيْءُ: كەمتۈك بولدى ، يېتەرسىز بولدى.

خَدَجَتِ الْحَامِلُ : ھامىلىنى ۋاقتىتىن بۇرۇن تۇغۇپ قويدى ، كەمتۈك تۇغۇپ قويدى.

خَدَّ يَخُدُّ خَدًّا الْأَرْضَ : ئورەك كولىدى ؛ ئاغدۇرىدى ، ھەيدىدى.

خَدُّ الْجِلْدُ : تېرە پۇرلاشتى ، پۇرۇلدى ، قاتلاشتى.

خَدٌّ ج أَخِدَّةٌ وَ خَدَادٌ : مەڭىز ، كاچات ، قوۋۇز.

خَدُّ أَسِيلٌ: كېلىشكەن مەڭىز.

«وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا» «قرآن» : كىشىلەرنى مەنسىتمەسلىك بىلەن يۈز ئۆرىمىگىن ، زېمىندا غادىيىپ ماڭمىغىن.

خُدٌّ ج أَخِدَّةٌ و خِدَادٌ: ئورەك ، ئازگال، خەندەك، گوداك.

خَدَّابٌ : يالغانچى، كاززاپ.

خَدَّاعٌ : ئالدامچى ، ساختىپەز ، ھىيلىگەر ، مەككار ، كۆز بويامچى.

خَدَّامٌ : چاكار ، يالالانما ، مالاي.

خُدَّةٌ : گوداك، ئۇزۇن ئورەك.

خَدَّدَ يُخَدِّدُ تَخْدِيدًا الْجِلْدَ : تېرىنى قاتلىدى ، تۇردى.

خَدَّدَ لَحْمُهُ : ئورۇقلاپ كەتتى ، ئاجىزلاپ كەتتى.

خَدَّرَ يُخَدِّرُ تَخْدِيرًا : ھوشسىزلاندۇردى ، مەست قىلدى.

خَدَّرَهُ الشَّرَابُ : شاراب ئۇنى بوشىتىۋەتتى.

خَدَّرَهُ الْمَقْعَدُ : ئۇزۇن ئولتۇرۇپ پۇتى ئۇيۇشۇپ قالدى.

خَدَّرَالْمَرْأَةَ : ئايالغا چۈمبەل تارتقۇزدى.

خَدَّشَ يُخَدِّشُ تَخْدِيشًا : تاتىلىدى ، مورلىدى ، قاشلىدى.

خَدَّشَ السُّمْعَةَ : نامىغا داغ چۈشۈردى ، بۇلغىدى ، ھاقارەتلىدى ، بوھتان قىلدى ، تۆھمەت قىلدى.

خَدَّشَ الْحَيَاءَ : نومۇسىنى تۆكتى ، ئۇياتقا قالدۇردى ، ھاقارەتلىدى.

خَدَّمَ يُخَدِّمُ تَخْدِيمًا : خىزمەتكە تونۇشتۇردى.

خَدَرَ يَخْدَرُ خَدْرًا : يوشۇردى ، ياپتى.

خَدَرَتِ الْمَرْأَةُ : ئايال چۈمبەل تارتتى.

خَدَرَتِ الْبِنْتُ : قىز چىملىدىقىدىن چىقمىدى.

خَدَرَ الشَّيْءَ: ياپتى.

خَدَرَ الْأَسَدُ : بولۇاس ئۇۋىسىدىن چىقماي ياتتى.

خَدَرَ الرَّجُلُ بِالْمَكَانِ : مەلۇم ئورۇندا تۇردى.

خَدَرٌ : ئۇيۇشۇپ قالماق ، سېزىمنى يوقاتماق.

خِدْرٌ ج خُدُورٌ و أَخْدَارٌ : ئۆي ، چېدىر؛ ساتما ؛ قازناق ؛ چىملىدىق.

بَيْضَةُ الْخِدْرِ: ئىپپەتلىك ئايال ، مەستۇرە ئايال.

رَبَّاتُ الْخُدُورِ : مەستۇرە ئايالار.

خَدِرٌ: ئۇيۇشۇپ قالغۇچى ؛ بىخوتلۇق ، سېزىمنى يوقاتقۇچى ؛ پۇت ـ قولىنىڭ بوشىشىپ كېتىشى ، ھوشسىزلاندۇرۇلغان.

خَدِرٌ مِنَ الرِّجَالِ: ھورۇن ، بوشاڭ ، سۇس.

خَدِرٌ مِنَ الْأَيَّامِ: يامغۇرلۇق ، بۇلۇتلۇق كۈنلەر.

خَدِرٌ مِنَ اللَّيَالِي: زۇلمەتلىك ، قاراڭغۇ كېچىلەر.

خَدَشَ يَخْدِشُ خَدْشًا الْجِلْدَ: تېرىنى تاتىلىدى ، مورلىدى ، قاشلىدى.

خَدَشَ الرَّجُلَ فِي كَرَامَتِهِ: ئەيىبلىدى ، نامىغا داغ چۈشۈردى.

خَدْشٌ ج خُدُوشٌ وخِدَاشٌ وَأَخْدَاشٌ: مورلاش ، تاتىلاش ؛ تىرناق يارىسى.

«لَيْسَ سِوَى خَدْشٍ بَسِيطٍ سَيُشْفَى بِسُرْعَةٍ وَلَا يَحْتَاجُ إِلَى أَيَّةِ عِنَايَةٍ» : ئۇ ئازراق سۈركىلىپ كېتىپتۇ ، تېزلا ساقىيىپ كېتىدۇ، ئەنسىرەپ كېتىش ھاجەتسىز.

خَدْشَةٌ ج خَدَشَاتٌ : تاتىلاپ ، قاشلاپ قىلىنغان يارا ، تىرناق يارىسى.

خَدَعَ يَخْدَعُ خَدْعًا و خِدَعًا و خُدْعَةً و خَدِيعَةً

الشَّخْصُ : ئالدامچىلىق قىلدى ، ساختىلىق قىلدى ، ئالددى.

«وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللّٰهُ» ‹قرآن› : ئەگەر ئۇلار (تەييارلىق قىلۇېلىش ئۈچۈن سۈلھى بىلەن) سېنى ئالدماقچى بولسا، ئاللاھ (ئۇلارنىڭ شەررىدىن) شەكسىز ساڭا كۇپايە قىلغۇچىدۇر.

خُدْعَةٌ: ئاسان ئالدىنىپ قالىدىغان ئادەم ؛ تاكتەكىچى.

خُدْعَةٌ ج خُدَعٌ: ئالدامچىلىق ، ھىيلىگەرلىك.

«اَلْحَرْبُ خُدْعَةٌ» ‹حديث› : ئۇرۇش تاكتىكا ، چارە ـ تەدبىر بىلەن بولىدۇ ، ئۇرۇش ھىيلە ـ نەيرەڭ بىلەن بولىدۇ.

خَدِلَ يَخْدَلُ خِدَالَةً وَ خَدَلاً السَّاقُ : پاچاق ئۇيۇشۇپ قالدى ، سېزىمنى يوقاتتى.

«تَدَقَّأَمِنَ الْبَرْدِ لِيَقِيَ سَاقَهُ مِنَ الْخَدَلِ» : سوغۇقتا پاچىقىنىڭ ئۇيۇشۇپ قېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن ئىسسىندى.

خَدَمَ يَخْدُمُ و يَخْدِمُ خِدْمَةً غَيْرَهُ : باشقىلارغا خىزمەت قىلدى، ئىشلىدى؛ قارىدى، كۇتتى، باقتى.

خَدَمَ الْأَرْضَ: يەر تېرىدى ، يەرگە ئىشلىدى.

«اِخْدِمْ نَفْسَكَ بِنَفْسِكَ» : ئۆزۈڭنىڭ خىزمىتىنى ئۆزۈڭ قىل (خېرىدارلار ئۆزى تاللاپ ئۆزى ئەكىلىپ يەيدىغان تاماقخانىلارغا يېزىپ قويۇلىدىغان ئىبارە)

يَخْدَمُ فِي الْقُوَّاتِ الْمُسَلَّحَةِ: ھەربىيدە ئىشلەيدۇ.

يَخْدِمُ مَصَالِحَهُ : ئۆز مەنپەئەتى ئۈچۈن ئىشلەيدۇ.

خَدَمٌ : خىزمەتچى ، كۇتكۇچى.

خِدْمَةٌ ج خِدْمَاتٌ : خىزمەت ، ئەمگەك، ئىش ؛ يارەملىشىمەك ، خىزمەت قىلماق.

أَسْدَى إِلَيْهِ خِدْمَةً : ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلدى.

خِدْمَةُ الْحُكُومَةِ : ھۆكۈمەت خىزمىتى ، دۆلەت ئىشى.

فِي خِدْمَتِكُمْ : خىزمىتىڭگە تەييارمەن.

قَدَّمَ لَهُ خِدْمَةً : ئۇنىڭغا خىزمەت قىلدى.

وَضَعَهُ فِي خِدْمَتِهِ : ئۇنى ئىشىغا سالدى ، خىزمىتىگە قويدى.

خِدْمَةٌ عَسْكَرِيَّةٌ : ھەربىي خىزمەت.

خِدْمَةُ الْعَلَمِ : ھەربىيدە ئىشلەش ، ھەربىي خىزمىتى ئىشلەش.

أَدَّى خِدْمَةَ الْعَلَمِ: ھەربىي خىزمەتنى ئۆتىدى.

خِدْمَةٌ لَيْلِيَّةٌ : كېچىلىك دېجورنىلىك ، كېچىلىك ئىسمېنا.

خِدْمَةٌ مَدَنِيَّةٌ : ھۆكۈمەت ئىدارىلىرىدا ئىشلەش.

فِي الْخِدْمَةِ : تېخىچە ئىشلەۋاتىدۇ ، تېخى پېنسىيىگە چىقمىدى.

خِدْمَاتٌ صِحِّيَّةٌ : سەھىيە خىزمىتى.

خِدْمَاتٌ مَكْتَبِيَّةٌ : كۇتۇپخانا خىزمىتى.

خِدْمَاتٌ إِذَاعِيَّةٌ : رادىئو خىزمىتى.

خِدْنٌ ج أَخْدَانٌ: دوست ، ئاغىنە ، ھەمراھ ، بۇرادەر ، ئاشنا.

خُدَنَةٌ : دوستى كۆپ.

خَدِيجٌ ج خَدَائِجُ : چۈشۈپ كەتكەن بوۋاق؛ تولۇق يېتىلەلمىگەن جانلىق.

خَدِيعَةٌ ج خَدَائِعُ: ئالدامچىلىق ، ئالا كۆڭۈللۈك.

خَدِيْنٌ: دوست ، ھەمراھ ، ئاغىنە ، بۇرادەر ، ئاشنا.

خِدِيْوِيٌّ : ئوسمان خەلىپىلىكى دەۋرىدە مىسىر نىڭ ھۆكۈمرانىغا قويۇلغان نام بولۇپ ، پادىشاھ، ۋەزىر دېگەن مەنىدە.

خِدِيْوِيَّةٌ: خىدىۋىلىك مەنسەپ.

خَذَا يَخْذُو خَذْوًا الشَّيْءُ: بوشىشىپ كەتتى ، يۇمشاپ كەتتى.

خِذَامٌ: ياۋا ئېشەك.

خَذَأَ يَخْذَئُ خَذَأً لَهُ: باش ئەگدى ، بويسۇندى.

خَذَأَ يَخْذَئُ خَذْأً : خارلىدى ، باش ئەگدۈردى.

خَذَّ يَخُذُّ خَذًّا الْجُرْحُ: جاراھەت يىرىڭلىدى ، يىرىڭ ئاقتى.

خَذَّلَ يُخَذِّلُ تَخْذِيْلاً: ئۇمىدسىزلەندۈردى ، مەيۇسلەندۈردى ، نائۇمىد قويدى.

خَذْرَفَ يُخَذْرِفُ خَذْرَفَةً : تېز بولدى ، ئالدىرىدى.

خَذْرَفَ الرَّحَى : تۇگمەننىڭ تۆشۈكىگە غەلدىرەك سالدى.

خَذْرَفَ السَّيْفَ أَوْ نَحْوَهُ: قىلىچنى بىلدى ، ئىتتىكلەتتى.

خَذْرَفَهُ بِالسَّيْفِ : ئۇنىڭ پۇت ـ قوللىرىنى قىلىچ بىلەن كەستى.

خَذْرَفَ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى ، توشقۇزدى.

خَذْرَفَتِ الْحَيَوَانَاتُ: ھايۋانلار تېز مېڭىپ شېغىل ـ تاشلارنى چاچراتتى.

اَلْخَذْرَفَةُ : كىيىم پارچىسى.

خُذْرُوفٌ ج خَذَارِيفُ: غىلدىرەك ، تېز ماڭىدىغان، ئىلدام ماڭىدىغان ، پادىسىدىن ئايرىلىپ قالغان تۆگە.

خَذَعَ يَخْذَعُ خَذْعًا اللَّحْمَ : گۆشنى پارچىلىدى ، شىلدى ، گۆشنى يالپاقلىدى.

خَذْعَلَ يُخَذْعِلُ خَذْعَلَةً بِالسَّيْفِ: قىلىچ بىلەن كەستى، پارچىلىدى.

خَذْعَلَ الْبِطِّيخَ : قوغۇننى تىلىملىدى.

خِذْعِلٌ : ئەخمەق ئايال.

خَذَقَ يَخْذُقُ خَذْقًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى نوقىدى ، تېز مېڭىشى ئۈچۈن دۇمبىسىگە سانجىدى.

خَذَقَ الْبَازِي: قارچىغا چىچتى ، ماياقلىدى.

خَذَلَ يَخْذُلُ خَذْلاً وَ خِذْلاَنًا : تاشلىۋەتتى ، ۋاز كەچتى ، ياردەم قولىنى سۇنمىدى.

«إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللّٰهُ فَلاَغَالِبَ لَكُمْ وَ إِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَاالَّذِي يَنْصُرُ كُمْ مِنْ بَعْدِهِ» (قرآن) : ئەگەر ئاللاھ سىلەرگە ياردەم بەرسە، سىلەرنى ھېچ كىشى يېڭەلمەيدۇ، ئەگەر ئاللاھ سىلەرگە ياردەمنى تەرك ئەتسە، ئاللاھتىن باشقا سىلەرگە كىم ياردەم بېرىدۇ؟

خِذْلاَنٌ : مەغلۇبىيەت ، ئۇڭۇشسىزلىق ؛ ياردەم قولىنى سوزماسلىق.

«خِذْلاَنُكَ لِصَدِيقِكَ حَرْبٌ عَلَيْهِ» : دوستۇڭنى تاشلىۋېتىشىڭ ئۇنىڭغا جەڭ ئېلان قىلغانلىق بولىدۇ.

خَذَمَ يَخْذِمُ خَذْمًا الشَّيَّ : تېز پارچىلىدى ، تېز كەستى.

اَلْخَذُولُ: كۆپ تالاپەت يەتكۈزگۈچى ، نۇرغۇن ئوڭۇشسىزلىق ئېلىپ كەلگۈچى، تاشلىۋەتكۈچى.

«وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولاً» (قرآن) : شەيتان ئىنسانىنى تاشلىۋېتىدۇ.

خَذِمَ يَخْذَمُ خَذَمًا: ئۇزۇلدى.

خَذِمَ يَخْذَمُ خَذَمًا : تېز ماڭدى.

خَذُومٌ ج خُذْمٌ : ئۇتكۇر قىلىچ.

خَذِيَ يَخْذَى خَذًى الشَّيْءُ: بوشىشىپ كەتتى، يۇمشاپ كەتتى.

خَذِيمٌ : مەست.

خُرْءٌ ج خُرُوءٌ: گەندە ، چوڭ تەرەت.

خِرَاءٌ: گەندە، چوڭ تەرەت.

خَرَابٌ: خاراب ، ۋەيران ؛ خاراب بولماق ، ۋەيران بولماق.

مَوْضِعُ الْخَرَابِ : ۋەيران بولغان جاي.

أَرْضٌ خَرَابٌ : ۋەيران بولغان يەر.

«وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللّٰهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَ سَعَى فِي خَرَابِهَا» (قرآن) : ئاللاھنىڭ مەسچىتلىرىدە ئاللاھنىڭ نامىنىڭ ياد قىلىنىشىنى توسقان ۋە ئۇلارنى ۋەيران قىلىشقا ئۇرۇنغانلاردىنمۇ زالىم كىشى بارمۇ ؟

خَرَابَةٌ ج خَرَابَاتٌ : خارابلىق ، ۋەيرانلىق.

خَرَاجٌ ج أَخْرِجَةٌ وَ أَخَارِجُ : يەر بېجى ، غەللە ـ پاراق.

«فَرَضَ الْإِسْلاَمُ الْخَرَاجَ عَلَى أَهْلِ الْكِتَابِ مُقَابِلَ الزَّكَاةِ عَلَى الْمُسْلِمِينَ» : ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارغا پەرز قىلغان زاكاتنىڭ ئورنىغا ئەھلى كىتابلار ئۈچۈن باج تاپشۇرۇشنى پەرز قىلدى.

خَرَاجُ رَأْسِيٌّ: نوپۇس بېجى ، جان بېجى.

خُرَاجٌ ج أَخْرِجَةٌ و خُرَّاجٌ: چىقان.

«رَاجِعْ طَبِيبَكَ لِيَشُقَّ لَكَ هَذَا الْخُرَاجَ» : دوختۇرۇڭنىڭ بۇ يىرىڭلىق ئىشىنى يېرىپ بېقىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ يېنىغا بار!

خِرَاصٌ ج خُرُوصٌ : نەيزە ، نەيزە تىغى.

خَرَاطَةٌ : ياغاچچىلىق ، ياغاچچىلىق كەسپى ؛ شىلماق ، ئاقلىماق ، قىرماق.

خُرَاطَةٌ : مەدەنلەرنىڭ قىرىندىسى ، كېپەكى ، تۆمۈر قىرىندىسى ، ياغاچ قىرىندىسى.

«جَمَعَ الْخُرَاطَةَ وَأَعَادَ صَهْرَهَا» : قىرىندە لەرنى يىغىپ قايتا ئېرىتتى.

خَرَاطِينُ : سازاك قۇرت.

خَرَاطِينِيٌّ : قۇرتتەك ، قۇرتقا ئوخشاش.

خُرَاعٌ : تۆگىنىڭ غالجىرلىقى.

خَرَاعَةٌ : ئەخلاقتا چۈشكۈنلىشىش ، بۇزۇقچىلىق قىلىش.

خُرَافَةٌ ج خُرَافَاتٌ : خۇراپات ، ئەپسانە ، چۆچەك.

«يَسْعَى الْمُجْتَمَعُ الْعَرَبِيُّ إِلَى التَّحَرُّرِ مِنْ مُخَلَّفَاتِ عُصُورِ الْجَهْلِ وَالْخُرَافَةِ» : ئەرەب جەمئىيىتى قالاقلىق ۋە خۇراپاتلىق زامانىسىدىن قالغان قالدۇقلاردىن ئازاد بولۇشقا تىرىشىدۇ.

خُرَافِيٌّ: خۇراپى ، ئەپسانىۋى.

خَرِئَ يَخْرَئُ خَرْأً و خَرْأَةً و خُرُوءًا: چوڭ تەرەت قىلدى.

خُرْئٌ ج خُرُوءٌ: چوڭ تەرەت ؛ خالا.

خَرِبَ يَخْرَبُ خَرَبًا و خَرَابًا الشَّيْءُ: خاراب بولدى ، ۋەيران بولدى ، كېرەكسىز بولدى ، ئىشتىن چىقتى.

خَرِبَتِ الْآلَةُ: سايمان كاردىن چىقتى.

خَرِبَ الْمَكَانُ: جاي خالى بولدى ، بوش قالدى ، قۇرۇق قالدى.

خَرَبَ يَخْرُبُ و يَخْرِبُ خَرْبًا الشَّيْءَ: يارىدى ، تەشتى.

خَرَبَ الْبَيْتَ : ئۆينى بۇزدى.

خَرْبٌ : خاراب بولماق ، ۋەيران بولماق.

خَرْبَانٌ : ئىشتىن چىقىقان ، ۋەيران بولغان ، كاردىن چىققان ، بۇزۇلغان.

هَذَا الْجِهَازُ خَرْبَانٌ : بۇ ئۈسكۈنە كاردىن چىققان.

خَرِبٌ. خَرِبَةٌ : ئىشتىن چىققان ، ۋەيران بولغان ، كاردىن چىققان.

خُرْبٌ. خُرْبَةٌ ج خُرَبٌ : خارابىلىك ، ۋەيرانلىق.

خُرْبَةُ الْإِبْرَةِ: يىڭنىنىڭ تۆشۈكى.

خِرْبَةٌ ج خِرَبٌ : بوش ئورۇن ، بىكار جاي ، خالىي يەر.

خَرْبَشَ يُخَرْبِشُ خَرْبَشَةً الشَّيْءَ: بۇزۇۋەتتى، بۇزدى، ۋەيران قىلدى، قالايمىقانلاشتۇردى.

خَرْبَشَ وَجْهَهُ : يۈزىنى تاتىلىۋەتتى ، تاماللىدى.

خَرْبَشَةٌ ج خَرْبَشَاتٌ : تىرناق ئىزى ، پۈختا نەرسىلەردىكى نۇقسانلار.

«عَلَى بَابِ سَيَّارَتِكَ خَرْبَشَةٌ صِبْيَانِيَّةٌ» : ماشىنىڭنىڭ ئىشىكىدە كىچىك بالىنىڭ تىرناق ئىزى تۇرىدۇ.

خَرْبَصَ يُخَرْبِصُ خَرْبَصَةً الْأَشْيَاءَ : رەتلىدى ، ئايرىدى ، تاللىدى.

خَرْبَصَ الْمَالَ : مال - مۈلۈكنى ئېلىپ كەتتى.

خَرْبَطَ يُخَرْبِطُ خَرْبَطَةً : (تەرتىپنى) بۇزدى ، ۋەيران قىلدى ، قالايمىقان قىلدى.

خَرْبَقَ يُخَرْبِقُ خَرْبَقَةً الْعَمَلَ: خىزمەتنى بىكار قىلدى ، ئىشنى بۇزدى.

خَرْبَقَ الثَّوْبَ : چاپاننى يىرتتى.

خَرَتَ يَخْرُتُ خَرْتًا الْأُذُنَ: قۇلاقنى تەشتى ، قۇلاققا تۆشۈك ئاچتى.

خَرَتَ الْأَرْضَ: يەر شارىنى پىششىق بىلدى ، يەر شەكلىنى پىششىق بىلدى.

خَرْتٌ ج خُرُوتٌ : يىڭنە تۆشۈكى.

خَرْتُ الْأُذُنِ: قۇلاقنىڭ تۆشۈكى.

أَضْيَقُ مِنْ خَرْتِ الْإِبْرَةِ : يىڭنە تۆشۈكىدىنمۇ كىچىك.

خَرْتِيتٌ ج خَرَاتِيتُ: كەركىدان.

خَرَجَ يَخْرُجُ خُرُوجًا و مَخْرَجًا : چىقتى.

خَرَجَ إِلَى فُلَانٍ: يۈز كۆرۈشتى ، ئۇچراشتى.

خَرَجَ بِهِ: ئۇنى چىقاردى.

خَرَجَ عَنْ الْإِجْمَاعِ: ئاممىنىڭ پىكرىگە خىلاپلىق قىلدى.

خَرَجَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلدى ، زەربە بەردى ، قارشى چىقتى.

خَرَجَ عَلَى الْحَاكِمِ: ھۆكۈمرانغا قارشى چىقتى ، ئاسىيلىق قىلدى ، ئىسيان كۆتۈردى.

خَرَجَ عَنْ مَالِهِ: پۇل - مال يارەم بەردى ، ئىئانە قىلدى.

خَرَجَ مِنَ الْحَيَاةِ: ئۆلدى.

خَرَجَ إِلَى الْوُجُودِ: ۋۇجۇدقا چىقتى ، دۇنياغا كەلدى ، تۇغۇلدى.

خَرَجَ عَنِ الْمَأْلُوفِ: ئادەتتىن تاشقىرى ئىشنى قىلدى.

خَرَجَ مِنْ دَيْنِهِ: قەرزنى ئادا قىلدى.

خَرَجَ فِي الْعِلْمِ وَالْأَدَبِ: ئىلىمدە ۋە ئەدەبىياتتا يېتىشتى.

خَرَجَ عَنْهُمْ: ئۇلارنىڭ تەرىپىدىن چىقىپ كەتتى.

خَرَجَ مِنَ الْمُشْكِلَةِ : قىينىچىلىقتىن قۇتۇلدى.

لَا يَخْرُجُ عَنْ كَذَا : ئۆتۈپ كەتمەيدۇ.

خَرْجٌ ج أَخْرَاجٌ وَ خُرُوجٌ : چىقىم ، راسخوت ، خىراجەت ؛ باج.

«فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَى أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَ بَيْنَهُمْ سَدًّا» ‹قرآن›: بىز بىلەن ئۇلارنىڭ ئارىسىغا بىر توسما سېلىپ بېرىشىڭ ئۈچۈن، سائا بىر قىسىم مېلىمىزنى (باجغا ئوخشاش) تۆلىسەك بولامدۇ؟ - دېدى.

خَرْجُ الْجُنْدِيِّ: ئەسكەرنىڭ نورمال ئاشلىقى.

خُرْجٌ ج أَخْرَاجٌ وَ خِرْجَةٌ: خۇرجۇن.

خُرَجَةٌ: كۆپ باج تۆلەيدىغان كىشى.

خَرْخَارٌ: شارقىراپ ئېقىۋاتقان سۇ ئاۋازى.

خَرْخَرَ يُخَرْخِرُ خَرْخَرَةً النَّائِمُ : ئۇخلىغۇچى خورەك تارتتى.

خَرْخَرَ الْمَاءُ : سۇ شارقىرىدى.

خَرِدَ يَخْرَدُ خَرَدًا الْغُلَامُ : بالا ئەدەپ - ئەخلاقلىق بولدى ، ھايالىق بولدى.

خَرِدَتِ الْبِنْتُ : قىز قىز پېتى تۇردى.

خَرِدَتِ الْلُّؤْلُؤَةُ: مەرۋايىت تېشىلمىدى.

خُرْدَةٌ : ئۇششاق - چۈششەك ۋە پارچە - پۇرات نەرسىلەر ، ئۇششاق مەدەن پارچىلىرى.

«جَمَعَ فُلَانٌ ثَرْوَتَهُ مِنْ تِجَارَةِ الْخُرْدَةِ» : پالاننىڭ مال - دۇنياسىنى تۇمۇر - تەسەك تىجارىتىدىن يىغقان.

تَاجِرُ خُرْدَةٍ : تۇمۇر - تەسەك سودىگىرى.

خُرْدُقَةٌ ج خُرْدُقَاتٌ : كىچىك رەگەتكە ئوقى.

خَرْدَلٌ : قىچا ، قىچا ئۇرۇقى.

حَبَّةُ الْخَرْدَلِ : قىچا دانىسى ، قىچا ئۇرۇقى.

«وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ» ‹قرآن› : ئەگەر ئۇنىڭ قىچا چاغلىق ئەمەلى بولسىمۇ ، ئۇنى ھازىر قىلىمىز ، (بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرىدىن) ھېساب ئېلىشقا بىز يېتەرلىكمىز.

«لَايَعْدِلُ هَذَا الْأَمْرُ حَبَّةَ خَرْدَلٍ» : بۇ ئىشنى تىلغا ئېلىشقا ئەرزىمەيدۇ ، كىچىك ئىش.

لَزْقَةُ الْخَرْدَلِ : قىچا مەلھىمى.

خَرْدَلَةٌ ج خَرْدَلَاتٌ : قىچا دېنى.

خُرْدَوَاتٌ : ئۇششاق - چۈششەك ، پارچە - پۇرات نەرسىلەر.

مَحَلُّ الْخُرْدَوَاتِ : مىلىچ - مال دۇكىنى.

خَرَّ يَخِرُّ و يَخُرُّ خَرِيرًا الْمَاءُ أَوْ الرِّيحُ: سۇ ياكى شامال شىرىلدىدى.

خَرَّ النَّائِمُ : ئۇخلىغۇچى خورەك تارتتى ، خارقىرىدى.

خَرَّ يَخِرُّ و يَخُرُّ خَرًّا وَخُرُورًا : يىقىلدى ، ئۆرۈلدى، چۈشۈپ كەتتى.

«فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ» ‹قرآن› : ئۇلارنىڭ ئۈستىگە (بۇ بىنانىڭ) ئۆگزىسى ئۆرۈلۈپ چۈشتى.

خَرَّ سَاجِدًا : سەجدىگە باردى ، باش قويدى.

«فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ» ‹قرآن› : پەرۋەردىگارىدىن مەغپىرەت تىلەپ قىلدى، سەجدىگە باردى، (ئاللاھقا) تەۋبە قىلدى.

خَرَّ عَلَى الْأَرْضِ: يەرگە يىقىلدى.

خَرَّ تَحْتَ قَدَمَيْهِ : ئۇنىڭ پۇتىغا باش قويدى.

خَرَّ صَرِيعًا : ئۆلدى.

خَرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ : ئۇنىڭ ئالدىدا باش ئەگدى.

خَرَّ الرَّجُلَ صَعِقًا : كۆچىدىن كەتتى ، ئايلىنىپ كەتتى.

خَرُّوا صَرْعَى الْجِهَادِ: ئۇلار جىهاد قىلدى؛ ئۇلار جىهاد قىلىپ شەھىد بولدى ، قۇربان بولدى.

«فَلَمَّا خَرَّتَبَيَّنَتِ الْجِنُّ أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ» «قرآن» : سۇلايمان يىقىلغان چاغدا جىنلارغا ئېنىق بولدىكى ، ئەگەر ئۇلار غەيىبنى بىلىدىغان بولسا ئىدى ، خار قىلغۇچى ئازابتا قالمىغان بولاتتى.

خَرَّاجٌ وَلَاّجٌ : جانلىق ، ھوشيار ، زېرەك ، ئەقىللىق.

خَرَّارَةٌ ج خَرَّارَاتٌ : سۇ چىقىرىش تۇرۇبىسى ، پاسكىنا سۇ كۆلچىكى.

خَرَّاصٌ : يالغانچى ، كاززاپ ، تۆھمەتخور ، بوھتانچى.

«قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ» «قرآن» : كاززاپلارغا لەنەت بولسۇن.

خَرَّاطٌ : قىرغۇچى.

خَرَّاطُ الْخَشَبِ : ياغاچچى ، ياغاچ قىرغۇچى.

خَرَّاطُ الْحَدِيدِ: ستانوكچى.

خَرَّاطَةٌ : قىرىش پىچقى ، قىرغۇچ ، شىلغۇچ.

خَرَّامَةٌ : ئۇشكە ، بۇرغا ؛ بېگىز.

خَرَّجَ يُخَرِّجُ تَخْرِيجًا : چىقاردى ، چىقىرىۋەتتى.

«تُخَرِّجُ الْجَامِعَاتُ كُلَّ عَامٍ عَدَدًا كَبِيرًا مِنَ الْمُخْتَصِّينَ فِي الْعُلُومِ وَ الْآدَابِ» : ئۇنىۋېر-سىتېتلار ھەر يىلى ئىلىم ۋە ئەدەبىيات ساھە-سىدە نۇرغۇنلىغان ئىختىساس ئىگىلىرىنى يېتىشتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

خَرَّشَ يُخَرِّشُ تَخْرِيشًا : تاتىلاپ تاشلىدى ، يارا قىلىۋەتتى.

خَرَّطَ يُخَرِّطُ تَخْرِيطًا: تازىلىدى ، قىردى ، يۇدى.

خَرَّفَ يُخَرِّفُ تَخْرِيفًا الشَّيْخُ: بوۋاي ئالجىدى ، ئەقلى قاچتى.

خَرَّفَ غَيْرَهُ : ئالجىغانلىققا چىقىرىۋەتتى، ئالجىغانلىققا نىسبەت بەردى.

خَرَّقَ يُخَرِّقُ تَخْرِيقًا الثَّوْبَ : كىيىمنىڭ يىرتقىنى چوڭايتىۋەتتى.

خَرَّقَ الشَّيْءَ: نەرسىنى تېشىپ ئۆتۈپ كەتتى.

خَرَّقَ الْعَيْنَ : كۆزگە چېلىقىپ تۇردى.

خَرَّقَ الْعَادَةَ : ئادەتنى بۇزدى ، نورمالىلىقتىن ئۆتۈپ كەتتى.

خَرَّقَ الْوَرَقَ : قەغەزنى يىرتتى.

خَرَّمَ يُخَرِّمُ تَخْرِيمًا الشَّيْءَ: بولۇشىغا تەشتى.

خِرِّيتٌ ج خَرَارِيتُ وَ خَرَارَاتُ : تەجرىبىلىك ، ماھىر يېتەكچى.

خِرِّيجٌ: مەكتەپ پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچى.

«إِنَّكَ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَجِدَ خِرِّيجِي هَذِهِ الْجَامِعَةِ فِي أَنْحَاءِ الْبِلَادِ كُلِّهَا» : بۇ ئۇنىۋېرسى-تېتنىڭ پۈتتۈرۈپ چىققانلارنى مەملىكەتنىڭ ھەممە جايىدا ئۇچرىتالايسەن.

«تُقِيمُ الْجَامِعَةُ اِحْتِفَالًا لِتَوْزِيعِ الشَّهَادَاتِ عَلَى خِرِّيجِيهَا» : ئۇنىۋېرسىتېت مەكتەپ پۈتتۈر-گەن ئوقۇغۇچىلىرىغا شاھادەتنامە تارقىتىش ئۇچۇن تەبرىك يىغىنى ئاچتى.

رَابِطَةُ الْخِرِّيجِينَ: مەكتەپ پۈتتۈرگەنلەر ئىتتى-پاقى.

نَادِي الْخِرِّيجِينَ : مەكتەپ پۈتتۈرگەن ستۇدېن-تلار بىرلەشمىسى.

خِرِّيقٌ : مەرد ، قولى ئوچۇق ، سېخىي.

خَرَزَ يَخْرُزُ و يَخْرِزُ خَرْزًا الْجِلْدَ : تېرىنى تىكتى.

خَرَزٌ ج خَرَزَاتٌ : يىپقا تىزىلغان مارجان، تەسۋى.

خَرَزُ زُجَاجٍ : ئەينەك مارجان.

خَرَزَةٌ ج خَرَزَاتٌ وَخُرَزٌ وَ خِرْزٌ : يىپقا تىزىلغان مارجان؛ دۇمبىنىڭ قوۋۇرغىلىرىنىڭ بىرى.

خَرَزَةُ الْبِئْرِ : قورۇق رىشاتكىسى.

خَرَزَةُ الرَّقَبَةِ : بوغدىيەك.

خَرَزَةُ الظَّهْرِ : ئومۇرتقا سۆڭىكى ، ئومۇرتقا.

خُرْزَةٌ ج خُرَزٌ : يىپ ئارىلىقى.

خَرِسَ يَخْرَسُ خَرَسًا الشَّخْصُ : گاچا بولدى ، تىلى توتۇلۇپ قالدى.

«قَارَعْتُ خَصْمِي فِي الْحُجَّةِ فَخَرِسَ» : پاكىت قويۇپ رەقىبىمنى ئېغىز ئاچالماس قىلىۋەتتىم.

خَرِسَ الْأَرْضُ: زىرائەت تېرىغىلى بولمايدىغان بولدى.

إِخْرَسْ : ئاغزىڭنى يۇم.

خَرْسَانَةٌ مُسَلَّحَةٌ :سېمونت ، بېتون.

خُرْسَةٌ: توغۇت ئاياللىرى ئۇچۇن تەييارلانغان تاماق؛ توغۇت تامىقى.

خَرَشَ يَخْرِشُ خَرْشًا: تاتىلاپ تاشلىدى ، يارا قىلىۋەتتى.

خَرْشَةٌ: قارلىغاچ ، بوران قۇش.

خُرْشُوفٌ: چوڭ خوخا تىكەن.

خُرْشُومٌ ج خَرَاشِيمُ : ھاڭ ، تېڭ يار.

خَرَصَ يَخْرُصُ خَرْصًا: يالغان سۆزلىدى ، بىلجىرلىدى.

خَرَصَ فِي الْأَمْرِ: پەرەز قىلدى، تەخمىن قىلدى، مۆلچەرلىدى.

«إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْأَنْتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ» «قرآن» : سىلەر پەقەت گۇمانغىلا ئاساسلىنىسىلەر ، ئاللاھقا پەقەت يالغانىنى چاپلايسىلەر.

خَرَصَ يَخْرُصُ خِرَاصَةً الشَّيْءَ: تۇزىدى ، رېمونت قىلدى ، ئىسلاھ قىلدى.

خَرِصَ يَخْرَصُ خَرَصًا : ئاچ قالدى ؛ سوغۇقتا قالدى.

خُرْصٌ ج أَخْرَاصٌ وَ خُرْصَانُ : ئالتۇن ياكى كۈمۈش ھالقا ، سىرغا ، زىرە.

خَرَطَ يَخْرُطُ خَرْطًا: قىردى ، ئاقلىدى.

خَرَطَ وَرَقَ الشَّجَرِ :دەرەخ يوپۇرمىقىنى قاقتى.

خَرَطَ فِي حَدِيثِهِ :يالغان ئېيتتى.

خَرَطَ الثَّوْبَ :كىيىم ئۆڭدى.

خَرَطَ فِي الْأَمْرِ :مالىمان قىلدى ، قالايمىقان قىلدى ، كەلسە ـ كەلمەس قىلدى.

خَرْطٌ : ئاقلىماق ، شىلىماق ، قىرماق ؛ ياغاچ چىتلىق ، ياغاچچىلىق كەسپى.

دُوْنَهُ خَرْطُ الْقَتَادِ : بۇ تولىمۇ مۇشەققەتلىك ئىشتۇر.

خَرْطَالٌ : ياۋا سۇلۇ (ئۆسۈملۈك)

خَرْطَمَ يُخَرْطِمُ خَرْطَمَةً: خارتۇمىغا ئۇردى ، بۇرنىغا ئۇردى.

خُرْطُمٌ : خارتۇم ، بۇرۇن.

خُرْطُمَانٌ: ئۇزۇن بۇرۇن.

خُرْطُمَانِيٌّ : چوڭ بۇرۇن.

خُرْطُومٌ ج خَرَاطِيمُ : بۇرۇن ، تۇمشۇق ، پىلنىڭ خارتۇمى؛ تېز مەست قىلىدىغان ھاراق.

«سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ» «قرآن» : ئۇنىڭ بۇرنىنى داغلاپ بەلگە سالىمىز.

خُرْطُومُ الْفِيْلِ : پىلنىڭ خارتۇمى ، پىلنىڭ تۇمشۇقى ، پىلنىڭ بۇرنى.

خَرَاطِيمُ الْقَوْمِ: قەۋمنىڭ ئاقساقاللىرى.

اَلْخُرْطُومُ: سۇ ناسوسى.

«اِسْتَخْدَمَ رِجَالُ الْإِطْفَاءِ خَرَاطِيْمَ الْمِيَاهِ لِإِطْفَاءِ الْحَرِيقِ» : ئوت ئۆچۈرگۈچى خادىملار ئوتنى ئۆچۈرۈش ئۈچۈن سۇ ناسوسلىرىنى ئىشلەتتى.

خَرَعَ يَخْرُعُ خَرَاعَةً الشَّخْصُ : بوشاپ كەتتى ، ئاجىزلاپ كەتتى ، ماغدۇرسىزلىنىپ كەتتى ، ماغدۇرسىزلاندى.

خَرِعَ يَخْرَعُ خَرَعًا وَخَرَاعَةً الرَّجُلُ : كىشى ئاجىزلاپ كەتتى ، بوشاپ كەتتى.

خَرِعٌ: ماغدۇرسىز ، كۈچسىز؛ يۇمشاق.

خُرْعُوبَةٌ ج خَرَاعِيبُ : كىچىك قىز ، قىزچاق ، قىز بالا.

خَرِفَ يَخْرَفُ خَرْفًا الشَّيْخُ: بوۋاي ئالجىدى ، ئەقلى قاچتى.

خَرُفَ يَخْرُفُ خَرْفًا الشَّيْخُ: بوۋاي ئالجىدى ، ئەقلى قاچتى.

خَرِفَ الْمَرِيْضُ : كېسەل جۇيلىدى.

خَرَفٌ: ئالجىغان.

خَرِفٌ: زىيادە قېرىپ كېتىپ ئالجىپ قالغان

ئادەم.

«خَرِفٌ لَكِنَّهُ مُتَفَلْسِفٌ» : ئۇ قېرىپ ئالجىغان ، لېكىن ئۆزىنى پەيلاسوپ چاغلايدۇ.

خَرْفَشَ يُخَرْفِشُ خَرْفَشَةً الشَّيْءَ: ئارىلاشتۇردى ، يىرىك قىلدى.

خَرَقَ يَخْرُقُ و يَخْرِقُ خَرْقًا الْإِتِّفَاقَ : بىرلىكىنى بۇزدى ، ئىتتىپاقنى بۇزدى ، كېلىشىمنى بۇزدى، تەشتى.

«فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ خَرَقَهَا» «قرآن» :

شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىككىسى بىرلىكتە مېڭىپ كېلىپ بىر كېمىگە چىقىشتى ، (خىزىر) كېمىنى تېشىۋەتتى (يەنى كېمىنىڭ بىر تاختىسىنى سۇغىرىۋەتتى).

خَرَقَ الثَّوْبَ: كىيىمنى يىرتتى.

خَرَقَ إِشَارَةَ الْمُرُورِ: قاتناش قائىدىسىنى بۇزدى، قاتناش قائىدىسىگە خىلاپلىق قىلدى.

خَرَقَ الْأَرْضَ: زېمىننى باستى؛ كەستى.

خَرَقَ الشَّيْءَ: ئويدۇرۇپ چىقاردى.

«وَ خَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ» «قرآن» : ئۇلار ئاللاھقا جاھالەتتىن ئوغۇل ـ قىزلارنى ئويدۇرۇپ چىقىرىشتى.

خَرَقَ الْحِصَارَ : مۇھاسىرىنى يېرىپ چىقتى.

خَرِقَ يَخْرَقُ وخَرُقَ يَخْرُقُ خَرْقًا الرَّجُلُ : دۆت بولدى ، ئەخمەق بولدى.

خَرُقَ في الْبَيْتِ : ئۆيدە ئولتۇرۇپ قوغدىدى.

خَرْقٌ : گالۋاڭلىق ، ھاماقەتلىك.

خَرْقٌ ج خُرُوقٌ : تۆشۈك ، كامار.

سِيَاسَةُ خَرْقَاءُ : قارىغۇلارچە سىياسەت.

خَرْقَةٌ ج خِرَقٌ : يىرتىق كىيىم ؛ لاتا.

خِرْقَةٌ ج خِرَقٌ : گەزمال ، كىيىملىك رەخت.

«يُؤْلِمُنِي مَنْظَرُ الْفُقَرَاءِ يَرْتَدُونَ خِرَقًا مُمَزَّقَةً» : يىرتىلىپ تىتىلىپ كەتكەن كىيىملەرنى كىيىشكەن كەمبەغەللەرنىڭ تۇرقى مېنى ئازاب-لىدى.

خَرَمَ يَخْرِمُ خَرْمًا الشَّيْءَ : تۆشۈك تەشتى ، بۇرغىلىدى ، تەشتى.

خَرَمَ الْحَدِيثَ : سۆزنىڭ بەزىسىنى ئېلىپ، بەزىسىنى تاشلىدى.

خَرَمَ الثَّوْبَ : كىيىمنى يىرتتى.

«مَاخَرَمَ مِنَ الْحَدِيثِ حَرْفًا» : ئۇ ھەدىستىن بىر ھەرپىنمۇ چۈشۈرۈپ قويمىدى.

خَرِمَ يَخْرَمُ خَرَمًا: بۇرۇنى تەشتى ؛ قۇلىقىنى تەشتى.

خَرْمٌ : تۆشۈك تەشمەك.

خَرْمٌ ج خُرُومٌ : تۆشۈك ؛ تاغ تۆشۈكى.

خَرْمُ الْإِبْرَةِ : يىڭنىنىڭ تۆشۈكى ، يىڭنىنىڭ كۆزى.

خَرْمُ الْبَابِ: ئىشىكنىڭ يوچۇقى.

خَرْمَاءُ ج خُرْمٌ : تېشىلگەن قۇلاق ؛ تىك قىيا ؛ يالغانچى.

خُرْمَانٌ: يالغانچى.

خَرْنَقَ يُخَرْنِقُ خَرْنَقَةً: قىلىچ بىلەن چاپتى.

خَرْنَقَ يُخَرْنِقُ خَرْنَقَةً الْأَرْضَ: زېمىن توشقانلىق بولدى.

خِرْنِقٌ ج خَرَانِقُ : كىچىك توشقان ، توشقان بالىسى ، بۆجەن.

خُرُوجٌ : چىقماق.

اَلْخُرُوجُ لِمُقَاتَلَةِ الْعَدُوِّ : دۈشمەن بىلەن ئۇرۇش قىلىشقا چىقىش.

سِفْرُ الْخُرُوجِ : تەۋراتنىڭ پارلىرىنىڭ بىرى بولۇپ ، بۇ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا نىسبەت بېرىلىدۇ.

يَوْمُ الْخُرُوجِ : قىيامەت كۈنى.

خَرُودٌ: قىز ، ياتلىق بولمىغان قىز ؛ تېشىلمە-گەن مەرۋايىت.

خِرْوَعٌ: ئابدۇسلىك ، ئىنەك پېتى.

زَيْتُ الْخِرْوَعِ: ئابدۇسلىك يېغى.

خَرُوفٌ ج خِرْفَانٌ وَ خِرَافٌ و أَخْرِفَةٌ: قوچقار ؛ پاقلان.

خَرُوفٌ بَيْنَ شَاتَيْنِ: ئۇ ئىككى ساغلىق ئارىسىدە-كى قوچقار (ئىككى خوتۇنلۇق ئادەمگە تەمسىل قىلىنىدۇ).

خَرُوفُ الْبَحْرِ: دېڭىز كالىسى.

«اِنْقَاذُالْمَظْلُومُ لِظَالِمِهِ اِنْقِيَادُالْخَرُوفِ لِجَزَّارِهِ» : ئېزىلگەن ئادەم ئەزگەن ئادەمگە پاقلان قاسساپقا بويسۇنغاندەك بويسۇندى.

خَرِئَ يَخْرَئُ خَرْءًا وَ خِرَاءً الرَّجُلُ : چوڭ تەرەت قىلدى.

خَرِيْدٌ. خَرِيْدَةٌ ج خَرَائِدُ : قىز ، ياتلىق بولمىغان قىز، يۇزى ئېچىلمىغان قىز؛ تېشىلمىگەن مەرۋايىت.

خَرِيْرُ الْمَاءِ : سۇنىڭ شىرىلدىغان ئاۋازى.

خَرِيْطَةٌ ج خَرَائِطُ : خەرىتە ؛ سومكا ؛ تۇلۇم.

اَلْخَرِيْطَةُ الطُّبُوغْرَافِيَّةُ : يەر شەكلى خەرىتىسى.

خَرِيْطَةُ الطَّقْسِ : ھاۋا كىلىماتى خەرىتىسى.

اَلْخَرِيْطَةُ الْعَرَبِيَّةُ : ئەرەب دۇنياسى خەرىتىسى.

خَرِيْعٌ ج خَرَائِعُ وَ خُرُوعٌ : ئاجىز ، ماغدۇرسىز ، كۈچسىز ؛ كوچا خوتۇنى ، جالاپ ؛ نازىنىن ئايال.

خَرِيْقٌ : كۇز ، كۇز پەسلى.

خَرِيْفُ الْعُمْرِ : ئۆمرىنىڭ كېيىنكى مەزگىلى، ئۆمۇرنىڭ ئاخىرى.

خَرِيقٌ ج خَرَائِقُ وَ خُرُقٌ : جىلغا ، ساي، ۋادى ، ئېقىن، پەس تۈزلەك يەر ؛ قاتتىق سوغۇق شامال، مەيىن شامال.

خَرِيمٌ : نومۇسسىز.

خِزَافَةٌ: پار-پۇر سانائىتى، كۇلالچىلىق.

خَزَامٌ : شەرق نەرگىس گۈلى.

خِزَامُ الْأَنْفِ : بۇرۇنغا سالىدىغان زىرە (ھالقا)

خِزَانَةٌ ج خَزَائِنُ : خەزىنە؛ كېيىم ئىشكاپى.

«أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ» «قرآن» : ئۇلارنىڭ يېنىدا پەرۋەردىگارىڭنىڭ خەزىنىلىرى بارمۇ؟ ياكى ئۇلار (شەيئىلەرنى خالىغانچە تەسەررۇپ قىلىدىغان) (كائىناتنى) بويسۇندۇرغۇچىمۇ؟

خِزَانَةٌ حُكُومِيَّةٌ: دۆلەت خەزىنىسى.

وِزَارَةُ الْخِزَانَةِ: مالىيە مىنىستىرلىكى.

اَلْخِزَانَةُ الْعَامَّةُ: ئاممىۋى كۈتۈپخانا.

خِزَانَةُ السُّفْرَةِ : بۇفېت ، يېمەك - ئىچمەك ساتىدىغان بوتكا.

خِزَانَةُ حَدِيْدٌ : پولات ساندۇق ، پولات ئىشكاپ ، بىخەتەرلىك ساندۇقى.

خِزَانَةُ الْكُتُبِ : كىتاب ئىشكاپى.

خِزَانَةُ الثِّيَابِ : كىيىم ئىشكاپى.

خَزَرَ يَخْزُرُ خَزْرًا النَّظَرَ : كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى.

خَزَرَتِ الْعَيْنُ : كۆزى كىچىكلەپ كەتتى.

خَزَرٌ : پىت كۆز ، كۆزى كىچىك.

بَحْرُ الْخَزَرِ : كاسپى دېڭىزى.

خَزَّ يَخُزُّ خَزًّا عَدُوَّهُ بِسَهْمٍ : دۈشمىنىگە ئوق ئاتتى ، ئوق ئۇزدى.

«خَزَّ الشَّوكَ فِي الْحَائِطِ» : تام ئۈستىگە يانتاق قويدى.

خَزٌّ ج خُزُوزٌ : ساپ تاۋار، پىپەك بىلەن يۇڭنى ئارىلاشتۇرۇپ توقۇلغان رەخت.

خُزُزٌ ج خِزَّانٌ و أَخِزَّةٌ : ئەركەك توشقان.

خَزَّافٌ : كۇلالچى، پار - پۇر قاچا - قۇچا سودىگىرى.

خَزَّانٌ ج خَزَّانَاتٌ و خَزَائِزِيْنُ : ئامبار ، ئىسكىلات، ساقلاش ئۆيى.

خَزَّانُ الْوُقُودِ : باك ، ماي ئىسكىلاتى.

خَزَّانُ الْمِيَاهِ : سۇ ئامبىرى ، توغان ، توسما ، تۇما ، كۆلچەك.

«اَلْخَزَّانُ مَمْلُوءٌ بِالْمِيَاهِ» : سۇ ئامبىرى سۇ بىلەن تولغان.

«مَا اَكْبَرَ خَزَّانَ الْمِيَاهِ هَذَا» : بۇ سۇ ئامبىرى نېمىدېگەن چوڭ.

خَزَّرَ يُخَزِّرُ تَخْزِيرًا عَيْنَيْهِ : سىنچىلاپ قارىدى.

خَزَّنَ يُخَزِّنُ تَخْزِيْنًا الشَّيْءَ : زاپاس ساقلىدى ، توپلىدى.

خَزَّنَ الْمَعْلُومَاتِ: ئېلېكترونلۇق مېڭىگە مەلۇماتلارنى يىغىپ توپلىدى.

خَزَعَ يَخْزَعُ خَزْعًا الشَّيْءَ: كەستى.

خَزَعَ مِنْهُ شَيْئًا : ئالدى.

خَزَعَ عَنْ أَصْحَابِهِ: ھەمراھلىرىدىن ئارقىدا قالدى، كېيىن قالدى.

خُزَعْبِلٌ. خُزَعْبَلَةٌ ج خُزَعْبَلَاتٌ :ئەپسانە ، كۆلدۇر-گە ، چۆچەك ؛ خۇراپات.

«دَعْ هَذِهِ‌الْخُزَعْبَلَاتِ وَلَا تَتَشَدَّقْ بِهَاتَانِيَةً» : سەن بۇ يالغان - ياۋداق سۆزلەرنى قوي ! ئىككىنچىلەپ ئاغزىڭغا كەلگەننى كاپشىما.

خُزَعْبَلِيٌّ : خىيالىي ، فانتازىيە.

خِزْعَةٌ :گۆش پارچىسى.

خَزَقَ يَخْزِقُ خَزْقًا الْمَاشِي :يول يۈرگۈچى قول سېلىپ ماڭدى.

خَزَقَ الثَّوْبَ :رەختنى يىرتتى ، پارچىلىدى.

خَزْقٌ :پار - پۈر قاچا ، ساپال قاچا.

اَلْخَزْقُ الْمَصْقُولُ : پارقىراق ساپال.

خَزَفِيٌّ : كۆلالچى.

آنِيَةٌ خَزَفِيَّةٌ: پار - پۈر قاچا ، ساپال قاچا.

خَزَقَ يَخْزِقُ خَزْقًا السَّهْمُ الْقِرْطَاسَ :ئوق قەغەز-نى تېشىپ ئۆتتى.

خَزَقَ الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ:كىرگۈزدى ، سانجىدى.

خَزَقَهُ بِالرُّمْحِ :ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى.

خَزَقَ الْأَرْضَ :يەرنى قاتىدى ، چىڭدىدى.

خَزْقٌ :كىرگۈزمەك ، سانجىماق.

خَزَلَ يَخْزِلُ خَزْلاً الشَّيْءَ: نەرسىنى كەستى ، پارچىلىدى ، ئۈزدى.

خَزَلَ فُلَانًا عَنْ حَاجَتِهِ :توسقۇنلۇق قىلدى، پېشكەل بولدى.

خَزَمَ يَخْزِمُ خَزْمًا الْبَعِيرَ: تۆگىنىڭ بۇرنىغا چۈلۈك ئۆتكۈزدى.

خَزَمَ أَنْفَ فُلَانٍ: پالانىنى بوزەك قىلدى ، كەمسىتتى.

خَزْمٌ :پوستىدىن ئارغامچا ئېشلىدىغان بىر خىل دەرەخ.

خَزْمَاءُ :بۇرنى تېشىلگەن تۆگە.

خَزَنَ يَخْزُنُ خَزْنًا الشَّيْءَ: مالنى يىغدى ، ساقلىدى.

خَزَنَ السِّرَّ :سىرنى ساقلىدى، يوشۇردى.

خَزْنٌ :خەزىنىگە كىرگۈزمەك ، ساقلىماق ، غەملىمەك.

أُجْرَةُ الْخَزْنِ :ئامبار ھەققى ، ساقلاش ھەققى.

خَزْنَةٌ ج خُزْنٌ: قاچا - قوچا ئىشكاپى ، جاۋەن.

خَزِيَ يَخْزَى خَزْيًا وَ خَزْيَانًا الرَّجُلُ : خار بولدى ، خارلىنىتا قالدى ؛ خىجىل بولدى، ئۇيالدى ، ھايا قىلدى ؛ بىر مۇسىبەتكە يولۇقتى ، ھالاك بولدى.

خَزَى يَخْزِى خَزْيًا فُلَانًا : خىجالەت قىلدى ، رەسۋا قىلدى.

«لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولاً فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ‌أَنْ نَذِلَّ وَ نَخْزَى» «قرآن» :ئۇلار چوقۇم: «نېمىشقا بىزگە بىرەر پەيغەمبەر ئەۋەتمىدىڭ؟ بىز خار ۋە رەسۋا بولۇشتىن ئىلگىرى سېنىڭ ئايەتلىرىڭگە ئەگىشەتتۇق » دەيتتى.

خِزْيٌ :نومۇسسىزلىق، ئار - نومۇس ، خورلۇق ؛ جازا.

«جَلَبَ لِقَوْمِهِ الْخِزْيَ وَالْعَارَ» : خەلقىگە خورلۇق ۋە نومۇس ئېلىپ كەلدى.

يَالَلْخِزْيِ: نېمىدېگەن رەسۋاچىلىق.

خَزْيَانُ م خَزْيَانَةٌ وَ خَزَايَا:خىجىل بولغان ئادەم، ئۇياتچان ، نومۇسچان ، ئۇيالغان.

خَزْيَةٌ: نومۇسسىزلىق ، شەرمەندىچىلىك.

خَزِينَةٌ ج خَزَائِنُ : خەزىنە ، بايلىق؛ پۇل تاپشۇ-رىدىغان ۋە ئالىدىغان جاي.

خَزِينَةُ الدَّوْلَةِ : دۆلەت خەزىنىسى.

خَسَارَةٌ ج خَسَائِرُ : زىيان ، چىقىم؛ يوقىتىش.

يَالَلْخَسَارَةِ : ئىسىت ، بەك ئەپسۇس.

«مَوْتُ‌الْعَالِمِ‌خَسَارَةٌلَاتُعَوَّضُ» :ئالىمنىڭ ئۆلۈمى بولسا تولدۇرغىلى بولمايدىغان زىياندۇر.

خَسَاسَةٌ :پەسكەشلىك ، رەزىللىك ؛ خەسىسلىك.

خَسَاسَةُ النَّفْسِ :پەسكەشلىك ، رەزىللىك ، خەسىسلىك.

خَسَأَ يَخْسَأُ خَسْأَ الْكَلْبَ :ئىتنى قوغلىدى.

خَسَأَ يَخْسَأُ خُسُوءًا: خارلىق ئىچىدە يىراق بولدى.

خَسَأَ الْبَصَرُ :كۆز تالدى.

«قَالَ اخْسَؤُوافِيهَاوَلَا تُكَلِّمُونِ» «قرآن» :ئاللاھ

ئېيتىدۇ : « جەھەننەمدە خار ھالدا قېلىڭلار ، ماڭا سۆز ئاچماڭلار».

إِخْسَأْ عَنِّي: كۆزۈمدىن يوقال! كۆتۈر قاسقىنىڭ-نى! بېشىڭنى يە!

خَسْأً: يىراق بولماق؛ يىراق قىلماق، قوغلىماق.

خَسْئًا لَكَ: تۇفى ، نومۇسسىز ! ئىزا تارتماي-دىغان ! ھۆ نومۇسىنى بىلمەيدىغان !

خَسَرَ يَخْسِرُ خُسْرًا وَ خَسَارَةً وَ خُسْرَانًا التَّاجِرُ: ئازدى؛ زىيان تارتتى ؛ ھالاك بولدى.

خَسَرَ الْبَائِعُ الْمِيْزَانَ : ساتقۇچى جىڭنى كېمەي-تىۋەتتى.

خَسِرَ يَخْسَرُ خَسْرًا و خُسْرًا وَ خَسَارَةً وَ خُسْرَانًا التَّاجِرُ: تىجارەتچى زىيان تارتتى.

«وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ» ‹قرآن› : ئەگەر ئۇنىڭغا بەختسىزلىك يەتسە، دىنىدىن يېنىۋالىدۇ، ئۇ، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە زىيان تارتىدۇ.

خَسِرَ الشَّيْءَ: زايا قىلىۋەتتى ، بىكار قىلىۋەت-تى ، يوقىتىۋەتتى.

«خَسِرَ ثَرْوَتَهُ عَلَى مَائِدَةِ الْقِمَارِ» : ئۇ، مال-مۈلكىنى قىمار داستىخىنىدا زايا (يوق) قىلىۋەتتى.

خُسْرٌ : ۋەيرانچىلىق، ھالاكەت ، زىيان.

خَسْرَانٌ : زىيان تارتقۇچى.

«أَنْتَ خَسْرَانٌ فِي هَذِهِ الصَّفْقَةِ» : بۇ سودىدا سەن زىيان تارتقۇچىدۇرسەن.

خُسْرَانٌ: زىيان تارتماق.

وَقَعَ فِي خُسْرَانٍ: زىيان تارتتى، زىيانغا ئۇچرىدى.

فَاكِهَةٌ خُسْرَانَةٌ : بۇزۇلغان مېۋە.

خَسَّ يَخُسُّ و يَخِسُّ خَسًّا وَ خَسَاسَةً وَ خِسَّةً : كەمستىشكە ئۇچرىدى.

خَسَّ الْوَزْنُ : ئۆلچەشتە يەڭگىل كەلدى.

خَسَّ نَصِيْبُهُ : نېسىۋىسى كېمىيىپ كەتتى، نېسىۋىسى ئاز بولدى.

خِسَّةٌ : پەسكەشلىك ، رەزىللىك ؛ خەسىسلىك.

خَسَّرَ يُخَسِّرُ تَخْسِيرًا الْبَائِعَ فِي تِجَارَتِهِ : ساتقۇچىنى زىيان تارتقۇزدى ، ساتقۇچىغا زىيان كەلتۈردى.

خَسَّرَهُ : ئۇنى قوغلىۋەتتى ، ھەيدىۋەتتى.

خَسَّرَ الْبَائِعُ الْمِيْزَانَ: ساتقۇچى جىڭنى كېمەي-تىۋەتتى.

خَسَّسَ يُخَسِّسُ تَخْسِيْسًا نَصِيبَهُ: ھەسسىنى ئازايتىۋەتتى.

خَسَّسَ جِسْمَهُ: ئۇنىڭ جىسمىنى يېنىكلەتتى.

خَسَفَ يَخْسِفُ خُسُوفًا: كېمەيدى ، يوقالدى ، غايىب بولدى ، يىمىرىلدى.

خَسَفَ يَخْسِفُ خَسْفًا الْأَرْضُ : يەر يۇتتى.

«فَخَسَفْنَا بِهِ وَ بِدَارِهِ الْأَرْضَ» ‹قرآن› : قارۇننى ئۇنىڭ ئۆيى بىلەن قوشۇپ يەرگە يۇتقۇزدۇق.

«وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ وَ مِنْهُمْ مَنْ أَغْرَقْنَا» ‹قرآن› : ئۇلارنىڭ بەزىسىنى (مال-مۈلكى بىلەن قوشۇپ) يەرگە يۇتقۇزدۇق، ئۇلارنىڭ بەزىسىنى (سۇدا) غەرق قىلدۇق.

خَسَفَ اللّٰهُ بِهِم الْأَرْضَ: ئاللاھ ئۇلارنى ھالاك قىلدى ، ئاللاھ ئۇلارنى بىتچىت قىلدى ، ئاللاھ ئۇلارنى يەرگە يۇتقۇزۇۋەتتى.

خَسَفَ الْقَمَرُ أَوْ نَحْوُهُ: ئاينىڭ نۇرى كەتتى، ئاينىڭ نۇرى ئۆچتى.

«فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ وَخَسَفَ الْقَمَرُ» ‹قرآن› : كۆزلەر تورلاشقان، ئاينىڭ نۇرى ئۆچكەن كۈن بىلەن ئاي بىرلەشتۇرۇلگەن چاغدا.

خَسَفَتْ عَيْنُ الْمَاءِ : بۇلاق قۇرۇپ كەتتى.

خَسَفَ السَّقْفُ: ئۆگزە ئۆرۈلۈپ چۈشتى.

خَسْفٌ : ئاچلىق ، خارلىق ، خورلۇق.

سَامَهُ خَسْفًا : ئۇنىڭغا خورلۇقنى تېتىتتى، خورلىدى.

بَاتَ عَلَى الْخَسْفِ: ئاچ يېتىپ قالدى.

خُسُوفٌ: كېمەيمەك ؛ يىمىرىلمەك ، يىقىلماق ، غايىب بولماق.

خُسُوفُ الْقَمَرِ: ئاينىڭ تۇتۇلۇشى.

خَسِيْسٌ ج خِسَاسٌ وَ أَخِسَّةٌ : پەس ، ناچار ، ئەسكى ، پەسكەش ، رەزىل، خەسىس.

«مِنَ النَّاسِ مَنْ يَسْعَى إِلَى الثَّرْوَةِ بِأَيِّ سَبِيْلٍ

شَرِيْفٍ أَوْ خَسِيسٍ» : كىشىلەردىن بايلىقلا توغرا يول بىلەنمۇ، ناتوغرا يول بىلەنمۇ ئېرىشمەكچى بولغانلار بار.

رَفَعَ مِنْ خَسِيْسَتِهِ : ئابرۇيىنى كۆتۈرىدىغان ئىشنى قىلدى.

خَسَائِسُ الْأُمُورِ: تۆۋەن ، ئەرزىمەس ئىشلار.

خَسِيقٌ: يوقالغان، غايىب بولغان.

خَسِيْقُ الْعَقْلِ: كالۋا ، دۆت ، مەتۈ.

خُشَارٌ : كېرەكسىز نەرسە ، تاشلاندۇق نەرسە ؛ بۇزۇق ئادەم ؛ كارغا يارىماس ، ئىشقا يارىماس.

خَشَاشٌ : قوڑت ـ قوڭغۇز.

«دَخَلَتْ اِمْرَأَةُ النَّارَ فِي هِرَّةٍ رَبَطَتْهَا ، فَلَمْ تُطْعِمْهَا وَلَمْ تَسْقِهَا وَلَمْ تُرْسِلْهَا فَتَأْكُلَ مِنْ خَشَاشِ الْأَرْضِ» «حديث» : بىر ئايال بىر مۈشۈكنى باغلاپ قويۇپ ، ئۇنىڭغا يېمەكلىك ، ئۇسسۇزلۇقنۇ بەرمىگەنلىكى ، زېمىندىكى ھاشارەتلەرنى يېيىشىگىمۇ قويۇۋەتمىگەنلىكى تۈپەيلىدىن دوۋزىخى بولۇپ كەتكەن.

خُشَافٌ : مېۋە شەربىتى ، مېۋە سۈيى.

خُشَامٌ : بۇرۇن كېسەللىكى.

خَشَانَةٌ : پىرىكلىك ، قوپاللىق.

خَشَبَ يَخْشِبُ خَشْبًا الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: ئازىلاشتۇردى.

خَشَبَ السَّيْفَ :قىلىچنى بىلدى.

خَشَبَ الشَّيْءَ: تاللىدى ، پارلىدى.

خَشِبَ يَخْشَبُ خَشَبًا الشَّيْءُ: قوپاللاشتى ، پىرىكلەشتى ، ناچارلاشتى.

خَشِبَ عَيْشُهُ : تۇرمۇشى ناچارلاشتى.

خَشَبٌ ج أَخْشَابٌ :ياغاچ ، ياغاچ ماتېرىيال.

«اَلْحَطَبُ وَالْخَشَبُ أَوَّلُ وُقُودٍ اسْتَخْدَمَهُ الْإِنْسَانُ» : ئوتۇن بىلەن ياغاچ ئىنسانلار ئاڭ دەسلەپتە ئىشلەتكەن يېقىلغۇدۇر.

خَشَبُ الْبِنَاءِ : ياغاچ ، ياغاچ ماتېرىيال.

خَشَبُ الْبُنْدُقِيَّةِ: مىلتىق پاينىكى.

خَشَبٌ مَحْفُورٌ : ئويما ياغاچ.

خَشَبٌ مَمْسُوحٌ : تاختاي.

خَشَبٌ أَبْيَضُ :تاختاي ، شال ، شەمشاد تاختىيى ، قارىغاي تاختىيى ، ئاق شەمشاد.

خَشَبٌ مُعَاكِسٌ: پەنەركە.

خَشَبُ الْحَرِيْقِ: تۆتۈرۈق ئوتۇن.

خَشَبَةٌ ج خَشَبَاتٌ: بىر پارچە ياغاچ ، كۆتەك.

خَشَبَةُ الْمَسْرَحِ : تىياتىر سەھنىسى.

خَشَبَةُ الْمَيِّتِ: تاۋۇت ، جىنازا.

خَشَبَةُ نَقْلِ الْمَوْتَى : تاۋۇت ، جىنازا ، ئۆلۈك ساندۇقى.

خَشَبِيْنٌ: ياغاچچىلىق.

خَشَبِيٌّ : ياغاچتىن بولغان ، ياغاچقا مەنسۇپ.

مَسَامِيرُ خَشَبِيَّةٌ : ياغاچ مىخ.

خَشْخَاشٌ : كۆكنار.

خَشْخَشَ يُخَشْخِشُ خَشْخَشَةً: تاراقشىدى، جاراڭشىدى، جالدۇر ـ جۇلدۇر قىلدى ، تاراق ـ تۇرۇق قىلدى.

خَشْخَشَةٌ : شىر ـ شىر ئاۋاز.

«ضَجَّ الْمَكْتَبُ بِالْأَصْوَاتِ وَخَشْخَشَةِ الْأَوْرَاقِ» : ئىشخانا ئاۋازلار ۋە قەغەزلەرنىڭ شىلدىرلاشلىرى بىلەن قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

خَشْخَيْشَةٌ : قورچاق؛ ئويۇنچۇق.

خَشْرَمٌ ج خَشَارِمُ وَ خَشَارِمَةٌ : بىر توپ ھەرە ؛ ھەسەل ھەرىسى پادىشاھى؛ ھەسەل ھەرىسى ئۇۋىسى.

خَشَّ يَخُشُّ خَشًّا فِي الشَّيْءِ: كىردى.

خَشَّ عَلَى فُلَانٍ :پالانىنىڭ يېنىغا كىردى.

خَشَّ إِلَى فُلَانٍ :پالانىنىڭ يېنىغا كىردى.

خَشَّ الْبَعِيْرَ: تۆگىنىڭ بۇرنىغا چۈلۈك ئۆتكۈزدى.

خَشَّابٌ: ياغاچ ساتقۇچى ، ياغاچ سودىگىرى.

خَشَّبَ يُخَشِّبُ تَخْشِيْبًا: ياغاچقا ئايلاندى ، ياغاچ بولدى.

خَشَّفَ يُخَشِّفُ تَخْشِيْفًا : يول باشلىدى ، يول كۆرسەتتى.

خَشَّمَ يُخَشِّمُ تَخْشِيْمًا : مەست قىلدى.

خَشَّنَ يُخَشِّنُ تَخْشِينًا ـ هُ: ئۇنى يىرتىك قىلىپ قويدى.

خَشَّنَ صَدْرَهُ : قەلبىنى ئۆچمەنلىك بىلەن تولدۇردى.

خَشَعَ يَخْشَعُ خُشُوعًا الرَّجُلُ : بويسۇندى ، ئېگىلدى ، ئېھتىرام بىلدۈردى ، تىز پۈكتى.

«أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِيْنَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللّٰهِ» ‹قرآن›: مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ دىللىرى ئاللاھنىڭ زىكرىگە ۋە نازىل بولغان ھەقنىقەتكە (يەنى قۇرئان ئايەتلىرىگە) ئېرىيدىغان ۋاقىت يەتمىدىمۇ؟

خَشَعَ الشَّخْصُ بِبَصَرِهِ : سۈر بېسىپ كەتتى ، تىكىلىپ قارىيالمىدى.

خَشَعَ الْمُتَكَلِّمُ : سۆزلىگۈچى ئاۋازىنى پەسلەتتى.

خَشَعَ الْمُؤْمِنُ فِي صَلَاتِهِ: نامازغا پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلدى.

خَشَعَ الصَّوْتُ : ئاۋازى پەسلىدى.

«وَ خَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا» ‹قرآن›: مەرھەمەتلىك ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلۇقى ۋە ھەيۋىتىدىن قورقۇپ بارلىق ئاۋاز-لار بېسىقىدۇ ، پىچىرلاشقاندىن باشقىنى ئاڭلىمايسەن.

خَشْعَمٌ ج خَشَاعِمُ : يولۋاس.

خَشَفَ يَخْشِفُ خُشُوفًا الْمَاءُ: سۇ مۇز تۈتتى ، مۇزلىدى.

خَشَفٌ : قار.

خُشْفٌ : كىيىك بالىسى ؛ تۈنجى تۇغۇلغان بۆكەن.

خِشْفٌ ج خِشَفَةٌ : ئۆچكىنىڭ تۈنجى ئوغلىقى.

خَشِمَ يَخْشَمُ خَشَمًا وَ خُشُومًا الْإِنْسَانُ: كىشىنىڭ بۇرنى يوغان بولدى.

خَشُنَ يَخْشُنُ خُشُونَةً الشَّيْءُ: يىرتىك بولدى ، قوپال بولدى.

خَشُنَ الصَّوْتُ : ئاۋاز غاراڭ ـ غۇرۇڭ چىقتى.

خَشُنَ فِي دِيْنِهِ : دىندا مۇستەھكەم بولدى.

خَشُنَ عَلَيْهِ فِي الْقَوْلِ وَالْعَمَلِ: ئۇنىڭغا قوپال مۇئامىلە قىلدى.

خَشِنٌ ج خِشَانٌ: قوپال ، يىرتىك.

خَشِنُ الْجَانِبِ : قوپال ، توڭ ، ئەدەپسىز.

حَائِطٌ خَشِنٌ : سۇۋاقسىز تام.

خَشِنُ الْأَخْلَاقِ : قوپال ، توڭ ، ئەدەپسىز.

اَلْجِنْسُ الْخَشِنُ : ئەر كىشى ، ئەرلەر.

خَشِنُ الْمُعَامَلَةِ : مۇئامىلىسى قوپال.

خَشَنَةٌ ج خَشَنَاتٌ : قوپال كىيىم ، يىرتىك كىيىم.

خُشُوعٌ : بويسۇنماق ، باش ئەگمەك ، ھۆرمەت قىلماق.

خَشُوفٌ ج خُشُفٌ : جۇرئەتلىك ، قارام ؛ ئۆتكۈر قىلىچ ؛ تېز ، ئىلدام ، چاققان.

خُشُونَةٌ : يىرتىكلىك ، قوپاللىق.

رَدَّ عَلَيْهِ بِخُشُونَةٍ : ئۇنىڭغا قوپاللىق بىلەن رەددىيە بەردى.

خَشِيَ يَخْشَى خَشْيَةً : قورقتى.

«رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ» ‹قرآن›: ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولدۇ ، ئۇلارمۇ ئاللاھتىن مەمنۇن بولدۇ ، بۇنىڭغا پەرۋەردىگارىدىن قورققان ئادەم ئېرىشىدۇ.

خَشِيَ عَلَيْهِ : ئۇنىڭدىن ئەنسىرىدى.

خَشٍ: قورققۇچى ، ئەنسىرىگۈچى.

خَشْيَانُ م خَاشِيَةٌ: قورققۇچى ، ئەنسىرىگۈچى.

خَشْيَانَةٌ: قورققۇچى ، ئەنسىرىگۈچى.

خَشْيَا ج خَشَايَا : قورققۇچى ، ئەنسىرىگۈچى.

خَشِيْبٌ : يىرتىك ، قوپال.

خَشْيَةٌ : قورقماق ، ئەنسىرىمەك ، ھەيۋە.

«اِنَّ الَّذِيْنَهُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ» ‹قرآن›: ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىنىڭ ھەيۋىسىدىن قورققۇچى كىشىلەر.

خَشِيْقٌ : قار ، قوپال ، توڭ ئادەم.

خَشِيٌّ : ئۇياتچان ، نومۇسچان ؛ قورققۇچى.

خِصَاءٌ : ئاختا قىلماق ، پىچىۋەتمەك.

خَصَاصٌ م خَصَاصَةٌ : نامراتلىق ، موھتاجلىق ، يوقسۇزلۇق ؛ تۆشۈك ، دەز.

«وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْكَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ»

‹قرآن› : ئۇلار موهتاج تۇرۇقلۇق مۇهاجىرلارنىڭ مەنپەئەتىنى ئۆزلىرىنىڭ (مەنپەئەتى) دىن ئىلا كۆرىدۇ.

«أَنَّ أَعْرَابِيًا أَتَى بَابَ النَّبِيِّ فَأَلْقَمَ عَيْنَهُ خَصَاصَةَ الْبَابِ» ‹حديث› : بىر ئەرابى (سەھرالىق) پەيغەمبەرنىڭ ئىشىكىگە كەلدى ۋە ئىشىكنىڭ تۆشۈكىدىن ماربلىدى.

خِصَامٌ : جېدەل، ماجىرا، دەۋا، خۇسۇمەت ؛ بەس ـ مۇنازىرە ؛ ئەرز.

«يُشْهِدُ اللّٰهَ عَلَى مَافِي قَلْبِهِ وَهُوَأَلَدُّالْخِصَامِ»

‹قرآن› : ئۇ دىلىدىكى نەرسىگە ئاللاهنى گۇۋاھ قىلىدۇ ، ھالبۇكى ، ئۇ ئەشەددى دۈشمەندۇر.

خَصِبَ يَخْصَبُ وَخَصَبَ يَخْصِبُ خِصْبًا الْمَكَانُ: جاي ئوت ـ چۆپلۈك بولدى، مۇنبەت بولدى ، بولۇق بولدى.

خِصْبٌ ج أَخْصَابٌ: بولۇق ، مۇنبەت ، ئۇنۇملۇك ، ئۇنۇمدار ، ھوسۇللۇق.

خَيَالُ خِصْبٍ: مول تەسەۋۋۇر ، كەڭ خىيال.

سِنُّ الْخِصْبِ: بالاغەت يېشى بىلەن پېنسىيە يېشى ئارىلىقىدىكى يىللار (ياش، نەۋقىران، كۆچمگە تولغان ۋاقىت).

خَصِبٌ. خِصْبٌ. خَصْبَةٌ: مۇنبەت ، ئۇنۇملۇك، پاراۋان تۇرمۇش.

«كَثُرَ الْمَطَرُ فَزَادَ الْخِصْبُ» : يامغۇر كۆپەيدى ، شۇنىڭ بىلەن ئوت ـ چۆپلەر مول بولدى.

«هَذِهِ الْقِطْعَةُ مِنَ الْحُقُولِ خَصْبَةٌ حَقًّا» : بۇ پارچە يەر راستتىنلا بولۇقتۇر.

خَصَرَهُ يَخْصُرُ خَصْرًا: بىلىگە ئۇردى.

خَصِرَ يَخْصَرُ خَصْرًا الْيَوْمُ : ھاۋا سوغۇق بولدى، ھاۋا سوۋۇپ كەتتى.

خَصِرَ الرَّجُلُ: كىشى توڭۇپ قالدى.

خَصْرٌ ج خُصُورٌ: بەل.

خَصَّ يَخُصُّ خَصًّا وَ خُصُوصًا وَخُصُوصِيَّةً الشَّيْءَ: تەۋە بولدى ، قاراشلىق بولدى.

خَصَّ شَخْصًا بِكَذَا : خاس قىلدى.

خَصَّهُ بِالْوُدِّ: ئۇنى دوستلۇققا تالليدى.

خَصَّهُ بِالذِّكْرِ: ئۇنى ئالاھىدە تىلغا ئالدى.

هَذَا لَا يَخُصُّنِي: بۇ ماڭا مۇناسىۋەتلىك ئەمەس ، بۇ ماڭا مۇھىم ئەمەس ، مەن بىلەن مۇناسىۋەتسىز.

خَصَّ يَخُصُّ خَصَاصَةً وَ خَصَاصًا: تامراتلاشتى ، كەمبەغەللەشتى ، موھتاج بولدى ، نامرات بولدى.

«خَصَّ عَيْشُهُ لَكِنَّهُ مَا زَالَ نَدِيَّ الْكَفِّ» : نامراتلىشىپ قالغان بولسىمۇ، ئۇ ھامان مەرد.

خَصٌّ ج أَخْصَاصٌ وَ خِصَاصٌ :كەپە ، ساتما.

خَصَّصَ يُخَصِّصُ تَخْصِيصًا وَقْتَهُ كَذَا : ۋاقتىنى ئاجراتتى ، ۋاقتىنى بەردى.

خَصَّصَ لِفُلَانٍ شَيْئًا : تەينىلىدى، بەلگىلىدى ، كۆرسىتىپ بەردى.

«خَصَّصَتِ الْحُكُومَةُ سَيَّارَةً لِكُلِّ ضَيْفٍ مِنْ ضُيُوفِهَا الْأَجَانِبِ» : ھۆكۈمەت ئۆزىنىڭ ھەربىر چەت ئەللىك مېھمىنى ئۈچۈن بىردىن خاس ماشىنا بېكىتتى.

«فَعَلْتُ هَذَا خِصِّيصِيَّ مِنْ أَجْلِكَ» : مەن بۇنى ئالاھىدە سېنىڭ ئۈچۈن قىلدىم.

خَصَفَ يَخْصِفُ خَصْفًا النَّعْلَ: ئاياغ تىكتى ، چاپلىدى ، يېپىشتۇردى ، يامىدى.

خَصَفَ الْعُرْيَانُ الْوَرَقَ عَلَى جِسْمِهِ: يالىڭاچ ياپراق بىلەن تېنىنى ياپتى ، جېسمىنى ياپتى.

«وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ»

‹قرآن› : ئۇلار جەننەتتىكى دەرەخلەرنىڭ ياپراقلىرى بىلەن ئۆزىنى يېپىشقا كىرىشتى.

خَصْفَةٌ ج خَصَفٌ و خِصَافٌ: ياماق.

خَصَلَ يَخْصُلُ خَصْلًا الشَّيْءَ: كەستى ، ئايرىدى.

خَصَلَ الْقَوْمَ خِصَالًا :قەۋمغا ئۇستۇن كەلدى.

خَصْلَةٌ ج خِصَالٌ :خىسلەت ، ئادەت ، خۇسۇسىيەت.

«كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْ خِصَالِ النِّفَاقِ» ‹حديث› :

ئۇنىڭدا مۇناپىقلىق خۇسۇسىيەتلەردىن بىر خۇسۇسىيەت بار ئىدى.

ذُو الْخِصَالِ الْحَمِيْدَةِ: ياخشى خىسلەتلىك، ياخشى ئادەتلىك.

خُصْلَةٌ ج خُصْلَاتٌ : بىر دەستە ، بىر باغلام، بىر ئورام ، بىر تۇتام.

خُصْلَةُ شَعْرٍ : بىر تۇتام چاچ.

«تَدَلَّتْ خُصْلَتُهَا عَلَى وَجْهِهَا» : ئۇنىڭ بىر تۇتام چېچى يۈزىگە ساڭگىلاپ تۇراتتى.

خَصَمَ يَخْصِمُ خَصْمًا خِصَامًا وَ خُصُومَةً : يەڭدى ، مەغلۇپ قىلدى ، بېسىپ چۈشتى ، بويسۇندۇردى.

خَصَمَ مِنَ السِّلْعَةِ : مالنىڭ پۇلىنى كەم بەردى.

خَصَمَ مِنَ الثَّمَنِ : باھاسىنى چۈشۈردى.

خَصِمَ يَخْصِمُ خِصَامًا و خُصُومَةً : دۇشمەنلەشتى، مۇنازىرىلەشتى ، جېدەللەشتى.

خَصْمٌ ج خُصُومٌ : رەقىب ، دۇشمەن.

خَصْمٌ ثَالِثٌ : ئۈچىنچى تەرەپ ، ئۈچىنچى شەخس.

بَنْكُ الْخَصْمِ : دىسكونت قىلىدىغان بانكا.

خَصِمٌ ج خَصِمُونَ: مۇنازىرىچى.

«بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ» «قرآن» : بەلكى ئۇلار جېدەلخور قەۋمدۇر.

خُصُوبَةٌ : مۇنبەتلىك ، موللۇق.

خُصُوصٌ . خُصُوصَةٌ . خُصُوصِيَّةٌ : ئالاھىدە قىلماق ، خاس قىلماق.

خُصُوصٌ : تۇغرىسىدا ، . . . ھەققىدە، . . . خۇسۇسىدا.

بِخُصُوصِ كَذَا : . . . تۇغرىسىدا ، . . . ھەققىدە ، . . . خۇسۇسىدا.

فِي هَذَا الْخُصُوصِ : بۇ تۇغرىدا ، بۇ ھەقتە.

مِنْ خُصُوصٍ : . . . تۇغرىسىدا ، . . . قارىتا ، خۇسۇسەن.

خُصُوصًا : ئالاھىدە ، بولۇپمۇ ، خۇسۇسەن.

خُصُوصًا عَلَى الْخُصُوصِ : ئالاھىدە ، ئۆزگىچە ، مەخسۇس ، خۇسۇسەن ، بولۇپمۇ.

خُصُوصِيٌّ: خۇسۇسى ، مەخسۇس ، شەخسى، ئالاھىدە.

خُصُوصِيَّاتِ الشَّخْصِ: ئالاھىدىلىكلىرى ، ئۆزگىچىلىكلىرى، شەخسى ئىشلىرى ، ئايرىمىچىلىقى.

خُصُومَةٌ ج خُصُومَاتٌ : جېدەل ـ ماجىرا ، دەۋا ، خۇسۇمەت ؛ بەس ـ مۇنازىرە ؛ ئەرز.

«لِلْخُصُومَاتِ الْأَدَبِيَّةِ جَوَانِبُ إِيجَابِيَّةٌ» : ئەدەبىي بەس ـ مۇنازىرىلەرنىڭ ئىجابى تەرەپلىرى بار.

خَصَى يَخْصِى خَصْيًا وَ خِصَاءً : ئاختا قىلدى ، پىچىۋەتتى.

خُصْيَةٌ ج خُصًى : تاشاق.

خَصِيْبٌ : مۇنبەت ، ئۇنۇملۇك.

اَلْهِلَالُ الْخَصِيْبُ: مۇنبەت ھىلال رايونى (سۇرىيە، لىۋان ، پەلەستىن ، ئىئوردانىيە ، ئىراق قاتارلىق دۆلەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان رايونىنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى)

خَصِيْصًا : ئالاھىدە ، مەخسۇس.

خَصِيصَةٌ ج خَصَائِصُ : خۇسۇسىيەت ، خاراكتېر ، تەبىئەت.

خَصَائِصُ طِبِّيَّةٌ : داۋالاش ئۇنۇمى.

خَصَائِصُ: ئالاھىدە يەككە ، خاسىيەت.

خَصَاصٌ : يوچۇق ، ئارىلىق ، بوشلۇق.

خَصِيْمٌ ج خُصَمَاءُ وَ خُصْمَانٌ : رەقىب ، دۇشمەن.

«خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ» «قرآن» : ئۇ ئىنساننى ئابىمەندىن يارالتتى، ناگاھان ئۇ ئاشكارا خۇسۇمەت قىلغۇچىدۇر.

خَصِيْنٌ ج خُصْنٌ وَ أَخْصَنٌ : كىچىك پالتا.

خَصِيٌّ ج خِصْيَةٌ و خِصْيَانٌ: پىچىۋېتىلگەن ، ئاختا؛ ھەرەم خادىمى ، ھەرەم ئاغىچىسى.

حَيَوَانٌ خَصِيٌّ : ئاختا ھايۋان ، پىچىۋېتىلگەن ھايۋان.

«أُتُّخِذَ الْخِصْيَانُ طَوِيْلًا خَدَمًا لِلنِّسَاءِ فِي بُيُوتِ الثَّرِيَةِ» : ئاختا قىلىنغان قوللار ئۆزۈن زامان باي ئائىلىلەردە ئاياللارنىڭ خىزمەتچىسى قىلىپ ئىشلىتىلگەن.

خِضَابٌ : رەڭ ، بوياق.

ذَاتُ الْخِضَابِ :رەڭلىك (ئايالدىن كىنايە)

خَضَارٌ :يېشىل ، يېشىللىق ، يېشىل رەڭ ؛ كۆكتات ، ئوتياش.

خَضَبَ يَخْضِبُ خَضْبًا وَ خِضَابًا الشَّيْءَ:بويىدى ، رەڭ بەردى.

خَضَبَ شَعْرَهُ :چېچىنى بويىدى.

خَضِبَ يَخْضَبُ خُضُوبًا الشَّجَرُ :دەرەخ يېشىل بولدى ، ياپيېشىل بولدى.

خَضِبَ الْمَكَانُ: جاي يېشىل بولدى.

خُضَبَةٌ :رەڭگا رەڭ كىيىم كىيىدىغان ئايال.

خَضْخَضَ يُخَضْخِضُ خَضْخَضَةً: تىترىدى ، لەرزىگە كەلدى ؛ سىلكىدى ، چايقىدى.

«خَضْخَضَ الْمَرِيْضُ الدَّوَاءَ قَبْلَ شُرْبِهِ» : كېسەل دورىنى ئىچىشتىن بۇرۇن چايقىدى.

خَضَدَ يَخْضِدُ خَضْدًا الْعُودَ :ياغاچنى سۇندۇردى ، ئۇشتۇەتتى.

خَضَدَ شَوْكَتَهُ : تىكىنىنى ئېلىۋەتتى ؛ شەۋكەتىنى سۇندۇردى ، ئاچچىقىنى يانىدۇردى.

خَضِرَ يَخْضَرُ خُضْرَةً الشَّيْءُ: يېشىل بولدى ، كۆكەردى ، يېشىللاشتى.

خَضِرَ يَخْضَرُ خُضْرًا الزَّرْعُ : زىرائەت كۆكەردى.

خَضِرٌ :يېشىل ، ياپيېشىل زىرائەت.

«فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا» «قرآن» : ئۇسۇملۇكلەردىن يېشىل يايراقلارنى چىقاردۇق.

خَضْرَاءُ : ئاسمان ، كۆك ئاسمان ، ھاۋا.

«اَلنَّظَرُ إِلَى الْخَضْرَاءِ يَنْفَعُ الْعُيُونَ» : يېشىللىققا قاراش كۆزگە پايدىلىق.

اَلْقُبَّةُ الْخَضْرَاءُ :ئاسمان.

خَضْرَاءُ الدِّمَنِ: قىغ ئۇستىگە ئۇنۇپ قالغان يېشىل ئوت؛ پەس ئائىلىدىن كېلىپ چىققان گۈزەل ئايال ، كەمبەغەل ئائىلىدىن كېلىپ چىققان ساھىبجامال (كۆرۈنۈشى چىرايلىق ، ماھىيىتى قەبىھتىن كىنايە)

«مَا أَظَلَّتِ الْخَضْرَاءُ . . . أَصْدَقَ لَهْجَةً مِن أَبِي ذَرٍّ» «حديث» : ئاسمان ئاستىدا ياشايدىغان كىشىلەر ئارىسىدا ئەبى زەردىنمۇ راست سۆز ئادەم تېپىلمايدۇ.

خُضْرَةٌ ج خُضَرٌ و خُضْرٌ: يېشىل ، يېشىللىق ، يېشىل رەڭ.

«وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَاسْتَبْرَقٍ» «قرآن» : نېپىز ۋە قېلىن يېپەكتىن ئىشلەنگەن يېشىل كىيىملەرنى كىيىدۇ.

«اَلْخُضَرُ غَنِيَّةٌ بِالْمَوَادِّ الْغِذَائِيَّةِ» : كۆكتات ئوزۇقلۇق ماددىلارغا باي.

خَضْرَمَ يُخَضْرِمُ خَضْرَمَةً الْأُذُنَ: قۇلاقنى كېسىپ ساڭگىلىتىپ قويدى.

خَضْرَمَ الشَّيْءَ: ئىلەشتۇردى ، ئارىلاشتۇردى.

خِضْرِمٌ ج خَضَارِمُ وَ خِضْرِمُونَ: چوڭ دېڭىز؛ سۇيى كۆپ قۇدۇق ؛ كەڭ نەرسە.

رَجُلٌ خِضْرَمٌ :قولى ئوچۇق ئادەم ، مەرد ، سېخى ، ساخاۋەتچى.

خَضْرَوَاتٌ :كۆكتات ، ئوتياش ؛ يېشىل ، يېشىللىق.

خُضَرِيٌّ : كۆكاتچى ، كۆكتات ساتقۇچى ، ئوتياشچى.

خَضَّ يَخُضُّ خَضًّا الْمَاءَ وَ نَحْوَهُ : چايقىدى ، سىلكىدى.

خَضَّ الزُّجَاجَةَ: بوتۇلكىنى چايقىۋەتتى (ئىرغاتلاتتى)

خَضَّ الشَّخْصَ :چۆچۈتۈۋەتتى ، قورقىتىۋەتتى.

«يُخَضُّ الدَّوَاءُ فِي الْقِنِّينَةِ قَبْلَ الْإِسْتِعْمَالِ» : ئەينەك شىشىنىڭ ئىچىدىكى دورا ئىستېمال قىلىنىشتىن بۇرۇن چايقىۋېتىلىدۇ.

خَضٌّ : تەۋرەنمەك.

لَبَنٌ خَضٌّ: كۆك سۈت (قايمىقى ئېلىۋېلىنغان سۈت)

خَضَّارٌ :كۆكتات سودىگىرى ، كۆكتات ساتقۇچى ، ئوتياشچى.

خَضَّاخَةٌ :خۇش پۇراق دورا.

خَضَّبَ يُخَضِّبُ تَخْضِيبًا : بويىدى ، رەڭ بەردى.

خَضَّةٌ ج خَضَّاتٌ :جۇمەك.

خَضَّرَ يُخَضِّرُ تَخْضِيرًا الشَّيْءَ :يېشىللاشتۇردى، كۆكەرتتى.

خَضَّرَ الْأَرْضَ : يەرگە ئۇرۇق سالدى.

خَضَّضَ يُخَضِّضُ تَخْضِيضًا: بېزدى، زىننەتلىدى.

خَضَّعَ يُخَضِّعُ تَخْضِيعًا : بويسۇندۇردى ، باش ئەگدۈردى.

خَضَّلَ يُخَضِّلُ تَخْضِيلاً الشَّيْءَ: ھۆل قىلىۋەتتى.

«خُضِّلَتْ تُرْبَةُ الْوَطَنِ بِالدِّمَاءِ الزَّكِيَّةِ» : ۋەتەن تۇپرىقى پاك قانلار بىلەن بوياندى.

خَضَّلَتِ الدُّمُوعُ لِحْيَتَهُ: تۆكۈلگەن ياشلار ئۇنىڭ ساقىلىنى ھۆلدىۋەتتى.

خَضَعَ يَخْضَعُ خَضْعًا وَ خُضُوعًا لَهُ :بويسۇندى ، باش ئەگدى.

«فَلاَ تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِى فِى قَلْبِهِ مَرَضٌ» «قرآن»: سىلەر (يات ئەرلەرگە سۆز قىلغاندا) نازاكەت بىلەن سۆز قىلماڭلار، (نازاكەت بىلەن سۆز قىلساڭلار) دىلىدا نىفاق بار ئادەم(سىلەرگە قارىتا) تەمەدە بولۇپ قالىدۇ.

خَضَعَ بِالْقَوْلِ: نازلىنىپ سۆزلىدى ، ناز بىلەن سۆزلىدى.

خَضَعَ لِلّٰهِ: ئاللاھقا بويسۇندى.

«يَخْضَعُ الْمُوَاطِنُ الصَّالِحُ لِلْقَانُونِ وَالنِّظَامِ» : ياخشى پۇقرالار قانۇن ـ تۈزۈمگە بويسۇنىدۇ.

خَضَعَ لِلْمُنَاقَشَةِ : مۇنازىرە ئۈستىگە قويۇلدى.

خَضِعَ يَخْضَعُ خَضَعًا الرَّجُلُ :مايىل بولدى.

خُضَعَةٌ: مايىل بولغۇچى.

خُضَعَةٌ ج خُضَعٌ : بويسۇنغاق ، ماقۇلچان، باشقىلارنى بويسۇندۇرىدىغان ۋە خورلايدىغان ئادەم.

خَضِلَ يَخْضَلُ خَضَلاً الشَّيْءُ :ھۆل بولۇپ كەتتى، نەمدىلدى.

خَضِلَ الثَّوْبُ : كىيىم ھۆل بولۇپ كەتتى.

خَضِلٌ :ھۆل ، ھۆللۈك ؛ باياشات تۇرمۇش.

خَضَمَ يَخْضِمُ خَضْمًا الشَّيْءَ :كېسىۋەتتى ، ئۈزۈۋەتتى.

خَضَمَ الطَّعَامَ :تاماق يېدى.

خَضَمَ لَهُ مِنْ مَالِهِ : ئۇنىڭغا مېلىدىن بەردى.

خِضَمٌّ :ئوكيان ، بۇيۇك دېڭىز.

فُلاَنٌ خِضَمٌّ :مەرد ، سېخىي ، قولى كەڭ.

«غَرِقَ فِي خِضَمٍّ مِنَ التَّفَاؤُلِ» : ئۈمىدۋارلىققا چۆمدى.

خَضُوبٌ: سۇ قۇيۇلغاندىن ياكى يامغۇردىن كېيىن ئۆسكەن يېڭى ئۆسۈملۈك.

خَضُورٌ: يېشىل.

خَضُوعٌ ج خُضُعٌ :بويسۇنغۇچى، باش ئەگكۈچى، ئىتائەت قىلغۇچى، تىز پۈككۈچى، بويسۇنغاق.

خَضُوعٌ لِكَذَا : . . . نىڭ باشقۇرۇشى ئاستىدا.

خُضُوعٌ : بويسۇنماق ، باش ئەگمەك ، تىز پۈكمەك ، ئىتائەت قىلماق.

خَضِيبٌ ج خُضُبٌ :بويالغان ، رەڭ بېرىلگەن.

كَفٌّ خَضِيبٌ :خېنە يېقىلغان قول.

خَضِيدٌ : تىكىنى قېرىقىلغان دەرەخ.

خَضِيرٌ : يېشىل ؛ يېشىل پۇرچاق؛ دېڭىز.

خَضِيضٌ : پاتقاق جاي ؛ سۇ ۋە دەرەخ كۆپ جاي.

خَضِيعَةٌ ج خَضَائِعُ : ئۇلاغنىڭ قورسىقىدىكى غولدۇرلىغان ئاۋاز ؛ كەلكۈن ئاۋازى.

خَضِيلَةٌ : گۈزەل باغچا.

خَضِيمٌ : ئۆتكۈر.

خَضِيمَةٌ ج خَضَائِمُ: يېشىل ئۆسۈملۈك؛ پۇمران ئۆسۈملۈك جاي.

خَطَا يخطو خَطْوًا الشَّخْصُ: ماڭدى، قەدەم تاشلىدى، پىيادە ماڭدى.

خَطَا خُطَوَاتٍ قَصِيْرَةً: قىسقا قەدەم تاشلىدى، ئاستا دەسسىدى.

خَطَا نَحْوَ الْأَمَامِ :ئالغا ئىلگىرىلىدى ، ئالغا قەدەم تاشلىدى.

خَطَا خُطْوَةً وَاسِعَةً :چوڭ قەدەم تاشلاپ ماڭدى.

خَطَأٌ. خِطْأٌ ج أَخْطَاءٌ وَأَخْطِئَةٌ :خاتالىق ، غەلەت ، سەۋەنلىك ؛ خاتا.

«وَلاَتَقْتُلُوا أَوْلاَدَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلاَقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَ إِيَّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْأً كَبِيْرًا» «قرآن» : كەمبەغەللىكتىن قورقۇپ بالاڭلارنى ئۆلتۈرمەڭلار، ئۇلارنىڭ ۋە سىلەرنىڭ رىزقىڭلارنى بىز بېرىمىز، ئۇلارنى ئۆلتۈرۈش ھەقىقەتەن چوڭ

گۇناھتۇر.

«وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلَى أَهْلِهِ» (قۇرآن) : كىمكى بىرەر مۇمىننى سەۋەنلىك بىلەن ئۆلتۈرۈپ قويسىكەن، ئۇ بىر مۇمىن قۇلىنى ئازاد قىلىشى ۋە ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ ۋارىسلىرىغا دىيەت تۆلىشى كېرەك.

خَطَأٌ لَفْظِيٌّ : تەلەپپۇز خاتالىقى.

وَقَعَ فِي خَطَأٍ: خاتالاشتى ، خاتالىق ئۆتكۈزدى.

مِنَ الْخَطَإِ أَنْ : خاتالىقى شۇكى.

اَلْقَتْلُ الْخَطَأُ : سەۋەن ئۆلتۈرۈپ قويۇش ، خاتا ئۆلتۈرۈپ قويۇش.

خَطَأٌ فَادِحٌ : چوڭ خاتالىق.

«كَانَ الطَّبِيْبُ عَلَى خَطَإٍ» : دوختۇر خاتا داۋالىدى.

خَطَأٌ فِي الْحِسَابِ : ھېسابتىكى خاتالىق.

خَطَأٌ تَارِيْخِيٌّ : تارىخىي خاتالىق.

خَطَأٌ مَطْبَعِيٌّ : باسما خاتالىقى، مەتبەئە خاتالىقى.

خِطْءٌ ج أَخْطَاءٌ : گۇناھ ، جىنايەت.

خِطَابٌ ج خِطَابَاتٌ : خەت ، مەكتۇپ.

فَصْلُ الْخِطَابِ : ئاخىرقى قارار ، پاكىت قويۇشقا ھۆكۈم قىلىش ، ھەل قىلغۇچ سۆز ؛ پاساھەتلىك سۆز (خۇتبەنىڭ ھەمدىسىدىن ئەمما بەئدۇ) دىن كېيىن دېگەن سۆز.

«وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ» (قۇرآن) : ئۇنىڭغا ھېكمەت ۋە روشەن سۆز ـ ئىبارىلەرنى ئاتا قىلدۇق.

خِطَابُ الْعَرْشِ : پادىشاھلىق دۆلەتلەردە پارلامېنت يىغىنىدىكى ئېچىلىش نۇتقى.

خِطَابُ تَوْصِيَةٍ : تونۇشتۇرۇش خېتى.

خِطَابٌ مَفْتُوحٌ : ئوچۇق خەت.

«أَلْقَى الزَّعِيمُ خِطَابًا حَمَاسِيًّا» : داھى تەسىرلىك نۇتۇق سۆزلىدى.

«كُنْ لَيِّنًا فِي خِطَابِكَ لِوَلَدِكَ» : ئوغلۇڭغا قىلغان سۆزۈڭدە مۇلايىم بول.

«عِنْدَمَا تَمُرُّ بِبَيْتِهِ مِنْ فَضْلِكَ أَعْطِهِ هَذَا الْخِطَابَ» : ئۇنىڭ ئۆيىدىن ئۆتەر ۋاقتىڭدا بۇ خەتنى ئۇنىڭغا بېرىپ قويسىڭ.

خِطَابَةٌ : نۇتۇق ، بايانات ، سۆز ، خۇتبە.

حَفْلَةُ خِطَابِيَّةٌ: نۇتۇق سۆزلەش يىغىنى، نۇتۇققا ئائىت.

خِطَابَةٌ دِيْنِيَّةٌ : ۋەز ، تەبلىغ ، خۇتبە ، نۇتۇق.

خِطَابَةٌ عِلْمِيَّةٌ : ئىلمىي لېكسىيە.

فَنُّ الْخِطَابَةِ : نۇتۇق سەنئىتى.

خَطَابِيٌّ: ئەقلىدىن كۆرە ھېسسىياتقا كۆپرەك بېرىلىدىغان يېزىش ئۇسلۇبى.

خِطَامٌ ج خُطُمٌ : چۆلۈۋۈر ، نوقتا.

خَطِئَ يَخْطَأُ خَطْأً وَ خَطَأً الشَّخْصُ : خاتا قىلدى ، خاتالاشتى ، گۇناھ ئۆتكۈزدى ، گۇناھ قىلدى.

خَطَبَ يَخْطُبُ خَطَابَةً فِي الْقَوْمِ: نۇتۇق سۆزلىدى، خۇتبە ئوقۇدى، ۋەز ـ نەسىھەت قىلدى.

خَطَبَ يَخْطُبُ خِطْبَةً فُلَانَةَ مِنْ أَهْلِهَا اَوْ إِلَى أَهْلِهَا: قىز بىلەن توي قىلىشقا پۇتۇشتى ، قۇدا چۈشتى ، چاي ئىچكۈزدى.

خَطَبَ الْفَتَاةَ : قىزغا تەلەپ قويدى.

خَطَبَ وُدَّهُ : دوستلىشىشنى تەلەپ قىلدى ، دوستلۇقنى تىلىدى.

خَطُبَ يَخْطُبُ خِطَابَةً الشَّخْصُ : ناتىق بولدى.

خَطْبٌ ج خُطُوبٌ : كۆڭۈلسىز ئىش ، بەختسىزلىك ، بالايىئاپەت.

مَاخَطْبُكَ: سەن نېمە بولدۇڭ ؟

«قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ؟» (قۇرآن) : ئىبراھىم : « ئى ئەلچىلەر ! نېمە ئىش بىلەن كەلدىڭلار؟ » دېدى.

خُطْبَةٌ ج خُطَبٌ : نۇتۇق ، بايانات ، سۆز ، خۇتبە.

خُطْبَةُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ كىرىش سۆزى.

خِطْبَةٌ ج خِطَبٌ : تەلەپ ، چاي ئىچكۈزۈش.

«وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيْمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ اَوْ اَكْنَنْتُمْ فِي اَنْفُسِكُمْ» (قۇرآن) : ئىددەتتى توشمىغان ئايالالارغا ئۇلارنى ئالىدىغانلىقىڭلارنى پۈرىتىپ ئۆتىسەڭلار ياكى بۇنى دىلىڭلاردا يوشۇرۇن تۇتساڭلار سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

خَطَرَ يَخْطِرُ خَطْرَانًا الرَّجُلُ فِي مَشْيِهِ: ئىرغاڭلاپ ماڭدى.

«خَطَرَتِ الْفَتَاةُ فِي ثِيَابِهَا الْمُزَرْكَشَةِ»: قىز زەر چېكىلگەن كىيىم بىلەن كۆرەڭلەپ ماڭدى.

خَطَرَ يَخْطِرُ خُطُورًا بِبَالِهِ: يادىغا كەلدى، ئېسىگە كەلدى.

«خَطَرَ لَهُ خَاطِرٌ»: ئۇنىڭ ئېسىگە بىر پىكىر كەلدى.

خَطَرَ الْأَمْرُ عَلَى بَالِهِ: ئىش ئېسىگە كەلدى.

خَطَرَ عَلَى ذِهْنِهِ: ئېسىگە كەلدى.

«خَطَرَ بِبَالِهِ أَنْ يَزُورَ زَمِيلَهُ الْمَرِيضَ فِي الْمُسْتَشْفَى»: دوختۇرخانىدىكى كېسەل ساۋاقدىشىنى يوقلاش ئۇنىڭ خىيالىغا كەلدى.

خَطُرَ يَخْطُرُ خَطَرًا وَخُطُورًا وَ خُطُورَةً الرَّجُلُ: قەدىر - قىممىتى يۇقىرى بولدى.

خَطُرَ الْأَحْمَرُ: ھالاكەتكە ئېلىپ بارىدى.

خَطَرٌ ج خِطَارٌ وَ خُطْرٌ: دوغا قويۇلغان نەرسە، دوغا تىكىلگەن پۇل.

خَطَرُ مُحْدِقٌ: كۆز ئالدىدىكى خەتەر.

دُقَّ نَاقُوسُ الْخَطَرِ: خەتەر سىگنالى چېلىندى.

خَطَرٌ عَلَى الصِّحَّةِ: سالامەتلىككە زىيانلىق.

ذُو خَطَرٍ عَظِيمٍ: چوڭ خەتەرلىك.

خَطَرُ الْحَرْبِ: ئۇرۇش تەھدىتى.

مُعَرَّضٌ لِلْخَطَرِ: خەتەر ئۇستىدە؛ بۇزۇلۇپ قالىدىغان.

إِشَارَةُ الْخَطَرِ: سىگنال، ئاگاھلاندۇرۇش.

أَوْقَعَهُ فِي الْخَطَرِ: خەتەرگە يولۇقتۇردى، خەتەرگە ئۇچراتتى.

خَطِرٌ: خەتەرلىك، بىخەتەر ئەمەس؛ تەكەببۇر.

خَطَرَانُ: ئىرغاڭلاپ مېڭىش، پۇلاڭلاش.

خَطْرَةٌ ج خَطَرَاتٌ: كۆڭۈلگە كەچكەن ئىش، ئېسىگە كەلگەن خاتىرە؛ قېتىم.

خَطَرَاتُ الرِّيحِ: ئۆتكۈنچى شامال.

«أَجْرَى لَهُ الطَّبِيبُ عَمَلِيَّةً خَطِرَةً»: دوختۇر ئۇنىڭ ئۈچۈن خەتەرلىك ئوپېراتسىيە قىلدى.

خَطْرَفَ يُخَطْرِفُ خَطْرَفَةً: چوڭ قەدەم بىلەن ماڭدى، ئالدىراپ ماڭدى.

خَطْرَفَ جِلْدُ الْمَرْأَةِ: ئاياللىنىڭ تېرىسى بوشاپ كەتتى، ساڭگىلاپ كەتتى.

خَطْرَفَهُ بِالسَّيْفِ: ئۇنى قىلىچ بىلەن چاپتى.

خَطْرَفَ الْمَرِيضُ: كېسەل جۇۋىلىدى.

خَطَّ يَخُطُّ خَطًّا الْكِتَابَ بِالْقَلَمِ: يازدى، سىزدى

«وَمَاكُنْتَ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذًا لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ» «قرآن»: ئىلگىرى سەن كىتاب ئوقۇشنى بىلمەيتتىڭ، خەت يېزىشنىمۇ بىلمەيتتىڭ، (مۇبادا سەن كىتاب ئوقۇغان، خەت يازىدىغان بولساڭ) ئۇ چاغدا ھەققە قارشى تۇرغۇچىلار چوقۇم گۇمانلىناتتى.

خَطَّهُ الشَّيْبُ: چېچى ئاقاردى.

خَطَّ وَجْهُ الْغُلَامِ: بۇرۇتى خەت تارتتى.

خَطَّ عَلَى الشَّيْءِ: سىزدى، پىلانلىدى.

خَطَّ الْأَرْضَ بِالْمِحْرَاثِ: يەرنى ئاغدۇردى، ھەيدىدى.

خَطَّ الشَّيْءَ بِيَدِهِ: مەسئۇلىيىتىنى ئۈستىگە ئالدى.

خَطٌّ ج خُطُوطٌ: يول، خەت، سىزىق؛ پۇچۇركا؛ قۇر، قاتار.

إِلْزِمِ الْخَطَّ: ئۇدۇل ماڭ.

خَرَجَ عَنِ الْخَطِّ: ئۇدۇل ماڭمىدى.

اَلْخَطُّ الْكُوفِيُّ: كوفى خەت نۇسخىسى.

اَلْخَطُّ الْمِسْمَارِيُّ: مىخ مەتبەئە.

خَطُّ النَّارِ: ئالدىنقى سەپ، ئۇرۇش مەيدانى.

خَطُّ الْإِسْتِوَاءِ: ئېكۋاتور.

خَطُّ النِّهَايَةِ: تەنھەرىكەتتە ئاخىرقى نىشاننى كۆرسىتىپ بېرىدىغان بەلگە.

خَطٌّ تِلْغِرَافِيٌّ: تېلېگراف سىمى.

خَطٌّ هَاتِفِيٌّ: تېلېفون سىمى.

اَلْخَطُّ الْجَمَاهِيرِيُّ: ئاممىۋى يول.

خَطُّ الْحُدُودِ: چېگرا سىزىقى.

اَلْخَطُّ الْمُنْحَنَى :ئەگرى سىزىق.

خَطُّ السَّفَرِ :يۇرۇش لىنىيىسى.

خَطُّ الْهُجُومِ :ھۇجۇم قىلىش لىنىيىسى.

خَطُّ تَقْسِيمِ الْمِيَاهِ :سۇ بۆلگۈچ.

اَلْخَطُّ الْجَوِّيُّ :ھاۋاغا تارتىلغان سىم ، ئانتېنا.

اَلْخَطُّ الْأَرْضِيُّ :يەرگە تارتىلغان سىم ، يەرگە تارتىلغان ئۆتكۈزگۈچ.

خَطٌّ رَئِيسِيٌّ: ئاساسىي لىنىيە ، غول لىنىيە.

خَطُّ الطُّولِ :مېرىدىئان سىزىقى.

خَطُّ الْإِعْتِدَالِ : ئېكۋاتور سىزىقى.

خَطُّ التَّفَاهُمِيَّةِ :مۇزاكىرە سەپچىلىك.

خَطُّ الْإِنْتِهَازِيَّةِ : ئاغمىچىلىق.

خَطُّ السِّكَّةِ الْحَدِيدِيَّةِ: تۆمۈر يول لىنىيىسى.

خَطٌّ مُسْتَقِيمٌ :توغرا سىزىق ، توغرا لىنىيە، تۈز سىزىق.

فِي خَطٍّ مُسْتَقِيمٍ: ئۇدۇل ، تۈز.

عَلَى خَطٍّ مُسْتَقِيمٍ: ئۇزۇل - كېسىل ؛ ئۇدۇل.

عَلَى طُولِ الْخَطِّ :پۈتۈن لىنىيە بويىچە ، پۈتۈن سەپ بويىچە.

خُطُوطُ الْكَفِّ :ئالقان سىزىقلىرى.

خُطُوطُ الْمُوَاصَلَاتِ :قاتناش لىنىيىلىرى.

اَلْخُطُوطُ الْأَمَامِيَّةُ :ئالدىنقى سەپ.

خُطُوطٌ عَامَّةٌ :ئىلمىي ماقالىنىڭ مۇھىم نۇقتىلىرى بايان قىلىنغان قىسقىچە مەزمۇن ، ئاساسىي مەزمۇنى.

خُطُوطُ الطَّيَرَانِ :ئاۋىئاتسىيە لىنىيىسى.

خُطُوطٌ جَوِّيَّةٌ: ئاۋىئاتسىيە لىنىيىسى ، ھاۋا لىنىيىسى.

خُطٌّ ج أَخْطَاطٌ: مەھەللە ، رايون ، جاي ، يەر.

مَحْكَمَةُ الْأَخْطَاطِ :رايونلۇق سوت مەھكىمىسى.

خَطَّأَ يُخَطِّئُ تَخْطِئَةً :خاتالىققا نىسبەت بەردى.

«إِنْ أَخْطَأْتُ فَخَطِّئْنِي» : ئەگەر مەن خاتالاشسام « مېنى خاتا قىلدىڭ » دېگىن.

خَطَّارٌ:نەيزىۋاز ؛ نەيزە ؛ ئەتىرچى.

خَطَّارُ السَّاعَةِ :ئىستىرىلكا.

خَطَّاطٌ :خەتتات؛ كاتىپ.

خَطَّافٌ :بۇلاڭچى ، ئوغرى ، قاراقچى.

خُطَّافٌ ج خَطَاطِيفُ : قارلىغاچ ؛ ئىلمەك ، قارماق ؛ كاناره.

خُطَّافُ الْبَحْرِ :بوران قۇش.

خَطَّةٌ :تۈز سىزىق (ــ)

خُطَّةٌ ج خُطَطٌ :يول ، لىنىيە؛ مۇھىت؛ ئۇسۇل ، چاره - تەدبىر ، پىلان.

اَلْخُطَّةُ الْحَرْبِيَّةُ : ھەربىي تاكتىكا.

اَلْخُطَّةُ الدِّرَاسِيَّةُ : ئوقۇتۇش پىلانى ، دەرس ئۆتۈش پىلانى.

«وُضِعَتْ خُطَّةٌ جَدِيدَةٌ لِتَنْمِيَةِ الْإِقْتِصَادِ الْوَطَنِيِّ» : دۆلەت ئىقتىسادنى جانلاندۇرۇش ئۈچۈن يېڭى پىلان ئوتتۇرىغا قويۇلدى.

اَلْخُطَّةُ السَّنَوِيَّةُ :يىللىق پىلان.

«عَلَيْنَا أَنْ نُنْجِزَ نِصْفَ الْخُطَّةِ السَّنَوِيَّةِ عَلَى الْأَقَلِّ فِي شَهْرِ مَايُو»: ماي ئېيىدا ئاز دېگەندە يىللىق پىلاننىڭ يېرىمىنى ئورۇنلىشىمىز كېرەك.

خَطَّطَ يُخَطِّطُ تَخْطِيطًا لِلشَّيْءِ :پىلانلى قويدى، چاره - تەدبىرنى ئىشلەپ چىقتى.

خَطَّطَ الرَّسْمَ :سىزدى.

خَطَّطَ الْبِلَادَ أَوِ الْأَرْضَ :زېمىن ياكى دۆلەتكە چېگرا سىزىقىنى بېكىتتى.

خَطَّطَتِ الْمَرْأَةُ حَاجِبَهَا :ئايال قاشلىق ئەتتى.

خَطَّمَ يُخَطِّمُ تَخْطِيمًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغقا نۇقتا سالدى، ماسكا تارتتى.

خَطِّيقٌ ج خَطَاطِيفُ :قارماق ، ئىلمەك ؛ كاناره ؛ قارلىغاچ.

خَطِّيٌّ :قول يازما.

خَطِفَ يَخْطَفُ خَطْفًا الشَّيْءَ:نەرسىنى ئېلىۋالدى ، بۇلىۋالدى ، تارتىۋالدى.

«إِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ»

«قرآن» : لېكىن (ئاسمان خەۋەرلىرىدىن) ئوغرىلىقچە بىر نەرسە ئاڭلىغان شەيتاننى يورۇق يۇلتۇزلار قوغلاپ (كۆيدۈرۈپ تاشلايدۇ)

«يَكَادُالْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ» «قرآن» : چاقماق چاققاندا ، ئۇلار كۆز نۇرىدىن ئايرىلىپ قالغىلى تاس قالىدۇ.

خَطِفَ نَفْسُهُ : مىدىرلىدى ، تېز يۆتكەلدى.

خَطْفٌ : ئېلىۋالماق ، تارتىۋالماق.

خَطْفُ الطَّائِرَاتِ : ئايروپىلان بۇلىماق.

خَطْفَةٌ ج خَطَفَاتٌ : بىر قېتىم بۇلاش ، بۇلانغان نەرسە.

خَطِلَ يَخْطَلُ خَطَلًا فِي كَلَامِهِ : قالايمىقان سۆزلىدى ، ئاغزىغا كەلگەننى جۆيلىدى ، خاتا سۆزلىدى.

خَطِلَ الشَّخْصُ : ئەخمەق بولدى ؛ خاتالىققا يولۇقتى ؛ قالايمىقان سۆزلىدى.

خَطَلٌ : قالايمىقان سۆز ، بىھۇدە سۆز ، بىكار گەپ.

مِنَ الْخَطَلِ أَنْ : نىڭ دۆتلۈكى.

خَطِلٌ ج أَخْطَالٌ : ئەخمەق ، نادان ، گالۋاڭ ، بىمەنە.

خَطَمَ يَخْطِمُ خَطْمًا الدَّابَّةَ : ئۇلاغقا نۇقتا سالدى؛ ماسكا تارتتى.

خَطَمَ بِالْكَلَامِ : زۇۋان سۇرەلمەس قىلىپ قويدى.

«خَطَمَ بَعِيرَهُ بِالْخِطَامِ» : ئۇ تۆگىسىگە چۈلۈك ئۆتكۈزدى.

خَطْمٌ : بۇرۇن ؛ قۇشنىڭ تۇمشۇقى.

خُطُوبَةٌ : تەلەپ ، چاي ئىچكۈزۈش.

خُطْوَةٌ ج خُطًى و خُطُوَاتٌ : قەدەم ، ماڭدام ، چامدام ، يول.

«خُطْوَةٌ إِلَى الْأَمَامِ وَ خُطْوَتَانِ إِلَى الْوَرَاءِ» : بىر قەدەم ئالدىغا ، ئىككى قەدەم كەينىگە.

خُطْوَةً إِلَى الْأَمَامِ : ئالغا ئىلگىرىلەش.

خُطْوَةً خُطْوَةً : قەدەممۇ قەدەم ، تەدرىجىي.

خُطْوَةٌ عَزِيزَةٌ : مۇبارەك قەدەم ، قەدەم تەشرىپ.

«اِتَّخَذَ خُطْوَةً حَاسِمَةً» : ھەل قىلغۇچ قەدەمنى باستى.

اِتِّخَاذُ الْخُطُوَاتِ اللَّازِمَةِ لِتَحْرِيرِ الْقُدْسِ : بەيتۇل مۇقەددەسنى ئازاد قىلىش ئۈچۈن زۆرۈر چارە ـ تەدبىرلەرنى قوللىنىش.

سَارَعَلَى خُطَاهُ : ئۇنى دوردى ، ئۇنىڭغا ئەگەشتى ، ئۇنىڭ يولىدا ماڭدى.

ثَقِيلُ الْخُطَى : قەدىمى ئېغىر ، قەدىمى ئاستا.

تَبِعَ خُطَاهُ : ئۇنىڭغا ئەگەشتى ، ئۇنى دوردى ، ئۇنى ئۆرنەك قىلدى.

خَطِيئَةٌ ج خَطَايَا و خَطِيئَاتٌ : خاتالىق ، گۇناھ ، جىنايەت.

«وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ» «قرآن» : شەھەر دەرۋازىسىدىن سەجدە قىلغان ھالدا كىرىڭلار ، «ئى ئاللاھ! گۇناھلىرىمىزنى كەچۈرگىن» دەڭلار ، جىمى گۇناھلىرىڭلارنى مەغپىرەت قىلىمىز.

«وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْإِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًاوَ إِثْمًامُبِينًا» «قرآن» : كىمكى بىر كىچىك گۇناھ ياكى بىر چوڭ گۇناھ قىلىپ قويۇپ ، ئۇنى بىگۇناھ ئادەمگە چاپلىسا ، ئۇ شۇ بوھتانىنى ۋە ئوپئوچۇق بىر گۇناھنى ئۆزىگە يۈكلىۋالغان بولىدۇ.

خَطِيبٌ ج خُطَبَاءُ : نۇتۇق سۆزلىگۈچى ، ناتىق ، خۇتبە ئوقۇغۇچى؛ خاتىب؛ توي قىلىش تەلەپىنى قويغۇچى.

«أُقَدِّمُ لَكَ خَطِيبَ أُخْتِي» : مەن ساڭا سىڭلىمنىڭ لايىقىنى تونۇشتۇرىمەن.

خَطِيبٌ مُحْتَرِفٌ : كەسپىي ناتىق ، سۆزمەن.

خَطِيبٌ مِصْقَعٌ : پاساھەتلىك ناتىق.

خَطِيبَةٌ : پۈتۈشكەن لايىق ، سۆيگۈنى ، قىز لايىق.

خَطِيرٌ ج وخُطُرٌوخُطُرٌ : مۇھىم ، زۆرۈر ، ئاساسلىق؛ قىممەتلىك ، قەدىرلىك؛ خەتەرلىك.

مَرَضٌ خَطِيرٌ : خەتەرلىك كېسەل.

خَطِيرُ الشَّأْنِ : شەنى ئۇلۇغ ، مۇھىم ، زۆرۈر ، زور ، ئاساسلىق.

«تَمُرُّ الْأُمَّةُ الْعَرَبِيَّةُ بِمَرْحَلَةٍ سِيَاسِيَّةٍ خَطِيرَةٍ» : ئەرەب مىللىتى جىددىي سىياسىي باسقۇچتىن

ئۇتۇۋاتىدۇ.

خَطِيفَةٌ : بۇلانغان ، تارتىۋېلىنغان.

خَطِيَّةٌ : گۇناھ ، خاتالىق.

خَطِيَّةٌ مُمِيتَةٌ : چوڭ گۇناھ ، ئېغىر گۇناھ ، گۇناھى كەبىرە.

خَطِيَّةٌ عَرَضِيَّةٌ : كىچىك گۇناھ ، يەڭگىل گۇناھ ، گۇناھى سەغىرە.

خِفَاءٌ ج أَخْفِيَةٌ : ياپقۇچ ؛ يېپىنچا ، نىمچا.

خَفَاءٌ : يوشۇرۇن ، مەخپىي ، سىر.

فَعَلَ ذَلِكَ فِي الْخَفَاءِ : يوشۇرۇن قىلدى ، يوشۇرۇن ئىشلىدى.

فِي الْخَفَاءِ : يوشۇرۇن ، خۇپىيانە ، غىپپىدە ، تۇيدۇرماستىن.

تَحْتَ طَيِّ الْخَفَاءِ : ئىنتايىن مەخپى ، ناھايىتى مەخپى.

بَرِحَ الْخَفَاءُ : ئاشكارا بولدى.

أَخْفِيَةُ الْكَرَى : كۆز.

أَخْفِيَةُ الزَّهْرِ : گۈل غۇنچىسى.

خَفَارَةٌ وَ خِفَارَةٌ وَ خُفَارَةٌ : مۇھاپىزەتچىنىڭ مائاشى ؛ قوغدىماق ، ساقلىماق ، مۇھاپىزەت قىلماق ؛ نۆۋەتچىلىك.

«مَتَى خَفَارَتُكَ هَذَا الْأُسْبُوعَ» : بۇ ھەپتىدىكى كۆزەتچىلىكىڭ قاچان ؟

خِفَاضٌ : خەتنە قىلىش.

«مَا زَالَتْ عَادَةُ الْخِفَاضِ جَارِيَةً فِي بَعْضِ الْبِلَادِ الْإِسْلَامِيَّةِ» : قىزلارنى خەتنە قىلىش ئادىتى بەزى ئىسلام ئەللىرىدە يەنىلا داۋاملىشىۋاتىدۇ.

خُفَاعٌ : ئۆپكە كېسىلىنىڭ بىر تۈرى.

خَفَتَ يَخْفُتُ خُفُوتًا : سۈكۈت قىلدى ، لام ـ جىم دېمىدى.

خَفَتَ الصَّوْتُ : ئاۋازى ئۆچتى ، ئاجىزلاپ قالدى ، پەسلەپ قالدى.

خَفَتَ الْقَارِئُ بِقِرَاءَتِهِ : تۆۋەن ئاۋازدا ئوقۇدى.

خَفَتَ يَخْفُتُ خُفَاتًا : تۇيۇقسىز ئۆلدى.

خَفَرَ يَخْفِرُ خَفْرًا الْعَهْدَ : ئەھدىنى بۇزدى ، ۋەدىسىنى بۇزدى.

خَفَرَ الشُّرْطِيُّ اللِّصَّ : ساقچى ئوغرىنىڭ قېچىپ كېتىشىنى توستى.

خَفَرَ بِالرَّجُلِ : خىيانەت قىلدى.

«اَلْمُؤْمِنُ لَا يَخْفِرُ الذِّمَّةَ» : مۆمىن ئادەم ۋەدىسىنى بۇزمايدۇ.

خَفَرَالْمَكَانَ : مەلۇم ئورۇننى ساقلىدى، قوغدىدى.

خَفِرَتِ الْمَرْأَةُ خَفْرًا : ئايال ئىزا تارتىپ كەتتى ، ئۆيۈلۈپ كەتتى.

خَفْرٌ : ھايا ، نومۇس ، ئۆيۈلۈش ؛ قوغدىماق، ساقلىماق ، مۇھاپىزەت قىلماق.

خَفْرُ الْحُدُودِ : چېگرا ساقچىلىرى.

خَفْرُ السَّوَاحِلِ : دېڭىز ساھىل ساقچىلىرى.

خَفِرٌ : ئۇياتچان ، نومۇسچان ، ھايالىق.

خَفَسَ يَخْفِسُ خَفْسًا الْبِنَاءَ : بىنانى بۇزۇۋەتتى ، ئۆرۈۋەتتى ، ۋەيران قىلدى.

خَفَسَ فُلَانًا : يىقىتۋەتتى.

خَفَسَهُ : ئۇنى مەسخىرە قىلدى ، زاكىلىق قىلدى.

خَفَسَ بِهِ الْأَرْضَ : پاكىت ئارقىلىق ئۇنىڭ ئۇستىدىن غالىپ كەلدى.

خَفَشَ يَخْفُشُ خَفْشًا بِالشَّيْءِ : ئاتتى، ئېتىۋەتتى.

خَفَشَهُ : ئۇنى يەرگە باستى ، يىقىتىۋەتتى ، يىقىتتى.

خَفَشَ الْبِنَاءَ : قۇرۇلۇشنى بۇزۇۋەتتى.

خَفَشَ يَخْفُشُ خَفْشًا : كۆزى كىچىكلەپ كەتتى ؛ كۆزى تەبئىي ئاجىز بولدى ؛ كۆزى كېچىسى كۆرۈپ ، كۈندۈزى كۆرەلمەيدىغان بولدى.

خَفَشَ فِي الْأَمْرِ : ئاجىز بولدى ، ئاجىزلاشتى.

خَفِشٌ : كېچىسى كۆرۈپ، كۈندۈزى كۆرمەيدىغان ئادەم.

خَفَضَ يَخْفِضُ خَفْضًا الشَّيْءَ : تۆۋەنلەتتى ، پەسكە چۈشۈردى ، پەسلەتتى.

خَفَضَ السِّعْرَ : باھانى كېمەيتتى.

خَفَضَ جَنَاحَهُ : مېھرىبان ۋە كەمتەر بولدى.

«وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ» «قۇرئان» : مۆمىن

لەرگە كەمتەر بولغىن!

خَفَضَ الصَّوْتَ : ئاۋازىنى پەسلەتتى.

خَفَضَ الْكَلِمَةَ «فِي النَّحْوِ» : (گرامماتىكىدا) سۆزنىڭ ئاخىرىنى كەسرە بەلگىسى بىلەن ئوقۇدى، زىر ئوقۇدى.

خَفُضَ يَخْفُضُ خَفْضًا عَيْشُهُ : تۇرمۇشى پاراۋانلاشتى.

خَفْضٌ : تۆۋەنلەتمەك ، پەسلەتمەك.

خَفْضُ الْعَيْشِ : بايلىق تۇرمۇش.

خَفَّ يَخِفُّ خِفَّةً الشَّيْءُ: يېنىكلىدى ، يەڭگىل بولدى.

خَفَّ لِرَجُلٍ: بويسۇندى.

خَفَّ لِمُسَاعَدَتِهِ: ياردەم بېرىشكە ئالدىرىدى.

خَفَّ إِلَى : ئالدىرىدى ، ئىتتىك ماڭدى.

«مَا خَفَّ حَمْلُهُ وَغَلَا ثَمَنُهُ» : ۋەزنى ئاز، باھاسى قىممەت نەرسە، ئاز بولسىمۇ، ساز نەرسە.

خَفَّ اللَّوْنُ : رەڭگى ئۆچۈپ كەتتى.

خَفَّ الشَّخْصُ : ئەخمەق بولدى.

خَفَّ الْمَرِيْضُ : كېسەل يېنىكلىدى.

خَفَّ عَلَى الْقُلُوبِ: ئۇنىڭ بىلەن مۇڭداشتى ، ئۇنى ياخشى كۆردى.

خَفَّ عَنِ الْمَكَانِ : مەلۇم جايدىن كۆچۈپ كەتتى.

خَفَّ فِي عَدْوِهِ: يۈگۈردى.

خَفَّتْ حَالُهُ: كەمبەغەللىشىپ قالدى.

خُفٌّ ج أَخْفَافٌ : ئاياغ كىيىم ، كەش ، ئۆتۈك ، مەسە؛ تۇۋاق.

خُفُّ الْجَمَلِ: تۆگە تاپىنى.

«رَجَعَ بِخُفَّيْ حُنَيْنٍ» : قۇرۇق قول قايتتى ، پايدا ـ زىيىنىنى قاپلىيالمىدى، مەقسەتكە يېتەلمىدى.

خَفَّاشٌ ج خَفَافِيشُ : شەپەرەك.

خَفَّانُ: كەش ، مەسە تىككۈچى ھەم ساتقۇچى.

خِفَّةٌ : يەڭگىللىك ، يېنىكلىك.

خِفَّةُ الْحَرَكَةِ : چاققانلىق ، چاپسانلىق.

خِفَّةُ الرُّوحِ : شوخلۇق، تېتىكلىك.

خِفَّةُ الْعَقْلِ : گالۋاڭلىق ، دۆتلۈك، مەتۇلۇق.

خِفَّةُ الْيَدِ : قولى چاققانلىق ، قولى ئەپلىكلىك ، قولى ئىتتىكلىك.

أَلْعَابُ خِفَّةِ الْيَدِ : سېھىرگەرلىك.

خَفَّرَ يُخَفِّرُ تَخْفِيرًا : قوغدىدى ، ساقلىدى.

خَفَّشَ يُخَفِّشُ تَخْفِيشًا الْبِنَاءَ: بىنانى بۇزدى.

خَفَّشَهُ : ئۇنى يىقىتىۋەتتى ، باستى ، دەسسىدى.

خَفَّشَ الْبَدَنُ : بەدەن ئاجىزلاپ كەتتى.

خَفَّشَ بِالْأَرْضِ : يەرگە چاپلىشىۋالدى.

خَفَّضَ يُخَفِّضُ تَخْفِيضًا الشَّيْءُ : كېمەيتىپ كەتتى.

خَفَّضَ الْعُمْلَةَ : پۇلنىڭ ئالماشتۇرۇش باھاسىنى چۈشۈردى.

خَفِّضْ عَلَيْهِ أَوْ عَنْكَ: ھېچقىسى يوق ، ئۆزۈڭنى بېسىۋال ، ھېچ گەپ يوق.

خَفَّفَ يُخَفِّفُ تَخْفِيفًا الشَّيْءَ: يېنىكلەتتى ، يەڭگىللەتتى.

«يُرِيْدُ اللّٰهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ وَ خُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيْفًا» «قرآن» : ئاللاھ سىلەرنىڭ يۈكۈڭلارىنى يېنىكلىتىشنى (يەنى شەرىئەت ئەھكاملىرىنى سىلەرگە ئاسانلاشتۇرۇشنى) خالايدۇ. ئىنسان (نەپسى خاھىشىغا خىلاپلىق قىلىشتىن) ئاجىز يارىتىلدى.

خَفَّفَ الْمَرِيْضَ : كېسەلنى شىپا تاپقۇچە داۋالىدى.

خَفَّفَ الْعُقُوبَةَ : جازانى يېنىكلەتتى.

خَفَّفَ آلَامَ الْمُصَابِيْنَ : ئاپەتكە ئۇچرىغانلارنىڭ ئازابىنى يېنىكلەتتى.

خَفَّى يُخَفِّي تَخْفِيَةً: يوشۇردى ، مەخپى تۇتتى.

خَفَقَ يَخْفِقُ و يَخْفُقُ خُفُوقًا الْقَلْبُ : يۈرەك سوقتى ، يۈرەك سالدى.

خَفَقَ الْبَرْقُ : چاقماق چاقتى.

خَفَقَ الْبَيْضُ : تۇخۇم مىدىرلىدى.

خَفَقَ يَخْفُقُ خَفْقًا الطَّائِرُ : قۇش قانات قاقتى.

خَفَقَ قَلْبُهُ لَهَا : ئۇنىڭغا يۈرىكى سوقتى.

خَفَقَ الْعَلَمُ : بايراق لەپىلدىدى.

خَفَقَ بِرَأْسِهِ : ئۇگدندى.

خَفَقَ النَّجْمُ : يۇلتۇز ئۇچتى ، غايىب بولدى، يوقالدى.

خَفَقَ الْمُتَّهَمَ بِالسَّوْطِ : جىنايەت گۇماندارىنى قامچا بىلەن يەڭگىل ساۋدى.

خَفْقٌ : يۈرەك سوقماق.

«إِنَّهُ لَيَسْمَعُ خَفْقَ نِعَالِهِمْ حِيْنَ يُوَلُّونَ عَنْهُ» ‹حديث› : مېيىتنى دەپنە قىلغۇچىلار مېيىتنى دەپنە قىلىپ يانغاندا ئۇ ئۇلارنىڭ كەشنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ.

خَفَقَانُ الْقَلْبِ : يۈرەكنىڭ سوقۇشى.

خَفْنٌ : قورساقنىڭ ساڭگىلاپ كېتىشى.

خُفُوتٌ : يوشۇرۇن ؛ ئاجىزلىق ؛ جىمجىتلىق.

خُفُوقٌ : تېز ، چاققان.

خَفِيَ يَخْفَى خَفَاءً وَ خِفْيَةً وَ خُفْيَةً الشَّيْءُ : يوشۇرۇندى ، مەخپى بولدى.

«إِنَّ اللّٰهَ لَايَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَ لَا فِي السَّمَاءِ» ‹قرآن› : شۇبھىسىزكى، ئاسمان ۋە زېمىنىدىكى ھېچ نەرسە ئاللاھقا مەخپىي ئەمەس.

خَفِيَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ : ئىش ئۇنىڭغا تۇتۇق بولدى.

لَا يَخْفَى أَنْ : مەلۇملۇق ئىش.

لَايَخْفَى عَلَيْكَ : ياخشى بىلىسەن ، ساڭا مەلۇملۇق.

مَاخَفِيَ كَانَ أَعْظَمُ : بۇ كۆڭۈلسىزلىك ئالدىدا ئىلگىرىكى كۆڭۈلسىزلىك ھېچ گەپ ئەمەس.

«وَهَلْ يَخْفَى الْقَمَرُ» : ئاينى ئېتەك بىلەن ياپقىلى بولماس.

لَاتَخْفَى عَلَيْهِ خَافِيَةٌ : ئۇنىڭغا ھېچنەرسە يوشۇرۇن ئەمەس.

خَفَى يَخْفِى خَفْيًا وَ خَفِيًا الشَّيْءَ : نەرسىنى يوشۇردى ، مەخپى تۇتتى.

خُفْيَةٌ : يوشۇرۇن ، خۇپىيانە ، غىپپىدە ، تۇيدۇرماستىن ، ئوغرىلىقچە.

«أُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً» ‹قرآن› : پەرۋەردىگارىڭلارغا تۆۋەنچىلىك بىلەن يوشۇرۇن دۇئا قىلىڭلار.

مَلْبَسُ خُفْيَةٍ : نىقابلىق تانسا كىيىمى.

خَفِيْرٌ ج خُفَرَاءُ وَ خَفَرٌ : قوغدىغۇچى ، مۇھاپىزەتچى ، پوست ، قاراۋۇل.

«عِنْدَمَا يَصِلُ الْجَيْشُ إِلَى مَكَانٍ مَا فَإِنَّ أَوَّلَ شَيْءٍ يَقُومُ بِهِ هُوَ تَعْيِينُ الْخُفَرَاءِ» : قوشۇن بىر يەرگە يېتىپ بارسا ، ئالدى بىلەن پوستلارنى بەلگىلەيدۇ.

خَفِيقٌ ج خِفَّاءُ وَخِفَافٌ وَ أَخْفَافٌ : يېنىك ، يەڭگىل.

خَفِيْقُ الْحَرَكَةِ : چاققان ، چەبدەس.

خَفِيفُ الرِّجْلِ : ئايىغى يەڭگىل ، ئايىغى ئىتتىك.

خَفِيفُ الرُّوحِ : شوخ ، روھلۇق ، تېتىك.

خَفِيفُ الْعَقْلِ : ئەقلىي قىسقا ، مەتۇ ، كالۋا.

خَفِيْفُ الْيَدِ ‹فِي الْعَمَلِ› : قولى ئەپلىك ، چېۋەر.

خَفِيفُ الْيَدِ ‹فِي السَّرِقَةِ› : قولى ئەگرى ، ئوغرى.

خَفِيفُ الشَّعْرِ : چېچى شالاڭ.

شَايٌ خَفِيفٌ : سۈھبەت چېيى.

لِحْيَةٌ خَفِيْفَةٌ : شالاڭ ساقال.

خَفِيٌّ : يوشۇرۇن ، مەخپى ، كۆرگىلى بولمايدىغان.

«يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ» ‹قرآن› : ئۇلار كۆزىنىڭ قۇيرۇقى بىلەن قارايدۇ.

أَسَالِيبُ خَفِيَّةٌ : تۇتۇق چارە - تەدبىر ، تۇتۇق ئۇسۇل.

خَلَا يَخْلُو خُلُوًّا الشَّيْءُ : بوشىدى ، قۇرۇقدالدى، خالى بولدى.

خَلَا لَهُ أَوْ إِلَيْهِ : ئۇنىڭغا بېرىلدى.

خَلَا الرَّجُلُ مِنَ الْهَمِّ : بەختىيار ياشىدى.

خَلَا الشَّيْءُ مِنَ الْعَيْبِ : ئەيىبسىز بولدى ، نۇقسانسىز بولدى ، ئېۋەنسىز بولدى.

خَلَا الْوَقْتُ : ۋاقىت ئۇتۇپ كەتتى.

خَلَا يَخْلُو خَلْوَةً الزَّوْجُ بِزَوْجَتِهِ أَوْ مَعَ زَوْجَتِهِ : ئەر ئايالى بىلەن ئايرىم بىر يەردە بولدى.

خَلاَ الشَّهْرُ: ئاي ئۆتۈپ كەتتى.

خَلاَ الْمَكَانُ فِي أَهْلِهِ: بوشاپ قالدى ، قۇرۇقداپ قالدى.

«خَلاَ الْمَقْعَدُالَّذِى بِجِوَارِى فَجَلَسْتُ فِيهِ»: يېنىمدىكى ئورۇندۇق بوشىغانىدى ، شۇنىڭدا ئولتۇردۇم.

خَلاَ لَهُ الْجَوُّ: ئۆزى خان ، ئۆزى بەگ بولۇۋالدى.

خَلاَ بَالُ فُلاَنٍ: خاتىرجەم بولدى ، كۆڭلى ئارام تاپتى.

لاَيَخْلُو الْأَمْرُ مِنْ كَذَا: چوقۇم ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

لاَ يَخْلُو مِنْ فَائِدَةٍ: پايدىسىز ئەمەس ، پايدىسى تېگىدۇ.

خَلاَ. مَا خَلاَ: . . . دىن باشقا ، . . . دىن بۆلەك ، . . . نى چىقىرىۋەتكەندە.

«جَاءَ الْقَوْمُ مَا خَلاَ مُحَمَّدًا»: مۇھەممەددىن باشقىسى كەلدى.

خَلاَءٌ: بوشلۇق ، بوش يەر ، ئوچۇقچىلىق.

فِي الْخَلاَءِ: ئوچۇقچىلىقتا ، بوشلۇقتا.

بَيْتُ الْخَلاَءِ: ھاجەتخانا ، خالا جاي ، تاھارەتخانا.

خِلاَبٌ وَ خِلاَبَةٌ: ئالدامچىلىق.

«إِذَا بِعْتَ فَقُلْ لاَ خِلاَبَةَ» (حديث): بىرەر نەرسە ساتساڭ سودىدا كۆز بويامچىلىق قىلىشقا بولمايدۇ، دېگىن.

خِلاَجٌ: ۋەسۋەسە ، ئەنسىزلىك ، بىئارامىلىق.

خِلاَسِيٌّ: شالغۇت (ئاق تەنلىك بىلەن قارا تەنلىك ئارىسىدا تۇغۇلغان شالغۇت بالا)

خَلاَصٌ: قۇتقۇزماق ، خالاس تاپقۇزماق ؛ قۇتۇلماق ، خالاس بولماق.

خَلاَصُ الْجَنِيْنِ: بالىنىڭ ھەمرىيى ، ئەش.

خُلاَصَةٌ ج خُلاَصَاتٌ: خۇلاسە ، جەۋھەر ، تاللانغىنى، مۇھىم نۇقتا ؛ قىسقارتىلمىسى.

خَلاَعَةٌ: شاللاقلىق ، ھاياسىزلىق ؛ چېچىلاڭغۇلۇق.

«تَتَفَشَّى الْخَلاَعَةُ بَيْنَ الشَّبَابِ نَتِيجَةً لِضَعْفِ الْوَازِعِ الدِّيْنِيِّ»: ياشلار ئارىسىدا دىنىي ئاڭنىڭ ئاجىزلىشىشى نەتىجىسىدە نومۇسىنى تەرك ئېتىپ ھاۋايى ـ ھەۋەسكە بېرىلىش خاھىشى يامرىماقتا.

خِلاَفٌ: ئىختىلاپ ، پەرق ، ئايرىملىق ، ئوخشىماسلىق.

بِخِلاَفِ كَذَا: بۇنىڭدىن باشقا ، ئۇنىڭ ئەكسىچە.

خِلاَفًا لِـ: ئوخشىماسلىقتىن ، قارشى ھالدا.

«لأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلاَفٍ» (قرآن): مەن چوقۇم سىلەرنىڭ قوللىرىڭلارنى ، پۇتلىرىڭلارنى ئوڭ ـ چەپ قىلىپ (يەنى ئوڭ قول بىلەن سول پۇتنى، ئوڭ پۇت بىلەن سول قولنى) كېسىپ تاشلايمەن.

أَبُو خِلاَفٍ: چۈمۈلىخور.

خِلاَفَةٌ: ئورۇن باسماق ، ۋارىسلىق قىلماق ، ئارقىدىن كەلمەك.

«وَ قَعَتْ حُرُوبُ الرِّدَّةِ فِي خِلاَفَةِ أَبِي بَكْرٍ»: ئەبۇ بەكرىنىڭ خەلىپىلىك قىلغان مەزگىلىدە دىندىن يېنىۋالغانلار بىلەن بولغان ئۇرۇشلار يۈز بەردى.

خِلاَفِيٌّ: ئىختىلاپلىق.

خَلاَقٌ: نېسىۋە.

«فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا وَ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلاَقٍ» (قرآن): بەزى كىشىلەر: « ئى پەرۋەردىگارىمىز ! بىزگە (نېسىۋىمىزنى) بۇ دۇنيادىلا بەرگىن » دەيدۇ ؛ ھالبۇكى ، ئۇنىڭغا ئاخىرەتتە (ياخشىلىقتىن) ھېچ نېسىۋە يوقتۇر.

خِلاَلٌ: كاۋاك ، ئارىلىق ؛ چىش كولىغۇچ؛ ئىششىق.

خِلاَلٌ ج أَخِلَّةٌ: سارايلىق ؛ كاۋاپ زىخى؛ ئارىسى ، ئوتتۇرىسى ؛ ۋاقىت ، مەزگىل ، جەريان ؛ خىسلەت.

فِي خِلاَلِ ذَلِكَ: شۇنىڭ ئارىسىدا ، شۇنىڭ بىلەن بىللە ، ئەينى ۋاقىتتا.

مِنْ خِلاَلِهِ: شۇ ئارقىلىق ، شۇنىڭ ئارىسىدىن.

مِنْ خِلاَلِ الْبَابِ: دەرۋازا ئارقىلىق.

فِي خِلاَلِ الْيَوْمِ: بىر كۈن ئىچىدە.

خِلاَلَ الْكُتُبِ: كىتابلار ئارىسىدا.

خِلاَلَ الزِّيَارَةِ :زىيارەت مەزگىللىرى ئارىسىدا.

«فَجَاسُوا خِلاَلَ الدِّيَارِ» «قۇرئان» : (ئۇلار سىلەرنى ئۆلتۈرۈش ، بۇلاش ـ تالاش قىلىش ئۈچۈن) ئۆيلەرنى ئاختۇردى.

«أَفْضَلُ الْخِلاَلِ حِفْظُ اللِّسَانِ» :ئەڭ ئەۋزەل خىسلەت تىلنى چىڭ تۇتۇشتۇر.

«تُقَدَّمُ الطَّلَبَاتُ خِلاَلَ أَوْ فِي خِلاَلِ عِشْرِينَ يَوْمًا» : تەلەپلەر 20 كۈن ئىچىدە سۈنۈلىشى كېرەك.

«لَقَدْ تَمَّ هَذَا الْعَمَلُ خِلاَلَ أُسْبُوعٍ» :بۇ ئىش بىر ھەپتە جەريانىدا تامام بولدى.

خَلاَلَةٌ: سىرداش ، دوستلۇق.

خِلاَلَةٌ: چىش كولىغۇچ؛ چىش ئارىسىدىكى قالدۇق تاماق.

خُلاَلَةٌ: چىش ئارىسىدكى تاماق قالدۇقى.

خَلَبَ يَخْلُبُ خَلْبًا وَ خَلاَبَةً الشَّيْءَ :مەپتۇن قىلدى ، قايمۇقتۇردى ، ئالدىدى.

خَلَبَ بِظَفْرِهِ :تىرنىقى بىلەن تاتىلىدى ، مورلىدى.

خَلَبَ النَّبَاتَ :ئوتنى كەستى، ئۆسۈملۈكنى ئوتۇدى.

خَلَبَ الْحَيَوَانُ الْفَرِيسَةَ :ھايۋان ئولجىسىنى پەنجىسى بىلەن قاماللىدى.

خَلَبَ لُبَّهُ :ئەقلىنى لال قىلدى.

خَلَبَتْهُ الْحَيَّةُ: ئۇنى يىلان چېقىۋالدى.

خَلِبَ يَخْلَبُ خَلَبًا: ئەخمەق قىلدى.

خَلْبٌ :ئالدىماق ، قايمۇقتۇرماق ، شېرىن سۆزلەر بىلەن ئالدىماق ؛ مورلىماق ، تاتىلىماق ؛ ئوتماق ، كەسمەك ؛ پەنجە بىلەن قاماللىماق.

خُلْبٌ :تال ۋە تەكشىك چوڭ يوپۇرمىقى ؛ قارا لاي ؛ خورما ئۇرۇقى ؛ خورما دەرىخىنىڭ تالاسى؛ خورما دەرەخ تالاسىدىن ئىشلەنگەن تانا ، ئارغامچا.

خُلْبُوتٌ :ئالدامچى.

خَلَبُوتٌ :مەپتۇن قىلغۇچى ، ھىيلىگەر، مەككار.

خَلَجَ يَخْلَجُ خَلْجًا الشَّيْءَ :تارتتى ، سۈغۇرۇۋالدى ؛ ھەرىكەتلەندۈردى ، مىدىرلاتتى.

خَلَجَ الْأَمْرُ فُلاَنًا :ئىش پالانىنى مەشغۇل قىلدى.

خَلِجَ يَخْلَجُ خَلَجًا: ئۇستىخانلىرى ئاغرىدى.

خَلِجَ الشَّيْءُ :بۇزۇلۇپ قالدى.

خَلْجَةٌ ج خَلَجَاتٌ: گۇمان ، ئەنسىزچىلىك ، ئارامسىزلىق.

«لاَ تُخْفِي خَلَجَاتِ نَفْسِكَ» :كۆڭۈل ئارامسىزلىقلىرىڭنى يوشۇرما.

خَلْخَالٌ ج خَلاَخِيلُ: خەلخال ، پۇت بىلەيزۈكى.

خَلْخَالٌ مِنَ الثِّيَابِ :يوپكا، كىيىم.

خَلْخَلَ يُخَلْخِلُ خَلْخَلَةً الشَّيْءَ :داۋالغۇتتى، ھەرىكەتلەندۈردى، چايقالدى ؛ شالاڭلاشتۇردى ، بوشاشتۇردى.

«ظَهَرَتْ حَرَكَاتٌ فِي الْغَرْبِ خَلْخَلَتْ أُسُسَ الْمُجْتَمَعِ وَالْعَقْلِيَّةَ التَّقْلِيدِيَّةَ» : غەربتە مەيدانغا كەلگەن ھەرىكەتلەر ئىجتىمائىي ۋە ئەخلاقىي ئاساسلارنى تەۋرىتىپ قويدى.

خَلْخَلَ الْمَرْأَةَ :ئايالنىڭ پۇتىغا بىلەيزۈك سالغۇزدى.

خُلْخُلٌ وَ خَلْخَلٌ ج خَلاَخِلُ : خەلخال ، پۇت بىلەيزۈكى.

خَلَدَ يَخْلُدُ خُلْدًا وَخُلُودًا فِي الْمَكَانِ: مەلۇم جايدا تۇردى، داۋاملىق تۇردى ، قالدى ؛ ئارام تاپتى ، خاتىرجەم بولدى ، تىنچىدى.

«وَ تَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ» «قۇرئان» : (گويا سىلەر ئۆلمەيدىغان) دۇنيادا مەڭگۈ قېلىشنى ئۈمىد قىلىپ پۇختا سارايلارنى سالامسىلەر.

خَلَدَ فِي السِّجْنِ :تۇرمىدە مەڭگۈ قالدى.

خَلَدَ فِي النَّعِيمِ :نازۇ نېمەت ئىچىدە قالدى.

خُلْدٌ :قارىغۇ چاشقان ؛ مەڭگۈلۈك ، ئەبەدىيلىك ، ئەبەدىلئەبەد ؛ بىلەيزۈك ؛ ھالقا ، سىرغا.

دَارُ الْخُلْدِ :جەننەت ياكى دوزاخ.

جَنَّةُ الْخُلْدِ :مەڭگۈلۈك جەننەت.

«قُلْ أَذَلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ» «قۇرئان» : ئۇلارغا ئېيتقىنكى: « شۇ (دوزاخ) ياخشىمۇ ، يا تەقۋادارلارغا ۋەدە

قىلىنغان (كىرگەن كىشى) مەڭگۈ قالىدۇغان جەننەت ياشىمۇ ؟ »

خَلَدٌ ج أَخْلَادٌ : قەلب ، دىل.

دَارَ فِي خَلَدِي كَذَا : كۆڭلۈمگە كەچتى.

خَلَسَ يَخْلِسُ خَلْسًا الشَّيْءَ: تارتىۋالدى ، ئوغرىلىۋالدى.

خُلْسَةٌ : پۇرسەت ، پەيت ؛ ئوغرىلىقچە ؛ مەخپىي ، مەخپىي رەۋىشتە.

«فَرَّخُلْسَةً مِنَ الْبَابِ الْخَلَفِيِّ» : ئۇ ئوغرىلىقچە ئارقا ئىشىكتىن تىكىۋەتتى.

خُلْسِيٌّ: يوشۇرۇن، يەڭ ئىچىدە، ناتوغرا رەۋىشتە.

خَلَصَ يَخْلُصُ خُلُوصًا وَ خَلَاصًا الشَّيْءُ : پاكىزلاندى ، تازىلاندى ، پاكىز بولدى.

«فَلَمَّا اسْتَيْأَسُوْا مِنْهُ خَلَصُوْا نَجِيًّا» ‹قرآن› : ئۇلار ئۇمىدسىزلەنگەندىن كېيىن، چەتئەل يەرگە بېرىپ مەخپىي مەسلىھەتلەشتى.

خَلَصَ الرَّجُلُ مِنَ الْقَوْمِ : ئايرىلدى.

خَلَصَ إِلَى الشَّيْءِ : يەتتى.

خَلَصَ الشَّخْصُ مِنْ : قۇتۇلدى ، سالامەت بولدى.

خَلِصَ يَخْلَصُ خَلَصًا اللَّحْمُ : گۆش سۆڭەكتىن ئايرىلدى ، سۆڭەكتىن ئاجرىدى.

خِلْصٌ ج خُلَصَاءُ : سەمىمىي دوست.

خُلْصَانٌ : دوست ، بۇرادەر.

خَلَطَ يَخْلِطُ خَلْطًا الشَّيْءَبِالشَّيْءِ : ئارىلاشتۇردى ، بىرىكتۈردى ، قوشتى.

«وَ آخَرُونَ اعْتَرَفُوْا بِذُنُوْبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلاً صَالِحًا وَ آخَرَ سَيِّئًا» ‹قرآن› : يەنە بىر قىسىم كىشىلەر گۇناھلىرىنى ئېتىراپ قىلدى (يەنى باشقىلارغا ئوخشاش جىھادقا چىقمىغانلىقىغا يالغان ئۆزرە ئېيتمىدى) ئۇلار ياخشى ئىشقا يامان ئىشنى ئارىلاشتۇرۇپ قويدى.

خَلَطَ الْمَوَادَّ : ماتېرىيالنى ئارىلاشتۇردى ، ئېلىشتۇردى.

«خَلَطَ الشَّرَابَ بِالْمَاءِ» : شارابنى سۇ بىلەن ئارىلاشتۇردى.

خُولِطَ فِي عَقْلِهِ : نېرۋىسىدىن ئازدى ، ئەقلىدىن ئازدى.

خَلْطٌ : ئارىلاشتۇرماق ، قالايمىقانلاشتۇرماق.

اَلْخَلْطُ الْيَسَارِيُّ : سولچىل تەۋەككۇلچىلىك.

خِلْطٌ ج أَخْلَاطٌ: ئارىلاشما ماددا خىلىت؛ ئارىلاشتۇرما نەسەپ، ھارامدىن بولغان بالا، ئەگرى يا.

خُلْطَةٌ. خِلْطَةٌ : باردى ـ كەلدى قىلىش ، ئارىلىشىش، مۇناسىۋەت، دوستلۇق ، شېرىكلىك.

«ضَمَمْنَا أَنْصِبَتَنَا وَ صَارَتْ بَيْنَنَا خُلْطَةٌ» : پايلىرىمىزنى قوشۇۋەتتۇق ، شۇنىڭ بىلەن شېرىكلەشتۇق.

«دَامَتِ الْخِلْطَةُ بَيْنَ هَذَيْنِ الزَّوْجَيْنِ خَمْسًا وَ عِشْرِينَ سَنَةً حَتَّى احْتَفَلَابِعِيْدِهِمَاالْفِضِّيِّ» : بۇ ئىككىيلەننىڭ ئارىسىدا ئىناق ئەر ـ خوتۇنلۇق 25 يىل داۋاملاشتى ، ئۇلار كۈمۈش تويىنى ئۆتكۈزدى.

خَلَعَ يَخْلَعُ خَلْعًا الشَّيْءَ : سالدى؛ تارتتى.

خَلَعَ ثِيَابَهُ : كىيىمنى سالدى.

«فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ اِنَّكَ بِالْوَادِى الْمُقَدَّسِ طُوَى» ‹قرآن› : كەشىڭنى سالغىن، سەن ھەقىقەتەن مۇقەددەس ۋادى بولغان تۇۋادا سەن.

خَلَعَ الْوَالِي الْعَامِلَ : ۋالى خىزمەتچىسىنى ئىشتىن قالدۇردى.

خَلَعَهُ عَنِ الْعَرْشِ : ئۇنى تەختتىن چۈشۈردى.

خَلَعَ عَلَيْهِ صِفَةً : ئۇنى ئالاھىدە سۈپەت بىلەن سۈپەتلىدى.

خَلَعَ عَلَيْهِ خَلْعَةً : ئۇنىڭغا تون كىيدۈردى ، ئۇنىڭغا ئىنئام بەردى.

خَلَعَ يَدَهُ مِنَ الطَّاعَةِ : ئۇ ئاسىيلىق قىلدى ، قارشى چىقتى.

خَلَعَ عِذَارَهُ: نومۇسىنى بىلمەي ھاۋايى ـ ھەۋەس كە بېرىلدى.

خَلَعَ حِذَاءَهُ : كەشنى سالدى.

خَلَعَ كَتِفَهُ : مۇرىسىنى چىقاردى.

خَلَعَ سِنَّهُ : چىشىنى تارتقۇزدى.

خَلَعَ اِبْنَهُ : ئوغلىدىن مۇناسىۋەتنى ئۈزدى.

خَلَعَ يَخْلُعُ خَلَاعَةً : نومۇسىنى ئۇنتۇپ ھاۋايى ـ ھەۋەسكە بېرىلدى ، نومۇس قىلماي ھاۋايى ـ

هەۋەسكە بېرىلدى.

خَلْعٌ : سېلىۋەتمەك ، تارتىۋەتمەك.

خِلْعَةٌ ج خِلَعٌ : شەرەپ تونى.

خَلَقَ يَخْلُقُ خَلْقًا : ئورۇنباسار بولدى.

خَلَقَ يَخْلُقُ خَلَقًا فُلَانًا : ۋاراسلىق قىلدى ، ئورنىنى باستى.

خَلَقَ يَخْلُقُ خِلَاقَةً وَخَلَقًا فِي قَوْمِهِ : ئۇلارنىڭ خەلىپىسى بولدى.

«خَلَقَ اللّٰهُ لَكَ أَوْ عَلَيْكَ خَيْرًا» : ئاللاھ ساڭا ياخشىلىق ئاتا قىلسۇن.

خَلَقَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْقٌ : ئۇلارنىڭ ئىزىنى ئىز باسارلار باستى.

خَلَقَ عَنْ أَصْحَابِهِ : ھەمراھلىرىدىن چۈشۈپ قالدى ، ھەمراھلىرىنىڭ كەينىدە قالدى.

«فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ» ‹قرآن› : ئۇلار كەتكەندىن كېيىن (ئۇلارنىڭ) ئورنىنى باسقان ئورۇنباسارلار نامازنى تەرك ئەتتى ، نەپسى خاھىشلىرىغا ئەگەشتى.

خَلَقَ يَخْلُقُ خُلُوقًا فَمُ الصَّائِمِ: روزا تۇتقان كىشىنىڭ ئاغزى پۇراپ قالدى ، سېسىق تىنىق پەيدا قىلدى.

خَلْقٌ : ياخشى بالا ، ئىز باسار ، ئورۇنباسار ؛ كېيىنكىلەر ، ئەۋلاد.

«هُوَ خَلَفُ صِدْقٍ عَنْ أَبِيهِ» : ئۇ دادىسىنىڭ ياخشى ئورۇنباسارى.

«هُمْ كِرَامٌ خَلَفًا عَنْ سَلَفٍ» : ئۇلار ئاتا - بوۋىلىرىدىن تارتىپ ئېسىل ئادەملەردۇر.

خَلْفٌ ج أَخْلَافٌ: دۇمبە - ئارقا ، ئارقا تەرەپ ، ئۇچا.

إِلَى الْخَلْفِ: ئارقىغا.

مِنَ الْخَلْفِ: ئارقىدىن.

جَاءَ مِنْ خَلْفِهِ : ئۇنىڭغا تۇيۇقسىز كەلدى.

سَارَ إِلَى الْخَلْفِ : ئارقىدا قالدى ، چېكىندى.

فِي الْخَلْفِ: يوشۇرۇندى.

خِلْقٌ ج أَخْلَاقٌ: ئەمچەك توپچىسى.

خُلْقٌ ج أَخْلَاقٌ: ۋەدىگە ۋاپا قىلماسلىق ، ۋەدىگە خىلاپلىق قىلىش.

خِلْفَةٌ ج خِلَفٌ: قالدۇق ، ئەگەشكۈچى ، ئالماشقۇچى ؛ ياماق.

خِلْفَةُ النَّبَاتِ : ئىككىنچى قېتىم تېرىلىدىغان زىرائەت ، كەنجى زىرائەت.

«وَهُوَالَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا» ‹قرآن› : ئاللاھ (ئۆزىنىڭ قۇدرىتىنى) ئەسلىمەكچى بولغانلار ياكى (ئۆزىنىڭ نېمىتىگە) شۈكۈر قىلماقچى بولغانلار ئۈچۈن كېچە بىلەن كۈندۈزنى ئالمىشىپ تۇرىدىغان قىلىپ بەردى.

خَلْفِيٌّ : ئارقىنىڭ ، كەينىنىڭ ، ئارقىسىغا مەنسۇپ.

مِصْبَاحٌ خَلْفِيٌّ : ئارقا چىراغ.

خَلْفِيَّةٌ : جاي ئارقىسىدىكى كېچىك باغچا، ئۆينىڭ ئارقىسىدىكى كىچىك گۈللۈك.

خَلْفِيَّةُ الصُّورَةِ : ئارقا كۆرۈنۈش.

خَلَقَ يَخْلُقُ خَلْقًا وَ خِلْقَةً : ياراتتى ، ئىجاد قىلدى ، پەيدا قىلدى ، خەلق ئەتتى.

«هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا» ‹قرآن› : ئاللاھ پەر يۈزىدىكى ھەممە نەرسىنى سىلەر (نىڭ پايدىلىنىشىڭلار) ئۈچۈن ياراتتى.

خَلَقَ يَخْلُقُ خُلُوقًا الثَّوْبُ : كىيىم كونىراپ كەتتى ، كىيىم ئەسكىرەپ كەتتى.

خَلُقَ يَخْلُقُ خَلَاقَةً الْغُلَامُ : يىگىتنىڭ ئەخلاقى گۈزەل بولدى.

خَلُقَ الرَّجُلُ بِكَذَا أَوْ لِكَذَا: لايىق بولدى ، مۇناسىپ بولدى ، ئۈيغۇن كەلدى.

خَلْقٌ : ئىجاد قىلماق ، ياراتماق ، خەلق ئەتمەك ؛ مەخلۇق ، مەۋجۇدات.

«قُلِ اللّٰهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ» ‹قرآن› : ئېيتقىنكى، ئاللاھ مەۋجۇداتنى يوقلۇقتىن بار قىلىپ (ئاندىن يوق قىلىپ) ، ئاندىن ئۇنى ئەسلىگە كەلتۈرەلەيدۇ.

«شَهِدَ الْحَفْلَ خَلْقٌ كَثِيرٌ» : مۇراسىمغا نۇرغۇن خەلق قاتناشتى.

«يَتَمَيَّزُ الْفَنَّانُ الْمَوْهُوبُ بِقُدْرَتِهِ عَلَى الْخَلْقِ

وَالْإِبْتِكَارِ» : تالانتلىق سەنئەتچى ئىجادچاڭ-لىقى ۋە يېڭىلىق يارىتالايدىغانلىقى بىلەن كۆزگە تاشلىنىپ تۇرىدۇ.

خُلُقٌ ج أَخْلَاقٌ: مىجەز ، خاراكتېر ، خۇلق ، ئەخلاق ، تەبىئەت.

«إِنَّ أَحْمَدَ أَحْسَنُ الطُّلَّابِ خُلُقًا» : ئەخمەت ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا ئەڭ ئەخلاقلىق ئوقۇغۇچىدۇر.

«وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ» «قۇرئان» : (ئى مۇھەممەد !) سەن ھەقىقەتەن بۈيۈك ئەخلاققا ئىگىسەن.

سُوءُ الْخُلُقِ : ناچار خۇلق ، ناچار مىجەز ، يامان خاراكتېر.

سَيِّئُ الْخُلُقِ : ناچار مىجەز ، يامان خاراكتېر.

ضَيِّقُ الْخُلُقِ : ناچار مىجەز ، يامان خاراكتېر.

«صَاحِبُ الْأَخْلَاقِ الْحَمِيدَةِ أَيْنَمَا يَكُنْ يَجِدِ الرِّزْقَ مُيَسَّرًا» : گۈزەل ئەخلاقلىق كىشى نەدە بولمىسۇن ئاسان پول تاپالايدۇ.

خَلَقٌ ج أَخْلَاقٌ و خُلْقَانٌ : كونا ، ئەسكى ، چىرىك.

خَلْقَاءُ : يۇمشاق تاكلاي.

خُلْقَانِيٌّ : كونا كىيىم سودىگىرى.

خِلْقَةٌ : شەكىل ، چىراي ؛ تەبىئىي خۇسۇسىيەت ، تۇغما تەبىئەت ، تۇزۇلۇش ، تەبىئىي خىسلەت ، تەبىئىي ھالەت ، سۈپەت.

فُلَانٌ كَرِيمٌ بِخِلْقَتِهِ : تەبىئىي ئېسىل ئادەم.

خِلْقِيٌّ : ئەسلىدىنلا ، يارىتىلىشىدىنلا ، تەبىئىي ، تۇغما.

عَيْبٌ خِلْقِيٌّ : تۇغما ئەيىب.

«فِي فُلَانٍ عَيْبٌ خِلْقِيٌّ» : تەبىئىي ئەيىب.

مَرَضٌ خِلْقِيٌّ : تۇغما كېسەل.

خُلُقِيٌّ : ئەخلاققا مۇناسىۋەتلىك.

اِلْتِزَامٌ خُلُقِيٌّ : ئەخلاقىي مەجبۇرىيەت.

جَرِيمَةٌ خُلُقِيَّةٌ: كىشىنىڭ نومۇسىغا چېتىلىدىغان ئەخلاقىي جىنايەت.

خَلَّ يَخُلُّ خَلًّا أَسْنَانَهُ: چىشىنى كولىدى.

خَلٌّ ج خُلُولٌ : سىركە.

«نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ» «حدىث» : سىركە نېمىدېگەن ياخشى تەم تەڭشىگۈچ.

اَلْخَلُّ وَالْخَمْرُ : ياخشىلىق ۋە يامانلىق.

خُلٌّ وَخِلٌّ ج أَخْلَالٌ : دوست.

«يَنْدُرُ الْخِلُّ الْوَفِيُّ فِي زَمَانِنَا» : زامانىمىزدا ۋاپادار دوست كەم.

خَلَلٌ ج خِلَالٌ : چاك ، يېرىق ، ئاراچ؛ ئەيىب ، نۇقسان ، كەمچىلىك ، قۇسۇر ؛ قالايمىقانچىلىق ، تەرتىپسىزلىك.

فِي هَذِهِ الْآلَةِ خَلَلٌ: بۇ سايمانىڭ ئەيىبى بار.

خَلَلٌ عَقْلِيٌّ: غالجىرلىق ، نېرۋىنىڭ بۇزۇلۇشى.

«هُنَاكَ خَلَلٌ مَا أَصَابَ الْمِذْيَاعَ» : رادىئونىڭ ئازراق چاتىقى بار.

خِلَلٌ: چىشلار ئارىسىدىكى تاماق قالدۇقلىرى؛ ئارىسىدا ، ئارىسى.

هُوَ فِي خِلَلِ الْقَوْمِ : ئۇ قەۋمنىڭ ئارىسىدا.

خَلَّابٌ : مەپتۇن قىلغۇچى ؛ ھىيلىگەر ، مەككار.

مَنْظَرٌ خَلَّابٌ : كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان كۆرۈنۈش ، كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان مەنزىرە.

خَلَّاقٌ: ئۆرنەكسىز يارانتۇچى ، يارانتۇچى ، پەيدا قىلغۇچى ، خەلق ئەتكۈچى.

اَلْخَلَّاقُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ ، «ھەممىنى ئۆرنەكسىز يارانتۇچى» دېگەن مەنىدە.

خَلَّاطٌ. خَلَّاطَةٌ ج خَلَّاطَاتٌ : مېۋىلەرنى ئارىلاشتۇرۇش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان ئەسۋاب ، قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرىنى ئارىلاشتۇرىدىغان ماشىنا.

خَلَّاطَةٌ خُرْسَانِيَّةٌ : بېتون ماشىنىسى.

خُلَّبٌ : يامغۇرسىز بۇلۇت.

بَرْقٌ خُلَّبٌ : چاقماق ، يامغۇرى يوق چاقماق.

خَلَّةٌ ج خِلَالٌ : خىسلەت ، ئالاھىدىلىك ، خاراكتېر ، خۇسۇسىيەت ، خاسىيەت ، ئادەت ؛ ئېھتىياج ، نامراتلىق ، دوستلۇق ، مۇھەببەت.

فُلَانٌ كَرِيمُ الْخِلَالِ : پالانى ياخشى خىسلەتلىكتۇر.

خُلَّةٌ ج خِلَالٌ : دوستلۇق ، ساداقەتلىك ، مۇھەب-

بەت.

سَدَّ اللّٰهُ خُلَّتَكَ: ئاللاھ سېنىڭ ھاجىتىڭنى راۋا قىلسۇن.

«إِذَاجَاءَتِ الْخَلَّةُ ذَهَبَتِ الْخُلَّةُ» :باشقا كۈن چۈشكەندە دوست تېپىلماس ، نامراتلىقتىن دوست قاچىدۇ.

«يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لاَ بَيْعٌ فِيهِ وَلاَ خُلَّةٌ»

« قرآن»: ئى مۇمىنلەر ! سودا - سېتىق ، دوستلۇق بولمايدىغان كۈنى (يەنى قىيامەت كۈنى) يېتىپ كېلىشتىن بۇرۇن ، سىلەرگە بىز رىزقى قىلىپ بەرگەن مال - مۈلۈكلەردىن (ياخشىلىق يوللىرىغا) سەرپ قىلىڭلار.

خَلَّدَ يُخَلِّدُ تَخْلِيدًا: مەڭگۈلۈك قىلدى ، داۋاملاشتۇردى ، باقي قالدۇردى.

خَلَّدَ ذِكْرَهُ: ئۇنىڭ نامىنى قالدۇردى ، خاتىرىلىدى.

«خَلَّدَ هَذَا الْعَمَلُ اِسْمَكَ» : بۇ ئىش سېنىڭ نامىڭنى قالدۇردى.

خَلَّصَ يُخَلِّصُ تَخْلِيْصًا الشَّيْءَ :تازىلىدى ، پاكىزلىدى ؛ پىششىقلاپ ئىشلىدى.

خَلَّصَ اللّٰهُ الرَّجُلَ :ئاللاھ كىشىنى قۇتقۇزدى ، ئاللاھ كىشىنى خالاس تاپقۇزدى.

«خَلَّصَ بِضَاعَتَهُ مِنْ الْجَمَارِكِ» : مېلىنى تاموژنىدىن قۇتقۇزدى.

«خَلَّصَ التَّاجِرُ عَلَى بِضَاعَتِهِ» : تاموژنا رەسمىيەتلىرىنى ئۆتىدى.

خَلَّطَ يُخَلِّطُ تَخْلِيْطًا الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: ئارىلاشتۇردى ، ئېلىشتۇردى.

خَلَّطَ فِي الْكَلاَمِ: ئاغزىغا كەلگەننى جۆيلىدى ، قالايمىقان سۆزلىدى ، بىلجىرلىدى، ئېغىز - پەس گەپ قىلدى.

خَلَّعَ يُخَلِّعُ تَخْلِيْعًا الشَّيْءَ: قاتتىق تارتتى.

خَلَّقَ يُخَلِّقُ تَخْلِيقًاالشَّخْصَ: ژارىس قالدۇردى، ئورنىغا قالدۇردى.

خَلَّقَ أَثَرًا جَمِيْلاً :ياخشى تەسىر قالدۇردى.

خَلَّقَ الشَّيْءَ :كەينىدە قالدۇردى ، ئارقىدا قالدۇردى.

خَلَّفَهُ : كېچىكتۇردى ، ئارقىغا سۈردى.

«أَنَّ هَذَا يُمَثِّلُ التُّرَاثَ الثَّقَافِيَّ الَّذِي خَلَّفَهُ لَنَا أَسْلاَفُنَا» : بۇ ئەجدادلىرىمىز بىزگە قالدۇرغان مەدەنىي مىراسلارغا ۋەكىللىك قىلىدۇ.

«خَلَّفْتُكَ عَلَى أَهْلِي أَثْنَاءَ سَفَرِي فَأَحْسِنِ الْخِلاَفَةَ» : سەپەرگە چىققان چېغىمدا ئائىلەمدىن ئۆز ئورنۇمغا سېنى قويۇپ قويدۇم ، مېنىڭ ئورنۇمدا قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى ياخشى قىلىشىڭ كېرەك.

خَلَّقَ يُخَلِّقُ تَخْلِيْقًا الشَّيْءَ :تولۇق ياراتتى ، مۇكەممەل ياراتتى.

خَلَّلَ يُخَلِّلُ تَخْلِيْلاً الشَّرَابَ :شارابنى سىركىگە ئايلاندۇردى.

«خَلَّلَ الْخِيَارَوَالزَّيْتُونَوَنَحْوَهُمَا» : تەرخەمەك ۋە زەيتۇن قاتارلىقلارنى تۇز بىلەن چىلدى.

خَلَّلَ أَصَابِعَهُ أَوْبَيْنَ أَصَابِعِهِ: بارماقلىرى ئارىسىدىن سۇ ئوتكۈزۈپ بىر - بىرسىگە كىرىشتۇردى.

خَلَّلَ بَيْنَ الْأَسْنَانِ :چىشىنى كولىدى.

خَلَّلَ لِحْيَتَهُ بِالْأَصَابِعِ: بارماق بىلەن ساقىلىغا خىلال قىلدى.

خَلَّلَ الْعَصِيْرَ: شىرنە پاسىدى.

خَلَّى يُخَلِّي تَخْلِيَةً الْأَمْرَ: ئىشنى تەرك ئەتتى ، ئىشنى تاشلىۋەتتى ، ئىشنى تاشلاپ قويدى.

«فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلاَةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ فَخَلُّوْا سَبِيْلَهُمْ» «قرآن» :ئەگەر ئۇلار تەۋبە قىلىپ، نامازنى ئوقۇپ، زاكات بەرسە، ئۇلارنى قويۇپ بېرىڭلار.

خَلَّى سَبِيْلَهُ: ئۇنى قويۇپ بەردى.

خَلَّى فُلاَنٌ مَكَانَهُ :ئۆلدى.

خَلَّى بَيْنَهُمَا :ئۇلارنى يالغۇز قويدى.

خَلِّ عَنْكَ: مەن قىلاي ، ماڭا قويۇۋەت ، ساڭا يارەملىشەي.

خَلَّاهُ: ئۇنى قويۇۋەتتى.

خَلِّ بَالَكَ: ئويغاق تۇر.

خِلْمٌ ج أَخْلاَمٌ: دوست ، ژاپادار دوست؛ كېيىك ئۇۋىسى.

خِلْوٌ ج أَخْلَاءُ : قۇرۇق ، بوش.

أَنْتَ خِلْوُ الْبَالِ : سەن خاتىرجەم ، غەم - قايغۇ-دىن خالى.

خِلْوُ طَرَفٍ : ئۆزىنىڭ مەجبۇرىيىتىنى ئادا قىلغان-لىقىنى ئىسپاتلايدىغان گۇۋاھلىق خەت.

«خِلْوٌ صَحِيفَتُهُ مِنَ السَّوَابِقِ» : ئۇنىڭغا قارشى ھۆكۈم چىقىرىلمىدى.

«كَلَامُكَ خِلْوٌ مِنَ الصِّدْقِ» : سېنىڭ سۆزۈڭدە راستچىللىق يوق ، سېنىڭ گېپىڭ راست ئەمەس.

خَلُوبٌ: مەپتۇن قىلغۇچى؛ ھىيلىگەر ، مەككار.

خَلُوبَةٌ : مەپتۇن قىلغۇچى ؛ ھىيلىگەر ، مەككار.

خَلْوَةٌ ج خَلَوَاتٌ : خىلۋەت جاي ، چەت جاي ، جىمجىت ئورۇن.

اَلْخَلْوَةُ الشَّرْعِيَّةُ «فِي الشَّرِيعَةِ» : ئەقلىي ۋە دىنىي جەھەتتىن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشكە توسالغۇ بولمىغان شارائىت ئاستىدا ئەرنىڭ ئۆز ئايالى بىلەن خىلۋەت جايدا بولۇشى.

خُلُودٌ : مەڭگۈلۈك ، ئەبەدىيلىك ، دائىملىق.

«أُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ذَلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ» «قرآن» : (ئۇلارغا) « جەننەتكە ئامانلىق بىلەن كىرىڭ-لار ، بۇ مەڭگۈ قېلىش كۈنىدۇر » (دېيىلىدۇ.)

خُلُوصٌ : پاكلىق ، ساپلىق ، سەمىمىيلىك ، ئەستايىدىللىق ، ئاق كۆڭۈللۈك ، ساداقەتلىك ؛ خورما مۇراببىسى ؛ سۈت ياكى قايماق-نىڭ تېگىدە قېپقالغان دۇغ.

خُلُوفٌ : ئۆزگىرىپ كەتمەك ، بۇزۇلماق، بەد بۇي.

«لَخُلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللّٰهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ» «حديث» : روزىدار ئادەمنىڭ ئاغزى-دىكى بەد بۇي ئاللاھنىڭ نەزىرىدە ئىپارنىڭ ھىدىدىنمۇ خۇش پۇراقتۇر.

خُلُوُّ رِجْلٍ : ئۇي ئىلىشتا بېرىلگەن قايتۇرۇلماي-دىغان زاكالەت پۇل.

خَلَوِيٌّ : يېزىلىق.

مَنْزِلٌ خَلَوِيٌّ : سەھرادىكى تۇرالغۇ ، شەھەر سىرتىدىكى ئۇي.

نُزْهَةٌ خَلَوِيَّةٌ : سەھرا ساياھىتى.

خَلِيجٌ ج خُلْجَانٌ : دېڭىز قولتۇقى ؛ ئارال.

خَلِيجُ السُّوَيْسِ : سۇۋەيش قانىلى.

اَلْخَلِيجُ الْعَرَبِيُّ : ئەرەب يېرىم ئارىلى.

خَلِيجِيٌّ : ئەرەب يېرىم ئارىلىغا مەنسۇپ ، ئارالغا ئائىت.

خَلِيطٌ ج خُلُوطٌ وَ خُلَطَاءُ : ئارىلاشما ماددا ، ئارىلاشقۇچى ؛ قوشنا ؛ ئەر ؛ شېرىك ؛ ھەمراھ؛ تاغىسىنىڭ ئوغلى.

«وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ» «قرآن» : نۇرغۇن شېرىكلەر (يەنى دوستلار) ، شۇبھىسىزكى بىر - بىرىگە چېقىلىدۇ.

خَلِيعٌ ج خُلَعَاءُ: شالاق ، ھاۋايى - ھەۋەسكە بېرىلگەن ؛ خىزمەتتىن بوشىتىلغان ، خىزمەتتىن ئېلىۋېتىلگەن.

خَلِيعُ الْعِذَارِ : ئار - نومۇسنى تەرك ئېتىپ ھاۋايى - ھەۋەسكە بېرىلگەن.

خَلِيقٌ ج خُلُقٌ وَ خَلْقٌ: ئىككى تاغ ئارىسىدىكى يول ؛ ۋەدىگە خىلاپلىق قىلغۇچى، ئەھدىنى بۇزغۇچى؛ چېچى ئارقىسىغا ساڭگىلاپ تۇرغان ئۇزۇن چاچلىق ئايال.

خَلِيفَةٌ ج خُلَفَاءُ وَ خَلَائِفُ: ئورۇنباسار ، ئىز باسار ، خەلىپە ، ۋارىس.

«يَادَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ» «قرآن» : ئى داۋۇد! سېنى بىز ھەقىقەتەن يەرىۋزىدە خەلىپە قىلدۇق، كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا ئادىللىق بىلەن ھۆكۈم چىقارغىن.

«أَنْتَ خَلِيفَتِي فِي إِدَارَةِ شُئُونِي أَثْنَاءَ غِيَابِي» : مەن يوق چاغلاردا ئىشلىرىمنى باشقۇرۇپ تۇرۇشتا سەن مېنىڭ ئورۇنباسارىمسەن.

اَلْخُلَفَاءُ الرَّاشِدُونَ : مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندىن كېيىن خەلىپە بولغان ئەبۇبەكرى ، ئۆمەر ، ئوسمان ، ئەلىلەردىن ئىبارەت تۆت چاھار يارنى كۆرسىتىدۇ.

خَلِيقٌ ج خُلَقَاءُ : مۇۋاپىق ، لايىق ، مۇناسىپ ، ئويغۇن.

خَلِيقٌ بِهِ : شۇنىڭغا لايىق ، شۇنىڭغا مۇناسىپ.

«نَحْنُ خَلِيقُونَ أَنْ نَجْتَرِمَ كَلِمَتَنَا» : بىز لەۋزىمىزدە تۇرۇشقا لايىقمىز.

خُلَيْقَاءُ : يۇمشاق تاشلاي.

خَلِيْقَةٌ ج خَلَائِقُ : ئالەم (ئاللاه ياراتقان پۈتۈن مەۋجۇدات ، پۈتۈن مەخلۇقات) ؛ خاراكتېر ؛ مىجەز.

«اَللّٰهُ رَبُّ الْخَلِيقَةِ وَالْخَلَائِقِ» : ئاللاه تائالا پۈتۈن مەۋجۇدات ۋە مەخلۇقاتلارنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر.

قَبْلَ الْخَلِيْقَةِ : ئالەم يارىتىلىشتىن بۇرۇن ، ئالەم يارىتىلىشتىن ئىلگىرى.

خَلِيْلٌ ج أَخِلَّاءُ وَ خُلَّانٌ : سىرداش دوست ، يېقىن دوست.

«يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا» «قرآن» : ئىسىت ! پالانىنى دوست تۇتمىغان بولسامچۇ.

خَلِيلَةٌ ج خَلِيْلَاتٌ : ئايال ئاشنا، ئايال ئويناش، قىز دوست.

خَلِيٌّ ج أَخْلِيَاءُ : قۇرۇق ، بوش ، خالىي.

خَلِيُّ الْبَالِ : غەمدىن خالىي، غەم ـ قايغۇسىز.

خَلِيٌّ مِنَ الثَّقَافَةِ : مەدەنىيەتسىز.

«بَلَغَنِي أَنَّهُ عِنْدَكَ بَيْتٌ خَلِيٌّ لِلإِيجَارِ» : ئىجارىگە بېرىدىغان بوش ئۆيىڭىز بار دەپ ئاڭلىدىم.

خَلِيَّةٌ ج خَلَايَا : ھەرە كۆنىكى، ھەرە ئۇۋىسى ؛ ھۈجەيرە ؛ ئاساسىي قاتلام تەشكىلاتى، كىچىك گۇرۇپپا ، ياچېيكا.

اَلْخَلِيَّةُ الْجُرْثُومِيَّةُ : مىكروب ھۈجەيرىسى.

خَلِيَّةُ نَشَاطٍ : جىددىي پائالىيەت.

اَلْخَلِيَّةُ الدَّمَوِيَّةُ : قان ھۈجەيرىسى.

اَلْخَلِيَّةُ الذَّكَرِيَّةُ : تاناسىل ھۈجەيرىسى.

خَلَايَا الضُّبَّاطِ الْأَحْرَارِ : ئەركىن ئوفىتسېرلار تەشكىلاتى.

خِمَارٌ : چۈمپەردە ، چۈمبەل ، ياغلىق ، رومال ، نىقاب.

خُمَارٌ : مەستلىكتىن كېيىنكى باش ئاغرىقى ، مەستلىك.

خُمَاسَ : بەشتىن ـ بەشتىن.

خُمَاسِيٌّ : بەشتىن تەركىب تاپقان ، بەشلىك، بەش قۇرۇلمىلىق ؛ ئۇزۇنلۇقى بەش غېرىچ كېلىدىغان غىلاپ ياكى كىنىم.

خُمَاسِيُّ الْأَصَابِعِ : بەش بارماقلىق.

خُمَاسِيُّ الزَّوَايَا : بەش بۇرجەكلىك.

خُمَاسِيُّ السُّطُوحِ : بەش ياقلىق.

خُمَاسِيُّ الْوَرَقَاتِ : بەش بەتلىك.

اَلْبَرْنَامَجُ الْخُمَاسِيُّ الْأَوَّلُ : بىرىنچى بەش يىللىق پىلان.

اَلْفِعْلُ الْخُمَاسِيُّ : بەش ھەرپتىن تەركىب تاپقان، پېئىل.

خُمَاسِيَّةٌ : بەش ياشلىق قىز.

خُمَاشَةٌ ج خُمَاشَاتٌ : تاتلىۋېلىنغان يارا ئىزى ؛ يېنىك يارا ؛ جىنايەت.

خُمَالٌ : ئۇگىلەر گىرىپتار بولىدىغان بىر خىل كېسەللىك ؛ چىن دوست.

خَمَالَةٌ : تۆگە قۇش پېيى.

خَمِجَ يَخْمَجُ خَمَجًا : ھارغىنلىق ياكى كېسەل لىكتىن بوشاپ كەتتى.

خَمِجَ اللَّحْمُ : گۆش چىرىدى، گۆش سېسىدى.

خَمْخَمَ يُخَمْخِمُ خَمْخَمَةً : دىمىغدا غىڭشىپ قويدى، دىمىغدا «ھىم» دېدى (دىمىغدا گەپ قىلىش) ؛ ئېچىتتى، بولدۇردى، ئۆرلەتتى.

خِمْخِمٌ : تىكەنلىك بىر خىل ئۆسۈملۈك.

خَمَدَ يُخْمُدُ وَ خَمِدَ يُخْمَدُ خَمْدًا وَ خُمُودًا الشَّخْصُ : ئۆلدى ؛ ھوشىدىن كەتتى.

خَمَدَ الْمُتَكَلِّمُ : سۆزلىگۈچى جىم بولدى ، بېسىقتى ، بېسىلدى.

خَمَدَتِ النَّارُ : ئوت يالقۇنى پەسەيدى.

خَمَدَ الْمَرِيضُ : كېسەل ھوشىدىن كەتتى.

خَمَدَ النَّفَسُ : نەپەس توختىدى.

خَمَرَ يَخْمُرُ خَمْرًا الشَّيْءَ : پاپتى ، ئەتتى ، سەترە قىلدى.

خَمَرَ الْعَجِينَ : خېمىرگە خېمىر تۇرۇچ سالدى.

خَمَرَ الشَّهَادَةَ : گۇۋاھلىقنى يوشۇردى.

خَمَرَ مِنْهُ: ئۇيالدى ، خىجىل بولدى.

خَمَرَ فُلاَنًا : ھاراق ئىچكۈزدى.

خَمِرَ يَخْمَرُ خَمَرًا الشَّيْءُ : ئۆزگەردى.

خَمِرَ عَنْهُ الْخَبَرُ : خەۋەر مەخپىي بولدى.

خَمِرَ عَلَيْهِ : ئۇنىڭغا ئۆچمەن بولدى ، ئۆچلۈك قىلدى.

خَمِرَ عَنْهُ : ئۇنىڭدىن يوشۇرۇندى.

خُمِرَ الرَّجُلُ: خۇمارى تۇتتى.

خَمْرٌ خَمْرَةٌ ج خُمُورٌ :ھاراق.

خَمْرٌ عَنْبَرِيٌّ :مەي ، شاراب.

خَمْرِيٌّ :ھاراقنى تەسۋىرلەپ يېزىلغان شېئىر.

لَوْنٌ خَمْرِيٌّ :زىغىر رەڭ ، بېغىررەڭ ، جىگەر-رەڭ.

قَصِيْدَةٌ خَمْرِيَّةٌ ج خَمْرِيَّاتٌ :مەي تەسۋىرلەنگەن قەسىدە؛ ساقىينامە.

خَمَسَ يَخْمِسُ خَمْسًا الْقَوْمَ :بەشىنچىسى بولدى.

خَمَسَ الْمَالَ :بەشتىن بىرىنى ئالدى.

خَمْسٌ وَ خَمْسَةٌ : بەش.

خَمْسَةُ اَضْعَافٍ : بەش ھەسسە.

خَمْسَةَ عَشَرَ : ئون بەش.

مَشْرُوعُ السَّنَوَاتِ الْخَمْسِ الْأَوَّلِ: بىرىنچى بەش يىللىق پىلان.

خُمْسٌ ج أَخْمَاسٌ :بەشتىن بىر (1/5).

«وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَأَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ»

«قرآن» : (ئى مۆمىنلەر !) بىلىڭلاركى ، سىلەر ئالغان غەنىيمەتنىڭ بەشتىن بىرى ئاللاھقا . . . خاستۇر.

ضَرَبَ أَخْمَاسًا لِأَسْدَاسٍ :سۈيىقەست ئىشلەتتى ، ھىيلە ـ مىكىر ئىشلەتتى.

خَمْسُونَ :ئەللىك.

اَلْعِيْدُ الْخَمْسُونَ :ئەللىك يىللىق خاتىرە كۈن.

خَمْسِينَاتٌ : 50 ـ يىللار (51 دىن 59 غىچە بولغان سانلارنى بىلدۈرىدۇ.)

رَجُلٌ فِي الْخَمْسِينَاتِ: 50 ـ يىللارنىڭ ئادىمى.

خَمَشَ يَخْمُشُ وَيَخْمِشُ خَمْشًا الْوَجْهَ: يۈزنى تاتـ-لىدى، يۈزنى مورلىدى، يۈزىنى تاملىدى.

خَمَشَهُ الْقِطُّ :ئۇنى مۇشۇك تاتىلىۋالدى، مورلـ-ۋالدى.

خَمَصَ يَخْمُصُ خَمْصًا وَ خُمُوصًا وَ مَخْمَصَةً الْجُوعُ فُلاَنًا :ئاچلىق ئاجىزلاشتۇردى.

خَمُصَ يَخْمَصُ خُمْصًا وَخَمَاصَةً الْبَطْنُ :قورساق تارتىشىپ كەتتى.

خَمْصَانَةٌ. خِمْصَانٌ ج خِمَاصٌ :قورسىقى ئاچ ، ئاچ قورساق ، قورسىقى تارتىلىپ كەتكەن ، قورسىقى كىرىشىپ كەتكەن.

خَمْطٌ :ئاچچىق ئۆسۈملۈك ، ئاچچىق.

«وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ أُكُلٍ خَمْطٍ»

«قرآن» :ئۇلارنىڭ باغلىرىنى ئاچچىق مېۋىلىك باغلارغا ئايلاندۇرۇدۇق.

خَمَطَةٌ : سۈت ياكى ھاراقنىڭ پۇرىقى.

خَمَعَ يَخْمَعُ خُمُوعًا وَ خَمْعَانًا :دوڭغاقلاپ ماڭدى.

خَمَلَ يَخْمُلُ خُمُولاً الرَّجُلُ :نامى چىقمىدى ، ئاتىقى چىقمىدى ، نامسىز قالدى ، نامسىز ياشىدى.

خَمْلٌ . خَمْلَةٌ: مامۇق پەي ، تېۋىت ، يۇڭ.

خَمَّ يَخُمُّ خَمًّا اللَّحْمُ: گۆش سېسىپ قالدى، پۇراپ قالدى.

خُمٌّ :كانەك ، توخۇ كاتىكى.

خَمَّارٌ : مەيپۇرۇش ، ھاراق ساتقۇچى ، ھاراق سودىگىرى.

خَمَّارَةٌ :مەيخانا ، ھاراق دۇكىنى ، قاۋاقخانا.

خَمَّاطٌ: پىششىق يېمەكلىك ھۆپىگىرى.

خَمَّةٌ :ئېچىتقۇ ، تېتىتقۇ.

خَمَّدَ يُخَمِّدُ تَخْمِيدًا :ئۆچۈردى.

خَمَّرَ يُخَمِّرُ تَخْمِيرًا : ياپتى ، ئەتتى ، سەترە قىلدى.

خَمَّرَ الْعَجِينَ :خېمىرنى بولدۇردى ، خېمىرغا

خېمىر تۇرۇچ سالدى.

خَمَّرَ الشَّيْءَ : يۆگىدى ، ئورىدى ، ياپتى.

خَمَّرَ عَصِيْرَ الْعِنَبِ : ئۈزۈمنى ئېچىتتى.

«خَمِّرَتِ الْمَرْأَةُ رَأْسَهَا بِالْخِمَارِ» : ئايال بېشىنى ياغلىق بىلەن يۆگىدى، ئايال بېشىغا ياغلىق ئارتتى.

خَمَّسَ يُخَمِّسُ تَخْمِيْسًا الشَّيْءَ: بەشكە بۆلدى.

خَمَّسَ الرِّبْحَ : پايدىنى بەشكە بۆلدى.

خَمَّسَ الشِّعْرَ : شېئىرنى مۇخەممەس قىلىپ يېزىپ چىقتى.

خَمَّنَ يُخَمِّنُ تَخْمِيْنًا الشَّيْءَ: مۆلچەرلىدى ، دەڭسىدى.

خِمِّيْرٌ : ھاراقكەش ، پىيەنچۇك ، زابوي.

خَمَنَ يَخْمُنُ خَمْنًا : پەرەز بىلەن گەپ قىلدى ، تەخمىن قىلدى ، مۆلچەر بىلەن گەپ قىلدى.

خُمُوْدٌ : بېسىقىش ، جىمىقىش ، پەسكويغا چۈشۈش.

خُمُوْعٌ : بۈزۈق ئايال ، يولدىن چىققان ئايال.

خُمُوْلُ الذِّكْرِ: نامسىز قالماق ، نامى ئۆچمەك ، نام ـ نىشانسىز قالماق.

خَمِيْرٌ: خېمىر تۇرۇچ، خېمىر تۇرۇچ سالغان نان.

خَمِيْرَةٌ ج خَمِيْرَاتٌ: ئېچىتقۇ ، خېمىر تۇرۇچ.

مَرَضُ الْخَمِيْرَةِ : قارا كۆيە كېسىلى.

خُمَيْرَةٌ : ئېچىتقۇ ، خېمىر تۇرۇچ.

خَمِيْسٌ ج أَخْمِسَةٌ وَأَخْمِسَاءُ: پەيشەنبە كۈنى ؛ چۈك قوشۇن ، زور قوشۇن.

«هُمْ أَعْظَمُنَا خَمِيسًا» «حَدِيث» : بىزنىڭ ئارىمىزدا ئۇلار ئەڭ زور قوشۇنغا ئىگە.

خَمِيْسُ الْعَهْدِ : خرىستىئانلار بايرىمى.

خَمِيْسُ الْفِصْحِ : خرىستىئانلار بايرىمى ، پاسخا بايرىمى.

خَمِيسِيَّةٌ : پەيشەنبىلىك.

خَمِيْصٌ م خَمِيْصَةٌ ج خُمَصَاءُ وَ خِمَاصٌ : قورسىقى ئاچ ، ئاچ قورساق ، قورسىقى تارتىلىپ كەتكەن ، قورسىقى كىرىشىپ كەتكەن.

«كَالطَّيْرِ تَغْدُو خِمَاصًا وَتَرُوحُ بِطَانًا» «حديث» :

. . . ئەتىگەندە ئاچ قورساق چىقىپ، كەچتە توق قايتىپ كېلىدىغان قۇشلارغا ئوخشايدۇ.

خَمِيْلَةٌ ج خَمَائِلُ : ئورمان ، قويۇق دەرەخزارلىق ؛ پەس تۈزلەڭ يەر ؛ تۆگە قۇشنىڭ پېيى.

خَنَا يَخْنُو خَنًا وَ خَنْوًا الرَّجُلُ : سەت گەپ قىلدى ، ناشايان سۆزلىدى.

خَنًا: سەت گەپ.

خَنَا الدَّهْرِ: زاماننىڭ كۈلپەت ۋە بالايىئاپەتلىرى.

خَنَابٌ: تۈرالغۇسى يوق ئەخمەق ؛ جاسامەتلىك.

خَنَابَةٌ: يامانلىق ؛ ئەسكىلىك ؛ يامان تەسىر.

خِنَابَةٌ: ئۆزىنى چوڭ تۇتماق ، مەغرۇرلانماق ، چوڭلۇق قىلماق.

يَا خَنَاثُ: ھەي، زەيپانە ، ھېجىڭىز.

خُنَاثَةٌ : ئىككى جىنسلىق.

خَنَاسِرُ : بېخىللار؛ جىسمانىي جەھەتتىن ئاجىزلار.

خَنَاعَةٌ : تۆۋەن ، خار.

«دَعِ الْخَنَاعَةَ وَعِشْ عَزِيزَ النَّفْسِ» : ئۆزۈڭنى تۆۋەن چاغلاشنى تاشلاپ ، ئالىي ھىممەتلىك بولۇپ ياشا.

خُنَافِسٌ : يولۋاس.

خِنَاقٌ : سىرتماق.

أَخَذَ بِالْخِنَاقِ : كاناي‌دىن ئالدى ، بوغۇزدىن ئالدى.

ضَيَّقَ الْخِنَاقَ عَلَى: ئورۇۋالدى ، مۇھاسىرە قىلىۋالدى.

تَضْيِيْقُ الْخِنَاقِ : سىقماق ، باسماق.

خُنَاقٌ : بوغما كېسىل.

«لُقِّحَ الطِّفْلُ ضِدَّ مَرَضِ الْخُنَاقِ» : بالىغا بوغما كېسىلىگە قارشى ئوكۇل سېلىندى.

خِنَاقَةٌ ج خِنَاقَاتٌ: جەدەل ـ ماجىرا.

خُنَاقِيَّةٌ: كاناي يالليۇغى.

خَنَانٌ: تۇرمۇشنىڭ پاراۋانلىقى ، راھەت پاراغەت.

خُنَانٌ: بۇرۇن يالـلۇغى ، بۇرۇن پۈتۈپ قېلىش كېسىلى.

خَنِبَ يَخْنَبُ خَنَبًا: زۇكام بوپقالدى ؛ ئاقساپ قالدى ؛ ئاجىز بولدى ؛ ھالاك بولدى.

خَنِثَ يَخْنَثُ خَنَثًا الرَّجُلُ : ئايال مىجەز بولۇپ قالدى ، زەيپانە بولۇپ قالدى.

خَنِثٌ : ئايال مىجەز ئەر ، زەيپانە.

خُنْثَوِيٌّ : خۇنساغا مەنسۇپ.

خُنْثَوِيَّةٌ : ئىككى جىنسلىق ، قوش جىنسلىق.

خُنْثَى ج خُنَاثَى وَ خِنَاثٌ : قوش جىنسلىق ، خۇنسا.

خِنْجِرٌ. خُنْجَرٌ ج خَنَاجِرُ : خەنجەر ، پىچاق.

طَعَنَ بِخَنْجَرٍ : خەنجەر ئۇردى ، خەنجەر سالدى.

أَبُو خَنْجَرٍ : شەھدان ، تەۋەككۈلچى.

خَنْخَنَ يُخَنْخِنُ خَنْخَنَةً: خىك ـ خىك قىلىپ سۆزلىدى، دىمىغىدا سۆزلىدى.

خَنْدَقَ يُخَنْدِقُ خَنْدَقَةً الْخَنْدَقَ : خەندەك كولىدى ، ئاكوپ كولىدى ، ئورا كولىدى.

خَنْدَقٌ ج خَنَادِقُ : خەندەك ، ئاكوپ.

«هَذَا الْخَنْدَقُ لَيْسَ عَرِيضًا جِدًّا لِذَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَقْفِزَ فَوْقَهُ» : بۇ خەندەك ئانچە كەڭ ئەمەس، شۇڭا ئۇنىڭ ئۈستىدىن سەكرىيەلەيمەن.

خِنْذِيذٌ ج خَنَاذِيذُ : مەشھۇر ناتىق ؛ يېتىلگەن شائىر ؛ باتۇر ، مەرد، مۇلايىم؛ ۋەقەشۇناس؛ ئاغزى يامان ؛ ئېگىز تاغ؛ مىختا ئات.

خَنْزَبٌ. خِنْزَابٌ : ئالۋاستى ، شەيتان.

خُنْزُوَانٌ. خُنْزُوَانَةٌ: مەغرۇر ، مۇتەكەببۇر ، ھاكاۋۇر.

خِنْزِيرٌ ج خَنَازِيرُ : چوشقا ، توڭگۇز.

«حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَ الدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ» (قرآن) : سىلەرگە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋان، قان، چوشقا گۆشى (نى يېيىش) ھارام قىلىندى.

خِنْزِيرٌ بَرِّيٌّ : ياۋا چوشقا.

خِنْزِيرُ الْبَحْرِ : دېڭىز دېلفىنى.

خِنْزِيرُ الْأَرْضِ: نەي تۈمشۇقلۇقلار (ئېمىتكۈچى ھايۋان)

لَحْمُ الْخِنْزِيرِ الْمَقْدُودُ: سۇرلەنگەن چوشقا گۆشى.

دَاءُ الْخَنَازِيرِ : چاشقان يارىسى.

خَنَازِيرِيٌّ : چاشقان يارىسى.

خَنَسَ يَخْنِسُ و يَخْنِسُ خُنُوسًا الشَّخْصُ : ئارقىدا قالدى ، كەچىكتى.

خَنَسَ كَوْكَبٌ : يولتۇز يوشۇرۇندى ، پاتتى.

خَنْسَاءُ ج خَنْسَوَاتٌ : بۆكەن.

خِنْشَارٌ : قىرىق قۇلاق (ببر خىل ئۇسۇملۇك)

خِنْصِرٌ ج خَنَاصِرُ : چىمچىلاق.

«هَذَا أَمْرٌ تُعْقَدُ عَلَيهِ الْخَنَاصِرُ» : بۇ قەدىر-لەشكە ئەرزىيدىغان ئىش.

خَنَعَ يَخْنَعُ خَنْعًا وَ خُنُوعًا الشَّخْصُ: خار بولدى ، بويسۇندى ، باش ئەگدى ؛ يامان ئىش قىلىپ ئۇيۇلۇپ بېشىنى ساڭگىلىتىپ تۇردى.

خَنِقَ يَخْنَقُ خَنَقًا الصَّدْرُ أَوِ الظَّهْرُ : كۆكرىكى ياكى دۇمبىسى چىقىپ قالدى.

خَنَقَ يَخْنِقُ خَنَقًا فُلَانٌ: دىمىغىدا سۆزلىدى ، خىڭىلداپ سۆزلىدى.

خَنَقٌ : دىماغتىن چىققان ئاۋاز.

خَنْفَرَ يُخَنْفِرُ خَنْفَرَةً : بۇرنىنى تارتتى ، دىمىغىدا تاۋۇش چىقاردى.

خُنْفُسٌ ج خَنَافِسُ م خُنْفَسَاءُ ج خَنَافِسُ : تېزەكچى؛ تولۇقچى قوڭغۇز.

خُنْفُسَاءُ ج خُنْفَسَاوَاتٌ: تېزەكچى قوڭغۇز ؛ سېسىق پۇراقلىق.

«اَلْخُنْفُسَاءُ إِذَا مَسَّتْ تَتَّنَتْ» (مثل) : يامانىنىڭ يارىسى يۇقىدۇ ، قازانىنىڭ قارىسى.

خُنْفُسَاءُ التِّينِ : ئەنجۇر قۇرتى.

خَنَقَ يَخْنُقُ خَنْقًا الشَّخْصَ : بوغۇپ ئۆلتۈردى ، تۇنجۇقتۇرۇپ ئۆلتۈردى.

سَيُخْنَقُ الْمُعْتَدُونَ حَتْمًا: تاجاۋۇزچىلار چوقۇم

مەغلۇپ بولىدۇ.

خَنْقٌ : بوغماق ، سىقماق ؛ بوغۇپ ئۆلتۈرمەك ، تۇنجۇقتۇرۇپ ئۆلتۈرمەك.

خَنْقُ الْحُرِّيَّاتِ : ئەركىنلىكىنى بوغماق.

خُنْقَةُ الْيَدِ : بېغىش؛ بىلەك.

خَنَّ يَخِنُّ خَنَّةً الشَّخْصُ : دىمىغىدا سۆزلىدى ، دىمىغىدا گەپ قىلدى.

خُنٌّ : توخۇ كاتىكى.

خُنُّ الْوَرَكِ : يېرىق ، چات ئېرىقچىسى.

خِنَّابَةٌ : ئۆزىنى چوك تۇتماق ، مەغرۇرلانماق ، چوڭچىلىق قىلماق.

خَنَّاسٌ : شەيتان ، ئىبلىس.

«مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ» ‹قرآن› : يوشۇرۇن شەيتانىنىڭ ۋەسۋەسىنىڭ شەررىدىن ...

خَنَّاقٌ : بوغقۇچى ، تۇنجۇقتۇرغۇچى.

اَلْغَازَاتُ الْخَنَّاقَةُ : زەھەرلىك گاز ، تۇنجۇقتۇرىدىغان گاز.

خُنَّةٌ : دىماغدىن چىقىدىغان سۆز؛ دىماغ تاۋۇشى.

خَنَّنَ يُخَنِّنُ تَخْنِينًا كَلاَمَهُ : زەيپانىلەرچە سۆزلىدى.

خُنَّسٌ : سەييارە يۇلتۇزلار.

«فَلاَ أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ» ‹قرآن› : كۈندۈزى يوشۇرۇنغۇچى يۇلتۇزلار بىلەن، پاتىدىغان ۋاقىتدا يوشۇرۇنىدىغان يۇلتۇزلار بىلەن قەسەم قىلىمەن.

خَنَّقَ يُخَنِّقُ تَخْنِيقًا : بوغۇپ ئۆلتۈردى؛ تۇنجۇقتۇرۇپ ئۆلتۈردى.

خَنَّقَ الرَّايَةَ : بايراقنى يېرىم چۈشۈردى.

خَنْقَنَهُ الْعَبَرَاتُ : ئۆكسۈپ يىغلىدى.

خِنَّوْصٌ ج خَنَانِيصُ : چوشقا كۆچۈكى.

خِنِّيسٌ : ھىيلىگەر ، مەككار.

خُنُوثَةٌ : قوش جىنسلىق ، خۇنسا.

اَلْخُنُوثَةُ الْكَاذِبَةُ : ماھىيەت جەھەتتە بىر جىنسقا مەنسۇپ ئادەمدە ئىككى جىنسنىڭ ئالامەتلىرىنىڭ تېپىلىشى.

خُنُوعٌ : پاسىق ، خىيانەتچى.

اَلْخُنُوعُ مِنَ النِّسَاءِ : ئەر كىشىلەرگە ساقال تاشلاپ كەينىگە كىرىۋالىدىغان خوتۇن.

خُنُوعٌ : بويسۇنغۇچى ، باش ئەگكۈچى ، تىز پۈككۈچى ، خورلۇق.

«اَلْإِسْلاَمُ دِيْنُ الْعِزَّةِ لاَ الْخُنُوعِ» : ئىسلام دىنى خورلۇق دىنى ئەمەس ، ئۇستۇنلۇك دىنىدۇر.

خَنِيَ يَخْنَى خَنًى فُلاَنٌ : سەت گەپ قىلدى ، ناشايان سۆزلىدى.

خَنًى : سەت سۆز ، پاسكىنا سۆز ، تېتىقسىز گەپ.

خَنِيقٌ ج خُنُوقٌ : ناچار كەندىر ؛ قوپال كەندىر دىن توقۇلغان ئاق كىيىم ؛ يول ؛ سۇتلۇك تۆگە.

خَنِيْقٌ : بوغۇپ ئۆلتۈرۈلگەن ، تۇنجۇقتۇرۇلغان.

خَنِيْنٌ : دىماغدىن چىقىدىغان سۆز ، دىماغ تاۋۇشى.

«إِنَّهُ كَانَ يُسْمَعُ خَنِينُهُ فِي الصَّلاَةِ» ‹حديث› : ئۇنىڭ دىماغ تاۋۇشى نامازدا ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

خَوَاءٌ ج أَخْوِيَةٌ : ئاچلىق؛ بوشلۇق، قاقاس يەر.

خُوَارٌ : كالىنىڭ مۆرىشى ، كالىنىڭ مۆرىگەن ئاۋازى.

«فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ» ‹قرآن› : سامىرى (ئېرىتىلگەن زىبۇ زىننەتلەردىن) ئۇلار ئۈچۈن بىر موزاي ھەيكەل ياسىدى ، ئۇنىڭدىن موزاينىڭ ئاۋازىغا ئوخشاش ئاۋاز چىقاتتى.

خُوَارُ الْعَزْمِ : بوشاڭلىق ، ئىرادىسىزلىك.

خُوَارُ الْقُوَى : ماجالى قالماسلىق ، مادارسىزلىق.

خُوَانٌ ج أَخْوِنَةٌ : ئۈستەل، جوزا، تاماق ئۈستىلى؛ داستىخان.

خِوَانٌ مُسْتَدِيْرٌ : ئايلانما ئۈستەل ، يۇمىلاق ئۈستەل.

خِوَانٌ مَدَّادٌ : ئۇزۇنچاق ئۈستەل.

خَوْخٌ : شاپتۇل دەرىخى؛ شاپتۇل مېۋىسى.

خَوْخَةٌ ج خَوْخَاتٌ : دەرۋازا قانىتى ، كىچىك ئىشىك، رۇجەك ، تۆڭلۈك.

خَوْخَةُ الْقَنْطَرَةِ : توغاننىڭ تاقىقى ، تومىنىڭ تاقىقى.

خَوْدٌ ج خُوَدٌ وَ خَوْدَاتٌ : چوكان ، ياش ئايال.

خُودَةٌ ج خُوَدٌ : دوبۇلغا ، تۆمۇر قالپاق.

خَوَرَ يَخْوَرُ خَوَرًا : ئاجىزلىدى ، بوشاپ كەتتى، هالسىزلاندى.

خَوْرٌ: كىچىك قولتۇق ، كىچىك بوغۇز (دەريا- نىڭ) ؛ كىچىك ئارال ، كىچىك پورت.

خَوْرَانٌ ج خَوْرَانَاتٌ وَ خَوَارِيْنُ: توغرا ئۇچەي ، كوتەن ئۇچەي.

خُوصٌ : خورما دەرىخىنىڭ يوپۇرمىقى.

خُوصَةٌ : خورما ياپرىقى.

خَوْفٌ : قورقماق ، خەۋپ.

مَعَ الْجَزَعِ وَ الْخَوْفِ : تىترىگەن هالدا.

خَوْفًا مِنْ كَذَا : . . . دىن قورققانلىقتىن، . . . ئەنسىرىگەنلىكتىن.

خَوَلٌ: خىزمەتچى ، چاكار.

خَوْلِيٌّ ج خَوَلٌ: باشقۇرغۇچى ، نازارەتچى ، غوجىدار ، بوغالتىر ، هېساباتچى.

خَوْنٌ: ئاسىيلىق ، خائىنلىق.

خَوَّ يَخُوُّ خَوًّا الدَّارُ: قورۇ ئۆرۈلۈپ چۈشتى.

خَوٌّ : ئاچلىق ؛ كەك جىلغا ، ساي ، ۋادى.

خُوٌّ : هەسەل.

خَوَّاتٌ: قورقماس ئادەم؛ ئاز - ئازدىن ، پات - پات تاماق يەپ تۇرىدىغان ئادەم.

خُوَّةٌ : مەيدان ، كەك زېمىن ، تۆزلەك.

خَوَّارٌ: ئۈمىدسىز ، روهى چۈشكۈن ، ئىرادىسى بوشاڭ ، قورقۇنچاق.

خَوَّاصٌ: خورما يوپۇرمىقى ساتقۇچى.

خَوَّافٌ: قورقۇنچاق ، توخۇ يۈرەك.

خَوَّانٌ: خائىن ، خىيانەتچى ، دۈشمەنگە سېتىلغۇچى ، ساتقىن.

«إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا» «قرآن» : خىيانەتكە ئادەتلەنگەن ، گۇناهقا چۆمگەن كىشىنى ئاللاه هەقىقەتەن دوست تۇتمايدۇ.

خَوَّخَ يُخَوِّخُ تَخْوِيخًا الشَّجَرُ : دەرەخ چىرىدى ، دەرەخ سېسىدى.

خَوَّخَ النَّبَاتُ : ئوت - چۆپ چىرىدى ، سېسىدى.

خَوَّشَ يُخَوِّشُ تَخْوِيْشًا النَّقْبَ : يوچۇق ئاچتى.

خَوَّصَ يُخَوِّصُ تَخْوِيْصًا النَّخْلَةَ : خورما ياپراق چىقاردى.

خَوَّضَ يُخَوِّضُ تَخْوِيضًا الْمَاءَ: سۇغا كىردى ، سۇنى كەچتى.

خَوَّفَ يُخَوِّفُ تَخْوِيْفًا : قورقۇتتى.

«إِنَّمَا ذَالِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ» «قرآن» : ئەنە شۇ شەيتان ئۆز دوستلىرىنى (يەنى كۇففارلارنى) قورقىتىدۇ.

خَوَّلَ يُخَوِّلُ تَخْوِيْلًا صَدِيْقَهُ فِعْلَ كَذَا: تاپشۇردى، هوقۇق بەردى.

خَوَّلَهُ الشَّيْءَ: ئۇنىڭغا بەردى.

«ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوْتِيْتُهُ عَلَى عِلْمٍ» «قرآن» : ئاندىن ئۇنىڭغا مەرهەمەت قىلىپ بىرەر نېمەتىمىزنى ئاتا قىلساق، ئۇ: «بۇ نېمەت ماڭا ئۆز ئىلمىمدىن (يەنى پەزلىمدىن، ئەمگىكىمدىن، تىرىشچانلىقىمدىن، رىزىق تېپىشنىڭ يوللىرىنى بىلگەنلىكىمدىن) كەلدى» دەيدۇ.

خَوَّنَ يُخَوِّنُ تَخْوِيْنًا الشَّخْصَ : خىيانەتچىلىك بىلەن قارىلىدى.

خَوَّى يُخَوِّي تَخْوِيَةً الشَّيْءُ: بوشاپ قالدى ، خالىي بولۇپ قالدى ، قورسىقى تارتىشىپ كەتتى.

خَوَّى السَّحَابُ : بۇلۇت يامغۇرسىز بولدى.

خَوَّى الطَّائِرُ : قۇش قونغان چاغدا قانىتىنى يېيىپ پۇتىنى ئۆزۈن سوزدى.

خَوَّتِ الْمَاشِيَةُ : ئۇلاق سەمرىدى.

خَوَّتِ النُّجُومُ : يۇلتۇز غەربكە قىيسايدى.

خَوِيَ يَخْوَى خَوَاءَ الْمَكَانُ: ئورۇن بوشاپ قالدى، قۇرۇقدىلىپ قالدى.

خَوَى يَخْوِي خُوِيًّا وَ خَوَايَةً : بوشاپ قالدى ، قۇرۇقداپ قالدى.

خَوَى بَطْنُهُ مِنَ الطَّعَامِ : قورسىقى قۇرۇقدىلىپ بوشاپ قالدى.

«خَوَى رَأْسُهُ مِنَ الْأَفْكَارِ» : كاللىسى قۇيقۇرۇق بولۇپ قالدى.

خَوًى : ئاچلىق ، بوشلۇق.

خِيَارٌ: تاللىماق، ئىختىيار قىلماق؛ ئىختىيار.

خِيَارَةٌ ج خِيَارَاتٌ: تەرخەمەك.

خِيَارُ الْمَالِ : مالنىڭ ياخشىسى.

خِيَارُ الشَّرْطِ : ئىككى كىشىنىڭ تۇزگۈچىنىڭ بىرى ئۈچ كۈن ياكى ئۇنىڭدىن ئازراق مۇھلەتنى كىشىنىڭ كۆچكە ئىگە بولۇشنىڭ شەرتى قىلىپ قويۇش.

خِيَارُ الرُّؤْيَةِ «فِي الْفِقْهِ» : كۆرمەي تۇرۇپ سېتىۋالغان نەرسىنى قايتۇرۇپ بېرىش ئىختىيارىدا بولۇش.

خِيَاطٌ: يىگنە.

«وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ» «قرآن»: تاكى تۆگە يىگنىنىڭ تۆشۈكىدىن ئۆتكۈچە ئۇلار جەننەتكە كىرمەيدۇ (يەنى ئۇلار ھەرگىزمۇ جەننەتكە كىرمەيدۇ.)

خِيَاطَةٌ: تىككۈچىلىك، سەيپۈشلۇق.

خِيَاطَةُ الْمَلَابِسِ : كىيىم تىكىش.

مِكْنَةُ الْخِيَاطَةِ : تىكىش ماشىنىسى.

خَيَالٌ ج خِيَالَاتٌ وَ أَخْيِلَةٌ: خام - خىيال، ئوتوپىيە ، سايە ؛ گۇمان ؛ ۋەھىمە ؛ قاراڭغۇ.

رَكِبَ مَتْنَ الْخَيَالِ : خام - خىيال قىلدى، قورۇق خىيال قىلدى.

خَيَالُ الظِّلِّ : پەردە قىلماق ، قىياس قىلماق ، چامىلىماق ، مۆلچەرلىمەك.

خَيَالَةٌ : سايە؛ سۈرەت؛ كۆرۈنۈش؛ تەسىر؛ كىنو.

دَارُ الْخَيَالَةِ : كىنوخانا.

خَيَالِيٌّ : خىيالىي ، خىيالدىكى ، تەسەۋۋۇردىكى ، ئويدىكى.

خَيَالِيَّةٌ : تەسەۋۋۇر قىلىش كۈچى.

خِيَامٌ : چېدىر ، بارگاھ.

خِيَانَةٌ : خىيانەت قىلماق ، ئالدامچىلىق ، خىيانەتچىلىك ، ئاسىيلىق.

خِيَانَةٌ عُظْمَى : مىللەت دۈشمەنلىرى بىلەن تىل بىرىكتۈرۈش.

خِيَانَةُ الْأَمَانَةِ : ئامانەتكە خىيانەت قىلماق ، ۋاپاسىزلىق قىلماق ، قارا يۈزلۈك قىلماق.

خِيَانَةُ الْعُهُودِ : ۋەدىگە خىلاپلىق قىلماق ، ۋەدىنى بۇزماق.

خَيْبَةٌ : مەغلۇبىيەت ، ئۈمۈشسىزلىق.

خَيْبَةُ الْأَمَلِ : ئۈمىدسىزلىك ، ئۈمىد ئۈزمەك.

«أُصِيبَ بِخَيْبَةِ أَمَلٍ» : ئۈمىدسىزلىككە دۇچار بولدى.

خَيْرٌ ج خِيَارٌ وَ أَخْيَارٌ : ياخشى ، ياخشىلىق ؛ ئاق كۆڭۈللۈك ؛ ساغلاملىق ؛ ياخشى ئادەم ؛ مال ، بايلىق ؛ پايدا ، پايدىلىق.

ذَكَرَهُ بِالْخَيْرِ : ئۇنىڭ ياخشى تەرىپىنى قىلدى.

بِخَيْرٍ وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ : قانداق ئەھۋالىڭىز دەپ سورىغۇچىغا «خۇدانىڭ شۈكرى ، ياخشى» دەپ بېرىلىدىغان جاۋاب.

خَيْرٌ مِنْ : ئەڭ ياخشى ، ناھايىتى ياخشى.

خَيْرٌ جَزِيلٌ : ناھايىتى ياخشى.

صَبَاحَ الْخَيْرِ : ئەتىگەنلىكىڭىز ياخشى بولسۇن، خەيرلىك سەھەر.

مَسَاءَ الْخَيْرِ : كەچلىكىڭىز ياخشى بولسۇن، خەيرلىك كەچ.

اَلْخَيْرُ الْعَامُّ : ئومۇمىي مەنپەئەت.

«رَحَّبَ بِهِمْ خَيْرَ تَرْحِيبٍ» : ئۇلارنى ئەڭ قىزغىن قارشى ئالدى.

فِعْلُ الْخَيْرِ : ياخشى ئىش ، ياخشى ھەرىكەت؛ ياخشى ئىش قىلماق.

خَيْرًا: ناھايىتى ياخشى ، ماقۇل ، بولدۇ.

خِيْرَةٌ ج خِيَارٌ وَ خِيَرَةٌ : ئەڭ ياخشى ، جەۋھەرى، مېغىزى، تاللانغان، تاللاش، تاللاش ھوقۇقى.

«وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ» «قرآن» : ئاللاھ (مەخلۇقاتىدىن خالىغىنىنى يارىتىدۇ ، خالىغان ئادەمنى (پەيغەمبەرلىككە) تاللايدۇ، تاللاش ھوقۇقى ئۇلارغا ئەمەس.

خَيْرِيٌّ : ياخشىلىققا مەنسۇپ ، ياخشىلىققا ئائىت.

خَيْرِيَّةٌ : ياخشىلىق ، خەيرىيەت ؛ مال ـ مۇلۈك.

جَمْعِيَّةٌ خَيْرِيَّةٌ : پاراۋانلىق جەمئىيىتى ، خەيرىيەت ئويۇشمىسى.

سُوقٌ خَيْرِيَّةٌ : خەيرىيەت بازىرى (بۇ بازارنىڭ ماللىرى خەيرىيەت ئىشلىرىنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.)

خَيْزُرَانٌ ج خَيَازِرُ : بامبۇك قۇمۇش ؛ پىلەك (ئۆسۈملۈكنىڭ)

قَضِيبُ الْخَيْزُرَانِ : غۇنچە بوي ، نازىنىن.

خَيْزُورٌ : بامبۇك.

خِيْسٌ ج أَخْيَاسٌ : بۇك ـ باراقسان دەرەخلىق ؛ يولۇاس كۆپ جاي.

اَلْخَيْسَرَى : يولدىن ئازغۇچى ، زىيان تارتقۇچى؛ گۇمراھلىق ، ئازغۇنلۇق؛ ھالاك بولۇش؛ خىيانەتچىلىك ؛ بېخىللىق ؛ پەسكەشلىك.

خَيْشٌ : چىپتا.

خَيْشَةٌ ج خَيْشَاتٌ : چېدىر ؛ تاغار ، خالتا.

خَيْشُومٌ ج خَيَاشِيْمُ : بۇرۇن تۆشۈكى ؛ دىماغ.

قَصَّمَ خَيْشُومَهُ : ئۇنى خورلىدى.

خَيِصَ يَخْيَصُ خَيَصًا : بىر كۆزى كىچىك ، يەنە بىرى چوڭ بولدى.

خَيْصٌ : ئازغىنا نەرسە.

اَلْخَيْصَاءُ : ئەرزىمەس كىچىك سوۋغا.

اَلْخَيْصَانُ : ئاز مال.

اَلْخَيْضَعُ : خورلۇققا رازى بولىدىغان ئادەم.

اَلْخَيْضَعَةُ : جەڭ ، ئۇرۇش ، سوقۇش؛ جەڭ مەيدانىدىكى ئاۋازلار.

خَيْطٌ ج خُيُوطٌ : يىپ ، تاناپ ، شوينا.

خَيْطُ الْقِنَّبِ : چىگە.

خَيْطُ الْأَمَلِ : ئۈمىد ئۈچقۇنى.

اَلْخَيْطُ الْأَبْيَضُ : تاڭ يورۇقى ، تاڭ شەپەقى ، تاڭ نۇرى.

اَلْخَيْطُ الْأَسْوَدُ : كېچە قاراڭغۇلۇقى ، تاڭ يورۇشىتىن بۇرۇنقى قاراڭغۇلۇق.

بَكْرَةُ الْخَيْطِ : يىپ غالتىكى.

خَيْطِيٌّ : يىپقا مەنسۇپ ، يىپقا ئائىت.

خِيْطٌ ج خِيطَانٌ : تۆگە قوتىنى ياكى چېكەتكە ياكى كالىلار توپى.

خَيْطَلٌ : ئىت ؛ مۇشۇك ؛ چوڭ ئىش؛ ئەتىر ساتقۇچى؛ چېكەتكە توپى.

خَيِفَ يَخْيَفُ خَيَفًا : كۆزىنىڭ بىرى كۆك بىرى قارا بولدى.

خَيِفَتِ النَّاقَةُ : تۆگە يېلىنىنىڭ تېرىسى كېچەيدى.

خَيْفٌ ج أَخْيَافٌ وَ خُيُوفٌ : تاغ ئېتىكىگە يامىشىش ۋە چۇشۇش ؛ بىر تەرەپ ، بىر چەت؛ ساڭگىلاپ تۇرغان يېلىنىنىڭ تېرىسى.

اَلْخَيْفَاءُ : چوڭ يېلىنلىق تۆگە.

اَلْخَيْفَاءُ مِنْ أَبْيَاتِ الشِّعْرِ : شېئىر، بېيىتلەردىكى بىر سۆزىنىڭ چېكىتلىك، يەنە بىرىنىڭ چېكىتسىز بولۇشى.

اَلْخَيْفَانُ مِنَ النَّاسِ : كىشىلەر توپى ، كۆپ جاماەت ؛ بىر خىل تاغ ئۆسۈملۈكى.

اَلْخَيْفَانَةُ ج خَيْفَانٌ : قانىتى يېتىلمىگەن چېكەتكە؛ تېز ماڭىدىغان تۆگە ؛ يېنىك چاپىدىغان ئات.

اَلْخَيْفَةُ : پىچاق؛ يولۇاس ئۆۋىسى.

خِيْفَةٌ : قورقۇش ، ئەندىشە ، ۋەھىمە.

«وَاذْكُرْرَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً» (قۇرئان) : پەرۋەردىگارىڭنى يېلىنغان ۋە ئۇنىڭدىن قورققان ھالدا ئىچىڭدە ياد ئەتكىن.

خَيْلٌ ج خُيُولٌ وَ أَخْيَالٌ : يىلقا ؛ ئاتلىق قوشۇن ، ئاتلىق قىسىم ؛ چەۋەندаз.

خَيْلٌ وَ رِجْلٌ : ئاتلىق ئەسكەر ۋە پىيادە ئەسكەر.

سِبَاقُ الْخَيْلِ : ئات بەيگىسى.

عَلَى الْخَيْلِ : ئاتلىق ، ئات مىنگەن.

خُيَلَاءُ : ھاكاۋۇرلۇق ، ئۆزىنى چوڭ تۇتۇش، تەكەببۇرلۇق ، مەنمەنچىلىك.

خَيْلَانُ : قوناق گۈل ؛ ئادەم باش بېلىق.

خَيْلِيٌّ : ئاتلىق قوشۇنغا ئائىت ؛ يىلقىغا ئائىت.

خِيَمٌ : خاراكتېر ، تۇغما سۈپەت ، تۇغما خۇسۇ-

سىيەت ، تەبىئىي مىجەز.

خَيْمَةٌ ج **خَيْمَاتٌ وَ خِيَامٌ** :چېدىر ، ساتما.

«حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ» «قۇرئان» :ئۇلار (جەننەتتىكى) چېدىرلىرىدا مەستۇرە ھۆرلەر-دۇر.

خَيْمَةُ الْإِجْتِمَاعِ :چېركاۋ ، مۇناستىر ؛ يەلكەن.

خَيْمِيٌّ :چېدىرچى ، چېدىر تىككۈچى.

خَيَّاشٌ:چىپتا توقۇغۇچى ، چىپتىچى.

خَيَّاطٌ :ماشىنىچى ، تىككۈچى ، سەيپۇش.

خَيَّالٌ :ئاتلىق ئەسكەر ، ئاتلىق ، چەۋەندار.

اَلشُّرْطَةُ الْخَيَّالَةُ :ئاتلىق ساقچىلار قىسمى.

اَلْمَشَاةُ وَ الْخَيَّالَةُ :پىيادە ۋە ئاتلىق ساقچى قىسمى.

خَيَّامٌ: چېدىرچى؛ چېدىر تىككۈچى؛ چېدىر سانتۇچى؛ چېدىردا ئولتۇرغۇچى.

خَيَّبَ يُخَيِّبُ تَخْيِيبًا الشَّخْصَ :مەغلۇپ قىلدى.

خَيَّبَ الْأَمَلَ :ئۈمىدسىزلەندۈردى.

خَيَّبَ طَلَبَهُ :تەلىپىنى رەت قىلدى.

خَيَّبَ مَسْعَاهُ :بىتچىت قىلدى ، تازمار قىلدى.

خَيَّرَ يُخَيِّرُ تَخْيِيرًا صَدِيقَهُ بَيْنَ شَيْئَيْنِ :دوستىنى ئىختىيارىغا قويدى ، تاللاش ئىختىيارىنى بەردى.

«مَا خُيِّرَ رَسُولُ اللّٰهِ بَيْنَ شَيْئَيْنِ إِلَّا اخْتَارَ أَيْسَرَهُمَا مَا لَمْ يَكُنْ إِثْمًا» «حەدىث» :

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى ئىشنىڭ بىرىنى سىنى تاللاشقا توغرا كەلگەندە گۇناھ بولمىستىلا ئۇلارنىڭ ئاسىنىنى تاللايتتى.

خَيِّرٌ ج **خَيِّرُونَ** :ياخشى ئادەم ، مەرھەمەتلىك ئادەم ، خەير - ئېھسان قىلغۇچى ، ياخشىلىق قىلغۇچى.

خَيَّسَ يُخَيِّسُ تَخْيِيسًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى بويسۇندۇرۇدى ، كۆندۈردى ، قابىدى ، سولىدى.

خَيَّسَ الشَّيْءَ :يۇمشاتتى.

خَيَّشَ يُخَيِّشُ تَخْيِيشًا الشَّيْءَ: ئوردى ، چىپتا بىلەن ئوردى.

خَيَّطَ يُخَيِّطُ تَخْيِيطًا الْخَيَّاطُ الثَّوْبَ: ماشىنىچى كىيىم تىكتى.

خَيَّطَ الشَّيْبُ رَأْسَهُ :چېچى ئاقاردى ، ئاق كىردى.

خَيَّفَ يُخَيِّفُ تَخْيِيفًا عَنِ الْقِتَالِ: ئۇرۇشتىن چېكىندى ، داجىدى.

خَيَّفَتِ الْمَرْأَةُ :ئايال بالىلىرىنى ئېلىپ كەلدى.

خَيَّلَ يُخَيِّلُ تَخْيِيلاً إِلَيْهِ كَذَا: ئوخشاتتى ، چىرايلىق كۆرسەتتى.

خَيَّمَ يُخَيِّمُ تَخْيِيمًا الْقَوْمُ :چېدىر تىكتى ؛ ئورۇنلاشتى ، ماكانلاشتى ، تۇردى.

خَيَّمَ الْحُزْنُ :قايغۇ باستى ، قايغۇ قاپلىۋالدى.

خَيَّمَ الشُّكُونُ :جىمجىتلىق قاپلىدى.

خَيَّمَ بِالْمَكَانِ :مەلۇم جايدا تۇردى.

خَيَّمَ اللَّيْلُ :قاراڭغۇلۇق قاپلىدى ، قاراڭغۇ چۈشتى.

د

د «دَالٌ»: ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ سەككىزىنچى ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «4» نى بىلدۈرىدۇ.

دَاءٌ ج أَدْوَاءٌ: كېسەل، ئىللەت، ئىچكى ـ تاشقى ئەيىب، ئاغرىق.

دَاءُ الذِّئْبِ: ئاچلىق كېسىلى.

دَاءُ الْفِيلِ: پىل تاپان.

دَاءُ الْمُلُوكِ: بوغۇم ئاغرىش كېسىلى، يەللىك بوغۇم ئاغرىقى.

مَيِّتُ الدَّاءِ: ئۆچ ـ ئاداۋەت ساقلىمايدىغان ئادەم.

دَاءُ الْكَلْبِ: غالجىرلىق كېسىلى.

دَاءُ الْمَفَاصِلِ: رېماتىزم كېسىلى.

دَاءُ الْأَسَدِ: تەپ ـ قىزىتما كېسەللەر؛ كېزىك.

دَاءُ الْحَيَّةِ: چاچ چۈشۈش كېسىلى.

دَاءُالثَّعْلَبِ: چاچ چۈشۈش كېسىلى.

دَاءُ النُّقْطَةِ: سەكتە، مېڭىگە قان چۈشۈش.

دَابٌّ: ئۆمىلەپ ماڭغۇچى، تۆت ئاياغ بىلەن ماڭغۇچى، يەر بېغىرلاپ ماڭغۇچى، ئۆمىلىگۈچى.

دَابَّةٌ ج دَوَابُّ: ئات، ئۇلاق، ئۆي ھايۋانلىرى؛ چارپاي.

«وَمَامِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّاعَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا» «قرآن»: يەر يۈزىدىكى ھايۋانلارنىڭ ھەممىسىگە رىزىق بېرىشنى ئاللاھ (مەرھەمەت يۈزىسىدىن) ئۈستىگە ئالغان.

دَوَابُّ الزِّرَاعَةِ: تېرىلغۇ ھايۋانلىرى.

دَابَّةُ الْأَرْضِ: ئاق چۈمۈلە.

دَابَرَ يُدَابِرُ مُدَابَرَةً الرَّجُلُ رَحْمَهُ: تۇغقانلىق مۇناسىۋىتىنى ئۈزدى.

دَابَرَ الرَّجُلُ: كىشى ئۆلدى.

دَابَرَهُ: ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرىدى.

دَابِرٌ ج دَوَابِرُ: ئاخىرى، قۇيرۇقى، يىلتىزى، تېگى، ئاساسىي؛ ئۆتۈپ كەتكەن؛ ئۆگەشكۈچى.

قَطَعَ دَابِرَهُ: يىلتىزىنى قۇرۇتتى، تۈپ يىلتىزىدىن يوقاتتى. تەلتۆكۈس ھالاك قىلدى.

«وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا» «قرآن»: بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلارنى تەلتۆكۈس ھالاك قىلدۇق.

دَابِرَةٌ: پەي، تاپان.

دَابِرَةُ الْمِخْلَبِ: چاڭگال، پەنجە پۇت.

دَاتَ يَدِيْتُ دَيْنًا و دِيَانَةً: يۇمشاق باش بولدى، ئەرلىك غەيرىتىنى يوقاتتى، شەرمى ـ ھايانى يوقاتتى.

دَائِرٌ ج دَوَائِرُ: ھالاك بولغۇچى، يوقالغۇچى؛ كۆزگىلى بولمايدىغان؛ ھالاكەت، ئاپەت، بالا ـ قازا.

دَاجَ يَدِيْجُ دَيْجًا: ئاستا ماڭدى.

دَاجٌّ ج دَاجَّةٌ و دَاجُونَ: يالالنغان ئادەم، خىزمەتچى، ھامال.

دَاجَنَ يُدَاجِنُ مُدَاجَنَةً: ئالدىدى، گۆللىدى، تەخسىكەشلىك قىلدى، خۇشامەت قىلدى.

دَاجِنٌ م دَاجِنَةٌ ج دَوَاجِنُ: كۆندۈرۈلگەن ھايۋانلار، ئائىلىدە بېقىلغان ئۆي ھايۋانلىرى.

حَيَوَانَاتٌ دَاجِنَةٌ: ئۆي ھايۋانلىرى؛ ئۆي قۇشلىرى.

دَاجِنَةٌ ج دَوَاجِنُ: يامغۇرلۇق بۇلۇت.

دَاجَى يُدَاجِي مُدَاجَاةً الرَّجُلَ: مادارا قىلدى، چىقىشىپ ئۆتتى.

دَاجٍ م دَاجِيَةٌ: قاراڭغۇ زۇلمەت.

لَيْلٌ دَاجٍ: قاراڭغۇ كېچە.

ثَوْبٌ دَاجٍ: كەڭ كىيىم.

عَيْشٌ دَاجٍ: پاراۋان تۇرمۇش، كەڭتاشا تۇرمۇش.

دَاحَ يَدُوْحُ دَوْحًا الشَّجَرَةُ: دەرەخ ئۆستى.

دَاحَ الْبَطْنُ: قورساق سالدى.

دَاحِسٌ: سەينۈگە، چىقان، ھايۋانلارنىڭ تۇۋاق يالىلۇغى.

دَاحِضٌ ج دُحَضٌ: ئىرادىسىز، تۇراقسىز.

اَلدَّاحِضَةُ: باتىل، زايىل بولغۇچى.

«حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ پاكىتى باتىلدۇر.

دَاحُوسٌ: سەينۈگە.

دَاخَ يَدُوْخُ دَوْخًا الرَّجُلُ: خار بولدى، بويسۇندى، خاراب بولدى؛ بېشى قايدى، بېشى ئايلاندى.

«دَاخَ مِنْ كَثْرَةِ الْفَوْضَاءِ وَالصُّرَاخِ»: ۋاراڭ - چۇرۇڭدىن بېشى ئايلىنىپ كەتتى.

دَاخَ الْبِلاَدَ: دۆلەتنى ئىگىلىۋالدى، ئىستىلا قىلدى.

دَاخَلَ يُدَاخِلُ مُدَاخَلَةً و دِخَالاً فُلاَنٌ الرَّجُلَ فِي أُمُوْرِهِ: ئورتاقلاشتى، شېرىكلەشتى.

دَاخِلٌ: كىرگۈچى، قاتناشقۇچى، داخىل بولغۇچى؛ ئىچى، ئىچكى قىسمى.

دَاخِلُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ ئىچكى قىسمى.

«يَغْسِلُ دَاخِلَةَ إِزَارِهِ» ‹حديث›: تامبىلىنىڭ ئېغىنى يۇيۇۋاتىدۇ.

مِنَ الدَّاخِلِ: ئىچىدىن، ئارىسىدىن.

فَحَصَهُ مِنَ الدَّاخِلِ: ئىچىدىن تەكشۈردى.

دَاخِلٌ فِي اعْتِبَارِهِ: سانىنىڭ ئىچىدە بار.

«اَلْغُرْفَةُ مِنَ الدَّاخِلِ مُنِيرَةٌ جِدًّا»: ئۆي ئىچى ناھايىتى يورۇق.

دَاخِلاً: ئىچىگە، ئىچكى تەرەپكە.

دَاخِلَةٌ ج دَوَاخِلُ: خىلۋەت جاي.

دَاخِلَةُ الإِنْسَانِ: مەقسەت، ئىرادە.

دَاخِلِيٌّ: ئىچكى، ئىچكى قىسىم، ئىچى.

شُعُوْرٌ دَاخِلِيٌّ: ئىچكى ھېسسىيات.

قَرْضٌ دَاخِلِيٌّ: زايوم، ئىچكى قەرز.

طَالِبٌ دَاخِلِيٌّ: مەكتەپتە يېتىپ ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچى.

دَاخِلِيًّا: ئىچكى، ئىچىدە.

دَاخِلِيَّةٌ: ئىچكى، ئىچكى جەھەتتىكى.

دَاخِلِيَّةُ الأُمُوْرِ: ئىچكى ئىشلار.

دَاخِلِيَّةُ الْبِلاَدِ: ئىچكى قۇرۇقلۇق، ئىچكى جايلار، ئىچكى ئۆلكىلەر.

مَلاَبِسُ دَاخِلِيَّةٌ: ئىچ كىيىم.

خِلاَفَاتٌ دَاخِلِيَّةٌ: ئىچكى ئىختىلاپلار.

حَرْبٌ دَاخِلِيَّةٌ: ئىچكى ئۇرۇش.

مُشْكِلَةٌ دَاخِلِيَّةٌ: ئىچكى مەسىلە.

تِجَارَةٌ دَاخِلِيَّةٌ: ئىچكى سودا، دۆلەت ئىچكى سودىسى.

مَدْرَسَةٌ دَاخِلِيَّةٌ: ياتاقلىق مەكتەپ.

وَزِيْرُ الدَّاخِلِيَّةِ: ئىچكى ئىشلار مىنىستىرلىكى.

مُشَاغَبَاتٌ دَاخِلِيَّةٌ: ئىچكى قالايمىقانچىلىق، ئىچكى پاراكەندىچىلىك، توپىلاڭ.

دَاخِنٌ: ئىسلىق، ئىس چىقىۋاتقان.

دَاخِنَةٌ ج دَوَاخِنُ: تۇرخۇن، مورا.

دَارَ يَدُوْرُ دَوْرًا بِهِ أَوْ حَوْلَهُ: ئايلاندى، چۆرگىلىدى، دەۋرىي قىلدى، پىرقىرىدى.

دَارَتِ الْعَيْنُ: كۆز پىلدىرلىدى، پارقىرىدى.

«يَنْظُرُوْنَ إِلَيْكَ تَدُوْرُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ ساڭا سەكراتقا چۈشۈپ قالغان ئادەمدەك (قورقۇنچتىن) كۆزلىرىنى پىلدىرلىتىپ قاراۋاتقانلىقىنى كۆرىسەن.

دَارَالْفَلَكُ فِي مَدَارِهِ: پەلەك ئۆز ئوقىدا ئايلاندى.

دَارَتِ الْمَسْأَلَةُ: مەسىلە قايتىلاندى، تەكرارلاندى.

دَارَالْخَبَرُ عَلَى الأَفْوَاهِ: خەۋەر تارالدى، پۈر كەتتى.

دَارَالْعَمَامَةَ حَوْلَ رَأْسِهِ: سەللىنى يۆگىدى.

دَارَ رَأْسُهُ: بېشى قايدى.

دَارَتْ عَلَيْهِ الدَّوَائِرُ: پېشكەللىكلەرگە يولۇقتى، بالا ـ قازاغا ئۇچرىدى.

كُلُّ دَارٍ فِى عَمَلِهِ: ھەممىسى ئۆز خىزمىتىنى ئىشلەيدۇ.

دَارَتْ رَحَى الْحَرْبِ: ئۇرۇش قىزىدى، ئۇرۇش ئەۋجىگە چىقتى.

دِيْرَبِي: بېشىم قايدى.

دَارٌ ج دِيَارٌ و دُوْرٌ: ئورۇن، جاي، قورۇ، ھويلا؛ يۇرت، خانا.

دَارُالْآثَارِ: مۇزېي.

دَارُالْبَقَاءِ: جەننەت.

دَارُ السَّلَامِ: جەننەت؛ باغداد.

«وَاللّٰهُ يَدْعُوا اِلَى دَارِالسَّلَامِ» (قرآن): ئاللاھ (كىشىلەرنى) ئامان جايغا (جەننەتكە) دەۋەت قىلىدۇ.

دَارُ الْإِسْلَامِ: ئىسلام دۆلىتى؛ تىنچ رايون.

دَارُالْفِتَنِ: دۇنيا، بۇ ئالەم.

دَارُ الْفَنَاءِ: بۇ دۇنيا، بۇ ئالەم.

اَلدَّارُ الْأُوْلَى: بۇ دۇنيا، بۇ ئالەم.

اَلدَّارُ الْآخِرَةُ: ئۇ دۇنيا، ئاخىرەت.

دَارُ الْقَرَارِ: ئاخىرەت، ئۇ دۇنيا.

دَارُ الْخُلْدِ: ئۇ دۇنيا، ئاخىرەت.

دَارُ الْحَرْبِ: دۈشمەن دۆلىتى، ئۇرۇش رايونى.

دَارُالتَّمْثِيلِ: تىياتىرخانا.

دَارُ الصِّنَاعَةِ: ھەربىي زاۋۇت؛ ھەربىي قورال ئىسكىلاتى، قورال ـ ياراغ زاۋۇتى.

دَارُالضَّرْبِ: تەڭگە تىللا چىقىرىش زاۋۇتى، پۇل قۇيۇش زاۋۇتى.

دَارُالْحِضَانَةِ: يەسلى.

دَارُالْعُلَمَآءِ: ئىلمىي جەمئىيەت، پەنلەر ئاكادېمىيىسى.

دَارُ الْعُلُومِ: ئالىي مەكتەپ؛ دارىلمۇئەللىمىن؛ ئۇنىۋېرسىتېت.

دَارُ الْقَضَاءِ: سوت، سوت مەھكىمىسى، قازىخانا.

دَارُ الْكُتُبِ: كۈتۈپخانا.

دَارُ الْهِجْرَةِ: مەدىنە مۇنەۋۋەرە.

دَارُ النَّدْوَةِ: يىغىن مەيدانى، مەجلىسخانا.

دَارُ الصُّلْحِ: ئۇرۇش توختاتقان دۆلەت، كېلىشىم تۈزۈشكەن دۆلەت.

اَلدَّارُ الْمُفَوَّضِيَّةُ: كونسۇلخانا.

دَارُ السِّينَمَا: كىنوخانا.

دَارُ اللَّهْوِ: تىياتىرخانا، ئويۇنخانا.

دُوْرُ الْحُكُومَةِ: ھۆكۈمەت بىناسى.

اِخْتِلَافُ الدَّارَيْنِ: دۆلەت تەۋەلىكىنىڭ پەرقى، دۆلەت تەۋەلىكىنىڭ ئوخشىماسلىقى.

اَلدَّارُ الْبَيْضَاءُ: كاسابلانكا (ماراكەشنىڭ ئەڭ چوڭ تىجارەت پورت شەھىرى بولۇپ، ئاتلانتىك ئوكيانىنىڭ بويىغا جايلاشقان).

دَارٌ صِينِيٌّ: دارچىن، قوۋزاقدارچىن.

دَارَةُ الْقَمَرِ ج دَارَاتٌ: ئاي قوتىنى، ئاي ھالقىسى، يورۇقلۇق گەردىشى (ئاي ئەتراپىدىكى ئاق ياكى رەڭدار چەمبەرلەر.)

دَارَةُ الشَّمْسِ: قۇياش قوتىنى، كۈن قوتىنى.

دَارِجٌ: كىشىلەر ئارىسىدىكى ئومۇمىي ئېقىۋاتقان، ئوتتۇرىدا ئۆتۈۋاتقان، يۇرۇشۇۋاتقان، نورمال، كۆرۈلۈپ تۇرغان، ئاددىي، ئادەتتىكى، داۋاملىق.

طِفْلٌ دَارِجٌ: ئۆسۈپ يېتىلىۋاتقان بالا.

اَللُّغَةُ الدَّارِجَةُ: جانلىق تىل، ئېغىز تىلى، خەلق تىلى.

دَارَسَ يُدَارِسُ مُدَارَسَةً: مۇزاكىرە قىلىشتى، ئۆزئارا ئۆگىنىشتى.

دَارِسٌ ج دَوَارِسُ: ئۆچۈرۈلمەسلىك، ئىزى يوقاپ كەتكەن، ئۆچۈپ كەتكەن.

دَارِعٌ ج دَارِعُونَ: ساۋۇتلۇق، ساۋۇت كىيگەن.

رَجُلٌ دَارِعٌ: ساۋۇتلۇق ئادەم.

دَارِعَةٌ ج دَوَارِعُ: بىرونىك قوشۇن.

دَارَكَ يُدَارِكُ دِرَاكًا وَمُدَارَكَةً: يېتىشۋالدى.

دَارَى يُدَارِى مُدَارَاةً: چىقىشتى، مادارا قىلىشتى، يۇمشاق، مۇلايىم بولۇشتى، يول قويدى،

خۇشامەت قىلدى، تەخسىكەشلىك قىلدى.

دَارَى خَجَلَهُ: خىجىل بولغانلىقىنى يوشۇردى.

«دَارِ هَذَاالْأَمْرَالْآنَ فَلَيْسَ مِنَالْمَصْلَحَةِإِعْلَانُهُ»: بۇ ئىشنى مەخپىي تۇتقىن، ھازىر ئاشكارىلاش پايدىسىز.

دَارٍ بِالْأَمْرِ: خەۋىردار، پىششىق، ماھىر.

دَاسَ يَدُوْسُ دَوْسًا وَدِيَاسًا الطَّرِيقَ: يول باسقى، يول يۈردى.

دَاسَ عَلَى الشَّيْءِ: ئۈستىدە ماڭدى.

دَاسَ الْقِطَارُ فُلَانًا: پالاننىي پويىز بېسىۋەتتى.

دَاسَ الزَّرْعَ: خامان تەپتى، شال سوقتى.

دَاعَبَ يُدَاعِبُ مُدَاعَبَةً الشَّخْصَ: ئويناشتى، چاقچاقلاشتى.

«دَاعَبَ الرَّجُلُ زَوْجَتَهُ»: ئايالى بىلەن چاقچاقلاشتى.

دَاعَبَ النُّعَاسُ جُفُونَهُ: ئۇنى ئۇيقۇ باستى.

دَاعِبٌ: ئويۇنچى، چاقچاقچى، ئىشرەتخور.

دَاعِرٌ م دَاعِرَةٌ ج دُعَّارٌ: شاللاق، بۇزۇق، پاسىق.

دَاعِكٌ م دَاعِكَةٌ: ئۇچىغا چىققان ئەخمەق.

دَاعَى يُدَاعِي مُدَاعَاةً: مۇنازىرىلەشتى، جاڭجاللاشتى، ئەرز قىلدى، دەۋا قىلدى، شىكايەت قىلدى.

دَاعٍ «اَلدَّاعِي» ج دُعَاةٌ: دۇئا قىلغۇچى، چاقىرىق قىلغۇچى، دەۋەت قىلغۇچى، تەشۋىقاتچى؛ مەزىن، دەۋەتچى.

«يَا قَوْمَنَا اَجِيبُوا دَاعِيَ اللّٰهِ» ‹قرآن›: ئى قەۋمىمىز! ئاللاھقا دەۋەت قىلغۇچى (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) نىڭ دەۋىتىنى قوبۇل قىلىڭلار.

دُعَاةُ السَّلَامِ: تىنچلىق تەرەپدارلىرى.

دُعَاةُ الْحَرْبِ: ئۇرۇش پەرەسلەر، ئۇرۇش خۇمارلار، ئۇرۇش بەدكىلىرى.

دَاعِيَةٌ ج دُعَاةٌ: بىرەر دىنغا ياكى بىرەر ئىدىئولوگىيىگە دەۋەت قىلغۇچى، تەشۋىقاتچى.

دَاعِيَةٌ ج دَوَاعٍ: زامانىنىڭ بالايىئاپەتلىرى.

دَافَ يَدُوْفُ دَوْفًا الدَّوَاءَ: دورىنى ئارىلاشتۇردى، قوچىدى.

دَافِئٌ: ئىسسىق، ئىلمان.

«اَلْيَوْمَ دَافِئٌ جِدًّا كَأَنَّ الرَّبِيعَ قَدْجَاءَ»: بۈگۈن خۇددى باھار كەلگەندەك ناھايىتى ئىسسىق.

دَافَعَ يُدَافِعُ مُدَافَعَةً وَ دِفَاعًا عَنْهُ: قوغدىدى، مۇداپىئە كۆردى.

«اِنَّ اللّٰهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا» ‹قرآن›: ئاللاھ مۆمىنلەرنى چوقۇم قوغدايدۇ.

دَافَعَ الرَّجُلَ عَنْ حَقِّهِ: كىشىنىڭ ھەققىنى بېرىشكە ئاغا قىلدى، ھەققىنى بېرىشنى كەينىگە سۈردى.

دَافَعَ الرَّجُلَ: كىشىنى چەتكە قاقتى، رىقابەتلەشتى.

دَافِعٌ ج دَوَافِعُ: قارشى تۇرغۇچى، رەت قىلغۇچى، چېكىنىدۇرگۈچى، قايتۇرغۇچى؛ ئىتتىرىش كۈچى، ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ.

«اِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ مَالَهُ مِنْ دَافِعٍ» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئازابى چوقۇم يۈز بەرگۈچىدۇر، ئۇنىڭغا ھېچ ئادەم قارشى تۇرالمايدۇ.

«مَا الدَّافِعُ إِلَى ارْتِكَابِ هَذِهِ الْجَرِيمَةِ»: بۇ جىنايەتنى ئۆتكۈزۈشكە سەۋەب بولغان نەرسە نېمە؟

دَافِعُ الْمَالِ: پۇل تۆلىگۈچى.

دَافِعُ الضَّرَائِبِ: باج تاپشۇرغۇچى.

اَلْقُوَّةُ الدَّافِعَةُ: ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ.

اَلْقُوَّةُ الْمَرْكَزِيَّةُ الدَّافِعَةُ: مەركەزدىن قېچىش كۈچى.

دَافِقٌ: ئېتىلىپ چىققۇچى.

«خُلِقَ مِنْ مَاءٍ دَافِقٍ» ‹قرآن›: ئۇ ئېتىلىپ چىققۇچى مەنىدىن يارىتىلدى.

دَاقَّ يُدَاقُّ مُدَاقَّةً غَيْرَهُ في الْحِسَابِ: ئىنچىكە ھېسابلىدى.

دَاقَّ الرَّجُلُ: ئېھتىياتچان بولدى.

دَاكَ يَدُوْكُ دَوْكًا الْعَطَّارُالطِّيْبَ: خۇش پۇراق ساتقۇچى خۇش پۇراق نەرسىنى سوقتى، خۇش پۇراق نەرسىنى يەنچىدى.

دَاكَ الْقَوْمُ: كىشىلەر قالايمىقانلاشتى.

دَاكِسٌ: مۇدھىش، ياۋۇز.

دَاكَشَ يُدَاكِشُ مُدَاكَشَةً فِي : تېگىشتى، ئالماشتۇردى.

دَالَ يَدُوْلُ دَوْلاً الدَّهْرُ: زامان ئۆزگەردى، يۆتكەلدى.

دَالَتِ الْأَيَّامُ: كۈنلەر ئايلاندى.

دَالَتِ الثَّوْبُ: كىيىم يىرتىلدى.

دَالَتْ لَهُ الدَّوْلَةُ: ئۇنىڭ تەلىيى ئوڭدىن كەلدى.

دَالَسَ يُدَالِسُ مُدَالَسَةً: خىيانەت قىلدى، ئالدىدى، ساختىپەزلىك قىلدى.

دَالٌّ: يېتەكچى، باشلامچى، رەھبەر، يول كۆرسەتكۈچى.

دَالٌّ عَلَى: كۆرسەتكۈچى.

دَالَّةٌ ج دَوَالٌّ: خىزمەت؛ ئىقتىدار؛ رول؛ ماھىيەت؛ ئۇنۇم.

دَالِيَةٌ ج دَوَالٍ: تال، ئۇزۇم دەرىخى، تەك، ساڭگىلاپ تۇرغان ئۇزۇم ساپىقى؛ پاچاق، يوتىلازدا كۆرۈنۈپ تۇرغان تومۇر.

دَامَ يَدُوْمُ دَوْمًا الشَّيْءُ: داۋاملاشتى، ھەمىشە بولدى.

«وَأَمَّا الَّذِيْنَ سُعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِيْنَ فِيْهَا مَادَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ» (قرآن): سائادەتمەنلەرگە كەلسەك ، ئۇلار جەننەتكە كىرىدۇ ، (جەننەتنىڭ ـ ئاسمان ـ زېمىنى يوقالمايلا تۇرسا ئۇلار جەننەتتە پەرۋەردىگارىڭ خالىغان زامانغىچە داۋاملىق تۇرىدۇ.

«وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَادُمْتُ حَيًّا» (قرآن): ھايات بولسىدىكەنمەن، ماڭا نامازنى، زاكاتنى ئادا قىلىشنى تەۋسىيە قىلدى.

«مَادَامَ عِنْدَكُمْ إِجْتِمَاعٌ فَإِنَّهُ مِنْ غَيْرِاللَّائِقِ أَنْ أَبْقَى هُنَا» : سىلەر يىغىن ئېچىۋاتقان ئىكەنسىلەر، مېنىڭ بۇ يەردە قېلىشىم مۇۋاپىق ئەمەس.

دَامَ عَلَى الْأَمْرِ: داۋاملاشتۇردى، قەتئىي چىڭ تۇردى.

دَامَ الْمَاءُ: سۇ تۇرغۇن بولدى.

«دَامَ الطَّائِرُ حَوْلَ الْمَاءِ» : قۇشلار سۇ ئەتراپىدا ئايلاندى.

مَادَامَ: پەقەت؛ ... بىلەن تەڭ؛ ... ھامان؛ ... باشقا.

دَامَا . دَامَةُ: شاھمات، دامكا.

لَوْحَةُ دَامَا: شاھمات تاختىسى.

حَجَرُ الدَّامَا: شاھمات ئۇرۇقى.

دَامِجٌ ج دَوَامِجُ: قاراڭغۇ، قاپقاراڭغۇ.

لَيْلٌ دَامِجٌ: قاراڭغۇ كېچە.

دَامِسٌ: زۇلمەت قاراڭغۇ، قاپقاراڭغۇ.

لَيْلٌ دَامِسٌ: قاپقاراڭغۇ كېچە.

يَخْتَفِي الظَّلَامُ الدَّامِسُ: قاراڭغۇ زۇلمەت يوشۇرۇنىدۇ.

دَامِغٌ: قەتئىي.

دَلِيلٌ دَامِغٌ: قەتئىي دەلىل، كۈچلۈك دەلىل.

حُجَّةٌ دَامِغَةٌ: كۈچلۈك پاكىت، رەت قىلغىلى بولمايدىغان پاكىت.

شَجَّةٌ دَامِغَةٌ: دىماغقا كىرىپ دەرھال جان ئالىدىغان يارا.

دَامِقٌ: بۇزۇق.

دَامِكَةٌ ج دَوَامِكُ: بەختسىزلىك، ئاپەت، بالا، بالا ـ قازا.

دَامٍ م دَامِيَةٌ: قانلىق، قانغا بويالغان.

جُرْحٌ دَامٍ: قانلىق جاراھەت، قانلىق يارا.

حَرْبٌ دَامِيَةٌ: قانلىق جەڭ.

دَانَ يَدِيْنُ دَوْنًا الشَّخْصُ: چاكىنىلاشتى، تۆۋەن بولدى، پەس بولدى، ئەرزىمەس بولدى.

دَانَ يَدِيْنُ دَيْنًا وَدِيَانَةً لَهُ: بويسۇندى، باش ئەگدى، ئېگىلدى.

دَانَ بِالْفَضْلِ: ئېتىراپ قىلدى.

دَانَ بِالْإِسْلَامِ: ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلدى.

دَانَ يَدِيْنُ دَيْنًا لَهُ بِحَيَاتِهِ: ئۇنىڭ ھاياتىنى قۇتقۇزۇشقا قەرزدار بولۇپ قالدى.

دَانَ الشَّخْصَ: قەرز بەردى.

دَانَهُ بِمَا صَنَعَ: ئۇنى قىلغان ئىشقا ئاساسەن مۇكاپاتلىدى.

دَانَ نَفْسَهُ: ئۆزىدىن ھېساب ئالدى.

«اَلْكَيِّسُ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ»: ئۆزىدىن ھېساب ئالغان ئادەم ئەقىللىق ئادەمدۇر.

«كَمَا تَدِينُ تُدَانُ» ‹مەسەل›: قازىنىڭدا نېمە بولسا چۆمۈچۈڭگە شۇ چىقىدۇ، ئىشىڭغا يارىشا مۇكاپاتلىنىسەن ياكى جازالىنىسەن.

دَانَةٌ ج دَانَاتٌ: يادرو، توپ ئوقى، مەركەز.

«تَقُومُ هَيْئَةُ التَّصْنِيعِ الْحَرْبِيِّ الْعَرَبِيَّةُ بِإِنْتَاجِ دَانَاتِ الْمَدَافِعِ الثَّقِيلَةِ»: ئەرەب ھەربىي قورال ئىشلەپچىقىرىش كومىتېتى ئېغىر زەمبىرەك ئوقلىرىنى ئىشلەپچىقارماقتا.

دَانِعٌ: پىخسىق، بېخىل.

دَانِقٌ ج دَوَانِقُ وَدَوَانِيقُ: بىر دەرھەمنىڭ ئالتىدىن بىرىگە تەڭ؛ ئاجىز، يادائىغۇ؛ ئەرزىمەس ئادەم؛ ئەخمەق؛ ئوغرى.

دَانَى يُدَانِي مُدَانَاةً بَيْنَ الْعَمَلَيْنِ: يېقىنلاشتى.

دَانَى الْقَيْدَ: ئىشكىلىنى تارايتتى، كىشەننى چىڭيتتى.

شَيْءٌ لَايُدَانَى: مىسلىسىز، ئوخشىشى يوق، تەڭداشسىز.

دَانٍ: يېقىن، يېقىندىكى، يېقىنلاشقۇچى.

اَلْقَاصِي وَالدَّانِي: ھەممە ئادەم، ھەممە كىشى، يىراق - يېقىن.

دَاهَمَ يُدَاهِمُ مُدَاهَمَةً: تۆيۈقسىز زەربە بەردى، تۆيۈقسىز ھۇجۇم قىلدى (ئاپەت قاتارلىقلار) تۆيۈقسىز كېسەل بولدى، ئۇشتۇمتۇت كېسەل بولدى.

«دَاهَمَتِ الشُّرْطَةُ وَكْرَ اللُّصُوصِ»: ساقچى ئوغرىلارنىڭ ئۇۋىسىغا ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلدى.

دَاهَمَتِ الْعَدُوُّ الْمَدِينَةَ: باسقۇن قىلدى، دۈشمەن شەھەرگە باستۇرۇپ كىردى.

دَاهَنَ يُدَاهِنُ مُدَاهَنَةً فُلَانًا: خۇشامەت قىلدى، مادارا قىلدى.

دَاهٍ ‹اَلدَّاهِي› ج دُهَاةٌ م دَاهِيَةٌ ج دَوَاهٍ ‹اَلدَّوَاهِي›: ئۆتكۈر ئادەم.

رَجُلٌ دَاهِيَةٌ: دانا ئادەم.

اِمْرَأَةٌ دَاهِيَةٌ: دانا ئايال.

دَاهِيَةُ السِّيَاسَةِ: مەشھۇر سىياسىئون، ئاتاقلىق سىياسەتچى، داھى.

دَوَاهِي الدَّهْرِ: بالا - قازا، مۇسىبەت.

دَاهِيَةٌ ج دَهْيَاءُ: چوڭ بالا - قازا، بالايىئاپەت.

فَلْيَذْهَبْ فِي دَاهِيَةٍ: جەھەننەمگە بارسۇن، دوزاخقا بارسۇن.

دَاوَرَ يُدَاوِرُ مُدَاوَرَةً: ئالداشقا ئۇرۇندى، پەللىمەكچى بولدى.

دَاوِرِيَّةٌ: چارلاش ئەترىتى، پاترول ئەترىتى.

دَاوَلَ يُدَاوِلُ مُدَاوَلَةً: ئايلاندۇردى، ھەربىكەتلەندۇردى، ئۆتۈشۈپ تۇردى، ئالمىشىپ تۇردى.

«وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ» ‹قرآن›: بۇ كۈنلەرنى ئىنسانلار ئارىسىدا ئايلاندۇرۇپ تۇرىمىز.

دَاوَلَ بَيْنَ ... و ...: ئالماشتۇردى.

دَاوَلَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ: قولدىن - قولغا ئۆتكۈزدى.

دَاوَلَهُ مِنْ: يەڭدى.

دَاوَمَ يُدَاوِمُ مُدَاوَمَةً عَلَيْهِ: داۋاملاشتۇردى.

دَاوَمَ عَلَى الْعَمَلِ: ئىشنى داۋاملاشتۇردى.

دَاوَمَ عَلَى الْأَمْرِ: ئىشتا چىڭ تۇردى، ئىشنى داۋاملاشتۇردى.

دَاوَى يُدَاوِي مُدَاوَاةً الْمَرِيضَ: كېسەلنى داۋالىدى، دورا يېزىپ بەردى.

دَايَةٌ ج دَايَاتٌ: تۇغۇت ئانىسى، كىندىك ئانىسى، دايە.

دَايَنَ يُدَايِنُ مُدَايَنَةً الْبَائِعُ الرَّجُلَ: سودىگەر نېسىگە بەردى.

دَايَنَ خَصْمَهُ: ئەرز قىلدى.

دَائِبٌ: قەتئىي، چىڭ، تەۋرەنمەس، چىداملىق؛ داۋاملاشتۇرغۇچى.

دَائِبَانِ: كېچە - كۈندۈز.

دَائِخٌ: چۆكايغۇچى.

دَائِخٌ: قاراڭغۇ، زۇلمەتلىك.

لَيْلٌ دَائِخٌ: قاراڭغۇ كېچە.

دَائِرٌ: ئايلانغۇچى، چۆرگىلىگۈچى؛ ئايلىنىش

ۋاتقان، چۆرگىلەۋاتقان.

اَلْإِجْتِمَاعُ لَايَزَالُ دَائِرًا: يىغىن داۋاملىشىۋاتىدۇ.

دَائِرٌ عَلَى مِحْوَرِهِ: ئۆز ئوقىدا ئايلانغۇچى.

اَلْمَسْرَحُ الدَّائِرُ: ئايلانما سەھنە.

اَلدَّائِرَةُ ج دَوَائِرُ: بەلباغ، ھالقا، دائىرە؛ چەمبەر، چەمبىرەك؛ رايون، جاي، يەر؛ مەغلۇبىيەت؛ بالايىئاپەت، پالاكەتچىلىك؛ مىقياس؛ چەك.

«يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَى اَنْ تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ» ‹قرآن›: دىللىرىدا كېسەللىك (يەنى مۇناپىقلىق) بارلارنىڭ (زامان ئۆزگىرىپ كۈففار زەپەر تاپسا) ئۆزىمىزگە بىر پالاكەتچىلىك كېلىشىدىن قورقىمىز دەپ، ئۇلار بىلەن دوست بولۇشقا ئالدىرىغانلىقىنى كۆرسەن.

اَلدَّائِرَةُ الْهَنْدَسِيَّةُ: چەمبەر.

دَائِرَةُ الْبُولِيسِ: باش ساقچى ئىدارىسى.

دَائِرَةُ الْحُكُومَةِ: ھۆكۈمەت ئورگىنى.

«أَيْنَ تَقَعُ الدَّائِرَةُ الَّتِى تَعْمَلُ فِيهَا»: سەن ئىشلەيدىغان ئىدارە قەيەردە؟

دَائِرَةُ الطُّولِ: ئۇزۇنلۇق، مېرىدىئان.

دَائِرَةُ الْعَرْضِ: كەڭلىك، كەڭلىك دائىرىسى، پاراللېل.

دَائِرَةُ الْإِنْتِخَابِ: سايلام رايونى.

دَائِرَةٌ قُطْبِيَّةٌ: قۇتۇپ چەمبىرىكى.

دَائِرَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ: قايتىش يولى؛ توك يولى، ئېلېكتر زەنجىرى.

دَائِرَةُ مَعَارِفَ: قامۇس، ئېنسىكلوپېدىيە.

دَائِرَةُ الْمَعَارِفِ الْإِسْلَامِيَّةِ: ئىسلام دىنى قامۇسى، ئىسلام ئېنسىكلوپېدىيىسى.

دَائِرَةُ الْأَمْنِ: خەۋپسىزلىك ئىدارىسى.

فِي دَائِرَةِ اِخْتِصَاصِهِ: ئۆزىنىڭ سالاھىيىتى دائىرىسىدە.

اَلدَّوَائِرُ دَارَتْ عَلَيْهِ: تۇرلۇك بالا ـ قازاغا يولۇقتى، نۇرغۇن كۆڭۈلسىزلىكلەرگە يولۇقتى.

«وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَائِرَ» ‹قرآن›: سىلەرنىڭ ھادىسىگە ئۇچرىشىڭلارنى كۈتىدۇ.

اَلدَّوَائِرُ الْعُلْيَا: دۆلەت ئەربابلىرى، يۇقىرى دائىرىدىكىلەر.

اَلدَّوَائِرُ الرَّسْمِيَّةُ: ئەھۋالدىن خەۋەردار كىشىلەر.

اَلدَّوَائِرُ السِّيَاسِيَّةُ: سىياسىي ساھەدىكىلەر، سىياسى دائىرىلەر.

اَلدَّوَائِرُ الْمُطَّلِعَةُ: ھۆكۈمەت دائىرىلىرى.

دَائِرِيٌّ: يۇمۇلاق، يۇمۇلاق شەكىللىك، دۈگلەك.

رُبْعٌ دَائِرِيٌّ: چارەك (چەمبەرنىڭ تۆتتىن بىرى)

دَائِمٌ: ھەمىشە، داۋاملىق، دائىم، پۈتمەس ـ تۈگىمەس، ئۈزاق، ئۇزۇن.

«لَايَبُولَنَّ أَحَدُكُمْ فِى الْمَاءِ الدَّائِمِ» ‹حديث›: سىلەرنىڭ بىرىڭلار توختام سۇغا سىيمىسۇن.

دَائِمُ الْإِخْضِرَارِ: ياپيېشىللىق، يېشىللىق.

دَائِمًا: باشتىن ـ ئاخىر، داۋاملىق، ھەمىشە، ئەبەدىي.

«هُوَ يَزُورُنَا دَائِمًا»: ئۇ بىزنى زىيارەت قىلىپ تۇرىدۇ.

دَائِمًا أَبَدًا: مەڭگۈ، ئەبەدىي، ئۇزلۇكسىز.

دَائِنٌ: قەرز بەرگۈچى، قەرز ئىگىسى.

دَأَبَ يَدْأَبُ دَأْبًا وَدَأَبًا وَدُؤُوبًا فِى الْعَمَلِ: جاپالىق ئىشلىدى، ئىشنى تىرىشىپ ئىشلىدى.

دَأَبَ فِي الشَّرِّ: يامانلىققا چۆكۈپ كەتتى.

دَأَبَ عَلَى الشَّيْءِ: ئادەتلەندى، داۋاملىق چىڭ تۇردى.

«دَأَبَ عَلَى الصَّلَاةِ فِي أَوْقَاتِهَا»: نامازنى ۋاقتىدا ئادا قىلىشقا ئادەتلەندى.

دَأْبٌ ج دُؤُوبٌ: خۇسۇسىيەت، ئادەت، ھال، قەتئىي ئىرادە، چىڭ ئىراده.

«كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا» ‹قرآن›: (بۇ كۈففارلارنىڭ ھالى) پىرئەۋن تەۋەلىرىنىڭ ۋە ئۇلاردىن ئىلگىرى كىتەلەرنىڭ ھالىغا ئوخشايدۇ، ئۇلار بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى يالغانغا چىقاردى.

«مَا زَالَ الْإِخْلَاصُ دَأْبَكَ»: سەمىمىيلىك سېپىڭنىڭ ئادىتىڭ بولۇپ كەلدى.

دَأْبٌ: ئۇزۇلدۇرمەي، توختاتماي، داۋاملىق.

«قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِيْنَ دَأَبًا» ‹قرآن›: يۈسۈف ئېيتتى: «يەتتە يىل ئۇزۇلدۇرمەي

تەبرىقچىلىق قىلىڭلار...».

عَلَى دَأْبِكَ: سېنىڭ ئادىتىڭ بويىچە.

دَأْدَأَ يُدَأْدِأُ دَأْدَأَةً: ئۇچقاندەك يۈگۈردى، ئۇچقاندەك چاپتى.

دَأْدَأَةٌ مِنَ اللَّيَالِي ج دَآدِئُ: زۇلمەت، قاراڭغۇ كېچە، تۈن.

دَأْمَاءُ: دېڭىز.

دُؤُوبٌ: قەتئىي، چىڭ، چىدىغۇچى، چىداملىق، داۋاملاشتۇرغۇچى.

دَأَى يَدْأُو ويَدْأَى دَأْوًا وَ دَأْيًا: ئالدىدى، ھىيلە-مىكىر قىلدى، ھەيىارلىق قىلدى.

دَأَى الذِّئْبُ لِلصَّيْدِ: بۆرە ئوۋنى ئالداش ئۈچۈن چاندۇرماي ماڭدى.

دَبَاةٌ ج دَتَى: چېكەتكە لىچىنكىسى.

دُبَارَةٌ: چىگە شوينا، چىگە يىپ؛ ئالدامچىلىق.

دِبَاغٌ: تېرە ئاشلاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان خۇرۇچ.

دِبَاغَةٌ: تېرە ئەيلەش ھۈنىرى.

دُبَالٌ: ئوغۇت، قېغ.

دَبَّ يَدِبُّ دَبًّا و دَبِيبًا الشَّيْخُ: بوۋاي ئاستا ماڭدى.

«دَبَّ الشَّرَابُ فِي عُرُوقِهِ»: تومۇرلىرىدا شاراب تەسىرىنى كۆرسەتتى.

دَبَّ فِي أَحْشَائِهَا: ھامىلە مىدىرلىدى (قورساقتا).

دَبَّ فِي الشَّيْءِ: تارالدى، يېيىلىپ كەتتى، يامراپ كەتتى.

دَبَّ يَدَبُّ دَبَبًا و دَبَبَانًا وَ دَبَّانًا الْحَيَوَانُ: ھايۋان يۈگلۈق بولدى، تۈكلۈك بولدى.

دَبَّ فِي نَفْسِهِ: كۆڭلىگە كىرىۋالدى.

دَبَّ الْخِلَافُ بَيْنَهُم: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىختىلاپ يۈز بەردى.

دَبَّ الشِّقَاقُ بَيْنَهُمْ: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىختىلاپ يۈز بەردى، دەتالاش بولدى، ماجىرا تۇغۇلدى.

أَكْذَبُ مَنْ دَبَّ وَدَرَجَ: ئۇچىغا چىققان يالغانچى.

دَبَّ فِيهِ الْفَسَادُ: چىرىدى، سېسىدى.

دَبَّ بَيْنَ الْقَوْمِ بِالنَّمَائِمِ: سۆزىنچىلىك قىلدى.

دَبَّ الرَّجُلُ عَلَى الْعَصَى: ھاسىغا چۈشۈپ قالدى.

دَبَّتِ الْحَيَاةُ فِي جَسَدِهِ: ئۈنىڭغا جان كىردى.

دَبَّتْ عَقَارِبُهُ: ئۈنىڭ تۆھمىتى ئېغىپ قالدى.

دُبٌّ ج دِبَابٌ و أَدْبَابٌ و دِبَبَةٌ: ئېيىق.

اَلدُّبُّ الْأَصْغَرُ: كىچىك ئېيىق يۇلتۇزلار تۈركۈمى.

اَلدُّبُّ الْأَكْبَرُ: چوڭ ئېيىق يۇلتۇزلار تۈركۈمى.

شَجَرَةُ الدُّبِّ: دولانا دەرىخى، دوب دەرىخى.

مِنْ شِبٍّ إِلَى دُبٍّ: كىچىكىدىن تارتىپ قېرىغىچە.

دَبَّابَةٌ ج دَبَّابَاتٌ: قەدىمكى زاماندا ئىشلىتىلگەن ھەربىي قورال؛ تانكا؛ ئۇمىلىگۈچىلەر.

دَبَّاسٌ: شىرنىچى، شىرنە ساتقۇچى.

دَبَّاسَةٌ ج دَبَّاسَاتٌ: تۈپلىگۈچ، مىقلىغۇچ.

اَلدَّبَّاغُ: تېرىچى، تېرە ئاشلىغۇچى.

دُبَّانٌ: چۈمۈلە.

دَبَّبَ يُدَبِّبُ تَدْبِيبًا الصَّانِعُ قِطْعَةَ الْحَدِيدِ: ھۈنەرۋەن تۆمۈرنىڭ ئۈچىنى ئۇچلىدى.

دَبَّجَ يُدَبِّجُ تَدْبِيجًا الشَّيْءَ: بېزىدى، زىننەتلىدى، تۈزىدى.

دَبَّرَ يُدَبِّرُ تَدْبِيرًا الْأَمْرَ: ئىشنى ئويلىنىپ قىلدى.

دَبَّرَ الْحَاكِمُ أَمْرَ الرَّعِيَّةِ: ھاكىمىيەت ئۈستىدىكى ئادەم يۇرتنى ئوبدان سورىدى.

«يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ» (قرآن): ئاللاھ ئاسماندىن - زېمىنغىچە بولغان (مەخلۇقاتنىڭ) ئىشلىرىنى ئىدارە قىلىپ تۇرىدۇ.

دَبَّرَ تَكَالِيفَ الْعَمَلِيَّةِ: سەپەر خىراجىتىنى تېجىدى.

دَبَّرَ السَّيِّدُ عَبْدَهُ: غوجىسى قۇلىنىڭ ئۆزى ۋاپات بولغاندىن كېيىن ئازاد بولىدىغانلىقىنى بېكىتتى.

دَبَّرَ الشَّخْصُ: راسخوتنى تېجىدى.

دَبَّرَ مُؤَامَرَةً: سۈيىقەست پىلانلىدى.

دَبَّرَ مَكِيْدَةً: سۈيقەست پىلانلىدى، ھىيلە ئىشلەتتى.

«سَتَكُونُ عَاقِبَةُ هَؤُلَاءِالَّذِينَ يُدَبِّرُونَ الْمُؤَامِرَاتِ وَالْمَكَايِدَ وَخِيمَةً فِي النِّهَايَةِ»: بۇ سۈيىقەستچىلەر ئاخىرى ياخشى ئاقىۋەتكە قالمايدۇ.

دَبَّرَ فِي الْمَالِ: پۇل ـ مالنى ئىقتىساد قىلدى، تېجىدى، پىلانلىق خەجلىدى، تېجەشلىك ئىشلەتتى.

دَبَّرَ ثُهْمَةً: بەتنام چاپلىدى، قارا چاپلىدى.

دَبَّرَ خُطَّةً: پىلانلىدى، لايىھىلىدى، پىلان تۈزدى.

أَمْرٌ دُبِّرَ بِلَيْلٍ: يوشۇرۇن پىلانلانغان ئىش.

دَبَّسَ يُدَبِّسُ تَدْبِيْسًا: يوشۇردى.

دَبَّسَ الْعِنَبُ: ئۈزۈم پىشىپ مەي باغلاپ كەتتى.

دَبَّسَ الثَّوْبَ: كىيىم تىكتى.

دَبَّسَ الْوَرَقَ أَوِ الْكِتَابَ: ۋاراقنى ياكى كىتابنى مىخلىدى.

دَبَّقَ يُدَبِّقُ تَدْبِيْقًا: چاپلىدى، يېپىشتۇردى.

دَبَّقَ الطَّيْرَ: قۇشنى يېلىم بىلەن تۇتتى.

دَبَّقَ عَلَى: ئېرىشتى، تاپتى.

دَبَّكَ يُدَبِّكُ تَدْبِيْكًا: ئۇسسۇل ئويناندى، دېسكو ئويناندى، تانسا ئويناندى.

دَبُّورٌ ج دَبَابِيْرُ: سېرىق ھەرە؛ نۇسخا؛ مۇناسىۋەت؛ چارە ـ تەدبىر؛ يورۇش؛ تۇتۇش.

دَبُّورَةٌ: يۇلتۇز.

دَبُّوسٌ ج دَبَابِيْسُ: ئىلگەك؛ قاداق، بۇلاپكا؛ كونۇپكا؛ قالپاقلىق مىخ؛ يىڭنە مىخ.

دَبُّوسُ إِبْرِيٌّ: يىڭنە مىخ.

دَبُّوسُ رَسْمٍ: قالپاقلىق مىخ.

دَبُّوسُ رَبْطَةِ رَقَبَةٍ: گالىستۇك قىسقۇچ.

دَبُّوسُ شَعْرٍ: تۈرگۈچ، چاچ قىسقۇچ.

دَبُّوسُ الْغَسِيْلِ: كىيىم ئاسقۇچ.

دُبِّيٌّ: ئېيىقنىڭ، ئېيىققا ئائىت.

دَبَجَ يَدْبُجُ دَبْجًا الشَّيْءَ: نەرسىنى زىننەتلىدى، بېزىدى.

دَبَجَ الْمَطَرُ الْأَرْضَ: يامغۇر زېمىننى سۈغۇرۇپ يېشىلزارلىققا ئايلاندۇردى.

دَبْدَبَ يُدَبْدِبُ دَبْدَبَةً الشَّخْصُ: سۈرەن سالدى، چۇقان سالدى.

دَبْدَبَ الْحَافِرُ: تۇياق ئاۋاز چىقاردى.

دَبْدَبَ بِرِجْلِهِ: پۇتىنى يەرگە ئۇردى.

دَبْدَبَةٌ: ئاياغ تىۋىشى؛ ئاتنىڭ تۇياق ئاۋازى.

دَبَرَ يَدْبَرُ دَبْرًا وَ دُبُورًا الرَّجُلُ: قاچتى، داجىدى، چېكىندى، يۈز ئۆرۈپ ئارقىنى قىلدى.

دَبَرَ النَّهَارُ أَوِالصَّيْفُ: كۈندۈز ياكى ياز ئۆتۈپ كەتتى، ئۆتتى.

دَبَرَ فُلَانٌ: قېرىپ كەتتى، ئۆلدى.

دَبَرَفُلَانًا: ئەگىشىپ ماڭدى.

دَبَرَتِ الرِّيْحُ: شامال يۆنىلىشى شەرقتىن غەربكە ئۆزگەردى.

دَبِرَيَدْبَرُدَبَرًاالْحَيَوَانُ: سېرىق ھەرە چېقىۋالدى.

دَبْرٌ: سېرىق ھەرە.

جَعَلَ كَلَامَهُ دَبْرَ أُذُنَيْهِ: قۇلاق سالمىدى، قۇلقىنى يوپۇرۇۋالدى، ئاڭلىماسلىققا سالدى.

دُبْرٌ ج أَدْبَارٌ: مەقئەت؛ ساغرا؛ قۇيرۇق؛ كاسا؛ ئارقا تەرەپ، ئارقىسى، كەينى.

«وَ مِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَأَدْبَارَ السُّجُودِ» (قۇرآن): كېچە ۋە سەجدىدىن كېيىن (يەنى پەرز نامازلارنىڭ ئارقىسىدا) تەسبىھ ئېيتقىن.

دُبُرُ الشَّهْرِ: ئاي ئاخىرىسى.

دُبُرُ الْبَيْتِ: ئۆينىڭ ئارقىسى.

وَلَّى دُبُرَهُ: چېكىندى، قاچتى.

أَلْقَى دُبُرَ أُذُنَيْهِ بِنَصَائِحَ: قۇلقىنى يوپۇرۇۋالدى، قۇلاق سالمىدى، ئاڭلىماسلىققا سالدى.

مِنْ دُبُرٍ: ئارقىدىن، كەينىدىن.

«وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ» (قۇرآن): كۆڭلىكىنى ئارقىسىدىن تارتىپ يىرتىۋەتتى.

فِي دُبُرِهِ: ئۇنىڭغا ئەگىشىپ، ئارقىسىدىن.

دِبْرٌ ج أَدْبُرٌ وَدُبُورٌ: سېرىق ھەرىلەر توپى؛ چېكەتكە لىچىنكىلىرى.

دَبْرَةٌ ج دِبَارٌ: مەغلۇبىيەت، ئاقىۋەت، نەتىجە.

دِبْسٌ: شىرنە، خورما شىرنىسى، خورما شەربىتى.

دُبْسَةٌ: جىگەر رەڭ، زىغىر رەڭ.

دَبَشَ يَدْبُشُ دَبْشًا الشَّيْءَ: پوستىنى سويدى.

دَبَشَ الطَّعَامَ: تاماقلاندى.

دَبَشٌ ج أَدْبَاشٌ: كىچىككىنە نەرسە؛ تاشلاندۇق نەرسە؛ ئۆيۈ سايمانلىرى؛ ئۆينىڭ كىچىككىنە نەرسىلىرى، تاشلاندۇق، ئەخلەت.

دَبْشٌ: قۇرام تاش.

دَبَغَ يَدْبَغُ و يَدْبِغُ و يَدْبُغُ دَبْغًا و دَبَاغَةً الْجِلْدَ: تېرىنى ئەيلىدى، ئاشلىدى.

دَبَغَ يَدْبَغُ و يَدْبِغُ و يَدْبُغُ دِبَاغَةً الْكَلَامَ: سۆزنى بېزىدى، سۆزنى چىرايلىق قىلدى.

دَبِقَ يَدْبَقُ دَبَقًا بِهِ: يېپىشتۇردى، چاپلىدى.

دَبَقَ يَدْبِقُ دَبْقًا الطَّيْرَ: يېلىم بىلەن قۇش تۇتتى.

دِبْقٌ: قۇش تۇتۇش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان بىر خىل يېلىم.

دَبِقٌ: چاپلىشاقغۇ، يېپىشقاق، چاپلاشقاق.

دَبَكَ يَدْبُكُ دَبْكًا: ئۇسسۇل ئويناندى، دېسكو ئويناندى، تانسا ئويناندى.

دَبْكَةٌ: بەزى ئەرەب ئەللىرىدە ئومۇملاشقان بىر خىل خەلق ئۇسسۇلى.

دَبَكَةٌ: شاۋقۇن ـ سۈرەن.

دَبَلَ يَدْبُلُ دَبْلاً الْأَرْضَ: يەرگە ئوغۇت بەردى، ئوغۇتلىدى.

دَبَلَتْهُ الذُّبُولُ: ئاپەتكە ئۇچرىدى.

دَبِلَ يَدْبَلُ دَبَلاً الرَّجُلُ: سەمرىدى.

دَبْلٌ ج دُبُولٌ: لىمفا تۈگۈنى يالۇغى.

دُبْلَةٌ ج دُبَلٌ: بىر پارچە، بىر توپ؛ ئۈزۈك.

دَبْلَجَ يُدَبْلِجُ دَبْلَجَةً الْفِلْمَ: كىنو تەرجىمە قىلدى.

دِبْلُومَاسِيٌّ: دىپلوماتىك، دىپلوماتىيە.

«قَطَعَ الْعَلَاقَاتِ الدِّبْلُومَاسِيَّةَ»: دىپلوماتىك ئالاقىنى ئۈزدى.

اَلسِّلْكُ الدِّبْلُومَاسِيُّ: دىپلوماتىيە ساھەدىكىلەر.

«إِنَّهُ يَسْتَخْدِمُ دِبْلُومَاسِيَّتَهُ لِتَحْقِيقِ أَهْدَافِهِ»: غەربنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن دىپلوماتىك ھۈنىرىنى ئىشقا سالماقتا.

اَلْحَقِيبَةُ الدِّبْلُومَاسِيَّةُ: دىپلوماتىيە چامادانى.

دَبُورٌ: غەرب شامىلى.

دَبِيبٌ: ئۆمىلەش، مىدىرلاش، ئۆمىلەپ ماڭغۇچى، ئاستا ماڭغۇچى.

«إِنَّ اللّٰهَ يَسْمَعُ دَبِيبَ النَّمْلَةِ السَّوْدَاءِ فِي اللَّيْلَةِ الظَّلْمَاءِ عَلَى الصَّخْرَةِ الصَّمَّاءِ» ‹قرآن›: شۇبھىسىزكى، ئاللاھ قاراڭغۇ تۇندە قارا تاشنىڭ ئۈستىدە قارا چۈمۈلىنىڭ مىدىرلىشىنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ.

دَبِيرٌ: ئاخىرىدىكى ئورۇن.

دِثَارٌ ج دُثُرٌ: يېپىنچا، يوتقان، ئەدىيال؛ چاپان.

دَثَّ يَدُثُّ دَثًّا السَّمَاءُ: سىم ـ سىم يامغۇر ياغدى.

دَثَّ الْحُمَّى فُلَانًا: قىزىتما ئاغرىتتى.

دَثٌّ ج دِثَاثٌ: سىم ـ سىم يامغۇر.

دُثَّةٌ ج دُثَثٌ: ئاددى زۇكام، يېنىك زۇكام.

دَثَّرَ يُدَثِّرُ تَدْثِيرًا الطَّائِرُ: قۇش ئۇۋا ياسىدى، چاڭگا تىزدى.

دَثَّرَهُ: ئۇنىڭغا تون كىيگۈزدى، تون، ردا قاتارلىقلار بىلەن يۆگىدى.

«كَانَ إِذَا نَزَلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ يَقُولُ ‹دَثِّرُونِي دَثِّرُونِي›» ‹حدِيث›: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋەھيي نازىل بولۇۋاتقاندا مېنى يۆگەپ قويۇڭلار، يۆگەپ قويۇڭلار دەيتتى.

دَثَرَ يَدْثُرُ دُثُورًا الْمَنْزِلُ: تۇرالغۇنىڭ ئىزى ئۆچتى، ئىزى يوقالدى.

دَثَرَ السَّيْفُ: قىلىچ داتلىشىپ قالدى.

«اَلْقَلْبُ يَدْثُرُ كَمَا يَدْثُرُ السَّيْفُ فَجِلَاؤُهُ ذِكْرُ اللّٰهِ» ‹حدِيث›: دىل بولسا قىلىچ داتلىشىپ قالغاندەك داتلىشىپ قالىدۇ، ئاللاھنىڭ زىكرى ئارقىلىق دىل پارقىرايدۇ.

دَثَرَ الرَّجُلُ: يېشى چوڭايدى، قېرىدى.

دَثَرَ الشَّجَرُ: دەرەخ ياپراق چىقاردى، شاخلىدى.

دَثَرَتِ النُّفُوسُ: نوپۇس كۆپەيدى.

دَثْرٌ ج دُثُورٌ: بايلىق، مال ـ مۈلۈك، بايلىق مەنبەسى؛ غەپلەتتە قالغۇچى، غاپىل بولغۇچى.

دَثُورٌ: ھۇرۇن، ئىش خۇشياقماس؛ نامسىز.

دُثُورٌ: يوقالماق، مۇنقەرز بولماق، ھالاك بولماق.

دَجَا يَدْجُوْ دَجْوًا وَ دُجُوًّا اللَّيْلُ: كېچە قارانغۇلاشتى، قارانغۇ چۈشتى.

دَجَا عَلَيهِ الثَّوْبُ: ئۇنىڭغا كىيىم كەلدى.

دَجَا الشَّيْءُ: مۇكەممەللەشتى.

دَجَا السَّحَابُ: بۇلۇت تارالدى.

دَجَاجٌ: توخۇ.

دَجَاجٌ رُومِيٌّ: كۆركە توخۇ.

دَجَاجُ الْهِنْدِ: كۆركە توخۇ.

دَجَاجَةٌ: مېكىيان.

دَجَاجَةُ فِرْعَوْنَ: چىپار توخۇ.

دَجَاجِيٌّ: توخۇچى.

دَجَالٌ: ھەل، ئالتۇن سۈيى؛ گەندە، سۈيدۈك.

دَجَّ يَدِجُّ دَجًّا وَ دَجِيْجًا: ئېغىر قەدەملەر بىلەن ماڭدى.

دَجَّ اللَّيْلُ: كېچە قارانغۇلاشتى.

دَجَّ الْبَيْتُ: ئۆگزىدىن سۇ تامچىلايدىغان بولۇپ قالدى.

دَجَّ السِّتْرَ: پەردىنى چۈشۈردى، تارتتى، ساڭگىلاتتى.

دُجٌّ: سۈرەتقاش (بىر خىل قۇش)

دَجَّالٌ ج دَجَاجِلَةٌ و دَجَّالُونَ: يالغانچى، كاززاپ، ئالدامچى، پوچى؛ پالچى، رەممال، ساختىپەز؛ دەججال.

طَبِيْبٌ دَجَّالٌ: ساختا دوختۇر، ئالدامچى تېۋىپ.

اَلْمَسِيْحُ الدَّجَّالُ: دەججال.

دُجَّةٌ: قاپقارانغۇ، زۇلمەت.

دُجَّةٌ ج دُجَّاتٌ وَدُجًى: كۆڭلەكنىڭ تۆگمىسى.

دَجَّجَ يُدَجِّجُ تَدْجِيْجًا الْجَيْشَ: قوشۇننى قورال-لاندۇردى، ساۋۇت، دۇبۇلغا كىيدۈردى.

دَجَّلَ يُدَجِّلُ تَدْجِيْلاً الشَّخْصُ: ئالدامچىلىق قىلدى، كۆز بويامچىلىق قىلدى.

دَجَّلَ الْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى.

دَجَّلَ عَلَيْهِ: ئالدىدى.

دَجَّنَ يُدَجِّنُ تَدْجِينًا الْحَيَوَانَ: ھايۋاننى كۆندۈر-دى، ھايۋاننى ئۆگەتتى.

دَجْدَاجٌ: قارا نەرسە، قارانغۇ، زۇلمەتلىك.

دَجْدَجَ يُدَجْدِجُ دَجْدَجَةَ اللَّيْلُ: كېچە قارانغۇ-لاشتى.

دَجْدَجَ بِالدَّجَاجَةِ: مېكىيانىنى ھەيدىۋەتتى.

دَجِرَ يَدْجَرُ دَجَرًا: تەڭلىكتە قالدى، چارىسىز قالدى، قىيىن ئەھۋالدا قالدى.

دَجَلَ يَدْجُلُ دَجْلاً الشَّخْصُ: يالغانچىلىق قىلدى، ئالدامچىلىق قىلدى، كۆز بويامچىلىق قىلدى.

دِجْلَةٌ: دىجلە دەرياسى.

دَجَمَ يَدْجُمُ دَجْمًا وَ دُجْمَةً اللَّيلُ: كېچە قارانغۇ-لاشتى، كېچىنى زۇلمەت باستى.

دَجِمَ يَدْجَمُ دَجْمًا: قايغۇردى، غەم قىلدى.

دَجْمٌ ج دُجُومٌ: يېقىن ھەمراھ، يېقىن دوست؛ خۇلق، ئەخلاق.

اَلدَّجْمُ: قارانغۇلاشماق، زۇلمەت باسماق؛ تۇر، خىل.

دُجْمَةٌ ج دُجَمٌ: زۇلمەت، قارانغۇلۇق؛ يول.

دَجَنَ يَدْجُنُ دَجْنًا و دُجُونًا بِالْمَكَانِ: تۇردى، ماكانلاشتى.

دَجَنَ الْيَوْمُ : كۈن تۇتۇق ۋە يامغۇرلۇق بولدى.

دَجَنَ اللَّيْلُ: كېچە قارايدى، قارانغۇ چۈشتى.

دَجَنَ السَّحَابُ: يامغۇر ياغدۇردى.

دَجْنٌ ج دُجُونٌ وَ اَدْجَانٌ و دَجَانٌ: كۆپ يامغۇر.

دُجْنَةٌ ج دُجَنٌ و دُجْنَاتٌ: زۇلمەت، قارانغۇ.

دُجُنَّةٌ ج دُجُنَّاتٌ: قارانغۇلۇق، زۇلمەت، قارانغۇ.

دَجُوجِي ج دَيَاجِيْجُ: قارانغۇ كېچە.

دُجَى و دُجْيَةٌ: قاراڭغۇلۇق.

دُجَى اللَّيْلِ: كېچە قاراڭغۇلۇقى.

بَدْرُ الدُّجَى: ئون تۆت كۈنلۈك تولۇن ئاي.

«هِيَ أَجْمَلُ مِنْ بَدْرِ الدُّجَى»: ئۇ ئون تۆت كۈنلۈك ئايدىنمۇ چىرايلىق.

دَجِيٌّ: قاراڭغۇلۇق، قاراڭغۇ، زۇلمەت.

دَحَا يَدْحُوويَدْحَادَحْوًا اللّٰهُ الْأَرْضَ: ئاللاھ تائالا زېمىننى يايدى.

«وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا» (قرآن): شۇنىڭدىن كېيىن زېمىننى (ئەھلى زېمىننىڭ تۇرۇشىغا لايىق قىلىپ) يايدى.

دُحَادِحُ: سېمىز ھەم پاكار، دۇغلاق، دېقماق.

دَحَادِيْرُ: يانتۇ، قىيپاش، يانباغىر، يانتۇلۇق، قىيپاشلىق.

دُحَاسٌ: سەينۈگە.

دِحَاسٌ: قىستاڭچىلىق.

اَلدِّحَاسُ مِنَ الْبُيُوتِ: ئادەمى كۆپ ئائىلە.

دَحَّ يَدُحُّ دَحًّا الشَّيْءَ: نەرسىنى كۆمدى.

دَحَّهُ: ئوخدىسىغا ئىتتىرىۋەتتى، تاشلىۋەتتى، ئالقان بىلەن ئۇردى.

دَحَّ الطَّعَامُ بَطْنَهُ: تويغۇزدى.

دَحَّضَ يُدَحِّضُ تَدْحِيْضًا: رەت قىلدى، رەددىيە بەردى.

دَحْدَحٌ: سېمىز ھەم پاكار، دۇغلاق، دېقماق.

دَحْدَرَ يُدَحْدِرُ دَحْدَرَةً الشَّيْءَ أَوِالْحَجَرَ: نەرسىنى ياكى تاشنى يۇمىلاتتى، دۇمىلاتتى.

دَحْدُورَةٌ: يانتۇ، قىيپاش، يانباغىر، يانتۇلۇق، قىيپاشلىق.

دُحْدَيْرَةٌ: يانتۇ، قىيپاش، يانتۇلۇق، يانباغىرى، قىيپاشلىق.

دَحَرَ يَدْحَرُ دَحْرًا و دُحُورًا: مەغلۇپ قىلدى، يەڭدى، چېكىندۈردى، ھەيدىۋەتتى، قوغلىۋەتتى، يىراقلاشتۇردى.

«اَللّٰهُمَّ ادْحَرْ عَنَّا الشَّيْطَانَ»: ئى ئاللاھ، بىزدىن شەيتاننى يىراق قىلغىن.

«وَيُقْذَفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ دُحُوْرًا» (قرآن): ئۇلار قوغلىنىش ئۈچۈن ھەر تەرەپتىن ئاققۇچى يۇلتۇزلار بىلەن ئېتىلىدۇ.

دَحْرَجَ يُدَحْرِجُ دَحْرَجَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى دومىلاتتى، نەرسىنى يۇمىلاتتى.

دَحِسَ يَدْحَسُ دَحْسًا الْإِصْبَعُ: بارماقىغا سەينۈگە (بىر خىل يارا) چىقتى.

دَحَشَ يَدْحَشُ دَحْشًا: كىرگۈزدى، سانجىدى.

دَحَضَ يَدْحَضُ دَحْضًا و دُحُوضًا: رەت قىلدى، رەددىيە بەردى.

دَحَضَتِ الْحُجَّةُ: دەلىل ـ ئىسپات كارغا كەلمىدى، پاكىتقا رەددىيە بېرىلدى، پاكىت بىكار بولدى.

دَحَضَتْ رِجْلُهُ: پۇتى لايغا پېتىپ كەتتى.

دَحْضٌ: رەددىيە بەرمەك، بىكار قىلىۋەتمەك.

«حُجَّتُكَ لَايُمْكِنُ دَحْضُهَا»: پاكىتىڭنى رەت قىلغىلى بولمايدۇ.

اَلدَّحَضُ ج دِحَاضٌ: تېيىلغاق.

دَحَقَ يَدَحَقُ دَحْقًا و دُحُوقًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئىتتىرىۋەتتى، يىراقلاشتۇرىۋەتتى، ھەيدىۋەتتى؛ كۆزگە ئىلمىدى، كارى بولمىدى.

دَحَلَ يَدْحَلُ دَحْلاً: ئورىغا كىردى، قۇدۇقنىڭ ئەتراپىنى كولىدى.

دَحَلَ عَنْهُ: ئۇنىڭدىن يىراق بولدى، يوشۇرۇنۇۋالدى.

دَحِلَ يَدْحَلُ دَحَلاً: قورسىقى ساڭگىلاپ كەتتى؛ ئالدامچىلىق قىلدى.

اَلدَّحِلُ: قورسىقى ساڭگىلاپ كەتكەن، سېمىز، پاكىنەك، دېقماق؛ ئالدامچى.

اَلدَّحْلُ ج دِحَالٌ و أَدْحَالٌ وَأَدْحُلٌ وَدُحُولٌ و دُحْلاَنٌ: ئاغزى كىچىك، ئاستى كەڭ ئورا.

اَلدَّحْلاَءُ ج دُحْلٌ: ئاغزى تار قۇدۇق.

اَلدَّحْلَةُ: ئاغزى تار قۇدۇق.

دَحَمَ يَدْحَمُ دَحْمًا: قاتتىق ئىتتەردى.

اَلدَّحْمُ: تۆپى، يىلتىزى، ئەسلى، ئاساسى؛ ئوخشىشى.

اَلدَّحُورُ: ئىتتىرىۋەتكۈچى، قوغلىۋەتكۈچى، يىراقلاشتۇرغۇچى.

دُخُوضٌ: رەددىيە بەرمەك، بىكار قىلىۋەتمەك.

اَلدَّخُولُ: ئاغزى كىچىك قۇدۇق.

دَحَى يَدْحَى دَحْيًا اللّٰهُ الْاَرْضَ: ئاللاھ تائالا زېمىننى يايدى.

اَلدَّحْيَةُ: مايمۇن.

اَلدِّحْيَةُ: ئەسكەر باشلىقى.

دُحَيْدَحَةٌ: سېمىز ھەم پاكار، دۇغلاق، دىقماق.

الدَّحِيقُ: يىراق، يىراقلاشتۇرۇلغان.

دَحِيقُ الْقَومِ: قەۋم تەرىپىدىن قوغلاندى قىلىنغان.

دُخَانٌ: تۈتەك، ئىس، تۈتۈن؛ موخۇركا، تاماكا؛ پار، ھور.

«فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِيْنٍ» **«قۇرئان»:** (ئى مۇھەممەد!) سەن ئاسمان (ھەممە ئادەم) ئوچۇق (كۆرىدىغان) تۈتۈننى كەلتۈرىدىغان كۈنىنى (ئۇلارغا بولىدىغان ئازابنى) كۈتكىن.

«اَلدُّخَانُ فِي الْغُرْفَةِ كَثِيفٌ جِدًّا حَتَّى أَنَّنِي شَعَرْتُ بِأَنَّ صَدْرِي قَدْ ضَاقَ كَثِيراً»: تۈتۈن ئۆينى بىر ئالدى، ھەتتا نەپەسىم سىقىلىغاندەك بولۇۋاتتىمەن.

دَخٌّ: تۈتۈن، ئىس.

دُخٌّ: تۈتۈن، ئىس.

دَخَّلَ يُدَخِّلُ تَدْخِيْلاً الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: كىرىشتۈردى.

دَخَّنَ يُدَخِّنُ تَدْخِينًا الشَّخْصُ التَّبْغَ: تاماكا چەكتى.

دَخَّنَ الشَّجَرَ: دەرەخنى ئىسلىدى.

دَخَّنَتِ النَّارُ: ئىس چىقىپ ئۆرلىدى، ئىس تۈتەك ئۆرلىدى.

دَخَرَ يَدْخَرُ دُخُورًا الشَّخْصُ: خار بولدى، پەس بولدى، خورلاندى.

دَخَسَ يَدْخَسُ دَخْسًا الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: كىرىشتۈردى.

دَخَسَ يَدْخُسُ دُخُوسًا: سەمرىدى.

دُخْسٌ: دېڭىز دېلفىنى.

دَخَلَ يَدْخُلُ دُخُولاً الدَّارَ: ھويلىغا كىردى، داخىل بولدى.

«وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ» **«قۇرئان»:** زىندانغا يۈسۈف بىلەن ئىككى يىگىت بىللە كىرگەندى.

دَخَلَ بِهِ: باشلىدى، ئېلىپ كىردى.

دَخَلَ الشَّخْصُ النَّقَاشَ: مۇھاكىمىگە، دەتالاشقا قاتناشتى.

دَخَلَ فِي الْأَمْرِ: ئىشقا ئارىلاشتى، قاتناشتى.

دَخَلَ عَلَيْهِ: ئۇنى زىيارەت قىلدى، ئۇنىڭ ئالدىغا كىردى.

دَخَلَ الْجَيْشُ الْحَرْبَ: ئارمىيە ئۇرۇشقا قاتناشتى.

دَخَلَ وَقْتُ الصَّلَاةِ: نامازنىڭ ۋاقتى كىردى.

دَخَلَ عَلَى زَوْجَتِهِ: ئايالى بىلەن بىر يەردە بولدى، ئايالى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولدى.

دَخَلَ عَلَى عَامِهِ الْعَاشِرِ: ئون ياشقا كىرىپ قالدى.

دَخَلَ بِالْاِسْتِئْذَانِ: ئۇسۇپ كىردى.

دَخَلَ الشَّخْصُ الْخِدْمَةَ: خىزمەتكە قاتناشتى.

دَخَلَ ضِمْنَ كَذَا: ... نى ئۆز ئىچىگە ئالدى.

دَخَلَ الْوَلَدُ الْمَدْرَسَةَ: بالا مەكتەپكە تىزىملاتتى.

دَخَلَهُ الشَّكُّ: ئۇنىڭغا شەك چۈشتى، گۇمان چۈشتى.

«دَخَلَ عَلَى الْقَانُونِ تَعْدِيْلٌ»: قانۇنىنىڭ بەزى جايلىرىغا ئۆزگەرتىش كىرگۈزۈلدى.

دَخَلَ فِي الدِّينِ: دىنغا كىردى، دىننى قوبۇل قىلدى.

دَخَلَ عَلَيْهِ الْمَكَانَ: ئۇنىڭدىن كېيىن كىردى.

دَخَلَ فِي عِدَادِ الْمَفْقُودِينَ: يوقالغانلارنىڭ قاتارىغا كىردى.

دَخَلَ فِي الْمَوْضُوعِ: ئاساسىي تېمىغا يۆتكەلدى، ئاساسىي گەپكە يۆتكەلدى.

«دَخَلَ الْأَسَدُ عَرِينَهُ»: شىر ئۇۋىسىغا كىردى.

«دَخَلَ الطُّلَّابُ مُسَابَقَةً»: ئوقۇغۇچىلار مۇسابىقىگە قاتناشتى.

دَخِلَ يَدْخَلُ دَخَلاً الشَّخْصُ: ئىچىدىن بۇزۇلدى،

ئىچى چىرىپ كەتتى.

دُخِلَ فِي عَقْلِهِ: ئەقلىدىن ئازدى، ئېلىشىپ قالدى.

دَخَلٌ: تەلۇلىك، ساراڭلىق، ئالدامچىلىقنىڭ ۋاستىسى.

«وَلَاتَتَّخِذُوا اَيْمَانَكُمْ دَخَلاً بَيْنَكُمْ» (قرآن): قەسەمىڭلارنى ئۆز ئاراڭلاردا ئالدامچىلىقنىڭ ۋاستىسى قىلىۋالماڭلار.

دَخْلٌ: شەك ـ شۇبھە، گۇمان؛ كىرىم، دارامەت.

اِرْتَفَعَ دَخْلُ الْبِلَادِ: دۆلەت كىرىمى ئۆستى.

ضَرِيْبَةُ الدَّخْلِ: كىرىمدىن ئېلىنىدىغان باج، تاپاۋەت بېجى.

دَخْلٌ شَهْرِيٌّ: ئايلىق كىرىم.

مِنْ ذَوِي الدَّخْلِ الْمَحْدُودِ: كىرىمى چەكلىك كىشىلەر.

اَلدَّخْلُ الْقَوْمِيُّ: مىللىي دارامەت.

لَادَخْلَ لَهُ فِيهِ: ھېچقانداق مۇناسىۋىتى يوق.

«كَانَ لَهُ دَخْلٌ فِى هَذَا الأَمْرِ»: بۇ ئىش ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

دِخْلَةٌ. دَخْلَةٌ. دُخْلَةٌ: نىيەت، غەرەز، ئوي.

طَاهِرُ الدِّخْلَةِ: نىيىتى پاك.

لَيْلَةُ الدِّخْلَةِ: توي كېچىسى.

دَخْمَسَ يُدَخْمِسُ دَخْمَسَةً: ئالدىندى، ئالدامچىلىق قىلدى.

دَخْمَسَةٌ: ئالدامچىلىق، مەككارلىق، ھىيلىگەرلىك.

دَخِنَ يَدْخَنُ دَخَنًا الطَّعَامُ: تاماقتا ئىس ئۆتۈپ قالدى، ئىس پۇراپ قالدى.

دَخَنَتِ النَّارُ: تۈتۈن چىقتى، ئىس چىقتى.

دَخَنَتِ الْفِتْنَةُ: پىتنە ـ پاسات يېيىلدى، پىتنە ـ پاسات تارقالدى.

دَخِنَ يَدْخَنُ دَخْنَةً لَوْنُهُ: رەڭگى قارايدى.

دُخْنٌ: تېرىق، سۆك.

دَخَنٌ وَ دَخِنٌ: ئۆچمەنلىك، دۈشمەنلىك، ئاداۋەت.

دُخْنَةٌ ج دُخَنٌ: ئىسرىق سېلىنىدىغان خۇش پۇراق نەرسىلەر؛ قارامتۇل نەرسە؛ دانىخورەك.

دُخُولٌ: كىرمەك، داخىل بولماق، بېسىپ كىرمەك.

اَلدَّخَى: زۇلمەت، قاراڭغۇلۇق.

دَخِيْلٌ ج دُخَلَاءُ: چەت ئەللىك، ياقا يۇرتلۇق، يات ، ناتونۇش؛ چەت ئەلدە ئىشلەنگەن، سىرتتىن كەلگەن؛ سىرداش؛ ئىچكى سىر؛ نىيەت؛ كۆڭۈل.

«هُوَ دَخِيلٌ فِي هَذِهِ الْقَبِيلَةِ وَلَيْسَ مِنْهَا فِي الْأَصْلِ»: ئۇ بۇ قەبىلىگە سىرتتىن كىرگەن بولۇپ، ئەسلى ئۇ يەرلىك ئەمەس.

«يَجِبُ أَنْ نَتَعَاوَنَ لِطَرْدِ الْمُسْتَعْمِرِ الدَّخِيلِ»: يات مۇستەملىكىچىلىكنى قوغلاپ چىقىرىشتا بىر يەكدىن باش چىقىرايلى!

لَفْظٌ دَخِيْلٌ: چەتتىن كىرگەن تىل، چەتتىن كىرگەن سۆز.

دَاءٌ دَخِيْلٌ: ئىچكى كېسەل.

دَخِيْلَكَ: مەرھەمەت، ئېغىر كۆرمىسىڭىز، خاپا بولمىسىڭىز، ياردەم قىلسىڭىز.

لَاأَعْرِفُ دَخِيلَهُ: ئۇنىڭ ئىچ سىرىنى بىلمەيمەن.

فُلَانٌ دَخِيلُ الْأَمِيرِ: پالانى ئەمرنىڭ سىردېشى.

دَخِيلَةٌ ج دَخَائِلُ: ئىچى، ئىچكى تەرىپى، سىرى.

دَخِيْلَةُ الْمَرْءِ: كىشىنىڭ سىرى، كىشىنىڭ نىيىتى، كىشىنىڭ كۆڭلى، كىشىنىڭ غەرىزى.

دَخِيْلَةُ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ سىرى، ئىشنىڭ ئىچكى تەرىپى.

اَصْلِحْ دَخِيْلَتَكَ: كۆڭلۈڭنى پاك تۇت.

دَخِيْلَةُ الشَّخْصِ: ئادەمنىڭ ئىچكى تەرىپى، شەخسىنىڭ سىرى.

كَلِمَةٌ دَخِيْلَةٌ: چەتتىن كىرگەن تىل، چەتتىن كىرگەن سۆز.

دَخَائِلُ الْأُمُورِ: ئىچكى ئىشلار، ئىچكى ئەھۋال، ئىچكى.

دَخِينَةٌ: تاماكا، سىگارت ، پاپروس.

دَدْ: ئويۇن ـ كۈلكە؛ ۋاقىت.

«مَا أَنَا مِنْ دَدٍ وَلَا الدَّدُ مِنِّي» (حديث): مەن

ئويۇن - كۆلكىگە مەنسۇپ ئەمەس، ئويۇن - كۆلكىمۇ ماڭا مەنسۇپ ئەمەس.

اَلدَّدَانُ: گال قىلىچ، ئىتتىك قىلىچ.

دَدَنٌ: ئويۇن - كۆلكە.

دَرَابَزُون: رىشاتكا، ژادەك، سالاسۇن.

دَرَابُكَّةٌ: ژاراك - چۇرۇك، شاۋقۇن - سۇرەن.

اَلدَّرَّارَةُ: يىلك.

دَرَارِىءُ: ئىسمى نامەلۇم چوڭ يۇلتۇزلار، پىلانېتىلار.

دِرَاسٌ: ئۇرۇش؛ سوقۇش.

آلَةُ الْحِصَادِ وَ الدِّرَاسِ: بىرلەشمە كومبايىن.

دِرَاسُ الْحِنْطَةِ: بۇغداي تەپمەك، بۇغداي سوقماق.

اَلَةُ الدِّرَاسِ: خامان تېپىش ماشىنىسى.

دِرَاسَةٌ ج دِرَاسَاتٌ: ئوقۇش، ئۆگىنىش، تەتقىق قىلىش.

مَعْهَدُ الدِّرَاسَاتِ الشَّرْقِيَّةِ لِلْمَجْمَعِ الْعِلْمِيِّ: پەنلەر ئاكادېمىيىسى شەرق تەتقىقاتى ئورنى.

دِرَاسِيٌّ: ئوقۇماق، ئوقۇتماق؛ ئۆگىنىشكە ئائىت.

سَنَةٌ دِرَاسِيَّةٌ: ئوقۇش يىلى.

دِرَاكٌ: توختىماي، ئۈزلۈكسىز.

دِرَاكًا: ئارقىمۇ ئارقا، ئۈزلۈكسىز، توختاۋسىز، ئۈلىنىپ.

دِرَايَةٌ: بىلىمەك، تونۇماق، سەزمەك.

دَرَأَ يَدْرَأُ دَرْءًا عَنْهُ الْبَلاَءَ: ئۇنىڭدىن بالا - قازانى توستى، قايتۇردى، دەپئى قىلدى، مۇداپىئە قىلدى.

«وَيَدْرَأُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُوْلَئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ» ‹قرآن›: ۋە ياخشىلىقى ئارقىلىق يامانلىقنى دەپئى قىلىدىغانلار (يەنە بىلمەستىن يامان ئىش قىلىپ قالسا، ئارقىدىن ياخشى ئىش قىلىدىغانلار ، يامانلىق قىلغۇچىلارغا كەڭ قورساق بولۇپ ، ياخشى مۇناسىۋەتتە بولىدىغانلار) ئەنە شۇلارنىڭ ئاخىرەتلىكى ياخشى بولىدۇ.

دَرَأَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يايدى، ئاچتى.

دَرَأَ الْحَائِطَ بِالْبِنَاءِ: تامنى بىناغا چاپلىدى.

دَرَأَ السَّيْلُ عَلَيْهِ: كەلكۇن ئۆزىنى ئۇردى، ئۆزىنى ئاتتى.

دَرَأَ يَدْرَأُ دُرُوءًا الْبَدْرُ: تولۇن ئاي نۇر چاچتى، ئاي يورىدى.

دَرَأَتِ النَّارُ: ئوت يورىدى.

دَرِبَ يَدْرَبُ دَرَبًا عَلَى الْأَمْرِ: ئادەتلەندى، قىزىقتى، ھەۋەس قىلىپ پۇختا ئىگىلىدى.

دَرِبَ بِهِ: مەشىق قىلدى، چېنىقتى.

دَرْبٌ ج دُرُوبٌ: چىغىر يول، تاغ يولى.

«مَنْ سَارَ عَلَى الدَّرْبِ وَصَلَ» ‹مثل›: مېڭىۋەرگەن ئادەم نىشانغا يەتمەي قالمايدۇ.

دَرِبٌ ج دَرِبُونَ: ئۇستا، ماھىر.

دِرْبَاسٌ ج دَرَابِيسُ: غالجىر ئىت.

دُرْبَةٌ: پىششىق، پۇختا، مەلىكلىك.

دَرْبَزِينُ: رىشاتكا، ژادەك، سالاسۇن.

دَرْبَسَ يُدَرْبِسُ دَرْبَسَةً الْبَابَ: ئىشىكنى تاقىدى.

دَرْبَكَةٌ: ژاراك - چۇرۇك، شاۋقۇن - سۇرەن.

دَرَجَ يَدْرُجُ و يَدْرِجُ دُرُوجًا وَ دَرَجَانًا الصَّبِيُّ: كىچىك بالا ماڭدى، ئايىغى چىقتى.

دَرَجَ الشَّيْخُ: بوۋاي ئاستا ماڭدى.

دَرَجَ الْقَوْمُ: قەۋم تۇغىدى، مۇنەۋەرز بولدى؛ دەردىجىمۇ دەرىجە ئۆرلىدى.

دَرَجَ الْأَمْرُ: ئىش تارقالدى، يېيىلىپ كەتتى.

دَرَجَ الزِّيُّ: مودا بولدى، مودا (پوسۇن) تارقالدى، ھۆكۈم سۈردى.

دَرَجَ عَلَى فِعْلِ كَذَا: ئىش قىلىشقا كۆندى.

دَرَجَ فُلاَنٌ: كېتىپ قالدى.

دَرَجَتِ الرِّيْحُ: مەيىن شامال چىقتى.

دَرَجَ يَدْرُجُ يَدْرِجُ دَرْجًا الثَّوْبَ: كىيىملىنى قاتلىدى.

«أَكْذَبُ مَنْ دَبَّ وَدَرَجَ» ‹مثل›: ئۇچىغا چىققان يالغانچى.

دَرَجَ الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: كىرىشتۇردى.

دَرْجٌ ج دُرُوجٌ: ئورالغان نەرسە، يۆگەلگەن نەرسە.

فِي دَرْجِ الْكَلَامِ: سۆز جەريانىدا.

فِي دَرْجِ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ ئىچىدە.

دَرَجٌ ج أَدْرَاجٌ و دِرَاجٌ: شوتا، پەلەمپەي، باسقۇچ.

دَرَجُ السَّيْلِ: كەلكۇننىڭ يۆلىنىش يولى.

ذَهَبَ عَمَلُهُ أَدْرَاجَ الرِّيَاحِ: مەغلۇپ بولدى، پۈتۈنلەي نەتىجىسىز قالدى، بىكار كەتتى.

ذَهَبَتِ الْجُهُودُ أَدْرَاجَ الرِّيَاحِ: تىرىشچانلىق بىكار كەتتى، قۇرۇق ئاۋارىچىلىق بولدى.

رَجَعَ أَدْرَاجَهُ: كەلگەن يولى بىلەن يانىدى.

«وَلَّى الْمُهَاجِرُونَ أَدْرَاجَهُمْ»: مۇھاجىرلار قايتتى.

دَرَجٌ ج دُرُوجٌ: شوتا.

دَرَجٌ لَوْلَبِيٌّ: ئايلانما پەلەمپەي.

دُرْجٌ ج أَدْرَاجٌ: تارتما.

وَضَعْتُ كِتَابِي عَلَى الدُّرْجِ: كىتابىمنى تارتمىغا سېلىپ قويدۇم.

دَرَجَةٌ ج دَرَجَاتٌ: شوتا، پەلەمپەي، شوتىنىڭ ۋاخىنىسى (بالدىقى)، پەلەمپەينىڭ باسقۇچى؛ دەرىجە.

«فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِيْنَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِيْنَ دَرَجَةً» (قرآن): ئاللاھ مال-مۈلۈكى، جانلىرىنى تىكىپ جىھاد قىلغۇچىلارنى جىھادقا چىقمىغانلاردىن بىر دەرىجە ئۈستۈن قىلدى.

أَوَّلُ دَرَجَةٍ: بىرىنچى دەرىجە.

دَرَجَةٌ أُولَى: بىرىنچى دەرىجە، ئالدىنقى دەرىجە ۋە ئورۇن.

«نَجَحَ بِدَرَجَةٍ جَيِّدٍ»: ياخشى نومۇر ئالدى.

مُعَادَلَةٌ مِنَ الدَّرَجَةِ الْأُولَى: بىرىنچى دەرىجىلىك تەڭلىمە.

دَرَجَةُ الْإِنْصِهَارِ: ئېرىشىش دەرىجىسى.

دَرَجَةٌ جَامِعِيَّةٌ: ئۇنىۋېرسىتېتلارنىڭ ئىلمىي ئۇنۋانى.

دَرَجَةُ الدُّكْتُورَاهُ: دوكتۇرلۇق ئۇنۋانى.

بِدَرَجَةٍ كَبِيرَةٍ: زور دەرىجىدە.

دَرَجَةُ الْحَرَارَةِ: تېمپېراتۇرا، ئىسسىقلىق دەرىجىسى.

دَرَجَةُ الطُّولِ: ئۇزۇنلۇقى، مېرىدىئان.

دَرَجَةٌ مَالِيَّةٌ: مائاش دەرىجىسى.

دَرَجَةُ الْعَرْضِ: كەڭلىكى.

دَرَجَةُ السَّيْرِ: مېڭىش دەرىجىسى.

دَرَجَةُ الرُّطُوبَةِ: ھاۋانىڭ نەملىك دەرىجىسى.

دَرِدَ يَدْرَدُ دَرَدًا الشَّخْصُ: ھەممە چىشلىرى تۆكۈلۈپ كەتتى.

دَرْدَبِيسٌ: بوۋاي، مومای، ياشانغان ئادەم.

دَرْدَشَ يُدَرْدِشُ دَرْدَشَةً الْقَوْمُ: قىسقىغىنە پاراڭلاشتى.

دَرْدَشَةٌ: جۆيلىمەك، بىلجىرلىماق، قالايمىقان سۆزلىمەك.

«قَطَعَ الْجَالِسُونَ الصَّمْتَ بِبَعْضِ الدَّرْدَشَةِ»: سورۇندىكىلەر ئانچە ـ مۇنچە پاراڭ بىلەن جىمجىتلىقنى بۇزدى.

دُرْدِيٌّ: دوغ، ساقمىدا، قالدۇق، تىرىپ.

دَرَّ يَدُرُّ و يَدِرُّ دَرًّا الْحَلِيبُ أَوِ الدَّمْعُ أَوِ الْبَوْلُ أَوِ الْعَرَقُ: سۈت، ياش، پىشاپ ۋە تەر قاتارلىقلار كۆپەيدى، كۆپلەپ چىقتى.

«دَرَّ الْمَشْرُوعُ أَرْبَاحًا وَفِيرَةً عَلَى أَصْحَابِهِ»: پىلان ئىگىلىرىگە كۆپ پايدا ئېلىپ كەلدى.

دَرَّ الضَّرْعُ: سۈت يېلىنغا پاتماي ئاقتى.

دَرَّ الْعِرْقُ: تومۇرکۆپتى.

دَرَّ الشَّخْصُ بِمَا عِنْدَهُ: يېنىدىكى ھەممىنى چىقاردى.

دَرَّتِ السَّمَاءُ بِالْمَطَرِ: يامغۇر قۇيۇۋەتتى.

دَرَّتِ الدُّنْيَا عَلَى أَهْلِهَا: مولچىلىق بولدى، بايلاشقىلىق بولدى.

دَرٌّ: سۈت.

لِلّٰهِ دَرُّهُ أَو دِرُّهُ: ئەجەب ياخشى ـ ھە! نېمىدېگەن بەلەن ـ ھە! ئۇنىڭ تەلىيى ئاللاھدىن كەلدى، نېمىدېگەن ياخشى.

لِلّٰهِ دَرُّ عُلَمَاءِ الدِّينِ...: ئىسلام ئالىملىرى نېمىدېگەن ياخشى.

دَرَّ دَرُّه: نېمىدېگەن بەلەن، ياخشىلىق كۆپ بولدى.

لَادَرَّ دَرُّه: قۇرۇپ كەتسۇن، يالجىمىسۇن.

دُرٌّ ج دُرَرٌ و دُرَّاتٌ: گۆھەر، مەرۋايىت، دۇر، ياقۇت.

دَرَّاجَةٌ ج دَرَّاجَاتٌ: ۋېلىسىپىت.

«كُلُّ وَاحِدٍ هُنَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَرْكَبَ الدَّرَّاجَةَ»: بۇ يەردە ھەر بىر ئادەم ۋېلىسىپىت مىنەلەيدۇ.

دَرَّاجَةٌ نَارِيَّةٌ أَوْ بُخَارِيَّةٌ: موتسىكلىت.

دَرَّاجَةُ الْأَطْفَالِ: بالىلار ۋېلىسىپىتى، بالىلارغا مېڭىشنى ئۆگىتىدىغان ھارۋا.

دُرَّاجٌ ج دَرَارِيجُ: قۇر.

اَلدَّرَّاسُ: ئالىم، تەتقىقاتچى؛ تولۇق (خامان تەپكۈچ)

دَرَّاسَةٌ ج دَرَّاسَاتٌ: خامان تېپىش ماشىنىسى.

دَرَّاسَةُ حَصَّادَةٌ: كومبايىن.

دَرَّاعَةٌ: برونىك ئاپتوموبىل.

دُرَّاعَةٌ ج دَرَارِيعُ: كوپتا.

دَرَّاقٌ دُرَّاقِنُ. دَرَّاقِنُ: شاپتۇل.

دَرَّامٌ: كىرپە.

دَرَّبَ يُدَرِّبُ تَدْرِيبًا: مەشىق قىلدى.

دَرَّبَهُ عَلَى الشَّيْءِ: ئۇنى مەشىق قىلدۇردى، مەلۇم نەرسىگە كۆندۈردى.

دَرَّبَ الْجُنْدِيُّ: ئەسكەر ئۇرۇش مەيدانىدا چىداملىق كۆرسەتتى.

«دَرَّبَ الْبَازِيَ عَلَى الصَّيْدِ»: قارچۇغىنى ئوۋغا كۆندۈردى.

دُرَّةٌ ج دُرَرٌ: گۆھەر، مەرۋايىت.

دُرَّةٌ يَتِيمَةٌ: يېگانە گۆھەر.

دِرَّةٌ ج دِرَرٌ: قامچا، دەررە؛ سوت.

دَرَّجَ يُدَرِّسُ تَدْرِيجًا الْمَوْضِعَ: جايىنى پەلەمپەي قىلىۋالدى.

دَرَّجَ الشَّخْصَ إِلَى الْأَمْرِ: قەدەممۇ قەدەم قىلدۇردى.

دَرَّجَ الْمَرِيضَ: كېسەلنى ئاز - ئازدىن ئوزۇقلاندۇردى.

دَرَّسَ يُدَرِّسُ تَدْرِيسًا الْكِتَابَ: ئۆگەتتى، بىلدۈردى، تەلىم بەردى.

دَرَّسَهُ الْحَوَادِثُ: ھادىسىلەر ئۇنى چېنىقتۇردى، تەجرىبىگە ئىگە قىلدى.

«تُدَرَّسُ اللُّغَةُ الْإِنْكِلِيزِيَّةُ مِنَ الصَّفِّ الثَّالِثِ الْإِبْتِدَائِيِّ»: باشلانغۇچ 3 - سىنىپتىن تارتىپ ئىنگلىز تىلى ئوقۇلىدۇ.

دَرَّعَ يُدَرِّعُ تَدْرِيعًا الْجُنْدِيَّ: ئەسكەرگە ساۋۇت كىيگۈزدى.

دَرَّعَتِ الْمَرْأَةُ: ئايالغا كۆڭلەك كىيگۈزدى.

دَرَّكَ يُدَرِّكُ تَدْرِيكًا الْمَطَرُ: يامغۇر توختىماي ياغدى.

دَرَّمَ يُدَرِّمُ تَدْرِيمًا أَطَافِيرَهُ: تىرناقلىرىنى ياسىدى.

دَرَّى يُدَرِّي تَدْرِيَةً بِكَذَا: بىلدۈردى، دوكلات قىلدى، ئۇقتۇردى.

دُرِّيٌّ: پارقىراپ تۇرىدىغان، نۇر چېچىپ تۇرىدىغان، گۆھەردەك، شانلىق، پارلاق، نۇرلۇق.

كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ: يورۇق يۇلتۇز، چولپان.

«اَلزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ» «قۇرئان»: شىشە گويا نۇرلۇق يۇلتۇزدۇر، چىراغ مۇبارەك زەيتۇن دەرىخىنىڭ (يېغى) بىلەن يورۇتۇلغان.

دَرَزَ يَدْرُزُ دَرْزًا: ئىنچىكە تىكتى.

دَرَزَ الْجَرِيحُ الْجُرْحَ: تاشقى كېسەللەر دوختۇرى يارا ئېغىزىنى تىكتى.

دَرْزٌ ج دُرُوزٌ: تىكىدىغان جاي، چاك.

دَرْزَةٌ: شىرىق، تىكىش ئارىلىقى، يېڭە ئارىلىقى.

دُرْزِيٌّ: رادىئاكتىپلىق كىرىستال.

دَرَسَ يَدْرُسُ دَرْسًا الرَّسْمَ: رەسىمنى قىرىۋەتتى، ئۆچۈرۈۋەتتى، سۈرتىۋەتتى، ئېرتىۋەتتى.

دَرَسَ يَدْرُسُ دَرْسًا و دُرُوسًا الثَّوْبَ: كىيىم ئەسكىرەپ كەتتى.

دَرَسَ يَدْرُسُ دَرْسًا وَدِرَاسَةً الْعِلْمَ: ئىلىم ئۆگەندى، تەتقىق قىلدى.

«أَمْ لَكُمْ فِيهِ تَدْرُسُونَ» «قۇرئان»: ياكى سىلەردە

(ئاسماندىن نازىل بولغاندىن) بىر كىتاب بولۇپ ، ئۇنىڭدىن سىلەرگە (قىيامەت كۈنى) خالىغىنىڭلار بار ، دېگەننى ئوقۇدۇڭلارمۇ ؟

دَرَسَ الْحِنْطَةَ: خامان تەپتى.

دَرَسَ الْكِتَابَ: كىتابنى تەكرار قىلدى، مۇزاكىرە قىلدى.

دَرَسَ الْعِلْمَ عَنْ فُلَانٍ : پالانىدىن ئۆگەندى، پالانىدا ئوقىدى.

دَرْسٌ: ئۆچۈرۈۋەتمەك، سۈرتىۋەتمەك؛ ئۆگەنمەك، تەتقىق قىلماق.

دَرْسٌ ج دُرُوسٌ: دەرس، ساۋاق.

دَرِسَ يَدْرَسُ دَرَسًا النَّاقَةُ: تۆگە قېرىلىقتىن چىشى چۈشۈپ كەتتى.

دَرْسٌ ج أَدْرَاسٌ و دَرَسَةٌ ودِرَسَةٌ و دِرْسَانٌ ودُرُوسٌ وأَدْرُسٌ: چاشقان بالىسى؛ ئارسلان؛ كىرپىنىڭ بالىسى؛ توشقان بالىسى، بۆجەن.

دَرْسَاءُ: قېرىلىقتىن چىشى قالمىغان تۆگە.

دَرِعَ يَدْرَعُ دَرْعًاالذَّبِيحَةَ: بوغۇزلانغان مالنى تۆلۈمچە سويدى.

دَرِعَ يَدَهُ: قولىنى چىقىرىۋەتتى، قايرىۋەتتى.

دِرْعٌ ج أَدْرُعٌ وَ دُرُوعٌ: ساۋۇت.

دِرْعُ مَفَاعِلَ: رادىئاكتىپ نۇردىن ياكى گازدىن مۇداپىئەلىنىش كىيىمى.

دِرْعٌ ج أَدْرَاعٌ: ئايالچە كۆڭلەك.

دَرَقَةٌ ج دَرَقَاتٌ: قانات.

دَرَقَةُ الْبَابِ: ئىشىكنىڭ قانىتى.

دَرَقَةُ الشُّبَّاكِ: دېرىزىنىڭ قانىتى.

دَرْفَلَ يُدَرْفِلُ دَرْفَلَةً الْمَعْدَنَ: مەدەننى شەكىلگە كىرگۈزدى.

دَرَقَ يَدْرُقُ دَرْقًا: تېز ماڭدى.

دَرَقَ الشَّيْءَ: يۇمشاتتى، ھەيدەلدى.

اَلدَّرْقَاءُ: بۇلۇت.

دَرَقَةٌ ج دَرَقٌ و دَرَقَاتٌ: قالقان، قاپ (بىر قىسىم ھايۋانلارنىڭ تېرىسىنىڭ سىرتىدا بولىدىغان نېپىز قاپ)

دَرَقِيُّ الشَّكْلِ: قالقان شەكىللىك.

اَلْغَضْرُوفُ الدَّرَقِيُّ: قالقانسىمان كۆمۈرچەك.

اَلْغُدَةُ الدَّرَقِيَّةُ: قالقان بەز.

دَرَكٌ: يېتىشۇالماق؛ مەسئۇلىيەت.

«لَاتَخَافُ دَرَكًا وَلَاتَخْشَى» (قرآن) : پىرئەۋنىنىڭ ئارقاڭدىن قوغلاپ يېتىشۇېلىشىدىن قورقمىغىن، دېڭىزغا غەرق بولۇپ كېتىشىڭدىنمۇ قورقمىغىن.

دَرْكٌ ج أَدْرَاكٌ: يېتىشۇالماق؛ تۆۋى، تېگى.

«اِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِى الدَّرْكِ الْاَسْفَلِ مِنَ النَّارِ»

(قرآن) : مۇناپىقلار چوقۇم دوزاخنىڭ ئەڭ ئاستىنقى قەۋىتىگە (يەنى قەئرىگە) تاشلىنىدۇ.

«أَعُوذُبِكَ مِنْ دَرْكِ الشَّقَاءِ» (حديث) : ساڭا سىغىنىپ بەختسىزلىكتە قېلىشىمدىن پاناھ تىلەيمەن.

رِجَالُ الدَّرْكِ: ساقچىلار.

دَرْكُ الْخَفِيرِ أَوِ الْبُولِيسِ: ساقچىلار.

دَرَكَةٌ ج دَرَكَاتٌ: تۆۋەن، تۆۋەن دەرىجە؛ دەرىجە، قەۋەت، پەلەمپەي.

«اَلْجَنَّةُ دَرَجَاتٌ وَالنَّارُ دَرَكَاتٌ» : جەننەتنىڭ يۇقىرى دەرىجىلىرى بولىدۇ، دوزاخنىڭ تۆۋەن دەرىجىلىرى بولىدۇ.

دَرِمَ يَدْرَمُ دَرْمًا و دَرَمَانًا و دَرَامَةً الْقُنْفُذُ أَوِ الْأَرْنَبُ: كىرپە ياكى توشقان تېز - تېز ماڭدى.

دَرَمَتِ الدَّابَّةُ: ھايۋان ئۆمىلىدى.

دَرَمَتِ الْأَسْنَانُ: چىشلار چۈشۈپ كەتتى.

دَرْمَاءُ: قىزىل پاپراقلىق ئۆسۈملۈك.

دَرِمَةٌ: توشقان؛ ساۋۇت.

دَرْمَقٌ: يۇمشاق ئۇن.

دَرْمَكٌ: يۇمشاق ئۇن.

دَرِنَ يَدْرَنُ دَرْنًا الثَّوْبُ أَوِ الْجِلْدُ: كىيىم ياكى تېرە كىر بولدى، كىرلەشتى.

دَرِنَ يَدْرَنُ دَرَنًا الشَّخْصُ: تۇبىركىلىۋز بولۇپ قالدى.

دَرَنٌ ج أَدْرَانٌ: كىر، توڭرا.

«تُذْهِبُ الْخَطَايَا كَمَايُذْهِبُ الْمَاءُ الدَّرَنَ» «حديث»: خۇددى سۇ كىرنى تازىلاپ چىقىرىۋەتكەندەك خاتالىقنى يوققا چىقىرىدۇ.

اَلدَّرَنُ الرِّقَوِيُّ: سىل، ئۆپكە تۇبىركىلىۋز.

دَرِنٌ ج دَرِنُونَ: كىر ئادەم؛ تۇبىركىلىۋز بىلەن ئاغرىغان ئادەم.

دَرَنِيٌّ: سىل، ئۆپكە تۇبىركىلىۋزى.

دَرَهَ يَدْرَهُ دَرْهًا عَلَى الْقَوْمِ: ئالدىغا چىقتى، ھۇجۇم قىلدى.

دَرَهَ لِلْقَوْمِ أَو عَنْهُمْ: مۇداپىئە قىلدى.

اَلدِّرْهَامُ: دىرھەم، تەڭگە.

دِرْهَمٌ ج دَرَاهِمُ: دىرھەم، تەڭگە، قەدىمكى كۈمۈش پۇل (بىر دىرھەم 3.12 گرام ئىغىر-لىقتا تەڭ)

«وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ» «قۇرئان»: ئۇلار يۈسۈپنى ساناقلىق بىر قانچە تەڭگىگە ئەرزان باھادا سېتىۋەتتى.

دَرَاهِمُ مَعْدُودَاتٌ: بىر قانچە تەڭگە.

دِرْوَاسٌ ج دَرَاوِيسُ: ئوۋ ئېتى.

دَرُورٌ: سۈتلۈك تۆگە.

دُرُوسٌ: ئۆچۈرۈۋەتمەك، سۈرتىۋەتمەك؛ دەرس، ساۋاق؛ ئۆگەنمەك، تەتقىق قىلماق.

دَرْوِيْشٌ ج دَرَاوِيْشُ: زاھىت، دۇنيا ئىشلىرىدىن قول ئۈزگەن ئادەم.

دَرَى يَدْرِي دِرَايَةً و دَرْيًا وَدِرَايَةً الْأَمْرَ: بىلدى، توندى.

«دَرَيْتُ الْخَبَرَ صَحِيحًا»: مەن خەۋەرنى توغرا دەپ بىلدىم.

اَلدِّرْيَاقُ: تىرياق.

دَرِيئَةٌ: سان؛ قارا.

دَرِيرٌ: تىز ئۇلاق، سېمىز ئۇلاق؛ يورۇق.

دَرِيْسٌ: قۇرۇق بېدە، قۇرۇق ئوت ـ چۆپ.

دَرِيْسَةٌ: ربمونت قىلىش گۇرۇپپىسى.

عُمَّالُ الدَّرِيسَةِ: تۇمۇر يول ياساش ئىشچىلىرى.

اَلدَّرِيمُ: خام سېمىز يىگىت.

دَرِيْنٌ: چىرىپ كەتكەن ئوت ـ خەشەك؛ كونا كىيىم؛ كەڭرى.

أُمُّ دَرِينٍ: بولۇمسىز يەر، ھوسۇلسىز يەر، قاقاس يەر.

دُرَيْهِمٌ: ئازغىنە پۇل، ئازغىنە تەڭگە.

«لَمْ يَبْقَ فِي جَيْبِي سِوَى دُرَيْهِمَاتٍ قَلِيلَةٍ»: يانچۇقۇمدا تايىنى يوق ئازراق پارچە دىرھەم-لەردىن باشقا (نەرسە) قالمىدى.

دَسَا يَدْسُو دَسْوَةً: كېمەيدى، كىچىكلىدى؛ يولدىن چىقتى؛ بۇزۇلدى؛ يوشۇرۇندى.

دِسَارٌ ج دُسُرٌ و دُسْرٌ: مىخ، كېمىنىڭ تاختىلىرىنى چاتىدىغان چىگە، ئىككى بىسلىق مىخ.

«وَحَمَلْنَاهُ عَلَى ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَّدُسُرٍ» «قۇرئان»: نۇھنى تاختا ۋە مىخلار بىلەن ياسالغان كېمىگە سالدۇق.

دَسْتٌ ج دُسُوتٌ: ئۆينىڭ تۆرىسى؛ ياستۇق؛ كىيىم؛ سەھرا؛ قىر.

دَسْتُ الْوِزَارَةِ: ئىچكى كابىنېت، ئىچكى كابى-نېت يىغىنى، مىنىستىر كېڭىشى.

اَلدَّسْتُ إِلَيَّ: غەلىبە قىلدىم، ئۈستۈڭالدىم.

اَلدَّسْتُ عَلَيَّ: يېڭىلدىم، ئۈستۈرۇپ قويدۇم.

تَرَبَّعَ فِي دِسْتِ سُلْطَةٍ: تەختكە ئولتۇردى.

دُسْتُورٌ ج دَسَاتِيرُ: قانۇن، سىياسىي، تۈزۈلمە؛ ئىجازەت؛ ئىنتىزام.

«يَجِبُ أَنْ يَكُونَ دُسْتُورَكَ فِي الْحَيَاةِ الْإِخْلَاصُ وَالصِّدْقُ»: سېنىڭ ھاياتىڭدىكى دەستۇرۇڭ ئىخلاسمەنلىك ۋە ساداقەتمەنلىك بولۇشى كېرەك.

دُسْتُورِيٌّ: دەستۇرغا مەنسۇپ.

دَسَرَ يَدْسُرُ دَسْرًا: ئىتتەردى، تۈرتتى.

دَسَرَ السَّفِينَةَ: كېمىنى چىگە ئارغامچا، مىخ بىلەن ئوڭلىدى.

دَسَرَهُ بِالرُّمْحِ: نەيزە سانجىدى.

دَسْرَاءُ ج دُسْرٌ: كېمە.

دَسَّ يَدُسُّ دَسًّا الشَّيْءَ: سۇيىقەست ئىشلەتتى، يوشۇردى، مەخپى تۇتتى.

«اَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ» «قرآن»: ياكى ئۇنى توپا ئاستىغا (تىرىك) كۆمەمدۇ؟

دَسَّ نَفْسَهُ بَيْنَ جَمَاعَةٍ: كۆپچىلىك ئارىسىغا سوقۇنۇپ كىرىۋالدى.

دَسَّ أَنْفَهُ: مۇناسىۋەتسىز ئىشقا ئارىلاشتى.

دَسَّ لَهُ: سۇخەنچىلىك قىلدى.

دَسَّ لَهُ السُّمَّ: يوشۇرۇن زەھەر سىلىپ بەردى.

دَسَّ السُّمَّ فِي الدَّسَمِ: سىمىز گۆشكە زەھەر سىلىپ بەردى.

دَسَّاسٌ: سۇيىقەستچى، جاسۇس، پايلاقچى، ھىيلىگەر.

«اَلْعِرْقُ دَسَّاسٌ» «مثل»: ئاتىنىڭ خۇيى بالىغا ئۆتىدۇ.

دَسَّاسَةٌ: قۇملۇقتا ياشايدىغان قىزىل يىلان.

دَسَّسَ يُدَسِّسُ تَدْسِيسًا: سۇيىقەست قىلدى، يوشۇردى، يوشۇرۇن تۇتتى، مەخپى تۇتتى.

دَسَّمَ يُدَسِّمُ تَدْسِيمًا الطَّاهِيَ الطَّعَامَ: ئاشپەز تاماقنى مايلىق قىلىۋەتتى.

دَسَّى يُدَسِّي تَدْسِيَةً الشَّيَّ: يوشۇردى، كەمستتى.

«وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا» «قرآن»: نەپسىنى (كۇفرى ۋە پىسقى ـ فۇجۇر بىلەن) كەمستكەن ئادەم چوقۇم نائۇمىد بولىدۇ.

دَسَعَ يَدْسَعُ دَسْعًا وَ دُسُوعًا: ئىچىنى تولدۇرۇپ قەي قىلدى، قۇستى.

دَسَعَ الشَّيْءَ: ئىتتەردى.

دَسَعَ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

دَسِقَ يَدْسَقُ دَسَقًا الْحَوْضُ: كۆل تولۇپ تېشىپ كەتتى.

دَسْكَرَةٌ ج دَسَاكِرُ: كىچىك مەھەللە، كەنت؛ كافىخانا؛ كىچىك ئاشخانا؛ ئىبادەتخانا.

دَسَمَ يَدْسُمُ و يَدْسِمُ دَسْمًا الْمُضَمِّدُ الْجُرْحَ: تېڭىقچى يارىنى داكا بىلەن تاڭدى.

دَسَمَ الْبَابَ: ئىشىكنى ياپتى.

دَسَمَ الْمَطَرُ الْأَرْضَ: يامغۇر يەرنى ھۆل قىلىۋەتتى.

دَسَمَ الْأَثَرَ اَوِ الرَّسْمَ: ئەسەر ياكى رەسىم ئۇچۇپ كەتتى، يوقالدى.

دَسِمَ يَدْسَمُ دَسَمًا و دِسَامَةً الطَّعَامُ: تاماق مايلىق بولدى.

«كَثْرَةُ الدَّسَمِ فِي الطَّعَامِ تُرْهِقُ الْمَعِدَةَ»: تاماقتا ماينىڭ كۆپ بولۇشى ئاشقازاننى كاردىن چىقىرىدۇ.

دَسِمَ الشَّيْءُ: كىر بولۇپ كەتتى، توپا رەڭ بولۇپ قالدى.

دَسَمٌ: گۆشنىڭ مېيى، مايى؛ گۆش بىلەن مايى؛ كىر، پاسكىنا.

لَبَنٌ كَامِلُ الدَّسَمِ: قايمىقى ئېلىنمىغان سۈت.

اَلدَّسِمُ ج دُسْمٌ و دُسُمٌ: مايلىق.

دُسُومَةٌ: مايلىق، ياغلىق، سىمىز.

دَسِيسٌ ج دُسُسٌ: ئىشپىيون، جاسۇس؛ ئوتتا پىشۇرۇلغان ، كاۋاپ قىلىنغان.

دَسِيسَةٌ ج دَسَائِسُ: سۇيىقەست، ھىيلە ـ مىكىر، سۇخەنچىلىك.

«يَحُوكُ الْإِسْتِعْمَارُ الدَّسَائِسَ لِتَمْزِيقِ الْأُمَّةِ الْعَرَبِيَّةِ»: ئەرەب مىللىتىنى پارچىلاشتىش ئۈچۈن جاھانگىرلار سۇيىقەست ئىشلەتمەكتە.

دَسِيعَةٌ ج دَسَائِعُ: چوڭ پاشا؛ كۆپ سوۋغا، ھەدىيە؛ ئىسىل زىياپەت؛ كۇچ؛ تەبىئەت؛ ئەخلاق.

دَشَّ يَدُشُّ دَشًّا فِي كَلَامِهِ: ۋالاقشىدى، كۆپ سۆزلىدى.

دَشَّ الْحَبَّ: دانىنى يەنجىدى.

دَشَّ فِي الْمَكَانِ: ... غا سەپەر قىلدى.

دُشٌّ ج أَدْشَاشٌ: دۇش، ۋاننا.

أَعْطَاهُ دُشًّا: ئۇنى ئەيىبلىدى، دۇشكەلىدى.

دَشَّاشٌ: قۇرۇق گەپ قىلغۇچى.

دَشَّرَ يُدَشِّرُ تَدْشِيرًا: ئەزدى، مىجىقىنى چىقىرىۋەتتى؛ ئېلىپ تاشلىدى.

دَشَّنَ يُدَشِّنُ تَدْشِينًا الرَّئِيسُ الْمَشْرُوعَ: رەئىس يار ـ بۇرادەر، يارەمچىلەرنى چاقىرىپ ئىش باشلاش مۇراسىمى ئاچتى.

دَشَّنَ الشَّيْءَ: نەرسىنى بەردى، ئاتا قىلدى؛ ئارزۇ قىلدى.

دَشِيشٌ: يارما، يېرىك تارتىلغان قوناق ياكى بۇغداي يارمىسى.

دَعَا يَدْعُوْ دَعْوَةً دَعْوًا و دُعَاءً إِلَى: چاقىردى، تۇۋلىدى، چىللىدى، دەۋەت قىلدى، تەكلىپ قىلدى.

«دَعَا إِلَى الْإِسْلَامِ»: ئىسلام دىنىغا چاقىردى.

دَعَا يَدْعُوْ دُعَاءً: دۇئا قىلدى، تىلىدى.

«وَإِذَامَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّدَعَانَا» «قرآن»: ئىنسانغا بىرەر زىيان-زەخمەت يەتسە، (ئۇنى دەپئى قىلىشىمىزنى تىلەپ) بىزگە دۇئا قىلىدۇ.

«وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلاً مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا» «قرآن»: ئاللاهقا (يەنى ئاللاهنىڭ تەۋھىدىگە ۋە تائىتىگە) دەۋەت قىلغان، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان ۋە « مەن ھەقىقەتەن مۇسۇلمانلاردىنمەن » دېگەن كىشىدىنمۇ ياخشى سۆزلۈك ئادەم بارمۇ ؟

دَعَاالشَّخْصَ إِلَى وَلِيمَةٍ: تويغا چاقىردى.

«نَدْعُوكَ إِلَى حُضُورِالْحَفْلَةِ الَّتِى سَتُقَامُ يَوْمَ الْأَحَدِ فِى مَعْهَدِنَا»: ئىنستىتۇتىمىزدا يەكشەنبە كۈنى ئۆتكۈزۈلىدىغان مۇراسىمغا سىزنى تەكلىپ قىلىمىز.

دَعَا إِبْنَتَهُ بِفَاطِمَةَ: قىزىغا فاتىمە دەپ ئات قويدى.

دَعَا الشَّخْصَ: ياردەم تىلىدى، ياردەمگە چاقىردى.

«دَعَا الْمُؤَذِّنُ النَّاسَ إِلَى الصَّلَاةِ»: مۇئەززىن كىشىلەرنى نامازغا چاقىردى.

دَعَا لِفُلَانٍ: پالانى ئۈچۈن خەيرلىك تىلىدى، ياخشى تىلەك تىلىدى.

دَعَا اللّٰهَ: ھاجىتىنى ئاللاھتىن تىلىدى ۋە سورىدى، ئاللاھقا دۇئا قىلدى.

دَعَاالْأَمْرَ إِلَى كَذَا: ئىشنى مەلۇم دەرىجىگە ئېلىپ كەلدى.

دَعَا عَلَى فُلَانٍ: بەد دۇئا قىلدى، قارغىدى، لەنەت ئوقىدى.

دُعِيَ فُلَانٌ فَأَجَابَ: قازا قىلدى، ۋاپات بولدى، ئۆلدى.

شَئٌ يَدْعُو إِلَى الْإِعْجَابِ: ھەيران قالدۇرىدىغان ئىش، ھاڭ ـ تاڭ قالدۇرىدىغان ئىش.

دَعَا يَدْعُوْ دَعْوَى: دەۋا قىلدى، ئەرز قىلدى.

دُعَاءٌ ج أَدْعِيَةٌ: دۇئا، چاقىرىق، تەلەپ.

دِعَائِيٌّ: تەشۋىقاتچىلىققا مەنسۇپ.

أُسْلُوبُكَ دِعَائِيٌّ: سېنىڭ ئۇسۇلۇڭ تەشۋىقاتچىلىققا مەنسۇپ.

دُعَابَةٌ: چاقچاق قىلماق، ئويۇن قىلماق.

«زِدْنَا مِنْ دُعَابَاتِكَ اللَّطِيفَةِ»: قىزىق چاقچاقلىرىڭنى يەنە قىلىپ بەرگىن.

«أَنَّهُ كَانَ ذَا دُعَابَةٍ»: ئۇ خوش چاقچاق ئىدى.

دَعَارَةٌ: شاللاقلىق قىلماق، ئەخلاقسىزلىق قىلماق، ئەيش ـ ئىشرەت قىلماق، كەيپ ـ ساپاغا پېرىلمەك.

بَيْتُ الدَّعَارَةِ: پاھىشەخانا.

دِعَامٌ ج دُعُمٌ: تۈۋرۈك، تىرەك.

دِعَامَةٌ ج دَعَائِمُ: تۈۋرۈك، تىرەك.

«كَانَعُمَرُبْنُ الْخَطَّابِدِعَامَةَ الضَّعِيفِ»: ئۆمەر ئىبنى خەتتاب (ئاللاھ ئۇنىڭدىن رازى بولسۇن) ئاجىزلارنىڭ يۆلەنچۇكى ئىدى.

«أَقَامَ دَعَائِمَ الْإِسْلَامِ»: ئىسلامنىڭ تۈۋرۈكىنى تۇرغۇزدى.

دِعَامَةُ السِّلْمِ: شوتىنىڭ غولى.

دِعَامَةُ الْقَوْمِ: ئاقساقال، يېتەكچى، باشلىق، داھى.

دَعَائِمُ الدَّوْلَةِ: دۆلەت رەھبەرلىرى، دۆلەت باشلىقلىرى.

دِعَاوَةٌ: دەۋا، ئەرز، شىكايەت، دېلو، ئەنزە.

دِعَايَةٌ ج دِعَايَاتٌ: تەشۋىقات، ئېلان.

«يَحْتَاجُ الْمَشْرُوعُ الْجَدِيدُإِلَى دِعَايَةٍكَبِيرَةٍ»: يېڭى پىلاننى زور دەرىجىدە تەشۋىق قىلىشقا توغرا كېلىدۇ.

دَعَبَ يَدْعَبُ دَعْبًا وَدَعَابَةً الشَّخْصُ: ئويناشتى، چاقچاق قىلىشتى.

دُعْبُبٌ: ئويۇن، ئويۇنچى؛ ئۇستا ناخشىچى، ياش بالا.

دِعْبِلٌ: پاقىنىك تۇخۇمى؛ كۆچلۈك تۆگە.

الدِّعْبِلَةُ الْقَوِيَّةُ: كۆچلۈك تۆگە.

دُعْبُوبٌ: قارا چۈمۈلە؛ سىيادان؛ ئادەم ماڭغان يول؛ ئەخمەق؛ مۇخەننەس؛ مەسخىرە قىلىنىدىغان ئاجىز ئادەم؛ ئۆزۈن ئات؛ زۇلمەتلىك كېچە.

دَعَةٌ: تىنچلىق، خاتىرجەملىك، راھەت، پاراغەت، كەڭچىلىك، تۇرمۇش پاراۋانلىقى.

دَعَتْ يَدْعُتُ دَعْتًا التُّرَابَ فِي الْأَرْضِ: يەرگە ئۇردى، يەرگە تەپتى.

دَعِثَ يَدْعَثُ دَعَثًا: كېسەل (باشتا) بوشاشتى ۋە تىترەك ئولاشتى.

اَلدَّعْثُ: كېسەلنىڭ باشلىنىشى.

دِعْثٌ ج أَدْعَاثٌ و دَعَاثٌ: ئاداۋەت، ئۆچمەنلىك؛ قالدۇق سۇ.

دَعْثَرَ يُدَعْثِرُ دَعْثَرَةً الرَّجُلَ: يىقىتتى، ھالاك قىلدى.

دَعْثَرَ الْأَرْضَ: يەرنى دەسسىدى.

دَعْثَرَ الْحَوْضَ: كۆلنى بۇزنۇەتتى.

دَعْثَرَ الشَّيْءَ: سۇندۇرىۋەتتى.

دُعْثُرٌ: ئەخمەق.

دُعْثُورٌ ج دَعَاثِيرُ: بۇزۇلغان كۆل، ئورا، ئازگال.

اَلدُّعْثُورُ مِنَ النَّعَمِ: كۆپ چارۋا.

دَعِجَتْ يَدْعَجُ دَعَجًا الْعَيْنُ: شەھلا كۆز بولدى، كۆزى قارا بولدى.

دَعْجَاءُ: ئاينىڭ 28 ـ كېچىسى.

دُعْجَةٌ: شەھلا كۆز ، ئاھۇ كۆز.

دَعْدَعَ يُدَعْدِعُ دَعْدَعَةً الْوِعَاءَ: قاچىنى چايقىدى، سىلكىدى، لىكشىتتى.

دَعْدَعٌ: خۇدا ساقلىدى ئورنىدىن تۇر (يىقىلىپ چۈشكەن ياكى مۇدۇرۇلۇپ چۈشكەن ئادەمگە ئېيتىلىدىغان سۆز).

دَعْدَاعٌ: پاكىنەك، قىسقا.

دَعِرَ يَدْعَرُ وَ دَعَرَ يَدْعَرُ دَعَارَةً الرَّجُلُ: پاسىقلاشتى، يولدىن چىقتى، ئەخلاقى بۇزۇلدى.

دَعَرٌ: شاللاقلىق قىلماق، ئەخلاقسىزلىق قىلماق، ئەيش ـ ئىشرەت قىلماق، كەيپ ـ ساپاغا بېرىلمەك.

دَعِرٌ: شاللاق، پاسىق، بۇزۇق؛ چىرىگەن ياغاچ.

دُعْرٌ: ياغاچ يەيدىغان قۇرت.

دُعَرٌ: ھەمراھلىرىنى ئېيبلەيدىغان خائىن، يامان ئادەم.

دَعَسَ يَدْعَسُ دَعْسًا الْأَرْضَ: يەرنى دەسسىدى.

دَعَسَ الْمَرْأَةَ: ئايالنى خورلىدى.

دَعَسَهُ بِالرُّمْحِ: ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى.

دَعْسٌ: ئىز، يادىكار؛ ئىزى كۆپ يول؛ تۇزلىك يەر.

دَعَسَةٌ: تەكشىلىك، تۇز ـ تەكشى.

دُعْسُوقَةٌ: خانقىز (بىر خىل ھاشارات).

دَعَصَهُ يَدْعَصُ دَعْصًا: ئۇنى ئۇلتۇردى.

دَعَصَهُ بِالرُّمْحِ: نەيزە سانجىدى.

دَعَصَ يَدْعَصُ دُعُوصًا بِرِجْلِهِ: تەپتى.

دِعْصٌ ج أَدْعَاصٌ: قۇم دۆڭسى، قۇم بارخانلىرى.

دِعْصَةٌ ج دِعَصٌ: قۇم دۆڭسى، قۇم بارخانلىرى.

دَعَّ يَدُعُّ دَعًّا الْمُذْنِبَ: گۇناھكارنى قاتتىق سىلكىدى، ئىتتىرىۋەتتى، دۈشكەللىدى.

«أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّيْنِ فَذَلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيْمَ» «قرآن»: «دىنىنى ئىنكار قىلغان ئادەمنى كۆردۈڭمۇ ؟ ئۇ يېتىمنى دۈشكەللەيدىغان ئادەمدۇر...

«يَوْمَ يُدَعُّونَ إِلَى نَارِ جَهَنَّمَ دعًّا» «قرآن»: ئۇ كۈندە ئۇلار دوزاخقا قاتتىق ئىتتىرىلىدۇ.

دَعَّابٌ م دَعَّابَةٌ: ئويۇنچى، چاقچاقچى، ئىشرەتخور.

دَعَّسَ يُدَعِّسُ تَدْعِيسًا الْمَرْأَةَ: ئايالنى خارلىدى.

دَعَّسَهُ بِالرُّمْحِ: نەيزە سانجىدى.

دَعَّمَ يُدَعِّمُ تَدْعِيمًا: كۆچەيتتى، چىڭىتتى.

دَعَقَ يَدْعَقُ دَعْقًا الدَّوَابُّ: ھايۋانلار يەرنى قاتتىق دەسسەپ ئىز قالدۇرۇپ ماڭدى.

دَعَقَ الْفَرَسَ: ئىككى پۇتى بىلەن ئاتنى دېۋىتتى.

دَعَقَ الْمَاءَ: سۇنى ئېتىلدۇرۇپ چىقاردى.

دَعِقَ يَدْعَقُ دَعْقًا الْأَرْضَ: دەسسىدى، قەدەم تاشلىدى.

دَعِقَ الطَّرِيقَ: قاتتىق دەسسەپ ئىز چىقىرۇۋەتتى.

دَعَكَ يَدْعَكُ دَعْكًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۇۋۇلىدى، سۈركىدى، سۈرتىۋەتتى.

دَعَكَ الثَّوْبَ: كىيىمنى ئۇۋۇلىدى.

دَعَكَ الْجِلْدَ: تېرىنى ئۇۋۇلىدى.

دَعَكَ الْمَعْدَنَ بِالتُّرَابِ: مەدەننى توپا بىلەن پارقىراتتى.

دَعَكَ عَدُوَّهُ فِي التُّرَابِ: دۈشمىنىنىڭ يۈزىنى توپىغا مىلىدى.

دَعَكَ الْخَصْمَ: رەقىبىنى بويسۇندۇردى.

دَعِكَ يَدْعَكُ دَعَكًا: ئەخمەق بولدى.

دَعِكٌ: تەرسا، جاھىل.

دُعَكٌ: ئاجىز، ئەخمەق؛ قۇش.

دَعَلَهُ يَدْعَلُ دَعْلًا: ئۇنى ئالدىدى.

دَعْلَجَ يُدَعْلِجُ دَعْلَجَةً: ئالدى ـ كەينىگە ماڭدى.

دَعْلَجَ اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، زۇلمەتلىك بولدى.

دَعْلَجَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇمىلاتتى، دۇملاتتى؛ كۆپ ئالدى.

دَعْلَجَ الْمَاءَ فِي الْحَوْضِ: كۆلگە سۇ توپلىدى.

دَعْلَجَ الشَّيْءُ: رەڭگى خىلمۇ خىل بولدى، رەڭگى ئارىلىشىپ كەتتى.

اَلدَّعْلَجُ: تولدۇرۇلغان ھەمىان، تولدۇرۇلغان يانچۇق؛ كىرىشىپ كەتكەن ئۆسۈملۈك؛ قارىنى يامان؛ بەرنا يىگىت؛ ئېشەك؛ بۆرە؛ قاراڭغۇلۇق.

دَعَمَ يَدْعَمُ دَعْمًا: ياردەم قىلدى، كۈچەيتتى.

«دَعَمَ مُرَشَّحًا فِي الْإِنْتِخَابَاتِ»: سايلامدا، نامزاتقا ياردەم قىلدى.

دَعَمَ الْحَائِطَ: تامغا يۆلەنچۈك قويدى.

دَعَمَ السِّلْعَةَ: پۇلنىڭ بىر قىسمىنى كۆتۈرۈۋەتتى.

«قَرَّرَتِ الْحُكُومَةُ أَنْ تَدْعَمَ بَعْضَ السِّلَعِ الْغِذَائِيَّةِ لِتَخْفِيضِ ثَمَنِهَا»: ھۆكۈمەت باھاسىنى چۈشۈرۈش ئۈچۈن بىرقىسىم يېمەكلىك ـ لەرنىڭ پۇلىنى كۆتۈرۈۋەتتى.

دَعْمٌ: ياردەم.

اَلدَّعْمُ الْعَسْكَرِيُّ: ھەربىي ياردەم.

أَمْوَالُ الدَّعْمِ: ياردەم قىلىنغان پۇل.

«شَجَبَ الدَّعْمَ الْأَمْرِيكِيَّ لِإِسْرَائِيلَ»: ئامبىرـ كىنىڭ ئىسرائىلىيىگە ياردەم بەرگەنلىكىنى ئەيىبلىدى.

دِعْمَةٌ ج دِعَمٌ: تۈۋرۈك، تىرەك.

دَعْمَصَ يُدَعْمِصُ دَعْمَصَةً الْمَاءُ: سۇنىڭ قۇرتى كۆپ بولدى.

اَلدُّعْمُوصُ ج دَعَامِصُ و دَعَامِيصُ: قارا قۇرت.

الدُّعْمِيُّ: ياغاچچى؛ يولىنىڭ كۆپ قىسمى؛ كۆكرىكى ئاق ئات.

دَعْوَةٌ ج دَعَوَاتٌ: دۇئا، تەكلىپ؛ ئىسلام دىنىنى تەشۋىق قىلىش، ئەرز، شىكايەت؛ ئەنزە، دېلو.

«وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيْبٌ أُجِيْبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِي» ‹قرآن›: مېنىڭ بەندىلىرىم سەندىن مەن توغرۇلۇق سورىسا (ئۇلارغا ئېيتقىنكى) ، مەن ھەقىقەتەن ئۇلارغا يېقىنمەن (يەنى ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ، سۆزلىرىنى بىلىپ تۇرىمەن) ، ماڭا دۇئا قىلسا، مەن دۇئا قىلغۇچىنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىمەن.

«لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ» ‹قرآن›: ھەقىقى قىلىنغان دۇئا ئاللاھقا قارىتىلىدۇ.

اَلدَّعْوَةُ الدِّينِيَّةُ: دىنىي دەۋەت، ۋەز ـ نەسىھەت، دىنىي تەشۋىقات.

وَجَّهَ إِلَيْهِ دَعْوَةً: ئۇنى زىيارەتكە چاقىردى.

صَاحِبُ الدَّعْوَةِ: ساھىبخان.

«هُمْ فِي دَعْوَةِ فُلَانٍ»: ئۇلار... نىڭ زىيارىتىدە.

اَلْجَهْرُ بِالدَّعْوَةِ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يوشۇرۇن دەۋەت قىلىشتىن، ئاشكارا دەۋەتكە ئۆتۈشى.

دَعْوَى: تەشەببۇس، تەلەپ؛ دەلىل ـ ئىسپات، كۆز قاراش.

«دَعْوَاهُمْ فِيْهَا سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ

فِيْهَا سَلَامٌ» «قرآن»: ئۇلارنىڭ جەننەتتىكى دۇئاسى: «ئى رەببىمىز، بىز سېنى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمىز» دېيىشتىن ئىبارەت.

دَعْوَى ج **دَعَاوَى**: دەۋا، ئەرز، شىكايەت، دېلو، ئەنزە.

أَقَامَ الدَّعْوَى: ئەرز قىلدى، شىكايەت قىلدى.

رَفَعَ الدَّعْوَى: ئەرز سۇندى.

«رَفَعَ دَعْوَى عَلَى فُلَانٍ»: ئۇ مەلۇم بىراۋ ئۈستىدىن ئەرز سۇندى.

دَوَاعِي الدَّهْرِ: زامانىنىڭ بالايىئاپەتلىرى.

دَعِيْبٌ: ئويۇنچى، چاقچاقچى، ئىشرەتخور.

دَعِيٌّ ج **أَدْعِيَاءُ**: هارامدىن بولغان بالا، تىكاھسىز تۇغۇلغان بالا، ئاسراندى بالا.

«وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ» «قرآن»: سىلەر بالا قىلىۋالغانلارنىمۇ ئاللاھ بالىلىرىڭلارنىڭ ھۆكۈمىدە قىلمىدى.

دُغَامٌ: كاناي يالىلۇغى.

دَغَاوِلُ: مۇسىبەت.

دَغْدَغَ يُدَغْدِغُ دَغْدَغَةً: غىدىقلىدى، قىچىقلىدى، كۆلكىنى كەلتۈردى.

دَغْدَغَ اللُّقْمَةَ: لوقمىنى چىشى بىلەن ئۇششاق چاينىدى.

دَغْدَغَةٌ: قىچىقلىماق، كۆلكىنى كەلتۈرمەك.

دَغَرَ يَدْغَرُ دَغْرًا الرَّجُلُ فِي الْبَيْتِ: كىشى ئۆيگە كىردى.

دَغَرَ فُلَانًا: ئىتتەردى.

دَغَرَ الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: ئارىلاشتۇردى.

دَغِرَ يَدْغَرُ دَغْرًا عَلَى: ھۇجۇم قىلدى، زەربە بەردى.

دَغَشَ يَدْغَشُ دَغْشًا: قاراڭغۇلۇقتا كىردى.

دَغَشَ عَلَيْهِمْ: ھۇجۇم قىلدى.

دَغَشٌ: قاراڭغۇ، قاراڭغۇلۇق.

دَغِصَ يَدْغَصُ دَغْصًا: قورسىقى تويغانلىقتىن يېرىلىپ كېتەي دەپ قالدى؛ غەزەپتىن يېرىلىپ كېتەي دەپ قالدى.

دَغْفَلٌ: پىل بالىسى.

دَغَلَ يَدْغَلُ دَغْلاً الْقَانِصُ: ئوۋچى ئوۋ قىلىش ئۈچۈن يوشۇرۇندى.

دَغَلٌ: چىرىكلىك، بۇزۇقلۇق، ئالدامچىلىق.

دَغَلٌ ج **أَدْغَالٌ**: ئورمانلىق.

«يُصْطَادُ النِّمْرُ مِنْ أَدْغَالِ آسِيَا وَإِفْرِيقِيَا»: يولۋاس ئاسىيا، ئافرىقا ئورمانلىرىدا ئوۋلىنىدۇ.

«سَافَرَ إِلَى أَعْمَاقِ إِفْرِيقِيَا وَتَجَوَّلَ فِي أَدْغَالِهَا»: ئۇ ئافرىقىنىڭ ئورمانلىقلىرىنى سەيلە قىلدى.

دَغَمَ يَدْغَمُ دَغْمًا الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: مەلۇم بىر نەرسىنى بىر نەرسىنىڭ ئىچىگە كىرگۈزدى.

دَغِمَ يَدْغَمُ دَغَمًا الْحَرُّ أَوِ الْبَرْدُ الْقَوْمَ: قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى.

دَغَمٌ: قارامتۇل ئات.

دَغِيشَةٌ: قاراڭغۇ، قاراڭغۇلۇق.

دَفْآنُ م **دَفْأَى**: ئىسسىق؛ مۇلايىم.

دِفَاءٌ: ئوچاق، مەش.

دِفَاءَةٌ: ئىسسىنماق؛ ئىتلىمان.

أُمُّ دَفَارٍ: دۇنيا، بۇ دۇنيا، بالايىئاپەت.

دِفَاعٌ: قوغدانماق، مۇداپىئەدە تۇرماق؛ ئاقلىماق (دەۋادا)

اَلدِّفَاعُ الشَّرْعِيُّ: قانۇنلۇق قوغدىنىش.

اَلدِّفَاعُ الْجَوِّيُّ: ھاۋا مۇداپىئەسى.

اَلدِّفَاعُ عَنْ نَفْسِهِ: ئۆزىنى قوغدىماق.

خَطُّ الدِّفَاعِ: مۇداپىئە لىنىيىسى، قوغدىنىش سىزىقى.

«يُعَدُّ تَمَاسُكُ الْجَبَهَةِ الدَّاخِلِيَّةِ خَطَّ الدِّفَاعِ الْأَوَّلِ لِلْأُمَّةِ»: بىر مىللەت ئۈچۈن ئىچكى سەپنىڭ مۇستەھكەم بولۇشى، ئالدىنقى مۇداپىئە لىنىيىسىنىڭ مۇستەھكەم بولۇشى ھېسابلىنىدۇ.

وَزِيْرُ الدِّفَاعِ: دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرى، مۇداپىئە ۋەزىرى.

دِفَاعِيٌّ: مۇداپىئە خاراكتېرلىك، مۇداپىئە گە مەنسۇپ.

مُعَاهَدَةٌ دِفَاعِيَّةٌ: مۇداپىئە كېلىشىمى، قوغدىنىش كېلىشىمى.

دُفَاقٌ: كەلكۇن، سەل.

دِفَانٌ: كۆمۈلگەن، يوشۇرۇنغان.

مَاءٌ دِفَانٌ: يوشۇرۇنغان سۇ.

دَفَّ يَدُفُّ دَفَاعَةً يَوْمُنَا: كۈنىمىز ئىسسىپ كەتتى.

دَفِئَ يَدْفَأُ دَفَاءً وَدَفْئًا مِنَ الْبَرْدِ: ئىسسىندى.

دِفْءٌ: ئىسسىتىدىغان نەرسە؛ ئىسسىپ كېتىش؛ ئىسسىق.

«أَشْعُرُ بِالدِّفْءِ الْيَومَ»: مەن بۈگۈن ئىسسىق ھېس قىلۋاتىمەن.

«وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَ مَنَافِعُ»

‹قۇرئان›: ئاللاھ چارۋا ـ ماللارنى سىلەرنىڭ مەنپەئەتلىنىشىڭلار ئۈچۈن يارالتتى، ئۇلار بىلەن ئىسسىنىسىلەر، ئۇلاردىن پايدىلىنىسىلەر.

دَفْتَرٌ ج دَفَاتِرُ: دەپتەر، خاتىرە دەپتەر.

دَفْتَرُ التِّلْفُونِ: تېلېفون دەپتىرى.

دَفْتَرُ الدَّوَامِ: يوقلىما دەپتىرى.

دَفْتَرُ الْيَوْمِيَّةِ: كۈندىلىك خاتىرە.

دَفْتَرُ الْخِطَابَاتِ: خەت ـ ئالاقىنى تىزىملاش دەپتىرى.

دَفْتَرُ التَّشْرِيفَاتِ: مېھمانلارنى تىزىملاش دەپتىرى، رويخەت دەپتىرى.

دَفْتَرُ الشُّرُوطِ: توختام دەپتىرى.

دَفْتَرُ الْحِسَابِ: ھېسابات دەپتىرى، بوغالتىرلىق دەپتىرى.

دَفْتَرُ الْمُسَوَّدَةِ: كۈندىلىك ھېسابات دەپتىرى.

دَفْتَرُالْأُسْتَاذِ: باش دەپتەر، تارماق ھېساب.

دَفْتَرُ الصُّنْدُوقِ: كاسسىر دەپتىرى.

دَفْتَرُالشِّيْكَاتِ: چەك دەپتىرى.

دَفَاتِرُ سَوْدَاءُ: قارا تىزىملىك.

مَسْكُ الدَّفَاتِرِ فِي الْمُحَاسَبَةِ: كۈندىلىك ئىشلار خاتىرىسى.

دَفْدَفَ يُدَفْدِفُ دَفْدَفَةً: سىيلاپ ئۆتتى، سىيپاپ ئۆتتى.

دَفَرَ يَدْفَرُ دَفْرًا: پۇراپ قالدى، سېسىق پۇراپ قالدى.

دَفَرَ الرَّجُلَ: ئىتتەردى، دۈشكەللىدى.

دَفَرٌ: سېسىق پۇراق، بەد بۇي.

أُمُّ دَفْرٍ: دۇنيا ، بۇ دۇنيا ؛ بالاينىئاپەت.

دَفِرَةٌ: سېسىقچىلىق، بەد بۇي.

دَفَسَ يَدْفُسُ دَفْسًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يوشۇردى، كۆمدى، دەپنە قىلدى.

دَفَشَ يَدْفُشُ دَفْشًا: ئالغا سىلجىتتى، ئالدىغا ئىتتەردى، ئىلگىرى سۈردى.

دَفَعَ يَدْفَعُ دَفْعًا إِلَى: ئالغا سىلجىتتى، ئىلگىرى سۈردى؛ مەجبۇر قىلدى.

«أَنَّ تَطَوُّرَ الزِّرَاعَةِ سَيَدْفَعُ تَطَوُّرَ الصِّنَاعَةِ»: يېزا ئىگىلىكىنىڭ تەرەققىياتى ۋە سانائەتنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ.

دَفَعَ الْوَدِيعَةَ إِلَى: قايتۇردى.

دَفَعَ رُسُومَ الدِّرَاسَةِ: ئوقۇش راسخوتى تاپشۇردى.

دَفَعَ الْحِسَابَ: پۇلنى بەردى.

دَفَعَ الْحُجَّةَ: پاكىت ئارقىلىق رەت قىلدى.

دَفَعَ خَصْمَهُ: ئىتتەردى، يىراقلاشتۇردى.

دَفَعَ بِهِ إِلَى التَّهْلُكَةِ: ئۇنى ھالاكەتكە ئىتتەردى.

دَفَعَ الثَّمَنَ غَالِيًا: قۇربان بەردى.

دَفَعَ الشَّرَّ عَنْهُ: قوغدىدى.

دَفَعَ إِلَيْهِ الْمَالَ: ئۇنىڭغا مال بەردى.

«فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهِدُوا عَلَيْهِم»

‹قۇرئان›: ئۇلارنىڭ مال ـ مۈلكىنى تاپشۇرۇپ بېرىدىغان چاغدا باشقىلارنى گۇۋاھ قىلىپ قويۇڭلار.

«دَعْنِي أَدْفَعُ عَنْكَ مُوَقَّتًا مَا دُمْتَ لَمْ تَحْمِلْ أَيَّةَ نُقُودٍ مَعَكَ»: يېنىڭدا پۇل بولمىسا مەن ساڭا ۋاقىتلىق پۇل بېرىپ تۇراي.

دَفْعٌ: رەت قىلماق، توسماق؛ بەرمەك؛ تاپشۇرماق؛ قايتۇرماق، چېكىندۈرمەك، چەتكە

قاقماق.

اَلدَّفْعُ الذَّاتِيُّ: ئۆز ئۆزىدىن ھەرىكەتلىنىش، ئىستىخىيىلىك ھەرىكەت.

دَفْعَةٌ ج دَفَعَاتٌ: بىراقلا.

دَفْعَةً وَاحِدَةً: بىردىنلا، بىراقلا، بىر قېتىم.

عَلَى دَفْعَاتٍ: بىر قانچىگە بۆلۈپ، بىرقانچە قېتىم، مۇددەت بويىچە.

دُفْعَةٌ ج دُفَعٌ و دُفْعَاتٌ: قېتىم، دورەم، نۆۋەت، قارار.

«قَدْ تَخَرَّجَ فِي هَذِهِ الدُّفْعَةِ ١٥٢ مِنَ الطُّلَّابِ»: بۇ قارارىدا 152 ئوقۇغۇچى مەكتەپ پۈتتۈردى.

دُفْعَتَانِ: ئىككى قېتىم.

دَفَّ يَدِفُّ دَفًّا الطَّائِرُ بِجَنَاحَيْهِ: قۇش ئۇچۇش ئۈچۈن قانات قاقتى.

دَفَّتْ عَلَيْهِ الْأُمُورُ: ئىش بېسىۋالدى، ئىشلار كۆپەيدى كەتتى.

دَفٌّ ج دُفُوفٌ: يان، يان تەرەپ.

«بَاتَ فُلَانٌ مُؤَرَّقًا يَتَقَلَّبُ عَلَى دَفَّيْهِ»: ئىككى يېنىغا ئۆرۈلۈپ كېچىچە ئۇخلىيالمىدى.

دَفُّ الشَّيْءِ: يېنى، تەرىپى.

دُفٌّ ج دُفُوفٌ: ناغرا، داپ، دۇمباق.

دَفَّاعَةٌ ج دَفَّاعَاتٌ: ئوچاق، مەش.

دَفَّاعَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ: توك ئوچاق.

دَفَّاشٌ: ھەرىكەتلەندۈرگۈچى، ئىلگىرى سۈرگۈچى.

دَفَّانٌ: گۆركار، گۆركولىغۇچى.

دَفَّايَةٌ ج دَفَّايَاتٌ: مەش ئوچاق، ئىسسىنىش ئۈسكۇنىسى.

دَفَّأَ يُدَفِّئُ تَدْفِئَةً الشَّخْصَ: ئىسسىتىدىغان كىيىم كىيگۈزدى.

دَفَّأَ الشَّخْصَ: ئىسسىندۇردى، ئىسسىتتى.

دَفَّةٌ: يان، يان تەرەپ.

دَفَّةُ الْحُكْمِ: ھاكىمىيەت تەرەپ، ھاكىمىيەت.

دَفَّةُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ مۇقاۋىسى.

دَفَّةُ الْبَابِ: ئىشىك قانىتى.

دَفَّةُ الشُّبَّاكِ: دېرىزە قانىتى.

دَفَّةُ الْمَرْكَبِ: رول.

أَدَارَ الدَّفَّةَ: رولنى بۇردى.

مُدِيرُ الدَّفَّةِ: رولچى.

سَيَّرَ دَفَّةَ الْأُمُورِ: ئىشنىڭ يۈرۈشىگە قوماندانلىق قىلدى.

دَفَّقَ يُدَفِّقُ تَدْفِيقًا الرَّجُلُ: ئالدىرىدى.

دَفَقَ يَدْفُقُ دَفْقًا الْمَاءَ: سۇنى تۆكتى، قويدى.

دُفِقَ الْمَاءُ: سۇ تۆكۈلدى.

دِفْقٌ: ئىتتىك، تېز، چاققان.

دُفْقَةٌ ج دُفَقٌ و دُفَقَاتٌ: بىر قېتىم، بىر نۆۋەت، بىر مەررە.

دِفْلٌ: سۆگەت گۈل.

دِفْلِيٌّ: سۆگەت گۈل.

دَفَنَ يَدْفِنُ دَفْنًا الْمَيِّتَ: ئۆلۈكنى كۆمدى، دەپنە قىلدى.

دَفَنَ الْحَدِيثَ: سۆزنى يوشۇردى، مەخپى تۇتتى.

دَفْنٌ: دەپنە قىلماق، كۆممەك، يوشۇرماق.

دَفُوقٌ: ئىتتىك، تېز، چاققان.

دَفِئٌ: ئىسسىق، ئىلمان.

دَفِيئَةٌ ج دَفَائِ: پارنىك.

دَفِينٌ ج دُفَنَاءُ: دەپنە قىلىنغان، كۆمۈلگەن، يوشۇرۇنغان، مەخپى، يوشۇرۇن.

«اَلشَّافِعِيُّ دَفِينُ مِصْرَ»: ئىمام شافېئى مىسىرغا دەپنە قىلىنغان.

دَاءٌ دَفِينٌ: ئېيتقىلى بولمايدىغان كېسەل.

دُمَّلٌ دَفِينٌ: ھوررەك، مونەك.

دَفِينَةٌ ج دَفَائِنُ: خەزىنە، بايلىق، يەر ئاستى بايلىق، كۆمۈلۈپ ياتقان بايلىق؛ مەخپى.

«لَا تُفْصِحْ عَنْ دَفِينَةِ نَفْسِكَ»: سىرتىڭنى ئاشكارىلىما.

دَفِيَّةٌ ج دَفَافِي: پىلاش، خالات.

دُقَاقٌ: ئۇششاق پارچىلار، ئۇۋاقلار.

دَقْدَقَ يُدَقْدِقُ دَقْدَقَةً الْقَوْمُ: قەۋم توۋلاشتى، ۋاراڭ-چۇرۇك قىلدى.

دَقِرَ يَدْقَرُ دَقَرًا الْمَكَانُ: جاي باغچىغا ئايلاندى.

دَقِرَ النَّبَاتُ: ئوت - چۆپ كۆپەيدى.

دَقِرَ مِنَ الطَّعَامِ: تويدى.

اَلدَّقْرُ: بۇك - باراقسان گۈزەل باغچا.

اَلدَّقْرَاءُ مِنَ الْأَرْضِ: سۇلار ئېقىپ تۇرغان يايپىد-شىللىق.

دِقْرَارَةٌ ج دَقَارِيرُ: يامان ئادەت؛ سۇخەنچىلىك، سۇخەنچى، بۇزغۇنچى؛ ئاداۋەت؛ پاكىنەك ئادەم؛ يامان سۆز.

جَاءَ بِالدَّقَارِيرِ: يالغان - ياۋداقنى توقۇدى.

اَلدُّقْرَانُ: باراڭ.

اَلدَّقْرَةُ: گۈزەل باغچا.

اَلدَّقَرَى: گۈزەل باغچا.

دَقِعَ يَدْقَعُ دَقْعًا: تۆۋەن تۇرمۇشقا رازى بولدى، قانائەت قىلدى.

دُقْعَاءُ: توپا.

دَقَّ يَدُقُّ دَقًّا الْقَلْبُ: يۈرەك سوقتى.

دَقَّ الْبَابَ: ئىشىكنى چەكتى.

دَقَّ الْجَرَسَ: قوڭغۇراق چالدى، زىل چالدى.

دَقَّ التِّلْفُونَ: تېلېفون ئۇردى.

دَقَّ النُّقُودَ: تەڭگە سوقتى.

دَقَّ الْمِسْمَارَ: مىق قاقتى.

دَقَّ بِيَدِهِ عَلَى صَدْرِهِ: مەيدىسىگە مۇشتلىدى، مەيدىسىگە ئۇردى.

دَقَّ الْعُنُقَ: كاللىسىنى ئالدى.

دَقَّ عَلَى آلَةٍ مُوسِيقِيَّةٍ: ساز چالدى.

دُقَّ جَرَسُ الْخَطَرِ: خەتەرسىگنالى چېلىندى.

دُقَّ جَرَسُ الْمَدْرَسَةِ: مەكتەپنىڭ زىلى چېلىندى.

دُقَّتْ عُنُقُهُ: ھادىسىگە ئۇچراپ ئۆلدى.

دُقَّتِ السَّاعَةُ: سائەت جىرىڭلىدى، سائەت چىكىلىدى.

دَقٌّ: سوقماق، يانچماق، ئەزمەك؛ (ئىشىكنى) قاقماق، ئۇرماق.

دِقٌّ: ئىنچىكە، نازۇك، ئۇششاق.

حُمَّى الدِّقِّ: ئۆزگىرىشچان قىزىتما.

دَقَّاقٌ م دَقَّاقَةٌ: تۆگمەنچى، تالقانلىغۇچى، تالقان قىلغۇچى، سوققۇچى، ئۇن ساتقۇچى.

دَقَّاقَةُ الْبَابِ: ئىشىك قوڭغۇرىقى.

سَاعَةٌ دَقَّاقَةٌ: قوڭغۇراقلىق سائەت.

دَقَّةٌ ج دَقَّاتٌ: قېقىش، ئۇرۇش، سوقۇش، چېكىش؛ بىر قېتىم ئۇرۇش، بىر قېتىم چېكىش.

دَقَّةٌ بِدَقَّةٍ: بىرگە بىر.

دَقَّاتُ النَّبْضِ: تومۇرنىڭ سوقۇشى.

دِقَّةٌ: ئىنچىكە، سېپتا، نازۇك، زىل.

بِدِقَّةٍ. عَلَى وَجْهِ الدِّقَّةِ: ئىنچىكىلىك بىلەن، دىققەت بىلەن، ئېنىق.

بِالدِّقَّةِ وَ الْإِحْكَامِ: پۇختا، توغرا، ئىنچىكە، تەپسىلىي.

دُقَّةٌ: سوقۇلغان نەرسە، يانچىلغان نەرسە، يۇمشاق، ئۇششاق، تالقان، پاراشوك.

دَقَّقَ يُدَقِّقُ تَدْقِيقًا فِي الْحِسَابِ: ئىنچىكە ھېسابلىدى.

دَقَّقَ فِي الشَّيْءِ: تەھلىل قىلدى، ئىنچىكە قارىدى.

دَقَّقَ الشَّيْءَ: ئىنچىكە قىلدى، ئىنچىكىلىدى.

دَقَلٌ: ناچار خورما، قۇرۇق خورما.

دَقِيقٌ ج أَدِقَّةٌ و أَدِقَّاءُ م دَقِيقَةٌ: نازۇك، ئىنچىكە، نەپىس، ئېپچىل، ئۇششاق، يۇمشاق.

دَقِيقُ الذُّرَّةِ: كۆمە قوناق ئۇنى.

كَيْسُ الدَّقِيقِ: ئۇن خالتىسى.

أَبُو الدَّقِيقِ: كېپىنەك.

اَلْمِعَى الدَّقِيقُ: ئىنچىكە ئۇچەي، ئاچچىق ئۇچەي.

دَقِيقَةٌ ج دَقَائِقُ: زەررە، مالىيكۇلا، ئاتوم؛ مىنۇت.

دُكَاسٌ: مۇگدەك، مۇگدەشكە.

دِكْتَاتُور: مۇستەبىت، ھاكىممۇتلەق، دىكتاتۇرا.

دِكْتَاتُورِيٌّ: ھاكىممۇتلەقلىق، ئىستىبدادلىق.

دِكْتَاتُورِيَّةٌ: دىكتاتۇرلۇق، مۇستەبىتلىك.

دُكْتُورٌ ج دَكَاتِيرُ: دوكتور، دوكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەن ئادەم.

دُكْتُورٌ فِي الْحُقُوقِ: قانۇن دوكتورى.

دُكْتُورٌ فِي الْأَدَبِ: ئەدەبىيات دوكتورى.

دُكْتُورٌ فِي الْعُلُومِ الزِّرَاعِيَّةِ: يېزا ئىگىلىك پەنلىرى دوكتورى.

دُكْتُورَاه م دُكْتُورَاة: دوكتور (ئۇنىۋېرسىتېتلارنىڭ ئەڭ يۇقىرى ئىلمىي ئۇنۋانى)

دُكْتُورَاه فَخْرِيَّةٌ: پەخرىي دوكتور.

دَكْدَاكٌ ج دَكَادِيكُ: قۇملۇق، ئوڭغۇل ـ دوڭغۇل يەر.

دَكْدَكَ يُدَكْدِكُ دَكْدَكَةً الْحُفْرَةَ: ئازگالنى تىندۇردى، تولدۇردى.

دَكْدُكٌ ج دَكَادِكُ: قۇملۇق.

دَكِسَ يَدْكَسُ دَكَسًا: دۆۋىلەشتى.

دَكَسَ يَدْكُسُ دَكْسًا التُّرَابَ: توپا چاچتى.

دَكَسَ الْوِعَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

دَكَشَ يَدْكُشُ دَكْشًا فِي: تېگىشتى، ئالماشتۇردى.

دِكْشٌ: تۆمۈر كۆسەي، ئوت چوخچىلىغۇچ.

دَكَّ يَدُكُّ دَكًّا الْحَائِطَ: تامنى بۇزىۋەتتى، ۋەيران قىلىۋەتتى.

دَكَّ الْأَرْضَ: يەرنى تۆزلىدى.

«كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا» «قرآن»: (ئى غاپىللار، بۇنىڭدىن يېنىكلار) زېمىن ئارقىمۇ ئارقا تەۋرىتىلگەن چاغدا...

«دَكَّ الْأَرْضَ بِالْمِنْدَالَةِ»: قالاق سوقتى، يەرنى قاڭدىدى.

دَكَّ التُّرَابَ: توپىنى قاڭدىدى، بېسىپ تۆزلىۋەتتى.

دَكَّ الطَّرِيقَ بِالْحَصَى: يولغا شېغىل ياتقۇزدى.

دَكَّ الْبُنْدُقِيَّةَ: مىلتىق ئاتتى، مىلتىق ۋە زەمبىرەككە ئوق ـ دورا قاچىلىدى.

دَكٌّ: بۇزماق، ئۆرمەك.

«فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا و خَرَّ مُوسَى صَعِقًا» «قرآن»: پەرۋەردىگارى تاغقا تەجەللى قىلىشى بىلەن تاغنى تۆپتۆز قىلىۋەتتى، مۇسا بىھوش بولۇپ يىقىلدى.

دَكَّاكَةٌ: بىنگىز.

دُكَّانٌ ج دَكَاكِينُ: دۇكان، ماگىزىن، بوتكا.

دَكَّةٌ ج دِكَكٌ: ئوزۇن ئورۇندۇق.

دِكَّةٌ ج دِكَكَةٌ: ئىشتانباغ، تاسما، بەلباغ.

دَكَّكَ يُدَكِّكُ تَدْكِيكًا السَّرَاوِيلَ: ئىشتانغا باغ ئۆتكۈزدى.

دَكَّكَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: نەرسىنى نەرسىگە ئاراللاشتۇردى.

دَكَّلَ يُدَكِّلُ تَدْكِيلاً الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى توپىدا ئېغىر ناتتى.

دَكَّمَ يُدَكِّمُ تَدْكِيمًا الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: نەرسىنى نەرسىگە كىرگۈزدى.

دَكَّنَ يُدَكِّنُ تَدْكِينًا: دۆۋىلەپ قويدى.

دَكَلَ يَدْكُلُ و يَدْكِلُ دَكْلاً الطِّينَ: لاينى قولى بىلەن ئالدى.

دَكَلَ الشَّيْءَ: نەرسىنى دەسسىدى.

دَكَمَ يَدْكُمُ دَكْمًا فِي صَدْرِهِ: مەيدىسىدىن ئىتتەردى، ئىتتىرىۋەتتى.

دَكَمَ أَنْفَهُ أَوْ فَمَهُ: ئېغىزىنى ياكى بۇرنىنى مىجىۋەتتى.

دَكَمَ الشَّيْءَ: نەرسىنى قاقتى؛ بىر ـ بىرىنىڭ ئۈستىگە قويدى.

دَكَمَهُ فِي رَأْسِهِ: ئۈستى.

دَكِنَ يَدْكَنُ دَكَنًا و دُكْنَةً لَوْنُه: ئۇنىڭ رەڭگى قارىغا مايىل بولدى، قوڭۇر بولدى.

دَكَنَ الْمَتَاعَ: يۇك ـ تاقنى دۆۋىلىدى، دۆۋىلەپ قويدى.

دَكِنٌ: قارامتۇل.

دَكْنَةٌ: قارامتۇل، سەل ـ پەل قارا.

دُكْنَةٌ: قارامتۇل، قارىغا مايىل.

دَكِيسَةٌ: توپ.

دَكِيسَةٌ مِنَ النَّاسِ: كىشىلەر توپى.

دَلَا يَدْلُوْ دَلْوًا الدَّلْوَ: قۇدۇقتىن سۇ تارتتى.

دِلَاثٌ ج دُلْثٌ و دُلُثٌ: تېز، چاپسان، چاققان، ئىتتىك.

دِلَاكَةٌ: ئۇۋۇلاش كەسپى.

دَلَالٌ: ناز قىلماق، غىلجىڭلىق قىلماق، نايناق-شىماق.

دَلَالَةٌ: يېتەكلىمەك، باشلىماق.

دَلَالَةٌ ج دَلَائِلُ: ئالامەت، ئىشارەت، بەلگە.

دِلَالَةٌ: چاي پۇلى، تاپان ھەققى، كېلىشتۇرۇش ھەققى.

دُلْبٌ: چىنار دەرىخى؛ ئۇششاق بامبۇك.

دَلَثَ يَدْلِثُ دَلْثًا: كىچىك قەدەم بىلەن تېز ماڭدى.

دَلَجَ يَدْلِجُ دُلُوجًا: (سۇ) چىقاردى.

دَلَجَانٌ: چېكەتكە.

دُلْجَةٌ: پۇتۇن كېچە ياكى كېچىنىڭ ئاخىرىدا يول مېڭىش.

دَلَجَةٌ: كېچىنىڭ ئاخىرقى ۋاقتى.

دَلَحَ يَدْلَحُ دَلْحًا: ئېغىر يۈكنى كۆتۈرۈپ ئاستا ماڭدى.

دَلِخَ يَدْلَخُ دَلَخًا الرَّجُلُ: سەمرىدى.

دَلِخَ الْإِنَاءُ: قاچا لىپمۇ لىق تولدى.

دَلِخٌ: سېمىز ئادەم، پور.

دَلْدَلَ يُدَالْدِلُ دَلْدَلَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى ئاستا قويدى.

دَلْدَلَ رَأْسَهُ: ماڭغان چاغدا بېشىنى لىڭشىتىپ ماڭدى.

دُلْدُلٌ: جەيرە؛ كىرپە؛ چوڭ ئىش.

دُلْدُولٌ ج دَلَادِيلُ: كىرپە.

دُلْدُولَةٌ: قۇلاق ھالقىسى قاتارلىق كىچىك زىننەت بۇيۇملىرى.

دَلَسَ. دُلْسَةٌ: قاراڭغۇ، زۇلمەت؛ ئالدىنماق.

دَلَصَ يَدْلَصُ دَلِيصًا الشَّيْءُ: نەرسە پارقىرىدى.

دَلِصٌ ج دِلَاصٌ: پارقىراق.

دَلَعَ يَدْلَعُ دَلْعًا لِسَانَهُ: تىلىنى چىقاردى.

دَلَفَ يَدْلِفُ دَلْفًا و دَلَفَانًا و دُلُوفًا الشَّيْخُ: قېرى ئادەم قىسقا قەدەم تاشلىدى، قىسقا قەدەم بىلەن ئاستا ماڭدى، ئۇ ئۇششاق چامدام ماڭدى.

دَلَفَ إِلَى: يېقىنلاشتى، يۈزلەندى.

دُلْفِينٌ ج دَلَافِينُ: دېڭىز دېلفىنى.

دَلَقَ يَدْلُقُ دُلُوقًا وَدَلْقًا السَّيْفَ مِنْ غِمْدِهِ: قىلىچنى غىلاپتىن چىقاردى.

دَلَقَ السَّيْفُ: قىلىچ غىلاپتىن چىقىپ كەتتى.

دَلَقَ الْمَاءَ: سۇنى تۆكۈۋەتتى.

دَلَكَ يَدْلُكُ دَلْكًا الشَّيْءَ: ئۇۋۇلىدى.

دَلَكَ السَّيْفَ: قىلىچنى پارقىراتتى.

دَلَكَ الْعُودَ: ئۇۋۇلىدى.

دَلَكَهُ الدَّهْرُ: تۇرمۇش ئۇنى چېنىقتۇردى، پۇشۇر-دى، تەجرىبىلىك قىلدى.

دَلَكَ يَدْلُكُ دُلُوكًا الشَّمْسُ: كۈن چىققان ۋە ئولتۇرغان چاغ.

«أَقِمِ الصَّلَاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ»

«قۇرئان»: (ئى مۇھەممەد!) كۈن قايرىلغان ۋاقىتتىن تارتىپ قاراڭغۇ چۈشكەن ۋاقىتقا قەدەر نامازغا ئوقۇغىن.

دَلَّ يَدُلُّ دَلَالَةً الشَّخْصُ إِلَى ... عَلَيْهِ: ئايان قىلدى، ئاشكارىلىدى، كۆرسەتتى قويدى، كۆرسەتتى، يېتەكلىدى، باشلىدى، يول كۆرسەتتى.

«هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ»

«قۇرئان»: «سىلەرگە مۇسانى ئوبدان باقىدىغان بىر ئائىلىنى كۆرسىتىپ قويايمۇ؟»

«يَدُلُّ التَّارِيخُ عَلَى أَنَّ الشُّعُوبَ سَتَنْتَصِرُ»: تارىخ خەلقلەرنىڭ غەلىبە قىلىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

دَلَّتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ھەركىلىدى، ناز قىلدى،

غىلجىڭلىق قىلدى.

دَلَّتِ الْفَتَاةُ: قىز ئېغىر ـ بېسىق بولدى.

اِمْرَأَةٌ ذَاتُ دَلٍّ: نازىنىن ئايال.

دِلَّاعٌ: تاۋۇز.

دَلَّاكٌ: ئۇۋۇلىغۇچى.

دَلَّالٌ: دەللال، بېدىك، ۋاسىتىچى.

حِرْفَةُ الدَّلَّالِ: ۋاسىتىچىلىق كەسپى، دەللاللىق كەسپى.

أُجْرَةُ الدَّلَّالِ: دەللالنىڭ ھەققى.

دَلَّايَةٌ ج دَلَّايَاتٌ: ئاچقۇچ ئۇتكۈزىدىغان ھالقا.

دَلَّايَةُ الْقِلَادَةِ: ھالقا.

دَلَّايَةُ الْمَفَاتِيحِ: ئاچقۇچ ھالقىسى.

دَلَّسَ يُدَلِّسُ تَدْلِيْسًا الْبَائِعُ عَلَى الْمُشْتَرِي: ساتقۇچى خېرىدارىدىن مالنىڭ ئەيىبىنى يوشۇردى.

دَلَّسَ الْمُحَدِّثُ فِي الْإِسْنَادِ: ھەدىس رىۋايەت قىلغۇچى ھەدىسنى ئۆزى بىۋاسىتە ئاڭلىغان ئادەمنى تىلغا ئالماي، ئۇنىڭدىن يۇقىرىراق رىۋايەت قىلغۇچىدىن ئاڭلىغانلىقىنى دەۋا قىلدى.

دَلَّكَ يُدَلِّكُ تَدْلِيكًا الشَّيْءَ: ئۇۋۇلىدى.

دَلَّكَ الْمَرِيْضَ: كېسەلنىڭ بەدىنىنى ئۇۋۇلىدى.

«دَلَّكَ جِسْمَهُ عِنْدَ الْاِغْتِسَالِ لِيُنَظِّفَ»: تازلىنىشى ئۈچۈن يۇيۇنغاندا بەدىنىنى ئۇۋۇلىدى.

دَلَّلَ يُدَلِّلُ تَدْلِيلاً عَلَى السِّلْعَةِ: مالنى توۋلاپ بازارغا سالدى.

دَلَّلَ عَلَى الْمَسْأَلَةِ: مەسىلىنىڭ دۇرۇسلۇقىغا دەلىل كۆرسەتتى.

دَلَّلَ الطِّفْلَ: كىچىك بالىنى ئەركە چوڭ قىلدى، ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتتى.

دَلَّهُ يُدَلِّهُ تَدْلِيْهًا الْحُبُّ: مۇھەببەت ئوتى ئەقلىنى ئازدۇردى، بىھوش قىلىپ قويدى.

دَلَّى يُدَلِّي تَدْلِيَةً الشَّيْءَ: ساڭگىلاتتى، چۈشۈردى.

«فَدَلَّاهُمَا بِغُرُورٍ» (قرآن): ئالدامچىلىق ئۇسۇللىرى بىلەن ئۇلارنى چۈشۈردى.

«دَلَّى رِجْلَيْهِ مِنَ السَّرِيرِ»: پۇتىنى كارىۋاتتىن ساڭگىلاتتى.

دَلِمَ يَدْلَمُ دَلَمًا الشَّيْءُ: قارىيىپ كەتتى.

دَلِمَتِ الشَّفَةُ: لەۋ بوشىشىپ كەتتى، ساڭگىلاپ كەتتى.

دُلَمٌ: پىل.

دَلْمَاءُ: قەمەرىيە ئىينەكنىڭ ئاخىرقى كېچىسى.

دُلْمَةٌ: پىل رەڭ.

اَلدِّلْمِسُ: مۇسىبەت.

دَلِهَ يَدْلَهُ دَلَهًا الشَّخْصُ: تېڭىرقاپ قالدى.

دَلْهَمٌ: بۆرە؛ قاراڭغۇلۇق؛ ئاشقى بىقارار.

دِلْهَمٌ: جۈرئەتلىك؛ يولۋاس.

دَلْوٌ ج دِلَاءٌ وَ أَدْلٍ: چېلەك، سوغا.

«وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَى دَلْوَهُ» «قرآن»: بۇ يەردىن بىر كارۋان ئۆتتى، ئۇلار سۇچىسىنى (سۇ ئېلىپ كېلىشكە) ئەۋەتتى ، ئۇ سوغىسىنى قۇدۇققا تاشلىدى.

بُرْجُ الدَّلْوِ: دەلۋە بۈرجى (ئاسمان بۈرجلىرىدىن بىرى)

دَلُوخٌ: سېمىز، بولۇق چوڭ خورما دەرىخى.

دَلُوخٌ ج دُلَّخٌ و دَوَالِخُ: سېمىز ئادەم، پوپۇر.

دَلُوعٌ: چوڭ يول؛ كارۋانىنىڭ ئالدىدا ماڭىدىغان تۆگە.

دَلُوقٌ: قىلىچ چىقارغۇچى؛ قاتتىق.

اَلدَّلُوقُ مِنَ الثَّوْقِ: يېشى چوڭلۇقىدىن چىشى سۈنۈپ كەتكەن تۆگە.

دَلُوكٌ: سۈرتىلىدىغان نەرسە.

دَلِيَ يَدْلَى دَلْيًا: تېڭىرقاپ قالدى، ھاڭ ـ تاڭ قالدى.

دَلِيَ لَهُ: كەيتەر بولدى.

دَلِيكٌ ج دُلُكٌ: تەجرىبىلىك ئادەم؛ چاك ـ توزان.

دَلِيلٌ ج أَدِلَّةٌ: پاكىت، دەلىل ـ ئىسپات، ھۇججەت.

«ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلاً» (قرآن):

ئاندىن قۇياشنى سايىگە دەلىل قىلدۇق.

أَقَامَ الدَّلِيلَ: پاكىت كۆرسەتتى، ئىسپاتنامە كۆرسەتتى.

دَلِيلٌ ظَرْفِيٌّ: ۋاستىلىق ئىسپات.

دَلِيلُ الْهَاتِفِ: تېلېفون دەپتىرى.

دَلِيلٌ ج **أَدِلَّةٌ:** سايامەتچىلەرگە يول باشلىغۇچى.

«يَعْمَلُ دَلِيلاً فِي وِزَارَةِ السِّيَاحَةِ»: سايامەت مۇنتىزىلىكىدە يول باشلىغۇچى بولۇپ ئىشلەيدۇ.

دَلِيلَةٌ ج **دَلَائِلُ:** ئوچۇق يول، روشەن يول.

دَمٌ ج **دِمَاءٌ:** قان.

«نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ» ‹قرآن›: سىلەرنى چاھار پايلارنىڭ قارنىدىكى مايا ق - تېزەكتىن ۋە قاندىن ئايرىلىپ چىققان پاكىز ۋە تەملىك سۈت بىلەن سۇغىرىمىز.

«حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ» ‹قرآن›: سىلەرگە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋان، قان، چوشقا گۆشى... ھارام قىلىندى.

فَقْرُ الدَّمِ: قان ئازلىق كېسىلى، كەم قانلىق كېسىلى.

ثَقِيلُ الدَّمِ: سۇس، بوشاڭ، لىقتاسما؛ يېقىمسىز.

خَفِيفُ الدَّمِ: تېتىك، چاققان، چەبدەس، خۇش چاقچاق، خۇش خۇي.

عَلَيْهِ دَمٌ: پەرزدىكى نۇقسانىنى تولۇقلاش ئۈچۈن قىلىدىغان قۇربانلىق.

قَرَابَةُ الدَّمِ: تۇغقانچىلىق.

مِنْ دَمٍ وَاحِدٍ: قېرىنداشلىق، قانداشلىق.

اِتِّصَالُ دَمٍ: ئۇرۇقداش، تۇغقان.

فَصِيلَةُ الدَّمِ: قان گۇرۇپپىسى.

زُمْرَةُ الدَّمِ: قان تۈرى.

مَجْمُوعَةُ الدَّمِ: قان تۈرى.

دَمُهُ أَزْرَقُ: ئاق سۆڭەك.

«لَا يُلَائِمُ دَمُهُ دَمِي»: ئۇنىڭ بىلەن كېلىشەلمەيمەن، بىرلىككە كېلەلمەيمەن.

دَمُهُ بَارِدٌ: نومۇسسىز، شەرمەندە، يۈزى قېلىن.

بَنْكُ الدَّمِ: قان ئىسكىلاتى.

طَالَبَ بِدَمِهِ: قىساس تەلەپ قىلدى.

أَهْدَرَ دَمَهُ: ئۆلۈمگە بۇيرۇدى.

وَلِيُّ الدَّمِ: ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ تۇغقىنى، زىيادە كەشلىككە ئۇچرىغۇچىنىڭ ئىگىسى، زىيادە كەشلىككە ئۇچرىغۇچىنىڭ بۇزاستە تۇغقىنى.

دَمَاثَةٌ: سىلىقلىق، مۇلايىملىق، نازاكەتلىك.

دَمَاثَةُ الْأَخْلَاقِ: خۇش ئەخلاق، خۇش پېئىل، خۇش پىنچىم.

دَمَارٌ: خاراب، ۋەيران.

«خَلَّفَ الزِّلْزَالُ وَرَاءَهُ الْخَرَابَ وَالدَّمَارَ»: يەر تەۋرەش خارابلىق ۋە ۋەيرانچىلىقلارنى قالدۇردى.

حَلَّ بِهِ الدَّمَارُ: ۋەيران بولدى، ھالاك بولدى.

دِمَاسٌ: يوپۇق، كىرلىك؛ تۇزاق، قاپقاق.

دِمَاغٌ ج **أَدْمِغَةٌ:** مېڭە، كاللا؛ ئەقىل؛ باش؛ پاراسەت، زېھىن؛ باشنىڭ قېتىقى.

نَزَفَ فِي الدِّمَاغِ: مېڭىگە قان چۈشتى.

دَمَالٌ: ئوغۇت.

اَلدُّمَالِقُ: يۇمۇلاق سىلىق تاش، (ھايۋاننىڭ) تۇۋۇقى قاتارلىقلار.

دَمَامٌ: سىر، مايى، بوياق، لاك.

دَمَامُ الْوَجْهِ: ئەڭلىك، لەۋ سۇرۇخ.

دَمَامَةٌ: سەتلىك، كۆرۈمسىز، قەبىھلىك، بەتبەشىرلىك.

دَمَانٌ: قىغ، ئوغۇت.

خُضْرَةُ الدَّمَانِ. خَضْرَاءُ الدَّمَانِ: گەندە دۆڭسىگە ئۇنگەن پىشىل ئوت (نەسەبى تۇۋەن ئائىلىدىن كېلىپ چىققان گۈزەل ئايال) دىن كىنايە.

دُمَانٌ: رول.

دَمُثَ يَدْمُثُ دَمَاثَةً: ياخشى بولدى، ئىللىق بولدى، مۇلايىم بولدى.

دَمُثَتْ أَخْلَاقُهُ: ئەخلاقلىق بولدى.

دَمِثٌ ج دَمِثُونَ: سىلىق، مۇلايىم، ئىللىق، يۇمشاق، ئەۋرىشىم.

«دَمِثٌ لَيْسَ بِالْجَافِي» ‹حَدِيث›: ئۇ مۇلايىم بولۇپ، قوپال ئەمەس.

اَلدَّمْثَاءُ: يۇمشاق يەر، پوپاك يەر.

دَمَجَ يَدْمُجُ دُمُوجًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، قاراڭغۇ بولدى.

دَمَجَ الشَّيْءُ فِي كَذَا: نەرسە بىرلىشىپ كەتتى، بىرلەشتى، قوشۇلدى، ئۆيۈشتى، بىرىكتى، كىرىشىپ كەتتى، تۇز بولدى.

دَمَجَ الشَّعْرَ: چاچنى ئۆردى.

دَمَخَ يَدْمَخُ دَمْخًا: ئۆرلىدى، يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

دَمْدَمَ يُدَمْدِمُ دَمْدَمَةً عَلَى: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى، چېچىلدى.

دَمْدَمَ عَلَى الْقَوْمِ: ھالاك قىلدى.

«فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْبِهِمْ فَسَوَّاهَا» ‹قرآن›: گۇناھى تۈپەيلىدىن ئاللاھ ئۇلارنى تەلتۆكۈس ھالاك قىلدى.

دَمَرَيَدْمُرُدُمُورًاودَمَارًا: ھالاك بولدى، يوقالدى.

دَمَسَ يَدْمُسُ دَمْسًا وَدُمُوسًا الظَّلَامُ: قاتتىق قاراڭغۇلاشتى، قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

دَمَسَ الشَّيْءَ: قاپلىدى، يوشۇردى، كۆمدى.

دِمْسٌ: شاخار، داشقال.

دَمَصَ يَدْمُصُ دَمْصًا: ئالدىرىدى، تېز بولدى.

دَمَصَتِ الدَّجَاجُ الْبَيْضَ: مېكىيان تۇخۇم باستى.

دَمِصَ يَدْمَصُ دَمَصًا رَأْسُهُ: چېچى چۈشۈپ كەتتى.

دَمَعَ يَدْمَعُ دَمْعًا و دَمَعَانًا الْمَطَرُ: يامغۇر ئاقتى.

دَمَعَتِ الْعَيْنُ: كۆز ياشاڭغىرىدى، كۆزگە ياش كەلدى.

دَمَعَتِ السَّحَابَةُ: يامغۇر ياغدى.

دَمِعَ يَدْمَعُ دَمَعًا و دَمَعَانًا الْعَيْنُ: كۆز يېشى ئاقتى.

دَمَعَ الْإِنَاءُ: قاچا تولۇپ تېشىپ كەتتى.

دَمَعَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر تامچىدى، يامغۇر ياغدى.

دَمْعٌ ج دُمُوعٌ و أَدْمُعٌ: ياش، كۆز يېشى.

«وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَى أَعْيُنَهُم تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ» ‹قرآن›: ئۇلار پەيغەمبەرگە نازىل قىلىنغان قۇرئاننى ئاڭلىغان چاغلىردا ھەقىقەتنى تونۇغانلىقلىردىن كۆزلىردىن ياش قۇيۇلغانلىقىنى كۆرسەن.

دُمُوعُ الرِّيَاءِ: يالغان ياش، كىشى كۆرسۇن دەپ تۆككەن ياش.

«ذَرَفَ دُمُوعًا حَرَّى»: ئىسسىق ياش تۆكتى.

دَمِعٌ: يىغلاڭغۇ.

دَمْعَانُ: تولغان، تاشقان.

قَدَحٌ دَمْعَانُ: تولغان قەدەھ.

دَمْعَةٌ: بىر تامچە ياش.

دِمْعَةٌ: شورپا.

قُنْبُلَةٌ دَمْعِيَّةٌ: ياش ئاققۇزىدىغان بومبا.

دَمَغَ يَدْمُغُ و يَدْمَغُ دَمْغًا الْحَقُّ الْبَاطِلَ: ھەق باتىل ئۈستىدىن غالىب كەلدى.

«بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ» ‹قرآن›: بىز ھەق ئارقىلىق باتىلغا ھۇجۇم قىلىمىز، ھەق باتىلنى يوقىتىدۇ.

دَمَغَ الْمَعْدِنَ أَوِ الْوَرَقَةَ: مەدەنگە ياكى قەغەزگە مۆھۈر باستى، تامغا باستى، بەلگە سالدى.

دَمَغَةٌ: ئۇنىڭ بېشىنى دىمىغىچە يېرىۋەتتى.

دَمْغَةٌ ج دَمَغَاتٌ: تامغا، مۆھۈر، بەلگە.

دَمْغَةُ الْمَسْكُوكَاتِ: ھۆكۈمەت تەرەپتىن مەدەنگە (كان) ئۇنىڭ ئېغىرلىقىنى، دەرىجىسىنى ئۆلچەپ قويۇلغان بەلگە.

دَمَقَ يَدْمُقُ دَمُوقًا: بېسىپ كىردى، ھۇجۇم قىلىپ كىردى.

دَمَقَ يَدْمُقُ و يَدْمِقُ دَمْقًا الشَّيْءَ: ئوغرىلىدى.

دَمَقَ فَاهُ: چىشىنى چۈشۈرىۋەتتى.

دَمَقٌ: شۇبرغان، جۇدۇن.

اَلدِّمْقَاسُ: تاۋار - دۇردۇن، گۇللۇك تاۋار، ئاق تاۋار.

دِمَقْسٌ ج دِمْقَاسٌ: تاۋار - دۇردۇن، گۇللۇك تاۋار، ئاق تاۋار.

دَمَكَ يَدْمُكُ دَمْكًا الشَّيْءَ نەرسىنى تالقان قىلدى، مەيدىلىدى، ئۇن قىلدى.

دَمَكَ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى يەشتى.

دَمَكَتِ الشَّمْسُ فِي الْجَوِّ: قۇياش كۆتۈرۈلدى.

اَلدَّمْكُمَكُ: كۆچلۈك.

دَمَلَ يَدْمُلُ دَمَلًا الْأَرْضَ: يەرگە ئوغۇت بەردى، ئوغۇتلىدى.

دَمَلَ الْجُرْحُ: يارا ساقايدى، ئەسلىگە كەلدى.

دَمَلَ بَيْنَ الْقَوْمِ: قەۋمنىڭ ئارىسىنى تۈزدى.

دَمْلَجَ يُدَمْلِجُ دَمْلَجَةً و دِمْلَاجًا الشَّيْءَ: پۈختا ئىشلىدى؛ تەپ - تەكشى قىلدى، تۈز قىلدى.

دُمْلُجٌ ج دَمَالِجُ: بىلەيزۈك، خەلخال، پۈتقا ۋە قولغا سالىدىغان بىلەيزۈك.

دَمْلَقَ يُدَمْلِقُ دَمْلَقَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى تۈزلىدى، سىلىق قىلدى.

اَلدَّمْلَقُ: يۇمۇلاق سىلىق تاش؛ (ھايۋاننىڭ) تۈۋىقى قاتارلىقلار.

دَمْلَكَ يُدَمْلِكُ دَمْلَكَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى سىلىقلاتتى، يۇمۇلاق قىلدى.

اَلدُّمْلُوجُ ج دَمَالِيجُ: قولغا سالىدىغان بىلەيزۈك.

اَلدُّمْلُوكُ ج دَمَالِكُ: يۇمۇلاق سىلىق تاش.

دَمَّ يَدُمُّ دَمًّا رَأْسَهُ: بېشىنى يېرىۋەتتى.

دَمَّ يَدُمُّ و يَدِمُّ دَمَامَةً الشَّخْصُ: سەت بولدى، كۆرۈمسىز بولدى.

دَمٌّ: سىر، مايى، بوياق، رەڭ.

دِمَمٌ: سىر، مايى، بوياق.

دَمَّاعٌ: يىغلاڭغۇ.

دُمَّاعٌ: ياش.

دِمَّةٌ: چۈمۈلە؛ مايىاق؛ پىت؛ مۇشۇك.

دَمَّثَ يُدَمِّثُ تَدْمِيثًا: تەييارلىدى، ھازىرلىدى.

«مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ فَإِنَّمَا يُدَمِّثُ مَجْلِسَهُ مِنَ النَّارِ» **«حدىث»:** كىمكى مېنىڭ نامىمدىن يالغانىنى توقۇيدىكەن، ئۇ ئۆزىگە دوزاختىن جاي ھازىرلايدۇ.

«دَمِّثْ لِجَنْبِكَ قَبْلَ النَّوْمِ مُضْطَجِعًا» «مثل»: سۇ كېلىشتىن بۇرۇن توغان سال، ئىشتىن بۇرۇن تەييارلىق قىلمۇال.

دَمَّثَ الشَّيْءَ بِيَدِهِ: سىلىدى، ئۇۋۇلىدى.

دَمَّجَ يُدَمِّجُ تَدْمِيجًا الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: كىرىشتۈردى، بىرلەشتۈردى.

«دَمَّجَ فَصْلَيِ السَّنَةِ الثَّالِثَةِ فِي فَصْلٍ وَاحِدٍ»: ئۈچىنچى يىللىقنىڭ ئىككى سىنىپىنى بىر سىنىپ قىلىپ بىرلەشتۈردى.

دَمَّخَ يُدَمِّخُ تَدْمِيخًا الرَّأْسَ: بېشىنى ساڭگىلاتتى.

دَمَّرَ يُدَمِّرُ تَدْمِيرًا الشَّيْءَ خاراب قىلدى، ۋەيران قىلدى، ھالاك قىلدى.

«تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا» «قرآن»: ئۇ پەرۋەردىگارنىڭ بىر ئەمرى بىلەن ھەممە نەرسىنى ھالاك قىلىدۇ.

دَمَّسَ يُدَمِّسُ تَدْمِيسًا الشَّيْءَ: يوشۇردى.

دَمَّقَ يُدَمِّقُ تَدْمِيقًا الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: كىرگۈزدى.

دَمَّقَ الْعَجِينَ: خېمىرغا ئۇن قوشتى.

دَمَّقَتِ السَّمَاءُ بِالْمَطَرِ: سىم - سىم يامغۇر ياغدى.

دُمَّلٌ ج دَمَامِلُ: چاقا، چىقان، جاراھەت.

دُمَّلٌ صَغِيرٌ: دانىخورەك، ئەسۋە.

دَمَّمَ يُدَمِّمُ تَدْمِيمًا: رەڭ بەردى، بوياق بەردى.

دَمَّمَ الْبَيْتَ: ئۆينى ئاقارتتى، ئاقلىدى.

دَمَّى يُدَمِّي تَدْمِيَةً الْجُرْحَ: يارىدىن قان ئاققۇزدى، قان چىقاردى.

دَمَّى الثَّوْبَ: كىيىمنى قىپقىزىل قىلىۋەتتى، قىپقىزىل بويىۋەتتى.

دَمَنَ يَدْمُنُ دَمْنًا الْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى، ئوغۇت بەردى.

دِمْنٌ: قىغ، ئوغۇت.

دِمْنَةٌ ج دِمَنٌ: گەندە دۆڭسى، قىغ دۆڭسى، قالدۇق، تاشلاندۇق نەرسىلەر؛ ئىز ـ نىشان.

«رَحَلَتِ الْقَافِلَةُ وَلَمْ يَبْقَ إِلاَّ آثَارُ الدِّمَنِ»: كارۋان كۆچۈپ كەتتى، ئۇلاردىن پەقەت ئىز ـ نىشانلا قالدى.

دَمُوعٌ: يىغلاڭغۇ.

دَمُوقٌ: بۇزۇق.

دَمُوكٌ ج دُمُكٌ: تېز! تېز.

دَمَوِيٌّ: قانلىق، قانغا ئائىت.

دَمَوِيُّ الْمِزَاجِ: قان خىلىتى غالىب مىجەزلىك، كۆپ قانلىق.

رَجُلٌ دَمَوِيٌّ: قان ئىچەر، قانخور، يىرتقۇچ.

اَلْمَعْرَكَةُ الدَّمَوِيَّةُ: قانلىق ئۇرۇش، قانلىق جەڭ.

اَلدَّوْرَةُ الدَّمَوِيَّةُ: قان ئايلىنىش.

اَلْمَجَارِي الدَّمَوِيَّةُ: قان تومۇرلىرى.

دَمِيَ يَدْمَى دَمْيًا و دَمًى الْجُرْحُ: يارا قانىدى، قان چىقتى.

دُمْيَةٌ ج دُمًى: رەسىم، ماي بويالغان رەسىم، رەڭلىك رەسىم؛ بوت؛ قونچاق، كىچىك ھەيكەل، ئويۇنچۇق.

نِسَاءٌ كَالدُّمَى: سۈرەتتەك ئايالىلار.

اَلدَّمِيثُ: قۇملۇق؛ يۇمشاق جاي؛ يۇمشاق، مۇلايىم.

اَلدَّمِيسُ: كىرلىشىپ كەتكەن، كىر، يېپىلغان.

دَمِيعٌ ج دَمْعَى و دُمَعَاءُ: يىغلاڭغۇ ئادەم، ياشاڭغۇ ئادەم.

اَلدَّمِيغُ: بېشى دىمىغىنچە يېرىلغان.

اَلدَّمِيقُ: كىرگۈزۈلگەن نەرسە.

دَمِيمٌ ج دِمَامٌ: سەت، كۆرۈمسىز، قەبىھ؛ پاكار، پاكىنەك.

«لاَيُزَوِّجَنَّ أَحَدُكُمْ اِبْنَتَهُ بِدَمِيمٍ» ‹حديث›: سىلەرنىڭ بىرىڭلار قىزىنى سەت كىشىگە بەرمىسۇن.

دَمِيٌّ: قانلىق، قانغا ئائىت.

دَنَا يَدْنُو دُنُوًّا مِنْهُ أَوْ إِلَيْهِ أَوْ لَهُ: يېقىن بولدى، يېقىنلاشتى.

«ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى» ‹قرآن›: ئاندىن ئۇ ئاستا ـ ئاستا (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) يېقىن لىشىپ تۆۋەنگە ساڭگىلىدى.

«دَنَتِ الشَّمْسُ لِلْغَرْبِ»: كۈن پاتاي دەپ قالدى.

دَنَاءَةٌ: پەسلىك، چاكىنىلىق، چۈپەيلىك.

دَنَاوَةٌ: يېقىن بولماق، يېقىنلاشماق.

دَنَايَةٌ: پەسلىك، چاكىنىلىق.

دَنَأَ يَدْنَأُ دَنْوً دَنَاءَةً الشَّخْصُ: پەسلەشتى، چاكىنىلاشتى.

دُنْجُلٌ ج دَنَاجِلُ: چاق، ئوق (چاقنىڭ ئوقى)

دَنْدَشَ يُدَنْدِشُ دَنْدَشَةً: شاراقشىدى، شاراقلىدى.

دَنْدَنَ يُدَنْدِنُ دَنْدَنَةً الْمُغَنِّي: غەزەللىنى غىڭشىدى، پەس ئاۋازدا ناخشا ئېيتتى.

دَنْدَنَ الْقِطُّ: مۇشۇك مىياڭلىدى.

دَنْدَنَ الذُّبَابُ: چىۋىن گىزىلدىدى.

دِنْدِنٌ: غوڭۇلدىغان ئاۋاز، گىزىلدىغان ئاۋاز.

دِنْدِيٌّ ج دَنَادِيُّ: كۈركە توخۇ.

دَنِسَ يَدْنَسُ دَنَسًا الشَّيْءُ: پاسكىنا بولدى، كىر بولدى، بۇلغاندى.

دَنِسَ عِرْضُهُ: نومۇسى بۇلغاندى.

دَنِسَ ثَوْبُهُ: كىيىمى كىرلەشتى.

دَنَسٌ ج أَدْنَاسٌ: پاسكىنا، مەينەت، كىر، قاسماق، توڭرا.

بِلاَ دَنَسٍ: كىرسىز.

دَنِسٌ ج دَنِسُونَ: مەينەت، پاسكىنا.

دَنِقَ يَدْنَقُ دَنَقًا الشَّخْصُ: كېسەل ئېغىرلاشتى، جان بېرىش ھالىتىگە يەتتى.

دَنَقَ يَدْنُقُ دَنَقًا: ئاشقى بىقارار بولۇپ ئاغرىدى، مۇھەببەت شەيدالى بولۇپ كېسەل بولدى.

دَنِقٌ ج أَدْنَاقٌ: كېسەلى ئېغىر ئادەم، خەتەر ئىچىدە قالغان ئادەم؛ شەيدا، مەستانە، مۇھەببەت شەيدالى.

دَنْفَشَ يُدَنْفِشُ دَنْفَشَةً: كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارا

دى.

دَنَقَ يَدْنُقُ دَنْوقًا: بېخىل بولدى، پىخسىق بولدى، پىخسىقلىق قىلدى.

دَنِقَ يَدْنَقُ دَنَقًا و دَنِيْقًا: توڭلاپ ئۆلدى، ئۇششۇپ ئۆلدى.

دِنَمُو: گېنېراتور، دىنام.

دَنَّ يَدُنُّ دَنًّا الذُّبَابُ: چۈشن غوڭۇلدىدى.

دَنَّ الشَّخْصُ: سۆزىنى چۈشەنگىلى بولمىدى.

دَنٌّ: غوڭۇلدىغان ئاۋاز.

دَنٌّ ج دِنَانٌ: ياغاچ كوپ، كومزەك، ھاراق كوپى.

دَنَّانٌ ج دَنَّانُونَ: كوزنچى، ساپالچى، كۆلالچى، كوپ ياسىغۇچى.

دَنَّرَ يُدَنِّرُ تَدْنِيْرًا وَجْهَهُ: يۈزى نۇرلىنىپ كەتتى، يورىدى، پارقىراپ كەتتى.

دَنَّرَ الثَّوْبَ: رەختنى تىللا شەكىللىك كەشتىلىدى.

دَنَّسَ يُدَنِّسُ تَدْنِيْسًا الشَّيْءَ: نەرسىنى كىر قىلۇەتتى.

دَنَّسَ ثَوْبَهُ: كىيىمنى مەينەت قىلۇەتتى.

دَنَّسَ عِرْضَهُ: ئابرۇيىنى تۆكتى، نامىغا داغ چۈشۈردى.

دَنَّقَ يُدَنِّقُ تَدْنِيقًا الْوَجْهُ: يۈز قورۇلدى، سولاشتى.

دَنَّنَ يُدَنِّنُ تَدْنِينًا الذُّبَابُ: چۈشن غوڭۇلدىدى.

دَنَّى يُدَنِّي تَدْنِيَةً: يېقىنلاشتۇردى، يېقىن قىلدى.

دَنَّى نَفْسَهُ: ئۆزىنى بۇلغىدى، ئۆزىنى چاكىنىلاشتۇردى، ئۆزىنى چۈشۈردى.

دُنُوٌّ: يېقىن بولماق، يېقىنلاشماق، يېقىنچىلىق قىلماق.

دَنِيَ يَدْنَى دَنًا و دِنَايَةً: پەسەيدى، تۆۋەنلىدى، چۈشتى.

دُنْيَا ج دُنًى: ئالەم، دۇنيا، جاھان، ئەل يېقىن.

«بَلْ تُؤْثِرُوْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَاوَ الْآخِرَةُ خَيْرٌ وَاَبْقَى» ‹قرآن›: سىلەر دۇنيا تىرىكچىلىكىنى ئارتۇق كۆرىسىلەر ، ئاخىرەت ياخشىدۇر ۋە باقىيدۇر.

«وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَابِمَصَابِيْحَ» ‹قرآن›: (بىزگە بارلىق ئاسمانلاردىن) ئەڭ يېقىن ئاسمانىنى چىراغلار (يەنى يورۇق يۇلتۇزلار) بىلەن بېزىدۇق ۋە ئۇلارنى (پەرىشتىلەرنىڭ سۆزلىرىنى ئوغرىلىقچە تىڭشاشقا ئۇرۇنغان) شەيتانلارنى ئاتىدىغان نەرسە قىلدۇق.

اَلدُّنْيَا الْقَدِيمَةُ: كونا دۇنيا ، كونا قۇرۇقلۇق (ياۋروپا، ئاسىيا، ئافرىقا، ئاۋىسترالىيە)

اَلدُّنْيَا الْجَدِيدَةُ: يېڭى قۇرۇقلۇق (ئامېرىكا قىتئەسى)

ضَاقَتِ الدُّنْيَا فِي وَجْهِهِ: دۇنيا كۆز ئالدىدا تار بولدى، قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى.

اِسْوَدَّتِ الدُّنْيَا فِي عَيْنَيْهِ: ئۇنىڭغا ئوستى ـ ئوستىلەپ مۇسىبەت كەلدى، ئارقا ـ ئارقىدىن پالاكەت كەلدى، پېشكەللىككە ئۇچرىدى، كەينى ـ كەينىدىن بېشىغا كۈن چۈشتى.

أَقَامَ الدُّنْيَا وَ أَقْعَدَهَا: ھەيۋە قىلدى، ئالەمنى مالەم قىلۇەتتى، تۇرغۇن ئىشلارنى تېرىۋەتتى.

دَخَلَ الدُّنْيَا: توي قىلدى، ئۆيلەندى، دۇنياغا كەلدى.

حَيَاةُ الدُّنْيَا: دۇنيا تىرىكچىلىكى.

«اَلْمَالُ وَالْبَنُوْنَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا» ‹قرآن›: مالىلار ۋە بالىلار دۇنيا تىرىكچىلىكىنىڭ زىننىتىدۇر.

دَنِيٌّ ج دُنَاءٌ و أَدْنِيَاءُ: چاكىنا، پەس، ناچار، رەزىل، نامەرد.

دَنِيءُ النَّوْعِ: ئوسال، ناچار، سۈپەتسىز، يامان، ئەسكى.

دَنِيئَةٌ: ناچار ئىشلار.

دَنِيْنٌ: غوڭۇلدىغان ئاۋاز.

دُنْيَوِيٌّ. دُنْيَاوِيٌّ: دۇنيالىق، دۇنياۋى، ئالەمشۇمۇل.

«اَلْعُقُوبَةُ الدُّنْيَوِيَّةُلاَ تُسْقِطُ الْعُقُوبَةَالْأُخْرَوِيَّةَ» : بۇ دۇنيا جازالىرى بىلەن ئاخىرەت جازالىرى ساقىت بولمايدۇ.

لَذَّاتٌ دُنْيَوِيَّةٌ: دۇنيانىڭ ھۇزۇر ـ ھالاۋەتلىرى.

دَنِيٌّ ج أَدْنِيَاءُ: پەس، تۆۋەن، يېقىن.

دَنِيَّةٌ ج دَنَايَا: ئەخلاقسىزلىق، رەزىللىك، پەسكەشلىك.

«اَلْمُؤْمِنُ يَبْتَعِدُ عَنِ الدَّنَايَا»: مۆمىن ناچار ئىشلاردىن يىراق بولىدۇ.

دَهَاءٌ: زېرەكلىك، چېچەنلىك، مەككارلىق، ئۇسۇل ـ چارە.

ذُو دَهَاءٍ: پەم ـ پاراسەتلىك، دانا، زېرەك، چېچەن، مەككار، ھىيلىگەر، تەدبىرلىك.

مَاذَا دَهَاكَ: بېشىڭغا نېمە ئىش كەلدى؟

دِهَاقٌ: لىقمۇ لىق، لىق، لەببالەب، پەۋەس، تولدۇرۇلغان.

«اِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا حَدَائِقَ وَاَعْنَابًا وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا وَكَأْسًا دِهَاقًا» «قرآن»: شۇبھىسىزكى، تەقۋادارلار نېمەتكە ئېرىشىدۇ، باغلار، ئۈزۈملەردۇر، تەڭتۇش قىزلاردۇر، تولدۇرۇلغان جاملاردۇر.

دِهَانٌ ج أَدْهِنَةٌ و دِهَانَاتٌ: (ماشىنىلارنى سىلىقلاشتۇرىدىغان) ماي، سىر؛ قىزىل خۇرۇم، قىزىل تېرە، قىزىل كۆن، قىزىل چەم.

«فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ» «قرآن»: خۇددى قىزىل گۈلدەك، قىزىل چەمدەك بولۇپ قالىدۇ.

دَهْدَهَ يُدَهْدِهُ دَهْدَهَةً الْحَجَرَ: تاشنى دومىلاتتى، يۇمىلاتتى.

دَهْدَهٌ ج دَهَادِهُ: كىچىك تۆگە.

دَهَرَ يَدْهَرُ دَهْرًا الْقَوْمُ: بالا ـ قازاغا ئۇچرىدى.

دَهْرٌ ج دُهُورٌ و أَدْهُرٌ: زامان، دەۋر؛ ئادەت.

«وَقَالُوا مَاهِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَايُهْلِكُنَا اِلَّا الدَّهْرُ» «قرآن»: ئۇلار (يەنى قىيامەتنى ئىنكار قىلغۇچىلار): «ھايات دېگەن پەقەت دۇنيادىكى ھاياتىمىزدۇر، ئۆلىمىز ۋە تىرىلمىمىز (يەنى تۇغۇلمىمىز). پەقەت زامانىنىڭ ئۆتىشى بىلەن يوق بولىمىز» دەيدۇ.

«أَقَمْنَا فِي هَذَا الْبَيْتِ دَهْرًا»: بىز بۇ ئۆيدە ئۇزۇن مۇددەت تۇردۇق.

إِلَى دَهْرِ الدَّاهِرِينَ: ئەبەدى، مەڭگۈ.

بَنَاتُ الدَّهْرِ: بالا ـ قازا، بالايىئاپەت، بەختسىزلىك.

تَصَارِيفُ الدَّهْرِ: دەۋرنىڭ ئۆزگىرىشلىرى، دەۋرنىڭ قىسمەتلىرى.

أَكَلَ عَلَيهِ الدَّهْرُ وَشَرِبَ: چىرىپ كەتتى.

عَضَّهُ الدَّهْرُ بِنَابِهِ: ئۇستى ـ ئۈستىلەپ مۇسىبەتكە يولۇقتى.

دَهْرُ الْإِنْسَانِ: ئۆمۈرۋايەت، بىر ئۆمۈر.

لَآتِيَنَّكَ أَبَدَ الدَّهْرِ: ساڭا مەڭگۈ كەلمەيمەن.

مَاكَذِبَ دَهْرَهُ: ئۇ ھېچقاچان يالغان سۆزلىگىنى يوق.

صُرُوفُ الدَّهْرِ: زامانىنىڭ بالايىئاپەتلىرى، زامانىنىڭ ئېغىرچىلىقلىرى.

«مَضَتْ دُهُورٌ دَهَارِيرُ»: ئۇزۇن زامان ئۆتۈپ كەتتى.

دَهْرَاءُ: ئەبەدىل ـ ئەبەد، مەڭگۈ.

دَهْرِيٌّ: ئاتېئىست، دەھرى، خۇداسىز، دىنسىز.

دُهْرِيٌّ: قېرى، ياشىنىپ قالغان.

دَهَسَهُ يَدْهَسُ دَهْسًا: ئۇنى دەسسۈەتتى.

«دَهَسَتْهُ السَّيَّارَةُ»: ئۇنى ماشىنا بېسىۋالدى، بېسىۋەتتى.

دَهِسَ يَدْهَسُ دَهَسًا الْمَكَانُ: جاي تۆپتۇز بولدى، تەكشى بولدى.

دَهْسٌ ج أَدْهَاسٌ: تۆز يەر، تۆزلەك.

مَكَانٌ دَهِسٌ: تۆز يەر، تەكشى يەر.

دُهْسَةٌ: ئاچ قىزىل، قىزغۇچ.

دَهَشَهُ يَدْهَشُ دَهْشًا الْأَمْرُ: ھەيران قالدۇردى، ھاڭ ـ تاڭ قالدۇردى.

دَهِشَ يَدْهَشُ دَهَشًا الشَّخْصُ: چۆچۈپ كەتتى، ھودۇقۇپ كەتتى، تېڭىرقاپ قالدى.

«لَقَدْ دَهِشَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنَّا عِنْدَمَا سَمِعَ هَذَا الْخَبَرَ»: بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ ھەممىمىز ھاڭ ـ تاڭ قالدۇق.

دُهِشَ الرَّجُلُ مِنْ كَذَا أَوْ لِكَذَا: قاتتىق چۆچىدى.

دَهِشٌ. دَهْشَانُ: تېڭىرقاپ قالغۇچى، ھەيران قالغۇچى.

دَهْشَةٌ ج دَهْشَاتٌ: ھەيرانلىق، قورقۇنچ،

دەھشەت.

«اِسْتَوْلَتْ عَلَيْهِ الدَّهْشَةُ»: ئۇنىڭغا ھەيرانلىق يۈزلەندى.

دَهَقَ يَدْهَقُ دَهْقًا السَّاقِيَ الْكَأْسَ: ساقى روڭكـنى تولدۇردى.

دَهَقٌ: تولدۇرماق.

دُهْقَانٌ ج دَهَاقِنَةٌ وَ دَهَاقِينُ: يېتەكچى، رەھبەر، شەھەر باشلىقى؛ سودىگەر؛ ئۆلكە ياكى ژىلايەتـنىڭ باشلىقى.

دُهْقَانُ الْقَرْيَةِ: كەنت باشلىقى.

دَهَاقِينُ السِّيَاسَةِ: سىياسىي داھىلار، سىياسىي ئەربابلار، سىياسىي يېتەكچىلەر.

دَهَكَ يَدْهَكُ دَهْكًا الشَّيْءَ: ئەزدى، ئېزىپ مىجىقىنى چىقاردى.

دَهْلِيزٌ ج دَهَالِيزُ: كارىدور، دەھلىز، ئايۋان، ئۆزۈن كارىدور.

اِبْنُ الدَّهْلِيزِ: تاشلىۋېتىلگەن بالا.

دَهِمَهُ يَدْهَمُ دَهْمًا الْأَمْرُ: ئۇشتۇمتۇت يولۇقتى، تاسادىپىي ۋەقەگە يولۇقتى.

دَهِمُوا فُلَانًا: بىراقلا يىغىلىپ كەلدى.

دَهِمَ يَدْهَمُ دُهْمَةً الْفَرَسُ: ئات قارا بولدى.

دَهْمَاءُ: ئاممـا، پۇقرا؛ قارامتۇل.

دُهْمَةٌ: قارا، قاراڭغۇ.

دَهْمَقَ يُدَهْمِقُ دَهْمَقَةً الشَّيْءَ: چاقتى، پاچاقلىدى، سۇندۇردى.

دَهَنَ يَدْهُنُ دَهْنًا الشَّعْرَ: چاچنى مايلىدى.

دَهَنَ الشَّيْءَ: سىرلىدى.

دَهَنَ الْمَطَرُ الْأَرْضَ: يامغۇر يەرنى ھۆل قىلىۋەتتى.

دَهَنَ الرَّجُلُ اِبْنَهُ بِالْعَصَا: ئوغلىنى تاياق بىلەن ساۋۇدى.

فُلَانٌ يُدْهَنُ مِنْ قَارُورَةٍ فَارِغَةٍ: كاززاپ، يالغانچى.

دُهْنٌ ج دُهُونٌ: ھايۋانات مېيى، ئۆسۈملۈك مېيى، ماي ماددىسى.

دُهْنُ اللَّحْمِ: گۆشنىڭ مېيى.

«هَذَا الطَّبَقُ مِن اللَّحْمِ كَثِيرُ الدُّهْنِ»: بۇ تەخسىدىكى گۆش مايلىق ئىكەن.

«وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ وَ صِبْغٍ لِلْآكِلِينَ» «قرآن»: (شۇ يامغۇر بىلەن) تۇرسىنادىن چىقىدىغان (زەيتۇن) دەرىخىنى (ئۆستۈرۈپ بەردۇق) يېگۈچىلەر (نانلىرىنى) مايلايدۇ.

دُهْنَاءُ ج دُهْنَاوَاتٌ: قۇملۇق.

دَهْنَجٌ: يېشىل تاش، مالاخىت، بىرلىيانت، ئالماس.

دُهْنِيَاتٌ: ياغ، ماي، ئىچ ماي.

دُهْنِيٌّ: ياغلىق، مايلىق.

شَعْرٌ دُهْنِيٌّ: مايلىق چاچ.

غُدَّةٌ دُهْنِيَّةٌ: ماي بېزى.

«لَا تُكْثِرْ مِنْ أَكْلِ الْمَوَادِّ الدُّهْنِيَّةِ»: مايلىق نەرسىلەرنى كۆپ يېمىگىن.

دَهَّانٌ: سىرچى، مايچى، ياغچى؛ نەققاش.

دَهَّشَ يُدَهِّشُ تَدْهِيشًا: چۆچىتىۋەتتى، ھودۇقتۇرۋەتتى، ھەيران قالدۇردى.

دَهَّنَ يُدَهِّنُ تَدْهِينًا: مايلىدى، ماي سۈردى.

دَهَّى يُدَهِّي تَدْهِيَةً فُلَانًا: پالاننى ئەقىل ـ پارا سەتلىك ھېسابلىدى، چوڭقۇر پىكىرلىك ھېسابلىدى.

دَهْوَرَ يُدَهْوِرُ دَهْوَرَةً الشَّيْءَ: چۈشكۈنلەشتۈرۈۋەتتى، چۈشۈرۈۋەتتى.

دَهْوَرَ الْحَائِطَ: تامنى ئۆرىۋەتتى.

دَهَى يَدْهَى دَهَاءَ الشَّخْصُ: ئىشنىڭ تېگىگە يەتتى، چوڭقۇر پىكىرلىك بولدى.

دَهِيَ يَدْهَى دَهْيًا وَ دَهَاءَةً و دَهَاءً: چوڭقۇر پىكىرلىك بولدى، ئىشنىڭ كۆزىنى بىلىدىغان بولدى.

دُهَيْمٌ: ئاپەت، ھادىسە، مۇسىبەت، ئەخمەق.

دَهِينٌ: ئالدانغان؛ ئاجىز؛ سۈتى ئاز تۆگە.

دَهِيْنَةٌ: يۇز ماي، مەلھەم.

دَوَاءٌ ج أَدْوِيَةٌ: دورا، داۋالاش.

مَوْضِعُ الْأَدْوِيَةِ: دورىخانا، ئاپتېكا.

«لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ إِلَّا الْمَوْتَ» «حديث»: ئۆلۈمـ

دىن باشقا ھەرقانداق ئاغرىقنىڭ دورىسى بار.

دَوَائِيٌّ: دورىنىڭ، دورىغا ئائىت.

دَوَاةٌ ج دَوَيَاتٌ وَ دِوِيٌّ: دۇۋەت، سىياھ قۇتىسى.

دُوَادٌ: كىچىك قۇرت.

دُوَارُ الرَّأْسِ: باش قېيىش.

دُوَارُ الْبَحْرِ: پاراخوتتا باش قېيىش.

«أُصِيبَ بِدُوَارِ الْبَحْرِ»: دېڭىزدا بېشى قايدى.

دُوَارُ الْهَوَاءِ: ئايروپىلاندا باش قېيىش.

اَلدَّوَالِي: ۋىنا ئۆسمىسى.

دَوَالَيْكَ: قايتا ـ قايتا، تەكرار.

فَعَلْنَا ذَلِكَ دَوَالَيْكَ: ئۇ ئىشنى قايتا ـ قايتا ئىشلىدۇق.

دَوَامٌ: بەلگىلەنگەن ئىش ۋاقتى، داۋاملىق، مەڭگۈ-لۈك، ھەمىشە، داۋاملاشماق، ئۈزلۈكسىز.

«يَجِبُ أَنْ يَلْتَزِمَ الْجَمِيعُ بِمَوَاعِيدِ الدَّوَامِ الرَّسْمِيِّ»: ھەممەيلەن رەسمىي خىزمەت ۋاقتىغا رىئايە قىلىشى كېرەك.

دَفْتَرُ الدَّوَامِ: ئىشقا چىقىشنى تىزىملاش دەپتە-رى، يوقلىما دەپتىرى.

أَضْرَبَ عَنِ الدَّوَامِ: قاتناشمىدى.

خَارِجُ أَوْقَاتِ الدَّوَامِ: خىزمەتتىن سىرتقى ۋاقىت، ئىشتىن سىرتقى ۋاقىت.

دَوَامٌ كَامِلٌ: ئەتىگەندىمۇ، ئاخشامدىمۇ ئىشلەش.

نِصْفُ دَوَامٍ: يەرىم ئەتىگەنده ياكى كەچتە ئىشلەش.

دَوَامًا عَلَى الدَّوَامِ: ئۈزلۈكسىز، ھەمىشە، داۋام-لىق، مەڭگۈ.

اَلدَّوَامُ لِلّٰهِ: مەڭگۈلۈك ئاللاھقا خاس.

دَوَايَةٌ: دۇۋەت، سىياھ قۇتىسى.

دُوبَارَةٌ: شوينا، چىگە، يىپ؛ ئالدامچىلىق.

دَوْبَلٌ ج دَوَابِلُ: چوشقا كۆچلىكى، توڭگۈز كۆچە-كى.

دَوْحَةٌ ج دَوْحَاتٌ: باشنىڭ قېيىشى، باشنىڭ ئايلىنىشى.

دَوْحَةُ الْبَحْرِ: پاراخوتتا باش قېيىش.

دَوْحَةُ الْهَوَاءِ: ئايروپىلاندا باش ئايلىنىش.

دَوْدَحٌ: سېمىز ھەم دىققاق، پاكار، دوغلاق.

دُودَةٌ ج دُودُودِيدَانٌ: قۇرت، ھاشارات، لىچىنكا.

دُودَةُ الْأَرْضِ: سازاك.

دُودَةٌ ثُعْبَانِيَّةٌ: بۇغداي قۇرتى.

دُودَةُ الْحَرِيرِ أَوِ الْقَزِّ: پىلە قۇرتى، يىپەك قۇرتى.

دُودَةُ الْقِرْمِزِ: قىزىل بوياق بېرىدىغان ھاشارات.

دُودَةٌ قَرَنْفُلِيَّةٌ: كېۋەز قىزىل كۆسەك قۇرتى.

دُودَةُ الْقَزِّ: تۇتۇ قۇرتى، چۇچۇك قۇرتى.

دُودَةُ الْعَلَقِ: سۇ زۇلۇكى.

حَشِيشَةُ الدُّودَةِ: داستار باش.

دُودَةُ الْجُبْنِ: چىۋىن قۇرتى، چىۋىن لىچىنكىسى.

دُودَةٌ خَيْطِيَّةٌ: سازاكسىمان مەددە، ئاسكارىدا.

دُودَةُ الشَّرِيطِ: تاسما قۇرت.

دُودَةُ اللَّوْزِ: يېشىل قۇرت، (غوزا قۇرتى)

دُودَةُ الْقُطْنِ: غوزا قۇرتى.

دُودَةُ الْأَمْعَاءِ: مەددە قۇرت.

دُودِيٌّ: قۇرتلۇق، قۇرتقا ئوخشاش.

اَلزَّائِدَةُ الدُّودِيَّةُ: سوقۇر ئۇچەي، قارىغۇ ئۇچەي.

اِلْتِهَابُ الزَّائِدَةِ الدُّودِيَّةِ: سوقۇر ئۇچەي ياللۇغى.

دَوْرٌ ج أَدْوَارٌ: بىر قېتىم، بىر مەررە، نۆۋەت، بىر ۋاقىت، مەزگىل، دەۋر، يۇمۇلاق؛ دەرىجە؛ پۇرسەت؛ رول؛ قەۋەت.

«اِنْتَظِرْ قَلِيلًا حَتَّى يَأْتِيَ دَوْرُكَ»: نۆۋىتىڭ كەلگىچە بىرئاز كۈتكىن.

«مَنْ يَلْعَبُ الدَّوْرَ الرَّئِيسِيَّ فِي هَذَا الْفِيلْمِ؟»: بۇ فىلىمدە كىم باش رول ئويناپدۇ؟

«لَيْسَ دَوْرِي فِي الْمُنَاوَبَةِ غَدًا بَلْ دَوْرُهُ»: ئەتە مېنىڭ دېجورنىلىك نۆۋىتىم ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ نۆۋىتى.

دَوْرُ اللَّيْلِ وَ النَّهَارِ: كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ نۆۋەتلىشىشى، كېچىلىك ئىسمىنا ۋە كۈندۈز-لۈك ئىسمىنا.

بِالدَّوْرِ: نۆۋەت بىلەن، نۆۋەتلىشىپ.

«خُذْ دَوْرَكَ فِي الصَّفِّ»: ئۆچىرەتتىكى نۆۋىتىڭنى ئىگىلىگىن.

دَوْرُ انْعِقَادِ الْبَرْلَمَانِ: پارلامېنت يىغىنى.

دَوْرُ الطَّلِيعَةِ: ئاۋانگارتلىق رول.

دَوْرُ الْمُبَادَرَةِ الذَّاتِيَّةِ: سۇبېيېكتىپ ئاكتىپلىق رولى.

لَعِبَ دَوْرَةً فِي ...: ... دە رول ئالدى، ... دە رول ئوينىدى.

«حَفِظَ الْمُمَثِّلُ دَوْرَهُ جَيِّدًا»: ئارتىس رولىنى ئوبدان ئالدى.

«قَامَ الْمُسْلِمُونَ بِدَوْرِهِمْ فِي خِدْمَةِ الْحَضَارَةِ الْإِنْسَانِيَّةِ»: مۇسۇلمانلار ئىنسانلار مەدەنىيىتى خىزمىتىدە ئۆز رولىنى جارى قىلدۇردى.

دَوْرٌ مِنْ مَنْزِلٍ: بىنانىڭ قەۋىتى.

«أُقِيمُ بِالدَّوْرِ الثَّانِي مِنْ هَذَا الْمَبْنَى»: بۇ بىنانىڭ 2 - قەۋىتىدە تۇرىمەن.

دَوَرَانٌ: ئايلىنىش، دەۋر قىلىش.

دَوَرَانُ الْأَرْضِ حَوْلَ الشَّمْسِ: زېمىننىڭ قۇياش ئەتراپىدا ئايلىنىشى.

دَوْرَةٌ ج دَوْرَاتٌ: ئايلىنىش، چۆرگىلەش، دەۋر قىلىش، پىرقىراش، مەزگىل (يىغىنىڭ) قېتىملىق، مۇددەت.

اَلدَّوْرَةُ التَّاسِعَةُ وَالْعِشْرُونَ لِلْجَمْعِيَّةِ الْعَامَّةِ لِلْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ 29 - قېتىملىق ئومۇمىي يىغىنى.

اَلدَّوْرَةُ الدَّمَوِيَّةُ: قان ئايلىنىش.

دَوْرَةُ الْمِيَاهِ: سۇخانا، يۇيۇنۇش ئۆيى، تازىلىق ئۆيى، ھاجەتخانا.

دَوْرَةُ الْمِيَاهِ لِلرِّجَالِ: ئەرلەر ھاجەتخانىسى.

دَوْرَقٌ ج دَوَارِقُ: شىشە، بوتۇلكا، سۇيۇقلۇق ئۇلچەيدىغان چوم؛ ئىككى تۇتقۇچلۇق كوزا، زاھىدلار كىيىۋالىدىغان بىر خىل كۆلا.

اَلدَّوْرَقِيُّونَ: كۆلالىق زاھىدلار.

دَوْرِيٌّ: مەزگىللىك، مەۋسۇملۇك، پەسىللىك، مۇددەتلىك، قەرەللىك.

دُورِيٌّ: قۇشقاچ؛ قارلىغاچ؛ ئادەم.

مَا فِي الدَّارِ دُورِيٌّ: ئۆيدە ھېچ ئادەم يوق.

دَوْرِيَّةٌ ج دَوْرِيَّاتٌ: چارلاش ئەترىتى.

اَلْحُمَّى الدَّوْرِيَّةُ: ئارىلاپ تۇتىدىغان قىزىتما.

رِيحٌ دَوْرِيَّةٌ: مەۋسۇملۇك شامال، پەسىللىك بوران.

نَشْرَةٌ دَوْرِيَّةٌ: پەسىللىك ژۇرنال.

اَلدُّوْرِيَّةُ: جېسەكچىلىك قىلىش، قوغدىغۇچى ساقچىلار، چارلىغۇچى.

اَلدُّوزَانُ: تارىلىق چالغۇ ئەسۋاب.

دَوْزَنَ يُدَوْزِنُ دَوْزَنَةً آلَةَ الطَّرَبِ الْوَتَرِيَّةِ: تارلىق مۇزىكا ئەسۋابىنى چالدى، تەڭشىدى.

اَلدَّوْسَرُ: يولۇاس؛ چوڭ تۆگە؛ كونا نەرسە؛ بۇغداي بىلەن بىرگە ئۆسىدىغان ئارپا.

اَلدَّوْسَرِيُّ: توم، قوپال.

دُوسِيَّةٌ ج دُوسِيَّاتٌ: ئارخىپ خالتىسى، ماتېرىيال ياكى ھۆججەت خالتىسى.

دَوِشَ يَدْوَشُ دَوَشًا: كۆزى قارامۇخۇلاشتى، كۆزى ئاجىزلاشتى، ئالغاي بولدى.

دَوِشَتْهُ عَيْنُهُ: كۆزىگە كېسەل پەتتى.

اَلدَّوَشُ: كۆزى قارامۇخۇلاشماق، كۆزى ئاجىزلاشماق، كۆزى ئالغاي بولماق.

دَوْقٌ: ئارىلاشتۇرماق، قوچماق.

اَلذَّوْقُ: ئەخمەقلىق؛ ياۋروپادا بۇرۇن قوللىنىدىغان بىر خىل شەرەپ ئۇنۋانى.

اَلدَّوْقَةُ: ئەخمەقلىق، بۇزۇقلۇق.

اَلدَّوقَانِيَّةُ: ئەخمەقلىق، بۇزۇقلۇق.

اَلدَّوْقَرَةُ: تاغ ئارىسىدىكى تاقىر يەر.

اَلدَّوْقَعَةُ: نامراتلىق، خورلۇق، خارلىق.

دَوْقَلُ الْمَرْكَبِ الشِّرَاعِيِّ: يەلكەن خادىسى، ماشتا.

دَوْكَةٌ: ژاراك - چۆرۈك، شاۋقۇن - سۈرەن.

وَقَعَ الْقَوْمُ فِي دَوْكَةٍ: قالايمىقانچىلىق ئىچىدە قالدى.

اَلدُّوكَةُ: يامانلىق، ئۇروش - تالاش، كېسەللىك، دۇشمەنلىك.

اَلدَّوْكَسُ: كۆپ چارۋا؛ يولۋاس.

دُولَابٌ ج دَوَالِيبُ: چاق (ماشىنا، ھارۋىلارنىڭ) ئىستانوك، غالتەك؛ ئىشكاپ، جاۋەن.

دُولَابُ كُتُبٍ: كىتاب ئىشكاپى.

دُولَابُ الْمَاءِ: سۇ چىغرىقى، سۇ چاقپىلىكى.

دَوْلَةٌ ج دُوَلٌ وَدِوَلٌ: زامانىنىڭ ئۆزگىرىشى، دەۋرنىڭ ئايلىنىشى؛ دۆلەت، ھۆكۈمەت، سۇلالە، خاندانلىق، خانلىق؛ پۇل - مال؛ كىندىك.

أَرْكَانُ الدَّوْلَةِ: دۆلەت ئەربابلىرى.

مَجْلِسُ الدَّوْلَةِ: دۆلەت سوۋېتى، سىياسىي بىرو، مىللىي مەجلىس.

دَوْلَةٌ ذَاتُ أَوْلَوِيَّةٍ: ئېتىبار بېرىلىدىغان دۆلەت.

اَلدَّوْلَةُ الْعَلِيَّةُ: ئوسمان ئىمپېرىيىسى دەۋرىدىكى تۈركىيە ھۆكۈمىتى.

دَوْلَةُ الْحَرِيمِ: ئاياللار سىياسىتى.

دُوَلُ الْمِحْوَرِ: ئوق مەركىزى بولغان دۆلەتلەر.

دُوَلُ الْإِئْتِلَافِ: ئىتتىپاقداش دۆلەتلەر، كېيىنكى تۈزگەن دۆلەتلەر.

صَاحِبُ الدَّوْلَةِ: دۆلەت باشلىقلىرى، زۇڭلى قاتارلىقلارغا ئېيتىلىدىغان ھۆرمەت سۆزى (ئالىيلىرى).

اَلدُّوَلُ الْعُظْمَى: چوڭ دۆلەتلەر.

دَوْلَةٌ ج دُوَلَاتٌ: ئاپەت، بالا، بەختسىزلىك، پالاكەت.

دَوْلَيْكَ: قايتا، تەكرار.

دُوَلِيٌّ: خەلقئارا، خەلقئارالىق، دۆلەتلەر ئارا.

دُوَلِيَّةٌ: ئىنتېرناتسىئونالىزم.

اَلدُّوْلِيَّةُ: خەلقئارا.

دَوْمٌ: داۋاملىق، ئۇزاق مۇددەتلىك؛ ھەمىشە، ئەبەدى؛ پالما دەرىخى؛ پالما مېۋىسى.

«نَعْمَلُ دَوْمًا بِنَصَائِحِ الْأَسَاتِذَةِ»: بىز دائىم ئۇستازلارنىڭ نەسىھىتى بويىچە ئىشلەيمىز.

دُومَانُ الْمَرْكَبِ: پاراخوتنىڭ رولى.

دُونَ: ... دىن باشقا، غا يەتمەيدۇ، ... نىڭ ئالدىدا، ... نى ھېسابقا ئالمىغاندا، ... دىن تۆۋەن، ... نىڭ ئاستىدا، كۆرە... غىچە.

«فُلَانٌ دُونَ خَمْسِ سَنَوَاتٍ»: ئۇنىڭ يېشى بەش ياشتىن تۆۋەن (ئۇ بەش ياشقا توشمىدى).

«يَغْفِرُ اللّٰهُ مَادُونَ الْكَبَائِرِ»: ئاللاھ چوڭ گۇناھلاردىن باشقىسىنى مەغپىرەت قىلىدۇ.

دُوْنَ أَنْ يَنْتَبِهَ لَهَا: ئۇنىڭغا دىققەت قىلماستىن.

«دُونَ قَدَمِكَ بِسَاطٌ»: قەدىمىڭ ئاستىدا سېلىنچا بار.

«جَلَسَ الْوَزِيرُ دُونَ الْأَمِيرِ»: ۋەزىر ئەمىرنىڭ ئارقىسىدا ئولتۇردى.

دُونَكَ: ئالغىن، ئالە، تۇتە، مە، ئال.

دُونَكَ الْكِتَابَ: كىتابنى ئالغىن.

حَالَ دُونَ: توسقۇنلۇق قىلدى، دەخىل قىلدى، توسالغۇ بولدى.

دُونَ أَدْنَى تَأْخِيرٍ: قىلچە كېچىكتۈرمەستىن.

مَاتَ دُونَ أَنْ يَكْتُبَ الْوَصِيَّةَ: ۋەسىيەت يازماستىن قازا قىلدى.

«تَرَكَ الْمُشْكِلَةَ كَمَا هِيَ دُونَ حَلٍّ»: مەسىلىنى ھەل قىلماي ئۇنى ئۆز پېتىچە تاشلاپ قويدى.

دُوْنَ الْمَقْعَدِ هِرٌّ: ئورۇندۇقنىڭ ئاستىدا مۇشۇك بار.

رَأَى الطَّرِيقَ دُونَهُ: يولنى ئۇنىڭ ئالدىدا كۆردى.

مَشَى دُونَ أَنْ يَتْعَبَ: چارچىماي ماڭدى.

دُونَ النَّجَاحِ صُعُوبَاتٌ: مۇۋەپپەقىيەتتىن بۇرۇن نۇرغۇن قىيىنچىلىقلار بار.

هُوَ دُونَهُ مَرْتَبَةً: ئۇنىڭ دەرىجىسى ئۇنىڭدىن تۆۋەن.

هُوَ دُونَ عِشْرِينَ سَنَةً: ئۇنىڭ يېشى 20 دىن تۆۋەن.

اَلسَّمَاءُ دُونَكَ: ئاسمان ئۇستۇڭدە.

بِدُونَ، مِنْ دُونَ: يوق، ... سىز، ئەمەس، ... دىن باشقا.

بِدُونَ أَنْ: بۇندىن باشقا.

دُونَمَا: ... دىن باشقا، ... دىن تاشقىرى.

دُونٌ: پەس، تۆۋەن، ئەرزىمەس، ھەقىر، ئارقىسى.

رَجُلٌ دُونٌ: ئەرزىمەس ئادەم، چاكىنا ئادەم، قاتاردا يوق ئادەم.

شَيْءٌ دُونٌ: ئەرزىمەس نەرسە.

دُونْدُورْمَةٌ: ماروزنا، مۆزكالتەك.

دَوَّارٌ: كۆپ چۆرگىلىگۈچى، كۆپ ئايلانغۇچى.

بَائِعٌ دَوَّارٌ: سەييارە مال ساتقۇچى.

كُرْسِيٌّ دَوَّارٌ: ئايلانما ئورۇندۇق.

دَوَّارٌ ج دَوَّارَاتٌ: يېزىدىكى چوڭ ئايۇان ـ ساراي.

دَوَّاسٌ: قەھرىمان، باتۇر يولۋاس؛ كۆركە توخۇ.

دَوَّاسَةٌ ج دَوَّاسَاتٌ: پىدال، باسقۇچ، تەپكۈچ؛ ئاياغ، سۈرتىدىغان كىچىك پالاز.

دَوَّاسَةُ الْآلَةِ: باسقۇچ، پىدال.

دَوَّامَةٌ ج دَوَّامَاتٌ: قاينام؛ نۇر؛ پىلدىراق، غىرغىزەك.

فُلَانٌ يَعِيشُ فِي دَوَّامَةٍ: دەككە ـ دۈككە ئىچىدە ياشايدۇ، ئەنسىزلىك ئىچىدە ياشايدۇ.

دَوَّامَةُ الْمَآءِ: قاينام.

دَوَّخَ يُدَوِّخُ تَدْوِيخًا الشَّخْصَ: ھالسىزلاندۇردى.

«دَوَّخَنِي الْعَمَلُ الْكَثِيرُ»: خىزمەتنىڭ كۆپلۈكى مېنى ھالىمدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

دَوَّخَ الْبِلَادَ: دۆلەتلەرنى يوپىسۇندۇردى، باش ئەگدۈردى.

دَوَّخَ الرَّأْسَ: بېشىنى قايدۇردى.

«دَوَّخَتِ الطَّائِرَةُ رَأْسَهُ»: ئايروپىلان ئۇنىڭ بېشىنى قايدۇردى.

دَوَّدَ يُدَوِّدُ تَدْوِيدًا الطَّعَامُ: ئاشلىق قۇرتلاپ قالدى، قۇرت چۈشتى.

دَوَّرَ يُدَوِّرُ تَدْوِيرًا الْكَعْكَةَ: پىچىنىتى يۇمۇلاق لىدى، پىچىنىگە زۇۋۇلا تۇتتى.

دَوَّرَالْآلَةَ: ماشىنىنى چۆرگىلەتتى.

دَوَّلَ يُدَوِّلُ تَدْوِيلاً الْقَنَاةَ: قانالنى خەلقئارا لاشتۇردى.

دَوَّمَ يُدَوِّمُ تَدْوِيمًا الطَّائِرُ فِي الْهَوَاءِ: قۇش ھاۋا دا ئايلاندى، پەرۋاز قىلدى.

دَوَّمَ الْخَمْرُ بِشَارِبِهَا: ھاراق مەست قىلىپ بېشىنى ئايلاندۇردى.

دَوَّمَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر ياغدى.

دَوَّمَ عَمَامَتَهُ: سەللىسىنى يۆگىدى.

دَوَّمَ الزَّعْفَرَانَ فِي الْمَاءِ: زەپەرنى سۇغا ئارىلاشتۇردى، ئېرىتتى.

دَوَّمَ الْقِدْرَ: قاينىغان قازانغا سۇغۇق سۇ قۇيۇپ توختاتتى.

دَوَّنَ يُدَوِّنُ تَدْوِينَا الْكُتُبَ: خاتىرە يازدى، خاتىرىلىدى، تىزىملىدى، توپلىدى، رەتلىدى.

دَوَّنَ التَّارِيخَ: تارىخ يازدى.

دَوَّنَ الدِّيوَانَ: ئارخىپ تۈرغۈزدى؛ شېئىر توپلىمى تۈزدى.

دَوَّنَ شَرْطًا: شەرتنامە تۈزدى.

دَوَّى يُدَوِّي تَدْوِيَةً الرَّعْدُ: گۈلدۈرماما گۈلدۈرلىدى.

دَوَّى الطَّائِرُ: قۇش ئەگىندى.

دَوِيَ يَدْوَى دَوًى: ئاغرىپ قالدى، كېسەل بولدى.

دَوِيَ صَدْرُهُ: غۇم ساقلىدى، ئۆچمەنلىك ساقلىدى.

دُوَيْبَةٌ ج دُوَيْبَاتٌ: قۇرت ـ قۇڭغۇز، ھاشارات.

دُوَيْدٌ: كىچىك ھاشارات، كىچىك قۇرت.

دُوَيْلَةٌ: كىچىك دۆلەت.

دَوِيٌّ: چاقماق ئاۋازى، گۈلدۈرماما ئاۋازى.

دَوِيُّ الصَّوْتِ: سادا، ئەكس سادا.

«تَسْمَعُ دَوِيَّ صَوْتِهِ وَلَا تَفْقَهُ مَا يَقُولُ» (حديث): ئۇنىڭ ساداسىنى ئاڭلايسەنۇ، نېمە دەۋاتقانلىقىنى ئاڭقىرالمايسەن.

دَوِيٌّ مِنَ الْأَمَاكِنِ: سالامەتلىككە ئويغۇن كەلمەيدىغان جاي.

دَوِيٌّ مِنَ الْأَمْرَاضِ: قاتتىق كېسەل.

مَا فِي الدَّارِ دَوِيٌّ: قورۇدا ھېچ ئادەم يوق.

دَيَاجٍ (الدَّيَاجِي): قاراڭغۇلۇق.

دِيَاسَةٌ: خامان تەپمەك، شال سوقماق.

دِيَانَةٌ: دىن، ئېتىقاد، دىيانەت، ئەقىدە.

«دِيَانَتِي الْإِسْلَامُ» : مېنىڭ دىنىم ئىسلام دىنىدۇر.

دِيْبَاجٌ ج دَيَابِيْجُ: يىپەك رەخت، تاۋار ـ دۇردۇن.

دِيْبَاجَةٌ ج دَيَابِيْجُ و دَبَابِيْجُ: سۆز بېشى، كىرىش سۆز؛ يۈز، ئەپت ـ بەشىرە، چىراي، تەلەت، قىياپەت.

«لِهَذِهِ الْقَصِيدَةِ دِيبَاجَةٌ حَسَنَةٌ» : بۇ قەسىدىنىڭ مۇقەددىمىسى چىرايلىقتۇر.

دِيْبَاجَةُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ مۇقەددىمىسى، كىتابنىڭ كىرىش سۆزى.

دِيَةٌ ج دِيَاتٌ: دىيەت، خۇن ھەققى ، تۆلەم ، (قاتىل ئۆلتۈرۈلگۈچىتەرەپكەبېرىدىغانتۆلەم).

دَيْجَاةٌ ج دَيَاجٍ: قاراڭغۇ، جاھالەت، نادانلىق.

دَيْجُوجٌ ج دَيَاجِيْجُ: قاراڭغۇ، قاراڭغۇ زۇلمەت.

لَيْلٌ دَيْجُوجٌ: قاراڭغۇ كېچە، زۇلمەتلىك كېچە.

دَيْجُورٌ ج دَيَاجِيْرُ: قاراڭغۇ زۇلمەت، قاراڭغۇلۇق؛ قارا تۇپراق، قارا چوڭ توزان.

«مَاتَزَالُ بَعْضُ الشُّعُوبِ تَعِيشُ فِي دَيَاجِيرِ الظَّلَامِ» : بەزى مىللەتلەر ھېلىمۇ قاراڭغۇلۇق ئىچىدە ياشىماقتا.

دِيْدَانٌ: پارازىت قۇرت، تەييارتاپ قۇرت (پىت، چۈسا قاتارلىق)

دَوَاءُ قَاتِلُ الدِّيدَانِ: ھاشارات ئۆلتۈرۈش دورىسى.

دَوَاءُ طَارِدُ الدِّيْدَانِ: مەدە چوشۇرۇش دورىسى.

دَيْدَانٌ: ئادەت.

دَيْدَبَانٌ ج دَيْدَبَانَاتٌ: كۆزەتچى، قاراۋۇل، مۇھاپىزەتچى، ساقچى، پاسىبان.

دَيْدَبَانُ الْمَرْكَبِ: پورت يول باشلىغۇچىسى.

دَيْدَبَانِيَّةٌ: نۆۋەتچىلىك، قاراۋۇللۇق، دېجورنىلىك.

دَيْدَنٌ: ئادەت.

«مِنْ دَيْدَنِهِ أَنْ يَفْعَلَ كَذَا» : مۇنداق قىلىش ئۇنىڭ ئادىتى.

دَيْرٌ ج أَدْيَارٌ و أَدْيِرَةٌ و دُيُورَةٌ: مۇناستىر.

دَيْرُ الرُّهْبَانِ: مۇناستىر.

دَيْرُ الرَّاهِبَاتِ: چېركاۋ، مۇناستىر.

دَخَلَ الدَّيْرَ: راھىب بولدى.

رَئِيسُ الدَّيْرِ: چېركاۋ باشلىقى.

حَيَاةُ الْأَدْيِرَةِ: چېركاۋ تۇرمۇشى، زاھىدلىق تۇرمۇشى.

دَيْرَانِيٌّ: راھىب.

دِيْرَةٌ: ئادرېس؛ يۇرت.

دَيْرِيٌّ: چېركاۋنىڭ، مۇناستىرنىڭ.

دِيْسَةٌ ج دِيَسٌ وَدِيسٌ: ئورمان، قويۇق دەرەخزارلىق، زىچ ئورمانلىق.

دَيْسَمٌ: يولۇاس قانجۇقىدىن بولغان تۆلكىنىڭ بالىسى، ئىت قانجۇقىدىن بولغان بۆرىنىڭ بالىسى ؛ تۆلكە ؛ ئېيىق، ئېيىقنىڭ بالىسى ؛ قاراڭغۇ زۇلمەت.

دِيْسَمْبَرْ: دېكابىر.

دَيْقُوعٌ: قاتتىق ئاچلىق.

دِيْكٌ ج دُيُوكٌ وَ دِيكَةٌ وَ أَدْيَاكٌ: خوراز.

دِيكٌ رُومِيٌّ: كۆركە توخۇ.

دِيْكٌ بَرِّيٌّ: قىرغاۋۇل.

دِيْكٌ هِنْدِيٌّ: كۆركە توخۇ.

بَيْضَةُ الدِّيْكِ : خوراز تۇخۇمى (بىر قېتىم يۈز بېرىپ ئىككىنچى قېتىم ھەرگىز يۈز بەرمەيدىغان ئىشقا تەمسىل قىلىنىدۇ).

وَزْنُ الدِّيكِ: بوكسيورلۇقتا ئېغىرلىقى 811 رەتل (يەنى 53kg غا تەڭ) دىن ئاشمايدىغان ئادەمگە ئېيتىلىدۇ.

سُعَالٌ دِيْكِيٌّ: كۆك يۆتەل.

دَيْلَمٌ: كۆلنىڭ بۇلۇڭىغا يىغىلىۋالغان چۆمۈلەر توپى؛ قوشۇن، ئەسكەر؛ ئەجەملەردىن بىر گۇرۇھ؛ ئەركەك چىل.

دَيْمَاسٌ ج دَيَامِيسُ: زىندان.

دَيَامِيسُ الْأَمْوَاتِ : قەبرە، گۆر.

دِيْمَةٌ ج دِيَمٌ : سىم ـ سىم يامغۇر.

«كَانَ عَمَلُهُ دِيْمَةً» : ئۇنىڭ خىزمىتى ئۈزۈلۈپ قالمايتتى.

دَيْمُومٌ. دَيْمُومَةٌ ج دَيَامِيمُ: پايانسىز قۇملۇق.

دَيْمُومَةٌ: داۋاملاشتۇرماق، داۋامى؛ مېڭىسىز چۆل.

دِينٌ ج أَدْيَانٌ: دىن، ئېتىقاد، شەرىئەت، قانۇن؛ تەقۋادارلىق، تائەت؛ ئادەت؛ جازا؛ مۇكاپات.

«مَاكَانَ لِيَأْخُذَاَخَاهُ فِي دِينِالْمَلِكِ اِلَّاَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ» «قرآن»: پادىشاھنىڭ قانۇنى بويىچە يۈسۈپ ئۆكىسىنى ئېلىپ قالالمايتتى، لېكىن ئاللاھ ئۇنىڭ شۇنداق قىلىشىنى خالىدى.

«اِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْإِسْلَامُ» «قرآن»: ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ نەزىرىدە مەقبۇل دىن ئىسلام (دىنى) دۇر.

«اَفَغَيْرَ دِيْنِ اللّٰهِ يَبْغُوْنَ» «قرآن»: ئۇلار (يەنى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار) ئاللاھنىڭ دىنىدىن (يەنى ئىسلام دىنىدىن) باشقا دىنىنى تىلەمدۇ؟

أُصُولُ الدِّينِ: دىننىڭ ئاساسلىرى، دىنىي ئىلىم ئاساسلىرى.

اَلدِّينُ الْحَنِيْفُ: توغرا دىن (ئىسلام دىنى)

رَجُلُ الدِّينِ: دىنىي ئىلىم بىلەن شۇغۇللانغۇچى، دىنىي ئىلىملەرگە ماھىر، دىنىي زات.

يَومُ الدِّينِ: قىيامەت كۈنى.

دَيْنٌ ج دُيُونٌ: قەرز، ئۆتنە؛ مەجبۇرىيەت، بۇرچ، ۋەزىپە.

«يَاَيُّهَاالَّذِيْنَ آمَنُوا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَى اَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوْهُ» «قرآن»: ئى مۆمىنلەر! مۇددەت بەلگىلەپ ئۆزئارا قەرز بەرسەڭلار، ئۇنى (ھۆججەت قىلىپ) يېزىپ قويۇڭلار.

بِالدَّيْنِ: نەسىي.

أَرْبَابُ دُيُونٍ: قەرز ئىگىسى، قەرز بەرگۈچى.

دَيْنٌ وِ دَيْنَةٌ ج دَيْنَاتٌ: قۇلاق.

دِيْنَارٌ ج دَنَانِيْرُ: تىللا، دىنار (ئىئورداندىيە، بەھرەين، تونىس، ئىراق، لىۋىيە، كۇۋەيت قاتارلىق ئەرەب دۆلەتلىرىدە ئىشلىتىلىدىغان قەغەز پۇل)

حَشِيْشَةُ الدِّينَارِ: قۇلماق.

دَيْنُونَةٌ: قىيامەت، ئاخىرقى ھېساب.

دِينِيٌّ: دىنىي، دىنغا ئائىت.

رَجُلٌ لَادِينِيٌّ: دىنسىز.

دِيْوَانٌ ج دَوَاوِينُ: شېئىرلار توپلىمى؛ يۈمشاق ئورۇندۇق، سافا، دىۋان؛ مەمۇرىي ئورگان، سوت مەھكىمىسى.

دِيوَانُ التَّفْتِيشِ: تەپتىش ئورگىنى.

دِيوَانُ الْمُوَظَّفِينَ: دۆلەت خىزمەتچىلىرى ئورگىنى.

دِيوَانُ الرِّقَاسَةِ: ھەيئەت رىياسىتى.

اَلدِّيوَانُ الْعَالِيُّ الْمَلِكِيُّ: پادىشاھلىق كابىنېت.

اَلدِّيوَانُ الْمَلِكِيُّ: پادىشاھ ئىشخانىسى، شاھانە ئىشخانا.

أَرْبَابُ الدِّيوَانِ: ئىچكى كابىنېت ئەزالىرى.

دِيوَانُ الْمَشُورَةِ: ئىچكى ئىشلار مىنىستىرلىكى.

دِيوَانُ الْجِهَادِيَّةِ: دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرلىكى.

دِيْوَانُ الْخَزَنَةِ: مالىيە مىنىستىرلىكى.

لُغَةُ الدَّوَاوِينَ: دۆلەت تىلى.

دِيْوَانَةٌ: تاموزنا، تاموزنا بېجى.

دِيوَانِيٌّ: خەتتاتلىق.

دِيوَانِيَّةٌ: بيۇروكراتلىق، بيۇروكراتىزىم.

اَلدَّيَّارُ: راھىب؛ ئادەم بار ھويلا.

مَابِالدَّارِ دَيَّارٌ: قورۇدا ھېچ ئادەم يوق.

دَبَّتْ يُدَبِّتُ تَدْبِيتًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇمشاتتى، قولايلاشتۇردى.

دَيَّثَ فُلَانًا: يۇمشاق باش دەپ ئاتىدى.

دَيِّثٌ: دىيانەتلىك، دىندار، دىندا مۇستەھكەم، تەقۋا.

دَيُّوثٌ: شوۋچى، سولامچى، پاھىشىخانا خوجايىنى؛ يۇمشاقباش.

تَحْرُمُ الْجَنَّةُ عَلَى الدَّيُّوثِ: يۇمشاقباش ئادەمگە جەننەت ھارام بولىدۇ.

دَيُّورٌ: ھېچ ئادەم، ھېچ بىراۋ.

مَا فِي الدَّارِ دَيُّورٌ: ئۆيدە ھېچ ئادەم يوق.

ذ

ذ «ذَالْ» : ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ توققۇزۇنچى ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «700»نى بىلدۈرىدۇ.

ذَا : ئىگە ، ئىگە بولغۇچى ، ئىگىدارلىق قىلغۇچى.

ذَا مَسَاءٍ : كەچ.

ذَا صَبَاحٍ: ئەتىگەن.

جَاءَ ذَا صَبَاحٍ : سەھەردە كەلدى ، ئەتىگەندە كەلدى.

«رَأَيْتُهُ ذَا صَبَاحٍ» : ئۇنى بىر ئەتىگىنى كۆردۈم.

وَعَلَى ذَا وَ إِلاَّ: ئۇنداق بولمىغاندا ، ئۇنداق بولمايدىكەن.

مَاذَا : نېمە ئۇ ، ئۇ نېمە.

لِمَاذَا : نېمە ئۈچۈن ، نېمىشقا.

لِذَا : شۇڭا ، شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ، شۇ سەۋەبتىن ، شۇنىڭ ئۈچۈن.

بِذَا : شۇڭا ، شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ، شۇ سەۋەبتىن ، شۇنىڭ ئۈچۈن.

مَنْ ذَا : بۇ كىم ؟

هٰكَذَا : شۇنداق ، ئوخشاش ، ۋەھاكازا.

كَذَا : شۇنداق ، مۇشۇنداق ، شۇنىڭدەك.

كَذَا وَ كَذَا: دېگەنلەردەك ، ۋەھاكازا.

ذَا ج أُولَاءِ : بۇ ، مۇشۇ.

ذٰلِكَ م تَاكَ ج أُولَائِكَ وَأُولَاءِ: ئاۋۇ ، ئاشۇ ، ئەنە شۇ ، ئاشۇلار.

بَعْدَ ذٰلِكَ: شۇنىڭدىن كېيىن ، كېيىنچە ، كېيىنرەك.

مَعَ ذٰلِكَ : شۇنىڭ بىلەن ، شۇنىڭ بىلەن بىللە ، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ، گەرچە شۇنداق بولسىمۇ.

وَذٰلِكَ أَنَّ : شۇنداق قىلىپ ، شۇنداق.

كَذَالِكَ : شۇنىڭغا ئوخشاش ، شۇنداق.

وَعَلَى ذَلِكَ : شۇڭلاشقا.

ذَابَ يَذُوبُ ذَوْبًا وذَوَبَانًا الشَّحْمُ: ماي ئېرىدى.

يَذُوبُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ: تۇز سۇدا ئېرىيدۇ.

ذَابَ حَيَاءً وَخَجَلاً : خىجىل بولدى ، ئۇيالدى.

ذَابَ جِسْمُ الرَّجُلِ : ئورۇقلىدى.

ذَابَ أَسًى وَحَسْرَةً : قاتتىق قايغۇردى.

ذَابِلٌ ج ذُبُلٌ و ذُبَّلٌ و ذَبْلٌ: سولاشقان ، غازاك بولغان ، تۆكۈلگەن ؛ ئىنچىكە ، نېپىز.

وَجْهٌ ذَابِلٌ : سولاشقان يۈز.

ذَابِلَةٌ ج ذَوَابِلُ : ئىنچىكە ، ئورۇق.

عَيْنٌ ذَابِلَةٌ : خۇنۇك كۆز.

«عَادَتْ هٰذِهِ الشَّجَرَةُ الذَّابِلَةُ إِلَى حَالَتِهَا الطَّبِيعِيَّةِ بَعْدَ أَنْ سُقِيَتْ بِالْمَاءِ» : بۇ قۇرۇپ قالغان دەرەخ سۇغۇرۇلغاندىن كېيىن قايتا كۆكەردى.

ذَاتٌ ج ذَوَاتٌ: ئىگە ، ئىگىدارلىق قىلغۇچى ئۆزى.

«عَادَ مِنْ ذَاتِ نَفْسِهِ» : ئىختىيارىي قايتىپ كەلدى.

«يَجِبُ أَنْ تُعَوِّدَ اِبْنَكَ عَلَى أَنْ يَثِقَ بِذَاتِهِ» : ئوغلۇڭنى ئۆزىگە ئىشىنىشكە ئادەتلەندۈرۈشىڭ كېرەك.

«سَيَصْلَى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ» «قرآن» : ئۇ لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتقا (يەنى دوزاخقا) كىرىدۇ.

«جَاءَ الْعَمِيدُ ذَاتُهُ/بِذَاتِهِ» : باشلىق ئۆزى كەلدى.

«وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ؟ ذَوَاتَا أَفْنَانٍ» «قرآن» : (ئى ئىنسان-لار ! جىنلار !) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟ ئۇ ئىككى جەننەتتە تۈرلۈك مېۋىلىك دەرەخلەر بار.

ذَاتُ الْبَيْنِ : ھال ، ئەھۋال.

«وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ» «قرآن» : ئاراڭلارنى تۈزەڭلار!

ذَاتُ الْجَنْبِ : كۆكرەك ياللۇغى ، كۆكرەك پەردە ياللۇغى.

ذَاتُ حُسْنٍ : چىرايلىق.

«هَذِهِ فَتَاةٌ ذَاتُ خُلُقٍ» : بۇ ئەخلاقلىق قىز.

ذَاتُ الرِّئَةِ : ئۆپكە كېسىلى ، ئۆپكە ياللۇغى.

عَادَ ذَاتُ الرَّجُلِ : ئادەمنىڭ ئۆزى قايتتى.

اَلثِّقَةُ بِالذَّاتِ : ئۆزىگە ئىشىنىش.

جَاءَ مِنْ ذَاتِ نَفْسِهِ : ئىختىيارىي كەلدى.

اَلذَّاتُ الْإِلَاهِيَّةُ : ئاللاھ تائالا.

ذَاتُ الْبَطْنِ : بوۋاق.

ذَاتُ الشَّفَةِ : سۆز ، كەلىمە.

ذَاتُ صِلَةٍ : مۇناسىۋەتلىك ، مۇتاسىۋتتى بار ، ئالاقىسى بار.

ذَاتُ قِيمَةٍ : قىممىتى يۇقىرى ، يۇقىرى قىممەتكە ئىگە.

ذَاتُ الْيَمِينِ: ئوڭ تەرەپ.

«وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ» «قُرْآن» : ئۇلارنى بىز ئوڭ ۋە سول تەرەپكە ئۆرۈپ تۇرىمىز.

ذَاتُ النِّطَاقَيْنِ : ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ قىزى ئەسما.

ذَاتُ الشِّمَالِ : شىمالغا.

«وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا» «قرآن» : ھەربىر ھامىلدار ئايالنىڭ بويىدىن ئاجراپ كېتىدۇ.

ذَاتُ مَرَّةٍ : بىر قېتىم.

ذَاتُ يَوْمٍ : بىر كۈنى ، مەلۇم بىر كۈنى.

فِي الْيَوْمِ ذَاتِهِ : شۇ كۈنىنىڭ ئۆزىدە.

عَرَفَهُ مِنْ ذَاتِ نَفْسِهِ: ئۇنىڭ مەخپىيىتىنى بىلدى، كۆڭلىدىكىنى بىلدى.

«وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ» «قرآن» : ئۇ دىللاردىكىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر.

ذَاتُ الْيَدِ : بايلىق ، مال - مۈلۈك.

«أَنْفَقَ فُلَانٌ ذَاتَ يَدِهِ فِي عَمَلِ الْخَيْرِ» : پالانى ياخشىلىق يوللىرىغا قولىدا بارىنى ئاتىدى.

مَدْرَسَةٌ ذَاتُ فَصْلَيْنِ : ئىككى سىنىپلىق مەكتەپ.

تَذْكِرَةٌ ذَاتُ قِرْشٍ : بىر قېرىشلىق بىلەت.

قِطْعَةٌ ذَاتُ عَشْرِ الْقُرُوشِ : ئون قېرىشلىق تەڭگە.

قَائِمٌ بِذَاتِهِ : مۇستەقىل ، ئۆز ئالدىغا.

ذَاتُكَ : شەخسەن ئۆزۈڭنى.

بِالذَّاتِ : ئەمەلىيەتتە ، دەل ئۆزى ، ئەمەلىيەتتە.

بِذَاتِ الْمَكَانِ : بۇرۇنقى جايدا ، ئەسلىدىكى جايدا.

ذَاتُهُ : دەل ئۆزى ، ئۇنىڭ دەل ئۆزى.

فِي ذَاتِهِ : ئەسلىدە.

فِي حَدِّ ذَاتِهِ : ئەسلىدە.

اِحْتِرَامُ الذَّاتِ : ئۆزىنى ئۆزى ھۆرمەت قىلىش.

اَلْإِعْتِمَادُ عَلَى الذَّاتِ : ئۆز كۈچىگە تايىنىش.

اَلْإِغْتِرَارُ بِالذَّاتِ: چوڭچىلىق قىلىش ، مەنمەنلىك قىلىش ، ئۆز - ئۆزىدىن مەغرۇرلىنىش.

اَلثِّقَةُ بِالذَّاتِ: ئۆزىگە ئىشىنىش.

إِنْكَارُ الذَّاتِ : ئۆزىنى ئۇنتۇش ، ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش ، شەخسىيەتسىزلىك.

حُبُّ الذَّاتِ : شەخسىيەتچىلىك.

مَدْحُ الذَّاتِ : تەكەببۇرلۇق قىلماق ، ئۆزىنى داڭلىماق ، چوڭچىلىق قىلماق.

مُحِبُّ ذَاتِهِ : شەخسىيەتچى.

ذَاتُ الْأَجْرَاسِ : ئاۋاز چىقىرىدىغان زەھەرلىك يىلان.

مِنْ تِلْقَاءِ الذَّاتِ: ئىختىيارسىز ، ئۆزلۈكىدىن.

مَالَ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ : ئوڭغا ۋە سولغا بۇرالدى.

ذَاتًا : شەخسەن ، ئۆزى ، بىۋاستە.

اِبْنُ الذَّوَاتِ: مۆتىۋەرلەر ، يۇقىرى تەبىقە كىشىلىرى.

اَلْحَيَوَانَاتُ ذَوَاتُ الْفَقْرَةِ: ئۇمۇرتقىلىق ھايۋانلار.

ذَوَاتُ الْبَلَدِ : ئاتاقلىق مەشھۇر شەخسلەر ، ئەربابلار.

ذَوَاتُ الأَرْبَعِ : چارپىاي، ئۇلاغ.

ذَاتِيٌّ : شەخسى ، ئۆزى ، يەككە.

«تَصَرَّفَ بِدَافِعٍ ذَاتِيٍّ» : شەخسى تۇرتكە ئاستىدا ئىشلىدى.

«هَذَا الْجِهَازُ يُتِمُّ تَشْغِيلَهُ ذَاتِيًّا» : بۇ ئۇسكۇنە ئۆزلۈكىدىن مەشغۇلات ئېلىپ بارىدۇ.

ذَاتُ الْحُكْمِ الذَّاتِيِّ: ئۆز- ئۆزىنى ئىدارە قىلىش، ئاپتونومىيە.

حُكْمٌ ذَاتِيٌّ : ئاپتونومىيە.

تَمْوِيلٌ ذَاتِيٌّ : ئۆز كۈچىگە تايىنىش.

عَيْبٌ ذَاتِيٌّ : تۇغما ئەيىب.

«هَذَا الطِّفْلُ يُعَانِي مِنْ عَيْبٍ ذَاتِيٍّ فِي نُطْقِهِ» : بۇ بالا سۆزلەشتە تۇغما كەمتۈك.

اِكْتِفَاءٌ ذَاتِيٌّ : ئۆز - ئۆزىنى تەمىنلەش.

ذَاتِيًّا : شەخسىي، ئۆزلۈكىدىن ، سۈبيېكتىپ.

سِيْرَةٌ ذَاتِيَّةٌ : ئۆز تەرجىمەھالى؛ شەخسىي تەرجىمەھال.

ذَاجَ يَذُوجُ ذَوْجًا : تېز ماڭدى.

ذَاجَ الْمَاءَ : سۇ ئېچتى.

ذَاحَ يَذُوحُ ذَوْحًا : قاتتىق ماڭدى.

ذَاحَ الْجِمَالَ : تۆگىلەرنى قاتتىق ھەيدىدى.

ذَاحَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئايرىۋەتتى ، بۆلىۋەتتى.

ذَاخِرٌ : سېمىز.

ذَادَ يَذُودُ ذَوْدًا الرَّاعِي الإِبِلَ عَنِ الْمَاءِ : تۆگىنى سۇدىن توستى ، قوغلىۋەتتى ، توستى.

«وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ» «قرآن» : ئۇلاردىن باشقا يەنە (قويلىرىنى سۇدىن) توسۇپ تۇرغان ئىككى ئايالنى كۆردى.

ذَادَ عَنْ وَطَنِهِ وَ حَرِيْمِهِ : ۋەتىنىنى مۇداپىئە قىلدى ، قوغدىدى ، ساقلىدى.

ذَادَ النَّوْمَ عَنْ عَيْنَيْهِ : ئويغاق تۇردى.

اَلذَّارِئُ: ئاللاھ تائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «ياراتقۇچى ئاللاھ» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ذَارَعَ يُذَارِعُ مُذَارَعَةً الْبَائِعُ الْمُشْتَرِي: گەزلەپ ساتتى.

اَلذَّارِيَاتُ : شامال؛ قۇرئاننىڭ بىر سۈرىسى.

«وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًا» «قرآن» : (تۇپراقنى) سورىغۇچى شامالدار بىلەن قەسەمكى.

ذَاعَ يَذِيْعُ ذُيُوعًا الْخَبَرُ : خەۋەر تارقالدى ، يېيىلدى ؛ پاش بولدى ، ئاشكارا بولدى.

ذَاعَ السِّرُّ : سىر پاش بولدى.

ذَاعَ الْجَرَبُ فِي جِلْدِهِ : تېرىسىدىكى قوتۇرلۇق تارقالدى.

ذَاعِرٌ ج ذُعَّارٌ : قورقۇچى ؛ ئەسكى ؛ ئەيىبى كۆپ.

ذَاقَ يَذُوقُ ذَوْقًا و ذَوَاقًا و مَذَاقًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تېتىدى.

«فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ» «قرآن» : كۇففار بولغانلىقىڭلار ئۈچۈن ئازابنى تېتىگىلار.

«فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا» «قرآن» : دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يېگەندىن كېيىنلا ئۇلارنىڭ ئەۋرەتلىرى ئېچىلىپ قالدى.

«ذَاقَ طَعْمَ الْحُرِّيَّةِ» : ئەركىنلىكنىڭ تەمىنى تېتىدى.

ذَاقَ الطَّعَامَ : تاماقنى تېتىدى ، تېتىپ كۆردى.

ذَاقَ الْعَذَابَ : ئازاب چەكتى ، جاپا تارتتى.

ذَاقَ الشَّيْءَ : نەرسىنى تەجرىبە قىلدى ، سىنىدى.

ذَاقَ الرَّجُلَ : كىشىنى سىنىدى.

ذَاقَ عُسَيْلَةَ الْمَرْأَةِ : جىما قىلدى.

ذَاقَ مِنْهُ الذُّلَّ : زۇلۇم چەكتى.

مَاذَاقَ طَعْمَ النَّوْمِ : ئۇخلىمىدى.

ذَاقَتْ كَفُّهُ فُلَانَةً : تۇتتى.

ذُقْتُ فُلَانًا أَوْ مَاعِنْدَ فُلَانٍ : تەجرىبە قىلدىم ؛ ئۇنىڭ ماھىيىتىنى چۈشەندىم.

ذَاكَرَ يُذَاكِرُ مُذَاكَرَةً فِي الْأَمْرِ: مەلۇم بىر ئىش ھەققىدە سۆزلەشتى ، پاراڭلاشتى ، مەسلىھەت ئۆتكۈزدى.

ذَاكَرَ الطَّالِبُ دَرْسَهُ : ئوقۇغۇچى دەرسىنى چۈشەندى ، يادلىدى ، تەكرارلىدى ، مۇزاكىرە قىلدى.

ذَاكِرَةٌ : ئاڭ ؛ خاتىرە ، ئەستە تۇتۇش قابىلىيىتى.

«لِفُلَانٍ ذَاكِرَةٌ قَوِيَّةٌ» : خاتىرىسى كۈچلۈك.

إِنْ لَمْ تَخُنِي الذَّاكِرَةُ : ئۇنتۇپ قالمىسام.

مَطْبُوعٌ فِي الذَّاكِرَةِ : ئۇنتۇلمايدۇ ، ئەستىن چىقمايدۇ.

ذَالَ يَذِيْلُ ذَيْلاً الْحَيَوَانُ : ھايۋان قۇيرۇق چىقارىدى ، قۇيرۇقى ئۇزۇرىدى.

ذَالَ الشَّخْصُ : كىشى تەكەببۇر بولدى.

ذَالَ الشَّيْءُ : نەرسە خار بولدى.

ذَامٌ : ئەيىب ، نۇقسان ، كەمچىلىك.

ذَاهِبٌ : كەتكۈچى ، بارغۇچى.

ذَاهِبُ الصَّبْرِ : سەۋرسىز ، ئىرادىسىز.

ذَاهِلٌ: قىيىن ئەھۋالدا قالغۇچى، ئىلاجسىز قالغۇچى، چارىسىز قالغۇچى.

ذَاوٍ «الدَّاوِي» : قۇرۇغۇچى ، قۇرۇپ قالغۇچى.

ذَائِبٌ : ئېرىتمە.

ذَائِدٌ ج ذَادَةٌ وَ ذُوَّادٌ : قوغدىغۇچى ، مۇھاپىزەت قىلغۇچى ، ساقلىغۇچى.

ذَائِعٌ : تارقاتقۇچى.

ذَائِعُ الصِّيْتِ : مەشھۇر ، داڭلىق ، شۆھرەتلىك ، داڭدار.

ذَائِقَةٌ : تېتىش سېزىمى ، زوق.

ذُؤَابَةٌ ج ذَوَائِبُ : ماڭلاي چاچ.

ذَبَّ يَذُبُّ ذَبًّا: قورقۇتتى ، چۆچۈتتى، ئۇركۈتتى.

ذُبَّ الشَّخْصُ : بۇرىدىن چۆچىدى ، پادىسىغا بۆرە تەگدى.

ذَبَبَ يَذْأَبُ ذَأْبًا : بۆرىدەك غالجىرلاشتى ؛ بۆرىدىن قورقتى.

ذَئِبَ الشَّخْصُ : بۆرىدەك ياۋۇزلاشتى.

ذَؤُبَ يَذْأُبُ ذَآبَةً الشَّخْصُ : بۆرىدەك ياۋۇزلاشتى ؛ بۆرىدىن قورقتى.

ذِئْبٌ ج ذُؤْبَانٌ : ئوغرى ؛ دۇئانە.

ذِئْبٌ ج ذِئَابٌ و أَذْؤُبٌ و ذُؤْبَانٌ: بۆرە.

ذِئْبٌ فِي جِلْدِ حَمْلٍ : قوي تېرىسىغا ئورىنىۋالغان بۆرە ؛ مەككار ، ئالدامچى.

«قَالُوا يَاأَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوْسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَأَكَلَهُ الذِّئْبُ» «قرآن» : ئۇلار : « ئى ئاتىمىز ! يۈسۈفنى نەرسىلىرىمىزنىڭ يېنىدا قويۇپ يۈگۈرۈشكىلى كېتىپ قېلىپ تۇق ، ئۇنى بۆرە يەپ كېتىپتۇ »دېيىشتى.

ذَأَلَ يَذْأَلُ ذَأْلاً و ذَأْلاَنًا: چاققان ماڭدى ، يېنىك ماڭدى ، چاپسان ماڭدى.

ذَمَّ يَذُمُّ ذَمًّا : ئەيىبلىدى ، كايىدى ، ھاقارەتلىدى ، كەمسىتتى ؛ قوغلىدى.

ذَأْمٌ : ئەيىب ، نۇقسان ، كەمچىلىك.

ذُبَابٌ ج أَذِبَّةٌ وَذِبَّانٌ : چۈمۈلە ، كۆكۈيون؛ ھەرە.

ذُبَابُ الْعَيْنِ : كۆزنىڭ قارچىغىسى.

«أَنْتَ أَعَزُّ عَلَيَّ مِنْ ذُبَابَةِ عَيْنِي» :سەن ماڭا كۆز قارچىغىمدىن قىممەتلىك.

ذُبَابُ الشَّيْءِ: قالدۇقى.

ذُبَابُ السَّيْفِ : قىلىچنىڭ بىسى.

ذُبَاحٌ : ئانگىنا.

ذُبَالَةُ الْمِصْبَاحِ ج ذُبَالٌ : پىلىك ، چىراغ پىلىكى.

ذُبَالَةُ شَمْعَةٍ: شامنىڭ پىلىكى.

ذَبَّ يَذُبُّ ذَبًّا عَنْهُ : قوغدىدى ، مۇھاپىزەت قىلدى ، ساقلىدى.

«ذَبَّ الرَّجُلُ عَنْ حَرِيمِهِ» : كىشى ئەھرىمىنى

قوغدىدى ، قورۇدى.

«ذَبَّ الْبَائِعُ الذُّبَابَ عَنِ الْحَلْوَى» : پىركاز-چىك تاتلىق يېمەكلىكتىن چۈنىنى قورۇدى.

ذَبَّاحٌ : پوكانچى ؛ قاسساپ ؛ جاللات.

ذَبَّانَةُ الْبُنْدُقِيَّةِ : قورۇل.

ذَبَّبَ يُذَبِّبُ تَذْبِيبًا الْمُسَافِرُ فِي السَّيْرِ: مۇسا-پىر مېڭىشنى جىددىيلەشتۈردى.

ذَبَّبَ الْأُمُّ عَنْ وَجْهِ طِفْلِهَا : ئانا بالىدىن چۈنە-نى قورۇدى.

ذَبَّحَ يُذَبِّحُ تَذْبِيحًا : قىردى ، كۆپ ئۆلتۈردى.

«يَسْتَضْعِفُ طَائِفَةً مِنْهُمْ يُذَبِّحُ أَبْنَاءَهُمْ وَيَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ» «قرآن» : ئۇلاردىن بىر تائىپە (يەنى بەنى ئىسرائىل) نى بوزەك قىلدى، ئۇلارنىڭ ئوغۇللىرىنى ئۆلتۈرۈپ، قىزلىرىنى (خىزمەت-كە سېلىش ئۈچۈن) تىرىك قالدۇردى.

ذَبَحَ يَذْبَحُ ذَبْحًا الْجَزَّارُ الْخَرُوفَ : قاسساپ پاقلان بوغۇزلىدى ، زەبىھى قىلدى ، ئۆلتۈردى.

«وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً» «قرآن» : ئۇز ۋاقتىدا مۇسا ئۇز قەۋمىگە : « ئاللاھ ھەقىقەتەن سىلەرنى بىر كالا بوغۇزلاشقا بۇيرۇيدۇ » دېگەنىدى.

ذَبَحَتْهُ الْعَبْرَةُ : غەم ـ قايغۇ ئۇنى بوغۇزالدى ، كانىيىدىن ئالدى.

ذَبَحَتْهُ الْعَطَشُ : ئۇسسۇزلۇق ئۇنى ھالىدىن كەتكۈزدى.

ذَبَحَهُ بِغَيْرِ سِكِّينٍ : ئۇنى قاتتىق قىينىدى.

«مَنْ وُلِّيَ قَاضِيًا فَكَأَنَّمَا ذُبِحَ بِغَيْرِ سِكِّينٍ» «حديث» : كىمكى قازى بولىدىكەن، قاتتىق ئازابقا قالغان بولىدۇ.

ذَبَحَ صَدِيقَهُ: دوستىنى مەدھىيىلىدى.

ذِبْحٌ : قۇربانلىق.

«وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ» «قرآن» : بىز ئۇنىڭ ئورنىغا چوڭ بىر قۇربانلىقنى (يەنى جەننەت-تىن چىققان قوچقارنى) بەردۇق.

ذَبْحَةٌ: بىر قېتىم، بىر قېتىملىق بوغۇزلاش ، زەبىھى قىلىش.

ذَبْحَةٌ صَدْرِيَّةٌ : زىققا.

ذَبْذَبَ يُذَبْذِبُ ذَبْذَبَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى تەۋرەت-تى ، لىڭشىتتى ، مىدىرلاتتى.

ذَبْذَبَهُ الْأَمْرُ: ئۇنى ئىككىلەندۈرۈپ قويدى ، ئارىسالدى قىلىپ قويدى.

ذَبَرَ يَذْبُرُ ذَبْرًا الْكِتَابَ: يازدى؛ چېكىت قويدى؛ تېز ئوقۇدى.

ذَبَرَ الْقِرَاءَةَ : يەڭگىل ئوقۇدى.

ذَبَرَ الشَّيْءَ: نەرسىنى بىلدى ، چۈشەندى.

ذَبَرَ يَذْبِرُ ذَبْرًا وذِبَارَةً : قاردى ، سىنچىلاپ قاردى.

ذَبَرَ الشِّعْرَ : شېئىر ئوقۇدى.

ذَبَرَ الْخَبَرَ : خەۋەرنى چۈشەندى.

ذَبِرَ يَذْبَرُ ذَبَرًا عَلَيْهِ : غەزەپلەندى.

ذَبْرٌ ج ذِبَارٌ : كىتاب.

ذَبَلَ يَذْبُلُ ذُبُولاً النَّبَاتُ : ئۆسۈملۈك قۇرۇپ قالدى، سولاشتى.

ذَبَلَ الْإِنْسَانُ وَالْحَيَوَانُ : ئادەم ياكى ھايۋان ئورۇق-لاپ كەتتى.

ذَبَلَ فُوهُ : تەشنالىقتىن ئاغزى قۇرۇپ كەتتى.

ذَبَلَ شَفَتَاهُ : تەشنالىقتىن كالپۇكى قۇرۇپ كەتتى.

ذَبَلَ لِسَانُهُ : تەشنالىقتىن تىلى قۇرۇپ كەتتى.

ذَبْلٌ: تاشپاقا قېپى.

ذَبْلٌ صِنَاعِيٌّ: سۈنئىي پىل چىشى ؛ ياشلىقنىڭ دەسلەپكى مەزگىلى.

اَلذِّبْلُ: بالىسىنى يوقاتقان ، بالىسى ئۆلۈپ كەتكەن.

اَلذَّبْلَةُ: مايماق ؛ قۇرۇتقۇچى شامال.

ذَبُوبَةٌ : چۈشىن كۆپ جاي.

ذَبِيحٌ ج ذُبْحَى : بوغۇزلانغان ھايۋان.

كَبْشٌ ذَبِيحٌ: قۇربانلىق قىلىنغان قوشقار، بوغۇز-لانغان قوشقار.

نَعْجَةٌ ذَبِيحٌ : بوغۇزلانغان ساغلىق ، قۇربانلىق قىلىنغان ساغلىق.

ذَبِيحَةٌ ج ذَبَائِحُ : نەزىر قىلىنغان مال ، ھەدىيە

قىلىنغان مال.

«وَزَّعَ الذَّبِيحَةَ عَلَى الْفُقَرَاءِ» : قۇربانلىقنى كەمبەغەللەرگە بۆلۈپ بەردى.

ذَجَّ يَذُجُّ ذَجًّا : سەپەردىن قايتىپ كەلدى.

ذَجَّ الْمَاءَ : سۇ ئىچتى.

ذَجَلَ يَذْجُلُ ذَجْلاً ـ هُ: ئۇنىڭغا زۇلۇم قىلدى.

ذَحَا يَذْحُو ذَحْوًا : تېزلەشتى ، ئىتتىكلىدى.

ذَحَا الْجِمَالَ : تۆگىلەرنى هەيدىدى ، قوغلىدى.

ذَحْلٌ ج ذُحُولٌ و أَذْحَالٌ: ئۆچ ئالماق ، ئىنتىقام ئالماق ؛ ئۆچمەنلىك ، ئاداۋەت.

ذَخَرَ يَذْخَرُ ذَخْرًا الشَّيْءَ : نەرسىنى ساقلاپ قويدى ، زاپاس قىلىپ ساقلىدى ، يىغدى ، توپلىدى ، غەملەپ قويدى ، قورامساق قىلىپ قويدى.

ذُخْرٌ ج أَذْخَارٌ: غەملەنگەن نەرسە، زاپاس، قورامساق.

«أَنْتُمْ أَيُّهَا الشَّبَابُ ذُخْرُ الْوَطَنِ» : ياشلار ! سىلەر ۋەتەننىڭ بايلىقى سىلەر.

ذَخِيرَةٌ ج ذَخَائِرُ: ساقلاپ قويۇلغان نەرسە، دۇنيا ـ دەپتە ، زاپاس نەرسە ، بايلىق ؛ كاپىتال ، دەسمايە ؛ قىممەت باهالىق بۇيۇم.

«حَفِظَكَ اللّٰهُ ذَخِيرَةً لَنَا» : ئاللاه سىزنى بىزگە بايلىق قىلىپ ساقلاپ بەرسۇن.

ذَخِيرَةُ الْحَرْبِ: ئوق ـ دورا ، قورال ـ ياراق ، هەربىي لازىمەتلىكلەر ، هەربىي تەمىنات ، هەربىي ئوزۇق ـ تۇلۇك.

ذَخِيرَةٌ حَرْبِيَّةٌ : قورال ـ ياراغ ، ئوق ـ دورا ، هەربىي ئىشيا.

ذَخِيرَةٌ مُقَدَّسَةٌ : خاتىرە بۇيۇم ، مۇقەددەس بۇيۇم.

اَلذَّخِيرَةُ اللُّغَوِيَّةُ : تىل بايلىقى.

ذَرْ : قويۇۋەت ، تەرك ئەت.

«فَذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا» (قرآن) : (ئى مۇهەممەد!) مەن تەنها ياراتقان كىشىنى (يەنى ۋەلىد ئىبنى مۇغىرەنى) ماڭا قويۇۋەت.

ذَرَا يَذْرُو ذَرْوًا التُّرَابُ : توپا توزىدى.

«فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ» (قرآن) : كېيىن ئۇ قۇرۇپ تۆكۈلدى ، شامالدار ئۇنى (تەرەپ ـ تەرەپكە) ئۇچۇرۇپ كەتتى.

ذَرَتِ الرِّيْحُ التُّرَابَ : بوران توپا توزۇتتى.

ذَرَاالزَّارِعُ الْحَبَّ: دېهقان دانىنى شامالدا سوردى.

ذَرَا اللّٰهُ الْخَلْقَ : ئاللاه مەخلۇقاتلارنى ياراتتى.

ذِرَاعٌ ج أَذْرُعٌ و ذُرْعَانٌ: غۇلاچ ؛ بىلەك ؛ گەز ؛ پۇت ـ قول ؛ قويۇن.

ذِرَاعُ الْإِنْسَانِ : بىلەك.

أَنْتَ عَلَيَّ حَبْلُ الذِّرَاعِ: سەن ماڭا يېقىن.

رَحْبُ الذِّرَاعِ : كۆچلۈك.

«قَلِّدُوا أَمْرَكُمْ رَحْبَ الذِّرَاعِ» (حديث) : ئىشىڭلارغا ئىقتىدارلىق ئادەمنى ئىگە قىلىڭلار.

وَاسِعُ الذِّرَاعِ: ئىقتىدارلىق ، ئەخلاقلىق.

مَالِي بِهِ ذِرَاعٌ: ئۇنىڭغا تاقىتىم يەتمەيدۇ، مەن ئۇنىڭغا تەڭ تۇرالمايمەن ، ئۇنىڭغا كۈچۈم يەتمەيدۇ.

أَنْتَ ذِرَاعِيَ الْيَمِينُ : باشقا كۈن چۈشكەندە ماڭا يۆلىنىمەن.

رَمَى الطِّفْلُ نَفْسَهُ بَيْنَ ذِرَاعَيْ أُمِّهِ : بالا ئۆزىنى ئانىسىنىڭ قۇچىقىغا ئاتتى.

بَسَطَ لَهُ ذِرَاعَيْهِ: ئۇنى قىزغىن قارشى ئالدى.

ذَرَأَ يَذْرَأُ ذَرْأً اللّٰهُ النَّاسَ : ئاللاه ئىنسانلارنى ياراتتى ، خەلق ئەتتى.

«قُلْ هُوَالَّذِى ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ» (قرآن) : ئېيتقىنكى « ئاللاه سىلەرنى يەر يۈزىدە يارىتىپ كۆپەيتتى، (هېساب بېرىش ئۈچۈن) ئاللاهنىڭ دەرگاهىغا توپلىنىسىلەر».

ذَرَأَ الزَّارِعُ الْأَرْضَ : دېهقان يەرگە ئۇرۇق چاچتى ، تېرىدى.

ذَرِئَ يَذْرَأُ ذَرَأً الشَّخْصُ : چېكىنىشكە ئاق كەردى.

ذَرِبَ يَذْرَبُ ذَرَبًا الرَّجُلُ : تىلى پاساھەتلىك بولدى.

ذَرِبَ لِسَانُ الشَّخْصِ : ئاغزى بېزەپ بولدى ، تىلى سەت بولدى.

ذَرِبَ السَّيْفُ : قىلىچ ئۆتكۈر بولدى.

ذَرَبٌ ج أَذْرَابٌ : ساقايماس كېسەل ، داۋاسى يوق كېسەل.

ذَرِبٌ ج ذَرِبُونَ م ذَرِبَةٌ ذَرِبَاتٌ: سۆزى پاساھەتلىك ئادەم ؛ تىلى ئۆتكۈر ، سۆزمەن ، گەپدان.

رَجُلٌ ذَرِبٌ : ئاغزى يامان ، ئاغزى بېزەپ.

«كُنْتُ ذَرِبَ اللِّسَانِ عَلَى أَهْلِي» : ئۆيدىكىلەرنىڭ ئالدىدا ئاغزىم بېزەپ ئىدى.

ذَرَّةٌ : قوناق.

ذَرَّةٌ شَامِيَةٌ. ذَرَّةٌ صَفْرَاءُ : كۆممە قوناق.

ذَرَّةٌ بَلَدِيَّةٌ : تېرىق.

ذَرَّةٌ رَفِيعَةٌ : تېرىق ، سۆك.

ذَرَّ يَذُرُّ ذَرًّا الشَّيْءَ: قولىنىڭ ئۈچى بىلەن چاچتى.

«ذَرَّ الْحَبَّ فِي الْأَرْضِ» : يەرگە ئۇرۇق چاچتى ، تېرىدى.

ذَرَّ الرَّجُلُ : چېكىسى ئاقاردى.

ذَرَّ اللّٰهُ عِبَادَهُ فِي الْأَرْضِ : ئاللاھ بەندىلىرىنى زېمىنغا تارقاتتى.

ذَرَّ الْمِلْحَ: تۇز چاچتى.

ذَرَّ الدَّوَاءَ الْعَيْنَ: كۆزگە دورا تېمىتتى.

ذَرَّ الرَّمَادَ فِي الْأَعْيُنِ: ساختىپەزلىك قىلىپ گوللىدى ، ئالدامچىلىق قىلدى ، كۆز بويامچىلىق قىلدى.

ذَرَّ التُّرَابَ فِي الْعُيُونِ: كۆزگە توپا چاچتى ، (ساختىپەزلىك قىلدى).

ذَرَّتِ النَّبَاتُ : ئۈسۈملۈك بىخ چىقاردى.

ذَرَّ يَذُرُّ ذُرُورًا الشَّمْسُ: كۈننىڭ دەسلەپكى شولىسى چۈشتى.

ذُرٌّ: سالماق ، تۆكمەك ؛ ئەۋلاد ، ئىنسان ؛ زەررە؛ كىچىك چۈمۈلە.

ذُرٌّ كَهْرَبِيَّةٌ : ئىتتون.

ذَرًّا لِلرَّمَادِ فِي الْعُيُونِ: قايمۇقتۇرۇش ئۈچۈن ، ئېزىقتۇرۇش ئۈچۈن ، ئالدامچىلىق قىلىش يۈزىسىدىن.

ذَرَّاحٌ ج ذَرَارِيحُ : زىيانداش ھاشارەت.

ذَرَّايَةٌ : چاقپىلەك ، شامالدۇرغۇچ ، دان تازىلاش ماشىنىسى.

ذَرَّةٌ ج ذَرَّاتٌ : ئاتوم ، زەررە ، مالىكۇلا ؛ چاك ـ توزان.

مُفَاعِلٌ لِلذَّرَّةِ: ئاتوم قازىنى.

مِثْقَالَ ذَرَّةٍ : قىلچىلىك ، ئازغىنا.

«فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ» (قۇرئان) : كىمكى زەررىچىلىك ياماننى ئىش قىلىدىكەن ، ئۇنىڭ جازاسىنى كۆرىدۇ.

جُزْئِيُّ الذَّرَّةِ: ئاتوم زەررىچىسى.

عِلْمُ الذَّرَّةِ: ئاتوم نەزەريىسى.

مُحَطَّمَةُ الذَّرَّةِ : ئايلانما تېزلەتكۈچ.

مِقْدَارَ الذَّرَّةِ : كىچىككىنە ، ئازغىنە.

عَصْرُ الذَّرَّةِ : ئاتوم دەۋرى ؛ يېڭى دەۋر.

ذَرَّاتُ الْعَرَقِ : تەر تامچىلىرى.

ذَرَّفَ يُذَرِّفُ تَذْرِيفًا وَ تِذْرَافًا وَ تَذْرِفَةً: ئېقتى ، تۆكتى ، ئاقتۇردى.

ذَرَّفَتِ الْعَيْنَ : يىغلاتتى.

ذَرَّفَ عَلَى الْأَرْبَعِينَ: 40 ياشتىن ھالقىدى.

ذَرَّقَ يُذَرِّقُ تَذْرِيقًا اللَّبَنَ : سۈتنى سۇغا ئارىلاشتۇردى.

ذَرَّى يُذَرِّي تَذْرِيَةً الرِّيحُ التُّرَابَ : بوران توپا سوردى ، بوران توپا توزۇتتى.

«أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِأَوْلَادِهِ إِذَا مِتُّ فَأَحْرِقُونِي ثُمَّ ذَرُّونِي فِي الرِّيحِ» : بىر ئادەم بالىلىرىغا: «ئۆلسەم جەسىتىمنى كۆيدۇرۇپ شامالغا سورۇۋېتىڭلار » دېدى.

ذَرِّيٌّ: ئاتومنىڭ ؛ ئاتوم ئېنېرگىيىسە ئائىلىمى.

اَلْأَشِعَّاعُ الذَّرِّيُّ : ئاتوم نۇر رادىئاكسىيىسى.

«سَلَامُ الْعَالَمِ مُهَدَّدٌ بِانْتِشَارِ الْأَسْلِحَةِ الذَّرِّيَّةِ» : دۇنيا تىنچلىقى ئاتوم قورالىلىرىنىڭ تارقىلىشى بىلەن تەھدىتكە ئۇچرىماقتا.

اَلْإِشْعَاعُ الذَّرِّيُّ: ئاتوم رادىئوئاكتىپلىق.

ذَرِّيحٌ ج ذَرَارِيحُ : تۆپىلىك ، ئېگىزلىك ؛ ئۆتكۈر زەھەر.

ذُرِّيَّةٌ ج ذَرَارِيُّ وذُرِّيَّاتٌ : ئەۋلاد ، نەسىل ، بالا.

«وَإِنِّى أُعِيْذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ» «قرآن» : مەن ھەقىقەتەن ئۇنىڭ ئۇچۇن، ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى ئۈچۈن ساڭا سىغىنىپ ، قوغلاندى شەيتاندىن پاناھ تىلەيمەن.

«قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً» «قرآن» : ئى پەرۋەردىگارىم ! ماڭا ئۆز دەرگاھىڭدىن بىر ياخشى پەرزەنت ئاتا قىلغىن.

طَاقَةٌ ذَرِّيَّةٌ : ئاتوم ئېنېرگىيىسى.

اَلْأَسْلِحَةُ الذَّرِّيَّةُ : ئاتوم قوراللىرى.

اَلنَّظَرِيَّةُ الذَّرِّيَّةُ : ئاتوم نەزەرىيىسى.

اَلْحَرْبُ الذَّرِّيَّةُ : ئاتوم ئۇرۇشى.

اَلْقُنْبُلَةُ الذَّرِّيَّةُ : ئاتوم بومبىسى.

ذَرَعَ يَذْرَعُ ذَرْعًا الْبَائِعُ الثَّوْبَ : ساتقۇچى رەختنى ئۆلچىدى.

ذَرَعَ الطَّرِيْقَ : چامداپ ماڭدى.

«مَالَكَ تَذْرَعُ الْغُرْفَةَ جِيئَةً وَذَهَابًا؟» : ئالدى-كەينىڭگە مېڭىپ كەتتىڭغۇ؟

ذَرَعَهُ الْقَيْءُ: ئۇنى قەي قىستاپ كەتتى.

ذَرْعٌ: گەز ؛ قابىلىيەت ، ئىقتىدار ، كۈچ؛ قول سۇنماق ، قول سوزماق.

«وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا» «قرآن» : بىزنىڭ ئەلچىلىرىمىز (يەنى پەرىشتىلەر) لۇتنىڭ يېنىغا كەلگەن چاغدا (لۇت ئۆز قەۋمىنىڭ ئۇلارغا چېقىلىپ قويۇشىدىن قورقۇپ) قىيىن ئەھۋالدا قالدى، ئۇلار توغرىسىدا يۈرىكى سىقىلدى.

«فَغُلُّوهُ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا» «قرآن» : ئاندىن ئۇنى ئۇزۇنلۇقى 70 گەز كېلىدىغان زەنجىر بىلەن باغلاڭلار!

ضَاقَ بِالْأَمْرِ ذَرْعًا: چارىسىز قالدى ، ئىلاجسىز قالدى.

وَاسِعُ الذَّرْعِ : كۆچلۈك ، ئىقتىدارلىق ، قابىلىيەتلىك.

خَالِي الذَّرْعِ : غەم ـ قايغۇسىز.

ذَرَفَ يَذْرِفُ ذَرْفًا وَذُرُوفًا الدَّمْعُ: ياش ئاقتى ، ياش تۆكۈلدى.

«فَوَعَظَنَا رَسُولُ اللّٰهِ مَوعِظَةً بَلِيغَةً ذَرَفَتْ لَهَا الْعُيُونُ» «حديث» : پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە شۇنداق تەسىرلىك ۋەز ئېيتتىكى، كۆزلەردىن ياش تۆكۈلدى.

ذَرَفَ دَمْعًا سَخِيْنًا: ئىسسىق ياش تۆكتى.

ذَرَفَ دُمُوعَ التَّمَاسِيحِ : يىغلىغان قىياپەتكە كىرىۋالدى.

ذَرَفَتْ عَيْنُهُ الدَّمْعَ : كۆزى ياش تۆكتى.

ذَرَقَ يَذْرُقُ ذَرْقًا الطَّائِرُ : قۇش ماياقلىدى.

ذَرَقَ الشَّخْصُ عَلَى النَّاسِ : كىشىلەرگە سېسىق گەپ قىلدى.

«مَا هَجَاهُ، بَلْ ذَرَقَ عَلَيْهِ» : ئۇنى ھەجۋى قىلمىدى ، بەلكى ئۇنىڭغا سېسىق گەپ قىلدى.

ذَرْقٌ: مايا‌ق.

ذَرْقُ الطُّيُورِ: قۇش مايىقى.

ذُرْوَةٌ. ذِرْوَةٌ ج ذُرًى : چوققا ، يۇقىرى پەللە ، تاغ چوققىسى ؛ تۆگىنىڭ لوككىسى.

ذُرْوَةُ الْمَجْدِ : شان ـ شەرەپ چوققىسى.

«اَلْعِلْمُ يَرْفَعُنَا إِلَى ذُرْوَةِ الْمَجْدِ» : ئىلىم بىزنى شان ـ شەرەپنىڭ چوققىسىغا كۆتۈرىدۇ.

اِجْتِمَاعُ الذُّرْوَةِ : دۆلەت باشلىقلىرى كېڭىشى ، يۇقىرى دەرىجىلىك ئەربابلار يىغىنى.

«فُلَانٌ يُقْتَلُ فِي الذُّرْوَةِ وَالْغَارِبِ» : مەقسىتىگە يېتىش ئۈچۈن ھىيلە ـ مىكىر ئىشلىتىدۇ.

مُؤْتَمَرُ الذُّرْوَةِ: چوڭ دۆلەتلەر باشلىقلار يىغىنى.

ذَرُورٌ ج أَذِرَّةٌ : كۆز ياكى جاراھەت جايىغا چېپىلىدىغان قۇرۇق دورا ؛ تاماقتا سېلىنىدىغان تۇز ؛ ئەتىرنىڭ بىر خىلى.

ذَرُورِيٌّ : تالقان ، تالقانسىمان.

أَحْمَرُ ذَرِيحِيٌّ: سۆسۈن رەڭ.

ذَرِيْعٌ : تېز ، چاپسان ؛ كېلىشتۇرگۈچى ، ئەپلەشتۇرگۈچى ، مۇزەسسەچى.

قَتْلٌ ذَرِيْعٌ : چوڭ قىرغىنچىلىق.

ذَرِيْعَةٌ ج ذَرَائِعُ : ئۇسۇل ، قائىدە ، ۋاسىتە ، چارە ـ تەدبىر ؛ دەستەك ، باھانە.

«اِتَّخَذَ رُسُوبَهُ ذَرِيعَةً لِتَرْكِ الدِّرَاسَةِ» : ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىگەنلىكىنى دەرس تاشلاشنىڭ

باهانسى قىلغۇچى.

مَذْهَبُ الذَّرَائِعِ: مەنپەئەتپەرەسلىك.

سَدُّ الذَّرَائِعِ : باهانە - سەۋەبنىڭ ئالدىنى ئېلىش.

ذُعَافٌ ج ذُعُفٌ : ئۆتكۈر زەھەر ، ئۆلتۈرگۈچى زەھەر.

«اَلْإِفْرَاطُ فِي التَّدْخِينِ كَالسُّمِّ الذُّعَافِ» : تاما- كىنى ھەددىدىن ئارتۇق چېكىشنىڭ ئۆزى تېز جاننى ئالىدىغان زەھەردۇر.

مَوْتٌ ذُعَافٌ : ئۇشتۇمتۇت ئۆلۈم ، تاسادىپىي ئۆلۈم.

سُمٌّ ذُعَافٌ : دەرھال جاننى ئالىدىغان زەھەر.

دَاءٌ ذُعَافٌ : جاننى ئالىدىغان كېسەل.

ذَعَرَ يَذْعَرُ ذَعْرًا ـ هُ الظَّلَامُ: قاراڭغۇلۇق ئۇنى قورقۇتتى ، تەھدىت سالدى ، چۆچۈتتى.

«قُمْ فَأْتِ الْقَوْمَ وَلَاتَذْعَرْهُمْ» «حديث» : تۇرغىن، قەۋمگە بارغىن ، ئۇلارنى چۆچۈتۈۋەتمىگىن.

ذُعِرَ الشَّخْصُ : قورقتى ، چۆچۈدى.

ذُعْرٌ.ذَعَرٌ : چۆچۈمەك ، قورقماق ، ئالاقزادە بولماق.

«دَبَّ الذُّعْرُ إِلَى قَلْبِ فُلَانٍ» : قورقۇنچ بېسىۋالدى.

ذَعِرٌ ج ذَعِرُونَ: قورققۇچى ، چۆچۈگۈچى.

ذُعْرَةٌ : سۆڭگۈچ ؛ ئەيىبى كۆپ ئادەم.

ذَعِرَةٌ ج ذَعِرَاتٌ: قورققۇچى ، چۆچۈگۈچى.

ذُعْرِيَّةٌ : قاتتىق يىل ، قىيىن يىل.

ذَعَقَ يَذْعَقُ ذَعْقًا ـ هُ: ئۇنىڭغا زەربە بەردى.

ذَعِقَ يَذْعَقُ ذَعَقَانًا: تېز ئۆلدى.

ذَعْقٌ : دەرھال ئۆلتۈرىدىغان زەھەر.

ذَعَقَ يَذْعَقُ ذَعْقًا : توۋلىدى ، ۋارقىرىدى ، قورقۇتتى.

ذَعِنَ يَذْعَنُ ذَعَنًا : بويسۇندى ، ئىتائەت قىلدى ، باش ئەگدى.

ذَعُورٌ : گۇمان قىلىشتىن ۋە سەت گەپ قىلىشتىن قورقىدىغان ئايال.

اَلذَّفَافُ : نەرسە.

مَاذَاقَ ذَفَافًا : ھېچنەرسە تېتىمىدى.

ذِفَافٌ ج أَذِفَّةٌ وَذُفُقٌ : ئۆتكۈر زەھەر ؛ ئاز سۇ.

ذَفِرَ يَذْفَرُ ذَفَرًا الشَّيْءُ: نەرسە سېسىق پۇرىدى ، بەدبۇي پۇراق چىقتى.

ذَفِرٌ: سېسىق ، بەدبۇي.

رَجُلٌ ذَفِرٌ: بەدبۇي ئادەم ؛ سېسىق پۇرايدىغان ئادەم.

اَلذِّفْرَى ج ذِفْرِيَّاتٌ : قۇلاقنىڭ كەينىدىكى سۆڭەك.

ذَقَّ يَذِقُّ ذَقًّا وذَقَفًا وذِقَافًا عَلَى الْجَرِيحِ : ئۆلتۈرۈپ بولدى، ئۆلتۈرۈپ تۇگەتتى.

ذَقَّ فِي الْأَمْرِ: تېزلەتتى ، ئىلدام قىلدى.

ذَقَّهُ الْمَرَضُ : ئۇنى كېسەل ھالاك قىلدى ، ئۆلتۈردى.

ذَقَّ يَذِقُّ ذَفِيفًا الْأَمْرُ: ئىش تەييار بولدى.

ذَقَّ الطَّائِرُ : قۇش تېز ئۇچتى.

اَلذَّقُّ: ئاياغ تۇشى.

اَلذُّقُّ : ئاز.

مَاءٌ ذُقٌّ : ئاز سۇ.

ذَقَّفَ يُذَقِّفُ تَذْفِيفًا الْمُحَارِبُ عَلَى الْجَرِيحِ: جەڭچى يارىدارنى ئۆلتۈردى.

«... لَا يُقْتَلُ أَسِيرٌ وَلَا يُذَقَّفُ عَلَى جَرِيحٍ» : ئەسىرنى ئۆلتۈرۈشكە بولمايدۇ ، شۇنىڭدەك يارىدارمۇ ئۆلتۈرۈلمەيدۇ.

ذَفِيقٌ : تېز ، يەڭگىل.

صَلَاةٌ ذَفِيفَةٌ : يېنىك ئوقۇلغان نامار.

«دَخَلْتُ عَلَى أَنَسٍ وَهُوَ يُصَلِّي صَلَاةً خَفِيفَةً ذَفِيفَةً كَأَنَّهَا صَلَاةُ مُسَافِرٍ» «حديث» : ئەنەسنىڭ قېشىغا كىرىشىم، مۇساپىرنىڭ نامىزىدەك يەڭگىل ۋە تېز نامار ئوقۇۋاتقىنىنى.

رَجُلٌ خَفِيفٌ ذَفِيفٌ : يەڭگىل ، چاققان ئادەم.

ذَقَنَ يَذْقُنُ ذَقْنًاالشَّخْصُ عَلَى عَصَاهُ أَوْعَلَى يَدِهِ: ھاسىغا ياكى قولىغا ئېڭىكىنى تىرىدى.

ذَقَنَهُ بِالْعَصَا : ھاسا ئېكىنىگە تېگىپ كەتتى.

ذَقِنَ يَذْقَنُ ذَقْنًا الرَّجُلُ : ئېكسكى ئۇزۇن بولدى.

ذَقْنٌ ج أَذْقَانٌ : ساقال - بۇرۇت.

ذَقْنُ التِّيْسِ : ئۆچكە ساقال.

ذَقْنُ الشَّيْخِ : ئاچچىق ئەمەن.

خَرُّوا لِلْأَذْقَانِ : سەجدە قىلدى.

«وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا» ‹قرآن› : ئۇلار يىغلىغان ھالدا سەجدە قىلىشقا يىقىلىدۇ ، تېخىمۇ تەزەررۇ قىلىدۇ.

ذَقَنٌ ج أَذْقَانٌ وَذُقُونٌ : ئېكەك.

«إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِم أَغْلَالاً فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُوْنَ» ‹قرآن› : بىز ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ بويۇنلىرىغا ئېكەكلىرىگىچە تاقاقلارنى تاقىدۇق ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار باشلىرىنى ئېگەلمەيدۇ (يەنى ئۇلار ئىمانغا بويسۇنمايدۇ ۋە ئىمانغا باش ئەگمەيدۇ).

ضَحِكَ عَلَى ذَقَنِهِ : ئالدىدى.

«مُثْقَلٌ اِسْتَعَانَ بِذَقَنِهِ» ‹مثل› : پايدىسىز ئۇرۇندى، (ئۆزىدىن تۆۋەن كىشىدىن سورىغانغا تەمسىل قىلىپ ئېيتىلىدۇ)

أَبُو ذَقَنٍ : ساقال قويغان ئادەم.

ذَقَنَهُ رَخْوَةٌ : ئىرادىسى بوش ئادەم.

غَضَبًا عَنْ ذَقَنِكَ : گەرچە سىز خالىمىغان بولسىڭىزمۇ.

«غَرِقَ فِي عَمَلِهِ إِلَى ذَقَنِهِ، غَرِقَ فِي عَمَلِهِ حَتَى ذَقَنِهِ» : ئىشقا پۈتۈنلەي بېرىلدى ؛ چۆمۈپ كەتتى.

ذِقْنٌ : قېرىغان ئادەم ؛ ئېكەك.

ذَكَا يَذْكُو ذَكًا و ذَكَاةً الذَّبِيحَةَ : ئۆلتۈردى ، بوغۇزلىدى.

ذَكَا الشَّاةَ: قوينى بوغۇزلىدى ، ئۆلتۈردى.

ذَكَا يَذْكُو ذُكُوًّا وَذَكًا وذَكَاءً لَهَبُ النَّارِ: ئوت يالقۇنجىدى.

ذَكَتِ الشَّمْسُ : قۇياش قاتتىق ئىسسىدى ، قاتتىق قىزىدى.

ذَكَتِ الْحَرْبُ : ئۇرۇش قىزىدى.

ذَكَا الشَّخْصُ: ئۆتكۈر بولدى، ئەقىللىق بولدى، چېچەن بولدى.

ذَكَا يَذْكُو ذَكَاءً الْمِسْكُ : ئىپار پۇرىدى ، خۇش پۇراق چىقاردى.

ذَكَاءٌ: دانالىق، چېچەنلىك، ھوشيارلىق؛ ئەقىل-پاراسەت؛ ئوت يالقۇنى.

أَحْرَقَنِي ذَكَاءُهَا : ئوت يالقۇنى مېنى كۆيدۈردى.

ذَكَاءٌ مُجَرَّدٌ: يوشۇرۇن ئەقىل.

ذُكَاءٌ : قۇياش ، كۈن.

اِبْنُ ذُكَاءٍ : تاك، سۈبھى.

ذَكَرَ يَذْكُرُ ذِكْرًا وتَذْكَارًا وذُكْرًا الشَّيْءَ فِي ذِهْنِهِ : يادىدا تۇتتى ، ئېسىدە تۇتتى.

«قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى وَذَكَرَاسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى» ‹قرآن› : (كۇفرىدىن ۋە گۇناھتىن) پاك بولغان ئادەم مەقسىتىگە يەتتى . ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ نامىنى ياد ئەتتى ، ئاندىن نامازئوقىدى.

«فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوْتَ وَمَا أَنْسَانِيْهِ إِلاَّ الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ» ‹قرآن› : مەن راستتىنلا بېلىقنى ئۇنتۇپتىمەن . بېلىقنىڭ (ئاجايىپ ۋەقەسى) نى ساڭا ئېيتىشنى پەقەت شەيتان ماڭا ئۇنتۇلدۇرۇپتۇ.

«اُذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَى وَالِدَتِكَ» ‹قرآن› : ساڭا ۋە سېنىڭ ئاناڭغا بەرگەن نېمىتىمنى ئەسلىگىن.

ذَكَرَ الطَّالِبُ قَصِيدَةً : قەسىدىنى ئېسىگە ئالدى.

ذَكَرَ اللّٰهَ: ئاللاھقا سانا ئېيتتى.

«وَاذْكُرْ رَبَّكَ كَثِيرًا» ‹قرآن› : پەرۋەردىگارىڭنى كۆپ مەدھىيىلىگىن.

ذَكَرَهُ : ئۇنى تىلغا ئالدى.

«وَاذْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ» ‹قرآن› : (خۇدا خالىسا ، دېگەن سۆزنى) ئۇنتۇپ قالساڭ، پەرۋەردىگارىڭنى تىلغا ئالغىن.

«فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ» ‹قرآن› : ئاللاھنىڭ ئىسمى ئېيتىلىپ بوغۇزلانغان ھايۋانلارنى يەڭلار.

ذَكَرَ النِّعْمَةَ : شۈكرى قىلدى.

ذَكَرَ فُلَانَةً : ئايالغا توي قىلىش تەلىپىنى قويدى، ئايالغا ئۆيلىنىش تەلىپىنى قويدى.

ذَكَرَ الشَّيْءَ لَهُ: بىلدۈردى ، مەلۇم قىلدى.

ذَكَرَاسْمَ اللّٰهِ عَلَى ذَبِيحَةٍ: مالنى بىسمىللا دەپ بوغۇزلىدى ، مال بوغۇزلىغاندا ئاللاھنىڭ نامىنى تىلغا ئالدى.

ذَكَرَهُ بِالْخَيْرِ : ئۇنى مەدھىيىلىدى ، ماختىدى.

ذَكَرَهُ بِالشَّرِّ: ئۇنى ئەيىبلىدى ، يامان گەپنى قىلدى، مالامەت قىلدى.

قِيمَتُهُ لَاتُذْكَرُ : تىلغا ئالغۇچىلىكى يوق ، قەدرى ـ قىممىتى يوق.

ذِكْرٌ ج أَذْكَارٌ : نام ، نوپۇز ، ئابرۇي ؛ ئاتاق ؛ دۇئا ، زىكىر ؛ ناماز ؛ ھېپزى قىلىش ، يادقا ئېلىش.

«اِقْرَأْ مَاتَيَسَّرَ مِنْ آيَاتِ الذِّكْرِالْحَكِيمِ» : قۇرئان ئايەتلىرىدىن قولاي بولغىنىنى ئوقۇغىن!

«كَانَ الْأَنْبِيَاءُ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ إِذَا حَزَبَهُمْ أَمْرٌ فَزِعُوا إِلَى الذِّكْرِ» ‹حديث› : پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاملار بىشىغا بىرەر ئىش كەلسە نامازغا ئالدىراپتتى.

حَلْقَةُ الذِّكْرِ : زىكرى ھالقىسى.

«ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ» ‹قرآن› : ص . شانلىق قۇرئان بىلەن قەسەمكى (بۇ قۇرئان ھەقىقەتەن مۆجىزىدۇر) .

«وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ» ‹قرآن› : ھەقىقەتەن بىز قۇرئاننى ھېپزى ئۈچۈن ئاسان قىلدۇق.

اَلذِّكْرُ الْحَكِيمُ : قۇرئان كەرىم.

طَيِّبُ الذِّكْرِ: نامى ئۆچمەس ، ياخشى ئادەم.

لَهُ ذِكْرٌ فِي النَّاسِ : ئۇنىڭ كىشىلەر ئارىسىدا ئابرۇيى بار.

مُتَقَدِّمُ الذِّكْرِ : يۇقىرىدا ئۆتكەن ، يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان.

سَالِفُ الذِّكْرِ : ئالدىدا ئېيتىلغان ، ئالدىدا تىلغا ئېلىنغان.

إِحْيَاءُ الذِّكْرِ : خاتىرلىمەك.

خَصَّهُ بِالذِّكْرِ : ئۇنى ئالاھىدە تىلغا ئېلىپ ئۆتتى.

لَايَسْتَحِقُّ الذِّكْرَ : تىلغا ئېلىشقا ئەرزىمەيدۇ ، تىلغا ئالغۇچىلىكى يوق ، ئەھمىيەتسىز.

مِمَّا هُوَ جَدِيرٌ بِالذِّكْرِ : تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدىغان.

ذَكَرٌ ج ذُكُورٌ و مَذَاكِيرُ : ئەرلىك جىنسىي ئەزا ، زەكەر.

ذَكَرٌ ج ذُكُورٌ وذُكْرَانٌ : ئەر ، ئەركەك.

«يُوصِيكُمُ اللّٰهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ» ‹قرآن› : ئاللاھ بالىلىرىڭلارغا تېگىدىغان مىراس ھەققىدە تەۋسىيە قىلىدۇ. كى، بىر ئەرگە ئىككى ئايالنىڭ ھەسسىسى تېگىدۇ.

«يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورَ أَوْيُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاثًا» ‹قرآن› : ئاللاھ خالىغان ئادەمگە قىز پەرزەنت ئاتا قىلىدۇ، خالىغان ئادەمگە ئوغۇل پەرزەنت ئاتا قىلىدۇ ، ياكى ئۇلارغا ئوغۇل ـ قىزنى ئارىلاش بېرىدۇ.

شِعْرٌ ذَكَرٌ : پۇختا شېئىر.

رَجُلٌ ذَكَرٌ : قەھرىمان ئەر ، باتۇر ئەر.

سَيْفٌ ذَكَرٌ : ئىتتىك قىلىچ.

ذَكَرُ النَّحْلِ : ئەركەك ھەسەل ھەرىسى.

ذُكْرَانِيٌّ: ئەر كىشىگە مەنسۇپ ، ئەرەنچە ، ئەرلەرنىڭ ، ئەرلىك.

اِمْرَأَةٌ ذَكِرَةٌ : ئايال قەھرىمان.

ذِكْرَى ج ذِكْرَيَاتٌ: خاتىرە ، ئەسلەش ، خاتىرلەش ، ياد ئېلىش ؛ يادىكار.

«فَلَاتَقْعُدْبَعْدَ الذِّكْرَى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ» ‹قرآن› : ئېسىڭگە كەلگەندىن كېيىن زالىم قەۋم بىلەن بىللە ئولتۇرمىغىن.

«لِطُفُولَتِنَا ذِكْرِيَاتٌ سَعِيدَةٌ» : بالىلىق چاغلىرىمىزنىڭ شېرىن ئەسلىمىلىرى بار.

اَلذِّكْرَى الْمِئَوِيَّةُ: يۈز يىللىقنى خاتىرلەش.

اَلذِّكْرَى الْأَلْفِيَّةُ : مىڭ يىللىقنى خاتىرلەش.

الذِّكْرَى السَّنَوِيَّةُ : يىللىق خاتىرلەش.

ذِكْرَيَاتُ الْمَاضِي : ئۆتمۈش خاتىرىلىرى ، ئۆتمۈشنى ئەسلەش.

ذَكَّرَ يُذَكِّرُ تَذْكِيرًا : ئەسلەتتى.

«وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِيْنَ» ‹قۇرئان› : ۋەز ـ نەسىھەت قىلغىن ، ۋەز ـ نەسىھەت مۆمىنلەرگە پايدىلىق.

«أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الأُخْرَى» ‹قۇرئان› : بۇ ئىككى ئايالنىڭ بىرى ئۇنتۇپ قالسا ئىككىنچىسى ئېسىگە سالىدۇ.

ذَكَّرَ الْخَطِيبُ النَّاسَ : خەتىب كىشىلەرگە ۋەز ـ نەسىھەت ئېيتتى.

ذَكَّرَ الْكَلِمَةَ : سۆزگە مۇزەككەر بويىچە مۇئامىلە قىلدى.

ذَكَّرْتُ صَدِيقِي دِيْنَهُ أَوْ بِدِينِهِ : مەن دوستۇمغا ئۇنىڭ قەدرىنى ئەسلەتتىم.

ذَكَّى يُذَكِّي تَذْكِيَةً الشَّاةَ : قوينى بوغۇزلىدى ، سويدى ، ئۆلتۈردى.

«إِلَّا مَاذَكَّيْتُمْ» ‹قۇرئان› : لېكىن (يۇقىرىقى بەش تۈرلۈك ھايۋاندىن جېنى چىقمىغان چاغدا) بوغۇزلىغانلىرىڭلار ھالال بولىدۇ.

ذَكَّى النَّارَ : ئوت ياقتى ، ئوتنى يانداردى.

ذَكَى يَذْكِي ذَكَاءً : ئەقىللىق بولدى ، پاراسەتلىك بولدى ، چېچەن بولدى ، ھوشيار بولدى.

ذَكِيٌّ ج أَذْكِيَاءُ : ھوشيار ، چېچەن ، زېرەك.

«هَذِهِ الْمَسْأَلَةُ لَايَحِلُّهَا إِلَّا ذَكِيٌّ فَطِنٌ» : بۇ مەسىلىنى پەقەت ھوشيار ، دانا ئادەملا ھەل قىلالايدۇ.

ذَكِيُّ الرَّائِحَةِ : خۇشبۇي ، خۇش پۇراق.

ذَكِيُّ الطَّعْمِ : تەملىك ، مەززىلىك.

ذَلَالَةٌ : رەزىللىك ، خارلىق ، شەرمەندىلىك ، پەسلىك.

ذَلِقَ يَذْلَقُ ذَلَقًا الأَنْفُ : پاناق بولۇپ قالدى.

ذَلَقَ يَذْلُقُ ذَلَاقَةً السِّكِّيْنَ : پىچاقنى بىلىدى، پىچاقنى ئىتتىكلەتتى.

ذَلِقَ يَذْلَقُ ذَلَاقَةً اللِّسَانُ : ياساھەتلىك بولدى ، سۆزمەن بولدى ، تىلى ئۆتكۈر بولدى ، راۋان سۆزلىدى.

ذَلْقٌ : بىسى ؛ يېنى.

ذَلْقُ الشَّيْءِ : نەرسىنىڭ بىسى.

ذَلِقُ اللِّسَانِ : سۆزمەن ، ناتىق ، ياساھەتلىك ، تىلى ئۆتكۈر ، تىلى راۋان.

ذَلْقَةُ الشَّيْءِ : نەرسىنىڭ بىسى ، نەرسىنىڭ يېنى.

ذَلْقَةُ اللِّسَانِ : تىلنىڭ ئۇچى.

ذَلَّ يَذِلُّ ذُلًّا الشَّخْصُ : خار بولدى ، پەس بولدى ، خارلاندى ، چوشكۈنلەشتى.

«لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولاً فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَنَخْزَى» ‹قۇرئان› : ئەگەر بىز ئۇلارنى ئۇنىڭدىن (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئۆزىتىشتىن) ئىلگىرى ھالاك قىلغان بولساق ، ئۇلار چوقۇم : « نېمىشقا بىزگە بىرەر پەيغەمبەر ئەۋەتمىدىڭ ؟ بىز خار ۋە رەسۋا بولۇشتىن ئىلگىرى سېنىڭ ئايەتلىرىڭگە ئەگىشەتتۇق » دەيتتى.

ذَلَّ الْعَابِدُ رَبَّهُ : ئابىد پەرۋەردىگارىغا بويسۇندى.

«ذَلَّ الْبَعِيرُ» : تۆگە كۆندى.

ذُلٌّ. ذِلَّةٌ : رەزىللىك ، خارلىق ، پەسلىك ، شەرمەندىلىك.

«يُصَلِّي فِي ذُلٍّ وَخُشُوعٍ» : سۈنۈق ۋە كەمتەرلىك بىلەن نامار ئوقۇيدۇ.

خَفَضَ لَهُ جَنَاحَ الذُّلِّ : مۇلايىم ، كەمتەر بولدى.

«وَاخْفِضْ لَهُمَاجَنَاحَالذُّلِّ مِنَالرَّحْمَةِ» ‹قۇرئان› : ئۇلارغا كامالى مېھرىبانلىقتىن ناھايىتى كەمتەر مۇئامىلىدە بولغىن.

ذَلَّلَ يُذَلِّلُ تَذْلِيلًا : يەڭدى ، بويسۇندۇردى ، باش ئەگدۈردى ؛ ئاسانلاشتۇردى.

«وَذَلَّلْنَاهَالَهُمْ فَمِنْهَارَكُوبُهُمْ وَ مِنْهَايَأْكُلُوْنَ» ‹قۇرئان› : ھايۋانلارنى ئۇلارغا بويسۇندۇرۇپ بەردۇق ، ئۇلار ئۇ ھايۋانلارنىڭ بەزىسىنى مىنىدۇ ، بەزىسىنى يەيدۇ.

«وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَاتَذْلِيلاً» ‹قۇرئان› : جەننەتنىڭ مېۋىلىرىنى ئۈزۈش (ئۇلارغا) ئاسان قىلىنىدۇ.

ذَلُولٌ ج ذُلُلٌ : كۆندۈرۈلگەن ، ئاسانلاشتۇ-

رۇلغان، كۆنۈك.

«اِنَّهَا بَقَرَةٌ لاَ ذَلُولٌ تُثِيرُ الْاَرْضَ وَلاَ تَسْقِي الْحَرْثَ» «قرآن»: ئۇنىڭ يەر ھەيدەپ، ئېكىن سۇغىرىپ كۆندۈرۈلگەن بولماسلىقىنى...

«هُوَ الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ ذَلُولاً» «قرآن»: ئاللاھ سىلەرگە زېمىننى مېڭىشقا ئاسان قىلدى.

فَرَسٌ ذَلُولٌ: مىنىلگەن ئات، كۆندۈرۈلگەن ئات.

دَابَّةٌ ذَلُولٌ: كۆندۈرۈلگەن ھايۋان.

ذَلِيْلٌ ج أَذِلاَّءُ وَأَذِلَّةٌ: خار، ھەقىر، كۆڭلى سۇنۇق، مېھرىبان، مۇلايىم.

«وَجَعَلُوا أَعِزَّةَ أَهْلِهَا أَذِلَّةً» «قرآن»: شەھەر-نىڭ مۇتىئەر ئادەملىرىنى (ئۇلتۇرۇش، ئەسىرگە ئېلىنىش ۋە سۈرگۈن قىلىنىش بىلەن) خار قىلدى.

ذِمَارٌ: قوغداشقا تېگىشلىك نەرسە (شەرەپ، نام - ئابرۇي، ئائىلىۋى نوپۇز قاتارلىقلارنى كۆرسىتىدۇ).

ذِمَامٌ ج أَذِمَّةٌ: كاپالەت، ئامانلىق، ئەھدە، مەجبۇرىيەت.

«نَهَى الْاِسْلاَمُ عَنِ التَّعَرُّضِ لِأَهْلِ الْكِتَابِ لِأَنَّ لَهُمْ عَلَى الْمُسْلِمِينَ ذِمَامًا»: ئىسلام دىنى ئەھلى كىتابقا چېقىلىشنى مەنئى قىلدى، چۈنكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئۇلارنى ھۆرمەتلەش مەسئۇلىيىتى بار.

«لِصَدِيقِكَ عَلَيْكَ حُرْمَةٌ وَذِمَامٌ»: دوستۇڭغا ھۆرمەت قىلىشىڭ ۋە سەممىي بولۇشۇڭ لازىم.

حُسْنُ الذِّمَامِ: سادىق، سەممىي.

ذَمَرَ يَذْمُرُ ذَمْرًا الْأَسَدُ: يولۋاس ھۆركىرىدى، نەرە تارتتى.

ذَمَّ يَذُمُّ ذَمًّا الشَّخْصَ: ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى، سۆكتى، تەنقىد قىلدى.

ذَمٌّ ج ذُمُومٌ: ئەيىبلىمەك، تەنە قىلماق، مالامەت قىلماق، تەنقىد قىلماق.

ذِمَّةٌ ج ذِمَمٌ: مەسئۇلىيەت، مەجبۇرىيەت، ئەھدى، كاپالەت، زىممىسىگە ئالماق.

«لاَ يَرْقُبُونَ فِى مُؤْمِنٍ اِلاًّ وَلاَ ذِمَّةً» «قرآن»: ئۇلار مۇئمىنلەر ھەققىدە نە تۇغقانچىلىقنى، نە ئەھدىگە رىئايە قىلمايدۇ.

«فُلاَنٌ لاَ ذِمَّةَ لَهُ»: ئەھدىسىدە تۇرمايدۇ.

أَهْلُ الذِّمَّةِ: زىممىي، زىممىيلار (مۇسۇلمان ئەللىرىدە قوغدىلىدىغان ۋە ئامانلىققا ئېرىشكەن غەيرى مۇسۇلمانلار).

اَلذِّمَّةُ الْحَالِيَةُ: ھوقۇق ۋە مەجبۇرىيەت.

فِى ذِمَّةِ اللّٰهِ: ئاللاھ مەغپىرەت قىلسۇن (ۋاپات بولغۇچىغا ئىچ ئاغرىتىش يۈزىسىدىن ئېيتىلىدىغان سۆز).

هُوَ فِى ذِمَّةِ الْمَنُونِ: ئۇ ئۆلدى، ئۇ ۋاپات بولدى.

بِذِمَّتِى: مېنىڭ ئىلكىمدە، مېنىڭ زىممەمدە.

بِذِمَّتِكَ: سېنىڭ ئىلكىڭدە، سېنىڭ زىممەڭدە.

بَرَاءَةُ الذِّمَّةِ: مالىيە جەھەتتىكى مەسئۇلىيەتتىن ۋە باشقا جىنايەتلەردىن پاك دەپ گۇۋاھلىق بېرىش.

فِي ذِمَّتِى كَذَا: مېنىڭ مەسئۇلىيىتىمدا.

هَذَا الْخَبَرُ عَلَى ذِمَّةِ فُلاَنٍ: بۇ خەۋەر پالانىنىڭ ئىلكىدە، بۇ خەۋەر پالانىنىڭ مەسئۇلىيىتىدە.

هَذِهِ الْمَرْأَةُ عَلَى ذِمَّةِ فُلاَنٍ: بۇ ئايال پوكۇنىنىڭ خوتۇنى.

عَدِيمُ الذِّمَّةِ: ئەخلاقسىز، ۋىجدانسىز، ئىنسابسىز.

قَلِيلُ الذِّمَّةِ: شەرمەندە، نومۇسسىز.

أَصْبَحَ فِي ذِمَّةِ التَّارِيخِ: تارىخ بولۇپ قالدى، تارىختىكى ئىش بولۇپ قالدى.

هُوَعَلَى ذِمَّةِ التَّحْقِيقِ: ئۇ تەكشۈرۈش ئاستىدە.

ذَمَّمَ يُذَمِّمُ تَذْمِيمًا: قاتتىق ئەيىبلىدى، قاتتىق مالامەت قىلدى، قاتتىق كايىدى.

ذِمِّيٌّ: زىممىي، زىممىيلار (مۇسۇلمانلارنىڭ ھىمايىسى ئاستىدىكى ئادەم).

ذَمِيَ يَذْمَى ذَمًى وَذَمًا الشَّيْءُ: ھەرىكەت قىلدى، مىدىرلىدى.

ذَمَى يَذْمِي ذَمْيًا وَذَمَاءَ الْمَذْبُوحُ: بوغۇزلانغاندىن كېيىن قوي قاتارلىقلار تېپىچەكلىدى.

ذَمَى الْمَرِيضُ: كېسەل سەكراتقا چۈشتى ۋە سەكراتتىكى ۋاقتى ئۇزىتراپ كەتتى.

ذَمُولٌ: قەدىمى يېتىك تۆگە.

ذَمِيلٌ : تۆگىنىڭ ئاستا مېڭىشى.

ذَمِيمٌ : ئەيىبلەنگەن ، مالامەت قىلىنغان ، نومۇسسىز.

اَلصِّفَاتُ الذَّمِيمَةُ : ناچار قىلىقلار ، ناچار سۈپەتلەر.

ذُنَابَى : قۇش قۇيرۇقى.

ذَنَبَ يَذْنُبُ ذَنْبًا الصَّائِدُ الْحَيَوَانَ : ئوۋچى ئوۋنىڭ قۇيرۇقىغا تەگكۈزدى.

ذَنَبَ الشُّرْطِيُّ اللِّصَّ: ساقچى ئوغرىنىڭ ئىزىغا چۈشتى.

ذَنْبٌ ج ذُنُوبٌ : گۇناھ ، جىنايەت ، خاتالىق.

«وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِرَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ» «قۇرئان» : گۇناھىڭغا ئىستىغپار ئېيتقىن، ئاخشىمى - ئەتىگىنى پەرۋەردىگارىڭغا ھەمدى بىلەن تەسبىھ ئېيتقىن.

ذَنْبُ الثَّوْرِ : قۇمپەرەز (ئۆسۈملۈك)

ذَنْبُ الْفَأْرَةِ : پاقا يوپۇرماق.

ذَنْبُ الثَّعْلَبِ : قۇيرۇقلۇق ھەرە (ئۆسۈملۈك)

«اِرْتَكَبَ ذَنْبًا» : گۇناھ قىلدى.

ذَنْبُ الْخَيلِ : تېۋىلغا (ئۆسۈملۈك)

ذَنْبُ الْقِطِّ : قوموش ، يىلكەن.

اِتَّبَعَ ذَنْبَ الْأَمْرِ: ئۆتكەن ئىشقا ئەپسۇسلاندى ، ئۆتكەن ئىشقا ھەسرەت چەكتى.

ذَنَبٌ ج أَذْنَابٌ وذِنَابٌ : قۇيرۇق (ھايۋانىنىڭ) ؛ قۇيرۇق (غالچا) ، يالاقچى ، ئەگەشكۈچى.

أَبُو ذَنَبٍ : قۇيرۇقلۇق يولتۇز.

نَجْمٌ ذُو ذَنَبٍ : قۇيرۇقلۇق يولتۇز.

بَيْنَهُمَا ذَنَبُ الضَّبِّ : ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئاداۋەت بار.

أَقَامَ بِأَرْضِنَا وَغَرَزَ ذَنَبَهُ : كەتمەي تۇرۇۋالدى.

أَعْقَدُ مِنْ ذَنَبِ الضَّبِّ: ھەل قىلغىلى بولمايدىغان مۇرەككەپ ئىش.

حَدِيثُهُ طَوِيلُ الذَّنَبِ : تۆگىمەيدىغان پاراڭ ، قۇيرۇقى ئۇزۇلمەيدىغان گەپ.

رَكِبَ ذَنَبَ الْبَعِيرِ : بارغا قانائەت قىلدى.

رَكِبَ ذَنَبَ الرِّيحِ: يۇگۇرۇپ ھېچ ئادەم يېتەلمىدى.

هُوَ ذَنَبٌ لِفُلَانٍ : ئەگەشكۈچى.

أَذْنَابُ الْاِسْتِعْمَارِ : جاھانگىرلىكنىڭ غالچىلىرى ، مۇستەملىكىچىلەرنىڭ غالچىلىرى.

أَذْنَابُ النَّاسِ : كىشىلەرنىڭ چۈپۈرەندىلىرى.

ذَنَبِيٌّ : قۇيرۇقلۇق.

ذَنَّبَ يُذَنِّبُ تَذْنِيبًا الْحَيَوَانُ: ھايۋان قۇيرۇقىنى چىقاردى ، قۇيرۇقىنى دىككايتتى.

ذَنَّبَ الرَّجُلُ الْعَمَامَةَ : سەللىنىڭ پەتلىسىنى چۈشۈردى.

ذَنَّبَ الْجَرَادُ : چېكەتكە توخۇملاش ئۈچۈن قۇيرۇقىنى تىكلىدى.

ذَنَّبَ الشَّيْءَ: نەرسىگە قۇيرۇق چىقاردى.

ذَنَّبَ الدَّابَّةَ : ھايۋاننىڭ قۇيرۇقىنى تۇتتى.

ذَنَّبَ الْأُسْتَاذُ التِّلْمِيذَ : ئۇستاز شاگىرتىنى گۇناھى ئۈچۈن جازالىدى.

ذَنَّبَ الْكِتَابَ : كىتابنىڭ چۈشۈرگىسىنى چۈشۈردى ، تاماملىدى.

ذَنُوبٌ ج أَذْنِبَةٌ وَذَنَائِبُ : چوڭ سوۋغا؛ ياكى سۇ بىلەن تولدۇرۇلغان تۇڭ؛ تەلەي ، نېسىۋە ؛ قۇيرۇقلۇق ، قۇيرۇقى ئۇزۇن.

«فَإِنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِثْلَ ذَنُوبِ أَصْحَابِهِمْ» «قۇرئان» : (ئۇزلىرىنگە) زۇلۇم قىلغانلارنىڭ (ئازابتىن) ئۆتكەنكى (ھالاك بولغان) دوستلىرىنىڭ نېسىۋىسىدەك نېسىۋىسى بولىدۇ.

يَوْمٌ ذَنُوبٌ : نەس باسقان كۈن.

ذَهَا يَذْهُو ذَهْوًا : تەكەببۇرلۇق قىلدى ، چوڭچىلىق قىلدى.

ذَهَابٌ : بارماق ، كەتمەك.

ذَهَبَ يَذْهَبُ ذَهَابًا وَذُهُوبًا الضَّيْفُ: مېھمان كەتتى ، ئۇزىدى.

«ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى أَهْلِهِ يَتَمَطَّى» «قۇرئان» : ئاندىن كىبرلىگەن ھالدا ئۆيىگە قايتتى.

«لَقَدْ ذَهَبَ عَلَيَّ الْمَوْعِدُ فَأَرْجُو الْمَعْذِرَةَ» :

ۋەدە قىلىشقان چاغ ئېسىمدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىپتۇ ، ئەپۇ قىلىك.

«اِذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاؤُكُمْ»

«قۇرآن» : بارغىن (ساڭا مۆھلەت بەردىم) ئۇلاردىن (يەنى ئادەم بالىلىرىدىن) كىمكى ساڭا ئەگىشىدىكەن، (جەھەننەم سىلەرگە ئۇلارغا) بىرىلگەن جازادۇر.

ذَهَبَ الشَّخْصُ : يىراقلاشتى.

«اِذْهَبْ عَنِّي فَلَا أُرِيدُ سِمَاعَكَ» : يوقال! گېپىڭنى ئاڭلاشقا چولۇم يوق .

ذَهَبَ الْأَمْرُ: ئىش ئۆتۈپ كەتتى.

ذَهَبَ الشَّخْصُ : ئىنسان ئۆلدى.

«ذَهَبَ لِلِقَاءِ رَبِّهِ» : ۋاپات بولدى ، قازا قىلدى.

«اِنَّا ذَهَبْنَانَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَايُوسُفَ عِنْدَمَتَاعِنَا»

«قۇرآن» : يۇسۇپنى نەرسىلىرىمىزنىڭ يېنىدا قويۇپ يۈگۈرۈشكىلى كېتىپ قېلىپتۇق.

ذَهَبَ إِلَى كَذَا: بىر پىكىرده چىڭ تۇردى، تەشەببۇس قىلدى ، . . . دەپ ھېسابلىدى.

ذَهَبَ بِالشَّيْءِ: ئېلىپ تاشلىدى ، يوق قىلىۋەتتى.

ذَهَبَ بِهِ : بىللە كەتتى، ئېلىپ كەتتى.

ذَهَبَ عَنْهُ : تاشلىۋەتتى ، تەرك ئەتتى.

ذَهَبَ عَلَيَّ شَيْءٌ : ئۇنتۇپ كەتتىم.

ذَهَبَ عَلَيْهِ كَذَا : ئۇنتۇدى.

ذَهَبَ أَدْرَاجَ الرِّيَاحِ : بىكارغا كەتتى ، يوققا چىقتى ، ھېچنەرسىگە ئىگە بولالمىدى ، ھېچنەرسىگە دال بولالمىدى.

ذَهَبَ كَأَمْسِ الدَّابِرِ : ئىزسىز يوقالدى ، دېرەكسىز يوقالدى.

ذَهَبَ بِخَيَالِهِ بَعِيدًا : يىراق خىيالارنى قىلىپ كەتتى ، خىيالىنى يىراقلارغا ئېلىپ كەتتى.

ذَهَبَ جُهْدُه سُدًى : تىرىشچانلىقى بىكارغا كەتتى.

ذَهَبَ إِلَى قَوْلِهِ : سۆزىنى قوبۇل قىلدى ، گەپ يېدى.

ذَهَبَ فُلَانٌ بِالْفَخْرِ : شان - شەرەپتە يېگانە بولدى.

ذَهَبَ عَبَثًا : قۇرۇق ئاۋارىچىلىق تارتتى.

ذَهَبَ سُدًى : بىھۇدە قۇربان بولدى ، بىكار كەتتى.

ذَهَبَ مَذْهَبَ فُلَانٍ : ئۇنىڭ يولىدا ماڭدى.

ذَهَبَ ضَيَاعًا : يوقاتتى ، چۇشۇرۈپ قويدى.

ذَهَبَ وَ جَاءَ: كېلىپ - كېتىپ تۇردى.

ذَهَبَ ضَحِيَّةَ الْإِنْفِجَارِ : پارتلاشتا قۇربان بولدى.

ذَهَبَ إِلَيْهِ : ئۇنىڭغا يۈزلەندى.

ذَهَبَ الشَّيْءُ فِي الشَّيْءِ: ئارىلاشتى.

ذَهَبَ فِي الدِّينِ مَذْهَبًا : دىندا مەلۇم مەزھەپكە ئەگەشتى.

ذَهَبَ الشَّخْصُ بِكَذَا : مۇئەييەن مەزھەپكە ئەگەشتى.

ذَهَبَ الزَّمَانُ بِنَضْرَتِهِ: زامان ئۇنى سارغايتىۋەتتى، قۇرۇتۇۋەتتى.

ذَهَبَتْ بِهِ الْخُيَلَاءُ : ھاكاۋۇرلۇق ئۇنىڭ تەمكىنلىكىنى يوقاتتى.

ذَهَبَتْ نَفْسُهُ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِ : قاتتىق قايغۇدىن ھالاك بولاي دەپ قالدى.

ذَهَبَتِ النَّفْسُ فِيهِ كُلَّ مَذْهَبٍ : ئۇنى چۈشىنىشتە تېكىرقاپ قالدى.

ذَهِبَ يَذْهَبُ ذَهَبًا الرَّجُلُ : كىشى ئالتۇن خەزىنىسىگە ئۇچراپ ھاڭ - تاڭ قالدى.

ذَهَبٌ ج ذِهَابٌ و أَذْهَابٌ: ئالتۇن ، زەر ؛ تۈخۈمنىڭ سېرىقى.

«وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ» «قۇرآن» : ئالتۇن - كۈمۈش يىغىپ ، ئۇنى ئاللاھنىڭ يولىدا سەرپ قىلمايدىغانلارغا (دوزاختا بولىدىغان) قاتتىق ئازاب بىلەن بىشارەت بەرگىن.

اَلذَّهَبُ الْأَسْوَدُ : نېفىت.

اَلذَّهَبُ الْأَبْيَضُ : ئاق ئالتۇن ؛ پاختا.

اَلْوَقْتُ مِنْ ذَهَبٍ : ۋاقىت ئالتۇندىن قىممەت.

مَاءُ الذَّهَبِ : ئالتۇن سۇيى.

ذَهَبَةٌ : ئالتۇن پارچىسى.

ذَهْبَةٌ ج ذِهَابٌ وأَذْهَابٌ : ئاجىز يامغۇر ؛ كۆچلۈك يامغۇر.

ذَهَبِيٌّ : ئالتۇندەك ، ئالتۇننىڭ ، ئالتۇنغا مەنسۇپ.

ذَهَبِيَّةٌ: ئالتۇنغا مەنسۇپ ، ئالتۇنغا ئائىت.

نَصِيْحَةٌ ذَهَبِيَّةٌ: ئالتۇندەك نەسىھەت، پايدىلىق نەسىھەت.

«نَشَرَتِ الشَّمْسُ أَشِعَّتَهَا الذَّهَبِيَّةَ عَلَى الْحُقُولِ» : قۇياش ئالتۇن رەڭلىك شولىسىنى ئېتىزلارغا چاچتى.

ذَهِرَ يَذْهَرُ ذَهَرًا : چىشى قارىداپ كەتتى.

ذَهَلَ يَذْهَلُ ذَهْلًا وَذُهُولاً : ئۇنتۇدى ، ئېسىدىن چىقىپ كەتتى.

ذَهَلَ الشَّخْصُ : تېڭىرقاپ قالدى.

ذَهَلَ عَنِ الشَّيْءِ: ئۇنتۇپ قالدى ، غەپلەتتە ئۇنتۇدى.

ذَهِلَ يَذْهَلُ ذُهُولاً الشَّخْصُ: قاتتىق ھاياجاندىن ھوشىنى يوقاتتى ، ئېسىنى يوقاتتى.

ذَهِلَ عَنِ الشَّيْءِ: ئۇنتۇپ قالدى.

«يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ» ‹قرآن› : ئۇ كۈندە ھەربىر سۈت ئېمىتىۋاتقان ئايال (قاتتىق قورقۇنچتىن تېڭىرقاپ قېلىش بىلەن) ئېمىتىۋاتقان بوۋىقىنى ئۇنتۇيدۇ.

ذَهْلٌ مِنَ اللَّيْلِ: كېچىنىڭ بىر قىسمى.

ذُهْلُولٌ ج ذَهَالِيلُ : ياخشى ئات ؛ مەرد ئادەم.

ذَهِنَ يَذْهُنُ ذَهَنًا: چۈشەندى ، ئويلاپ يەتتى ، سەزدى.

ذِهْنٌ ج أَذْهَانٌ: ئەقىل ـ ئىدراك، زېھىن، مېڭە؛ ھوش؛ پاراسەت.

«لَمْ يَتَبَادَرْ إِلَى ذِهْنِي شَيْ مِمَّا قُلْتَ» : دېگەنلىرىڭدىن ھېچنېمە كۆڭلۈمگە كەلمىدى.

حُضُورُ الذِّهْنِ: پىكىرنى مەركەزلەشتۈرمەك، زېھن قويماق ، كۆڭۈل قويماق ، ھوزۇرى دىل.

حِسابُ ذِهْنٍ : مۇلچەرلىمەك ، كۆڭلىدە ھېسابلاپ كۆرمەك.

إِجْعَلْ ذِهْنَكَ إِلَى مَاأَقُولُ : سۆزۈمگە قۇلاق سال.

أَلْقِ إِلَيَّ ذِهْنَكَ: سۆزۈمگە قۇلاق سال.

حَاضِرُ الذِّهْنِ : سەزگۈر.

ذِهْنٌ : ئەقىللىق ، ھوشيار ، زېرەك.

ذِهْنِيَّةٌ : پىكىر قىلىش ئۇسۇلى ؛ ئەقلىي قابىلىيەت ، ئەقلىي ئىقتىدار.

ذَهَّبَ يُذَهِّبُ تَذْهِيبًا الشَّيْءَ: ئالتۇن ھەل بەردى.

«ذَهَّبَ الصَّائِغُ الْمَعْدِنَ» : زەرگەر مېتالغا ئالتۇن ھەل بەردى.

ذَهُوبٌ : كەتكۈچى ، بارغۇچى.

ذَهُولٌ : ھودۇقۇش ، تەمتىرەش.

«نَظَرْنَا إِلَى كُلِّ شَيْءٍ بِذُهُولٍ حِينَ زُرْنَا الصَّحْرَاءَ» : چۆلنى تۇنجى كۆرگىنىمىزدە ھەممە نەرسىگە ھەيرانلىق بىلەن قاردۇق.

اَلذَّهِيْبُ : ئالتۇن يالتىلغان ، ئالتۇن ھەل بېرىلگەن.

ذُو م ذَاتٌ مُثَنَّاه ذَوَاج ذَوُو و ذَوُونَ: ئىگە ، ئىگىسى ، ئىگىدارچىلىق قىلغۇچى.

ذُوالنُّونِ : زۇننۇن (يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسمى)

«إِنَّ اللّٰهَ هُوَالرَّزَّاقُ ذُوالْقُوَّةِالْمَتِيْنُ» ‹قرآن› : ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەممىگە رىزىق بەرگۈچى. دۇر ، قۇدرەتلىكتۇر (ئاللاھنىڭ قۇۋۋىتى ئارتۇقتۇر).

ذُو الْكَلِمَةِ : نوپۇزلۇق.

ذُوعِلْمٍ : ئىلىم ئىگىسى.

ذُوثَلَاثِ حَبَّاتٍ: دولانا دەرىخىنىڭ مېۋىسى.

ذُوثَلَاثَةِ أَلْوَانٍ: ئۈچ يوپۇرماق.

ذُوبَالٍ : مۇھىم.

«أَنْتَ شَخْصٌ ذُوبَالٍ» : سەن مۇھىم ئادەمسەن.

ذُوخَمْسَةِ أَجْنِحَةٍ: بەش قاناتلىق.

ذُوخَمْسَةِ أَصَابِعَ: بەش بارماقلىق.

ذُو صِحَّةٍ : ساغلام.

ذُو عَقْلٍ : ئەقىل ئىگىسى ، ئەقىللىق.

ذُو الْقَعْدَةِ : زۇلقەئدە ئېيى ، ھىجرىيە 11 - ئاي.

ذُو الْقَرْنَيْنِ: ئىككى مۈڭگۈزلۈك ، ئىسكەندەر زۇلقەرنەيىن.

ذُومَالٍ : مالدار ، باي.

ذُوالْحَجَّةِ : زۇلھەججە ئېيى ، ھىجرىيە 12 - ئاي.

ذُو قُرْبَى.ذُو رَحْمٍ: يېقىن تۇغقان.

ذُو أَجْنِحَةٍ: قاناتلىق.

ذُوالسُّمْعَةِ السَّيِّئَةِ : يامان ئاتلىق.

ذُو فِيهِ: ئۇنىڭ سۆزى.

ذُوالْفِقَارِ: زۇلپىقار (قىلىچنىڭ نامى بولۇپ ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ھەزرىتى ئەلىگە ھەدىيە قىلغان).

ذُومُسْتَوًى جَيِّدٍ : ياخشى سەۋىيىلىك.

ذُو بَطْنِهِ : ئۇچەي باغرى.

ذَوُو الْأَرْحَامِ: تۇغقانلار.

«إِنَّ الْعَامِلِينَ فِى مَعْهَدِ الْأَبْحَاثِ هَذَا ذَوُو مُسْتَوًى جَيِّدٍ» : بۇ تەتقىقات ئورنىدا ئىشلەۋاتقان خادىملارنىڭ سەۋىيىسى ناھايىتى ياخشى.

ذَوَابِلُ: نەيزە.

ذَوَاقٌ: يېمەك ـ ئىچمەك.

«مَا ذُقْتُ ذَوَاقًا» : ھېچنەرسە تېتىمىدىم.

ذَوْبٌ : ھەسەل ، بال ، ئېرىس.

«هَذَا الْكَلَامُ ذَوْبُ الرُّوحِ» : بۇ سۆز جاننىڭ ئېرىتمىسىدۇر.

ذَوَبَانٌ: ئېرىمەك.

قَابِلٌ لِلذَّوَبَانِ: ئېرىيدىغان.

غَيْرُ قَابِلٍ لِلذَّوَبَانِ: ئېرىمەيدىغان ماددا.

ذَوْدٌ : قوغدىماق ، مۇداپىئە قىلماق ، ساقلىماق.

ذَوْقٌ ج أَذْوَاقٌ: تېتىش سېزىمى، ئېستېتىك ھېس ، ئېستېتىك زوق.

«أَنْتَ تَتَمَتَّعُ بِذَوْقٍ سَلِيمٍ» : سىز ساغلام ئېستېتىك زوققا ئىگىسىز.

اَلذَّوْلَنُ: بىس.

ذَوْلَقُ اللِّسَانِ: تىلنىڭ ئۇچى.

اَلْحُرُوفُ الذَّوْلَقِيَّةُ : تىل ئۇچى ھەرپلىرى (ل . ر . ن)

ذَوَّاقٌ.ذَوَّاقَةٌ: سەنئەتنى چۈشىنىش ئالاھىدىلىكىگە ئىگە ، كۆپ ئويلىشىدىغان ئادەم.

رَجُلٌ ذَوَّاقٌ : كۆپ ئويلىنىدىغان ئادەم.

أَدِيبٌ ذَوَّاقَةٌ : ئالاھىدە ئېستېتىك زوققا ئىگە ئەدىب.

ذَوَّبَ يُذَوِّبُ تَذْوِيبًا الشَّيْءَ: ئېرىتتى.

«ذَوَّبَتِ الْحَرَارَةُ الثَّلْجَ» : ھارارەت قارنى ئېرىتتى.

ذَوَّدَ يُذَوِّدُ تَذْوِيدًا الشَّيْءَ أَوعَنْهُ : ساقلىدى ، قوغدىدى ، مۇداپىئە قىلدى.

ذَوِيَ يَذْوَى ذُوِيًّا الْعُودُ: ياغاچ قۇرۇپ قالدى (ئۆسۈملۈك) قۇرۇپ كەتتى ، سولاشتى ، غازاك بولدى.

ذَوِيَ يَذْوَى ذُوِيًّا الشَّيْخُ : بوۋاي ئاجىزلاپ كەتتى.

ذِى ج ذَوُو : ئىگە ، ئىگىسى ، ئىگىدارلىق قىلغۇچى.

غَيْرُ ذِى مَوضُوعٍ : ئەھمىيەتسىز ، ئەھمىيەتى يوق.

جَاءَ مِنْ ذِى نَفْسِهِ : ئىتائەت قىلغان ھالدا كەلدى.

كَانَ ذَلِكَ مِنْ ذِى قَبْلُ : ئۆتكەن زاماندا.

ذَيْلٌ ج أَذْيَالٌ و ذُيُولٌ : قۇيرۇق ؛ ئۇچى تەرەپ ؛ ئىلاۋە ، قوشۇمچە.

ذَيْلُ الثَّوبِ : كىيىمنىڭ پېشى ، كىيىمنىڭ ئېتىكى.

ذَيْلُ الصَّحِيفَةِ مِنَ الْكِتَابِ : كىتابنىڭ ئاخىرقى بېتى.

طَوِيلُ الذَّيْلِ : باي.

ذَيْلُ الْفَأْرِ: چۆل يالپۇزى (ئۆسۈملۈك)

طَاهِرُ الذَّيْلِ : پاك ، ساپ ؛ ئىپپەتلىك ، ئېسىل.

حَامِلُ الذَّيْلِ : مۇراسىم كىيىمنىڭ پېشىنى

كۆتۈرگۈچى.

أَذْيَالُ النَّاسِ : لۇكچەكلەر.

تَعَلَّقَ بِأَذْيَالِهِ : ئۇنىڭدىن مەدەت تىلەپ قىلدى ، يالىنىم سورىدى.

تَمَسَّكَ بِأَذْيَالِهِ : ئۇنىڭدىن مەدەت تىلەپ قىلدى ، يالىنىم سورىدى.

جَرَّ أَذْيَالَهُ عَلَى الْأَرْضِ : ھاكاۋۇرلۇق قىلدى ، چوڭچىلىق قىلدى.

رَجَعَ يَجُرُّ أَذْيَالَ الْخَيْبَةِ : ئىشى ئوڭۇشلۇق بولمىدى ، نەتىجە قازىنالمىدى.

ذُيُولُ الْمُشْكِلَةِ : قىيىن مەسىلىنىڭ قىلىپ قالغان ئىزلىرى.

ذَيَّالٌ : قۇيرۇقى ئۇزۇن (ھايۋان)

ذَيَّالٌ مِنَ الْإِنْسَانِ: غادىيىپ ماڭغۇچى ، گىدىيىپ ماڭغۇچى.

ذَيَّلَ يُذَيِّلُ تَذْيِيلاً الْمُؤَلِّفُ الْكِتَابَ: ئاپتور كىتابقا ئىلاۋە يازدى.

ذَيَّلَتِ الْمَرْأَةُ الْقَمِيصَ : ئايال ئېتىكىنى ئۇزۇن قىلدى.

ر

ر «رَاءٌ»: ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 10 - ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «200»نى بىلدۈرىدۇ.

اَلرَّاءُ: دېڭىز سۈيىنىڭ كۆپۈكى ؛ ئەرەب يىلىمى.

رَاعَى يُرَاعِي مُرَاعَاةً وَرِئَاءً وَرِيَاءً: يالغان قىيافىتەكە كىرىۋالدى.

«يُرَاؤُونَ النَّاسَ وَلاَ يَذْكُرُونَ اللّٰهَ إِلَّا قَلِيلاً» «قرآن»: (نامازنى) كىشىلەرگە كۆرسىتىش ئۈچۈن ئوقۇيدۇ ـ ئاللاھنى پەقەت ئازغىنا ياد ئېتىدۇ.

رَابَ يَرُوبُ رَوْبًا ورُؤُوبًا: تېڭىرقاپ قالدى، بوشۇشۇپ كەتتى، يالغانچىلىق قىلدى.

رَابَ يَرُوبُ رَوْبًا اللَّبَنُ: قېتىق ئۆيىدى، قاتتى.

رَابَهُ أَمْرٌ: ئۇنى گۇمانغا سېلىپ قويدى.

رَابَ يَرِيبُ رَيْبًا الْأَمْرُ: گۇمانلاندۇردى، گۇمان قوزغىدى، شەكلەندۈردى.

«دَعْ مَايَرِيبُكَ إِلَى مَالاَيَرِيبُكَ» «حديث»: شەك بار ئىشنى تاشلاپ، شەك يوق ئىشنى قىل.

رَابٌ: ئومۇمىي مىقدار، ئومۇمىي سان، مىقدار سان، ھەممىسى.

رَابٌّ ج رَبَبَةٌ: ئۆگەي دادا.

«اَلرَّابُّ كَافِلٌ» «حديث»: ئۆگەي ئاتا ياكى ئۆگەي ئانا، ئۆگەي بالىنى بېقىشقا كېپىل-دۇر.

رَابَّةٌ ج رَوَابُّ: ئۆگەي ئانا.

رَابَحَهُ يُرَابِحُ مُرَابَحَةً عَلَى: ئۇنىڭغا پايدا بەردى.

رَابَحَ فِي بِضَاعَتِهِ: ئۇنىڭغا پايدا بەردى.

رَابِحٌ: پايدا ئالغۇچى، پايدا ئالغىلى بولىدىغان، پايدىلىق، پايدا بېرىدىغان.

صَفْقَةٌ رَابِحَةٌ: پايدىلىق سودا.

اَلْأَرْقَامُ الرَّابِحَةُ: لاتارىيە بېلىتى.

مَالٌ رَابِحٌ: پايدا قىلىدىغان مال، پايدىسى بار مال.

اَلرَّابِضُ ج رُبُوضٌ: ھايۋانلارنىڭ يەرگە چاپلىشىپ يېتىشى؛ يولۋاس؛ كېسەل، ئاغرىق.

«كَلْبٌ جَوَّالٌ خَيْرٌ مِنْ أَسَدٍ رَابِضٍ»: ئۆزىدىن چىقماي ياتىدىغان يولۋاستىن لالما ئىت ياخشى.

رَابَطَ يُرَابِطُ مُرَابَطَةً الْجَيْشُ: قوشۇن بارگاھ قۇردى، جايلاشتى.

«يَاأَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوا اصْبِرُوْاوَصَابِرُوْاوَرَابِطُوْا «قرآن»: ئى مۇمىنلەر ! تائەت ـ ئىبادەتنىڭ مۇشەققەتلىرىگە ۋە سىلەرگە يەتكەن ئېغىرچىلىقلارغا سەۋر قىلىڭلار، دۈشمەنلەرگە زىيادە چىدامليق بولۇڭلار (چېگرالىرىڭلارنى ساقلاپ) جىھادقا تەييار تۇرۇڭلار.

رَابَطَ الرَّجُلُ فِي الْمَكَانِ: يەرلەشتى، تۇرۇپ قالدى.

رَابِطٌ ج رَوَابِطُ: باغلىغۇچى، تۇتاشتۇرغۇچى؛ زاھىد.

رَابِطُ الْجَأْشِ: چىدامليق، سالماق، سەۋرچان، ئېغىر ـ بېسىق.

رَابِطَةٌ ج رَوَابِطُ: مۇناسىۋەت، ئالاقە؛ بىر باغلام، بىر تۇتام؛ ئىتتىپاق، جەمئىيەت، بىرلەشمە.

«بَيْنِي وَبَيْنَ أَخِيكَ رَابِطَةٌ قَوِيَّةٌ»: مېنىڭ سېنىڭ قېرىندىشىڭ بىلەن بولغان ئالاقەم كۈچلۈك.

رَابِطَةُالدُّوَلِالْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب دۆلەتلىرى ئىتتىپاقى.

رَابِطَةُ الْعَالَمِ الْإِسْلَامِيِّ: ئىسلام دۇنياسى ئىتتىپاقى.

«تَضُمُّهُمْ رَابِطَةٌ وَاحِدَةٌ»: ئۇلارنى پەقەت بىرلا نەرسە باغلاپ تۇرىدۇ.

رَابِطَةُ الْعُلَمَاءِ الْعَالَمِيَّةِ: خەلقئارا پەن خادىملىرى ئۇيۇشمىسى.

رَابِطَةُ الْأُدَبَاءِ: ئەدەبىياتچىلار بىرلەشمىسى.

رَابِطَةُ الْخِرِّيجِينَ: مەكتەپ پۈتتۈرگەن ستۇدېنتلار ئىتتىپاقى.

رَابِطَةُ النِّقَابَاتِ الدُّوَلِيَّةِ: خەلقئارا ئىشچىلار بىرلەشمىسى.

رَوَابِطُ لَاتَنْفَصِمُ عُرَاهَا: مۇستەھكەم ئالاقە.

رَابَعَ يُرَابِعُ مُرَابَعَةً: ھوسۇلنىڭ تۆتتىن بىرىنى ئالدى.

رَابَعَ الْمَالِكُ الْعَامِلَ: باھاردا خوجايىن ئىشچىنى يالىلدى.

رَابِعٌ: تۆتىنچى.

رَابِعُ الْمُسْتَحِيلَاتِ: مۇمكىن بولمايدىغان ئىش.

رَابِعًا: تۆتىنچى.

اَلرَّابِعُ عَشَرَ: ئون تۆتىنچى.

«نَجَحَ وَ كَانَ تَرْتِيبُهُ الرَّابِعَ»: ئۇ تۆتىنچى بولۇپ نەتىجە قازاندى.

رَابِعَةُ النَّهَارِ: كۈپكۈندۈز، چۈشكى چۈش.

فِي رَابِعَةِ النَّهَارِ: كۈپكۈندۈزدە، چۈشكى چۈش ۋاقتىدا.

«اِقْتَحَمَ اللِّصُّ الْمَنْزِلَ فِي رَابِعَةِ النَّهَارِ»: ئوغرى ئۆيگە چۈشكى چۈشتە بېسىپ كىردى.

رَابَى يُرَابِي مُرَابَاةً: جازانە قىلدى.

رَابِيَةٌ ج رَوَابٍ: تۆپىلىك، ئېگىزلىك.

أَخَذَهُ رَابِيَةً: قاتتىق جازالاش.

«فَعَصَوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخْذَةً رَابِيَةً» ‹قرآن›: ئۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ پەيغەمبىرىگە ئاسىيلىق قىلدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى ئاللاھ قاتتىق جازالىدى.

رَاتِبٌ ج رَوَاتِبُ: ئىش ھەققى، مائاش، دائىم، ھەمىشە، مۇقىم، ئۆزگەرمەس

رِزْقٌ رَاتِبٌ: مۇقىم تەمىنات.

«تَبَرَّعَ كُلُّ مُوَظَّفٍ بِرَاتِبِ شَهْرٍ»: ھەر بىر خىزمەتچى بىر ئايلىق مائاشىنى ئىئانە قىلدى.

رَاتِبٌ تَقَاعُدِيٌّ: پېنسىيە مائاشى.

قَبَضَ رَاتِبَهُ: مائاشنى ئالدى.

رَاتِعٌ ج رُتَّعٌ وَرُتَّعٌ وَرُتَاعٌ وَرُتُوعٌ وَرَاتِعُونَ: ئەركىن ئوتلىغۇچى؛ تۇرمۇشى باياشات ئادەم، پادا باققۇچى.

رَاتِينَجُ: دېۋىرقاي، قارىغاي يېلىمى.

رَاثَ يَرُوثُ رَوْثًا الْحَيَوَانُ: ھايۋان تېزەكلىدى، چىچتى.

رَاثَ يَرُوثُ رَيْثًا: تەخىر قىلدى، كېچىكتى.

رَاجَ يَرُوجُ رَوَاجًا ـ ت السِّلْعَةُ: مالنىڭ بازىرى چىقتى، بازار تاپتى.

رَاجَتِ الْعُمْلَةُ: پۇل ئاقتى، پۇل ئوبوروت بولدى.

رَاجَتِ الْخَبَرُ: خەۋەر تارقالدى، ئېغىپ يۈردى.

رَاجَتِ السُّوقُ: بازار ئاۋاتلاشتى، بازار جانلاندى.

رَاجَتِ الْأَمْرُ: ئىش يۈرۈشۈپ كەتتى.

رَاجِبَةٌ ج رَوَاجِبُ: بارماق ئوگىلىرى، بوغۇم، ئوگە.

رَاجِحٌ: بەسىپ چۈشكۈچى، غالىب، مۇمكىن، ئېھتىمال، كۆپىنچە.

عَقْلٌ رَاجِحٌ: ئۆتكۈر ئەقىل، دانا، ئاقىل، دانالىق، ئاقىلانىلىق، ئۆتكۈرلۈك.

اَلرَّاجِحُ أَنْ...: قىلىش مۇمكىنلىكى، مۇشۇنداق بولۇشى ئېھتىمالغا يېقىن، مۇشۇنداق بولۇشى چوقۇمراقكى.

رَاجَزَ يُرَاجِزُ مُرَاجَزَةً صَدِيقَهُ: دوستى بىلەن مۇشاىرە قىلدى.

رَاجَعَ يُرَاجِعُ مُرَاجَعَةً صَاحِبُ الْحَاجَةِ الْمُوَظَّفَ: ھاجەتمەن ھاجىتى توغرىسىدا خىزمەتچىگە ئىلتىماس قىلدى.

رَاجَعَ الشَّيْءَ: بىر نەرسىنى سىلىشتۇردى، تەكشۈردى.

رَاجَعَ الْحِسَابَاتِ: ھېساباتنى تەكشۈردى.

رَاجَعَ الْمُصَحِّحُ تَجْرِبَةَ الطَّبْعِ: كورراكتور مەتبەئە خاتالىقىنى تۈزەتتى.

رَاجَعَ الرَّجُلُ صَدِيقَهُ فِي الْأَمْرِ: دوستى بىلەن مەسلىھەتلەشتى.

رَاجَعَهُ: ئۇنى تەكرارلىدى، قايتىلىدى.

رَاجَعَ الزَّوْجُ زَوْجَتَهُ: ئېرى ئايالىنى قويىۋەتكەندىن كېيىن قايتا يارىشىۋالدى.

رَاجَعَ دُرُوسَهُ: دەرسلىرىنى تەكرارلىدى.

رَاجَعَ الْكُتُبَ: كىتاب كۆردى، كىتابتىن پايدىلاندى.

رَاجَعَ نَفْسَهُ: قايتا قارار چىقتى.

رَاجَعَ الْمُؤَلِّفُ الْكِتَابَ: ئاپتور كىتابنى قايتا كۆرۈپ چىقتى.

رَاجِعٌ ج رَوَاجِعُ: قايتا ـ قايتا، تەكرار، قايتا پەيدا بولغۇچى.

«ضِيَاعُ الْحَقِّ الْفِلَسْطِينِيِّ رَاجِعٌ إِلَى فِرْقَةِ الْعَرَبِ»: پەلەستىنلىكلەرنىڭ ھوقۇقىنىڭ قولدىن كېتىشىنىڭ سەۋەبى ئەرەبلەرنىڭ ئىتتىپاقسىزلىقىغا باغلىق.

اَلْحُمَّى الرَّاجِعَةُ: تۇتقاقلىق، قىزىتما، بەزگەك.

رَاجِفٌ: تىترىگۈچى، لاغىلدىغۇچى.

اَلرَّاجِفَةُ: قىيامەت كۈنى، بىرىنچى قېتىم چېلىنىدىغان سۇر.

«يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ تَتْبَعُهَاالرَّادِفَةُ» ‹قرآن›: بۇ كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) دە زېمىن (ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەر قوشۇلۇپ تەۋرەيدۇ) ئۇنىڭ ئارقىسىدىنلا ئاسمان (ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەر قوشۇلۇپ) تەۋرەيدۇ.

اَلْحُمَّى الرَّاجِفَةُ: قىزىتما كېسەل، تىترىتىدىغان قىزىتما كېسەل.

رَاجِلٌ ج رِجَالٌ وَرِجَالَةٌ و رُجَّالٌ: پىيادىلىق، پىيادە.

«فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالاً أَوْ رُكْبَانًا» ‹قرآن›: قورقۇنچتا قالغىنىڭلاردا، پىيادە ياكى ئۇلاغلىق كېتىپ بېرىپ (ناماز ئوقۇڭلار).

رَاجٌ: ئۈمىدۋار، ئۈمىد قىلغۇچى.

رَاحَ يَرُوحُ رَوَاحًا الشَّخْصُ: ئايرىلدى، ئۆتۈپ كەتتى، يېيىلىپ كەتتى.

رَاحَ الشَّخْصُ: كەچتە قايتىپ كەلدى، ماكىدى، يۇرۇپ كەتتى.

«رَاحَ إِلَى بَيْتِهِ بَعْدَ عَمَلِ النَّهَارِ»: كۈندۈزلۈك ئىشتىن كېيىن ئۆيىگە قايتتى.

«مَنْ رَاحَ إِلَى الْجُمُعَةِفِي أَوَّلِ النَّهَارِفَلَهُ كَذَا» ‹حديث›: كىمكى كۈندۈزنىڭ ئەۋۋىلىدە جۈمەگە يول ئالسا، ئۇ ... غا ئېرىشىدۇ.

رَاحَ لِلْمَعْرُوفِ: ئادالەت يولىدا پىداكارلىق كۆرسەتتى، جان كۆيدۈرۈپ ئىشلىدى.

رَاحَ الْيَوْمُ: بوران چىقتى، شامال قاتتىق چىقتى.

رَاحَ الشَّخْصُ: ئۆلدى.

رَاحَ يَفْعَلُ: قىلىشقا كىرىشتى، قىلىشقا باشلىدى.

رَاحَ يَكْتُبُ: يازغىلى تۇردى.

رَاحَ يَمُوتُ: ئۆلۈشكە ئاز قالدى.

رَاحَ ضَحِيَّةً لَهُ: ئۇنىڭ قۇربانى بولدى.

رَاحَ و جَاءَ: كېلىپ ـ كېتىپ تۇردى.

رَاحَ يَرِيحُ رَوْحًا لِلشَّيْءِ: كۆڭۈللۈك ھېس قىلدى.

رَاحَ لِلْأَمْرِ: ياقتۇردى، خۇشال بولدى، قىزىقتى.

رَاحَ يَرِيحُ رَيْحًا الشَّيْءَ: پۇرىدى.

«لَمْ يَرِحْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ» ‹حديث›: ... جەننەتنىڭ ھىدىنى پۇرىمايدۇ.

رَاحٌ: ھاراق.

«شُرْبُ الرَّاحِ لَيْسَ بِمُبَاحٍ»: مەي ئىچىش مۇباھ ئەمەس.

رَاحَةٌ ج رَاحٌ وَرَاحَاتٌ: ئارام ئالماق، دەم ئالماق.

«هَذَا وَقْتُ الرَّاحَةِ بِالنِّسْبَةِ لِي»: بۇ مەن ئۈچۈن دەم ئېلىش ۋاقتى.

اَلرِّيُّ بِالرَّاحَةِ: ئېقىن سۇ بىلەن سۇغىرىش.

فِتْرَةُ الرَّاحَةِ: دەم ئېلىش ۋاقتى.

اَلسَّقْيُ بِالرَّاحَةِ: ئېقىن سۇ بىلەن سۇغىرىش.

اَلرَّاحَةُ الْأُسْبُوعِيَّةُ: ھەپتىلىك دەم ئېلىش.

دَارُ الرَّاحَةِ: دەم ئېلىش ئۆيى، ئىستىراھەت ئۆيى.

بَيْتُ الرَّاحَةِ: ھاجەتخانا؛ يۇيۇنۇش ئۆيى.

رَاحَةُ الْبَالِ: خاتىرجەملىك، تىنچلىق، خاتىر-

جەم، ئارام.

«لَمْ يَذُقْ طَعْمَ الرَّاحَةِ» : ئۇ ئارام ئالمىدى.

مَعَ الرَّاحَةِ: خاتىرجەم، شاد ـ خۇرام، كۆڭۈل ـ لۈك.

رَاحَةُ الْيَدِ: ئالقان.

دَفَعَهُ بِرَاحَةِ يَدِهِ: ئۇنى قولىنىڭ ئالقىنى بىلەن ئىتتەردى.

رَاحِلٌ ج رُحَّلٌ وَرُحَّالٌ: كۆچكۈچى، قوزغالغۇچى، ئاتلانغۇچى، كۆچمەن، مۇساپىر، يولۇچى؛ ئۆلۈك، مەيىت.

عَرْبٌ رُحَّالٌ: كۆچمەن ئەرەبلەر.

اَلْفَقِيدُ الرَّاحِلُ: ۋاپات بولغۇچى، مەرھۇم.

رَاحِلَةٌ ج رَوَاحِلُ: مىنىشكە ئىشلىتىلىدىغان تۆگە؛ يۈك تۆگىسى.

مَشَتْ رَوَاحِلُهُ: قەبرىدى، ئاجىزلىدى.

رَاخَ يَرِيخُ رَيْخًا: خار بولدى، رەسۋا بولدى.

رَاخَى يُرَاخِي مُرَاخَاةً الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇمشاتتى.

رَاخَتِ الْحَامِلُ: هامىلدارنىڭ تۇغۇش ۋاقتى يېقىنلاشتى.

رَاخَيْتُهُ عَنِّي : ئۇنى مەندىن يىراقلاشتۇردۇم.

رَاخَى الْعُقْدَةَ: چىگىكنى يەشتى، تۈگۈننى يەشتى.

«يُخَالُ الْجَبَانُ فِرَارَهُ يُرَاخِي أَجَلَهُ» : قورقۇنچاق ئادەم ئۇرۇش مەيدانىدىن قېچىشنى ئەجىلىدىن يىراقلاشتۇرىدۇ، دەپ ئويلايدۇ.

رَادَ يَرُودُ رَوَدَانًا: تەكشۈردى، قېدىردى، چارلىدى، كۆزدىن كەچۈردى.

رَادَ الشَّيْءَ: ئىزدىدى.

«رَادَ لِأَهْلِهِ الْكَلَأَ» : ئائىلىسى ئۈچۈن ئوتلاق ئىزدىدى.

رَادَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئۆيىمۇ ئۆي ئارىلاپ يۈردى.

رَادَتْ قَوْمَهُ: يېتەكلىدى، باشچىلىق قىلدى.

رَادَتِ الدَّوَابُّ: ئۇلاغ يايلاققا بېرىپ ـ كېلىپ يۈردى.

رَادَةٌ ج رَدًى: تاغ، تاغ جىنسى، تاش.

رَادَحَ يُرَادِحُ مُرَادَحَةً: رەت قىلدى.

رَادَّ يُرَادُّ مُرَادَّةً الْمُشْتَرِي الْبَائِعَ السِّلْعَةَ: ئالغۇچى سېتىپ بەرگۈچىدىن سودىنى بۇزۇشنى تەلەپ قىلدى.

رَادَّهُ فِي الْكَلَامِ: ئۇنىڭغا مۇراجىئەت قىلدى.

رَادٌّ: رەت قىلغۇچى ، قايتۇرغۇچى، قايتارما زەربە بەرگۈچى.

لَا رَادَّ لَهُ: ئۇنىڭدىن ساقلانغىلى بولمايدۇ، ئۇنى قايتۇرغىلى بولمايدۇ، ساقلىنىش تەس.

رَادَّةٌ: پايدا، مەنپەئەت.

أَمْرٌ لَا رَادَّةَ فِيهِ: پايدىسىز ئىش.

رَادِعٌ م رَادِعَةٌ ج رَوَادِعُ: چاڭگىلىغا ئېلىۋالغۇچى، توسقۇچى، چەكلىگۈچى، تىزگىنلىگۈچى، كونترول قىلغۇچى.

لَا رَادِعَ لَهُ: ئۇلارنى توسقىلى بولمايدۇ، ئۇلارنى كونترول قىلغىلى بولمايدۇ.

«يَجِبُ أَنْ يَشْتَمِلَ الْقَانُونُ عَلَى عُقُوبَاتٍ رَادِعَةٍ» : قانۇن چەكلەش خاراكتېرىدىكى جازالارنى ئۆز ئىچىگە ئېلىشى كېرەك.

رَادَفَ يُرَادِفُ مُرَادَفَةً ـ هُ: ئۇنىڭ ئارقىسىغا مىنگەشتى.

رَادِفٌ: كەينى، ئارقىسى، كەينىدە، ئارقىسىدا.

رَادِفَةٌ ج رَوَادِفُ: قىيامەت كۈنى ئىككىنچى قېتىم چېلىنىدىغان سۇر؛ كاسىسا، ساغرا.

«يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ» (قرآن) : بۇ كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) دە زېمىن (ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەر قوشۇلۇپ تەۋرەيدۇ) ئۇنىڭ ئارقىسىدىنلا ئاسمان (ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەر قوشۇلۇپ) تەۋرەيدۇ.

رَادِنٌ : زەپىران.

أَحْمَرُ رَادِنِيٌّ: سارغۇچ قىزىل.

رَازَيَرُوزَرَوْزًا الشَّيْءَ: تەجرىبە قىلدى، سىنىدى.

رَازَ الْحَجَرَ: تاشنى دەڭسەپ باقتى.

رَازَ النُّقُودَ: ۋەزنىنى ئۆلچەپ كۆردى.

اَلرَّازِقُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «رىزق بەرگۈچى ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

رَازِيَانَجْ: بەدىيان.

رَازِيَانَجْ شَامِيٌّ: شاكال بەدىيان.

رَاسَ يَرُوسُ رَوْسًا: تەكەببۇرلۇق قىلدى، ھاكا-ۋۇرلۇق قىلدى، چوڭچىلىق قىلدى.

رَاسَ السَّيْلُ الْغُثَاءَ: سەل داشقالالارنى ئېقىتىپ كەتتى.

رَاسَ يَرِيْسُ رِيْسًا: غادىيۋالدى، كۆرەڭلىدى.

رَاسَ الْقَوْمَ: قەۋمنىڭ باشچىسى بولدى.

رَاسَ خَصْمَهُ: رەقىبىگە ئۈستۈن كەلدى، غالىب بولدى، يەڭدى.

رَاسِبٌ ج رَاسِبُونَ: ئىتمىھاندىن قالغۇچىلار، ئىتمىھاندىن ئۆتەلمىگەنلەر.

رَاسِبٌ ج رَوَاسِبُ: تېگىگە تىنىپ قالغان نەرسە، دۇغ، چۆكمە لاتقىلار.

رَوَاسِبُ الْمَاضِي: قەدىمكى يادىكارلىقلار، قەدىمكى خارابىلار.

رَوَاسِبُ مَعْدِنِيَّةٌ: رودا قاتلىمى.

رَوَاسِبُ فَحْمٍ حَجَرِيٍّ: كۆمۈركان.

رَاسِخٌ ج رَوَاسِخُ: پۇختا، مۇستەھكەم، ئېگىلمەس، سۇنماس، تىز پۈكمەس، چوڭقۇر يىلتىز تارتقان.

رَاسِخٌ فِي كَذَا: پىششىق، ماھىر، ئۇستا.

رَاسِخٌ فِي الْعِلْمِ: ئىلىمدە توشقان ئادەم.

«وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ» «قۇرئان»: ئىلىمدە توشقانلار ئېيتىدۇ «ئۇنىڭغا ئىشەندۇق»...

فَنَّانٌ رَاسِخُ الْقَدَمِ: كۆزگە كۆرۈنگەن سەنئەتكار، ئاتاقلىق سەنئەتچى.

رَاسَّ يُرَاسُّ مُرَاسَّةً بِالْأَمْرِ: ئىش باشلىدى.

رَاسَلَ يُرَاسِلُ مُرَاسَلَةً فِي الْأَمْرِ أَوْ بِالْأَمْرِ عَلَى الْأَمْرِ: خەت يېزىشىپ تۇردى، ئالاقىلىشىپ تۇردى، خەت ئەۋەتتى.

رَاسِلَانِ: ئىككى مۇرە.

رَاسٍ م رَاسِيَةٌ: پۇختا، مۇستەھكەم، تەۋرىمەس؛ پورتتا تۇرغۇچى پاراخوت.

جَبَلٌ رَاسٍ: مۇستەھكەم تاغ.

رَاسٍ ج رَوَاسٍ: تاغ.

«وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ» «قۇرئان»: بىز زېمىنغا ئېگىز تاغلارنى ئورناتتۇق.

رَاشَ يَرُوشُ رَوْشًا: كۆپ يېدى؛ ئاز يېدى.

رَاشَهُ الْمَرَضُ: كېسەل ئۇنى ئاجىزلىتىۋەتتى.

رَاشَ يَرِيْشُ رَيْشًا الطَّائِرُ: قۇشنىڭ پېيى چىقتى.

رَاشَ السَّهْمَ: ئوق سالدى.

رَاشِحٌ ج رَوَاشِحُ: سۇ سۈزگۈچ.

رَاشِدٌ ج رَاشِدُونَ: ئاڭلىق، سەگەك، ھىدايەت تاپقۇچى، توغرا يولدا مۇستەھكەم تۇرغۇچى، ئەقىللىق، پاراسەتلىك، توشقان كىشى، قورال-مىغا يەتكەن ئادەم.

اَلْخُلَفَاءُ الرَّاشِدُونَ: ھەزرىتى ئەبۇ بەكرى، ھەزرەتى ئۆمەر، ھەزرىتى ئوسمان، ھەزرىتى ئەلىدىن ئىبارەت تۆت خەلىپەگە قارىتا ئېيتىلىدۇ.

رَاشَقَ يُرَاشِقُ مُرَاشَقَةً ـ هُ بِالسِّهَامِ: ئۇنىڭ بىلەن ئوق ئېتىشتى.

رَاشِنٌ ج رَوَاشِنُ: سوۋغا، ھەدىيە، چاي پۇلى؛ چاقىرىلمىغان مېھمان؛ قارنى يامان.

رَاشٍ: پارا بەرگۈچى.

رَصِدٌ ج رُصَّدٌ وَ رَصَدٌ: كۆزەتچى، ماربىغۇچى، نازارەتچى، تەكشۈرگۈچى؛ يۇلتۇزلارنى كۆزەتكۈچى؛ يولۇاس.

رَاضَ يَرُوضُ رَوْضًا وَ رِيَاضًا الْمُهْرَ: تاينى كۆندۈردى، ئۆگەتتى.

«رَاضَ نَفْسَهُ بِالتَّقْوَى»: ئۆزىنى تەقۋادارلىققا كۆندۈردى.

رَاضَ الدُّرَّ: مەرۋايىتنى تەشتى.

رَاضَعَ يُرَاضِعُ مُرَاضَعَةً ـ هُ: ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئەمدى.

رَاضَعَهُ: ئېمىتىش ئۈچۈن ئىنىك ئاتنىغا بەردى.

رَاضِعٌ ج رُضَّعٌ وَرُضَّاعٌ: ئەمچەك تۇتقىنىسى، ئەمچەك توپچىسى.

رَاضِعَةٌ ج رَوَاضِعُ: سۈت چىشى.

رَاضَى يُرَاضِي مُرَاضَاةً: يارىشتى، ئەپلىشىپ قالدى، كېلىشتى، رازى بولۇشتى.

«رَاضِ أَبَاكَ بَعْدَ أَنْ أَغْضَبْتَهُ»: ئاچچىقىنى كەلتۈرگەندىن كېيىن دادىڭنى رازى قىلساڭ

بولىدۇ.

رَاضٍ ج رَاضُونَ و رُضَاةٌ: رازى بولغۇچى، مەمنۇن بولغۇچى، قانائەت قىلغۇچى، قوللىغۇچى.

عِيْشَةٌ رَاضِيَةٌ: كۆڭۈللۈك تۇرمۇش، پاراۋان تۇرمۇش، خۇشال تۇرمۇش.

«فَهُوَ فِي عِيْشَةٍ رَاضِيَةٍ» ‹قرآن›: ئۇ كۆڭۈللۈك تۇرمۇشتا بولىدۇ.

رَاطَلَ يُرَاطِلُ مُرَاطَلَةً: قاداقتا ئۆلچەپ ساتتى.

رَاطَنَ يُرَاطِنُ مُرَاطَنَةً: چۈشەنمەيدىغان يات تىل بىلەن سۆزلىدى، چەت ئەل تىلى بىلەن سۆزلىدى.

رَاعَ يَرُوعُ رَوْعًا الشَّخْصُ: قورقۇتى، چۆچىدى، ئالاقزادە بولدى، سارىسىمگە چۈشتى.

رَاعَهُ: ئۇنى قورقۇتتى، چۆچۈتتى.

رَاعَهُ الشَّيْءُ: ئۇنى ھەيران قالدۇردى، ئەجەبلەندۇردى.

«رَاعَتْنِي هَذِهِ الْقَصِيدَةُ»: بۇ قەسىدە مېنى ھەيران قالدۇردى.

«رَاعَنِي مَنْظَرُ الضَّحَايَا فِي حَادِثِ الزِّلْزَالِ»: يەر تەۋرەش ئاپىتىدە ئۆلگۈچىلەرنىڭ كۆرۈنۈشى مېنى چۆچۈتۈۋەتتى.

رَاعَ يَرِيْعُ رَيْعًا و رَيْعَانًا الطَّعَامُ و غَيْرُهُ: كۆپەيدى.

رَاعَ لَهُ: مەمنۇن بولدى، رازى بولدى، كۆڭلى تىندى.

رَاعَ عَنْهُ وَ إِلَيْهِ: قايتتى.

رَاعِبٌ: قورقۇتقۇچى، تەھدىت سالغۇچى، ھەيۋە قىلغۇچى، ھېيلىگەر.

رَاعِدٌ م رَاعِدَةٌ ج رَوَاعِدُ: گۈلدۈرماما.

سَحَابٌ رَاعِدٌ: گۈلدۈرماملىق بۇلۇت.

ذَاتُ الرَّوَاعِدِ: مۇسىبەت، بالايىئاپەت.

رَاعِقٌ ج رَوَاعِقُ: نەيزە؛ تاغ تۇمشۇقى؛ بۇرۇننىڭ ئۇچى؛ بۇرۇن؛ چېلىشتا ئۇزۇپ چىققان ئات.

رَاعُوقٌ م رَاعُوقَةٌ: سۇ تارتىشتا ئولتۇرۇش ئۈچۈن قۇدۇق لېۋىگە قويۇلغان تاش.

رَاعَوِيٌّ: چارۋىچى، چارۋىغا مەنسۇپ.

رَاعَى يُرَاعِي مُرَاعَاةً: ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلدى، ئەھمىيەت بەردى، مۇھىم بىلدى.

«وَالَّذِيْنَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار (يەنى مۆمىنلەر) ئۆزلىرىگە تاپشۇرۇلغان ئامانەتلەرگە ۋە بەرگەن ئەھدىگە رىئايە قىلغۇچىلاردۇر.

رَاعَى النُّجُومَ: يۇلتۇزلارنى كۆزەتتى، يۇلتۇزلارنى تەكشۈردى.

رَاعَى الْأَمْرَ: رىئايە قىلدى، ئېتىبار قىلدى، ئەمەل قىلدى.

رَاعَى الْأَمَانَةَ: ئامانەتنى ساقلىدى.

رَاعَى الشَّخْصَ: بىللە پادا باقتى.

رَاعٍ ج رُعَاةٌ و رُعَاءٌ ورُعْيَانٌ: پادىچى؛ ھاكىم، ئەمەلدار؛ رىئايە قىلغۇچى.

اَلرَّاعِي يَرْعَى الْغَنَمَ: پادىچى قوي باقىدۇ.

رَاعِي الْقُطْعَانِ: پادىچى.

«كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ» ‹حديث›: ھەر بىرىڭلار پادىچى ھېسابلىنىسىلەر، ھەر بىرىڭلار ئۆز پاداڭلار ئۈستىدە جاۋابكارلىققا تارتىلىسىلەر.

رَاعِيُ الْمَوَاشِي: مالچى؛ ئۇي ھايۋانلىرى سودىگىرى.

شَرَّابَةُ الرَّاعِي: پادوپ دەرىخى ، ئالىقانات.

رَاعِي الْكَنِيْسَةِ: مۇسىئونېر، باستېر.

رَاغَ يَرُوغُ رَوْغًا وَ رَوَغَانًا وَ رَوَاغًا: ھېيلىگەرلىك قىلدى، ھېيلە ئىشلەتتى، مۇغمبەرلىك قىلدى.

رَاغَ الصَّيْدَ: ئوۋ ئالدىدى.

رَاغَ عَنِ الطَّرِيْقِ: يولدىن چەتنىدى.

رَاغَ إِلَى فُلَانٍ: يوشۇرۇن ئاغدى ، مايىل بولدى.

رَاغَ عَنِ الشَّيْءِ: ئالاق - جالاق بولۇپ كەتتى.

«فَرَاغَ إِلَى أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ» ‹قرآن›: شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئاستا ئائىلىسىگە چىقىپ (پىشۇرۇلغان) بىر سېمىز موزاينى ئېلىپ كىردى.

«رَاغَ رَوَغَانَ الثَّعْلَبِ»: تۈلكىدەك ھېيلىگەرلىك قىلدى.

رَاغِبٌ: ئارزۇ قىلغۇچى، ئۈمىد قىلغۇچى، قىزىقىقۇچى.

رَاغِدٌ: پاراۋان تۇرمۇش كەچۈرگۈچى.

رَاغَمَ يُرَاغِمُ مُرَاغَمَةً الشَّخْصُ: يۈرتىدىن كۆچۈپ چىقتى، ھىجرەت قىلىپ چىقتى.

رَاغَمَهُ: ئۇنى تاشلىۋەتتى، ئۇنى يامان كۆردى، دۈشمەن تۇتتى.

رَاغِمٌ ج رُغْمٌ: بويسۇنغۇچى، ئىتائەت قىلغۇچى، خارلانغۇچى.

رَاغِيَةٌ ج رَوَاغٍ: تۆگە، چىشى تۆگە.

«مَالَهُ نَاغِيَةٌ وَ لاَ رَاغِيَةٌ»: ئۇنىڭ قويىمۇ، تۆگىسىمۇ يوق.

رَافَ يَرِيْفُ رَيْفًا: يېزىغا باردى.

رَافِتٌ: غاز ئوت (دورا قىلىنىدىغان كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك)

رَافِدٌ ج رَوَافِدُ: تارماق ئۆستەڭ، كىچىك ئېقىن.

رَافِدٌ ج رُفَّدٌ وَرُفَّادٌ: پادىشاھقا ئەڭ يېقىن ئادەم بولۇپ، ئۇ يوق ۋاقىتتا ئۇنىڭ ئىشلىرىنى بېجىرىپ تۇرىدىغان ئادەم.

اَلرَّافِدَانِ: دىجلە ۋە فۇرات دەريالىرى.

رَافِضَةٌ ج رَوَافِضُ: رەت قىلغۇچى، شىئە مەزھىبىنىڭ بىر پىرقىسى.

رَافِضِيٌّ: رافىزىي مەزھىپىگە ئەگەشكۈچى.

رَافَعَ يُرَافِعُ مُرَافَعَةً الْمُحَامِي عَنِ الْمُتَّهِمِ: ئادۋوكات قارىلانغۇچىنى ئاقلىدى.

رَافِعٌ: راھەتلىك تۇرمۇش.

رَافِعٌ ج رَوَافِعُ: ئۆرلىگۈچى؛ لىفت؛ كىران؛ كۆزگە كۆرۈنگەن، مەشھۇر، ئالاھىدە.

اَلرَّافِعُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «مەرتىۋىنى يۇقىرى كۆتۈرگۈچى» دېگەن مەنىدە.

رَافِعَةٌ ج رَوَافِعُ: پىشاڭ، كۆتۈرگۈچ، كىران، لوم كالتەك، تىيەك.

«إِزَاحَةُ هَذِهِ السَّيَّارَةِ الْمُتَعَطِّلَةِ يَسْتَدْعِي الْإِسْتِعَانَةَ بِالرَّافِعَةِ»: بۇ بۇزۇلغان ماشىنىلارنى ئېلىۋېتىش ئۈچۈن كىرانغا تايىنىشقا توغرا كېلىدۇ.

رَافِعَةُ الصَّوْتِ: مىكروفون.

رَافِعَةُ الْأَلْغَامِ: مىنا تازىلاش پاراخوتى.

رَافٌّ: غەمخورلۇق قىلغۇچى، كۆيۈنگۈچى.

«مَا لَهُ حَافٌّ وَلاَ رَافٌّ»: ئۇنىڭ بېشىنى سىلايدىغان ئادەم يوق، ئۇنىڭغا ئېتىبار بېرىدىغان ئادەم يوق، ئۇنىڭغا غەمخورلۇق قىلىدىغان ئادەم يوق.

رَافَقَ يُرَافِقُ مُرَافَقَةً الشَّخْصَ: ئۇنىڭغا يولداش بولدى، ئۇنىڭغا ھەمراھ بولدى (سەپەردە ياكى يولدا).

رَافَقَتْكَ السَّلاَمَةُ: ئامان بولۇڭ (سەپەر قىلغۇچىغا دۇئا ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ).

«أَتَمَنَّى أَنْ أَجِدَ شَخْصًا يُرَافِقُنِي فِي السَّفَرِ»: سەپەردە ماڭا ھەمراھ بولىدىغان ئادەم تېپىشنى ئارزۇ قىلىمەن.

رَافِقَةٌ: مۇلايىملىق، لېۋەنلىك، سىلىقلىق، يۇمشاقلىق، چىرايلىق قىلىقلىق.

رَافِهٌ ج رَافِهَةٌ: كۆڭۈللۈك، پاراۋان.

لَيْلَةٌ رَافِهَةٌ: كۆڭۈللۈك كېچە، كۆڭۈللۈك تۈن.

رَافِهَةٌ: خالىغاندا ئوتلاقتا يايلايدىغان تۆگە.

رَافَى يُرَافِي مُرَافَاةً الرَّجُلُ: ماقۇل بولدى، قوشۇلۇپ رازى بولدى.

رَاقَ يَرُوقُ رَوْقًا وَ رَوْقَانًا: كۆڭۈللۈك بولدى، خۇشاللىنارلىق بولدى.

رَاقَهُ الشَّيْءُ: ئۇنى ئەجەبلەندۈردى، ھەيران قالدۇردى.

«رَاقَتْنِي هَذِهِ الْقَصِيدَةُ»: بۇ قەسىدە مېنى ھەيران قالدۇردى.

رَاقَ يَرِيْقُ رَوْقًا الشَّرَابُ: ئىچىملىك سۈزۈك بولدى.

رَاقَهُ الْأَمْرُ: باشقىلارنىڭ رايىغا باقتى.

رَاقَ يَرِيْقُ رِيْقًا الْمَاءُ: سۇ قويۇلدى، تۆكۈلدى.

رَاقَ السَّرَابُ: تومۇز پىللىدىدى، تومۇز ۋاللىدىدى.

رَاقَ الشَّيْءُ: يالتىرىدى، پارقىرىدى.

رَاقَ بِنَفْسِهِ: جان تالاشتى.

رَاقٌ ج رَاقَاتٌ: قوش قاتلام، تەبىقە، قات، قەۋەت،

تائىپە.

رَاقَبَ يُرَاقِبُ مُرَاقَبَةً السِّجِّينَ: جىنايەتچىگە قارا-دى، جىنايەتچىنى ساقلىدى.

رَاقَبَ اللّٰهَ: ئاللاھتىن قورقتى.

رَاقَبَ الْعَمَلَ: ئىشنى نازارەت قىلدى، باشقۇردى.

رَاقَبَ النَّجْمَ: يۇلتۇز كۆزەتتى.

رَاقِدٌ: ئۇخلىغۇچى، ياتقۇچى، يېنى ياتقۇچى.

رَاقَصَ يُرَاقِصُ مُرَاقَصَةً الْفَتَاةَ: قىز بىلەن بىللە ئۇسسۇل ئويناندى، تانسا ئويناندى.

رَاقِصٌ ج رَاقِصُونَ: ئۇسسۇلچى، تانسىچى.

خَيَالٌ رَاقِصٌ: ھەرىكەتلىك كىنو.

رَاقِصَةٌ ج رَاقِصَاتٌ: ئۇسسۇلچى قىز.

اَلرَّاقِصَةُ الْأُوْلَى: بالىت ئۇسسۇلىدا باش رول ئالغۇچى.

لَيْلَةٌ رَاقِصَةٌ: تانسا كېچىلىكى، ئۇسسۇل كېچىلىكى.

حَفْلَةٌ رَاقِصَةٌ: ئۇسسۇل كېچىلىكى ، تانسا كېچىلىكى.

مُوسِيْقَى رَاقِصَةٌ: ئۇسسۇل مۇزىكىسى، تانسا مۇزىكىسى.

«ذَهَبَ إِلَى الْمَرْقَصِ لِمُشَاهَدَةِ بَعْضِ الْفُنُونِ الرَّاقِصَةِ»: ئۇسسۇل سەنئىتىنى كۆرۈش ئۈچۈن ئۇسسۇل زالىغا باردى.

رَاقَعَ يُرَاقِعُ مُرَاقَعَةً الْخَمْرَ: ھاراق ئىچتى، ئىچىشنى داۋاملاشتۇردى.

رَاقِعٌ ج رَاقِعُونَ: ياماقچى.

اِتَّسَعَ الْخَرْقُ عَلَى الرَّاقِعِ: مەسىلىنى ھەل قىلىش قىيىن بولدى.

رَاقِمٌ: ھېسابلىغۇچى، خەت ئۇرغۇچى، نومۇر قويغۇچى.

رَاقِمُ السَّيَّارَةِ: ماشىنىنىڭ سۈرئەت سائىتى، ماشىنىنىڭ ھېسابلاش ئەسۋابى.

رَاقِنٌ ج رَاقِنُونَ: ماشىنىست.

رَاقِنَةٌ ج رَوَاقِنُ: ئايال ماشىنىست.

رَاقُودٌ ج رَوَاقِيْدُ: راك ؛ جاۋۇر، قاچا.

رَاقُولٌ ج رَوَاقِيْلُ: خورما دەرىخىگە چىقىشتا ئىشلىتىدىغان ئارغامچا.

رَاقٍ ج رَاقُونَ: ئەپسۇنكەش، جىنكەش، داخان؛ ئالىي، يۇكسەك، ئۈرلىگۈچى، تەرىبىيلىك.

«كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ وَ قِيلَ مَنْ رَاقٍ» «قۇرئان» : راستلا جان ھەلقۇمغا يەتكەندە « (بۇ كېسەلگە) كىم ئىلاج قىلالايدۇ» دەيىلىدۇ.

اَلطَّبَقَةُ الرَّاقِيَةُ: يۇقىرى قاتلامدىكىلەر، يۇقىرى تەبىقىدىكىلەر.

رَاكِبٌ ج رُكَّابٌ: مىنگۈچى، ئۇلاغلىق، مۇساپىر، يولۇچى، ئولتۇرغۇچى.

«هَذَا الْقِطَارُ مُخَصَّصٌ لِلرُّكَّابِ أَمَّا قِطَارُ الْبَضَائِعِ فَيَأْتِي بَعْدَ سَاعَةٍ»: بۇ پويىز يولۇچىلارغا خاس، يۈك پويىزىغا كېلىدىغان بولساق، ئۇ بىر سائەتتىن كېيىن كېلىدۇ.

رُكَّابُ الْخَيْلِ: ئاتلىقلار.

رَاكِدٌ: مۇقىم تۇرغۇچى.

مَاءٌ رَاكِدٌ: تۇرغۇن سۇ، توختام سۇ، ئۇلۇك سۇ.

رَاكِزٌ: تىنچ.

عِزُّ بَنِي فُلَانٍ رَاكِزٌ: پالانىنىڭ شان ـ شەرىپى ئۇچمەيدۇ.

رَاكَضَ يُرَاكِضُ مُرَاكَضَةً فَرَسُهُ فَرَسِي: ئۇنىڭ ئېتى مېنىڭ ئېتىمدىن ئۈتۈپ كەتتى.

رَاكِضَةٌ ج رَوَاكِضُ: تۇگە قۇشقا ئوخشاش يۈگۈرەدىغان قۇش.

رَاكِعٌ ج رُكَّعٌ رَاكِعُونَ و رَوَاكِعُ: بېشىنى پەس قىلغۇچى، ئېگىشكۈچى، رۇكۇ قىلغۇچى.

«وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ» «قۇرئان» : تاۋاپ قىلغۇچىلارغا، قىيام قىلغۇچىلارغا، رۇكۇ قىلغۇچىلارغا، سەجدە قىلغۇچىلارغا مېنىڭ ئۆيۈمنى پاك قىلغىن.

رَاكَلَ يُرَاكِلُ مُرَاكَلَةً الطِّفْلُ أَخَاهُ: بوۋاق قېرىندىشىنى تەپتى.

رَالَ يَرِيْلُ رَيْلاً الصَّبِيُّ: بالىنىڭ شۆلگىيى ئاقتى، شالى ئاقتى.

رَامَ يَرُومُ رَوْمًا الشَّيْءَ: ئارزۇ قىلدى، ئۈمىد

قىلدى، مەقسەت قىلدى، نىيەت قىلدى، تەلەپ قىلدى، ئىلتىماس قىلدى، كۆزلىدى.

«كُلُّ شَيْءٍ عَلَى مَايُرَامُ»: ھەممە ئىش كۆڭۈلدىكىدەك.

«لَقَدْ كَانَ يَرُومُ الْفَوْزَ بِالْمَرْتَبَةِ الْأُوْلَى»: چېمپىيونلۇققا ئېرىشىشنى كۆڭلىگە پۈككەنىدى.

رَامَ يَرِيْمُ رَيْمًا الْمَكَانَ: مەلۇم جايدىن ئايرىلدى، چەتنىدى.

رَامَ بِالْمَكَانِ: بىر جايدا ئولتۇراقلاشتى، بىر جايدا تۇردى، بىر جايدا ماكانلاشتى.

رَامَ عَنْهُ: يىراقلاشتى.

رَامَ حِمْلُ الْجَمَلِ: تۆگىنىڭ يۈكى قىيسايدى، ئاغدى، بىر تەرەپكە چۈشۈپ كەتتى (تۆگىنىڭ يۈكى).

رَامَ الْجُرْحُ: جاراھەت قېتىشقا باشلىدى.

مَارَامَ فِرَاشَهُ: تۆشكىدىن تۇرالمىدى، كېسەل بولۇپ يېتىپ قالدى.

مَارَامَ مَكَانَهُ: ئورنىدىن ئايرىلمىدى.

مَا يَرِيْمُ يَفْعَلُ ذَلِكَ: ئۇنى قىلمۇەردى.

رَامَةٌ: كۆلچەك؛ سېسىق سۇ يىغىلغان جاي.

رَامَحَ يُرَامِحُ مُرَامَحَةً: نەيزىلەشتى، نەيزە سانجىدى.

رَامِحٌ ج رَامِحُونَ: نەيزىلىك ئەسكەر، مەرگەن.

رَجُلٌ رَامِحٌ: نەيزىلىك ئادەم.

ثَوْرٌ رَامِحٌ: مۈڭگۈزلۈك ئۆكۈز.

رَامِسٌ ج رَوَامِسُ: كېچىدە ھەربىكەت قىلمىدىغان ھايۋان، قۇش.

رَامِسَةٌ ج رَوَامِسُ وَ رَامِسَاتٌ: قاتتىق شامال، توپا توزۇتۇپ ئىزلارنى كۆمۈپ تاشلايدىغان بوران.

رَامِعٌ: بېشىنى ساڭگىلىتىپ كۆتۈرگۈچى.

رَامَقَ يُرَامِقُ مُرَامَقَةً: كۆزەتتى، مارىلىدى، پايلىدى.

رَامِقٌ ج رُمُوقٌ: يوقسۇل، كەمبەغەل، گاداي، نامرات؛ ھەسەت قىلغۇچى.

رَامُوزٌ ج رَوَامِيزُ: ئەۋرىشكە، نەمۇنە، ئۈلگە؛ دېڭىز؛ ئاساس.

رَامُوسٌ ج رَوَامِيسُ: قەبرە.

رَامَى يُرَامِي مُرَامَاةً الْفَارِسُ خَصْمَهُ: چەۋەندار رەقىبى بىلەن ئېتىشتى.

رَامٍ ج رَامُونَ وَ رُمَاةٌ: مەرگەن، پالۋان؛ ئوق ئاتقۇچى يولتۇز.

رَانَ يَرِيْنُ رَيْنًا الشَّيْءُ أَوْ عَلَيْهِ أَوْ بِهِ: ئىگىلىۋالدى، غەلىبە قىلدى، قولغا كىرگۈزدى، يەڭدى، ئۈتتى.

رَانَ عَلَيْهِ الْخَمْرُ: ھاراقتا بېرىلىپ كەتتى.

رَانَ عَلَيْهِ الْحُزْنُ: غەم بېسىۋالدى.

رَانَ عَلَيْهِ الْهَوَى: ھاۋايى ـ ھەۋەسكە بېرىلدى.

رَانَ عَلَيهِ النَّوْمُ: ئۇنى ئۇيقۇ باستى.

«كَلَّابَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَاكَانُوا يَكْسِبُونَ» «قرآن»: ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، بەلكى ئۇلارنىڭ گۇناھلىرى تۇپەيلىدىن دىللىرى قارىيىپ كەتكەن.

اَلرَّانُ: قېلىن پەردە، نەرسىنىڭ ئۈستىگە ئۆرلەپ چىققان داغ؛ كىر، مەينەت، پاسكىنا.

رَانِجٌ ج رَوَانِجُ: كۆكۈس.

اَلرَّانِفَةُ ج رَوَانِفُ: بۇرۇن، قاڭشانىڭ بىر تەرىپى؛ قولاق سۆڭىكىنىڭ بىر تەرىپى؛ كاسىنىڭ ئولتۇرغاندا يەرگە تېگىدىغان يېرى.

رَانَى يُرَانِي مُرَانَاةً: مادارا قىلدى.

رَانَاهُ: ئۇنىڭ بىلەن مۇسابىقىلەشتى.

رَاهَ يَرُوهُ رَوْهًا الْمَاءُ: سۇ دولقۇنلىدى.

رَاهَ السَّرَابُ: سەراپ پىلىلدىدى، تەۋرەندى، داۋالغۇدى.

رَاهِبٌ ج رُهْبَانٌ: مۇناخ، پوپ، راھىب.

«ذَلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِيْنَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَايَسْتَكْبِرُونَ» «قرآن»: بۇ، ناسارالارنىڭ ئىچىدە ئۇلىمالار، راھىبلار بولغانلىقى ۋە (ھەقنى قوبۇل قىلىشتا) تەكەببۇرلۇق قىلمايدىغانلىقلىرى ئۈچۈندۇر.

رَاهِبَةٌ ج رَاهِبَاتٌ: راھىبە.

رَاهِشٌ و رَاهِشَةٌ ج رَوَاهِشُ: يۇقىرىقى بىلەك قىزىل تومۇرى.

رَاهَقَ يُرَاهِقُ مُرَاهَقَةً الْغُلَامُ: بالا بالاغەتكە يېقىن

لاشتى، بالا بالاغەتكە يەتەي دەپ قالدى.

رَاهَنَ يُرَاهِنُ مُرَاهَنَةً عَلَى كَذَا: بەسلەشتى، شەرتلەشتى، قول بەرىپ باغلاشتى.

رَاهِنٌ: پۇختا، مۇستەھكەم، قەتئىي، چىڭ، مۇقىم؛ ھازىرقى، نۆۋەتتە، كۆز ئالدىمىزدا، رېئال، ۋەزىيەت، دائىملىق، ئىزچىل، گۆرۈ قويغۇچى؛ ئاجىز، ئورۇق.

«هَذَا رَاهِنٌ لَكَ»: بۇ ساڭا ساقلاپ قويۇلغان.

اَلْوَضْعُ السِّيَاسِيُّ الرَّاهِنُ: ھازىرقى سىياسىي ۋەزىيەت.

طَعَامٌ رَاهِنٌ: مۇقىم تاماق.

اَلْحَالَةُ الرَّاهِنَةُ: ھازىرقى ھالەت، ھازىرقى ئەھۋال، نۆۋەتتىكى ئەھۋال.

نِعْمَةٌ رَاهِنَةٌ: ئىزچىل نېمەت.

حَقِيقَةٌ رَاهِنَةٌ: تەۋرەنمەس ھەقىقەت.

فِي الظُّرُوفِ الرَّاهِنَةِ: ھازىرقى شارائىتتا.

رَاهِيَةٌ: ھەسەل ھەرىسى.

رَاوَحَ يُرَاوِحُ مُرَاوَحَةً بَيْنَ الْعَمَلَيْنِ أَوِ الشَّيْئَيْنِ: ئالماشتى، نۆۋەتلەشتى.

رَاوَحَ فِي مَكَانِهِ: ئورنىغا دەسسەپ تۇردى.

غَادَى و رَاوَحَ: ئالدى ـ كەينىگە ماڭدى.

رَاوَحَتْهُ عَلَى: ئالدىدى، ئازدۇردى، يولدىن چىقارـدى.

رَاوَدَ يُرَاوِدُ مُرَاوَدَةً: ئېزىقتۇردى، يولدىن چىقارـدى، ئالدىدى، ساقال تاشلىدى.

رَاوَدَتِ الْمَرْأَةُ عَنْ نَفْسِهَا: ئايال چېقىلدى، زىنا قىلىشنى تەلەپ قىلدى، ئۇيناشنى تەلەپ قىلدى.

رَاوَدَتْهُ الْفِكْرَةُ: ئوي ـ پىكىر كۆڭلىگە كەچتى، ئۇنىڭ كاللىسىغا كىرىۋالدى.

«وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَةُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ» (قرآن): شەھەردىكى بەزى ئاياللار: «ئەزىز (يەنى مىسىر پادىشاھى) نىڭ خوتۇنى قۇلىغا كۆيۈپ قېلىپ، ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلىپتۇ...» دەيىشتى.

«قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ» (قرآن): ئۇلار: «بىز ئۇنى ئاتىسىدىن سوراپ (سېنىڭ ئالدىڭغا ئېلىپ كېلىشكە) تىرىشىمىز. بىز چوقۇم مۇشۇنداق قىلىمىز» دېدى.

رَاوَغَ يُرَاوِغُ مُرَاوَغَةً: ساختىپەزلىك قىلدى، ئالدىدى.

رَاوَغَ فِي الْكَلَامِ: ياغلىما سۆز قىلدى.

رَاوَغَ فِي الْإِجَابَةِ: ئەگىتىپ جاۋاب بەردى.

رَاوُوقٌ ج رَوَاوِيقُ: سۈزگۈچ، فىلتىر؛ قەدەھ، جام.

«صَفَّى عَصِيرَ الْفَاكِهَةِ بِالرَّاوُوقِ»: مېۋىنىڭ سۈيىنى سۈزگۈچ بىلەن سۈزدى.

رَاوٍ ج رُوَاةٌ: رىۋايەت قىلغۇچى، ھېكايە قىلغۇـچى، يەتكۈزگۈچى، ئېيتىپ بەرگۈچى، نەقىل قىلغۇچى.

رَاوِيَةٌ: تېلېگرامما ئاپپاراتى.

رَايَةٌ ج رَايٌ و رَايَاتٌ: تۇغ، ئەلەم، بايراق.

رَفَعَ الرَّايَةَ بِمُفْرَدِهِ: بايراقنى يالغۇز كۆتۈردى.

رَاءٍ م رَائِيَةٌ رُئَاةٌ: كۆرگۈچى، قارىغۇچى، كۆزدىن كەچۈرگۈچى، ئوبزورچى.

رَائِبٌ: قېتىق، قېتىپ قالغان سۈت، قايمىقى ئېلىنغان سۈت.

رَائِجٌ: راۋاج تاپقۇچى، بازىرى چىققۇچى، ئاققۇچى، بازىرى ئىتتىك، بازىرى چاققان.

رَائِجٌ ج رَوَائِجُ: ئۆتۈپ كەتكۈچى، ئۆتكۈچى.

كُلُّ رَائِحٍ وَ غَادٍ: كېلىپ ـ كېتىپ تۇرغان ھەممە ئادەم.

بِالرَّائِحِ مِنَ النَّهْرِ: دەريانىڭ قارشى قىرغىقى.

اَلرَّائِحَةُ: مال، چارۋا.

رَائِحَةٌ ج رَوَائِحُ: ھىد، بۇي، پۇراق.

ذَكِيُّ الرَّائِحَةِ: خۇش پۇراق.

«مَالَهُ سَارِحَةٌ وَ لَا رَائِحَةٌ»: ئۇنىڭ ھېچقانداق ئات ـ ئۇلىغى يوق.

«اَلْمَاءُ عَدِيمُ اللَّوْنِ وَعَدِيمُ الرَّائِحَةِ»: سۇ رەڭسىز ۋە پۇراقسىزدۇر.

أُغْنِيَةٌ رَائِحَةٌ: داڭ چىقارغان ناخشا.

رَائِحَةٌ طَيِّبَةٌ: خۇش ھىد، خۇشبۇي.

رَجُلٌ طَيِّبُ الرَّائِحَةِ: خۇشبۇي ئادەم.

رَائِحَةٌ عِطْرِيَّةٌ: خۇشبۇي، خۇش پۇراق.

رَدِيُّ الرَّائِحَةِ: بەتبۇي.

عَدِيمُ الرَّائِحَةِ: پۇراقسىز، پۇرىقى يوق.

خَبِيثُ الرَّائِحَةِ: سېسىق پۇراق.

رَوَائِحُ حَادَّةٌ: ئۆتكۈر پۇراق.

رَائِدٌ ج رَادَةٌ و رُوَّادٌ: رەھبەر، يول باشلىغۇچى، باشلامچى، بايراقدار، پېشۋا؛ ئالدىنقى قىسىم، ئالدىدا ماڭغۇچى.

رَائِدُ الشَّبَابِ: ياشلار يېتەكچىسى.

رَائِدُ الْفَضَاءِ: تۇنجى ئالىم ئۇچقۇچىسى.

رَائِدٌ سَبَّاقٌ: باشلامچى، ئالدىدا ماڭغۇچى، ھۇجۇمچى.

رَائِدُ الْجَمْعِيَّةِ: جەمئىيەتنىڭ يېتەكچىسى.

«اَلرَّائِدُ لاَ يَكْذِبُ أَهْلَهُ»: باشلامچى ئۆز ئادەملىرىنى ئالدىمايدۇ.

خُطْوَةٌ رَائِدَةٌ: تۇنجى قەدەم.

صَنَاعَةٌ رَائِدَةٌ: يېتەكچى سانائەت.

رَائِشٌ ج رَائِشُونَ: پارا بەرگۈچى بىلەن پارا ئالغۇچى ئوتتۇرىسىدىكى ۋاستىچى.

«لَعَنَ اللّٰهُ الرَّاشِيَ وَالْمُرْتَشِيَ وَالرَّائِشَ» «حديث»: پارا ئالغۇچى، پارا بەرگۈچى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ۋاستىلىق قىلغۇچىغا ئاللاھ لەنەت قىلغاي.

رَائِضٌ ج رَاضَةٌ و رُوَّاضٌ و رَائِضُونَ: ئات كۆندۈرگۈچى.

رَائِعٌ ج رَائِعُونَ: كىلىشكەن، گۈزەل، ئېسىل؛ ئەجەبلىنەرلىك، ھەيران قالدۇرغۇچى؛ قالتىس، نەپىس.

مَنْظَرٌ رَائِعٌ: گۈزەل مەنزىرە.

شِعْرٌ رَائِعٌ: قالتىس شېئىر، گۈزەل شېئىر، ئاجايىپ شېئىر.

رَائِعَةٌ ج رَوَائِعُ: قورقۇنچلۇق، كىشىنى قورقۇتىدىغان ؛ نەپىس.

فِكْرَةٌ رَائِعَةٌ: شانلىق ئىدىيە، ئاجايىپ پىكىر.

فَتَاةٌ رَائِعَةُ الْجَمَالِ: گۈزەللىككە تولغان قىز.

رَائِعَةُ النَّهَارِ: كۈندۈزنىڭ كۈپ قىسمى، كۈپكۈندۈزدە.

فِي رَائِعَةِ النَّهَارِ: كۈپكۈندۈزدە، خەلقنىڭ ئالدىدا.

«هِيَ كَالشَّمْسِ فِي رَائِعَةِ النَّهَارِ»: ئۇ كۈپكۈندۈزدىكى قۇياشقا ئوخشايدۇ.

بِصُورَةٍ رَائِعَةٍ: شانلىق رەۋىشتە.

حَفْلَةٌ رَائِعَةٌ: ھەشەمەتلىك سورۇن.

مِنْ رَوَائِعِ الْفَنِّ: ئېسىل سەنئەت ئەسەرلىرىدىن.

رَوَائِعُ الْأَدَبِ الْعَرَبِيِّ: ئەرەب ئەدەبىياتىنىڭ ۋەكىللىك خاراكتېرىگە ئىگە ئەسەرلىرى.

رَائِقٌ ج رَوْقٌ وَرَوْقَةٌ: ساپ، سۈزۈك، تازا، پاك، نۇرلۇق، شانلىق، پارلاق.

رَائِمَةٌ: گۈزەل، چىرايلىق.

حَدِيقَةٌ رَائِيَةٌ فِيهَا أَزْهَارٌ مُخْتَلِفَةٌ جَمِيلَةٌ: رەڭگارەڭ گۈللەر ئېچىلغان چىرايلىق باغچا.

رِئَاءٌ: ساختىپەزلىك، كۆز ـ كۆز قىلىش، رىيا گەرلىك.

رِئَاسَةٌ. رِآسَةٌ: جۇمھۇرىيەتنىڭ رەئىسلىك مەنسىپى؛ باشلىقلىق قىلماق، يېتەكچىلىك قىلماق، باشقۇرماق.

مَقَرُّ الرِّئَاسَةِ: دۆلەت باشلىقى ئىشخانىسى.

«عُقِدَالْاِجْتِمَاعُ تَحْتَ رِآسَةِ الْمُدِيرِ الْعَامِ»: يىغىن باش مۇدىرنىڭ رياسەتچىلىكىدە ئېچىلدى.

رُؤَامٌ: سىرىق سۇ، ھايۋانلىنىڭ شالى (شۆلگەي).

رَأَسَ يُرَئِّسُ تَرْئِيسًا الشَّخْصَ عَلَيْهِمْ: باشلىق قىلدى، رەئىس قىلىپ سايلىدى.

رَعَّفَ يُرَعِّفُ تَرْعِيفًا: بەزلىدى، كۆڭلىنى ياسىدى، تەسەللى بەردى.

رَأَبَ يَرْأَبُ رَأْبًا الصَّدْعَ: يوچۇقنى ئوڭشىدى، رېمونت قىلدى، تۈزىدى.

«رَأَبَ اللّٰهُ بَيْنَهُمْ»: ئاللاھ ئۇلارنىڭ دىلىغا ئىناقلىق سالدى.

رَأَبَ الْإِنَاءَ: چىنىنى قادىدى.

رِئْبَالٌ ج رَآبِيلُ: شىر، ئارسلان؛ لۆكچەك، ئالاقانات، ئوغرى.

لِصٌّ رِقْبَالٌ: قۇلاق كەستى ئوغرى.

رُؤْبَةٌ ج رِقَابٌ: پارچە، ئۇۋاق؛ كېچىنىڭ بىر قىسمى؛ تەلەپ، ھاجەت.

رِقَّةٌ ج رِآتٌ: ئۆپكە.

اِلْتِهَابُ الرِّقَّةِ: ئۆپكە يالليۇغى.

ذَاتُ الرِّقَّةِ: ئۆپكە يالليۇغى.

تَنَفَّسَ بِمِلْءِ رِقَّتَيْهِ: ھوزۇرلاندى، راھەتلەندى.

رَأَدٌ. رَأْدَةٌ ج أَرْؤُدٌ: چىرايلىق قىز، ساھىبجامال.

فَتَاةٌ رَأْدَةٌ: ساھىبجامال قىز.

رِئْدٌ ج أَرْآدٌ: زاماناش.

رُؤْدٌ رُؤْدَةٌ ج أَرْآدٌ: چىرايلىق قىز، ساھىبجامال.

رَأْرَأَ يُرَأْرِأُ رَأْرَأَةً بِعَيْنِهِ: كۆز قارچىغىنى مىدىرلاتتى.

رَأَسَ يَرْئِسُ رِئَاسَةً و رِيَاسَةً الْقَوْمَ: قەۋمگا يېتەكچىلىك قىلدى.

رَأَسَ الْعَمَلَ: ئىش باشقۇردى، ئىشقا رىياسەتچىلىك قىلدى.

رَأَسَ الْجَمْعِيَّةَ: جەمئىيەتكە رەئىس بولدى.

رَأَسَ الْاِجْتِمَاعَ: يىغىنغا رىياسەتچىلىك قىلدى.

رَأَسَهُ بِالْعَصَا: تاياق بىلەن ئۇنىڭ بېشىغا ئۇردى.

رُئِسَ الشَّخْصُ: بېشى ئاغرىدى.

رَئِسَ يَرْأَسُ رَعْسًا الشَّخْصُ: بېشى چوڭ بولدى، بېشى چوڭايدى.

رَؤُسَ يَرْأُسُ رِئَاسَةً: باشلىق بولدى، رەھبەر بولدى.

رَأْسٌ ج أَرْؤُسٌ و آرَاسٌ و رُؤُوسٌ: باش، كاللا، چوققا.

«وَإِذَا قِيْلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْلَكُمْ رَسُولُ اللّٰهِ لَوَّوْا رُؤُوسَهُمْ» «قۇرئان»: ئۇلارغا ئۆزرە ئېيتىپ: كېلىڭلار، «رەسۇللاللا سىلەرگە مەغپىرەت تىلەيدۇ» دېيىلسە (مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن) باشلىرىنى سىلكىيدۇ.

«قَالَ رَبِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا» «قۇرئان»: ئۇ ئېيتتى: مەن ھەقىقەتەن كۇچ ـ قۇۋۋىتىمدىن كەتتىم، چېچىم ئاقاردى.

أَخَذَ بِرَأْسِهِ: بېشىنى چاڭگاللىدى.

رَأْسُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ بېشى، يۇقىرى تەرىپى.

رَأْسُ الزَّاوِيَةِ: چوققا بۇلۇڭى.

رَأْسُ السَّنَةِ: يېڭى يىل، يىل بېشى.

«تُعْطَلُ الْعُمَّالُ فِي الْبِلَادِ الْعَرَبِيَّةِ يَوْمَ رَأْسِ السَّنَةِ الْهِجْرِيَّةِ»: ھىجرىيە يىلىنىڭ بىرىنچى كۈنى ئەرەب دۆلەتلىرىدە ئىشچىلار دەم ئېلىشقا قويۇۋېتىلىدۇ.

رَأْسُ الْفِتْنَةِ: پىتنىنىڭ بېشى، پىتنىنىڭ ئوچىقى.

رَأْسُ الشَّهْرِ الْقَمَرِيِّ: قەمەرىيە ئايىنىڭ بېشى.

رَأْسُ السُّلَّمِ: شوتىنىڭ بېشى.

رَأْسُ الْفَسَادِ: بۇزۇقچىلىقنىڭ ئانىسى، چىرىكلىكنىڭ مەنبەسى.

جَعَلَ رَأْسَهُ بِرَأْسِهِ: ئۇنىڭ بىلەن ئۆزىنى باراۋەر چاغلىدى.

«صَبَّ غَضَبَهُ فَوْقَ رَأْسِهِ»: ئۇنىڭغا خاتالىقنىڭ جاۋابكارلىقىنى ئارتتى.

عَلَى الرَّأْسِ وَالْعَيْنِ: خۇشاللىق بىلەن تولۇق قوشۇلمەن.

غِطَاءُ الرَّأْسِ: بۆرك، باش كىيىم.

فَعَلَهُ رَأْسًا: ئۆزى باشتىن ئىشلىدى.

قَلَّبَهُ رَأْسًا عَلَى عَقِبٍ: ئۆزى ئوڭتەي ـ توڭتەي قىلىۋەتتى.

لَوَّى رَأْسَهُ: مەنسىتمىدى، كۆزگە ئىلمىدى.

مَسْقَطُ الرَّأْسِ: تۇغۇلغان جاي.

رَأْسُ الْمَالِ الْقَوْمِيِّ: ئومۇمىي مۇلۇكچىلىك كاپىتالى.

رَأْسُ الْمَالِ الْجَارِي: نەق كاپىتال.

رَأْسُ الْمَالِ الْبَشَرِيِّ: ئەمگەك كۈچى.

هَذَا شَيْءٌ بِرَأْسِهِ: مۇستەقىل.

مِنَ الرَّأْسِ إِلَى أَخْمَصِ الْقَدَمِ: كوكۇلىسىدىن تاپىنىغىچە.

رَأْسًا بِرَأْسٍ: تەڭمۇ تەڭ، باراۋەر.

عَلَى رَأْسِ كَذَا مِنَ الرِّجَالِ: بىر قانچە كىشىنى

باشلاپ.

رَأْسُ الْقَوْمِ: قەۋمنىڭ باشلىقى، قەۋم رەھبىرى، قەۋم ئاقساقىلى.

«حَضَرَ الْحَفْلَ جُمْهُورٌ كَبِيرٌ عَلَى رَأْسِهِ وَزِيرُ الثَّقَافَةِ»: مۇراسىمغا مەدەنىيەت مىنىستىرى باشچىلىقىدا نۇرغۇن كىشى قاتناشتى.

«أَخَذَتْ مِنْ جَارَتِهَا رَأْسًا مِنَ الثَّوْمِ»: قوشنىسىدىن بىر باش سامساق ئېلىپ چىقتى.

هَزَّ رَأْسَهُ بِالْمُوَافَقَةِ: قوشۇلغانلىقىنى بىلدۈرۈپ بېشىنى لىڭشىتتى.

رَأْسًا: بىۋاستە.

رَأْسًا عَلَى عَقِبٍ: تەتۈر، بېشى ئاينىغا بولۇپ قالغان، قالايمىقان، رەتسىز.

عَلَى رُؤُوسِ الْأَشْهَادِ: گۇۋاھچىلار ئالدىدا.

عَلَى رُؤُوسِ الْمَلَإِ: كۆپچىلىكنىڭ ئالدىدا، جامائەت ئالدىدا، ئاممانىڭ ئالدىدا، ئاشكارا.

تَصْدِيرُ رُؤُوسِ الْأَمْوَالِ: (سىرتقا) كاپىتال چىقارماق.

«وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ» (قۇرئان): ئۆگەر (جازانە قىلىشتىن) تەۋبە قىلساڭلار، (قەرز بەرگەن) سەرمايەڭلار ئۆزۈڭلارغا قايتىدۇ، باشقىلارغا زىيان تارتقۇزمايسىلەر، ئۆزۈڭلارمۇ زىيان تارتمايسىلەر.

رَأْسِمَالٌ: كاپىتال، دەسمايە، سەرمايە، مەبلەغ.

اَلرَّأْسِمَالُ الْمُتَدَاوَلُ: كۆچمە كاپىتال.

اَلرَّأْسِمَالِيُّ: كاپىتالىست، باي، مالدار.

«تَشْتَدُّ الْحَرْبُ الْبَارِدَةُ بَيْنَ النِّظَامَيْنِ الرَّأْسِمَالِيِّ وَالْاِشْتِرَاكِيِّ»: كاپىتالىزم تۈزۈمى بىلەن سوتسىيالىزم تۈزۈمىدىن ئىبارەت ئىككى تۈزۈم ئوتتۇرىسىدا سوغۇق ئۇرۇش مۇناسىۋىتى كۈچەيمەكتە.

اَلْمُجْتَمَعُ الرَّأْسِمَالِيُّ: كاپىتالىستىك جەمئىيەت، كاپىتالىزم جەمئىيىتى.

اِقْتِصَادٌ رَأْسِمَالِيٌّ: كاپىتالىستىك ئىقتىساد.

نِظَامٌ رَأْسِمَالِيٌّ: كاپىتالىستىك تۈزۈم، كاپىتالىزم تۈزۈمى.

رَأْسِمَالِيَّةٌ: كاپىتالىزم.

اَلرَّأْسِمَالِيَّةُ الْبِيرُقْرَاطِيَّةُ: بيۇكرات كاپىتالىزم.

اَلرَّأْسِمَالِيَّةُ الصِّنَاعِيَّةُ: سانائەت كاپىتالىزمى.

اَلرَّأْسِمَالِيَّةُ الدَّوْلِيَّةُ: دۆلەت كاپىتالىزمى.

رَأْسِمَالِيَّةٌ وَطَنِيَّةٌ: مىللىي كاپىتالىزم.

رَأْسِيٌّ: تىك؛ كاللىنىڭ، باشنىڭ.

رَأَفَ يَرْأَفُ رَأْفَةً بِهِ: ئېچىندى، ئىچ ئاغرىتتى.

رَئِفَ يَرْأَفُ رَأْفًا بِهِ: ئىچ ئاغرىتتى.

رَؤُفَ يَرْأُفُ رَأْفَةً وَرَآفَةً بِهِ: ئىچ ئاغرىتتى.

رَأْفٌ. رَؤُفٌ: رەھىم قىلغۇچى، مەرھەمەتلىك، كۆيۈمچان، شەپقەتلىك.

رَئِفٌ ج رَئِفُونَ: كۆيۈمچان، مېھرىبان، شەپقەتلىك.

رَأْفَةٌ: مەرھەمەت، ئىچ ئاغرىتىش، رەھىمدىللىق.

«وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللّٰهِ» (قۇرئان): ئاللاھنىڭ دىنىنىڭ (ئەھكاملىرىنى ئىجرا قىلىشتا) ئۇلارغا رەھىم قىلماڭلار.

رَأْلٌ ج أَرْؤُلٌ وَرِئْلَانٌ و رِئَالٌ و رِئَالَةٌ: بىر ياشلىق تۆگە قوشى.

رَئِمَ يَرْأَمُ رَأْمًا الشَّيْءَ: ياخشى كۆزدى، كۆڭلى چۈشتى، ياراتتى.

«تَرْأَمُهُ وَيَأْبَاهَا»: دۇنيا ھەزرىتى ئۆمەرنى قوغلىشىدۇ ـ يۇ، ئەمما ھەزرىتى ئۆمەر ئۇنىڭغا نەزەر كۆزىنى سالمايدۇ «ھەزرىتى ئائىشەنىڭ سۆزىدىن».

رَئِمَتِ الْأُنْثَى وَلَدَهَا: ئايال بالىسىغا كۆيۈندى.

رِئْمَةٌ. رِئْمٌ ج آرَامٌ: ئاق بۆكەن، ئاھۇنىڭ بالىسى؛ ساھىبجامال ئايال (چىرايلىق ئايالالار بۇنىڭغا ئوخشىتىلىدۇ).

رَؤُوفٌ: رەھىم قىلغۇچى، شەپقەتلىك، مەرھەمەتلىك، كۆيۈمچان.

اَلرَّؤُوفُ: ئاللاھ تائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «رەھىم قىلغۇچى ناھايىتى شەپقەتلىك ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

رَؤُومٌ ج رَوَائِمُ: كۆيۈمچان، مېھرىبان.

أُمٌّ رَؤُومٌ: كۆيۈمچان ئانا.

رَأَى يَرَى رُؤْيَةً الشَّيْءَ: كۆردى، قاردى.

«مَاكَذَبَ الْفُؤَادُ مَارَأَى» ‹قرآن›: ئۇنىڭ كۆرگىنىنى دىلى ئىنكار قىلمىدى (يەنى راست كۆردى).

رَآهُ رَأْيَ الْعَيْنِ: ئۇنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆردى.

رَآهُ بِأُمِّ عَيْنَيْهِ: ئۇنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆردى.

رَأَى مِنْهُ عَجَبًا: كۆتمىگەن نەرسىنى كۆردى.

رَأَى يَرَى رُؤْيًا: چۈشەكىدى، چۈش كۆردى.

«قَالَ يَابُنَيَّ إِنِّيأَرَى فِيالْمَنَامِ أَنِّيأَذْبَحُكَ»

‹قرآن›: ئىبراھىم: «ئى ئوغلۇم! مەن سېنى بوغۇزلاپ قۇربانلىق قىلىشقا (ئەمىر قىلىنىپ) چۈشەپتىمەن (پەيغەمبەرلەرنىڭ چۈشى ھەقىقەتتۇر ۋە ئۇلارنىڭ ئىشلىرى ئاللاھنىڭ ئەمرى بويىچە بولىدۇ)» دېدى.

رَأَى الْعَالِمُ شَيْئًا: ئالىم نەرسىگە ئېتىقاد قىلدى.

رَأَى فُلَانًا عَالِمًا: پالانىنى ئالىم دەپ بىلدى.

رَأَيْتُنِي عَلَى حَقٍّ: ئۆزۈمنى ھەقلىق ھېسابلىدىم.

تُرَى: شۇنداق دەپ قارامسىز؟

يَاتُرَى: شۇنداق دەپ قارامسىز؟

يَاهَلْ تُرَى: شۇنداق دەپ قارامسىز؟

أَيْنَ ذَهَبَ يَاتُرَى: قەيەرگە كەتتى دەپ ئويلايسىز؟

رَأْيٌ ج آرَاءٌ: پىكىر، ئوي، كۆز قاراش، تەكلىپ، مۇلاھىزە.

ذُو الرَّأْيِ: چوڭقۇر پىكىرلىك، دانا.

قِسْمُ الرَّأْيِ ‹فِي القَانُون›: قانۇنىي مەسلىھەت ئېلىش ئىدارىسى.

«لَابُدَّ مِنْ أَخْذِ الرَّأْيِ عَلَى كَذَا»: ئاۋازغا قويۇش زۆرۈر، ئاۋازغا قويماي بولمايدۇ.

«مَا تَقُولُهُ لَايُمَثِّلُ الرَّأْيَ الْعَامَّ»: سېنىڭ دېگەنلىرىڭ جامائەت پىكرىنىڭ ۋەكىللىك قىلمايدۇ.

«لَا تَتَعَجَّلْ إِصْدَارَ رَأْيٍ فِي الْمَوْضُوعِ قَبْلَ دِرَاسَتِهِ»: بۇ جەھەتتە ئوبدان تەھلىل قىلىشتىن بۇرۇن پىكىر بايان قىلىشقا ئالدىراپ كەتمە!

«عَبَّرَ عَنْ رَأْيِهِ بِصَرَاحَةٍ»: پىكرىنى ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويدى.

اَلرَّأْيُ الْعَامُّ: جامائەت پىكرى، جامائەتچىلىك.

عَلَى رَأْيِ الْمَثَلِ: ماقال - تەمسىلدىكىدەك.

أَهْلُ الرَّأْيِ: نوپۇزلۇق كىشىلەر، ئابرۇيلۇق ئەرباب (مۇئەييەن پرىنسىپلار ئاساسىدا شەرىئەت ئەھكاملىرىنى بېكىتىدىغان ئۆلىمالار)

أَخْذُ الرَّأْيِ: پىكىر ئالماق.

صُلْبُ الرَّأْيِ: پىكرىدە چىڭ تۇرىدىغان تەرسا.

رَأْيٌ دَبْرِيٌّ: پۇرسەتنى قولدىن بېرىش، پۇرسەتنى ئۆتكۈزۈۋېتىش.

رَأْيٌ فَطِيْرٌ: پىشمىغان پىكىر.

مَازِلْتُ عِنْدَ رَأْيِي: ئۆز پىكرىمدە چىڭ تۇردۇم.

تَبَادُلُ الْآرَاءِ: پىكىر ئالماشتۇرماق.

رِئَوِيٌّ: ئۆپكىدەك، ئۆپكە خاراكتېرلىك.

سِلٌّ رِئَوِيٌّ: سىل كېسىلى.

طَاعُونٌ رِئَوِيٌّ: ئۆپكە راكى.

رُؤْيَا ج رُؤًى: چۈش، خىيال.

رُؤْيَا إِلهِيَّةٌ: بېشارەت.

اَلرُّؤْيَاالصَّادِقَةُ: راست چۈش.

«يَاأَيُّهَاالْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ» ‹قرآن›: ئى ئەربابلار! سىلەر ئەگەر چۈش تەبىرىنى بىلىسىلار، بۇ چۈشۈمگە تەبىر بېرىپ بېقىڭلار.

رُؤْيَةٌ ج رُؤًى: كۆز قاراش، پىكىر.

لَيْلَةُ الرُّؤْيَةِ: رامىزان كىرىدىغان كېچە.

إِحْتِلَاطُ الرُّؤْيَةِ: مۇجمەللىك، مۇرەككەپلىك، ئېنىقسىزلىق.

«أَنَا سَعِيدٌ لِرُؤْيَتِكَ»: سېنى كۆرگەنلىكىمدىن بەختىيارمەن.

رَئِيسٌ ج رُؤَسَاءُ: باشلىق، رەھبەر، رەئىس، زوڭتۇك، مۇدىر، كاتتىباش.

رَئِيسُ إِدَارَةٍ: ئىدارە باشلىقى.

رَئِيسُ جَلْسَةٍ: يىغىن رەئىسى.

رَئِيسُ دَيْرٍ: باش راھىب، باش مۇناخ.

رَئِيسُ مَحْكَمَةٍ: سوت باشلىقى.

رَئِيسُ اللَّجْنَةِ التَّنْفِيذِيَّةِ: ئىجرائىيە كومىتېت رەئىسى.

رَئِيسٌ فَخْرِيٌّ: پەخرىي رەئىس.

رَئِيسٌ عَامِلٌ: رەئىس، جەمئىيەت باشلىقى.

رَئِيسُ أَرْكَانِ الْحَرْبِ: باش سەنەمۇجاك، باش شتاب باشلىقى.

رَئِيسُ أَرْكَانِ الْحَرْبِ الْفِرْقَةِ: دىۋىزىيە شتاب باشلىقى.

رَئِيسُ التَّحْرِيرِ: باش تەھرىر، باش مۇھەررىر.

رَئِيسُ الْقِسْمِ السِّيَاسِيِّ: سىياسىي بۆلۈم مۇدىرى.

رَئِيسُ مَدْرَسَةٍ: مەكتەپ مۇدىرى.

رَئِيسُ مَعْهَدٍ: ئىنىستىتۇت مۇدىرى.

رَئِيسُ الْوُزَرَاءِ: باش مىنىستىر، مىنىستىرلار سوۋېتىنىڭ رەئىسى، زوڭلى، ۋەزىر ئەزەم.

رَئِيسُ مَجْلِسِ الْوُزَرَاءِ: باش ۋەزىر، باش مىنىستىر، زوڭلى، ۋەزىر ئەزەم.

رَئِيسُ الأَسَاقِفَةِ: باش روھانىي.

رَئِيسُ الشَّمَامِسَةِ: مۇئاۋىن باش روھانىي.

رَئِيسُ نَفْسِهِ: ئۆزىنى تۇتالايدىغان ئادەم، ئۆزىنى كونترول قىلالايدىغان ئادەم.

رُؤَسَاءُ رُوحَانِيُّونَ: روھانىي ئەربابلار، دىنىي ئەربابلار.

رَئِيسَةٌ: رەئىسە، ئايال رەئىس.

رَئِيسِيٌّ: مۇھىمى، ئاساسلىقى.

«هَذِهِ مَسْأَلَةٌ رَئِيسِيَّةٌ»: بۇ - تۇپ مەسىلە، بۇ - ئاساسىي مەسىلە.

«خِلاَفُنَا عَلَى الْمَسَائِلِ الرَّئِيسِيَّةِ قَبْلَ الصَّغِيرَةِ»: بىزنىڭ ئىختىلاپىمىز كىچىك مەسىلىلەردىن بۇرۇن ئاساسلىق مەسىلىلەر ئۈستىدىدۇر.

مَقَالَةٌ رَئِيسِيَّةٌ: باش ماقالە.

اَلأَعْضَاءُ الرَّئِيسِيَّةُ: ئاساسلىق ئەزالار، مۇھىم ئەزالار.

رَئِيقٌ: رەھىم قىلغۇچى، مەرھەمەتلىك، كۆيۈمچان، شەپقەتلىك.

رَبَا يَرْبُو رَبْوًا و رُبُوًّا الْمَالُ: مال كۆپەيدى، ئۆستى، ئاشتى.

«وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رِبًا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلاَ يَرْبُوا عِنْدَاللَّهِ» (قرآن): سىلەر كىشىلەرنىڭ پۇل - مېلى ئىچىدە ئۆستۈرۈش ئۈچۈن بەرگەن پۇل - مال بەرسەڭلار، ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئۇ ئۆسمەيدۇ (يەنى كىشىلەر بەرگىنىدىن جىقراق قايتۇرسۇن، دېگەن نىيەت بىلەن بەرىلگەن سوۋغىنىڭ ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ساۋابى بولمايدۇ).

رَبَا الزَّبِيَةَ: ئېگىزلىككە چىقتى، ياماشتى، ئۆستى، ئۆرلىدى.

رَبَا الشَّخْصُ: زىققا كېسىلگە دۇچار بولدى، دەم سىقىلىش كېسىلىگە گىرىپتار بولدى.

رَبَا عَلَى: ئاشتى، ئارتىپ كەتتى، ھالقىدى، ھالقىپ كەتتى.

رَبَا الْوَلَدُ: بالا يېتىلدى، ئۆسۈپ يېتىلدى.

رَبَا الْعَجِينُ: خېمىر بولدى (كۆپتى).

رَبَا الْجُرْحُ: يارا ئىششىدى.

رِبًا. رِبَاءٌ: جازانە، ئۆسۈم.

اَلرِّبَا الْفَاحِشُ: يۇقىرى ئۆسۈم، يۇقىرى جازانە، جازانىخورلۇق.

«وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا» (قرآن): ئاللاھ سودا - سېتىقنى ھالال قىلدى، جازانىنى (بەدىلسىز بولغانلىقتىن شەخسىگە ۋە جەمئىيەتكە زىيانلىق بولغانلىقى ئۈچۈن) ھارام قىلدى.

رَبَأَ يَرْبَأُ رَبْأً: كۆتۈرۈلدى، ئۆرلىدى، كۆپتى؛ ئېگىزدىن قارىدى، ئېگىزدىن نەزەر سالدى.

رَبَأَ الشَّيْءَ: كۆتۈردى، ئېگىزلەتتى.

رَبَأَ لَهُمْ: ئۇلارغا كۆز - قۇلاق بولدى.

رَبَأَتِ الأَرْضُ: يەر كۆتۈرۈلۈپ دۆڭلەشتى.

لاَيَرْبَأُ بِهَذَا الأَمْرِ: بۇ ئىش بىلەن كارى بولمايدۇ، بۇ ئىشنى مەنسىتمەيدۇ.

رَبَابٌ. رَبَابَةٌ ج رَبَابَاتٌ: راۋاب، ئىسكىروپكا؛ ئاق

بۇلۇت.

«اِنْقَشَعَتِ الْغُيُومُ وَلَمْ يَبْقَ إِلاَّ شَيْءٌ مِن رَبَابٍ يُزَيِّنُ السَّمَاءَ»: قارا بۇلۇتلار تاراپ كېتىپ پەقەت ئاسمانىنى چىرايلىق كۆرسىتىدىغان ئازغىنە ئاق بۇلۇتلارلا قالدى.

رِبَابَةٌ: خوجايىنلىق.

رَبَاحٌ: پايدا، مەنپەئەت، نەپ.

رِبَاطٌ ج أَرْبِطَةٌ و رُبَاطَاتٌ و رُبُطٌ: تاما، شوينا، يىپ؛ سارايى، دەك، پاناھلىنىدىغان جاي، مۇسا-پىرخانا، رابات.

رِبَاطُ الْحِذَاءِ: ئاياغ بوغقۇچى، ئاياغ شوينىسى.

رِبَاطُ الْأَوْعِيَةِ الدَّمَوِيَّةِ: تىكىش يىپى (ئوپېراتسىيىدە).

رِبَاطٌ عَاطِفِيٌّ: مۇھەببەت رىشتىسى، ھېسسىيات جەھەتتىن باغلىنىش.

رِبَاطُ الزَّوْجِيَّةِ: ئەر-خوتۇنلۇق مۇناسىۋىتى، ئەر-ئاياللىق مۇناسىۋىتى.

رِبَاطُ الْجَوَارِبِ: پايپاق بوغقۇچ، چورۇقنىڭ بوغقۇچى.

رِبَاطُ الْخَيْلِ: ئاتنى غازاتقا تەييارلىماق.

«وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ» (قۇرئان): دۇشمىنىڭلار (بىلەن ئۇرۇش قىلىش) ئۈچۈن، قولۇڭلاردىن كېلىشىچە قورال كۈچى، جەڭ ئېتى تەييارلاڭلار.

رِبَاطٌ ج رِبَاطَاتٌ: ھەربىي لاگېر، قوشۇن تۇرىدىغان قەلئە، لەڭگەر، تەكىيخانا.

«تَكْثُرُ الرِّبَاطَاتُ فِي الْمَغْرِبِ الْعَرَبِيِّ»: مارا-كەشتە تەكىيخانىلار كۆپەيمەكتە.

رَبَاطَةٌ: ساباتلىق، باتۇرلۇق، جۇرئەتلىك، مۇقىم-لىق، تۇراقلىق.

رَبَاطَةُ الْجَأْشِ: ئېغىر-بېسىقلىق، يۈرەكلىك، جەسۇرلۇق.

«يَجِبُ أَنْ تَتَّصِفَ بِرَبَاطَةِالْجَأْشِ حَتَّى تَجْتَازَ مَا يُصَادِفُكَ مِنْ مَصَاعِبَ»: دۇچ كەلگەن قىينىچىلىقلارنى يېڭىشىڭ ئۈچۈن جەسۇر ساباتلىق بولۇشۇڭ كېرەك.

رُبَاعٌ: تۆتتىن-تۆتتىن.

«جَاعِلِ الْمَلاَئِكَةِ رُسُلاً أُوْلِي أَجْنِحَةٍ مَثْنَى وَثُلاَثَ وَرُبَاعَ» (قۇرئان): پەرىشتىلەرنى ئىككى قاناتلىق، ئۈچ قاناتلىق، تۆت قاناتلىق ئەلچىلەر قىلغۇچى ئاللاھ.

رُبَاعِيٌّ م رُبَاعِيَّةٌ: تۆت ھەرپلىك.

رُبَاعِيُّ الْأَحْرُفِ: تۆت ھەرپلىك سۆز، تۆت ھەرپتىن تۈزۈلگەن سۆز.

رُبَاعِيُّ الْأَضْلاَعِ: تۆت تەرەپلىك.

رُبَاعِيُّ الْأَقْدَامِ: تۆت پۇتلۇق، تۆت ئاياغلىق.

اَلْهَرَمُ الرُّبَاعِيُّ: سىلىندىر.

اَلدَّوْرُالرُّبَاعِيُّ: 4-دەرىجىلىك، 4-نۆۋەتلىك.

رُبَاعِيَّةٌ ج رُبَاعِيَّاتٌ: قوزۇق چىش، ئۈتتۈر چىش؛ رۇبائىي (تۆت مىسرالىق شېئىر).

«تُرْجِمَتْ رُبَاعِيَّاتُ عُمَرِ الْخَيَّامِ إِلَى أَكْثَرَ مِنْ لُغَةٍ»: ئۆمەر ھەييامنىڭ رۇبائىيلىرى نۇرغۇن تىللارغا تەرجىمە قىلىندى.

رَبَاغَةٌ: مول، مولچىلىق، مەمۇرچىلىق.

رَبَالَةٌ: سېمىزلىك.

رَبَّ يَرُبُّ رَبًّا الْأَبُ وَلَدَهُ: دادا بالىسىنى تەربىيە-لىدى، باقتى، پەرۋىش قىلدى.

رَبَّ الْأَمْرَ: ئىشنى تۈزىدى، باشقۇردى.

رَبَّ الْقَوْمَ: قەۋمىنى ئىدارە قىلدى، قەۋمىنى باشقۇردى.

رَبَّ الْبَيْضَ: توخۇمنى سلكىپ ئىلەشتۈردى.

رَبَّ بِالْمَكَانِ: بىر جايدا بېكىنىپ تۇرىۋالدى، تۇرۇپ قالدى.

رَبٌّ ج أَرْبَابٌ: ھۆكۈمران، ئىگە، خوجايىن، پەرۋىش قىلغۇچى.

رَبُّ الْمَالِ: پۇلدار، مالدار، مال ئىگىسى.

رَبُّ النِّعْمَةِ: نېمەت ئىگىسى، ياخشىلىق قىلغۇچى.

رَبُّ الْعَائِلَةِ: ئائىلە باشلىقى، ئاياللىق ئادەم.

رَبُّ الْعَمَلِ: ئىش ئىگىسى، ئىش بېشى، خوجا-يىن، مەبلەغ ئىگىسى، كاپىتالىست، مۇلۇك ئىگىسى، كارخانا خوجايىنى.

«أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا» ‹قرآن›: سىلەرنىڭ بىرىڭلار (زىندانداش چىقىپ خوجايىنغا هاراق قۇيۇپ بېرىدۇ (يەنى ساقىيلىق ۋەزىپىسىنى ئۆتەيدۇ).

أَرْبَابُ الْبُنُوكِ: بانكىرلار، بانكا ئىگىلىرى.

أَرْبَابُ الْمَصَانِعِ: زاۋۇت باشلىقلىرى، زاۋۇت ئىگىلىرى.

أَرْبَابُ الْأَمْلَاكِ: يەر ئىگىلىرى، خوجايىن.

مِنْ أَرْبَابِ السَّوَابِقِ: هۆكۈم چىقىرىلىپ بولغان، بىر تەرەپ قىلىنىپ بولغان.

مِنْ أَرْبَابِ الْمَعَاشَاتِ: پېنسىيىگە چىققانلار.

أَرْبَابُ الصَّنَائِعِ: قول هۈنەرۋەنلەر، قول سانائەتچىلەر.

أَرْبَابُ الدَّوْلَةِ: دۆلەت ئەربابلىرى، دۆلەت رەھبەرلىرى.

أَرْبَابُ الْأَقْلَامِ: يازغۇچىلار، قەلەمكەشلەر.

أَرْبَابُ الْحَرْبِ: مىللىتارىستلار.

أَرْبَابُ الْحَيْثِيَّاتِ: مۇھىم شەخس، چوڭ ئەرباب، نوپۇزلۇق ئەرباب، مۆتىۋەرلەر.

مِنْ أَرْبَابِ الدُّيُونِ: قەرز ئىگىسى، قەرز بەرگۈچى.

رَبُّ الْأَرْبَابِ: ئاللاه تائالا.

اَلرَّبُّ: پەرۋەردىگار، ئاللاه، خۇدا.

رَبَّاهْ: پەرۋەردىگارىم (ئاللاهقا تۆۋەنچىلىك بىلەن ئىلتىجا قىلغاندا بىلدۈرىدۇ).

يَارَبِّي: پەرۋەردىگارا، پەرۋەردىگارىم، ياپەرۋەردىگار، يائاللاه، ياپەرۋەردىگار.

رُبٌّ ج رُبُوبٌ وَ رِبَابٌ: مۇرابا.

رُبُّ سُوسٍ: چۇچۇك بۇيا مەلهىمى.

رُبُّ وَرَقٍ: قەغەز بوتقىسى.

رُبَّ: ئېهتىمال، مۇمكىن.

«رُبَّ ضَارَّةٍ نَافِعَةٌ»: زىيانلىق نەرسە پايدىلىق نەرسىگە ئايلىنىش مۇمكىن.

«رُبَّ أَخٍ لَمْ تَلِدْهُ أُمُّكَ» ‹مثل›: سەن بىلەن بىر قورساقتا ياتمىغان قېرىندىاش ئاز تېپىلىدۇ.

رُبَّمَا: ئېهتىمال، مۇمكىن.

«فَرُبَّمَا تَكُونُ فِي الْمُسْتَقْبِلِ طَبِيبًا بَارِعًا»: سەن كەلگۈسىدە ماهىر دوختۇر بولۇشۇڭ مۇمكىن.

رُبَّاحُ ج رَبَابِيحُ: ئىتباش مايمۇن.

رَبَّانٌ ج رَبَابِنَةٌ: پاراخوت باشلىقى، ماتروسلار باشلىقى.

رُبَّانُ كُلِّ شَيْءٍ: هەممىسى، تولىسى.

رُبَّانُ السَّفِينَةِ: پاراخوت باشلىقى، ماتروسلار باشلىقى.

«قِيَادَةُ السَّفِينَةِ فِي مِيَاهِ الْمُحِيطِ تَحْتَاجُ إِلَى رُبَّانٍ مَاهِرٍ»: دېڭىزدا پاراخوت هەيدەش ماهىر كىمە يېتەكچىسىگە موهتاج.

رُبَّانِي ج رَبَابِنَةٌ. رَبَابِيْنُ: كىمە باشلىقى.

رَبَّانِيٌّ ج رَبَّانِيُّونَ: ئاللاهقا مەنسۇپ، رەببانىي، خۇدا گۈي.

«وَلَكِنْ كَانُوا رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ» ‹قرآن›: لېكىن (ئۇ): «كىتابنى ئۆگەتكەنلىكىڭلار ئۈچۈن رەببانىي بولۇڭلار» دەيدۇ.

رَبَّانِيَّةٌ: خۇدا گۈيلۇق.

فِيهِ رَبَّانِيَّةٌ: ئۇ خۇدا گۈيدۇر.

رَبَّبَ يُرَبِّبُ تَرْبِيبًا الْوَلَدَ: بالىنى تەربىيىلىدى، باقتى، پەرۋىش قىلدى.

رَبَّبَ التَّمْرَ: خورما مۇرابباسى ياسىدى.

رَبَّتَ يُرَبِّتُ تَرْبِيتًا الْوَلَدَ: بالىنى تەربىيىلىدى، پەرۋىش قىلدى، باقتى.

رَبَّتَتِ الْمَرْأَةُ وَلَدَهَا: ئايال بالىسىنى ئەللەيلىدى، پەپىلىدى.

«رَبَّتَ عَلَى كَتِفِهِ»: مۇرىسىگە ئاستا ئۇرۇپ قويدى.

رَبَّةٌ ج رَبَّاتٌ: خانىم، ئايال، خوجايىن، خېنىم، ئاغچا.

رَبَّةُ الْمَنْزِلِ: خوجىدار.

رَبَّةُ الْبَيْتِ: ئۆي ئىگىسى؛ سىرتتا ئىشلىمەيدىغان ئايال، ئايال ساهىبخان.

رَبَّةُ الْحُسْنِ: چىرايلىق ئايال، ساهىبجامال، نازدە

نىن.

رَبَّاتُ الْحِجَالِ : ئاياللار.

رُبَّتَ: ئېھتىمال، مۇمكىن.

رُبَّتَمَا: ئېھتىمال، مۇمكىن.

رَبَّحَهُ يُرَبِّحُ تَرْبِيحًا: ئۇنى پايدىغا ئېرىشتۇردى.

رَبَّضَ يُرَبِّضُ تَرْبِيضًا فُلَانًا بِالْمَكَانِ : مۇقىم-لاشتۇردى، تۇراقلاشتۇردى.

رَبَّضَ الدَّابَّةَ: ھايۋاننى تىزلاندۇردى، چۆكتۈردى.

رَبَّطَ يُرَبِّطُ تَرْبِيطًا الشَّخْصُ الْحُزْمَةَ: تېڭىقنى تاڭدى.

رَبَّعَ يُرَبِّعُ تَرْبِيعًا الشَّيْءَ: تۆتكە بۆلدى.

رَبَّعَ الشَّكْلَ: ئۆينى تۆت چاسا قىلدى.

رَبَّعَ الْبَيْتَ : تۆت چاسا ياسىدى، كۇۋادىراتنى شەكلىدە ياسىدى.

رَبَّعَ الْعَدَدَ «فِي الرِّيَاضَةِ» : تۆت ھەسسە قىلدى.

رَبَّقَ يُرَبِّقُ تَرْبِيقًا: ئارغامچا بىلەن بوينىنى باغلىدى.

رَبَّى يُرَبِّي تَرْبِيَةً الْأَبُ الْوَلَدَ: دادا بالىنى تەربىيىلىدى، باقتى.

«وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا» «قرآن» : ۋە: «ئى پەرۋەردىگارىم ! ئۇلار مېنى كىچىكلىكىمدە تەربىيىلىگەنىدەك ئۇلارغا مەرھەمەت قىلغىن » دېگىن.

رَبَّى الشَّخْصُ الْمَالَ: مالنى ئۆستۈردى، كۆپەيتتى.

رَبَّى يُرَبِّي تَرْبِيَةً: كىچىك بالىنى ئەقلىي جىسمانىي جەھەتتىن تەربىيىلەپ ئۆستۈردى.

رَبَّى الْمَاشِيَةَ: چارۋىنى باقتى.

رَبَّى التَّمْرَ بِالسُّكَّرِ: مۇراببا سالدى.

رِبِّيٌّ ج رِبِّيُّونَ: ئاللاھنىڭ ئىبادىتىگە بېرىلگەن خۇداگوي.

«وَكَأَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ» «قرآن» : نۇرغۇن پەيغەمبەرلەر بىلەن كۆپلىگەن خۇدا-گوي ئۆلىمالار بىرلىكتە جەڭ قىلدى.

رِبِّيلٌ ج رَبَابِيلُ: يولۋاس؛ ئالاقانات، لوكچەك.

رَبِتَ يَرْبَتُ رَبَتًا: سۆزلەشكە قادىر بولالمىدى.

رَبِحَ يَرْبَحُ رِبْحًا تِجَارَتُهُ: تىجارىتىدە پايدا ئالدى.

«أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَى فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ» «قرآن» : ئەنە شۇلار ھىدا-يەتنى بېرىپ گۇمراھلىقنى ئالدى، شۇڭا سودىسى پايدا كەلتۈرمىدى.

رَبَحٌ : ئىتباش مايمۇن.

رِبْحٌ ج أَرْبَاحٌ: پايدا، مەنپەئەت، نەپ، ھايات.

رِبْحٌ إِجْمَالِيٌّ: ئومۇمىي پايدا.

رِبْحٌ صَافٌّ: ساپ پايدا.

رِبْحُ الْمَالِ: مالنىڭ پايدىسى، ئۆسۈمى، پىرسەنتى.

رِبْحٌ بَسِيطٌ: مەبلەغنىڭ پايدىسى.

رِبْحٌ مُرَكَّبٌ: مەبلەغنىڭ پايدىسى ۋە شۇ پايدىدىن كىرگەن پايدا.

اَلْأَرْبَاحُ الْفَاحِشَةُ: يۇقىرى ئۆسۈم، چوڭ پايدا.

اَلْأَرْبَاحُ الشَّرْعِيَّةُ: قانۇنلۇق پايدا.

اَلْأَرْبَاحُ الْمُتَوَسِّطَةُ: ئوتتۇرىچە پايدا.

اَلْأَرْبَاحُ الْأُسْطُورِيَّةُ: كىشىنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمىگۈدەك يۇقىرى پايدا.

حِسَابُ الْأَرْبَاحِ وَالْخَسَائِرِ: پايدا - زىيان ھېسابا-تى.

رَبَدَ يَرْبُدُ رُبُودًا: توختاپ قالدى، تۇرۇپ قالدى.

رَبِدَ يَرْبَدُ رُبْدَةً: كۈلرەڭ بولدى، قارا ئۇستىگە قىزىل ۋە ئاق چېكىتلەر ئارىلاشتى.

رُبْدَةٌ ج رُبَدٌ: كۈلرەڭ، خۇنۇك، توپارەڭ.

رَبْدَاءُ: ئالىچىپار، بوزرەڭ.

شَاةٌ رَبْدَاءُ: قارا، قىزىل ۋە ئاق رەڭ ئارىلاشقان ئالا قوي.

رَبِذَ يَرْبَذُ رَبَذًا: يېنىك ئىشلىدى، ئەپچىل ئىشلىدى.

رَبِذَ الرَّجُلُ فِي الْمَشْيِ : يېنىك ماڭدى.

رَبَسَ يَرْبُسُ رِبْسًا: ئۇردى، تەستەك سالدى، شاپىلاقلىدى.

رَبْسٌ: يامان ئىش، ئەسكى ئىش؛ كۆپ، نۇرغۇن،

بىر تالاي.

رَبَسَاءُ ج رُبْسٌ : قاتتىق مۇسىبەت.

رَبِشَ يَرْبِشُ رَبَشًا الْأَرْضُ: زېمىن يېشىللىققا چۆمۈلدى، يېشىللىققا پۈركەلدى.

اَلرَّبْشَاءُ: يېشىللىققا چۆمۈلگەن زېمىن.

رَبَصَ يَرْبُصُ رَبْصًا: كۈتتى، ساقلىدى، مۇنتەزىر بولدى، پايلاپ تۇردى.

رَبَضَ يَرْبِضُ رَبْضًا و رُبُوضًا الْحَيَوَانُ: ھايۋان تىزلاندى، چۆكتى، يۇكۈندى.

«رَبَضَ الْأَسَدُ عَلَى فَرِيسَةٍ» : يولۋاس ئوۋ ئۈستىگە تاشلاندى.

رَبَضَ الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ أَوْ فِي الْمَكَانِ: تۇرۇپ قالدى، يەرلىشىپ قالدى.

رَبَضٌ ج أَرْبَاضٌ: قوي قوتىنى، ئېغىل ئەتراپى.

رَبَضُ الْمَدِينَةِ: شەھەر ئەتراپى، شەھەر سىرتى.

أَرْبَاضُ الْقَرْيَةِ: كەنت ئەتراپى.

رُبْضَةٌ: ئېغىل، قوتان.

رَبَطَ يَرْبُطُ و يَرْبِطُ رَبْطًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى باغلىدى، ئۇلىدى.

«وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ» (قرآن) : (ئاللاھنىڭ ياردىمىگە ئىشەنچ قىلىپ) كۆڭلۈڭلارنىڭ توق تۇرۇشى ئۈچۈن، قەدەمىڭلارنىڭ (قۇمغا پېتىپ كەتمەي) مەزمۇت تۇرۇشى ئۈچۈن.

رَبَطَ الضَّرِيبَةَ عَلَى الْمُمَوَّلِ: باجنىڭ مىقدارىنى بېكىتتى.

رَبَطَ النَّظَرِيَّةَ بِالْعَمَلِ: نەزەرىيىنى ئەمەلىيەتكە باغلىدى.

رَبَطَ عَلَى: باغلىدى، يۆگىدى، ئوردىدى.

رَبَطَ الْجُرْحَ: يارىنى تاڭدى.

رَبَطَ اللِّسَانَ: كېكەچلىدى.

«رَبَطَ اللّٰهُ عَلَى قَلْبِهِ» : ئاللاھ ئۇنى سەۋرلىك قىلدى، ئاللاھ ئۇنىڭ دىلىغا خاتىرجەملىك بېغىشلىدى.

رَبَطَ نَفْسَهُ عَنِ الْفُجُورِ: ئۆزىنى گۇناھدىن مەنئى قىلدى، ئۆزىنى گۇناھدىن توستى، ئۆزىنى گۇناھدىن چەكلىدى.

رَبَطَ الشَّخْصَ عَلَى الْأَمْرِ: ئىشنى داۋاملاشتۇردى.

«مِنَ اللَّازِمِ أَنْ يُرْبَطَ الْحَبْلُ بِشِدَّةٍ» : ئارغامچا چىڭ چىگلىشى كېرەك.

اِرْبِطْ لِسَانَكَ: تىلىڭنى تارت، جىم تۇر.

رَبْطٌ: باغلىماق، تاڭماق، چىگمەك، ئۇلىماق.

رَبْطُ الْأُجْرَةِ: مۇقىم ئىش ھەققى.

رَبْطُ الْأَمْوَالِ: باج ئالماق.

رَبْطٌ ج رَبَطَاتٌ: رايون، ئوچاستىكا، كوچا؛ رەستە، جاي، بۆلەك.

رَبْطَةٌ ج رَبَطَاتٌ و رُبَطٌ: باغلام، تېڭىق، دەستە، چىگىك، بوغقۇچ.

رَبْطَةُ السَّاقِ: پايپاق بوغقۇچ.

رَبْطَةُ الْعُنُقِ : گالستۇك.

رَبَعَ يَرْبُعُ و يَرْبِعُ رَبْعًا شَخْصًا: مېلىنىڭ تۆتتىن بىرىنى ئالدى.

رَبَعَ الثَّلَاثَةَ: تۆتىنچىسى بولدى.

رَبَعَ الشَّخْصُ الْحَجَرَ: كۆچىنى سىناش ئۈچۈن تاشنى كۆتۈردى.

رَبَعَ يَرْبَعُ رُبُوعًا الرَّبِيعُ: باھار كەلدى.

رَبَعَ الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا تۇردى، يەرلەشتى، تۇرۇپ قالدى.

رَبَعَ الْمَكَانُ: جاي مول بولدى، مولچىلىق بولدى، بایاشات بولدى.

رَبَعَتِ الْإِبِلُ: تۆگە يايلاقتا ئەركىن ئوتلىدى.

رَبَعَتِ الدَّابَّةُ: ئۇلاغ چاپتى.

رَبَعَتْ عَلَيْهِ الْحُمَّى: قىزىتمىسى تۆت كۈندە بىر قوزغالدى.

اِرْبَعْ عَلَى نَفْسِكَ: ئىنتىزارلىق بىلەن كۈتۈپ تۇر.

رَبْعٌ. رَبْعَةُ الْقَامَةِ: ئوتتۇرا بوي.

رِبْعٌ ج أَرْبَاعٌ وَ رُبُوعٌ وَرِبَاعٌ وَأَرْبُعٌ: كىشىلەر توپى، جامائە، بىر توپ كىشى.

حُمَّى الرِّبْعِ: قايتىلما كېزىك.

رَبْعٌ ج رُبُوعٌ وَرِبَاعٌ: ئەتىيازدا تۇرۇشقا خاس جاي، يازلىق ساراي؛ چوڭ ساراي، چوڭ قورۇ ۋە

ئۇنىڭ تەۋەلىكى ھەم ئەتراپى، ئائىلە ـ تاۋابـ ئات، قەۋم ـ قېرىنداشلار؛ مەھەللە؛ ئوتتۇرا بوي.

«أَقَمْنَا سُورًا حَوْلَ رَبْعِنَا» : بىز ئۆينىڭ ئەترا-پىغا تام ئەتتۇق.

رُبْعٌ ج أَرْبَاعٌ: تۆتتىن بىر.

«وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ» ‹قۇرئان› : ئەگەر سىلەرنىڭ بالىلىرىڭلار بولمىسا، بۇ چاغدا ئاياللىرىڭلارغا سىلەر قالدۇرغان مىراستىن تۆتتىن بىرى تېگىدۇ.

رُبْعٌ: پەسىل.

رُبْعٌ سَنَوِيٌّ: پەسىللىك.

رُبْعُ الدَّائِرَةِ: چارەك.

«إِنَّ الْوُصُولَ إِلَى بَيْتِهِ لاَ يَسْتَغْرِقُ سِوَى رُبْعِ سَاعَةٍ» : بۇ يەردىن ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىشقا پەقەت چارەك سائەتلا كېتىدۇ.

رَبْعَةٌ ج رَبَعَاتٌ: ئوتتۇرا بوي.

رُبْعَةٌ: تۆتتىن بىر.

رُبْعِيٌّ: پەسىللىك.

رُبْعِيَّةٌ: پەسىللىك.

رَبَغَ يَرْبَغُ رَبْغًا الْقَوْمُ فِي النَّعِيمِ: باياشات تۇرمۇش كەچۈردى، ھۇزۇر ـ ھالاۋەتلىك تۇرمۇش كەچۈردى.

رَبَغَ يَرْبُغُ رَبَاغَةً الشَّيْءُ: كۆپەيدى، كۆپ بولدى.

رَبِغَ يَرْبَغُ رَبَغًا عَيْشُهُ: تۇرمۇشى پاراۋانلاشتى، كەڭ بولدى.

رَبِغٌ: ھاياسىز، يۈزى قېلىن، قىلىقسىز.

رَبَقَ يَرْبُقُ و يَرِبُقُ رَبْقًا الرَّجُلُ دَابَّةً: ئارغامچا بىلەن ھايۋاننى باغلىدى.

رِبْقٌ ج أَرْبَاقٌ وَ رِبَاقٌ: سىرتماق، كەمەن، ئارقان، سالما، قاپقان.

هُوَ فِي رِبْقِ الْحَيَاةِ: ئۇ ھېلىمۇ ھايات.

رِبْقَةٌ ج رِبَاقٌ وَرِبَقٌ: ئېغىرچىلىق، قېيىن كۈنلەر، خاپىلىق.

رِبْقَةُ الإِسْتِعْمَارِ: جاھانگىرنىڭ سىرتمىقى.

حَلَّ رِبْقَتَهُ: ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن مۇشكۈلاتلارنى ئاسانلاشتۇردى.

رَبِكَ يَرْبَكُ رَبَكًا: قايمۇقتى، ئالاقزادە بولدى، تەمتىرەپ قالدى، گاڭگىراپ قالدى؛ مالىماتاك بولۇپ كەتتى، قالايمىقان بولۇپ كەتتى.

رَبَكَ يَرْبُكُ رَبْكًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئارىلاشتۇرۇۋەتتى، نەرسىنى قالايمىقانلاشتۇرۇۋەتتى.

رَبَكَهُ: ئۇنى پاتقاقتا ئىتتىرىۋەتتى.

رَبَكٌ: گاڭگىراش، تەمتىرەش.

رَبَلَ يَرْبُلُ و يَرْبِلُ رَبْلاً الْقَوْمُ: كۆپەيدى، نەسلى ئاۋۇدى.

رَبَلَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال سەمرەپ كېلەڭسىز بولۇپ قالدى.

رَبِلٌ: سېمىز، سېمىزلىك.

رَبَلَةُ السَّاقِ ج رَبَلاَتٌ: پاچاق مۇسكۇلى.

رَبْوٌ ج أَرْبَاءُ: دەم سىقىلىش كېسىلى، زىققا.

اَلرَّبْوُ الشَّعْبِيُّ: كاناي يالليغى.

رُبُوبَةٌ: خوجايىنلىق.

رُبُوبِيَّةٌ: پەرۋەردىگارلىق.

«لِلّهِ الرُّبُوبِيَّةُ الْكَامِلَةُ» : مۇكەممەل پەرۋەردىگارلىق ئاللاھقا خاستۇر.

رِبْوَةٌ ج رُبىً: تۆپلىك، ئېگىزلىك.

رِبْوَةٌ ج رِبىً: ئون مىڭ، بىر تۈمەن.

رَبْوَةٌ: بىر مىليون، مىليونلىغان؛ ئېگىز جاي، تۆپلىك، ئېگىزلىك.

«وَآوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ» ‹قۇرئان› : ئۇلارنى تۆپتۈز، ئېقىن سۇلۇق بىر ئېگىز جايغا ئورۇنلاشتۇردۇق.

رَبُوضٌ ج رُبُضٌ: چوڭ دەرەخ، ئاھالىسى كۆپ كەنت.

رَبُونٌ: كاپالەت، كاپالەت نەرسە.

رَبَوِيٌّ: جازانىغا مەنسۇپ، ئۆسۈمگە تەۋە.

«حَرَّمَ الإِسْلاَمُ الْمُعَامَلاَتِ الرَّبَوِيَّةَ» : ئىسلام دىنى جازانىۋى مۇئامىلىنىڭ ھەممىسىنى ھارام قىلغان.

رَبِيَ يَرْبَى رَبْوًا و رُبُوًّا و رَبَاءً و رَبِيًّا

الصَّغِيرُ: بالا ئۆسۈپ يېتىلدى.

رَبِيْبٌ ج أَرِبَّاءُ وَ أَرِبَّةٌ: ئۆگەي ئوغۇل.

رَبِيْبَةٌ ج رَبِيْبَاتٌ و رَبَائِبُ: ئۆگەي قىز.

«وَرَبَائِبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ» (قرآن): سىلەر بىر يەردە بولغان ئايالىلىرىڭلارنىڭ (باشقا ئەردىن بولغان) ئۆيۈڭلاردا تەربىيىلەنگەن قىزلىرىنى (بۇ شەرت ئەمەس ، ئۆيدە تەربىيىلەنمىگەن بولسىمۇ) ئېلىشى هارام قىلىندى.

رَبِيئَةٌ ج رَبَائِئُ: مەقسەتكە يېتىشتە توسالغۇ بولىدىغان نەرسە؛ ئالدامچىلىق، هىيلىگەرلىك.

رَبِيحٌ: پايدىلىق مال ياكى ئىش.

رَبِيسٌ: قەهرىمان، باتۇر؛ بالايىئاپەت، بەختسىزلىك، پالاكەتچىلىك.

رَبِيضٌ: مال پادىسى، قوي پادىسى.

رَبِيطٌ: باغلاپ قويۇلغان، باغلانغان؛ زاهىد، راهىب، دانا، هېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى.

رَبِيطَةٌ ج رَبَائِطُ: باغلاپ قويۇلغان ئۇلاغ.

رَبِيعٌ ج أَرْبِعَةٌ: باهار پەسلى، ئەتىياز، كۆكلەم.

«فِي الرَّبِيعِ تَتَفَتَّحُ الْأَزْهَارُ»: باهاردا گۈل - چېچەكلەر ئېچىلىدۇ.

«أَنْبَتَ الرَّبِيعُ الزَّهْرَ»: ئەتىيازدىكى يامغۇر گۈللەرنى ئۆستۈردى.

رَبِيْعُ الْأَوَّلِ: هىجرىيە 3- ئاي رەبىيئول ئەۋۋەل ئېيى.

رَبِيْعُ الثَّانِي أَوْرَبِيعُ الْآخِرِ: هىجرىيە 4- ئاي، رەبىيئۇسسانى، رەبىيئۇلئاخىر.

زَهْرَةُ الرَّبِيْعِ: نورۇزگۈل.

رَبِيْعَةُ: گۈللۈك، گۈللۈك باغچا.

رَبِيْعِيٌّ: ئەتىياز، باهار پەسلى، باهار پەسلىنىڭ، باهار پەسىللىك.

رَبِيقَةٌ: سالما بىلەن تۇتۇلغان ياۋايى هايۋان.

رَبِيكٌ: قېتىققا سېرىق ماي، خورما ۋە سۇ قوۋۇلۇپ ئىنچىلىدىغان ئىچىملىك.

اَلرَّبِيكُ مِنَ الرِّجَالِ: مالىماتاك ئادەم.

رَبِيكَةٌ ج رَبَائِكُ: لاي سۇ؛ سۇيۇق قايماق؛ مالماتاك ئىش، مۇجمەل ئىش.

رَبِيلٌ: سېمىز ؛ يالغۇز بۇلاڭچى.

رَبِيْلَةٌ: بايباشات، مول، سېمىزلىك، هۆلچىلىك.

رَبِيٌّ. رَبِيئَةٌ ج رَبَايَا: رازۋېدكىچى قوشۇن.

رِتَاجٌ ج رُتُجٌ: دەرۋازا، چوڭ ئىشىك، قوۋۇق، دەرۋازىنىڭ كىچىك ئىشكى.

رَتَاجَةٌ ج رَتَائِجُ: ئۆتكەل، مۇهىم ئېغىز؛ تاش؛ چىغىر يول.

رَتَبَ يَرْتُبُ رَتْبًا وَ رُتُوبًاوَرُتَابَةً فِي الصَّلَاةِ: نامازدا تۇز تۇردى؛ نامازدا قىيامدا تۇردى.

رَتَبَ الشَّيْءَ: مۇستەهكەم بولدى، مۇقىم بولدى، چىڭ تۇردى.

رَتَبَ الْأَمْرَ: ئىش مۇقىملاشتى.

رَتَبَ الشَّخْصُ بِالْبَلَدِ: مەلۇم شەهەردە تۇرۇپ قالدى، يەرلىنىپ قالدى.

رَتَبٌ: كۆتۈرۈپ چىقماق.

رَتِبٌ: ئادەتى، تېتىقسىز، مەنىسىز، بىرلا خىل.

رُتْبَةٌ ج رُتَبٌ: تۇر، كاتېگورىيە؛ دەرىجە، مەرتىۋە، ئورۇن، ئۇنۋان.

«لَكَ فِي نَفْسِي رُتْبَةٌ عَالِيَةٌ»: سېنىڭ مېنىڭ قەلبىمدىكى ئورنۇڭ يۇقىرى.

رُتْبَةُ الشَّرَفِ: ئۈستۈنلۈك دەرىجىسى.

رُتْبَةُ الْعَشَرَاتِ: ئونلارخانىسى، ئونلۇق سان.

رُتْبَةُ الْمِئَاتِ: يۈزلەر خانىسى، يۈزلۈك سان.

رُتْبَةُ الْجَامِعِيَّةِ: ئىلمىي ئۇنۋان.

رُتْبَةُ عَسْكَرِيَّةٌ: هەربىي ئۇنۋان.

رَتَّ يَرَتُّ رَتَّةً وَرَتَّا الشَّخْصُ: كېكەچلىدى، تۇتۇتلىدى.

رَتَّبَ يُرَتِّبُ تَرْتِيْبًاالشَّيْءَ: ئورۇنلاشتۇردى، مۇقىملاشتۇردى.

رَتَّبَ الرَّجُلَ: ئۆز ئورنىغا قويدى، بېكىتتى.

رَتَّبَهُ: ئۇنى رەتلىدى، تەرتىپكە سالدى، ئورۇنلاشتۇردى.

«رَتَّبَ كُتُبَهُ فِي الْخَزَانَةِ»: جاۋەندىكى كىتاب-

لىرنى رەتلىدى.

رَتَّبَ الْجُنْدَ: قوشۇننى تەرتىپكە سالدى.

رَتَّبَ عَلَى الْحُرُوفِ الْهِجَائِيَّةِ: ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە تىزدى.

«رُتِّبَ لَهُ مِائَةُ دِينَارٍ فِي الشَّهْرِ»: ئۇنىڭغا ئايدا يۈز دىنار بېرىش قارار قىلىندى.

رَتَّلَ يُرَتِّلُ تَرْتِيلاً الْقَارِئُ الْقُرْآنَ: قۇرئاننى تەجۋىد بىلەن ئوقۇدى.

«رَتَّلَ عَلَى مَسَامِعِكُمْ»: قۇرئان كەرىمنى سىلەرگە تىلاۋەت قىلىپ بەردى، قۇرئان كەرىمنى سىلەرگە ئوقۇدى، (رادىئودا قۇرئان كەرىم ئوقۇلۇپ ئاياغلاشقاندا ئېيتىلىدىغان سۆز).

«وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً» (قرآن): قۇرئاننى تەرتىل بىلەن (دانە ـ دانە) ئوقۇغىن.

رَتَجَ يَرْتُجُ رَتْجًا الْبَابَ: ئىشىكنى تاقىدى، ئىشىكنى ياپتى.

رَتَجَ يَرْتُجُ رَتَجَانًا الْوَلَدُ: بالا ئاستا تەمتىرەپ ماڭدى.

رَتِجَ يَرْتَجُ رَتَجًا: توساتتىن توختاپ قالدى، سۆزلەش قىيىن كەلدى.

رَتِجَ الْخَطِيبُ: سۆزلىگۈچىگە سۆز قىيىن كەلدى.

رِتْجٌ: قاتنىغلى بولمايدىغان يول، ماڭغىلى بولمايدىغان يول؛ ئامانەت قويۇلغان پۇل، زاپاس پۇل، ساقلانغان پۇل.

رَتَخَ يَرْتَخُ رُتُوخًا الْعَجِينُ: خېمىر بوش بولۇپ قالدى.

رَتَخَةٌ: پاتقاق.

رَتَعَ يَرْتَعُ رَتْعًا وَ رُتُوعًا: بايىشات ياشىدى، يايرىدى، ئويناپ ـ كۈلدى، پاراۋان تۇرمۇش كەچۈردى.

«أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَ يَلْعَبْ» (قرآن): ئەتە ئۇنى بىزگە قوشۇپ قويغىن، يەپ ـ ئىچىپ ئويناپ ـ كۈلۈپ كىرسۇن.

رَتَعَتِ الْمَاشِيَةُ: ئۇلاغ ئوتلىدى.

رَتَقَ يَرْتُقُ وَ يَرْتِقُ رَتْقًا الشَّيْءَ: ياماق سالدى، يامىدى، تۇزىدى، رېمونت قىلدى، ئوڭلىدى، تىكتى.

رَتَقَ فَتْقَهُمْ: ئۇلارنىڭ ئارىسىنى تۇزىدى، ئۇلارنى ئەپلەشتۇردى.

رَتَقَ الشَّيْءَ: ئەتتى، توستى.

رَتْقٌ: ياماق، يامىماق؛ پۈتۈن، تولۇق، ھىم، تۇتاش.

«أَوَلَمْ يَرَالَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا» (قرآن): كۇففارلار بىلمەمدۇكى، ئاسمانلار بىلەن زېمىن بىر ـ بىرىگە تۇتاش ئىدى، ئۇلارنى ئايرىۋەتتۇق.

رَتَكَ يَرْتُكُ و يَرْتِكُ رَتْكًا الْبَعِيرُ: تۆگە تېز ماڭدى.

رَتِلَ يَرْتَلُ رَتَلاً الشَّيْءُ: تەرتىپلىك بولدى، تىزىلدى.

رَتَلَ يَرْتُلُ رَتْلاً الْكَلاَمَ: تەرتىپلىك سۆزلىدى.

رَتَلٌ ج أَرْتَالٌ: سەپ، قاتار، توپ، تۈركۈم (ئات ۋە ماشىنىلارنىڭ).

«تَجَمَّعَتْ أَرْتَالُ السَّيَّارَاتِ فِي نُقْطَةِ الْحُدُودِ اِنْتِظَارًا لِعُبُورِهَا»: چېگرا پونكىتىدا ئۆتۈشنى كۈتۈپ ماشىنىلار قاتار تىزىلىپ كەتتى.

رَتْلٌ: تەرتىپلىك، رەتلىك؛ چىرايلىق سۆز؛ ياخشى نەرسە؛ ئايلاق رەتلىك چىش.

رَتَمَ يَرْتِمُ رَتْمًا الشَّيْءَ: سۈندۈرۈۋەتتى.

رَتَمَ فِي الْقَوْمِ: قەۋمىنىڭ ئارىسىدا ئۇسۇپ يېتىلدى.

رَتَمَةٌ ج رَتْمٌ ورِتَامٌ: بارماقلا چىگىلگەن ئەسلەش يېپى (ئىشنى بارماقلا يېپ چىگىپ خاتىرىلەش).

رَتَنَ يَرْتُنُ رَتْنًا الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: ئارىلاشتۇردى، ئىلەشتۇردى.

رَتْوَةٌ: كىچىككىنە ۋاقىت؛ يۇكسەك شەرەپ، بۇيۇكلۈك؛ ھۆكۈمدار؛ ئالدىدىكى مەرتىۋە؛ قاتتىق چىگىك؛ قەدەم.

رُتُوعٌ: بايىشات ياشىماق، پاراۋان تۇرمۇش كەچۈرمەك.

رُتُوقٌ: شان ـ شەرەپ، ئىززەت ـ ھۆرمەت.

رَتِيبٌ: ئادەتى، تېتىقسىز، مەنىسىز، بىر خىللا.

عَيْشٌ رَتِيبٌ: مەنىسىز تۇرمۇش، بىرخىللا

ئۆتىدىغان ئادەتى تۈرمۇش.

حَرَكَةٌ رَتِيبَةٌ: مۇقىم ھەرىكەت، بىر خىل ھەرىكەت، ئۆزگەرمەس ھەرىكەت، ئادەتلەنگەن ھەرىكەت.

«لَقَدْ مَلَّ حَيَاتَهُ الرَّتِيبَةَ فَاعْتَزَمَ السَّفَرَ إِلَى الْخَارِجِ»: بىرلا خىل تۈرمۇشتىن زېرىكىپ سىرتقا چىقىشقا بەل باغلىدى.

رُتَيْلاَءُ ج رُتَيْلَوَاتٌ: بىرخىل زەھەرلىك چوڭ ئۆمۈچۈك.

رَتِيمَةٌ ج رَتَائِمُ: بارماقتا چىگىلگەن ئەسلەش يىپى.

رَثَاءٌ: ماتەم تۇتماق، (مېيىتكە) يىغلىماق.

رَثَاثٌ: جۇل ـ جۇل كىيىم، ئەبجەق ئۆي سايمانلىرى.

«فِي هَذَا الْخَبَرِ رَثَاثَةٌ وَرَكَاكَةٌ»: بۇ خەۋەر گۇمانلىق، راستلىقىدا شەك بار.

رِثَانٌ: تۇرۇپ ـ تۇرۇپ ياغىدىغان يامغۇر، يامغۇر تامچىسى.

رِثَّةٌ: مىراس.

رَثَّ يَرِثُّ رَثَاثَةَ الشَّيْءُ: كونىرىدى، ئەسكىرىدى، چىرىدى.

رَثَّ الْحَبْلُ: ئارغامچا كونىرىدى.

رَثٌّ م رِثَّةٌ ج رِثَاثٌ: كونا كىيىم؛ كونا ئۆي سايمىنى، كونا ئۆي جاھازلىرى.

كَلاَمٌ غَثٌّ وَ رَثٌّ: تۇتۇرۇقسىز گەپ.

رَثَدَ يَرْثُدُ رَثْدًا الْمَتَاعَ: مال توپلىدى، دۆۋىلىدى، تىزدى.

رَثْدٌ: كونا ئۆي سايمان، كېرەكسىز نەرسە.

رَثَعَ يَرْثَعُ رَثْعًا: ئاچكۆز بولدى، نەپسانىيەتچىلىك قىلدى، تويمۇغۇرلۇق قىلدى.

رَثَمَ يَرْثِمُ رَثْمًا الأَنْفَ: بۇرنىنى قانىتىۋەتتى، كومشىرىنى يېرىۋەتتى.

رَثْمَةٌ ج رِثَامٌ: سىم ـ سىم يامغۇر.

رَثَى يَرْثُو رَثَاءَ الصَّدِيقُ الْمَيِّتَ: مېيىتكە ماتەم تۇتتى، تەزىيە بىلدۈردى، مېيىتكە يىغلاپ ئارتۇقچىلىقىنى سانىدى.

رَثَاهُ بِمَرْثَاةٍ: ئۇنىڭغا مەرسىيە يازدى.

رَثَى لِحَالِهِ: ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىدى.

«أَصْبَحَ فِي حَالٍ يُرْثَى لَهَا»: كىشى ئىچى ئاغرىتىدىغان ھالغا چۈشۈپ قالدى.

رَثَاهُ بِقَصِيدَةٍ: تەزىيە قەسىدىسى يازدى، مەرسىيە يازدى.

رَثَاهُ بِكَلِمَةٍ: مەرسىيە نۇتقى سۆزلىدى.

رَثِيَ يَرْثَى رَثْيًا: زەئىپلىشىپ قالدى، كۈچىدىن قالدى، كۈچى يەتمىدى.

رَثْيٌ: ماتەم تۇتماق، (مېيىتكە) يىغلىماق.

رَثِيَّةٌ: ئەخمەقلىق، دۆتلۈك، دۇمبىلىك.

رَثْيَةٌ: رېماتىزم، بوغۇم ياللۇغى، ئۈگە ياللۇغى.

رَثِيثٌ ج رِثَاثٌ: جۇلجۇل كىيىم، كونا ئۆي سايمانلىرى، ئەسكى ـ تۇسكى؛ جېنى تۇمشۇقىغا كېلىپ قالغان يارىدار.

رَثِيثُ الْهَيْئَةِ: سالاپەتسىز، كىيىملىرى رەتسىز، ئۇستى ـ بېشى جۇل ـ جۇل.

رَثِيدٌ: كونا ئۆي سايمان، كېرەكسىز نەرسە.

رَثِيمٌ: يەنجىلىپ قان ئاققان بۇرۇن.

رَثِيَّةٌ: ئاجىزلىق، كۈچسىزلىك، زەئىپلىك، ئەخمەقلىق، رېماتىزم.

رَجَا يَرْجُو رَجَاءً: ئارزۇ قىلدى، ئۈمىد قىلدى، ئۈمىدۋار بولدى.

«أَرْجُوْ أَنْ تُتَرْجِمَ مِنَ الْفِقْرَةِ الأُوْلَى حَتَّى الْخَامِسَةِ»: بىرىنچى ئابزاستىن 5 ـ ئابزاسقىچە سەن تەرجىمە قىلساڭمىكىن.

رَجَا لَهُ خَيْرًا: ئۇنىڭغا ياخشىلىق تىلىدى، ئامەت تىلىدى.

رَجَا الشَّيْءَ: قورقتى.

«وَمَا كُنْتَ تَرْجُو أَنْ يُلْقَى إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلاَّ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ» «قرآن»: سەن (پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى) قۇرئاننىڭ ساڭا نازىل قىلىنىشىنى ئۈمىد قىلمىغانىدىڭ، پەقەت پەرۋەردىگارىڭ رەھمەت قىلىپ ساڭا ئۇنى نازىل قىلدى.

يُرْجَى التَّفَضُّلُ بِالْعِلْمِ: مەلۇم بولغايكى، مەخپىي قالمىغايكى، جانابلىرىغا مەلۇم بولسۇنكى.

رَجًا. رَجَاءٌ ج أَرْجَاءٌ: ئەتراپ، تەرەپ، دائىرە، رايون.

«وَالْمَلَكُ عَلَى أَرْجَائِهَا» (قرآن): پەرىشتىلەر ئاسمانىنىڭ ئەتراپىدا تۇرىدۇ.

وَاسِعُ الْأَرْجَاءِ: دائىرىسى كەڭ، كەڭ كۆلەملىك.

فِي أَرْجَاءِ الْبِلَادِ: مەملىكەتنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا.

مَكَانٌ مُتَّسَعُ الْأَرْجَاءِ: ئەتراپى كەڭ كەتكەن جاي.

رَجَاءٌ ج رَجَوَاتٌ: ئۈمىد، ئارزۇ، تىلەك.

قَطَعَ الرَّجَاءَ: ئۈمىد ئۈزدى، نائۈمىد بولدى، ئۈمىدسىزلەندى.

«أَتَيْتُهُ رَجَاءَ أَنْ يُحْسِنَ إِلَيَّ»: ماڭا ياخشىلىق قىلارمىكىن دەپ كېلىشۈندىم.

رَجَاةٌ: ئۈمىد، ئارزۇ، تىلەك.

رَجَاجٌ: ئورۇق ئاجىز ئادەم ياكى ھايۋان.

رَجَاجَةٌ: ئورۇق ئاجىز ئادەم ياكى ھايۋان، يولۋاس ئۇۋىسى.

رَجَاجِيلُ: پىيادە ئەسكەر.

رَجَاحَةٌ: ئەستايىدىل، جىددىي، بېسىپ چۈشمەك، ئۇستۇن كەلمەك؛ مۇلايىم.

رَجَاحَةُ الْعَقْلِ: چۈشەنچىسى چوڭقۇر.

«عُرِفَ عُمَرُبْنُ الْخَطَّابِ بِرَجَاحَةِالرَّأْيِ»: ئۆمەر ئىبنى خەتتاب پىكرىنىڭ چوڭقۇرلۇقى بىلەن داڭلىق.

رُجَاحَةٌ: گۈلەڭگۈچ ئارغامچىسى.

رِجَازَةٌ: كاجۇا.

رِجَالِيٌّ: ئەرلەرنىڭ، ئەرلەرگە خاس، ئەرەنچە.

«هَذَا الْمَحَلُّ لِبَيْعِ الْمَلَابِسِ الرِّجَالِيَّةِ»: بۇ ئەرلەر كىيىمىنى ساتىدىغان دۇكان.

رِجَامٌ: تاش.

«وَضَعُوا الرِّجَامَ فَوْقَ الْقَبْرِ»: قەبرە ئۈستىگە تاش قويۇشتى.

رَجَبَ يَرْجُبُ رَجْبًا و رُجُوبًا: ئۈيالدى، ھايا قىلدى، خىجىل بولدى، ئىزا تارتتى، ھېيىقتى، ئەيمەندى، قورقتى.

رَجِبَ يَرْجَبُ رَجَبًا: ئۈيالدى، ھايا قىلدى، خىجىل بولدى، ئىزا تارتتى، ئەيمەندى، قورقتى.

رَجَبٌ ج أَرْجَابٌ وَرِجَابٌ وَرُجُوبٌ وَرَجَبَاتٌ: رەجەپ (ھىجرىيىنىڭ 7 - ئېيى) رەجەپ ئاي.

اَلرَّجَبَانِ: رەجەپ ۋە شەئبان ئېيى.

رُجْبَةٌ ج رُجَبٌ: تەرەك، دىيەك.

رَجَّ يَرُجُّ رَجًّا الشَّخْصُ الشَّيْءَ: مىدىرلاتتى، ھەرىكەتلەندۈردى، تەۋرەتتى، سىلكىدى.

رَجٌّ: تەۋرەتمەك، قاتتىق سىلكىمەك.

رَجَّاجٌ: تىترىگۈچى، تەۋرەتكۈچى، زىل - زىلىگە كەلتۈرگۈچى.

رَجَّاجَةٌ: تەۋرىتىش ئۈسكۈنىسى.

رَجَّاسٌ: شاۋقۇن - سۈرەن، ۋاراق - چۇرۇق.

رَجَّالَةٌ: پىيادە، ياياق.

رَجَّبَ يُرَجِّبُ تَرْجِيبًا: ئەيمەندۈردى، ئۇلۇغلىدى.

رَجَّةٌ ج رَجَّاتٌ: سىلكىمەك، تەۋرەتمەك.

«اِسْتَيْقَظْنَا عَلَى رَجَّةٍ عَنِيفَةٍ»: قاتتىق تەۋرەشتىن ئويغىنىپ كەتتۇق.

رَجٌّ: تەۋرەتمەك، قاتتىق سىلكىمەك.

«إِذَارُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا» (قرآن): ... زېمىن قاتتىق تەۋرىتىلگەن چاغدا ...

رَجَّحَ يُرَجِّحُ تَرْجِيحًا أَحَدَالرَّأْيَيْنِ عَلَى الْآخَرِ: ئىككى پىكرىنىڭ بىرىنى ئىككىنچىسىدىن ئۈستۈن قويدى.

رَجَّحَ الشَّيْءَ: ئۇنى تاللىدى، ئارتۇق كۆردى، ئۈستۈن كۆردى، ئەھمىيەت بەردى، تەكتىلىدى.

رَجَّعَ يُرَجِّعُ تَرْجِيعًاالشَّخْصُ: قايتۇردى، ياندۇردى.

رَجَّعَ الْمُؤْمِنُ عِنْدَالْمُصِيبَةِ: مۇسىبەت كەلگەندە مۇمىن ئادەم **«قَالُوا إِنَّا لِلّٰهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ»** دېدى.

رَجَّعَ الْمُؤَذِّنُ فِي أَذَانِهِ: مەزىن ئەزان ئېيتقاندا، «كەلىمە شاھادەت» نى ئاۋازىنى بىر قېتىم تۆۋەن، بىر قېتىم يۇقىرى قىلىپ ئېيتتى.

رَجَّعَ فِي صَوْتِهِ: خور ئېيتتى، سازغا تەڭكەش

قىلىپ ناخشا ئېيتتى.

رَجَّلَ يُرَجِّلُ تَرْجِيلاً الشَّعْرَ: چېچىنى تارىدى.

رَجَّمَ يُرَجِّمُ تَرْجِيمًا الْقَبْرَ: قەبرە ئۈستىگە تاش قويدى.

رَجَّى يُرَجِّي تَرْجِيَةً الشَّخْصَ: ئۈمىدلەندۈردى.

رَجَحَ يَرْجِحُ و يَرْجُحُ و يَرْجُحُ رُجْحَانًا و رُجُوحًا الشَّيْءُ الْمِيزَانَ: تارازىنى بېسىپ كەتتى، ئېغىر كەلدى، ئېغىر بولدى.

رَجَحَ الشَّيْءَ بِيَدِهِ: نەرسىنى قولى بىلەن دەسسەپ بودىدى، بودىدى، مۆلچەرلىدى.

رَجَحَ عَقْلُهُ: ئەقلى توشتى.

رَجَحَ رَأْيُهُ: پىكرى ئۆتكۈر بولدى.

رَجَحَ الشَّخْصُ فُلاَنًا: تەمكىنلىكتە بېسىپ چۈشتى.

«رَجَحَتْ كَفَّةُ الْمِيزَانِ لَنَا»: بىز ئۈستۈنلۈك قازاندۇق.

«رَجَحَتْ إِحْدَى كَفَّيِ الْمِيزَانِ الأُخْرَى أَوْ عَلَى الأُخْرَى»: تارازىنىڭ بىر پەللىسى ئىككىنچى پەللىسىنى بېسىپ چۈشتى.

رُجْحَانٌ: بىر تەرەپكە ئاغماق، بىر تەرەپ بېسىپ كەتمەك، ئارتۇق كەلمەك.

«يَظْهَرُ رُجْحَانُ رَأْيِكَ عَلَى رَأْيِهِ»: سېنىڭ پىكرىڭنىڭ ئۈنىڭ پىكرىنى بېسىپ چۈشۈشى ئېنىق بولۇۋاتىدۇ.

رَجَدَ يَرْجُدُ رَجَادًا: ئەنجىنى خامانغا توشىدى.

رَجْرَاجٌ: لىكشىغۇچى، تىترىگۈچى، تەۋرىگۈچى، لاغىلدىغۇچى.

حَوْرٌ رَجْرَاجٌ: ئاق تېرەك.

فَتَاةٌ رَجْرَاجَةٌ: ئىرغاڭلىغۇچى قىز.

رَجْرَجَ يُرَجْرِجُ رَجْرَجَةً الشَّيْءَ: مىدىرلاتتى، لىكشىتتى، تەۋرەتتى، ھەرىكەتلەندۈردى.

رَجَزَ يَرْجُزُ رَجْزًا الشَّاعِرُ: شائىر دېكلاماتسىيە قىلدى، شېئىر ئوقىدى.

رِجْزٌ: ئىپلاس، كىر، مەينەت، پاسكىنا، نىجىس؛ بۇتقا چوقۇنۇش؛ بالا؛ ئازاب، گۇناھ.

«لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ» (قرآن): ئەگەر بىزدىن بالانى كۆتۈرۈۋەتسەڭ، ساڭا چوقۇم ئىمان ئېيتىمىز.

رَجَزٌ ج أَرْجَازٌ: شېئىرنىڭ بىر خىل قاپىيىسى، شېئىردىكى رەجەز ۋەزنى.

رُجْزٌ: بۇتقا چوقۇنۇش.

«وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ» (قرآن): كىيىم-كېچەكنى پاك تۇت، ئازابتىن (يەنى ئازابقا قالدۇرىدىغان ئىشلاردىن) يىراق بول.

رَجِسَ يَرْجَسُ وَرَجُسَ يَرْجُسُ رَجْسًا وَرَجَاسَةً الشَّيْءُ: سەت ئىش بولدى، مەينەت بولۇپ كەتتى، نىجىس بولدى.

رَجَسَ يَرْجُسُ رَجْسًا وَ رَجَاسَةً الشَّخْصُ: ئەسكى ئىش قىلدى.

رَجَسَ السَّمَاءُ: ھاۋا گۈلدۈرلىدى.

رِجْسٌ ج أَرْجَاسٌ: يامان ئەمەل، قەبىھ ئىش، ناچار قىلىق، رەسۋاچىلىق، بۇزۇقچىلىق.

«وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لاَ يَعْقِلُونَ» (قرآن): (ئاللاھنىڭ ئايەتلىرى ئۈستىدە) پىكىر يۈرگۈزمەيدىغانلارنى ئاللاھ ئازابقا گىرىپتار قىلىدۇ.

«إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالأَنْصَابُ وَالأَزْلاَمُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ» (قرآن): ھاراق ئىچىش، قىمار ئويناش، بۇتلار (يەنى چوقۇنۇش ئۈچۈن تىكلەنگەن تاشلار) غا چوقۇنۇش، پال ئوقلىرى بىلەن پال سېلىش شەيتاننىڭ ئىشى، پاسكىنا قىلىقلاردۇر.

رَجِسٌ: پاسكىنا، مەينەت، ناپاك.

رَجَعَ يَرْجِعُ رُجُوعًا و رَجْعًا: قايتتى، قايتىپ باردى، قايتىپ كەلدى، چېكىندى.

رَجَعَ إِلَى الأَمْرِ: قايتىدىن باشلىدى.

رَجَعَهُ إِلَى بَلَدِهِ: ئۇنى يۇرتىغا قايتۇردى.

رَجَعَ عَلَيْهِ: مۇراجىئەت قىلدى.

رَجَعَ فِي كَلاَمِهِ: سۆزىدە تۇرمىدى، ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلدى، كېلىشىمنى بۇزدى، لەۋزىدە تۇرمىدى.

رَجَعَ عَنْ عَزْمِهِ: ئىرادىسىدىن ياندى.

رَجَعَهُ عَنِ الشَّيْءِ: ئۇنى ۋاز كەچكۈزدى.

رَجَعَ النَّاظِرُ بَصَرَهُ: تەكرار قارىدى، قايتا ـ قايتا

قايتىدى.

رَجَعَ الْقَهْقَرَى: كەينىچە چېكىندى.

رَجَعَ عَلَى فُلَانٍ: تەلەپ قىلدى.

رَجَعَ عَنْ غَيِّهِ: گۇمراھلىقتىن قايتتى، ناتوغرا يولدىن قايتتى.

رَجَعَ عَلَى عَقِبَيْهِ: قۇرۇق قول قايتتى.

رَجَعَ إِلَى نَفْسِهِ: ھوشىنى تاپتى.

رَجَعَ إِلَى الصَّوَابِ: توغرا يولغا قايتتى، توغرا دىنىنى تاپتى.

رَجَعَ إِلَى الْمُعْجَمِ: لۇغەتكە مۇراجىئەت قىلدى.

رَجَعَ اللّٰهُ الْمَيِّتَ: ئاللاھ ئۆلۈكنى تىرىلدۈردى.

رَجَعَ بِخُفَّيْ حُنَيْنٍ ‹مثل›: پايدىسى زىيىنىنى قاپلىيالمىدى، قۇرۇق قول قايتتى، زىيان تارتتى.

رَجَعَ إِلَيْهِ فِي الْأَمْرِ: ئۇنىڭغا يۈزلەندى، ئۇنىڭغا تايانىدى، مۇراجىئەت قىلدى.

رَجَعَتْ بِهِ الذَّاكِرَةُ: ئېسىگە كەلدى، يادىغا كەلدى.

«ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ» ‹قرآن›: ئاندىن ئۆلتۈرىدۇ، ئاندىن تىرىلدۈرىدۇ. ئاندىن سىلەر ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتىسىلەر.

«وَأَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ» ‹قرآن›: ئۇلارنى (كۇفرىدىن) قايتسۇن دەپ (تۇرلۇك) ئازابلار بىلەن جازالىدۇق.

«فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ» ‹قرآن›: سەن (ئاسمانلارغا) تەكرار باققىنكى، بىرەر يوچۇقنى كۆرەمسەن.

رَجْعٌ ج رِجَاعٌ: يامغۇر، پايدا، مەنپەئەت، جاۋاب، قايتماق، ياغماق، چېكىنمەك.

«لَيْسَ لِي فِي فُلَانٍ رَجْعٌ»: مەن پالانىدىن ھېچقانداق پايدا كۆزلىمەيمەن.

«هَذَا رَجْعُ رِسَالَتِكَ»: بۇ سېنىڭ خىتىڭنىڭ جاۋابى.

رَجْعُ الصَّوْتِ: ئەكس سادا.

رَجْعُ السَّمَاءِ: يامغۇر.

رَجْعُ الْبَصَرِ: كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە ۋاقىت، ئازغىنە ۋاقىت، بىر دەم.

«وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ» ‹قرآن›: يامغۇرلۇق بۇلۇت بىلەن قەسەمكى.

«إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ» ‹قرآن›: شەك - شۇبھىسىزكى، ئاللاھ ئۇنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە (يەنى تىرىلدۈرۈشكە) قادىردۇر.

رُجْعَانُ: خەتنىڭ جاۋابى.

رَجْعَةٌ ج رَجَعَاتٌ: بىر قېتىم قايتىش.

لَا رَجْعَةَ لَهُ: كەلمەسكە كېتىش، چېكىنىش، داجىش.

خَطُّ رَجْعَةٍ: چېكىنىش سىزىقى، چېكىنىش لىنىيىسى.

رُجْعَةٌ. رُجُوعَةٌ: خەتنىڭ جاۋابى.

رُجْعَى: خەتنىڭ جاۋابى؛ قايتىش.

«إِنَّ إِلَى رَبِّكَ الرُّجْعَى» ‹قرآن›: (ئى ئىنسان!) باردىغان يېرىڭ پەرۋەردىگارىڭنىڭ دەرگاھىدۇر.

رَجْعِيٌّ: ئەكسىيەتچىل، كونسېرۋاتىپ، كونىلىقىنى ياقلىغۇچى، كونىلىققا ئېسىلۋالغۇچى.

قَانُونٌ رَجْعِيٌّ: سۈرۈشتە قىلىش قانۇنى.

فِكْرٌ رَجْعِيٌّ: ئەكسىيەتچىل ئىدىيە.

بِأَثَرٍ رَجْعِيٍّ: بۇ قانۇن چىقىرىلىپ مۇئەييەن ۋاقىتقىچە ئىجرا قىلىنىدۇ.

«صُدِرَهَذَا الْقَانُونُ بِأَثَرٍ رَجْعِيٍّ»: بۇ قانۇن مۇئەييەن مۇددەتكىچە كۆچمە ئىگە دەپ چىقىرىلىدۇ.

شَخْصٌ رَجْعِيٌّ: قالاق ئادەم.

طَلَاقٌ رَجْعِيٌّ: قوينۇتكەن ئايال بىلەن، ئىددەت مەزگىلىدە نىكاھ قىلماي، مەھرى بەرمەي يارىشىۋېلىش.

«لَا رَجْعِيَّةَ فِي الْقَرَارِ»: قارارىدىن يېنىۋېلىشقا بولمايدۇ.

رَجَفَ يَرْجَفُ رَجْفًا وَ رُجُوفًا الشَّيْءُ: تەۋرىدى، لىڭشىدى، مىدىرلىدى، داۋالغۇدى.

رَجَفَ الشَّخْصُ: لاغىلدىدى، تىترىدى.

رَجَفَتْ يَدُهُ: كېسەللىك ياكى ياش چۈشلۈقتىن

قولى تىترىدى.

رَجَفَتِ الْحُمَّى: قىزىتمىدىن تىترەپ كەتتى.

«يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ» ‹قرآن›: ئۇ كۈندە زېمىن ۋە تاغلار قاتتىق تەۋرەيدۇ.

رَجَفَ بِكَذَا: پىتنە تېرىدى، يالغان - ياۋداق خەۋەرلەرنى تارقاتتى.

رَجْفَةٌ ج رَجَفَاتٌ: تىترىمەك، سىلكىنمەك، يۈرەك سالماق، تەۋرىمەك.

«فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ» ‹قرآن›: ئۇلارغا قاتتىق زىلزىلە يۈزلەندى.

رَجْفَةٌ تَشَنُّجِيَّةٌ: پېيى تارتىشماق.

رَجِلَ يَرْجَلُ رَجَلاً الْمُسَافِرُ: مۇساپىر پىيادە ماڭدى، ياياق ماڭدى، يالاڭ ئاياغ ماڭدى، پۇتى ئاغرىدى، پۇتى چوڭىيىپ كەتتى.

رَجِلَ الْحَيَوَانُ: ھايۋاننىڭ بىر پۇتىنىڭ بىر قىسمى ئاق بولدى.

رَجُلٌ ج رِجَالٌ: ئەركىشى، ئەركەك.

رَجُلُ الْإِسْعَافِ: قوتقۇزۇش خادىمى.

رَجُلٌ فِي الرِّجَالِ: ئوغۇل بالا، مەرد، نوچى يىگىت.

رَجُلُ الْبُولِيسِ: ساقچى.

رَجُلُ السَّاعَةِ: مۇئەييەن ۋاقىتتا ھەممە ئادەمنىڭ دىققىتىنى قوزغايدىغان ئادەم.

رَجُلُ الْمَطَافِيءِ: ئوت ئۆچۈرۈش خادىمى.

رَجُلُ دَوْلَةٍ: دۆلەت رەھبىرى.

رَجُلُ الْعِلْمِ: ئۆلىما، ئالىم، بىلىملىك.

رَجُلُ السِّيَاسَةِ: سىياسىئون.

رَجُلُ الصَّحَافَةِ: مۇخبىر، ئاخبارات خادىمى، ژۇرنالىست.

رَجُلُ الْأَعْمَالِ: كارخانىچى، سودىگەر.

رَجُلُ نَكِرَاتٍ: نامسىز ئادەم، ئاددى ئادەم.

رَجُلٌ صَرِيحٌ: ئوچۇق - يورۇق ئادەم.

«أَنَّهُ رَجُلٌ صَرِيحٌ تَمَامًا لَايَسْتَطِيعُ أَنْ يُخْفِيَ شَيْئًا فِي قَلْبِهِ» : ئۇ تولىمۇ ئوچۇق - يورۇق ئادەم، كۆڭلىدە گەپ ياتمايدۇ.

رَجُلٌ جَمُوحٌ: نەپسى - خاھىشىغا بېرىلىپ كەتكەن ئادەم.

رَجُلُ سَفَرٍ: يولۇچى.

«هَذَا أَرْجَلُ الرَّجُلَيْنِ» : بۇ ئەركەكنىڭ ئەركىكى.

رَجِلٌ ج رِجالٌ: پىيادە، پىيادە يۈرگۈچى، ياياق.

«وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالاً» ‹قرآن› : كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا (ئۇلارنى) ھەجگە چاقىرىپ نىدا قىلغىن، ئۇلار پىيادە كېلىدۇ.

كِبَارُ رِجَالِ الدَّوْلَةِ : دۆلەت ئەربابلىرى، دۆلەت رەھبەرلىرى.

رِجَالٌ ج رِجَالَاتٌ: ئەرباب.

«أُقِيمَتْ اِحْتِفَالَاتٌ بِمُنَاسَبَةِ الْعِيْدِ الْوَطَنِيِّ حَضَرَهَا رِجَالَاتُ الْبَلَدِ» : دۆلەت بايرىمى مۇناسىۋىتى بىلەن دۆلەت ئەربابلىرى قاتناشقان يىغىلىشلار ئۆتكۈزۈلدى.

رِجْلٌ ج أَرْجُلٌ: پۇت، قەدەم، پاچاق، ئاياغ.

قَائِمٌ عَلَى رِجْلٍ: مۇھىم ئىش ئۈچۈن تۇردى.

اِنْقَطَعَتِ الرِّجْلُ: يول بوشاپ قالدى.

لَايَعْرِفُ يَدَ الشَّيْءِ مِنْ رِجْلِهِ: ھېچنەرسىنى بىلمەيدىغان گول ئادەم.

«كَانَ ذَلِكَ عَلَى رِجْلِ فُلَانٍ» : پالانىنىڭ دەۋرىدە بولغان.

«يُقَدِّمُ رِجْلاً وَ يُؤَخِّرُ أُخْرَى» ‹مثل› : ئىككىلىنىپ تۇرغۇچى، ئارىسالدى بولۇپ تۇرغۇچى.

«أَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ» : ئۇلارغا بەخت ياغدى.

رِجْلٌ ج أَرْجَالٌ: توپ (بېلىق، قۇش، ھەرە قاتارلىقلارنىڭ).

رِجْلُ الْأَرْنَبِ: سېرىق ئوت.

رِجْلُ الْجَرَادِ: زەرنەپ دەرىخى.

رِجْلُ الذِّئْبِ: پىلائون (ئۆسۈملۈك).

رِجْلُ الْقِطِّ: بارماقگۈل.

رِجْلُ الْيَمَامَةِ: گۈلەمبەر.

رِجْلُ الْجَبَّارِ: ئورىئون يۇلتۇز تۈركۈمى.

رِجْلُ الْجَوْزَاءِ: ئورىئون يۇلتۇز تۈركۈمى.

رِجْلُ الْحَمَامِ: بوياقتا خام ئەشيا قىلغىلى بولىدۇ. غان بىر خىل ئۆسۈملۈك.

رِجْلُ الْغُرَابِ: ياۋروپادا ئۆسىدىغان بىر خىل كۆپ يىللىق ئۆسۈملۈك.

«هَاجَمَتْ أَرْجَالُ الْجَرَادِالزَّرْعَ فَأَهْلَكَتْهُ»: چېكەتكىلەر توپى زىرائەتكە ھۇجۇم قىلىپ ئۇنى نابۇت قىلدى.

رَجْلَانُ ج رَجْلَى و رَجَالَى: پىيادە ماڭغۇچى.

رِجْلَةٌ: سېمىز ئوت.

رُجْلَةٌ. رُجْلِيَّةٌ: (ئەر كىشى) ياش قۇرامىغا توشماق، بالاغەتكە يەتمەك، باتۇرلۇق، نەۋقىرانلىق.

رَجْلَةٌ: ئىلىم مەرىپەتتە يېتىلگەن ئايال.

«كَانَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا رَجْلَةَ الرَّأْيِ»: ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئىلىم مەرىپەتتە يېتىلگەن ئايال ئىدى.

رَجَمَ يَرْجُمُ رَجْمًا الشَّخْصَ بِالْحِجَارَةِ: چالما- كېسەك قىلدى، تاش بىلەن ئۇرۇپ ئۆلتۈردى.

«لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ» ‹قرآن›: ئەگەر سەن (دەۋىتىڭنى) توختاتمىساڭ، سېنى چوقۇم تاش- كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرىمەن.

رَجَمَ بِالْغَيْبِ: قارىسىغا سۆزلىدى، پەرەز قىلدى.

رَجَمَ بِالْقَوْلِ: تىللىدى.

رَجَمَ الْمُذْنِبَ: گۇناھكارنى قوغلۇۋەتتى.

رَجَمَ الْقَبْرَ: قەبرە ئۈستىگە تاش قويدى.

رَجَمَ بِالظَّنِّ: گۇمان قىلدى، قارىسىغا سۆزلىدى.

رَجْمٌ: چالما- كېسەك قىلماق، تاش ئېتىپ ئۆلتۈرمەك.

رَجْمٌ ج رُجُمٌ: مېتورىت.

رَجْمٌ ج رِجَامٌ: گۆر، قەبرە؛ ئوچاق؛ قۇدۇق.

رَجَمٌ: گۆر، قەبرە؛ ئوچاق؛ قۇدۇق.

رَجْمٌ ج رُجُومٌ: تاشقا ئوخشاش ئاتىدىغان نەرسە.

«وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينَ» ‹قرآن›: ... ۋە ئۇلارنى (پەرىشتىلەرنىڭ سۆزلىرىنى ئوغرىلىقچە ئاڭلاشقا ئۇرۇنغان) شەيتانلارنى ئاتىدىغان نەرسە قىلدۇق.

«وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ»

‹قرآن›: بەزىلەر: «ئۇلار بەش بولۇپ، ئالتىنچىسى ئۇلارنىڭ ئىتىدۇر» دەيدۇ. بۇ پۇتۇنلەي ئاساسسىز، قارىسىغا (ئېيتىلغان سۆزدۇر).

رُجْمَةٌ ج رِجَامٌ: قەبرە تېشى.

«وَضَعُوا الرِّجَامَ فَوْقَ الْقَبْرِ»: ئۇلار قەبرە ئۈستىگە تاش قويدى.

رَجَنَ يَرْجُنُ رُجُونًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم ئورۇندا تۇردى، توختىدى.

رَجَنَ الْحَيَوَانُ: ھايۋان كۆندى.

رَجَنَ يَرْجُنُ رَجْنًا الدَّابَّةَ: ئۇلاقنى قولدا ئوت بېرىپ باقتى؛ ئۇلاقنى سولاپ قويۇپ ياخشى باقماي ئورۇقلاپ كەتتى.

رَجَنَهُ: ئۇنىڭدىن ئۈيالدى، خىجىل بولدى، ھايا قىلدى.

رَجُنَ يَرْجُنُ رُجُونًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم ئورۇندا تۇردى.

رَجُنَ الْحَيَوَانُ: ھايۋان بىر ئورۇنغا كۆندى، ئۈگىۈندى.

رَجَهَ يَرْجِهُ رَجْهًا: مىدىرلىدى، ئىرغاڭلىدى، تەۋرەندى.

رُجُوعُ فَحْمٍ: داشقال، ئەكس سادا، جاۋاب قايتۇرۇش.

رُجُولَةٌ: (ئەركىشى) ياش قۇرامىغا توشماق، بالاغەتكە يەتمەك، باتۇرلۇق، نەۋقىرانلىق.

رُجُولِيَّةٌ: ياش قۇرامىغا توشماق، بالاغەتكە يەتمەك، باتۇرلۇق، نەۋقىرانلىق، ئەركەكلىك، يىگىتلىك.

رَجِيَ يَرْجَى رَجًا: سۆزدىن قالدى.

رَجِيْعٌ ج رُجُعٌ: سوۋۇپ قېلىپ قايتا ئىسسىتىلغان تاماق؛ سەپەردە چارچاپ كەتكەن تۆگە؛ قالدۇرۇلغۇچى، رەت قىلىنغان؛ كۆل؛ تەر؛ دورا ئۆسۈملۈكى؛ كونا كىيىم.

رَجِيْعُ الدَّوَابِّ: تېزەك، ھايۋانات تېزىكى.

كَلَامٌ رَجِيعٌ: رەت قىلىنغان سۆز.

فَحْمٌ رَجِيْعٌ: كۆيۈپ قېپقالغان كۆمۈر.

«إِيَّاكَ وَالرَّجِيعَ مِنَ الْقَوْلِ»: رەت قىلىنىدىغان سۆزدىن ساقلان.

رَجِيعَةٌ ج رَجَائِعُ: يول يۈرۈپ چارچاپ كەتكەن تۆگە.

رَجِيلٌ ج أَرْجِلَةٌ وأَرَاجِلُ وَأَرَاجِيلُ: پىيادە ماڭغۇچى، پىيادە كۆپ ماڭغۇچى.

اَلرَّجِيلُ فِي الْكَلَامِ: ئويلاپ يۈرمەستىن تېز پەملىك بىلەن سۆزلەنگەن سۆز.

رَجِيْمٌ: لەنەتكەردى، قوغلاندى، مەلئۇن، قارغىش تەككۈر؛ تاش ـ كىشەك قىلىپ ئۇلتۇرۇلگەن.

«فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ» «قرآن»: سەن قۇرئان ئوقۇماقچى بولغىنىڭدا، قوغلاندى شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسىدىن ئاللاھقا سىغىنىپ پاناھ تىلىگىن.

رَجِينٌ: ئۇلتۇرگۈچى زەھەر.

رَجِينَةٌ ج رَجَائِنُ: قوشۇن، قىسىم، سەپ، جامائە، گۇرۇھ.

رَحَا يَرْحُو رَحْوًا الشَّخْصُ: ئۇن تارتتى.

رَحَا يَرْحُو رَحْوَا الْحَيَّةَ: ئىلانغا ئايلاندى.

رَحًا: يارغۇنچاق، تۆگمەن.

رَحَابَةٌ: ئازادە ۋە كەڭ.

«فُلَانٌ يَتَمَتَّعُ بِرَحَابَةِ صَدْرٍ»: پالانىنىڭ قارنى-كۆكسى كەڭ.

رُحَاقٌ: ئېسىل شاراب، ئالىي سورتلۇق ھاراق، كۆچلۈك ھاراق، شېرىن مەي.

رُحَاقِيٌّ: تاتلىق، شېرىن، مەززىلىك، نازۇ نېمەتلىك، ئالىي سورتلۇق ھاراقلا ئائىت.

رِحَالَةٌ ج رَحَائِلُ: ئىگەر، توقۇم، مۆلە، چوم.

رَحَايَةٌ ج رَحَايَاتٌ: يارغۇنچاق، تۆگمەن.

رَحُبَ يَرْحُبُ رُحْبًا الْمَكَانُ: جاي كەڭ بولدى، كېڭەيدى.

«حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ» «قرآن»: شۇنچە كەڭ زېمىن ئۇلارغا تار تۇيۇلغان...

رَحُبَتْكَ الدَّارُ: ھويلا ـ ئارام كەڭتاشا بولدى، ئازادە بولدى.

رَحُبَ بِكَ الْمَكَانُ: جاي ساڭا كەڭتاشا بولدى.

رَحُبَتْ بِلَادُكَ: ۋەتىنىڭ كەڭ بولدى.

رَحِبَ يَرْحَبُ رَحَابَةً الْمَكَانُ: جاي كەڭ بولدى، كېڭەيدى.

رَحْبٌ: كەڭ، ئازادە.

مَكَانٌ رَحْبٌ: ئازادە جاي.

صَدْرٌ رَحْبٌ: كەڭ قورساق.

فُلَانٌ رَحْبُ الْفَمِ: پالانىنىڭ نەزەر دائىرىسى كەڭ.

رَحْبُ الذِّرَاعِ: جەسۇر، ساباتلىق.

رَحْبُ الْبَاعِ: مەرد، سېخى.

هَذَا الْفِنَاءُ رَحْبٌ جِدًّا: بۇ ھويلا ناھايىتى كەڭ.

رَحَبٌ. رُحْبٌ: ئازادە، كەڭ.

عَلَى الرُّحْبِ وَالسِّعَةِ: قارشى ئالىمىز، خۇش كېلىپسىز، مەرھەمەت.

«زِيَارَتُكَ لَنَا عَلَى الرُّحْبِ وَالسِّعَةِ»: سىزنىڭ بىزگە قىلغان زىيارىتىڭىزنى قىزغىن قارشى ئالىمىز.

رَحْبَةٌ ج رِحَابٌ و رَحْبَاتٌ وَرُحُبٌ: مەيدان، سەينا، بوش يەر، قورۇ، ھويلا، بوشلۇق.

«أَخَذَ الْأَطْفَالُ يَلْعَبُونَ فِي الرَّحْبَةِ الْمُجَاوِرَةِ»: بالىلار يېقىن ئەتراپتىكى مەيداندا ئويناشقا باشلىدى.

رَحْبَةُ الْمَسْجِدِ: مەسچىت سەيناسى.

رِحَابُ الْكَوْنِ: ئالەم بوشلۇقى.

فِي رِحَابِ الرَّسُولِ: مەدىنە مۇنەۋۋەرە مەسچىتى.

اِنْتَقَلَ إِلَى رِحَابِ اللّٰهِ: قازا قىلدى، ۋاپات بولدى.

رَحَّالٌ ج رُحَّلٌ وَرُحَّالٌ: كۆچمەن، ساياھەتچى، يۇرت كېزەر، سەيياھ.

رَحَّبَ يُرَحِّبُ تَرْحِيبًا: قارشى ئالدى، كۈتىۋالدى.

رَحَّبَ الْمَكَانَ: جاينى كېڭەيتتى.

رَحَّلَ يُرَحِّلُ تَرْحِيلًا الشَّخْصَ: كۆچكۈزىۋەتتى، يۆتكىۋەتتى، يولغا سالدى.

رَحَّلَ الثَّوْبَ : كىيىمنى بېزىدى، كىيمگە نەقىش تۇتتى.

رَحَّلَ الْإِبِلَ: تۆگىگە چومنى توقىدى، چومنى ئارتتى، چوملىدى.

رَحَّى يُرَحِّي تَرْحِيَةً الرَّحَّاءُ الرَّحَا: تۆگمەنچى تۆگمەن ياسىدى.

رَحْرَاحٌ: كەڭ، توز.

إِنَاءٌ رَحْرَاحٌ: كەڭ قاچا.

رَحَضَ يَرْحَضُ رَحْضًا: يۇدى.

رَحَضَ ثَوْبَهُ: كىيىمنى يۇدى.

رُحِضَ الْمَحْمُومُ: قىزىتمىسى ئۆرلىگەن ئادەم تەرلەپ كەتتى.

رُحَضَاءُ: قىزىتمىدىن كېيىن چىققان تەر.

«فَمَسَحَ عَنْهُ الرُّحَضَاءَ» «حديث» : يۇزىدىن چىققان كۆپ تەرنى ئېرتتى.

رَحَلَ يَرْحَلُ رَحْلاً و رَحِيْلاً وَتَرْحَالاً الشَّخْصُ عَنِ الْبَلَدِ: يولغا چىقتى، ئاتلاندى، سەپەر قىلدى، كۆچتى.

رَحَلَ إِلَى رَبِّهِ: ۋاپات قىلدى، ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا سەپەر قىلدى.

رَحَلَ عَنِ الْبَلَدِ: كۆچۈپ كەتتى، ھىجرەت قىلدى، يۇرتىدىن ئايرىلدى.

رَحَلَ يَرْحَلُ رَحْلاً الْبَعِيْرَ: تۆگىگە يۈك ئارتتى.

رَحْلٌ ج رِحَالٌ وَ أَرْحُلٌ: توقۇم، ئىگەر، مۆلە، چوم؛ يۈك - تاق.

«فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيْهِ» «قرآن» : يۈسۈف ئۆلارنى ئېھتىياجلىق ئاشلىق بىلەن تەمىنلىگەندىن كېيىن، قەدەھنى ئۆكىسىنىڭ يۈكى ئىچىگە سېلىپ قويدى.

أَلْقَى رَحْلَهُ: تۇرۇپ قالدى.

شَدَّ رَحْلَهُ إِلَى: ... غا قاراپ ئاتلاندى.

حَطَّ رَحْلَهُ: تۇردى، چۈشتى، تۇرۇپ قالدى.

أَلْقَى رِحَالَهُ: تۇرۇپ قالدى.

«جَمَعَ رِحَالَهُ اِسْتِعْدَادًا لِلسَّفَرِ» : سەپەرگە تەييارلىنىپ يۈك - تاقلىرىنى جەملىدى.

رِحْلَةٌ ج رِحَلٌ و رِحْلَاتٌ: ساياھەت قىلماق، زىيارەت قىلماق، ئېكسكۇرسىيە قىلماق، سەپەر قىلماق؛ ساياھەتنامە.

«لِإِيْلَافِ قُرَيْشٍ إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ» «قرآن» : قۇرەيش قوغدالغانلىقلىرى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ قىشلىق ۋە يازلىق سەپىرىدە قوغدالغانلىقلىرى ئۈچۈن،...

«هَلْ قَرَأْتَ رِحْلَةَ ابْنِ جُبَيرٍ» : ئىبنى جۇبەيرنىڭ ساياھەتنامىسىنى ئوقۇدىڭمۇ؟

رِحْلَةٌ قَصِيرَةٌ لِلنُّزْهَةِ: قىسقا ساياھەت، كىچىك سەيلە، سەيلە قىلىش.

رَحِمَ يَرْحَمُ رَحْمَةً و رَحْمًا و مَرْحَمَةً: ئىچى ئاغرىدى، شەپقەت قىلدى، رەھىمى كەلدى.

رَحِمَ اللّٰهُ فُلَانًا: ئاللاھ رەھمەت قىلسۇن، ئاللاھ مەرھەمەت قىلسۇن.

رَحِمَهُ اللّٰهُ. اللّٰهُ يَرْحَمُهُ: ئاللاھ رەھمەت قىلسۇن، رەھمەتلىك (مەيىتنىڭ ئىسمى تىلغا ئېلىنسا ئۇنىڭ ئۈچۈن قىلىنىدىغان دۇئا).

رَحِمَتِ الْمَرْأَةُ: تۇغۇپ بولغاندىن كېيىن بالىياتقۇ ئاغرىدى.

يَرْحَمُكَ اللّٰهُ: ئاللاھ رەھمەت قىلسۇن، (چۈشكۈرگەن ئادەم ئۈچۈن ئېيتىلىدىغان سۆز).

«وَإِلَّا تَغْفِرْلِي وَتَرحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ» «قرآن» : ئەگەر ماڭا مەغپىرەت قىلمىساڭ ۋە رەھىم قىلمىساڭ، زىيان تارتقۇچىلاردىن بولىمەن.

رَحِمٌ. رَحْمٌ ج أَرْحَامٌ : بالىياتقۇ، ماتكا؛ تۇغقانلىق، تۇغقانچىلىق.

حَمْلُ خَارِجِ الرَّحْمِ : بالىياتقۇ سىرتىدا ھامىلدار بولۇش.

قَرَابَةُ الرَّحْمِ: ئانا تەرەپ تۇغقان، ئانا جەمەت.

«وَأُوْلُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللّٰهِ» «قرآن» : ئاللاھنىڭ ھۆكمىدە، تۇرۇق-تۇغقانلار بىر - بىرىگە مىراسخور بولۇشقا (ياتلاردىن) ئاڭ ھەقلىقتۇر.

«فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ

وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ» «قرآن»: سىلەر (ئىسلامدىن) يوز ئۆرىسەڭلار زېمىندا بۇزغۇنچىلىق قىلارسىلەرمۇ ۋە سىلە - رەھىمنى ئۈزۈپ قويارسىلەرمۇ؟

«هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ» «قرآن»: ئۇ سىلەرنى، بەچىچەدانلاردا (يەنى ئاناڭلارنىڭ قورسىقىدىكى چېغىڭلاردا) ئۆزى خالىغان شەكىلگە كىرگۈزىدۇ.

رُحْمٌ: توغقانلىق مۇناسىۋىت.

«فَأَرَدْنَا أَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ رُحْمًا» «قرآن»: شۇنىڭ ئۈچۈن بىز ئۇلارنىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ ئۇلارغا ئۇ بالىغا قارىغاندا پاك ۋە كۆيۈملۈك پەرزەنت ئاتا قىلىشىنى ئىرادە قىلدۇق.

رَحْمَةٌ: مەرھەمەت، رەھىمەت، ئىچ ئاغرىتىش، مېھرى - شەپقەت، مېھرىبانلىق.

وَضَعَهُ تَحْتَ رَحْمَتِهِ: ئۇنىڭغا غەمخورلۇق قىلدى، ئۇنى شەپقىتى ئاستىغا ئالدى.

جَعَلَهُ تَحْتَ رَحْمَتِهِ: ئۇنىڭغا ئىگىدارچىلىق قىلدى.

تَحْتَ رَحْمَتِهِ: شەپقىتى ئاستىدا، غەمخورلۇقىدا، ئۇنىڭ سايىسى ئاستىدا.

«وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً» «قرآن»: ئۇ ئاراڭلاردا (يەنى ئەر-خوتۇن ئارىسىدا) مېھر-مۇھەببەت ئورناتتى.

رَحْمُوتٌ: رەھىمەت، مېھرىبانلىق، مېھر - شەپقەت.

«رَهَبُوتٌ خَيْرٌ لَكَ مِنْ رَحَمُوتٍ» «مثل»: بىچارە بولۇپ ياشىغىنىڭدىن، باشقىلار سەندىن ئەيمىنىدىغان بولۇپ ياشىغىنىڭ ئەۋزەل.

رَحُومٌ: مەرھەمەتلىك، ناھايىتى شەپقەتلىك، مېھرىبان، رەھىمەت، مەرھەمەت، ئىچ ئاغرىتىش.

رَحَوِيٌّ: ئايلانمىلىق، ئايلانما.

رَحًى ج أَرْحَاءٌ و أَرْحِيَةٌ: يارغۇنچاق، تۇگمەن؛ ئېزىق چىتىش.

دَارَتْ رَحَى الْحَرْبِ: ئۇرۇش ئۇلغايدى.

حَجَرُ الرَّحَى: تۇگمەن تېشى.

هُوَ رَحَى قَوْمِهِ: ئۇ قەۋمنىڭ ئاقساقىلى.

دَارَتْ عَلَيْهِ رَحَى الْمَوْتِ: ئەجەل كەلدى.

«طَحَنَ الطَّعَامَ بِأَرْحَائِهِ»: ئۇ ئېزىق چىشلىرى بىلەن تاماقنى يۇمشاتتى.

رَحِيبٌ: كەڭ، ئازادە.

رَحِيبُ الْبَاعِ: مەرد، سېخى.

رَحِيبُ الصَّدْرِ: كەڭ قورساق، سەۋرچان.

رَحِيقٌ: ئېسىل شاراب، ئالىي سورتلۇق ھاراق، كۈچلۈك ھاراق، شېرىن مەي.

«يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ خِتَامُهُ مِسْكٌ» «قرآن»: ئۇلار ئاغزى پېچەتلەنگەن ساپ شاراب بىلەن سۇغۇرۇلىدۇ، ئېچىشنىڭ ئاخىرىدا ئۇنىڭدىن ئىپارنىڭ ھىدى كېلىپ تۇرىدۇ.

رَحِيقِيٌّ: تاتلىق، شېرىن، مەززىلىك، نازۇ - نېمەتلىك، ئالىي سورتلۇق ھاراقلا ئائىت.

رَحِيلٌ: كۆچمەن؛ يولغا چىقماق، ئاتلانماق، ھىجرەت قىلماق، كەتمەك، ئايرىلىپ كەتمەك.

غَدًا يَوْمُ الرَّحِيلِ: ئەتە يولغا چىقىدىغان كۈن.

«أَصْبَحَتِ الْقَافِلَةُ مُسْتَعِدَّةً لِلرَّحِيلِ»: كارۋان سەپەرگە تەييار بولدى.

اَلرَّحِيلُ عَنِ الْحَيَاةِ: ئۆلگەن ئادەم، ئالەمدىن ئۆتكەن ئادەم.

رَحِيمٌ ج رُحَمَاءُ: مېھرىبان، مېھر - شەپقەتلىك، كۆڭلى يۇمشاق؛ كۆيۈمچان، مەرھەمەتلىك؛ مەرھۇم.

«مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ» «قرآن»: مۇھەممەد ئاللاھنىڭ رەسۇلىدۇر ، ئۇنىڭ بىلەن بىرگە بولغان مۇسۇلمانلار كۇففارلارغا قاتتىقتۇر ، ئۆزئارا كۆيۈمچاندۇر.

«أُحِبُّ أَنْ أَكُونَ طَبِيبًا رَحِيمًا يُنْقِذُ النَّاسَ مِنَ الْمَرَضِ وَالْأَلَمِ»: كىشىلەرنى كېسەل ۋە ئازابتىن قۇتقۇزىدىغان كۆيۈمچان دوختۇر بولۇشنى ياقتۇرىمەن.

اَلرَّحِيمُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «ناھايىتى شەپقەتلىك، ناھايىتى مېھرىبان ئاللاھ» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

رَخَا يَرْخُو رَخَاءً وَرَخَاوَةً الشَّيْءُ: كېڭەيدى،

يۇمشىدى، بوشىدى.

رَخَا عَيْشُهُ: تۇرمۇشى بايلىقات بولدى.

رَخَاءٌ: پاراۋانلىق، مولچىلىق، ئاۋاتلىق، كەڭ ـ كۇشادىلىق.

«هُوَ فِي رَخَاءٍ مِنَ الْعَيْشِ»: ئۇ بايلىقات تۇرمۇشتا.

رُخَاءٌ: مەيىن شامال، غۇر ـ غۇر شامال، سالقىن شامال.

«فَسَخَّرْنَالَهُالرِّيْحَ تَجْرِى بِأَمْرِهِرُخَاءً» (قرآن): بىز سۇلايمانغا شامالنى بوسۇندۇرۇپ بەردۇق، شامال سۇلايماننىڭ بۇيرۇقى بويىچە لەرزان ماڭاتتى.

رَخَاخٌ: بايلىقاتلىق.

عَيْشٌ رَخَاخٌ: بايلىقات تۇرمۇش.

اَلرَّخَاخُ مِنَ الْأَرْضِ: پۇت پېتىپ كېتىدىغان يۇمشاق يەر.

رُخَامٌ: مەرمەر، مەرمەر تاش.

«غَطَّى مَدْخَلَ بَيْتِهِ بِالرُّخَامِ»: ئۆينىڭ كىرىش ئېغىزىنى مەر مەر بىلەن قاپلىدى.

رَخَامَةٌ: ئاھاڭ، رېتىم، مېلودىيە، مۇقام.

رَخَاوَةٌ: يۇمشاقلىق، ئۆزىشىملىك، رايىشلىق.

رَخَاوَةُ الْأَرْضِ: توپىنىڭ يۇمشاقلىقى.

رَخَاوَةُ الْعُودِ: يۇمشاق ياغاچ.

رَخْتٌ ج رُخُوتٌ: ئېگەر.

رَخَّ يَرُخُّ رَخًّا الشَّيْءَ: پۇتى بىلەن دەسسەپ يۇمشاتتى.

رَخَّ الْعَجِينُ: خېمىر سۇيۇق بولۇپ قالدى.

رَخَّ يَرُخُّ رُخًّا الشَّرَابَ: شارابقا سۇ ئارىلاشتۇردى، شارابقا سۇ قاتتى.

رَخَّ الْمَطَرُ: يامغۇر قاتتىق ياغدى.

رَخَّتِ السَّمَاءُ: ئۆتكۈنچى يامغۇر ياغدى.

رَخَّ يَرَخُّ رَخَخًا: قۇلايلاشتى، يۇمشىدى.

رُخٌّ ج رِخَاخٌ: سۇمرۇغ، ئەرەب پارس چۆچەكلىرىدىكى) ؛ توپ (شاھماتنىڭ).

رُخٌّ مِصْرِيٌّ: تاز قارا، تاز قومايى، تاپقۇش، غېجىر، سالۇا.

رَخَّاءُ: يۇمشاق يەر، پېتىق يەر.

رَخَّامٌ: مەرمەر تاش ئىشلەپچىقارغۇچى ۋە ساتقۇچى.

رَخَّةٌ ج رَخَّاتٌ: ئۆتكۈنچى يامغۇر.

رَخَّصَ يُرَخِّصُ تَرْخِيصًا السِّعْرَ: باھانى چۈشۈردى.

رَخَّصَ لَهُ فِي الْأَمْرِ: رۇخسەت بەردى، يول قويدى، ئىزنى بەردى، تەستىقلىدى.

«رَخَّصَ لَنَا الشَّرْعُ فِي كَذَا»: ... ھەققىدە شەرىئەت بىزگە رۇخسەت قىلدى.

رَخَّمَ يُرَخِّمُ تَرْخِيمًا الصَّوْتَ: ئاۋازنى يېقىملىق چىقاردى.

رَخَّمَ الشَّيْءَ: يۇمشاتتى، ئاسانلاشتۇردى.

رَخَّمَ الْبَيْتَ: ئۆيگە مەرمەر تاش ياتقۇزدى.

رَخَّمَ الْاِسْمَ (فىالنَّحْوِ): ئىسمنى يېنىكلىتىش ئۈچۈن ئاخىرىنى قىسقارتتى (بولۇپمۇ چاقىرىق ئۇندەش ئىسىملىرىدا شۇنداق ، مەسىلەن: «يَافَاطِمَةُ» دېيىشنىڭئورنىغا «يَافَاطِمُ» دېيىلگەندەك).

رَخْرَاخٌ: خېمىر ۋە لاينىڭ يۇمشىقىغا ئېيتىلىدۇ.

رَخْرَخَ يُرَخْرِخُ رَخْرَخَةً: بوشاشتۇردى، سۇسلاشتۇردى.

رَخُصَ يَرْخُصُ رُخْصًا الشَّيْءُ: ئەرزانلاشتى.

رَخُصَ يَرْخُصُ رَخَاصَةً و رُخُوصَةً الشَّيْءُ: يۇمشىدى، سىلىق بولدى.

رَخُصَتْ بَشَرَتُهَا: تېرىسى سىلىق بولدى.

رَخْصٌ: يۇمشاق، ئۆزىشىم؛ ئەرزان، باھاسى تۆۋەن؛ يېقىملىق، ئىللىق، مەيىن.

رُخْصَةٌ ج رُخَصٌ: رۇخسەت؛ رۇخسەت قىلماق.

رُخْصَةُ قِيَادَةٍ: شوپۇرلۇق كىنىشكىسى، پىراۋا.

رُخْصَةُ بِنَاءٍ: بىنا سىلىشقا رۇخسەت قىلىش كىنىشكىسى.

رَخَفَ يَرْخُفُ رَخْفًا وَرَخِفَ يَرْخَفُ رَخَفًاوَرَخُفَ يَرْخُفُ رَخَافَةً الْعَجِينُ: خېمىر بوش بولۇپ قالدى، سۇيۇق بولۇپ قالدى، يۇمشاق بولۇپ قالدى.

رَخْفٌ ج رِخَافٌ: خام قايماق.

رِخْلٌ و رَخِلٌ و رَخْلَةٌ: چىشى ئوغلاق.

رَخَمَ يَرْخُمُ رَخْمًا وَرَخَمَ يَرْخُمُ رَخَامَةً الصَّوْتُ: ئاۋاز يېقىملىق ئاڭلاندى، يۇمشاق چىقتى.

رَخَمَتِ الْمَرْأَةُ وَلَدَهَا: ئايال بالىسىغا ئېچىندى، ئىچى ئاغرىدى.

رَخَمَتِ الدَّجَاجَةُ عَلَى الْبَيْضِ: توخۇ تۇخۇم باستى.

رَخْمٌ: تۇخۇم باسماق؛ تۇخۇم باستۇرماق.

رَخَمٌ ج رُخْمٌ م رَخَمَةٌ ج رَخَمَاتٌ: تاز قومايى، تازقارا، غېجىر، سالۋا، تاپقۇش.

رَخِمٌ: يېقىملىق، مۇڭلۇق، رېتىملىق، قۇلاققا ياقىدىغان.

رَخُوَ يَرْخُو رَخَاوَةً الشَّيْءُ: يۇمشىدى، يۇمشاق بولدى، ئەۋرىشىم بولدى.

رَخُوَ يَرْخُو رَخَاءً الْعَيْشُ: تۇرمۇش پاراۋان بولدى، كەڭتاشا بولدى.

رِخْوٌ. رُخْوٌ. رَخْوٌ: يۇمشاق، ئەۋرىشىم، ئاجىز.

«عَيْشُنَا اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَخْوٌ»: بىزنىڭ تۇرمۇشىمىز خۇداغا شۈكرى قەدىر ئەھۋال.

رَخِيَ يَرْخَى رَخًى وَرَخَاءً الشَّيْءُ: يۇمشاق بولدى، ئەۋرىشىم بولدى.

رَخِيَ الْعَيْشُ: تۇرمۇش پاراۋان بولدى، بايلىقلار بولدى.

رَخِيْصٌ: ئەرزان، باھاسى تۆۋەن؛ يۇمشاق، ئەۋرىشىم؛ يېقىملىق، ئىللىق، مەيىن؛ يۇمران.

سِعْرٌ رَخِيْصٌ: ئەرزان باھا.

غُصْنٌ رَخِيْصٌ: يۇمران نوتا.

«بَذَلَ كُلَّ رَخِيْصٍ وَغَالٍ فِي سَبِيلِ شَيْءٍ»: بىر نەرسە ئۈچۈن بار - يوقى ھەممىنى سەرپ قىلدى.

رَخِيْمٌ: يېقىملىق، مۇڭلۇق، رېتىملىق، قۇلاققا ياقىدىغان.

صَوْتٌ رَخِيْمٌ: مۇڭلۇق ئاۋاز، يېقىملىق ئاۋاز.

رَخِيٌّ: كەڭ، يۇمشاق، بايلىقلار.

عَيْشٌ رَخِيٌّ: بايلىقلار تۇرمۇش.

رَخِيُّ الْبَالِ: خاتىرجەم.

رِدَاءٌ ج أَرْدِيَةٌ: رىدا، خالات، يەكتەك، تون، پىلاش.

رِدَاءُ الشَّبَابِ: ياشلىقنىڭ گۈزەللىكى.

غَمْرُ الرِّدَاءِ: ساخاۋەتچى، قولى كەڭ، سېخى.

رَدَاءَةٌ: ناچارلىق، سۈپەتسىزلىك، يامانلىق.

رَدَاءَةُ الْخَطِّ: خەتنىڭ سەتلىكى.

رَدَاءَةُ الطَّقْسِ: ھاۋانىڭ ناچارلىقى.

رِدَاحٌ ج رُدُحٌ: زۇلمەت، قاراڭغۇلۇق.

اَلرِّدَاحُ مِنَ النِّسَاءِ: ساغرىلىق ئايال.

اَلرِّدَاحُ مِنَ الشَّجَرِ: چوڭ دەرەخ.

اَلرِّدَاحُ مِنَ الْكِبَاشِ: قوي‌رۇقلۇق قوشقار.

اَلرِّدَاحُ مِنَ الْكَتَائِبِ: چوڭ قوشۇن.

اَلرِّدَاحُ مِنَ الْجِمَالِ: يۈكى ئېغىر تۆگە.

رِدَاعٌ: سۈيۈق لاي.

اَلرِّدَافَةُ: پادىشاھ يوق چاغدا ئۇنىڭغا ۋەكىللىك قىلىدىغان مەنسەپ، پادىشاھقا ۋەكىللىك قىلماق.

رِدَافُ الدَّابَّةِ: ھايۋاننىڭ ساغرىسى.

رُدَافَى: ئۇلاغلىقنىڭ ئارقىسىغا مىنگەشكۈچى، يارەمچىلەر.

جَاءَ الْقَوْمُ رُدَافَى: ئارقىمۇ ئارقا كەلدى.

رُدَامٌ: كېرەكسىز نەرسە، ئىشقا يارىماس، تاشلاندۇق، كېرەكسىز.

رَدَأَ يَرْدَأُ رَدْأً الْحَائِطَ: تامغا تىرەك تىرىدى، تامغا تىرەك قويدى.

رَدَأَ الرَّجُلَ: كىشىگە يارەم بەردى.

رَدَأَ الْمَاشِيَةَ: ھايۋاندىن ئوبدان خەۋەر ئالدى.

رَدُؤَ يَرْدُؤُ و يَرْدِؤُ رَدَاءَةً الشَّيْءُ: ناچارلاشتى، بوزۇلۇپ كەتتى، ئەسكىرەپ كەتتى.

رَدُؤَ الرَّجُلُ: ئاجىزلاشتى، زەئىپلەشتى، كۈچىدىن قالدى؛ زەئىپلىشىپ موھتاج بولۇپ قالدى.

رَدُؤَ الطَّقْسُ: ھاۋا ناچارلاشتى.

رَدْؤَ خَطْئِهِ: خېتى ناچار بولدى، خېتى سەت بولدى.

رِدْءٌ ج **أَرْدَاءٌ:** قوللىغۇچى، ياردەم بەرگۈچى؛ كۈچ - قۇۋۋەت، تۈزۈك، تايانچ.

«وَأَخِي هَارُونُ هُوَأَفْصَحُ مِنِّيلِسَانًا فَأَرْسِلْهُ مَعِي رِدْءًا يُصَدِّقُنِي» «قۇرآن»: قېرىندىشىم ھارۇن-نىڭ تىلى مېنىڭدىن راۋاندۇر، ئۇنى مەن بىلەن (پەيغەمبەرلىكىمنى) تەستىقلايدىغان ياردەمچى قىلىپ ئەۋەتكىن.

رَدْبٌ: خالتا كوچا، تۈيۈق يول.

رَدَجَ يَرْدُجُ رَدْجَانًا: ماڭدى، پۇختا قەدەم باستى.

رَدَحَ يَرْدَحُ رَدْحًا الشَّيْءُ: مۇقىملاشتى، پۇختىلاشتى.

رَدَحَ بِالْمَكَانِ: يەرلەشتى، تۇرۇپ قالدى.

رَدَحَ لَهُ: مۇقىم بولدى، ئىزچىل بولدى.

رَدَحٌ: ئۇزاق مۇددەت، ئۇزۇن زامان.

رَدَحًا طَوِيلًا: ئۇزۇن زامان، ئۇزاق مۇددەت.

رَدْحٌ: يەڭگىل كېسەل؛ تىللىماق، ئاھانەت قىلماق.

رُدْحَةٌ: پەردە، چېدىرنىڭ بۇلۇڭىغا تارتىلىدىغان پەردە، كەڭلىك.

رُدْحِيٌّ: كۆكتاتچى، ئوتياشچى، سەيچى.

رَدَّ يَرُدُّ رَدًّا: قايتۇردى، ياندۇردى، چېكىندۈردى، رەت قىلدى، رەددىيە بەردى.

رَدَّ الشَّيْءَ: ئۆزگەرتتى.

رَدَّ عَلَيْهِ بِكَذَا: جاۋاب بەردى.

رَدَّ سَلَامَهُ: سالامىنى ئېلىك ئالدى.

رَدَّ الدَّيْنَ: قەرزنى قايتۇردى، قەرز تۆلىدى.

رَدَّ الظَّالِمَ عَنْ ظُلْمِهِ: زالىمنى زۇلۇم قىلىشتىن توستى.

رَدَّ كَلَامَهُ: ئۇنىڭ سۆزىنى رەت قىلدى.

رَدَّ شَهَادَتَهُ: ئۇنىڭ گۇۋاھلىقىنى رەت قىلدى.

رَدَّ الثَّوْرَ: ئەكس ئەتتۇردى، ئىنكاس قىلدى.

رَدَّ الصَّوْتَ: ئەكس سادا قوزغىدى.

رَدَّ عَنْ عَزْمٍ: نەسىھەت قىلىپ توستى.

رَدَّإِلَيْهِالتَّصَرُّفَ: باشقۇرۇشنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى.

رَدَّ التُّهْمَةَ: تۆھمەتكە رەددىيە بەردى.

رَدَّ الْهُجُومَ: ھۇجۇمنى چېكىندۈردى.

رَدَّ زِيَارَتَهُ: جاۋاب زىيارىتى قىلدى.

رَدَّ طَرْفَهُ: ئۆيۈلۈپ يەرگە قارىۋالدى.

رَدَّ بَصَرَهُ: ئۆيۈلۈپ يەرگە قارىۋالدى.

رَدَّ كَيْدَهُ إِلَى نَحْرِهِ: ھىيلىسىنى بىتچىت قىلدى، سۈيىقەستنى تارمار قىلدى.

رَدَّهُ عَلَى عَقِبَيْهِ: ئەسلى ھالىتىگە نائۇمىد ھالدا قايتۇردى.

«إِنْ تُطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ» «قۇرآن»: ئەگەر سىلەر كۇففارلارغا ئىتائەت قىلساڭلار، ئۇلار سىلەرنى ئازغۇنلارغا (يەنى كۇففرىغا) ياندۇرىدۇ.

رَدَّ عَلَى الْقَوْلِ: سۆزنى رەت قىلدى، سۆزگە رەددىيە بەردى.

رَدَّ الْعَدُوَّ: دۈشمەنگە قارشى تۇردى، دۈشمەنگە قارشىلىق كۆرسەتتى، دۈشمەنگە تاقابىل تۇردى.

رَدَّ الْبَابَ: ئىشىكنى ياپتى.

رَدَّ إِلَى مَرْكَزِهِ: ئەسلىگە كەلتۈردى.

رَدَّ إِلَى الْغَرِيقِ حَيَاتَهُ: غەرق بولۇپ كەتكەن ئادەمنىڭ ھاياتىنى قۇتقۇزدى.

رَدَّ الْأَمَانَةَ: ئامانەتنى ئىگىسىگە قايتۇردى.

رَدَّ الْعَدُوَّ إِلَى أَعْقَابِهِ: دۈشمەننى چېكىندۈردى.

رَدَّ الْحَقَّ: ھەققىنى قايتۇرۇپ بەردى.

رَدَّ الزَّوْجُ مُطَلَّقَتَهُ: تالاق قىلىنغان ئايالىنى ئۆز ئىلكىگە قايتۇرۇپ كەلدى.

لَايُرَدُّ لَهُ قَوْلٌ: گېپى ئۆتىدىغان ئادەم.

رَدٌّ: قايتۇرماق، ياندۇرماق، رەت قىلماق، رەددىيە بەرمەك، جاۋاب بەرمەك، چېكىندۈرمەك؛ مەھسۇلات.

كَلَامُكَ رَدٌّ: سۆزۈڭ رەت قىلىندۇ.

أَخْذٌ وَ رَدٌّ: ئەتراپلىق مۇھاكىمە، مۇنازىرە، مۇزاكىرە.

رَدُّ الْحَيَازَةِ: ئىجارە يەرنى قايتۇرۇۋالماق.

حَقُّ الرَّدِّ: رەددىيە بېرىش ھوقۇقى.

بَعْدَ أَخْذٍ و رَدٍّ: سودىلاشقاندىن كېيىن، تەكرار مەسلىھەتلەشكەندىن كېيىن.

رَدُّ الصَّوْتِ: ساداء، ئەكس ساداء.

رَدُّ الْفِعْلِ: ئەكس تەسىر كۆرسەتمەك، رېئاكسىيە بەرمەك، رېئاكسىيە كۆرسەتمەك، تەسىر.

«جَاءَ رَدُّهُ إِيْجَابِيًّا»: ئۇنىڭ رەددىيەسى ئىجابىي بولدى.

«هَذِهِ مَزْرَعَةٌ كَثِيرَةُ الرَّدِّ»: بۇ ئېتىز كۆپ مەھسۇلاتلىق.

«اَلْمَوْضُوعُ فِي حَاجَةٍ إِلَى أَخْذٍ وَرَدٍّ»: بۇ ماۋزۇ كەڭ مۇھاكىمە قىلىشقا تېگىشلىك.

«اِحْتَفَظَ لِنَفْسِهِ بِحَقِّ الرَّدِّ عَلَى الْخِطَابِ»: نۇتۇققا رەددىيە بېرىش ھوقۇقىنى ساقلاپ قالدى.

«كَانَ لِهَذِهِ الْحَمْلَةِ رَدُّ فِعْلٍ قَوِيٍّ»: بۇ ھۇجۇم كۈچلۈك ئىنكاس قوزغىدى.

رَدَّا عَلَى كَذَا: جاۋاب قايتۇرۇش يۈزىسىدىن.

رَدٌّ ج **رُدُودٌ:** كېكەچلىك؛ كىرىم.

اَلرَّدُّ مِنَ الدِّرْهَمِ: ساختا تەڭگە.

اَلرَّدُّ مِنَ الْأَشْيَاءِ: ناچار نەرسە.

رَدَّاحٌ: جېدەلخور، ئۇرۇشقاق، سوقۇشقاق.

رَدَّةٌ: كېپەك ؛ قايتماق.

رَدَّةٌ نَاعِمَةٌ: يۇمشاق كېپەك.

«لَنَا لِهَذَا الْمَوْضُوعِ رَدَّةٌ»: بىز بۇ ماۋزۇغا قايتىمىز.

رِدَّةٌ: ئەكس ساداء ؛ مۇرتەد بولۇش، ئىسلام دىنىدىن يېنىۋېلىش.

«سَمِعْتُ رِدَّةَ صَوْتِي»: ئاۋازىمنىڭ ئەكس ساداسىنى ئاڭلىدىم.

رِدَّةٌ عَنِ الدِّينِ: مۇرتەدلىك، ئىسلام دىنىدىن كۈپرىلىققا قايتىش.

رَدَّدَ يُرَدِّدُ تَرْدِيدًا الْقَوْلَ: سۆزنى تەكرارلىدى، قايتىلىدى.

«رَدَّدَ نَظَرَهُ بَيْنَ كَذَا وَكَذَا»: قايتا ـ قايتا قارىدى.

«يُرَدِّدُ كَلَامَ الْآخَرِينَ كَالْبَبْغَاءِ»: ئۇ باشقىلارنىڭ سۆزلىرىنى شاتۇتىدەك تەكرارلايدۇ.

رَدَّى يُرَدِّي تَرْدِيَةً: ئورىغا ئىتتىرىۋەتتى.

رَدَّاهُ: ئۇنىڭغا تون كىيگۈزدى.

رَدَّى عَدُوَّهُ: دۈشمەننى يىقىتتى.

رَدَسَ يَرْدُسُ رَدْسًا الْأَرْضَ: يەرنى قاتقىدى.

رَدَسَهُ: ئۇردى، تاش ئاتتى، كۈندۈردى، بويسۇندۇردى.

رَدَسَ الشَّيْءَ: قاقتى.

رَدَسَ الشَّيْءَ بِالْحَجَرِ: تاش بىلەن سۈندۈردى.

رَدَعَ يَرْدَعُ رَدْعًا الْمُخْطِئَ: توستى، توختاتتى، تىزگىنلىدى، توسۇۋالدى.

رَدْعٌ: توسماق، چەكلىمەك.

رَدَغَ يَرْدَغُ رَدْغًا الْمَكَانُ: جاي پاتقاق بولۇپ كەتتى.

رَدْغٌ: پاتقاق.

رَدْغَةٌ ج **رَدَغَاتٌ وَرَدَغٌ وَرِدَاغٌ:** يېپىشقاق لاي، قاتتىق پاتقاق.

أَرْضٌ رَدْغَةٌ: پاتقاق يەر.

رَدَفَ يَرْدُفُ رَدْفًا الرَّجُلَ: مىنگەشتى.

رَدَفَهُ: ئەگەشتى.

رَدِفَ يَرْدَفُ رَدْفًا الرَّجُلَ: ئەگەشتى، كەينىگە كىردى، مىندى، مىنگەشتى.

«قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ» (قرآن): سىلەر ئالدىراپ كەتكەن ئازابنىڭ بىر قىسمى سىلەرگە يېقىنلاشقان بولۇشى مۇمكىن، دېگىن.

رَدِفَ لَهُ أَمْرٌ: بېشىغا بىر ئىش كەلدى.

رِدْفٌ ج **أَرْدَافٌ:** ئارقىسى، ئارقىسىدا، كەينىدە؛ ساغرا، كاسا؛ ئارقىسىغا مىنگەشكۈچى.

«أَنْتَ رِدْفِي عَلَى هَذِهِ الدَّابَّةِ»: سەن بۇ ئۇلاغدىكى مېنىڭ مىنگەشكۈچىمسەن.

«سَتَكُونُ رِدْفِي فِي هَذِهِ الْمُهِمَّةِ»: بۇ ۋەزىپىدە سەن مېنىڭ ئەگەشكۈچۈمسەن.

«كَانَ الْعَرَبُ يُفَضِّلُونَ الْمَرْأَةَ السَّمِينَةَ الْأَرْدَافِ»:

ئەرەبلەر ساغرىلىق ئايالىلارنى ياخشى كۆرەتتى.

اَلرِّدْفَانِ: كېچە ۋە كۈندۈز.

رَدَمَ يَرْدُمُ و يَرْدِمُ رَدْمًا الْحُفْرَةَ: ئورەكنى تۆزلىدى، تولدۇردى، تىندۇردى.

رَدَمَ الْبَابَ: ئىشىكنى ياپتى، ئەتتى.

رَدَمَ الثَّوبَ: كىيىمنى يامىدى.

رَدَمَ يَرْدَمُ رَدَمًا الشَّيْءُ: داۋاملاشتى، ئاقتى.

رَدَمَتِ الشَّجَرَةُ: دەرەخ قۇرۇپ قېلىپ قايتا كۆكلىدى.

رَدَمَتِ الْحُمَّى: قىزىتمىسى ئۆرلىدى، بەدەن تېپىراتۇرىسى ئۆرلىدى.

رَدْمٌ: توسماق، تىندۇرماق، تولدۇرماق؛ بۇزۇلغان تامدىن چۈشكەن نەرسىلەر؛ توساق.

«فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا» «قۇرآن»: ماڭا ئادەم كۈچى بىلەن ياردەم قىلىڭلار، ئۇلار بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلارغا مۇستەھكەم بىر توسما سېلىپ بېرەي.

رَدَنَ يَرْدِنُ رَدْنًا: يىپ ئىگىردى.

رَدَنَ عَلَى الْمِرْدَنِ: يىپنى يىككە ئىگىردى.

رَدَنَ الْمَتَاعَ: يۈكنى تاڭدى.

رَدِنَ يَرْدِنُ رَدَنًا الْجِلْدُ: تېرە تارتىشتى، كىرىشتى.

رُدْنٌ ج أَرْدَانٌ وأَرْدِنَةٌ: يەڭ، كەڭ يەڭلىك كۈچى.

قَمِيصٌ وَاسِعُ الْأَرْدَانِ: يەڭلىرى كەڭ كۆڭلەك.

فُلَانٌ طَيِّبُ الْأَرْدَانِ: پالانى ئېسىل، پاك.

رَدَهُ يَرْدَهُ رَدْهًا غَيْرَهُ: تاش ئاتتى.

رَدَهُ الْبَيْتَ: ئۆينى چوڭايتتى، كەڭرى قىلدى.

رَدَهُ فُلَانٌ: باشلامچى بولدى، يېتەكچى بولدى.

رَدْهٌ: يېڭىلمەس، جەسۇر، قەتئىي، كەسكىن.

رَدْهَةٌ ج رَدَهَاتٌ: زال، ساراي، دالان، كاردۇر.

رَدْهَةُ الْمُحَاضَرَاتِ: لېكسىيە زالى.

رَدْهَةُ الْاِسْتِقْبَالِ: كۈتۈش ئۆيى.

«اِنْتَظِرْنِي فِي رَدْهَةِ الْبَيْتِ سَأَحْضُرُلَكَ بَعْدَ الدَّقَائِقِ»: ئۆينىڭ زالىدا مېنى كۈتۈپ تۇرۇڭ، بىرقانچە مىنۇتتىن كېيىن يېنىڭىزدا بولىمەن.

رَدَى يَرْدِي رَدْيًا و رَدَيَانًا: يىقىلدى، يوقالدى، ھالاك بولدى، ئۆلدى؛ زىيادە بولدى، ئاشتى، كۆپەيدى.

رَدَى غَيْرَهُ بِالْحَجَرِ: تاش ئاتتى.

رَدِيَ يَرْدَى رَدًى الشَّخْصُ: يىقىلدى، يوقالدى، ھالاك بولدى، ئۆلدى.

«فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لَايُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَتَرْدَى» «قۇرآن»: قىيامەتكە ئىشەنمەيدىغان ۋە نەپسى خاھىشلىرىغا ئەگەشكەن ئادەم سېنى ئۇنىڭدىن (يەنى قىيامەتكە تەييارلىق قىلىشتىن ۋە ئۇنى تەستىق قىلىشتىن) توسمىسۇن، ئۇنداقتا سەن ھالاك بولىسەن.

رَدًى: ئۆلۈم.

«وَقَاكَ اللّٰهُ مِنَ الرَّدَى»: ئاللاھ سېنى ئۆلۈمدىن ساقلىسۇن.

رَدِيٌّ ج أَرْدِيَاءُ: يامان، ناچار، ئەسكى، سۈپەتسىز، بۇزۇق.

إِنْتَاجٌ رَدِيٌّ: ناچار مەھسۇلات.

رَدِيُّ التَّرْبِيَةِ: ئەخلاقسىز، بىئەدەپ، تەربىيىسى ناچار.

رَدِيُّ السُّمْعَةِ: يامان ئاتاق، ئېتى يامان.

رَدِيُّ الطَّبْعِ: مىجەزى يامان، مىجەزى ئەسكى، يامان تەبىئەتلىك، قوپال.

رَدِيدٌ ج رُدُدٌ: يامغۇر قۇيۇلغان بۇلۇت.

اَلرَّدِيدُ مِنَ الْوَجْهِ: سەت يۈز، سەت چىراي.

رَدِيعٌ: ئەخمەق، كالۋا، دۆت.

اَلرَّدِيغُ: ئاجىز، ئەخمەق، ئەس ـ ھوشىنى يوقاتقان.

رَدِيفٌ ج رُدَفَاءُ: ئارقىسى، ئارقىسىغا مىنگەشكۈچى، ئەگەشكەن، ئارقىسىدا كېلگۈچى، زاپاس قىسىم.

جُنْدِيٌّ رَدِيفٌ: ئارقا سەپ قوشۇن، زاپاس قوشۇن.

رَدِيفًا لَهُ: ... غا ئەگىشىپ.

رُدَيْنِيٌّ: نەيزە (زوەينىگە مەنسۇپ نەيزە)

رَذَاذٌ: سىم - سىم يامغۇر، ئۆتكۈنچى يامغۇر.

«إِنَّ هَذَا الرَّذَاذَ يُنْذِرُ بِمَطَرٍ مُنْهَمِرٍ»: بۇ ئۆتكۈنچى يامغۇر قاتتىق يامغۇردىن دېرەك بېرىدۇ.

رُذَالٌ: ناچار، ئەسكى، يامان.

رَذَالَةٌ: پەسلىك، رەزىللىك.

رُذَالَةٌ: ياخشىسى تۈگەپ ناچىرىنىڭ قېلىشى.

رَذَّ يَرُذُّ و يَرِذُّ رُذَاذًا - تِ السَّمَاءُ: سىم - سىم يامغۇر ياغدى.

رَذَّلَ يُرَذِّلُ تَرْذِيلاً: كەمسىتتى، ھاقارەتلىدى، خارلىدى.

رَذَلَ يَرْذُلُ رَذْلاً الشَّيْءَ: رەزىل ھېسابلىدى، ناچار سانىدى، ئەسكى مىجەزگە تەۋە قىلدى.

رَذُلَ يَرْذُلُ و رَذِلَ يَرْذَلُ رَذَالَةً الشَّيْءُ أَوِ الشَّخْصُ: پەسكەش بولدى، نومۇسسىز بولدى، شەرمەندە بولدى، چۈپەي بولدى.

رَذْلٌ ج أَرْذَالٌ: پەس، رەزىل.

رَذَمَ يَرْذِمُ و يَرْذِمُ رَذْمًا الإِنَاءُ: قاچا توشتى، تولدى.

رَذِمَ يَرْذِمُ رَذْمًا الإِنَاءُ: توشتى، تولدى.

رَذِيَ يَرْذَى رَذَاوَةً: ھالىدىن كەتتى، ھالسىزلاندى.

رَذِيلٌ ج رُذَلاءُ: پەس، رەزىل، نومۇسسىز.

رَذِيلَةٌ ج رَذَائِلُ: ئەخلاقسىزلىق، ئەدەپسىزلىك، ناچار قىلىق.

«تَجَنَّبِ الْكِذْبَ فَهُوَ أُمُّ الرَّذَائِلِ»: يالغانچىلىقتىن ساقلان، چۈنكى ئۇ، يامان ئىشلارنىڭ مەنبەسىدۇر.

رَذِيَّةٌ ج رَذَايَا: ئاجىز ئورۇقلاپ كەتكەن ئادەم، كېسەل بولۇپ ھالىدىن كەتكەن ئادەم.

رَذِيَّةٌ ج رَذَايَا: ئاجىز ئورۇقلاپ كەتكەن ئادەم، كېسەل بولۇپ ھالىدىن كەتكەن ئادەم.

رَزَامٌ ج رُزَمٌ: پۇختا ئادەم، قاتتىق سۆڭەك ئادەم، قىيىق ئادەم.

اَلرَّزَانُ مِنَ النِّسَاءِ: تەمكىن، توختاملىق، ئىپىپەتلىك ئايال.

رَزَانَةٌ: سالماقلىق، تەمكىنلىك، سالاپەتلىك، ئېغىر - بېسىقلىق.

رَزَأَ يَرْزَأُ رَزْءًا مَالَهُ: مېلىغا زىيان - زەخمەت يەتتى.

رَزَأَ يَرْزَأُ رُزْءًا الشَّخْصُ: پېشكەللىككە ئۇچرىدى، مۇسىبەتكە دۇچار بولدى.

«مَا رَزَأْتُهُ شَيْئًا»: ئۇنىڭ ھېچنەرسىسىگە تەگمىدىم.

رُزِئَ الشَّخْصُ وَلَدَهُ: بالىسىدىن ئايرىلدى.

رُزْءٌ ج أَرْزَاءٌ: بالايىئاپەت، مۇسىبەت، پالاكەت، بەختسىزلىك.

«أَصَابَهُ رُزْءٌ عَظِيمٌ»: ئۇنىڭ بېشىغا چوڭ پېشكەللىك كەلدى.

رَزَبَ يَرْزُبُ رَزْبًا الْمَكَانَ: مەلۇم جايدا تۇردى.

رَزَحَ يَرْزَحُ رَزْحًا وَ رُزُوحًا: ئاجىزلىدى، ئورۇقلۇقىدىن يەرگە يېقىلدى.

«رَزَحَ الْبَعِيرُ بِحِمْلِهِ»: تۆگە يۈكى بىلەن چارچىغانلىقتىن يەرگە يېقىلدى.

رَزَحَتِ الأُمُّ بِوَلَدِهَا: ئانا بالىسىنى تۇغدى.

يَرْزَحُ تَحْتَ ذُلِّ الاِسْتِعْمَارِ: جاھانگىرلىكنىڭ بويۇنتۇرۇقى ئاستىدا ئىڭرىماقتا.

يَرْزَحُ تَحْتَ نِيرِ الاِسْتِعْمَارِ: جاھانگىرلىكنىڭ بويۇنتۇرۇقى ئاستىدا ئىڭرىماقتا.

يَرْزَحُ الْمَرِيضُ تَحْتَ وَطْأَةِ الْمَرَضِ: كېسەل كېسەللىك بېسىمى ئاستىدا ئىڭرىماقتا.

رُزْدَاقٌ ج رُزْدَاقَاتٌ و رَزَادِيقُ: كەنت، يېزا ۋە ئۇنىڭ ئەتراپى، شەھەر ئەتراپى رايونى؛ قارا.

رَزَّ يَرُزُّ و يَرِزُّ رَزًّا الشَّيْءُ: ئاۋاز چىقاردى.

رَزَّ الْبَابَ: ئىشىكنى قاغا تۇمشۇق بېكىتتى.

رَزَّتِ السَّمَاءُ: ھاۋا گۈلدۈرلىدى.

رُزٌّ: گۈرۈچ.

«تَحْتَاجُ زِرَاعَةُ الرُّزِّ إِلَى كَمِّيَّاتٍ وَافِرَةٍ مِنَ الْمَاءِ»: شال كۆپ سۇغا موھتاج.

رِزٌّ: يوشۇرۇن ئاۋاز؛ چاقماق ئاۋازى؛ يىراقتىن كەلگەن ئاۋاز؛ قورساقنىڭ غولدۇرلىغان ئاۋازى.

رِزُّ الرَّعْدِ: گۈلدۈرماما ئاۋازى.

«مَنْ وَجَدَ رِزًّا فِي بَطْنِهِ فِي الصَّلاَةِ فَلْيَنْصَرِفْ

وَلْيَتَوَضَّأْ» «حديث» : كىمىكى نامازدا تۇرۇپ قورساقتا يوشۇرۇن ئاۋازنى بايقايدىكەن، ئۇ بېرىپ تاھارەت ئالسۇن.

رَزَّأَيُرَزِّأُتَرْزِيئًاغَيْرَهُ: پېشكەللىككە ئۇچراتتى.

رَزَّاز: گۆرۈچ سودىگىرى، گۆرۈچ ساتقۇچى.

اَلرَّزَّاقُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «رىزىق بەرگۈچى ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

«اِنَّ اللّٰهَ هُوَالرَّزَّاقُ ذُوالْقُوَّةِ الْمَتِينُ» «قرآن»: ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەممىگە رىزىق بەرگۈچىدۇر، قۇدرەتلىكتۇر، (ئاللاھنىڭ) قۇدرىتى ئارتۇقتۇر.

رَزَّامٌ: نەرە تارتقۇچى شىر، ھۆركىرىگەن شىر.

رَزَّةٌ ج رُزَزٌ و رُزَّاتٌ: قاغا تۇمشۇق.

«ثَبَّتَ الرَّزَّةَ فِي الْبَابِ»: ئۇ ئىشىككە قاغا تۇمشۇق ئورناتتى.

رَزَّحَ يُرَزِّحُ تَرْزِيحًا ـ هُ: ئۇنى جۇدىتىۋەتتى.

رَزَّحَتْهُ الْأَسْفَارُ: سەپەر ئۇنى جۇدىتىۋەتتى.

رَزَّزَ يُرَزِّزُ تَرْزِيزًا الطَّعَامَ: گۆرۈچ تامبىقى قىلدى.

رَزَّزَ الشَّيْءَ: مۇقىملاشتۇردى.

رَزَّزَ الْأَمْرَ: ئىشنى رەتلىدى، تەرتىپكە سالدى، ئورۇنلاشتۇردى.

رَزَّمَ يُرَزِّمُ تَرْزِيمًا الْوَرَقَ: بولاقلىدى، بىر بولاق قىلىپ تاڭدى.

رَزَقَ يَرْزُقُ رَزْقًا ـ هُ اللّٰهُ: ئاللاھ ئۇنىڭغا رىزىق بەردى، رىزىق ئاتا قىلدى.

«رَزَقَهُ اللّٰهُ الْغِنَى»: ئاللاھ ئۇنىڭغا بايلىق ئاتا قىلدى.

رَزَقَهُ مِنَ الْمَالِ: ئۇنىڭغا پۇل ـ مال بەردى.

رَزَقَهُ بِمَوْلُودٍ: ئۇنىڭغا پەرزەنت ئاتا قىلدى.

مَازَالَ حَيًّا يُرْزَقُ: ھېلىمۇ سالامەت ياشىماقتا.

رِزْقٌ ج أَرْزَاقٌ: رىزىق، ئوزۇق؛ ئامەت؛ پېشانىسىگە پۈتۈلگەن قىسمەت؛ يامغۇر؛ ھەر ئاينىڭ بېشىدا ئەسكەرگە بېرىلىدىغان تەمىنات.

«هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا» «قرآن»: ئاللاھ سىلەرگە (قۇدرىتىنىڭ) ئالامەتلىرىنى كۆرسىتىدۇ، سىلەرگە بۇلۇتتىن رىزىق چۈشۈرۈپ بېرىدۇ.

«تَقَدَّمَتْ أَمَامَهُ أَسْبَابُ الرِّزْقِ»: ئۇنىڭ رىزىق يوللىرى كېڭەيدى.

رِزْقٌ مَوْرُوثٌ: مىراس قالدۇرۇلغان مال ـ مۈلۈك.

رِزْقُ الْيَوْمِ: كۈندىلىك رىزىق، كۈندىلىك تەمىنات.

«قَفَلَ بَابَ الرِّزْقِ فِي وَجْهِهِ»: ئۇنى ياشاشتىن چارىسىز قالدۇردى.

أَسْبَابُ الرِّزْقِ: رىزقنىڭ يوللىرى، رىزق تەلەپ قىلىش ئۇسۇللىرى.

رَزْقَةٌ ج رَزْقَاتٌ: ھەربىي نەپىقە.

رِزْقَةٌ ج رِزَقٌ: مەسچىت ۋە مەسچىت مۇلازىملىرى ئۈچۈن توپلانغان نەپىقە.

رَزَمَ يَرْزِمُ رَزْمًا الشَّيْءَ: تاڭدى، باغلىدى، چەگدى.

رَزَمَ الْوَرَقَ: قەغەزنى توپلام قىلدى، باغلام قىلدى، چەگدى.

رَزَمَ عَلَى عَدُوِّهِ: دۈشمەن ئۈستىدىن غالىب كەلدى.

رَزَمَ الشَّخْصُ: ئۆلدى.

رِزْمَةٌ ج رِزَمٌ: بوغچا، تېڭىق، بوپا، بىر باغلام، بىر بولاق؛ يۈك ـ تاق.

رِزْمَةٌ صَغِيرَةٌ مِن الْبَصَلِ: بىر باغلام پىياز.

رِزْمَةٌ كَبِيرَةٌ: چوڭ بولاق، چوڭ تېڭىق.

رِزْمَةُ صُحُفٍ: بىر توپ گېزىت.

رِزْمَةٌ مِنَ الْوَرَقِ: بىر بولاق قەغەز.

رِزْمَةُ أَسْلَاكٍ حَدِيدِيَّةٍ: بىر باغلام سىم.

رِزْمَةُ ثِيَابٍ: بىر تېڭىق كىيىم.

رِزْمَةٌ مِنَ الْأَقْلَامِ: بىر باغلام قەلەم.

رَزْمَةٌ: بىر كۈنلۈك ئوزۇق ـ تۇلۇك، بىر كۈنلۈك نورما ئاشلىق.

رَزَمَةٌ: بوقۇرماق (بوغاز تۇگە) ؛ ئىكرىماق (بوۋاق).

رَزَنَ يَرْزُنُ رَزَانَةً الشَّخْصُ: ئېغىر ـ بېسىق بولدى، تەمكىن بولدى.

رَزَنَ الشَّيْءُ: ئېغىر بولدى، ئېغىرلاشتى.

رَزَنَ يَرْزُنُ رَزْنًا الشَّيْءَ : دەڭسىدى، مۆلچەرلەدى، بودىدى.

رَزَنَ يَرْزُنُ رُزُونًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا تۇردى، ئولتۇراقلاشتى.

رِزْنٌ ج أَرْزَانٌ: ئېغىزلىكتىكى سۇ توختاپ قالىدىغان پەس جاي، تەرەپ، يان.

رَزِينٌ ج رُزَنَاءُ: سالماق، تەمكىن، ئېغىر - بېسىق.

كَلَامٌ رَزِينٌ: سالماق سۆز، سالمىقى بار سۆز.

رَجُلٌ رَزِينٌ: ئېغىر - بېسىق ئادەم.

رَزِيئَةٌ. رَزِيَّةٌ ج رَزَايَا: بالايىئاپەت، مۇسىبەت، پالاكەت، بەختسىزلىك.

رَسَا يَرْسُو رَسْوًا الْمَرْكَبُ: كېمە توختىدى، قۇرۇقلۇققا چىقتى، قىرغاققا چىقتى.

رَسَا عَنْهُ الْحَدِيثَ: ئۇنىڭدىن ھەدىس رىۋايەت قىلدى، ھېكايە قىلدى، سۆزنىڭ بىر قىسمىنى تىلغا ئېلىپ ئۆتتى.

رَسَا الشَّخْصُ: تەمكىن بولدى.

رَسَا الْبِنَاءُ: قۇرۇلۇش مۇستەھكەم بولدى، چىڭ تۇردى.

«رَسَتْ قَدَمَاهُ فِي الْحَرْبِ» : ئۇرۇشتا چىڭ تۇردى.

رَسَتِ الْقِدْرُ: قازان ئېغىرلىشىپ كەتتى.

رَسَتِ السَّفِينَةُ عَلَى الْمَاءِ: پاراخوت سۇغا چۆشۈرۈلدى.

رُسَابَةٌ: چۆكمە، دۇغ، لاي.

رِسَاغٌ: چۆشەك، ئۇلاغلارنىڭ پۇتىغا باغلايدىغان ئارغامچا.

رِسَالَةٌ ج رَسَائِلُ: مەكتۇپ، خەت - چەك، سالام خەت، ماقالە، دەپتەر.

رِسَالَةٌ غَرَامِيَّةٌ: مۇھەببەت خېتى.

اَلرِّسَالَةُ الْمُحَمَّدِيَّةُ: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكى.

حَرَّرَ رِسَالَةً: خەت يازدى.

رِسَالَةُ التَّحِيَّةِ: تەبرىك خەت، سالام خەت.

رِسَالَةُ اِعْتِذَارٍ: ئۆزرە ئېيتىش خېتى، كەچۈرۈم سوراش خېتى.

بَعَثَ بِرِسَالَةٍ مُسَجَّلَةٍ: زاكاس خەت ئەۋەتتى.

رِسَالَةٌ بَرْقِيَّةٌ: تېلېگراممما.

رِسَالَةُ الدُّكْتُورَاه: دوكتۇرلۇق ئىلمى ماقالىسى، دوكتۇرلۇق دىسسېرتاتسىيىسى.

رِسَالَةٌ مُسْتَعْجَلَةٌ: تېز يوللىنىدىغان خەت.

«إِنَّهُ يَنْتَظِرُ رِسَالَةً جَوَابِيَّةً بِشَوْقٍ» : ئۇ جاۋاب خەتنى ئىشتىياق بىلەن كۈتمەكتە.

رِسَامَةٌ: رەسساملىق.

رَسَبَ يَرْسُبُ رُسُوبًا الْجِسْمُ فِي الْمَاءِ: ماددا سۇ تېگىگە چۆكتى، تىندى.

رَسَبَ التِّلْمِيذُ فِي الْاِمْتِحَانِ: شاگىرت ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىدى.

رُسْتَاقٌ: كەنت، يېزا ۋە ئۇنىڭ ئەتراپى، شەھەر ئەتراپى رايونى، قارا.

رَسَخَ يَرْسُخُ رُسُوخًا الشَّخْصُ: مۇقىم بولدى، پۇختا بولدى، يىلتىز تارتتى، چوڭقۇر سىڭىپ كەتتى.

«رَسَخَ حُبُّهَا فِي قَلْبِهِ» : ئۇنىڭ مۇھەببىتى قەلبىگە ئورناشتى.

رَسَخَ فِي الصُّدُورِ: ئەستە مەھكەم تۇردى، ئۇنتۇلمىدى.

رَسَخَ فِي الْعِلْمِ: ئىلمىدە توشتى، مۇتەخەسسىس بولدى، پۇختا بولدى.

«وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ» (قرآن) : ئىلمىدا توشقانلار ئېيتىدۇ : « ئۇنىڭغا ئىشەندۇق ».

رَسَخَ الْجَبَلُ: تاغ مەزمۇت قەد كۆتۈرۈپ تۇردى.

رَسَخَ فِي الذِّهْنِ: ئېسىدە چىڭ ساقلىدى.

رَسَخَ الْغَدِيرُ: كۆل قۇرۇپ كەتتى.

رِسْرَاسٌ: يىلىم.

رَسَّ يَرُسُّ رَسًّا الْبِئْرَ: قۇدۇق كولىدى.

رَسَّ لَهُ الْخَبَرَ: ئۇنىڭغا خەۋەر يەتكۈزدى، ئۇنىڭغا خەۋەر قىلدى.

رَسَّ بَيْنَ الْقَوْمِ: ئارىنى كېلىشتۈردى، ئەپلەشتۈردى.

رَسَّ الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ : كىرگۈزدى، كىرگۈزۈۋەتتى.

رَسَّ الْمَيِّتَ: مېيىتنى دەپنە قىلدى.

رَسَّ يَرُسُّ رَسًّا وَرَسِيسًا الْمَرَضُ فِي الْجَسَدِ: بەدەنگە كېسەل كىردى.

رَسٌّ ج رِسَاسٌ: مەدەن، كان مەھسۇلاتلىرى؛ بەلگە، ئالامەت، كونا قۇدۇق؛ قىزىتمىنىڭ دەسلىپى؛ مۇھەببەتنىڭ قالدۇقى.

اَلرَّسُّ مِنَ الْخَبَرِ: خەۋەرنىڭ بىر قىسمى.

«كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ» «قۇرئان»: ئۇلاردىن ئىلگىرى (پەيغەمبەرلەرنى) ئىنكار قىلغانلار نوھنىڭ قەۋمى رەس ئاھالىسى ۋە سەمۇد...

رَسَّامٌ: رەسسام، رەسىمچى، سۈرەتچى، چېرتيوژچى، كارتوگراف.

رَسَّبَ يُرَسِّبُ تَرْسِيبًا: تىندۇردى، سۈزۈلدۈردى.

رُسَّةٌ: ئېگىز، قالپاق، ئۆزۈن قالپاق.

رَسَّخَ يُرَسِّخُ تَرْسِيخًا الشَّيْءَ: چىڭىتتى، مۇستەھكەملىدى.

«رَسَّخَ الْفِكْرَةَ فِي ذِهْنِهِ»: ئۇنىڭ زېھنىدا مەلۇم ئىدىيىنى مەھكەم ئورناشتۇردى.

رَسَّعَ يُرَسِّعُ تَرْسِيعًا الرَّجُلُ: ئۆيگە بېكىنىۋالدى، تالاغا چىقمىدى.

رَسَّعَ الْعَيْنُ: كۆز تومۇرى ئېتىلىپ قالدى.

رَسَّعَ الْوَلَدَ: بالىغا قولى ياكى پۇتىغا كۆز تېگىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن مارجان باغلاپ قويدى.

رَسَّغَ يُرَسِّغُ تَرْسِيغًا فِي الْكَلَامِ: ساختىلىق بىلەن سۆزلىدى، ياغلىما سۆزلىدى.

رَسَّغَ الْمَطَرُ: يامغۇر پۇتنىڭ ئوشۇقىغىچە ياغدى.

رَسَّلَ يُرَسِّلُ تَرْسِيلاً الْقَارِئُ قِرَاءَتَهُ فِي قِرَاءَتِهِ: ئالدىرماي ئوقىدى، سالماقلىق بىلەن ئوقىدى.

رَسَّمَ يُرَسِّمُ تَرْسِيمًا: خەرىتە سىزدى، پىلان تۈزدى.

رَسَّى يُرَسِّي تَرْسِيَةً الْأَبُ ابْنَهُ: دادا ئوغلىنى ئەدەپلىك قىلدى، ئەخلاقلىق بېتىشتۇردى.

رَسَغَ يَرْسُغُ رَسْغًا الْبَعِيرَ: تۆگىنىڭ پۇتىنىڭ بېغىشىدىن باغلىدى.

رُسْغُ الْيَدِ ج أَرْسَاغٌ و أَرْسُغٌ: بېغىش.

سَاعَةُ رُسْغٍ: قول سائىتى.

«يَنْبَغِي قَبْلَ الْوُضُوءِ أَنْ تَغْسِلَ يَدَيْكَ إِلَى الرُّسْغَيْنِ»: تاھارەت ئېلىشتىن بۇرۇن ئىككى قولۇڭنى ئىككى بېغىشىڭغىچە يۇيۇشۇڭ كېرەك.

رَسَفَ يَرْسُفُ و يَرْسِفُ رَسْفًا و رَسْفَانًا: ئىشكەل بىلەن ماڭدى، كىشەن بىلەن ماڭدى.

«خَرَجَ يَرْسُفُ فِي الْحَدِيدِ»: ئىشكەل بىلەن ئاستا ماڭدى.

رَسَلَ يَرْسَلُ رَسْلاً الشَّعْرُ: چاچ ساڭگىلاپ تۆردى.

رَسْلٌ: ئاستا، سۈس، يۇمشاق، مۇلايىم، يەڭگىل.

رِسْلٌ: ئاستا، ئالدىرماي، سۈس، سىلىق؛ كالا سۈتى.

عَلَى رِسْلِكَ أَيُّهَا الصَّدِيقُ: بۇرادەر، ئاستاراق، بۇرادەر، ئالدىرمايراق.

رِسْلٌ ج رِسَالٌ: تۆگىنىڭ پۇتى، تۆگە پاچىقى.

رَسَلٌ ج أَرْسَالٌ: ئادەملەر توپى، ھايۋانلار توپى.

«جَاءَتِ الْخَيْلُ أَرْسَالاً»: ئاتلار توپ ـ توپ بولۇپ كەلدى.

رِسْلَةٌ: ئاستا، سۈس.

رَسَمَ يَرْسُمُ رَسْمًا الرَّسْمَ: رەسىم سىزدى.

رَسَمَ الشَّيْءَ: نەرسىنىڭ رەسىمىنى سىزدى، نەرسىنى سۈرەتلىدى، نەرسىنى تەسۋىرلىدى.

رَسَمَ بِالْأَلْوَانِ: نەقىشلىدى، سىرلىدى، سىر بەردى.

رَسَمَ مُصَوَّرًا: لايىھە تەييارلىدى، پىلان تۈزدى.

رَسَمَ لَهُ بِكَذَا: ئالاقە يېزىپ بەردى (ھۆكۈمەت تەرتىپى).

رَسَمَ الْكِتَابَ: كىتاب يازدى.

«رَسَمَ مَعَالِمَ الطَّرِيقِ لَهُ»: ئۇنىڭغا خەرىتە سىزىپ بەردى.

رَسْمٌ ج رُسُومٌ و أَرْسُمٌ وَ رُسُومَاتٌ: رەسىم، سۈرەت، ئادەت، يوسۇن، تەسىر، ئىز، تەسىرات، رەسمىيەت، ھەق.

«دَفَعَ رَسْمَ النَّظَافَةِ»: تازلىق ھەققىنى بەردى.

رَسْمٌ بَيَانِيٌّ: گرافىك، دىئاگراما، سىخما، جەدۋەل، تەسەۋۋۇر.

رَسْمُ الْقَيْدِ: تىزىملىتىش ھەققى.

رَسْمٌ هَزَلِيٌّ: ھەجۋى رەسىم.

رَسْمٌ مُجْمَلٌ: دەسلەپكى چىرتيوژ، ئاددى خەرىتە، لايىھە.

اَلرَّسْمُ الْجُمْرُكِيُّ: تاموژنا بېجى.

رَسْمٌ بِالْأَلْوَانِ: رەڭلىك رەسىم.

رَسْمُ الدُّخُولِ: ئىمپورت بېجى.

رَسْمُ الدَّعْوَى: دەۋا ھەققى.

بِرَسْمِ الْبَيْعِ : بازارغا سېلىنغان.

رَسْمُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش بېجى.

رَسْمُ قَلْبٍ: يۈرەك تەكشۈرۈش ئاپپاراتىدا تارتىلغان يۈرەكنىڭ رەسىمى.

رَسْمُ الْمُرُورِ: چېگرا بېجى.

بِرَسْمِهِ: ئۇنىڭ نامىدا، ئۇنىڭ نامى بىلەن، ئۇنىڭ نامى ئۈچۈن.

قَلَمُ رَسْمٍ: رەسىم قەلىمى.

وَرَقُ رَسْمٍ: نۇسخا كۆچۈرۈش قەغىزى، چىرتيوژ قەغىزى.

رَسْمٌ دِيْنِيٌّ: دىنىي مۇراسىم.

«هَذَا الْكِتَابُ بِرَسْمِ فُلَانٍ»: بۇ كىتاب پالانىنىڭ قولىيازمىسى.

«لَمْ يُبْقِ السَّيْلُ مِنْ هَذِهِ الدِّيَارِ إِلَّا رَسْمَهَا»: كەلكۈن بۇ يۇرتلارنىڭ قالدۇق ئىزىدىن باشقا ھېچنەرسىنى قويمىدى.

رُسُومٌ مُتَحَرِّكَةٌ: كىنو كۆرۈنۈشلىرى.

«رَسُومَاتُكَ تَدُلُّ عَلَى مَوْهَبَةٍ فَنِّيَّةٍ»: سىزغان رەسىملىرىڭ سەنئەت تالانتىڭنى كۆرسىتىپ تۇرۇپتۇ.

رِسْمَالٌ ج رَسَامِيلُ: كاپىتال، دەسمايە، مەبلەغ، سەرمايە.

جَمْعُ الرَّسَامِيلِ: مەبلەغنىڭ جۇغلىنىشى.

رَسْمَلَ يُرَسْمِلُ رَسْمَلَةً: مەبلەغ سالدى، كاپىتال سالدى.

رَسْمِيٌّ: رەسمىي، ھۆكۈمەت تەرەپنىڭ، قانۇنى، قانۇنلۇق.

عَمَلٌ رَسْمِيٌّ: ھۆكۈمەت خىزمىتى.

ثَوْبٌ رَسْمِيٌّ: مۇراسىم كىيىمى، توي كىيىمى.

رَجُلٌ رَسْمِيٌّ: دۆلەت خىزمەتچىسى.

غَيْرُ رَسْمِيٍّ: غەيرىي رەسمىي، ھۆكۈمەتسىز.

رَسْمِيًّا: رەسمىي، قانۇنى، قانۇنلۇق.

وَرَقَةٌ رَسْمِيَّةٌ: ئىش قەغىزى.

عُقُودٌ رَسْمِيَّةٌ: رەسمىي كېلىشىم.

مَلَابِسُ رَسْمِيَّةٌ: مۇراسىم كىيىملىرى.

بَدْلَةٌ رَسْمِيَّةٌ: مۇراسىم كىيىمى، توي كىيىمى.

إِجْرَاءَاتٌ رَسْمِيَّةٌ: رەسمىيەتچىلىك.

«جَرِيدَةُ الْأَهْرَامِ الْقَاهِرِيَّةِ شِبْهُ الرَّسْمِيَّةِ»: قاھىرەدە چىقىدىغان ئەل ـ ئىھرام گېزىتى ھۆكۈمەتنىڭ يېرىم ئورگان گېزىتىدۇر.

بِدُونِ رَسْمِيَّاتٍ: رەسمىيەتسىز، چەكلىمىسىز.

رَسْمِيَّاتٌ سَخِيفَةٌ: ئەھمىيەتسىز قائىدە ـ يوسۇنلار.

مُتَمَسِّكٌ بِالرَّسْمِيَّاتِ: قاتمال، قائىدە ـ يوسۇنغا ئېسىلىۋالغۇچى.

رَسَنَ يَرْسُنُ و يَرْسِنُ رَسْنًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى باغلاپ قويدى.

رَسَنُ الدَّابَّةِ ج أَرْسَانٌ و أَرْسُنٌ: ئۇلاغنىڭ چۇلۇۋۇرى، تىزگىن، يۈگەن، نوقتا.

رَمَى رَسَنَهُ: تىزگىننى ئەركىن قويۇۋەتتى، ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتتى.

رَمَى بِرَسَنِهِ عَلَى غَارِبِهِ: تىزگىننى ئەركىن قويۇۋەتتى، ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتتى.

رُسُوبٌ: چۆكمە، دوغ، تېگىگە ئولتۇرۇپ قالغان نەرسە.

رُسُوبٌ وَظِيفِيٌّ: خىزمەتچىنىڭ ئۆزىنى ۋە باشقا جەھەتلەردە خىزمەتدىشىدىن ئارقىدا قېلىشى.

صُخُورٌ رُسُوبِيَّةٌ : تاشقا ئايلانغان جىسىملار.

رَسْوَةٌ ج رَسَوَاتٌ: پاپلاق بىلەيزۈك.

رُسُوخٌ: سابات، ساباتلىق بولماق، مۇستەھكەم بولماق، پۇختا بولماق، قەتئىي بولماق.

رَسُولٌ ج رُسُلٌ و رُسْلٌ: پەيغەمبەر، ئەلچى، پەرمان يەتكۈزگۈچى، ئالاقىچى، ئاگاھلاندۇرغۇچى.

«كَانَ رَسُولَ خَيْرٍ»: ئۇ ياخشىلىق ئەلچىسى ئىدى.

رَسُولٌ سِرِّيٌّ: مەخپى ئەلچى، ئالاھىدە ئەلچى.

رَسِيلٌ ج رُسَلَاءُ: ئەلچى، خەۋەرچى.

رُسَيْلَةٌ ج رُسَيْلَاتٌ: ئەركىن ـ ئازادە، كەڭ ـ كۈشادە.

أَلْقَى الْكَلَامَ عَلَى رُسَيْلَاتِهِ: ئەركىن سۆزلىدى.

رَسِيمٌ: قاتتىق ماڭغان تۆگە.

رَشَاهُ يَرْشُو رَشْوًا: پارا بەردى.

رَشَأٌ ج أَرْشَاءٌ: بۆكەن بالىسى.

رِشَاءٌ ج أَرْشِيَةٌ: ئارغامچا، تانا، ئارقان.

«أَطِلِ الرِّشَاءَ حَتَّى يَبْلُغَ الدَّلْوُ الْمَاءَ»: ئارغامچىنى چىلەك سۇغا يەتكىچە ساڭگىلاتقىن.

رَشَادٌ: توغرا.

«يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ» ‹قرآن›: ئى قەۋمىم! سىلەر ماڭا ئەگىشىڭلار، مەن سىلەرنى توغرا يولغا باشلايمەن.

رَشَاشٌ: تۇمان، تۇتەك، بۇزغۇن، يامغۇر تامچىسى.

«أَصَابَنِي رَشَاشٌ مِنْ مَطَرٍ»: ماڭا يامغۇر تامچىلىرى چۈشتى.

رَشَاقَةٌ: نازۇكلۇق، ئىنچىكىلىك.

رَشَاقَةُ الْقَوَامِ: قەددى ـ قامەتلىك، غۇنچە بوي، نازۇك بوي، كېلىشكەن.

رَشَالَةٌ: سالمون بېلىقى.

رَشَحَ يَرْشَحُ و يَرْشِحُ رَشْحًا الْعَرَقُ: تەر سىرغىدى، تەر تەپچىرىدى.

رَشَحَ جَبِينُهُ: پېشانىسىدىن تەر چىقتى.

رَشَحَ الْأَنْفُ: بۇرنى ئاقتى.

رَشَحَ أَنَابِيبُ الْمِيَاهِ: سۇ تۇرۇبىسى تەپچىرىدى.

«رَشَحَ الْجَسَدُ»: بەدەن تەرلىدى، تەر چىقتى.

رَشَحَ الْإِنَاءُ: قاچا ئېقىپ كەتتى، سىرغىدى.

رَشَحَتِ الْقِرْبَةُ بِالْمَاءِ: تۇلۇم تەپچىرىدى.

رَشَحَ فُلَانٌ: بۇرنى ئېقىپ كەتتى (زۇكام ياكى باشقا كېسەللىكتىن).

«كُلُّ إِنَاءٍ يَرْشَحُ بِمَا فِيهِ»: قازىنىڭدا نېمە بولسا چۆمۈچىڭگە شۇ چىقىدۇ.

رَشْحٌ: تەپچىرىمەك، سىرغىپ ئاقماق.

رَشْحُ أَنَابِيبِ الْمِيَاهِ: سۇ تۇرۇبىلىرىنىڭ تەپچىرىشى.

«أَصْبَحَتْ مِيَاهُ الرَّشْحِ تُهَدِّدُ أَسَاسَاتِ الْأَبْنِيَةِ»: تەپچىرىگەن سۇلار بىنالارنىڭ ئۇلىنى تەھدىتكە ئۇچراتماقتا.

رَشِدَ يَرْشَدُ رُشْدًا الشَّخْصُ: ئېسىنى يىغدى، ھوشىنى تاپتى.

رَشَدَ يَرْشُدُ رُشْدًا و رَشَادًا: ھىدايەت تاپتى، توغرا يولنى تونىدى.

«فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار توغرا يول تېپىش ئۈچۈن مېنىڭ دەۋىتىمنى قوبۇل قىلسۇن ۋە ماڭا ئىمان ئېيتسۇن.

رَشَدَ الصَّبِيُّ: بالا بالاغەتكە يەتتى، بالاغەت يېشىگە يەتتى.

رُشْدٌ: ئەقىل، ئەس ـ ھوش، ھىدايەت، توغرا، راست، ئىدراك، پاراسەت، ئاقىلانىلىق، ئاڭ، تۇيغۇ، سېزىم.

«لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ» ‹قرآن›: دىندا (ئۇنىڭغا كىرىشكە) زورلاش يوقتۇر، ھىدايەت گۇمراھلىقتىن ئېنىق ئايرىلدى.

رُشْدٌ سِيَاسِيٌّ: سىياسىي ئاڭ.

ثَابَ إِلَى رُشْدِهِ: ھوشىنى تاپتى.

بَلَغَ رُشْدَهُ: ئۆسۈپ يېتىلدى، چوڭ بولدى، بالاغەتكە يەتتى.

ذَهَبَ الْحَادِثُ بِرُشْدِهِ: ھادىسە ئۇنىڭ ئەس ـ

هوشىدىن كەتكۈزىۋەتتى.

فَقَدَ رُشْدَهُ: ئەقلىنى يوقاتتى، ئېسىنى يوقاتتى، سېزىمىنى يوقاتتى.

سِنُّ الرُّشْدِ: بالاغەت يېشى.

رَشَدٌ: ئىدراك، ئاڭ، تۈيغۇ، سېزىم، ھىدايەت تاپماق.

«رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا» (قرآن): پەرۋەردىگارىمىز بىزگە رەھمەت خەزىنىلىرىڭدىن ئاتا قىلغىن، بىزنىڭ ئىشلىرىمىزنى تۈزەپ، بىزنى ھىدايەت تاپقۇچىلاردىن قىلغىن.

رِشْدَةٌ وَرَشْدَةٌ: قانۇنلۇق.

وَلَدُ رِشْدَةٍ و رَشْدَةٍ: قانۇنلۇق بالا.

رَشْرَشَ يُرَشْرِشُ رَشْرَشَةً: چاچراپ چىقتى، ئېتىلىپ چىقتى.

رَشَّ يَرُشُّ رَشًّا الْمَاءَ: سۇ چاچتى، سۇ سەپتى.

رَشَّ الْمَاءَ عَلَى الْأَرْضِ قَبْلَ كَنْسِهَا: سۇپۇرۇشتىن بۇرۇن يەرگە سۇ چاچتى.

رَشَّ الْحَائِطَ بِالْجِيْرِ: تامنى ھاك بىلەن ئاقلىدى.

رَشَّ الشَّجَرَ بِالْمَاءِ: دەرەخنى سۇغاردى.

«رَشَّ الْأَرْضَ وَالزَّرْعَ»: يەرنى ۋە زىرائەتنى سۇغاردى.

رَشَّتِ السَّمَاءُ: ئۆتكۈنچى يامغۇر ياغدى، سىم ـ سىم يامغۇر ياغدى.

رَشٌّ ج رَشَاشٌ: (سۇ) سەپمەك، چاچماق؛ ئۇششاق يامغۇر، سىم ـ سىم يامغۇر.

«أَصَابَنَا رَشٌّ مِنْ مَطَرٍ»: بىزگە سىم ـ سىم يامغۇر چۈشتى.

رَشُّ الْمُبِيدَاتِ: ھاشارات دورىسى چېچىش.

عَرَبَةُ الرَّشِّ: سۇ چېچىش ماشىنىسى؛ سۇغۇرۇش ماشىنىسى.

طَائِرَةُ الرَّشِّ: دورا چېچىش ئايروپىلانى.

رَشَّاشَةٌ ج رَشَّاشَاتٌ: سۇ سەپكۈچ، سۇ چېچىش ماشىنىسى، پىلىموت، ئاپتومات.

رَشَّاشَةُ الرَّوَائِحِ الْعِطْرِيَّةِ: ئەتىرە چاچقۇچ.

رَشَّةٌ ج رَشَّاتٌ: ئوق بېشى، رەگەتكە ئوقى.

رَشَّةُ مَطَرٍ: ئۆتكۈنچى يامغۇر.

رَشَّحَ يُرَشِّحُ تَرْشِيْحًا الرَّجُلَ لِمَنْصَبٍ: كىشىنى مەنسەپكە نامزاتلىققا كۆرسەتتى، نامزاتلىققا تونۇشتۇردى.

رَشَّحَ الشَّيْءَ: تەييارلىدى.

رَشَّحَ الشَّخْصُ نَفْسَهُ: ئۆزىنى نامزاتلىققا كۆرسەتتى.

«إِنَّ عُمَرَ سَيُرَشِّحُ لِمَنْصَبٍ جَدِيدٍ هَامٍّ فِي مَدِينَتِنَا»: ئۆمەر بىزنىڭ شەھەردىكى مۇھىم بىر مەنسەپ ئۈچۈن نامزاتلىققا كۆرسىتىلىدۇ.

رَشَّدَ يُرَشِّدُ تَرْشِيدًا الْقَاضِي الصَّبِيَّ: قازى بالىنىڭ بالاغەتكە يەتكەنلىكىنى ئېلان قىلدى.

رَشَّدَ الْأُسْتَاذُ الطَّالِبَ: ئۇستاز ئوقۇغۇچىنى يېتەكلىدى، توغرا يولنى كۆرسەتتى.

رَشَفَ يَرْشُفُ رَشْفًا الْمَاءَ: سۇنى شوردى، بىراقلا ئىچىۋەتتى، ئوتلىدى، سۇمۇردى.

رَشِفَ يَرْشَفُ رَشْفًا الْإِنَاءَ: قاچىدىكىنى سۇمۇرۇۋەتتى.

رَشَقَ يَرْشُقُ رَشْقًا بِحَجَرٍ: تاش ئاتتى.

«رَشَقَهُ بِسَهْمٍ»: ئوق بىلەن ئاتتى.

رَشَقَ الْمَاشِي فِي مَشْيَتِهِ: يېنىك قەدەم بىلەن تېز ماڭدى، يورغىلىدى.

رَشُقَ يَرْشُقُ رَشَاقَةً الشَّخْصُ: قەددى ـ قامىتى كېلىشتى.

رَشَقَهُ بِنَظْرَةٍ: كۆز تاشلىدى.

رَشَقَهُ بِلِسَانِهِ: قارىلىدى، تۆھمەت چاپلىدى.

رَشَمَ يَرْشُمُ رَشْمًا: يازدى.

رَشَمَ الْحُبُوبَ: خامان تەپتى.

رَشَمَ الصَّلِيْبَ: كىرىس بەلگىسى سىزدى.

رَشْمَةٌ ج رُشْمٌ: ئات ياكى ئېشەككە سالىدىغان نوقتا.

رَشْوٌ: پارا بەرمەك.

رِشْوَةٌ. رَشْوَةٌ ج رُشًى: پارا.

رُشُوشٌ: ئۇۋاق، پاراشوك، ئۇپا.

رَشِيْحٌ: تەر.

رَشِيدٌ ج رُشَدَاءُ: ئاڭلىق، سەگەك، ئەقىللىق، زېرەك، ھىدايەت تاپقۇچى، بالاغەتكە يەتكەن.

«أَنْتَ رَشِيدُ الْآنَ فَأَحْكِمْ تَصَرُّفَاتِكَ» : سەن ئەمدى بالاغەتكە يەتتىڭ، ئىش - ھەرىكەتلىرىڭنى كونترول قىلساڭ بولىدۇ.

رَشِيدٌ : توغرا يولغا باشلىغۇچى ، ھىدايەت تاپقۇچى ، ئەقىللىق ، ئاڭلىق ، سەگەك ، كاللىسى جايىدا.

«أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ» (قرآن) : ئاراڭلاردا قەبىھ ئىشتىن توسۇدىغان بىرەر كاللىسى جايىدا ئادەم يوقمۇ؟

اَلرَّشِيدُ: ئاللاھ تائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، توغرا يولغا يېتەكلىگۈچى زات دېگەن مەنىدە.

رَشِيقٌ ج رَشَقٌ وَرُشَقَاءُ: غۇنچە بوي، قەددى - قامىتى چىرايلىق.

رَشِيقُ الْحَرَكَةِ: چاققان، ئەپچىل، چەبدەس.

شَابٌّ رَشِيقٌ: كېلىشكەن يىگىت، قامەتلىك يىگىت.

فَتَاةٌ رَشِيقَةٌ: غۇنچە بوي قىز، كېلىشكەن قىز.

رَصَاصٌ: قوغۇشۇن، توڭ.

«هَذِهِ الْأَنَابِيبُ لَاتَتَحَمَّلُ لِأَنَّهَا مَصْنُوعَةٌ مِنَ الرَّصَاصِ» : بۇ تۇرۇبىلار ئاجىز، چۈنكى ئۇلار تۆچتىن ياسالغان.

مِيزَانُ الرَّصَاصِ: تىك سىزىق.

قَلَمُ رَصَاصٍ: قېرىنداش قەلەم.

رَصَاصٌ أَسْوَدُ: سۇرمە تاش، گرافىت.

أَطْلَقَ الرَّصَاصَ: مىلتىق ئاتتى ، ئوق ئۇزدى، ئوق چىقاردى.

رَصَاصُ الْبُنْدُقِيَّةِ: مىلتىق ئوقى.

رَصَاصِيٌّ: قوغۇشۇن خاراكتېرلىك.

اَلتَّسَمُّمُ الرَّصَاصِيُّ: قوغۇشۇندىن زەھەرلىنىش.

رَصَاصِيُّ اللَّوْنِ: چۈشكۈن؛ كۈلرەڭ.

رِصَافٌ ج رَصَفٌ وَرُصُفٌ: تىزىلغان تاش، قوۋۇرغا سۆڭەك.

رَصَافَةٌ: پۈختىلىق، مۇستەھكەملىك، سالماق، لىق.

رَصَدَ يَرْصُدُ رَصْدَ الشَّيْءَ: كۈزەتتى، ماڭدى، پايلىدى.

رَصَدَ الْجَوَّ السِّيَاسِيَّ: سىياسەتكە كۆڭۈل بۆلدى.

رَصَدَ الْمَشْرُوعَ مَبْلَغًا مِنَ الْمَالِ: مەبلەغ چىقاردى، مەبلەغنى خاس تەيىنلىدى.

رَصَدَ لَهُ: قاراپ تۇردى، كۈتتى، ساقلاپ تۇردى، كۈزەتتى.

رَصَدَ الْمُمْتَحِنُ الدَّرَجَةَ: ئىمتىھان ئالغۇچى نومۇرنى مەخسۇس دەپتەرگە خاتىرىلىدى.

رَصَدَ النُّجُومَ: يۇلتۇزلارنى كۈزەتتى.

«رَصَدَ مَبْلَغًا لِبِنَاءِ مَسْجِدٍ» : مەسچىت سېلىش ئۈچۈن مەبلەغ ئاجراتتى.

رَصْدٌ ج أَرْصَادٌ: كۈزەتمەك، ماڭماق، پايلىماق، تەكشۈرمەك.

اَلْأَرْصَادُ الْعِلْمِيَّةُ: ئىلمىي كۈزىتىش.

اَلْأَرْصَادُ الْجَوِّيَّةُ: ھاۋارايى ئىلمى، مېتىرولوگىيە.

رَصَدٌ ج أَرْصَادٌ: كۈزىتىش جايى، كۈزىتىپ تۇرغۇچى ، بۆكتۈرمە، پىستىرما؛ يول؛ ئاز ئوت- چۆپ؛ يامغۇر؛ تۈمار، تىل تۈمار؛ بەلگە - ئالامەت.

«فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَصَدًا» (قرآن) : كىمكى ئەمدى (ئوغرىلىقچە) ئاڭلاشقا ئۇرۇنىدىكەن، ئۇنى كۈزىتىپ تۇرغان كۆيدۇرگۈچى يۇلتۇزلارنى بايقايدۇ.

تَقْرِيرُ الْأَرْصَادِ: ھاۋارايى مەلۇمات.

مَصْلَحَةُ الْأَرْصَادِ الْجَوِّيَّةِ: ھاۋارايى ئىدارىسى.

رَصَّ يَرُصُّ رَصًّا الشَّيْءَ : قوغۇشۇن يالاتتى.

رَصَّ الْبَنَّاءُ الْحِجَارَةَ: قۇرغۇچى تاشنى تىزدى.

رَصَّ الْبِنَاءَ: بىنانى قوپۇردى.

رَصَّاصٌ ج رَصَّاصُونَ: قوغۇشۇن ئىشلەپچىقارغۇچى.

رَصَّةٌ: دامبا، توسما، توغان.

رَصَّدَ يُرَصِّدُ تَرْصِيدًا الْحِسَابَ: ھېسابنى ئۈزدى، ھېسابنى بوغدى.

رَصَّصَ يُرَصِّصُ تَرْصِيصًا الْمَعْدَنَ: مەدەنگە قوغۇشۇن يالاتتى.

رَصَّعَ يُرَصِّعُ تَرْصِيعًا: توقىدى، تۇزىدى، ئۈيۈش-تۇردى.

رَصَّعَ الطَّائِرُ عُشَّهُ بِالْقُطْنِ: قۇش ئۇۋا ياسىدى.

رَصَّعَ الْقِلَادَةَ: قىلادەنى قىممەتلىك ئۇنچە - مارجانلار بىلەن بېزىدى.

رَصَّنَ يُرَصِّنُ تَرْصِينًا الْمَعْرِفَةَ: ئېنىق بىلدى.

رَصَعَ يَرْصَعُ رَصْعًا بِيَدِهِ: قولى بىلەن ئۇردى، شاپىلاق بىلەن سالدى.

رَصَعَهُ بِالرُّمْحِ: ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى، ئۇنىڭغا نەيزە تىقتى.

رَصَعَ الْحَبَّ: ئاشلىقنى سوقتى، ئاشلىقنى يانجىدى، ئاشلىقنى ئەزدى، ئاشلىقنى تەپتى.

رَصَعَ يَرْصَعُ رُصُوعًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا ئولتۇراقلاشتى، توختىدى، تۇرۇپ قالدى.

رَصِعَ يَرْصَعُ رَصَعًا و رُصُوعًا الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ: چاپلاشتى، يېپىشتى.

رَصِعَ بِالطِّيْبِ: خۇش پۇراق چاچتى، خۇش پۇراق تارىدى.

رَصَفَ يَرْصُفُ رَصْفًا الطَّرِيْقَ: يول ياسىدى، يولغا سېمونت ياتقۇزدى.

رَصَفَ الْحِجَارَةَ: تاش ياتقۇزدى.

«رَصَفَ الْحِجَارَةَ فِي الْبِنَاءِ»: قۇرۇلۇشقا تاش قويدى.

رَصَفَ بِالْأَسْفَلْتِ: يولنى ئاسفالتلىدى، يولغا ئاسفالت ياتقۇزدى.

رَصِفَ يَرْصَفُ رَصَفًا و رَصِفَةً الْأَسْنَانُ: چىشلار مۇستەھكەم بولدى، چىڭىدى، رەتلىك بولدى.

رَصُفَ يَرْصُفُ رَصَافَةً الْعَمَلُ: خىزمەت مۇڭاپىق ئورۇنلاشتۇرۇلدى، پۇختا ئورۇنلاشتۇرۇلدى.

رَصُفَ الْكَلَامُ: سۆز ئىزچىل بولدى، پۇختا بولدى.

رَصَفٌ: ئاسفالت يول؛ ئېبرىققا تىزىلغان تاش.

رَصُنَ يَرْصُنُ رَصَانَةً الشَّخْصُ: ئېغىر - بېسىق بولدى، تەمكىن بولدى.

رَصُنَ الشَّيْءُ: پۇختا بولدى، مۇستەھكەم بولدى.

رَصِيْدٌ ج أَرْصِدَةٌ: كۆزەتچى؛ بانكىدىكى زاپاس پۇل.

رَصِيْدُ الْحِسَابِ: قالدۇق سان، قالدۇق ھېساب.

رَصِيْدُ الذَّهَبِ: ئالتۇن زاپىسى.

رَصِيْدُ الْبَضَائِعِ: ساقلانغان مال، زاپاس مال.

اَلرَّصِيْدُ لَا يَسْمَحُ: قالدۇق مەبلەغ چەكنىڭ ئورنىنى قاپلىيالمايدۇ.

«كَمْ رَصِيدِي فِي الْمَصْرِفِ الْآنَ»: بانكىدا ھېسابنىڭ قويغان پۇلۇم قانچە بولغاندۇ.

رَصِيْصٌ م رَصِيْصَةٌ: پۇختا، مۇستەھكەم، پىششىق.

رَصِيْعَةٌ ج رَصَائِعُ: مېدال؛ بېزەش ئۈچۈن ئىشلەتىدىغان قىممەتلىك جاۋاھىرلار.

«أَهْدَاهُ قِلَادَةً مُحَلَّاةً بِمُخْتَلِفِ الرَّصَائِعِ»: تۇرلۈك ئۇنچە - مارجانلار قويۇلغان مېدالنى سوۋغا قىلدى.

رَصِيْفٌ ج أَرْصِفَةٌ: ئاسفالت يول؛ پىيادىلەر يولى؛ مۇستەھكەم، پۇختا؛ ئېنىق؛ زىچ.

رَصِيفُ الْمَحَطَّةِ: ۋوگزال سەھنىسى، پاساژىرلار تۇرىدىغان سەھنە.

رَصِيفُ الْمِينَاءِ: پرېستان، پورت.

رَصِيْفُ الْأَمْوَاجِ: توسما، دامبا، توغان.

رَصِيفُ الْقِطَارِ: پويىز ۋوگزال سەھنىسى.

عُمَّالُ الْأَرْصِفَةِ: پورت ئىشچىلىرى، پرېستان ئىشچىلىرى.

رَصِيْفٌ ج رُصَفَاءُ: ئىشداش، يولداش، خىزمەتداش، ھەمراھ، شېرىك، كەسىپداش.

رَصِيْنٌ: تەمكىن، ۋەزمىن، ئېغىر - بېسىق.

كَلَامٌ رَصِيْنٌ: پۇختا سۆز.

رَأْيٌ رَصِينٌ: ئىزچىل پىكىر.

عَقْلٌ رَصِينٌ: توشقان ئەقىل، ئۆتكۈر ئەقىل.

رِضًا: رازى بولماق، مەمنۇن بولماق، قانائەت قىلماق، خۇشال بولماق.

«أَعْطَاهُ إِشَارَةَ رِضًا»: ئۇنىڭغا رازىلىق ئىشارىتىنى قىلدى.

شَعَرَ بِرِضًا عَمِيْقٍ: چوڭقۇر مەمنۇنىيەت ھېس قىلدى.

سَرِيْعُ الرِّضَا. سَرِيعُ الْغَضَبِ: تېز ھاياجانلىنىدىغان.

نَظَرَ بِعَيْنِ الرِّضَا: مەمنۇنىيەت بىلەن قارىدى، رازىمەنلىك بىلدۈردى.

رِضَاءٌ: رازى بولماق، مەمنۇن بولماق، قانائەت قىلماق، خۇشاللىق.

«نَظَرَ إِلَيْهِ بِعَيْنِ الرِّضَاءِ»: ئۇنىڭغا مەمنۇنلۇق بىلەن قارىدى، ئۇنىڭغا رازىمەنلىك بىلەن قارىدى.

عَدَمُ الرِّضَاءِ: رازى بولماسلىق، نارازىلىق.

عَنْ رِضَاءٍ وَرَغْبَةٍ: رازىمەنلىك بىلەن، مەمنۇن بولغان هالدا، چىن كۆڭلىدىن.

رُضَابٌ: تۈكۈرۈك، شۆلگەي، سېرىق سۇ، شالا، ماغزاپ.

رِضَاعٌ. رَضَاعَةٌ: ئەمەك، ئېمىتمەك.

«وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ» «قرآن»: ئانىلار (بالىلارنى ئېمىتىش مۇددىتىدە) تولۇق ئېمىتمەكچى بولسا، تولۇق ئىككى يىل ئېمىتىشى لازىم.

أُمُّ الرِّضَاعِ: سۈت ئانىسى، ئېنىك ئانا.

بَيْنَهُمَا رِضَاعُ الْكَأْسِ: ئۈلپەتداش.

وَلَدٌ فِي عَهْدِ الرِّضَاعِ: ئېمىش مەزگىلىدىكى بالا.

رِضَامٌ: چوڭ تاش.

رَضَبَ يَرْضُبُ رَضْبًا الْمَطَرُ: يامغۇر ياغدى.

رَضَحَ يَرْضَحُ رَضْحًا النَّوَى: ئۇچكىنى چاقتى، پارچە ـ پارچە قىلدى.

رَضَحَ رَأْسَهُ بِالْحَجَرِ: بېشىنى يارىدى.

رَضَخَ يَرْضَخُ و يَرْضِخُ رَضْخًا لَهُ: بويسۇندى، ئۇنىڭغا يول قويدى.

رَضَخَ لَهُ مِنْ مَالِهِ: مېلىدىن ئازغىنە بەردى، سەدىقە بەردى.

رَضَخَ لِلْأَمْرِ الْوَاقِعِ: رېئاللىققىنى ئېتىراپ قىلدى.

رَضْخٌ: كىچىككىنە سوۋغا، ئەرزىمەس سوۋغا، ئاددى سوۋغا.

رَضَدَ يَرْضُدُ رَضْدًا الْمَتَاعَ: يۈك ـ تاق، مال ـ مۈلۈكنى رەتلىدى، رەتكە سالدى.

رَضْرَاضٌ: شېغىل تاش.

رَضْرَضَ يُرَضْرِضُ رَضْرَضَةً: يانجىدى، تالقانلىدى، ئەزدى.

رَضَّ يَرُضُّ رَضًّا عِظَامَهُ: سۆڭەكلىرىنى يانجىدى، ئېزىۋەتتى، پارە ـ پارە قىلىۋەتتى.

رَضَّ الْعُصْوَ: ئەزانى زەخمىلەندۈردى، يارىلاندۇردى.

«سَمِعْتُ مَانَزَلَبِكَ فَفَتَّ كَبِدِيوَرَضَّ عِظَامِي»: سېنىڭ بېشىڭغا كەلگەن ئىشلارنى ئاڭلاپ، جىگىرىم لەختە ـ لەختە، ئۈگىلىرىم پارچە ـ پارچە بولۇپ كەتتى.

رُضَّتْ كَبِدِي: قەلبىم جاراھەتلەندۈرۈلدى.

رَضٌّ ج رُضُوضٌ: يارا ئىزى، تاتۇق.

رَضَّاعَةٌ ج رَضَّاعَاتٌ: سوسكا، ئېمىزگە.

رَضِيَ يُرَضِّي تَرْضِيَةً فُلَانٌ أَخَاهُ: قېرىندىشىنى رازى قىلدى، خۇشال قىلدى.

رَضِعَ يَرْضَعُ ورَضَعَ يَرْضَعُ و يَرْضِعُ رَضْعًا وَرِضَاعًا ورَضَاعَةً الْوَلَدُ أُمَّهُ: ئانىسىنى ئەمدى، شوربىدى.

رَضَعَتِالْمَرْأَةُلِفُلَانٍ: ئۇنىڭ بالىسىنى ئېمىتتى.

رَضْعٌ: ئەمەك؛ ئېمىتمەك.

رَضَعَةٌ: بىرقېتىم ئېمىش.

رَضَفَ يَرْضِفُ رَضْفًا اللَّحْمَ: گۆشنى كاۋاپ قىلدى، قاقلىدى.

رَضَفَ اللَّبَنَ: سۈتنى پىشۇردى.

رَضْفٌ: قىزىق تاش.

رَضْفَةُ الرُّكْبَةِ: لېپەك.

رَضَمَ يَرْضِمُ رَضْمًا الْأَرْضَ: يەرنى ئاغدۇردى، يەر ھەيدىدى.

رَضَمَ الْبَيْتَ: چوڭ تاشتىن ئۆي قويۇردى.

رَضَمَ فِي الْمَشْيِ: سۆرۈلۈپ ماڭدى، ئېغىر ماڭدى، سالماق قەدەم تاشلاپ ماڭدى.

رَضْمٌ وَرَضَمٌ: ئىمارەت سالغاندا ئىشلىتىلىدىغان چوڭ تاش، ئاق تاش.

«فَعَلَهُ اِبْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللّٰهِ»: ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى تەلەپ قىلدى.

رُضُوخٌ: بويسۇنماق، تىز پۇكمەك، باش ئەگمەك، يول قويماق.

رَضِيَ يَرْضَى رِضًى ورِضًا ورِضَاءً وَرِضْوَانًا: رازى بولدى، قوشۇلدى، مەمنۇن بولدى، ئىختىيار قىلدى.

«وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا» ‹قرآن›: ئىسلام دىنىنى سىلەرنىڭ دىنىڭلار بولۇشقا تاللىدىم.

رَضِيَ الشَّيْءَ: مەمنۇن بولدى.

رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: ئاللاھ ئۇنىڭدىن رازى بولسۇن (بۇ ئىبارە ساھابىلارنىڭ ئىسمىنىڭ ئاخىرىغا ئۇلىنىپ كېلىدۇ).

رَضِيَ عَنْهُ: ياخشى كۆردى.

رَضِيَ مُحَمَّدٌ فُلَانَةً زَوْجَةً لَهُ: مۇھەممەد پالانچە نى خوتۇنلۇققا لاينق كۆردى.

رَضِيَ أَوْ أَبَى: شارائىتىنىڭ قانداق بولۇشىدىن قەيئىنەزەر، مەيلى ياقتۇرسۇن، مەيلى ياقتۇرمىسۇن.

رَضِيَ مِنَ الْغَنِيمَةِ بِالْإِيَابِ: پايدا قازىنالمىدى.

«رَضِيَ بِفُلَانٍ صَاحِبًا»: پالانىنىڭ ھەمراھ بولغانلىقىدىن مەمنۇن بولدى.

«لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ» ‹قرآن›: ئاللاھ مۇمىنلەردىن ھەقىقەتەن رازى بولدى، (ئى مۇھەممەد!) ئۇلار ۋاقتىدا ئۇلار (ھۇدەيبىيەدە) دەرەخ (سايىسى) ئاستىدا ساڭا بەيئەت قىلدى.

رُضًى. رِضًى: رازى بولماق، مەمنۇن بولماق، قانائەت قىلماق.

رَضِيخَةٌ: ئاددى سوۋغا، ئەرزىمەس سوۋغا، كىچىك-كىنە سوۋغا.

رَضِيضٌ: ئۇرۇلۇپ يارىلانغان، جاراھەتلەنگەن، چېقىلغان، پاچاقلانغان.

رَضِيعٌ ج رُضْعٌ ورُضَّاعٌ ورُضَعَاءُ: ئېمىدىغان بوۋاق، ئەمچەكتىكى بالا، سۈت ئېمىۋاتقان بالا؛ ئېمىلداش؛ ناكەس، نامەرد، بېخىل.

«هُوَ رَضِيعِي»: ئۇ مەن بىلەن ئېمىلداش.

رَضِيفٌ: قاقلاپ پىشۇرۇلغان گۆش، كاۋاپ؛ قىزىتىلغان تاش.

رَضِيٌّ ج أَرْضِيَاءُ ورُضَاةٌ: رازى بولغۇچى، مەمنۇن بولغۇچى.

رَطَانَةٌ ج رَطَنَاتٌ: چەت ئەل تىلى بىلەن سۆزلىمەك، چۈشىنىكسىز سۆز بىلەن سۆزلىمەك، يات تىل.

رَطَبَ يَرْطُبُ رَطَابَةً: ھۆل بولدى، نەملەشتى.

رَطَبَ الْبُسْرُ: خورما پىشتى.

رَطُبَ يَرْطُبُ ورَطِبَ يَرْطَبُ رُطُوبَةً الْهَوَاءُ: ھاۋا نەملىشىپ قالدى، ھۆللەندى.

«رَطُبَ لِسَانِي بِذِكْرِكَ»: سېنىڭ زىكرىڭ بىلەن تىلىم ھۆللەندى.

رَطَبَتِ الدَّابَّةُ: ئۇلاغ پىشىل ئوتلاقتا ئوتلىدى.

رَطْبٌ ج رُطُبٌ ورُطْبٌ: ھۆل، نەمخۇش، زەي، سوغۇق، مۇزدەك، سالقىن، يېڭى، يېڭىچە، يۇمشاق، نازۇك، ئەۋرىشىم.

«غُصْنٌ رَطْبٌ»: ھۆل شاخ.

«وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ» ‹قرآن›: مەيلى ھۆل ياكى قۇرۇق نەرسىلەر بولسۇن، ھەممىسى (ئاللاھقا مەلۇم بولۇپ) لەۋھۇلمەھفۇزدا يېزىقلىقتۇر.

رُطْبٌ: يېشىل ئوتلاق.

فَتَاةٌ رَطْبَةٌ: نازۇك قىز.

رُطْبَةٌ ج رُطَبٌ و رِطَابٌ: پىشقان خورما، ھۆل خورما.

«وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا» ‹قرآن›: خورما دەرىخىنى ئۆز تەرىپىڭگە ئىرغىتقىن، ئالدىڭغا پىشقان يېڭى خورمىلار تۆكۈلىدۇ.

رُطْبَةٌ ورَطْبَةٌ ج رِطَابٌ: بىنەپشىگۈل؛ بېدە.

رَطَّبَ يُرَطِّبُ تَرْطِيبًا الْبُسْرُ: خورما پىشتى.

رَطَّبَ الثَّوْبَ: كىيىمنى ھۆللىدى، نەمدىدى.

رَطَّبَ لِسَانَهُ بِذِكْرِ فُلَانٍ: پالانىنى تىلغا ئالدى.

«رَطَّبَ قَلْبَهُ بِذِكْرِ اللّٰهِ»: دىلىنى ئاللاھنىڭ زىكرى بىلەن يۇمشاتتى.

رَطَلَ يَرْطُلُ رَطْلًا الرَّجُلُ: يۇگۈردى، چېپىپ ماڭدى.

رَطَلَ الشَّيْءَ: نەرسىنى قولى بىلەن دەڭسىدى، تارتتى.

رَطَلَ الشَّعْرَ: چاچنى مايلىدى، چاچنى قويۇۋەتتى.

رَطْلٌ ج أَرْطَالٌ : مىسىرنىڭ ئۆلچەم بىرلىكى بولۇپ 4493 گرامغا تەڭ؛ يۇمشاق ئادەم، ئەخمەق ئادەم؛ يېنىك ماڭىدىغان ئات؛ ياشانغان ئاجىز ئادەم؛ بالاغەتكە يەتكەن ئورۇق بالا.

مِثْقَالٌ ذَهَبًا أَرْفَعُ مِنْ رَطْلٍ نُحَاسًا : بىر مىسقال ئالتۇن ئۇچۇن 4493 گرام مىس تۆلەيمەن.

رَطَمَ يَرْطُمُ رَطْمًا الْمَرْكَبُ: كېمە خادا تاشقا ئۇرۇلدى.

رَطَمَهُ: مۇشكۇل ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى.

رُطْمَةٌ: مۇرەككەپ ئىش، مۇشكۇل ئىش، قىيىن مەسىلە.

رَطَنَ يَرْطُنُ رَطَانَةً الْأَعْجَمِيُّ: چۈشەنمەيدىغان يات تىل بىلەن سۆزلىدى، چەت ئەل تىلى بىلەن سۆزلىدى.

رَطَنَ الْمُتَكَلِّمُ: چۈشىنىكسىز سۆزلىدى، چۈشەنگىلى بولمايدىغان تىل بىلەن سۆزلىدى، كالدىرلىدى.

رُطُوبَةٌ: ھۆللۈك، نەملىك.

«حِيْنَ تَرْتَفِعُ الرُّطُوبَةُ يَزِيدُ الْإِحْسَاسُ بِحَرَارَةِ الْجَوِّ» : ھۆللۈك كۆتۈرۈلگەن چاغدا ھاۋانىڭ ئىسسىقلىقى تېخىمۇ بىلىنىدۇ.

رَطِيْبٌ: زەي، ھۆل، نەم، سوغۇق، مۇزدەك، سالقىن؛ يېڭى، يېڭىچە؛ يۇمشاق، نازۇك، ئەۋرىشىم، پاراۋان.

عَيْشٌ رَطِيْبٌ: پاراۋان تۇرمۇش.

غُصْنٌ رَطِيبٌ: ھۆل شاخ.

اَلرُّطَيْنِي: چۈشىنىكسىز سۆز، ئاجايىپ ـ غارا-يىپ سۆز، غەلىتە سۆز، چۈشەنگىلى بولمايدىغان گەپ.

رَعَا يَرْعُو رَعْوًا وَ رِعْوًا وَ رَعْوَةً وَرُعْوَةً وَرِعْوَةً وَرَعْوَى الشَّخْصُ عَنِ الْقَبِيحِ: سەتچىلىكتىن ساقلاندى، چەكلەندى، ئاگاھ بولدى، ياندى، باش تارتتى.

رُعَاشٌ: تىترەك.

رَعَاعٌ: لوكچەك، سایاق، پەسكەش، قۇلاقكەستى.

«إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ رَعَاعَ النَّاسِ» (حديث) : شۇبھىسىزكى، مەن سىلەر ئۈچۈن چۈپرەندە ئادەملەردىن قورقىمەن.

رَعَاعَةٌ: ئەقىلسىز، ھېسسىياتسىز، قورقۇنچاق.

رُعَافٌ: بۇرۇن قاناش.

رُعَالٌ: پوتلا، ماڭقا.

رُعَامٌ ج أَرْعِمَةٌ: ماڭقا، پوتلا.

رِعَايَةٌ: كۆڭۈل بۆلمەك، رىئايە قىلماق، دىققەت قىلماق؛ پادا باقماق، پادىچىلىق.

«أَشْرُكُكَ فِي رِعَايَةِ اللّٰهِ» : سېنى ئاللاھقا تاپشۇردۇم.

تَحْتَ/فِي رِعَايَةِ فُلَانٍ: ... نىڭ غەمخورلۇقى ئاستىدا.

رِعَايَةُ الْأُمُومَةِ: ھامىلدار ۋە تۇغۇتلۇق ئاناللارغا ئېتىبار بېرىش.

مَرْكَزُ رِعَايَةِ الطِّفْلِ : بوۋاقلارنىڭ ساقلىقىنى ساقلاش مەركىزى.

الدَّوْلَةُ الْأَكْثَرُ رِعَايَةً: ئەڭ ئېتىبار بېرىلىدىغان دۆلەت.

رَعَبَ يَرْعَبُ رُعْبًا الشَّخْصُ: قورقتى، چۆچىدى.

رَعَبَهُ: قورقاتتى، چۆچۈتتى.

رُعْبٌ: قورقۇنچ، چۆچۈش، ۋەھىمە.

فَعَلَ ذَلِكَ رُعْبًا لَارُغْبًا: ئۇنى قىزىقىپ ئەمەس، قورقۇپ قىلدى.

أَلْقَى الرُّعْبَ فِي الْقَلْبِ: قەلبىگە قورقۇنچ سالدى.

«وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمِ الرُّعْبَ» (قرآن) : ئاللاھ ئۇلارنىڭ دىللىرىغا قورقۇنچ سالدى.

رَعْبٌ: قاپىداش نەسىر؛ سېھرى ـ جادۇ قاتارلىق-لاردىن ساقلىنىش ئۈچۈن قىلىنىدىغان سۇيۇقشلىك، دەم سېلىش.

رُعْبُوبٌ ج رَعَابِيْبُ: قورقۇنچاق ئادەم، ساھىبجا-مال قىز.

رُعْبُوبَةٌ ج رَعَابِيبُ: ئاپئاق گۈزەل ئايال، ئاپئاق ساھىبجامال ئايال.

رُعْبُولَةٌ ج رَعَابِيلُ: كونا.

ثَوْبٌ رَعَابِيلُ: كونا كىيىم.

رِعْبِيْبٌ: ئاپئاق گۈزەل ئايال، ئاپئاق ساھىبجامال ئايال.

رَعَثَ يَرْعَثُ رَعْثًا الْعَنْزُ: ئۆچكىنىڭ ئەن سىلىپ كېسىلگەن ساڭگىلاپ تۇرغان قۇلىقىنىڭ چۆرىسى ئاقىرىپ كەتتى.

رَعْثٌ ج رِعَاثٌ: ھالقا؛ زىننەت ئۈچۈن كاجۈغا ئېسىپ قويۇلغان بويالغان يۈك.

رَعْثَاءُ ج رُعْثٌ: ئىككى قۇلىقىنىڭ ئاستىدا ساڭگىلاپ تۇرغان كېسىۋېتىلگەن قۇلىقى بار ساغلىق.

رَعْثَةٌ ج رِعَاثٌ و رِعَثَةٌ: ھالقا.

رَعَجَ يَرْعَجُ رَعْجًا ورَعَجًا ـ هُ الْأَمْرُ: مەسىلە ئۇنى بىئارام قىلدى، خاتىرجەمسىزلەندۈردى، ئەنسىرەتتى، ئەندىشىگە سالدى.

رَعَجَهُ: ئۇنى باي قىلدى، پۇلدار قىلدى.

رَعَجَ الْبَرْقُ : چاقماق چاقتى، چاقماق چاقتى.

رَعِجَ يَرْعَجُ رَعَجًا مَالُهُ: مېلى كۆپەيدى.

رَعِجَ الْوَادِي: جىلغا ـ ساي ۋادى تولدى.

رَعْجٌ: قوي پادىسى.

رَعَدَ يَرْعَدُ و يَرْعُدُ رَعْدًا و رُعُودًا السَّحَابُ: ھاۋا گۈلدۈرلىدى.

رَعَدَتِ الْمَرْأَةُ : ئايال ياساندى.

رَعَدَ لَهُ وبَرَقَ: ئۇنىڭغا قاتتىق ئاچچىقلاندى، ئۇنىڭغا قاتتىق غەزەپلەندى.

رَعَدَتِ السَّمَاءُ: ھاۋا گۈلدۈرلىدى.

رَعْدٌ ج رُعُودٌ: گۈلدۈرماما، گۈلدۈرماما ئاۋازى.

«أَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ» ‹قرآن›: ياكى ئۇلار زۇلمەتلىك، گۈلدۈرماملىق ۋە چاقماقلىق قاتتىق يامغۇردا قالغان ...

رِعْدَةٌ: قورقۇنچ، تىترەك، (كېسەللىك ياكى قىزىتما سەۋەبىدىن بەدەننىڭ تىترەپ كېتىشى).

«أَصَابَتْهُ رِعْدَةٌ» : ئۇ قاتتىق تىترەپ كەتتى، بەدىنىنى تىترەك باستى.

رَعْدَدَ يُرَعْدِدُ رَعْدَدَةً: قايتا تەلەپ قىلدى، تەلەپ قىلىۋەردى.

رِعْدِيْدٌ ج رَعَادِيدُ: قورقۇنچاق، توخۇ يۈرەك، ئاجىز؛ چىرايلىق ئايال، بەدىنى يۇمشاق ئايال.

رَجُلٌ رِعْدِيدٌ: قورقۇنچاق ئادەم، توخۇ يۈرەك.

رِعْدِيْدَةٌ ج رَعَادِيدُ: بەدىنى يۇمشاق ئايال، چىرايلىق ئايال.

رَعْرَعَ يُرَعْرِعُ رَعْرَعَةً اللّٰهُ الشَّيْءَ: ئاللاھ كائناتنى ياراتتى، بەرپا قىلدى، خەلق ئەتتى.

رَعْرَعَ الْغِذَاءُ الْغُلَامَ: ئوزۇقلۇق بالىنى يېتىلدۈردى.

رَعْرَعَ الشَّيْءَ : مىدىرلاتتى، ھەركەتلەندۈردى.

رَعْرَعَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى كۆندۈرۈش ئۈچۈن مىندى.

رَعْرَعَ الْمَاءُ: سۇ چايقالدى، تەۋرەندى، داۋالغۇدى.

رَعْرَعٌ رُعْرُعٌ ج رَعَارِعُ: زەبەردەست يىگىت، قاۋۇل؛ قورقۇنچاق.

رَعَسَ يَرْعَسُ رَعْسًا: تىترىدى، ئاستا ماڭدى.

رَعَشَ يَرْعَشُ رَعْشًا وَ رُعَاشًا الرَّجُلُ: تىترىدى، ئىزتىراپ چەكتى.

رَعَشَ الشَّخْصُ: قورقتى.

رَعَشَ بَرْدًا: سوغۇقتىن تىترىدى.

رَعَشَتْ يَدَاهُ: قولى تىترىدى.

رَعِشَ يَرْعَشُ رَعْشًا الشَّيْخُ: بوۋاي تىترىدى.

رُعِشَ الرَّجُلُ: تىتىرەك ئولاشتى، قورقۇنچ باستى.

رَعْشٌ . رَعَشٌ: تىترىمەك.

رَعْشَةٌ ج رَعَشَاتٌ: تىترەك.

«عَاوَدَتْهُ رَعْشَةُ الْحُمَّى» : قىزىتمىنىڭ تىترىكى قايتىلاندى.

رِعْشَةٌ: تىترەك؛ تېزلىك، ئالدىراش.

رَعْشَنٌ : تىترىگۈچى، قورقۇنچاق.

اَلرَّعْشَنُ مِنَ الْحَيَوَانِ: ئايىغى تېز ھايۋان، ئىتتىك ماڭىدىغان ھايۋان.

رَعَصَ يَرْعَصُ رَعْصًا: تىترىدى.

رَعَصَ يَرْعَصُ رَعْصًا الشَّيْءَ : نەرسىنى مىدىرلاتتى، نەرسىنى ھەركەتلەندۈردى، تارتتى.

رَعَصَ الْبَرْقُ: چاقماق داۋالغۇپ يالتىرىدى.

رَعَّ يَرُعُّ رَعًّا: توختاپ قالدى، جىمىدى.

رَعَّتِ الرِّيْحُ: شامال توختىدى.

رَعَّابٌ: قورقۇنچۇچى، تەھدىت سالغۇچى، ھەيۋە قىلغۇچى؛ ھىيلىگەر.

رَعَّابَةٌ: كىشىلەرنى كۆپ قورقۇتىدىغان ئادەم.

رَعَّادٌ رَعَّادَةٌ: گۈلدۇرماملىق بولۇت؛ ژات-ژات ئادەم، ژالاقەككۇر؛ بىر خىل بىلىق بولۇپ ئۇنى تۇتسا ئىككى قول تىترەپ كېتىدۇ.

رَعَّبَ يُرَعِّبُ تَرْعِيبًا: قورقاتتى، چۆچۈتتى.

رَعَّبَ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

رَعَّبَ السَّنَامَ: لوككىنى كەستى.

رَعَّلَ يُرَعِّلُ تَرْعِيلاً الْكَرْمُ: تال ئۆستى، بىخ چىقاردى.

رَعَّى يُرَعِّي تَرْعِيَةً «رَعَّاكَ اللّٰهُ»: (ئاللاھ سېنى ساقلىسۇن) دېدى.

رَعَفَ يَرْعَفُ و يَرْعُفُ رَعْفًا أَنْفُهُ: بۇرنىدىن قان ئاقتى، قانىدى.

رَعَفَ غَضَبًا: غەزىپى تاشتى.

رَعَفَ أَنْفُهُ غَضَبًا: غەزىپى تاشتى.

رَعَلَ يَرْعَلُ رَعْلاً الشَّيْءَ: ياردى، تىلدى.

رَعَلَهُ: قاتتىق نەيزە سانجىدى.

رَعَلَهُ بِالسَّيْفِ: قىلىچ بىلەن چاپتى.

رَعِلَ يَرْعَلُ رَعَلاً وَرَعَالَةً: گالۋاڭ بولدى، ئەخمەق بولدى، ئەخمەقلىق قىلدى.

رَعِلَ النَّبَاتُ: زىرائەت، ئوت - چۆپ ئۆزۈردى، ئۆستى.

رَعْلٌ: تاغ تۆمشۇقى.

رِعْلٌ: ھەسەل ھەرىسىنىڭ ئەركىكى.

رَعْلَةٌ ج رِعَالٌ وأَرْعَالٌ وأَرَاعِيلُ: تۆگە ۋە ياكى قوينىڭ ئەن سىلىش ئۈچۈن كېسىلىپ ساڭگىلاپ قالغان قۇلىقى؛ ئېگىز خورما دەرىخى، كارۋانىنىڭ ئالدى؛ تۆگە قۇشى؛ ئاز جامائەت؛ باشقىلارنىڭ ئالدىدا ماڭىدىغان جامائە، بالا - چاقا.

رُعْلَةٌ ج رُعْلٌ: بىخ؛ رەيھانگۈلدىن تۈزۈلگەن گۈلدەستە.

رُعْلَةُ زُهُورٍ: گۈلدەستە.

رَعَمَ يَرْعَمُ رُعَامًا: ئورۇقلاپ ماڭقا بولۇپ قالدى.

رَعُمَ يَرْعُمُ رُعَامَةً: ئورۇقلاپ ماڭقا بولۇپ قالدى.

رَعَنَ وَ رَعُنَ يَرْعُنُ رُعُونَةً الشَّخْصُ: دۆت بولۇپ قالدى، گاڭگىراپ قالدى، ئەخمەقلىق قىلدى.

رَعَنَتْهُ الشَّمْسُ: ئاپتاپ ئۆتۈپ كەتتى، ئىسسىق ئۆتۈپ كەتتى.

رَعَنٌ: ئىسسىق ئۆتۈش كېسىلى.

رَعُوسٌ: ئاجىزلىقتىن ياكى مۈگدىگەنلىكتىن بېشىنى لىڭشىتقان ئادەم.

اَلرَّعُوسُ مِنَ النُّوقِ: تېز ماڭغانلىق ۋە تېتىكلىكتىن بېشىنى لىڭشىتىپ ماڭىدىغان تۆگە.

رَعُوشٌ مِنَ النُّوقِ: قېرىلىقتىن بېشىنى لىڭشىتىدىغان تۆگە.

رَعُوفٌ: قۇدۇق بېشىغا سۇ تارتقۇچى گولتۇرۇش ئۈچۈن قويۇلغان تاش.

رُعُوفٌ: سىم - سىم يامغۇر.

رَعُومٌ: روھ، ئەرۋاھ؛ ماڭقا كېسىلى؛ ئورۇق؛ ژىجىك.

رَعُونٌ: قاتتىق؛ ھەرىكىتى كۆپ، تىنىم تاپماس؛ كېچىنىڭ قاراڭغۇسى.

رُعُونَةٌ: يېنىكلىك، شاللاقلىق، سەركەشلىك، بويۇنتاۋلىق، دۆتلۈك.

رَعْوَى: نادانلىقتىن يانماق.

رَعَوِيٌّ: چارۋىچى، چارۋىغا مەنسۇپ.

مُجْتَمَعٌ رَعَوِيٌّ: چارۋىچىلىقنى ئاساس قىلىدىغان جەمئىيەت.

رَعَوِيَّةٌ: دۆلەت تەۋەلىكى.

رَعَى يَرْعَى رَعْيًا الْمَاشِيَةُ الْكَلأَ: چارۋا ئوتلىدى.

رَعَى الرَّاعِي الْمَاشِيَةَ: پادىچى چارۋىنى ئوتلاتتى، باقتى.

«كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ»: (ئۇلاردىن) يەڭلار ۋە مال چارۋىلىرىڭلارنى بېقىڭلار.

رَعَى الْأَمِيْرُ رَعِيَّتَهُ: ئەمىر پۇقرالىرىغا ھۆكۈمرانلىق قىلدى، ئەمىر پۇقرالىرىنى ئىدارە قىلدى.

رَعَى الْجِلْدُ وَالرَّأْسُ: تېره ۋە باش قىچىشتى.

رَعَى النَّجْمَ: بىدار بولدى، ئۇيقۇسى قاچتى.

رَعَى يَرْعَى رِعَايَةً الْحَاكِمُ رَعِيَّتَهُ: ھاكىم خەلقنى ئىدارە قىلدى، باشقۇردى.

رَعَى لَهُ حُرْمَتَهُ: ھۆرمىتىنى ساقلىدى.

رَعَى عَهْدَهُ: ۋەدىسىگە رىئايە قىلدى، ئەمەل قىلدى.

«فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا» ‹قرآن›: لېكىن ئۇلار ئۇنىڭغا لايىق دەرىجىدە ئەمەل قىلمىدى.

رَعَى لَهُ عَهْدَهُ: ۋەدىسىدە تۇردى.

رَعْيٌ: ساقلىماق، قوغدىماق، مۇھاپىزەت قىلماق.

«سَقْيًا لَكَ وَرَعْيًا»: ئاللاھ سېنى پاناھىدا ساقلىسۇن ۋە مەرھەمەت قىلسۇن.

رَعْيًا لَكَ: ئاللاھ سېنى پاناھىدا ساقلىسۇن، سېنى ئاللاھ ساقلىسۇن.

رِعْيٌ ج أَرْعَاءٌ: يايلاق، ئوتلاق.

رَعِيبٌ ج رُعَبَاءُ: قورقۇنچاق، توخۇ يۈرەك، يۈرەكسىز؛ سېمىز؛ پاكار، پاكىنەك.

رَعِيلٌ ج أَرْعَالٌ ورُعَالٌ: كىشىلەر توپى؛ ئاتلار توپى؛ شامال (بۇلۇتلارنىڭ ئالدىدا چىققان شامال).

«جَاءَ رَعِيلٌ مِنَ النَّاسِ»: كىشىلەردىن بىر جامائە كەلدى.

رَعِيلُ الْفِرْقَةِ: ئاۋانگارت قىسىم، ئالدىن يۈرەر ئەترەت.

رَعِيَّةٌ ج رَعَايَا: پادىچىسى بار، پادا؛ پۇقرا.

رَعِيَّةُالْحُكُومَةِالْمَحَلِّيَّةِ: يەرلىك ھۆكۈمەتكە قاراشلىق پۇقرا، يەرلىك ھۆكۈمەتنىڭ پۇقراسى.

«كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ» ‹حديث›: ھەر بىرىڭلار پادىچى ھېسابلىنىسىلەر، ھەر بىرىڭلار ئۆز پاداڭلار ئۈستىدە جاۋابكارلىققا تارتىلىسىلەر.

رَغَايَرْغُورَغْوًاالْبَعِيْرُ: تۆگە بوقۇردى، بوزلىدى.

رَغَا الشَّخْصُ: كۆپ گەپ قىلدى.

رَغَا الْمَاءُ: سۇ كۆپۈكلەشتى.

رَغَا الصَّابُونُ: سوپۇن كۆپۈكلەشتى.

رَغَا الصَّبِيُّ: بوۋاق چىرقىراپ يىغلىدى، قاتتىق يىغلىدى.

رَغَا الرَّعْدُ: گۈلدۈرماما گۈلدۈرلىدى.

رُغَاءٌ: تۆگىنىڭ بوقۇرىشى.

رَغَابَةٌ: تاماقتا دۇم چۈشمەك، ئاچ كۆزلۈك.

رَغَادَةٌ: پاراۋان، بایاشات.

رَغَادَةُ الْعَيْشِ: تۇرمۇش بایاشاتچىلىقى.

رُغَامٌ ج أَرْغِمَةٌ: ماڭقا، پوتلا.

رَغَامٌ: توپا؛ قول.

هَبَطَ بِهِ إِلَى الرَّغَامِ: ئۇنى پاتقاققا تىقىۋەتتى.

أَلْقَاهُ فِي الرَّغَامِ: ئۇنى خار قىلدى.

رُغَامَى: بۇرۇن، كاناي، كېكىرتەك.

اِلْتِهَابُ الرُّغَامَى: كاناي يالۇغى.

رَغَاوَةٌ: قايماق، كۆپۈك، ماغزاپ.

رَغِبَ يَرْغَبُ رَغْبًا وَرَغَبًا وَرَغْبَةً الشَّيْءَ أَوْفِي الشَّيْءِ: ئارزۇ قىلدى، قىزىقتى، ئۇمىد قىلدى، تەشنا بولدى، ئىنتىزار بولدى.

رَغِبَ عَنِ الشَّيْءِ: يۈز ئۆرىدى، ياندى، تەرك ئەتتى، زېرىكتى، بىزار بولدى.

رَغِبَ بِهِ عَنْ غَيْرِهِ: خاللىدى، ئىلغىدى؛ ئۇنىڭغا قىزىقىپ باشقىسىدىن ۋاز كەچتى.

رَغِبَ إِلَيْهِ: يالۋۇردى، ئىلتىجا قىلدى، ئۆتۈندى، تىلىدى.

رَغِبَ بِنَفْسِهِ عَنِ الشَّيْءِ: قىزىقمىدى.

«وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلاَّ مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ» ‹قرآن›: ئۆزىنى ئەخمەق قىلغانلاردىن باشقا كىم ئىبراھىمنىڭ دىنىدىن يۈز ئۆرۈيدۇ.

«أَخِي لاَ يَرْغَبُ فِي شِرَاءِ هَذَا الْقَمِيْصِ»: قېرىندىشىم بۇ كۆڭلەكنى سېتىۋېلىشقا قىزىقمايدۇ.

«فَإِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ وَإِلَى رَبِّكَ فَارْغَبْ» ‹قرآن›: (ئى مۇھەممەد!) دەۋەتتىن بوشىغان چېغىڭدا (ئاللاھقا) ئىبادەت قىلىشقا تىرىشقىن، پەرۋەردىگارىڭغا يۈزلەنگىن.

رَغْبٌ. رَغْبٌ: ئارزۇ، قىزىقىش، ياخشى كۆرۈش،

خۇشتار بولۇش، ئامراق بولۇش.

رَغَبًا ورَهَبًا: ھەم ئارزۇ قىلىپ، ھەم قورقۇپ... ، ئۈمىد قىلغان ۋە قورققان ھالدا.

فَعَلَهُ رَغَبًا لَارَهَبًا: ئۇنى قورقۇپ ئەمەس، رازىمەن-لىك بىلەن قىلدى.

رَغِبٌ ج رُغْبٌ: كەك يول، داغدام يول.

رَغْبَةٌ ج رَغَبَاتٌ: ئىشتىياق، ئارزۇ، ئارمان، ئىنتىزار بولماق، ياقتۇرماق.

بِالرَّغْبَةِ لَابِالرَّهْبَةِ: قورقۇتۇش بىلەن ئەمەس، ئىختىيارى ئاساستا.

عِنْدِى رَغْبَةٌ شَدِيْدَةٌ لِلنُّزْهَةِ: مېنىڭ سەيلە قىلىش ئارزۇيۇم بار.

«أَظْهَرَ رَغْبَةً صَادِقَةً فِي التَّوْبَةِ»: توۋا قىلغاندا سەمىمىي قىزغىنلىقنى كۆرسەتتى.

رَغَثَ يَرْغَثُ رَغْثًا الْوَلَدُ أُمَّهُ: بالا ئانىسىنى ئەمدى، شورىدى.

رَغْثٌ : ئانارگۈل.

رُغَثَاءُ: سوت بېزى.

رَغِدَ يَرْغَدُ رَغْدًا وَرَغَدًا وَرَغَادَةً الْعَيْشُ: تۇرمۇش پاراۋان بولدى، كۆڭۈللۈك بولدى، بایاشات بولدى.

رَغْدٌ: راھەت تۇرمۇش، پاراۋان تۇرمۇش، بایاشات تۇرمۇش، خۇشال تۇرمۇش.

«يَعِيشُ عِيْشَةً رَغْدًا»: بایاشات ياشىماقتا.

رَغَدٌ: پاراۋان، بایاشات.

«فَكُلُوامِنْهَاحَيْثُشِئْتُمْرَغَدًا» «قرآن»: ئۇ يەردە خالىغىنىڭلارچە كەڭچىلىك بىلەن - ئىچىڭلار.

رَغْرَغَ يُرَغْرِغُ رَغْرَغَةً: خۇشاللىقتا چۆمدى.

رَغْرَغَتِ الْإِبِلُ: تۆگە ئەركىن ئوتلىدى، ئەركىن يايرىدى.

رَغْرَغَ الْأَمْرَ: مەسىلىنى يوشۇردى.

رَغَاءٌ ج رَغَّاؤُونَ : كاس - كاس، ۋات - ۋات، جاپ - جاپ، ۋالاقەتكەكۇر.

رَغَّبَ يُرَغِّبُ تَرْغِيْبًا: قىزىقتۇردى، جەلپ قىلدى.

رَغَّى يُرَغِّى تَرْغِيَةً الْمَاءُ: سۇ كۆپۈكلەشتى.

رَغَّى الصَّابُونُ: سوپۇن كۆپۈكلەشتى، سوپۇنلۇك كۆپۈكى كۆپ بولدى.

رَغَفَ يَرْغَفُ رَغْفًا الْعَجِينَ وَالطِّينَ: خېمىر يوغۇردى ياكى لاي ئەتتى.

رَغَفَ الْجَمَلَ: تۆگىگە يەم بەردى.

رَغَلَ يَرْغَلُ رَغْلًا الْوَلَدُ أُمَّهُ: بالا ئانىسىنى ئەمدى، شورىدى.

رَغْلَةٌ: قوزا، پاقلان.

رَغَمَ يَرْغَمُ رَغْمًا: زورلىدى، بويسۇندۇردى، خورلىدى.

رَغَمَ يَرْغَمُ ورَغِمَ يَرْغَمُ رَغْمًا أَنْفَهُ لِلّٰهِ: ئاللاھقا بويسۇندى، باش ئەگدى، ئىتائەت قىلدى.

رَغِمَ يَرْغَمُ رَغَمًا الشَّخْصُ: خار بولدى، خورلاندى.

رَغِمَ أَنْفُهُ: خار بولدى.

رَغَمَ يَرْغَمُ رَغَمًا الشَّخْصُ: يامان كۆردى، نەپرەت-لەندى، يىرگىنىدى، بىزار بولدى.

رَغْمٌ: زورلىماق، مەجبۇرلىماق.

«فَعَلَ ذٰلِكَ عَلَى رَغْمِ أَنْفِهِ»: ئۇنى خالىماي قىلدى.

عَلَى الرَّغْمِ مِنْ: ... قارىماي، ... قارىماستىن، مەيلى ... بولسۇن ... بىلەنمۇ.

رَغْمًا عَنْ: ... قارىماي، مەيلى... بولسۇن، ... بىلەنمۇ، ... بولسۇنمۇ، ... دىن ... قەتئىيىنەزەر، ... تەقدىردىمۇ.

رَغْمًا عَنْ أَنْفِهِ: ئۇنىڭ خالاش - خالىماسلىقىدىن قەتئىينەزەر، مەيلى ئۇ خالىسۇن ياكى خالىمىسۇن.

رَغْمَ أَنْفِهِ: ئۇنىڭ خالاش - خالىماسلىقىدىن قەتئىينەزەر، مەيلى ئۇ خالىسۇن ياكى خالىمىسۇن.

رَغْمَ ذٰلِكَ: شۇنداق بولسىمۇ، ئۇنداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، شۇنداق بولۇشىغا قارىماي، گەرچە.

بِالرَّغْمِ مِنْ أَنَّ: ھەتتا ... بولسىمۇ، ... تەقدىردىمۇ.

رَغْمًا عَنْ اَهَمِّيَّتِهِ: ... نىڭ مۇھىملىقىغا قارىماي، مۇھىم بولغان بولسىمۇ.

رَغَنَ يَرْغَنُ رَغْنًا فِيهِ: تاما قىلدى، ئارزۇ قىلدى، بېرىلدى.

رَغَنَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا قولاق سالدى، زەن قويدى، كۆڭۈل قويدى.

رَغْنَةٌ: تەكشى يەر، يۇمشاق يەر.

رُغْوَةٌ و رَغْوَةٌ ج رُغًى ورِغًى: قايماق، كۆپۈك، ماغزاپ.

رَغْوَةُ الطَّبْخِ: قازاننىڭ كۆپۈكى.

رَغْوَةُ الْمَعَادِنِ الْمُذَابَةِ : مەدەن داشقىلى.

رَغْوَةُ الصَّابُونِ: سوپۇننىڭ ماغزىپى.

رَغْوَةُ الْقَمَرِ: سېكىر تاش.

رَغْوَةُ الْحَجَّامِيْنَ: بۇلۇت (بىر خىل دېڭىز ھايۋانى)؛ بۇلۇت چاقچۇق ياكى سۇلياۋدىن ياسالغان بۇلۇتسىمان جىسىم.

رَغُوثٌ : ئەمگۇزگۈچى، ئېمىتكۈچى.

رَغُولٌ ج رُغُلٌ : ئېمىۋاتقان موزاي، ئېمىۋاتقان قوزا، ئېمىۋاتقان ئوغلاق.

رَغِيبٌ ج رِغَابٌ وَ رُغُبٌ: كىشىلەرگە قارىتا قورسىقى چوڭ؛ جىلغا، كۆل قاتارلىقلارغا قارىتا كەڭ دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

وَادٍ رَغِيْبٌ: كەڭ جىلغا.

حِمْلٌ رَغِيْبٌ: ئېغىر يۈك.

رَغِيْبَةٌ ج رَغَائِبُ : ئارزۇلۇق نەرسە، سۆيۈملۈك نەرسە، ياخشى كۆرىدىغان نەرسە؛ كۆپ ئىنئام.

«هُوَ وَهَّابٌ لِكُلِّ رَغِيبَةٍ» : ئۇ نۇرغۇن ئىنئام بەرگۈچىدۇر.

رَغِيْدٌ: راھەت تۇرمۇش، پاراۋان تۇرمۇش، بایاشات تۇرمۇش، خۇشال تۇرمۇش.

رَغِيْفٌ ج أَرْغِفَةٌ ورُغْفَاتٌ: نان، توقاچ.

رَغِيفٌ رَقِيقٌ: ھەمەك نان، چەلىپەك نان، كاكچە-نان، ئاچقان نان.

«لَقَدْ تُرِكَ هَذَا الرَّغِيفُ فَتْرَةً طَوِيلَةً مِنَ الزَّمَنِ لِذَلِكَ أَصْبَحَ يَابِسًا» : بۇ نان ئۇزۇن مۇددەت تاشلىنىپ قالغانلىقى ئۈچۈن قۇرۇپ قالدى.

رَفَا يَرْفُو رَفْوًا الرَّفَّاءُ الثَّوْبَ: تىككۈچى كىيىمنى سۆكۈپ ئوكشىدى.

رَفَاهُ: قورقۇنچسىنى تۇگەتتى، ھاجىتىدىن چىقتى.

رَفَا الرَّجُلُ: ئۆيلەندى.

«خَرَقَ ثَوْبَ الْمَوَدَّةِ بِإِسَاءَتِهِثُمَّ رَفَاهُبِإِحْسَانِهِ» : دوستلۇق كىيىمنى ئۆزىنىڭ ئەسكىلىكىدىن يىرتىپ تاشلىغانىدى، ئاندىن كېيىن ئۇنى ئۆزىنىڭ ياخشىلىقى بىلەن يامىدى.

«أَرْجُومِنْكَأَنْتَرْفُوَلِيهَذِهِالسُّتْرَةَ الْقَدِيمَةَ» : بۇ كونا چاپاننى يىغىشتۇرۇۋەتسەڭ ئىكەن.

رِفَاءٌ: ئىناق، ئىتتىپاق، ئىناقلىق، ئىتتىپاقلىق، ئىجىللىق.

بِالرِّفَاءِ وَالْبَنِينِ : (يېڭىدىن ئۆيلەنگەن ئادەمگە ئېيتىلىدىغان ياخشى تىلەك سۆزى بولۇپ، «ئىناق كۆڭۈللۈك ياشاپ، نەۋرە - چەۋرىلىك بولۇپ كېتىڭلار» دېگەن مەنىدە).

رُفَاتٌ: جەسەت، مېيىت، تاپ، ئۆلۈك؛ پارچە - پۇرات، چىرىگەن سۆڭەك.

«وَقَالُوْا أَئِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا أَئِنَّا لَمَبْعُثُوْنَ خَلْقًاجَدِيْدًا» «قرآن» : مۇشرىكلار: « بىز قۇرۇق سۆڭەك ۋە چىرىپ توپا بولۇپ كەتكەندىن كېيىن چوقۇم قايتا تىرىلىپ يېڭىدىن ئادەم بولامدۇق ؟ »دېيىشىدۇ.

نُقِلَ رُفَاتُهُ إِلَى بِلَادِهِ: ئۇنىڭ جەسىتى يۇرتىغا يۆتكەپ كېتىلدى.

رِفَادَةٌ ج رِفَادَاتٌ: تېڭىق لاتىسى، داكا، بىنت؛ ئىگەرنىڭ ياغىچى.

رِفَادَةُ الْحُجَّاجِ: ھاجىلارنى كۈتۈۋېلىش خىزمىتى.

رَفَاعَةٌ. رُفَاعَةٌ. رِفَاعَةٌ: قاتتىق ئاۋاز، يوقىرى ئاۋاز.

رَفَاغَةٌ: تۇرمۇش پاراۋانلىقى.

رَفَاغِيَّةٌ: تۇرمۇشنىڭ پاراۋانلىقى.

رُفَاقٌ: توپان، ئۇۋاق سامان.

رِفَاقٌ ج رُفْقٌ وأَرْفِقَةٌ: ھەمراھ بولماق، ھەمسەپەر بولماق، تۇشلۇك.

رِفَاقِيٌّ: يولداشلارچە، دوستلۇق، ھەمراھلىق.

رَفْلٌ ج رُفُولٌ: ئىتەك.

رَفَلٌ: ئۇزۇن ئىتەكلىك كىيىم، ئۇزۇن قۇيرۇقلۇق ھايۋان، كەڭ كىيىم.

رَفَاهٌ. رَفَاهَةٌ. رَفَاهِيَةٌ: ھۇزۇر - ھالاۋەتلىك

تۇرمۇش، راھەتلىك تۇرمۇش، كۆڭۈللۈك تۇرمۇش، پاراۋان تۇرمۇش.

«يَجِبُ الْعَمَلُ عَلَى تَحْقِيقِ مُجْتَمَعِ الرَّفَاهِيَةِ»: پاراۋان بولغان بىر جەمئىيەتنىڭ مەيدانغا كېلىشىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئىشلەش كېرەك.

رَفَأَ يَرْفَأُ رَفْئًا الثَّوْبَ ونَحْوَهُ: كىيىم قاتارلىقلارنى يامىدى، ئۇلىدى.

رَفَأَ بَيْنَ الْقَوْمِ : قەۋمنىڭ ئارىسىنى ئەپلەشتۇردى.

رَفَأَ الْجَوَارِبَ: پايپاقنى يامىدى.

رَفَأَ السَّفِينَةَ: كېمىنى پرېستانغا يېقىنلاشتۇردى.

رَفَتَ يَرْفِتُ و يَرْفِتُ رَفْتًا الشَّيْءَ: پاچاقلاندى، پارچىلاندى، سۇندى.

رَفَتَ الْحَبْلَ: ئارغامچا ئۆزۈلۈپ كەتتى.

رَفَتَ الْمُوَظَّفَ: خىزمەتچىنى ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلىدى.

رُفْتٌ : سامان.

رَفَثَ يَرْفُثُ وَ يَرْفِثُ رَفْثًا ورَفَثًا ورُفُوثًا الرَّجُلُ فِي كَلَامِهِ: ئۇياتسىز گەپ قىلدى، سەت گەپ قىلدى.

رَفْثٌ. رَفَثٌ: سەت، ئۇياتسىز گەپ؛ ئايالى بىلەن يېقىنچىلىق قىلىش.

«أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ» ‹قرآن›: روزا كېچىلىرىدە ئاياللىرىڭلارغا يېقىنچىلىق قىلىش سىلەرگە ھالال قىلىندى.

«فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ» ‹قرآن›: بۇ ئايلاردا ھەج قىلىشنى نىيەت قىلغان ئادەمنىڭ جىنسىي ئالاقە قىلىشى، گۇناھ قىلىشى ۋە جاڭجال قىلىشى مەنئى قىلىنىدۇ.

رَفَدَ يَرْفِدُ رَفْدًا وَرِفَادَةً السَّائِلَ: تىلەمچىگە ياردەم قولىنى سوزدى، خەير ـ ساخاۋەت قىلدى.

رَفَدَ يَرْفِدُ رَفْدًا الْمُوَظَّفَ: خىزمەتچىنى خىزمىتىدىن قالدۇردى.

رَفْدٌ: چوڭ قاچا، ئىستاكان، چوڭ قەدەھ، جام.

أُرِيقَ رَفْدُهُ: ئۇ ئۆلدى.

رِفْدٌ ج أَرْفَادٌ و رُفُودٌ: تۇۋرۇك، تېرەك، يۆلەنچۈك، ئايانچ، چوڭ قاچا، ھەسسە، نېسىۋە، جام، ئىنئام، ياردەم، قۇنتۇزۇش پۇلى، ھەدىيە، سوۋغا.

«وَأُتْبِعُوا فِي هَذِهِ لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُودُ» ‹قرآن›: ئۇلار بۇ دۇنيادىمۇ، قىيامەت كۈنىدىمۇ لەنەتكە ئۇچرايدۇ، ئۇلارغا بېرىلگەن (ئىككىلا دۇنيادا لەنەتكە ئۇچراشتىن ئىبارەت) بۇ سوۋغا نېمىدېگەن يامان!

رِفْدَةٌ ج رِفَدٌ: بىر توپ ئادەم، جامائە.

رَفْرَافٌ ج رَفَارِيفُ: قۇشنىڭ قانىتى، بىر خىل قۇشقاچ.

رَفْرَفَ يُرَفْرِفُ رَفْرَفَةً الطَّائِرُ بِجَنَاحَيْهِ: قۇش قانات قاقتى، قۇش قانىتىنى لەپىلدەتتى.

رَفْرَفَ الْعَلَمُ: بايراق لەپىلدىدى.

«إِنَّ الْأَعْلَامَ تُرَفْرِفُ فَوْقَ الْمَبَانِي الْعَالِيَةِ»: بايراقلار ئېگىز بىنالار ئۈستىدە لەپىلدىمەكتە.

رَفْرَفَ الشَّيْءُ: مىدىرلىدى، ھەرىكەتلەندى، ئاۋاز چىقاردى.

رَفْرَفٌ ج رَفَارِفُ: پېشايۋان، لەمپە، چېدىرنىڭ بىر تەرىپى، ياستۇق ، سېلىنجا، تاۋار ئەتراپىغا ساڭگىلاپ تۇرغان دەرەخ شېخى.

«مُتَّكِئِينَ عَلَى رَفْرَفٍ خُضْرٍ» ‹قرآن›: ئۇلار يېشىل ياستۇقلارغا يۆلەنگەن ھالدا ئىستىراھەت قىلىدۇ.

رَفْرَفُ السَّيَّارَةِ: ماشىنا چاقىنىڭ ئۈستىدىكى قانات.

رَفْرَفُ الْبِنَاءِ: پېشايۋان.

رَفَسَ يَرْفُسُ و يَرْفِسُ رَفْسًا: كۆكرەككە تەپتى.

«رَفَسَ الْحِصَانُ صَاحِبَهُ»: ئايغىر ئىگىسىنى تەپتى.

رَفْسَةٌ: بىر تېپىك، بىر پەشۋا.

رَفَشَ يَرْفُشُ رَفْشًا الْحُبُوبَ: داننى سۈپۈردى؛ سوقتى؛ ئوبدان يەپ ـ ئىچتى.

رَفِشَ يَرْفَشُ رَفَشًا: يوغان قۇلاقلىق بولدى، كەڭ قۇلاقلىق بولدى.

رَفْشٌ: كۆرەك، گۆرجەك.

رَفَضَ يَرْفُضُ وَ يَرْفِضُ رَفْضًا الشَّيْءَ: رەت قىلدى، تەرك ئەتتى، تاشلىدى، يىراقلاشتى.

رَفَضَ حَوَالَةً مَالِيَّةً: تالۇننى تاپشۇرۇشنى رەت قىلدى.

رَفَضَ الدَّعْوَى الْقَضَائِيَّةَ: دەۋانى رەت قىلدى.

رَفَضَ حُجَّتَهُ رَفْضًا بَاتًّا: ئۇنىڭ پاكىتىنى قەتئىي رەت قىلدى.

رَفَضَتِ الْإِبِلُ: تۆگە تارقاپ كەتتى.

لَايُمْكِنُ أَنْ يُرْفَضَ: ئۇنى رەت قىلىش مۇمكىن ئەمەس.

رَفْضٌ: رەت قىلماق، تەرك ئەتمەك، تاشلۇۋەتمەك.

حَقُّ الرَّفْضِ: رەت قىلىش ھوقۇقى.

إِجَابَةٌ بِالرَّفْضِ: رەت قىلىش جاۋابىنى بەرمەك.

رَفَضٌ ج أَرْفَاضٌ وَرُفُوضٌ: تارقاق، تاراپ كەتكەن، چېچىلىپ كەتكەن.

رُفَضَةٌ: رەت قىلغاق.

رَجُلٌ رُفَضَةٌ: رەت قىلغاق ئادەم.

فُلَانٌ قَبَضَةٌ رُفَضَةٌ: باشلاپ قويۇپ ئاخىرىغا چىقارمايدىغان ئادەم.

رَفَعَ يَرْفَعُ رَفْعًا الشَّيْءَ: كۆتۈردى، تىكلىدى.

«اَللّٰهُالَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِبِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا» «قرآن»: ئاللاھ ئاسمانلارنى تۈزۈكسىز بەرپا قىلدى، سىلەر ئۇنى كۆزۈپ تۇرۇۋاتسىلەر.

رَفَعَ السِّعْرَ: باھانى ئۆستۈردى.

رَفَعَ الْعَلَمَ: بايراق چىقاردى.

رَفَعَ السِّلَاحَ: قورال كۆتۈردى، ئۇرۇش ئېلان قىلدى.

رَفَعَ الْجَمَلُ: تۆگە تېز ماڭدى.

رَفَعَ عَنْهُ: يېنىكلەتتى.

رَفَعَ رَأْسًا لِفُلَانٍ: ھۆرمەتلىدى، ئىززەتلىدى، قەدىرلىدى.

رَفَعَ الدَّعْوَى عَلَى: ئەرز قىلدى، شىكايەت قىلدى.

رَفَعَ الْغِطَاءَ: پەردىنى ئېچىپ تاشلىدى، ئاشكارىلىدى، پاش قىلدى.

رَفَعَ الْعَرِيْضَةَ إِلَى: ئەرز سۇندى، مۇراجىئەتنامە سۇندى.

رَفَعَ الْخَطَرَ عَنْ: قامالنى بىكار قىلدى، مەنئى قىلىش بۇيرۇقىنى بىكار قىلدى.

رَفَعَ الْكَلِمَةَ: سۆزنى لەۋلەشكەن ئالامىتى بىلەن ئوقىدى، پەشلىك ئوقۇدى.

رَفَعَ مَكَانَتَهُ: ئۇنىڭ دەرىجىسىنى كۆتۈردى.

«وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ» «قرآن»: بەزىڭلارنى بەزىڭلاردىن بىرقانچە دەرىجە يۇقىرى قىلدى.

رَفَعَ الشَّيْءَ: كۆتۈردى، يۆتكىدى.

رَفَعَ الشَّخْصَ إِلَى الْحَاكِمِ: دەۋا قىلىپ ھاكىمنىڭ ئالدىغا باردى.

رَفَعَ الْبِنَاءَ: قۇرۇلۇشنى ئېگىزلەتتى.

رَفَعَ مَرْتَبَةَ: مەرتىۋىسىنى ئۆستۈردى.

رَفَعَ الْحَاكِمُ الضَّرِيبَةَ: ھۆكۈمران باجنى بىكار قىلدى.

رَفَعَ اللّٰهُ الدُّعَاءَ وَالْعَمَلَ: ئاللاھ دۇئانى ۋە ئەمەلنى قوبۇل قىلدى.

رَفَعَ عَلَيْهِ قَضِيَّةً: ئۇنىڭ ئۈستىدىن ئەرز قىلدى.

رَفَعَ صَوْتَهُ: ئاۋازنى كۆتۈردى، ئاۋازىنى يۇقىرىلاتتى.

رَفَعَ الْحَدِيثَ إِلَى النَّبِيِّ: ھەدىسنىڭ سەنەدىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئۇلىدى.

رَفَعَ الْأَذَانَ: ئەزان ئېيتتى.

رَفَعَ السِّتَارَ عَنِ الشَّيْءِ: ئاشكارىلىدى.

رَفَعَ الْعَصَا عَلَيْهِ: ئۇرۇشقا ئۇرۇندى.

رَفَعَ قُبَّعَتَهُ: شىلەپىسىنى كۆتۈرۈپ سالام بەردى.

رَفَعَ لِوَاءَ الثَّوْرَةِ: ئىنقىلابقا باشچىلىق قىلدى.

رَفَعَ يَدَيْهِ: تەسلىم بولدى، ئىككى قولىنى كۆتۈردى.

رَفَعَ يَدَهُ عَنِ الْأَكْلِ وَ الشُّرْبِ: تاماقدىن بۇرۇن روزىنى نىيەت قىلدى.

رَفَعَ الْحَجَرَ مِنْ مَكَانِهِ: تاشنى ئورنىدىن كۆتۈردى.

اَللّٰهُ يَرْفَعُ وَيَخْفِضُ: ئاللاھ ئەزىز قىلىدۇ ۋە خار قىلىدۇ.

رَفَعَ الْعَيْشُ: تۇرمۇش كەڭ ـ كۈشادە بولدى، بايا-شات ياشىدى، پاراۋان بولدى.

رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ فُلَانٍ: بالاغەت يېشىغا يەتمىدى.

«وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ» ‹قرآن›: ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىم بىلەن ئىسمائىل كەبىنىڭ ئۇلىنى قويۇرۇۋې-تتىپ...

لَايَرْفَعُ بَصَرَهُ فِي فُلَانٍ: ئۇنى ھۆرمەتلەيدۇ ۋە ئۇنىڭغا ئېھتىرام بىلدۈرىدۇ.

لَايَرْفَعُ رَأْسَهُ: ئۇيالدى، تارتىندى، ئىزا تارتتى.

لَايَرْفَعُ الْعَصَا عَنْ عَاتِقِهِ: قاتتىق ئىشلەيدۇ، كۆپ سەپەر قىلىدۇ.

لَمْ يَرْفَعْ لِي رَأْسًا: بېشىنى كۆتۈرمىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى.

هَذَا أَمْرٌ يَرْفَعُ الرَّأْسَ: بۇ، كىشىگە شان ـ شەرەپ بېغىشلايدۇ.

رَفَعَ يَرْفَعُ رَفَاعَةً الشَّيْءُ: ئىنچىكىلىدى، نازۇك-لاشتى.

رَفَعَ يَرْفَعُ رَفْعَةً الشَّخْصُ فِي حَسَبِهِ وَ نَسَبِهِ: پەزىلەت ۋە نەسەب جەھەتتىن شاراپەتلىك بولدى.

رَفَعَ الثَّوْبُ: كىيىم يۇپقا بولدى.

«رَفَعَ بَدَنُهُ»: بەدىنى نازۇكلاشتى.

رَفْعٌ: كۆتۈرمەك، ئۆرلەتمەك.

رَفْعُ الْمَالِ: باج ئالماسلىق، باجنى كەچۈرۈم قىلىش.

حَالَةُ الرَّفْعِ: باش كېلىش ، ئىگە (گراماتىكىدا)

عَلَامَةُ الرَّفْعِ: لەۋلەشتۈرۈپ ئوقۇش، «ئۇ» ئوقۇش بەلگىسى.

رَفْعُ الْأَثْقَالِ: ئېغىرلىق كۆتۈرۈش.

رَفْعُ الْيَدِ ‹فِي الْقَانُونِ التِّجَارِيِّ›: قەرزدارنى ئۆزىنىڭ مېلىنى تەسەررۇپ قىلىشىدىن چەكلىمەك.

مِدْفَعُ الرَّفْعِ: رامزان ئېيىدا زوھۇرلۇقنى بېيىش-نى توختىتىش ئۈچۈن ئېتىلىدىغان توپ.

رَفْعُ نِسْبَةِ اسْتِغْلَالِ الْمُعَدَّاتِ: ئۈسكۈنىلەردىن پايدىلىنىش نىسبىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش.

رَفْعٌ ج أَرْفَاعٌ: تۆۋەن تەبىقە كىشىلىرى، تۆۋەن قاتلام؛ قاقاسلىق، گىياھ ئۇنۇمىس يەر.

رِفْعَةٌ: ئۈستۈن بولماق، يۇقىرى بولماق.

رِفْعَةُ الْبَاشَا: مىسىردا پادىشاھلىق دەۋرىدە ئەمەل-دارلارنى ھۆرمەتلەش سۆزى.

صَاحِبُ الرِّفْعَةِ: مىسىردا پادىشاھلىق دەۋرىدە ئەمەلدارلانى ھۆرمەتلەش سۆزى.

رِفْعَةُ الْمَقَامِ: يۇقىرى ئورۇن، يۇقىرى مەنسەپ، يۇقىرى مەرتىۋە.

رَفُغَ يَرْفُغُ رَفَاغَةً الْعَيْشُ: تۇرمۇش پاراۋان بولدى، بايا‌شات بولدى.

رَفِغَ يَرْفَغُ رَفَغًا: كىر بولۇپ كەتتى.

رَفْغٌ ج أَرْفَاغٌ وَرُفُوغٌ وَأَرْفُغٌ وَرِفَاغٌ: پاراۋان تۇرمۇش، بايا‌شات تۇرمۇش، كەڭ يۇمشاق، ئاسان، توپلىق جاي، مۇنبەت جاي، يان، تەرەپ، قۇرغاق يەر، بەدەندىكى كىر يىغىلىپ قالىدىغان جاي.

رُفْغٌ: تىرناق كىرى، قولتۇق كىرى، بەدەندىكى كىر.

رَفَّ يَرُفُّ رَفًّا الْقَلْبُ: يۈرەك سالدى، يۈرەك پوكۇلدىدى، يۈرەك سوقتى.

رَفَّ الشَّيْءُ: مىدىرلىدى.

رَفَّ الْجَنِينُ فِي الْبَطْنِ: ھامىلە قورساقتا مىدىر-لىدى، ھامىلە تەۋرىدى.

رَفَّ الطَّائِرُ: قۇش قانات قاقتى.

رَفَّ اللَّبَنَ: كۈندە سۈت ئىچتى.

رَفَّ الْحَاجِبُ: قاش مىدىرلىدى، كۆتۈرۈلدى.

رَفَّ بِهِ الْقَوْمُ: ئامما ئۇنى ئورۇۋالدى.

رَفَّ قَلْبُهُ إِلَيْهِ: مەمنۇن بولدى، رازى بولدى.

رَفَّتْ عَيْنَاهُ: قاپىقى تارتتى.

رَفَّ الْبَرْقُ: چاقماق چاقنىدى.

رَفَّ بِهِ: ئۇنى ھۆرمەتلىدى.

رَفَّتْ عَلَيْهِ السَّعَادَةُ: ئۇنىڭ بەختى كەلدى.

رَفَّ الْبَيْتَ: ئۆيگە تەكچە قىلدى، تەكچە چىقاردى.

رَفٌّ: يۆرەك سوقماق، يۆرەك سالماق.

رَفٌّ ج رُفُوفٌ وَرِفَافٌ: تاختا بېشى، تەكچە، ئاسما جازا، جازا؛ پادا.

رَفُّ النَّافِذَةِ: دېرىزە تەكچىسى.

وَضَعَ عَلَى الرَّفِّ: تەكچىگە قويدى.

«وَضَعْتُ الْكِتَابَ عَلَى الرَّفِّ»: كىتابنى تەكچە ئۈستىگە قويۇپ قويدۇم.

«عَلَى رُفُوفِ قَاعَةِ الْمُطَالَعَةِ أَنْوَاعٌ كَثِيرَةٌ مِنَ الصُّحُفِ وَالْمَجَلَّاتِ»: قىرائەتخانىدىكى جازا ئۈستىدە نۇرغۇن ھەر خىل گېزىت ۋە ژۇرناللار بار.

رُفٌّ. رُفَّةٌ: شال پاخىلى، شال سامىنى.

رِفٌّ: كۈنلۈك سۇ ئىچىش مىقدارى (سۇ).

رِفًّا: ھەر كۈنلۈكى، ھەر كۈندە.

أَصَابَتْهُ الْحُمَّى رِفًّا: ئۇنىڭ قىزىتمىسى ھەر كۈندە ئۆرلىمەيدۇ.

رَفَّاءٌ ج رَفَّاؤُونَ: كونا كىيىملەرنى ئوڭشاش، تۈزەش، ياماش ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلار.

رَفَأَ يُرَفِّأُ تَرْفِيئَةً الْمُتَزَوِّجَ: يېڭى توي قىلغان يىگىتكە «ئىناق ئىجىل ياشاپ، نەۋرە - چەۋرىلىك بولغايسىز» دېدى.

رَفَّاسٌ ج رَفَّاسُونَ: ماتورلۇق كېمە.

«اِشْتَرَى رَفَّاسًا جَدِيدًا لِلنُّزْهَةِ»: سايا ھەت قىلىش ئۈچۈن يېڭى ماتورلۇق كېمە سېتىۋالدى.

رَفَّاصٌ ج رَفَّاصَاتٌ: ماتورلۇق قولۇاق.

رَفَّاعٌ: كىران.

رَفَّافٌ: مىدىرلىغۇچى، تىترىگۈچى، شانلىق، پارلاق، پارقىراق.

ثَغْرٌ رَفَّافٌ: پارقىراق چىش.

رَفَّعَ يُرَفِّعُ تَرْفِيعًا الْمُوَظَّفَ: خىزمەتچىنى ئۈستۈردى.

رَفَّعَ يَدَهُ: بويسۇنغانلىقىنى بىلدۈردى.

رَفَّهَ يُرَفِّهُ تَرْفِيهًا الشَّخْصُ عَنْ نَفْسِهِ: ھاياتىنىڭ ئېغىرچىلىقلىرىنى تۈگىتىپ، كەڭ - كۇشادە ياشىدى.

رَفَّهَهُ: راھەت كۆرسەتتى، ھۇزۇرلاندۇردى.

«رَفَّهَ الْأَبُ ابْنَهُ»: ئاتا بالىنى راھەت ياشاتقۇزدى.

رَفَقَ يَرْفُقُ رِفْقًا وَمَرْفَقًا و مِرْفَقًا بِهِ أَوْ لَهُ أَوْ عَلَيْهِ: سىلىق مۇئامىلە قىلدى.

رَفَقَ فِي السَّيْرِ: ئاستا ماڭدى.

رَفَقَهُ: ئۇنىڭغا ياردەم بەردى، بىلىكىگە ئۇردى، ئوقۇدى.

رَفَقَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ: ئەر ئايال دوستلاشتى، ئاشنا بولدى.

رَفُقَ الشَّخْصُ: ھەمراھ بولدى، يولداش بولدى، (سەپەرده ياكى يولدا).

رَفِقَ يَرْفَقُ رِفْقًا وَمَرْفِقًا وَمِرْفَقًا بِهِ أَوْ لَهُ أَوْعَلَيْهِ: سىلىق مۇئامىلە قىلدى.

رِفْقٌ: مۇلايىملىق، يۇمشاقلىق، سىلىقلىق.

«إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ» «حديث»: ئاللاھ تائالا ھەممە ئىشتا مۇلايىم بولۇشنى سۆيىدۇ.

جَمْعِيَّةُ الرِّفْقِ بِالْحَيَوَانَاتِ: ھايۋاناتلارنى قوغداش جەمئىيىتى.

«اَللّٰهُمَّ رِفْقًا بِعِبَادِكَ»: ئى ئاللاھ! بەندىلىرىڭگە مەرھەمەت قىلغىن (دۇئا).

«رِفْقًا بِالْقَوَارِيرِ»: ئاياللارغا مۇلايىم مۇئامىلە ده بولۇڭلار.

رِفْقَةٌ ج رِفَاقٌ وَ أَرْفَاقٌ: ھەمراھ، رەپىق، يولداش، ئۇلپەت، جورا.

«خَرَجْتُ فِي رُفْقَةٍ مِنَ الْأَصْدِقَاءِ»: بىر تۈركۈم دوستلار بىلەن چىقتىم.

«هَذِهِ الْفَوَاكِهُ أَحْضَرْتُهَا إِلَيْكَ مِنَ الرِّفَاقِ الْآخَرِينَ»: بۇ مېۋىلەرنى ساڭا باشقا يولداشلاردىن ئېلىپ كەلدىم.

رَفَلَ يَرْفُلُ رُفُولًا الشَّخْصَ فِي ثِيَابِهِ أَوْ فِي مَشْيِهِ: مەغرۇرانه ماڭدى، كۆرەڭلىدى، غادىيىپ ماڭدى.

رَفَلَ فِي بُحْبُوحَةِ نِعَمِهِ: راهەت - پاراغەتتە ياشـ
ـدى، ئەيش - ئىشرەتتە ياشىدى.

رَفَلَ السَّجِينُ فِي قَيْدِهِ: مەھبۇس پۇتىنى كىشەن
بىلەن سۆرەپ ماڭدى.

رَفَلَ الشَّخْصُ فِي النِّعْمَةِ: بايلىقتا ياشىدى.

رَفْلٌ ج **رُفُولٌ و أَرْفَالٌ:** ئېتەك.

رَفْلُ الثَّوْبِ: كىيىمنىڭ ئېتىكى.

رَفَلٌ: قويرۇقى ئۇزۇن هايۋان، كەك كىيىم،
سېمىز ئادەم.

عَيْشٌ رِفَلٌ: پاراۋان تۇرمۇش.

رَفَهَ يَرْفَهُ رَفَاهَةً الشَّخْصُ: بايلىقتا ياشىدى، پارا-
ۋان تۇرمۇش كەچۈردى.

رَفَهَ عَيْشُهُ: تۇرمۇشى بايلىقتا بولدى.

رَفُهَ يَرْفُهُ رَفَاهَةً وَرَفَاهِيَةً وَرَفَاهًا الشَّخْصُ: بايا-
شات تۇرمۇش كەچۈردى، كەك - كۈشادە
تۇرمۇش كەچۈردى.

رَفْهَانٌ: ئېستراهەت قىلغۇچى، ئارام ئالغۇچى،
بايلىقتا ياشىغۇچى.

رَفَهَةٌ: مېهرىبانلىق، رەھمەتلىك، كۆيۈمچان-
لىق، مېهرى - شەپقەت.

رُفُوثٌ: سەت گەپ؛ ئايالى بىلەن يېقىنچىلىق
قىلىش.

رَفُوسٌ: تەپكەك.

دَابَّةٌ رَفُوسٌ: تەپكەك ئۇلاق.

رُفُوضٌ: رەت قىلماق؛ چېچىلىپ كەتكەن ئوت -
چۆپ.

رُفُوضُ النَّاسِ: كىشىلەر گۇرۇھى، كىشىلەر
پىرقىسى.

رَفِيضٌ: رەت قىلىنغان؛ تەر؛ سۇنۇق نەيزە.

رَفِيعٌ: يۇكسەك، ئالىي، يۇقىرى، ئۈستۈن.

رَجُلٌ رَفِيعٌ: ئالىيجاناب ئادەم.

مَقَامٌ رَفِيعٌ: يۇكسەك ئورۇن، يۇكسەك جاي،
يۇكسەك دەرىجە.

رَفِيعُ الْقَدْرِ: يۇقىرى مەرتىۋىلىك، كۆزگە
كۆرۈنگەن، داڭدار، ئالاهىدە.

صَاحِبُ الْمَقَامِ الرَّفِيعِ: باش مىنىستىر ئالىيلىرى.

الرَّفِيعُ وَ الْوَضِيعُ: هۆرمەتلىك ۋە پەسكەش؛
قىممەت ۋە ئەرزان.

«رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُوالْعَرْشِ» ‹قرآن›: ئاللاھ-
نىڭ مەرتىۋىسى يۇقىرىدۇر، (ئاللاھ)
ئەرشنىڭ ئىگىسىدۇر.

رَفِيقٌ ج **رُفَقَاءُ وَرِفَاقٌ:** دوست، هەمراھ،
شېرىك، يولداش، خىزمەتداش، رەپىق،
سۆھبەتداش؛ ئىللىق، يۇمشاق، يېقىملىق؛
ئېرى.

رَفِيقٌ بِالسِّلَاحِ: سەپداش.

رَفِيقُ الْمَدْرَسَةِ: ساۋاقداش، مەكتەپداش.

رَفِيقُ الْعُمْرِ: ئەر.

ذَهَبَ إِلَى الرَّفِيقِ الْأَعْلَى: قازا قىلدى، ۋاپات
بولدى.

«عَرَضَ عَلَيْهَا أَنْ تَكُونَ رَفِيقَتَهُ فِي حَيَاتِهِ»:
ئۇنىڭغا ئۇنىڭ ئۆمۈرلۈك رەپىقىسى بولۇش
تەلىپىنى قويدى.

«وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا»
‹قرآن›: شېھىتلەر ۋە ياخشىلار بىلەن بىللە
بولىدۇ، ئۇلارنىمىدىگەن ياخشى هەمراھلار.

رُفَقَاءُ السُّوءِ: يامان ئۇلپەتلەر، ناچار ئۇلپەتلەر.

رَفِيقَةٌ ج **رَفَائِقُ و رَفِيقَاتٌ:** ئايال دوست، قىز
دوست، مەشۇقى، ئاشنا.

رَفِيقُهُ فِي السَّفَرِ: سەپەردىشى.

رَفِيقُ الْحَيَاةِ: ئەر.

رَفِيقُهُ فِي الْمَدْرَسَةِ: ساۋاقدىشى، مەكتەپدىشى.

رَقَابَةٌ: باشقۇرماق، تەكشۈرمەك، نازارەت قىلماق،
كۆزەتمەك.

رَقَابَةُ الْبَرِيدِ: پوچتا تەكشۈرۈشى.

رَقَابَةُ الْمَطْبُوعَاتِ: مەتبۇئاتنى تەكشۈرمەك، نەشر
قىلىنغان ئەسەرنى تەكشۈرمەك.

اَلرَّقَابَةُ الْإِدَارِيَّةُ: مەمۇرىي تەكشۈرۈش.

اَلرَّقَابَةُ الْقَاصِيَةُ: يىراقتىن باشقۇرماق.

«وَضَعَهُ تَحْتَ الرَّقَابَةِ الصِّحِّيَّةِ»: سەھىيە
تەكشۈرۈشىدىن ئۆتكۈزىدىغان بولدى.

رُقَادٌ: ئۇيقۇ، ئۇخلىماق؛ ياتماق، يېنى ياتماق.

وَقْتُ الرُّقَادِ: ئۇخلاش ۋاقتى.

رُقَارِقُ: تېيىز سۇ.

رَقَاشُ: چار يىلان.

ذَاتُ الرِّقَاعِ: زاتۇررىقا (ھىجرىيىنىڭ 4 - يىلى يۈز بەرگەن غازات).

رَقَاعَةٌ: ھاياسىزلىق، ئۇياتسىزلىق، نومۇسسىزلىق؛ نادانلىق؛ بىھايالىق؛ ھاماقەتلىك، ئەخمەقلىق، دۆتلۈك.

رُقَاقٌ: چەلىپەك نان، نېپىز نان.

رُقَاقَةٌ ج رُقَاقَاتٌ: بىردانە چەلىپەك نان.

رِقَانٌ: خېنە، زەپە.

رَقَأَ يَرْقَأُ رَقْئًا وَرُقُوءًا الدَّمُ: قان ئۇيۇپ قالدى، توختىدى.

رَقَأَ بَيْنَهُمْ أَوْ مَا بَيْنَهُمْ: ئارىنى تۈزىدى.

لَارَقَأَتْ دَمْعَةُ فُلَانٍ: كۆز يېشى قۇرىمىسۇن (بەددۇئا)

رَقَبَ يَرْقُبُ رَقْبًا ورُقُوبًا: كۆزەتتى، باقتى، قورقتى، رىئايە قىلدى.

«كَيْفَ وَإِنْ يَظْهَرُوْا عَلَيْكُمْ وَلَايَرْقُبُوْا فِيْكُمْ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً» ‹قرآن›: مۇشرىكلار ئەھدىسىگە قانداقمۇ ۋاپا قىلسۇن ؟ ئەگەر ئۇلار سىلەرنىڭ ئۈستىڭلاردىن غەلىبە قىلسا ، سىلەرنىڭ توغرالىڭلاردا نە تۇغقانچىلىق ، نە ئەھدىگە رىئايە قىلمايدۇ.

رَقَبَ النَّجْمَ: يۇلتۇزنى كۆزەتتى.

رَقَبَ اللّٰهَ فِى عَمَلِهِ: قىلغان ئەمىلىدە ئاللاھدىن قورقتى.

رَقَبَةُ: ئۇنىڭدىن ئېھتىيات قىلدى، ئۇنىڭدىن ساقلاندى؛ ئۇنىڭغا قارىدى؛ ئۇنىڭغا مۇنقەرز بولدى؛ ئۇنى كۈتتى؛ ئۇنى قوغدىدى؛ ئۇنى ساقلىدى.

«يَرْقُبُ وُصُولَ الطَّائِرَةِ بِلَهْفَةٍ» : ئايروپىلاننىڭ يېتىپ كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتمەكتە.

بَاتَ يَرْقُبُ النَّجْمَ: بىدار بولدى، كېچىچە كۆز يۇمىدى.

«إِنِّى خَشِيتُ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِى إِسْرَائِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي» ‹قرآن›: مەن ھەقىقەتەن سېنىڭ ئىسرائىل ئەۋلادىنى بۆلۈۋېتىپسەن، سۆزۈمگە دىققەت قىلماپسەن، دېيىشىڭدىن قورقتۇم.

«لَايَرْقُبُ فِيهِ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً» : ئەھدىگە ۋە ھەققە رىئايە قىلمايدۇ.

رَقِبَ يَرْقَبُ رَقَبًا الشَّخْصُ: بوينى يوغىنىدى.

رَقَبَانِيٌّ: بوينى يوغان.

رَقَبَةٌ ج رِقَابٌ: گەدەن، بويۇن؛ زىممە؛ قول.

اَلْمَوْتُ عَلَى الرِّقَابِ: ئۆلۈمدىن ھېچ ئادەم قۇتۇلالمايدۇ.

«اَلْأَحْدَاثُ يَأْخُذُ بَعْضُهَا بِرِقَابِ بَعْضٍ» : كەينى-كەينىدىن كېلىدۇ، ئارقىمۇ ئارقا كېلىدۇ.

عَلَى رَقَبَتِهِ خَمْسُ بَنَاتٍ: بەش قىزنى بېقىش ئۈنىڭ زىممىسىگە يۈكلەنگەن.

«دَيْنُكَ فِي رَقَبَتِي» : سېنىڭ قەرزىڭ مېنىڭ زىممەمدە.

غَلِيظُ الرَّقَبَةِ: تىز پۈكمەس، سۇباتلىق، غەيرەتلىك؛ تەرسا، كاج، بوينى قاتتىق، تەتۇر.

لَحْمُ الرَّقَبَةِ: بويۇن گۆشى.

أَعْتِقْ رَقَبَةً: قۇل ئازاد قىل.

«فَتَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ» ‹قرآن› : بىر نەپەر مۇمىن قۇلنى ئازاد قىلىشى لازىم.

رِبَاطُ الرَّقَبَةِ: گالستۇك.

«هَذَا الْأَمْرُ فِي رَقَبَتِكَ» : بۇ ئىش ساڭا باغلىق.

فُكَّ رَقَبَةُ: قۇل ئازاد قىلىندى.

«اِقْطَعْ رَقَبَةَ عَدُوِّكَ بِالسَّيفِ» : قىلىچ بىلەن دۈشمىنىڭنى بوينىنى كەسكىن.

رَقَبَتِي سَدَّادَةٌ: بارلىق مېلىم بىلەن يارىدەم قىلەمەن دەپ ۋەدە قىلماق.

رِقْبَةٌ: كۆزەتمەك، تەكشۈرمەك.

رُقْبَى: مەن ئۆلسەم سېنىڭ بولىدۇ، سەن ئۆلسەڭ قايتۇرۇۋالىمەن، دېگەن شەرت بىلەن بىرسى يەنە بىرسىگە ئۆي ياكى زېمىننى ئۆتكۈزۈپ بېرىش.

رَقَدَ يَرْقُدُ رُقَادًا الشَّخْصُ: ئۇخلىدى، ئۇخلىسىغا

ياتتى؛ ئۇزاردى.

رَقَدَ رُقْدَتَهُ الْأَخِيرَةَ: ئۆلدى.

«رَقَدَ عَلَى السَّرِيرِ»: كارىۋاتتا ئۇخلىدى.

رَقَدَ الْحَرُّ: ئىسسىق پەسەيدى، تىنجىدى، توختىدى.

«رَقَدَ الْعَكَرُ وَالشُّفْلُ»: دۇغ قاچىنىڭ ئاستىغا تىنىپ قالدى.

رَقَدَ لِمَرَضٍ أَصَابَهُ: كېسەل بولۇپ قالدى، ئاغرىپ يېتىپ قالدى.

رَقَدَتِ السُّوقُ: بازار كاساتلاشتى.

«رَقَدَتِ الدَّجَاجَةُ عَلَى بَيْضِهَا»: مېكىيان تۇخۇم باستى.

رَقَدَتْهُ الْأَبَدِيَّةُ: مەڭگۈ ئۇيقۇغا كەتتى، باقى دۇنياغا سەپەر قىلدى.

رَقْدَةٌ: ئۇيقۇ، ياتماق، ئۇخلىماق، يېنى ياتماق.

رُقْدَةٌ: ئۇيقۇچان، كۆپ ئۇخلايدىغان.

رَقْرَاقٌ: چاقناپ تۇرغان، پارقىراق، نۇرلۇق.

دَمْعٌ رَقْرَاقٌ: ئەگىگەن ياش؛ پارقىراپ تۇرغان ياش.

رَقْرَقَ يُرَقْرِقُ رَقْرَقَةً الْمَاءَ أَوْ نَحْوَهُ: سۇ قاتار-لىقلارنى تۆكتى، قۇيدى.

رَقْرَقَ الْخَمْرَ: ھاراقنا سۇ ئارىلاشتۇردى.

رَقْرَقَ دَمْعُهُ: كۆزىگە ياش ئالدى، كۆز يېشى قىلدى.

رَقْرَقَ الشَّرَابَ: شارابقا سۇ ئارىلاشتۇردى.

رَقْرَقَ الثَّرِيدَ بِالدَّسَمِ: شورپىغا چىلانغان نانىنى مايغا ئېلىشتۇردى، ئارىلاشتۇردى.

رَقَزَ يَرْقُزُ رَقْزًا الْعِرْقُ: تومۇر سوقتى، تومۇر ئۇردى.

رَقَشَ يَرْقُشُ رَقْشًا الْفَنَّانُ الرَّسْمَ: ئىجادىيەتچى رەسىمگە رەڭ بەردى، رەڭدار قىلدى، بېزىدى، زىننەتلىدى.

رَقَشَ النَّمَّامُ كَلَامَهُ: گەپ توشۇغۇچى سۆزىنى پەردازلىدى.

رَقَشَ الْكِتَابَ: يازدى، چىكىت قويدى.

رَقِشَ يَرْقَشُ رَقَشًا لَوْنُهُ: رەڭدار بولدى، ئالا - بۇلماچ بولدى.

حَيَّةٌ رَقْشَاءُ: چار يىلان.

رَقَصَ يَرْقُصُ رَقْصًا الشَّخْصُ: ئۇسسۇل ئويناندى، ساما سالدى.

فُلَانٌ يَرْقُصُ فِي كَلَامِهِ: يېنىك، تېز سۆزلىدى.

رَقَصَ فَرَحًا وَطَرَبًا: خۇشاللىقتىن سەكرەپ كەتتى.

رَقَصَ الْبَعِيرُ: تۆگە تېز ماڭدى.

رَقَصَ فُؤَادُهُ بَيْنَ جَنَاحَيْهِ: پاراكەندە بولدى.

يَرْقُصُ عَلَى الْحَبْلِ: جاھانساز بولدى، شامالنىڭ چىقىشىغا قاراپ ئۇسسۇل ئويناندى.

رَقْصٌ: ئۇسسۇل ئويناش، ساما سالماق، تانسا، ئۇسسۇل.

رَقْصٌ سَنْجِيٌّ: ئۇسسۇل كېسىلى (نېرۋا كېسىلى سەۋەبىدىن پۈت - قوللار ياكى يۈز مۇسكۇللىرى تىترەپ ھەرىكەتلىنىپ تۇرىدىغان كېسەل).

أَبُو الرَّقْصِ: بېلىقچى قۇش.

عِلْمُ الرَّقْصِ: ئۇسسۇلشۇناسلىق.

قَاعَةُ الرَّقْصِ: ئۇسسۇلخانا، تانسىخانا.

حَفْلَةُ الرَّقْصِ: تانسا كېچىلىكى، ئۇسسۇل كېچىلىكى.

رَقْصٌ تَعْبِيرِيٌّ: بالېت ئۇسسۇلى.

رَقْصٌ جَمَاعِيٌّ: كوللېكتىپ ئۇسسۇل.

رَقْصٌ شَرْقِيٌّ: شەرق ئۇسسۇلى.

رَقْصٌ وَطَنِيٌّ: مىللىي ئۇسسۇل.

رَقْصٌ شَعْبِيٌّ: مىللىي ئۇسسۇل.

رَقْصَةٌ ج رَقَصَاتٌ: بىر قېتىملىق ئۇسسۇل، بىر قېتىملىق تانسا.

رَقَطَ يَرْقُطُ رَقْطًا الشَّيْءَ: داغ چۈشۈردى، ئىز قالدۇردى، چەل قىلدۇردى.

رَقِطَ يَرْقَطُ رَقَطًا الشَّيْءُ: چەل بولدى، داغ بولۇپ قالدى.

رَقْطَاءُ ج رُقْطٌ: جەدەل، پىتنە - ئىغۇا، ماجىرا، غەۋغا، توپىلاڭ؛ چار يىلان.

حَيَّةٌ رَقْطَاءُ: چار يىلان.

سُلَيْسِلَةٌ وسَلْسَلَةُ رَقْطَاءُ: زەھەرلىك كەسلەنچۈك.

رُقْطَةٌ ج رُقَطٌ: چەل، داغ، داغ ئىزى.

رَقَعَ يَرْقَعُ رَقْعًا الثَّوْبَ: كىيىمنى يامىدى، كىيىمگە ياماق سالدى.

رَقَعَهُ بِكَفِّهِ: ئۇنى شاپىلاق بىلەن ئۇردى.

رَقَعَ الْبَابَ: ئىشىكنى قاقتى.

رَقَعَ أُمُورَهُ: ئىشلىرىنى ئوڭشىدى.

رَقَعَ يَرْقَعُ رَقَاعَةً الْفَتَى: يىگىت ئەخمەقلىق قىلدى، دۆتلۈك قىلدى، ئەقىلسىزلىق قىلدى، نومۇسسىزلىق قىلدى.

رُقْعَةٌ ج رُقَعٌ وَرِقَاعٌ: ياماق، ياماقلىق، لاتا، رەخت پارچىسى، تاختاي، (يەر ياكى قەغەز) بىر پارچە.

رُقْعَةُ الشَّطْرَنْجِ: شاھمات تاختىسى.

رُقْعَةُ الْعُنْوَانِ: ماركا؛ قول قويۇلغان قەغەز.

«أَرْسَلَ إِلَيْهِ رُقْعَةً يَشْكُو فِيهَا حَالَهُ»: ھالىدىن شىكايەت قىلىپ ئۇنىڭغا بىر پارچە خەت يوللىدى.

رُقْعَةُ الْأَرْضِ: بىر پارچە زېمىن.

رُقْعَةُ الدَّعْوَةِ: تەكلىپ قەغىزى، باغاق، تەكلىپنامە.

خَطُّ الرُّقْعَةِ: روقئە خەت نۇسخىسى.

رَقَّ يَرِقُّ رَقًّا ورِقَّةً الشَّخْصُ: نازۇكلاشتى، كىچىكلىدى، ئورۇقلىدى.

رَقَّ عَظْمُهُ: يېشى چوڭىيىپ ئاجىزلىشىپ كەتتى.

رَقَّ لَهُ قَلْبُهُ: ئىچ ئاغرىتتى.

رَقَّ جَانِبُهُ: سىلىق مۇئامىلە قىلدى.

رَقَّ لَهُ: ئىچى ئاغرىدى، ئېچىندى.

رَقَّتْ حَالُهُ: ئەھۋالى خارابلاشتى، ئەھۋالى ناچارلاشتى، قىيىن ھالدا قالدى.

رَقَّ وَجْهُهُ: ئۇيالدى، ھايا قىلدى، ئىزا تارتتى، خىجىل بولدى.

رَقٌّ ج رُقُوقٌ: خەت يازىدىغان نېپىز تېرە، سۈت قەغەز.

«وَالطُّورِ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ فِي رَقٍّ مَنْشُورٍ» (قۇرئان): تۇرتېغى بىلەن قەسەمكى، ئوچۇق قەغەزگە يېزىلغان كىتاب (يەنى قۇرئان) بىلەن قەسەمكى.

رِقٌّ: قۇللۇق، قۇللۇق تۇزۇم.

إِلْغَاءُ نِظَامِ الرِّقِّ: قۇللۇق تۇزۇمىنى بىكار قىلماق.

«حَارَبَ الْإِسْلَامُ الرِّقَّ»: ئىسلام دىنى قۇللۇققا قارشى كۈرەش قىلدى.

رَقَّاصٌ: ئەپسۇنكەش، جىنكەش، داخان؛ ئالىي، يۇكسەك، ئۆرلىگۈچى، تەربىيىلىك.

رَقَّاصٌ ج رَقَّاصُونَ: دەم سېلىشقا ئۇستا ئادەم، ئەپسۇنچى.

رَقَّاصٌ ج رَقَّاصُونَ: ئۇسسۇلچى، ساماچى.

رَقَّاصَةٌ ج رَقَّاصَاتٌ: ئۇسسۇلچى.

رِقَّةٌ: نازۇكلۇق، نېپىزلىك، ئىنچىكىلىك، يېنىكلىك، ئەۋرىشىملىك.

رِقَّةُ الْجَانِبِ: مۇلايىملىق، خۇشخۇيلۇق.

رِقَّةُ الطَّبْعِ: ئىسسىق چىراي، خۇشخۇيلۇق، مېھرىبانلىق، ياۋاشلىق.

رِقَّةُ الشُّعُورِ: زېرەكلىك، چېچەنلىك، سەزگۈرلۈك، تۇيغۇنلۇق.

رِقَّةُ الْقَلْبِ: مېھر ـ شەپقەت.

رِقَّةُ الْكَلَامِ: مۇلايىم سۆز.

رِقَّةُ حَالِهِ: قولى قىسقىلىق، نامراتلىق.

«عَجِبْتُ مِنْ قِلَّةِ مَالِهِ وَرِقَّةِ حَالِهِ»: ئۇنىڭ پۇل ـ مېلىنىڭ ئازلىقى ۋە ھالىنىڭ خاراب‌لىقىدىن ھەيران قالدىم.

رِقَّةُ الدِّينِ: دىنىي ئاجىز.

رِقَّةُ الْعَيْشِ: تۇرمۇشنىڭ پاراۋانلىقى.

رَقَّدَ يُرَقِّدُ تَرْقِيدًا: ئۇخلاتتى.

رَقَّدَ الْبَيْضَ: مېكىيانغا تۇخۇم باستۇردى، سۇنئىي ئۇسۇلدا چوجە چىقىرىشقا كىرىشتى.

رَقَّشَ يُرَقِّشُ تَرْقِيشًا الشَّيْءَ: رەڭ بەردى، رەڭدار قىلدى، بېزىدى، زىننەتلىدى.

رَقَّصَ يُرَقِّصُ تَرْقِيصًا: ئۇسسۇل ئويناتتى، ئەخمەق قىلدى.

رَقَّطَ يُرَقِّطُ تَرْقِيطًا عَلَى الثَّوْبِ: كىيىمنى چەل قىلدى، كىيىمنى داغ قىلدى.

رَقَّعَ يُرَقِّعُ تَرْقِيعًا الثَّوْبَ: كىيىمنى يامىدى.

رَقَّعَ الْعَيْنَ: كۆزدىن كۆچۈردى.

رَقَّقَ يُرَقِّقُ تَرْقِيقًا الْوَعْظُ قَلْبَهُ: ۋەز دىلنى ئېرىتتى، تەسىرلەندۈردى.

رَقَّقَ الْمُتَحَدِّثُ كَلَامَهُ: سۆزلىگۈچى سۆزنى چىرايلىق قىلدى.

رَقَّقَ الْخَابِزُ الرَّغِيفَ: ناۋاي نانىنى نېپىز قىلدى.

رَقَّقَ الْمُتَكَلِّمُ الصَّوْتَ: سۆزلىگۈچى ئاۋازىنى ئىنچىكە چىقاردى.

رَقَّمَ يُرَقِّمُ تَرْقِيمًا الْكِتَابَ: كىتابقا تىنىش بەلگىسى قويدى.

رَقَّمَ الْحِصَانَ: ئاتقا تامغا باستى.

رَقَّمَ الْفَقْرَةَ أَوِ الرِّسَالَةَ أَوِ السِّلْعَةَ: ئابزاس ياكى تاۋار مالىلارغا نومۇر قويدى.

رَقَّنَ يُرَقِّنُ تَرْقِينًا الْكِتَابَ: خەتنى زىچ يازدى.

رَقَّنَ الشَّيْءَ: نەرسىنى بېزىدى، نەرسىنى چىرايلىق قىلدى، نەرسىگە زىننەت بەردى.

رَقَّى يُرَقِّي تَرْقِيَةً: ئۆستۈردى، ئىلگىرىلەتتى، تەرەققىي قىلدۇردى، ئۆرلەتتى.

«لَقَدْ رَقَّاكَ إِخْلَاصُكَ وَتَفَانِيكَ فِي عَمَلِكَ»: سېنىڭ خىزمىتىڭگە بولغان سادىقلىقىڭ ۋە پىداكارلىقىڭ سېنى ئۆستۈردى.

رَقَمَ يَرْقُمُ رَقْمًا عَلَيْهِ: كىتاب يازدى، خاتىرىلىدى.

رَقَمَ فِيهِ: يازدى.

رَقَمَ الْكِتَابَ: يازدى.

رَقَمَ الْحِصَانَ: ئاتقا ئەن سالدى.

رَقَمَ الصَّحِيفَةَ: كىتابقا چېكىتلەرنى ۋە تىنىش بەلگىلىرىنى قويدى.

رَقَمَ الثَّوْبَ: كىيىمنى كەشتىلىدى.

رَقْمٌ ج أَرْقَامٌ وَ رُقُومٌ: سان، نومۇر، رەقەم.

«ضَعْ رَقْمًا عَلَى هَذِهِ الْحَقِيبَةِ لِيَسْهُلَ التَّعَرُّفُ عَلَيْهَا»: تونۇۋلۇشقا ئاسان بولسۇن ئۈچۈن بۇ چامادانغا نومۇر سېلىپ قويىڭ.

رَقْمٌ قِيَاسِيٌّ: رېكورت.

«ضَرَبَ الرَّقْمَ الْقِيَاسِيَّ»: رېكورتنى بۇزدى.

حَطَّمَ الرَّقْمَ الْقِيَاسِيَّ: رېكورتنى بۇزدى.

سَجَّلَ رَقْمًا قِيَاسِيًّا: رېكورت ياراتتى.

ضَرَبَ الرَّقْمَ الْقِيَاسِيَّ الْعَالَمِيَّ: دۇنيا رېكورتنى بۇزدى.

رَقْمُ الْقَيْدِ: ئالاقە نومۇرى، تىزىملاش نومۇرى.

اَلْأَرْقَامُ الْعَرَبِيَّةُ: ئەرەبچە رەقەم، ئەرەب رەقىمى، (1، 2، 3 ...)

اَلْأَرْقَامُ الْهِنْدِيَّةُ: ھىندىچە رەقەم، ھىندى رەقىمى (١، ٢، ٣ ...)

أَرْقَامٌ سِرِّيَّةٌ: مەخپىي رەقەم، مەخپىي نومۇر، شىفىر.

أَرْقَامٌ اِصْطِلَاحِيَّةٌ: مەخپىي نومۇر، مەخپىي رەقەم، شىفىر.

رَقْمِيٌّ: سانلىق.

رَقْمِيَّةٌ: سان، مىقدار.

رَقَنَ يَرْقُنُ رَقْنًا الْكِتَابَ: خەتنى چىرايلىق يازدى.

رَقَنَهُ: ماشىنكىدا خەت ئۇردى.

رَقْوٌ. رَقْوَةٌ: قۇم دۆڭسى، قۇم بارخىنى.

رَقْوٌ: قان توختىتىش دورىسى.

رَقْوُ الْجُرْحِ: قان توختىتىش دورىسى، بېنت.

اَلدِّيَةُ رَقْوُ الدَّمِ: تۆلەم قاتىللىنى ئۆلۈمدىن ساقلاپ قالىدۇ.

رُقْوَانِيٌّ م رُقْوَانِيَّةٌ: ئەپسۇن ئوقۇغۇچى، جىنلار-دىن مەدەت تىلىگۈچى.

رُقُوبٌ: ئىنتىزار بولماق، كۆتمەك، قارىماق.

رَقُوبٌ: قېرى ۋە تۇل ئاياللاردىن بىرەر كەسىپ قىلىشقا مادارى يەتمەيدىغان ۋە كەسپىي يوق ئادەم.

رَقُوبَةٌ ج رُقًى وَرُقَيَاتٌ: ئەپسۇن، تىل تۇمار، تۇمار؛ دەمىدە قىلماق، دەم سالماق.

رُقُودٌ: ئۇيقۇ، ياتماق، ئۇخلىماق، يېنىچە ياتماق.

«وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ» (قرآن):

ئۇلارنى ئويغاق دەپ ئويلايسەن، ھالبۇكى ئۇلار ئۇيقۇدىدۇر.

رَقُودٌ: ئۇيقۇچان.

رَقُونٌ: خېنە، زەپە.

رَقَى يَرْقِى و يَرْقَى رَقْيًا ورُقْيَةً الْمَرِيْضَ: كېسەلگە دەم سېلىپ قويدى.

رَقَى الْجَبَلَ: تاغقا چىقتى، تاغقا ئۆرلىدى.

«أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقَى فِى السَّمَاءِ» ‹قرآن›: ياكى سېنىڭ ئالتۇندىن ئۆيۈڭ بولسۇن ياكى سەن (شوتا بىلەن) ئاسمانغا چىققىن.

رَقِىَ يَرْقَى رَقْيًا الشَّخْصُ الشَّىْءَ أَوْ إِلَيْهِ أَو عَلَيْهِ أو فِيهِ: ئۆرلىدى، ئېگىزلىدى، ئېگىز-گە چىقتى.

لاَيَرْقَى إِلَى كَلاَمِهِ شَكٌّ: ئىشەنچلىك ئادەم راست سۆزلۈك ئادەم.

رَقْيٌ: يۇقىرى ئۆرلىمەك، ئۆسمەك، ئىلگىرى-لىمەك، تەرەققىي قىلماق، كۆتۈرۈلمەك، گۈللەنمەك.

رَقِيْبٌ ج رُقَبَاءُ: كۆزەتچى، ساقلىغۇچى، ماربغۇ-چى، پايلىغۇچى، مۇھاپىزەتچى، قوغدىغۇچى.

رَقِيْبٌ عَتِيدٌ: سەگەك كۆزەتچى.

اَلرَّقِيْبُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، ھەممە نەرسىنى كۆزىتىپ تۇرغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە.

«فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِى كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ» ‹قرآن›: مېنى قەبرى روھ قىلغىنىڭدىن كېيىن ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى كۆزىتىپ تۇرغا-نىدىڭ.

رَقِيْعٌ ج أَرْقِعَةٌ: ئاسمان، ئاسمان بوشلۇقى.

رَقِيقٌ ج أَرِقَّاءُ: نەپىس، ئىنچىكە، نازۇك.

رَقِيْعَةٌ ج رَقَائِعُ وَرَقِيعَاتٌ: ئەخمەق، دۆت، گالۋاڭ.

رَقِيْقُ الْمَعَانِى: نازۇك مەنىلىك، ئىنچىكە مەن-لىك.

رَقِيْقُ الْمِزَاجِ: خۇش پېئىل، خۇشخۇي.

كَلاَمٌ رَقِيقُ الْحَوَاشِّ: نازاكەتلىك سۆز.

«أَنْتَ رَجُلٌ هَادِىءُ الطَّبْعِ رَقِيقُ الْجَانِبِ»: سەن تەمكىن، مۇلايىم ئادەم.

رَقِيْقٌ ج رِقَاقٌ: قۇل.

اَلرَّقِيقُ الأَبْيَضُ: ئاياللارنى كوللېكتىپ شەكىلده نومۇسىنى سېتىشقا زورلاش.

«تُحَرِّمُ كُلُّ الْقَوَانِيْنِ الإِتِّجَارَبِالرَّقِيْقِ الأَبْيَضِ»: ئاياللارنى كوللېكتىپ شەكىلده نومۇسىنى سېتىشقا زورلاشنى بارلىق قانۇنلار چەكلەيدۇ.

تِجَارَةُ الرَّقِيْقِ: قۇل سودىسى.

تَاجِرُ الرَّقِيْقِ: قۇل سودىگىرى.

غَيْرُ رَقِيْقٍ: قوپال، يىرىك، توك.

رَقِيْقُ اللَّفْظِ: تەلەپپۇزى يېنىك.

رَقِيْقُ الْقَلْبِ: رەھىمدىل، ساخاۋەتلىك، خەير-ئېھسانلىق.

رَقِيْقُ الطَّبْعِ: مېھرى ئىسسىق، مۇلايىم، خۇش پېئىل.

رَقِيْقُ الشُّعُورِ: سېزىمچان، ھېسسىياتچان، سەزگۈر، چېچەن.

رَقِيْقُ الْحَالِ: كەمبەغەل، پېقىر، ئەھۋالى ناچار، نامرات، گاداي.

رَقِيْقُ الْجِسْمِ: نازۇك بوي، زىلۋا بويلۇق، ئىنچە-كە بويلۇق.

رَقِيْقُ الْجَانِبِ: مۇلايىم يۇمشاق، خۇشخۇي.

رَقِيقَةٌ ج رِقَاقٌ: نېپىز تاختا، پوست.

رَقِيْمٌ: خەت، ئويۇلغان خەت.

«أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا عَجَبًا» ‹قرآن›: ئەسھا بۇلكەھفنى ۋە رەقىم (يەنى ئەسھا بۇلكەھفنىڭ ئىسىملىرى يېزىلغان تاختا) نى (بىزنىڭ قۇدرىتىمىزنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان) ئالامەتلىرىمىز ئىچىدىكى ئەڭ قىزىقى دەپ قاردىڭمۇ؟

رُقِيٌّ: يۇقىرى ئۆرلىمەك، ئۆسمەك، ئىلگىرى-لىمەك، تەرەققىي قىلماق، كۆتۈرۈلمەك؛ گۈللىمەك.

«وَالْحُكُومَةُ تَعْمَلُ بِاسْتِمْرَارٍعَلَى رُقِيِّ الْمَدِينَةِ»: ھۆكۈمەت شەھەرنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن داۋام-

لىق ئىشلەيدۇ.

رَكَا يَرْكُو رَكْوًا الْأَرْضَ: يەرنى كولىدى، قازدى.

رِكَابٌ ج رُكُبٌ وَرَكَائِبُ: مىنىلگەن تۆگە، ئۇزەكگە.

رِكَابُ الْأَمِيْرِ: ئەمرنىڭ سەپەردىكى مۇھاپىزەت-چىلىرى (قوغدىغۇچىلىرى).

يَمْشِي فِي رِكَابِهِ: ئۇنىڭ سېپىگە كىردى، سەپكە قوشۇلدى، ... نىڭ قاتارىغا قوشۇلدى.

سَارَ فِي رِكَابِهِ: ئۇنىڭ سېپىگە كىردى، سەپكە قوشۇلدى، ... نىڭ قاتارىغا قوشۇلدى.

«وَصَلَتْ طَلَائِعُ الرَّكَائِبِ»: كارۋانىنىڭ ئالدى يېتىپ باردى.

رِكَازٌ ج رِكْزَانٌ: ئالتۇن كان؛ كۈمۈش كان؛ يەر ئاستى بايلىقى.

رُكَاكٌ: ئاجىز، زەئىپ، ناچار، ئىرادىسىز، بوش.

رَكَاكَةٌ: ناچار.

«فِي أُسْلُوبِهِ رَكَاكَةٌ»: ئۇنىڭ ئۇسلۇبى ناچار.

رُكَامٌ: دۆۋە؛ توپلانغان بولۇت.

رُكَامُ النَّاسِ: كىشىلەر توپى، ئادەم دېڭىزى.

«أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا» ‹قرآن›: كۆرمەمسەتكى، ئاللاھ بۇلۇتلارنى ھەيدەيدۇ، ئاندىن ئۇلارنى بىر-بىرىگە قوشىدۇ، ئاندىن ئۇلارنى توپلايدۇ.

رَكَانَةٌ: تەمكىنلىك، سالماقلىق، سالاپەتلىك.

رَكِبَ يَرْكَبُ رُكُوبًا الشَّيْءَ: ئۈستىگە چىقتى. مىندى.

رَكِبَ الْفَرَسَ: ئاتقا مىندى.

«وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا» ‹قرآن›: ئاللاھ ئاتنى، خېچىرنى ۋە ئېشەكنى مىنىشىڭلار ئۈچۈن يارالتتى.

رَكِبَ الْأَهْوَالَ: خەتەرگە تەۋەككۈل قىلدى، خېيىم-خەتەرنى بېشىدىن كەچۈردى.

رَكِبَ الْبَحْرَ: دېڭىز سەپىرى قىلدى.

رَكِبَ الْهَوَاءَ: ئايروپىلاندا سەپەر قىلدى، ئايروپىلاندا ئۇچتى.

رَكِبَ هَوَاهُ: ھاۋايى ـ ھەۋەسكە بېرىلدى، نەپسى خاھىشقا بويسۇندى.

رَكِبَ رَأْسَهُ: ئويلىمايتىن خالىغىنىنى قىلدى.

رَكِبَ الْغُرُورُ رَأْسَهُ: ئۆزىنى چوڭ تۇتتى، ئۆزىنى قالتىس ھېسابلىدى، مەن ـ مەنچىلىك قىلدى.

رَكِبَ الذَّنْبَ: جىنايەت ئۆتكۈزدى، گۇناھ قىلدى.

رَكِبَ الْفَحْشَاءَ: زىنا قىلدى، پاھىشە قىلدى.

رَكِبَ الدَّابَّةَ أَوْعَلَى الدَّابَّةِ: ئۇلاققا مىندى.

رَكِبَ فِي السَّفِينَةِ: پاراخوتتا ئولتۇردى.

رَكِبَ فِي الْقِطَارِ: پويىزغا ئولتۇردى، پويىزغا چىقتى.

رَكِبَ الطَّائِرَةَ: ئايروپىلانغا ئولتۇردى.

رَكِبَهُ الدَّيْنُ: قەرزى كۆپىيىپ كەتتى، قەرزگە بوغۇلدى.

رَكِبَ الدَّيْنَ: قەرزنى كۆپ ئالدى.

رَكِبَ ذَنَبَ الرِّيحِ: ئالدىرىدى.

«رَكِبَ الشَّحْمُ بَعْضُهُ فَوْقَ بَعْضٍ»: ئۇنىڭ بەدىنىدە ماي يىغىلىپ قالدى.

رَكِبَ مَتْنَ الْعُنْفِ: قوپاللىق قىلدى.

رَكِبَ مَرْكَبَ الْخَطَلِ: ھاماقەتلىك قىلدى.

رَكِبَ الشَّطَطَ: ئەقىلغا سىغمايدىغان ئىش قىلدى.

رَكِبَ مَرْكَبًا صَعْبًا: جاپا ـ مۇشەققەتتە قالدى.

رَكِبَ مَرْكَبًا خَشِنًا: جاپا ـ مۇشەققەت چەكتى.

رَكِبَ الْأَثَرَ: ئەگەشتى.

رَكِبَ الْخَطَرَ: خەتەرگە تەۋەككۇل قىلدى، خەتەرگە ئۆزىنى ئاتتى.

رَكَبَهُ يَرْكَبُ رَكْبًا: تىزىغا ئۇردى، تىزى بىلەن ئۇردى.

رَكْبٌ ج أَرْكُبٌ وَرُكُوبٌ وَرُكْبَانٌ: كارۋان.

«وَالرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنْكُمْ» ‹قرآن›: (قۇرەيشنىڭ) سودا كارۋىنى بولسا سىلەرنىڭ تۆۋىنىكلاردا ئىدى.

رَكَبٌ: دوۋسۇن.

رُكْبَانٌ: كارۋان.

سَارَتْ بِذِكْرِهِ الرُّكْبَانُ: ئىسمى داڭق كەتتى،

نامى تللاردا داستان بولدى، داڭق چىقاردى.

«جَاءَتِ الرُّكْبَانُ بِالْبَضَائِعِ» : كارۋانلار مال كەلتۈردى.

رُكْبَةٌ ج رُكَبٌ وَرُكْبَاتٌ: تىز.

«هَذَا الأَمْرُ تَضَعُكَ لَهُ الرُّكْبَةُ» : بۇ، ئادەمنىڭ پېيىنى سىرقىرىتىدىغان ئىش.

أَبُو رُكْبَةٍ: تۈگۈنەك قىچا.

أَبُو الرُّكَبِ: ئۇستىخان قىزىش؛ دىنگى قىزىتمىسى.

أَبُوالرُّكْبَةِ: چاپغۇر.

«عَلَتْ مِيَاهُ الأَمْطَارِحَتَّى غَطَّتِ الرُّكَبَ» : يامغۇر سۇيى ئۆرلەپ تىزغا چىقتى.

رَكَحَ يَرْكَحُ رَكْحًا إِلَى الشَّيْءِ أَوْعَلَيْهِ: يۆلەندى، ئاساسلاندى.

رَكَحَ يَرْكَحُ رُكُوحًا إِلَيْهِ: مايىل بولدى، بۇرالدى، ئۇنىڭغا سىغىندى، ئىلتىجا قىلدى.

رُكْحٌ ج أَرْكَاحٌ وَرُكُوحٌ : سەينا، مەيدان، هويلا؛ تاغ بۇرجىكى، تاغ تەرىپى، ئاساس؛ راهىبنىڭ هۈجرىسى، راهىبنىڭ خانىسى.

رُكْحَةٌ ج رُكَحٌ : سەينا، مەيدان، قورۇ، هويلا.

رَكَدَ يَرْكُدُ رُكُودًا الْمَاءُ أَوِالرِّيحُ: سۇ ياكى شامال توختاپ قالدى، توختىدى.

رَكَدَتِ السُّوقُ: بازار كاساتلاشتى.

رَكَدَتْ رِيحُهُمْ: ئۇلارنىڭ ئىشى ئارقىغا كەتتى، كۈچ - قۇۋۋىتى تۈگىدى.

رَكَدَ الْعَكَرُ: دۇغ قاچىنىڭ تېگىگە تىنىۋالدى.

رَكَدَ الْمِيزَانُ: تارازا تەڭپۇڭلاشتى.

رَكَدَتِ الشَّمْسُ: كۈن تىكلەشتى.

رَكَزَ يَرْكُزُ رَكْزًا الشَّخْصُ الرُّمْحَ: نەيزىنى قادىدى، نەيزىنى سانجىدى.

رَكَزَ الشَّخْصُ: تەمكىن بولدى.

رَكَزَ شَيْئًا فِي شَيْءٍ: كىرىشتۈردى.

رَكَزَ الرُّمْحَ فِي الْأَرْضِ : نەيزىنى يەرگە قادىدى.

رَكْزٌ : تىنچ، جىمجىت، شۇك، مۇستەھكەم، قەتئىي.

رِكْزٌ ج رُكُوزٌ وأَرْكَازٌ: شەپە، تىۋش، بوش تاۋۇش، بوش ئاۋاز.

«هَلْتُحِسُّ مِنْهُمْمِنْ أَحَدٍأَوْتَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا» «قۇرئان» : ئۇلاردىن بىرەر ئەھەدىنى كۆرەلەمسەن؟ ياكى ئۇلاردىن بىرەر پەس ئاۋاز ئاڭلىيالامسەن؟

رِكْزَةٌ ج رِكَزٌ ورِكَازٌ: هېكمەت، ئەقىل - پاراسەت؛ چاڭلاشتۇرۇلمىغان خورما، ئۇلىغان خورما.

رَكَسَ يَرْكُسُ رَكْسًا الشَّيْءَ : ئوڭدىسىغا قىلىۋەتتى، ئوڭتەي - توڭتەي قىلىۋەتتى، ئەسلى هالىتىگە قايتۇردى، ئالماشتۇردى، ئۆرۈدى.

رِكْسٌ: پاسكىنا، نىجىس؛ خەلق ئاممىسى، كىشىلەر توپى؛ يىرگىنىشلىك، ئىپلاس؛ كۆڭۈلكۈك، ۋاسىتە.

رَكَضَ يَرْكُضُ رَكْضًا: يۈگۈردى، چاپتى.

رَكَضَ وَرَاءَ الرَّجُلِ حَتَّى أَدْرَكَهُ: كەينىدىن يۈگۈرۈپ ئۇنىڭغا يېتىشىۋالدى.

رَكَضَ الْفَارِسُ الْفَرَسَ بِرِجْلَيْهِ: چەۋەندار پۇتى بىلەن ئاتنى دەۋىتتى.

رَكَضَ مِنْهُ: تېز قاچتى، تىكىۋەتتى.

«إِذْ هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ» «قۇرئان» : ئۇلار بىزنىڭ ئازابىمىزنىڭ (كەلگەنلىكىنى) هېس قىلغان چاغدا ئۇشتۇمتۇت قاچىدۇ.

رَكَضَ الشَّخْصُ: تەپتى.

«أُرْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ» «قۇرئان» : ئۇنىڭغا «پۇتۇڭ بىلەن يەرنى تەپكىن» دېدۇق، «بۇ يۇيۇنسىمۇ بولىدىغان، ئىچسىمۇ بولىدىغان سوغۇق سۇدۇر».

رَكْضٌ: يۈگۈرمەك، چاپماق.

اَلرَّكْضُ وَرَاءَ الْأَرْبَاحِ: پايدا قوغلاشماق.

اَلرَّكْضُ وَرَاءَ التَّسَلُّحِ: هەربىي تەييارلىقلار مۇسابىقىسى.

رَكَعَ يَرْكَعُ رُكُوعًا: تەزىم قىلدى، رۇكۇ قىلدى، ئېگىلدى، ئېگىلىشتى، ھۆرمەت بىلدۈردى، يۈكۈندى، تىزلاندى، بويسۇندى.

رَكَعَ أَمَامَهُ: ئۇنىڭغا تەزىم قىلدى، ئۇنىڭغا چوقۇندى، پۈكۈلدى.

رَكْعَةٌ ج رَكَعَاتٌ: رەكئەت (نامازنىڭ رەكئىتى).

«فِي كُلِّ رَكْعَةٍ مِنَ الصَّلاَةِ رَكْعَةٌوَسَجْدَتَانِ» : نامازنىڭ ھەر بىر رەكىتى بىر قېتىم رۇكۇ قىلىش ۋە ئىككى سەجدىدىن ئىبارەت.

اَلصُّبْحُ رَكْعَتَانِ: بامدات ئىككى رەكئەت.

رَكَّ يَرِكُّ رَكًّا الشَّيْءُ : ئورۇقلىدى، جۇدىدى، ئاجىزلاشتى، زەئىپلەشتى.

«اِقْطَعِ الْحَبْلَ مِنْ حَيْثُ رَكَّ» : ئارغامچىنى ئىنچىكە (ئاجىز) يېرىدىن ئۈز.

رَكَّ الشَّيْءَ فِي عُنُقِهِ: ئۇنىڭغا مەسئۇلىيەتنى ئارتتى.

رَكَّ الأُسْلُوبُ: ئۇسلۇب ناچار بولدى، ئۇسلۇب ئېپلەشمىدى، ئۇسلۇب كېلىشمىدى.

رَكَّ العِلْمُ: ئىلىم ئاز بولدى.

رَكٌّ ج أَرْكَاكٌوَرِكَاكٌ: ئۇنكۇنچى يامغۇر، سىم ـ سىم يامغۇر؛ ئورۇق، ئاجىز، جۇدەك.

رَكَّاضٌ: يۈگۈرۈكچى.

رَكَّالٌ: كۇدىچى، كۇدە ساتقۇچى.

رَكَّبَ يُرَكِّبُ تَرْكِيبًا الطِّفْلَ عَلَى ظَهْرِهِ: بالىنى ئۆشنىسىگە مىندۈرۈۋالدى.

رَكَّبَ الشَّيْءَ إِلَى غَيْرِهِ: قوشتى، قوشۇۋەتتى.

رَكَّبَ الأَشْيَاءَ: نەرسىلەرنى قۇراشتۇردى.

«اَلَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ فِي أَيِّ صُوْرَةٍ مَاشَاءَ رَكَّبَكَ» ‹قرآن› : ئۇ سېنى ياراتتى (ئەزالىرىڭنى) بېجىرىم ، قامىتىڭنى تۈز قىلدى ، سېنى ئۇ خالىغان شەكىلدە قۇراشتۇردى.

«رَكَّبْتُ عِدَّةَ قِطَعٍ مِنَ الْخَشَبِ لِصُنْعِ مَقْعَدٍ صَغِيرٍ» : كىچىك ئورۇندۇق ياساش ئۈچۈن بىر قانچە پارچە تاختاينى قۇراشتۇردۇم.

رَكَّبَ الفَصَّ فِي الْخَاتَمِ: ئۈزۈككە كۆز قويدى.

رَكَّبَ الدَّوَاءَ: دورىنى ئارىلاشتۇردى، دورىنى قوشتى، دورىنى تەڭشىدى، دورا تەييارلىدى.

رَكَّبَ الْجُمْلَةَ: جۈملە تۈزدى، جۈملىنى قۇراشتۇردى.

اَلرُّكَّةُ: ئەنئەنىۋى، يەرلىك.

طِبُّ الرُّكَّةِ: ئەنئەنىۋى تېبابەت.

رَكَّزَ يُرَكِّزُ تَرْكِيزًا الرُّمْحَ فِي الأَرْضِ: نەيزىنى يەرگە قادىدى.

رَكَّزَ عَلَيْهِ: تايانىدى، يۆلەندى، ئۈمىد باغلىدى.

رَكَّعَ يُرَكِّعُ تَرْكِيعًا: خارلىدى.

رَكَّلَ يُرَكِّلُ تَرْكِيلاً: تەپتى.

رَكَلَيَرْكُلُرَكْلاًالْفَرَسُ: ئات تەپتى، پەشۋالىدى.

رَكْلٌ: جۈسەي، كۈدە.

رَكْلَةٌ: تېپىك، پەشۋا؛ بىر باغلام؛ كۆكتات.

«لأَرْكُلَنَّكَ رَكْلَةً لاَتَأْكُلُ بَعْدَهَا أَكْلَةً» : سېنى بىر پەشۋا بىلەنلا قوپالماس قىلىۋېتىمەن.

رَكَمَ يَرْكُمُ رَكْمًا الشَّيْءَ: توپلىدى، يىغدى، جەملىدى.

«وَيَجْعَلَ الْخَبِيْثَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيْعًا فَيَجْعَلَهُ فِي جَهَنَّمَ» ‹قرآن› : ئاللاھ ھەممە كۇففارلارنى ئۈستى ـ ئۈستىگە دۆۋىلەپ توپلىغاندىن كېيىن، دوزاختا تاشلايدۇ.

رُكَمٌ: دۆۋە؛ قويۇق بۇلۇت.

رَكِنَ يَرْكَنُ رَكْنًا إِلَيْهِ: يۆلەندى، ئىشەندى، مايىل بولدى.

«وَلاَ تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَظَلَمُوافَتَمَسَّكُمُ النَّارُ» ‹قرآن› : زالىملارغا مايىل بولماڭلار ، (مايىل بولساڭلار) دوزاخ ئازابىغا قالىسىلەر.

رَكَنَ إِلَى الْهُدُوءِ: تىنچلاندى، خاتىرجەم بولدى.

رَكَنَ السُّلَّمَ إِلَى الْحَائِطِ: شوتىنى تامغا يۆلەپ قويدى.

رَكَنَ يَرْكُنُ رُكُونًا إِلَيْهِ: يۆلەندى، ئىشەندى، مايىل بولدى.

رَكُنَ يَرْكُنُ رَكَانَةً و رُكُونَةً: قەتئىي بولدى، تەمكىن بولدى، مۇستەھكەم بولدى، چىڭدى.

رُكْنٌ ج أَرْكَانٌ: بۇرجەك، بۇلۇڭ، بوي، ياقا، چەت؛ تۈۋرۈك، تىرەك، تايانچ، ئاساس، نېگىز، مۇھىم قىسمى، ئاساسىي قىسمى.

«جَلَسَ الطِّفْلُ فِي رُكْنِ الْغُرْفَةِ» : بالا ئۆينىڭ بىر بۇلۇڭىدا ئولتۇردى.

رُكْنُ الْمَرْأَةِ: ئاياللارغا خاس ئاڭلىتىش.

تَوَلَّى بِرُكْنِهِ: هاكاۋۇرلۇق قىلىپ يوز ئۆرىدى.

«فَتَوَلَّى بِرُكْنِهِ وَ قَالَ سَاحِرٌ أَوْمَجْنُونٌ» (قران): پىرئەۋىن ئۆز قوشۇنى بىلەن (ئىماندىن) يوز ئۆرىدى ئۇ: «(مۇسا) سېھىرگەردۇر، ياكى مەجنۇندۇر» دېدى.

اَلْمَهِيبُ الرُّكْنِ : يۈرىكى دەرىجىلىك ھەيبىلىك مەنسەپ.

هُوَ رُكْنٌ مِنْ أَرْكَانِ قَوْمِهِ: ئۇ قەۋمىنىڭ چوڭ كىشىلىرىدىن بىرى.

رَئِيسُ أَرْكَانِ الْحَرْبِ: شتاب باشلىقى.

رَئِيسُ الْأَرْكَانِ الْمُفَوَّضِيَّةِ: كونسۇلخانا مەسئۇلى، ئەلچىخانا خادىمى.

أَرْكَانُ الْبِلَادِ: دۆلەتنىڭ ئۇلى.

اَلْأَرْكَانُ الْأَرْبَعَةُ عِنْدَ الْقُدَمَاءِ: قەدىمكىلەرنىڭ قارىشىچە ھاۋا، سۇ، ئوت، تۇپراقلارنى كۆرسىتىدۇ.

أَرْكَانُ الْحَرْبِ: شتاب، شتاب ئوفېتسېرى.

أَرْكَانُ الصَّلَاةِ: نامازنىڭ رۇكنىلىرى.

رُكْنَةٌ: بۇلۇڭ، يان، بۇرجەك.

رُكْنِيٌّ: بۇلۇڭغا مەنسۇپ؛ بۇلۇڭنىڭ، بۇلۇڭلۇق.

ضَرْبَةٌ رُكْنِيَّةٌ: ياندىن زەربە بەرمەك، يان تەرەپتىن ھۇجۇم قىلماق، بۇلۇڭ توپى.

اَلرَّكُوبُ ج رُكُبٌ : مىنىلىدىغان ئۇلاغ.

«وَذَلَّلْنَاهَالَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَ مِنْهَايَأْكُلُونَ» (قرآن): ھايۋانلارنى ئۇلارغا بويسۇندۇرۇپ بەردۇق، ئۇلار ئۇ ھايۋانلارنىڭ بەزىسىنى مىنىدۇ، بەزىسىنى يەيدۇ.

اَلرَّكُوبُ مِنَ الطُّرُقِ: يۈرۈشلەشتۇرۇلگەن يول، مېڭىلغان يول.

رَكُوبٌ وَرَكُوبَةٌ ج رَكَائِبُ: قاتناش قوراللىرى (ئات، ئېشەك، تۆگە؛ ماشىنا، پويىز، ئايروپىلان قاتارلىقلارغا ئوخشاش).

رُكُوبٌ: مىنمەك.

رُكُوبُ الْحِصَانِ: ئاتقا مىنمەك.

رُكُوبُ الْهَوَاءِ: ئايروپىلانغا چوشمەك، ئايروپىلاندا سەپەر قىلماق.

رُكُوبُ الْبَحْرِ: كېمىدە ئولتۇرماق، دېڭىزدا سەپەر قىلماق.

رَكُوبَةٌ ج رَكَائِبُ : مىنىدىغان ئۇلاغ، مىنىشكە خاس ئۇلاغ.

مَالَهُ رَكُوبَةٌ وَلَاحَلُوبَةٌ: مىنىدىغان ئۇلىقى، ساغىدىغان كالىسى يوق، ھېچنېمىسى يوق، يالاڭتۆش.

رَكْوَةٌ ج رَكَوَاتٌ وَرِكَاءٌ: تۇلۇم، تورسۇق، قەھۋە چەينىكى؛ قېيىق؛ قولۇاق.

«مَلَأَ الرَّكْوَةَ بِالْمَاءِ وَتَرَكَهَاتَبْرُدُفِي الْهَوَاءِ» : قەھۋە چەينىكىگە سۇ تولدۇرۇپ ئۇنى ھاۋادا سوۋۇسۇن دەپ قويۇپ قويدى.

رُكُودٌ: توختاپ قالماق.

رُكُودُ الْأَعْمَالِ وَالتِّجَارَةِ: ئىش ھەرىكەت ياكى سودا تىجارەتنىڭ راۋاج تاپماسلىقى، تىجارەتنىڭ ئاقمىغانلىقى، سودىنىڭ كاساتلىقى.

رُكُودٌ اِقْتِصَادِيٌّ: ئىقتىسادىي تۇرغۇنلۇق.

رَكُوضٌ: مۇسابىقىلەشكۈچى، مۇسابىقىغا چۈشكۈچى.

رُكُوعٌ: تەزىم قىلماق، ئېگىلمەك، ئېڭىشمەك، رۇكۇ قىلماق.

رُكُونٌ: ئىشەنچ قىلماق ، تايانماق.

«يُضَايِقُنِي رُكُونُكَ إِلَى الْكَسَلِ» : سېنىڭ ھورۇنلۇققا مايىللىقىڭدىن ئىچىم تىت ـ تىت بولىدۇ.

رَكِيْزَةٌ ج رَكَائِزُ ورِكَازٌ: تۈۋرۈك، تىرەك، يۆلەنچۈك، يەرگە كۆمۈلگەن غەزىنە پارچىسى؛ مەركىزىي نۇقتا.

«اَلْأَمَانَةُوَالصِّدْقُهُمَارَكِيزَتَاكَ فِي عَمَلِكَ» : ھەققانىيەت بىلەن راستچىل سېنىڭ خىزمىتىڭدە يۆلۈنۈشكە تېگىشلىك ئىككى ئاساسىڭدۇر.

رَكِيْكٌ ج رِكَاكٌ ورَكَكَةٌ: ئاجىز، زەئىپ، ناچار، ئىرادىسىز، بوش.

رَكِيكُ الْعَقْلِ: كالتە پەم، ئەقلىي تۆۋەن.

رَكِيْكُ الْأُسْلُوبِ: ئۇسلۇبى ناچار.

رَكِيْكُ الْعِلْمِ : ئىلمىي ئاز، ئىلمىي ئاجىز.

ثَوْبٌ رَكِيكُ النَّسْجِ: ناچار توقۇلغان كىيىم.

رَكِيْكُ اللَّفْظِ: تۈزۈلۈشى ناچار جۈملە، چۈۋالچاق

جۇملە.

رَكِيْنٌ: مۇقىم، مۇستەھكەم، تەۋرىمەس، ئېغىر ـ بېسىق، تەمكىن؛ ئېگىز تاغ.

جَبَلٌ رَكِينٌ: ئېگىز تاغ.

رَكِيَّةٌ ج رَكَايَا و رِكِيٌّ: قۇدۇق.

رَمَادٌ ج أَرْمِدَةٌ: كۈل.

هُوَ كَثِيرُ الرَّمَادِ: ئۇ، مەرد ئادەم، سېخى ئادەم.

أَنْتَ تَنْفَخُ فِي رَمَادٍ: پايدىسى يوق ئىشتا ۋاقىتكىنى ئىسراپ قىلىسەن.

رَمَادُ الصُّودا: ساپ شۇلتا، ئىشقار، سودا.

ذَرَّ الرَّمَادَ فِي الْعُيُونِ: كۆزگە توپا چاچتى (قايمۇقتۇردى).

رَمَادُ الْجُثَّةِ: جەسەت كۈلى.

«أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اِشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ» «قرآن»: ئۇلارنىڭ قىلغان (ياخشى) ئەمەللىرى بورانلىق كۈندە شامال ئۇچۇرۇپ كەلگەن بىر دۆۋە كۈلگە ئوخشايدۇ.

رَمَادَةٌ: قەھەتچىلىك، قۇرغاقچىلىق.

عَامُ الرَّمَادَةِ: ھىجرىيىنىڭ 18 ـ يىلى ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ خەلىپىلىك مەزگىلىدە يۈز بەرگەن قاتتىق قۇرغاقچىلىق.

«لَقَدْ حُبِسَ الْمَطَرُ عَامَيْنِ مُتَوَالِيَيْنِ فَأَصَابَتِ الْقَوْمَ رَمَادَةٌ»: ئىككى يىل ئۇدا يامغۇر ياغماي، قەھەتچىلىك بولۇپ كەتتى.

رَمَادِيٌّ: كۈلرەڭ.

«اَلْمِعْطَفُ الرَّمَادِيُّ رَخِيصُ الثَّمَنِ»: كۈلرەڭ پەلتۇنىڭ باھاسى ئەرزان.

«إِنَّهُ يَرْتَدِي حُلَّةً رَمَادِيَّةً هَذَا الْيَوْمَ»: بۇگۈن ئۇ كۈلرەڭ چاپان كىيىۋاپتۇ.

رِمَاقٌ: ئەڭ تۆۋەن تۇرمۇش ۋاستىلىرى.

رُمَاعٌ: جۈدەپ سارغىيىش كېسىلى.

رُمَامٌ: چىرىگەن، سېسىغان.

رِمَايَةٌ: ئاتماق، تاشلىماق، چۇرىمەك؛ ئوق چىقارماق.

مَيْدَانُ الرِّمَايَةِ: مەشىق ياكى مۇسابىقە مەيدانى، دوئىل مەيدانى.

فُلَانٌ بَطَلٌ فِي الرِّمَايَةِ: پالانى قارىغا ئېتىش چېمپىيونى.

رَمَأَ يَرْمَأُ رَمْأً بِالْمَكَانِ: مەلۇم ئورۇندا تۇردى، توختىدى، تۇرۇپ قالدى.

رَمَأَ الْخَبَرَ: تېگىگە تېگىلدى، ئۇقۇشتى، سۈرۈشتە قىلدى.

رَمَثَ يَرْمُثُ رَمْثًا: ئورۇنلاشتۇردى، رەتلىدى، تۈزىدى، سەرەمجانلاشتۇردى، جايلىدى، جايلاشتۇردى.

رَمَثَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: ئارىلاشتۇردى.

رَمَثٌ ج أَرْمَاثٌ وَرِمَاثٌ: يېلىندا قېلىپ قالغان سۇت.

رَمَجَ يَرْمُجُ رَمْجًا الطَّائِرُ: قۇش مايالىدى.

رَمَحَ يَرْمَحُ رَمْحًا ذُوالْحَافِرِ: تۆۋالغۇ ھايۋان تەپتى.

رَمَحَهُ: ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى.

اَلرَّمْحُ: كەمبەغەللىك، يوقسۇللۇق.

رُمْحٌ ج رِمَاحٌ وَأَرْمَاحٌ: نەيزە.

كَسَرُوا بَيْنَهُمْ رِمَاحًا: ئۇلار ئۆزئارا ئېلىشتى، ئۇلار ئۇرۇشتى، ئۇلار سوقۇشتى، بىر ـ بىرى بىلەن نەيزىلەشتى.

«لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّٰهُ بِشَيْءٍ مِنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُ أَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ» «قرآن»: قولۇڭلار ۋە نەيزەڭلار بىلەن ئوۋلىنىدىغان بىرئاز ئوۋ بىلەن ئاللاھ سىلەرنى چوقۇم سىنايدۇ.

رَمِدَ يَرْمَدُ رَمَدًا الْعَيْنُ: كۆز ئاغرىدى، كۆز يالۇغلاندى.

رَمِدَ عَيْشُهُ: ھالاك بولدى.

رَمِدَ يَرْمَدُ رَمَدًا وَرَمْدَةً الشَّيْءُ: نەرسە كۈلرەڭ بولدى، كۈلرەڭگە كىردى.

رَمَدٌ: كۆز ئاغرىقى.

مُسْتَشْفَى الرَّمَدِ: كۆز كېسەللىرى دوختۇرخانىسى.

رَمَدٌ حُبَيْبِيٌّ: تراخوما.

عِلْمُ الرَّمَدِ: كۆز كېسەللىكى تېبابىتى.

رَمْدٌ. رَمْدَانُ: كۆزى ئاغرىق ئادەم، كۆز يالۇغىغا گىرىپتار بولغان ئادەم؛ پاسكىنا، كىر،

مەينەت.

رَمْدَاءُ: تۆگە قۇش.

رَمَدِيٌّ: كۆز كېسەللىكلىرى دوختۇرى.

رَمَزَ يَرْمُزُ و يَرْمِزُ رَمْزًا إِلَى الشَّيْءِ هَكَذَا: ئىشارەت قىلدى، كۆرسەتمە بەردى، بېشارەت قىلدى، دارىتمىلىدى، پۈرۈتۈپ قويدى.

«يَرْمُزُ الضَّوْءُ الْأَحْمَرُ إِلَى الْوُقُوفِ بَيْنَمَا يَرْمُزُ الضَّوْءُ الْأَخْضَرُ إِلَى الْمُرُورِ»: قىزىل چىراغ توختاش بەلگىسىنى بەرسە يېشىل چىراغ مېڭىش بەلگىسىنى بېرىدۇ.

اَلرَّمْزُ الصُّوفِيُّ: كۆرۈنۈشتە مەخلۇققا ئىشارەت قىلىش، ماھىيەتتە ئاللاھنى كۆرسىتىش، تەسەۋۋۇپچە ئىشارەت.

رَمْزٌ ج رُمُوزٌ: ئىشارەت، بەلگە، مەخپىي رەقەم، كىنايە، تامغا.

«آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا رَمْزاً» ‹قرآن›: «ساڭا بولىدىغان نىشانە شۇكى، ئۈچ كۈنگىچە كىشىلەرگە سۆز قىلالمايسەن، (يەنى زىكرى تەسبىھ ئېيتىشتىن باشقا سۆزگە تىلىڭ كەلمەيدۇ) پەقەت ئىشارەتلا قىلىسەن».

فَكَّ رُمُوزَهُ: ئۇنىڭ سىرلىرىنى يەشتى.

رَمْزِيٌّ: سىمۋول خاراكتېرلىك.

رَمْزِيَّةٌ: سىمۋولىزم.

رَمَسَ يَرْمُسُ و يَرْمِسُ رَمْسًا الْمَيِّتَ: مېيىتنى كۆمدى، دەپنە قىلدى، يەرلىكىگە قويدى.

رَمَسَ الشَّيْءَ: ئىزىنى يوقاتتى.

رَمَسَ الْقَبْرَ: قەبرىنى تۈزلىۋەتتى.

«تَرْمُسُ الرِّيحُ الْآثَارَ بِمَا تُثِيرُهُ مِنْ أَتْرِبَةٍ»: شامال توپا تۈزۈتۈپ ئىزلارنى يوقىتىۋېتىدۇ.

رَمْسٌ ج رُمُوسٌ: قەبرە.

«غَدَاإِلَى الرَّمْسِ، كَأَنْ لَمْ يَغْنَ بِالْأَمْسِ»: گويا دۇنياغا كەلمىگەندەك قەبرىنىڭ ئاستىغا كىرىپ كەتتى، گويا تۈنۈگۈن يوقىتىپ قويغاندەك ئۇن ـ تىنسىز قەبرىگە كىرىپ كەتتى.

رَمَشَ يَرْمُشُ و يَرْمِشُ رَمْشًا الشَّيْءَ: قولى بىلەن ئىشارەت قىلدى، قولىنىڭ ئۇچىدا تۈرتتى، قولىنىڭ ئۇچى بىلەن چىمدىپ ئالدى.

رَمَشَ الْعَيْنُ: كۆزى قىزىرىپ ئاغرىپ كەتتى.

رَمَشٌ: بىرىكتۇرگۈچى پەردە ياللۇغى.

رِمْشٌ ج رُمُوشٌ: كىرپىكىنىڭ ئەتراپىغا ئۇنۇپ چىققان تۈك.

رَمْشَةٌ ج رَمَشَاتٌ: ھەش ـ پەش دېگۈچە، كۆز يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە.

رَمِصَ يَرْمَصُ رَمَصًا الْعَيْنُ: كۆز چاپاق بولۇپ قالدى، چاپاق باستى.

رَمَصٌ: چاپاق.

رَمَضَ يَرْمُضُ و يَرْمِضُ رَمْضًا الشَّاةَ: سويۇلغان قوينى قىزىق تاشنىڭ ئۈستىگە قويۇپ ئۈستىگە ئوت يېقىپ پۈشۈردى.

رَمِضَ يَرْمَضُ رَمَضًا الشَّخْصُ: قاتتىق ئىسسىقنى بېشىدىن كەچۈردى، قاتتىق ئىسسىقنى ئۆتكۈزدى.

رَمِضَ الشَّيْءُ: قاتتىق ئىسسىدى، قىزىپ كەتتى.

رَمِضَتْ قَدَمُهُ: قاتتىق ئىسسىقتا پۇتى كۆيدى.

رَمِضَ لِلْأَمْرِ: قاتتىق غەزەپلەندى.

رَمِضَ الْأَرْضُ: زېمىن قاتتىق ئىسسىدى.

رَمَضٌ: قاتتىق ئىسسىق.

رَمْضَاءُ: تومۇز ئىسسىق، قاتتىق ئىسسىق؛ كۈننىڭ قاتتىق ئىسسىقىدا قىزىپ كەتكەن يەر ياكى تاش.

«مَشَى عَلَى الرَّمْضَاءِ»: قىزىق يەر ياكى تاش ئۈستىدە ماڭدى.

رَمَضَانُ ج رَمْضَانَاتٌ وَرَمَاضِينُ وَأَرْمِضَاءُ وَأَرْمِضَةٌ: ھىجرىيىنىڭ 9 ـ ئېيى، رامزان ئېيى.

«شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرآنُ هُدًى لِلنَّاسِ» ‹قرآن›: رامزان ئېيىدا قۇرئان نازىل بولۇشقا باشلىدى، قۇرئان ئىنسانلارغا يېتەكچىدۇر.

رَمَطَ يَرْمِطُ رَمَطًا: تۆھمەت چاپلىدى، تۆھمەت قىلدى ، ئەيىبلىدى.

رَمَعَ يَرْمَعُ رَمْعًا بِيَدِهِ: قولى بىلەن ئىشارەت قىلدى، قولى بىلەن كۆرسەتتى.

رَمَعَتْ عَيْنُهُ بِالدُّمُوعِ: ياش تۆكتى، كۆزىگە ياش ئالدى.

رَمَقَ يَرْمُقُ رَمْقًا الشَّيْءَ : ئۇنىڭغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى.

رَمَقَهُ بِبَصَرِهِ: ئۇنىڭغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى.

رَمَقَهُ إِلَيْهِ: كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى.

رَمَقٌ ج أَرْمَاقٌ: ئەڭ ئاخىرقى، ھاياتىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ۋاقتى، ئۆمرىنىڭ ئاخىرقى مىنۇتى.

اَلرَّمَقُ الْأَخِيرُ: ھاياتنىڭ ئاخىرقى مىنۇتلىرى.

إِلى آخِرِ رَمَقٍ: جان تۇمشۇقىغا كەلگۈچە، جان تۇمشۇقىغا كەلگەندە.

«كُلْ مِنَ الْمَيْتَةِ مَايَسُدُّ رَمَقَكَ وَلَاتَزِدْ» : ئۆزى ئۆلۈپ قالغان نەرسىنى ھاياتىڭنى ساقلاپ قالىدىغان دەرىجىدە يېگىن، ئۇنىڭدىن ئارتۇق يېمىگىن.

لَحِقَهُ فِي الرَّمَقِ الْأَخِيرِ: ئۇنىڭ بىلەن ھاياتىنىڭ ئاخىرقى مىنۇتلىرىدا دىدارلىشىشقا ئۈلگۈردى.

يَسُدُّ رَمَقَ الْجَائِعِ: ئاچ قالغان ئادەمنى ھاياتىنى ساقلىغۇدەك دەرىجىدە ئوزۇقلاندۇرىدۇ.

يُمْسِكُ رَمَقَ الْجَائِعِ: ئاچ قالغان ئادەمنى ھاياتىنى ساقلىغۇدەك دەرىجىدە ئوزۇقلاندۇرىدۇ.

تَمُدُّ رَمَقَهُ: تۇرمۇشنى ئاران قامدايدۇ.

رُمْقَةٌ: ئەڭ تۆۋەن تۇرمۇش، غورىگىل ھايات.

رَمَكَ يَرْمُكُ رَمْكًا بِالْمَكَانِ: تۇردى، ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى.

رَمْكَةٌ ج رَمْكَاتٌ وَ أَرْمَاكٌ: نەسىلىك ئات، ئاجىز ئادەم، ئورۇق ئادەم؛ خېچىر.

رُمْكَةٌ: بوز تۆگە، كۇلرەڭ تۆگە.

رَمَلَ يَرْمُلُ رَمَلاً الرَّجُلُ: بويتاق ياشىدى.

رَمْلٌ ج رِمَالٌ: قۇم.

عِلْمُ الرَّمْلِ: پالچىلىق ئىلمى، رەمماللىق (قۇم بىلەن پال سېلىش).

ضَرْبُ الرَّمْلِ: قۇمغا سىزىق سىزىپ پال بېقىش.

«تَجَنَّبِ الطَّرِيقَ الْمَلِيئَ بِالرِّمَالِ حَتَّى لَاتَغُوصَ سَيَّارَتُكَ» : ماشىنىڭ پېتىپ قالماسلىقى ئۈچۈن قۇملۇق يولدا ماڭمىغىن.

رَمْلَاءُ ج رُمْلٌ: قەھەتچىلىك.

سَنَةٌ رَمْلَاءُ: قەھەتچىلىك يىلى.

رَمْلَةٌ: قۇملۇق، قۇملۇق يەر.

رَمْلِيٌّ: قۇمساڭغۇ، قۇمساڭ يەر.

بَلْحٌ رَمْلِيٌّ: سارغايغان خورما غورىسى.

رَمَّ يَرُمُّ رَمَّاالْعَظْمُ: سۆڭەك چىرىدى.

رَمَّ يَرُمُّ وَ يَرِمُّ رَمًّا وَمَرَمَّةً الْمَنْزِلَ : ئۆينى رېمونت قىلدى، ئىسلاھ قىلدى، تۇرالغۇنى تۈزىدى، ئوڭشىدى.

رَمٌّ : رېمونت قىلماق، تۈزىمەك، ئوڭشىماق.

رِمٌّ : ئىلىك؛ ئوت ـ خەس؛ نەم توپا.

رُمٌّ : غەم ـ قايغۇ، جاماڭە؛ كىشىلەر توپى.

رَمَّاحٌ ج رَمَّاحُونَ: نەيزە ياسىغۇچى.

رَمَّاعَةٌ : ساغرا، كاسا.

رَمَّالٌ: پالچى، رامال، رامچى.

رَمَّامٌ ج رَمَّامُونَ: تاشلاندۇق يېمەكلىكلەرنى يەردىن تېرىپ جان باقىدىغان تىلەمچى.

شَخْصٌ رَمَّامٌ: تاشلاندۇق يېمەكلىكلەرنى تېرىپ يەپ جان باقىدىغان دۇڭانە.

رُمَّانٌ: ئانار.

«فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ» «قرآن» : ئۇ ئىككى جەننەتتە مېۋىلەر، خورمىلار ۋە ئانارلار بار.

رُمَّانُ السَّعَالِي : ئەپيۇن گۈلى، كۆكنار، خەشخاش.

رُمَّانُ الْأَنْهَارِ: سۇمبۇل.

رُمَّانُ بَرِّيٌّ: كاسىيە دەرىخى.

زَهْرُ الرُّمَّانِ : ئانار گۈلى.

رُمَّانَةٌ ج رُمَّانَاتٌ : ئانار دەرىخى.

رُمَّانَةٌ: تارازا، جىك ؛ قول بومبىسى.

رُمَّانَةُ الثُّبَّانِ: جىك تېشى، تارازا تېشى.

رُمَّانِيٌّ: قىزىل رەڭدىكى، قىزىل ياقۇت رەڭلىك.

رِمَّةٌ ج رِمَمٌ: چىرىگەن سۆڭەك، پۈراپ قالغان جەسەت.

«أَلشَّرَفُ بِالْهِمَمِ الْعَالِيَةِ لاَ بِالرِّمَمِ الْبَالِيَةِ»: شان - شەرەپ چىرىگەن سۆڭەكلەر بىلەن ئەمەس، يۇكسەك ھىممەتلەر ئارقىلىق بولىدۇ، (ئاتا - ئاناك بىلەن ئەمەس، ئۆزۈڭدە بار پەزىلەت بىلەن پەخىرلەنسەڭ بولىدۇ).

رُمَّةٌ ج رُمَمٌ: چىرىپ كەتكەن ئارغامچا.

بِرُمَّتِهِ: پۈتۈنلەي، تامامەن، پۈتكۈل.

أَخَذَ الشَّيْءَ بِرُمَّتِهِ: ھەممىسىنى ئالدى.

رَمَّحَ يُرَمِّحُ تَرْمِيحًا: نەيزە ئاتتى؛ قورال يېسىدى.

رَمَّدَ يُرَمِّدُ تَرْمِيدًا الشَّيْءَ: كۈلگە كۆمدى.

رَمَّدَ الْجُثَّةَ: جەسەتنى كۆيدۈردى.

رَمَّدَتِ النَّاقَةُ: تۆگىنىڭ يەللىسى چوڭ بولدى.

رَمَّضَ يُرَمِّضُ تَرْمِيضًا الْمُسْلِمُ: مۇسۇلمان رامزان روزىسىنى تۇتتى.

رَمَّضَ الرَّاعِي الْغَنَمَ: پادىچى ئىسسىقتا قوي باقتى، تومۇز ئىسسىقتا قوي باقتى.

«سَنُرَمِّضُ هَذَا الْعَامَ فِي الْقَاهِرَةِ»: بۇ يىل رامزانىنى قاھىرەدە تۇتىمىز.

رَمَّضَ الصَّوْمَ: روزىنى نىيەت قىلدى.

رَمَّقَ يُرَمِّقُ تَرْمِيقًا إِلَيْهِ: كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى.

رَمَّقَ الْغَنِيُّ الْفَقِيرَ بِشَيْءٍ: باي كەمبەغەلگە ئازراق نەرسە بەردى.

رَمَّقَ الْعَيْشَ تَرْمِيقًا: تۇرمۇشنى قامىدى.

رَمَّقَ الْكَلاَمَ: يالغان - ياۋداق بىلەن سۆزىنى بېزىدى.

رَمَّلَ يُرَمِّلُ تَرْمِيلاً الطَّعَامَ: تاماقنى بۇزۇش ئۈچۈن قۇم سالدى، ئېشىغا توپا سالدى.

رَمَّمَ يُرَمِّمُ تَرْمِيمًا الشَّيْءَ: رېمونت قىلدى، ئىسلاھ قىلدى، تۈزىدى، ئوڭشىدى.

رَمَّمَ الْمَنْزِلَ: ئۆينى رېمونت قىلدى.

«رَمَّمَ اللَّوْحَةَ الْفَنِّيَّةَ»: گۈزەل سەنئەت تاختىسىنى رېمونت قىلدى.

رَمَى يَرْمِي رَمْيًا الشَّيْءَ: ئاتتى، تاشلىدى.

«وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى» «قرآن»: (ئى مۇھەممەد! بىر سىقىم توپىنى مۇشرىك لارغا) ئاتقىنىڭدا سەن ئاتمىدىڭ، بەلكى ئەمەلدە ئۇنى (مۇشرىكلارنىڭ كۆزلىرىگە) ئاللاھ ئاتتى.

رَمَى بِهِ مِنْ يَدِهِ: تاشلىۋەتتى، ئېتىۋەتتى.

رَمَاهُ بِأَمْرٍ قَبِيحٍ: ئۇنىڭغا تۆھمەت چاپلىدى.

«إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلاَتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ» «قرآن»: يامان ئىشلاردىن بىخەۋەر ئىپپەتلىك مۇمىن ئاياللارغا قارا چاپلايدىغانلار دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە چوقۇم لەنەتكە ئۇچرايدۇ.

رَمَى بِقَذِيفَةٍ: ئوق ئاتتى.

رَمَى بَيْنَهُمْ: ئۇلارنىڭ ئارىسىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى، ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى، ئۇلارنىڭ ئارىسىنى بۇزدى.

رَمَاهُ بِكَذَا: ئۇنىڭغا شتكايەت قىلدى، ئەرز قىلدى، پاش قىلدى، مەلۇم قىلدى، تۆھمەت چاپلىدى، مالامەت قىلدى، بوھتان چاپلىدى.

رَمَى الْمَكَانَ: مەنزىلنى كۆزلىدى.

رَمَى الْمَالُ: مال كۆپەيدى.

رَمَى بِحَبْلِهِ عَلَى غَارِبِهِ: ئۇنىڭ بىلەن كارى بولمىدى، تاشلىۋەتتى.

رَمَى عَنْهُ: سىلكىدى، قاقتى (سىلكىپ توپىنى قېقىۋەتتىش).

رَمَى إِلَى الشَّيْءِ: ... نى مەقسەت قىلدى، كۆزلىدى.

رَمَى الصَّيْدَ: ئوۋنى ئاتتى.

رَمَاهُ بِعَيْنِهِ: ئۇنىڭغا مەسخىرە قىلىپ قارىدى.

رَمَى لِغَايَةٍ بَعِيدَةٍ: ئېرىشمەك قىيىن ئىشنى كۆزلىدى.

«وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ» «قرآن»: ئۇ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە توپ - توپ قۇشلارنى ئەۋەتتى، قۇشلار ئۇلارغا ساپال تاشلارنى ئېتىپ...

رَمْيٌ: ئاتماق، تاشلىماق، چۈرىمەك.

رَمْيُ الْمِطْنَةِ: دىسكا ئاتماق.

رَمْيُ الزُّمْحِ: نەيزە ئاتماق.

رَمْيَةٌ: ئاتماق؛ تاشلىماق؛ چۈرىمەك؛ ئوق چىقار-

ماق.

رَمْيَةٌ مِنْ غَيْرِ رَامٍ: تاسادىپىي تېگمپ قېلىش، ئادەتتە جايىغا تەگكۈزەلمەيدىغان ئادەمنىڭ تاسادىپىي جايىغا تېگىپ قالغان ئوقى، بۇگۈن كۈن غەزبتىن چىقتىمۇ (ئىشنى خاتا قىلىدىغان ئادەمنىڭ تاسادىپىي توغرا قىلىپ قېلىشى).

عَلَى رَمْيَةِ سَهْمٍ مِنْهُ: ناھايىتى يېقىن، ئىككى قەدەملا.

رَمِيْرٌ: كۆپ ھەرىكەتلىنىدىغان؛ ھۆرمەتلىك، تەمكىن، سالماق.

رَمِيْضٌ: قاقلاپ پىشۇرۇلغان گۆش.

رَمِيْمٌ ج رِمَامٌ: چىرىگەن، سېسىغان.

«قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ» (قرآن): ئۇ، «چىرىپ كەتكەن سۆڭەكلەرنى كىم تىرىلدۈرەلەيدۇ» دېدى.

«لَقَدْ صَارَ هَذَا الثَّوْبُ رَمِيمًا مِنْ كَثْرَةِ لُبْسِهِ»: بۇ كىيىم كۆپ كىيىلىپ ئەسكىرەپ كەتتى.

رَمِيَّةٌ ج رَمَايَا وَرَمِيَّاتٌ: ياۋايى ھايۋان.

رَنَا يَرْنُو رُنُوًّا إِلَيْهِ: ئۇنىڭدىن مېھرىنى ئۈزەلمەي قالدى، مېھرىنى ئۈزەلمەي ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قارىدى.

رَنَا لَهُ: ئۇنىڭدىن مېھرىنى ئۈزەلمىدى، مېھرىنى ئۈزەلمەي ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قارىدى.

رَنَا إِلَى حَدِيثِهِ: ئۇنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالدى، زەن قويۇپ ئاڭلىدى.

رَنَا عَنْهُ: كۆرمەسكە سېلىۋالدى، بېپەرۋا بولىۋالدى، بىلمەسلىككە سېلىۋالدى.

اَلرَّنَا: بەك گۈزەل بولغانلىقتىن، كۆرگەن كىشى مېھرىنى ئۈزەلمەي ئۈزۈنگىچە تىكىلىپ قاراپ قالىدىغان نەرسە.

اَلرَّنَاءُ: گۈزەللىك، چىرايلىقلىق.

اَلرُّنَاءُ: ئاۋاز؛ خۇشاللىق.

رِنْجَةٌ ج رِنْجَاتٌ: پاللاس بېلىق، قۇلۇلىخور بېلىق.

رَنْحٌ: كۆز تورلاشماق، باش قايماق، كۆز قاراڭغۇلاشماق.

رَنْدٌ: ئاكۇلارىيە دەرىخى، ئۇد، ئۇد ھىندى.

رَنَقَ يَرْنُقُ رَنْقًا اَلْمَاءُ: سۇ دۇغ بولدى.

رَنَقَ عَيْشُ فُلَانٍ: تۇرمۇشى كۆڭۈلسىز بولدى.

رَنِقَ يَرْنَقُ رَنَقًا اَلْمَاءُ: سۇ دۇغ بولدى.

رَنْقٌ: لاي سۇ، دۇغ سۇ.

رَنِمَ يَرْنَمُ رَنَمًا وَرَنِيمًا اَلْمُغَنِّي: غەزەلچى ناخشا ئېيتتى، غەزەل ئوقۇدى.

رَنِمٌ م رَنِمَةٌ: ناخشىچى، ئاۋازى بىلەن كىشىنى خۇشاللاندۇرغۇچى؛ مۇزىكا ئەسۋابى.

رَنَنٌ: ئاز سۇ.

رَنَّ يَرِنُّ رَنِينًا اَلرَّجُلُ: توۋلىدى، ۋارقىرىدى.

رَنَّتِ الْوَتَرُ: تارا جىرىڭلىدى.

رَنَّتِ الْقَوْسُ: كامالچە جارانىلىدى.

اَلرَّنَّاءُ: ئايالىلارغا تىكىلىپ قارىغۇچى.

رَنَّانٌ: جارانىلىق، ساز، ئاۋازى ياقىراق.

لَهُ صَوْتٌ رَنَّانٌ: ئۇنىڭ ئاۋازى جارانىلىق.

صُنْدُوقٌ رَنَّانٌ: تاراق ـ تۇرۇق ئاۋاز چىقىرىدىغان ساندۇق.

«أَلْقَى خُطْبَةً رَنَّانَةً»: بۇ جارانىلىق نۇتۇق سۆزلىدى.

رَنَّةٌ: تاراڭ ـ تۇرۇڭ، جالدۇر ـ جۇلدۇر، جاراڭ ـ جۇرۇڭ، چالغۇ ئەسۋابلىرىنىڭ ئاۋازى.

«سَمِعْتُ رَنَّةَ الْجَرَسِ»: قوڭغۇراقنىڭ جىرىڭلىغان ئاۋازىنى ئاڭلىدىم.

رَنَّحَ يُرَنِّحُ تَرْنِيحًا الْغُصْنَ: شاخنى قىيسايتتى، قىڭغايتتى.

رَنَّحَ الشَّخْصُ: مەستلىكتىن ئىرغاڭلىدى، دەلدەڭشىدى، سەنتۇرۇلدى.

رَنَّحَهُ الشَّرَابُ: شاراب ئۇنى دەلدەڭشىتىۋەتتى.

«رَنَّحَتِ الرِّيحُ الْغُصْنَ»: شامال شاخنى ئىرغاڭلاتتى.

رَنَّقَ يُرَنِّقُ تَرْنِيقًا النَّظَرَ إِلَيْهِ: سىنچىلاپ قارىدى، تىكىلىپ قارىدى.

رَنَّقَ بِالْمَكَانِ: ئورۇندا ئۇزۇن مۇددەت تۇردى.

رَنَّقَ الْمَاءَ: سۇنى لېيىتىۋەتتى، سۇنى دۇغ قىلىپ قويدى.

رَنَّقَ الطَّائِرُ: قۇش ھاۋادا قانات قېقىپ ئۇچماي

تۇردى.

رَنَّقَ الشَّخْصُ: ھاڭ ـ تاڭ قالدى.

رَنَّقَتِ السَّفِينَةُ: كېمە ئۆز جايىدا ئايلىنىپ ماڭمىدى.

رَنَّقَتِ الرَّايَةُ: بايراق لەپىلدىدى.

رَنَّقَ النَّوْمُ فِي عَيْنَيْهِ: ئۇيقۇسى كېلىپ كەتتى.

رَنَّقَتِ الشَّمْسُ: كۈن پاتاي دەپ قالدى.

رَنَّقَ الْمَوْتُ مِنْهُ: ئۆلۈم يېقىنلاشتى.

رَنَّمَ يُرَنِّمُ تَرْنِيمًا الْمُغَنِّي: ناخشىچى ناخشا ئېيتتى.

رَنَّنَ يُرَنِّنُ تَرْنِينًا الْقَوْسَ: كامالچىنى جارانلاتتى، يانغىراتتى.

رَنَّى يُرَنِّي تَرْنِيَةً: ۋارقىرىدى، توۋلىدى، جارقىرىدى.

رَنِيْنٌ: جارانغ ـ جۇرۇك، تارانغ ـ تۇرۇك، چالغۇ ئەسۋابلىرىنىڭ ئاۋازى.

أَيْقَظَهُ رَنِيْنُ الْهَاتِفِ: تېلېفوننىڭ جىرىڭلىشى ئۇنى ئويغىتىۋەتتى.

رَهَا يَرْهُو رَهْوًا الْحِصَانُ: ئات يورغىلاپ ماڭدى، سوكۇلدىدى.

رَهَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ: ئىككى پۇتىنى كېردى.

رَهَا الطَّائِرُ: قۇش ئىككى قانىتىنى يايدى.

رَهَا الْبَحْرُ: دېڭىز تىنچىدى.

رُهَابَةٌ: كۆكرەك دۈمبە سۆڭىكى.

رِهَاطٌ: ئۆڭ سايمانلىرى، ئۆڭ جاھازلىرى.

رَهَافَةٌ: ئىتتىكلىك، ئىنچىكىلىك، نازۇكلۇق، كەسكىنلىك، ئۆتكۈرلۈك.

«عُرِفَ هَذَا الشَّاعِرُ بِرَهَافَةِ حِسِّهِ»: بۇ شائىر ھېسسىياتىنىڭ نازۇكلۇقى بىلەن تونۇلغان.

رِهَاقٌ وَ رُهَاقٌ: مىقدار؛ ئۆلچەم.

رِهَاقَ مِائَةٍ: يۈز ئەتراپىدا، يۈز ئۆپچۈرىسى، يۈزچە.

رَهَامٌ: ئورۇق قوي، ئورۇق قوزا.

رُهَامٌ: زىيانسىز قۇش؛ چوڭ سان.

رِهَانٌ: بەسلەشمەك؛ باغلاشماق، شەرتلەشمەك؛ گۇرۇ.

«وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ» ‹قرآن›: ئەگەر سىلەر سەپەر ئۈستىدە بولۇپ، خەت يازالايدىغان ئادەمنى تاپالمىساڭلار، بۇ چاغدا (قەرز ھۈججىتىنى يېزىپ بېرىشنىڭ ئورنىغا) گۇرۇ قويىدىغان نەرسىنى تاپشۇرساڭلار بولىدۇ.

خَيْلُ الرِّهَانِ: مۇسابىقە ئېتى، بەيگە ئېتى.

هُمَا كَفَرَسَيْ رِهَانٍ: ئۇلار بەيگىگە چۈشكەن ئىككى ئاتقا ئوخشاش.

«مَادَامَ هَذَانِ الْفَرِيْقَانِ مُتَكَافِئَيْنِ وَكَأَنَّهُمَا فَرَسَارِهَانٍ فَسَتَكُونُ الْمُبَارَاةُ حَامِيَةَ الْوَطِيْسِ»: توپ مۇسابىقىسىغا چۈشكەن بۇ ئىككى كوماندا بەيگىگە چۈشكەن ئىككى ئاتقا ئوخشاش تەڭلىشىپ قالغاندا مۇسابىقە قىزىپ كېتىدۇ.

مَحَلُّ الرِّهَانِ: مۇسابىقە مەيدانى، بەيگە مەيدانى.

رَهِبَ يَرْهَبُ رَهْبًا الشَّخْصُ: قورقتى.

رَهِبَ الشَّخْصَ: قورقۇتتى.

«وَأَوْفُوابِعَهْدِي أُوْفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ» ‹قرآن›: ماڭا بەرگەن ۋەدەڭلارغا ۋاپا قىلىڭلار، مەنمۇ سىلەرگە قىلغان ۋەدەمگە ۋاپا قىلىمەن، مەندىنلا قورقۇڭلار.

رَهَبٌ: قورقماق.

«وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا» ‹قرآن›: (رەھمىتىمىزنى) ئۈمىد قىلىپ، (ئازابىمىزدىن) قورقۇپ بىزگە دۇئا قىلاتتى.

رَهْبٌ ج رِهَابٌ: ئۆتكۈر يا ئوقنىڭ ئۇچى.

«وَاضْمُمْ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ» ‹قرآن›: قورقۇنچنى دەپئى قىلىش ئۈچۈن، قولۇڭنى يېنىڭغىن.

رَهْبَاءُ: قورقماق، قورقۇنچ.

رَهْبَانِيَّةٌ: رەھبانىيەت، راھىب بولماق.

«وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ» ‹قرآن›: رەھبانىيەتنى ئۇلار ئۆزلىرى پەيدا قىلدى، ئۇلارغا ئۇنى بىز بېكىتمىدۇق.

عِيْشَةُ الرَّهْبَانِيَّةِ: راھىبلىق تۇرمۇش.

رَهْبَةٌ: قورقماق، قورقۇنچ؛ زاھىد بولماق، راھىب

بولماق، راهىبلىق.

«لَأَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ مِنَ اللَّهِ» «قۇرئان»: شۇبھىسىزكى، سىلەر ئۇلارنىڭ دىللىرىدا ئاللاھقا قارىغاندىمۇ قورقۇنچلۇقسىلەر.

رَهْبَى: قورقماق؛ قورقۇنچ.

رَهْجٌ: غۇبار، چاڭ ـ توزاڭ، يامغۇرسىز بۇلۇت، تۇمان، تۇتەك، پىتنە ـ پاسات، قالايمىقان چىلىق، مالىمانچىلىق.

رَهْجٌ أَبْيَضُ: مەرگىمۇش.

رَهْجٌ أَحْمَرُ: زەرنىخ، سىرىق مەرگىمۇش.

رَهَصَ يَرْهَصُ رَهْصًا الشَّيْءَ: سىقتى، قاتتىق سىقتى.

رَهَصَ الْحَائِطَ: تامنى مۇستەھكەملىدى، تامغا ئۈل سالدى.

رَهَصَ الْفَرَسَ: ئاتنىڭ تۇياقنى يارىلاندۇردى.

رَهَصَ الصَّيْدَ: ئوۋنى چارچىتىۋەتتى.

رَهَصَهُ: ئوۋنى مالامەت قىلدى، ئوۋنى ئەيىبلىدى، ئوۋنى ئالدىراتتى.

رَهْصٌ: تام ئېتىلىدىغان لاي.

اَلرَّهْصُ مِنَ الْحَائِطِ: تامنىڭ ئاستىنقى قەۋىتى.

رَهَطَ يَرْهَطُ رَهْطًا اللُّقْمَةَ: ئاچكۆزلۈك بىلەن يېدى، يالماپ ـ يۇگەپ يېدى.

رَهْطٌ ج أَرْهُطٌ وأَرْهَاطٌ ج أَرَاهِطُ: بىر توپ ئادەم، جامائە، گۇرۇھ (سانى 10 غا يەتمەيدىغان ئادەم ـ نى كۆرسىتىدۇ) قەۋم ـ قېرىنداش.

«وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ» «قۇرئان»: شەھەردە (يەنى ھىجرىدە) يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغان، ئىسلاھ قىلمايدىغان توققۇز نەپەر كىشى بار ئىدى.

«وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ» «قۇرئان»: سېنىڭ قەۋم ـ قېرىنداشلىرىڭ بولمىغاندا ئىدى، بىز سېنى چوقۇم تاش كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈۋېتەتتۇق.

رَهَفَ يَرْهَفُ رَهْفًا السَّيْفَ: قىلىچنى بىلىدى، قىلىچنى ئېتىكلەتتى، قىلىچنى چاقلىدى، قىلىچنى ئىنچىكە قىلدى.

رَهُفَ يَرْهُفُ رَهَافَةً وَرَهْفًا الشَّيْءُ: ئىنچىكە بولدى، نازۇك بولدى، نازۇكلاشتى.

رَهُفَ السَّيْفُ: قىلىچ ئېتىتكىلەشتى، ئۆتكۈرلەشتى.

رَهُفَ حِسُّهُ: سەزگۈر بولدى، ئۆتكۈر بولدى، سەزگۈرلەشتى، تۇيغۇسى نازۇكلاشتى.

رَهِفٌ: ئورۇق، زىلۋا، ئىنچىكە، نازۇك؛ ئۆتكۈر، ئېتىتىك.

رَهِقَ يَرْهَقُ رَهَقًا الشَّخْصُ: زۇلۇم قىلدى، ئەزدى، خارلىدى، ئۆكتەملىك قىلدى، ئەخمەقلىق قىلدى، نادانلىق قىلدى، ئەقىلسىزلىق قىلدى.

رَهِقَ الشَّيْءُ الشَّخْصَ: ئورۇڭلدى، بېسىڭلدى.

رَهِقَ السَّفَرُ: سەپەر يېقىنلاشتى.

«وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ» «قۇرئان»: ئۇلارنىڭ يۈزلىرىنى قارىلىق ۋە خارلىق قاپلىمايدۇ.

رَهَقٌ: گۇناھ، خاتالىق، تۆھمەت، نادانلىق.

«فَزَادُوهُمْ رَهَقًا» «قۇرئان»: شۇنىڭ بىلەن جىنلار تېخىمۇ تەكەببۇرلىشىپ كەتتى.

رَهَكَ يَرْهَكُ رَهْكًا الشَّيْءَ: چېقىۋەتتى، پاچاقلىدى.

رَهَكَ بِالْمَكَانِ: ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى، تۇرۇپ قالدى.

رَهَكَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى چارچىتىۋەتتى.

رَهْكَةٌ: ئاجىزلىق، زەئىپلىك، ئاۋاقلىق.

رُهَكَةٌ: ئاجىز، ئورۇق، زەئىپ، ئاۋاق.

رَهِلَ يَرْهَلُ رَهْلًا الشَّخْصُ: بوشىشىپ كەتتى.

رِهْلٌ: تۇمانلىق بۇلۇت.

رَهِلٌ م رَهِلَةٌ: يۇمشاق، ئەۋرىشىم، ئاجىز، زەئىپ.

رِهْمَةٌ ج رِهَامٌ ورِهَمٌ: سىم ـ سىم يامغۇر.

رَهَنَ يَرْهَنُ رُهُونًا الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا تۇرۇپ قالدى، يەرلەشتى.

رَهَنَ يَرْهَنُ رَهْنًا الشَّيْءَ عِنْدَ فُلَانٍ: رەھنگە قويدى، گۆرۇگە قويدى.

رَهْنٌ ج رُهُونٌ ورِهَانٌ ج رُهُونَاتٌ: گۆرۇگە قويۇلغان مال؛ گۆرۇ؛ تۇتقۇن.

مَحَلٌّ رُهُونَاتٍ: گۆرۈخانا.

رَهْنٌ عَقَارِيٌّ : كۆچمەس مۈلۈك رەنسى.

رَهْنُ الْمَنْقُولَاتِ: كۆچمەس مۈلۈكنى گۆرۈگە قويۇش.

أَعْتُقِلَ رَهْنَ التَّحْقِيقِ : سوتلاش ئۈچۈن تۇتۇپ تۇرۇلدى، تەكشۈرۈش ئۈچۈن تۇتۇپ تۇرۇلدى.

أَنَا لَكَ رَهْنٌ بِكَذَا: مەن كېپىل.

أَنَا رَهْنُ إِشَارَتِكَ: خىزمىتىڭىزگە تەييارمەن.

اَلْإِنْسَانُ رَهْنُ عَمَلِهِ: ئىنسان قىلمىشىدىن ھېساب ئېلىنىدۇ.

رَهْنَامَجُ : دېڭىز قاتنىشىغا دائىر خاتىرە، كۈندۈلۈك خاتىرە دەپتىر.

رَهْنِيَّةٌ: گۆرۈ ھۈججىتى.

رَهَّبَ يُرَهِّبُ تَرْهِيبًا ـ هُ: ئۈنى قورقۇتتى، تەھدىت سالدى.

رَهَّلَ يُرَهِّلُ تَرْهِيلاً ـ هُ النَّوْمُ: كۆپ ئۇخلاپ يۈز-كۆزى ئىششىپ كەتتى.

رَهْوٌ ج رِهَاءٌ: جىمجىت، تىنچ؛ سىلىق، سۇ يىغىلىپ قالىدىغان ئويمان يەر.

مَطَرٌ رَهْوٌ: سىم - سىم يامغۇر.

فَعَلَهُ رَهْوًا: ئۈنى ئاسانلا تۇگەتتى.

رَهْوٌ مِنَ الثِّيَابِ : نېپىز كىيىم.

بَحْرٌ رَهْوٌ: تىنچ دېڭىز.

«وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًا» ‹قرآن›: دېڭىزنى تىپتىنچ (يەنى سەن ئۆتۈپ بولغاندىن كېيىن قۇرۇق ھالىتى بويىچە) قويغىن.

رَهْوَةٌ ج رِهَاءٌ: سۇ يىغىلىپ قالىدىغان ئويمان يەر، ئېگىز جاي؛ جامائە، بىر توپ ئادەم.

رَهْوَانٌ: يورغا ئات، يۈگۈرۈپ ماڭىدىغان ئات؛ يورغىلاپ ماڭغان ئۇلاغ؛ تۈز يەر، تۈپتۈز يەر.

رَهُومٌ: ئورۇق قوي، ئورۇق قوزا.

رَهِيبٌ: قورقۇنچلۇق، ئادەمنى چۆچىتىدىغان، سۈرلۈك.

خَطَأٌ رَهِيبٌ: قورقۇنچلۇق خاتالىق، كىشىنى چۆچىتىدىغان خاتالىق.

رَهِيصٌ: مىدىرلىمايدىغان.

أَسَدٌ رَهِيصٌ: ئورنىدىن قوزغالماس شىر.

اَلرَّهِيصُ مِنَ الْفَرَسِ: تۇياقىنىڭ ئىچى تەرەپ يارىلانغان ئات.

رَهِيفٌ: ئورۇق، زىلۋا، ئىنچىكە، نازۇك؛ ئىتتىك، ئۆتكۈر، زىلۋا.

سَيْفٌ رَهِيفٌ: ئۆتكۈر قىلىچ.

حِسٌّ رَهِيفٌ: نازۇك تۇيغۇ.

رَهِينٌ ج رَهَائِنُ: گۆرۈگە قويۇلغان مال.

«قَضَى نِصْفَ عُمْرِهِ رَهِينَ أَسْوَارِالسِّجْنِ»: ئۆمرىنىڭ يېرىمىنى تۈرمىدە ئۆتكۈزدى.

أَنَا لَكَ رَهِينٌ بِكَذَا: مەن ساڭا بۇ ئىشتا كېپىل.

رَهِينٌ بِأَعْمَالِهِ: ئۆز خىزمىتىگە مەسئۇل.

«كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ» ‹قرآن›: ھەر ئادەم ئۆزىنىڭ قىلمىشىغا مەسئۇلدۇر.

رَهَائِنُ الْمَلَاجِئِ: مۇساپىرلارنى يىغىۋېلىش ئورنى، مۇساپىرلار لاگېرى.

رَهِينَةٌ ج رَهَائِنُ: گۆرۈگە قويۇلغان مال، رەنگە قويۇلغان نەرسە؛ تۇتقۇن.

هُوَ رَهِينَةُ التَّحْقِيقِ: ئۇ تەكشۈرۈلۈۋاتىدۇ.

نَضَعُ أَنْفُسَنَا رَهِينَةَ أَوَامِرِكَ: بىز سېنىڭ بۇيرۇقىڭغا بويسۇنمىز.

رَوَاءٌ: تاتلىق سۇ، قاندۇرغۇچى سۇ.

رُوَاءٌ: چىرايلىق، كۆركەم، كۆرۈنۈشى گۈزەل.

كَلَامٌ لَهُ رُوَاءٌ : چىرايلىق سۆز.

اِمْرَأَةٌ لَهَا رُوَاءٌ: ساھىبجامال ئايال.

«هَذِهِ فَتَاةٌ لَهَا رُوَاءٌ حَسَنٌ» : بۇ قىزنىڭ چىرايى - شەكلى گۈزەل.

رِوَائِيٌّ: رىۋايەت قىلغۇچى؛ دراماتورگ، درامما يازغۇچى.

طَرِيقَةٌ رِوَائِيَّةٌ: بايان ئۇسۇلى.

أَحْدَاثٌ رِوَائِيَّةٌ: ھېكايە ۋەقەلىكلىرى.

رَوَائِحُ: كەچقۇرۇنلۇق يامغۇر، كەچقۇرۇن پەيدا بولىدىغان بۇلۇت.

رَوَائِمُ: قازانلىق تېگىگە قويۇلغان تاش.

رَوَاتِبُ: ۋەزىپىلەر.

رَوَاتِبُ السِّنَنِ: پەرزلىك سۈننەتلىرى.

رَوَاجِبُ: بارماق ئۈگىلىرى.

رَوَاجٌ: راۋاج تاپماق ، ئاقماق، يۈرۈشمەك، ئوبوروت بولماق، بازار تاپماق، تېز سېتىلماق.

رَوَاجٌ إِقْتِصَادِيٌّ: ئىقتىسادىي جەھەتتىن گۈللەنمەك، گۈللەنگەن ئىقتىساد.

رَوَاحٌ: ئاتلانماق، يولغا چىقماق، ماڭماق؛ كەچقۇرۇن؛ ئارام ئېلىش، راھەت.

«وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌوَرَوَاحُهَا شَهْرٌ» ‹قرآن› : سۇلايمانغا شامالنى (بويسۇندۇرۇپ بەردۇق) شامال چۈشتىن ئىلگىرى بىر ئايلىق مۇساپىنى، چۈشتىن كېيىن بىر ئايلىق مۇسا-پىنى باساتتى.

رَوَاعِفُ : نەيزىلەر توپى.

رَوَاغٌ: ھىيلىگەرلىك، ئالدامچىلىق، مەككارلىق، ساختىپەزلىك.

رِوَاغَةٌ: كۈچ سىنىشىش مەيدانى، مۇسابىقە مەيدا-نى، ماھارەت كۆرسىتىش مەيدانى.

رِوَاقٌ. رُوَاقٌ ج أَرْوِقَةٌ: يانداكى زال، چەتتىن تىكىشىغۇچىلار ئورنى، پېشايۋان، راۋاق.

رُوَاقُ مِنَ الْعَيْنِ: قاش.

رُوَاقُ الْمَسْجِدِ: مەسچىتنىڭ راۋىقى.

«لِقَاؤُنَامَسَاءَالْيَوْمِ فِى رُوَاقِ الْمَسْجِدِ» : بۇگۈن كەچ مەسچىتنىڭ راۋىقىدا ئۇچرىشىمىز.

«قَعَدَ السُّمَّارُ فِي رُوَاقِ الْبَيْتِ» : مۇڭداشقۇ-چىلار ئۆينىڭ پېشايۋىنىدا ئولتۇردى.

رِوَاقِيٌّ ج رِوَاقِيُّونَ: راۋاققا مەنسۇپ.

اَلرِّوَاقِيُّونَ: يۇنانلىق پەيلاسوپ زىنۇنىڭ ئەگەشكۈ-چىلىرى.

رُوَالٌ: شۆلگەي، سېرىق سۇ، شال.

رِوَايَةٌ ج رِوَايَاتٌ: رىۋايەت، قىسسە، ھېكايە، رومان، بايان، بايانات، خەۋەر، نەقىل.

«يُعَدُّ نَجِيبُ مَحْفُوظٌ مِنْ أَكْبَرِ كُتَّابِ الرِّوَايَةِ فِي الْوَطَنِ الْعَرَبِيِّ» : نەجىپ مەھپۇز ئەرەب ئەللىرى بويىچە رومان يازغۇچىلار ئىچىدە ئەڭ چوڭ يازغۇچى ھېسابلىنىدۇ.

رِوَايَةُ بُولِيسِيَّةٌ: رازۋېدكا ھېكايىلىرى.

رِوَايَةُ خِيَالِيَّةٌ: فانتازىيىلىك رومان.

رِوَايَةُ مُسَلْسَلَةٌ: كۆپ قىسىملىق رومان.

رِوَايَةُ تَمْثِيلِيَّةٌ: ئوپېرانىڭ سەھنە ئەسىرى.

رِوَايَةُ تَمْثِيلِيَّةٌ غِنَائِيَّةٌ: ئوپېرا.

رِوَايَةُ هَزْلِيَّةٌ: كومېدىيە.

رِوَايَةُ مُضْحِكَةٌ: كومېدىيە، كۈلدۈرگە.

رِوَايَةُ مُحْزِنَةٌ: تېراگېدىيە.

رِوَايَةُ مَسْرَحِيَّةٌ: سەھنە ئەسىرى.

رِوَايَةُ سِينَمَائِيَّةٌ: كىنو سېنارىيىسى.

رِوَايَةُ نَاطِقَةٌ: ئاۋازلىق كىنو.

اَلرَّوَامِسُ مِنَ الطَّيْرِ: كېچىدە ھەركەت قىلىد-غان قۇشلار.

اَلرَّوَامِسُ مِنَ الدَّوَابِّ: كېچىدە چىقىدىغان ھايۋانلار.

رَوْبٌ: قېتىق، ئۈيۈپ قالغان سۈت.

لَاشَوْبَ وَلَارَوْبَ عَلَيْكَ: سەندە گۇناھ يوق.

رَوْبَةُ اللَّبَنِ: ئىرىمچىك، پىشلاق.

رُوبَةٌ: يىرتىم كېچە؛ بىر پارچە گۆش؛ بولۇقيەر، مۇنبەت يەر، ئۇنۇملۇك يەر؛ راھەتلىك تۇرمۇش.

رَوْبَةٌ: كۆنەلگە، خىمىرتۇرۇچ.

رَوْبَصَةٌ: تۇن سەيلىسى كېسىلى (ئۇيقۇلۇق ھالەت-تە مېڭىپ ھەركەتلىنىش).

رَوْثٌ ج أَرْوَاثٌ: تېزەك؛ مايال؛ پوق.

رَوْثَةٌ: بۇركوت بۇرۇن، ئىلمەك بۇرۇن.

رُوحٌ ج أَرْوَاحٌ: جان، روھ، ۋەھىي، پەرىشتە، جىبرائىل، دەم ئېلىش، ئىستىراھەت قىلىش.

«وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ» ‹قرآن› : مەريەم ئوغلى ئىساغا مۆجىزىلەرنى بەردۇق ، ھەمدە ئۇنى روھۇلقۇدۇس (يەنى جىبرائىل) بىلەن يۆلىدۇق.

اَلرُّوحُ الْمَعْنَوِيَّةُ: مەنىۋى روھ.

«رَفَعَ الرُّوحَ الْمَعْنَوِيَّةَ لِجُنُودِهِ»: ئەسكەرلەرنىڭ مەنىۋى روھىنى كۆتۈردى.

اَلرُّوحُ الْقُدُسُ: جىبرائىل.

اَلرُّوحُ الْأَمِينُ: جىبرائىل ئەلەيھىسسالام.

«يُنَزِّلُ الْمَلَآئِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُمِنْ عِبَادِهِ» «قرآن»: ئاللاھ ئۆز ئىرادىسى بويىچە خالىغان بەندىلىرىگە پەرىشتىلەرنى ۋەھيى بىلەن نازىل قىلىدۇ.

سَلَّمَ الرُّوحَ لِخَالِقِهِ: ئۆلدى.

أَسْلَمَ رُوحَهُ: قازا قىلدى، ئۆلدى.

عَمَلٌ لَارُوحَ فِيهِ: جانسىز ھەرىكەت.

فَاضَتْ رُوحُهُ: ئۆلدى، قازا قىلدى.

حِرْصًا عَلَى الْأَرْوَاحِ: كىشىلەرنىڭ ھاياتىنى ساقلاش يۈزىسىدىن، جان چىقىم بولماسلىقى ئۈچۈن.

خَسَارَةٌ فِي الْأَرْوَاحِ: ئادەم چىقىم بولماق.

خَفِيفُ الرُّوحِ: تېتىك، شوخ، چاققان، خۇشال، جانلىق، يېنىك.

طَوِيلُ الرُّوحِ: سەۋرچان، چىداملىق، تاقەتلىك.

«وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا» «قرآن»: شۇنىڭدەك (يەنى باشقا پەيغەمبەرلەرگە ۋەھيي قىلغاندەك) ئەمرىمىز بويىچە ساڭا قۇرئاننى ۋەھيي قىلدۇق.

«وَيَسْئَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّى» «قرآن»: ئۇلار سەندىن روھنىڭ ماھىيىتى ھەققىدە سورىشىدۇ، «روھنىڭ ماھىيىتىنى پەرۋەردىگارىم بىلىدۇ» دېگىن.

رُوحُ الزَّهْرِ: چېچەك سۈيى، گۈل سۈيى.

اَلرُّوحُ الْعَسْكَرِيَّةُ: ھەربىي تۈرمۇش، ئەسكىرىي روھ.

اَلرُّوحُ الْوَطَنِيَّةُ: مىللىي روھ، ۋەتەنپەرۋەرلىك روھ.

رُوحُ الْاِنْتِقَامِ: قىساسچىلىق.

اَلرُّوحُ الْعَامَّةُ: ئاممىۋى كەيپىيات، ئاممىۋى روھ.

رُوحُ الْمُحَافَظَةِ: كونسېرۋاتىپلىق.

اَلرُّوحُ الشِّرِّيرُ: ئالۋاستى، يالماۋۇز، جىن، ئېزىتقۇ.

رُوحُ الْأَفْيُونِ: ئەپيۇن جەۋھىرى.

رَوحُ اللّٰهِ: ئاللاھنىڭ رەھمىتى.

«وَلَا تَيْئَسُوا مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ» «قرآن»: سىلەر ئاللاھنىڭ رەھمىتىدىن ئۈمىدسىزلەنمەڭلار.

رَوْحٌ ج أَرْوَاحٌ: ئارام ئالماق، دەم ئالماق.

«وَجَدْتُ رَوْحَ الشَّمَالِ»: ئىللىق شامالنى بايقىدىم.

«فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَ جَنَّةُ نَعِيمٍ» «قرآن»: (ئۇنىڭ مۇكاپاتى) راھەت ـ پاراغەت، ياخشى رىزىق ۋە نازۇ نېمەتلىك جەننەت بولىدۇ.

رُوحَانِيٌّ: روھقا مەنسۇپ، روھانىي، غەيرىي ماددا.

«اَلْمَلَائِكَةُ خَلْقٌ رُوحَانِيٌّ»: پەرىشتىلەر روھانى مەخلۇقلاردۇر.

اَلْأَبَاءُ الرُّوحَانِيُّونَ: خىرىستىئان ئۆلىمالىرى، پوپلار.

طَبِيبٌ رُوحَانِيٌّ: مەنىۋى جەھەتتىن داۋالىغۇچى دوختۇر، روھىي كېسەللىكلەر دوختۇرى.

طِبٌّ رُوحَانِيٌّ: مەنىۋى داۋالاش.

رَوْحَةٌ ج رَوْحَاتٌ: كەچلىك ببرىش ـ كېلىش.

«لَنَا كُلَّ يَوْمٍ رَوْحَاتٌ وَغَدَوَاتٌ إِلَى الْمَسْجِدِ»: بىز ئەتىگەن ـ ئاخشامدا مەسچىتكە بېرىپ تۇرىمىز.

رَافَقَهُمْ فِي غَدَاوَتِهِمْ وَرَوْحَاتِهِمْ: ئۇ ئەتىگىنى ـ ئاخشىمى ئۇلارغا ھەمراھ بولدى.

رُوحِيٌّ: روھىي، روھقا مەنسۇپ، غەيرىي ماددا، روھانى.

أَبٌ رُوحِيٌّ: مەنىۋى ئاتا.

«بَيْنَهُمَا عَلَاقَةٌ رُوحِيَّةٌ»: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا مەنىۋى باغلىنىش بار.

رُوحِيُّ الْأَفْيُونِ: ئەپيۇننىڭ جەۋھىرى.

مَشْرُوبَاتٌ رُوحِيَّةٌ: مەست قىلغۇچى ئىچىملىكلەر، ئىسپىرتلىق ئىچىملىكلەر.

رَوْدٌ: تەكشۈرمەك، چارلىماق، كۆرۈپ چىقماق، كۆزدىن كەچۈرمەك.

رِيْحُ رَوْدٌ: سالقبن شامال.

رَوْزَنَةٌ ج رَوَازِنُ: تۇڭلۇك، پەنجىرە.

رَوْسٌ : ئەيىب، نۇقسان؛ ھەددىدىن ئارتۇق يېيىش.

رَوْسُ سُوءٍ: يامان ئادەم، بۇزۇق ئادەم.

رَوْشَنٌ ج رَوَاشِنُ: تۇڭلۇك، پەنجىرە.

«فَتَحَ الرَّوْشَنَ حَتَّى يَتَجَدَّدَ الْهَوَاءُ» : ھاۋا يېڭىلىنىپ تۇرۇشى ئۈچۈن پەنجىرىنى ئېچىۋەتتى.

رَوْضَةٌ ج رَوْضٌ وِرِيَاضٌ ورَوْضَاتٌ : باغچا، يايلاق، ئوتلاق، چىملىق، چۆپلۈك؛ كۆلدىكى سۇنىڭ قالدۇقى.

«فَأَمَّاالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُواالصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ» ‹قرآن› : ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار باغچىدا (يەنى جەننەتنىڭ باغچىلىرىدا) يايرىتىلىدۇ.

رَوْضَةُ الْأَطْفَالِ: بالىلار باغچىسى.

رَوْعٌ: ئۇرۇش، قورقۇش؛ گۈزەللىك، چىرايلىقلىق.

يَوْمُ الرَّوْعِ: ئۇرۇش كۈنى، مۇھاربە كۈنى.

شَهِدَ الرَّوْعَ: ئۇرۇشقا قاتناشتى.

رُوعٌ : قەلب، زېھنى، ئەقىل، كۆڭۈل.

هَدَأَ رُوْعُهُ: تىنچلاندى.

سَكَّنَ رُوعَهُ: تىنچلاندۇردى، ئارام تاپقۇزدى.

«نَابَ إِلَيْهِ رُوْعُهُ» : ھوشىنى تاپتى.

سَكَنَ رُوعُهُ: خاتىرجەم بولدى، كۆڭلى تىندى، تىنچلاندى.

مَلَكَ رُوعَهُ: ئۇنىڭ يۈرىكىنى ئىگىلىدى.

أَدْخَلَ فِي رُوعِهِ كَذَا: ئۇنىڭ يۈرىكىدىن ئورۇن ئالدى.

أَلْقَى فِي رُوعِهِ: كۆڭلىگە سالدى، ئەسلەتكۈزدى، ئويلاندۇردى.

وَقَعَ فِي رُوعِهِ: خىيالىغا كەلدى، ئېسىگە كەلدى.

خَطَرَ بِرُوعِهِ: ئويلىدى، كۆڭلىگە كەلدى، ئەسلەدى، خىيالىغا كەلدى، ئېسىگە كەلدى.

رَوْعَةٌ رَوْعٌ: قورقماق، چۆچۈمەك.

«فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيْمَ الرَّوْعُ وَجَاءَتْهُالْبُشْرَى يُجَادِلُنَافِي قَوْمِ لُوطٍ» ‹قرآن› : ئىبراھىمدىن قورقۇنچ يوقالغان ھەمدە خۇشخەۋەر ئۇنىڭغا يەتكەن چاغدا، ئۇ بىز بىلەن لۇتنىڭ قەۋمى توغرىسىدا مۇنازىرىلىشىشكە كىرىشتى.

رَوْعَةٌ: چىرايلىقلىق، گۈزەللىك، ھەشەمەتلىك، پۈزۈر، شانلىق، ھەيۋەتلىك؛ تەسىرلەنمەك، ھاياجانلانماق، جۇشقۇنلاشماق.

رَوَغَانٌ: باش تارتماق، رەت قىلماق، ئۆزىنى قاچۇرماق.

رَوْقٌ ج أَرْوَاقٌ: ئايۇان، پېشايۋان، راۋاق، كارىدۇر، دەھلىز.

رَوْقُ الشَّبَابِ: ياشلىقنىڭ دەسلەپكى مەزگىلى.

رَوْقُ الشَّيْءِ: ئەۋزەلى، دەسلىپى، تۇنجىسى.

رَوْقُ الْمَطَرِ: يامغۇرنىڭ دەسلىپى.

رَوْكٌ: ئومۇمىي، ئورتاق، بىردەك، جەمئىي.

عَلَى الرَّوكِ: بىللە، بىرلىكتە.

رَوْكَاءُ وَ رَوْكَةٌ: ئەكس سادا، ئىنكاس، ئاۋاز قايتىش.

رَوْمٌ: ئوي، مۇددىئا، مەقسەت، ئارزۇ، غايە، تىلەك، ئۈمىد، نىشان.

رُومٌ : شېكىر قومۇشىدىن ئىشلىنىدىغان ئىسپىرت تەركىبىي يۇقىرى بىر خىل ھاراق؛ قۇلاقنىڭ يۇمشىقى.

رُومٌ ج أَرْوَامٌ: ۋىزانتىيە (قەدىمكى شەرقىي رىم ئىمپېرىيىسى).

بَحْرُ الرُّومِ: ئوتتۇرا دېڭىز.

رُومَانِيٌّ: رىملىق؛ رومىنىيىلىك.

اَلرُّومَانِيَّةُ: رومىنىيە تىلى.

رُومَةُ: رىم؛ يىلىم.

رُومِيٌّ: رىمنىڭ، رىملىق ئادەم، ۋىزانتىيىلىك، گىرىتسىيىلىك.

دَجَاجٌ رُومِيٌّ: كۇركە توخۇ، كۇركە.

رُومِيَّةُ: رىم.

رُونٌ ج رُؤُونٌ: كاج تەلەي، شور پېشانە،

بەختسىزلىك، ئېغىرچىلىق.

رُونَةٌ: نەرسىنىڭ مۇھىم قىسمى.

رُونَةٌ مِنَ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ كۆپ قىسمى، نەرسىنىڭ قاتتىقلىقى.

رَوْنَقٌ: گۈزەل، شانلىق، پارلاق، نۇر، ھەشەمەتلىك، گۈزەللىك.

لَهُ رَوْنَقٌ: ئۇ گۈزەللىككە ئىگە.

«ذَهَبَ رَوْنَقُ شَبَابِهِ»: ياشلىق گۈزەللىكى كېتىپ قالدى.

رَوَّاغٌ: مۇغەمبەر، ھىيلىگەر، مەككار، قۇۋ.

رَجُلٌ رَوَّاغٌ: قۇۋ ئادەم.

ثَعْلَبٌ رَوَّاغٌ: ھىيلىگەر تۈلكە.

رَوَّأَ يُرَوِّأُ تَرْوِيئًا فِي الْأَمْرِ: چوڭقۇر ئويلاندى، مۇلاھىزە قىلدى، مۇھاكىمە قىلدى.

رَوَّبَ يُرَوِّبُ تَرْوِيبًا اللَّبَنَ: سۈتنى ئۇيۇتتى.

رَوَّجَ يُرَوِّجُ تَرْوِيجًا الْأَمْرَ: ئىشنى راۋاج تاپتۇرىدى، ئىشنى ئاقتۇردى.

رَوَّجَ السِّلْعَةَ: مالنىڭ بازىرىنى چىقاردى.

رَوَّجَ الْعُمْلَةَ: پۇلنى ئاققۇزدى، پۇلنى يۈرۈشتۇردى.

رَوَّجَ الْكَلَامَ: چىرايلىق سۆزلىدى، چىرايلىق گەپ قىلدى.

رَوَّجَ الْخَبَرَ: خەۋەر تارقاتتى.

«رَوَّجَ أَخْبَارًا كَاذِبَةً»: يالغان خەۋەرلەرنى ئۇلغايتتى.

رَوَّحَ يُرَوِّحُ تَرْوِيحًا عَلَيْهِ بِالْمِرْوَحَةِ: يەلپۈگۈچ بىلەن يەلپۈدى.

رَوَّحَ بِالْقَوْمِ: تاراۋەھ نامىزى ئوقۇدى.

رَوَّحَ الشَّخْصُ: ئۆيگە قايتتى.

رَوَّحَ عَنْ نَفْسِهِ: كۆڭلىنى تىنجىتتى، كۆڭۈلگە ئارامлىق بېغىشلىدى.

رَوَّحَ الْقَلْبَ: روھلاندۇردى، جانلاندۇردى.

«مَنْ يُرَوِّحُ بِالنَّاسِ اللَّيْلَةَ؟»: بۈگۈن كىچە كىشىلەرگە تاراۋەھ نامىزىنى كىم ئوقۇپ بېرىدۇ؟

رَوَّزَ يُرَوِّزُ تَرْوِيزًا الْكَلَامَ: سۆزنى مۇلچەرلىدى، سۆزنى باھالىدى.

رَوَّضَ يُرَوِّضُ تَرْوِيضًا الْمَكَانَ: جاينى باغچىلاشتۇردى.

رَوَّضَ الْغَيْثُ الْمَكَانَ: يامغۇر جاينى چىمەنزارلىققا ئايلاندۇردى.

رَوَّضَ الْحَيَوَانَ: ھايۋانلارنى كۆندۈردى.

رَوَّضَ الْمُدَرِّبُ الْوَحْشَ: تەربىيىچى ياۋايى ھايۋانلارنى كۆندۈردى.

رَوَّعَ يُرَوِّعُ تَرْوِيعًا: چۆچىتىۋەتتى، قورقۇتۇۋەتتى، ھەيران قالدۇردى، ئەجەبلەندۈردى.

رَوَّقَ يُرَوِّقُ تَرْوِيقًا الشَّرَابَ: شارابنى تىندۇردى، سۈزۈلدۈردى.

رَوَّقَ الْبِضَاعَةَ: تاۋارلارنى سېتىپ تۈگەتتى.

رَوَّقَ الْغُرْفَةَ: ئۆينى تۈزىدى.

رَوَّقَ بَالَهُ: ئۇنى خاتىرجەم قىلدى، كۆڭلىنى تىندۇردى.

رَوَّقَ الْمَكَانَ: جاينى تەرتىپكە سالدى، رەتكە سالدى، تۈزىدى.

رَوَّقَ خَزَانَةَ مَلَابِسِهِ: كىيىم ئىشكاپىنى رەتكە سالدى.

رَوَّلَ يُرَوِّلُ تَرْوِيلًا الْفَرَسُ: ئاتنىڭ ئاغزىدىن شۆلگەي ئاقتى.

رَوَّمَ يُرَوِّمُ تَرْوِيمًا: كۆتتى، كۆتۈپ تۇردى.

رَوَّمَ فُلَانًا بِهِ: ئارزۇ قىلدى، ئۈمىد قىلدى.

رَوَّمَ رَأْيَهُ: يول كۆرسەتتى، پىلانلىدى.

رَوَّى يُرَوِّي تَرْوِيَةً فِي الْأَمْرِ: چوڭقۇر ئويلاندى، تەپەككۇر قىلدى.

رَوَّى إِبِلَهُ: تۆگىسىنى سۇغاردى.

رَوَّاهُ الْحَدِيثَ وَالشِّعْرَ: ھەدىس ۋە شېئىرنى رىۋايەت قىلىشنى يۈكلىدى.

رَوَى يَرْوِي رِوَايَةَ الْحَدِيثَ: ھېكايە قىلدى، رىۋايەت قىلدى، سۆزلەپ بەردى.

رَوَى يَرْوِي رَيًّا عَلَى الْبَعِيرِ: تۆگىنى سۇغۇرۇشقا سۇ تەلەپ قىلدى.

رَوَى لَهُمْ: ئۇلارنى سۇغۇرۇشقا سۇ تەلەپ قىلدى.

رَوَى عَنْهُ: ئۇنىڭدىن نەقىل كەلتۈردى، دەلىل كەلتۈردى، رىۋايەت قىلدى.

رَوَى الزَّرْعَ: زىرائەتنى سۇغاردى.

رَوَى الْإِنْسَانُ مِنَ الْمَاءِ: سۇ ئىچتى.

«رَوَى الْبُسْتَانِيُّ النَّبَاتَاتِ وَالْأَزْهَارَ فِي بُسْتَانِهِ»: باغۋەن بېغىدىكى ئۆسۈملۈك ۋە گۈللەرنى سۇغاردى.

رَوِيَ يَرْوَى رَيًّا الْحَقْلُ: ئېتىز سۇغا قاندى.

رَوِيَ مِنَ الْمَاءِ: سۇ ئىچتى.

رَوِيَ مِنَ النَّوْمِ: ئۇيقۇغا قاندى.

رَوْيَةٌ: مۇلاھىزە، مۇھاكىمە، ئۆيلىنىش.

رُوَيْدًا: ئاستا ـ ئاستا، ئالدىرماي.

«فَمَهِّلِ الْكَافِرِيْنَ أَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا» (قرآن): (ئى مۇھەممەد!) كۇففارلارنىڭ ھالاك بولۇشىغا ئالدىرىمىغىن، ئۇلارغا ئازراق مۆھلەت بەرگىن، (ئۇزاققا قالماي ئۇلارغا قانداق قىلىدىغانلىقىمنى كۆرىسەن).

رَوْيَغَةٌ: ھىيلىگەرلىك، ئالدامچىلىق، مەككارلىق، ساختىپەزلىك.

رَوِيٌّ: يامغۇرلۇق بۇلۇت؛ تاتلىق سۇ، ئۇسسۇزلۇقىنى قاندۇرىدىغان سۇ، سۇغارغۇچى، ساقى؛ ئاجىز؛ جىسمانىي ۋە ئەقلىي جەھەتتىن ساغلام؛ شېئىرىدىكى قاپىيە ھەرپى.

«شَرِبْتُ شَرْبًا رَوِيًّا»: ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرغۇچى ئىچىملىكنى ئىچتىم.

رَوِيَّةٌ: چوڭقۇر ئويلانماق، تەپەككۇر قىلماق، پىكىر قىلماق، پىكىر يۈرگۈزمەك.

عَنْ رَوِيَّةٍ: چوڭقۇر ئويلىنىپ، مەقسەتلىك، قەستەن.

«فَعَلَهُ عَنْ رَوِيَّةٍ»: ئۇنى ئويلىنىپ قىلدى.

رِيَاءٌ: كۆز ـ كۆز قىلىش، رىياگەرلىك.

رِيَادٌ: كۆزدىن كەچۈرمەك، تەكشۈرمەك، چارلىماق.

رِيَازَةٌ: مىمارچىلىق، قۇرۇلۇش ئىلمىي.

رِيَاشٌ: ئېسىل كىيىم، سېپتا كىيىم؛ مۇنبەت؛ مال ـ مۈلۈك، ئائىلە سايمانلىرى.

رِيَاضَةٌ ج رِيَاضَاتٌ: گىمناستىكا، تەنھەرىكەت، تەنتەربىيە.

رِيَاضَةٌ صُوفِيَّةٌ: ئىبادەت قىلىش، نەپسى خاھىشلىرىدىن يىراق بولۇش ئارقىلىق ئەخلاقىي جەھەتتىن تەربىيىلىنىش.

عُلُومُ الرِّيَاضَةِ: ماتېماتىكا، ئالگىبرا، گېئومېترىيە قاتارلىق پەنلەر.

رِيَاضَةٌ بَدَنِيَّةٌ: تەنھەرىكەت قىلىپ چېنىقىش، بەدەن چېنىقتۇرۇش.

رِيَاضَةٌ تَطْبِيْقِيَّةٌ: ئەمەلىي ماتېماتىكا.

«اَلصَّوْمُ رِيَاضَةٌ رُوحِيَّةٌ وَجَسَدِيَّةٌ مَعًا»: روزا تۇتۇش ھەم روھىي ھەم جىسمانىي چېنىقىش تۇر.

رِيَاضَةٌ رُوحِيَّةٌ: مەنىۋى جەھەتتىن چېنىقىش.

رِيَاضِيٌّ: ماتېماتىكا ئالىمى، ماتېماتىك؛ تەنھەركەتچى، تەنھەرىكەتكە مەنسۇپ.

اَلْعِلْمُ الرِّيَاضِيُّ: ئالگىبرا، ماتېماتىكا.

اَلرِّيَاضِيَّةُ: ئالگىبرا، ماتېماتىكا.

اَلْأَلْعَابُ الرِّيَاضِيَّةُ: تەنھەرىكەت، تەنھەرىكەت پائالىيەتلىرى، تەنھەرىكەت ئويۇنلىرى.

رِيَاغَةٌ: كۆچ سىنىشىش مەيدانى، مۇسابىقە مەيدانى، ماھارەت كۆرسىتىش مەيدانى.

رِيَالَةٌ: تۆكۈرۈك.

رَيْبٌ. رَيْبَةٌ: شەك، گۇمان.

«رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَارَيْبَ فِيهِ» **(قرآن):** پەرۋەردىگارىمىز! شۇبھىسىزكى، كىشىنى شەكسىز بولغان كۈندە (يەنى ھېساب ئېلىنىدىغان قىيامەت كۈنىدە) كىشىلەرنى توپلىغۇچىسەن.

رَيْبُ الدَّهْرِ: زامانىنىڭ ھادىسىلىرى.

رَيْبُ الْمَنُونِ: زامانىنىڭ ھادىسىلىرى، مۇسىبەتلىرى.

«أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ» **(قرآن):** ئۇلار ئېيتىدۇ: «ئۇ شائىردۇر، بىز ئۇنىڭ زامانىنىڭ ھادىسىلىرىگە (يولۇقۇشىنى) كۈتىمىز».

بِلَارَيْبٍ: بىگۇمان، شەكسىز، شۇبھىسىز.

لَارَيْبَ فِيهِ: ئۇنىڭدا شەك يوق.

مَسْلَكُ الرَّيْبِ: گۇمانىزم، سكېپتىسىزم.

رِيْبَةٌ ج رِيَبٌ: ئەنسىزچىلىك ، ئەندىشە ، گۇمان ، تۆھمەت.

«لَايَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِى بَنَوْا رِيْبَةً فِى قُلُوبِهِمْ» «قرآن» : ... ئۇلارنىڭ سالغان مەسچىتى (يەنى مەسچىتى زىرار) دىللىرىدىكى گۇمان (مۇناپىقلىق) نىڭ يىلتىزى بولۇپ قېلىۋېرىدۇ.

رِيَةٌ: سۇيى كۆپ بۇلاق.

رَيْثٌ: كېچىكتۈرۈلگەن ۋاقىت، مۆھلەت، ئاخىرقى مۆھلەت.

«رُبَّ عَجَلَةٍ أَعْقَبَتْ رَيْثًا» «مثل» : ئالدىرىغان يولدا قالار.

رَيْثَمَا: ۋاقىتغىچە، غىچىلىك، ... غان، چاقلىقچە.

«مَا قَعَدَ إِلاَّ رَيْثَمَا انْصَرَفَ» : ئازغىنا ئولتۇرۇپ كېتىپ قالدى.

اِنْتَظِرْنِى رَيْثَمَا أُغَيِّرُ ثِيَابِى: كىيىملىرىمنى يەڭگۈشلەپ بولغىچە مېنى كۈتۈپ تۇرغىن.

رِيْحٌ ج رِيَاحٌ وأَرْيَاحٌ وأَرْوَاحٌ: شامال؛ يەل، بۇيى، ھىد؛ كۈچ ـ قۇۋۋەت.

«إِنِّى لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ» «قرآن» : مەن چوقۇم يۈسۈپنىڭ ھىدىنى ئېلىۋاتىمەن.

«وَلَاتَنَازَعُوافَتَفْشَلُواوَتَذْهَبَ رِيْحُكُمْ» «قرآن» : ئىختىلاپ قىلىشماڭلار، بولمىسا (دۈشمەن بىلەن كۈچرىشىشتىن) قورقۇپ قالىسىلەر، كۈچ ـ قۇۋۋىتىڭلار كېتىپ قالىدۇ.

«فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيْحَ تَجْرِى بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ» «قرآن» : بىز سۇلايمانغا شامالنى بويسۇندۇرۇپ بەردۇق، شامال سۇلايمانىنىڭ بۇيرۇقى بويىچە ئۇ خالىغان تەرەپكە لەرزان ماڭاتتى.

ذَهَبَ مَعَ الرِّيحِ: ئىزى ئۆچتى.

رَجُلٌ ساكِنُ الرِّيحِ: تەمكىن ئادەم، ۋەزمىن ئادەم.

رِيحُ الْبَطْنِ: يەل، ئوسۇرۇق.

طَاحُونُ الرِّيحِ: شامال تۇگمىنى.

ذَوَّارَةُ الرِّيحِ: شامال كۆرسەتكۈچى.

رِيحُ الصَّبَا: شەرق شامىلى.

هَبَّتْ رِيْحُهُ: ئۇنىڭ ئىشى كۆڭۈلدىكىدەك بولدى.

رِيْحُ الدَّبُورِ: غەرب شامىلى.

رِيْحُ الجَنُوبِ: جەنۇب شامىلى.

رِيحُ الْجَنُوبِ حَارَّةٌ: جەنۇب شامىلى ئىسسىق.

أَخْرَجَ رِيْحًا: ئوسۇردى.

أَبُورِيَاحٍ: قارانچۇق.

ذَهَبَ عَمَلُهُ أَدْرَاجَ الرِّيَاحِ: ئۇنىڭ قىلغان ئىشى نەتىجىسىز بولدى، ئۇنىڭ قىلغان ئىشى بىكارغا كەتتى.

رِيْحَةٌ: ھىد، پۇراق، بۇي.

رَيْحَانٌ ج يَاحِينُ: رەيھان، رەيھانگۈل، خۇشبۇي، ئۆسۈملۈك، خۇش پۇراقلىق.

«وَالْحَبُّ ذُوالْعَصْفِ وَالرَّيْحَانِ» «قرآن» : سانى بار دانلىق زىرائەتلەر، خۇشبۇي ئۆسۈملۈكلەر بار.

«فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّةُ نَعِيمٍ» «قرآن» : ئەگەر ئۇ مېيىت مۇقەررەبلەردىن (يەنى تائەت ـ ئىبادەت ۋە ياخشى ئىشلارنى ئەڭ ئالدىدا قىلغۇچىلاردىن) بولىدىغان بولسا، (ئۇنىڭ مۇكاپاتى) راھەت ـ پاراغەت، ياخشى رىزىق ۋە نازۇ نېمەتلىك جەننەت بولىدۇ.

رَيْحَانٌ بَرِّيٌّ: رەيھانگۈل.

رَيْحَانُ الثُّيُوخِ: يالپۇز.

رَيْحَانُ الْقُبُورِ: رەيھاننىڭ بىر خىلى(ئاق گۈللۈك ۋە دائىم يېشىل تۇرىدىغان نوتا ئۆسۈملۈك).

رَيْحَانُ سُلَيْمَان: ياۋا ئۇزۇم.

رَيْحَانُ الْكَافُورِ: كافۇر دەرىخى.

رَيْدٌ ج رُيُودٌ وأَرْيَادٌ: تىك يار، ھاك.

رِيْدٌ: تەلەپ.

رَيْزٌ: بوۋاقلارنىڭ شۆلگىيى.

رِيْشٌ ج أَرْيَاشٌ رِيَاشٌ : پەي، قۇشنىڭ پېيى؛ كۆركەم، گۈزەل.

«جَعَلَ اللّٰهُ اللِّبَاسَ رِيْشًا» : ئاللاھ تائالا كىيىمنى كۆركەم، گۈزەل قىلدى.

«قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِي سَوْءَاتِكُمْ وَرِيشًا» ‹قرآن›: سىلەرگە بىز ھەقسەتەن ئەۋرىتىڭلارنى ياپىدىغان لىباسنى ۋە زىننەتلىنىدىغان لىباسنى چۈشۈردۇق.

رِيْشُ النَّعَامِ: تۆگە قۇشنىڭ پېيى.

رِيْشُ الْجَرَّاحِ: ئوپېراتسىيە پىچقى.

رِيْشُ الْمِحْرَاثِ: چىش (بۇقۇسىنىڭ چىشى).

رِيْشُ الرِّفَاسِ: قانات (چاقپەلەكنىڭ).

وَزْنُ الرِّيْشِ: ئىككىنچى دەرىجە.

رَيْشٌ: كۆپ يوپۇرماقلىق (ئۆسۈملۈك).

رَيَشٌ: ئىككى قۇلاق ۋە يۈزدىكى تۈكنىڭ كۆپلىكى.

رِيْشَةٌ ج رِيْشَاتٌ: بىر تال پەي.

اَلرِّيْشَةُ الطَّائِرَةُ: پەي توپ.

رِيْشَةُ الْكِتَابَةِ: پەي قەلەم.

رِيْشَةُ الْمُصَوِّرِ: رەسسام قەلىمى.

رِيْشِيٌّ: پەيگە ئوخشايدىغان، پەي شەكىللىك.

رَيْطَةٌ ج رَيْطٌ وَرِيَاطٌ: بىر تۇرۇم رەخت؛ بىر توپ؛ دوخاۋا، مەخمەل.

رَيْعٌ: مەھسۇلات، ئىشلەپچىقىرىلغان نەرسە، دارامەت، كىرىم، ئىجارە، ئۆسۈم، تاپاۋەت، پايدا؛ ئەك ياخشىسى، دەسلەپكى مەزگىل.

«هَذَا الشَّيْءُ لَيْسَ لَهُ رَيْعٌ»: بۇنىڭدىن ھېچقانداق نەپ تەگمەيدۇ.

رَيْعُ الْأَرْضِ: يەرنىڭ مەھسۇلاتى، يەرنىڭ ھوسۇلى.

اَلرَّيْعُ الْعَقَارِيُّ: يەر ئىجارىسى.

رَيْعُ الضُّحَى: چاشكا ۋاقتىنىڭ نۇرلۇق پەيزى كۆرۈنۈشى.

رَيْعُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ كىرىمى.

اَلرَّيْعُ الْمُطْلَقُ: ئۆزگەرمەس يەر ئىجارىسى.

رَيْعُ الشَّبَابِ: ياشلىقنىڭ دەسلەپكى مەزگىلى.

رِيْعٌ ج رِيَاعٌ وَرُيُوعٌ وَأَرْيَاعٌ: تۆپلىك؛ ساي جىرالارنىڭ ئېقىنى، ئېگىزلىك، ئېگىز جاي، تاغ يولى، كەپتەرخانا، كەپتەر قەپىسى.

«أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيْعٍ آيَةً تَعْبَثُونَ» ‹قرآن›: سىلەر ھەر بىر ئېگىز جايغا ئويۇن ـ كۈلكە ئۈچۈن بىر ئالامەت (يەنى ئېگىز بىنا) سالامسىلەر.

رَيْعَانٌ: ئەك ياخشى، ئەۋزىلى؛ ئەۋۋىلى.

فِي رَيْعَانِ الشَّبَابِ: بالاغەتكە يەتكەن مەزگىلىدە، ياشلىق دەۋرىدە، ياشلىق مەزگىلىدە.

«ذَهَبَ رَيْعَانُ الشَّبَابِ»: ياشلىقنىڭ گۈزەل چاغلىرى كېتىپ قالدى.

رَيْعَانُ الْمَطَرِ: يامغۇر مەزگىلى.

رِيْعَةٌ: تۆپلىك، ئېگىزلىك، كىشىلەر توپى، خەلق ئاممىسى.

رِيْقٌ ج أَرْيَاقٌ وَرُيُوقٌ: يېزا، سەھرا، تېرىلغۇ يەر، ئۆزلەشكەن يەر، توقچىلىق، مەۋرىچىلىق.

«أَقْضِي عُطْلَةَ الصَّيْفِ مَعَ أُسْرَتِي فِي الرِّيفِ»: يازلىق تەتىلنى ئائىلەم بىلەن يېزىدا ئۆتكۈزىمەن.

رِيْفِيٌّ: يېزىلىق، سەھرالىق، يېزىغا تەۋە.

رِيْقٌ ج أَرْيَاقٌ وَرِيَاقٌ: شۆلگەي، سىرىق سۇ، شالى.

بَلَّ رِيْقَهُ: تەشنالىقتىن كېيىن ئازراق سۇ ئىچتى.

جَرَى رِيْقُهُ عَلَيْهِ: ئاغزىغا سىرىق سۇ كەلدى، چىشىنى بىلدى.

جَاءَ عَلَى الرِّيقِ: بىر نەرسە يېمەي كەلدى.

جَفَّ رِيْقُهُ: ئۆزىنى جاپاغا سالدى.

بَلَعَ رِيْقَهُ: ئارام ئالدى، ئازراق توختىدى.

رَيْقٌ: ئەك ياخشىسى، دەسلەپكى مەزگىل، شانلىق؛ باتىل، يالغان، ساختا.

فِي رَيْقِ الْعُمْرِ: ياشلىق دەۋرىدە، بالاغەتكە يەتكەن مەزگىلىدە.

رِيْمٌ: ئاق كېيىك، ئاق بۆكەن؛ قەبرە، گۆر؛ كىچىك تاغ، تۆپلىك، دۆڭلۇك.

رَيْهُقَانٌ: زەپەر.

رَيٌّ. رِيٌّ: سۇغارماق.

رَيٌّ بِالْآلَاتِ: ئۇسكۇنە بىلەن سۇغارماق، سايمان بىلەن سۇغارماق.

رِيًّا: خۇشبۇي، خۇش پۇراق، خۇش ھىد.

رَيَّاحٌ: غول ئۆستەكّ.

رَيَّانُ ج رَوَاءٌ: ئۇسسۇزلۇققا قانغان؛ ياپيېشىل (دەرەخ ۋە ئۆسۈملۈك).

رِيَّةٌ: ئۆپكە؛ تۇر، خىل، تۇركۈم؛ كۆز ياكى دىل بىلەن كۆرۈش.

رِيَّةُ الْبَحْرِ: مېدۇزا (دېڭىزدا ياشايدىغان كۆنلۈك سىمان جانلىق).

رَيَّثَ يُرَيِّثُ تَرْيِيثًا: ھازدى، چارچىدى.

رَيَّثَ الشَّيْءَ: يۇمىلاتتى؛ نازۇكلاشتۇردى.

رَيَّحَ يُرَيِّحُ تَرْيِيحًا نَفْسَهُ: ئۆزىنى ئارام ئالغۇزدى، ئىستىراھەت قىلغۇزدى.

رَيَّحَ جِسْمَهُ: جىسمىنى ئارام ئالدۇردى.

رَيَّحَ الْبِنَاءُ: بىنا ئولتۇرۇشۇپ كەتتى.

رَيِّحٌ: بوران، سالقىن.

رَيَّخَ يُرَيِّخُ تَرْيِيخًا: ئاجىزلاشتۇردى، ماغدۇرسىزلاندۇردى.

رَيَّرَ يُرَيِّرُ تَرْيِيرًا: سەمرەپ كەتتى، يوغىنىدى.

رَيِّسٌ: داھى، باشلىق، رەھبەر، يولباشچى، رەئىس.

رَيَّشَ يُرَيِّشُ تَرْيِيشًا السَّهْمَ: ئوق سالدى.

رَيَّشَهُ الْمَرَضُ: كېسەل ئۇنى ئاجىزلىتىۋەتتى.

رِيِّشٌ: كۆپ يوپۇرماقلىق (ئۆسۈملۈك).

رَيِّضٌ: يېڭى كۆندۇرۇلگەن ئۇلاغ.

رَيِّضَةٌ: باغچا؛ تەس، مۇشكۇل.

اَلنَّاقَةُ الرَّيِّضَةُ: كۆندۇرۇلگەن تۆگە.

رَيَّعَ يُرَيِّعُ تَرْيِيعًا الْمَالَ: مەبلەغ سالدى، دەسمايە سالدى، ئۆستۇردى، كۆپەيتتى.

رَيَّعَ الشَّيْءُ: ئۆستى، كۆپەيدى.

رَيَّعَ الْقَومُ: قەۋم توپلاندى.

رَيِّقٌ. رَيْقٌ: ئاق ياخشىسى، دەسلىپى، جىلۋە.

رَيَّلَ يُرَيِّلُ تَرْيِيلاً الصَّبِيُّ: بالىنىڭ شۆلگىيى ئاقتى، بالىنىڭ شالى ئاقتى.

رَيَّمَ يُرَيِّمُ تَرْيِيمًا بِالْمَكَانِ: ئولتۇراقلاشتى، تۇردى، ماكان تۇتتى، تۇرۇپ قالدى، كۆپەيدى، كۆن بويى ماڭدى.

رَيَّمَتِ السَّحَابَةُ: يامغۇر توختىماي ياغدى.

رَيَّمَ عَلَى: قورقتى، چۆچۈتتى.

رَيَّهَ يُرَيِّهُ تَرْيِيهًا الشَّيَّ: تەۋرەتتى، داۋالغۇتتى، قالايمىقانلاشتۇردى، پاراكەندە قىلدى.

ز

ز «زَايٌ» : ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 11 ـ ھەرپى بولۇپ ، ئەبجەد ھېسابىدا «7» نى بىلدۈرىدۇ.

زَابَ يَزُوبُ زَوْبًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

زَابَنَ يُزَابِنُ مُزَابَنَةً ـ هُ: ئۇنى تاشلىۋەتتى ، ئىتتىرىۋەتتى.

«زَابَنَتِ الْبَقَرَةُ عِجْلَهَا» : كالا موزىسىنى ئىتتىرىۋەتتى.

زَابَنَ فُلَانًا: ئېنىقسىز نەرسىنى ئېنىق نەرسىگە ساتتى.

«زَابَنَ فَلَّاحٌ فُلَانًا الرُّطَبَ فِي رُؤُوسِ النَّخْلِ بِمِقْدَارٍ مَعْلُومٍ مِنَ التَّمْرِ» : دېھقان خورما شېخىدىكى ھۆل خورمىنى مۇئەييەن مىقدارىدىكى خورمىغا ساتتى.

زَاتَ يَزِيتُ زَيْتًا الطَّعَامَ: تاماقنا ماي قۇيدى ، ماي قوشتى.

زَاتَ الْآلَةَ: سايمانغا ماي قۇيدى ، مايلىدى.

زَاجٌ: تۆمۇر؛ سۇلفات.

اَلزَّاجُ الْأَبْيَضُ: ۋىگىت(سىنىك سۇلفات).

زَاجِرٌ ج زَاجِرُونَ: مەنئى قىلغۇچى، چەكلىگۈچى، توسقۇچى.

زَاجِرُ الْإِنْسَانِ: ئادەمنىڭ ۋىجدانى ، ئادەمنىڭ ئىنسابى.

حُكْمٌ زَاجِرٌ: چەكلىگۈچى ھۆكۈم.

زَاجِرَةٌ ج زَوَاجِرُ وَ زَاجِرَاتٌ: شامال.

زَاجِلٌ ج زَوَاجِلُ: ئەسكەر باشلىقى ؛ ئوق ئاتقۇچى.

حَمَامٌ زَاجِلٌ: خەت كەپتىرى ، پوچتا كەپتىرى.

زَاحَ يَزُوحُ زَوْحًا عَنِ الْمَكَانِ: مەلۇم بىر ئورۇندىن ئايرىلدى ، چەتنەدى ، يىراقلاشتى.

زَاحَ الشَّيْءَ: نەرسىنى نېرى قىلىۋەتتى ، ئېلىۋەتتى.

زَاحَ الْجِمَالَ: تۆگىلەرنى تارقىتىۋەتتى ، چېچىۋەتتى.

زَاحَ السِّتَارَ: پەردىنى ئېچىۋەتتى.

زَاحَ يَزِيحُ زَيْحًا وَ زَيَحَانًا الرَّجُلُ: يىراققا كەتتى، ئايرىلدى، چەتنىدى.

زَاحَرَ يُزَاحِرُ مُزَاحَرَةً: دۇشمەنلەشتى ، ئۆچلەشتى ، ئاداۋەتلەشتى.

زَاحِفٌ ج زَوَاحِفُ: ئۆمىلىگۈچى ھايۋانلار ، يەر بېغىرلىغۇچى ھايۋانلار ؛ ياماشقۇچى.

زَاحَمَ يُزَاحِمُ مُزَاحَمَةً وَزِحَامًا الرَّجُلَ: قىستىدى.

«زَاحَمَ التَّاجِرُ زَمِيلَهُ» : سودىگەر ھەمراھىنى قىستىدى.

«زَاحَمَهُ بِالْمَنْكِبِ وَالسَّاقِ» : ئۇنى دولىسى ۋە پاچىقى بىلەن قىستىدى.

زَاحَمَ الْخَمْسِينَ: ئەللىككە يېقىنلاشتى.

زَاخِرٌ: تاشقۇچى، يامرىغۇچى، تولۇپ ـ تاشقان، يۇكسەلگۈچى؛ لىقمۇ لىق.

بَحْرٌ زَاخِرٌ: تولۇپ تاشقان دېڭىز.

قَلْبُهُ زَاخِرٌ بِالْمَحَبَّةِ: دىلى مۇھەببەت بىلەن تولۇپ تاشقان.

زَادَ يَزُودُ زَوْدًا الشَّخْصُ: ئوزۇق ـ تولۇك يىغدى.

زَادَهُ: ئۇنىڭغا ئوزۇقلۇق بەردى ، ئوزۇق ـ تولۇك بەردى.

زَادَ الْمُسَافِرُ: مۇساپىر ئوزۇق تەييارلىدى.

«زَادَتِ الْأُمُّ وَلَدَهَا قَبْلَ سَفَرِهِ» : بالا سەپەرگە چىقىشتىن بۇرۇن ئانىسى ئۇنىڭغا ئوزۇقلۇق تەييارلاپ بەردى.

زَادَ يَزِيدُ زَيْدًا الشَّيْءَ: نەرسە ئۆستى، كۆپەيدى، ئاشتى ، ئۇرلىدى.

زَادَ الشَّيْءَ: نەرسىنى كۆپەيتتى ، ئاشۇردى.

زَادَهُ كَذَا: ئۇنىڭغا ئىلگىرى بەرگەندىن كۆپ بەردى.

زَادَ عَنِ الشَّيْءِ: نەرسىدىن ئۆتۈپ كەتتى ، ئېشىپ كەتتى.

«زَادَ الطِّيْنَ بَلَّةً» (مثل): ئېچىشقان جايغا تۇز سەپتى ، ئوت ئۈستىگە ياغ چاچتى.

«زَادَكَ اللّٰهُ عِلْمًا»: ئاللاھ ئىلمىڭنى زىيادە قىلسۇن.

زَادَ مَالَهُ: مېلى كۆپەيدى.

زَادَ عَلَى الْحَدِّ: چەكتىن ئېشىپ كەتتى.

«زِدْ مِنْ مَلَابِسِكَ وَإِلَّا فَسَتُصَابُ بِالزُّكَامِ»: قېلىنراق كىيىنىۋال ، بولمىسا زۇكام بولۇپ قالىسەن.

زَادٌ ج أَزْوَادٌ وَ أَزْوِدَةٌ: ئوزۇق - تۇلۇك ، ئوزۇق ، يەم - خەشەك ، تەمىنات.

زَادُ الْعَائِلَةِ السَّنَوِيُّ: ئائىلىنىڭ يىللىق ئوزۇقى.

«زَادُ الطَّالِبِ مِنَ الْعِلْمِ»: ئوقۇغۇچىنىڭ ئوزۇقى ئىلىم.

«زَادُهُ دَقِيقٌ وَ تَمْرٌ»: ئۇنىڭ ئوزۇقى ئۇن ۋە خورمىدىن ئىبارەت.

زَارَ يَزُورُ زَوْرًا وَمَزَارًا وَ زِيَارَةً: زىيارەت قىلدى، ئېكسكۇرسىيە قىلدى ، يوقلىدى ، ھال - ئەھۋال سورىدى.

«أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ» (قرآن): تاكى قەبرىلەرنى زىيارەت قىلغىنىڭلارغا (يەنى قەبرىلەرگە كۆمۈلگىنىڭلارغا) قەدەر ، (پۇل - مال بالىلار بىلەن) پەخىرلەنمەك سىلەرنى غەپلەتتە قالدۇرىدۇ.

زَارَةٌ: دانلىق ، پوكان (قۇشلارنىڭ) ؛ پوقاق، توپ، جامائە.

زَارَعَ يُزَارِعُ مُزَارَعَةً الْمَالِكُ الزَّارِعَ: ئورتاقلاشتى ، يەر ئىگىسى يەر تېرىغۇچىغا يەرنى ئورتاققا بەردى.

زَارِعٌ ج زُرَّاعٌ: دېھقان ، يەر تېرىغۇچى.

زَارُوبٌ ج زَوَارِيبُ: تار يول ، چىغىر يول ، يالغۇز ئاياغ يول ، تاركوچا.

زَارَى يُزَارِي زِرَاءً وَ مَزَارَاةً فُلَانًا: ئېيىبلىدى ، كەمسىتتى ، مەنسىتمىدى.

«كَثِيرًا مَا يُزَارِيهِ أَمَامَ أَتْرَابِهِ»: كۆپىنچە ئۇنى تەڭتۇشلىرىنىڭ ئالدىدا ئەيىبلەيدۇ.

زَازِيَةٌ ج زَيَازٍ: تۆپىلىك ، دۆڭ ؛ پەي.

زَاطَ يَزِيْطُ زَيْطًا النَّاسُ: كىشىلەر ۋاڭ - چۇڭ كۆتۈرۈشتى، ۋارقىراپ- جارقىراشتى، ۋاراڭ- چۇرۇڭ قىلىشتى.

زَاغَ يَزُوغُ زَوْغًا وَ زَوَغَانًا: ئۆزىنى قاچۇردى ، ئاغدى ، باش تارتتى ، سىڭايان بولدى ، ئۆزىنى چەتكە ئالدى ، قىيسايدى ، مايىل بولدى ، قىڭغىر بولدى، بۇرالدى.

زَاغَ يَزِيْغُ زَيْغًا وَ زَيَغَانًا الْبَصَرُ: كۆز چارچىدى ، تالدى ، ھالسىرىدى.

«مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى» (قرآن): (پەيغەمبەر) نىڭ كۆزى (ئوڭ - سولغا) بۇرالمىدى ، (كۆزلىگەن نەرسىدىن) ئۆتۈپ كەتمىدى.

زَاغَ الشَّيْءُ: نەرسە قىڭغىر كەتتى ، بۇرۇلۇپ كەتتى.

زَاغَ الشَّخْصُ: كىشى ئازدى ، ئاداشتى.

زَاغَتِ الشَّمْسُ: كۈن قايرىلدى.

زَاغَ يَزِيْغُ زَيْغًا - تِ النُّقُودُ: پۇل ساختىلاشتى، يالغاندىن ياسالدى.

زَاغٌ: قاغا، مونىدۇلا قاغىسى، زاغ.

زَاغٌ جِيْفِيٌّ: تاپ يېگۈچى قاغا.

زَافَ يَزُوفُ زَوْفًا الْحَمَامَةُ: كەپتەر قانات قاقتى ، پەرۋاز قىلدى.

زَافِرَةٌ: پولات چوڭقۇ.

زَافٌّ: قانات كەرمەك.

طَائِرٌ زَافٌّ: قانىتىنى كەرىپ شوڭغۇغۇچى قۇش.

زَافِنَةٌ: ئاقساق چىشى تۆگە.

زَاقُولٌ ج زَوَاقِيْلُ: ئوغرى؛ قاراقچى؛ ئالدامچى؛ باسمىچى.

زَاقٍ ج زَوَاقٍ: خوراز.

زَاكَ يَزُوكُ زَوْكًا الرَّجُلُ: كۆرەڭلەپ ماڭدى ، غادىيىپ ماڭدى.

زَاكِنَ يُزَاكِنُ مُزَاكَنَةً: يېقىنلاشتى ، يېقىن كەلدى ، يېقىنلاپ كەلدى.

زَالَ يَزُولُ زَوْلًا وَ زَوْلَانًا وَ زَوَالًا الشَّيْءُ: نەرسە

نەرى بولدى. زاۋال تاپتى.

زَالَ يَزُولُ زَوَالاً الشَّخْصُ: ھالاك بولدى ، ۋاپات بولدى.

زَالَتِ الشَّمْسُ: كۈن قايرىلدى ، قىيسايدى.

زَالَ عَنِ الْوُجُودِ: يەر يۈزىدىن يوقالدى.

زَالَ زَائِلُ الظِّلِّ: دەل چۈش ۋاقتى بولدى.

زَالَ يَزِيْلُ زَيْلاً: توختىدى.

زَالَ عَنْ مَكَانِهِ: يىراقلاشتى، چەتلەشتى.

مَا زَالَ وَ لَمْ يَزَلْ: ئىلگىرىكىدەك، يەنە، يەنىلا، ئاۋۋالقىدەكلا، توختاۋسىز، داۋاملىق، ئۈزلۈكسىز.

مَا زَالَ قَائِمًا: داۋاملىق ئۈرە تۇردى.

«مَا زَالَ يَسْكُنُ فِي ذَلِكَ الشَّارِعِ»: ئۇ ھېلىمۇ شۇ كوچىدا تۇرماقتا.

لاَ يَزَالُ يَعْمَلُ: ئۇ يەنىلا خىزمەت قىلماقتا، ئۇ يەنىلا ئىشلەۋاتىدۇ.

زَالِخَةٌ: دېڭىز (دېڭىز ـ ئوكيانلاردا ياشىغۇچى بىر خىل ئېمىتكۈچى ھايۋان).

زَامَ يَزُومُ زَوْمًا الرَّجُلُ: ئۆلدى، ھالاك بولدى.

زَامَ الْكَلْبُ: ئىت ھاۋشىدى، قاۋىدى.

زَامٌ: ھەرقانداق نەرسىنىڭ تۆتتىن بىرى.

زَامَةٌ ج زَامَاتٌ: كىشىلەر توپى، جامائە.

زَامِرٌ: نەيچى، نەي چالغۇچى.

زَامَلَ يُزَامِلُ مُزَامَلَةً: باراۋەرلەشتى، تەڭپۇڭلاشتى، ئۈدۈلمۇ ئۈدۈل بولدى.

زَامَلَهُ فِي الْعَمَلِ: ئۇنىڭ بىلەن خىزمەتداش بولدى، ئىشداش بولدى.

زَامَلَهُ فِي التَّدْرِيسِ بِالرِّيفِ: يېزىدا ئۇنىڭ بىلەن ئوقۇتقۇچىلىقتا بىرگە بولدى.

زَامَّ يُزَامُّ مُزَامَّةً ـ هُ: ئۇنىڭغا قارشى تۇردى، ئۇنى ھاكاۋۇرلۇقتا بېسىپ چۈشتى.

زَامَنَ يُزَامِنُ مُزَامَنَةً ـ هُ: ئۇنىڭ بىلەن ۋاقىت بەلگىلەپ مۇئامىلە قىلىشتى.

زَانَ يَزِيْنُ زَيْنًا ـ هُ: ئۇنى بېزەپ كۆرسەتتى، ياسىدى، پەرداز قىلدى، گۈزەللەشتۈردى، زىننەتلىدى، بېزىدى، ئۇپا ـ ئەڭلىك سۆركىدى.

زَانَ الصُّورَةَ: سۈرەتنى بېزىدى.

«إِنْ يَزِينَكَ لَنَفْسُكَ وَإِنْ يَشِينَكَ لَهِيَ» «مثل»: ئوغۇل تۇغسا ئۆزىدىن، قىز تۇغسا خوتۇنىدىن كۆرۈش.

زَانٌ. خَشَبُ زَانٍ: بوك دەرىخى، زىكۈۋ دەرىخى.

زَانَةٌ: تۆۋرۈك.

زَانٍ ج زُنَاةٌ: زىناخور، پاھىشۇاز، پاھىشە قىلغۇچى، زىنا قىلغۇچى.

زَانِيَةٌ ج زَانِيَاتٌ وَ زَوَانٍ: پاھىشە ئايال، بۈزۈق ئايال، جالاپ.

«اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ» «قرآن»: زىنا قىلغۇچى ئايال ۋە زىنا قىلغۇچى ئەرنىڭ ھەر بىرىنى يۈز دەررە ئۇرۇڭلار.

زَاهِدٌ ج زُهَّادٌ وَ زُهَّدٌ وَ زَاهِدُونَ: زاھىد، دۇنياغا بېرىلمەي ئىبادەت قىلغۇچى.

«وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَ كَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ» «قرآن»: ئۇلار يۈسۈفنى ساناقلىق بىر قانچە تەڭگىگە ئەرزان باھادا سېتىۋەتتى، چۈنكى ئۇلار يۈسۈفكە قىزىقمىغانىدى.

زَاهِدَةٌ ج زَاهِدَاتٌ وَ زَوَاهِدُ: تائەت ـ ئىبادەت بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئايال دەرۋىش.

زَاهِرٌ: گۈزەل، چىرايلىق، پۈزۈر، ھەشەمەتلىك، يورۇپ تۇرغۇچى، چاقناپ تۇرغان، ۋال ـ ۋۇل، پار ـ پۇر، ئېچىلىۋاتقان، چېچەكلەۋاتقان.

طَلاَءٌ لَوْنُهُ زَاهِرٌ: پارقىراق سىز.

أَحْمَرُ زَاهِرٌ: ئوچۇق قىزىل.

أَوْرَاقٌ زَاهِرَةٌ: چىرايلىق ياپراق.

زَاهِقٌ ج زَوَاهِقُ: ھالاك بولغۇچى، يوقالغۇچى، مۇنقەرز بولغۇچى؛ ساختا، يالغان.

كَلاَمٌ زَاهِقٌ: ساختا سۆز.

نَفْسٌ زَاهِقَةٌ: ھالاك بولغۇچى جان.

بِئْرٌ زَاهِقَةٌ وَ زَهُوقٌ: چوڭقۇر قۇدۇق.

زَاهِلٌ: تىنچ، جىمجىت، خاتىرجەم، ئارام.

زَاهٍ جـ زَاهُونَ: چىرايلىق، شانلىق، پارلاق، ھەشەمەتلىك، نۇرلۇق، پۇزۇر، پار - پۇر.

لَوْنٌ زَاهٍ: ئوچۇق رەڭ.

نَبَاتٌ زَاهٍ: چىرايلىق ئۆسۈملۈك.

فِتْيَانٌ زَاهُونَ: پۇزۇر يىگىتلەر.

زَاهِيَةٌ جـ زَاهِيَاتٌ: پۇزۇر، چىرايلىق، پارلاق، نۇرلۇق.

وُجُوهٌ زَاهِيَةٌ: نۇرلۇق يۈزلەر.

أَيَّامٌ زَاهِيَةٌ: پارلاق كۈنلەر.

زَاوَجَ يُزَاوِجُ مُزَاوَجَةً مِنَ الشَّخْصَيْنِ: توي قىلىشتى.

زَاوَجَ بَيْنَ الْعَمَلَيْنِ: ئىككى ئىشنى بىرلەشتۈردى.

زَاوَجَ بَيْنَ الثَّوْرَيْنِ: ئىككى ئۆينى جۈپلەپ قويدى.

زَاوَجَ بَيْنَ الْعَمَلِ وَالْعِلْمِ: خىزمەت بىلەن ئۆگىنىشنى بىرلەشتۈردى.

زَاوَجَ بَيْنَهُمَا: ئۇلارنى بىر - بىرىگە جۈپلەپ قويدى.

زَاوِرَةٌ وَ زَاوُورَةٌ: دانلىق، پوكان، پوقاق.

زَاوَلَ يُزَاوِلُ مُزَاوَلَةً ـ هُ: ھەپىلەشتى؛ ئۇرۇنۇپ باقتى؛ مەشىق قىلدى؛ شۇغۇللاندى.

«إِذَا زَاوَلْتَ هَذَا الْعَمَلَ كَثِيرًا فَإِنَّكَ سَتُجِيدُهُ بِطَبِيعَةٍ»: بۇ ئىشنى قىلىۋەرسەڭ، تەبىئىي ھالدا ئۇنىڭغا ماھىر بولۇپ كېتىسەن.

زَاوِيَةٌ جـ زَوَايَا: بۇلۇڭ؛ مۇنبىرى يوق كىچىك مەسچىت، خانىقا، تەكىيخانا.

«بَحَثْتُ عَنْ قَلَمِي فِي كُلِّ مَكَانٍ وَوَجَدْتُهُ أَخِيرًا فِي زَاوِيَةِ الدُّرْجِ»: مەن قەلىمىمنى ھەممە يەردىن ئىزدىدىم، ئاخىرىدا ئۇنى تارتمىنىڭ بۇرجىكىدىن تېپىۋالدىم.

«لَقَدْ نَظَّفْتُ كُلَّ زَاوِيَةٍ مِنْ زَوَايَا السَّاحَةِ تَمَامًا»: ھويلىنىڭ بۇلۇڭ - پوچقاقلىرىدىن تارتىپ ھەممە يېرىنى پاكىز سۈپۈرۈۋەتتىم.

زَاوِيَةٌ خَارِجَةٌ: تاشقى بۇلۇڭ.

زَاوِيَةٌ دَاخِلَةٌ: ئىچكى بۇلۇڭ.

زَاوِيَةُ عَوْجَاءُ: قىيسىق بۇلۇڭ.

زَاوِيَةُ النَّجَّارِ: ئۈچ بۇرجەكلىك سىزغۇچ.

اَلزَّاوِيَةُ الْحَادَّةُ: ئۆتكۈر بۇلۇڭ.

اَلزَّاوِيَةُ الْقَائِمَةُ: تىك بۇلۇڭ.

اَلزَّاوِيَةُ الْمُنْفَرِجَةُ: كەڭ بۇلۇڭ.

اَلزَّاوِيَةُ الْمُتَتَامَّةُ: قالدۇق بۇلۇڭ.

اَلزَّاوِيَةُ الْمُتَكَامِلَةُ: تولدۇرغۇچى بۇلۇڭ.

اَلزَّاوِيَةُ الزَّوْجِيَّةُ: ئىككى ياقلىق بۇلۇڭ.

زَاوِيَةُ الْوُقُوعِ: چۈشۈش بۇلۇڭى.

حَجَرُ الزَّاوِيَةِ: ئۇل تاش، ئۇل، نېگىز، بۇلۇڭ تاش.

قَائِمُ الزَّاوِيَةِ: تىك بۇلۇڭلۇق.

مُنْفَرِجُ الزَّاوِيَةِ: كەڭ بۇلۇڭلۇق.

مُتَسَاوِي الزَّوَايَا: تەڭ بۇلۇڭلۇق، تەڭ بۇلۇڭلار.

مُتَعَدِّدُ الزَّوَايَا: كۆپ بۇلۇڭلۇق.

«عَاشَ فِي زَوَايَا الرِّيفِ»: يېزىنىڭ بۇلۇڭ - پوچقاقلىرىدا ياشىدى.

«عَاشَ مُهْمَلاً فِي زَوَايَا النِّسْيَانِ»: بىر بۇلۇڭدا نام - نىشانسىز ياشىدى.

مِنْ هَذِهِ الزَّوَايَا: بۇ نۇقتىلاردىن قارىغاندا.

«نَظَرَ إِلَى الْمَوْضُوعِ مِنْ زَوَايَا مُخْتَلِفَةٍ»: مەسىلىگە ئوخشىمىغان نۇقتىلاردىن قارىدى.

زَايَدَ يُزَايِدُ مُزَايَدَةً: باھا قويۇشتا، خېرىدار بولۇشتا رىقابەتلەشتى، كىمئارتۇق قىلىپ باھا قويدى، باھا تالاشتۇردى.

«زَايَدَهُ فِي شِرَاءِ الْبِضَاعَةِ»: مال سېتىۋېلىشتا باھا تالاشتۇردى.

زَايَلَ يُزَايِلُ مُزَايَلَةً ـ هُ: ئۇنىڭدىن ئايرىلدى.

زَائِدٌ: زىيادە، ئارتۇق، ئوشۇق، ئارتۇقچە.

وَزْنٌ زَائِدٌ: ئارتۇق ئېغىرلىق.

بِسُرُورٍ زَائِدٍ: ناھايىتى خۇشاللىق بىلەن، ئىنتايىن خۇشاللىق بىلەن.

زَائِدٌ عَنِ الْحَاجَةِ: ئېھتىياجدىن ئارتۇق.

عَدَدٌ زَائِدٌ: ئارتۇق سان.

سَاعَاتُ الْعَمَلِ الزَّائِدِ: ئوشۇق ئىشلىگەن ۋاقىت.

ثَمَنٌ زَائِدٌ: ئارتۇق باها.

كَلَامٌ زَائِدٌ: پايدىسىز سۆز، ئوشۇق گەپ.

تَدَخُّلٌ زَائِدٌ: ئارتۇقچە ئارىلىشۋالماق.

زَائِدَةٌ ج زَوَائِدُ: ئوشۇق، ئارتۇق، زىيادە.

اَلزَّائِدَةُ الدُّودِيَّةُ: سوقۇر ئۇچەي، قارغۇ ئۇچەي.

زَائِدَةٌ جِلْدِيَّةٌ: سۆگەل.

سُرْعَةٌ زَائِدَةٌ: ئېشىپ كەتكەن تېزلىك.

حَاجَةٌ زَائِدَةٌ عَنِ الْمَطْلُوبِ: تەلەپتىن ئېشىپ كەتكەن ھاجەت.

اِلْتِهَابُ الزَّائِدَةِ الدُّودِيَّةِ: سوقۇر ئۇچەي ياللۇغى.

تَدَخُّلَاتٌ زَائِدَةٌ: ئارتۇقچە ئارىلاشماق.

اِسْتِئْصَالُ الزَّائِدَةِ: سوقۇر ئۇچەينى ئېلىۋەتمەك.

زَائِرٌ ج زَائِرُونَ وَ زُوَّارٌ: زىيارەت قىلغۇچى، ئېكسكۇرسىيە قىلغۇچى، مېھمان؛ ھۆرمەتلەش.

أُسْتَاذٌ زَائِرٌ: ئۇنىۋېرسىتېتلارنىڭ بىرىگە لېكسىيە سۆزلەش ئۈچۈن تەكلىپ قىلىنغان پروفېسسور.

«إِذَا أَتَاكُمُ الزَّائِرُ فَأَكْرِمُوهُ» حديث: سىلەرنى بىرەر ئادەم يوقلاپ كەلسە، ئۇنى ھۆرمەتلەڭلار.

زَائِغٌ ج زَائِغُونَ: بۇرۇلۇپ كەتكۈچى، قىيسايغۇچى، ئېغىپ كەتكۈچى، ناتوغرا.

اَلزَّائِغُونَ عَنِ الصَّوَابِ: توغرا يولدىن بۇرۇلۇپ كەتكۈچىلەر.

نَظَرَاتٌ زَائِغَةٌ: قىڭغىر قاراشلار، ئېغىپ كەتكەن قاراشلار، ناتوغرا قاراشلار.

زَائِقٌ: ساختا، يالغاندىن ياسالغان.

خَبَرٌ زَائِقٌ: يالغان خەۋەر.

حُجَّةٌ زَائِفَةٌ: ساختا ھۇججەت، يالغان پاكىت.

نُقُودٌ زَائِفَةٌ: ساختا پۇل.

زَائِقٌ ج زَوَقَةٌ: ئۆينىڭ تۇرۇسلىرىنى ھېزىگۈچى.

زَوَقَهُ الْبُيُوتِ بِالْجِصِّ: ئۆيلەرنى گەچ بىلەن ئاقارتقۇچىلار.

زَائِلٌ: يوقالغۇچى، تۈگىگۈچى، زاۋال تاپقۇچى، تۈگەيدىغان، داۋامى يوق.

لَيْلٌ زَائِلُ النُّجُومِ: ئۇزۇن كېچە.

قَوْلٌ زَائِلٌ: ئۆتۈپ كەتكەن گەپ.

حُكْمٌ زَائِلٌ: ۋاقتى ئۆتكەن ھۆكۈم.

زَائِلُ الظِّلِّ: كۈن تىكلەشكەن ۋاقىت.

زَائِلَةٌ ج زَوَائِلُ: داۋامى يوق، يوقالغۇچى، تۈگەگۈچى؛ جانلىقلار، جاندارلار.

ثَرْوَةٌ زَائِلَةٌ: تۈگىگۈچى بايلىق، بىرەملىك بايلىق.

رَأْفَةٌ بِالزَّوَائِلِ: جانلىقلارغا ئىچ ئاغرىتىش يۈزەسىدىن.

«فَصِّلِ الْحِنْطَةَ عَنِ الزُّؤَانِ»: بۇغداينى قارامۇقتىن ئايرىغىن.

زُؤَامٌ: ئۇشتۇمتۇت، تاسادىپىي، تېز.

مَوْتٌ زُؤَامٌ: ئۇشتۇمتۇت ئۆلۈم.

«أَصَابَهُ مَوْتٌ زُؤَامٌ»: ئۇشتۇمتۇت ئۆلدى.

زُؤَانٌ: قارامۇق، مەستەك (دېنى زەھەرلىك بۇغداي سىمان ئۆسۈملۈك).

زِئْبَرٌ. زَئْبَرٌ. زُؤْبَرٌ. زَوْبَرٌ: تۈتتىن توقۇلغان نېپىز رەخت.

زِئْبَقٌ. زِئْبِقٌ: سىماپ؛ تۇتامى يوق، يەڭگىل، مۇجەزى ئىتتىك (ئادەم).

زِئْبَقٌ: كالومبىل، سىماپ، خلورىد.

زَأْبَقَ يُزَئْبِقُ زَأْبَقَةً الدَّوَاءَ: سىماپتا دورا ياسىدى.

زِئْبَقِيٌّ: سىماپقا مەنسۇپ، سىماپقا ئائىت.

زَأْرَةٌ: ھۇۋلاش.

زَأَرَ يَزْأَرُ وَزَئِرَ يَزْأَرُ زَأْرًا الْأَسَدُ: شىر ھۆركىرىدى.

«زَأْرَةُ الْأَسَدِ فِي الزَّارَةِ أَهْوَنُ مِن زَوْرَةٍ بَعْضِ الزُّوَّارِ»: شىرنىڭ ئورمانلىقتىكى ھۇۋلىشى بەزى زىيارەتچىلەرنىڭ زىيارىتىدىن يېنىك تۇيۇلىدۇ.

زَأَمَ يَزْأَمُ زَأْمًا وَ زُؤَامًا الشَّخْصُ: تاسادىپىي ئۆلدى، تۇيۇقسىز ئۆلدى، ئۇشتۇمتۇت جېنى چىقىپ كەتتى.

زَأَمَهُ: ئۇنى قورقۇتۇۋەتتى، چۆچىتىۋەتتى.

زَئِيْرٌ: ھۆركىرىگەن ئاۋاز.

«سُمِعَ زَئِيرُ الْأَسَدِ فِي الْغَابَةِ»: ئورمانلىقتا شىرنىڭ ھۆركىرىگەن ئاۋازى ئاڭلاندى.

زَئِيْرُ الْمَدَافِعِ: زەمبىرەكنىڭ گۈمبۈرلىگەن ئاۋازى.

زَبَادٌ: ئىپار، خۇش پۇراق ماددا.

قِطُّ الزَّبَادِ: ئىپار مۇشۇكى.

زَبَادِيٌّ: چىنە، تاۋاق.

لَبَنٌ زَبَادِيٌّ: خام قايماق.

زُبَاطَةُ بَلَحٍ ج زُبَاطَاتٌ: بىر ساپاق خورما، بىر تىزىق خورما.

زُبَالَةٌ: ئەخلەت.

صُنْدُوقُ الزُّبَالَةِ: ئەخلەت ساندۇقى.

عَرَبَةُ الزُّبَالَةِ: ئەخلەت ھارۋىسى.

مِجْرَفَةُ الزُّبَالَةِ: كۈرەك، شازا، ئەخلەت ئالىدىغان كۈرەك.

زَبَانَةٌ: خىردار.

زُبَانَى ج زُبَانَيَاتٌ: چايانىڭ نەشتىرى، ئۆسۈملۈكنىڭ تىكىنى.

زَبَانِيَةُ جَهَنَّمَ: دوزاخقا مۇئەككەل پەرىشتىلەر.

«فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ» (قرآن): ئۇ ئۆزىنىڭ سورۇنداشلىرىنى (يارەمگە) چاقىرسۇن، بىز زابانىيلەر (يەنى جەھەننەمنىڭ كۈچلۈك قاتتىق قول پەرىشتىلىرى) نى چاقىرىمىز.

زَبَانِيَةُ الْاِسْتِعْمَارِ: جاھانگىرلىكنىڭ غالچىلىرى، جاھانگىرلارنىڭ مالايلىرى.

زَبَّ يَزُبُّ زَبًّا: تۈكلۈك بولۇپ كەتتى، يۇز - قوللىرىغا تۈك چىقىپ كەتتى.

زَبَّ يَزُبُّ زَبَّا الْقِرْبَةَ: تۆلۈمنى توشقۇزدى، تۆلۈمنى تولدۇردى، تۆلۈمغا قاچىلىدى.

زَبَّ الْحِمْلَ: يۈكنى كۆتۈردى، يۈدىدى.

زُبٌّ ج أَزْبَابٌ وَ أَزُبٌّ: بۇرۇن، تۇمشۇق؛ ساقال - بۇرۇت؛ ئەرلىك جىنسىي ئەزا.

زُبُّ الْبَحْرِ: دېڭىز كۆپۈكى.

زَبَّالٌ ج زَبَّالُونَ: ئەخلەتچى، تازىلىق ئىشچىسى، كوچا سۈپۈرگىچى.

«يَمُرُّ الزَّبَّالُ فِي الْحَيِّ عِنْدَ الْفَجْرِ»: تازىلىق ئىشچىسى تاڭ يورۇغاندا كوچىدىن ئۆتىدۇ.

زَبَّبَ يُزَبِّبُ تَزْبِيبًا الْعِنَبُ: ئۈزۈم قۇرىدى.

زَبَّبَ الْعِنَبَ: ئۈزۈم قۇرۇتتى.

«زَبَّبَ الْفَلَّاحُ إِنْتَاجَ ضَيْعَتِهِ مِنَ الْعِنَبِ»: دېھقان يېرىدىن چىققان ئۈزۈمنى قۇرۇتتى.

زَبَّبَتِ الشَّمْسُ: كۈن ئولتۇراي دېدى، كۈن كىرەي دېدى.

زَبَّدَ يُزَبِّدُ تَزْبِيدًا اللَّبَنُ: سۈت قايماق تۇتتى.

زَبَّدَ اللَّبَنَ: سۈتتىن قايماق ئالدى.

زَبَّرَ يُزَبِّرُ تَزْبِيرًا الْكِتَابَ: خەت يازدى.

زَبَّلَ يُزَبِّلُ تَزْبِيلاً الْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى.

زِبِّيلٌ ج زَبَابِيلُ: خورما دەرەخ پوستىدىن توقۇلغان ساندۇق؛ چامادان؛ سېۋەت؛ پاخال تاغار؛ قازان - قۇمۇج.

زِبِّيْلٌ كَبِيْرٌ: 511. 5 لىتىرغا تەڭ ئۆلچەم بىرلىكى.

زَبَدَ يَزْبُدُ زَبْدًا اللَّبَنَ: قايماق ئايرىدى، قايماق ئالدى (سۈتتىن).

«زَبَدَ الْفَلَّاحُ لَبَنَ بَقَرِهِ»: دېھقان كالىسىنىڭ سۈتىدىن قايماق چىقاردى.

زَبَدَتِ السَّيِّدَةُ الثَّرِيدَ: نان چىلىغان شورپىغا قايماق ئارىلاشتۇردى.

زَبَدَ الطَّعَامَ: يېمەكلىككە قايماق ئارىلاشتۇردى.

زُبْدَةٌ ج زُبَدٌ: قايماق، سېرىق ماي.

زُبْدَةُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ ئەڭ ياخشى قىسمى، جەۋھىرى، مېغىزى.

زُبْدَةُ الْمَوْضُوعِ: ئاساسىي پىكىر، ئاساسىي مەقسەت، ئاساسىي مۇددىئا، مۇھىم مەزمۇن، ئاساسىي نۇقتا.

«يَكْثُرُ الزُّبْدُ فِي الرَّبِيعِ»: قايماق باھاردا كۆپ بولىدۇ.

زُبْدَةٌ مُسَيَّحَةٌ: پىششىقلانغان سېرىق ماي.

زُبْدَةٌ طَازَةٌ: يېڭى سېرىق ماي.

زُبْدَةٌ مُمَلَّحَةٌ: تۇزلانغان سېرىق ماي، تۇزلانغان قايماق.

زُبْدَةٌ صِنَاعِيَّةٌ: سۇنئىي قايماق، سۇنئىي سېرىق ماي.

زُبْدَةُ الْحَلِيْبِ: قايماق، خام قايماق، مەسكە.

زَبَدٌ ج أَزْبَادٌ: كۆپۈك، ماغزاپ.

«فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً» ‹قرآن›: كۆپۈك بولسا ئېقىپ تۈگەيدۇ.

زَبَدَةٌ ج زَبَدٌ: كۆپۈك، مازغاپ.

زُبْدِيَّةٌ ج زُبْدِيَّاتٌ: چىنە، تاۋاق.

زَبَرَ يَزْبُرُ زَبْرًا عَنِ الْأَمْرِ: مەلۇم بىر ئىشتىن توستى، چەكلىدى، مەنئى قىلدى.

زَبَرَ السَّائِلَ: تىلەمچىگە قوپاللىق قىلدى، قوغلىۋەتتى، ھەيدىۋەتتى.

«إِيَّاكَ أَنْ تَزْبُرَ السَّائِلَ الْمِسْكِينَ»: كۆڭلى سۇنۇق سائىلغا قوپاللىق قىلما!

زَبَرَ الْكِتَابَ: خەت يازدى.

زُبْرٌ: ئەرلىك جىنسىي ئەزا.

زُبْرَةٌ ج زُبَرٌ: تۆمۇر پارچىسى، لىم ـ ياغاچ، خا، تۆمۇر لىم.

«آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ» ‹قرآن›: ماڭا تۆمۇر پارچىلىرىنى ئېلىپ كېلىڭلار.

زَبْرَجَ يُزَبْرِجُ زَبْرَجَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى بېزىدى، زىننەتلىدى.

«زَبْرَجَتْ لِبَاسَ الْعَرُوسِ»: يىگىتنىڭ كىيىمىگە بېزەك تاقىدى.

زِبْرِجٌ ج زَبَارِجُ: قىممەتلىك زىننەت بۇيۇملىرى.

زِبْرِجُ الشَّوَارِ: بىلەيزۈككە قويۇلغان قىممەتلىك مەرۋايىت.

زَبَرْجَدٌ: زەبەرجەد، سېرىق گۆھەر، سېرىق قاش تېشى.

زَبْرِقَانٌ: ئاي، تولۇن ئاي؛ ساقىلى شالاڭ ئادەم، كوسا ئادەم.

اَلزَّبْرِقَانُ مِنَ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ ۋالىدىشى، يالتىرىشى.

زَبْزَبَ يُزَبْزِبُ زَبْزَبَةً: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى؛ ئۇرۇشتا يېڭىلدى.

زَبْزَبٌ ج زَبَازِبُ: بىر خىل پاراخوت؛ مۇشۇككە ئوخشايدىغان بىر خىل ھايۋان.

زَبَطٌ: سۈيۇق لاي، پاتقاق.

زَبْعَرِيٌّ: بەد ئەخلاق، ئەخلاقسىز.

زَبَقَ يَزْبِقُ زَبَقًا شَعْرَهُ: چېچىنى يۇلدى، تارتتى، سۇغاردى.

زَبَلَ يَزْبِلُ زَبْلاً الْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى، يەرگە ئوغۇت بەردى.

«زَبَلَ الْفَلَّاحُ أَرْضَهُ فِي الْخَرِيفِ»: كۈزدە دېھقان ئېتىزىنى ئوغۇتلىدى.

زِبْلٌ. زِبْلَةٌ: ئوغۇت، قىنغ.

زِبْلٌ ج أَزْبَالٌ: ھايۋانلارنىڭ كىرى.

زِبْلُ الْحَمَامِ: كەپتەر مايىقى.

زَبَنَ يَزْبِنُ زَبْنًا ـ هُ: ئۇنى تاشلىۋەتتى، ئىتتىرىۋەتتى.

«زَبَنَتِ النَّاقَةُ وَلَدَهَا عَنْ ضَرْعِهَا»: تۆگە بالىسىنى ئەمدۈرمەي ئىتتىرىۋەتتى.

زَبُورٌ ج زُبُرٌ: زەبۇر (داۋۇد ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغان كىتاب).

زَبُونٌ ج زَبَائِنُ: گالۋاڭ، ئەخمەق، دۆت، ھاماقەت، قاپاقباش كالۋا؛ قاتتىق، كەسكىن؛ خېرىدار.

حَرْبٌ زَبُونٌ: قاتتىق جەڭ، شىددەتلىك ئۇرۇش، كەسكىن ئۇرۇش.

«هُوَ مِنْ زَبَائِنِ هَذَا الْفُنْدُقِ»: ئۇ بۇ مېھمانخانىغا داۋاملىق چۈشۈپ تۇرىدۇ، ئۇ بۇ مېھمانخانىنىڭ مېھمىنى.

زَبِيْبٌ: قۇرۇق ئۈزۈم؛ يىلاننىڭ ئېغىزىدىكى زەھىرى.

زَبِيْبٌ بَنَاتِيٌّ: كىشمىش ئۈزۈم.

«شَرِبَ عَصِيرَ الزَّبِيبِ»: ئۈزۈم شەرىبىتىنى ئىچتى.

زَبِيْبَةٌ: بىر تال قۇرۇق ئۈزۈم؛ قولغا چىقىدىغان يارا، يىرىڭلىق ئىششىق؛ كۆپ سەجدە قىلغانلىقتىن پېشانىدا قالغان ئىز.

زُبْيَةٌ ج زُبًى: ئېگىزلىك، دۆڭ، ئېدىر، تۆپە ـ

لىك.

بَلَغَ السَّيْلُ الزُّبَى: ئىش مۇرەككەپلىشىپ چەكتىن ئېشىپ كەتتى، ئىش چېكىگە يەتتى.

زَبِيْرٌ ج زِبَارٌ وَ زُبَرَاءُ: يېزىلغان، خاتىرە- لەنگەن، قارا لاي؛ كۆچلۈك قوپال ئادەم؛ مۇسە- بەت، بالايىئاپەت، قايغۇ ـ ئەلەم.

زَبِيعٌ: قاتتىق غەزەپلەنگۈچى ، ھەددىدىن ئارتۇق ئاچچىقلانغۇچى، ناھايىتى غەزەپلەنگۈچى.

زَبِيْقَةٌ: يۇلۇنغان ساقال.

زَبِيْلٌ ج زُبُلٌ وَ زُبْلَانٌ: قىغ، ئوغۇت (ھايۋانلار- نىڭ)؛ قۇرۇپ قالغان دەرەخ؛ خورما يوپۇرمە- قىدىن توقۇلغان زەمبىل؛ خورما دەرەخ پوستە- دىن توقۇلغان سېۋەت.

زَجَا يَزْجُو زَجْوًا وَ زُجُوًّا الشَّيْءَ: ئاستا ئىتتەر- دى، سۈرىدى، ئاسانلاتتى، تۈز بولدى.

زُجَاجٌ: ئەينەك، شىشە.

نَظَرْتُ مِنْ خَلْفِ زُجَاجِ النَّافِذَةِ: دېرىزە ئەينىكى ئارقىسىدىن قاردىم.

زُجَاجٌ مَنِيعٌ: ئوق ئۆتمەيدىغان ئەينەك.

زُجَاجُ الْأَمْنِ: بىخەتەرلىك ئەينىكى.

زُجَاجٌ عُضْوِيٌّ: ئورگانىك ئەينەك.

زُجَاجَةٌ ج زُجَاجَاتٌ: شىشە، بوتۇلكا.

«مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ اَلْمِصْبَاحُ فِي الزُّجَاجَةِ» «قرآن»: ئاللاھنىڭ (مۇمىن بەندىسىنىڭ قەلبىدىكى) نۇرى خۇددى (چىراغ قويىدىغان) تەكچىگە ئوخشايدۇ. ئۇنىڭدا چىراغ باردۇر، چىراغ شىشىنىڭ ئىچىدىدۇر.

زُجَاجَةُ الرَّوَائِحِ: ئەتىر قۇتىسى.

زُجَاجَةُ عَطْرٍ: ئەتىرقۇتىسى.

زِجَاجَةٌ: ئەينەكچىلىك ھۈنىرى.

زُجَاجِيٌّ: ئەينەكسىمان، ئەينەكتەك، ئەينەككە خاس؛ ئەينەكچى.

إِنَاءٌ زُجَاجِيٌّ: ئەينەك قاچا، ئىستاكان.

سِتَارٌ زُجَاجِيٌّ: ئەينەكسىمان پەردە.

«اَللَّوْحُ الزُّجَاجِيُّ أَمْلَسُ تَمَامًا»: تاختا ئەينەك ناھايىتى سىلىق.

زُجَاجِيَّةٌ: ئەينەكتىن ياسالغان ھەر خىل رەڭدىكى زىننەت بۇيۇملىرى.

أَوَانٍ زُجَاجِيَّةٌ: ئەينەك قاچىلار.

وَاجِهَةُ الْمَخْزَنِ الزُّجَاجِيَّةِ: ماگىزىننىڭ ئەينەك- لىك ئالدى تەرىپى.

زَجَّ يَزُجُّ زَجًّا بِالشَّيْءِ مِنْ يَدِهِ: نەرسىنى ئېتە- ۋەتتى، تاشلىدى.

زَجَّهُ بِالرُّمْحِ: ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى.

زَجَّ نَفْسَهُ: ئۆزىنى ئاتتى، بىردىنلا تاشلاندى، بىردىنلا ئېتىلدى، شىددەت بىلەن ئېتىلدى.

زَجَّ فِي: كىرىشتى، ئاتلاندى، داخىل بولدى، ئارىلاشتى، قول تىقتى.

زَجَّ يَزِجُّ زَجَجًا الْحَاجِبُ: قەلەمقاش بولدى، قېشى ئىنچىكە بولدى.

زُجَّ بِهِ فِي السِّجْنِ: تۈرمىگە تاشلاندى.

زَجَّاجٌ ج زَجَّاجُونَ: ئەينەكچى، ئەينەك ياسىغۇ- چى.

زَجَّالٌ ج زَجَّالُونَ: خەلق ناخشىچىسى، خەلق قوشاقچىسى؛ پوچتا كەپتىرى.

حَمَامُ الزَّجَّالِ: خەت كەپتىرى، پوچتا كەپتىرى.

زَجَّجَ يُزَجِّجُ تَزْجِيجًا الْحَاجِبَ: قاشلىق ئەتتى.

زَجَّجَتِ الْمَرْأَةُ حَاجِبَهَا: ئايال قاشلىق ئەتتى.

زَجَّى يُزَجِّي تَزْجِيَةً الرَّجُلُ حَاجَةَ صَاحِبِهِ: ھەمراھىنىڭ ھاجىتىنىڭ راۋا بولۇشىنى ئاساس- لاشتۇردى، بۇرادىرىنىڭ ھاجىتىدىن چىقتى، ئوڭايلاشتۇردى.

زَجَّى الْأَمْرَ: ئىشنى ئاسانلاتتى.

زَجَّى أَيَّامَهُ: كۈنلىرىنى ئۆتكۈزدى، بەرداشلىق بەردى.

زَجَّى الْفَرَاغَ: ئىچ پۇشقىنى چىقاردى، بوش ۋاقىتنى ئۆتكۈزدى.

زَجَّى الشَّيْءَ: نەرسىنى ئاستا ئىتتەردى.

زَجَرَ يَزْجُرُ زَجْرًا ـ هُ: ئۇنى توستى، چەكلىدى، مەنئى قىلدى، قوغلىدى.

«زَجَرَ الْأَبُ اِبْنَهُ عَنِ الْاِقْتِرَابِ مِنَ الْبِئْرِ»: ئاتا ئوغلىنى قۇدۇققا يېقىنلاشتىن توستى.

زَجَرَ الرَّجُلُ الْكَلْبَ: ئىتنى قوغلاۋەتتى.

زَجَرَ الطَّيْرَ: قۇشنى ئۇچۇرۇپ پال سالدى (ئوڭ تەرەپكە ئۇچسا ياخشى پال ئالمدۇ، سول تەرەپكە ئۇچسا يامان پال ئالمدۇ).

زَجَرَتِ الرِّيحُ السَّحَابَ: شامال بۇلۇتنى قوزغىدى.

زَجْرٌ ج زُجُورٌ: توسماق، چەكلىمەك، مەنئى قىلماق.

عُقُوبَةٌ زَجْرِيَّةٌ: چەكلەش جازاسى.

زَجِلَ يَزْجَلُ زَجَلاً فُلاَنٌ: ناخشا ئېيتتى.

«زَجِلَ فُلاَنٌ فِي الْاِحْتِفَالِ»: پالانى مۇراسىمدا ناخشا ئېيتتى.

زَجَلٌ ج أَزْجَالٌ: شېئىردىن كېيىن پەيدا بولغان رەجەز شەكلى، قوشاق، خەلق ناخشىسى.

زَجَلِيَّةٌ: خەلق ناخشىسى، خەلق قوشىقى.

زُحَارٌ: تولغاق، ئىكراش، ئۇھ تارتىش.

زُحَارٌ حَادٌّ: جىددىي تولغاق، ناله ـ پەريات.

زِحَامٌ: قىستاڭچىلىق، تىقىنچىلىق.

زِحَامُ الْمُتَفَرِّجِينَ: تاماشىبىنلارنىڭ قىستاڭچىلىقى.

يَوْمُ الزِّحَامِ: قىيامەت كۈنى.

زَحَّافٌ: ئۆمىلىگۈچى، يان بېغىرلىغۇچى.

زَحَّافَةٌ ج زَحَّافَاتٌ: سۆرەم؛ مۇز تېيىلىدىغان چانا.

زَحَّرَ يُزَحِّرُ تَزْحِيرًا: ئۇھ تارتتى، ئىكرىدى، ناله قىلدى.

زَحَّفَ يُزَحِّفُ تَزْحِيفًا الْأَرْضَ: يەرگە سۆرەم سالدى.

زَحَّفَ الشَّيْءَ: نەرسىنى سىلجىتتى، ئاستا سۆرىدى.

زَحَّلَ يُزَحِّلُ تَزْحِيلاً الشَّيْءَ: يۆتكەۋەتتى، يىراقلاشتۇردى.

زَحَّلَهُ مِنْ مَنْصِبِهِ: ئۇنى مەنسىپىدىن ئېلىۋەتتى.

زَحَرَ يَزْحَرُ زَحِيرًا وَ زُحَارًا فُلاَنٌ: ئاھ ئۇردى، ئىكرىدى، ناله قىلدى، غىڭشىدى، ھەسرەت چەكتى.

زَحَرَتِ الْمَرْأَةُ بِالْوَلَدِ: ئايال يەڭگىدى، كۆز يوردى.

زُحِرَ الْمَرِيضُ: تولغاق بولۇپ قالدى.

زَحْرَةٌ ج زَحَرَاتٌ: تولغاق.

زَحْزَاحٌ: يىراق.

زَحْزَحَ يُزَحْزِحُ زَحْزَحَةً ـ هُ مِنْ مَكَانِهِ: ئۇنى جايىدىن يىراقلاشتۇردى، نېرى قىلۋەتتى، نېرى سۈرۈۋەتتى.

«زَحْزَحَ الْحَجَرَ مِنَ الطَّرِيقِ»: تاشنى يولدىن نېرى ئىتتىرىۋەتتى.

«لَمْ يَتَزَحْزَحْ عَنْ رَأْيِهِ قَيْدَ أَنْمَلَةٍ أَوْ شَعْرَةٍ»: پىكرىدە چىڭ تۇردى.

زَحَفَ يَزْحَفُ زَحْفًا وَ زَحَفَانًا: ئۆمىلىدى، يەر بېغىرلاپ ماڭدى، ياماشتى.

زَحَفَ الْجَيْشُ: قوشۇن يۈرۈش قىلدى.

«لَقَدْ زَحَفَ الْجَيْشُ نَحْوَ الْعَدُوِّ»: قوشۇن دۈشمەن تەرەپكە قاراپ ئىلگىرىلىدى.

زَحَفَ الثُّعْبَانُ: يىلان يەر بېغىرلىدى.

زَحَفَ الرَّضِيعُ: بوۋاق ئۆمىلىدى.

زَحْفٌ: ئۆمىلىمەك، يەر بېغىرلىماق.

زَحْفٌ ج زُحُوفٌ: ھەربىي يۈرۈش، ئىلگىرىلەش ۋاقتىدا قوشۇن؛ ئەسكەرنىڭ ھۇجۇمدا ئۆمىلەپ مېڭىشى.

«فَوُجِئَ النَّاسُ بِزَحْفٍ بِاللَّيْلِ»: زور قوشۇن كېچىسى ئۇشتۇمتوت باسقۇن قىلدى.

زَحَلَ يَزْحَلُ زَحْلاً وَ زُحُولاً: يۆتكەلدى، يىراقلاشتى، چەتنىدى.

زَحَلَ يَزْحَلُ زَحْلاً الْحَمَامَ: كەپتەرنى يىراققا قوينۇۋەتتى.

زَحَلَ عَنْ مَكَانِهِ: جايىدىن يىراقلاشتى، يۆتكەلدى، سىلجىدى.

زَحَلَهُ عَنِ الْمَكَانِ: ئۇنى ئورنىدىن يۆتكىۋەتتى، ئورنىدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

زُحَلُ: ساتۇرن يۇلتۇزى.

زَحْلَفَ يُزَحْلِفُ زَحْلَفَةً الشَّيْءَ: يۆمىلاتتى، ئىتتەردى.

زَحْلَفَ الشَّرَّ: يامانلىقنى يىراقلاشتۇردى.

زَحْلَفَ لَهُ مَالاً: ئۇنىڭغا مال بەردى، ئۇنىڭغا مال ئاتا قىلدى.

زَحْلَقَ فِي الْكَلَامِ: ئالدىراپ سۆزلىدى.

زَحْلَقَ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى، توشقۇزدى.

زَحْلَقَ يُزَحْلِقُ زَحْلَقَةً: چۆرگىلەتتى، پىرقىراتتى، ئايلاندۇردى.

زَحْلَقَ الْمَوْضِعَ: مەلۇم بىر جاينى تۆزلىدى، تەكشىلىدى، سىلىقلىدى.

زَحْلَقَهُ عَلَى الْجَلِيدِ: مۆز تېيىلدۇردى.

زَحْلَقَةٌ: مۆز تېيىلماق.

زُحْلُوقَةٌ ج زَحَالِيقُ: تېيىلىش يولى، يانتۇلۇق، تېيىلىدىغان تاختاي؛ سىيرىلىپ چۈشۈش.

زُحْلُولٌ ج زَحَالِيلُ: تار تېيىلغاق جاي؛ يېنىك.

زِحْلِيلٌ ج زَحَالِيلُ: تار، تېيىلغاق جاي؛ جايدىن يىراقلىشىپ كەتكۈچى؛ تېز، چاپسان، ئىتتىك.

زَحَمَ يَزْحَمُ زَحْمًا وَ زَحْمَةً الرَّجُلَ: قىستىدى.

زَحَمَهُ فِي الشَّارِعِ: ئۇنى كوچىدا قىستىدى.

زَحْمَةٌ: قىستاڭچىلىق، تىقىنچىلىق.

«تُضَايِقُنِي زَحْمَةُ الْحَافِلَةِ»: ئاپتوبۇسنىڭ قىستاڭچىلىقى مېنىڭ ئىچىمنى پۇشۇرماقتا.

زَحْمَةٌ ج زَحَمَاتٌ: ئېلىم ـ سېتىم ئىشلىرى ئۈچۈن يىغىلغان كىشىلەر توپى.

زَحْمَةُ الْوِلَادَةِ: تولغاق.

زَحَنَ يَزْحَنُ زَحْنًا عَنِ الْعَمَلِ: كېچىكتى.

زَحَنَ عَنْ مَكَانِهِ: جايىدىن قوزغالدى.

زَحَنَهُ عَنْ مَكَانِهِ: ئۇنى ئورنىدىن يىراقلاشتۇردى، نېرى قىلىۋەتتى.

زَحَنٌ: سېمىز، پاكىنەك.

زَحْنَةٌ: كارۋان؛ قاتتىق ئىسسىق.

زُحْنَةٌ: ئويمانلىقنىڭ بۇرۇلىدىغان يېرى، ئەگمە، ئايلانما.

زَحُوفٌ ج زُحُفٌ: چارچىغان ئادەم.

زَحُولٌ: يىراق (يول ياكى مۇساپە).

زَحِيرٌ: تولغاق، ئىڭىرىماق، ئۆھ تارتماق، ئىنجىقلىماق؛ ناله قىلماق؛ غىڭشىماق.

زَخَّ يَزُخُّ زَخًّا: غەزەپلەندى، سەكرىدى.

زَخَّ الْجَمْرُ: چوغ يېلىنجىدى، ئۇلىلىدى، پارقىرىدى.

زَخَّ الشَّيْءَ أَوْ بِهِ: ئىتتەردى.

زَخَّ بِكَذَا: ئاتتى.

زَخَّهُ: ئۇنى ئورەككە ئىتتىرىۋەتتى، ئازگالغا ئىتتىرىۋەتتى.

زَخَّ بِالْجِمَالِ: تۆگىلەرنى قوپال ھەيدىدى.

زَخٌّ: ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت، غەزەپ، ئاچچىق.

زَخَّارٌ: تولغان، تاشقان.

زَخَرَ يَزْخَرُ زَخْرًا وَ زُخُورًا الْبَحْرُ: دېڭىز تولۇپ كەتتى؛ تېشىپ كەتتى، دېڭىز تولۇپ تاشتى.

زَخَرَ الْوَادِي: جىلغا سۇيى كۆتۈرۈلدى.

زَخَرَتِ النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك ئۆستى.

زَخَرَتِ الْقِدْرُ: قازان قاينىدى، قاينىپ تاشتى.

زَخَرَ الشَّيْءَ: نەرسىنى تولدۇردى.

زَخَرَ الْمَاشِيَةَ: چارۋىنى سەمرىتتى.

«زَخَرَتِ الْمَكْتَبَةُ بِالْكُتُبِ النَّفِيسَةِ»: كۈتۈپخانا نادىر كىتابلار بىلەن توشۇپ كەتتى.

زَخْرَفَ يُزَخْرِفُ زَخْرَفَةً الشَّيْءَ: پەرداز قىلدى، ياسىدى، زىننەتلىدى.

زَخْرَفَ السَّقْفَ: ئۆينىڭ تورىسىنى ياسىدى.

زَخْرَفَ الْقَوْلَ: سۆزنى گۈزەللەشتۈردى.

«زَخْرَفَ الْمُنَافِقُ كَلَامَهُ»: مۇناپىق ياغلىما سۆز قىلدى.

زُخْرُفٌ ج زَخَارِفُ: زىننەت، زىننەت بۇيۇملىرى، ئالتۇن، ياسىنىق؛ نەرسىنىڭ چىرايلىقلىقى ۋە مۇكەممەللىكى.

زُخْرُفٌ بَاطِلٌ: سۆلەتۇازلىق، ھەشەمەتچىلىك.

زُخْرُفُ الْكَلَامِ: ياغلىما سۆز.

«يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا» «قرآن»: ئۇلار ئالداش ئۈچۈن شىرىن سۆزلەرنى بىلەن بىر ـ بىرىگە ۋەسۋەسە قىلىدۇ.

زُخْرُفُ الْأَوَانِي: قاچىلارنى پەردازلىماق.

زَخَارِفُ الدُّنْيَا: دۇنيانىڭ ھەشەمەتلىرى، دۇنيا.

نەقىل زىبۇ زىننەتلىرى.

زَخَارِفُ الْأَرْضِ: زېمىننىڭ خىلمۇخىل ئۆسۈملۈكلىرى.

زَخَارِفُ لَفْظِيَّةٌ: بېزەلىگەن سۆزلەر.

زَخْرَفَةٌ: زىننەتلىمەك، بېزىمەك، پەردار قىلماق.

فَنُّ الزَّخْرَفَةِ: بېزەكچىلىك سەنئىتى.

زُخْرُفِيٌّ: بېزەككە مەنسۇپ.

رُسُومٌ زُخْرُفِيَّةٌ: گۈزەل رەسىملەر.

زَخَمَ يَزْخَمُ زَخْمًا ـ هُ: ئۇنى قاتتىق ئىتتەردى، توستى.

زَخِمَ يَزْخَمُ زَخْمًا اللَّحْمُ وَ نَحْوُهُ: (گۆش) پۈراپ قالدى، سېسىپ قالدى.

زَخْمٌ: ھەربىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ، ئېنېرگىيە.

أَعْطَاهُ زَخْمًا: ئۇنىڭغا كۈچ ـ قۇۋۋەت ئاتا قىلدى.

«أَعْطَى هَذَا الْأَمْرُ زَخْمًا جَدِيدًا»: بۇ ئىش يېڭى كۈچ ـ قۇۋۋەت ئاتا قىلدى.

زَخِمٌ: سېسىپ قالغان، پۈراپ قالغان.

زَخْمَاءُ: سېسىپ قالغان، پۈراپ قالغان.

بُحَيْرَةٌ زَخْمَاءُ: سېسىق كۆل.

زَخْمَةٌ: سېسىق پۈراق، بەد بۇي.

زَخْمَةُ الْعُودِ: زەخمەك.

زَخْمَةُ الْبُحَيْرَةِ: كۆلنىڭ سېسىق پۈرىقى.

زَخُورٌ وَزَخْرَوِيٌّ مِنَ النَّبَاتِ: چىرمىشىپ كەتكەن ئۆسۈملۈك.

زِرَارٌ ج زَرَايِرُ: تۆگمە، توپچا.

زِرَاعَةٌ: دېھقانچىلىق، تېرىقچىلىق.

زِرَاعَةُ الْبَسَاتِينِ: باغۋەنچىلىك.

عِلْمُ الزِّرَاعَةِ: يېزا ئىگىلىك ئىلمىي، دېھقانچىلىق ئىلمىي، ئاگرانومىيە.

وَزَارَةُ الزِّرَاعَةِ: دېھقانچىلىق مىنىستىرلىكى، يېزا ئىگىلىك مىنىستىرلىكى.

كُلِّيَّةُ الزِّرَاعَةِ: دېھقانچىلىق فاكۇلتېتى.

زِرَاعَةُ الْأَلْغَامِ: مىنا ئورناتماق، مىنا كۆمەك.

زِرَاعِيٌّ ج زِرَاعِيُّونَ: دېھقان، تېرىقچى، يېزا ئىگىلىكى بىلەن شۇغۇللانغۇچى.

عَامِلٌ زِرَاعِيٌّ: يېزا ئىگىلىك ئىشچىسى، دېھقانچىلىق ئىشچىسى.

مُهَنْدِسٌ زِرَاعِيٌّ: ئاگرانوم، يېزا ئىگىلىك مۇتەخەسسىسى.

بَلَدٌ زِرَاعِيٌّ: دېھقانچىلىق دۆلىتى.

خَبِيرٌ زِرَاعِيٌّ: يېزا ئىگىلىك مۇتەخەسسىسى، ئاگرانوم.

إِصْلَاحٌ زِرَاعِيٌّ: يەر ئىسلاھاتى.

أَرْضٌ زِرَاعِيَّةٌ: تېرىلغۇ يەر، ئېتىز ـ ئېرىق.

طَرِيقٌ زِرَاعِيَّةٌ: دېھقانچىلىق ئۆسۈلى.

زَرَافَةٌ ج زَرَافَاتٌ: جامائە، توپ، تۈركۈم، توپ ـ توپ.

جَاءُوا زَرَافَاتٍ وَ وُحْدَانًا: كۆپلەپ ۋە بىرلەپ كەلدى.

زَرَافَةٌ ج زَرَافِي وَ زَرَافِيٌّ: زىراپە.

زَرَاقٌ: ئاسمان كۆكى.

زِرَايَةٌ: ئېيبلىمەك، كايىماق.

اِبْتِسَامَةُ الزِّرَايَةِ: كەمستىش كۈلكىسى، زاڭلىق كۈلكىسى، مەنسىتمەسلىك كۈلكىسى.

زَرْبَابٌ: ئالتۇن ھەل.

زَرَبَ يَزْرُبُ زَرْبًا الْمَوَاشِيَ: چارۋىنى قوتانغا كىرگۈزدى.

زَرَبَ لِلْغَنَمِ: قويغا قوتان سالدى.

زَرِبَ يَزْرَبُ زَرَبًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

زَرْبٌ ج زُرُوبٌ: كىرىش ئېغىزى، كىرىدىغان جاي؛ قوتان، ئېغىل؛ ئۆڭچى؛ يوشۇرۇنىۋالىدىغان ئازگال.

زَرْبَةٌ: بىر توپ.

عِنْدَهُ أَوْلَادٌ زَرْبَةٌ: ئۇنىڭ يېنىدا بىر توپ بالىلار بار.

زَرْبُولٌ ج زَرَابِيلُ: ئېگىز پاشنىلىق ئاياغ.

زَرْبُونٌ ج زَرَابِينُ: قوپال، تومپاي.

زُرْبِيَّةٌ ج زَرَابِيُّ: ئېسىل بىسات، ئېسىل گىلەم، قىممەتلىك گىلەم، يۆلىنىدىغان ياستۇق.

«وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ» «قرآن»: سېلىنغان ئېسىل بىساتلار.

زُرْبِيٌّ مِنَ النَّبَاتِ: يېشىل ئۆسۈملۈكنىڭ سارغىيىپ ياكى قىزىرىپ قالغان ھالىتى.

زَرْجُونٌ: تال، تەك؛ قىزىللىق؛ قىزىل بوياق؛ تاش ئۈستىدىكى سۈرۈك يامغۇر.

زِرْخٌ: ساۋۇت.

سَفِينَةُ زِرْخٍ: پولات قاپلىق پاراخوت.

زَرِحَ يَزْرَحُ زَرَحًا: بىر جايدىن يەنە بىر جايغا يۆتكەلدى.

زَرَدَ يَزْرُدُ زَرْدًا: بوغۇپ ئۆلتۈردى، ئۇجۇقتۇردى، تۇنجۇقتۇردى، بوغدى.

زَرِدَ يَزْرَدُ زَرَدًا وَ زَرَدًا اللُّقْمَةَ: لوقمىنى يالماپ يۇتىۋەتتى، چاينىماي يۇتىۋەتتى.

«زَرِدَ الْجَائِعُ الطَّعَامَ»: ئاچ ئادەم يېمەكلىكنى يالماپ يۇتىۋەتتى.

زَرْدٌ ج زُرُودٌ: بىر - بىرىگە كىرىشتۈرۈلگەن تۆمۈر ھالقا كىيىم، ساۋۇت.

حِمَارُ الزَّرَدِ: زىرا، تاغىل ئات.

زَرَدَةٌ: تۆمۈر ھالقا.

زَرْدَةٌ ج زَرَدَاتٌ: بىر قېتىم يېيىش شىلەن (شىمالىي ئافرىقىدا مازارلارنى زىيارەت قىلىش مەۋسۈمىدا زىيارەتچىلەرگە بېرىلىدىغان تاماق).

زَرَدِيَّةٌ: قىسقۇچ، ئامبۇر.

زَرَّ يَزُرُّ زَرًّا عَيْنَهُ: كۆزىنى قىستى.

زَرَّ الْقَمِيصَ: كۆڭلەكنى تۆگمە قادىدى؛ تۆگمەسىنى ئەتتى.

زِرٌّ ج أَزْرَارٌ وَ زُرُورٌ: تۆگمە، توپچا.

زِرُّ السَّيْفِ: قىلىچنىڭ بىسى.

زِرٌّ كَهْرَبَائِيٌّ: كۇنۇپكا، ئۇزچات، ئۆتكىلىۋاتىل.

«أَدَارَ زِرًّا كَهْرَبَائِيًّا فِي الْحَائِطِ»: تامدىكى كۇنۇپكىنى باستى.

زِرُّ الزَّهْرَةِ: غۇنچە (گۈلنىڭ).

زِرُّ جُمَانٍ: كۇنۇپكا، مىخ، باسما مىخ.

زِرُّ الْجَرَسِ الْكَهْرَبِيُّ: كۇنۇپكا (ئىشىك قوڭغىراقنىڭ).

زِرٌّ وَرْدٍ: ئەتىرگۈل غۇنچىسى، قىزىل گۈل غۇنچىسى.

زَرَّادٌ ج زَرَّادُونَ: ھەربىي لازىمەتلىكلەرنى ئىشلەپچىقارغۇچى.

زَرَّاعٌ: دېھقان، يەر تېرىغۇچى.

زَرَّاقَةٌ ج زَرَّاقَاتٌ: شىپىرىس.

زَرَّبَ يُزَرِّبُ تَزْرِيبًا الْمَوَاشِيَ: چارۋىلارنى قوتانغا كىرگۈزدى.

زَرَّةٌ: چىشلەنگەن جاي، چىشنىڭ ئىزى، قىلىچ بىلەن كېسىلگەن يارا، چىشنىڭ ئىزى.

زَرَّرَ يُزَرِّرُ تَزْرِيرًا الْقَمِيصَ: كۆڭلەككە تۆگمە قادىدى.

زَرَّرَ السَّيْفَ: قىلىچنى بىلىدى، قىلىچنى چاقلىدى.

زَرَّفَ يُزَرِّفُ تَزْرِيفًا: ئاشتى، ئارتتى.

«زَرَّفَ عَلَى الْخَمْسِينَ»: ئۇ ئەللىكتىن ئاشتى.

زَرَّقَ يُزَرِّقُ تَزْرِيقًا الشَّيْءَ: نەرسىنى كۆككە بويىدى، كۆك قىلدى.

زَرَّقَ الْقُمَاشَ: رەختنى كۆككە بويىدى.

«زَرَّقَ الْحَائِطَ بِالطَّلَاءِ»: تامنى سىر بىلەن كۆكەرتتى.

زَرَّقَ الْمَرِيضَ: كېسەلگە ئوكۇل سالدى، ئوكۇل ئۇردى.

زَرْزَرَيْزَرْزِرْزَرْزَرَةً الْعُصْفُورُ: قۇچقاچ ژۇچرلىدى.

زَرْزَرَةٌ: كۆسۈلداشقان ئاۋاز، پىچىر - پىچىر، كۇس - كۇس.

زَرْزُرٌ. زُرْزُورٌ ج زَرَازِيرُ: قارغۇجا، قارا قۇچقاچ.

«يَكْثُرُ الزُّرْزُورُ وَقْتَ جَنْيِ الزَّيْتُونِ»: زەيتۇن پىشقان ۋاقىتتا قارغۇجا كۆپ بولىدۇ.

زَرْزُرُ الْجَرَادِ: چېكەتكىنىڭ چىرىلدىشى.

زَرَعَ يَزْرَعُ زَرْعًا وَ زِرَاعَةً الْحَبَّ: ئۇرۇق چاچتى، تېرىدى.

«زَرَعَ الْفَلَّاحُ الْقَمْحَ»: دېھقان بۇغداي تېرىدى.

زَرَعَ الْأَرْضَ: دېھقانچىلىق قىلدى، تېرىقچىلىق قىلدى.

زَرَعَ الْجُنْدِيُّ الْأَلْغَامَ: ئەسكەر مىنا كۆمدى.

زَرَعَ النَّبَاتَ: ئۆسۈملۈك تېرىدى، تىكتى.

زَرَعَ الشِّقَاقَ: پىتنە قوزغىدى، پىتنە تېرىدى.

زَرَعَ الطَّبِيبُ الْعُضْوَ: دوختۇر ئەزانى ئالماشتۇردى.

زُرِعَ لَهُ: نامراتلىقتىن كېيىن بېيىپ كەتتى.

«زَرَعْتُ فِي حَدِيقَةِ مَنْزِلِي شَجَرَةً كُمَّثْرَى»: بېغىمغا ئامۇت دەرىخى تىكتىم.

زَرْعٌ: تېرىماق، ئۇرۇق سالماق، دېھقانچىلىق قىلماق.

زَرْعٌ ج زُرُوعٌ: زىرائەت، دېھقانچىلىق زىرائەتلىرى، ئۇرۇق، دان؛ ھوسۇل.

قَابِلٌ لِلزَّرْعِ: تېرىشقا بولىدىغان، تېرىقچىلىق قىلىشقا يارايدىغان.

اَلزَّرْعُ وَ الضَّرْعُ: زىرائەت ۋە ئۆي ھايۋانلىرى.

«وَقَعَ زَرْعُ بَصَلٍ عَلَى قِمَّةِ رَأْسِهِ»: تىك موللاق چۈشتى.

زِرْعَةٌ وَ زَرْعَةٌ وَ زُرْعَةٌ ج زَرْعَاتٌ: ئېتىز، تېرىلغۇ يەر، ئېكىنزارلىق.

زَرَفَ يَزْرِفُ زَرْفًا فِي الْمَشْيِ: تېز ماڭدى.

زَرَفَ الشَّخْصُ فِي الْكَلَامِ: كۆپ گەپ قىلدى، بىلجىرلىدى، ئاغزى بېسىقمىدى، تولا گەپ قىلدى.

«يَزْرِفُ فِي كَلَامِهِ دَائِمًا»: ئۇ ھەمىشە تولا گەپ قىلىدۇ.

زَرِفَ يَزْرَفُ زَرَفًا الْجُرْحُ: تاتۇق بولۇپ قالدى.

زَرَقَ يَزْرِقُ زَرْقًا الطَّائِرُ: قۇش مايالىدى، چىچتى.

«زَرَقَ الْحَمَامُ فِي فِنَاءِ الدَّارِ»: كەپتەر ھويلىغا مايالىدى.

زَرَقَ الصَّيْدَ بِالْمِزْرَاقِ: ئوۋغا نەيزە ئاتتى.

زَرَقَهُ بِبَصَرِهِ: تىكىلىپ قاردى.

«زَرَقَتْ عَيْنُ الْعَدُوِّ نَحْوَهُ»: دۈشمەننىڭ كۆزى ئۇنىڭ تەرىپىگە تىكىلدى.

زَرِقَ يَزْرَقُ زَرَقًا وَ زُرْقَةً الشَّيْءُ: نەرسە سۈزۈك ئاسمان رەڭگىگە كىردى.

زَرَقٌ. زُرْقَةٌ: ھاۋارەڭ، كۆك.

زَرْقٌ: قۇش مايىقى، قۇش پوقى.

زَرْقَاءُ: ئاسمان.

اَلْقُبَّةُ الزَّرْقَاءُ: كۆك ئاسمان، ئاسمان بوشلۇقى، ئاسمان گۈمبىزى.

زَرْقَةٌ: كۆك.

زَرْقَةُ السَّمَاءِ: ئاسمان كۆكۈشلىكى.

زَرْكَشَ يُزَرْكِشُ زَرْكَشَةً الثَّوْبَ: كىيىمنى كالوتون ۋە زەر يىپ بىلەن كەشتىلىدى.

زَرْكَشَ الشَّيْءَ: بېزىدى.

«زَرْكَشَ قَاعَةَ الْجُلُوسِ»: يىغىن زالىنى بېزىدى.

زَرْكَشٌ ج زَرَاكِشُ: ئالتۇن ۋە كۈمۈش يىپ بىلەن تىكىلگەن كەشتە.

ثَوْبٌ مِنْ زَرْكَشٍ: ئالتۇن يىپ بىلەن تىكىلگەن كىيىم.

زَرَمَ يَزْرِمُ زَرْمًا الشَّيْءَ: كەستى.

زَرَمَتِ الْأُمُّ وَلَدَهَا: يەڭگىدى، بوشاندى، كۆزى يوردى.

زَرِمَ يَزْرَمُ زَرَمًا الشَّيْءُ: نەرسە ئۇزۇلۈپ قالدى.

زَرِمَ الدَّمْعُ: ياش توختىدى.

زَرِمَ الْبَوْلُ: سۈيدۈك ئۇزۇلۈپ قالدى.

زَرِمٌ: خار؛ بېخىل؛ قىينىچىلىقتا قالغان؛ بىر جايدا تۇرمايدىغان ئادەم.

زَرْنَبٌ: خۇش پۇراقلىق ئۆسۈملۈك؛ بۆكەن.

زِرْنِيخٌ: ئاق مەرگىمۈش، سەنكىياء، ئارسېن.

زَرْوَحٌ ج زَرَاوِحُ: كىچىك تۆپىلىك.

زَرْوَحَةٌ: كىچىك تۆپىلىك.

زَرُوقٌ. زَرْوَقٌ: تېز ماڭىدىغان تۆگە.

زَرَى يَزْرِي زَرْيًا وَ زِرَايَةً عَلَيْهِ: ئۇنى ئەيىبلىدى، كۆزگە ئىلمىدى.

زَرَى عَلَيْهِ عَمَلَهُ: ئۇنىڭ ئىشىنى ئەيىبلىدى.

زَرِيبَةٌ ج زَرَائِبُ: ئېغىل، قوتان؛ يولۇاس ئۇۋىسى؛ ئۇۋچى يوشۇرۇنىدىغان ئورەك.

زَرِيرٌ: چېچەن، چاققان، ئەقىللىق؛ بوياقچىلىقتا ئىشلىتىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك.

زَرِيعٌ: يامغۇر بىلەن سۇغىرىلىدىغان زىرائەت.

زَرِيعَةٌ ج زَرَائِعُ: تېرىلغۇ يەر، تېرىلغان يەر؛ زىرائەت، مايسا، كۆچەت، جىرىم، نوتا.

«طَرَحَ الْفَلَّاحُ زَرِيعَةَ الشَّعِيرِ فِي أَرْضِهِ»: دېھقان يېرىگە ئارپا چاچتى.

زُرَيْقَاءُ: سۈت ۋە ماي بىلەن ھۆلدەنگەن ئۇۋاق نان؛ مۇشۇككە ئوخشايدىغان بىر تۈرلۈك ھايۋان.

زَرِيمٌ: خار، جەمەتى ئاز، تەرەپدارلىرى ئاز.

زَطَّ يَزُطُّ زَطًّا الذُّبَابُ: چىۋىن غوڭۇلدىدى.

زُطٌّ: سىگان.

زُعَازِعُ: قۇيۇن، قاتتىق بوران، قارا بوران.

زَعَازِعُ: ھادىسە، مۇسىبەت، كۆڭۈلسىزلىك.

زُعَافٌ: ئۆتكۈر، ئىتتىك.

سُمٌّ زُعَافٌ: ئۆتكۈر زەھەر، دەرھال ئۆلتۈرىدىغان زەھەر.

زُعَاقٌ: ناھايىتى ئاچچىق، بەك ئاچچىق.

طَعَامٌ زُعَاقٌ: تۇزلۇق يېمەكلىك.

مَاءٌ زُعَاقٌ: زەي سۇ، تۇزلۇق سۇ، شورلۇق سۇ.

زَعَامَةٌ: رەھبەرلىك، باشچىلىق، قوماندانلىق، يېتەكچىلىك.

زَعَامَةُ الْحِزْبِ السِّيَاسِيِّ: سىياسىي پارتىيىنىڭ يېتەكچىلىكى.

زَعَبَ يَزْعَبُ زَعْبًا الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى، توشقۇزدى.

زَعَبَ السَّيْلُ: جىلغىدا كەلكۈن دولقۇنلاپ ئاقتى.

زَعَبَ الْوَادِي: سايى تولۇپ كەتتى.

زَعَبَ الشَّيْءَ: نەرسىنى كەستى.

زَعَبَ يَزْعَبُ زَعْبًا وَ زَعِيبًا الْإِنَاءُ: قاچا تولدى، توشتى.

زَعَبَ الْغُرَابُ: قاغا قاقىلدىدى.

زَعْبٌ: بىر بۆلۈك مال، بىر پارچە مال، بىر قىسىم مال.

زَعْبَرَ يُزَعْبِرُ زَعْبَرَةً: سېھرىگەرلىك قىلدى، ئازدۇردى، ئالدىدى.

زَعْبَرَ عَلَى فُلَانٍ: ساختىپەزلىك قىلدى.

زَعْبَقَ يُزَعْبِقُ زَعْبَقَةً الْقَوْمَ: كۆپچىلىكنى تارقىتىۋەتتى، چېچىۋەتتى، تىرپىسىن قىلىۋەتتى.

زُعْبُوبٌ: ناكەس، نامەرد، بېخىل، مۇمسىك؛ پاكار، قىسقا.

زَعْبُوبَةٌ: قارا بوران، بوران ـ چاپقۇن.

زَعْتَرٌ: چۆل رەيھانى.

زَعَجَ يَزْعَجُ زَعْجًا ـ هُ: ئۇنى چۆچۈتتى، ئۇنى پاراكەندە قىلدى، ئەنسىرەتتى، ئەندىشىگە سالدى، قوغلىۋەتتى، ھەيدىۋەتتى، ئۆز جايىدىن قوموزىۋەتتى، توۋلىدى، ۋارقىرىدى.

زَعِجَ يَزْعَجُ زَعَجًا الشَّخْصُ: پاراكەندە بولدى.

زَعِرَ يَزْعَرُ زَعَرًا الشَّعْرُ أَوِ الرِّيشُ: تېرىسى كۆرۈنۈپ قالغۇدەك دەرىجىدە چاچ ياكى پەي شالاڭلىشىپ كەتتى، تاقىر بولدى.

زَعِرَ الرَّجُلُ: چېچى شالاڭلىشىپ كەتتى.

زَعِرَتِ الدَّجَاجَةُ: توخۇنىڭ پېيى شالاڭلىشىپ كەتتى.

زَعِرَ فُلَانٌ: ئەسكىلىشىپ كەتتى.

زَعْرَاءُ ج زُعْرٌ وَ زَعْرَاتٌ: چېچى شالاڭ، پاينەك باش، تاقىر باش.

دَجَاجَةٌ زَعْرَاءُ: پەيلىرى چۈشۈپ كەتكەن، مېكىيان.

زَعْرَانٌ: مۇتتەھەم، ئەبلەخ، لۇكچەك، قۇلاق كەستى.

زُعْرُورٌ ج زَعَارِيرُ: بەتقىلىق ئادەم، مىجەزى ئەسكى ئادەم؛ ياۋا ئالما؛ ياۋا ئالۇچا.

زَعْزَعٌ. زُعْزُعٌ: قۇيۇن، قاتتىق بوران، قارا بوران.

زَعْزَعَ يُزَعْزِعُ زَعْزَعَةً: لىڭشىتتى، تەۋرەتتى.

زَعْزَعَتِ الرِّيحُ الشَّجَرَ: بوران دەرەخنى قاتتىق لىڭشىتتى.

زَعْزَاعٌ: قۇيۇن، قاتتىق بوران، قارا بوران.

زَعْزُوعٌ: شادا پاچاق، لەغمەن پاچاق، دارازا، ئېگىز بوي.

زَعَطَ يَزْعَطُ زَعْطًا: بوغۇپ ئۆلتۈردى، سىقىپ ئۆلتۈردى.

زَعَطَ الْحِمَارُ: ئېشەك ھاكىرىدى.

زَعَّقَ يُزَعِّقُ تَزْعِيْقًا: ۋارقىردى، شاۋقۇن كۆتۈر-دى.

زَعَّلَ يُزَعِّلُ تَزْعِيْلاً: خاپا قىلدى، رەنجىتتى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

زَعَفَ يَزْعَفُ زَعَفًا فِي الْحَدِيثِ: يالغان ئېيتتى، يوقنى قوشۇپ قويدى.

زَعَفَهُ: ئۇرۇپ جايىدا ئۆلتۈرۈپ قويدى.

زَعَفَ الْجَرِيحَ: يارىدارنى باغلاپ ئۆلتۈردى.

زَعْفَرَ يُزَعْفِرُ زَعْفَرَةً الثَّوْبَ: كىيىمنى زەپە بىلەن بويىدى.

زَعْفَرَ الطَّعَامَ: زەپەرنى تاماققا سالدى،

«زَعْفَرَتِ الْمَرْأَةُ الْأُرْزَّ»: ئايال گۈرۈچ تامىقىغا زەپەر سالدى.

زَعْفَرَانٌ: زەپەر.

«لُوِّنَتِ الْمَكْرُونَةُ بِالزَّعْفَرَانِ»: چۆپ ئاشقا زەپەر سېلىنىپ رەڭدار قىلىندى.

زَعْفَرَانُ الْمُرُوجِ: ياۋا زەپەر.

زَعَقَ يَزْعَقُ زَعْقًا وَ زَعِيْقًا بِهِ فُلَانٌ: ۋارقىردى، توۋلىدى، چاقىردى، چىللىدى.

«زَعَقَ الرَّاعِي بِغَنَمِهِ»: پادىچى پادىسىنى چاقىردى.

زَعَقَ بِمِلْءِ صَوْتِهِ: جېنىنىڭ بارىچە ۋارقىردى.

زَعَقَتْهُ الْعَقْرَبُ: ئۇنى چايان چېقىۋالدى.

زَعَقَتِ الرِّيْحُ التُّرَابَ: شامال چاڭ-توزان توزۇتتى.

زَعَقَ عَلَيْهِ أَوْ فِيهِ: چۆچۈتىۋەتتى.

زَعَقَ الدَّابَّةَ أَوْبِهَا: ئۇلاغنى ۋارقىراپ هەيدىۋەتتى.

زَعُقَ يَزْعُقُ زُعُوقَةً وَ زَعَاقَةً الطَّعَامُ أَوِ الْمَاءُ: تاماق ياكى سۇ يېگىلى ۋە ئىچكىلى بولمىغۇدەك دەرىجىدە ئاچچىق بولۇپ كەتتى.

زَعْقٌ: ۋارقىراق، توۋلىماق.

زَعْقَةٌ: ئاۋاز، توۋلاش.

زَعِلَ يَزْعَلُ زَعَلاً: جانلاندى.

زَعِلَ مِنَ الْمَرَضِ أَوِ الْجُوعِ: كېسەل ياكى ئاچلىقتىن بىئارام بولدى.

زَعِلَ مِنَ الشَّيْءِ: بىئارام بولدى، ئاچچىقلاندى، نارازى بولدى.

زَعِلٌ. زَعْلاَنٌ: ئەنسىز، پاراكەندە، نارازى، خاپا، بىئارام.

زَعَلٌ: خاپا بولماق، ئاچچىقلانماق.

زَعْلاَنٌ م زَعْلاَنَةٌ ج زَعْلَى: خاپا، نارازى، ئەنسىز، پاراكەندە، بىئارام.

«زَعْلاَنٌ مِنْ رَدِّهِ الْجَارِحِ»: ئۇنىڭ قاتتىق رەددىيىسىدىن ئۇ خاپا.

زَعَمَ يَزْعَمُ زَعْمًا الرَّجُلُ: قارىسىغا سۆزلىدى، ئۇقماي تۇرۇپ سۆزلىدى، گۇمان قىلدى.

«زَعَمَ أَنَّ الْجَوَّ سَيَتَحَسَّنُ»: هاۋا ياخشىلىنىدۇ دەپ قارىسىغا سۆزلىدى.

زَعَمَ يَزْعَمُ وَ يَزْعُمُ زَعْمًا زَعَامَةً بِالشَّيْءِ: كاپالەت بەردى، هۆددە بەردى، كېپىل بولدى.

زَعُمَ يَزْعُمُ زَعَامَةً فُلاَنٌ: پالانى يېتەكچى بولدى، باشلىق بولدى.

زَعْمٌ: قارىسىغا سۆزلىمەك، بىلجىرلىماق.

بِزَعْمِهِ: ئۇنىڭ سۆزى بويىچە.

زُعْمِيٌّ: يالغانچى؛ راستچىل.

زَعْنَفَ يُزَعْنِفُ زَعْنَفَةً الْعَرُوسَةَ: يېڭى كېلىننىڭ بېشىنى تاراپ قويدى.

زَعْنَفَةٌ ج زَعَانِفُ: ئۇزۇنچى قانات (بېلىق قانىتى)؛ تۇپ يىلتىزى باشقا ـ باشقا بولغان جامائە، گۇرۇھ؛ هەر نەرسىنىڭ ناچىرى.

زَعْنَفَةُ الْحُوتِ: بېلىق قانىتى.

زَعَانِفُ الْقَوْمِ: جېدەلخور، لۇكچەك، ساياق.

زَعُومٌ: تىلى ئاجىز، سۆزىنى ئوڭلاپ قىلالمايدىغان، سۆزلەش ئىقتىدارى يوق.

زَعِيْطُ الْحِيْطِ: قالايمىقان، ئالمان ـ تالمان؛ بىر توپ قاغا ـ قۇزغۇنلار.

زَعِيْقٌ: قورققۇچى، ئۇركۈپ كەتكۈچى.

زَعِيْمٌ ج زُعَمَاءُ: داهى، يولباشچى، رەھبەر، باشلىق، كاتتىباش، سەردار.

زَعِيْمُ عَصَابَةٍ: باندىتلار كاتتىبېشى.

أَنَا زَعِيْمٌ بِهِ: مەن مەسئۇل، مەن كېپىل.

«وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ»

« قرآن» : «ئۇنى تېپىپ كەلگەن كىشىگە (مۇكاپات ئۇچۇن) بىر تۆگە ئاشلىق بېرىلىدۇ مەن بۇنىڭغا كېپىل» دېدى.

زُعَابَةٌ: تىۋىت، پەي، ماموق، تۈك.

زُغَابَى: تىۋىت، پەي، تۈك، ماموق.

زَغِبَ يَزْغَبُ زَغَبًا الطَّائِرُ: قۇش پەي چىقاردى.

زَغَبٌ: سېرىق تۈكلۈك، ئۇششاق تۈك، ئۇششاق پەي.

«ظَهَرَ لِلْفَرْخِ زَغَبُهُ» : ئەتلىمە گۆش قۇشقا سېرىق تۈك چىقتى.

زَغَبُ الْبَرَاعِمِ: بىخ.

زَغِبٌ: سېرىق تۈك چىققان، سېرىق تۈك ئۆسكەن.

زُغْبَارٌ: تۈك، تىۋىت، پەي، ماموق.

زُغْبُبٌ: قىسقا، پاكار؛ بېخىل.

زَغْبَةٌ. زُغْبَةٌ: قارغۇ چاشقان.

زَغْبَرَ يُزَغْبِرُ زَغْبَرَةً الثَّوْبُ: كىيىمگە تىۋىت چىقىپ كەتتى.

زِغْبَرٌ. زَغْبَرٌ: تۈك، تىۋىت، پەي، ماموق.

زَغْبُرٌ: تىۋىت.

اَلزِّغْبِرُ فِي الثَّوبِ: كىيىم ئۈستىگە ئۇرلەپ چىققان تىۋىت.

زَغَدَ يَزْغَدُ زَغْدًا: باستى، ئەزدى.

زَغْدَةٌ ج زَغْدَاتٌ: ئالغا سۈرمەك، ئالغا سىلجىتماق، ئىتتەرمەك، ئىلگىرى سۈرمەك.

زَغَرَيَزْغَرُزَغْرًاإِلَيْهِ: كۆزنىڭ قۇيرۇقىدا قاردى.

زَغْرَدَ يُزَغْرِدُ زَغْرَدَةً ـ تِ الْمَرْأَةُ: ئاياللار تەنتەنە قىلدى.

«زَغْرَدَتِ الْأُمُّ فِي حَفْلِ زِفَافِ اِبْنَتِهَا» : ئانا قىزىنىڭ تويىدا شادلىق ئاۋازىنى چىقاردى.

زُغْرُودَةٌ ج زَغَارِيْدُ: شادلىق سادالىرىنىڭ تەكرارلىنىشى.

زَغَارِيدُ النِّسْوَةِ فِي الْأَعْرَاسِ: خۇشاللىق تەنتەنىسى (توي مۇراسىملىرىدا ئاياللار چىقىرىدىغان مەخسۇس خۇشاللىق ئاۋازى).

زَغْزَغَ يُزَغْزِغُ زَغْزَغَةً الصَّبِيَّ: بالىنى قىچىقلىدى، كۈلدۈردى.

زُغْزُغٌ ج زَغَازِغُ: كىچىك، پاكار؛ كىچىك بالا.

زَغَطَ يَزْغُطُ زَغْطًا الشَّيْءَ: يۇتتى.

زَغْطَةٌ ج زُغَطَةٌ: ھىق تۇتماق، كېكىرمەك.

زَغَّطَ يُزَغِّطُ تَزْغِيطًا: باقتى، خەۋەر ئالدى، تەربىيىلىدى، پەرۋىش قىلدى، بېقىپ چوڭ قىلدى.

زَغَلَ يَزْغَلُ زَغْلاً الشَّرَابَ: ئىچىملىكنى تۆكتۈۋەتتى.

زَغَلَ الشَّيْءَ مِنْ فَمِهِ: ئاغزىدىن چىقىرىۋەتتى.

زَغَلَ الصَّبِيُّ أُمَّهُ: بالا ئانىسىنى ئەمدى.

زُغْلَةٌ ج زُغَلٌ: بىر يولىلا تۈكۈرۈۋېتىلگەن نەرسە، سۆيدۈك ۋە شۇنىڭغا ئوخشىغان نەرسىلەرنىڭ بىر يولىلا چىقىرىۋېتىلگىنى.

زَغْلَلَ يُزَغْلِلُ زَغْلَلَةً النَّظَرَ: كۆزنى قاماشتۇردى، كۆزنى چاقتى.

زُغْلُولٌ ج زَغَالِيلُ: بوۋاق، باجكا؛ مىسرىنىڭ بىر خىل خورما سورتى؛ چاققان؛ چەبدەس.

زُغْلُولُ الْحَمَامِ: كەپتەر باچكىسى.

زِفَافٌ: توي مۇراسىمى.

حَفْلُ زِفَافٍ: توي مۇراسىمى.

زَفَتَ يَزْفِتُ زَفْتًا الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى، توشقۇزدى.

زَفَتَ الرَّجُلَ: چارچىتىۋەتتى، ھارغۇزۇۋەتتى.

زَفَتَهُ: ئاچچىقىنى كەلتۈردى، تېرىكتۈردى، ئوغسىنى قاينىتتى، چىشىغا تەگدى.

زِفْتٌ: قاراماي، ئاسفالت.

«طَلَا سَطْحَ دَارِهِ بِالزِّفْتِ وِقَايَةً لَهَا مِنَ الْمَطَرِ» : يامغۇردىن قوغدىنىش يۈزىسىدىن ھويلىسىغا ئاسفالت ياتقۇزدى.

زِفْتُ التَّرْمَنْتِينِ: دېئىرقاي، سېغىز.

فُلَانٌ زِفْتٌ: ھاياسىز، يۈزى قېلىن، نومۇسنى بىلمەيدىغان؛ بەختسىز، بەتلەي.

زَفَرَ يَزْفِرُ زَفْرًا وَ زَفِيرًا الرَّجُلُ: نەپەس چىقاردى.

زَفَرَ مِنَ التَّعَبِ: هارغىنلىقتىن ئۇزۇن نەپەس ئالدى.

زَفَرَتِ النَّارُ: ئوت گۈرۈلدىدى.

زُفَرُ: شىر؛ پالۋان، قەھرىمان، باتۇر؛ دېڭىز، دەريا؛ خوجايىن، ئىگە، خوجا؛ مول سوۋغا؛ يوغان تۆگە؛ هاممال.

زَفَرٌ: تىرەك (دەرەخ شاخلىرى يۆلەپ تۇرىدىغان) تۈۋرۈك.

زُفَرٌ: قەھرىمان؛ خوجا، ئەپەندى؛ يولۋاس؛ سۈيى كۆپ ئۆستەك؛ سوۋغا، ئىنئام؛ كۆچلۈك هاممال.

زَفْرَةٌ ج زَفَرَاتٌ: هەسرەتلەنمەك، ئاه ئۇرماق، ئۇھ تارتماق.

زَفَرَاتُ الضَّجَرِ وَالْقَلَقِ: مالاللىق ۋە خاتىرجەمسىزلىكتىن ئۇھ تارتماق.

زَفْزَافٌ: ئۇزۇلمەي چىقىۋاتقان قاتتىق شامال.

زَفْزَفَ يُزَفْزِفُ زَفْزَفَةً الشَّخْصُ أَوِ الشَّيْءُ: كىشى ئاۋاز چىقاردى، تىترىدى.

زَفْزَفَتِ الرِّيحُ الشَّجَرَ: شامال دەرەخنى شىلدىرلاتتى.

زَفْزَقٌ: قاتتىق چىقىۋاتقان شامال، بوران؛ تۆگە قۇشى؛ يېنىك، يەڭگىل.

زَقَّ يَزِقُّ زَقًّا الطَّائِرُ: قۇش قانىتىنى كېرىپ شۇڭغۇدى.

زَقَّ يَزِقُّ زَقًّا وَ زُقُوقًا وَ زَقِيقًا الشَّخْصُ: ئالدىرىدى، تېز بولدى.

«فَأَقْبَلُوا إِلَيْهِ يَزِفُّونَ» «قرآن»: ئۇلار (يەنى قەۋمى) ئىبراهىمنىڭ يېنىغا ئالدىراپ ـ سالدىراپ كېلىپ...

زَقَّتِ الرِّيحُ: سالقىن شامال چىقتى.

«تَزِقُّ الرِّيحُ بِاسْتِمْرَارٍ فِي هَذَا الْمَكَانِ»: بۇ جايدا سالقىن شامال چىقىپ تۇرىدۇ.

زَقَّ الْعَرُوسَ: يېڭى كېلىنچەكنى توي كۆچۈرگۈچىلەر بىلەن يىگىتنىڭ ئۆيىگە يەتكۈزدى.

زَقَّ إِلَيْهِ الْخَبَرَ: خەۋەرنى ئۇنىڭغا بىلدۈردى، خەۋەر ئۇنى خۇشال قىلدى.

زِقٌّ: كىچىك پەي.

زَقَّتَ يُزَقِّتُ تَزْقِيتًا السَّفِينَةَ: كېمىگە قاراماي سۇركىدى.

زَقَّتَ الطَّرِيْقَ: يولغا قاراماي ياتقۇزدى، ئاسفالت ياتقۇزدى.

زَقَّةٌ ج زَقَّاتٌ: بىر قېتىم، بىر مەررە، رەت؛ سەپ، قاتار؛ قوشۇن.

أَقَامَ لِزَوْجِهَا الزَّقَّةَ: خوتۇنىغا توي مۇراسىمى ئۆتكۈزۈپ بەردى.

جِئْتُهُ زَقَّةً أَوْ زَقَّتَيْنِ: مەن ئۇنىڭغا بىر قېتىم ياكى ئىككى قېتىم كەلدىم.

زَقَّةُ الْعَرُوسِ: توي زىياپىتى، توي مۇراسىمى.

زَقَنَ يَزْقِنُ زَقْنًا وَ زُقُونًا الشَّخْصُ: پۇتىنى يەرگە ئۇرۇپ ئۇسسۇل ئويناندى.

زَقَنَهُ: ئىتتىرىۋەتتى.

«زَقَنَتِ الْبَنَاتُ فِي الْعُرْسِ»: قىزلار تويدا ئۇسسۇل ئويناندى.

زِقْنٌ: لەمپە، كەپە، لاپاس.

زَقُومٌ: تۆگە قۇش.

اَلزَّقُومُ مِنَ الثُّوقِ: يورغىلاپ ماڭىدىغان تۆگە.

زَقُونٌ: ئاقساق چىشى تۆگە.

زَقِيرٌ: ئاه ئۇرماق، ئۇھ تارتماق، نەپەسنى چىقارماق.

زَقِيرُ الْجَرِيحِ: يارىدارنىڭ ئۇھ تارتىشى.

«فِي الزَّقِيرِ نُخْرِجُ الْهَوَاءَ الْفَاسِدَ»: نەپەس چىقىرىشتا بىز سېسىق هاۋانى چىقىرىمىز.

زَقِيقٌ: تېز، ئىلدام؛ ئۇچماق.

زَقَا يَزْقُو زَقْوًا وَ زُقَاءَ الصَّبِيُّ: نارەسىدەنىڭ يىغىسى بارغانچە كۈچەيدى.

زَقَا الدِّيكُ: خوراز قىچقاردى، خوراز چىللىدى.

«يَزْقُو الرَّضِيعُ فِي الْفَجْرِ»: بوۋاق تاڭ سەھەردە يىغلايدۇ.

زُقَاءٌ: خورازنىڭ چىللىشى، خورازنىڭ قىچقىرىشى.

«زُقَاءُ الدِّيكِ يُزْعِجُهَا»: خورازنىڭ چىللىشى ئۇنى چۆچۈتىۋېتىدۇ.

زُقَاقٌ ج أَزِقَّةٌ وَ زُقَانٌ: كوچا، تار كوچا.

«فِي هَذَا الزُّقَاقِ أُسَرٌ كَثِيرَةٌ وَ لَكِنَّ عَدَدَ

الْأَطْفَالِ قَلِيلٌ» : بۇ كوچىدا ئائىلىلىكلەر كۆپ بولسىمۇ، لېكىن بالىلار ئاز.

زِقَاقُ الزَّيْتِ: ماي تۇلۇمى.

زَقْزَاقٌ: يېنىك ماشىدىغان، بىر خىل چۈمۈلە.

زَقْزَاقٌ بَلَدِيٌّ: پلوۋېر.

زَقْزَاقٌ شَامِيٌّ: ئېتىز ياۋا ئۇردىكى.

زَقْزَاقَةٌ: يېنىك ماشىدىغان، قۇشنىڭ بىر تۈرى.

زَقْزَقَةٌ: قۇشنىڭ ئاۋازى.

«زَقْزَقَةُ الْعَصَافِيرِ تُطْرِبُ» : قۇشقاچلارنىڭ سايرىشى كىشىنى خۇشاللاندۇرىدۇ.

زَقْزَقَ يُزَقْزِقُ زَقْزَقَةً الطَّائِرُ فَرْخَهُ: قۇش بالىسىنى تۇمشۇقى بىلەن ئوزۇقلاندۇردى.

زَقْزَقَ الطَّائِرُ: قۇش ۋىچىرلىدى، سايرىدى.

زَقْزَقَ الطِّفْلَ: بالىنى ئويناتتى.

زَقْزَقَ الرَّجُلُ: كۇلۇمسىرىدى، قۇرۇق پاراڭ سالدى.

زَقْزُوقَةٌ ج زَقَازِيقُ: كىچىك قۇش؛ كىچىك بېلىق.

زُقْطَةٌ: ھىق، ھىق تۇتماق، كېكىرىك، كېكەرمەك.

زَقَفَ يَزْقُفُ زَقْفًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى، يۇلىۋالدى.

زَقَفُونَةٌ: ھاپاچ قىلماق، يۇدمەك، ئارتماق.

زَقَّ يَزُقُّ زَقًّا الطَّائِرُ فَرْخَهُ: قۇش بالىسىغا تۇمشۇقى بىلەن يەم بەردى.

«تَزُقُّ الْحَمَامَةُ فِرَاخَهَا» : ئانا كەپتەر باجكىسىغا تۇمشۇقى بىلەن يەم بېرىدۇ.

زَقَّ الطَّائِرُ: قۇش چىچتى، مايالىدى.

«زَقَّ الْعُصْفُورُ عَلَى ثَوْبِ الصَّبِيِّ» : قۇشقاچ بالىنىڭ كىيىمىگە چىچىپ قويدى.

زِقٌّ ج أَزْقَاقٌ وَ زِقَاقٌ: تۇلۇم.

زِقُّ اللَّبَنِ: سۈت قاچىلايدىغان تۇلۇم.

أَزْقَاقُ الْمَاءِ: سۇ توشۇيدىغان تۇلۇم.

زَقَّةٌ ج زَقَّاتٌ: ئىتتەرمەك.

زَقَّقَ يُزَقِّقُ تَزْقِيقًا: تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى.

زَقَّمَ يُزَقِّمُ تَزْقِيمًا: يۇتقۇزدى.

زَقُّومٌ: يېگۈچىنى ئۆلتۈرىدىغان يېمەكلىك.

شَجَرَةُ الزَّقُّومِ: زەققوم (بىر خىل بەد بۇي ئاچچىق دەرەخ).

«إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ طَعَامُ الْأَثِيمِ» «قرآن» : زەققوم دەرىخى ھەقسىزلەرنى گۇناھكارلارنىڭ تامىقىدۇر.

زَقَلَ يَزْقُلُ زَقْلًا: ئېتىۋەتتى، تاشلىۋەتتى، چۈرۈۋەتتى.

زُقْلَةٌ ج زُقَلٌ: ساقچى كالتەكى.

زُقْلِيَّةٌ: ساقچى كالتەكى.

زَقَمَ يَزْقَمُ زَقْمًا الطَّعَامَ: تاماقنى تېز يەپ يۇتتى.

زَقْمَةٌ: ژابا.

زَقِيلَةٌ: كىچىك كوچا، تار كوچا.

زَكَا يَزْكُو زُكُوًّا وَ زَكَاءً وَ زَكَاةً الشَّيْءُ: نەرسە كۈستى، باراقسان بولدى، كۆپەيدى.

زَكَا الزَّرْعُ: زىرائەت كۈستى.

زَكَا الشَّخْصُ: كىشى ياخشىلاندى.

زَكَا الْمَالُ: مال پاكلاندى.

زَكَا قَلْبُهُ: قەلبى تۇزلەندى، قەلبى پاكلاندى.

زَكَاةٌ: پاك، پاكلىق، كۈسۈش، ئاۋۇش؛ زاكات (مال ـ مۇلۇك مۇئەييەن مىقدارغا يەتكەندە مەخسۇس شەرتلەر ئاستىدا كەمبەغەللەرگە بېرىش ئاللاھ تەرىپىدىن بەندىلەرگە پەرز قىلىنغان مەلۇم مىقداردىكى مەبلەغ ـ زاكات ئىسلام دىنىنىڭ بەش ئەركانىنىڭ بىرىدۇر).

«زَكَاةُ النَّفْسِ بِعِبَادَةِ اللَّهِ» : نەپسىنىڭ پاكلىقى ئاللاھقا ئىبادەت قىلىش بىلەن ئىشقا ئاشىدۇ.

زَكَاةُ الْمَالِ: مالنىڭ زاكىتى.

زَكَاةُ الْفِطْرِ: مۇسۇلمان ئادەم روزا ھېيىتتا موھتاجلارغا بېرىدىغان ۋاجىپ سەدىقە.

زَكَاةُ الْمُمْتَلَكَاتِ: مال ـ مۇلۇكنىڭ كۆپىيىشى.

زُكَامٌ: زۇكام، تۇمۇر تەگمەك.

زَكَانَةٌ. زَكَانِيَةٌ: توغرا ھۆكۈم قىلىش، توغرا قاراش، پىكرى چوڭقۇر.

اِشْتَهَرَ بِزَكَانَتِهِ: ئۇ پىكرىنىڭ چوڭقۇرلۇقى

بىلەن داڭلىق.

زَكَبَ يَزْكُبُ زَكْبًا الْإِنَاءَ: قاچىنى بىر قۇيۇپلا توشقۇزدى.

زَكَبَ الزِّقَّ: تۇلۇمنى تولدۇردى.

زَكَرَ يَزْكُرُ زَكْرًا الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

«زَكَرَ الْجَرَّةَ بِالْمَاءِ»: كوزىنى سۇ بىلەن تولدۇردى.

زُكْرَةٌ ج زُكَرٌ: كىچىك شاراب تۇلۇمى؛ كاناي، سۇناي.

زَكَّ يَزِكُّ زَكًّا الشَّيْخُ: بوۋاي دەلدەڭشىدى، سەنتۇرۇلدى، تايتاڭلاپ ماڭدى.

زَكَّ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

زَكَّهُ الْمَاءَ: ئۇنى سۇغا قاندۇردى.

زَكَّ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

زَكَّ الْوَلَدُ: بالا يوگۇردى.

زَكَّنَ يُزَكِّنُ تَزْكِينًا عَلَيْهِ: گۇمان قىلدى، گۇماندا لاندى، شەك كەلتۇردى.

زَكَّى يُزَكِّي تَزْكِيَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۆستۈردى ۋە كۆپەيتتى، پاكلىدى، ياخشىلىدى.

زَكَّى الرَّجُلَ: كىشىنى ئاقلىدى، گۇناھسىز دەپ ئېلان قىلدى.

زَكَّى الشَّهَادَةَ: ئېتىراپ قىلدى، ماقۇل بولدى، ئۇندى، كۆندى، رازىلىق بىلدۇردى.

زَكَّى أَمْوَالَهُ: مېلىنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلىش بىلەن مېلىنى پاكلىدى.

زَكَّى نَفْسَهُ: ئۆزىنى كۆككە كۆتۈردى.

زَكَّى الْمُرَشَّحَ: نامزاتنى قوللىدى.

«زَكَّى مُرَشَّحَ حِزْبِ الْأُمَّةِ»: مىللەت پارتىيەسىنىڭ نامزاتىنى قوللىدى.

«فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ» ‹قرآن›: شۇنىڭ ئۈچۈن سىلەر ئۆزۈڭلارنى پاك ھېسابلىماڭلار.

«خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا» ‹قرآن›: (ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ مال-مۈلۈكىدىن بىر قىسمىنى سەدىقە ھېسابىدا ئالغىنكى، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى (گۇناھلىرىدىن) پاكلىغايسەن ۋە ياخشىلىقلىرىنى كۆپەيتكەيسەن.

زَكَمَ يَزْكُمُ زَكْمًا: زۇكام بولۇپ قالدى.

زَكَمَتْ بِهِ أُمُّهُ: ئانىسى تۇغدى.

زَكَمَ الْقِرْبَةَ: تۇلۇمغا قاچىلىدى، تولدۇردى.

زُكِمَ: تۇمۇ قېپقالدى، زۇكام بولۇپ قالدى.

زُكْمَةٌ: زۇكام.

زُكْمَةٌ: كەنجى بالا؛ قوپال، ئېغىر.

زَكِنَ يَزْكَنُ زَكَنًا وَ زَكَانَةً الشَّخْصُ: مۆلچىرى توغرا چىقتى.

زَكِنَ الشَّيْءَ: نەرسىنى چۈشەندى، چۈشىنىپ بىلدى.

«زَكِنْتُ أَنَّهُ رَجُلُ سُوءٍ»: ئۇنىڭ يامان ئادەم ئىكەنلىكىنى ئالدىن بىلگەنىدىم.

زَكِنٌ ج زُكِنُونَ: چۈشەنچىسى ئېنىق، ئالدىن كۆرەر، توغرا ھۆكۈم چىقىرالايدىغان.

«فُلَانٌ زَكِنٌ إِلَى الْخَيْرِ وَ الشَّرِّ»: پالانى ياخشى-يامانىنى ئالدىن بىلەر ئادەم.

زَكِيبَةٌ ج زَكَائِبُ: تاغار، قاپ، خالتا، چىپتا.

زَكِيٌّ م زَكِيَّةٌ ج أَزْكِيَاءُ: پاك، بىگۇناھ، گۇناھسىز، پەزىلەتلىك، تازا، ساپ.

رَجُلٌ زَكِيٌّ: پەزىلى ئارتۇق ئادەم.

أَرْضٌ زَكِيَّةٌ: پاك زېمىن.

رَائِحَةٌ زَكِيَّةٌ: خۇش پۇراق ھىد.

زَلَابِيَّةٌ ج زَلَابِيَّاتٌ: چەلىپەك (ياغدا پۇشۇرۇپ ئاندىن ھەسەل بىلەن تەييارلانغان تاتلىق يېمەكلىك).

زِلَاجٌ: تاقاق، دەم، ئىلغۇچ، لوك.

زُلَالٌ: يېڭى، پاكىز، ساپ سۇ.

زَلَاقَةٌ: سىلىق، پارقىراق، تۈز، تەكشى.

زُلَالٌ: شېرىن، سۈزۈك، ساپ، پاكىز، سىلىق؛ ئاقسىل ماددىسى.

مَاءٌ زُلَالٌ: شېرىن تاتلىق سۇ، ساپ سۇ.

زُلَالُ الْبَيْضِ: تۇخۇمنىڭ ئېقى.

زُلَالِيٌّ ج زُلَالِيَّاتٌ: ئاقسىل؛ سۈزۈك سۇغا مەنسۇپ.

سَائِلٌ زُلَالِيٌّ: سۈزۈك ۋە تاتلىق سۈيۇقلۇق.

بَوْلٌ زُلَالِيٌّ: ئاقسىل ئارىلاشقان سۈيدۈك.

زَلَجَ يَزْلِجُ زَلْجًا الْبَابَ: ئىشىكنى تاقاق بىلەن تاقىدى.

زَلَجَ مِنْ فَمِهِ كَلَامٌ: ئاغزىدىن سۆز قېچىپ كەتتى، ئاغزى گەپكە كەلمەي قالدى.

زَلِجَ يَزْلَجُ زُلُوجًا ـ تِ قَدَمُهُ: پۇتى تېيىلىپ كەتتى.

زَلَجٌ: سىلىق، غىلتاق، تېيىلغاق.

«اِحْذَرْ مِنَ الْأَمْكِنَةِ الزَّلِجَةِ»: تېيىلغاق جايلاردىن پەخەس بولغىن.

زُلَجٌ: سىلىق تاش.

زَلَجِيٌّ: تېز ماڭىدىغان تۆگە.

زَلَحَ يَزْلَحُ زَلْحًا الشَّيْءَ: تېتىدى.

زَلَحَتْ رَأْسُهُ: تاقىر باش بولۇپ قالدى، پاينەك باش بولۇپ قالدى.

زَلْحَفَ يُزَلْحِفُ زَلْحَفَةً: يىراقلاشتۇرۇۋەتتى، نېرى قىلىۋەتتى.

زِلْحِفَةٌ: تاشپاقا.

زَلِخَ يَزْلَخُ زَلْخًا: سەمرىدى.

زَلَخَ يَزْلِخُ زَلْخًا وَ زَلْخَانًا الرَّجُلُ: ئالدىدا تېز ماڭدى.

زَلَخَتْ قَدَمُهُ: تېيىلىپ كەتتى.

زَلَخَ يَزْلِخُ زَلْخًا بِالرُّمْحِ: نەيزە سانجىدى.

زَلَخَ رَأْسَهُ: بېشىنى يېرىۋەتتى.

زَلْخَةٌ: كىچىك بالىلار تېيىلىپ ئويناىدىغان جاي.

زِلْزَالٌ ج زَلَازِلُ: زىلزىلە، تەۋرەش، سىلكىنىش؛ پېشكەللىك، بالايىئاپەت، مۇسىبەت.

«دَامَ الزِّلْزَالُ بَعْضَ ثَوَانٍ فِي مَدِينَةِ الْأَصْنَا بِالْجَزَائِرِ»: ئالجىرىيەدىكى ئەسنا شەھىرىدە يەر تەۋرەش بىر قانچە سېكۇنت داۋاملاشتى.

«أُصِيبَتِ الْعَائِلَةُ بِزَلَازِلَ مُتَعَدِّدَةٍ»: ئائىلىنىڭ بېشىغا تۇرلۇك پېشكەللىكلەر كەلدى.

زِلْزَالُ الْأَرْضِ: يەر تەۋرەش.

مِقْيَاسُ الزَّلَازِلِ. جِهَازُ الزَّلَازِلِ: سېيسموگراف (يەر تەۋرەشنى كۆزىتىپ خاتىرىلىگۈچى ئاپتو-ماتىك ئەسۋاب).

زِلْزَالِيٌّ: تەۋرەشكە مەنسۇپ.

«اِحْذَرِ الْبِنَاءَ فِي الْمِنْطَقَةِ الزِّلْزَالِيَّةِ»: يەر تەۋرەش رايونىدا قۇرۇلۇش قىلىشتىن ساقلان.

زَلْزَلَ يُزَلْزِلُ زَلْزَلَةً الشَّخْصَ: قورقۇتتى.

زَلْزَلَهُ بِصُرَاخِهِ: ئۇنى ۋارقىراپ قورقۇتتى.

زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ: يەر تەۋرىدى.

«إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا» ‹قرآن›: زېمىن قاتتىق تەۋرىگەندە.

زَلْزَلَةٌ: زىلزىلە، تەۋرەش، سىلكىنىش.

زَلْزَلَةُ الْأَرْضِ: يەر تەۋرەش.

زِلْزِلِيٌّ قِيشَانِيٌّ: سىرلىق كاھىش.

زَلِعَ يَزْلَعُ زَلَعًا الْجُرْحُ: يارا يىرىڭدىدى.

زَلِعَتِ الْقَدَمُ أَوِ الْكَفُّ: پۇت ياكى ئالقان يېرىلدى.

«سَقَطَ الصَّبِيُّ فَزَلِعَتْ قَدَمُهُ»: بالا يىقىلىپ چۈشۈپ پۇتى يېرىلىپ كەتتى.

«يَزْلَعُ الْجُرْحُ مِنَ الْوَسَخِ»: يارا كىردىن يىرىڭدايدۇ.

شَفَةٌ زَلْعَاءُ: يېرىلغان لەۋ.

زَلْعَةٌ ج زَلَعَاتٌ وَ زَلِعٌ: كوزىنەك بىر خىلى.

زَلَعُومٌ ج زَلَاعِيمُ: بوغۇز، گال، كىكىرتەك، يۇتقۇنچاق.

زَلَفَ يَزْلُفُ زَلْفًا إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى، يېقىن كەلدى.

زَلَفَ الشَّيْءَ: يېقىنلاشتۇردى.

«زَلَفَ الْمِسْنَدَ إِلَى الضَّيْفِ»: مېھمانغا يۆلەنچۈكنى يېقىن قىلىپ بەردى.

«يَزْلُفُ التِّلْمِيذُ النَّجِيبُ إِلَى مُعَلِّمِهِ»: زېرەك ئوقۇغۇچى مۇئەللىمگە يېقىنلىشىدۇ.

زِلْفٌ: ئوتلاق، ياياق، باغچا.

زُلْفَةٌ ج زُلَفٌ وَ زَلَفَاتٌ: دەرىجە؛ چوڭ تەخسە؛ سۇرەت.

زَلْفَةٌ ج زَلَفٌ: تەخسە؛ چەينەك.

زُلْفَى: يېقىنچىلىق؛ ئورۇن، مەرتىۋە.

«وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَى وَ حُسْنَ مَآبٍ» ‹قرآن›:

ئۇ بىزنىڭ دەرگاھىمىزدا ئەلۋەتتە يېقىنلىقتا ۋە ياخشى ئاقىۋەتكە ئىگە بولىدۇ.

زَلَقَ يَزْلَقُ زَلْقًا وَ زُلُوقًا ـ تِ الْقَدَمُ: تېيىلىپ كەتتى.

زَلِقَ يَزْلَقُ زَلَقًا ـ تِ الْقَدَمُ: تېيىلىپ كەتتى.

«زَلِقَ الْمَكَانُ مِنْ أَثَرِ الْجَلِيدِ»: مۇزنىڭ تەسىرىدىن يەر تېيىلغاق بولۇپ كەتتى.

زَلِقَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن زېرىكتى، مالال بولدى.

زَلْقٌ: تېيىلغاق يەر، سىلىق جاي، پارقىراق يەر.

«حَذَارِمِنْ أَنْ تَزِلَّ قَدَمُكَ فَالطَّرِيقُ زَلِقٌ»: ئاۋايلاپ ماڭ، يول تېيىلغاق.

زَلْقَةٌ: تېيىلىپ كەتمەك.

زَلِقٌ: تېيىلغاق سىلىق يەر.

زَلَّ يَزَلُّ وَ يَزِلُّ زَلًّا وَ زُلُولاً عَنِ الْمَكَانِ: تېيىلىپ كەتتى، تېيىلىپ يېقىلىپ كەتتى.

زَلَّتِ الْقَدَمُ: تېيىلىپ كەتتى.

«زَلَّتْ قَدَمُهُ وَسَقَطَ فِي الْمَاءِ»: تېيىلىپ كېتىپ سۇغا چۈشۈپ كەتتى.

«وَلاَ تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلاً بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا» (قرآن): قەدەمىڭلار (ئىسلام دىنىدا) ئىزچىل بولغاندىن كېيىن تېيىلىپ كەتمەسلىك ئۈچۈن، قەسەمىڭلارنى ئۆز ئارا ئالدامچىلىقنىڭ ۋاستىسى قىلىۋالماڭلار.

«يَزِلُّ عَنْ أَمْكِنَةِ الْأَشْرَارِ»: ئەسكىلەرنىڭ ئورنىدىن يىراق بولىدۇ.

زَلَّ يَزَلُّ وَيَزِلُّ زَلَلاً الشَّخْصُ: خاتا قىلدى، خاتالاشتى، توغرىدىن بۇرۇلۇپ كەتتى، سەۋەنلىك ئۆتكۈزدى.

صِبْيَانٌ زُلٌّ: ئىككى يوتىسى ۋە ساغرىسى ئورۇق سەبى بالىلار.

زَلَلٌ: خاتالىق، سەۋەنلىك.

إِمْرَأَةٌ زَلاَّءُ: ئىككى يوتىسى ۋە ساغرىسى ئورۇق ئايال.

زَلاَّقَةٌ جِ زَلاَّقَاتٌ: تېيىلغاق يەر، سىلىق جاي، پارقىراق يەر، چاڭغا.

زَلَّةٌ جِ زَلاَّتٌ: مۇدۇرۇلۇپ كەتمەك، سەۋەنلىك ئۆتكۈزمەك، خاتالاشماق، ئازماق.

زَلَّةُ الطِّفْلِ فِي الطِّينِ: بالىنىڭ لايدا تېيىلىپ كېتىشى.

زَلَّةُ لِسَانٍ: ئېغىز خاتالىقى.

زَلَّةُ قَلَمٍ: قەلەم خاتالىقى.

زَلَّخَ يُزَلِّخُ تَزْلِيخًا: سىلىقلاشتۇردى.

زُلَّخَةٌ: بەل ئاغرىقى، مۇسكۇل ئاغرىشى.

زَلَّقَ يُزَلِّقُ تَزْلِيقًا الشَّخْصُ فِي حَدِيثِهِ: سۆزدە مۇبالىغە قىلدى، لاپ ئۇردى.

زَلَّقَ يُزَلِّقُ تَزْلِيقًا ـ هُ: تېيىلدۇردى.

زَلَّقَ خَصْمَهُ: دۈشمىنىگە تىكىلىپ قاردى.

زَلَّقَ الْمَكَانَ: جاينى سىلىقلىدى.

زَلَّقَ فُلاَنًا بِبَصَرِهِ: تىكىلىپ قاردى.

زَلُومَةٌ جِ زَلاَئِمُ: ئۇزۇن تۇمشۇق، پىلنىڭ بۇرنى.

زَلُومَةُ الْإِبْرِيقِ: ئىۋرىقنىڭ جوغىسى.

زُلَيْجٌ: سىرلىق كاھىش.

زُلَيْقٌ جِ زَلاَئِقُ: توغاچ؛ بېلىقنىڭ بىر خىلى.

زُلِّيَّةٌ جِ زِلاَلِيُّ: ئەدىيال؛ گىلەم؛ يۈك.

زَلَمَ يَزْلُمُ زَلْمًا الشَّخْصُ: خاتالاشتى.

زَلَمَ الْعَطَاءَ: ھەدىيەنى كېمەيتىۋەتتى.

زَلَمَ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى، قاچىنى توشقۇزدى.

زَلَمَ الْأَنْفَ: بۇرنىنى كەستى.

زَلَمَ السَّهْمَ: ئوقنى پۇختا ياسىدى.

زَلَمٌ جِ أَزْلاَمٌ: پال ئوقى (جاھىلىيەت دەۋرىدە ئەرەبلەر پال سېلىشقا ئىشلىتەتتى) پەيسىز ئوقيا ئوقى.

«وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلاَمِ ذَلِكُمْ فِسْقٌ» (قرآن): ئەزلام (يەنى جاھىلىيەت دەۋرىدە پال ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان ئۈچ پارچە ياغاچ) بىلەن پال سېلىشقىلار ھارام قىلىندى، بۇ گۇناھتۇر.

حَبُّ الزَّلَمِ: ئۇرۇك مېغىزى.

زُلْمَةٌ. زَلَمَةٌ: قەددى ـ قامەت، تەقى ـ تۇرقى، بەدەن، بوي، تاشقى قىياپەت.

زُلْمَةٌ: ئەركىشى.

زَلُولٌ: يېڭى، پاكىزە سۈ.

زَلِيجٌ: سىلىق، غىلتاك، تېيىلغاق.

مَكَانٌ زَلِيجٌ: سىلىق جاي، سىلىق يەر.

زُلِيلٌ: يېڭى، پاكىز ۋە ساپ سۈ.

زَلِيمٌ: ياخشى ياسالغان ئوق.

زَمَاتَةٌ: كەسكىنلىك، ئەستايىدىللىق.

زِمَارٌ: تۆگە قۇشنىڭ ئاۋازى.

زَمَالَةٌ: بۇرادەرلىك، ھەمراھلىق، ئۇلپەتلىك.

شَهَادَةُ الزَّمَالَةِ: ئۇنىۋېرسىتېت پاكۇلتېتلىرىدا ئەلاچىلارغا بېرىلىدىغان ئەزالىق كىنىشكىسى.

زَمَالَةُ دِرَاسِيَّةٌ: ساۋاقداشلىق.

زَمَالَةُ الْمِهْنَةِ: كەسىپداشلىق.

زِمَامٌ ج أَزِمَّةٌ: چۈلۈۋۈر.

زِمَامُ الْقَرْيَةِ: بىر پۈتۈن تېرىلغۇ يەرلەر.

زِمَامُ النَّعْلِ: ئاياغ بوغقۇچ (يىپ).

زِمَامُ الْحُكْمِ: ھاكىمىيەت، ھوقۇق.

«تَوَلَّى زِمَامَ الْحُكْمِ»: ھاكىمىيەتنى ئىگىلىدى.

زِمَامُ الْأَمْرِ: ھاكىمىيەت، ھوقۇق.

زِمَامُ الْفَرَسِ: نوقتا، چۈلۈۋۈر.

مَلَكَ زِمَامَ نَفْسِهِ: ئۆزىنى بېسىۋالدى.

خَارِجَ الزِّمَامِ: باج ئېلىنمايدىغان يەر.

دَاخِلَ الزِّمَامِ: باج ئېلىنىدىغان يەر.

أَرْضٌ فِي زِمَامِ الْحُكُومَةِ: ھۆكۈمەت ئىگىدار-چىلىقىدىكى يەر.

لَا زِمَامَ لَهُ: ئۇنىڭ مەسئۇلىيىتى يوق.

هُوَ زِمَامُ الْأَمْرِ: ئۇ مەسئۇل.

أُلْقِيَ فِي يَدِهِ زِمَامُ الْأَمْرِ: ئۇنىڭ قولىغا چوڭ ھوقۇق ئۆتتى.

بَعِيدُ مَنَالِ الزِّمَامِ: يەتكىلى بولمايدىغان، يېقىنلىشىش قىيىن بولغان، قولغا كەلتۈر-گىلى بولمايدىغان.

زِمَامُ الْحِسَابَاتِ: ھېسابات دەپتىرى.

زَمَانٌ ج أَزْمِنَةٌ: ۋاقىت، زامان، دەۋر، مەزگىل.

مِنْ غَابِرِ الزَّمَانِ: قەدىمكى زاماندىن تارتىپ، ئەزەلدىنلا، بۇرۇندىن تارتىپ.

تَصَارِيفُ الزَّمَانِ: دەۋرنىڭ ئۆزگىرىشلىرى.

زَارَنِي مِنْ زَمَانٍ: ئۇ يېقىندا مېنى يوقلىدى.

مَصَاعِبُ الزَّمَانِ: زاماننىڭ قىينىچىلىقلىرى.

أَهْلُ زَمَانِهِ: زامانداش كىشىلەر، ھازىرقى زامان ئەھلى.

حَدَثَ هَذَا مِنْ زَمَانٍ: بۇ ئىش يۇز بەرگىلى ئۇزۇن زامان بولدى.

عَلَى مَرِّ الزَّمَانِ: ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن.

أَهْلُ الزَّمَانِ الْمُعَاصِرُونَ: ھازىرقى زامان ئادەم-لىرى.

«أَزْمِنَةُ السَّنَةِ هِيَ: اَلْخَرِيفُ وَ الشِّتَاءُ وَ الرَّبِيعُ وَ الصَّيْفُ»: يىلنىڭ پەسىللىرى كۈز، قىش، ئەتىياز، يازدىن ئىبارەت.

«كَانَ هَذَا زَمَانَ السُّلْطَانِ فُلَانٍ»: بۇ پالانى سۇلتاننىڭ زامانى ئىدى.

زَمَانَةٌ: سوزۇلما كېسەل، سۈرەلمە كېسەل، كونا كېسەل.

زَمَانَةُ الرُّومَاتِيزْمِ: رېماتىزم كېسىلى.

زَمَانَةُ الْمُقْعَدِ: پالەچ ئادەمنىڭ ماغدۇرىدىن كېتىشى.

زَمَانِيٌّ: زامانغا تەۋە، ۋاقىتقا مەنسۇپ، ۋاقىتلىق.

زَمَانِيَّةٌ: كۆز يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە، ھەش ـ پەش دېگۈچە.

دِرَاسَةٌ لُغَوِيَّةٌ زَمَانِيَّةٌ: ۋاقىتلىق تىل تەتقىقاتى.

زَمُتَ يَزْمُتُ زَمَانَةً الشَّخْصُ: جىددىي بولدى، سىپايە بولدى، ئەستايىدىل بولدى.

زَمُتَ الْجَوُّ: ھاۋا تىنجىق بولدى.

زَمِجَ يَزْمَجُ زَمَجًا: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

زَمِجَ مِنْ تَصَرُّفَاتِهِ: ئۇنىڭ ئىش ـ ھەرىكەتلە-رىدىن غەزەپلەندى.

زَمْجَرَ يُزَمْجِرُ زَمْجَرَةً الشَّخْصُ: سۆرەن سالدى،

شاۋقۇن كۆتۈردى.

زَمْجَرَ الْأَسَدُ: شىر ھۆركىرىدى.

«زَمْجَرَ الْأَسَدُ حِينَ رَأَى فَرِيسَتَهُ»: شىر ئوۋلىغان نەرسىنى كۆرگەن چاغدا ھۆركىرىدى.

زَمَرَ يَزْمُرُ وَ يَزْمِرُ زَمْرًا وَ زَمِيرًا الشَّخْصُ: نەي چالدى.

زُمْرَةٌ ج زُمَرٌ: جامائە، گۇرۇھ.

«دَمُهُ مِنْ زُمْرَةِ أَ أَوْ ب»: ئۇنىڭ قېنى A ياكى B قان تىپىگە كىرىدۇ.

«أَتَتْ زُمْرَةٌ مِنَ الشَّبَابِ»: ياشلاردىن بىر تۈركۈمى يېتىپ كەلدى.

زُمْرَةٌ جُرْثُومِيَّةٌ: مىكروبلار توپى.

زُمْرَةٌ مِنَ الْجَيْشِ: بىر توپ ئەسكەر.

زُمُرُّدٌ: زۇمرەت.

زُمُرُّدِيٌّ: زۇمرەت رەڭگىدە، زۇمرەتكە مەنسۇپ.

زَمْزَمَ يُزَمْزِمُ زَمْزَمَةً الرَّعْدُ: گۈلدۈرماما ئارقىمۇ ئارقا گۈلدۈرلىدى.

زَمْزَمَ الْمُغَنِّيُّ: غەزەلچى غىڭشىپ ناخشا ئېيتتى.

أَسْمَعُهُ يُزَمْزِمُ: ئۇنىڭ دىمىغىدا ناخشا ئېيتىۋاتقانلىقىنى ئاڭلايمەن.

زَمْزَمَتِ النَّارُ: ئوت گۈرۈلدىدى.

زَمْزَمَ الثَّوْبَ: رەختنى زەمزەم سۇيى بىلەن يۇيدى.

زَمْزَمُ: بەيتۇللانىڭ يېنىدىكى قۇدۇق، زەمزەم قۇدۇقى.

مَاءُ زَمْزَمَ: زەمزەم سۇيى.

زَمْزَمٌ ج زَمَازِمُ: كۆپ.

زَمْزَمٌ مِنَ الْمَاءِ: كۆپ سۇ.

زَمْزَمَةٌ ج زَمَازِمُ: گۈلدۈرماما ئاۋازى؛ يولۋاس ئاۋازى؛ ئوتنىڭ گۈرۈلدىگەن ئاۋازى.

«أَزْعَجَتْ زَمْزَمَةُ الرَّعْدِ الْأَطْفَالَ»: ھاۋانىڭ گۈلدۈرلىشى كىچىك بالىلارنى چۆچۈتىۋەتتى.

زِمْزِمَةٌ ج زَمَازِمُ: گۈرۈپپا، جامائەت، گۇرۇھ، توپ.

زَمْزَمِيٌّ: زەمزەم تارتقۇچى.

زَمْزَمِيَّةٌ ج زَمْزَمِيَّاتٌ: سۇ قاچىسى، سۇ بوتۇلكىسى، تېرمۇس، چايدان.

زَمَطَ يَزْمُطُ زَمْطًا: قېچىپ كەتتى، قاچتى، سىيرىلىپ چۈشتى.

زَمِعَ يَزْمَعُ زَمَعًا الشَّخْصُ: قورقتى.

«زَمِعَتِ الْبِنْتُ مِنَ الرَّعْدِ»: قىزچاق گۈلدۈرماندىن قورقۇپ تىترەپ كەتتى.

زَمِعَ فُلَانٌ: پۇت ياكى قولىنىڭ بىر بارمىقى ئارتۇق بولدى.

زَمِعٌ ج زَمِعُونَ: قورقۇپ گاڭگىراپ قالغۇچى، ئاچچىقلانسا كۆزىدىن ياش چىقىدىغان ئادەم.

جَارَتُنَا زَمِعَةٌ: بىزنىڭ ئايال قوشنىمىزنىڭ ئاچچىقلانسا كۆزىدىن ياش چىقىدۇ.

زَمَعَةٌ ج زِمَاعٌ: ئاربىلىق، مۇساپە.

زَمِكَ يَزْمَكُ زَمَكًا الشَّيْءُ: كىرىشىپ كەتتى، بىر ـ بىرىگە كىرىشىپ كەتتى.

زَمِكَ الشَّخْصُ: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

زَمَكٌ: قاتتىق غەزەپ.

زَمَكَةٌ: تېرىككەك، ئەخمەق، نادان، كالتە پەم، دۆت، گالۋاڭ، قاپاقباش؛ پاكار.

زِمِكٌّ . زِمِكِّيٌّ: قۇشنىڭ قۇيرۇقى.

زَمَلَ يَزْمُلُ زَمْلًا فُلَانًا: ھەمراھ بولدى، بىللە بولدى، بىللە ماڭدى، كەينىگە كىردى، ئەگەشتى.

زَمِلَ يَزْمَلُ زَمَلًا الشَّخْصُ: ئاجىزلاشتى، قورقۇنچاق بولدى.

زُمْلَةٌ: دوستلۇق، ئۇلپەتچىلىك، شىرنكچىلىك.

زَمَلَةٌ: ھەممە، بالا ـ چاقا.

«مَاتَ وَ تَرَكَ زَمَلَةً كَثِيرَةً»: ئۇ ئۇلۇپ نۇرغۇن بالا ـ چاقىلىرىنى قويۇپ كەتتى.

أَخَذَ الشَّيْءَ بِزَمَلَتِهِ: ئۇ نەرسىنىڭ ھەممىسىنى ئالدى.

زَمَلٌ: ئاجىز، قورقۇنچاق.

زَمَّ يَزُمُّ زَمًّا الشَّيْءَ: باغلىدى، چىگدى، تاڭدى، ئورىدى.

زَمَّ بِأَنْفِهِ: گىدىيىۋالدى، كۆرەڭلەپ كەتتى.

زَمَّ النَّعْلَ: ئاياغنى بوغقۇچ بىلەن چەگدى.

زَمَمٌ: يىقىن، ئۇدۇل.

أَمْرُهُمْ زَمَمٌ: ئۇلارنىڭ ئىشى بىر - بىرىگە يېقىن.

«دَارِي مِنْ دَارِهِ زَمَمٌ»: مېنىڭ هويلام ئۇنىڭ هويلىسىنىڭ ئۇدۇلىدا.

«دَارِي زَمَمُ دَارِهِ»: مېنىڭ هويلام ئۇنىڭ هويلىسىغا يېقىن.

زَمَّارٌ: نەيچى.

«يَعْمَلُ زَمَّارًا فِي الْفِرْقَةِ الْمُسِيقِيَّةِ»: ئۇ مۇزىكا ئەترىتىدە نەيچى بولۇپ ئىشلەيدۇ.

زَمَّارَةٌ ج زَمَّارَاتٌ: نەي، دۇدۇك، سىگنال، پۈشتەك؛ پاھىشە ئايال، زىناخور ئايال.

زَمَّارَةُ الرُّعَاةِ: پادىچىنىڭ نەيى.

زَمَّارَةُ الرَّاعِي: دورا ئۆسۈملۈكى.

زَمَّارَةُ الزُّورِ: بوغۇز، كاناي.

زَمَّارَةُ الْإِنْذَارِ: ئاگاھلاندۇرۇش سىگنالى.

«إِنْطَلَقَتْ زَمَّارَةُ الْإِنْذَارِ فَانْدَفَعَ الْمُوَاطِنُونَ إِلَى الْمَخَابِئِ»: ئاگاھلاندۇرۇش سىگنالى چېلىندى- دە، يۇرتداشلار يوشۇرۇنىدىغان جايغا يۈگۈرۈشتى.

زَمَّارَةُ السَّيَّارَةِ: ماشىنا سىگنالى.

زَمَّارَةُ الْحَكَمِ فِي الْمُبَارَاةِ الرِّيَاضِيَّةِ: تەنتەربىيە مۇسابىقىسىدىكى رېپېرىنىڭ پۈشتىكى.

زُمَّتٌ: قاغىلارنىڭ بىر تۈرى بولۇپ تۈمشۇقى قىزىل ياكى سېرىق، ئۇلار توپ - توپ بولۇپ ياشايدۇ.

زُمَّجٌ: چايكا.

زُمَّجُ الْمَاءِ: دېڭىز چايكىسى.

زَمَّرَ يُزَمِّرُ تَزْمِيرًا بِالْمِزْمَارِ: نەي چالدى، پۈۋلىدى.

«أَخَذَ يُزَمِّرُ فَأَطْرَبَ الْحَاضِرِينَ»: نەي چېلىشقا باشلاپ سورۇندىكىلەرنى خۇشال قىلىۋەتتى.

زَمَّرَ الْوِعَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

زَمَّعَ يُزَمِّعُ تَزْمِيعًا الْأَمْرَ: ئىشقا بەل باغلىدى، ئىرادە باغلىدى، بىر نىيەتكە كەلدى.

زَمَّعَ الزَّمْبُورُ: ھەرە غوڭۇلدىدى.

زَمَّلَ يُزَمِّلُ تَزْمِيلاً - هُ بِثَوْبِهِ: ئۇنى كىيىم بىلەن ئوردى، كىيىم بىلەن يۆگىدى.

زَمَّلَ الشَّيْءَ: يوشۇردى.

«زَمَّلَتِ الْأُمُّ وَلَدَهَا مِنْ شِدَّةِ الْبَرْدِ»: سوغۇقنىڭ قاتتىقلىقىدىن ئانا بالىسىنى يۆگەپ قويدى.

زَمَّمَ يُزَمِّمُ تَزْمِيمًا - هُ: ئۇنىڭغا چۈلۈۋۇر ئۆتكۈزدى.

زَمَّمَ الْجَمَلَ: تۆگىگە چۈلۈك ئۆتكۈزدى.

زِمِّيتٌ: تەمكىن، ئېغىر - بېسىق.

زَمِّيرٌ: تىكەنلىك بېلىق.

زُمَّيْرٌ: سۈلۈ.

زَمِنَ يَزْمَنُ زَمَنًا وَ زَمَانَةً الشَّخْصُ: كېسەلى ئۇزىراپ كەتتى، قېرىلىقتىن ئاجىزلاپ كەتتى.

زَمَنٌ ج أَزْمَانٌ وَ أَزْمُنٌ وَ أَزْمِنَةٌ: زامان، ۋاقىت، دەۋر، مەزگىل، چاغ، پەسىل.

اَلسَّاعَةُ الْعَاشِرَةُ حَسْبَ الزَّمَنِ الْمَحَلِّيِّ: يەرلىك ۋاقىت بويىچە سائەت ئون.

«سَتَنْسَى أَحْزَانَكَ مَعَ الزَّمَنِ»: ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن غەم - قايغۇلىرىڭنى ئۇنتۇيسەن.

زَمَنُ الرَّجْعِ: رېئاكسىيە مەزگىلى.

مَعَ الزَّمَنِ: زامانىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن.

زَمَنُ الرَّبِيعِ: باھار ۋاقتى.

وَلَّى زَمَنُهُ: ئۇنىڭ دەۋرى تۈگىدى.

مِنْ زَمَنٍ قَرِيبٍ: يېقىندا، يېقىندىن بېرى، پات ئارىدا، پات يېقىندا، ئۇزۇن ئۆتمەيلا.

زَمِنٌ ج زَمْنَى: ناكا، مېيىپ، مەجرۇھ.

شَيْخٌ زَمِنٌ: كېسەلچان بوۋاي.

هُوَ زَمِنُ الرَّغْبَةِ: قىزىقىشى سوۋۇپ كەتكەن.

زَمَنَةٌ: زامان، ۋاقىت، دەۋر، مەزگىل.

زَمَنِيٌّ: دۇنياۋى، دۇنيالىق، دىندىن خالىي، رېئال، ۋاقىتلىق، زامانغا خاس.

اِتِّفَاقٌ زَمَنِيٌّ: ۋاقىتلىق توختام.

تَرْتِيبٌ زَمَنِيٌّ: يىلنامە.

أَلْغَامٌ زَمَنِيَّةٌ: مۇددەتلىك پارتلايدىغان مىنا.

قُنْبُلَةٌ زَمَنِيَّةٌ: قەرەللىك بومبا.

اَلْخَيْرَاتُ الزَّمَنِيَّةُ: دۇنيانىڭ بەختى، دۇنيانىڭ مەنپەئەتلىرى، دۇنيا باياشاتچىلىقى.

اَلسُّلْطَةُ الزَّمَنِيَّةُ: ئاقسۆڭەكلەر ھاكىمىيىتى.

زَمْهَرَ يُزَمْهِرُ زَمْهَرَةً الْعَيْنُ: غەزەپتىن كۆزى قىزىرىپ كەتتى.

زَمْهَرِيْرٌ: قاتتىق سوغۇق.

«لاَ يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلاَ زَمْهَرِيرًا» (قرآن): ئۇلار جەننەتتە قاتتىق ئىسسىقنىمۇ، قاتتىق سوغۇقنىمۇ كۆرمەيدۇ.

زَمُورٌ ج زُمُرٌ: چىرايلىق بالا، كېلىشكەن غۇلام.

زَمُوعٌ: تېز، چاپسان؛ تېز يۈگۈرىدىغان توشقان.

زَمِيْتٌ ج زُمَتَاءُ: سۇرلۇك.

زَمِيْعٌ ج زُمَعَاءُ: ئالدىراڭغۇ؛ قەھرىمان؛ توغرا پىكىرلىك.

عَامِلٌ زَمِيْعٌ: ئالدىراڭغۇ ئىشچى.

جُنُودٌ زُمَعَاءُ: باتۇر ئەسكەرلەر.

زَمِيْلٌ ج زُمَلاَءُ: كەسىپداش، يولداش، ھەمراھ، ساۋاقداش، خىزمەتداش؛ ئۇلاقنىڭ كەينىگە مىنگەشكەن ئادەم.

«هِيَ زَمِيلَتِي فِي التَّعْلِيمِ»: ئۇ قىز مېنىڭ ساۋاقدىشىم.

«هُوَ زَمِيلِي فِي الْإِدَارَةِ»: ئۇ مېنىڭ خىزمەتدىشىم.

زَمِيْلٌ فِي مَنْصَبٍ: خىزمەتداش، كەسىپداش.

زَمِيْلُ الْمَدْرَسَةِ: ساۋاقداش.

زَمِيْلُ الْكَأْسِ: ھاراق ئۇلپىتى.

زَمِيْنٌ: ناكا، مېيىپ، مەجرۇھ.

زِنَاءٌ: زىنا قىلماق، پاھىشە قىلماق.

زَنَاخَةٌ: ئاچچىق پۇراق، سېسىق پۇراق.

زِنَادٌ ج أَزْنِدَةٌ: چاقماق، ياندۇرماق، سايمان، مىلتىقنىڭ تەپكىسى.

«ضَغَطَ عَلَى الزِّنَادِ»: تەپكىنى باستى.

حَجَرُ الزِّنَادِ: چاقماق تېشى.

إِبْرَةُ الزِّنَادِ: پىستان چاققۇچ.

قَدَحَ زِنَادَ فِكْرِهِ: ئۇزۇن ئويلاشتى، پىكىر يۈرگۈزدى.

زِنَاقٌ ج زُنُقٌ وَ أَزْنِقَةٌ: قېچىرنىڭ پۇتىغا باغلىنىدىغان ئارغامچا؛ زىبۇ زىننەتنىڭ بىر تۈرى؛ يېتىلگەن ئەقىل؛ دۇبۇلغا، تۆمۈر قالپاقلارنىڭ چۈشۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئېچىكىنىڭ ئاستىغا باغلىۋالىدىغان يىپ.

«رَبَطَ رَاكِبُ الدَّرَّاجَةِ النَّارِيَّةِ زِنَاقَ خَوْذَتِهِ»: موتسىكلىت مىنگۈچى بىخەتەر قالپىقىنىڭ بوغقۇچىنى چىگىۋالدى.

زِنَاقَةٌ: يۈگەن ۋە نوختىلاردىكى ھايۋانىڭ ئېچىكىسى ئاستىغا توغرا كېلىدىغان ھالقا.

زَنَأَ يَزْنَأُ زَنْئًا بَوْلَهُ: سۈيدۈكنى توختىتىۋالدى.

زَنْأَةُ الْبَوْلِ: سۈيدۈك يىغىلىپ قېلىش.

زِنْبَارٌ ج نَابِيْرُ: سېرىق ھەرە.

زُنْبَةٌ: بېگىز.

زَنْبَرٌ: شىر.

زَنْبَرَكٌ ج زَنَابِكُ: پۈرژىنا، ربسور (ماشىنىلاردا).

زَنْبَقٌ. زَنْبَقَةٌ ج زَنَابِقُ: پىياز گۈل، گۈل سامساق.

زَنْبَقُ خَزَامَةٍ: شەرق نەرگىز گۈلى.

زِنْبِيْرٌ: سېرىق ھەرە.

زَنْبِيْلٌ ج زَنَابِيْلُ: سېۋەت؛ زەنبىل؛ سامان تاغار؛ قازان ـ قۇمۇچ.

زِنْبِيلٌ ج زَنَابِيْلُ: زەنبىل، باداك.

زَنْتَرَةٌ: غۇربەتچىلىك، كەمبەغەللىك، نامراتلىق، مۇشكۈللۈك، قىينىچىلىق.

زَنِجَ يَزْنَجُ زَنَجًا الشَّخْصُ: ئۇچىيى قورۇلۇپ قېلىپ كۆپ يەپ كۆپ ئىچەلمىدى.

زَنَجَتِ الْجِمَالُ: تۆگە ئۇسساپ كەتتى.

«دَاوَى الطَّبِيبُ زَنَجَهُ»: تېۋىپ ئۇنىڭ قورۇلۇپ قالغان ئۇچىينى داۋالىدى.

زِنْجٌ ج زُنُوجٌ: زەنگى، قاراتەنلىك.

زُنُوجُ الْوِلاَيَاتِ الْمُتَّحِدَةِ الْأَمْرِيكِيَّةِ: ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى نېگىرلىرى.

زِنْجَارٌ: دات (تۆمۈر دېتى).

«عَلاَ الزِّنْجَارُ مَاعُونَ الطَّبْخِ»: قاچا ـ قوچىلار داتلىشىپ قالدى.

زَنْجَبِيلُ: زەنجۇىل.

«وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلاً»: قۇرئان، ئۇلار يەنە جەننەتتە زەنجۇىل ئارىلاش-تۇرۇلغان جام بىلەن (يەنى جامدىكى مەي بىلەن) سۇغىرىلىدۇ.

زَنْجَرَ يُزَنْجِرُ زَنْجَرَةً الرَّجُلُ: بارماق ئىشارىتى قىلدى (باش بارمىقىنىڭ تىرنىقىنى كۆرسەتكۈچ بارمىقىنىڭ تىرنىقى بىلەن كۆرسىتىپ تۇرۇپ «ھېچ نەرسە بەرمەيمەن» دېگەن مەنىنى بىلدۈردى).

زِنْجَفْرٌ. زُنْجُفْرٌ: سىماپ سۇلفىد رودىسى، گىل.

زِنْجِيرٌ ج زَنَاجِيرُ: زەنجىر.

زَنْجِيرَةٌ: ئىلىۋېتىلگەن تىرناق، تىرناق ئۇستىدىكى ئاقلىق؛ زەنجىر.

زِنْجِيٌّ: قارا تەنلىككە مەنسۇپ، زەنگىگە دائىر.

رَقْصُ زِنْجِيٍّ: نېگىرچە ئۇسسۇل.

زِنْجِيَّةٌ ج زِنْجِيَّاتٌ: قارا تەنلىككە مەنسۇپ، نېگىر.

زَنِخَ يَزْنَخُ زَنَخًا الطَّعَامُ: تاماق بۇزۇلۇپ قالدى، تەمى ئۆزگىرىپ قالدى.

زَنِخَ اللَّحْمُ: گۆش پۇراپ قالدى.

زَنْخٌ: سېسىق پۇراق، بەدبۇي.

زَنِخٌ: پۇراپ قالماق، سېسىماق.

زَنَدَ يَزْنُدُ و يَزْنِدُ زَنْدًا الإِنَاءَ: قاچىنى توشقۇزدى، قاچىلىدى.

زَنَدَ النَّارَ: چاقماق چېقىپ ئوت چىقاردى.

زَنَدَ نَارَ الْحَرْبِ: ئۇرۇش قوزغىدى.

زَنِدَ يَزْنَدُ زَنَدًا الرَّجُلُ: ئۇسسىدى، تەشنا بولدى، سۇسىرىدى.

زَنْدٌ ج أَزْنُدٌ وَ زِنَادٌ وَ أَزْنَادٌ: سۇركەپ ئوت چىقىرىلىدىغان ئۇستۇنكى تاختا، بېغىش، بىلەك.

زَنْدُ الْبُنْدُقِيَّةِ: تەپكە (مىلتىق ـ تاپانچىنىڭ).

زَنْدَةٌ ج زِنَادٌ: سۇركەپ ئوت چىقىرىلىدىغان ئاستىنقى تاختا.

زَنْدَقَةٌ: خۇداسىزلىق، كۇپرىلىق، زىندىقلىق، دەھرىيلىك، ساختا مۇسۇلمانلىق.

زِنْدِيقٌ ج زَنَادِيقُ وَ زَنَادِقَةٌ: دىنسىز، زىندىق، كاپىر، دەھرىي، مۇناپىق، ساختا مۇسۇلمان.

«حَذَارِ مِنَ الزِّنْدِيقِ»: زىندىقتىن ئېھتىيات قىل.

زَنَرَ يَزْنُرُ زَنْرًا ـ هُ: ئۇنىڭغا بەلباغ باغلاتتى، بەلباغ باغلاپ قويدى، زۇننار باغلاتتى.

زَنَرَ الإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

زِنْزَانَةٌ ج زِنْزَانَاتٌ: كامىر.

«وُضِعَ الْمُجْرِمُونَ فِي زِنْزَانَةٍ وَاحِدَةٍ»: جىنايەتچىلەر بىر كامىرغا سولاندى.

زَنِفَ يَزْنَفُ زَنَفًا: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

زَنَقَ يَزْنُقُ وَ يَزْنِقُ زَنْقًا عَلَى عِيَالِهِ: بالا ـ چاقىلىرىغا بېخىللىق قىلدى، پىخسىقلىق قىلدى، ئىقتىساد جەھەتتىن قىستى.

زَنَقَهُ: ئۇنى قىستى، ئۇنى ئورۇۋالدى.

زَنِقَ يَزْنَقُ زَنَقًا الطَّرِيقُ: يول تارلاشتى.

زَنْقَةٌ: بېسىم، بېسىم كۈچ.

زَنْقَةُ الْبَوْلِ: سۈيدۈك يىغىلىپ قېلىش.

زَنَقَةٌ ج زَنَقَاتٌ وَ زُنُقٌ: تار كوچا، كىچىك كوچا.

زَنْقُورٌ ج زَنَاقِيرُ: بۇلۇك ـ پۇشقاق، بۇلۇك.

زِنْكٌ: سىنىك.

زِنْكِ أُكْسِدُ: سىنىك ئوكسىدى.

زَنَمَ يَزْنُمُ زَنَامَةً الشَّخْصُ: ئەسكى بولدى، پەسكەش بولدى.

زَنَمَ يَزْنُمُ زَنْمًا الْجَمَلَ: تۆگىنىڭ قۇلىقىنى كېسىپ ساڭگىلىتىپ قويدى.

اَلزَّنِمُ: ئەن، بەلگە، نىشان، قۇلىقى كېسىك.

زَنَّ يَزُنُّ زَنًّا ـ تِ الْحَشَرَةُ: ھاشارەتلەر شىترىلىدى، چىرىلدىدى.

زَنَّ بَوْلَهُ: سۈيدۈكنى تۇتىۋالدى.

زَنَّتِ النَّحْلَةُ: ھەسەل ھەرىسى غوڭۇلدىدى.

زَنٌّ: غوڭۇلدىماق، غۇڭ ـ غۇڭقىلماق.

زَنَّاءٌ ج زَنَّاءُونَ: زىناخور، پاھىشۇاز.

زُنَّارٌ ج زَنَانِيرُ: بەلباغ، كەمەر؛ بەلگە، زۇننار.

«شَدَّتِ الْمَرْأَةُ وَسَطَهَا بِزُنَّارٍ»: ئايال بىلىگە زۇننار باغلىۋالدى.

زَنَّأَ يُزَنِّئُ تَزْنِئَةً عَلَيْهِ: چەكلىدى، قىينىلاش-تۇردى، چۇشەپ قويدى.

زَنَّخَ يُزَنِّخُ تَزْنِيخًا الطَّعَامُ: تائامنىڭ سۇپىتى ئۆزگىرىپ قالدى، تاماق پۇراپ قالدى.

زَنَّرَ يُزَنِّرُ تَزْنِيرًا بِعَيْنِهِ إِلَيَّ: ماڭا تىكىلىپ قارىدى، دىققەت بىلەن قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى.

زَنَّرَهُ: ئۇنىڭغا بەلباغ باغلىدى، كەمەر باغلىدى.

زَنَّرَ الْقَسَّ: پوپقا زۇننار تاقىدى.

زَنَّقَ يُزَنِّقُ تَزْنِيقًا عَلَى عِيَالِهِ: بالا چاقىلىرىغا پىخسەقلىق قىلدى، بېخىللىق قىلدى، ئىقتىساد جەھەتتىن قىستى.

زَنَّقَ الشَّيْءَ: نەرسىنى قىستى، سىقتى.

زَنُوبِيَا: پاپروس، سىگارت.

زَنُوحٌ: تېز ماشىدىغان تۆگە.

زَنَى يَزْنِي زِنًى وَ زِنَاءً الشَّخْصُ: زىنا قىلدى، پاھىشە قىلدى.

زَنَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال بۇزۇقچىلىق قىلدى.

زَنَى بِالْمَرْأَةِ: ئايال بىلەن پاھىشە قىلدى.

زِنًى: زىنا قىلماق، پاھىشە قىلماق.

اِبْنُ زِنًى: ھارامدىن بولغان.

زَنِيٌّ: كىچىك قاچا.

زَنِيقٌ: پوختا، پىشقان پىكىر.

زَنِيمٌ ج زُنَمٌ: تېگى پەس، ھارامزادە، پەسكەش، زاتى پەس، ئىپلاس، رەزىل، ھارامدىن بولغان.

«عُتُلٍّ بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيمٍ» (قرآن): قوپال، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھارامدىن بولغان ئادەم (ۋەلىدىيىدىن مۇغرە) گە...

زَنِيٌّ: تار.

زِهْ: ياخشى، بەك ياخشى، بەك ياخشى بولدى، قالتىس بولدى.

زِهْ!: ياخشى، بەك ياخشى! بەك ياخشى بولدى! قالتىس بولدى!

زَهَا يَزْهُوْ زَهْوًا وَ زَهُوًّا: مەغرۇرلاندى، ھاكاۋۇر-لۇق قىلدى، كېبىنىۋالدى.

زَهَا الْغُلَامُ: يىگىت يېتىلدى، توشتى، ياش قۇرا-مىغا يەتتى.

زَهَا الزَّرْعُ: زىرائەت يېتىلدى، پىشتى.

زَهَا السِّرَاجُ: چىراغ يورىدى، نۇر چاچتى.

زَهَا الْكِبْرُ فُلَانًا: كىبىر ئۇنى چوڭچىلىق قىلدۇردى.

زَهَتِ الْأَزْهَارُ: گۈل ـ چېچەكلەر ئۆسۈپ يېتىل-دى.

«تَزْهُو أَنْوَارُ الْمَدِينَةِ فِي الْأَعْيَادِ»: بايراملاردا شەھەرنىڭ چىراغلىرى يورۇپ كېتىدۇ.

زُهَاءُ: ئۆيچۆرىسى، ئەتراپىدا، ئەتراپى، تەخمى-نەن، مىقدار.

زُهَاءَ سَاعَةٍ: بىر سائەت ئەتراپىدا.

هُمْ زُهَاءُ أَلْفٍ: ئۇلار تەخمىنەن مىڭ.

زَهَادَةٌ: زاھىدلىق، تەركىدۇنيا بولۇپ ئىبادەت قىلماق.

زَهَادَةٌ فِي الدُّنْيَا: دۇنياغا بېرىلمەسلىك، دۇنياغا كۆڭۈل بۆلۈپ كەتمەسلىك.

زَهَادَةُ الْعَيْشِ: ھاياتقا پەرۋاسىز قاراش.

زِهَارَةٌ: گۈلچىلىك ئىلمى، گۈلچىلىك تېخنى-كىسى.

«تُدَرَّسُ الزِّهَارَةُ ضِمْنَ مَوَادِّ كُلِّيَّةِ الزِّرَاعَةِ»: گۈلچىلىك تېخنىكىسى دېھقانچىلىق فاكۇل-تېتىنىڭ دەرسلىرى قاتارىدا ئوقۇلىدۇ.

زَهِدَ يَزْهَدُ زُهْدًا وَ زَهَادَةً فِي الشَّيْءِ وَ عَنْهُ: نەرسىنى تاشلىدى؛ تەرك ئەتتى، يۈز ئۆرىدى، خالىي بولدى، كۆڭۈل بۆلمىدى.

زَهِدَ الْمُتَصَوِّفُ فِي الدُّنْيَا: سوپى دۇنيادىن يۈز ئۆرىدى، دۇنيانى تەرك ئەتتى.

«زَهِدَ فِي الدُّنْيَا وَ تَرَكَ حَلَالَهَا وَ حَرَامَهَا»: دۇنياغا قىزىقمىدى، دۇنيانىڭ ھالال ۋە ھارام نەرسىلىرىنىڭ ھەممىسىنى تەرك ئەتتى.

زَهُدَ يَزْهُدُ زُهْدًا: تاشلىدى، تەرك ئەتتى، يۈز

ئۆزىدى.

زَهَدَ فِيهِ: ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلمىدى.

زَهَدَ الدُّنْيَا: تەركىدۇنيا بولدى، دەرۋىش بولدى.

زُهْدٌ: زاھىدلىق، تەركىدۇنيا بولۇپ ئىبادەت قىلماق.

اَلزُّهْدُ فِي الْمَالِ: پۇل - مالغا قىزىقماسلىق.

زَهَرَ يَزْهَرُ زَهْرًا وَ زُهُورًا السِّرَاجُ: چىراغ يورۇدى، پارلىدى، چاقنىدى.

زَهَرَ الْوَجْهُ أَوِ الْقَمَرُ: يۈز ياكى ئاي يورىدى، يالتىرىدى، پارقىرىدى.

زَهَرَتِ النَّارُ: ئوت يورىدى.

زَهَرَ الشَّيْءُ: نەرسىنىڭ رەڭگى سۈزۈك بولدى.

زَهَرَتِ الزَّنْدُ: چاقماق ياندى.

زَهَرَتِ النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك چىچەكلىدى.

زَهِرَ يَزْهَرُ زَهَرًا وَ زَهَارَةً وَ زُهُورًا: رەڭگى ئاق، چىرايلىق، سۈزۈك بولدى.

زَهْرٌ ج أَزْهَارٌ وَ زُهُورٌ: چىچەك، گۈل.

زَهْرُ النُّحَاسِ: مىستىكى يېشىللىق.

زَهْرُ الْمِلْحِ: ساپ بولمىغان ناترىي كاربونات.

زَهْرُ الْعَسَلِ: ئۇچقات (ئۆسۈملۈك).

زَهْرُ الصَّبَاغِ: جۇخارگۈل.

زَهْرُ الرَّبِيعِ: باھارگۈل.

زَهْرُ الْبُرْتُقَالِ: ئاپېلسىن چىچىكى.

زَهْرُ الْكِبْرِيتِ: سوقۇپ يۇمشىتىلغان گۈڭگۇرت.

زَهْرُ النَّرْدِ: شىشىخال (قىمار ئويناش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان نەرسە).

زَهْرُ الْحَجَرِ: مۇخ، تاش خېنە، لىشاينىك.

زُهْرٌ: ئاي يېشىدىكى ئۇچ كېچە.

زَهْرُ اللَّيْلِ: ناماز شام گۈلى، ھەپىرەك.

اَلزَّهْرَاءُ: زەھرا (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىزى ھەزرىتى پاتىمەنىڭ لەقىمى؛ ئىسپاندىيەدىكى داڭلىق بىر سارايىنىڭ ئىسمى).

اَلزَّهْرَاوَانِ: «بەقەرە» ۋە «ئال ئىمران» سۈرىسى.

زَهْرَاوِيٌّ: خۇشاللىق، كۆڭۈللۈك.

زَهْرَةٌ ج زَهَرَاتٌ: گۈل، غۇنچە.

زَهْرَةُ الثَّالُوثِ: كېپىنەك گۈل؛ كۆركەم، گۈزەل.

زَهْرَةُ الدُّنْيَا: دۇنيانىڭ زىبۇ زىنىتى ۋە نازۇ نېمەتلىرى.

زَهْرَةُ الْحَيَاةِ: گۈزەل ياشلىق؛ گۈزەل ھايات مەنزىرىسى، باھار مەنزىرىسى.

«وَلَاتَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى مَامَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا» (قرآن): بىز (كۇففارلاردىن) تۇرلۇك جامائەنى بەھرىمەن قىلغان دۇنيانىڭ نېمەتلىرى ۋە زىبۇ زىنىتىگە كۆز سالمىغىن ...

زَهْرَةُ الْعُمْرِ: گۈزەل ياشلىق، گۈزەل ھايات مەنزىرىسى، ئۆمۈرنىڭ باھار مەنزىرىسى.

زَهْرَةُ الْحَسْنَاءِ: گۈزەل قىزنىڭ سۈپسۈزۈكلۈكى.

صَبِيَّةٌ فِي زَهْرَةِ الْعُمْرِ: ياشلىق باھارىنى ئۆتكۈزۈۋاتقان قىزچاق.

زَهْرَةُ الرِّيحِ: كۆك قاغا، پىكنونوت.

زَهْرَةٌ: زۆھرە يۇلتۇز، ۋىنرا.

زُهْرَةٌ: ئاپئاق، سۈزۈك رەڭ.

زَهْرِيٌّ: گۈلگە مەنسۇپ، گۈلگە ئائىت، گۈل رەڭدە.

زَهْرِيُّ الشَّكْلِ: گۈل شەكىللىك.

زُهَرِيٌّ: تاناسىل كېسەللىكى، جىنسىي كېسەللىك، سىفلىس.

اَلْأَمْرَاضُ الزُّهَرِيَّةُ: تاناسىل كېسەللىكى، جىنسىي كېسەللىك.

زَهْرِيَّةٌ ج زَهْرِيَّاتٌ: گۈل قاچىسى، تەشتەك، لوڭقا، گۈلدان.

«فِي الْحُجْرَةِ زَهْرِيَّةٌ بِهَا وَرْدٌ جَمِيلٌ»: خانىدىكى لوڭقىدا چىرايلىق قىزىل گۈل بار.

زَهَقَ يَزْهَقُ زُهُوقًا لِلْمَوْتِ وَ غَيْرِهِ: ئۆلۈم ۋە باشقىلارغا يېقىنلاشتى.

«زَهَقَ الْمُحْتَضَرُ لِلْهَلَاكِ»: سەكراتتىكى ئادەم ئۆلۈمگە يېقىنلاشتى.

زَهَقَ يَزْهَقُ زُهُوقًا الْبَاطِلُ: ھالاك بولدى، ۋەيران بولدى، يوقالدى.

«وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ» «قرآن»: «هەقـ قەت (يەنى ئىسلام) كەلدى، باتىل (يەنى كۇفرى) يوقالدى...» دېگىن.

زَهَقَ يَزْهَقُ زَهْقًا وَ زُهُوقًا نَفْسُهُ: جېنى چىقتى.

زَهَقَ الْفَرَسُ: ئات ئۆزۈپ چىقتى، ئىلگىرىلەپ كەتتى.

زَهَقَ السَّهْمُ: ئوق نىشانغا تەگدى.

زَهَكَ يَزْهَكُ زَهْكًا الشَّيْءَ: سۈركىدى، غاجىدى ئاقلىدى.

زَهَلَ يَزْهَلُ زَهْلاً: دىلى ئارام تاپتى.

زَهَلَ عَنِ الشَّيْءِ: يىراقلاشتى.

زَهَلَ يَزْهَلُ زَهَلاً الشَّيْءُ: ئاپئاق سىلىق بولدى.

زَهْلَقَ يُزَهْلِقُ زَهْلَقَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى سىلىقـ لىدى، پارقىراتتى.

زِهْلِقٌ: جانلىق، شوخ، تېتىك؛ قارا بوران.

زُهْلُولٌ ج زَهَالِيلُ: سىلىق.

زَهَمَ يَزْهُمُ زَهْمًا الْعَظْمُ: ئىلىك تولدى.

زَهَمَ فُلاَنًا عَنْ كَذَا: مەنئى قىلدى، توستى.

زَهِمَ يَزْهَمُ زَهَمًا الشَّخْصُ: سەمرىدى، كۆپ يەپ قورسىقى ئېسىلىپ كەتتى.

«زَهِمَ مِنْ كَثْرَةِ الأَكْلِ وَ قِلَّةِ الرِّيَاضَةِ»: ئۇ كۆپ يەپ ئاز ھەركەت قىلغانلىقتىن سەمرىپ كەتتى.

زُهْمٌ: بەدبۇي، سېسىق، ھايۋان مېيى.

زَهِمٌ ج زَهِمُونَ: سېمىز.

زَهْمَانٌ: كۆپ يەپ قورسىقى ئېسىلىپ كەتكەن ئادەم.

زُهْمَةٌ: سېسىق پۇراق، سېسىق ھىد.

زَهِمَةٌ ج زَهِمَاتٌ: سېمىز.

زَهَارٌ ج زَهَارُونَ: گۈل ساتقۇچى؛ گۈل تېرىغۇچى، گۈلچى؛ بوتانىكا ئالىمى.

«اِشْتَرَى الْوُرُودَ مِنَ الزَّهَّارِ»: قىزىل گۈللەرنى گۈلچىدىن سېتىۋالدى.

زَهَّدَ يُزَهِّدُ تَزْهِيدًا فِي الشَّيْءِ وَ عَنْهُ: قىزىقماسـ لىققا تەرغىب قىلدى.

«زَهَّدَهُ الْوَاعِظُ فِي حُبِّ الْمَالِ»: ۋەز ئېيتقۇچى مالنى دوست تۇتماسلىققا تەرغىب قىلدى.

زَهَّقَ يُزَهِّقُ تَزْهِيقًا: زېرىكتۇردى، كۆڭلىنى سۇندۇردى، رايىنى قايتۇردى.

اَلزَّهِيدُ: كۆپ تەقۋادار، ناھايىتى زاھىد ئادەم.

زَهْوٌ . زُهُوٌّ: ھاكاۋۇرلۇق، تەكەببۇرلۇق، چوڭچىـ لىق؛ ئاساسسىز، ئەھمىيەتسىز؛ ساختا؛ شانلىق، نۇرلۇق، شەرەپلىك؛ گۈزەللىك، كۆركەملىك.

زَهْوُ الأَغْنِيَاءِ: بايلارنىڭ مەغرۇرلۇقى.

زَهْوُ الطَّبِيعَةِ: تەبىئەتنىڭ گۈزەللىكى.

زَهْوُ الأَشْجَارِ فِي الرَّبِيعِ: باھار دەرەخلىرىنىڭ كۆركەملىكى.

زُهُوفٌ: ئۆلۈمگە يېقىنلاشماق.

زَهُوقٌ ج زُهْقٌ: ھالاك بولغۇچى، يوقالغۇچى.

«إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا» «قرآن»: ... باتىل ھەقىقەتەن ئوڭاي يوقىلىدۇ.

زُهُومَةٌ: بەد بۇي، سېسىق.

زَهِيَ يُزْهَى زُهْوًا عَلَى النَّاسِ: تەكەببۇرلۇق قىلدى.

زُهِيَ بِكَذَا: مەغرۇرلاندى.

«زُهِيَ الشَّيْخُ بِحَفِيدَتِهِ»: بوۋاي نەۋرىسى بىلەن پەخىرلەندى.

زَهَى: يورۇقلۇق نۇر؛ ئوچۇق نۇر؛ چىرايلىق نۇر؛ يارقىن؛ روشەن؛ كۆركەم؛ نۇر.

زَهِيدٌ: ئەرزىمەس، بېخىل، ناكەس؛ ئازغىنە، كىچىككىنە، قىممىتى يوق، ئارزاق، قەدرـ سىز.

زَهِيدُ الْعَيْنِ: ئاز قانائەت قىلىدىغان.

ثَمَنٌ زَهِيدٌ: ئازغىنا پۇل.

زَهِيدُ الأَكْلِ: تامىقى ئاز.

وَادٍ زَهِيدٌ: تار سای، تار جىلغا.

زَهِيٌّ: چىرايلىق، ئوچۇق، نۇرلۇق.

أَلْوَانٌ زَهِيَّةٌ: ئوچۇق رەڭ.

زَوَاجٌ: تۇرمۇش قۇرماق، تۇي قىلماق، نىكاھلاـ ماق، جۈپلەشمەك، نىكاھ، تۇي.

«زَوَاجُ الْأَقَارِبِ يُضْعِفُ النَّسْلَ» : تۇغقانلارنىڭ ئۆزئارا نىكاھلىنىشىنى نەسلىنى ئاجىزلاشتۇرۇۋېتىدۇ.

حَيَاةُ الزَّوَاجِ: ئەر - خوتۇنلۇق تۇرمۇش.

زَوَاجُ الشِّغَارِ: تويلۇقسىز قايچا قۇدا بولماق.

زَوَاجٌ غَيْرُ شَرْعِيٍّ: قانۇنسىز توي، نىكاھسىز ياشاش، قانۇنسىز بىللە بولماق.

زَوَاجُ بَيْنَ الْأَهْلِ: ئۇرۇق - تۇغقانلار ئارىسىدا ئۆيلەنمەك.

زَوَاجُ الْمُتْعَةِ: ۋاقىتلىق ئۆيلەنمەك، ۋاقىتلىق خوتۇن ئالماق.

زَوَاجٌ إِخْتِيَارِيٌّ: سىناشماق، سىنىشىپ توي قىلماق.

زَوَاجٌ عُرْفِيٌّ: مىللىي ئەنئەنە بويىچە توي قىلماق.

زَوَاجٌ مَدَنِيٌّ: ئەنئەنە بويىچە توي قىلماق.

حَفْلَةُ الزَّوَاجِ: توي مۇراسىمى، توي چېيى، توي زىياپىتى.

خَاتَمُ الزَّوَاجِ: تويلۇق ئۈزۈك.

زَوَاجُ مَصْلَحَةٍ: مۇئەييەن مەنپەئەتنى كۆزلەپ توي قىلماق.

شَهَادَةُ الزَّوَاجِ: نىكاھلىنىش گۇۋاھنامىسى، توي خېتى.

صَالِحٌ أَوْ صَالِحَةٌ لِلزَّوَاجِ: توي قىلىش يېشىغا توشقان.

كَرَاهَةٌ لِلزَّوَاجِ: مەجبۇرىي توي.

وَحْدَةُ الزَّوَاجِ: بىر ئەر - خوتۇنلۇق تۇرمۇم.

زِوَاقٌ: ئالتۇن جابدۇق، ئالتۇن كۈمۈشتىن ياسالغان بېزەك؛ ئايالالارنىڭ ئۇپا - ئەخلىك ۋە زىننەت بۇيۇملىرى.

زَوَالٌ: يوقالماق، تۈگىمەك، زاۋال تاپماق، ئۇزۇلمەك، ئۈچمەك.

زَوَالُ الشَّمْسِ: قۇياشنىڭ پېتىشى.

خَطُّ الزَّوَالِ: مېرىدىئان سىزىقى.

زُوَانٌ. زَوَانٌ. زِوَانٌ: زەھەرلىك بۇغداي.

زُوَانٌ: خىلمۇخىل ياۋا ئوت - چۆپلەر، مەسىتەك (زەھەرلىك دان تۇتىدىغان بۇغدايسىمان ئۆسۈملۈك).

زَوْبَعَةٌ ج زَوَابِعُ: قارا بوران، قارا قۇيۇن، بوران - چاپقۇن.

زَوْبَعَةٌ بَحْرِيَّةٌ أَوْ بَرِّيَّةٌ: دېڭىز بورىنى، قاتتىق بوران.

زَوْجٌ ج أَزْوَاجٌ: جۈپ، ئەر (ئايالىنىڭ ئېرى) ھايۋاننىڭ جۈپتى.

«قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ» «قۇرئان» : «كېمىگە ھايۋانلاردىن (ئەركەك، چىشى بولۇپ) بىر جۈپتىن ئېلىۋالغىن...» دېدۇق.

زَوْجُ أَحْذِيَةٍ: بىر جۈپ ئاياغ.

زَوْجٌ مِنَ الْبَقَرِ: بىر جۈپ كالا.

زَوْجُ الْإِبْنَةِ: كۈيئوغۇل.

زَوْجُ الْأُخْتِ: ھەمشىرىنىڭ ئېرى، يېزنە.

تَعَدُّدُ الْأَزْوَاجِ: كۆپ ئەرلىك تۇرمۇم.

الزَّوْجَانِ: ئەر - خوتۇن ئىككىسى، ئەر ۋە ئۇنىڭ خوتۇنى.

زَوْجَةٌ ج زَوْجَاتٌ: ئايال، خوتۇن (ئەرنىڭ ئايالى)، رەپىقىسى، جۈرىسى.

«اَلزَّوْجَةُ الصَّالِحَةُ سَبَبٌ فِي سَعَادَةِ الْأُسْرَةِ» : ياخشى ئايال ئائىلىنىڭ بەختلىك بولۇشىنىڭ سەۋەبىدۇر.

زَوْجَةُ الْأَبِ: ئۆگەي ئانا، دادىسىنىڭ ئايالى.

زَوْجَةُ الْإِبْنِ: كېلىن.

زَوْجَةٌ صَالِحَةٌ: ياخشى خوتۇن.

تَعَدُّدُ الزَّوْجَاتِ: كۆپ خوتۇنلۇق تۇرمۇم.

زَوْجِيٌّ: جۈپ، جۈپ سان.

عَدَدٌ زَوْجِيٌّ: جۈپ سان.

زَوْجِيَّةٌ: توي قىلماق، نىكاھلانماق، جۈپلەشمەك.

رَابِطَةُ الزَّوْجِيَّةِ: ئەر - خوتۇنلۇق مۇناسىۋەت.

أَوَامِرُ الزَّوْجِيَّةِ: ئەر - خوتۇنلۇق مۇناسىۋەت.

حَفْلَةُ الزَّوْجِيَّةِ: توي مۇراسىمى.

اَلْعَلَاقَةُ الزَّوْجِيَّةُ: ئەر - ئايالىق مۇناسىۋەت.

زَوْحٌ: يۆتكىۋەتمەك، نېرى قىلىۋەتمەك، يىراق-لاشتۇرماق.

زَوِدَ يَزْوَدُ زَوَدًا الشَّخْصُ: قەلبى بۇزۇلدى، دىلى ئەگرى بولدى.

زَوِدَ الشَّيْءُ: نەرسە قىتىغىر بولدى، قىيسايدى، بىر تەرەپكە ئاغدى.

زَوِرَ يَزْوَرُ زَوَرًا الشَّيْءُ: نەرسە قىيسايدى، ئەگرى بولدى، كۆكرىكىنىڭ بىر تەرىپى يەنە بىر تەرىپىنى بېسىپ كەتتى.

زَوْرٌ: زىيارەت قىلغۇچىلار، ئېكىسكۇرسىيە-چىلەر؛ زىيارەت قىلماق؛ كۆكرەكنىڭ يۇقىرى قىسمى.

«جَاءَ الزَّوْرُ إِلَى بَيْتِنَا»: زىيارەتچىلەر ئۆيىمىزگە كەلدى.

آلَامُ الزَّوْرِ: كۆكرەكنىڭ يۇقىرى قىسمىنىڭ ئاغرىشى.

زُوْرٌ: يالغان، ساختا، بوھتان، ئويدۇرۇلغان، يالغان گەپ.

«وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ» (قرآن): يالغان گەپ-لىق بىرنەرسىنى ساقلىنىڭلار.

شَاهِدُ الزُّورِ: يالغان گۇۋاھچى.

اَلزَّوْرَاءُ: باغداد شەھىرى.

اَلزَّوْرَاءُ ج زُورٌ وَ زَوْرَاتٌ: ئەگرى، قىتىغىر؛ يىراق.

كَلِمَةٌ زَوْرَاءُ: قىتىغىر سۆز، ئەگرى سۆز.

مَنَارَةٌ زَوْرَاءُ: قىتىغىر مۇنار.

أَرْضٌ زَوْرَاءُ: يىراق يەر.

زَوْرَةٌ: بىر قېتىملىق زىيارەت.

زَوْرَقٌ ج زَوَارِقُ: قولۇاق، كېمە، قېيىق.

زَوْرَقُ بُخَارِيٌّ: ماتورلۇق قولۇاق، ماتورلۇق قېيىق.

زَوْرَقُ شِرَاعِيٌّ: كىچىك يەلكەنلىك كېمە.

زَوْرَقُ النَّجَاةِ: قۇتقۇزۇش قېيىقى.

زَوْرَقُ الطُّورْبِيَّةِ: تورپىدا قېيىقى.

زَوْرَقُ صَيْدٍ: بېلىقچىلار كېمىسى.

زَوْعَةٌ ج زُوَعٌ: يالپاق، تىلىم (قوغۇن قاتارلىق-لارنىڭ)؛ كىشىلەر گۇرۇھى؛ بىر چاڭگال گۆش؛ بىر پارچە ئۆسۈملۈك.

زُوَعٌ: دۆ، ئۆمۈچۈك.

زَوْفُ الطَّائِرِ: قۇشنىڭ قانات قېقىشى.

زُوفَاءُ: لىپەك گۈل.

زُوفَى: لىپەك گۈل.

زَوْكٌ ج أَزْوَاكٌ: قاغىنىڭ مېڭىشى.

زَوْلٌ ج أَزْوَالٌ: ئىنسان؛ چاققان، تېتىك؛ خۇش چاقچاق يىگىت؛ چوش؛ ئەرۋاھ؛ قەھرىمان؛ چېچەن.

«تَرَاءَى لَهُ فِي اللَّيْلِ زَوْلٌ»: كېچىدە ئۇنىڭغا ئەرۋاھ كۆرۈندى.

هَذَا زَوْلٌ مِنَ الْأَزْوَالِ: ئاجايىپ - غارايىپ.

زَوْلَعٌ: تاپىنى يېرىق.

زُومٌ: مېۋە شەربىتى، مېۋە شىرنىسى.

زَوْمَحٌ: ناكەس، پىخسىق؛ قۇلاقكەستى؛ ئاجىز، پاكىنەك، قارا كۆرۈمسىز.

زُوَّادَةٌ: ئوزۇق، ئوزۇق - تۈلۈك، يەم - خەشەك.

زُوَّارٌ: زىيارەتچىلەر.

زَوَّاغٌ: ئۆزىنى چەتكە ئالغۇچى، سەۋەب كۆرسەتكۈچى.

زَوَّجَ يُزَوِّجُ تَزْوِيجًا - هُ الْمَرْأَةَ: ئۇنىڭغا خوتۇن ئېلىپ بەردى، ئۇنى ئۆيلەپ قويدى.

زَوَّجَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ وَ إِلَيْهِ: نەرسىنى نەرسىگە جۈپلەپ قويدى، سەپلەپ قويدى.

زَوَّجَ الْبَقَرَ لِلْحَرْثِ: يەر ھەيدەش ئۈچۈن قوشقا كالىنى جۈپلىدى.

زَوَّدَ يُزَوِّدُ تَزْوِيدًا - هُ: ئۇنىڭغا ئوزۇق - تۈلۈك بەردى، ئوزۇقلۇق ئاتا قىلدى.

زَوَّدَهُ بِكَذَا: ئۇنى تەمىنلىدى، ئوزۇق - تۈلۈك بەردى، ئوزۇقلاندۇردى، ... تەييارلىدى، ئۇنى بىھاجەت قىلدى.

«زَوَّدَ الْمَصْنَعَ بِالْآلَاتِ الْعَصْرِيَّةِ»: زاۋۇتنى زامانىۋى ئۈسكۈنىلەر بىلەن تەمىنلىدى.

«زَوَّدَ الْمُسَافِرَ بِمَاءٍ وَ تَمْرٍ»: يولۇچىغا سۇ ۋە خورما بەردى.

يُزَوِّدُ الْمَاءُ الْحُقُولَ بِالْحَيَاةِ: سۇ ئېتىزلارنى

هايا تلىق بىلەن تەمىن ئېتمدۇ.

«يُزَوِّدُ الْفَلَّاحُونَ سُكَّانَ الْمُدُنِ بِالْخَضْرَاوَاتِ»: دېھقانلار شەھەر ئاھالىلىرىنى كۆكتات بىلەن تەمىنلەيدۇ.

زَوَّرَ يُزَوِّرُ تَزْوِيرًا الشَّيْءَ: ساختىلاشتۇردى، ئويدۇرۇپ چىقاردى، تەقلىد قىلىپ ياسىدى.

زَوَّرَ الشَّهَادَةَ: گۇۋاھلىقنى بىكار قىلدى.

زَوَّرَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا يالغاننى چاپلىدى.

زَوَّرَهُ الْمَكَانَ: ئۇنى زىيارەت قىلدۇردى.

زَوَّرَ إِرَادَةَ الشَّعْبِ: خەلقنىڭ ئىرادىسىنى زورلۇق بىلەن بويسۇندۇردى.

زَوَّرَ الْكَلَامَ: يالغان ئېيتتى، يالغان سۆزلىدى.

«زَوَّرَ تَلَامِيذَهُ الْمُتَحَنَ»: شاگىرتلىرىنى موزىينى ئېكسكۇرسىيە قىلدۇردى.

«هُوَ مِمَّنْ يُزَوِّرُونَ الْوَثَائِقَ»: ئۇ ساختا ھۆججەت ياسايدۇ.

«زَوَّرَ الشَّاهِدُ مَا وَقَعَ فِي الْحَادِثِ»: ۋەقەدە يوز بەرگەن ئىشلارنى گۇۋاھچى يالغان ئېيتتى.

«زَوَّرَ الْقَاضِي شَهَادَتَهُ»: ئۇنىڭ گۇۋاھلىقىنى سوتچى يالغانغا چىقاردى.

زَوَّغَ يُزَوِّغُ تَزْوِيغًا: ئۆزىنى قاچۇردى، ئاغدى، باش تارتتى، قىيسايدى.

زَوَّغَ مِنَ الْمُحَاضَرَةِ: لېكسىيەدىن باش تارتتى.

زَوَّقَ يُزَوِّقُ تَزْوِيقًا الْكَلَامَ: سۆزنى بېزىدى، زىننەتلىدى، ياسىدى، تۈزەتتى.

زَوَّقَ الْكِتَابَ: كىتابنى بېزىدى.

زَوَّقَ الْجِدَارَ: تامنى بېزىدى، زىننەتلىدى.

«زَوَّقَ مِحْرَابَ الْمَسْجِدِ»: مەسچىتنىڭ مېھرابىغا نەقىش ئويدى.

زَوَّلَ يُزَوِّلُ تَزْوِيلًا الشَّيْءَ: يىراقلاشتۇردى، نېرى قىلدى.

«زَوَّلَهُ مِنَ الشَّرِكَةِ»: شىركەتتىن ئۇنى چەتلەشتۇردى.

زَوَّمَ يُزَوِّمُ تَزْوِيمًا: شەيتانلىق قىلدى، ھىيلە-گەرلىك قىلدى، مۇغەمبەرلىك قىلدى.

زَوَّى يُزَوِّي تَزْوِيَةً: يوشۇرۇندى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

زَوَّى وَجْهَهُ: غەم باستى، چىرايى تۈتۈلدى.

زَوَى يَزْوِي زَيًّا السِّرَّ عَنْهُ: مەخپىي تۇتتى، سىرنى يوشۇردى.

زَوَى مَا بَيْنَ عَيْنَيْهِ: يۈزىنى پۈرۈشتۇردى، قوشۇ-مىسىنى تۇرىۋالدى.

زَوَى عَنْهُ حَقَّهُ: ھەققىنى بەرمىدى، ھەققىنى بېرىشتىن باش تارتتى.

«زَوَى عَنِ الْيَتِيمِ التَّصَرُّفَ فِي مُلْكِهِ»: يېتىم-نى ئۆز مال ـ مۈلكىنى باشقۇرۇشتىن چەكلە-دى.

زِيَادَةٌ ج زِيَادَاتٌ: زىيادە بولماق، ئارتماق، كۆپەيمەك، زىيادە ئۆرلىمەك، ئاشماق.

زِيَادَةٌ حِسَابِيَّةٌ: ئارىفمېتىكىلىق پروگرىسسىيە.

زِيَادَةٌ سَابِقَةٌ: سۆز ئالدى قوشۇمچىسى.

زِيَادَةٌ وَسْطِيَّةٌ: سۆز ئوتتۇرىدا كېلىدىغان قوشۇ-مچە.

زِيَادَةٌ لَاحِقَةٌ: سۆز ئاخىرىدا كېلىدىغان قوشۇ-مچە.

زِيَادَةً عَلَى ذَلِكَ: ئۇنىڭدىن باشقا، يەنە قوشقاندا، ئۇنىڭ ئۈستىگە.

زِيَادَةً عَنْ: ... دىن ئارتۇق، ... دىن ئوشۇق.

بِالزِّيَادَةِ: ئارتۇقچە، بەكمۇ، تولىمۇ.

اَلزِّيَادَةُ فِي الْأُجُورِ: ئىش ھەققىنىڭ ئۆسۈشى.

زِيَادَةٌ فِي الْإِيضَاحِ: تېخىمۇ روشەن، تولىمۇ روشەن.

زِيَادَةُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئېشىشى.

زِيَادَةُ الْمَوَالِيدِ: تۇغۇت نىسبىتىنىڭ ئېشىشى.

زِيَادَةُ قِيمَةِ السَّيَّارَاتِ: ئاپتوموبىل باھاسىنىڭ ئۆسۈشى.

طَلَبُ الزِّيَادَةِ: كۆپرەك تەلەپ قىلماق.

زِيَارٌ: يوگەن؛ چالغۇ ئەسۋابلارنىڭ ئىنچىكە تارـ سى؛ ئادەت، قائىدە؛ زىغىر.

زِيَارَةٌ: زىيارەت قىلماق، ئېكسكۇرسىيە قىلماق، يوقلىماق، زىيارەت.

زِيَارَةُ الْأَمَاكِنِ الْمُقَدَّسَةِ: مۇقەددەس جايلارنى زىيارەت قىلماق.

زِيَارَةُ الْأَصْدِقَاءِ: دوستلارنى يوقلىماق.

زِيَارَةُ الْمَرْضَى: كېسەللەرنى يوقلىماق.

زِيَاطٌ: ژاراڭ - چوروك، ژارقىراش - جارقىراش ژاڭ - چوك.

زِيَاطُ الْمُتَجَمِّعِينَ فِي الشَّارِعِ: كوچىدا ئولىشىۋالغانلارنىڭ ژاراڭ - چورۇكى.

زَيَانٌ: چىرايلىق، گۈزەل.

قَمَرٌ زَيَانٌ: چىرايلىق ئاي.

زَيْبَقٌ: سىماپ.

زَيْتٌ ج زُيُوتٌ: ماي، ياغ (هايۋانات، ئۆسۈملۈك ۋە مەدەنلەردىن چىققان مايلارنىڭ ھەممىسىگە ئېيتىلىدۇ).

زَيْتُ الْبِتْرُولِ: نېفىت.

زَيْتُ الْحَجَرِ أَوْ زَيْتُ الصَّخْرَةِ: نېفىت.

زَيْتُ الزَّيْتُونِ: زەيتۇن يېغى.

زَيْتُ الْحُوتِ: بېلىق يېغى.

زَيْتُ بَذْرِ الْقُطْنِ: چىگىت يېغى.

زَيْتُ بُذُورِ الْخَرْدَلِ: قىچا يېغى.

زَيْتُ بُذُورِ الْقِنَّبِ الْهِنْدِيِّ: كەندىر يېغى.

زَيْتُ حَارٌّ: زىغىر يېغى.

اَلزَّيْتُ الْحَلْوُ: زەپە يېغى.

زَيْتُ الْحُمَضِيَّاتِ: ئېسسېنتول مېيى، خۇش پۇراق ماي.

زَيْتُ السِّمْسِمِ: كۈنجۈت يېغى.

زَيْتُ الشَّلْجَمِ: قىچا يېغى.

زَيْتُ فُولِ السُّودَانِي: خاسىڭ يېغى.

زَيْتُ الْقِرْفَةِ: دارچىن يېغى.

زَيْتُ قَصْبِ الطِّيبِ: ئىگىر يېغى.

زَيْتُ فُولِ الصُّويَا: پۇرچاق يېغى.

زَيْتُ اللَّيْمُونِ: لىمون يېغى.

زَيْتُ الْيَانْسُونِ: بەدیان يېغى.

زَيْتٌ مَعْدَنِيٌّ: مېنرال ماي.

زَيْتٌ خَامٌ: خام نېفىت، تازىلانمىغان نېفىت.

زَيْتُ الطَّيَّارِ: بېنزىن.

زَيْتُ الْغَازِ: كېرىسىن.

زُيُوتٌ وَ شُمُومٌ: سۈماي ۋە هايۋانات مېيى.

زُيُوتٌ نَبَاتِيَّةٌ: ئۆسۈملۈك يېغى.

زَيْتُونٌ: زەيتۇن دەرىخى.

«فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا وَ عِنَبًا وَ قَضْبًا وَ زَيْتُونًا وَ نَخْلاً وَ حَدَائِقَ غُلْبًا وَ فَاكِهَةً وَأَبًّا مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ» «قرآن»: سىلەرنىڭ ۋە هايۋانلارنىڭ مەنپەئەتلىنىشى ئۈچۈن، زېمىندا ئاشلىقلارنى، ئۈزۈمنى، ئوتياشلارنى، زەيتۇنىنى، خورمىنى، دەرەخلىرى قويۇق باغچىلارنى، تۈرلۈك مېۋىلەرنى، ئوت - چۆپلەرنى ئۆستۈرۈدۇق.

جَبَلُ الزَّيْتُونِ: زەيتۇن تېغى (قۇددۇس شەرىپىدىكى بىر تاغ).

زَيْتُونَةٌ: زەيتۇن دەرىخى.

«يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لاَ شَرْقِيَّةٍ وَ لاَ غَرْبِيَّةٍ» «قرآن»: چىراغ مۇبارەك زەيتۇن دەرىخىنىڭ يېغى بىلەن يورۇتۇلغان، ئۇ شەرق تەرەپتىمۇ ئەمەس، غەرب تەرەپتىمۇ ئەمەس.

جَامِعَةُ الزَّيْتُونِ: زەيتۇن ئۇنىۋېرسىتېتى (تۇنىستا).

زَيْتُونِيٌّ ج زَيْتُونِيُّونَ: زەيتۇنغا تەۋە، زەيتۇن رەڭلىك؛ تونۇستىكى زەيتۇن ئۇنىۋېرسىتېتىنى پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىغا قارىتىلىدۇ.

«قَارُورَةٌ زَيْتُونِيَّةُ اللَّوْنِ»: زەيتۇن رەڭلىك شىشە.

زَيْتِيٌّ: مايلىق، ياغلىق.

أَخْضَرُ زَيْتِيٌّ: توق يېشىل، ئىسلىق يېشىل، پارقىراق.

نَبَاتٌ زَيْتِيٌّ: مايلىق ئۆسۈملۈك.

زُجَاجٌ زَيْتِيُّ اللَّوْنِ: زەيتۇن رەڭلىك ئەينەك.

صُورَةٌ زَيْتِيَّةٌ: ماي بوياق رەسىم.

زَيْتِيَّاتٌ: نېفىت ئىشلەپچىقىرىش كارخانىسى.

زِيْجٌ ج أَزْيَاجٌ و زِيْجَةٌ و زِيْجَاتٌ: تامچىنىڭ تامغا تارتىدىغان تانىسى؛ ئاسماندىكى يۇلتۇزلارنىڭ ھەربىرىنىڭ ئەھۋالىنى چۈشەندۈرىدىغان كىتاب؛ جەدۋەل، سترونومىيىلىك كالېندار.

زِيْجَةٌ ج زِيْجَاتٌ: نىكاھلانماق، توي قىلماق، جۈپلەشمەك.

«اِنْخَفَضَ مَعْدَلُ الزِّيجَاتِ فِي السَّنَوَاتِ الْأَخِيرَةِ»: كېيىنكى يىللاردا نىكاھلىنىش نىسبىتى تۆۋەنلەپ كەتتى.

زِيْحٌ ج أَزْيَاحٌ: پارچە، ئۇۋاق.

اَلزَّيْدِيَّةُ: شىئە مەزھىپىنىڭ بىر تارمىقى.

زِيْرٌ ج أَزْيَارٌ وَ زِيْرَةٌ وَ أَزْوَارٌ: چالغۇ ئەسۋاب، ئودۇنىڭ ئاۋازى؛ ئادەت، يوسۇن، قائىدە؛ ئايالىلارغا ئامراق ئادەم؛ كۈپ.

زِيْرُ مَاءٍ أَوْ تَمْرٍ: سۇ ياكى خورما كۈپى.

زَيْرٌ ج أَزْيَارٌ و زِيْرَةٌ: چېلەك، تۇڭ، ئىدىش، كۈپ، سوغا؛ قۇرۇق سۆلەت بەگزادە؛ خوتۇنلار بىلەن پاراڭلىشىشقا ئامراق ئادەم.

زَيْزٌ ج زِيْزَانٌ: تومۇزغا.

زَيْزَاءُ: تۆپىلىك، دۆڭ؛ پەي.

زَيْزَفُونٌ: پىكوس دەرىخى.

«كَالزَّيْزَفُونِ يُزْهِرُ وَ لَا يُثْمِرُ»: ئېغىزدا بار، ئەملىدە يوق.

زَيْزِيٌّ: تۆپىلىك، دۆڭ؛ پەي.

زَيْطَةٌ: سۆزگۈچ؛ ژاك ـ چوك، غەۋغا.

زَيْغٌ. زَيْغَانٌ: ھالقىپ ئۆتمەك، ئاشماق، ئايرىلماق، ئاغماق، توغرا يولدىن چىقىپ كەتمەك، قىڭغىر يولغا كىرىپ قالماق.

«فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ» «قۇرئان»: دىللىرىدا ئەگرىلىك بار (يەنى گۇمراھلىققا مايىل) كىشىلەر مۇتەشابىھ بىلەن ئايەتلەرگە ئەگىشىدۇ.

زَيْغُ الْبُعْدِ: يىراق بولغانلىقى ئۈچۈن جىسىملارنى روشەن كۆرەلمەسلىك.

زَيْفٌ ج زُيُوفٌ: ساختا، يالغان، ئويدۇرۇلغان، جا.

دِرْهَمٌ زَيْفٌ: ساختا پۇل، جا پۇل، يالغان پۇل.

زِيْقُ الثَّوْبِ ج أَزْيَاقٌ: ياقا.

زِيْقُ الْبَنَّاءِ: تامچىلىقتا ئىشلىتىدىغان شەيتان (تەكشىلىكنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).

زِيْمَةٌ ج زِيَمٌ: تۆگە پادىسى، تۆگە توپى، بىر توپ تۆگە (ئەڭ ئاز بولغاندا 2 ـ 3 نى، ئەڭ كۆپ بولغاندا 51 تۆگىنى بىلدۇرىدۇ).

زَيْنٌ ج أَزْيَانٌ: چىرايلىق، زىننەتلەنگەن، گۈزەل، بېزەلگەن، كۆركەم؛ شان ـ شەرەپ، پەخر، شۆھرەت، شەرەپ.

زَيْنُ الدِّيكِ: خوراز تاجىسى.

اَلْمَالُ زَيْنٌ: مال زىننەتتۇر.

اَلْأَوْلَادُ زَيْنٌ: بالىلار زىننەتتۇر.

اِمْرَأَةٌ زَيْنٌ: چىرايلىق ئايال.

زِيْنَةٌ ج زِيَنٌ: زىننەت بۇيۇملىرى، زىننەت، بېزەك.

«زِينَةُ الْأَرْضِ بِالْعُلَمَاءِ وَالْكَوَاكِبُ زِيْنَةُ السَّمَاءِ»: زېمىننىڭ زىننىتى ئالىملار بىلەن، ئاسماننىڭ زىننىتى يۇلتۇزلار بىلەندۇر.

زِيْنَةُ الْوَجْهِ: ئۇپا ـ ئەڭلىك.

أَشْجَارُ الزِّيْنَةِ: زىننەت دەرەخلىرى.

خِوَانُ الزِّيْنَةِ: گىرىم ئۈستىلى، زىننەت بۇيۇملىرى ئۈستىلى.

غُرْفَةُ الزِّيْنَةِ: گىرىم ئۆيى، گىرىمخانا؛ كىيىم يۆتكەيدىغان ئۆي.

يَوْمُ الزِّيْنَةِ: ھېيت كۈنى.

زِيٌّ ج أَزْيَاءٌ: مودا، شەكىل، پاسون، كىيىم، فورما.

«لَبِسَ الزِّيَّ التَّقْلِيدِيَّ بِمُنَاسَبَةِ الْعِيْدِ»: ھېيت مۇناسىۋىتى بىلەن ئەنئەنىۋى كىيىمنى كىيدى.

«أَقْبَلَ بِزِيِّ السَّلَاطِينِ»: سۇلتانلار قىياپىتىدە چىقىپ كەلدى.

عَلَى زِيِّ الْجَدِيدِ: يېڭى شەكىل، يېڭىچە.

زَيَّاتٌ: ياغچى، ياغ ساتقۇچى، ماي ئىشلەپچىقارغۇچى.

«مَازَالَ فُلَانٌ يَشْتَغِلُ زَيَّاتًا عَلَى الطَّرِيقِ التَّقْلِيدِيَّةِ»: پالانى يەنىلا ئەنئەنىۋى ئۇسۇل

بويىچە ياغ ئىشلەپچىقىرىش بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىدۇ.

«هُوَمِنْكِبَارِالزَّيَّاتِينَفِيالْعَاصِمَةِ» : ئۇ پايتەختتىكى چوڭ ماي سودىگىرى ھېسابلىنىدۇ.

زَيَّافٌ: ھاكاۋۇر، مۇتەكەببىر، چوڭچى؛ يولۋاس.

زَيَّاطٌ: ۋارقىرىغۇچى، ۋارقىراپ چاقىرغۇچى، ۋاڭچوڭ كۆتۈرگۈچى، جېدەلخور.

زَيَّتَ يُزَيِّتُ تَزْيِيتًا الطَّعَامَ: تاماققا ماي قۇيدى، ماي قوشتى.

زَيَّتَ الْآلَةَ: سايمانىنى مايلىدى، ماي قۇيدى.

زَيَّتَ السِّرَاجَ: چىراغقا ماي قۇيدى.

«زَيَّتَ عَجَلَاتِ سَيَّارَتِهِ» : ماشىنىنىڭ چاقىنى مايلىدى.

زَيَّتَتِ الْقِدْرَ: قازانىنى مايلىدى.

زَيَّدَ يُزَيِّدُ تَزْيِيدًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئاشۇردى، ئۆستۈردى، كۆپەيتتى.

«زَيَّدَ رَأْسَمَالَهُ» : دەسمايىنى كۆپەيتتى.

زَيَّطَ يُزَيِّطُ تَزْيِيطًا: ۋاڭ ـ چوڭ كۆتۈرۈشتى، ۋارقىراپ ـ جارقىراشتى، ۋاراڭ ـ چۇرۇك قىلىشتى.

زَيَّغَ يُزَيِّغُ تَزْيِيغًا ـ هُ: ئۇنى ئازدۇردى، ئاداشتۇردى.

زَيَّغَهُ: تۇزلىدى، ئەگرىلىكتىن تۇزلىدى.

زَيَّغَهُ الشَّيْطَانُ: ئۇنى شەيتان ئازدۇردى.

زَيَّفَ يُزَيِّفُ تَزْيِيفًا الدَّرَاهِيمَ: ساختا پۇل ياسىدى، يالغان پۇل چىقاردى.

زَيَّفَ رَأْيَهُ أَوْ قَوْلَهُ: پىكرىنىڭ ياكى سۆزىنىڭ يالغان تەرىپىنى ئاشكارىلاپ يالغانغا چىقاردى.

زَيَّقَ يُزَيِّقُ تَزْيِيقًا الْبَابُ: ئىشىك غىچىرلىدى.

زَيَّقَ الثَّوْبَ: كىيىمگە ياقا تۇتتى.

زَيَّنَ يُزَيِّنُ تَزْيِينًا: ھەل بەردى، بېزىدى.

زَيَّنَ الشَّيْءَ: نەرسىنى گۈزەللەشتۈردى.

زَيَّنَهُ: ئۇنى چىرايلىق كۆرسەتتى.

زَيَّنَ بِالْأَنْوَارِ: چىراغلار بىلەن بېزىدى.

زَيَّنَ لَهُ: ئۇنىڭغا چىرايلىق كۆرسەتتى.

«وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُمَاكَانُوا يَعْمَلُونَ» ‹قۇرئان› : شەيتان ئۇلارغا قىلمىشلىرىنى چىرايلىق كۆرسەتتى.

زَيَّنَ لَهُمُ الْحَيَاةَ: ئۇلارغا ھاياتنى چىرايلىق كۆرسەتتى.

«زَيَّنَ الرَّسَّامُ الصُّورَةَ» : رەسسام رەسىمنى بېزىدى.

س

«س»: ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 12 ـ ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «60» نى بىلدۈرىدۇ.

سَاءَ يَسُوءُ سَوَاءً الشَّيْءُ: يامان بولدى، قەبىھ بولدى، يامانلاشتى، سەتلەشتى، قەبىھلەشتى.

«ساءَتِ الْعَلاَقَاتُ»: مۇناسىۋەت يامانلاشتى.

سَاءَتْ صِحَّتُهُ: سالامەتلىكى يامانلاشتى.

سَاءَ طَالِعُهُ: بەختى قارا بولدى، تەلىيى كەلمىدى، ئامىتى قاچتى.

«مَرَضٌ شَدِيدٌ فَمَاذَا سَنَعْمَلُ إِذَا سَاءَتْ حَالَتُهُ أَكْثَرَ؟»: ئۇنىڭ كېسىلى ئېغىر، يەنىمۇ ئېغىرلىشىپ كەتسە قانداق قىلارمىز؟

سَاءَ مَايَفْعَلُ: قىلمىشى نەمىدىگەن يامان.

«وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرَ افَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْظَرِيْنَ»

«قرآن»: ئۇلارنىڭ ئۈستىگە بىز يامغۇر (يەنى تاش) ياغدۇردۇق، ئاگاھلاندۇرۇلغۇچىلارغا ياغدۇرۇلغان يامغۇر نەمىدىگەن يامان!

سَاءَ يَسُوءُ سَوْءً وَسَوَاءَةً وسَوَايَةً الْخَبَرُ فُلاَنًا: (خەۋەر) ئەنسىرەتتى، (خەۋەر) قايغۇغا سالدى، (خەۋەر) تەشۋىشلەندۈردى.

سَاءَ الْأَمْرُ فُلاَنًا: ئەھۋال پالانىنى خاپا قىلدى، پالانىنى قايغۇغا سالدى.

«إِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ» «قرآن»: ئەگەر سەن بىرەر ياخشىلىققا ئېرىشسەڭ، ئۇلارنىڭ كۆڭلى يېرىم بولىدۇ.

سَاءَ بِهِ ظَنًّا: ئۇنىڭدىن گۇمانلاندى، ئۇنىڭغا ئىشەنمىدى.

سَاءَلَ يُسَائِلُ مُسَاءَلَةً: سورىدى، سۈرۈشتۈردى.

سَابَ يَسِيْبُ سَيْبًا وَ سَيْبَانًا: بېشى قايغان، پۇتى تايغان يەرگە كەتتى، خالىغان جايغا كەتتى.

سَابَ الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

سَابَ الرَّجُلُ: تېز ماڭدى.

سَابَ فِي كَلاَمِهِ: كەلسە ـ كەلمەس سۆزلەۋەردى.

سَابَتِ الْحَيَّةُ: يىلان تۆشۈكىدىن چىقتى.

«لاَحَظَ الْمُدِيرُ أَنَّ بَعْضَ الْمُوَظَّفِينَ يَسِيبُونَ خِلاَلَ غِيَابِهِ»: مۇدىر ئۆزىنىڭ خىزمەتكە كەلمىگەن چاغلىرىدا بەزى خادىملارنىڭ خالىغان جايغا كېتىدىغانلىقىنى بايقىدى.

سَابَاطٌ ج سَوَابِيطُ: كاربىدور، ئايۇان.

سَابَّ يُسَابُّ مُسَابَّةً و سِبَابًا: تىللاشتى.

سَابَّةٌ: كۆرسەتكۈچ بارماق، بىگىز قول.

سَابِحٌ ج سَابِحُونَ م سَابِحَةٌ ج سَابِحَاتٌ وَ سَوَابِحُ: سۈ ئۈزگۈچى.

فَرَسٌ سَابِحٌ: يۈگۈرۈك ئات.

سَابِحَاتٌ: تەسبىھ ئېيتقۇچى ئايالىلار؛ كېمىلەر، پاراخوتلار؛ پەرىشتىلەر؛ يۇلتۇزلار.

سَابِعٌ: يەتتىنچى.

سَابِعُ سِتَّةٍ: ئالتىگە قوشۇلغان يەتتىنچى.

سَابِعُ سَبْعَةٍ: يەتتىنكە يەتتىنچىسى.

سَابِعَ عَشَرَ: ئون يەتتىنچى.

سَابِعَةَ عَشَرَةَ: ئون يەتتىنچى.

«عَقَدْنَا سِتَّةَ الْاِجْتِمَاعَاتِ وَسَنَعْقِدُ الْاِجْتِمَاعَ السَّابِعَ غَدًا»: ئالتە قېتىم يىغىن ئۆتكۈزدۇق، يەتتىنچى قېتىملىق يىغىننى ئەتە ئاچماقچىمىز.

فِي الْيَومِ السَّابِعِ عَشَرَ مِنَ الشَّهْرِ الْجَارِي»: مۇشۇ ئاينىڭ 17 ـ كۈنىدە.

سَابِغٌ: تولۇق، يېتەرلىك، كەڭرى؛ ئۇزۇن؛ مۇكەممەل.

ذَنَبٌ سَابِغٌ: ئۇزۇن قۇيرۇق.

سَابِغَةٌ ج سَابِغَاتٌ و سَوَابِغُ: كەڭ تۆمۇر كىيىم، مۇكەممەل ساۋۇت، قاتتىق يامغۇر، قارا يامغۇر.

«أَنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ» ‹قرآن›: مۇكەممەل ساۋۇتلارنى ياساشتا (هالقىلىرىنى بىر - بىرىگە) تەكشى قىلغىن.

سَابَقَ يُسَابِقُ مُسَابَقَةً إِلَى الشَّيْءِ: ئالدىرىدى، تېز بولدى.

سَابَقَهُ: مۇسابىقىلەشتى، بەسلەشتى.

«سَابَقْتُهُ فَسَبَقَنِي»: مەن ئۇنىڭ بىلەن مۇسابىقىلەشكەن ئىدىم، ئۇ مېنى يېڭىپ قويدى.

«سَابِقُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ مەغپىرىتىنى قولغا كەلتۈرۈڭلار.

سَابِقٌ ج سَوَابِقُ: بەيگە ئېتىنىڭ ئۈزۈپ چىققىنى، بىرىنچى بولغىنى.

سَابِقٌ ج سُبَّاقٌ وَ سَابِقُونَ: ئىلگىرىكىلەر، ئەجداتلار، ئالدىدا ماڭغانلار.

«وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بِإِذْنِ اللَّهِ» ‹قرآن›: ۋە بەزىسى ئاللاھنىڭ ئىزنى بويىچە ئىشلارنى قىلىشقا ئالدىرىغۇچىدۇر.

«وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ» ‹قرآن›: (ئۇچىنچى پىرقە ياخشى ئىشلارنى) ئەڭ ئالدىدا قىلغۇچىلار بولۇپ (ئۇلار جەننەتكە) ئەڭ ئالدىدا كىرگۈچىلەردۇر. ئۇلار ئاللاھقا يېقىن بولغۇچىلاردۇر.

«فَازَ السَّابِقُ بِالْجَائِزَةِ»: ئۇتۇپ چىققۇچى مۇكاپاتقا ئېرىشتى.

فِي السَّابِقِ: ئۆتكەندە، ئۆتمەشتە.

كَسَابِقِ عَادَتِهِ: ئادىتى بويىچە، ئادىتىگە ئوخشاش.

اَلْوَزِيْرُ السَّابِقُ: سابىق مىنىستىر، سابىق ۋەزىر.

اَلْأُسْبُوعُ السَّابِقُ: ئۆتكەن ھەپتە.

سَابِقٌ لِأَوَانِهِ: ۋاقتىدىن بۇرۇن، تېخى ۋاقتى كەلمىدى.

سَابِقًا: بۇرۇن، ئىلگىرى، ئالدىدا.

سَابِقًا و لَاحِقًا: ئالدى - كەينى، ئۆتمۈش ۋە كېيىن، ئىلگىرى - كېيىن.

سَابِقَةٌ ج سَابِقَاتٌ و سَوَابِقُ: ئىلگىرى، ئالدىدا؛ ئالدىدا يېتىپ بارغان ئات، مۇكاپاتقا ئېرىشكەن ئات؛ ئۇلگە؛ ئۈرنەك، جىنايەتچىگە ئارتىلغان جىنايەت.

لَهُ سَابِقَةٌ مِنْ نَوْعِهِ: ئالدىدا ئوخشىشى بار.

«لِهَذَا الْمُجْرِمِ سَوَابِقُ كَثِيرَةٌ»: بۇ جىنايەتچىنىڭ ئۇرغۇن جىنايەتلىرى بار.

سَابِلٌ ج سَوَابِلُ: مىڭلىغان يول.

سَابِلَةٌ ج سَوَابِلُ: يولدىن ئۆتكۈچى، يولۇچى، مىڭلىغان يول.

طَرِيْقٌ سَابِلَةٌ: مىڭلىغان يول، ئادەم ماڭىدىغان يول.

«لَا تَسْمَحُوا لِأَوْلَادِكُمْ بِاللَّعِبِ فِي السَّابِلَةِ»: بالىلىرىڭلارنى ئادەم ئۆتىدىغان يولدا ئويناشقا يول قويماڭلار.

«كَانَ اللُّصُوصُ يَقْطَعُونَ الطُّرُقَ وَيَسْبُلُونَ السَّابِلَةَ أَمْوَالَهُمْ»: ئوغرىلار يولنى توسايتتى ۋە يولۇچىلارنىڭ مالىلىرىنى بۇلايتتى.

سَابُورَةٌ: خورما ياپرىقىدىن توقۇلغان سېۋەت.

سَاتٌّ: ئالتىنچى، ئالتىنچى نومۇر.

سَاتَرَ يُسَاتِرُ مُسَاتَرَةً الْعَدَاوَةَ: دۈشمەنلىكنى سىر تۇتتى.

سَاتِرٌ ج سَوَاتِرُ: دەر پەردە، توساق.

سَاجَ يَسُوجُ سَوْجًا و سُوَاجًا وَسَوَجَانًا: ئاستا ئالدى - كەينىگە مېڭىپ يۈردى، لاغايلاپ يۈردى.

سَاجٌ ج سِيْجَانٌ م سَاجَةٌ ج سَاجَاتٌ: كاشتان دەرىخى؛ كەڭ خالات.

سَاجِدٌ ج سَاجِدُونَ وَ سُجَّدٌ وَسُجُودٌ: سەجدە قىلغۇچى، باش ئۇرغۇچى، خار، زەئىپ.

«فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ» ‹قرآن›: ئىبلىستىن باشقىسى سەجدە قىلدى، ئۇ سەجدە قىلغۇچىلاردىن ئەمەس.

سَاجِدَةٌ ج سَوَاجِدُ: سەجدە قىلغۇچى ئايال؛ كۆڭلى سۇنۇق، خار، زەئىپ.

عَيْنٌ سَاجِدَةٌ: هارغىن كۆز.

نَخْلَةٌ سَاجِدَةٌ: دوڭغاق خورما (دەرىخى).

سَاجَرَ يُسَاجِرُ مُسَاجَرَةً: سەممىي بولدى، سادىق بولدى، ھەمراھ بولدى.

سَاجِرٌ: تۇرغۇچى، ئورۇنلاشتۇرغۇچى؛ كەلكۈن؛ كەلكۈن كېلىدىغان ساي.

سَاجِعَةٌ ج سَوَاجِعُ: مۇڭلۇق ئاۋازدا بوقىرايدىغان تۆگە؛ سايرىغۇچى؛ بۇقۇلدىغۇچى كەپتەر.

سَاجَلَ يُسَاجِلُ مُسَاجَلَةً: رىقابەتلەشتى، بىرىنچى بولۇش ئۈچۈن كۈرەش قىلدى، بىرىنچىلىكنى تالاشتى.

سَاجَلَهُ فِي الشِّعْرِ: مۇشائىرە قىلدى، شېئىردا نەزمە يېزىش ئۈچۈن مۇسابىقىلەشتى.

سَاجُورٌ ج سَوَاجِيرُ: ئىتنىڭ بوينىغا سېلىنىدىغان تۆمۈر ھالقا.

سَاجٌ م ساجِيَةٌ: جىمجىت؛ ئىللىق؛ تىنچ.

بَحْرٌ سَاجٌ: تىپتىنچ دېڭىز.

طَرْفٌ سَاجٌ: تالغان كۆز.

لَيْلَةٌ سَاجِيَةٌ: تىپتىنچ كېچە، جىمجىت كېچە.

سَاحَ يَسِيْحُ سَيْحًا و سَيَاحَانًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

«ذَابَ الزُّبْدُ وَسَاحَ»: سېرىق ماي ئېرىدى ۋە ئاقتى.

سَاحَ الثَّلْجُ: قار ئېرىدى.

سَاحَ الظِّلُّ: سايە كۆچتى، سۈرۈلدى، يۆتكەلدى.

سَاحَ يَسِيْحُ سَيَاحَةً الشَّخْصُ: ساياھەت قىلدى، سەيلە قىلدى، سەيلە - تاماشا قىلدى، كېزىپ يۈردى.

سَاحِبٌ: تارتقۇچى، سۆرىگۈچى.

سَاحِبَةٌ ج سَوَاحِبُ: يەر ئاغدۇرغۇچى تراكتور.

سَاحَةٌ ج سَاحٌ و سُوْحٌ و سَاحَاتٌ: قورۇ، سەينا، مەيدان، ھويلا؛ بوش يەر، بىكار يەر.

«فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِيْنَ» «قرآن»: ئازاب ئۇلارنىڭ ھويلىسىغا چۈشكەن چاغدا، ئاگاھلاندۇرۇلغۇچىلارنىڭ ئەتىگىنى نېمىدېگەن يامان!

«جَلَسْنَا فِي سَاحَةِ الدَّارِ»: بىز ھويلىنىڭ سەينىسىدا ئولتۇردۇق.

سَاحَةُ الْأَلْعَابِ الرِّيَاضِيَّةِ: تەنھەرىكەت مەيدانى، تەنھەرىكەت ياكى چېلىشىش مەيدانى.

سَاحَةُ الْقِتَالِ: ئۇرۇش مەيدانى، جەڭگاھ.

سَاحَةُ الْحَرْبِ: ئۇرۇش مەيدانى.

سَاحَةُ الْمَعْرَكَةِ: ئۇرۇش مەيدانى.

سَاحَةُ الْقَضَاءِ: سوت كوللېگىيىسى.

نَزَلَ بِسَاحَتِهِ: ئۇنىڭ قورۇسىغا چۈشتى.

بَرِئَ السَّاحَةِ: گۇناھسىز، بىگۇناھ.

بَرَّأَتِ الْمَحْكَمَةُ سَاحَتَهُ: سوت مەھكىمىسى ئۇنى گۇناھسىز دەپ ئېلان قىلدى.

سَاحِرٌ ج سَاحِرُونَ و سَحَرَةٌ: جادۇگەر، سېھرىگەر، كۆز باغلىغۇچى.

سَاحِقٌ: ھالاك قىلغۇچى، بېسىپ چۈشكۈچى، يانچىغۇچى، ۋەيران قىلغۇچى، جاننى ئالغۇچى.

نَصْرٌ سَاحِقٌ: ھەممىنى بېسىپ چۈشكۈچى غەلبە.

أَكْثَرِيَّةٌ سَاحِقَةٌ: ئۈستۈنلۈكنى ئىگىلىگۈچى كۆپلۈك سان.

قُنْبُلَةٌ سَاحِقَةٌ مَاحِقَةٌ: ۋەيران قىلغۇچى بومبا.

«هَزَمَ جَيْشُ الْعَدُوِّ هَزِيمَةً سَاحِقَةً»: دۈشمەن قوشۇنى ئۇرۇل - كېسەل مەغلۇپ بولدى.

سَاحَلَ يُسَاحِلُ مُسَاحَلَةً الْقَوْمُ بِأَوْلَادِهِمْ: بالىلىرىنى قىرغاققا ئېلىپ كەلدى.

سَاحِلٌ ج سَوَاحِلُ: قىرغاق، ساھىل.

سَاحِلُ الْبَحْرِ: دېڭىز بويى، دېڭىز قىرغىقى، دېڭىز ساھىلى.

«فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ» «قرآن»: دەريا ئۇنى قىرغاققا تاشلىسۇن.

مِدْفَعِيَّةُ السَّوَاحِلِ: قىرغاق زەمبىرىكى.

خِفْرُ السَّوَاحِلِ: دېڭىز قىرغىقى ساقچىلىرى.

سَاحِلِيٌّ: دېڭىز قىرغىقىنىڭ، دېڭىز قىرغىقىغا تەۋە.

مَدِيْنَةٌ سَاحِلِيَّةٌ: دېڭىز بويىغا جايلاشقان شەھەر.

سَاخَ يَسُوخُ سَوْخًا و سُيُوخًا وسُؤُوخًا و سَوَخَانًا ـ تِ بِهِ الْأَرْضُ: ئۇنى يەر يۇتتى.

سَاخَ الشَّيْءُ فِي الْمَاءِ: سۇغا چۇشۇپ كەتتى.

سَاخَ فِي الطِّينِ: لايغا پېتىپ قالدى.

سَاخَ يَسُوخُ سَوْخًا و سُيُوخًا سَيْخًا وَسَيَخَانًا قَوَائِمُ الدَّابَّةِ فِي الْأَرْضِ: ھايۋاننىڭ پۇتى يەرگە پېتىپ قالدى.

سَاخِرٌ: مەسخىرە قىلغۇچى، زاڭلىق قىلغۇچى.

ضَحِكَ سَاخِرًا: مەسخىرە قىلىپ كۈلدى.

سَاخِطٌ: غەزەپ قىلغۇچى، غەزەپلىك، ئاچچىقلانغۇچى.

سَاخِنٌ ج سُخَّانٌ م سَاخِنَةٌ: قىزىق، ئىسسىق.

هَوَاءٌ سَاخِنٌ: ئىسسىق ھاۋا.

«تَنَاوَلَتْ الْفُطُورَ سَاخِنًا»: مەن ناشتىلىقنى ئىسسىق ھالىتىدە يېدىم.

سَادَ يَسُودُ سِيَادَةً وَسُؤْدَدًا و سُودًا: ئۇلۇغ بولدى، ئالىيجاناب بولدى.

سَادَ قَوْمَهُ: قەۋمىگە باشلىق بولدى.

سَادَهُ: ئۇنى باشقۇردى، ئۇنىڭغا قوماندانلىق قىلدى، ئۇنى كونترول قىلدى.

سَادَ الْإِضْطِرَابُ وَالْفَوْضَى: قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

سَادَ الْهُدُوءُ: تىپتىنچ بولدى.

«فِي أَوَاخِرِ اللَّيلِ سَادَ السُّكُونُ كُلَّ شَيْءٍ»: يېرىم كېچىدىن كېيىن ھەممە نەرسە جىمجىتلىققا چۆكتى.

سَادَةٌ: سىدام، ئاددى.

قُمَاشٌ سَادَةٌ: ئادەتتىكى رەخت، گۈلسىز رەخت، يولسىز رەخت.

قَهْوَةٌ سَادَةٌ: شەكەرسىز قەھۋە.

سَادِحٌ: كۆپ، باي، مول.

سَادَّةٌ ج سُدُودٌ: كۆز گۆھىرى بۇلغىنىش كېسەللىكى، كۆز گۆھىرىگە ئاق چۈشۈش كېسەللىكى.

سَادِرٌ: تېڭىرقاپ قالغۇچى، تەپ تارتمايدىغان؛ سۈمەنبەسى، بۇلاق.

«ظَلَّ سَادِرًا فِي غَيِّهِ»: ھېچ تەپ تارتماي كۆڭۈل خاھىشىغا بېرىلدى.

سَادِسٌ م سَادِسَةٌ: ئالتىنچى.

«وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ» (قرآن): بەزىلەر: «ئۇلار بەش بولۇپ، ئالتىنچىسى ئۇلارنىڭ ئىتىدۇر» دەيدۇ.

سَادِسًا: ئالتىنچى، ئالتىنچىدىن.

سَادِسَ عَشَرَ: ئون ئالتىنچى.

سَادِنٌ ج سَدَنَةٌ: كەئبىنىڭ خادىمى، ئىشىك باقار، ئىشىككە قارىغۇچى، ھاجىب.

سَاذِجٌ. سَاذَجٌ ج سُذَّجٌ: خالىس، ساپ، ساددا، ئاددى؛ تۇپتۇز.

لَوْنٌ سَاذِجٌ: بىر خىل رەڭ، رەڭگى بىر خىل.

شَخْصٌ سَاذِجٌ: ئاددى ئادەم، پىشمىغان ئادەم، تەجرىبىسىز ئادەم.

رَأْيٌ سَاذِجٌ: ئاددى پىكىر، تومتاق پىكىر، پىشمىغان پىكىر.

حُجَّةٌ سَاذِجَةٌ: چالا پاكىت.

«أَنَّ شَخْصِيَّتَهُ السَّاذِجَةَ تَتْرُكُ انْطِبَاعًا عَمِيقًا فِي نُفُوسِ الْآخَرِينَ»: ئۇنىڭ ساددا خاراكتېرى باشقىلاردا چوڭقۇر تەسىرات قالدۇرىدۇ.

سَارَ يَسُورُ سَوْرَةً: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

سَارَ يَسُورُ سُؤْرًا سُؤُورًا: ئېتىلدى، سەكرىدى، غەزەپلەندى.

سَارَا الشُّجَاعُ فِي الْحَرْبِ: قەھرىمان جەڭدە تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلدى.

سَارَ يَسُورُ سَوْرًا الْجَائِطَ: تامغا ياماشتى، تامغا ئېسىلدى.

سَارَ يَسِيرُ سَيْرًا وَتَسْيَارًا وَمَسِيرًا وَ مَسِيرَةً وَ سَيْرُورَةً: ماڭدى، كەتتى، ئىلگىرىلىدى، سەپەر قىلدى، ساياھەت قىلدى، كېزىپ يۈردى، ئېقىپ يۈزدى.

سَارَ الْجَيْشُ: قوشۇن يۈرۈش قىلدى.

سَارَ سِيْرَةً حَسَنَةً: ياخشى مەسلەكتە ماڭدى، ياخشى بولدا ماڭدى.

سَارَ فِي رُكَابِهِ: بىللە ماڭدى، ئەگەشتى، كەينىدىن ماڭدى.

گه کىردى.

سَارَ بِمُقْتَفَى كَذَا: ئەمەل قىلدى، بويىچە ماڭدى، تەقەززاسى بويىچە ماڭدى.

سَارَبِهِ: ماڭغۇزدى، يۈرگۈزدى.

سَارَ كَتِفًا لِكَتِفٍ: مۇرىنى ـ مۇرىگە تىرەپ ئىلگىرىلىدى.

سَارَ مِنْ سَيِّئٍ إِلَى أَسْوَءَ: بارغانچە يامانلاشتى.

«يَسِيرُ النَّاسُ عَلَى الرَّصِيفِ»: كىشىلەر ئاسفالت ياتقۇزۇلغان يولدا ماڭدۇ.

سَارَ الْمَثَلُ أَوِ الْكَلَامُ: مەسەل ياكى سۆز تارالدى، پۈركەتتى، يېيىلدى.

اَلسَّارِبُ: خالىغانچە يۈرۈيدىغان، باشباشتاق.

ظَبْيَةٌ سَارِبٌ: ئەركىن ئوتلىغۇچى كىيىك.

«وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ» «قۇرئان»: كېچىسى يوشۇرۇنغان، كۈندۈزى ئاشكارا يۈرگەنلەر...

اَلسَّارِحُ: پادىچى، پادا.

سَارِحُ الْفِكْرِ: پىكرى چېچىلاڭغۇ.

اَلسَّارِحَةُ ج سَوَارِحُ: پادا.

مَالَهُ سَارِحَةٌ وَلَارَائِحَةٌ: ئۇنىڭ ھېچنېمىسى يوق.

سَارَّ يُسَارُّ مَسَارَّةً وَسِرَارًا: سىرداشتى، سىز بەردى.

سَارٌّ: خۇشال قىلغۇچى.

«سَمِعْتُ خَبَرًا سَارًّا»: خۇشاللىنارلىق خەۋەر ئاڭلىدىم.

«فِي الْحَالِ اِنْتَشَرَتِ الْأَخْبَارُ السَّارَّةُ فِي أَنْحَاءِ الْقَرْيَةِ»: خۇش خەۋەر پۈتۈن يېزىغا دەرھال تارقالدى.

سَارَعَ يُسَارِعُ مُسَارَعَةً: ئالدىرىدى.

«سَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ» «قۇرئان»: سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ مەغپىرىتىگە ئالدىراڭلار.

سَارَقَ يُسَارِقُ مُسَارَقَةً ـ هُ النَّظَرَ إِلَيْهِ: ئوغرىلىقچە قارىدى، ماردى، كۆز يۈگۈرتتى، يەر تېگىدىن قارىدى، ئاستىرتتىن قارىدى.

سَارِقٌ ج سَارِقُونَ. سُرَّاقٌ و سَرَقَةٌ: ئوغرى، يانچۇقچى.

«وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا» «قۇرئان»: ئوغرىلىق قىلغۇچى ئەرنىڭ ۋە ئوغرىلىق قىلغۇچى ئاياللىنىڭ قوللىرىنى كېسىڭلار.

سَارِقُ الْمُؤَلَّفَاتِ: ئەسەر ئوغرىسى، باشقىلارنىڭ ئەسىرىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋالغۇچى.

اَلسَّارِقَةُ ج سَوَارِقُ: كىشەن.

سَارُوخٌ: راكىتا، پوجاڭزا.

اَلسَّارِي ج سُرَاةٌ: شىر، ئارسلان؛ كېچىسى كېلىدىغان بۇلۇت؛ خادا، تۆۋرۈك.

سَارِي الْمَفْعُولِ: كۈچكە ئىگە.

سَارِيَةُ الْعَلَمِ: بايراق خادىسى، بايراق مومىسى.

«اَلْعَلَمُ يُرَفْرِفُ فَوْقَ السَّارِيَةِ»: خادىدا بايراق لەپىلدىمەكتە.

سَارِيَةُ الْمَرْكَبِ: يەلكەن مومىسى.

سَارِيَةُ السَّفِينَةِ: كېمە ماچتىسى.

اَلْأَمْرَاضُ السَّارِيَةُ: يۇقۇملۇق كېسەللەر.

سَاسَ يَسُوسُ سِيَاسَةً النَّاسَ: كىشىلەرنى باشقۇردى، ئىدارە قىلدى.

سَاسَ الْأُمُورَ: ئىشلارنى باشقۇردى.

سَاسَ الْعَمَلَ: ئىشنى ئىدارە قىلدى، خىزمەتنى باشقۇردى.

«كَانَ الْخُلَفَاءُ الرَّاشِدُونَ يَسُوسُونَ النَّاسَ بِالْعَدْلِ»: چاھارىيالار كىشىلەرنى ئادالەت بىلەن باشقۇراتتى.

سَاسَ الدَّوَابَّ: ئۇلاغنى كۈندۈردى، ئۇلاغنى باقتى، ئۇلاغدىن خەۋەر ئالدى.

«يَسُوسُ خُيُولَ الْأَمِيرِ»: ئەمرنىڭ ئاتلىرىنى باقىدۇ.

سَاسَ يَسُوسُ سَوْسَ الطَّعَامُ: يېمەكلىك قۇرتلاپ قالدى.

سَاسَتِ السِّنُّ: چىشىنى قۇرت يېدى.

سَاطَ يَسُوطُ سَوْطًا: قامچىلىدى.

سَاطَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئارىلاشتۇردى.

سَاطَ الْحَرْبَ: ئۇرۇش ئېلان قىلدى، ئۇرۇش باشلىدى.

سَاطِرٌ: قاسساپ.

سَاطِعٌ: نۇرلۇق، پارلاق، روشەن، ئېنىق، چۈشىنىشلىك، يورۇتقۇچى، نۇر چاچقۇچى.

«كَانَ النُّورُ سَاطِعًا فَلَمْ أَسْتَطِعْ فَتْحَ عَيْنَيَّ»: نۇر چاقناپ ئىككى كۆزۈمنى ئاچالمىدىم.

سَاطِلٌ: كۆتۈرۈلگەن چاك.

سَاطُورٌ ج سَوَاطِيرُ: قىڭراق، چەيدو، چوك پىچاق.

سَاعَ يَسُوعُ سَيْعًا و سُيُوعًا الشَّيْءُ: نەرسە يۇتۇپ كەتتى، زايا بولدى، چۈشۈپ قالدى، يوقالدى.

سَاعَ الْمَاءُ: سۇ قالايمىقان ئاقتى.

سَاعَاتِيٌّ ج سَاعَاتِيَّةٌ: سائەت سودىگىرى؛ سائەت رېمونت قىلغۇچى، سائەتچى.

سَاعَةٌ ج سَاعَاتٌ و سَاعٍ: سائەت.

سَاعَةُ جَيْبٍ: يانچۇق سائىتى، قويۇن سائىتى.

سَاعَةُ حَائِطٍ: تام سائىتى.

سَاعَةُ يَدٍ . سَاعَةُ مِعْصَمٍ: قول سائىتى.

سَاعَةُ سِبَاقٍ: سىكۇندومېر (تەنتەربىيىگە ئىشلىتىلىدىغان ۋاقىت ئۆلچىگۈچ).

سَاعَةٌ رَقْمِيَّةٌ: رەقەملىك سائەت (ئىستىرىلكىسىز سائەت).

سَاعَةٌ نَاطِقَةٌ: سۆزلەيدىغان سائەت.

سَاعَةٌ شَمْسِيَّةٌ: قۇياش سائىتى.

سَاعَةُ بِيْضٍ: تۇخۇم پۇشۇرۇشقا ئىشلىتىلىدىغان ۋاقىت بىكىتىش ئەسۋابى.

سَاعَةٌ رَمْلِيَّةٌ: ۋاقىت بەلگىلەيدىغان قۇم سائەت.

سَاعَةُ الصِّفْرِ: ھەربى ھەرىكەتنىڭ باشلىنىشى بەلگىلەنگەن يوشۇرۇن ۋاقىت.

زَهْرَةُ السَّاعَةِ: مېھرىگۈل، پاتىفىلۇرا (پىلەك غوللۇق ئۆسۈملۈك).

رَجُلُ السَّاعَةِ: ئەھۋالغا قاراپ ئۆزگىرىدىغان ئادەم، تۇراقسىز، يۇمىلاق تاۋۇز؛ ئاخبارات ۋاستىلىرىدا خەۋىرى بېرىلىپ تۇرىدىغان مەشھۇر شەخس.

سَاعَتُهُ الْأَخِيرَةُ: ئۆلۈش ۋاقتى.

«دَنَتْ سَاعَتُهُ الْأَخِيرَةُ»: ئۇنىڭ ئۆلۈش ۋاقتى يېقىنلاشتى.

سَاعَةُ نَحْسٍ: شۇم ۋاقىت، شۇم چاغ، بەختسىز چاغ.

اِبْنُ سَاعَتِهِ: ۋاقىتلىق، ئۆمرى قىسقا، ۋاقتىنچە، ھازىرچە.

مِنَ السَّاعَةِ: مۇندىن كېيىن، بۇنىڭدىن تارتىپ، ھازىردىن باشلاپ.

إِلَى السَّاعَةِ: ھازىرغا قەدەر، ھازىر، ھازىرقى.

سَاعَتَئِذٍ: ئۆز ۋاقتىدا، شۇ چاغدا.

حَتَّى السَّاعَةِ: ھازىرغىچە، ھازىرغا قەدەر.

لِلسَّاعَةِ: ھازىرغىچە، يەنىلا، شۇنداقلا، ئۆز پېتىچە.

مَاجَاءَ لِلسَّاعَةِ: ھازىرغىچە كەلمىدى.

فِي سَاعَتِهِ: دەرھال، شۇئانلا، شۇ زامان، ھازىرلا.

مُنْذُ سَاعَةٍ: ھازىردىن باشلاپ.

بَيْنَ سَاعَةٍ و أُخْرَى: يېقىن ۋاقىت ئىچىدە، يېقىندا.

«لَمْ أَفْرَغْ مِنَ الْعَمَلِ إِلَّا السَّاعَةَ»: مەن خىزمەتتىن ئەمدىلا چۈشتۈم.

«اِسْتَغْرَقَ الْاِجْتِمَاعُ سَاعَتَيْنِ»: يىغىن ئىككى سائەت داۋاملاشتى.

اَلسَّاعَةُ: قىيامەت.

«بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ» (قۇرئان): ياق، ئۇلار قىيامەتنى ئىنكار قىلدى.

سَاعَدَ يُسَاعِدُ مُسَاعَدَةً: ياردەملەشتى، ياردەم بەردى.

«طَلَبْتُ الْمُسَاعَدَةَ فَلَمْ يُسَاعِدْنِي أَحَدٌ»: ياردەم تەلەپ قىلىۋىدىم، ماڭا ھېچ كىشى ياردەم بەرمىدى.

سَاعِدٌ ج سَوَاعِدُ: بىلەك.

شَمَّرَ عَنْ سَاعِدِ الْجِدِّ: تىرىشتى، تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

اِشْتَدَّ سَاعِدُهُ: كۈچلۈك بولدى، كۈچەيدى.

سَاعِدُهُ الْأَيْمَنُ: ئەڭ ئىشەنچلىك ئادىمى.

سَاعِدَةٌ ج سَوَاعِدُ: تارماق ئېقىم، تارماق دەريا.

سَامَرَ يُسَامِرُ مُسَامَرَةً: سودىلاشتى، باھا تالاشتى.

سَاعَفَهُ مُسَاعَفَةً: قۇتۇلدۇردى، كېسىلىنى داۋالىدى، ياردەملەشتى.

سَاعِلٌ: بوغۇز، كېكىردەك.

سَاعٍ ج سُعَاةٌ: سۇخەنچى، گەپ توشۇغۇچى؛ بوھتان چاپلىغۇچى، قارا چاپلىغۇچى، پىتنەخور؛ پوچتكەش؛ ئەلچى.

سَاعِي الْبَرِيدِ: پوچتكەشلىك، پوچتكەش.

«لَقَدْ عَمِلَ أَكْثَرَ مِنْ عَشَرِ سَنَوَاتٍ سَاعِيَ بَرِيدٍ دُوْنَ أَنْ يَرْتَكِبَ خَطَأً وَاحِدًا فِي عَمَلِهِ»: ئۇ 10 يىلدىن ئارتۇق پوچتكەش بولۇپ ئىشتى بىر قېتىممۇ خاتا قىلىپ قويمىدى.

سَاغَ يَسُوغُ سَوْغًا وَسَوَاغًا وَ سَوَانًا الشَّرَابُ: شاراب گالدىن سىلىق ئۆتىدىغان بولدى.

سَاغَ الطَّعَامَ أَوِ الشَّرَابَ: تاماق ياكى شارابنى يېقىشلىق ھېسابلىدى.

«لَمْ أَسُغْ هَذَا الشَّرَابَ»: بۇ شارابنى ياقتۇرمىدىم.

سَاغَ الشَّيْءُ: ياخشى بولدى.

سَاغَ لَهُ الْأَمْرُ: مۇۋاپىق كەلدى، لايىق بولدى.

سَاغَ يَسِيْغُ سَيْغًا: ياخشى بولدى، سىلىق ئۆتتى، مۇۋاپىق كەلدى.

سَاغِبٌ: ئاچ، ئاچ قالغان.

سَافَ يَسُوفُ سَوْفًا الشَّيْءَ: پۈرىدى، يىلدىدى.

سَافَ يَسِيْفُ سَيْفًا: قىلىچ بىلەن چاپتى.

سَافَ عَلَيْهِ: چىدىدى، سەۋر قىلدى.

سَافَتْ يَدُهُ: قولى يېرىلىپ كەتتى.

السَّافُ. سَافَةٌ ج آسُفٌ وَ سَافَاتٌ: بىر قاتار خام كېسەك ياكى پىششىق كېسەك.

سَافَحَ يُسَافِحُ مُسَافَحَةً الْمَرْأَةَ: ئايال بىلەن نىكاھسىز بىر يەردە بولدى، بۇزۇقچىلىق قىلدى.

سَافِحٌ ج سَوَافِحُ: تۆكۈلگەن ياش.

سَافَدَ يُسَافِدُ مُسَافَدَةً وَسِفَادًا الذَّكَرُ أُنْثَاهُ: جۈپلەشتى، ئەركەكى چىشىسىغا چاپتى.

سَافَرَ يُسَافِرُ مُسَافَرَةً: سەپەر قىلدى.

سَافَرَ بَرًّا: قۇرۇقلۇقتا سەپەر قىلدى.

سَافَرَ بَحْرًا: دېڭىزدا سەپەر قىلدى.

سَافَرَ جَوًّا: ئايروپىلاندا سەپەر قىلدى.

«إِنْ تُسَافِرْ أُسَافِرْ مَعَكَ»: ئەگەر سەپەر قىلساڭ مەن سەن بىلەن بىرگە سەپەر قىلىمەن.

سَافِرٌ ج سَفَرَةٌ: نامە ـ ئەمەلنى خاتىرىلەيدىغان پەرىشتە.

«بِأَيْدِي سَفَرَةٍ كِرَامٍ بَرَرَةٍ»: (ئۇ) ھۆرمەتلىك ياخشى (پەرىشتىلەردىن بولغان) پۈتۈكچىلەرنىڭ قولىدىدۇر.

سَافِرٌ ج سَوَافِرُ: ئېنىق، ئاشكارا، ئوچۇق.

إِعْتِدَاءٌ سَافِرٌ: ئاشكارا تاجاۋۇزچىلىق.

وَجْهٌ سَافِرٌ: چۈمبەلسىز يۈز.

إِمْرَأَةٌ سَافِرَةٌ: يۈزى ئوچۇق ئايال، چۈمبەلسىز ئايال.

بِالْقُوَّةِ السَّافِرَةِ: ئوچۇقتىن ـ ئوچۇق قورال كۈچى ئىشلىتىش، قورال كۈچى بىلەن، تەپ تارتماستىن.

سَافَعَ يُسَافِعُ مُسَافَعَةً ـ هُ: ئۇنىڭ بىلەن جەڭ قىلدى، ئۇرۇشتى، قوغلىدى، قوچاقلىدى.

سَافِلٌ ج سَفَلَةٌ وَ سُفَّلٌ وَسُفَّالٌ وَ سُفْلَانٌ وَسَافِلُونَ: پەس، تۆۋەن، پاكار؛ ناچار، رەزىل، شەرمەندە.

سَافِنَةٌ ج سَوَافِنُ: يەر يۈزىنى يۇيۇۋېتىدىغان بوران قاتتىق بوران، قۇيۇن.

سَافَهَ يُسَافِهُ مُسَافَهَةً: تىللاشتى.

سَافَهَ الشَّرَابَ: شارابنى بولۇشىغا ئىچتى.

سَافِهٌ: ئەخمەق، ئەقىلسىز، تەشنا.

سَافَى يُسَافِي مُسَافَاةً: ئۆزئارا تىللاشتى؛ داۋالىدى، دورا قىلدى.

سَافٍ: بوران، قۇيۇن.

سَافِيَاءُ: چاك ـ توزان؛ چاك توزىتىدىغان بوران، چاك ـ توزانلىق بوران.

سَافِيَةٌ ج سَافِيَاتٌ وَسَوَافٍ: بوران، قۇيۇن.

سَاقَ يَسُوقُ سَوْقًا وَ سِيَاقًا وَ سِيَاقَةً وَ مَسَاقًا:

هەيدىدى، قوغلىدى، يۈزلەندۈردى، يېتەكلىدى، سۈردى.

سَاقَ إِلَيْهِ الْمَالَ: مالنى ئۇنىڭغا بەردى، بېغىشلىدى، سۇندى، تەقدىم قىلدى.

سَاقَ الْحِمَارَ: ئېشەكنى هەيدىدى.

سَاقَ إِلَى كَذَا: ئېلىپ باردى، ئېلىپ كەلدى، يېتەكلىدى، باشلىدى، يېتەكچىلىك قىلدى.

سَاقَ الْحَدِيثَ: سۆزنى داۋاملاشتۇردى، توختىماي سۆزلىدى.

سَاقَ الْخَبَرَ: تەپسىلىي خەۋەر قىلدى، تەپسىلىي يەتكۈزدى.

سَاقَ السَّيَّارَةَ: ماشىنا هەيدىدى.

«سُقِ السَّيَّارَةَ. فَلَايُوجَدُ أَيُّ عُطْلٍ فِيْهَا»: ماشىنىنىڭ چاتىقى يوق، ئۇنى هەيدە.

سَاقَتِ الرِّيْحُ السَّحَابَ: شامال بۇلۇتنى هەيدىدى.

سَاقَ الْمَرِيضُ نَفْسَهُ وَ بِنَفْسِهِ: جان تۇمشۇقىغا كەلدى، سەكراتقا چۈشۈپ قالدى.

سَاقَ اللّٰهُ الْخَيْرَ: ئاللاه ياخشىلىقنى ئەۋەتتى.

إِلَيْكَ يُسَاقُ الْحَدِيثُ: سۆز ساڭا قارىتىلىدۇ، سۆز سىزگە قارىتىلىدۇ.

سَاقٌ ج سُوقٌ وَ سِيْقَانٌ وَ أَسْوُقٌ: پاچاق، پۇت.

«فَلَمَّارَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقَيْهَا» ‹قرآن›: ئۇ (يەنى بىلقىس) ساراينى چوڭ سۇ دەپ گۇمانلىنىپ (كىيىمىنى كۆتۈرۈپ) ئىككى پاچقىنى ئاچتى.

«فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ» ‹قرآن›: ئاندىن ئۆز غولى بىلەن ئۆرە تۇرغان...

سَاقُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ غولى، دەرەخ گەۋدىسى.

سَاقُ النَّبَاتِ: ئۆسۈملۈكنىڭ غولى، پايە.

رَبْطَةُ السَّاقِ: پايپاق بوغقۇچ، پايپاق باغلىغۇچ.

عَظْمُ السَّاقِ: پاچاق سۆڭىكى.

سَاقٌ حُرٌّ: ئەركەك پاختەك.

عَلَى قَدَمٍ وَسَاقٍ: پۈتۈن كۈچى بىلەن، بارلىق كۈچ ـ قۇۋۋىتى بىلەن.

اَلْعَمَلُ جَارٍ عَلَى قَدَمٍ وَسَاقٍ: ئىش جىددىي كېتىپ بارماقتا.

قَامَتِ الْحَرْبُ عَلَى سَاقِهَا: شىددەتلىك جەڭ باشلاندى، قاتتىق جەڭ بولغىلى تۇردى.

شَمَّرَ الْحَرْبُ عَنْ سَاقِهَا: ئۇرۇش كۈچەيدى، ئۇرۇش ئەۋجىگە چىقتى.

شَمَّرَ الْأَمْرُ عَنْ سَاقِهِ: ئىش كۈچەيدى؛ قىزىدى؛ ئەۋجىگە چىقتى.

أَطْلَقَ سَاقَيْهِ لِلرِّيحِ: تېز قاچتى، تېز ماڭدى.

سَاقُ الْأَسَدِ: سۇنبۇلە، يۇلتۇز تۈركۈمى.

سَاقَةٌ: كەينى، ئاخىرى، ئارقىسى.

سَاقَةُ الْجَيْشِ: ئارقا سەپ مۇهاپىزەت قوشۇنى.

سَاقَطَ يُسَاقِطُ مُسَاقَطَةً الشَّيْءُ: چۈشتى، تۆكۈلدى.

«وَهُزِّيإِلَيْكِبِجِذْعِ النَّخْلَةِتُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا» ‹قرآن›: خورما دەرىخىنى ئۆز تەرىپىڭگە ئىرغىتقىن، ئالدىڭغا پىشقان يېڭى خورمىلار تۆكۈلىدۇ.

سَاقِطٌ ج سُقَّاطٌ وَ سِقَاطٌ سَاقِطَةٌ: چۈشكۈنلەشكۈچى، غۇلاپ چۈشكۈچى، چۈشۈپ كەتكۈچى، يىقىلىپ چۈشكۈچى، تۆۋەنگە ساڭگىلىغۇچى؛ تېگى پەس.

سَاقِطٌ مِن الْحُقُوقِ الْمَدَنِيَّةِ: گىرادانلىق هوقۇقىدىن مەهرۇم بولغۇچى.

سَاقِطُ قَيْدٍ: نوپۇس دەپتىرىگە چۈشمىگەن.

سَاقِطَةٌ ج سَاقِطَاتٌ: چۈشكۈن، رەزىل، پەس، ئىپلاس.

اِمْرَأَةٌ سَاقِطَةٌ: پەسكەش ئايال، شەرمەندە ئايال، بۇزۇق ئايال، جالاپ.

«لِكُلِّ سَاقِطَةٍ لَاقِطَةٌ»: هەرقانداق ناچار نەرسىنىمۇ ئىشلىتىدىغان ئادەم چىقىدۇ، تۆشۈك مارجان يەردە قالمايدۇ.

سَاقُورٌ ج سَوَاقِيرُ: ئىسسىق؛ قىزىتىپ داغلاشقا ئىشلىتىدىغان تۆمۈر.

سَاقُوطَةُ الْبَابِ: ئىلغۇچ، تاقاق، دەم، كىلتاك.

سَاقَى يُسَاقِي مُسَاقَاةً: بىللە ئىچىشتى.

سَاقٍ ج سُقَاةٌ: سۇغارغۇچى، شاراب تۇتۇپ بەرگۈچى، ساقى، مەي قۇيۇپ بەرگۈچى؛ مەيپۇرۇش.

سَاقِيَةٌ ج سَوَاقٍ و سَاقِيَاتٌ: ئايال شاراب بەرگۈچى، مەيخانا ئايال مۇلازىمەتچىسى، قاۋاقخانىنىڭ ئايال كۆتكۈچىسى، ساقىيە؛ سۇ چىقىرىش ماشىنىسى.

سَاكَ يَسُوكُ سَوْكًا وَسِوَاكًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سۇرتۈپ تازىلىدى، ئېرىتتى.

سَاكَ الْأَسْنَانَ: چىشنى چوتكىلىدى.

سَاكِبُ الْمَاءِ: سۇ تۆككۈچى، سۇ قۇيغۇچى.

سَاكِتٌ: جىم تۇرغۇچى، سۈكۈت قىلغۇچى، كەم سۆز، جىمغۇر، ئۇندىمەس.

سَاكِرٌ: توختام سۆز.

لَيْلٌ سَاكِرٌ: شامالسىز تىنجىق كېچە، تىنجىق.

سَاكِعٌ: مۇساپىر.

سَاكِفٌ ج سَوَاكِفُ: ئىشىكنىڭ ئۈستى.

سَاكَنَ يُسَاكِنُ مُسَاكَنَةً: بىللە تۇردى.

سَاكَنَهَا: نىكاھسىز ئەر - خوتۇن بولۇشتى.

«سَاكَنْتُ زَمِيلِي هَذَا سَنَةً كَامِلَةً»: بۇ ساۋاقدىشىم بىلەن تولۇق بىر يىل بىللە تۇردۇم.

سَاكِنٌ ج سَاكِنُونَ وَ سُكَّانٌ: تۇرغۇچى، يەرلەشكۈچى، ئولتۇراقلاشقۇچى، ئاھالە.

سَاكِنُ الْجِنَانِ: جەننەتتە تۇرغۇچى، جەننەتى.

«كَانَ الْمَاءُ سَاكِنًا»: سۇ تۇرغۇن ئىدى.

حَرْفٌ سَاكِنٌ: ساكىنلىق ھەرپ.

لَايُحَرِّكُ سَاكِنًا: ھېچ نەرسە قىلمايدۇ.

«هَلْ أَنْتَ مِنْ سُكَّانِ هَذِهِ الْبِنَايَةِ»: سەن بۇ ئىمارەتتە تۇرغۇچىلاردىن بولامسەن؟ (سەن بۇ ئىمارەتتە تۇرامسەن؟)

سَاكُوتٌ: جىمغۇر، گېپىنى قىممەت، مۆرىمەس، كەم سۆز، ئۇندىمەس.

سَاكُوتَةٌ: جىمغۇر، كەم سۆز.

سَالَ يَسَالُ سُؤَالاً وَ سَوَالاً: سورىدى، تەلەپ قىلدى، سۈرۈشتۈردى.

سَالَ يَسِيْلُ سَيْلاً وَ سَيَلاَنًا وَ مَسِيلاً وَمَسَالاً الْمَاءُ: سۇ ئاقتى، سىزىدى.

«أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا» (قۇرئان): ئاللاھ ئاسماندىن يامغۇر ياغدۇردى، (يامغۇر سۈيى) جىلغىلاردا لېپمۇ لېق ئاقتى.

سَالَ الْوَادِي أَوِ النَّهْرُ أَوِ السَّيْلُ وَ نَحْوُ ذَلِكَ: ۋادىدا ياكى دەريادا سۇ ئاقتى.

سَالَ أَنْفُهُ: بۇرنى قانىدى.

سَالَ لُعَابُهُ عَلَيْهِ: ئېرىشكۈسى كېلىپ شۇلگەيلىرى ئېقىپ كەتتى، قولغا كەلتۈرۈشنى ئويلىدى.

سَالِبٌ: سەلبىي؛ بۇلاڭچى، تارتىۋالغۇچى، تالان - تاراج قىلغۇچى.

شَحْنَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ سَالِبَةٌ: مەنپىي ئېلېكتر.

سَالِحٌ: قورالسىز، قورال كۆتۈرگۈچى.

سَالِخٌ: قاقاچ، قوتۇر، قىچىشقاق.

سَالِسٌ: يۇمشاق، مۇلايىم، بويسۇنغاق، ياۋاش.

سَالِفٌ ج سَلَفٌ وَ سُلاَّفٌ وَ سَوَالِفُ: ئالدىنقى، ئىلگىرىكى، ئۆتكەنكى، بۇرۇنقى، ئۆتمۈشتىكى ئىش، بۇرۇنقى ئىش.

سَالِفُ الذِّكْرِ: يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان، يۇقىرىدا بايان قىلىنغان.

فِي سَالِفِ الزَّمَانِ: قەدىمكى زاماندا، قەدىمكى ۋاقىتتا، ئۆتمۈشتە.

سَالِفًا: ئۆتكەندە، ئىلگىرىكى، ئۆتكەنكى، يۇقىرىدا، بۇرۇن.

«حَدَثَ هَذَا فِي الْأَيَّامِ السَّالِفَةِ»: بۇ ئۆتكەن چاغلاردا يۈز بەردى.

سَالِفُ الْعَرُوسِ: بىدەش، رەيھان.

سَالِفَةٌ ج سَوَالِفُ: بويۇننىڭ يان تەرىپى؛ ئۆتكەنكى ئىش.

سَالِفَتَانِ: بويۇننىڭ ئىككى يېنى.

سَالِقَةٌ مِنَ النِّسَاءِ ج سَوَالِقُ: مۇسىبەت يەتكەن چاغدا ئاللاھ -توۋا كۆتۈرۈپ يۈزىنى تاتىلايدىغان ئايال.

سَالَمَ يُسَالِمُ مُسَالَمَةً: ئەپلەشتى، ياراشتى، تىنچلىقتا بىللە تۇردى، سۈلھى قىلىشتى.

«سَالَمَ خَصْمَهُ بَعْدَ عَدَاءٍ دَامَ سَنَوَاتٍ»: بىرقانچە يىل داۋاملاشقان دۈشمەنلىكتىن كېيىن رەقىبى بىلەن ئەپلىشىۋالدى.

سَالِمْ ج سَالِمُونَ: ساغلام، بېجىرىم، ساق - سالامەت؛ تىنچ؛ تولۇق.

«عَادَ مِنَ الْحَرْبِ سَالِمًا»: ئۇرۇشتىن سالامەت قايتىپ كەلدى.

جَمْعُ سَالِمْ: ئىسىملارنىڭ بىرلىك شەكلىگە مەلۇم ھەرپلەرنى قوشۇش بىلەن ياسىلىدىغان كۆپلۈك شەكلى.

فِعْلٌ سَالِمْ: تەركىبىدە ھەرپى ئىللەت، ھەمزە ۋە تەكرار ھەرپ بولمىغان پېئىل.

سَامَ يَسُومُ سَوْمًا وَسُوَامًا الْأَمْرَ: ئىشنى تاپشۇرۇدى، بۇيرىدى ۋەزىپە قىلىپ ئارتتى، زورلىدى، تەكلىپ قىلدى.

«لَا يَسُومُ أَحَدُكُمْ عَلَى سَوْمِ أَخِيهِ» (حديث): سىلەرنىڭ بىرىڭلار قېرىندىشى سودىلىشىپ ئېلىۋاتقان مالنى تالاشمىسۇن.

سَامَ الْبَضَائِعَ: مالنى كۆرگەزمىگە قويدى، بازارغا سالدى، تىزدى، تىزىپ قويدى.

سَامَهُ خَسْفًا: ئۇنى خارلىدى، ئازابلىدى، زۇلۇم سالدى.

سَامَهُ الْمَذَلَّةَ: ئۇنىڭغا خارلىقنى تېتىتتى، ئۇنى ھاقارەتلىدى.

«وَإِذْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ» (قرآن): ئۇز ۋاقتىدا سىلەرنى قاتتىق قىينىغان پىرئەۋن گۇرۇھىدىن سىلەرنى قۇتقۇزدۇق.

سَامَ الْمَاشِيَةَ فِي الْمَرْعَى: مالنى ئەركىن ئوتلاشقا قويۇپ بەردى.

سَامَتِ الْمَاشِيَةُ: مال ئەركىن ئوتلىدى.

سَامْ: نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلىنىڭ ئىسمى.

سَامَتْ يُسَامِتُ مُسَامَتَةً: روبىرو بولدى، ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل بولدى، يۈزلەشتى.

سَامَتَتِ الشَّمْسُ رَأْسَهُ: قۇياش ئۇنىڭ بېشىنىڭ ئۇدۇلىغا كەلدى.

سَامَةٌ: ئۆلۈم؛ زىخچە ئالتۇن ياكى كۆمۈش؛ قۇدۇق ئۇستىدىكى ئورەك.

سَامَحَ يُسَامِحُ مُسَامَحَةً: كەچۈردى، ئەپۇ قىلدى، كەڭ قورساقلىق قىلدى.

سَامَحَ بِذَنْبِهِ: گۇناھىنى كەچۈردى.

«عَاقَبَ ثَلَاثَةً مِنَ الْمُذْنِبِينَ وَسَامَحَ وَاحِدًا لِصِغَرِ سِنِّهِ»: جىنايەتچىلەرنىڭ ئۇچىنى جازالىدى، يېشى كىچىك بولغانلىقىدىن بىرنى كەچۈرۈم قىلدى.

سَامَحَكَ اللّٰهُ: ئاللاھ سېنى مەغپىرەت قىلغاي، ئاللاھ سېنى كەچۈرگەي.

سَامَحَهُ فِي الْأَمْرِ وَ بِالْأَمْرِ: ئۇنىڭغا ئىشتا كەڭ قوساقلىق قىلدى.

سَامِدٌ: گالۋاڭ، بىغەمەز؛ تولدۇرۇلغان؛ مۇتەكەببۇر، ھاكاۋۇر.

وِعَاءٌ سَامِدٌ: تولدۇرۇلغان قاچا.

«وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ وَأَنْتُمْ سَامِدُونَ» (قرآن): كۆڭلەمسىلەر، بىغلامسىلەر؟ سىلەر غاپىلدۇرسىلەر.

سَامَرَ يُسَامِرُ مُسَامَرَةً: كېچىدە پاراڭلاشتى.

سَامِرٌ ج سُمَّرٌ وَ سُمَّارٌ: كېچىدە پاراڭلاشقۇچى، كېچىدە مۇڭداشقۇچى.

أَحْيَا السَّامِرَ: كەچلىك ئولتۇرۇش قىلدى.

«مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ سَامِرًا تَهْجُرُونَ» (قرآن): ئۇلار (ھەرەم ئەھلى بولغانلىقى بىلەن) پەخىرلىنىپ ئىماندىن يۈز ئۆرۈيدۇ، كەچلىك پاراڭلىرىدا يامان سۆزلەرنى قىلىدۇ.

اَلسَّامِرَةُ: بەزىلەرنىڭ ئەقىدىلىرىدە يەھۇدىلار بىلەن ئورتاقچىلىقى بولغان ۋە بەزىلىرىدە پەرقلىنىدىغان قەۋمنىڭ نامى.

سَامِرِيٌّ: سامىرىلىق، سامىرىگە مەنسۇپ ئادەم ياكى نەرسە.

«قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ» (قرآن): ئاللاھ ئېيتتى: «سەندىن (يەنى سەن كەتكەندىن) كېيىن قەۋمىڭنى ھەقىقەتەن سىنىدۇق، ئۇلارنى سامىرى ئازدۇردى».

سَامِعٌ ج سَمَّاعٌ وَ سَمَعَةٌ وَ سَامِعُونَ م سَامِعَةٌ: ئاڭلىغۇچى، قۇلاق سالغۇچى، ئىشتكۇچى.

اَلسَّامِعَانِ: ئىككى قۇلاق.

سَامِعُونَ: ئاڭلىغۇچىلار، تىڭشىغۇچىلار، (لېكسىيە، دوكلات ئاڭلىغۇچىلار).

أُذُنٌ سَامِعَةٌ: ئىتتىك قۇلاق، ئۇزۇن قۇلاق.

سَامِقٌ ج سَمِقٌ: ئېگىز، ئۇستۇن، كاتتا، قەد كۆتەرىپ تۇرغان، تەۋرەنمەي تىك تۇرغان.

بِنَاءٌ سَامِقٌ: ئېگىز بىنا.

شَجَرٌ سَامِقٌ: ئېگىز دەرەخ.

سَامٌّ ج سُمُومٌ: زەھەرلىك نەرسە.

«هَذَا النَّوعُ مِنَ النَّباتِ سَامٌّ»: بۇ خىل ئۆسۈملۈك زەھەرلىكتۇر.

ثُعْبَانٌ سَامٌّ: زەھەرلىك يىلان.

سَامٌّ أَبْرَصُ: پاتمىچۇق.

غَازَاتٌ سَامَّةٌ: زەھەرلىك گازلار.

سَامِنٌ: سېمىز.

سَامُورٌ: ئالماس، بىرلىيانت.

سَامَى يُسَامِي مُسَامَاةً: پەخىرلەندى، بىرىنچىلىكنى تالاشتى.

سَامٍ ج سُمَاةٌ و سَامُونَ م سَامِيَةٌ ج سَامِيَاتٌ وَ سَوَامٍ: ئالىي، يۇكسەك، ئېسىل، ئالىيجاناب.

أَمْرٌ سَامٍ: پادىشاھانە ئەمر ـ پەرمان.

رَجُلٌ سَامِي الْأَخْلَاقِ: يۇكسەك ئەخلاقلىق ئادەم.

سَامِيَةُ: سام تىلى.

اَلسَّامِيَةُ الْأُمُّ: ئىپتىدائىي سام تىلى.

اَللُّغَاتُ السَّامِيَةُ: سامى تىللار.

سَامِيٌّ: سام ئۇرۇقىغا مەنسۇپ، سام تىلىغا مەنسۇپ.

اَلْمَقَامُ السَّامِي: پادىشاھ ياكى ئەمرلەرنىڭ ئورنى ياكى دەرىجىسى.

اَلْمَنْدُوبُ السَّامِي: تولۇق ھوقۇقلۇق ۋەكىل (جاھانگىر دۆلەتلەرنىڭ مۇستەملىكە دۆلەتلەرده تۇرۇشلۇق ۋەكىلى).

سَانِحٌ ج سَوَانِحُ م سَانِحَةٌ ج سَانِحَاتٌ: پۇرسەت، پەيت، غەنىيمەت ۋاقىت، ياخشى پەيت، ياخشى پۇرسەت.

سَوَانِحُ الظُّرُوفِ: ياخشى پۇرسەت، پايدىلىق شارائىت.

اَلْفُرْصَةُ السَّانِحَةُ: ياخشى پۇرسەت، پايدىلىق پەيت.

اَلسَّانِحَةُ: تاسادىپىي مەيدانغا چىققان ئىدىيە، ئۇشتۇمتۇت كاللىغا كەلگەن پىكىر، ئىلھام.

سَانَدَ يُسَانِدُ مُسَانَدَةً: ياردەملەشتى، قوللاشتى.

«كَانَ بِحَاجَةٍ إِلَى الْمُسَانَدَةِ فِي مِحْنَتِهِ فَسَانَدْتُهُ»: بېشىغا كۈن كېلىپ ياردەمگە موھتاج بولۇپ قاپتىكەن، مەن ئۇنىڭغا ياردەم بەردىم.

سَانِعٌ: نازۇك، نازاكەتلىك، ئەۋرىشىم، چىرايلىق، يۇمشاق، يۇمران؛ ساھىبجامال.

سَانَهَ يُسَانِهُ مُسَانَهَةً الرَّجُلَ: بىر يىللىق ئىشچى ياللىدى، بىر يىللىق ياللاپ ئىشلەتتى، بىر يىللىق توختام تۈزدى.

سَانَهَ النَّحْلَةَ: خورما يىل ئاتلاپ مېۋە بەردى.

سَانَى يُسَانِي مُسَانَاةً الرَّجُلَ: كېلىشىم تۈزۈشتى، بىر يىللىق توختام تۈزدى، بىر يىللىق ياللىدى.

سَانِيَةٌ ج سَوَانٍ: سۇ چاقپىلىكى، سۇ چىغرىقى؛ سۇ چاقپىلىكىگە قوشۇلغان تۆگە.

سَاهِدٌ: ئۇيقۇسى قاچقان، ئۇيقۇسىز.

سَاهِرٌ ج سُهَّارٌ. سَهْرَانُ: ئۇخلىماي تاڭ ئاتقۇزغۇچى، تۈنىگۈچى.

سَاهِرَةٌ: يەر يۈزى، كەڭ زېمىن، يەر ـ جاھان؛ مەھشەرگاھ؛ كېچىچە يېنىقلىق تۇرىدىغان كىچىك لامپۇچكا.

«فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ» (قرآن): ئۇلار (جەمى خالايىق) (يەر ئاستىدىن) زېمىن ئۈستىگە چىقىپ قالىدۇ.

سَاهِقٌ: ھالاك بولغۇچى؛ قاتتىق تەشنا بولغۇچى؛ چىرايى ئۆڭۈپ كەتكۈچى.

سَاهِكٌ: كۆز ئاغرىقى.

سَاهِكَةٌ ج سَوَاهِكُ: قاتتىق بوران.

سَاهَلَ يُسَاهِلُ مُسَاهَلَةً: يول قويدى، كەچىلىك بىلەن مۇئامىلە قىلدى، ئىختىيارىغا قويۇۋەتتى.

سَاهَمَ يُسَاهِمُ مُسَاهَمَةً: چەك تارتتى، چەك تاشلىدى.

«فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ» (قرآن): ئۇلار چەك تاشلاشتى، يۇنۇس (چەكتە) مەغلۇپ بولغانلاردىن بولۇپ (دېڭىزغا تاشلاندى).

سَاهَمَ فِي الشَّيْءِ أَوِالْأَمْرِ: قاتناشتى.

«سَاهَمُوا جَمِيعًا فِي الدِّفَاعِ عَنِ الْمَدِينَةِ»: شەھەرنى قوغداشقا ھەممەيلەن قاتناشتى.

سَاهِمْ: ئاجىز، زەئىپ، ھالسىز.

«رَأَيْتُهُ سَاهِمًا فَسَأَلْتُهُ عَمَّا بِهِ»: ئۇنىڭ تاتىرىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، نېمە بولغانلىقىنى سوردىم.

سَاهِمَةٌ ج سَوَاهِمُ: ئاجىز ئورۇق تۆگە.

«لَهَا عَيْنَانِ سَاهِمَتَانِ»: ئۇنىڭ ئىككى كۆزى نۇرسىز ئىدى.

سَاهُورٌ: ئاي قوتىنى؛ ئاي گەردىشى (ئاي ئەتراپىدىكى ئاق ياكى رەڭدار چەمبەرلەر).

سَاهٍ ج سُهَاةٌ وَ سَاهُونَ: سەۋەنلىك قىلغۇچى سەل قارىغۇچى، دىققەتسىز، غەپلەتتە قالغۇچى، پەلىپەتىش، بىپەرۋا.

«فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّيْنَ الَّذِيْنَهُم عَنْصَلَاتِهِمْسَاهُوْنَ» **«قرآن»:** شۇنداق نامازغا ئوقۇغۇچىلارغا ۋايكى، ئۇلار نامازنى غەپلەت بىلەن ئوقۇيدۇ.

سَاهَى يُسَاهِى مُسَاهَاةً الرَّجُلُ: بىخەستەلىك قىلدى، بىپەرۋالىق قىلدى.

سَاوَدَ يُسَاوِدُ مُسَاوَدَةً: ئالدامچىلىق قىلدى، ساختىپەزلىك قىلدى؛ قارا ئاغۇ كېچىدە ئۇچراشتى؛ رەڭگى قارىلىقتا بىسىپ چۈشتى؛ مەرتىۋىدە ئۈستۈنلۈك قازاندى؛ پىچىرلاشتى.

سَاوَدَ الْأَسَدَ: شىرنى قوغلۇۋەتتى، شىرنى ھەيدەۋەتتى.

سَاوَرَ يُسَاوِرُ مُسَاوَرَةً: ھۇجۇم قىلدى، شىددەت بىلەن ئېتىلدى، زەربە بەردى.

سَاوَرَتْهُ الْهُمُومُ: ئۇنى غەم بېسىۋالدى.

سَاوَسَ يُسَاوِسُ مُسَاوَسَةً الطَّعَامُ: ئاشلىقلىقا قۇرت چۈشتى.

سَاوَعَ يُسَاوِعُ مُسَاوَعَةً: يالىلدى، يالىلاپ ئىشلەتتى، كىرا قىلدى، كىراغا ئالدى.

سَاوَمَ يُسَاوِمُ مُسَاوَمَةً بِالسِّلْعَةِ: سودىلاشتى، باھاسىنى تالاشتى، تالاش ـ تارتىش قىلدى.

«هَذَا الرَّجُلُ يُسَاوِمُ وَلَا يَشْتَرِى»: بۇ كىشى باھا تالىشىدىيۇ، سېتىۋالمايدۇ.

سَاوَى يُسَاوِى مُسَاوَاةً: تەڭلەشتى، باراۋەر بولدى.

«حَتَّى إِذَا سَاوَى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوا»: (تۆمۇر پارچىلىرى دۆۋىلىنىپ) ئىككى تاغنىڭ ئارىسى تەكشى بولغاندا، كۆيۈكلەرنى بېسىڭلار.

سَاوَاهُ بِغَيْرِهِ: باراۋەر قىلدى؛ ئۇنى باشقىسىغا تەڭلەشتۈردى.

سَاوَى بَيْنَهُمَا: تەرتىپكە سالدى، رەتكە سالدى، ئۇلارنى باراۋەر قىلدى، ئېپلەشتۈردى.

«هَذَا الْخَطُّ يُسَاوِى ذَاكَ فِي الطُّولِ»: بۇ لىنىيىنىڭ ئۇزۇنلۇقى ئۇ لىنىيىنىڭكى بىلەن باراۋەر.

«هَذَا الْكِتَابُ يُسَاوِى وَزْنُهُ ذَهَبًا»: بۇ كىتابنىڭ ۋەزنى ئالتۇنغا باراۋەر تۇرىدۇ.

سَايَرَ يُسَايِرُ مُسَايَرَةً: بىرگە ماڭدى، بىرگە يۈردى، ھەمسەپەر بولدى.

سَايَرَ الظُّرُوفَ: شارائىتقا ماسلاشتى.

سَايَرَهُ: ماسلاشتى، رايىغا باقتى، مادارا قىلدى، يول قويدى، ئۆز مەيلىگە قويدى.

سَايَسَ يُسَايِسُ مُسَايَسَةً الْقَوْمَ: ئىدارە قىلدى، باشقۇردى.

سَايَفَ يُسَايِفُ مُسَايَفَةً: قىلىچۋازلىق قىلدى، قىلىچۋازلىق قىلىشتى، قىلىچۋازلىق جېڭى قىلىشتى.

سَايَلَ يُسَايِلُ مُسَايَلَةً: سوردى، سۈرۈشتۈردى.

سَائِبٌ م سَائِبَةٌ ج سُيَّبٌ و سَوَائِبُ: قويۇپ بېرىلگەن، تاشلۇۋېتىلگەن، ئەركىن، ئازاد، يېشۇۋېتىلگەن؛ ئۆز مەيلىگە قويۇۋېتىلگەن ھايۋان، جاھىلىيەت دەۋرىدە ئىلاھلارغا ۋەخپە قىلىنىپ مەيلىگە قويۇپ بېرىلگەن تۆگە.

ضِلْعٌ سَائِبٌ: تاشلۇۋېتىلگەن قوۋۇرغا، چۆرۈۋېتىلگەن.

سَائِحٌ: ئاققۇچى، ئېرىگۈچى.

سَائِحٌ ج سَيَّاحٌ وَ سَائِحُونَ: ساياھەتچى، سەيلە قىلغۇچى.

سَائِدٌ ج سَادَةٌ وَ سَادَاتٌ: ئۈستۈنلۈك، قازانغۇچى، غەلىبە قىلغۇچى، كۆزگە كۆرۈنگەن، مۇھىم؛ ھۆكۈمرانلىق قىلغۇچى، ئەپەندى، خوجايىن، باشلىق، داڭدار، ئىدارە قىلغۇچى، ھۆكۈمران.

سَائِرٌ: ماڭغۇچى، يۆتكەلگۈچى، ھەرىكەتلەنگۈچى، ئىلگىرىلىگۈچى، ئاققۇچى؛ ئاشقان، قالدۇق، ئاشقان ـ تاشقان.

اَلْمَثَلُ السَّائِرُ: ئېغىپ يۈرگەن تەمسىل، كەڭ تارقالغان تەمسىل.

سَائِرٌ عَلَى الْأَقْدَامِ: پىيادە ماڭغۇچى.

«عَادُوا إِلَى بُيُوتِهِمْ سَائِرِينَ عَلَى أَقْدَامِهِمْ»: ئۇلار پىيادە مېڭىپ ئۆيلىرىگە قايتىشتى.

سَائِرُ الشَّيْءِ: ئەرسىنىڭ قالغىنى، قوشۇمچە، ئارتۇقچە.

سَائِرُ النَّاسِ: ھەممە ئادەم، بارلىق كىشىلەر.

«حَضَرَ الْحَفْلَ سَائِرُ أَفْرَادِ الْأُسْرَةِ»: مۇراسىمغا ئائىلە ئەزالىرىنىڭ ھەممىسى قاتناشتى.

سَائِسٌ ج سَاسَةٌ وَ سُوَّاسٌ: باشقۇرغۇچى، مۇدىر، دېرىكتور، مەمۇرىي ئادەم؛ سىياسەتچى، سىياسىيون؛ خىزمەتچى.

سَائِسُ الدَّوَابِّ: ئات باقار، ئات باققۇچى، پادىچى، مالچى.

سَائِسُ الطَّيَّارَةِ: ئايروپىلان يول باشلىغۇچىسى.

سَائِغٌ. سَيِّغ وَ أَسْوَاغٌ: لەززەتلىك، مېزىلىك؛ جائىز، مۇباھ.

«هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ» ‹قرآن›: بۇنىڭ (يەنى دەريانىڭ) سۇيى تاتلىق، تەملىك بولۇپ (گالدىن) سىلىق ئۆتىدۇ.

«هَذَا التَّصَرُّفُ لَيْسَ سَائِغًا»: بۇ ھەرىكەت يوللۇق ئەمەس.

سَائِقٌ ج سَاقَةٌ وَ سُوَّاقٌ وَ سَائِقُونَ: ھەيدىگۈچى، شوپۇر.

سَائِقُ السَّيَّارَةِ: ماشىنا شوپۇرى.

سَائِقُ الْقِطَارِ: پويىز ھەيدىگۈچى.

سَائِقُ الطَّائِرَةِ: لىيوتچىك، ئۇچقۇچى.

سَائِلٌ ج سَائِلُونَ وَ سُؤَّلٌ وَسَأَلَةٌ: سورىغۇچى، سوئال سورىغۇچى، تىلەمچى، سائىل، سۇيۇقلۇق، ئاقار جىسىم.

«وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ» ‹قرآن›: سائىلغا قوپاللىق قىلما.

«وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ پۇل ـ مالىدىدا سائىللار ۋە مۇھتاج لار ھوقۇققا ئىگە ئىدى.

سَائِلٌ ج سُيُولٌ وَ سَوَائِلُ: ئاققۇچى، سۇيۇقلۇق، سۇيۇقلۇق جىسىم، ئاقار جىسىم.

سَوَائِلُ الْوُقُودِ: يېقىلغۇ سۇيۇقلۇقى، كۆيدىغان سۇيۇقلۇق.

«اَلْمَاءُ وَالزَّيْتُ مِنَ السَّوَائِلِ»: سۇ ۋە ماي سۇيۇقلۇق ماددىغا كىرىدۇ.

سَائِمٌ م سَائِمَةٌ ج سَوَائِمُ: سەرگەردان؛ ئوتلاقتا بېقىلغان چارۋا، چارۋا، چارۋا ـ مال، ئۆي ھايۋانلىرى.

كَلْبٌ سَائِمٌ: لالما ئىت.

سَآمَةٌ: زېرىكمەك، ئىچى پۇشماق.

سُؤَالٌ ج أَسْئِلَةٌ و سُؤْلَاتٌ: تىلەك، ئارزۇ، ئۈمىد؛ سوراق، سوئال، تەلەپ.

«أَجَابَ الرَّئِيسُ عَنْ أَسْئِلَةِ الصَّحَفِيِّينَ بِصَرَاحَةٍ»: رەئىس مۇخبىرلارنىڭ سوئاللىرىغا ئوچۇق جاۋاب بەردى.

«شَمَلَتْ وَرَقَةُ الِامْتِحَانِ أَسْئِلَةً صَعْبَةً»: ئىمتىھان قەغىزى قىيىن سوئاللارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

سَئَّالٌ: كۆپ سورايدىغان ئادەم، تولا سوئال سورايدىغان ئادەم.

سَأَبَ يَسْأَبُ سَأْبًا: بوغۇپ ئۆلتۈردى، ئېسىپ ئۆلتۈردى.

سَأْبٌ ج سُئُوبٌ: چوڭ تولۇم.

سُؤْبَانٌ: مالىيە ئىشلىرىنى باشقۇرۇشقا ماھىر.

سَأَرَ يَسْأَرُ سَأْرًا الشَّارِبُ: سۇ ئىچكۈچى سۇنى ئاشۇرۇپ قويدى، قالدۇرۇپ قويدى.

سَئِدَ يَسْئَدُ سَأَدًا الْجُرْحُ: يارا يېرىلدى، يارا ئېغىز ئالدى.

سَئِرَ يَسْأَرُ سَئْرًا الشَّيْءُ: ئەرسە ئېشىپ قالدى، قالدۇق بولۇپ قالدى.

سُؤْرٌ ج آسَارٌ: ئېشىپ قالغان سۇ، بىر ئەرسىنىڭ ئېشىپ قالغىنى.

سَأْسَأَ يُسَأْسِئُ سَأْسَأَةً بِالْحِمَارِ: ئېشەكنى ھەيدىدى.

سَأْسَأَ الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

سَأَفَ يَسْأَفُ سَأْفًا يَدَهُ: قولى يېرىلىپ كەتتى.

سَأَقْ: خورما يوپۇرمىقى؛ قۇيرۇق تۆكى.

سَأَلَ يَسْأَلُ سُؤَالاً وَ مَسْأَلَةً عَنْ أَمْرٍ وَبِهِ: سورىدى، سۇرۇشتۇردى، دېرىكىنى قىلدى.

«وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيْبٌ» «قرآن»: مېنىڭ بەندىلىرىم سەندىن مەن توغرىلىق سورىسا (ئۇلارغا ئېيتقىنكى)، مەن ھەقىقەتەن ئۇلارغا يېقىنمەن.

«يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ» «قرآن»: كىشىلەر سەندىن قىيامەتنىڭ ۋاقتىنى سورايدۇ. «ئۇنى (مەن بىلمەيمەن) پەقەت ئاللاھ بىلىدۇ» دېگىن.

سَأَلَ الشَّخْصَ الشَّيْءَ: بىر نەرسە بېرىشنى سورىدى، تەلەپ قىلدى.

«قُلْ لاَ أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا» «قرآن»: «سىلەردىن ھېچقانداق ھەق تەلەپ قىلمايمەن».

سَأَلَ عَنْ حَالِهِ: ئۇنىڭ ھالىنى سورىدى، ئۇنىڭدىن ئەھۋال سورىدى.

سَأَلَ الشَّخْصَ: سەدىقە تىلىدى.

«سَأَلَ الْمُحْتَاجُ الْبَخِيلَ فَلَمْ يُعْطِهِ شَيْئًا»: ھاجەتمەن ئادەم بېخىلدىن بىر نەرسە سورىغان، ئۇنىڭغا ھېچ نەرسە بەرمىدى.

سُولْ. سُؤْلَةٌ: تەلەپ قىلىنغان نەرسە، سورالغان نەرسە، سوئال قىلىنغان نەرسە، سورىلىدىغان نەرسە.

«قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسَى» «قرآن»: ئاللاھ ئېيتتى: «ئى مۇسا! سېنىڭ سورىغان نەرسىلىرىڭ ساڭا بېرىلدى.»

سَئِمَ يَسْئَمُ سَأْمًا وَسَآمَةً الشَّيْءَ: رايى يېنىپ كەتتى، كۆڭلى قايتتى، زېرىكتى.

«يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لاَ يَسْأَمُونَ» «قرآن»: ئۇلار كېچە ـ كۈندۈز ئاللاھقا تەسبىھ ئېيتىپ تۇرىدۇ. ئۇلار مالال بولۇپ قالمايدۇ.

سَأْمٌ: زېرىكمەك، ئىچى پۇشماق.

سَئُولٌ: كۆپ سورايدىغان ئادەم، تولا سوئال سورايدىغان ئادەم.

سَئُومٌ ج سَئُومُونَ: زېرىككەك ئادەم.

«ظِئْرٌ رَؤُومٌ خَيْرٌ مِنْ أُمٍّ سَؤُومٍ»: زېرىككەك ئاننىدىن مېھرىبان ئىنىڭ ئانا ياخشى.

سَبَأَ يَسْبَأُ سَبْأً الْجِلْدَ: تېرىنى سويدى.

سَبَأَ الْجِلْدَ بِالنَّارِ: تېرىنى كۆيدۈردى، قۇيقۇلىدى.

سَبَأَ الْخَمْرَ: ھاراق سېتىۋالدى.

سَبَأَ الرَّجُلَ: قول ئېلىشىپ كۈرەشتى.

سَبْأٌ: سەبە (قەدىمكى يەمەن قەبىلىسىنىڭ ئىسمى) بىلقىسنىڭ يۇرتىنىڭ ئىسمى.

«وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بِنَبَإٍ يَقِينٍ» «قرآن»: ساڭا مەن سەبەئدىن (يەمەندىكى سەبەئشەھىرىدىن) يېڭى مۇھىم خەۋەر ئېلىپ كەلدىم.

سِبَاءٌ: ھاراق؛ ھاراق سېتىۋالماق.

سَبَاءٌ: كەلكۈندە توپلىشىپ قالغان شاخ ـ شۇمبا.

تَفَرَّقُوا أَيْدِي سَبَإٍ: چېچىلىپ كەتتى، بۆلۈنۈپ كەتتى، تېرپىسىن بولۇپ كەتتى، تېرىپىرەن بولۇپ كەتتى، تەرەپ ـ تەرەپكە پېتىراپ كەتتى.

سِبَابٌ: تىللاشماق.

سُبَاتٌ: ئارام ئېلىش، راھەت؛ ھوشسىزلىق (تېببىدا)؛ ھايۋاناتلارنىڭ ئۆچەككە كىرىشى؛ ئۇيقۇ.

«وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا» «قرآن»: ئۇيقۇنى سىلەرنىڭ (بەدىنىڭلار ئۈچۈن) راھەت قىلدۇق.

«اِسْتَيْقِظْ مِنْ سُبَاتِكَ»: ئۇيقۇدىن ئويغان.

إِبْنَا سُبَاتٍ: كېچە بىلەن كۈندۈز.

سُبَاتِيٌّ: بويۇن ئارتېرىيىسى، بويۇن قىزىل تومۇرى.

سِبَاحَةٌ: سۇ ئۈزمەك.

سِبَاحَةٌ حُرَّةٌ: ئەركىن سۇ ئۈزۈش.

حَمَّامُ السِّبَاحَةِ: سۇ ئۈزۈش كۆلچىكى، سۇ ئۈزۈش كۆلى.

«مَحَ أَنَّ هُنَاكَ مَسْبَحًا فِي الْمَدْرَسَةِ إِلاَّ أَنَّهُ يُفَضِّلُ السِّبَاحَةَ فِي النَّهْرِ»: مەكتەپتە سۇ ئۈزۈش كۆلى بولسىمۇ، ئەمما ئۇ دەريادا سۇ ئۈزۈشنى ياخشى كۆرىدۇ.

سِبَاحَةٌ عَلَى الظَّهْرِ: ئارقىچىلاپ سۇ ئۈزۈش،

ئوخدىسىغا سۈئۈزۈش.

سِبَاحَةٌ عَلَى الصَّدْرِ: پاقىچىلاپ سۈ ئۈزۈش.

سِبَاخٌ: ئوغۇت.

سُبَاطٌ: فېۋرال ئاي.

سُبَاطَةٌ ج سُبَاطَاتٌ: ئەخلەت دۆۋىسى، ئەخلەت تۆكىدىغان جاي.

سُبَاعِيٌّ: يەتتە ھەسسە، يەتتە بۈرجەك.

شَكْلٌ سُبَاعِيٌّ: يەتتە تەرەپلىك، يەتتە بۇلۇڭلۇق.

سُبَاعِيُّ الْأَحْرُفِ: يەتتە ھەرپلىك.

سِبَاقٌ: مۇسابىقىلەشمەك، بەيگە؛ باغلىماق، يەڭمەك، ئىلگىرىلىمەك.

سِبَاقُ الْقَوَارِبِ: قولۇاق مۇسابىقىسى.

سِبَاقُ الْمَرَاكِبِ: قېيىق مۇسابىقىسى.

حَلْبَةُ السِّبَاقِ: مۇسابىقە مەيدانى.

مَيْدَانُ السِّبَاقِ: بەيگە مەيدانى، مۇسابىقە مەيدانى.

سِبَاقُ الْخَيْلِ: ئات بەيگىسى.

سِبَاقُ التَّسَلُّحِ: ھەربىي ھازىرلىقلار مۇسابىقىسى.

مِقْوَسُ السِّبَاقِ: باشلىنىش نۇقتىسى، چىقىش نۇقتىسى، باشلانمىسى.

سِبَاكَةٌ: قۇيمىچىلىق سانائىتى.

سَبَبٌ ج أَسْبَابٌ: سەۋەب؛ ئارغامچا؛ ئۇسۇل؛ پەيت؛ مەنبە؛ غەرەز؛ ۋاستە؛ مۇناسىۋەت؛ يول.

«فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ» (قرآن): ئۇ تورۇسقا ئارغامچا سېلىپ بوغۇلۇپ ئۆلسۇن.

«إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِيْنَ اتُّبِعُوْا مِنَ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْا وَرَأَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ» (قرآن): ئېنى ۋاقىتتا ئەگەشتۈرگۈچىلەر ئازابنى كۆرۈپ، ئەگەشكۈچىلەردىن ئادا - جۇدا بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ئۆزئارا مۇناسىۋىتى (يەنى دۇنيادىكى دوستلۇقى) ئۈزۈلىدۇ.

«لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ سَبَبٌ»: مەن بىلەن ئۇنىڭ ئارىسىدا دوستلۇق يوق.

«مَا لِي إِلَيْكَ سَبَبٌ»: ماڭا سەن تەرەپكە يول يوق.

سَبَبٌ كَافٍ: يېتەرلىك سەۋەب.

سَبَبٌ وَاهٍ: ئەھمىيەتسىز سەۋەب، ئاساسسىز سەۋەب.

بِسَبَبٍ: نەتىجىسىدە.

بِسَبَبِ كَذَا: مەلۇم سەۋەب بىلەن.

«فَشِلْنَا بِسَبَبِ الْإِهْمَالِ»: بىپەرۋالىق نەتىجىسىدە مەغلۇپ بولدۇق.

«اَلْكَسَلُ وَالْإِهْمَالُ سَبَبَانِ مِنْ أَسْبَابِ الْفَشَلِ»: ھورۇنلۇق ۋە ئىشقا سەل قاراش مەغلۇبىيەتنىڭ سەۋەبلىرىدىندۇر.

إِحْكَامُ أَسْبَابِ الصَّدَاقَةِ: دوستلۇق مۇناسىۋىتىنى مۇستەھكەملىمەك.

أَسْبَابُ السَّمَاءِ: ئاسمانىنىڭ شوتىلىرى.

تَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ: چارىسىز قالدى، ھېچقانداق ئامال تېپىلمىدى.

تَقَطَّعَتِ الْأَسْبَابُ بَيْنَهُمْ: ئۇلارنىڭ مۇناسىۋىتى ئۈزۈلدى.

أَسْبَابُ الرَّاحَةِ: قولايلىق، ئوڭاي، ئاسان.

سَبَّ يَسُبُّ سَبًّا: تىللىدى، دەشنام بەردى.

«وَلَا تَسُبُّوا الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ» (قرآن): مۇشرىكلارنىڭ ئىلاھنى قويۇپ ئىبادەت قىلىدىغان بۇتلىرىنى تىللىماڭلار.

سَبَّ الشَّيْءَ: كەستى، ئۈزدى.

سَبَّ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى توختاتتى.

سَبٌّ: تىللىماق، سۆكمەك، بوھتان قىلماق.

سَبَّاءٌ: ھاراق سودىگىرى، ھاراق سېتىۋچى.

سَبَّابٌ: تىللىغۇچى، قاغىغۇچى، دەشنام بەرگۈچى.

سَبَّابَةٌ ج سَبَّابَاتٌ: كۆرسەتكۈچ بارماق، بىگىز قول.

سَبَّاحٌ ج سَبَّاحُونَ: سۇ ئۈزگۈچى، سۇ ئۈزۈش تەنھەرىكەتچىسى.

«كَانَ سَبَّاحًا مَاهِرًا فَفَازَ فِي سِبَاقِ السَّبَاحَةِ»: ئۇ سۇ ئۈزۈش ماھىرى ئىدى، سۇ ئۈزۈش مۇسابىقىسىدە مۇڭۇپپەقىيەت قازاندى.

سَبَّاحَةٌ: كۆرسەتكۈچ بارماق.

سَبَّاقْ ج سَبَّاقُونَ: ھەمىشە ئالدىنقى قاتاردا تۇرغۇچى، (بەيگىدە)، ھەمىشە يېڭىپ چىققۇچى، دائىم ئۇزۇپ چىققۇچى، چېمپىيون؛ غالىب؛ يېڭىلمەس ئات.

«أَنْتَ سَبَّاقٌ إِلَى فِعْلِ الْخَيْرِ»: سەن ياخشى ئىشلاردا ھەممىنىڭ ئالدىدا.

سَبَّاقٌ فِي الْمُغَامَرَاتِ: نۇرغۇن خەۋپ ـ خەتەر-لەرنى باشتىن كەچۈرگەن ئادەم.

سَبَّاكٌ ج سَبَّاكُونَ: قۇيمىچى (مەدەنلەرنى).

سَبَّبَ يُسَبِّبُ تَسْبِيبًا الْأَسْبَابَ: سەۋەبنى تاپتى.

سَبَّبَ الشَّخْصَ: كۆپ تىللىدى.

سَبَّبَ الْخَسَائِرَ: زىيان كەلتۈردى. زىيان سالدى.

سَبَّبَ مَجْرَى الْمَاءِ: ئېقىننى تۈزلىدى، رۇسلىدى.

سَبَّبَ الْأَمْرَ: ئىشنى كەلتۈرۈپ چىقاردى، پەيدا قىلدى، سەۋەب بولدى.

سَبَّبَ الدِّينَ: دىننى تۆۋەنلەتتى، چۈشۈردى، قارا چاپلىدى (دىندا).

«سُرْعَةُ قِيَادَةِ السَّيَّارَةِ تُسَبِّبُ الْحَوَادِثَ»: ماشىننىنى تېز ھەيدەش ھادىسىلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

سَبَّتَ يُسَبِّتُ تَسْبِيتًا: سېزىمىنى يوقاتتى.

سُبَّةٌ: قاغماق، ئاھانەت قىلماق، ھاقارەتلىمەك، ئەيىب.

«اَلْهَرَبُ مِنَ الْمَعْرَكَةِ سُبَّةٌ»: جەڭ مەيدانىدىن قېچىش ئەيىبتۇر.

سَبَّحَ يُسَبِّحُ تَسْبِيحًا: تەسبىھ ئېيتتى، دۇئا قىلدى، ئىلتىجا قىلدى.

سَبَّحَ اللّٰهَ وَ لِلّٰهِ: ئاللاھقا تەسبىھ ئېيتتى، ئاللاھنى ئۇلۇغلىدى، ئاللاھنى مۇقەددەس دەپ بىلدى، ئاللاھنى پاك دەپ بىلدى.

«سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ» (قرآن): ئاسماندىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھقا تەسبىھ ئېيتتى.

سَبَّخَ يُسَبِّخُ تَسْبِيخًا: قاتتىق ئۇخلىدى.

سَبَّخَ عَنْهُ الشِّدَّةَ: ئۇنىڭدىن قاتتىقچىلىقنى يېنىكلەتتى.

سَبَّخَ الْفَلَّاحُ الْأَرْضَ: دېھقان يەرنى ئوغۇتلىدى.

سَبَّعَ يُسَبِّعُ تَسْبِيعًا الْحَامِلُ: ھامىلدار يەتتە ئايلىق تۇغدى.

سَبَّعَ الْمَوْلُودُ: بوۋاقنىڭ تۇغۇلغىنىغا يەتتە كۈن بولدى.

سَبَّعَ الْإِنَاءَ: قاچىنى يەتتە قېتىم يۇدى.

سَبَّعَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يەتتىگە ئايلاندۇردى.

سَبَّعَتِ الْوَالِدَةُ: ئاننىڭ تۇغقىنىغا بىر ھەپتە بولدى.

سَبَّعَتِ الْعَرُوسُ: قىز توي قىلغانغا بىر ھەپتە بولدى.

سَبِّعُوا: يەتتە يۈزنى تولۇقلاڭلار.

سَبَّقَ يُسَبِّقُ تَسْبِيقًا: باشقىلاردىن بۇرۇن قىلدى، باشقىلارنىڭ ئالدىدا تۇردى، ئۇزۇپ كەتتى.

سَبَّكَ يُسَبِّكُ تَسْبِيكًا الْمَعْدَنَ: قۇيدى، قۇيۇپ ياسىدى.

سَبَّكَ الطَّبْخَ: سەي قوردى، تەمىنى تەڭشىدى.

سَبَّكَ الطَّاهِي الطَّعَامَ: ئاشپەز تاماقنىڭ تۇز ـ تەمىنى تەڭشىدى.

سَبَّلَ يُسَبِّلُ تَسْبِيلًا الشَّيْءَ: سەدىقە قىلدى، خەيرىيەت ئىشلىرىغا ئىشلەتتى، ئاللاھ يولىدا ئاتىۋەتتى، خەير ـ ئېھسان قىلدى.

سَبَّلَ الْمَاءَ: سۈنى تۆكتى، سۈنى كۆمتۇرۈۋەتتى.

سَبُّوبَةٌ: خىزمەت، ئىش.

اَلسُّبُّوحُ. اَلسَّبُّوحُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «ھەممە نۇقسانلاردىن پاك» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سَبُّورَةٌ ج سَبُّورَاتٌ: قارا تاختا، دوسكا.

اَلسَّبَبِيَّةُ: سەۋەب بىلەن نەتىجە مۇناسىۋىتى، سەۋەبىيەت.

سَبَتَ يَسْبُتُ وَ يَسْبِتُ سَبْتًا الشَّخْصُ: ئارام ئالدى، ئارام تاپتى، تىنچلاندى، ئۇخلىدى، شەنبە كۈنىگە كىردى، شەنبىگە ئولاشتى.

سَبَتَ الرَّجُلُ: تېڭىرقاپ قالدى، گاڭگىراپ قالدى.

سَبَتَ الْيَهُودِيُّ: يەھۇدىلار شەنبە كۈنى تۇرمۇش ئىشلىرىدىن قول ئۈزدى.

«وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ» (قرآن): شەنبە-

دىن غەيرىي كۈنلەردە ئۇلارنىڭ ئالدىغا كەلمەيتتى.

سَبَتَ الشَّيْءَ: كەستى.

سَبَتَ الرَّأْسَ: باشنى چۈشۈردى.

سَبَتَ الشَّعْرَ: چاچنى قويۇۋەتتى.

سُبِتَ: ئۈيقۇ باستى؛ مۈگدەپ قالدى.

اَلسَّبْتُ ج **أَسْبُتٌ وَ سُبُوتٌ:** شەنبە.

يَوْمُ السَّبْتِ: شەنبە كۈنى.

اَلسَّبْتَانُ: ئەخمەق، ئەخمەق ئادەم.

سَبْتَمْبَرْ: سىنتەبىر.

سُبْحَةٌ ج **سُبَحٌ:** قىسقا يەڭلىك كۆڭلەك (ئايال-چە).

سَبَجٌ: قارا مارجان.

سَبَحَ يَسْبَحُ سَبْحًا وَ سِبَاحَةً فِي الْمَاءِ: سۈ ئۈزدى.

سَبَحَ الْفَرَسُ أَوِ النَّجْمُ أَوِالسَّفِينَةُ وَ نَحْوُهَا: ئات، يۇلتۇز ياكى كېمە قاتارلىقلار ماڭدى، يۈردى، چاپتى، سەيرى قىلدى.

«وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ» (قرآن): ھەر بىرى پەلەكتە ئۈزۈپ تۈرىدۇ.

سَبَحَ فِي الْكَلَامِ: جاۋلىدى، ۋاتىلدى، كۆپ سۆزلەپ ئاغزى بېسىقمىدى.

سَبَحَ الرَّجُلُ: تۈرمۇش يولىدا ھەركەت قىلدى.

سَبْحٌ: سۇ ئۈزمەك.

سُبْحٌ: تەسبىھ ئېيتماق، مەدھىيىلىمەك، تەسبىھ.

اَلسُّبْحُ لِلّٰهِ: ئاللاھنى مەدھىيىلىمەك، ئاللاھقا شۈكرى قىلماق.

سُبْحَانَ: پاك دەپ تونۇش، ياكى ئۇجەبلىنىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان سۆز.

سُبْحَانَ اللّٰهِ: ئاللاھ پاكدۇر، ئاللاھنى پاك دەپ بىلىمەن، ئاللاھنى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمەن، ئاللاھنى ھەممە نۇقسانلاردىن پاك دەپ تونۇيمەن.

«سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ» (قرآن): قۇدرەت ئىگىسى بولغان پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارنىڭ سۈپەتلىگەنلىرىدىن پاكتۇر.

سَبْحَةٌ: جۇۋا، خۇرۇم چاپان.

سُبْحَةٌ ج **سُبَحٌ وَ سُبُحَاتٌ:** تەسۋى.

سَبْحَلَ يُسَبْحِلُ سَبْحَلَةً: سۇبھاناللا دېدى، تەسبىھ ئېيتتى.

سَبَخَ يَسْبُخُ سَبَخًا: قاتتىق ئۇخلىدى، ھۇزۇرلىنىپ ئۇخلىدى، تاتلىق ئۇخلىدى.

سَبَخَتِ الْأَرْضُ: زېمىن شورلىشىپ كەتتى.

سَبَخٌ: ئوغۇت.

سَبَخٌ بَلَدِيٌّ: يەرلىك ئوغۇت.

سَبَخٌ كِيمِيَاوِيٌّ: خىمىيىۋى ئوغۇت.

سَبِخٌ: ساسلىق، شورلۇق، پاتقاق.

سَبْخَةٌ ج **سَبَخَاتٌ وَ سِبَاخٌ:** زىرائەت تېرىغىلى بولمايدىغان سازلىق يەر.

أَرْضٌ سَبْخَةٌ: شورلۇق يەر.

سُبَدٌ: چۈغوندەك.

مَالَهُ سُبَدٌ و لَالَبَدٌ: ئۇنىڭ ھېچنېمىسى يوق.

سَبَرَ يَسْبُرُ وَ يَسْبِرُ سَبْرًا: دېڭىز سۈيىنىڭ چوڭقۇرلۇقىنى ئۆلچىدى، تەجرىبە قىلدى، چوڭقۇر چۆكتى، تەجرىبە قىلىپ بىلدى، تەكشۈردى.

سَبَرَ غَوْرَهُ: (سۇنىڭ) چوڭقۇرلۇقىنى تەكشۈردى، تېگىگە يەتتى؛ تەجرىبە قىلدى؛ چوڭقۇر چۆكتى، چوڭقۇر تەكشۈردى.

سَبَرَ نَوَايَاهُ: ئۇنىڭ نىيىتىنى چۈشىنىپ يەتتى.

سَبْرٌ: چارلىماق، تەكشۈرمەك.

سِبْرٌ ج **أَسْبَارٌ:** يىلتىز، تېگى، ئاساسى، تۈۋى.

سِبْرَاتٌ: نامرات، كەمبەغەل.

سَبْرَةٌ ج **سَبَرَاتٌ:** سالقىن سەھەر.

سُبْرُوتٌ: نامرات، كەمبەغەل.

سِبْرِيتٌ: نامرات، كەمبەغەل.

سَبْسَبَ يُسَبْسِبُ سَبْسَبَةً الْمَاءَ: سۇنى قويۇۋەتتى، سۇنى ئېچىۋەتتى.

سَبْسَبَ الْبَوْلَ: سىيىۋەتتى.

سَبْسَبٌ ج **سَبَاسِبُ:** سەھرا، چۆل، بياۋان.

«جُزْءٌ كَبِيرٌ مِنْ بَلَدِنَا سَبْسَبٌ قَاحِلٌ» : دۆلـ
تىمىزنىڭ چوڭ بىر قىسمى چۆل بايازان.
سَبَطَ يَسْبُطُ سُبُوطًا الشَّجَرُ: دەرەخ ئۆستى.
سُبِطَ: قىزىتما كېسەل بولۇپ قالدى، قىزدى.
سَبِطٌ. سَبْطٌ ج سِبَاطٌ: ئۇزۇن چاچ، نازۇك؛ ئۇزۇن.
سَبْطٌ. سَبَطٌ ج أَسْبَاطٌ: يۇمشاق چاچ، ئۆلۈك چاچ.
شَعْرٌ سَبِطٌ: ئۇزۇن چاچ.
شَخْصٌ سَبْطٌ: ئېگىز ئادەم.
سَبْطُ الْيَدَيْنِ: سېخى، قولى ئوچۇق.
سَبْطُ الْجِسْمِ: ئورتا بوي، قامىتى كېلىشكەن.
سَبْطُ الأَصَابِعِ: ئۇزۇن بارماقلىق ئادەم.
سِبْطٌ ج أَسْبَاطٌ: نەۋرە، قەبىلە، ئۇلۇس.
«تَزَوَّجَ إِبْنُهُ وَأَنْجَبَ فَأَصْبَحَ لَهُ سِبْطٌ» : ئوغلى
ئۆيلىنىپ بالىلىق بولدى، شۇنىڭ بىلەن
نەۋرىلىك بولدى.
«وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشَرَةَ أَسْبَاطًا» «قرآن» :
ئۆلارنى (يەنى بەنى ئىسرائىل) نى 12 تارماققا
(يەنى قەبىلىگە) بۆلۈۋەتتۇق.
اِمْرَأَةٌ سَبْطَةٌ: غۇنچە بوي، نازۇك بەدەن ئايال.
سَبَعَ يَسْبُعُ وَ يَسْبَعُ سَبْعًا الْقَوْمُ: ئاممىنىڭ
يەتتىنچىسى بولدى.
سَبَعَ الذِّئْبُ الْغَنَمَ: بۆرە قوينى يېدى، قويغا بۆرە
چاپتى.
سَبَعَهُمْ: ئۇلارنىڭ مېلىنىڭ يەتتىدىن بىرىنى
ئالدى.
سَبَعَ الْحَبْلَ وَ نَحْوَهُ: ئارغامچا قاتارلىقلارنى
يەتتە قەۋەت قىلدى.
سَبْعٌ. سَبُعٌ. سَبَعٌ ج سِبَاعٌ وَ أَسْبُعٌ سُبُوعَةٌ م
سَبُوعَةٌ. سَبْعَةٌ: يىرتقۇچ ھايۋان.
«حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ... وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ»
«قرآن» : سىلەرگە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان
ھايۋان ... يىرتقۇچ ھايۋانلار يېرىپ ئۆلتۈر-
گەن ھايۋان (نىڭ گۆشىنى يېيىش) ھارام
قىلىندى.
سَبُعُ الْبَحْرِ: دېڭىز يولۇسى، دېڭىز ئارسلانى.
سَبُعُ الْجَبَلِ: ئامبىركا قاپلىنى.
سَبُعُ اللَّيْلِ: ئىت.
سَبْعٌ. سَبْعَةٌ: يەتتە.
«اَلَّذِى خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا» «قرآن» :
ئاللاھ يەتتە ئاسمانىنى بىرىنى - بىرىنىڭ
ئۈستىگە قىلىپ ياراتتى.
سَبْعَةُ أَضْعَافٍ: يەتتە ھەسسە.
سَبْعَ عَشَرَةَ. سَبْعَةَ عَشَرَ: ئون يەتتە.
سُبْعٌ. سُبُعٌ ج أَسْبَاعٌ: يەتتىدىن بىر (1/7).
سَبْعَةٌ. سَبَعَاتٌ: يەتتىلىك قارتا.
سَبْعُونَ: يەتمىش.
اَلسَّبْعُونَ: يەتمىشىنچى (70 -).
سَبْعُونِيٌّ: يەتمىش ياشلىق بوۋاي.
حَرْبٌ سَبْعُونِيَّةٌ: يەتمىشىنچى يىللاردىكى ئۇرۇش.
سَبْعِينِيٌّ: يەتمىش ياشلىق بوۋاي.
سَبْعِينِيَّاتٌ: يەتمىشىنچى يىللار.
«اِرْتَفَعَتْ فِى السَّبْعِينِيَّاتِ أَسْعَارُ النِّفْطِ» :
يەتمىشىنچى يىللاردا نېفتنىڭ باھاسى
ئۆرلەپ كەتتى.
سَبَغَ يَسْبُغُ سُبُوغًا الشَّيْءُ: نەرسە تولۇق بولدى،
كۆڭۈلدىكىدەك بولدى، تولۇق تاماملاندى.
سَبَغَ الْعَيْشُ: تۇرمۇش پاراۋان بولدى، بايلىقلار
بولدى.
سَبَغَ الثَّوْبُ: كىيىم كەڭ بولدى.
سَبَغَتِ النِّعْمَةُ: نېمەت كەڭرى بولدى، مول
بولدى.
سَبَقَ يَسْبِقُ وَ يَسْبُقُ سَبْقًا - هُ: ئۆتۈپ كەتتى،
بىرىنچى بولدى، ئېشىپ كەتتى، ئۇزۇپ
كەتتى، بېسىپ چۈشتى.
سَبَقَهُ عَلَى كَذَا: مەغلۇپ قىلدى، يەڭدى، بېسىپ
چۈشتى، ئۈستۈنلۈك قازاندى.
سَبَقَ أَنْ فَعَلَ كَذَا: ئىلگىرى قىلدى، ئالدىدا
قىلدى.
«سَبَقَ لِى أَنْ زُرْتُ مَدِينَةَ كَاشْغَرَ مَرَّةً» :
قەشقەر شەھرىنى ئىلگىرى بىر قېتىم زىيا-
رەت قىلغانىدىم.

سَبَقَ عَلَى قَوْمِهِ: مەردلىكتە قەۋمىنى بېسىپ چۈشتى.

سَبَقَ لِسَانُهُ أَوْقَلَمُهُ: سۆزى ياكى قەلىمى خاتا كەتتى.

سُبِقَ عَلَى أَمْرٍ: مەغلۇپ بولدى، يېڭىلدى.

لَمْ يَسْبِقْ لَهُ مَثِيلٌ: ئوخشىشى يوق، مىسلسىز، بېگانە.

سَبَقَ السَّيْفُ الْعَذَلَ: ئۆتكەن ئىش ئورنىغا كەلمەيدۇ، ئۆتكەنگە سالاۋات.

سَبْقٌ: ئەۋزەللىك، ئۈستۈنلۈك، ئالدىن پايدىلىنىش ھوقۇقى، ئۆتۈپ كەتمەك.

مَعَ سَبْقِ الْإِصْرَارِ: پۈتۈن ئەس- يادى بىلەن، جان- جەھلى بىلەن، كۆڭۈلگە پۈكۈپ.

سَبَقٌ ج أَسْبَاقٌ: تىكىلگەن، دوغا قويۇلغان نەرسە؛ رەنە، گۆرۈ.

أَحْرَزَ قَصَبَ السَّبَقِ: ئالدىنقى قاتاردا تۇردى، ئالدىنقىلار قاتارىغا ئۆتتى.

حُبُّ السَّبَقِ: مۇسابىقىنى ياخشى كۆرمەك، كۆچ سىنىشىنى ياقتۇرماق، مۇسابىقە مەستانىسى.

«سَنَلْتَقِي فِي السَّبَقِ»: مۇسابىقە مەيدانىدا ئۇچرىشىمىز.

سُبْقَةٌ: تىكىلگەن پۇل، دوغا قويۇلغان نەرسە؛ رەنە، گۆرۈ.

سَبَكَ يَسْبِكُ وَ يَسْبُكُ سَبْكًا الْمَعْدَنَ: مەدەننى قۇيدى، قۇيۇپ ياسىدى.

سَبَكَتْهُ التِّجَارِبُ: تەجرىبىلەر ئۇنى تەربىيىلىدى.

سَبْكٌ: قۇيۇش، قۇيمىچىلىق.

سَبْكُ الْمَعَادِنِ: مەدەنلەرنى ئېرىتىش.

سَبَلَ يَسْبُلُ سَبْلاً: تىللىدى، ھاقارەتلىدى.

سَبَلٌ م سَبْلاَءُ: يېغىزاتقان يامغۇر.

سَبَلُ الذُّرَةِ: چۇچا، پۈپۈك.

عَيْنٌ سَبْلاَءُ: كىرپىكى ئۇزۇن كۆز.

سَبَلَةٌ ج سَبَلٌ وَ سِبَالٌ: باشاق، باش؛ قاچا- قۇچىلارنىڭ ئېغىزى.

«قَطَعَ السَّبَلَةَ وَأَخْرَجَ مَا فِيهَا مِن حَبٍّ»: باشاقنى ئۇزۇپ ئۇنىڭدىكى دانىنى چىقاردى.

سَبْلَةٌ: قوتان قېغى.

سَبَلَةٌ ج سِبَالٌ: ئۆچكە ساقال.

جَرَّ سَبَلَتَهُ: غادىيىپ ماڭدى.

سَبَلَةُ الْإِنَاءِ: قاچا- قۇچىلارنىڭ ئېغىزى.

«مَلأَ الْإِبْرِيقَ إِلَى سَبَلَتِهِ»: ئاپتۇۋانى لىق تولدۇردى.

سَبَنْتَاتٌ: ۋات - ۋات خوتۇن، جاۋلداق خوتۇن، گېپى تولا خوتۇن، ئېغىزلىق خوتۇن.

اَلسَّبَنْتَى ج سَبَانِتُ و سَبَاتٍ: قاپلان، قەھرىمان، باتۇر.

سَبَهْلَلٌ: قۇرۇق قول.

«جَاءَ سَبَهْلَلاً»: قۇرۇق قول كەلدى.

اَلسَّبُّوحُ: يۈگۈرۈك، چاپسان.

فَرَسٌ سَبُوحٌ: يۈگۈرۈك ئات، يورغا ئات.

سُبُوعٌ: ھەپتە.

حَفْلُ سُبُوعٍ: بالىنىڭ تۇغۇلغىنىغا بىر ھەپتە بولغانلىق مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆتكۈزىلىدىغان مۇراسىم.

سَبَى يَسْبِي سَبْيًا وَسِبَاءً الْعَدُوَّ: دۈشمەننى ئەسىرگە ئالدى.

«كَانَ الْمُحَارِبُونَ فِي الْقَدِيمِ يَسْبُونَ نِسَاءَ أَعْدَائِهِمْ»: بۇرۇنقى زاماندا ئۇرۇش قىلغۇچىلار دۈشمەننىڭ ئايالىلىرىنى ئەسىرگە ئالاتتى.

سَبَى الرَّجُلَ: پالىدى، سۈرگۈن قىلدى.

سَبَى الْعَقْلَ: مەپتۇن قىلدى، ئەقلى- ھوشىنى كەتكۈزىۋەتتى، ھەسرەتتە قالدۇردى، لال قىلدى.

سَبَتْهُ الْمَرْأَةُ: ئايال ئۇنى مەپتۇن قىلدى.

سَبَاهُ اللّٰهُ: ئۆلگۈر، قاغىشتەگكۈر.

سَبْيٌ ج سُبِيٌّ: ئەسىر، ئولجامال، غەنىيمەت، ئەسىرگە ئېلىنغان ئايالار.

قَوْمٌ سَبْيٌ: ئەسىرگە ئېلىنغان ئادەملەر.

سَبِيءُ الْخَيَّةِ: يىلان قاسىرقى، يىلان پوستى.

سَبِيئَةٌ: ھاراق.

سَبِيْبٌ. سَبِيْبَةٌ ج سَبَائِبُ: بىر تال چاچ، بىر تال تۈك.

سَبِيْخٌ ج سَبَائِخُ: پاختا تالاسى؛ تور پاختا؛ چاچ.

سَبِيْعٌ: يەتتىنچى قىسمى، يەتتىنچى بۆلىكى.

سَبِيْكَةٌ ج سَبَائِكُ: مۇئەييەن شەكىلدە قويۇلغان ئالتۇن ياكى نوكچا ئالتۇن، نوكچا كۆمۈش، كۆمۈش پارچىسى، زىخچە ئالتۇن، زىخچە كۆمۈش (نوكچا مېتال).

سَبِيْلٌ ج سُبُلٌ وَ سُبْلٌ وَأَسْبُلٌ وَأَسْبِلَةٌ وَ سُبُولٌ: چارە ـ تەدبىر، يول، ئۇسۇل، ۋاستە، پاكىت.

«إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيْلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُوْرًا» «قرآن»: شۇبھىسىزكى، ئۇنىڭغا، (بىز پەيغەمبەر ئەۋەتىش بىلەن ياخشى ـ ياماننى) يولىنى كۆرسەتتۇق، ئۇ مۇمىن بولۇپ ياخشى يولدا مېڭىپ شۈكۈر قىلغۇچىلاردۇر، ياكى كۇفرىلىق قىلغۇچىدۇر.

«وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ» «قرآن»: ناتوغرا يوللاردا ماڭماڭلار، ئۇلار سىلەرنى ئاللاھنىڭ يولىدىن ئايرىۋېتىدۇ.

اِبْنُ السَّبِيْلِ: يولۇچى، مۇساپىر، سەرگەردان، ئىبنى سەبىل.

«وَآتِ ذَاالْقُرْبَى حَقَّهُ وَالْمِسْكِيْنَ وَابْنَ السَّبِيْلِ وَلَاتُبَذِّرْ تَبْذِيْرًا» «قرآن»: تۇغقانغا، مىسكىنگە، ئىبنى سەبىلگە (خەير ـ ساخاۋەتتىن) ھەققىنى بەرگىن، (پۇل ـ مېلىڭنى ناتوغرا يوللارغا) ئىسراپ قىلمىغىن.

ضَلَّ سَبِيلَهُ: يولىدىن ئازدى.

فِي سَبِيْلِ اللّٰهِ: ئاللاھ يولىدا، ئاللاھ ئۈچۈن.

«مَاتَ فِي سَبِيلِ تَحْرِيرِ وَطَنِهِ»: ۋەتىننى ئازاد قىلىش يولىدا قۇربان بولدى.

عَلَى سَبِيْلِ كَذَا: ... غا ئاساسەن.

عَلَى سَبِيلِ الْمِثَالِ: مەسىلەن، مىسال قىلىپ ئېيتقاندا، مىسال تەرىقىسىدە، مىسال ئۈچۈن.

اِعْتَرَضَ سَبِيْلَهُ: يولىنى توستى، يولىنى تورىۋالدى.

خَلَّى سَبِيْلَهُ: قويۇپ بەردى، ئازاد قىلدى.

فِي سَبِيْلِهِ: ئۇنىڭ ئۈچۈن.

فِي هَذَا السَّبِيلِ: بۇ جەھەتتە، بۇ يولدا، بۇ ساھەدە.

مَهَّدَ لَهُ السَّبِيْلَ: يارىدەم بەردى، يول ھازىرلاپ بەردى.

لَيْسَ إِلَى عَمَلِ كَذَا سَبِيلٌ: قىلغىلى بولمايدۇ، قىلىش مۇمكىنچىلىكى يوق.

اَلنِّضَالُ فِي سَبِيلِ الْحُرِّيَّةِ: ئەركىنلىك ئۈچۈن كۈرەش قىلماق.

فِي سَبِيلِ الدِّفَاعِ: قوغداش ئۈچۈن، قوغداش يولىدا.

عَلَى سَبِيلِ التَّجرِبَةِ: تەجرىبە يولى بىلەن، تەجرىبە ئاساسىدا.

ضَاقَتْ بِهِ السُّبُلُ: (قىيىن ئەھۋالغا دۇچ كېلىپ) ھەل قىلىشقا ئاجىز كەلدى، چارىسىز قالدى، يول تاپالمىدى.

اَلسَّبِيْلَانِ: ئالدى ـ كەينى پىشاپ.

سَبِيٌّ ج سَبَايَا: ئەسىر.

سَبِيَّةٌ ج سَبَايَا: ئايال ئەسىر، ئېكىسپورت قىلىنغان مال، گۆھەر، مەرۋايىت، ئونچە ـ مارجان؛ بىر جايدىن ئىككىنچى بىر جايغا توشۇلىدىغان ھاراق.

«أُخِذَتْ نِسَاؤُهُمْ سَبَايَا»: ئۇلارنىڭ ئاياللىرى ئەسىرگە ئېلىندى.

سِتَارٌ ج سُتُرٌ: پەردە، دەرپەردە، ياپقۇچ، چىمىلداق؛ توسما.

سِتَارُ الشُّبَّاكِ: پەردە، دېرىزە پەردىسى.

أَسْدَلَ السِّتَارَ عَلَى الشَّيْءِ: يوشۇردى، چېكىلدى، توستى.

«أَخْفَتْ وَجْهَهَا خَلْفَ سِتَارٍ»: ئۇ ئايال يۈزىنى پەردە ئارقىسىغا يوشۇردى.

«رُفِعَ السِّتَارُ وَبَدَأَتْ الْمَسْرِحِيَّةُ»: پەردە كۆتۈرۈلدى، تىياتىر باشلاندى.

سِتَارُ الْمَسْرَحِ الْخارِجِيُّ: سەھنە تاشقى پەردىسى.

سِتَارُ الْمَسْرَحِ الدَّاخِلِيُّ: سەھنە ئىچكى پەردىسى.

رَفَعَ السِّتَارَ عَنِ الشَّيْءِ: ئاشكارىلىدى، پاش قىلدى، ئاچتى.

سِتَارٌ مِنَ الدُّخَانِ: تۈتەك پەردە.

مَاوَرَاءَ السِّتَارِ: پەردە ئارقىسىدىكى نەرسە، پەردە ئارقىسى.

«سَيْطَرَ عَلَيْهِ مِنْ وَرَاءِ السِّتَارِ»: پەردە ئارقىسىدا تۇرۇپ قوماندانلىق قىلدى.

اَلسِّتَارُ الْحَدِيدِيُّ: تۆمۈر پەردە.

سِتَارَةٌ ج سَتَائِرُ: پەردە، دەرپەردە، ياپقۇچ، چىملداق، توسما.

«أَسْدِلِ السَّتَائِرَ قَبْلَ إِنَارَةِ الْبَيْتِ»: ئۆيگە يورۇق چۈشۈشتىن بۇرۇن پەردىنى چۈشۈرۈڭ.

«رَفَعْتُ السَّتَائِرَ فَوَجَدْتُ أَنَّ الثَّلْجَ يَتَسَاقَطُ»: پەردىنى ئېچىپ قارىسام قار يېغىۋاتىتۇ.

سَتٌّ: سەت سۆز، ئەيب، نۇقسان.

سِتٌّ ج سِتَّاتٌ: ئايال خوجايىن، خانىم.

سِتُّ الْحُسْنِ: ھەشقىپىچەك.

سِتٌّ م سِتَّةٌ: ئالتە.

سِتَّ عَشْرَةَ. سِتَّةَ عَشَرَ: ئون ئالتە.

«حَضَرَ الْاِجْتِمَاعَ سِتَّةَ عَشَرَ رَجُلاً وَسِتَّ عَشْرَةَ امْرَأَةً»: يىغىنغا 16 ئەر بىلەن 16 ئايال قاتناشتى.

سِتَّةُ أَضْعَافٍ: ئالتە ھەسسە، ئالتە چەندان.

سَتَّارٌ: قوغدىغۇچى، ياپقۇچى.

اَلسَّتَّارُ: ئاللاھنىڭ گۇزەل ئىسىملىرىدىن بىرى بولۇپ «ئەيىبلەرنى ياپقۇچى» مەنىسىدە.

سَتَّرَ يُسَتِّرُ تَسْتِيرًا: قاتتىق يوشۇردى، قاتتىق مەخپىي تۇتتى.

سِتُّونَ: ئاتمىش.

«فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا»

«قۇرئان»: قادىر بولالمىغان ئادەم 60 مىسكىنگە بىر ۋاق تاماق بېرىشى لازىم.

اَلسِّتُّونَ: ئاتمىشىنچى (60 ـ).

سِتُّونِيٌّ: ئاتمىش ياشلىق بوۋاي.

سِتِّينَاتٌ: 60 ـ يىللار.

«نَالَتْ كَثِيرٌ مِنَ الدُّوَلِ الْإِفْرِيقِيَّةِ اِسْتِقْلَالَهَا فِي السِّتِّينَاتِ مِنْ هَذَا الْقَرْنِ»: نۇرغۇن ئافرىقا دۆلەتلىرى بۇ ئەسىرنىڭ 60 ـ يىللىرىدا مۇستەقىللىقىغا ئېرىشكەن.

سَتَرَ يَسْتُرُ وَ يَسْتِرُ سَتْرًا وَسَتْرًا: ياپتى، يوشۇردى، مەخپىي تۇتتى، قوغدىدى.

سَتَرَ عُيُوبَهُ: ئەيىبلىرىنى ياپتى.

سِتْرٌ ج أَسْتَارٌ وَ سُتُورٌ وَ سُتُرٌ: پەردە، توسۇق، دەرپەردە، چىملداق، تۇڭاق، ياپقۇچ؛ تورۇس، ئۆگزە؛ قاسىراق، پوستى، پاناگاھ؛ توسما، قاپ.

«حَتَّى إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَى قَوْمٍ لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْرًا»

«قۇرئان»: زۇلقەرنەين كۈنچىقىش تەرەپكە بارغاندا، كۈننىڭ شۇنداق بىر قەۋمىنىڭ ئۈستىگە چۈشۈۋاتقانلىقىنى كۆردىكى، ئۇ قەۋمىگە بىز (كۈننىڭ ھارارىتىدىن) ساقلىنىدىغان (كىيىم، ئىمارەت قاتارلىق) نەرسىلەرنى ئاتا قىلمىدۇق.

رَفَعَ السِّتْرَ: پەردىنى ئېچىۋەتتى، پەردىنى كۆتۈرۈۋەتتى.

أَسْدَلَ السِّتْرَ: پەردىنى چۈشۈرۈۋەتتى، پەردىنى ياپتى.

كَشَفَ السِّتْرَ عَنْ: قىياپىتىنى ئېچىپ تاشلىدى، پاش قىلدى، ئاشكارىلىدى.

سِتْرٌ فِضِّيٌّ: كۈمۈش پەردە.

سُتْرَةٌ سِتْرَةٌ ج سُتَرٌ: چاپان، قىسقا چاپان؛ توساق، پاسال.

«اِرْتَدَى سُتْرَةً جَدِيدَةً»: ئۇ يېڭى كىيىم كىيىدى.

سُتَرِيٌّ: قىزىقچى، لەتىپەچى، ھەزىلكەش، ھەييار.

سَتَلَ يَسْتُلُ سَتْلاً الْقَوْمُ: ئارقىمۇ ئارقا چىقتى، كەينىمۇ كەينى چىقتى.

سَتَلَ الدَّمْعُ: ياش ئاقتى.

سَتَلَ اللُّؤْلُؤُ: مەرۋايىت يىپىدىن تۆكۈلدى.

سَتِلَ يَسْتَلُ سَتْلاً: بىللە بولدى، بىللە ماڭدى، كەينىگە كەردى، ئىزىدىن باردى، ئەگەشتى.

سَتْلٌ ج سِتْلَانٌ: بۇلاق سۇيى؛ تازقارا، قومۇي.

سَتَهْ. سَتْهْ. سِتَهْ ج أَسْتَاهْ: سوك، مەقئەت.

سَتْرْ ج سُتَرَاءُ: ئىتپىپەتلىك؛ شاخلاپ كەتكەن دەرەخ.

سَجَا يَسْجُوْ سَجْوًا وَسُجُوًّا اَلَّيْلُ: كېچە جىمجىت بولدى.

سَجَا اَلْبَحْرُ: دېڭىز تىنچىدى.

سَجَتِ الرِّيْحُ: شامال توختىدى.

سَجَا يَسْجُو سَجْوًا: ياپتى.

«وَالضُّحَى وَالَّيْلِ اِذَاسَجَى» ‹قرآن›: چاشگاھ ۋاقتى بىلەن قەسەمكى، قاراڭغۇلۇقى (ئەتراپىنى قاپلىغان) چاغدىكى كېچە بىلەن قەسەمكى.

سَجَا اَلْمَيِّتَ: مېيىتنى ياپتى، يۆگىدى.

سَجَاجْ: سۇ قوشۇلغان (ئارىلاشقان).

سُجَاحْ: ھاۋا.

سِجَاحَ: ئۇدۇلى، روبىرو.

وَقَفْتُ سِجَاحَهُ: ئۇنىڭ ئۇدۇلىدا تۇردۇم.

سَجَاحَةْ: مۇلايىملىق، يۇمشاقلىق، نازاكەت.

سَجَاحَةُ اَلْخُلُقِ: مۇلايىم تەبىئەتلىك.

سِجَارَةْ ج سَجَائِرُ: پاپروس، تاماكا.

سِجَافْ: پەردە.

سِجَالْ: تىركىشىش ئۇرۇشى.

اَلْحَرْبُ سِجَالْ: ئۇرۇشتا يېڭىش - يېڭىلىش بولۇپ تۇرىدۇ.

سَجَّ يَسُجُّ سَجًّا اَلْحَائِطَ: تامنى سۈۋدى.

سُجَجْ: سۈزۈلغان ئۆگزە؛ پاك قەلب.

سَجَّادْ ج سَجَّادُونَ: ھەمىشە نامازغا ئوقۇيدىغان ئادەم، كۆپ سەجدە قىلغۇچى، نامازخان.

سَجَّادَةْ ج سَجَّادَاتْ وَ سَجَاجِيدُ: جەينامازكىچىك گىلەم.

سَجَّانْ ج سَجَّانُونَ: گۈندىپاي، تۇرمە قاراۋۇلى، تۇرمە مۇھاپىزەتچىسى.

سَجَّةْ: سۇ قوشۇلغان سۈت.

سَجَّرَ يُسَجِّرُ تَسْجِيرًا: قىزىتتى.

«وَإِذَا اَلْبِحَارُ سُجِّرَتْ» ‹قرآن›: دېڭىزلار ئوت بولۇپ لاۋۇلدىغان چاغدا.

سَجَّرَ اَلْكَلْبَ: ئىتنىڭ بوينىغا تۆمۈر ھالقا ئېسىپ قويدى.

سَجَّعَ يُسَجِّعُ تَسْجِيْعًا اَلْحَمَامُ: كەپتەر سايرىدى، دەم تۇتتى، گۇگۇك - گۇگۇك قىلىپ سايرىدى.

سَجَّعَ اَلْكَلَامَ: قاپىيىلىك سۆزلىدى.

سَجَّفَ يُسَجِّفُ تَسْجِيْفًا اَلْبَيْتَ: ئۆيگە پەردە تارتتى.

سَجَّلَ يُسَجِّلُ تَسْجِيْلاً: خاتىرىلىدى، يازدى، تىزىملىدى، رويخەتكە ئالدى، قەيت قىلدى، ئۇنىئالغۇغا ئالدى.

سَجَّلَ اَلْعَقْدَ: تىزىمغا ئالدى، رويخەتكە ئالدى.

سَجَّلَ اَلْاِخْتِرَاعَ: كەشىپ قىلدى، ھوقۇققا ئېرىشتى.

سَجَّلَ مُوَظَّفُ اَلْبَرِيدِ اَلرِّسَالَةَ وَ نَحْوَهَا: پوچتا خادىمى خەتنى زاكاس قىلدى.

سَجَّلَ خِطَابًا بِالْبَرِيدِ: پوچتا ئارقىلىق خەت ئەۋەتتى.

سَجَّلَ شُكْرَهُ: ئۇنىڭغا تەشەككۇر بىلدۈردى، رەھمەت ئېيتتى.

سَجَّلَ صَفَحَاتٍ جَلِيْلَةً فِي اَلتَّارِيخِ: تارىخ سەھىپىسىدە شانلىق تۆھپە قالدۇردى.

سَجَّلَ رَقْمًا قِيَاسِيًّا: رېكوردتىنى بۇزۇپ تاشلىدى.

سَجَّلَ نَجَاحًا وَ اِنْتِصَارَاتٍ فِي: ... دە نەتىجە ۋە غەلىبىلەرگە ئېرىشتى.

سَجَّلَ إِصَابَةً: بىر توپ كىرگۈزدى(تەنھەرىكەت).

سَجَّلَ اِسْمَهُ فِي اَلْجَامِعَةِ وَ نَحْوِهَا: ئۇنىۋېرسىتېتقا تىزىمغا ئالدۇردى.

«سَجَّلَ اَلْحَدِيثَ»: سۆزنى خاتىرىلەۋالدى، لېنتىغا ئالدى.

«إِذاسَجَّلْتَ هَذَافِيدَفْتَرِكَ فَلَنْتَنْسَاهُأَبَدًا»: بۇنى دەپتىرىڭگە خاتىرىلەۋالساڭ ھەرگىز ئۇنتۇمايسەن.

سَجَّنَ يُسَجِّنُ تَسْجِيْنًا: ياردى، پارچىلىدى.

سَجَّى يُسَجِّي تَسْجِيَةً اَلْمَيِّتَ: مېيىتنى يېپىپ قويدى.

«سَجِّ مَعَايِبَ أَخِيكَ»: قېرىندىشىڭنىڭ ئەيىب-لىرىنى ياپقىن.

سِجِّيلٌ: قوۇرۇق لايدەك بولۇپ قالغان تاش، ساپال تاش.

«تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ» «قۇرئان»: قۇشلار ئۇلارغا ساپال تاشلارنى ئېتىپ...

اَلسِّجِّينُ: تۇرمە؛ گۇناھكارلارنىڭ نامە - ئەمالى يېزىلغان كىتاب؛ قاتتىق؛ ھەمشىلىك.

«كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ» «قۇرئان»: يامان ئادەملەرنىڭ نامە - ئەمالى چوقۇم سىججىندا بولىدۇ.

فَعَلَ ذَالِكَ سِجِّينًا: بۇنى ئاشكارا ھالدا قىلدى.

سَجَحَ يَسْجُحُ سَجْحًا لَهُ بِالْكَلَامِ: سۆزنى پۈرۈ-تۈپ ئۆتتى.

سَجَحَتِ الْحَمَاةُ: كەپتەر سايرىدى، بۇقۇلدىدى، دەم تۇتتى.

سَجِحَ يَسْجَحُ سَجَحًا وَ سِجَاحَةً: سىلىق بولدى، يۇمشاق بولدى، مۇلايىم بولدى، نازاكەتلىك بولدى، خۇشخۇي بولدى.

سَجْحَةٌ: تەبىئىي خۇسۇسىيەت، تۇغما تەبىئەت.

سَجَدَ يَسْجُدُ سُجُودًا: سەجدە قىلدى، بويسۇندى، باش ئەگدى.

سَجَدَ اللّٰهَ: ئاللاھقا سەجدە قىلدى، ئىبادەت قىلدى، قۇللۇق قىلدى.

«ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ» «قۇرئان»: ئاندىن بىز پەرىشتىلەرگە: «ئادەمگە سەجدە قىلىڭلار» دېدۇق، ئىبلىستىن باشقا ھەممىسى سەجدە قىلدى.

سَجْدَةٌ: بىر قېتىملىق سەجدە، تىزلىنىپ باش قويماق.

سَجَرَ يَسْجُرُ سَجْرًا وَ سُجُورًا الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

سَجَرَ التَّنُّورَ: تونۇرنى تۇتۇن بىلەن تولدۇرۇپ قىزىتتى.

سَجَرَ اللّٰهُ الْكُفَّارَ: ئاللاھ كۇففارلارنى كۆيدۈردى.

«ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ» «قۇرئان»: ئاندىن ئۇلار ئوتتا كۆيدۈرۈلىدۇ.

سَجَرَ الْبَحْرُ: دېڭىز قىزىدى، ياندى.

سَجَرَ الْمَاءَ فِي الْحَلْقُومِ: سۇنى گېلىغا قۇيدى.

سَجَرَ الْكَلْبَ: ئىتقا بويۇنچۇق ئېسىپ قويدى.

سَجْسٌ. سَجِسٌ: دۇغ سۇ، لاي سۇ.

سَجْسَجٌ ج سَجَاسِجُ: قاتتىقمۇ ئەمەس، يۇمشاقمۇ ئەمەس يەر؛ سالقىن، سەلكىن شامال.

يَوْمٌ سَجْسَجٌ: مۆتىدىل كۈن، ئىللىق كۈن.

رِيْحٌ سَجْسَجٌ: مەيىن شامال، ئىللىق شامال.

هَوَاءٌ سَجْسَجٌ: مۆتىدىل ھاۋا، ئىللىق ھاۋا.

سَجَعَ يَسْجَعُ سَجْعًا الْحَمَامُ: كەپتەر سايرىدى، دەم تۇتتى، بىر خىل ئاھاڭدا گۇڭ - گۇڭ قىلىپ سايرىدى.

سَجَعَتِ النَّاقَةُ: تۆگە بىر خىل ئاۋازدا بوقىرىدى.

سَجَعَ الشَّخْصُ الْكَلَامَ: قاپىيىلىك سۆزلىدى، قاپىيىلىك گەپ قىلدى.

سَجْعٌ ج أَسْجَاعٌ: قاپىيىلىك سۆز.

سَجْعَةٌ ج سَجَعَاتٌ: قاپىيىلىك سۆزدىن بىر ئابزاس.

سَجَفَ يَسْجُفُ سَجْفًا الْبَيْتَ: ئۆينىڭ پەردىسىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

سَجْفٌ. سِجْفٌ ج سُجُوفٌ وَأَسْجَافٌ: پەردە.

سُجُقٌّ: كالباسا، قېزى، ياغلىق ئۇچەي.

سَجَلَ يَسْجُلُ سَجْلاً السُّورَةَ أَوِالْقَصِيدَةَ: سۈرە ياكى قەسىدىنى ئۆزۈلدۈرمەي ئوقىدى.

سَجَلَ الشَّيْءَ: ئارقىمۇ ئارقا ئەۋەتتى.

سَجْلٌ ج سِجَالٌ وَ سُجُولٌ: سوغا، چېلەك؛ ھەسسە، نېسىۋە.

سِجِلٌّ ج سِجِلَّاتٌ: خاتىرە دەپتەر، تىزىملاش دەپتىرى، رويخەت.

«يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ» «قۇرئان»: ئۇ كۈندە ئاسمانىنى (پۈتۈكچى) نەرسە يېزىلغان قەغەزنى يۈگىگەندەك يۈگەيمىز.

سِجِلُّ الشَّرَفِ: شەرەپ گۇۋاھنامىسى.

اَلسِّجِلُّ التِّجَارِيُّ: مەلۇم ئورۇندا تىجارەت بىلەن شوغۇللىنىدىغان شىركەتلەر ۋە شەخسلەر

هەققىدىكى ئومۇمىي مەلۇمات دەپتىرى.

«لَمْ أَجِدْ إِسْمَكَ فِي السِّجِلِّ»: سېنىڭ ئىسمىڭنى تىزىملىكتە ئۇچراتمىدىم.

سِجِلَّاتٌ: ئارخىپ باشقارمىسى، ئارخىپخانا.

أَمِيْنُ سِجِلَّاتٍ: ئارخىپ باشقۇرۇش خادىمى.

سَجَمَ يَسْجُمُ سُجُومًا وَ سِجَامًا: (كۆز يېشى) ئاقتى، تۆكۈلدى.

سَجَمٌ: ياش؛ سۇ.

سَجَنَ يَسْجُنُ سَجْنًا ـ هُ: ئۇنى سولىدى، قامىدى، زىندانغا سالدى، تۇرمىگە تاشلىدى، تۇرمىگە ئالدى.

سَجَنَ الْهَمَّ: غەمنى يوشۇردى، ياپتى.

سَجَنَ لِسَانَهُ: سۆزلىمىدى، لام ـ جىم دېمىدى، تىلىنى يىغدى.

«سَجَنَتْهُ الْحُكُومَةُ تِسْعَ سَنَوَاتٍ»: ھۆكۈمەت ئۇنى توققۇز يىل قامىدى.

سِجْنٌ ج سُجُونٌ: قاماقخانا، تۇرمە، ھەپسىخانا، زىندان، گۇندىخانا، سولاقخانا.

«فَلَبِسَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ» «قرآن»: يۈسۈپ زىنداندا بىرقانچا يىل يېتىپ قالدى.

حُمَّى السُّجُونِ: كېزىك، تەپ، ئەسۋە، تاشما.

سَجْنٌ: تۇرمىگە تاشلىماق، قولغا ئالماق.

«لَيْسَ شَيْءٌ أَحَقَّ بِطُولِ سَجْنٍ مِنْ لِسَانٍ»

«حديث»: ئۇزۇن قاماشقا تىل ئەڭ تېگىشلىك.

سَجْنٌ مُؤَبَّدٌ: مۇددەتسىز قاماق.

سَجْنٌ مَعَ الْأَشْغَالِ الشَّاقَّةِ: ئەمگەك بىلەن ئۇزگەرتىش.

سَجَنْجَلٌ: ئالتۇن؛ زەپەر ئەينەك؛ كۆمۈش پارچىسى.

اَلسَّجْوَاءُ: ياۋاش، مۇلايىم.

نَاقَةٌ سَجْوَاءُ: (سۈتىنى) ساغقاندا جىم تۇرۇپ بېرىدىغان تۆگە، ياۋاش تۆگە.

رِيْحٌ سَجْوَاءُ: ئىللىق شامال، مەيىن شامال، سالقىن شامال.

سُجُودٌ: سەجدە قىلماق، باش ئەگمەك، باش ئۇرماق.

سَجُورٌ: يېقىلغۇ.

سَجُوعٌ: سايرايدىغان قۇش.

سُجُوقٌ: كالباسا، قېزى. ياغلىق ئۇچى.

سَجُولٌ: كۆپ، مول.

عَيْنٌ سَجُولٌ: يېشى كۆپ كۆز.

سَجُومٌ: كۆپ.

عَيْنٌ سَجُومٌ: ياش تۆككۈچى كۆز.

نَاقَةٌ سَجُومٌ: سۈتلۈك تۆگە.

سَجِيْحٌ: مۇلايىم، خۇش پېئىل، يېقىملىق، نازاكەتلىك.

خُلُقٌ سَجِيحٌ: خۇش ئەخلاق.

سَجِيْحَةٌ: تەبىئى خۇسۇسىيەت، تۇغما تەبىئەت.

سَجِيْرٌ ج سُجَرَاءُ: چىن دوست، ھەقىقىي دوست.

سَجِيْسٌ: دۇغ سۇ، لاي سۇ.

سَجِيسُ الدَّهْرِ: ئەبەدىي، مەڭگۈ.

سَجِيْفٌ: پەردە.

سَجِيْنٌ ج سُجَنَاءُ وَ سَجْنَى م سَجِينَةٌ ج سَجْنَى وَسَجَائِنُ: مەھبۇس، تۇرمىدە ياتقۇچى.

سَجِيْنٌ سِيَاسِيٌّ: سىياسىي مەھبۇس، سىياسىي جىنايەتچى.

«قَضَى مُعْظَمَ حَيَاتِهِ سَجِينًا»: ئۆمۈرنىڭ تولىسىنى تۇرمىدە ئۆتكۈزدى.

ضَرْبٌ سَجِينٌ: قاتتىق ئۇرماق.

سَجِيَّةٌ ج سَجَايَا: خۇسۇسىيەت، خۇلق، مىجەز، خاراكتېر، (ئادەمنىڭ) تەبىئەت، ئەخلاق.

حَسَنُ السَّجِيَّةِ: گۈزەل ئەخلاقلىق.

سَحَا يَسْحُو وَ يَسْحَى وَ يَسْحِي سَحْوًا الشَّيْءَ: ئاقلىدى، سويدى.

سَحَا يَسْحَا يَسْحِي وَ يَسْحُو الطِّينَ عَنْ وَجْهِ الْأَرْضِ: يەر يۈزىدىن لاينى قىرىۋەتتى.

سِحَاءٌ ج أَسْحِيَةٌ: دەرەخنىڭ پوستى، قوۋزىقى.

«سِحَاءُ هَذِهِ الشَّجَرَةِ رَقِيقٌ»: بۇ دەرەخنىڭ

قوڭزىقى نەپىز.

سِحَاءَةٌ ج سَحَايَا: مېڭە پەردىسى؛ نەپىز تېرە؛ پوست.

سِحَائِيٌّ: مېڭە پەردىسى خاراكتېرلىك.

أَلْإِلْتِهَابُ السِّحَائِيّ: مېننىگىت، مېڭە (يۇلۇن) پەردە يالليۇغى.

سَحَابٌ ج سُحُبٌ: بۇلۇت.

«وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ» ‹قرآن›: تاغلارنى تۇرغۇن ھالەتتە گۇمان قىلىسەن، ھالبۇكى ئۇلار بۇلۇتتەك چۆرگىلەپ تۇرىدۇ.

سَحَابٌ مُرْتَفِعٌ: ئالى بۇلۇت.

سَحَابُ الصَّيْفِ: توپ بولۇپ تېز ئۆتۈپ كېتىدىغان بۇلۇت.

سَحَابَةٌ ج سَحَائِبُ: بۇلۇت.

سَحَابَةٌ بَيْضَاءُ: ئاپئاق بۇلۇت.

سَحَابَةُ الْيَوْمِ: پۈتۈن كۈن، ئۈتىدىن ـ كەچكىچە، كۈن بويى.

ظَلَّ يَكْتُبُ سَحَابَةَ يَوْمِهِ: كۈن بويى يازدى.

أَقَمْتُ عِنْدَهُ سَحَابَةَ يَوْمِي: ئۇنىڭ يېنىدا كۈن بويى تۇردۇم.

قَضَى سَحَابَةَ يَوْمِهِ فِي عَمَلِ كَذَا: پالانى ئىشتا كۈننىڭ تولىسىنى ئۆتكۈزدى.

سَحَاةٌ ج سَحًى: ھويلا ـ ئارام، قورۇ؛ رايون؛ خامان، تىكەنلىك دەرەخ، يان تەرەپ.

سَحَاحٌ: ھاۋا، ئاتموسفېرا.

سُحَافٌ: ئۆپكە كېسىلى.

سِحَاقٌ: ئەركەكزەدەك ئويىنىماق، جىنسىي ئالاقە قىلىشماق.

سُحَامٌ: قارا، قارا رەڭ، قارا رەڭلىك.

سِحَايَةٌ ج سَحَايَا: پوست؛ مېڭە پەردىسى؛ نەپىز تېرە.

سَحَبَ يَسْحَبُ سَحْبًا: تارتتى، سۆرىدى، چېكىندۈردى، ئارقىغا قايتۇردى.

«يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ» ‹قرآن›: ئۇلار دوزاختا دۇم ياتقۇزۇلۇپ سۆرىلىدىغان كۈندە، . . .

سَحَبَ شِيْكًا: چەكنى كېسىپ بەردى، چەك يېزىپ بەردى.

سَحَبَ حِصَانَهُ: ئېتىنى تارتتى.

سَحَبَ الْجَيْشَ: قوشۇننى چېكىندۈردى.

سَحَبَ ذَيْلَهُ: تەكەببۇرانە ماڭدى.

سَحَبَ ذَيْلَهُ عَلَى الْأَمْرِ: يوشۇردى، كۆز يۇمدى، كۆرمەسلىككە سالدى.

سَحَبَ مَالاً مِنَ الْمَصْرَفِ: بانكىدىن ئامانەتكە قويغان پۇلنى ئالدى.

سَحْبٌ: سۆرىمەك، تارتماق، چېكىندۈرمەك، قايتۇرماق.

سَحْبٌ مِنَ التَّدَاوُلِ: پۇلنى قايتۇرۇۋالماق، پۇلنى يىغىۋالماق، تارقىتىشنى توختاتماق.

سَحْبُ الْإِعْتِمَادِ: شىركەتكە ئىلگىرى بېرىلگەن رۇخسەتنى بىكار قىلىش.

«قَامَ الشُّرْطِيُّ بِسَحْبِ رُخْصَةِ الْقِيَادَةِ مِنْهُ»: ساقچى ئۇنىڭ پراۋىسىنى ئېلىۋالدى.

سَحْبَانُ: سەھبان (ئەرەبلەردە ئۆتكەن بىر ناتىق).

لَهُ بَلَاغَةُ سَحْبَانٍ: ئۇ سۆزگە ئۇستا، ئۇ دېگەن ناتىق.

سَحَتَ يَسْحَتُ سَحْتًا: ھارام قىلدى، خاراب قىلدى، ۋەيران قىلدى.

سَحَتَ الشَّيْءَ: يىلتىزىدىن قومۇردى.

سَحَتَ فِي التِّجَارَةِ: ھارام كەسىپ قىلدى.

سَحَتَ الشَّحْمَ عَنِ اللَّحْمِ: ماينى گۆشتىن ئاجرىتىۋالدى.

سَحَتَهُ: بوغۇزلىدى.

سَحْتٌ: كونا كىيىم؛ ئازاب، جازا؛ قاتتىق سوغۇق.

سُحْتٌ ج أَسْحَاتٌ: ھارام نەرسە، ھارام مال، ھارام پايدا، قانۇنسىز تاپاۋەت.

«سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ» ‹قرآن›: ئۇلارغا يالغانغا قۇلاق سالغۇچىلاردۇر، (پارا ۋە جازانىغا ئوخشاش) ھارامنى يېگۈچىلەردۇر.

اَلسُّحْتُ مِنَ النَّاسِ: تويماس ئادەم.

سَحَجَ يَسْحَجُ سَحْجًا الْعُودَ: ياغاچنى ئاقلىدى.

سَحَجَ الْجِلْدَ: تېرنى سويدى.

سَحْجٌ: شامال، سۇ ۋە مۇز قاتارلىقلارنىڭ تەسىرى بىلەن قورام تاشلارنىڭ ئۇپرىشى (گىئولوگىيىدە).

سَحْجَةٌ ج سَحْجَاتٌ: تاتلاپ يارا قىلماق.

سَحَّ يَسُحُّ سَحًّا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى، قۇيۇلدى، تۆكۈلدى، ئۇرغۇپ چىقتى، ئېتىلىپ چىقتى.

سَحَّ الْمَطَرُ: يامغۇر قۇيۇلدى.

سَحَّ الشَّخْصَ: قامچىلىدى، دەررە ئۇردى.

«سَحَّهُ عِشْرِينَ سَوْطًا»: ئۇ ئۇنى يىگىرمە قامچا ئۇردى.

سَحَّ الْقَصِيْدَةَ: قەسىدىنى راۋان ئوقۇدى.

سَحَّتَ عَيْنُهُ: يىغلىدى، كۆز يېشى قىلدى.

سَحَّاحٌ: يامغۇردەك ياش تۆككۈچى.

عَيْنٌ سَحَّاحَةٌ: يېشى كۆپ كۆز، ياش قۇيۇلۇپ تۇرىدىغان كۆز.

سَحَّارٌ ج سَحَّارُونَ: جادۇگەر، سېھرىگەر، كۆز باغلىغۇچى.

«يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ» ‹قرآن›: ئۇلار سېنىڭ ھۇزۇرىڭغا ناھايىتى ئۇستا سېھرىگەر-لەرنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ كەلسۇن.

سَحَّارَةٌ ج سَحَّارَاتٌ: بىر خىل ئالاھىدە شەكىللىك ساندۇق؛ باخشى، پېرىخون (ئايال).

سَحَّتَ يُسَحِّتُ تَسْحِيتًا: قانۇنسىز پايدا ئالدى، ھارام كەسىپ قىلدى، ھارام پايدا ئالدى، ۋەيران قىلىشقا قاراپ ماڭدى. بۇزغۇنچىلىق قىلدى.

سَحَّجَ يُسَحِّجُ تَسْحِيجًا: قىردى، ئاقلىدى، سويدى.

سَحَّرَ يُسَحِّرُ تَسْحِيرًا ـ هُ: ئۇنى ئالدىدى، ئۇنىڭ كۆزىنى باغلىدى؛ سوھۇرلۇق بەردى.

«سَحَّرَ ضُيُوفَهُ وَصَامَ دُونَ سُحُورٍ»: مېھمانلىرىغا سوھۇرلۇق بېرىپ ئۆزى سوھۇرلۇقسىز روزا تۇتتى.

سَحَّمَ يُسَحِّمُ تَسْحِيمًا: قارا قىلىۋەتتى.

«سَحَّمَ الْفَحْمُ يَدَيْهِ وَوَجْهَهُ»: كۆمۈر ئۇنىڭ ئىككى قولىنى ۋە يۈزىنى قارايتىۋەتتى.

سَحَّى يُسَحِّي تَسْحِيَةً: قىردى، سويدى.

سَحَرَ يَسْحَرُ سَحْرًا الشَّخْصَ: كۆزىنى باغلىدى، مەپتۇن قىلدى، مەھلىيا قىلدى، مەسلىكىنى كەلتۈردى؛ قايمۇقتۇردى، گاڭگىراتتى.

«فَلَمَّا أَلْقَوْا سَحَرُوا أَعْيُنَ النَّاسِ» ‹قرآن›: ئۇلار ھاسا، ئارغامچىلارنى تاشلاپ كىشىلەرنىڭ كۆزلىرىنى باغلىدى.

سَحَرَ يَسْحَرُ سُحُورًا الشَّخْصُ: سوھۇرلۇق يېدى (رامزاندا).

«مِنَ النَّاسِ مَنْ يَسْحَرُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَصُومُ مِنْ غَيرِ سَحُورٍ»: بەزى كىشىلەر سوھۇرلۇق يەيدۇ ۋە بەزىلەر سوھۇرلۇق يېمەي روزا تۇتىدۇ.

سَحَرَتْهُ الْخَمْرَةُ: ھاراق ئۇنى مەست قىلىپ قويدى.

سِحْرٌ ج أَسْحَارٌ وَ سُحُورٌ: كۆز باغلاش، سېھرىگەرلىك؛ مەھلىيا قىلماق، مەپتۇن قىلماق، ئازدۇرماق.

«أَسِحْرٌ هَذَا وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ» ‹قرآن›: ئەجەبا بۇ سېھرىمۇ؟ سېھرىگەرلەر مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمايدۇ.

سَحَرٌ ج أَسْحَارٌ: سۈبھى، تاڭ، سەھەر.

«وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار سەھەرلەردە (پەرۋەردىگارىدىن) مەغپىرەت تىلەيتتى.

سَحْرٌ. سَحَرٌ. سُحْرٌ ج سُحُورٌ وَ سُحْرٌ وَ أَسْحَارٌ وَ سُحَارَةٌ: ئۆپكە، يۈرەك.

سِحْرِيٌّ: سېھرىگەرلىك، سېھرىگە مەنسۇپ.

اَلْعَيْنُ السِّحْرِيَّةُ: ئېلېكتر كۆز، بەلگە چىراغى؛ مەنپى قۇتۇپ.

سَحَطَ يَسْحَطُ سَحْطًا و مَسْحَطًا ـ هُ: تېز سۈرئىتتە بوغۇزلىدى.

سَحَطَهُ الطَّعَامُ: تاماق گېلىدا تۇرۇپ قالدى.

سَحَطَ الشَّرَابَ: ئىچىملىككە سۇ ئارىلاشتۇردى.

سَحَطَ وَلَدَ الشَّاةِ: قوزىنى ئانىسىغا قوشۇپ قويدى.

سَحَقَ يَسْحَقُ سَحْقًا الشَّيْءَ: سوقتى، يانچىدى، ئەزدى، ئېزىۋەتتى، كۆكۈم ـ تالقان قىلدى.

سَحَقَ الْحَبَّ: ئاشلىقنى يانچىدى.

سَحَقَهُ: ئۇنى ھالاك قىلدى، كۆمران قىلدى.

سَحَقَ الثَّوْبَ: كىيىمنى يىرتتى.

«سَحَقَ الْحَشَرَةَ بِقَدَمِهِ»: ھاشارەتنى پۇتى بىلەن يانجىۋەتتى.

سَحِقَ يَسْحَقُ سَحْقًا الشَّيْءُ: يىراق بولدى، يىراقلاشتى.

سَحُقَ يَسْحُقُ سُحْقًا: يىراق بولدى.

سَحُقَ يَسْحُقُ سُحُوقَةً وَ سَحَاقَةً الثَّوْبُ: كىيىم كونىرىدى، جۇل ـ جۇل بولدى.

سَحْقٌ: ئەزمەك، تالقانلىماق، سوقماق، يانجىماق، ھالاك قىلماق.

سَحْقٌ ج سُحُوقٌ: كونا كىيىم، جۇل ـ جۇل كىيىم، يىرتىق كىيىم؛ نېپىز بۇلۇت.

سُحْقٌ. سُحُقٌ: يىراق، ئۇزاق، ئۇزۇن، يىراقلىق.

سُحْقًا لَهُ: (ئاللاھ ئۇنى رەھمىتىدىن) يىراق قىلسۇن.

«فَاعْتَرَفُوا بِذَنْبِهِمْ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ»

«قۇرئان»: ئۇلار گۇناھىنى تونۇيدۇ، ئەھلى دوزاخ ئاللاھنىڭ رەھمىتىدىن يىراق بولسۇن!

«لَمْ نَسْتَطِعْ الْوُصُولَ إِلَى قَعْرِ الْبِئْرِ لِسُحْقِهِ»: چوڭقۇر بولغانلىقى ئۈچۈن قۇدۇقنىڭ تېگىگە يېتەلمىدۇق.

سَحَلَ يَسْحَلُ سَحْلاً الشَّيْءَ: يانجىدى.

سَحَلَهُ بِلِسَانِهِ: تىللىدى، ئەيىبلىدى.

سَحَلَ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى ئەشتى.

سَحَلَ الْغَرِيمَ مِائَةَ دِرْهَمٍ: قەرزدارغا يۈز دىرھەم بەردى.

سَحَلَهُ مِائَةَ سَوْطٍ: ئۇنى يۈز قامچا ئۇردى؛ ئۇنى يۈز دەررە ئۇردى.

سَحَلَ الشَّخْصَ: ئۇنى تېرىلىرى تىتىما ـ كاتاك بولۇپ كەتكىچە سۆردى.

سَحَلَ الْكِتَابَ: كىتابنى ئۇزۇلدۇرمەي ئوقۇدى.

سَحَلَتِ الْعَيْنُ: يىغلىدى، ياش تۆكۈلدى، ياش قۇيۇلدى.

سَحَلَ الْبَغْلُ: خېچىر ھاكىرىدى.

سَحْلٌ: نەق پۇل، بانكىدا ساقلانغان پۇل.

سُحَلَةٌ: ئانىسىدىن ئايرىلىپ قالغان توشقان بالىسى.

سَحْلَفَةٌ ج سَحَالِفُ: تاشپاقا.

سِحْلِيَّةٌ ج سَحَالٍ: دېڭىز قىرغىقىنىڭ، دېڭىز قىرغىقىغا تەۋە؛ كەسلەنچۇك.

سَحِمَ يَسْحَمُ سَحَمَ يَسْحُمُ سَحْمًا: قارايدى، قاراڭغۇلاشتى، قارىيىپ كەتتى.

«سَمَتِ السَّمَاءُ مِنْ دُخَانِ الْمَصَانِعِ»: ئاسمان زاۋۇتلارنىڭ تۈتۈنىدىن قارىيىپ كەتتى.

سَحَمٌ: تۆمۈر.

سَحَمٌ. سُحْمَةٌ: قارا.

سَحَمَةٌ: تۆمۈر دۆڭسى.

سَحَنَ يَسْحَنُ سَحْنًا الْحَجَرَ: تاشنى سىلىقلاتتى، پارقىراتتى؛ تاشنى ئۇۋدى، چوقىدى، سۈندۈردى.

سَحَنَ الشَّيْءَ: ئەزدى، يۇمشاتتى، كۆكۈم ـ تالقان قىلدى.

«سَحَنَ الْحَبَّ حَتَّى صَارَ طَحِينًا»: ئاشلىقنى يانجىپ ئۇنغا ئايلاندۇردى.

سَحَنَ الْخَشَبَةَ: ياغاچنى سىلىقلىدى.

سَحْنَاءُ: قىياپەت، شەكىل، سىما، رەڭگىروي، ئەپت ـ بەشىرە، چىراي، چېھرى، يۈز.

«عَرَفْتُ مِنْ سَحْنَائِهِ أَنَّهُ أَجْنَبِيٌّ»: ئۇنىڭ قىياپىتىدىن ئۇنىڭ چەت ئەللىك ئىكەنلىكىنى بىلدىم.

سَحْنَةٌ. سَحَنَةٌ: قىياپەت، شەكىل، سىما، رەڭگىروي، ئەپت ـ بەشىرە، چىراي، چېھرى، يۈز.

سَحُوجٌ: قەسەمخور ئايال.

سَحُوحٌ: يامغۇرنى قۇيۇۋېتىدىغان بۇلۇت.

سُحُورٌ: سوھۇرلۇق تاماق يېمەك.

«يَصُومُ دُونَ سُحُورٍ»: ئۇ سوھۇرلۇقسىز روزا تۇتىدۇ.

سَحُورٌ ج سُحُرٌ: سوھۇرلۇق تاماق.

«تَنَاوُلُ السَّحُورِ يُخَفِّفُ إِعْيَاءَ الصِّيَامِ»: سوھۇرلۇق يېيىش رامزانىنىڭ يۈكىنى يېنىكـ

لەشتۇرىدۇ.

سَحُوقٌ تۇگمەن ئاۋازى؛ سۇتنى ساغقان چاغدىكى ئاۋاز.

سَحُوقٌ مِنَ النُّوقِ: ئۇرۇق تۇگە؛ بېلى ئۇزۇن تۇگە.

سَحَى يَسْحُو وَ يَسْحَا و يَسْحِى سَحْيًا: گۈرجەك-لەپ ئالدى؛ قىردى، سويدى.

سَحِيتٌ: تويماس، قارنى يامان، يوقالغان.

مَالٌ سَحِيتٌ: يوقالغان مال، زايا بولۇپ كەتكەن مال.

سَحِيجٌ: سويۇلغان، قىرىلغان، ئاقلانغان.

سَحِيرٌ: قورسىقى ئاغرىق، قورساقلىق ئات قۇدە قىلىنغان چوك.

سَحِيطٌ: بوغۇزلانغان قوي.

سَحِيقٌ: تۇگمەن ئاۋازى، يارغۇنچاقنىڭ ئاۋازى.

سَحِيقٌ: يىراق، چوڭقۇر، ئۇزۇن.

«أَوْتَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ» ‹قرآن›: ياكى بوران ئۇنى ئېلىپ بېرىپ يىراق جايغا تاشلىۋەتكەندەك بولۇپ قالىدۇ.

مِنْ زَمَنٍ سَحِيقٍ: ئۇزاق زاماندىن بېرى.

سَحِيقَةٌ: قارا يامغۇر، قاتتىق يامغۇر.

هُوَّةٌ سَحِيقَةٌ: چوڭقۇر ئازگال، چوڭقۇر ئورا؛ تېگى يوق يار.

سَخَا يَسْخُو سَخَاءً: سېخى بولدى، مەرد بولدى، كەڭ قول بولدى.

«سَخَا بِمَالِهِ لِلْمُحْتَاجِينَ»: ھاجەتمەنلەرگە پۇل - مال بەردى.

سَخَا النَّارَ: ئوتنى چوقچىلىدى، ئوتنى كوچىلىدى.

سَخَاءٌ: سېخىلىق، قولى ئوچۇقلۇق، مەردلىك.

بِسَخَاءٍ: سېخىلىق بىلەن، ئوچۇق قوللۇق بىلەن.

سِخَابٌ ج سُخُبٌ: كىچىك بالىلار بويىنىغا ئاسىدىغان ئاددى مارجان، بالىلار بويۇن مارجىنى.

سَخَافَةٌ: ھاماقەتلىك، كالتە پەملىك، ھاكاۋاقتىلىق، ئاجىزلىق، بوشاڭلىق، ئىقتىدارسىزلىق.

سُخَامٌ: قازاننىڭ قارىسى، قازان كۆيىسى، قازان قۇرۇمى، كۆمۈر؛ گالدىن سىلىق ئۆتىدىغان ھاراق؛ يۇمشاق پەي.

«تَلَوَّثَتْ يَدَاهُ بِالسُّخَامِ»: ئىككى قولى قازان قۇرۇمى بىلەن مىلىنىپ كەتتى.

لَيْلٌ سُخَامٌ: قاراڭغۇ كېچە، تۇن.

رِيْشٌ سُخَامٌ: يۇمشاق پەي.

سَخَانَةٌ: ئىسسىقلىق، ھارارەت.

سَخَاوَةٌ: سېخىلىق، قولى ئوچۇقلۇق؛ يۇمشاقلىق، مۇلايىملىق.

سَخْتٌ: ساغلام؛ شىددەتلىك، كۈچلۈك، قاتتىق.

سُخْتٌ: تورم تۇزاق ھايۋانلارنىڭ تېرىكى.

سَخَّانٌ م سَخَّانَةٌ ج سَخَّانَاتٌ: سۇ ئىسىتىش ئەسۋابى، سۇ ئىسىتقۇچ، پار قازىنى.

سَخَّرَ يُسَخِّرُ تَسْخِيرًا: مۇسەخىر قىلدى، بويسۇندۇردى.

«أَللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ» ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ ئەمرى بىلەن دېڭىزدا كېمىلەرنىڭ يۈرۈشى ئۈچۈن، سىلەرنىڭ ئاللاھنىڭ پەزلىدىن تەلەپ قىلىشىڭلار ئۈچۈن ۋە (ئاللاھقا) شۈكۈر قىلىشىڭلار ئۈچۈن، ئاللاھ سىلەرگە دېڭىزنى بويسۇندۇرۇپ بەردى.

سَخَّرَ الشَّيْءَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا مۇسەللەت قىلدى.

سَخَّرَ الشَّخْصَ: ئۇنى ھاشارغا سالدى، ھەقسىز ئىشقا سالدى، ئۇنى باستى.

«سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَ ثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ» ‹قرآن›: ئاللاھ ئۇلارغا بورانىنى يەتتە كېچە، سەككىز كۈندۈز ئاپىرىدە قىلدى.

سَخَّفَ يُسَخِّفُ تَسْخِيفًا: ئاجىزلاشتۇردى.

سَخَّفَ الْكِبَرُ عَقْلَهُ: قېرىلىق ئۇنىڭ ئەقلىنى ئاجىزلاشتۇردى.

«سَخَّفَ بَعْضُ النَّاسُ آرَاؤُهُ فَانْسَحَبَ مِنَ الْمَجْلِسِ»: بەزى كىشىلەر ئۇنىڭ پىكىرلىرىنى يارىماسقا چىقارغان ئىدى، ئۇ يىغىندىن چېكىنىپ چىقتى.

سَخَّلَ يُسَخِّلُ تَسْخِيلاً: ئەمبلىدى، مالامەت قىلدى؛ ئاجىزلاتتى.

سَخَّمَ يُسَخِّمُ تَسْخِيمًا الْلَّحْمُ: گۆش سېسىپ قالدى، گۆش پۇراپ قالدى، چىرىپ قالسۇن.

سَخَّمَ اللّٰهُ وَجْهَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ يۈزىنى قارا قىلدى.

سَخَّمَهُ بِصَدْرِهِ: ئۇنى تېرىكتۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى، ئوغسىنى كەلتۈردى.

سَخَّمَ الْمَاءَ: سۇنى قىزىتتى، ئىسسىتتى.

سَخَّنَ يُسَخِّنُ تَسْخِينًا: قىزىتتى، ئىسسىتتى.

«سَخِّنْ لَنَا الطَّعَامَ»: بىزگە تاماقنى ئىسسىتىپ بەرگىن.

سِخِّيْنٌ ج سَخَانِيْنُ: جاللات پىچىقى، قاسساپنىڭ پىچىقى، كۆرەك.

سَخِرَ يَسْخَرُ سُخْرِيَّةً وَ سُخْرِيَةً مِنْهُ وَبِهِ: مەسخىرە قىلدى، زادىلىق قىلدى، كۈلدى.

«وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوْا مِنْهُ» (قرآن): نۇھ كېمە ياسىدى، قەۋمىنىڭ چوڭلىرى ئۇنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە ئۇنى مەسخىرە قىلىشتى.

«لاَ يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ» (قرآن): بىر قەۋم يەنە بىر قەۋمنى مەسخىرە قىلمىسۇن، مەسخىرە قىلىنغان قەۋم (ئاللاھنىڭ نەزىرىدە) مەسخىرە قىلغۇچى قەۋمدىن ياخشىراق بولۇشى مۇمكىن....

سَخَرَ يَسْخَرُ سُخْرِيًّا وَسِخْرِيًّا: (خالىمىغان ئىشقا) زورلىدى، مەجبۇرلىدى، باستى؛ ھاشارغا سالدى، بىكارغا ئىشقا سالدى.

سُخْرَةٌ: زادىلىق، مەسخىرە، مازاق، كۈلكە؛ مەسخىرە ئوبېيكتى؛ مەجبۇرىي ئەمگەك، ھاشار.

«جَعَلَهُ تَصَرُّفُهُ سُخْرَةً»: ئۇنىڭ ھەرىكىتى ئۇنى كۈلكىگە قالدۇردى.

اَلسُّخَرَةُ: مەسخىرىۋاز.

«كَانَ سُخَرَةً فَكَرِهَهُ أَصْحَابُهُ»: ئۇ مەسخىرىۋاز بولغاچقا، ھەمراھلىرى ئۇنى ياماق كۆرۈپ قالدى.

سُخْرِيٌّ: كۈلكىلىك، مەنىسىز، مەسخىرە، مەسخىرە خاراكتېرلىك.

سُخْرِيَّةٌ: مەسخىرە، مازاق.

سَخِطَ يَسْخَطُ سُخْطًا الرَّجُلُ: غەزەپلەندى، خاپا بولدى، ئاچچىقلاندى، دەرغەزەپ بولدى.

سَخِطَ الشَّيْءَ: ياقتۇرمىدى، ياماق كۆردى.

سَخِطَ عَلَيْهِ: غەزەپلەندى، خاپا بولدى، ئۇنىڭغا نەپرەتلەندى.

«لَبِئْسَ مَاقَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ» (قرآن): ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى ئۈچۈن ئالدىن تەييارلىغان ئەمەللىرى نېمىدېگەن ياماق! (بۇ ئەمەللەر) ئۇلارغا ئاللاھنىڭ غەزىپىنى ئېلىپ كەلدى.

«سَخِرَ مِنْهُ أَصْحَابُهُ فَسَخِطَ عَلَيْهِمْ»: ئۇنىڭ بۇرادەرلىرى ئۇنى زادىلىق قىلغان ئىدى، ئۇ ئۇلارغا ئاچچىقلاندى.

سُخْطٌ. سَخَطٌ: غەزەپ، ئاچچىق، خاپىلىق، چېچىلماق.

«أَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللّٰهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللّٰهِ» (قرآن): ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى ئىزدىگەن كىشى ئاللاھنىڭ غەزىپىگە ئۇچراشقا تېگىشلىك بولغان كىشىگە ئوخشامدۇ؟

سَخُفَ يَسْخُفُ سُخْفًا وَ سَخَافَةً: ئاجىزلاشتى، زەئىپلەشتى؛ كالۋالاشتى.

«سَخُفَ عَقْلُهُ وَسَخُفَتْ آرَاؤُهُ»: ئۇنىڭ ئەقلىي ئاجىز بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ پىكىرلىرى مەنىسىز بولدى.

سُخْفٌ. سَخَافَةٌ ج سَخَافَاتٌ: گالۋاڭلىق، كالتە پەملىك، ھاكاۋاقتىلىق، ئاجىزلىق، بوشاڭلىق، ئىقتىدارسىزلىق، ھاماقەتلىك.

سُخْفَةٌ: ئەقلىي ئاجىزلىق؛ ئورۇقلۇق.

سَخَلَ يَسْخَلُ سَخْلاً الشَّيْءَ: ئالداپ ئېلىۋالدى.

سَخْلٌ: ئىقتىدارسىز ئادەم؛ كېرەكسىز نەرسە.

سَخْلٌ ج سُخَّلٌ وَ سُخَّالٌ: ئاجىز، پەس، كەمتۈك نەرسە.

سَخْلَةٌ ج سَخْلٌ وَ سِخَالٌ وَسَخْلَةٌ وَ سُخْلاَنٌ: قوزا، پاقلان.

سَخَمٌ: قارا.

سَخْمَاءُ ج سُخْمٌ وَ سُخْمَوَاتٌ: قارا.

سُخْمَةٌ: قارا؛ غەزەپ؛ ئاداۋەت؛ ئۆچمەنلىك.

سُخْمَطٌ: غەزەپ.

سَخِنَ يَسْخَنُ سَخَنًا الشَّيْءُ: ئىسسىدى، قىزىدى.

سَخِنَتْ عَيْنُهُ: غەم ـ قايغۇدىن كۆزى قىزىرىپ كەتتى.

سَخُنَ يَسْخُنُ سُخُونَةً وَ سَخَانَةً وَ سَخَنًا وَ سُخْنًا وَ سُخْنَةَ الشَّيْءُ: ئىسسىدى، قىزىدى.

سَخَنَ يَسْخُنُ سُخُونَةً: ئىسسىدى، ئىللىدى، قىزىدى.

«فِي الصَّيْفِ يَسْخُنُ الْجَوُّ وَيَطُولُ النَّهَارُ»: يازدا ھاۋا ئىسسىپ كۈن ئۇزىرايدۇ.

سُخْنٌ: قىزىق، ئىسسىق.

سَخْنَانٌ: قىزىق، ئىسسىق.

سُخْنَةٌ: قىزىتما، ئىسسىق، قىزىق.

عَلَيْكَ بِالْأَمْرِ عِنْدَ سُخْنَتِهِ: تۆمۈرنى قىزىقىدا سوق.

«أُصِيبَ بِالسُّخْنَةِ»: ئۇ قىزىتمىغا گىرىپتار بولدى.

سَخُوَ يَسْخُوْ سَخَاوَةً: سېخى بولدى، مەرد بولدى.

سُخُونَةٌ: ئىسسىقلىق، ھارارەت.

سَخِيَ يَسْخَى سَخًا: سېخى بولدى، مەرد بولدى، كەڭ قول بولدى.

سَخَتْ نَفْسُهُ عَنِ الشَّيْءِ: تاشلىۋەتتى، تەرك ئەتتى، ۋاز كەچتى.

«لَمْ تَسْخَ نَفْسُهُ أَيَّ شَيْءٍ مِنْ مَالِهِ»: مېلىدىن قىلچە بىر نەرسە بېرىشكىمۇ چىدىمىدى.

سَخِيْتٌ: ساغلام؛ شىددەتلىك، كۈچلۈك.

سَخِيْفٌ ج سُخَفَاءُ: ئاجىز، ناچار، نامۇۋاپىق، زەئىپ، كۈچسىز، نازۇك؛ بىمەنە.

سَخِيْفُ الْعَقْلِ: كەم ئەقىل، كالتە پەم، دۆت، كالۋا.

«هَذَا رَأْيٌ سَخِيفٌ»: بۇ مەنىسىز پىكىر.

سَخِيْمَةٌ ج سَخَائِمُ: يامان غەرەز، ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت، يامان نىيەت. دۈشمەنلىك، ئىنسىق تاماق.

سَخِيْنٌ: ئىسسىق؛ كۆزنىڭ يىغلاش سەۋەبىدىن قىزىرىپ كېتىشى؛ تاياق تەگكەن جايىنىڭ ئېچىشىپ ئاغرىشى.

سَخِيْنَةٌ: قىزىق، ئىسسىق.

سَخِيٌّ ج أَسْخِيَاءُ م سَخِيَّةٌ ج سَخِيَّاتٌ: قولى ئۇچۇق، كەڭ قورساق، سېخى، مەرد.

«هُوَ سَخِيٌّ بِالْكَلَامِ شَحِيحٌ بِالْعَمَلِ»: ئاغزىدا شەھەر ئالىدۇ، قولىدىن ئىش كەلمەيدۇ.

«كَانَ حَاتِمٌ سَخِيًّا»: ھاتەم كەڭ قول ئادەم ئىدى.

سَدَا يَسْدُوْ سَدْوًا بِيَدِهِ: قول سۇندى، قول سوزدى، قول ئۇزارتتى.

سَدَادٌ: ھەققانىيلىق، توغرىلىق، راستچىللىق، مۇۋاپىقلىق.

سَدَادُ الْقَارُورَةِ: قان نوكچىسى.

سَدَادًا لِكَذَا: قايتۇرۇش يۇزىسىدىن، تۆلەش يۇزىسىدىن.

«اَللّٰهُمَّ اهْدِنَا إِلَى السَّدَادِ»: ئاللاھ بىزنى توغرىلىققا يېتەكلىگەن.

سُدَادٌ: بۇرۇندىكى نەپەسنى توسۇۋالىدىغان بىر خىل كېسەللىك (بەدەندىكى قان تومۇرلارنى توسۇۋالىدىغان توسالغۇلارغىمۇ قارىتىلىدۇ)

سِدَادٌ وَ سِدَادَاتٌ: پۈگەت، پۇرۇپكا.

سِدَادٌ ج أَسِدَّةٌ: چېگرا، توساق.

سِدَادُ الثَّغْرِ: پورت چېگرىسى، دېڭىز شەھەر چېگراسى.

سِدَادَةٌ ج سِدَادَاتٌ: پۈگەت، پۇرۇپكا، ئېغىز ئەتكۈچ.

«لَا تُقَلِّبْ هَذِهِ الزُّجَاجَةَ فَسِدَادَتُهَا لَيْسَتْ مُغْلَقَةً بِإِحْكَامٍ»: بۇ بوتۇلكىنى دۇم قىلما، ئۇنىڭ ئاغزى پۇختا ئېتىلمىگەن.

سَدَاةٌ: ئۇرۇش (توقۇمىچىلىق ئاتالغۇسى).

سَدَاةُ النَّسِيْجِ: ئۇرۇش يىپ.

سُدَاسَ: ئالتىدىن ـ ئالتىدىن.

«جَاءُوا سُدَاسَ»: ئالتىدىن ـ ئالتىدىن بولۇپ كەلدى.

سُدَاسِيٌّ: ئالتە بۆلەكلىك، ئالتە بۇرجەكلىك،

ئالتە تەرەپلىك.

سُدَاسِيُّ الْحُرُوفِ: ئالتە ھەرپلىك سۆز.

سُدَاسِيُّ الْأَرْكَانِ: ئالتە تەرەپلىك، ئالتە بۇرجەك-لىك.

شَكْلٌ سُدَاسِيٌّ: ئالتە تەرەپلىك، ئالتە بۇرجەك-لىك.

سُدَاسِيُّ السُّطُوحِ: ئالتە ياقلىق.

فِعْلٌ سُدَاسِيٌّ: ئالتە ھەرپلىك پېئىل.

حَشَرَةُ سُدَاسِيَّةُ الْأَرْجُلِ: ئالتە پۇتلۇق ھاشارات.

سِدَافَةٌ: پەردە (دېرىزىنىڭ).

سَدَانَةٌ: كەئبىنىڭ خىزمىتىنى قىلماق.

سَدَجَ يَسْدُجُ سَدْجًا بِالشَّيْءِ: پەرەز قىلدى، مۆلچەرلىدى، قىياس قىلدى.

سَدَحَ يَسْدَحُ سَدْحًا: بوغۇزلاپ يەرگە تاشلاپ قويدى، ئۆلتۈردى.

سَدَحَ الْجَمَلَ: تۆگىنى چوك قىلدى، تۆگىنى يەرگە ياتقۇزۇپ بوغۇزلىدى.

سَدَحَ بِالْمَكَانِ: مەلۇم ئورۇندا تۇردى.

سَدَّ يَسُدُّ سَدًّا الْإِنَاءَ: قاچىنى ئېتىۋەتتى، يېپە-ۋەتتى، قاپلىدى، پېچەتلىدى، چاپلىدى، بېكىتتى.

سَدَّ الْبَابَ: ئىشىكنى ئېتىۋەتتى، ئىشىكنى تاقىدى.

سَدَّ الْقَنَاةَ: توسمىنى ئەتتى.

سَدَّ ثَغْرَةً: يوچۇقنى ئېتىۋەتتى، كامارنى ئەتتى.

سَدَّ الرَّمَقَ بِهِ: جان باقتى، ھاياتىنى ساقلىدى، ئاران كۈن ئۆتكۈزدى.

سَدَّ النَّفَقَاتِ: راسخوت بەردى.

سَدَّ الْفَجْوَةَ: ئارىلىقنى تولدۇردى.

سَدَّ مَسَدَّهُ: ۋاكالىتەن خىزمەت ئۆتىدى، ئورنىنى باستى.

سَدَّ فَرَاغًا: بوشلۇقنى تولدۇردى.

سَدَّ نَقْصًا: بوشلۇقنى تولدۇردى.

«يَسُدُّ النَّهْرَ الْكَبِيرُ الطَّرِيقَ»: چوڭ ئۆستەڭ يولنى توسۋالماقتا.

سَدَّ أُذُنَيْهِ: دىققەت قىلمىدى.

سَدَّهُ: ئۇنى توستى.

سَدَّ عَلَيْهِ بَابَ الْكَلَامِ: ئاغزىنى توستى، سۆزلە-شىگە توسقۇنلۇق قىلدى.

سَدَّ حَاجَتَهُ: ئېھتىياجىنى قاندۇردى، ھاجىتىنى راۋا قىلدى ، ھاجىتىدىن چىقتى.

سَدَّ يَسَدُّ و يَسِدُّ سَدَادًا الشَّخْصُ: توغرا بولدى، سۆز ھەرىكىتىدە راستچىل بولدى.

سَدَّ الْقَوْلُ أَوِالْفِعْلُ: سۆز ياكى ئىشى توغرا بولدى.

سَدٌّ: (قاچىنى) ياپماق، توسماق، توسالغۇ بولماق، ئەتمەك.

طَرِيْقٌ سَدٌّ: تۈيۈق يول.

سَدٌّ. سُدُّ ج سُدُودٌ وَ أَسْدَادٌ: توساق، رىشاتكا، توسما، توغان، توما، چۈشۈرگە، دەريا قېشى.

«وَجَعَلْنَامِنْبَيْنِأَيْدِيْهِمْ سَدًّاوَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا» (قرآن): ئۇلارنىڭ ئالدىدا بىر توسۇق، كەينىدە بىر توسۇق قىلدۇق.

«سَدُّ أُسْوَانَ السَّدُّ الْعَالِي»: ئاسۋان توسمىسى، (نىل دەرياسىغا قۇرۇلغان چوڭ توسما).

حَارَةٌ سُدٌّ: خالتا كوچا، تۈيۈق يول.

«قُل سِدًّا أَوِ اصْمُتْ»: توغرا سۆزلە ياكى جىم تۇر!

سِدٌّ ج سُدُودٌ: توغرا سۆز، ھەق سۆز.

سُدٌّ ج سُدُودٌ: قارا بۇلۇت.

سَدَدٌ: ھەققانىيلىق، توغرىلىق، راستچىللىق.

سَدَّاجٌ: يالغانچى.

سُدَّةٌ ج سُدَدٌ: ئىشىك، دەرۋازا، مۇنبەر؛ مەيدان؛ ئورۇندۇق؛ سۇپا؛ دەرۋازا ئالدىدىكى مەيدان؛ بوسۇغا؛ تەخت؛ دەرۋازا ئالدىدىكى سايىۋەن.

«جَلَسْنَا تَحْتَ السُّدَّةِ»: سايىۋەن ئاستىدا ئولتۇردۇق.

«جَلَسْنَا فِي السُّدَّةِ»: دەرۋازا ئالدىدا ئولتۇردۇق.

سُدَّةُ بَابَوِيَّةٍ أُو رَسُولِيَّةٌ: باش روھانىيلىق مەنسەپ (رىم پاپىسىنىڭ مەرتىۋىسى).

سُدَّةُ رِئَاسَةِ الْجُمْهُورِيَّةِ: جۇمھۇرىيەتنىڭ زۇڭتۇڭلۇق مەنسىپى.

سَدَّحَ يُسَدِّحُ تَسْدِيْحًا: ئۇلتۇردى.

سَدَّدَ يُسَدِّدُ تَسْدِيْدًا السَّهْمَ وَ نَحْوَهُ إِلَى الشَّيْءِ: قارىغا ئالدى، چەنلىدى، توغرىلىدى، قاراتتى؛ توغرا يولغا باشلىدى، كۆرسەتمە بەردى.

سَدَّدَ حِسَابًا: ھېسابنى توغرىلىدى.

سَدَّدَ الدَّيْنَ أَوِ الْقَرْضَ: قەرزنى قايتۇردى، قەرزنى تولىدى.

سَدَّدَ الْمَصَارِفَ: چىقىمنى تۆلىدى، راسخوتنى تۆلىدى.

سَدَّدَ اللّٰهُ خُطَاهُ: ئاللاھ ئۇنى توغرا يولغا باشلىسۇن.

«سَدَّدَ سَهْمَهُ إِلَى عَدُوِّهِ»: دۇشمەننى قارىغا ئالدى.

سَدَّسَ يُسَدِّسُ تَسْدِيْسًا الْعَدَدَ: سانىنى ئالتىگە كۆپەيتتى.

سَدَّسَ الشَّكْلَ: شەكلىنى ئالتە بۇلۇڭلۇق قىلدى.

سَدَّى يُسَدِّي تَسْدِيَةً إِلَيْهِ: قول سۇندى.

سَدَّى إِلَيْهِ النُّصْحَ: ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلدى، مەسلىھەت بەردى.

سَدَّى الْعَوْنَ إِلَى: ياردەم بەردى.

سَدَّى شُكْرًا: تەشەككۇر ئېيتتى، رەھمەت ئېيتتى.

سَدَّى الْأَيَادِيَ الْبَيْضَاءَ: ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلدى، ياردەم قىلدى.

سِدِّلِيٌّ: بىر خىل سافا.

سَدَرَ يَسْدُرُ وَ يَسْدِرُ سَدْرًا وَ سُدُورًا: ھېچ نەرسىگە قارىماي كەتتى.

سَدِرَ يَسْدَرُ سَدَرًا وَ سَدَارَةً: تەڭلىنكتە قالدى، ھەيرەتتە قالدى، ئوڭايسىزلاندى، قاتتىق ئىسسىقتىن قىيىن ئەھۋالدا قالدى. تەڭ قىسلىقتا قالدى، ئوڭايسىز ئەھۋالدا قالدى، بوشاڭلىق قىلدى، بىپەرۋالىق قىلدى.

سَدِرَ فِي غَيِّهِ: ئالاقزادە بولۇپ كەتتى.

سِدْرٌ ج سُدُورٌ: چىلان دەرىخى.

سَدَرٌ: كۆزنىڭ تورلىشىشى.

سَدِرٌ: قىيىنچىلىقتا قالغۇچى، تېڭىرقاپ قالغۇچى، تەڭلىكتە قالغۇچى.

سِدْرَةٌ ج سِدْرَاتٌ وَ سِدَرٌ: ياۋا چىلان دەرىخى.

سِدْرَةُ الْمُنْتَهَى: سىدرە تۆلمۇنتەھا (جەننەتتىكى ئەڭ ئالى ئورۇن، 7 ـ ئاسماندا ئەرشنىڭ يېنىدىكى بىر دەرەخ).

«وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى عِنْدَسِدْرَةِ الْمُنْتَهَى» «قۇرئان»: ئۇ جىبرائىلنى ھەقىقەتەن ئىككىنچى قېتىم سىدرە تۆلمۇنتەھا (دەرىخىنىڭ) يېنىدا كۆردى.

سِدْرِيَّةٌ: كافىخانىلاردا قاچا يۇيىدىغان چوڭ قازان ياكى چوڭ داس.

سَدَسَ يَسْدُسُ سَدْسًا الْقَوْمَ: قەۋمىنىڭ ئالتىنچىسى بولدى.

سَدَسَهُ: مەبلىنىڭ ئالتىدىن بىر قىسمىنى ئالدى.

سُدْسٌ وَسُدُسٌ ج أَسْدَاسٌ: ئالتىدىن بىر (1/6).

«فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ» «قۇرئان»: ئەگەر مېيىتنىڭ (ئاتا- ئانىسىدىن باشقا يەنە) قېرىنداشلىرى بولسا، ئانىسىغا مىراسنىڭ ئالتىدىن بىرى تېگىدۇ.

«أَعْطِنِي سُدْسَ الْمَبْلَغِ وَاحْتَفِظْ بِأَسْدَاسِهِ الْخَمْسَةِ الْبَاقِيَةِ»: ماڭا مەبلەغنىڭ 1/6 نى بەرگىن، قالغان بەش قىسمىنى ساقلاپ قويغىن.

يَضْرِبُ أَخْمَاسًا لِأَسْدَاسٍ: ھېيلە ـ مىكىر ئىشلىتىدۇ. قىيىن مەسىلىگە دۇچ كەلگەندە ئەنسىزلىك بىلەن پىكىر يۈرگۈزىدۇ.

سَدَفٌ ج أَسْدَافٌ وَ سُدْفَةٌ: تاڭ شەپەقى، تاڭ نۇرى.

سَدْفَةٌ ج سُدَفٌ: قاراڭغۇلۇق، زۇلمەت.

«اِشْتَدَّتْ سَدْفَةُ اللَّيْلِ»: كېچە بەك قاراڭغۇ بولۇپ كەتتى.

سُدْفَةٌ ج سُدَفٌ: ئىشىك پەردىسى؛ قاراڭغۇ كېچە، تۇن.

سَدَلَ يَسْدُلُ وَ يَسْدِلُ سَدْلاً الشَّعْرَ: چاچنى ساڭگىلىتىپ قويدى، چاچنى قويۇۋەتتى.

سَدَلَ السِّتَارَ: پەردىنى چۈشۈرۈۋەتتى، پەردىنى قويىۋەتتى.

سَدَلَ الثَّوْبَ: كىيىمنى يىرتتى.

سَدَلَ فِي الْبِلَادِ: شەھەر ئايلاندى.

سُدْلٌ. سِدْلٌ ج سُدُولٌ وَ أَسْدَالٌ: پەردە، مىلەڭزە.

«كَانَ الشُّدْلُ مُرْخًى فَلَمْ نَسْتَطِعْ أَنْ نَرَى مَا وَرَاءَهُ»: پەردە چۈشۈرۈلگەك ئىدى، شۇنىڭ ئۈچۈن پەردە ئارقىسىدىكى نەرسىنى كۆرەلمىدۇق.

أَرْخَى اللَّيْلُ سُدُولَهُ: (كېچە پەردىلىرىنى چۈشۈردى) زۇلمەت باستى.

سَدَمَ يَسْدَمُ سَدْمًا: (ئىشكىنى) ياپتى، ئېتتى، دەم سالدى، دەم بىلەن تاقىدى.

سَدِمَ يَسْدَمُ سَدْمًا: قايغۇردى، نادامەت چەكتى، پۇشايمان قىلدى، ئۆكۈندى، پەندىيات قىلدى، ئەپسۇسلاندى.

سَدَمٌ: پۇشايمان، ئۆكۈنۈش، نادامەت، ئەپسۇسلىنىش.

سَدَمٌ. سَدِمٌ. سِدْمٌ ج أَسْدَامٌ: سېپىق سۇ.

سَدَنَ يَسْدِنُ سَدْنًا وَ سَدَانَةً وَ سِدَانَةً: كەئبىنىڭ خىزمىتىنى قىلدى، بۇتلارغا قاردى (جاھىلىيەتتە).

سَدُوسٌ. سُدُوسٌ: يېشىل چاپان، يېشىل يەكتەك، يېشىل تون.

سَدًى: ئۆرۈش.

سُدًى: بىكار، پايدىسىز، نەتىجىسىز، بىھۇدە.

«أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى» ‹قرآن›: ئىنسان ئۆزىنى بىكار قويۇپ بېرىلىدۇ دەپ ئويلامدۇ.

سَدِيْدٌ: مۇڭلىق، توغرا، ئۇيغۇن، دۇرۇس.

جَوَابٌ سَدِيْدٌ: توغرا جاۋاب.

فِعْلٌ سَدِيْدٌ: توغرا ئىش.

قَوْلٌ سَدِيْدٌ: توغرا سۆز.

سَدِيْدُ الرِّمَايَةِ: مەرگەن، پالۋان.

سَدِيْرٌ: ئۇچ بۇرجەكلىك بىنا؛ ئۇچ كىچىك گۈمبەزلىك چوڭ گۈمبەز.

سَدِيْرُ النَّخْلِ: خورما دەرىخ تۈپى.

سَدِيْسٌ ج سُدُسٌ: ئالتىنچى قىسىم؛ ئالتە چىشلىق ھايۋان.

سَدِيْلٌ ج سُدُلٌ وَ سَدَائِلُ وَ أَسْدَالٌ: پەردە؛ چېدىر.

سَدِيْمٌ ج سُدُمٌ وَ أَسْدَامٌ وَ سِدَامٌ: تۇمان، تۇمانلىق بۇلۇت، تۈتەك.

اَلسَّدِيْمُ ج سُدُمٌ: يۇلتۇزلار تۈركۈمى.

سَدِيْنٌ: سېمىز گۆش؛ قان؛ قوي يۇڭى؛ پەردە.

سَذَابٌ: سۇزاپ.

سَذَاجَةٌ: ئاددىي، نوقۇل، تۇز، سادىدا، ئادەتتىكىدەك.

«عُرِفَ بِسَذَاجَتِهِ»: ئۇ گوللىقى بىلەن مەشھۇر.

سَرَا يَسْرُوْ سَرْوًا وَ سِرَاءً وَ سَرَاوَةً: ئۇلۇغ بولدى، شەرەپ قازاندى.

سَرَابٌ: ئېزىنتقۇ؛ سەررات؛ تومۇز.

«أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً» ‹قرآن›: كۇففارلارنىڭ ئەمەللىرى بايا ئاڭلاندىكى سەراپقا ئوخشايدۇ، تەشنا ئادەم ئۇنى سۇ دەپ گۇمان قىلىدۇ.

سَرَاةٌ ج سَرَوَاتٌ: بەل، دۇمبە؛ چۈش ۋاقتى، ئەڭ يۇقىرى پەللە.

سَرَوَاتُ الْقَوْمِ: قەۋمنىڭ باشچىلىرى، قەۋمنىڭ كاتتىباشلىرى، قەۋم سەردارلىرى، قەۋم رەھبەرلىرى، يۇرت چوڭلىرى.

سِرَاجٌ ج سُرُجٌ: چىراغ، پانۇس، قارا چىراغ، جىن چىراغ.

«وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا» ‹قرآن›: ئاينى ئۇلاردا (يەنى دۇنيانىڭ ئاسمىنىدا) نۇر قىلدى، كۈننى (نۇر چاچقۇچى) چىراغ قىلدى.

سِرَاجُ اللَّيْلِ: يالتىراق قوڭغۇز، پارقىراق قوڭغۇز.

سِرَاجَةٌ: چىراغچىلىق كەسپى، چىراغ ياسىغۇچى؛ چىراغ ساتقۇچى.

سَرَاحٌ: قويۇۋەتمەك، تارقىتىۋەتمەك، ئاجرىشىپ

كەتمەك.

أَطْلَقَ سَرَاحَهُ: ئۇنى قويۇۋەتتى، بوشاتتى.

مُطْلَقُ السَّرَاحِ: ئەركىن قويۇۋېتىلگەن، چەكلەنمىگە ئۇچرىمايدىغان.

سِرَادْ: بېگىز؛ جۇۋالدۇرۇز.

سُرَادِقْ ج سُرَادِقَاتْ: چېدىر، پەردە، تۇتۇن.

«إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِيْنَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا» ‹قرآن›: بىز ھەقسىزلەرگە كۇففارلار ئۈچۈن تۇتۇن پەردىلىرى ئورۇنلاشتۇرغان ئوتنى تەييارلىدۇق.

سِرَاطْ: داغدام يول.

سُرَاطْ: ئۆتكۈر، ئىتتىك، (بىسلىق نەرسىنىڭ).

سُرَاطِيّْ: ئۆتكۈر (نەيزە)؛ تېز (ئات).

سَرَاوِيلُ ج سَرَاوِيلَاتْ: ئىشتان، شىم.

سَرَأَ يَسْرَأُ سَرَأَ السَّمَكَةُ أَوِ الْجَرَادَةُ: بېلىق ياكى چېكەتكە تۇخۇملىدى، تۇخۇم چىقاردى.

سَرَأَتِ الْمَرْأَةُ: ئايالنىڭ بالىلىرى كۆپەيدى، بالىلىرى كۆپ بولدى.

سِرْءٌ. سَرْءٌ. سِرْأَةٌ: لىچىنكا، چېكەتكە تۇخۇمى، بېلىق تۇخۇمى.

سَرِبَ يَسْرَبُ سَرَبًا الْمَاءُ وَ نَحْوُهُ: سۇ تەپچىرىدى، ئاقتى، سىزىپ چىقتى، ئېقىپ كەتتى.

سَرِبَ دَمْعُهُ: يېشى ئاقتى.

سَرَبَ يَسْرُبُ سُرُوبًا الْمَاءُ وَ نَحْوُهُ: ئاقتى، چىقىپ كەتتى.

سَرَبَ الدَّابَّةَ: چارۋا ئوتلىدى، چارۋا يايلىدى، چارۋا ئوتلاققا ماڭدى، چارۋا ئوتلاشقا كەتتى.

سَرَبَ الْإِبِلَ: تۆگىلەرنى توپ - توپ چىقاردى.

سَرَبَ فِي الْأَرْضِ: ئۇدۇل كەلگەن ياققا كەتتى.

سَرَبَتِ الْأَفْعَى مِنْ مَحْبَئِهَا: زەھەرلىك يىلان ئۇۋىسىدىن چىقتى.

سَرَبْ ج أَسْرَابْ: تونىل، لەخمە، يەر ئاستى يول، يەر ئاستى ئۆي؛ ئاققان سۇ.

«فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا» ‹قرآن›: بېلىق دەريادا يول ئېلىپ كەتتى.

سِرْبْ ج أَسْرُبْ: بىر توپ (قۇش ياكى ھايۋانلار نىڭ بىر توپى)؛ كۆپ، نۇرغۇن، بىرلەشمەك، فىلوت.

سِرْبُ طُيُورٍ: بىر توپ قۇش.

سِرْبٌ مِنَ الطَّائِرَاتِ: ئۇچقۇچىلار كىنچىك ئەترىتى.

قَائِدُ سِرْبٍ: ھاۋا ئارمىيە قوماندانى.

سِرْبٌ مِنَ النِّسَاءِ: ئاياللار توپى، ئاياللار جامائەسى.

فِي غَيْرِ سَرْبِهِ: مۇساپىر، يات قەۋم ئىچىدە.

آمِنٌ فِي سِرْبِهِ: ئائىلە ۋە مال - مۈلكىدىن خاتىرجەم بولغۇچى.

سَرِبْ: ئاققۇچى.

مَاءٌ سَرِبْ: ئېقىن سۇ.

سُرْبَةٌ ج سُرْبٌ وَ سُرَبْ: بىر توپ (قۇش ياكى ھايۋانلارنىڭ بىر توپى)؛ مەيدىكى موي؛ يول.

سِرْبَاخْ: چوڭ قۇملۇق، چۆل جەزىرە، باياۋان.

سِرْبَالْ ج سَرَابِيلُ: كىيىم - كېچەك، كۆڭلەك، جىلىتكە، مايكا.

«وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ» ‹قرآن›: سىلەرگە ئىسسىق تېتىن (ۋە سوغۇقتىن) ساقلىنىدىغان كىيىملەرنى، ئۇرۇشتا سىلەرنى (زىيان - زەخمەتتىن) ساقلايدىغان تۆمۇر كىيىملەرنى تەييار قىلدى.

«لَأَأْخَلَعُ سِرْبَالاً سَرْبَلَنِيهِ اللّٰهُ» ‹من قول عثمان›: ئاللاھ ماڭا كىيگۈزگەن كىيىمنى ھەرگىز سالمايمەن.

سَرْبَلَ يُسَرْبِلُ سَرْبَلَةً السِّرْبَالَ: كىيدۈردى، كىيىم كىيدۈردى.

سَرَجَ يَسْرُجُ سَرْجًا الرَّجُلُ الْخَبَرَ: يالغان ئېيتتى، توقۇپ چىقاردى.

سَرَجَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال چېچىنى تارىدى، ئايال چېچىنى ئۆرۈپ تارىدى.

سَرِجَ يَسْرَجُ سَرَجًا الرَّجُلُ: يۈزى چىرايلىق بولدى.

سَرْجٌ ج سُرُوجٌ: ئېگەر.

سِرْجِينُ: قىغ، تېزەك، مايماق، گەندە - سۈيدۈك.

سَرَحَ يَسْرَحُ سَرْحًا وَ سُرُوحًا: ئەتىگەن چىقتى.

«وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ» «قرآن»: ئۇلارنى كەچتە ئوتلاقتىن قايتۇرۇپ كەلگەن ۋە ئەتىگەندە ئوتلاققا ئېلىپ چىققان ۋاقىتلىرىدا، چارۋا مالىلار سىلەرگە زىننەت بولۇپ (خۇشاللىق بېغىشلايدۇ).

سَرَحَتِ الْمَوَاشِي: چارۋا ئوتلىدى.

سَرَحَ فِي أَعْرَاضِ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ غەيۋىتىنى قىلدى.

سَرَحَ بِالْبَصَرِ: بىراقلا قارىدى، يالت قىلىپ قارىدى.

«سَرَحَ الْعُمَّالُ إِلَى أَعْمَالِهِمْ»: ئىشچىلار ئىشقا ئەتىگەن چىقتى.

يَسْرَحُ وَ يَمْرَحُ: يايرايدۇ، توسالغۇسىز، خالىغىنىنى قىلىدۇ.

سَرِحَ يَسْرَحُ سَرْحًا الرَّجُلُ: ئىشقا ئاسانلا چىقتى.

سَرْحٌ. سَرْحَةٌ ج سُرُوحٌ: ئات - ئۇلاق، ئۆي ھايۋانلىرى، ئوتلاققا قويۇۋېتىلگەن پادا.

سِرْحَانٌ ج سَرَاحِينُ: بۆرە؛ شىر؛ كۆلىنىڭ ئوتتۇرىسى.

سَرْخَسُ: قىرىق قۇلاق.

سَرَدَ يَسْرُدُ سَرْدًا وَ سِرَادًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تەشتى، نەرسىگە كۆز ئاچتى، قوللىدى، قوشۇلدى؛ داۋاملاشتۇردى.

سَرَدَ الشَّوَاهِدَ: نەقىل كەلتۈردى، مىسال كەلتۈردى، دەلىل كەلتۈردى.

سَرَدَ الْقِصَّةَ أَوْ نَحْوَ هَا: رىۋايەت قىلدى، ھېكايە قىلدى.

سَرَدَ تَفَاصِيلَ الْمَوْضُوعِ: تەپسىلىي سۆزلىدى، تەپسىلىي چۈشەندۈردى.

سَرَدَ الْحَدِيثَ: تەرتىپلىك سۆزلىدى.

سَرَدَ الدِّرْعَ: ساۋۇتنى سوقتى، ياسىدى.

سَرَدَ الصَّوْمَ: ئۈزۈلدۈرمەي روزا تۇتتى.

سَرَدَ الْقُرْآنَ: قۇرئاننى تېز ئوقۇدى.

سَرْدٌ: نەقىل كەلتۈرمەك، سىتاتا ئالماق، بايان قىلماق؛ تۆمۈر چاپان ھالقىلىرى.

«أَنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ» «قرآن»: (بىز ئۇنىڭغا ئېيتتۇق) «مۆكەممەل ساۋۇتلارنى ياسىغىن، ساۋۇتلارنى ياساشتا (ھالقىلىرىنى بىر - بىرىگە) تەكشى قىلغىن.»

سَرْدٌ مَسَابِغُ بِانْتِظَامٍ: ئۈزلۈكسىز نەقىل كەلتۈرۈش.

سِرْدَابٌ ج سَرَادِيبُ: تونېل؛ يەر ئاستى ئۆي، لەخمە.

سِرْدَاحٌ ج سَرَادِيحُ: قاۋۇل چىشى تۆگە؛ ئەرەب كاۋچۇك دەرەخزارلىقى.

سَرْدَقَ يُسَرْدِقُ سَرْدَقَةً الْمَكَانَ: مەلۇم جايغا چېدىر تىكتى.

سَرْدِيُونُ: سەردىن بېلىقى.

سَرَّ يَسُرُّ سُرُورًا: خۇش قىلدى، خۇشاللاندۇردى، شادلاندۇردى.

«قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِرِينَ» «قرآن»: مۇسا ئېيتتىكى، «ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇنىڭ رەڭگى قارىغۇچىلارنى زوقلاندۇرىغان ساپسېرىق كالا بولسۇن دېدى».

«سَرَّنِي نَجَاحُكَ»: سېنىڭ مۇۋەپپەقىيىتىڭ مېنى خۇشال قىلدى.

سَرَّ يَسُرُّ سَرًّا الشَّيْءَ: يوشۇردى.

«سَرَرْتُ سِرَّكَ فَلَمْ أَبُحْ بِهِ لِأَحَدٍ»: سېنىڭ سىرىڭنى يوشۇردۇم، ئۇنى ھېچ ئادەمگە دېمىدىم.

سِرٌّ. سُرٌّ ج أَسْرَارٌ وَ أَسَارِيرُ: سىر، مەخپىيەت، يوشۇرۇن نەرسە؛ پېشانە ۋە قولنىڭ سىزىقلىرى.

«أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَ نَجْوَاهُمْ» «قرآن»: ئالاھنىڭ ئۇلارنىڭ ئىچكى سىرلىرىنى، (ئۆز ئارا قىلىشقان) يوشۇرۇن سۆزلىرىنى بىلىپ تۇرىدىغانلىقىنى ئۇلار ئۇقمامدۇ؟

قَرَأَ فِي سِرِّهِ: ئىچىدە ئوقۇدى، يوشۇرۇن ئوقۇدى.

سِرٌّ غَامِضٌ أَوْ خَفِيٌّ: يوشۇرۇن سىر.

أَمِينُ السِّرِّ: باش كاتىپ.

كَاتِمُ السِّرِّ: كاتىپ، سېكرىتار.

كَلِمَةُ السِّرِّ: پارول، مەخپىي بەلگە.

سِرُّ اللَّيْلِ: پارول، مەخپى بەلگە.

سِرُّ التُّجَّارِ: سودىگەرلەر ئۇيۇشمىسىنىڭ باشلىقى.

هُوَ سِرُّ هَذَا الْأَمْرِ: بۇ ئىشنى ئوبدان بىلگۈچى، بۇ ئىشتىن تولۇق خەۋەردار.

هُوَ فِي سِرِّ قَوْمِهِ: قەۋمىنىڭ ئەڭ پەزىلەتلىك كىشىلىرىدىن.

سُرٌّ ج أَسِرَّةٌ: كىندىك بېغى.

سِرًّا: يوشۇرۇن، مەخپى، ئاستىرتىن، يەڭ ئىچىدە، سەزدۈرمەي، بىلدۈرمەي.

سَرَرٌ: كىندىك ئاغرىقى؛ ئاينىڭ ئاخىرقى كېچىسى؛ تۇغۇلغان بوۋاقنىڭ كىندىكىگە چاپلىشىقلىق نەرسە بولۇپ، كېسىپ تاشلىنىدۇ.

سَرَّاءُ: بەخت، بایاشاتلىق، راھەت، ھالاۋەت، ئامەت، تەلەي، خۇشاللىق.

فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ: راھەتتە، قىيىنچىلىقتا، خۇشاللىق ۋە خاپىلىقتا.

«اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ» ‹قرآن›: تەقۋادارلار كەڭچىلىكتىمۇ، قىسىنچىلىقتىمۇ ئاللاھ يولىدا (پۇل ـ مال) سەرپ قىلىدىغانلار.

سُرَّاءُ: تۇخۇمدىن چىقىرىلغان، تۇخۇم ئارقىلىق كۆپەيگەن.

سَرَّاجٌ ج سَرَّاجُونَ: ئىگەر ياسىغۇچى، ئىگەر جابدۇق، يالغانچى.

سَرَّاقٌ: ئوغرى، يانچۇقچى.

سَرَّأَ يُسَرِّأُ تَسْرِيئًا الْجَرَادَةُ وَالسَّمَكَةُ: چېكەتكە ۋە بېلىق تۇخۇم تۇغدى، تۇخۇملىدى.

سَرَّبَ يُسَرِّبُ تَسْرِيبًا الشَّيْءَ: يوشۇرۇن ئۆتكۈزۈۋەتتى.

سَرَّبَ إِلَيْهِ الْأَشْيَاءَ: ئۇنىڭغا نەرسىلەرنى بىر ـ بىرلەپ بەردى.

«سَرَّبَ إِلَى الْبِلَادِ بَعْضَ الْبَضَائِعِ الْمَمْنُوعَةِ»: دۆلەتكە چەكلەنگەن بەزى مالىلار يوشۇرۇن كىردى.

سَرَّبَ الْمَاءَ: سۈنى ئېقىتتى، ئاققۇزدى.

سُرَّةٌ ج سُرَرٌ وَ سُرَّاتٌ: كىندىك؛ مەركەز.

سُرَّةُ الْبَلَدِ: شەھەر مەركىزى.

سُرَّةُ الْوَادِي: ۋادى ياكى جىرانىڭ ئەڭ مۇنبەت يېرى.

اَلسُّرَّةُ مِنَ الْحَوْضِ: كۆلنىڭ تېگى.

سَرَّجَ يُسَرِّجُ تَسْرِيجًا الشَّيْءَ: زىننەتلىدى، بېزەدى.

سَرَّجَ الْحِصَانَ: ئاتقا ئىگەر توقىدى، ئاتنى ئىگەرلىدى.

سَرَّحَ يُسَرِّحُ تَسْرِيحًا: ئەۋەتتى.

سَرَّحَ الْمَوَاشِيَ: چارۋىلارنى ئوتلاتتى، چارۋىلارنى باقتى.

سَرَّحَ الْبَصَرَ فِي: بىرلا قارىدى.

سَرَّحَ اللّٰهُ فُلَانًا لِلْخَيْرِ: ئاللاھ پالانىنى ياخشىلىققا مۇيەسسەر قىلدى، ياخشىلىق ئاتا قىلدى، مۇۋەپپەق قىلدى.

سَرَّحَ الْقَوْمَ: تارقاتتى، تارقىتىۋەتتى.

سَرَّحَ اِمْرَأَةً: ئايالنى قويۇۋەتتى، تالاق قىلدى.

«فَأَمْسِكُو هُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ»

‹قرآن›: ئۇلار بىلەن چىرايلىقچە يارىشىپ (ئۇلارنى نىكاھىڭلاردا) تۇتۇڭلار، ياكى ئۇلارنى ياخشىلىق بىلەن قويۇۋېتىڭلار.

سَرَّحَ الْأَمْرَ: ئىشنى ئوڭايلاشتۇردى، قولايلاشتۇردى.

سَرَّحَ الشَّعْرَ: چاچنى تارىدى.

سَرَّحَ عَنْهُ: ئەندىشىدىن خالى قىلدى، ئەندىشىنى تۇگەتتى.

سَرَّحَ الْعَامِلَ: ئىشچىنى ئىشتىن بوشىتىۋەتتى.

«اِنْخَفَضَتْ أَرْبَاحُ الشَّرِكَةِ فَسَرَّحَتْ نِصْفَ عُمَّالِهَا»: شىركەتنىڭ پايدىسى تۆۋەنلەپ كەتتى، شۇنىڭ بىلەن ئىشچىلىرىنىڭ يېرىمىنى ئىشتىن بوشاتتى.

«سَرَّحَ أَحَدَ أَعْوَانِهِ فِي حَاجَةٍ لَهُ»: يارەمچىلىرىدىن بىرىنى ئۆزىنىڭ ھاجىتى ئۈچۈن ئەۋەتتى.

سَرَّدَ يُسَرِّدُ تَسْرِيدًا الشَّيْءَ: تەشتى، تۇشۇك ئاچتى.

سِرْسَامْ: مېنىنگىت، مالىخولىيا، خامۇشلۇق كېسىلى.

سَرَّعَ يُسَرِّعُ تَسْرِيعًا: تېزلەتتى، چاپسانلاشتۇردى.

سَرَّى يُسَرِّي تَسْرِيَةً عَنْهُ: غەمدىن خالاس قىلدى، قايغۇدىن قۇتۇلدۇردى.

سُرِّيَ عَنْهُ: غەم - قايغۇ تۈگىدى، غەمدىن خالاس تاپتى.

سَرِّيحٌ: ئۇششاق تىجارەتچى، چار بازارچى.

سِرِّيٌّ: يوشۇرۇنچە، مەخپى.

اِجْتِمَاعٌ سِرِّيٌّ: مەخپى يىغىن.

مَرَضٌ سِرِّيٌّ: جىنسىي كېسەللىك، تاناسىل كېسىلى.

حِبْرٌ سِرِّيٌّ: رەڭسىز سىيا.

بَيْتٌ سِرِّيٌّ: پاھىشخانا.

بُولِيْسٌ سِرِّيٌّ: رازۇبدچىك، يوشۇرۇن ساقچى، مەخپى ساقچى، جاسۇس، ئىشپىيون.

مُحَاكَمَةٌ سِرِّيَّةٌ: يوشۇرۇن سوتلاش.

سُرِّيٌّ: كىنىككە تەۋە، كىنىككە مەنسۇپ.

سُرِّيَّةٌ ج سَرَارِيُّ: كېنىزەك، كىچىك خوتۇن، توقال.

«اِنْتَهَى عَهْدُ السَّرَارِيِّ وَالْعَبِيدِ»: كېنىزەكلەر ۋە قوللارنىڭ زامانى تۈگىدى.

سُرْسُرْ: تېز - تېز، ئالغا!

سَرَطَ يَسْرُطُ وسَرِطَ يَسْرَطُ سَرْطًا الشَّيْءَ: يۇتتى.

سَرَطٌ. سُرَطَةٌ: يىرتقۇچ ھايۋان؛ ياۋۇز ئادەم.

سَرَطَانٌ: قىسقۇچ پاقا، سەرەتان، راك؛ سەرەتان بۇرجى؛ يامان سۈيەتلىك ئۆسمە.

سَرَطَانٌ ظِهَارِيٌّ: تېرە راكى.

سَرَطَانٌ غُدَدِيٌّ: بەز راكى.

سَرَطَانِيٌّ: راك كېسەللىكلىرىدىن راك كېسىلىگە تەۋە، راك كېسەللىرىگە مەنسۇپ.

سِرْطِيطٌ: يىرتقۇچ ھايۋان؛ ياۋۇز ئادەم.

سَرِعَ يَسْرَعُ سَرَعًا: ئالدىرىدى.

سَرُعَ يَسْرُعُ سُرْعَةً: ئالدىرىدى، ئالدىراپ ماڭدى.

سَرْعَانَ وَ سُرْعَانَ وَ سِرْعَانَ: چاپسان، چاققان، ئىتتىك، دەرھال؛ نېمىدېگەن تېز! (ئەجەبلەنىش، تەئەججۇپ مەنىسىدە كېلىدۇ).

سَرْعَانَ مَافَعَلَ كَذَا: نېمىدېگەن تېز قىلدى!

سُرْعَةٌ ج سُرْعَاتٌ: سۈرئەت، تېزلىك، چاپسانراق؛ خوت.

سُرْعَةُ السَّيْرِ: مېڭىش تېزلىكى.

سُرْعَةُ الْإِنْجَازِ: تېز ئورۇنلاش، تېز بىر تەرەپ قىلىش، چاپسان ئورۇنلاش.

بِسُرْعَةٍ: چاپسان، چاپسانلىق بىلەن، تېزلىك بىلەن.

«اِنْطَلَقَتِ السَّيَّارَةُ بِسُرْعَةٍ بَالِغَةٍ»: ماشىنا ناھايىتى تېز ماڭدى.

بِسُرْعَةِ الْبَرْقِ: ئۇچقاندەك، چاقماق تېزلىكىدە.

«سَيَّارَةٌ ذَاتُ خَمْسِ سُرْعَاتٍ»: بەش خوتلۇق ماشىنا.

سَرِغَ يَسْرَغُ سَرَغًا: ئۇزۇمنى ساپىقى بىلەن قوشۇپ يېدى.

سَرْغٌ ج سُرُوغٌ: ئۇزۇم تېلى، تەك.

سَرَفَ يَسْرُفُ سَرْفًا - تِ الشَّرْفَةُ الشَّجَرَةَ: قۇرت دەرەخنىڭ يوپۇرمىقىنى يېدى.

سَرَقٌ: ھەددىدىن ئارتۇق، ئىسراپچىلىق، ھەددىدىن ئاشۇرۇۋېتىش، ئىسراپ قىلماق.

فِي غَيْرِ سَرَفٍ: مۇڭاپىق، ئىسراپ قىلماستىن، لايىقىدا، جايىدا.

اَلسُّرْفَةُ: قورچاق (ھاشارات بالىسىنىڭ يېتىلمىگەن ۋاقتى).

سُرْفَةُ دُوَيْدَةِ الْقَزِّ: پىلە قۇرتى.

سَرَقَ يَسْرِقُ سَرَقًا وَ سِرِقًا وَ سَرَقَةً وَ سِرِقَةً وَ سَرْقَانًا مِنْهُ شَيْئًا: ئوغرىلىدى، بۇلاپ ئالدى، ھىيلە بىلەن ئالدى، يوشۇرۇن ئېلىۋالدى.

سَرَقَ النَّظَرَ: ئوغرىلىقچە قارىدى.

سَرَقَ السَّمْعَ: ئوغرىلىقچە ئاڭلىدى، تىك - تىكىلىدى.

سَرَقَ مَالاً: مال ئوغرىلىدى.

«قَالُوا إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ» «قۇرئان»: ئۇلار: «ئەگەر ئۇ ئوغرىلىق قىلغان بولسا ئۇنىڭ قېرىنداشىمۇ (يەنە يۈسۈپمۇ)

ئىلگىرى ئوغرىلىق قىلغان» دېيىشتى.

سَرِقَةٌ. سَرْقَةٌ: ئوغرىلىماق؛ ئوغرىلىق جىنايىتى، ئوغرىلانغان.

سَرِقَةٌ بِإِكْرَاهٍ: بۇلىۋالماق، بۇلاڭچىلىق.

سَرِقَةُ الْبِحَارِ: دېڭىز قاراقچىلىقى.

سَرِقَةُ التَّأْلِيفِ: ئەسەر كۆچۈرمەكەشلىكى، ئەسەر ئوغرىلىقى.

سَرِقَةُ الْأَشْخَاصِ: ئىنسان قاچاق، تۈتۈپ كەتمەك، بۇلاپ كەتمەك، زورلۇق بىلەن تۇتۇپ كەتمەك (ئادەمنى).

سَرِقَةُ الْمَسَاكِينِ: ئۆيگە بېسىپ كىرمەك.

سُرْمٌ جـ أَسْرَامٌ: تۈز ئۇچەي، توغرا ئۇچەي، كۆتەن ئۇچەي؛ مەقئەت، سوك.

سَرَمٌ: قەۋزىيەت، مەقئەت ئاغرىش.

سُرْمَانٌ: سېرىق ھەرە.

سَرْمَدٌ: ئۈزۈن مۇددەت، ئەبەدى، دائىم، ھەمىشە.

لَيْلٌ سَرْمَدٌ: ئۈزۈن كېچە.

«قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ» ‹قرآن›: «ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ! ئەگەر ئاللاھ كېچىنى سىلەر ئۈچۈن قىيامەت كۈنىگىچە سوزىدىغان بولسا، ئاللاھدىن باشقا قايسى ئىلاھ، سىلەرگە يورۇقلۇق ئېلىپ كېلەلەيدۇ».

سَرْمَدِيٌّ: ئەبەدىيلىك، مەڭگۈلۈك، باش ـ ئاخىرى يوق، ئەبەدىيلىككە مەنسۇپ.

سَرْمَطٌ: ئۈزۈن تۆگە.

سَرْمُوجَةٌ جـ سَرَامِيجُ: قونجۇلۇق ئاياغ.

سَرْهَدَ يُسَرْهِدُ سَرْهَدَةً الصَّبِيَّ: كىچىك بالىنى ياخشى ئوزۇقلاندۇردى.

سَرْهَدٌ: ياغ، مای؛ تۆگىنىڭ لوككىسى؛ كۆپ.

مَاءٌ سَرْهَدٌ: كۆپ سۇ، چوڭ سۇ.

سَرْهَدَةٌ: كىچىك بالىنى ياخشى ئوزۇقلاندۇرماق.

سَرُوَ يَسْرُو سَرْوًا: ئۇلۇغ بولدى، شەرەپ قازاندى.

سَرْوٌ. سُرُوٌ: تۈخۈم ئارقىلىق كۆپەيگەن، تۈخۈمدىن چىقىرىلغان.

سِرْوَاطٌ: يىرتقۇچ ھايۋان؛ ياۋۇز ئادەم.

سِرْوَالٌ. سِرْوَالَةٌ سِرْوِيلٌ جـ سَرَاوِيلُ و سَرَاوِيلَاتٌ: ئىشتان، شىم.

سَرْوَةٌ جـ سَرْوٌ: ئارچا دەرىخى؛ ئارتۇقچىلىق، پەزىلەت.

سَرْوٌ جَبَلِيٌّ: تاغ ئارچىسى.

سَرْوَةٌ و سِرْوَةٌ و سُرْوَةٌ جـ سِرَاءٌ: قىسقا يا ئوقى.

سُرُورٌ: خۇشاللىق، شادلىق.

«وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ (يۈزلىرىگە) نۇر، (دىللىرىغا) خۇشاللىق ئاتا قىلىدۇ.

سَرُوقٌ: ئېغىر، قىيىن، قورقۇنچلۇق (كۈنلەر).

سَرْوَلَ يُسْرَوِلُ سَرْوَلَةً ـ هُ: ئۇنىڭغا ئىشتان كىيگۈزدى.

سَرَى يَسْرِي سُرًى و سَرْيًا و سِرَايَةً و سَرَيَانًا و مَسْرًى: كېچىدە يول يۈردى، كېچىسى سەپەر قىلدى؛ تارالدى.

«فَاسْرِ بِعِبَادِي لَيْلًا إِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ» ‹قرآن›: «ئاللاھ ئېيتتى: «مېنىڭ بەندىلىرىمنى كېچىدە ئېلىپ چىقىپ كەتكىن، سىلەر ھەقىقەتەن قوغلىنىسىلەر».

سَرَى السُّمُّ فِي جِسْمِهِ: زەھەر ئۇنىڭ بەدىنىگە تارالدى.

سَرَى الْهَمُّ: غەم يوقالدى، غايىب بولدى، تۈگىدى.

سَرَى بِالشَّخْصِ لَيْلًا: كېچىسى سەپەر قىلدۇردى.

سَرَى الدَّمُ فِي الْعِرْقِ: تومۇردا قان ئايلاندى.

سَرَى الْأَمْرُ: ئىش ئەملگە ئاشۇرۇلدى، يولغا قويۇلدى.

سَرَى مَفْعُولُهُ: تەسىر كۆرسەتتى، ئۇنۇم بەردى، نەتىجە بەردى.

سَرَى عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئۈيغۇن كەلدى.

سَرْهَدَ سَنَامَ الْجَمَلِ: تۆگىنىڭ لوككىسىنى كەستى.

سَرَى اللَّيْلُ: كېچە ئۆتتى.

سَرِيَ يَسْرَى سَرْوًا: ئادەمگەرچىلىك قىلدى، سېخىلىق قىلدى.

سَرِيَتِ الْجَرَادَةُ: چېكەتكە تۇخۇم تۇغدى، تۇخۇملىدى.

سُرَّى: كېچىچە يول مېڭىش.

«عِنْدَ الصَّبَاحِ يَحْمَدُ الْقَوْمُ السُّرَى» ‹مثل›: كېچىچە يول ماڭغانلىقنى ئۇنۇمى ئەتىگەنده كۆرۈلىدۇ. قىلغان ئەمگەك زايا كەتمەيدۇ.

سُرْيَانُ: قەدىمكى سۇرىيە.

سُرْيَانِيٌّ: سۇرىيىلىك، سۇرىيىلىك ئادەم.

اَلسُّرْيَانِيَّةُ: قەدىمكى سۇرىيە تىلى، سۇريان تىلى.

سَرِيْدٌ: بىگىز.

سَرِيْرٌ ج سُرُرٌ و أَسِرَّةٌ: كارىۋات، تۆشەك؛ تەخت.

«لَقَدْ شُفِيَ مِنْ مَرَضِهِ وَاسْتَطَاعَ أَنْ يَقُومَ مِنْ سَرِيرِهِ»: ئۇنىڭ كېسىلى ساقىيىپ كارىۋاتتىن چۈشەلىگىدەك بولدى.

سَرِيْرُ الْمَلِكِ: تەخت، پادىشاھنىڭ تەختى.

فِي سَرِيْرِ نَفْسِي: قەلبىمنىڭ چوڭقۇر يېرىده.

سَرِيْرَةٌ ج سَرَائِرُ: نىيەت، كۆڭۈل، غەرەز.

«أَيَّانَ تَحْسُنْ سَرِيْرَتُكَ تُحْمَدْ سِيرَتُكَ»: نىيىتىڭ ياخشى بولسا يۈرۈش تۇرۇشۇڭ تۈز بولىدۇ.

طَيِّبُ السَّرِيْرِ: ياخشى نىيەتلىك، كۆڭلى تۈز.

«إِنَّ اللّٰهَ مُطَّلِعٌ عَلَى سَرَائِرِنَا»: شۈبھىسىز ئاللاھ بىزنىڭ سىرلىرىمىزدىن خەۋەردارىدۇر.

«إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ» ‹قرآن›: شەك ـ شۈبھىسىزكى، ئاللاھ ئۇنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە (يەنى تىرىلدۈرۈشكە) قادىردۇر. سىرلار ئاشكارا قىلىنىدىغان كۈنده (يەنى قىيامەتتە).

سَرِيْعٌ ج سُرْعَانٌ م سَرِيعَةٌ ج سِرَاعٌ: تېز، چاپسان.

«إِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ» ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ ھېساب ئېلىشى ھەقىقەتەن تېزدۇر.

سَرِيْعُ التَّأَثُّرِ: تېز ھاياجانلىنىدىغان، تېز تەسىرلىنىدىغان.

سَرِيْعُ الْجَرْيِ: تېز يۈگۈرەيدىغان، يۈگۈرۈك، ناھايىتى چاپسان، يەل تاپان.

سَرِيْعُ التَّصْدِيقِ: ئاسانلا ئىشىنىپ كېتىدىغان.

سَرِيْعُ الْخَاطِرِ: ئۆتكۈر، پەم ـ پاراسەتلىك، چېچەن، زېرەك، مېڭىسى تېز ئىشلەيدىغان.

سَرِيْعُ الزَّوَالِ: تېز يوقۇلىدىغان، تېز تۈگەيدىغان، تېز ۋەيران بولىدىغان.

سَرِيْعُ الِاِلْتِهَابِ: چوس، تېرىككەك، قوپال، ئاسان تەسىرلىنىدىغان، ئاچچىقى يامان، قېنى قىزىق.

سَرِيْعُ التَّلَفِ: ئاسان چىرىيدىغان، تېز بۇزۇلىدىغان.

سَرِيْعًا: دەرھال، دەررۇ، تېز، چاپسان.

سَرِيٌّ ج أَسْرِيَةٌ: ئۆستەك، ئېرىق.

«قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىڭ سېنىڭ ئاستىڭدىن (ئېقىپ تۇرىدىغان) بىر ئېرىقنى پەيدا قىلدى.

سَرِيٌّ ج أَسْرِيَاءُ و سَرَاةٌ: مەرد ئادەم، مۇروۋەتلىك ئادەم، ئېسىل ئادەم.

«هَؤُلَاءِ هُمْ سَرَاةُ الْقَوْمِ»: ئەنە شۇلار يۇرت چوڭلىرىدۇر.

سَرِيَّةٌ ج سَرَايَا: ئەترەت، قوشۇن.

سَرِيَّةُ نَقْلٍ: نەقلىيات ئەترىتى، ترانسپورت ئەترىتى.

سَرِيَّةُ الْإِسْعَافِ الطِّبِّيِّ: تېببىي قۇتقۇزۇش ئەترىتى، ساقلىقنى ساقلاش ئەترىتى.

سَرِيَّةُ الْبَرْقِ: سىم تاناپ تۇتۇرۇكى، ستولبا، تېلېگراف سىم ياغىچى.

سَطَا يَسْطُو سَطْوًا عَلَى الْمَكَانِ وَبِهِ: بېسىپ كىردى، ئۇسۇپ كىردى، ھۇجۇم قىلدى، زەربە بەردى؛ يەڭدى، ھەغلۇپ قىلدى.

سَطَا عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلدى؛ ئۇنى مەغلۇپ قىلدى.

«يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئوقۇپ بەرگۈچىلەرگە ھۇجۇم قىلغىلى تاس قالغانلىقىنى كۆرسەن.

سَطَا عَلَى الْمَتَاعِ: بۇلىدى، بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلدى.

«سَطَا اللُّصُوصُ عَلَى أَمْوَالِهِ»: ئوغرىلار ئۇنىڭ مال ـ مۈلكىنى بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلدى.

سَطَا الْمَاءُ: سۇ كۆپەيدى، تاشتى.

«سَطَا مَاءُ النَّهْرِ فَأَغْرَقَ الْمَزْرُوعَاتِ»: دەريا ـ نىڭ سۇيى تېشىپ زىرائەتلەرنى بېسىپ كەتتى.

سِطَامٌ: پۇگەت، پىروپكا؛ ئېغىز؛ لاخشىگىر؛ خەنجەر؛ شەمشەر؛ قىلىچنىڭ بىسى.

سَطَحَ يَسْطَحُ سَطْحًا الشَّيْءَ: تەكشىلىدى، تۈزلىدى.

سَطَحَ اللّٰهُ الْأَرْضَ: ئاللاھ زېمىننى يايدى.

«أَفَلَا يَنْظُرُونَ... إِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ» «قرآن»: ئۇلار قارىمامدۇكى، ... زېمىن قانداق يېيىتىلدى.

سَطْحٌ ج سُطُوحٌ: (نەرسىنىڭ) يۈزى، سىرتقى كۆرۈنۈشى، كۆرۈنۈش؛ يۇقىرىسى؛ يۇقىرى تەرىپى.

سَطْحٌ مُسْتَوٍ: تەكشى يۈز.

سَطْحٌ مَائِلٌ: ئەگرى يۈز.

سَطْحُ الْأَرْضِ: يەر يۈزى، زېمىننىڭ يۈزى.

سَطْحُ الْبَحْرِ: دېڭىز يۈزى، دېڭىز ئۈستى.

سَطْحُ الْبَيْتِ: ئۆينىڭ تورۇسى، ئۆينىڭ ئۈستى.

سَطْحُ الْبَاخِرَةِ: پاراخوت ئۈستى، پالونا.

حَدِيقَةُ السَّطْحِ: ئۆگزە باغچىسى.

سَطْحِيٌّ: سىرتقى قىسمى، سىرتقى يۈزى، تاشقى قىسمى، سىرتقى تەرىپى؛ يۈزەكى، يۈزە.

سَطْحِيًّا: يۈزەكى.

آرَاءٌ سَطْحِيَّةٌ: يۈزەكى قاراش، يۈزەكى پىكىر.

مَعْرِفَةٌ سَطْحِيَّةٌ: يۈزەكى تونۇش.

سَطَرَ يَسْطُرُ سَطْرًا الْكِتَابَ أَوِ الرِّسَالَةَ أَوْ نَحْوَهُمَا: يازدى، خاتىرلىدى.

«نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ مَا أَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ» «قرآن»: نۇن. قەلەم بىلەن ۋە ئۇلار يازغان نەرسىلەر بىلەن قەسەمكى، (ئى مۇھەممەد!) سەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ نېمىتى بىلەن (مۇشرىكلار ئېيتقاندەك) مەجنۇن ئەمەسسەن.

سَطَرَ بِالْمِسْطَرَةِ: سىزغۇچ بىلەن سىزدى.

سَطَرَهُ: ئۇنى يەرگە ئاتتى، يەرگە باستى، يەرگە ئۇردى.

سَطَرَهُ بِالسَّيْفِ: ئۇنى قىلىچ بىلەن كەستى.

سَطْرٌ و سَطْرٌ ج أَسْطُرٌ وَ سُطُورٌ و أَسْطَارٌ جج أَسَاطِيرُ: تۈز سىزىق، قاتار، سەپ، رەت، خەتنىڭ قۇرى؛ قولنىڭ (ئالقاننىڭ) سىزىقى؛ پۈچۈركا.

«اُكْتُبْ فَوْقَ السَّطْرِ»: قۇرنىڭ ئۈستىگە يازغىن.

«اُتْرُكْ مَسَافَةَ سَطْرَيْنِ ثُمَّ اكْتُبْ»: ئىككى قۇر تاشلاپ يازغىن.

يَقْرَأُ بَيْنَ السُّطُورِ: چوڭقۇر مەنىسىنى چۈشىنىدۇ.

سُطُرٌ: بېزەلگەن يالغان سۆزلەر.

سُطْرَةٌ: ئارزۇ، ئۈمىد.

سَطْرَنْجٌ: شاھمات.

سُطَّاحٌ: پەلەكلىك ئۆسۈملۈك.

سَطَّحَ يُسَطِّحُ تَسْطِيحًا الشَّيْءَ: يايدى.

سَطَّرَ يُسَطِّرُ تَسْطِيرًا الْكِتَابَ أَوِ الرِّسَالَةَ أَوْ نَحْوَهُمَا: يازدى، خاتىرلىدى.

سَطَّرَ عَلَيْهِ: ھېكايە سۆزلەپ بەردى.

سَطَّرَ الْوَرَقَةَ: قەغەزگە سىزغۇچ بىلەن سىزىق سىزدى.

سَطَّرَ الْأَكَاذِيبَ: يالغاننى توقۇدى، يالغان ـ ياۋداقنى ئويدۇردى.

سَطَّارٌ: قاسساپ.

سَطَعَ يَسْطَعُ سَطْعًا و سُطُوعًا و سَطِيعًا النُّورُ: يورىدى، پارلىدى، يالتىرىدى، نۇر چاقنىدى.

سَطَعَ الْغُبَارُ: توزان توزىدى.

سَطَعَ الْأَمْرُ: ئىش ئايدىڭلاشتى.

سَطَعَ الْحَقُّ: ھەقىقەت ئايدىڭلاشتى.

سَطَعَتِ الرَّائِحَةُ: ھىد تارالدى، پۇراق تارقىدى.

سَطْعٌ: يورۇماق، نۇر چاچماق، پارقىرىماق.

سَطَلَ يَسْطُلُ وَ يَسْطِلُ سَطْلاً الدَّوَاءُ: دورا مەست قىلدى، نارکوز قىلدى، سەزمەس قىلدى.

سَطْلٌ ج سُطُولٌ وَأَسْطَالٌ و سَيْطَلٌ: چېلەك، سوغا، تۇك، ئاسما تۇك، ئاسما چېلەك؛ ئېگىز ئادەم، ئۇزۇن تورا ئادەم.

سَطَمَ يَسْطُمُ سَطْمًا: ئېتىپ قويدى، توسۇپ قويدى.

سَطَمَ الْبَابَ: ئىشىكنى ئېتىپ قويدى، ئىشىكنى ياپتى، ئىشىكنى تاقىدى.

سَطَمَ النَّجَّارُ الْخَشَبَ: ياغاچچى ياغاچنى رەندىلىدى، رەندە سالدى.

سَطْمٌ: شەمشەر ۋە خەنجەرنىڭ بىسى.

سُطْمٌ: مەنبە، يىلتىز، ئەسلى، كېلىپ چىقىش مەنبەسى.

سَطْوٌ: ھۇجۇم قىلماق، زەربە بەرمەك، بېسىپ كىرمەك.

سَطْوَةٌ ج سَطَوَاتٌ: كۈچ، ھوقۇق، نوپۇز، تەسىر.

سُطُوعٌ: يورۇماق، نۇر چاچماق، يالتىرىماق.

سَطِيحٌ ج سُطَحَاءُ: ئوڭدۇسىغا، ئاسمانغا قاراپ؛ يېنىچە.

شَخْصٌ سَطِيحٌ: كېسەللىك سەۋەبىدىن ئولتۇرۇپ قوپۇشقا قادىر بولالمايدىغان ئادەم.

سَطِيعٌ: تاك، سۇبھى، ئۇزۇن.

سَعَادَةٌ: بەخت، سائادەت، ئامەت، تەلەي.

دَارُ السَّعَادَةِ: ئىستامبۇلنىڭ يەنە بىر نامى.

صَاحِبُ السَّعَادَةِ: جانابى ئالىيلىرى، جانابلىرى، ئالىيلىرى.

سَعَادَةُ السَّفِيرِ: كونسۇل جانابلىرى.

سَعَادَتُكُمْ: جانابلىرى، ئالىيلىرى.

سُعَارٌ: ئوتنىڭ ھارارىتى؛ تويماسلىق كېسىلى؛ ئاچارچىلىق، قەھەتچىلىك، ئۇسسۇزلۇق؛ سارائلىق، مەجنۇنلۇق.

«اِشْتَدَّ سُعَارُ النَّارِ فَلَمْ يَسْتَطِعْ أَحَدٌ الْاِقْتِرَابَ مِنْهَا»: ئوتنىڭ ھارارىتى كۈچىيىپ كەتكەنلىكتىن ھېچ ئادەم ئۇنىڭغا يېقىنلىشالمىدى.

«دَفَعَهُ السُّعَارُ إِلَى الْخُرُوجِ مِنْ مَخْبَئِهِ»: ئاچارچىلىق ئۇنى ئۇۋۇستىدىن چىقىشقا مەجبۇر قىلدى.

«أُصِيبَ بِالسُّعَارِ فَأُدْخِلَ مُسْتَشْفَى الْأَمْرَاضِ الْعَصَبِيَّةِ»: سارائ بولۇپ قېلىپ نېرۋا كېسەللەر دوختۇرخانىسىدا ياتقۇزۇلدى.

سُعَاطٌ: ئۆتكۈر پۇراق.

سُعَالٌ: يۆتەل.

اَلسُّعَالُ الدِّيكِيُّ: كۆك يۆتەل.

اَلسُّعَالُ الْكَلْبِيُّ: كۆك يۆتەل.

حَشِيشَةُ السُّعَالِ: تەڭگە يوپۇرماق.

قَصَبُ السُّعَالِ: ئۆپكە تومۇرلىرى.

اَلسُّعَالِيُّ: تەڭگە يوپۇرماق.

سِعَايَةٌ: بوھتان، تۆھمەت.

«أَلْقَتْ بِهِ سِعَايَةُ الْأَعْدَاءِ فِي السِّجْنِ»: دۈشمەنلەرنىڭ چېقىمچىلىقى ئۇنى تۈرمىگە تاشلاتقۇزدى.

سَعْتَرٌ: يالپۇز.

سَعَدَ يَسْعَدُ سُعُودًا وَسَعْدًا الْيَوْمُ: كۈن قۇتلۇق بولدى.

سَعَدَ اللّٰهُ فُلَانًا: ئاللاھ تەۋپىق ئاتا قىلسۇن.

سَعِدَ يَسْعَدُ سَعَادَةً الشَّخْصُ: بەختلىك بولدى، تەلىيى كەلدى، ئامىتى كەلدى.

«وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا» «قۇرئان»: سائادەتمەنلەرگە كەلسەك، ئۇلار جەننەتكە كىرىدۇ، ئۇلار جەننەتتە داۋاملىق تۇرىدۇ.

«قَدْ يَسْعَدُ الْمَرْءُ وَهُوَ فَقِيرٌ وَيَشْقَى وَهُوَ غَنِيٌّ»: كىشى نامرات تۇرۇپ بەختلىك بولۇشى ۋە باي تۇرۇپ بەختسىز بولۇشى مۇمكىن.

سَعْدٌ ج سُعُودٌ وَأَسْعُدٌ: بەخت، تەلەي، سائادەت.

سَعْدَيْكَ: سانا ئۇزۇلمەس بەخت تىلەيمەن.

اَلسَّعْدَانُ: ئادەمسىمان مايمۇن؛ تۆگە ياخشى كۆرىدىغان تىكەنلىك ئوت؛ ھەسەل ھەرىسىنىڭ نەشتىرى؛ زۆھرە يۇلتۇزى، مۇشتەرى يۇلتۇزى.

سَعْدَانَةٌ: كەپتەر.

سَعْدَانَةُ الثَّدْيِ: ئەمچەك توپچىسى.

سَعْدَانَةُ الْبَابِ: تۇتقا، تۇتقۇچ ئىشىكنىڭ.

سَعَرَ يَسْعَرُ سَعْرًا الْعَرْبَ: ئۇرۇش قوزغىدى.

سَعَرَ النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت تۇتاشتۇردى.

سَعَرَ الْكَلْبُ: ئىت غالجىر كېسىلى بولۇپ قالدى.

سُعِرَ: سارىڭ بولدى، ئېلىشىپ قالدى، ئەقىلدىن ئازدى.

سِعْرٌ ج أَسْعَارٌ: باھا، نەرخ.

سِعْرُ التَّعَادُلِ: تاختاي باھاسى، تەكسى باھا.

سِعْرُ الْمُبَادَلَةِ: تاختاي باھاسى؛ چەت ئەل پۇلى بىرىۋوت مىقدارى.

سِعْرُ الْقِطَعِ: پارچە باھا.

سِعْرٌ إِلْزَامِيٌّ: بەلگىلەنگەن باھا.

سِعْرُ السُّوقِ: بازار باھاسى، بازار نەرقى.

سِعْرُ الْجُمْلَةِ: توپ باھاسى.

سِعْرُ الْمُفَرَّقِ: پارچە باھاسى.

سِعْرُ الْوَحْدَةِ: بىرلىك باھاسى.

بِسِعْرِكَذَا: مەلۇم باھا بويىچە.

سِعْرُ الصَّرْفِ: پۇلنىڭ كۇرسى، پۇلنىڭ قىممەتى.

أَسْعَارُ الْعُمْلَةِ: پۇلنىڭ بازاردىكى قىممىتى، پۇل قىممىتى، پۇل كۇرسى.

سُعْرٌ ج سُعُرٌ: سارالىق، سەۋدايىلىق، غالجىرلىق كېسىلى؛ نېرۋىنىڭ قالايمىقانلىشىشى.

سَعْرَةٌ: باشلىنىش، دەسلىپى.

سُعْسُعٌ: بۇرە.

سَعَّرَ تَسْعِيرًا النَّارَ: ئوت ياقتى.

سَعَّرَ الْحَرْبَ: ئۇرۇش قوزغىدى.

«وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ» ‹قرآن›: دوزاخ قىزىتىلغان چاغدا.

سَعَّرَ السِّلْعَةَ: باھا بەلگىلىدى.

سَعَّرَ الْقَوْمُ: باھا ئۇستىدە كېلىشتى.

سَعَطَ يَسْعُطُ وَ يَسْعَطُ سَعْطًا الدَّوَاءَ: دورىنى بۇرنىدىن تېمىتتى، دورىنى بۇرنىغا پۇركىدى.

سَعَّطَ يُسَعِّطُ تَسْعِيطًا الدَّوَاءَ: بۇرنىغا دورا تېمىتتى.

سَعَّقَ يُسَعِّقُ تَسْعِيقًا الْمِسْكَ: ئارىلاشتۇردى.

سَعَّمَ يُسَعِّمُ تَسْعِيمًا الْوَلَدَ: بالىنى غىزالاندۇردى، ئوزۇقلاندۇردى.

سَعَّمَ الْجِمَالَ: تۆگىلەرنى باقتى، ئوتلاتتى.

سَعَفَ يَسْعَفُ سَعْفًا: قوتقۇزدى، قوتۇلدۇردى، ياردەم بەردى.

سَعْفٌ: ياردەم بەرمەك، قوتقۇزماق.

اَلسَّعْفُ الأَوَّلُ: ئەڭ ئالدىدا قىلىنغان ياردەم.

سَعَفٌ ج سُعُوفٌ: خورما يوپۇرمىقى.

سَعْفَةٌ: چاقا، جاراھەت، يارا؛ چىقان.

سَعَلَ يَسْعَلُ سُعَالاً و سُعْلَةً: يۆتەلدى.

سِعْلاَءُ ج سَعَالَى و سِعْلَيَاتٌ: چىشى ئالۋاستى.

سِعْلاَةٌ: ئالۋاستى، چىشى ئالۋاستى.

سُعْلَةٌ: يۆتەل.

حُبُوبُ السُّعْلَةِ: يۆتەل تابلىتكىسى.

سُعْلَةٌ مُنْقَطِعَةٌ: قۇرۇق يۆتەل، بەلغەمسىز يۆتەل.

قَصَبُ السُّعْلَةِ: نەپەس يوللىرى.

سِعْلَى: چىشى ئالۋاستى.

سَعَمَ يَسْعَمُ سَعْمًا الْجَمَلُ: تۆگە تېز ماڭدى، يۈگۈردى.

سَعَمَ الْوَلَدَ: بالىنى ئوزۇقلاندۇردى، غىزالاندۇردى.

سَعْمٌ: تېز مېڭىش، يۈگۈرۈش.

سَعْنٌ: سېمىز گۆش؛ گۆشتىڭ يېغى؛ ئاق ھاراق.

سَعَى يَسْعَى سَعْيًا: كەتتى، ماڭدى، ھەرىكەت لەندى، كۆزلىدى؛ تەلەپ قىلدى؛ تۇردى.

«فَأَلْقَاهَا فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَى» ‹قرآن›: مۇسا ئۇنى تاشلىۋىدى، ئۇ ناگاھان مېڭىۋاتقان بىر يىلانغا ئايلاندى.

سَعَى فِي حَاجَةِ فُلاَنٍ: پالانىنغا ياردەم قىلدى.

سَعَى عَلَى قَدَمَيْهِ: پىيادە ماڭدى.

سَعَى لِلْأَمْرِ: كۆچ چىقاردى، ھەممە كۈچىنى بېغىشلىدى.

«فَكَذَّبَ وَعَصَى ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَى» ‹قرآن›: پىرئەۋن (ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى مۇسانى) ئىنكار قىلدى ۋە (ئاللاھنىڭ ئەمرىگە) ئاسىيلىق قىلدى. ئاندىن پىرئەۋن (مۇسادىن) يۈز ئۆرۈپ (ھىيلە ـ مىكىر ئىشلىتىشكە) كىرىشتى.

سَعَى إِلَى الْمَكَانِ: مەلۇم جايغا باردى، يۈگۈردى.

سَعَى بِهِ: چېقىمچىلىق قىلدى، سۈخەنچىلىك قىلدى.

«سَعَى بِهِ أَعْدَاؤُهُ عِنْدَ الْحَاكِمِ فَدَخَلَ السِّجْنَ»: ئۇنىڭ دۈشمەنلىرى باشلىققا چاققاندى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ تۈرمىگە كىرىپ كەتتى.

سَعَى بِيَدَيْهِ وَرِجْلَيْهِ: زور دەرىجىدە تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

سَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ: سەفا بىلەن مەرۋە ئارىسىدا يۈگۈرۈپ ماڭدى.

سَعَى فِي طَلَبِ الرِّزْقِ: رىزقى تەلەپ قىلىش يولىدا ھەرىكەتلەندى.

سَعَى فِي الْأَرْضِ فَسَادًا: يەر يۈزىدە پىتنە ـ پاسات تېرىدى.

«نَسْعَى إِلَى الْحُصُولِ عَلَى حُقُوقِنَا»: ھوقۇقىمىزنى قولغا كەلتۈرۈشكە تىرىشىمىز.

سَعْيٌ: تىرىشماق، ئۈرۈنماق، سەئي قىلماق؛ سۈيىقەست قىلماق.

سَعِيدٌ ج سُعَدَاءُ: تەلەيلىك، ئامەتلىك، بەختلىك.

«يَبْدُو أَنَّكَ سَعِيدٌ بِعَمَلِكَ»: قارىغاندا سەن ئۆز ئىشىڭ بىلەن بەختىيار ئوخشايسەن.

نَهَارُكَ سَعِيدٌ: كۈندۈزىڭىز خەيرلىك بولسۇن!

عَامٌ سَعِيدٌ: يېڭى يىلىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن!

عِيدٌ سَعِيدٌ: ھېيتىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن!

سَعِيرٌ ج سُعُرٌ: ئوت، ئوت يالقۇنى.

سَعِيرُ النَّارِ: يالقۇنلۇق ئوت.

«خَبَا سَعِيرُ النَّارِ»: ئوتنىڭ يالقۇنى پەسەيدى.

«فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا» ‹قرآن›: شۇبھىسىزكى، بىز كۇففارلارغا دوزاخنى تەييارلىدۇق.

«إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ» ‹قرآن›: گۇناھكارلار ھەقىقەتەن (دۇنيادا) گۇمراھلىقتىدۇر، (ئاخىرەتتە) دوزاختىدۇر.

سَعِيطٌ: ئۆتكۈر ھىد؛ ھاراق ۋە باشقىلارنىڭ ھىدى؛ پۇراقنىڭ ئۆتكۈرلىكى.

سَعْنَةٌ: ياخشىلىق ئالامىتى؛ شۇملۇق بىشارىتى.

مَالَهُ سَعْنَةٌ: ئۇنىڭ بىر تىيىنمۇ پۇلى يوق.

سُعْنَةٌ ج سُعَنٌ: چېدىر؛ لاگېر؛ بارگاھ.

سِعْوٌ. سِعْوَاءٌ. سِعْوَةٌ: كېچىنىڭ بىرقىسمى، بىر قىسىم ۋاقىت.

سَعْوَةٌ: شام، ئاق موم.

سُعُودٌ: بەختلىك بولماق، قۇتلۇق بولماق.

سُعُودُ النُّجُومِ: ئون يۇلتۇزنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى، ھەر بىر يۇلتۇزنىڭ ئايرىم نامى بار.

سُعُودَةٌ: بەرىكەت.

سُعُودِيٌّ: سەئۇدى ئەرەبىستانلىق.

سَعُوطٌ: ناسۋال؛ بۇرۇندىن تېمىتىدىغان بىز خىل دورا.

عُلْبَةُ السَّعُوطِ: ناسۋال قۇتىسى.

سَغَابَةٌ: ئاچلىق، ئاچ قالماق، ئىچىرقاپ كەتمەك.

سَغَبَ يَسْغَبُ سَغْبًا وَ سُغُوبًا الرَّجُلُ: ئاچ قالدى، ئىچىرقاپ كەتتى.

سَغِبَ يَسْغَبُ سَغَبًا وَسَغَابَةً وَمَسْغَبَةً الرَّجُلُ: ئاچ قالدى.

سَغْبٌ ج سِغَابٌ: ئاچ، ئاچ قالغان، ئاچ ئادەم.

سَغَبٌ: ئاچلىق، ئاچ قالماق، ئىچىرقاپ كەتمەك.

سَغْبَانُ م سَغْبَى ج سِغَابٌ: ئاچ ئادەم، قورسىقى ئاچ ئادەم.

سَغَدَ يَسْغَدُ سَغْدًا الْفَصِيلُ أُمَّهُ: تايلاق ئانىسىنى ئەمدى.

اَلسَّغْدُ: سىم ـ سىم يامغۇر.

سَغْسَغَ يُسَغْسِغُ سَغْسَغَةً الدُّهْنَ فِي رَأْسِهِ: بېشىنى مايلىدى.

سَغْسَغَ الطَّعَامَ: يېمەكلىكنى مايلىق قىلىۋەتتى.

سَغْسَغَ الْوَتَدَ: قوزۇقنى ئورنىدىن قوزغۇۋەتتى.

سَغْسَغَ الشَّيْءَ فِي التُّرَابِ: نەرسىنى توپىغا كۆمدى.

سَغْسَغَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇمىلاتتى.

سَغَّمَ يُسَغِّمُ تَسْغِيمًا الْمَاءَ: سۇ ئىچكۈزدى.

سَغَّمَ الْفَصِيلَ: تايلاقنى سەمرىتتى.

سَغَّمَ الطَّعَامَ دُهْنًا: تاماققا ياغ قۇيدى.

سَغَّمَ الْوَلَدَ: بالىنى تەربىيىلىدى، پەرۋىش قىلدى؛ ياخشى غىزالاندۇردى، ياخشى ئوزۇقلاندۇردى.

سَغِلَ يَسْغَلُ سَغَلاً الْفَرَسُ: ئات ئاجىزلىدى، ئورۇقلىدى، يادىدى.

اَلسَّغِلُ: پۇتلىرى ئىنچىكە، جۇغى كىچىك؛ بەتخۇي، ئەخلاقسىز؛ ئوزۇقلىنىشى ناچار.

سَغَمَ يَسْغَمُ سَغْمًا ـ هُ: يۇرىكىنى مۇجۇۋەتتى، قاتتىق ئەزىيەت يەتكۈزدى، قاتتىق رەنجىتتى.

اَلسُّغْنُ ج أَسْغَانٌ: ناچار تاماق.

سَفَا يَسْفُو سَفْوًا الرَّجُلُ: تېز ماڭدى.

سَفَا فُلاَنٌ: ئاللاھقا خۇشۇ ـ خوزۇ بىلەن ئىبادەت قىلدى.

اَلسَّفَا: توپا؛ تىكەنلىك دەرەخ؛ باشاقنىڭ قىلتىرىقى؛ سېكىلەك چاچ.

اَلسِّفَاءُ: دورا.

سِفَاحٌ: زىنا قىلماق، بۇزۇقچىلىق قىلماق.

إِبْنُ سِفَاحٍ: ھارامدىن تۇغۇلغان بالا.

وَلَدٌ مِنَ السِّفَاحِ: ھارامدىن بولغان بالا.

تَزَوَّجَ بِهَا سِفَاحًا: نىكاھسىز ئەر ـ خوتۇن بولۇشتى.

سِفَادٌ: ھايۋانلارنىڭ چېتىلىشىشى، ئەركەك ھايۋاننىڭ چىشى ھايۋانغا چېپىشى.

سَفَارَةٌ: سەپەر قىلماق.

سِفَارَةٌ ج سِفَارَاتٌ: ئەلچىلىك، ياراشتۇرماق، ئارىنى تۈزمەك، سۈلھى قىلماق؛ كونسۇلخانا؛ باش ئەلچىخانا، كونسۇللۇق ئەمەل، باش كونسۇللۇق خىزمىتى.

سُفَارَةٌ: ئەخلەت.

سُفَاطَةٌ: ئۆي سايمىنى، ئۆي جاھازلىرى.

سَفَالَةٌ: پەسلىك، پەسكەشلىك، تۆۋەنلىك، ناچارلىق.

سَفَالَةُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ تۆۋىنى، پەس تەرىپى، ئۈلى، ئاستى، تېگى، يىلتىزى، ئىگىزى.

سِفَانَةٌ: كېمىسازلىق سانائىتى.

سَفَاهَةٌ: ئەخمەقلىق، گالۋاڭلىق، نادانلىق.

سُفْتَجَةٌ ج سَفَاتِيجُ: پېرىۋوت، پۇل چېكى، پېرىۋوت چېكى.

سَفْحًا وَ سُفُوحًا الدَّمَ أَوِالدَّمْعَ أَوِالْمَاءَ أَوْنَحْوَ ذَلِكَ: تۆكتى، ئاققۇزدى.

سَفَحَ سُمْعَتَهُ: ئۇنىڭ ئابرۇيىنى تۆكتى، ئۇنىڭ ھۆرمىتىگە ھاقارەت كەلتۈردى.

«سَفَحَ دَمَ أَعْدَائِهِ»: دۈشمەنلەرنىڭ قېنىنى تۆكتى.

سَفْحٌ ج سُفُوحٌ: باغرى، ئېتىكى، تۈۋى.

سَفْحُ الْجَبَلِ: تاغ باغرى، تاغ ئېتىكى، تاغ تۈۋى.

«صَعِدَ مِنْ سَفْحِ الْجَبَلِ إِلَى قِمَّتِهِ»: تاغ ئېتىكىدىن چوققىسىغا يامىشىپ چىقتى.

سَفَدَ سَفْدًا ذَكَرُ الْحَيَوَانِ أُنْثَاهُ: ھايۋاننىڭ ئەركىكى چىشىسى بىلەن جۈپلەشتى، چېتىشتى، چېپىلدى.

سَفَرَ يَسْفُرُ سُفُورًا الرَّجُلُ: سەپەر قىلدى.

سَفَرَ يَسْفُرُ وَ يَسْفِرُ سَفْرًا سَفَارَةً بَيْنَ النَّاسِ: خەت ـ چەك توشىدى؛ كىشىلەرنىڭ ئارىسىنى تۈزىدى، ئەپلەشتۈردى.

سَفَرَ يَسْفُرُ سَفْرًا الْكِتَابَ: كىتاب يازدى.

سَفَرَ الشَّيْءَ: ئاشكارىلىدى، ئاچتى، ئېچىپ بەردى، روشەنلەشتۈردى، ئايرىۋەتتى، ئاجرىتىۋەتتى.

«سَفَرَتْ عَنْ وَجْهِهَا»: يۈزىنى ئېچىۋەتتى.

سَفَرَ الْبَيْتَ: ئۆينى سۈپۈردى.

سَفَرَالصُّبْحُ: تاڭ يورىدى، تاڭ ئاتتى.

«سَفَرَ الصُّبْحُ وَبَعْدَ قَلِيلٍ سَتُسْفِرُ الشَّمْسُ»: تاڭ يورىدى، ئازغىنا ۋاقىتتىن كېيىن قۇياش يورۇيدۇ.

سَفَرَتِ الْمَرْأَةُ: يۈزىنى ئاچتى، يۈزىنى ئېچىۋەتتى.

سَفَرٌ ج أَسْفَارٌ: سەپەر قىلماق، يولغا چىقماق، كۆچمەك، يۈرۈش قىلماق؛ سەپەر.

سَفَرُ الْبَحْرِ: دېڭىز سەپىرى.

سَفَرُ الْبَرِّ: قۇرۇقلۇق سەپىرى.

«لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا» ‹قرآن›: بۇ سەپىرىمىزدە ھەقىقەتەن چارچاپ كەتتۇق.

نَفَقَاتُ السَّفَرِ: يول راسخوتى.

سِفْرٌ ج أَسْفَارٌ: چوڭ كىتاب، كلاسسىك ئەسەر؛ تەۋراتنىڭ پارچىلىرى.

«أَلْقَى أَسْفَارًا كَثِيرَةً»: نۇرغۇن كىتابلارنى يازدى.

اَلْأَسْفَارُ الْمُنْزَلَةُ: مۇقەددەس كىتابلار، ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن نازىل بولغان كىتابلار.

سَفْرٌ: يولۇچى.

قَوْمٌ سَفْرٌ: يولۇچىلار.

سَفْرَةٌ ج سَفَرَاتٌ: بىر قېتىملىق سەپەر.

سُفْرَةٌ ج سُفَرٌ: ئوزۇق؛ مۇساپىرنىڭ ئوزۇقى، مۇساپىرنىڭ تامىقى ـ يولۇچىنىڭ تامىقى، يولۇچىنىڭ دەستۇرخانى؛ شىرە.

سُفْرَةُ الْجُنْدِيِّ: ھەربىيلەرنىڭ نورمىلىق تەمىنىتى.

«جَلَسَتْ وَفَاءُ مَعَ أُمِّهَا وَأَبِيهَا إِلَى السُّفْرَةِ»: ۋەفائو ئانىسى ۋە دادىسى بىلەن بىرگە داستىخاندا ئولتۇردى.

سَفَرْجَلٌ ج سَفَارِجُ: بىھى.

سَفَرْجَلَةٌ: بىر تال بىھى.

سَفَرِيٌّ: سەپەرگە مۇناسىۋەتلىك، سەپەرگە ئائىت.

سَفْسَافٌ ج سَفَاسِفُ: ناچار نەرسە.

سَفَاسِفُ الْأُمُورِ: يارىماس ئىشلار، ئوششاق ئىشلار، ئوششاق ـ چۈششەك ئىشلار.

«لَا تُفْسِحْ وَقْتَكَ فِي سَفَاسِفِ الْأُمُورِ»: ۋاقتىڭنى مەنسىز ئىشلار بىلەن زايا قىلما!

اِشْتَغَلَ بِسَفَاسِفِ الْأُمُورِ: مەنسىز ئىشلار بىلەن شۇغۇللاندى، ئەخمەقلىق قىلدى، پەلىپەتىش ئىشلار بىلەن شۇغۇللاندى.

سَفْسَقَ يُسَفْسِقُ سَفْسَقَةً الدَّقِيقَ: ئۇننى تاسقىدى.

سَفْسَطَ يُسَفْسِطُ سَفْسَطَةً: سەپسەتە توقۇدى، نەيرەڭ ۋازلىق قىلدى، قۇرۇق گەپ سالتى.

سُفْسُطَائِيٌّ: سەپسەتىچى، سەپسەتىۋاز.

سَفْسَطَةٌ ج سَفْسَطَاتٌ: سەپسەتە، قۇرۇق گەپ.

سَفَطَ يَسْفُطُ سَفْطًا السَّمَكَ: بېلىقنىڭ قاسرىقىنى قىردى.

سَفَطَ الْوَرَمُ: ئىششىق ياندى.

سَفْطٌ: بېلىق قاسرىقى.

سَفَطٌ ج أَسْفَاطٌ: سېۋەت؛ زىبۇ زىننەت قۇتىسى.

سَفَعَ يَسْفَعُ سَفْعًا الشَّمْسُ وَجْهَهُ: ئۇنىڭ يۈزىنى ئاپتاپ كۆيدۈرۈۋەتتى، يۈزىنى ئاپتاپ قارايتىۋەتتى.

سَفَعَ فُلَانًا: پالانىنى كاچاتلىدى، شاپىلاقلىدى، تەستەكلىدى.

سَفَعَ بِنَاصِيَتِهِ: كوكۇلىسىدىن تۇتۇپ سۆرىدى.

«كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعَنْ بِالنَّاصِيَةِ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ» ‹قرآن›: ئۇ گۇمراھلىقتىن يانسۇن، ئەگەر ئۇ بۇنىڭدىن يانمىسا، چوقۇم ئۇنىڭ كوكۇلىسىدىن ـ يالغانچى گۇناھكارنىڭ كوكۇلىسىدىن تۇتۇپ (جەھەننەمگە) سۆرەيمىز.

سُفْعَةٌ ج سُفَعٌ: قارا داغ، سەپكۈن.

سَفَّ يَسُفُّ سَفًّا الدَّوَاءَ أَوِ الْمَسْحُوقَ: دورىنى يېدى.

سَفَّ يَسُفُّ سَفِيفًا الطَّائِرُ: قۇش پەس ئۇچتى، پەس ئۇچۇپ ئۆتۈپ كەتتى.

سِفٌّ. سُفٌّ: ئوق يىلان.

سَفَّاحٌ ج سَفَّاحُونَ: جاللات، قان تۆككۈچى، پوكانچى، كاللا كېسەر؛ سافىفاھ (ئابباس خاندانلىقىدىكى بىر خانىنىڭ لەقىمى).

سَفَّاكٌ: تۆككۈچى، چاچقۇچى.

سَفَّاكٌ لِلدِّمَاءِ: جاللات، قانخور، قاتىل.

سَفَّحَ يُسَفِّحُ تَسْفِيحًا: پايدىسىز ئىش قىلدى.

سَفَّرَ يُسَفِّرُ تَسْفِيرًا ـ هُ: سەپەر قىلدۇردى، يولغا سالدى.

سَفَّدَ تَسْفِيدًا اللَّحْمَ: زىخقا گۆشىنى ئۆتكۈزدى، زىخ كاۋاپ قىلدى.

«أُلْقِيَ الْقَبْضُ عَلَيْهِ وَسُفِّرَ إِلَى بَلَدِهِ»: ئۇ قولغا ئېلىنىپ ئۆز يۇرتىغا يولغا سېلىۋېتىلدى.

سَفَّطَ يُسَفِّطُ تَسْفِيطًا الْحَوْضَ: كۆلنى رېمونت قىلىپ سۇۋۇدى.

سَفَّعَ يُسَفِّعُ تَسْفِيعًا الشَّمْسُ وَجْهَهُ: ئاپتاپ ئۇنىڭ يۈزىنى كۆيدۈرۈۋەتتى، قارايتىۋەتتى.

سَفَّكَ يُسَفِّكُ تَسْفِيكًا: تاتلىق - تۇرۇم ئېلىپ كەلدى.

سَفَّلَ يُسَفِّلُ تَسْفِيلاً ـ هُ: تۆۋەنلەتتى، تۆۋەنگە ئەۋەتتى.

سَفَّنَ يُسَفِّنُ تَسْفِينًا الشَّيْءَ: پۈتىدى، رەندىلىدى، يۇمشاتتى، يۇنىدى.

سَفَّهَ يُسَفِّهُ تَسْفِيهًا الرَّجُلَ: ھاماقەتلىككە نىسبەت بەردى، شاللاقلىققا نىسبەت بەردى، ھاماقەت دەپ قارىدى، ئەخمەق ھېسابلىدى.

«سَفَّهَهُ أَمَامَ أَصْحَابِهِ»: دوستلىرىنىڭ ئالدىدا ئۇنى ھاماقەت قىلدى.

سَفُّودٌ ج سَفَافِيدُ: زىخ.

سَفُّودٌ يُشْوى عَلَيْهَا اللَّحْمُ: كاۋاپ پىشۇرىدىغان زىخ.

سَفُّورٌ: دېڭىز كىرپىسى.

سَفَقَ يَسْفُقُ سَفْقًا الْبَابَ: ئىشىكنى قاتتىق ياپتى، ئىشىكنى «جاق» قىلىپ ياپتى.

سَفَكَ يَسْفِكُ سَفْكًا الْمَاءَ أَوِالدَّمَ أَوِ الدَّمْعَ أَوْ نَحْوَ ذَلِكَ: تۆكتى، ئاققۇزدى، قۇيدى.

«وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لاَ تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ» ‹قرآن›: ئۆز ۋاقتىدا بىر - بىرىڭلارنىڭ قېنىنى تۆكمەسلىككە سىلەردىن چىن ئەھدە ئالغان ئىدۇق.

«سَفَكُوا الدِّمَاءَ وَنَهَبُوا الْمُمْتَلَكَاتِ»: قىرغىنچىلىق يۈرگۈزدى ۋە مال - مۈلۈكنى بۇلاڭ - تالاڭ قىلدى.

سَفْكٌ: تۆكمەك، قويماق.

سَفْكُ الدِّمَاءِ: قان تۆكمەك، قان ئاققۇزماق.

سُفْكَةٌ: (رەسمى تاماقتىن ئىلگىرى يېيىلىدىغان) ئۇششاق يېمەكلىكلەر، تاتلىق - تۇرۇم، ئاددى يېمەكلىك.

سَفَلَ يَسْفُلُ سُفُولاً فِي الشَّيْءِ: تۆۋەنلىدى، پەسلىدى.

سَفَلَ فِي الْجَبَلِ: تاغدىن چۈشتى.

سَفَلَ فِي خُلُقِهِ: ئەخلاقىي چۈشكۈنلەشتى، ئەخلاقىي ناچارلاشتى.

سَفُلَ يَسْفُلُ سَفَالَةً: رەزىللەشتى، پەسلەشتى، ئىپلاسلىق قىلدى.

سِفْلٌ: تۆۋەن، پەس، ناچار.

سُفْلُ الْحَائِطِ: تېگى، تام تۈۋى.

سَفْلَتَ يُسَفْلِتُ سَفْلَتَةً الطَّرِيقَ: يولغا سېمونت ياتقۇزدى، قاراماي ياتقۇزدى.

سَفَلَةٌ. سِفْلَةٌ. سِفْلَةٌ: قۇلاق كەستى، لۇكچەك، رەزىل كىشىلەر، پەسكەش ئادەملەر.

سُفْلَى ج سُفْلَيَاتٌ: تۆۋەن تەرىپى، تۆۋەن قىسمى، ئەك تۆۋەن قىسمى.

«وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى» ‹قرآن›: كۇففارلارنىڭ سۆزىنى (يەنى شېرىك كەلتۈرۈشنى) پەس قىلدى.

سُفْلِيٌّ: تۆۋىنى، ئاستى، تۆۋەن تەرىپى.

سَفَنَ يَسْفُنُ سَفْنًا و سُفُونًا الرِّيحُ: شامال چاڭ - توزان كۆتۈردى، چاڭ چىقاردى.

سَفَنَ يَسْفِنُ سَفْنًا الشَّيْءَ: سويدى، ئاقلىدى، قىردى (مېۋە قاتارلىقلارنى).

سِفْنَةٌ: (پۈرچاق قاتارلىقلارنىڭ) پوستى.

سَفَهَ يَسْفُهُ سَفَاهَةً: نادان بولدى، گالۋاڭ بولدى، ھاماقەت بولدى.

سَفِهَ يَسْفَهُ سَفَهًا وَسَفَاهَةً: ئەخمەقلىق قىلدى، گالۋاڭلىق قىلدى.

«وَ مَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلاَّ مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ» ‹قرآن›: ئۆزىنى ئەخمەق قىلغانلاردىن باشقا كىم ئىبراھىمنىڭ دىنىدىن يۈز ئۆرۈيدۇ.

سَفِهَ عَلَيْهِ: خورلىدى، كەمسىتتى.

«لاَ تَسْفَهْ عَلَى أَحَدٍ» : ھېچ ئادەمنى كەمسىتمەسلىك.

سَفَهٌ: ئەخمەقلىق، نادانلىق، گالۋاڭلىق.

سُفُوْرٌ: يۈزىنى ئاچماق، چۈمبەلنى ئېلىۋەتمەك.

مَسْئَلَةُ السُّفُورِ: ئايالىلارنىڭ چۈمبەلسىز يۈرۈش مەسىلىسى.

سَفُوقٌ: تالقان دورا، ئۇۋاق دورا.

سَفُونٌ: يەر يۈزىنى سىلكىتىدىغان شامال.

سَفَى يَسْفِي سَفْيًا الرِّيحُ التُّرَابَ: شامال توپا توزۇتتى، ئۇچۇردى.

سَفِيْحٌ: قوپال كىيىم، يىرتىق كىيىم.

سَفِيْرٌ ج سُفَرَاءُ: ياراشتۇرغۇچى، ئارىنى تۈزىگۈچى، ئەلچى، ئەلەشتۇرگۈچى، ۋاستىچى، ئوتتۇرىدىكى ئادەم؛ باش ئەلچى.

«تَبَادَلَتِ الدَّوْلَتَانِ السُّفَرَاءَ» : ئىككى دۆلەت ئەلچىلەرنى ئالماشتۇردى.

سَفِيرٌ بَابَوِيٌّ: ربم پاپىسىنىڭ باش ئەلچىسى.

سَفِيرٌ دُوَلِيٌّ: كونسۇل.

سَفِيرَةٌ ج سُفَرَاءُ: ئالتۇن ياكى كۈمۈشتىن ئىشلەنگەن مېدالىئون، بويۇنغا ئاسىدىغان ئالتۇن زەنجىر.

سَفِيْقٌ: ئالۋاستى؛ ئېيىل، تۆشباغ؛ ئۇلاق، تارتما.

سَفِيْقٌ. سَفِيْقَةٌ ج سَفَائِقُ: خورما يوپۇرمىقىدىن توقۇلغان ئارغامچا؛ ئىنبىلىسنىڭ ئىسمى.

سَفِيقٌ: قويۇق، زىچ.

سَفِيْقُ الْوَجْهِ: يۈزى قېلىن، نومۇسسىز، داپ يۈز، يۈزسىز.

سَفِيْقَةٌ: ئالتۇن قەغەز، كۈمۈش قەغەز.

سَفِيلٌ: ئەك تۆۋەن، ناچار؛ بىتەلەي.

سَفِينَةٌ ج سُفُنٌ و سَفِينٌ و سَفَائِنُ: كېمە، پاراخوت.

سَفِينَةُ الشَّحْنِ: يۈك پاراخوتى.

سَفِينَةُ مُحَطِّمَةُ الجَلِيدِ: مۇز يارغۇچى پاراخوت.

سَفِينَةُ وَاضِعَةُ الأَلْغَامِ: مىنا ئورنىتىش كېمىسى.

سَفِينَةُ حَامِلَةُ لِلطَّائِرَاتِ: ئاۋىئاماتكا.

سَفِينَةُ حَرْبِيَّةٌ: ئۇرۇش پاراخوتى.

سَفِينَةُ تِجَارِيَّةٌ: سودا كېمىسى، سودا پاراخوتى.

سَفِينَةُ الصَّحْرَاءِ: تۆگە، چۆل كېمىسى.

سَفِينَةُ الْبَرِّ: تۆگە.

سَفِينَةُ الْفَضَاءِ: ئالەم كېمىسى.

سَفِيهٌ ج سُفَهَاءُ و سِفَاهٌ م سَفِيهَةٌ ج سِفَاه: ئەخمەق، نادان، گالۋاڭ، ھەددىدىن ئاشقان، شالاق، دۆت، جاھىل، كالۋا.

«وَأَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللّٰهِ شَطَطًا»

«قرآن» : بىزنىڭ ئارىمىزدىكى ئەخمەق (يەنى ئىبلىس) ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ كاتتىلىقىغا نالايىق سۆزلەرنى قىلدى.

«وَلاَ تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ قِيمًا» «قرآن» : ئاللاھ تىرىكچىلىكىڭلارنىڭ ئاساسى قىلغان مالىڭلارنى ئەخمەقلەرگە تۇنۇقۇزۇپ قويماڭلار.

سِقَاءٌ ج أَسْقِيَةٌ و أَسْقِيَاتٌ وَ أَسَاقٍ: تۇلۇم.

سُقَاطٌ ج سُقَاطَةٌ: يەرگە چۈشكەن نەرسە.

«جَمَعَ سُقَاطَةَ الشَّجَرِ» : ئۇ دەرەخ غازاڭلىرىنى يىغدى.

سِقَاطٌ: يەرگە تۆكۈلگەن خورما غورىسى؛ قۇش قانىتى؛ خاتالىق، نۇقسان.

سُقَاطَةٌ ج سُقَاطَاتٌ: ئىلغۇچ، تاقاق، دەم، لوك، كىلتاك.

«أَقْفَلَ الْبَابَ بِالسُّقَاطَةِ» : ئۇ ئىشىكنى ئىلغۇچ بىلەن تاقىدى.

سَقَالَةٌ ج سَقَائِلُ وَ سُقَالاَتٌ: ئۈستەل، شىرە، پەشتاق، سۇپا؛ پېدال؛ تامچىنىڭ جازىسى.

سَقَامٌ: كېسەل، كېسەللىك، ئاغرىق؛ ئوزۇقلۇق.

اَلسِّقَاوَةُ الرِّقَوِيَّةُ: ماڭقا كېسىلى.

اَلسِّقَاوَةُ تېرە كېسەللىكلىرى.

اَلسِّقَاوَةُ الْجِلْدِيَّةُ: تېرە كېسەللىكلىرى؛ چىقان.

اَلسِّقَايَةُ: مەككىدە ھاجىلارنى ئۈسسۈزلۇق بىلەن تەمىنلەش ۋەزىپىسى، سۇ بىلەن تەمىنلەش

خىزمىتى؛ قاچا، سۇ ئىچىدىغان قاچا، سۇ ئىچىدىغان جاي.

«جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ» ‹قۇرئان›: ئۇ قەدەھنى ئۇ كىشىنىڭ يۈكى ئىچىگە سېلىپ قويدى.

سِقَايَةُ الْحَاجِّ: مەككىدە ھاجىلارنى ئۇسسۇزلۇق بىلەن تەمىنلەش ۋەزىپىسى، سۇ بىلەن تەمىنلەش خىزمىتى.

«أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللّٰهِ»: سىلەر ھاجىلارنى سۇ بىلەن تەمىنلەشنى، مەسچىتى ھەرەمنى ئاۋات قىلىشنى ئاللاھقا ئىمان ئېيتقانلارغا ئوخشاش ھېسابلامسىلەر؟

سُقَايَةٌ: سۇ توپلاش ئۇچۇن ياسالغان كۆل.

سَقِبَ يَسْقَبُ سَقْبًا وَ سُقُوبًا الدَّارُ: ھويلا يېقىنلاشتى، ئاز قالدى، تۇتاشتى.

سَقْبٌ ج سُقُوبٌ و أَسْقُبٌ و سِقَابٌ: تايلاق، بوتىلاق.

سَقْبٌ ج سِقْبَانٌ: چېدىرنىڭ تۇۋرۈكى.

سَقَبٌ: يېقىن.

سَقِتَ يَسْقَتُ سَقْتًا وَسِقَاتًا: خاپا بولدى.

سَقَحَةٌ: قاقاس، تاقىر، قۇيقۇرۇق.

سَقَدَ يَسْقُدُ سَقَدًا الْفَرَسَ: ئاتنى ئورۇقلاتتى، جۇدىتىۋەتتى.

سُقْدَةٌ: قىزىل قۇچقاچ.

سَقَرُ: دوزاخ، جەھەننەم.

«سَأُصْلِيهِ سَقَرَ» ‹قۇرئان›: ئۇنى مەن سەقەرگە (يەنى دوزاختا) سالىمەن.

سَقْرَةٌ ج سَقَرَاتٌ. سَاقُورٌ: قۇياشنىڭ ئىسسىق لىق ئېنېرگىيىسى.

سَقْسَقَ يُسَقْسِقُ سَقْسَقَةً الطَّائِرُ: قۇش پەس ئاۋازدا سايرىدى.

سَقَطَ يَسْقُطُ سُقُوطًا و مَسْقَطًا: يىقىلدى، چۈشۈپ كەتتى، ساقىت بولدى.

سَقَطَ الْحَرُّ: پۈركۈرۈم ئىسسىق يېتىپ كەلدى.

سَقَطَ الْحَرُّ عَنَّا: ئىسسىق تۈگىدى.

سَقَطَ فِي الْكَلَامِ: ئورۇنسىز گەپ قىلدى، ئارتۇقچە گەپ قىلدى، ئاغزىدىن چىقىپ كەتتى، دەپ تاشلىدى، خاتالاشتى.

«وَلَمَّا سُقِطَ فِي أَيْدِيهِمْ وَرَأَوْا أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا»: ئۇلار (موزايغا چوقۇنغانلىقلىرىغا) پۇشايمان قىلغان ۋە راست ئازغانلىقلىرىنى چۈشەنگەن چاغدا.

سَقَطَ فِي الْإِمْتِحَانِ: ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىدى.

سَقَطَ فِي قَبْضَتِهِ: ئۇنىڭ چاڭگىلىغا چۈشۈپ كەتتى.

«سَقَطَ الْقَلَمُ مِنْ يَدِي»: قەلەم قولۇمدىن چۈشۈپ كەتتى.

سَقَطَ مِنْ عَيْنِهِ: ھۆرمىتىنى يوقاتتى.

«مَنْ يَتَكَبَّرْ عَلَى النَّاسِ يَسْقُطْ مِنْ عُيُونِهِمْ»: كىمكى كىشىلەرگە تەكەببۇرلۇق قىلسا، ئۇ ئۇلارنىڭ نەزىرىدىن قالىدۇ.

سَقَطَ عَلَى ضَالَّتِهِ: يوتقۇرۇپ قويغان نەرسىنى تاپتى، يوقالغان نەرسە تېپىلدى.

سَقَطَ أَرْضًا: ھارغىنلىقتىن تەڭپۇڭلۇقىنى يوقۇتۇپ يەرگە يىقىلدى.

سَقَطَتِ الْحُكُومَةُ: ھۆكۈمەت تەختىدىن چۈشتى.

سُقِطَ فِي يَدِهِ: تېڭىرقاپ قالدى.

سَقَطَ الْقَوْمُ إِلَيْهِ: ئۇنىڭكىگە چۈشتى.

يَسْقُطُ الْإِسْتِعْمَارُ: يوقالسۇن مۇستەملىكىچىلىك.

سُقْطٌ. سِقْطٌ ج أَسْقَاطٌ: بويىدىن ئاجراپ كەتكەن بالا، چالا تۇغۇلغان بالا.

سَقْطٌ. سَقَطٌ ج أَسْقَاطٌ: يارامسىز، ناچار، ئەسكى، كارغا كەلمەس، ئەرزىمەس، ساغلام بولمىغان؛ رەسۋاچىلىق؛ ھايۋاننىڭ ئىچكى ئەزالىرى؛ سۆز؛ يېزىق ۋە ئىشتىكى خاتالىق.

سَقَطُ الْمَتَاعِ: كېرەكسىز نەرسە، پايدىسىز نەرسە، ھېچ ئىشقا يارىمايدىغان نەرسە، ئەرزىمەس.

سَقْطَةٌ ج سَقَطَاتٌ: ئۆرۈلۈپ چۈشمەك، يىقىلىپ چۈشمەك؛ سەۋەنلىك، خاتالىق.

«سَقَطَ سَقْطَتَيْنِ»: ئۇ ئىككى قېتىم يىقىلدى.

«كَانَ كَثِيرَ السَّقَطَاتِ»: ئۇ كۆپ مۇدۇرگەن ئادەم.

سَقَطِيٌّ: كونا كىيىم ساتقۇچى، كونا كىيىم سودىگىرى.

سَقَعَ يَسْقَعُ سَقْعًا: شاپىلاقلىدى، شاپىلاق ئۇردى، كەتتى.

سَقَعَ الدِّيْكُ: خوراز چىللىدى.

سَقْعَهُ: جاۋاب قايتۇردى.

سُقْعٌ ج أَسْقَاعٌ: ئورۇن، جاي، يەر، ئۆي؛ تەرەپ.

سَقَفَ يَسْقُفُ سَقْفًا الْبَيتَ: ئۆينىڭ تورۇسىنى ياپتى.

سَقْفٌ ج سُقُوفٌ و أَسْقُفٌ و سُقُفٌ: ئۆگزە، تورۇس.

سَقْفٌ خَارِجِيٌّ: ئۆگزە.

سَقْفُ الْحَلْقِ: تاڭلاي.

مِصْبَاحُ السَّقْفِ: ئۆي تورۇسى چىرىغى.

سَقَّاءٌ ج سَقَّاؤُونَ: سۇ ساتقۇچى، سۇ توشىغۇچى، ئەپكەشچى.

«إِنْتَهَى عَهْدُ السَّقَّائِينَ»: ئەپكەشچىلەر زامانى تۈگىدى.

سَقَّاطٌ: كونا مال ساتقۇچى، ئۆتكۈر قىلىچ.

سَقَّافٌ: ئۆگزە رېمونت قىلغۇچى.

سَقَّفَ يُسَقِّفُ تَسْقِيفًا اَلْبَيْتَ: تورۇسنى ياپتى.

سَقَّمَ يُسَقِّمُ تَسْقِيمًا ـ هُ: كېسەل قىلدى.

«سَقَّمَهُ الْقَلَقُ وَالْإِرْهَاقُ»: ئەنسىزچىلىك ۋە هارغىنلىق ئۇنى كېسەل قىلىۋەتتى.

سَقَّى يُسَقِّي تَسْقِيَةً الرَّجُلَ: كۆپ سۇ بەردى، كۆپ سۇغاردى.

سَقْلَبَ يُسَقْلِبُ سَقْلَبَةً ـ هُ: ئاغدۇردى، يىقىتتى، غۇلاتتى.

سَقْلَبِيٌّ: سىلاۋىيان، سىلاۋىيانلار؛ سىلاۋىيان مىللىتى.

سَقْلَبِيُّ الْجِنْسِ: سىلاۋىيانىڭ، سىلاۋىيانچە.

سَقِمَ يَسْقُمُ سَقَمًا وَسَقَامًا: كېسەل بولۇپ قالدى، ئاغرىپ قالدى، كېسىلى ئۆزۈنغا سوزۇلدى.

«كَانَ يُكْثِرُ مِنَ التَّوَابِلِ فَسَقِمَ»: دورا-دەرمەكنى ئىستېمال قىلىپ كېسەل بولۇپ قالدى.

سَقُمَ يَسْقُمُ سَقَامًا: كېسەل بولدى، ئاغرىق بولدى.

سُقْمٌ. سَقَمٌ ج أَسْقَامٌ: كېسەل، كېسەللىك، ئاغرىق، ئاغرىق ـ سىلاق؛ ئورۇقلۇق، يادائىغۇلۇق، جۈدەڭلىك.

سَقُوطٌ: چۈشۈپ كەتكۈچى.

سُقُوطٌ: ئۆرۈلۈپ كېتىش، يىقىلىپ چۈشۈش، غۇلاپ چۈشۈش، خاراب بولۇش.

سُقُوطُ الْحَقِّ: مەنسەپ، هوقۇق قاتارلىقلارنى قولدىن بېرىپ قويۇش، يوقۇتۇپ قويۇش.

سُقُوطُ الدَّعْوَى: ئەرزىنىڭ بىكار قىلىنىشى.

سَقَى يَسْقِي سَقْيًا الرَّجُلَ الْمَاءَ: ئۇسسۇزلۇق بەردى، سۇغاردى، سۇ ئىچكۈزدى.

سَقَى الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى سۇغاردى.

«سَقَى اللّٰهُ الْأَرْضَ غَيْثًا أَوْ مَطَرًا»: ئاللاھ زېمىنغا يامغۇر ياغدۇردى.

«وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارى ئۇلارنى پاك شاراب بىلەن سۇغاردى.

سَقَى بَطْنُهُ: قورسىقى ئېسىلىپ قالدى.

سَقَى اللّٰهُ أَيَّامَهُ: ئاللاھ ئۇنى خۇش چاغ قىلسۇن، ئاللاھ ئۇنىڭ كۈنلىرىگە بەرىكەت ئاتا قىلسۇن.

سَقْيٌ: سۇغارماق، ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرماق.

سَقْيًا لَهُ وَ رَعْيًا: خەيرلىك بولسۇن، بەختلىك بولسۇن، ئامىتى كەلسۇن، ياخشىلىق تىلەپ قىلىنغان دۇئا.

سِقْيٌ: سۇغارماق.

زَرْعٌ سِقْيٌ: هۆل ـ يېغىنغا تايانماي سۇغىرىلىدىغان زىرائەت.

أَرْضٌ سِقْيٌ: هۆل ـ يېغىنغا تايانماي سۇغىرىلىدىغان زېمىن.

سُقْيًا: سۇغارماق، سۇغىرىلىدىغان زېمىن.

«اَللّٰهُمَّ سُقْيَا رَحْمَةٍ لَاسُقْيَا عَذَابٍ» ‹حديث›: ئى ئاللاھ! بىزگە يامغۇرنى زىيانلىق ئەمەس، پايدىلىق قىلىپ ياغدۇرۇپ بەرگىن.

سُقْيًا لَهُ: يامغۇر ياغدۇرۇپ بەرسۇن، هۆل-يېغىننى كۆپ قىلىپ بەرسۇن.

سَقِيبَةٌ: چېدىرنىڭ تۈۋرۈكى.

سُقَيْدَةٌ: قىزىل قوڭچاق.

سَقِيفَةٌ ج سَقَائِفُ و سَقِيفَاتٌ: لاپاس، شىپاك، لەمپە، چەللە، ساتما، كەپە.

سَقِيمٌ ج سِقَامٌ: ئاغرىق، كېسەل.

«فَنَظَرَ نَظْرَةً فِى النُّجُوْمِ فَقَالَ إِنِّى سَقِيْمٌ» ‹قرآن›: ئۇ يۇلتۇزلارغا قارىدى، ئاندىن: «مەن ھەقىقەتەن كېسەل بولۇپ قالىمەن» دېدى.

فَهْمٌ سَقِيمٌ: ئاجىز چۈشەنچە، تومتاق چۈشەنچە، تۆۋەن تونۇش، بىر تەرەپلىمە چۈشەنچە.

كَلَامٌ سَقِيمٌ: تايىنى يوق سۆز، بىھۇدە سۆز، قۇرۇق گەپ.

سَقِيمُ الصَّدْرِ: يامان غەرەزلىك، نىيىتى يامان.

سَقِيمُ الْغَرَامِ: مۇھەببەت ئوتىدا كۆيگۈچى، مۇھەببەت دەستىدىن دەرد ناك بولغۇچى.

مَكَانٌ سَقِيمٌ: قورقۇنچلۇق جاي، خەۋپلىك جاي، خەتەرلىك جاي.

سَقِيمَةٌ ج سَقَائِمُ: ئاغرىق، كېسەل، كونا كېسەل.

لُغَةٌ سَقِيمَةٌ: كۆچىز سۆز، ساغلام بولمىغان سۆز، بۇزۇلغان سۆز.

سُكَاتٌ: جىمجىت، تىنچ؛ سۆزلىيەلمەسلىك كېسىلى؛ قەتئىي جاۋاب، قانائەتلىنەرلىك جاۋاب؛ سەكتە بىلەن ئۆلۈش.

اَلسُّكَاتُ مِنَ الْحَيَّاتِ: تۆيدۇرماي چاقىدىغان يىلان.

سُكَاتَةٌ: قەتئىي جاۋاب، كەسكىن جاۋاب، قانائەتلىنەرلىك جاۋاب.

هُوَ عَلَى سُكَاتَةِ الْأَمْرِ: ئۇ ۋەزىپىسىنى بىردەمدە لا ئورۇنداپ بولدى.

سَكَارِينُ: شېكەر ئىستېمال قىلىش چەكلەنگەنلەر ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان، تاماقنى تاتلىق قىلىدىغان بىر خىل مادىدا.

سِكَافَةٌ: موزدۇزلۇق.

سُكَاكٌ: يۇقىرى ئاتموسفېرا قاتلىمى؛ تەكشى ئېقىم قاتلىمى.

سَكَاكِرُ: تاتلىق يېمەكلىكلەر، تاتلىقلار.

سَكَاكِنِيٌّ: پىچاقچى، پىچاق سوققۇچى.

سَكَبَ يَسْكُبُ سُكُوبًا الْمَاءُ: سۇ تۆكۈلدى، قۇيۇلدى.

سَكَبَ يَسْكُبُ سَكْبًا و سَكَابًا الْمَاءَ: سۇنى تۆكتى، قۇيدى.

«اُسْكُبْ لِي قَلِيلاً مِنَ الْمَاءِ فِي هَذَا الْكُوبِ»: بۇ ئىستاكانغا ئازراق سۇ قۇيۇۋەتكىن.

سَكْبٌ: تۆكمەك، قۇيماق؛ توختىماي قۇيۇلغان يامغۇر؛ مىس؛ قوغۇشۇن؛ ئۆزۈنتۇرا، داگازا.

فَرَسٌ سَكْبٌ: ئۇچقۇر ئات، يورغا ئات.

مَاءٌ سَكْبٌ: تېز قۇيۇلغان ياكى ئاققان سۇ.

سَكَتَ يَسْكُتُ سُكُوتًا: ئېغىز ئاچمىدى، بېسىقتى، سۈكۈت قىلدى، جىم تۇردى.

«أَسْكُتْ عَمَّا تَجْهَلُ»: بىلمىگەن نەرسىلىرىڭ ئۈستىدە سۈكۈت قىل.

سَكَتَ عَنْهُ الْغَضَبُ: غەزىپى بېسىقتى.

«وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ أَخَذَ الْأَلْوَاحَ» ‹قرآن›: مۇسا غەزىپى بېسىلغاندىن كېيىن (يەردە ياتقان تەۋرات) تاختىلىرىنى ئالدى.

سَكَتَتِ الرِّيحُ: شامال بېسىقتى، شامال توختىدى.

سُكِتَ: ھوشىدىن كەتتى، ئايلىنىپ كەتتى، ھوشسىزلاندى.

سَكْتٌ: قۇرئان تىلاۋىتىدا قىلغاندا ياكى ناخشا ئېيتقاندا ئارىلىقتا توختاش؛ (تىنىش) جىمجىت، تىنچ.

هَاءُ سَكْتٌ: ئەرەبچىدە سۆزنىڭ ئاخىرىغا قىسقا ياكى ئۇزۇن ھەرەكەدىن كېيىن قوشۇلىدىغان «ەْ» ھەرپى «يَا أُمَّاهْ» (ئانامەي) غا ئوخشاش.

عَلَى السَّكْتِ: جىمجىت، تىنچ.

سَكْتَةٌ ج سَكَتَاتٌ: بىر قېتىملىق سۈكۈت؛ يۈرەكنىڭ ئۇشتۇمتۇت توختاپ قېلىشى؛ تۇيۇقسىز ئۆلۈم.

اَلسَّكْتَةُ الْقَلْبِيَّةُ: سەكتە، يۈرەكنىڭ ئۆلۈمگە ئېلىپ بارىدىغان تاسادىپىي توختاپ قېلىشى.

سَكِرَ يَسْكَرُ سَكْرًا و سُكْرًا: مەست بولدى؛ تولدى.

«يَشْرَبُ كُلَّ لَيْلَةٍ خَمْرًا حَتَّى يَسْكَرَ»: ھەر كېچىسى مەست بولغۇچە ھاراق ئىچىدۇ.

سَكِرَ مِنَ الغَضَبِ: غەزەپتىن يېرىلىپ كېتەي دېدى.

سَكَرَ يَسْكُرُ سَكْرًا الْبَابَ: ئىشكنى ياپتى.

سَكَرَ النَّهْرَ: ئېرىقنا توغان تۇتتى.

سَكَرَ الْإِنَاءَ: قاچىنى توشقۇزدى، تولدۇردى.

سُكِرَ بَصَرُهُ: كۆزى قاماشتى، كۆزى چاقنىدى.

سُكِرَ الْبَحْرُ: دېڭىز تىنچ بولدى.

سُكْرٌ: مەستلىك، مەست بولماق.

«أَدَّى بِهِ السُّكْرُ ذَاتَ لَيْلَةٍ إِلَى ارْتِكَابِ جَرِيمَةٍ»: مەستلىك، ئۇنىڭ بىر كېچىسى جىنايەت ئۆتكۈزۈشىگە سەۋەب بولدى.

سَكْرٌ: ھاراق، مەست قىلغۇچى، شاراب.

«وَ مِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا» ‹قرآن›: خورمىدىن، ئۈزۈمدىن شارابلار ۋە پاكىز يېمەكلىكلەر ياسايسىلەر.

سِكْرٌ ج سُكُورٌ: توساق.

سِكْرُ النَّهْرِ: توما، توغان، توسما، دامبا.

«سِكْرُ الْمَاءِ بِحَاجَةٍ إِلَى إِصْلَاحٍ»: توغان رېمونت قىلىشقا تېگىشلىك بولۇپ قالدى.

سَكْرَانُ م سَكْرَى و سَكْرَانَةٌ ج سَكْرَى و سَكَارَى و سُكَارَى: مەست.

«وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيدٌ» ‹قرآن›: ئىنسانلارنى مەست كۆرىسەن، ھالبۇكى، ئۇلار (ھەقىقەتتە) مەست ئەمەس (دېمەك، قىيامەتنىڭ دەھشىتى ئۇلارغا ئەس - ھوشىدىن كەتكۈزۈۋەتكەن)، لېكىن ئاللاھنىڭ ئازابى قاتتىقتۇر.

سَكْرَانُ طَيِّنَةٌ: ئېغىرمەست، غەرق مەست.

سَكْرَانُ قَلِيلاً: يېرىم مەست، چالا مەست.

سَكْرَةٌ ج سَكَرَاتٌ: بىر قېتىملىق مەست بولۇش.

سَكْرَةُ الْمَوْتِ: سەكرات.

«وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ» ‹قرآن›: ئۆلۈمنىڭ سەكراتى ھەقىقەتنى ئېلىپ كەلدى، سەن ئۇنىڭدىن (يەنى ئۆلۈمدىن) قاچاتتىڭ.

سَكْرَةُ الشَّبَابِ: ياشلىق تەلۋىلىكى، ياشلىق ساراڭلىقى، ياشلىقنىڭ بەڭباشلىقى.

«إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار ئەلۋەتتە گۇمراھلىقلىرىدا تېڭىرقاپ يۈرۈشىدۇ.

سِكِرْتِيرٌ: كاتىپ، مىرزا، سىكرېتار.

سِكِيرْتِيرٌ عَامٌّ: باش كاتىپ.

«اَلسِّكْرِتِيرُ الْعَامُّ لِهَيْئَةِ الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ»: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ باش كاتىپى.

سُكْرَجَةٌ ج سَكَارِيجُ: تاۋاق، لېگەن، تەخسە.

سُكْسُكَةٌ: شاخ سانىغۇچ (قۇش).

سَكْسُوكَةٌ: ئۆچكە ساقال.

سَكَعَ يَسْكَعُ و سَكِعَ يَسْكَعُ سَكَعًا: لەيلەپ يۈردى، لاغايلاپ يۈردى، قارىسىغا ماڭدى، سەيلە قىلدى، ئېزىپ قالدى، ئاداشتى.

سَكَعَهُ: بېشىغا ئۇردى.

سَكَّ يَسُكُّ سَكًّا الْبَابَ: ئىشكنى ئەتتى، ئىشكنى تاقىدى، ئىشكنى قۇلۇپلىدى.

سَكَّ الْمَسَامِعَ: قۇلاقنى پاكىز قىلىۋەتتى.

سَكَّ النُّقُودَ: پۇل باستى، پۇل قۇيدى.

سَكَّ يَسُكُّ سَكًّا الرَّجُلُ: گاس بولۇپ قالدى، پاكىز بولۇپ قالدى.

سَكٌّ ج سُكُوكٌ و سِكَاكٌ: مىق، ياغاچ مىق.

سَكُّ النُّقُودِ: پۇل ياسىماق، پۇل قۇيماق.

سَكَّافٌ: موزدۇز، ياماقچى.

سَكَّاكٌ ج سَكَّاكَةٌ: پۇل قۇيغۇچى (تەڭگە پۇل قۇيغۇچى).

سَكَّانٌ: پىچاقچى، پىچاق سوققۇچى.

اَلسُّكَّانُ: نوپۇس، ئاھالە.

كَثِيرُ السُّكَّانِ: نوپۇسى كۆپ، ئاھالىسى زىچ.

سُكَّانُ الْمَدِيْنَةِ: شەھەر ئاھالىسى.

اَلسُّكَّانُ الْمَدَنِيُّونَ: شەھەر ئاھالىسى.

سُكَّانُ الْمَنْزِلِ: ئولتۇرۇشلۇق ئائىلە، ئائىلە.

سُكَّانُ الْمَرْكَبِ: كېمە رولى.

سَكَّتَ يُسَكِّتُ تَسْكِيتًا ـ هُ: گەپ قىلدۇرمىدى، ئېغىز ئاچقۇزمىدى (تىنچلاندۇردى).

سَكَّتَ الطِّفْلَ: بالىنى تىنچلاندۇردى، بالىنى يەزلىدى.

«مَا كَادَ يَبْدَأُ كَلَامَهُ حَتَّى سَكَّتُوهُ»: ئۇ ئېغىز ئاچا ـ ئاچمايلا ئۇنى سۆزلەشتىن توختىتىپ قويدى.

سِكَّةٌ ج سِكَكٌ: پۇل؛ يول، چوڭ يول، كوچا.

«قَابَلْتُهُ فِي السِّكَّةِ»: ئۇنى يولدا ئۇچراتتىم.

سِكَّةُ الْمَسْكُوكَاتِ: پۇل قېلىپى.

سِكَّةٌ زِرَاعِيَّةٌ: قىر، ئېتىز يولى.

سِكَّةٌ سُلْطَانِيَّةٌ: چوڭ يول، داغدام يول، تاش يول.

سِكَّةُ الْمِحْرَاثِ: بۇقۇسىنىڭ چىشى، ساپاننىڭ چىشى.

سِكَّةُ الْحَدِيدِ: تۆمۈر يول.

بَابٌ ذُوسِكَّةٍ: سىرىلما ئىشىك.

سَكَّجَ يُسَكِّجُ تَسْكِيجًا: تۇزەشتۇردى، يامىدى.

سَكَّرَ يُسَكِّرُ تَسْكِيرًا الْبَابَ: ئىشىكنى ئېتىۋەتتى.

سَكَّرَ الْحَنَفِيَّةَ: جۇمەكنى ئېتىۋەتتى.

سُكِّرَ بَصَرُهُ: كۆزىنى چاقنىتتى، كۆزىنى قاماشتۇردى، كۆزىنى ئىمىر ـ چىمىر قىلىۋەتتى.

«لَقَالُوا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا» (قرآن): ئۇلار چوقۇم: «كۆزلىرىمىز باغلىنىپ قالدى...» دەيىشىدۇ.

سُكَّرٌ: شېكەر.

سُكَّرُ نَبَاتٍ: ناۋات.

سُكَّرُ الشَّعِيرِ: مالتوزا (ئارپا ئۇندۇرمىسى شېكىرى).

قَصَبُ السُّكَّرِ: شېكەر قومۇشى.

سُكَّرُ نَاعِمٌ: قۇم شېكەر.

سُكَّرُ الْعِنَبِ: گىلىكوزا.

سُكَّرُ الْبَنْجَرِ: قىزىلچا شېكىرى.

سُكَّرُ مَكَنَةٌ: قەنت.

اَلسُّكَّرُ الْمُكَرَّرُ: پىششىقلاپ ئىشلەنگەن شېكەر.

سُكَّرَةٌ ج سُكَّرَاتٌ: ناۋات.

سُكَّرِيْنَ: شېكەر ئىستېمال قىلىش چەكلەنگەنلەر ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان، تاماقنى تاتلىق قىلىدىغان بىر خىل مادا.

سُكَّرِيٌّ: شېكەردەك، شېكەرگە مەنسۇپ.

مَرَضُ الْبَوْلِ السُّكَّرِيِّ: قەنت كېسىلى، دىئابىت كېسىلى، شېكەر سېيىش كېسىلى.

سُكَّرِيَّةٌ ج سُكَّرِيَّاتٌ: قەندەل، شېكەر قاچىسى، شېكەر قوتىسى.

سَكَّنَ يُسَكِّنُ تَسْكِينًا ـ هُ: ئۇنى بېسىقتۇردى، جىم تۇرغۇزدى.

سَكَّنَ جَأْشَهُ: ئۇنىڭغا تەسەللى بەردى، تىنچىتى، كۆڭلىنى ياسىدى، يەزلىدى، كۆڭلىنى تىندۇردى.

«كَانَ غَاضِبًا فَسَكَّنْتُهُ»: ئۇ ئاچچىقلانغانىدى، ئۇنى تىنچلاندۇرۇم.

سَكَّنَ الرَّوْعَ: تەسەللى بەردى، تىنچىتتى، كۆڭلىنى ياسىدى، يەزلىدى، كۆڭلىنى تىندۇردى.

سَكَّنَ الْغَضَبَ: غەزەپنى باستى.

سَكَّنَ الْجُوعَ: ئاچلىقنى پەسەيتتى، ئاچلىقنى باستى.

سَكَّنَ الْأَلَمَ: ئاغرىقنى توختاتتى.

سَكَّنَهُ الْبَيْتَ: ئۇنى ئۆيدە تۇرغۇزدى.

سَكَّنَ الْحَرْفَ أَوِ الْكَلِمَةَ: ھەرپكە ساكىن قويدى.

سِكِّيتٌ: ئېغىر ـ بېسىق، جىمغۇر، مۆرىمەس، كەم سۆز، ئۇندىمەس.

سِكِّيرٌ: مەست، پىيەنچوك، زابوي، ھاراقكەش.

سِكِّينٌ ج سَكَاكِينُ. سِكِّينَةٌ: پىچاق، قەلەمتۇراچ، بەكە.

«وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّينًا وَ قَالَتِ اخْرُجْ

عَلَيْهِنَّ» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ ھەر بىرىگە بىردىن پىچاق بەردى. (زۇلەيخا يۈسۈپكە «سەن چىقىپ ئۇلار بىلەن كۆرۈشكىن» دېدى.

سِكِّينُ الصَّيَّادِينَ: ئوۋچىلار پىچىقى.

سَكِّيٌّ: مىخ.

سَكَنَ يَسْكُنُ سُكُونًا الشَّيْءُ: توختىدى، تۇرۇپ قالدى، ھەركىتى توختاپ قالدى.

«وَسَكَنْتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا أَنْفُسَهُمْ» ‹قرآن›: ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلغانلارنى (ھالاك قىلغىنىمىزدىن كېيىن) سىلەر ئۇلارنىڭ جايلىرىدا تۇردۇڭلار.

سَكَنَ إِلَيْهِ: خاتىرجەم بولدى، كۆڭلى تىندى.

«وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا» ‹قرآن›: (ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ) ئۇلپەت ئېلىشى ئۈچۈن، خوتۇنىنى (يەنى ھەۋانى) ئۇنىڭ ئۆز جىنسىدىن ياراتتى.

سَكَنَ عَنْهُ الْوَجَعُ: ئاغرىق توختىدى، ئاغرىق بېسىقتى.

سَكَنَ الْأَلَمُ: ئاغرىق توختىدى، ئاغرىق بېسىقتى.

سَكَنَ الْمَطَرُ: يامغۇر توختىدى.

سَكَنَ الْغَضَبُ: غەزىپى بېسىلدى، غەزىپى بېسىقتى.

سَكَنَتْ نَفْسُهُ: تىنچلاندى.

سَكَنَتْ رِيْحُهُ: ئۇنىڭ ھەيۋىسى يوقالدى.

سَكَنَ الْمُتَكَلِّمُ: سۆزلىگۈچى سۆكۈت قىلدى.

سَكَنَ الْحَرْفُ: ھەرپ سۈكۈنلۈق بولدى.

سَكَنَ يَسْكُنُ سَكْنًا وَسَكَنًا فِي الدَّارِ: ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى، ماكان تۇتتى، تۇرۇپ قالدى.

«نَسْكُنُ فِي هَذِهِ الْبِنَايَةِ»: بىز بۇ ئىمارەتتە ئولتۇرىمىز.

سَكَنٌ: قونماق، چۈشمەك، ماكانلاشماق، تۇرماق، ئورۇنلاشماق، ئولتۇراقلاشماق؛ تۇرالغۇ.

«وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوْتِكُمْ سَكَنًا» ‹قرآن›: ئاللاھ سىلەرگە ئۆيۈڭلارنى تۇرالغۇ جاي قىلىپ بەردى.

سَكَنَةٌ ج سَكَنَاتٌ: بىر قېتىملىق جىمجىتلىق، بىر قېتىملىق تىنچلىق.

أَحْصَى عَلَيْهِ حَرَكَاتِهِ و سَكَنَاتِهِ: ئۇنىڭ مېڭىش ـ تۇرۇشلىرىنى ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزىتتى.

سُكْنَى: تۇرماق، ئورۇنلاشماق، ئولتۇراقلاشماق، قونماق، چۈشمەك، ماكانلاشماق؛ تۇرالغۇ.

مَحَلُّ السُّكْنَى: تۇرالغۇ جاي.

سَكُوبٌ: تۆكۈلگەن، قۇيۇلغان، سېپىلگەن.

سَكُوتٌ: ئېغىر ـ بېسىق، جىمغۇر، كەم سۆز، ئۇندىمەس، مۆرىمەس.

سُكُوتٌ: جىمجىت، تىنچ.

بِسُكُوتٍ: جىمجىت، تىنچ.

سَكُورٌ: مەست، پىيەنچۇك، زابوي، ھاراقكەش.

سُكُونٌ: تىنچ، جىمجىت.

سَادَ السُّكُونُ الْمَكَانَ: جىمجىت بولدى، تىپتىنچ بولدى، جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى.

سَكُونٌ: جىمغۇر ئادەم، كەم سۆزەن ئادەم، مۆرىمەس.

سُكُونِيٌّ: جىمجىتلىق، تۇرغۇنلۇق.

سَكِيبٌ: تۆكۈلگەن، قۇيۇلغان، سېپىلگەن.

دَمْعٌ سَكِيبٌ: تۆكۈلگەن ياش.

سُكَيْتٌ: ئېغىر ـ بېسىق، جىمغۇر، مۆرىمەس، كەم سۆز، ئۇندىمەس.

سَكِيْنَةٌ: خاتىرجەملىك، تىپتىنچلىق، ئارامىلىق، تەمكىنلىك، ۋەزمىنلىك، سۈرلۈك.

«ثُمَّ أَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِيْنَتَهُ عَلَى رَسُوْلِهِ وَ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ» ‹قرآن›: ئاندىن ئاللاھ پەيغەمبىرىگە ۋە مۆمىنلەرگە (مەرھەمەت قىلىپ) خاتىرجەملىك بېغىشلىدى.

سَكِينَةٌ و هُدُوءٌ: تىپتىنچ ۋە جىمجىتلىق.

«هُوَالَّذِى أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادَ إِيْمَانًا مَعَ إِيْمَانِهِمْ» ‹قرآن›: مۆمىنلەرنىڭ ئىمانىغا ئىمان قوشۇلۇشى ئۈچۈن، ئاللاھ ئۇلارنىڭ دىللىرىغا تەمكىنلىكنى چۈشۈردى.

سُكَيْنَةٌ: مادا ئېشەك؛ شوخ ئايال؛ چاققان.

سَلاَ يَسْلُو سَلْوًا و سُلُوًّا و سُلْوَانًا الشَّيْءَ: ئۇنتۇپ كەتتى، ئېسىدىن چىقىپ كەتتى، يادىدىن كۆتۈرۈلدى.

سَلاَ عَنْهُ: سوۋۇپ كەتتى، كۆڭلى قالدى.

«لاَ يَسْتَطِيعُ أَنْ يَسْلُوَ عَنْهُ»: ئۇنىڭدىن سوۋۇشقا قادىر بولالمايدۇ.

سِلاَءٌ ج أَسْلِئَةٌ: پىششىقلاپ ئىشلەنگەن سېرىق ماي.

سِلاَبٌ ج سُلُبٌ: هازا كىيىمى، ماتەم كىيىمى.

سِلاَحٌ ج أَسْلِحَةٌ و سُلُحٌ و سُلْحَانٌ: قورال ـ ياراغ، ئۇرۇش قورالى.

«اِنْتَزَعَ حَقَّهُ بِقُوَّةِ السِّلاَحِ»: ئۇ ئۆز هوقۇقىنى قورال كۈچى ئارقىلىق تارتىۋالدى.

سِلاَحُ الدِّفَاعِ: دوبۇلغا، قالقان.

سِلاَحُ الْمِحْرَاثِ: ساپاننىڭ چىشى، بوقۇسا چىشى.

سِلاَحُ الْمِطْوَى: ئۈستۈرا، قەلەمتۇراچ، بەكە.

سِلاَحٌ مِنَ الْجَيْشِ: ئارمىيە تۈرى، قىسىم تۈرى.

سِلاَحُ الطَّيْرَانِ: هاۋا ئارمىيىسى.

سِلاَحُ الْفُرْسَانِ: ئاتلىق قوشۇن، ئاتلىق قىسىم.

سِلاَحُ الْمُشَاةِ: پىيادە قىسىم.

سِلاَحُ الْجَوِّ: هاۋا ئارمىيىسى.

سِلاَحُ الْمُدَرَّعَاتِ: بىرونىۋىكچى ئەسكەر.

سِلاَحُ الْأَنْدَسَةِ: ئىشچى ئەسكەر، ساپىيۇر.

سِلاَحُ الْسِّكَّةِ الْحَدِيدِيَّةِ: تۆمۈر يول ئەسكىرى.

سِلاَحُ الْإِشَارَةِ: خەۋەرچى ئەسكەر.

تَحْتَ السِّلاَحِ: خىزمەت ئۆتەۋاتقان هەربىي.

تَخْفِيضُ السِّلاَحِ: هەربىي تەييارلىقنى قىسقارتىش.

سَلَّمَ سِلاَحَهُ: قورال تاپشۇردى، تەسلىم بولدى.

نَزْعُ السِّلاَحِ: هەربىي هازىرلىقلارنى قىسقارتىش.

اَلسِّلاَحُ الْمُضَادُّ لِلْكِيمَاوِيَّاتِ: خىمىيلىك قوراللاردىن مۇداپىئەلەنگۈچى قوراللار.

سِلاَحٌ ذُوحَدَّيْنِ: ئىككى تەرەپكە قورال، پايدىسى مۇ بار، زىيىنىمۇ بار.

أَسْلِحَةٌ نَارِيَّةٌ: ئوت ئاچقۇچى قوراللار (مىلتىق، زەمبىرەك)؛ كۆيدۈرگۈچى قوراللار.

اَلْأَسْلِحَةُ الذَّرِّيَّةُ: ئاتوم قوراللىرى.

اَلْأَسْلِحَةُ الْجُرْثُومِيَّةُ: باكتېرىيىلىك قوراللار.

اَلْأَسْلِحَةُ الْكِيمِيَاوِيَّةُ: خىمىيۋى قوراللار.

اَلْأَسْلِحَةُ الْأُوتُومَاتِكِيَّةُ: ئاپتوماتىك قوراللار.

سِلاَحِيٌّ: قورال ـ ياراق سودىگىرى.

سَلاَخَةٌ: تەمسىز، لەززەتسىز.

سَلاَسَةٌ: مۇلايىملىق، يۇمشاقلىق، ئىتائەتچانلىق؛ ئوڭاي كۆنىدىغان.

سَلاَسَةُ الْكَلاَمِ: سۆزنىڭ راۋانلىقى.

سُلاَسِلُ: شېرىن سۇ، شارقىراتما.

سَلاَطَةٌ: يۇزى قېلىنلىق، نومۇسسىزلىق، ئۇياتسىزلىق، داپيۇزلۇك.

سُلاَطِحُ: تېيىز، چوڭقۇر ئەمەس، دۆڭ.

سُلاَفٌ. سُلاَفَةٌ ج سُلاَفَاتٌ: ئەڭ ياخشى مەي، تەملىك شاراب، ئالىي سورتلۇق هاراق.

سُلاَفُ الْعَسْكَرِ: ئاۋانگارت قىسىم.

سِلاَفٌ: سلاۋيان.

سِلاَفِيٌّ: سلاۋيانلىق.

سَلاَقَةُ اللِّسَانِ: ئاغزىنى يامان قىلماق، ئاغزىنى بۇزماق.

سَلاَقُونَ: سۇرۇخ، قوغۇشۇن ئوكسىد.

سَلاَقِيٌّ: ئوۋ ئىتى، تايغان.

سُلاَلٌ: ئۆپكە كېسىلى.

سُلاَلَةٌ ج سُلاَلاَتٌ: مەنى؛ نەسىل، ئەۋلاد، ئۇرۇق ـ جەمەت، نەسەپ؛ ئىرق؛ نەسەبنامە، شەجەرە؛ ئائىلە، خانىدان، ئۇرۇق ـ ئەۋلاد، قانداشلىق، ئۇرۇقداشلىق؛ ساپ سۇلالە.

«ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلاَلَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ» «قۇرئان»: ئاندىن ئۇنىڭ نەسلىنى ئەرزىمەس سۇنىڭ جەۋهىرى (يەنى مەنىدىن) ياراتتۇق.

«هَذَا الْحِصَانُ مِنْ سُلَالَةٍ عَرِيقَةٍ»: بۇ ئاتنىڭ نەسلى ئېسىل.

«وَلَقَدْ خَلَقْنَاالْإِنْسَانَ مِنْ سُلَا لَةٍ مِنْ طِيْنٍ» «قۇرئان»: بىز ئىنساننى ھەقىقەتەن لايىنىڭ جەۋھىرىدىن ياراتتۇق.

سُلَالَةٌ مَلَكِيَّةٌ: سۇلالە، خاندانلىق.

عِلْمُ السُّلَالَاتِ الْبَشَرِيَّةِ: ئىرقشۇناسلىق.

سُلَالَاتٌ جَيِّدَةٌ: نەسىللىك مال.

سُلَالِيٌّ: ئىرقى، ئائىلىۋى، ئىرقشۇناسلىققا ئائىت.

سَلَامٌ: ئېھتىرام، ھۆرمەت؛ سالام يوللىماق؛ تىنچلىق، ئامانلىق، سالامەتلىك، بىخەتەرلىك؛ سالام بەرمەك؛ تىنچ - ئامانلىق سورىماق.

«اِنْتَهَتِ الْحَرْبُ وَسَادَ السَّلَامُ»: ئۇرۇش ئاياغلاشتى، تىنچلىق ئۇستۇنلۇك قازاندى.

دَارُ السَّلَامِ: جەننەت؛ باغداد شەھىرى؛ شەرقىي ئافرىقىدىكى بىر شەھەرنىڭ نامى.

مَدِيْنَةُ السَّلَامِ: باغداد شەھىرى.

نَهْرُ السَّلَامِ: دىجلە دەرياسى.

اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ: ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم (سالىرگە ئامانلىق بولسۇن).

وَعَلَيْكُمْ اَلسَّلَامُ: ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام (سالىرگىمۇ ئامانلىق بولسۇن).

سَلَامٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىيچە سالام.

اَلسَّلَامُ الْوَطَنِيُّ: دۆلەت شىئىرى.

عَلَى كَذَا السَّلَامُ: ئىش تۈگىدى، تۈگەتتى، قۇتقۇزۇۋالغىلى بولمايدۇ، قۇتقۇزۇش ئىمكانىيىتى يوق.

بَلِّغْ سَلَامِي إِلَى فُلَانٍ: پالانىغا سالامىمنى يەتكۈزۈپ قوي.

بِالسَّلَامِ: تىنچلىق بىلەن، خاتىرجەملىك بىلەن.

أَنْصَارُ السَّلَامِ: تىنچلىق تەرەپدارلىرى، تىنچلىق سۆيەر كىشىلەر.

وَ السَّلَامُ: سۆز تۈگىدى، گەپ ئاياغلاشتى (كۆپ ھالىلاردا خەت - چەكنىڭ ئاخىرىدا قوللىنىلىدۇ).

اَلسَّلَامُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بىرى بولۇپ «مۇمىنلەرگە سالامەتلىك ۋە تىنچلىق بېغىشلىغۇچى ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

سَلَامَةٌ: بېجىرىم، ئېيىبسىز، سالامەت، ساق، نۇقسانسىز.

عَلَى السَّلَامَةِ: تىنچ - ئامان.

سَلَامَةُ الْعَقْلِ: ئەقىللىق، ئەقلىي ساغلام، ئەقلىي جەھەتتىن ساغلام.

سَلَامَةُ الْقَلْبِ: سەمىمىيلىك، راستچىللىق.

سَلَامَةُ النِّيَّةِ: ئەستايىدىل، ئاقكۆڭۈل، سەمىمىي، سەمىمىيەت، ياخشى نىيەت، ساداقەتلىك، ۋىجدانلىق، راستچىللىق.

مَعَ السَّلَامَةِ: ئاق يول تىلەيمەن، يول بولسۇن، خەير - خۇش، ئامان بولۇڭ.

«اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى السَّلَامَةِ»: سەپەردىن قايتقان، بالا - قازا ياكى كېسەللەردىن ساق قالغان كىشىگە ئېيتىلىدىغان سۆز.

سَلَامَتُكَ: ساقىيىشىڭنى ئۈمىد قىلىمەن، ئاللاھ شىپالىق بەرگەي.

«قَوَانِينُ الطُّرُقِ وُضِعَتْ مِنْ أَجْلِ سَلَامَتِكَ»: يول يۈرۈش بەلگىلىمىلىرى سېنىڭ بىخەتەرلىكىڭ ئۈچۈن تۈزۈلگەن.

سُلَامَى ج سُلَامَيَاتٌ: قول ۋە پۇتنىڭ بارماق سۆڭىكى.

سَلَأَ يَسْلَأُ سَلْأً السَّمْنَ: ماينى پىششىقلاپ ئىشلىدى، سېرىق ماي قىلىپ ئىشلەپچىقاردى.

سَلَأَ الْجِذْعَ: دەرەختىڭ غولىنى پۈتىدى، تىكىنىنى ئالدى.

سَلَأَ السِّمْسِمَ: گۈنجۈتتىن ماي چىقاردى.

سَلَبَ يَسْلُبُ سَلْبًا الشَّيْءَ: بۇلىدى، تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى، تالان - تاراج قىلدى، بۇلاڭچىلىق قىلدى.

«وَإِنْ يَّسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَايَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ» «قۇرئان»: چىۋىن ئۇلارنىڭ بەدىنىدىن بىر نەرسىنى ئېلىپ قاچسا، ئۇنى چىۋىندىن تارتىپ ئالالمايدۇ.

«سَلَبَ اللُّصُوصُ أَمْوَالَهُ»: ئوغرىلار ئۇنىڭ مالىلىرىنى بۇلىۋالدى.

سَلَبَ الْعَقْلَ: ئەقلىنى يوقاتتى.

سَلَبَتِ الْمَرْأَةُ فُؤَادَهُ أَوْعَقْلَهُ: ئايال ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى ئەسىر قىلىۋالدى.

سَلَبَ الشَّخْصَ: بۇلىۋالدى.

سَلِبَ يَسْلَبُ سَلَبًا: ماتەم كىيمىنى كىيدى، ھازا كىيىمى كىيدى.

سَلْبٌ: بۇلىماق، تالىماق، تارتىپ ئالماق.

أَجَابَ بِالسَّلْبِ: ئىنكار قىلدى، يوققا چىقاردى.

سَلْبًا وَ إِيْجَابًا: ھەرقانداق ئەھۋالدا.

سَلَبٌ ج أَسْلاَبٌ: ئولجا، غەنىيمەت، ئۇلتۇرۇلگەن دۈشمەندىن ئولجا ئالغان نەرسىلەر.

سَلَبَةٌ: ئازغامچا، ئارقان.

سَلَبُوتٌ: قاراقچى، بۇلاڭچى، باندىت، باسمىچى، ئوغرى.

سَلْبِيٌّ: سەلبى، پاسسىپ، ئىنكار قىلىنغان، يوققا چىقىرىلغان.

مَوْقِفٌ سَلْبِيٌّ: سەلبى ئورون، سەلبى مەيدان.

«كَانَ جَوَابُهُ سَلْبِيًّا»: ئۇ پاسسىپ جاۋاب بەردى.

سَلَتَ يَسْلُتُ و يَسْلِتُ سَلْتًا ـ هُ: تارتىپ چىقاردى، سۇرەپ چىقتى، سۇرىدى، تارتتى، سۇغاردى.

سَلَتَ أَمْعَاءَ الشَّاةِ: قوينىڭ ئۇچىيىنى تارتىپ چىقاردى.

سِلْتٌ: ئاپەت؛ قەھەتچىلىك يىلى؛ چىشى تۆگە؛ بەختسىزلىك.

سَلِجَ يَسْلَجُ سَلْجًا اللُّقْمَةَ: لوقمىنى يۇتتى.

سِلْجَانٌ: قىزىل ئۆڭگەچ، كېكىرتەك.

سُلَجَةٌ ج سُلَجٌ: قۇلۇلە قېپى، سەدەپ قېپى.

سَلْجَمٌ ج سَلاَجِمُ: قىچا.

زَيْتُ السَّلْجَمِ: قىچا مېيى.

سَلْجُوقِيٌّ ج سَلاَجِقَةُ: سالجۇقىيلار.

سَلَحَ يَسْلَحُ سَلْحًا الطَّائِرُ: قۇش ماياقلىدى.

سَلْحٌ ج سُلُوحٌ وَسُلْحَانٌ: مايا‌ق.

سَلْحُ الطُّيُورِ: قۇشلارنىڭ مايىقى.

سُلَحْفَاءُ: تاشپاقا.

سُلَحْفَائِيٌّ: تاشپاقىدەك، تاشپاقىچىلاپ.

سُلَحْفَائِيَّةٌ: سۇرەلمە؛ قاشاك؛ دۆت؛ ئاستا، سۇس.

سُرْعَةٌ سُلَحْفَائِيَّةٌ: تاشپاقىنىڭ سۈرئىتى.

سُلَحْفَاةٌ ج سَلاَحِفُ: تاشپاقا.

سُلْحَفَاةُ الْبَحْرِ: دېڭىز تاشپاقىسى.

سُلَحْفَى: تاشپاقا.

سَلَخَ يَسْلُخُ وَ يَسْلَخُ سَلْخًا الْجِلْدَ: تېرىسىنى سويدى، تېرىسىنى ئاجراتتى.

«وَآيَةٌ لَهُمُ الَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ» «قرآن»: ئۇلارغا بىر ئالامەت كېچىدىن ئىبارەتكى، ئۇنىڭدىن كۈندۈزنى ئايرىۋېتىمىزدە، ئۇلار ناگاھان قاراڭغۇدا قالىدۇ.

سَلَخَ ثِيَابَهُ: چاپىنىنى سالدى.

سَلَخَ الثُّعْبَانُ: يىلان قاسراق تاشلىدى.

سَلَخَ الشَّهْرُ: ئاي ئۆتۈپ كەتتى.

سَلَخَ اللّٰهُ اللَّيْلَ مِنَ النَّهَارِ أَوِ النَّهَارَ مِنَ اللَّيْلِ: ئاللاھ كېچىنى كۈندۈزدىن ئايرىۋەتتى.

سَلَخَ فُلاَنًا: ئۇنىڭغا ئازار بەردى.

سَلْخٌ: سويۇلغان تېرە (تېرىنى) سويماق؛ ئاينىڭ ئاخىرى.

سَلْخُ الْحَيَّةِ: يىلاننىڭ قاسراق تاشلىشى.

سَلْخَةٌ: قوزا، پاقلان.

سَلِسَ يَسْلَسُ سَلَسًا و سَلاَسَةً و سُلُوسًا: يۇمشاق بولدى، مۇلايىم بولدى، ياۋاش بولدى، سىلىق بولدى، كۆندى، ئادەتلەندى، بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى.

سَلِسَ قِيَادُهُ: باشقۇرۇش ئاسان بولدى.

سَلِسَ أُسْلُوبُهُ: ئۇنىڭ ئۇسلۇبى راۋان بولدى.

سَلِسٌ: ئىتائەتچان، ئاسان كۆنىدىغان، بويسۇنغاق، ياۋاش، سىلىق.

«تَسِيرُ السَّيَّارَةُ سَيْرًا سَلِسًا»: ماشىنا سىلىق ماڭماقتا.

كَلاَمٌ سَلِسٌ: راۋان سۆز.

سَلِسُ الْأُسْلُوبِ: راۋان ئۇسلۇب.

«لَقَدْ كَتَبْتُ هَذِهِ الْمَقَالَةَ بِأُسْلُوبٍ سَلِسٍ»: بۇ ماقالىنى راۋان يازدىم.

سَلِسُ الْقِيَادِ: يېتەكلەش ئوڭاي.

سَلَسٌ: سۈيدۈك تېمىش، سۈيدۈك تۇتالماسلىق كېسىلى.

سَلْسَالٌ: شېرىن سۇ، شارقىراتما.

سَلْسَبِيلٌ ج سَلَاسِبُ و سَلَاسِبُ م سَلْسَبِيلَةٌ ج سَلْسَبِيلَاتٌ: پاكىز، شېرىن، سۈزۈك ئېقىن سۇ (جەننەتتىكى بىر بۇلاقنىڭ ئىسمى).

شَرَابٌ سَلْسَبِيلٌ: ئاتلىق شاراب، ئالىيجاناب.

«عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّى سَلْسَبِيلاً» ‹قرآن›: جەننەتتە سەلسەبىل دەپ ئاتىلىدىغان بىر بۇلاقمۇ بار.

سَلْسَلَ يُسَلْسِلُ سَلْسَلَةَ الْأَشْيَاءِ: بىر - بىرىگە ئۇلىدى، بىر - بىرىگە باغلىدى، بىر - بىرىنى تۇتاشتۇردى.

سَلْسَلَ النَّسَبَ إِلَى: نەسەبىنى ... غا باغلىدى.

سَلْسَلٌ: شېرىن سۇ؛ شارقىراتما.

سِلْسِلَةٌ ج سَلَاسِلُ: زەنجىر، بۇلۇتلاردىكى زەنجىرسىمان چاقماق، بۇلۇتلارنىڭ زەنجىرسىمان يالتىرىشى.

سِلْسِلَةُ النَّسَبِ: نەسەبنامە، شەجەرە، نەسەب.

سِلْسِلَةٌ مِنَ التَّفَاعُلِ: زەنجىرسىمان رېفلىكس.

سِلْسِلَةُ الْجِبَالِ: تاغ تىزمىسى.

سِلْسِلَةٌ مِنَ الْكُتُبِ الْعِلْمِيَّةِ: بىر يۈرۈش ئىلمىي كىتابلار.

سِلْسِلَةُ أَكَاذِيبَ: بىر قاتار سەپسەتىلەر.

سِلْسِلَةُ الظَّهْرِ: ئومۇرتقا.

اَلسِّلْسِلَةُ الْفَقْرِيَّةُ: ئومۇرتقا.

سَلِطَ يَسْلَطُ و سَلُطَ يَسْلُطُ سَلَاطَةً وَ سُلُوطَةً الشَّخْصُ: راۋان سۆزلىدى، سۆزگە ماھىر بولدى، پاساھەتلىك سۆزلىدى.

سَلْطٌ: ئاغزى ياماندا؛ تىلى ئۆتكۈر؛ قاتتىق تىل.

لِسَانٌ سَلْطٌ: ئۆتكۈر تىل؛ ئىتتىك ئېغىز، يامان تىل.

شَخْصٌ سَلْطٌ: تىلى ياماندا، تىلى ئۆتكۈر، ئاغزى ياماندا.

سُلْطَانٌ ج سَلَاطِينُ: دەلىل، پاكىت، ئىسپات؛ پادىشاھ، سۇلتان، ھاكىم؛ ھاكىمىيەت، نوپۇز، ھوقۇق، كۈچ - قۇۋۋەت؛ تىزگىنلەمەك، كونترول قىلماق، چاڭگىلىغا كىرگۈزۈۋالماق.

«وَمَاكَانَ لَنَاأَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍإِلَّابِإِذْنِ اللّٰهِ» ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ ئىزنىسىز سىلەرگە ھېچقانداق پاكىت كۆرسىتەلمەيمىز.

«... يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ...» ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ ئايەتلىرى ئۈستىدە ھېچقانداق دەلىل بولماستىن (قارىسىغا) جاڭجاللىشىدۇ.

«لِزَعِيمِهِمْ سُلْطَانٌ كَبِيرٌ عَلَيْهِمْ»: ئۇلارنىڭ داھىسى ئۇلارنىڭ ئۈستىدە چوڭ نوپۇزغا ئىگە.

«حَضَرَ الْمُؤْتَمَرَ بَعْضُ الْحُكَّامِ وَالسَّلَاطِينِ»: يىغىنغا بەزى ھۆكۈمرانلار ۋە سۇلتانلار قاتناشتى.

«مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ بِهِ مِنْ سُلْطَانٍ»: ئاللاھ ئۇنىڭغا ھېچقانداق ھوقۇق بەرگىنى يوق.

سُلْطَانَةٌ: سۇلتاننىڭ ئايالى، خانىش.

سُلْطَانِيٌّ: سۇلتانغا مەنسۇپ، سۇلتانغا تەۋە، سۇلتانلىق، پادىشاھلىق، خانلىق.

سُلْطَانِيَّةٌ ج سُلْطَانِيَّاتٌ: چىنە - قاچا، ساپال تاۋاق، ھىجىر.

«سَقَطَتِالسُّلْطَانِيَّةُفَكَسَرَتْوتَنَاثَرَتْأَجْزَاءُهَا»: قاچا چېقىلىپ كېتىپ پارچىلىرى چېچىلىپ كەتتى.

سِكَّةٌ سُلْطَانِيَّةٌ: چوڭ يول، داغدام يول، تاش يول.

سُلْطَةٌ ج سُلُطَاتٌ: كۈچ - قۇۋۋەت، ھاكىمىيەت، نوپۇز؛ ھوقۇق؛ ئورگان؛ كونترول قىلماق، چاڭگىلىغا ئالماق.

سُلْطَةٌ مُطْلَقَةٌ: مۇتلەق ھوقۇق، تولۇق ھوقۇق.

سُلْطَةٌ زَمَنِيَّةٌ ‹عَالَمِيَّةٌ›: دىندىن تاشقىرى ھاكىمىيەت.

اَلسُّلُطَاتُ الْمَرْكَزِيَّةُ: مەركىزىي ئورگان، مەركىزىي دائىرىلەر.

اَلسُّلْطَاتُ الْعَسْكَرِيَّةُ: ھەربىي دائىرىلەر.

اَلسُّلْطَاتُ الْمَحَلِّيَّةُ: يەرلىك دائىرىلەر.

«أَفْرَجَتِ السُّلْطَاتُ عَنْ بَعْضِ الْمُعْتَقِلِينَ السِّيَاسِيِّينَ»: ھۆكۈمران دائىرىلەر بەزى سىياسىي مەھبۇسلارنى قويۇپ بەردى.

«تَمَسَّكَ بِزِمَامِ السُّلْطَةِ»: ھوقۇقنى قولىغا ئالدى، ھوقۇق تۇتتى.

اَلسُّلْطَةُ التَّنْفِيذِيَّةُ: مەمۇرىي ھوقۇق.

سُلْطَةُ التَّشْرِيعِ: قانۇن چىقىرىش ھوقۇقى.

اَلسُّلْطَةُ التَّشْرِيعِيَّةُ: قانۇن چىقىرىش ئورگىنى.

سُلْطَةُ الْقَضَاءِ: ھۆكۈم چىقىرىش ھوقۇقى، كېسىش ھوقۇقى.

اَلسُّلْطَةُ الْقَضَائِيَّةُ: قانۇن ـ ئەدلىيە ساھەسىدىكى خادىملار.

اَلسُّلْطَاتُ الدِّينِيَّةُ: دىنىي دائىرىلەر.

اَلسُّلْطَةُ الرُّوحِيَّةُ: دىنىي ئەربابلار، دىنىي ساھەدىكىلەر.

اَلسُّلْطَةُ الْحَاكِمَةُ: ھۆكۈمرانلىق ھوقۇقى.

«حَدَثَ صِرَاعٌ بَيْنَ الْأَحْزَابِ عَلَى السُّلْطَةِ»: پارتىيىلەر ئارىسىدا ھوقۇق تالىشىش كۈرىشى يۈز بەردى.

اَلسُّلْطَةُ أَوِالسُّلْطَاتُ الْمُخْتَصَّةُ: مەسئۇل دائىرىلەر.

سُلْطَةُ الدَّوْلَةِ الشَّعْبِيَّةِ: خەلق ھاكىمىيىتى.

اَلسُّلْطَةُ الْأَهْلِيَّةُ: يەرلىك دائىرىلەر.

سَلَطَةٌ ج سَلَطَاتٌ: سەلات، سوغۇق سەي، خام سەي.

سَلْطَنَ يُسَلْطِنُ سَلْطَنَةً: سۇلتان قىلدى، سۇلتانلىققا بەلگىلىدى، پادىشاھ قىلدى، خان قىلدى.

سَلْطَنَةٌ ج سَلْطَنَاتٌ: سۇلتانلىق، خانلىق، پادىشاھلىق، كىنەزلىك.

«تَقَعُ سَلْطَنَةُ عُمَانَ عَلَى الْخَلِيجِ الْعَرَبِيِّ»: ئومان سۇلتانلىقى ئەرەب دېڭىز قولتۇقىغا جايلاشقان.

سَلِعَ يَسْلَعُ سَلَعًا الْقَدَمُ: تاپان يېرىلدى.

سَلِعَتِ الْأَرْضُ: زېمىن يېرىلدى، چاك كەتتى.

سَلْعٌ ج سُلُوعٌ: پۈتتىكى يېرىق.

سَلْعٌ ج أَسْلَاعٌ و سُلُوعٌ: يوچۇق، چاك، يېرىق.

سَلْعٌ. سِلْعٌ ج أَسْلَاعٌ وَسُلُوعٌ وَ سِلْعَانٌ: تەكتۇش، زاماناداش، دەۋرداش، تەڭ دەمەت، يېشى تەڭ.

غِلَامَانِ سِلْعَانِ: تەڭ دېمەتلىك ئىككى بالا.

سِلْعَةٌ ج سِلَعٌ: مال، تاۋار، سودا بۇيۇملىرى، كۈندىلىك ئىستېمال بۇيۇملىرى.

سِلْعَةٌ كَاسِدَةٌ: كاسات مال.

سِلْعَةٌ رَائِجَةٌ: بازارلىق مال، بازىرى ئىتتىك مال.

«إِنَّنَا نَجِدُ كُلَّ مَانَحْتَاجُ إِلَيْهِ مِنَ السِّلَعِ فِي الْأَسْوَاقِ»: بىز بازاردا ئېھتىياجلىق نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى تاپىمىز.

سَلَفَ يَسْلُفُ سَلْفًا و سُلُوفًا: ئۆتتى، ئۆتۈپ كەتتى، ئۆزۈپ كەتتى، ئالدىدا ماڭدى، بېرىنچى بولدى.

«عَفَا اللّٰهُ عَمَّا سَلَفَ» ‹قرآن›: ئۆتكەنكى گۇناھىنى ئاللاھ ئەپۇ قىلدى.

سَلَفَ يَسْلُفُ سَلْفًا الْأَرْضَ: يەرنى تۇزلىدى، يەرنى تەكشىلىدى، سۆرەم سالدى، تىرنىلىدى.

سَلَفٌ ج أَسْلَافٌ: ئەجداد، ئاتا ـ بوۋا، ئىلگىرىكىلەر، پېشقەدەملەر، سەلەپلەر؛ ئۆسۈمسىز قەرز، قەرز بەرگۈچىگە پايدىسى تەگمەيدىغان قەرز؛ بۇرۇن قىلىنغان ياخشى ئەمەللەر.

«فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِلْآخَرِينَ» ‹قرآن›: ئۇلارنى بىز كېيىنكىلەرگە نەمۇنە ۋە ئىبرەت قىلدۇق.

فِيمَا سَلَفَ: ئۆتكەندە، ئىلگىرى.

مَذَاهِبُ السَّلَفِ: بۇرۇنقىلارنىڭ مەسلىكى.

اَلسَّلَفُ الصَّالِحُ: ھۆرمەتكە سازاۋەر ئاتا ـ بوۋىلار، ياخشى ئەجدادلار.

«مُدِيرُنَا الْجَدِيدُ خَيْرُ خَلَفٍ لِخَيْرِ سَلَفٍ»: بىزنىڭ مۇدىرىمىز ئەڭ ياخشى ئىزباسار.

سَلَفًا: ئالدى بىلەن، ئاۋۋال، بۇرۇن.

«أَعْطَيْتُهُ كُلَّ الثَّمَنِ سَلَفًا»: ئۇنىڭغا ھەممە پۇلنى ئالدىن بېرىپ بولدۇم.

وَالشُّكْرُ لَكُمْ سَلَفًا: ئالدى بىلەن سىزگە رەھمەت

ئېيتىمەن.

سِلْقٌ ج أَسْلاقٌ: باجا.

سِلْفَانٍ: ئىككى باجا.

سُلَقٌ ج سُلْفَانٌ وَسِلْفَانٌ: ئورمان كەكلىكى چوجىسى.

سُلْفَاةٌ: گۈڭگۇرت كىسلاتاسى تۈزى.

سُلْفَاةُ الْحَدِيدِ: تۆمۇر سۇلفات.

سُلْفَاةُ الزَّصَاصِ: قوغۇشۇن سۇلفات.

سَلْفَتَ يُسَلْفِتُ سَلْفَتَةً: قاراماي ياتقۇزدى، ئاسفالت ياتقۇزدى.

سِلْفَةٌ ج سَلاَئِفُ: يەڭگە؛ سىڭىل؛ ئىنىنىڭ خوتۇنى.

سِلْفَتَانِ: ئاكا ـ ئۇكىلارنىڭ خوتۇنلىرى، ئېپى يەڭگىلەر.

سُلْفَةٌ ج سُلَفٌ: ئاۋانس، ئاۋانس؛ بەرمەك، ئۆسۈمـ ـلۈك قەرز، جازانە، بېرىلگەن مال، بېرىلگەن پۇل.

سُلْفَةٌ مُسْتَدِيمَةٌ: ئاۋانس، ئاۋانس بەرمەك.

سُلْفَةُ الْحِذَاءِ: پېتەك، كالتە پايپاق.

جَاؤُا سُلْفَةً سُلْفَةً: كەينى ـ كەينىدىن ئۇلىشىپ كەلدى، سوغدىشىپ كەلدى.

سَلْفَتَةٌ: قاراماي.

سَلَفِيٌّ ج سَلَفِيُّونَ: ئەجدادلارنىڭ ئەنئەنىسىنى داۋاملاشتۇرغۇچى، سەلەفىلەر يولىدا ماڭغۇچى؛ شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ئىجرا قىلىشتا باشقىغا ئەمەس، پەقەت قۇرئان كەرىم ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىگە تايانغۇچى.

اَلسَّلَفِيَّةُ: شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ئىجرا قىلىشتا پەقەت قۇرئان كەرىم ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىگە ئاساسلىنىدىغان مەسلەك.

سَلَفِيَّةٌ ج سَلَفِيَّاتٌ: تۆلەم پۇل ئاۋانسىسى.

سَلَقَ يَسْلُقُ سَلْقًا الْبَيْضَ: تۇخۇمنى پىشۇردى.

سَلَقَهُ بِاللِّسَانِ أَوْ بِكَلاَمِهِ: ئازار بەردى، دەشنام بەردى.

«فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِأَلْسِنَةٍ حِدَادٍ» ‹قرآن›: قورقۇنچ كەتكەندە، سىلەرنى كەسكىن تىللار بىلەن رەنجىتىدۇ.

سَلَقَهُ بِالسَّوْطِ: ئۇنى ساۋىدى، ئۇنى قامچىلىدى.

سَلَقَ الْبَرْدُ النَّبَاتَ: ئوت ـ چۆپكە ئۇششۇك تەگدى.

سَلَقَ إِنْتِخَابَاتٍ: سايلام ئۆتكۈزدى.

سَلَقَ الذَّبِيحَةَ بِالْمَاءِ الْحَارِّ: بوغۇزلانغان مالنى قايناقسۇغا سېلىپ يۇدى.

سَلَقَ اللَّحْمَ: گۆشنى شورپا قىلدى، گۆشنى سۇدا پىشۇردى.

سَلْقٌ: پىشۇرماق، قايناتماق.

سِلْقٌ ج سُلْقَانٌ وَ سِلْقَانٌ: قىزىلچا؛ بۆرە؛ سۇ يولى.

سَلَقٌ ج أَسْلاَقٌ وَ سِلاَقٌ: يارا ئىزى، تارتۇق.

سَلَقُون: قوغۇشۇن ئوكسىد؛ سۇرۇخ.

سَلَكَ يَسْلُكُ سُلُوكًا: ھەرىكەت قىلدى، ئۆتكۈزدى، تەسەررۇپ قىلدى.

سَلَكَ الطَّرِيقَ: يول ماڭدى.

«سَلَكَ سُلُوكًا حَسَنًا»: ئۇ چىرايلىق يول تۇتتى.

«سَلَكْتُ طَرِيقًا غَيْرَ الَّذِي سَلَكْتُمُوهُ»: سىلەر ماڭمىغان يول بىلەن ماڭدىم.

سَلَكَ الْمَكَانَ: مەلۇم جايغا كىردى، قەدەم باستى.

سَلَكَ الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: كىرگۈزدى.

«فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ عَنِ الْمُجْرِمِينَ مَاسَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ» ‹قرآن›: ئۇلار جەننەتلەردە بولۇپ، گۇناھكارلاردىن: «سىلەرنى دوزاخقا كىرگۈزگەن نېمە؟» دەپ سورايدۇ.

سَلَكَ الْخَيْطَ فِي الْإِبْرَةِ: يىڭنىگە يىپ ئۆتكۈزدى، يىپ ساپتى.

«سَلَكَ حَبَّاتِ الْخَرْزِ فِي الْخَيْطِ»: مارجان دانىلىرىنى يىپقا ئۆتكۈزدى.

«كَذَلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ» ‹قرآن›: شۇنىڭدەك گۇناھكارلارنىڭ دىللىرىغا قۇرئاننى سالدۇق.

سِلْكٌ: ساھە.

سِلْكٌ سِيَاسِيٌّ: سىياسىي ساھەدىكىلەر، سىياسىئونلار، سىياسىي ساھە.

اَلسِّلْكُ التَّعْلِيمِيُّ: مائارىپ ساھەسىدىكىلەر.

«يَعْمَلُ أَخِي فِي السِّلْكِ السِّيَاسِيِّ»: قېرىندىم سىياسىي ساھەدە ئىشلەيدۇ.

اِنْتَظَمَ فِي سِلْكِ الْوَزَارَةِ: ئىچكى كابىنېتقا قاتناشتى، ئىچكى كابىنېت تەشكىل قىلدى.

اَلسِّلْكُ الدِّرَاسِيُّ: ئوقۇغۇچى ۋاقتى، مەشىق ۋاقتى.

سِلْكٌ ج أَسْلاَكٌ وَ سُلُوكٌ: يىپ؛ سىم؛ لىنىيە.

«اِنْقَطَعَ سِلْكُ الْعَقْدِ فَانْفَطَرَتْ حَبَّاتُهُ»: بويۇن چاقنىقى يىپى ئۈزۈلۈپ كېتىپ، ئۇنىڭ دانچىلىرى (ئۇنىڭدىكى مارجانلار) چېچىلىپ كەتتى.

سِلْكُ الْهَوَاءِ: ئاۋىئاتسىيە، ھاۋا يولى.

سِلْكُ الْبَحْرِ: دېڭىز قاتنىشى، دېڭىز يولى.

سِلْكٌ مَعْدَنِيٌّ: مېتال سىم، پولات سىم.

سِلْكٌ نَبَاتِيٌّ: پېلەكلىك ئۆسۈملۈك.

سِلْكٌ بَحْرِيٌّ: دېڭىز ئاستى ئېلېكتر سىمى.

سِلْكٌ بَرْقِيٌّ: تېلېگراف سىمى.

سِلْكٌ هَوَائِيٌّ: ھاۋاغا تارتىلغان سىم، ئانتېننا.

سِلْكٌ كَهْرَبَائِيٌّ: توك سىمى.

بِلاَسِلْكٍ: سىمسىز.

آلَةُ الْخَزْمِ بِالسِّلْكِ: دەپتەر تىككۈچ.

أَسْلاَكٌ مَفْتُولَةٌ: كابېل.

أَسْلاَكٌ شَائِكَةٌ: تىكەنلىك سىم.

بِلاَ أَسْلاَكٍ: سىمسىز.

«عَلَى الْمَرْءِ أَنْ لاَ يُطْلِقَ الْعِنَانَ لِلسُّلُوكِ السَّيِّئِ»: كىشى يامان قىلمىشلىرىنى ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتمەسلىكى كېرەك.

سِلْكِيٌّ: سىملىق.

جِهَازُ اِلْتِقَاطٍ لاَ سِلْكِيٍّ: رادىئو.

اِتِّصَالٌ لاَسِلْكِيٌّ: رادىئو ئارقىلىق ئالاقىلىشىش.

اِتِّصَالاَتٌ سِلْكِيَّةٌ: تېلېفون ئارقىلىق ئالاقىلىشىش.

إِشَارَةٌ لاَسِلْكِيَّةٌ: رادىئو، رادىئو ئارقىلىق خەۋەر يەتكۈزۈش.

مُخَابَرَةٌ لاَسِلْكِيَّةٌ: رادىئو خەۋىرى.

رِسَالَةٌ لاَسِلْكِيَّةٌ: تېلېگرامما، سىمسىز رادىئو سىگنالى.

سَلَّ يَسُلُّ سَلاًّ الشَّيْءَ مِنَ الشَّيْءِ: چىقىرىۋالدى، سۇغۇرىۋالدى.

سَلَّ سَيْفَهُ: قىلىچىنى سۇغۇرىۋالدى.

سَلَّهُ الدَّاءُ: كېسەل بولۇپ قالدى.

سُلَّ الشَّخْصُ: ئۆپكە كېسىلى بولۇپ قالدى.

سُلٌّ. سِلٌّ. دَاءُ السِّلِّ: ئۆپكە كېسىلى.

سِلٌّ رِئَوِيٌّ: ئۆپكە تۇبىركۇلىيوزى.

سِلٌّ تَدَرُّنِيٌّ: تۇبىركۇلىيوز كېسىلى.

سِلٌّ مُسْتَعْجِلٌ: كۆك يۆتەل.

سِلُّ الْعِظَامِ: سۆڭەك تۇبىركۇلىيوزى.

سَلٌّ ج سِلاَلٌ: سېۋەت.

سُلاَّءَةٌ ج سُلاَّءٌ: تىكەن.

سَلاَّبٌ: قاراقچى، بۇلاڭچى، باندىت، باسمىچى، ئوغرى.

سَلاَّقٌ: ناتىق، پاساھەت ـ بالاغەت بىلەن سۆزلەيدىغان ئادەم.

سَلاَّلٌ ج سَلاَّلُونَ: سېۋەت توقۇغۇچى، سېۋەتچى.

سِلاَّيَةٌ: تىكەن.

سَلَّبَ يُسَلِّبُ تَسْلِيبًا ـ تِ الْحَامِلُ: ھامىلە چۈشۈپ كەتتى، بويىدىن ئاجراپ كەتتى.

سَلَّةٌ ج سِلاَلٌ وَ سَلاَّتٌ: سېۋەت.

سَلَّةُ الْمُهْمَلاَتِ: كېرەكسىز نەرسىلەر سېۋىتى، ئەخلەت سېۋىتى.

كُرَةُ السَّلَّةِ: ۋاسكىتبول.

سَلَّحَ يُسَلِّحُ تَسْلِيحًا: قورالاندۇردى.

سَلَّسَ يُسَلِّسُ تَسْلِيسًا الْحَلْيَ: گۆھەر بىلەن نەقىشلىدى، گۆھەر يالاتتى.

سَلَّسَ اللُّغَةَ: لۇغەتنى پىششىق بىلدى.

سَلَّطَ يُسَلِّطُ تَسْلِيطًا عَلَى الشَّخْصِ: مۇسەللەت قىلدى، ھۆكۈمران قىلدى.

«وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ» «قۇرئان»:

ئەگەر ئاللاه خالىسا، ئۇلارنى سىلەرگە مۇسەل-لەت قىلاتتى.

سَلَّعَ يُسَلِّعُ تَسْلِيعًا: ياردى، چاپتى.

سَلَّفَ يُسَلِّفُ تَسْلِيفًا مَالاً: مالنى قەرز بەردى، ئۆتنە بەردى.

سَلَّكَ يُسَلِّكُ تَسْلِيكًا الشَّيْءَ: ئاچتى، تەرتىپكە سالدى، رەتلىدى.

سَلَّكَ الْأَسْنَانَ: چىشنى چوتكىلىدى، چىشنى كولىدى.

سَلَّكَ الْأَمْرَ الْمُعَقَّدَ: قىيىن ئىشنى ھەل قىلدى.

سَلَّكَ الْخَيْطَ: تۆگۈننى يەشتى.

سَلَّمَ يُسَلِّمُ تَسْلِيمًا عَلَى شَخْصٍ: سالام بەردى، قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى.

«يَاأَيُّهَاالَّذِينَآمَنُوالاَتَدْخُلُوابُيُوتًاغَيْرَبُيُوتِكُمْحَتَّىتَسْتَأْنِسُواوَتُسَلِّمُواعَلَى أَهْلِهَا» (قرآن): ئى مۇمىنلەر! باشقىلارنىڭ ئۆيلىرىگە (كىرىش-كە) ئىجازەت سورىمىغىچە ۋە ئۆي ئىگىسىگە سالام بەرمىگىچە كىرمەڭلار.

«سَلَّمْتُ عَلَيْهِمْ فَقَالُوا وَعَلَيْكَ السَّلاَمُ»: ئۇلارغا سالام بېرىۋىدىم، ئۇلار: «ۋە ئەلەيكۇم ئەسسالام» دەپ ئېلىك ئالدى.

«سَلَّمَ عَلَيْهِمْ وَاحِدًا وَاحِدًا»: ئۇلارغا بىرمۇ-بىر سالام قىلدى.

سَلَّمَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئۆتكۈزۈپ بەردى، ئۇنىڭغا تاپشۇرۇپ بەردى، تاپشۇردى.

«سَلَّمَ الْعَمَلَ إِلَى النَّوْبَةِ التَّالِيَةِ»: ئىشنى كېيىنكى ئىسمېنىغا ئۆتكۈزۈپ بەردى.

سَلَّمَ بِالْأَمْرِ: رازى بولدى، مەمنۇن بولدى.

سَلَّمَ أَمْرَهُ إِلَى اللّٰهِ: ئىشنى ئاللاھقا تاپشۇردى، تەقدىرگە تەن بەردى، پېشانىسىدىن كۆردى.

سَلَّمَ إِعْلاَنًا قَضَائِيًّا: چاقىرىق ئەۋەتتى.

سَلَّمَ لَهُ فِي: ئۇنىڭغا يول قويدى.

سَلَّمَ بِالْقَضَاءِ وَالْقَدَرِ: تەقدىرگە بويسۇندى، تەقدىرگە تەن بەردى.

سَلَّمَ شَيْئًا إِلَى شَخْصٍ: نەرسىنى بەردى، تاپشۇ-رۇپ بەردى.

«سَلَّمْتُ الرِّسَالَةَ إِلَى صَاحِبِهَا»: مەن خەتنى ئىگىسىگە تاپشۇردۇم.

سَلَّمَ نَفْسَهُ لِلشُّرْطَةِ: ساقچىغا ئۆزىنى مەلۇم قىلدى.

سَلَّمَهُ: ئۇنى قۇتۇلدۇردى، ساق قالدۇردى.

«كَادَ يَغْرَقُ وَلَكِنَّ اللّٰهَ سَلَّمَهُ»: ئۇ غەرق بولاي دەپ قالغانىدى، لېكىن ئاللاه ئۇنى ئامان قىلدى.

سَلَّمَ نَفْسَهُ: تەسلىم بولدى، ئۆزىنى مەلۇم قىلدى.

سَلَّمَ سَلاَحَهُ: قورالىنى تاپشۇردى.

سَلَّمَ سَلاَحَهُ: قورال تاپشۇردى.

سَلَّمَ إِلَى الْعَدُوِّ: دۈشمەنگە تەسلىم بولدى.

«سَلَّمُوا لِعَدُوِّهِمْ بَعْدَ أَنْ نَفِدَتْ ذَخِيرَتُهُمْ»: ئوق - دورىلىرى تۈگەپ كەتكەندىن كېيىن ئۇلار دۈشمەنگە تەسلىم بولدى.

سَلَّمَ لَهُ: ئۇنىڭ ئۈستۈن كەلگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلدى، ئۇنىڭغا قارشى تۇرۇشتىن توختىدى.

سَلَّمَهُ مِنْ خَطَرٍ: ئۇنى خەتەردىن ساقلاپ قالدى، ئۇنى قۇتقۇزدى.

سَلَّمَ الْمُصَلِّي: نامازدىن چىقتى، نامازنى ئاخىر-لاشتۇردى، سالام بېرىپ نامازنى تۈگەتتى.

«أُسَلِّمُ بِصِحَّةِ مَا قُلْتَ»: دېگەنلىرىڭنىڭ راستلىقىدىن مەمنۇنمەن.

سُلَّمٌ. سُلَّمَةٌ ج سَلاَلِمُ و سَلاَلِيمُ: شوتا، پەلەمپەي، ۋاستە.

«أَسْنَدَ السُّلَّمَ إِلَى الْجِدَارِ»: شوتىنى تامغا يۆلەپ قويدى.

«فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْسُلَّمًا فِي السَّمَاءِ» (قرآن): ئۇنداقتا يەر ئاستىغا كىرىشكە يول ياكى ئاسمانغا چىقىشقا شوتا تېپىپ بىر مۆجىزە كەلتۈرەلىسەڭ (كەلتۈرگىن).

سُلَّمُ الْبَيْتِ: ئۆينىڭ پەلەمپەيى.

سُلَّمٌ مِيكَانِيكِيٌّ: لىفت.

سُلَّمٌ مُتَنَقِّلٌ: ھەرىكەتچان شوتا.

اِتَّخَذَهُ سُلَّمًا: ئۇنى ۋاستە قىلىۋالدى.

«يَتَّخِذُ مَنْصَبَهُ سُلَّمًا إِلَى أَهْدَافٍ أُخْرَى»: مەنسىپىنى باشقا غەرەزلەرگە يېتىشنىڭ ۋاستىسى قىلىۋالدى.

اَلسُّلَّمُ الْمُوسِيقِيُّ: ئىنتېرۋال، ئاھاڭ ئارىلىقى، گاما (بارگانسېرى يۇقىرىلايدىغان ياكى تۆۋەنلەيدىغان تاۋۇشلار تىزمىسى).

سِلَّوْرْ: دېڭىز يىلان بېلىقى.

سَلَّى يُسَلِّي تَسْلِيَةً: مەشغۇل قىلدى؛ شادلاندۇردى.

سَلَّاهُ: ئۇنىڭغا تەزىيە بىلدۈردى.

سَلِمَ يَسْلَمُ سَلَامًا و سَلَامَةً مِنْ خَطَرٍ: زىيان-زەخمەت يەتمىدى، قۇتۇلدى، ئامان قالدى، ساق قالدى.

سَلِمَ مِنْ عَيْبٍ: ئەيىب نۇقساندىن خالى بولدى.

«لَمْ يَسْلَمْ مِنَ الْحَرِيقِ سِوَى مَنْزِلٍ وَاحِدٍ»: ئوت ئاپىتىدە بىر ئۆيدىن باشقا ھېچنېمە ئامان قالمىدى.

سَلْمٌ ج أَسْلَامٌ و سِلَامٌ: چېلەك، سوغا.

سَلَمٌ: سالام، سالام بەرمەك، تىنچ-ئامانلىق سورىماق؛ ئەگمەك، تەسلىم بولماق، بويسۇنماق؛ ئەسىر.

«وَأَلْقَوا إِلَى اللّٰهِ يَوْمَئِذِ السَّلَمَ» ‹قرآن›: شۇ كۈندە ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئاللاھقا باش ئەگكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سَلْمٌ. سِلْمٌ. سَلَامٌ: تىنچلىق، ئامانلىق، سالامەتلىك، بىخەتەرلىك، خاتىرجەملىك، جەمجىتلىق؛ ئىسلام دىنى.

«يَاأَيُّهَاالَّذِيْنَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً» ‹قرآن›: ئى مۆمىنلەر! ئىسلام دىنىغا پۈتۈنلەي كىرىڭلار.

أَنْصَارُ السِّلْمِ: تىنچلىق تەرەپدارلىرى.

«وَإِنْ جَنَحُوا لِلسِّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا» ‹قرآن›: ئەگەر ئۇلار تىنچلىققا مايىل بولسا، سەنمۇ تىنچلىققا مايىل بولغىن.

سِلْمِيٌّ: تىنچلىقپەرۋەرلىك، تىنچلىققا مەنسۇپ.

بِالطُّرُقِ السِّلْمِيَّةِ: تىنچ ئۇسۇللار بىلەن، تىنچ يوللار بىلەن.

سَلْهَبٌ ج سَلَاهِبُ و سَلَاهِبَةٌ: قەددى-قامەتلىك، بەستلىك.

سَلْهَبَةٌ مِنَ النِّسَاءِ: قامەتلىك ئايال، بەستلىك ئايال.

سَلْوٌ: ئۇنۇتماق، ئۇنتۇپ كەتمەك، ئېسىدىن چىقىپ كەتمەك، يادىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتمەك؛ كۆڭۈل ياسىماق، تەسەللى بەرمەك، بەزلىمەك، كۆڭۈل ئېيتماق.

«اِبْنَتُهُ الصَّغِيرَةُ هِيَ سَلْوَاهُ الْوَحِيدَةُ»: ئۇنىڭ كىچىك قىزى ئۇنىڭ بىردىنبىر ئەرمىكىدۇر.

سَلَوَاةٌ: بۆدۈنە.

سَلْوَانٌ: ئۇنۇتماق، ئۇنتۇپ كەتمەك، ئېسىدىن چىقىپ كەتمەك، يادىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتمەك؛ كۆڭۈل ياسىماق، تەسەللى بەرمەك، بەزلىمەك، كۆڭۈل ئېيتماق.

سَلْوَةٌ ج سُلْوَةٌ: ئويۇن-تاماشا، كۈلكە-چاقچاق، كۆڭۈل خوشى.

«أَصْبَحَ فَتْهُ سَلْوَتَهُ»: ھۇنىرى ئۇنىڭغا ئەرمەك بولدى.

هُوَ فِي سَلْوَةٍ مِنَ الْعَيْشِ: ئۇنىڭ تۇرمۇشى كۆڭۈللۈك.

سُلُوفَانٌ: بىر خىل نېپىز يالتىراق قەغەز.

سَلُوقِيٌّ: ئوۋ ئىتى، تايغان.

سَلُوقِيَّةٌ: كېمە باشلىقى.

سُلُوكٌ: مەسلەك؛ يۈرۈش-تۇرۇش، ئەخلاق، قىلىق، پېئىل، ھەرىكەت.

سُلُوكُ الْبَحْرِ: دېڭىز قاتلىنىشى.

آدَابُ السُّلُوكِ: قائىدە-يوسۇن، ئەدەپ-قائىدە، مۇراسىم.

حُسْنُ السُّلُوكِ: ئەخلاقلىق، ئەدەپ-قائىدىلىك، ئەخلاقىي دۇرۇس، گۈزەل ئەخلاقلىق.

سَيِّئُ السُّلُوكِ: ئەخلاقسىز، ئەدەپسىز، ئەخلاقى ناچار.

شَهَادَةُ حُسْنِ السُّلُوكِ: گۈزەل ئەخلاق شاھادەتنامىسى.

سُلُوٌّ: ئۇنۇتماق، ئۇنتۇپ كەتمەك، ئېسىدىن چىقىپ كەتمەك، يادىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتمەك. كۆڭۈل ياسىماق، تەسەللى بەرمەك، بەزلىمەك، كۆڭۈل ئېيتماق.

سَلْوَى ج سَلَاوَى: بۆدۈنە، تەرەنجىبىن.

«وَأَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى» ‹قرآن›: سىلەرگە تەرەنجىبىن بىلەن بۆدۈنىنى چۈشۈرۈپ بەردۇق.

سَلِيَ يَسْلَى سُلِيًّا: ئۇنتۇپ كەتتى، سوۋۇپ كەتتى.

سَلِيبٌ ج سُلُبٌ و سَلْبَى: بۇلۇۋېلىنغان، تارتىۋېلىنغان، تالان ـ تاراج قىلىنغان.

سَلِيبُ الْعَقْلِ: سارىڭ، مەجنۇن، ئەقلىنى يوقاتقان، ئەقلىدىن ئازغان.

سَلِيجٌ: مەززىلىك يېمەكلىك.

سَلِيخٌ: تەمى يوق، بەتتام، تۇزسىز، لەززەتسىز.

سَلِيخَةٌ: قوزاق دارچىن؛ يېڭى تۇغۇلغان بوۋاق.

سَلِيطٌ ج سُلَطَاءُ: ئاغزى يامان، تىلى ئۆتكۈر؛ تەنتەك؛ قاتتىق؛ قارام؛ ئەدەپسىز، شالاق.

رَجُلٌ سَلِيطٌ: ئاغزى يامان ئادەم.

كَانَ سَلِيطَ اللِّسَانِ: ئاغزى يامان ئادەم ئىدى.

سَلِيطَةٌ ج سَلاَئِطُ و سَلِيطَاتٌ: تىلى ئۆتكۈر، تىلى ئۇزۇن.

سَلِيفٌ ج سُلَفَاءُ و سُلُوفٌ: ئاساس سالغۇچى، ئاساسچى، باشلامچى، پىشۋا، ئالدىدا ماڭغۇچى.

سَلِيقٌ ج سُلْقٌ: يولنىڭ قاسىنقى، يولنىڭ چېتى؛ چۈشكەن غازاڭ.

سَلِيقَةٌ ج سَلاَئِقُ: شورپا؛ پىشىق يېمەكلىك؛ تەبىئىي تۇيغۇ؛ تەبئىي مەي؛ تەبئەت؛ خاراكتېر.

«اِسْتَرْسَلَ فِي الْكَلاَمِ عَلَى سَلِيقَتِهِ»: تەبىئىي خاراكتېر بويىچە راۋان سۆزلىدى.

سُلِقَ عَلَى سَلِيقَةٍ مُعَيَّنَةٍ: مۇئەييەن خاراكتېر بىلەن يېتىلدى.

يَتَكَلَّمُ بِالسَّلِيقَةِ: تۇغما خاراكتېر بىلەن پاساھەتلىك سۆزلەيدۇ.

سَلِيقِيٌّ: تەبىئىي تۇيغۇغا مەنسۇپ، تەبىئىي ھالەتكە مەنسۇپ.

سَلِيلٌ ج سُلاَّلٌ: سايدىكى سۇ يولى؛ ئەۋلاد، ئۇرۇق ـ ئەۋلاد؛ ساپ شاراب، ساپ مەي؛ ئاتىنىڭ مېڭىسى؛ تۆگىنىڭ لوككىسى؛ ئېقىن.

سَلِيلُ الشَّخْصِ: ئەۋلاد، ئۇرۇق ـ ئەۋلاد.

«هَذَا سَلِيلُ عَائِلَةٍ كَرِيمَةٍ»: بۇ، ئېسىل ئائىلىنىڭ ئەۋلادى.

سَلِيلَةٌ: قىز بالا؛ ئۇزۇن بىلەق.

سَلِيمٌ ج سُلَمَاءُ و سُلْمَى: بېجىرىم، ساغلام، تىنچ؛ تولۇق، ئامان ـ ئېسەن، سالامەت.

سَلِيمُ النِّيَّةِ: ياخشى نىيەتلىك.

سَلِيمُ الْقَلْبِ: ئاق كۆڭۈل، ئىددىيىسى ساغلام، كۆڭلىدە كىر يوق، دىلى پاك.

سَلِيمُ الْعَاقِبَةِ: ياخشى ئاقىۋەت ئېلىپ كېلىدىغان، ئاقىۋىتى ياخشى، زىيان ـ زەخمەت ئېلىپ كەلمەيدىغان.

سَلِيمٌ مِنْ كَذَا: ئەيىبسىز، قۇسۇرسىز، نۇقساندىن خالى.

ذَوْقٌ سَلِيمٌ: ساغلام زوق.

سَلِيمُ الْعَقْلِ: ئەقلىي ساغلام، ئەس ـ ھوشى جايىدا.

سَلِيمُ الْجِسْمِ: بەدەن قۇرۇلۇشى ساغلام، تەندۇرۇس، تېنى ساغلام، بېجىرىم.

سَلِيمُ الْبِنْيَةِ: بەدەن قۇرۇلۇشى ساغلام، تەندۇرۇس، تېنى ساغلام.

«اَلْعَقْلُ السَّلِيمُ فِي الْجِسْمِ السَّلِيمِ» (مثل): ساغلام تەندە ساپ ئەقىل.

سُلَيْمَانِيٌّ: سۇلما، سىماپ، خىلوردىد، سىماپتىن ئېلىنىدىغان زەھەرلىك مادىدا.

حَجَرٌ سُلَيْمَانِيٌّ: رودا.

سَمَا يَسْمُو سُمُوًّا: ئۆرلىدى، يۇقىرىلىدى.

«سَمَا الطَّائِرُ فِي الْجَوِّ»: قۇش ھاۋاغا كۆتۈرۈلدى.

سَمَا بِنَظَرِهِ إِلَى الشَّيْءِ: يۇقىرىغا قارىدى، ئاسمانغا قارىدى.

سَمَابِهِ: كۆتۈردى، يۇقىرىلاتتى، ئۆرلەتتى.

«سَمَا بِهِ عِلْمُهُ»: بىلىمى ئۇنىڭ دەرىجىسىنى كۆتۈردى.

سَمَا الْقَوْمُ: قەۋم ئوۋغا چىقتى.

سَمَتْ نَفْسُهُ إِلَى مَعَالِمِ الْأُمُورِ: پۈتۈن قەلبىنى بېغىشلىدى، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلدى.

سُمَا: ياخشى نام، ياخشى ئاتاق، شۆھرەت ـ ئابرۇي.

سَمَاءٌ ج سَمْوَاتٌ و سَمَاوَاتٌ: ئاسمان، ھاۋا بوشلۇقى، پەلەك، كۆك.

«وَزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ» «قرآن»: بىز (بىزگە ئەڭ يېقىن بولغان ئاسمانلاردىن) ئەڭ يېقىن ئاسماننى چىراغلار (يەنى يورۇق يۇلتۇزلار) بىلەن بىزىدۇق.

سَمَاءُ السَّمَاوَاتِ: ئەڭ يۇقىرى ئاسمان.

طُيُورُ السَّمَاوَاتِ: ئۇچار قۇشلار، ئۇچار قاناتلار.

سَمَائِيٌّ: يۇقىرىلىق، ئاسماندىكى؛ ھاۋا رەڭ؛ ساماۋى، روھى، مەنىۋى.

سَمَاجَةٌ: سەت بولماق، كۆرۈمسىز بولماق، قەبىھ-لەشمەك، قوپال بولماق، قەبىھ بولماق.

سَمَاحٌ: ئەپۇ قىلىش، كەچۈرۈم قىلىش؛ كەڭ قورساقلىق؛ ئىجازەت بەرمەك، رۇخسەت قىلماق، يول قويماق.

عَدَمُ السَّمَاحِ: رۇخسەت قىلماسلىق، ئىجازەت بەرمەسلىك.

فِتْرَةُ سَمَاحٍ: قەرزنى تۆلەشكە بېرىلگەن مۆھلەت.

رَقْصَةُ السَّمَاحِ: ئەر ـ ئاياللار ئارىلاش ھالقا بولۇپ ئويناىدىغان كوللېكتىپ ئۇسسۇل.

بَيْعُ السَّمَاحِ: تۆۋەن باھادا سېتىپ بېرىش، ئېتىبار باھادا سېتىپ بېرىش.

سَمَاحَةٌ: سېخىيلىق، مەردلىك، كەڭ قوللۇق، كەڭ قورساقلىق، ئەپۇچانلىق.

صَاحِبُ السَّمَاحَةِ الْمُفْتِي: مۇپتى ئالىيلىرى، ھەزرەتلىرى، جانابلىرى، ئالىيلىرى (مۇپتىغا قارىتا ئېيتىلىدىغان ھۆرمەت سۆزى).

سِمَاخٌ: قۇلاق تۆشۈكى.

سَمَادٌ ج أَسْمِدَةٌ: ئوغۇت، قېغ.

«يُمِدُّ الْفَلَّاحُ زَرْعَهُ بِالسَّمَادِ»: دېھقان زىرائەتلىرىنى ئوغۇتلايدۇ.

سَمَارٌ: پىلىك ئوت.

سِمَاطٌ ج سُمُطٌ و أَسْمِطَةٌ: تاماق ئۈستىلى، تاماق جوزىسى، داستىخان.

«نَظَّمْتُ السِّمَاطَ بَعْدَ أَنْ انْتَهَيْنَا مِنَ الْأَكْلِ»: تاماق يەپ بولغاندىن كېيىن داستىخانىنى يىغىشتۇردۇم.

سَمَاعٌ: ئاڭلاش سېزىمى؛ قۇلاق؛ ئاڭلىماق.

شَهَادَةُ سَمَاعٍ: ئاڭلىغۇچىنىڭ ئىسپاتى.

سَمَاعَ «فِي النَّحْوِ»: قوللىنىش ئادىتى، ئىشلىتىش ئادىتى (گرامماتىكىدا).

سَمَاعِيٌّ: ئادەت بويىچە، ئاغزاكى تارقالغان.

شَاهِدٌ سَمَاعِيٌّ: ئاڭلاپ گۇۋاھلىق بەرگۈچى.

سُمَاقٌ: ساپ، پاك ـ پاكىز.

سِمَاكٌ: تۆۋرۈك، تېرەك.

اَلسِّمَاكُ الرَّامِحُ: پادىچى يۇلتۇز تۈركۈمى.

اَلسِّمَاكُ الْأَعْزَلُ: سۇنبۇلە يۇلتۇز تۈركۈمى.

اَلسِّمَاكَانِ: ئىككى يورۇق يۇلتۇز، قوشكېزەك يۇلتۇز (پادىچى يىگىت بىلەن توقۇمىچى قىز).

سَمَاكَةٌ: تورۇس؛ ئېگىزلىك، قېلىنلىق.

سَمَامَةٌ: قارلىغاچ.

سُمَانَاةُ ج سُمَانِيَاتٌ: بۈدۈنە.

سُمَانِيٌّ: بۈدۈنە.

سَمَاوِيٌّ: يۇقىرىلىق، ئاسماندىكى؛ ھاۋا رەڭ؛ ساماۋى، روھىي، مەنىۋى.

اَلْأَجْرَامُ السَّمَاوِيَّةُ: ئاسمان جىسىملىرى.

سَمَتَ يَسْمُتُ وَ يَسْمِتُ سَمْتًا: قارىسىغا يول ماڭدى، تەقى ـ تۈرقى چىرايلىق بولدى.

سَمَتَ الشَّيْءَ: كۆزلىدى، قورسىقىغا پۈكتى، نىشانلىدى.

سَمْتٌ ج سُمُوتٌ: يول، داغدام يول؛ يۆنىلىش تەرەپ؛ تەقى ـ تۈرقى، سىرتقى قىياپەت، تۈس، چىراي.

«مَضَى فِي سَمْتِهِ نَحْوَ هَدَفِهِ»: غايىسىنى نىشانلاپ ئۆز يولىدا ماڭدى.

سَمْتُ الْإِعْتِدَالِ: كۈن ـ تۈن تەڭلىشىش چەمبىرى.

سَمْتُ الْإِنْقِلَابِ: كۈن توختاش چەمبىرى.

سَمْتُ الرَّأْسِ: ئاسمانغا قارىغۇچىنىڭ باش ئۈستى ئۈدۈلىدىكى ئاسمان نۇقتىسى.

رَزِينُ السَّمْتِ: سەت، قەبىھ، خۇنۇك، قوپال.

سَمُجَ يَسْمُجُ سَمَاجَةً وَ سُمُوجَةً: سەتلەشتى، قەبىھلەشتى، خۇنۇكلەشتى، قوپال بولدى، رەزىللەشتى.

«سَمُجَتْ تَصَرُّفَاتُهُ فَطُرِدَ مِنْ وَظِيفَتِهِ»: ئۇنىڭ ھەرىكەتلىرى رەزىل بولغانلىقى ئۈچۈن ۋەزىپىسىدىن قوغلاندى.

سَمْجٌ ج سِمَاجٌ و سُمُجُونَ و سَمْجَاءُ و سَمَاجَى: قەبىھ، قوپال، توك، سەت، كۆرۈمسىز.

سَمَحَ يَسْمَحُ سَمَاحًا و سَمَاحَةً لَهُ بِالْأَمْرِ: ئىجازەت بەردى، قوشۇلدى، رۇخسەت قىلدى.

«سَمَحَ لَهُ بِالْمُرُورِ»: ئۇنىڭ ئۆتۈشىگە رۇخسەت قىلدى.

لَا سَمَحَ اللّٰهُ: ئاللاھ تائالا بۇنىڭغا يول قويمىغاي، ئاللاھ تائالا بۇ ئىشنى يۈز بەرگۈزمىگەي (دۇئا سۆزلىرى ئارىسىدا قىستۇرۇلۇپ دېيىلىدىغان دۇئا تەلەپ سۆزى).

سَمُحَ يَسْمُحُ سِمَاحًا و سُمُوحًا و سَمَاحَةً و سُمُوحَةً و سَمْحًا: مەرد بولدى، كەڭ بولدى، سېخىي بولدى، كەڭ قورساق بولدى، كەچىرىمىلىك قىلدى.

سَمْحٌ: سېخىيلىق، مەردلىك، كەڭ قوللۇق.

سَمْحٌ ج سِمَاحٌ: مەرد، كەڭ قورساق.

رَجُلٌ سَمْحٌ: كەڭ قورساق ئادەم، مەرد ئادەم.

دِينٌ سَمْحٌ: ئاسانلىق تۇغدۇرۇپ بېرىدىغان دىن، قولاي دىن.

اَلشَّرِيعَةُ السَّمْحَاءُ: كەچىلىك ئاساسىغا قۇرۇلغان ئىسلام شەرىئىتى، قولاي شەرىئەت.

اَلْمِلَّةُ السَّمْحَاءُ: كەڭ دىن ئىسلام دىنى.

سِمْحَاقٌ: توقۇلما.

شَرِيعَةٌ سَمْحَةٌ: ئاسانلىق تۇغدۇرۇپ بېرىدىغان شەرىئەت، قولاي شەرىئەت.

سَمَخَ يَسْمُخُ سَمْخًا اَلزَّرْعُ: زىرائەت بىخ چىقاردى، ئۇندى، بىخلاندى.

سَمَخَ يَسْمَخُ سَمْخًا ـ هُ: قۇلاقنىڭ تۆشۈكى زەخمىلەندى.

زَرْعٌ حَسَنُ السَّمْخَةِ: ياخشى ئۆسكەن زىرائەت.

سَمَدَ يَسْمُدُ سُمُودًا: غەپلەتتە قالدى، تېڭىرقاپ قالدى، ھەيرەتتە قالدى، غادىيىپ ماڭدى، كېرىلىپ ماڭدى.

سَمَدَ يَسْمُدُ سَمْدًا اَلْجِمَالُ: تۆگە تېز ماڭدى.

سَمَدَ فِي اَلْعَمَلِ: ئىشقا بېرىلدى، ئىشنى داۋاملاشتۇردى، بېرىلىپ ئىشلىدى.

سَمَدَهُ: ئۇنى كۆزلىدى.

سَمَدَ اَلْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى.

سَمْدٌ: مەڭگۈ، ئەبەدى، دائىم.

هُوَ لَكَ سَمْدًا: ئۇ مەڭگۈ ساڭا مەنسۇپ، ئۇ ئاخىرغىچە سېنىڭكى.

سَمَرَ يَسْمُرُ سَمْرًا و سُمُورًا: كېچىچە پاراڭلىشىپ چىقتى.

«نَسْمُرُ كُلَّ لَيْلَةٍ حَتَّى سَاعَةٍ مُتَأَخِّرَةٍ»: بىز ھەركۈنى يېرىم كېچىگىچە پاراڭلىشىمىز.

سَمَرَ يَسْمُرُ سُمْرَةً: قوڭۇر رەڭگە ئۆزگەردى، بېغىر رەڭگە ئۆزگەردى.

«تَعَرَّضَ لِلشَّمْسِ طَوِيلاً فَسَمَرَ»: ئۇزۇن كۈنگە قالدىنىپ رەڭگى قارىداپ كەتتى.

سَمِرَ يَسْمُرُ سَمْرَةً: جىگەر رەڭگە كىردى، قوڭۇر رەڭلىك بولدى، بۇغداي ئۆڭلۈك بولدى.

سَمَرٌ ج أَسْمَارٌ: كېچىلىك پاراڭ، كېچىلىك سۆھبەت.

سَمْرٌ ج أَسْمُرٌ: ئەرەب كاۋۇچۇك دەرىخى.

اَلسَّمْرَاءُ: بۇغداي ئۇنى.

اِمْرَأَةٌ سَمْرَاءُ: قارامتۇل ئايال.

اَلْبَشَرِيَّةُ السَّمْرَاءُ: قوڭۇر تەنلىك.

سُمْرَةُ اَللَّوْنِ: قوڭۇر رەڭ؛ بېغىر رەڭ، جىگەر رەڭ.

«سُمْرَتُهُ تَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ مِنْ أَصْلٍ غَيْرِ أُورُوبِيٍّ»: ئۇنىڭ چىرايىنىڭ قوڭۇرلۇقى ئۇنىڭ ئەسلى ياۋروپالىق ئەمەسلىكىنى ئىسپاتلايدۇ.

سَمَّرَ يُسَمِّرُ سَمَّرْجًا: ئادەم بېجى ئالدى.

سِمْسَارٌ ج سَمَاسِرَةٌ و سَمَاسِرُ و سَمَاسِيرُ: دەللال، بېدىك، ۋاستىچى.

سَمَاسِرَةُ اَلسُّوءِ: ئىغۋاگەرلەر، پىتنە ـ پاساتچىلار.

سَمْسَرَ يُسَمْسِرُ سَمْسَرَةً: دەللاللىق قىلدى، ۋاستىچىلىق قىلدى.

سَمْسَرَةٌ: شەرىنكانە، چاي پۇلى، ئالدى - ساتتى كېلىشتۇرۇش ھەققى.

سِمْسِمٌ: كۈنجۈت.

سَمَطَ يَسْمُطُ سُمُوطًا الرَّجُلُ: شۇك بولدى، جىم تۇرىۋالدى، سۈكۈت قىلدى، گەپ قىلمىدى، بەتتام بولۇپ قالدى، قەسەم قىلدى،

سَمَطَ يَسْمُطُ وَ يَسْمِطُ سَمْطًا الذَّبِيحَةَ: بوغۇزلانغان ھايۋاننىڭ يۇڭداش ئۈچۈن قاينىق سۇغا باستى.

سَمَطَ الشَّيْءَ: ئېسىپ قويدى.

سَمَطَ السِّكِّينَ: پىچاقنى بىلىدى.

سِمْطٌ ج سُمُوطٌ: ئۈنچە - مارجان ئۆتكۈزۈلگەن يىپ، بويۇنچۇق، بويۇنغا ئاسىدىغان مارجان.

سَمِعَ يَسْمَعُ سَمْعًا وَسِمْعًا وَ سِمَاعًا وَسَمَاعَةً وَسَمَاعِيَةً وَمَسْمَعًا الصَّوْتَ: ئاۋازنى ئاڭلىدى، تىڭشىدى.

«مِنْ آدَابِ الْمُحَادَثَةِ أَنْ تَسْمَعَ لِمُحَدِّثِكَ»: ساڭا سۆز قىلغۇچىنىڭ سۆزىگە قۇلاق سېلىشىڭ سۆھبەتنىڭ ئەدەپ - قائىدىلىرىدىندۇر.

سَمِعَ لَهُ: ئۈنىڭغا ئىتائەت قىلدى.

سَمِعَ الْكَلَامَ: سۆزنى چۈشەندى.

سَمِعَ الدُّعَاءَ: دۇئانى ئىجابەت قىلدى، قوبۇل قىلدى.

سَمِعَ عَرْضًا: مەقسەتسىز ئاڭلىدى.

سَمِعَ لَهُ أَوْ إِلَيْهِ: ئۈنىڭغا قۇلاق سالدى.

سَمِعَ مِنْهُ: ئۈنىڭدىن ئاڭلىدى.

سَمْعٌ. سَمْعَةٌ ج أَسْمَاعٌ و أَسْمُعٌ ج أَسَامِعُ و أَسَامِيعُ: ئاڭلاش سېزىمى؛ قۇلاق؛ ئاڭلىماق.

«وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ» «قۇرئان»: ئاللاھ سىلەرگە شۈكرى قىلسۇن دەپ قۇلاق، كۆز ۋە يۈرەكلەرنى ئاتا قىلدى.

أَعَارَ سَمْعَهُ: جىمجىت قۇلاق سالدى.

ثَقُلَ سَمْعُهُ: قۇلىقى ئېغىرلىشىپ قالدى.

«فَقَدَ السَّمْعَ فِي حَادِثٍ»: بىر ھادىسىدە قۇلىقى ئاڭلىماس بولۇپ قالدى.

مُرْهِفُ السَّمْعِ: قۇلىقى ئىتتىك.

شَاهِدُ سَمْعٍ: ئاڭلىغۇچى، گۇۋاھچى.

اِسْتَرَقَ السَّمْعَ: ئوغرىلىقچە ئاڭلىدى.

سَمْعًا وَ طَاعَةً: خوپ، ئاڭلىدىم، قۇللۇق، لەببەي.

أُمُّ السَّمْعِ: چوڭ مېڭە.

سُمْعَةٌ: شۆھرەت، نام، ئابرۇي، ياخشى نام، ئاتاق.

سُمْعَةٌ حَمِيدَةٌ: چىرايلىق نام، ياخشى نام، ياخشى ئاتاق.

حَمِيدُ السُّمْعَةِ: ياخشى نامغا ئىگە.

حَسَنُ السُّمْعَةِ: ياخشى نامغا ئىگە.

سُمْعَةٌ رَدِيئَةٌ: يامان ئاتاق، سېسىق نام، يامان نام.

سُمْعَةٌ حَسَنَةٌ: چىرايلىق نام، ياخشى نام، ياخشى ئاتاق.

رَدِئُ السُّمْعَةِ: يامان نامى پۇركەتكەن، سېسىق نامى پۇركەتكەن.

سَمْعِيٌّ: ئاڭلاشقا خاس.

عَصَبٌ سَمْعِيٌّ: ئاڭلاش نېرۋىسى.

وَسَائِلُ سَمْعِيَّةٌ و بَصَرِيَّةٌ: ئاڭلاش ۋە كۆرۈش ۋاستىلىرى.

سَمْعِيَّاتٌ: جەننەت، دوزاخ ۋە قىيامەتنىڭ ئەھۋالىلىرى قاتارلىق ۋەھىي ئارقىلىق بىلگىلى بولىدىغان ئىشلار.

سَمَقَ يَسْمُقُ سَمْقًا و سُمُوقًا: كۆكلىدى، ئۆستى.

سَمَقَتِ الشَّجَرَةُ: دەرەخ ئۆستى.

سَمَقَ الْبِنَاءُ: بىنا ئېگىزلىدى.

سَمَكَ يَسْمُكُ سَمْكًا و سُمُوكًا الشَّيْءُ: ئۇزارلىدى، ئېگىزلىدى.

سَمَكَ الْحَائِطُ: تام ئېگىزلىدى.

سَمَكَ اللّٰهُ السَّمَاءَ: ئاللاھ ئاسمانىنى ئېگىز قىلدى.

سَمُكَ يَسْمُكُ سَمَاكَةً: كۆتۈرۈلدى، ئېگىزلىدى.

سَمَكَ يَسْمُكُ سَمْكًا الشَّيْءَ: ئېگىزلەتتى، كۆتۈردى.

سَمَكَ الْبَيْتَ: ئۆينى ئېگىزلەتتى.

سَمْكٌ ج سُمُوكٌ: ئېگىزلەتمەك، كۆتۈرمەك؛ قېلىنلىق، ئېگىزلىك.

«أَأَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءُ بَنَاهَا رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوَّاهَا» «قۇرئان»: سىلەرنى ياراتىش مۇشكۈلمۇ؟ ياكى ئاسمانىنى ياراتىش مۇشكۈلمۇ؟ ئاللاھ ئاسمانىنى ياراتتى، ئۇنىڭ ئېگىزلىكىنى يۇكسەك قىلدى ۋە كەم - كۆتىسىز قىلدى.

سُمْكٌ: تورۇس؛ قېلىنلىقى، تومۇقى.

«كَمْ سُمْكُ هَذَا اللَّوحِ الْخَشَبِيِّ؟»: بۇ ياغاچ تاختىنىڭ قېلىنلىقى قانچىلىك؟

سَمَكٌ ج أَسْمَاكٌ: بېلىق.

سَمَكٌ بَحْرِيٌّ: دېڭىز بېلىقى.

سَمَكٌ نَهْرِيٌّ: دەريا بېلىقى.

سَمَكُ الثُّعْبَانِ: يىلان بېلىق.

سَمَكٌ مُحَمَّرٌ: ئىسلانغان بېلىق.

سَمَكٌ مَقْلِيٌّ: قورۇلغان بېلىق.

تَرْبِيَةُ السَّمَكِ: بېلىق بېقىش.

سَمَكٌ مَشْوِيٌّ: بېلىق كاۋىپى.

صَيْدُ السَّمَكِ: بېلىق تۇتماق.

اَلسَّمَكُ الذَّهَبِيُّ: ئالتۇن بېلىق.

سَمَكَةٌ ج سَمَكَاتٌ: بىر تال بېلىق.

سَمْكَرِيٌّ ج سَمْكَرِيُّونَ: تۇنىكىساز، تۇنىكىنچى، قاناللاتىرچى.

سَمَكِيٌّ: بېلىققا ئائىت، بېلىق تۇرى.

سَمَلَ يَسْمُلُ سَمْلاً الْعَيْنَ: كۆزنى قويۇۋەتتى، كۆزنى چىقىرىۋەتتى، كۆزنى ئويۇۋەتتى.

«عَذَّبَهُ آسِرُوهُ وَسَمَلُوا عَيْنَيْهِ»: ئەسىر ئالغۇچىلار ئۇنى ئازابلىدى ۋە ئىككى كۆزنى ئويۇۋەتتى.

سَمَلَ يَسْمُلُ سُمُولَةً الثَّوْبُ: كىيىم كونىرىدى.

سَمِلٌ ج أَسْمَالٌ: كونا كىيىم، يىرتىق كىيىم.

سُمْلَانُ الْمَاءِ: تۇرغۇن سۇ، ساقلىندا سۇ، قالدۇق سۇ، ئېشىپ قالغان سۇ.

سُمْلَةٌ و سَمَلَةٌ ج سَمَلٌ و أَسْمَالٌ و سِمَالٌ و سُمُولٌ: قارا لاي، ئېشىپ قالغان سۇ، قالدۇق سۇ.

ثَوْبٌ سَمَلَةٌ: كونا كىيىم، يىرتىق كىيىم.

سَمْلَقٌ ج سَمَالِقُ: گىياھ ئۇنمەس زېمىن، تاقىر يەر، ھېچنەرسە ئۇنمەيدىغان يەر.

سَمَّ يَسُمُّ سَمَّا الرَّجُلَ الأَفْعَى: يىلان چېقىۋالدى.

سَمَّ الْجُرْحَ: جاراھەت يىرىڭلىدى.

سَمَّ الشَّيْءَ: نەرسىنى سېسىتىۋەتتى، بۇزۇپ قويدى، ياخشىلىدى.

سَمَّهُ الشَّخْصُ: ئۇنىڭغا زەھەر سېلىپ بەردى.

سَمَّ الطَّعَامَ أَوِالشَّرَابَ: تائام ياكى ئىچىملىككە زەھەر سالدى.

سَمٌّ. سِمٌّ. سُمٌّ ج سُمُومٌ وَ سِمَامٌ: زەھەر، زەھەرلىك دورا؛ ئۆلكۈر، كاما؛ يىڭنىنىڭ تۆشۈكى.

سَمٌّ قَتَّالٌ: ئۆلتۈرىدىغان زەھەر، جاننى ئالىدىغان زەھەر، ئۆتكۈر زەھەر.

سَمٌّ نَوْعِيٌّ: يۇقۇملۇق كېسەلنى قوزغاتقۇچى.

«يَضَعُ السُّمَّ فِي السِّمِّ»: قۇيرۇق كۆرسىتىپ ئۆپكە ساتىدۇ.

سَمُّ الْخِيَاطِ: يىڭنە تۆشۈكى.

«دَخَلَ الْخَيْطُ فِي سَمِّ الإِبْرَةِ»: يىڭنىنىڭ تۆشۈكىگە يىپ كىردى.

اَلسُّمُومُ الْبَيْضَاءُ: خىروئىن ۋە كوكايىنغا ئوخشاش ئاق زەھەر؛ شېكەر ۋە تۇز (چۈنكى ئۇلار كۆپ ئىستېمال قىلىنسا زىيانلىق).

سَمَّاعٌ ج سَمَّاعُونَ: قۇلىقى يۇمشاق؛ نېمە دېسە شۇنىڭغا ئىشىنىپ كېتىدىغان.

«سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ» «قۇرئان»: ئۇلار يالغانغا قۇلاق سالىدۇ.

سَمَّاعَةٌ ج سَمَّاعَاتٌ: فونىندوسكوپ، تىڭشىغۇچ (كېسەل ئەھۋالىنى).

سَمَّاعَةُ الْبَابِ: ئىشىك قوڭغۇرىقى، دەرۋازا ھالقىسى.

سَمَّاعَةُ الْمِذْيَاعِ: رادىئو ياكى ئۇنىئالغۇنىڭ ياڭراتقۇسى (لاباسى).

سَمَّاعَةُ الْحَاكِي: رادىئو ياكى ئۇنىئالغۇنىڭ ياڭراتقۇسى (لاباسى).

سَمَّاعَةُ تِلفُون: تېلېفون تۇرۇبكىسى.

سَمَّاعَةُ الْهَاتِفِ: تېلېفون تۇرۇبكىسى.

«وَضَعَ سَمَّاعَةَ الْهَاتِفِ مَكَانَهَا»: تېلېفون تۇرۇبكىسىنى ئۆز جايىغا قويۇپ قويدى.

سَمَّاعَةُ فُنْغْرَافٍ: فاتىفون.

سُمَّاقْ: ساپ، پاكىز، پاك.

سَمَّاكْ ج سَمَّاكُونَ: بېلىقچى، بېلىق ساتقۇچى.

سُمَّانْ: بۆدۈنە.

سَمَّانْ: قايماق ساتقۇچى.

سِمَّانَةُ الرِّجْلِ: پاچاق، بولجۇق گۆش.

سَمَّحَ يُسَمِّحُ تَسْمِيْحًا: كەچۈردى، ئەپۇ قىلدى، كەچۈرۈلمەك قىلدى.

سَمَّدَ يُسَمِّدُ تَسْمِيْدًا الْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى، ئوغۇت بەردى.

سَمَّرَ يُسَمِّرُ تَسْمِيرًا الْخَشَبَ: ياغاچنى مىخلىدى.

سَمَّرَ عَيْنَهُ بِهِ: تىكىلىپ قارىدى، قادىلىپ قارىدى.

سَمَّعَ يُسَمِّعُ تَسْمِيْعًا ـ هُ كَلَامًا أَوْ مُوسِيقِيَ أَوْ صَوْتًا: سۆز، مۇزىكا ۋە ئاۋاز قاتارلىقلارنى ئاڭلاتتى، تىڭشاتتى.

سَمَّعَ بِهِ: قارا چاپلىدى، تۆھمەت چاپلىدى، ئىناۋەتسىزلەشتۈرۈپ تۆكتى.

سَمَّعَهُ الْقَصِيدَةَ: قەسىدىنى ئۇنىڭغا يادقا ئوقۇپ بەردى.

سَمَّكَ يُسَمِّكُ تَسْمِيْكًا الشَّيْءَ: قېلىنلاتتى.

سَمَّمَ يُسَمِّمُ تَسْمِيْمًا ـ هُ: تامىقىغا زەھەر سالدى.

سَمَّمَ الْعَلَاقَاتِ: ئالاقىنى بۇزدى.

سَمَّنَ يُسَمِّنُ تَسْمِينًا: سەمرىتتى.

«سَمَّنَ الْخَرُوفَ لِيَذْبَحَهُ»: پاخلانىنى بوغۇزلاش ئۈچۈن سەمرىتتى.

سَمَّنَ الطَّعَامَ: يېمەكلىككە قايماق قوشتى.

سَمِّنْ كَلْبَكَ يَأْكُلْكَ: ئىتىڭ سەمرىسە سېنى چىشلەيدۇ (ۋاپاغا جاپا قىلىدۇ).

سُمَّنْ: بۆدۈنە.

سُمَّهَى: ئاتموسفېرا.

سَمُّورٌ ج سَمَامِيرُ: قارا بۆلغۇن.

سَمَّى يُسَمِّي تَسْمِيَةً الرَّجُلَ كَذَا أَوْ بِكَذَا: ئىسمىنى ئاتىدى.

«عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّى سَلْسَبِيلاً» «قرآن»: جەننەتتە سەلسەبىل دەپ ئاتىلىدىغان بۇلاقمۇ بار.

سَمَّى الرَّجُلَ زَيْدًا و بِزَيْدٍ: ئۇنى زەيد دەپ ئاتىدى.

سَمَّى الْكِتَابَ: كىتابقا نام بەردى، ماۋزۇ قويدى.

سَمَّى الرَّجُلُ: «بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيْمِ» دېدى.

«نُسَمِّي قَبْلَ تَنَاوُلِ الطَّعَامِ»: تاماق يېيىشتىن بۇرۇن بىسمىللا دەيمىز.

سُمِّيَّاتٌ: زەھەر، ئوغا.

سَمِنَ يَسْمَنُ سِمَنًا وَسَمَانَةً الْحَيَوانُ: ھايۋان سەمرىدى، سەمرىپ كەتتى.

«لَمْ تَسْمَنِ الْمَاشِيَةُ هَذَا الْعَامَ لِقِلَّةِ الْمَرْعَى»: ياياقلىقنىڭ ئازلىقىدىن بۇ يىل چارۋىلار سەمرىمىدى.

سَمْنٌ ج أَسْمُنٌ و سُمُونٌ و سُمْنَانٌ: سېرىق ماي.

سَمْنٌ عَرَبِيٌّ: ساپسېرىق ماي.

«هَذَا الطَّعَامُ مَصْنُوعٌ مِنَ الدَّقِيقِ وَالسَّمْنِ»: بۇ تاماق ئۇن ۋە سېرىق مايدىن ياسالغان.

سَمْنٌ نَبَاتِيٌّ: سۈنئىي سېرىق ماي.

سِمَنٌ. سِمْنَةٌ: سەمرىمەك، بوردالماق، ئېغىرلىقى ئاشماق، ئەت ئالماق، ئەت قونماق.

سِمَنٌ مُفْرِطٌ: پور، خام سېمىز.

سَمْنَانٌ: سېمىز.

سَمْنَدَر: ئوت چاشقىنى.

سَمْنَدَلٌ: سۈمرۇغ، ئەنقا.

سَمَهَ يَسْمَهُ سُمُوهًا: ئالاقزادە بولۇپ كەتتى، تەمتىرەپ كەتتى، ھودۇقتى.

سَمَهَ الْفَرَسُ: ئات بولۇشىغا چاپتى، ئات يۈگۈردى.

سِمْهَاجٌ: يالغان.

سَمْهَرِيٌّ: قاتتىق ياغاچتىن ياسالغان ئېسىل نەيزە.

قَدٌّ سَمْهَرِيٌّ: غۇنچە بوي، خۇش پىچىم، زىلۋا، بەدەن تۇرقى كېلىشكەن.

سَمُوحَاتٌ: باج كەچۈرۈم قىلىنغان مال.

سُمُوقٌ: موزا دەرىخى.

سُمُوقٌ: ئېگىزلىك.

سَمُولٌ: يىرتىق، كونا.

ثَوْبٌ سَمُولٌ: كونا كىيىم، يىرتىق كىيىم.

سَمُومٌ ج سَمَائِمُ: ئىسسىق شامال.

«فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَ وَقَانَا عَذَابَ السَّمُوْمِ» «قۇرئان»: ئاللاھ بىزگە مەرھەمەت قىلدى، بىزنى زەھەرلىك ئازابتىن ساقلىدى.

«وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا أَصْحَابُ الشِّمَالِ فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ» «قۇرئان»: بەختسىزلەر (يەنى نامە ـ ئەمالى سول تەرەپتىن بېرىلگەنلەر) (دوزىخىلاردۇر). بەختسىزلەر قانداق ئادەملەر؟ ئۇلار زىيادە ھارارەتلىك قاينىقسۇنىڭ ئىچىدە بولىدۇ.

سُمُوٌّ: يۇكسەكلىك، ئالىيلىق، ئېگىزلىك، كۆزگە كۆرۈنەرلىك.

«عُرِفَ بِسُمُوِّ أَخْلَاقِهِ»: ئۆزىنىڭ يۇكسەك ئەخلاقلىقى بىلەن تونۇلغان.

صَاحِبُ السُّمُوِّ: ئالىيلىرى، ھەزرەتلىرى، ئالىيلىرى (شاھزادىغا ھۆرمەتلەپ ئېيتىلىدىغان سۆز).

سُمُوُّ الْأَمِيرِ: ھەزرەتلىرى، ئالىيلىرى، جانابلىرى (شاھزادىغا ھۆرمەتلەپ ئېيتىلىدىغان سۆز).

سَمُوٌّ ج سُمَامِيرُ: قارا بۇلغۇن.

سَمِيجٌ ج سِمَاجٌ و سِمْجُونَ و سَمْجَاءُ: قەبىھ، قوپال، توڭ، سەت، كۆرۈمسىز.

سَمِيحٌ ج سُمَحَاءُ: مەرد، كەڭ قورساق، سېخىي، قولى ئوچۇق، قارنى ـ كۆكسى كەڭ.

سَمِيدٌ: ئاق ئۇن، تاسقالغان ئۇن.

سَمَيْدَرَ: ئوت چاشقىنى.

سَمَيْدَعٌ ج سَمَادِعُ وَسَمَادِعَةٌ: قەھرىمان شەخس، باتۇر، ئەزىمەت، ئوچۇق، خۇشخۇي.

سَمِيذٌ: ئاق ئۇن، تاسقالغان ئۇن.

سَمِيرٌ ج سُمَرَاءُ: كېچىدە مۇڭداشقۇچى، كېچىدە سۆھبەتلەشكۈچى.

«اَلْكِتَابُ خَيْرُ سَمِيرٍ»: كىتاب ئەڭ ياخشى ئۇلپەتتۇر.

اِبْنُ سَمِيرٍ: ئايسىز كېچە.

اِبْنَا سَمِيرٍ: كېچە بىلەن كۈندۈز.

سَمِيطٌ. سَمْيَطٌ سُمَيْطٌ: دۆڭلەنگەن خىش.

نَعْلٌ سَمِيطٌ: ياماق چۈشمىگەن كەش.

سَمِيطَةٌ ج سَمِيْطَاتٌ: ھالقا شەكىللىك كىچىك بولكا.

سَمِيعٌ ج سُمَعَاءُ: ئاڭلىغۇچى، ئىشىتكۈچى، قۇلاق سالغۇچى.

«إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ» «قۇرئان»: ھەقىقەتەن مېنىڭ پەرۋەردىگارىم دۇئانى ئىشىتكۈچىدۇر.

أُمُّ السَّمِيعِ: چوڭ مېڭە.

أُذُنٌ سَمِيعٌ: ئاڭلاپ تۇرغۇچى قۇلاق، تىڭشىغۇچى قۇلاق.

اَلسَّمِيعُ: ئاللاھ تائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچى ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

سَمِيقٌ: بويۇنتۇرۇق.

سَمِيكٌ: قېلىن، قويۇق؛ پۇختا، چىداملىق؛ ئېگىز، چوڭ.

«هَذَا اللِّحَافُ سَمِيكٌ جِدًّا»: بۇ يوتقان ناھايىتى قېلىن.

سُمَيْكَاءُ: كىچىك بېلىق؛ ياغاچ يەيدىغان قۇرت.

سَمِيلٌ: كونا.

ثَوْبٌ سَمِيْلٌ: كونا كىيىم، يىرتىق كىيىم.

سَمِينٌ ج سِمَانٌ: سېمىز، دوغلاق، گۆشلۈك.

رَجُلٌ سَمِينٌ: سېمىز ئادەم.

سَمِيٌّ: ئالىي، يۇكسەك، ئېسىل، ئىسىمداش.

سَمِيُّ الشَّخْصِ: ئىسىمداش.

سَمِيُّ فُلَانٍ: پالانى بىلەن ئىسىمداش.

«لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا» ‹قرآن›: ئىلگىرى ھېچ ئادەمنى ئۇنىڭغا ئىسىمداش قىلمىدۇق.

سَنَا يَسْنُو سَنْوًا و سَنَاوَةً و سَنَايَةً الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى، چاقنىدى، يالتىرىدى؛ كۆتۈرۈلدى.

سَنَا إِلَى الْمَعَالِي: يۇقىرى ئۆرلىدى.

«سَنَا إِلَى مَعَالِي الْأُمُورِ»: يۇكسەك مەرتىۋىلەرگە ئۆرلىدى.

سَنَا السَّحَابُ الْأَرْضَ: بۇلۇت يەرنى سۇغاردى.

سَنَتِ النَّارُ: ئوت يالقۇنى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

سَنَا الْبَابَ: ئىشىكنى ئاچتى.

سَنَتْ دَلْوًا: چېلەكنى قۇدۇقتىن تارتىپ چىقارىدى.

سَنًا: يورۇقلۇق، نۇر.

«يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ» ‹قرآن›: چاقماقنىڭ يورۇقى ئۇلارنى كۆزلىرىدىن ئايرىۋەتكىلى تاس قالىدۇ.

سَنَا. سَنَا مَكَّةَ: مەككە ساناسى.

سَنَاءٌ: يۇكسەكلىك، ئالىيجانابلىق، ئېسىللىق؛ نۇرلۇق، نۇر، يورۇقلۇق.

سِنَاجٌ: قۇرۇم، قازان كۆيۈسى، ماي كۆيۈكى، بۇس، ئىس.

سَنَاحَةٌ: سېسىق پۇراق؛ كىر.

سَنَامُ الْجَمَلِ ج أَسْنِمَةٌ: تۆگىنىڭ لوككىسى.

سَنَامُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ يۇقىرى قىسمى.

سِنَانٌ ج أَسِنَّةٌ: نەيزە.

«طَعَنَهُ بِالسِّنَانِ»: ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى.

سُنْبُكٌ ج سَنَابِكُ: تۇياق؛ ھەر نەرسىنىڭ ئاۋۇدىلى، دەسلىپى؛ يامغۇرنىڭ دەسلىپى.

سَنْبَلَ يُسَنْبِلُ سَنْبَلَةَ الزَّرْعُ: باش چىقاردى، باش تارتتى.

سُنْبُلٌ. سُنْبُلَةٌ ج سَنَابِلُ و سُنْبُلَاتٌ: باشاق، باش.

«مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ» ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ يولىدا پۇل-مېلىنى سەرپ قىلغانلارنىڭ (سەرپ قىلغان نەرسىسى يەرگە تېرىلىپ) يەتتە باشاق چىقارغان، ھەر بىر باشىقىدا 100 دان تۇتقان بىر دانغا ئوخشايدۇ.

سُنْبُلُ خَزَامٍ: شەرق نەرگىز گۈلى.

سُنْبُلُ هِنْدِيٌّ: نەغەز گۈل.

سُنْبُلُ بَرِّيٌّ: ياۋايى كۆركۈم گۈلى.

اَلسُّنْبُلَةُ: (ئاستىرونومىيىدىكى ئون ئىككى سۈنبۈلە بۈرجىنىڭ بىرى).

سُنْبُلِيٌّ: باشاق شەكىلدە.

سُنْبُوقٌ ج سَنَابِقُ: قېيىق، قولۇاق.

سُنْبُوكٌ ج سَنَابِيكُ: قولۇاق، قېيىق.

سَنِتٌ: ئېچىلمىغان يەر، بوز يەر؛ نامرات، كەمبەغەل، يوقسۇل.

سَنَةٌ ج سِنُونَ و سَنَوَاتٌ و سَنَهَاتٌ: يىل؛ ياش.

سَنَةً بَعْدَ سَنَةٍ: يىلمۇ يىل، ھەر يىلى.

سَنَةً بَعْدَ أُخْرَى: يىلدىن ـ يىلغا.

سَنَةٌ دِرَاسِيَّةٌ: ئوقۇش يىلى.

سَنَةٌ شَمْسِيَّةٌ: شەمسىيە يىلى (بۇ يىل ھېسابىدا بىر يىل 365 كۈن بەش سائەت 48 مىنۇت 46 سېكونت بولىدۇ).

سَنَةٌ قَمَرِيَّةٌ: قەمەرىيە يىلى (بۇ يىل ھېسابىدا بىر يىل 354 كۈن 8 سائەت بولىدۇ).

سَنَةٌ كَبِيسَةٌ: كەبىسە يىلى.

سَنَةٌ مَالِيَّةٌ: مالىيە يىلى.

سَنَةٌ مِيلَادِيَّةٌ: مىلادى يىلى، مىلادىيە.

سَنَةٌ هِجْرِيَّةٌ: ھىجرىيە يىلى، ھىجرىيە.

يَوْمُ رَأْسِ السَّنَةِ: يېڭى يىل كۈنى، يېڭى يىلنىڭ 1 ـ كۈنى.

سَنَجَ يَسْنُجُ سَنْجًا: بويىدى.

سِنْجَابٌ ج سَنَاجِيبُ: تىيىن.

سَنْجَةٌ: گانتېل؛ گىر (ئىككى ئۇچىغا چوڭ يۈمىلاق چۈيۈن ئورنىتىلغان گىمناستىكا ئەسۋابى).

سُنْجَةٌ ج سَنْجَاتٌ و سِنَجٌ: ئالا ـ بۇلىماچ.

سَنْجَقٌ ج سَنَاجِقُ: توغ، بايراق، ھەربىي بايراق.

سَنَحَ يَسْنَحُ سُنْحًا و سُنُوحًا الْأَمْرُ: يادىغا كەلدى، خىيالىغا كەلدى، ئەسلىدى.

سَنَحَ الشَّيْءُ: ئوڭدىن كەلدى، قولاي بولدى.

سَنَحَ الطَّائِرُ: قۇش كۆرگۈچىنىڭ سول تەرىپىدىن ئوڭ تەرىپىگە ئۆتۈپ كەتتى.

سَنَحَهُ عَنْ رَأْيِهِ: نەسىھەت قىلىپ پىكرىدىن ياندۇردى، نەسىھەت قىلىپ توختاتتى، پەند ـ نەسىھەت قىلدى.

سَنَحَتِ الْفُرْصَةُ: پۇرسەت يار بەردى، پۇرسەت كەلدى.

عِنْدَمَا تَسْنَحُ الْفُرْصَةُ: پۇرسەت پىشىپ يېتىلگەندە.

«سَأَزُورُكَ فِى بَيْتِكَ إِذَا سَنَحَتْ لِىَ الْفُرْصَةُ»: ئەگەر پۇرسەت بولسا مەن سېنى ئۆيۈڭگە يوقلاپ بارىمەن.

سَنَحَ الشَّعْرُ: شېئىر ئوڭاي بولدى، شېئىر قولاي بولدى.

سُنْحٌ: بەرىكەت؛ يولنىڭ ئوتتۇرىسى.

سَنْحَنَحَ: كېچىسى ئۇخلىمايدىغان ئادەم.

سَنِخَ يَسْنَخُ سَنَخًا وَ سَنَاخَةً الدُّهْنُ: ياغ پۇراپ قالدى، سۈپىتى ئۆزگىرىپ قالدى.

سَنَخَ يَسْنَخُ سُنُوخًا: پۇختا بولدى، كامالەتكە يەتتى، قەدىر ـ قىممىتى يۇقىرى بولدى.

سِنْخٌ ج أَسْنَاخٌ وَسُنُوخٌ: ئەسلى.

سِنْخُ السِّنِّ: چىش مىلكى.

سَنِخٌ م سَنِخَةٌ: پۇراپ قالغان ماي.

سَنَخٌ: سېسىق پۇراق.

سَنْخٌ ج أَسْنَاخٌ: توپ ـ يىلتىز.

سَنَدَ يَسْنُدُ سُنُودًا إِلَيْهِ: يۆلەندى، تايانىدى، ئاساسلاندى.

«أَحَسَّ بِالتَّعَبِ فَسَنَدَ إِلَى الْحَائِطِ»: ھېرىپ كېتىپ تامغا يۆلىنىۋالدى.

«كَانَ الْعُمُودُ يَقَعُ فَسَنَدْتُهُ»: تۇرۇۋاتقان يىقىلىپ چۈشەي دەپ قالغان ئىكەن، مەن ئۇنى يۆلەپ قويدۇم.

سَنَدَ لِلْأَرْبَعِينَ: قىرىققا يېقىنلاشتى.

سَنَدٌ ج أَسْنَادٌ: تۇرۇك، تىرەك؛ يۆلەنچۈك، قوللىغۇچى، ھىمايە قىلغۇچى، تايانچ؛ ئاياغ، كەش، قوغدىغۇچى، ھىمات.

«لَيْسَ لَهُ سَنَدٌ يَعْتَمِدُ عَلَيْهِ»: ئۇنىڭ يۆلىنىدىغان يۆلەنچۈكى يوق.

سَنَدٌ ج سَنَدَاتٌ: ھۆججەت؛ قەرز ھۆججىتى؛ بۇرچ، ۋەزىپە، مەسئۇلىيەت.

سَنَدُ إِشْعَافٍ: پۇل ـ مۇئامىلە چېكى.

سَنَدٌ بَسِيطٌ: قەرز ھۆججىتى.

سَنَدٌ إِذْنِيٌّ: قەرز ھۆججىتى.

سَنَدَاتٌ مَالِيَّةٌ: قىممەتكە ئىگە بېلەت، باھالىق بېلەت.

سَنَدَاتُ حُكُومَةٍ: زايوم بېلىتى.

سَنَدٌ ج أَسَانِيدُ: (سەنەد، ئىنسانلار ھەدىس رىۋايەت قىلىشتىكى ئاساس)؛ ھەدىس رىۋايەت قىلغۇچىلار.

سَنْدَالٌ ج سَنَادِيلُ: سەندەل.

سَنْدَانٌ ج سَنَادِينُ: سەندەل.

سَنْدَرَةٌ: بالىخانا، مەنزەر ئۆيى؛ ئوق ئىشلىنىدىغان بىر خىل دەرەخ.

سَنْدَرِيٌّ: جۇرئەتلىك، يۈرەكلىك؛ جام كۆزلۈك، يوغان كۆزلۈك.

سُنْدُسٌ: ئەتلەس (ئەستەر قىلىدىغان) نېپىز يىپەك رەخت.

«وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ» (قۇرئان): ئۇلار نېپىز ۋە قېلىن يىپەكلەردىن تىكىلگەن يېشىل كىيىملەرنى كىيىدۇ.

بِسَاطُ الْأَرْضِ السُّنْدُسِيُّ: زېمىنىڭ يېشىل پايانىدىكى.

سَنْدَلٌ ج سَنَادِلُ: ئات؛ ھىندىستاندا ياشايدىغان بىر خىل قۇش بولۇپ ئوتتا كۆيمەيدۇ دېيىلىدۇ.

سَنْطٌ: ئەرەب يىلىمى.

خَشَبُ السَّنْطِ: ئەرەب يىلىمى دەرىخىنىڭ ياغىچى.

سِنْطٌ: بېغىش، قولىنىڭ بېغىشى.

سَنْطَاوِيٌّ: سەنتاۋى (قوغۇشۇننىڭ بىر خىلى).

سَنْطَةٌ: سۆگەل.

سَنْطَلَةٌ: ئۇزۇنلۇق.

سَنْطُورٌ: چاڭ (سەككىز تارلىق چالغۇ)

سِنْطِيرٌ: چاڭ (قەدىمكى دەۋردىكى سەككىز تارلىق چالغۇ).

سَنَعَ يَسْنَعُ و سَنُعَ يَسْنُعُ سَنَاعَةً و سُنُوعًا: نازۇك بولدى، ئەۋرىشىم بولدى، چىرايلىق بولدى، گۈزەل بولدى.

سَنْعٌ ج أَسْنَاعٌ وَسِنْعَةٌ: بېغىش.

سَنْفَرَةٌ: ئالماس، بىلىيارت.

وَرَقُ السَّنْفَرَةِ: قۇم قەغەز.

سِنْكَةٌ: نەيزە.

سَنْكَرَ يُسَنْكِرُ سَنْكَرَةً الْبَابَ: ئىشىكنى قۇلۇپلىدى.

سَنِمَ يَسْنَمُ سَنَمًا الْبَعِيرُ: تۆگىنىڭ لوككىسى يوغىنىدى، لوككىسى چوڭايدى.

سَنِمَ الشَّيْءُ: زېمىندىن يۇقىرىلىدى.

سِنِمَّارُ: ئاي؛ كېچىسى ئۇخلىمايدىغان ئادەم؛ ئوغرى.

جُوزِيَ جَزَاءَ سِنِمَّارٍ: ياخشىلىققا يامانلىق قىلدى، ۋاپاسىزلىق قىلدى، ۋاپاغا جاپا قىلدى، تۇزنى يەپ تۇزلىقىنى چاقتى، ئاش بەرگەنگە مۇشت بەردى.

سَنَمُورَةٌ: سارىدىنا بېلىقى.

سَنَّ يَسُنُّ سَنًّا السِّكِّينَ: پىچاقنى بىلىدى، چاقلىدى، ئىتتىك قىلدى.

«إِنِّي سَنَنْتُ أَمْوَاسِي عَلَى الْحَجَرِ قَبْلَ أَنْ أَجِيئَ»: كېلىشتىن بۇرۇن ئۇستۇرلىرىمنى تاشقا بىلىدىم.

سَنَّ عَيْنَيْهِ: سىنچىلاپ قارىدى، تىكىلىپ قارىدى.

سَنَّ سُنَّةً: تەرتىپ ئورناتتى، قانۇن تۈزدى، قانۇن ئورناتتى.

سَنَّ قَانُونًا: قانۇن تۈزدى.

سَنَّ الْأَسْنَانَ: چىشنى چوتكىلىدى، چىشنى يۇدى، چىشنى تازىلىدى، چىشنى مىسۋاكلىدى.

سَنَّ الْإِبِلَ: تۆگىنى ئىتتىك ھەيدىدى، تۆگىنى تېز ھەيدىدى.

سَنَّ الرَّجُلَ: نەيزە سانجىدى، نەيزە تىقتى.

سَنَّ أَمْرًا: ئىش باشلىدى، ئىشقا دەسلىپىدە بىرەر ئىشنى قىلدى، كېيىن كىشىلەر ئۇنىڭغا ئەگىشىپ قىلدى.

سَنَّ الطَّرِيقَ: يولنى تۈزىدى، يولنى تەكشىلىدى.

سَنَّ الطِّينَ: ساپال قاچا ياسىدى، ساپال بۇيۇملارنى ياسىدى، كۈلالچىلىق قىلدى.

سَنَّ الْمَاءَ أَوِالتُّرَابَ: سۇ ياكى توپىنى تۆكتى، كۆمتۇرۇپ تۆكتى، كۆمتۇردى.

سَنَّ الْكَلَامَ: سۆزنى بېزىدى.

سَنٌّ: بىلىمەك، ئىتتىكلەتمەك، چاقلىماق.

سِنٌّ ج أَسْنَانٌ وَأَسِنَّةٌ وَأَسُنٌّ: چىش؛ ياش، ياش قۇرام.

سِنٌّ طَاحِنٌ: ئېزىق چىش.

سِنٌّ قَاطِعٌ: ئۈدۈل چىش.

سِنُّ الْفِيلِ: پىل چىشى.

سِنُّ الثُّعْبَانِ: يىلاننىڭ زەھەرلىك چىشى.

سِنُّ اللَّبَنِ: سۈت چىشى.

حَدِيثُ السِّنِّ: يېشى كىچىك، گۆدەك.

سِنُّ الرُّشْدِ: بالاغەت يېشى، قۇرامىغا يېتىش يېشى.

بَلَغَ سِنَّ الرُّشْدِ: بالاغەتكە يەتتى، ياش قۇرامىغا يەتتى.

كَبِيرُ السِّنِّ: يېشى چوڭ، ياشانغان، قېرىغان.

طَاعِنٌ فِي السِّنِّ: ياشىنىپ قالغان، قېرىپ قالغان.

تَقَدَّمَتْ بِهِ السِّنُّ: ياشىنىپ قالدى.

سِنُّ الْيَأْسِ: ھەيز توختاش يېشى.

سِنُّ التَّقَاعُدِ: پېنسىيە يېشى.

سِنُّ اللَّوْلَبِ: بۇرما مىخنىڭ سىزىقچىلىرى.

سِنُّ الْقَلَمِ: قەلەمنىڭ ئۇچى.

سِنُّ الدُّولاَبِ: چاقنىڭ چىشى.

سِنُّ الْمِحْراثِ: ساپان چىشى، بوقۇسا چىشى.

وَجَعُ السِّنِّ: چىش ئاغرىقى.

اَلسِّنُّ بِالسِّنِّ: چىشقا چىش (قانغا قان ياكى جانغا جان).

طَقْمُ السِّنِّ: ھەممىسى قاپلانغان چىش.

فُرْشَةُ أَسْنَانٍ: چىش چوتكىسى.

مَسْعُونُ الْأَسْنَانِ: چىش پاراشوكى.

مَعْجُونُ الْأَسْنَانِ: چىش پاستىسى.

«هُمْ كَأَسْنَانِ الْمُشْطِ»: ئۇلار باباراۋەر.

طَبِيبُ أَسْنَانٍ: چىش دوختۇرى.

أَسْنَانُ الْمُشْطِ: تاغاق چىشلىرى.

أَسْنَانُ الْمِنْشَارِ: ھەرە چىشلىرى.

سَنَنْ: يول، چوڭ يول.

«صُنِعَتْ هَذِهِ السَّيَّارَاتُ عَلَى سَنَنٍ وَاحِدٍ»: بۇ ماشىنىلار بىر خىل قىلىپتا ياسالدى.

سَنَّارَةٌ ج سَنَانِيرُ وَسُنَّارَاتٌ: قارماق، تور.

سَنَّانُ السَّكَاكِينِ: پىچاق بىلگۈچىلەر.

سُنَّةٌ ج سُنَنٌ: سۈننەت (شەرىئەتتە پەرز ياكى ۋاجىبنىڭ سىرتىدا قىلسا ياخشى ھېسابلىنىدىغان ئىش) يول؛ شەرىئەت، رۇسۇلىلاھنىڭ سۆز ـ ھەرىكىتى.

«يَتَّبِعُونَ سُنَّةَ آبَائِهِمْ»: ئاتا ـ بوۋىلىرىنىڭ يولىغا ئەگىشىدۇ.

«وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيلاً» (قرآن): ئاللاھنىڭ يولىدا ھېچقانداق ئۆزگىرىش تاپالمايسەن.

أَهْلُ السُّنَّةِ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننەتى بويىچە ئىش قىلغۇچىلار ئەھلى سۈننەت (ھەزرىتى ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر، ئوسمان، ئەلىلەرنىڭ خەلىپىلىكىنى ئېتىراپ قىلغۇچىلار).

سَنَّةُ اللّٰهِ: ئاللاھنىڭ ھۆكمى.

سُنَّةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزى ياكى ئىش ھەرىكىتى ۋە ياكى مەلۇم بىر ئىش ھەرىكەتكە بىلدۈرگەن ئىپادىسى.

سُنَّةُ الطَّبِيعَةِ: تەبىئەتنىڭ قانۇنى.

سِنَّةٌ ج سِنَنٌ: ئىككى بىسلىق پالتا، ئۇرۇش پالتىسى، ساپان چىشى؛ بىر تال سامساق.

سَنَّجَ يُسَنِّجُ تَسْنِيجًا الثَّوْبَ: كىيمنى ئۆلچىدى، كىيمنى كەستى.

سَنَّحَ يُسَنِّحُ تَسْنِيحًا لَهُ: كەڭچىلىك قىلدى، ئەپۇ قىلدى، كەچۈردى.

سَنَّحَ عَنِ الْأَمْرِ: كۆندى، سەۋرى ـ تاقەت قىلدى، كۆنۈپ قالدى.

سَنَّحَ عَنْهُ: كارى بولمىدى، پىسەنت قىلدى.

سَنَّدَ يُسَنِّدُ تَسْنِيدًا: يۆلىدى، ياردەم بەردى، تۈتۈپ تۇردى (يۆلەپ تۇردى).

سَنَّنَ يُسَنِّنُ تَسْنِينًا السِّكِّينَ: پىچاقنى بىلىدى، ئىتتىكلەتتى.

سَنَّنَ الْوَلَدُ: بالىغا چىش چىقتى.

سَنَّنَهُ: ئۆمرىنى مۆلچەرلىدى.

«يُسَنِّنُ طَبِيبٌ مُخْتَصٌّ مَنْ لَيْسَ لَدَيْهِ شَهَادَةُ مِيلاَدٍ»: تۇغۇلغان ۋاقتىنىڭ ئىسپاتى بولمىغان كىشىنىڭ يېشىنى مەخسۇس دوختۇر مۆلچەرلەيدۇ.

سَنَّنَ الْقَوْلَ: سۆزنى تۈزەتتى.

سَنَّنَ الرُّمْحَ: نەيزىگە تىغ بېكىتتى، چىش بېكىتتى.

سَنَوْتٌ: پىشلاق، ئىرىمچىك؛ ھەسەل؛ خورما. خورما دەرىخى.

سِنْوٌ ج سَنَانِيرُ: مۇشۇك.

سُنَّيْقٌ ج سُنَّيْقَاتٌ و سَنَانِيقُ: ئاقارتىلغان ئۆي؛ ئاپىئاق يۇلتۇز.

سُنِّيٌّ: سۈننى مەزھىپىدىكى ئادەم.

سَنِهَ يَسْنَهُ سَنْهًا الطَّعَامُ أَوِالشَّرَابُ: تاماق ياكى شاراب ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇزۇلۇپ قالدى، كونىراپ قالدى.

سَنِهٌ م سَنْهَاءُ: كونىرغان تاماق، ۋاقتى ئۆتكەن تاماق، بۇزۇلغان تاماق.

اَلسَّنُوسِيَّةُ: سەنوسىيە مەزھىپى، بىر خىل تەسەۋ-

ۇۋپ مەزھىپى.

اَلطَّرِيقَةُ السَّنُوسِيَّةُ: سەنوسىيە تەرىقىتى.

سُنُونُو. سُنُونَةٌ وَسُنُونِيَّةٌ: قارلىغاچ.

سَنَوِيٌّ: يىللىق.

سَنَوِيًّا: يىل بويىچە، ھەر يىلى، يىلمۇ يىل، يىلدىن ـ يىلغا.

سَنَى يَسْنِى سَيْنًا الْبَابَ: ئىشىكنى ئاچتى.

سَنَى الْعُقْدَةَ: تۈگۈننى يەشتى.

سَنِيَ يَسْنَى سَنَاءً وَسَنًا: يۇقىرى مەرتىۋىلىك بولدى.

سَنِيتٌ: قۇرغاقچىلىق يىل؛ قۇرغاق يەر؛ كەمبەغەل.

سَنِيحٌ ج سُنُحٌ: مەرۋايىت، زىبۇ زىننەت، ئونچە-مەرۋايىت.

سَنِيعٌ ج سَنِيعَةٌ: نازۇك، نازاكەتلىك، ئەۋرىشىم، چىرايلىق، يۇمشاق، يۇمران.

سَنِيفٌ ج سُنُفٌ وَ أَسْنِفَةٌ: سىلىنجىنىڭ چۆردىسى؛ تۈگىنىڭ چومى.

سَنِيقٌ: كالا؛ گەجلەنگەن ئۆي.

سُنَيْقٌ ج سَنَائِيقُ: گەجلەنگەن ئۆي؛ يورۇق يۇلتۇز.

سَنِيمٌ: قەدىر ـ قىممىتى يۇقىرى، مەرتىۋىلىك.

سَنِيٌّ م سَنِيَّةٌ: پارلاق، نۇرلۇق، شانلىق، مەرتىۋىلىك.

«بَلَغَ مَرْتَبَةً سَنِيَّةً»: يۇقىرى مەرتىۋىگە ئېرىشتى.

سَهَا يَسْهُو سَهْوًا وَ سُهُوًّا عَنْهُ: غاپىل بولدى، ئۇنۇتتى، ئۇنتۇپ قالدى، ئېسىدىن چىقىپ كەتتى.

سَهَا يَسْهُو سَهْوًا وَ سُهُوًّا عَنْهُ: غاپىل بولدى، ئۇنۇتتى، ئۇنتۇپ قالدى، ئېسىدىن چىقىپ كەتتى.

«سَهَوْتُ عَنْ مَوْعِدِ الْقِطَارِ فَفَاتَنِى»: پويىزنىڭ ماڭىدىغان ۋاقتى يادىمدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىپ، شۇنىڭ بىلەن ئۇلگۈرەلمىدىم.

سَهَا إِلَيْهِ: زەن قويۇپ قاردى، سىنچىلاپ قاردى، دىققەت بىلەن قاردى.

اَلسُّهَا: كىچىك ئېيىق يۇلتۇزلار تۈركۈمىدىكى 3-دەرىجىلىك يۇلتۇز.

سُهَادٌ: ئۇيقۇسىزلىق، بىدارلىق، ئۇخلىيالماسلىق.

«يُعَانِى كُلَّ لَيْلَةٍ مِنَ السُّهَادِ»: ھەر كېچە ئۇيقۇسى قېچىپ ئۇخلىيالمايدۇ.

سُهَارٌ: بىدارلىق، ئۇيقۇسى كەلمەسلىك.

سُهَافٌ: دىئابىت كېسىلى، شېكەر سىيىش كېسىلى.

سَهَامٌ: ياداڭغۇلۇق، ئورۇقلۇق، ئاجىزلىق؛ ئىسسىق شامالنىڭ ھارارىتى، يازنىڭ تومۇزى؛ تۆگىدە بولىدىغان بىر خىل كېسەللىك.

سُهَامٌ: ياداڭغۇلۇق، ئاجىزلىق؛ تۆگىلەردە بولىدىغان بىر خىل كېسەللىك.

شَرِكَةٌ سَهَامِيَّةٌ: ھەسسىدارلىق شىركىتى.

سَهَبَ يَسْهَبُ سَهْبًا الشَّىْءَ: ئالدى.

سَهْبٌ: جاڭگال، بىنام، چۆل.

سُهْبٌ يَسْهَبُ سُهْبٌ ج سُهُوبٌ: كەك تۈزلەڭلىك، كەك دالا.

سَهْبَةٌ ج سِهَابٌ: چوڭقۇر (قۇدۇق).

سَهَجَ يَسْهَجُ سُهُوجًا الرِّيحُ: شامال قاتتىق چىقتى.

سَهَجَ الشَّىْءَ: قاتتىق سوقتى.

سَهَجَ لَيْلَتَهُ: ئۇزۇلدۇرمەي ماڭدى، كېچىچە ماڭدى.

سَهِدَ يَسْهَدُ سُهْدًا و سُهَادًا: ئۇيقۇسى قاچتى، بىدار بولدى، ئۇخلىيالمىدى.

سُهْدٌ. سُهْدٌ: ئۇيقۇسىزلىق، بىدارلىق، ئۇخلىيالماسلىق.

سَهِرَ يَسْهَرُ سَهَرًا: تۇندى، كېچىنى بىدارلىق بىلەن ئۆتكۈزدى، تۇندە كىرپىك قاقمىدى.

سَهِرَ الَّيَالِى: كېچىلەرنى ئۇخلىماي ئۆتكۈزدى، كېچىلەردە تۇندى.

«مَنْ طَلَبَ الْعُلَى سَهِرَ الَّيَالِى»: كىم يۇقىرى لىقنى تىلەيدىكەن، ئۇ كېچىلەردە ئۇخلىماي بىدار ئۆتكۈزىدۇ.

«يَنَامُ فِى النَّهَارِ فَيَسْهَرُ فِى الَّيْلِ»: كۈندۈزى

ئۇخلاپ، كېچىسى بىدار بولىدۇ.

سَهِرَ عَلَيْهِ: كۆزەتتى، نازارەت قىلدى، پايلىدى، ماربلىدى.

سَهِرَ عَلَى الْأَمْنِ الْعَامِّ: جەمئىيەت ئامانلىقىنى ساقلىدى.

سَهِرَ عِنْدَهُ: ئۇنىڭ يېنىدا كېچىنى بىدار ئۆتكۈزدى، تۇنىدى.

سَهِرَ الْبَرْقُ: چاقماق يورىدى.

سَهَرٌ: كېچىدە ئۇخلىيالماسلىق، كېچىدە ئۇخلىيالماي تاڭ ئاتقۇزۇش، تۇنىمەك.

كَثِيرُ السَّهَرِ: تاڭ ئاتقىچە ئۇخلىمايدىغان ئادەم، كېچىنى بىدار ئۆتكۈزىدىغان ئادەم.

سَهْرَانُ: ئۇخلىماي تاڭ ئاتقۇزغۇچى، تۇنىگۈچى.

سَهْرَةٌ ج سَهَرَاتٌ: كۆڭۈل ئېچىش كېچىلىكى، كەچلىك بەزمە، ئولتۇرۇش.

سَهْرَةٌ رَاقِصَةٌ: تانسا كېچىلىكى، ئۇسسۇل كېچىلىكى.

لِبَاسُ السَّهْرَةِ: كەچلىك مۇراسىم كىيىمى.

سَهَقَ يَسْهَقُ سَهْقًا الْقَتِيلُ: ئۆلتۈرۈلگۈچى جان تالاشتى.

سَهَقَ يَسْهَقُ سَهْقًا وَسُهَاقًا و سَهِيقًا الدُّبُّ: ئېيىق ھۆركۈردى، ئېيىق ھۇڭلىدى.

سَهِقَ يَسْهَقُ سَهَقًا: قاتتىق ئۇسساپ كەتتى، چاڭقاپ كەتتى؛ ھالاك بولدى.

سَهْقٌ: بېلىق قاسرىقى.

سَهَكَ يَسْهَكُ سَهْكًا الرِّيحُ: قاتتىق بوران چىقتى.

سَهَكَتِ الرِّيحُ التُّرَابَ: بوران توپا توزۇتتى، بوران چاڭ ـ توزان كۆتۈردى.

سَهَكَ يَسْهُكُ سُهُوكًا الدَّابَّةُ: ئۇلاغ ئاستا يۈگۈردى، سوكۇلداپ ماڭدى، ئوك ـ سول تەرەپكە قاتىرىدى.

سَهِكَ يَسْهَكُ سَهَكًا اللَّحْمُ: گۆش پۈراپ قالدى.

سَهِكَ الشَّخْصُ: سېستىق تەر چىقتى، سېسىق تەرلىدى.

سَهَكٌ. سُهْكَةٌ: بېلىق گۆشى قاتارلىقلارنىڭ سېسىق پۇرىقى.

سَهِكٌ: سېسىق پۇراق.

سَهْكَةٌ: سېسىق پۇراق.

سَهُلَ يَسْهُلُ سُهُولَةً و سَهَالَةً الْأَمْرُ: ئىش ئاسان بولاشتى، يەڭگىللەشتى، قولاي بولدى، قولايلاشتى.

«سَهُلَ التَّعَامُلُ مَعَهُ بَعْدَ أَنْ إِزْدَادَتْ مَعْرِفَتُنَا بِهِ»: ئۇنىڭ بىلەن ياخشى تونۇشۇۋالغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ بىلەن بولغان مۇئامىلىمىز ئاسانلاشتى.

«بَيْتِي بِجَانِبِ السُّوقِ لِذَالِكَ يَسْهُلُ عَلَى شِرَاءِ الْحَاجَاتِ»: ئۆيۈم بازارنىڭ يېنىدا، شۇڭا ماڭا نەرسە سېتىۋېلىش ئاسان.

سَهُلَ الطَّرِيقُ: يول توز بولدى، تەكشى بولدى.

سَهْلٌ ج سُهُولٌ و سُهُولَةٌ: ئوڭاي، ئاسان، ئاددى، قولاي.

سَهْلُ الْإِسْتِعْمَالِ: ئىشلىتىش ئاسان، ئىستېمال قىلىش قولاي.

سَهْلُ الْهَضْمِ: ئاسان سىڭىدىغان، ئاسان ھەزىم بولىدىغان، سىڭىشلىك.

«دَرْسُنَا الْيَوْمَ سَهْلٌ»: بۈگۈنكى دەرسىمىز ئاسان.

«لَا تَحْسَبْ نَيْلَ الْعُلَى سَهْلًا»: يۇقىرى مەرتىۋىگە ئېرىشىشنى ئاسان چاغلىما.

«تَرَاجَعَ الثُّوَّارُ مِنَ السَّهْلِ إِلَى الْجِبَالِ»: قوزغىلاڭچىلار تۈزلەڭلىكتىن تاغقا چېكىنىدى.

سَهْلُ الْجَانِبِ: مېھرى ئىسسىق، ئىللىق، مۇلايىم، دىلى يۇمشاق، مېھرىبان، كۆيۈمچان؛ خۇش پېئىل.

سَهْلٌ: ئاسان، قولاي، ئوڭاي.

نَهْرٌ سَهْلٌ: قۇملۇق ئۆستەك.

عُمْلَةٌ سَهْلَةُ التَّدَاوُلِ: قەغەز پۇل.

سَهَمَ يَسْهَمُ وَسُهِمَ يَسْهَمُ سُهُومَةً و سُهُومًا: تاتىرپ كەتتى، سارغىيىپ كەتتى.

سَهَمَ وَجْهُهُ: قاپىقى تۈرۈلدى.

سَهْمٌ ج سِهَامٌ: ئوقيا ئوقى.

سَهْمٌ يَدَوِيٌّ: نەيزە.

سَهْمٌ ج أَسْهُمٌ: نىسىۋە، ئوقيا، ھەسسە، پاي.

«اِشْتَرَيْتُ مِائَةَ سَهْمٍ فِي هَذِهِ الشَّرِكَةِ بَعْدَ أَنْ بِعْتُ أَسْهُمِي فِي الشَّرِكَةِ الْأُخْرَى»: باشقا بىر شىركەتتىكى پايلىرىمنى سېتىۋەتكەندىن كېيىن بۇ شىركەتتىن يۈز پاي سېتىۋالدىم.

سَهْمٌ رَامِيٌّ: لاتارىيە بىلىتى.

سَهْمُ الرَّامِي: قەۋس يۈلتۇز تۈركۈمى.

سَهْمٌ نَارِيٌّ: راكېتا، سىگنال ئوقى، بەلگە ئوق.

سَهْمِيٌّ: يا ئوقىدەك، يادىن چىققان ئوقتەك.

سُهْمٌ: قاتتىق ئىسسىق، يۇقىرى تېمپېراتۇرا؛ دانالار.

سَهَّارَةٌ ج سَهَّارَاتٌ: كېچىسى يېنىقلىق ھالەتتە تۇرىدىغان كىچىك لامپۇچكا.

سَهَّارِيٌّ: كېچىچە ئېچىلىدىغان قەھۋەخانا.

سَهَّدَ يُسَهِّدُ تَسْهِيدًا ـ هُ: ئۇيقۇسىنى قاچۇردى، بىدار قىلدى.

«سَهَّدَهُ الْخَوْفُ فَلَمْ تَغْمَضْ لَهُ عَيْنٌ»: قورقۇنچتىن ئۇنىڭ ئۇيقۇسى قېچىپ كۆزى يۇمۇلمىدى.

سَهَّرَ يُسَهِّرُ تَسْهِيرًا: ئۇخلاتمىدى، ئۇخلىغىلى قويمىدى.

سَهَّلَ يُسَهِّلُ تَسْهِيلاً الشَّيْءَ: ئاسانلاشتۇردى، قولايلاشتۇردى.

سَهَّلَ الْمَوْضِعَ: ئورۇننى تەكشىلىدى، تۈزلىدى.

«شَرْحُ بَعْضِ الْكَلِمَاتِ الصَّعْبَةِ فِي هَذِهِ الْفِقْرَةِ يُسَهِّلُ فَهْمَهَا»: بۇ ئابزاستىكى بەزى قېيىن سۆزلەرنىڭ يەشمىسى ئۇلارنى چۈشىنىشنى ئاسانلاشتۇرىدۇ.

سَهَّى يُسَهِّي تَسْهِيَةً عَنِ الشَّيْءِ: غەپلەتتە قالدۇردى، ئۇنتۇلدۇردى.

«سَهَّانِي حَدِيثُكَ عَنْ مَوْعِدِي»: سېنىڭ پاراڭىڭ ۋەدىلىشىپ قويغان ئىشىمنى ئۇنۇتتۇرۇپتۇ.

سَهْوٌ ج سِهَاءٌ: ئۇنتۇش، سەۋەنلىك، دىققەتسىزلىك، بېپەرۋالىق.

«سَقَطَتْ هَذِهِ الْكَلِمَةُ مِنَ الرِّسَالَةِ سَهْوًا»: بۇ سۆز دىققەتسىزلىكتىن خەتتىن چۈشۈپ قاپتۇ.

سَهْوًا: سەۋەنلىكتىن، سەل قارىغانلىقتىن، دىققەتسىزلىكتىن، ئېھتىياتسىزلىقتىن.

سَهْوٌ: كېچىنىڭ بىر بۆلۈكى.

سَهْوَاءُ: كېچىنىڭ بىر بۆلۈكى.

سَهْوَانُ: سەۋەنلىك قىلغۇچى، سەل قارىغۇچى، غەپلەتتە قالغۇچى، دىققەتسىز، بېپەرۋا، پەلەپەتىش.

سَهْوَةٌ ج سِهَاءٌ: روجەك، تام جازىسى، تەكچە.

سَهُوجٌ: بوران.

سَهْوَدٌ: ناھايىتى ئۇزۇن؛ كىچىك غۇلام.

سَهْوَقٌ: يالغانچى؛ كاززاپ؛ شادىپاچاق؛ گۇرۇي، ئۇزۇنتۇرا؛ قاتتىق شامال، بوران.

سَهُوكٌ: قاتتىق بوران؛ بۇركۇت.

رِيحٌ سَهُوكٌ: قاتتىق بوران.

سُهُوكَةٌ: بىلىق گۆشى قاتارلىقلارنىڭ سېپىق پۇربقى.

سَهُولٌ: سۇركە دورىسى، سۇركە.

سُهُولَةٌ: ئوڭايلىق، ئاسانلىق، قولايلىق.

بِسُهُولَةٍ: ئاسانلا، قولايلىق بىلەن.

«اَلْمَسْئَلَةُ لَيْسَتْ بِهَذِهِ السُّهُولَةِ»: مەسىلە بۇنچىۋالا ئاسان ئەمەس.

سُهَيْلٌ: سۇھەيل يۇلتۇزى، ئۆمۇر يۇلتۇزى.

سَوَاءٌ ج سَوَاسٍ وَسَوَاسِيَةٌ وَ سَوَاسِوَةٌ: ئوخشاش، پەرقسىز، باراۋەر؛ تۈز، دۈرۈس، تۈپتۈز؛ بەرىبىر؛ ئورتا.

عَلَى حَدٍّ سَوَاءٍ: تەڭ، باراۋەر، پۈتۈنلەي ئوخشاش، پەرقى يوق.

«نُعَامِلُ جَمِيعَ الطُّلاَّبِ عَلَى السَّوَاءِ»: ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھەممىسىگە باراۋەر مۇئامىلە قىلىمىز.

سَوَاءٌ عَلَى السَّوَاءِ: پەرقسىز، ئوخشاشلا.

سَوَاءٌ بِسَوَاءٍ: پەرقى يوق.

مَكَانٌ سَوَاءٌ: تۈز جاي.

«وَصَلْنَا فِي سَوَاءِ النَّهَارِ»: بىز چۈشتە يېتىپ باردۇق.

لَيْلَةُ السَّوَاءِ: ئاينىڭ 14 ـ ياكى 13 ـ كېچىسى.

سَوَاءُ السَّبِيلِ: توغرا يول، توز يول.

سَوَاءُ الْجَبَلِ: تاغ چوققىسى.

سَوَابِغُ: يەتتىنچى كۈنى كېچىككە كېلىپ سۇ ئىچىدىغان تۆگىلەر.

سُوَاخٌ: قاتتىق پاتقاق، لاي.

سُوَاخِيَّةٌ: قاتتىق پاتقاق، لاي.

سَوَادٌ ج أَسْوِدَةٌ ج أَسَاوِدُ: قارا؛ غۇژا؛ كۆپ سانلىق؛ قويۇق خورمىزارلىق؛ دەرەخزارلىق؛ كەنت؛ ئوبراز.

سَوَادُ الْعَيْنِ: كۆز قارچۇقى.

«لاَ يُفَارِقُ سَوَادُهُ عَيْنِي»: ئۇنىڭ ئوبرازى كۆز ئالدىمدىن كەتمەيدۇ.

سَوَادُ الْمَدِينَةِ: شەھەر ئەتراپى.

سَوَادُ النَّاسِ: خەلق ئاممىسى، پۇقرا، ئاۋام.

سَوَادُ الْوَجْهِ: خورلۇق، نومۇسسىزلىق، رەسۋاچىلىق، شەرمەندىلىك، قارا يۈزلۈك.

سَوَادُ الْقَلْبِ: يۈرەكنىڭ چوڭقۇر قاتلىمى، يۈرەكنىڭ چىن يېرى.

اَلسَّوَادُ الْأَعْظَمُ مِنَ النَّاسِ: كۆپ ساندىكى كىشىلەر، كۆپ سانلىق.

سُوَادٌ: ئۇستۇن بولماق، مەرتىۋىلىك بولماق؛ چىش كېسەللىكى؛ تاتىرىش، سارغىيىش، مەخپىي گەپ قىلىش؛ قوينىڭ جېنىنى ئالىدىغان بىر خىل كېسەل.

نُوقٌ سُوَادٌ: چوڭ قەدەملىك تۆگە، قەدىمى چوڭ تۆگە.

سُوَارٌ. سِوَارٌ. ج سُورٌ وَأَسْوِرَةٌ وَأَسَاوِرُ وَ أَسَاوِرَةٌ وَسُؤُورٌ: بىلەيزۈك.

سُوَارُ الذِّرَاعِ: بىلەيزۈك.

سِوَارُ الْقَمِيصِ: يەكە.

سَوَارِيٌّ: ئاتلىق قوشۇن.

سُوَاسٌ: ئات گىرىپتار بولىدىغان بىر خىل كېسەللىك.

سُوَاعٌ: سۇۋا (بۇتنىڭ نامى)، كېچىنىڭ بىر بۆلىكى.

«وَلاَ تَذَرُنَّ وَدًّا وَلاَ سُوَاعًا» ‹قۇرئان›: سىلەر ۋەدنى، سۇۋائىنى ھەرگىز تەرك ئەتمەڭلار...

سِوَاكٌ ج سُوكٌ و أَسْوِكَةٌ: مىسۋاك.

سَوْءٌ ج أَسْوَاءٌ: بۇزۇلماق، چىرىمەك؛ بۇزۇق، پاسكىنا.

«يَا أُخْتَ هَارُونَ مَاكَانَ أَبُوكِ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكِ بَغِيًّا» ‹قۇرئان›: ئى ھارۇننىڭ ھەمشىرىسى! سېنىڭ ئاتاڭ يامان ئادەم ئەمەس ئىدى، ئاناڭمۇ يولدىن چىققان خوتۇن ئەمەس ئىدى.

رَجُلُ سَوْءٍ: يامان ئادەم.

عَمَلُ سَوْءٍ: يامان قىلىق.

سُوءٌ ج أَسْوَاءٌ: يامانلىق، زىيان، گۇناھ؛ ئاپەت؛ خاپىلىق، ئەزىيەت؛ رەزىللىك، قايغۇ ـ ھەسرەت.

«وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ» ‹قۇرئان›: «مەن ئۆزۈمنى ئاقلىمايمەن: نەپسى دېگەن نەرسە ھەقىقەتەن يامان ئىشلارغا كۆپ بۇيرۇيدۇ».

«لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ» ‹قۇرئان›: ئۇلار (دۇنيادا) قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ.

سُوءُ الْبَخْتِ: بەختسىزلىك، تەلەيسىزلىك، بەختكە قارشى.

سُوءُ حَالَةِ الرُّؤْيَةِ: تەلەتى سوغۇق، كۆزۈمسىز.

زَادَهُ سُوًّا: يامانلاشتۇرىۋەتتى.

تَقْدِيرُ السُّوءِ: ئۈمىدسىزلىك، روھىي چۈشكۈنلۈك.

مُقَدِّرُ السُّوءِ: ئۈمىدسىز، روھىي چۈشكۈن.

سُوءُ الْخُلُقِ: مىجەزى ئوسال، ئەخلاقسىز، خاراكتېرى ناچار.

سُوءُ الْاِسْتِعْمَالِ: سۈيئىستېمال، قالايمىقان ئىشلەتمەك.

سُوءُ الْحَظِّ: بەختسىزلىك، شور پېشانىلىق، بەختكە قارشى، بەتتەلەيلىك.

سُوءُ الْإِدَارَةِ: ياخشى باشقۇرالماسلىق، باشقۇرالماسلىق.

سُوءُ التَّصَرُّفِ: ناتوغرا سەرپ قىلىش، قولنىڭ

ئۇچىدىلا ئىشلەپ قويۇش، ياخشى بىر تەرەپ قىلماسلىق.

سُوءُ السُّلُوكِ: ھەربىرى يامان، ئەخلاقسىز، ئەخلاقىي ناچار.

سُوءُ الْقَصْدِ: يامان نىيەت، يامان غەرەز.

بِسُوءِ نِيَّةٍ: يامان نىيەت بىلەن، نىيىتى يامان.

سُوءُ الظَّنِّ: بەدگۇمان بولۇش، گۇمان قىلىش، يامان ئويدا بولۇش.

سُوءُ الْعَاقِبَةِ: ئاقىۋىتى يامان.

سُوءُ الْهَضْمِ: ھەزىم قىلىشى ناچار.

سُوءُ التَّغْذِيَةِ: ئوزۇقلىنىشى ناچار.

سُوءُ فَهْمٍ: خاتا چۈشەنچە.

سُوءُ التَّفَاهُمِ: چۈشىنىلمەسلىك، ئۆز ئارا توغرا چۈشەنچىدە بولالماسلىق.

سَوْءَةٌ ج سَوْءَاتٌ: رەزىللىك، قەبىھ ھەرىكەت، ناچار قىلىق، شەرمەندىلىك، ئۇياتسىزلىق؛ ئەۋرەت، ئۇياتلىق يەر، نومۇسلۇق جاي، جىنسىي ئەزا.

«قَدْأَنْزَلْنَاعَلَيْكُمْ لِبَاسًايُوَارِي سَوْآتِكُمْوَرِيشًا»

‹قرآن›: سىلەرگە بىز ھەقىقەتەن ئەۋرىتىڭلارنى ياپىدىغان لىباسنى ۋە زىننەتلەيدىغان لىباسنى چۈشۈردۇق.

وَاسَوْءَتَاهْ: ئاھ، نېمىدېگەن نومۇسسىزلىق بۇ! نېمىدېگەن ئۇياتچىلىق بۇ!

اَلسُّوأَى: گۇناھ، جىنايەت؛ دوزاخ.

«ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِيْنَ أَسَاءُوا السُّوْأَى أَنْ كَذَّبُوابِآيَاتِ اللّٰهِ وَكَانُوْا بِهَا يَسْتَهْزِئُوْنَ»

‹قرآن›: ئاندىن يامان ئىش قىلغانلارنىڭ ئاقىۋىتى ئەڭ يامان بولىدۇ، چۈنكى ئۇلار ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلغان ۋە مەسخىرە قىلغان كىشىلەردۇر.

سَوِدَ يَسْوَدُ سَوَدًا: قارايدى، قارا بولدى، قارا رەڭگە ئۆزگەردى؛ جۇرئەتلىك بولدى.

«دَخَلَ إِلَى مَنْجَمِ الْفَحْمِ فَسَوِدَ وَجْهُهُ وَيَدَاهُ»: ئۇ كۆمۈر كانىغا كىرگەنىدى، ئۇنىڭ يۈزى ۋە ئىككى قولى قاپقارا بولۇپ كەتتى.

سُودٌ و سُودَدٌ يَسْوَدُ: شان ـ شەرەپ، ئۇلۇغلۇق؛ ئىگىلىك ھوقۇق، مۇستەقىللىق؛ يېتەكچىلىك، قوماندانلىق، يولباشچىلىق.

اَلسُّودُ: قارا ئۇرۇق.

سَوْدَاءُ: قارا؛ مالىخولىيا كېسىلى، خامۇشلۇق كېسىلى.

اَلْأَرْضُ السَّوْدَاءُ: قارا تۈپراق، قارا توپا.

اَلْحَبَّةُ السَّوْدَاءُ: سىياداں.

سَوْدَاءُ الْقَلْبِ: يۈرەك قېنى، يۈرەكنىڭ جېنى.

سُودَانُ: قارا تەنلىك.

بِلَادُ السُّودَانِ: سۇدان دۆلىتى.

سُودَانِيٌّ: سۇدانلىق، سۇدانغا تەۋە.

فُولُ سُودَانِيٌّ: يەر ياڭىقى (خاسىكى).

سَوْدَاوِيٌّ: مالىخولىيا كېسىلىگە گىرىپتار بولغۇچى.

سَوْدَاوِيُّ الْمِزَاجِ: سەۋدا مىجەز، خامۇش ئادەم.

سَوْذَانَقُ: قۇرغۇي.

سَوْذَقُ: قۇرغۇي.

سُورٌ ج أَسْوَارٌ و سِيرَانٌ: تام.

«بَنَوا سُورًا عَالِيًا حَوْلَ الْمَدِينَةِ»: شەھەر ئەترابىغا ئېگىز سېپىل سالدى.

سُورٌ مِنْ أَسْلَاكٍ شَائِكَةٍ: سىم توساق، سىم تور.

سُورَةٌ ج سُوَرٌ وَ سُورٌ وَ سُورَاتٌ وَ سُوَرَاتٌ: سۈرە؛ پاراگراف، كىتابنىڭ بىر بابى.

سُورَةٌ مِنَ الْقرآنِ: قۇرئاننىڭ بىر سۈرىسى.

«تُقْرَأُ سُورَةُ الْفَاتِحَةِ فِي الصَّلَاةِ»: فاتىھە سۈرىسى نامازدا ئوقۇلىدۇ.

سَوْرَةٌ: سەكرىمەك، بىر قېتىم ماڭماق.

سَوْرَةُ السُّلْطَانِ: پادىشاھنىڭ ھەيۋىسى.

«هَدَأَتْ سَوْرَةُ غَضَبِهِ»: ئۇنىڭ غەزىپىنىڭ ئىتتىكلىكى پەسەيدى.

سَوْرَةُ الْحُمَّى: قىزىتمىنىڭ قوزغىلىشى.

سَوْرَةُ الْبَرْدِ: سوغۇقنىڭ قاتتىقلىقى.

سَوْرَةُ الْخَمْرِ: ھاراقنىڭ كۈچى.

سُورَنْجَانُ: سورەنجان.

سُورِيَا: سۇرىيە.

سُورِيَانِيٌّ: سۇرياناللىق، سۇريانى، قەدىمكى سۇرىيەلىك.

اَلسُّورْيَانِيَّةُ: سۇريانى تىلى، قەدىمكى سۇرىيە تىلى.

سُورِيٌّ: سۇرىيەلىك.

سَوِسَ يَسْوَسُ سَوَاسًا الطَّعَامُ: ئاشلىق قۇرتلاپ قالدى، مىتە چۈشتى.

سُوسٌ. سُوسَةٌ ج سِيسَانٌ: مىتە، كۈيە، قۇرت.

سُوسُ الْحُبُوبِ: مىتە.

«نَخَرَ السُّوسُ الْخَشَبَةَ فَتَفَتَّتَتْ»: قۇرت ياغاچنى يەپ كەتكەن ئىدى، ياغاچ ئۇۋۇلۇپ كەتتى.

عِرْقُ سُوسٌ: چۇچۇكبۇيا، قارا بۇيا؛ خاراكتېر، تەبىئەت، ماھىيەت، ئەسلى.

مَنْقُوعُ رِقْسُوسٍ: چۇچۇكبۇيا شەربىتى.

سَوْسَنٌ: (پارسچە) پىيازگۈل، گۈلسامساق.

سَوْطٌ ج سِيَاطٌ و أَسْوَاطٌ: قامچا.

«فَصَبَّ عَلَيهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ» «قرآن»: پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارغا قاتتىق ئازابنى نازىل قىلدى.

سَوْطِيٌّ: قامچا شەكىللىك، قامچىغا ئوخشايدىغان.

سَوْعٌ: كېچىنىڭ بىر بۆلۈكى.

سَوْعَاءُ: قاتتىق.

سَاعَةٌ سَوْعَاءُ: قىيىن ۋاقىتلار.

سَوْفَ: (كېلىچەك زامان پېئىلىنىڭ ئالدىدا كېلىپ، «پات يېقىندا، پات ئاردا، يېقىن كەلگۈسىدە» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ).

«سَوْفَ أَزُورُكَ عِنْدَمَا يَتَّسِعُ لِيَ الْوَقْتُ»: مەن كېيىنچە سېنى ۋاقتىم چىققاندا يوقلايمەن.

سَوْفَ تَرَى: پات يېقىندا كۆرىسىز، ئۆزۈن قالماي كۆرىسىز.

سُوفَةٌ ج سُوفٌ وَ سُوَفٌ: تىزىلغان كېسەك؛ قۇمۇلۇق بىلەن قاتتىق يەر ئارىسىدكى زېمىن.

سُوقٌ ج أَسْوَاقٌ: بازار، سودا ئورنى.

سُوقٌ خَيْرِيَّةٌ: خەيرىيەت بازىرى، پايدىسى خەيرىيەت ئىشلىرى ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان بازار.

سُوقٌ دَوْرِيَّةٌ: يەرمەنكە، مەزگىللىك بازار.

سُوقٌ سَنَوِيَّةٌ: يەرمەنكە، مەزگىللىك بازار.

سُوقٌ مُسْتَعَارَةٌ: ئاۋات بازار، جانلانغان بازار.

اَلسُّوقُ الْحُرَّةُ: ئەركىن بازار.

اَلسُّوقُ السَّوْدَاءُ: قاراڭغۇ بازار.

أَلسُّوقُ الْعَالَمِيَّةُ: دۇنياۋى بازار، خەلقئارا بازار.

سُوقٌ رَائِجَةٌ: كاسات بازار.

سَعْرُ السُّوقِ: بازار باھاسى.

سُوقُ عُكَاظٍ: ئۇكاز بازىرى.

اَلسُّوقُ الْمَالِيَّةُ: پاي چېكى بازىرى.

سُوقُ النَّقْدِ: پاي چېكى بازىرى.

اَلسُّوقُ الْأُورُوبِيَّةُ الْمُشْتَرَكَةُ: ياۋروپا ئورتاق بازىرى.

اَلسُّوقُ الْمَرْكَزِيَّةُ: مەركىزىي بازار.

اَلسُّوقُ الْمُشْتَرَكَةُ: ئورتاق بازار.

«سَنَشْتَرِي مَانَحْتَاجُهُ مِنَ السُّوقِ»: ئېھتىياجلىق نەرسىلەرنى بازاردىن سېتىۋالىمىز.

سَوْقَاءُ: ئۆتۈك، مەسە، قونجۇلۇق ئاياغ.

سُوقَةٌ ج سُوَقٌ: پۇقرا، ئاۋام، خەلق.

هُوَ سُوقَةٌ: ئۇ ئادەتتىكى پۇقرا.

هُمْ سُوقَةٌ: ئۇلار ئاۋام خەلق.

سُوقِيٌّ: بازارغا مەنسۇپ، بازارغا ئائىت.

خُبْزٌ سُوقِيٌّ: بازار نېنى، ئادەتتىكى نان.

هَذِهِ ثِيَابٌ سُوقِيَّةٌ: بۇ كىيىم سۈپەتسىز، ناچار توقۇلغان كىيىم، قوپال كىيىم.

«يَتَلَفَّظُ بِكَلِمَاتٍ سُوقِيَّةٍ»: چۈپەي سۆزلەرنى ئىشلىتىدۇ.

سَوْكَرَةٌ: سوغۇرتا، بىخەتەر.

سَوْكَرَةُ الْحَرِيقِ: ئوت ئاپىتى سوغۇرتىسى.

سَوْكَرَةُ الْحَيَاةِ: ئۆمۈر سوغۇرتىسى.

اَلسَّوْمُ: مال باھاسىنى سوراپ باقماق.

سَوْمَةٌ: بەلگە، ئىشارەت، ئالامەت، نىشان؛ تەقى - تۇرقى، سىرتقى كۆرۈنۈشى؛ شەرتلىك بەلگە.

سُومَةٌ: ئالامەت، بەلگە، ئەن، تامغا، ماركا، نىشان.

«هَذِهِ السِّلْعَةُ تَحْمِلُ سُومَةَ شَرِكَةٍ أَجْنَبِيَّةٍ»: بۇ مالغا چەت ئەل شىركىتىنىڭ ماركىسى چاپلانغان.

سَوْمَلٌ: كونا كىيىم.

سَوْمَلَةٌ: ئىستاكان، كۆرۈشكا.

سَوَّاحٌ: ساياھەتچى، سەيلە قىلغۇچى، سەپەر قىلغۇچى.

سَوَّارٌ: ھاراق كۆتۈرگۈچى، ھاراقنى بېشىدا ئايلاندۇرغۇچى؛ باتۇر؛ قۇلاق كەستى.

كَلْبٌ سَوَّارٌ: غالجىر ئىت.

أَلَمٌ سَوَّارٌ: قاتتىق ئاغرىق.

سَوَّاقٌ ج سَوَّاقُونَ: شوپۇر.

سَوَّاقُ التِّرَامِ: تراموَاي شوپۇرى، تىراللىبۇس شوپۇرى.

«أَحْدَثَ إِضْرَابُ السَّوَّاقِينَ أَزْمَةَ الْمُوَاصَلَاتِ»: شوپۇرلارنىڭ ئىش تاشلىشى قاتناش كرزىسىنى پەيدا قىلدى.

سَوَّءَ يُسَوِّءُ تَسْوِيَةً وَتَسْوِيئًا: يامانلاشتۇردى.

«سَوَّأَتْ هَذِهِ الْحَادِثَةُ الْعَلَاقَاتِ بَيْنَ الْبَلَدَيْنِ»: بۇ ۋەقە ئىككى دۆلەت ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتنى يامانلاشتۇرۇۋەتتى.

سَوَّءَ عَلَيْهِ قَوْلَهُ أَوْفِعْلَهُ: ئۇنىڭ سۆزىنى ياكى قىلمىشىنى ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى.

سَوَّجَ يُسَوِّجُ تَسْوِيجًا الْمَكَانَ: جايىنى ئىھاتە ئىچىگە ئالدى.

سَوَّدَ يُسَوِّدُ تَسْوِيدًا الشَّيْءَ: قارايتىۋەتتى، قارا قىلدى، قارا رەڭدە بويىدى.

«سَوَّدَ الْفَحْمُ وَجْهَهُ»: كۆمۈر ئۇنىڭ يۈزىنى قارا قىلىۋەتتى.

سَوَّدَ الرَّجُلَ: باشلىق قىلدى، پېتەكچى قىلدى، قوماندان قىلدى.

سَوَّدَ الْمَكْتُوبَ: تەييارلىدى، يازدى، كۆپىيە يازدى، لايىھە تەييارلىدى، دەسلەپكى نۇسخىنى يازدى.

سَوَّدَ وَجْهَهُ وَ عِرْضَهُ: خورلىدى، تىللىدى، ھاقارەتلىدى.

سَوَّرَ يُسَوِّرُ تَسْوِيرًا الْمَكَانَ: جايىنى تام بىلەن قورشىدى، ئىھاتە ئىچىگە ئالدى.

سَوَّرَ الْحَائِطَ: تامغا ياماشتى، تامغا ئېسىلدى.

سَوَّرَ الْحَدِيقَةَ: باغچىنى تام بىلەن قورشىدى.

سَوَّرَ الْمَنْزِلَ: ئۆينى تام ئىچىگە ئالدى.

سَوَّرَ الشَّخْصَ: بىلەيزۈك سېلىپ قويدى.

سَوَّسَ يُسَوِّسُ تَسْوِيسًا الْحَبَّ: ئاشلىق قۇرتلىدى.

سَوَّطَ يُسَوِّطُ تَسْوِيطًا الْحَرْبَ: ئۇرۇش ئىلان قىلدى، ئۇرۇش باشلىدى.

سَوَّغَ يُسَوِّغُ تَسْوِيغًا الْأَمْرَ: ئىجازەت بەردى، يول قويدى.

«اَلْقَوَانِينُ الْجَدِيدَةُ تُسَوِّغُ اعْتِقَالَ مَنْ يُشْتَبَهُ فِيهِمْ»: يېڭى قانۇن گۇمانلىق كىشىلەرنى قولغا ئېلىشقا يول قويىدۇ.

سَوَّقَ يُسَوِّقُ تَسْوِيقًا: ئارقىغا سوزدى.

سَوَّقَ يُسَوِّقُ تَسْوِيقًا الْمَاشِيَةَ: ئۇلاغنى ھەيدىدى.

سَوَّقَ الْبِضَاعَةَ: تاۋارنى بازارغا سالدى.

سَوَّكَ يُسَوِّكُ تَسْوِيكًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سۈرتۈپ تازىلىدى، ئېرىتتى؛ ئۇۋىلىدى.

سَوَّكَ الْأَسْنَانَ: چىشنى مىسۋاكلىدى، چىشنى چوتكىلىدى.

سَوَّلَ يُسَوِّلُ تَسْوِيلًا لَهُ الشَّرَّ: يامانلىققا قىزىقتۇردى، ئازدۇردى، قايمۇقتۇردى، يولدىن چىقاردى.

«سَوَّلَ لَهُ شَيْطَانُ قَتْلَ صَاحِبِهِ»: شەيتان ئۇنى ھەمراھىنى ئۆلتۈرۈشكە كۈشكۈرتتى.

سَوَّلَتْ لَهُ نَفْسُهُ كَذَا: كۈشكۈرتتى، چىرايلىق كۆرسەتتى، كۆڭلىگە ۋەسۋەسە سالدى.

«قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا» «قرآن»: ياقۇپ: «بۇ ئىشنى نەپسىڭلار سىلەرگە چىرايلىق كۆرسىتىپ قىلغۇزۇپتۇ» دېدى.

سَوَّمَ يُسَوِّمُ تَسْوِيمًا الشَّيْءَ: بەلگە قىلدى، بەلگە سالدى، ئەن سالدى، تامغا باستى.

سَوَّمَ الْفَرَسَ: ئاتقا تامغا باستى، ئەن سالدى.

سَوَّمَ الْخَيْلَ: ئاتنى ئوتلاشقا قويۇۋەتتى.

سَوَّمَتِ الْمَاشِيَةَ: چارۋىنى ئوتلاققا قويۇۋەتتى.

سَوَّمَ عَلَى الْقَوْمِ: ھۇجۇم قىلدى، باسقۇن قىلدى.

سَوَّى يُسَوِّى تَسْوِيَةَ الْأَرْضَ: يەرنى تۈزلىدى، رۇسلىدى.

سَوَّى الطَّعَامَ: تاماقنى پىشۇردى.

سُوِّى الْبِنَاءُ بِالْأَرْضِ: بىنا بۇزۇلۇپتىلدى، چېقىۋېتىلدى.

سَوَّى بَيْنَهُمَا: ئۇلارنى بابباراۋەر قىلدى.

سَوَّى الْمُشْكِلَةَ: مەسىلىنى ھەل قىلىشقا كېلىشتى.

«سُوِّيَتِ الْمُشْكِلَةُ تَسْوِيَةً تَامَّةً»: مەسىلە تەلتۆكۈس ھەل قىلىندى.

«سَوَّى حِسَابَهُ مَعَهُ»: ئۇنىڭ بىلەن ھېساباتنى بىر تەرەپ قىلدى.

«يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْتُسَوَّى بِهِمُ الْأَرْضُ» «قرآن»: كاپىرلار ۋە پەيغەمبەرگە ئاسىيلىق قىلغانلار ئۇ كۈندە يەر بىلەن تۆپتۈز قىلىۋېتىلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ.

«سَوُّوا صُفُوفَكُمْ فَإِنَّ تَسْوِيَةَ الصُّفُوفِ مِنْ تَمَامِ الصَّلَاةِ» «حديث»: سەپلىرىڭلارنى تۈز قىلىڭلار، سەپنى تۈز قىلىش نامازنى مۇكەممەل قىلىدۇ.

سُوِّيَتْ بِهِ الْأَرْضُ: ھالاك بولدى، گۇم بولدى، يەر بىلەن يەكسان بولدى.

سَوٍّ وَلَاتَسَوٍّ: تۈزىگىن، بۇزمىغىن.

سَوِىَ يَسْوَى سِوًى الرَّجُلُ: تۈزەلدى، توغرا بولدى، تەرتىپلىك بولدى، رەتلىك بولدى.

سِوَى: باشقا، باشقىسى، غەيرى.

«جَاءَ الطُّلَّابُ سِوَى فُلَانٍ»: پالانىدىن باشقا ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھەممىسى كەلدى.

سُوًى: توغرا، ھەققانىي، مۇئاپىق، ئورتا؛ مۇئەيىەن، مەلۇملۇق.

«فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سُوًى» «قرآن»: سەن بىزگە ئۆز ئارا يېغىلىدىغان ۋاقىتنى ۋە مۇئەيىەن جايىنى بەلگىلەپ بەرگىن، سەنمۇ، بىزمۇ ئۇنىڭغا خىلاپلىق قىلمايلى.

سُوَيْدَاءُ: مالىخوليا كېسىلى، خامۇشلۇق كېسىلى.

سُوَيْدَاءُ الْقَلْبِ: يۈرەكنىڭ قاپقىقى (كىلاپان).

سُوَيْعَةٌ ج سُوَيْعَاتٌ: ئازغىنا ۋاقىت، قىسقا ۋاقىت.

«قَضَى سُوَيْعَاتٍ مُشْرِقَةً مَعَ كِتَابِ اللَّهِ»: ئۇ قۇرئان كەرىم بىلەن نۇرلۇق چاغلارنى ئۆتكۈزدى.

سَوِيقٌ ج أَسْوِقَةٌ: يۇمشاق ئۇن، تالقان؛ ھاراق.

سُوَيْقَةٌ ج سُوَيْقَاتٌ: كىچىك بازار؛ پاچاق.

سَوِيٌّ ج أَسْوِيَاءُ: تۈز، توغرا، مۇئاپىق، ئادەتى، تەبىئىي.

«فَسَتَعْلَمُوْنَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى» «قرآن»: كىملەرنىڭ توغرا يول ئىگىلىرى ئىكەنلىكىنى ۋە كىملەرنىڭ ھىدايەت تاپقانلىقىنى (ئۇزاققا قالماي) بىلىسىلەر.

سَوِيًّا: ئادەل، توغرا، تۈز، تەكشى، بىللە، بىرلىكتە، ئورتاق. سەممىي.

«فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا» «قرآن»: ماڭا ئەگەشكىن، سېنى توغرا يولغا باشلايمەن.

«جَاءُو سَوِيًّا»: ئۇلار بىرلىكتە كەلدى.

«سُلُوكُهُ لَيْسَ سَوِيًّا»: ئۇنىڭ يۈرۈش ـ تۇرۇشى توغرا ئەمەس.

بِالسَّوِيَّةِ: ئورتا ھېساب بىلەن.

سَيَابٌ: خورما غورىسى، خام خورما، پىشمىغان خورما.

سَيَابَةٌ: ھاراق.

سِيَاجٌ ج سِيَاجَاتٌ وَأَسْوِجَةٌ وَ سُوجٌ: چىت، قورۇقتام، چىتەن، چىتلاق، ھويلا تام، قاشا، رىشاتكا.

سِيَاحَةٌ ج سِيَاحَاتٌ: ساياھەت، تاماشا، سەپەر، سەيلە ـ ساياھەت.

سِيَادَةٌ: ئىگىلىك ھوقۇقى، ئالىي ھوقۇق، ئۇلۇغلۇق؛ جانابىي ئالىيلىرى.

ذُوسِيَادَةٍ: ئىگىلىك ھوقۇققا ئىگە، مۇستەقىل؛ ھەممىدىن ئۈستۈن، كۆرۈنەرلىك.

دَوْلَةٌ ذَاتُ سِيَادَةٍ: مۇستەقىل دۆلەت.

سِيَادَةُ الْقَانُونِ: قانۇننىڭ ئىززەت ـ ھۆرمىتى.

سِيَادَةُ الرَّئِيسِ: رەئىس جانابلىرى.

سِيَادَةُ الْقَائِدِ: قوماندان جانابلىرى.

سِيَاسَةٌ: ئىدارە قىلماق، باشقۇرماق؛ سىياسەت؛ تەدبىر.

«تَبَنَّتِ الشَّرِكَةُ سِيَاسَةً جَدِيدَةً فِي تَعْيِينِ مُوَظَّفِيهَا»: شىركەت خىزمەتچىلىرىنى بەلگىلەشتە يېڭى سىياسەت قوللاندى.

«لَمْ يُحْسِنْ سِيَاسَةَ شُؤُونِ بَلَدِهِ»: يۇرتنىڭ ئىشلىرىنى ياخشى باشقۇرمىدى.

سِيَاسَةُ الْحِيَادِ الْإِيْجَابِيَّةُ: ئاكتىپ بىتەرەپلىك سىياستى.

سِيَاسَةٌ لِلْحَرْبِ الْبَارِدَةِ: سوغۇق ئۇرۇش سىياستى.

اَلسِّيَاسَةُ الْإِنْقِسَامِيَّةُ: پارچىلاش سىياستى.

سِيَاسَةُ الْأَمْنِ الْجَمَاعِيِّ: ئاممىۋى بىخەتەرلىك سىياستى.

اَلسِّيَاسَةُ الْمُوَالِيَةُ لِلْغَرْبِ: غەربىلەشتۈرۈش سىياستى.

سِيَاسَةُ الْأَفْضَلِيَّةِ: قولايلىق يارىتىپ بېرىش سىياستى.

سِيَاسَةُ التَّفَاهُمِ: ئۆز ئارا چۈشەنچە ھاسىل قىلىش سىياستى.

سِيَاسَةُ حُسْنِ الْجِوَارِ: ئىناق قوشنىدارچىلىق سىياستى.

اَلسِّيَاسَةُ الدَّوْلِيَّةُ: دىپلوماتىك سىياسەت.

اَلسِّيَاسَةُ الْخَارِجِيَّةُ: تاشقى سىياسەت.

اَلسِّيَاسَةُ الْإِقْتِصَادِيَّةُ: ئىقتىسادىي سىياسەت.

اِشْتَغَلَ بِالسِّيَاسَةِ: سىياسىي ھەرىكەت بىلەن شۇغۇللاندى، سىياسىي بىلەن ھەپىلەشتى.

سِيَاسَةُ الْإِسْتِعْمَارِ: جاھانگىرلىك سىياستى.

سِيَاسِيٌّ ج سَاسَةٌ: سىياسەتكە ئائىت، سىياسىيون، سىياسىي ئەرباب، سىياسەت بىلەن شۇغۇللانغۇچى، دىپلومات، دىپلوماتىيە ئەھلى.

سِيَاسِيٌّ مُحَنَّكٌ: پىشقان سىياسىي ئەرباب، ماھىر سىياسىيون، سىياسەتژاز، سىياسەتپەرەس.

سَجِيْنٌ سِيَاسِيٌّ: سىياسىي مەھبۇس، سىياسىي جىنايەتچى.

اَلسِّلْكُ السِّيَاسِيُّ: سىياسىي ساھە.

عِلْمُ الْإِقْتِصَادِ السِّيَاسِيِّ: سىياسىي ئىقتىساد ـ شۇناسلىق، سىياسىي ئىقتىساد ئىلمى.

مُمَثِّلٌ سِيَاسِيٌّ: دىپلوماتىك ئەلچى.

لَاسِيَاسِيٌّ: سىياسىي ئىشلار بىلەن كارى يوق.

اَلدَّوَائِرُ السِّيَاسِيَّةُ: سىياسىي ساھەدىكىلەر، سىياسىي دائىرلەر.

اَلْمَسَائِلُ السِّيَاسِيَّةُ: سىياسىي مەسىلىلەر.

اَلْأَسِيَاسِيَّةُ: سىياسىي ئىشلار بىلەن كارى بولماسلىق.

سِيَاعٌ: ھايۋانات مېيى؛ ساماناق لاي؛ قاراماي.

سِيَاقٌ ج سِيَاقَاتٌ: ئۇسلۇب؛ جەريان؛ مەھرى؛ داۋاملىق، ئۈزلۈكسىز، كەينى ـ كەينىدىن، ئارقىمۇ ئارقا.

سِيَاقُ الْكَلَامِ: سۆزنىڭ باش ـ ئاخىرى، سۆز ئۇرامى.

سِيَاقُ الْوَقَائِعِ: ۋەقەلەرنىڭ داۋاملىشىشى، ۋەقەلەرنىڭ جەريانى.

سِيَاقُ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ باش ـ ئاخىرى، ئىشنىڭ جەريانى، ئىشنىڭ يۈز بېرىشتىكى شەرت ـ شارائىتى.

«شَرَحَ الْمُتَّهَمُ لِلْقَاضِي السِّيَاقَ الَّذِي ارْتَكَبَ فِيهِ جَرِيمَتَهُ»: جىنايەتچى سوتچىغا ئۆزىنىڭ جىنايەت ئۆتكۈزۈش جەريانىنى سۆزلەپ بەردى.

سِيَاقُ الْجُمْلَةِ: جۈملىنىڭ باش ـ ئاخىرى.

سِيَاقُ الْحَوَادِثِ: ۋەقەلەرنىڭ داۋاملىشىشى، ۋەقەلەرنىڭ جەريانى.

سِيَاقُ الْحَدِيثِ: سۆھبەتنىڭ جەريانى، سۆھبەتنىڭ تەرتىپى.

سِيَاقُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ داۋامى.

رُخْصَةُ سِيَاقَةٍ: شوپۇرلۇق كېنىشكىسى.

سَيْبٌ: ئاقماق؛ تېز ماڭماق؛ يۆتكەلمەك؛ يۈرمەك؛ ئۆز ئىختىيارىغا قويۇۋەتمەك؛ سۇغات، ھەدىيە؛ يېغىۋاتقان يامغۇر؛ ئات قۇيرۇقى.

«طَمَعَ فِي سَيْبِهِ»: ئۇنىڭ سۇغىسىنى تاما قىلدى.

سَيْبَانٌ: ئاقماق، تېز ماڭماق؛ ئەركىن يۈرمەك.

سِيجَارَةٌ ج سَجَائِرُ: پاپروس، تاماكا.

سَيْجَانٌ: بىر تۈرلۈك بېلىق.

سِيْجَةٌ: رامكا.

سَيْحٌ ج أَسْيَاحٌ و سُيُوحٌ: ئېقىن سۇ، يوللۇق كىيىم.

سِيْخٌ ج أَسْيَاخٌ: زىخ؛ قىڭراق.

سِيْدٌ ج سِيْدَانٌ: بۆرە؛ يولۋاس.

سَيْدَارَةٌ: رومال؛ سەللە.

سَيْدَانَةٌ ج سِيدَانٌ: بۆرە؛ باتۇر ئايال.

سَيْذَاقٌ: قۇرغۇي.

سَيْذَقَانٌ: قۇرغۇي.

سَيْرٌ: ماڭماق، يۆتكەلمەك، سەيلە قىلماق، سەپەر قىلماق، سەيرى قىلماق، كەزمەك.

اَلسَّيْرُ بِخُطْوَةٍ رَاسِخَةٍ: دادىل قەدەم تاشلاش.

«اَلْمَكَانُ قَرِيبٌ جِدًّا. فَالْأَفْضَلُ أَنْ تَذْهَبَ سَيْرًا عَلَى الْأَقْدَامِ»: يول ناھايىتى يېقىن، پىيادە ماڭغىنىڭ تۈزۈك.

سَيْرُ الْحَوَادِثِ: ئىشنىڭ تەرەققىياتى، ۋەقەنىڭ جەريانى، ۋەقەنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى.

سَيْرٌ ج سُيُورٌ و سُيُورَةٌ: كەمەر، تاسما.

«اِرْبِطْ سَيْرَ حِذَائِكَ»: ئايىغىڭنىڭ بوغقۇچىنى چىگىۋال.

سِيَرَاءُ: خورمىنىڭ ياپراقسىز غولى، ساپ ئالتۇن؛ يوللۇق تون؛ ئۇرۇققا چاپلىشىقلىق نېپىز پوست، يۈرەكنىڭ قېپى.

سِيْرَةٌ ج سِيَرٌ: نام ـ ئاتاق، شۆھرەت، ھېكايە، ۋەقەلىك؛ تارىخ، تۈرمۇش ئۇسلۇبى؛ تەرجىمەھال؛ شەكىل، ھالەت، مەسلەك.

«سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُوْلَى» «قرآن»: ئۇنى دەسلەپكى ھالىتىگە قايتۇرىمىز.

«كَانَ ذَا سِيرَةٍ حَسَنَةٍ»: ئۇ گۈزەل خۇلقلىق ئىدى.

سِيْرَةُ إِنْسَانٍ: ئىنساننىڭ تەرجىمەھالى.

سِيرَةُ رَسُولِ اللّٰهِ: روسۇلىللانىڭ تەرجىمەھالى.

اَلسِّيرَةُ النَّبَوِيَّةُ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتى، ئەدەپ ـ ئەخلاقى، يۈرۈش ـ تۇرۇش ۋە قاتناشقان غازاتلىرىنىڭ تارىخى ئەھۋالى.

اَلسِّيْرَةُ الذَّاتِيَّةُ: شەخسىي تەرجىمەھال.

«عَلَى طَالِبِ الْوَظِيفَةِ أَنْ يَكْتُبَ فِي الطَّلَبِ سِيرَتَهُ»: ئىش تەلەپ قىلغۇچى ئۇزىنىڭ تەرجىمەھالىنى يېزىشى كېرەك.

سِيْرَةُ أُسْلُوبِ الْحَيَاةِ: تۇرمۇش ئۇسۇلى.

سُيْرَةٌ: كۆپ ماڭغۇچى، ساياھەت قىلغۇچى، كۆپ سەپەر قىلغۇچى.

سَيْرِجٌ: كۈنجۈت يېغى.

سَيِسَ يَسْيَسُ سَيَسًا الْحَبُّ: ئاشلىقلار مېتە چۈشۈپ قالدى.

سِيْسٌ: ياسمىن.

سِيسَاءُ ج سَيَاسِيُّ: قوۋۇرغا.

سِيْسَاءُ الظَّهْرِ: ئۇلاغنىڭ دۇمبىسى.

سِيْسِيٌّ ج سَيَاسِيُّ: كىچىك ئات، پاكىنەك ئات.

سَيْطَرَ يُسَيْطِرُ سَيْطَرَةً عَلَيْهِ: باشقۇردى، ئىدارە قىلدى، ھۆكۈمرانلىق قىلدى.

سَيْطَرَةٌ: ھۆكۈمرانلىق قىلماق، باشقۇرماق، كۆزەتمەك، كونترول قىلماق، ئىدارە قىلماق، چاڭگىلىغا ئالماق.

«سَيْطَرَ الْحُزْنُ عَلَى نَفْسِي سَيْطَرَةً بَالِغَةً»: غەم ـ قايغۇ پۈتۈن ۋۇجۇدىمنى چىرمىۋالدى.

سَيْطَلٌ: لىگەن، قاچىنىڭ تۇتقۇچى.

سَيْعٌ: يۈتۈپ كەتمەك، ئېقىن سۇ، زا يا بولماق.

سِيْعَادٌ: كېچىنىڭ بىر بۆلىكى.

سَيْفٌ ج أَسْيَافٌ وَ سُيُوفٌ: قىلىچ، خەنجەر.

«ضَرَبَهُ بِالسَّيْفِ فَقَطَعَ رَأْسَهُ» قىلىچ بىلەن بىر

سېلىپ ئۇنىڭ بېشىنى كېسىپ تاشلىدى.

سَيْفُ الْمُبَارَزَةِ: مۇسابىقە قىلىچى.

أَعْمَلَ فِيهِمُ السَّيْفَ: ئۇلارنى قىردى، ئۇلار ئۈستىدىن قىرغىنچىلىق يۈرگۈزدى.

سَبَقَ السَّيْفُ الْعَذْلَ: قىلىچ مالامەتنىڭ ئالدىدا ماڭدى (ئۆتۈپ كەتكەن ئىشنى تەگەشنىڭ پايدىسى يوق)؛ ۋاقتى ئۆتتى، كېچىكتى.

سَيْفُ الْغُرَابِ: نەرگەس گۈلى.

سِيْفٌ ج أَسْيَافٌ: دېڭىز قىرغىقى، دېڭىز ساھىلى، دېڭىز ياقىسى.

سَيْفَانٌ م سَيْفَانَةٌ: قامىتى كېلىشكەن، زىلۋا.

سِيْفَةٌ: مۇساپە، ئارىلىق.

سِيْكَا: مۇزىكىنىڭ بىر ئاھاڭى، سىيگاھ.

سِيْكَةٌ: قىلىچ؛ دامكا ئۇرۇقى.

سَيْكَفٌ: موزدۇز.

سَيْلٌ ج سُيُولٌ: كەلكۈن، سەل، قىيان، جەددي ئېقىن، ئىتتىك ئېقىن.

سَيْلٌ عَرِمٌ: چوڭ كەلكۈن.

«فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ» ‹قۇرئان›: ئۇلار (شۈكرىدىن) باش تارتتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارغا قاتتىق سەلنى ئەۋەتتۇق.

سَيْلٌ جَارِفٌ: كەلكۈن، تېز ئېقىن، تاشقىن، سەل، ئىتتىك ئېقىن.

بَلَغَ السَّيْلُ الزُّبَى: ئىش چىدىغۇسىز دەرىجىگە يەتتى.

«وَجَّهَ إِلَيْهِ سَيْلاً مِنَ الشَّتَائِمِ»: ئۇنىڭغا تىل ئاھانەتنى ياغدۇردى.

سِيْلَانٌ ج سَيَالِينُ: ياقۇت.

سَيَلاَنٌ: ئاقماق، تەپچىرىمەك، ئېقىن، ئۆتۈپ كەتمەك، سىڭىپ كەتمەك؛ سۈزۈنەك.

سِلاَنُ: سەيلون.

جَزِيْرَةُ سِيلاَنَ: سەيلون ئارىلى.

سَيْلَةٌ: ساي، جىرا، كىچىك ئېقىن، ئۆستەڭ، ئېرىق.

سَيْلَقٌ: تېز ماڭىدىغان تۆگە.

سِيْمٌ: شەرتلىك بەلگە، بەلگە، ئىشارەت، ئالامەت، نىشان؛ تەقى ـ تۇرقى، سىرتقى كۆرۈنۈشى.

سِيْمَا. سِيْمَاءُ: ئالامەت، بەلگە، تامغا، ئەن، نىشان، تەقى ـ تۇرقى، سىرتقى كۆرۈنۈشى.

«سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ» ‹قۇرئان›: ئۇلارنىڭ يۈزلىرىدە سەجدىنىڭ ئەسىرىدىن نىشانلار بار.

«هُنَاكَ شَيْءٌ غَرِيبٌ فِي سِيمَائِهِ»: ئۇنىڭ كەيپىياتى باشقىچە تۇرىدۇ.

سِيْمَاوِيٌّ: سېھرىگەر، جادۇگەر، ھەييار.

سِيْمَةٌ: ئالامەت، بەلگە، ئەن، تامغا؛ ماركا، نىشان.

سِيمَى: بەلگە، ئىشارەت، ئالامەت، نىشان، شەرتلىك بەلگە؛ تەقى ـ تۇرقى، سىرتقى كۆرۈنۈش.

سِيمِيَا. سِيمِيَاءُ: سېھرىگەرلىك، جادۇگەرلىك، ھەييارلىق.

سِيْمِيَائِيٌّ: سېھرىگەر، جادۇگەر، ھەييار.

سِيْنَا. سِيْنَاءُ: سىنا تېغى.

سِينَطُورُ: چاك (سەككىز تارلىق چالغۇ).

سِيْنَمَا ج سِيْنَمَاتٌ: كىنو، كىنوخانا.

اَلسِّينَمَا النَّاطِقَةُ: ئاۋازلىق كىنو.

اَلسِّينَمَا الصَّامِتَةُ: ئاۋازسىز كىنو.

سِيْنَمَائِيٌّ: كىنو كەسپىي؛ كىنو خىزمەتچىسى.

اَلْفَنُّ السِّيْنَمَائِيُّ: كىنو سەنئىتى.

رِوَايَةٌ سِينَمَائِيَّةٌ: كىنو سىنارىيىسى.

سَيْهَكٌ: قاتتىق بوران؛ بوراندىكى توپا ـ چاك.

سَيْهُوكٌ: قاتتىق بوران.

سَيُورٌ: كۆپ ماڭغۇچى، ساياھەت قىلغۇچى، كۆپ سەپەر قىلغۇچى.

سُيُولَةٌ: سۇيۇقلۇق، ئاقىدىغان.

سُيُولَةُ الْمُرُورِ: قاتناش ئېقىمى.

دَرَجَةُ سُيُولَةِ الدَّمِ: قان ئېقىمى دەرىجىسى.

سِيٌّ: ئوخشاش، باراۋەر؛ چۆل، بياۋان.

«هُمَا سِيَّانِ»: ئۇلار ئىككىسى ئوخشاش.

سَيِّئٌ: ناچار، يامان، قەبىھ، ئەسكى.

«خَلَطُوا عَمَلاً صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا» «قرآن»: ئۇلار ياخشى ئىشقا يامان ئىشنى ئارىلاشتۇرۇپ قويدى.

سَيِّئُ التَّرْبِيَةِ: تەربىيىسىز، تەربىيە كۆرمىگەن، مەدەنىيەتسىز.

سَيِّئُ الْحَظِّ: بەختسىز، نەس باسقان، شور پېشانە، تەلەيسىز.

سَيِّئُ الْخُلُقِ: ئەخلاقسىز، مىجەزى يامان، بەد ئەخلاق.

سَيِّئُ السُّمْعَةِ: ئاتىقى يامان، سېسىق نامى پۇركەتكەن.

سَيِّئُ الطَّالِعِ: بەختسىز، بەتتەلەي.

سَيِّئَةٌ ج سَيِّئَاتٌ: گۇناھ، جىنايەت، يامانلىق.

«مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلاَ يُجْزَى إِلاَّ مِثْلَهَا» «قرآن»: كىمكى (بۇ دۇنيادا) بىرەر يامانلىقنى قىلسا، كەن، ئۇنىڭغا (ئاخىرەتتە) شۇنىڭغا لايىق جازا بېرىلىدۇ.

سَيَّابٌ: خام خورما، خورما غورىسى.

سَيَّاحٌ: ساياھەتچى، سەيلە قىلغۇچى، سەپەر قىلغۇچى.

سَيَّارٌ: كۆپ ماڭغۇچى، ساياھەت قىلغۇچى، كۆپ سەپەر قىلغۇچى.

سَيَّارَةٌ ج سَيَّاراتٌ: يۈلتۈز، سەيىارە، پىلانىتا؛ ئاپتوموبىل، ماشىنا.

«وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ» «قرآن»: بۇ يەردىن بىر كارۋان ئۆتتى، ئۇ سۇچىسىنى (سۇ ئېلىپ كېلىشكە) ئەۋەتتى.

سَيَّارَةُ رُكَّابٍ: يولۇچىلار ئاپتوبۇسى.

سَيَّارَةُ الرُّكُوبِ: ئاپتوبۇس، يولۇچىلار ئاپتوبۇسى، پىكاپ.

سَيَّارَةُ الشَّحْنِ: يۈك ماشىنىسى، يۈك ئاپتوموبىلى.

سَيَّارَةٌ مُدَرَّعَةٌ: بىرونىك ماشىنا.

صُحُفٌ سَيَّارَةٌ: كۈندىلىك گېزىت.

مُسْتَشْفًى سَيَّارَةٌ: سەيىارە دوختۇرخانا، كۆچمە دوختۇرخانا.

سَيَّارَةُ أُجْرَةٍ: كىرا ماشىنىسى، تاكسى.

سَيَّارَةُ إِسْعَافٍ: قۇتقۇزۇش ماشىنىسى.

سَيَّافٌ ج سَيَّافَةٌ: قىلىچۋاز، نەيزىۋاز.

رَجُلٌ سَيَّافٌ: پوكانچى؛ قاتىل، كاللا كېسەر.

سَيَّافُ الأَمِيرِ: جاللات.

سَيَّالٌ م سَيَّالَةٌ: ئاققۇچى، ئاقىدىغان، ئېقىن.

أُسْلُوبٌ سَيَّالٌ: جۈشقۇن ئۇسلۇب.

سَيَّالٌ سَالِبٌ: مەنپى ئېقىم.

سَيَّالٌ كَهْرَبِيٌّ: توك ئېقىمى.

اَلسَّيَّالُ الْكَهْرَبَائِيُّ: توك ئېقىمى.

قَلَمٌ سَيَّالٌ: سىياھ قەلەم.

سَيَّالَةٌ ج سَيَّالاَتٌ: ئېرىق، ئۆستەك، دەريا، سۇ يولى، دەريا ئېقىمى.

سِيَّانٌ: ئىككىسى ئوخشاش.

سِيَّانٌ عِنْدِي كَذَا و كَذَا: مېنىڭچە ئىككىسىنىڭ پەرقى يوق، ھېچقانداق پەرقى يوق، ئوخشاشلا.

سَيَّبَ يُسَيِّبُ تَسْيِيبًا: قويۇۋەتتى، تاشلىۋەتتى، ۋاز كەچتى، قويۇپ بەردى، ئازاد قىلدى، بوشاتتى.

«فَتَحَ الْوَلَدُ الْقَفَصَ وَسَيَّبَ الْعُصْفُورَ الَّذِي كَانَ فِيهِ»: بالا قەپەسنى ئېچىپ ئۇنىڭدىكى قۇچقاچنى قويۇۋەتتى.

سَيَّجَ يُسَيِّجُ تَسْيِيجًا الْمَكَانَ: چىتلىدى، دائىرە ئىچىگە ئالدى.

سَيَّجَ الْمَنْزِلَ: ئۆي ئەتراپىغا تام ئەتتى، ئۆينى دائىرە ئىچىگە ئالدى.

سَيَّحَ يُسَيِّحُ تَسْيِيحًا الْمَاءَ: سۇنى ئاققۇزدى.

سَيَّحَ الدُّهْنَ: مايىنى ئېرىتتى.

سَيَّحَ الشَّخْصُ: سۆزنى بېزىدى، سۆزنى كۆپ قىلدى.

سَيَّحَ كَثِيرًا: ناز بىلەن گەپ قىلدى.

سَيِّدٌ ج سَادَةٌ وَ أَسْيَادٌ وَ سَيَائِدُ: باشلىق، رەئىس، داھى، خوجا، خوجايىن، ئەپەندى، سەردار، يېتەكچى، يولباشچى، ساھىبخان؛ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇرۇغ ـ ئەۋلادى.

هَذَا سَيِّدُ الْقَوْمِ: بۇ قەۋمنىڭ يېتەكچىسى.

«اَلْقُرآنُ سَيِّدُ الْكَلَامِ»: قۇرئان كەرىم سۆزلەر-نىڭ ئېسىلىدۇر.

سَيِّدُ الْوُحُوشِ: ئارسلان، شىر.

سَيِّدُ الْمُطْرِبِينَ: ئاتاقلىق مۇزىكانت.

سَيِّدِى. يا سَيِّدى: جانابلىرى، ھەزرەتلىرى، تەقسىر، تۆرەم بىگىم، غوجام، ئەپەندىم.

سَيِّدَةٌ ج سَيِّدَاتٌ: خانىم، خېنىم، خانزادە، ئاغىچا.

سَيِّدَتِى. يا سَيِّدَتِى: خېنىم، خانىم، ئاغىچا.

سَيِّداتِى وَسَادَتِى: خانىملار ۋە ئەپەندىلەر.

صَحِيفَةُ السَّيِّدَاتِ: ئاياللار سەھىپىسى، ئاياللار ئۈچۈن ئاجرىتىلغان مەخسۇس بەت.

اَلسَّيِّدَانِ: ئىمام ھەسەن بىلەن ئىمام ھۈسەيىن (ھەزرىتى ئەلى بىلەن ھەزرىتى فاتىمەنىڭ ئوغۇللىرى).

سَيَّرَ يُسَيِّرُ تَسْيِيْرًا: ماڭغۇزدى، يولغا سالدى.

«وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ» «قرآن»: ئۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈندە) بىز تاغلارنى يوق قىلىمىز.

سَيَّرَهُ: ئەۋەتتى، ئېلىپ باردى.

سَيَّرَ عَمَلَهُ: يۈرۈشتۈردى، ئىشنى ئاققۇزدى.

سَيَّرَ الْمَثَلَ: مەسەلنى تارقاتتى، ئومۇملاشتۇردى.

سَيَّعَ يُسَيِّعُ تَسْيِيْعًا الْحَائِطَ بِالطِّينِ: تامنى لاي بىلەن سوۋىدى.

سَيَّعَ الشَّيْبُ رَأْسَهُ: بېشىغا ئاق كىردى، ئاق چۈشتى.

سَيَّعَ الشَّيْءَ: ماي سۈرتتى، مايلىدى.

سَيِّقٌ: شامال ھەيدىگەن بۇلۇت.

سَيِّقَةٌ ج سَيَائِقُ وَسَيِّقَاتٌ: بۇلاپ كېتىلگەن ئات-ئۇلاقلار.

سَيَّلَ يُسَيِّلُ تَسْيِيْلًا: ئاققۇزدى، ئېقىتتى.

سَيَّلَ الْمَادَّةَ: ماددىنى ئېقىتتى، قاتتىقلىق ھالىتىدىن سۇيۇقلۇق ھالەتكە ئايلاندۇردى.

سَيَّلَ الْغَازَ: گازنى سۇيۇق ھالەتكە ئايلاندۇردى.

وَلَاسِيَّمَا: بولۇپمۇ، خۇسۇسەن، تېخىمۇ.

«يُحِبُّ جَمِيعَ مُعَلِّمِهِ وَلَاسِيَّمَا مُعَلِّمَ الْحِسَابِ»: ئۇ ئوقۇتقۇچىنىڭ ھەممىسىنى ياقتۇرىدۇ، بولۇپمۇ ماتېماتىكا ئوقۇتقۇچىسىنى.

图书在版编目(CIP)数据
阿维大词典/买买提·赛来编. —乌鲁木齐:新疆人民出版社,2002.9
ISBN7—228—07561—7

Ⅰ.阿… Ⅱ.买… Ⅲ.① 阿拉伯语—词典 ②词典—阿拉伯语、维吾尔语 Ⅳ. H376
中国版本图书馆 CIP 数据核字(2002)第 075056 号

责任编辑：穆合塔尔·马木提
审　　定：霍加阿布都拉·奥斯曼
责任校对：艾尼萨·赛来
封面设计：阿克巴·萨里

阿维大词典 （维吾尔文）

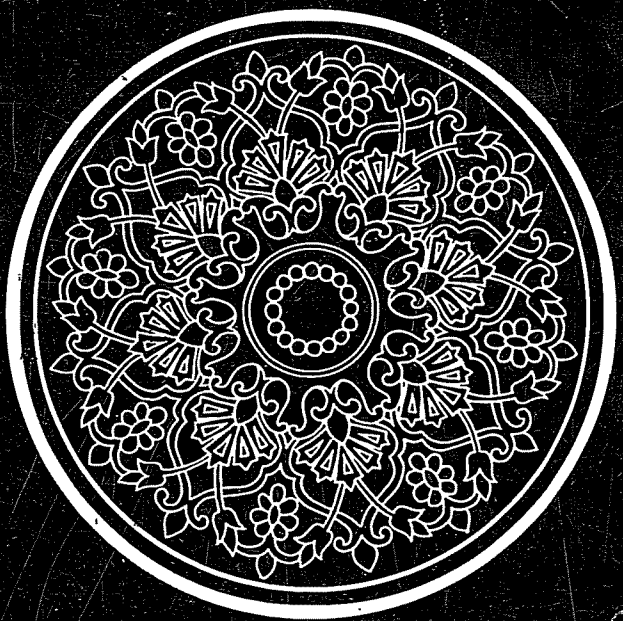
买买提·赛来　编

新疆人民出版社出版
（乌鲁木齐市解放南路 348 号　邮编 830001）
新疆新华书店发行
新疆新华印刷厂印刷
787×1092 毫米 16 开本　63.5 印张　4 插页
2002 年 10 月第 1 次印刷　2002 年 10 月第 1 版
印数:1—5,000

ISBN7—228—07561—7/H.555　定价：120.00 元

قاموس

عربى—أويغورى

ISBN 7-228-07561-7
H·555(民文)定价:120.00元

ISBN 7-228-07561-7

9 787228 075614 >